Universidad de Deusto
Biblioteca

S. THOMAE

SUMMA THEO.

PRIMA PARS

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA
CRAE THEOLOG
IN QVA QVICQVID IN VTR

Testamento continetur, vt doctè, ita & piè, & fid
per Quæstiones, & Respõsiones explicatur, DIVO
THOMA AQVINATE Doctore Angelico
autore, in tres potissimùm Par-
tes quatuor Tomis con-
tentas, diuisa.

CVIVS PRIMA PARS HOC PRIMO TOMO COMPREHEN
Reuerendissimi THOMAE A' VIO, CAIETANI, Tit. S. Xisti Presbyteri Cardina
mentariis illustrata. Cui magno omnium Theologorum commodo adiecimus eiusdem diui
Tractatum de Dei Omnipotentia, Præscientia, Prædestinatione: Thomæ etiam à Vio Qua
aliquot de Infinitate intensiua, ac Tractatum de nominum Analogia, de Potentia neutra, & c
ptu Entis, omni cura ac studio emendata.

HVIC ETIAM TOTI SVMMAE ITA A' SVMMI IVDICII VIRIS EXPOLITAE, recèns accesserunt tùm Supplementum TERTIAE PARTIS, tùm ad marginem luculentæ Annotationes: tùm etiam à summo Theologo ad singularum Quæstionum Articulos compendiosæ conclusiones.

QVOLIBETORVM præterea volumen in omnium sacræ Theologiæ candidatorum gratiam, nunc primùm adiectum fuit.

INDICES RERVM OMNIVM SINGVLARIVM
copiosissimos sequentes docent Paginæ.

Soy de Dn Ioseph Ximenez Benefficiado de Larraga.

BIBLIOTHECA SOCIETATIS JESU PROVINCIAE TOLETANAE
BIBLIOTECA PHILOSOPHORUM PROV. CAST. S. J.

LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Iunctæ.
M. D. LXVII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOPOLA CHRI

STIANO LECTORI, SACRA RVMQVE LITERARVM STVDIOSO. S.

NIHIL *est, quo faciliùs Christianus bibliopola sinceram Dei religionem eiúsque purum cultum, perpetuò retinere posit, quàm si tota mente totóque animi impetu in Ecclesiasticorum Doctorum lectionem incumbat ac inuigilet, vt ex illorum pura doctrina & verum Scripturæ mentem assequatur (vbi enim sacra Scripturæ non rectè intelligitur, ibi summo cum animæ periculo versari est necesse) & habeat, quo hæreticorum falsa dogmata refellere, atque eorum perfrictæ frontis audaciam frangere ac opprimere queat. Nam cùm hæretici sacrum Dei Verbum ita semper miserè ac perditè explicarint, vt antiquus ille Proteus non in plures formas se vertisse sit creditus, quàm isti πρωτέαχοι nouos & varios sensus in eo excogitarunt: actum certè videbatur esse de vera Dei Religione, nisi Deus Optimus Maximus semper quosdam suo Spiritu præditos excitasset: qui vel viua voce vel scriptis homines in officio retinerent, & istorum pseudoprophetarum conatus acri animo reprimeret. Quare cùm Diuus Thomas Aquinas, Doctor angelicus admirabili Dei consilio in Christi Ecclesia excitatus esse videatur, vt quicquid in Scriptura esset difficile, subtiliter pertractaret ac explicatum redderet (nullus enim hæresi locus relinqueretur, si Verbi Dei studiosi eius scriptis darent operam) putauimus nos operæpretium facturos esse, si eius Summam totius sacræ Theologiæ magnis nostris sumptibus recens ab eruditissimis Theologis summa cum diligentia recognitam, & breuibus conclusionibus ad omnium Quæstionum Articulos appositis illustratam, ac à sexcentis mendis repurgatam, vnà cum Supplemento tertiæ Partis, quam ille ob præmaturam mortem absoluere nõ potuit, tibi daremus. Ad hæc Commentaria Thomæ à Vio Caietani, Cardinalis tituli Sancti Xisti in eandem diuini Doctoris Summam eodem labore recognosci, emẽdari, & notationibus, atque Summarijs ornari & excudi vnà curauimus. Epistolas item eiusdem Caietani, & in his præcipuè, quæ ille non minùs acutè, quam pie*

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Ec[illegible]mas scripsit, adiecimus. Poterat sanè ille de ijs disputare, de quibus quam[illegible] S. sedis Apostolicæ legatus, Augustæ Vindelicorum cum ipso Martino Luthero concertauit, ac sui erroris conscium effecit. Hoc igitur opus ita ex[illegible]stra opera & sumptibus (neque enim aut pecuniæ aut labori vnquàm peperc[illegible]us in ijs quæ cùm humano generi, tùm Christianæ Religioni ornamento [illegible] debebantur) in lucem emittimus, vt de illo, tanquàm ex antris Cimmerijs extracto, ac pristino suo splendori restituto meritò dici possit quod Euripides aliquando cecinit, Ἥκω νεκρῶν κἀθμώδη κἀπὸ σκότου πύλας Λιποῦ. *Consule ergo æqui bonique hunc nostrum laborem, eóque fuêre: vt quum Ecclesiam Dei non paruos ex eo percepisse fructus intellexerimus, indies magis ac magis ad illius amplitudinem illustrandam nostrum augeatur studium. Vale, & nos adiuua.*

* * *

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, DOMINVM Oliuerium Carraphe, Cardinalem Neapolitanum, Episcopum Hostiensem, ac Prædicatorum ordinis protectorem, Thomæ de Vio Caietani, eiusdem tunc ordinis Prædicatorum generalis Magistri, nunc sancti Xisti Presbyteri Cardinalis, in primæ Partis Summæ sancti Thomæ Aquinatis expositionem,

PRAEFATIO.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cùm videret singula quæque locis aptè disposita, summum illius bonum atque idcircò maximum diuinæ sapientiæ opus esse ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto egregiè dispositum aptacumque hominis ingenium contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinã, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & distinguit. Atque huius quidem sapientiæ laudem, sicut inter Philosophos omnium planè iudicio, sibi Aristoteles vendicauit: ita inter Theologos, quem diuo Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies neminem. Nam cùm priores illo permulti, singulis ac discretis de rebus volumina, quàm plurima edidissent, quúmque demùm in perpetuam quandam seriem Theologiæ sententias tum Græci aliqui autores, tum & Latini etiam redegissent, expositoréque permulti Sententiarum Libros enarrassent: diuus autem Aquinas noster, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quasi omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouósque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horum alterum quidem in Libris contra Gentiles complexus est. Alterum verò in quadrifido illo opere quod Summam diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In quà tota Summa, ea rerum copia continetur, quæ ad necessariam homini Christiano doctrinam verámque beatitudinem pertinent consequendam, vt relictum nihil penitus videatur. Nam cùm in prima Summæ Parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, déque ipso homine, ac totius mundi fabrica copiosè ac distinctè pertractet, tum sequentibus duobus Libris, ab homine rerum exorsus, humanas passiones omnes, earúmque fontes, ac progressus, simúlque virtutes quæ curare vitia & passiones possint, Ethicis cunctis sacrisque Autoribus copiosiùs distinctiúsque percenset. Reliqua porrò Pars (quæ numero quidem voluminum conscriptorum quarta est: ordine tamen doctrinæ Tertia nuncupatur) de autore gratiæ Christo mysteriisque omnibus ad Christum pertinentibus tractat, tum verò & de ipsis sacramentis per quæ gratia confertur, postremò de optatissimo fructu gratiæ, superna videlicet beatitudine, ac supplicijs etiam damnatorum. Quod tamen ad consummationem tertiæ Partis desideratur, in quarto super Sententias Libro copiosè disseritur. Atque hac quidem tanta rerum congerie, cùm sit immensus Aquinas noster, non minus tamen admirationis sibi conciliat ratione sententiarum atque verborum, quibus tantam molem versat, atque pertractet. Ea nanque styli puritas est, vt superfluat si quid addideris, aresçat verò si quid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil insit extrarium, nihil accidens. Insuper ea est profunditas in sententijs, ea nouitas ac dearticulatio quæstionum, tum verò sic proprius in singulis earum argumentandi modus, vt in hoc scribendi genere facilè princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia) censeatur: tum verò ne quis in tam magno aceruo rerum, suspicari possit conuixisse Autorem, falsúmque esse, naturã quodammodò ipsam suæ indicem veritatis testémque haber. Nam si (vt Aristoteles ipse ait) illi sunt apti rerum coniicere veritatem, qui possunt in vtranque partem dubitando disquirere, quis iam dubitet Aquinatem nostrum procul à veritate non recessisse, qui propositis tot millibus quæstionum de humanis diuinisque rebus, Theoricisque illis ac Practicis propriasemper in singulis ad vtrámque partẽ dubitationes adducit? Nostræ verò huius susceptæ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo doctoris nostri, magnam recondit sensuum altitudinem, cum tamen verborum collocatio, ac delectus, perplexi nihil habens prima fronte Lectorem videatur allicere, ac facilitatem sensuum polliceri. Verùm longè aliter euenire sibi Lector intelliget, atque ab initio existimaret: reperita enim lectio Autoris huius, videtur augere potiùs, quàm decerpere sensus percipiendi difficultatem. Quódque ad hanc primam pertinet Summæ Partem, hinc facilè opinor eius eminentiam constare [illegible] quòd eximij Thomistarum vindices eam vel sæpius repetentes, semper in ea se noui aliquid perc[illegible] mant, vt iam mirari minus oporteat (cùm prima hæc Pars tot experta sit hominum iudici[illegible] verba) tam multis illam oppugnationibus lacessitam fuisse. Theologi namque compl[illegible] temnendi, magnum sibi nomen ingenij ac doctrinæ facturos hinc se esse putauerunt: [illegible]

Universidad de Deusto
Biblioteca

ces fortissimi Duces solent, ita illi Partem hanc primam suis machinationibus oppugnarent. Ioannes verò Scotus egregia præter cæteros in hac re laborauit subtilitate & copia: quippè qui singula propè eius Partis verba labefactare contendat. Ratione igitur habita & insitæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, non simplici quadam expositione sum vsus, vt sine vlla controuersia ea duntaxat attulerim, quæ ad verum Sancti Thomæ intellectum pertinere putauerim, sed vbi locus & res ipsa postulare visa sunt, quæstiones ipse nonnullas dubitando attuli, & contra oppugnatores, Scotúmque præcipuè, tueri veritatem contendi: arduum sanè opus laboriosumque aggressus. Quantùm verò fœliciter, aliorum sit iudicium. Ego certè non ita prorsus sum mei oblitus, vt ad expositi Operis dignitatem parem me putem operam attulisse, cùm tamen pio saltem consilio quàm plurimos possem studiosos homines adiuuandi, diligentiaque ad honorem Dei impensa conscientiæ penitus satisfeciisse me sciam. Debetur autem tibi, Pater amplissime, nostra hæc expositio, non eo solùm nomine, quo cæterorum quoque nostrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propterea, quòd è specula susceptæ protectionis vniuerso Ordini Prædicatorum faues & consulis, sed etiam ampliori quadam capacioríque ratione: quandoquidem in isto sublimi cardine constitutus, exemplum præbes Christianis principibus imitandum, piæ magnificentiæ, religionis, integritatis, & in agendis rebus solertis ac diligentis industriæ (quódque temporibus nostris præclarum Dei est munus) perpetuo castitatis tenore, Pontificiique iuris doctrina sacrosancti collegij venerandus es pater: sæculique nostri decus haberis, & lucerna super candelabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianæ religionis ordini studiorúmque cultores patrem te ac censorem habituri sunt, cuius in iudicio & beneuolentia conquiescant. Venio nunc ad meipsum, qui paterna charitate semper abs te dilectus, beneficiis auctus, dignitatibúsque ornatus, ingrati animi vitio iure damnandus sim, si alij, quàm tibi hos quoque studiorum meorum fructus detulerim, cui minora etiam dedicaui. Præsertim cùm tu me ad hanc cudendam expositionem adhortatus maximè fueris, vixque benè absolutam, publicari non solùm sæpè petieris, verùm etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæque fidei atque obseruantiæ erga te pignus hoc, monumentúmque agnosce. In æuum vale.

PRIM

PRIMAE PARTIS SVMMÆ DIVI THOMÆ AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM AC CONCLVSIONVM LOCVPLETISSIMVS INDEX.

Qualis sit hæc doctrina, & ad quæ se extendat.

Quæstio prima.

Articuli.

VTRVM Præter alias scientias doctrina theologica sit necessaria. Artic. 1.
Vtrum sacra doctrina sit scientia. 2
Vtrum sit vna scientia vel plures. 3
Vtrum sit speculativa vel practica. 4
Vtrum sit dignior aliis scientiis. 5
Vtrum sit sapientia. 6
Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ. 7
Vtrum sit argumentativa. 8
Vtrum vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus. 9
Vtrum sit secundum plures sensus exponenda. 10

De Deo an sit. Quæstio 2.

Vtrum Deum esse sit per se notum. 1
Vtrum Deum esse sit demonstrabile. 2
Vtrum Deus sit. 3

De simplicitate Dei. Quæstio 3.

Vtrum Deus sit corpus. 1
Vtrum in Deo sit compositio materiæ & formæ. 2
Vtrum in Deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti. 3
Vtrum in Deo sit compositio essentiæ, & esse. 4
Vtrum in Deo sit compositio generis & differentiæ. 5
Vtrum in Deo sit compositio subiecti & accidentis. 6
Vtrum Deus sit quocunque modo compositus vel totaliter simplex. 7
Vtrum Deus veniat in compositionem cum aliis. 8

De perfectione Dei. Quæstio 4.

Vtrum Deus sit perfectus. 1
Vtrum Deus vniuersaliter sit perfectus, quasi omnium in se perfectionem habens. 2
Vtrum creaturæ possint esse Deo similes. 3

De bono in communi. Quæstio 5.

Vtrum bonum & ens sint idem secundum rem. 1
Vtrum (supposito quod differant ratione tantùm) quid sit prius secundum rationem, bonum vel ens. 2
Vtrum (supposito quòd ens sit prius) omne ens sit bonum. 3
Ad quam causam ratio boni reducatur. 4
Vtrum ratio boni consistat in modo, specie & ordine. 5
Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honestum, vtile, & delectabile. 6

De bonitate Dei. Quæstio 6.

Vtrum esse bonum conueniat Deo. 1
Vtrum Deus sit summum bonum. 2
Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiam. 3
Vtrum omnia sint bona bonitate diuina. 4

De infinitate Dei. Quæstio 7.

Vtrum Deus sit infinitus. 1
Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitũ secundum essentiam. 2
Vtrum aliquid possit esse infinitũ secundum magnitudinem. 3
Vtrum possit esse infinitum in rebus secũdum multitudinem. 4

De existentia Dei in rebus. Quæstio 8.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus. 1
Vtrum Deus sit vbique. 2
Vtrum Deus sit vbique per essentiam præsentiã, & potentiam. 3
Vtrum esse vbique sit proprium Dei. 4

De immutabilitate Dei. Quæstio 9.

Vtrum Deus sit omninò immutabilis. 1
Vtrum esse immutabile sit proprium Dei. 2

De æternitate Dei. Quæstio 10.

Quid sit æternitas. 1
Vtrum Deus sit æternus. 2
Vtrum esse æternum sit proprium Dei. 3
Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore. 4
Vtrum æuum sit aliud à tempore. 5
Vtrum sit tantùm vnum æuum, sicut vnum tempus & vna æternitas. 6

De vnitate diuina. Quæstio 11.

Vtrum vnum addat aliquid supra ens. 1
Vtrum vnum & multa opponantur. 2
Vtrum Deus sit vnus. 3
Vtrum Deus sit maximè vnus. 4

Quomodò Deus cognoscatur à nobis. Quæstio 12.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei. 1
Vtrum essentia Dei videatur ab intellectu creato secundum aliquam speciem creatam. 2
Vtrum essentia Dei possit videri oculo corporeo. 3
Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit videre Dei essentiam. 4
Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiam indigeat lumine creato. 5
Vtrum videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat. 6
Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehendere Dei essentiam. 7
Vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam omnia in ipsa cognoscat. 8
Vtrum ea, quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. 9
Vtrum simul cognoscat omnia, quæ in Deo videt. 10
Vtrum in statu huius vitæ aliquis homo possit essentiam Dei videre. 11
Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possumus. 12
Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti vita aliqua cognitio Dei habeatur per gratiam. 13

De nominibus Dei. Quæstio 13.

Vtrum Deus sit nominabilis à nobis. 1
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicetur de ipso substantialiter. 2
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo propriè dicantur de ipso, an omnia ei attribuantur metaphoricè. 3
Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma. 4
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. 5
Vtrum (supposito quod dicantur analogicè) dicantur per prius de Deo vel de creaturis. 6
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. 7
Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen naturæ, vel operationis. 8
Vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. 9
Vtrum accipiatur vniuocè, vel æquiuocè secundum quod significat Deum per naturam, per participationem, & secundum opinionem. 10
Vtrum hoc nomen qui est, sit maximè proprium nomen Dei. 11
Vtrum propositiones affirmativæ possint formari de Deo. 12

De scientia Dei. Quæstio 14.

Vtrum in Deo sit scientia. 1
Vtrum Deus intelligat seipsum. 2
Vtrum Deus comprehendat se. 3
Vtrum suum intelligere sit sua essentia. 4
Vtrum intelligat alia à se. 5
Vtrum Deus habeat de rebus propriam cognitionem. 6
Vtrum scientia Dei sit discursiua. 7
Vtrum scientia Dei sit causa rerum. 8
Vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. 9
Vtrum scientia Dei sit malorum. 10
Vtrum scientia Dei sit singularium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆST. ET ARTICVLORVM

Vtrum scientia Dei sit infinitorum. 12
Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium. 13
Vtrum scientia Dei sit enuntiabilium. 14
Vtrum scientia Dei sit variabilis. 15
Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam, vel practicam. 16

De ideis. Quæstio 15.

Vtrum sint ideæ. 1
Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantùm. 2
Vtrum ideæ sint omnium, quæ cognoscuntur à Deo. 3

De veritate. Quæstio 16.

Vtrum veritas sit in re vel in intellectu tantùm. 1
Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente. 2
De comparatione veri ad ens. 3
De comparatione veri ad bonum. 4
Vtrum Deus sit veritas. 5
Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus. 6
Vtrum veritas sit æterna. 7
Vtrum veritas sit immutabilis. 8

De falsitate. Quæstio 17.

Vtrum falsitas inueniatur in rebus. 1
Vtrum falsitas sit in sensu. 2
Vtrum falsitas sit in intellectu. 3
Vtrum verum & falsum sint contraria. 4

De vita Dei. Quæstio 18.

Quorum sit viuere. 1
Quid sit vita. 2
Vtrum vita Deo conueniat. 3
Vtrum omnia in Deo sint vita. 4

De voluntate Dei. Quæstio 19.

Vtrum in Deo sit voluntas. 1
Vtrum Deus velit alia à se. 2
Vtrum quicquid Deus vult ex necessitate velit. 3
Vtrum voluntas Dei sit causa rerum. 4
Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. 5
Vtrum voluntas Dei semper impleatur. 6
Vtrum voluntas Dei sit immutabilis. 7
Vtrum voluntas Dei imponat necessitatem rebus volitis. 8
Vtrum voluntas Dei sit malorum. 9
Vtrum Deus habeat liberum arbitrium. 10
Vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi. 11
Vtrum conuenienter ponantur circa diuinam voluntatẽ quinque signa. 12

De amore Dei. Quæstio 20.

Vtrum in Deo sit amor. 1
Vtrum Deus amet omnia. 2
Vtrum Deus magis amet vnum, quàm aliud. 3
Vtrum Deus meliora magis amet. 4

De iustitia & misericordia Dei. Quæstio 21.

Vtrum in Deo sit iustitia. 1
Vtrum iustitia Dei veritas dici possit. 2
Vtrum in Deo sit misericordia. 3
Vtrum in omni opere Dei sit iustitia, & misericordia. 4

De prouidentia Dei. Quæstio 22.

Vtrum prouidentia Deo conueniat. 1
Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia. 2
Vtrum prouidentia diuina immediatè sit de omnibus. 3
Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis. 4

De prædestinatione Dei. Quæstio 23.

Vtrum Deo competat prædestinatio hominum. 1
Vtrum prædestinatio ponat aliquid in prædestinato: & quid sit. 2
Vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum. 3
Vtrum prædestinati eligantur à Deo. 4
Vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, reprobationis, & electionis. 5
Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur. 6
Vtrum numerus prædestinatorum sit certus. 7
Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum. 8

De libro vitæ. Quæstio 24.

Quid sit liber vitæ. 1
Cuius vitæ sit liber. 2
Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ. 3

De potentia Dei. Quæstio 25.

Vtrum in Deo sit potentia. 1
Vtrum potentia Dei sit infinita. 2
Vtrum Deus sit omnipotens. 3
Vtrum possit facere, quod ea, quæ sunt præterita, non fuerint. 4
Vtrum Deus possit facere quæ non facit, vel prætermittere quæ facit. 5
Vtrum Deus possit ea, quæ facit meliora facere. 6

De beatitudine Dei. Quæstio 26.

Vtrum beatitudo competat Deo. 1
Vtrum Deus dicatur beatus secundum actum intellectus. 2
Vtrum Deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. 3
Vtrum in beatitudine Dei includatur omnis beatitudo. 4

De processione siue origine diuinarum personarum. Quæstio 27.

Vtrum processio sit in diuinis. 1
Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio. 2
Vtrum præter generationem possit esse aliqua processio in diuinis. 3
Vtrum illa alia processio possit dici generatio. 4
Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ. 5

De relationibus diuinis. Quæstio 28.

Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales. 1
Vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. 2
Vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ adinuicem. 3
De numero harum relationum. 4

De personis diuinis. Quæstio 29.

De definitione personæ. 1
Vtrum persona sit idẽ, quod hypostasis, subsistentia, & essentia. 2
Vtrum nomen personæ competat in diuinis. 3
Vtrum nomen personæ in diuinis significet relationem, vel substantiam. 4

De pluralitate personarum in diuinis. Quæstio 30.

Vtrum sint plures personæ in diuinis. 1
Quot sint personæ in diuinis. 2
Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis. 3
Vtrum hoc nomen persona, sit commune tribus personis in diuinis. 4

De his, quæ pertinent in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum. Quæstio 31.

Vtrum in diuinis sit Trinitas. 1
Vtrum filius possit dici alius à patre. 2
Vtrum dictio exclusiua solus, sit addenda termino essentiali in diuinis. 3
Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali. 4

De cognitione diuinarum personarum. Quæstio 32.

Vtrum per rationem naturalem possit cognosci Trinitas diuinarum personarum. 1
Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ. 2
Vtrum sint tantùm quinque notiones in diuinis, vel plures. 3
Vtrum liceat circa notiones diuersimodè opinari. 4

De his, quæ pertinent ad personam patris. Quæstio 33.

Vtrum patri competat esse principium filij vel spiritussancti. 1
Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen patris. 2
Vtrum hoc nomen pater, per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter. 3
Vtrum sit proprium patri esse ingenitum. 4

De verbo in diuinis. Quæstio 34.

Vtrum verbũ dicatur in diuinis essentialiter, vel personaliter. 1
Vtrum verbum sit proprium nomen filij. 2
Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas. 3

De hoc nomine filij, quod est imago. Quæstio 35.

Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter. 1
Vtrum imago sit proprium nomen filij. 2

De pertinentibus ad nomen spiritussancti. Quæstio 36.

Vtrum nomen spiritussancti sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. 1
Vtrum persona illa quæ dicitur spiritussanctus, procedat à patre & filio. 2
Vtrum spiritussanctus procedat à patre per filium. 3
Vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussancti. 4

De nomine spiritussancti, quod est amor. Quæstio 37.

Vtrum amor sit proprium nomen spiritussancti. 1

Vtrum

PRIMÆ PARTIS INDEX.

Vtrum pater & filius diligant se spiritussancto. 2

De nomine spiritussancti, quod est donum. Quæstio 38.

Vtrum donum possit esse nomen personale. 1
Vtrum sit proprium nomen spiritussancti. 2

De personis in comparatione ad essentiam. Quæstio 39.

Vtrum essentia in diuinis sit idem, quod persona. 1
Vtrum dicendum sit, quòd tres personæ sunt vnius essentiæ. 2
Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in singulari, vel in plurali. 3
Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiuè acceptis. 4
Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis. 5
Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus. 6
Vtrum essentialia attributa sint approprianda personis. 7
Quod attributum cui personæ debeat appropriari. 8

De personis in comparatione ad relationes siue proprietates. Quæstio 40.

Vtrum relatio sit idem, quod persona. 1
Vtrum relationes distinguant & constituant personas. 2
Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, remaneant hypostases. 3
Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum vel econuersò. 4

De personis per comparationem ad actus notionales. Quæstio 41.

Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis. 1
Vtrum huiusmodi actus sint voluntarij, vel necessarij. 2
Vtrum per huiusmodi actus persona procedat de aliquo vel nihilo. 3
Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium. 4
Vtrum potentia generandi vel spirandi significet relationem, vel substantiam. 5
Vtrum actus notionales ad plures personas terminari possint. 6

De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem. Quæstio 42.

Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis. 1
Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, a qua procedit. 2
Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis. 3
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundũ magnitudinem. 4
Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia. 5
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam. 6

De missione diuinarum personarũ. Quæstio 43.

Vtrum alicui diuinæ personæ conueniat mitti. 1
Vtrum missio in diuinis sit æterna vel tantùm temporalis. 2
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur. 3
Vtrum cuilibet personæ mitti, & præcipuè patri conueniat. 4
Vtrum inuisibiliter mittatur tam filius, quàm spiritussanctus. 5
Ad quos fiat missio inuisibilis. 6
De missione visibili. 7
Vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter. 8

De prima causa omnium entium. Quæstio 44.

Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium. 1
Vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principiũ ex æquo coordinatum ei. 2
Vtrum Deus sit causa exemplaris rerũ, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum. 3
Vtrum Deus sit causa finalis rerum. 4

De creatione Quæstio 45.

Quid sit creatio. 1
Vtrum Deus possit aliquid creare. 2
Vtrum creatio sit aliquid in creatura. 3
Cui competat creari. 4
Vtrum solius Dei sit creare. 5
Vtrum sit commune toti trinitati creare, aut proprium alicuius personæ. 6
Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis. 7
Vtrum opus creationis admisceatur operibus naturæ & voluntatis. 8

De principio durationis rerum creatarum. Quæstio 46.

Vtrum creaturæ semper fuerint. 1
Vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. 2
Quomodò dicatur Deus in principio cœlum & terrã creasse. 3

De distinctione rerum in communi. Quæstio 47.

Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à Deo. 1
Vtrum rerum inæqualitas sit à Deo. 2
Vtrum sit vnus tantùm mundus vel plures. 3

De distinctione rerum in speciali, & primò de malo. Quæstio 48.

Vtrum malum sit natura aliqua. 1
Vtrum malum inueniatur in rebus. 2
Vtrum bonum sit subiectum mali. 3
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum. 4
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam. 5
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quàm culpa. 6

De causa mali. Quæstio 49.

Vtrum bonum possit esse causa mali. 1
Vtrum summum bonum, (quod est Deus) sit causa mali. 2
Vtrum sit aliquod summũ malum, quod sit causa omnis mali. 3

De substantia angelorum absolutè. Quæstio 50.

Vtrum sit aliqua creatura omninò spiritualis, & penitus incorporea. 1
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma. 2
De multitudine angelorum. 3
Vtrum angeli differant specie. 4
Vtrum angeli sint incorruptibiles. 5

De angelis in comparatione ad corpus. Quæstio 51.

Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. 1
Vtrum angeli assumant corpora. 2
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ. 3

De angelis in comparatione ad locum. Quæstio 52.

Vtrum angelus sit in loco. 1
Vtrum possint esse in pluribus locis simul. 2
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco. 3

De motu locali angelorum. Quæstio 53.

Vtrum angelus possit moueri localiter. 1
Vtrum moueatur de loco ad locum pertranseundo medium. 2
Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti. 3

De virtute cognoscitiua angeli. Quæstio 54.

Vtrum intelligere angeli sit sua substantia. 1
Vtrum esse angeli sit suum intelligere. 2
Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiua. 3
Vtrum in angelis sit intellectus agens & possibilis. 4
Vtrũ in eis sit aliqua alia potẽtia cognoscitiua quã intellectus. 5

De medio cognitionis angelicæ. Quæstio 55.

Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species. 1
Si per species, an per species connaturales, vel per species à rebus acceptas. 2
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales quàm inferiores. 3

De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium. Quæstio 56.

Vtrum angelus cognoscat seipsum. 1
Vtrum vnus cognoscat alium. 2
Vtrum angelus per suã naturalia cognoscat Deum. 3

De cognitione angelorum quantùm ad res materiales. Quæstio 57.

Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. 1
Vtrum cognoscant singularia. 2
Vtrum cognoscant futura. 3
Vtrum cognoscant cogitationes cordium. 4
Vtrum cognoscant mysteria gratiæ. 5

De modo cognitionis angelicæ. Quæstio 58.

Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. 1
Vtrum angelus possit simul multa intelligere. 2
Vtrum angelus intelligat discurrendo. 3
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo. 4
Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas. 5
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. 6

Vtrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum hæ duæ cognitiones sint eædem, vel diuersæ. 7

De voluntate angelorum. Quæstio 59.

Vtrum in angelis sit voluntas. 1
Vtrum voluntas in angelis sit ipsa natura eorum, vel ipse intellectus. 2
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium. 3
Vtrum in eis sit vis irascibilis & concupiscibilis. 4

De amore seu dilectione angeli. Quæstio 60.

Vtrum in angelis sit dilectio naturalis. 1
Vtrum in angelis sit dilectio electiua. 2
Vtrũ angelus diligat seipsum dilectione naturali an electiua. 3
Vtrum vnus angelus diligat alium naturali dilectione sicut seipsum. 4
Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quam seipsum. 5

De productione angelorum in esse naturæ. Quæstio 61.

Vtrum angeli habeant causam sui esse. 1
Vtrum angelus sit productus à Deo ab æterno. 2
Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. 3
Vtrum angeli fuerint creati in cœlo empyreo. 4

De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ. Quæstio 62.

Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati. 1
Vtrũ indiguerint gratia ad hoc, quòd conuerterentur in Deũ. 2
Vtrum fuerint creati in gratia. 3
Vtrum meruerint suam beatitudinem. 4
Vtrũ statim post vnũ actũ meritoriũ beatitudinem habuerint. 5
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium. 6
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis. 7
Vtrum angelus beatus peccare posset. 8
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere. 9

De malitia angelorum quò ad culpam. Quæstio 63.

Vtrum malum culpæ possit esse in angelis. 1
Cuiusmodi peccata in eis esse possint. 2
Quid appetendo angelus peccauerit. 3
Vtrum angeli naturaliter sint mali. 4
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. 5
Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli. 6
Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. 7
Vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis causa peccandi. 8
Vtrum tot remanserint quot ceciderunt. 9

De pœna dæmonum. Quæstio 64.

Vtrum intellectus angeli mali sit quomodò obtenebratus. 1
Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo. 2
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor. 3
De loco pœnali dæmonum. 4

De opere creationis quò ad creaturam corporalem. Quæstio 65.

Vtrum creatura corporalis sit à Deo. 1
Vtrum facta sit propter bonitatem Dei. 2
Vtrum sit facta à Deo mediantibus angelis. 3
Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediatè à Deo. 4

De ordine creationis ad distinctionem. Quæstio 66.

Vtrum informitas materiæ præcesserit tempore formationem ipsius. 1
Vtrum sit vna materia omnium corporalium. 2
Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informi. 3
Vtrum tempus sit concreatum materiæ. 4

De opere distinctionis primæ diei. Quæstio 67.

Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur. 1
Vtrum lux corporalis sit corpus. 2
Vtrum lux sit qualitas. 3
Vtrum conueniens fuerit prima die fieri lucem. 4

De opere secundæ diei. Quæstio 68.

Vtrum firmamentum factum sit secunda die. 1
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. 2
Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. 3
Vtrum sit tantùm vnum cœlum vel plures. 4

De opere tertiæ diei. Quæstio 69.

Vtrũ congregatio aquarũ facta fuerit conuenienter tertia die. 1
Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum. 2

De opere ornatus quarto die facto. Quæstio 70.

Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria. 1
Vtrũ conuenienter describatur causa productionis luminariũ. 2
Vtrum luminaria cœli sint animata. 3

De opere quintæ diei. Quæstio 71.

Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur. 1

De opere sextæ diei. Quæstio 72.

Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur. 1

De pertinentibus ad diem septimum. Quæstio 73.

Vtrũ cõplexio diuinorum operũ ascribi debeat septimo diei. 1
Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit. 2
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei. 3

De omnibus septem diebus in communi. Quæstio 74.

Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur. 1
Vtrũri omnes isti dies sint vnus dies. 2
Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimẽdum opera septimæ diei. 3

De homine quantùm ad essentiam animæ. Quæstio 75.

Vtrum anima sit corpus. 1
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens. 2
Vtrum animæ brutorum sint subsistentes. 3
Vtrum anima sit homo, vel homo potius sit aliquid cõpositum ex corpore & anima. 4
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma. 5
Vtrum anima humana sit incorruptibilis. 6
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo. 7

De vnione animæ ad corpus. Quæstio 76.

Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma. 1
Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secũdum multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum. 2
Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes. 3
Vtrum in homine sit alia forma præter animã intellectiuam. 4
Quale debeat esse corpus cuius huiusmodi principium est forma. 5
Vtrum vniatur tali corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. 6
Vtrum vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. 7
Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis. 8

De his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali. Quæstio 77.

Vtrum essentia animæ sit eius potentia. 1
Vtrum sit tantùm vna potentia animæ vel plures. 2
Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta. 3
Vtrum in potentiis animæ sit aliquis ordo. 4
Vtrum anima sit subiectum omnium earum potentiarum. 5
Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia. 6
Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia. 7
Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata. 8

De potentiis animæ in speciali, & primò de iis, quæ sunt præambula ad intellectum. Quæstio 78.

Vtrum sint distinguenda quinque genera potentiarum animæ. 1
Vtrum conuenienter assignentur partes vegetatiuæ. 2
Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. 3
Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. 4

De potentiis intellectiuis. Quæstio 79.

Vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. 1
Vtrum intellectus sit potentia passiua. 2
Vtrum sit ponere intellectum agentem. 3
Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ nostræ. 4
Vtrum intellectus agens sit vnus omnium. 5
Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ. 6
Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu. 7
Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. 8
Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. 9
Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu. 10
Vtrũ intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. 11
Vtrũ synderesis sit aliqua potentia specialis ab aliis distincta. 12
Vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis. 13

De appetitu in communi. Quæstio 80.

Vtrum

Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ. 1
Vtrum appetitus diuidatur in appetitum sensitiuum, & intellectiuum, sicut in potentias diuersas. 2

De sensualitate. Quæstio 81.

Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantùm, an etiã cognitiua. 1
Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in diuersas potentias. 2
Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi. 3

De voluntate. Quæstio 82.

Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate. 1
Vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult. 2
Vtrum voluntas sit eminentior, quàm intellectus. 3
Vtrum moueat intellectum. 4
Vtrum volũtas distinguatur per irascibilẽ & cõcupiscibilem. 5

De libero arbitrio. Quæstio 83.

Vtrum homo sit liberi arbitrij. 1
Vtrum liberum arbitrium sit potentia, vel actus, vel habitus. 2
Vtrum liberũ arbitrium sit potentia appetitiua vel cognitiua. 3
Vtrum liberum arbitrium sit eadem potentia cum voluntate vel alia. 4

Quomodò anima corpori vnita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam. Quæstio 84.

Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. 1
Vtrum cognoscat corpora per essentiam suam, vel per aliquas species. 2
Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. 3
Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis. 4
Vtrum anima nostra omnia, quæ intelligit videat in rationibus æternis. 5
Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat à sensu. 6
Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc, quod actu intelligat. 7
Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentũ sensitiuarum virium. 8

De modo & ordine intelligendi. Quæstio 85.

Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species à phantasmatibus. 1
Vtrum species intelligibilis abstracta à phantasmatibus se habeat ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut quo intelligitur. 2
Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia. 3
Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. 4
Vtrum intellectus noster intelligat cõponendo & diuidendo. 5
Vtrum intellectus noster possit errare. 6
Vtrũ vnus possit eandem rem melius intelligere, quàm alius. 7
Vtrũ intellectus prius cognoscat indiuisibile, quàm diuisibile. 8

Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus. Quæstio 86.

Vtrum intellectus noster cognoscat singularia. 1
Vtrum cognoscat infinita. 2
Vtrum cognoscat contingentia. 3
Vtrum cognoscat futura. 4

Quomodò anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea, quæ in ea sunt. Quæstio 87.

Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam per essentiã suã. 1
Quomodò cognoscat in se habitus existentes. 2
Quomodò intellectus cognoscat actum proprium. 3
Quomodò intellectus cognoscat actum voluntatis. 4

Quomodò anima humana cognoscat ea, quæ sunt supra se. Quæstio 88.

Vtrum anima humana in statu præsentis vitæ cognoscat angelos per seipsos. 1
Vtrum possit ad eorum notitiam peruenire per cognitionem rerum materialium. 2
Vtrum Deus sit illud, quod à nobis primò cognoscitur. 3

De cognitione animæ separatæ. Quæstio 89.

Vtrum anima separata à corpore possit aliquid intelligere. 1
Vtrum anima separata intelligat substantias separatas. 2
Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia. 3
Vtrum anima separata cognoscat singularia. 4
Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. 5
Vtrum possit vel habeat scientiæ hic acquisitæ. 6
Vtrũ distantia localis impediat cognitionẽ animæ separatæ. 7
Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur. 8

De productione hominis quantùm ad animam. Quæstio 90.

Vtrum anima humana sit de substantia Dei, vel aliquid factũ. 1
Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem. 2
Vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis. 3
Vtrum anima humana sit facta ante corpus. 4

De productione corporis primi hominis. Quæstio 91.

Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ. 1
Vtrum corpus primi hominis sit immediatè productũ à Deo. 2
Vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientem dispositionem. 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4

De productione mulieris. Quæstio 92.

Vtrum in prima rerũ productione debuerit mulier produci. 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
Vtrum mulier formata fuerit immediatè à Deo. 4

De fine huc termino productionis hominis prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei. Quæstio 93.

Vtrum in homine sit imago Dei. 1
Vtrum imago Dei sit magis in irrationalibus creaturis. 2
Vtrum imago Dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
Vtrum imago Dei sit in omni homine. 4
Vtrum imago Dei sit in homine per comparationem ad essentiam vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
Vtrum imago Dei inueniatur in homine solùm secũdũ mẽtẽ. 6
Vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus aut actus. 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
De differentia imaginis & similitudinis. 9

De statu vel conditione primi hominis quò ad intellectum. Quæstio 94.

Vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. 1
Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare vel decipi. 4

De his, quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, scilicet de gratia & virtute & iustitia. Quæstio 95.

Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrum primus homo in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum opera primi hominis fuerint æquè efficacia ad merendum, sicut modò sunt. 4

De dominio quod homini competebat in statu innocentiæ. Quæstio 96.

Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas. 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4

De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantùm ad conseruationem indumenti. Quæstio 97.

Vtrum homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impassibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatem. 4

De his, quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem. Quæstio 98.

Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2

De conditione prolis generandæ quantùm ad corpus in illo statu. Quæstio 99.

Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2

De conditione prolis tunc generandæ quò ad iustitiam. Quæstio 100.

Vtrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2

De conditione prolis tunc generandæ quo ad scientiam. Quæstio 101.

Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post natiuitatem habuissent perfectum vsum rationis. 2

De loco producti hominis in paradiso. Quæstio 102.

Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Ad quid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4

De gubernatione rerum in communi. Quæstio 103.

Vtrum mundus ab aliquo gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibus gubernationis. 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur à Deo immediatè. 6
Vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrà rietur diuinæ prouidentiæ. 8

De effectibus diuinæ gubernationis in speciali. Quæstio 104.

Vtrum creaturæ indigeant vt conseruentur à Deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse à Deo immediatè. 2
Vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4

De mutatione creaturarum à Deo. Quæstio 105.

Vtrum Deus possit immediatè mouere materiam ad formam. 1
Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus. 2
Vtrum Deus moueat immediatè intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum Deus operetur in omni operante. 5
Vtrũ Deus possit aliquid facere præter ordinẽ rebus inditum. 6
Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinẽ naturalem rerum, sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8

De actu angelorum, qui est inuicem illuminare. Quæstio 106.

Vtrum vnus angelus moueat intellectũ alterius illuminando. 1
Vtrum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus quæ cognoscit. 4

De locutione angelorum. Quæstio 107.

Vtrum vnus angelus loquatur alij. 1
Vtrum inferior loquatur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur Deo. 3
Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem vnius angeli ad alterũ. 5

De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Quæstio 108.

Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantùm vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sint plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicij. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8

De ordine malorum angelorum, scilicet dæmonum. Quæstio 109.

Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subditi utantur prælatione beatorum angelorum. 4

De præsidentia angelorum super corporalem creaturam. Quæstio 110.

Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum. 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4

De actione angelorum in homines. Quæstio 111.

Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum vel voluntatem hominis. 2
Vtrum possint immutare imaginationem hominis. 3
Vtrum possint immutare sensum humanum. 4

De missione angelorum ad homines. Quæstio 112.

Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4

De custodia hominum à bonis angelis. Quæstio 113.

Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrũ singulis hominibus singuli angeli ad custodiã deputẽtur. 2
Vtrum custodia pertineat solum ad vltimũ ordinẽ angelorũ. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8

De impugnatione dæmonum. Quæstio 114.

Vtrum homines à dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere verà miracula ad seducendũ. 4
Vtrum dæmõ ab aliquo superatus ab impugnatione arceatur. 5

De actione corporalis creaturæ. Quæstio 115.

Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrumin materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quæ hîc in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia sint causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponãt necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur. 6

De fato. Quæstio 116.

Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4

De his, quæ pertinent ad actionem hominis. Quæstio 117.

Vtrum homo possit docere alium causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animæ possit immutare materiam corporalem. 3
Vtrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali. 4

De traductione hominis ex homine quantùm ad animam. Quæstio 118.

Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
Vtrum omnes animæ humanæ fuerint simul creatæ à principio mundi. 3

De propagatione hominis quantùm ad corpus. Quæstio 119.

Vtrum aliquid de alimento conuertatur in virtutem humanæ naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ creationis, sit de superfluo alimenti. 2

Quæstionum & articulorum & conclusionum Indicis finis.

PRIMA PARS SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS SANCTI THOMAE AQVINATIS, CVM COMMENTARIIS REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO, Caietani, ordinis Prædicatorum S.R.E. tit. S. Xisti Presbyteri, Cardinalis dignissimi, artium & sacræ Theologiæ Doctoris celeberrimi.

INtentio diui Thomæ in hoc Proœmio manifestata, & ex parte officij Doctoris, & ex parte nouitiorũ, aduersari videtur prima fronte intentioni meæ dum textus nouitiis constructus, à me Doctoris subtilitatibus replendus creditur. Verùm, si Autoris rationes hic redditas, diligẽtius discussetimus, aberrasse meum propositum non videbitur. Nouitis namque opus hoc conuenire dicitur non ratione facilitatis, aut superficialis, aut epilogalis, aut introductorij tractatus, sed ratione sectarum, superfluitatum, omissæ repetitionis, & pulcherrimi ordinis ab ipso inuenti. Vt enim in processu apparet, omnes theologales difficultates, & ex proprijs hic deductæ extirpantur. ¶ Et quoniam quandoque minus perspicaces ac imperiti opus hoc fortium interpretes, multosq; habuit impugnatores, & sectatores multo plures pateret, si perspicuũ fieret, necessarium fore dusi, profectus in theologia exponere opus hoc & non maiora, sed posteriora, & moderuis minus nota apponere, iuxta mei vires ingenij. Id omnes monent, vt dictorum tantum rationes videant, atque examinent: & sic acquiescant vel refutent. Non enim tanti sum, nec sic arrogans, vt meam proponam authoritatẽ. Sed eatenus dico hic & vbique, quatenus teddita ratio testatur. Propterea vbi defecero, correctori vt adiutori gratias ago. Verba quoque erroris, falsitatis, deceptionis, ignorantiæ, & aliorum huiusmodi, non contra personas, sed contra opiniones, & hoc etiam quatenus minus solidæ sunt vel apparent, interpretanda esse volo: quoniam personis nullo pacto, opinionibus verò non nisi vt dissonant, aduersari intendo.

2. contr. cap. 1.

PROLOGVS.

QVIA catholicæ veritatis Doctor, non solùm proiectos debet instruere, sed ad 10
cum pertinet etiã incipientes erudire (secundum illud Apostoli 1. ad Corint. 3. Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.) propositum nostræ intentionis in hoc opere est, ea quæ ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere, secundũ quod congruit ad eruditionem incipientium. ¶ Cõsideranimus namque huius doctrinæ nouitios, in iis quæ à diuersis conscripta sunt, plurimum impediri. Partim quidem propter multiplicationẽ inutilium quæstionum, articulorũ & argumentorum. Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secundum ordinem disciplinæ: sed secundũ quod requirebat librorum expositio, vel secũdum quod se præbebat occasio disputãdi. Partim quidem, quia eorundem frequens repetitio, & fastidium & confusionem generabat in animis auditorũ. ¶ Hæc igitur & alia huiusmodi euitare studentes, tentabimus cum confidentia diuini auxilij ea quæ ad sacram doctrinam pertinent, breuiter ac lucidè prosequi, secundum quod materia patietur.

QVAESTIO PRIMA, De sacra doctrina, qualis sit, & ad quæ se extendat, in decem articulos diuisa.

ET vt intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessarium est primò inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, & ad quæ se extendat. ¶ Circa quod quærenda sunt decẽ. ¶ Primò, de necessitate huius doctrinę. ¶ Secũdò, vtrũ sit sciẽtia. ¶ Tertiò, vtrum sit vna, vel plures. ¶ Quartò, vtrum sit speculatiua, vel practica. ¶ Quintò, de cõparatione eius ad alias scientias. ¶ Sextò, vtrum sit sapientia. ¶ Septimò, quid sit subiectum eius. ¶ Octauò, vtrum sit argumentatiua. ¶ Nonò, vtrum vti debeat *metaphoricis locutionibus. ¶ Decimò, vtrum Scriptura sacra huius doctrinæ, sit secundum plures sensus exponenda.

* vt symbolicis.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum sit necessarium præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit necessarium præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi. Ad ea enim, quæ supra rationẽ sunt, homo non debet conari, secundũ illud Eccles. 3. Altiora te ne quæsieris. Sed ea, quæ rationi subduntur, sufficienter traduntur in physicis disciplinis: superfluum igitur videtur præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi. 20

¶ Præterea, Doctrina non potest esse nisi de ente: nihil enim scitur nisi verum quod cum ente conuertitur. Sed de omnibus entibus tractatur in physicis disciplinis, & etiam de Deo: vnde quædam pars philosophiæ dicitur theologia siue sciẽtia diuina, vt patet per Philosophum in 6. Metaphy. Non fuit igitur necessarium præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi. 30

¶ SED CONTRA est quod dicitur 2. ad Tim. 3. Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum ad iustitiam. Scriptura autem diuinitus inspirata, non pertinet ad physicas disciplinas quæ sunt secundum rationem humanã inuentæ. Vtile igitur est præter physicas disciplinas esse aliam scientiam diuinitus inspiratam. 40

CONCLVSIONES.

1 *Necessarium est ad humanam salutem consequendam doctrinam quandam per reuelationem esse de multis, quæ hominis intellectum excedunt.*

2 *Necessarium est præter scientias lumine naturali acquisitas, esse doctrinam per reuelationem de his, quæ lumine naturali inuestigari possunt.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd necessarium fuit ad humanam salutem esse doctrinam quandam secundum reuelationem diuinam præter physicas disciplinas, quæ ratione humana inuestigãtur. Primo quidem, quia homo ordinatur ad Deũ, sicut ad quendam finem, qui cõprehensionem rationis excedit, secundum illud Isai. 64. Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Finem autem oportet esse præcognitum hominibus, qui suas intentiones & actiones debent ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutẽ, quòd ei 50

¶ Antequam probentur conclusiones, ad euidentiam distinctionis & sufficientiæ conclusionum, nota duas distinctiones. Prima est quod [illegible] tra Gentiles, capit. 1. Duo sunt genera cognoscibilium deorum principaliter tempore [illegible] demonstrabilia quædam non nisi per reuelationẽ cognoscibilia, illa sunt, Trinitas personarum, beatitudo animæ promissa, Incarnationis & redemptionis mysteria. Illa verò sunt, Deum esse vnũ, immortalem, &c. Ratione reuelabilium tantùm, posita est prima conclusio: ratione verò demonstrabilium posita est secunda. Altera distinctio est ex quinto Metaphysic. Necessariũ est ad finem duplicitèr, ad esse, & ad bene esse. In prima conclusione lumine Necessarium primo modo. In secunda, secundo modo. ¶ His præhabitis probatur prima conclusio ex litera, Ordinauit ad Deũ vt finem ignotum rationę naturali, consequendum tamen propria intentione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finem cognoscat, & operationes in illum dirigat: homo est huiusmodi, ergo. probatur Minor ex 1. cap. Isai.

¶ *Num sacra doctrina ad humanam salutem necessaria, sit fides, vel theologia.*

Circa hanc conclusionem dubium occurrit, quid intelligatur hic nomine sacræ doctrinæ seu disciplinæ. Aut enim intelligitur fides, aut theologia. si fides, sequitur duo inconuenientia. Primum est, quod idem sui ipsius sit terminus. Nam in Secunda secundæ, quæstione. 1. secundo, articulo. tertio, quæritur, an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secundum est, quòd aqua nec fumitur sacra doctrina in hoc & in sequentibus articulis. Nam constat quòd ea non fumitur pro fide. Si theologia, sequeretur quòd fides absque theologia non sufficeret ad salutem hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in litera dicitur, quòd illa doctrina est necessaria ad salutem humanam. Falsitas vero consequentis & ex hoc patet, & ex rationẽ in litera assignata cõtinetur quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere. ¶ Ad hoc dicendum est, quòd sacra doctrina neque simpliciter pro fide, neque pro theologia, vt distinguitur contra theologiam neque pro theologia, vt distinguitur contra

Quæstio. 1

2

3

60

Prima S. Thom. A

Universidad de Deusto
Biblioteca

sumitur pro cognitione à Deo reuelata siue formaliter, siue virtualiter, vt habet rationem disciplinæ, & doctrinæ abstrahendo à ratione credibi, & scibi. Cognitio enim, qua egemus ad salutem, prout à Deo docente in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan. 6. Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me, & de hac dicitur in cõclusione hac, q̃ est necessaria ad salutem. Et quoniã cognitio huiusmodi vt disciplina est reuelata, ab scibili à ratione credẽdi & scibili, & à rationere relati formaliter, id est, in subiecto, & virtualiter, id est, in suis principiis nobis hoc in loco, vbi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, admodum horũ licet determinate defendere. Et sic aliud formaliter quæritur hic, & aliud quæritur inferius in Secunda Secundæ quia hîc de doctrina, ibi de credere & vniuocè sumitur hic facta doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur q̃ theologia vt distinguitur contra fidem sit necessaria sed q̃ theologia vt abstrahit a fide & scie

nota fierent quædam per reuelationem diuinam, quæ rationem humanam excedunt.

¶Ad 2. etiam, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit hominem instrui reuelatione diuina, quia veritas de Deo per rationem inuestigata, à paucis & per longum tempus, & cum admixtione multorum errorum homini proueniret. A cuius tamen veritatis cognitione dependet tota hominis salus, quæ in Deo est. Necessarium igitur est vt salus hominibus & cõmunius & certius proueniat, q̃ de diuinis per diuinam reuelationem instruantur. Necessarium igitur fuit, præter physicas disciplinas, quæ per rationem inuestigantur sacram doctrinam per reuelationem haberi.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd licet ea, quæ sunt alterius hominis cognitiõne, non sint ab homine per rationem inquirenda, sunt tamen à Deo reuelata suscipiẽda per fidem. Vnde & ibidem subditur, Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi. Et in huiusmodi sacra doctrina consistit.

¶Ad secundum dicendum, quòd diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum

(vt hîc similitudo sumitur animæ in homine. Tum quoniam scientia hæc apud Augustinum 14. de Trinitate, non habens nutrit, defendit, & roborat fidem, sed gignit eandem. Et vere hîc est ex parte creaturarum: fides enim licet sit à Deo infundentis inclinationem ad credendum, est tamen ex auditu per verbum Christi, quo ad credibilia: vt ad Rom. 10. habetur in littera: & S. Anct. Thoma. & sic Theologia claudiatur in fide, vt gignens eam. Et si inseratur, Ergo quilibet fidelis adultus explicitè credens, &c. est theologus, dicendum est, quòd non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundum quid, &c. scilicet secundum principia, &c.

¶Num finis vltimus animæ nostræ sit naturalis nobis, supernaturaliter tamen cognoscendus, vel supernaturalis.

Quæstio. CIrca hanc partem est aduertendum, quòd Scotus in prima quæstione prologi primi sententiarum, nec à conclusione, nec à ratione discordans sed à causa quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, quòd ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ & propterea, quantumcunque perfectè nota esset nobis natura nostræ animæ quo ad naturalia, nunquàm cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talem finem: quia extra naturalium latitudinem est tam finis quàm illa animæ ratio. Ipse verò tenet illum finem esse naturalem nobis animæ, quamuis supernaturaliter adipiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltem pro statu isto sub illa propria specali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶Quòd autem finis ille sit naturalis, probat triplicitèr. Primo, autoritate Augustini in libro de Prædestinatione Sanctorum. Proinde posse habere fidem sicut posse habere charitatem naturæ est hominum, habere autem gratiæ est fidelium.

¶Secundò, ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis superna turalem. ergo est ei naturalis. ¶Tertiò, ex ratione naturalitatis. Potẽtia comparata ad actum aut est naturalis, aut violenta, aut neutra: ramen est sibi aliqua supernaturalis: ergo intellectus seu anima naturaliter ordinatur ad visionem Dei seu fruitionem. Antecedens quo ad partem affirmatiuam declaratur, quia potentia aut inclinatur ad talẽ actum, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secundo, violenta: si tertio, neutra. Quo ad partem verò negatiuam declaratur differentia naturalitatis, à supernaturalitate, acciditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, vel supernaturaliter impressiuum in talem potentiam. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia verò probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem finem & præcipuè summum perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei, &c.

¶Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd aquod nos potentia, aut est naturalis, aut violenta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actum quàm ad agent, nec aliqua est in rerum natura pura potentia neutra, omissis artificialibus, vt in quæstione de potentia neutra luxta hunc articulum dicetur. Vocatur autem potentia obedientialis aptitudo rei ad hoc, vt in ea fiat quicquid faciendum ordinauerit Deus: & secundum talem potentiam anima nostra dicitur in potentia ad beatificandum pollicitum & finem supernaturalem, & alia huiusmodi.

¶Vnde ad primum Scoti dicitur, quòd Augustinus non dixit, quòd posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potentiam esse naturæ, & aliud esse naturalem. ℣ Primum enim significat subiectum potentiæ, secundum autem modum potentiæ. & ideo primum est verum in proposito, secundum verò falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominum quia intellectiua est, non autem in natura condita, quoniam sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. ℣ Ad secundum negatur antecedens. ℣ Ad tertium vero negatur assumptum. & quo ad tertium membrum patet affirmatiuæ, & quo ad partem negatiuam, dupliciter naturalitas siquidem intenditur etiam conferendo potentiam ad actum, quoniam sunt omnino actus qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, vt gratia, gloria & alia huiusmodi in alio quolibet pariebit.

Ad 1. Conclusio probatur: Deus plus quàm communiter, omnis & tantum scitur per theologiam supernaturalem, quàm per naturalem: ergo. Probatur Minor: quia per naturalem non scitur nisi per creaturas: per supernaturalem scitur per reuelationem. Sed reuelatio est certior quàm creatura: ergo. Probatur Minor: quia creatura non est nisi vestigium: reuelatio verò est ipsa veritas. Ad 2. Conclusio probatur: Deus plus quàm communiter, omnis & tantum scitur per theologiam supernaturalem, quàm per naturalem: ergo. Probatur Minor: quia per naturalem non scitur nisi per creaturas: per supernaturalem scitur per reuelationem. Sed reuelatio est certior quàm creatura: ergo. Probatur Minor: quia creatura non est nisi vestigium: reuelatio verò est ipsa veritas. Ad 3. Conclusio probatur: Deus plus quàm communiter, omnis & tantum scitur per theologiam supernaturalem, quàm per naturalem: ergo. Probatur Minor: quia per naturalem non scitur nisi per creaturas: per supernaturalem scitur per reuelationem. Sed reuelatio est certior quàm creatura: ergo. Probatur Minor: quia creatura non est nisi vestigium: reuelatio verò est ipsa veritas.

tiunt peruenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorum demonstrabilium est homini necessaria, disciplina reuelata est huiusmodi, ergo, Omnia patent in littera & diffusius in primo contra Gentiles, capitulo quarto.

¶In responsione ad secundum, aduerte quod argumentum erat hoc: Omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergo non restat aliquid scibile per doctrinam reuelatam, & cõsequenter non est necessaria. Consequẽtia prima probatur: quia nihil scitur nisi verum, quod cũ ente conuertitur. Antecedens verò patet sexto Metaph. & inductiuè. ℣ Ad hoc autem duplicitèr respondeti potest secundum quod antecedens dupliciter distingui potest. Primò sic, Omne ens secundum omnia, quæ sunt cognoscibilia, vel non secundum omnia, sed abstrahibilia tantum à sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas: in primo sensu est falsum, in secundo verum. Secundò sic, Omne ens omni modo, vel non omni modo, sed inquantũ intellectus potest per lumen intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo verum. Quamuis autem vtranque responsionem argumentum recipiat, placuit tamen Autori secundam responsionem adhibere, non primam explicitè: tum vt ex proprijs huius articuli, lumine scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio iam in corpore articuli in prima conclusione habebatur.

¶Num diuersa ratio cognoscendi sua modum exigat conclusionem inferat necessitatem scientiæ cum distinctione.

Quæst. VEruntamen Scotus in primo, quæstione prima prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehẽdit, eò quòd secundum eam non subsistat necessitas theologiæ: quam argumentum instingere intendebat. Probat autem hoc sic, Ex hac responsione nihil aliud habetur nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quòd terra est rotunda. ergo non saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab aliis. Tenet consequentia ex proportionalitate à te assignata: quoniam ex quo illa conclusio, Terra est rotunda, est scita per alterum scientiarum, reliqua non est necessaria respectu illius quo ad scientiam conclusionem, quamuis sit distincta.

¶Ad hoc respondeatur, quòd diuersitatem modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti seu rationis formalis obiecti comitatur: compatiendo tamen quandoque identitatem aliquo modo alicuius conclusionis si adæquata est ratio modo, aut saltem comitatur diuersitas multarum veritatum scibilium, si inadæquata est: vt inferius articulo tertio patet. Vnde eadem res sub diuersis rationibus cognoscendi acceptæ, diuersitatem cognoscibilium inducunt. Et propterea dicendo, quòd est diuersa ratio cognoscibilis implicitè infinuauit alienitatem quoque cognoscibilium, quam iam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur Antecedens, quoniam ex hac responsione quamuis explicitè non habeatur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicitè tamen habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶Ad exemplum autem de Astrologia, licet dici posset, quòd exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut Astrologia allo lumine quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & non in omnia, sic Theologia alio lumine & eadem veritates, quas aliæ scientiæ, & alias veritates de eisdem rebus considerat. Et sic quemadmodum Astrologia quamuis coincidat quo ad materiam in aliquam conclusionem physicam: quia tamen alio lumine, & consequenter alias veritates considerat, est non solum diuersa, sed necessaria scientia: sic & Theologia est ab aliis diuersa & necessaria.

¶Super Quæstionis primæ Articulum secundum.

IN titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primo ly Scientia. Secundo ly Sacra doctrina. Scientia enim sumitur hîc propriè, vt est intellectualis virtus (sexto Ethicorum) & habitus conclusionum per demonstrationem acquisibilis ex principiis. Et quoniam talia sunt subiecta qualia permittuntur à prædicatis, consequens est quod ly Sacra doctrina sumatur hic pro doctrina reuelata, vt est conclusionum. Neque enim sumitur pro tota, quoniam ibi non videtur quærere, an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones, sit scientia, cùm constet principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absoluta, vt in primo articulo adiuncta respectu ad conclusiones: ita quòd sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probauimus necessariam, quo ad conclusiones suas, habeat rationem scientiæ, an non: sed opinionis, & cætera. & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur vere scitis iuxta doctrinam secundi Posteriorum.

¶In corpore, propositæ conclusioni responsiua, tria facit. Primò ponitur vnica distinctio. Secundò modificatur conclusio responsiua. Tertiò deducitur corollarium. Distinctio est, scientia duplex: subalternans & subalternata ex primo Posteriorum. Distinctio inest has est, quòd subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata verò ex principiis notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, vt patet in Arithmetica & Musica, Geometria & Perspectiua.

¶Circa

Aucto. ¶Circa hanc distinctionem ac differentiam vide quòd ex propria ratione scientiæ absolutè nascitur hæc differentia assignata in littera: & propterea tanquam prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatam suscipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui, si doctrina vera est. Scito igitur quòd de ratione scientiæ absolutè vt distinguitur contra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, id est, in principijs: quoniam omnis scientia ex principijs oritur necessario. Et ex hoc sequitur quòd nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiam conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum: verùm in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones visibiles sunt ex & in principijs, immediatè id est, absque alio medio habitu: subalternatæ verò cõclusiones visibiles sunt ex & in principijs per se notis mediatè, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cæteræ autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, non subalternæ vt sic. Pura quòd vna dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalem extraneam. Hæc namque est conditio subalternationis quoad obiectum, illa verò subalternationis quo ad principia, gratia materiæ, vt infrà patebit. Essentiale ergo omni scientiæ propriè dictæ, id est discursiuæ, est habere conclusiones visibiles non in & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducuntur quinque. Primò, quòd omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem: quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet cõclusionum. Et vt dicitur primo Posteriorum, Non sciet non habens demonstrationem demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continuat, non curando modò, actu vel potentia. Secundò, quòd scientia subalternata est scientia ex continuatione seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadem ratione. Tertiò, quòd per se habitus principiorum proximorum subalternatæ est habitus scientificus subalternantis. Quarto, quòd scientia subalternans & subalternata non necessario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionum medij: quia scilicet medium in subalternante immediatè iungitur principijs per se notis, subalternatæ verò mediatè, mediante scilicet habitu alterius speciei. Quinto, quòd subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, vt in littera expressè dicitur, dum in corollario ponitur fides de principijs, & in distinctione ponitur lumen superioris scientiæ de eisdem. Sed scientia superior est eorum habitus per se, quia ex essentiali comparatione ex qua habet subalternata quòd sit scientia. Fides verò est eorum habitus per accidẽs, quia ratione subiecti in quo est, pura perfectum, non geometræ. Est autem vnum hic aduertendum, quòd a principijs & essentiali conditione subalternatæ scientiæ concurrunt duo. Primum est euidentia in se & cum euidentia ex & in alio. Secundum est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius inteuidentiæ in se: sed primum horum est formale, & consequenter omnino semper requisitum secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa inteuidentia cum visibilitate in alio absq; mediatione, nil minus subalternaretur illiquia, vt iam patet ex dictis posset illum modum euidentiæ est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam: & hinc sequitur quòd non oportet principia subalternata ex formalitate subalternationis habere propter quid, sed sat est esse illo modo propositiones inconiuentes & visibiles.

Comcut. ¶Conclusio modificata est, Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & Beatorum. Probatur, ¶Habitus acquisitus ex principijs notis lumine scientiæ Dei & Beatorum est scientia subalternata illi. Sacra doctrina est huiusmodi: ergo.

¶Corollarium est, Sacra doctrina credit principia reuelata sibi à Deo. Probatur ex conditione subalternati artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergo, &c.

1 *Num Sacra Theologia sit scientia.*
2 *Num Sacra Theologia sit scientia subalternata scientiæ Dei.*

Quæstio. CIrca hunc articulum aduerte conclusionem responsiuam habere duas partes scilicet & quòd Theologia est scientia: & quod est subalternata scientiæ Dei.

¶Contra quidem primam partem multiplicater arguitur a Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hic à Capreolo ex conditionibus ipsius scitæ & demonstrationis assignatis primo Posteriorum, & sexto Ethicorum. ¶Ex parte obiecti (quia scientia est de necessarijs) illa est de contingentibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione, &c. Ex parte principiorum: tum quia scientia est ex per se notis: tum quia habitus principiorum scientiæ est superior habitu conclusionis. Ex parte certificationis: tum quia sciens scit se scire: tum quia scientia est virtus intellectualis. ¶Et si dicatur quòd Theologus scit se scire ex suppositione, scilicet si articuli fidei sunt veri. ergo, inquit Aureolus, ista est scientia consequentiarum & non consequentium: & necessitatis consequentiæ, & non consequentis: & breuiter illationum, non rerum. ¶Ex parte modi: Sacra doctrina, inquit Scotus in tertio sent. distinct. vigesimaquarta, quæstione prima, non est tradita per discursum syllogisticum, sed omnibus æquè assentimus, ita quòd non vni propter aliud. ergo. Antecedens manifestatur: quia licet arguatur primæ ad Corinth. decimoquinto, & à doctoribus, Nulla tamen maior certitudo est probatæ quàm probantis, aut probatæ, & non probatæ, sed simpliciter propositæ, quòd in scientia non contingit. ¶Ex parte obiecti subiecti, fides & scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidem, & quæstione tertia prologi primi. ergo.

¶Contra secundam autem partem seu minorem aliqua rationis multiplicitèr arguitur impugnãdo duo. Primò diuersitatẽ Theologiæ nostræ à Theologia Dei & beatorum. Secundò, quòd distinctio illa, quæ est inter eas qualificunque sit, non est distinctio cum requisitis conditionibus ad subalternantem & subalternatam. Scotus igitur in primo sententiarum tertia, prologi, dupliciter inuehit contra primũ, Scientia Dei nõ potest esse nisi vna: formaliter igitur nulla est subalternata. Antecedens patet, quia Deitas non est nisi vna ratio formalis. Præterea de ratione veritatibus primo possibilis est esse subalternantem & subalternatam quia vbi illa deficiunt, hæc nequit esse. Et si dicatur, hæc duo motiua simul ab Autoris nominante sub alia forma sic, subiectum subalternatæ addit ad subiectum subalternantis sed subiectum Theologiæ nostræ non addit ergo. Contra secundum autem sensus dicendum & in tertio vbi tripũ duplicitèr arguit, scientia subalternata dependet à causa illa non deest scientia non est nisi

pendet sic à scientia Beatorum: ergo. Probatur Minor: quia scientiæ non est nisi obiectum, potentia, subiectum, vel lumen: quorum nullum est scientiæ nisi. Præterea subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: ergo non sunt compossibiles. ergo. Probatur Minor: quia idem subiectum simul comprehenditur & viator. Dentur contra idem argumenta. Duratio subalternatæ dicit propter quid, & subalternata quia. ideo non sic de habente gloriã. Minor: quia theologialia non habent propter quid: & si habent, non dicuntur nos & Beati. Puta propter quid Christus est mediator, scilicet propter nostram salutem, &c.

¶Ad euidentiam huius difficultatis scito duo. Primum est, quòd Theologia nostra potest dupliciter considerari. Vno modo secundum se. Alio modo vt ad totibus. si consideretur secundum se, sic procedit ex scientia subalternata scientiæ beatæ quo ad euidentiam, cùm ex eius continuabilitate scientiæ certitudinem habeat, dum procedit ex principijs secundum se notis lumine beato contra hoc pauca, aut nullæ rationes militant: quoniam primæ rationes infringunt Theologiam nostram in nobis non esse scientiam: secundò verò, non esse subalternata totaliter, non quo ad aliquid. Si autem consideratur vt in nobis viatoribus, sic difficultates manent. Et putatur quòd etiam apud Sanct. Tho. sic accepta non sit scientia nisi æquiuocè, vt alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata nisi secundum quid, scilicet quo ad euidentiam. & si hæc consideretur, facilis effet quæstionis solutio. Verùm mihi videtur aliter esse intelligendum Sanct. Tho. quo ad secundum præcipuè punctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet quòd Theologia nostra vt in nobis viatoribus non sit, aut sit scientia, vtraque pars potest tanẽ inesse dici, & quòd non est scientia, scilicet non habet scientiæ rationem perfectam, quia non veré sit: qui non potest reducere in principia euidentia, & hoc intendit vbicunque hoc innuit. & quòd est scientia imperfecta ratione status præsentis: scientia enim imperfecta non est extra latitudinem scientiæ. & hoc affirmauit hic litera: & ne darotur occasio male intelligendi, cùm fuisset tamen quæstionis, vtrum esset scientia, responsum est affirmatiuè cum adiunctis subiecti, vt completa responsio esset cum conditione specificante, & non absolutè. non enim probauit quòd est scientia, sed quòd est scientia subalternata, vt ex qualitate adiuncta intelligeres imperfectionem, quam in statu hoc habet.

¶Quo ad secundum verò punctum de subalternatione, videtur mihi quòd de subalternatione simpliciter intendat litera. Tum quoniam de rali distinxerat ante conclusionem. Tum quia vt pater ex dictis, subalternatio quo ad euidentiam oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendum arbitror quòd Theologia nostra secundum se, est verè scientia simpliciter subalterna: vt in nobis verò viatoribus, est scientia imperfectè, sed simpliciter subalterna. Tu autem nomine eius disputas, cause ne fallaris pro eadem accipiens Theologiam secundum se & Theologiam nostram secundum se: hæc enim valde differunt: quoniam Theologia secundum se est scientia, quam nata est partere Deitas secundum se: & hæc est Theologia, quam Deus de seipso habet. sed Theologia nostra distinguitur sicut Nostra, demonstret humanam naturam simpliciter, in Theologia Beatorum & viatorum, non oportet autem distingui sic sicut Nostra demonstret viatores: & sic accipitur in proposito: hæc tamen potest accipi secundum se, & vt in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc vltimam ex littera, dum in corollario manifestè loquitur de Theologia nostra vt in nobis viatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundum se: conuenit siquidem ei secundum se esse vt principijs notis secundum se lumine superioris scientiæ, &c. Secundum est quòd quia omnia nostra translata in Deum excluso imperfectionibus transferri intelliguntur, consequens est & quòd scientia ratione euidentiæ & certitudinis non quo ad discursus imperfectionem, & quòd subalternare, non quo ad discursu demonstratiuo probare principia subalternata: sed quo ad euidentiam illorum & cognitionem nostrã comunem in aliis, transferatur in Dei scientiam: ac per hoc non oportet ex subalternatione quòd principia Theologiæ nostræ sint conclusiones Theologiæ Beatorum, sed tat est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ Beatorũ. Sicut si Geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiam de principijs perspectiuæ, sed non eodem modo, & nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedunt ex articulis fidei vt principijs non in se euidentibus, sed in scientia Dei & Beatorum, consequens est quòd habeat essentialem conditionem constitutiuam scientiæ subalternatæ, & quòd est scientia ex continuatione ad scientiam Dei & beatorum: & quòd habitus per se principiorum eius est scientia diuina, habitus verò per accidens eorum est fides: & quòd non opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti. sed secundum euidentiam & inuidentiam negatiuè: & quòd sint compossibiles in eodem subiecto simul. Nec est idem iudicium de scientia subalternata & fide: quoniam lumen diuinum abhinc est per se ratio formalis huius motiui: cognoscens scientifica est. Lumen autem diuinum obumbratum est per se ratio adæquata huius, quæ est per accidens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dens est, vt dictum est, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria, scientia autem acquisita ex eis remanebit, iuxta illud Hieronymi, Discamus in terris, &c. Vnde ad rationes in oppositum contra primam partem in forte assignatas respondendo dicitur.

¶ Et ad primum dicitur, quòd incarnatio & alia huiusmodi secundum se contingentia, vt subsistat huic scientiæ, sunt necessaria, eodemmodum vt scita per se nota sunt necessaria, vt in quæstione decimaquarta patebit.

¶ Ad secundum vero iam patet, quòd ista scientia est ex per se notis, id est, euidentibus mediatè, & hoc sufficit, iuxta illud primi Topicorum, Demonstratio est ex per se notis: vel ex iis quæ per illa fidem sumpserunt habitus quoque per se principiorum huius scientiæ est altior ipsis, quicquid sit de habitu per accidens, id est fide, quæ dici potest altior scientia quo ad adhæsionem, licet non quo ad euidentiam.

¶ Ad tertium autem dicendum, quòd Theologus non scit se scire per conditionalitas, sed subalternationes: hoc autem non est scire illationes tantum, sed illata ex principiis euidentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex talibus inevidentibus, nisi quòd tale scire non est perfectum, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus, sed docemus. Et similiter dicimus quòd scientia subalterna viuequo non continuatur subalternanti, non est virtus intellectualis, sed inchoatio virtutis intellectualis, & ideò spectat ad eandem virtutis speciem, scilicet scientiam.

¶ Ad quartum, quod est Scoti, negatur Antecedens: quoniam in sacra Scriptura traduntur deuisionibus virtualiter, & generatur alius habitus à fide ex deductione conclusionum ex articulis fidei. Nec est verum quòd omnibus assentiamus æquè seu eodem modo, quoniam articulis assentimus non propter aliud: conclusionibus autem, de quibus solis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cùm dicitur quòd æquè assentimus probatis & simpliciter propositis, respondetur, quòd omnia simpliciter credenda proponuntur, Theologia nostra in se quidem est scientia, quia conclusiones suæ secundum se natæ sunt deduci ex articulis fidei, sed quo ad nos non esset scientia sed fides: & non solùm æquè, sed eodem modo assentiremus omnibus: verùm quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cætera autem vt ex articulis deducenda, ideo non eodem modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æquè assentimus conclusionibus probatis & non probatis propter quod circa non probatas tanta opinionum diuersitas in sacra doctrina tolleratur & propterea est scientia non solùm in se, sed quo ad nos, imperfecta tamen.

¶ Ad vltimum autem iam patet, quòd non ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

Ad arg. 1. ¶ Ad argumenta verò contra secundam partem respondendo dicitur, quòd scientia de Deo adæquata non potest esse nisi vna, inadæquata verò potest multiplicari talis autè est Theologia. Vel dicitur & melius, quamuis in idem redeat, quòd Antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad vnitatem scientiæ requiritur & vnitas rationis formalis obiecti vt res, & vnitas rationis formalis obiecti vt obiectum, vt in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit vna ratio formalis obiecti vtriusque Theologiæ vt res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti, vt obiectum est in vtraque Theologia: quoniam Deus vt clarè visus obiicitur Beatis. Deus autem vt reuelatus abstrahendo à claritate & obumbratione obiicitur, Theologiæ nostræ absolutè sumptæ.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Theologia nostra & Beatorum non sunt de eisdem veritatibus, quia manifestè patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus est Theologia Beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi tamen potest quòd subiectum Theologiæ nostræ addit aliquo modo ad subiectum Theologiæ Beatorum accipiendo subiectū nostræ Theologiæ pro toto aggregato ex subiecto vt res & vt obiecto: sic enim subiectū est Deus reuelatus. Reuelationem autem constat addere differentiam accidentalem. At si patrinacher ex parte obiecti vt res est additionem talem quis exigat in subiecto subalternatæ negatur assumpto vniuersaliter: licet in quibusdam verificetur. Nec oppositum dicitur primo Posteriorum: sed dicemus quòd vna scientia non descendit in aliam nisi obiectū sit sub subiecto simpliciter vel sic, quod concedimus. Et dum dicimus scientiam Beatorum descendere in nostram: quia formale subiectum vt res, est omnino idem vtrobique, & vt obiectum huius est sub obiecto illius.

¶ Ad reliqua verò obiecta contra secundum pundum dicitur, quòd ista scientia dependet à Theologia Beatorum vt à lumine: & quòd sunt compossibiles simul in eodem. Nec sequitur quòd idem sit simul viator & comprehensor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisiuit in via. Alio modo non solum propter exclusionem discursus, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam Beatorum sortitur.

¶ Ad vltimum Durandi negatur theologales conclusiones non habere propter quid, quicquid sit de principiis. Et si idem propter quid nos & Beati dicamus, non tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. Ad tertium dicitur, quòd non oportet habere propter quid, respondeo est, quòd sufficit quòd non sit euidentia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid pr. tertiū. Nulla namque est propositio quæ theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

ARTIC. III.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum tertium.

In titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: Ly enim Sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologica: ly Vna, supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. Et aduerte cautè quòd hic non quæritur vtrum sit vna simplex qualitas, sed vtrum sit vna scientia secundum speciem, quicquid sit de modo vnitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit vna vnitate simplicitatis, an vnitate ordinis, &c. Nihil enim refert ad propositū quid quisque sentiat. Sat est hic discutere an Theologia sit scientia vna secundum speciem specialissimam, an nouies sit diuisibilis in multas species: & vt Mathematica diuiditur in Geometriā, Arithmeticā, &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

Annot.

Comment.

b ¶ In corpore est vna conclusio respondua quæsito affirmatiuè, Sacra doctrina est scientia vna. Probatur, vnitas potentiæ & habitus est secundum vnitatem rationis formalis obiecti. ergo sacra doctrina est scientia vna. Antecedens declaratur in potentia visiua, & ratione formali sui obiecti. Consequentia verò probatur. Omnia considerata in sacra doctrina communicant in vna ratione formali obiecti huius scientiæ; scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

7

Annot.

¶ Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationem formalem obiecti in scientia, alteram obiecti vt res, alteram obiecti vt obiectum: vel alteram vt quæ, alteram vt sub qua. Ratio formalis obiecti vt res, seu quæ est ratio tei obiectæ, quæ primò terminat actum illius habitus, & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quæ est medium in prima demonstratione, vt entitas in Metaphysica, quantitas in Mathematica, & mobilitas in Naturali. Ratio autem formalis obiecti vt obiectum vel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffiniendi: puta sine omni materia in Metaphysica, cum materia intelligibili tantum in Mathematica, & cum materia sensibili, non tamen hac, vt in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harum rationum sumenda est ex distinctione duorum generum, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim quòd formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet quòd habeat & rationem formalem constituentem formaliter ipsum in tali esse reali, & rationem formalem constituentem formaliter ipsum in tali esse scibili, vt sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodū obiectum sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ nanque sunt differentiæ & species passibilis qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius enim sunt species, Color, Sonus, Odor &c. Illius verò species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile. Illius differentiæ sunt constitutiuæ rerum obiectarum, illius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis. Illæ rursus cōstituunt subiecta, iste passiones, iuxta illud secundi de Anima: vbi visibile prædicatum secundi modi per se seu passio ponitur color. Et quemadmodum sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secundum quamcunque diuisionem sensibilis qualitatis, sed solùm secundum illum in illa quinque, ex quibus fluit diuisio per se sensibilis in eo quod sensibile, per proprias scilicet differentias ipsius sensibilis: puta taliter immutatium esse sensus, &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionem sensibilis inquantum sensibile. Ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita quòd hæc duo genera aliis & aliis differentiis propriis diuiduntur in proprias species. Entis enim differentiæ propriè sunt constitutiuæ entium in suis generibus realibus: sicut esse per se constituit substantiam, & esse in alio accidens, &c. Speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vndeillæ intrinsecè constituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem & speculabilitas entis passio est. Et propterea illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem speculabilis vt speculabile est per proprias differentias ipsius speculabilis: quæ penes diuersitatem modi abstrahendi à materia sumuntur sexto Metaphysicæ. Ita quòd primò diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter in quantitatem & mobilitatem, & Deitatem. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen Metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obumbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione individualium conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Habes igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi vt res est: alteram denominatiuam sui simpliciter. Quidditatiuam autem sibi vt est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniam scibile species est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti vt obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis vt sic, ita scientia diuiditur secundum diuisionē sensibilis vt sicuta 9. vbi est vna species specialissima scibilis, ibi oportet esse vnam tantùm speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et vbi plures differentiæ scibilis, vt sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere. & si hic aliquis rectè, quòd differentiæ scibilis vt sic, sunt ipsæ rationes formales obiecti

obiecti scibilis, vt obiectum est, de necessitate sequitur quòd vnitas & diuersitas specifica scientiarum attendantur penes vnitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorum vt obiecta sunt, vel quòd idem est rationum formalium sub quibus res sciuntur. Et hoc est quod in littera dicitur, dum ratio quare Theologia sit vna scientia assignatur, ex vnitate rationis formalis sub qua, seu obiecti vt obiectum, id est luminis diuinæ reuelationis.

1

Omnia enim dicuntur cōsiderari in Theologia, inquantum sunt diuinitus reuelabilia. Et sic patet vis & sensus rationis allatæ in littera.

¶ Circa hanc rationem hic expeditam occurrit triplex dubium. Primum circa ipsam rationem. secundum circa Antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt figillatim absoluenda ordine proposito.

4

370

Annot.

¶ Circa rationem igitur litteræ dubium occurrit, quia in æquinocationem cecidit, quoniam in antecedente loquitur de ratione formali obiecti vt res est (vt patet ex eius probatione in visu, assumitur nanque coloris ratio pro ratione formali visibilis: colorit autem ratio est ratio formalis visibilis inquantum res, vt patet). Probatio verò consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti vt obiectum est: quoniam reuelabilitas est subsumit est rationem formalem obiecti Theologiæ. Ergo manifestè committitur æquinocatio, sub ratione formali obiecti vt res subsumēdo rationem formalem obiecti vt obiectum.

¶ Ad hoc dicitur, negando Assumptum. Quoniam Antecedens supponit indistinctè pro ratione formali obiecti, siue vt res, siue vt obiectum: quamuis sit manifestatum quo ad rationem formalem obiecti vt res, tum quia notior est, tum quia conuertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, vt subiectum & passio, vt dictum est: & propterea absque æquinocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti vt obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et merito inquit ratio obiecti vt obiectum subsumpta est, quàm ratio obiecti vt res. tum quia ratio obiecti theologici vt res adhuc non est assignata, sed in articulo septimo diffinienda erat: alia verò est assignata & in primo & in secundo articulo. Tum quia ratio illius vt res, non infert speciem specialissimam obiecti vt sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, vt nunc nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

¶ Num ratio formalis obiecti vt obiectum est, & illius vnitas, & eiusdem formalis ratio vt res est, conuertibiliter se inferant vt subiectum & passio.

Quæstio.

Sed contra resp onsionem insurgit maior difficultas: Quoniā si verum est quòd ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, se habent vt subiectum & passio conuertibiliter (vt prætata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur quòd Theologia Beatorum & nostra conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum est: & consequenter sint vna scientia secundum speciem specialissimam, & consequentes sunt tota subalternatio articuli præcedentis, vt ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probatur sequela sic, Istæ Theologiæ conueniunt in ratione formali obiecti vt res, quia Deitas est ratio formalis vtrobique: ergo in ratione formali obiecti vt obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferunt, vt subiectum & passio secundum dicta. Oportet enim conuenientia in vnitate subiecti, quòd conueniant in vnitate passionis illius: quoniam inseparabilis est passio à subiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd illa propositio, scilicet ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, sunt conuertibiles, &c. veritissima est, sanè intellecta: scilicet de ratione formali obiecti vt tis, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti vt obiectum, inadæquata rationi formali obiecti vt res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatā: quoniam inadæquatum non oportet conuerti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessariō inferri ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitati respondet vna tantùm ratio formalis ad æquata obiecti vt obiectum est, & hæc est lumen diuinum. Sed illa ratio formalis non est vna inspecie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum reuelans abstrahendo ab euidentia & ineuidentia, & lumen diuinum ineuidens & primum est ratio sub qua Theologiæ Beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea cum voirate rationis formalis obiecti vt res, stat diuersitas specifica rationum formalium obiecti illius vt obiectum: & consequenter diuersitas specifica habituum. Et ideo quamuis Deitas conuertatur cum illa ratione adæquata, & mutuò se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua specie illius: & consequenter nullām earum determinatè infert, sed infertur à singulis: valet enim, Deus, sub ratione Deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino & ecouerso. Sed non valet, ergo sub lumine euidentiæ: ergo sub lumine reuelationis, &c.

¶ Et vt sciat tadicem responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales sæpius nominatæ se habeant conuertibiliter, vt subiectum & passio, non tamen conuertibiliter se habent in gradu vnitatis, ita quòd si alterna vna est vnitate specifica specialissimè, altera quoque sit tic vna: & si altera est vna genere, quòd reliqua quoque sit vna genericè, imò totum oppositum in pluribus apparet. Nam in obiecto Metaphysicæ ratio entis est vna minus quàm genere: & tamen ratio suæ speculabilitatis, scilicet abstractio à materia sensibili & intelligibili, est vna secundum speciem specialissimam. Et idem apparet in Geometria & Arithmetica: quarum subiecta habent vnitatem genericam vt res, & species atomæ vt obiecta. Et per oppositum quandoque ratio rei est vna secundum speciem atomam, & ratio obiecti vt sic est vna secundum genus, vt in

munis cùm sit vna potentia, extendit se ad omnia obiecta quinque sensuum. Et similiter ea quæ in diuersis scientiis physicis tractantur, potest facta doctrina vna existens considerare sub vna ratione, inquantum scilicet sunt diuinitus reuelabilia: vt sic sacra doctrina sit velut quædam impressio diuinæ scientiæ, quæ est vna & simplex omnium.

10

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum sacra doctrina sit scientia practica.

20

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina sit scientia practica. Finis enim practicæ est operatio secundum Philosophū in 2. Metaph. Sacra autem doctrina ad operationem ordinatur, secundum illud Iacob. 1. Estote factores verbi & non auditores. Ergo.

¶ Num omnia considerata in sacra doctrina conueniant in vna ratione formali diuinæ reuelationis: & ideo vna ex hoc sit scientia.

¶ Ceca propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet omnia considerata in sacra doctrina conueniunt in vna ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primò contra ipsam in se. Secundò contra ipsam vt applicatur ad inferendum vnitatem specificā Theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus Magnus in primo libro Summæ suæ Theologiæ, Reuelabilitas nihil ponit in re reuelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio.

Quæstio.

¶ Deinde arguit Aureolus: Lumen diuinum se habet ad Theologiam vt intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo non est ratio formalis.

¶ Præterea, Deus se habet vt præceptor: ergo sua reuelatio non est ratio formalis.

¶ Contra ipsam autem, vt infert vnitatem scientiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul Philosophiam & Geometriam, non propterea esset vna scientia. ergo ex vnitate reuelationis non sequitur vnitas scientiæ, &c.

¶ Pro euidentia responsionum ad hæc obiectiones, vltra prædicta scito, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primò vt infundens ad infusum, seu causis efficiens ad effectum: & sic non dat vnitatem scientiæ, quoniam possit omnes scientias quantumcunque diuersas infundere. Alio modo vt ratio seu modus cognoscendi obiecti, sub quo seu quo ista duplex comparatio concutrat hic simul, non tamen oportet semper simul concurrere, si enim Deus reuelaret mihi Geometriam, non propterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti Geometriæ meæ: quoniam ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alij Geometræ scient. Sed in Theologia concubita est, & res sciræ in eo omnes attinguntur, & ela assentiuntur vt subsumē diuino lumini, vt modo cognoscibilitatis earum. Et propterea vnitas Theologiæ infertur in littera ex vnitate diuini luminis, non vt infundens est, sed vt est ratio formalis sub qua, modo superius exposito.

60

¶ Et ex his patet facilè responsio ad obiecta. Nam ratio Alberti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti vt res, excludendo rationem formalem obiecti vt obiectum, &c. Prima autem ratio Aureoli deficit. quia lumen diuinum se habet vt intellectus agens, sed non tantùm, sed etiam vt ratio formalis obiecti vt obiectum est. Secunda verò eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hic non totùm est infusio, sed ratio vel infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quòd ab vno præceptore vt sic possint plures scientiæ prouenire. Ad vltimum autem Aureoli iam patet quòd consequentia nihil valet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit vt ratio obiecti vt obiectum est, sed vt infundens tantùm, &c.

70

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum quartum.

In titulo notandum est quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua vocatur, cuius finis proprius non est nisi scire. scientia autem practica est, cuius proprius finis est operari, vel operæ appetitus vel potentiæ executiuæ, dicente Aristotele 2. Ethicor. Huiusmodi sermonem suscipimus non vt scientes simus, sed vt operantes, &c.

Comment.

¶ In corpore duæ conclusiones primæ est, Theologia nec est purè practica, nec purè speculatiua, sed altior, comprehendens in se eminentius rationem practici & speculatiui.

¶ Ad cuius conclusio probatur, ad euidentiam sensus conclusionis sexto, quòd practicum & speculatiuum, neque sunt differentiæ essentiales, neque quasi passiones consequentes differentias essentiales, primò diuidentes scientiam in communi: sicut nec visuum & auditiuum sunt differentiæ primò diuidentes sensum in communi. Sed quemadmodum sensus prius diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, &c. ita scientia prius diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia

Annot.

dicitur in scientialium & practicam. Et ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita, non potest habere vtranque conditionem, & quòd sit ex qua iumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas conditiones in duobus fundari rationibus formalibus finitis, vt patet inductiue. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate vtranque in se conditionem comprehendit aliqui modo quam sint in rebus finitis, eò quòd disperata in inferioribus, vnitè præ inueniuntur in superiori. Et propterea licut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui non est visus, nec auditus, &c.: ita præter scientias speculatiuas & practicas datur scientia altioris ordinis, non speculatiua nec practica, sed eminenter continens vtranque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in scientiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuum faciant diuersum, quæ est differentia contrahibilis ad vtranque, tamen vna existens eminenter comprehendit vtrumque, scilicet scientia altioris ordinis.

Comment. ¶ Probatur igitur conclusio in litera sic, scilicet doctrina vna existens extendit se ad ea, quæ spectant ad scientias speculatiuas & practicas: ergo ipsa est altior, eminenter continens sub se vtrumque. Antecedens probatur ex præcedente articulo: Sacra doctrina attendit vnam rationem communem speculabilibus & operabilibus, scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergo. Consequentia probatur: quia huiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui scientia eadem scit se & opera sua: ergo.

Annot. ¶ Aduerte hic pro claritate litteræ tuæ. Primum circa probationem consequentiæ ex Antecedente probato: quòd illa probatio sit optima, & a priori & non per locum à simili. Cum enim theologia nostra nihil aliud sit, quam impressio & sigillum propriam scientiæ diuinæ (quoniam vtraque est de Deo inquantum Deus & hæc ab illa deriuatur sub illius luminis propria quamuis parua participatione) consequens est quòd vnitas illius vnitatem ipsius, & altitudo illius qua ad vtrumque genus extenditur altitudinem illius inferat. Et propterea ly Sicut in litera pro probatione appositum, non dicit paritatis similitudinem, sed assimilationem proprij exemplari ad proprium exemplar, &c.

¶ Secundum est circa ly, Vnde licet in scientiis, potest enim elici alia ratio ad probandum eandem consequentiam. Intendit enim quòd quia si affirmatio est cum affirmatione, negatio erit causa negationis, & econuerso, vt dicitur in primo Posteriorum: cum ex Antecedente habeatur vnitas rationis formalis in Theologia cum diuersitate rationum formalium diuersificat physicam in speculatiuam & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate seu vnitate rationis formalis Theologiæ, ipsa erit vna simul continens speculatiuam & practicam.

Comment. ¶ Secunda conclusio est, Theologia est magis speculatiua, quam practica. Probatur dupliciter. Primò, Agit principaliùs de rebus diuinis quam de actibus humanis: ergo. Secundò sic, Agit de actibus humanis propter Dei speculationem: ergo, probatur Antecedens, quia in speculatione consistit æterna beatitudo.

Annot. ¶ Circa practica aduertenda sunt duo. Primum est, quod hæc interpretatio pelmæ conclusionis non est nuda aut nouæ, sed in corpore articuli insinuata, vt patet diligenter ponderanti quid importat dicere quod vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Pet hoc enim manifeste excluditur eadem interpretationem eorum, qui intelligunt Theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & propriè non comprehenderet sub se vtrumque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quoniam ratio de identitate scientiæ Dei addita esset in litera? Et vt obmutis notum cuiuscunque phantasiæ, videatur sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 45. articulo 6. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis quàm sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hic assumit: quia scilicet quanto est altior ratio, tanto ad plura se extendit vna existens. Et assignat alia ratio, quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem. Cum ergo ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis, tenebris humanis opus est eam, qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrumque quàm vt scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli, vbi expressè hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus communis ad sensus proprios: & ideo non diuersificari ex differentiis obiectorum eatum, vt sunt altioris ordinis. Et tangitur vtraque ratio huic assignata, & ex parte vnius rationis formalis altioris, & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quæ est vna & simplex non per aggregationem omnium. Hoc obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter, eumque, stat quod sit formaliter vtrumque, sicut sol est eminenter calefactibus & calefactiuus, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam Theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus quàm auditus, sensus esset quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit quòd est simpliciter speculatiua, & secundum quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculationum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum verò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergo speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundum quid, & non absolutè, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta, quales sunt illæ, quæ absolutè dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus Theologiæ & vniuersaliter scientiæ vnus propter simplicitatem qualitatis, an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium, vtro

que namque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo aut qualitas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuerso. Secundum est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ conueniunt huic scientiæ, potest inferri, Ergo Theologia est speculatiua aut ergo est practica, vt vna distinguit contra aliam: sed ergo est speculatiua, vel eminenter continens rationem speculatiuæ: & similiter ergo est practica vel eminenter continens rationem practicæ, & similiter ergo est affectiua vel eminenter continens rationem affectiuæ. Vnde rationes Scoti in prolo. quæstione 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ, quia scilicet ex eo sumuntur principia regulantia praxim, & huiusmodi, non concludunt eam esse practicam. Sed si valent, concludunt (vt dictum est) eam esse vel practicam, vel eminenter continere rationem practicæ. Et propterea in qui disputationibus vacas, vtere & hac responsione, & distinctione illa de præcisè & non præcisè tali, puta regula operis seu speculari, &c. quod enim est præcisè tale, est aut practicum aut speculatiuum: quod autem est tale, sed non præcisè est quid altius, vt patet ex dictis. Iuxta hæc remanet quæstio specialis de praxi & practico strorum habenda.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum quintum.*

Tiulus clarus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiuè: Sacra doctrina est dignior secundum quod speculatiua omnibus speculatiuis, & secundum quod practica omnibus practicis.

Annotat. ¶ Antequam probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illæ specificationes, scilicet secundum quod speculatiua, secundum quod practicat non enim tuta hoc actum est. Sed vt ex præcedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primum est, quòd est scientia altioris ordinis quàm sint scientiæ physicæ. Secundum est, quòd continet conditiones speculatiuæ & practicæ formaliter. Ratione primi non est dubium quin sit dignior cæteris, cùm ponatur altioris ordinis. Sed quo ad secundum poterat dubitari & propterea licet in titulo fuerit quæsitum absolutè, in responsione deuentum est ad id quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est quòd ipsa inquantum speculatiua, est dignior speculatiuis & inquantum practica practicis: omisso illo liquido, quòd absolutè est omnium dignissima, quia altioris ordinis.

Comment. ¶ Probatur ergo primò quo ad primum partem. Inter speculatiuas dignior est vna alteras propter certitudinem & dignitatem materiæ, ex primo de Anima: hoc excellit quo ad vtrumque: ergo. Probatur Minor quo ad primam partem: hæc est certa lumine diuino infallibili, aliæ lumine humano fallibili: ergo ista est certior. Intellige secundum se, non nobis, vt patet ex responsione ad primum. Quo ad secundum verò, hæc est de excedentibus rationem humanam, aliæ de subditis rationi humanæ: ergo ista est de dignioribus. Fundatur hæc ratio super illud 2. Metaphy. Sicut oculus noctuæ ad lumen solis, &c. inde liquidem habetur quòd excedentia vim intellectus nostri sunt manifestissima in se ac lucidissima: ac per hoc propriæ rationes subtantiarum intellectualium, quæ remanent occultæ propter excellentiam earum, sunt digniores illis earundem conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in Metaphysica, &c. & ideo cùm de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur quòd sit de dignioribus, non cebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secunda autem conclusionis pars probatur, Practicarum illa dignior, quæ ad vlteriorem finem non ordinatur: sed finis huius est finis vltimus finium omnium aliarum: ergo. Probatur Maior in ciuili & militari: Minor verò, quia finis huius est beatitudo æterna.

¶ Aduertite hic, quòd Maior intelligitur non absolutè vt iacet, sed de practicis subordinatis: quoniam non est verum inter practicas disparatas dignior esse quæ ad vlteriorem finem non ordinatur. Dignius namque est ministrare superioris ordinis arti, puta aurifici, quàm principari in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum vna subordinatur alteri, procul dubio Maior est vera: & propterea in litera non sublumptum est absolutè.

tè: quòd Theologiæ finis non subordinatur ad alterum, sed subsumpta sunt duo & quoa omnes alię practicæ subordinantur illi, dicendo, quod fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem illius: & quod finis illius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni exclusa calumnia. Sed memento hic primo illius diffinitionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatæ: & in finem operantis: quoniam beatitudo æterna non est finis vltimus omnium operationum, cum multi operentur contra illam à virtute recedendo, secundum actus tamen recedendo operando: sed est finis omnium rationum operandi, & omnium rerum operatarum, quoniam omnia ordinantur ad bonu rationis, quod tandè ordinatur in beatitudinem æternam? & ideo in litera causæ dicitur, quòd fines aliarum scientiarum & non dicitur, fines scientium ordinantur ad beatitudinem æternam. Memento secundò alterius distinctionis, scilicet finis intrinseci & extrinseci, & intellige quòd finis extrinsecus Theologiæ inquantum practica est beatitudo, quæ est vltimus finis, id est, visio Dei, licet finis intrinsecus eius vt sic sit operari. Nec hoc obstat efficaciæ rationis in litera factæ, quæ de fine intrinseco practicarum scientiarum loquitur: quoniam litera loquitur de fine proximo siue extra, siue intus. nihil enim refert quo ad dignitatem practicæ, an finis causa nobilitans afferatur intra vel extra, dummodo sit proximus. Sic autem est in proposito, quoniam, vt in præcedenti articulo dixit Autor, de operibus nostris tractamus quatenus per ea ordinamur ad Dei contemplationem: cæterà autem scientię docent operari propter hunc finem remotum. Hoc autem scilicet quòd hæc scientia practica habet eundem finem proximum, quem habet inquantum speculatiua, licet alio modo, quia extrinsecè conuenit huic scientiæ, quia est secundum quid practicat si enim esset purè practica, speculari remotus eius finis esset.

Annot. ¶ Responsio ad secundum, duabus distinctionibus vtitur: accipere dupliciter à superiori vel ab inferiori, & hoc dupliciter, vel propter defectum seu insufficientiam accipientis, vel subuentionem defectus alieni. Puta intellectus nostri in proposito.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum sextum.*

Annot. IN titulo nota ly Sapientia, id est, notitia ordinatiua, & ludicatiua de aliis, vt caput: hoc enim sapientiæ nomen importat, vt patet sexto Ethicor. In communi loquendo.

Comment. b ¶ In corpore vnus conclusio est responsiua quæsito affirmatiuè, Sacra doctrina est maximè sapientia inter omnes sapientias humanas, non solùm in genere, sed simpliciter.

Annot. ¶ Et aduerte quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanam sicut etiam ly in genere quia sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientiam in genere quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maximè sapientia.

Comment. ¶ Probatur, Sacra doctrina determinat præcipuissimè de Deo secundum quod est altissima causa: ergo sacra doctrina est maximè sapientia, &c. Antecedens probatur: Determinat de Deo non solùm vt cognoscibili per creaturas, sed secundum quod soli sibi naturaliter est notum: ergo præcipuissimè, &c.

¶ Circa Antecedens & eius probationem nota, quòd ea, quæ nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodum magis propria sunt Deo in cognoscendo, ita & in essendo: & propterea scientia determinans de Deo secundum illa, quæ sibi Deo sunt nota, est scientia de Deo ex propriis Dei: & ideo merito dicitur quòd propriissimè determinat de Deo. & quoniam secundum huiusmodi propria habentur prima supremaque fundamenta cæteritatis diuinæ, ideireo dicitur quod determinat propriissimè de Deo secundum quod est causa altissima. Veruntamen hic cautus esto, quoniam ly secundum quod est altissima causa, duplicitèr potest exponi. Vno modo vt ly Secundum, determinet rationem formalem Dei, vt est subiectum sacræ doctrinæ: & sic falsum est assumptum, quoniam ... vt in loquitur patet articulo. Deinde quæritur Deus, vel de ... lectum sunt, & non in quantum causa altissima. Alio modo, vt ly Secundum, determinet quantum ... Dei, videlicet quia ... rationem ... & quia ... ordinatiua ... & ideo ... sapientia ... ergo ... Et ... ¶ Confirmatur, autem ... probatum ... inferioribus habetur per ... causam altiorem: ergo ... considerari causam ... altissimi generis ... altissimi ... ergo considerans causam ... altissimæ ... ergo considerans causam ... altissimæ ... ergo considerans causam ... altissimæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnatio, vt iam habituata & connaturalis effectu ad diuina, &c.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum septimum.*

Lunata.

IN titulo notæ terminum vtrumque, ly Subiectum, stat pro subiecto formali, & ly Deus, tenetur for-

maliter, id est, inquantum Deus: ita quod tantum ly Deus, ut subiectum formale huius scientiæ. Et ad huiusmodi diuinæ, penetra quid importet inquantum Deus, ex declaratione Scoti in hac quæstione, quemadmodum homo potest quadruplicitèr accipi. Primò vt animal rationale: & sic intelligitur quidditatiuè inquantum homo. Secundò, vt substantia: & sic concipitur a communi. Tertiò, vt aliter manifestum scitur concipitur per accidens, quia esse manifestum est accidens ipsi passio hominis. Quartò, vt

a 121

fit ordinare & iudicare, iudicium autem per altiorem causam de inferioribus habeatur: ille sapiens dicitur in vnoquoque genere, qui considerat causam altissimam illius generis. vt in genere ædificij artifex, qui dispo- 10
nit formam domus, dicitur sapiens & architector respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna vel parant lapides. Vnde dicitur 1. Corinth. 3. Vt sapiens architector fundamentum posui. Et rursus in genere totius humanæ vitæ prudens sapiens dicitur inquantum ordinat humanos actus ad debitum finem. Vnde dicitur Prouerb. 10. Sapientia est viro prudentia. Ille igitur, qui considerat substantiam inquantum substantiam, & sic concipitur a communi. Tertio, vt aliter manifestum scitur concipitur per accidens, quia esse manifestum est accidens ipsi passio hominis. Quarto, vt quidditatem animæ. Et sic concipitur relatum ad aliud. Ita in proposito dicimus intellectum creatum esse, quia potest considerari vt ad ultimum causa & subiectum, secundum quod præsupponit ad extra & sic considerari relatiue ad extra. Potest etiam considerari vt ens, vt actus, &c. & sic consideratur in communi & ad hos tres modos quasi simplices reducuntur considerationes compositæ, puta vt actus purus, vt ens primum, &c. Considerari quoque in habitudine Deus vt ens sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo, vt patet. Ante omnes autem hos modos potest considerari Deus secundum suam propriam quidditatem: hæc enim est prima secundum naturam cognitio omnium & fundamentum cæterarum, & hanc quidditatem circumloquimur Deitatis nomine. Et sic quærendo an Deus sub ratione Deitatis vt distinguitur contra rationem bonitatis, &c. sic sub ratione huius scientiæ, est quæstio, virum Deus sub ratione suæ propriæ quidditatis, & subiectum formale huius scientiæ:

Ita quod quidditas Dei

sit ratio formalis huius subiecti vt res est, &c.

Comment. b ¶ In corpore duo ponuntur. primò conclusio responsiua quæsito affirmatiue secundo referuntur aliorum dicta. Quo ad primum conclusio est, Deus est subiectum huius scientiæ. Probatur dupliciter. Primo, Obiectum alicuius potentiæ vel habitus est id, sub cuius ratione omnia referuntur ad potentiam vel habitum, ergo subiectum scientiæ est sub cuius ratione omnia considerantur in scientia ergo subiectum huius scientiæ est Deus. Antecedens manifestatius in obiecto visus. Prima vero consequentia probatur: Subiectum ad scientiam se habet sicut obiectum ad potentiam vel habitum ergo si obiectum, &c. Secunda autem consequentia probatur: Omnia considerantur in scientia doctrina sub ratione Dei: ergo si subiectum, &c. Assumptum probatur, quia omnia vel sunt Deus, vel ad Deum ordinantur, vt principium, aut finem, &c.

Auct. ¶ Circa probationem primæ consequentiæ, aduerte quòd illa propositio assumpta, sicut obiectum ad potentiam, sic sub iectum ad scientiam, non est opus quòd aequat quia ad omnia, sed ita est proportio, quòd tenetur quo ad proportionem rationes formales ita quòd sicut eorum formalis obiecti potentiæ est ea, quæ omnia referuntur ad illam potentiam, ita ratio formalis obiecti scientiæ est illa, sub ratione cuius omnia considerantur in illa scientia. Vtrum autem teneat similitudo quo ad alia, puta quo ad communitatem, vt sicut obiectum formale potentiæ est aliquid commune omnibus per se obiectis illius potentiæ, ita subiectum scientiæ debeat esse aliquid commune omnibus per se subiectis illius, non est præsentis propositi: quamuis manifestè pareat hinc quòd non oportet hanc similitudinem saluare, quia ponitur subiectum huius scientiæ non aliquod commune, sed Deus vt Deus, quem vt sic constat esse singulare quoddam. Nec obstat quod in primo sententiarum, articulo quarto prologi dicerit Sanctus Thomas, quòd subiectum scientiæ habet hanc conditionem, scilicet quod est commune per prædicationem: quoniam illud est verum secundum communiter accidentia, & non necessaria: videmus enim cõmuniter in subiectis cõmuniter assignatis scientijs à doctoribus, illam conditionem inueniri, non tamen oportet, vt patet quarto Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoque saluari cõmunitas per prædicationẽ in omni subiecto, non in recto, sed in recto vel obliquo: sic enim etiam Deus de omnibus theologalibus prædicatur, quia sunt aut Deus, aut Dei, aut ad Deum, aut à Deo, &c. Prima tamen responsio est ad literam.

¶ Num omnia considerentur in sacra doctrina sub ratione Dei.

Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ, scilicet omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, dubitatur simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem arguit Gregorius de Arimino, si Deus sub ratione Deitatis esset subiectum Theologiæ, tam Beatorũ quàm nostræ, oporteret quòd omnia cognoscibilia de Deo ratione Deitatis caderent sub Theologia. sed hoc est impossibile: Tum quia omnia simpliciter caderent sub Theologia: tum quia infinitæ veritates caderent sub eadem per Deitatem enim omnia cognoscibilia sunt, & infinita, &c. vt patet in scientia, quam Deus habet de seipso per essentiam suam. Ad hominem verò, quia ipsemet sanctus Thomas in prologo primi Sententiarum, articulo quarto, expressè dicit subiectum huius scientiæ esse ens diuinum per inspiratio-

Quæstio.

nem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectum principaliter: ergo, &c.

¶ Ad primum horum negandæ est consequentia propter duplicem rationem. Prima est, quia Theologia siue nostra siue beata est scientia inadæquata subiecto: conditionalis autem illa est vera de scientia adæquata subiecto, solus enim Deus habet Theologiam adæquatam eius subiecto formali. Sed hæc ratio nihil videtur valere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia oportet quòd adæquatè sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerentur per subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quàm illa de tali subiecto considerat. Vnde assignatur alia ratio negationis, & est, quia in antecedente illius conditionalis non fit mentio de ratione formali sub qua. cùm tamen ex illa pendeat adæquatio vel limitatio cognoscibilium de subiecto formali per rationem formalem illius vt res est. Deus enim etiã ex ratione Deitatis sit infinitè cognoscibilis: tamen Deus vt Deus sub participato lumine gloriæ est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundum certos fines, &c. & ideo ad veri-

ficandam illam conditionalem oportet addere. Si Deus inquantum Deus sub lumine sibi adæquato esset subiectum scientiæ alicuius, illa nostra omnia, &c. sed tamen patet falsitas sublimendæ propositionis: quia sola lux diuina in se

ipsa est tale lumen: nostræ autem & beatæ Theologiæ Deus inquantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto subiectum est: & ideo iuxta facultatem luminis est extensio scientiæ: non est ergo secundum extensionem rationis formalis, mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens communiter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi, cùm inchoando illam positionem dicit, si volumus ponere aliquod subiectum, in quo saluentur omnes hæ conditiones, hic autem asserendo determinauit, quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, quare hoc est simpliciter tenendum: illud verò tanquam opinabile audiendum.

¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idem est subiectum principiorum, & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter continetur in principiis. Minor verò, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

¶ Num tota scientia virtualiter contineatur in principijs.

Quæstio.

Circa propositionem assumptam ad probandum Maiorem, scilicet, tota scientia virtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principiis: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiæ: ergo duæcum specierum disparatarum, imò generis & specierũ secundum propria singulis non potest esse scientia vna secundum speciem specialissimam, hoc est fallum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo, & quadrato & figura, &c. non solùm secundum communia, sed secundum propria go. Prima consequentia patet, quia principia concludentur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum, & scientiæ. Tertia autem: quia scientia vnius speciei omnino disparatæ, quo ad propria non cõtinetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic: licet nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solùm ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia ingerit dubium non solùm quia potuit fieri hic in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in prologo quæstione tertia tenens, quòd virtualis continentia omnium veritatum pertinentium ad aliquam scientiam, est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia obiectiua præfatæ consentit, concedens verum esse id, ad quod ratio deducit, quòd quæ reputamus falsum. Sciendum est igitur, quòd dupliciter est de huiusmodi continentia opinio. Scotus namque putat huiusmodi scientiæ oportere continere principia: & probat hoc dupliciter. Primò, quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia virtualiter continentia totam scientiam. Patet hoc, quia propositionis immediatæ prædicatum continetur in subiecto: subiectum autem est subiectum scientiæ: ergo. Secundò, quia subiectum est adæquata causa habitus: ergo continet primo virtualiter totum ipsum: ergo omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solùm species terum omnino disparatæ (quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem) sed etiam quòd sunt rationes formales rerum, quarum vna non continetur virtualiter in alia. & sic alia est scientia de animali vt sic, ad quam spectat considerare proprias animalis passiones tantum (quoniam solæ ipsæ virtualiter in animali clauduntur) & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas verò tenens scientias secari non secundum quòd secantur res absolutè, sed prout sunt scibiles, tenet, quòd subiectum formale scientiæ exigit duas conditiones, vt ex litera habetur. Prima est, quòd ratione ipsius omnia attingantur ab illa scientia. Secunda, quòd virtualiter contineat totam scientiam, non vt causa in ipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens, vt causa primo, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem, & in se, & participantibus ipsum, aut quomodolibet attributis ad ipsum sic sufficiens simpliciter, vocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primò, id est, adæquatè est causa alicuius, vt subiectum propriæ passionis sue immediatè, siue mediante aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectum, in suo tamen ordine completa, & totalis causa est, vt sol est causa Solis. Et hoc modo principia prima alicuius scientiæ continent virtualiter omnes veritates illius, scilicet vt primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediatè, vt patet, neque mediantibus tantum iis, quæ totaliter ex illis pendent, omnes veritates sciuntur, sed ex illis vt primis, & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero liter in numero, primò, id est, adæquatè & sufficienter, loquendo de numero in seipso quoniam sic nec passiones binarij, nec ternarij scirentur ibidem, vt patet: sed bene oportet numerum in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, &c. oportet omnium passio num subiectum esse primum,

id est adæquatum. Ac per hoc principia talis scientiæ, quæ habent numerum pro subiecto, continent virtualiter omnes veritates, vt primæ causæ. Nec oportet, quòd sufficiant ad inferendas omnes conclusiones, nisi additis propositionibus, quarum subiectum sit binarius, aut terminus, &c. vt causis proximis: quemadmodum nec numerus in se causa est sufficiens ad passiones binarij, sed vt prima radix earum: & hoc

in 20 quod scibiles, id est, loquantum sunt in tali specie scibiles, quicquid sit ipsis innatum. Et secundum hanc viam manifestum est, quod eadem scientiam scientium specierum, contingit esse de genere, & multis speciebus secundum singulorum propria, & si quæratur, quia ergo est limes scibilium in vna scientia? iam patet responsio ex dictis, quia non manifestatur secundum species scibilium vt scientiarum. Et ideo in species, & genera rerum sub eis poliunt enim prohendi scientia, quot competenti

git sub vn

bili. Et ideo illa ratio formalis rerum, quæ primo fundat illam lem, id est, cui prius conuenit ille modus abstractionis, vel abstractionis, quæ constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa scientia, & est prima radix omnium pertinentium ad illam scientiam. Quod tem continentia virtualis talis, vt declarata est, sufficit ad habitum de principia scientiæ, patet ex processibus scientiarum, tam Mathematicæ, quàm in naturalibus. Vtrobique namque multarum specierum passiones, puta triangulj & quadranguli, quas impossibile est adæquate contineri in subiecto Geometriæ, vt patet.

¶ Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. F Ad secundam verò ex eodem fundamento dicitur, quòd subiectum habitus continere virtualiter totum habitum, potest dupliciter intelligi: vno modo accipiendo subiectum in seipso, alio modo, vt inuentum in aliis per se participantibus quomodolibet ipsum. Et similiter continere virtualiter dupliciter, scilicet adæquatè, & vt primum causans. Subiectum in seipso continet virtualiter, vt prima causa totum habitum. Et hic patet ad dubium, & simpliciter & ad hominem.

¶ Quo ad secundum referuntur tres aliorum assignationes. Primo est Aegidij sententiarum. Secunda Hugonis de sancto Victore. Tertia est Ricardi de Mediauilla.

¶ Sed aduerte modestiam Autoris, quoniam primò exeundo illos dicit, quòd attenderunt ad materiam, quasi dicerent quòd non intendebant assignare subiectum formale. secundò omnia superdicta reducit ad subiectum formale à se assignatum, dicens omnia hæc reduci in ordine ad Deum.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum octauum.*

IN titulo argumentatiuus, id est, probatiua eorum, quæ docet, an non, sed fouè simpliciter proponit, vt Sco. dicit contra articulum secundum.

¶ In corpore tres conclusiones. Prima est. Sacra doctrina non arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principijs. Secunda est., Sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia alia, si aliquid eius concedunt. Tertia, Sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes.

¶ Et est tempore 1etmo de principijs complexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei: quilequid sit de principijs incomplexis, aut ipsius esse rationis.

¶ Prima conclusio probatur, Nulla scientia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergo, Et confirmatur secunda pars conclusionis auctoritate Apostoli primæ ad Corinthios 1. Secunda verò, & tertia conclusio similiter probatur: Scientia suprema inter physicas disputat contra negantes principia, & defendit, soluendo saltem, si nihil concedunt. ergo & hæc doctrina habet virtumque Antecedens declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremam. Consequentia verò probatur: quia ista est scientia suprema. Deinde manifestatur figillatim secunda quidem, cùm contra hæreticos ex vno articulo probamus alium, &c. tertia verò, quia contra veritatem infallibilem nulla potest demonstratiua ratio esse: ergo omnes rationes contra ea quæ sunt illius scientiæ sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia hæc doctrina innititur infallibili veritati.

¶ Circa tertiam conclusionem aduerte, quòd Theologum posse soluere rationes Philosophorum contra ea quæ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo vt exditio: vt puta si dicenti, quòd omnis vna res numero est vna hypostatice, respondet. Nego, quia Deus est trinus. Et tic theologus solutio nã solum nisi credendo. F Alio modo ex propositionibus scitis simpliciter, vel quo ad hoc, vt para si responderet. Nego in re infinita: non quia scitur esse contradictoriam, scilicet, res infinita est plures hypostatice, sed quia scit negatiuè nullum haberi efficax medium ad illam probandum. Et dicitur scire negatiuè, quando nullo medio cognito intellectus. Et sic Theologus soluit ex scitis quo ad hoc. Quandoque autem ex fidei simpliciter, vt soluat rationem contra accidentia in sacramento altaris: quia accidentia sic non est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In proposito literæ hanc modum esse de solutione theologi: tertio modo. Et si inferatur, quia huiusmodi scibilis non est Theologi, vt Theologus esse quis non ex principijs Theologiæ, negetur assumptum: quoniam Theologus non solum ex principijs fidei, sed etiam ex declarationibus propriis, & de rationibus diuersarum scientiarum ad de rationibus diuersarum scientiarum ad de rationibus vtiles proportiones, vt ex articulo primo, ad secundum patuit. Et quamuis

Et Deus. crin. q. 1. artic. 3.

Auct.

Comment.

Auct.

Comment.

Auct.

Auct.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Probare & soluere non oportet.

pura theologia opponentes principijs manare theologalibus: theologalia tamen militantibus non oportet, sed tot esse refutare. Sic autem theologales sunt huiusmodi solutiones. Vnde minus bene videntur sentire, qui soluere theologi tribuunt, non nisi ex aliqua propositione credita. Et decepti sunt: quia non distinxerunt inter solutionis, & probationis naturam. Probatio namque est ex euidentibus; solutio autem sit etiam ex iis, quæ non apparent esse vera, dato quòd non sclatur esse vera. Et propterea Theologus potest semper soluere, nunquam coacto intellectu ab aliqua propositione contraria iis, quæ sunt fidei: quamuis eorum falsitatem non videat.

¶ Circa probationem tertiæ conclusionis, scilicet, quòd aliud est scire omnes rationes contra fidem esse fatuibiles: & aliud esse scire soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assumit vnam propositionem creditam, scilicet hæc doctrina humanitus vertisti inutilibus & non precisa conclusio

Annot. ¶ In responsione ad secundum notæ 4. enumerare, scilicet, autoritates sacræ Scripturæ, autoritates Sanctorum doctorum, rationes humanas, & autoritates Philosophorum. Et ex primis quidem doctrina hæc procedere dicitur, vt ex propriis, & necessarijs: ex secundis autem vt ex propriis, sed probabilibus: ex quartis vero vt probabilibus, sed extraneis. Et sic tertius nullius assignatum locus.

Ratio humana. Et propterea sciendum est, quòd ratio humana, de qua hic est sermo, nihil aliud est, quàm argumentatio aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quæ iam necessario concludens, quæ vocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ magnam habet factibilitatem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physici claudit, & consequenter extranea est a genere scibili theologiæ. Vnde Theologia procedit ex ratione humana vt sic, vt ex extraneis. Et quoniam nulla demonstratio physica potest afferri ad theologia vt sic, quoniam theologalia, vt sic sunt, oportet resolui in principia euidentia iuxta lumine naturali, sed humano, ideo absolutè loquendo, ex ratione naturali procedit Theologia, vt ex extraneis & probabilibus, quibus modum ex autoritatibus Philosophorum. Et propterea licet assignata autoritatibus Philosophorum, intelligenda est aliquotata etiam rationi naturali quam cognouerunt. In cuius signum simul tractabatur veritmque: & sic omnia enumerata sunt locata.

¶ Num sacra doctrina ex rationibus physicis procedens ad diuina, procedat ex propriis vel extraneis.

Quæstio. SEd dubium hic occurrit non diminutæ auctoritatis. Si ex rationibus naturalibus Theologia procedit, vt ex extraneis & probabilibus, cur tantus labor a doctoribus speculativis assumptus est quorsum libri contra Gentiles rationibus naturalibus pleni, &c. Aut enim hi non tradunt Theologiam aut in extraneis nimis morati sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet argumenta rationis humanæ non habeant locum ad probãdum, quæ fidei sunt: tamen ex articulis fidei hæc doctrina ad alia argumentatur, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd argumentari ex autoritate est maximè proprium huius doctrinæ, eò quòd principia huius doctrinæ, per reuelationẽ habentur. Et sic oportet quòd credatur autoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ: nam licet locus ab autoritate, quæ fundatur super ratione humana, sit infirmissimus: locus tamen ab autoritate, quæ fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Vtitur tamen sacra doctrina etiam ratione humana, non quidem ad probandum fidem (quia per hoc tolleretur meritum fidei) sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina. Cùm igitur gratia non tollat naturam, sed perficiat, oportet quòd naturalis ratio subseruiat fidei: sicut & naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati. Vnde & Apostolus dicit secundę ad Corinthios decimo, In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Et inde est, quòd etiam autoritatibus Philosophorum sacra doctrina vtitur, vbi per rationem naturalem veritatem cognoscere potuerunt: sicut Paulus Actuum decimoseptimo inducit verbum Arati, dicens, Sicut & quidam poëtarum vestrorum dixerunt, Genus Dei sumus. sed tamen sacra doctrina huiusmodi autoritatibus vtitur quasi extraneis argumentis, & probabilibus. Autoritatibus autem canonicæ Scripturæ vtitur propriè ex necessitate argumentando: autoritatibus autem aliorum doctorum Ecclesiæ, quasi arguendo ex propriis, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra reuelationi Apostolis, & Prophetis factæ, qui canonicos libros scripserunt: non autem reuelationi si qua fuit aliis doctoribus facta. Vnde dicit Augustinus in epistola ad Hieron. Solis enim Scripturarum libris, qui canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, vt nullum autorem eorum in scribendo erraſſe aliquid firmissimè credam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleat: non ideo verum putem, quòd ipsi ita senserunt, vel scripserunt.

ARTICVLVS IX.

a ¶ Vtrum sacra Scriptura debeat vti metaphoris.

AD NONVM sic procedi-tur. Videtur qd sacra Scriptura non debeat vti metaphoris. Illud enim qd est proprium infimę doctrinæ, nõ videtur cõpetere

Ad hoc breuiter dicitur, quòd demonstrationes Metaphysicæ, & naturales, quæ afferuntur in sacra doctrina, simpliciter quidem sunt extraneæ, sed vt ministræ Theologiæ ad destruendas positiones oppositas conclusionibus, aut principiis theologalibus, aut ad soluendas rationes contra theologalia factas, aut ad stabiliendas de quibus Theologia secundariò est, vt Deum esse, & vnum esse, & immortalem, &c. non sunt extraneæ. Sed ex eis procedit Theologia, vt ex propriis, & quandoque necessariis, ministraliter tamen, & non ratione sui, sed propter nostri intellectus infirmitatem, vt in articulo quinto ad secundum dictum est. Et propterea sancti Doctores, qui speculativo ingenio præditi fuerunt, intellectus humani defectui subuenire cupientes, rationes philosophicas plurimas conati sunt afferre ad aliquod horum trium, vt sic viri docti ea, quæ fidei sunt, rationi non contraria comperientes, facilius illis quæ fidei sunt adhærere possint, aut saltem ea non spernere, aut deridere. Suadetur autem huiusmodi rationes, vt ministras propriæ efficiat huius scientiæ propter nos, ex litera in tertia conclusione, & eius manifestatione: nõ enim aliter possunt solui obiectiones oppositæ sufficienti solutione, nisi ex rationibus philosophicis. Si namque ex creditis solutiones essent obiecta Philosophorum, ridiculo philosophi Theologi essent, &c.

¶ Circa hæc diligenter aduerte, quòd aliud est loqui de ratione humana, & aliud loqui de propositionibus nostra ratione humana. In litera, vt declaratum, insinuatur, quòd ex ratione humana absolutè loquendo hæc doctrina procedit, vt ex extraneis, quoniam propositiones notæ naturali, non diuino lumine vt sic, sunt extraneæ. sed tamen multæ propositiones nostræ sumptæ sunt veræ & pro priæ theologales, sub alio tamen lumine, vt in primo articulo in responsione ad secundum patet, vt patet de illis, Deus est: Deus est vnus: Deus est bonus, &c. Vnde cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis quamuis non proprio tantummodo nobis, pro quanto sunt non solùm reuelata, sed etiam scita.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum nonum.

IN titulo vti metaphoris, est vti locutionibus, quæ non verificantur de sis, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad propriè significata, vt cùm dicitur, quòd Deus noster ignis consumens est, vtimur metaphora: quia Deus non est vere ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem sumit quæstio hæc ex secundo Posteriorum, vbi prohibentur metaphoræ in scientijs.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, sacra doctrina

huic scientiæ [illegible] metaphoris corporalibus ad diuina & spiritualia.

Probatur dupliciter. Primò, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ: ergo conuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Consequentia verò probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probatur: Quia omnis nostra cognitio oritur à sensu.

Et confirmatur hęc ratio autoritate Dionysij, &c. Secundò sacra doctrina proponitur omnibus hominibus communiter ergo congruit spiritualia sub similitudinibus corporalium traduntur. Antecedens probatur, ad Romanos primo. Consequentia autem probatur: quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secundum se, qui vel sic ea capere possunt.

¶ Num sacra Doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem, an propter vilitatem.

Quæstio. IN responsione ad primum dubium occurrit quomodo verificetur quòd hæc doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem & vilitatem, vt dictum est. Nulla siquidem necessitas est, aut in corpore ostensa est. Secundò nam quæ ratio vilitatem tantum infert, vt patet, prima verò cõuenientiam, vt ipsa litera testatur. Et cominci potest ex eo quòd connaturalitas nostra ad sensibilia non infert necessitatem ad metaphoras. Et augetur dubium: quia nihil est metaphoricè in Scriptura traditum quod non possit proprie doceri: nulla ergo est necessitas vtendi metaphoris in hac doctrina, quamuis conuenienter & vtiliter eis vtatur.

Ad hoc dicẽdum nihil videtur, quòd vti metaphoris in hac doctrina est quodammodo necessarium, & quodammodo non: & hoc respectu horum aut illorum, puta minus idoneorum, sed respectu hominis viatoris. Et liquidem necessarium propter melius consequendum finem, scilicet cognitionẽ Dei, & hæc necessitas ostenditur per primam rationem literæ. Ex hoc nanque quòd connaturale est homini intelligibilia per sensibilia tantum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debet, vt per metaphoras cognoscat: quoniã metaphoræ sup plent vices spiritualium specierum, quæ de spiritualibus haberi debent secundum se. Non est autem necessarium simpliciter, quia esti non simpliciter, absque phantasmatibus, tamen absque metaphoris licet non ita facilè. Et per hoc patet solutio ad obiectũ. Prima namque ratio ostendit non solùm conuenientiam, sed ostendendo conuenientiam ex hoc ipso ostendit necessitatem, non simpliciter, sed propter melius. ¶ Et si contra hoc instetur autoritate Dionysij in litera allata, impossibile est, dici potest, quòd impossibile dupliciter: quoniam impossibile & necessarium non æquiparantur. Sicut & necessarium dicitur, necesse est non aliter lucere nobis, &c.

a ¶ Super quæstionis primæ Articulum decimum.

TExtura clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima respondet quæsito affirmatiuè, Sacra doctrina sub vna litera habet plures sensus, scilicet literalem & spiritualẽ: & hũc triplicem, scilicet allegoricum, moralem, & anagogicũ. Probatur ex differentia inter hanc scientiam & alias, ex diffe rentia inter autores derivata. A autor huius doctrinæ est Deus, cæterarum homo: ergo in potestate huius autoris est accommodatio & vsum & rerum ad significandum, & non in potestate autoris alterius rei. ergo in cęteris scientijs voces tantum significant, in hac verò & voces & res. ergo in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes consequentiæ patent. Et vltima declaratur, quia iuxta significationem vocum accidit sensus literalis, iuxta significationẽ autem rerum accidit sensus spiritualis. Quia ad secundum verò patet distinctio. Quia ad secundum verò patet distinctio. distinguitur in triplicem significationem, vt dicit pater in litera.

¶ Circa hanc re ra, cùm commodatio res ad significandum aliquid, vel aliquod artificiale, & faciendo illa intendere per illa significare aliam rem, vt patet. Sed quòd omnis, quæ narrantur gesta in tot historijs vt res ad doctrinam aliquam spectantes, vt sic sint ex sui constitutione signa aliarum rerum, quamuis non sit propriè Dei, nec excedit hominis facultatem accommodare res vniuersaliter spectantes ad doctrinam ad hoc vt signa sint: quia hæc solo nutu huius doctrinæ fieri potest: non enim ex adinuentione nostra petra, de qua fluxit Iordanis aqua in deserto, facta est signum Christi, sed ad hoc ea illa petra fluxit aqua, vt in veritate esset fons aquæ, & esset signum Christi, qui fons est aquæ spiritalis, dicente Apostolo, bibebant autem de spiritali consequente eam petra: petra autem erat Christus, & sic de aliis.

ARTICVLVS X.

a ¶ Vtrum sacra Scriptura sub vna litera habeat plures sensus.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd sacra Scriptura sub vna litera nõ habeat plures sensus, qui sunt historicus vel literalis, allegoricus, tropologicus siue moralis, & anagogicus: multiplicitas enim sensuum in vna scriptura parit confusionem & deceptionem, & tollit argendi firmitatem. vnde ex multiplicibus propositionibus non procedit argumentatio, sed secundum hoc aliquæ fallaciæ assignantur. Sacra autem scriptura debet esse efficax ad ostendendam veritatem absque omni fallacia. Ergo non debent in ea sub vna litera plures sensus tradi.

¶ Præterea, Augustinus dicit in libro de vtilitate credendi, quòd Scriptura, quæ Testamentum verus vocatur quadrifariam traditur, scilicet secundum historiam, secundum etymologiam, secundum analogiam, secũdum allegoriam. Quæ quidem quatuor a quatuor prædictis videntur esse aliena omnino. Non igitur conueniens videtur quòd eadem litera sacræ Scripturæ secundum quatuor sensus prædictos exponatur.

¶ Præterea, Præter prædictos sensus inuenitur sensus parabolicus, qui inter illos sensus quatuor non continetur.

¶ SED CONTRA est quod dicit Gregorius 11. Moralium: Sacra Scriptura omnes scientias ipso locutionis suę more transc. hoc excedit humanam facultatem hoc Dei est proprium, in hoc hæc doctrina cæteras scientias excellit.

¶ Est igitur sensus literæ, quod accommodatæ res vniuersaliter spectantes ad doctrinam ad hoc vt signa sint cùm sint, est proprium huius doctrinæ: quia hæc solo nutu huius doctrinæ fieri potest: non enim ex adinuentione nostra petra, de qua fluxit Iordanis aqua in deserto, facta est signum Christi, sed ad hoc ea illa petra fluxit aqua, vt in veritate esset fons aquæ, & esset signum Christi, qui fons est aquæ spiritalis, dicente Apostolo, bibebant autem de spiritali consequente eam petra: petra autem erat Christus, & sic de aliis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Secunda conclusio est, Non inconuenit in vna litera scripturæ secundum sensum literalem esse plures sensus. Probatur duplicitèr, primo ratione: Autor Scripturæ sanctæ est Deus, omnia simul suo intellectu comprehendens: ergo non inconuenit, &c. Probatur consequentia: quia sensus literalis est quem autor scripturæ intendit: secundo autoritate Augustini, confessionum.

¶ Num multiplicentur sensus literales.

Circa hanc conclusionem occurrit dubium: quia si sensus literalis potest multiplicari, nulla erit certitudo quis sensus sit intentus ad literam quoliber præterente suam expositionem interpretationi alterius. Cùm enim de intentione Dei non aliter constet, oportebit omnes literæ expositiones vt literales acceptare, aut nullam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habens multas expositiones, dupliciter se potest habere ad illas. Primò comparatione illas tam abiicientis quàm ordine ad illas, quia [illegible] fulci: & hunc modum [illegible] expositionum [illegible] ad exercitationem [illegible] confert, dignatur [illegible] toris attestatum, vt Augustinus ibidem vult. Secundò, vt compatiens illas in se, non tamen collata cum aliis literis sacræ Scripturæ. Et tunc ex tali collatione excludi possunt omnes illæ interpretationes repugnantes, non repugnantes verò admitti: sicut enim in responsione ad primum in littera dicitur, nihil necessarium ad salutem continetur in sacra Scriptura, quod non per literalem sensum alicubi manifestè tradatur: quamuis in aliqua litera obscure habeatur propter multitudinē expositionum. Et si deficeret collatio literæ obscuræ ad manifestādum, nunquam tamen deest collatio ad sanctæ Ecclesiæ authoritatem, à qua non solùm certificari possumus de literali sensu Scripturæ, sed certi facti sumus de Scriptura ipsa. Euangelio inquit Augustinus in epistola contra Fundamentum) non crederem, nisi me authoritas Ecclesiæ admoueret.

a *¶ Super Quæstionis secundæ Articulum primum.*

Quæst. IN titulo huius primi articuli ly per se, non per alium medium terminum, ly notum notitia euidenti: propositio enim per se nota dicitur quæ ex solis propriis terminis est nota euidentia certa & infallibili, vt patet primo Posteriorum. est ergo sensus tituli, Virum hæc propositio, Deus est, sit per se nota.

Conc. ¶ In corpore duo sunt: primò distinguitur propositio per se nota, secundò respondetur quæstio. Quo ad primum dicitur, quòd propositionis per se notæ alia secundum se tantum, alia secundum se & quo ad nos: & hæc aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantum: & sic notæ tres memoratæ in littera. Declaratur dictum cum suis membris ex vna radice propositionis per se notæ in communi. Propositio per se nota est, cuius prædicatum claudituc in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se & quo ad nos, est, cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prædicati, vt, quodlibet est aut non est, &c. Secundum se autem tantùm, cuius prædicatum est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent, ergo secundum se & quo ad sapientes, cuius prædicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum clarent apud sapientes, vt incorporalia non esse in loco. Et confirmatur hoc membrum authoritate Boetij.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd propositio per se nota ideo dicitur per se, id est, non per alium medium terminum nota, quia excludit ly Per se quencunque alium medium terminum, & consequenter quicunque præmissam ad notificandum eam. & cum propositio aliqua possit notificari à priori & à posteriori, oportet quòd ly Per se distinguatur; an excludat medium terminum à priori tantum, an à priori & posteriori simul. Si enim primam propositio per se nota est habens prædicatum in ratione subiecti, oportet vt semper ly Per se excludat medium à priori: sed quoniam cōtingit quòd inter ea, inter quæ nullum est secundum se medium, vt sunt cognita nobis sit medium, ideo non semper excludit medium à posteriori. & propterea in littera distincta est propositio per se nota ex differentia inter terminos notos & ignotos: id est, ex distantia inter extrema propositionum, vt sunt nobis nota. Illæ enim, quarum extrema non secundum se tantùm, sed vt nota nobis sunt immediata sunt omnibus per se notæ. illæ verò quarum extrema, licet secundum se, non tamen vt nota nobis, sunt immediata, sunt secundum se tantùm per se notæ non nobis: & similiter quarum extrema vt nota sapientibus sunt immediata, sunt eis per se notæ.

¶ Circa hanc partem sunt multa dubia & argumenta Scoti, Aureo. & Gregorij; sed quoniam hæc ad libtum Posterio. spectant, vbi in capit. tertio diffuse hanc materiam tractaui, idcirco absque eorum repetitione videndæ sunt ibi solutiones argumentorum cum toto processu: id tantùm hic notato, quòd in littera non diffinitur propositio per se nota, dicendo quòd est cuius prædicatum ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causalis: scilicet quòd ex hoc quòd prædicatum ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quæ est conuertens respectu illius. & hoc ideo dico, quia bene verum est apud Sanctum Thomam, quòd omnis propositio cuius prædicatum cadit in ratione subiecti, est per se nota, sed non econuerso. quoniam cùm vnum generalissimum negatur de alio, & cùm prima passio prædicatur de primo subiecto

scendit: quia vno eodémque sermone dum narrat gestum, prodit mysterium.

CONCLVSIO.

¶ Cum sacra Scriptura autor Deus sit, qui omnia simul suo intellectu comprehendit, ea ipsa doctrina sub vna litera plures sensus habet, literalem multiplicem, spiritualem triplicem, videlicet allegoricum, moralem, & anagogicum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd autor sacræ Scripturæ est Deus, in cuius potestate est, vt non solùm voces ad significandum accommodet (quod etiam homo facere potest) sed etiam res ipsas. Et ideo, cùm in omnibus scientiis voces significent, hoc habet proprium ista scientia, quòd ipse res significatæ per voces, etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus, vel literalis. Illa verò significatio, qua res significatæ per voces, iterum res alias significant, dicitur sensus spiritualis, qui super literalem fundatur, & eum supponit.

¶ Hic autem sensus spiritualis trifariam diuiditur. Sicut enim dicit Apostolus ad Hebræos septimo, Lex vetus figura est nouæ legis: & ipsa noua lex, vt dicit Dionysius in eccles. Hierar. est figura futuræ gloriæ. In nouo etiam lege ea, quæ in capite sunt gesta, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus. Secundum ergo quod ea, quæ sunt veteris legis, significant ea, quæ sunt nouæ legis, est sensus allegoricus: secundum verò quod ea quæ in Christo sunt facta, vel in iis, quæ Christum significant, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus, est sensus moralis: prout verò significāt eā, quæ sunt in æterna gloria, est sensus anagogicus. Quia verò sensus literalis est, quem autor intendit: autor autem sacræ Scripturæ Deus est, qui omnia simul suo intellectu comprehendit: non est inconueniens, vt dicit Augustinus. 12. Confess. si etiam secūdum literalem sensum in vna litera scripturæ plures sint sensus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd multiplicitas horum sensuum non facit æquiuocationem, aut aliam speciem multiplicitatis: quia, sicut iam dictū est [c], sensus isti non multiplicātur propter hoc, quòd vna vox multa significet, sed quia ipsæ res significatæ per voces aliarum rerum possunt esse signa. ¶ Et ita etiam nulla confusio sequitur in sacra Scriptura, cùm omnes sensus fundentur super vnum, scilicet literalem, ex quo solo potest trahi argumentum, non autem ex iis, quæ secundum allegoriam dicuntur, vt dicit Augustinus in epistola contra Vincentium Donatistam. ¶ Non tamen ex hoc aliquid deperit sacræ Scripturæ, quia nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium, quod Scriptura per literalem sensum alicubi manifestè non tradat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa tria, historia, etymologia, analogia, ad vnum literalem sensum pertinent. nam historia est, vt ipse Augustinus exponit, cùm simpliciter aliquid proponitur: etymologia verò, cùm causa dicti assignatur, sicut cùm Dominus assignauit causam quare Moyses permisit licentiam repudiandi vxores, scilicet propter

sunt propositiones immediatæ secundum se, & consequenter secundum se per se notæ. si tamen aliquibi sic diffinita reperitur, glossetur ly Esse in ratione subiecti formaliter, vel virtualiter proximè. non tamen extendatur talis locutio, quia minus propria est.

a Cōcil. ¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, hæc propositio, Deus est, est per se nota secundum se non nobis. probatur prima pars: quia prædicatum est idem subiecto. secunda autem, quia nos nescimus quid subiecti, & ex hoc sequitur correlatiue ergo ista eget manifestari per medium quo ad nos, id est, a posteriori effectu. Patet sequela quia nobis non est euidens & a priori caret medio.

¶ Num si nomen aliquod significet excedens omne cogitabile, sequatur illud esse in rerum natura.

Quæstio. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd cōtra secundam responsionem ibi datam satis molestè quidam instans quasi roborando argumentum sic, Excedens omne cogitabile non est per tuam responsionem ergo non est excellens omne cogitabile, quod est oppositum quid nominis ipsius Dei. Probatur consequentia: quia non excedit cogitabile existens: & si ipsum esset cogitaretur maius quàm cogitatum non esset. Sed hæc obiectio nō est alia ab obiectione facta in littera: & ideo eadē est responsione soluitur distinguendo consequens, quòd excedere omne cogitabile cōtingit dupliciter. Vno modo quod excellit in rerum natura, alio modo secundum esse cogitatum: & intendo non quòd esse in rerum natura, aut obiectiuè in ratione excessus sed virtute eius in proposito, vt conditione rerum cogitatarum. Verbi gratia, Conditionet perfecti oratoria cogitare possunt excedere omnem oratorem dupliciter. Vno modo, quòd sit in esse obiectiuo. Primo modo oportet ponere oratorem perfectum existere. Secūdo modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum rationem autem ex cedendi attendi dicimus penes nobiliorem conditionū cognatarum in se. In proposito ergo dicitur quòd ex illo Antecedente, Excedēs omne cogitabile non est, optimè sequitur. Ergo non est excedēs in rerum natura omne cogitabile: imo non est tic excedēs formicā, aut quodcunque minimum existens, sed non valet, ergo non est excedens in se secundū esse obiectiuum omne cogitabile: imo sic excedit omne cogitabile. Et cùm dicitur maius cogitabile esset, si esset in rerū natura negatur hoc. Ista enim replica procedit aut ex ignorantia proprię vocis, dum credunt isti, quòd responsio data acceptāa quid nominis assignatum Dei inferāt, quòd cùm significatur hoc, scilicet maius omni cogitabili, significatur aliquid plenum omni perfectione & alistratione ab existētia, & ideo instant, significetur plenum omni perfectione inclusa existētia in rerū natura, & sic significabitur maius, aut ex ignorantia inter actum signatum & exercitum. Cōsentimus namque in quid nominis & non differentiones. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu signato: quamuis ab existere in actu exercito nostra hebete opus sit. Vnde concedimus, q̄ significatur & cogitatur maius omni cogitabili cum omni perfectione, etiam existentiæ in rerum natura, in actu tamen signato, sed à significari & cogitari, ad esse non valet argumentum. Et ideo in littera dicitur, quòd hæc ratio nihil concludit quia ab adductis non cōceditur maius omni cogitabili esse in natura rerum, licet concedatur, quòd nobis omni cogitabili significatur, & cogitatur esse in rerum natura, non ergo significatum maius significatum vt existens: sed esti existeret, non esset maius, sed esset quod non est nisi in cogitatione. Exemplum simile in speciali habetur: si fingamus latere nos nobilissimum animalium esse, & vellemus probare illud esse ex terminis, scilicet, nobilissimum animalium est iquia si non est, ergo non est nobilissimum animalium: hic enim manifestius liquet, quòd ratio excessus est nobilitas rei signatæ in suis conditiones verò excedentis sunt esse obiectiuum, & esse in rerum natura, & qualiter argumentum non valeat, vt patet exercenti. Logicæ autem ilis molestiis vnitentiam in rerum natura contingit dupliciter, scilicet in actu exercito, vel signato, & quòd secundo modo conceditur in proposito, primo modo non: & quod

¶ Quo ad secundum dicendum, quòd forte ille, qui audit hoc nomen Deus, non intelligit significari aliquid, quo maius cogitari non possit, cùm quidam crediderint Deum esse corpus. Dato etiam quòd quilibet intelligat hoc nomine Deus significari hoc quod dicitur, scilicet illud, quo maius cogitari non potest, non tamē propter hoc sequitur quòd intelligat id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantùm. Nec potest argui quòd sit in re, nisi daretur quòd sit in re aliquid, quo maius cogitari non potest: quod non est datum à ponentibus Deum non esse.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ veritatem esse in cōmuni est per se notum: sed primam veritatem esse hoc nō est per se notum quo ad nos.

ARTICVLVS II.

a *¶ Virum Deum esse sit demonstrabile.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse non sit demonstrabile. Deum enim esse est articulus fidei: sed ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstrabilia: quia demonstra-

iectum propositionis ignorant. Et ideo contingit, vt dicit Boet. in lib. de hebd. q̄ quædā sunt cōmunes animi conceptiones, & per se notæ apud sapientes tantum: vt incorporalia in loco non esse. Dico ergo quod hæc propositio, Deus est, quantū in se est per se nota est; quia prædicatum est idem subiecto. Deus enim est suum esse, vt infra patebit. Sed quia nos non scimus de Deo quid est, non est nobis per se nota, sed indiget demonstrari per ea, quæ sunt magis nota quo ad nos, & eximus nota quo ad naturam, scilicet per effectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ cognoscere Deum esse in aliquo communi & quadā confusione est nobis naturaliter inditum, inquantū, scilicet Deus est hominis beatitudo. homo enim naturaliter desiderat beatitudinem: & quod naturaliter desideratur ab homine, naturaliter cognoscitur ab eodē. Sed hoc non est simpliciter cognoscere Deum esse, sicut cognoscere venientem non est cognoscere Petrum: quāuis sit Petrus veniens. multi enim perfectum hominis bonū, quod est beatitudo, existimant diuitias, quidam verò voluptates, quidam autem aliquid aliud.

¶ Ad secundum dicendum, quòd forte ille, qui audit hoc nomen Deus, non intelligit significari aliquid, quo maius cogitari non possit, cùm quidam crediderint Deum esse corpus. Dato etiam quòd quilibet intelligat hoc nomine Deus significari hoc quod dicitur, scilicet illud, quo maius cogitari non potest, non tamē propter hoc sequitur quòd intelligat id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantùm. Nec potest argui quòd sit in re, nisi daretur quòd sit in re aliquid, quo maius cogitari non potest: quod non est datum à ponentibus Deum non esse.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ veritatem esse in cōmuni est per se notum: sed primam veritatem esse hoc nō est per se notum quo ad nos.

ARTICVLVS II.

a *¶ Virum Deum esse sit demonstrabile.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse non sit demonstrabile. Deum enim esse est articulus fidei: sed ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstrabilia: quia demonstra-

¶ Num negans veritatem esse concedat veritatem esse nullam veritatem esse.

Quæstio. IN responsione ad tertium aduertendum q̄ illam litera respondendo concedit veritatem esse in communi esse per se notum, consequentiam factam arguendo accepare videtur, illam scilicet, nulla veritas est: ergo verum est nullam veritatem esse. Secundo non in primo, distinguendo, quòd [illegible] consequentia [illegible] cōsequentia [illegible] cōsequentia [illegible] cōs

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum esse, illi demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependet à causa: ergo posito effectu necesse est causam præexistere: ergo ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior, potest demonstrari propriam existentiam eius esse: ergo Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis: omnia autem talia sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus: quod interim patebit.

Annot. ¶In responsione ad primum aduerte, quòd nostra de Deo naturali lumine, dupliciter sumuntur. Vno modo secundum se: alio modo, vt nobis nota. & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & vt creditis, si sumantur vtraque secundum se, sic non est verum, quod illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei: sed quædam præcedit, vt Deum esse, Deum esse vnum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum esse primam causam rerum, & cætera huiusmodi. Sic propositiones Theologiæ priores p[ro]positionibus quarum[cunque] scientiarum sunt illæ principia, quæ [sunt] actus fidei: [et] iam præcedunt in [ordine] fides [et] sunt priores [in] ordine generationis: sed sequuntur, vt [conclusiones] ad principia. Sic articuli fidei secundum se sunt per se principia Theologiæ, vt creditis autem per accidens: si verò sumantur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota sunt præambula, propter rationem in littera positam & hoc tantum litera intendit quærere esse cautos.

Annot. ¶In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis, an est vera, est quo ad nos: secundum talem namque ordinem quæstio quid est sequitur an est: secundum se autem econuerso, vt in secundo Posteriorum docetur.

a ¶Super Quæstionis secundæ Articulum tertium.

¶Num expediat quærere an Deus sit.

Quæstio. IN titulo dubium statim occurrit ex primo Posteriorum, Nulla scientia probat subiectum suum: & vt dicit Auerroes in secundo Physicor. comment. vi-gesimosexto, nec à priori nec à posteriori, sed supponit illud esse, aut per se notum ad sensum, vel intellectum, vel accipit aliunde: sed in hac scientia subiectum est Deus, vt in prima quæstione dictum est, ergo non debet hic probari Deum esse. contra autem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suum subiectum esse. Sic autem est in proposito, quoniam occurrit hic duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deum esse. Primum est imperfectio illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plenè participaremus, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medij, scilicet, quòd est quasi extraneum: licet enim nulla scientia ex simplici[bus] [et] propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest, si [ta]men nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito: quoniam Theologia non ex propriis simpliciter, sed ex [pro]positionibus scientialibus, scilicet notis naturali lumine, quæ absolute sunt [no]tissimæ, probat Deum esse: vt patet in decimo quæ[stione] [et] solutionibus.

¶In contrarium [ar]gumentum est [Aug]ustini, [quæ] [ha]bentur [in] [se]cundo [de] [Tri]nitate, [et] [in] [ep]istola [de] [ut]ilitate [de] [cr]ed[en]do [ad] [Hie]ronymum, [et] [in] [ep]istola [de] [pa]tientia, & in quæstione de ve[ra] [re]ligione de patientia, & in quæstione de ve[ra] [re]ligione

tio facit scire, fides autem de non apparentibus est, vt patet per Apostolum ad Hebr. vndecimo. Ergo Deum esse non est demonstrabile.

¶Præterea, Medium demonstrationis est quòd quid est, sed de Deo non possumus scire quid est, sed solum quid non est, vt dicit Dama. ergo non possumus demonstrare Deum esse.

¶Præterea. Si demonstraretur Deum esse, hoc non esset nisi effectibus eius. Sed effectus eius non sunt proportionati ei, cùi ipse sit infinitus & effectus finiti: finiti autem ad infinitum non est proportio. cùm ergo causa non possit demonstrari per effectum sibi non proportionatum, videtur quòd Deum esse non possit demonstrari.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Romanos primo, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Sed hoc non esset, nisi per ea, quæ facta sunt posset demonstrari Deum esse: primum enim, quod oportet intelligi de aliquo est, an sit.

CONCLVSIO.

¶Deum esse, quamuis à nobis priori, à posteriori tamen demonstrari potest ex aliquo eius notiori nobis effectu.

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est demonstratio. Vna, quæ est per causam: & dicitur propter quid. & hæc est per priora simpliciter. Alia est per effectum, & dicitur demonstratio Ioquiat & hæc est per ea, quæ sunt priora quo ad nos. cùm enim effectus aliquis nobis est manifestior quàm sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse: si tamen eius effectus sint magis noti quo ad nos, quia, cùm effectus dependeant à causa, posito effectu necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse secundum quòd non est per se notum, quo ad nos demonstrabile est per effectus nobis notos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deum esse, & alia huiusmodi quæ per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, vt dicitur Roma. non sunt articuli fidei, sed præambula ad articulos. Sic enim fides præsupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam, & vt perfectio perfectibile, nihil tamen prohibet illud quod secundum se demonstrabile est, & scibile ab aliquo accipi, vt credibile, qui demonstrationem non capit.

¶Ad secundum dicendum, quòd cùm demonstratur causa per effectum, necesse est vti effectu loco diffinitionis causæ ad probandum causam esse[c]: & hoc maxime contingit in Deo: quia ad probandū aliquid esse necesse est accipere pro medio quid significet nomen, non autem quod quid est: quia quæstio quid est, sequitur ad quæstionem an est. Nomina autem Dei imponuntur ab effectibus, vt postea ostendetur: vnde demonstrando Deum esse per effectum accipere possumus pro medio quid significet hoc nomen Deus.

¶Ad tertium dicendum, quòd per effectus non proportionatos causæ, non potest perfecta cognitio de causa haberi: sed tamen ex quocunq; effectu potest manifestè nobis demonstrari causam esse: vt dictum est[c]: & sic ex effectibus Dei potest demonstrari Deum esse: licet per eos nō perfectè possimus eum cognoscere secundum suam essentiam.

ARTICVLVS III.

a ¶Verum Deus sit.

AD TERTIVM sic procedi-tur. Videtur quòd Deus non sit. Quia si vnum contrariorum fue-rit infinitum, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligitur in hoc nomine Deus, scilicet, quòd sit quod dam bonum infinitum: si ergo Deus esset, nullum malum inueniretur. Inuenitur autē malum in mundo. ergo Deus non est.

¶Præterea, Quod potest compleri per pauciora principia, non fit per plura. Sed videtur, quòd omnia quæ apparent in mundo possunt compleri per alia principia supposito, quòd Deus non sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducuntur in principium, quod est natura. Ea verò quæ sunt à proposito, reducuntur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.

¶SED CONTRA est quod dicitur Exodi tertio, ex persona Dei, Ego sum qui sum.

CONCLVSIO.

¶Necesse est in rerum natura inueniri vnum primum ens immobile, primum efficiens, necessarium non ex alio, maximè ens bonum, & optimum, primum gubernans per intellectum, & omnium vltimum finem, qui Deus est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deum esse quinque viis probari potest.

¶Prima autem & manifestior via est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mundo: omne autem quod mouetur ab alio mouetur. Nihil enim mouetur, nisi secundum quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur. mouet autem aliquid secundum quod est actu. Mouere enim nihil aliud est quàm educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem non potest aliquid reduci in actum, nisi per aliquod ens in actu: sicut calidum in actu, vt ignis, facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile vt idem sit simul in actu & potentia secundum idem, sed solùm secundum diuersa: quod enim est calidum in actu, non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergo quod secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, vel quod moueat seipsum. omne ergo quod mouetur oportet ab alio moueri. Si ergo id à quo mouetur moueatur, oportet & ipsum ab alio moueri: & illud ab alio. hic autem non est procedere in infinitum: quia sic non esset aliquod primum mouens & per consequens nec aliquod aliud mouens, quia mouentia secunda non mouent nisi per hoc quòd sunt mota à primo mouente, sicut baculus non mouet nisi per hoc quòd est motus à manu. ergo necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quod à nullo mouetur[c]: & hoc omnes intelligunt Deum.

¶Secunda via est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen inuenitur, nec est possibile quòd aliquid sit causa efficiens sui ipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile, non autem est possibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medij, & medium est causa vltimi, siue media sint plura siue vnum tantum: remota autem causa, remouetur effectus: ergo, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit vltimum nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, non erit prima causa efficiens: & sic non erit nec effectus vltimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum. ergo est necesse ponere aliquam causam efficientem primam[c]: quam omnes Deum nominant.

¶Tertia via est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & non esse: cùm quædam inueniantur generari & corrumpi: & per consequens possibilia esse: & non esse. Impossibile est autem omnia, quæ sunt talia, semper esse, quia quod possibile est non esse, quandoque non est: si igitur omnia sunt possibilia non esse, quòd sicut dicit Augustinus in Enchirid. Deus cum sit summè bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeo omnipotens, & bonus, vt bene faceret aliquando nihil fuit in rebus. Sed si hoc est verum, etiam nunc nihil esset: quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit quòd aliquid inciperet esse, & sic modo nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergo omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium vel habet causam suæ necessitatis aliunde, vel non habet. non est autem possibile quòd procedatur in infinitum in necessariis, quæ habent causam suæ necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, vt probatum est. ergo necesse est ponere aliquid quod sit per se necessarium, non habēs causam necessitatis aliunde, sed quod est causa necessitatis aliis: quod omnes dicunt Deum.

¶Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minus bonum & verum & nobile: & sic de aliis huiusmodi. Sed magis & minus dicuntur de diuersis secundum quod appropinquant diuersimodè ad aliquid, quod maximè est: sicut magis calidum est, quod magis appropinquat maximè calido. Est igitur aliquid, quod est verissimum, & optimum, & nobilissimum, & per consequens maximè ens: nam quæ sunt maximè vera, sunt maximè entia, vt dicitur secundo Metaphysicorum. Quod autem dicitur maximè tale in aliquo genere est causa omnium, quæ sunt illius generis: sicut ignis, qui est maximè calidus, est causa omnium calidorum, vt in eodem secundo libro Metaphysicorum dicitur. ergo est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis, & hoc dicimus Deum.

¶Quinta via sumitur ex gubernatione rerum: videmus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operantur propter finem, quod apparet ex hoc quòd semper aut frequentius eodem modo operantur, vt consequantur id quod est optimum. Vnde patet quòd non à casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directi ab aliquo cognoscente & intelligente: sicut sagitta à sagittante: ergo est aliquid intelligens, à quo omnes res naturales ordinātur ad finem: & hoc dicimus Deum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum

Universidad de Deusto
Biblioteca

videtur antecedens: quoniam oppositum infinitum contingit dupliciter. Vno modo communicabile aliis secundum eandem rationem: sicut si ignis esset infinite calidus, calor enim est communicabilis aliis secundum eandem rationem, qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis secundum eandem rationem, quamuis sit participabile per quandam analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundum eandem rationem. Alioquin possent esse plures dij, quamuis sit participabile ab omnibus plus & minus. Dico igitur, quòd si vnum oppositorum communicabile secundum eandem rationem est infinitum, reliquum non erit nec in eadem susceptibili, nec in alio quocunque. Si autem vnum oppositorum incommunicabile secundum eandem rationem participabile tamen est infinitum: optime sequitur quod reliquum formaliter excludat à se, sed non sequitur, ergo reliquum effectiue [illegible] quolibet, etiam si [illegible]atur naturaliter agere. Et ratio est, quia agens infinitum infinite participatum non excludit à participantibus totaliter suum oppositum: sed oppositum infinitum sic communicabile seu bonum infinitum est huiusmodi. ergo. Maior patet ex inductione, si enim sol esset infinitè calidus, & calor non esset communicabilis inferioribus secundum eandem rationem, sed secundum quandam analogã imitationem tantum: sol inquantum calidus esset infinitum agens, finitè tamè participatum: quia non secundum eandem rationem ac per hoc non produceret in aliquo nisi caloris finitam participationem: & consequenter non excluderet omne frigus à participantibus ipsum, quia cum calore finito impossibile stat aliquis gradus frigoris. Patet & ratione, quia quantacunque virtutis sit agens non excludit effectiue oppositum, nisi inquantum est incompossibile effectui: sed existente agente infinito in se, finitè autem participato, effectum nõ oportet esse incompossibilem cuilibet gradui oppositi, quia effectus finitè habet rationem vnius oppositi. ergo agens infinitum finite tantum participatum non tollit effectiue totaliter suum oppositum. ℣ Et propterea Deus gloriosus, qui est infinitum bonum, etiam si naturaliter ageret, non tolleret omne malum ab vniuerso: quoniam finitè tantum participatur à quocunque: & ex bonitate sua proditret vniuersitas bonitatum constituentium gradus diuersos in vniuerso: ex quorum natura necesse est oriri malum, sicut ex natura lupi mors agni: & ex natura elementorum corruptio mistorum, &c. ℣ Et ideo eleuando rationem in litera assignatam, meritò negatur consequentia, quia ex infinita bonitate Dei oritur malum esse propter bonum tamen vniuersi: & non oritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat quòd malum sit in effectibus suis, non in ipso.

a ¶ *Super quæstionis tertiæ articulum primum.*

Annot. VTrinque aduerte, quòd vtrex conditionibus, quas Deo conuenire dictum est in præcedenti articulo probando ipsum esse, manifestè patet quòd non potest cadere in mentem alicuius Deum esse accidens, sed oportet ipsum esse subsistantiam: ideò ex terminata enunciatione an est, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis per ipso constante quòd est subsistentia, statim inquirit nunc an sit corpus, id est, an sit subsistantia corporea: ita quòd by Corpus hic sumitur propriè pro corpore quod est in praticamento substantiæ, siue illud sit ex simplex, vt Auerroes credit de corpore cœlesti, siue non inueniatur simplex, non est curæ. Huiusmodi autem subsistantiam tenuit Anaxemenes secundum omnes, siue per 3. trinam diuersio se ideam quod ipse, siue non. Nullum enim horum variat propositum. ℣ Sed subsistia autem corporea hoc modo sumpta non solum distinguit se contra incorpoream, puta immaterialem subsistantiam: sed etiam contra non corpus, id est, formam etiam quæ est corporis a cuius neutrum enim horum est subsistantia corporea: vt by Corporea est differentia intrinseca constituens corpus, quamuis formæ naturales dicantur subsistantiæ corporeæ, denominatiuè à corporibus, quarum sunt formæ: & sic sumitur corpus proprie, vt patet ex secundo de Anima in principio, vbi Aristt. quærit an anima sit corpus: & hoc modo sumitur hic. vt singulariter etiam cõtra proteruos apparet ex tertia ratione in corpe adducta.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum Deus sit corpus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit corpus. Corpus enim est quod habet trinam dimensionem: sed sacra Scriptura attribuit Deo trinam dimẽsionem: dicitur enim Iob 2. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius & latior mari. ergo Deus est corpus.

¶ Præterea, Omne figuratum est corpus, cum figura sit qualitas circa quantitatem: sed Deus videtur esse figuratus, cùm scriptum sit Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. figura enim imago dicitur, secundum illud Hebr. 1. Vt sit splendor gloriæ, & figura substantiæ, eius: id est, imago. Ergo Deus est corpus.

¶ Præterea, Situs non conuenit nisi corpori: sed ea, quæ ad situm pertinent, in Scripturis dicuntur de Deo, dicitur enim Esaiæ 6. Vidi Dominum sedẽ. & Esaiæ 3. Stat ad iudicandum Dominus. ergo Deus est corpus.

¶ Præterea, Nihil potest esse terminus localis à quo, vel ad quem, nisi sit corpus vel aliquod corporeum. Sed Deus in Scriptura dicitur esse terminus localis vt ad quem, secundum illud Psal. Acce. ad eum, & illu. & vt à quo, secundum illud Hier. 17. Recedentes à te in terra scribentur. ergo Deus est corpus.

¶ SED CONTRÀ est quod dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus.

CONCLVSIO.

a ¶ *Cùm Deus sit primum mouens immotum, ac primum ens, & omnium nobilissimum, impossibile est corpus esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, absolutè Deum non esse corpus: quod tripliciter ostendi potest. Primò quidem, quia nullum corpus mouet non motum, vt patet inducendo per singula. Ostensum est autem supra c, quòd Deus est primum mouens immobile: vnde manifestum est quòd Deus nõ est corpus. Secundò, quia necesse est id, quod est primum ens, esse in actu, & nullo modo in potentia. Licet enim in vno & eodem quod exit de potentia in actum, prius nit esse simul cum corpore mouente, quod manere supponitur in loco contiguo illi toto: vnde in mouente motum est. Et ex hoc apparet exclusio instantiarum: quoniam non de motione purè locali erant, & de cæteris quidem patet. De magnete autem & similibus habet ab Auerroe 8 eprimo Physic. commen. 10. quòd ipsa non mouet, sed alia mouentur ab ipsis: quamuis non vndecunque propter priuationem dispositionis, quam ab eis per modum alterationis spiritualis acquirunt alicubi. sed de his, cùm erit sermo de dependentia reliquorum motuum à motu cæli, amplius dicetur: nunc hæc sufficiant hic, vbi ex locali motu proceditur.

¶ Secundò, Deus est primum ens, ergo actus purus: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti artic. prima consequentia probatur, Actus est simpliciter prior potentia, ergo primum ens est actus absque potentia: quod est esse actum purum. Assumptum declaratur, ostendendo differentiam ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit vtrunque: quia scilicet in respectu ad hoc potentia est prior: sed simpliciter non in hoc, vel in illo, actus est prior: quod probatur, quia omne quod est in potentia non reducitur ad actum, nisi per aliquod ens actu. Secunda verò consequentia probatur, *omne corpus est in potentia*: ergo. Assumptum probatur: quia omne corpus est continuum in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem, est enim diuisibile in semper diuisibilia, vt dicitur in 6. Physic.

¶ Tertiò, Deus est nobilissimum omnium entium: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti articulo. Consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur, Corpus aut est viuum, aut non viuum: sed neutrum est nobilissimum: quia non viuo viuum præstat, & viuo præstat id quo viuit, quod esse aliud à corpore probatur: quia corpus inanimatum corpus, non viuit: ali o quin omne corpus viueret, contra dicta sunt.

¶ Dum

¶ *Num viuens sit nobilius non viuente.*

Quæstio. VEruntamen propter instantiam quorundam illa propositio, Viuens est nobilius non viuente, quibusdam non videtur vera: quia sequeretur quòd formica esset nobilior cælesti corpore: quod communiter tenetur non viuere.

¶ Ad hoc dicendum, q corpus cæleste forte est viuum secundum veritatem: & tamen si comparetur ad totam formicam non inquantum viuit, sed inquantum cæleste corpus, facilis est responsio. Dicitur enim q formica vt viuens est nobilior corpore cæleste secluso viuo, & hoc sufficienter: quia hoc nihil aliud est quam dicere, quòd anima est nobilius quocunque corpore. Totus tamen ille ordo animatum est supra totum inanimatum corporũ, vt patet. Sed ii secundum veritatem cælum non est viuum, tunc difficilior est responsio, non eadem potest dici quòd ista comparatio est vera formaliter, & nõ simpliciter, id est, quòd viuens vt tale est nobilius non viuente vt tale. Tum quia ista cõparatio esset puerilium: lapis vt tale est etiam nobilior non lapide vt tale, & vniuersaliter omne positiuum sua negatione. Tũ quia nõ haberetur intentum in proposito, intendit enim destructe Deũ esse in latitudine corporum, quia vna est nobilior corporeitate, constat nũ que, quòd gradus virtutis in vniuerso superior est gradu naturæ, vt distinguitur natura contra animam, & quod corporeitas secundum totam latitudinẽ suam claudit infra ordine vitæ. igitur non secundum quid, sed simpliciter tota latitudo corporis est infra latitudinem vitæ: & per ea ii Deus est nobilissimum eas, nõ potest esse corpus: quia etiam ordo superior, scilicet vitalis, ita quo patet esse viuentia. Dicendum ergo est, quòd viuentia sunt simpliciter nobiliora non viuentibus, vt ratione adducta patet. & 16. de animalib habetur. Et quod ficut ium nõ est viuum, quod formica est simpliciter nobilius ens quam cælum: cælum tamen est nobilius corpus quam formica: & propter hãc nobilitatem in genere corporum multæ nobilitates secundum quid respectu vitæ sibi conuenient, puta incorruptibilitas, &c. Aristoteles tamen primo Ethic. dicit, corpora cælestia esse nobiliora etiam homine: quia cenet illa viuentia, vt expresse in secundo cęli supponendum esse dicit.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo aduerte, quod licet apud sanct. Thomã doctrinã esse corpus & esse compositum ex materia & forma conuertantur, & idem sint: attamen quia non vt idem apud alios nec conuertuntur. Auerroes enim ponit corpus in cælo: & tamen non compositum ex materia & forma. Auicebron autem ponit compositum ex materia & forma in substantiis spiritualibus: & tamen non corpus. Ideo vt omnium sit completa sit doctrina præsens, mouetur quæstio, an Deus sit compositus ex materia & forma: & propterea omnes rationes in litera positæ vtuntur medijs abstrahentibus à corporeitate & quantitate, quarenus excludant etiam materiam spiritualem.

Commẽt. ¶ In corpore vna condusio responsiua quæsito negatiue, Impossibile est in Deo esse materiam. probatur tripliciter. ℣ Primò Deus est purus actus: ergo non habet materiam. probatur sequela, quia materia est in potentia. ℣ Secundò, Deus est primum bonum & optimum: ergo bonum non per participationem, sed per essentiam: ergo non est compositus ex materia & forma. Antecedens ex præcedentibus patet, prima consequentia probatur: Bonum per essentiam prius est bono per participationem: ergo si Deus est primum, &c. secunda vero. Compositum est bonum per suam formam inquantum per eam est bonum, secundum scilicet quòd materia participat formã. ergo si, &c. ℣ Tertiò, Deus est prima causa efficiens: ergo est primum & per se agens: ergo est primo & per se forma: ergo non est compositus ex materia & forma. Antecedens cum prima conclusione relinquitur pro conclusa. Secunda vero probatur, Omne agens agit per suam formam: ergo vnumquodque ens in habet ad esse agens, sicut ad esse, & econuerso: ergo in eli primum & per se agens, est primo & per se forma, &c.

¶ Circa primum sciendum quòd aliquod ens dicitur primum absolute, quod acquiescit quodammodo in se tanquam in ultimo fine, & principio in ratione obiecti & consequenter. Nam in antecedentibus finiuntur, vt motus in ultimum terminum: principia in primum principiatum respectu operatorum efficientia in consequentibus vero finiuntur, vt principia secundum quod huiusmodi, vt in primo methaphisicorum assignatur primum, ens per se & de omnibus quod ex hoc quod Deus est primum entium causa efficiens primus, ultimus, ergo Deus est per se primus, &c. Et ideo eleuando rationem in litera assignatam, meritò negatur consequentia, quia ex infinita bonitate Dei oritur malum esse propter bonum tamen vniuersi: & non oritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat quòd malum sit in effectibus suis, non in ipso.

a ¶ *Virum in Deo sit compositio formæ & materiæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo sit compositio formæ & materiæ. Omne enim quod habet animã est compositum ex materia & forma: quia anima est forma corporis. sed Scriptura attribuit animã Deo, introducitur enim ad Hebr. 12. ex persona Dei, Iustus autẽ meus ex fide viuit: & si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. ergo Deus est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, Ira, gaudium & huiusmodi sunt passiones coniuncti, vt dicitur 1. de Anima: sed huiusmodi attribuuntur Deo in Scriptura. dicitur enim in Psalm. Iratus furore Dominus in populum suum: ergo Deus ex materia & forma est compositus.

¶ Præterea, Materia est principiũ individuationis. sed Deus videtur esse individuum: nõ enim de multis prædicatur. ergo est compositus ex materia & forma.

¶ SED CONTRA, Omne cõpositum ex materia & forma est corpus: quantitas enim dimensiua est quæ primo inhæret materiæ. sed Deus non est corpus, vt ostensum est c. ergo Deus non est compositus ex materia & forma.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Deus sit actus purus, primum bonum & optimum, & primum agens simpliciter, non est ali- qua materia in ipso.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est in Deo esse materiam. Primò quidem, quia materia est id, quod est in potentia: ostensum est autem, e quòd Deus est purus actus non habens aliquid de potentialitate, vnde impossibile est quòd Deus sit compositus ex materia & forma.

¶ Secundò, quia omne compositum ex materia & forma est perfectum & bonum per suam formam: vnde oportet quòd sit bonum per participationem secundum quòd materia participat formam. Primum autem quod est bonum & optimum quod Deus est, non

Universidad de Deusto
Biblioteca

as propterea nullum compositum ex materia & forma potest esse per se primò existens, quoniam omnia agunt non se totis, quia non ratione materiæ : repugnat enim eidem tendere ad esse & ad non esse. Ad primum autem de esse dicitur, quòd ipsum esse consequitur formam, quæ facit actu, quia est actus agendi. 5. Et hinc patet qualiter ex se habeat ad esse agens non solum licet imprimere se habere ad formam, sed se habere ad esse formam : vt in litera dicta est. Et eodem modo dicendum est ad secundum, quòd scilicet forma non habet esse per se primò, nec vllum actum sophisma.

Ad tertium autem de essentia dicitur, quòd in definitionem ponderentur secundum materiam subiectam, non autem hæc obiecta ; nihil enim actionem in communi nullam impressionem includit, quæ conueniat ipsi potest, scilicet rei subsistenti in natura p se primo primo, vel loquimur esse verò calefactiuum imperfectionè claudit, quoniam dicit esse actum, id est materialiter : & impossibile est quòd cuiuscunque actus primo primi sit actus & potentia respectu eiusdem, quia oportet eum esse compositum ex materia & forma.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q anima attribuitur Deo per similitudinē actus : q enim voluntas aliquid nobis, ex anima nostra est : vnde illud dicitur esse placitum animæ Dei, quod est placitum voluntati ipsius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ira & huiusmodi attribuuntur Deo secundum similitudinem effectus : quia enim proprium est irati punire, eius ira punitio metaphoricè vocatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd formæ, quæ sunt receptibiles in materia, indiuiduantur per materiam, quæ non potest esse in alio, cùm sit primum subiectum substans. forma verò quantum est de se, nisi aliquid aliud impediat, recipi potest à pluribus. Sed illa forma, quæ non est receptibilis in materia, sed est per se subsistens, ex hoc ipso indiuiduatur, quòd non potest recipi in alio, & huiusmodi forma est Deus, vnde non sequitur, quòd habeat materiam.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum sit idem Deus quod sua essentia vel natura.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd non sit idem Deus quod sua essentia vel natura. Nihil enim est in se ipso, sed essentia vel natura Dei, quæ est deitas, dicitur esse in Deo, ergo videtur quòd

igitur vis conseq. quentiæ quòd si Deus est per se primò agens : ergo est per se primo forma : quia per se primo agens est agens non per aliud, id est nec etiam per partem, sed per totum. Et per hoc oportet totum esse formam, & consequenter incompositum esse ex materia & forma.

¶ An posse recipi in materia, vel non posse recipi ad individuationem spectet, vel potius non posse recipi in subiecto inferiori.

Quæstio. IN responsione ad tertium dubium nascitur ex Durando cùm assignatam ibidem eandem individuationis, scilicet recipi in materia, vel non posse recipi ibi. Individuum dicitur individuum per negationem diuisionis, qua superius dividitur in sua inferiora : & est individuum per negationem effendi in alio sicut in subiecto inferiori : & non per negationem effendi in alio sicut in subiecto informationis : sed tam recipi in materia quàm non posse recipi in illa, spectant ad esse & non esse in alio, sicut in subiecto informationis : ergo nihil horum spectat ad individuationem. Ista autem opinio commissa est circa ly esse in aliquo & ly subiectum. Maior patet : alioquin hoc illum non esset individuum, cum sit in alio, sicut in subiecto informationis, scilicet in hac substantia. Minor verò est per se nota. Et confirmatur : materia non est primò subiectum præcisionis, ut sit, infinitum subiectibile, sed est primum subiectum informationis : ergo ex hac quòd est primum subiectum, non est individuans. confequentia nota, antecedens probatur : quia materia est communis quantitati & formæ substantiali, non tamen conuenit ei negatio esse ad in alio vt in subiecto inferiori, quoniam materia est quoddam vniuersale, & prædicatur de hac & illa materia, vt vniuersale superius de suis inferioribus. vt patet : alioquin materia non esset subiecta. cum tamen non sit nisi vniuersalium : male igitur videtur litera assignasse rationem individui ex materia.

¶ Ad hoc est breuiter dicendum, concedendo quòd alius est modus essendi in alio vt in subiecto informationis, & alius in subiecto informante : & similiter quòd aliud est esse subiectum ibi & incidat eum hoc stat, quòd materia sit esse in alio vt superius in inferiori, non quocunque. sed singulari, & tam esse in alio per informationem, sunt in eo formaliter, sed dualiter : quia quòd ad quid dicitur alteram. esse in alio per informationem est naturaliter loquitur sic tam esse in alio vt inferius singulare, & ne quidditate non possit esse in alio per informationem, sequitur hoc non posse esse in singulari & inferiori, sed ipsum esse per se singularem, & hoc est, quòd in litera dicitur. Aliquat enim esse vel non esse in alio per formationem pro tanto in hac materia : & non pro formali constituto individui : vt obiectiones male interpretatur. Vnhare aut in quòd hæc sit ratio individui : vt obiectiones male interpretatur. Vnhare aut in quòd hæc sit ratio individui : vt obiectiones male interpretatur. Vnhare aut in quòd hæc sit ratio

tius formaliter, sed causaliter individui. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, ex hoc, quòd hoc aliquam est individuum & in alio per informationem, nihil aliud habetur nisi quòd esse in alio per informationem non est formale constitutiuum individui : sed cum hoc tamen, quòd si alterius natura non posset esse in alio per informationem, nunquam album esset in hoc

Deus nō sit idē quod sua essentia vel natura.

¶ Præterea, Effectus assimilatur suæ causæ : quia omne agens agit sibi simile [c]. sed in rebus creatis non est idem suppositum quod sua natura : non enim idem est homo quod sua humanitas. ergo nec Deus est idē quod sua deitas.

¶ CONTRA, De Deo dicitur quòd est vita, & non solùm quod est viuens, vt patet Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita. Sicut autem se habet vita ad viuentem, ita deitas ad Deum. ergo Deus est ipsa deitas.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus non sit ex materia & forma compositus, idem est quod sua essentia & natura.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est idem quod sua essentia vel natura. Ad cuius intellectum sciendum est, quòd in rebus compositis ex materia & forma necesse est quòd differant natura vel essentia & suppositum : quia essentia vel natura comprehendit in se illa tantùm, quæ cadunt in diffinitione speciei [e]. sicut humanitas comprehendit in se ea, quæ cadunt in diffinitione hominis : his enim homo est homo : & hoc significat humanitas : hoc, scilicet quo homo est homo. Sed materia individualis cum accidentibus omnibus individuantibus ipsam non cadit in diffinitione speciei [e] : non enim cadunt in diffinitione hominis hæ carnes & hæ ossa, aut albedo, vel nigredo, vel aliquid huiusmodi : vnde hæ carnes & hæc ossa & accidentia designantia hanc materiam non concluduntur in humanitate : & tamen in eo quod est homo includuntur : vnde id, quod est homo, habet in se aliquid quod non habet humanitas : & propter hoc non est totaliter idem homo & humanitas : sed humanitas significatur vt pars formalis hominis : quia principia diffinientia habēt se formaliter respectu materię indiuiduantis. In his igitur quę non sunt

mum subiectum informationis, ac per hoc vndique individuationis radix. Sed vide his in Commentariis de ente & essentia & in quæst. duabus satis dictum est, & inferius amplius dicetur.

a ¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum tertium.

IN titulo statim occurrit ambiguitas : pro quo supponit Deus in hoc quæsito, vtrum Deus sit idem quod sua essentia. ex secundo namque argumento & ex toto processu corporis articuli infertur, quòd supponit pro supposito diuino : quoniam nihil aliud hic tractatur, nisi an suppositum naturæ diuinæ, & ipsa natura sint idem. Ex ratione verò suppositi ostenditur oppositum : quoniam ad rationem suppositi requiruntur quinque conditiones, scilicet quòd sit subsistantia, complexa, individua, subsistens, incommunicabiliter substantiis, propter accidentia, non in alio, propter partes : individua, propter speciem : subsistens, propter humanitatem Christi incommunicabiliter, propter essentiam diuinam, quæ est communis tribus suppositis & sic cùm suppositum diuinum idem significet quod persona diuina. & in hoc articulo nulla fiat mentio de personarum constitutiis, consequens est quòd ly Deus non stat pro supposito diuino. & confirmat hoc quia inferius quæritur ex proposito vtrum persona & essentia in Deo sint idem, ergo, &c.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd ly Deus potest triplicìter sumi. Primò, vt significat concretum quasi specificum naturæ diuinæ, id est habens deitatem : sicut homo significat habens humanitatem. 2. Secundo, vt significat concretum individuale naturæ diuinæ, id est hunc habentem deitatem seu hunc Deum : sicut homo potest supponere pro hoc homine. 3. Tertiò, vt significat suppositum naturæ diuinæ, id est hunc incōmunicabiliter habentem deitatem, id est hanc personam diuinam : sicut homo potest supponere pro Sorte. 4. Sed hoc interest inter Deum ex una parte, & hominem cæterarūmque naturarum concreta, ex alia parte, quòd in aliis non distinguitur individuum naturæ in concreto à supposito : non enim distinguitur hic homo ab humano supposito, aut econuerso. In Deo autem distinguitur hic Deus ab humano supposito, scilicet quia hic Deus est simul terminus singularis & communis tribus suppositis, quod est impossibile conuenire individuo alterius substantiæ. 5. Tripliciter ergo cùm accipi possit, dico quòd hic non sumitur primo modo quia vt in corpore articuli patet, id pro quo supponit ly Deus, claudit in sua ratione principia individuantia. Deus inquantum individuantia sunt quæ non significantur claudi in ly Deus quasi specificè supponens. Neque etiā sumitur tertio modo : quia nulla fit hic mentio de personalibus. tum quia sub hoc sensu supponit prædeterminanda : & propterea inferius in hoc sensu quæritur in tractatu de personis diuinis. sed sumitur secundo modo. Ita quòd sensus est, vtrum Deus, id est, hic Deus, sit idem quod deitas. Sed aduerte, quòd hic Deus significatur individuum diuinæ naturæ, in concreto habet duas condi-

conditiones in re, alteram negatiuam, scilicet quòd non significat suppositum naturæ diuinæ, & hoc secundum veritatem loquēdo. Alteram affirmatiuam, scilicet, q̄ equialet supposito quo ad habitudinē identitatis vel distinctionis à natura quoniā comparatur ad illā vt habens ad habitū : vt quod est ad quo est : vt subsistens ad naturam in qua & qua subsistit, &c. Et tertiam conditionem habet in

composita ex materia & forma, in quibus indiuiduatio non est per materiam indiuidualem, id est per hanc materiam, sed ipsæ formæ per se indiuiduantur, oportet quòd ipsæ formæ sint suppositæ subsistentia : vnde in eis non differt suppositum & natura. Et sic, cùm Deus non sit compositus ex materia & forma, vt ostensum est [c], oportet quòd Deus sit sua deitas, sua vita, & quicquid aliud sic de Deo prædicatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd de rebus simplicibus loqui non possumus, nisi per modum compositorum, à quibus cognitionem accipimus : & ideo de Deo loquentes vtimur nominibus concretis, vt significemus eius subsistentiam : quia apud nos non subsistunt nisi compositæ. & vtimur nominibus abstractis, vt significemus eius simplicitatem [c]. Quod ergo dicitur, deitas vel vita, vel aliquid huiusmodi, esse in Deo, referendum est ad diuersitatem, quæ est in acceptione intellectus nostri, & non ad aliquam diuersitatem rei.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd effectus Dei imitantur ipsum nō perfectè, sed secundum quod possunt, & hoc ad defectum imitationis pertinet, quòd id, quod est simplex & vnū, non potest repræsentari nisi per multa, & sic accidit in eis compositio, ex qua prouenit quòd in eis non est idem suppositum quod natura.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum in Deo sit idem essentia & esse.

AD QVARTVM sic pro-
ceditur. Videtur quòd in Deo non sit idem essentia & esse. Si enim hoc sit, tunc ad esse diuinum nihil additur : sed esse cui nulla fit additio est esse commune, quod de omnibus prædicatur : sequitur ergo, quòd Deus sit ens commune prædicabile de omnibus. hoc autem est falsum, secundum illud Sapien. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt. ergo esse Dei non est eius essentia.

¶ Præterea, De Deo scire possumus an sit, vt supra dictum est [c], non autem possumus scire quid sit, ergo non est idem esse Dei, & quod quid est eius, siue quidditas vel natura.

¶ SED CONTRA est quod Hyla. dicit in 6. de trini, esse non est accidens in Deo, sed subsistens veritas. id ergo, quod subsistit in Deo, est suum esse.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cùm sit primum efficiens, ac actus purus & ens simpliciter primum, essentiam indistinctam ab esse habet

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd Deus non solum est sua essentia, vt ostensum est [c], sed etiam suū esse : quod quidem multipliciter ostendi potest. Primo quidem quia quicquid est in aliquo quod est præter essentiam eius, oportet esse causatum vel à principiis essentiæ, sicut accidentia propria consequentia speciem, vt risibile consequitur hominem, & causatur ex principiis essentialibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia probanda. Secundò, Deus est actus purus: ergo essentia eius non se habet ad esse vt potentia ad actum: ergo est suum esse. antecedens patet: & prima consequentia patet ex terminis: secunda probatur: nulla est actualitas omnis formę, seu naturę: ergo omnis natura distincta ab esse comparatur ad ipsum, vt potentia ad actum: ergo si non comparatur vt potentia, est ipsum esse. Assumptum probatur: quia nulla res significatur in actu nisi significetur, vt est.

Annot. ¶ Aduertę hic q̃ ista ratio fundatur super hoc, q̃ quæcunque quidditas vel natura, quotcunque fecerimus rationem quidditatiuam sit actualis, relata tamen ad esse, habet rationem potentiæ. Sapientia namque & bonitas, &c. actuatur per hoc quod dico est, & similiter humanitas & æquanitas, &c. & propterea dicitur, & quòd esse est actualitas omnis formæ & q̃ nulla natura significatur in actu vltimato, nisi prout significatur esse in actu existendi.

Commēt. ¶ Tertiò, Deus est primum ens: ergo est ens per essentiam: ergo est suum esse. Antecedens cum prima consequentia patet. secunda verò probatur à destructione consequentis duplicitèr: primò ex quid nominis enitis per essentiam sic, non est suum esse: ergo habet esse, & non est ipsum esse: ergo est ens per participationem: ergo non est ens per essentiā, sicut si habet ignem, & non est ignis, &c. secundò, Deus non est suum esse, & sua est essentia. ergo non est ens per essentiam, sed per aliud ad suum omnia elargiuntur.

¶ *Num cognoscens quòd aliquid est cognoscat esse illius rei.*

Quæstio. IN responsione ad secundum, dubium occurrit: quia videtur implicare responsio duo contradictoria. si enim scimus quòd hæc propositio est vera, Deus est: ergo cognoscimus ita esse in re, quòd Deus est: hoc autem est cognoscere esse quod in ipso Deo est: ergo. Ad hoc dubium, quod in secundo Posteriorū, et diffusè reseramus, & sic in primo sent. dis. 9. q. 1. in principio affert reprehendendo hanc responsionem, breuiter dicitur, quòd hæc responsio est optima & singularis de Deo: in hoc enim differt esse Dei a reliquorum entiū esse: quod esse Dei est quod quid est ipsius Dei: vt hic determinatur. Ita quòd hæc propositio, Deus est, est in primo modo dicendi per se. esse autem cæterorum non sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus eorum. Et ex hoc nascitur quod esse Dei secundum se, & absolutè est proprium terminus quæstionis quid est, & est terminus quæstionis an est secundum quid, id est, vt fundat veritatem propositionis. esse verò aliorum non spectat ad quæstionem quid est, quia non est prædicatum primi modi, vt patet inductiuè: homo est, ens lum est, &c. sed secundum se & simpliciter spectat ad quæstionem an est. Et propterea cùm de aliis scimus quæstionē an est, & dicimus scire esse, quod significat veritatem propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur secundum proprium modum quo scibile est. Cùm autem de Deo scimus an est, dicimur scire esse, quod significat veritatem propositionis, & nescire esse Dei non quod terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, vt obiectio intellexit: quoniam terminus est esse Dei non absolutus, sed vt respondet veritati propositionis: sed quia per hanc cognitionem non cognoscitur esse Dei propria quæstione, qua est secundum se cognoscibile quia non scitur per quid.

2 ¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum quintum.*

Annot. IN titulo genus sumitur propriè pro genere logico, prout distinguuntur decem genera rerum.

Commēt. ¶ In corpore duo. Primò distinguitur. Secundò respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duo membra distinctionis adiuncto primæ conclusioni vno corollario. ¶ Quo ad primum distinctio. finitę in genere duplicitèr, dicitur & reducitur, vt patet. Quo ad secundum prima conclusio respondens quæsito negatiuè est: Deus non est directè in genere. probatur tripliciter. Primò, Deus est actus purus: ergo non est directè in genere. probatur sequela, genus sumitur à potentia respectu cuius à quo sumitur differentia: ergo omne existens in genere habet actum admixtum potentiæ: ergo si est actus purus, &c. Antecedens declaratur in animali & rationali: omnia clara sunt. Secundò si Deus esset in genere, genus aliquod prædicaretur in quid de eo: ergo ens esset genus. sed hoc est impossibile, ergo. prima consequentia probatur, essentia Dei est ipsum esse, & genus præscinditur in quid de eo, cuius est genus: ergo si Deus esset in genere, &c. Secunda verò consequentia relinquitur pro constanti: quia ens est solum aut maximè significat formaliter esse. Destructio verò virtualis consequentis probatur ex 3. Meta. Omne genus habet differentias extra se, eas non habet differentias extra se: ergo. probatur minor, quia extra ens non remanet nisi non ens: non ens autem impossibile est esse entis differentias, vt patet.

Annot. ¶ Circa hanc rationem posset primò dubitari de significatione entis, secundo de prædicatione eiusdem, an dicatur prædicatum in quid, vt in hac ratione oportet sentire aduersarium dicentem Deum esse in genere. tertiò de communitate entium ad omnes res rationales formales, an scilicet in omnibus claudatur intra scripturam. Sed de his omnibus in Commentariis nostris scripturam. Sed de his omnibus in Commentariis nostris scripturam. Sed de his omnibus in Commentariis nostris

Universidad de Deusto
Biblioteca

Radix enim primi effectus accidens per accidẽs naturaliter præsupponit accidẽs, per sequentia vniuersaliter secundum quęcunque rerum ordinẽ per se prius est eo quod est per accidens, vt in 2. & 8. Physic. dicitur. Radix autem secundi est: quia vniuersaliter primum alterans est omnino inalterabile & primum mouens localiter est omnino immobile localiter: & consequenter prima causa omnino insanabilis: non esset autem omnino incausata si aliquid causatum in se haberet, vt patet, &c.

Aureol. 20 1. dist. 8. q. 4. artic. 1. Et 1. contra. c. 16. 18. & 10. Et 50. q. 7. artic. 1. Et opusc. 3. cap. 9. & 21. Et causis lec. 23. Auriol. Coment.

¶In responsione ad primum habet optimam glossam illius quod vtrę est: nulli accidit vnitioce sumptum: analogice autem sumptum alicui quid in vno est substantia & in alio accidens: vt patet de sapientia.

4 *¶Super Quæstionis tertiæ Artic. septimi.*

IN titulo omnino simplex in se ipso, omnẽ à se ipso compositione, non componibilitatem excludens: de componibilitate enim esse sequens articulus, &c.

¶In corpore vnę conclusionis respondẽtis quæstio affirmatiuè. Dę est omnino simplex, probatur quinque mediis, primò ex sufficienti numeratione modorũ cõpositionis secũdò, quia primum euacuatio, quia prima causa: quarto, quia actus purus: quinto, quia ipsum esse.

¶Num omne ens sit compositum.

¶In responsione ad primum aduerte quod 5. to. in primo, di. 8. in quæstiõ iuxta primam quæstionem, refert hanc positionem: quòd omne causatum est compositum: & reprehendit ea ratione: quia si quodlibet causatum & compositũ, accipiantur cum componentia, aut sunt simplicia, aut iterum composita: & sic aut procederetur in infinitum, aut ens simplex componitur: & cum cõstet compositum esse causatum, sequitur quòd nõ omne causatum est compositum, vt hic dicitur.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod obiectio procedit ex malo intellectu literæ: causatum enim vel creatura, potest tripliciter: propriè scilicet & largè sumitur propriè sic cũm ramcausati quàm creatura sit propriè fieri & esse, solæ res subsistentes dicuntur causata seu creaturæ, cætera autem dicuntur ẽcausata & cõcreata: vt partes, formæ, accidentia, &c. Largè aut omne aliud à Deo in rerum natura existẽs quocunque modo cautũ dici potest. In proposito igitur causatum sumitur propriè, vt distinguitur nõ solum cõtra causam, sed etiam contra concausatum & ideo obiectio, quæ de concausatis loquitur, nihil obstat: unde ad literam probatur causari compositio ex constantia ex esse & quidditate: hic enim propriè causati fuit compositum non componentium: &, vt patet in primo sententiarum, distinct. 8. quæst. 1. artic. 1. Sanct. Thom. fecerat illam rationem adductam à Scoto.

¶In responsione ad secundum esse vt iterum in simplicissimi sit perfectio simplicissimi sit simplicissimum de hoc in Compendio De causa & effectu.

4 *¶Super Quæstionis tertiæ Articulum vltimum.*

Aureol. IN titulo vnitio in compositionem in rebus exigit quatuor conditiones.

¶Primus est titulus satis exactus ab illo, quia similitudo non est actus possibilis: sed sola est conclusio tradit cum illo: quia ex sola connectione realis secundum situm, vel alium respectum extrinsecum non fit compositio. ¶ Quarta est, quòd alterum sit actus alterius, vel terminans actuari ab vtroque, si fit compositio per accidens, qualis est inter album & dulce. Si enim aliqua duo iungantur etiam secundum esse & non secundum rationem non fit compositio. ¶ Tertia est, quòd coniunctio sit secundum vnum esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerſaliter perfectus, id eſt, ſecundum nobiliores omnium generum: ergo. Antecedens probatur autoritate Auerroys 1. Metaphyſi. 2° Secundò ratione ſumpta ex Dionyſio, Deus eſt prima cauſa effectiua rerum, ergo omnium rerum perfectiones præexiſtunt in Deo eminentiori modo: antecedens ſupponitur: conſequentia probatur, quo ad primam partem effectus præexiſtit virtute in cauſa agente / ergo quicquid perfectionis eſt in effectu oportet in cauſa effectiua inueniri: ergo, ſi Deus, &c. omnium rerũ perfectiones ſunt in eo. Quo ad ſecundam verò partem probatur, Agens inquantum agens eſt perfectum: ergo præexiſtere in virtute cauſæ agentis non eſt præexiſtere imperfectiori, ſed perfectiori modo: ergo quicquid perfectionis eſt in effectu, præexiſtit in cauſa effectiua, vel ſecũdum eandem rationem, vt in vniuoca, vel ſecundum eminentiorem, vt in æquiuoca: ergo ſi Deus eſt prima cauſa omnium, oportet eminentiori modo omnia perfectiones habere. Aſſumptum patet ex præcedenti artic. prima cõſequentia probatur ex oppoſito, ſcilicet quia materia eſt imperfecta. Præexiſtere in potentia cauſæ materialis eſt eſſe imperfectioris modo. Reliqua relinquuntur per ſe nota.

¶ Nũ effectus perfectio præexiſtat in ſua cauſa effectiua nobiliori & eminentiori modo, quàm in effectu.

14 Quæſtio. CIrca illam propoſitionem præexiſtere in virtute cauſæ agentis, non eſt præexiſtere imperfectiori, ſed perfectiori modo: dubium ſtatim occurrit, quia & eſt falſa, & contradicit alteri dicto literæ. Falſa quidem, quia effectus in cauſa effectiua non eſt quoquo præexiſtit æquiperfecto modo, vt patet, cum Sortes generat Platonem, cõtra literam verò: quia expreſſè dicitur & bene, quòd in cauſa vniuoca præexiſtit effectus ſecundum eandem rationem: igitur non perfectiori modo. Non deeſt quoque nouitiis occaſio dubitandi, quia videmus effectus etiam imperfectiori modo præexiſtere in multis cauſis: quæ ſiunt cauſæ verè effectiuæ, vt patet in ſeminibus, ex quibus effectiuè producuntur animalia & plantæ.

¶ Ad hoc breuiter dicendum eſt, quòd le perfectiori modo, potaſt exponi dupliciter. Primò, comparatiuè vt ſignificat ex vi vocabuli: & tunc ſimiliter non neceſſariò, ſed permittitur: ita quòd particula negatiua non imperfectiori modo intelligitur neceſſariò: particula verò affirmatiua, ſed perfectiori, intelligitur permittiue. & ſic eſt veriſſima propoſitio, & ſignificat, quod præexiſtere in cauſa efficiente neceſſariò eſt præexiſtere non imperfectiori modo quàm ſit modus eſſendi effectus: ſed poſſibiliter eſt præexiſtere perfectiori modo. 2° Secundò poteſt exponi interpretando comparatiuum pro poſitiuo perfectiori modo, id eſt, modo perfecto, ſeu perfectionis. Prima tamen expoſitio literæ intento ſenſui conuenit, ſecundus tamen inuenitur reperiri quod eminentiori modo in cauſa æquiuoca, Deoque perfectiones effectuum ſunt. Ad omnium autem reſpondetur ex doctrina Alexandri, Auerroys, Auer. Mera. commen. 24. quòd ſemina & alia huiuſmodi, quibus ſolùm effectuum nõ aſſimilatur vniuoca vel imitatiuè, non ſunt cauſæ efficientes, ſed inſtrumenta cauſarum agentium: & propterea Locuntur in genere cauſarum effectiuarum ab Ariſtocle quinto Metaph. & ſecundo de Phyſicorum. Vel etiam poſſumus dicere, quòd cauſæ ſecundæ non ſunt cauſæ totales effectuum ſecundarum, ſed ex diſtinguuntur contra inſtrumenta cauſarum, quæ non proprie cauſæ ſunt.

Auuoc. ¶ Circa ultimum conſequentiam, ſcilicet quòd prius dictum ſonet hoc, quòd prius eſt ſuæ effectiuæ virtus eſt cauſa agendi, quod pro conſtanti reſpectum eſt. Tum quia ab omnibus admittitur. Tum quia manifeſta patet ex terminis: quia eſt impoſſibile aliquem effectum dari ſine cauſa, ergo non eſt effectiua aliarum virtus non diuerſarum.

ſumpta: & ſic ſignificatur in litera per ly ipſum eſſe: & dicitur, quòd includit in ſe vitam, ſapientiam & omnem eſſendi perfectionem: vt in corpore probatum eſt: & conſequenter eſt perfectiſſimum omnium. Ex his autem, quæ ex litera accepta ſunt, habemus & quòd eſſe formaliter eſt perfectius cæteris formaliter: & quòd ipſum eſſe eſt ſimpliciter perfectius, omnes perfectiones in ſe præhabens, vt ex primo ſciamus quòd prædicatum illud, quod ſoli Deo quidditariuè conuenit, vt eſt formaliter nobilius cæteris perfectionibus, & ex ſecundo, quòd ex hoc quòd Deus eſt ipſum eſſe habet omnes perfectiones. Habemus quoque ex his reſponſio ad argumentum, quoniam negando inſinuatur conſequentia: quoniam in antecedente ſumitur viuens vt includit ens & aliquid vltra. In conſequente verò ſimiliter ſecundum id tantum quod addit ſupra ens: & ſic oſtenditur quòd non argumente per locum à conjugatis qui tener quando conjugata præcipiè formaliter tenentur ſicut & abſtracta, cuius oppoſitum hic accidit.

a ¶ Super Quæſtionis quartæ Articulum tertium.

IN titulo dubium occurrit, quorſum iſte articulus hoc in loco: cibi enim arguitur de perfectione ſubſtantiæ diuinæ in ſe: ergo non deber admiſceri quæſtio de creatura, qualis eſt iſta. Ad hoc dicitur, quòd licet verbotenus hæc quæſtio ſit de creatura: ſecundum ſenſum tamen eſt de perfectione naturæ diuinæ. Quærimus enim hic, an perfectio naturæ diuinæ ſit tanta, quòd nulla creatura poſſit ei eſſe ſimilis, an non: hoc ſiquidem inquirendum ſuperius, poſtquam determinatum fuerat. & quod eſt perfecta & quòd eſt vniuerſaliter perfecta. Sed aduerte quòd non quæritur vtrum perfectio diuina ſit tanta, quòd nulla res poſſit ei eſſe ſimilis, ſed quòd nulla creatura. Primum enim pertinet ad quæſtionem de pluralitate deorum & tractabitur in quæſt. 11. Secundum autem ſpectat ad hanc locum.

¶ In corpore duo, primo diſtinguitur ſimilitudo, ſecundò reſpondetur quæſtio.

Quo

Quo ad primum ſimilitudo triplex, prima ſecundum formam eiuſdem rationis & modi, ſecunda ſecundum formam eiuſdem rationis, ſed non modi: tertia ſecundum formam, ſed nec eiuſdem rationis, nec modi. Probatur diſtinctio. Similitudo eſt conuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo triplicitet, &c. omnia patent in litera.

Commẽs.

¶ Quo ad ſecundũ concluſio reſponſiua quæſito eſt: Creaturæ ſunt ſimiles Deo non ſecundũ eandem rationem ſpecificam, aut genericam, ſed ſecundum aliqualem analogiam. Concluſio hæc habet quatuor partes: primam affirmatiuam, ſcilicet quòd ſint ſimiles Deo: ſecundam negatiuam, ſcilicet non ſecundum ſpeciem: tertiam negatiuam, ſcilicet nec ſecundum genus: & quartam affirmatiuam, ſcilicet ſed ſecundum aliqualem analogiam. Et primò probatur quo ad primam. Omne agens agit per ſuam formam: ergo neceſſe eſt in effectu eſſe ſimilitudinem formæ agentis. Et tunc potes ſubiungere: ergo neceſſe eſt creaturam eſſe ſimilem Deo, conſequentia probatur: quia omne agens agit ſibi ſimile, inquantum eſt agens, id eſt ſecundum illud, quod eſt ei ratio agendi. Deinde quo ad ſecundam & tertiam & quartam quia Deus non eſt agens contentum in ſpecie, aut genere, ſed principium vniuerſale totius eſſe. omnia clara ſunt in litera.

12

¶ Num contra res vniuſ ordinis, diſtinguatur cauſa & cauſatum, vel res diuerſorum ordinum.

IN reſponſione ad vltimum, dubium occurrit circa autoritatẽ Dionyſij: quomodo diſtinguit contra res vniuſ ordinis cauſam & cauſatum: ex hoc enim oportet quòd aut cauſa & cauſatũ ſint vniuerſaliter diuerſorũ ordinum, quod patet. Et falſum in cauſis viuiſ nocuiſque, ambiguè & malè membrum hoc diſtinctionis ſit poſitum. Ambiguè quidem, quia incertũ eſt de quali cauſa & quali cauſato ſit ſermo. Malè autem: quia contra res vniuſ ordinis debent diſtingui res diuerſorum ordinum, ſuæ cauſa ſint & cauſatum, ſiue non, hoc enim eſt per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd diſtinctio iſta artificioſa, certa, & formalis eſt. Si recte intelligitur. Eſt ſiquidem nõ falſum, ſed veriſſimum & neceſſarium, quòd cauſa & cauſatum vniuerſaliter & formaliter ſunt diuerſorum ordinum, ſed nomine cauſæ & cauſati vtimur non pro relatis, ſeu cauſalitatibus, ſed pro re, quæ eſt cauſa cauſandi: & ſimiliter pro re, ſeu forma, quam cauſatum ſortitur à cauſa: hæc enim res ſunt fundamenta ſimilitudinis inter ea vtantum & cauſam, vt in omnibus. Poſſunt igitur tamen modo quòd ſint eiuſdem ordinis, vt hæc & illa albedo: & hoc & illud animal, &c. Et ſic ſimilitudo eſt relatio æquiparantiæ & mutuæ. Alio modo quod alterum eorum formaliter ex propria ratione ſit cauſatum ab altero: vt imago Sortis & Sortes. Non enim accidit imagini Sortis dependentia à Sorte: & ſic ſimilitudo non eſt relatio æquiparantiæ neque mutua: ſed reducitur ad tertium genus relationum poſitum 5. Metaphyſic. de ſcientia & ſcibili, &c. Huiuſmodi autem cauſam & cauſatum conſtat eſſe diuerſorum ordinum. Impoſſibile namque eſt eoſdem ordinis res ſic ſe habere, quòd de ratione formali vnius ſit dependentia ad alteram: quoniam quicquid eſt de ratione vnius, eſt de ratione alterius: & è contra.

¶ Vnde patet reſponſio ad inſtantiam de cauſis vniuocis: vbi enim eſt vniuocatio, ibi non eſt cauſa & cauſatum formaliter & per ſe, ſed materialiter & per accidens: quoniam forma effectus formaliter non dependet à forma cauſæ: non enim humanitas, quæ eſt in Sorte formaliter ſumpta dependet in eſſe aut in fieri ab humanitate Platonis vt tali, ſed humanitas Sortis, quia eſt hæc, ideo dependet à patre & eius frequentes humanitas, quæ eſt fundamentum ſimilitudinis inter patrem & filium, non eſt de genere cauſæ, aut cauſati, niſi materialiter, & per accidens: ſed eſt de genere fundamentorum eiuſdem ordinis. Quæcunque igitur formaliter ſumpta ſunt cauſa & cauſatum, ſunt diuerſorum ordinum fundamenta ſimilitudinis, vt ſubaliter in litera additur: & conſequenter eſt inter ea ſimilitudo imitationis, & non pura ſimilitudinis: & propterea non eſt mutua.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

a ¶ Super Quæſtionem quintæ Articulum primum.

IN titulo quæſtionis ſtatim occurrit dubium circa ordinem ipſius, cur hæc quæſtio de bono, fiat. Bonum enim neque prius conuenit rei quàm vnum, verum, &c. neque prior conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm veritas, aut veritas, vt patet. Neque hic ordinatur tractanda de Deo ſecundum rationem cauſæ, vt propterea bonũ debeatur primus locus quia nominat rationem cauſæ finalis. Nulla igitur ratio apparet: quare hunc in loco quæſito de bono ſortiata ſit.

Auuoc.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quæſtio de bono duplicitet ordinari poteſt vnus modo ſecundum ſe, & ſic non deberet ſibi iſte locus, vt obiicitur do deductum eſt: ſed quæſtionem de perfectione ſtatim quæſtio de infinitate ſequitur quærenti de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo vt eſt pars in ſtatus de perfectione: & ſic in capitulo de perfectionibus diuinis. Et hoc intimauit litera per principia quæſtionis quatuor, vbi tractatus de perfectionibus innotuit, & dicitur. Et quia vnumquodque ſecundum quod perfectum eſt ſic dicitur bonum, primò agendum eſt de perfectione diuina: Secundò de eius bonitate. Quaſi dicerer, quòd propter perfectionem de bonitate tractandum eſt ſimul: quoniam in principio quæſtionis ſeptimæ, vbi aperiens quòd de bono per accidens, id eſt ratione perfectionis tractanit, dicit. Poſt conſideration em perfect-

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum aliqua creatura poſſit eſſe ſimilis Deo.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd nulla creatura poſsit eſſe ſimilis Deo. Dicitur enim in Pſal. Non eſt ſimilis tui in diis Domine, ſed inter omnes creaturas excellentiores ſunt, quæ dicuntur dij participatiuè: multo ergo minus aliæ creaturæ poſſunt dici Deo ſimiles.

¶ Præterea, Similitudo eſt comparatio quædam: non eſt autem comparatio eorum

nem eſſendi in ſe contineat c. Manifeſtum eſt enim quòd ſi aliquod calidum non habeat totam perfectionem calidi: hoc ideo eſt, quia calor non participatur ſecũdum perfectam rationem: ſed ſi calor eſſet per ſe ſubſiſtens, non poſſet ei aliquid deeſſe de virtute caloris: vnde, cùm Deus ſit ipſum eſſe ſubſiſtens, nihil de perfectione eſſendi poteſt ei deeſſe. Omnium autem perfectiones pertinent ad perfectionem eſſendi: ſecundum hoc enim aliqua perfecta ſunt, quòd aliquo modo eſſe habent. vnde ſequitur quòd nullius rei perfectio Deo deſit. Et hanc etiam rationem tangit Dionyſ. 5. cap. de Diuin. no. dicens de Deo, quòd non quidem hoc eſt, hoc autem non eſt, ſed omnia eſt, vt omnium cauſa. Secundo verò ex hoc, quòd ſuprà oſtenſum eſt c, quòd Deus eſt ipſum eſſe per ſe ſubſiſtens: ex quo oportet, quòd totam perfectionem eſſendi, ſcilicet caloris & caliditatis, quomodocunque & quocunque modo habeat, ſit ei ipſum eſſe per ſe ſubſiſtens, quod eſt oppoſitum antecedentis: ergo non habet totam caliditatem perfectionem: ergo non habet calorem ſecundum perfectam rationem: ergo non eſt calor per ſe ſubſiſtens. Secunda autem conſequentia probatur, Res dicuntur perfectæ ſecundum quòd habent eſſe: ergo omnium perfectiones pertinent ad perfectionem eſſendi: ergo ſi continet totam perfectionem eſſendi, &c.

19 35

¶ In reſponſione ad tertium aduerte, primò, quòd vis argumenti fundatur ſuper locum à conjugatis, dum dicitur, ens eſt imperfectius quàm viuens: ergo eſſe quàm vitæ & veritas antecedentis conſiſtit in hoc quia ens non includit viuẽs, ſed econuerſo. Aduerte ſecundò, quòd in reſponſione tenuit hanc diſtinctionem ex parte rei, eſſe poteſt comparari, ad vitam ſimpliciter. Primò formaliter & præciſè vtriuſquæ quod eſſe ſimiliter præciſè pro actu eſſendi: & vita præciſè pro eo quod formaliter addit ſupra eſſe, puta viuere vt ſit: & ſic ſignificantur nominibus abſtractis, puta eſſe, vita, ſapientia: &c. & in litera dicitur comparari proùt diſtinguuntur ratione: & ſic eſſe eſt perfectius, quàm viuere & cæteræ perfectiones: quia eſt actualitas omnium, vt præcitum eſt. 2° Secundò poteſt comparari eſſe ad vitam abſque præciſione: ita quòd vita ſimatur ſecundum id quod includit, & nõ tantum pro eo quod forma liter addit ſupra eſſe: & ſic ſignificantur nominibus cõcretis in litera: & dicuntur ens viuens, ſapiens: & dicitur 3° viuens eſt perfectius quàm ens: quia includit ens & aliquid perfectionis vltra. 3° Tertio modo poteſt comparari eſſe in ſua pura ſubſiſtentia ad cætera quomodolibet

Comm.

Aug.

ſumpta: & ſic ſignificatur in litera per ly ipſum eſſe: & dicitur, quòd includit in ſe vitam, ſapientiam & omnem eſſendi perfectionem: vt in corpore probatum eſt: & conſequenter eſt perfectiſſimum omnium. Ex his autem, quæ ex litera accepta ſunt, habemus & quòd eſſe formaliter eſt perfectius cæteris formaliter: & quòd ipſum eſſe eſt ſimpliciter perfectius, omnes perfectiones in ſe præhabens, vt ex primo ſciamus quòd prædicatum illud, quod ſoli Deo quidditariuè conuenit, vt eſt formaliter nobilius cæteris perfectionibus, & ex ſecundo, quòd ex hoc quòd Deus eſt ipſum eſſe habet omnes perfectiones. Habemus quoque ex his reſponſio ad argumentum, quoniam negando inſinuatur conſequentia: quoniam in antecedente ſumitur viuens vt includit ens & aliquid vltra. In conſequente verò ſimiliter ſecundum id tantum quod addit ſupra ens: & ſic oſtenditur quòd non argumente per locum à conjugatis qui tener quando conjugata præcipiè formaliter tenentur ſicut & abſtracta, cuius oppoſitum hic accidit.

Nota

a ¶ Super Quæſtionis quartæ Articulum tertium.

IN titulo dubium occurrit, quorſum iſte articulus hoc in loco: cibi enim arguitur de perfectione ſubſtantiæ diuinæ in ſe: ergo non deber admiſceri quæſtio de creatura, qualis eſt iſta. Ad hoc dicitur, quòd licet verbotenus hæc quæſtio ſit de creatura: ſecundum ſenſum tamen eſt de perfectione naturæ diuinæ. Quærimus enim hic, an perfectio naturæ diuinæ ſit tanta, quòd nulla creatura poſſit ei eſſe ſimilis, an non: hoc ſiquidem inquirendum ſuperius, poſtquam determinatum fuerat. & quod eſt perfecta & quòd eſt vniuerſaliter perfecta. Sed aduerte quòd non quæritur vtrum perfectio diuina ſit tanta, quòd nulla res poſſit ei eſſe ſimilis, ſed quòd nulla creatura. Primum enim pertinet ad quæſtionem de pluralitate deorum & tractabitur in quæſt. 11. Secundum autem ſpectat ad hanc locum.

Aug.

¶ In corpore duo, primo diſtinguitur ſimilitudo, ſecundò reſpondetur quæſito.

Quo

Quo ad primum ſimilitudo triplex, prima ſecundum formam eiuſdem rationis & modi, ſecunda ſecundum formam eiuſdem rationis, ſed non modi: tertia ſecundum formam, ſed nec eiuſdem rationis, nec modi. Probatur diſtinctio. Similitudo eſt conuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo triplicitet, &c. omnia patent in litera.

Commẽs.

¶ Quo ad ſecundũ concluſio reſponſiua quæſito eſt: Creaturæ ſunt ſimiles Deo non ſecundũ eandem rationem ſpecificam, aut genericam, ſed ſecundum aliqualem analogiam. Concluſio hæc habet quatuor partes: primam affirmatiuam, ſcilicet quòd ſint ſimiles Deo: ſecundam negatiuam, ſcilicet non ſecundum ſpeciem: tertiam negatiuam, ſcilicet nec ſecundum genus: & quartam affirmatiuam, ſcilicet ſed ſecũdum aliqualem analogiam. Et primò probatur quo ad primam. Omne agens agit per ſuam formam: ergo neceſſe eſt in effectu eſſe ſimilitudinem formæ agentis. Et tunc potes ſubiungere: ergo neceſſe eſt creaturam eſſe ſimilem Deo, conſequentia probatur: quia omne agens agit ſibi ſimile, inquantum eſt agens, id eſt ſecundum illud, quod eſt ei ratio agendi. Deinde quo ad ſecundam & tertiam & quartam quia Deus non eſt agens contentum in ſpecie, aut genere, ſed principium vniuerſale totius eſſe. omnia clara ſunt in litera.

12

¶ Num contra res vniuſ ordinis, diſtinguatur cauſa & cauſatum, vel res diuerſorum ordinum.

IN reſponſione ad vltimum, dubium occurrit circa autoritatẽ Dionyſij: quomodo diſtinguit contra res vniuſ ordinis cauſam & cauſatum: ex hoc enim oportet quòd aut cauſa & cauſatũ ſint vniuerſaliter diuerſorũ ordinum, quod patet. Et falſum in cauſis viuiſ nocuiſque, ambiguè & malè membrum hoc diſtinctionis ſit poſitum. Ambiguè quidem, quia incertũ eſt de quali cauſa & quali cauſato ſit ſermo. Malè autem: quia contra res vniuſ ordinis debent diſtingui res diuerſorum ordinum, ſuæ cauſa ſint & cauſatum, ſiue non, hoc enim eſt per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd diſtinctio iſta artificioſa, certa, & formalis eſt. Si recte intelligitur. Eſt ſiquidem nõ falſum, ſed veriſſimum & neceſſarium, quòd cauſa & cauſatum vniuerſaliter & formaliter ſunt diuerſorum ordinum, ſed nomine cauſæ & cauſati vtimur non pro relatis, ſeu cauſalitatibus, ſed pro re, quæ eſt cauſa cauſandi: & ſimiliter pro re, ſeu forma, quam cauſatum ſortitur à cauſa: hæc enim res ſunt fundamenta ſimilitudinis inter ea vtantum & cauſam, vt in omnibus. Poſſunt igitur tamen modo quòd ſint eiuſdem ordinis, vt hæc & illa albedo: & hoc & illud animal, &c. Et ſic ſimilitudo eſt relatio æquiparantiæ & mutuæ. Alio modo quod alterum eorum formaliter ex propria ratione ſit cauſatum ab altero: vt imago Sortis & Sortes. Non enim accidit imagini Sortis dependentia à Sorte: & ſic ſimilitudo non eſt relatio æquiparantiæ neque mutua: ſed reducitur ad tertium genus relationum poſitum 5. Metaphyſic. de ſcientia & ſcibili, &c. Huiuſmodi autem cauſam & cauſatum conſtat eſſe diuerſorum ordinum. Impoſſibile namque eſt eoſdem ordinis res ſic ſe habere, quòd de ratione formali vnius ſit dependentia ad alteram: quoniam quicquid eſt de ratione vnius, eſt de ratione alterius: & è contra.

¶ Vnde patet reſponſio ad inſtantiam de cauſis vniuocis: vbi enim eſt vniuocatio, ibi non eſt cauſa & cauſatum formaliter & per ſe, ſed materialiter & per accidens: quoniam forma effectus formaliter non dependet à forma cauſæ: non enim humanitas, quæ eſt in Sorte formaliter ſumpta dependet in eſſe aut in fieri ab humanitate Platonis vt tali, ſed humanitas Sortis, quia eſt hæc, ideo dependet à patre & eius frequentes humanitas, quæ eſt fundamentum ſimilitudinis inter patrem & filium, non eſt de genere cauſæ, aut cauſati, niſi materialiter, & per accidens: ſed eſt de genere fundamentorum eiuſdem ordinis. Quæcunque igitur formaliter ſumpta ſunt cauſa & cauſatum, ſunt diuerſorum ordinum fundamenta ſimilitudinis, vt ſubaliter in litera additur: & conſequenter eſt inter ea ſimilitudo imitationis, & non pura ſimilitudinis: & propterea non eſt mutua.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

a ¶ Super Quæſtionem quintæ Articulum primum.

IN titulo quæſtionis ſtatim occurrit dubium circa ordinem ipſius, cur hæc quæſtio de bono, fiat. Bonum enim neque prius conuenit rei quàm vnum, verum, &c. neque prior conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm veritas, aut veritas, vt patet. Neque hic ordinatur tractanda de Deo ſecundum rationem cauſæ, vt propterea bonũ debeatur primus locus quia nominat rationem cauſæ finalis. Nulla igitur ratio apparet: quare hunc in loco quæſito de bono ſortiata ſit.

Auuoc.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quæſtio de bono duplicitet ordinari poteſt vnus modo ſecundum ſe, & ſic non deberet ſibi iſte locus, vt obiicitur do deductum eſt: ſed quæſtionem de perfectione ſtatim quæſtio de infinitate ſequitur quærenti de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo vt eſt pars in ſtatus de perfectione: & ſic in capitulo de perfectionibus diuinis. Et hoc intimauit litera per principia quæſtionis quatuor, vbi tractatus de perfectionibus innotuit, & dicitur. Et quia vnumquodque ſecundum quod perfectum eſt ſic dicitur bonum, primò agendum eſt de perfectione diuina: Secundò de eius bonitate. Quaſi dicerer, quòd propter perfectionem de bonitate tractandum eſt ſimul: quoniam in principio quæſtionis ſeptimæ, vbi aperiens quòd de bono per accidens, id eſt ratione perfectionis tractanit, dicit. Poſt conſideration em perfect-

QVÆSTIO QVINTA,
De bono in communi, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE quæritur de bono. Et primò de bono in communi. Secundò de bonitate Dei.

¶ Circa primum quærũtur ſex.

¶ Primò, vtrum bonum & ens ſint idem ſecundũ rem. ¶ Secundò, ſuppoſito quòd differãt ratione tantum, quid ſit prius ſecundum rationem, vtrum bonum, vel ens.

¶ Tertiò, ſuppoſito quòd ens ſit prius, vtrum omne ens ſit bonum. ¶ Quartò, ad quam cauſam ratio boni reducatur. ¶ Quintò, vtrum ratio boni conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine.

¶ Sextò, quomodo diuidatur bonum in honeſtum, vtile & delectabile.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum bonum differat ſecundum rem ab ente.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd bonum differat ſecundum rem ab ente. Dicit enim Boë. in lib. de hebdomadibus. Intueor in rebus aliud eſſe quòd ſunt bona, & aliud eſſe quòd ſunt: ergo bonum & ens differunt ſecundum rem.

¶ Præterea, Nihil informatur ſeipſo: ſed bonum dicitur per informationem entis, vt habetur in commen. libri de cauſis. ergo bonum differt ſecundum rem ab ente.

Aug.

Comm.

Et

Et

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

sis diuinæ de infinitate, &c. Nulla facta mẽtione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones. Quare autem de bonitate sub tractatu de perfectionis quæratur, in promptu causa est in litera assignata: quia scilicet, esse perfectum est ratio quòd aliquid dicatur bonum.

Commen. ¶In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Bonum & ens sunt idem secundũ rem, sed differunt secundum rationem tantum.

Anot. ¶Antequam probetur conclusio, aduerte nouitię terminos conclusionis differremanq; secundum rationem tantũ latitudiné habet. Nam & quæ differunt in modo tantum significandi, vt homo & humanitas, ratione sola differunt. Et multa quæ differunt rationibus diffinitiuis, vt lignum & dolabile, sola ratione differunt. Propterea distingue, quòd differre ratione dupliciter, scilicet ratione significata, seu cõcepta. Alio modo ratione concipiẽdi re seu significãte. In proposito est termo de differentia secundũ rationem significante: ita q; sensus est quòd bonũ & ens differunt secundum quas rationes formales significatas eorum nominibus.

17 22 Commẽt. c ¶Probatur ergo conclusio: primò quo ad primam partem sic: Bonũ habet rationem appetibilis, ergo perfecti: ergo entis in actu ergo entis: ergo bonum & ens sunt idem secundum rem. Antecedẽs probatur ex 1. phi. Ethi. Prima consequentia probatur: quia omnia appetunt suam perfectionem. Secunda verò relinquitur vt noc. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas omnis rei. Vltima autẽ patet. Deinde quo ad secũdam partem, Bonum dicit rationẽ appetibilis quam non explicat ens: ergo differunt ratione.

¶Num bonum habeat rationem appetibilis.

CIrca Antecedẽs dubitatur, quoniã illud, quod dicitur de aliquo in secũdo modo dicendi per se, non claudit in ratione illius subiecti, sed econuerso, vt patet primo Posteriorũ. Sed appetibile dicitur de bono in secundo modo dicendi per se: ergo bonũ non habet rationem appetibilis, sed econuerso. Minor probatur. Tũ quia ideo aliquid est appetibile, quia bonum, & non econuerso. Tũ quia bonum est obiectũ formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & visibile.

Constat autem quòd visibile dicitur de colore in secundo modo ex secundo de anima.

¶Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis, scilicet formaliter & fundamentaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonũ dicitur habere rationẽ eius nõ vt intrinsecã, sed vt passionẽ: vel verò sumatur fundamentaliter, tunc bonũ dicitur habere rationẽ appetibilis intrinsecè: quoniã propria ratio bonũ est fundamentum & causa propria appetibilitatis: licet color visibilitatis. Et licet vtrumque gradus absolutæ vitæ, & primæ ex principiis cõmenti 2. Thi. super libros Ethi. habeantur, secunda tamen in proposito est directè intenta: quoniã de intrinseca boni ratione est quæstio. Sed aduerte hic quòd quamuis quodlibet bonũ quo ad de fectionem actualis alicuius rei sint, scilicet bonum perfectum, ens in actu, & ens imperfectum fundamentum & causam appetibilis & propterea concludimus identitas realis inter ea fuit, tamen

¶Præterea, Bonum suscipit magis & minus: esse autem non suscipit magis & minus: ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in libro de doctrina Christiana, quòd 10 inquantum sumus, boni sumus.

CONCLVSIO.

¶Bonum & ens idem sunt secundum rem, distincta tamen ab inuicem secundum rationem: bonum enim rationẽ appetibilis dicit, quam nõ importat ens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd bonum & ens sunt idem secundum rem, sed differunt secundum rationem tantùm: quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, q; aliquid sit appetibile. vnde Philosophus 20 in 1. Ethi. dicit, quòd bonum est quod omnia appetunt. manifestũ est autem, quod vnumquodque est appetibile secundum quòd est perfectum: nam omnia appetunt suam perfectionem. Intantum est autem perfectum vnumquodque, inquantum est actu: vnde manifestum est, quòd intantum est aliquid bonum, inquantum est ens: esse enim est actualitas omnis rei, vt ex superioribus patet. Vnde manifestum est, quòd bonum & ens sunt 30 idem secundum rem: sed bonum dicit rationem appetibilis, quam non dicit ens.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet bonum & ens sint idem secũdum rem: quia tamen differunt secundum rationem, non eodem modo dicitur aliquid ens simpliciter & bonum simpliciter. Nam cùm ens dicat aliquid propriè esse in actu: actus autem propriè ordinem habeat ad potentiam: secũdum hoc simpliciter aliquid dicitur ens secũdum quòd primò discernitur ab eo quod est in potentia tantùm: hoc autem est esse substantiale rei vniuscuiusque. vnde per suum esse substantiale dicitur vnumquodque ens simpliciter: per actus autem superadditos dicitur aliquid esse secundum quid, sicut esse album significat esse secundum quid. Non enim esse album aufert esse in potentia simpliciter, cũ adueniat rei iam præexistenti in actu. Sed bonũ dicit rationem perfecti, quod est appetibile: & per consequens dicit rationem vltimi. vnde id, quod est vltimo perfectum, dicitur bonum simpliciter: quod autẽ non habet vltimam perfectionem, quam debet habere, quamuis habeat aliquam perfectionem inquantum est actu, nõ tamen dicitur perfectum simpliciter, nec bonũ simpliciter, sed secundum quid. Sic ergo secundũ primum esse, quod est substantiale, dicitur aliquid ens simpliciter & bonũ secundũ quid, id est, inquantum est ens: secundum verò vltimum actum dicitur aliquid ens secundum quid & bonum simpliciter. Sic ergo quod dicit Boëc. quòd in rebus aliud est q; sunt bona, & aliud quod sunt, referendum est ad esse bonum & ad esse simpliciter: quia secundum primum actũ est aliquid ens simpliciter, & secundũ vltimum bonũ simpliciter: & tamẽ secundũ primũ actum est quodãmodo bonũ: & secũdum vltimũ actũ est quodãmodo ens.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum dicitur per informationẽ, prout accipitur bonum simpliciter secundum vltimum actum.

¶Et similiter dicendum ad tertiũ, quòd bonum dicitur secundum magis & minus secũdum actum superuenientem, puta secũdum scientiam vel virtutem.

ARTICVLVS II.

c ¶Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm ens.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd bonum secundum rationem sit prius quàm ens. Ordo enim nominũ est secundum ordinem rerum significatarum per nomina. Sed Dion. inter alia nomina Dei, primò ponit bonum quàm ens, vt patet in 3. ca. de Diu. no. ergo bonum secundum rationem est prius quàm ens.

¶Præterea, Illud est prius secundũ rationẽ, quod ad plura se extendit: sed bonum ad plura se extẽdit quàm ens: quia vt dicit Dio. 5. c. de Diu. no. bonũ se extẽdit ad existẽtia & nõ existentia: ens verò ad existẽtia tantum. ergo bonum est prius secundũ rationẽ quàm ens.

¶Præterea, Quod est vniuersalius, est prius secundũ rationẽ: sed bonũ videtur vniuersalius esse quàm ens: quia bonũ habet rationẽ appetibilis: quibusdam autem appetibile est ipsum non esse: dicitur enim Mat. 26. de Iuda, Bonũ erat ei, si natus non fuisset, &c. ergo bonum est prius quàm ens secundũ rationẽ.

¶Præterea, Non solùm esse est appetibile, sed & vita & sapientia & multa huiusmodi: & sic videtur quòd esse sit quoddam particulare appetibile, & bonũ vniuersale bonum. ergo simpliciter est prius secundũ rationem quàm ens.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de causis, quòd prima rerum creatarum est esse.

CONCLVSIO.

¶Ens, cum prius cadat in conceptione intellectus, quàm bonum, ipso etiam prius est secundum rationem.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd ens secũdum rationem est prius quam bonũ. Ratio enim significata per nomen est id, quod concipit intellectus de re, & significat illud per vocem: illud ergo est prius secundum rationem quod prius cadit in conceptione intellectus. Primò autem in conceptione intellectus cadit ens c: quia secundum hoc vnumquodque cognoscibile est inquantum est actu, vt dicitur in 9. Metaph. vnde ens est proprium obiectum intellectus: & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secundum rationem prius est ens quàm bonum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dio. determinat de Diu. no. secundum q; important circa Deum habitudinem causæ: non minamus enim Deum vt ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonum autẽ cum habeat rationem appetibilis importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas bonum importat proximum fundamentum appetibilis: quia solum bonum significat rem illam, quæ fundat appetibilitatem vt fundat & causat eam: ita quòd quanto aliquid propius accedit ad boni rationem, tanto magis exprimit fundamentum appetibilis vt patet discurrenti per præcedita. Inter ens siquidem & bonum mediant ens in actu, & perfectum: & constat quòd magis exprimitur ratio appetibilis per ens in actu quàm per ens, quoniam vnumquodque appetit secundum aliquod esse in actu præsens vel futurum: & adhuc magis per perfectum, quod importat complementum quia esse in actu appetitur ad complementum, & vltimò per bonum: quia nec complementum ipsum appetitur, nisi quia bonum est aut apparet appetenti. Importat ergo bonũ rationẽ appetibilis, id est, fundamentum & rationem proximam, quare aliquid sit appetibile: quæ quia eadem est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia vt sic non exprimitur ab ente, sed absolutè secundum se, ideo distinguitur ab ente ratione formali.

a ¶Super Quæstionis quintæ Articulũ secundum.

IN titulo prius secundum rationem: id est secundum ordinem rationum formalium ipsorum: oportet enim ens & bonum cum rationibus distinguantur, quòd secundum eas ordinata sint, non alio proculdubio ordine quàm qui apud naturã est esse inter rationes formales: qui vocatur ordo rationis, & habet consequenter prius & posterius secundum rationem, & consistit ordo iste in hoc q; ratio scilicet posterior, præsupponit aliam secundum se, non econuerso. Ita quòd sensus est, an bonum ratio præcedat merito sui rationẽ entis.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito: Ens est prius secundum rationẽ quàm bonum. Probatur, Vnumquodque est cognoscibile inquantum est in actu: ergo ens est proprium obiectum intellectus. ergo est primum intelligibile: ergo primò cadit in conceptione intellectus: ergo est prius secundum rationẽ quàm bonum. Antecedẽs probatur ex 9. Metaphysicæ, secunda, & tertia consequentia relinquitur per se notæ. quarta autem probatur: quia ratio significata per nomen est id quod concipitur de re ab intellectu. omnia clara sunt. Concludit enim ratio hæc non solùm quòd ens est prius secundum rationem bono, sed omnibus aliis, vt patet.

¶Num ens sit prius ordine rationis secundum se, an quo ad nos.

CIrca hanc rationẽ dubiũ occurrit: quia aut intenditur inferre q; ens sit prius ordine rationis secundũ se, aut quo ad nos. Si secundũ se, hoc repugnat suppositis in quæst. 1. art. 1. ibi enim dictum est in litera, q; Deo nihil est prius neque secundũ rem, neque secundũ intellectum. Ex hoc autẽ sensu sequitur quod ens sit prius Deo secundum rationem: quoniã ii ens est primum intelligibile, sicut sonus primũ audibile, oportet cætera esse posteriora intelligibilia, vt patet ex primo Posteriorũ, quod enim primò cõuenit alicui, cæteris cõuenit ratione illius. Si quo ad nos: tunc non est respondendo satisfactum quæsito: vertitur namque in dubium an ratio entis secundum se sit prior ratione boni, & non an quo ad nos sit prior.

¶Ad hoc

¶Ad hoc potest dupliciter dici. Primò, quòd ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest comparari ad res ipsas habentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes accipiendo rationes rerum, vt distinguuntur contra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secundum se, & cætera sunt posteriora secundum intellectum. Sed inter ly cætera, non claudit quòd quid erat esse Dei, quoniam nõ potuit esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existentia eã sit ipsum esse. Sed si entis ratio comparetur & ad rationes & ad res, tunc non est simpliciter primũ intelligibile, sed deitas est primum intelligibile. Ita quòd intelligibilitas prius inest Deo quã ruri, imò inest entiquia inest Deo. Non enim Deus participatiaè est intelligibilis. Et sic vtrumque textus saluatur, quoniam ibi Deus absolutè dicitur primũ secundum intellectum, hic verò non est dictum primum inter rationes formales. Secundo potest dici quod hic accidit amphibologia in ly quo ad nos: quoniam potest determinare vel ordinem vel intelligibilia. Si determinat ordinem, tunc distinguitur contra ordinem secundum se, & sic procedit obiectio: & respondendum est, quòd secundum se, quoniam vt patet ex titulo, non est hic quæstio de ordine cognitionis, quid scilicet prius a nobis cognoscatur: sed de ordine rationis, scilicet ratio formalis ne prior. Si determinat intelligibilia, tunc distinguit intelligibilia nostra à nostris intelligibilibus a nobis. Et tunc hic sensum dicendum est, quòd hic quæritur de intelligibilibus quo ad nos, id est, de intelligibilibus nostris, seu à nobis. Ita quod sensus est, an bonum nostrum sit ordine secundum se nostrarum intelligibilium: & secundum hoc ens est primum secundum se intelligibile inter intelligibilia à nobis. Deus autem est primum intelligibile simpliciter. Et hic sensus consonat superscriptæ inter inquirenti de obiecto intellectus nostri, dum significatur per vocẽ admittitur. Quibus hoc non cogat, quòm sequentia de intellectu absolutè inquantum intellectus est, cuius tantùm obiectum proprium constat esse ens, interpretanda sunt omnis namque intellectus secũdum naturam propriam sumptus, aliud tenitur est proprium obiectum. Diuinus siquidem Dei autem, angelicus proprium substantiarum, humanus quod quid est rei materialis, &c. vt suis locis patebit.

a ¶Super Quæstionis quintæ Articulum tertium.

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Omne ens inquantum ens est bonum, & additur ly inquantum in conclusione ad ostendendum quòd non per accidens, sed per se conuenit omni enti esse bonum. probatur sic: Omne ens vt sic est actus, ergo perfectum ergo appetibile & bonum. omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio quædam est.

¶In responsione ad quartum aduertit quod littera duo dicit. Primo namque verificat assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundò respondet argumento.

¶Primum quidem fundatur super hoc, quòd res licet bonæ (vt infra patebit) aut quia sunt, aut quia talis finis, aut quia ordinantur in bonum mathematica autem vt sic abstrahunt ab his omnibus. Ab esse quidem quia vt sic non sunt ab esse autem tali, eadem ratione: quoniam esse tale supponit esse: ab ordine autem ad bonum, quia abstrahunt à fine. Probatur, finis habet rationem mouentis: hæc autem abstrahunt à materia & motu.

1 *Num mathematica bona non sint, quia non subsistunt separata.*

2 *Num mathematica à fine abstrahunt, quia abstrahunt à materia, & à motu.*

¶Ad hoc potest dupliciter dici. Primò, quòd ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest comparari ad res ipsas habentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes accipiendo rationes rerum, vt distinguuntur contra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secundum se, & cætera sunt posteriora secundum intellectum. Sed inter ly cætera, non claudit quòd quid erat esse Dei, quoniam nõ potuit esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existentia eã sit ipsum esse. Sed si entis ratio comparetur & ad rationes & ad res, tunc non est simpliciter primũ intelligibile, sed deitas est primum intelligibile. Ita quòd intelligibilitas prius inest Deo quã ruri, imò inest entiquia inest Deo. Non enim Deus participatiaè est intelligibilis. Et sic vtrumque textus saluatur, quoniam ibi Deus absolutè dicitur primũ secundum intellectum, hic verò non est dictum primum inter rationes formales. Secundo potest dici quod hic accidit amphibologia in ly quo ad nos: quoniam potest determinare vel ordinem vel intelligibilia. Si determinat ordinem, tunc distinguitur contra ordinem secundum se, & sic procedit obiectio: & respondendum est, quòd secundum se, quoniam vt patet ex titulo, non est hic quæstio de ordine cognitionis, quid scilicet prius a nobis cognoscatur: sed de ordine rationis, scilicet ratio formalis ne prior. Si determinat intelligibilia, tunc distinguit intelligibilia nostra à nostris intelligibilibus a nobis. Et tunc hic sensum dicendum est, quòd hic quæritur de intelligibilibus quo ad nos, id est, de intelligibilibus nostris, seu à nobis. Ita quod sensus est, an bonum nostrum sit ordine secundum se nostrarum intelligibilium: & secundum hoc ens est primum secundum se intelligibile inter intelligibilia à nobis. Deus autem est primum intelligibile simpliciter. Et hic sensus consonat superscriptæ inter inquirenti de obiecto intellectus nostri, dum significatur per vocẽ admittitur. Quibus hoc non cogat, quòm sequentia de intellectu absolutè inquantum intellectus est, cuius tantùm obiectum proprium constat esse ens, interpretanda sunt omnis namque intellectus secũdum naturam propriam sumptus, aliud tenitur est proprium obiectum. Diuinus siquidem Dei autem, angelicus proprium substantiarum, humanus quod quid est rei materialis, &c. vt suis locis patebit.

a ¶Super Quæstionis quintæ Articulum tertium.

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Omne ens inquantum ens est bonum, & additur ly inquantum in conclusione ad ostendendum quòd non per accidens, sed per se conuenit omni enti esse bonum. probatur sic: Omne ens vt sic est actus, ergo perfectum ergo appetibile & bonum. omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio quædam est.

¶In responsione ad quartum aduertit quod littera duo dicit. Primo namque verificat assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundò respondet argumento.

¶Primum quidem fundatur super hoc, quòd res licet bonæ (vt infra patebit) aut quia sunt, aut quia talis finis, aut quia ordinantur in bonum mathematica autem vt sic abstrahunt ab his omnibus. Ab esse quidem quia vt sic non sunt ab esse autem tali, eadem ratione: quoniam esse tale supponit esse: ab ordine autem ad bonum, quia abstrahunt à fine. Probatur, finis habet rationem mouentis: hæc autem abstrahunt à materia & motu.

1 *Num mathematica bona non sint, quia non subsistunt separata.*

2 *Num mathematica à fine abstrahunt, quia abstrahunt à materia, & à motu.*

CIrca hãc partem occurrunt duo dubia. Primum est circa illam rationẽ quòd ideo mathematica non sunt bona prima bonitate, quia non subsistunt separata: si enim hæc ratio valet, sequitur quòd nulla res in vniuersali sumpta est bona. quoniam nulla res vniuersaliter sumpta subsistit per Peripateticos: consequens est falsum: ergo &c. Secundum dubium est circa aliam rationẽm, quod ideo mathematica abstrahunt à fine, quia abstrahũt à materia & motu: quia finis habet rationem mouentis, duplicitèr enim deficere videtur hæc ratio. Primò, quia sequeretur quòd metaphysicalia abstraherẽt à fine: quia non magis abstrahunt à materia & motu quàm mathematica. 2º secundò, quia æquiparatur de motu: quoniam finis nõ habet rationem mouentis immo proprie dicto, 2º quo abstrahit mathematica, sed tamen metaphysice dicto, quamuis ergo conclusio sit vera, ratio tamen nulla est.

¶Ad primum dubia dicunt, quòd mathematica possunt sumi dupliciter. Vno modo secundum id quod sunt absolutè, & sic idem est iudicium de eis & naturalibus quo ad esse & bonitatẽ. Non enim triangulus magis abstrahit ab esse quàm albedo: & sic de eis nõ est hic termo: sed dici de ipsis potest, quòd sunt bona eo modo, quo entia, scilicet secundum suã indiuidua in rerum natura existentia, &c. Alio modo considerẽtur vt mathematica sunt in quantum subiacent ratiõi abstractionis modo, & sic negatur par. esse iudicii de eis & de aliis rebus in vniuersali sumptis.

¶Ad cuius euidentiam sciẽdum, quòd licet omnia vniuersalia in hoc conueniant, quòd non subsistunt in rua vniuersalitate, inter vniuersalia tamen physica, mathematica, & metaphysica magna est differentia, quoad subsistere in suis abstractionibus propriis. Metaphysicalia namque secundum propriam abstractionẽ sumpta subsistunt, quoniam habent in rerum natura individua abstrahẽtia ab omni materia sensibili & intelligibili, vt patet de intelligentiis. Mathematica verò secundũ propriam abstractionẽ sumpta nõ existunt, quoniã nullum habent in rerum natura individuum abstrahens a materia sensibili. Non enim inueniuntur hæc linea, nisi in terminatione corporis tantum, quæ communis est omnibus sensibilibus, scilicet qua vniuersale abstrahit à particulari, manifestè patet quod subsistunt in rerum natura cum materia sensibili, & cum suis conditionibus tanquam quod vniuersalia mathematica vniuersaliter sumpta nõ subsistunt, hoc esset ridiculum pro ratione afferre: sed quod mathematica, & sic particulariter sumpta non subsistunt: seu quod idem mathematica vt sic non habent aliquod individuum existens in rerũ natura propterea neque sunt bona. Vniuersali, neque in particulari: ac per hoc bona esse non possunt, quod de aliis rebus vniuersaliter sumptis dici non potest. In hic patet nullitas cõsequentiæ ad oppositum factæ: & quare singulariter dicendum est, quòd mathematica q; non habent esse ¶Ad secundum verò dubium respondẽtur, quia terminus semper inter prærauli sunt secundum subiectam materiam, ideo quanta non valeat cõsequentia, abstrahit a materia & motu: ergo à fine, vt patet in 2a. Meta. text. 17. vel ponitur finis in immobilibus: valet tamen consequentia hæc, mathematica abstrahunt à materia & motu: ergo à fine quia mathematica non sunt nata habere finẽ nisi materiæ & motus: quoniã secundum verò finis entis naturalis enim abstrahit à materia & motu, oportet ea ab habere à fine materiæ & motus. Et sic habitabit: à tali fine, quia illud totaliter à materia quia nõ sunt nata habere alio modo finẽ. Et per hoc patet cõ ratio ad secundũ obiectũ. Cum enim dicitur, finis habet rationem mouentis, ly mouentis, potest significare pura causalitatẽ finis: & sic æquiparat dictum

Ad secũdum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

finis & effectum eius: & tunc æquiualet huic quod dico, causans motum: & sic sumitur in proposito, nec est aliqua æquiuocatio, sed sumitur vtrobique motus propriè. Et specificatur qualis finis est Mathematicorum, quasi diceret, quòd quia finis Mathematicorum habet rationem mouentis, id est, causantis motum propriè dictum, sicut & finis naturalium: consequens est quòd si mathematica abstrahãt a materia, & motu quòd abstrahant à fine. Et sic eadem radice soluitur vtraque obiectio.

¶ Secundo in eadem responsione satisfacit argumento: & argumentum quidem est hoc: mathematica non sunt bona: mathematica sunt entia: ergo quædam entia non sunt bona, in secundo tertiæ figuræ. Responsio autem consistit in negatione argumenti: quoniã sophisma est figuræ dictionis: vel à secundum quid ad simpliciter. Nã quæ mathematica, videtur significare entia: & tamen significat entia hic abstracta: & propterea in litera & negatur conclusio illata, scilicet quòd quædam entia non sunt bona. Nec hoc inconuenit, vt in litera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit à ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior ciuibilitate, potest fieri homo in aliquo priori quia in primo modo dicendi per se in quo conuenit sibi esse animal rationale, & non conuenit sibi esse ciuilem. Nec potest tamen inferri: ergo aliquis homo non est ciuilis, ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit a ciuili, in quo non abstrahit ab hominis ratione.

a Dist. 38. lit. 3. Et 1. contra 1. 40. fin. Et lib. 3. c. 16. 17. & 19. Et veri. q. 2. artic. 1. c. 3.

¶ Num mathematica, si non sint formaliter nec actu, nec potentia, possibile sit ea rationem entis habere.

Quæstio.

CIrca hanc patet dubium, quomodo stent ista duo simul: Mathematica non consistere loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, vt dictum est: & mathematica habent rationem entis, cùm eas non dicamus nisi de eo quod est in actu vel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hæc duo sanè intellecta stant simul. prima enim non negat esse vniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet in tali abstractionis modo. Triangulus enim abstractus à materia sensibili nec est, nec esse potest, scilicet secundum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autem affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, quòd cum negatione vnius modi essendi stat affirmatio essendi in communi de eodem subiecto: quia potest verificari secundum alium essendi modum mathematica, ergo & non sunt entia tali modo & sunt absoluta entia.

¶ Et si instetur ad propositum, ergo eodem modo dicendum est, quòd non sunt bona tali modo: id sunt absolutè bona: & consequenter malè dicitur quòd mathematica non sunt bona: negatio est sequela: quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sumitur quòd in se fic tale quod ei non repugnet esse in rerum natura, quocunque id modo eueniat, siue secundum suam abstractionem siue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni vltra hoc exigitur, quòd ipsum sumatur in ordine ad esse, vel ad finem, &c. Modo trianguli & cætera mathematica secundum suas quidditates hoc possident, quòd nõ non repugnat existere, & propterea entis rationem formaliter retinent: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt à boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis esse negatur. Cuius signum manifestum est, quòd nulla ibi conclusio demonstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalem aut effectiuam, quæ respiciunt esse in rerum natura: sed tantum per formalem: illa enim est propria bono, hæc enti.

a Super Quæstionis quinta Articulum quartum.

Item.

IN nullo habetur rationem causæ finalis non sumitur hic identicè, sed duplicitèr: scilicet, in actu signato, & in actu exercito. Primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter finis nondum proximo. Non enim quæritur vtrum bonum sit ratio causæ finalis, sed an sit proprium fundamentum illius. Quid autem sit ratio causæ finalis ex secundo Physicor. & quinto Metaphy. patet, scilicet cuius gratia aliquid fit, aut est. Vnde sensus istius est, An res eo quia bona vendicet sibi hoc proprium quod sit cuius gratia. Si verò secundo modo intelligitur, tunc habere rationem causæ finalis sumitur formaliter in actuali sensu istius est, Vtrum bonum formaliter in formalitate ipsius actu finis in actu exercito, id est, exercens causalitatem finalem. Verbi gratia, si dicatur quòd A fit: aut est simpliciter aut tale, quia est bonum: an ex hoc ipso redditur causa finalis.

Et hic sensus est in iudicio meo intentus: quia formalis est, & tanto magis tangenti. Et respondeo ad hoc tenditur.

¶ Num res habeat rationem causæ finalis in intentione, vel in executione. Quæst.

CIrca hanc determinationem aduerte breuiter, & vtriusque, quam hinc habes de illa quæstione, vtrum aliquis sit causa finalis in intentione, aut in executione, &c. Cum enim hic habeas, quòd in secundo quoq; Physicorũ habetur, quòd bonum importat finis rationem in actu exercito (quod etiã inductiue probatur, dũ omnis ratio propter bonum, aut melius, finem affert) oportet vt eadem ratione rem aliquam finem dicas, qua bonam eam affectis: ex supradictis autẽ patet quod bonum formaliter vnumquodq; dicitur & est ratione ipsius finis: igitur ratione habet rei ratione esse finis q; sicut forma est ratio causandi & fiendi, ita finis causandi & fieri: esse autẽ in intentione est conditio esse causantis finaliter: esse autem in executione non est finis, sed terminus & effectus, tã finis, quàm efficientis.

F Et hoc inductione, nõ tatione ergo: tanitas etiam, scientia, balneum, &c. appetitur vt finis, vt habeatur, &c. non in intentione, sed secundum esse naturale ipsius: & sic esse est ratio quòd appetatur res: quod idem est quod finalizare: sed nunquam aliquid hoc finalizaret trahendo appetitum ad se, nisi esset in intentione, vt patet. ex hoc autem experiens

qui executionẽ rei, quæ vt finis mouet. Et hoc voluit Auer. 12. Metaphy. cõ. 36. Et hoc bene generatum solueret omnes difficultates quod intellectã abstrahentẽ vero ab esse extra animã, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo præcidio.

¶ In corpore duo. Primo respondetur quæsito, secundo excluditur ratio obiectio. Quo ad primum est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur: Appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile: ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secundum tacita obiectio est hæc: superius iam determinatum est quòd bonum non habet rationem primi, sed vltimi potius. modo autem dicitur, quòd habet rationem causæ finalis, quã constat habere rationem primi & huius fit causa causarum: quomodo ergo stant hæc simul, quòd bonum habeat rationem vltimi & primi? Hanc obiectionem excludendo, primo ponit responsionem deinde probat ipsam. Responsio est, quòd bonum est vltimum in essendo, primum autem in causando: quamuis in litera prima pars responsionis huius tantum proponatur. Probatio est: amplius enim in causando est vltimum in essendo: finis est primum in causando: ergo finis est vltimum in essendo: sed bonum habet rationem finis: ergo maior probatur ex testimonio sensibilium: in quibus primum in causando est vltimum in causato, vt patet in igne & calore: ergo absolutè primum in causando, est vltimum in essendo.

¶ Circa maiorem aduerte terminos: quòd ly primum & vltimum denotant in proposito ordinem generationis, & supponunt pro forme seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: ly verò in causando sumitur vt distinguitur contra in essendo: supponitur siquidem hic duplicem dari ordinem generationis inter res. Alterum in causando, alterũ in essendo. Et ille quidem attenditur penes prius & post causare, iste verò penes prius & post esse: ita quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas non pendet à causalitate alterius, sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo cuius esse non præsupponit esse alterius, sed econuerso. Et ergo sensus maioris, quòd res prior ordine generationis quo ad causalitatem est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest considerari absolutè: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere potè causalitatum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta priora & posteriora rautæ, puta caloris & formæ ignis in causato, manu ducere nos voluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intendebat maiorem ex vi probationis inferre, sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso: quod sufficienter ex illa probatione fit. Et certius intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio eluare: quod facit hic fit.

¶ Num primum in causando sit vltimum in essendo. Quæst.

CIrca hunc maioris & rectius rationis viri, dubium occurrit: quia aut hic est firmo de ordine in causando & essendo absolutè, aut respectu huius & huius. Si absolutè, maior est falsa. Tum quia vltimus finis omnium, puta Deus est primum in causando, & tamen non est vltimus, sed primum quoque in essendo. Tum etiam in exemplo litteræ. Forma ignis non solum est primum in essendo, sed etiam in causando: eam prius forma ignis causat formaliter ignẽ, suus causatum sine causatum, quam calor effectiuè calefaciat: & simile est in omnibus, semper enim forma præuenit & in esse & in causalitate formali. Si autem respectu huius aut in hoc ergo non habetur intentum. Intendit enim absolutè ordinem boni ad alia assignatos & non in hoc vel illo.

¶ Ad hoc dicitur q; hic termo est de ordine & in causando & in essendo absolutè, seu obiectiuo precedi. Tum quia malè interpretatur maiorem non enim intendimus 257 quod primũ in causando 318 illud idẽ numero fit vltimum in essendo, respectu eiusdem, quorũ est primũ in causando: hæc enim vniuersalis est impossibilis: nec eam formam litteram. sed intendimus illud idem secundum rationem, formalem, siue eandem speciẽ, siue eandem genere, siue eadem secundum analogiam sit vltimũ in essendo in ordine eorum, quorum est primum in causando. Et hoc modo ratio bonitatis dialiæ est prima in causando finaliter & ipsamet secundũ analogiã 444 est vltima in essendo in re qualibet: vt patet ex articulo primo in responsione ad primũ. Tũ quia testimonio ex sensibilibus in litera adductum peruertit, vt enim tam dicũ est, sensibilis hic adducta sunt, vt ex ordine in causando hoc, & in essendo in hoc causato, percipiemus ordinẽ in causando simpliciter: & in essendo simpliciter, non esse eundem. Vnde licet forma substantialis ignis si prior in essendo & in causando simpliciter quàm calor, non tamen est prior in causando hoc, id est, hunc ignẽ generandum. Prius enim ordine generationis est calefactio quàm generatio formæ ignis. Alterum enim patuit ex generationi: & tamen primum quod fortitur hic ignis genitus est forma ignis, & calor consequitur formã: licet proprià accidentia consequuntur formam. Et si in sensibilibus ordinem simpliciter capis in hoc, & primũ in causando, & vltimum in essendo, aduerte q; causalitas formalis pendet ne cessatio ex effectiua, & sic quibit quæritum. Licet enim in hoc sensibili primum sit quod quid erat esse, quod spectat ad causam formalem: nulla tamẽ forma aut quidditas vere habet causalitatem formalem secundũ rem, nisi ab aliqua causa sit effectiua: quam oportet propter hoc agere, cùm eadem forma non sit causata ex materia, sed ex alterius, puta compositi, & omne compositum vt in quæstione tertia dictum est, & Auer. in 12. Metaphy. comment. 51. testatur, ab alio fit: oportet autẽ eum primum causalitatis formæ, & in ente hanc finaliter in essendo tamen primò inuenitur & in causa forma, & in effectu similitudo formæ secundũ in causa vis actiua, & in effectu eius participatio. Tertiò in causa bonitas, & in effectu complementum, quod est participatio bonitatis. Et sic simpliciter præposterus est ordo in essendo, & incausando. Pro notitia tamen litteræ in calce scitu notitiæ, quòd duplicis perfectionis meminit, scilicet in esse & absolutæ & intendit per perfectum in esse, perfectum substantialiter: perfectionem verò absolutè, quam dicit in esse fundari, per bonũ rationem, perfectionem seu simpliciter, seu localem: hæc enim secundum boni significationem ratio-

nem attenditur: vt ex suprà dictis patet. nunc enim nihil omninò desit.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.

IN titulo nota terminos. Ratio boni non vniuersaliter sed causatiuè patet in articulo sequenti: in Deo enim non habent hæc locum. Et cursus ratio boni non quomodolibet, sed boni vt quod. Modus, species & ordo. Tria tam inuentitur 8, Thomæ visum fuisse his terminis. Hic siquidem in corpore per modum intendit commensurationem principiorum ex sufficientium seu materialium: per speciem formam, per ordinem inclinationem ad aliquid. In Prima verò secundæ q. 85. articulo quarto, per speciem intrinsecè formam absolutè: per modum mensuram ipsius formæ. Species enim rerum sunt mensuratæ sicut numeri: per ordinem verò respectum ad aliud. In quo autem de veritate quæstionis intendit per speciem formã, per modũ commensurationẽ ipsius esse ad essentiam, cuius est. Ordinem verò penes respectum perfectiui. finaliter in rationi boni clausum. Quæ tres expositiones, quamuis valde differre videantur quo ad vnum terminum, licèt ley modus, si tamen substitus perieruntur, in vnum conuenit: commensuratio namque principiorum, mensura formæ, & commensuratio esse ad essentiam, mutuo se inuicem vertunt: ex tali enim principiorum harmonia ramæ perfectionis formæ est: & ex tanta forma tamũ esse secundum ordinem generationis secundum verò perfectionis seu finis ordinẽ, si tanta perfectionis esse est produce dum: ergo tanæ perfectionis for- 33. c. mam ac essentiam oportet supponi: & si hanc, 51. a. ergo talẽ præcedentium principiorum dispositionem. Constat rationem boni consistere in modo, specie & ordine, dupliciter potest intelligi. Vno modo vt in partibus essentialibus, sicut ratio hominis consistit in animali & rationali. Alio modo vt in partibus integralibus non rationis, sed propriè eius materiæ, sicut ratio hominis consistit in carnibus, ossibus & nervis. Et hoc modo intelligo in in proposito rationem boni consistere in modo, specie & ordine. Est ergo 1. modus multi, an ratio boni vt quod consistat in forma an accidentibus & cõsequentibus, tanquam in partibus suæ propriæ materiæ. 244

Comm.

¶ In corpore vna conclusio respon siua quæsito affirmatiuè: Ratio bonũ consistit in modo, specie & ordine. Probatur. Vnumquodque est id quod est per suam formam exigentem quædam antecedentia, & consequentia ex eo quòd ipsa habeant aliqua alia, quibus sint bona: non enim sic dicuntur bona quasi formaliter alijs sint bona, sed quia ipsis formaliter alia quasi sunt bona: sicut albedo nõ dicitur ens, quia ipsa in aliquo sit, sed quia ipsa aliquid est secundum quid vt album.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quodlibet esse est secundum formam aliquam: vnde secundum quodlibet esse rei consequuntur ipsam modus, species, & ordo: sicut homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo: & similiter modum, speciem, & ordinem: & inquantum est virtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autem priuat quoddam esse, sicut cæcitas priuat esse visus: vnde non tollit omnem modum, speciem, & ordinem, sed solùm modum, speciem, & ordinem, quę consequuntur esse visus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dicit Aug. in lib. de natura boni, omnis modus inquantum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, vel mala species, vel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora sunt quàm esse debuerunt: aut quia non his rebus accommodatur, quibus accommodanda sunt: & ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua.

¶ Ad quintum dicendum, quòd natura lucis dicitur esse sine numero, & ponderc, & mensura, nõ simpliciter, sed per comparationem ad corporalia: quia virtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantum est qualitas actiua primi corporis alterantis, scilicet cæli.

Item.

Quæstio.

¶ Sed contra est quod dicit Aug. in lib. de natura boni, Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus à Deo factis: & ita hæc tria vbi magna sunt, magna bona sunt: vbi parua, parua bona sunt: vbi nulla, nullum bonũ est. quod non esset nisi ratio boni in eis cõsisteret. ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

CONCLVSIO.

¶ Bonum omne, cùm sit per suam formam, quam principiorum commensuratio præcedit, & quam sequitur inclinatio vel ad opus, vel ad finem, consistit in modo, id est, principiorum exigit debitam proportionem: specie, id est, forma, per quam est: & ordine, id est, exigit inclinationem ad aliquid.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnumquodque dicitur bonum inquantum est perfectum: sic enim est appetibile, vt suprà dictum est: perfectum autem dicitur, cui nihil deest secundum modum suæ perfectionis. cùm autem vnumquodq; sit id, quod est per suam formam: forma autem præsupponit quædam, & quædam ad ipsam ex necessitate consequuntur, ad hoc quòd aliquid sit perfectum & bonum, necesse est quod formã habeat, & ea quæ consequũtur ad ipsam. Præexigitur autẽ ad formam determinatio siue commensuratio principiorum seu materialium, seu efficientium ipsius: & hoc significatur per modum: vnde dicitur quòd mensura modum præfigit. Ipsa autem forma significatur per speciem: quia per formam vnumquodque in specie constituitur: & propter hoc dicitur quòd numerus speciem præbet: quia diffinitiones significantes speciem sunt sicut numeri secundum Philo. in 8. Meta. Sicut enim vnitas addita vel subtracta variat speciem numeri, ita in diffinitionibus differentia apposita vel subtracta. Ad formam autem consequitur inclinatio ad finem, aut ad actionem, aut ad aliquid huiusmodi: quia vnumquodque inquantum est actu, agit & tendit in id quod sibi conuenit secundum suam formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem: vnde ratio boni secundum quod consistit in perfectione, consistit etiam in modo, specie, & ordine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ista tria non consequuntur ens, nisi inquantum est perfectum, & secundum hoc est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd motus, species, & ordo eo modo dicuntur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistentia: sed quia eis alia sunt & entia & bona: vnde non oportet quòd ipsa habeant aliqua alia, quibus sint bona: non enim sic dicuntur bona quasi formaliter alijs sint bona, sed quia ipsis formaliter alia quasi sunt bona: sicut albedo nõ dicitur ens, quia ipsa in aliquo sit, sed quia ipsa aliquid est secundum quid vt album.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quodlibet esse est secundum formam aliquam: vnde secundum quodlibet esse rei consequuntur ipsam modus, species, & ordo: sicut homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo: & similiter modum, speciem, & ordinem: & inquantum est virtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autem priuat quoddam esse, sicut cæcitas priuat esse visus: vnde non tollit omnem modum, speciem, & ordinem, sed solùm modum, speciem, & ordinem, quę consequuntur esse visus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dicit Aug. in lib. de natura boni, omnis modus inquantum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, vel mala species, vel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora sunt quàm esse debuerunt: aut quia non his rebus accommodatur, quibus accommodanda sunt: & ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua.

¶ Ad quintum dicendum, quòd natura lucis dicitur esse sine numero, & pondere, & mensura, nõ simpliciter, sed per comparationem ad corporalia: quia virtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantum est qualitas actiua primi corporis alterantis, scilicet cæli.

sequentia: ergo cui nihil deest secundum modum suæ naturæ, habet speciem, modum, & ordinem: ergo perfectum habet: ergo bonum. exigit hæc: antecedens quo ad vtramque partem patet. Prima verò consequentia patet ex quid nominis, speciei, modi & ordinis. Secunda verò tenet per locum à diffinitione ad diffinitum. Tertia autem probatur quia perfecto est ratio appetibilis.

¶ Num bonum Angelorum consistat in modo. Quæstio

CIrca hãc conclusionẽ occurrit dubium quomodo potest saluari modus in bono substantiali Angelorũ: exponãdo quòd, id est, commensuratio principiorũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficientium, seu materialium, vt hic dicitur, cùm in Angelis non sint principia materialia: & efficiens eorum sit solus Deus, cuius actio est sua substantia.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd iuxta compositionem in hoc loco positam saluatur modus boni Angelici secundùm substantiã quo ad principii efficientis. Deus enim agens potest dupliciter simul, vno modo absolutè: & sic tam ipse quàm sua actio est supra omnem modum. Alio modo, vt agit secundum hanc vel illam ideam: & sic actio Dei est commensurata ita huic, quod non alij: sicut & idea est ita propria idea huius, quòd nõ alterius: & hoc modo actio producta Gabrielis est modificata & modificans esse & bonum substantiale Gabrielis: & hoc sufficit. Potest quoque secundum materiale principium saluari modus in Angelis: quoniam essentia est vt materia ipsius esse, & est commensurata illi, sed hoc magis ad alias expositiones spectat: quoniam modus hic antecedit formam, vt patet in litera.

a ¶Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.

Commen. TItulus clarus.

¶In corpore duæ conclusiones, altera secundum communem opinionem: altera propria. Prima est, Hæc diuisio dicitur proprie esse boni humani. Secunda est, Hæc diuisio proprie est boni in eo quod bonum. Probatur vtraque sic. Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, vtili, & delectabili: ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, vtile & delectabile: ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundũ quid, & simpliciter. Et rursus termini simplicitèr in ipsam rem terminantis & quietem in ea. Consequentia verò prima probatur: quia terminus motus appetitui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda verò: quia bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

a ¶Super Quæstionis sextæ Articulum primum.

Commen. TItulus clarus.

¶In corpore vnica conclusio respõsiua quæsito: affirmatiuè, Deus est bonus.

¶Probatur ratione confirmata autoritate Dionysij, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium: ergo appeti- : ergo bonum ante-

QVÆST. VI.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum conuenienter diuidatur bonum per honestum & vtile, &c.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non conuenienter diuidatur bonum per honestum, vtile, & delectabile. Bonum enim, sicut dicit Philosophus in 1. Ethic. diuiditur per decem Prædicamenta: honestum autem, vtile, & delectabile inueniri possunt in vno Prædicamento: ergo non conuenienter per hæc diuiditur bonum,

¶Præterea, Omnis diuisio sic per opposita, sed hæc tria non videntur esse opposita: nam honesta sunt delectabilia: nullumque inhonestum est vtile, quod tamen oportet, si diuisio fieret per opposita, vt opponerentur honestũ & vtile: vt etiam dicit Tullius in li. de Offic. ergo prædicta diuisio non est conueniens.

¶Præterea, Vbi vnum propter alterum, ibi vnũ tantũ est: sed vtile nõ est bonũ, nisi propter delectabile vel honestũ: ergo non debet vtile diuidi contra delectabile & honestum.

¶SED CONTRA est, quòd Amb. in libro de Officiis vtitur ista diuisione boni.

CONCLVSIO.

¶Bonum non solum humanum, sed absolutè, cùm sit appetibius motus terminus, diuiditur in honestum, vtile, & delectabile.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd hæc diuisio propriè videtur esse boni humani. Si tamen altius & communius rationem boni consideremus, inuenitur hæc diuisio propriè competere bono, secundum quod bonum est. Nam bonum est aliquid inquantum est appetibile, & terminus motus appetitus: cuius quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporis naturalis. Terminatur autem motus corporis naturalis simpliciter quidem ad vltimum, secundum quid autem etiam ad medium, per quod itur ad vltimum, quod terminat motum: & dicitur aliquis terminus motus inquantum aliquam partem motus terminat. Id autem, quod est vltimus terminus motus, potest accipi dupliciter[c], vel ipsa res, in quam tenditur, vtpote locus, vel forma: vel quies in re illa. Sic ergo in motu appetitus id, quod est appetibile terminans motum appetitus secundum quid vt medium per quod tenditur in aliud vocatur vtile. Id autem, quod appetitur vt vltimum terminans totaliter modum appetitus, sicut quædam res, in quam per se appetitus tendit, vocatur honestum: quia honestum dicitur quod per se desideratur. Id autem quod terminat motum appetitus, vt quies in re desiderata, est delectatio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum, inquantum est idem subiecto cum ente, diuiditur per decem Prædicamenta: sed secundum propriam rationem competit sibi ista diuisio.

¶Ad secundum dicendum, quòd hæc diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Dicuntur tamen illa propriè delectabilia, quæ nullam habent aliam rationem appetibilitatis, nisi delectationem, cum aliquando sint & noxia & inhonesta. Vtilia verò dicuntur, quæ non habent in se vnde desiderentur, sed desiderantur solùm, vt sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ. Honesta verò dicuntur quæ in seipsis habent vnde desiderentur.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum non diuiditur in ista tria sicut vniuocum æqualiter de his prædicatum, sed sicut analogum, quod prædicatur secũdũ prius & posterius: per prius enim prædicatur de honesto, & secundariò de delectabili, tertiò de vtili.

ARTIC. I. ET II.

QVAESTIO SEXTA, De bonitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bonitate Dei. ¶Et circa hoc quæritur quatuor. ¶Primò, vtrũ esse bonum conueniat Deo. ¶Secundò, vtrum Deus sit summum bonum. ¶Tertiò, vtrum ipse solus sit bonum per suam essentiam. ¶Quartò, vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum esse bonum Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonum non cõueniat Deo. Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: hæc autem non videntur Deo conuenire, cùm Deus immensus sit, & ad aliquid non ordinetur: ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶Præterea, Bonum est quod omnia appetunt: sed Deum non omnia apperunt, quia non omnia cognoscunt ipsum, nihil autem appetitur nisi notum. ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶SED CONTRA est, quod dicitur. Thren. 3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

CONCLVSIO.

¶Deus omnium effectiua, & appetibilis causa existens, bonus est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd bonum esse præ. ipuè Deo conuenit. Bonum enim aliquid est secundum quòd est appetibile: vnumquodque autem apperit suam perfectionem, perfectio autẽ & forma effectus est quædam similitudo agentis, cùm omne agens agat sibi simile. vnde ipsum agẽs est appetibile, & habet rationem boni: hoc autem est quod de ipso appetitur, vt eius similitudo participetur. cùm ergo Deus sit prima causa effectiua omnium[c], manifestum est quòd sibi competit ratio boni & appetibilis. vnde Diony. in lib. de Di. no. attribuit bonum Deo, sicut primæ causæ efficienti, dicens, quòd bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habere modum, speciem, & ordinem pertinet ad rationem boni causati, sed in Deo est sicut in causa: vnde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

¶Ad secundum dicendum quòd omnia appetendo proprias perfectiones appetunt ipsum Deum inquantum perfectiones omnium rerum sunt quædam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet[c]. Et sic eorum, quæ Deum appetunt, quædam cognoscũt ipsum secundum seipsum, quod est proprium creaturæ rationalis. Quædam verò cognoscunt aliquas participationes suæ bonitatis, quod etiam extenditur vsque ad cognitionem sensibilem. Quædam verò appetitum naturalem habent absque cognitione: vtpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente.[c]

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Deus sit summum bonum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit summum bonum. Summum enim bonum addit aliquid supra bonum, alioquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est compositum: ergo summum bonum est compositum. sed Deus est summè simplex, vt suprà ostensum est[c]. ergo Deus non est summum bonum.

est bonus formaliter & virtualiter. efficacia rationis fundatur super hoc, quòd vtique effectus causæ æquiuocæ excellentiori modo est in ipsa causa quam in effectu. Et ideo littera inuestigãdo modo essendi effectus in causa æquiuoca loquitur: quoniam hoc sustrebat intento, scilicet quod excellentissimo modo bonitas conueniret Deo. Iam enim in præcedenti articulo stabilitum erat quòd formaliter conuenit ei-dem.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in conuersione propositionis. Bonum est quod omnia appetunt, id est, quod omnia appetunt esse bonum.

¶In responsione ad tertium aduerte, quòd res diuersorum generum di citur nullo modo comparabiles, quando accipiuntur vt sic, id est, inquantum sunt in diuersis generibus. si enim summarentur secundum aliquod prædicatum in quo conuenirent, possent cõparari.

a ¶Super Quæstionis sexta Articulum tertium.

IN titulo ly proprium distinguitur contra cõmune, ly per essentiam ponit determinate subiectum, & ponit determinate prædicatum, & vltimò determinat subiectum, sunt ly per essentiã distinguitur contra omne id quod est extra subiecti essentiam. Et est sensus, vtrum solus Deus per essentiam, id est, tu bonus non participando. Vocatur autem participatio talis quæ quasi habet aliquam partem naturalem non totaliter eandem naturam non secundum eandem plenitudinem perfectionis possibilis conuenire tali naturæ formali. Oportet enim quodlibet huiusmodi esse partem illius naturæ habere: & propterea participatio talis dicitur. Et per oppositum tale per essentiam dicitur, quod ex ipso suo modo essendi omnem plenitudinem alicuius rationis formalis possibilem naturaliter existere dicit. vt calor si per se subsisteret. In proposito autem, quamuis gratia materiæ hi duo modi coincidant (quemadmodum dominus S. Thomas dicit) quod est per essentiam primo modo bonum, est etiam bonum per essentiam secundo modo, & economutio: quia tamen formaliter & virtualiter in duo modi non coincidunt, quamuis Socrates est per suam essentiam homo, & tamen non est homo per essentiam, sed participando. Solus enim homo Platonicus si inueniretur, esset homo per essentiã: & præsens quæstio mota est de ipso bono per essentiam, & non directè de ipsa essentia diuina: quoniam in quæstione tertia iam stabilita est illius simplicitas. & quòd nihil contineat sint per aliquid additum suæ essentiæ: ideo ly per essentiam, se tenet ex parte prædicati, & distinguitur contra per participationem: & est sensus, vt supra diximus. Et hoc quantum est ex parte exponentis affirmatiua: quam ex parte negatiua ly per essentiam se tenet ex parte subiecti, & est sensus, vt supra dictum. Et hanc sensum innuit omnis argumenti littera, & ratio in corpore articuli. Vnde hic excluditur principaliter disputatur propter negationem exponentem: quasi quæstionis habita fit.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum esse bonum per essentiam sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonum per essentiam non sit proprium Dei. Sicut enim vnum convertitur cum ente ita & bonum, vt supra habitum est[c]: sed omne ens est vnum per suam essentiam, vt patet per Philosophũ in quarto Meta. ergo omne ens est bonum per suam essentiam.

¶Præterea, Si bonum est quod omnia appetunt, cùm ipsum esse sit desideratum ab omnibus: ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quælibet res est ens per suam essentiam. ergo, quælibet res est bona per suam essentiam.

¶Præterea, Omnis res per suam bonitatem est bona. Si igitur aliqua res est quæ non sit bona per suam essentiã, oportebit quòd eius bonitas non sit sua essentia. Illa ergo bonitas cùm sit ens quoddã, oportet quod sit bona, & siquidem alia bonitate, iterum de illa bonitate quæretur: aut ergo erit procedere in infinitum, aut venire ad aliam bonitatẽ, quæ non erit bona per aliam bonitatem, eadem ergo ratione stando est in primo res igitur quælibet est bona per suam essentiam.

¶SED CONTRA est, quod dicit Boë. in lib. de Hebdom. quòd alia omnia a Deo sunt bona per participationem: non igitur per essentiam.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus solus omnimodam perfectionem habeat, cuius esse est sua essentia, sibique omnia essentialiter conueniant, & omnium rerum sit vltimus finis, ipse solus per essentiam bonus est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est bonus per suã essentiã. Vnumquodq; enim dicitur bonum secũdum quòd est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secũdum quòd in suo esse constituitur. Secunda verò prout ei aliqua accidentia superadduntur ad suã perfectam operationem necessaria. Tertia vero perfectio alicuius est per hoc, quòd aliquid aliud attingit sicut finẽ. Vtpote prima perfectio ignis consistit in esse, quod habet per suã formam subsistentialẽ. Secunda vero eius perfectio consistit in caliditate, leuitate, & siccitate & huiusmodi. Tertia verò perfectio eius est secundum quòd in loco suo quiescit. Hæc autem triplex perfectio nulli creato cõuenit secundũ suam essentiam, sed soli Deo, cuius solius essentia est suum esse: & cui non adueniunt aliqua accidẽtia: sed quæ de aliis dicuntur accidentaliter, sibi conueniunt essentialiter, vt esse potentem, sapientẽ & huiusmodi, sicut ex dictis patet[c]. Iple etiã ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, sed ipse est vltimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est quòd solus Deus habet omnimodam perfectionem secundum suam essentiam: & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnum non importat rationem perfectionis, seu indiuisionis tantùm: sed quæ vnicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indiuisæ & actu & potentia. Compositorum verò essentiæ sunt indiuisæ secundum actum tantum: & ideo oportet quòd quælibet res sit vna per suam essentiam, non autem bona, ue quidditatiuum, siue in causa, non dicitur esse perfecta simpliciter, sed secundum quid, id est in tali esse. Secundum autem esse in rerum natura dicitur perfecta simpliciter, quia ad perfectionem subsistentiæ. Et propterea esse est de integritate primæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

primæ perfectionis existunt tri non vt pars quidditatis, sed vt quidam ens. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Et ſi contra hoc instetur, quòd res secundum suas essentias comparatæ gradantur simpliciter ex perfectionibus essentialibus ita quòd aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aer quàm aqua, & ignis quàm aer, &c. igitur esse perfectum simpliciter conuenit rei ex sua essentia. ad hoc

17 dicitur, nulla res alia à Deo est per suam essentiam perfectum simpliciter, quia per nomen causæ huiusmodi non datur intelligere quidditatem alicuius rei, quæ sit aliquo modo similis effectui, quia, licet effectus agat sibi similem secundum formam, non tamen agit sibi similem secundum modum essendi: quia agens agit secundum quòd actu est, effectus autem recipit secundum modum possibilitatis materiæ, in qua recipitur. Vnde manifestum est, quòd essentia rei creatæ, in quantum huiusmodi, non est sua existentia. Vnde in nullo creatura potest dici perfectum simpliciter, quia nihil habet in actu, quin possit habere aliquid in potentia. Et ideo solus Deus est perfectus simpliciter, quia in eo essentia non differt à suo esse. Vnde ipse solus est suum bonum, & suum esse, & ideo solus est bonus per essentiam. Et hoc est quod dicit Boëtius, quòd omnia quæ sunt, inquantum sunt, bona sunt, non tamen per essentias suas. Vnde ad obiecta dicitur, quòd res creatæ dicuntur esse bonæ per essentias suas, non tamen simpliciter, sed secundum quid, scilicet inquantum habent esse, quia per hoc habent quod sint actu aliquo modo perfectæ. Vel dicitur quòd illæ propositiones, Vel dicitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis septimæ Articulum secundum.

INTRANSITIVO adiuncta ly infinitum per essentiam, non significat idem quod res infinitæ perfectionis: quia ly infinitum non arctatur hic ad infinitum tenens se ex parte formæ, quod dicit perfectionem, sed teneatur communiter, vt continet etiam infinitum ex parte materiæ, vt patet ex processu in corpore articuli & in argumento tertio. Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ infinitæ omnino, id est, nec ad genus nec ad speciem aliquam, & hoc siue per se, siue reductiue. Et est quæstio de rebus singularibus: quæri tantum modo est inueniri posse in rerum natura: quod dico propter res in abstractione sumptas, quas contingit adeo abstrahere, vt secundum aliquam rationē ad nullum sit genus reducere: tamen secundū eam etiam illa ratio in hac re existens ad aliquod est genus & species determinata, Deus enim in homine est in specie humana, &c. ita quod sensus quæstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existēs actu vel potentia, sit essentiæ indeterminatæ simpliciter.

Supra 4. 50. artic. 2. 4. & q. 86. 2. cap. & 1. dist. 43. q. 1. artic. 2. c. & 11. Met. 10.

Eius.

¶ In corpore vltra est conclusio responsiua quæstio negatiue. Nulla res alia à Deo est infinita simpliciter: quinta pars sit esse infinita secundum quid. Hæc conclusio habet duas partes, vt patet: & in litera quo ad vtrasque probatur: verum quia infinitū est duplex, scilicet ex parte actus, & ex parte potentiæ, siorsum primo probat vtramque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formā aliquam, ne per hoc non est infinita simpliciter, & causa quia remanet in potentia ad infinitas formas, datur infinitum secundum quid. De hoc verò, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per eam: aut subsistens sine materia & recipiens esse, & hæc, quia sine materia, ideo infinita secundum quid, id est secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptum, est finita simpliciter: esse enim coartatum ita huic certæ naturæ, quòd non alij, limitatum oportet esse simpliciter: alioquin omnis in sua natura perfectionem contineret, & à partibus vniuersi sufficienter enumeratis conclusio valuerit talis proposita probata est: & satis clarè, si præcedentia recolantur.

Eius.

Aiunt. ¶ Aduerte nouitio, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dicit quosdam opinari Angelos esse subsistentes substantias.

¶ Super Quæstionis septimæ Articulum tertium.

INCIPIT potest simpliciter, secundum potentiam logicam.

¶ In corpore tria, primò assignat causam quæstionis, quòd non est vana, sed necessaria: secundo distinguit corpus tertio respondet quæstio.

¶ Quia ad primum necessitas quæsti oritur extraneitate Infinitatis secundum magnitudinem ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitum secundum essentiam, & aliud secundum quantitatem, & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter istas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, qua vna non est alia: & hæc est manifesta, dum in Deo reperitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inuenire forte potest infinitas quantitatis absque infinitate essentiæ, vt posui in conditionali posita in litera. Altera consecutionis, quia vna non infert aliam quia scilicet nec infinitum secundum essentiam, infert infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat, infinita magnitudo infert infinitam essentiam, vt in litera ostenditur, si esset ignis infinitus, & de hac differentia inter præcausa est ultima quoniam est admodum ad propositum.

¶ Num si quid habeat magnitudinem infinitam, habeat essentiam infinitam.

Quæstio. CIRCA hanc partem statim occurrit dubium nouitiorum mentem turbans: scilicet quòd, vt dicitur in 8. auo Physicorum, in magnitudine infinita oportet esse virtutem infinitam: ergo essentiam infinitam: virtus enim non excedit essentiam, quare si esset ignis infinitus, esset virtutis infinitæ, & consequenter essentiæ infinitæ, falsum est ergo, quod in litera dicitur, quòd si esset magnitudo infinita, non haberet essentiam infinitam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd obiectio laborat in æquiuoco, ly enim infinita essentia, potest intelligi dupliciter. Primò de infinitate propria essentiæ, inquantum essentia, quæ vt ex dictis patet, nihil aliud est quàm indeterminatio, id est, carentia terminorum essentialium, scilicet generis & differentiæ. Secundò de infinitate communiter sumpta, sine quantitatiua, &c. In proposito obiectio procedit de infinitate secundo modo. Littera autem loquitur de infinitate primo modo, & ideo signanter in litera dicitur, infinitum secundum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiam, vt patet.

¶ Quia ad secundum distinctio est ista, corpus potest sumi dupliciter, physicè pro subiecto talium dimensionū: & mathematicè pro ipsa talium dimensionē abstracta: littera est satis clara.

¶ Aduerte hic quod famosa illa distinctio corporis positi à Magno Alberto in primo Physico, de corpore triplici, scilicet mathematico, physico, & metaphysico, quamuis non habeatur explicitè à Sancto Thoma, doctrinæ tamen suæ non solùm non aduersatur, sed congruit: quoniam aperit etiam compositio ex materia & forma substantiali, vt præuenit apritudinem finitatis ad quantitatem & motum corpus, est ad metaphysici considerationem spectans. Sed quoniam respectu infinitatis secundum magnitudinē, corpus physicum & metaphysicum non ponunt in numerum, ideo hic substratum trinæ dimensioni compositum, scilicet ex materia & forma vnis cum tantum membrum constituit & corpus physicum appellatur: quia secundum formam naturalem speciem sortitur, vt patet inductiuè.

¶ Quo ad tertium respondetur quæstio iuxta duo distinctionis positæ membra duabus conclusionibus negatiue. Prima est: Nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem: Probatur dupliciter, primò à priori, tam à substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus, ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus, ergo nullum ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentis probatur: quia quantitas est vnum de accidentibus sequentibus formam substantialem, tertia verò probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

¶ Num entia naturalia sint determinata quantitatis in maius & in minus ab intrinseco.

CIRCA primam consequentiam dubium occurrit quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem generticam, vel specificam: & tunc est sensus, quòd talem formam in specie, puta ignis, sequantur talia accidentia secundum speciem, puta calor, hitr, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, vt patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensiones quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quòd formam determinatam sequuntur non solùm ita hæc accidentia secundum speciem quòd non illa, sed ita accidentia in tali gradu seu extensione quòd non alio. Et secundum hunc sensum procul dubio est hic intentus sed potest adhuc dupliciter intelligi. Primò, quòd certam formam sequuntur determinata accidentia non solùm in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quod formam aquæ sequitur certa quantitas non solùm in aliqua tota aqua, sed in quibuscunque partibus integralibus: & hic sensus alienus est à veritate & propositō, quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, vt dicitur in libro de sensu & sensato: sed quacunque parte data datur minor inexistens in homogeneis.

¶ Secundò, quòd certam formam sequuntur determinata accidentia in toto & partibus potentialibus eorum existente. Et hic sensus est directè intentus: quoniam in partibus inexistentibus tantum non est propriè forma, sed formæ pars tam actu quàm potentia. in littera autem dicitur, quòd formam determinatam sequuntur accidentia & quantitas determinata. Sed vnde in hoc tensu consequentia valeat, quòdue sit illius fundamentum, latet. Et ideo veritas in dubium. Primò quo ad determinationem quantitatis in minus. Secundo quo ad determinationem eiusdem in maius.

¶ Scotus in 2. sententiar. distinctione secunda, quæstione nona, nititur probare oppositum, & sustinere quòd nō datur minimum in homogeneis substantiis, potens per se existere, sed quacunque aqua data potest minor per se existere: & sic forma eius non determinat sibi certam quantitatem in minus, vt in litera dicitur. Arguit ergo ex ratione Quinti, quinto Metaph. sic: Non magis essentiale est quòd posse diuidi in partes, quàm quòd vnumquodque istorum, in quæ diuiditur, possit esse hoc aliquid. ergo singulæ partes quæcunque aquæ possunt per se existere. Antecedēs patet ex quinto Metaphy. consequentia verò manifesta est ex se & nihilominus consequens confirmatur quadrupliciter. Tum quia partes sunt eiusdē rationis cum toto quo ad materiam & formam: ergo per se existere, quod non repugnat toto, non repugnat partī. Tum quia quælibet pars habet natura, vnde non repugnat sibi esse individuū eiusdem speciei cum toto. ergo potest esse individuum: & consequenter per se existere. Tum quia partes sunt naturaliter priores toto. ergo eis non repugnat esse gelus tempore, &c. Tum quia posita illa aqua minima circunscripto omni corruptiuo etiam corrisente si diuidatur aut post diuisionem, quæ erat vna aqua in actu & multæ in potentia erunt aquæ plures in actu: & habetur intentum, aut non: & si non, ergo annihilata est aqua absque corruptiuo, probatur quia sola diuisio non corrumpit. probatur quòd diuidit in partes homogeneas, ex quibus constat totum. ergo diuidit in aquas: nam æqua componitur ex non æquis, vt partibus integralibus. Nec est, inquit, repugnantia ex parte paruæ quantitatis: quia forma aquæ cum tam parua quantitate præfuit.

¶ Contra determinationem verò quantitatis in maius, acquitur ratione & auctoritate. Ratione quidem, dato quocunque igne si apponatur combustibile dispositum, certum est quòd comburet. Illud ergo crescit quantum est ex se in infinitum. Et confirmatur auctoritate Arist. 2. de Anima textu quadragesimoprimo, ignis augeretur in infinitum, si in infinitum apponeretur combustibile, non ergo datur maximus ignis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nota primò, quòd non intendimus hic tractare totaliter de maximo & minimo: quoniam esset extra propositum, sed solùm an detur maximum & minimum ex intrinseco: hoc enim exigit ratio assumpta in litera, volens quòd ex intrinseco, ex forma scilicet substantiali, vnaquæque substantia naturalis vendicet sibi certam quantitatem, tam in maius quam in minus: & ideo has paucas rationes in hac disputatione adduximus. Fiat autem Deo dante specialis quæstio de maximo & minimo vniuersaliter. Nota secundò, quòd duas rationes ab Aristot. habemus ad hoc. Alteram primo Phys. tex. trigesimosexto, scilicet quantitas totius constingit ex quantitatibus partium, &c. Sed illa ratio, vt patet, procedit ex suppositione: supponit enim dari maximum, & concludit dari minimum, alioquin totum non esset certæ quantitatis. Alteram in primo de Anima. text. 41. scilicet omnium natura constantium determinata est ratio, &c. Et hæc ratio, vt inquit Scotus, loquitur de animatis, in quibus tantum habet locum augmentum propriè dictum, de quo ibi est sermo. Verum quicquid sit de illo textu Sanctus Thomas voluerit sibi auxiliari illam: & quod ibi de anima dicitur, de omni forma substantiali assumpti, scilicet quòd vendicat sibi certam quantitatem: & probauit eam secundum doctrinam traditam quinto Metaph. & secundo Physic. scilicet quòd causæ effectibus, & econuerso comparantur & commensurantur. Ex hoc enim sequitur quòd si formam substantialem naturaliter in consimili sequitur quantitas: ergo determinatam formam determinata quantitas, sed quantitas non alio modo determinat quàm secundum terminos, non enim corporeitas hominis & aquæ differt specie, vt possit dici, quòd determinatam formam sequitur determinata quantitas secundum speciem: igitur sequitur quantitas determinata secundum terminos. Quamuis

etiam si quantitates differrent specie, adhuc tamen haberetur fundamentum consequentiæ, ex eo quòd determinata forma est vis determinatè: ac per hoc nihil consequens ad ipsam potest esse infinitum: si enim haberet calorem, raritatem, quantitatem aut quodcunque accidens infinitum, iam à forma finita esset vis infinita: quod non est intelligibile, quia ergo formam

Ex prima Physic.

Hæc prima calli.

nenitur falsum: quia abstrahentium non est mendacium, vt dicitur in secundo Physicor. sed scientiæ mathematicæ vt vnitur infinito secundum magnitudinem: dicit enim Geometra in suis demonstrationibus, fit linea talis infinita. ergo non est impossibile aliquid esse infinitum secundum magnitudinem.

¶ Præterea, Id, quod non est contra rationem alicuius, non est impossibile conuenire sibi: sed esse infinitum non est contra rationem magnitudinis: sed magis finitum & infinitum videntur esse passiones quantitatis. ergo non est impossibile aliquam magnitudinem esse infinitam.

¶ Præterea, Magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sic enim diffinitur continuum, quod est in infinitum diuisibile, vt patet in tertio Physicor. Sed contraria nata sunt fieri circa idem. cum ergo diuisioni opponatur additio: & diminutioni augmentum, videtur quòd magnitudo possit crescere in infinitum: ergo possibile est esse magnitudinem infinitam.

¶ Præterea, Motus & tempus habent quantitatem & continuitatem à magnitudine, super quam trāsit motus, vt dicitur in quarto Physic. sed non est contra rationē temporis & motus quòd sint infinita, cùm vnumquodque indiuisibile signatum in tempore & motu circulari sit principium & finis. ergo nec contra rationem magnitudinis erit quòd sit infinita.

¶ SED CONTRA: Omne corpus superficiem habens est finitum: quia superficies est terminus corporis finiti. ergo omne corpus est finitum. Et similiter potest dici de superficie, & linea. nihil est ergo infinitum secundum magnitudinem.

CONCLVSIO.

¶ Nullum corpus naturale, nec mathematicum potest esse infinitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliud est esse infinitum secūdum suam essentiam, & secundum magnitudinē. Dato enim quòd esset aliquod corpus infinitum secundum magnitudinem, vtpote ignis, vel aer, non tamen esset infinitum secundum essentiam: quia essentia sua esset terminata ad aliquam speciem per formam, & ad aliquod individuum per materiam. Et ideo habito ex præmissis, quòd nulla creatura est infinita secundum essentiam, adhuc restat inquirere, vtrum aliquid creatum sit infinitum secundum magnitudinem. Sciendum est igitur, quòd corpus, quod est magnitudo completa, dupliciter sumitur, scilicet mathematicè, secundum quod consideratur in eo sola quantitas: & naturaliter, secundum quòd consideratur in eo materia & forma. Et de corpore quidem naturali, quòd non possit esse infinitum in actu, manifestum est. Nam omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam, cum igitur ad formam substantialem consequantur accidentia, necesse est quòd ad determinatam formam consequantur determinata accidentia: inter quæ est quantitas. Vnde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus. Vnde impossibile est aliquod corpus naturale infinitum esse. Hoc etiam ex motu patet: quia omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem: corpus autem infinitum non posset habere aliquem motum naturalem, nec rectum, quia nihil mouetur naturaliter motu recto, nisi cùm est extra suum locum quod corpori infinito accidere non posset: occuparet enim omnia loca: & sic indifferenter quilibet locus esset locus eius. & similiter etiam neque secundum motum circularem: quia in motu circulari oportet quòd vna pars corporis transferatur ad locum, in quo fuit alia pars. quod in corpore circulari, si ponatur infinitum, esse non posset: quia duæ lineæ protractæ à centro, quanto longius protrahuntur, tanto ab inuicem distant. Vnde cùm

Ex prima Physic.

non est soluere, quòd illa maior est vera de per se consequentibus positiuè: non autem non repugnanter, vnde velocitabilitas in infinitum conuenit motui per se non repugnanter, vnde & demonstratur de eo, motus tamen naturali cuilibet naturaliter non sunt incompossibilia. Posset tamen aliter dici, quòd illæ conditionem, & quòd sic omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum denominationem: & tunc etiam nihil contra propositum sequitur.

¶ Ad primum confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requisiit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quantitas: & simile est iudicium de tanto calore, &c.

¶ Ad secundam quoque eodem modo dicitur, quòd non sufficit ad posse esse individuum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessarijs ad per se existendum, potest esse aqua individuum, & non aliter.

¶ Ad tertiam negatur consequentia quòd ad partes inexistentes tantum.

¶ Ad vltimum dicitur, quòd si ponerentur minimus ignis tantummodo, & diuideretur, quòd non solùm corrumperetur, sed annihilaretur, licet tam antecedens quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud desiderium quàm diuisionem: quoniam esset diuisio vt sic non sit corruptiua, diuiso tamen esse, scilicet minimi naturalis, est vniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatum. Nec ignis minimus est vnus in actu & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicuntur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per essentiam proprium, sed tocius, sicut & partes cæli sunt in toto in potentia.

¶ Ad ea verò, quæ contra maximum obiiciuntur, respondetur, quòd maximum ignem dari potest intelligi dupliciter: vno modo loquendo de individuo ignis per se vno: alio modo de eo quasi per aggregationem. Et dico quòd datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se vno individuo: quamuis non detur maximus vnus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco: quasi scilicet vniuersi natura non patiatur ignem superare cætera elementa, &c. Vocatur autem ignis individuum per se vnum, illud quod constat sic ex vna necessario in actu tam forma quàm materia, quòd per solam diuisionem non possent fieri duo ignes. Nec hoc constitit in indiuisibili, sed tota latitudo à quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorum exclusiuè, constituit per se vnum numero ignem. Quantitas autem duorum minimorum & maior facit vnum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua & aliis elementis: & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se vnam quæ est vna in actu & multæ in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt. Et ad complementum naturale individui eius requiritur quòd habeat omnes partes, &c. Non sic est in huiusmodi homogenesi, vt patet. Appositio ergo

ignis. &c/ concludendum

hunitur à centro, tanto longius distant abinuicem: si ergo corpus esset infinitum, in infinitum lineæ distarent abinuicem, & sic vna nunquam posset peruenire ad locum alterius. De corpore etiam mathematico eadem ratio est: quia si imaginemur corpus mathematicum existens actu, oportet quòd imaginemur ipsum sub aliqua forma: quia nihil est actu nisi per suam formam: vnde, cum forma quanti inquantum huiusmodi sit figura, oportebit quòd habeat aliquam figuram: & sic erit finitum. est enim figura, quæ termino, vel terminis comprehenditur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd geometer non indiget sumere aliquam lineam esse infinitam actu: sed indiget accipere aliquam lineam finitam actu, à qua possit subtrahi quantum necesse est: & hanc nominat lineam infinitam.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet infinitum non sit contra rationem magnitudinis in communi, est tamen contra rationem cuiusibet speciei eius, scilicet contra rationem magnitudinis bicubitæ, vel tricubitæ, siue circularis, vel triangularis, & similium. non autem est possibile in genere esse quod in nulla specie est: vnde non est possibile esse aliquam magnitudinem infinitam, cum nulla species magnitudinis sit infinita.

¶Ad tertium dicendum, quòd infinitum quod conuenit quantitati, vt dictum est, se tenet ex parte materiæ: per diuisionem autem totius acceditur ad materiã: nam partes se habent in ratione materiæ: per additionem autem acceditur ad totum secũdum quòd se habet in ratione formæ: & ideo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

¶Ad quartum dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiuè: vnde habent potentiam permixtam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quantitati, & se tenet ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis: non autem totalitati temporis vel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

ARTICVLVS IIII.

a *¶Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd possibile sit esse multitudinem infinitam secundum actum. non enim est impossibile id, quod est in potentia reduci ad actum. sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶Præterea, Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod individuum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶Præterea, Ea quæ non opponuntur adinuicem, non impediunt seinuicem. sed posita aliqua multitudine finita, adhuc possunt fieri alia multa quæ eis non opponuntur. ergo non est impossibile aliqua iterũ simul

infinitumquia accedit ad totum & formam.

¶Ad hoc dicitur quòd cùm numerus augmentabilis in infinitum non sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, vt patet tertio Physico. textu sexagesimooctauo. Augmentatio numeri non accedit ad numerum simpliciter, sed talem, scilicet partium continui, ac per hoc manifestè accedit non ad totum, sed ad partem: sicut & diuisio continui, ex qua causatur: augmentatio autem continui ad totum simpliciter accedit. Neganda est ergo prima consequentia Scoti, quotiam à numero ad numerum talem, id est materialem arguit, quod non licet in proposito: quia ly materialis minuit rationem numeri, quò ad formalitatem: quia addit materialitatem formæ, & permittit actum potentiæ, vt patet.

a *¶Super Quæstionis septimæ Articulum quartum.*

IN titulo secundum multitudinem quancunque siue de genere quantitatis, siue extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & vniuersaliior quàm inquisitio, quæ fit 1. Physico, quoniam ibi de materiali tantùm multitudine cuiusque diuisionem continui sermo est, hic autem de multitudine vniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶In corpore duo. Primò refert opinionem Aulcennæ & Algazelis. Secundò improbando eam respondet quæstio.

¶Quo ad primum duas propositiones refert: ac eas declarat. Altera est impossibile est esse in actu multitudinem infinitam per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem infinitam per accidens. Declarantur simbæ, manifestatis illis terminis infinitis per se multitudo & infinita per accidens: probantur verò quia nunquam completetur opus, si ex infinitis per se dependeret: secus autem per accidẽs, vt patet in exemplo literæ.

¶Quo ad secundum sunt duæ conclusiones respõsiuæ quæstio secundum diuersitatem actus à potentia: Prima est, Impossibile est esse in actu infinitam multitudinem siue per se, siue per accidens. Secunda est, Possibile est esse multitudinem infinitam in potentia. Prima conclusio probatur dupliciter: Omnis multitudo actu existens est in aliqua specie multitudinis. ergo est secundum aliquam speciem numeri. ergo est finita. antecedens patet. prima verò consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum. secunda, quia numerus

est multitudo mensurata per vnum.

¶*Num species multitudinis sint secundum species numeri.*

CIrca primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est quid communius quàm numerus: & consequenter debet habere species plures quàm numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt secundum speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest, quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numeri: non autem species multitudinis absolutè: & attestatur his Aristoteles quinto Metaphy. cap. de Quanto, dicens, quòd pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cùm ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus, & experiamur omnes multitudinis species, quas nouimus proportionales esse speciebus numeri, satis consonus ars, vt possit vniuersalis proportio formari, quòd omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quod aliud est omnes species multitudinis esse species numeri, quod falsum est: & aliud, omnes species multitudinis esse secundum species numeri, id est proportionales illis: quod assumptum est & verũ. vnde multitudo, quia vniuersaliter quid est, habet multo plures species quàm numeruquia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immaterialis, quæ propriè non est numerus, &c. Et per hoc patet ad confirmationem, quòd illud voluntarie,

non rationabiliter dicetur. Textus autẽ Aristo. nihil efficit, quandoquidem nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus: sed hoc non obstat processui huius: sed magis confirmat secundum consequentiam, vt patet.

¶Secundò probatur eadem conclusio: Omnis multitudo in rerum natura actu existẽs est creata. ergo comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est quòd sit infinita. Antecedens patet: prima verò consequentia probatur: quia nõ in vanum agens aliquid operatur. Reliquæ relinquuntur vt euidentes.

1 *Num omne creatum, & quomodo cadat in intentione creantis.*

2 *Num ex eo quòd quodcunque creatum est ex intentione creantis, sequatur non posse dari multitudinem creatam infinitam.*

3 *Num oporteat multa creata sub vna, vel multa intentionibus creantis cadere.*

CIrca hanc rationem dubitatur quoniam aut assumit falsum, aut nõ infert intentũ. Quum enim assumitur q̃ omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur, aut intelligitur de intentione certa certitudine finis, aut certitudine medij, per quod acquiritus finis. Si certitudine finis, tunc dupliciter exponi potest aut ita quòd ipsum creatũ sit certus finis, aut ita q̃ habeat certum finem. Si igitur sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis vt certus finis, propositio videtur manifestè falsa: quoniam aliquid creatum nec est finis creantis, nec alicuius alterius creaturæ, puta infinita creatura. Si verò est sensus, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua creantis intentione vt ad certum finẽ, propositio est verissima, quia Deus ipse & participatio suæ bonitatis est certus finis creati finis intentus à creante, sed tunc nihil infert ad propositũ. hoc enim non sequitur, ergo sub certo numero. Si autem sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis, vt certum medium per quod acquiritur finis, propositio videtur falsa: & non probata. Falsa quidem quia potest aliter comprehendi sub intentione creantis quàm hoc modo. potest enim intendi vt certum mediũ ad acquirendũ finem: sed vt concomitans seu proueniens ex certo medio, per quod acquiritur finis: vt patet ex Auer. 12. Meta. com. 17. vbi vult, quòd intelligentiæ moueant orbes vt assimilentur Deo in faciendo entia: & ad hoc sequitur infinitas circulationes esse causatas ab eis & infinitos effectus & infinitas animas esse creatas apud Aulcennam. Non probata autem, quia ex illo medio nullum agens operatur aliquid in vanum nihil aliud potest inferri, nisi, ergo agit propter finem. quo concesso dicretur quòd multitudo infinita est propter finem extrinsecum, scilicet Deum & conseruationem perpetuæ assimilationis causantis ipsam ad Deum, vt Philosophi dicunt.

¶Circa eandem rationis dubitationem occurrit: quia cõmitti in ea videtur sophisma à sensu diuiso ad compositum, à quolibet creato ad multa, imò infinita collectiuè procedẽdo. Quòdsis enim quodlibet creatũ sit terminus alicuius certæ intentionis & operationis ipsius creantis multa tamen creata non oportet esse terminum alicuius intentionis & operationis, sed multarũ intentionum & creationũ: & consequenter infinita creata erunt termini infinitarũ intentionum sicut & creationum.

¶Circa eandem adhuc rationem dubium est: quia radix eius, scilicet omne creatum comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis, licet sit vera in creatis per se, in creatis tamen per accidens negatur ab Aulcen. Multitudo enim per accidens infinita non est intenta nisi per accidens vt in litera dicitur: & consequenter non creatur nisi per accidens. Vocatur autem creatum per accidens, quod ad præparationem alterius oportet creatiuè contingit de anima intellectiua quæ præparata à natura corpus dispositio semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iam præparata, infinitæ animæ sunt creatæ: quibus vt sic accidit remanere in actuquia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas non ponitur per se intenta, sed consequens ad æternitatem generationis humanæ.

¶Ad euidentiam huius processus, nota primò, quòd ly creatum potest sumi propriè, vt distinguitur contra causatum: & potest sumi communiter, vt non refert dicere causatum & creatum. Et quòd sumatur communiter vniuersalia

probatio literæ infinitæ, dum ad illius probationẽ assumpsit quòd non in vanum agens operatur. Quòd autẽ tumatur propriè ipsa verba formalis significatio ostendit: parum autem aut nihil refert vtro modo sumatur. Si enim sumitur propriè ponderanda sunt verba probationis quum dicit, aliquid operatur, id est, proprium terminum operationis attingit. Et per hoc excluditur omnis consequentia ad

proprium & intentum operãs: & de omni creato verificatur quod est proprius terminus creationis. si verò sumitur communiter, creatum restringendo est ad propriè causatum, vt distinguitur contra creatum. Verum vtroque modo restringitur ad causata vel creata actu existentia quòd collapsa excludantur: & hoc intelligitur in litera, quum dicitur creantis: quod enim ens non est & necesse erat commune quodammodo creatur, quia conseruatur: vel creandum & in fieri, & in esse à creante. Comprehenditur autem sub creantis intentione non solum quòd ad finem comprehenditur quòd comprehenditur, & hoc autem quòd attingit & comprehendentem. Et hoc autem quòd attingit, propositio non est de actu existentibus, quæ propriè terminat actionis: sed de obiectis habitus: omnia siquidẽ actu existentia potest creator & vt medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & vt finem per aliquid aliud assequendum intendere: ex quo enim actu existere ponitur iam terminata eius productio ponitur: & conseruatur vt medium ad aliquid acquirendum. similiter potest esse finis intentus & acquisitus per aliquod medium: nec ratio finis, nec ratio medij ad finẽ exigit. Et propterea cùm intentio non sit propriè nisi finis, & medij per quod acquirendus est finis, omne actu existens comprehensibile est sub certa intentione creantis, tam vt finis quàm vt medium, vt finis quidem, tum quia nulla est creatura adeò infinita quæ non sit, aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia falsum est certum finis suæ productionis repugnat quantum est ex se ratio finis, quamuis forte aliquid nullius sit finis. Vt medium autem: quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarum aliquam potest ordinari vt medium, quòd iam est ens in actu. Nec obstat prima contra hoc membrum obiectio: quoniam vt iam patet ex dictis formaliter loquendo de creato, non potest esse consequens proprium creationis terminum, sed oportet creatum creationem terminare, tale autem oportet esse intentum vt finis aut medium ad finem. Nec est verum quòd non sit probatum optimè ex fine operationis exterioris concludi ur terminus interioris intentionis ex eo enim quod nullius agentis operatio est in vanum, sed ad certum terminum proprium: oportet quòd intentio operantis sit etiam respectu certi termini: quoniam intentio agentis statuit finem operationi: & sic patet responsio ad primã obiectã.

¶Ad secundam verò dubitationem dicitur, quòd quia tota multitudo existentium in actu potest accipi vt vnum creatum, quoniam non excedit vniuersum, quod vnius primò intenti creati rationem habet: consequens est quòd non solum singula creata, sed omnia simul, modo actu concreata sint comprehensibilia sub aliqua vna certa intentione creantis. Et propterea nullum sophisma in proposita committitur, vbi ex propositione aduersarij quòd actu existat infinita multitudo infertur, ergo est comprehensibilis sub certa intentione creantis. ergo non est infinita: quia tam ratione medij ad consequendum finem, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.

¶Ad tertium autem dubium dicitur, quòd creatum per accidens potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per accidens distinguitur contra per se. Et hoc modo negatur dari creatum per accidens: quum omne creatum est per se ipsum terminus creationis: alioquin non fieret ex à Creatore, sicut etiam est per se ipsum terminus creationis: alioquin non fieret ex nihilo. Alio modo vt per accidens distinguitur contra per se primo & significat idem quod per aliud. & hoc modo datur creatum per accidens, id est, per aliud, saltem occasionaliter. Et hoc modo animæ intellectiuæ tam apud adversarium quàm nos creantur per accidens: quamuis apud nos aliæ per accidens, quàm apud ipsum. sed hoc non aufert, quin sint per seipsas intrinsecè singulæ, sicut & per seipsas creatæ: quoniam quamuis inter se habeant ordinem per accidens, tolerat tamen ad creantem sunt & per se intentæ. & producibiles imò magis per se quàm quodcunque corruptibile: quoniam tot incorruptibiles perfectiones & dignitates sunt vilissimis partes, ac per hoc magis intentæ. Cuius signum est, quòd in sphæra

Universidad de Deusto
Biblioteca

n̄ quorum solæ species sunt per se intentæ: quia solæ suos perpetuæ. Et quoniam non solum singulæ, sed infinitæ simul possuntur in actu, consequens est (vt dictum fuit) vt animæ sint per se inuentæ & productæ, vspote sub aliqua vna certa intentione comprehensibiles, imò & simul producibiles, quantum est ex se in actu.

Aristo. ¶ Aduerte hic, quòdex hoc loco habetur, quòd S. Tho. admittit sibi omnem vitam concedi cum doctrina Aristo. iuxta expositionem nostram. Tenet namque Aristotelem vnitasse animas intellectiuas immortales & numeratas secundum numerum corporum, & consitas Aristo. tenuisse generationem æternam. Ex his autem manifestè sequitur animas humanas esse actu infinitas, & hic decernitur impossibile. Et in sec. lo contra Gent. c. 81. dicitur vna rep̄gnante doctrina Aristo. in 3. Physico, & 1. Cœli, quia vnendo, de infinito materiali simul esse.

Comment. ¶ Circa hanc conclusionem multa affirmantur à Caietano, argumenta ex Scripturis & Adam: sed omnia reiciuntur. Non ergo, arguit ille, sunt infinitæ partes proportionales in actu simul, ergo possunt separatæ: ergo. Probatur sequela, quia omne absolutum existens, potest aliquia potentia comminui: sine eo quod non sit de essentia illius. sed continuatio vnius cum alia sit de essentia quantitatis. ergo. 7 Secundò, Deus in quolibet instito cuiusq; partis proportionalis vnius horæ, potest creare angelum: & in vna hora creare infinitos in actu. Et consimiliter quia quicquid potest Deus successiuè, potest simul in rebus permanentibus. ¶ Tertiò, Non minoris potentiæ est Deus quàm infinitæ animæ si essent: & quàm ignis intensificè illæ possent in subita simul, & ignis infinitos cruciatus, si essent: ibi infinitæ animæ. ergo.

¶ Ad primā duo argumenta respondetur breuiter, quòd ibi est sophisma à sensu dimisso ad compositum. Quamuis enim declarationes singularis partium non fit comminutas cum alia, sit tamen ratione operum simul: quia de ratione earum simul est esse in potentia cui repugnat singularum abinuicem separatio. Et similiter in plicat numerare initia omnium partium propottionalium horæ, quia ponitur ea successiua numerabine complexa in fine horæ, & tamen infinita: si enim infinita nunquam numerabuntur: & si complebuntur, non erunt infinita potest ergo Deus in singulis talibus, non autem in omnibus. Et per hoc ad confirmationem quia nec simul nec successiuè potest producere infinita actu existentia.

¶ Ad tertium autem concedo totu nihil habetur contra intentum: quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei facibilis consurgit quòd infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat quòd illæ conditionales sunt veræ sicut si homo esset leo, esset rugibilis: non tamen sequitur, ergo Deus potest facere hominem rugibilem.

Comment. ¶ Secunda conclusio responsiua ad infinitum secundum multitudinem inuenitur in potentia Probatur, Infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui, ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia argumentum multitudinis sequitur diuisionem magnitudinis. antecedens patet & probatur: quia procedetur ad materiam.

a ¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum primum.*

IN titulo ly Dena sumitur formaliter, vt est nomen naturæ diuinæ, vt distinguitur contra potentiam, ita quòd non quæritur de Deo secundum potentiam quamcunque, sed secundum substantiam, vt patet ex introductione huius quæstionis, & ex titulo totius tractatus vbique ad decimanouamquartam quæstionē. Quod vt melius intelligatur titulique ly Deus, dupliciter, vno modo secundū se ipsum, alio modo secundum eius diffusam virtutem. Non est hic quæstio an virtus diuina diffusa sit in omnia, sed an ipse Deus secundum seipsum sit in omnibus: ly sit in, non sumitur determinatè pro aliquo speciali modo essendi in, sed indifferēter, & in communi. Et hoc bene notat quia Scotus in 1. distinctio. 2. q. 1. partis secundæ illius distinct. non intellexit hunc titulum, sed differenda est eius ratio vsque ad examen conclusionis, vt melius percipiatur.

Comment. ¶ In corpore articuli est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, habēs duas partes: Deus est in omnibus rebus intimè. Probatur primò prima pars: Deus est ipsum esse per essentiam, ergo habet esse creatum per proprio effectu, non solum in fieri, sed in conseruari. ergo est in omnibus sicut agens, & non sicut accidens, aut pars. ergo est in omnibus rebus. Prima consequentia declaratur à simili: sicut ignis est proprius effectus ignis. Et ly quo ad conseruari, declaratur: sicut lumen causatur à sole quando est aer illuminatus. Secunda vero sequela probatur: quia omne agēs oportet coniungi ei in quod immediatè agit, quod probatur autoritate 7. Physi. tex. 8. Maiorem & eorum oportet esse simul. Secunda autem pars conclusionis, scilicet ly intimè, probatur sic: Esse est formale respectu omnium, quæ in re sunt. ergo inest profundius omnibus. ergo est intimum cuilibet. ergo Deus proprius actor essendi est in omnibus intimè.

Arist. ¶ Circa hunc processum primo declaranda est forma, deinde termini, & post examinabimus singula. Nota ergo quòd in tertia prima consequentia non infert virtualiter quòd esse dependeat & fluxerit &c in conseruari, sed tantū quòd 8. proprius effectus. Virtus est autem tanquæ vinculum in vno consequente, quia in litera nostra secundum eorum non probatur, sed declaratur tantum exemplo luminis. Et quia verè consequentia valet, vt inferius, quam de dependentia & conseruari, cum ens sit termo paribilis propterea etiam hic superficie tenus manebatur, quia inferius in loco proprio probabuntur.

QVÆSTIO OCTAVA, De existentia Dei in rebus, in quatuor articulos diuisa.

QVIA verò infinito cōuenire videtur q̄ vbique & in omnibus sit: cōsiderandum est vtrum hoc Deo conueniat. ¶ Et circa hoc quærūtur quatuor. ¶ Primò, vtrū Deus sit in omnibus rebus. ¶ Secūdò, vtrum Deus sit vbiq;. ¶ Tertiò, vtrū Deus sit vbiq; per essentiam & potentiam & præsentiam. ¶ Quartò, vtrum esse vbique sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ Deus non sit in omnibus rebus. Quod enim est supra omnia, non est in omnibus rebus: sed Deus est supra omnia, secundum illud Psalm. Excelsus super omnes gentes Dominus, &c. ergo Deus nō est in omnibus rebus.

¶ Præterea, Quod est in aliquo, cōtinetur ab eo: sed Deus non continetur à rebus, sed magis continet res: ergo Deus non est in rebus, sed magis res sunt in eo. Vnde Aug. in lib. 83. quæst. dicit, quòd in ipso potius sunt omnia quàm ipse alicubi.

¶ Præterea, Quod est in aliquo, cōtinetur ab eo: sed Deus non continetur à rebus, sed magis continet res: ergo Deus non est in rebus, sed magis res sunt in eo. Vnde Aug. in lib. 83. quæst. dicit, quòd in ipso potius sunt omnia quàm ipse alicubi.

¶ Præterea, Quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Aduerte secundò, quòd in litera fic mentio de distantia suppositali, & de coniunctione virtuali penetrante & superante quodammodo distantiam suppositalem, & de immediatione suppositali: & ex hoc quòd non distantia suppositalis, sed communicatio virtualis penetrans inuentam suppositalem distantiam, spectat ad perfectionem virtutis, infertur implicitè, ergo non distantia, sed communicatio agentis cum effectu, sequitur perfectione agentis, & ex hoc infertur expliciter, ergo ad maximam Dei virtutem pertinet vt nihil à se distare suppositaliter possit secundum se totum, sed oporteat ipsum esse coniunctum suppositaliter omnibus: & est processus iste per locū à maioti, si in productione in qua inuenitur distantia suppositalis, ipsa distantia non sequitur perfectionem agentis, sed potius coniunctio penetrans illam: ergo simpliciter ipsa distantia suppositalis non spectat ad perfectionem agentis, sed potius coniunctio: ergo posse agere in distantia secundum se totum suppositaliter non sequitur perfectionem virtutis, sed potius coniunctū oportere esse in omnibus ad maximam virtutem spectat.

Comment.

a ¶*Super Quæstionis octauæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶In corpore duo primò distinguit, secundò respondet quæsito vnica conclusione bimembri intra propositam distinctionem. Distinctio est illa: Esse in loco dupliciter, vt intra, & vt in loco. probatur quia locus est res, & locatur. Conclusio verò resonans est, Deus est vtroque modo secundū aliquid vbique, probatur quo ad primū modum. Deus dat esse virtutem, & operationē omnibus rebus ergo omnibus locatis. Quo ad secundum verò, Deus dat esse omnibus replentibus loca. ergo est in omnibus locis quodammodo vt replens omnia loca.

Aueut.

¶Circa hæc aduerte q̄ replere locum dupliciter dicitur, scilicet formaliter & effectiuè. corpus locatū replet locum formaliter, Deus effectiuè. Et ex hoc sequitur differentia in litera posita, quòd corpus replens excludit alia: Deus autem replens non, imò facit alia locari.

¶Et propterea in cōclusione non absolutè dicitur quòd Deus est in loco vt in loco absoluto, sed secundum aliquid, id est, quodammodo quia scilicet non formaliter sed causaliter.

a ¶*Super Quæstionis octauæ Articulum tertium.*

Commit.

TItulus ex quid nominis in corpore clarus.

¶In corpore duo, primò distinguit, secundò respondet quæsito ibi, Sic ergo. Quo ad primum distinctio est ista: Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiuè & obiectiuè. Differunt quo ad propositum hi modi, quia primus est generalis, eo quòd effectiuè Deus est in omnibus, secundus specialis, eo quod obiectiuè est tantum in creatura rationali. Et vocatur hic modus esse per gratiam, eo quòd ex gratia habet creatura rationis quòd cognoscat ac diligat Deum actu vel habitu. Rursus modus generalis effendi, in omnibus distinguitur in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam: vt patet in Rege respectu loci proprij, & loci in prospectu sui, & regni sui: & tale applicando ad Deum.

Aueut.

¶Aduerte hic primò, quòd quamuis litera in principio corpotis ponat distinctionem modi essendi Dei in rebus, scilicet effectiuè vel obiectiuè: postmodum tamen non subdiuidit modum essendi in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam, quoniam falsa esset subdiuisio sed intendit subdistinguere modum generalem quo Deus est in omnibus, & accipit distinctionem ex rebus humanis applicādo ad Deum reliquos omnium creatorum.

Aueut.

¶Aduerte secundò, quòd in litera non solùm applicantur declarari modi, ad Deum, sed probatur quodammodo rectam esse interpretationem eorum, ex eo quòd singuli contra singulos excellentium horum errores ponuntur. Contra Manichæos namque esse per potentiam, id est, esse in omnibus immediatè immediatione virtutis. Ita quòd omnia agunt quicquid agunt virtute Dei. Contra Auer. verò esse per præsentiam omnium & singulorum suo intuitu. Contra Auicen. autem esse per essentiam, id est, immediatè immediatione suppositi: quia in quolibet est aliquid creatum à Deo immediatè.

Cor.

¶Quo ad secundum respondet quæsito affirmatiuè: Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam.

¶Num Deus specialiter quodam modo sit in rationali creatura.

CIrca singulos modos singula occurrunt dubia, ex Auctore, vt refert Capreolus, in primo, distinct. 37. Circa illum quidem modum specialem, dubium est tum quia Deus est obiectiuè in non iunctis, & in quibusdam sanctis: puta infantibus non obiectiuè, cum quia Augustinus dicit Deum esse in Sanctis, quia intrinsus.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd iste modus, scilicet per gratiam, non distinguitur contra modum essendi Dei obiectiuè, sed est pars eius: à facris Doctoribus per gratiam nominatus: & importat Deum esse obiectiuè vt intellectum notitia partenus charitatem, quod patet forlis Sanctis conuenire, & etiam infantibus quibus habitum fidei & charitatis ex baptismo fortiuntur. Augustinus autem & Magister modum hūc non formaliter, vt Sanctus Thom. sed causaliter describpserunt. Ex hoc enim quòd Deus deformes facit rationales creaturas quod est intendius & plenius operari, conlurgit Deum cognosci & charum haberi ab eis.

¶Num Deus sit in omnibus per præsentiam, quia omnia cognoscit.

COntra modum per præsentiam arguit: quia cognitum est in cognoscente: & non econuerso. Ac per hoc secundum cognitionem non debet dici Dei esse in rebus.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione sunt duo, modus cognoscendi, & vis cognitiuna. ū attendam modus, optime procedit obiectio si verò vis cognitionis, sic est econuerso: quoniam vis cognitionis consistit in penetratione omnium vsque ad intima quæque. vnde ad Hebræos quarto dicitur de Dei sermone, quem constat esse intellectus lęgnum, quod pertingit vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum cognitionūmque & inuentionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit Deum esse per præsentiam in omnibus. Quamuis etiam & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absolutè & aliud de notitia sumitiua, de qua hic est sermo. hic enim ad rem propria ratione qua intuitiua est tendit. & propterea modum essendi per præsentiam optimè constituit: quamuis ex ratione noticię in communi cognoscens non tendat in cognitum.

pte

per essentiam in rebus, scilicet non deesse alicui rei. ergo idem est esse Deum in omnibus per essentiam & præsentiam. Super fluum ergo fuit dicere, quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiā, & potentiam.

¶Præterea, Sicut Deus est principium omnium rerum per suam potentiam, ita per scientiam & voluntatem. Sed non dicitur Deus esse in rebus per scientiam & voluntatem. Ergo nec per potentiā.

¶Præterea, Sicut gratia est quædam perfectio superaddita substantiæ relicta multæ sunt aliæ perfectiones superadditæ. Si ergo Deus dicitur esse speciali modo in quibusdam per gratiam, videtur quòd secundum quamlibet perfectionem debeat accipi specialis modus essendi Deum in rebus.

¶SED CONTRA est quod Grego. dicit super Canti. Canticorum, quòd Deus communi modo est in omnibus rebus præsentia, potentia, & substantia: tamen familiari modo dicitur esse in aliquibus per gratiam.

CONCLVSIO.

¶Est Deus in omnibus per potentiam, quia in omnia subiecta sunt. Est in omnibus per essentiam, quia omnia immediate creauit. Et in cuncta est per præsentiam, quia omnia cognoscit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus dicitur esse in re aliqua dupliciter. Vno modo per modum causæ agentis: & sic est in omnibus rebus creatis ab ipso. Alio modo sicut obiectum operationis est in operante: quod proprium est in operationibus animæ, secundum quòd cognitum est in cognoscēte, & desideratum in desiderante. Hoc igitur secundo modo Deus ipecialiter est in rationali creatura, quę cognoscit & diligit illum actu vel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiam, vt infrà patebit*, dicitur esse hoc modo in sanctis per gratiam. In rebus verò aliis ab ipso creatis quomodo sit considerandum est ex his, quę in rebus humanis dicitur. Rex enim dicitur esse in toto regno, scilicet per suam potentiam, licet non sit vbique præsens. Per præsentiam verò suam dicitur aliquid esse in omnibus, quę in prospectu ipsius sunt, sicut omnia, quæ sunt in aliqua domo, dicūtur esse præsentia alicui, qui tamen non est, secundum substantiam suam in qualibet parte domus. Secundum verò substantiam vel essentiam dicitur aliquid esse in loco, in quo eius substantia habetur. ¶Fuerunt ergo aliqui, scilicet Manichæi, qui dixerunt diuinæ potestati subiecta spiritualia esse & incorporalia*, visibilia verò & corporalia subiecta esse dicebat potestati principij contrarij. Contra hos ergo oportet dicere, q̄ Deus sit in omnibus per potentiam suam. ¶Fuerunt verò alij, qui licet crederent omni. esse subiecta diuinę potentiæ, tamen prouidentiam diuinam vsque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum persona dicitur Iob 22. Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat. Et contra hos oportuit dicere, quòd sit in omnibus per suam præsentiam. ¶Fuerunt vero alij, qui licet dicerent omnia ad Dei prouidētiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediate esse à Deo creata: sed quòd immediatè creauit primas creaturas, & illæ creauerunt alias*. Et contra hos oportet dicere quòd sit in omnibus, per essentiam. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subduntur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantum adest omnibus vt causa essendi, sicut dictum est*.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerum, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam, quia substantia sua adest omnibus, vt causa essendi, sicut dictum est*.

¶Ad secundum dicendū, quòd aliquid potest dici præsens alicui, inquantum subiacet eius conspectui, quod tamen distat ab eo secundum suam substantiam vt dictum est*. Et ideo oportuit duos modos poni, scilicet per essentiam, & præsentiam,

¶Ad tertium dicendum, q̄ de ratione scientiæ & voluntatis est, quod scitum est in sciente, & volitum in volente. Vnde secundum scientiam & voluntatem magis res sunt in Deo, quam Deus in rebus. Sed de ratione potentiæ est, q̄ sit principium agendi in aliud. vnde secundum potentiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in altero.

¶Ad quartum dicendum, quòd nulla alia perfectio superaddita substantiæ facit Deum esse in aliquo, sicut obiectum cognitum & amatum, nisi gratia. & ideo sola gratia facit singularem modum essendi Deum in rebus. Est autem alius singularis modus essendi Deum in homine per vnionem: de quo modo suo loco agetur*.

Tertia parte, quæstione secunda.

a ¶*Super Quæstionis octauæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio resp. ſuæ quæsito affirmatiuè sic: esse vbique per se, & primò est proprium Dei, hac posita, declarantur termini: scilicet ly primò, & ly per se. Deinde probatur conclusio: Deum oportet non secundum partem esse in omnibus locis quotcūque sunt. ergo esse vbique primò & per se, est proprium Dei. antecedens probatur, quia ad secundā partem sequela nihil potest esse Deo in consequens ita patet ex terminis.

Aueut.

¶Aduerte quòd ratione claritatis materiæ litera breuitati studens non fuit solicita circa probationem exclusiuę, scilicet quòd soli Deo conueniat sed sola expositiua affirmatiua explicitè ponebatur negatiua relicta est, vt nota ex eodem medio. Nihil enim aliud à Deo est quod oportuit esse non secundum partem in quotcunque locis, vt patet. Et propterea hoc non solum conuenit Deo, sed soli Deo: quod est ei proprium.

¶Super

¶Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totum vniuersum est constitutum in numero, vt patet Sap. 2. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto vniuerso. Et ita vbique. 11. Metaphy. tex. 14. 76. 15. 33

¶Præterea, Totum vniuersum est quoddam totum corpus perfectum, vt dicitur in primo Cæ. & mun. Sed totum vniuersum est vbique: quia extra ipsum nullus locus est. Non ergo solus Deus est vbique.

¶Num modus, quo Deus est in rebus per essentiam, distinguatur à modo per potentiam.

COntra modum per essentiā instat: quia coincidit cum modo per potentiam. Ad hoc dicū iam est: quia per potentiam ponit immediationem virtutis: per essentiam verò immediationem suppositi. Illa est respectu omnium quo ad omnia: illa est respectu omnium, sed nō quo ad omnia, sed quo ad aliquid cuiuslibet, vt patet ex dictis. Quæstio.

¶Num Rex in regno sit per potentiam.

COntra modum potentiæ instat: quia Rex non est verè in regno secundum potentiā, sed secundum apprehensionem ex rerum.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd Rex est in regno secundum potentiā modo conuenienti suæ potestati. Talis autem modus est media apprehensione, &c. Deus autem est in omnibus secundum potentiam propositionaliter, id est modo suæ potentiæ congruo. Talis autem est participatio virtutis diuinæ secundum rem in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi propositionales procedas à doctrina alienos quis posset quod est erroneum in arte scindi. Quæstio. Aueut.

a ¶*Super Quæstionis octauæ Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio resp. ſuæ quæsito affirmatiuè sic: esse vbique per se, & primò est proprium Dei, hac posita, declarantur terminiscilicet ly primò, & ly per se. Deinde probatur conclusio: Deum oportet non secundum partem esse in omnibus locis quotcūque sunt. ergo esse vbique primò & per se, est proprium Dei. antecedens probatur, quia ad secundā partem sequela nihil potest esse Deo in consequens ita patet ex terminis. Commit. 4. 103

¶Aduerte quòd ratione claritatis materiæ litera breuitati studens non fuit solicita circa probationem exclusiuę, scilicet quòd soli Deo conueniat sed sola expositiua affirmatiua explicitè ponebatur negatiua relicta est, vt nota ex eodem medio. Nihil enim aliud à Deo est quod oportuit esse non secundum partem in quotcunque locis, vt patet. Et propterea hoc non solum conuenit Deo, sed soli Deo: quod est ei proprium. Aueut.

¶Super

Universidad de Deusto
BibliotecaDeusto

¶ *Super Quæstionis nonæ Artic. primum.*

Titulus clarus.

TIn corpore vna conclusio respondetur quæsito affirmatiuè.

Deus est omnino immutabilis probatur triplici ratione, & autoritate. primò tic. Deus est primum ens. ergo actus purus. ergo omnino immutabilis. antecedens probatum fuit in q. secunda. Prima consequentia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia, secunda verò, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. Secundò sic, Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, scilicet subiectum: & quo ad aliquid non. Tertiò sic: Deus est infinitus: ergo non potest se extendere vel peruenire ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda verò, quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid, ad quod prius non pertingebat. autoritas est antiquorum Philosophorum, qui quasi à veritate coacti primum principium immobile fecerunt.

¶ *Super Quæstionis nonæ Artic. secundum.*

INTitulo proprium fuit, vt distinguitur contra communè: immutabilis sumitur negatiuè, vt negat omnem mutabilitatis genus.

¶In corpore articuli, vna est conclusio respondens quæsito affirmatiuè: Solus Deus est omnino immutabilis. hæc conclusio cùm sit exclusiua, habet exponentem affirmatiuam, Deus est omnino immutabilis, probatur in præcedente articulo: & negatiuam, Nihil aliud à Deo est omnino immutabile: cui æquipollet vniuersalis affirmatiua de prædicato finito, seu opposito, scilicet omne aliud à Deo est aliquo modo mutabile. Et propterea in litera hæc vniuersalis affirmatiua probatur primò. Deinde epilogando colligitur probatio motiua exclusiuæ responsiuæ quæstionis. Probatio verò illius vniuersalis affirmatiuæ sit duplicitèr. Primò quo ad vnam communem speciem mutationis. secundò quo ad singulares vniuersi partes secundum diuersas mutationes. Probatur ergo primò, quòd omnis creatura est mutabilis per potentiam in altero, sic: Omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & rursus ex aliquo in nihil. ergo, scilicet antecedens, patet.

QVÆSTIO NONA
De Dei immutabilitate, in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerãdum est de immutabilitate, & æternitate diuina, quæ immutabilitatem consequitur.

¶ Circa immutabilitatẽ verò quæruntur duo.

¶ Primò, vtrum Deus sit omnino immutabilis. ¶ Secundò, vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus sit omnino immutabilis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed ficut dicit August. 4. super Gene. ad literam, Spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locum, ergo Deus est aliquo modo mutabilis.

¶ Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapientia, quòd est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapientia. ergo Deus est mobilis.

¶ Præterea, Appropinquari & elongari, motum significant: huiusmodi autem dicuntur de Deo in Scriptura Iaco. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mala. 3. Ego Deus, & non mutor.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cùm sit primum ens, omnino simplex, & per essentiam infinitus: est simpliciter immutabilis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex præmissis ostenditur Deum esse omnino immutabilem. Primò quidem: quia suprà ostensum est, esse aliquod primum ens, quod Deum dicimus: & quòd huiusmodi primum ens oportet esse purum actum absque permistione alicuius potentiæ, eò quòd potentia simpliciter est posterior actu. Omne autẽ, quod quocunque modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, quòd impossibile est Deum aliquo modo mutari. Secundò, quia omne quod mouetur quantum ad aliquid manet, & quantũ ad aliquid transit: sicut quod mouetur de albedine in nigredinem, manet secundum subiectum, & sic in omni eo quod mouetur attenditur aliqua compositio. Ostensum est autẽ suprà, quòd in Deo nulla est compositio, sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, quòd Deus moueri non potest. Tertiò, quia omne, quod mouetur, motu sito aliquid acquirit & pertingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus autem, cum sit infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis totius esse, nõ potest aliquid acquirere, nec extendere se in aliquid ad quod prius nõ pertingebat. Vnde nullo modo sibi competit motus. Et inde est quòd quidã antiquorũ, quasi ab ipsa veritate coacti, posuerunt primum principium esse immobile.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. ibi loquitur secundum modum, quo Plato dicebat primum mouens mouere seipsum, omnem operationem nominans motum secundum quod etiam ipsum intelligere & velle & amare motus quidam dicitur. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerunt quòd Deus mouet seipsum, non autem secundum quòd motus & mutatio est existentis in potentia: vt nunc loquimur de mutatione & motu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sapientia dicitur mobilis esse similitudinariè, secũdum quod suam similitudinem diffundit vsq; ad vltima rerum: nihil enim esse potest quod non procedat à diuina sapientia per quandam imitationem, sicut à primo principio effectiuo & formali, prout etiam artificiata procedunt à sapientia artificis. Sic igitur inquantum similitudo diuinæ sapientiæ gradatim procedit à supremis, quæ magis participant de eius similitudine vsque ad infima rerum, quæ minus participant, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantum radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dio. c. 1. C. hierarch. dicens, quod omnis processus diuinæ manifestationis venit ad nos à Patre luminum moto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi dicuntur de Deo in Scripturis metaphoricè. Sicut enim dicitur Sol intrare domum vel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur Deus appropinquare ad nos vel recedere à nobis, inquantum percipimus influentiam bonitatis ipsius, vel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum esse immutabile sit Dei proprium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd esse immutabile non sit proprium Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Meta. quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

¶ Præterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquem finem: quod ergo iam pervenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quædam creaturæ iam peruenerunt ad vltimum finem, sicut omnes Beati. Ergo aliquæ creaturæ sunt immobiles.

¶ Præterea, Omne quod est mutabile, est variabile, sed formæ sunt invariabiles: dicitur enim in libro sexto principiorum, quòd forma est simplici & invariabili essentia consistens. ergo non est solius Dei proprium esse immutabile.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. in lib. de Natura boni: Solus Deus immutabilis est: quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt.

CONCLVSIO.

¶ Solus Deus immutabilis est, omnia verò alia aliquo modo mutabilia, vel per potentiam in alio, vel per potentiam in se, vel secundum esse substantiale & accidentale, seu secundum esse accidentale quocunque modo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est omnino immutabilis, omnis autem creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo per potentiam, quæ in ipso est. Alio modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequã essent, non erant posibiles esse per aliquam potentiam creatam, cùm nullum creatum sit æternum, sed per solã potentiam diuinam, inquãtum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quòd res in esse produxit, ita ex voluntate eius dependet, quòd res in esse cõseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quam semper eis esse dando: vnde si suam actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur, vt patet per Augustinum 4. super Gene. ad literã. Sicut igitur in potentia Creatoris fuit, vt res essent antequã essent in seipsis, ita in potentia Creatoris est postquàm sunt in seipsis, vt nõ sint. Sic igitur per potẽtiã, quę est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles inquantũ ab ipso ex nihilo potuerunt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si autem dicatur aliquid mutabile per potentiã in ipso existẽtem, sic etiam aliquo modo omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet activa & passiua. dico autem potentiam passiuam, secundum quam aliquid affici potest suam perfectione, vel inesse, vel in consequendo finem. Si igitur attendatur mutabilitas rei secundum potentiam ad esse, sic non in omnibus creaturis est mutabilitas, sed in illis solùm, in quibus illud quod est possibile in eis potest stare cum non esse. Vnde in corporibus inferioribus est mutabilitas & secundum esse substantiale: quia materia eorum potest esse cum priuatione formæ substantialis ipsorum: & quãtum ad esse accidentale, si subiectum compatiatur secum priuationem accidentis: sicut hoc subiectum homo compatitur secum nõ album, & ideo potest mutari de albo in non album. Si verò sit tale accidens, quod consequatur principia essentialia subiecti, priuatio illius accidentis non potest stare cum subiecto. Vnde subiectum non potest mutari secundum illud accidens, sicut nix non potest fieri nigra. In corporibus verò cælestibus materia non compatitur secum priuationem formæquia forma perficit totam potentialitatem materiæ: & ideo non sunt mutabilia secundum esse substantiale[e], sed secũdum esse locale: quia subiectum compatitur secum priuationem huius loci, vel illius. Substantiæ verò incorporeæ: quia sunt ipsæ formæ subsistentes, quæ tamen se habent ad esse ipsarum sicut potentia ad actum, non compatiuntur secum priuationem huius actus: quia esse consequitur formam, & nihil corrumpitur nisi per hoc, quod amittit formam. Vnde in ipsa forma non est potentia ad non esse: & ideo huiusmodi substantiæ sunt immutabiles & invariabiles secundum esse: & hoc est quod dicit Diony. 10. cap. de Diui. no. quòd substãtiæ intellectuales increatæ mundæ sunt à generatione, & ab omni variatione, sicut incorporales & immateriales: sed tamen remanet in eis duplex mutabilitas: vna secundum quòd sunt in potentia ad finem, & sic est in eis mutabilitas secundum electionem de bono in malum, vt Dam. dicit. Alia secundum locum: inquantum virtute sua finita possunt attingere quædam loca, quæ prius non attingebant: quod de Deo dici non potest, qui sua infinitate omnia loca replet, vt suprà dictum est[e]. Sic igitur in omni creatura est potentia ad mutationem: vel secundum esse substantiale: sicut corpora corruptibilia: vel secundum esse locale tantum, sicut corpora cælestia: vel secundum ordinem ad finem & applicationẽ virtutis ad diuersa, sicut in angelis[e]: & vniuersaliter omnes creaturę communiter sunt mutabiles secundum potentiam Cicantis, in cuius potestate est esse & non esse earum. Vnde, cùm Deus nullo istorum modorum sit mutabilis, proprium eius est omnino immutabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale vel accidentale. De tali enim motu Philosophi tractauerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli boni supra immutabilitatem essendi, quæ competit eis secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina virtute, tamẽ remanet in eis mutabilitas secũdum locum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd formæ dicuntur inuariabiles, quia non possunt esse subiectum variationis: subiiciuntur tamen variationi inquantum subiectum secundum eas variatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt, sic variantur: non enim dicuntur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid estẽ.

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO DECIMA,
De Dei æternitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, quid sit æternitas. ¶ Secundo, vtrum Deus sit æternus. ¶ Tertiò, vtrum esse æternum sit proprium Dei. ¶ Quartò, vtrum æternitas differat ab æuo, & tempore. ¶ Quintò, de differentia æui, & tẽporis. ¶ Sextò, vtrum sit vnum æuum tantum, sicut est vnum tempus & vna æternitas.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum communiter diffiniatur æternitas, quòd est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit cõueniens diffinitio æternitatis, quã Boet. ponit, de Consol. dicens quod æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile enim negatiuè dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum quæ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

¶ Præterea, Æternitas durationem quandam significat duratio autem magis respicit esse quàm vitam. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis vita, sed magis esse.

& non esse, non est prædicatum accidentale, aut extraneum, vt dicitur 10. Meta. sed est substantia vel in substantia. Si necessarium, ergo impossibile non esse. ergo per nullam potentiam potest non esse. Nulla namque potentia potest impossibile. Autoritas est Averrois primo Cæli. com. 124. & 11. Metaphy. com. 41. Algazel quoque dicit possibile esse quod alio non existẽte non est. Repugnat etiã fidei ponere aliquid præter Deũ esse æternum. ergo.

¶ Ad horum euidentiam tria notanda sunt, ex quibus omnia ad hanc materiam spectantia, à quibuscumque obiectis tolluntur. Primò est, quòd magna differentia est inter necessarium & possibile, vt sunt differentiæ entis realis, & vt sunt differentiæ entis veri. Inquantum enim sunt differentiæ entis veri, sumuntur logicè: & constituunt in sola habitudine terminorum, vt patet. Vt autem sunt differentiæ entis per se, quod significat substantiam, quantitatem, &c. vt dicitur quinto & sexto Metaphy. sic sunt conditiones substantiales rerum intrinsecæ ipsis rebus, vt 10 Meta. texi. vlti. dicitur de corruptibili & incorruptibili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili, vt sunt differentiæ reales: & aliud, vt sunt differentiæ habitudinis terminorum, quorũ hoc modo abstrahunt à potẽtia in se, vel in alio: imò ab omni potentia propriè dicta, quoniam inueniuntur in mathematicis secundum nullam verè potentiam, vt dicitur in quinto Meta. cap. de potentia. & in conclusione eiusdem in principio. Illo verò modo attenditur secundum intrinseca rerum. Vnde distinguitur tam necessarium quam possibile, in reale & logicum, ne fiat confusio. Secundum est, quòd potentia in re existens ad non esse, à qua res possibilis dicitur, non potest etiam si fingendi licentia detur, aliter poni quàm secundario: quia scilicet est in re potentia ad aliud esse incompossibile huic esse. quoniam nulla potentia nullúsque appetitus reflectit primo non esse, vt dicitur primo Ethicorum. vnde oportet vt res earum potentia ad aliud esse incompossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cùm cõstet quòd potentia realis ad aliud esse remanet & perficitur in aduentu illius cõsequens necessariò est vt omne, in quo est potẽtia ad non esse, habeat vel sit aliquid potens remanere cum priuatione ejus esse, quod actu habet & ideo in litera octauè dicitur, quòd possibile per potentiam in se, oportet esse istiusmodi, intendens de possibilitate realis. & per oppositum necessarium reale: quod æquipollet immutabili, est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur, quòd aliquid est possibile logicum, quod tamen est necessarium reale. Possibile quidem logicè, quia neutra pars contradictionis de secundo adiacente, implicat contradictionem: puta nec ista, cælum est: nec ista, cælum non est, necessarium verò reale: quia in eo non est potentia ad aliud esse, ac per hoc nec ad priuationem esse quod habet. Et quoniam supponimus quòd quælibet realis omnipotentis Dei: ideo possibilis logicum vocari potest etiam possibile reale, extrinsecè tamen, quia per potentiam in alio. Et propterea in litera, vbi de Deo agitur & rebus, possibile per potentiam in alio dictum est. Tertium est, quòd commune est omni rei diuersæ à Deo, habere non hanc conditionem affirmatiuam propriè loquendo, scilicet ex se non esse, sed habere hanc negatiuam. scilicet non ex se esse: quia ab alio pendet, non solùm in fieri, sed in conseruari: quemadmodum ex non ex se esse illuminatus. Et propter hanc conditionem dicitur, quòd creaturæ sunt ex se nihil, & ex originali natura defectibiles suæ

& quòd possunt non esse, & multa alia quæ omnia ad prædictum sensum sunt reducenda, quoniam dependentiam ab alio in fieri & conseruari tantum ponunt, non potentiam in creatura ad oppositum. His igitur præhabitis dãm patet responsio ad omnia. Ponit enim Sanct. Thom. hic & in secundo contra Gen. c. 10. & 15. & in qdã Potentia. 3. 1. artic. 3. & vbique angelos & corpora cælestia cætia necessitatis realis, possibilia tamen logicè, & per potentiam in alio. & solum Deum omnimodo necessarium. Nec hoc repugnat philosophiæ, aut fidei. Non philosophiæ quidem, vt iam patet. nec etiam philosophi: quoniam æquiuocat de possibili & necessario, vt facile patet inducendo. Di cere autem quòd repugnat fidei, formæ est ignorantiæ: quelis modernorum temporum reputare videtur apud quosdam Parisienses, qui præsumunt sancti Thomas explicium vt sic, rectum habent: sed ipsum fuæ ignorãtiæ relinquimus. Non enim sunt digni aquibus verba fiant in re tam ardua.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum primum.*

Titulus clarus. 6
¶ In corpore quæ- 29
tuor, primò, Modus inueſtigandi diuinam æternitatem. secundò, præsequitur illum, quo ad particulas positas in diffinitione, vt additum, ibi, item ea dicuntur. quarto, applicando ad propositum omnia, respondetur quæsito affirmatiuè, ibidem, sic ergo.

¶ Quo ad primum æternitas cognoscenda est per tempus. probatur quia sic habet ad ipsum vt simplex ad compositum. Æternitas enim, vt patebit, est vnitas: tempus verò, numerus. Ita absque successione, hoc pritio & posterioris, &c. Constat autem, quòd numerus compositus est respectu vnitatis. & similiter prius & posterius eo- 1. dist. 8. q. 1. ar. 1. C
quod fiat absque hac differentiis, 2. ar. 1. C
¶ Quo ad secundum ra- ja. qua. 3. ar. 14. 10.
tio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum. Declaratur. Ratio temporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu. ergo probatur consequentia: quia proportionaliter se habent, sicut tempus ad successionem partis post partem in motu, ita æternitas ad rem extrinsecus hic.

¶ Num æternitatis ratio consistat in apprehensione vniformitatis eius, quod est extra motum.

ADuerte hic, quòd hæc propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis, potest dupliciter exponi quo ad ly in apprehensione. Vno modo, quòd significet illam consistere in apprehendi seu cognosci, ita quod æternitas sit completiue ab anima, sicut de tempore dicitur. Et sic ludicio meo non intelligitur, eo quòd vnitas vniformitatis perennis actu est absque actu animæ: non minus quàm vnitas essentiæ diuinæ. Alio modo, quòd significet idem quod in conceptione obiectiua, qua frequenter vti vocamus rationem: & sic dicitur, ratio æternitatis consistit in apprehensione id est in ratione vniformitatis. Et hic est tenfus litteræ. Sed tamen adhuc potest dupliciter exponi quomam potest intelligi tari formaliter, vel materialiter. Formaliter quidem, ita vt ratio æternitatis sit ipsa vniformitas: Materialiter verò, vt sit vnitas vniformitatis. Et quamuis quidam materialiter hanc litteram interpretandam putent propter verba Sancti Tho. in primo sententiarum, distinctione 19. quæstione 1. articulo primo, vbi dicit, quòd simul prius & posterius motus vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

numerata constituunt tempus, ita permanentia actus vt vna voltate vt habet ratiónem mensuræ, est æternitas, & ex hoc soluras potent omnes obiectiones Auctoris recitatas in 3. dist. 8. Capreolo quia procedunt contra hoc dictú formaliter, & non materialiter intellectú. Ego tamen formaliter hunc text. sicut & cæteri intelligo, motus ea ratione quia nihil cogit ad materialem sensum, tempet enim formalis intellectus relinquit præponere, in talibus æque potest. Scio igitur quòd cùm vniformitas ut species vnitatis, dicit enim vnitatem contractam ad formam. Rem enim vniformem synonyme dicemus esse vnius formæ, addere vnitatem ad vniformitatem est negatio: sicut addere animal homini vnde ut primo sensimus non dicitur quòd vniformitas actus vt vna, sed permanentia actus vt vna. Ac per hoc dicere æternitatem esse vniformitatem, & dicere esse vnitatem, non differunt, nisi quia specialius, perfectius atque melius dicitur vniformitas, melius explicat naturam rei genus proximum quàm remotum. Et propterea merito in hac litera positumb edita melior declaratio posita est. Consitit igitur æternitatis ratio in ratione vniformitatis vt vniformitas rationem mensuræ habet. Patet autem hanc esse mentem litteræ, ex eo quòd excepit apprehensio, id est ratio vniformitatis, proportionaliter apponitur contra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aucoli facilè solvuntur. Consistunt enim in his duobus punctis. Primum est, Vniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quòd mensuratur æternitate: ergo non est formaliter æternitas: tenet consequētia, quia aliud attributum est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur; quia vniformitas opponitur motui, quo ad eius varietatē. ergo. Secundum est, Tempus non est formaliter uniformitas motus: ergo æternitas non est forma liter vniformitas eius quod est extra motum & tenet sequelā ex prioritate huius literæ. Ad

¶Præterea, Totum dicitur quod habet partes. Hoc autem æternitati non cōuenit, cùm sit simplex. Ergo incōueniēter dicitur tota.

¶Præterea, Plures dies non possunt esse simul, nec plura tempora. Sed in æternitate pluraliter dicuntur dies & tempora. dicitur enim Michææ 5. Egressus eius ab initio à diebus æternitatis. & ad Roma 16. capit. Secundum revelationem mysterij temporibus æternis taciti. Ergo æternitas non est tota simul.

¶Præterea, Totum & perfectum sunt idem. posito igitur quòd sit tota, superfluè additur quòd sit perfecta.

¶Præterea, Possessio ad durationem nō pertinet. æternitas autem quædam duratio est. Ergo æternitas non est possessio.

DIFFINITIO.

¶ Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in cognitionem simplicium oportet nos venire per composita, ita in cognitionem æternitatis oportet nos venire per tempus, quod nihil aliud est quam numerus motus secundum prius & posterius. Cùm enim in quolibet motu sit incessio, & vna pars post alteram, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu & semper eodem modo se habet, non est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio temporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehensione vniformitatis eius, quòd est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis. Item ea dicuntur tempore mensurari, quæ principium & finem habent in tempore, vt dicitur in quarto Physicor. & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquē finem. Quod vero est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primò ex hoc, quòd id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens, vt terminus ad vtrunque referatur. Secundò per hoc, quòd ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd simplicia consueuerūt per negationē

¶Quo ad terminū: Res omnino immutabilis caret principio & fine. Probatur: quia caret successione. declaratur: quia mensuratum tempore habet principium & finem in tempore, ex eo quòd omne momentum habet principium & finem.

¶Aduerte hic breuiter, quia hæc ex quarto Physic. sumpta sunt, quòd directè termino præsens est de principio & fine durationis, excepta diffiniri, sicut punctus est cuius pars nō est: quod non ideo est, quòd negatio sit de essentia eorū, sed quia intellectus noster, qui primò apprehendit composita, in cognitionem simplicium pervenire non potest, nisi per remotionem compositionis.

¶Ad secundum dicendum, quòd illud, quod est verè æternum, non solum est ens, sed viuens: & ipsum viuere se extendit quodammodo ad operationem, non autem essentiæ. protensio autem durationis videtur attendi secundum operationem magis quàm secundū esse. vnde & tempus est numerus motus.

¶Ad tertium dicendum, quòd æternitas dicitur tota, non quia habet partes, sed inquantum nihil ei deest.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut Deus, cùm sit incorporeus, nominibus rerum corporalium metaphoricè in Scripturis nominatur: sic æternitas tota simul existens nominibus temporalibus succedaiuis.

¶Ad quintum dicendum, quòd in tempore est duo considerare, scilicet ipsum tempus, quod est successiuum: & nunc tēporis, quod est imperfectum. Dicit ergo tota simul ad removendum tempus, & perfecta ad excludendum nunc temporis.

¶Ad sextum dicendum, q illud, quod possidetur firmiter & quiete habetur. Ad designādam ergo immutabilitatem & indeficientiā æternitatis, vsus est nomine Possessionis.

ARTICVLVS II.

a ¶Virum Deus sit æternus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q Deus non sit æternus. Nihil enim factum potest dici de Deo. Sed æternitas est aliquid factū. Dicit enim Boët. quòd nunc fluens facit tempus: nunc stans facit æternitatem. & Augustin. dicit in libr. 83. quæstionum, quòd Deus est autor æternitatis. Ergo Deus nō est æternus.

¶Præterea, Quod est ante æternitatem, & post æternitatem non mensuratur æternitate. Sed Deus est ante æternitatem (vt dicitur in lib. de causis.) & post æternitatem. dicitur enim Exod. 3. quòd Dominus regnabit in æternum & vltra. Ergo esse æternum non conuenit Deo.

¶Præterea, Aeternitas mensura quædam est. Sed Deo non conuenit esse mensuratum. Ergo non competit ei esse æternum.

¶Præterea. In æternitate non est præsens, præteritum vel futurum, cùm sit tota simul,

¶Aduerte hic, q quia diffinitio processu compositiuo inuestigatur ministrante diuisione, idcirco in litera dixerit, ex parte mensuræ mensuram durationis in mēsuram per modum auferri successiui, & per modum vnitatis immobilis, & exclusa prima quia tempus est, secundam intulit. ex parte verò mensurati distinxit mensuratum in terminis tam principio & fine, & in interminatum vtrinque, & exclusō primo, quia temporale est, intulit secundum. Cùmque hæc in æternitatis diffinitione addita ponantur, conuenienter cōclusa est. Nec officit, quòd omissum est ly perfectis. Tam quia implicitè tactum est ponendo vniformitatēm immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis, cùm non sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

a ¶Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primò directè respondet quæstio affirmatiuè: Deus est maximè æternus. probatur: Deus est maximè immutabilis. ergo est maximè æternus. probatur sequela: quia æternitas consequitur immutabilitatem, sicut tempus motum. Secundò assignatur modus, quo est æternus, ponendo aliam conclusionem, scilicet, Deus est sua æternitas: hoc enim est dicere quòd non est æueus denominatiuè, sed essentialiter. Hanc autem conclusionem primò ostendit eluendere in se quandam singularem Dei excellentiam. Secundò probat. Tertiò declarat. Circa primum æternitas sortitur esse durationis, dicendo quòd Deus est sua æternitas, dicitur quoque quòd est sua duratio, hoc autem, id est rem esse suam durationem, singulare est in Deo nulli siquidē alteri cōuenire in litera dicitur. Probatur deinde simul & cōclusio & singularitas inclusa in ea: Deus est, fuit esse vniformis & nihil aliud à Deo est suum esse, ergo solus est sua duratio, quæ æternitas in eo est. Declaratur postremò à similiquia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas.

¶Circa vim ac sensum probationis secundæ conclusionis aduerte, q res hic sumitur pro substantiis existentibus. cuius tanta est esse propriè loquendo. Ita q nō intēdit litera quòd omnes res aliæ à Deo distinguantur à sua duratione: cùm tempus non distinguatur ab ipsa. sed intendit quòd nulla res quæ est quod est, & quod durat est sua duratio.

duratio. Vis autem rationis consistit in hoc, quòd cùm res esse & duratio ordine quodam se habeant (quoniam duratio non inest rei nisi mediante esse. Non enim res durat nisi ratione sui esse, quia nanque retinetur esse, durat res omnis, & non ob aliud) cùm inquam ita sit, consequens est quòd si alterum extremorum non est idem medio, quod nec sit idem reliquo extremo. Magis enim distant extrema inter se quam à medio. Res autem durans alia à Deo, quæ est vnum extremum, non est idem quod suum esse, vt supponimus. ergo nec est idem quod sua duratio: quæ extremum alterum est.

¶Num æternitas Dei sit formaliter duratio.

Quæstio. 43 43

CIrca eādem probationem dubiū ex Aureolo apud Capreolum in nona distinctione, primi occurrit. impugnat siquidem id, quod implicitè dicitur, quòd æternitas Dei sit formaliter duratio: quia omnis duratio alteri comparata est maior, minor, aut æqualis æternitas non est huiusmodi. probatur: quia non potest intelligi maior se ipsius post vel ante plus durare: ergo omnis duratio maior habet ante vel post: quod repugnat æternitati.

¶Ad hoc breuiter potest dupliciter responderi. Primo negando minorem: & ad probationem dicitur, quòd durationem maiorem includere prius & post in se, cōsingit dupliciter. vno modo formaliter: alio modo virtualiter & eminenter: sicut calor est in sole, & quòd æternitas est maior cæteris, & verificatur de ea durare prius vel post tempus aliquodcunque in se illa præhabet eminenter. Secundò potest responderi negando maiorem proprie loquendo: quoniam comparatio propriè non fit nisi in veris rationis rebus. Aeternitas autem est duratio alterius omnino rationis à tempore. Et hoc secundum se quamvis concepta vt coexistens tempori comparetur etiam à veris illustribus.

¶In responsione ad primum aduerte duo. Primum est, quòd sicut punctum dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere vere causat illam in esse: & propterea non est causa lineæ in esse reali, sed est causa eius in esse cognito, quia facit cognitionem illius in nobis: ita nunc stans dicitur causare æternitatem non in esse reali, sed in esse cognito, quia causat rationem illius in nobis. Et quemadmodum impossibile est punctum moueri, & tamen consimus & dicimus punctum motum, id est si moueretur, causare lineam: ita dato quòd impossibile sit nunc stare, attamen optimè dicimus, nunc stans facit æternitatem, id est, si staret, constitueret æternitatem. Secundum est: quòd hinc patet quàm vanus contra nos fuerit labor rationum Aur. vbi supra ad impugnandum

¶Præterea, Omne necessarium est æternum. Sed multa sunt necessaria, sicut omnia principia demonstrationis: & omnes propositiones demonstratiuæ. ergo non solus Deus est æternus.

¶SED CONTRA est quod dicit Athanasius, Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritussanctus.

CONCLVSIO.

¶Deus immutabilis existens æternus non solum est, sed est sua æternitas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ratio æternitatis consequitur immutabilitatem, sicut ratio temporis consequitur motum, vt ex dictis patet[e]. Vnde cùm Deus sit maximè immutabilis[e], sibi maximè competit esse æternum. Nec solum est æternus, sed est sua æternitas: cum tamen nulla alia res sit sua duratio: quia non est suum esse. Deus autem est suum esse vniforme. Vnde sicut est sua essentia, ita sua æternitas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nunc stans dicitur facere æternitatem secundum nostram apprehensionem. Sicut enim causatur in nobis apprehensio temporis, eo quòd apprehendimus fluxum ipsius nunc, ita causatur in nobis apprehensio æternitatis, inquantum apprehendimus nunc stans. Quòd autem dicit Augustin. quòd Deus est autor æternitatis, intelligitur de æternitate participata. eo enim modo communicat Deus suam æternitatem aliquibus, quo & suam immutabilitatem. ¶Et per hoc patet solutio ad secundum. Nam Deus dicitur esse ante æternitatem, prout participatur à substantiis immaterialibus. Vnde & ibidem dicitur, quòd intelligentia participatur æternitati. Quod dicitur in Exod. Dominus regn. in ætern. & vltra. sciendum quòd æternum accipitur ibi pro seculo: sicut habet alia translatio. Sic igitur dicitur quòd regnabit vltra æternum: quia durat vltra quodcunque seculum, id est vltra quancunque durationem datam. Nihil est enim aliud seculum quàm periodus cuiuslibet rei, vt dicitur in libro primo, de Cælo. Vel dicitur etiam vltra æternum regnare: quia si etiam aliquid aliud semper esset (vt motus cæli secundum quosdam Philosophos) tamē Deus vltra regnat: inquantum eius regnum est totum simul.

¶Ad tertium dicendum, quòd æternitas non est aliud quàm ipse Deus. Vnde non dicitur Deus æternus: quasi sit aliquo modo mensuratus: sed accipitur ibi ratio mensuræ secundum apprehensionem nostram tantùm.

¶Ad quartum dicendum, quòd verba diuersorum temporum attribuuntur Deo, inquantum eius æternitas omnia tempora includit[e]: non quòd ipse varietur per præsens, præteritum, & futurum.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum esse æternum sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd esse æternum sit soli Deo proprium. Dicitur enim Daniel. 12. quòd qui ad iustitiam erudiunt plurimos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Non autem essent plures æternitates, si solus Deus esset æternus. non igitur solus Deus est æternus.

¶Præterea, Matth. 20. dicitur, Ite maledicti in ignem æternum. Non igitur solus Deus est æternus.

hoc dictum Boetij & Sancti Thomæ, quia nunc non potest concipi vt fluens: & ad remouendum nunc à Deo; æquiuocat nanque de nunc: imò supponit non dari nisi nunc temporis: cùm tamen nunc æternitatis sit alterius rationis à nunc temporis. Et ne sibi, vt dictum est, ipsum nunc temporis si staret æternitatem constitueret; sicut punctus si moueretur lineam faceret: quare non opus est sensui obiectiones suas adducere. Et his enim facillimè solvuntur.

a ¶Super Quæstionis undecimæ Articulum tertium.

IN titulo proprium ipsius distinguitur contra commune.

¶In corpore duæ conclusiones. Prima est, Aeternitas verè & propriè est in solo Deo. Probatur: Solus Deus est omnino immutabilis. ergo solus Deus est verè & propriè æternus. tenet sequela: quia æternitas immutabilitatem consequitur. Secunda est, Aeternitas participatiuè indeitur in aliis. probatur. Immutabilitas participatur quadrupliciter ab aliis. ergo æternitas tenet sequela: quia inquantum aliqua sunt immutabilia iuramtum sunt æterna. antecedens declaratur secundum quatuor gradus immutabilitatis. Primus est secundum diuumitatem: & in hoc sunt elementa corruptibilia secundum partes & non secundum totum, quamuis in litera præponitur ordine naturæ, numerentur in gradus. tertius est secundum incorruptibilitatem substantialem simplicium & in hoc sunt cælestia & angeli. Quartus est secundum immutabilitatem operationis eiusdem numero omnino, & in hoc sunt beati vt sic.

¶In responsione ad rertium, si nescis inuitie, quomodo intelligatur quòd necessarium significat quendam veritatis modum, memento secundi libri Perthermenias, vbi de modalibus agitur: & videbis necessarium in actu significato modum compositionis, in qua sola est veritas addere supra propositionem. Et sic intelliges necessarium in actu exercito: cuius argumentum hoc meminit, modum compositionis verè ut exercitā quo necessaria dicuntur, & principia & conclusiones demonstrationum.

a ¶Super Quæstionis decimæ Articulum quartum.

IN titulo aliud realiter.

¶In corpore quinque. primò obiicit quòd dubium in hoc quæsito sit non quæsitum, sed tantum aliter aliis inter hæc, scilicet propter habere principium & finem, & non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertiò improbatur: quia hoc est per accidens. Probatur quia hæc differentia sublata, remaneret alia à Bos. posita, scilicet per esse totum simul, & esse successivum. Quartò saluatur improbata opinio secundum duplicem sensum, scilicet intelligendo illam differentiam quo ad mensurata, vel de principio & fine in potentia. Quintò respondetur quæstio inquantum dubitabile est: vna conclusione complectitur quodammodo omnia dicta, & est prima. Inter æternitatem & tempus per se primò differentia est per esse totum simul. & non esse huiusmodi. Ita quòd reliqua hanc consequuntur, & relinquitur ex dictis nota.

Annota. ¶ Aduerte hic quòd opinio recitata in litera tres sensus habere potest, primò, de habere principium & finem in seipsa mensura, in actu tamen, secundò, in mensuratis similiter in actu, tertio, in potentia, in seipsa tamen mensura. Et quia cum aliqua differentia de aliquo assignatur, intelligitur quòd illa differentia insit illi in seipso. Et ructus cum absolutè dicimus principium aut finem, intelligitur in actu. ideo primus sensus absolutè improbatus est. secundus verò & tertius qui possunt exponendo suffarri: deinde appositi vt verè sunt. Sed quoniam non radicalem differentiam, sed secundariam tangebant, ideo vltimò respondendo radicem posuit. Omnia in litera clarè patent.

Mouua. ¶ Circa illud dictum in secundo sensu, scilicet quòd motus cæli si esset æternus non mensuraretur tempore secundum totum, sed secundum partes: dubium occurrit ex Scoto in secundo. distin. secunda. q. tertia. Sed quia hoc spectat ad quartum Physicorum in textu 117. Ideo hic vbi non ex proposito tangitur omittatur. Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tactam in responsione ad secundum, quum tractetur in eodem quarto à textu 103. vsque ad textum 108. ibidem Deo dante tractabitur. & de his est quæstio specialis.

Anun. ¶ In responsione ad tertium est dubium circa illud dictum, scilicet quòd esse rerum generabilium mensuretur tempore. Arguit enim contra illud Scot. in secundo. dist. secunda. q. quarta, volens quòd absolutè mensuretur æuo. Sed quia in sequenti articulo notificanda est, & eodem vtitur Scot. argumento contra hoc & contra mensuram operationis angelicæ: ideirco vsque in sequentem differatur articulum.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quintum.*

Obiect. Tvlius clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primò respondet quid in hoc quæsito clarum quidve ambiguum, secundò tractat quandam opinionem, tertiò aliam, quartò propriam respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum clarum est, æuum medium esse inter æternitatem & tempus: ambiguum quamodo est medium propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secundum. Primò ponitur opinio dicens, mediationem attendi penes habere principium & finem. Secundò improbatur quia mediatio hæc est per accidens, vt patet si æuiterna produkta essent ab æterno.

¶ Quo ad tertium. Primò ponitur secunda opinio dicens, mediationem attendi penes carere innouatione & veteratione: & tamen habere prius & posterius, quatenus in primo conueniat cum æternitate: & in secundo cum tempore. Secundò improbatur dupliciter, iuxta duplicem intellectum, quem habere poterit, scilicet vel referendo vtranque conditionem ad ipsum æuum, vel referendo secundam ad æuum, & primam ad æuiternum mensuratum æuo. Contra primum sensum arguit sic, Prius & posterius secundum durationem non potest esse simul: ergo recedente priore de nouo adurnit posterius, ergo si in æuo est prius & posterius, erit innouatio & inueteratio. Contra secundum sic, æuiternum, nec est innouabile, nec inueterabile, ergo est intransmutabile, ergo mensura eius caret priore & posteriore. Antecedens est manifestum. Tertia est affirmativa, Operationes angeli non mensurantur æuo. Tertia est affirmativa, Visio beata in angelis mensuratur æuitate participata. Et hæ omnes habentur in hac responsione ad primum, vt patet in litera. Quarta verò etiam affirmativa est, esse rerum generabilium mensuratur tempore: hanc etiam in responsione ad vltimum arguendi præcedentis & in corpore huius positæ est, cum dictum est, quod tam id, quod in tantum ratione consistit, id est motus, quàm id, quodmin rationi subiicitur, quod experimur esse successiuum esse substantiale, tempore mensuratur. Arguit ergo primò in 2. sent. distinct. 2. quæstio 4. contra secundam propositionem, probando illius contradictoriam, quam tenet vt verum, scilicet operationes angeli non mensurantur æuo tripliciter. Primo sic. Esse & operatio angeli habent vniformem modum manendi dum manent: ergo habent mensuram eiusdem rationis. Antecedens patet, quoniam habent mensuram eiusdem rationis cum indefectibilem mensurat. Et præterea tanto esse substantiale tanto magis est impossibile esse motum. & operationes Angelicas. &c. secundum se mensuratas æuo, & tota vadit eius ratio. Quæcunque vsque modo habent mensuram eiusdem rationis, dum manent, dum manent; habent mensuram eiusdem rationis. In præsenti autem litera distinguuntur mensuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et verè sic. est quantum mensura durationis est verificativa naturalis durationis rei secundum se absoluta finalis effect. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur. Iaquot de mutabili vel immutabili propriè, id est ex intrinseco: quoniam ex extrinsecis mutabilitate tandem pender naturalis duratio rei. Nihil enim refert ad naturalem durationem rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an non, sed solum an in ipsa sit vnde possit efficere, an non, & in hoc extrahit manifestè Scot. dicens, nec aliquando non esse, nec potest non esse per propriam potentiam variat meniuesto rei. Et fundamentum eius est valde debile, scilicet quia fiat anglus annihilandus effect, nil minus mensuraretur æuo. Cognes enim quòd naturaliter non fore aliquando, & similiter potest naturaliter non esse variare naturam rei: quia corruptibile & incorruptibile, vt dicitur 10. Metaphy. sunt substantia aut in substantia: variant inquam plateam genericè, adeo vt nihil sit eis vniuocum. ergo nec propria mensura est eadem. Et ex hoc prouenit, quòd annihilandus angelus mensuratur æuo quia scitur annihilatio non prouenit ex natura eius, sed ab extraneo. ipse enim quantum est ex se semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem æternitate mensurari, immutabilem autem simpliciter & mutabilem secundum quid æuo, mutabilem autem simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamen accidentaliter, æuo mensuratur. Operationes verò eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, æuo mensurari nequeunt. Æuo namque mensurantur æuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est, nullum autem naturaliter mutabile est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scotticum, distinguenda primò est proportio illa: quoniam si in tenta compositio, est falsissima, quoniam, vt dicitur in primo Perihet. vnumquodque necesse est esse dum est: & in omnia momenta dum manet habent vnum formem modum essendi, quia sunt necessariò: & tamen non habent eundem mensuram. Nec ad hunc sensum argutus facit illam, sed absolutè sua in sensu diuiso, & tunc dicitur, quòd modus manendi est ambiguè dicere distinguibilis, scilicet vel penes necessarium & possibile, vel penes permanens & successiuum, vel penes defectibile & indefectibile: & quocunque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mensura, sed alia est mensura necessarij omnino, vt Dei, & alia necessarij simpliciter: possibilis autem secundum quid, vt sunt reliqua incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia non mensurantur, vna mensura, quoniam quædam tempore coæuiunt. & quædam tempore differto, vt dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mensura, vt patet de sole: ideo non omne defectibile vnica mensura certificatur. Et his autem simplicibus patet responsio ad modos compositos: puta permanens defectibile, & similes. Ad formam ergo propositionis dicendum est, quòd habere vniformem modum manendi intrinsecum rei & per se pertinet ad perfectionem naturalem durationis rei, sed non vniformis seu vniformem mensuræ durationis, & non absolutè habere vel formem modum manendi & idem falsum est consequentiæ. Et hæc est vna pars.

¶ Ad secundum negatur antecedens, vt patet in litera, nec est verè quòd Augustinus dicat illud nisi in sensu inferius manifestando, accipiendo scilicet æuum pro æternitate participata.

¶ Ad tertium negatur antecedens pro secunda parte, quia operatio angeli mensuratur tunc temporis non continui, sed diuersi.

¶ *Num operationes angeli mensurentur tempore.*

Contra primam partem positionem, scilicet angeli mensurantur tempore, arguit Scot. ibidem. sed quoniam argumenta sua militant contra tenentes eas mensurari tempore differento, quod sit differentum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu differto, qui nihil aliud est quàm successio operationis spiritualis ad aliam operationem spiritualem, quales sunt duæ intellectiones sine phantasmate omnino, numerus autem de præcedamento quantitatis sequitur diuisionem continui oportet vt tempus hoc sit numerus transcendens compositum ex virtualibus transcendentibus. sicut in quam sic est, vnum tantum ex 3. toto aduentum afferendum censui, scilicet quòd nouitas mutua composita sine successione, oportet etiam multiplicari tempora non solum in planibus, sed in eodem respectu actuum intellectiua & voluntatis, &c. hæc autem videntur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicandi tempus in continuum & differtum: propter spirituales operationes fideles diuersum spiritualium caretent enim aliter proportionatis mensuris. Illæ enim cum sint immediatè sibi inuicem succedentes & instantaneæ secundum se, quia quælibet est tota simul, eis unitur manifestè prima tempus continuum & eius instantia: ad æuiternum excellentiam non attingunt, quia corruptibiles materialiter sunt. Oportet ergo vt sine propria mensura remaneant tam nobilia entia, aut tempus differtè ponere cuius instantibus operationes ipsæ in se mensurentur. Hæc enim sunt ipse motus felicitatis angelorum cuius numerus est tempus, per quod dicit Augustinus mouere Deum aut in eodem, iudicio meo NO est necessaria nisi materialiter numerabilis sed formem modum manendi & idem falsum est consequentiæ. Et hæc est vna pars. tempus continuum quo nostra mensurantur, materialiter multiplicatur in omnibus huius mobilibus & æuum in omnibus æuiternis. Consequum namque eatinus, vt sicut omnia æuiterna simplicissimo æuo inassignantur, quod solum est æuum formaliter, ita omnis operatio huiusmodi duplicissima operatione sit in simplicissimo nunc illius mensuretur & similiter omnis successio operationis simplicit sima successione. Talis autem operatio & successio est ea, quæ in primo operante temporaliter inueniuntur quum constat esse tuptenuum angelum, in quo, vt dicitur, est etiam æuum. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter primæ & simplices iores operationibus voluntatis, erit vnum tempus eminens huiusmodi tempus ralium, quod est primò mensura operationum succedentium in intellectu primo angelico & ex consequenti & extrinsecè mensura cæterarum operationum tam sua rum quam aliorum spiritualium. Cum his tamen (vt dictum est) stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus intra numerum, mensuratum operum: sed quòd vnum & multa, quæ consummentur eius, multiplicantur cum tobus ipsis. Dixi autem quasi materialiter quia non oportet quòd omnino vniuocè saluetur proprietas temporum nostrorum ad tempus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum: sed sat est si est quasi talis.

¶ *Num beata visio in angelo mensuretur æternitate participata.*

Contra tertiam verò propositionem, scilicet operatio beata mensuretur æternitate participata, arguit Idem in 4. dist. 49. q. 6. Operatio beata non est immutabilior æuiterno: ergo non mensuratur æternitate, sed æuo. Consequentia notatur. Et antecedens probatur. Tum quia operato beata est simpliciter minus mobilis quam substantia angeli beatificantis: substantia est nobilior accidente. Tum quia perfectio ipsius operationis beatæ non est immutabilior substantia studiem operationisquoniam id quod inest alicui per accidens, non est immobilius eo quod inest ei se. Cōstat autē quòd substantia operationis mensurant æuo, ergo.

Quæstio. ueritatem & permanentia attenditur elongatio ab æternitate ergo mutatio aut mutationis subiectum maximè recedit ab ipso. ergo medium est immutabile, mutationi tamen annexum actu vel potentia. Patet secunda sequela, quia mutatio permanentiæ opponitur diuidit: & æternitas ipsa nec mutatio est, nec mutationem quouis modo secum comparitur. vltima autem cum cæteris clarè patet.

¶ *Num operationes angeli mensurentur æuo.*

Quæstio. ¶ Nt responsione ad primum aduerte, quòd Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmativa, Operationes angeli non durant in tempore. Secunda est negativa virtualiter inclusa in præcedente, Operationes angeli non mensurantur æuo. Tertia est affirmativa, Visio beata in angelis mensuratur æuitate participata. Et hæ omnes habentur in hac responsione ad primum, vt patet in litera. Quarta verò etiam affirmativa est, esse rerum generabilium mensuratur tempore: hanc etiam in responsione ad vltimum arguendi præcedentis & in corpore huius positæ est, cum dictum est, quod tam id, quod in tantum ratione consistit, id est motus, quàm id, quodmin rationi subiicitur, quod experimur esse successiuum esse substantiale, tempore mensuratur. Arguit ergo primò in 2. sent. distinct. 2. quæstio 4. contra secundam propositionem, probando illius contradictoriam, quam tenet vt verum, scilicet operationes angeli non mensurantur æuo tripliciter. Primo sic. Esse & operatio angeli habent vniformem modum manendi dum manent: ergo habent mensuram eiusdem rationis. Antecedens patet, quoniam habent mensuram eiusdem rationis cum indefectibilem mensurat. Et præterea tanto esse substantiale tanto magis est impossibile esse motum. & operationes Angelicas. &c. secundum se mensuratas æuo, & tota vadit eius ratio. Quæcunque vsque modo habent mensuram eiusdem rationis, dum manent, dum manent; habent mensuram eiusdem rationis. In præsenti autem litera distinguuntur mensuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et verè sic. est quantum mensura durationis est verificativa naturalis durationis rei secundum se absoluta finalis effect. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur. Iaquot de mutabili vel immutabili propriè, id est ex intrinseco: quoniam ex extrinsecis mutabilitate tandem pender naturalis duratio rei. Nihil enim refert ad naturalem durationem rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an non, sed solum an in ipsa sit vnde possit efficere, an non, & in hoc extrahit manifestè Scot. dicens, nec aliquando non esse, nec potest non esse per propriam potentiam variat meniuesto rei. Et fundamentum eius est valde debile, scilicet quia fiat anglus annihilandus effect, nil minus mensuraretur æuo. Cognes enim quòd naturaliter non fore aliquando, & similiter potest naturaliter non esse variare naturam rei: quia corruptibile & incorruptibile, vt dicitur 10. Metaphy. sunt substantia aut in substantia: variant inquam plateam genericè, adeo vt nihil sit eis vniuocum. ergo nec propria mensura est eadem. Et ex hoc prouenit, quòd annihilandus angelus mensuratur æuo quia scitur annihilatio non prouenit ex natura eius, sed ab extraneo. ipse enim quantum est ex se semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem æternitate mensurari, immutabilem autem simpliciter & mutabilem secundum quid æuo, mutabilem autem simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamen accidentaliter, æuo mensuratur. Operationes verò eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, æuo mensurari nequeunt. Æuo namque mensurantur æuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est, nullum autem naturaliter mutabile est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scotticum, distinguenda primò est proportio illa: quoniam si in tenta compositio, est falsissima, quoniam, vt dicitur in primo Perihet. vnumquodque necesse est esse dum est: & in omnia momenta dum manet habent vnum formem modum essendi, quia sunt necessariò: & tamen non habent eundem mensuram. Nec ad hunc sensum argutus facit illam, sed absolutè sua in sensu diuiso, & tunc dicitur, quòd modus manendi est ambiguè dicere distinguibilis, scilicet vel penes necessarium & possibile, vel penes permanens & successiuum, vel penes defectibile & indefectibile: & quocunque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mensura, sed alia est mensura necessarij omnino, vt Dei, & alia necessarij simpliciter: possibilis autem secundum quid, vt sunt reliqua incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia non mensurantur, vna mensura, quoniam quædam tempore coæuiunt. & quædam tempore differto, vt dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mensura, vt patet de sole: ideo non omne defectibile vnica mensura certificatur. Et his autem simplicibus patet responsio ad modos compositos: puta permanens defectibile, & similes. Ad formam ergo propositionis dicendum est, quòd habere vniformem modum manendi intrinsecum rei & per se pertinet ad perfectionem naturalem durationis rei, sed non vniformis seu vniformem mensuræ durationis, & non absolutè habere vel formem modum manendi & idem falsum est consequentiæ. Et hæc est vna pars.

¶ Ad secundum negatur antecedens, vt patet in litera, nec est verè quòd Augustinus dicat illud nisi in sensu inferius manifestando, accipiendo scilicet æuum pro æternitate participata.

¶ Ad tertium negatur antecedens pro secunda parte, quia operatio angeli mensuratur tunc temporis non continui, sed diuersi.

¶ *Num operationes angeli mensurentur tempore.*

Quæstio. Contra primam partem positionem, scilicet angeli mensurantur tempore, arguit Scot. ibidem. sed quoniam argumenta sua militant contra tenentes eas mensurari tempore differento, quod sit differentum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu differto, qui nihil aliud est quàm successio operationis spiritualis ad aliam operationem spiritualem, quales sunt duæ intellectiones sine phantasmate omnino, numerus autem de præcedamento quantitatis sequitur diuisionem continui oportet vt tempus hoc sit numerus transcendens compositum ex virtualibus transcendentibus. sicut in quam sic est, vnum tantum ex 3. toto aduentum afferendum censui, scilicet quòd nouitas mutua composita sine successione, oportet etiam multiplicari tempora non solum in planibus, sed in eodem respectu actuum intellectiua & voluntatis, &c. hæc autem videntur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicandi tempus in continuum & differtum: propter spirituales operationes fideles diuersum spiritualium caretent enim aliter proportionatis mensuris. Illæ enim cum sint immediatè sibi inuicem succedentes & instantaneæ secundum se, quia quælibet est tota simul, eis unitur manifestè prima tempus continuum & eius instantia: ad æuiternum excellentiam non attingunt, quia corruptibiles materialiter sunt. Oportet ergo vt sine propria mensura remaneant tam nobilia entia, aut tempus differtè ponere cuius instantibus operationes ipsæ in se mensurentur. Hæc enim sunt ipse motus felicitatis angelorum cuius numerus est tempus, per quod dicit Augustinus mouere Deum aut in eodem, iudicio meo NO est necessaria nisi materialiter numerabilis sed formem modum manendi & idem falsum est consequentiæ. Et hæc est vna pars. tempus continuum quo nostra mensurantur, materialiter multiplicatur in omnibus huius mobilibus & æuum in omnibus æuiternis. Consequum namque eatinus, vt sicut omnia æuiterna simplicissimo æuo inassignantur, quod solum est æuum formaliter, ita omnis operatio huiusmodi duplicissima operatione sit in simplicissimo nunc illius mensuretur & similiter omnis successio operationis sit in simplicissima successione. Talis autem operatio & successio est ea, quæ in primo operante temporaliter inueniuntur quum constat esse tuptenuum angelum, in quo, vt dicitur, est etiam æuum. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter primæ & simplices iores operationibus voluntatis, erit vnum tempus eminens huiusmodi tempus ralium, quod est primò mensura operationum succedentium in intellectu primo angelico & ex consequenti & extrinsecè mensura cæterarum operationum tam sua rum quam aliorum spiritualium. Cum his tamen (vt dictum est) stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus intra numerum, mensuratum operum: sed quòd vnum & multa, quæ consummentur eius, multiplicantur cum tobus ipsis. Dixi autem quasi materialiter quia non oportet quòd omnino vniuocè saluetur proprietas temporum nostrorum ad tempus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum: sed sat est si est quasi talis.

¶ *Num beata visio in angelo mensuretur æternitate participata.*

Quæstio. Contra tertiam verò propositionem, scilicet operatio beata mensuretur æternitate participata, arguit Idem in 4. dist. 49. q. 6. Operatio beata non est immutabilior æuiterno: ergo non mensuratur æternitate, sed æuo. Consequentia notatur. Et antecedens probatur. Tum quia operato beata est simpliciter minus mobilis quam substantia angeli beatificantis: substantia est nobilior accidente. Tum quia perfectio ipsius operationis beatæ non est immutabilior substantia studiem operationisquoniam id quod inest alicui per accidens, non est immobilius eo quod inest ei se. Cōstat autē quòd substantia operationis mensurant æuo, ergo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Præterea, Æternum vt distinguitur contra æuiternum, non solùm est totum simul, sed est indefectibile cuius potentia ad non esse: sed nullum creatum est huiusmodi, ergo.

¶Ad euidentiã huius difficultatis scito, quòd quamuis æuũ nihil aliud sit, quàm æternitatis participatio, distinguitur tamen à 2. Tho. hic & in 3. contra Gen. cap. 15. & in 4. Sentent. 49. q.1. articul. 1. q.1. æternitas participata ab æuo: tion sicut perfectum à minus perfecto in eadem specie, sed sicut perfectius à minus perfecto diuersorum ordinum. Æternitas quippe cum sit propria mensura diuini esse, participata æternitas conequãter est propria mensura esse diuini ordinis. Esse autem diuini ordinis dico, quod possibile est conuenire alicui creaturæ, cuiuscunque creaturæ fuerit, sed non conuenit de quolibet quæst. 12. latior est sermo. Æuum autem est mensura esse immutabiliter quidem, sed naturaliter ordinis. Et hæc est per se primo differentia inter æuiternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & alia differentiæ fluunt, & omnes difficultates soluuntur.

Quia enim operatio beatæ diuinæ est ordinis, ideo æternitate dicitur mensurari participative. Hinc etiam oritur vis conclusionis impugnatæ à Scot. scilicet, Intellectus creatus non potest ex se in operationem beatam, ergo mensuratur æternitate. Ex primo inquidem antecedente sequitur, ergo diuini est ordinis: & post, ergo mensuratur æternitate.

¶Vnde ad primam rationem Scot. negatur antecedens: quoniam operatio beata, dato, quod ipsa in se non esset immutabilior æuiterno: est tamen immutabilioris ordinis: quia diuini; & proportio dicitur, est immutabilior secundum suum genus. Dixi autem, dato quòd non sit, &c. quia minor mutatio sufficit ad non esse operationis beatæ quàm substantiæ angeli, quia hæc exigit annihilationem, illa non. Est & rursus immutabilior, quia plura mutabilia continet vniuersaliter, vna liquidem visio beata absque omni mutatione continet visiones omnium inperantium ad vniuersum eminenter. Nullum autem æuiternum ad hanc immutabilitatem attendere potest.

¶Ad probationem autem primam dicitur, quòd sicut actus est simpliciter nobilior potentia: & tamen substantia est simpliciter nobilior accidentis: & ratione primi actus intelligendi est nobilior materia prima, ratione secundi econtra. Ita præsupposito, & hæc est vera, quod substantia est nobilior accidente. Et similiter hæc, quòd esse diuini ordinis est nobilius esse naturalis: & propterea vtunque est verum in diuersis ordinibus. Substantia quippe angeli est nobilior secundum esse naturæ, operatio autem beata secundum excellentiam dignitatis. Et si propriè loqui velimus, æquinoce comparari videntur.

¶Ad secundam autem per hoc non negatur, quòd substantia operationis beatæ mensuretur æuo, substantia enim operationis & eius perfectio vna res numero sunt & eadem mensuratum mensura, vnde non solùm beatitudo operationis, sed ipsa operatio beata mensuratur æternitate participata. Falsum quoque est quòd perfectio non sit immutabilior substantia operationis si finis perficiens. Omne beatitudinis est, in instanti temporis diuersi mensuretur. Perfectio autẽ Deitatis mensuram æternitatis adducit: non eo modo quo accidens superinducitur, sed eo potius modo quo differentia generi adueniens naturam affert specificam. Et propterea non valet probatio in oppositum de Deo quod inest per accidens. constat enim quòd natura generica aut quasi generica secundum se non talis aut tanta perfectionis ex perfectione differentiæ aduenientis quæ tamen generi accidere congreditur, perfectionem tantam ac talem assequitur, ita quòd vnum est perfectum sit, & sic est in proposito.

¶Ad secundam autem obiectionem principaliter dicitur, quòd propriè loquendo beatus vt sic, caret potentia ad non esse beatum: sicut calamus caret potentia ad non esse rotundũ. Quemadmodum enim materia prima si recipere formam vnam, æquinaliter omnibus formis generabilium & corruptibilium, careret potentia ad non esse illius formæ: hanc intellectus habens actum beatum caret potentia ad non esse illius actus. Actus enim ille est omnium bonorum non aggregatione, sed totalitate perfectus & ideo beat, ac immutabilem beatum reddit. Extensa autem vocabulo, vt Argumenta vtitur, vocando potentiam non esse potens ad esse omnino non, nulla ad hoc ille, non autem per participationem, fed sic est vt distinguatur contra existentiam diuersitate ordinis: quia illud scilicet est ordinis æterni per essentiam, illud verò naturæ.

¶Num esse eorum generabilium mensuretur tempore.

Quæstio. CIrca quartam propositionem arguit Scotus in secundo vbi suprà non aliter contra primam, scilicet esse substantiale habet eundem manendi modum, quandiu est, quam habet autem rum quia successionem caret, &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter respondere quam superius. Non enim penes habere illo modo successiuo vel extrinsecum distinguuntur mensuræ, sed penes mobilitatem & immobilitatem, vt dictum est. Sed aduerte hic, quòd Scotus videtur ibidem velle, quòd esse substantiale habeat eundem manendi modum, quem habet tempus, scilicet quia nec est mensura non tamen motus, sed etiã quietis. Hoc autem videtur esse falsum, quia licet substantia bonis absolute mensuretur æuo: quies autem eius tempore: non tamen aliud ex illis requiritur ratione, sed hæc responsio non est sufficiens

cuasio, quoniam tempus comprobatur in litera, mensurare non solùm quietem sed rem quiescentem quamcunque eadem quæstione est mobile: omne autem mobile secundum quod mutabile mensuratur tempore. Cui stat autem quod secundum substantiam nos simus mutabiles, ergo secundum substantiã temporalis. Et ita vis rationis in hoc, Motus & quies substantialiter accepti, id est mutatio substantialis, & quies substantialis non solum in actu, sed in potentia mensurantur tempore, ergo esse substantiale nostrum mensuratur tempore. Antecedens patet ex eo, quòd actus & potentia ad eiusdem ordinis mensuram spectant, vt ex primo Cæli. & 4. Physicorum constat quamuis autem ex eo, quod potentia talis, substantialis est, vt 10. Metaphy. dicitur.

¶Num æuum sit totum simul.

IN responsione ad secundum occurrit dubium circa illam propositionem, æuum est totum simul. Impugnatur siquidẽ ab illa opinione refutata in litera sic: Aeuum continuè fit à Deo, ac per hoc potest deficere ab esse, & consequenter potest annihilari: ergo igitur non est totum simul. Et habes in Scoto & in Capreolo in 2. dist. 2. q. 1.

¶Ad hæc facilè patet responsio ex dictis æuum enim, siue æuiternum non continuè fit propriè loquendo, sed conseruatur à Deo. Nec potest deficere ab esse ex intrinseco, sed Deus potest ipsum annihilare. Et propterea non sequitur, ergo non est totum simul. Si enim posset ex intrinseco esse plus, aut minus, aut præcisè tantum secundum durationem, tunc non esset totũ simul, sed ex eo quod Deus potest, non sequitur hoc in natura æui, seu æuiterni. Natura enim ista nihil est mentienda secundum vires diuinas, sed propriæ. In casu autem annihilationis & recreationis dicitur quòd esset fore, esse infinitum mensurantium creationem, annihilationem, & recreationem, & non ipsius æui. Instans enim illa nihil æui sunt, sed sunt partes temporis diuersi, cuius iam meminimus. Idem enim esset tunc indicium de illo angelo, sicut esset de duobus angelis: quorum vnus prius altero crearetur, vtitur enim æuo tunc illo vnus quasi duo.

¶In responsione ad tertium, aduerte quod ibi distinguitur esse angeli dupliciter: vno modo absolutè, & sic non habet præteritum, nec futurum, sed tantum, quia illimitatæ potentiæ, & potest non esse per potentiam suam absolutam. Alio modo vt coexistens differentiis temporis realis vel imaginarij, & habet præteritum & futurum, & sic dicimus quòd fuit & quòd erit, & sic secundum futurum subditur illimitatæ potentiæ, non secundum præteritum. Quia supponitur impossibile, vt in litera dicitur. Et nota quòd auctoritas Hieronymi ad Marcellan. Solus Deus non habet præteritum & futurum, & similiter Augustin. Præterea si stat, est æternitas, & similes, intelliguntur secundum se, & omnia quæ in eis sunt. Angelus enim secundum affectiones habet præteritum & futurum, similiter æuum: patet ratio, quia non stat, vt in præcedenti articulo dictum est.

a ¶Super Quæstionis decimæ Articulum sextum.

IN titulo vnum numero.

¶In corpore 4. Primò ponuntur opiniones diuersæ de quæstio. Secundò primitur via discurendi quæ opinio sit verior: & dicitur quòd ex causa vnitatis temporis est procedendũ & probatur, quia in cognitione spiritualiũ per corporalia peruenimus. Tertiò ipsam via ingreditur, vbi quatuor opiniones de causa vnitatis temporis afferuntur. Prima ex vnitate numeri. Secunda ex vnitate principij. Tertia ex vnitate primi subiecti, scilicet materiæ primæ. Quarta ex vnitate primi motus. Et prima quidem reprobatur sic, Tẽpus non est numerus absolutè, sed numeratus in motu: scilicet continuo: ergo nõ ex vnitate numeri est vna. Secunda verò & tertia simul sic, Tempus est vnum simpliciter, ergo non est vnum principio. & subiecto remoto tantum, tenet sequela: quia vnum subiectum vel principio sunt vnum secundum quid. Quarta autẽ probatur sic, Primus motus est simplicissimus, ergo mensura cæterorum, ergo comparatur ad reliqua non solum vt mensuratum ad mensurum, sed vt subiectum ad accidens: ergo ex eius vnitate est tempus vnum, consequentia prima probatur ex 10. Metaphy. Aliæ verò reliquuntur per remotæ, quoniã conflar, quòd quantitas primo mensurata est ipsum mensura continuus, cæterum verò separata. Et propterea non multiplicatur ad multiplicationem cæterorum, sed primi tantum, sicut vnitas salues accidens multiplicantur ad multiplicationem subiecti. cũm ergo primum non multiplicatur: ergo nec mensura, vt in proposito. Quarto principaliter ista assignata via ad quæstiõis responsionem indicit, iuxta duas opiniones de angelis duas cõclusiones ponens. Altera est, Æuua sunt multa, probatur, prima manifesta sunt multiplicata: ergo. Altera est, Aeuum est vnum tantum, probatur, primum æuiternum est vnum tantum: ergo. Antecedentia sunt ipsæ opiniones diuersæ, consequentiæ fundantur super processu facto de vnitate temporis cuius radix fundamentum multiplicatur ad multiplicationem primi mensurati. & quoniam ex hoc non habetur responsio ad quæstionem certa, ideo subdicit tenendam esse duas conclusiones. Quia probabiliter est illius opinio, vt infrà tactum est, & sic damnationem. Quia probabiliter est illius opinio, vt infrà tactum est, & sic conclusio reprobatur est, Æuum est tantùm vnum.

¶Aduerte hic, quòd sicut quilibet motus habet proprium prius & posterius, ita exempli, ita etiam habet proprium numerum numerantium illorum, & consequenter proprium tempus: sed quoniam non existit vnus motus numerus est cæterorum omnium motuum ex natura sua, sed tantùm numerus primi motus propter eius simplicitatem maximam: ideo solus primi motus numerus temporis complete rationem habet. Et propterea tempus est vnum numero formaliter completèque sumptum: & sunt multa tempora quasi materialiter seu incompletè. Et simile est iudicium de æuo. Eodem enim modo est vnum & multa. Vnum autem æuum tit accidens, aut esse, aut essentia æuiterni, in quæstione specialiquærendum est, Metaphysici quippe negotij hoc est.

¶Num primum æuiternum mensuretur æuo: & vnum æuiternum mensuretur per alterum extrinsecè.

Quæstio. CIrca ea, quæ his dependentia sunt, complura sunt dubia. Primò namque Sco. in 2. dist. 2. & 9. reprehendit quòd primum æuiternum mẽsuretur æuo, quamuis ipsum primum sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratione. Mensura ex natura rei est notior ex natura res mensurata: sed nihil est in primo æuiterno notius ipsa substantia æuiterni. ergo nihil est in eo quod habeat rationem mensuræ substantiæ eius. Deinde randus autem reprehendit mensurationem extrinsecam vnius æuiterni per aliud æuiternum tripliciter. Primò sic Illud cuius duratio est certior ex propria ratione quàm ex comparatione ad extrinsecum non mensuratur secundum durationem per extrinsecum: sed æuiternum est huiusmodi. probatur: quia propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundò, Duratio infinita non est mensurabilis: ergo. Tertiò, Non quantum non est mensurabile. ergo, tenet sequela: quia æuum caret successione. Hæc & plura alia recitantur à Capreolo in secundo. diffinitæ. secunda: consultò tamen omittis cæteras dicendus, vnde omnia soluentur.

¶Ad euidentiam igitur huius scito, quòd, vt ex dictis patere iam potest, æuiternum non mensuratur æuo siue intrinsecè, siue extrinsecè per modum quantitatis continuæ aut successiuæ aut etiam discretæ, sed per modum vnitatis: quoniam æuum est indiuisibile totum simul, &c. Cum enim æuum sit vnitas immutabilis vitæ immutabilitati conuenter quanto aliquod mutabile minus est immutabilitati conuentum, tanto est immutabilius & minus compositum eæ per hoc simplicius, & consequenter amagis vnitas: supponimus autem hic q. æuiternum quàm interius, tanto pluralitati maiori conuenientius est, vnde & habet species minus vniuersales, & operationes minus ambientes locorum, aut corporum. Et propterea suptemum æuiternum tanquam maximè immutabile inter immutabilia sic, id est mutationi functa est maximè vnum: & consequenter ex natura sua habet, vnde per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna vt sic mensurantur extrinsecè.

¶Ad 5. conum ergo negatur minor. Dico namque quòd æuum existens in primo æuiterno siue sit eius substantia, aut existentia siue nõ, est notius in ratione mensuræ ipsa æuiterni substãtia, vt immutabilis. quoniam æuum nihil aliud est quàm formaliter vnitas, cui primò debetur ratio mensuræ, vt patet 2. & 10. Metaphysicorum. Substantia autem sic immutabilis est denominatiuè vna, & hanc denominationem importat ly æuiternum. Constat autem vniuersaliter, quòd id, quod est formaliter tale, est certius & notius ex natura rei, eo quod est denominatiuè tale.

Quamuis igitur substantia angeli sit simpliciter notissimum omnium, quæ in eo sunt, æuum tamen in genere seu in ratione mensuræ est notius illius substantia, sicut quamuis substantia corporea sit notior secundum se quantitate, in genere tamen mensuræ quantitas est notior secundum se.

¶Ad Durandum vero respondendum est negando maiorem, vt patet in perfectione & mensura quidditatiua. Perfectio namque quidditatiua melius cognoscitur ex intrinseco quàm ex extrinseco: & tamen vnaquæque quidditas mẽsuratur primo quidditate sui generis. est ergo sophisma secundum non causam vt causam: non enim causa mensuræ extrinsecæ est melior certitudo ab extra quàm intra. Sed dependentia certitudinis intrinsecæ ab extrinseca, vt à simpliciori, vt dictum est. Ad secundum verò & tertium similiter dicitur, quòd nihil valent de mensurabili per vnitatem. Infinitum enim & non quantum vniformitatis rationem non subtrahunt. Restat adhuc dubium quid sit illud primum æuiternum: sed quoniam per accidens esset huic proposito, in tractatu de angelis dicetur.

a ¶Super Quæstionis vndecimæ Articulum primum.

Quæstio. CIrca ordinem quæstionis huius, & precedentium dubium est: quoniã vnum prius conuenit enti quàm simplicitas, & immutabilitas, & reliqua tractata à quæstione tertia: cur ergo inconuenienter vltimo loco tractatur de vnitate, antecedens probatur, quoniam omne ens est vnum. non autẽ simplex nec immutabile, prius autem est à quo non cõuertitur consequentia.

¶Ad hoc dicitur, quòd sicut tractatur de animalis natura secundum omnia prædicata quidditatiua præcedit tractatum de vnitate animalis, ita tractatur de natura diuina secundum omnia prædicata quasi quidditatiua præcedit tractatum de vnitate illius, quoniam vnitas est quasi passio entis: & vnitas talis rei est quasi passio illius. Quatuor autem de quibus tractatum hactenus est, post quæstionem an est de natura diuina, scilicet simplicitas & perfectio infinitas & immutabilitatis ratiõne quidditatiuorum prædicatorum claudũtur, vt patet inductiue. & ideo ptios de illis pertractatum est, & ad eorum complementum in tractatu de angelis dicetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ æuum aliquando accipitur pro seculo: quod est periodus durationis alicuius rei: & sic dicuntur multa æua, sicut multa secula.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet corpora cælestia & spiritualia differant in genere naturæ, tamen conueniunt in hoc, quòd habent esse intransmutabile. Et sic mensuratur æuo.

¶Ad tertium dicendum, q̃ nec omnia temporalia simul incipiunt, & tamen omnium est vnum tempus propter primũ, quod mensuratur tempore. Et sic omnia æuiterna habent vnum æuum propter primum: etiam si non omnia simul incipiant.

¶Ad quartum dicendum, quòd ad hoc quòd aliqua mensurentur per aliquod vnum, non requiritur quòd illud vnũ sit causa omnium eorum, sed quòd sit simplicius.

QVÆSTIO VNDECIMA
De vnitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST præmissa considerandum est de diuina vnitate. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum vnum addat aliquid supra ens. ¶Secundò, vtrum opponantur vnum & multa. ¶Tertiò, vtrum Deus sit vnus. ¶Quartò, vtrum sit maximè vnus.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum vnum addat aliquid supra ens.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd vnum addat aliquid supra ens. omne enim quod est in aliquo genere determinato, se habet ex additione

Prima 5. Thom. D

Universidad de Deusto
Biblioteca

in proposito, vnum non est formaliter prius, sed includit ens, ratione cuius non valet illatio, est vnum, ergo immutabile, sed consequentia.

¶ Titulus clarus.

In corpore duæ conclusiones. Prima directè respondua quæsito: Vnum addit supra ens non rem aliquam, sed tantum negationem diuisionis, probatur: Vnum nihil aliud significat quam ens indiuisum. Ergo. Secunda vero conclusio est corollaria: Vnum conuertitur cum ente: & nihilominus probatur: Esse cuiuslibet rei constit in diuisione. ergo. antecedens probatur duplicater. Primo inducendo in esse simplicium & compositorum secundo a signo, quo vnum quodque custodit suam vnitatem sicut entitatem. omnia patent claré in litera.

¶ *Num quod esti additur ex vno fit formaliter aliquod positum.*

Quæstio. CIrca primam conclusionem occurrit dubium ex duplici capite: quoniam & Aug. in libro de Trinit. addere videtur rem aliquam supra ens, & Scotus. addere realitatem quandam. Sed quia contra Aug. positionem 4. Meta. ab Arist. & hic disputatur in litera, Sco. opinio in quarto Metaphy. tangenda est, vnde ergo vnum signare passionem entis, siue ipsum importare formaliter rem positivam, eandem realiter ipsi enti: sicut vniuersaliter tenet pathos per identificari entibus realiter. Secundo: Vnum formaliter est extra nihil, vtpote entis passio. ergo est positivum. Tertio: Vnum formaliter habet rationem primæ mensuræ & principij numeri: ergo vt prima. Quarto: Vnum dicit perfectionem simpliciter. ergo. probatur antecedens, tum quia in vnoquoque est melius ipsum quam non ipsum. Tum quia fit reductio ad summè vnum: sicut ad summè bonum & iustum, &c. hoc enim est propelum perfectionum simpliciter.

¶ Ad hoc breuiter respondetur, & primo quidem distinguitur antecedens: quia esse idem contingit dupliciter, scilicet positiue & negatiue. Vnum autem formaliter est idem citra negatiue: quia non aliam naturam significat, sed eandem alio modo, vt dicitur quarto Metaphysic. & sic consequentia nihil valet.

¶ Ad secundo verò dicitur q vnū formaliter non est magis extra nihil quàm alia priuatiua, seu negatiua in genere. est ergo extra nihil sic. & tūc negatur consequentia.

¶ Ad tertium autem negatur consequentia, quoniam mensurare communiter est priorari & negatiua, non solùm enim in generibus quantitatiuis, sed etiam in generibus qualitatiuis & relatiuis. Minimum enim in virtute gustus mensura est reliquorum: & minimum absolutè, id est vnum mentiens in virtute gustus. vtcunque tamen est negatiuum, scilicet multitudo & vnum, vt in litera huius quæstionis dicitur. Idem autem intelligo numerum transcendentem & multitudinem absolutè & propterea consequent est negatiue numeri negationem principium esse.

¶ Ad quartum negatur antecedens. Vnum enim non dicit perfectionem nisi diuisio priuata dicat imperfectionem. Vnde sicut relatio formaliter non dicit perfectionem simpliciter, ita nec vnitas eius, aliquin Paternitas & Filiatio diuinæ essent simul imperfectæ, quia non vnæ. & sic esset falsa illa communis dicta perfectiua & vnitas sequitur. Abstrahit ergo vnum à perfectione, & imperfectione.

¶ Ad primum verò probationem ex diffinitione Anselmi dicitur, quòd deficit hic illa particula melius. Quoniam quod non est bonum, non potest esse melius.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd reductio illa non est propria perfectionibus simpliciter, sed communis etiam negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summè immutabile ad summè immateriale, &c. Quamuis etiam posset congruè dici, quod quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogum absolutè intelligatum quærit eo, quod quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogum absolutè intelligatum quæritur pro primo, ac per hoc primo vnum, quod est vnum substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summè vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum; quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ista, inest.

Aum.

¶ In responsione ad primū aduerte, quod Scotistæ inuehuntur contra rationem Aug. in 4. Metaph. comment. 1. contra Auic. qui hic visus est Sanct. Tho. aliunde enim quòd est sophisma figuræ dictionis. quoniam mutatur quo in quod. Id namque quo res est vna, est vnū vt quomon vt quod. & ideo non sequitur processus in infinitum: sicut nec ab albo & albedine. Sed hæc reprehensio valde rudis est. Tum quia constat in transcendentibus cōcretum verè prædicari de abstracto. Entitas enim est ens, & vnitas vnaiac per hoc non mutatur quo in quod. Sed vtitur ratio ipso quo vtroque modo, scilicet vt quo & quod. Et ideo optimè concludit: nec est simile de albo & albedine, quia non est albo. Tum quia si vnum addit naturā aliā supra ens, puta supra hominē, aut leonem: qua ratione hæc est vera, Natura hominis est vna eadem erit vera, Natura vnitatis est vna: omnis enim natura vna est. Nec excusat hoc adiacentia naturæ, scilicet quia natura vnitatis semper inest alij. & propterea est quoc. Commune namque est omni naturæ suis subsistenti, suis inexistenti esse vnā, vt patet in accidentibus. ergo stat ratio in suo robore. De vno autē quod est principium numeri, quale accidens sit, prætentis, non est negotij, sed erit quæstio specialis.

¶ In responsione ad secundum nota diligenter: quoniam hoc argumentum fluctuare facit eruditos, quia non perneuerant hanc responsio nem. Scito quod respōsio literæ stat in illis verbis: Ens dividitur per vnum & multa, quasi per vnū simpliciter, & multa secundum quid. Et ly simpliciter & secundum quid non determinant ly vnum, aut ly multa, sed determinant ly dividitur. Et est sensus, quòd ens dividitur simpliciter per vnum, & secundum quid per multa; id est vnum continetur simpliciter sub ente, Nam & ipsa, inquit, multa non continentur sub ente, nisi vt participant vno. Et quoniam constat quòd natura talis divisionis est, quod membrum simpliciter æquatur diuiso absolute sumpto & merito, quoniam membrum secundum quid non sapit diuisum, nisi secundum quid: ideo stat responsio optime, & quòd vnum conuertitur cum ente: & tamen est divisionis membrum. Exemplum huius est, si distinguitur homo in hominem in actu, & hominem in potentia. Et similiter domus in domum in actu & potentia, &c. & cætera in hac responsione posita sunt ad perfectionem doctrinæ, & ad explanationem intenti: quoniam & vnum tam simpliciter quàm secundum quid, & multa tam simpliciter quam secundum quid, vno participant.

¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Vnum opponitur multis diactimodo: probatur: Vnum principium numeri opponitur numero vt mensura mensurato: vnum autem conuertitur cum ente opposito vt indiuisum diuiso, ergo. Antecedens pro prima parte probatur ex 10. Metaph. quia vni primo conuenit mensurare, & numerus est multitudo mensurata: pro secunda patet, consequentia autem est euidens, quia alia est oppositio relatiua, alia priuatiua.

Comm.

¶ Aduerte hic, quòd quamuis litera intendat de diuersis vnitatibus & multitudinibus loqui, ex hac tamen doctrina optime deducere potest, quòd eadem vnitas diuersimodè sumpta, scilicet vt principium numeri, & vt indiuisa opponitur diuersimode eidem multitudini diuersimodè sumptæ, scilicet sub ratione numeri, & sub ratione diuisi. Et sic hic distinctio est, quandoque rerum, quandoque rationum. & quando est rationum conuenit vtique vni, & vtique multitudini: quoniam & vnum conuertitur cum ente principium est numeri transcendentis, & vnum in Prædicamento quantitatis est mensurans.

¶ *Num multitudo & quomodo ex vnitatibus componatur.*

Quæstio. IN responsione ad secundum dubium occurrit, quomodo verificantur illa verba, quòd multitudo componitur ex vnitatibus, (non tamen id quod habent de indiuisione, sed secundū id quod habent de entitate. hoc enim in multitudine transcendente de qua ipse intra loquitur manifestè, est impossibile. Quoniam aut hic est sermo de multitudine, vt multitudo est: aut de rebus multis. Non de rebus multis: cum patet ex vi argumenti, & responsionis, cum dicitur, quòd multitudo est totum ho terogeneum. De ipsa autem multitudine constat quòd non componitur ex rebus vnis, sed ex vnitatibus. Alioquin multitudo transiret in vt multitudo est, esset substātia, vtpote ex substantijs resū compositā. ¶ Ad hoc dicitur, quòd tam vnum quàm multa tranſcēdenter sumi possūt dupliciter. Vno modo substantialiter, alio modo completiue, seu formaliter. Si sumatur primo modo, cōstat quòd multitudo componitur ex rebus vnis & quòd est ipsarū substantia seu ens reale, & sic videtur secundum planum literæ sensum textus primo interpretandus. Et si obiciatur, ergo non loquitur de multitudine formaliter, dicitur, q̄ loquitur de multitudine formaliter quantum ad id quod realiter est. Aliter tamen atque formaliter loquendo discendum mihi videtur, quòd hīc est sermo de vnitate & multitudine formaliter & vnitatibus: & ꝯ per illa verba vnitatis secundum id quod habent de entitate, non intendit litera tam, quæ est vna, sed intendit ipsam vnitatis naturā, prout entis alia exercet. Quod vt clarius patefiat ab vno in genere quantitatis inspiciamus. Vnitas degenere quantitatis sumi potest dupliciter. Vno modo vt est non numerus, quod est esse non diuisum in se, quem admodum numerus est diuisus in plures vnitates. Et sic patet quòd non componit numerum, sicut nec domus componit domum. Alio modo vt est in se talis entitas, pura accidens, & sic componit numerum. vnitas quoq; transcendens dupliciter sumi potest. Primò vt est indiuisa, quod est esse non multitudinem. Secundo vt quod est, id est secundum ipsam negationem diuisionis: non inquantum exercet actum priuationis, sed inquantum habet entis rationem. Et sic componit multitudinem formaliter & completiue sumptam. Ita quòd hæc distinctio contracta ad vnum & multa transcendentes, non est distinctio primationis a subiecto positiua, sed est distinctio actus priuatiui ab actu positiuo. Ita quòd ipsa indiuisio vt exercet actum priuationis non componit. Et ipsamet vt habitualem entitatis rationem habet, componit multitudinem vtique secundum vtrumque negationem ens formaliter est magis quàm vnum, & quòd hæc sit mensura, non solùm ex formali sensu patet, sed ex responsione ad quartum, vbi dicitur, quòd diuisa non habent rationem mensuræ multitudinis nisi vtrunq; diuisorum habeat rationem vnius. hīc enim manifestè apparuit, quòd multitudo formaliter ex vnitatibus formalitas conſurgit, & consequenter ex negationibus, quoniam sola negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

¶ *Num diuisio vnitatem præcedat secundum nostræ apprehensionis rationem, vel simpliciter.*

IN responsione ad quartum dubium occurrit quomodo verificantur illa verba, Diuisio est prior vnitate non simpliciter, sed secundum nostræ apprehensionis rationem. Videtur enim, quòd diuisio sit simpliciter prior vnitate, quoniam habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio autem se habet ad vnitatem vt habitus ad priuationem. ergo. Nec potest dici quòd diuisio non est vere habitus quo priuatur vnitas secundum se. Sed est habitus secundum nostrum modum intelligendi: quia oporteret assignare falsā enūciationē quis est ille habitus quo priuat secundum se vnitas. Nec facile esset hoc fingere, quia ille habitus secundum se aut est quid positium, aut negatiuū. Si positiuum, ergo aliquid positiuū vltrà ens est ante vnitatem, quod est impossibile. Si negatiuū, ergo aliqua negatio est ante vnitatem. Et si hoc non inconuenit cur inconuenit diuisioni, quæ negatio est esse ante vnitatem. ¶ Ad hoc dicitur quòd labor est in acquiescendo. Aiunt siquidem propositiones sunt veræ, & q̄ diuisio est prior vnitate simpliciter, id est secundum esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Esse enim intelligibile est secundum quid tantum. Prima propositio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quod affirmatio non sit prius negatione. Esse autem vnum est esse hoc, & non esse nō hoc vbi patet, quòd in ratione vnius claudatur negatio alterius extremæ cōtradictionis. Extrema igit cōtradictionis, quorum est ipsa diuisio, præcedit naturaliter vnitatem. Primò enim est homo, & in eodem priori est nō homo in essentialibus. Et sic est diuisio. Deinde homo est homo, & nō est non homo. quod est esse vnū, id est indiuisum. Nō enim est diuisum in se: ita vt sit homo & non homo. Et per priuationem e. vnum nomen est secundum vero autem, vt supponimus. Nullum autem inconueniens est negationem diuisionis esse priorem negatione vnitatis. Quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re esse ante positionem vnitatis. Secunda autem propositio patet ex se. Non enim oportet ad hoc quod homo sit & intelligatur vnus, vt negatio hominis sit in aliqua natura: puta bouina, aut cælesti. Si enim solus homo esset, vnus nihilominus esset, sicut ante mundi creationem Deus erat vnus. & Deus in nulla erat re. Et sic patet autem aliis pecca est diuisio Dei a non Deo in rerum natura. De qua diuisione dicit litera, quòd non est prior simpliciter, vt patet ex ratione responsionis, vbi dicitur. Secundo apprehendimus quòd hoc ens non est illud ens. & sic apprehendimus diuisionem. Quid clarius? hoc ens non est illud ens. deinde diuisionem in rerum natura exercuit. Et propter eandem diuisionem dicit, quòd simplicis ex compositis diffinimus. Diuisionem ergo tam realem quàm positiuam posuit vnitati formaliter. Non autem contradictoriam in esse intelligibili.

¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum tertium.*

TItulus quæst. de veritate numerali.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue: Deus est vnus. probatur

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus sit vnus.*

DE TERTIVM sic procedit. Videtur quòd Deus non sit vnus. Dicitur enim 1. ad Cor. 8. Siquidem sunt dij multi & domini multi.

¶ Præterea, Vnum quod est principium numeri, non potest prædicari de Deo, cum nulla quantitas de Deo prædicetur. similiter nec vnum quod conuertitur cum ente: quia importat priuationem, & omnis priuatio imperfectio est, quæ Deo non competit. Non enim huiusmodi diuisionis vnumquodque est & dicitur vnum, vt supponimus. Nullum autem inconueniens est negationem diuisionis esse priorem negatione vnitatis. Quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re esse ante positionem vnitatis. Secunda autem propositio patet ex se. Non enim oportet ad hoc quod homo sit & intelligatur vnus, vt negatio hominis sit in aliqua natura: puta bouina, aut cælesti. Si enim solus homo esset, vnus nihilominus esset, sicut ante mundi creationem Deus erat vnus. & Deus in nulla erat re. Et sic patet autem aliis pecca est diuisio Dei a non Deo in rerum natura. De qua diuisione dicit litera, quòd non est prior simpliciter, vt patet ex ratione responsionis, vbi dicitur. Secundo apprehendimus quòd hoc ens non est illud ens. & sic apprehendimus diuisionem. Quid clarius? hoc ens non est illud ens. deinde diuisionem in rerum natura exercuit. Et propter eandem diuisionem dicit, quòd simplicis ex compositis diffinimus. Diuisionem ergo tam realem quàm positiuam posuit vnitati formaliter. Non autem contradictoriam in esse intelligibili.

a ¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum tertium.*

TItulus quæst. de veritate numerali.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue: Deus est vnus. probatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tripliciter. Primo, Deus eodem modo formaliter est Deus & ille: ergo est vnus. antecedens patet ex quæstione tertia: quia idem est animal & homo inquantum Deus & natura diuina: consequentia probatur, Impossibile est pluries eam hominem esse. Secundo, Deus est vniuersaliter perfectus: ergo vnus. probatur consequentia a destructione consequentis ducendo ad oppositum antecedentis, vt clarè patet in litera. Tertio: Deus omnia quæ in vniuerso sunt, per se reducit in vnum ordinem, ergo Deus est vnus.

¶Quo ad primam partem antecedentis probatur: quia diuersa non conueniunt in vnum nisi per vnum ab aliquo.

¶Quo ad secundum verò nc. Deus est perfectissimum & primum principium. ergo est per se & nó per accidens principium. consequentia verò probatur dupliciter. Tum quia melius per vnum disponuntur res quàm per plura principia. Tum quia vnius nó est causa per se nisi vna: per accidens autē plura.

a ¶*Super Quæstionis vndecimæ Articulum quartum.*

TItulus citat. ex di-

301. *Conmēt.* ¶In corpore vna conclusio responsiua affirmatiua: Deus est maximè vnus. probatur: Deus est maximè ens & maximè indiuisus. ergo, antecedens probatur quo ad primam partem, quia est per se vnum, quia omnino simplex omni diuisibilitate caret. consequentia autem probatur ex natura vnius includentis ens & indiuisionem omnino eiera sunt in litera.

¶In responsione ad primum dubium est, quomodo priuatio suscipiat magis & minus propter diuisionem. Ipse enim diuiso negatio est, de qua est eadem quæstio quomodo suscipiat magis & minus.

¶Ad hoc respondetur breuiter q̄ diuiso suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enim rationale dicitur à lapide quàm bos. Et præterea maior est diuisio inter hominē & lapidē & propterea minor est vnius generis in qua conueniunt homo & lapis, vt patet.

a ¶*Super Quæstionis duodecimæ Articuli primum.*

IN titulo intellectus creatus nō humanus, & hoc bene nota, possit, absolutè, siue per essentiam in alio, siue in se, videre per essentiam? Et est intelligere q̄ distinctè, ita vt comprehendat omnia quæ sunt terminata quæstione quid est de Deo. Cognoscere est de aliquo quid, est videre illud per essentiam, cognoscere est de aliquo quia, est videre illud per effectum. Et sic igitur dicendum, quòd Deus sit vnus.

¶SED CONTRA est qđ dicitur Deut. 6. Audi Israël, Dominus Deus tuus vnus est.

CONCLVSIO.

¶Deus, cū sit omnino simplex, & infinita perfectionis, est simpliciter vnus, à quo est totius vniuersi ordo.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ Deū esse vnū ex trib⁹ demōstratur. Primò qđē ex eius simplicitate. manifestū est em q̄ illud vnde a liquid singulare est, hoc aliquid, nullo modo est multis cōicabile. Illud em vnde Sortes est homo multis cōicari potest: sed id, vñ est hic homo, non potest cōicari nisi vni tm⁸. Si ergo Sortes p id esset homo, p qđ est hic homo, licut nō possunt esse plures Sortes, ita nō possent esse plures homines. Hoc autē conuenit Deo. nā ipse De⁹ est sua natura, vt supra ostensum est⁸. Secundū igitur idem est Deus & hic Deus. Impossibile est igit esse plures Deos.

¶Sedo verò ex infinitate ei⁹ pfectionis. Ostē sum est enim supra⁸, q̄ Deus comprehendit in se totā perfectionē essendi. Si ergo essent plures dij, oporteret eos disterre. Aliquid ergo cōueniret vni quod nō alteri. & sic ille, in quo esset priuatio, nō esset simpliciter perfectus. Si autem hoc esset, perfectio alteri eorū deesset. Impossibile est ergo esse plures deos. Vnde & antiqui Philosophi quasi ab ipsa coacti veritate ponentes principium infinitum, posuerunt vnū tantum principium. ¶Tertiò ab vnitate mundi. Omnia enim quæ sunt inuicem ordinata adinuicē, dū quædā qui busdam deseruiūt. Quæ autē diuersa sunt in vnū ordinem, nō conuenirent, nisi ab aliquo vno ordinarentur. Melius em multa reducūtur in vnū ordinē per vnū, quàm p multos⁹: quia per se vnius vnum est causa, & multa nō sunt causa vnius nisi per accidēs: inquantū scilicet sunt aliquo modo vnū. Cū igitur illud, quod est primū, sit perfectissimū & per se, non per accidens, oportet q̄ primū reducēs omnia in vnū ordinē sit vnum tantū. Et hoc est Deus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dicuntur dij multi secundum errorem quorundam, quia multos deos colebant: existimantes planetas & alias stellas esse deos, vel etiam singulas partes mundi. Vnde subdit, Nobis autem vnus Deus, &c.

¶Ad secundum dicēdum, quòd vnum secundum quod est principium numeri, nō prædicatur de Deo, sed solū de iis quæ habent esse in materia⁸. Vnum enim, quod est principiū numeri, est de genere mathematicorum: quæ habent esse in materia, sed sunt secundū ratione à materia abstracta. Vnū verò, q̄ conuertitur cū ente, est quoddā metaphysicū, quod secundū esse non dependet à materia. Et licet in Deo nō sit aliqua priuatio, tamen secundū modū apprehensionis nostræ nō cognoscitur à nobis nisi per modū priuationis & remotionis. Et sic nihil phibet aliqua priuatiuè dicta de Deo prædicari, sicut q̄ est incorporeus, infinitus, & similiter de Deo dicitur q̄ sit vnus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum Deus sit maximè vnus.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd Deus non sit maximè vnus. vnum enim dicitur secundum priuationem diuisionis⁹. Sed priuatio non recipit magis & minus. Ergo Deus non dicitur magis vnus quàm alia, quæ sunt vnum.

¶Præterea. Nihil videtur esse magis indiuisi bile q̄ id qđ est indiuisibile actu & potentia, cuiusmodi est punctus & vnitas. Sed in tātū dicit aliquid magis vnū inquantū est indiuisibile. Ergo nō est magis vnū q̄ vnitas & punctus.

¶Præterea. Quod est per essentiā suam vnū, est maximè vnū. Sed omne ens est vnum per suam essentiam⁴, vt patet per Philosophū in 4. Met. Ergo omne ens est maximè vnum. Deus igitur nō est magis vnum q̄ alia entia.

¶SED CONTRA est quod dicit Boē. quòd inter omnia, quæ vnum dicuntur, arcem tenet vnitas diuinæ Trinitatis.

¶RESPONDEO dicendū, quòd cum vnum sit ens indiuisum, ad hoc q̄ aliquid sit maximè vnum, oportet q̄ sit maximè ens, & maximè indiuisum. Vtrumque autem cōpetit Deo. Est enim maximè ens, inquantū est non habens aliquod esse determinatū per aliquā naturā, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistens omnibus modis indeterminatum⁶. Est autem maximè indiuisum, inquantū neque diuiditur actu, neque potentia secundū quēcunq; modū diuisionis, cū sit omnibus modis simplex, vt supra ostensum est⁶. Vnde manifestum est quod Deus est maximè vnus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ licet priuatio secundū se nō recipiat magis & minus, tamē secundū q̄ eius oppositum recipit magis & minus, etiā ipsa priuatiua dicuntur secundū magis & minus⁶. Secundum igitur qđ aliquid est magis diuisum vel diuisibile, vel min⁹, vel nullo modo secūdū hoc aliquid dicitur magis & minus, vel maximè vnum.

¶Ad secundum dicendum, quòd punctus & vnitas quæ est principium numeri, non sunt maximè entia, cùm non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maximè vnum. Sicut enim subiectum non est maximè vnum propter diuersitatem accidentis & subiecti, ita nec accidens.

¶Ad tertium dicendum, q̄ licet omne ens sit vnum per suum subsistantiam, nō tamen se habet æqualiter subsistantia cuiuslibet ad caulandam vnitatem: quia subsistantia quorundam est ex multis composita, quorundā verò nō.

QVAESTIO DVODECIMA, quomodo Deus à nobis cognoscatur in 13 articulos diuisa.

VIA in superioribus considerauimus qualiter Deus sit secū lūsciptū, restat cōsiderandū qualiter sit in cognitione nostra, id est quo cognoscatur à creaturis.

¶Et circa hoc quæruntur 13. ¶Primò, vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei. ¶Secundò, vtrū Dei essentia videatur ab intellectu per aliquam speciem creatam. ¶Tertiò, vtrum oculo corporeo Dei essentia possit videri. ¶Quartò, vtrum aliquid substantia intellectualis creata ex suis naturalibus, sufficiens sit videre Dei essentiam. ¶Quintò, vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiam indigeat aliquo lumine creato. ¶Sextò, vtrum videtiū essentiam Dei vnus alio perfectius videat. ¶Septimò, vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehēdere Dei essentiam. ¶Octauò, vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam omnia in ipsa cognoscat. ¶Nonò, vtrum ea quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. ¶Decimò, vtrum simul cognoscat omnia quæ in Deo videt. ¶Vndecimò, vtrum in statu huius vitæ possit aliquis homo essentiam Dei videre. ¶Duodecimò, vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita possimus cognoscere. ¶Tertiòdecimò, vtrum supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti vita aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum videre per essentiam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullus intellectus creatus possit Deum per essentiam videre. Chrysostomus enim super Ioan. exponens illud quod dicitur Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam: sic dicit, Ipsum quod est Deus non solum propheta, sed nec angeli viderunt, nec archangeli. Quod enim creabilis est natura, qualiter videre poterit quod increabile est? Diony. etiam in. ca. de Diui. no. loquens de Deo dicit, Neque sensus est eius, neque phantasia, neque opinio, nec ratio, nec scientia.

¶Præterea, Omne infinitū inquantū huiusmodi, est ignotum: sed Deus est infinitus⁶, vt supra ostensum est⁶: ergo est secūdū se ignotus.

¶Præterea, Intellectus creatus non est cognoscitivus nisi existētium. Primum enim quod cadit in apprehensione intellectus est ens⁶. Sed Deus non est existens, sed supra existentia, vt dicit Dionergo non est intelligibilis, sed est supra omnem intellectum.

¶Præterea, Cognoscētis ad cognitū oportet esse aliquā proportionem, cùm cognitū sit perfectio cognoscētis. Sed nulla est proportio

obiecti, sed ex parte excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

Conmēt. ¶Quo ad secundum opinio quorundam est, intellectus creatus non potest videre Dei essentiam: ratio autem eorum est ipsa excellentia Dei supra intellectum creatum, vt in litera dicitur, ibi, hoc igitur quidam attendentes.

Aucot. ¶Aduerte hic, quòd hæc opinio iudicio meo nō est Auicenæ Philosophi: cuiusmodi iudicium fulcrum prima intelligentia creata cognoscit quid est De⁹, apud Auic. quoniā ipse est vltimus proximus principium, sed hæc opinio fuit aliquorū Christianorum, vt puto, & ideo contra eam ex hac, quæ fides tenet, disputat vt patebit.

Commēt. ¶Quo ad tertium reprobatur opinio prætacta dupliciter. Primò, si nullus intellectus creatus potest videre Deum, ergo vel nunquam suam beatitudinē obtinebit vel beatitudo eius in alio consistet quàm in Deo. consequentia probatur: quia beatitudo hominis consistit in altissima eius operatione, quæ est intelligere. consequens autem pro prima parte est manifestè impossibile, pro secunda est alienum à fide. Et ne hoc voluntariè dici videretur, probatur. Deus est principium essendi creaturæ rationalis: ergo felicitas creaturæ rationalis consistit in cōiunctione ad Deum. consequentia probatur: quia vnumquodque inclinatum est perfectū, inquātū fuit coniunctum principio: & est propositio sumpta ex libro de causis.

Auicen. ¶Circa probationē consequentiæ posset dubitari: quia arguit à superiori ad inferius affirmatiue, scilicet ab obiecto vel potentia, & hic est quæstio de huiusmodi difficultate seu possibilitate consonā fuit vt non præterm itteretur hic. Quæ dubij non est ex parte obiecti cum enim quòd Deus inquantum causa rerum videri desideratur, & non secundum substantiam suam in se. Et sic sciatur non quid est absolutè, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substantia: vt primus motor, & huius conditionibus, vt sic notis quiescit desiderium, vt patet in complemento scientiarum.

¶Ad euidētiam horum sciēdum, quòd creatura rationalis potest dupliciter considerari. vno modo absolutè, alio modo vt ordinata est ad felicitatem. Si primo modo considereiur, sic naturale eius desiderium non se extendit vltra naturæ facultatem, & sic concedo quòd non naturaliter desideras visionem Dei in se absolutè. Si verò secundo modo considerētur, sic naturaliter desiderat visionem Dei: quia vt sic nouit quoslibet effectus, pura gratiæ, & gloriæ: quorum causa est Deus vt Deus est in se absolutè, non vt vniuersale agens. Notis autem effectibus naturalibus est cuilibet intellectuali desiderare notitiā causæ. Et propterea desiderium visionis diuinæ, etsi non sit naturale intellectui creato absolutè, est tamen naturale et supposita reuelatione talium effectuum. Et sic tam tutio hic allegata quàm reliquæ rationes ad idē collectæ, in cap. 2. tertij contra Gen. concludunt inane forte desiderium intellectualis naturæ creatæ, si Deum videre non posset. Non oportuit autem experimi, quòd de creatura intellectuali non absolutè, sed vt ordinata ad fēlicitatem esset sermo. Quia commune est omnibus liberis scire quòd genitor est, sed non per intuitum formalem, vt substant illi scientiæ, vt patet de quæstitate in physicis. Constat autem ex secundo contra Gen. cap. 2. quòd creaturæ non sunt de considerationis theologicæ, nisi vt ordinantur, gubernantur, præordinantur à Deo in Deum vt sub vltimum omnia finem.

cum enim quòd Deus inquantum causa rerum videri desideratur, & non secundum substantiam suam in se. Et sic sciatur non quid est absolutè, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substantia: vt primus motor, & huius conditionibus, vt sic notis quiescit desiderium, vt patet in complemento scientiarum.

consideriationem & comprehensionem tantam, quantum Pater habet de Filio.

¶Ad secundum dicendum, quòd infinitum quod se tenet ex parte materiæ non perfectæ per formam, ignotum est secundum se⁶: quia omnis cognitio est per formam. Sed infinitum quod se tenet ex parte formæ non limitatæ per materiam, est secundum se maximè notum. Sic autem Deus est infinitus, & non primo modo, vt ex superioribus patet⁶.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus non sic dicitur non existens, quasi nullo modo sit existens, sed quia est supra omne existens: inquantum est suum esse. Vnde ex hoc non sequitur, quòd nullo modo possit cognosci, sed quòd omnem cognitionem excedat: quod est ipsum non comprehendi.

¶Ad quartum dicendum, quòd proportio dicitur dupliciter. Vno modo certa habitudo vnius quantitatis ad alteram, secundum quòd duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. alio modo quæliber habitudo vnius ad alterum proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturæ ad Deum, inquantum se habet ad ipsum vt effectus ad causam, & vt potentia ad actum. Et secundum hoc intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum Deum.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶Præterea, August. dicit 9. de Trinit. Cùm Deum nouimus, sit aliqua Dei similitudo in nobis.

¶Præterea, Intellectus in actu est intelligibile in actu, sicut sensus in actu est sensibile in actu. Hoc autem non est nisi inquantum informatur sensus similitudine rei sensibilis, & intellectus, similitudine rei intellectæ. Ergo si Deus ab intellectu creato videtur in

alioquin non in ordine ad altissimum causam & propriam. Theologo theologi-

¶Quo ad tertium conclusio resp̄onsa est, Beati vident Dei essentiam. nec aliter probatur quàm reprobatiuè contradictoriæ. oportet enim alterum contradictionis partem esse veram.

a ¶*Super Quæstionis duodecimæ Articuli secundum.*

IN titulo aduerte, quòd aliud est quod quæritur, & aliud est occasio quærendi. quærituri enim indelinate an ad visionem diuinam creaturæ rationalis quomodocunque concurrat: sed quærendi occasio est, quia dubitatur, an Deus possit videri per aliquam similitudinem ex parte rei visæ, id est, quæ sit repræsentatiua ipsius Dei, vt ratio videndi, sicut species visibilis repræsentat corporalis visui coloratum.

¶In corpore tria. Primò naturam visionis quo ad hoc quod est requiritur similitudinem declarat. Secundò respondet quæstio, hoc Manifestum est autem. Tertiò epilogat ex præmissis quandam manifestatam.

¶Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quærendi opportunitas insinuatur.

¶Primum est numerus requisitorum ad visionem: & dicitur, quòd sunt duo, scilicet virtus visiua, & visio rei visæ cum videtur. Et probatur, Visio non fit actu nisi res visa sit aliquo modo in vidente. ergo

¶Secundum est modus visionis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei visæ: & per similitudinem eius. & manifestatur in corporalibus quia lapis non est in oculo, sed species lapidis. vterque enim modus exprimitur est communis alteri negatiue à corporalibus, quasi per hoc innueret in spiritualibus non impossibile fore.

¶Tertium est modus similitudinis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet ex parte rei visæ, & ex parte virtutis visiuæ: declaratisque secundum membrum ex eo illius conditionalis erat, si virtus visiua habet esse à re visa, visa virtus visiua non solum esse ipsa, sed similitudo rei visæ, vt patet: quia effectus est similis causæ. Ex his autem habes quartum, scilicet quòd visio per quā videtur Deus, non est per essentiam rei visæ secundò per essentiam virtutis visiuæ: tertiò per similitudinem tertiam repræsentantem rem visam virtuti visiuæ: & ratio patet ex dictis tot

Universidad de Deusto
Biblioteca

modis contingit vnionem rei visæ cum vidente variari. Verum vt literæ consoni fimilis, nomine essentiæ virtutis visiuæ, non intelligas tantum ipsam vim visiuam, sed quicquid se tenet ex parte eius, scilicet quodcumque coniunctionem, aut circumstium, &c. ipsius vis visiuæ: siue illud sit lumen gratiæ, vel gloriæ. Totum enim hoc alio vocabulo dicitur similitudo ex parte videntis, vt patet in his, quæ subiunguntur in litera.

¶Quo ad secundum duæ conclusiones respondentes quæsito ponuntur. Prima affirmatiua: Ad videndum Deum exigitur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuæ. Secunda negatiua: ad videndum Deum impossibile est concurrere aliquam similitudinē mediam ex parte rei visæ. Prima conclusio probatur: Deus est autor intellectus creati potentis ipsum videre: ergo intellect⁹ creatus est participata similitudo ipsi⁹ essentia diuinæ: ergo ad visionem Dei, &c. antecedens patet cum prima cōsequentia, quæ nihilominus confirmatur per locum à diuisione, quia non est ipsa diuina substantia. consequens quoque confirmatur à ligno: quia intelligibilis vis lumen dicitur, &c. omnia clara sunt. Secūdo autem conclusio probatur tripliciter. Primō sic: Res superior non videtur per similitudinem inferioris ordinis: ergo Deus nō videtur per aliquam creatam similitudinem. Antecedēs probatur autoritate Dionysij, & declaratur exēplo corporeæ similitudinis. cōsequentia verò patet per locum à minori. Secundō: Nulla res creata est suum esse: ergo per nullam rem creatam potest videri Deus. Antecedens supponitur, consequentia probatur, quia Deus est suum esse. Tertiō sic: Omnis res creata est determinata ad genus aliquod, ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest videri Deus. Vltima consequentia probatur: quia Deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶*Non species inferioris ordinis possit repræsentare rem superioris ordinis.*

Quæstio. CONTRA has rationes quidā Autcolus apud Capreolum in quarto di. 49. q. 1. ar. 2. multipliciter arguit: tota tamen vis rationum contra hoc consistit, in hoc quod omnes allatæ rationes peccant non distinguendo, sed idem sufficit faciendo de specie in essendo, & in repræsentando: cum tamen constet valde magnam differentiam inter esse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repræsentando, & suprema ordinis, & habens esse idem cum essentia, atque infinita. hæc enim insunt ei obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quam speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶Ad euidentiam horum scito, quòd inuestigādo mihi per se & per accidens, erandi occasionem præbet, species quidem rerum, de quibus sit sermo, per se quidem non habent quod sint substantiæ, vel accidentia: sed hoc accidit eis, verum per se exigit talis species quòd sit repræsentatiuum alterius non per modum signi: quoniam quodlibet potest significare quodcumque, sed per modum similitudinis. Vnde Philosophus, vt primo de Anima dicitur, consentiunt in hoc quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quædā trina, oportet speciem esse similem non solum secundum genus, sed speciem specialissimum formaliter, vel eminenter. Nō quam enim anima nostra domum quidditatiuè nouit, nisi apud se speciem simus, quæ sit quod quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua videntis est res, esse quod quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei visæ, sed in alio essendi modo quia formaliter tamen ab esse substantiali, & accidentali: vt de le patet. Et exigit quod sit nobilior, aut saltem æque nobilis quam sit nobilitas rei. Et rationes probatur: quia cognoscens vt dicit essendi rei visæ, vt inducitur patet. Et rationes probatur: quia cognoscens vt sic habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso, vt cognitione terminat. Ex his autem ad rationem litteræ descendendo dicitur, quòd species ellē inferioris ordinis potest duplicitèr intelligi, scilicet per se vel per accidens: species inferioris ordinis per accidens, nimirum quam considerabile quòd per accidens est in essendo. Per se verò, quam conflat tamen quòd eli magis vel minus decurticata aut elongata: qualiter videmus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasiæ: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat quòd per species sensus non possunt imaginabiles, nec per imagines possunt intelligibilia videri: & iuxta hunc sensum illitata prima ratio, vt patet in exemplo litteræ. Deus enim adeò eleuatæ est naturæ, vt omnis quoquo modo dearticulata species qualem oportet creatam quamcumque esse, inferiorem sit ordinis per se, inquantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quòd in essendo vel in repræsentando, tam enim otiosum est, quod inquirendo de esse species formaliter & per se videt, nihil refert dicere in essendo, & in repræsentando: quoniam oportet speciem secundum quemcumque comparetur, secundum quod accidit se habere ad substantiale, aut accidentale esse, cum in aliquo sit substantia, & in aliquo accidens. Si igitur species ipsa est inferioris ordinis per se, impossibile est quod sit similis quidditatiuè rei superioris ordinis. Et nota, quòd non dicitur quòd species inferioris non possit videntem facere scire in ipsis, quoniam angelus inferior videt superiorem naturaliter, sed dicimus, quòd species inferioris ordinis hoc non potest. Cōstat etiam Deum non solum imperfectam enim creata intellectu, sed ordinis alicuius esse, etiam apud Philosophum, vt patet in duodecimo Metaphy. commēt. qua 4. Secunda quoque ratio assumit, & bene, quòd quemadmodum species domus in mente oportet quod sit ferme domus, ita species Dei cuius forma est ipsum esse, oportet quòd sit ipsum esse. & super hoc fundatur similitudo ad Deum: nec vult ista ratio, quòd species Dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est Deus: sed quòd sit ipsum esse in alio modo essendi. Adhuc quia similis non est simili, species quidditatiui dissimilis, sed repugnat aliud esse esse in quo cumque modo essendi creato, aut creabili: quoniam quoties non est possibile per participationem illo modo essendi. ergo

Tertia autem ratio est, quia Deus est suum esse. Tertiō sic: Omnis res creata est determinata ad genus aliquod, ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest videri Deus. Vltima consequentia probatur: quia Deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

CONCLVSIO.

¶Diuina essentia non per aliquam speciem ex parte diuinæ essentiæ ab intellectu creato conspicitur, sed ex parte intellectus creati, aliqua similitudine vigorati, lumine videlicet gloriæ, apprehenditur & videtur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad visionem tam sensibilem quàm intellectualem duo requiruntur, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum visu. Non etiam fit visio in actu, nisi per hoc quòd res visa quodammodo est in vidente. Et in rebus quidem corporalibus apparet, quòd res visa non potest esse in vidente per suam essentiam, sed solùm per suam similitudinem. Sicut similitudo lapidis, est in oculo, per quam fit visio in actu, non autem ipsa substantia lapidis. Si autem esset vna & eadem res, quæ esset principium visiuæ virtutis, & quæ esset res visa: oporteret videntem ab illa re & virtutem visiuam habere, & formam per quam videret. Manifestum est autem, quòd Deus & est autor intellectiuæ virtutis, & ab intellectu videri potest. Et cum ipsa intellectiua virtus creaturæ non sit Dei essentia, relinquitur quòd sit aliqua participatiua similitudo ipsius, qui est primus intellectus. Vnde & virtus intellectualis creaturæ lumē quoddam intelligibile dicitur quasi à prima luce derivatum: siue hoc intelligatur de virtute naturali, siue de aliqua perfectione superaddita gratiæ, vel gloriæ, Requiritur ergo ad videndum Deum aliqua Dei similitudo ex parte visiuæ potētiæ, qua scilicet intellectus sit efficax ad videndū Deum. Sed ex parte vilæ rei, quam necesse est aliquo modo veniri videnti, per nullam similitudinem creatam Dei essentia videri potest. Primò quidem: quia sicut dicit Dion. y. suis primo de Diuin. nomin. per similitudines inferioris ordinis rerum nullo modo superiora possunt cognosci. Sicut per speciem corporis non potest cognosci essentia rei incorporeæ. Multo igitur minus per speciem creatam quancunque potest essentia Dei videri. Secundò, quia essentia Dei est ipsum esse eius, vt suprà ostensum est: [c] quod nulli formæ creatæ competere potest. Non potest igitur aliqua forma creata esse similitudo repræsentans videnti Dei essentiam. Tertiò, quia diuina essentia est aliquod incircunscriptum continens in se supereminēter quicquid potest significari vel intelligi ab intellectu creato [c]. Et hoc nullo modo per aliquam speciem creatam repræsentari potest: quia omnis forma creata est determinata: secundum aliquam rationem vel sapientiæ, vel virtutis, vel ipsius esse, vel alicuius huiusmodi. Vnde dicere Deū per similitudinem videri, est dicere diuinam essentiam nō videri, quod est erroneum. Dicendum ergo, quòd ad videndum Dei essentiam requiritur aliqua similitudo ex parte visiuæ potentiæ, scilicet lumen diuinæ gloriæ confortans intellectum ad videndum Deum. De quo dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumē. non autem per aliquam similitudinem creatam Dei essentia videri potest, quæ ipsam diuinam essentiam repræsentet vt in se est.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd autoritas illa loquitur de similitudine, quæ est per participationem luminis gloriæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd Augustin, ibi loquitur de cognitione Dei, quæ habetur in via.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuina essentia est ipsum esse. Vnde sicut aliæ formæ intelligibiles, quæ non sunt suum esse, vniuntur intellectui secundum aliquod esse, quo informant ipsum intellectum: & faciunt ipsum in actu, ita diuina essentia vnitur intellectui creato vt intellectum in actu, per seipsam faciens intellectum in actu.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum essentia Dei videri possit oculo corporalibus.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd essentia Dei videri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob 19. In carne mea videbo Deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.

¶Præterea, Augustin. dicit vlt. de ciui. Dei. ca. 29. Vis itaq; præpollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, non vt acutius videant, quam quidem perhibentur videre serpentes vel aquilæ. Quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia vigeāt, nihil aliud possunt videre quam corpora: sed vt videant & incorporalia. Quicunque autem potest videre incorporalia, potest eleuari ad videndum Deum: ergo oculus glorificatus potest videre Deum.

¶Præterea, Deus potest videri ab homine visione imaginaria. Dicitur enim Isa. 6. Vidi Dominum sedētem super sol. &c. Sed visio imaginaria à sensu originem habet: phantasia enim est motus factus à sensu secūdum actū, vt dicitur in tertio de Anima: ergo Deus sensibili visione videri potest.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus in libro de videndo Deum ad Paulinam, Deum nemo vidit vnquam: vel in hac vita sicut ipse est: vel in angelorum vita sicut visibilia ista, quæ corporali visione cernuntur.

CONCLVSIO.

¶Deus, cum sit omnino incorporeus, nullo exteriori, vel interiori sensu per se cognosci potest.

¶RESPONDEO dicē dum, quòd impossibile est Deū videri sensu visus, vel quocunque alio sensu, aut potētia sensitiuæ partis. Omnis enim potentia huiusmodi est actus corporalis organi, vt infrà dicetur [c]. Actus autem proportionatur ei, cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere vltra corporalia. Deus autem incorporeus est, vt suprà ostensum est [c]. Vnde nec sensu, nec imaginatione videri potest, sed solo intellectu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur, In carne mea videbo Deum saluatorem meum: non intelligitur quòd oculo carnis sit Deum visurus, sed quòd in carne existens post resurrectionem visurus sit Deum. Similiter quod dicitur, nunc oculus meus videt te, intelligitur de oculo mentis: sicut Eph. 1. dicit Apostolus: Det vobis Spiritum sapientiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri.

¶Ad secundum dicendum, quod Augustinus loquitur inquirēdo in verbis illis, & sub conditione. Quod patet ex hoc quod præmittitur, forte itaq; potētiæ alterius erit, scilicet oculi glorificati, si per eos videbitur incorporea illa natura. Sed post modum hoc determinat dicēs: Valde credibile est sic nos visuros mūdam: tunc corpora cœli noui & terræ nouæ, vt Deum vbiqs præsentem: & vniuersa etiam corporalia gubernantē clarissima perspicuitate videamus, non sicut nunc inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecti conspiciuntur: sed sicut homines, inter quos viuentes motúsque vitales exercentes viuimus: mox vt aspicimus non credimus videre: sed videmus. Ex quo patet, quòd hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum visuros: sicut nunc oculi nostri vident aliquius vitam. Vita autē nō videtur oculo corporali, sicut per se visibile. sed sicut sensibile per accidēs. Quod quidem a sensu non cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia virtute cognoscitur. Quòd autem statim visis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus ineuntia.

¶Ad tertium dicēdum, quòd in visione imaginaria non videtur Dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans Deum secundum aliquē modum similitudinis, prout in Scripturis diuinis diuinæ res sensibiles metaphoricè describuntur.

ARTICVLVS IIII.

¶Virum aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd aliquis intellect⁹ creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit. Dicit enim Diony. 4. c. 3. de Diui. no. quòd angelus est speculum pugnitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis, secundum vero veritatem quæ quiritur nota. Tertia autem manifestè sequitur ex præcedentibus, & nihilominus in litera declaratur, & à posteriori inductiuè probatur, distinguendo modos essendi rerum cognoscibilium vt sic, in res, & ostendendo eos proportionaliter respondere tribus modis essendi naturæ cognoscitiuæ, vt clarè patet in litera. Quarta autem consequentia probatur, quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum: vltima autem est per se nota.

¶Circa declarationem ac probationem tertiæ consequentiæ aduerte duo. Primo, quòd licet in litera ponantur tres tantum modi essendi ex parte rei cognitæ, scilicet esse in hac materia, & esse sine materia, & esse ipsum esse subsistens, id est, sine omni potentia: quia tamen primus modus distinguitur, non in plures modos essendi, & ideo res tantum inquit sed in duos modos, quorum alter est res, alter rationis, scilicet esse in hac materia, & abstrahere ab illa, seu singulariter, & vniuersaliter: & singulare esse est naturam specialem cognoscibilem, cuius est esse actum corporis, quia ad sensibilem, vniuersalia verò ad naturam, quæ quodammodo est in corpore, & quodammodo non, quia ad intellectibilem humanam, quæ partim est separata & partim coniuncta, vt dicitur in secundo de Anima. 16. Ideo ordines cognoscentium multiplicati possunt, secundum modos essendi, magis quàm ordines cognitorum. Et propterea in litera in hominem, in quo vtraque imaginur natura, ponitur intellectus in alterius ordine quàm sensus: ex hoc tamen nihil deperit rationis efficacis. Tum quia sicut vniuersale & singulare ad vnum essendi modum spectant, scilicet ad esse in materia, ita anima

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentiua &c humana ad vnum modum essendi pertinent, scilicet ad esse formam, quod quidem erat esse, & perfectionem corporis physici, vt in secundo de Anima probatum. Tum quia ex his optimè habetur quòd modus essendi naturæ cognitæ, nunquam excedit modum naturæ cognoscentis: quod est intentum. Secundo aduerte, quòd ex hoc processu litteræ inducendo ex singularibus & semiuniuersalibus & intellectu humano, subiuntur immaterialibus & intellectibus separatis optimè inferitur, quòd modus essendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoscentis: & est dignum, quòd ille excessus est causa non cognitionis, vt in probatione consequentiæ à priori est aliquotum, & hic optimè infertur, ergo cognitio ipsius esse per se subsistentis soli intellectui nimio est connaturalis, ac per hoc supra cæteros est.

¶ *Num ex eo quòd cognitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis, sequatur æquari cognoscens rei cognitæ, vel excedere, & quanam valeat prima vtrate.*

55 Quæstio. CIrca tertium consequentiam dubium occurrit. Scotus inquidē in quarto dist. 49. q. 11. & in primo dist. 3. q. 1. & in quolibet q. 14. articul. 2. eam impugnat, ad duos tamen propositi non finis primo quolibet argumentum quo ab intellectum nostrum respectu sit naturalis obiectum quarto autem respectu differtiæ diuinæ, & intellectus creati.

¶ Arguit ergo sic primò: Conditionalis illa non sequitur ex præmissis, ergo. antecedens probatur quia ex hoc quòd cognitum est in cognoscente secundum modum naturæ cognoscentis, nihil aliud habetur, nisi quòd cognitio est perfectio proportionata cognoscenti: & similiter obiectum cognitionis. Ex hoc autem non sequitur æqualitas inter, scilicet quòd cognoscentis natura debet æquari obiecto vel excedere. Et confirmatur: Ex proportione inter obiectum & potentiam sequitur magis dissimilitudo & inæqualitas, sicut inter motorem & mobile, & materiam & formam. Talis siquidem est proportio inter potentiam & obiectum, vt de oculo videt & cælo & terra: & tamen non habet modum essendi simile cælo & terræ, quam illud sit incorruptibile, & magis ad proportionalitatem lapidis nō est similis lapidi in modo essendi.

¶ Secundò, quia si illa conditionalis esset vera, sequeretur q̄ angelus inferior non cognosceret superiorē, quia modus essendi superioris excedit modum inferioris, non posset videre Deum, probatur sequela: quia modus essendi Dei excedit modum essendi totius, humo scilicet intellectus illustrati & habituati, &c.

¶ Quòd verò secundariter arguit littera cum vt applicatur ad intellectum nostri & obiectum in littera assignati: quia si sic cō lectionali est vera ex natura potentiæ cognoscitiuæ, sequitur q̄ beati nūquam videbunt Deū, probatur sequela, quia nulla potentia potest circuire supra suum obiectum adæquatum, visus enim non potest eleuari ad videndum phantasma, nec aliquis habitus aut vis superadita potest eleuare potentiam supra suum obiectum, sed infra obiecti latitudinem: quoniam potentia prius respicit obiectum ex se quàm habitus adauctus, vt patet.

¶ Vltimò addit, quòd arguit littera ex proportionalibus non syllogisticè,

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd vt in q. 14. latius dicetur, radicaliter inditū cognoscibile est, ex eo quòd natura aliqua est non solum ipsa, sed alia. Et quoniam esse alia non contingit vno tantum modo, diuersi ordines cognoscentium surgūt ex diuersis modis essendi alia. Diuersi autem modi essendi alia surgunt ex diuersis gradibus ipsarum naturarum. Quæ sunt non solum ipsæ, sed alia. Et proportionaliter secundum eundem ordinē ipsarum naturarum cognoscentium oportet ponere diuersos modos, quibus cognoscentes est cognitum ex hoc manifestè sequitur, quòd esse cognitum modificatur secundum modum naturæ cognoscentis, & non conuertitur. Et quia cognitio naturalis sequitur modum quo natura liter cognoscens est cognitum: idcirco oportet quòd mensura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura. Verbi gratia, anima humana est substantia vltima inter intellectuales, ac per hoc naturaliter fortitur quòd sit infimo modo intellecta ea, quæ cognoscenda sunt. Et hinc surgit, quòd ipsam oportet esse cognitam deanimatè, iuxta ipsorum naturas: & hinc surgit, q̄ ipsam oportet habere cognita à phantasmatibus: & consequenter q̄ capacitas eius naturalis non extendat se ad hoc quòd tit illa cognoscibilia, quæ sunt separata à materia. Angelus autem, quia eleuationis est essentiæ vt pura materiam nullo modo requirentis ad sui modi essendi perfectionem, & ipse est alia excellentiori modo quàm anima nostra: vnde est hæc materialia & inferiora eminenter, superiora autem participatiuè. Et hæc est radix rationis factæ in littera: quæ fundatur supra hoc quod cognitum est in cognoscente secundum modū naturæ cognoscentis & quòd cognitio sit secundum modum quo cognitum est in cognoscente. iam enim ex declaratis radix patet, quòd ex his sequitur, quòd si cognoscentis natura est inferioris ordinis quàm sit natura cognitiua, quòd non potest ex propriis viribus ad visionem illius se extendere, eo quòd non est illud nisi modo propriorum sibi: quod est non esse illud nisi diminuta quadam participatione, quæ ad visionem nō sufficit. Ex hac eadem quoq; radice omnia obiecta facilè soluuntur, terminibus. Est siquidem duplex modus quomodo aliquid dicitur esse in cognoscente vniuersaliter, scilicet modo essentiæ, & modo cognitionis completè quidditatiuæ. Rursusque termo est de visione, id est, cognitione completè quidditatiua. Rursusque termo est de huiusmodi cognitione, non quocunque modo possibili, sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscentis & cogniti, non secundum speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur quòd obiecta, quæ assignantur potentiis non sunt obiecta adæquata extensiuè, sed sunt obiecta adæquata intensiuè naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potentia quidditatiuè penetrare, sed infrà. ¶ Vnde ad primam obiectionem dicimus, quòd optimè illa conditionalis sequitur ex præmissis subiuncta littera, vt ex positum est. Ex hoc enim quòd cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscenti, manifestè sequitur, quòd natura cognoscens nō potest esse inferioris ordinis, quam sit naturaliter cognitum ab ea quidditatiuè. Talis namq; cognitio inferiores vires excedit. Nec est verum quod Scotus impōbat littera, scilicet q̄ velit æqualitatem seu similitudinē inter cognitū & naturam cognoscentis.

gnoscibilem secundū se. Hoc enim nec somniauimus, sed littera hic docuit quòd inter cognitum & naturam cognoscitiuam secundum se exigitur non excellus ex parte cogniti, & vt dictum est, termo est de non excessu in modo essendi generico & cognito quidditatiuè ac naturaliter. Vnde non oportet aliter ad opposita respondere. Intellectus siquidem distans aut angelicus excedit hæc omnia & generē & pluiquam genere: & tamē omnia quidditatiuè nouit. Quod autem de oculo respectu cæli affertur, puerile est: quoniam cælum vt visibile non habet aliquem essendi modum quàm mixtum, vtunque enim est singulare sententiæ, &c. Incorruptibile autē & incorruptibile sunt differētiæ accidentales visibilis vt sic, quæ modum naturæ cognoscentis, & non conuertit. Et quia cognitio naturalis sequitur modum quo naturaliter cognoscens est cognitum: idcirco oportet quòd mensura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura. Verbi gratia, anima humana est substantia vltima inter intellectuales, ac per hoc naturaliter fortitur quòd sit infimo modo intellecta ea, quæ cognoscenda sunt. Et hinc surgit, quòd ipsam oportet esse cognitam deanimatè, iuxta ipsorum naturas: & hinc surgit, q̄ ipsam oportet habere cognita à phantasmatibus: & consequenter q̄ capacitas eius naturalis non extendat se ad hoc quòd tit illa cognoscibilia, quæ sunt separata à materia. Angelus autem, quia eleuationis est essentiæ vt pura materiam nullo modo requirentis ad sui modi essendi perfectionem, & ipse est alia excellentiori modo quàm anima nostra: vnde est hæc materialia & inferiora eminenter, superiora autem participatiuè. Et hæc est radix rationis factæ in littera: quæ fundatur supra hoc quod cognitum est in cognoscente secundum modū naturæ cognoscentis & quòd cognitio sit secundum modum quo cognitum est in cognoscente. iam enim ex declaratis radix patet, quòd ex his sequitur, quòd si cognoscentis natura est inferioris ordinis quàm sit natura cognitiua, quòd non potest ex propriis viribus ad visionem illius se extendere, eo quòd non est illud nisi modo propriorum sibi: quod est non esse illud nisi diminuta quadam participatione, quæ ad visionem nō sufficit. Ex hac eadem quoq; radice omnia obiecta facilè soluuntur, terminibus. Est siquidem duplex modus quomodo aliquid dicitur esse in cognoscente vniuersaliter, scilicet modo essentiæ, & modo cognitionis completè quidditatiuæ. Rursusque termo est de visione, id est, cognitione completè quidditatiua. Rursusque termo est de huiusmodi cognitione, non quocunque modo possibili, sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscentis & cogniti, non secundum speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur quòd obiecta, quæ assignantur potentiis non sunt obiecta adæquata extensiuè, sed sunt obiecta adæquata intensiuè naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potentia quidditatiuè penetrare, sed infrà. ¶ Vnde ad primam obiectionem dicimus, quòd optimè illa conditionalis sequitur ex præmissis subiuncta littera, vt ex positum est. Ex hoc enim quòd cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscenti, manifestè sequitur, quòd natura cognoscens nō potest esse inferioris ordinis, quam sit naturaliter cognitum ab ea quidditatiuè. Talis namq; cognitio inferiores vires excedit. Nec est verum quod Scotus impōbat littera, scilicet q̄ velit æqualitatem seu similitudinē inter cognitū & naturam cognoscentis.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Virum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.*

59 3. contra. ca. 5. 52. & 55. Et opus. 3. c. 105. & 4. distinc. 49. 98. 2. articul. 7. Et veri. q. 3. art. 3. 24.

DQVINTVM sic procedit. Videtur quod intellectus creatus ad videndum essentiam Dei aliquo lumine creato non indigeat. Illud enim quod est per se lucidum in rebus sensibilibus, alio lumine nō indiget vt videatur. Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus est lux intelligibilis. Ergo nō videtur per aliquod lumen creatū. ¶ Præterea, Cùm Deus videtur per medium, non videtur per suam essentiā. Sed cùm videtur per aliquod lumen creatum, videtur per medium. Ergo nō videtur per suā essentiam. ¶ Præterea, Illud, quod est creatum, nihil prohibet alicui creaturæ esse naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei essentia videtur, poterit illud lumen esse naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura non indigebit aliquo lumine ad videndum Deum. Quod est impossibile. Non est ergo necessarium quòd omnis creatura ad videndum Dei essentiam lumen superadditum requirat.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumen.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm essentia diuina naturam cuiusque creati intellectus excedat, indiget creatus intellectus ad eam intuendam aliquo creato lumine.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne quod eleuatur ad aliquid, quod excedit suam naturam, oportet quòd disponatur & sic delnceps. Secundò oritur dubium quia dero quòd illa maxima sit vera, non tenet tamen nisi in verè formis & materiis. Modo essentia diuina non est vere forma intellectus creati videntis ipsam, cùm non det formalitet illi esse vndique ergo ratio nuere videtur.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur cum S. Tho. alibi, quòd illa propositio est veriffima de forma, quæ est vt terminus generationis: non autem de illa, quæ est vt via ad terminū. videmus enim in naturalibus quòd est eadem ratio vt materia dis-
aliqua dispositione, quæ sit supra suam naturam c. Sicut, si aër debeat accipere formam ignis, oportet quòd disponatur aliqua dispositione ad talem formā. Cùm autem aliquis intellectus creatus videt Deum per essentiā, ipsa essentia Dei sit forma intelligibilis intellectus. Vnde oportet, quòd aliqua dispositio supernaturalis ei superaddatur ad hoc quòd eleuetur in tantam sublimitatem. Cùm igitur virtus naturalis intellectus creati nō sufficiat ad Dei essentiam videndam, vt ostensum est c, oportet quòd ex diuina gratia superaccrescat ei virtus intelligēdi. Et hoc augmentum virtutis intellectiuæ illuminationem intellectus vocamus, sicut & ipsum intelligibile vocatur lumen, vel lux. Et ipsum est lumen, de quo dicitur Apoc. 21. quòd claritas Dei illuminabit eam, scilicet societatem Beatorum Deum videntium. Et secundum hoc lumen, efficiuntur deiformes, id est Deo similes: secundum illud primę Ioan. 3. Cùm apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lumen creatum, est necessarium ad videndum Dei essentiam, nō quòd per hoc lumen Dei essentia intelligibilis fiat, quæ secundum se intelligibilis est, sed ad hoc quòd intellectus fit potens ad intelligendum per modum, quo potentia fit potentior ad operandum per habitum. Sicut etiam & lumen corporale necessarium est in visu exteriori inquantum facit medium transparens in actu, vt possit moueri à colore.

¶ Ad secundū dicendum, q̄ lumen illud non forma cuius est. Non enim sunt duo termini generationis vnus eodem quippe cursu proportionaliter currit esse intelligibile.

¶ Circa probationē secundæ consequētiæ aduerte, q̄ litera simul duo facit, dū & cōsequētiā probat, & quasi aliud medium ad rēclusionē innuit, probans quòd subintelligēs, q̄ essentiā diuinā esse formā intellectus, & videre Deū ita fiat. Ac per hoc dī spositio eleuās ad diuinā essentiā est id quod eleuat ad videndū. Et cōsequitur, cū intellectus creatus fit insufficiēs ex se, alia dispositione esse opus vt augmentetur virtus intellectiua reddēs ipsum sufficiens ad videndū. Aliud quod dicendum innuit medium pro quanto augmentum hoc ad duo poni insinuatur: & ad dispositionem intellectum pro tam excelsa forma intelligibili, & ad vires probandum videndi, vt possit elicere actum visionis. Hoc enim secundum tangitur cum de insufficientia intellectus ad videndum, & augmento virtutis intellectiuæ fit mentio.

¶ Circa terminos consequentis nota primò ly augmentum ex 3. contra Gen. c. 11. quòd dupliciter potest virtus agentis augeri. Vno modo per simplicem intentionem, & sic aqua calida fit calidior. Alio modo per additiua formæ appositionem, sicut virtus aëris augetur per superadditum lumen. Ex proposito est termo de augmento secundo modo, & non primo. Quoniam prima augmentatio non dat nisi operationem eiusdem rationis, perfectionem tamen secundā autem eleuat ad operationem alterius speciei & generis & ordinis quandoque, vt patet. Secundò ipsum augmentum. Cùm enim quæstio sit de intellectu tam creato quàm creabili, oportet, si augmento opus est, augmentum ipsum esse supra naturam omnis intellectus tam creati quàm creabili. Ac per hoc extra eorum ordinem cognoscantur, & consequenter quòd si de ordine gratuitorum non ex modo consequendi tantum, vt vita resurgentium, sed ex ipsa substantia seu quidditate sua, vt charitas.

¶ *Num creatus intellectus ad diuinā essentiā videndam egeat lumine gloriæ.*

CONtra hanc conclusionem multi arguunt, in primis Scotus in 1. distinctione 43. & in 4. dist. 49. q. 11. quæ dubitabiliter. Primò, Obiectum ex se fuit intelligibilis, sufficienter potest mouere intellectum ad sui visionem non eget lumine cogente sibi ad causandā visionem Dei: ergo Secundò, si lumen gloriæ ponitur vt forma, quia intellectus fit & sic sufficiens ad videndum Deum, ergo per aliquam formam creatā possibile esset naturaliter videre Deum. probatur sequela: quia licet excus miraculosè illuminatus naturaliter videt: ita Beatus supernaturaliter illuminatus, naturaliter videt Deum. Lumen enim gloriæ sicut quælibet perfectio potia in intellectu, perficit intellectum naturaliter, quamuis supernaturaliter ponatur. Tertiò: quia quicunque potest Deus mediante causa effectiua secunda, potest sine illa. Sed lumen gloriæ ponitur vt effectiua visionem ergo. Quartò quia magis videtur necessarium ponere speciem intelligibilem Dei quàm lumen gloriæ: sed illa non ponitur ergo. probatur antecedens: quia illa esset propter perfectionem intellectus, ex natura sua est: illud autem potest in actu secundo, ad quod sufficit obiectum per se in seipso, vt ex dictis patet.

¶ Durandus deinde dupliciter arguit. Primò, lumen gloriæ ponitur propter excellentiā obiecti super intellectum creatum. vt patet in littera huius articuli. ergo frustra. probatur cōsequentia: quia existēti in infimo excedit intellectū creatum secundū se, sed non cum tali lumine. Et cōsequenter lumē tale nō reddit intellectū de imperproportionato proportionatū. Secundò, quia quicquid sit frater Thomas in 4. dist. 49. tenet quòd visio Dei possit cōmunicari hominibus in solis dispositionibus viæ: ergo non exigitur lumē gloriæ, quod est proprium dispositio patriæ. Molina alla reuocauit apud Canrecolum dist. 49. q. 4. argumentatiuæ confutato omnino, quòd eius supponunt intellectum pure passiue concurrere ad visionem Dei. aut quòd ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

sō facilè soluuntur: vel à suis autoribus soluta sunt. ¶Ad primum Scoti breuiter potest concedi totum & dici quòd indigentia non est ex parte Dei seu obiecti sed ex parte intellectus creati, vnde consideratis vtrisque negatur maior.

¶Ad secundum dicitur, quòd hic est seruandum illud, Sententiam tene, sed linguam vertibe: simpliciter quidem nullum inconueniens est concedere, quòd per aliquam formam creatam non tamen vt species, intellectus creatus naturaliter videt Deum. Quoniam quilibet habitus, & omnis forma est ex propria natura principij proprij actus. Habetis enim charitatē vt hic, naturaliter diligit Deū motiuē, &c. Non enim minus charitas inclinat ad actum proprium quam caeteri habitus: signum autem naturalitatis aīt declaratio, experimur enim nos delectabiliter omnia operari quorum habitus habemus, siue naturales, siue supernaturales. Verumtamen ne serundi occasio lucretur, distinguēdum est, quòd videre Deū naturaliter per aliquam formam creatam potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam & naturalem, seu cōnaturalem, alio modo per formam creatam supernaturalē, & non solum supernaturaliter. Et quòd primo modo est impossibile, ac refutatum est secundo verò modo est necessarium. Et tale est lumen gloriæ, illuminans quidem illo naturali lumē videt Deum, sed vt impossibile fit non videre illum sl. sine lumine. Vnde patet, quòd non est similè de cæco illuminato, & de intellectu illuminato quia ibi vis data est naturaliter, licet supernaturaliter datur: hic verò vis data est supernaturaliter, & data est supernaturaliter.

¶Ad tertiū negatur argumentum: est enim similitudinis figuræ dissimilis mutatur siquidem quid in quale, seu ad aliquid. Vnio enim Dei creaturæ non significat rem absolutè, sed significat actum in ordine ad agens creatum. & sic est simile, sicut si argueretur, Deus producit actum meritorium mediante voluntate & charitate: ergo potest producere illum sine eis.

¶Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid valet, quoniam memoria intellectiua inspertinens est felicitati, quæ consistit in actu & non in habitu. Et bene aduertē, quòd Scotus eum sequacibus non potest amplius in hac materia sustineri quoniam in Clementina, ad nostrū, de hæreticis expresse erroris damnatur dicentes, q̄ anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndum Deum, vbi cernit Ecclesiā ampleⁿ S. Tho. doctrinā determinasse non fuisse indigentiā luminis, sed causam, scilicet vt elementa animæ ad talem visionē, vt in litera dicitur.

¶Ad primum Durandi, concesso antecedente negatur sequela. Ad probationem dicitur, quòd ex peruersa interpretatione procedit: poni enim propter excellentiam obiecti supra potentiam contingit vno modo, vt adæquetur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio, sed contra nullum militat. Alio modo, vt excessus non prohibeat attractionem potentiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc sensum ponitur lumen gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra autem hunc sensum manifestè patet probationem non procedere. Quod si fiat vis in hoc, quòd de non proportionato fieri dicitur proportionata ratiam habita est responsio in litera in artic. primo in responsione ad vltimum declarando, quomodo intelligitur Proportionis nomen in proposito.

¶Ad secundum dicitur, quòd Durandus nolun intelligere illa S. Tho. verba, q. secunda, artic. 7. Lumē siquidē gloriæ potest dupliciter haberi. Vno modo per modum passionis: alio modo per modum habitus. Primo modo non ponit hominē extra viam. Secundo modo est propria patriæ dispositio. & idcò quā in solis dispositionibus viæ dicitur, id est in dispositionibus non ponentibus hominem extra viam simpliciter intelligitur. Et quòd hæc sit mens vera Sancti hoc ex eo liquet, quòd in q. de ve. q. 10. artic. 11. ponit idem, quod in quarto: & tamen in eiusdem q. de ve. q. 1. artic. primo, & 3. vigesimo artic. secundo, sic exponit, & similiter in 2ª secundæ q. 18. artic. 2. quæ indubiè sic tenendum est.

Annot. ¶In responsione ad tertium quomodo subtilis valde doctrina traditur, aduerte duo. Primò, quid est tam esse quàm fieri connaturale alicui. Secundò, quæ sit proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiam, esse connaturale est otiū seu

pullulare ex intrinseca illius naturæ, vt ex secundo Physic. patet, & in motu elementorum apparet: fieri verò connaturale est fieri quòd id, quod non fuit ex principijs alicuius, fiuat ex principijs eius, hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam: hic enim solummodo principia, à quibus aliquid fuit, effici possunt principia eius, à quo non fuit.

litas Angelorum.

¶SED CONTRA est, quod vita æterna in visione Dei consistit: secundum illud Io. 17. Hæc est vita æterna, &c. Ergo si omnes æqualiter Dei essentiam vident in vita æterna, omnes erunt æquales: cuius contrarium dicit Apostolus 1. Corint. 15. Stella differt à stella in claritate.

CONCLVSIO.

¶Cum videntium diuinam essentiam vnus alio maiori gloriæ lumine illustretur, perfectius etiam vnus alio ipsam videbit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd videntium Deum per essentiam vnus alio perfectius cum videbit. Quod quidem non erit per aliquam Dei similitudinem perfectiorē in vno quàm in alio: cùm illa visio non sit futura per aliquam similitudinem, vt ostensum est. Sed hoc erit per hoc, quòd intellectus habebit maiorem virtutem seu facultatem ad videndum Deum quàm alterius. Facultas autem videndi Deum non competit intellectui creato secūdum suam naturam, sed per lumen gloriæ: quod intellectum in quadam deiformitate constituit, vt ex superioribus patet.c Vnde intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius Deū videbit. Plus autem participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate: quia vbi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desiderium quodammodo facit desiderātem aptū & paratum ad susceptionem desiderati. Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius Deum videbit, & beatior erit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm dicitur, Videbimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti, determinat modum visionis ex parte rei visæ vel sit sensus: videbimus eum ita esse sicuti est: quia ipsum esse eius videbimus quod est eius essentia. Nō autē determinat modum visionis ex parte videntis: vt sit sensus, quòd ita erit perfectus modus videndi: sicut est in Deo perfectus modus essendi.

¶Et per hoc etiam patet solutio ad secundū. Cùm enim dicitur, quòd rem vnam vnus alio melius non intelligit, hoc habet veritatem si referatur ad modum rei intellectæ: quia quicunque intelligit rem esse aliter quā

infinita inter Deum & lumen gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòd licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem, de quo tamen loquimur, facilè responderi potest, quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum sint infiniti medij gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam substantialem est maxima distantia, & longè maior quam inter duas substantias: & tamen illæ fiunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem: & istæ non, quamuis istæ magis conueniant in natura, quia forte sunt eiusdem speciei, vt Socies & Plato, &c. Manifestum ergo vel minor distantia nihil facit ad propositum. igitur non infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Quoniam sicut tota latitudo visionis diuinæ essentiæ soli Deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incōmunicabiliter ad extra. Citra summum verò communicabiliter, plus & minus in infinitumsine tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis, sed in summo incōmunicabiliter: limitate autem communicatur, non tamen connaturale sit alteri. Sicut si lux accipiatur propria qualitas solis, tota latitudo lucis est connaturalis soli tantum, sed in summo incommunicabiliter. Citra summum verò communicabiliter non ita vt sit connaturale alii, quia non vi suæ abillis (si astra ponantur extraneæ naturæ à solis natura) sed vt sit extra ex diffusione à luce solari.

a ¶Super Quæstionis duodecimæ Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet, videntium Deum vnus perfectius videbit quàm alius, Secundò ex inditur talis huius causa. Tertiò probatur ex vera causa.

¶Quo ad secundum aduertē, quòd idem obiectū melius ab vno videri quàm ab alio (sicut experimur quod per speciem in aere melius videmur quàm per eam in aqua, & per meliorem oculatiā similiter, secundō etiam quia potest ex acutione visus patet, stante namque identitate visibilis cum æqualium specie & visiue virtute, impossibile est fingere vnde melior fiat visio. Distantia namque & medium, &c. omnes ad speciei qualitatem spectant, intra ergo primū causam excludit sufficienter, ex hoc, quod visio illa non est futura per speciem secundum autem amplectitur.

¶ Quo ad tertium proponitur conclusio sic: videntium Deum vnus alio habet maiorem charitatem, ergo maius desiderium. ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei, ergo habet maius lumen gloriæ. ergo maiorem tactum videndum Deum. ergo perfectius videbit Deum quàm alius. Antecedens supponitur, prima consequentia nota est ex terminis cum secunda & tertia, charitas enim ipsa est desiderium Dei. Desiderium verè constat propositione magnam esse ad desiderati complexum lumen verò gloriæ nihil aliud esse quàm dispositionem ad Dei susceptionem, vt iam dictum est. Et propterea de fidem quantitati respondetur oppositionem dispositionis & habitudinis ad actum. Lumen quidem gloriæ & charitas & dona spiritus sancti, & si qua sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia, non solum quia à solo agente supernaturali causata, sed quia nulli creaturæ factæ aut facibili connaturalia esse possunt, propter quod dicuntur extra supernaturalia, imò diuini ordinis. Et si contra hoc obiciatur, de distantiis infinita inter Deum & lumen gloriæ, aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòd licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem, de quo tamen loquimur, facilè responderi potest, quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum sint infiniti medij gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam substantialem est maxima distantia, & longè maior quam inter duas substantias: & tamen illæ fiunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem: & istæ non, quamuis istæ magis conueniant in natura, quia forte sunt eiusdem speciei, vt Socies & Plato, &c. Manifestum ergo vel minor distantia nihil facit ad propositum. igitur non infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Quoniam sicut tota latitudo visionis diuinæ essentiæ soli Deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incōmunicabiliter ad extra. Citra summum verò communicabiliter plus & minus in infinitumsine tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis, sed in summo incōmunicabiliter: limitate autem communicatur, non tamen connaturale sit alteri. Sicut si lux accipiatur propria qualitas solis, tota latitudo lucis est connaturalis soli tantum, sed in summo incommunicabiliter. Citra summum verò communicabiliter non ita vt sit connaturale alii, quia non vi suæ abillis (si astra ponantur extraneæ naturæ à solis natura) sed vt sit extra ex diffusione à luce solari.

Commun. ¶In corpore vna conclusio exponitur quæsito negatiue, impossibile est intuitiuum intellectui creato comprehendere Deum. Probatur, impossibile est lumen gloriæ creatum quo videtur Deus, comprehendi. Probatur, impossibile est cuiuscunque intellectus creati cognoscere quantum cognoscibile est. Ergo impossibile est cognoscere quantum cognoscibile est. Antecedens patet. Prima consequentia probatur, ex eo quòd magis & minus videtur Deum attendit secundum magis & minus lumen gloriæ, & consequenter infinitè videre secundum infinitum lumen gloriæ. Secunda verò consequentia probatur: quia Deus

a
424
410

59

ARTICVLVS VII.

a ¶Virum videntes Deum per essentiam ipsum comprehendant.

DSEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd videntes deū per essentiam, ipsum comprehendant. Dicit enim Apostolus Phi. 3. Sequor autem si quomodo comprehendam. Non autem frustra lequebatur. Dicit enim ipse 1. Cor. 9. Sic curro non quasi in incertum. Ergo ipse comprehendit: & eadem ratione alij, quos ad hoc inuitat dicens, sic currite vt comprehendatis.

¶Præterea, Vt dicit Augustinus in lib. de videndo Deum ad Paulinum, illud comprehenditur quod ita totum videtur, vt nihil eius lateat videntem. sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur, & nihil eius latet videntē. cum Deus sit simplex: ergo à quocunque videtur per essentiam, comprehenditur.

¶Si dicatur quod videtur totus, sed non totaliter, contrà, Totaliter vel dicit modum videntis, vel modum rei visæ. Sed ille, qui videt deum per essentiam, videt eum totaliter, si significetur modus rei visæ: quia videt eum sicuti est: vt dictum est. Similiter videt eum totaliter, si significetur modus videntis: quia tota virtute sua intellectus Dei essentiam videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit. Ergo eum comprehendet.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Hier. 32. Fortissime, magne, potens, dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

CONCLVSIO.

¶Cum lumen gloriæ, quo perfruī diuinam naturam essentiam, impossibile sit quemquam creatum intellectum ipsam comprehendere, &c.

¶RESPONDEO dicendum, quòd comprehendere Deum impossibile est cuicunq; intellectui creato attingere vero fiēte Deum qualitercunque magna citra beatitudo, vt dicit Augu. ¶Ad cuius euidentiā sciendum est, quòd illud comprehenditur, quod perfectè cognoscitur, perfectè autem cognoscitur, quod tantùm cognoscitur, quantum est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiam demonstrationis opinionē teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, non comprehenditur, puta si hoc quod est triangulum, habere tres angulos æquales duobus rectis aliquis sciat, per demōstrationem comprehendit illud. Si verò aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc quòd à sapiennibus vel pluribus ita dicitur, non comprehendet ipsum: quia non pertingit ad illum perfectum modum cognitionis, quo cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modum cognitionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est. quod sic patet. Vnumquodque enim sic cognoscibile est secundum quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitum, vt suprà ostensum est, infinitè cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus potest Dū infinitè cognoscere. Inratum enim intellectus creatus diuinā essentiam, perfectius vel minus perfectè cognoscit, inquantum maiori vel minori lumine gloriæ perfunditur. Cùm igitur lumen gloriæ creatū in quocunque intellectu creato receptum nō possit esse infinitum, impossibile est quòd aliquis intellectus creatus Deum infinitè cognoscat. Vnde impossibile est quòd Deum comprehendat.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd comprehensio dicitur dupliciter. Vno modo stricte & propriè, secūdum quod aliquid includitur in comprehēdente. Et sic nullo modo Deus comprehēditur nec intellectu nec aliquo alio: quia cùm sit infinitus nullo finito includi potest: vt aliquid finitum cum infinite capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo comprehensio largius sumitur secundum quod comprehensio infectioni opponitur. Qui enim attingit aliquem quando tamen tenet ipsum: comprehendere eum dicitur. Et sic Deus comprehenditur à Beatis, secundum illud Cāti. 3. Tenui eum, nec dimittam. Et sic intelliguntur autoritates Apostoli de comprehensione. Et hoc modo comprehensio est vna de tribus dotibus animæ, quæ respondet spei, sicut visio fidei, & fruitio charitati. Non enim apud nos omne quod videtur iam tenetur vel habetur, quia videntur interdum distantia, vel quæ non sunt in potestate nostra. Neque iterum omnibus, quæ habemus fruimur: vel quia non delectamur in eis: vel quia non sunt vltimus finis desiderij nostri: vt desiderium nostrum impleant & quietent. Sed hæc tria habent Beati in Deo: quia & vident ipsum: & videndo tenent sibi præsentem in potestate habētes semper eum videre: & tenentes fruuntur sicut vltimo fine desiderium implente.

¶Ad secundum dicendum, quod non propter hoc Deus incomprehensibilis dicitur quasi aliquid eius sit quod non videatur: sed quia non ita perfectè videtur sicut visibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis proposito per aliquam probabilem rationem cognoscitur: non est aliquid eius quod non cognoscatur, nec subtile cum, nec prædicarum, nec compositio, sed tota non ita perfectè cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde Aug. diffiniendo comprehēsionem dicit, quòd totum comprehenditur videndo: quod ita videtur vt nihil eius lateat videntem: aut cuius fines circumscripti vel circumscribi possunt: tunc enim fines alicuius circumspiciuntur, quando ad finem in modo cognoscendi illum: ens pernegatur.

¶Ad tertium dicēdum, quòd totaliter dicit modum obiecti: non quidem ita quòd totus modus obiecti non cadat sub cognitione, sed quia modus obiecti non est modus cognoscentis. Qui igitur videt Deum per essentiam, videt hoc in eo quod infinite existit: & infinitè cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non competit ei, vt scilicet ipse infinitè cognoscat. Sicut aliquis probabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiuè non cognoscat.

60 a
72. c
424
410

ARTICVLVS VIII.

a ¶Virum videntes Deum per essentiam omnia in Deo videant.

DOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd videntes Deum per essentiam omnia in Deo videant. Dicit enim Greg. in 4. Dial. Quid est quod non videant, qui videntem omnia vident? sed Deus est videns omnia. Ergo qui vident Deum, omnia vident.

¶Item, Quicunque videt speculum, videt ea, quæ in speculo resplendent. Sed omnia quæcunque fiunt vel fieri possunt, in Deo resplendent, sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque videt Deum, videt omnia, quæ sunt & quæ fieri possunt.

¶Præterea, Qui intelligit id quod est maius, potest intelligere minima, vt dicitur 3. de Anima. Sed omnia, quæ Deus facit vel facere potest, sunt minus, quam eius essentia. Ergo quicunque intelligit Deum, potest intelligere omnia, quæ deus facit vel facere potest.

¶Præterea, Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat. Si igitur videndo Deum non omnia sciat: non quietatur eius naturale desiderium. Et ita videndo Deum non erit beata: quod est inconueniens. Videndo igitur omnia scit.

62
4 dif. 49.
2. artic. 5.
Et veri.
9. artic. 4.
& 3. con.
ca. 54. &
57.

¶SED CONTRA est, quòd angeli vidēt Deum per essentiam, & tamen nō omnia sciunt. Inferiores enim angeli purgan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Creadens patet consequentia prima probatur: quia omnia sunt in Deo vt in causa eminentissima. secunda verò probatur, quia quanto aliqua causa perfectius cognoscitur, tanto plures in ea effectus videntur. hc manifestatur hoc ex differentia intellectuum humanorum circa propositum aliquod principium multarum conclusionum. tertia ex secunda euidenter sequitur. quarta autem probatur: quia nullus intellectus creatus potest Deum comprehendere.

¶Num res sint in Deo sicut in causa tantum, & nũ ex eo quòd res sunt in Deo sicut in causa, sequatur eas in illo videri vt in causa præcisè, vel vt in speculo volantario.

Quæstio. Circa primam cõsequentiam dubium occurrit ex Scoto, & cæteris ponentibus in Deo esse res vt in speculo voluntario. Formatúrque ratio contra literam tici. Res sunt in Deo non solùm vt in causa, sed vt in speculo voluntario, ergo sophisma consequentiæ committitur, inferendo, ergo res in Deo videntur præcisè vt in causa. Confirat enim quod ly præcisè subintelligitur in illa. Alioquin non inferret intentum, vt patet. Antecedens probatur & auctoritate Augustini lib. de videndo Deum. Deus est speculũ voluntarium, & si vult videtur & si nõ vult, nõ videtur. & ratio est, quia Deus tepræsentat omnia distinctè vt speculum, & non indistinctè tantùm vt causa. & propterea cum totus literæ processus fundetur super hoc, q̃ Deus repræsentet non nisi vt causa indistinctè, ruere videtur.

¶Ad euidentiam huius sciẽdo est, quòd tres sunt in Deo proprie vt in causa: Metaphorice autem vt in speculo. Deus enim est verè & propriè causa, non & verè & propriè speculum, sed metaphoricè. & dicitur enim speculum, quia distinctè repræsentat non est propriè speculum, quia non repræsentat impressa ab alio, vt speculum habet, propter quam conditionem verbo Dei & patre procedenti specialiter appropriatur, supra. 7. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula, propriè expressa imago. Constat autem ex Diony. & Augustino theologiam symbolicam non esse argumentativam. nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad auctoritatem ergo Augustini dicitur quòd est locutio metaphorica propter illam conditionem, quia scilicet distinctè repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione voluntariæ collationis luminis gloriæ: & tamen lumen. Et hoc respectu visionis beatæ: respectu verò nouarum revelationum Dei is non concurrit ex obiectiue, sed causaliter: & propterea omnium est voluntarium, & quasi speculum exemplare.

¶Ad rationem autem in oppositum dicitur, quòd verè peccat secundum fallaciam consequentis: ac si repræsentare distincte vno modo contingat, scilicet dicendo in speculo. Vbi scio quod repræsentare distinctè dupliciter contingit.

¶Vno modo, quòd distinctio se tenget ex parte repræsentantis, vt apparet in speculo, in quo quælibet species repræsentans aliquid, remanet distincta a specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quòd distinctio se teneat ex parte repræsentatorum, vt dicamus, anima intellectiua repræsentat distinctè formam corporeitatis, & formam mixti, & animam vegetatiuam, & animam sensitiuam, hæc enim non habent in natura intellectiuæ animæ distinctã fundamenta similitudinum illarum ad eam, sed per vnam & eandem naturã intellectiuæ omnibus respondet vt similis non minus quàm si singulorum propriam similitudinem fundamentum haberet: ita enim repræsentat propriam conditionem cuiusque, ac si singulorum adæquata esset species. Et ratio est, quia excedens non impedit perfectionem repræsentandi: nihil enim minus speciei albi repræsentare ipsum, si cum hoc per eandem repræsentatem etiam nigrum. Vecat ergo ratio dupliciter. Primo, quia ex tenui metaphorico argui. Secundò, quia supponit quòd distinctè repræsentare non sit nisi distinctio ex parte repræsentantis quod iam patet esse falsum, & in proposito falsissimum. Deus enim gloriosus non habet in sua natura effectus suos distinctè ex parte sui, sed ex parte effectuum: quia ipse est actus perfectissimus omnia vnitiniter præhabens: & ex perfectione eam eminenter habet, quod ita est proprium ex ipsius natura & ipsius, & illius, & est, sua propria huius & propria illius habet, ac si singulorum distinctum exemplar esset. Vnde consequentia literæ intelligitur cum ly primitus, vt arguendo dicitur. & optima est quia in Deo omnia alia à se non sunt nisi indistincte & vnitiniter: quod est esse virtualiter in causa. Hæc enim est vera regula secundum Theologiam & Philosophiam vt in quæstione 4. 5. Tho. dicet. Et bene notat, quoniam sine hoc fundamento semper erubescit de Deo, & aliis in eo existentibus aut vias loqueris, & in pueriles vulgaritates loquacitates incides.

¶Num qui plures effectus primæ causæ videt, perfectius primam causam cognoscat, sicut è converso.

Circa probationem secundæ consequentiæ dubium occurrit. Nam Scotus in Quæst. 4. 9. dicit, quòd hæc probatio continet fallaciam consequentis. Quoniam dato quòd sit verum quod in litera dicitur, scilicet quòd cognoscens perfectius causam, plures effectus in ea videat, non propterea sequitur esse verum conuerso, scilicet quòd eum, qui plura videt, oporteat causam perfectius videre. Et tamen totus processus fundatur super hanc propositionem subintellectã, & non super illa expressè posita in litera. Quòd autem ista propositio cõnetens illam ibidẽ triplicitèr in communi. Primò, Causa in quantum causa nullam perfectionem accipit à causato: quia est prior, ergo cognitio principij, vt est causa non perficitur per cognitionem conclusionum.

¶Præterea, Accipio vnum principium cognitum in aliquo gradu, & quæro, vtrũ eius cognitione non actus possit per ipsum cognosci aliqua conclusio, aut non. si sic, habetur propositũ. & si vna, pari ratione possunt alię in eo claudi. scirl abilius perfectionis nomitia principij si non, ergo in hoc gradu cognitum principium non est principium: quia nullius est principium.

¶Præterea, Primus perfectionis quàm est superponitur, & quia est superioris, scitur: sed cognitio quid est non perficitur per notitiam posterioris, quia ergo notitia principij non sit perfectior propter hoc causa non facit fidem principiato.

¶Duradum quoque & Gottifre. contra eandem instãt probationem: quia multo ignitior manifestatio illi de principio & conclusionibus. Tertia quia non similis est quo ad concinnitatem conclusionem continentur in principio, in potentia & confusè: in causa autem prima effectus continentur in actu & distinctè. Tum quia non est similis quo ad cognoscibilitatem principij & cognoscuntur conclusiones in actu, nisi facta deductione, sublumptione, aggregatione, &c. in prima autem causa simpliciter effectus videntur.

¶Ad horum euidentiam sciẽdo, quòd videri aliquid potest dupliciter. Vno modo in seipso obiectiuè, sicut speculum oppositum visui videtur in seipso. Alio modo in alio obiectiuè: sicut res post tergum videntis sicut videntur in speculo. Videntur enim non in se, sed in sibi similibus speciebus in speculo reluctantibus & sicut est in corporalibus, sic in spiritualibus. In proposito igitur non est dubium de omnium visione in seipsis, sed in alio obiecto, scilicet, non tamen vt in speculo, sed vt in causaret ex dictis patet. Videri autem aliquid in vel ex causa, intelligimus non qualitercunque se habente vita causa ad effectus visionem, sed vt se habeat vt per se sufficiens causa illius. Alioquin non ex vi visionis causæ videretur effectus, sed aliunde. Hoc autem stante declaratur intentum sic: idem manens eadem omnino tam in esse quàm in cognosci, semper facit idem: ergo impossibile est quòd vt sic faciat cognosci aliquem effectum, quem à principio cognosci non fecit. cum non potest plurium effectuum notitiam parere, nisi illum tale fecit non in esse, ergo in cognosci, & non in minus, vt patet: ergo in magis cognoscitur quòd est intentum. Vnde patet quòd plura videre in causa perfectius videre causam, sunt conuertibilitèr se consequentia, quoniam & si perfectius causam videt, plura in ea videt: & si plura in ea videt, perfectius ipsam videt. Aliquin plura in eo videre esset effectus sine causa. Si enim perfectior modus videndi causam huiusmodi causa non est, aliqua alia causæ nota dispositio huius effectus causa erit, nec facilè erit fingere illam dispositionem in esse vel in cognosci.

¶Ex his autem iam patet responsio ad Scotum. In conuertibilibus enim non cadit sophisma consequentis sed vera posito reliquum poni intelligitur.

¶Ad obiectiones autem quas contra veritatem manifestatam, quæ est vera de causa & effectibus, & in principio: non solùm in cognoscendo, sed essendo. & conclusionibus facilè respondetur, dicendo: quòd Scotus aut tulit aut simulauit se cæcum. Aliud est enim notitiam conclusionum in aut ex principio: vt sunt sufficiente præexigere perfectiorem notitiam principij. Et aliud est facere ipsum perfectiorem. Hæc enim distant plusquam cælum & terra. In litera docetur posterius, & non secundum. Et segnens in prima & tertia ratione impugnat secundam, & non secundum. Vnde breuiter concedatur gratis: quòd nec cognitio principij est causa, perficiens per notitiam conclusionis: nec quòd melior quòd est, perficit per notitiam quia est, quæ est demonstrationis effectus: sed vtrobique causa ex parte rei nostrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimum.

Contraria.

TRuius claras ex dictis.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. Omnia quæ videntur in verbo videntur non per proprias species, sed per solam essentiam diuinã. ergo simul antecedens ex præcedente articulo patet: consequentia probatur. Ratio quare non possumus simul multa intelligere, est pluralitas specierum ergo vbi non est pluralitas specierum, nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptum probatur dupliciter, scilicet ratione & experientia. Ratione quidem sic, Intellectus nõ potest simul plurib⁹ speciebus ad intelligẽdum, id est, in actu completo informatus, vt patet à simili in corpore respectu aguarum. ergo pluralitas specierũ impedit simul multa intelligere. Experientia autem, quoniam experimur quòd intelligere multas partes alicuius totius per proprias species non possumus simul: & ramen esset per speciem totius simul intelligibilis in toto. Cum vnitate ergo speciei fiat multa intelligere simul non autem cum pluralitate.

¶ Aduerte hic primò, quòd sunt multa dubia. An scilicet de omnibus speciebus sit vnum, quòd pluralitat impediat: An tantum de his quę sunt eiusdem ordinis. Et iustus: an de quacunque pluralitate specierum sit sermo, an de aliqua, quæ scilicet nõ auferatur ad vnum, &c. Verum quia *Hæc* ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur, ideo differuntur.

Auer.

¶ Aduerte secundò, quòd ex hac ratione non habetur quòd oporteat omnia per vnam speciem cognitam sentiri simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum naturam intellectus ex quo nullum adest impedimentum. Et quia in visione verbi omne bonũ possibile poni de facto debet, quoniam beatitudo est status omnĩ bonorũ aggregatione perfectus: & in bonis melior est actus potẽtia, vt dicitur nono Meta. ideo in litera declarata possibilitate conclusum est, quòd de facto omnia simul videntur.

¶ Num anima simul vel successiuè omnia videat in verbo.

Quæstio.

CONtra conclusionẽ huius literæ Scotus in tertia distinctio. decimaquarta, quæstione secunda, tenens quòd anima Christi non omnia simul in verbo, sed successiuè ad quodcunque se voluerit conuerti, videat: arguit dupliciter. Primò sic: Experimur quòd attento circa plura obiecta simul est minus perfectè: ergo impossibile videretur potentiam finitam perfectè attendere videre infinita simul. Secundò sic, si actualiter videret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitum excederet perfectionem alterius animæ quod videtur inconueniens.

¶ Ad hæc breuiter suppoendo quòd anima Christi videat in verbo insolitã, vt etiam argumenta supponunt, & est verum facile respondetur, quòd attento circa plura vt plura intelligibilia est minus perfectè simul: sed non circa plura vt vnum intellectum. Quæcunque autem vnica specie intelligũtur, vt vnum intelligibile obiectiuum. Vna enim species vnum intelligibilia per se efficaces multa nisi vt vnum sunt. Et propterea videns plura, hoc infinita in vno non minuit attentionem circa singula in illo: quoniam non ponunt in numerum, nec sunt ę, nec circa illa vt visa ea. Et hoc bene nota. Vnde vana est ista alia causa

similitudinem, sed per suam essentiam in me ea quę in ipso videtur, per aliquas similitudines siue species videntur.

CONCLVSIO.

¶ Deum videntes non alia vident in eo per species eorum, sed per ipsam essentiam diuinam, eorum intellectui vnitam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd videntes Deum per suam essentiam ea quæ in ipsa essentia Dei vident, non vident per aliquas species, sed per ipsam essentiam diuinam intellectui eorum vnitam[e]. Sic enim cognoscitur vnum quodque secundum quòd similitudine eius est in cognoscente. Sed hoc contingit dupliciter. Cùm enim quæcunque vni & eidem sunt similia, sibiinuicem sine similitudine: virtus cognoscitiua dupliciter assimilari potest alicui cognoscibili[e]. Vno modo secundum se, quando directè eius similitudine informatur. Et tunc cognoscitur illud secundum se. Alio modo secundum quòd informatur specie alicuius: quod est ei simile. Et tunc non dicitur res cognosci in seipsa, sed in suo simili. Alia enim est cognitio, qua cognoscitur aliquis homo in seipso, & alia qua cognoscitur in sua imagine[e]. Sic ergo cognoscere res per earum similitudines in cognoscente existẽtes, est cognoscere eas in seipsis seu in propriis naturis, sed cognoscere eas prout earum similitudines præexistunt in Deo, est videre eas in Deo. Et hæ duæ cognitiones differunt. Vnde secundum illam cognitionem, qua res cognoscuntur à videntibus Deum per suam essentiam, in ipso Deo non vidẽtur per aliquas similitudines alias, sed per solam essentiam diuinam intellectui præsentem per quam & Deus videtur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus creatus videntis Deum alsimilatur rebus quæ videntur in Deo: inquantum vnitur essentiæ diuinæ: qua rerum omnium similitudines præexistunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primo conceptis alias formare possunt. Sicut imaginatio ex præconceptis speciebus oculis & auris: formar speciem montis aurei: & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentiæ formar rationem speciei. & similiter ex similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago. Et sic Paulus vel quicunque alius videns Deum, ex ipsa visione essentiæ diuinæ potest formare in se similitudines rerum, quæ in essentia diuina videntur. Quæ remanserunt in Paulo etiam postquam desiit Dei essentiam videre. Ista tamẽ visio, qua vidẽtur res per huiusmodi species sic conceptas, est alia à visione, qua videntur res in Deo.

ARTICVLVS X.

a ¶ Virum videatur Deum per essentiam, simul videant omnia, quæ in ipsa vident.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quod videntes Deum per essentiam non simul videant omnia, quæ in ipso vident. Quia secundum Philosophum contingit multa scire, intelligere vno vnum. Sed ea, quæ videntur in Deo intelliguntur. Intellectu enim videtur Deus. Ergo non contingit a videntibus Deum simul multa videri in Deo.

¶ Præterea, Aug. dicit octauo super Gen. ad literam, quod Deus mouet creaturam spiritualem per tempus, hoc est per intelligetiam & affectionem. Sed creatura spiritualis est Angelus qui Deum videt. Ergo videntes Deum successiuè intelligunt & afficiuntur. tempus enim successionem importat.

¶ SED CONTRA est, quòd Augu. dicit vlti. de Trini. Non erunt volubiles nostræ cogitationes ab aliis in alia euntes atque redeuntes: sed omnem scientiam nostram vno simul conspectu videbimus.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunque videntur in verbo, non successiuè, sed simul videri necesse est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ea, quæ videntur in verbo, non successiuè, sed simul vidẽtur. Ad cuius euidentiã consideran dum est, q̃ ideo nos simul nõ possumus multa intelligere: quia multa per diuersas species intelligimus. diuersitas autẽ specierũ nõ potest intellectus vnius simul actu informari ad intelligendũ per eas: sicut nec vnũ corpus potest simul diuersis figuris figurari. Vnde cõtingit q̃ quando aliqua multa vna specie intelligi possunt simul intelligũtur[e]. Sicut diuersæ partes alicuius totius, si singulæ propriis speciebus intelligãtur, successiuè intelliguntur, & non simul. Si autẽ omnes intelliganturvna specie totius simul intelligentur. Ostensum est autem quòd ea quæ videtur in Deo, non videntur singula per suas similitudines, sed omnia per vnam essentiam Deiꝰ. Vnde simul & non successiuè videntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sic vnum tãtum intelligimus, inquãtum vna specie intelligimus. Sed multa vna specie intellecta, simul intelliguntur. Sicut in specie hominis intelligimus animal & rationale: & in specie domus parietem & tectum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd Angeli quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species diuersas eis inditas non simul omnia cognoscũt. Et sic mouentur secundum intelligentiam per tẽpus, sed secundum q̃ vident res in Deo simul eas vident.

ARTICVLVS XI.

a ¶ Virum aliquis in hac vita possit videre Deum per essentiam.

DVNDECIMVM sic proceditur. Videtur q̃ aliquis in hac vita possit Deum per essentiam videre. Dicit enim Iacob Gene. 32. Vidi Deũ facie ad faciem. Sed videre facie ad faciem, est videre per essentiam, vt patet per illud quod dicitur 1. Corin. 13. Videmus nunc per speculum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Ergo Deus in hac vita per essentiam videri potest.

¶ Præterea, Numeri duodecimo dicit Dominus de Moyse, O re ad os loquor ei. Sed qui ore ad os loquitur Deo palam, & non per ænigmata & figuras, videt Deum. Sed hoc videre est, Deum per essentiam videre. Ergo aliquis in statu huius vitæ potest Deum per essentiam videre.

¶ Præterea. Illud, in quo alia omnia cognoscimus & per quod de aliis iudicamus, est nobis secundum se notum. Sed omnia etiam nunc in Deo cognoscimus. Dicit enim Augustin. duodecimo Confes. Si ambo videmus verum esse quod dico, & ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso illud videmus? Nec ego in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est, incommutabili veritate. Idem etiam in libro de vera religione dicit, quòd secundum veritatem diuinam de omnibus iudicamus. Et duodecimo de Tri. dicit, quòd rationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales & sempiternas[e]. Quæ nisi supra mentem essent, incommutabiles profecto non essent. Ergo & in hac vita ipsum Deum videmus.

¶ Præterea, Secundum Augusti. duodecimo super Genes. ad literam, Visione intellectua li videntur ea, quæ sunt in anima per suam essentiam. Sed visio intellectualis est de rebus intelligibilibus. non per aliquas similitudines sed per suas essentias, vt ipse ibidem dicit. Ergo, cùm Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam videtur à nobis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Exod. 33. Non videbit me homo & viuet. glo. Quandiu hic mortaliter viuitur, videri per quasdã imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest.

CONCLVSIO.

¶ Non potest Deus ab homine puro in hac mortali vita per essentiam videri.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ab homine puro Deus videri per essentiam non potest, nisi ab hac vita mortali separetur. Cuius ratio est quia, sicut supra dictum est, modus cognitionis sequitur modum naturæ rei cognoscentis[e]. Anima autem nostra quãdiu in hac vita viuimus, habet esse in materia corporali. vnde naturaliter non cognoscit aliquid nisi quæ habent formam in materia[e]: vel quæ per huiusmodi cognosci possunt. Manifestum est autem quòd per naturas rerum materialium diuina essentia cognosci non potest. Ostensum est enim suprà[e] quòd cognitio Dei per quancunque similitudinem creatam non est visio essentiæ ipsius. Vnde impossibile est animæ hominis secundum hanc vitam viuentis essentiam Dei videre. Et huius signum est, quòd anima nostra quanto magis à corporalibus abstrahitur, tanto in[a] e[c]ligibilium abstractorum sit capaciorꝰ. Vnde in somniis & alienationibus à sensibus corporis magis diuinæ reuelationes percipiuntur, & præuisiones futurorum. Quòd ergo anima eleuetur vlque ad supremum intelligibilium, quod est essentia diuina, esse non potest quandiu hac mortali vita vtitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Dionysium quarto capite cælestis hierar. sic in Scripturis dicitur aliquis Deum vidisse inquantum formatæ sunt aliquæ figuræ, vel sensibiles, vel imaginariæ secundum aliquam similitudinem aliquod diuinum repræsentantes. Quod ergo dicit Iacob, Vidi Deum facie ad faciem: referendum est non ad ipsam diuinam essentiam, sed ad figuram, in qua repræsentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetiæ eminentiam pertinet, vt videatur persona Dei loquentis, vel loquens Deus, licet imaginaria visione, vt infra patebit[e], cùm de gradibus prophetiæ loquemur. Vel hoc dicit Iacob ad designandum quandam eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus miraculosè aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiam & supernaturaliter & præter communem ordinem mentes aliquorum in hac carne viuentium, sed non sensibus carnis vrentium, vsque ad visionem suæ essentiæ eleuauit, vt dicit Augustin. duodecimo super Gen. ad literam. & in libro de videndo Deum, de Moyse, qui fuit magister Iudæorum, & Paulo, qui fuit magister Gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cùm de raptu eius agemus[e].

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnia dicimur in Deo videre, & secundum ipsum de omnibus iudicare, inquantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus & diiudicamus. Nam & ipsum lumen naturale rationis participatio quædam est diuini luminis[e], sicut etiam omnia sensibilia dicimus videre & iudicare in sole, id est, per lumen solis. Vnde dicit Augustinus primo Soliloquiorum, Disciplinarum spectamina videri non possunt: nisi aliquo velut suo sole illustrentur, videlicet Deo. Sicut ergo ad videndum aliquid sensibiliter non est necesse quòd videatur substantia solis, ita ad videndum aliquid intelligibiliter non est necessarium quòd videatur essentia Dei.

¶ Ad quartum dicendum, quòd visio intellectus illis est eorum, quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima Beatorum, non autem in anima nostra, sed per præsentiam, essentiam, & potentiam[e].

ARTICVLVS XII.

a ¶ Virum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.

DVODECIMum sic proceditur. Videtur quòd per naturalem rationem Deum in hac vita cognoscere non possimus. Dicit enim Boe. in lib. de consol. quòd ratio non capit simplicẽ formam: Deus autem maximè est simplex forma, vt suprà ostensum est[e]. Ergo ad eius co-

Contraria.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito negatiuè: Deus non potest videri per essentiam ab homine puro in hac vita mortali. Vbi nota duos terminos, ly puro, propter Christum, qui simul erat viator & comprehensor ly mortali, propter statum hominum post resurrectionem, in quo corpus non impedit visionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Primò à priori. Modus cognitionis sequitur modum naturæ cognoscentis. ergo modum essendi animæ nostræ, quo est in corpore mortali, sequitur cognoscere formas in materia, aut per eas. ergo non potest in statu tali videre Deum per essentiam. Antecedens cum prima consequentis patet: quia hoc cognoscere quidam modus cognoscendi est, præcipue respectu superiorum. Secunda autem probatur: quia per nullam speciem aut naturam creatam potest videri Deus. Secundò probatur à signo. Quantò magis anima nostra à corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractorum sit capacior. ergo elongato ad supremum intelligibilium, quod est diuina essentia, exigit separationem ab hac vita mortali. Antecedens manifestatur: quia in somniis & alienationibus à sensibus corporis, magis diuinæ reuelationes percipiuntur & præuisiones futurorum.

¶ Num in somniis & alienationibus à sensibus corporis diuinæ reuelationes magis fiant.

Quæstio.

CONtra signum allatum in litera inuisibilis Scotus in quarto, distinctio. quadragesimaquinta, quæstio. secunda, contra tertium dupliciter. Primò sic: quia tunc quanto somnus esset profundior, tanto magis talia viderentur. hoc est falsum. ergo, consequentia probatur: quia tunc est maior abstractio à sensibus. Secundò: quia maius miraculum videtur, quòd in somno reuelatur veritas quam in vigilia, intellectu non nimis circa sensibilia intento: quoniam naturale est in vigilia habere vsum rationis, non autem in somno. Cõtra alienationes verò inquit, quia hoc fundamentum videtur sumptum ex fictionibus Mahumeti, qui dicit se epilepticum fuisse: & ad opertendum imperitiam suam dicebat se cadere Angelo loquente sibi, &c. In hoc deficit Auicen. tractatus 1. cognitionis in Metaphysica. hoc docuit hæc de alienationibus.

¶ Ad euidentiam horum scito primò ex Sancto Thoma in quæstione de Ver. quæstion. duodecima, articulo nono, & Secunda secundæ quæstione 171. articulo primo, ad cognitionem duo concurrere, scilicet receptionem & iudicium. Quæ ad receptionem cognoscibilium abstractio à sensibus confert: quo ad iudicium verò non, quoniam impressiones subtiles suppositi, quiescentes melius percipimus, sed iudicare perfectè nequimus nisi facultas resolutiua, an consonent sensibilibus, vt dicitur tertio Cæli, & sexto Ethicorum. Vnde litera semper vtitur nominibus pertinentibus ad receptionem, scilicet capacem esse & percipere. Scito secundò: quòd cum sermones intelligendi sint iuxta genus, de quo est sermo & hic fit sermo de nostro intellectu, & consequenter de phantasia in actu, quia oportet intelligentem phantasmata speculari: manifestè sequitur vt hic non sit sermo de quali, aut quacunque abstracta ditione à corporalibus, sed infra latitudinem intellectus in actu. Et ex his omnia soluuntur quoniam patet, quòd prima sequela nihil valet: quia fumus profundus abstrahit extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculum iudicium veritatis in somno, non tamen receptio. Et simile est in omnibus alienationibus iudicium, vndecunque veniant: si enim infra latitudinem intellectus in actu abstrahunt, quanto magis phantasia circa spiritualia occupatur ministrando intellectui tanto intellectus intelligibilium superiorum est capacior, vsque vicibus & minus turbata. Et inde prouenit, quòd melancholicorum alij omnino expertes sunt superiorum: quia, scilicet adeò turbatam habent phantasiam vt intellectus in actu haberi nequeat: sicut in pueris ex humido accidit. Alij superiorum multa cognoscunt, & prædicunt vera, alij pauca, secundum quod plus aut minus impediuntur interiores vires. Et secundum quod melius habent dispositiua phantasmata, & secundum altiora phantasmata in his quæ in illis, &c. Nec sunt hæc ex lege Mahumeti, vt his dicitur non est verum, sed ex Philosophia naturali, ex experientia, ex sacra Scriptura, ex sacris Doctoribus. Et de Philosophia & experientia dictum est: quoniam non desinit Philosophorum autoritates in de somno & vigilia. Sacra autem scriptura plena est visionibus in somnis: vt in somnio Numeri duodecimo Deus locuturum se Prophetis in somnis promittit, Et Iob 33 secundo dicitur: Inter effectus Spiritussancti formidinis, & reuerentiæ, &c. Augusti. quinquagesimo duodecimo super Genesin ad literam inquit, Animæ humanæ secundum quòd à sensibus abstrahuntur, cõuenit sinistra præuidere, Græc. quinque in quarto dicit. hoc idem docet Iamb. illeus hoc conuenire animæ, vel ex natura subtilitate, aut reuelatione superiorum. Taccarten. go tres sumpsit ex hac vox: Christi nissima doctrina hæc est, & Philosophica simul.

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum duodecimum.

IN titulo cognoscere non dicit videre, vt supertius, sed cognoscere, id est, intelligere quomodocunque id contingat. Per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶ In corpore

Aquí
Aquí

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue cum corollario. Conclusio est:

Possumus in hac vita per rationẽ naturalem cognoscere Deum secũdum quòd est prima omnium causa excellentissima. Probatur: Naturale nostra cognitio oritur à sensu: ergo tantum extenditur quãtum sensibilia manifestant: ergo extenditur non ad ipsãmet Dei, sed ad cognitionem eius, secũdũ quòd prima omnium causa excellentissima. Antecedens cum prima cõsequentia patet. Secunda verò quo ad primã partem probatur: Sensibilia nõ sunt adæquatus effectus diuinæ virtutis; ergo ex eis nõ potest tota virtus diuina cognosci: ergo nec essentia eius videri. Quo ad secundã verò partem probatur: Sensibilia sunt effectus dependentes à Deo, scilicet vt prima causa, ergo ex eis potest Deus vt prima causa cognosci. Corollarij est: Tela cognoscimus ex sensibilibus de Deo, causalis, negatius, & supereminentialis. Ad causalitatem quidem pertinetia sunt secundum triplex genus causæ, non solùm prædicata causalitatem importantia, puta exemplar, factiuum, finis, &c. sed prædicata absoluta, quæ ex causalitate à posteriori inferuntur, vt esse, viuere, nosse, &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autem, quæ ex eõdemlocutionibus antedictis consequuntur: vt quòd incorporeus, quòd infinitus, quòd immutabilis. Ad supereminentiam autem spectantia ex eisdem consequuntur: vt quòd est super omne esse, & intelligibile, & intellectum. hæc enim omnia ex necessitate cõsequuntur ex habitudine inter Deum & sensibilia. Reliqua autẽ obiecta tunc naturaliter nobis in hac vita.

a ¶Supra Quæstionis duodecimæ, Articulum decimitertiũ.

Commun. Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè: perfectior cognitio de Deo habetur per gratiam à nobis quàm per rationem naturæ. Probatur: Humana cognitio per gratiam iuuatur, & quo ad lumen intellectuale: & quo ad phantasmata. ergo perfectior est cognitio, consequentia probatur, quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedens verò probatur, quia per gratiam interdum formantur phantasmata melius exprimentia diuinum, interdum res sensibiles, interdum voces. ergo. Exemplum primi in visionibus Prophetarum.

67 Infrà qu. 82. artic. 1. Et 1. de stim. 3. q. 3. artic. 4. Et veri. q. 10. artic. vlti. Et Boë. tri. q. 1. ar. 4.

Secundi in columba baptismi Christi. Item in voce ibidem audita.

¶Aduerte hic, quod cognitio per gratiã in hac vita de Deo, præfertur naturali nõ ex parte modi, quia sic naturalis est potior, cùm sit per medium euidentius (vt in responsione ad tertium dicitur) sed ex parte obiecti excellẽtiæ & intensiuè: vt in responsione ad primum dicitur, quia plura & occultiora manifestat naturali: ac per hoc nobiliora & manifestiora secundum se per gratiam cognoscimus: vt quòd est trinus, &c. Hæc enim & alia præclara, quanto eorum cognoscibilitas tam alta est, vt soli Deo sint naturaliter euidentia: vt in principio libri contra Gentiles agetur.

CONCLVSIO.

¶Perfectior cognitio de Deo in hac vita habetur per gratiam, quàm per naturalem rationem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur à nobis quàm per rationem naturalem. Quod sic patet: Cognitio enim, quam per naturalem rationẽ habemus, duo requirit, scilicet phantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius virtute intelligibiles conceptiones ab eis abstrahimus.

¶Ar quantum ad vtrunque iuuatur humana cognitio per reuelationem gratiæ. Nam & lumẽ naturale intellectus cõfortatur per infusiõẽ luminis gratuiti: & interdum etiam phãtasmata in imaginatiõe hominis formantur diuinitus magis exprimẽtia res diuinas: quã ea, quæ naturaliter à sensibilibus accipimus: sicut apparet in visionibus prophetalibus. Et interdũ etiam aliquæ res sensibiles formantur diuinitus, aut etiã voces ad aliquid diuinũ exprimendum, sicut in baptismo visus est Spiritus sanctus in specie columbæ: & vox Patris audita est, Hic est filius meus dilectus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet per reuelationem gratiæ in hac vita nõ cognoscamus de Deo quid est, & sic ea quasi ignoto coniungamur: tamẽ plenius ipsum cognoscimus in quantum plures & excellentiores effectus eius nobis demonstrantur, & inquãtum ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quæ ratio naturalis non pertingit, vt Deum esse trinum & vnum.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex phantasmatibus vel à sensibilibus acceptis secundum naturalem ordinem, vel diuinitus in imaginatione formatis tantò excellentior cognitio intellectualis habetur, quantò lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationẽ ex phantasmatibus plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

¶Ad tertium dicendum, quòd fides cognitio quædam est, inquantum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hæc determinatio ad vnum non procedit ex visione credentis, sed à visione eius, cui creditur. Et sic inquantum deest visio, deficit à ratione cognitionis, quæ est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad vnum per visionem & intellectum primorum principiorum.

QVAESTIO DECIMATERTIA
in duodecim articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum est ad cõsiderationem diuinorum nominum. vnumquodque enim nominatur à nobis secundum quod ipsum cognoscimus.

¶Circa hoc ergo quæruntur duodecim. ¶Primò, vtrum Deus sit nominabilis à nobis. ¶Secundò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter. ¶Tertiò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo propriè dicantur de ipso, an omnia attribuantur ei metaphoricè. ¶Quartò, vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma. ¶Quintò, vtrum nomina aliqua dicantur de Deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. ¶Sextò, supposito quòd dicantur analogicè, vtrum dicantur de Deo per prius vel de creaturis. ¶Septimò, vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. ¶Octauò, vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ, vel operationis. ¶Nonò, vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. ¶Decimò, vtrum accipiatur vniuocè vel æquiuocè secundum quòd

a ¶Super Quæstionis decimætertiæ Articulum primum.

Commun. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue cum modificatione, conclusio est: Deus potest à nobis nominari ex creaturis, non autem secundum quòd est secundum se. Probatur: cõclusio quo ad vtranque partem simul: Voces sunt signa intellectuum & intellectus sunt similitudines rerum: ergo voces referuntur ad res significãdas mediante cõceptione intellectus. Secundum igitur quòd aliquid à nobis intelligitur sic, potest à nobis nominari. ergo Deus potest nominari à nobis ex creaturis, & non secundum quòd est secundum se. Antecedens est Philosophi primo Perihermenias, consequentia verò tam prima quàm secũda relinquitur nota. Vltima autem probatur: quo ad primã consequentis partem: quia Deus cognoscitur à nobis ex creaturis tripliciter, vt dictum est. Quo ad secundã verò: quia Deus in hac vita non potest videri à nobis per essentiam. Et ad claritatem terminorum subditur in litera declaratio exemplaris ab opposito: quomodo nomina non significãt Deum secundum quòd in se est. & intendit, quòd significare rem secũdum quòd est, est significare terminum naturæ alicuius: vt homo, quod impossibile est hic de Deo haberi: quoniam omnia nomina significant terminos, aut rerum communium, aut negationum: vel respectuum, &c. vel compositorum ex his, vt patet inductiuè.

63 8. dist. 22. ¶. 1. art. 1.

c ¶Num nomina rebus imponantur secundum quòd illas intelligimus.

b ¶Nam Dionysius nominũ aliquod fit, quod diuinam essentiam exprimat,

Quæstio. CIrca hanc partẽ occurrit dubium. Scotus fiquidem in primo. distin. vigesimasecunda quæst. vnica, discurrens hanc propositionem assumptam sicut res intelligibilis & nominatur distinguit eam, scilicet quo ad impositionẽ nominis, vel quo ad vsum nominis impositi, & ita dicit. ¶Primò quòd quo ad impositionem videtur falsa, quod probat sic: Substantia non intelligitur à nobis distinctè in propria natura: & tamen significatur: ergo imponere possumus nomina distinctius significantia quàm intelligimus: consequentia verò & antecedens pro secunda parte probatur: quia cognitis, verbi gratia, accidentibus, & proprietatibus lapidis, imponimus nomen illi substantiæ lapidis, intendentes illam significatum iri per nomen: & tamen non cognoscimus distinctè illam. Secundò, quòd quo ad vsum est simpliciter falsa. Tertiò, quòd multis nominibus potest vti viator experimentibus diuinam essentiam sub ratione ipsius essentiæ diuinæ. Probatur hæc duo: quia verisimile est esse in sacra Scriptura huiusmodi nomina, vt ludæi dicunt de nomine tetragrammaton, &c. siue imposita fuerint hæc nomina à Deo, siue ab Angelo.

¶Ad hæc pro quanto veritati non cõsonant dicendum est. Et ad primum quidem, quòd non est imaginabile imponi nomen distinctius significans quàm concipiatur: & in litera redditur causa: quia voces significant res non nisi mediante conceptione intellectus: igitur significatio exuitatur ex conceptione: ergo distincta significatio supponit distinctam conceptionem, & confusa confusam, & valor maiorem, & minor minorem, &c. Quare ab hac vniuersalissima regula

quòd significat Deum per naturam, & per participationem & secundum opinionem.

¶Vndecimò, vtrum hoc nomen, Qui est, sit maximè proprium nomen Dei. ¶Duodecimò, vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

ARTICVLVS I.
a ¶Vtrum aliquod nomen Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen Deo cõueniat. Dicit enim Dionysius primo capitulo de Diuin. nomin. quòd neque nomen eius est, neque opinio. Et prouerb. 30. dicitur, Quod nomen eius & quòd nomen filij eius sit nosti.

¶Præterea, Omne nomen aut dicitur in abstracto, aut in concreto: sed nomina significantia in cõcreto non competunt Deo, cùm simplex sit: neque nomina significantia in abstracto, quia non significant aliquid perfectum subsistens. Ergo nullum nomen potest dici de Deo.

¶Præterea, Nomina significant substantiam cum qualitate, verba autem & participia significant cum tempore: pronomina autem cum demonstratione, vel relatione. Quorum nihil competit Deo: quia sine qualitate est & sine omni accidente, & sine tempore, & sentiri non potest vt demonstrari possit, nec relatiue significari: cùm relatiua sint aliquorum antedictorum recordatiua, vel nominum, vel participiorum, vel pronominum demonstratiuorum. Ergo Deus nullo modo potest nominari à nobis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Exod. 15. Quasi vir pugnator omnipotens nomen eius.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus in hac vita secundum quòd in se est minimè à nobis cognoscatur, sed secundum quòd principium omnium eminentissimum est, aliquibus nominibus sua significantibus nominari potest, nullum est autem nomen diuinam essentiam adæquatè representans, tam Deo ab hominibus impositum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum voces sunt signa intellectuum, & intellectus sunt rerum similitudines. Et sic patet, quòd voces referuntur ad res significandas mediante cõceptione intellectus. Secundum igitur quòd aliquid à nobis intellectu cognosci potest, sic à nobis potest nominari: ostensum est autem suprà*, quòd Deus in hac vita non potest à nobis videri per suam essentiam, sed cognoscitur à nobis ex creaturis secundum habitudinem principij, & per modum excellentiæ & remotionis*: sic igitur potest nominari à nobis ex creaturis. Non tamen ita quòd nomen significans ipsum exprimat diuinam essentiam secundum quòd est. Sicut hoc nomen homo exprimit sua significatione essentiam hominis secundum quòd est: significat enim eius diffinitionem declarantem eius essentiam. Ratio enim quam significat nomen, est diffinitio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea ratione dicitur Deus non habere nomen, vel esse supra nominationem, quia essentia eius est supra id, quod de Deo intelligimus & voce significamus.

¶Ad secundum dicendum, quòd quia ex creaturis in Dei cognitionem venimus, & ex ipsis eum nominamus: nomina, quæ Deo attribuimus hoc modo significant, secundum quòd competit creaturis materialibus: quorum cognitio est nobis connaturalis, vt suprà dictum est*. Et quia in huiusmodi creaturis ea, quæ sunt perfecta & subsistentia sunt composita: forma autem in eis non est aliquid completum subsistens, sed magis quo aliquid est: inde est quòd omnia nomina à nobis imposita ad significãdum aliquid completum subsistens significant in concretione*, prout competit compositis. Quæ autem imponuntur ad significandas formas simplices, significant aliquid non vt subsistens, sed vt quo aliquid est: sicut albedo significat vt quo aliquid est album. Quia igitur & Deus simplex est, & subsistens est, attribuimus ei nomina simplicia & nomina abstracta ad significandam simpliciatem eius, & nomina concreta ad significandum subsistentiam & perfectionem ipsius*: quamuis nomina deficiant à modo ipsius*, sicut intellectus noster non cognoscit eum, vt est secundum hanc vitam.

¶Ad tertium dicendum, quòd significare substantiam cum qualitate est significare suppositum cum natura, vel forma determinata in qua subsistit. Vnde sicut de Deo dicuntur aliqua in concretione ad significandum subsistentiam & perfectionem ipsius, sicut iam dictum est*, ita dicuntur de Deo nomina significantia substantiam cum qualitate. Verba verò & participia consignificantia tempus dicuntur de ipso, ex eo quòd æternitas includit omne tempus. Sicut enim simplicia subsistentia non possumus apprehendere & significare nisi per modum compositorum, ita simplicem æternitatem non possumus intelligere vel voce exprimere, nisi per modum temporalium rerum: & hoc propter connaturalitatem intellectus nostri ad res compositas & temporales. Pronomina verò demonstratiua dicuntur de Deo secundum quòd faciunt demonstrationem ad id, quod intelligitur, non ad id quod sentitur. Secundum enim quòd à nobis intelligitur, secundum hoc sub demonstratione cadit. Et sic secundum illum modum, quo nomina & participia, & pronomina demonstratiua de Deo dicuntur, secundum hoc & pronominibus nominibus relatiuis significari potest.

de causa & causato hæc excipienda sunt. Probatio autem suæ nihil valet, tum quia antecedens pro prima parte est falsum. Tum quia probatur. Dico enim & ita esse experimur, quòd cognitis accidentibus cognomodi res nunquam magis significabitur quàm cognoscetur: si enim cognoscetur confusè, vt in exemplo dato nunquam significabitur nisi confusè: ex tali siquidem nomine nunquam aliquis plus intelliget, quam perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex meliori ingenio proprio cognito alicuius nominis significato in re discurrendo aliæ cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex vi significationis nominis. Vnde & ipsemet Scotus ibidem sub dubio primum dictum relinquens tandem videtur. De secundo verò bene dicit Scotus: experimur enim quòd multis nominibus vtimur confuse notis antequam ad notitiam distinctã illorum terminorum veniamus. De tertio autem, quia experientia testè nullum tale nomen diuinum habeamus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darentur nomina: quorum nõ non possumus Deũ secundũ id cognoscere. Et quia sine sufficienti autoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Dionys. in primo cæle. Hierar. dicit impossibile esse nobis aliter lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circumueletur. Videtur mihi simpliciter falsum dictum Scoti, & dicendum vt in litera dicitur, quòd Deus in hac vita non est à nobis nominabilis nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm vsum.

182 58 70 71 1 64 70

¶Num nomen in abstracto ad subsistentiam significatum magis quàm concretum.

Quæstio. IN responsione ad secundum dubitare non-uitius posset quo pacto abstractum significatur quo & non per modum subsistentis: cùm sit nomen substantiarum, vt almodo. Substantiarum autem proprium est per modum substantiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd in talibus hic Sophisma consequentis à modo substantiæ ad hunc modum determinatè assumando. Substantiarum quidè significat per modum substantiæ, id est, per se stantis, id est, formaliter existens, & non per modum subsistentis. Et ñ inficiatur, quòd ecclam similtas significat formam solitariè, sed cum subiecto: respondetur quòd hic non est quæstio de significatione & consequentibus ad ipsam, sed de modo significandi: abstractum autem & concretum in significatione consentiunt: quia vtrunque vnicam formam significat, vt in Prædicamentis dealbo dicitur: & ex natura significatæ formæ oportet vtrumque copulate subiectum formæ significare. Sed ex modo significandi differentia est: quia concretum importat subiectum: & compositum ex modo significandi: vt primum significatum, in cuius signum dicimus quòd simum est nasus curuus: prius nasum quàm curuitatem experimentes. Abstractum verò subiectum ex modo significandi, aut non importat, sed ex natura rei significatæ: aut si importat, non importat principaliter, sed vltimò. Vnde econuerso dicimus quòd similitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractum per modum substantiæ, quo ad hoc, quia significat illud per se. id est, non cum alio ex modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principaliter. Concretum autem ex modo significandi

Universidad de Deusto
Biblioteca

candi principaliter significat aliud cum id primò significata. Vide dictum Aniceuæ reprehensum ab Auerroi quinto Metaphy. comment. decimoquarto si ratione modi significandi intelligitur, verum fuit. Nec ratio Auerroi concludit oppositum: quoniam non tenet nisi in formaliter significatis ex vi significationis.

69 Po. q. 3. art. 4. ad 3. Et 1. dist. 2. art. 3. Et 1. contra gen. ca. 31.

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum secundum.*

Anno. IN titulo nomen dicatur, id est, secundum suum formale significatum attribuatur, & non secundum id quod copulat: aut pro quo supponit, &c. substantialiter vt distinguitur contra accidentaliter, vocando accidens omne quod est extra esse rei. sic enim homo dicitur substantialiter de Sorte, disciplinabile verò & album dicuntur accidentaliter de eodem. Nec restringens quæstionem sed iuxta tituli amplitudinem, siue substantialiter completè, vt vltima differentia, vel diffinitio: siue substantialiter incompletè, vt animal respectu hominis dicatur totum sub quæsito præsenti concluditur, quum quæritur an aliquod nomen substantialiter de Deo dicatur.

Comment. ¶ In corpore quinque. primò ponit in quibus nominibus habet locum hæc quæstio. secundò refert duas opiniones. tertiò reprobat eas. quartò respondet quæsito affirmatiuè. quintò ostendit quis fit sensus, quum huiusmodi nomina Deo attribuuntur: & patet particularum distinctio in litera.

4 74

¶ Quo ad primum duo dicit. Primò, quòd sunt tria genera nominum de Deo. Negatiua, vt incorporeus, immensus, &c. Relatiua, vt Dominus, finis, efficiens. Et positiua absoluta, vt ens, sapiens, viuens, &c. Secundò, quòd quæstio non est de primo, aut secundo genere, sed tertio tantum: quia constat quòd illa puram negationem, aut relationem significant sicut album puram qualitatem.

¶ Quo ad secundum duæ sunt opiniones: prima est ponentium nomina hæc dici de Deo negatiuè, secunda relatiuè, vt patet.

¶ Quo ad tertium contra vtramque opinionem simul tripliciter arguitur clarè: in secunda tamen ratione adducitur, quòd fundatur super illa maxima: Omne nomen primum dicitur de eo, de quo dicitur formaliter, quàm

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen dicatur de Deo substantialiter. Dicit enim Dam. Oportet singulum eorum, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, vel operationem.

¶ Præterea. Dicit Dion. primo capite de Diui. no. Omnium sanctorum Theologorum hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiuè & laudatiuè Dei nominationes diuidentem. Et est sensus quòd nomina, quæ in diuinam laudem sancti Doctores assumunt, secundum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, non dicuntur de ipso substantialiter.

¶ Præterea, Secundum hoc nominatur aliquid à nobis secundum quòd intelligitur. Sed non intelligitur Deus à nobis in hac vita secundum suam substantiam: ergo nec aliquod nomen impositum à nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. 7. de Trini. Deo hoc est esse quod fortem esse, vel sapientem esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significatur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinam substantiam.

CONCLVSIO.

¶ Cum diuinam substantiam imperfectè cognoscamus, nomina negatiua, vel relatiua de Deo non dicuntur substantialiter, sed solùm nomina positiua absoluta diuinam substantiam, licet imperfectè designant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de nominibus quæ de Deo dicuntur negatiuè, vel quæ relationem ipsius ad creaturam significant, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significant[c], sed remotionem alicuius ab ipso, vel relationem eius ad alium, vel potius alicuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolutè & affirmatiuè de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidam enim dixerunt, quòd hæc omnia nomina, licet affirmatiuè de Deo dicantur, tamen magis inuenta sunt ad aliquid remouendum à Deo, quam ad aliquid ponendum in ipso. Vnde dicunt, quòd cùm dicimus Deum esse viuentem, significamus quòd Deus non hoc modo est sicut res inanimatæ, & similiter accipiendum est in aliis, & hoc posuit rabbi Moyses. Alij verò dicunt, quòd hæc nomina imposita sunt ad significandum habitudinem eius ad creaturas, vt cùm dicimus, Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus, & eadem ratio est in aliis. Sed vtrunque istorum videtur esse inconueniens propter tria. Primò quidem, quia secundum neutram harum positionum posset assignari ratio quare quædam nomina magis de Deo dicerétur quàm alia. sic enim est causa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si nihil aliud significatur, cùm dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quod dicitur, quod est corpus remouetur, quòd non sit ens in potentia tantùm sicut materia prima. Secundò, quia sequeretur, quòd omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerentur de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eò quòd significat hoc tantùm quod sit causa sanitatis in animali, quod per prius dicitur sanum. Tertiò, quia hoc est contra intentionem loquentium de Deo. Aliud enim intendunt dicere, cùm dicunt Deum viuentem, quàm quòd sit causa vitæ nostræ: vel quòd differat à corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substantiam diuinam & prædicantur de Deo substantialiter, sed deficiunt à repræsentatione ipsius, quod sic patet. Significant enim sic nomina Deum, secundum quod intellectus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cum cognoscat Deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum repræsentant. Ostensum est autem suprà[c], quòd Deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarum, quasi simpliciter & vniuersaliter perfectus. Vnde quælibet creatura intantùm eum repræsentat, & est ei similis, inquantùm perfectionem aliquam habet, non tamen ita quòd repræsentet eum, sicut aliquid eiusdem speciei, vel generis, sed sicut excellens principium, à cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen aliqualem similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant virtutem solarem. Et hoc suprà expositum est[c], cùm de perfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfectè tamen, sicut & creaturæ imperfectè eam repræsentant. Cùm igitur dicitur, Deus est bonus, non est sensus, Deus est causa bonitatis, vel Deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexistit in Deo: & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quòd Deo competat esse bonum inquantum causat bonitatem: sed potius econuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit: secundum illud August. de doctrina Christiana, Inquantum bonus est, sumus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Damasc. ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est Deus, quia à nullo istorum nominum exprimitur quid est Deus perfectè, sed vnùquodque imperfectè eum significat, sicut & creaturæ imperfectè eum repræsentant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in significatione nominum aliud est quãdoque, à quo imponitur nomen ad significandum, & id, ad quod significandum nomen imponitur[e]. Sicut hoc nomen lapis imponitur ab eo quòd lædit pedem, non tamen imponitur ad hoc significandum, quòd significet lædens pedem, sed ad significandam quandam speciem corporum, aliòquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendum est, quòd huiusmodi diuina nomina imponuntur quidem à processibus Deitatis. Sicut enim secundum diuersos processus perfectionum creaturæ Deum repræsentant, licet imperfectè: ita intellectus noster secundum vnumquemque processum Deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandũ ipsos processus, vt cùm dicitur Deus est viuens, sit sensus, ab eo procedit vita: sed ad significandum ipsum rerum principium prout in eo præexistit vita: licet eminentiori modo quam intelligatur vel significetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd essentiam Dei in hac vita cognoscere non possumus secundum quòd in se est, sed cognoscimus eam secundum quòd repræsentatur in perfectionibus creaturarum. Et sic nomina à nobis imposita eam significant.

de cæteris, quomodolibet aliter dicatur.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est: Huiusmodi nomina dicuntur de Deo substantialiter, imperfectè tamen, probatur: Nomina significant Deum, vt à nostro intellectu cognitum. ergo vt cognitum ex creaturis. ergo vt repræsentatum ex creaturis. ergo vt assimilantur ei creaturæ. ergo vt supereminens principium: cuius forma defectiuè participatur ab eis. ergo substantialiter. Antecedens patet ex primo Perihermenias cum prima & secunda consequentia, tertia autem est per se nota, quarta verò probatur ex quarta quæstione: quia non vt repræsentatum similitudine specifica aut generica. Igitur analoga vt principium, &c. Vltima autem manifestè sequitur: si enim quod quid est cuiusque creaturæ, diminutè quædam similitudo est substantiæ diuinæ simplicissimæ, oportet vt ipsa diuina substantia participetur, repræsentetur, cognoscatur, nominetur & significetur, &c.

¶ Quo ad quintum sensus propositionum ex dictis aperitur, explicitè dicèdo, quòd quum dicimus: Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, est in Deo & hoc altiori modo.

¶ Aduerte hic duo. Primò, quòd ly est, denotat habitudinem formæ[61] lem: ita quòd intendit, est in Deo formaliter. Non sic posset exponi, Deus est corpus, &c. Secundò, quòd ly, & hoc altiori modo, non est accipiendum, vt pars significati. Non enim quum dicimus, Deus est bonus, significatur bonitas Dei & eminentia eius, sed bonitas tantùm. Eminentia verò ex modo significandi innuitur, vt ex sequenti articulo patet: ita quòd dicendo, Deus est bonus, ex significato non habetur, nisi quòd id quod Boni nomine formaliter importatur, est in Deo formaliter. Et quoniam Boni nomen importat bonitatem in concretionecausæ in Deo non habet locum quia est modus imperfectus: ideo insinuatur quòd bonitas est in Deo eminentiori modo quàm significetur: quia significatur vt est in creaturis.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd apud excellentes Doctores non est idem significare quid est, & esse nomen substantiale: quoniam ad primum exigitur perfectio, ad secundum non vt in litera dicitur. Et radix est quia loquuntur propriè de quid posteriotificè, & metaphoricè, quòd absque proprio non est, & non topice: quod communibus contestatur.

¶ In responsione ad secundum Distinctio est sub aliis verbis: importare processus duplicitèr formaliter, vel originaliter.

Anno. 70 Po. q. 7. art. 4. ad 6. Et 1. dist. 2. qc. 4. art. 3. Et dist. in. 2. art. 2. Et 1. contra c. 30 68

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo proprie.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomẽ dicatur de Deo proprie. Omnia enim nomina, quæ de Deo dicimus, sunt à creaturis accepta: vt dictũ est[c]. Sed nomina creaturarum metaphoricè dicuntur de Deo, sicut cùm dicitur, Deus est lapis vel leo, vel aliquid huiusmodi. Ergo nomina dicta de Deo dicuntur metaphoricè.

¶ Præterea, Nullum nomen propriè dicitur de aliquo, à quo verius remouetur, quàm de eo prædicetur. Sed omnia huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, verius remouentur à Deo, quàm de eo prædicentur: vt patet per Dionysium secundo capitulo Cælestis Hierarchiæ. Ergo nullum istorum nominum propriè dicitur de Deo.

¶ Præterea, Nomina corporum non dicuntur de Deo nisi metaphoricè: cùm sit incorporeus. Sed omnia huiusmodi nomina implicant quasdam corporales conditiones. significant enim cum tempore, & cum compositione, & cum aliis huiusmodi, quæ sunt conditiones corporum. Ergo omnia huiusmodi nomina dicuntur de Deo metaphoricè.

¶ SED CONTRA est quod dicit Ambro. in lib. 1. de Tri. Sunt quædam nomina quæ euidenter proprietatem diuinitatis ostendunt: & quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. alia verò sunt quæ translatiuè per similitudinem de Deo dicuntur. Non igitur omnia nomina dicuntur de Deo metaphoricè: sed aliqua dicuntur propriè.

CONCLVSIO.

¶ Quia nomina Deo attributa modum significandi creaturarum retinent, Deo proprie ex modo ipso significandi minimè competunt, sed quo ad significatum proprie de Deo dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictũ est, Deum cognoscimus ex perfectionibus procedentibus in creaturas ab ipso: quæ quidem perfectiones in Deo sunt secundum eminentiorem modum quàm in creaturis. Intellectus autem noster eo modo apprehendit eas secundum quòd sunt in creaturis, & secundum quòd apprehendit, ita significat per nomina. In nominibus igitur, quæ Deo attribuimus, est duo considerare, scilicet perfectiones ipsas significatas, vt bonitatem, vitam, & huiusmodi, & modum significandi. Quantum igitur ad id quod significant huiusmodi nomina, propriè cõpetunt Deo, & magis propriè quàm ipsis creaturis: & per prius dicuntur de eo. Quantum verò ad modum significandi, non propriè dicuntur de Deo: habent enim modum significandi, qui creaturis competit.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd quædam nomina significant huiusmodi perfectiones à Deo procedentes in res creatas: hoc modo q̃ ipse modus imperfectus quo à creatura participatur diuina perfectio in ipso nominis significato includitur: sicut lapis significat aliquid materialiter ens: & huiusmodi nomina nõ possunt attribui Deo nisi metaphoricè[c]. Quædam verò nomina significant ipsas perfectiones absolutè absq; hoc quòd aliquis modus participandi claudatur in eorũ significatione, vt ens, bonum, viuens, & huiusmodi: & talia propriè dicuntur de Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ideo huiusmodi nomina dicit Diony. negari à Deo, quia id quod significatur per nomen non conuenit eo modo ei quo nomen significat, sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Diony. Quod est super omnem substantiam & vitam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista nomina quæ propriè dicuntur de Deo, important conditiones corporales non in ipso significato nominis, sed quantum ad modum significandi. Ea verò quæ metaphoricè de Deo dicuntur, important conditionem corporalem in ipso suo significato.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum nomina dicta de Deo sint nomina synonyma.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ista nomina dicta de Deo sint nomina synonyma. Synonyma enim nomina dicuntur, quæ omnino idem significant. Sed ista nomina dicta de Deo omnino idem significant in Deo: quia bonitas Dei est eius essentia, & similiter sapientia. Ergo ista nomina sunt omnino synonyma.

¶ Quo ad secundum iuxta membra duo distinctionis factæ respondet quæsito vnica conclusione bimembri. Est autem conclusio hæc: Aliqua nomina dicta de Deo propriè, & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam, nulla autem quo ad modum significandi: hæc vltima pars probatur: quia habent modum significandi propetium creaturarum. Prima autem pars per se nota ex dictis in quæst. 4.

¶ In responsione ad primum aduerte ly in ipso nominis significato, q̃ intelligitur de significato formali proprio, non autem de materiali & cõmuni: sapientia enim non significat qualitatem nisi gratia materiæ, & tanquam quid commune: ex formali enim & sibi proprio significato, nec qualitas, nec habitus: nec aliquid aliud infimatur, nisi ratio ordinandi, iudicandi, regendique, &c. quam contingit esse substantiam & accidens, habitum & actum, &c.

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum quartum.* 71 9

Anno. IN titulo synonyma, id est idem omnino significatum habentia. Ita quòd idem sit dicere, Deus est sapiens, & Deus est bonus, &c.

Comment. ¶ In corpore respondet quæsito vnica conclusio ne negatiuè sit: Nomina huiusmodi attributa Deo, nõ sunt synonyma. Probatur dupliciter. Primò secundum illas duas vias in articulo secundo confutatas. Secundò iuxta sententiam, quam sequimur. Prima probatio est. Rationes horum nominum sunt diuersæ secundum diuersa negata, aut causata apud illos: ergo non sunt synonyma. Secunda probatio est: Intellectus noster cognoscit Deum ex creaturis: ergo cõceptiones nostræ de Deo sunt proportionatæ perfectionibus, procedentibus à Deo in creaturas: ergo sunt variæ & multiplices, atque vni omnino simplici correspondentes. ergo rationes huiusmodi nominũ Deo attributorum sunt diuersæ: ergo nomina huiusmodi non sunt synonyma. Antecedens & prima cõsequentia patet, multis perfectionibus repræsentatur in esse reali, ita in esse intentionali: quod est ratio nominis. vltima est per se nota.

71 Po. q. 7. art. 6. Et 1. contra cap. 5.

¶ *Num ratio quam significat nomen, sit conceptio intellectus de re significata.*

Quæstio. CIrca illam propositionem assumptam ad probandum tertiam cõsequentiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubitandum quia quarto Metaphysicæ, textu, commun. 12. dicitur, quòd ratio, quam significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cùm identificetur diffinito. tum quia ratio nomen est secundæ intentionis conceptus autem primæ.

Anno. ¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd ratio apud Philosophos & Theologos in proposito duplicitèr sumi potest, scilicet formaliter, vel denominatiuè: sicut album sumitur pro albedine formaliter, & pro re, quæ est alba denominatiuè. Si formaliter, sic est nomen intentionis secundæ, & significat relationem quandam: si denominatiuè, sic significat conceptionem & diffinitum, sed diuersimode, conceptio enim mentalis ratio nominis dicitur quia est id, quo refertur nomen significatum extra animã: Diffinitio autem, quia est id, quo explicatur nominis significatum. In præsenti autẽ litera constat rationẽ sumi denominatiuè pro conceptione mentali: & dicta est significari per nomen, quia significatur proximè. Diffinitio autem est ratio significata per nomen vltimò, & sic patet solutio obiectorum.

Anno. ¶ Aduerte hic quòd quæstio præsentis literæ non est de rebus, sed de nominibus. Et propterea, cuius præsens quæstio potuisset sortes decidi ex diuersitate rationali formalium obiectorum, vt Scotistæ faciunt, immiscendo materiã de rebus, scilicet de distinctione attributorũ diuinorum. diuinum tamen Autoris ingenium quum

Universidad de Deusto
Biblioteca

didicit esse Periherm enias quòd nomina sunt signa earum quæ sunt in anima passionum, formalissimè diuersitatem significationis in nominibus offendit, ex diuersitate conceptionum animæ significatarum absque mixtione aliarum difficultatum de rebus. Cum hac enim decisione stat vtraque pars contradictionis in materia de attributis propter quod ne tanta operis diuinitas fœdetur, non est hic tractanda de distinctione illa attributorum: sed sit quæstio specialis.

Annot. ¶In responsione ad secundum nota, quòd in pluribus conceptibus claudüntur duo, scilicet assimilatio ad obiectum, & pluralitas eorum. Si quæratur ergo multis de rebus, puta de conceptibus, quid respondet in re? respondendum est, quòd ipsis conceptibus respondet res vna multipliciter imitabilis, seu repræsentabilis. Pluralitati autem ipsorum conceptuum non respondet pluralitas in re obiecta, sed eminentia illius: ex qua habet quòd vnitè continetur, quod diuisim ab alio apprehenditur. Vnde arguere ex distinctione conceptuum, ad distinctionem obiectæ rei, est arguere à distinctione effectuum ad distinctionē causæ. Quod patet esse ridiculum. Quoniam cum multitudine effectuum stat vnitas causæ, vt patet: & propterea in littera vtrumque tangitur, dum dicitur, quòd eis respondet vnum simpliciter multipliciter repræsentatum.

Annot. ¶In responsione ad tertium aduerte quòd illa propositio, Deus est vnus re & plures secundum rationem, potest dupliciter percipi. Vno modo, vt sit multiplex ratione, subiectiuè, id est quòd sit subiectum plurium conceptuum. & est falsa: quoniam vnitas est conceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit. Alio modo obiectiuè, id est quòd est obiectum plurium conceptuum, siue actualiter, siue virtualiter, & sic est vera, & ad propositum. Ita quòd Deus dicitur multiplex secundum rationem, id est obiectum verificans actu vel virtute plures conceptiones de eo.

¶In eadem responsione aduerte radicem prædictæ propositionis ex parte Dei, esse eminentem eius vnitatem. Ex parte verò intellectus nostri esse proportionem eius ad sensibilia. Et intendit, quòd causa talis ac tantæ pluralitatis rationum de Deo, quæ nominibus significatur, est tanta elongatio nostri intellectus ab illa summa vnitate, quod adeo deficit a singulare intelligit, quem admodum in rebus extra diuersificantur imitationes diuinæ. Sicut enim extra aliud est iustitia, aliud sapientia, &c. ita etiam in intellectu nostro, & hoc vt infrà patebit: quia est infimus intellectus. Et nota quòd non dixit quia intellectus accipit à rebus, sed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehendit sicut res multipliciter repræsentant, vnde si intellectus noster non acciperet scientiam à rebus, vt contigit in Adam, nihil minus idem sequitur, ex hoc quòd intellectus proportionalis est à rebus, vt in littera dicitur. Ex hac autem radice tu qui alios respicis, habere facile potes radicem pluralitatis rationum de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ex summa vnitate obiecti respectu intellectus tam remoti, minor pluralitas oritur ex eadem respectu intellectus propinquioris. Nulla autem pluralitas erit respectu propinquissimi. Et cùm constet, quòd propinquissimus intellectus non sit, qui ab intellecto aliquo modo distinguitur, solus diuinus intellectus restat, respectu cuius ex illa summa vnitate nulla conceptuum pluralitas oritur. Radix ergo absolutè & vniuersaliter loquendo, & non tantùm respectu nostri, quare Deus est multiplex ratione, est eius perfecta vnitas, & huius intellectus creati. Quod ideo hic dicimus: quia ex hac littera deducitur illa quòd ad hanc spectat quæstionem, quæ de nominibus est, & consequenter non nisi de dependentibus à nobis.

a ¶*Super Quæstionis decimatertiæ Articulum quintum.*

Annot. Comment. IN titulo ly vniuocè sumitur vt in Præmissarum distinguitur vniuoca. Nec oportet addere aut minuere, vt etiam in fine huius articuli dicitur.

¶In corpore quatuor. Primò respondet quæsito negatiuè, quòd non vniuocè

Si dicatur quòd ista nomina significant idem secundum rem, sed secundum rationes diuersas: Contrà, ratio cui non respondet aliquid in re, est vana: si ergo istæ rationes sunt multæ & res est vna, videtur quòd rationes istæ sint vanæ.

¶Præterea, Magis est vnum quod est vnum re & ratione, quàm quod est vnum re & multiplex ratione. Sed Deus est maximè vnus: ergo videtur quòd non sit vnus re & multiplex ratione. Et sic nomina dicta de Deo non significant rationes diuersas. Et ita sunt synonyma.

¶SED CONTRA, Omnia synonyma sibiinuicem adiuncta negationem adducunt: sicut si dicatur, vestis, indumentum. Si igitur omnia nomina dicta de Deo sunt synonyma, non posset conuenienter dici Deus bonus, vel aliquid huiusmodi, cum tamen scriptum sit Hiere. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi.

CONCLVSIO.

¶Nomina, quæ propriè de Deo dicuntur, synonyma nequaquam sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi nomina dicta de Deo non sunt synonyma. Quod quidem facile esset videre, si diceremus quòd huiusmodi nomina sunt inducta ad remouendam, vel ad designandam habitudinem causæ respectu creaturarum. Sic enim essent diuersæ rationes horum nominum secundum diuersa negata, vel secundum diuersos effectus connotatos. Sed secundum quod dictum est[c], huiusmodi nomina substantiam diuinam significare licet imperfectè: etiam planè apparet secundum præmissa[c], quòd habent rationes diuersas. Ratio enim, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cùm cognoscat Deum ex creaturis formatad intelligendum Deum conceptiones proportionatas perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas. Quæ quidem perfectiones in Deo præexistunt vnitè & simpliciter, in creaturis verò recipiuntur diuisè & multipliciter. Sicut igitur diuersis perfectionibus creaturarū respondet vnum simplex principium repræsentatum per diuersas perfectiones creaturarum variè & multipliciter, ita variis & multiplicibus conceptibus intellectus nostri respondet vnum omnino simplex, secundum huiusmodi conceptiones[c], imperfectè in intellectu. Et ideo nomina Deo attributa licet significent vnam rem, tamen quia significant eam sub rationibus multis & diuersis, non sunt synonyma.

¶Et sic patet solutio ad primum: quia nomina synonyma dicuntur, quæ significant vnum secundum vnam rationem. Quę enim significant rationes diuersas vnius rei, non primò & per se vnum significant: quia nomen non significat rem, nisi mediante conceptione intellectus: vt dictum est[e].

¶Ad secundum dicendum, quòd rationes plures horum nominum non sunt cassæ & vanæ: quia omnibus eis respondet vnum quid simplex per omnia huiusmodi multipliciter, & imperfectè repræsentatum.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum ad perfectam Dei vnitatem pertinet: quòd ea, quæ sunt multipliciter & diuisim in aliis, in ipso sunt simpliciter & vnitè. Et ex hoc contingit, quòd est vnus re & plures secundum rationem: quia intellectus noster ita multipliciter apprehendit eum, sicut res multipliciter ipsum repræsentant.

ARTICVLVS V.

a ¶Virum ea quæ de Deo dicuntur & creaturis vniuocè dicantur de ipsis.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd ea, quæ dicuntur de Deo & creaturis vniuocè de ipsis dicatur. Omne enim æquiuocum reducitur ad vniuocum, sicut multa ad vnum. Nam si hoc nomen canis, æquiuocè dicitur de larrabili & marino, oportet quòd de aliquibus vniuocè dicatur, scilicet de omnibus larrabilibus. Aliter enim esset procedere in infinitum. Inueniuntur autem quædam agentia vniuoca, quæ conueniunt cum suis effectibus in nomine & diffinitione, vt homo generat hominem, quædam verò agentia æquiuoca, sicut sol causat calidum, cùm tamen ipse non sit calidus nisi æquiuocè. Videtur igitur quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens vniuocum. Et ita quæ de Deo dicuntur, vniuocè prædicantur.

¶Præterea, Secundum æquiuoca non attenditur aliqua similitudo. Cùm igitur creaturæ ad Deum sit aliqua similitudo, secundum illud Genes. Faciamus hom. ad imag. & si. no. videtur quòd aliquid vniuocè de Deo & creaturis dicatur.

¶Præterea, Mensura est homogenea mensurato, vt dicitur in 10. Metaphy. Sed Deus est prima mensura omnium entium, vt ibidem dicitur. Ergo Deus est homogeneus creaturis. Et ita aliquid vniuocè de Deo & creaturis dici potest.

¶SED CONTRA, Quicquid prædicatur de aliquibus secundum idem nomen & non secundum eandem rationem, prædicatur de eis æquiuocè. Sed nullum nomen conuenit Deo secundum illam rationem, secundum quam dicitur de creatura. Nam sapientia in creaturis est qualitas, non autem in Deo: genus autem variatum mutat rationem, cùm sit pars diffinitionis: & eadem ratio est in aliis. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, æquiuocè dicitur.

¶Præterea, Deus plus distat à creaturis quam quæcunque creaturæ abinuicem. Sed propter distantiam quarundam creaturarum contingit quòd nihil vniuocè de eis prædicari potest: sicut de his, quæ non conueniuntin aliquo genere. Ergo multo minus de Deo & creaturis aliquid vniuocè prædicatur, sed omnia prædicantur æquiuocè.

CONCLVSIO.

¶Nomina de Deo & creaturis dicta, non vniuocè, nec pure æquiuocè sed analogicè dicuntur secundum analogiam creaturarum ad ipsum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd

sapientiam cum distinctione elus à iustitia, &c. sicut nō valet, quantitas in mistis est res coniuncta colori, ergo nomen quanti dictum de mixtis, significat quantitatem commictam colori, &c. Secundo, quia quicquid sit de consequentia, ipsa tamen propositio consequens, in qua fundamentum præsens positum, est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic: Sapientiæ nomen absolutè aut significat sapientiam finitam, aut infinitam, aut vtranque, aut neutro modo. Si sic, sed absit hæc a sanctæ & inuiolatæ. Non primum, quia sic ipsa esset falsa: Deus est sapiens. Non secundum quia sic illa esset falsa, Homo est sapiens. Nec tertium, quia sic vtraque prædictarum esset falsa: ergo quartum, & si sic ergo dicendo, homo est sapiens: &, Deus est sapiens, ly sapiēs nō magis significat quid diffinitū in prima quàm in secunda, quia simpliciter & absolutè in vtraque prædicatur absque additione aliqua. Et confirmatur quia positionis huius autor in hoc videtur decepisse, quòd nō distinxit inter formale significatum nominis, & materiale suppositū eiusdem. Quālis enim quem dico, homo est sapiens, ly sapiens gratia materiæ subiectæ, prædicat rem diffinitam, &c. quia scilicet ipsa sapientia in homine est res diffincta ab eius esse, &c. Ex formali tamen suo significato non prædicat nisi sapientem esse: siue limitatè, siue non ibi sit secundum rem.

¶Ad euidentiam horum tria facere oportet: primò declarare terminos assumptos. Secundò excludere falsum sensum huius processus. Tertiò manifestare verum. Scito quòd significare aliquid vt distinctum seu in ratione diffincti, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: id est significare aliquam distinctionem illius ab aliis & sic non intelligitur in littera. Alio modo fundamentaliter, seu causaliter & hoc est significare aliquid vt fundans distinctionem sui ab aliis: & sic fumitur in proposito. Intendit enim littera, quòd sapientia & alia huiusmodi significant in creaturis, non quod quid est sapientiæ & diffinitionem eius à iustitia, sed quod quid est sapientiæ, vt fundat diuersitatem sui à iustitia. Hoc autem, vt infrà patebit, non aliunde habet sapientia quàm ex hac quidditate. Et ideo significare sapientiam, vt distinctam ab aliis, nihil aliud est quàm significare sapientiam vt quidditatem. Quum autem audis ly ab aliis, non intelligas ab vnitatis exteritate quoniam sic omne nomen etiam in Deo significat aliquid diffinctum. Nec est in hoc differentia aliqua inter nomina diuina & creaturarum, sed intelligas ab aliis aperte præ se ferre. Potest autem processus iste habere duos sensus. Primus est, vt ex ipsa ratione & diffinitione rei perfectionum, inferatur differentia nominum ipsa ad significare perfectionem & diffinctam, & significare non vt diffinctam: & iuxta hunc sensum procedunt obiectiones factæ: sed hic sensus est falsus vt obiectio probatum est: nec est intentus in littera. Alter verò sensus est, vt ex identitate & diffinctione formali perfectionum inferatur prædicta nominum differentia, & hic sensus est intentus verus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam scito, quòd duas perfectiones iungi ad propositum, contingit dupliciter, scilicet identicè & formaliter. Identicè quidem, vt si fingamus quòd sapientia Sortis & eius iustitia sint vnamet res. Formaliter autem potest imaginari dupliciter. Primò, si fingamus, quòd prima ratio formalis sapientiæ, & propria ratio iustitiæ sint vna ratio formalis. Ita quòd illa vna ratio non sit tertia ratio, sed sit tantùm propria sapientiæ, iustitiæ ratio, & huiusmodi identitas est simpliciter impossibilis implicātisque duo contradictoria. Si enim illæ duæ non sunt vna ratio tertia, ergo non sunt vna ratio: quoniam nulla ratio est identitatis formalis vnius ad aliam: ex quo secundum se non sunt vna. Si fiat vna ratio, ergo sunt vna tertia ratio, eo quòd vna secundum se non est altera. Secundò potest intelligi, si fingamus rationem sapientiæ, & rationem iustitiæ eminenter elauli in vna ratione formali superiorem ordinis, & identificari formaliter. Et hæc identitas est non solùm possibilis, sed de facto, omnium perfectionum in Deo: non est enim putandum rationem formalem propriam sapientiæ esse in Deo, sed, vt in littera habetur, ratio sapientiæ in Deo non sapientiæ propria est, sed est propria superioris, puta Deitatis, & communis eminentia formalis iustitiæ, bonitati potentiæ, &c. Sicut enim res quæ est sapientia: & res, quæ est iustitia in creaturis, eleuantur in vnam rem superioris ordinis, scilicet Deitatem, & ideo sunt vnares in Deo: ita ratio formalis sapientiæ, & ratio formalis iustitiæ, eleuantur in vnam rationem formalem superioris ordinis, scilicet rationem propriam Deitatis: & sunt vna numero ratio formalis eminenter vtranque rationem continens, non tantùm virtualiter, vt ratio lucis continet rationem caloris, sed formaliter, vt ratio lucis continet rationem virtutis calefactiuæ. Vnde subtilissimè diuinum fuit Thomæ ingenium, ex hoc quòd ratio sapientiæ in Deo est formaliter, non solùm ipsa, sed etiam ratio iustitiæ, & consequenter est ratio propria non sapientiæ, sed aliquius tertij. In creaturis autem est formaliter ipsa propria ratio sapientiæ nuulit, ergo alia est ratio sapientiæ in Deo, & alia sapientiæ in creaturis ac per hoc nomen commune non dicitur de eis secundum vnam rationem. Quod vt clarius percipiatur, exempla subdamus. Si enim quæratur quid est homo inquantum sapiens, respondebitur & ordinatus vel aliquid huiusmodi. Si verò quæratur, quid est Deus inquantum sapiens, respondendum est, quòd aliquid eminentius præhabens in se esse ordinatum. Vtri manifestè patet, quòd licet ly sapiens sit nomen commune Deo & homini, ratio tamen vtriusque secundum illud nomen non est omnino eadem, propter hoc: quia ratio sapientiæ in homine est solum ipsa, in Deo verò est ipsa & aliæ: imò nec ipsa, nec aliæ, sed aliqua quædam ratio. & hoc est quod in littera acutè perspecta dicitur.

¶Ad obiectionem autem in oppositum dicitur. Et ad primum quidem dicitur, quòd processus iste non arguit ex conditionibus rerum ad conditiones nominum absolutè, sed ex similitudine rationis formalis significatæ per nomē in hoc, & in illo, ad destructionem vniuocationē nominis vt enim patet ex dictis, non ex identitate, aut diuersitate realī, sed ex identitate & diuersitate formali perfectionis intellecta procedit ter sit intellecta procedit litera. Nec licuisset etiam ex formali identitate pertestimonii inter se diuersa vniuocationem nominis, nisi ex formali identitate eorū, quæ secundū se non sunt, idem essentia tractata tamen tamen, licuisset respondetur.

¶Ad primum quidem illud argumentum nihil aliud concludit, nisi aliter atq; conceptus sapientiæ. Verū gratia, in communi sapientia Dei & sapientia creaturæ: sed ex hoc infert, ergo vniuocus conceptus, est sophisma consequutis. Quoniam conceptus analogus est etiam alius ab inferioribus, non tamen eo aliter atis modo, quo est alius conceptus vniuocus ab vniuocatis quia hic est alius vt præcisus ab eis ille verò, vt continens eos, vt diffuse scripsimus in tractatu de analogia nominum.

¶Ad secundum verò dicitur, quòd metaphysicales processus vruntur vna ratione simpliciter in principio inquisitionis, sed in termino vtuntur ratione vna non simpliciter, sed secundum analogiam: sic enim est vna ratio sapientiæ quando

Universidad de Deusto
Biblioteca

expollata est ab imperfectionibus. Vnde non est par ratio, vt Scotus obiicit de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquisitionis potest reuocari ad vnã analogicè saluatã formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Deus est cognoscibilis conceptu simplici conuenire in obiecto reluce-
te in plantasimate participatiuè vel imitatiuè. Hoc oportet quòd contineatur essentialiter, aut virtualiter. datur enim tertius modus.

¶ Ad quartum deinde dicitur, quod comparatio hi etiam in analogo, quod medium est inter vniuocũ & æquiuocum & ideo negatur assumptum. Quum enim dicitur, Deus est perfectius ens creaturæ: comparatio fit in ratione entis vna secundum analogiam, & sic communi vtrique, vt alibi docuimus.

Commū. ¶ Quo ad secũdum conclusio negatiua est, Huiusmodi nomina non dicuntur de Deo & aliis purè æquiuocè. Probatur sic, si dicerentur æquiuocè, nihil posset ex creaturis cognosci, aut demonstrari de Deo. Sed hoc est contra Philosophum & Apostolum: ergo. Consequentia probatur: quia incideret fallacia æquiuocationis, de qua nihil verò consequentis patet.

Anno. ¶ Aduertenda sunt hic duo. Primum est, ly purè: non enim in litera dicitur absolutè, quòd non æquiuoca, sed cum limitatione dicitur, quòd nõ sunt purè æquiuoca. Addita est autem hæc limitatio, quia secundum veritatem, analoga comprehenduntur sub æquiuocis: quæ in Prædicamẽtis diuiniũtur. Æquiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quædam enim sunt quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa totaliter, & hæc vocantur purè æquiuoca, de his loquitur litera hæc. Quædam verò sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa secundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehenduntque sub se analoga, vt alibi ostendimus. Secundum est ly nihil, in consequente possum: non supponit pro nihilo simpliciter, quoniam dato quòd omnia huiusmodi nomina æquiuoca essent, adhuc possemus cognoscere quòd Deus est creator & super omnia: & quòd non est corpus, &c. sed supponit pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: puta esse ens, actum, bonum, sapientem, &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo, sed semper incideret fallacia æquiuocationis, vt patet.

Commẽ. ¶ Quo ad tertium conclusio responsiua affirmatiuè hæc est, Quæcunque nomina sunt communia Deo & creaturis, dicuntur de eis secundum analogiam vnius ad alterum, id est creaturæ ad Deum. Declaratur, ly vnius ad alterum, distinguendo analogiam nominum, scilicet quia vel est ratione proportionis aliquorum inter se & hæc vocatur vnius ad alterum. vel ratione proportionis aliquorum non inter se, sed ad tertium & hæc vocatur duorum ad tertium, seu multorum ad vnum. Exempla patent in litera. Probatur deinde cõclusio, quo ad primam quidem partem per locum à diuisione, propter quod in litera dicitur, Dicendum est igitur, &c. Quo ad secundam verò sic: Deum non possumus nominare nisi ex creaturis: ergo nomina communia vtriusque dicuntur secundum ordinem vnius ad alterum. Quo ad tertiam verò, quia Deus est causa in qua præexistunt omnium rerum perfectiones.

Anno. ¶ Memento hic quòd exempla ponimus, non quòd ita sint, sed vt discentes intelligant. Non enim ens est analogum Deo & creaturis secundum denominationem extrinsecã, vt sanum: sed in hoc tenet similitudo, q' vtrobique est analogia ratione ordinis duorum inter se: quamuis dissimiliter hic & ibi. Nam inter Deum & creaturam est similitudo formalis imitatiua, quæ etiam in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, vt causam, in qua præexistunt perfectiones omnes. Inter animal verò sanum, & urinam, non est similitudo, sed relatio significationis: & propterea ibi est analogica communitas secundum prædicationem formalem: hic autem propriè est communitas attributionis ad vnum secundum prædicationem quamcunque, siue extrinsecã, siue intrinsecã, &c.

Commẽ. ¶ Quo ad quartum conclusio est: Iste modus prædicationis medius est inter vniuoca & æquiuoca. probatur per locum à diffinitione ad difficilium: Hic non est vna ratio simpliciter, nec diuersa totaliter, sed secundum quid eadem, & secundum quid diuersa. Significat enim diuersas proportiones ad vnum: & propterea ratione diuersarum proportionum est diuersitas secundum quid: ratione verò vnius rei ad quam vel secundum quam ille diuersæ proportiones fiunt, est secundum quid vna, vt patet in exemplo de sano, &c. ergo: hanc materiam si vis plenè intelligere, vide sæpe dictum opusculum de analogia nominum.

¶ Quomodo si æquiuoca reducuntur in vniuocum secundum prædicationem, verum sit vniuoca reduci in non vniuocum.

¶ In responsione ad primum dubium occurrit, quia finis responsionis contradicit principio eiusdem. In principio siquidem dicitur, quòd æquiuoca reducuntur in vniuocum in prædicationibus. In calce autem dicitur, quòd in prædicationibus vniuoca reducuntur in non vniuocum. *Quæ*

¶ Ad hoc dicitur dupliciter, primò in hac responsione facta est duplex comparatio in prædicationibus. Prima est inter vniuoca, & purè æquiuoca, & hæc facta est in principio. Secunda est inter vniuoca & non vniuoca, & hæc facta est in fine. & ideo nulla est contradictio. Sed hæc responsio difficultatem patitur, eo quòd sic non est satisfactum argumento. Vis enim argumenti stat in hoc, quòd vniuocum habet se ad æquiuocum, vt vnum ad multa. Constat autem quòd hoc est verum non solùm de purè æquiuocis, sed quocunque modo æquiuocis, seu non vniuocis. Quoniam vnum non solum est prius multis simpliciter, sed multis secundùm quid. Et sic vniuocum restat prius omnibus non vniuocis, vtpote aliquo modo multitudinem includentibus in se. Propterea respondendum videtur secundò, quòd vtrobique facta est comparatio inter eadem, scilicet vniuoca & æquiuoca in communi, seu non vniuoca. Et tamen nulla est contradictio. Quoniam in principio est sermo de reductione resolutiua prædicatorum. Aliud est enim resoluere diuersa in vnum, aliud autem resoluere aliquid in seipso. Ibi enim vnum reducitur in aliud, hic autem vnum diffinguitur in sua: vt patet in naturalibus. Ad propositum igitur quando sermo fuit de ordine diuersorum prædicatorum, dictum est quòd non vniuocum est prius. Quia ens est primum ad quod cætera reducuntur. Quum verò sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictum est quòd vniuocum, præcedit non vniuoca, sicut vnum multa. Eo quòd ens ipsum, quod analogicè dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum vniuocum dictum de hominibus, & vniuocè quoque dictum de albis, & hoc concludebat logum præcedit: resoluendo autem idem prædicatum in se, vniuocum præcedit, vt vnum multa. Reliqua quæ in hac responsione de agentium ordine dicuntur, infrà, quam de actione Dei ad extra tractabitur, patebunt.

a ¶ Super Quæstionis decimasexta. Articulum sextum.

TRIPLEX vt iacet in sua amplitudine intelligitur, vt ex responsione patet.

¶ In corpore quatuor. Primò regula traditur ad discernendum de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundò respondetur quæsito quo ad nomina metaphorica. Tertiò quo ad propriè dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatam: quarto secundum veritatem.

¶ Quo ad primum regula est: Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de aliis. Probatur: In omni nomine analogo est vnum respectu à cæteris, ergo illud vnum ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud vnum est prius cæteris secundum rationem illius analogi. Declaratúrque hoc exemplariter in hoc analogo, quod est sanum. Antecedens cum prima consequentia non aliter probatur. secunda verò consequentia probatur: quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secundum eius rationem: quod nihil aliud est quàm analogum prius dici de illo quod diffinit cætera, quàm de aliis.

¶ Num primum analogatum poni oporteat in ratione aliorum analogatorum.

¶ Circa antecedens & primam eius consequentiam dubium non dissimulandum occurrit. Primò ad hominem: qui ipsemet S. Tho. in q. de ve. q. 2. artic. 11. dicit non esse verum vniuersaliter, quòd primum analogatũ poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundò simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogicè dici de Deo & aliis, & tamen creatura non dcitur sapiens in ordine ad Deum: nec econuerso, vt patet: sed vterque dicitur sapiens absolutè. Tum quia in rationem hominis vt sapiens non claudit sapientia Dei. Nec in ratione Dei vt sapiens est claudituf sapientia hominis. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd analoga inueniuntur duobus modis. Quædam enim significant ipsos respectus ad primum analogatum, vt pater de sano. Quædam verò significant fundamenta tantùm illorum respectuum: vt constat inueniuntur in omnibus veré analogis propriè & formaliter saluatis in omnibus analogatis. Propositio ergo illa vniuersalis in antecedente assumpta, intelligenda est vniuersaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd sensus est, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogicè, id est secundum diuersos respectus dicuntur, oportet poni vnum. In quæstione autem de veritate, de se-

cundo modo analogiæ dixit oppositum. Et hæc responsio est vniuersaliter ea, quam alibi assignauimus, ex q. de ver. quia illa responsio habet locum etiam in analogicis secundum proportionalitatem, metaphoricè dictis, in his enim etiam vnum ponitur in ratione alterius propter prædicatio causam. Ad ea verò, quæ secundo loco obiiciuntur, in quarta parte huius articuli dicetur. *Summ.*

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua est. Nomina metaphoricè dicta prius dicuntur de creaturis quàm de Deo. Probatur: Ratio horum nominum, vt dicuntur de Deo, non potest intelligi absque ratione eorundẽ, vt dicuntur de creaturis: ergo. Antecedens patet exemplariter, in communi quidem de ridere, in proposito autẽ de leone consequentia verò tenet ex regula assignata.

¶ Quo ad tertium conclusio hypothetica est: si communia nomina propriè dicta dicerentur de Deo causaliter tantùm, dicerentur per prius, de creaturis quàm de Deo. Probatur. Eorum significatio vt de Deo dicuntur, non posset intelligi sine significatione eorum in creaturis: ergo. Antecedens patet in exẽplo boni: consequentia verò tenet ex assignata regula.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua est: Huiusmodi nomina quo ad vem significatam prius de Deo, quo ad impositionem nominis prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primam partem. Hæc nomina non solùm significant Deum esse talem causaliter, sed etiam essentialiter: & à Deo emanant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm aliis quo ad rem. *77*

¶ Quo ad secundam verò partem: Creaturas prius cognoscimus & nominamus: ergo. Probatur secundò ex signo. Habẽt modũ significandi, quod conuenit creaturis: ergo.

¶ Num nomina communia Deo & creaturis significent ipsum esse causaliter & formaliter tale.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogicè dicuntur, necesse est quòd omnia dicantur per respectum ad vnum. Et ideo illud vnum oportet, quòd ponatur in diffinitione omniũ. Et quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in quarto Metaphysic. necesse est quòd illud nomen per prius dicatur de eo, quod ponitur in diffinitione aliorum, & per posterius de aliis secundum ordinem, quo appropinquant ad illud primum, vel magis vel minus. Sicut sanum, quod dicitur de animali, cadit in diffinitione sani, quod dicitur de medicina, quæ dicitur sana inquantum causat sanitatem in animali, & in diffinitione sani, quod dicitur de urina, quæ dicitur sana, inquantum est signum sanitatis animalis. *40*

Quæstio. CIrca illud dictum in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solum significant quòd Deus sit causa, sed quòd sit essentialiter talis, dubium occurrit. Si enim quum dicitur, Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter & formaliter bonus, sequitur primò, quòd ly bonus, dictum de Deo non significet vnum, contra Aristot. 4. Metaphysic. sequitur secundò oppositum intenti: quoniam esset falsus, Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens: vbi manifestè patet aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est. *60*

¶ Ad hoc dicitur, quòd verba illa possunt dupliciter sanè intelligi. Primò vt intelligantur de possibili (eo tamen, id est quòd huiusmodi nomina possunt dici & verificari de Deo vtroque modo, scilicet causaliter & formaliter, secundum tamen: ita quòd ista, Deus est bonus, est vera causaliter sumpta: & est etiam vera formaliter sumpta: & non quòd simul importet vtrunque. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur. Secundò, vt exponantur de vtroque significato simul: & sic potest dicere, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo formaliter & causaliter, sed fundamentaliter. Verbi gratia, quum dicitur, Deus est bonus, non solùm significatur quòd Deus est habens bonitatem, sed etiam quòd Deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatem bonitatis aliorum: ita quòd ly talem non modum aut rationem aliquam addit supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deus dicitur bonus. Iam enim diffinitum est, quòd illa non est eadem cum nostra, nisi secundum analogiã. Illa autem ratio quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proximè, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hæc nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet cõtrelligi bonitatem creaturæ: quoniam non important causalitatem formaliter, sed fundamentaliter tantùm. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et constat quòd opinio illa loquebatur de significationis causaliter, non fundamentaliter, sed formaliter, vt pater. *Quæstio.*

¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partẽ, aduerte quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatam, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd hoc verificari oportet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera cõplectitur vtrumque necessarium ad hoc: scilicet & quòd nomen saluatur formaliter: & quòd illa ratio formalis, est prior secundum rem exteris: quod probatur: quia est causa exteritatũ. Nouerum enim horũ eorum sine hoc quòd significaret ad cõclusionem nomina prius dici de illo, vt patet inductiuè. Ratio enim sani in causa, licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posterius de causa dicitur. Ratio quoque boni licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec te cõturbet quæstio dicens, ergo non est eadem ratio de omnibus nominibus communibus Deo & aliis. Eo quòd quædam sunt, quorum formales rationes & si saluantur in Deo, non sunt causæ quòd exteras sint taliæ quoniam illæ rationes formales nullam causalitatem habent: memento autoritatis Apostoli: cæ in litera poliæ ad Ephes. 1. Flecto genua mea ad pedes domini mei Iesu Christi: ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Si ergo paternitas diuina, quæ relatio est, atque per hoc à causalitate abiorum remotissima, causa est cæterarum paternitatum, à fortiori bonitas est causa omnis bonitatis, & scientia omnis scientiæ: & sic de aliis. Et si quæratur in quo genere causæ, nũquam duo genera desunt, scilicet finalis & formalis exemplaris: quicquid sit de efficientia.

¶ Num nomina communia Deo & creaturis, vt de Deo dicuntur, includantur in sui ratione respectum ad creaturas, & consequenter posterius de eo dicta sint.

CIrca eandem partem dubium adhuc occurrit ad hominem. Cum quia in articulo secundo huius quæstionis oppositum videtur dictum quum dictum est, quòd dicendo, Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, eminentius in Deo præexistit. Ecce aperè videtur in significatione boni in Deo ponita, claudi bonitatem creaturæ: & consequenter prius dici debere de creaturis. Ruursus in articulo quinto dictum est, quòd hæc nomina dicuntur de creaturis in ordine ad Deum: ergo in ratione horum nominum, vt dicuntur de creaturis claudatur Deus ergo prius de Deo: ita quòd Deus ponitur in diffinitione aliorum cuius oppositum hic tenetur, & patet. *Quæstio.*

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundum veritatem hæc nomina dicuntur analogicè, id est proportionaliter: & prius de Deo quàm aliis: quia cum in vtrisque dicantur formaliter, formalitas tamen in Deo prior est secundum rem formalitate illa in aliis. Non tamen est sic prior, vt scilicet diffinitum est prius diffinito, sed est prior vt causa exemplaris, talem est prior exemplato. Et propterea, sicut omnia exemplata sunt talia in ordine ad exemplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinam bonitatem. Et sic non oportet exemplata significati cum ordine ad exemplar, quamuis illud habeant ita non oportet bonitatem creaturæ significari in ordine ad bonitatem diuinam: quamuis secundum esse illam semper reflectat ex exemplar: verba igitur quinti articuli, & similia, hic non sunt conferenda, sed exponenda: quòd scilicet intelliguntur secundum esse, & non secundum significari, nisi fundamentaliter, pro quanto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundant ordinem ad Deum, vt causam. Verba autem secundi articuli non fuerunt inducta vt diffinirentur significatiua nominis in Deo posita, sed vt exponerentur ex notioribus nobis, & ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius claudit in ratione huiusmodi nominum, ratiõ quum de Deo, quàm quum de creaturis dicuntur, sed verè absolutè dicuntur, quum absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum septimum.*

Comm. TExtibus claros ex tempore, scilicet Dominus, Saluator, Creator, &c.
¶ Tu corpore quinque facit. ¶ Primò proponit conclusionẽ resp̃onsiuam quæsito. ¶ Secundo elaudit amplam viam probandi conclusionem. ¶ Tertiò ibi, Verumtamen, verã viã aggreditur. ¶ Quartò ibi, Quã igitur Deus, probat conclusionẽ. ¶ Quintò ibi, Nõ propter aliquã, excludit tacitam obiectionẽ.

¶ Quo ad primum conclusio respondua quæsito est affirmatiua & particularis, scilicet quædam nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore.

74 *Infrà qu. 34. art. 3. a. 3m. & q. 43. art. 2. Et 1. dist. 14. q. 1. ar tic. 1. 3m. & dist. 30. art. 1. per totum. & 2. cap. & dist. 37. q. 2. art. 3. c. & 3m. & dist. 38. art. 4. 1m. Et 3. dist. 5. a. 3.*

¶ Quo ad secundum scito, quòd hæc conclusio ideo difficultatẽ aliquã habere videtur, quia nulla res nosa potest Deo aduenire & propterea si huiusmodi nomina non ponũt rẽ aliquã realẽ in Deo, nulla erit difficultas. Si autem ponũt rem realẽ, tecus esset. Et quoad litteram intendit probare conclusionem ex hoc medio, scilicet quia non ponunt in Deo, nisi relationem rationis, idcirco amplissima via, quæ ad hoc statim ducebat, scilicet, nulla relatio est res naturæ: quia entropea est, statim exclusa. & hoc est primum. Reciatur autem hic error ab Auerroe 12. Metaphy. cõmen. 19. Confutãturque hic tic: Res naturales habent ordinem, habitudinẽ q̃ naturalem adinuicem. ergo. cõsequentia patet, & antecedens, præter euidentiam quæ in habet ex 12. Metaph. comm. 32. vbi ordo vniuersi bonum eiusdem dicitur, vt per se manifestũ assumitur.

Comm. ¶ Hic esset quærendum an dentur relationes reales tertiæ quorum ego existimarem proposse inuiree, fiat quæstio specialis.

Comm. ¶ Quo ad tertium, via propria ad inuestigandum undisti cõclusionis inferendæ, est videre, quando relatio est res naturæ, & quando non.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Virum nomina quæ important relationem ad creaturas dicantur de Deo ex tempore.*

AD SEPTIMVM sic procedi-
Atur. Videtur quòd nomina, quæ important relationem ad creaturas, non dicantur de Deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, vt communiter dicitur. Vnde & Ambrosius dicit quòd hoc nomen Dominus, est nomen potestatis, quæ est diuina substantia: & creatio significat Dei actionem, quæ est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis, sed æterna. Ergo huiusmodi nomina non dicuntur de Deo ex tempore, sed ab æterno.

¶ Præterea, Cuicunque conuenit aliquid ex tempore potest dici factum. Quod enim ex tempore est album, fit album. Sed Deo non conuenit esse factum. Ergo de Deo nihil prædicatur ex tempore.

¶ Præterea, Si aliqua nomina dicũtur de Deo ex tempore propter hoc quòd important relationem ad creaturas, eadem ratio videtur de omnibus quæ relationem ad creaturas important. Sed quædam nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ab æterno. Ab æterno enim sciuit creaturam & dilexit, secundum illud Iere. 31. In charitate perpetua dilexi te. Ergo & alia nomina, quæ important relationem ad creaturas, vt Dominus & Creator dicuntur de Deo ab æterno.

¶ Præterea. Huiusmodi nomina relationem significant. Oportet igitur quòd relatio illa vel sit aliquid in Deo, vel in creatura tãtùm. Sed non potest esse quòd sit in creatura tantùm: quia sic Deus denominaretur dominus à relatione opposita, quæ est in creaturis, nihil autem denominatur à suo opposito. Relinquitur ergo quòd relatio est aliquid in Deo. Sed in Deo nihil potest esse ex tempore, cùm ipse sit supra tempus. Ergo videtur quòd huiusmodi nomina non dicantur de Deo ex tempore.

¶ Præterea, Secundum relationẽ dicitur aliquid relatiue: puta secũdum dominium do-

ARTIC. VII.

intendat, quòd correlatiuum comitatur intellectum alterius extremi sub ratione termini: ita quod relatio dominij concomitatur Deum apprehensum vt terminum. Multum autem refert an sic aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuum ponitur de intrinseca ratione termini, imò ponitur terminus ipsemet: secundo verò ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur, quòd terminus relationis oportet esse relatiuum: in secundo verò, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur dubitatio de hoc quæstio, An terminus relationis vt sic, sit ens absolutum, vel ens spectiuum.

¶ Et quoniam hæc quæstio necessaria est hic, & intacta, nisi à Scoto, à quo videtur malè definita, idcirco tractanda est. Scotus ergo in primo distinct. 30. quæst. prima, motus, vt teor, ex verbis huius literæ, vt natus suo carpere, probat multipliciter, quòd terminus relatiui inquantum terminus, est res absoluta: ac per hoc nullum oportet ponere correlatiuum, vt terminet alterum relatiuum: nec secundum rationem. Probãtque hoc quadrupliciter. Primò sic. Per differentia inter relatiua tertij modi & alia, essentia cætera sunt mutua. Ista autem, quæ sunt tertij modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertij modi terminus est res absoluta. Antecedens patet, quinto Metaphysicæ cap. Ad aliquid. consequentia verò est per sonora: quia ex quo non est correlatiuum, & est terminus: ergo res absoluta est, quæ terminat. Secundò sic: Actus differunt potentiam, & non econuerso. ergo actus vt terminus est res absoluta. Antecedens patet ex Metaphy. consequentia probatur: Actus distinguuntur potentiam vt terminat potentiam, & distinguit vt potentia. ergo vt terminus est prior potentia, sed vt correlatiuum non est prior potentia, quia correlatiua mutuo se diffinium, vt dicit Porphyrius. ergo vt correlatiuum non est terminus. ergo vt res absoluta. Tertiò sic. Relatiuum vt sic diffinitur per terminum. ergo terminus non est ipsum correlatiuum. Antecedens patet. prima verò consequentia tenet ex septimo & nono Metaphysicæ, ibi enim prioritas substantiæ respectu accidentis: & hic actus respectu potentiæ habetur: ex hoc quòd diffinitur illa. Secunda verò consequentia patet: quia aliter daretur circulus in priore & posteriore secundum diffinitionem, quod est impossibile. ¶ Quarto sic. In relatiuis tertij modi alterum extremum nullam relationem habet, nisi dum actualiter considerantur, & terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu considerante: ergo etiam existente. ergo terminat ratione absoluti & non ratione correlatiui. consequentia patet ex lectæ. Hæc sunt motiua Scoti satis subtilia: & putauit ea efficacia, ita vt cæteris cõclusionem veram asserat. Vt autem cognoscatur quantum à vero distet opinio hæc, ex textu quinti Metaphysicæ, in quo se fundauit, inchoandum est. Et primo liquidem dupliciter in illo textu. Primò, quia ipse supponit textum illum intelligi de extremis seu fundamentis relatiuorum, ita quòd Arist. voluerit dicere, quòd quædam extrema sunt, quæ dicuntur ad aliquid propter relationes, quas habent adinuicem: quædam verò propter relationem quæ est in vno extremo tantum. Hoc enim esse contra sensum, imo verba Aristo. patet sic: Aristoteles hic explicitè dicit se ponere differentiam inter ea, quæ secundum se sunt ad aliquid. Sed constat quòd fundamenta relationum non sunt ad aliquid nisi per accidens, vt ibidem expressè dicitur: ergo non intelligitur textus ille de relatis, quæ dimittuntur relatiuè, sed de ipsis ad aliquid. Nec potest aliter saluari textus ille. ¶ Secundò, erat in differentia assignata. In textu liquidem illo non dicitur, quòd quædam sunt mutua relatiue, & quædam non sunt, vt Scotus somniauit: sed differentia assignatur in causa, seu ratione essendi ad aliquid. ita quòd textus ille firmat etiam relatiua tertij modi vtrinque esse ad aliquid. Sed differentiam ponit in hoc, quòd in relatiuis primi & secundi modi ratio quod sint ad aliquid, est vtrunque hoc ipsum quod est ad aliud se habere. In relatiuis verò tertij modi ex parte vnius extremi, ratio quòd sit ad aliquid non est: hoc ipsum quòd sit ad aliud se habere, sed aliud se habere ad ipsum: vbi manifestè patet quòd tota differentia consistit in ratione essendi ad aliquid, & non in esse mutuo, vel non mutuo. Et quoniam textus ille est fundamentum Theologorum in materia huius articuli speculatiuè scribentium, ideo ad maiorem claritatem discutiendus est hic. Textus ille implicat duo contradictoria. ergo. antecedens manifestatur. Textus loquitur de his, quæ secundum se sunt ad aliquid: & negat de aliquo illorum hoc ipsum quod est, esse ad aliud se habere. ergo negat diffinitionem à diffinito, seu quod æquiualet a parte subiectiua per se diffinit. Antecedens patet pro vtraque parte. In illo textu. dicit enim scibile & sensibile, & alia huiusmodi sunt per se ad aliquid, & quòd non dicuntur ad aliquid: quia ipsa ad aliud sint, sed quia alia dicuntur ad ipsa: consequentia patet ex diffinitione ad aliquid posita ab ipso Aristotele in Prædicamentis. Et cùm hæc contradictio sit manifesta, dicendum videtur, q̃ Aristo. loquitur de ad aliquid secundum sua fundamenta, quum dicit, ipsa non sunt ad aliud, sed alia ad ipsa. Et hic patalogismus (vt ita dicam) latentem decepit omnes, qui in hoc textu exstauerunt. Ad cuius solutionem scito, quòd quia Metaphysicus tractat de relatiuis vt sunt per se partes entis, id est vt sunt entia realia: dicitco differentia ista est intelligenda de relatiuis secundum quòd entia realia sunt, & non de eis sumptis vt abstrahunt ab ente reali, id est secundum quòd important ad, non curando de esse eorumque æquidmodum in Prædicamentis difficitia sunt. Et propterea omisa ibidem est differentia ista. Inter relatiua ergo per se differentia ponitur, quo ad esse reale, quòd ponunt, non quòd supponunt, in hoc quod quædam relatiua sunt, quæ ideo entia realia sunt, quia ipsa sunt in rerum natura talia entia, quòd ad aliud se habent. Quædam verò non sunt entia realia, quia ipsa in rerum natura sunt ad aliud. Sed hæc sola ratione inter realia numerari possunt: quia alia realia dicuntur ad ipsa, ita quod differentia consistit in hoc, per se relatiuorum quædam sunt relatiua realia per denominationem seu prædicationem intrinsecam. Quædam vero per denominationem extrinsecam. Ab alterius enim realitate relatiua ipsa quoque inter relatiua communerantur. Et intra hunc sensum consonat dictum commentatoris, scilicet quòd ex hoc textu habetur, quòd omnia relatiua non sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiciatur quòd textus non nominat de esse reali quoniam supponitur quòd de tali esse loquatur, ex eo quòd Metaphy. sic ett tractare de rebus, vt sunt partes entis realis: & consequenter de relatiuis vt sunt ad aliquid in re, & non vt intelliguntur ad aliquid. Et hinc patet, quòd nulla est contradictio quoniam non negatur diffinitio, de diffinito, sed intimatur quòd illa diffinitio conuenit ad aliquid, siue sit ens reale, siue sit ens rationis: nec illa negatur ad aliquid, sed negatur à quibusdam, poni esse in rerum natura: quòd sit ad aliud: cum quo tamen stat quòd formaliter illamet, hoc ipsum quòd sunt ad aliud sunt, vt diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumentum in æquiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertij modi, quòd alterum istorum tãtum est in re ad aliquid, quia reliquum est ad ipsum.

¶ Ex his autem facilè patet tertiũ ad quæstum quo ad relatiua tertij modi. Sed vt vniuersalis doctrina habeatur, scito quòd nomine termini, in proposito intelligimus id, ad quod relatiuum dicitur, & quod in diffinitione relatiui oportet ponere. hæc enim duo ipsemet Scotus concedit conuenire termino. Tunc sicut absolutum vt sic, esset terminus relatiui, sequeretur primò quòd quum in diffinitione ad aliquid dicitur: Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum quod sunt, est ad aliud se habere: hoc autem ex Prædicamentis & expositoribus constat esse falsum. omnes enim dicunt quòd ly aliud, supponit pro termino: & assignando illud, dant correlatiuũ. Imò textus expressè dicit, quòd dominus non dicitur ad aliquid aliud in seruo existens, nisi ad ipsum sub ratione serui. Et Auer. ibidem dicit quòd semper id, ad quod dicitur relatiuum, oportet esse in Prædicamento relationis. Sequeretur secundò, quòd in diffinitione alicuius creaturę necessario caderet Deus sub propria ratione absoluta. Et quum hoc sit impossibile, sequeretur quòd aliqua creatura naturalis remaneret incognoscibilis naturaliter: patet sequela de creatione passiua de relatiuo vniuersi ad Deum vltimum finem, &c. Sequeretur tertiò, quòd relationum exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlatiuum & absolutum. Et quum ex Prædicamentis patet quòd correlatiuum exigitur vt id ad quod dicitur, illud absolutum quare exiget, nulla est ratio.

¶ Sequeretur quartò, quòd in diuinis personis non possent saluari relationes ad intra, nisi ponendo personas diffingui realiter in absolutissimum: sequela, quia relatiuum reale exigit terminum realiter à se diffinitum. Si ergo paternitatis diuinę terminus est res absoluta, ergo aliqua res absoluta in diuinis diffingitur à patre realiter. Dicendum est ergo cum Peripateticis & cæteris Philosophis, quantumuis videtur me recolo, quòd terminus relatiui & correlatiuum idem sunt: imò terminare relatiuum est in ratione correlatiui cuiusque.

¶ Et ad primam obiectionem Scoti iam patet responsio. Terminus enim relatiui tertij modi est correlatiuum illius: & hoc ex illo textu 5. Metaphy. expressè dicitur, quum dicitur ibidem de termino, quòd est ad aliquid secundum se: & quòd ad ipsum dicitur aliud: hoc enim non potest nisi de correlatiuo verificari. ergo. Quomodo autem de eodem verificentur istam quòd ipsum non dicitur ad aliud, iam declaratum est. *Responsiones.*

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, q̃ falsum supponitur, scilicet quòd de actu, vt terminat relationem potentiæ, ibi sit sermo. Ibi enim tractatur de natura potentiæ, & de natura secundum transcendentes relationes, quibus essentialiter potentia respicit actum. Et actus tam respicit potentiam. Et vult Arist. quòd quia potentia non potest absque actu intelligi: actus autem potest & intelligi & esse absque potentia, vt patet de actu puro: ideo actus est prior potentia, ex modo intellectus literæ illius procedit obiectio, quòd non possit dici quòd huiusmodi relatiua, quorum vnum importat actum, & reliquum potentiam non sunt bene assignata: & ideo nec sunt simul natura, nec se diffiniunt inuicem, &c. vt Auerrois in Prædicamentis dixit. *6. 229*

¶ Ad tertiam obiectionẽ propriè loquendo negandum est antecedens: quia, vt Magnus docuit Albert. Relationum non dicitur per terminum, sed ad terminum: quia non habet esse per terminum in quocunq; genere causæ, sed ad terminum, cõsequentia autem omnino est falsa quia stat diffiniens esse simul natura & intellectu cũ diffinito. loquuntur in materia, in

¶ Ad autoritates autem Aristo. dicitur quòd tenent quia inquantum in materia, in quæ inter diffinientes & diffinitum est ordo. vbicunque enim inter diffinitum oportet esse ordinem, ibi valet consequentia: ergo diffinitum est prius, vbi autem nullus est ordo non potest inferri prioritas. Inter correlatiua autem nullus est ordo, sed sunt omnino simul, vt patet in Postprædicamentis. ergo. Et aduerte quòd hic obiectio militat contra autorem suum, arguendo sic: Quicquid sit de termino, certum est in relatiuis mutuis vnum esse diffinitiuum alterius, & econuerso. ergo prius & posterius secundum diffinitionem, &c. consequentia nota, antecedens verò est Porphyrij hic allegati à Scoto pro se. ergo.

¶ Ad vltimam, quæ terret magistros, patet solutio ex verbis Aristo. Negatur siquidem antecedens: quoniam in relatiuis tertij modi vtrunque extremum simul habet relationem, sed diffimiliter: quia vnum est relatiuum propter relationem, quæ est in ipso ad aliud. Reliquum verò est relatiuum propter relationem alterius ad ipsum relatiuum. Nec requirenda est alia existentia istius correlatiui, quàm existentia sui compatis: quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertij modi, quòd relatiuum reale dicitur ad terminum non realem formaliter nisi denominatione extrinseca: quia tamen est realis fundamentaliter: seu quo ad subfundamentum, vel de-

60 nominatum. Ex his autem patet responsio ad dubitationem moram circa sensum literæ huius. Ex quo namque constat quòd Deus non terminat creaturam, nisi vt Dominus formaliter: quia ly Dominus, est proprius terminus seui: patet quòd intentio literæ est, quòd correlatiuum oportet cointelligi in aliquo, si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant his verba Sancti Thomæ, in quæstione de potentia Dei, quæstione 7. articu. 10. ad quartum: vbi dicit, quòd terminare ordinem seruitutis creatæ, quod existitur in ratione dominij, conuenit Deo. Et intendit quòd conuenit Deo secundum rem, vt patet ex argumento ad quod respondet. Hoc, inquam, non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamentaliter. Hoc enim conuenit Deo secundum rem, sicut potestas coercendi subditos. Et quòd hoc intendat, ex eo manifestatur, quia quo ad ordinem ad subditos negat conuenire Deo: quoniam nec formaliter, nec fundamentaliter Deus habet vnde ordinetur ad subditos.

¶ Quo ad quartum probatum conclusio intenta fit: Deus est extra totum ordinem vniuersi, ita quòd creaturæ ordinantur ad ipsum, & non econuerso. ergo creaturæ realiter referuntur ad Deum. In Deo autem non est ad creaturas relatio nisi rationis. ergo nihil prohibet quædam nomina importantia relationem dici de Deo ex tempore. Antecedens patet: prima autem consequentia ex illa maxima in præcedenti parte posita, scilicet quandocunque extremus non sunt vnius ordinis, & vnum respicit aliud in reliquo, non est relatio nisi rationis: ergo, si Deus est extra ordinem, &c. secunda autem consequentia est per se nota. *Comment.*

¶ Num ea ea quòd in Deo non est ordo efficaciter, probetur in ipso non esse realem ordinem ad creaturas. & per hoc quæcunque ab ipso excludatur realis relatio. *Quæstio.*

CONtra rationem adductam in littera pro hac conclusione, Scotus duplicitèr instat in loco prælegato. Primò, impii, Ratio ista petit principium: quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

quum Deus manifestè sit prior creatura, ac per hoc aliquem ordinem habet, vt prius ad posterius: assumendo quòd in eo non est otio, nihil aliud quàm affluere quod Deus non habet ordinem realem ad creaturam: hoc autem erat probandum. Secundò, precat, vt dicit, secundum sophisma consequentis: quia negatio ordinis non infert negationem relationis in communi: quoniam non refert negationem relationis in communi: quoniam non refert relationum aequiparantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis negat omnem realem relationem.

¶ Aureolus quoque vt habes in tertia distinct. primi in Capreolo contra hanc rationem instatisfed quoniam assumit vel motiua soluta à Sancto Thoma expressè, vel assumit aliud ab hac ratione loco illius, ideo omittenda censui.

¶ Ad obiecta ergo Scoti dicitur, quòd in æquinoco laboramus, in litera enim est sermo non de ordine formaliter, quia est relatio, sed de ordine fundamentaliter. Ita quòd esse eiusdem ordinis nihil aliud est quàm esse eiusdem rationis quo ad eandem relationis, & esse non eiusdem ordinis, est esse alterius rationis. Ita quòd inter ea sola est relatio realis vtrinque, in quibus est eadem causa referendi vnum ad aliud. Sed hoc contingit multis modis: quia in relatiuis primi modi, scilicet pertinentium ad quantitatem est identitas specifica in causa. In relatiuis autem secundi modi, licet pertinentium ad actionem & passionem est identitas quasi specifica, seu formalis: quia vtrinque causa est perfectior propria: quamuis in patiente vt habeatur, & in agente vt consentetur, vt Auer. de intelligentiis 11. Metaphy. commen. 16. docuit. In relatiuis autem tertij modi, scilicet spectantium ad mensuram & mensuratum, in altero extremo nulla causa est referibilitatis sui ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur quo ad causam relationis. Vnde patet, quòd non petit principium: non est enim idem dicere, in Deo nulla causa, vt referatur ad creaturam, quamuis in creatura sit causa referendi ipsam ad Deum. Et dicere in Deo non est ordo realis ad creaturas, sed illud est causa huius. Et propterea processus iste est à causa ad effectum. Nec peccat secundum consequentiam nec loquimur de ordine formaliter, sed fundamentaliter: quem etiam in relatiuis æquiparantiæ oportet esse, duo enim alba eiusdem rationis sunt & simpliciter: & quo ad hoc vt causent ad se inuicem respectus: hoc autem est esse eiusdem rationis.

Comment. ¶ Quo ad quintum aduerte, quòd intenta conclusio ex duobus impediri posset. Primò ex ipso significato formali horum nominum, scilicet si significarent in Deo aliquam rem naturæ: quia in Deo nulla res naturæ potest corporaliter poni. Secundò, ex fundamento illius rationis. Dato enim quòd Dominus non ponat in supra Deum nisi relationem rationis, & ex hoc non prohibeatur temporalitas: si tamen ista relatio rationis non posset denominare temporaliter, nisi propter mutationem aliquam in ipso denominabilis, oporteret dicere, quòd nullum huiusmodi nomen posset dici de Deo ex tempore: quoniam in Deo nulla possibilis est mutatio, sed est omnino immobilis, vt in quæstione nona dictum est. Quia ipsitur litera ista iam impedimentum ex formali significato excluserat, vt confirmatur conclusionis probationem afferret: secundum impedimentum excluditur præfatæ obiectionis tacitè respondendo, dum dixit, quòd Deus dicitur ex tempore Dominus verbi gratia, non propter mutationem aliquam in ipso, sed in creatura: probâtque hoc ex simili.

¶ In responsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiuum tertij modi vt scibile sed in proposito Dominus, & similia, possunt iudicari esse secundum duo entis genera. Primo in genere entis simpliciter. Secundo in genere entis secundum quidditè est entis rationis. Si loquamur de eis secundum esse simpliciter, tunc ipsa non alia ratione sunt, nisi quia comparata sua, quæ terminantur ad ipsa formaliter sunt in rerum natura, ita quòd ad eorum esse extra animam hoc sufficit. sunt enim contenta hoc debilissimo essendi modo. Et sic esse Dominum nihil ponit in Deo secluso omni intellectu, nisi terminare formaliter relationem seruiquam Deus secundum se terminat subiectiue, id est vt quasi subiectum termini formalis: sed ponit vel supponit bene aliquid in creatura, scilicet relationem seruitutis ad Deum vt subiectum, &c. nec ipsum terminare formaliter seruituris relationem plus aliquid ponit, quàm sit esse ipsius terminari: licet alio modo illud ponat. Et secundum hoc Deus est Dominus de nouo, & sine omni intellectu sola seruitute creaturæ: quia esse Dominum nullum esse in rerum natura ponit nisi esse sui oppositi. Nec est inconueniens in materia relatiua vnum oppositorum esse, quia aliud est vt Aristoteles docuit, & ratio est, quia opponia relatiua in hoc à cæteris oppositis differunt, quòd se simul ponunt nec vnum in distinctione alterius constituitur, vt Sanctus Thomas docuit.

At si obiecteris, quòd in materia relatiua non fit denominatio ab extrinseco, vt in secundo contra Gent. capitulo decimotertio, determinatur. respondeo quòd hoc est verum formaliter. Non enim Deus dicitur Dominus à seruitute formaliter, sed à relatione dominij: quæ est velut ei inhærens, sed tamen Deus dicitur Dominus, & realiter Dominus: à realitate seruitutis: quia esse Dominum nullum esse ponit, nisi quod terminus est realis seruitutis. Et sic ista denominatio est formaliter ab intrinseco, & realiter ab extrinseco. Si autem loquamur de eis secundum esse rationis, sic esse Dominum ponit in Deo relationem rationis. Et sic dicitur & verè, quòd Deus dicitur Dominus à dominio, quia est relatio rationis: non quòd hic sint duæ relationes dominij, altera extra animam, & altera rationis: sed quia illa relatio dominij, quæ tam debili modo ens dicitur, dupliciter indicata est à Doctoribus: quandoque secundum esse proprium, & sic dicta est relatio & ens rationis tantùm: quia nullum habet proprium esse nisi per rationem. Quandoque secundum esse alienum, scilicet oppositi: à quo entis nomen vtrunque meretur, & sic dicta est ens, & inter entis partes numerata quinto Metaphysico. quia alia dicitur ad ipsam. Et quia sic nullum esse ponit in denominato, sed in terminato tantùm. Ideo semper & simpliciter de istis dicitur, quòd nullum esse ponunt in denominato, puta Deo aut scibili, nisi rationis quod spectat ad esse proprium. Et bene nota, quòd non dicitur, quòd nullum esse ponunt, sed quòd nullum esse in denominato ponunt: quia ponunt esse in extra denominato oppositio, quod sufficit ad eorum esse extra. Et si hanc distinctionem perspexeris, atque scieris applicare, diuersa Doctorum dicta verificabis, puta quòd istæ relationes non sunt entia extra animam, hoc enim verum est secundum esse proprium: & quòd ista sunt, quia opposita sunt. hoc verum est secundum esse alienum. Videbisque Sanctum Thomam, vtrunque tetigisse in hac responsione: Augustinum quoque in quinto de Trinita. capitulo vltimo. Aduertes quoque quòd nouitiis compatiens Autor magis visus est relationis istis secundum esse rationis, quàm secundum illam essendi diminutionem non facile intelligibilem. Ex his quoque patet, quomodo nullo intellectu considerante potest dici Dominus Deus formaliter: & quomodo non nisi fundamentaliter, &c. distinguendo de esse proprio vel alieno ipsius. Habésque hinc defectum Scoti in primo distinct. 30. quæstio. prima, credentis quòd Deus dicitur Dominus ex sola relatione, quæ est in creatura. ponit enim effectum formalem, scilicet esse Dominum, absque causa formali, scilicet relatione dominij, quod non est intelligibile.

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum octauum.*

IN titulo nomen Naturæ, sumitur, vt distinguitur contra nomen tam Operationis, quàm perfectionis quasi superadditæ naturæ per modum proprietatis.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito cum distinctione sic: Deus est nomen naturæ, quo ad id, ad quod nomen imponitur est operationis vero, quo ad id à quo imponitur est. Hæc conclusio in litera probatur, quo ad duo scilicet quo ad distinctionem quam in se claudit, & quo ad secundam partem. Prima autem pars vt nota relinquitur. Probatur ergo distinctio sic. Nomina rerum per se cognitarum habent id à quo & ad quod nomen imponitur idem, earum autem per alia tantùm, puta effectus, operationes, aut proprietates cognitarum habent id à quo, aliud ab eo, ad quod nomen imponitur: sed nomina diuina sunt rerum secundi ordinis: ergo in eis aliud est à quo, &c. ergo ly Deus habet aliud à quo, &c. Maior probatur: quia sicut cognoscitur, ita nominatur.

Et manifestatur exemplo lapidis, quo ad secundam partem: & qualitatum sensibilium, quo ad primum. Minor patet ex dictis in quæstione duodecima. Secunda autem conclusionis pars probatur: ly Deus est impositum ab vniuersali prouidentia. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primò ex communi vtiloquentium. Secundo autoritate Dio. Et confirmatur in responsione, autoritate Damas.

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum nonum.*

Comment. TExtus clarus.

¶ In corpore qua tuor. Primo distinguit ly communicabile. Secundò tradit regulas quasdam. Tertiò respondet quæsito. Quarto perficit doctrinam de communicabilitate diuinorum nominum.

¶ Quo ad primum, Communicabilitas duplex ponitur, scilicet propriè & metaphoricè: & latis clara est litera: in qua & definitur vtrunque membrum: & exemplo in leonis nomine aperiuntur.

¶ Quo ad secundum ponuntur quatuor regulæ, ad differnenda nomina cõmunicabilia ab aliis & quàm differenter sint communicabilia. Duæ regulæ ad sensibilia spectant, duæ autem ad formas separatas, & sic nihil vniuersi prætermissum est.

¶ Prima regula est, Omne nomen significans naturam diffinctam ab individuo, est communicabile propriè, secundum rem vel secundum rationem saltem. Probatur à priori. Omnis forma in supposito individuante existens, est secundum se prædicto modo communis: Ergo. Antecedens quo ad consequentiam rei probatur in natura hominis: quo ad communitatem verò rationis tantùm probatur ex natura solis. Sic natura specifica intelligitur à nobis abstrahendo à singulari, ergo esse in vno vel pluribus singularibus est præter intellectum naturæ specificæ: ergo seruato intellectu naturæ specificæ, potest etiam sol intelligi, vel in pluribus existens.

Annot. 76 ¶ Aduerte hic, quòd cõmunicabilitas propriè subdiuisa infinuatur in hac regula, scilicet in communicabilitatem secundum rem, & rationem simul, & secundum rationem tantùm, & infinuatum est simul, quòd fundamentum communicabilitatis realis est inuentio illius naturæ in multis. Quæ vt Auicen. dixit, tripartiam inuenitur, scilicet, aut in actu simultaneo, vt patet in natura humana, cuius sunt simul actu plura singularia: aut in actu successiuo, vt dicitur de Phœnice, quòd vita sequentis mortem exigit prioris: aut in potentia tantùm, vt domus mille angulorum, si nunquam fiet. Fundamentum autem communicabilitatis secundum rationem tantùm, ex parte nostri intellectus assignatum est, & dictum, quòd est cognitio naturæ absque cognitione individuantium. & hæc pluribus modis contingit, vt infrà patebit.

Comment. ¶ Secunda regula est, Omne nomen significans singulare est incommunicabile albedo, & huiusmodi, non ab aliis denominantur. Vnde in talibus idem est quod nomen significat, & id à quo imponitur nomen ad significandum. Quia igitur Deus non est notus nobis in sui natura, sed innotescit nobis ex operationibus vel effectibus eius, ex his possumus eum nominare, vt supra dictũ est[c]. Vnde hoc nomen Deus est nomen operationis quantum ad id, à quo imponitur ad significandum. Imponitur enim hoc nomen ab vniuersali rerum prouidentia. Omnes enim loquentes de Deo, hoc intendunt nominare Deum, quod habet prouidentiam vniuersalem de rebus. vnde dicit Dionysius duodecimo capitulo de Diuin. nomin. quòd Deitas est quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta. Ex hac autem operatione hoc nomen Deus assumptum impositum est ad significandum diuinam naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia, quæ posuit Damascen. pertinet ad prouidentiam, à qua imponitur hoc nomen Deus ad significandum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum quòd naturam alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus, sic eam nomine possumus significare. Vnde, quia substantiam lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundum seipsam, sciendo quid est lapis, hoc nomẽ lapis ipsam lapidis naturam secundum quòd in se est, significat. Significat enim diffinitionem lapidis, per quam scimus quid est lapis. Ratio enim, quam significat nomẽ, est diffinitio, vt dicitur in 4. Meta. Sed ex effectibus diuinis diuinam naturam non possumus cognoscere secundum quòd in se est, vt sciamus de ea quid est, sed per modum eminentię & causalitatis & negationis, vt supra dictum est[c]. Et sic hoc nomen Deus significat naturam diuinam. Impositum est enim nomen hoc ad aliquid significandum supra omnia existens: quod est principium omnium & remotum ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes Deum.

ARTICVLVS IX.

¶ Verum hoc nomen Deus sit communicabile.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen Deus sit communicabile. Cuicunque enim cõmunicatur res significata per nomen, communicatur & nomen ipsum. Sed hoc nomen Deus (vt dictum est[c]) significat diuinam naturam, quæ est communicabilis aliis: secundum illud 2. Petri 1. Magna & pretiosa promissa nobis donauit, vt per hoc efficiamur diuinæ consortes naturæ. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ Præterea, Sola nomina propria non sunt communicabilia. Sed hoc nomen Deus non est nomẽ proprium, sed appellatiuum: quod patet ex hoc, quòd habet plurale, secundum illud Psal. Ego dixi, dij estis. Ergo hoc nomẽ Deus est communicabile.

¶ Præterea, Hoc nomen Deus imponitur ab operatione, vt dictum est[c]. Sed alia nomina quæ imponuntur Deo ab operationibus siue ab effectibus sunt communicabilia, vt bonus, sapiens, & huiusmodi. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt: & loquitur de nomine Deitatis. Ergo hoc nomen Deus est nomen incommunicabile.

CONCLVSIO.

¶ Hoc nomen Deus secundum rem est multis incommunicabile: communicabile autem secundum existimationem.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd aliquod nomen potest esse communicabile dupliciter. Vno modo propriè. Alio modo per similitudinem. Propriè quidem communicabile est, quod secundum totam significationem nominis est communicabile multis. Per similitudinem autem communicabile est, quod est communicabile secundum aliquid eorum, quę includuntur in nominis significatione. Hoc enim nomen leo propriè communicatur omnibus illis, in quibus inuenitur natura, quam significat hoc nomẽ leo. Per similitudinem verò communicabile est illis, qui participant quid leoninum, vt puta audacia, vel fortitudinem[e]: qui metaphoricè leones dicuntur. Ad sciendum autem quæ nomina propriè sunt communicabilia, considerandum est, quòd omnis forma in supposito singulari existens, per quod individuatur, communis est multis, vel secundum rem vel secundum rationem saltem. Sicut natura humana communis est multis secundum rem & rationem: natura autem Solis non est communis multis secundum rem, sed secundum rationẽ tantùm. Potest enim natura Solis intelligi vt in pluribus suppositis existens. Et hoc ideo: quia intellectus intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem à significatis lari. Vnde esse in vno suppositio singulari vel in pluribus, est præter intellectũ naturæ speciei. Vnde seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi vt in pluribus existens. Sed singulare ex hoc ipso quòd est singulare, est diuisum ab omnibus aliis. Vnde omne nomen impositum ad significãdum aliquod singulare, est incommunicabile & re & ratione. Non enim potest in apprehensione cadere plurales huius individui. Vnde nullum nomen significãs aliquod individuum, est communicabile multis propriè, sed solùm secundũ similitudinẽ, sicut aliquis metaphoricè potest dici Achilles, inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis, scilicet fortitudinẽ. Formę verò, quę non individuantur per aliud suppositum, sed per seipsas, quia scilicet sunt formæ subsistentes, si intelligerentur secundum quòd sunt in seipsis, non possent cõmunicari nec re nec ratione: sed fortè per similitudinẽ, sicut dictum est de individuis[e]. Sed, quia formas simplices per se subsistẽtes non possumus intelligere secundum quòd sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum habentium formas in materia: ideo vt dictum est[c] imponimus eis nomina concreta significantia naturam in aliquo suppositos[e]. Vnde quantum pertinet ad ratio nem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum cõpositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandũ naturas simplices subsistentes. Vnde, cùm hoc nomen Deus impositum sit ad significandum naturam diuinam, vt dictum est, natura autem diuina multiplicabilis non est, vt suprà ostensum est[c]: sequitur quòd

Annot. ¶ Aduerte hic latitudinẽ infinuatã in cõmunicabilitate nominum secundum rationẽ. Sol enim, & Gabriel, verbi gratia, nomina cõmunia sunt secundum rationem, sed dissimiliter. Sol enim ideo cõmunicabilis dictus est, quia natura sua abstrahit ab hoc & consequenter præter eius rationẽ est vnitas, aut pluralitas singularium. Gabriel verò, quia intelligitur per modum, quo intelligimus naturæ cõpositorum. Quæ, vt plurimùm intelligas, scito quòd secundum rationem, vel similiter & proprie loquendo, in proposito non sonat idem quod secundum diffinitionẽ, sed importat modum essendi in ratione nostra. Ita quòd sensus est, quòd omnis natura specifica, vt obiecta est intellectui nostro, cõmunis est pluribus: quia obiicitur non vt hæc, sed vt natura specifica: siue ipsa secundum rem sit ex alio hic, vt natura Solis, & sensibilium omnium: siue ex se sit hic, vt de Deo patet, & de angelis probabile est. Latitudo autem manifestè hic habetur, quòd natura Solis cùm non sit ex se hic, & ex parte sui & ex parte intellectus, habet quod obiicitur intelligi hic, & ex parte sui & ex parte intellectus, habet quod obiicitur intelligi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vide hinc habere potest, quomodo intelligendum sit, q̃ Gabriel est vniuersale de praedicabile in materia, & speciei, &c. Hæc enim & similia sufficit verificari, non de eis absolutè, sed vt obiecta seu cognita à nobis. Et quoniam diffusè de his in Commentariis de ente & essentia scripsimus, non est opus hic eadem replicare.

Comment. ¶Quo ad tertiũ respondetur quæsito vna conclusione timebit: Hoc nomen Deus est incommunicabile secundum rem, communicabile autem secundum opinionem, & secundum similitudinẽ. Probatur prima pars: Natura diuina significata hoc nomine est incommutabilis secundũ rem, ergo. Secunda quoq; declaratur exemplo Solis: & confirmatur autoritate glossæ ad Galatas 4. Tertia verò pars declaratur in participantibus diuina, adnixa autoritate Psalmi.

Annota. ¶Aduerte hic, quòd quia prædicta conclusio cum sequente ex prædictorum gradu sequitur manifestè, ideo non oportuit aliàs addere probationes.

¶Quo ad quartum ponitur hæc conclusio, Si esset aliquod nomen diuinum significans naturam illã inquantũ hanc, illud esset omnino incommunicabile propriè ad extra. Manifestatur que exemplo ficto in Sole: inferũrque dubium de nomine tetragramaton. Aduerte hic q̃ hæc conclusio non fuit ad doctrinę huius complemẽtum posita est, sed ex vera (vt reor) dubitatione, quę est de illo nomine q̃d apud Hebræos in tanta fuit reuerentia.

27 supra art. 5. x. & infra q. 29. art. 4. & 1. prol. artic. 2. & dist. 35. art. 4. & 1. contra ca. 32. 33. & 34. & veri. q. 2. artic. 11. & po. q. 7. artic. 7. & opus. 3. ca. 27.

Nos enim nomen illud in actu exercito licet quamuis in actu signato dicatur tetragrãmaton. Et propterea litera dubitatiuè loquitur.

Annota. ¶Super Quæst. decimæ tertiæ Artic. decimi.

IN titulo aduerte q̃ ly Deus quandoque verificatur de his tribus suppositis: scilicet Deo vero, & Deo participatiue, & Deo opinatiue: vt patet quum Moyses dictus est Deus Pharaonis: & Beelzebub, Deus Accaron. Quandoque autem de solo vero Deo affirmatur: vt quum dicitur q̃ vnus tantum est Deus. Non vertitur hic in dubium, an ly Deus, vt significat habentem veram Deitatem, sit vniuocum: hoc enim est per se notum, esse non solùm vniuocum, sed incommunicabile, vt dictum est. Et propterea de omnibus aliis prædicatur negatiuè secundum illam significationẽ. Sed quod dubitatur hic est, an quum verè affirmatur ly Deus de his tribus cum scilicet dicitur q̃ Dominus ipse est Deus, & q̃ Moyses est Deus Pharaonis & Beelzebub est Deus Accaron: vniuocè sumatur an æquiuocè, vel analogicè: id est vnam vel plures. Et si plures, omnino aut secundum quid habeat significationes. Et sic patet finalis cum responsione ad primum.

Comm. ¶In corpore vna cum distinctione. Hoc nomẽ Deus dicitur de his tribus non vniuocè, nec æquiuocè, sed analogicè. Probatur ex rationibus terminorũ quo ad singulas partes vnius ex eadẽ omnino. Aequivoca diuersam omnino analogia primam in alias laudam rationẽ habent. Sed ly Deus dictũ de his non primo, nec secundo, sed tertio modo se habet: ergo est analogum. Maior est ex se notaq; & optimè notabis ad effugandã ate & aliis ignorantiam prauæ dispositionis in materia de analogia, &c. Minor autem probatur inducendo in singulis. Constat enim q̃ participatiuè Deus, & similiter opinatiuè Deus absque veri Dei ratione intelligi nequit, sed bene econuerso, sicut depictus aut opinatus leo absq; veri leonis cointellectio ne intelligi non potest.

a ¶Super Quæstionis decimatertiæ Articulum vndecimum.

IN titulo, propriũ est tripliciter sumi posse, vt distinguitur contra communẽ: & vt distinguitur contra metaphoricum: & vt distinguitur contra extraneum. In proposito directè sumitur tertio modo: ita quòd proprium intimum, maximè autem proprium, id est maximè intimum significat in proposito. Inter nomina siquidem non metaphoricè dicta de aliquo, datur latitudo, dum vnius formalis ratio magis intrinseca est illi, quam alterius, &c. Ly maximè autem comparationem excessiuam dicit respectu cæterorum diuinorum nominum, siue communia sint, vt bonus, sapiens, &c. siue propria, vt Deus creator, &c. Vtrum autem hæc comparatio extendatur etiam ad nomina diuina communia, non apparet: quoniam nulla sit in toto articulo de compositis mentio, sed solùm de simplicibus, propterea restabit adhuc sub dubio an ly Qui est, sit magis proprium nomen Dei, quàm ly Summum bonum, seu ly Ens infinitum, &c.

Annot. ¶In corpore vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue.

Comment. ¶Sed aduerte quòd hæc conclusio potest dupliciter formari. Primò sic: Hoc nomen, Qui est, est maximè proprium nomen Dei triplici ratione. Ita quòd ly triplici ratione sit pars conclusionis, & sit determinatio ly maximè proprium: & sit sensus, est maximè proprium quo ad tria, scilicet significationem, modum significandi, & consignificandi: vt in responsione ad primum explicatur. Alio modo potest formari sine tali limitatione sic, Hoc nomen, Qui est, est maximè proprium nomen Dei, & sic ly triplici ratione, non est pars conclusionis, sed continuatio cum elocutionis cum probationibus: quasi diceret, & probatur tripliciter. Primo sensu duo tanent, scilicet interpositio ly triplici ratione inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera. & explicatio in responsione ad primum facta. Secundo quoque sensu fauent duo. Primò, quia in litera secundum singulas rationes figillatim infertur conclusio sine limitatione. Secundò, quia sine limitatione conclusio est simpliciter vera, & quoniam patui relatu quo quis modo eam formet, age vt lubet.

Comment. ¶Probatur ergo in litera conclusio quo ad primum, vel primò sic: Qui est, significat non formam aliquam, sed ipsum esse: ergo significat essentiam solius Dei, ergo est maximè proprium Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei essentia, est esse, secunda autem, quia vnumquodque denominatur à sua forma.

¶Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. secunda enim consequentia non infert, quòd hoc nomen sit magis proprium quàm alia nomina: sed quòd hoc nomen conueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis verò est extra essentiam: & tamen concludendum erat vt etiam in litera infertur, quòd hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ratio literæ concludit vtrunque: quoniam ex hoc quòd significatum formale ly Qui est, est ipsum esse, optimè sequitur, & quòd magis conueniat Deo quàm aliis, quia illi essentialiter, aliis non: & quòd magis conueniat Deo quàm alia nomina: quia est essentiale prius cæteris, cum cætera posteriùs quid significent. Hoc autem implicitè in litera infinuatum est in ly esse, vel in ly non formam aliquam: quasi diceret, non significat formam aliquam, vt cætera nomina, puta sapiens, viuens, &c. De transeendentibus autem constabat ea posteriora esse ipso esse: & propterea non oportuit solicitare Aurorem circa hæc.

¶Quo ad secundum vel secundò probatur conclusio sic: Essentia Dei non potest à nobis pro statu vitæ intelligi modo quo in se est, ergo omne intellectũ quocunq; modo determinatum, deficit à modo quo Deus in se est, ergo quanto aliqua nomina sunt minus determinata, tanto magis propriè dicuntur de Deo à nobis, ergo Qui est, est maximè proprium nomen Dei. vltima cõsequentia probatur in litera: quia cætera nomina, aut sunt minus communia: aut si conueniunt, addunt aliquid rationis saltem supra ipsum. Et confirmatur auctoritate Damasceni. Priores autem consequentiæ in litera non probantur. Et prima quidem ratione non egebat, quoniam ex se satis liquet. Si enim modus Dei est incognitus, sequitur quòd omnis modus cognitus deficiat à modo Dei. Secunda quoque planè inde deducitur: quoniam si omnis modus cognitus deficit à modo Dei, ergo quanto determinatior modus, tanto magis deficit: quoniam defectus ille ex eminentissima amplitudine modi essendi Dei procedit, ac per hoc quanto

distinguitur contra communẽ & vt distinguitur contra metaphoricum: & vt distinguitur contra extraneum. In proposito directè sumitur tertio modo: ita quòd proprium intimum, maximè autem proprium, id est maximè intimum significat in proposito. Inter nomina siquidem non metaphoricè dicta de aliquo, datur latitudo, dum vnius formalis ratio magis intrinseca est illi, quam alterius, &c. Ly maximè autem comparationem excessiuam dicit respectu cæterorum diuinorum nominum, siue communia sint, vt bonus, sapiens, &c. siue propria, vt Deus creator, &c. Vtrum autem hæc comparatio extendatur etiam ad nomina diuina communia, non apparet: quoniam nulla sit in toto articulo de compositis mentio, sed solùm de simplicibus, propterea restabit adhuc sub dubio an ly Qui est, sit magis proprium nomen Dei, quàm ly Summum bonum, seu ly Ens infinitum, &c.

¶In corpore vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue.

¶Sed aduerte quòd hæc conclusio potest dupliciter formari. Primò sic: Hoc nomen, Qui est, est maximè proprium nomen Dei triplici ratione. Ita quòd ly triplici ratione sit pars conclusionis, & sit determinatio ly maximè proprium: & sit sensus, est maximè proprium quo ad tria, scilicet significationem, modum significandi, & consignificandi: vt in responsione ad primum explicatur. Alio modo potest formari sine tali limitatione sic, Hoc nomen, Qui est, est maximè proprium nomen Dei, & sic ly triplici ratione, non est pars conclusionis, sed continuatio cum elocutionis cum probationibus: quasi diceret, & probatur tripliciter. Primo sensu duo tanent, scilicet interpositio ly triplici ratione inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera. & explicatio in responsione ad primum facta. Secundo quoque sensu fauent duo. Primò, quia in litera secundum singulas rationes figillatim infertur conclusio sine limitatione. Secundò, quia sine limitatione conclusio est simpliciter vera, & quoniam patui relatu quo quis modo eam formet, age vt lubet.

¶Probatur ergo in litera conclusio quo ad primum, vel primò sic: Qui est, significat non formam aliquam, sed ipsum esse: ergo significat essentiam solius Dei, ergo est maximè proprium Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei essentia, est esse, secunda autem, quia vnumquodque denominatur à sua forma.

¶Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. secunda enim consequentia non infert, quòd hoc nomen sit magis proprium quàm alia nomina: sed quòd hoc nomen conueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis verò est extra essentiam: & tamen concludendum erat vt etiam in litera infertur, quòd hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ratio literæ concludit vtrunque: quoniam ex hoc quòd significatum formale ly Qui est, est ipsum esse, optimè sequitur, & quòd magis conueniat Deo quàm aliis, quia illi essentialiter, aliis non: & quòd magis conueniat Deo quàm alia nomina: quia est essentiale prius cæteris, cum cætera posteriùs quid significent. Hoc autem implicitè in litera infinuatum est in ly esse, vel in ly non formam aliquam: quasi diceret, non significat formam aliquam, vt cætera nomina, puta sapiens, viuens, &c. De transeendentibus autem constabat ea posteriora esse ipso esse: & propterea non oportuit solicitare Aurorem circa hæc.

¶Quo ad secundum vel secundò probatur conclusio sic: Essentia Dei non potest à nobis pro statu vitæ intelligi modo quo in se est, ergo omne intellectũ quocunq; modo determinatum, deficit à modo quo Deus in se est, ergo quanto aliqua nomina sunt minus determinata, tanto magis propriè dicuntur de Deo à nobis, ergo Qui est, est maximè proprium nomen Dei. vltima cõsequentia probatur in litera: quia cætera nomina, aut sunt minus communia: aut si conueniunt, addunt aliquid rationis saltem supra ipsum. Et confirmatur auctoritate Damasceni. Priores autem consequentiæ in litera non probantur. Et prima quidem ratione non egebat, quoniam ex se satis liquet. Si enim modus Dei est incognitus, sequitur quòd omnis modus cognitus deficiat à modo Dei. Secunda quoque planè inde deducitur: quoniam si omnis modus cognitus deficit à modo Dei, ergo quanto determinatior modus, tanto magis deficit: quoniam defectus ille ex eminentissima amplitudine modi essendi Dei procedit, ac per hoc quanto ratio significata per nomen est amplior, aut absolutior, tanto minus recedit ab illo interminato pelago diuinæ substantiæ: & hoc est magis propriè dici. non enim aliquod nomen adæquat modum Dei, sed quia minus deficit, magis proprium dicitur. Ita quod minimè inter alia recedere, est maximè propriè dici. Deficere autem in proposito communiter sumitur: quædam enim nomina vt transcendẽtia minus determinata deficiunt negatiuè: plus tamen & minus, vt dictum est: adeo vt quædam alia scilicet determinata, deficiant contrariè, vt corpus, &c. Omnis ergo determinatio deficit, quamuis dissimiliter.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd ly est, dupliciter potest determinari, scilicet ex parte prædicati, & ex parte subiecti. Prædicati quidem, quum dicitur, est sapiens, vel bonus, &c. subiecti autem quum dicitur, homo vel bos est, &c. hoc autem nomen, Qui est, meritò indeterminatissimum dicitur: quia vtrinque ly qui est, indeterminatum significat. Non enim significat qui est bonus, aut sapiens, aut substantia, sed absolutissimè, Qui est absque quacunque determinatione. Et parte etiam ly qui, cùm nulla significetur natura, sed cùm sit relativum substantiæ: communissimè importat substantiam, non vt est eorum genus, sed vt omnis essentia, substantia dicitur. Et propterea Damascenus pelagus infinitum substantiæ significare dixit: substantiæ quidem, rationẽ ly Qui: pelagus autem infinitè ratione ly Est, absque omni determinatione. *a 26* poterit enim determinati infinitis determinationibus: hoc autem maximè manifestat, quoniam adeò eminens est, vt infinities infinitos essendi modos etiam cogitabiles eminentissimè comprehendat.

de Deo intelligit, deficit à modo quo Deus in se est. Et ideo quanto aliqua nomina sunt minus determinata & magis communia & absoluta, tanto magis propriè dicuntur de Deo à nobis. Vnde & Damascenus dicit q̃ principalius omnibus, quę de Deo dicuntur nominibus, est Qui est: totum enim in seipso comprehendens velut quoddam pelagus substantiæ infinitum & indeterminatum. Quoliber enim alio nomine determinatur aliquis modus substantię rei: sed hoc nomen Qui est, nullum modum essendi determinat, sed se habet indeterminatè ad omnes. Et ideo nominat ipsum pelagus substantiæ infinitum. Tertio verò ex eius significatione. Significat enim esse in præsenti. Et hoc maximè propriè de Deo dicitur, cuius esse non nouit præteritum vel futurum, vt dicit Augustinus in 5. de Trin.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd hoc nomen, Qui est, est magis proprium nomen Dei, quàm hoc nomen Deus, quantum ad id, à quo imponitur, scilicet ab esse: & quantum ad modum significandi & consignificandi, vt dictum est. Sed quantum ad id ad quod imponitur nomen ad significandum, est magis proprium hoc nomen Deus, quod imponitur ad significandum naturam diuinam. Et adhuc magis proprium nomen est Tetragrammaton, quod est impositum ad significandam ipsam Dei substantiam incommunicabilem, &(vt sic liceat loqui) singularem.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc nomen bonum, est principale nomen Dei, inquantum est causa, non tamen simpliciter. Nam esse absolutè præintelligitur causæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est necessarium quòd omnia nomina diuina importent habitudinem ad creaturas, sed sufficit quòd imponantur ab aliquibus perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas: inter quas prima est ipsum esse, à qua sumitur hoc nomen, Qui est.

¶Quo ad tertium verò, vel tertiò probatur conclusio ex significatione Qui est, significat esse in præsenti, ergo maximè propriè conuenit Deo, teneq; sequela. præsentialitas enim est maximè propria Deo, vt patet per Augustinum. *Comment.*

¶Aduerte hic quòd ly, Qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absente formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: quia eius non ita explicitè explanat actum essendi. Secunda est: quia eius non configurificat tempus aliquod. Tertia est: quòd relationum clausum in ly ens, est neutri generis, vt patet exponendo ens, id est quod est, vt expressè ab Aristotele exponitur primo Metaphysicorum. Sed autem genus cùm informe sit magis ex parte materiæ se tenet. Qui est, actualitas magis insinuatur existentis quàm essentiæ. Vnde dicendo, quasi conditionem adiunctas his quæ in litera dictæ sunt, ly Qui est, secundo modo considerabitur vt merito appropriatum Deo: & sic cùm ratio appropriationis fit, quia ipse solus in rei veritate est, cætera autem sunt & non sunt, pro quanto deesse possunt: & dum sunt non sunt, nisi sic, id est tanquã & talis perfectionis, & non absolutè: & oportet, vt hoc nomen sic sumptum eminentiam summam in essendo infinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui excellentissimi intellectus approprietur: quasi cæteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, & cætera. Tunc enim, licet non varieturve nominis significatio, plus tamen infinuaret quàm significaret formaliter, cùm ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet Qui est, formaliter sumptum de omni existente verificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denotet nisi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen consideratur, esse quod est ipsi Dei essentia, eminentissimè in Deo ponit, pelagúsque illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem per indeterminationem, quam in communi importat ad infinitatem per eminentiam trahit æternum esse illud innumerabilis propter quod nullum nomen simplex, quo ad conceptum habemus, quod magis explicet diuinam naturam quidditatiuè, quàm ly, Qui est. Tertio modo consideratur, Qui est, vt est primum membrum huius analogi, scilicet Qui est, & sic ly, Qui est, non ex appropriatione, sed ex priorita ratione est nomen proprium Dei: & verificantur de eo omnia suprædicta. Alia tamen rationes quia non ex appropriatione, sed ex propria significatione, vt dictum est: & quoniam analogum simpliciter prolatum stat pro primo, idcirco ly Qui est, absolutè pro primo sumitur: & est proprietissimum Deo propter suprædicta: & hæc sequere, quoniam & vera, & Autori consona sunt: absolutè ac formaliter loquendo.

Accaron: vniuocè sumatur an æquiuocè, vel analogicè: id est vnam vel plures. Et si plures, omnino aut secundum quid habeat significationes. Et sic patet finalis cum responsione ad primum.

¶In corpore vna cum distinctione. Hoc nomẽ Deus dicitur de his tribus non vniuocè, nec æquiuocè, sed analogicè. Probatur ex rationibus terminorũ quo ad singulas partes vnius ex eadẽ omnino. Aequivoca diuersam omnino analogia primam in alias laudam rationẽ habent. Sed ly Deus dictũ de his non primo, nec secundo, sed tertio modo se habet: ergo est analogum. Maior est ex se notaq; & optimè notabis ad effugandã ate & aliis ignorantiam prauæ dispositionis in materia de analogia, &c. Minor autem probatur inducendo in singulis. Constat enim q̃ participatiuè Deus, & similiter opinatiuè Deus absque veri Dei ratione intelligi nequit, sed bene econuerso, sicut depictus aut opinatus leo absq; veri leonis cointellectio ne intelligi non potest.

a ¶Super Quæstionis decimatertiæ Articulum vndecimum.

IN titulo, propriũ est tripliciter sumi posse, vt distin

¶Præterea, Diony. dicit 3. c. de Diu. no. quòd boni nominatio excellenter est manifestatiua omnium Dei processionum. Sed hoc maximè Deo conuenit, quòd sit vniuersale rerum principium. ergo hoc nomen bonum, est maximè proprium Dei, & non hoc nomen, Qui est.

¶Præterea, Omne nomen diuinum videtur importare relationem ad creaturas, cùm Deus non cognoscatur à nobis, nisi per creaturas. Sed hoc nomen, Qui est, nullam importat habitudinem ad creaturas. Ergo hoc nomen, Qui est, non est maximè proprium nomen Dei.

¶SED CONTRA est quod dicitur Exodi 3. quòd Moysi quærenti, Si dixerint mihi quod est nomen eius: quid dicam eis? & respondit ei Dominus, sic dices eis: Qui est, misit me ad vos. Ergo hoc nomen, Qui est, est maximè proprium nomen Dei.

CONCLVSIO.

¶Quòd hoc nomen, Qui est, triplici ratione est maxime proprium nomen Dei.

¶RESPONDEO dicendum, quod hoc nomen, Qui est, triplici ratione est maximè proprium nomen Dei. Primò quidem propter sui significationem. Non enim significat formam aliquam, sed ipsum esse. Vnde cùm esse Dei sit ipsa eius essentia: & hoc nulli alij conueniat, vt suprà ostensum est: manifestum est quòd inter alia nomina hoc maximè proprie nominat Deum. Vnumquodque enim denominatur à sua forma. Secundò propter eius vniuersalitatem. Omnia enim alia nomina vel sunt minus communia: vel si conuertantur cum ipso, tamen addunt aliqua supra ipsum secundum rationem. Vnde quodammodo informant & determinãt ipsum. Intellectus autẽ noster non potest ipsam Dei essentiã cognoscere in statu viæ secundum quòd in se est: sed quemcunque modum determinet circa id quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS XII.

a ¶*Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd propositiones affirmatiuę non possint formari de Deo. Dicit enim Dionysius 2.c. Cælestis Hierar. quòd negationes de Deo sunt veræ, affirmationes autem incompactæ.

¶Præterea, Boetius dicit in lib. de Trin. quòd forma simplex subiectum esse non potest. Sed Deus maxime est forma simplex, vt supra ostensum est[c]. Ergo non potest esse subiectum: sed omne illud, de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur vt subiectum. Ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest.

¶Præterea, Omnis intellectus intelligens rem aliter quam sit, est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, vt supra probatum est[c]. Cùm igitur omnis intellectus affirmatiuus intelligat aliquid cum compositione, videtur quòd propositio affirmatiua verè de Deo formari non possit.

¶SED CONTRA est, quod fidei non subest falsum: sed propositiones quædam affirmatiuę subduntur fidei, vtpote quòd Deus est trinus & vnus, & quòd est omnipotens. Ergo propositiones affirmatiuæ possunt verè formari de Deo.

CONCLVSIO.

¶Cùm humanus intellectus nequeat Deum, vt vnus est, cognoscere, sed sub diuersis rationibus, multis de ipso propositiones affirmatiuas veras formare potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd propositiones affirmatiuæ possunt verè formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua vera oportet quòd prædicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secúdum rationem. Et hoc patet tam in propositionibus quæ sunt de prædicato accidentali, quàm in illis quæ sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quòd homo & albus sunt idem subiecto, & differunt ratione. alia enim est ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cùm dico, homo est animal. Illud enim ipsum quod est homo, vere animal est. In codē enim supposito est & natura sensibilis, à qua dicitur animal, & rationalis, à qua dicitur homo[c]. Vnde & hic etiam prædicatum & subiectum sunt idem supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idem prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur: inquantum intellectus id quod ponit ex parte subiecti trahit ad partem suppositi: quod verò ponit ex parte prædicati, trahit ad naturam formæ in supposito existentis: secundum quòd dicitur quòd prędicata tenentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic verò diuersitati, quæ est secundum rationem, respondet pluralitas prædicati & subiecti: identitatem verò rei significat intellectus per ipsam compositionem. Deus autem in se consideratus est omnino vnus & simplex: sed tamen intellectus noster secundum diuersas conceptiones ipsum cognoscit, eò quòd non potest ipsum vt in seipso est videre. Sed tamen quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamen quòd omnibus suis conceptionibus respondet vna & eadem res simpliciter[c]. Hanc ergo pluralitatem, quæ est secundum rationem, repræsentat per pluralitatem prædicati & subiecti: vnitatem verò repræsentat intellectus per compositionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Diony. dicit affirmationes de Deo esse incompactas vel inconuenientes secundum aliam translationem, inquantum nullum nomen Deo competit secundum modum significandi, vt supra dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus non potest formas simplices subsistentes secundum quòd in seipsis sunt comprehendere: sed apprehendit eas secundum modum compositorum in quibus est aliquid quod subiicitur, & est aliquid quod ineſt. Et ideo apprehendit formam simplicem in ratione subiecti, & attribuit ei aliquid.

¶Ad tertium dicendum, quòd hæc propositio, Intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est duplex. ex eo quòd hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc verbum, intelligit ex parte intellecti, vel ex parte intelligentis[c]. Si ex parte intellecti, sic propositio vera. Et est sensus: Quicunque intellectus intelligit rem esse aliter quā sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in proposito: quia intellectus noster formans propositionem de Deo non dicit eum esse compositum, sed simplicem. Si verò ex parte intelligentis, sic propositio falsa est. Ajius est enim modus intellectus in intelligendo, quàm rei in essendo. Manifestum est enim quòd intellectus noster res materiales infra se existentes intelligit immateraliter: non quòd intelligat eas esse immateriales sed habet modum immaterialem in intelligendo. Et similiter cùm intelligit simplicia, quæ sunt supra se, intelligit ea secundum modum suum, scilicet composite: non tamen ita quòd intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster non est falsus formans compositionem de Deo.

QVÆSTIO DECIMAquarta, De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandum de iis, quæ pertinent ad operationem ipsius. Et quia operatio quædam est, quę manet in operante, quædam verò quæ procedit in exteriorem effectum: Primò agemus de scientia & voluntate (nam intelligere in intelligente est, & velle in volente) & postmodum de potéria Dei: quæ cõsideratur vt principium operationis diuinæ in effectum exteriorem procedentis. Quia verò intelligere quoddam viuere est, post considerationem diuinæ scientiæ considerandum est de vita diuina. Et quia scientia verorum est, erit etiam considerandum de veritate & falsitate. Rursum quia omne cognitum in cognoscente est, rationes autē rerum secundum quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ vocantur, cũ consideratione scientiæ erit etiam adiungenda cõsideratio de ideis.

¶Circa scientiam verò quærũtur sexdecim. ¶Primò, vtrum in Deo sit scientia. ¶Secũdò, vtrũ Deus intelligat seipsum. ¶Tertiò, vtrũ comprehendat se. ¶Quartò, vtrum suum intelligere sit sua substantia. ¶Quintò, vtrum intelligat alia à se. ¶Sextò, vtrum habeat de eis propriam cognitionẽ. ¶Septimò, vtrum scientia Dei sit discursiua. ¶Octauò, vtrum scientia Dei sit causa rerum. ¶Nonò, vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. ¶Decimò, vtrum sit malorum. ¶Vndecimò, vtrum sit singularium. ¶Duodecimò, vtrum sit infinitorum. ¶Decimotertiò, vtrum sit contingentium futurorũ. ¶Decimoquartò, vtrum sit enuntiabilium. ¶Decimoquintò, vtrum scientia Dei sit variabilis. ¶Decimosextò, vtrum Deus de rebus habeat speculatiuam scientiam vel practicam.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum in Deo sit scientia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui Deo non competit, cùm sit medius inter potentiam & actum. Ergo scientia non est in Deo.

¶Præterea, Scientia, cùm sit conclusionum, est quædam cognitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorũ. Sed nihil causatum est in Deo. Ergo scientia nõ est in Deo.

Sentent. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In Deo est scientia perfectissimè probatur: immaterialitas est ratio quòd aliquid sit cognoscitiuum, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis: sed Deus est in summo immaterialitatis: ergo Deus est in summo cognitionis: quod est habere perfectissimè scientiam.

Maior habet duas partes, & quo ad vtramque probatur. Quo ad primam partem dupliciter. Primo rationa sic: Esse cognoscens est ex habere, formam suam & alterius: ergo ex amplitudine naturæ: ergo ex immaterialitate. Antecedens probatur: quia in hoc differt cognoscens à non cognoscente. Prima verò consequentia ex se est euidens: quia quod est ipsum & alia, est magis amplum quàm quod est ipsum tantùm: & confirmatur autoritate textꝰ de Anima, Anima est quodammodo omnia. Secunda verò consequentia probatur ex dictis in q. 7. quod coarctatio formæ est ex materia: & infinitas formarum per excessum à pter materia. Secundò probatur maior autoritate Arist. 2. de Anima, quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem. Quo ad secundam verò partem probatur maior ex prædictis cognoscendi in sensu & intellectu. Ille enim cognoscitiuus est: quia receptiuus specierum sine materia. Ille magis: quia separatus & immixtus, vt dicitur 3. de Anima. Minor autem ex suprà dictis est nota.

a ¶Num cognoscens distinguatur à non cognoscente quòd est ipsum & alia, non autem non cognoscens.

Quæstio. Circa differentiam assignatam inter cognoscentia, & non cognoscentia dubitatur. Aut quum dicitur quòd cognoscens natum est esse etiam alia, intendit quòd ly esse, intelligatur per identitatem: & falsum est, quoniam anima intellectiua non est nata esse idem quod lapis, quod est manifestum. Aut per informationem, & tunc aut per intentionalẽ: & sic est falsa differentia: quia aër non est cognoscens: & tamen recipit colores intentionaliter. Aut naturalem: & tunc est falsissima. Tum quia lapis non est in anima. Tum quia non cognoscentia hoc modo sunt alia. Similiter ly alia, aut stat pro omnibus: & sic est falsum, quia sensus nõ est natus esse omnia, sed quædam. Aut pro quibuſdam: & sic differentia est nulla quoniam commune est omnibus, quæ apud nos sunt esse non solùm ipsa, sed quædam alia aliquo modo, scilicet per informationem quoniam omnia non solùm sunt substantiæ in se, sed habent ad minus sua accidentia cõformia naturis propriis. Ignis enim non solùm est ignis, sed leue, rarum, lucidum, calidum. Et quemadmodum hæc habent sua accidentia, sic cognoscens habet sua propria accidentia, species intentionales. vnde in hoc nulla apparet differentia inter cognoscentia & non cognoscentia.

¶Ad cuius tertiam huius difficilis ac ardui fundamenti magnæ partis, Metaphysicæ ac Philosophiæ naturalis, duo facienda sunt. Primò formaliter dicendum est ad obiectiones. Secundò radix omnium producenda est in lucem. Ad obiecta facilè dicitur, quòd ly esse abstrahit à modis essendi per identitatem, aut informationem: & similiter ly alia, abstrahit ab omnibus aut quibuſdam. Sicut etiam ly cognoscitiuum abstrahit à tali & tali cognoscitiuo. Aliquod enim cognoscens est, quod est omnia per identitatem, vt Deus. Aliquod quod est aliquia per identitatem, & aliqua per informationem, vt angeli. Aliquod quod est omnia per informationem, vt anima nostra. Aliquod quod est aliqua per informationem, vt anima pure sensitiua. Et propterea differentia in communi posita, abstrahit ab omnibus his modis, vt nullus excludatur, sed omnes in confuso contineantur.

¶Radix autem ista elucescit, si intuamur per se differentiam inter modum quo cognoscens est cognitum, & quo materia habet formam. Et similiter quàm differenter sit vnum ex cognoscente & cognito, & materia & forma. Idem enim iudicium est de esse & de vno, cùm eandem naturam significent, vt in 4. Metaph. dicitur. Sciendum est ergo, quòd per se differentia in hoc est. Quòd cognoscens est ipsum cognitum actu vel potentia. Materia autem nunquam est ipsa forma. Et ex hac differentia quo ad esse sequitur differentia quo ad vnitatem: quòd scilicet cognoscens & cognitum sunt magis vnum, quàm materia & forma, vt egregiè dixit Auer. in 5. de Ani. commen. 5. Et rationem reddidit modò dictam: quia ex intellectu & intellecto non fit tertium, sicut ex materia & forma: assignando enim pro ratione maioris vnitatis exclusionem tertij, apertè docuit vnitatem consistere in hoc, quia vnum est aliud. Vnde Arist. in 3. de Ani. hos idem prædicens, quòd anima est omnia sensibilia & intelligibilia. Ostenditur autem hanc esse veram per se differentiam ex eo quod omnes communes animi conceptiones & conclusiones ei conſonant, scilicet quòd accidit cognoscitiuo & cognito diuersitas inter ea, & similiter compositio eorum. Et similiter quòd cognitum habeat esse intentionale in cognoscente, & quòd in nulla natura possunt adeo elevari materia & forma, subiectum & accidens, vt vnum sit idem aliter saluis rationibus eorum, vt de cognoscente & cognito comperimus.

¶Necessitas autem hoc ponendi, ex duobus naſcitur positionibus. Altera est, Vnumquodque operatur secundum quod est actu 4. Physico. Altera est, Cognitum est principium cognitionis, vt 12. Metaphysic. Ex his sequitur, quòd cum cognoscens debeat esse sufficiens ens, ipsum suæ propriæ operationis, quæ est cognoscere: quia hoc omnibus perfectis naturis commune est: oportet quòd sit specificativum principium illius quod est esse cognitum. Et si his adiungas ex 2. Cæli text. com. 17. quòd vnum quodque est propter suam operationem, sequetur quòd natura cognoscitiua est talis secundum se, vt sit actu vel potentia ipsum cognitum: quod est esse non solum ipsa, sed alia, vt in littera dicitur. Et si hæc comparueris ad ea quæ ex ente, videbis differentiam inter cognoscentia, & non cognoscentia manifestari ex hoc. Reliqua nanque entia, aut recipiunt formas propter ipsarum esse marum operationes, aut propter operationem entium compositi ex recipiente & recepto. Exemplum primi in aqua calida, & vniuersali in subiecto & accidentali forma. Calefactio enim non est propria operatio aquæ, sed caloris. Et idem est iudicium quo ad hoc de aqua frigida: licet enim frigiditas sit naturalis potentia aquæ, frigefactere tamen talibus: materia enim non recipit formam propter operationem ipsius materiæ, sed compositi ex ipsa & forma. Cognoscens autem recipiens cognitum, non recipit ipsum propter operationem alicuius compositi resultantis ex eis: neque propter operationem ipsius cogniti, sed propter specificationem propriæ operationis ipsius cognoscentis. Visus enim recipit visibile, propter speciem visionis: quam constat esse visus propriam operationem. Nec obstat quòd visibile vt receptum in visu sit accidens, & visus sit subiectum: quoniam hoc est per accidens, id est ex necessitate materiæ: & non est per se primò intentum, forma enim, inquantum huiusmodi, non inquantum accidens, sed inquantum visibile & transiens in visum specificat. sed quia hoc non pacitur talis natura sensibilis, nisi per intentionem esse, ideo gratia materiæ concurrit accidens, non tamen destruit per se intentum, sed in gradu minus perfecto constituit. Vt enim alibi diffinitum est, & ab Auerroi duodecimo capite Metaphysicorum & 3. de Anima habetur, Cognoscibile & cognitum non eadem intentione in omnibus sunt vnum, sed magis & minus diminuit: à deo quòd in solo Deo sunt omnino idem. Et sic patet sensus differentiæ assignatæ: & quàm subtiliter naturam cognoscentium tradidit hic diuus Thomas. Quam in hoc consentire mihi solùm ex Aristotele & Auerroi vt patet ex dictis, sed etiam ex Alberto ostenditur in tractatu de intellectu & intelligibili. Et hoc diligentissimè oportet pro fundamento habere, quoniam de intellectu est sermo, quoniam ex eo multarum quæstionum conclusiones pendent, puta de concursu obiecti, & intellectus ad intellectionem. Et similiter de concursu speciei intelligibilis, &c. Et hinc apparebit, quàm rudes fuerint qui de sensu & sensibili, intellectu & intelligibili, denique intelligere & sentire tractantes, tanquam de aliis rebus in dicar. Et discet elevare ingenium, aliumque rerum ordinem ingredi.

a ¶*Super Quæstionis decimæquartæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue: Deus intelligit seipsum per seipsum, probatur: Deus est absque omnipotentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum sunt omnibus modis idem: ergo intelligit seipsum per seipsum. Antecedens patet, prima verò consequentia sumpta ex duabus propositionibus. Altera est: Obiectum intellectus oportet esse actu intelligens ad hoc vt intelligat. Altera est: Omnis diuersitas intellectus ab obiecto est propter admixtam naturam potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem transeuntem & immanentem: quia ista intrinsecè

Universidad de Deusto
Biblioteca

habet terminum. Secunda ex lib. de Anima sic: Sensus in actu est idem cum sensibili in actu: & similiter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Non autem vtt hic eadem potentia, ergo identitas horum sequitur actualitatem status eorum: distinctus verò potentialitatem. Ex his enim manifestè patet sequela prima sic: Intelligibile oportet esse in intelligente, & non est aliquo modo distinctum nisi per potentiam.

ergo, intellectuale illius in quo nulla est potentia, nullo modo distinguitur ab eo. Si ergo Deus est absque potentia, &c. ergo, &c. Deinde in littera explanatur consequens, quo ad ly omnibus modis, excludendo duos diuersitatis modos, scilicet inter actum & potentiam, & inter substantiam & accidens, secunda consequentia patet.

Caiet. ¶Circa verba literæ in secunda propositione sumptæ consequentiam, aduerte quod hoc quod dicitur, scilicet secundum hoc tantum sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili, quia vtrunque est in potentia, dupliciter exponi potest. Primò, vt ly vtrunque, referat potentiam & obiectum. Secundò, vt referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuam & intellectiuam. Et si ille secundus sensus teneatur, nihil scabrositatis occurrit, & planus literæ sensus seruatur. Si verò primus sensus intentus dicatur, eget nitore: quoniam ex hoc haberetur expressè, quòd ad distinctionem inter cognoscentem & cognitum exigitur potentialitas non solùm in cognoscente, sed etiam in cognito: quod non est vsquequaque verum. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primò, quòd exigatur potentialitas in vtroque, ita quòd vtrumque sit secundum se potentiam habens: & hæc duplex potentia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum, vt patet, quum Deus videtur ab aliquo intellectu errato. Tunc enim obiectum est actus purus, & tamen distinctio est inter intellectum & obiectum. Secundò, quod exigatur potentialitas vtriusque respectu huius, id est quòd obiectum sit potentia intelligibile ab ipso intellecto, & intellectus sit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc est verum. Sed iudicio meo non est hic intentum. Tum quia vna potentialitas, scilicet potentis sufficit. Tum quia ista potentialitas obiecti non in se, sed respectu huius non est potentialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tum quia vtraque ista potentia resolutum eandem

quo ad hunc effectum, qui est distinctio inter obiectum & potentiam: inter potentialitatem ipsius cognoscibilis & virtutis. Tum quia planus sensus literæ primam expositionem optimè amplectitur, & proposito satisfacit: & ideo primum sequamur.

¶Nam in his, quæ carent potentia, & quorum species intelligibilis non distinguitur à sua subst antia, intelligens & intellectum sit omnibus modis idem.

Quæstio. Circa expositionem consequentis, vbi ly omnibus modis idem explanatur per exclusionem duorum, scilicet status potentialitatis, & diuersitatis intellectus à specie intelligibili: dubium occurrit. Quia exclusio horum non sufficienter explanat omnimodam identitatem intellectus & intellecti: & hoc probatur in angelo intelligente seipsum. Constat enim quòd nec est in potentia, neque species, qua se intelligit, est aliud à substantia sua: & tamen intellectus & intellectum non sunt omnibus modis idem etiam intelligendo seipsum. Tum quia hoc est proprium Dei. Tum quia conceptus, quem formar de seipso, non est substantia sua, quicquid ille sit.

¶Ad hoc dupliciter dicitur. Primò, quòd ly ita, scilicet vt neque species, neque species sit aliud, &c. accipiatur limitatiuè, id est quòd per hæc duo limitetur id quod dicerat, scilicet omnibus modis idem: ac si distinguitur, sunt omnibus modis idem quo ad hæc duo & sic dubium motum locum non habet.

¶Et licet hic sensus literæ consonet pro quanto in articulo quarto, quærendum restat vtrum intelligere Dei sit idem quod ipse Deus. Considerantibus tamen quòd hic est sermo de intellecto, & intellectus identitate: & quod dubium restans de intelligere remanet pro quanto sunt aliquæ difficultates, ex propriis ipsius intelligere, vt distinguitur contra intellectum, alicubi aliter posse videtur, accepto quòd ly ita, scilicet vt neque caret specie, &c. teneatur expositiue.

¶Et ad dubium motum respondetur, quod exclusio horum duorum adæquat omnimodam identitatem intellectus & intellecti. Sed nomine speciei non est intelligenda species impressa tantùm, sed vniuersaliter tam impressa quàm expressa, vbi enim intellectus & species vniuersaliter non distinguitur, ibi intellectus & intellectum omnino est idem. Et hoc in doctrina Sanct. Thom. est indubiè verum: quoniam conceptus ipse est species expressa, quæ ita solo Deo est substantia. Et sic in nullo alio saltatur inregrè exclusio horum duorum. Virum autem hoc sufficiat secundum aliorum Philosophorum dogmata, non est præsentis negotij: sed in 1. de Anima vel in 12. Metaph. dicetur. Quod autem sic vniuersaliter in præsenti littera fumatur species, textus insinuat per illa verba, quum est actu intelligens. Si de specie impressa tantùm intrapetet, non oportuisset dicere quum est actu intelligens: cum illa etiam insit, quum intellectus noster non est in actu intelligés, sed dormiens. vnde explanando speciem intelligibilem per

statum intellectus in actu secundo, insinuauit, quòd vniuersaliter de specie loquetur concurrente ad actum secundum, qui est intelligere. Constat autem ad illum concurrere veranque speciem. De specie ergo vniuersaliter est sermo inter pretandus, vt vniuersaliter sit sensus.

a ¶*Super Quæstionis decimaquarta Articulum tertium.*

Titulus clarus ex corpore.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Deus perfectè comprehendit seipsum. Probatur, Deus ita perfectè cognoscit seipsum per-

cut perfectè cognoscibilis est: ergo perfectè comprehendit seipsum. Antecedens probatur sic, Vnumquodque tantum est cognoscibile quantum est actu, ergo tanta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Ratio: Deus est cognoscibilis per hoc quòd est actus ab omni materia & potentia separatus: ergo tanta est vis cognoscitiua, quanta est actualitas. igitur vtrumque concludendo, sequitur, tanta est cognoscibilitas quanta vis cognoscitiua, & econuerso. Assumptum primò patet ex nono Metaphy. Assumptum verò secundum ex articulo primo & secundo. Consequentia autem probatur ex ratione comprehensionis sic: Comprehendere est ad finem cognitionis alicuius pertinere: ergo est ita perfectè cognoscere rem, sicut res est cognoscibilis. ergo si Deus ita perfectè cognoscit, sequitur, ergo comprehendit omnia sunt clara: & ratmen in littera declaratur ratio comprehensionis exemplariter, in cognitione propositionis demonstrabilis. finis enim cognitionis ipsius non habetur, quousque demonstretur. quoniam semper manetur plus cognoscibilis quàm cognita esset.

a ¶*Super Quæstionis decimaquartæ Articulum quartum.*

Commit. Titulus clarus,

¶In corpore duo: primo colligo responsiua quæsito affirmatiuè. secundo ego logus ante dictorum.

¶Quo ad primum, conclusio est: Intelligere Dei est eius substantia: probatur dupliciter. Primò ducendo ad impossibile cum Aristo. si intelligere Dei esset aliud à substantia, sequeretur quòd diuina substantia se haberet ad aliquid aliud, vt potentia ad actum perfectionis: hoc est impossibile, ergo, consequentia probatur quia intelligere est perfectio & actus intelligentis. Secundò probatur affirmatiuè: Substantia Dei est suum esse, & sua species intelligibilis, ergo intelligere Dei est sua substantia. Antecedés quo ad primam partem patet ex quæstione terria.

¶Quo ad secundam ex secundo articulo huius quæstionis, consequentia verò probatur. Intelligere est actus manens in intelligente vt effector ergo si substantia intelligentis est suum esse, & ipsa species intelligibilis, oportet quòd sit sub intelligere. Assumptum probatur, quia intelligere consequitur speciem, vt esse formam.

Annot. ¶Ad euidentiam consequentiæ cum sua probatione, quoniam occulta aliqualiter est propter sui profunditatem, ac formalitatem: notanda sunt duo. Primò, quòd in litera quatuor dicuntur de intelligere, scilicet quòd manet in intelligente, quòd vt actus & perfectio eius, quòd vt esse est actus existentis, quod consequitur intelligibilem speciem, vt existens formam: quorum duo prima non probantur, quia clara sunt. tertium autem probatur per quartum, quod relictum est pro constanti. Aduerte secundo, quòd quartum dictum, scilicet quòd intelligere consequitur speciem intelligibilem, vt esse formam quo ad tria, quantum ad propositum spectat verificatum. Primò, quo ad causalitatem quoniam forma est ratio essendi & species intelligibilis est ratio intelligendi. Secundo, quo ad necessitatem: quoniam formam in actu necessariò comitatur & actum, necessariò comitatur intelligere. Tertiò, quo ad modum causandi: quoniam forma complendo quod est facit esse: & species intelligibilis in actu non in genere entis, sed in genere intelligibilis, complendo intellectum, facit intelligere, vt ex primo articulo huius quæstionis & dictis in quæstione 12. patet. Ex his autem, & præsertim ex hoc vltimo (quod est effectus huius quarti. Sequitur enim ex his quòd intelligere est perfectio intelligentis, vt existere est perfectio existentis, id est intelligere ex proportione perfectè intelligentem, qua esse perfectè existentem: imo intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili: hoc ipse est ipsum esse entis in genere entium. Aduerte tertiò, quòd substantia diuina & est forma, imò actus purus, & in genere entium & in genere intelligibilium. Et ratione primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione verò secundi est ratio intelligendi, & vocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respondet substantiæ suæ, vt puto actui in genere entium. Intelligere verò respondet eidem in genere intelligibilium. Et proportionaliter sic, quòd intelligere est esse substantiæ diuinæ vt species est intelligibilis in genere intelligibili: vt existere est esse existens in genere entium. Et propterea consequentia cum sua probatione fuit optima & formalis, arguendo ex eò cuius virtutique forma, in vnam, & identificatione illius vnius cum proprio esse secundum vnum genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primò quòd substantia est ipsa species intelligibilis, ac per hoc est forma in vtroque genere: & quòd substantia Dei est suum esse, ac per hoc identificat sibi esse in genere entium, inferrur, ergo operatet etiã quòd sit suum intelligere, id est quòd identificet sibi esse suum, quòd sibi conuenit in genere intelligibili. Non enim mirum est efficacia, infinitas, aut actualitas substantiæ diuinæ in genere intelligibili: quam in genere entium. Et si opponitur dicendo, quærebatur quòd non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in genere entis in genere intelligibili, qui claudit in se naturam cognoscentis & cognoti vt sic, comparatur ad intelligere vt potentia ad actum, vt ens ad esse.

¶Quo ad secundum ergo logus aduersus triplicem identitatem patet, cum corollario suo, & nullam ponit diuersitatem in Deo ipsum esse intelligentem. Omnia clara sunt.

a ¶*Super Quæstionis decimaquartæ Articulum quintum.*

Titulus in communi quærit, non distinguendo quod quid est ab an est.

¶In corpore duo. primò respondet quæsito affirmatiuè. secundo assignat modum, quo verificatur conclusio.

Commett. ¶Quo ad primum conclusio est: Necesse est Deum cognoscere alia à se. Probatur dupliciter. P. Primò sic: Deus perfectè seipsum intelligit: ergo perfectè cognoscit virtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit virtus sua: ergo alia à se. Antecedens, licet ex prædictis probatum sit, iterum probatur, ducendo ad impossibile, scilicet, si Deus non perfectè se intelligit: ergo esse suum non est perfectum: hoc est impossibile. Et tenet sequela: quia suum esse est suum intelligere. Prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda verò probatur: quia aliter virtus non perfectè cognoscitur, vt patet. Tertia autem: quia virtus diuina se extendit ad alia à se, quod probatur: quia est prima causa omnium. P. Secundò probatur sic, seu confirmatur: Esse primæ causæ est eius intelligere, ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes effectus præexistentes in prima causa sunt in eius intelligere: ergo sunt in ea modo intelligibili. probatur sequela: quia vnumquodque est in altero modo eius in quo est.

¶ *Num esse primæ causæ sit eius intelligere.*

Quæstio. CIrca has ratiões aduertere, quòd bis in littera assumit hæc propositio. Esse Dei est eius intelligere, semel ad probandum antecedens primæ rationis: & semel constituitur antecedens secundæ, undè ratio. Et prima quidem vice, de diuinis humano more loquendo interpretari potest vtique modo, scilicet formaliter & identicè. Formaliter quidem: quia intelligere est formaliter esse Dei: inquantum intelligens est, vt patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei concluderetur imperfectum. Identicè verò: quia etiam sic infertur intentum, subintellectis propositionibus communibus: quoniam cùm intelligere Dei subiectiuè & obiectiuè sit capax perfectionis omnimodæ secundum se, & sit idem cum esse Dei: si est imperfectum, necessariò sequitur, ergo est. Dei est imperfectum a posteriori, ex imperfectione posteriorum inferendo imperfectionē priorum: idē. nanq; filia posteriora. si enim omnino perfectum esset identificans, nullam imperfectionem identificati permitteret. Sed secunda vice ambiguum est, quòd a parte subiecti sumatur. Si enim formaliter formaliter, falsum est: quoniam hic est sermo non de esse Dei quasi in communi vt prius, sed de esse Dei vt fundat virtutem actiuam, quia in tali esse præexistunt omnes effectus causæ actiuæ. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cum sit perfectio naturaliter prior, &c. Si verò sumitur identicè, assumptum est verum sed ratio nihil valet quoniam ex formali & identica non sequitur formalis. sic autem esset in proposito: quoniam ista, Omnes effectus præexistunt in esse primæ causæ, est formalis. Ista verò, Esse primæ causæ est suum intelligere, est identica. Et consequenter ex eis non potest inferri illa formalis, ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non valet, Omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est velarlo: ergo omnes effectus sunt in relatione, & per modum relationis. Et similiter non valet subsumendo, esse Dei est eius velle. ergo omnes effectus sunt in velle Dei, & per modum voluntatis: igitur nec de intelligere valet.

¶ Ad hoc dicitur duplicitèr. Primò, quòd in hoc antecedente illa propositio, Intelligere Dei est summ esse, identica est non ad nos: licet secundum se sit formalis, Et sim dicitur, Ex identica & formali, &c. conceditur. Sed cum hoc stat, quòd ex tali identica cum tali formali, sequatur formalis, id est, licet non sequatur gratia formæ: sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: quoniam de perfectionibus naturalibus Dei loquendo, ex identitate earum sequitur, quòd quicquid est in vna modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est, quia perfectiones naturales Dei habent naturaliter quicquid perfectionis habere possunt: secundum suas rationes formales. Et cùm omnes perfectiones sint esse infinitè, sunt æquales. Et sic quælibet modo sibi proportionali ad omnia se naturaliter extendit ad quæ vna se extendit. Et propterea cum intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter, & sint idem, consequens est quod quæcunque sunt in esse, vt esse, & per modum entis, sunt in intelligere, vt in intelligere & per modum intelligibilem. Et ex hoc patet solutio ad instantias. Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter, velle autem aliis est pertinentibus ad ipsum, licet sit perfectionum tamen est naturalis, sed libera. ℣ Secundo dicitur & similiter & procul dubio ad mentem litteræ, quòd illa propositio est formaliter quicquid enim sit de esse Dei, esse meum Dei vt primæ causæ vt sic intelligere est aquoniam non ex eo quòd est sed ex eo quòd intelligit: & vt intelligit non vt est, causat & causatum naturaliter est. Nec est verum quòd effectus intellectualis causæ vt sic, præexistunt

¶ Num esse primæ causæ sit eius intelligere.

83 quòd neque quicquam Deus extra seipsum intuetur. Ergo non cognoscit alia à se.

¶ Præterea, Intellectum est perfectio intelligentis. Si ergo Deus intelligat alia à se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso. quod est impossibile.

¶ Præterea, Ipsum intelligere speciem habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus à suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quanto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, vt ex dictis patet. si igitur Deus intelligit aliquid aliud a se, ipse Deus specificatur per aliquid aliud à se: quod est impossibile. Non igitur intelligit alia à se.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cùm perfectè seipsum intelligat, omnia alia à se non per speciem propriam, sed per essentiam suam intelligit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est Deum cognoscere alia a se. Manifestum est enim quòd seipsum perfectè intelligit. Alioquin suum esse non esset perfectum, cùm totum esse sit suum intelligere. Si autem perfectè aliquid cognoscitur, necesse est quòd virtus eius perfectè cognoscatur. Virtus autem alicuius rei perfectè cognosci non potest, nisi cognoscantur ea, ad quæ virtus se extendit. Vnde cùm virtus diuina se extendat ad alia, eò quòd ipsa est prima causa effectiua omnium entium (vt ex supradictis patet:) necesse est quòd Deus alia à se cognoscat. Et hoc etiam euidentius fit si addatur, quòd ipsum esse causæ agentis primæ, scilicet Dei, est eius intelligere. Vnde quicunque effectus præexistunt in Deo, sicut in causa prima, necesse est, quòd sint in seipso eius intelligere: & quòd omnia in eo sint secundum modum intelligibilem. Nam 5 omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

¶ Ad sciendum autem qualiter alia à se cognoscat, consideradum est, quòd dupliciter aliquid cognoscitur. Vno modo in seipso: alio modo in altero. In seipso quidem cognoscitur aliquid, quando cognoscitur per speciem propriam adæquatam ipsi cognoscibili: sicut cùm oculus videt hominem per speciem hominis. in alio autem videtur id, quod videtur per speciem continentis: sicut cùm pars videtur in toto, per speciem totius: vel cùm homo videtur in speculo, per speciem speculi, vel quocunque alio modo contingat aliquid in alio videri.

¶ Sic igitur dicēdum est, quòd Deus seipsum videt in seipso, quia seipsum videt per essentiam suam. Alia autem à se videt non in ipsis, sed in seipso. inquantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Augustini dicētis, quòd Deus nihil extra se intuetur, non est sic intelligendum, quasi nihil quod sit extra se intuetur: sed quia id, quod est extra seipsum, non intuetur nisi in seipso, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectum est perfectio intelligentis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem: secundum quam est in intellectu, vt forma & perfectio eius. Lapis enim non est in anima, sed species eius, vt dicitur in 3. de Anima. Ea verò, quæ sunt alia à Deo, intelliguntur à Deo inquantum essentia Dei continet species eorum, vt dictum est. Vnde non sequitur, quòd aliquid aliud sit perfectio diuini intellectus, quam ipsa essentia Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsum intelligere non specificatur per id, quod in alio intelligitur, sed per principale intellectum, in quo alia intelliguntur. Totantum enim ipsum intelligere specificatur per obiectum suum, inquantum forma intelligibilis est principium intellectualis operationis. Nam omnis operatio specificatur per formam, quæ est principium operationis: sicut calefactio per calorem. Vnde per illam formam intelligibilē specificatur intellectualis operatio, quæ facit intellectum in actu. Et hæc est species principalis intellecti: quæ in Deo nihil est aliud quàm essentia sua: in qua omnes species rerum comprehenduntur. ℣. Vnde non oportet quòd ipsum intelligere diuinum, vel potius ipse Deus specificetur per aliud quàm per essentiam diuinam.

ARTICVLVS VI.

a *¶ Vtrum Deus cognoscat alia à se propria cognitione.*

¶ Num videri in seipso sit videri per speciem adæquatam sibi.

¶ Num & quomodo Deus videat alia à se.

Quæstio. CIrca has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus videt alia.

¶ Ad cuius euidentiam oportet prælibare, quòd species repræsentatiua plurium ad obiectū adæquatum cōparatur vno modo, ad obiectum verò inadæquatum comparata potest duobus modis. Num obiectū adæquatum non nisi immediate immediatione obiectiua repræsentate potest, obiectum verò inadæquatum potest repræsentare mediatè, & immediatè: mediate quidem, repræsentando ipsum quod est in obiecto adæquatorum: cum enim repræsentat ipsum mediante obiecto adæquato, immediatè verò repræsentando ipsum secundum se abstrahēdo à modo, quo est in obiecto adæquatorum: cum enim immediatè immediatione obiectiua, de qua sola est hic sermo, ipsum repræsentat; & vt sic mediate repræsentat ipsum mediante obiecto primo. Exēplum huius esse potest: ponatur aliquod visibile, puta lignum ligata speculum, & in prospectu Sortis videntis: & ponamus siue verè siue falsè, quòd non sit alia species in Sorte qua videat ipsum lignum in seipso, & nisi videt lignū in speculo: vtroq; enim modo experimur non simul idem videre. Species visibilis illa existens in videante comparatur ad lignum dupliciter, scilicet immediatè, inquantū est tanta videndi aliud in seipso & mediatè, inquantum est ratio videndi illud in speculo. Ex hac autem enuciatione tuit primo definimen non per speciem adæquatā fit licet patet in adæquato repræsentato inquantum immediatè effectur ad speciem repræsentantem. Reit secundo totus procedet valeat consequentia. A videtur per speciem continentis ergo videtur in alio. non tamen valet, ergo videtur tantum in alio etc, quod idem est, ergo non videtur in seipso: quia illa species continentis potest ad contextum duplicitèr comparari, immediatè scilicet & mediatè, &c. & tamen in lucta expresse vtrunq; negatum. Ortum tertiò hinc diuersa circa modum diuinæ cognitionis opinio. Nam quidam opinātes quòd essentia diuina, quæ sola est ex ratio intelligendi, seu species intelligibilis, respicit alia à Deo duplicitèr, immediatè scilicet & mediatè concedunt consequenter, quòd Deus cognoscit alia à se duplicitèr, scilicet in seipso & in seipso rebus enigmatis per vnam tantum rationem cognoscendi, rem etiam diuinam solam. Opinantes verò quòd essentia diuina vt ratio cognoscendi, non potest repræsentare cognitum aliquod immediatè, nisi obiectum adæquatum: consequenter dicunt Deum seipsum tantum in seipso, alia verò in se Deo, & non in seipsis videre.

¶ Num visum in alio sit visum per speciem continentis.

¶ Quomodo & an Deus intelligat alia in seipsis.

Quæstio. CIrca conclusionem quoque & diffinitionem viis in alio, occurrit dubium ex secūdo in 1. dist. primi tem. nte, quòd Deus per essentiam suam vt rationem cognoscendi cognoscit alia à se in seipsis in esse obiectiuo, seu cognito positis per actum intelligendi diuini intellectus. Ex cuius positione potest contra prædicta talia formari ratio: Visum in alio, & visum per speciem continentis non conuertuntur: igitur hæc non est: diffinitio illius. consequentia patet, & antecedens probatur: Lapis videtur à Deo per speciem continentis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui & aliorum eminenter, & tamen videtur in seipso obiectiuè. Probatur hæc secunda pars assumpti: Intellectus diuinus actuatus quandam modo essentia sua vt specie intelligibili, est in actu primo sufficienti ad producendum in re ipsa intelligibilem quæcunque intelligibile: ergo intellecto sic, intelligendo lapidem producit lapidem in esse cognito: ex per hoc intelligit lapidem in seipso. Argumentum verò secundi, quæ in eadem quæst. facit, ad sequentem articulum magis spectantibus de cognitione diffinitis aliorum agemus.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis duo notanda sunt. ℣ Primò, quòd licet in hoc omnes conueniant, quòd essentia diuina, siue vt ratio cognoscendi, siue vt obiectum cognitionis (vtrunque enim sibi conuenit) eminenter continet omnia intelligibilia in hoc tamen est diffensio quoniam tuiores putant q. in essentia diuina continentur alia cum quadam distinctione vt relucent res in speculo. Sapientes verò docent, quod in essentia diuina continentur omnia indiffinctè & elunatè, vt effectus in causa eminentibus, sic tamen perfectè, ac si distinctè continerentur. Et quoniam hoc prout dubio est verum, vt naturæ causarum ostendunt: ex hoc patere potest, quòd essentia diuina vt species intelligibilis non repræsentat alia immediatè, sed mediante seipsa vt obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere. ℣ Secundo notandum est, q. esse cognitum seu obiectiuum, & non vniformiter ab omnibus Doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctione putat, quod esse cognitum repræsentatum & quicquid aliud actuale, est esse quoddam diffinctum contra esse in rerum natura: non tamen est apud eum esse essentiæ, sed potius esse secundū quid, & esse in & existentiæ rei. Nec putat tale esse, esse relationis, sed absolutum, secundum quid tamen, & fundam relationis, vt patet ibidem. Et quo ad hoc non differt dicit respectu huius intellectus, puta humani,

ante illius, puta diuini, & in tali esse ponit omnia alia à Deo, prout ducit actus intellectus nostri: & sic intelligit illa in seipsis. & non tolū in essentia diuina vt in causa. ¶ Sanctus Thomas autē in quæst. de Verit. q. 21. docuit chimericū hoc esse, quoniam entia rationis distinctum contra ens reale, sufficienter reperiuntur in per negationem & relationem. Conflat enim quòd tale esse non est reale: igitur rationi digitum negationis, aut relationem. Et verè ita est, quoniam odio in medium lumen offenderunt illi. Conflat enim primò ex significatione nominis, q. cognosci est denominatio extrinseca, & quoniam dicitur visa aut cognita denominatione extrinseca & consequenter non per aliquod esse cognitum quod intrinsecum habeat. Conflat secundò, quòd esse representantum nō est aliquid in representato, sed sola extrinseca denominatio: alioquin imago alicuius chimera haberet vim producendi chimeram in tali esse: quod est falsum. Conflat tertiò, quòd quia non est pluralitas sine necessitate ponenda, & omnia optimè saluatur, concedo esse cognitum representatum & consequenter esse relationis, illustra exceptionem esse tale esse, secunda pars assumpti patet inductiuè, & ideo nolo morari.

Adiuncto quoque hoc quòd intelligitur à Deo, probatur: quia prius ponitur in esse representato per essentiam diuinam vt speciem intelligibilem, quàm in esse cognito per actum intellectionis: quia prior est representatio quàm cognitio vt causa effectu. Nam bene quoque sonat apud fideles, dicere quod Deus naturaliter necessitate non libere producit extra se alia à se in esse absolutoquantum secundum quid. Contrariatur demum hoc Philosophiæ explicitè ac optimè conferenti, quòd Deus nihil intelligit extra se, non solùm formaliter, sed obiectiuè: quia quicquid intelligit, intelligit per essentiam propriam vt formam intelligibilem, & in essentia propria vt obiecto: nec aliò potest diuertere intuitum suum, vt ipsi fatentur.

¶ Ad obiectiones ergo in oppositum dicitur, quòd illæ diffinitiones formaliter intelligitur, nullam habent instantiam, sed sunt in communi vtcunque, & quamuis quæ hypothesi tacta. Vltimum enim in se vt sic, non per alterius speciē, sed proprium sui vt proprium, quod est idem quod per propria, formaliter videri oppositum, apud species concedentes, inter quos est secundo & secundo, est per proprium aut cōmunem vt proprium videri, in seipso videtur. Et similiter est de diffinitione visi in alio. Visum enim in alio est sic, per illius continentis speciē videri: & econuerso, quod per continentis speciem vt sic videtur, in alio videtur. Vnde sine verum sine falsum sit, quòd ens in specie posita mediatè, & immediatè representante inadæquata, nihil refert in proposito quoniā formaliter loquimur. Illa autē diffinitio materialiter specie continentis, seu adæquatam cognitam, sit, vt patet ex dictis.

¶ Ad obiectionum autem ex Scoto dicitur, q. fundamentum illius Scotisti supponit hoc falsum, scilicet q. esse cognitū sit quoddam esse absolutum, &c. extra intellectum omnino, vt ex dictis patet, nihil aliud est quàm esse relationis denominationis extrinseca. Vnde ad rationem formaliter concedatur, q. Deus per essentiam suā vt speciē, est in actu primo sufficienti ad prodeceendum quodcunq; in esse cognito. Et cum infertur, ergo lapidem, concedatur. Sed vltra infertur, ergo talia producta habēt esse in seipsis, negatur quoniā nihil aliud tali gradiūtur in ea cognitum à Deo nec aliquid aliud oportet acquirere, vt patet, cùm hoc sufficiat.

a ¶ Super Quæstionis decimæ quartæ Articulum sextum.

TErtius, propria cognitione. Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest. Primò, vt distinguitur contra communem ex parte actus cognitionis, id est de ipso solo: & sic de nulla re. Deus habet propriam cognitionem, quia solum vnicum habet cognitionem, quæ nullius est solius, sed in est huius quòd etiam omnium aliorum. ℣ Secundò, vt distinguitur contra communem ex parte rei cognitæ, id est de propatis ipsius. Et sic sumitur in proposito. Quæritur enim, an Deus sic cognoscat alia à se, vt intueatur quæ sunt propria singulorum. ¶ In corpore tria. Primò respondet quæstio affirmando. Secundò assignat modum verificationis eius. Tertiò probat simul conclusionem responsionem & modum eius, duabus rationibus.

¶ Quo ad primum tria. Primò ponitur opinio Auerroïs ex 12. Meta. commen. 1. Et de hac recitantur duo, scilicet ipsa opinio, scilicet quòd Deus cognoscit omnia secundum quòd cōmunicant in esse & modet eius, quia scilicet cognoscendo se vt est primum essendi principium, dec. ita cognoscit hoc, exempio ignis, caloris, cognosceret naturam caloris, & omnia alia inquātum sunt calidalita Deus inquantum cognoscit se vt principium essendi quantum entia, ergo intelligeret entia in communi tantum, ergo in confuso & in potentia, ergo imperfectè ergo intelligere Dei non esset omnibus modis perfectum: ergo nec esset Deo, quod est impossibile.

¶ Aduertē, quòd cognitio aningrans aliquid secūdum prædicata communia tantum potest dici imperfecta in potentia, confusa in communi vtunque falsa, & duplicitèr. Vno modo ex parte rei cognitæ, & hoc modo procedebatur verò est quòd cognitio talis habet has conditiones. Alio modo ex parte ipsius cognitionis in se, & sic non semper est verum quòd cognitio talis, id est distincta in communibus omnium, habeat has conditiones: aliàs quin Metaphysica, quæ distinctè in communibus omnium, esset imperfecta ex parte actus, &c. Vnde tres primæ consequentiæ, ex parte rei cognitæ, sumptæ sunt ex se euidentes. & probantur in littera ex primo Physic

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt patet. Nec eundit responsio Auersois dicentis, quòd quia obiectum scientiæ Dei non est ens, quòd est vniuersiale ad omnia entia in communi in potentia confusè & imperfectè omnia comprehendens. Sed essentia Dei, quæ nec est vniuersalis nec particularis, &c. ideo scientia Dei nō est vniuersalis, nec particularis, nō communis, nec propria, sed æquiuocè est à nostra scientia eleuata. Hoc enim licet sit verum, nō tamen
23 soluit obiectiōquia prædicata cognita de rebus in essentia diuina, oportet esse aut communia, aut propria rebus, aut particularia, aut vniuersalia, quamuis primum obiectum neutrumsit: & ad prædicata cognita referendo procedunt optimæ tres primæ con-
426 sequentiæ: oportet enim scientiam Dei si terminatur ad communia tantum rerum, q̄ vt sic ex parte rerum cognitarum dicatur in cōfuso in potentia, &c. quia istæ sunt
83 conditiones prædicatorum cognitorum,
84 ¶Circa quartam consequentiam in qua ad perfectionem cognitionis in seipsa tr̄ahitur, aduerte q̄ non infertur, ergo cognitio Dei est imperfecta priuatiuè: quia negaret cōsequentia Auersois, dicendo quòd cognitio Dei est perfectissima: & tamen non attingit res nisi vt sunt entia: quia non est apta nata attingere plus de rebus. Sed infertur, ergo non est omnibus modis perfecta: quod negari non potest à ponentibus antecedēs, quia per
23 esse ponitur hic modus perfectionis, quo scilicet attingat ad propria rerum. Hic enim modus aliquam perfectionem dicit cū nulla admixta imperfectione: & consequenter apius natus est esse in illo intelligere, in quo sunt omnes nobilitates omnium intelligentiū ab imperfectionibus præcisibiles; quale est intelligere Deiscut & esse eius habet omnium entium nobilitates: vt in litera dicitur.
Commēt. ¶Tertio ex hac reprehensione infertur conclusio responsiua quæsito affirmatiue: Deus cognoscit alia à se propria cognitione. Et quo est impossibile est q̄ sistat in communibus. ergo oportet q̄ veniat ad propria. & declaratur in litera, quid importet cognoscere propria cognitione, scilicet cognoscere res non solùm secundum conditiones in quibus communicant, sed secundum eas quibus abinuicem distinguuntur: hæc enim sunt singulis propria.
¶Quo ad secundum tria fiunt. Primus reiicitur exempla, quibus alij niruntur ostendere modum, quo Deus cognoscendo se nouit alia: & sunt de luce & colore, & patet. Secundò ostenduntur hæc exempla non ostendere intentum sic. Res in se & à Deo sunt secundum duo, scilicet secundum id in quo communicant, & propria quibus distinguuntur: hæc exēpla non sunt similia quo ad propria, sed quo ad id in quo communicant. ergo huius rationis in litera prima ponitur, & declaratur minor: in utroque exemplo de lineis respectu centri, & columbis respectu lucis: & patet secundo maior sic: Quicquid perfectionis est in rebus, continetur in Deo eminentersed non solùm id in quo communicant, sed distinguēs
est perfectio, ergo totum est in se & à Deo: hæc vltima minor declaratur inductiuè in viuentibus, in cognoscentibus, in propriis formis rerum. ¶Tertiò affertur
bet ad alia, sicut actus respectus ad imperfectos, vt homo ad animal, probat: quo ad esse: quia essentia Dei continet omnes rerum perfectiones excellenter. Deinde probatur quo ad cognitionem: perfectè cognito actu perfecto, cognoscuntur in eo omnes imperfecti, & quo ad ista, & quo ad propria: vt patet in exēplo adducto.
¶Aduerte hic, quòd essentia Dei habet duas conditiones in cōtinentia aliorum, 80
Comm. vna est excellentia: quia scilicet est in infinitum perfectior exteris: & sic eminenter res continet. Altera comprehensio: quia scilicet comprehendit in seipsa omnem perfectionē positiuam repræsibilem in quacunqualita quòd nullis res comparata ad ipsam addat aliquid positiuum, quod non contineatur in essentia Dei.

Et hoc quia est ipsum esse, præhabens in se omnem essendi modum. Ambæ autem has conditiones inueniri in aliqua re creata non videtur possibile: comparando tamen actum perfectum posteriorem ordine generationis ad actus imperfectos priores generatione, vt hominem ad animal, animam intellectiuā ad alias, tetragonum ad trigonum, senarium ad trinarium, &c. aliquo modo hoc saluatur: & idcirco in litera exempla hæc afferuntur, vt scilicet ostendatur & recellentia & comprehensio omnis posituitiuæ quæ enim hæc exempla ostendunt: & ideo ostendunt intentum, quamuis inepta sint exempla omnia ad tam eminentem continentiam. Et propterea in litera inducendo exempla dicitur, vt si diceremus homo ad animal quasi dicerēt, si cōcessa licentia licet, &c.
Cont. ¶Quo ad tertium proba tur conclusio facta cum declarato eius modo, duplicitet. Primò: Essentia Dei habet in se quicquid perfectionis est in quocūque & amplius: ergo Deus cognoscendo se cognoscit omnia propria cognitione. Antecedens patet ex distinctione cōsequentia verò probatur à destructione cōsequentis sic: Si Deus cognoscendo se non nouit alia propria cognitione: ergo non nouit quomodocunque est participabilis tua perfectio. Patet illa sequela ex illa propositione implicite contenta in antecedente, scilicet propria cuiusque natura cōsistit in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfectè nouit seipsum. Tenet ista ex ipso antecedente, in quo dicitur quòd ipse claudit in se omnem modum perfectionis.
¶Sequitur igitur ex destructione consequentis, aut falsitas antecedentis, aut hoc impossibile, quòd Deus non perfectè nouit seipsum, quòd verum redundat in falsitatem antecedentis quia si fic esset, essentia diuina non esset infinitæ perfectionis: & consequenter non omnem modum perfectionis positiuum eminenter continereti.
¶Secundò probatur sic: Si Deus cognoscendo se non cognosceret alia propria cognitione: ergo non perfectè cognosceret omnes modos essendi. ergo non cognosceret naturam essendi: omnes consequentiæ sunt euidentes formaliter, seu vt sic acceptæ ex additis.
¶Et aduerte quòd hæc ratio directè est contra opinionem in principio corporis recitatamimò ex illius fundamēto procedens contra ipsam. quia quum sit ipsum esse, cognoscendo perfectè se cognoscit naturam essendi: sicut homo separatus apud Platonem cognoscendo se cognosceret perfectè humanitatis naturam, ergo omnem modum essendi, ergo omnem naturam. Quia omnia natura nihil aliud est, quam aliquis modus essendi.
¶Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus non cognosceret humanitatem cum hoc modo quo est in materia Sortis: & cum illo quo est in materia Platonis: imò ex hoc confurgas ad intrendum propositum. Ideo enim homo separatus cognoscendo se, non cognoscet hos modos particulares: quia isti modi aliunde sunt, quàm ex ipsius participatione: scilicet ex materia: sed si fingas præter id, quod ex parte humanitatis se tenet, quòd nihil aliud adsit, de necessitate sequetur quòd cognita humanitate cognoscentur omnes isti modi. Sic autem constat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse quod est in re, non aliunde quàm ab esse proueniat. Et secluso eo quod ex parte ipsius esse se tenet, nihil restat: quoniam & materia & omnia, participationes quædam & modi quidam essendi sunt. Et ideo propter ipsius esse vniuersalitatem, ex qua modi essendi omnia constituuntur secundum quamcunque positiuam rationem, sequitur quòd cognita natura essendi cognoscantur omnia secundum proprias conditiones. Et quia hanc vniuersalitatem non vidit prima opinio, ideo erauit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionibus specialibus, scilicet de viuere, intelligere, &c. præter quæ & eorum modos sunt aliæ: cùm tamē, vt patet, præter esse & illius modos, restet nihil.
Thom. ¶Aduerte ide, q̄ quam tota dissentio in hac quæstione versetur circa modum, quo in vno obiecto cognito omnia cognosci possint, manifestè apparet, quòd communis animi conceptio sapientum fuit, quòd Deus non aliter intelligit alia à se, nisi intelligēdo ea in se. Quare cautus esto, quum nouas legis adinuentiones.
Anton. 86 1. contra. ca. 55. 56. & 57. & pe. q. 9. artic. 2. 10m. & quolib. 11. artic. 2. 2m. Et opus. 3. cap. 29. 84 83 ¶In responsione ad primum aduertę, quòd quum dicitur, lapis videtur in Deo, ly in, potest denotare modum obiecti, id est modum quo lapis obiicitur: & potest denotare modum rei cognitæ vt sic, id est modum cognitum. quia lapis non solum obiicitur in ipso Deo, sed etiam modus ille essendi in Deo cognoscitur. Sed inter hæc est differentia: quoniam denotando modum obiecti verificatur cum dictione exclusiua: ita quòd ista est vera, lapis videtur à Deo in ipso Deo tantùm, quia non aliter obiicitur Deo, quàm in ipso Deo contentus: vt ex dictis patet. Sed denotando modum cognitum non verificatur cum dictione exclusiua: ita quòd lapis videtur à Deo secundum esse quod habet in ipso Deo, sed non tantùm: quia lapis etiam videtur à Deo secundum esse quod habet in hoc & illo lapide: & secundum esse quod habet in causis sui, tam materiali quàm effectiua: & breuiter secundum omnes modos essendi, non solùm sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim videndo in seipso tantùm lapidem, videt lapidem secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera aliis verbis dicitur, vt patet.
64 252 427 84 85 ¶In responsione ad tertiū, aduertę quòd hinc patet quòd apud sanctum Thomam ad hoc, vt Deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum propias rationes, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ, qua omnes & singulas perfectiones omnium ipsam diuersimodè imitantium obiicit & amplius. Nec exigi ponit ad hoc aliquas relationes: vt in secunda opinione recitata à Scoto in 35. distin. primi dicitur. Proponens rationes, quas contra illas rationes Scotus facit, non sunt contra sanctum Thomam in hac materia.
Aunt. 119 9 84 85

quòd in seipso continet res, cognoscit eas in propria natura: & tantò perfectius, quantò perfectius est vnumquodque in ipso.
¶Ad secundum dicendum, quòd essentia creaturæ comparatur ad essentiam Dei, vt actus imperfectus ad perfectum. Et ideo essentia creaturæ non sufficienter ducit in cognitionem essentiæ diuinæ: sed econuerso.
¶Ad tertium dicendum, quòd idem non potest accipi vt ratio diuersorum per modum adæquationis c. Sed diuina essentia est aliquid excedens omnes creaturas. Vnde potest accipi vt propria ratio vniuscuiusque secundum quòd diuersimodè est participabilis, vel imitabilis, à diuersis creaturis.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum scientia Dei sit discursiua.

Annot. 86 1. contra. ca. 55. 56. & 57. & pe. q. 9. artic. 2. 10m. & quolib. 11. artic. 2. 2m. Et opus. 3. cap. 29. 84 83
AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur quòd scientia Dei sit discursiua. Scientia enim Dei non est secùdum scire in habitu. Sed secùdum Philosophum in 2. Topic. scire in habitu contingit multa simul: sed intelligere actu vnum tantùm. Cùm ergo Deus multa cognoscat (quia & se & alia, vt ostensum est.) videtur quòd nō simul omnia intelligat, sed de vno in aliud discurrat.
¶Præterea, Cognoscere effectū per causam est scire discurretis. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.
¶Præterea, Perfectius Deus scit vnamquāq; creaturam quàm nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earū effectus: & sic de causis ad causata discurrimus. Ergo videtur similiter esse in Deo.
¶SED CONTRA est, quòd Augustinus dicit in 3. de tri. quòd Deus non particulatim vel figillatim omnia videt: vel sit alternante conceptu hinc illud, inde hac: sed omnia videt simul.

CONCLVSIO.

¶Scientia Dei nullo modo discursiua est, sed omnia simul perfectè intelligit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in scientia diuina nullus est discursus: quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. Vnus secùdum successionem tantum. Sicut cùm postquam intelligimus aliquid in actu, conuertimus nos ad intelligendum aliud. Alius discursus est secundum causalitatem. Sicut cùm per principia pernenimus in cognitionem conclusionum. Primus autem discursus Deo conuenire non potest. Multa enim, quæ successiuè intelligimus, si vnumquodque eorum in seipso cōsideretur, omnia simul intelligimus, si in aliquo vno ea intelligamus e. Puta si partes intelligamus in toto, vel si diuersas res videmus in speculo. Deus autem omnia videt in vno, quod est ipse, vt habitum est a. Vnde simul & non successiuè omnia videt. Similiter etiam & secundus discursus Deo competere nō potest. Primo quidem: quia secundus discursus præsupponit primum: procedentes enim à principiis ad conclusiones non simul vtrunque considerant. Deinde quia discursus talis est procedentis de noto ad ignotum. Vnde manifestum est, quòd quando cognoscitur primum, adhuc ignoratur secundum. Et sic secundum non cognoscitur in primo, sed ex primo. Terminus verò discursus est, quando secundum videtur in primo, resolutis effectibus in causas. Et tunc cessat discursus e. Vnde cùm Deus effectus suos in seipso videat sicut in causa, eius cognitio non est discursiua.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet sit vnum tantùm intelligere in seipso: tamen contingit multa intelligere in aliquo vno: vt dictum est a.
¶Ad secundum dicendum, quòd Deus non cognoscit per causam, quasi prius cognoscat effectum, effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu: vt dictum est e.
¶Ad tertium dicendum, quòd effectus causarum creatarum videt quidem Deus in ipsis causis, multo melius quàm nos: non tamen ita quòd cognitio eff. ctuum causetur in ipso ex cognitione causarum creatarum sicut in nobis e. Vnde eius scientia non est discursiua.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum scientia Dei sit causa rerum.

DOCTAVVM sic procedit. Videtur quòd scientia Dei non sit causa rerum. Dicit enim Origenes super epistolam ad Roman. Non propterea aliquid erit: quia id scit Deus futurum, sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequàm fiat.
¶Præterea, Posita causa ponitur effectus. Sed scientia Dei est æterna. Si ergo scientia Dei est causa rerum creatarum, videtur quòd creaturæ sint ab æterno.
¶Præterea, Scibile est prius scientia & mensura eius, vt dicitur in 10. Meta. Sed id, quod est posterius & mensuratum, non potest esse causa. Ergo scientia Dei non est causa rerum.
¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus. 5. de Tri. vniuersas creaturas & spiritus les & corporales, non quia sunt, ideo nouit Deus: sed ideo sunt, quia nouit.

CONCLVSIO.

¶Cùm esse & intelligere in Deo indistincta sint, ipsum per suam scientiam causare res oportet, voluntas tamen voluntate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd scientia Dei est causa rerum. Sic enim scientia Dei se habet ad omnes res creatas, sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo quòd artifex operatur per suum intellectum. Vnde oportet quòd forma intellectus sit principium operationis: sicut calor est principium calefactionis. Sed considerandum est, quòd forma naturalis inquantum est forma manens in eo, cui dat esse, non nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectum. Et similiter forma intelligibilis non nominat principium actionis secundum quòd est tantum in intelligente, nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per voluntatem. Cùm enim forma intelligibilis ad opposita se habeat (cùm sit eadem scientia oppositorum) non produceret determinatum effectum, nisi determinaretur ad vnum per appetitum, vt dicitur in nono Metaphy. Manifestum est autem quòd Deus per intellectum suum causat res e: cùm suū esse sit suum intelligere. Vnde necesse est quòd sua scientia sit causa rerum, secundum quòd habet voluntatem connunctam. Vnde scientia Dei secundum quòd est causa rerum, conuenit nominari scientia approbationis.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta voluntate, vt dictum est e.
¶Sed quod dicit ideo præscire Deum aliqua, quia sunt futura, intelligendum est secùdum causam consequentiæ, non secundum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, quòd Deus ea præscierit: non tamen res futuræ sunt causa quòd Deus sciat.
¶Ad secundum dicēdum, quòd scientia Dei est causa rerum secundum quòd res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, quòd res essent ab æterno. Vnde quamuis scientia Dei sit æterna, nō sequitur tamen quòd creaturæ sint ab æterno.
¶Ad tertium dicendum, quòd res naturales sunt mediæ inter scientiam Dei & scientiam

Quantum autem valeant contra positionem sancti Thomæ de ideis, in sequenti quæstione videbitur.
a ¶Super Quæstionis decimaquartæ Articulum septimum.
Titulus clarus est in principio corporis.
¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue: Scientia Dei nullo modo est discursiua. Probatur: In scientia Dei non est discursus secundum successionem, neque secundum causalitatem ergo nullo modo est discursus, consequentia probatur ex sufficienti distinctione discursiui, quæ in nobis manifestè declarate. Antecedens autem quo ad primam partem probatur. Discursus secundum successionem consistit in intelligendo vnum post aliud: sed Deus omnia videt in vno quod est ipse: ergo non discurrit intelligendo vnum post aliud. Quo ad secundum vero probatur dupliciter. Primo: quia discursus secundus inclusum primum. Secundo, quia secundus est de noto ad ignotum, & consequentes est notitia secundi ex primo & non in primo, sed Deus cognoscit omnia in primo. ergo non discurrit. Sed scientia Dei est sicut scientia in termino discursus. ea enim resolutis iam effectibus in causas, videt effectus in causis, sicut propositionaliter: absque præmia tamen resolutione Deus omnia in seipso omnium causa videt. Et memento nisi corrigere coderē, si hoc modo se habet, Tertius verò discursus, deberet enim legi, Terminus verò discursus est.
a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum octauum.
Titulus.
Aduerte quòd hic articulus est magni momenti quoad hic inclusa quæstio de modo, quo Deus producit res extra se. Quæritur enim an scientia Dei sit causa rerum, nihil aliud est quam quærere, vtrum Deus cauſet per intellectum. Verum, quia causalitas rerum potest duplicitet considerari: primo secundum se: & sic de ea infinitus est specialis tractatus, vbi omnia plene examinabuntur. Alio modo vt est qualitas scientiæ diuinæ & sic hoc in loco quæritur, vt complete cōfidatur qualis sit scientia Dei, an scientia Dei habeat hanc conditionem, scilicet esse causam rerum.
¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affir

Universidad de Deusto
Biblioteca

sico affirmatur. Scientia Dei est causa rerum, Circa quam conclusionem in litera tria sunt. Primo probatur. Secundo ostenditur in communi modus, quo scientia Dei est causa in actu secundo. Tertiò probatur efficaciter conclusio cum modo jam expresso.

¶Quo ad primum, Scientia Dei se habet ad res vt scientia artificis ad artificiata. Sed scientia artificis est causa artificialium ergo scientia Dei est causa rerum. Maior non probatur vsque ad tertiam partem corporis. Minor autem probatur: Artifex operatur per imum intellectum: ergo forma intellectus est principium operationis, sicut calor calefactionis: & inde subsunti, sed scientia est ipsa forma intellectus artifex, ergo omnis forma est scientia.

¶Quo ad secundum determinatur in communi, Scientia est causa nō alii adiuncta voluntate, probatur: Scientia non significat rationem causæ ex hoc tantùm quòd est in scientia, sed ex inclinatione ad effectum. ergo non nisi ex adiuncta voluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore, consequentia verò probatur: Scientia ex se, habet ad opposita, ergo determinatio ad alteram partium est ex appertitu adiuncto. Assumptum & consequentia habentur nono Metaphysic.

Annot. ¶Aduerte hic quòd litera satis cautè loquitur de forma naturali, non enim dicit quod forma naturalis habet actiua, puta calor eget aliqua inclinatione superaddita ad hoc vt sit principium actionis, cum hoc sit falsum: sed dicit quòd ipsa forma, scilicet calor inquantum habet hoc, scilicet esse tale manere in subiecto ex hoc sua vt sic, non habet quòd sit principium actionis. Et hoc verum est: quoniam aliter sequeretur quod omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quamuis ex hoc non habeat rationem actiui, sequitur tamen hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab extrinseco ex ipsa natura formæ, vt patet de calore: an ab extrinseco, vt contingit in scientia, quæ, vt probatum est, causæ in actu secundo rationem non habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim intuitiua nihil vnquam causabile nisi causaret oppositum simul quod est impossibile.

Commun. ¶Quo ad tertium reperitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia Dei est causa rerum, secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Probatur ratione quæ est etiam probatio maioris in principio assumptæ. Esse Dei est suum intelligere. ergo Deus est causa rerum per intellectum, ergo scientia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Antecedens patet: & prima consequentia relinquitur vt nota, secunda autem ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum, patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate notitiæ quia scientia Dei vt causa confunditur dici scientia approbationis.

¶Nam ex eo quòd esse Dei est suum intelligere, sequitur, ergo est agens per intellectum.

Quæstio. CIrca primum consequentiam huius rationis dubium occurrit, quæ scilicet sit tradita huius consequentiæ. esse Dei est suum intelligere: ergo Deus est agens per intellectum: habet enim instantium dupliciter. Primò secundum veritatem. non enim valet, esse Dei est suum intelligere: ergo Deus producitur à Deo per Filium vel Spiritum sanctum, per intellectum cum vterque producatur à Deo per naturam, vt infrà patebit. Secundò secundum opinionem tenentium Deum agere naturam, vt infrà patebit. Secundò secundum opinionem tenentium Deum agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi Philosophi, quòd esse Dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd Deus producit ea per intellectum concomitanter tantùm, quia scilicet intelligit se facere ea, sed per naturam solam causaliter.

¶Ad hoc breuiter dicunt quòd radix huius consequentiæ est ista propositio, Agere per intellectum est perfectius superius & vniuersalius, quàm agere per naturam, quæ propositio primatur in secundo contra Gentiles, capitulo vigesimotertio, super hac enim supposita optimè sequitur, Si esse Dei est eius intelligere, ergo omnes effectus Dei sunt in Deo intelligendo, vt ex supradictis patet. ergo oportet effectus præexistere in ipsa essentia causæ secundum modum essendi intelligibilem. ipsius autem causæ sunt omnia sunt, & in esse Dei & in intelligere eius, vt sic, & perfectius superius vniuersaliùsque, eft esse causam rerum per intelligere, quàm per esse tantùm, cum constet Deo attribui deberi quod perfectissimum, quod supremum, & vniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque vlla calumnia sequitur, ergo Deus est causa rerum per intellectum.

¶Ad obiectionem ergo in oppositum pro Philosophorum aliquorum opinione iam patet, quòd malè negarent consequentiam. Ad eam verò, quæ tangit materiam de Trinitate, dicitur quòd obiectio non est ad propositum: quia primo est de vera causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Productiones autem ab intra non sunt causalitates vere & propriè. Nec patet est verè & propriè causa filij eiusdem numero sic virtusque substantia, & ideo non est mirum si nō teneat ibi. Posset quòque nihilominus aliter dici, quòd hæc consequentia tenet, supposito quòd ea parte producibilis, non repugnet produci per intellectum: si enim repugnaret ex parte producibilis, quamuis haberet esse intelligibiliter in causa, &c. nunquam tamen sequeretur, quòd posset per intellectum produci, vt patet. Constat autem quòd sic est in proposito, nā personalis diuinis repugnat produci per modum artificiati, non autem aliæ relationes. Et ideo respectu aliarum rerum intrinsecarum ergo Deus est agens per intellectum, & non respectu personarum diuinarum. Earum enim est autor per naturam, vt infrà patebit.

¶In responsione ad secundum, expecta discussionem eius: quoniam cùm per se de causalitate rerum tractabimus, discutietur.

a ¶*Super Quæstionis decimæquartæ Articulum nonum.*

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò respondet quæsito affirmando. Secundò assignat differentiam quandam inter scientiam diuersimodè non entium.

¶Quo ad primum conclusio est: Potest dici quòd Deus habet scientiam non entium. Probatur: Deus scit omnia quæ sunt quocunque modo: ergo omnia quæ possunt per potentiam tam suam, quàm creaturæ fieri, cogitari, & dici. ergo non rum quæ non sunt actu. ergo potest dici, quòd Deus habet scientiam non entium. Prima consequentia probatur, distinguendo modos essendi, id est finaliter & secundum quid: & subdividendo secundum quid iuxta multiplicem diuersitatem potentiæ, scilicet creatoris vel creaturæ, actiuæ vel passiuæ, realis vel opinatiuæ, &c. Secunda verò consequentia est per se nota: quia non sunt actu hæc omnia. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potentia, quæ est conditio diminuens, optimè de eis verificatur absolutè negatio entis: & sic sunt non entia, sicut de homine in potentia verè dicitur non homo. & de arca in potentia non arca.

¶Quo ad secundum differentia est nominalis: quòd quædam non entia dicitur Deus scire scientia visionis, quædam verò simplicis intelligentiæ. Et ratio nominum est, quia vista apud nos habent duas conditiones. Altera est quòd sunt præsentialiter obiecta videnti. Altera, quòd habent esse distinctum extra videntem. Et propterea illa quæ quandoque sunt, visionis scientia intelligi dicuntur: quæ verò nunquam, non videri, sed simplici intelligentia sciri dicuntur. Illa enim habent hæc duas conditiones propter æternitatem scientiæ diuinæ, &c. illa neutram.

¶Nam non entia, quæ quandoque sunt, ad scientiam visionis spectant, ea verò, quæ nunquam sunt, ad notitiam simplicis intelligentiæ.

CIrca hanc partem est dubitatiuncula, quoniam ista differentia non spectat ad non entia vt sic, sed magis ad non entia inquantum sunt entia: & consequenter per accidens pertinet ad hunc articulum. Et ideo de scientia non entium agitur. Assumptum patet: quia ea quæ quandoque sunt pertinent ad scientiam visionis ea ratione, quia sunt entia: quandoque in actu: & non inquantum non entia. ergo.

¶Ad hoc dicitur dicitur quòd ista differentia tangit non entia vtroque modo. Illicet inquantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quæ nunquam sunt, sed semper sunt in potentia: non solum ipsæ entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligentia noscuntur. Et similiter eorum, quæ quandoque actu sunt, non solùm entitates in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tempore: visionis scientia cognoscuntur ab æterno. Et horum ratio est quia negatio per affirmationem cognoscitur: & illius genus sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est complexa complectens non entia ad propositum.

¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimum.

Titulus

Commēt. TItulus clarus.

¶In corpore primò respondet quæsito affirmando quòd sic est, secundò, quomodo est.

9.1.art.2. & ver. 9.2.artic. 25. & 1. 3.contr.c. 71. & 11. quæl. 9.2. ar. vnico. ¶Quo ad primum conclusio est: Potest dici quòd Deus non est causa mali nec causatur à malo. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶Præterea. Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suam similitudinem, vel per suum oppositum. Quicquid autem cognoscit Deus cognoscit per suam essentiam: vt ex dictis patet [c]. Diuina autem essentia neque est similitudo mali, neque ei malum opponitur. Diuinæ enim essentiæ nihil est contrarium, vt dicit Augustinus duodecimo de Ciuitate Dei. Ergo Deus non cognoscit mala.

¶Præterea, Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud imperfectè cognoscitur. Sed malum non cognoscitur à Deo per seipsum: quia sic oporteret quòd malum esset in Deo. Oportet enim cognitum esse in cognoscente. Si ergo cognoscitur per aliud, scilicet per bonum, imperfectè cognoscetur ab ipso. Quod est impossibile: quia nulla cognitio Dei est imperfecta [d]. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Prouerbiorum 5. Infernus & perditio coram Deo.

CONCLVSIO.

¶Deus, cùm quæcunque bona cognoscat, mala etiā per bona scire oportet, quæ bonis accidunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quicunque perfectè cognoscit aliquid, oportet quòd cognoscat omnia, quæ possunt illi accidere. Sunt autem quædam bona, quibus accidere potest, vt per mala corrumpantur. Vnde Deus non perfectè cognosceret bona nisi etiam cognosceret mala. Sic autem est cognoscibile vnumquodque secundum quod est: vnde cùm hoc sit esse mali, quod est privatio boni: per hoc ipsum quòd Deus cognoscit bona, cognoscit etiam mala, sicut per lucem cognoscuntur tenebræ. Vnde dicit Dionys. 2. capitu. de Diui. no. quòd Deus per seipsum tenebrarum accipit visionem, nō aliunde videns tenebras quàm a lumine.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Philosophi est sic intelligendum, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem per priuationem in ipso existentem. Et hoc congruit cū eo, quod suprà dixerat, quòd punctum & omne indiuisibile per priuationem diuisionis cognoscitur [e]. Quod contingit ex hoc: quia formæ simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro, sed in potentia tantùm. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per priuationem cognoscerentur. Et sic cognoscuntur simplicia à substantiis separatis. Deus igitur nō cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum.

¶Ad secūdum dicendum, quòd scientia Dei, nō est causa mali. sed est causa boni: per quod cognoscitur malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet malum non opponatur essentiæ diuinæ, quæ non est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiam suam cognoscit. Et eos cognoscens mala opposita cognoscit.

¶Ad quartum dicendum, quòd cognoscere aliquid per aliud tantùm est imperfectæ cognitionis, si illud sic cognoscibile per se. Sed malum non est per se cognoscibile: quia de ratione mali est quòd sit priuatio boni. Et sic neque diffiniri, neque cognosci potest, nisi per bonum.

ARTICVLVS XI.

¶Virum Deus cognoscat singularia.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus immaterialior est quàm intellectus humanus. sed intellectus humanus propter suam immaterialitatem nō cognoscit singularia. sed sicut dicitur in primo de Anima, ratio est vniuersalium, sensus verò particularium. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶Præterea, Illæ solæ virtutes in nobis sunt singularium cognoscitiuæ, quæ recipiunt species non abstractas a materialibus conditionibus. Sed res in Deo sunt maximè abstractæ ab omni materialitate. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶Præterea, Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquantum sunt singularia, non videtur esse in Deo: quia principium singularitatis est materia, quæ cùm sit ens in potentia tantùm, omnino est dissimilis Deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

¶SED CONTRA est quod dicitur Prouerbio.16. Omnes viæ hominum patent oculis eius.

CONCLVSIO.

¶Cùm cognoscere singularia ad creaturarum perfectionem spectet, & si non secundum eandem potentiam, Deum ipsum cognoscere singularia oportet, non quidem vniuersales illorum causas sciendo, sed per applicationem vniuersalium principiorum, sed per essentiam suam singula propria intuendo, cùm non tantùm formæ, sed materiæ causa sit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuentæ, in Deo præexistunt secundum altiorem modum, vt ex dictis patet [e]. Cognoscere autem singularia pertinet ad perfectionem nostram. vnde necesse est quòd Deus singularia cognoscat. Nam & Philosophus pro inconuenienti habet, quòd aliquid cognoscatur à nobis, quod non cognoscatur à Deo. Vnde cōtra Emped. arguit in primo de Anima, & in tertio Metaphysic. quòd accideret Deum esse insipientissimum, si discordiam ignoraret. Sed perfectiones, quæ in inferioribus diuiduntur, in Deo simpliciter & vnitè existunt [e]. Vnde, licet nos per aliam potentiam cognoscamus vniuersalia & immaterialia, & per aliam singularia & materialia: Deus tamen per suum simplicem intellectum vtraque cognoscit. Sed qualiter hoc esse possit, quidam manifestare volentes dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia per causas vniuersales [e]. Nam nihil est in aliquo singularium, quod non ex aliqua causa oriatur vniuersali. Et ponunt exemplum. Sicut si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus vniuersales cæli posset pronuntiare omnes eclipses futuras. Sed istud non sufficit, quia singularia ex causis vniuersalibus sortiuntur quasdam formas & virtutes, quæ quantiscunque adinuicem coniungantur, non individuantur, nisi per materiam individualem. Vnde qui cognosceret Socratem per hoc quod est albus, vel Sophronisci filius, vel quicquid aliud sic dicatur, non cognosceret ipsum inquantum est hic homo. Vnde secundum modum prædictum Deus nō cognoscet singularia in sua singularitate. Alii verò dixerunt quòd Deus cognoscit singularia applicando causis vniuersales ad particulares effectus. Sed hoc nihil est: quia nullus potest applicare nisi cognoscat utrumque & probatur: quia quæ diuiduntur in inferioribus, sunt simpliciter & vnitè in Deo.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd quia maior propositio non est vera de præexistentia formali, nisi in perfectionibus simplicibus: ideo licet nos 1. dist. 8. firmum cognoscere singulare & sentire sint idem, litera non dixit, sentire, sed, cognoscere singulare pertinet ad perfectionem nostram. Sentire enim non est perfectio simpliciter, nec præexistit in Deo formaliter, sed virtualiter tantùm. Cognoscere autem singulare, Et vere est perfectio Simpliciter, & concludendum erat hic quòd præexistit in Deo formaliter.

¶Quo ad secundum tria sunt, tria opiniones & determinatio. Primo ergo opinio circa modum, quo Deus intelligit singularia, fuit in hoc, quòd Deus cognoscit singularia, eo, quòd scilo eorum causas vniuersales. Probatur hoc sufficere: Nihil est in aliquo singulari quod non ex aliqua vniuersali causa insit: ergo cognitis omnibus causis vniuersalibus, cognoscitur totum singulare. Declaratur etiam exemplo in ecclesi. Reputatur hæc opinio, si Deus cognoscere singularia cognoscendo tantùm vniuersales causas: ergo non cognosceret singularia in sua singularitate, cuius oppositum probatum est, consequentia probatur, Totum aggregatum, quod est in singulari ex causis vniuersalibus, vt sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. Assumptum probatur & manifestatur. Probatur: quia dempta materia signata seu primipio individuationis, quicquid, illud sit, cum vniuersale nō esse constet, nunquam constituetur singulare. Manifestatur verò hoc in hominе exemplariter.

¶Secunda verò opinio fuit in hoc: Deus cognoscit singularia applicādo vniuersalia ad particularia. Contra, applicatio nō est nisi ad præcognitum, ergo applicatio vniuersalis ad particulare præsupponit cognitionem singularis.

¶Determinatio autem est: Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quo ad primum partem sic: Scientia Dei est causa rerum, ergo se extendit ad omnia, ad quæ se extendit eius causalitas. ergo ad singularia. Antecedens cum prima consequentia est notum. Secunda verò probatur, quia Deus est causa non solùm formæ, sed materiæ individuatæ. Quo ad secundam partem sic, Deus scit

Universidad de Deusto
Biblioteca

alia à se per essentiam suam vt similitudo, seu actuum principium est eorum, ergo essentia sua est sufficiens principium cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt etiam in singularia. ergo cognoscit singularia per suam essentiam. Antecedens patet ex dictis: consequentia verò ex terminis & probatione primæ partis patet. Vltimò declaratur tota ratio exemplo scientiæ artificis, si fingamus quòd sit causa formæ & materiæ artificiati.

¶Aduerte, quòd tota determinatio huius literæ supponit Deum esse causam proximam materiæ primæ: de quo, quia inferius erit specialis quæstio, supponatur nunc, hoc enim concesso reliqua clara sunt & indubitata.

¶In responsionibus ad argumenta multa dictu digna sunt, sed non hic, sed inferius in locis propriis patebunt.

4 ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum duodecimum.

TItulus clarus.

¶In corpore artic. Primò respondet quæstio absolutè. Secundò specialiter de scientia visionis. Tertiò assignat causam vtriusque conclusionis.

¶Quo ad primum conclusio responsiua de scientia absolutè est. Deus scit infinita. Probatur: Deus scit omnia in actu, & omnia, quæ sunt in potentia tam sua quam creaturæ: ergo scit infinita. Patet sequela, omnia ista constat esse infinita.

¶Quo ad secundum, an scientia visionis sit infinitorum, duo dicit. Primò refertur opinio negativa cum eius motiuo: Generatio nec est æterna à parte ante, nec à parte post. ergo quæ fiunt, erunt, & fuerunt, sunt finita: ergo scientia visionis non est infinitorum. Secundò confutatur motiuum: & probatur conclusio affirmativa. Cogitationes & affectiones creaturæ rationalis multiplicabuntur æterno à parte post: ergo scientia visionis est infinitorum. Et sic opinio prima non sustinuit omnem generationem, sed eam tantùm, quæ ex exili motu pendet: & ideo erravit.

¶Quo ad tertium adiungitur propter quid Deus nouit infinita absolutè & scientia visionis sic: Cognitio se extendit secundum extensionem formæ, quæ est cognitionis principium. ergo cognitio Dei est secundum extensionem essentiæ suæ: ergo extendit se ad infinita etiam secundum quod plicare aliquid ad alterum, nisi illud præcognoscat: vnde dicta applicatio non potest esse ratio cognoscendi particularia, sed cognitionem singularium præsupponit. Et ideo aliter dicendum est, quòd cum Deus sit causa rerum per suam scientiam, vt dictum est[c], intantum se extendit scientia Dei, inquantum se extendit eius causalitas[c]. Vnde, cùm virtus actiua Dei se extendat non solùm ad formas, quibus accipitur ratio vniuersalis, sed etiam vsque ad materiam (vt infrà ostendetur[c]) necesse est quòd scientia Dei vsque ad singularia se extendat, quæ per materiam individuantur. Cùm enim sciat alia à se per essentiam suam, inquàtum est similitudo rerum vel vt principium actiuum earum: necesse est quòd essentia sua sit principium sufficiens cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt, non solum in vniuersali, sed etiam in singulari. Et esset simile de scientia artificis, si esset productiua totius rei, & non formæ tantùm.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus noster speciem intelligibilem ab strahit à principiis individuantibus. Vnde species intelligibilis nostri intellectus non potest esse similitudo principiorum individualium[c]. Et propter hoc intellectus noster singularia non cognoscit[c]. Sed species intelligibilis diuini intellectus, quæ est Dei essentia non est immaterialis per abstractionem, sed per seipsam, principium existens omnium principiorum, quæ intrant rei compositionem, siue sint principia speciei, siue principia individui. Vnde per eam Deus cognoscit non solùm vniuersalia, sed etiam singularia.

¶Ad secundum dicendum, quod quamuis species intellectus diuini secundum esse suum non habeat conditiones materiales, sicut species receptæ in imaginatione & sensu, tamen virtute se extendit ad immaterialia & materialia, vt dictum est[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd materia licet recedat à Dei similitudine secundum suam potentialitatem, tamen inquantum vel sic esse habet similitudinem quandam, retinet diuini esse.

ARTICVLVS XII.

a ¶Virum Deus possit cognoscere infinita.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit cognoscere infinita. Infinitum enim secundum quod est infinitum, est ignotum: quia infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra assumere, vt dicitur in tertio Physico. Augustinus etiam dicit 12. de Ciuitate Dei, quòd quicquid scientia comprehenditur, scientis cõprehẽsione finitur. Sed infinita non possunt finiri. Ergo non possunt scientia Dei comprehendi.

¶Si dicatur quòd ea, quæ in se sunt infinita, scientiæ Dei finita sunt: Contra, Ratio infiniti est, quòd sit impertransibile: & finiti, quod sit pertrãsibile, vt dicitur in tertio Physicorum. Sed infinitum non potest transiri nec à finito, nec ab infinito, vt probatur in sexto Physicorum: Ergo infinitum non potest esse finitum finito, neque etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientiæ Dei, quæ est infinita.

¶Præterea, Scientia Dei est mensura scitorum. Sed contra rationem infiniti est quòd sit mensuratum. Ergo infinita non possunt sciri à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus duodecimo de Ciuitate Dei: Quamuis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis ei, cuius scientiæ non est numerus.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus sciat omnia quæ sunt in actu & in potentia tam sua quàm creaturæ, scire infinita, etiam scientia visionis necessarium est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (cùm Deus sciat non solùm ea, quæ sunt actu, sed etiam ea, quæ sunt in potentia vel sua vel creaturæ, vt ostensum est[c]: hæc autem cõstat esse infinita:) necesse est dicere, quòd Deus sciat infinita. Et licet scientia visionis, quæ est tantùm eorum, quæ sunt, vel erunt, vel fuerunt, non sit infinitorum, vt quidam dicunt, cùm non ponamus mũdum ab æterno fuisse: nec generationem & motum in æternũ manere, vt indiuidua in infinitum multiplicentur: tamen, si diligentius cõsiderẽtur, necesse est dicere q; Deus etiã scientia visionis sciat infinita. Quia Deus scit etiam cogitationes & affectiones cordium, quæ in infinitũ multiplicabuntur creaturis rationalibus permanentibus absque fine. Hoc autẽ ideo est quia cognitio cuiuslibet cognoscentis se extendit secundum modũ formæ, quæ est principium cognitionis. Species enim sensibilis, quæ est in sensu, est similitudo solũ vnius indiuidui: vnde per eam solùm indiuiduum cognosci potest. Species autẽ intelligibilis intellectus nostri est similitudo rei quantum ad naturã speciei, quæ est participabilis à particularibus infinitis. Vnde intellectus noster per speciem intelligibilem hominis, cognoscit quodammodo homines etiam infinitos, sed camẽ non inquantum distinguuntur ab inuicem, sed secundum quod communicant in natura speciei, propter hoc quòd species intelligibilis intellectus nostri non est similitudo hominum quantum ad principia indiuidualia, sed solum quantũ ad principia speciei. essentia autem diuina, per quam intellectus diuinus intelligit, est similitudo sufficiẽs omniũ, quæ sunt, vel esse possunt, non solùm quantum ad principia communia, sed etiam quantum ad principia propria vniusc uiusque, vt ostensum est[c]. vnde sequitur quòd scientia Dei se extendat ad infinita, etiam secundum quod sunt abinuicem distincta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd infiniti ratio cõgruit quantitati secũdum Philosophum in 1. Physic. De ratione autem quantitatis est ordo partium. Cognoscere ergo infinitum secundum modũ infiniti, est cognoscere partem post partem. & sic nullo modo contingit cognosci infinitum. Quia quantacunque quantitas partium accipiatur, semper remanet aliquid extra accipientem. Deus autem non sic cognoscit infinitum, vel infinita: quasi enumerando partem post partem, cùm cognoscat omnia simul, non succesiuè, vt suprà dictum est[c]. Vnde nihil prohibet ipsum cognoscere infinita.

¶Ad secundum dicendum, quòd transitio importat quandam successionem in partibus. Et inde est, quòd infinitum transiri non potest, neque à finito, neque ab infinito. Sed ad rationem comprehensionis sufficit adæquatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil est extra comprehendentem. Vnde non est contra rationem infiniti, quòd comprehendatur ab infinito. Et sic quod in se est infinitum, potest dici finitum scientiæ Dei, tanquam cõprehensum non tamen tanquam pertransibile.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia Dei est mensura rerum non quantitatiua: qua quidem mensura carent infinita: sed qua mensurat essentiam & veritatem rei. Vnumquodque enim intantum habet de veritate suæ naturæ, inquantum imitatur Dei scientiam: sicut artificiatum inquantum concordat arti. Dato autem quòd essent aliqua infinita actu secundum numerum, puta infiniti homines, vel secundum quantitatem continuum, vt si esset aër infinitus (vt quidam antiqui dixerunt) tamen manifestum est quòd haberent esse determinatum & finitum[c]: quia esse eorum esset limitatum ad aliquas determinatas naturas. vnde mensurabilia essent secundum scientiam Dei.

ARTICVLVS XIII.

a ¶Virum scientia Dei sit futurorum contingentium.

AD DECIMVM tertium sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei non sit futurorum contingentium. A causa enim necessaria procedit effectus necessarius: sed scientia Dei est causa scitorum, vt suprà dictum est[c]. Cùm ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria, nõ ergo scientia Dei est cõtingẽtium,

¶Præterea

¶Quòd primum conclusio responsiua quæsito affirmatiõe est: Deus cognoscit futura contingentia. Probatur: Deus scit omnia non solùm quæ sunt actu, sed quę sunt in potentia sua & creaturæ: ergo scit futura contingentia: Antecedens patet ex dictis, consequentia probatur quia quæcũq; horũ sunt contingẽtia futura nobis.

Aduert. ¶Aduerte quòd ista additio, scilicet nobis, non ponitur vt limitatio, aut conditio diminuens rationem futuri, sed vt declaratio: hæc enim sunt futura simpliciter quia sunt secundum seipsa futura, & non tantum quo ad nos. Sed declaratur futura simpliciter, pertinere non posse quia sunt futura secundum illam mensuram durationis qua non mensuramur, scilicet secundum tempus, & non secundum æternitatem, vt infrà patebit.

Conclu. ¶Quo ad secundum ponuntur duo modi, quibus contingentia futura subduntur diuinæ cognitioni, differenter tamen. Et sic ponitur hæc conclusio: Contingentia futura cognoscuntur à Deo prout sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis, sed primo modo certè secundo modo verò inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum, scilicet in actu, & in potẽtia causarum: & ponendo differentias rei inter hos status. Prima est quo ad differentiam temporis quia vt in actu, habet rationem præsentiæ in potentia, futuri. Secũda quo ad contingentiam: quia vt in actu, habet rationem determinati ad vnum: vt in potentia, contingentis ad vtranque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potentia non nisi coniecturæ, &c. Ex his enim manifestè sequitur intentum.

¶Aduerte hic, quòd aliud est loqui de natura contingentiæ, & aliud est loqui de statu contingentiæ. Cùm enim contingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substantialis: quoniam vnumquodque secundum propriam naturam in seipso est ens contingens, vel necessarium, &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quòd res contingens suos sit in actu & præsens, siue in potentia & futura, semper sit naturæ contingentis: ac per hoc differentia posita in litera inter contingens in actu & in potentia præsens & futurum, non est differentia naturę, quasi aliam naturam habeat hic, & aliam ficsed est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim vna eadem natura, sua ratione salua, diuersos habere status in actu & in potentia, præsentis & futuri, &c. Status enim actualitatis est status determinati ad alteram partem contradictionis: status verò in causa ad vtramlibet, est status indeterminationis. Constat autem quod contingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res contingens vt futura & in potentia dicitur habere rationem contingentis quo ad statum, vt præsens autem in actu dicitur habere rationem necessarij quo ad statum. Rursus res quantumcunque contingens ex statu præsentiæ contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status ad ipsam sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo Peri hermenias: qui vnum quodque quod est, quando est, necessariò est. Res autem vt futura seu in potentia, cum non sit, talem necessitatis modum non contrahit sed contingens & in statu contingente absque tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur, quòd contingens vt præsens, potest subdi infallibili & certæ scientiæ: & in calce responsionis ad secundum dicitur, quòd vt sic est necessarium.

Aduert. ¶Quo ad tertium primò ponitur modus, quo Deus hæc nouit, scilicet simul. Et quoniam ex eadem radice pendet ratio q uare Deus hæc cognoscat, ideo in litera propositio modo similaris ex eius causa, propter etiam quid quæritur cõclusionis ostenditur. Propterea formato conclusionem continentem etiam modum & causam: & ponatur hęc conclusio, Deus cognoscit omnia futura contingentia secundum statum quo actu sunt, ab æterno simul. Probatur, æternitas tota simul existens ambit totum tempus: &, Dei cognitio mensuratur æternitate: ergo & simul quæ successiuè sunt nouit, & omnia quæ sunt in tempore sunt præsentia Deo ab æternomnon solum quia rationes eorum habet præsentes apud se, sed quia eius intuitus ab æterno fertur supra omnia, vt sunt in sua præsentialitate, ergo contingentia etiam inquantum secundum suam præsentialitatem subduntur diuino conspectui, infallibiliter cognoscuntur à Deo. Antecedens quo ad secundam partem probatur quia esse Dei mensuratur æternitate,

Corol. ¶Quo ad quartum: Corollarium est, quod ex his patet, quòd hæc duo stant simul, scilicet quod aliquid sit futurum contingens, & quòd contrariodinaliter cognoscatur, quia secundum diuersos status hæc insunt. Subdi enim certæ cognitioni conuenit ei, secundum quòd est actu: sic enim terminat diuinum intuitum: esse verò contingens, futurum conuenit ei, secundum quod est in causis suis, vt iam patet ex dictis.

Aduert. ¶Circa dicta in hoc articulo aduertendum est, quòd hic sunt duo dicta dubitabilia. Primum & præcipuum est ratio adducta ex parte æternitatis, secundum est ratio inclusa ex parte rationum rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur enim in litera, quòd omnia sunt præsentia Deo ab æterno, non solùm propter rationes rerum quas apud se Deus præsentes habet, sed quia eius intuitus ab æterno fertur, &c. vbi manifestè dicit causæ assignantur, quòd res sint præsentes Deo ab æterno, scilicet rationes rerum, & æternitas. Per rationes quidem sunt præsentia omnia in ratione cogniti, id est, vt cognita cognoscenti. Per æternitatem autem vt coexistentia coexistenti. Primò ergo examinabimus, & cùm Dei lumine ac diui Thomæ suffragiis defendetur principalis ratio de æternitate. Secundò ratio inclusa de rationibus rerum.

1 *Num omnia, quæ sunt in tempore, sint præsentia æternitati.*

2 *Num ideo futura contingentia nouit Deus certò, quòd præsentia coëxistant eius æternitati.*

Quæstio. ¶Circa rationem de æternitate duo versantur in dubium. Primò illa propositio, Omnia, quæ fiunt in tempore, sunt præsentia æternitati. ¶Secundò applicatio huius ad conclusionem intentam, scilicet quòd ideo Deus cognoscit certo contingentia futura.

¶Contra propositionem ergo illam Scotus in primo dist. 39. arguit quadrupliciter. Primò, quod non est, nulli potest coëxistere nisi sibi futura non sunt. ergo. Maior probatur quia coëxistere dicit relationem reciprocam. ¶Secũdo, si omnia coëxistunt æternitati, ergo omnia sunt simpliciter in actu, ergo non possunt poni modum poni in actu prima consequẽtia probatur: quia quod habet esse in actu in seipso respectu causæ primæ, est simpliciter in actu: quod enim est tale respectu primæ causæ, est tale simpliciter. ¶ Tertiò, quia si sic est, ergo sessio mea crastina his producerẽtur a Deo. probatur consequentia: quia iam est præsens in seipsa æternitati, ergo producta: & adhuc nõ est, ergo producendo, &c. ¶ Quarto, & est confirmatio primi & destructio exempli Sancti Thomæ in primo contra Gent. capi. 67. & fundamenti eius. Coëxistentia fluentium circa stans, exigit existentiam

435

vtriusq; extremi pro eadem mensura durationis, sed impossibile est, quòd duo instantia temporis simul existant in eadem mensura durationis, ergo impossibile est quòd coëxistant simul alterl extremo, scilicet æternitati. Maior patet in centro & in circunferentiæ punctis, si fingamus punctia illa non stare, sed fluere. Certum est enim quòd singula quando essent coëxisterent centro, sed nunquam simul, non ex defectu centri, sed ipsorum quia scilicet simul non sunt, & ita est de æternitate & tempore.

¶Contra applicationem rationis ad conclusionem, arguit idem Scotus ibidem tripliciter. Primo sic: Sessio mea futura vt futura est, aut scitur à Deo certò, aut non? si sic, ergo nõ oportet ponere ipsam in actu existere ad hoc vt certè sciatur: si non, ergo aliter nouit Deus facta quàm fienda contra Augustinum quibus super Genes. ad literam. Probatur consequentia: quoniam cùm facta sit dicta sessio, certè scitur à Deo. Secundò sic: Scientia Dei non accipit certitudinem ab alio obiecto quam propria essentia: ergo non est certa ex hoc quòd sessio est in actu, sed alluude. Antecedens probatur: quia alloquin intellectus diuinus vilesceret. Tertiò sic: Aeuum angeli secundum istos coëxistit toti tempori. ergo angelus secundum istam rationem poterit naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.

¶Ad has obiectiones respondendo præmitto, quòd iste locus ab aduersantibus iudicatur plenus contradictionis & erroris, à sequentibus autem doctrinam sancti Thomæ reputatur adeo obscurus, vt neminem hactenus viderim, sive scripto siue verbo asseruisse dixerit hoc dictum: & me I am annis forsè quindecim fateor latuisse. Sed nudiustertius, dum super commemoratione huius articuli meditarer, illuxit (vt arbitror) diui Thomæ ope, veritas plana & in manifesto posita: & ideo paucissimis verbis pertransita. Sciendum est igitur primò ad euidentiam terminorum, quòd esse præsens, seu coëxistere æternitati, formaliter loquendo, abstrahit à præsentia cogniti ad cognoscentem. Quoniam si æternitas esset res non cognoscibilis, & lapis quandoque esset: esset ibi vera præsentia siue coëxistentia absque cognitione aliqua. Patet quoque ex hoc, & ex litera, quòd semper est de esse rerum, quæ fiunt in tempore, non obiectiuo, nec potentiali, &c. sed de esse in actu in rerum natura secundum seipsas extra causas suas: ita quòd sermo præsens est de coëxistentia reali contingentium in actu ad æternitatem: & sic quum dicitur omnia esse præsentia æternitati, sensus est, omnia secundum suum esse in actu in rerum natura, sunt præsentia, id est coëxistunt æternitati.

¶His prælibatis aduerte, quòd res temporales esse præsentes æternitati, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd in quolibet nunc temporis sint præsentes æternitati, ita quòd coëxistentia cuiuslibet rei ad æternitatem mensuratur quolibet instanti temporis. Et hunc sensum acceperunt, quãtum videtur mihi, aduersarij ex verbis sancti Thomæ. Sed erraverunt, hoc enim nunquam dominauit Thomæ, imò manifestè implicat contradictionẽ. Quoniam coëxistentia rei ad æternitatem, æquatur in duratione mensuræ eiusdem existentiæ, cùm non coëxistat, nisi secundum suam actualem existentiã: sed existẽtia instantis, in quo erat fol oritur, non mẽsuratur instante aliquo præcedente aut sequente. ergo nec quolibet. ¶Præterea, Si instans semper, id est pro quolibet instanti temporis coëxisteret æternitati: ergo coëxisteret aliis instantibus temporis tam præcedẽtis quàm sequentis. Et sic illud instans non esset labens. & omnia instantia essent vnum instans in veritate, & plura instantia temporis eiusdem essent simul, & præteritum & futurum esset præsens, &c. quæ omnia sunt manifestè impossibilia. Alio modo potest intelligi quòd in quolibet nũc æternitatis sint præsentes æternitati, ita quòd coëxistentia cuiuslibet rei ad æternitatem saluetur in quolibet nunc æternitatis: & hic sensus est verus & intentus à diuo Thoma. Verus quidem quia cum æternitas non habeat nisi vnum nunc, quod æquatur ipsi æternitati, & excedit omne tempus: necesse est quòd omne instans nostri temporis, & quicquid in illo est aut fit, saluetur in nunc æternitatis, & mẽsuretur ab illo: non vt à mensura adæquata, sed excessiua. Vnde vt clarius eundas ad quæstiones à verbis ad propositiones, & à propositionibus ad res procedendo: istæ propositiones, omnia, quæ sunt in tempore, sunt præsentia æternitati, vel sunt præsentia Deo ab æterno, vel sunt semper præsentia Deo, & similes, distinguendæ sunt. Quia ly sunt, aut consignificat nunc temporis, aut nunc æternitatis. Et similiter ly ab æterno, aut ly semper, aut teneatur syncategorematicè, id est quòd distribuat pro omni temporis differentia: aut categorematicè, id est quòd importet sempiternitatem perfectam quæ importatur in æternitate & ipsum nunc. Et primo modo sunt falsæ, secundo autem veræ. Verum quippe est & indubitatum primum: instans huius horæ esse in nunc æternitatis. Et similiter verum est, vnumquodinstans huius horæ, non in hoc nunc temporis quod est principium huius horæ, sed in nũc æternitatis eodem esse, præ alio tamen instanti temporis, vt de se patet. Et propterea nõ inconuenit duo contradictoria secundum nunc temporis esse in eodem nunc æternitatis, &c. Quod autem hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primò, ex eo quòd hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

ginis illa verificantur & cõsonant. Cùm enim nunc sint temporis, sint æternitatis non possit distingui in præsens, præteritum & futurum, sed præsens tantùm est demonstrando in actu tignato nunc æternitatis: verum est dicere omnia æternitate esse præsentia, vt patet dicendo, omnia in nunc æternitatis sunt præsentia æternitati. Et similiter contingit cãdo in actu exercito nunc æternitatis. Verissimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati. Sed fallitur imaginatio dum respicit ly sunt, & ex consuetudine nostra puta cõsignificare oportere nunc tẽporis. Secundò ex eo quòd sic optimè redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc namque quod omnium existentia temporalis secundum nunc æternitatis sumpte sunt præsentes æternitati, optimè ac directè sequitur, quòd illi visioni, quę æternitate mensuratur, omnia secundò sua existentias simul simultate instantanea æternitatis sunt præsentia. Ac per hoc visio illa, quia terminatur ad respectes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

¶ Et confirmatur: quia quemadmodum ad hoc quòd aliquid sit præsens visioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi quòd illud visibile sit, & adsit pro mensura durationis qua mensuratur & est ipsa visio: ita ad hoc quòd aliquid sit præsens secundùm se diuino cõspectui, exigitur quòd sit & adsit secundũ illam durationis mensuram, qua mensuratur visio diuina. hæc autem est æternitas. ergo sat est quòd sint secundum æternitatem sumpta, præsentia & non præterita aut futura, quamuis secundum tempus sumpta sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones, contra illam propositionem, Omnia sunt præsentia Deo ab æterno. Omnes enim labrant in equiuoco accipientes res vt sunt in tempore, vel instantibus: cùm tamen hic sit sermo de temporalibus, & ipso tempore, & eius instantibus: vt sunt seu vtuntur æternitate. ¶ Et per hęc eadem patet responsio ad argumenta quę afferuntur à Capreolo in 36.d.primi, ex Aureolo.

¶ Ad obiectiones autem secundo loco cõtra applicationem rationis ad propositum, respondetur, & ad primam, quum dicitur, Sessio mea crastina vt futura aut scitur certè, aut non, respondetur distinguendo ꝙ quia ista sessio futura vt futura, non habet esse nisi in suis causis: ad causas autem suas potest dupliciter cõparari. Vno modo vt indeterminatas ad producendam crastinam sessionem meam, vel eius negationem. Alio modo vt determinatas ad illius productionem magis quàm oppositi. vel cum exclusione oppositi. Futura primo modo non sumuntur vt futura, sed vt futura penitus contingentia: Futura autem secundò modo sumuntur quidem vt futura, sed declinant ad cõtingentia: secũdum quòd determinatio causarum ad alterum partem magis vel minus, vel totaliter exigit. Futura igitur contingentia vt futura ex causis indeterminatis non sunt scibilia, vt in litera dicitur, nec à Deo, nec à quocunque: quis non sunt entia, nec in actu, nec in potẽtia, magis ipsa quàm opposita. Ex causis autem determinatis sunt cognoscibilia iuxta determinationem causarum. Et quum dicitur: ergo Deus aliter nouit facta quàm fienda, simpliciter negatur consequentia, quia ly aliter in autoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in Deo non variatur.

¶ Ad probationem autem supẽfluum est respondere, adeo puerilis videtur, dicit enim: cognoscit autem cessionem certitudinaliter Deus: quum illa fuerit actu, quit enim ignorat Deo nullam accedere cognitionem, vnde debet dicere, & tamẽ cognoscit illam certitudinaliter secundum eius actualem existentiã. sed hoc non probat consequentiam. Aliud est enim quòd aliter se habeãt res vt factæ, quàm vt fiendæ ad Dei cognitionem: & aliud quòd aliter Deus nouit facta quam fienda. Illud enim est verum in materia contingenti ioquẽdo, hoc autẽ est falsum. Illud significat quòd res aliam dispositionẽ habet vt factæ, & aliã vt fiendæ: quia vt facta inducit necessitatem quandam, vt fiendæ non. Et sic vt facta est scibilis certè, vt fienda non. Et rursus vt facta potest certum intuitum Dei terminare, vt fienda nõ. ¶ Ad secundum dicitur, quòd aliud est scientiam Dei capere certitudinem ex testione Sortis, & aliud est sessionem Sortis non esse capacem vt sit terminus certæ Dei notitiæ, nisi secundum quòd est in se certa. Primum enim inconueniens. Secundum autem est necessarium. Primum non habemur ex litera, sed secundum. quare conceditur tota ratio, vtpote nihil contra nos dicens: sed supponens falsum, scilicet quòd ex hac positione habeatur, quòd scientia Dei capiat certitudinem ab alio obiecto quàm subiecta suadebetur enim supponere, quòd exigit certitudinẽ etiam in alio obiecto seu termino scientiæ suæ, non solum in substantia sua. hoc enim hinc habetur, & non quòd capiat certitudinem ab alio.

¶ Ad tertiã dicitur, ꝙ dupliciter deficit. Primò: quia cognitio angeli, qua cognoscit tẽporalia, nõ mensuratur æuo: & ideo ratio nihil infert. Secundò: quia repræsentatio singularium temporalium per principium cognitionis angelicæ, scilicet speciei intelligibilis non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est quòd futura contingentia naturaliter sciant angeli, vt inferius patebit.

¶ Num quæ rationes omnium rerum, seu ideæ sunt in mente diuina præsentes, ideo omnia futura contingentia nouit certè.

Quæstio.

CONtra secundã sub ratione cõclusionis, scilicet quia Deus habet apud se rationes omnium rerum, arguit Scotus vbi supra, interpretãs per rationes rerum ideas earũ quadrupliciter. Tũ quia rationes extremorũ quantũcũq; perfectæ, non patiunt notitiã copositionis eorũ contingẽtis. Tũ quia meræ naturaliter ante omnem determinationẽ voluntatis diuinæ repræsentãt quando adhuc cõtingẽtia determinata non sunt. Tum quia ex eadẽ radice sequitur quòd eodẽ modo sunt cõtingentium futurorum de facto & non futurorũ, sed simpliciter possibilium. Tum quia non magis repræsentant hoc fore illo tempore quàm alio ex eadem radice. ¶ Adhuius difficultatis solutionem præmittenda sunt tria. ℣ Primò, quòd licet idea & ratio se habeãt sicut superius & inferius: quoniã idea est terminus tamẽ intellectus, ratio autem cõmunis est, & ad principium intellectionis. Quia tamẽ, vt in quæstione sequenti dicitur, principiũ intelligẽdi in Deo nõ pluralizatur, sed terminus in intelligendo creaturam: & in litera pluraliter dicitur rationes rerũ esse apud Deum præsentes: dicimo meritò per ly rationes rerum interpretamur ideas earum, quas constat comparari ad intellectum diuinum vt quod intelligit: & non vt quouis in sequenti quæstione dicitur. ℣ Secundò præmitto, quòd hæc quæstio non coincidit cum illa, an per eandem idcam Deus cognoscat subiectum & accidentia: quoniam aduersarii per has argumentationes intendunt inferre, quòd nec per eandem, nec per diuersas ideas Deus cognoscit complexionem contingentem. Hæc diuersitas, ne quis credat anticipari hic quæstionem ibi tractandam. Sed disputatur hic, quòd ideæ ꝺ̃ se exercendunt ad repræsentandũ cõplexionem contingẽtem quod potius esset in sequẽti quæstione differendum, sed propter rationem Sanctus Thomę hic inclusam, & à Scoto, Aureolo & Gregorio in hac materia impugnatam, hoc in loco tractãda visa est. Prætermitto tertiò, quòd licet secundũ viam tenẽtium quòd ideę nõ sunt idem cũ substãtia diuina, hoc sit difficile, aut impossibile, apud tenẽtes tamẽ ideas esse ipsam diuinã essentiam, facillimè patet ideas se extendere ad repræsentandas veritates contingentes. Cùm enim essentia diuina sit & ratio intelligendi omnia vt principii, & ratio intelligendi omnia vt obiectum, vt patet ex suprædictis: & ipsa vt principium seu species intelligibilis sit etiam secundum Scotum hic sufficiens repræsentativum omnium etiam veritatum contingentium: oportet quòd ipsamet vt obiectum sit etiam sufficiens ratio omnium etiam veritatum cõtingentium, aliquin ipsa vt obiectum non adæquaret seipsam vt speciem intelligibilem, quod est impossibile. Et sic cùm ideæ sint ipsa essentia vt est obiectiua ratio rerum, consequens est quòd se extendant etiam ad veritates contingentes.

¶ His præmissis dicitur, quòd cùm apud S. Tho. ideæ sint ipsa essentia Dei, vt est obiectiua rerum ratio optimè dictum est, quòd quia rationes seu ideæ rerũ præsentes apud se habet Deus, ideo nouit omnia futura contingentia certè. Vnde ad primam obiectionem simpliciter negandum est assumptum. Potest tamen propriè & clariùs doctrinæ distingui, quòd idea aliquius quidditatis potest dici dupliciter perfecta. Vno modo vt perfectio dicit modum intrinsecum rei cuius est, & sic verum est assumptum: quia quantumcunque perfectè repræsentetur homo secundum omnem, scilicet suæ intrinsecæ entitatis modum, nunquam repræsentatur cõiunctio eius cum sessione sui fortuita inuentione thesauri. Alio modo vt perfectio dicit totalitatem omnimodam rei, & sic falsum est assumptum: quoniam sententiarũ quia secundum omnia sua esse necesse est, quòd repræsentetur secundum esse quod habet in tali, & tali coniunctione contingenti. Sic autem perfectè repræsentant ideę diuinę res, & ideo assumptum in proposito est falsum.

¶ Ad secundum autem & reliqua negatur antecedens, quod est radix omnium, scilicet quòd ideæ meræ naturaliter repræsentent quicquid repræsentant. Dicimus namque quòd aliquid repræsentent meræ naturaliter, puta quidditates rerum: & aliquid non meræ naturaliter, sed naturaliter ex suppositione libera, scilicet existentias rerum & coniunctiones contingentes. Illa enim repræsentant ante omnẽ actum voluntatis diuinæ: ista autem supposita libera determinatione diuinæ voluntatis ad alterum partem contradictionis, vt ipsemet Scotus acceptat de repræsentatione horum in essentia, vt ratione intelligendi. Et sic patet cætera mera: quoniam non eodem modo se habent ad futura, & non futura, & ad hoc tempus & aliud, sed determinatæ sunt ex suppositu voluntatis diuinæ.

¶ Et per hæc patet responsio ad argumenta Gregorii contra idem in 38. dist. primi.

1 *¶ Num diuina scientia sit causa necessaria.*

2 *Num scita à Deo sint contingentia propter causas proximas, necessaria autem relata ad diuinam scientiam.*

IN responsione ad primum aduerte, quòd duo ex ea habentur ambigua. Primum est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa, est necessaria. Secundum est, quòd scita Deo sunt contingentia propter causas proximas, necessaria autem relata ad scientiam Dei. Et quamuis secunda pars huius dicti non habeatur hic formaliter, explicatur tamen formaliter in responsione ad secundum, & tertium.

¶ Contra primum enim dictum manifestè obstat libertas diuinæ scientiæ respectu creaturarum vt factibilium: & diuinæ causalitatis. Deus enim libertè fecit scibilem factionem creaturarum: quia ipsam voluit, si ipsam noluisset, nec à Deo, nec ab alio fieretur. Et ex eadem radice patet quòd est causa libera, igitur scientia Dei respectu eorum, quæ sunt vt sic, nec est necessaria quo ad scire, nec quo ad causare. Omnino igitur falsum est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa, est necessaria.

¶ Contra secundum autem dictum obiicitur, aut intendit quòd vnum & idem in se est cõtingens & necessarium simul, scilicet quòd contingẽtiam habeat à causis propriis, necessitatem verò à causa prima. Et hoc est impossibile, quia contingentia & necessarium sunt differentiæ substantiales entium & oppositæ, vt patet: ergo impossibile est quòd idem sit contingens & necessarium secundum idem, quantumcunque ad diuersas causas compatetur. & tanen sequela, quia natura rei non mutatur in se propter diuersitatem habitudinum ad diuersas causas. Aut intendit, quòd res in se contingens ad primam causam, habet habitudinem necessitatis. Ad causas autem proximas habet habitudinem contingentem, seu econuerso, quòd prima causa habet habitudinem necessitatis ad effectum in se contingentem. Cauſæ verò proximæ habent habitudinẽ contingentem ad eundem. Et contra hoc arguit Scotus in 1. dist. 2. q. 2. & dist. 8. q. 4. & dist. 19. in hac q. 4. Primò sic. Causa, quæ mouet inquantum mota, si necessariò mouetur, necessariò mouet, sed omnis causa secunda mouet seu agit inquantum mota à prima. ergo, si necessariò mouetur à prima, necessariò quoque mouet ipsa: & sic nulla datur causa cõtingẽs.

¶ Præterea, Causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectum quàm causa posterior. ergo in illis prioris, causa prima dabit effectui necessitatem. Igitur in secundo instanti naturæ causa proxima non potest eidem dare contingentiam.

¶ Præterea, Omnis effectus contingens causæ secundæ potest produci à Deo immediatè, stante identitate naturæ illius effectus. ergo esset contingens subditus causis secundum à sola prima causa dependens, ergo.

¶ Præterea, Deus de facto multa contingentia immediatè produxit: ergo res non sunt contingentes ex proximis causis, sed à prima causa principaliter.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam scito, quòd de radice vnde oritur contingentia disputare, directè non spectat ad hunc locum, in quo de contingentibus in eo quòd scitis, non in eo ꝙ causatis est quæstio, sed spectat partim ad quæstionem de immanentia, in qua de voluntate Dei, vt causa est termo, quæritur: quoniam scientia non causat nisi determinata à voluntate partim ad quæ. in qua de necessitatione inferiorum à superioribus cõpositus disputatur. Sed quia in hoc primo argumento litera agitur de contingentibus in eo quòd cognitis à scientia Dei: quia illa scientia est non solũ scientia, sed causa scitorum, & in responsione dicitur non solũ quòd stat causam proximam esse contingentem & remotam necessariã, sed quòd stat etiam causam simpliciter primam esse necessariam, & hoc isti reputant impossibile: ideo duo agenda sunt. Primò agetur de hoc in cõmuni an repugnent ista. Secundò ostendetur quid de facto sit quomodo, scilicet Deus est causa necessaria, & quis sit sensus huius litera.

¶ Quo ad primum ne simus in æquiuoco, necessarium dupliciter sumitur ad propositũ. primo modo simpliciter, scilicet quòd omnino impossibile est aliter se habere. Alio modo immutabiliter, ꝙ scilicet non potest mutari de hoc in oppositũ: quamuis absolutè potuisset esse oppositum, & non hoc. In litera de vtraque necessitate fit mentio respondẽdo ad primum. De necessitate quidem simpliciter, quum dicitur in communi, quòd causa remota potest esse necessaria & effectus contingens, & exemplificatur de motu solis, quem constat numerari à Philosophis inter causas necessarias simpliciter. De necessitate autem immutabilitatis: quum in speciali de scientia Dei dicitur, ꝙ est causa necessaria. Non enim est necessaria causa simpliciter, cùm potuisset non esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: quia ex quo determinata est vt causa sit, & ad tales effectus tantum producendos non potest mutari. In proposito igitur dico quòd non repugnat effectum esse contingentem & causam remotã, siue illa ponatur prima simpliciter, siue non esse simpliciter necessitatem. Et hoc consuetur in syllogismis, vbi cõclusio contingens sequitur ex maiore necessaria, & minore contingente, & ex primis principiis necessariis omnes propositiones pendent. Consuetur etiam ratione: quia pluralitas ab vnitate mixtate, motus ab immobili, diffortie ab vniformi oportet ꝙ procedat. Sed cõtingens habet rationem pluralitatis, motus, & diffortmitatis: quia potest aliter se habere. Necessarium autem vnius immobilis, & vniformis: quia impossibile est aliter se habere. ergo contingens à necessario, & non econuerso procedit naturaliter: ac per hoc non repugnat, sed consonat contingenti, quòd à simpliciter necessario ortum habeat. Consuetur etiam euidentia casualium, quæ apud nos accidunt, vt in litera dicitur: nisi quis neget veram contingentiam in illis inferioribus. Suadetur quoq; autoritate Aristo. & Auer. & plurium Philosophorum. ¶ Nec sustinendus est Scotus in 2. dist. 2. q. 1. dicens ꝙ Philosophi concesserunt latenter duo cõtradictoria, dicendo aliquid contingenter fieri, & primã causam necessariò causare. Nec rationes eius hoc deducunt. Vnde ad primam, quæ est eius primò ly inquantum mota ab aliquam offendit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa propositio implicat in adiecto, si enim causa secunda est causa, ergo non præcisè mouet, quia mota sed etiam ex se aliquid cõfert. Et si præcisè mouet, quia mota, nihil ex se confert: & sic non est causa. Si verò concausam, principalem tamẽ, negatur assumptum: quoniam fieri quòd necessariò moueatur, & non necessariò moueat aliud quia motio causæ prioris modificatur in causa secunda secundum modum ipsius causæ secundæ. Et sic licet à prima causa moueatur necessariò secunda accepta tamen motio in secunda, si secunda causa immediatè contingens, modificatur contingentia recipitis. Et quoniam prius naturaliter modificatur quam impellat ad mouendum, motio illa iam modificata ad causam contingentem, movebit secundam ad mouendum non necessariò, sed contingenter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis: possibilis tamẽ deficere, motio illa iam modificata ad naturam causæ secundæ, movebit illam secundam ad mouendum non necessariò, sed vt in pluribus iuxta modum proprium ipsius causæ secundæ, & non primæ. Et sic patet ratio totius Scoticæ additæ ex vno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia aliqua distinctione, scilicet aut motione præuia propriæ actioni sicut aqua calefacta calefactis ab igne. Aut motione cooperante intrinsecè ad proprium actionem. Primo modo, dato ꝙ effet vera aut sustentabilis: secundo tamen modo sustineri non potest dicta propositio: quoniam causa cooperans intrinsecè, cooperatur vnicuique secundum modum eius, cui cooperatur. Talis est autem cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, quòd attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter: iuxta scilicet modum cuiusque cooperans vnicuique. Ad secundam verò obiectionem dicitur, quòd illa prioritas vaniter saltet non est secundum aliquam quasi durationem naturæ, vt in vno instanti naturæ effectus attingatur à prima causa, & in alio à secunda, vt argumenta imaginantur. sed est secundum independentiam & immediationem virtutis quia prior independentius & immediatius immediatione virtutis attingit effectum quàm secunda. in eodem tamen instanti naturæ effectus ab vtraque attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatem & contingentiã: quia non attingitur à prima secundum se & seorsum, sed modificata in secunda: sed sequitur, ergo suscipit contingentiam à duabus causis simul necessaria & contingente. Ad tertiam autem & quartam obiectiones dicitur, quòd non est contra hoc de facto. Et propterea patebit nonnunc quid dicendum.

De prima causalitate.

¶ Quo ad secundã igitur, scilicet quòmodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, quòd prima causa propriè loquendo nec est causa necessaria simpliciter, neque cõtingens, sed superior vtraq;. Nec habemus magis proprium vocabulum, quam vt dicatur ꝙ est causa libera. Necessitas enim simpliciter repugnat libertati, contingentia verò impefectionem in libertate importat, quia ponit immutabilitatem: & ideireo diuus Tho. in primo sen. dist. 38. præsentiam inepta modernorum vocabula, negat Deum causare contingenter. Cùm enim regulare sit, quòd superius præbaubet in se vnite quæ in inferioribus sunt sparsa. consequens est, vt causa prima superior necessaria & contingentibus, præhabeat in se nõ formaliter, sed eminẽter naturã & modum causarum necessitariarum & contingentiũ, & sit causa vtrorunque: & cooperatur vtrisq; ad earum proprios effectus secundum modos earum. Et propterea non quibus nimis causa videtur ne cessaria aut contingens, supponamus, non præualentes videre quomodo vna causa sit cõmuna necessariis & contingentibus immediatè. sed si elevemus mentis oculos in excellẽtius genus causę, eminentiorem inuenire cassandi modum, cessat illa per, & omnia cõsonant: quãuis remaneamus in caligine non intuitiue illarum modum, quo omnibus inuisibile illabens, effectis iuxta suos modos cooperatur. & hoc est valde attendendũ in huiusmodi materiis. Appellatur tamen Deus vel eius scientia causa necessaria, propter necessitatẽ non simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiam inquantum causa formaliter saluatur. Vnde cùm quæritur, vtrũ prima radix contingentiæ sit diuina voluntas, an causæ proximæ: respondendũ est cum duplici distinctione circa sensum quæstio. Prima est, de ly diuina voluntas: potest enim intelligi illuna voluntas, id est cõtingentia in diuina voluntate, vt moderni intelligunt: & sic respondendũ est negatiue. Tum quia supponit fallum, scilicet velle diuinum esse cõtingens, cùm nõ contingens nec necessarium, sed libera & necessarium immutabilitatis necessitate sit. Tum quia etiã si voluntas diuina necessariò simpliciter causaret, adhuc saluari potest contingentia, vt patet ex dictis, propter modificatam pertingentiam ad effectus vltimata causarum de facto dibilis, aut ad virumlibet. Potest etiã intelligi diuina voluntas absolutè, id est efficacia iui velle: & sic respõdetur cum diuo Thoma affirmatiue: quoniam diuina voluntas est causa adeò efficax, vt suo imperio efficiat & necessitet, & cõtingentia. Secunda autẽ distinctio est de ly, prima radix. Potest enim intelligi prima, id est propria: & dicendũ est negatiue, vt patet ex dictis. Potest quoque intelligi prima, id est principalis & primaria: & sic patet, ꝙ respondendum est affirmatiue. Ex his autem patet quid ad tertiam, & quartam obiectionem Scoti dicendum est: concredendo enim aliumpta dicitur, quòd illa essent contingentia propter efficaciam primæ causæ, & propter supplementum supplens vicem causæ contingentis in tertia obiectione. Et ipse est causa proxima in quarta obiectione, nõ contingens formaliter, sed cõtingens virtualiter, vt patet ex dictis. Sensus autem verborum litera, in responsione ad secundum & tertium, quo ad hoc, res scitæ reiectæ ad scientiam Dei sunt necessariæ, nihil obstat propositionẽ quoniam non est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiã Dei vt causam, sed vt scientiam. Si enim omnia scita referantur ad scientiam diuinã, vt effectus ad causam, sic quæcũq; sunt necessaria, & quædam contingentia, nec aliquid erit simul necessarium & contingens, nec aliquid habet habitudinem necessitatis ad talem causam ex parte causæ, seu rectius loquendo, nec ad aliquid habet habitudinem necessitatis talis causæ, sed liberam ad omnia & inimutabilem, vt patet ex dictis. si autem referantur ad diuinam scientiam vt scientiam, cùm omne scitum vt sic, sit impossibile aliter se habere, vt patet primo Posteriorum, sic omnia scita sunt necessaria, non in se simpliciter, sed ex suppositione, secundum eam dispositionem, ex qua habent, quòd sint scita, id est terminantia diuinum intuitum: hoc est dictum, quòd licet cursus Sortis sit in se & simpliciter contingens, tamen cursus Sortis suppositò ꝙ sit, necessarius est, dum est, vt patet primo Peri hermenias. Et si adiungas his, ꝙ cursus Sortis non est capax, vt terminet intellectum eius, nisi vt præsens dum est: consequentia est, ꝙ cursus Sortis relatus ad diuinã scientiam vt sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis: quamuis in se sit cõtingens, & relatus ad causas proximas sit contingens. Et sic patet & ratio & sensus omnis, & responsio ad obiecta. benè scitus Deus.

¶ Num hoc antecedens sit necessarium. Deus scivit hoc contingens futurum.

Quæstio.

IN responsione ad secundum tria sunt ambigua. Primum est, quòd illud antecedens est absolutè necessarium. Secũdum est: illa regula, Quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, cõsequens est accipiendũ eo modo secundum esse quod habet in se, & in anima. Tertiũ est applicatio huius ad propositum. ¶ Circa primum diligenter aduerte, quòd dicit præmittus de hoc æquiuoco ratio pabulum præbet fidelibus adducit vt Thomistæ quidam cæcutiam in medio tumultuantes litteram contra eius intentionem. Scito igitur, ꝙ quæstio de necessitate scientiæ, vel præscientiæ Dei respectu futurorum potest quoad vnum ad propositum spectat, dupliciter discuti. Primò absolutè & secundum se, an scilicet Deus necessariò sciat A esse futurum. & hæc quæstio clara iam est quia non necessariò absolutè, sed libere nouit A esse futurum: cum quo tamẽ stat, quòd necessario necessitate immutabilitatis, nouit A esse futurum, vt patet, ex dictis. Et in hoc stabio Doctorem aliquem discordare. Sed hoc est extra propositum præsentis quæstionis, quod vim propositionum discutit, nõ rerum absolutè. Alio modo potest discuti vt significatur per tales propositiones. Et sic de eo in hoc argumento est sermo. Vnde licet primo modo, id est, secundum eam absolutè, nulla sit differentia inter istam, Deus scit A futurum: & istam, Deus scivit A futurum: quia scientia Dei in se est æterna, nec transit in præterium, &c. Magna tamen differentia est inter eas secundo modo quia in prima significatur, scire Dei, vt præsentiin secunda verò, vt præteritum. Et ideo tanta est differentia inter eas, quanta inter necessitatem propositionis de præsens & de præterito in materia contingenti, accipiendo contingens, vt est differentia materiæ propositionum, quam distinguitur triplex materia propositionum, si licet temora, necessaria, & contingens. Constat autem ex communibus, quòd inter propositionem de præsenti & præterito verum in materia contingenti, puta Sortes sedet, & Sortes sedit, hæc est differentia, quòd illa de presenti non est necessaria absolutè, quamuis sit necessaria cum appositione, dum sedet vt dicitur in primo Peri her. Illa verò de præterito est necessaria absolutè, vt patet

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt pater ad filium. Veritas enim eorum huius enim contradictorium est simpliciter impossibile, etiam vel diuinam potentiam, scilicet Sortes non sedit. Illius verò contradictorium absolute est possibile, scilicet Sortes non sedet. Quia quamuis verè fuerint, non tamen necessariò, sed qui iam sedit, non solum vere sedit, sed necesse est ipsum sedisse, quoniam impossibile est ipsum non sedisse. Hoc enim solo prærogatur Deus, ingenita facere quæ facta sunt, dixit Agathon sexto Ethi. Cùm igitur omnis propositio vera de præterito sit necessaria, consequens est, quòd licet ista sit contingens, Deus vult A fore, illa tamen est necessaria, Deus voluit A fore. Et similiter licet hæc sit contingens, Deus scit A fore: illa tamen est necessaria, Deus scivit A fore. Et sic patet quàm optimè, ne subtiliter diuus Thomas in litera dixerit, quòd illud antecedens, Deus scivit A fore est necessarium absolutè. Et quod non intendit quòd sit ibi actus necessarium, id est immutabile, vt quidem gloſſant, & malè, nam frustra addidisset hy absolutè, & laborassat alios reprehendendo. Patet etiã quòd nihil officit necessitati absolutè illius transitus actus scitè super futuro contingenti: quamuis multum hoc referat, loquendo de scientia Dei absolutè. Patet etiam quòd posteriores non

germinabit. Et ideo aliter dicendum est, q̃ quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens est accipiendum non secundũ esse quòd in se est, sed secundum quòd est in anima. Aliud enim est esse rei in seipsa, & esse rei in animæ. Vtputa, si dicam, si anima intelligit aliquid, illud est immateriale: intelligẽdum est quòd illud est immateriale secundum quòd est in intellectu, non secundum quòd est in seipso. Et similiter si dicam, si Deus scinit aliquid, illud erit. Consequens intelligendum est prout subest diuinæ scientiæ, scilicet prout est in sua præsentialitate. Et sic necessariũ est sicut & antecedens. Quia omne quod est quum est, necesse est esse, vt dicitur, in 1. Peri her.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ temporaliter in actum reducuntur, à nobis successiuè cognoscuntur in tempore, sed à Deo in æternitate, quæ est supra tempus. Vnde nobis, quia cognoscimus futura contingentia, inquantum talia sunt, certa esse non possunt, sed soli Deo, cuius intelligere est in æternitate supra tempus. Sicut ille, qui vadit per viam, non videt illos, qui post eum veniunt: sed ille, qui ab aliqua altitudine totam viam intuetur, simul videt omnes transeuntes per viam. Et ideo illud, quod scitur à nobis, oportet esse necessarium etiam secundũ quòd in se est: quia ea, quæ in se sunt cõtingentia futura, à nobis sciri non possunt. Sed ea, quæ sunt scita à Deo, oportet esse necessaria secũdum modum, quo subsunt diuinæ scientiæ, (vt dictum est) non autem absolutè secũdum quòd in propriis causis considerãtur. Vnde & hæc propositio, Omne scitũ à Deo necessariũ est esse: cõsueuit distingui, quia potest esse de re, vel de dicto. si intelligatur de re, est diuisa & falsa. Et est sensus, omnis res, quam Deus scit est necessaria. Vel potest intelligi de dicto: & sic est composita & vera: & est sensus, hoc dictum scitum à Deo esse est necessarium. Sed obstat quidam dicentes, quòd ista distinctio habet locum in formis separabilibus à subiecto. Vt si dicam, album possibile est esse nigrum. Quæ quidem de dicto est falsa, & de re est vera. Res enim, quæ est alba, potest esse nigra: sed hoc dictum, album esse nigrum, nunquã potest esse verum. In formis autem inseparabilibus à subiecto non habet locum prædicta distinctio. Vt si dicam, coruum nigrum possibile est esse album: quia in vtroq; sensu est falsa. Esse autem scitum à Deo est inseparabile à re: quia quod est scitum à Deo non potest esse non scitum. Hęc autem instãtia locum haberet, si hoc, quod dico scitum, quia incompacta & dissona videtur responsio hæc, quoniam antecedens accipit scientiam vt significatam in præterito, & non vt æternitate mensuratam. Et cõsequens accipiendũ dicit, vt præsens. hæc enim non congruunt adinuicem, eo q̃, vt patet ex dictis, res vt præsens respondet æternitati, & actui cognitionis, vt mensuratus æternitate. Tertiò dubitatur, quia ista responsio dato quòd sit vera, non tamen est sufficiens: quia tota responsio recurrit tandem ad nec essitatem rei in sua præsentialitate. Ex dictis autem superius constat, quòd etiam sublata illa ratione præsentialitatis rectum ad æternitatem, adhuc Deus habet certam notitiam contingentium, propter rationes rerum apud se præsentes. Igitur cùm hoc argumentum militet simpliciter: & non secundum illam rationem tantũ, oportebat respondere simpliciter. & non iuxta illam rationem tantũ, vt in litera fit. ergo insufficiẽs.

¶ Ad euidentiã horũ prædeclarandus est sensus literæ. Ad cuius perceptionẽ, nota q̃ illud conseqũs verũ, scilicet A erit, claudit duo, scilicet futuritionẽ ipsius A & præsentialitatẽ quãdoq; ipsius A. Oportet enim ad eius veritatem vtrunq; concurrere, & quòd sit futurũ, & q̃ quandoq; de illa secundo adiacẽte de præsenti sibi correspondẽs. scilicet A est, sit vera. Quòd autẽ vi ex dictis patet. A in sua tãtũ futuritione inspectũ, nõ sit certi intuitus capax, propterea detectũq; scilicet nõ habet rõnẽ certi cognoscibilis: Oportet q̃ A vi præsens sumatur ad hoc vt certi intuitus terminus sit. Ac per hoc illud cõsequẽs A erit, quã ratione futuritionis nõ sit terminus certi intuitus, q̃ A quãdoq; sit, relinquitur q̃ ratio quare terminet certũ intuitum, est inclusa in eo propositio de præsenti sibi correspondẽs, scilicet A est. ita q̃ illud consequẽs A erit, nõ allucinãte certo intuitu cognoscitur verũ, nisi quia videtur ista sibi respondẽs & inclusa in eo, scilicet A est quandoq;. Est igitur sensus literæ, q̃ ista propositio, A erit, quæ est consequens in cõditionali ꝓposita, potest sumi dupliciter. primò absolutè, & sic nõ est necessaria: & potest sumi vt substãtiæ diuinæ scientiæ, & vt est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo, quo ista est necessaria, A est, dũ est: quia ly A erit, est terminus diuini intuitus inquantum includit in se illã de præsenti, scilicet A est: & nõ inquantũ est futurum.

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur. q̃ hic sit implicatio in adiecto, quoniã hic non accipitur futurum formaliter, vt præsentialẽ est explicatio & distinctio inclusorũ in propositione de futuro. Distinguitur hic præsentialitas futura ipsius A contra futuritionem eius: & vtraque clauditur in illo consequente. Et docetur, quòd illud consequens est certæ cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & non ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate est necessarium, sequitur q̃ hoc consequens sumptum secundum eam dispositionem, qua subest diuinæ scientiæ, sit necessarium vt patet nullam intercedere implicationem.

¶ Ad secundam autem obiectionem facilè dicitur, quòd actus scienti in Deo per verbum præteriti temporis non consignificatur vt præteritus (consignificaretur enim falsò) sed consignificatur vt coexistens præterito. Nihil autem obest æternitati actus coexistentia A ad præteritum: imò eam concomitatur.

¶ Ad tertiam autem dicitur breuiter, quòd obiectio procedit ex malo intellectu literæ. Non enim responsio ista fundatur super æternitate actus, aut super coexistentia rerum ad æternitatem, vt obiectio supponit: sed fundatur super dispositione, secundum quam res est scibilis, aut non scibilis. Res enim contingens futura vt sic, nõ est scibilis, sed vt præsens est scibilis: vt patet ex dictis, & hoc est verum, siue sciatur præsentialitas rei ratione æternitatis, siue ratione idearum in mente diuina representantium res cum conditionibus existentiæ: siue ratione essentiæ diuinæ representantis prędicta in ratione speciei intelligibilis, siue ratione speciarum infusarum in mente alicuius: puta alicuius angeli, vel animę Christi. Nihil enim refert in proposito, quo quis modo ponat præsentiam rei cognoscẽ. Sat est ꝓposito, quòd consequens non est cognoscibile certè, nisi ratione præsentialitatis inclusę correspondentę.

¶ In responsione ad tertiũ omnia ex prędictis patent. Illud tamẽ aduertẽ, q̃ in principio responsionis, vbi assignatur differentia inter necessitatem sciti à nobis, & à Deo, quia illud dupliciter oportet esse certum, scilicet in se, & vt subest scientię, hoc autẽ, vt scitum: tantum reddit ratio huius differentię ex æternitate intuitus diuini. Et quidẽ ratio est bona sufficiẽs: sed non est sola, quare caue ne fallaris.

¶ Super

Quæstio.

Quæstio.

Cõmunt. a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo, primo respondet quæsito quòd sic, secundò quomodo.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est: Deus scit enuntiabilia. Probatur, Deus scit quicquid est in potentia tam sua quam creaturæ: sed enuntiabilia sunt in potestate nostra. ergo Deus scit omnia illa.

¶ Quo ad secundũ obtẽditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia vna conclusione: Deus scit enũtiabilia non cõponendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiam. ad est, non per modum intellectus, sed primum intellectus, sed primum. Probatur dupliciter. Primo à simili: Deus scit materialia immateraliter: composita simpliciter. ergo enũtiabilia non enuntiando, sed intuendo. Et declaratur quo modo hoc esse possit, exẽplo fícto in intellectu nostro, ũ intelligendo quid hominis, intelligeremus ipsum esse album &c. ¶ Secundò rationẽ: Species intellectus diuini, id est, eius essentia, sufficit ad demonstrandum omnia. ergo Deus intelligendo essentiam suam intelligit essentias omnium, & quæcunque eis accidere possunt. Antecedens patet: consequẽs fundatur super hoc, q̃ ratio necessitans ad intelligendum componendo & diuidẽdo est, quia species intelligibilis est limitata in repræsentando quodq; probatur in litera ita: Species intelligibilis repræsentat sic vnum, quòd non aliud: ergo intelligendo per illam speciem vnum, puta quid est homo, nõ intelliguntur alia, quæ ei accidunt, seu possunt accidere. ergo diuinum homo & accidentia intelliguntur. ergo oportet ex vnum redigere cõponendo, vt intelligamus vnum inesse alij. igitur de primo ad vltimum, si species repræsentat sic vnũ quòd non aliud: intellectus cogitur componere. Et quia si affirmatio est causa negationis, in causis propriis, consequens est, quòd si species intelligibilis repræsentat sic vnum quod etiam alia, quòd nulla est componendi necessitas, sed implicit intuitu obiecti per illam speciem repræsentati omnia intelliguntur, vt consequentia assumpta dicebat.

Nunc. ¶ Aduerte hic quòd ista verba literæ possunt dupliciter accipi. primo vt limitatio speciei intelligibilis in repræsentando, sit ratio componendi & diuidendi. Et hic sensus est falsus & contra mentem sancti Thomæ. inferret enim, quòd angeli componendo intelligerent, quoniam habent species limitatas. ¶ Secundò, vt limitatio talis, id est respectu eorum, quæ nata sunt alicui conuenire, sit ratio componendi. Et hic sensus est verus & intentus. Verũ quidem, quia ex hoc, quòd species ita repræsentat subiectum & non prædicatum, oritur compositio. hi non ex hoc quòd repræsentat subiectum & non quodcunque aliud omnino impertinens tali subiecto. Intentus autem, quia in litera bis hoc innuitur. Primò in exemplo de homine: & quum dicitur, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt.

¶ Secundò, quum in ratione infert sequendo idem exemplum. Non ex hoc ipso alia, quæ ei insunt intelligimus. verum de hac materia in tractatu de Angelis diffusè dicetur infernus.

Cõment. a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Scientia Dei non est variabilis. probatur. Substantia Dei est omninò immutabilis: ergo scientia Dei est omnino immutabilis. Probatur consequentia: quia scientia est ipsa substantia Dei.

Quæstio.

importaret aliquam dispositionem subiecto inhærentem: sed cum importet actum scientis ipsi rei scitæ (licet semper sciatur) potest aliquid attribui secundum se, quod non attribuitur ei inquantum stat sub actu sciendi. Si cur esse materiale attribuitur lapidi secundum se, quod non attribuitur ei secundum quòd est intelligibile.

ARTICVLVS XIIII.

a ¶ *Vtrum Deus cognoscat enuntiabilia.*

AD DECIMVMQVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ Deus non cognoscat enuntiabilia. Cognoscere enim enuntiabilia conuenit intellectui nostro, secundum quòd componit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est compositio. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶ Præterea, Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enuntiabilium, cùm sit omnino simplex. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Dominus scit cogitationes hominũ. Sed enũtiabilia cõtinẽtur in cogitationibus hominum. Ergo Deus cognoscit enũtiabilia.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm sciat Deus quæcunque in sua & creaturæ potestate sunt, enuntiabilia omnia ei nota esse necesse est, non quidem per aliquam compositionem, vel diuisionem sed per simplicem intuitum sui essentiæ.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ cum formare enuntiabilia sit in potestate intellectus nostri, Deus autem scit quicquid est in potẽtia sua, vel creaturæ, vt supra dictum est: necesse est quòd Deus sciat omnia enuntiabilia, quæ formari possunt. Sed sicut scit materialia immateraliter & composita simpliciter. ita scit enuntiabilia non per modũ enuntiabilium, quod scilicet in intellectu eius sit compositio vel diuisio enuntiabilium, sed vnumquodque cognoscit per simplicem intelligentiam intelligendo essentiam vniuscuiusque. Sicut si nos in hoc ipso quod intelligimus quid est homo, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt. Quod quidem in intellectu nostro non contingit: qui de vno in aliud discurrit, propter hoc q̃ species intelligibilis sic repræsentat vnum, quòd nõ repræsentat aliud. Vnde intelligendo quid est homo, non ex hoc in ipso alia, quæ ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundum qu undam successionẽ. Et propter hoc ea, quæ scorsum intelligimus, oportet nos in vnũ redigere per modũ compositionis vel diuisionis enuntiationem formãdo. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia sufficit ad demonstrandũ omnia. Vnde in telligendo essentiã suam cognoscit essentias omniũ & quæcunque eis accidere possunt.

ARTICVLVS XV.

a ¶ *Vtrum scientia Dei sit variabilis.*

AD DECIMVMQVINTVM sic proceditur. Videtur quòd scientia Dei sit variabilis. Scientia enim relatiuè dicitur ad scibile. Sed ea, quæ important relationem ad creaturam, dicuntur de Deo ex tẽpore, & variantur secundum variationem creaturarũ. Ergo scientia Dei est variabilis secundũ variationẽ creaturarũ.

¶ Præterea, Quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere quàm faciat. Ergo potest plura scire quàm sciat. Et sic scientia sua potest variari secundum augmentum & diminutionem.

¶ Præterea, Deus sciuit Christum nasciturum. Nunc autem nescit Christum nascicturum: quia Christus nasciturus non est. Ergo non quicquid Deus sciuit scit. Et ita scientia Dei videtur esse variabilis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iac. primo, quòd apud Deum non est tranſmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.

CONCLVSIO.

¶ *Scientia Dei, cum non distinguatur ab ipsa eius immutabili substantia, variabilis nullo modo est.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd cùm scientia Dei sit eius substantia, vt ex dictis patet: sicut substantia eius est omnino immutabilis, vt suprà ostensum est, ita oportet scientiam eius omnino inuariabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus & creator & huiusmodi importãt relationes ad creaturas secundum quòd in seipsis sunt. Sed scientia Dei importat relationem ad creaturas, secundum quòd sunt in Deo: quia secundum hoc est vnumquodque intellectum in actu quod est in intelligente. Res autem creatę sunt in Deo inuariabiliter, in seipsis autem variabiliter. Vel aliter dicendum est, quòd Dominus & creator & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur terminari ad ipsas creaturas secundum quòd in seipsis sunt: & ideo huiusmodi relationes, variè de Deo dicuntur secũdum variationem creaturarum. Sed scientia & amor & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur in Deo esse. Et ideo inuariabiliter prædicantur de Deo.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ Deus scit etiam ea, quæ potest facere & non facit. Vnde ex hoc sciendi: & sic omnino est immutabilis, tam actu quam potentia, vt dicitur in responsione ad secundum: quamuis scientia visionis possibilẽ ad plura vel pauciora determinari ab æterno absolutè loquendo. Sed femel determinata omnino ex parte Dei inuariabilis est. Alio modo ex parte scitorum. Esse non quo ad rei, sed quo ad enuntiabilis nihil prohibet ipsum mutationis statutio ista nullam mutationẽ ponit in Deo, sed in enuntiabili scito: quia scilicet mutatur de scibili in nescibile: & ecconuerso. Ex his autem patet responsio ad obiecta. Ad primum enim, iam assignata est differentia inter rem & enuntiationẽ illius: quare nõ est eadem ratio, &c. Et ad confirmationem minùs minuitur ad dẽdum est, quòd res, scilicet nativitas Christi, determinat sibi certum sui esse tempus. Enuntiatio autẽ, scilicet Christus nascitur, nullum certum tempus connotat, sed præsens in communi, seu vagè secundũ tempus quo formatur aut profertur. & ideo modò est verũ, & modo falsum: quia aliquid præsens adæquatur & alicui non potest conuenire idem omnino, quod non potest dici de re, quæ certum habet sui esse tempus præsens.

¶ Ad secundum autẽ concedimus cessatio ad enuntiabilia ex parte cõtinuec oppositi, docuit litera in responsione ad secundum: quoniã ibi est ferino de augmento & diminutione scientiæ diuinæ ex parte Dei, & reputatur incõuenientis augmentatio non solũ de facto, sed de possibili. Et propterea quanto est ex parte Dei, possunt est plura scire quã sciat. Et q̃ hæc sit mens literæ patet: quia potentiam Dei ad determinandam scientiã visionis petita dat, inferens non deberi concedi Deum posse plura scire quàm sciat propter sr sum compositum inferentem mutabilitatem

ex parte

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex parte Dei: quia inferri scientiam Dei iam determinatam posse à Deo mutari,
¶Ad tertium verò negatur sequela, vt patet ex dictis: quia hoc non est propter
variationem scientiæ, sed fcitis. Et licet non sic idem iudicium de re & enuntia-
tione, quod ad hoc, quòd idem se habeo mutatur de scibili in non scibile, vt dictum
est: tamen quo ad hoc quod variatio vtriusque non reducatur in variationem di-
uinæ scientiæ, idē est iu-
dicii. Et quo ad hoc ad-
ducitur in littera decla-
ratio à simili, ex rerum
variatione sumpta, non
quo ad partium

a ¶*Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumsextum.*

Commen. TRIplex datur.
in corpore duo.
primò in communi di-
stinguit scientiā specu-
lativam & practicā: se-
cūdo respōdet quæstio.
¶Quo ad primum di-
stinctio est ista: scientia
quædam est speculativa
tantùm, quædam practi-
ca tantùm, quædam secun-
dum quid practica, & se-
cundum quid speculati-
va. Declaratur sic. Scien
tia dicitur speculativa
tripliciter, scilicet ex ob-
iecto, aut modo, aut fi-
ne: ergo quæda est spec-
latiua tantùm, &c. Ante-
cedens declaratur exem
plariter, cōsequentia pro
batur: quia speculativa
ex obiecto est specula-
tiua tantùm speculativa
verò ex modo tantùm,
aut fine tantùm, est se-
cūdum quid practica, &
secundum quid specula
tiua, quæ verò nullo ho
rum modorū speculati-
ua est, relinquitur quòd
practica tantùm sit.

2 *Aduert.* ¶Circa hanc partem ad
uerte primò, quòd pra-
ctícum & speculativum
ille sumitur nō solùm vt
sunt conditiones scien-
tiæ, secūdum se, sed etiā
ex parte scientis. Et pro-
pterea dicitur quòd ars
dominicativa non inten
dēs domiūare est spe-
culativa ex suæ & practica ex modo & obie-
cto: glossandū est enim
de fine ex parte scientis,
& non ipsius scientiæ.
Quoniā si loquimur de
fine ipsius scientiæ, ipsa
est etiam practica ex fi-
ne, quoniā finis eius est
domificatio. Et hoc si
aduertēris, delebis itti-
siones aduersariorū. Ad-
uerte secundò, quòd fi-
cut speculativa est tri-
pliciter, ita practica. Pri-
ma ex obiecto, modo, &
fine etiam scibilis, & hæc
est tantum practica. Se-
cūda ex obiecto, modo
& fine scientiæ nō scien
tis, & hæc est verè pra-
ctica. Sed in littera dici-
tur secundum quid spe-
culativa ex parte finis
scientiæ. Tertia ex obie-
cto: sed non modo ne-
que fine scientiæ, & hæc
est etiam secundū quid
practica, scilicet ex par-
te obiecti: & secundum
quid speculativa, scilicet
ex modo & fine scibilis;
quia se concomitantur. Quum enim aliquid practicè scitur, tam ex se ad opus
ordinatur, & ecoparsa. ¶Aduertendum, quòd per speculativam ex modo tantū,
id est, de obiecto operabili modo speculativo, non intelligitur scientia de ope-
rabili in vniuersalibus, quæ scientia de operabili sub fine per principia proxima
operationis, siue per principia remota de vniuersalia operationis, sub eodem
membro cadit. Sed intelligitur scientia de operabili feruans non quomodo res
fiat, sed quid est, &c. vt in littera dicitur. Talis enim cognitio non spectat ad artifi-
ces, sed ad Philosophos qui cum sciant quid est cithara, aut domus, scientiam,
tamen illa faciendi non habent.

Commen. ¶Quo ad secundum tria dicuntur primò cōparatur scientia Dei ad ipsum Deum,
secundò ad alia à se, tertiò respondetur cuidam tacitæ obiectioni. De primo po-
nitur conclusio, Scientia Dei de seipso est speculativa tantùm, probatur, quia
ipse non est operabilis. De secundo ponitur conclusio: Scientia de aliis à se est
speculativa & practica: etiam diuersimode, probatur primò quòd sit speculativa
quia omnia nouit modo speculativo quid sunt, &c. Deinde quòd sit practica, di-
uersimodè: quia de fa-
cibilibus, quæ aliquam
sunt, practicam habet
virtutē, id est ex obiecto
& modo & fine scientiæ,
non fine scientis. De his
verò quæ de facto quan
doq; sunt, habet practi-
cam simpliciter & actu.
Obiectio autem, cui re-
spōdetur est, quia mala
nō facit Deus, neq; sunt
de numero facibilium,
aut factorū à Deo, quo-
modo ergo hæc ad scié-
tiam practicam spectan-
bunt? Respōdetur quòd
sicut medicina est non
solùm sani, sed ægri: ita
scientia Dei non facien
do, sed permittendo, or-
dinando, impediendo,
&c.

Aduert. ¶Aduerte hic, quòd de
scientia Dei possumus lo
qui dupliciter. Primò ab
solutè secundum quòd in
se est: & sic cùm sit vna
& simplex præhabet in
se eminenter omnē scié-
tiæ perfectionem, neque
est practica, neque specu-
lativa, sed altius quid
eminenter continens vtrunque, iuxta ea, quæ in
prologo dicta sunt. Alio
modo in respectu talis
scitu: & sic dicitur hic de
ea quòd est speculativa,
aut practica. Respectu
quidē huius scitu quod
est essentia sua, non vt
essentia est ad aliquam
obiectum scientiæ, sic
enim pertinet ad scien-
tiam Dei ut intelligi: sed
vt est quoddam speciale
scitum distinctum contra alia scita, scilicet alia
à Deo, est speculativa.
Respectu verò alterius
est practica, &c. vt in lit-
tera dicitur.

a ¶*Nō scientia, quòd Deus de se & de aliis habet, sit practica, an speculativa.*

CIrca positas conclu
siones dubium oc-
currit ex Scoto. Ipse si-
quidem in prologo pri-
mi Sententiarum tenet
oppositum primæ con-
clusionis, dum definit
scientiam Dei de seipso
esse simpliciter practi-
cam: cui nihil sibi deesse
se quin sit practica, nisi
quòd voluntas Dei non
est bona ex regula, sed
naturaliter ex seipsis. &
in 48. distinct. primi re-
net oppositum secundæ
cōclusionis, quo ad hoc,
quòd Deus habet scien-
tiam practicam de aliis
à se: vult enim quòd nō
habeat scientiam practi
cam de aliis à se, sed spe
culativam. Ratio eius
contra primam conclu-
sionem consistit in hoc,

scientia de essentia Dei est prior naturaliter amore illius essentiæ, & rectificat
illius: ergo est practica. Et ad rationem pro conclusione in littera positam,
scilicet quia Deus non est operabilis, respondet quòd Deus est operabilis: id
est, aut ingibilis per operationem immanentem, amoris scilicet. Ratio verò
contra secundam consistit in hoc: Nulla notitia de rebus ante determinatio-
nem diuinæ voluntatis dictat res esse agendas: ergo nulla est ibi notitia pra-
ctica de rebus. Antecedens patet, & consequentia probatur: quia scientia pra-
ctica est dictativa ad operandum. In prologo autem fundat se super priori-
tate sic. Nulla notitia de rebus, &c. est prior actu voluntatis diuinæ, &c. ergo
non est practica.

¶Ad has

¶Ad has autem obiectiones suppositis his, quæ in Prologo dicta sunt, & in quæ-
stione speciali de praxi, non est difficile respondere. Ad primam enim negāda
est consequentia, quia quod sit de antecedentemplus enim exigitur ad nouitatem pra
cticam, vt ibi patuit. Solutio rationis nostræ à 5 coto data valeret quidem, si Deus,
aut operatio, qua à se amatur, fieret vel etiam regularetur scientia practica.
¶Oportet namque omnē
causam esse causam vel
operationis vel effectus:
scientia autem practica
causam sonat, vt patet
ex nomine: & 9. Meta. Et
respectu quidem creatu
rarum facibilium causa
in Deo nomine in ordi
ne ad effectū, non in or-
dine ad factionē, quia il
la est substantia Dei. Re-
spectu autem ipsius Dei
quo ad nouum poni po
test: quia nec ipse, nec
operatio sit, aut pendet.
Ridiculum ergo est au-
dire Deum esse operabi-
lem scientia sua practica.
¶Ad obiectionem verò
contra secundā conclu-
sionem primo loco fa-
ctam negatur cōsequen
tia: talium enim in unife
ctē est, quòd non sint pra-
ctica debeat esse: dictati-
va ad operandum, satis
est enim quòd sit regu-
lativa. Ars enim domi-
ficativa non dictat do-
mificandum esse, imò est
indifferens ad opposita,
vt patet 9. Metaphy.
¶Si per hoc patet respō-
sio ad obiectionē frequē
do loco additā: falsum
quippe est assumptum,
quoniam, vt dicitur 9.
Meta. potentia rationa-
lis, quam constat esse no
ritiam practicā, determi
natur ab appetitu, & cō
sequitur. Et ideo præ-
supponitur ab appetitu
vt indifferēs. Vnde mini
me de ipso homine, quo-
modo practicus iuris in-
genium non adiuuat, &
quamadmodū ars domi
ficativa absolutè, pce-
nerit à dum voluntatis,
& præuenitur à voluntate, vt determinatius ipsum ad operādum, & præuenit exe-
cutionem scilicet ipsam domificationem: rationes omnium operum facibilium
à Deo naturaliter in essentia diuina reluent, præurmurando omnem voluntatis
actum, sed exercitii eas operari à voluntate diuina, vt determinentur ad opera-
dum. Vnde quædam tantùm sunt determinatæ ad operandum, & quædam non,
vt in littera dicitur. Et ille etiam, quæ determinatæ sunt à diuina voluntate, præ-
uenient executionem, scilicet factionem ad extra. Nec refert ad propositum, vt-
rum potentia executiua in Deo sit ipsa voluntas, an tertia potentia: quoniam
etiam ipsa voluntas vt determinata præcedit, & vt exequens sequitur.

Aduert. a ¶*Super Quæstionis decimæquintæ Articulum primum.*

Commen. IN titulo nihil aliud notādū est, nisi quòd nomina ideæ in corpore declarantur.
Circa corpus tria. Primò proponit conclusionem respondentem quæstio, secundò
assignat quod nomine ideæ, tertiò probat conclusionem responsalem.
¶Quo ad primum conclusio respōdens quæstio affirmative est: Necesse est pone-
re ideas in mente diuina. Vbi aduerte quòd esse in mente unitor formaliter, id
est ideas in mente diuina. Vbi aduerte quòd esse in mente unitor formaliter, id
est quicquam mens est. Hoc autem est esse obiectiue, vt intellectum in intelli-
gente, & non vt forma in eo, cuius est forma. Sensus ergo conclusionis est, quòd
necesse est ponere ideas obiectiuè in intellectu diuino.
¶Quo ad secundum, idea significat formam aliculus rei præterrem ipsam exi-
stentem, & declaratur ex idiomate Græco. Si vis ideæ diffiniri diffinitionem vi-
de, lege quæstio. 9. de Veritate, primo.
¶Quo ad tertium probatur conclusio proposita sic: Mundus nō est factus à casu,
sed est factus à Deo per intellectum agentem: ergo forma mundi est finis suæ ge-
nerationis: ergo in mente diuina est forma, ad similitudinem cuius mundus est
factus, ergo in mente diuina est idea. Antecedens quo ad vtranque partem suppo-
nitur, vt inferius monstrandum in loco suo. Prima autem consequentia probatur
ex illa maxima ab omnibus, quæ generantur non à casu, forma est finis generatio
nis. Secunda verò consequentia duo infert, scilicet, & quòd forma ad cuius simili-
tudinem, &c. est in Deo, & quòd est tale modo, scilicet in mente diuina, id est ob-
iectiuè, & quo ad vtrumque in littera probatur, quo ad primum quia commune est
omni agenti præhabere similitudinem intentæ formæ, quo ad secundum vero est
differentia inter agens naturale, & à proposito in modo habendi illam similitudi
nem: quia illud secundum esse naturale, vt patet in igne, hoc secundum esse intel-
ligibile, vt patet in artifice, & ergo Deus est agens per intellectum ergo, &c. Tertia
deinde consequentia probatur: quia in hoc consistit ratio ideæ. probatur. Ratio
Aduert. idem est vt sit forma præter rem, exemplar res, & principium cognitionis, &c.
¶Aduerte hic diligenter, quòd in littera cauè dicitur, quòd idea ponitur vt exemplar, &
non dicitur vt principiū essendi. Quia principiū essendi est forma, qua agens
agit. Idea autē nō significat talē formā, sed formā, quā agens concipit, ad cuius si-
militudinē operatur, & non qua operatur. & hoc est propriè exemplar. Et propterea
in exēplo de domificatore expresse subiungitur, quòd idea domus est forma quam
mens concipit, & non ars domificativa. Similiter quoq; littera dicit, quòd idea est
principiū cognitionis, statim ad dicit limitationē secundū quòd formæ cognosci-

bilium dicuntur esse in cognoscente, quasi dicerer, non dico quòd idea est principiū
cognitionis, quia hoc formaret quòd ipsa esset ratio cognoscendi, vt species intelligi-
bilis, sed quòd ipsa est principium cognitionis eo modo, quo formæ cognoscibilium
obiectiue in cognoscēte existentes, principia cognitionis ipsarum rei um cognos-
cibilium dicuntur. Et quoniā in penultimo consequente totum hoc continebatur, scilicet forma mundi præter mundum existens, & causalitas exemplaris, & modus essendi intelligibiliter seu obiectiue, idcirco meritò vltima consequentia ex his quæ ad intentionē ideæ spectant & iam posita erat, probata est prægnantibus verbis scilicet. & In hoc consistit ratio ideæ. 84 85

¶ *Numidea in Deo sit essentia diuina.* Quæstio.

IN responsione ad tertium dubium occurrit: quia falsum & inconsonans videtur, quòd idea sit essentia diuina. Falsum quidē inquit Sco. in 1. dist. 36. quia tota ratio ideæ salvatur in lapide habetur esse obiectiuum in intellectu diuino: ergo idea in Deo nō est essentia diuina. Antecedens patet applicando totam ideæ rationem. Et cōsimiliter potest assumendo effluvium rerum positum in quæstio. de Veri. quæ à principio, & cā. quæ ex hoc ar. habetur scilicet, quòd est forma aliculus rei præter ipsam rem exemplariatque principiū sic cognoscibile essentiale, consequentia autē probatur. Esse obiectiuū non est esse reale, sed est esse diminutū. ergo non est essentia diuina. Inconsonās autē, quia idea aut est essentia diuina vt est, aut essentia diuina vt est obiecta intellectui diuino? primum inuniuersitatis, vbi dicitur, quòd idea vt essentia diuina est sic immutabilis: hoc enim essentiæ diuinæ 236

¶ *Virum idea sint.*

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ideæ non sint. Dicit enim Dio. 7. cap. de diui. no quòd Deus non cognoscit res secūdum

ideam. Sed ideæ non ponūtur ad aliud nisi vt per eas cognoscantur res. Ergo ideo nō sunt.
¶Præterea, Deus in seipso cognoscit omnia, vt suprà dictum est: sed seipsum non cognoscit per ideam: ergo nec alia.
¶Præterea, Idea ponitur, vt principium cognoscendi, & operādi: sed essentia diuina est sufficiens principium cognoscēdi & operandi omnia, non ergo necesse est ponere ideas.
¶SED CONTRA est quod dicit August. in lib. lxxxiij. q. Tanta vis in ideis constituitur, vt nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.

CONCLVSIO.

¶Cùm omnia sint à Deo, non à casu facta, necessarium est in eius mente omnium ideas præexistere obiectiuè, ad quarum similitudinem omnia condita sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere in mente diuina ideas. Idea enim Græcè, Latinè forma dicitur. Vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum præter ipsas res existentes. Formam autem aliculus rei præter ipsam existēs ad duo esse potest: vel vt sit exemplar eius cuius dicitur forma: vel vt sit principium cognitionis ipsius, secundum quòd formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente. Et quantum ad vtrumque est necesse ponere ideas. quod sic patet. In omnibus enim, quæ non à casu generantur, necesse est formam esse finem generationis cuiuscunque. Agens autem non ageret propter formam nisi inquātum sibi tribuit formæ esse in ipso. Quod quidem contingit dupliciter. In quibusdam enim agentibus præexistit forma rei secundum esse naturale, sicut in his, quæ agunt per naturam, sicut homo generat hominem, & ignis ignem. In quibusdā verò secundum esse intelligibile, vt in his, quæ agunt per

uentiā essendi divinā secundum quòd ens est. Male ergo respondetur est ad primū. Et propterea quæstium secundū. Et probatur sequela: Quæstioni an est de re habente esse in rerum natura, & in intellectu, inale respōdetur affirmatiue, per esse quod habet in intellectu præter conditionē esse in rerum naturalium: quæritur an sphæra ignis sit, malè respōdetur in quod est in intellectu. Et ratio est, quia esse est in intellectu est esse secundum quid, esse in rerum natura est esse simpliciter. Quæstio autem an est, quæritur de esse simpliciter. & propterea respondetur de esse in mente, infinitum q. illa res non habet aliud esse, sed esse in mente est esse est simpliciter. Si igitur idea est essentia rei dicitur esse reale, male respōdetur est quæstio. Necesse est ponere ideas in mente diuina. Et aut ideæ est essentia vt obiecta est intellectui diuino, malè ergo dicit est quòd ipsa essentia diuina quoniam essentia diuina vt obiecta, non habet esse reale sed obiectiuum. Et si per impossibile essentia diuina non esset in rerum natura, & esset obiectū intellectui, ideæ ratio saluaretur. Ideā ergo esse idem quod essentia, est per accidens, imò superfluum quia natura cuiuslibet rei est obiecta intellectui diuino, secundariò tamen, etiam si nunquam ideæ fuissent, essentiæ diuinæ vt obiectæ est intellectui diuino, quoniam ipsa cognoscitur à Deo non solùm vt est in priori obiecto, sed secundū se. Hæ rationes nō sunt ex Sco. formaliter sed vt veritas eluceat, partim ex ipso, partim ex littera, eas formādas credidi.
¶Ad cui dem horum duo videnda sunt ex quibus subinito omnium pendet. primo, quomodo idea sit habeat. ad esse, secundò, quid sit esse obiectiuum.
¶Quo ad primū scito quòd ex allegatis locis patet, de ratione ideæ est esse exemplar rei. De ratione autem exemplaris est esse formationi rei mediante agente per intellectum. Vnde huiusmodi dicitur, q. si omnia agerent de necessitate naturæ, non ponerentur ideæ. De ratione autem formatiui rei est esse in mente: cōpatum enim exemplar aliquod est ille formationum, nisi posētia remota, nisi sit in mente, & si est in mente tantum, formatiuum sic saluatur. Modi ergo essendi exemplari necessarios est esse in mente. Cæteri autem modi essendi sunt per accidens absolute loquendo. Et propterea in littera, quæstioni an est, de ideis respondetur est quòd sunt in mente diuina. Esse namque in mente est simpliciter necessarium esse ideārum, & formaliter conuenit ideæ vt idea est. Nec curauit Autor de esse ideārum in rerum natura, vt Platoni attribuitur. Quoniam hic Theologiam tradebat & de diuino intellectu: illa autem discutilio rei sapphysicæ est, ad tractatum de separatis substantiis spectans. Vnde patet, quòd idea in Deo est formaliter ingenerabilis, essentia divina, vt in mente est divina. Nec oppositum in illis verbis sequentis articuli asserunt. Quoniam ly immutabiles ibidem ponitur in illigitur in se rationem exemplari, ac per hoc, vt ex dictis patet, ipsa dicitur essentia divina vt exemplar est, id est vt formatiua est rei medio intellecto: hoc autem patet non conuenire essentiæ secundum quòd est mere naturaliter, sed secundum quòd est obiectiua diuinæ mentis. Sed quid est esse ita, scilicet obiectiuè, quod secundo loco videndū erat, Sco. in 1. dist. 36. determinat quòd esse cognitum nō est esse reale absolutū, nec respectiuum, nec est esse relationis secundum rationem, sed est esse diminutū rei, sine absolutū & sine relatiuo, quod vocatur esse secundum quid: ita quòd res habens talem modum essendi, fundat relationem rationis ad intellectum, puta in lapidem & cætera entia

producta

Universidad de Deusto
Biblioteca

producta esse ab æterno à Deo per actum intellectus diuini in tali esse, & huiusmodi entia secundum quid esse & vocari ideas: quia eis conueniunt omnes conditiones idearum, vt arguendo fuit deductum. Ego autem Peripatetico lacte educatus, ac in aëre, vt aiunt, loqui nesciens, præter latitudinem entis realis, solũ ens rationis nouit, 5. & 6. Meta. Ens autem rationis relationem, aut negationem dicit à Sanct. Thom. in quæst. de Ver. q. 3. artic. 3. Vnde cùm esse obiectiuum nõ sit modus essendi secundum quem, neque sit negatio talis, quòd sit esse relationis secundum rationem in communi loquendo. Sed quoniã esse diuinum est tantæ excellentiæ, vt omnes essendi modos siue extra animam, siue in anima eminenter præhaberet, oportet vt esse naturale ipsius diuinæ essentiæ, sit non solùm ordinis intelligibilis & in actu purissimo, sed sit etiam (& nõ per accidens) esse obiectium eiusdẽ respectu intellectus sui: alioquin non omnes essendi modos vnico modo eminentissimè cõtineret, ac per hoc nec essentia diuina vt obiecta intellectui haberet esse diminutum. Et de essentia diuina quidem manifestè sequitur, quia eius esse obiectiuũ est esse naturale ipsius Dei propter eius eminentiam. De aliis verò sequitur ex eo quòd alia nõ aliter possunt obiici Deo quàm in obiecta essentia diuina: nihil enim Deus intelligit extra se, sed omnia in se tantum. Ita quòd in se cognoscit vtrumque, scilicet & lapidem in essentia obiecta, & lapidem absolutè, & lapidem hunc, & lapidem in anima mea, &c. omnia enim hæc nouit sed modus, quo hæc obiectiuntur est vnus, scilicet in essentia diuina. Et consequenter esse obiectiuum rerum respectu intellectus diuini, nõ est esse relativum sed absolutum realissimum, scilicet esse Dei. Et quia idea in Deo, de qua est sermo, significat res secundum tale esse, ideo meritò dictum est, quòd est ipsa essentia diuina, &c.

¶Ad primam ergo obiectionem in oppositum negatur sequela. Ad probationẽ autem dicitur, quòd licet esse obiectiuum in communi, non sit reale: esse tamen obiectiuum apud intellectum diuinum, est reale.

¶Ad secundum autem tàm patet, quòd idea in Deo est essentia diuina, vt obiecta diuino intellectui, &c. Et cùm arguitur, ergo malè dictum est, quòd essentia sit: negatur sequela. Tum quia non est dictum, quòd est essentia inquantum habet esse naturale. Tum quia si hoc sine reduplicatione fuisset dictum, verificaretur propter vnitatem vtriusque in Deo. Essentia enim diuina habet vtrumque modum essendi eminenter, in suo vnico excellentissimo modo essendi. Et propterea affirmando identitatem ideæ cum essentia, non sequitur formaliter loquendo more humano. ergo affirmatur identitas cum essentia, inquantum est in rerum natura. In litera autem non affirmatur hoc secundum, sed primum. Et ideo illæ duæ consequentiæ, quæ obiiciendo subiunctæ sunt, scilicet, ergo ideam in Deo esse idem cum essentia diuina, est per accidens: Et, ergo est superfluum: nihil valent, quia identitas cum essentia est per se & necessaria, ex eo quòd nihil potest obiici intellectui diuino nisi in essentia diuina: ita quod modus, quo res obiectæ obiiciuntur, necessariò est esse in obiecta essentia: aliquin Deus intelligeret aliquid extra se, & videreetur eius intellectus, vt 12. Metaphy. patet. Vnde falsum & impossibile est, quòd lapis obiiciatur in Deo in seipso lapide obiectiuè. Quod tamen argumentum assumit & supponit ex ignorantia Metaphy.

¶Ad illam autem hypotheticam deductionem, si essentia diuina non esset in rerum natura, & esse obiecta suo intellectui, saluaretur ratio ideæ ergo identitas ideæ cum essentia est per accidens. Admissa conditionali, negatur vlterior sequela; imò tenetur oppositum: quia stante illa conditionali, idea esset ipsa essentia vt obiecta. Et si dicatur, ergo ideam esse essentiam diuinam secundum esse reale est accidens, negatur sequela. Quoniam esse obiectiuum essentiæ diuinæ apud intellectum Dei non est per accidens reale, sed per se, ex eminentia propria ipsius. Sed talis multos contingit in hoc, ex eo quòd considerant esse obiectiuum absolutè, & reale absolutè: quæ constat non esse idem. cum hic sit sermo de esse obiectiuo tali, & talitèr: ex quibus ortus identitas, balbutiendi tamen accepta licentia.

a ¶Super Quæstionis decimaquintæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore tria facit. Primò respondet quæsito affirmatiuè. Secundò ostendit quòd hæc pluralitas non repugnat diuinæ simplicitati. Tertiò ostendit quomodo hic pluralitas est. *Comment.*

¶Quo ad primum conclusio responsiua est: Necesse est ponere ideas plures, probatur: Vltimus finis in quolibet effectu est proprie intentus à principali agente: ergo ordo vniuersi est proprie intentus & per se tactus à Deo: ergo in mẽte diuina est idea ordinis vniuersi: ergo in ea sunt propriæ rationes omnium rerum: ergo in ea sunt plures ideæ. Antecedẽs manifestatur in ordine exercitus & ducis. Prima verò consequentia probatur: quia optimum in rebus existens est ordo: quod firmatur ex 11. Meta. Et cõfirmatur veritas consequentis ex destructione opinionis Auic. &c. Secunda autem est per notã. Tertia verò probatur: quia ratio totius haberi non potest, nisi habeantur rationes omniũ ex quibus totum constituitur, vt patet in domo & eius partibus. Confirmatúrque veritas consequentis autoritate Aug. vltima demum consequentia non eget probatione.

¶Aduerte, quod notanter in primo antecedente non dicitur vltimus finis, sed dicitur vltimus finis in quolibet effectu: quoniam hic est sermo de fine intrinseco effectus, & non de fine, qui est extra effectum: vt enim patet 11. Meta. text. 52. bonum vniuersi est duplex, scilicet in ipso vniuerso manẽs, & aliud extra ipsum. primum est ordo, secũdum est Deus propter quem est etiam ipse ordo. Ordo ergo vniuersi, quia est optimum in toto vniuerso oportet esse vltimum in hoc effectu, qui est vniuersum, & consequenter respondere principali agenti: quod supponimus esse Deum. Et sic Deus est actor per se, & finis ipsius ordinis: quemadmodum dux respectu ordinis exercitus. *Comment.*

¶Aduerte secundò, quòd litera, vt ostenderet vim huius mediꝰ, ad inferendam pluralitatem idearum in Deo, interuit opinionem Auic. de modo quo pluralitas emanauit creaturarum: de qua inferius erit sermo: enim distinctio creaturarum non per se intenta esset a Deo, sed ex parte Dei esset per accidens, scilicet propter successionem agentium: seu quouis alio modo, non habemus viam concludendi in Deo exemplatia multorũ, sed vnius tantum. Nullus enim opifex exigit ideam eorum, quæ sunt per accidens. *Comment.*

¶Quo ad secundum ostenditur, quòd pluralitas idearum non repugnat diuinæ simplicitati ex differentia, quæ est inter quod & quo aliquis intelligit: vtitúrque tali ratione, Multiplicare quod, non repugnat simplicitati, sed multiplicare quo: sed idea est quod & non quo: ergo multitudo idearum non repugnat simplicitati diuinæ. maior probatur: quia multa intelligere non ponit compositionem, aut imperfectionem, &c. sed bene hoc ponũ multis speciebus intelligere. minor probatur inductiuè ex idea domus in mente artificis, &c.

¶Num quod, vel quo intelligitur, ponat in Deo pluralitatem realem, siue rationis.

Quæst.

Circa differentiam in hac assignatam inter quod & quo intelligitur: dubium occurrit. Primò, aut est sermo de pluralitate reali, aut rationis. si realis, vtriusque pluralitas præiudicat diuinæ simplicitati: si rationis, vtrumque potest parti rationis pluralitati. Quoniam essentia diuina vt species comprehendit omnes species intelligibiles, quemadmodum ipsa vt obiecta comprehendit omnia obiecta, & sic æqua est vtrumque pluralitas secundum rationem. Secundò intellectum à Deo non potest esse nisi vnum numero, vt patet 12. Metaphy. ergo repugnat multiplicare quod intelligitur à Deo. falsum est ergo, quòd pluralitas eius quod intelligitur non præiudicat. Tertiò, In Deo est sapientia & ars, & scientia: ergo quo intelligitur, multiplicatur in Deo. probatur sequela: quia se habent vt quo Deus intelligit: vt etiam expressè litera dicit in responsione ad secundum.

Aquin.

¶Ad euidentiam horum scito, quantum ad ly quo & quod, quòd hic est sermo de quo & quod in actu exercito, scilicet de illis rationibus formalibus, seu rebus quæ

huiusmodi quæ exercent actum ipsius quo, vel actum ipsius quod, vt in proposito. Idea est, quod intelligitur in actu exercito: quoniam significat id quod se habet ad intellectionem vt obiectũ vel terminans. Ars verò est quo in actu exercito: quia importat id quod se habet vt principiũ formale intellectionis, & sic de aliis. Quantum verò ad multitudinẽ seu pluralitatem, scito quòd hic est sermo nõ de pluralitate reali, nec de pluralitate rationis, formaliter loquendo, sed de pluralitate implicater quod aut quo. Ita quod intentio literæ est ponere differentiam inter hoc, quòd ratio formalis exercens actũ quod potest multiplicari simpliciter, potestque absolutè sic multiplicari vt possit absolutè dici multa.

¶Ad primam ergo obiectionem in oppositum patet responsio, dicimus enim, quòd quia idea est quod intelligitur, & ad pluralitatem cognati sufficit omnis distinctio rationis, quam vllus cognitum est punctum vt principium, & aliud vt finis: ideo ad pluralitatem ideæ sufficit distinctio illa relativa, qua essentia vt sic imitabilis est vnum cognitum, & vt sic imitabilis est aliud cognitum, &c. Ad primi autem verò principii, intelligendi non sufficit quælibet distinctio rationis, sed requiritur distinctio secundum propriam & per se rationem principii intelligendi. Ideo non est per ratio multitudinis ipsius quo & ipsius quod quam ergo dicitur, essentia diuina ita plata continet obiecta sicut ratio, concedimus, sed negatur, sicut pluralitas illa, quæ intelligitur in ipsa obiecta, sufficit ad pluralitatem ipsius quod. Ita eadem pluralitas quæ intelligitur in eadem vt ratio seu species intelligendi, sufficiat ad pluralitatem ipsius quo, propter rationem tam dictam. *Aquin.*

¶Ad secundam autem obiectionem dicitur dupliciter. Primò, quòd intellectum à Deo non est nisi vnum, vt distinguitur contra multa disparata, & non vt simpliciter distinguitur contra multa. Ideo non sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina: quoniam quælibet est ipsa essentia. Contra simplicitatem tamque intellectus est, si multa disparata cognita vt sic, ad est in esse cognito (formaliter enim loquimur illaliter: vt in nobis est opinio, quoniam triangulum & hoc em intelligimus. Habete autem multa cognita non disparata, imò in vno numero cognoscantia non præiudicat simplicitati. Secundò quòd intellectum per se primò à Deo oportet esse vnum. Idea autem est intellectum per se secundò, & ideo comparitur multitudinem. Non enim dictum est in litera, quòd omne quod potest multiplicari, sed quod multiplicare, quod nõ præiudicat simplicitati. Sat autem hoc verificatur, si quod per se secundò plastici. sit potest.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd hæc tam in æquinoco. Non enim intendit litera quòd in Deo non possint poni plura diuersarum rationum quo, sed quòd nullum eorum potest multiplicari: non enim sunt in Deo multæ sapientiæ, neque multæ artes, &c. sed sunt in Deo multæ ideæ. *Comment.*

¶Quo ad tertium ostendum modus, quo prædicta pluralitas obiectiua est in intellectu diuino: Deus perfectè intelligit essentiam: ergo cognoscit eam omni modo, quo cognoscibilis est: ergo cognoscit eam non solum secundum se, sed secundum quòd est quocunque modo participabilis a creatura: ergo cognoscit vt sic imitabilem à tali creatura: ergo vt propriam rationem huius creaturæ: ergo cognoscit plures rerum rationes, quas vocamus ideas. Antecedens patet cum prima consequentia. secunda autem probatur. Quia Deus vtroque modo est cognoscibilis. Quarta autem probatur: quia species creaturarum sunt secundum modos participandi diuinæ essentiæ similitudinem. Quinta autem patet ex eo, quia pater est ars creatura hæc & alia indicium. *Comment.*

¶In responsione ad primum aduerte diligenter, quòd hic non est sermo de quacunque similitudine, sed exemplari tantùm. Imitabile autem exemplariter non est, nisi obiectum intellectus. Et propterea, licet essentia diuina absolutè sit prius imitabilis quàm sit obiecta, non tamen est prius imitabilis exemplariter quàm sit obiectiua: ratione exemplaris, vt dictum fuit, est esse obiectum. vnde, si Deus non esset intellectualis agens, essentia sua esset quidem imitabilis, sed non exemplariter: ac per hoc non haberet rationem ideæ: & hoc infinuat litera dicens quòd non nominat essentiam, sed rationem intellectum ex ea. *Aquin.*

¶In responsione ad secundũ & tertium, propter clariorem intellectum nota simul tria. Primò, quòd idea significat essentiã diuinam imitabilẽ exemplariter. Et quia imitabilitas potest sumi dupliciter, scilicet fundamentaliter, id est, pro absoluto: & formaliter, id est, pro respectu imitationis ideæ significatiuo imaginari potest. Primò, vt significet absolutũ tantùm, secundò, respectiuum tantùm: tertiò, vtrumque. Et quidem quòd non tantùm fundamentum imitabilitatis significet, ex eo probatur: quia cum illud sit omnino vnum in omnibus ideis, quia est ipsa simplicissima essentia diuina, in qua non potest distingui absolutũ imitabile à lapide. ab absoluto imitabili à leone, non posset sufficienter pluralitas idearum in Deo. Plures enim ideas intelligere est impossibile, nisi significatũ ideæ pluraliter intelligatur. Quod etiam non tantùm respectũ significet, ex eo patet, quòd essentiam diuinam significare dicitur. Vnde relinquitur quòd vtrũque significet, nõ eo modo quo ly vestis significat hominẽ album, si verique imponeretur quoniam sic idea nõ haberet vnam rationem, sed eo modo quo nomina significant absolutum relatiue, vt Saluator & Creator, &c. ac per hoc de ratione ideæ in Deo sunt & essentia & respectus, non vt partes cõponentes vnam cõmunem rationem, sed vt res & modus, vt determinabile & determinatio, vt commune & proprium. Secundò nota, q. ideas tam in artificiosis quàm in Deo contingit intelligi dupliciter. primò, vt alioris sunt ideæ. secundò, vt in seipsis sunt. Exemplum vtriusque mẽbri habetur in litera, in responsione ad secundum. Quum artifex faciendam domum contemplatur, ad ideam domus intellectio terminatur, vt idea est domus. Quum autem artifex in actu reflexo ipsam quam mente concipit ideam considerat, ad ipsum intellectio terminatur, vt in se est: eodem quoque modo in Deo contingit. Ex hac autem distinctione facilè percipere potes ideas constituì non per intelligi ipsas vt in se, sed per intelligi ipsas vt ideas aliorũ. Nec refert ad propositum, an illud intelligi sit actualiter, aut habitualiter. Et propterea concedimus quòd in Deo sunt plures ideæ, antequam sint ideæ intellectæ secundum se. Et propter hoc in litera in calce responsionis ad secundum dicitur, de secundo modo quo intelliguntur, dicitur, & hoc est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas: quia aliud est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas. Primum enim dicit eas esse obiectiuè in intellectu, vt aliorum rationes. secundum verò dicit eas esse obiectiuè, vt secundum se intellectæ, ideo addidit vt intellectas. Tertiò nota, quòd respectus isti distinguentes ideas, quorum sit etiam constitutiui earum non consequuntur actum intellectus diuini intelligentis ideas, sed huic per actum intellectus diuini intelligentis partitiè. Ita quòd non est imaginandum, quòd prius intelligatur esse imitabilis, & deinde sequatur respectus idealis: sed quòd ipsa intellectio essentiæ, vt imitabilis, est constitutiua respectus idealis. Ex hoc autem habes, quòd respectus ideales non ponuntur necessarij ad hoc, vt Deus distinctè intelligat creaturas, vt quidam interpretari videntur. Constat enim quòd perfectio intellectionis diuinæ non mendicat à respectibus rationis, sed ponuntur necessarij, vt necessaria constituendi quòd quia Deus perfectissimè intelligit essentiam suam, ideo intelligit eam vt tot modis imitabilem: hoc enim est constituì plures respectus ideales, intelligiosa plures ideas, vt aliorum rationes sunt: & intelligere creaturas distinctè in essentia diuina sibi obiecta. Et hæc sũ bene contemplanti sufficiũt, obiectiones aliorum debiles: quas non adduxi, quia non contra sensum expositum doctrinæ sancti Thom. militant.

a ¶Super Quæstionis decimæquintæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore duo primò distinguit, secundò respondet quæsito. *Comment.*

¶Quo ad primum, Idea diuina dupliciter sumitur, vt exemplar, & vt ratio. Manifestatur distinctio dupliciter. primò ex differentia duorum obiectorum artificium ideis à Platone, generatæ & cognitionem facere: secundò ex differentia speculatiui & practici.

¶Quo ad secundum respondet quæsito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis præmissa. Prima est: Idea secundum quod exemplar, est omnium, quæ à Deo secundum quodcunque tempus fiunt. Secunda est: Idea vt ratio, est omnium factibilium & cognoscibilium secundum proprias rationes tam speculatiuè quàm practicè. Ita propositiones non aliter in litera probantur: quoniam ex quæst. 14. expræmissis patent. Illud tamen non præteream, quòd idea vt ratio fumitur pro ratione obiectiua, vt in primo articulo ipsa litera exposuit dicitur igitur idea ratio obiectiua rei. Hoc etiam modo idea Platonica ratio cognoscendi esset. *1. dist. 36. q. 2. artic. 3. & 1. d. 1. q. 1. art. 2. c. Et ver. q. 3. art. 4 &. 6. & 7. & 8.*

¶In responsione ad tertium, aduerte, quòd hic Sanct. Tho. retractat dicta in quæstio. de ver. quæst. 3. articulo 3. & in 1. Senten. distinct. 36. articul. 1. vltimo, de idea materiæ primæ. Nec oportet fingere glossas: quoniam medius terminus hic assumptus, scilicet quia secundum se non est cognoscibilis, expressè alibi dictus elicitur, vt patet intuenti. Sed dubium hic restat cuius compositi idea materia prima sit idea. si tamen litera perspicaciter videatur, facile patebit, quòd idea vt ratio respondent materiæ primæ, est idea corporis, quod est genus in prædicamento substantiæ: quoniam secundum illius formam distinguitur & distinguitur. *Annot.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Idea enim vt dicto, est omnis cognitibilium propriam rationem (vt in litera dicitur) idea autem eius vt exemplar, non est alio modo quæ tenda quàm idæ generum, de quibus in litera dicitur, quòd non habent aliam ideam à specie, &c.

a ¶ Super Quæstionis decimæsextæ Articulum primum.

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo primò respondet quæstio, secundò assignat rationē plurium distinctionum veritatis, ibi, Et secundum hoc veritas.

¶Quo ad primum, conclusio responsiua quæsito est: Veritas principaliter est in intellectu, secundario in rebus in ordine ad intellectum, à quo dependent. Hæc conclusio habet tres partes: & quo ad primam quidem probatur: Verum est terminus intellectus, ergo est in intellectu. Antecedens declaratur ex proportionali conuenientia inter verum & bonum: quia sicut bonum significat id, in quod tendit appetitus, ita verū id, ad quod tendit intellectus, consequentia verò probatur ex differentia inter appetitum & cognitionem ex 6. Meta. quia ille extrà hæc intus perficitur.

¶Quo ad secundam verò partem, scilicet quòd secundariò in rebus probatur ibi, sicut autem bonum, Verum est in intellectu secundum q̄ conformatur rei intellectæ: ergo tale verū ab intellectu ad rem intellectam deriuatur ergo rei intellecta vera dicitur secundum quòd habet ordinē ad intellectum. Antecedens manifestatur, ex proportionali conuenientia inter bonum & verum quia sicut bonum est in re vt conueniens est appetitui, ita verum in intellectu, &c. consequentia quoque vnaquæ ex eadem radice probatur: prima, quia res bona in rebonitas ad appetitum deriuatur. secunda quo-12. quia ex hoc appetitus boni dicitur bonus.

¶Quo ad tertiam autem partem, scilicet à quo dependēt, probatur ibi, Res autem intellecta, duplicitet. primò ratione. secundò ab effectibus.

c 235 2.42 b c

¶Ratio est: Iudicium de vnaquaque re non fit secundum ea, quæ insunt per accidens, sed per ea ergo vnaquæque res dicitur vera absolutè secundum ordinem ad intellectum à quo dependet. Antecedens patet consequentia verò probatur ex differentia inter ordinem rei ad intellectum causatum vel cognoscitum tantum: quia scilicet ad illum per accidens, ad illum per se ordinem habet: quod declaratur exemplo domus respectu artificis & non artificis. Effectus autem

esse in Deo. Sed mala cognoscuntur à Deo. Ergo non omnium, quæ cognoscūtur à Deo sunt ideæ.

¶Præterea, Deus cognoscit ea quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerunt: vt supra dictum est[c]. Sed horum non sunt ideæ: quia dicit Dio. 5. c. de Diu. no. quòd exemplaria sunt diuinæ voluntates determinatiuæ & effectiuæ rerū. Ergo non omnium, quæ à Deo cognoscuntur, sunt ideæ in ipso.

¶Præterea, Deus cognoscit materiam primā, quæ non potest habere ideam, cùm nullam habeat formam. Ergo idem quod prius.

¶Præterea, Cōstat quòd Deus scit non solùm species, sed etiam genera & singularia & accidentia. Sed horum non sunt ideæ, secundū positionem Platonis, qui primus ideas introduxit, vt dixit Augustī. Non ergo omnium cognitorum à Deo sunt ideæ in ipso.

¶SED CONTRA, Ideæ sunt rationes in mente diuina existentes, vt per Augustinum. Sed omnium, quæ cognoscit Deus, habet proprias rationes. Ergo omnium, quæ cognoscit, habet ideam.

CONCLVSIO.

¶ Omnium rerum, quæ secundum quodcunque tempus fiunt, sunt ideæ in Deo, quo exemplaria sunt, vt verò rationes cognoscendi omnium ab ipso factibilium in ipsa idea sunt tam speculatiuæ, quam practicæ.

¶RESPONDEO dicendū quòd, cum ideæ à Platone ponerentur principia cognitionis rerum & generationis ipsarum, ad vtrunq; se habet idea, prout in mente diuina ponitur. Et secundum quod est principium factionis rerum, exemplar dici potest, & ad practicam cognitionem pertinet. Secūdum autem quòd principium cognoscitiuum est, proprie dicitur ratio, & potest etiā ad scientiam speculatiuam pertinere. Secundū ergo quod exemplar est, secūdum hoc se habet ad omnia, quæ à Deo fiunt secundū aliquod tempus. Secundū verò quòd principium cognoscitiuū est, se habet ad omnia, quę cognoscuntur à Deo, etiam si nullo tempore fiant: & ad omnia, quæ à Deo cognoscuntur secundum propriam rationē, & secundum quod cognoscuntur ab ipso per modum speculationis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd malum cognoscitur à Deo non per propriā rationem, sed per rationem boni. Et ideo malum non habet in Deo ideam, neque secundum quòd idea est exemplar, neque secundum quòd est ratio.

¶Ad secundum dicendum, q̄ eorum quę neque sunt neq; erunt neque fuerūt, Deus non habet practicam cognitionē, nisi virtute tantùm. Vnde respectu eorū nō est idea in Deo, secūdum quòd idea significat exemplar, sed solùm secundum quòd significat rationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd Plato secundum quosdam posuit materiam non creatā, & ideo non posuit ideam esse materiæ, sed materiæ concausam. Sed quia nos ponimus materiam creatam à Deo, non tamen sine formā: habet quidem materia ideam in Deo, non tamen aliam ab idea compositi. Nam materia secūdum se neque esse habet, neque cognoscibilis est.

¶Ad quartum dicendum, q̄ genera non possunt habere ideam aliam ab idea speciei, secundum quòd idea significat exemplar: quia nunquā genus fit nisi in aliqua specie. Similiter etiam est de accidentibus, quæ inseparabiliter concomitantur subiectum: quia hæc simul fiunt cum subiecto. Accidentia autem, quæ superueniūt subiecto, specialem ideam habēt. Artifex enim per formā domus facit omnia accidentia, quæ à principio concomitantur domum. Sed ea, quæ superueniunt domui iam factæ, vt picturæ vel aliquid aliud, facit per aliquam aliam formam. Indiuidua verò secundum Platonē non habēbat aliam ideam quàm ideā speciei. Tum quia singularia indiuiduantur per materiam, quam ponebat esse increatam (vt quidam dicunt) & concausam ideæ. Tum quia intentio naturæ consistit in speciebus, nec particularia producit, nisi vt in eis species saluentur. Sed prouidentia diuina non solùm se extendit ad species, sed ad singularia, vt infrà dicetur[c].

QVÆSTIO SEXTADECIMA, De veritate, in octo Articulos diuisa.

QVONIAM autem scientia verorum est, post considerationem scientiæ Dei de veritate inquirendum est.

¶Circa quam quæruntur octo. ¶Primò, vtrum veritas sit in re, vel tantùm in intellectu. ¶Secundo, vtrum sit tantum in intellectu componente & diuidente. ¶Tertiò, de comparatione veri ad ens. ¶Quartò, de comparatione veri ad bonum. ¶Quintò, vtrum Deus sit veritas. ¶Sextò, vtrum omnia sint vera veritate vna, vel pluribus. ¶Septimò, de æternitate veritatis. ¶Octauo, de incommutabilitate ipsius.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum veritas sit tantùm in intellectu.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd veritas nō sit tantùm in intellectu, sed magis in rebus. Aug. enim in lib. Solil. reprobat hanc notificationē veri: Verum est id quod videtur: quia secundū hoc lapides, qui sunt in abditissimo terræ sinu nō essent veri lapides, quia nō videntur. Reprobat etiā istam, Verū est quod ita se habet vt videtur cognitori, si velit & possit cognoscere: quia secundū hoc sequeretur quòd nihil esset verum, si nullus posset cognoscere. Et diffinit sic verum, Verū est id quod est. Et sic videtur quòd veritas sit in rebus, & non in intellectu.

¶Præterea, Quicquid est verū, veritate verū est. Si igitur veritas est in intellectu solo, nihil erit verū nisi secundum q̄ intelligitur: quod est error antiquorū Philosophorū, qui dicebant omne quod videtur esse verum. Ad quod sequitur contradictoria simul esse vera: cùm contradictoria simul à diuersis vera esse videantur.

¶Præterea, Propter quod vnumquodque & illud magis, vt patet primo Posteriorum. Sed ex eo quòd res est, vel non est, est opinio, vel oratio vera vel falsa secundum Philosophum in Prædicamentis. Ergo veritas magis est in rebus quàm in intellectu.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit sexto Metaphy. quòd verum & falsum non sunt in rebus, sed in intellectu.

CONCLVSIO.

¶ Verum, cùm sit terminus intellectus, sicut bonum appetitus, veritatem omnem in intellectu esse oportet principaliter, secundariò autem in rebus secundum ordinem ad intellectum, a quo dependent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut bonū nominat id in quod tendit appetitus, ita verū nominat id, in quod tendit intellectus. Hoc autē distat inter appetitū & intellectum siue quancunque cognitionē. Quia cognitio est secundū quòd cognitū est in cognoscente: appetitus autem est secundū quòd appetens inclinatur in ipsam rem appetitā[c]. Et sic terminus appetitus, quod est bonū, est in re appetibili. Sed terminus cognitionis, quod est verum, est in ipso intellectu. Sicut autem bonum est in re inquantum habet ordinem ad appetitum, & propter hoc ratio bonitatis deriuatur à re appetibili in appetitum, secundum quòd appetitus dicitur bonus prout est bonitati cum verū sit in intellectu secundum quòd conformatur rei intellectæ: necesse est q̄ ratio veri ab intellectu ad rem intellectā deriuetur vt res etiā intellecta vera dicatur, secundū quòd habet aliquem ordinem ad intellectum. Res autē intellecta ad intellectū aliquem potest habere ordinē[c], vel per se, vel per accidēs. Per se quidē habet ordinē ad intellectū, à quo dependet secundū suum esse, per accidens autē ad intellectū, à quo cognoscibilis est. Sicut si dicamus q̄ domus cōparatur ad intellectū artificis per se, per accidens autem cōparatur ad intellectum, à quo non dependet. Iudiciū autem de re non sumitur secundū id quod inest ei per accidens, sed secundū id quod inest ei per se. Vnde vnaquæque res dicitur vera absolutè secundū ordinem ad intellectū, à quo dependet. Et inde est quòd res artificiales dicūtur veræ per ordinē ad intellectum nostrū, dicitur enim domus vera, quæ assequitur similitudinem formæ, quæ est in mente artificis. Et dicitur oratio vera, inquātū est signū intellectus veri. Et similiter res naturales dicuntur esse veræ, secūdum quòd assequuntur similitudinē specierū, quę sunt in mente diuina. Dicitur enim

tem testimonio præbentes his, sunt artificialia & naturalia, artificialia enim tam mechanica: vt domus: quam liberalia: vt oratio: vera absolutè sunt, si conformia sunt artibus. Naturalia quoque vera absolutè sunt, si cōsonant opifici, quem supponimus esse primum intellectum. 77 141

¶Circa prædicta duæ propositiones aduertēdæ sunt. prima est, Verum est id in quod tendit intellectus sicut bonum, &c. hæc enim infertur ex articulo 3. ad tertium dicitur. Alicra est: Cognitio est secundū q̄ cognitum est in cognoscente. Appetitus autem secundum inclinationem ad rem. Et hæc in quæstione 80. art. 1. defenditur vbi comparabitur intellectui vulnerat. 1. dist. 45 q. 1. art. 1. c. Et ve q. 1. art.

¶Quo ad secundū redditur ratio sex diffinitionum veritatis q̄ tres pertinent ad verū in re, duæ ad verum in intellectu, & vna ad verum vtrobique. Omnia clara sunt.

¶ Super Quæstionis decimæsextæ Articulum secundum.

Arcum. TItulus clarus apud retinentes, quòd intellectus componēs & diuidens non significat subsistentiam aut potentiam aliquam: sed operationem intellectus, vocatam compositio & diuisio in 3. de Anima.

Commū. ¶In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Veritas propriè loquēdo est tantùm in intellectu componēte & diuidente. Hæc conclusio habet duas exponentes, scilicet, veritas propriè loquendo est in intellectu componente & diuidente, & quod in nullo alio. Probantur simul in litera sic, Omnis res est vera secundum quod habet proprium formam fiue naturæ: ergo intellectus vt cognoscens est verus secundum quòd affimilatur rei cognitæ ergo veritas est conformitas intellectus & rei: ergo cognoscere veritatem est cognoscere conformitatem cognitionis ad cognitum: ergo nec sensus nec intellectus quod quid est, sed intellectus iudicans ita esse sicut apprehenditur cognoscit primò & dicit verum: ergo intellectus componens & diuidens cognoscit verum: ergo in eo tantùm est verum secundum proprium modum nominis Veri importatum: ergo in eo tantùm est verum propriè loquendo. Prima consequentia probatur: quia similitudo rei cognitæ est propria forma intellectus vt cognoscens. Secunda verò manifestè tenet ex suo antecedente probato: adiecta illa propositione in principio corporis articuli positā: scilicet verum secundum suā primam rationem est in intellectu. Si enim sic est, & veritas intellectus attenditur secundum similitudinem ad rem: consequens est, quòd veritas per conformitatē intellectus & rei definienda sic. Tertia autem vt nota reliquitur, & verè nota est: quoniā si veritas cognitionis consistit in similitudine seu conformitate intellectus & rei, oportet vt cognoscere veritatem sit cognoscere conformitatē hanc, scilicet intellectus & rei: & econuerso, cognoscere hanc conformitatē, sit cognoscere veritatē. Quarta verò quo ad partem negatiuam declaratur in visu & intellectu simplici. Quo ad affirmatiuā verò, nec probatione, nec manifestatione eget. Quinta autem probatur: quia in omni propositione aliquā formam significatā per prædicatum applicat rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea. Sexta verò & probatur: quia verū est perfectio intellectus vt cognitum: & manifestatur ex differentia, ex suprà dictis cōsequente inter cognoscentē esse verum & cognoscentē cognoscere verum. Illud enim est cognoscentē esse verum vt quandam rem. Et ideo conuenit sensui & intellectui quod quid est, & vocibus incomplexis: hoc autem est habere verum vt cognitum in cognoscente & ideo in intellectu componēte vocibūsque complexis vt signis, &c. Vltima demum consequentia per se nota est: vt patet.

Comm. ¶Ad euidentiam horum aduerte, quòd planus sensus, quē superficies huius literæ prima fronte ostendit, videtur quòd quia cognitio sensus, puta visus, aut scia simplicis intellectus, conformis est rei: ideo vera dici potest. Sed quia non potest illam conformitatem, quæ est inter ipsam cognitionem simplicem & rem cognoscere, ideo non cognoscit verum. Et quia intellectus componens illam cognoscit, ideo cognoscit verū. Sed huiusmodi sensus alienus est ab hac litera secundū veritatem. Tum quia falsum est, quòd intellectus simplex non cognoscat illam conformitatem, quoniam conformitas illa dissimile quoddam est, & consequenter simplici intellectu cognoscitur. Tum quia illa conformitas nō cognoscitur nisi reflexè ab intellectu, verum autem cognoscitur directè & non reflexè tantum. Tum quia medius terminus in litera adductus ad probandū, quòd conformitas, in qua consistit veritas, cognoscatur ab intellectu componendo vel diuidendo, non esset ad propositum, vt patet applicanti. Vegitur præsens litera cū qualibet sibi simili parear, notato quatuor. Primò, quòd aliud est loqui de intellectu etiam in actu secundo, & aliud de intellectu inquantum cognoscens: & similiter aliud est loqui de veritate illius, & aliud de veritate ipsius. Ad veritatem enim intellectus in actu secundo non plus requiritur quàm ad veritatem sensus in actu secundo: vnde & intellectus & sensus in actu, verus dicitur vt quædam res vera, quando cognitio assimilatione ad cognitum informatur. Ad veritatem autem intellectus vt cognoscens est, exigitur quòd veritas sit in eo vt est cognoscens, hoc autem non est nisi sic in eo vt cognita. Et propterea litera inuestigans vbi propriè verum sit à propria forma intellectus non in actu primo aut secundo, sed vt cognoscens est procedit: & vult quòd propria eius forma ac perfectio est similitudo cogniti, non quæ est principium cognitionis, sed quæ est terminus, vel quasi terminus seu perfectio ad quam attingēdo cognitio perficitur. Pro quo nota secundò, quòd similitudo rei cognitæ dupliciter sumitur quantum ad propositum spectat. Primò pro specie representatiua cogniti, vt sic fiue incōplexè quicquid sit illa, fiue species impressa, fiue expressa, fiue ipsa cognitio: hæc enim non variāt propositum. In præsenti litera non sumitur similitudo cogniti primo modo, vt superficialis expositio intelligit, sed secundo, ita quòd sensus litteræ est, quòd similitudo attracta seu assequuta à cognitione est propria forma: & perfectio intellectus vt cognoscētis est & illa cognitio quæ similitudo conformitatem cuius re cognoscit: illa cognoscit verū, & nulla alia, quomodocunque sit illa cōformitas, scilicet siue per modum complexi siue incomplexi. Tertiò nota, quòd cognoscere conformitatē sui ad cognitum cōtingit dupliciter, scilicet in actu signato, & in actu exercito. Cognoscere cōformitatem in actu signato, est cognitionem terminari ad relationem conformitatis. Cognoscere verò conformitatem in actu exercito, est cognoscere aliquid in se vt conforme cognito: quòd vt clarius percipiatur, manifestatur in actu dicendi, quòd à clarius apparet propositum in ipso. Dicit quispiam conformitatem intellectus & rei in actu signato, quum hæc verba seu significata eorum in communi vel in speciali ceito, quando aliquid dicit vt conforme rebus. Nunquam autem dicit aliquid vt conforme vel difforme reliquandiu incomplexum aliquod dicit: dicendo enim homo, aut centaurus, aut vacuum, nihil dico vt conforme vel difforme rei alicui: sed cum primò dicit, homo est, aliquid dicitur conforme vel difforme rei alicui: niam dicit aliquid significans hominem esse, vt de se patet: & similiter est de centaro. & cognoscere. Cognoscere igitur conformitatem sui ad rem, nihil aliud est quàm cognoscere aliquid in se vt conforme rei: hoc autem nihil aliud est quàm apprehendere complexum aliquod. Apprehendendo enim ly homo est, apprehendo aliquid vt conforme. In proposito non sumitur cognoscere conformitatem primo modo, vt superficialis illa expositio accepit, sed secundo. Et propterea in litera probatur, quòd cognoscere sui conformitatem ad rem, est proprium intellectus componentis & diuidentis. Ex eo quòd enunciatio omnis potest vel remouere aliquid à subiecto: si enim cognoscere conformitatem sui ad rem, est cognoscere aliquid in se vt conforme rei. Et nunquam cognoscitur aliquid in se vt conforme, nisi quum cognoscitur enuntiatio, quam constat esse in enuntiante & conformitatem, vel difformitatē ad rem importare: oportet quòd solus intellectus enuntians cognoscat ac dicat conforme vel difforme vt sic. Et quia hoc solum est dicere & cognoscere verum in actu exercito, ideo solus intellectus componens & diuidens cognoscit & dicit verum. Et verum in actu exercito est in solo intellectu componente & diuidente, vt cognitum & dictum in cognoscente & dicente. Ita enim distinguendum est de cognitione veri in actu exercito & signato, sicut de prædicto. Quam distinctionem si non capis, ex distinctione hac quo ad significationem percipiet etiā nouitius quilibet. Significare enim verum, vt in logicalibus Institutionibus habemus, dupliciter inuenitur, scilicet in actu exercito & significato. Nam ly verum, significat verū, sed non exercet ipsum, sed ly homo est bipes, significat verum, quia exercet ipsum veritatem. Et ly homo est alarus, significat falsum in actu exercito, &c. Et propterea in primo Perihermenias dicitur: quòd enuntiatio est oratio significans verum vel falsum, scilicet in actu exercito: quod est significare conforme rei, vel difforme vt sic.

¶Ex his autem patet quartum, quod obiicitur tam magnam in hac materia ponit scilicet, quòd veritas est conformitas intellectus & rei. hoc enim potest intelligi

1co 1. d. 19. q. 5. artic. 1. 7m. & Ver. q. 1. art. 3.

de veritate rei, vel de veritate absoluté. Et primo modo est optimè dictum: quoniam veritas, qua omnis res in suo gradu essendi dicitur vera, siue cognoscat siue non, consistit in conformitate horum duorum, vt patet ex litera hac & præcedente. Secundo autem modo, vt prima fronte apparet, est bene dictum, sed particulariter intelligendum: quia non omnis conformitas cuiuscunque intellectus, sed intellectus compleri tantum est veritas, vt patet ex dictis. Sed si alius dimicterem Ioannes perforati tueminus, inueniemus quòd Vniuersaliter & propriè loquendo, hæc distinctio soli veritati absolutè conuenit, & non veritati rei nisi extensiuè. Conformitas enim intellectus ad rem quæ dicitur potest in intellectu inueniri. Vno modo per antecedens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incomplexo vt sic, conuenit per se conformitas ad rem: quia incomplexum vt sic respectum nullum æqualitatis, aut inæqualitatis, ad alterum exercet: quamuis fortè adæquatum alteri de facto sit, vt patet inductiuè. Complexa autem enuntiatio mētalis omnis per se exercet in propria ratione, quòd sit æqualis & inæqualis enuntiatæ rei quoniā essentialiter est similitudo, quòd hoc inest vel non inest illi. Et si quidem inest quod repræsentat inesse, conformis dicitur: sin autem, difformis. Quum igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione conformis aut difformis, & de ratione veritatis absolutè sit conformitas intellectus: cōsequaneum est, quòd de intellectu, cui per se conuenit conformitas, est sermo. Ita quòd secundus est, veritas est conformitas intellectus & rei, id est, veritas est intellectus per se conformis rei, vel conformitas intellectus per se subiecti conformitatis, vt sic in diffinitione veritatis ponatur intellectus tanquam subiectum non per accidens, sed per se. Talis autē est intellectus componens, vt dictum est. Vnde Arist. 4. Metaph. text. 17. diffinivit verum & falsum per enuntiabile, dicens, quòd verum est ens esse & non ens non esse: falsum autem, ens non esse & non ens esse. Ita quòd enuntiabile diffinit verum, & verum enuntiationem: vt ostendatur verum propriè in huius compositione tantum inueniri, vt verum exercitè.

101 *Vet q. 1. art. 2. 1m & 1. dist. 19. q. 5. a. 2. 7m*

99

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum verum & ens conuertantur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd verum & ens non conuertātur. Verum enim est propriè in intellectu (vt dictum est) ens autem propriè est in re. Ergo non conuertuntur.

¶Præterea, Id quod se extēdit ad ens & non ens, non conuertitur cum ente. sed verum se extendit ad ens & non ens: nam verum est quod est esse, & quod non est non esse. Ergo verum & ens non conuertuntur.

¶Præterea, Quæ se habent secundum prius & posterius, non videntur conuerti. sed verum videtur prius esse quàm ens: nam non intelligitur nisi sub ratione veri. Ergo videtur quòd non sint conuertibilia.

¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus 2. Metaphysic. quòd eadem est dispositio rerum in esse & veritate.

CONCLVSIO.

¶*Cùm quodcunque sit cognoscibile & verum, inquantum ens, verum ipsum cum ente conuerti necesse est, sicut cognoscibile in communi. sufficit enim quòd vel significet cognoscibile in communi, vel significet tali modo: sic quòd ille modus sit ita amplus quòd se extendat ad omnia, ad quæ se extendit cognoscibile in communi: nihil enim refert ad vim rationis, an verum importet cognoscibile in communi, an aliquid illi æquivalens: vtvbique enim sequitur conuertibilitas veri cum ente. Sic autem est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extendit ad quæ se extendit cognoscibilitas, omne enim cognoscibile est intelligibile; & vniuersaliter quæcūq; habet de esse, tantū habet de intelligibilitate. Inchoauit autem à cognoscibili litera, & peruenit ad intelligibile, vt à facilioribus traderet disciplinā, hoc quod diximus subintelligendum relinquens. Sicut etiam dicens, vnūquodque inquantum habet esse, in tantum est cognoscibile, relinquit, & conuersio, quod tamen subintelligi oportet, vt conuertibilitas se consequantur ens & verum.*

est, sicut & bonum: addit tamen verum ipsi enti ordinem ad intellectum.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut bonum habet rationem appetibilis, ita verum habet ordinem ad cognitionem. Vnum quodq; autem inquātum habet de esse, intantum est cognoscibile. Et propter hoc dicitur in 3. de Anima, q̄ anima est quodammodo omnia secundum sensum & intellectum. Et ideo sicut bonum conuertitur cum ente, ita & verum. Sed tamen sicut bonum addit rationem appetibilis supra ens, ita & verum comparationem ad intellectum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ verum est in rebus & in intellectu (vt dictum est.) Verum autem quod est in rebus, conuertitur cum ente secundum substantiam. Sed verum quod est in intellectu, conuertitur cum ente, vt manifestatum. Hoc enim est de ratione veri, vt dictum est. Quamuis posset dici, quòd etiam ens est in rebus & in intellectu, sicut & verum: licet verum principaliter in intellectu: ens verò principaliter in rebus. Et hoc accidit propter hoc, quòd verum & ens differunt ratione.

¶Ad secundum dicendum, quòd non ens non habet in se vnde cognoscatur, sed cognoscitur, in quantum intellectus facit illud cognoscibile. Vnde verum fundatur in ente, inquantum non ens est quoddam ens rationis apprehensum, scilicet à ratione.

¶Ad tertium dicendum, quòd cùm dicitur, quòd ens non potest apprehendi sine ratione veri: hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo ita quòd non apprehendatur ens, nisi ratio veri assequatur apprehensionem entis. Et sic locutio habet veritatem. Alio modo posset sic intelligi, quòd ens non posset apprehendi, nisi apprehenderetur ratio veri. Et hoc falsum est. Sed verum non potest apprehendi, nisi apprehendatur ratio entis: quia ens cadit in ratione veri. Et est simile, sicut si comparemus intelligibile ad ens. non enim potest intelligi ens, quin ens sit intelligibile. Sed tamen potest intelligi ens ita, quod non intelligatur eius intelligibilitas. Et similiter ens intellectum est verum; non tamen intelligendo ens, intelligitur verum.

Num verum sit obiectum intellectus, & quomodo sequatur comprehensionem intellectus.

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit: quoniam responsio hæc repugnare videtur supra & alibi dictis Sanc. Tho. Dictum est enim in 1. artī. quòd verum est, in quod tendit intellectus, sicut bonum est in quod tendit appetitus. Et alibi dicitur q̄ verum est obiectū intellectus. Modò autem dicitur, quòd veri ratio assequitur apprehensionem entis: obiectum enim intellectus non sequitur, sed præuenit potius intellectionem videtur etiam contra veritatem, quoniam non ideo ens est verum quia apprehenditur: sed econuerso quia est verum, ideo apprehenditur siue actu siue potentia.

¶Ad hoc dicitur, q̄ verū dupliciter sumitur, vt patet ex dictis, scilicet vel pro veritate rei & propriè & q̄ propriè est terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eius: imò propria intelligentis perfectio obiectiua. Et sic verum non consequitur, nec præcedit intellectionem, sed simul est perficiens ipsam. Et de hoc non loquitur præsens litera, sed litera articuli primi: qua infertur verum esse in intellectu. Verum autem rei est posterius quidem ente, prius autem cognitione, & est obiectum intellectus non formale: quoniam illud est ens, sed est conditio propria obiecti formalis. ens enim licet secundum omnes conditiones & modos & rationes terminet intellectum, dum omnia intelliguntur actu vel potentia: certam tamen exigit conditionem generalem: qua exerceat hoc quod est perficere intellectum obiectiuè: & hanc, addit verum supra ens. Non enim quomod. libet perficit intellectum, sicut nec quomodolibet perficit appetitum, nec quomodolibet agit. Vnde inter verum & bonum, quamuis conueniant in hoc quòd vtrumque est obiectum & terminans, &c. hoc interest, quod bonum obiectum formale voluntatis: verum autem conditionem obiecti formalis significare videtur. Et propterea omnis appetitio est appetitio boni formaliter, omnis autem intellectio non est intellectio veri formaliter, vt in litera dicitur, sed rei veræ. Ita quòd ly rei notat eum intellectum, & ly veræ conditionem qua res intelligitur, propter quod rationes Scoti in 1. dist. 3. quæst. 4. vol. 5. quibus impugnat verum esse proprium obiectum intellectus, non oportet solere, quoniam de obiecto formali loquuntur, quod in hac litera docetur non esse. Ad oppositā igitur dicendum est, quòd dicta S. Thom. nec intēt se nec veritati aduersantur, quoniam non intendit hoc litera, quòd ratio veri consequatur apprehensionem de veritate rei, loquendo: sed quod ratio veri astat seu assistit apprehensioni, hoc enim intendit per ly assequatur, assequi enim propriè loquendo non est sequi, sed potius pertingere. Manifestè enim litera ostendit, quòd nihil aliud intendit, nisi quòd verum est quando ens intelligitur: & tamen verum non intelligitur, vt etiam exemplum de intelligibilitate ostendit. Constat enim prius obiectum esse intelligibile quàm apprehendatur. Nec propterea ponimus verum in re absque ordine ad intellectum, sed ponimus primò ens, deinde eas vt perfectiuum intellectus, & tertiò intelligibile: quoniam intelligibile est quia verum est, & non econtra. In hoc autem quod est esse perfectiuum intellectus, manifestè patet ordo ad intellectum.

¶Super

a ¶*Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quartum.*

Auct. Comm. 102 *Verit. q. 21. art. 3.*

IN titulo ly secundum rationem, propriè capit supra ly bonum & verum, & non supra ly prius: quamuis in idem redeat vtrosque sensus, si accipiatur prioritas tationis secundùm dici, vt ex responsione ad primum patet potest, non quo ad nos tantùm. Est ergo sensus, vtrum ratio boni in prioritate veri.

100 *Comm.*

¶In corpore duo, primò exhibetur tacita obiectio contra ipsam quæstionem, secundò respondetur quæsito.

¶Quo ad primum dicitur, quod licet vtrumque horum conuertatur cum ente supponente distinguuntur tamen ratione. Dixit enim hoc: quoniā cum ordo supponat assistionem, & quæstio hæc est de ordine boni & veri oportet ipsorum distinctionē præsaberc. Ex dictis autem hactenus habetur quòd idem tant bonum & verum, quod ens: & consequenter inter se. Quomodo ergo nunc quæritur de ordine? Hæc enim obiectio per pauca illa verba in principio litteræ excluditur, quoniam in eis declaratur quòd identitas est in supposito, non in rationis formali horum. sed in hac diffinguuntur.

¶Quo ad secundum respondetur quæsito vnica conclusione: Veri ratio absolutè est prior ratione bonī. Probatur duplicitèr. primò, Verum se ipsum esse simpliciter, & immediatè. Bonum autem consequitur esse secundum quod est aliquo modo perfectum, id est, secundum quòd habet aliquo modo rationem perfectionis: ergo verum est propinquius enti quā bonum: ergo est prius. Antecedens pro secunda parte probatur: quia ens est sic appetibile, id est, ens non habet rationem appetibilis, nisi vt rationem perfectionis induit. Quod patet. Tum quia ens non secundum quancunque considerationem comitatur bonitatem vt patet in Mathematicis. Tum quia omne appetens appetit perfectionem aliquam. Secunda quoque consequentia probatur: quia ens consistat esse prius bono, imò primum simpliciter. Secundo probatur conclusio, Verum respicit cognitionem, bonum autem appetitum: ergo verum est prius bono. probatur sequela: quia cognitio naturaliter præcedit appetitionem.

25 26

a 410

107 99 a ¶*Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quintum.*

Comment.

TItulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respondetur quæsito. Deo non est aliud esse & quod quid est, quòd ipse est veritas prima & summa. Conclusio hæc ciuidit in se quatuor partes. Prima est, quòd in Deo est veritas, vt in re secunda, quòd in Deo est veritas obiectiuè: tertia, quòd Deus est veritas. quarta, quòd est prima & summa. Et quo ad omnes in litera probatur.

¶Quo ad primam quidem quòd Dei est non tantum conforme suo intellectui, sed etiam ipsum intelligere: ergo est maximè verum veritate rei probatur sequela: quia veritas in re est secundum quòd habet esse conformabile intellectui.

¶Quo ad secundam vero, Intelligere Dei est mensura omnis alterius esse & intellectus: ergo cognoscit verum. probatur sequela: quia veritas in intellectu est secundū quod apprehendit rem vt est. Constat enim intellectionem mensurantem omne esse oportere apprehendere res esse vt sunt: & similiter mensurantem omnem intellectum etiam componentem & diuidentem oportere apprehendere quicquid à quocunque apprehenditur.

¶Quo ad tertiā autem: Deus est suum esse & suum intelligere: ergo est ipsa veritas: & patet sequela. ex eo enim quod est suum esse, sequitur ergo est ipsa veritas rei. Ex eo autem quod est suum intelligere, sequitur ergo est ipsa veritas in intellectu.

¶Quo ad quartam autem particulam, probatio non specialiter affertur: sed ex inferis in præcedentibus habetur. Ex eo namque quòd est suum esse & intelligere, habet rationem primæ mensuræ, & causæ omnis esse, & intellectus, manifestè sequitur quòd quæ illic est veritas, summa & prima est.

105 12. q. 3. art. 7. cor. & q. 93. art. 1. 3 & 21. q. 27. art. 4. cor. & 1. contra. c. 59. & 60. 61. & 62. Et lib. 3. cap. 51 & opus. 3. c. 105. & Ioan. 14. lect. 2. col. 1. fin.

a ¶*Super Quæstionis decimæsextæ Articulum sextum.*

b 253

Comment.

TItulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respondetur quæsito. Veritas, qua omnia sunt vera, quod ammodo est vna, & quodammodo non. Probatur hæc conclusio quo ad vtranque partem simul hoc modo. Veritas per prius est in intellectu. & per posterius in rebus in ordine ad intellectum diuinum: ergo veritas in intellectu existēs, secundum propriam rationem multiplicatur & in diuersis intellectibus creatis, & in vno & eodem secundum diuersa cognita: veritas autem, qua omnes res verè dicuntur, est vna ac prima. Antecedens patet ex dictis: consequentia ex-

104 12. q. 95. art. 1. 2 m Et 1. dist. 8. Et Psal. 11. col. 2.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum bonum secundum rationem sit prius quam verum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd bonum secundum rationem sit prius quam verum. Quod enim est vniuersalius, secundum rationem prius est: vt patet ex primo Physicor. Sed bonum est vniuersalius quam verum. Nam verum est quoddam bonum, scilicet intellectus. Ergo bonum prius est secundum rationem quam verum.

¶Præterea, Bonū est in rebus, verum autem in compositione & diuisione intellectus, vt dictum est. Sed ea quæ sunt in re, sunt priora his quæ sunt in intellectu. Ergo prius est secundum rationem bonum quam verum.

¶Præterea, Veritas est quæda species virtutis, vt patet in 4. Ethic. Sed virtus cōtinetur sub bono. Est enim bona qualitas mentis: vt dicit Aug. Ergo bonū est prius quam verū.

¶SED CONTRA. Quod est in pluribus, est prius secundum rationem. Sed verum est in quibusdam, in quibus non est bonum, scilicet in Mathematicis. Ergo verum est prius quam bonum.

CONCLVSIO.

¶*Verum, cùm propinquius sit enti quàm bonum & ipsam cognitionem respiciat, quæ prior est appetitione, quam respicit bonum, est prius secundum suam rationem quàm bonum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd licet bonū & verum suppositō conuertantur cum ente, tamen ratione differunt. Et secundum hoc verum absolutè loquēdo prius est quam bonum. quod ex duobus apparet. Primò quidem ex hoc, quòd verū propinquius se habet ad ens, quod est prius, quam bonū. Nam verū respicit ipsum esse simpliciter & immediatè: ratio autē boni consequitur esse, secundū quod est aliquo modo perfectum. sic enim appetibile est c. Secundo apparet ex hoc, quod cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cùm verum respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit verum quàm bonum secundum rationem.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd voluntas & intellectus mutuò se includūt c. nam intellectus intelligit voluntatem, & voluntas vult intellectum intelligere. Sic ergò inter illa, quæ ordinantur ad obiectum voluntatis, continentur etiam ea, quæ sunt intellectus, & econuerso. Vnde in ordine appetibilium bonum se habet vt vniuersale, & verum vt particulare. in ordine autem intelligibilium est econuerso. Ex hoc ergo, quòd verum est quoddam bonum: sequitur quòd bonum sit prius in ordine appetibilium, non autem quòd sit prius simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundum hoc est aliquid prius ratione, quòd prius cadit in intellectu c. Intellectus autē per prius apprehendit ipsum ens, & secundariò apprehendit se intelligere ens, & tertiò apprehendit se appetere ens. Vnde primò est ratio entis, secundò ratio veri, tertiò ratio boni: licet bonum sit in rebus.

¶Ad tertium dicendum, quòd virtus, quæ dicitur veritas, non est veritas communis, sed quædam veritas, secundum quam homo in dictis & factis ostendit se vt est. veritas autem vitæ dicitur particulariter: secundum quod homo in vita sua impler illud, ad quod ordinatur per intellectum diuinum c: sicut etiam dictum est veritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quòd homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legum. Vnde ex his particularibus veritatibus non est procedendum ad veritatem communem.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum Deus sit veritas.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non sit veritas. Veritas enim cōsistit in cōpositione & diuisione intellectus. sed in Deo non est compositio & diuisio. Ergo non est ibi veritas.

¶Præterea, Veritas secundum Aug in lib. de vera Relig. est similitudo principij. Sed Dei non est similitudo ad principium. Ergo in Deo non est veritas.

¶Præterea, Quicquid dicitur de Deo, dicitur de eo vt de prima causa omnium. Sicut esse Dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in Deo sit veritas, ergo omne verum erit ab ipso. Sed aliquem peccare est verum: ergo hoc erit à Deo. quod patet esse falsum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita.

CONCLVSIO.

¶*Deus, cùm sit suum esse & intelligere, & mensura omnis esse & intellectus in ipso, non solum est veritas, sed ipse summa & prima veritas est.*

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictum est e, veritas inuenitur in intellectu secundum q̄ apprehendit rem vt est, & in re secundum q̄ habet esse conformabile intellectui. Hoc autē maximè inuenitur in Deo. Nā esse suū, non solū est conforme suo intellectui, sed etiā est ipsum suū intelligere c: & suum intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus c: & ipse est suum esse & intelligere. Vnde sequitur, quod nō solum in ipso sit veritas, sed quòd ipse sit ipsa summa & prima veritas.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd licet in intellectu diuino non sit compositio & diuisio: tamen secundum suam simplicem intelligentiam iudicat de omnibus, & cognoscit omnia complexa. Et sic in intellectu eius est veritas.

¶Ad secundū dicendum, q̄ verū intellectus nostri est secundū q̄ cōformatur suo principio, scilicet rebus a quibus cognitionē accipit, veritas etiā rerū est secundū q̄ cōformātur suo principio, scilicet intellectui diuino. sed hoc propriè loquendo non potest dici in veritate diuina: nisi forte secundū quod veritas appropriatur filio, qui habet principium. Sed si de veritate essentialiter dicta loquamur, nō potest intelligi, nisi resoluatur affirmatiua in negatiuā: ficut cū dicitur, Pater est à se: quia nō est ab alio. Et similiter dici pōt similitudo principij veritas diuina, inquantum esse suū nō est suo intellectui dissimile.

¶Ad tertium dicendum, quòd non ens, & priuationes non habent ex seipsis veritatem, sed solum in apprehensione intellectus c. Omnis autem apprehēsio intellectus à Deo est. Vnde quicquid est veritatis in hoc, quod dico, ipsum fornicari est verum, totum est à Deo. Sed si arguatur, ergo ipsum fornicari est à Deo. est fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Verum sit vna sola veritas, secundum quam omnia sunt vera.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ vna sola sit veritas. Secundū quam omnia sunt vera. Quia secūdum Augustinum, nihil est maius mente humana nisi Deus. Sed veritas est maior mente humana: alioquin mens iudicaret de veritate. Nunc autē omnia iudicat secundum veritatem, & non secundum seipsam. Ergo solus Deus est veritas. Ergo non est alia veritas quàm Deus.

¶Præterea, Anſel. dicit in libro de Veritate, quòd sicut tempus se habet ad temporalia, ita veritas ad res veras. sed vnum est tempus omnium temporalium. Ergo vna est veritas qua omnia verā sunt.

70 80 100

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem quo ad vtriusque partis illationem probatur ex differentia inter vniuocum & analogum, in hoc quòd illud in quolibet vniuocato saluatur secundum propriam rationem illud autem in primo tantùm ponit propriam rationem, in alijs autem fundatum ortumque ad primum. Exempla habentur in litera. Quo ad id verò, quod in secunda parte consequentia implicitè clauditur, scilicet q; omnia respiciant veritatem intellectus diuini. probatur quia illi vniuocè dicuntur, quod quocunque alijs attribuitur secundùm rationem nominis. Et confirmatur prima pars consequentis autoritate glossæ, vt patet in litera.

¶Num veritas, prout intellectu exaltit, multiplicetur iuxta intellectuum multiplicationem in diuersis, & in vno secundum diuersa obiecta.

Quæstio. ¶Circa partem primam consequentis, dubium occurrit: Aut illa pars, scilicet veritas intellectus multiplicatur, non est in litera probata nisi autoritate glossæ, aut veritas inuenitur vniuocè in omnibus intellectibus saltem creatis. vtrumque autem horum est inconueniens. ergo. Assumptum probatur. in litera nulla probatio est nisi ex differentia inter vniuocum & analogum, & ex parte analogi (vt patet in litera) non intertur multiplicatio, sed ex parte vnius: ergo aut non probatur, aut probatur ex conditione vniuoci, quod multiplicatur ad multiplicationē vniuocatorum: & sic suppono itur veritatem vniuocè inueniri in omnibus intellectibus creatis. Quòd autem vtrunque horum sit inconueniens, manifestatur. Et primum quidem: quia in litera post differentiam inter vnium cum & analogum ac applicationem eius ad materiam, de qua est sermo, statim cum nota illationis concludum, dicendo, Si ergo loquamur, &c. Secundum autem, quia veritas in intellectu nostro est compositio & diuisio. in intellectu verò angelico & diuino est simplex intelligentia eminenter, præhabens quicquid & nostica simplex intelligeotia & compositio & diuisio habet.

Eadem quæstio. ¶Circa eandem quoque partem dubia occurrit: quia videtur litera implicare. Quoniā si analogum in vno tantùm secundum propriam rationem saluatur, & ex quæst. 11. constat omnia nomina communia Deo & aliis esse analoga: & consequenter veritatem analogicè inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, sequitur quòd in multis intellectibus non sunt multæ veritates: sed omnes intellectus sunt veri vna sola veritate, scilicet intellectus diuini: & econuerso, si veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuum verorum: ergo non per prius & posterius dicitur de eis: quia quod per prius & posterius dicitur, in vno tantùm formaliter inuenitur vt litera sonat.

¶Num & quomodo omnia sint vera veritate prima quæ Deus est.

Quæstio. ¶Circa secundam quoque partem consequentis dubium occurrit. Quia cum dicitur omnia esse vera veritate diuina loquendo de veritate rei, aut intelligitur secundum denominationem extrinsecam, aut intrinsecam non intrinsecam, vt patet ergo extrinsecam: & si sic, ergo res aut non sunt veræ formaliter: quod est inconueniens: quia vnaquæque res habet in se propriam veritatem rei, qua dicitur vera, vt patet de sensu respectu proprij sensibilis. Aut sunt veræ vtroque modo: sicut in q. de Bono dictum est, quòd omnia sunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiuè, & tamen cum hoc sunt bonitatibus propriis formaliter bonæ. Et si sic, ergo non sunt veræ sola veritate diuina.

¶Ad primam dubitationem dicitur negando disiunctiuā illam: quoniā datur tertius modus exponendi literam. Ad cuius euidentiam scito, q; in vniuoca prædicatione duo claudūtur, scilicet prædicari formaliter de vniuocatis, & prædicati de eis secundum eandem omnino rationem formalem, vt patet in animali respectu bouis & leonis. Multiplicatio autem eius ad multiplicationem subiectorum, non consistit ei ex secundo, quoniam ipsi soli conuenit: quod constat esse falsum, sed conuenit ei ex primo, in quo communicat cum aliquibus non vniuocis. Vnde, cùm in proposito sit termo de vniuoco, inquātum multiplicatur ad multiplicationem subiectorum, consequens est, q; propositio, in cuius virtute tenet sequela, quo ad primam partem non est ista, Vniuocum multiplicatur ad multiplicationē vniuocatorum: sed ista cōmunior, & clausa in prædicta, Prædicatum formaliter multiplicatur ad multiplicationē subiectorū. Et tunc concedo, q; subiumi intelligitur, q; veritas sit formaliter prædicatum respectu intellectus: & sic infertur, ergo veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuum, imò intellectorum, siue in vno siue in diuersis intellectibus. Meminit autem literæ potius vniuoci quàm prædicati formaliter, vt à notioribus traderetur disciplina.

¶Ad secundam verò dubitationem dicitur, quòd illa regula de analogo tradita in litera non est vniuersalis de omni analogiæ modo, imò propriè loquendo, vt patet primo Ethic. nulli analogo cōuenit sed conuenit nominibus ad vnum vel in vno, aut ab vno quæ nos abusiuè vocamus analoga. Veritas autem si comparetur ad res & intellectus, est nomen ab vno: quoniam in intellectu solo est veritas, à qua res dicuntur veræ. Si verò comparetur ad intellectus inter se, sic est nomen analogum. Nam propriè formaliter falsatur, formaliter tamen in quolibet intellectu cognoscente verum. Esse ergo nomen aliquid secundum propriam rationem in vno tantùm est conditio nominum, quæ sunt ad vnum, aut ab vno, &c. & non nominum proportionaliter dictorum. Veritas autem respectu intellectus diuini & aliorum proportionale nomen est, & ideo non sequitur quòd in solo Deo sit. Iam enim dictum est in solutione primi dubij, quòd omni prædicato formaliter de pluribus, conuenit pluribus ad plurificationem subiectorum, siue illud sit vniuocum, vt animal: siue proportionale, vt ens, &c. ¶ De huiusmodi autem differentia nominum plenè scripsimus inuenies in tractatu de analogia nominum.

¶Ad dubium autem contra secundam partem conclusionis responsio ex literis habetur: vbi dicitur, quòd licet plures sint essentiæ vel formæ rerum, tamen vna est veritas, &c. ¶ Hæc enim verba post probatam conclusionem adiuncta sunt, ad declarandam differentiam inter bonitatem & veritatem, quo ad hoc: quoniam res omnes dicuntur bonæ duplicitèr, intrinsecè & extrinsecè, vt in q. 6. dictum est: veræ autem dicuntur extrinsecè tantùm denominationem ita quòd nulla est in rebus formaliter veritas, sed imitatiuè seu adimpletiuè respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectus speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res vera, nullus sensus verus dici posset, nisi æquiuocè, vt in quæst. de Ve. quæst. prima articulo quarto dicitur. quemadmodum si non esset sanitas animalis medicina nullā que dicta sana dici posset. Et omnium vna est ratio: quia scilicet in ratione veri in rebus cadit veritas intellectus, & sani in medicina & diæta cadit sanitas animalis, & sic de alijs, sublata enim diffinitione non remanet idem nomen nisi æquiuocè.

a ¶*Super Quæstionis decimæsextæ Articulum septimum.*

Tiulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, Nulla veritas creata est æterna. Probatur, Veritas enuntiabilium, & rerum, nihil aliud est quàm veritas intellectus: ergo, si nullus intellectus esset æternus, nulla veritas creata

creata est æterna, ergo in solo intellectu diuino veritas æternitatē habet: ergo nulla veritas creata est æterna. Antecedens quo ad primam partem probatur, enuntiabile in voce est verum significatiuè tantùm, sicut vrina est sana. In mente autem est per ipsum, id est, formaliter verum: ergo. Quo ad secundam verò ex dictis assumitur. prima consequentia relinquitur nota per se: eò q; non datur alia veritas præter tres has, scilicet in re, in signo, & in intellectu. Secunda probatur, quia solus intellectus diuinus est æternus. tertia autem: quia veritas in intellectu diuino est ipse Deus, vt in art. 5. dictum est. Creata autem veritas est aliud à Deo.

Annot. ¶Aduerte hic duo. primò, quòd cōclusio principalis non ponitur formaliter in litera, sed virtualiter in illa vniuersaliore propositione, Nihil aliud, quā Deus est æternūque a veritas Deus est. ¶Secundò, quòd ex hoc loco apertissimè habes, quòd nullum fecūdarij obiectum diuini intellectus ponendum est quod sit aliud à Deo: quoniam si propositiones cognitæ seu easū veritates, quod idem est, in intellectu diuino sunt Deus, quàto magis lapis, & quicquid aliud incomplexè significatur? & hoc est bene notādum, ad confirmandam nostram in hac parte intelligere diuino traditam.

106 1. dist. 19. q. 5. art. 3. & ver. q. 1. art. 6. Comm. a ¶*Super Quæstionū decimæsextæ Articulum octauum.*

Tiulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio responsiua quæsito cum vno corollario. conclusio est: Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autē intellectus est mutabilis. Circa quam conclusionem tria dicuntur. Primò reddit ur ratio, qua re respondetur de veritate intellectus, cùm quæritur vtrum, de veritate in cōmuni: & dicitur in principio corporis quòd hoc fit, quia veritas in solo intellectu est formaliter, ergo & mutabilitas & immutabilitas eius. Cæterū enim conditiones sequuntur esse. Secundò probatur conclusio. Tertiò declaratur ille terminus mutabilis, in conclusione positus. Potest enim fieri dupliciter, scilicet subiectiuè & terminatiuè. in proposito sumi dicitur terminatiuè & non subiectiuè: & ratio est, quia formæ &c, id est, terminatiuè, vocātur mutabiles, non subiectiuè. Probatur igitur conclusio sic: Veritas Intellectus est conformitas intellectus ad res: ergo potest variari ex parte intellectus & rei: ergo si fit aliquis intellectus absque alternatione opinionū, & cuius acceptio-

¶Ad secundum dicendū, quòd aliquid esse semper & vbique, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se vnde se extendat ad omne tempus & ad omnem locum, sicut Deo competit esse vbique & semper. Alio modo, quia non habet in se quo determinetur ad aliquem locum vel tempus, sicut materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam: sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ, sed per remotionem omnium formarum distinguētium. Et per hunc modum quodlibet vniuersale dicitur esse vbique & semper, inquantum vniuersalia abstrahuntur ab hic & nunc: sed ex hoc non sequitur ea esse æterna nisi in intellectu si quis sit æternus.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud quod nunc est, ex eo futurum fuit antequam esset: quia in causa sua erat, vt fieret. Vnde sublata causa non esset futurum illud fieri. sola autem causa prima est æterna. Vnde ex hoc non sequitur quòd ea quę sunt semper, fuerit verum ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, vt essent futura. Quæ quidem causa solus Deus est.

¶Ad quartum dicendū, quòd quia intellectus noster nō est æternus, nec veritas enuntiabilium, quæ à nobis formantur, est æterna. sed quādoque incœpit. Et antequam veritas esset, non erat verum dicere veritatem talem non esse, nisi ab intellectu diuino, in quo solùm veritas est æterna: sed nūc verum est dicere veritatem tunc non fuisse. Quod quidem non est verum, nisi veritate, quæ nunc est in intellectu nostro, non autem per aliquam veritatem ex parte rei: quia ista est veritas de non ente. Non ens autem non habet ex se vt sit verum, sed solummodo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde in tantum est verum dicere veritatem non fuisse, inquantum apprehendimus non esse ipsius vt præcedens esse eius.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Verum veritas sit immutabilis.*

D OCTAVVM sic procedit. Videtur quòd veritas sit immutabilis. Dicit enim Aug. in lib. de lib. arb. quòd veritas non est æqualis mentiquia esset mutabilis sicut & mens.

¶Præterea, Id, quod remanet post omnem mutationem, est immutabile, sicut prima materia est ingenita & incorruptibilis: quia remanet post omnem generationem & corruptionem. Sed veritas remanet post omnem mutationem. quia post omnem mutationem verum est dicere esse vel non esse. Ergo veritas est immutabilis.

¶Præterea, Si veritas enuntiationis mutatur maximè mutatur ad mutationem rei. Sed sic non mutatur. Veritas enim secundum Anscl. est rectitudo quædam in quantum aliquid implet id, quod est de ipso in mente diuina. Hæc autem propositio, Sortes sedet, accipit à mente diuina, vt significet Sortem sedere. quod significat etiam eo non sedente. Ergo veritas propositionis nullo modo mutatur.

¶Præterea, Vbi est eadem causa, & idem effectus. sed eadem res est causa veritatis harum trium propositionum, Sortes sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadē est harum veritas. Sed oportet quòd alterū horum sit verum. Ergo veritas harum propositionum immutabiliter manet. Et eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

¶SED CONTRA est quòd dicitur in Psal. Diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

CONCLVSIO.

¶ *Sola diuini intellectus veritas immutabilis est, nostri verò mutabilis, in quo est obiectorum alternatio, & quem res multa latent: veritas autem rerum naturalium immutabilis est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est c) veritas propriè est in solo intellectu, res autem dicuntur veræ à veritate, quæ est in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas veritatis consideranda est circa intellectum. Cuius quidem veritas in hoc consistit, quòd habeat cōformitatem ad res intellectas. Quæ quidē conformitas variari potest dupliciter, licut & quęlibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde vno modo variatur veritas ex parte intellectus ex eo quòd de re eodem modo se habente aliquis aliam opinionem accipit. Alio modo si opinione eadem manente res mutetur. Et vtroque modo fit mutatio de vero in falsum. Si ergo fit aliquis intellectus in quo non possit esse alternatio opinionum, vel cuius acceptionem non potest subterfugere res aliqua, in eo est immutabilis veritas. Talis autem est intellectus diuinus, vt ex superioribus patet e. Vnde veritas diuini intellectus est immutabilis, veritas autem intellectus nostri mutabilis est. Nō quòd ipsa sit subiectum mutationis e, sed inquantum intellectus noster mutatur de veritate in falsitatem: sic enim formæ mutabiles dici possunt. Veritas autem intellectus diuini est, secundum quam res naturales dicuntur veræ, quæ est omnino immutabilis.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Aug. loquitur de veritate diuina.

¶Ad secundum dicendum, quòd verum & ens sunt conuertibilia. Vnde sicut ens non generatur, neque corrumpitur per se, sed per accidens, inquantum hoc vel illud ens corrumpitur vel generatur, vt dicitur in 1. Phy sic. ita veritas mutatur, non quòd nulla veritas remaneat, sed quia non remanet illa veritas quæ prius erat.

¶Ad tertium dicendum, quòd propositio non solùm habet veritatem. sicut res alię veritatem habere dicuntur, inquantum implent id quod de eis est ordinatum ab intellectu diuino, sed dicitur habere veritatem quodam speciali modo, inquantum significat veritatem intellectus. Quæ quidem consistit in conformitate intellectus & rei. Quæ quidem subtracta mutatur veritas opinionis: & per cōsequens veritas propositionis e.

Sic igitur hæc propositio, Sortes sedet, eo sedente vera est: & veritate rei inquantum est quædam vox significatiua, & veritate significationis, inquantum significat opinionem veram: Sorte verò surgente remanet prima veritas. sed mutatur secunda.

¶Ad quartum dicendum, quòd sessio Sortis, quæ est causa veritatis huius propositionis, Sortes sedet, non eodem modo se habet dum Sortes sedet, & postquam sederit, & antequam sederet. Vnde & veritas ab hoc causata diuersimode se habet, & diuersimode significatur propositionibus de præsenti, præterito, & futuro. Vnde non sequitur quòd licet altera trium propositionum sit vera, quòd eadem veritas inuariabilis maneat.

QVÆSTIO DECIMASEPTIMA
de Falsitate, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de falsitate. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, verum falsitas sit in rebus. ¶Secundò, vtrum sit in sensu. ¶Tertiò, vtrum sit in intellectu. ¶Quartò, de oppositione veri & falsi.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Verum falsitas sit in rebus.* 107

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd falsitas non sit in rebus. Dicit enim Aug. in lib. Soliloq. Si verum est id quod est, falsum non esse vspiam concluditur quouis repugnante.

¶Præterea, Falsum dicitur à fallendo. Sed res non fallunt, vt dicit Aug. in libro de vera Relig. quia non ostendunt aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.

¶Præterea, Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectum diuinum, vt suprà dictum est f. sed quælibet res in quantum est imitatur Deum. Ergo quælibet res vera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

Suprà, q. 16. art. 1. & 2. & 1. di. 9. q. 5 artic. 1. & 1. com. tra e. 60. & Ver. q 1. ar. 10. & Peri her. lib. 1.

nem nulla res subterfugiat: eius veritas est immutabilis: ergo veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri verò mutabilis. antecedēs patet. prima consequentia probatur: quia omnis similitudo potest ex parte extremorum variari. secunda autem quia ista variatio ex parte intellectus consistit in mutatione acceptionum: ex parte verò rei in latente mutatione rei: tertia autem relinquitur euidens. Corollarium autem est: Veritas, secūdum quam res naturales dicūtur veræ, est omnino immutabilis. Probatur quia est veritas intellectus diuini.

99

a ¶*Super Quæstionē decimæseptimæ Articulum primum.* 88 94 44 c

Commēt.

TIulus clarus.

¶In corpore tria. primò declaratur quid significat falsitas simpliciter & secundum quid rerum. Deinde ponuntur duæ cōclusiones respōsiuæ quæsito. Prima est, Falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo, nisi forte in voluntatibus. Secunda est, Falsitas secundū quid est in rebus dupliciter.

¶ Quo ad primum intendit, quòd falsitas simpliciter rei, constitit in differmitate rei ad intellectum, à quo dependet. falsitas autem secundum quid in differmitate rei ad intellectū à quo non dependet. Vtrumque autē horū simul probatur sic: Verum & falsum opponuntur: ergo vbi primò est veritas, ibi primò falsitas

Universidad de Deusto
Biblioteca

litas: ergo falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum: ergo falsitas simpliciter certum consistit in difformitate ad intellectum, quem per se respicit: ergo ad intellectum, à quo dependet, ergo falsitas secundum quid tm consistit in difformitate ad intellectum per accidens: ergo à quo non dependet. prima consequentia probatur, quia opposita sunt circa idem. secunda quoque, quia veritas est in intellectu & non in rebus nisi in ordine ad intellectum. tertia autem, quia vnumquodque nominatur simpliciter ab eo quod conuenit per se, quarta verò, quia intellectus, à quo dependet res, per se respicitur, quinta autem cum sexta probatur ex oppositis textiꝰ, & quartæ: quia scilicet ab intellectu per accidens denominatur res secundum quid. Et quia intellectus, à quo res non pendet, est per accidens.

¶Quo ad secundum primæ conclusio respondetur, scilicet falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo, nisi forte in voluntatis, probatur, Res naturales dependent ab intellectu diuino, sicut artificiales ab intellectu humano: ergo falsitas simpliciter naturalium consisteret in difformitate ad intellectũ diuinum: ergo in rebus dependentibus à Deo non est falsitas simpliciter, nisi forsè in voluntatis. Antecedens supponitur: consequentia probatur: quia res artificiales dicuntur falsæ simpliciter, ita quantum deficiunt à forma artis. & manifestatur hoc ex vsu loquendi, dicitur enim aliquis falsam grãmaticam fecisse, quia defecit ab arte grammaticæ. Et sumitur hic deficere non negatiuè, sed contrariè quod idem est quod esse difforme. defectus enim negatiuè constituit opus imperfectum. Sed contrariè constituit falsum. Et ideo, vt clarior esset sensus, vsus sum in consequentiis difformitatis nomine. Secunda verò consequentia probatur, Quicquid in rebus accidit exceptis his, in quorum potestate est subducere se ab ordine diuini intellectus ex ordinatione intellectus diuini procedit ergo in rebus dependentibus à Deo, &c. Et confirmatur exceptio autoritate Scripturæ directè, & ex oppositio autoritate quoque Scripturæ confirmato, scilicet veritate vitæ dicta de actu virtuoso.

Annot. ¶Aduerte hic tria. Primum est, quòd litera res naturales proponit dependere ab intellectu diuino, vt artificiales ab

¶SED CONTRA est quod dicit Augustin lib de vera Relig. ℣ omne corpus est verum corpus, & falsa vnitas: quia imitatur vnitatem, & non est vnitas. Sed quælibet res imitatur diuinam bonitatem, & ab ea deficit. Ergo in omnibus rebus est falsitas.

CONCLVSIO.

¶In rebus ad diuinum intellectum relatis non est falsitas simpliciter, nisi forte in voluntatiꝫ, in quorum potestate est subducere se à regula diuinarum rebus verò ad nostrum intellectum relatis est secundum quid falsitas & significatiuè & causaliter.

¶RESPONDEO dicendũ, ℣ cùm verum & falsum opponantur, oppositã autem sunt circa idem: necesse est, vt ibi prius quęratur falsitas, vbi primò veritas inuenitur, hoc est in intellectu. In rebus autem neque veritas neque falsitas est nisi per ordinem ad intellectum. Et quia vnumquodq; secundũ id, quod conuenit ei per se, simpliciter nominatur: secundũ autem id, quod conuenit ei per accidens, non nominatur nisi secundum quid: res quidem simpliciter falsa dici posset per cõparationem ad intellectum, à quo dependet, cui comparatur per se, in ordine autem ad alium intellectum, cui cõparatur per accidens, non posset dici falsa nisi secundum quid. Dependent autem ab intellectu diuino res naturales, sicut ab intellectu humano res artificiales. Dicuntur igitur res artificiales falsæ simpliciter & secundũ se, inquantũ deficiunt à forma artis. Vnde dicitur aliquis artifex opus falsum facere, quando deficit ab operatione artis. Sic autem in rebus dependentibus à Deo falsitas inueniri non potest per comparationẽ ad intellectũ diuinũ, cùm quicquid in rebus accidit, ex ordinatione diuini intellectus procedat: Nisi forte in voluntatibus agentibus tantũ, in quorũ potestate est subducere se ab ordinatione diuini intellectus: in quo malum culpæ consistit, secundũ ℣ ipsa peccata falsitates & mendacia dicuntur in Scripturis, secundũ illud Psal. Vt quid diligitis vanitatẽ & quæritis mendaciũ? Sicut per oppositũ operatio virtuosa veritas vitæ nominatur, inquantum sub ditur ordini diuini intellectus[e], sicut dicitur Ioan. 3. Qui facit veritatẽ, venit ad lucem. Sed per ordinem ad intellectum nostrũ, ad quem cõparantur res naturales per accidens, possunt dici falsæ non simpliciter, sed secundũ quid. Et hoc dupliciter. Vno modo secundũ rationem significati, vt dicatur illud esse falsum in rebus, quod significatur vel repræsentatur oratione vel intellectu falso. secundũ quem modũ quælibet res posset dici esse falsa quãtum ad id, quod ei non inest. Sicut si dicamus diametrum esse falsum cõmensurabile, vt dicit Philosophus in 5. Metaph. & sicut dicit Aug. in lib. Soliloquiorum, ℣ tragœdus est falsus Hector. Sicut ecõtrario potest vnumquodq; dici verum secundũ id, quod cõpetit ei. Alio modo per modũ causæ. Et sic dicitur res esse falsa quæ nata est facere de se opinionem falsam. Et quia innatũ est nobis per ea quę exterius apparent de rebus iudicare, eo ℣ nostra cognitio à sensu ortũ habet, qui primò & per se est exteriorum accidentiũ: ideo ea quæ in exterioribus accidentibus habẽt similitudinem aliarum rerũ, dicũntur esse falsa secundũ illas res, sicut fel est falsum mel, & stannũ est falsum argentum. Et secundũ hoc dicit Aug. in lib. Soliloquiorũ, ℣ eas res esse falsas nominamus quæ verisimilia apprehendimus. Et Philosophus dicit in 5. Metaph. ℣ falsa dicuntur quæcunque apta nata sunt apparere aut qualia non sunt, aut quę non sunt. Et per hũc modum etiam dicitur homo falsus, inquantum est amatiuus falsarum opinionũ vel locutionum, non autem ex hoc quòd potest ea confingere: quia sic etiam sapientes & scientes falsi dicerentur, vt dicitur in quinto Metaphysicorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd res comparata ad intellectum secundum id quod est, dicitur vera: secundũ id quod non est dicitur falsa. Vnde verus tragœdus est falsus Hector, vt dicitur in quinto Soliloquiorum. Sicut igitur in his, quæ sunt inuenitur quoddam non esse, ita in his quæ sunt inuenitur quædam ratio falsitatis.

¶Ad secundũ dicendum, quòd res per se non fallunt, sed per accidens. Dant enim occasionem falsitatis, eò quòd similitudinem eorum gerunt, quorũ non habent existentiam. ¶Ad tertiũ dicendum, ℣ per cõparationem ad intellectũ diuinũ non dicuntur res falsæ, quod esset eas esse falsas simpliciter, sed per comparationem ad intellectum nostrum: quod est eas esse falsas secundum quid. Ad quartum, quod in oppositum obiicitur, dicendum, quòd similitudo vel repræsentatio deficiens non inducit rationem falsitatis, nisi inquantum præstat occasionem falsæ opinionis. Vnde non vbicunque est similitudo, dicitur res falsa, sed vbicunque est talis similitudo, quæ nata est facere opinionem falsam, non cuicunque, sed vt in pluribus.

ARTICVLVS II.

a ¶Verum in sensu sit falsitas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in sensu non sit falsitas. Dicit enim Aug. in libro de vera Religione: Si omnes corporis sensus ita nuntiãt vt afficiuntur, quid ab eis amplius exigere debemus ignoro. Et sic videtur quòd ex sensibus non fallamur: & sic falsitas in sensu non est.

¶Præterea, Philosophus dicit in quarto Metaphysicorum, quòd falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ.

¶Præterea, In incomplexis non est verum nec falsum, sed solùm in cõplexis. Sed componere & diuidere non pertinet ad sensum. Ergo in sensu non est falsitas.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. Soliloq. Apparet nos in omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.

CONCLVSIO.

¶Sensus, cùm sit proprium sensibile per se primò fertur, in communia autem & per accidens non per se primò respectu proprij sensibilis, nunquam falsus est nisi ex organi indispositione: aliorum sensibilium verò nonnunquam falsus est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd falsitas non est quærenda in sensu, nisi sicuti ibi est veritas. Veritas autem non sic est in sensu, vt sensus cognoscat veritatem, sed inquantum veram apprehensionem habet de sensibilibus, vt supra dictum est[e]. Quod quidem contingit eo quòd apprehendit res vt sunt. Vnde contingit falsitatem esse in sensu ex hoc quòd apprehendit vel iudicat res aliter quàm sint. Sic autem se habet ad cognoscendum res in quantũ similitudo rerum est in sensu. Similitudo autem alicuius rei est in sensu tripliciter. Vno modo primò & per se sicut in visu est similitudo colorum, & aliorum propriorum sensibilium. Et alio modo per se, sed non primò, sicut in visu est similitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorũ communium sensibilium omnium. Tertio modo nec primò nec per se, sed per accidens. Sicut in visu est similitudo hominis, non inquantum est homo, sed inquantum huic colorato accidit esse hominem. Et circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem, nisi per accidens[e], & in paucioribus: ex eo scilicet, quòd propter indispositionem organi, non conuenienter recipit formam sensibilem, sicut & alia passiua propter suam indispositionem deficienter recipiunt impressionem agentium. Et inde est, quòd propter corruptionem linguę humano & tamen non infert, ergo in naturalibus: sed vniuersalissime, ergo in rebus dependentibus à Deo, &c. fecit autem hoc: quia idem iudicium est de omnibus & de naturalibus: omnia enim quatenus ab ipso pendent, statutum in eo habent quid eis conueniat: cui cõformia oportet esse, exceptis voluntariis. Secundum est quòd omnia alia à Deo, possunt comparari ad intellectum diuinum dupliciter. Vno modo vt cognita ad cognoscẽtem. Alio modo vt mensurata ad mensuram, seu regulata ad regulam. Si primo modo cõparentur, nulla est differentia inter alia & voluntaria quo ad subductionem ab ordine respectu intellectus diuini, quoniam omnia æquè nuda & aperta sunt coram eo. Sed si comparentur secundo modo, sic est differentia posita in literaquoniam in rebus aliis nihil accidit nisi ex aliquo ordine regulato à diuino intellectu, licet ille ordo non congruat huic, vt patet in monstris. In voluntatis autem accidit deformitas moralis non ex ordine aliquo à Deo statuto. Nullum enim rerum ordinem statuit, ex quo culpa fieret, nullăque regula in Deo est, cui culpa conformis sit. Sed ex potentia peccandi libera arbitrij, quæ vt sic nec per se, nec per accidens est à Deo, vt alibi patet. Tertium est, quod in litera dicitur. Nisi forte in voluntatis inueniri huiusmodi falsitatem. Vel quia adhuc de voluntatiis non est determinatum.

¶Secunda verò conclusio, scilicet falsitas secundum quid est in rebus, dupliciter declaratur, res naturales relatæ ad intellectum nostrum, sunt & significatæ, & causæ, & significantur quandoque secundum id quod non inest, & natæ sunt quædam facere de se falsam opinionem: ergo vtroque modo in eis potest dici falsitas secundum quid. Antecedens patet quo ad omnes partes inductiue: consequentia autem probatur ex ratione falsi, & confirmatur vtrunque membrum autoritatibus Augustini & Aristotelis, vt patet in litera. Omnia clara sunt.

a ¶Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum secundum.

TItulus ex principio corporis est clarus.

¶In corpore duo. primò declarat tituli sensum. secundò respondet quæsito ibi, sic autem.

¶Quo

¶Quo ad primum dicit, quòd sensus quæstionis est, vtrum sensus sit falsus, id est habens falsam apprehensionem, id est apprehendat rem aliter quàm est: & non vtrum sit falsus, id est cognoscat vel dicat falsum, probatque hoc ex veritate sensus: quia eodem modo in eo inuenitur veritas, scilicet vt conuenit in apprehensione rei sicut est. Et sic etiam patet quid significat falsitas sensus, scilicet apprehẽdere rem aliter quàm est.

¶Quo ad secundum conclusio respondetur quæsito est: Sensus respectu proprij obiecti non est falsus nisi per accidens, sed respectu sensibilis communis, & per accidens est falsus. Probatur: Sensus sic cognoscit res vt assimilatur eis: ergo quædam per se primò, quædam per se non primò, & quædam per accidens cognoscit. ergo respectu sensibilis proprij non nisi per accidens fallitur. Respectu verò aliorum falli potest. Antecedens patet, consequentia autem prima probatur: quia tripliciter similitudo in sensu inuenitur, scilicet per se primò, &c. Secunda autem consequentia in litera non probatur, nisi ex hoc, quòd ad per se primò sensibile directè sensus refertur. Ad alia verò ex consequenti, vel per accidens. In articulo tamen sequenti ratio assignabitur. Quo ad exceptionem tamen, id est nisi per accidens, manifestatur: & de quali accidẽte intelligatur, quia de indispositione organi. Et probatur, quia hoc est commune omnibus passiuis, scilicet in dispositionem eius impedite receptionem formæ. Et confirmatur experientia in sensu gustus.

¶In responsione ad primum nota distinctionem sensus ex quæstio. de ver. quæst. prima artic. 2. Sensus dupliciter. Vno modo vt cognoscit res, secundo, vt offert superiori potentiæ: & hoc dupliciter, scilicet vt res quædam, & vt indicatiuus rerum. Primo modo sensus tractatus est hic, & dictum est, quòd est verus respectu proprij sensibilis, &c. Secundo autem modo, scilicet vt res offerent se in actu secundo superiori, est semper simpliciter verus: sicut & exteræ res iuxta determinationem in articulo præcedenti. Et hoc modo accepit sensum Augustin. in autoritate inducta. Tertio autem modo, scilicet vt nuntius rerum, est falsus quandoque causaliter: quia natus est pluries facere falsam æstimationem de re. Semper ergo sensus facit verum æstimationem de dispositione propria, sed non de dispositione rerum sensatarum, & hoc intendit responsio literæ huius distinguens iudicium ex sensibus duplex, scilicet de ipso sensu in actu, & de re sensata. Et quo ad primum non fallimur per sensum, sed quo ad secundum.

a ¶Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore tria. Primò in quo intellectus est, aut non est falsitas. Secundò ibi, Hæc tamen differentia, quomodo in illo intellectu, in quo est, vt inueniens falsitas. Tertio ibi, Quia verò falsitas, quomodo & quando ex illo deriuatur falsitas in intellectu, in quo non est.

¶Quo ad primum est hæc conclusio, Falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente. Hæc conclusio probatur ratione, & manifestatur simul in se & in sua probatione, ex proportionali similitudine intellectus & sensus. Ratio igitur est hæc: Res naturalis non deficit ab esse quod sibi conuenit secundum suam formam, sed deficere potest ab accidentibus vel consequentibus: ergo virtus cognoscitiua non deficit à cognitione illius, cuius similitudine informatur, sed accidentium eius vel consequentium: ergo intellectus circa quod quid infirmis dulcia amara esse videntur. De sensibilibus verò communibus & per accidens potest esse falsum iudicium etiam in sensu rectè disposito: quia sensus non directè refertur ad illa, sed per accidens, vel ex consequenti, inquantum refertur ad alia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensum affici est ipsum eius sentire. Vnde per hoc quod sensus ita nuntiant, sicut afficiuntur, sequitur quòd non decipiamur in iudicio, quo iudicamus nos sentire aliquid: sed ex eo quòd sensus aliter afficitur interdum quàm res sit, sequitur quòd nuntiet nobis aliquando rem aliter quàm sit. Et ex hoc fallimur per sensum circa rem, non circa ipsum sentire.

¶Ad secundum dicendum, quòd falsitas dicitur non esse propria sensui: quia non decipitur circa proprium obiectum. Vnde in alia translatione planius dicitur, quòd sensus proprij sensibilis falsus non est. Phantasiæ autem attribuitur falsitas: quia repræsentat similitudinem rei etiam absentis. Vnde quando aliquis conuertitur ad similitudinem rei tanquam ad rem ipsam, proueniet ex tali apprehẽsione falsitas. Vnde etiam Philosophus in quinto Metaphy. dicit quòd vmbræ & picturæ & somnia dicuntur falsa, inquantum non subsunt res, quarum habent similitudinem.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit, quòd falsitas non sit in sensu, sicut in cognoscente verum & falsum.

ARTICVLVS III.

a ¶Verum falsitas sit in intellectu.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd falsitas non sit in intellectu. Dicit enim diuus Augustinus in lib. octoginta trium Quæstionũ, Omnis qui fallitur, id in quo fallitur, non intelligit. Sed falsum dicitur esse in aliqua cognitione secundum quod per eam fallimur. Ergo in intellectu non est falsitas.

¶Præterea, Philosophus dicit in tertio de Anima, quòd intellectus semper est rectus. Non ergo in intellectu est falsitas.

¶SED CONTRA est quod dicitur in tertio de Anima, quòd vbi compositio intellectuum est, ibi verum & falsum est. Sed compositio intellectuum est in intellectu. Ergo verum & falsum est in intellectu.

est non decipitur, sed in componendo vel diuidendo. Antecedens probatur inducta virtus cognoscitiua ad cognoscere per similitudinem rei cognitæ: ergo si res non potest deficere, &c. Secunda vero consequentia quo ad primum partem probatur, quia intellectus informatur similitudine quidditatis. quo ad secundum verò, quia componendo attribuitur quidditati aliquid, vel non consequens, vel oppositum. Similitudo autem proportionalis est, sicut sensus visus se habet ad sensibile proprium, ita intellectus ad quod quid est. Et sicut ille informatur directè similitudine proprij sensibilis, ita hic similitudine quidditatis: & propterea in neutro vt sic est falsitas, sicut quoque ille se habet ad sensibilia communia & per accidens, ita hic ad iudicandum de consequentibus, vel accidentibus quidditatis: quod fit componendo vel diuidendo. Et propterea in vtroque potest esse falsitas.

¶Circa antecedens aduerte, quòd potest bene & malè interpretari. Malè quidem, si intelligatur quòd esse rei naturalis non potest deficere. hoc enim non est verum nisi in rebus incorruptibilibus. Bene autem si intelligatur, quòd esse rei naturalis non potest deficere, ipsa se naturali falsa: & sic intendit litera: vnde non dicit, ℣ nulla res naturalis potest deficere, sed dicit quòd non potest deficere ab esse, quod sibi competit secundum suam formam; tanquam si diceret, quòd nulla res habẽs aliquam formam, dum habet illam, potest deficere ab esse, quod conuenit secundum illam. Et est propositio per se nota, quia esse est de ratione formæ, vt patet 7. Metaphysic.

¶Circa probationem consequentiæ, illam scilicet proportionalem. Sicut res habet esse per propriam formam, ita virtus cognoscitiua cognoscere per similitudinem rei cognitæ: aduerte, quòd cognoscere est ipsum esse speciei cognoscibilis: quando est verè actu in genere cognoscibilissimum, & intelligere est ipsum ℣ intelligere esse speciei intelligibilis actu in genere intelligibili, & non medio modo existentiæ: ita quòd hoc est commune omni cognoscitiuæ virtuti, sicut sentire sui sensibilis

ordinis, scilicet, quòd cognoscere est esse speciei, quæ cognoscit sumendo illam speciem (quicquid illa sit) in actu in genere cognoscibili, quicquid sit de esse eius actu in genere entium. Et hoc est valde notandum pro notitia partis sensitiuæ & intellectiuæ.

¶Quo ad secundum est hæc conclusio. Falsitas est in intellectu componente dupliciter, scilicet formaliter & obiectiuè. probatur & manifestatur. Probatur quidemquia veritas est in eodem intellectu eisdem modis. Manifestatur verò ex differentia ad sensum, vt patet.

¶Quo ad tertium ponitur cõclusio vna cum suo corollario. conclusio est, Falsitas est in intellectu quod quid est per accidens. probatur & manifestatur, probatur quidem sic. Falsitas per se est in compositione intellectuum tantùm: ergo in intellectu quod quid est habet locum ratione compositionis admixtæ, ergo inuenitur in eo per accidens. omnes consequentiæ sunt notæ: prima enim fundatur super hoc quòd ex primo tali exterea op ortet diri talia, inquantum participant illud, vt patet primo. Posteriorum. secunda super hoc, quòd non est de ratione quod quid est esse compositum. quod etiam patet. Manifestatur autem conclusio distinguendo duos modos, quibus compositio admiscetur intellectui circa quod quid est, primus consistit in coniunctione diffinitionis cum diffinito, secundus in coniunctione partium diffinitionis, vt patet in litera. & differunt in hoc hi mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

di.9. error in secundo possitnit quòd quid est in se falsum, primus autē falsum huic. ¶ Corollarium est, quòd in cognoscendo quidditates simplices intellectus non potest esse falsus, sed aut verus aut nullus.

¶ Num in quidditatibus simplicibus contingat falsitas, & coniunctio definitionis cum definito sit ibi ad intellectum quid quid est.

¶ Circa primum modum falsitatis & huic corollarium occurrit dubiū. tum quia coniunctio diffinitionis cum diffinito est extra intellectum quod quid est. Intellectus enim quod quid est lineæ non dicit, linea est longitudo cuius extrema sunt duo puncta. sed dicit lineam, longitudo cuius extrema sunt duo puncta. hæc enim est diffinitio quam solā constat ad primam operationem intellectus spectare. illud autem totum, linea est longitudo, &c. ab intellecta componente dicitur. dicit etiam dicitur, linea est cuius vel recta. cur ergo magis falsitas illius coniunctionis quàm huius primæ, imponitur operationi. Tum quia iste modus falsitatis ita habet locum in simplicibus, sicut in compositis. potest enim simplicissimus conceptus fingi, cui non conuenit quidditatiue. Et sic in simplicibus potest etiam esse error per accidens: cuius oppositum littera sonat in corollario.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: & propterea quantum diff. re coniunctio diffinitionis cum diffinito à coniunctione cum cæteris, tantum interest vt exigatur cognitio illius coniunctionis ad quod quid est: & non coniunctionis cum aliis. Coniunctio enim diffinitionis cum diffinito dat diffinitioni q. fit quod quid est. Nulla enim ratio est quidditas nisi inquantum est alicuius entis quidditas. Et propterea cognoscere quod quid est, non contingit nisi cognoscatur coniunctio diffinitionis cum diffinito. Si enim cognosceretur diffinitio nesciendo cuius rei sit, non sciretur quidditas aliqua, sed quid significat nomen: sic enim se haberet huiusmodi diffinitionem apprehendens, sicut modo se habet formans conceptum montis autrei vel cuiuscunque alterius figmenti ex non impossibilibus. non sic autem se habet ad quod quid est coniunctio cum passionibus & aliis, quoniam absque illis quidditatis ratio saluatur. Quia ergo quod quid est essentialiter exigit in essendo id cuius est, quamuis non hoc vel illud, oportet vt eriam in cognoscendo id exigat. ac per hoc illa coniunctio ad primam spectat operationem intellectus, sicut & coniunctio partium diffinitionis: quamuis hæc vltima magis. Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito, si secundum se iudicetur, consurgit ex compositione diffiniti, nisi enim esset compositum, locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo, quantum est ex se: cùm nihil abstrahat secundum se ab omnino seipso. Propterea si aliqua quidditas inuenitur ita simplex, vt scilicet sit rei simplicis quidditas, circa illam nullus ex parte sui error esse potest, sicut nulla est compositio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Annota. ¶ In responsione ad primam aduerte, quòd ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus, quia intellectus in communi, se habet ad quidditatem sicut visus ad colorem, ita quòd per se primò cognoscit quod quid est, & ab ipso tantum perficitur, & mouetur per se primò. Huius autem ratio assignatur. Tum quia species intelligibilis primò est quidditatis, vt in corpore articuli dicitur. Tum quia in quod quid est claudit or cognitio omnis complexionis, siue conuenientis, siue disconuenientis: adeo quòd si quis perfectè penetraret quidditates rerum, perfectè intelligeret in eis omnes propositiones de earum accidentibus, vt infrus in tractatu de Angelis patebit. Tum quia quod quid est, cognoscibile est ex se. complexio autem non nisi ex quod quid est. In cuius signum principia cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, vt dicitur primo Poster. Et omnes dubitationes resoluendo m quod quid est iudicamus.

a ¶ Super Quæstionis decimæ septimæ Articulum quartum.

Annot. ¶ In titulo ly contraria sumitur propriè, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio respōdua quæsito affirmatiuè, Verum & falsum

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum verum & falsum sint contraria.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd verum & falsum non sint contraria. Verum enim & falsum opponuntur, sicut quod est & quod non est. nam verum est id quod est, vt dicit Augustinus. Sed quod est & quod non est, non opponuntur contrariè. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ Præterea, Vnum contrariorum non est in alio. Sed falsum est in vero. Quia sicut dicit Augustinus in lib. Soliloq. Tragœdus non esset falsus Hector, si non esset verus Tragœdus. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ Præterea, In Deo non est contrarietas aliqua: nihil enim diuinæ substantiæ est contrarium, vt dicit Augustinus. 14. de ciuit. Dei. Sed Deo opponitur falsitas. nam idolum in Scriptura mendacium nominatur Ierem. 8. Apprehenderunt mendacium. gloss. id est idola. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo Perì her. Ponit enim falsam opinionem veræ contrariam.

CONCLVSIO.

¶ Verum & falsum, cùm subiectum sibi determinet, & in eo aliquid ponat, contrariè tantum opponuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd verum & falsum opponuntur vt contraria, & non sicut affirmatio & negatio, vt quidam dixerunt.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd negatio neque ponit aliquid neque determinat sibi aliquod subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente, quàm de non ente. sicut non videns & non sedens. Priuatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum[e]. Est enim negatio in subiecto vt dicitur quarto Metaphysicorum. Cæcum enim non dicitur nisi de eo quod est natum videre. Contrarium verò & aliquid ponit & subiectum determinat. Nigrum enim est aliqua species coloris. Falsum autem aliquid ponit. Est enim falsum (vt dicit Philosophus quarto Metaphysicorum) ex eo quod dicitur vel videtur aliquid esse quod non est, vel non esse quod est. Sicut enim verum ponit acceptionem adæquatam rei ita falsum acceptionē rei non adæquatam. Vnde manifestum est, quòd verum & falsum sunt contraria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id, quod est in rebus, est veritas rei, sed id quod est vt apprehensum, est verum intellectus, in quo primò est veritas. Vnde & falsum est id quòd non est vt apprehensum. Apprehendere autem esse & non esse, contrarietatem habet, sicut probat Philosophus in secundo Peri her. quòd huic opinioni, Bonum est bonum, contraria est, Bonum non est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd falsum non fundatur in vero sibi contrario, sicut

sunt contraria. Probatur sic, falsum est dici, vel videri ens non esse, aut non ens esse: ergo falsum significat acceptionem inadæquatam rei: ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum: ergo nec contradictorie nec priuatiuè, sed contrariè opponitur vero. Antecedens probatur ex quarto Metaphysicorum, textu vigesimoseptimo. Prima consequentia patet, & ex significatione veri, quia scilicet ponit acceptionem adæquatam rei, confirmatur. secunda autem est ex se euidens: quia acceptio difformis est aliquid. vltima autem probatur ex differentia inter opposita contradictorie, priuatiuè & contrariè: quia scilicet in illa alterum est pura negatio absque subiecto. In secunda negatio in subiecto. In tertia positio in subiecto.

¶ Aduerte hic, quòd littera supponit verum & falsum opponi tanquam per se notum, & solum modum oppositionis venatur ac determinat. Et ideo consequentia tertia nullam patitur calumniam. Confirmatio quoque primæ consequentiæ ex significatione veri valde efficax est, si quarto Metaphysicorum creditur: quoniam ibidem nulla disparitas, quo ad significare positiuum ponitur & tamen vtrunque diffinitur. verum enim, inquit Aristo. est ens esse, & non esse: falsum autem, ens non esse, & non ens esse. vnde qua ratione verum significat positiuum, scilicet enuntiationem enti & non enti conformem, eadem falsum significat enuntiationem vtriusque difformem: & non significat negationem conformitatis, vt illi in litera recitati putauerunt.

¶ Circa primum consequens, scilicet falsum ponit acceptionem inadæquatam rei, aduerte, quòd dupliciter potest intelligi. vno modo quòd falsum significat formaliter acceptionem difformem, vt nigrum colorem congregatiuum. Alio modo, quòd ponat relationem difformitatis formaliter, & acceptionem fundamentaliter: sicut dissimile significat relationem & ponit qualitatem. Primo modo non potest intelligi quoniam sequeretur quòd vnum contrariorum formaliter sumptum transiret in reliquum: quod non est intelligibile. non enim potest percipi quòd albedo fiat nigredo, sed quòd res quæ est alba, mutetur in nigram. patet autem sequela ex Prædicamentis, vbi dicitur, quòd eadem numero oratio suscipit verum & falsum. hoc enim vnamet enuntiatio modò est vera & modò est falsa, & tam verum quàm falsum formaliter significat enuntiationem, oportet quòd vnum contrariorum formaliter recipiat alterum. Vnde ex hoc ipso, quòd vnamet numero oratio est modò vera, modò falsa, patet quòd verum & falsum aliquid in oratione significant. & non ipsam enuntiationem. In cuius signum cùm subsumendum esset in litera, quòd falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiunctum est nisi quòd falsum ponit acceptionem inadæquatam, vt inadæquationem significari in acceptione intelligeres. Est tamen circa hoc aduertendum, quòd sicut simile & dissimile contrariè opponuntur, & dupliciter contingit ex contrariari, scilicet ratione fundamenti, sicut quum album simile alteri albo mutatur in nigrum, quod est dissimile albo, & ratione termini, si scilicet terminus mutaretur in nigrum: ita verum contrariè quidem opponitur falso, & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cùm eadem oratio de vera sit falsa, propter mutationem rei significatæ, vt patet in materia contingenti. Ex parte autem fundamenti, quum fundamenta ipsa sunt contraria, fundamentum autem veritatis & falsitatis, vt ex dictis patet, est enuntiatio seu acceptio intellectus. Enuntiationum autem, vt in secundo Peri her. probatur, contrarietas inuenitur primò inter affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem, &c. quarum alteram oportet esse veram, & alteram falsam. Igitur de primo ad vltimum, mutatur intellectus de vero in falsum ex parte fundamenti, dum de enuntiatione vnius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in vero & falso, aut non est vetè contrarietas, eò quòd fit ne sui mutatione de vno in aliud mutatio transit aut si pro vera contrarietate, qualis inter relatiua esse potest, acceptatur, non habet contrarietatis rationem, ex mutatione termini: quoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium, & de affirmatione in negationem, aut econuerso: mutatio autem de vero in falsum ex parte fundamenti, habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta: quia scilicet mutatio intellectus de opi-

de opinione assimilatur in negatiuā, aut econuerso est verè inter contraria. Et quod plus est, ex contrarietate fundamentorū innascitur contrarietas veri & falsi secundum terminum. nam ideo hæc oratio, Sortes sedet, eo surgente dicitur suscipere aliud contrarium, scilicet falsum, quia est contraria illi, quæ est vera, scilicet Sortes non sedet: nisi enim esset inter ipsas orationes contrarietas, mutatio de vero in falsum, veræ contrarietatis rationem non haberet. Et propterea in litera nō fit mentio nisi de contrarietate ex parte fundamenti innata. & merito: quia relationis natura tam secundum fundamenti naturam maximè videmus, eo quòd aut est idem cum eo, aut annexa eius quasi passio.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, videto quòd largè vitur Contrarietatis vocabulo idem: prout scilicet etiam priuatiuam continet oppositionem. vt patet de bono & malo transcendentes sumpsit: & ex verbis subiunctis, scilicet sicut omnis priuatio fundatur in subiecto, ita omne malum, &c. Fecit autem hoc Auctor non incuria, sed quia quo ad vim argumenti idem est iudicium de contrariis & priuatiuè oppositis infinitare voluit, quòd responsio propria etiam debet esse eadem, siue contrariè siue priuatiuè opponantur. Et propterea contrarietatis nomen extendere docuit.

a ¶ Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum primum.

Annot. Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio respōdua quæsito: Illa proprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent. Hæc conclusio primò probatur, deinde explanatur. Probatio est, differentia viuentium à non viuentibus, ex manifestè viuentibus sumenda est: ergo ex vita animalium: ergo ex eo, in quo primò manifestatur vita, & in quo vltimò remanent ergo ex mouere seipsum. ergo illa proprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum speciem aliquam motus mouent. Prima consequentia probatur autoritate libri de Vegetabilibus. Tertia autem probatur: quia tanditu iudicatur animal viuere, quandiu ex eo motus apparet, &c. Explanatur verò quo ad terminos, dicendo quòd ly motus, communiter sumitur & ab oppositis: quia quæ non sic agunt, non nisi similitudinarie viuere dicuntur.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd non intendit litera limitare comelissionem iam probatam, quasi addenda fuisset hæc particula, scilicet in sua naturali dispositiones sed intēdit, quòd ex ista differentia, scilicet quòd grauia & leuia non mouent se in sua naturali dispositione, viuentia autem sic, habetur quòd illis non competit absolutè mouere se, sed viuentibus tantùm: propterea quia hic manifestatur quòd motus illorum per se spectat ad accessum ad perfectionem naturalem, & consequenter spectat ad complementum generationis ipsorum. Et quia nihil generat se, sed ab eo à quo generatur, compleatur suum generari. ideo motus grauium & leuium generanti attribuitur. In motu autem viuentium manifestè patet nihil horum inueniri. Et propterea sola viuentia seipsa mouent. Et hæc sunt valde notanda in materia de motu gratium & leuium: quoniā subtilissima & elatissima ratio eorum motus hinc habetur.

a ¶ Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio respōdua quæsito: Vita proprie est esse substantiale, minus propriè verò est operatio. Hæc conclusio quo ad vtranque partem simul probatur sic: Intellectus noster accipit à sensu: ergo ex his, quæ apparent exterius de re, cognoscimus essentiam: ergo plerunque ex proprietatibus exteriōribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum. ergo huiusmodi nomina quandoque accipiuntur propriè pro ipsis essentiis, & minus propriè pro proprietatibus, à quibus imponuntur: ergo Vitæ nomen sumitur pro-

nec malum in bono sibi contrario, sed in eo quod sibi subiicitur[e]. Et hoc ideo est in vtroque accidit: quia verum & bonum contraria sunt falso & malo, & connertuntur cum ente. Vnde sicut omnis priuatio fundatur in subiecto, quod est ens, ita omne malum fundatur in aliquo bono, & omne falsum in aliquo vero.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia contraria & opposita priuatiuè nata sunt fieri circa idem, ideo Deo prout in se consideratur, non est aliquid contrarium, neque ratione suæ bonitatis, neque ratione suæ veritatis: quia in intellectu eius non potest esse falsitas aliqua. Sed in apprehensione nostra habet aliquid contrarium. nam veræ opinioni de ipso contrariatur falsa opinio. Et sic idola mendacia dicuntur opposita veritati diuinæ, inquantum falsa opinio de idolis contrariatur veræ opinioni de vnitate Dei.

QVAESTIO DECIMAOCTAVA, De vita Dei, in quatuor articulos diuisa.

QVONIAM autem intelligere viuentium est, post cōsiderationem de scientia & intellectu diuino, cōsideran dum est de vita ipsius. Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, quorum sit viuere. ¶ Secundò, quid sit vita. ¶ Tertiò, vtrum vita Deo conueniat. ¶ Quartò, vtrum omnia in Deo sint vita.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum omnium naturalium rerum sit viuere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnium rerum naturaliū sit viuere. Dicit enim Philosophus in octauo Physicorum, quòd motus est vt vita quædam natura existentibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motum. Ergo omnes res naturales participant vitam.

¶ Præterea, Plantæ dicuntur viuere, inquantum habent in seipsis principium motus augmenti & decrementi. Sed motus localis est perfectior & prior secūdum naturam, quàm motus augmenti & decrementi, vt probatur in octauo Physico. Cùm igitur omnia corpora naturalia habeāt aliquod principiū motus localis, videtur quòd omnia corpora naturalia viuant.

¶ Præterea, Inter corpora naturalia imperfectiora sunt elementa. Sed eis attribuitur vita. Dicuntur enim aquæ viuæ. Ergo multo magis alia corpora naturalia vitam habent.

¶ SED CONTRA est quod dicit Diony. sexto cap. de Diui. nomii. quòd plantæ secundum vltimam resonantiam vitæ habent viuere. Ex quo potest accipi, quòd vltimum gradum vitæ obtinent plantæ. Sed corpora inanimata sunt infra plantas. Ergo eorum non est viuere.

CONCLVSIO.

¶ Cùm motu viuentia à non viuentibus cognoscantur, ea propriè viuere dicentur, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex his, quæ manifestè viuunt, accipere possumus, quorum sit viuere, & quorum non sit viuere. Viuere autem manifestè animalibus conuenit. Dicitur enim in libro de Vegetabilibus, quòd vita in animalibus manifesta est. Vnde secundum illud oportet distinguere viuentia à non viuentibus secundum quòd animalia dicuntur viuere. Hoc autem est in quo primò manifestatur vita, & in quo vltimò remanet. ¶ Primò autem dicimus animal viuere, quando incipit ex se motum habere, & tandiu iudicatur animal viuere quandiu talis motus in eo apparet: quando verò iam ex se non habet aliquem motum, sed mouetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum per defectum vitæ. Ex quo patet, quòd illa proprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus proprie, sicut motus dicitur actus imperfecti, id est existentis in potentia: siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & sentire dicitur moueri[c], vt dicitur in tertio de Anima: vt sic viuentia dicantur quæcunque se agunt ad motum vel operationem aliquam: ea verò, in quorum natura non est vt se agant ad aliquem motum vel operationem, viuentia dici non possunt, nisi per aliquam similitudinem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Philosophi potest intelligi vel de motu primo, scilicet corporum cælestium, vel de motu cōmuniter. Et vtroque modo motus dicitur quasi vita corporum naturalium per similitudinem, & non per proprietatem. Nam motus cæli est in vniuerso corporalium naturarum, sicut motus cordis in animali quo conseruatur vita. Similiter etiam quicunque motus naturalis hoc modo se habet ad res naturales, vt quædam similitudo vitalis operationis. Vnde si totum vniuersum corporale esset vnum animal, ita quòd iste motus esset a mouente intrinseco, vt quidam posuerunt, sequeretur quòd motus esset vita omnium naturalium corporum.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd corporibus grauibus & leuibus non competit moueri nisi secundum quòd sunt extra dispositionem suæ naturæ, vtpote cùm sint extra locum proprium. Cùm enim sint in loco propio & naturali, quiescunt. Sed plantæ & aliæ res viuentes, mouentur motu vitali: secundum hoc quòd sunt in sua dispositione naturali, non autem in accedendo ad eam vel in recedendo ab ea. Imò secundum quòd recedunt à tali motu recedunt à naturali dispositione. Et præterea corpora grauia & leuia mouentur à motore extrinseco vel generante, qui dat formam[c], vel remouente prohibens, vt dicitur in octauo Physico. & ita non mouent seipsa, sicut corpora viuentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aquæ viuæ dicuntur quæ habent continuū fluxum. Aquæ enim stantes, quæ non cōtinuantur ad principiū continuè fluens: dicuntur mortuæ, vt aquæ cisternarum & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. Inquantum enim videntur se mouere, habent similitudinem vitæ. Sed tamen non est in eis vera ratio vitæ: quia hunc motum non habent a seipsis, sed à causa generante eas: sicut accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum vita sit quædam operatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vita sit quædam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea, quæ sunt sui generis. Sed viuere diuiditur per operationes quasdam, vt patet per Philosophum in 2. lib. de Anima: qui distinguit viuere per quatuor, scilicet alimento vti, sentire, moueri secundum locum, & intelligere. ergo vita est operatio quædam.

¶ Præterea, Vita actiua dicitur alia esse à contemplatiua. Sed contemplatiui ab actiuis non diuerſificantur nisi secundum operationes quasdam. ergo vita est quædam operatio.

¶ Præterea, Cognoscere Deum est operatio quædam. Hæc autem est vita, vt patet per illud Ioan. 17. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum. Ergo vita est operatio.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo de Anima, Viuere viuentibus est esse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cetiæ pro substantia, cuius natura conuenit intelligere se & animæ propriè, & eo operatione vitali: ergo viuere proprie nihil aliud est quam talis substantia esse: ergo vita significat hoc ipsum: ergo viuum, non est prædicatum accidentale, sed substantiale: ergo de primo ad vltimum vita propriè est esse substantiale, minus propriè est operatio. Prima consequentia secundum duo clauta in consequente, scilicet exteriora & quidditatiua: duobus in antecedente clausis, scilicet intellectu & sensu probatur. primum est, quia intellectus est cognitiuus quidditatis rei, secundum vero est quia accidentia exteriora sunt propria sensus. Secunda consequentia probatur: quia sicut cognoscimus, sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, respectu substantiæ & quantitatis. Quarta probatur, quia vitæ nomen sumitur ex exteriùs apparente, scilicet mouere se, &c. Quinta per se nota relinquitur. Sexta probatur: quia vita non differt à viuere nisi penes modum significandi, scilicet in abstracto: & declaratur exemplo cursus. Septima est per se nota. Et confirmatur nihilominus secunda pars conclusionis auctoritate 9. Ethicorum.

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum tertium.*

IN titulo conuenit, intelligitur formaliter: nam virtualiter Deo vitæ perfectionem conuenire, in quæstio. quarta, probatum est.

Commit. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito: Vita maximè propriè in Deo est. vbi antequam probetur, nota quòd Autor aliud quærit, & aliud respondet. Quærit enim simplicem quæstionem an sit de vita Dei. Respondet autem de eminentissimo modo viuendi, fecit autem hoc, quoniam Deum viuere, ex supradictis satis constabat, cùm declarat tum iam sit ipsum esse intellectualis naturæ. Sed quomodo viuat, ex propriis ostendendum erat. probatur ergo sic: Viuere dicitur aliqua inquantum operantur ex seipsis, non quasi ab alia mota: ergo quantò perfectius hoc conuenit alicui, tantò perfectius in eo inuenitur vita: ergo maxime is quo ad finem, formam & executionem perfectius viuunt quàm mouentia se quo ad formam & executionem tantùm: & hæc quàm mouentia se tantùm quo ad executionem: ergo illud, cuius natura est ipsum esse & intelligere, & id quod naturaliter habet, non determinatur sibi ab alio, obtinet summum vitæ gradum: ergo in Deo maximè est vita.

¶ Ad euidentiam secundæ consequentiæ, quia cõparatio intelligi non potest nisi gradus comparatorum ostendantur, licet gradus mouentis se, & ex ipsa graduatione necessitatem consequentiæ ostendit. Duo ergo tacit. primò ostendit ea, ex quibus graduatur viuentia. secundò tres gradus viuentium ordinat. Tria autè sunt, ex quibus mouentia se graduantur, scilicet finis, forma & executio. Et propterea quia mouent se ad executionem tantùm. Aliqua ad executionem & formam, & hæc perfectius mouent se. Aliqua ad executionem & formam & finem, & hæc perfectissimè. In primo ordine sunt plantæ, vt patet ex motu augmenti. In secundo sunt animalia, vt patet ex eo quòd principium motus eorum nõ est forma à natura indita, sed per sensum accepta: & ratione latitudinis in ipsis animalibus inuentæ, scilicet quòd quantò perfectius sentiunt, tantò perfectius mouent seipsa quoad ma nifestatur in differenti motione animalis perfectorum & imperfectorum. In tertio sunt intellectum habentia. quod probaturinquis a solius rationis ac intellectus est cognoscere proportionem finis & eius quod est ad finem: vnúmque in alterum ordinare: ergo & præstituere sibi finem: & declaratur signo eminentia huius vitæ, ex eo quòd in vno & eodem homine pars intellectiua mouet potentias sensitiuas, & per illas corporalia organa. Confirmatúrque exemplo, in artificialibus. Pro tertia autem consequentia ponit litera in supremo viuendi gradu latitudinem: & sic summum in eo declarat. Mouentium ergo se ad executionem, formam & finem, alia mouent se quo ad quædam: quædam verò ab alio sortiuntur. Alia mouent se quo ad omnia, id est ita quod nihil ab alio habent. In primo ordine sunt intellectus creati. In secundò verò Deus ipse. Et primum probatur in intellectu nostro. Quo ad intellectum quidem, quia præstituta sunt ei prima principia. Quo ad voluntatem verò, quia præstituta est ei vltimus finis quem non potest nõ velle. Cætera sunt nota & confirmatur processus ex processu Aristot. Metaphysi.

¶ Num animalia per seipsa formam, quæ se mouent, acquirant.

Quæstio. CIrca secundum viuendi gradum dubium occurrit, quomodo verum sit, quòd animalia per seipsa acquirant formam, qua se mouent, sentus enim, vt in secundo de Anima dicitur, est potentia passiua à sensibili, & sentire in pari consistit: ergo animalia ad habendam formam sensibilem pure passiuè concurrunt, non ergo acquirunt eam per seipsa.

¶ Ad hoc breuiter, verè tamen, quia non est hic locus proprius huius materiæ dicitur, quòd licet ad habendam formam sensibilem in genere entium seu medio modo inter potentiam & actũ sensus exterior concurrat purè passiuè: ad habendam tamen eam in genere cognoscibilium seu in actu simpliciter, seu puro, sensus etiam exterior concurrit, non solùm passiuè, sed etiam actiuè. Et ratio est, quia anima, vt in 2. de Anima dicitur, est causa effectiua illius alterationis, in qua consistit sentire seu & in idem redit, illius alterationis, quæ est sentire. Cõstat autem quòd sentire non est pati a sensibili, quoniam etiam diaphanum videret, sed est pati vitaliter à sensibili, hoc autem est sensum esse actu ipsum sensibile vt sic, vt ex dictis in q. 14. patet. Igitur animal habet formam sensibilem & ab alio, & facit eam in se. Et propterea optimè in litera dicitur, quòd mouet se quo ad formam: & acquirit eam per seipsum, &c. Et hæc bene nota, vt scias diuersa & Aristotelis & Sancti Thomæ dicta sanè intelligere.

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum quartum.*

Commit. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. Omnia in Deo sunt vita diuina probatur. In Deo idem est intellectus, intellectum & intelligere: ergo quicquid est in Deo vt intellectum est Dei vita: ergo omnia in Deo sunt vita diuina. Prima consequentia probatur quia viuere Dei est eius intelligere. Secunda verò quia omnia quæ facta sunt, in ipso sunt vt intellecta.

Aduerte hic primò, quòd quia perfecta vitæ ratio non saluatur nisi in rebus, quæ quandoque fiunt, vt in responsione ad quartum patebit, ideo litera quasi limitauit ly omnia, ad omnia facta, id est, quæ secundum aliquod tempus facta sunt, fiunt aut fient. Aduerte secundò, quòd vt ex responsione ad quartum patet, hæc propositio hic posita, Quicquid est in Deo vt intellectum, est vita eius, interpretanda est de intellecto per se, ad excludendum mala quæ sunt intellecta per aliud, scilicet per bona.

¶ In responsione ad tertium fit elevatio vis respõsionem ac rationem hãc ad omnia, nomine Materiæ intellige omne quod se tenet ex parte materiæ, id est, potẽtiam. Idea enim diuina in hoc excedit Platonicã: quòd ista est immaterialis rantũmmodo vera & materiæ & potentiæ expers, actus purus est. Et propterea Gabriel de cuius ratione non est materia, sed potentia, verius in seipso est Gabriel quàm in Deo. sed litera, meminit materiæ tantùm quia de non viuentibus argumentum loquitur, quę constat materialia esse & manifestum impedimentum habere, ne sint verius ipsa in Deo.

¶ In responsione ad quartum excolito, quòd in articulo secundo dictum est quòd viuere propriè significat ipsum esse viuentis, quod est principium operationis vitalis, minus propriè verò operationem vitalem. Ex hoc autem sequitur, quòd aliquid potest dici viuere vel vita dupliciter. vno modo, quia est ipsa operatio vitalis, & sic omnia quorum in Deo est ratio seu similitudo viuunt in ipso quia sunt eius intelligere. Secundò, quia est principium vitalis operationis: & sic sola bona, quæ quandoque fiunt, viuunt in Deo, quoniam sola hæc in Deo mouent seipsa ad se esse extra Deum, sunt enim in Deo velut exercitium essendi.

inclinatur, & in qua conuertatur, & ordinat vitam suam ad ipsam, dicitur vita hominis. Vnde quidam dicuntur agere vitam luxuriosam, quidam vitam honestam. Et per hunc modum vita contemplatiua ab actiua distinguitur. Et per hunc etiam modum cognoscere Deum dicitur vita æterna. ¶ Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vitam Dei communiat vita.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q Deo non conueniat vita. Viuere enim dicuntur aliqua secundum quod mouent seipsa, vt dictum est[c]. Sed Deo non competit mouere: Ergo neque viuere.

¶ Præterea, In omnibus, quæ viuunt est aliquid pere aliquod viuendi principium. Vnde dicitur in 2. de Anima, quòd anima, est viuentis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principium. Ergo sibi non competit viuere.

¶ Præterea, Principium vitæ in rebus viuẽtibus, quæ apud nos sunt, est anima vegetabilis, quæ nõ est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus non cõpetit viuere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Cor meum & caro mea exul. in de. vi.

CONCLVSIO.

¶ *Dei natura, cùm sit ipsum esse & intelligere, ei maximè vita conuenit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vita maximè propriè in Deo est. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cùm viuere dicantur aliqua secundum quod operantur ex seipsis, & non quasi ab alijs mota[c], quantò perfectius competit hoc alicui tantò perfectius in eo inuenitur vita. In mouentibus autem & motis tria per ordinem inueniuntur. Nam primò finis mouet agentem. Agens verò principale est quod per suã formam agit. Et hoc interdum agit per aliquod instrumentum, quod non agit ex virtute suæ formæ, sed ex virtute principalis agentis. Cui instrumento competit sola executio actionis. Inueniuntur igitur quædam, quæ mouent seipsa non habito respectu ad formam vel finem, quæ ineſt eis à natura: sed solùm quantum ad executionem motus: sed forma, per quam agunt, & finis propter quem agunt, determinantur eis à natura: Et huiusmodi sunt plantæ: quæ secundum formam inditam eis à natura mouẽt seipsas secundum augmentũ & decrementum[c]. Quædam verò vlterius mouent seipsa non solum habito respectu ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam, quæ est principium motus, quam per se acquirunt. Et huiusmodi sunt animalia, quorum motus principium est forma nõ à natura indita, sed per sensum accepta. Vnde quantò perfectiorem sensum habent, tantò perfectius mouent seipsa. Nam ea, quæ non habent nisi sensum tactus, mouentur solùm infra seipsa motu dilationis & constrictionis, vt ostrea parum excedentia motum plantæ. Quæ verò habẽt virtutem sensitiuam perfectam, non solùm ad cognoscendum coniuncta & tangentia, sed etiam ad cognoscendum distantia, mouent seipsa in remotu processiuo. Sed quamuis huiusmodi animalia formã, quæ est principium motus, per sensum accipiant, non tamen per seipsa præstituunt sibi finem suæ operationis, vel sui motus: sed est eis inditus à natura, cuius instinctu ad aliquid agendũ mouẽtur per formam sensu apprehẽsam. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouẽt seipsa[c]. etiam habito respectu ad finem, quẽ sibi præstituũt. Quod quidem non fit nisi per rationem & intellectum cuius est cognoscere proportionem finis, & eius quod est ad finem[c]: & vnum ordinare in alterum. Vnde perfectior modus viuendi est eorum quæ habent intellectum. Hæc enim perfectius mouent seipsa. Et huius est signum, quòd in vno & eodem homine virtus intellectiua mouet potentias sensitiuas, & potentiæ sensitiuæ per suum imperium mouent organa, quæ exequuntur motum. Sicut etiam in artibus videmus, quòd ars, ad quam pertinet vsus nauis, scilicet ars gubernatoria, præcipit ei, quæ inducit formam nauis: & hæc præcipit illi, quæ habet executionem tantùm in diſponendo materiam. Sed quamuis intellectus noster ad aliqua se agat, tamen aliqua sunt ei præstituta à natura, sicut sunt prima principia, circa quæ non potest aliter se habere, & vltimus finis, quem non potest non velle[c]. Vnde licet quantum ad aliquid moueat se, tamen oportet quòd quantum ad aliqua ab alio moueatur. Illud igitur, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, quod naturaliter habet non determinatur ab alio, hoc est quod obtinet summũ gradum vitæ. Tale autem est Deus. Vnde in Deo maximè est vita. Vnde Philosophus in 12. Meta. ostenso, quòd Deus sit intelligens, cõcludit quòd habeat vitam perfectissimam & sempiternam: quia intellectus eius est perfectissimus & semper in actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut dicitur in 9. Metaphy. duplex est actio. Vna quæ transiuit in exteriorem materiam, vt calefacere & secare. Alia, quæ manet in agente, vt intelligere, sentire & velle[c]. Quarum hæc est differentia. Quia prima actio non est perfectio agentis quod mouet, sed ipsius moti: secunda autem actio est perfectio agentis. Vnde quia motus est actus mobilis, secunda actio inquantum est actus operantis, dicitur motus eius ex hac similitudine, quòd sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis, licet motus sit actus imperfecti: scilicet existentis in potentia. huiusmodi autem actio est actus perfecti, id est existentis in actu, vt dicitur in tertio de Anima. Hoc igitur modo quo intelligere est motus id quod se intelligit, dicitur se mouere. Et per hunc modum etiam Plato posuit quòd Deus mouet seipsum, non eo modo quo motus est actus imperfecti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus est ipsum suum esse & suum intelligere, ita & suum viuere. Et propter hoc sic viuit, quòd non habet viuendi principium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vita in istis inferioribus recipitur in natura corruptibili, quæ indiget & generatione ad conseruationem speciei, & alimento ad conseruationem individui. Et propter hoc in istis inferioribus non inuenitur vita sine anima vegetabili. Sed hoc non habet locum in rebus incorruptibilibus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Verum omnia sint vita in Deo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia sint vita in Deo. Dicitur enim 17. In ipso viui. mo. & su. sed non omnia in Deo sunt motus. ergo non omnia in ipso sunt vita.

¶ Præterea, Omnia sunt in Deo sicut in primo exemplari. Sed exemplata debent conformari exemplari. Cùm igitur non omnia viuant in seipsis, videtur quòd non omnia in Deo sint vita.

¶ Præterea, Sicut Augustinus dicit in lib. de vera Reli. substantia viuens est melior qualibet substantia non viuente. Si igitur ea quæ in seipsis non viuunt, in Deo sunt vita, videtur quòd verius sint res in Deo quàm in seipsis. Quod tamen videtur esse falsum, cùm in seipsis sint in actu, in Deo verò in potentia.

¶ Præterea, Sicut sciuntur à Deo bona & ea quæ fiunt secundum aliquod tempus, ita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nunquam fiunt. Si ergo omnia sunt vita in Deo inquantum sunt scita ab ipso, videtur quòd etiam mala, quæ nunquam fiunt: sunt vita in Deo: inquantum sunt scita ab eo. Quod videtur inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat. Sed omnia præter Deum facta sunt. ergo omnia in Deo sunt vita.

CONCLVSIO.

¶ *Viuere Dei, cùm sit eius intelligere, quæcunque sunt in ipso vt per se intellecta, vita in ipso sunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est[c]) viuere Dei est eius intelligere. in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius[c]. Vnde quicquid est in Deo vt intellectum, est ipsum viuere vel vita eius. Vnde cùm omnia quæ facta sunt à Deo, sint in ipso vt intellecta, sequitur quòd omnia in ipso sunt ipsa vita diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creaturæ in Deo esse dicuntur dupliciter. Vno modo inquantum continentur & conseruantur virtute diuina, sicut dicimus ea esse in nobis quæ sunt in nostra potestate. Et sic creaturæ dicuntur esse in Deo, etiam prout sunt in propriis naturis. & hoc modo intelligendum est verbum Apostoli dicentis, in ipso viuimus, mouemur & sumus: quia etiam nostrum viuere & nostrũ esse, & nostrum moueri causantur à Deo. Alio modo dicuntur res esse in Deo sicut in cognoscẽte. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, quæ nõ sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vnde res prout sic in Deo sunt, sunt essentia diuina. Et quia essentia diuina est vita, non autem motus, inde est quòd res hoc modo loquendi in Deo non sunt motus, sed vita.

¶ Ad secundum dicendum, quòd exemplata oportet conformari exemplari secundum rationem formæ, non autem secundum modum essendi. nam alterius modi esse habet forma quandoque in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mente artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale & sensibile. Vnde rationes rerum, quæ in seipsis non viuunt, in mente diuina sunt vita: quia in mente diuina habent esse diuinum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si de ratione rerum naturalium non esset materia, sed tantùm forma omnibus modis, verius modo essent res naturales in mente diuina per suas ideas, quam in seipsis. Propter quod & Plato posuit, quòd homo separatus erat verus homo, homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerum naturalium est materia[c], dicendum quòd res naturales verius esse habent simpliciter in mente diuina quàm in seipsis: quia in mente diuina habẽt esse increatum, in seipsis autẽ esse creatum. Sed esse hoc vel pote homo vel equus, verius habent in propria natura quàm in mente diuina: quia ad veritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mente artificis quàm in materia: sed tamen verius dicitur domus quæ est in materia, quàm quæ est in mente: quia hæc est domus in actu, illa autem domus in potentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet mala fiat in Dei scientia, inquantum sub Dei scientia comprehenduntur, non tamen sunt in Deo sicut creata à Deo, vel conseruata ab ipso: neque sicut habentia rationem in Deo. Cognoscuntur enim a Deo per rationes bonorum. Vnde non potest dici, quòd mala sint vita in Deo. Ea verò, quæ secundum quod viuere nominat intelligere tantum, inquantum intelliguntur à Deo: non autem secundum quòd viuere importat principium operationis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

effentiæ. Reliqua autem factibilia non viuunt hoc modo: quoniam nunquam mouent se ad hoc quod sint in esse sui. Et intendit littera in calce huius responsionis quod claritas expressiua sui factæ in q. de Ver. q. 4. articulo vltimo.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.*

Annota. IN truso voluntas sumitur duplicitèr. Primo pro actu volendi: secundo pro principio huius potentiæ elicitiuo actus volendi. Nec refert in propolito, quo quis modo accipiat: quia vbi vnum, ibi reliquum, & econuerso.

Comment. ¶ In corpore ista primò proponitur conclusio responsiua quæsito cum suo medio termino. Secundò probatur medium: manifestatur vis eius, deducitúrque conclusio quo ad primam partem. Tertio idem probatur quo ad secundam partem in calce.

¶ Quo ad primum conclusio est: Deo est voluntas. Hic, quòd suum velle est suum esse, medium autem & voluntas sequitur intellectum. In Deo autem est intellectus, ergo.

Annota. ¶ Aduerte hic duo. Primo, quòd licet secunda conclusionis pars non expressè ponatur in littera, sed concludatur tantùm in calce implicitè tamen proposita intelligitur in ly, licet, quum proponitur voluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundò, quòd quia medium est proprium subiectum voluntatis. Intellectuum enim est per se primò volitiuum. Idem erit probatum quòd intellectum sequitur voluntas: & probare à priori voluntatem esse, & quid est voluntas, & propter quid est voluntas: quamuis voluntatem esse in communi probatione non egeat, quia experimur eam esse in nobis. Et propterea valde notanda sunt quæ sequuntur, vtpote animum arcanum indicatura.

¶ Quo ad secundum præceditur sic: Intellectus intelligens actu est per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam, ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, quum non habet, quæritur: quum habet, quiescit in illo: ergo in quolibet habente intellectum est voluntas: ergo in Deo est voluntas. Prima consequentia probatur ex vi proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptæ: quia quælibet res naturalis habet hæc duo, primum est, habitudo talis ad formam seu perfectionem naturalem vt in habita quiescat, in non habitam verò inclinetur. Secundum est, quòd talis habitudo in carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis. Secunda verò probatur ex eadem radice duplicitèr: primò, quia vtrunque illorum spectat ad voluntatem: secundò ex proportionali: quia ex eadem causa, in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Tertia autem consequentia probatur: quia in Deo est intellectus.

Quæstio. ¶ Circa primam consequentiam dubium est: quia expressè declinat proportionalis similitudo à forma intelligibili ad bonum apprehensum per illam. Exigebat enim processus ille, vt illatum esset, ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilem, quòd in habita quiescit, & in non habitam inclinatur: quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamen in littera declinatum est ad bonum apprehensum per formam intelligibilem. Malus ergo videtur hic processus, vtpote sine fundamento. Et augetur dubitatio: quia forma intelligibilis est intus, bonum verò apprehensum est extra: vt patet in textu Metaphysicorum.

Quæstio. ¶ Circa secundam quoque consequentiam dubium est, quia ex tali processu nihil habetur, nisi quòd in natura intellectuali est appetitus formæ intelligibilis vel etiam rei apprehensæ, sed non habetur ex hoc, quòd ille appetitus sit actus elicitus (quod tamen probandum erat) probatio tiquidem illius consequentiæ, scilicet quia istud appetere spectat ad voluntatem, præsupponit voluntatem quam quærimus.

¶ Ad euidentiam horum prænotanda est differentia inter appetitum naturalem & animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum, &c. Differunt namque primò: quia animalis est speciale genus potentiæ animæ, vt patet secundo de Anima. naturalis verò communis est omnibus. Secundò: quia naturalis consequitur rationem formalem rei absolutæ, animalis verò sequitur naturam inquantum apprehensiua est. Tertiò, quia naturalis est actu ex sola natura, animalis verò non potest exire in actum nisi ex apprehensione. Quartò, quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio huius ad hoc, appetere autem animalitèr, est operatio, quæ est actus secundus. Quintò, quia appetitus naturalis est ad vnum, animalis verò ad multa, iuxta multitudinem apprehensorum bonorum. Sextò, quia naturalis est rei, quia conueniens illi particulari potentiæ appetenti. Animalis verò est rei, quia conueniens toti seu suppolito. Septimò, quia naturalis in actu inest rei ab alio. animalis verò ex se: quia bonum mouet inquantum apprehensum à scipso appetente, & non ab alio. Ex his autem patet, quod modo intendimus, scilicet quòd quicquid appetitur non quatenus apprehensum naturali appetitu appetitur. Quicquid autem appetitur, quia apprehensum elicito actu appetitus sensitiui aut intellectiui appetitur. Vnde apprehensio ipsa dupliciter potest appeti. Primò naturali appetitu, & sic ab intellectu appetitur inquantum intellectus naturaliter inclinatur in hanc perfectionem suam, quæ est apprehendere res. Secundò rationali appetitu, & sic à voluntate appetitur, vt apprehensa, vt patet. Cum consideratio quàm excellsum ac optimum sit videre Deum aut intelligere naturas corporum cælestium, &c. optamus illam habere cognitionem, & gaudemus si illam habemus, hoc enim actus voluntatis, non naturæ opera esse experimur in nobis ipsis. Habetur autem ex hac veritate manifestè, quòd appetere actu elicito sequitur apprehensionem, sicut appetere naturaliter, sequitur naturam aliquam etiam imperfectissimam, puta materiam primam. Et si contemplatus fuerit, quòd cognoscere est cognoscentem esse actu cognitum, & quòd quia omne esse est secundum aliquam formam: quòd hoc esse quod significat cognoscere, est secundum formam cognoscibilem actu in genere cognoscibili: videbis duo. Primò, quòd formam intelligibilem constituere intellectum in actu est constituere ipsum in esse rem apprehensam vt sic. Et consequenter in processu litteræ à forma intelligibili ad rem apprehensam in prima consequentia, nullum fuit vitium, nulla obliquitas, sed artificiosa expressio: quòd de forma intelligibili loquebatur, non in genere entium, sed in genere intelligibili: non qualitercunque, sed inquantum constituit intellectum esse ipsum cognitum apprehensibiliter. Secundò, quòd quia omne esse sequitur appetitus, & proportionaliter quale esse, talis appetitus: meritò, quia duo tantum sunt genera essendi: primum secundum quòd res est aliquid secundum naturale esse: secundum verò, secundum quod res est aliquid apprehensibiliter: oportet duplicem appetitum ponere, & proportionaliter, vt scilicet quia primum genus essendi consistit in esse per modum actus primi, secundum autem consistit in esse per actum secundum, qui est apprehendere: ideo appetere appetitu sequente esse naturale non est actus secundus, sed inclinatio, vt dictum est. Appetere verò appetitu sequente esse quod in cognitione consistit, est actus secundus elicitus à virtute appetitiua consequente naturam, inquantum apprehensiua est. Et hoc est verè fundamentum in littera assumptum. hæc est proportionalis similitudo formæ naturalis & intelligibilis. Vnde manifestè incipit ex hoc, quòd sicut forma naturalis constituit ens, ita forma intelligibilis constituit cognoscens, id est ens tali modo: vt hic & ex præcedentibus patet. Ac per hoc patet solutio ad vtrumque dubium. Neque enim probatio secundæ consequentiæ præsupponit voluntatem, sed concluso ex prima consequentia, quod sensitiuæ apprehensum non habitum & quiescere in habitu in natura intellectuali vt sic sunt, quod est esse actus elicitos, optimè illarum est, ergo volitus ibi est: quia actus hi ad voluntatem spectant, vt experientia testatur, & ratio comminiscit.

¶ Quo ad tertium probatur secunda pars conclusionis sic: Intelligere Dei est suum esse, ergo velle Dei est suum esse, consequentia probatur ex similitudine proportionaliter per ly sicut. Cum enim vtrunque sit actus secundus & immanens, &c. oportet illa alterum identificatiue esse diuino, quòd etiam reliquum.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore articuli duo. primò respondet quæsito, quòd sic est. secundo ostendit quomodo est in calce, ibi, Sed se vt finem.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est: Deus vult se & alia. probatur: Res naturales inquantum perfectæ sunt, naturaliter inclinantur ad cõmunicandum sui bonum aliis, ergo ad rationem voluntatis pertinet, vt bonum, quod quis habet, aliis communicet ergo hoc præcipuè pertinet ad voluntatem diuinam: ergo Deus vult se & alia. Antecedens est declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguendo duplicem inclinationem naturæ, scilicet ad bonum proprium, & aliorum, probatur verò ab effectu: quia omne agens perfectum agit sibi simile. Prima consequentia probatur ex proportionali similitudine inter naturalem inclinationem & rationalem, quæ est voluntas. Secunda autem probatur: quia à diuina voluntate deriuatur omnis perfectio tanquam illi similia, vt domus in ligni, est similis domui vtpote ab artifice. Tertia autem probatione non eget.

Quæstio. ¶ *Num velle alia à se perfectionem aliquã dicat ipsius voluntatis, & diuinæ.*

Circa hûc processum dubium est. Processus iste videtur fundari in hoc, q. quicquid perfectionis est in inferiori, ponendum est proportionaliter in superiori. Super hoc enim videtur fundari ratio prima quã secunda consequentia. Prima quidem, quoniam ex quo inclinatio naturæ inquantum perfectæ est in bonum alterius, fatendum est quòd inclinatio apprehensiua tendat etiam in bonũ alterius. Secunda quoque, quia si hoc inuenitur in aliqua voluntate, præcipuè in diuina, vtpote perfectissima, & quæ magis facit sibi similia, quàm quæcunque alia voluntas, & quodcunque agens perfectum, quoniam ab ex omnis deriuatur perfectio. In hoc autem processu sic fundato, latet hæc propositio falsa, scilicet Deum velle alia est perfectio quædam suæ voluntatis, ergo processus malus. Quòd enim illa propositio in hoc claudatur processu, patet: quia si inclinatio in bonum alterius, perfectio non supponeretur, non valeret processus, ergo ponenda est in voluntate. & ergo in diuina, præsertim, quòd omnia, quæ Deo & creaturis communia sunt, vt volimitas & intellectus, &c. ad ipsum omni imperfectione subtracta transferri intelligimus, quo ad id, quod perfectionis est. Quòd autem illa propositio sit falsa patet, quia si Deus nullum aliud à se vellet, esset æquè perfectus sicut modo est. Velle igitur alia, nullam ei perfectionem addit.

¶ Ad hoc potest dupliciter responderi, iuxta duos tensus, quibus potest intelligi Deum velle alia. Primò velle actualiter alia esse. Secundò velle potentialiter esse alia, id est esse volitiuum aliorum, siue velit alia, siue non. Et si quidem intelligatur conclusio ista secundo modo, nulla est ambiguitas: quoniam esse volitiuum aliorum est perfectio in Deo, sicut esse factiuum aliorum est perfectio naturæ. Nec potuit Deus non esse volitiuus aliorum, quamuis potuit non velle alia. Si verò intelligatur conclusio etiam primo modo, difficile est solucre. dicendum tamen mihi videtur, quòd de voluntate in communi loquendo, consequentia est optima: quoniam ad perfectionem actus voluntatis spectat amor amicitiæ, & liberalitatis, &c. quibus aliorum bona volumus: deesset enim huiusmodi perfectio actibus voluntatis: in cuius signum claritas voluntati infundi tur. gratia enim non mutat naturam subiectã, sed perficit illã per modum ipsius. De voluntate autem diuina loquendo, consequentia bona est. Sed proportionaliter valde ponderanda, si inclinatio in bonum aliorum est perfectio naturæ per modum naturæ, consequens est quòd inclinari in bonum alterius erit perfectio voluntatis per modum voluntatis, id est voluntaria. Et si inclinari in bonum alterius per modum voluntatis, est perfectio voluntatis, ergo inclinari in bonum alterius per modum voluntatis diuinæ, erit perfectio voluntatis diuinæ. Sed quum dicet per modum voluntatis diuinæ, duas limitationes addis perfectioni: altera est, quòd est voluntas libertate erit, independens vtpote ptimæ voluntatis naturæ conformis. Concedeve autem quòd Deum velle alia, est perfectio voluntaria & omnino libera, nullum inconueniens est. Neque enim ex hoc sequitur, quod Deo ponit deesse aliqua perfectio, scilicet velle alia, sed q. potuit deesse aliqua perfectio voluntaria ac omnino libera. Hæc enim est conditio diminuens rationem perfectionis, respectu eius in quo est. quoniam significat suum oppositum non esse imperfectionem.

Quæstio. ¶ *Num Deus velit omnia, quæ velle potest.*

Circa eandem deductionem, imò verba litteræ dubium occurrit. Quoniam & ex hoc processu sequi videtur, quòd Deus non solùm velit alia, sed q. velit omnia quæ velle potest. Et hoc in littera expressium dum dicitur, quòd ad aliquam spectat voluntatem, vt bonum alius communicet secundum quòd possibile est hoc autem est rationi quoniam multa possit Deus velle quæ non vult vel velle fuit.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum D. si velle alia, vt in sequenti articulo patebit, sit omnino liberum, nec vllam habeat causam, non potest nisi post factum, aut ex reuelatione cognosci, quòd Deus vult alia, & consequenter quòd vult hæc vel illa. Nec ad hoc offendendum factus est litteræ huius processus sed ad offendendũ quòd velle alia ad perfectionem, vel voluntatem tamẽ voluntatis diuinæ spectat: omnia autem vel quædam, hæc vel illa velle, hinc non habemus nec haberi potest: quoniam cum hic concludatur perfectio voluntaria & diuina voluntas fibiipsi fit lex & ratio.

per similitudinem communicet, secundum quòd possibile est. Sic igitur vult & se esse, & alia. Sed se vt finem: alia verò vt ad finem, inquantum condecet diuinam bonitatem, etiam alia ipsam participare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet diuinum velle sit eius esse secundum rem, tamen differt ratione secundum diuersum modum intelligendi & significandi, vt ex superioribus patet [c]. In hoc enim q. dico, Deum esse, non importatur habitudo ad aliquid, sicut in hoc quòd dico, Deum velle. Et ideo licet non sit aliquid aliud à se, vult tamen aliquid aliud à se.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his, quæ volumus propter finem, tota ratio mouendi est finis: & hoc est quod mouet voluntatem. Et hoc maximè apparet in his quæ volumus tantùm propter finem. Qui enim vult sumere potionem amaram, nihil in ea vult nisi sanitatem: & hoc solum est quod mouet eius voluntatem. Secus autem est in eo, qui sumit potionem dulcem, quam non solùm propter sanitatem, sed etiam propter se aliquis velle potest. Vnde cùm Deus alia à se non velit, nisi propter finem, qui est sua bonitas, vt dictum est [c]: non sequitur quòd aliquid aliud moueat voluntatem eius, nisi bonitas sua. Et sic sicut alia à se intelligit intelligendo essentiam suam, ita alia à se vult volendo bonitatem suam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex hoc quòd voluntati diuinæ sufficit sua bonitas, non sequitur quòd nihil aliud velit, sed quòd nihil aliud vult, nisi ratione suæ bonitatis. Sicut etiam intellectus diuinus, licet sit perfectus ex hoc ipso quòd cognoscit suam diuinam essentiam cognoscit tamen in ea cognoscibilia alia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut intellegere diuinum est vnum, quia multa non videt nisi in vno, ita velle diuinum est vnum & simplex: quia multa non vult, nisi per vnum, quod est bonitas sua.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum quæcunque Deus vult, ex necessitate velit.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q. quicquid Deus vult, ex necessitate velit. Omne enim æternum est necessarium: sed quicquid Deus vult ab æterno vult, aliàs vo-

nihil aliud rationabiliter dici hinc potest, quàm quo d in littera dicitur, quòd scilicet ad eam spectat alia velle secundum quod possibile est, formenda possibile à potentia ordinata, & non à potentia simpliciter. Nam hoc tantùm est, ac fallicerer, scientiam quòd ipsa diuina voluntas vult.

¶ Quo ad secundum distinguitur duplex modus, quo aliquid est volibile, scilicet, vt finis, & vt ad finem, & dicitur q. Deus vult se vt finem, alia vt ad finẽ. Et probatur seu manifestatur quomodo virung; horum sit, quum dicitur inquirum condecet diuinam bonitatem etiam alia ipsam participare. Experimur siquidem in nobis, q. quum nosipsos perfectè amamus, non solùm volumus nos esse, viuere, &c. sed etiam volumus nobis quod nos decet, & ex hoc volumus beneficì esse, non principaliter, vt alia bona velimus, sed quia volumus quod nos decet, sequitur aliorũ bonum. Cum autem deceat diuinã bonitatẽ participari, Deus aliis vult bonũ quia decet se, seu bonitatẽ suam, & cõsequenter se vult vt finem, & alia à se vt ad finem, quia propter se modo dicto. Nec hoc est minuere liberalitatem aut amorem Dei erga nos aleo cõmendatum, sed est apponere quã immensa sit amabilitatis ipsa bonitas, offendens q. creatura non esse talis modi amabilitatis capax. Nihil enim minus habet, quod eo quo non potest modo amari, à Deo non amatum quinimò amor liberalissimus verius nos manifestatur, quum videtur q. diuinã bonitatẽ sic participari decet, q. opposituin non decet, sic decet q. nihil ibi fed nobis tantum confert. Hinc enim patet, q. Deum velle liberè hãc decentiã est nostrũ eligere bonum: quia est velle se sua bonitate, vt ei à nos simus, potest enim abũq; vllo damno suo velle etiam sic eam, q. nihil eam participet, vt in sequenti patet articulo.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore duo. Primò declaratur ly necessariò in titulo positum, quot modis sumitur, & distinguitur necessariũ absolutè, & ex suppositione vt dicit

Universidad de Deusto
Biblioteca

ve clarè patet. Secundò probatur conclusio responsiua quæsito, scilicet Deus necessitate indolentiæ vult aliquid, non omnia, nisi ex suppositione. Hæc conclusio hactenus probatur quo ad primam ne: Voluntas sicut & quælibet res tres partes. Et primo probatur quo ad primam hanc partem: Voluntas dicit potentiam necessitatem habet habitudinem ad proprium principale eius obiectum: ergo Deus ex necessitate vult bonitatem suam esse, ergo Deus vult necessario aliquid. Antecedens probatur duplicitèr, scilicet inductione & ratione: inductio hæc in creaturis nostra, & in vita. Ratio affectus: quia de ratione potentiæ est vt in illud, scilicet proprium & primum obiectum tendat. Consequentia autem probatur: quia bonitas diuina est proprium & adæquatum obiectum voluntatis diuinæ. Deinde probatur quo ad secundam partem sic: Ea quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest. Sed alia à se vult Deus, inquantum ordinantur ad diuinam bonitatem vt finem, & finem eis potest diuina bonitas esse, ergo alia à se Deus non ex necessitate vult. non ergo omnia ex necessitate absoluta vult. Maior probatur, manifestatumque inductione in tribus exemplis quorum prima duo spectant ad exceptionem, & tertium directè ad præiacentem. Minor verò probatur: quia bonitas Dei ex se tota sic est perfecta, quòd ex aliis nihil ei perfectionis accrescit. Demum probatur consequentia quo ad tertiam partem sic: Voluntas Dei non potest mutari. ergo supposito quòd velit, non potest non velle. ergo necessitate suppositionis vult alia à se: quod erat probandum, & sic probata est tota conclusio proposita.

Anno. ¶ Circa probationem primæ partis conclusionis aduerte, quòd illa maxima, Omnis potentia habet habitudinem necessariam ad proprium obiectum, non intelligitur quo ad exercitium actus, sed quo ad specificationem eius: id est, non sumat quòd omnis potentia necessariò exerceatur circa obiectum, cùm experiamur potentias quandoque otiosas esse: sed quòd si exerceatur, oportet quòd circa proprium obiectum exerceatur. Hoc enim idem est ac si diceretur, quòd exercitus actus necessariam habet habitudinem ad proprium potentiæ obiectum: hoc autem est quod per illam maximam intenditur, & optimè proposito deseruit, in quo non quæritur de exercitio actus, sed de specificatione exercitij actus.

Non enim est quæstium an Deus velit, sed an quicquid vult necessariò velit. Vbi manifestè patet, quòd de exercito actu insinuato in ly quicquid vult specificationem quæritur, an scilicet necessariam aut non necessariam habitudinem ad volitum habeat. De veritate autem totius huius propositionis, quo ad vtrumque introductorum non est præsentis speculationis, an scilicet vilis sic se habeat ad calorem, & voluntas nostra ad beatitudinem. Nihil enim ad propositum hoc referi quoniam si sic non se habent ad ista, habent se tamen sic ad propria obiecta, quæcunque sint illa. Exempla enim ponimus vt discentes intelligant.

¶ Num ex aliorum volitione aliquid perfectionis diuinæ bonitati accrescat. Quæstio.

CIrca probationem secundæ partis dubium occurrit. Falsum namque videtur quòd nihil perfectionis accrescat diuinæ bonitati ex aliorum volitione. Nam & in articulo præcedente, & in primo contra Gen. capi. 76. expressius habetur, quòd ex hoc 118
1. dist. 4. art. 3. Et 3. contra. cap. 97. & li. 4. ca. 20. princi. & po. q. 3. art. 15. Et Psal. 50. ca. 2. Et Ie. 5. l. 3. ca. 9.
est in diuina voluntate contingentiam dicere. Sed vt in litera dicitur, est in se necessaria non necessitatem habens habitudinem ad secundatiò volita, si necessarijs aut contingens tribuendum est. Magis proprio enim vocabulo liberalitatem dicere debemus, vt alibi sanctus Thomas docet quoniam liberitas media est inter necessitatem & contingentiam. Illa enim impossibilitatem aliter se habendi, hæc possibilitatem aliter se habendi successiuè, id est, mutabiliter potest liberitas autem absque mutabilitate aliter se habere posse significat.

Anno. ¶ In responsione ad sextum aduertere, quòd illa propositio, Quicunque Deus scit, de necessitate scit, si intelligatur de scientia simplicis intelligentiæ, quæ scilicet naturaliter præcedit actū voluntatis, verissima est: nec est in ea dubium. Et sic videtur intendere litera, quæ de scientia aliorum vt distinguitur contra voluntatem eorum tractat in hoc argumento. de hac enim verum est, quòd habet esse in Deo ex necessitate. Si 87
quis autem dictum hoc accipit de scitis à Deo omnibus qualitercunque adiuinduerint, & complexiones contingentes pura me nunc scribere, nō sunt vere necessarijs: sed liberæ & consequenter liberè in Deo habēt esse, & non ex necessitate. At per hoc prædicta responsio in his non habet locum. Est tamen quidam necessitatis modus etiam in horum scientia apud Deū, qui non est in eorum volitionibus quoniam omne scibile quàm primū est scibile, oportet scitum esse à Deo nō autem omne volibile quàm primum est volibile, oportet esse à Deo volitum, vt patet. Et ratio differentiæ est: quia omne verū oportet esse in Deo, & consequenter cognitum: quia cognitum secundum quòd in cognoscente est cognoscitur, omne autem bonum non oportet esse aut fore in seipso, & consequenter non oportet esse volitum à Deo. Et hoc autem patet differentia supradicta inter diuersa scita à Deo: quia illa, quæ ex se sunt scibilia absoluta necessitate cognoscuntur à Deo. Illa verò, quæ locuntur veritatem & consequenter scibilitatem ex voluntate diuina, supposita eorum veritate, necessariò sciuntur, nihil autem aliud à Deo, quantūcunque supponatur bonum, necessariò est ab eo volitum, vt patet. Vnde de scibilibus & amabilibus, formaliter loquendo possunt verba litera vniuersaliter intelligi, vt scilicet omne scibile sit necessariò scitum à Deo, non autem omne amabile est necessariò volitum, quia omne scibile habet necessitatē esse in Deo: quamuis quorundam scibilium scibilitas non sit necessaria. Non autem omne amabile habet esse, aut fore necessariò. Et bene notato fundoque intelligitio verba litera in reddituone causæ præfatæ, quoniam non intendit necessitatem simpliciter ab vniuersis excludere: quam in secundo contra Gentiles cap. 30. probat, sed necessitatem essendi: quoniam nullam rem esse est simpliciter necessarium, nisi Deum: & hoc intendunt illa verba, ita quòd sint per seipsa necessaria, & simpliciter intendit, quòd necesse est omnia vel omnia scibilia habere esse in Deo.

a *¶ Super Quæstionis decimæ unicum Articulum quartum.*

Commit. TItulus clarus.

¶ In corpore duo. primò proponit conclusionem, secundò probat conclusionem tripliciter.

mo contra Gent. ca. 32. de contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta, scilicet quandoque ex parte causæ, & quandoque ex parte eius, ad quod dicitur. Et plenè intelliges ea, quæ hic dicuntur breuissimè. Ex his autem, quæ hic dicuntur & ibi explantantur, habes quàm rudis & nouus sermo sit Scoti in primo dist. 19. volumtatem diuinam primam causam contingentem appellantis. Eas quippe non

ARTICVLVS IIII.

a *¶ Vtrum voluntas Dei sit causa rerum.*

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd voluntas Dei non sit causa rerum. Dicit enim Diony. cap. 4. de Diui. no. Sicut noster Sol nō ratiocinans, aut præligens, sed per ipsum esse illuminat omnia participare lumen ipsius valentia: ita & bonum diuinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immittit bonitatis diuinæ radios. Sed omne quod agit per voluntatem agit vt ratiocinans & præligens. Ergo Deus non agit per voluntatem. Ergo voluntas Dei non est causa rerum.

¶ Præterea, Id quod est per essentiam, est primū in quolibet ordine. Sicut in ordine ignitorum est primum, quod est ignis per essentiam. Sed Deus est primum agens. Ergo est agens per essentiam suam, quæ est natura eius. Agit igitur per naturam, & non per voluntatem. Voluntas igitur diuina non est causa rerum.

¶ Præterea, Quicquid est causa alicuius per hoc quod est tale, est causa per naturam, & non per voluntatem[c]. Ignis enim causa est calefactionis, quia est calidus: sed artifex est causa domus, quia vult eam facere. Sed Augustin. dicit in primo de doct. Christia. quòd quia Deus bonus est, sumus. Ergo Deus per suam naturam est causa rerum, & non per voluntatem.

¶ Præterea, Vnius rei vna est causa. Sed rerū creatarum est causa scientia Dei, vt suprà dictum est[c]. Ergo voluntas Dei non debet poni causa rerum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sap. 11. Quomodo posset aliquid permanere nisi tu voluisses?

CONCLVSIO.

¶ Deus cùm sit primum agens, per intellectum & voluntatem cuncta causare, dicendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere voluntatem Dei esse causam rerum, & Deum agere per voluntatem, non per necessitatem naturæ, vt quidam existimauerunt[c]. Quod quidem apparere potest tripliciter. Primò quidem ex ipso ordine causarum agentium. Cùm enim propter finem agat intellectus & natura (vt probatur in 2. Physico.) necesse est vt agenti per naturam prædeterminetur finis & media necessaria ad finem ab aliquo superiori intellectu[c]. Sicut sagittæ prædeterminatur finis & certus modus à sagittante. Vnde necesse est, quòd agens per intellectum & volitatem sit prius agente per naturam. Vnde, cùm primum in ordine agentium sit Deus[c], necesse est quòd per intellectum & voluntatem agat. Secundò, ex ratione naturalis agētis, ad quod pertinet vt vnum effectum producat: quia natura vno & eodem modo operatur[c], nisi impediatur. Et hoc ideo, quia secundum quòd est tale, agit. vnde quandiu est tale, non facit nisi tale. Omne enim agens per naturam habet esse determinatum. Cùm igitur esse diuinum non sit determinatum, sed contineat in se totam perfectionem essendi[c], non potest esse quòd agat per necessitatem naturæ, nisi forte cauiaret aliquid indeterminatum & infinitum in effendo: quod est impossibile, vt ex superioribus patet[c]. Non igitur agit per necessitatem naturæ, sed effectus determinati ab infinita ipsius perfectione procedunt secundum determinationem voluntatis & intellectus ipsius. Tertiò ex habitudine effectuum ad causam. Secùdum hoc enim effectus procedunt à causa agente, secùdum quòd præexistunt in ea: quia omne agens agit sibi simile. Præexistunt autem effectus in causa secundum modum causæ. Vnde cùm esse diuinum sit ipsum eius intelligere[c], præexistunt in eo effectus eius secundum modum intelligibilem, & per modum intelligibilem procedunt ab eo. & sic per consequens per modum voluntaris. Nam inclinatio eius ad agendum quod intellectu conceptum est, pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur Dei est causa rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dion. per verba illa non intendit excludere electionem à Deo simpliciter, sed secundum quid, inquantum scilicet non quibusdam solùm bonitatem suam communicat, sed omnibus[c]: prout scilicet electio differentiam quandam importat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia essentia Dei est eius intelligere & velle ex hoc ipso quòd per essentiam suam agit, sequitur q̄ agat per modum intellectus & voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum est obiectum voluntatis. Pro tanto ergo dicitur, quia Deus bonus est, sumus[c], inquantum sua bonitas est ei ratio volendi omnia alia, vt suprà dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd vnius & eiusdē effectus etiam in nobis est causa scientia vt dirigens, qua concipitur forma operis, & voluntas vt imperans: quia forma vt est in intellectu tantum, non determinatur ad hoc quòd sic vel non sit in effectu, nisi per voluntatem[c]. Vnde intellectus speculatiuus nihil dicit de operando. Sed potentia est causa vt exequens, quia nominat immediatum

¶ Quo ad primum tria dicit. Primò, conclusionem responsiuam quæsito affirmatiuè, scilicet, voluntas Dei est causa rerum. Secundò, quid hoc importat, scilicet, Deum agere per voluntatem & non per naturæ necessitatem. Tertiò, quòd quidam existimarunt Deum agere per naturæ necessitatem.

¶ Vbi aduerte, quòd agere per necessitatem naturæ, dupliciter potest intelligi. Primò, vt idem sonat, quòd agere naturaliter eo modo, quo agentia naturalia, secundo Phy. tex. 49. & 90. Meta. tex. 3. & 10. distinguuntur contra agentia à proposito. Et sic agere naturaliter est agere, non quia agens vult hoc, dato etiam quòd velit illud. Sed est agens, quia est tale, vt patet in generatione hominis, qui vis enim homines velit generare, non tamen generat quia vult, sed quia est talis dispositionis naturalis, &c. Secundò sumi potest vt idem sonat quod agere non libere, eo modo quo dicimus quòd non libenè, sed necessitate naturali Deus vult se, & nos volumus bonum. Et quamuis vtrumque de Deo existimatum sit, & quòd agat non quia vult quamuis velent, sed quia est talis naturæ, vt in secundo contra Gent. cap. 22. dicitur. Et quòd agat quia intelligit & vult, naturalē tamen necessitate tale intelligere & velle habens, vt ibidem in ca. 26. & 27. tangitur. In præsenti tamen litera primo modo sumitur agere per necessitatem naturæ. Ita quòd intentio præsens est ostendere, quòd Deus agit quia vult, & non quia est. Ex connectione autem conclusionis præcedentis articuli ea hac tenus tetigi, habetur solutio secundæ quæstionis: quia si agit q̄a vult, vt hic ostendum, & ita rām vult naturaliter, & cætera liberè, vt ostensum est: ergo agit alia, quia illa vult liberè.

¶ Quo ad secundū probatur tripliciter intenta conclusio. Primò ex ordine agentium sic. Tam natura quām intellectus agit propter finem: ergo agenti per naturam prædeterminatur finis & medium ab aliquo intellectu. ergo agens per intellectum est prius agente per naturam. ergo Deus est agens per intellectum & volun-

tatem antecedens probatur ex secundo Physicor. prima consequentia manifestatur exemplo sagittæ. secunda reliquatur per secundā. tertia verò probatur: quia Deus est primum agens. Nec te meueat quòd secunda consequentia sic breuiter tacta est: quia communis animi conceptio est, quòd agens propter finem exigit finem cognosci, vel ab ipso tendente in finem vel aliquo diligente, vt in sagitta contingit. Et quia constat naturam vt sic non cognoscere, ideo sequet, quòd oportet à cognoscente dirigi. Inter agens quoque per intellectum & per voluntatem nulla differentia est in proposito: quoniam nec intellectus agit absque voluntate, quæ est appetitus intellectiuus: nec voluntas absque intellecto: quia bonum intellectum meuet eam. Et ideo nullum vitium committitur, ex vno in aliud declinando.

¶ Secundo probatur ex ratione naturalis agentis sic. Agens per naturam agit quia est tale, ergo operatur vno modo, ergo vnum effectum: ergo habet esse determinatum: ergo Deus non potest agere per naturæ merito determinati effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundum determinationem intellectus & voluntatis. Antecedens probatum ab effectu: quia quandiu est tale, non facit nisi tale. prima consequentia cum secunda & tertia reliquitur nota de prima quidem cum secunda præcedit à priori. tertia, propter quam antecedens cum prioribus est indubiū, à posteriori infert prius, vt patet. quarta verò primo probatur: quia esse diuinum non est determinatum, quod ex eo patet, quod emittunt in se totam essendi perfectionem, secundò manifestatur vis probationis ducendo ad impossibile, si esse infinitum causaret naturaliter, causaret aliquid infinitū in essendo: hoc est impossibile: ergo. Quinta autem consequentia ex vi distinctionis agentium

Universidad de Deusto
Biblioteca

gatet. Et aduerte, quod ista ratio concludit, quod Deus non potest naturaliter agere aliquem vnum effectum per seipsum solum. Siquis autem ponceret Deum solum, nullam rem integraliter causare, sed cōcausantibus aliis causis ipsum dare esse effectibus, dicere quòd proprius effectus diuini esse infinitus est esse indeterminatè secundū se, sed determinari tamē semper inuentum apper fectibus causati. Sed hoc à seipso discordat quoniam si esse diuinum est infinitum, oportet ab ipso participato esse omnium illarum entitatum concantentiū: quoniā omnem essendi modum ab infinito esse oportet prouenire: & si hic est, ergo cōcedere oportet quòd Deus aliquem effectum per se ipsum solum integraliter producere potest. ergo non per necessitatem naturæ nisi dati possit effectus infiniti esse, vt in litera dicitur. stat ergo ratio.

¶Tertiò probatur ex hac bipartitione effectuum ad causam sic. Effectus præexistunt in causa secundum modum causæ. ergo effectus præexistunt in Deo secundum modum intelligibilem: ergo procedunt ab eo secundum modum intelligibilem: ergo per modū voluntatis. ergo voluntas Dei est causa rerum. prima consequentia probatur: quia esse Dei est eius intelligere, secunda probatur: quia effectus procedunt à causa secundum modum, quo præexistunt in causa quod probatur, quia omne agens agit sibi simile. tertia cōsequētia probatur, quia inclinatio ad agendum id, quod per intellectum concipitur esse, voluntatis est. Vltima est per se nota.

¶Num ex quacunque rerum sit quod effectus procedant à sola causis prout in illa existunt.

Quæstio. Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ dubium occurrit. Quia non est talis, aut dubium à sua probatione. vtrū per se ipsum sit communem. ergo propositio eiusdē litteræ est ista, effectus proceditā causa secundum quòd præexistunt in causa: probatio eius subditur, quia omne agens agit sibi simile. Quæ sic. Aut propositū intendit de modo effectus procedentis, aut de modo procedendi, si intendit de modo effectus procedentis a causa habet medium essendi similem modo, quo præexistit in causa, probatio quidem est euidens, vt patet: sed ista est falsissima, quoniam domus procedens ab artifice non assimilatur agenti in quarto modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quæ intelligitur quantum ad formam qua agit. Si autem intendit de modo procedendi, scilicet, quòd effectus à causa procedit sibi vel simili modo, quo præexistit in ea, tunc probatio non est ad propositum, quia vt dictum est in quarto quo agens agit, & non quo ad medium, vt dictum est in corde. nihilominus habet multas instantias, quoniam domus quo forma est in corde intelligibile in agente, procedit tamen ab eo tanquam ne à causa habens esse intelligibile & vniuersale in hac intus, procedit tamen corruptibiliter bat esse rocorruptibile & vniuersale in hac intus, & particulariter. Vnde patet igitur ambiguitas est.

¶Ad hoc dicitur, q̄ alia maxima, Omne agens agit sibi simile, quamuis vniuersaliter non verificetur, nisi quo ad formam, non tamen est artificialis ad formam, sed ad id quod intelligenda est ab ipso fieri potest. Vbi enim non, q̄ si fuerit actiuus vniuoci vel æquiuoci, q̄ faciat sibi simile, nō solum quo ad formā, sed quo ad indistinctionem formæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia incipit velle esse vel cognosci sibi bonū. ergo non potest incipere velle absque præsuppositione mutationis intellectus, vel dispositionis substantiæ propriæ. ergo non est mutabilis absque aliqua harum mutationum, ergo voluntas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur: ipsum tamen consequens declaratur quo ad vtranque partem, ea calefieri & consilio. Secunda est de se nota. Tertia autem ex differentia inter mutare voluntatem, & velle mutationem, manifestatur. Quarta demum probatur, quia tam scientia quam scientia Dei est omnino immutabilis.

Annot. ¶ Circa has consequentias duo nota. Primo, quòd antecedens cuiquam vulgata propositio est diminutè scripturæ subintelligi enim oportet ly intellexit. Et tunc manifestè patet prima consequentia à non egere probatione: quoniam si velle est tantum respectu boni intellecti, 21 oportet quòd noua voluntio sit aut ex nouitate boni, aut ex nouitate intellectionis. Secundò, quòd tertia consequentia in litera non habetur in se, sed in sua tantum probatione: sed ad clariorem maiorem expressiuius inuitin.

¶Num aliquis incipiat velle, quod incipiat sibi esse vel cognosci bonum, an quod incipiat alteri esse bonum.

Quæstio. CIrca primam consequentiam dubium occurrit propter ly vbi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & nō sequatur ex antecedēte: Falsum quidē reddat consequens, quia potest aliquis incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alteri, vt manifestè patet in amore amicitiæ. Quòd non sequatur vero ex antecedente, clarè liquet: quoniam bonum alterius sub bono claudituir intellecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vt patet à Philo, Amabile quidem bonum, vniculq; autem proprium & propterea voluntas primò est boni propij, secundò autem est boni alieni, vnde & ibidem dicitur, quòd amicabilia quæ sunt ad alios, 34 venerunt ex amicabilibus, quæ sunt ad se. Propter quod consequentia ista, si de bono per se primo volito seu volibili intelligatur, est optima formaliter. Si autem de bono vniuersaliter intelligatur, vt antecedent sonat, consequentia tenet etiam formaliter: & fundatur super hoc, quòd mutabilitas seu nouitas volitionis circa aliena, oritur ex mutabilitate amoris proprij, & immutabilitas circa aliena ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter: quia amor alterius oritur ex proprio. Ex hoc etiam patet, quòd in consequente, alienus amor esti non formaliter, virtualiter tamen est inclusus: & consequenter incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alteri, non est alia ratio seu alius modus incipiendi velle ab his, qui in consequente sunt expressi. Et sic cessat obiectio falsitatis: quia illi alij modi non ponuntur in numerum cum istis, nec excludūtur, sed claudūtur in his virtualiter. Et obiectio consequentiæ, quia, vt dictum est, intertur nouitas volitionis respectu boni vniuersalitet, quamuis differentes: quia respectu proprij formaliter, respectu alieni virtualiter. Vnde autem hoc Autor non tantum breuitatis gratia, sed ea potius ratione motus fuit quia de voluntate diuina loquebatur, de qua perspicuum ex dictis erat, quod alia non vult nisi bonitatem propriam volendo ita quòd ipsa sola est ei volendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio, sat fuit vniuersaliter maiorem de proprio bono assumere, verissimam formaliter, minorem iam probata est, scilicet, Deus quicquid vult, bonitatem propriam volendo vult.

Annot. ¶ In responsione ad quartum diligenter aduerte, quòd intentio eius est negare in Dei voluntate potentiam ad oppositā: quoniam in ea nulla omnino est potentia, sed est velle eius aut necessarium simpliciter, vt velle se: aut necessarium immutabiliter, vt velle alia, & huc tendunt manifestè verba literæ in responsione ex negatione necessarij absolutè, eligendo necessarium immutabiliter: quasi diuisset, quòd ex negatione necessarij absolutè non sequitur potentia seu possibile secūdum aliquam potētiam, sed stat quòd ponatur necessariò immutabiliter. Non enim cùm dicitur, Deus potest velle hoc, aut oppositum: ly potest, denotat possibile secundū aliquam potentiam, sed possibile ex habitudine terminorum, vt expressè habes in primo contra Gentiles, cap. 83. Et propterea imaginario Scotica in primo, distin. 39. quæst. 1. de potentia priore naturaliter actu absq; mutabilitate, quā in voluntate diuina fingit, voluntaria est: omnis enim potentia contradictionis est cum mutabilitate, aliqua, vt 9. Metaphysic. habetur, & argumentum hoc in litera factum conuincit.

a ¶Super Quæstionis decimanonæ Articulum octauum.

IN ticulo nota duo. Primò, quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua quædam partes vniuersi dicuntur necessaria, vt corpora cælestia, & intelligentiæ: quædam verò contingentia vt formita, & casualia & liberalia. Secundò, quòd aliud est quærere, vtrum omnia sint necessaria: & aliud est quærere, vtrum omnibus volitis à Deo imponatur necessitas. primum enim non est præsentis negotij, quoniam non est hic considerātio de vniuerso, aut partibus eius, sed de diuina voluntate. Secundum autem importat, an ex hoc, quòd aliquid est volitum à Deo, sequatur illud esse in se necessariò absolutè. Et hoc hic quæritur, nihil enim aliud ad hunc spectat tractatum, nisi quid ex diuina volitione resvolitæ sortiuntur, hic est ergo sensus tituli.

Annot.

Commit.

¶In corpore tria facit. Primò ponit conclusionem responsiuam quæsito. Secundò tractat circa rationem illius conclusionis quandam opinionem. Tertiò assignat ipse veram rationem conclusionis.

¶Quo ad primū cōclusio responsiua claré patet

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat.

DOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei rebus volitis necessitatem imponat. Dicit enim Augu. in Enchi. Nullus sit illud verbum Domini metaphoricè intelligēdum est, secūdum similitudinem nostrā. Cum enim nos pœnitet, destruimus quod fecimus: quamuis hoc esse possit absque mutatione voluntatis, cùm etiam aliquis homo absque mutatione voluntatis interdum velit aliquid facere, simul intendens postea illud destruere. Sic igitur Deus pœnituisse dicitur secundum similitudinem operationis in quantum hominem quem fecerat, per diluuium à facie terræ deleuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd voluntas Dei cū sit causa prima & vniuersalis, non excludit causas medias, in quarum virtute est, vt aliqui effectus producantur. Sed quia omnes causæ mediæ non adæquant virtutē causæ primæ, multa sunt in virtute & scientia & voluntate diuina, quæ non continentur sub ordine causarum inferiorum, sicut resuscitatio Lazari. Vnde aliquis respiciens ad causas inferiores dicere poterat, Lazarus non resurget: respiciens verò ad causam primam dicere, Lazarus resurget. Et vtrunque horum Deus vult, scilicet quòd aliquid quandoque sit futurum secundum causam inferiorem: quod tamen futurū non sit secundum causam superiorem, vel econuerso. Sic ergo dicēdum est, quòd Deus aliquādo pronuntiat aliquid futurum secundum quod continetur in ordine causarum inferiorum, vt puta secundum dispositionem naturæ vel meritorum: quod tamen nō fit, quia aliter est in causa superiori diuina. Sicut cū prædixit Ezechiæ, Dispone domui tuæ, quia morieris & nō viues (vt habetur Esa. 38.) neque tamen ita euenit, quia ab æterno aliter fuit in scientia & voluntate diuina quæ immutabilis est. Propter quod dicit Gre. quòd Deus immutat sententiam, non tamen mutat consilium, scilicet voluntatis suæ. Quod ergo dicit pœnitentiā agam ego, intelligitur metaphoricè dictum. Nam homines quando non implent quod comminati sunt, pœnitere videntur.

¶Ad tertium dicēdum, quòd ex ratione illa non potest concludi, quòd Deus habeat mutabilem voluntatem, sed quòd mutationem velit.

¶Ad quartum dicendum, quod licet Deum velle aliquid non sit necessarium absolutè, tamen necessarium est ex suppositione propter immutabilitatem diuinæ voluntatis, vt suprà dictum est[c].

Commit.

¶Num effectus contingens propter contingentiam secundæ causæ proueniat ex impedimento primæ causæ semper.

Quæstio. ¶Circa primam rationem dubium est: eo quòd prima propositio, supra quam tota fundatur ratio, falsa videtur. Non enim distinguit inter modificari & impediri. Effectus enim contingent propter contingentiam secundæ causæ nō prouenit ex impeditione semper primæ causæ, sed quandoque ex modificatione primæ causæ in secunda: & sic videtur intellexisse opinio illa, quòd quia diuina voluntas modificatur in causa contingente, ideo habet effectus contingentes

¶Num distinctio necessarij & contingentis referatur tantum in causas secundas cōtingentes, & propter hoc non sint effectus cōtingentes à Deo relati.

Quæstio. ¶Circa secundam quoque rationem duplex dubitandi ratio occurrit. Tum quia antecedens recedit a quæsito, vt in titulo declaratum est. Loquitur enim de distinctione inter necessarium & contingens absolutè: non quia consequētia nihil valet. Dato enim quòd contingētia esset propter causas secundas, sint cōtingentiam esse volitam à Deo, quoniā ab eo sunt volitæ propter perfectionem vniuersi ipsæ causæ contingentes: & consequenter effectus eaium: & sic vndique fuere videntur rationes ambæ.

¶Quæ sit vera contingentia causæ.

Quæstio. ¶Circa ipsam opinionis reprehensionem etiā dubiū occurrit, quoniā irrationabiliter reprehendi videtur. Quia dato, quòd sit aliqua alia altior causa contingentiæ, ipsa tamen natura causarū secundarū defectibilium seu liberarum, propria contingentiæ causa est: ac per hoc reprehensionem non debuit esse locus, quando effectui propria est reddita causa, quāuis nō omnis. ¶Ad euidētiam horum sciendum est, quòd, vt dictum est, alia quæstio formaliter sit de causa contingentiæ, & alia de causa contingentiæ volitæ à Deo: quia tamen voluntas diuina vnumquodque vult esse proprer suam causam in quocunque genere causæ, coincidunt ambæ quæstiones quo ad materiam, & propterea non extra propositum, imò ad hoc necessarium est de causa contingentiæ dissereie. Et reuera nihil aliud in dubium reuitur hic, nisi quæ sit prima propria radix contingentiæ: & hoc in genere causæ efficientis. ¶Nec descendit firmo præsens ad contingentiam talem vel talem, sed contingentiæ absolutæ propriam ac primam radicem quærit, an scilicet sit aliqua conditio causarum secundarum, an sit aliqua conditio ipsius diuinæ voluntatis, quæ est prima omnium causa. ¶Et opinio quidem in litera recitata, ac reprehensa, credit radicem huiusmodi, esse conditionem secundæ causæ, id est defectibilitatem seu possibilitatē contradictionis in causis secudis inuentam. Quod vt melius intelligatur, sciendū est quod instrumentum defectiuum dupliciter contingit cōcurrere ad actus opus. ¶ Vno modo vt defectus non sit electus ab artifice, sed ita consequens instrumentum electum ex necessitate materiæ. ¶ Secundo modo, vt defectus ipse sit electus ab artifice. Verbi gratia, Scriptor dupliciter potest vti malo calamo. Primò, quia statuit se vti omni genere calami. Secundò, quia statuit se facturum malas literas. In primo casu cùm scriptor vtens calamo lapideo, malas formet literas, aduertensia sunt duo. Primò, quòd tam malitia calami, quàm malitia literarum non cadit sub electione scriptoris, sed consequitur malitia ex necessitate materiæ. ¶ Non enim ipse malum elegit calamū, sed quia omne genus calami elegit, ex necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea deformitas literarum reducitur vt in proprium & primam radicem in ipsam conditionem calami, & non in scriptorem, qui si idoneo vteretur calamo, bonas literas faceret: & sic conditio calami est impeditiua virtutis scriptoris modificatæ per calamum. In secundo vero casu deformitas literarum cum defectu calami sub electione cadit scriptoris: imò ex hoc ipso malum calamum elegit, vt malas literas faceret, quarenus instrumentum habeat conforme malo effectui intento, & sic virtus scriptoris modificatur quidem in calamo malo, sed non impeditur, imò defectus ipse calami obsequitur eidem, quoniam electus est ad modificationem virtutis suæ, vt tualiter intentum defectuosum effectum attingat. ¶ Tenet igitur ad propositum applicando, recitata opinio, quòd Deus gloriosus, quia omni genere causarum secūdarum vti flastuit & infra Institutionem causarum secundarum inuenitur quædam defectibilitas vel ad virtutes, propriam sequatur contingentia. Et sic intellecta opinio hæc reprehensibilis esti: est enim reprehensibilis, vt in litera dicitur ob modestiam Autoris: quia insufficienter causam reddit contingentiæ: imò vt in fine corporis huius articuli tangitur, & ex dictis iam patere potest, propriam causam contingentiæ non reddidit. Quoniam dum conditionem secundæ causæ propriam radicem dixit, primæ causæ in qua est vera radix locum non reliquit, vt in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis. ¶ Reprehensa quoque rationabiliter vtroque ex medio: quoniam virtutem primæ causæ modificari in secunda est contingat dupliciter, scilicet cum impedimento & sine impedimento eius, vt in exemplo dato manifestum est, etenim enim virtus scriptoris malo modificata est calamo, semper tamen quando defectus in effectu reducitur in conditionem causæ secundæ tanquam in primam radicem, oportet quòd conditio causæ secundæ sit impediens, & non solum modificans primæ efficaciam. Et quia sic opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est: & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autem quæ in secunda dubitatione allata sunt, ex eodem fundamento patet responsio: non enim necessum est à proposito: quia quæstiones, vt tam diuinus, quo ad materiam in effectu vniuersio ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarum causarum secundarum, vt in exemplo dato apparet: hoc autem est valde inconueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inuenitur in rebus puré sensibilium, & in naturis puré intellectualium, & in natura media inter vtrasque, puta humana.

¶Quo ad tertium tria facit. ¶ Primò reddit causam veram propositæ conclusionis, dicēs, quòd est efficacia diuinæ volūtatis. ¶ Secundò manifestat hoc sic, *C omnib.* Effectus cōsequitur causam efficacem, nō tamen secundum id quod fit, sed etiam secūdum modum essendi vel fiendi: ergo ea, quæ Deus vult fieri, sortiuntur à voluntate 22 suā, non solū quòd fiant, sed etiam modum quo vult quòd fiat & fiant: ergo quædam ab ea habent quòd fiant necessariò, & quædam contingenter, ergo ex hoc quibusdam effectibus adimpanuit causas necessarias, & quibusdam contingentes: non imponit ergo omnib⁹ volitis necessitatem imponit, non autem omnibus. Cuius quidem rationem aliqui assignare voluerunt ex causis mediis: quia ea, quæ producit per causas necessarias, sunt necessaria: ea verò quæ producit per causas contingentes sunt contingentia ᶜ. Sed hoc non videtur sufficienter dictum propter duo. Primò quidem: quia effectus alicuius primæ causæ est contingens propter causam secundam, ex eo quod impeditur effectus causæ primæ per defectum causæ secundæ. Sicut virtus solis per defectum plantæ impeditur. Nullus autem defectus causæ secundæ impedire potest quin voluntas Dei effectum suum producat ᵉ. Secundò, quia si distinctio contingentium à necessariis referatur solùm in causas secundas, sequitur hoc esse præter intentionem & voluntatem diuinam: quod est inconueniens. Et ideo melius dicendum est, quòd hoc contingit propter efficaciam diuinæ voluntatis. Cùm etiam aliqua causa efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur causam: non tantùm secundum id quod fit, sed etiam secundum modum fiendi vel essendi. Ex debilitate enim virtutis actiuæ in semine contingit quòd filius nascatur dissimilis patri in accidentibus, quæ pertinent ad modum essendi. Cùm igitur voluntas diuina sit efficacissima, non solùm sequitur quòd fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quo modo fiant, quo Deus ea fieri vult. Vult utē quædā fieri Deus necessariò, quedā cōtingēter, vt sit ordo in rebus ad cōplemen

Annota. De radice veræ cōtingētiæ.

tum imponit, non autem omnibus. Cuius quidem rationem aliqui assignare voluerunt ex causis mediis: quia ea, quæ producit per causas necessarias, sunt necessaria: ea verò quæ producit per causas contingentes sunt contingentia ᶜ. Sed hoc non videtur sufficienter dictum propter duo. Primò quidem: quia effectus alicuius primæ causæ est contingens propter causam secundam, ex eo quod impeditur effectus causæ primæ per defectum causæ secundæ. Sicut virtus solis per defectum plantæ impeditur. Nullus autem defectus causæ secundæ impedire potest quin voluntas Dei effectum suum producat ᵉ. Secundò, quia si distinctio contingentium à necessariis referatur solùm in causas secundas, sequitur hoc esse præter intentionem & voluntatem diuinam: quod est inconueniens. Et ideo melius dicendum est, quòd hoc contingit propter efficaciam diuinæ voluntatis. Cùm etiam aliqua causa efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur causam: non tantùm secundum id quod fit, sed etiam secundum modum fiendi vel essendi. Ex debilitate enim virtutis actiuæ in semine contingit quòd filius nascatur dissimilis patri in accidentibus, quæ pertinent ad modum essendi. Cùm igitur voluntas diuina sit efficacissima, non solùm sequitur quòd fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quo modo fiant, quo Deus ea fieri vult. Vult utē quædā fieri Deus necessariò, quedā cōtingēter, vt sit ordo in rebus ad cōplemen

enim non essent omnia dispositi suauiter. Vltima autem patet de primo ad vltimum. ¶ Tertiò ex determinatione iam factæ redit ad reprehendendum præcedentem opinionem, dicens, quòd est totum oppositum eius, quod illa dixerat: quoniam ex hoc sequitur, quòd ideo Deus voluit causas contingentes, quia voluit contingentia in vniuerso, & non econuerso: quia causæ contingentes, sunt volitæ, ideo consecutiuè volita est contingentia. Et hæc quidem iam in exemplis supra positis explanata sunt. Ad pleniorem tamen determinationis huius intelligentiam scire debetis nouiti, quòd aliud est velle aliquid, & aliud est facere illud, vt in nobis experimur, & propterea in illa voluntate, quæ non solum est voluntas, sed efficax causa, quamuis respectu causabilis idem sit velle & facere: ex velle tamen dicuntur concedituo ad facere: & sic in litera, quia Deus vult res & modus essendi ac fiendi rerum, ad essere proceditur, vt scilicet quia illud velle efficacissimum est, & res & modi volitisunt.

¶Circa illam materiam, quoniam hic est proprius locus, iterum sciendum est, quòd post hæc scripta diui Thomæ noua surrexit opinio de prima radice contingentiæ, posita à Scoto in primo sentent. distinct. 2. quæst. 2. & distinct. octaua, quæsti. 6. & distinct. trigesimanona, quæsti. Credit enim, quòd prima radix contingentiæ sit quidam conditio diuinæ voluntatis, & in hoc dicit bene, sed non dicimus quòd illa conditio est summa efficacia illius: ipse autem dicit, quòd est contingentia illius. Et quantum ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina voluntate, intendit libertatem illius, ita quòd imaginatur, quòd quia Deus liberè vult & causat, idcirco contingentia in vniuerso, adeòq; huic scientiæ subiacet. vt dicat nihil posse euenire contingenter, si Deus omnipotens liberè non causaret: diuisque Aristot. cum exteris Philosophis contradictoria concessisse, cum aliquid contingenter fieri affeuerant: & tamen Deum agere de necessitate putauerunt. Affert autem complura tum ad probationem, tum ad defensionem suæ positionis. Verum, quia quædam spectant ad contingentiam talium, id est, rerum subditarum corporibus cælestibus: & de his est sermo propritus, cum de gubernatione rerum inferius agetur, ideo illa tantum hic afferenda censui quæ contingentiam absolutè respiciunt. Afferam ergo primò rationes suas: deinde dicam quid mihi de hac opinione videtur, tertiò respondebitur rationibus eius. ¶ Prima ratio & potissima, quæ mouit totum est hæc: Causa mouens inquantum mouet, si necessariò mouetur, necessariò mouet, sed omnis causa secunda est mouens inquantum mota a prima, ergo si necessariò mouetur, necessariò mouet: igitur si prima causa non contingenter causat, nihil in vniuerso contingenter fit: & sic contingentia in vniuerso est, ex hoc quòd Deus contingenter vult & causat. & probatur minor, quia nulla causa secunda agit aliquid nisi in virtute primæ. ¶ Secunda ratio est. Prima causa prius naturaliter respicit effectum, quam quacunque alia causa: ergo si necessariò causat, omnis effectus in illo priori habet necessitatem habitudinem ad ipsam: ergo nullus effectus sit contingens. & probatur secunda sequela: quia impossibile est, quòd idem effectus habeat habitudinem contingentis & necessarij, respectu tamen eiusdem quam diuersarum causarum. Videtur autem mihi hanc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam. ¶ Primò, quia ex illa sequitur hanc partem vniuersi non esse à Deo vt ab agente à proposito. Quod est & contra Theologos, & contra Philosophos: & probatur sequela sic: Effectus agentis à proposito vt sic, oportet esse electum ab eo, vt patet 9. Metaphys. vbi potentia rationalis à probatur determinari ad agendum dicitur: sed si contingentia oritur ex modo volendi ipsius Dei, ipsa non est electa, sed consequens modum eligendi. ergo ipsa non est effectus Dei vt agentis à proposito. Et sic contingentia est in vniuerso, præter intentionem Dei vt proxime consequens modum volendi eius, non voluntionem ipsam. ¶ Secundò: quia dato quòd diuina voluntas non liberè, sed naturali necessitate vellet & cau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fare, fulua tamen efficacia fuæ virtute hoc vniuerſum quale nunc eſt, adhuc contingentia ſaluaretur. Tum quia eſſent cauſæ defectibiles. Tum quia eſſent agentia libera: puta homines. Et hoc euidentius apparet, ſi fingamus mundum non eſſe à Deo ſed quaſi ex ſe: tunc enim manifeſtè apparet, quòd ex hoc ipſo, quòd non omnis effectus habet per ſe cauſam, aliquid contingenter euenit, vt patet 6. Metaphyſ.

¶Ad primam autem rationem Scoti multiplicitèr reſpondeti poteſt. Primò diſtinguendo ly mota, ſeu ly mouetur. Dupliciter enim contingit ſecundum cauſam moueri à prima. Vno modo motione præuia propriæ actioni, ſicut baculus mouet lapidem motus à manu. Alio modo motione cooperatiua intrinſecè propriæ actioni, & quicquid ſic de maiore in primo ſenſu, in ſecundo tamen eſt falſa in quo tantùm verificatur minor. non enim oportet cùm aliquis vult aliquid, ſeu cùm ſol illuminat primam cauſam præuia motione cooperari, ſed ſufficit & exigitur eam intrinſecè cooperari tali electioni vel illuminationi. & hoc eſt cooperatio in vnoquoq; eſt ſecundū naturam vniuſ cuiuſque, ſic enim diſponit omnia ſuauiter. Vnde ſine neceſſariò ſua libertè cooperetur Deus, nihil minus cecitá voluntas libere vtitur illa cooperatione.

¶Secundò, diſtinguendo ly inquantum mota, quoniam poteſt denotare cauſam præcitam, & poteſt denotare concauſam. Et ſi quidē denotet cauſam præcitam, minor eſt falſa, non enim cauſa ſecunda mouet ob hoc præcisè, quia mouetur, ſed etiam ex virtute propria. Si autem denotet concauſam, maior eſt falſa: quoniam fiat cauſam ſecundam neceſſario mouēri à prima, & cùm hoc ipſum moueri modificari ex natura cauſæ ſecundæ, & ſic mouere cauſæ ſecundæ prouenit non ex moueri tantùm, ſed ex moueri & modo proprio ipſius cauſæ ſecundæ. Ex tali autem modo conſurgere poteſt, quòd non neceſſariò mouet, vt patet in cauſis deficibilibus. illa autem propoſitio adiuncta, ſcilicet cauſa ſecunda nihil agit niſi in virtute primæ, non iuuat: quoniam non eſt ſenſus quòd cauſa ſecunda nullam virtutem habeat niſi primæ, ſed quòd ipſa ſecunda nullum effectum producit, niſi virtute primæ concurrentis, & coniungentis virtutem ſecundæ ſuo effectui. quoniam prima omnia attingit immediatè immediatione virtutis, vt in quæſtione 8. declarabitur. Ad ſecundam verò rationem dicitur, quòd prima conſequentia nihil valet: quoniam prima cauſa non attingit effectum ſecundæ cauſæ in ſeipſa, ſed mo ſimilem cooperationē ſuæ iuxta modum ipſius cauſæ ſecundæ, & propterea effectus ſecundæ cauſæ in illo priori haberet neceſſariam habitudinem ad primam, ſed ſolum ex ſe cōtingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim propoſitio aſſumpta non eſt ſic intelligenda, quaſi ſit aliqua duratio naturæ, in cuius primo inſtanti cauſa prima reſpiciat effectum: & in ſecundo cauſa ſecunda. ſ. Puerilis enim hic eſt ſenſus, ex quo tamen conſequentia proceſſiſſe videtur, ſed eſt intelligenda quo ad independentiam & inimitatem. attingit enim prima cauſa effectum ſecundæ & independentiam & limitatiuam quàm ſecunda, vt patet in principio libri de Cauſis. Et propterea dicitur reſpicere primū. Ex hoc autem ſenſu nihil conſequentiam valere patet.

a ¶*Super Quæſtionis decimænonæ Articulum nonum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm ratio boni ſit rario appetibilis (vt ſuprà dictum eſt[c]) malum autem opponatur bono: impoſſibile eſt quòd aliquod malum inquantum huiuſmodi appetatur nec appetitu naturali, nec animali nec intellectuali qui eſt voluntas. Tamen aliquod malum appetitur per accidens[c], inquantum conſequitur ad aliquod bonum. Et hoc apparet in quolibet appetitu. Non enim agens naturale intendit priuationem vel corruptionem, ſed formam, cui coniungitur priuatio alterius formæ: & generationem vnius, quæ eſt corruptio alterius. Leo enim occidens ceruum intendit cibum, cui coniungitur occiſio animalis. Similiter fornicator intendit delectationem, cui coniungitur deformitas culpæ. Malum autem, quod coniungitur alicui bono, eſt priuatio alterius boni. Nunquam igitur appeteretur malum, nec per accidens niſi bonum, cui coniungitur malum, magis appeteretur, quàm bonum quod priuatur per malum. Nullum autem bonū Deus magis vult, quàm ſuam bonitatem. Vult tamen aliquod bonū magis quàm aliud quoddam bonum. Vnde malum culpæ, quod priuat ordinem ad bonum diuinum, Deus nullo modo vult, ſed malum naturalis defectus, vel malum pœnæ vult, volendo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum. Sicut volendo inſtitiam vult pœnam, & volendo ordinem naturæ ſeruari, vult quædam naturaliter corrumpi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd licet Deus non velit mala, vult tamen mala eſſe vel fieri, quia licet mala non ſint bona, bonum tamen eſt mala eſſe, vel fieri. Quod ideo dicebant quia ea, quæ in ſe mala ſunt, ordinantur ad aliquod bonum. Quem quidem ordinem importari credebant in hoc, quòd dicitur mala eſſe vel fieri. Sed hoc non rectè dicitur, quia malum non ordinatur ad bonum per ſe ſed per accidens. Præter intentionem enim peccantis eſt, quòd ex hoc ſequatur aliquod bonum. Sicut præter intentionem tyrannorum fuit, quòd ex eorum perſecutionibus clarèſceret patientia martyrum. Et ideo nō poteſt dici, quòd talis ordo ad bonum imporretur per hoc quod dicitur, quòd malum eſſe vel fieri ſit bonum, quia nihil iudicatur ſecundum illud, quod competit ei per accidens, ſed ſecundum illud, quod competit ei per ſe.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd malum non operatur ad perfectionem & decorem vniuerſi, niſi per accidens, vt dictum eſt. Vnde & hoc quod dicit Dion. quòd malum eſt ad vniuerſi perfectionem conferens, concludit inducendo quaſi ad inconueniens.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet mala fieri & mala non fieri, contradictoriè opponantur: tamen velle mala fieri & velle mala nō fieri, non opponuntur contradictoriè, cùm vtrumque ſit affirmatiuum. Deus igitur neque vult mala fieri, neque vult mala non fieri, ſed vult permittere mala fieri. Et hoc eſt bonum.

aliamagis velit: culpæ malum nullo modo vult malum verò naturalis defectus, ac pœnæ, nonnunquam ipſum velle non dedecet.

ARTICVLVS IX.

a ¶*Virum voluntas Dei ſit malorum.*

ADNONVM ſic procedi-tur. Videtur quòd voluntas Dei ſit malorum. Omne enim bonum, quod fit, Deus vult. Sed mala fieri bonum eſt. dicit enim Auguſt. in Enchi. Quamuis ea, quæ ſunt, inquantum mala ſunt, non ſint bona: tamen vt non ſolùm ſint bona, ſed etiam vt ſint mala, bonum eſt fieri. Ergo Deus vult mala.

¶Præterea, dicit Dion. 3 cap. de Diu. no. Erit malum ad omnis, id eſt, vniuerſi perfectionem conferens. Et Auguſt. dicit in Enchi. Ex omnibus conſtitit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud, quod malum dicitur bene ordinatum & loco ſuo poſitum, eminentius commendat bona, vt magis placeāt, & iucundiora ſint dum comparantur malis. Sed Deus vult omne illud, quod pertinet ad perfectionem & decorem vniuerſi[c], quia hoc eſt, quod Deus maximè vult in creaturis. Ergo Deus vult mala.

¶Præterea, Mala fieri, & non fieri ſunt contradictoriè oppoſita: ſed Deus non vult mala non fieri, quia cùm mala quædam fiant, non ſemper voluntas Dei impleretur. Ergo Deus vult mala fieri.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Aug. in lib. 83. Quæſt. Nullo ſapiente homine augere, ſit homo deterior. Eſt autem Deus omni ſapiente homine præſtantior. multo igitur minus Deo autore fit aliquid deterior. illo autem autore ſit aliquid quod ſit illo volente. Non ergo volēte Deo ſit homo deterior. Cōſtat autem quòd quolibet malo ſit aliquis deterior. Ergo Deus non vult mala.

CONCLVSIO.

¶*Cùm nil magis Deus velit quàm bonitatem ſuam, eius culpæ malum oppoſitum eſt, & ex alio bonum vniuerſi.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm malum culpæ dicatur per auerſionem à bonitate diuina: per quam Deus omnia vult (vt ſuprà oſtenſum eſt[c]) manifeſtū eſt quòd impoſſibile eſt eum malum culpæ velle. Et tamen ad oppoſita ſe habet inquantum velle poteſt hoc eſſe, vel non eſſe. Sicut & nos non peccando poſſumus velle ſedere, & non velle ſedere.

ARTICVLVS XI.

a ¶*Virum ſit diſtinguenda in Deo voluntas ſigni.*

D VNDECIMVM ſic procedi-tur. Videtur quòd non ſit diſtinguenda in Deo voluntas ſigni. Sicut enim voluntas Dei eſt cauſa rerum, ita & ſcientia. Sed non aſſignantur aliqua ſigna ex parte diuinæ ſcientiæ. Ergo neque debent aſſignari aliqua ſigna ex parte diuinæ voluntatis.

¶Præterea, Omne ſignum, quod nō concordat ei, cuius eſt ſignum, eſt falſum. Si igitur ſigna, quæ aſſignantur circa voluntatem diuinam, nō concordant diuinæ voluntati, ſunt falſa: ſi autem concordant, ſuperfluè aſſignantur. Non igitur ſunt aliqua ſigna circa voluntatem diuinam aſſignanda.

¶SED CONTRA eſt, quòd voluntas Dei eſt vna, cùm ipſa ſit Dei eſſentia: quandoque autem pluraliter ſignificatur, vt cùm dicitur, Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius. Ergo oportet, quòd aliquando ſignum voluntatis pro voluntate accipiatur.

CONCLVSIO.

¶*Diſtinguitur in Deo voluntas ſigni à voluntate ſimpliciter, ſiue beneplaciti.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Deo quædam dicūtur propriè, & quædam ſecundum metaphoram, vt ex ſuprà dictis patet[c]. Cùm autem aliquæ paſſiones humanæ in diuinam prædicationem metaphoricè aſſumuntur, hoc fit ſecundum ſimilitudinem effectus. vnde illud, quod eſt ſignum talis paſſionis in nobis, in Deo nomine illius paſſionis metaphoricè ſignificat. Sicut apud nos irati punire conſueuerunt. Vnde ipſa punitio eſt ſignum iræ. Et propter hoc ipſa punitio nomine Iræ ſignificatur, cùm Deo attribuitur. Similiter id, quod ſolet eſſe in nobis ſignum voluntatis, quandoque metaphoricè in Deo voluntas dicitur. Sicut cū aliquis præcipit aliquid, ſignum eſt, quòd velit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quādoque metaphoricè voluntas Dei dicitur, ſecundum illud Matth. 22. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Sed hoc diſtat inter voluntatem & iram: quia ira de Deo nunquam propriè dicitur, cū in ſuo principali intellectu includat paſſionem: voluntas autem propriè de Deo dicitur. Et ideo in Deo diſtinguitur voluntas propriè, & metaphoricè dicta. Voluntas enim propriè dicta vocatur voluntas beneplaciti. Voluntas autem metaphoricè dicta eſt voluntas ſigni, eo quòd ipſum ſignum voluntatis voluntas dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſcientia non eſt cauſa eorum, quæ fiunt, niſi per voluntatem[c]. Non enim quæ ſcimus facimus, niſi velimus. Et ideo ſignum nō attribuitur ſcientiæ, ſicut attribuitur voluntati.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſigna voluntatis dicuntur voluntates diuinæ, non quia ſint ſigna quòd Deus velit, ſed quia ea, quæ in nobis ſolent eſſe ſigna volendi, in Deo diuinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio non eſt ſignum quòd in Deo ſit ira, ſed punitio ex eo ipſo quòd in nobis eſt ſignum iræ, in Deo dicitur ira.

ARTICVLVS XII.

a ¶*Virum conueniunter circa diuinam voluntatem ponantur quinque ſigna.*

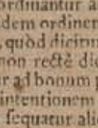

D DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque ſigna, ſcilicet prohibitio, præceptum, conſilium, operatio, & permiſſio. Nam eadem, quæ nobis præcipit Deus, vel conſulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet quandoque permittit. Ergo non debent ex oppoſito diuidi.

¶Præterea, Nihil Deus operatur, niſi volens, vt dicitur Sapientiæ 11. Sed voluntas ſigni diſtinguitur à voluntate beneplaciti. Ergo operatio ſub volūtate ſigni comprehendi non debet.

¶Præterea, Operatio & permiſſio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, conſilium, & prohibitio pertinent ad ſolam rationalem creaturam. Ergo non veniunt conuenienter in vnam diuiſionem, cùm non ſint vnius ordinis.

¶Præterea, Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit vno modo, ſed malum omnifariam, vt patet per Philoſophum in 2. Ethic. & per Dion. in 4. c. de diu. no. Inconuenienter igitur reſpectu mali aſſignatur vnum ſignum tantùm, ſcilicet prohibitio: reſpectu verò boni duo ſigna, ſcilicet conſilium & præceptum.

CONCLVSIO.

¶*Quinque ſigna diuina digneſcitur voluntas, quæ & voluntas ſigni denominatur, ſcilicet prohibitio & permiſſio reſpectu mali, præceptum, conſilium, & operatio reſpectu boni.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd huiuſmodi ſigna voluntatis dicuntur ea, quibus conſueuimus demonſtrare nos aliquid velle. poteſt autem aliquis declarare ſe velle aliquid vel per ſeipſum vel per alium, per ſeipſum quidem inquātum facit aliquid vel directè vel indirectè, & per accidens. Directè quidem, cùm per ſe, aliquid operatur. & quantum ad hoc dicitur eſſe ſignum operatio. Indirectè autem, inquantum non impe-

a ¶*Virum Deus habeat liberum arbitrium.*

D DECIMVM ſic procedi-tur. Videtur, quòd Deus non habeat liberū arbitrium. Dicit enim Hieronymus in Homilia de filio prodigo, Solus Deus eſt, in quem peccatum non cadit. nec cadere poteſt: cætera, cùm ſint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti poſſunt.

¶Præterea, Liberum arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis, qua bonum & malum eligitur: ſed Deus non vult malum, vt dictum eſt[c]. Ergo liberum arbitrium non eſt in Deo.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Ambroſius in lib. de Trin. Spiritus ſanctus diuidit ſingulis prout vult: id eſt, libero voluntatis arbitrio, non neceſſitatis obſequio.

CONCLVSIO.

¶*Deus liberum arbitrium habet reſpectu aliorum à ſe, quæ non neceſſariò vult: reſpectu ſui verò nullam libertatem habet. cùm ſit neceſſariò velit.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd lib. ar. habemus reſpectu eorum, quæ non neceſſariò volumus, vel naturali inſtinctu. Non enim ad li. ar. pertinet quòd volumus eſſe felices, ſed ad naturalem inſtinctum[c]. Vnde & alia animalia, quæ naturali inſtinctu mouentur ad aliquid, nō dicuntur lib. arb. mouerī[c]. Cùm igitur Deus ex neceſſitate ſuam bonitatem velit, alia verò non ex neceſſitate (vt ſuprà oſtenſum eſt[c].) reſpectu illiorum, quæ non ex neceſſitate vult, lib. ar. habet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hierony. videtur excludere à Deo lib. ar. nō ſimpliciter, ſed ſolùm quātum ad hoc quod eſt deficti in peccatum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd cùm malum culpæ dicatur per auerſionem à bonitate diuina: per quam Deus omnia vult (vt ſuprà oſtenſum eſt[c]) manifeſtū eſt quòd impoſſibile eſt eum malum culpæ velle. Et tamen ad oppoſita ſe habet inquantum velle poteſt hoc eſſe, vel non eſſe. Sicut & nos non peccando poſſumus velle ſedere, & non velle ſedere.

ARTICVLVS XI.

a ¶*Virum ſit diſtinguenda in Deo voluntas ſigni.*

D VNDECIMVM ſic procedi-tur. Videtur quòd non ſit diſtinguenda in Deo voluntas ſigni. Sicut enim voluntas Dei eſt cauſa rerum, ita & ſcientia. Sed non aſſignantur aliqua ſigna ex parte diuinæ ſcientiæ. Ergo neque debent aſſignari aliqua ſigna ex parte diuinæ voluntatis.

¶Præterea, Omne ſignum, quod nō concordat ei, cuius eſt ſignum, eſt falſum. Si igitur ſigna, quæ aſſignantur circa voluntatem diuinam, nō concordant diuinæ voluntati, ſunt falſa: ſi autem concordant, ſuperfluè aſſignantur. Non igitur ſunt aliqua ſigna circa voluntatem diuinam aſſignanda.

¶SED CONTRA eſt, quòd voluntas Dei eſt vna, cùm ipſa ſit Dei eſſentia: quandoque autem pluraliter ſignificatur, vt cùm dicitur, Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius. Ergo oportet, quòd aliquando ſignum voluntatis pro voluntate accipiatur.

CONCLVSIO.

¶*Diſtinguitur in Deo voluntas ſigni à voluntate ſimpliciter, ſiue beneplaciti.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Deo quædam dicūtur propriè, & quædam ſecundum metaphoram, vt ex ſuprà dictis patet[c]. Cùm autem aliquæ paſſiones humanæ in diuinam prædicationem metaphoricè aſſumuntur, hoc fit ſecundum ſimilitudinem effectus. vnde illud, quod eſt ſignum talis paſſionis in nobis, in Deo nomine illius paſſionis metaphoricè ſignificat. Sicut apud nos irati punire conſueuerunt. Vnde ipſa punitio eſt ſignum iræ. Et propter hoc ipſa punitio nomine Iræ ſignificatur, cùm Deo attribuitur. Similiter id, quod ſolet eſſe in nobis ſignum voluntatis, quandoque metaphoricè in Deo voluntas dicitur. Sicut cū aliquis præcipit aliquid, ſignum eſt, quòd velit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quādoque metaphoricè voluntas Dei dicitur, ſecundum illud Matth. 22. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Sed hoc diſtat inter voluntatem & iram: quia ira de Deo nunquam propriè dicitur, cū in ſuo principali intellectu includat paſſionem: voluntas autem propriè de Deo dicitur. Et ideo in Deo diſtinguitur voluntas propriè, & metaphoricè dicta. Voluntas enim propriè dicta vocatur voluntas beneplaciti. Voluntas autem metaphoricè dicta eſt voluntas ſigni, eo quòd ipſum ſignum voluntatis voluntas dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſcientia non eſt cauſa eorum, quæ fiunt, niſi per voluntatem[c]. Non enim quæ ſcimus facimus, niſi velimus. Et ideo ſignum nō attribuitur ſcientiæ, ſicut attribuitur voluntati.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſigna voluntatis dicuntur voluntates diuinæ, non quia ſint ſigna quòd Deus velit, ſed quia ea, quæ in nobis ſolent eſſe ſigna volendi, in Deo diuinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio non eſt ſignum quòd in Deo ſit ira, ſed punitio ex eo ipſo quòd in nobis eſt ſignum iræ, in Deo dicitur ira.

ARTICVLVS XII.

a ¶*Virum conueniunter circa diuinam voluntatem ponantur quinque ſigna.*

D DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque ſigna, ſcilicet prohibitio, præceptum, conſilium, operatio, & permiſſio. Nam eadem, quæ nobis præcipit Deus, vel conſulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet quandoque permittit. Ergo non debent ex oppoſito diuidi.

¶Præterea, Nihil Deus operatur, niſi volens, vt dicitur Sapientiæ 11. Sed voluntas ſigni diſtinguitur à voluntate beneplaciti. Ergo operatio ſub volūtate ſigni comprehendi non debet.

¶Præterea, Operatio & permiſſio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, conſilium, & prohibitio pertinent ad ſolam rationalem creaturam. Ergo non veniunt conuenienter in vnam diuiſionem, cùm non ſint vnius ordinis.

¶Præterea, Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit vno modo, ſed malum omnifariam, vt patet per Philoſophum in 2. Ethic. & per Dion. in 4. c. de diu. no. Inconuenienter igitur reſpectu mali aſſignatur vnum ſignum tantùm, ſcilicet prohibitio: reſpectu verò boni duo ſigna, ſcilicet conſilium & præceptum.

CONCLVSIO.

¶*Quinque ſigna diuina digneſcitur voluntas, quæ & voluntas ſigni denominatur, ſcilicet prohibitio & permiſſio reſpectu mali, præceptum, conſilium, & operatio reſpectu boni.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd huiuſmodi ſigna voluntatis dicuntur ea, quibus conſueuimus demonſtrare nos aliquid velle. poteſt autem aliquis declarare ſe velle aliquid vel per ſeipſum vel per alium, per ſeipſum quidem inquātum facit aliquid vel directè vel indirectè, & per accidens. Directè quidem, cùm per ſe, aliquid operatur. & quantum ad hoc dicitur eſſe ſignum operatio. Indirectè autem, inquantum non impe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiuè, illa quinq; signa conueniunt pomitur circa diuinam voluntatem. ℣ Manifestatur primo ex parte voluntatis, ex eo quod ipsa quinque modis declaramus nos aliquid velle. Secundo ex parte voliti, ex eo quod de singulorum penæ præsentis, vel futurum malum & bonum, necessarium & impræsentiarum, interseritur; q; ita ne de facto, scilicet q; nec quinq; dicimus amatur diuinæ voluntatis automatis Matth. 6. & Augustin.

a ¶*Super Quæstionum vigesimæ Articulum primum.*

Amat. Primus clarè est, quæ in eo de actu cognitionis, tam cui manifestum est omnia in Deo esse virtualiter.

Comm. ¶In corpore vnica est conclusio responsiua quarto affirmatiuè, in Deo vt amor. ℣ Probat: Motus voluntatis & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tendit in bonum in cõmuni, non significat idē quod vniuersale, sed significat idem quod absolutè. Amor enim omnis est boni absq; alia limitatione, delectatio autē est boni cõiuncti, &c. Dixit autē hoc quia litera vsq; ad vltimam consequentiam loquitur tam de amore, qui est in appetitu sensitiuo, quā sciliat non attingens bonū secundū sensum vnaquæq; le, hoc absolutè. Nec tamen est ei ex eo illius probationis, qđ est cōmuni naturaliter est primi, per hoc aliquid admittendum bonum absolutè, ad bonum rū certa conditione se habet proportionaliter, vt cō-

pedit operationem: nam remouens prohibēs dicitur mouens per accidens, vt dicitur in 8. Phyic. Et quantum ad hoc dicitur liguum permisio. Per alium autem declarat se aliquid velle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum vel necessaria inductione, quod fit præcipiendo, quod quis vult: & prohibendo contrarium, vel aliqua per hua loria inductione, quod pertinet ad consilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid: propter hoc ista quinque nominantur interdum nomine voluntatis diuinæ, tanquam signa voluntatis. Quòd enim præceptum, consilium, & prohibitio dicantur Dei voluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Quòd autem permisio vel operatio dicantur Dei voluntas, patet per Augustī. qui dicit in Enchi. Nihil fit nisi omnipotens fieri velit; vel finendo vt fiat, vel faciendo. Vel potest dici, quòd permisio & operatio referantur ad præsem: Permisio quidem ad malum, operatio verò ad bonum: ad futurum verò prohibitio respectu mali, respectu verò boni necessarij præceptum, respectu verò superabundantis boni consilium.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd nihil prohibet circa eandem rem aliquē diuersimode declarare se aliquid velle. Sicut inueniuntur multa nomina idē significantia. Vnde nihil prohibet, idem subiacere præcepto & consilio & operationi, prohibitioni, vel permisioni.

¶Ad secundū dicēdum, quòd sicut Deus potest significari metaphoricè velle id, quod non vult voluntate propriè accepta, ita potest metaphoricè significari velle id, quod propriè vult. Vnde prohibet de eodem esse voluntatem beneplaciti, & voluntatem signi. Sed operatio semper est eadem cum voluntate beneplaciti, non autem præceptum, vel consilium. Tum quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus voluntatis, illud autem per alium, vt dictum est.

¶Ad tertium dicēdum, quòd creatura rationalis est domini sui actus. Et ideo circa ipsam specialia quæ dam signa diuinæ voluntatis assignantur, inquārum rationalem creaturam Deus ordinat ad agendum voluntariè & per se. Sed aliæ creaturæ non agunt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias non habent locum nisi operatio & permisio.

¶Ad quartum dicendum, quòd omne malū culpæ, licet multipliciter contingat, tamen in hoc conuenit quòd discordat à voluntate diuina. Et ideo vnum signum respectu malorum assignatur, scilicet prohibitio. Sed diuersimodè bona se habent ad bonitatem diuinam, quia quædam sunt, sine quibus fruitionem diuinæ bonitatis consequi non possumus, & respectu horum est præceptum: quædam verò sunt, quibus perfectius consequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum, quòd consilium est nō solum de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis vitandis.

Annot. ℣ Primò, quia in litera dicitur, q; amor respicit bonū in cōi, ly in cōmuni, non significat idē quod vniuersale, sed significat idem quod absolutè. Amor enim omnis est boni absq; alia limitatione, delectatio autē est boni cōiuncti, &c. Dixit autē hoc quia litera vsq; ad vltimam consequentiam loquitur tam de amore, qui est in appetitu sensitiuo, quā sciliat non attingens bonū secundū sensum vnaquæq; le, hoc absolutè. Nec tamen est ei ex eo illius probationis, qđ est cōmuni naturaliter est primi, per hoc aliquid admittendum bonum absolutè, ad bonum rū certa conditione se habet proportionaliter, vt cō-

QVÆSTIO VIGESIMA
de amore Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iis, quæ absolutè ad voluntatem Dei pertinent. In parte autem appetitiua inueniuntur in nobis, & passiones animæ, vt gaudium, amor, & huiusmodi, & habitus moralium virtutum, vt iustitia, fortitudo, & huiusmodi. Vnde primò considerabimus de amore Dei. Secundo de iustitia Dei & misericordia eius.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum in Deo sit amor. ¶Secundo, vtrum amet omnia. ¶Tertiò, vtrum magis amet vnum quàm aliud. ¶Quartò, vtrum meliora magis amet.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum amor sit in Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd amor non sit in Deo. Nulla enim passio est in Deo. Amor est passio. Ergo amor non est in Deo.

¶Præterea, Amor, ira, tristitia, & huiusmodi contra se diuiduntur. Sed tristitia & ira non dicuntur de Deo nisi metaphoricè. Ergo nec amor.

¶Præterea, Dionysius dicit 4. cap. de Diui. nomi. Amor est visiua & concretiua. Hoc autem in Deo locum habere non potest, cum sit simplex. Ergo in Deo non est amor.

¶SED CONTRA est quod dicitur primæ Ioan. 4. Deus charitas est.

CONCLVSIO.

¶Cùm in Deo sit voluntas, in eo amorem ponere fas est, eumq; esse & radicem cuiusque motus appetitiuæ virtutis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere amorem in Deo. Primus enim motus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est amor. Cùm enim actus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tendat in bonum & malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius & per se est obiectum voluntatis & appetitus: malum autem secundariò & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono: oportet naturaliter esse priores actus voluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum his, qui respiciunt malum, vt gaudium quam tristitia: & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Rursus quod est communius, naturaliter est prius. Vnde & intellectus per prius habet ordinem ad verum commune, quàm ad particularia quædam vera. Sunt autem quidam actus voluntatis & appetitus respicientes bonum sub aliqua speciali conditione: sicut gaudium & delectatio est de bono præsenti & habito, desiderium autem & spes de bono nōdum adepto. Amor autem respicit bonum in communi siue sit habitum siue non habitum. Vnde amor naturaliter est primus actus voluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij motus appetitiui præsupponūt amorem, quasi primam radicē. Nullus enim desiderat aliquid nisi bonum amatum: neque aliquis gaudet nisi de bono amato. Odium etiam non est nisi de eo, quod conetur iatur rei amatæ. Et similiter tristitiam & cætera huiusmodi, manifestum est in amorem referri sicut in primum principium. Vnde in quocunque est voluntas vel appetitus, oportet esse amorem. Remoto enim primo remouentur alia. Ostensum est autem [c] in Deo esse voluntatem. Vnde necesse est in eo ponere amorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vis cognitiua non mouet nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio vniuersalis mouet mediante ratione particulari, vt dicitur in tertio de Anima, ita appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo. Vnde proximum motiuum corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper actum appetitus sensitiui concomitatur aliqua transmutatio corporis, & maximè circa cor, quod est primum principium motus in animali. Si igitur actus appetitus sensitiui, inquantū habent transmutationem corporalem annexam, passiones dicuntur, non autem actus voluntatis. Amor igitur & gaudium & delectatio secundū q; significant actus appetitus sensitiui, passiones sunt [c], non autem secundum quod significant actus appetitus intellectiui. Et sic ponūtur in Deo. Vnde dicit Philosophus 7. Eth. quòd Deus vna & simplici operatione gaudet. Et eadē ratione sine passione amat.

¶Ad secundum dicendum, quòd in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi materiale, scilicet corporalem transmutationem: & aliquid quasi formale, quod est ex parte appetitus. Sicut in ira (vt dicitur in primo de Anima) materiale est accensio sanguinis circa cor, vel aliquid huiusmodi, formale verò appetitus vindictæ. Sed rursus ex parte eius, quod est formale in quibuslibet horum designatur aliqua imperfectio. Sicut in desiderio, quod est boni non habiti, & in tristitia, quæ est mali habiti. Et eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quædam verò nullam imperfectionem designant, vt amor & gaudium. Cùm igitur nihil horum Deo conueniat secundum illud, quod est materiale in eis (vt dictum est [c]) illa, quæ imperfectionem important, etiam formaliter Deo conuenire non possunt, nisi metaphoricè propter similitudinem effectus, vt suprà dictum est [c]. Quæ autem imperfectionem non important, de Deo propriè dicuntur, vt amor & gaudium: tamen sine passione, vt dictum est [c].

¶Ad ter-

¶Ad tertium dicendum, quòd actus amoris semper tēdit in duo, scilicet in bonū, quod quis vult alicui, & in eum, cui vult bonum. Hoc enim est propriè amare aliquem, velle ei bonum. Vnde in eo, quòd aliquis amat se, vult bonum sibi. Et sic illud bonum quærit sibi vnire inquantum potest. Et pro tanto dicitur amor vis vnitiua etiam in Deo, sed absque compositione: quia illud bonum, quod vult sibi, non est aliud quàm ipse, qui est per suam essentiam bonus, vt suprà ostensum est [c]. In hoc vero quòd aliquis amat alium, vult bonum illi. Et sic vtitur eo tanquam seipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor vis concretiua, quia alium aggregat sibi habens se ad eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus est vis concretiua absque compositione, quæ sit in Deo, inquantum aliis bona vult.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum Deus omnia amet.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non omnia amet. Quia secundum Dion. 4. ca. Diuin. nom. amor amantem extra se ponit, & eum quodammodo in amatum transfert. Inconueniens autem est dicere, quòd Deus extra se positus, in alia transferatur. Ergo inconueniens est dicere, quòd Deus alia à se amet.

¶Præterea, Amor Dei æternus est. Sed ea, quæ sunt alia à Deo, sunt ab æterno nisi in Deo. Ergo Deus non amat ea nisi in seipso. Sed secundum quòd sunt in eo non sunt aliud ab eo. Ergo Deus non amat alia à seipso.

¶Præterea, Duplex est amor, scilicet concupiscētiæ & amicitiæ [c]. Sed Deus creaturas irrationales non amat amore concupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiam amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, vt patet per Philosophum in 8. Ethicorum. Ergo Deus non omnia amat.

¶Præterea, In Psal. dicitur, O dilli omnes, qui operantur iniquitatem. Nihil autem simul odio habetur & amatur. Ergo Deus non omnia amat.

¶SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti.

CONCLVSIO.

¶Cùm omnia existentia sint bona, & à Deo, ab illo amari credendum est: sed secus quàm nos, qui à rerum bonitate ad amorem impellimur, ipse verò conferendo & infundendo illis bonitatem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus omnia existentia amat. Nam omnia existētia inquantū sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonum est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est autem suprà [c], quòd voluntas Dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quòd intantū habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, inquantum est volitum à Deo. Cuilibet igitur existenti, Deus vult aliquod bonum. Vnde, cùm amare nil aliud sit, quàm velle bonum alicui [c], manifestum est, quòd Deus omnia quæ sunt, amat. Non tamen eo modo, sicut nos. Quia enim voluntas nostra non est causa bonitatis rerum [c], sed ab ea mouetur sicut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui volumus, non est causa bonitatis ipsius, sed ecōuerso bonitas eius vera vel æstimata prouocat amorem, quo ei volumus & bonum conseruari, quod habet, & addi, quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundens & creans bonitatem in rebus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amans sic fit extra se in amatum transitum, inquantum vult amato bonum, & operatur per se quam prouidētiam, sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius 4. cap. de Diuin. nomin. Audendum est autem & hoc pro veritate dicere quòd & ipse omnium causa per abundantiam amatiuæ bonitatis, extra seipsum sit ad omnia existentia prouidentialis.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet creaturæ ab æterno non fuerint nisi in Deo [c], tamen per hoc quod ab æterno in Deo fuerunt, ab æterno Deus cognouit res in propriis naturis. Et eadem ratione amauit. Sicut & nos per similitudines rerum, quæ in nobis sunt cognoscimus res in seipsis existentes.

¶Ad tertium dicendum, quòd amicitia non potest haberi, nisi ad rationales creaturas, in quibus contingit esse redamationem & communicationem in operibus vitæ: & quibus contingit bene euenire, vel malè secundum fortunam & fœlicitatem: sicut & ad eas propriè benevolentia est. Creaturæ autem irrationales non possunt pertingere ad amandum Deum, neque ad communicationem intellectualis & beatæ vitæ, qua Deus viuit. Sic igitur, Deus, propriè loquendo, non amat creaturas irrationales amore amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, inquantum ordinat eas ad rationales creaturas: & etiam ad se ipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram vtilitatem. Concupiscitus enim aliquid & nobis & aliis.

¶Ad quartum dicendum, quòd nihil prohibet vnum & idem secundum aliquid amari, & secūdum aliquid odio haberi. Deus autem peccatores inquātum sunt naturæ quædam amat. Sic enim & sunt & ab ipso sunt. Inquantum verò peccatores sunt, non sunt, sed ab esse deficiunt. Et hoc in eis à Deo non est. Vnde secundum hoc ab ipso odio habentur.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus æqualiter diligat omnia. Dicitur enim Sapien. 6. æqualiter est ei cura de omnibus. Sed prouidentia Dei quam habet de rebus, est ex amore, quo amat res. Ergo æqualiter amat omnia.

¶Præterea, Amor Dei est eius essentia. Sed essentia Dei magis & minus non recipit. Ergo nec amor eius. Non igitur quædam aliis magis amat.

¶Præterea, Sicut amor Dei se extendit ad res creatas, ita & scientia & voluntas. Sed Deus non dicitur scire quædam magis quam alia, neque magis velle. Ergo nec magis quædam aliis diligit.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus super Io. Omnia diligit Deus quæ fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quæ sunt membra vnigeniti sui: & multo magis ipsum vnigenitum suum.

CONCLVSIO.

¶Ex parte actus voluntatis Deus æqualiter omnia amat, cùm simplici & eodem modo se habente actu voluntatis amet, ex parte verò boni voliti ab ipso non omnia æqualiter amat, sed vni maius bonum vult quàm alij.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm amare sit velle bonum alicui, duplici ratione potest aliquid magis vel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus voluntatis, qui est magis vel minus intensus. Et sic Deus nō magis quædam aliis amat, quia omnia amat vno & simplici actu voluntatis [c] & semper eodem modo se habente. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis vult amato. Et sic dicimur aliquem magis alio amare, cui volumus maius bonum: quamuis non magis intensa voluntate. Et hoc modo necesse est dicere quòd Deus quædam aliis magis amat. Cùm enim amor Dei sit causa bonitatis rerū, (vt dictum est [c]) nō esset aliquid alio melius, si Deus non vellet vni maius bonum quam alteri.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dicitur Deo æqualiter esse cura de omnibus, non quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex æquali sapientia & bonitate omnia administrat.

¶Ad secundum dicendum, q; ratio illa procedit de intensione amoris ex parte actus voluntatis, qui est diuina essentia. Bonum autem quod Deus creaturæ vult, non est diuina essentia. Vnde nihil prohibet illud intendi vel remitti.

¶Ad tertium dicendum, quòd intelligere & velle significāt solum actus, non autem in sua significatione includunt aliqua obiecta, ex quorum diuersitate possit dici Deus magis vel minus scire aut velle, sicut circa amorem dictum est [c].

ARTICVLVS IIII.

a ¶An Deus semper magis diligat meliora.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q; Deus nō semper magis diligat meliora. Manifestum est enim quòd Christus est melior toto genere humano cùm sit Deus & homo. Sed Deus magis dilexit genus humanū, quam Christum: quia dicitur Ro. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio: Deus amat omnia existentia, non tamen eo modo sicut nos. Hæc conclusio quo ad primam partem sic probatur: Omnia existentia inquantum sunt, bona sunt: & sic quòd hoc habent inquantum sunt volita à Deo: ergo cuilibet existenti Deus vult aliquod bonum: ergo Deus omnia quæ sunt, amat. Antecedens quo ad primā partē probatur: quia ipsum esse, & quælibet rei perfectio bonitas quædam est, quo ad secundā verò, quia voluntas Dei est causa rerum: consequentia probatur: quia amor Dei est causa bonitatis rerum.

a ¶*Super Quæstionis vigesimæ Articulum secundum.*

Comment. ¶In corpore vnica est exclusio: Deus amat omnia existentia, non tamen eo modo sicut nos. Hæc conclusio quo ad primam partem sic probatur: Omnia existentia inquantum sunt, bona sunt: & sic quòd hoc habent inquantum sunt volita à Deo: ergo cuilibet existenti Deus vult aliquod bonum: ergo Deus omnia quæ sunt, amat. Antecedens quo ad primā partē probatur: quia ipsum esse, & quælibet rei perfectio bonitas quædam est, quo ad secundā verò, quia voluntas Dei est causa rerum: consequentia verò prima probatur: ne non esset, secundo sic probatur ex eo, q; amare nihil aliud est quā velle alicui bonum. Quo ad secundam autem partem manifestatur conclusio, quia amamus modo à bonitate rei amatæ, Deus autem amat creando & infundendo bonitatem quam amat.

a ¶*Super Quæstionis vigesimæ Articulum tertium.*

Comment. ¶In corpore duo facit. ℣ Primo distinguit quòd inæqualiter amare contingit dupliciter: & probat distinctionem ex eo, quòd amare est velle bonum alicui. ℣ Secundò respondet quæsito duabus cōclusionibus iuxta prædicta membra distinctionis. ℣ Primo cōclusio est: Deus ex parte actus amandi omnia æqualiter amat, probatur. Amat vno simplici & semper eodem modo se habente actu voluntatis: ergo æqualiter. Secunda cōclusio est: Deus ex parte boni voliti amore, quædam amat magis alia, probatur: si Deus nō vellet vni maius bonum quam alteri, nō esset aliquid alio melius, hoc est manifestē falsum: ergo consequentia probatur: quia amor Dei est causa bonitatis rerum.

a ¶*Super Quæstionis vigesimæ Articulum quartum.*

Comment. ¶In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Deus magis diligit meliora, probatur: Voluntas Dei est causa bonitatis in rebus: ergo Deus magis diligere aliquid, nihil aliud est quàm velle illi maius bonum, ergo ex hoc aliqua sunt melliora quòd Deus magis bonum vult, ergo ea plus amat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In respõsione ad quintum, dubiũ ingerit verba in calce posita, scilicet quòd peccator prædestinatus secundũ aliquod tempus non est nec vltra bonus neque malus. Videtur enim ex hoc sententia hæc & falsa & cõtra doctrinam quòd tam apostoli quàm homo fecerit ipsum iam creatum in gratia & quilibet homo contrahit peccatum originale. Et dato quod non essent creati in gratia vno tamũ instanti, & nõ per aliquod tempus fuissent nec bonineque malo omnino igitur apparent hæc verba falsa. Ad hoc tripliciter dicit. ℣ Primo, quòd hæc verba sunt vera de possibili, quicquid sit de facto & nomine temporis intelligitur omnis mensura durationis etiam instantanea. Tã angelus enim quam homo quãdocque, scilicet in prima instanti potuit esse neque bonus neque malus moraliter. ℣ Secundo, quod verificantur de bonitate & malitia morali personali, id est per propriam actum, infans enim quamuis sit malus peccato naturæ, ex proprio tamen opere neque bonus neque malus est. ℣ Tertio, quòd illa sunt simpliciter vera & absolute intelligenda absque restrictione aliqua: & in casu peccator prædestinatus postquam habuit esse, semper fuerit bonus aut malus quãdoque tamen, scilicet per infinitum tempus quo nõ fuit neque bonus neque malus fuit.

¶Et hæc expositio magis formalis est & proposito continua, & absq; quæstione. Intẽdit enim litera docere nõ esse mirum peccatorem prædestinatũ, esse pro aliquo tempore peiorem & minus amatum, ex eo quòd pro aliquo tempore nõ erat aliquo modo amatus, quando scilicet non erat: quoniam tunc neq; bonus neque malus erat, vniuersaliter loquendo de bono & malo: vt patet.

a ¶Super Quæstionũ vigesimaprimæ Articulum primum.

Annot. TItulus vt iam patet ex dictis quærit, vtrum iustitia sit formaliter in Deo.

Comment. ¶In corpore duo facit. ℣ Primo enim distinguit iustitiam in data specie, scilicet commutativam, & distributiuã. ℣ Secundo respondet quæsito duabus conclusionibus, iuxta numerum specierum iustitiæ. ℣ Prima conclusio est negativa, In Deo nõ est iustitia commutativa, probatur autoritate Apostoli. Quæ pereor, &c. ℣ Secunda est affirmativa, In Deo est iustitia distributiva, & probatur. Iustitia distributiua est, secundum quam datur vnicuiq; secundũ suam dignitatem. ergo ordo

Ergo Deus nõ semper magis diligit meliora.

¶Præterea, Angelus est melior homine. Vnde in Psal. dicitur de homine, Minuisti eum paulominus ab Angelis. Sed Deus plus dilexit hominem quàm Angelum. Dicitur enim Heb. 1. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶Præterea, Petrus fuit melior Ioanne quia plus Christũ diligebat. Vnde Dominus sciẽs hoc esse verum, interrogauit Petrum dicens, Simon Ioannis diligis me plus his? Sed tamẽ Christus plus dilexit Ioannẽ quàm Petrum. Vt enim dicit Aug. super illud Io. 20. Simon Ioannis diligis me? hoc ipso signo Ioannes à cæteris discipulis discernitur: non quòd solum eum, sed quòd plus eum cæteris diligebat. Non ergo semper magis diligit meliora.

¶Præterea, Melior est innocens pœnitente, cum pœnitentia sit secunda tabula post naufragium, vt dicit Hier. Sed Deus plus diligit pœnitentem quam innocẽtem, quia plus de eo gaudet. Dicitur enim Luc. 15. Dico vobis quòd malus gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Ergo Deus non semper magis diligit meliorem.

¶Præterea, Melior est iustus præscitus quã peccator prædestinatus. Sed Deus plus diligit peccatorem prædestinatum, quia vult ei maius bonum, scilicet vitam æternam. Ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶SED CONTRA, Vnumquodq; diligit sibi simile, vt patet per illud, quod habetur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile. Sed instãs aliquid est melius, in quãtũ est Deo simile[a]. Ergo meliora magis diligũtur à Deo.

CONCLVSIO.

¶Cùm ex eo aliqua alia meliora sint, quòd eis maiùs bonum Deus velit, ipsum meliora diligere dicendũ est.

¶RESPONDEO dicẽdũ, quod necesse est dicere secundũ prædicta q; Deus magis diligat meliora. Dictum est enim[e], quòd Deum diligere magis aliquid nihil aliud est quàm ei maius bonum velle. Voluntas enim Dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, q; Deus eis maius bonũ vult. Vnde sequitur q; meliora plus amet.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Deus Christum diligit, non solùm plus quã totum humanũ genus, sed etiam magis quã totam vniuersitatem creaturarũ: quia scilicet ei maius bonum voluit, quia dedit ei nomen quod est super omne nomen, vt verus Deus esset. Nec eius excellentiæ deperiit ex hoc, quòd Deus dedit eum in mortem pro salute humani generis: quinimo ex hoc factus est victor gloriosus. Factus enim est principatus super humerũ eius, vt dicitur Esa. 9.

¶Ad secundum dicendum, quòd naturã humanam assumptam à Dei verbo in persona Christi (secundũ prædicta[e]) Deus plus amat quàm omnes Angelos: & melior est maximè ratione vnionis. Sed loquẽdo de humana natura communiter, cum Angelicæ comparando secundum ordinem ad gratiam & gloriam æqualitas inuenitur[e]: cum eadem sit mensura hominis & Angeli, vt dicitur Apoc. 20. ita tamen q; quidã Angeli quibusdam hominibus, & quidam homines quibusdã Angelis quãtum ad hoc potiores inueniuntur. Sed quantũ ad conditionem naturæ Angelus est melior homine. Nec ideo naturam humanam assumpsit Deus quia hominẽ absolutè plus diligeret, sed quia plus indigebat. Sicut bonus paterfamilias aliquid pretiosius dat seruo ægrotanti, quod non dat filio sano.

¶Ad tertium dicẽdum, quod hæc dubitatio de Petro & Ioanne multipliciter soluitur. Aug. nanque refert hoc ad mysterium dicẽs. quòd vita actiua, quæ significatur per Petrũ, plus diligit Deum quàm vita contemplatiua, quæ significatur per Ioannem, quia magis sentit præsentis vitæ angustias, & æstuantius ab eis liberari desiderat, & ad Deum ire. Cõtemplatiuam verò vitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. Non enim finitur simul cum vita corporis, sicut vita actiua.

¶Quidam verò dicunt, quòd Petrus plus dilexit Christum in membris. Et sic etiam à Christo plus fuit dilectus. Vnde ei Ecclesiam cõmendauit. Ioannes verò plus dilexit Christum in seipso. Et sic etiam plus ab eo fuit dilectus. Vnde ei commendauit matrem. Alij verò dicunt, quòd incertum est quis horum plus Christum dilexerit amore qualitatis, & similiter quem Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriam vitæ æternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse quantum ad quandam promptitudinem, vel feruorem. Ioannes verò plus dilectus quantum ad quædam familiaritatis indicia, quę Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutem & puritatem. Alij verò dicunt, quòd Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellentius donum charitatis. Ioannem verò plus quantũ ad donum intellectus. Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus: sed Ioannes secundum quid. Præsumptuosum tamen videtur hoc diiudicare, quia, vt dicitur Prouerb. 16. Spirituum ponderator est Dominus & non alius[e].

¶Ad quartum dicendum, quòd pœnitentes & innocentes se habent sicut excedentia & excessũ. Nam siue sint innocentes, siue pœnitentes, illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habent de gratia. Cæteris tamẽ paribus innocentia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamen Deus plus gaudere de pœnitente quàm de innocente: quia plerunq; pœnitentes cautiores, humiliores, & feruẽtiores resurgunt. Vnde Greg. dicit ibidem, quòd dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugam conuersus fortiter hostem premit, quàm qui nũquam fugit, nec vnquam fortiter fecit. Vel alia ratione, quia æquale donum gratiæ plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quàm innocenti, qui nõ meruit. Sicut centum marchæ maius donum est si dentur pauperi, quàm si dentur regi.

¶Ad quintum dicendum, quòd cùm voluntas Dei sit causa bonitatis in rebus, secũdũ illud tẽpus pẽsanda est bonitas eius, qui amatur à Deo secundum quod dandum est ei ex bonitate diuina aliquod bonum. Secundum ergo illud tempus, quo prædestinato peccatori dandum est ex diuina voluntate maius bonum, melior est, licet secũdum aliquod aliud tempus sit peior: quia & secundum aliquod tempus non est nec bonus, neque malus.

QVAEST. VIGESIMAPRIma de Iustitia & Misericordia Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem diuini amoris de iustitia & misericordia eius agendum est. ¶Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primò, vtrũ in Deo sit iustitia. ¶Secundò, vtrum iustitia eius veritas dici possit. ¶Tertiò, vtrum in Deo sit misericordia. ¶Quartò, vtrum in omni opere Dei sit iustitia & misericordia.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum in Deo sit iustitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q; in Deo nõ sit iustitia. Iustitia enim contra tẽperantiã dividitur. Tẽperantia autẽ nõ est in Deo. Ergo nec iustitia. ¶Præterea, Quicunq; facit omnia pro libito suæ voluntatis, non secundum iustitiam operatur. Sed sicut dicit Apost. ad Ephe. 1. Deus operatur omnia secundum cõsilium suæ voluntatis. Non ergo ei iustitia debet attribui.

¶Præterea, Actus iustitiæ, est reddere debitum: sed Deus nulli est debitor: ergo Deo non competit iustitia.

¶Præterea

Quæstio. 13

¶Circa primam conclusionem dubium est.

¶Tum quoniã falsum videtur in Deo non esse iustitiam cõmutatiuam quoniam forma diuini iudicij sit secundum iustitiam commutatiuam, dum recõpensat & præmia minuis & supplicia peccatis, vt expresse Author dicit in secunda secundæ quæst. 61. artic. 4. ad primum. ℣ Tum quoniam probatio non sufficit: quoniam ad iustitiam commutatiuam spectat nõ solùm retributio, sed etiã ipsa prior datio. Non solùm enim emptio, sed etiam venditio iustitia commutativa regulatur. Et propterea ex negatione secundi actus in Deo nõ videtur sufficienter illata negatio talis iustitiæ: quoniam saluatur etiam in primo actu. Ad hæc retrogrado ordine respondetur, quòd neutet actus communitatiuæ iustitiæ locũ habet in Deo: quia sicut non potest da te pro accepto, ita nec potest dare pro accepto: nihil enim sibi ex creaturis accrescere potest. ℣ Excluditur quoq; ex hoc, quòd nemo potest prius aliquid dare Deo, vterque actus ab ipso: quoniam si nemo potest prius dare, consequens est, quòd nemo possit æqualẽs reddere, & cõsequenter quòd Deus non possit pro æquali sibi accipiendo dare: & sic communitas iustitia, quæ æqualitate inter datũ, & acceptum facit, locum in eo habere non potest. Ad primã verò dicitur, q; inde nõ potest haberi, nisi quòd quidam modus communitatiuę iustitiæ in diuina distributione seruatur, dum pro demeritis supplicia, & pro meritis præmia disponat. hic autem intenditur quòd in Deo nõ est ipsa iustitia commutatiua.

¶In responsione ad tertium aduerte doctrinã, traditam in 2. contra Gent. in capit. 28. &

¶Præterea, Quicquid est in Deo, est eius essentia: sed hoc non cõpetit iustitiæ. dicit enim Boë. in lib. de Heb. quòd bonum essentiam, iustum verò actum respicit. Ergo iustitia nõ competit Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Iustus Dominus, & iustitiam dilexit.

CONCLVSIO.

¶Cùm omnia nostra ex Deo sint, nec quisquam quippiam dederit, pro quo sibi à Deo retribuatur, iure in ipso iustitia commutativa non est, sed distributiua, qua singulis quod sibi ad sui complementum spectat, tribuere dicitur, vt inde vniuersi ordo seruetur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est species iustitiæ. Vna, quæ consistit in mutua datione & acceptione: vt puta quæ consistit in emptione & venditione, & aliis huiusmodi communicationibus, vel commutationibus. Et hæc dicitur à Philosopho in 5. Ethic. Iustitia commutativa, vel directiua commutationum, siue communicationum: & hæc non competit Deo, quia vt dicit Apost. Rom. 11. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia, quę consistit in distribuẽdo. & dicitur distributiua iustitia, secundum quod aliquis gubernator, vel dispensator dat vnicuique secundum suam dignitatem. Sicut igitur ordo congruus familiæ, vel cuiuscunque multitudinis gubernatę demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernante: ita ordo vniuersi, qui apparet tam in rebus naturalibus, quàm in rebus voluntariis, demonstrat Dei iustitiam. Vnde dicit Dio. 8. ca. de Diui. no. Oportet videre in hoc veram Dei esse iustitiam, quòd omnibus tribuit propria, secundum vnuscuiusque existentium dignitatem: & vnuscuiusque naturam in proprio saluat ordine & virtute.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd virtutum moralium quædam sunt circa passiones: sicut tẽperantia circa concupiscentias: fortitudo circa timores & audacias: mansuetudo circa iram. Et huiusmodi virtutes Deo attribui non possunt, nisi secundũ metaphoram: quia in Deo neque passiones sunt (vt suprà dictũ est[c]) neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi virtutes, sicut in subiecto, vt dicit Philosophus in 4. Eth. Quædam verò virtutes morales sunt circa operationes, vt puta circa dationes & sumptus, vt iustitia & liberalitas & magnificentia, quę etiam non sunt in parte sensitiua, sed in volũtate. Vnde nihil prohibet huiusmodi virtutes in Deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles, sed circa actiones Deo conuenientes. Ridiculum est enim secundum virtutes politicas Deum laudare, vt dicit Philosophus in 10. Ethi.

¶Ad secundum dicendum, quòd cùm bonũ intellectũ sit obiectum voluntatis, impossibile est Deũ velle nisi quod ratio suæ sapientiæ habet. Quæ quidem est sicut lex iustitiæ, secundum quam eius voluntas recta & iusta est. Vnde quod secundum suam voluntatem facit, iuste facit, sicut & nos quod secũdum legem facimus iuste facimus. Sed nos quidem secundum legem alicuius superioris, Deus autem sibi ipsi est lex.

¶Ad tertium dicendum, quòd vnicuique debetur quod suum est. Dicitur autem esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seruus est domini, & non econuerso. Nam liberum est, quod sui causa est. In nomine ergo debiti, importatur quidã ordo ex gentiæ vel necessitatis alicuius ad quod ordinatur. est autem duplex ordo considerandus in rebus. Vnus, quo aliquid creatum ordinatur ad aliud creatum. Sicut partes ordinantur ad totum, & accidentia ad substantias, & vnaquæque res ad suum finem. Alius ordo quo omnia creata ordinantur in Deum. Sic igitur & debitum attendi potest dupliciter in operatione diuina. Aut secundum quòd aliquid debetur Deo. Aut secundum quod aliquid debetur rei creatæ. Et vtroq; modo Deus debitum reddit. Debitum enim est Deo, vt implearur in rebus id, quod eius sapientia & voluntas habet, & quod suam bonitatem manifestat. Et secundum hoc iustitia Dei respicit decentiam ipsius, secundum quam reddit sibi quod sibi debetur. Debitum etiã est alicui rei creatæ, q; habeat id, quod ad ipsam ordinatur[e]. Sicut homini q; habeat manus, & q; talia animalia seruiant. Et sic etiam Deus operatur iustitiam, quando dat vnicuique quod ei debetur secundum rationem suæ naturæ & conditionis. Sed hoc debitum dependet ex primo: quia hoc vnicuique debetur, quod est ordinatum ad ipsum secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Et licet Deus hoc modo debitum alicui det, non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia non ordinatur, sed potius alia in ipsum. Et ideo iustitia quandoque dicitur in Deo condecentia suæ bonitatis: quandoque verò retributio pro meritis. Et vtrunq; modum tangit Anselmus dicens: Cùm punis malos iustum est: quia illorum meritis conuenit. Cùm verò parcis malis, iustum est, quia bonitati tuæ condecens est.

¶Ad quartum dicendum, quòd licet iustitia respiciat actum, non tamẽ per hoc excluditur quin sit essentia Deiquia etiam id, quod est de essentia rei, potest esse principiũ actionis. Sed bonum non semper respicit actum, quia aliquid dicitur esse bonum nõ solùm secundum quod agit, sed etiam secũdum quòd in sua essentia perfectum est. Et propter hoc ibidem dicitur, quod bonũ comparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum iustitia Dei sit veritas.

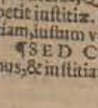

D SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod iustitia Dei nõ sit veritas. Iustitia enim est in voluntate. Est enim rectitudo voluntatis, vt dicit Anselmus. veritas autem est in intellectu secundum Philosophum in 6. Metaph. & in 6. Ethi. Ergo iustitia nõ pertinet ad veritatem.

¶Præterea, Veritas secundum Philosophum in 4. Ethi. est quędã alia virtus à iustitia. Non ergo veritas pertinet ad rationem iustitiæ.

¶SED CONTRA est, quod in Psal. dicitur, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Et ponitur ibi veritas pro iustitia.

CONCLVSIO.

¶Iustitia in Deo reperta conuenienter veritas nominatur secundum quam res intellectui conformantur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd veritas consistit in adæquatione intellectus, & rei, sicut suprà dictũ est[c]. Intellectus autem, qui est causa rei, comparatur ad ipsam sicut regula & mensura. Econuerso autem est de intellectu qui accipit scientiam à rebus[c]. Quando igitur res sunt mensura, & regula intellectus, veritas consistit in hoc quòd intellectus adæquatur rei vt in nobis accidit. Ex eo enim, quòd res est vel non est, opinio nostra & oratio vera vel falsa est. Sed quando intellectus est regula vel mẽsura rerum, veritas consistit in hoc, quòd res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere verũ opus quando concordat arti. Sicut autem se habent artificiata ad artem, ita se habent operata iusta ad legem, cui concordant. Iustitia igitur Dei, quæ constituit ordinem in rebus cõformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius[e], conuenienter veritas nominatur. Et sic etiam dicitur in nobis veritas iustitiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione vel intellectu. Sed quantum ad imperium, quo opera regulantur secundum legem est in voluntate.

¶Ad secundum dicendum, quòd veritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quædã virtus, per quam aliquis demõstrat se talem in dictis vel factis qualis est[c]. Et sic consistit in conformitate effectus ad causam & regulam, sicut de veritate iustitiæ dictum est[e].

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum misericordia competat Deo.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd misericordia Deo non competat. Misericordia enim est species tristitiæ, vt dicit Damasce. Sed tristitia non est in Deo. Ergo nec misericordia.

¶Præterea, Misericordia est relaxatio iustitiæ. Sed Deus non potest præmittere id quod ad iustitiã suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare nõ potest. Negaret autem seipsum, vt dicit gl. ibidẽ, si dicta sua negaret. Ergo misericordia Deo nõ competit.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Miserator & misericors Dominus.

CONCLVSIO.

¶Cùm de aliorum miseria tristari minimè Deo conueniat, sed magis eam repellere, non sequendo eius non secundum passionis affectum, sed effectum maximè ei conuenire dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, q; misericordia est Deo maximè attribuẽda, tamen secũdum effectum eius secundũ passionis affectum[c]. ad cuius euidentiã considerandum est, q; misericors dicitur aliquis, quasi habẽs miserum cor quia, scilicet cor eius miseria alterius per tristitiã ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc sequitur q; operetur ad depellẽdam miseriã alterius, sicut miseriã propriã. melius hæc intelliget, videndo quòd hoc potius est iustum considerentur in ordine ad Deũ, quam simpliciter iustum.

a ¶Super Quæstionũ vigesimaprimæ Articulum secundum. 4. dist. 4. q. 1. arti. 1. 2. & 3.

TItulus ex dictis est clarus.

Comment. ¶In corpore vna conclusio respondiua quæsito affirmatiue: Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. ℣ Probatur: Veritas intellectus regulantis, & mensurantis res, consistit in adæquatione rei ad intellectum: iustitia autem consistit in conformitate operum ad legem, cui concordat. ergo iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. Antecedens pro prima parte probatur ex conuenientia, & differentia veritatis in intellectu accipiente à rebus, & cauſante res. Conuenientia quidem quia veritas consistit semper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, quia in intellectu cauſato est adæquatio intellectus ad rem: in cauſante autem est adæquatio rerum ad intellectum. prò secunda verò parte sumpta, sicut se habent artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem, consequẽtia autem probatur, quoniam iustitia Dei est ordinata in rebus cõformium rationi sapientiæ suæ, quæ est lex iustitiæ, conuenienter veritas nominatur. Et sic etiam dicitur in nobis veritas iustitiæ.

a ¶Super Quæstionũ vigesimaprimæ Articulum tertium. 101. a

THulus iam patet ex vsu.

¶In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secundo explicat responsionẽ. Conclusio responsiua est. Misericordia est maximè in Deo non secundum passionis affectum, sed secundum effectum. Probatur: Tristari de miseria aliena non conuenit Deo, sed repellere eã, hoc maximè ei conuenit. ergo misericordia non quidem ad affectum, sed quoad id ad effectum maximè Deo conuenit. Antecedens declaratur, quoniam ad hoc quòd aliquis tristetur de miseria alterius, vt scilicet ipsum detectum quemcunque & probatur quoad secundam partem hui⁹ Def: Defectus non tollunt quę nihil per alicuius bonitatis perfectionem. ergo hoc maximè pertinet ad Deum, quia ipse est prima bonitatis origo. Consequentia autem probatur, quia attributa misericordiæ est iustitia, effectus verò est depulsio alterius miseriæ. Clarificatio autem continet in differentij habitudine diffusæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Deo perfectionis ad eius bonitatē, iustitiam, liberalitatem, & misericordiam: & satis clarè est in litera.

a ¶ *Supra Quæstion. vigesimaprima Articulum quartum.*

34 Commun. TItulus est clarus. ¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, scilicet in quolibet opere Dei misericordiam & iustitiam oportet inuenire.

¶ Circa quam tria facit. Primò misericordiæ nomen extendit, extendendo nomen miseriæ ad omnem defectum, & rationem extensionis assignat: quia cùm miseria opponatur felicitati, in ſola rationali creatura, quæ felicitatis est capax miseria proprie inuenitur posset.

¶ Secundò probat conclusionem quo ad iustitiam sic, Debitum ex diuina iustitia contingit dupliciter, scilicet Deo vel creaturę, & neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti: ergo in omni opere Dei oportet esse iustitiam. Antecedens quo ad primam partē habetur ex dictis in primo articulo ad tertium: quo ad secundam verò manifestatur, quia non potest facere Deus aliquid, quòd non congruat sapientiæ & bonitati ipsius: & similiter quicquid in rebus creatis facit, concinenter ordine & proportione disponit.

¶ Adijcitur hic, quòd illa propositio in litera posita, Neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti, non est intenta ab autore prout sonat, quoniam in opere creationis propriè nulla potest inuenire ratio debiti respectu alicuius creaturæ, sed solum respectu sapientiæ & voluntatis diuinæ, vt in responsione ad quartum hic habetur: sed est interpretanda quo ad opera gubernationis, ad quod Infinuandum est illa manifestatur in litera, notanter dicitur, Quicquid in rebus creatis facit Deus, quasi diceret, quòd quicquid facit, facit creatione suppositā.

¶ Probatur deinde conclusio quo ad misericordiam sic, Debitum ex diuina iustitia semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur: ergo in quolibet opere Dei apparet misericordia, quātum ad primam eius radicem. Antecedens probatur: quia reducitur debitum in aliquid ex sola diuina bonitate sol latum, quod probatur: quia aliter procederetur in infinitum, & declaratur exemplariter.

¶ Tertiò, quia ex hac probatione videbatur quòd misericordia concurreret ad opera Dei quasi remota causa: ideo declarat, quòd cōcurrit eminentius quàm iustitia, & hoc dupliciter.

¶ Primò, quia causa primaria vehementius influit quàm secunda: & sic vis misericordiæ & saluatur, & vehementius operatur in omnibus consequentibus.

¶ Secundò abscissis quia debita alicui creaturæ largius Deus dispensat, quàm proportio rei exigat: & hoc ex abundantia bonitatis iuę. Patet autem sic esse, quia minus eo quod de facto diuina bonitas confert, ad conferendum sufficit ordinem sufficeret.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum primum.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua quæsito affirmatiue: Necesse

Necesse esse prouidentiam in Deo. Et probatur: Omne bonum quod est in rebus, est creatum à Deo: ergo bonum ordinis rerum in finem, & præcipuè vltimi est creatum à Deo: ergo ratio ordinis rerum in finem in mente diuina præexistit: ergo in eo est prouidentia. Antecedēs patet, prima verò consequentia probatur: quia in rebus creatis non solū inuenitur bonitas secundū substantias rerum, sed secundum ordinem earum in finem, & præcipuè vltimum. Secunda autē probatur: quia Deus est causa rerum per intellectū. Tertia autē probatur, ex ipsa diffinitione prouidentiæ: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finem, & declarantur singulæ particulæ. Primò, quòd sit ratio: quia est principalis pars prudentiæ. Secundo, quòd sit ordinis in finem: quia proprium prudentiæ est ordinare in finem. Tertiò, quòd sit rerum ex differentia inter prudentiam monasticam & oeconomicam, vel politicam: quoniam illa est ratio ordinis proprijorum actuum ad finem vitæ suę, ista verò est ratio ordinis subiectorum sibi in finem eorum, vt patet Matth. 24. Ex hac enim diffinitione sequitur, q̄ prouidentia diuina non est pars prudentiæ monasticæ: quoniā ista impossibilis est Deo: quia nihil habet ordinabile in finem, sed est pars prudentiæ quasi politicæ, imò monarchicæ: & cōsequenter oportet quòd sit ordinans res ipsi subiectas in suos fines. Et confirmatur hæc definitio autoritate Boë. &c. & ex differentia inter prouidentiam & dispositionem.

¶ *Quomodo prouidentia sit ratio ordinis rerum in finem.*

Quæstio. ¶ Circa diffinitionē prouidentiæ dubium difficile occurrit, an quum dicitur ordinis rerum in finem, intelligatur & ipse ordo in finē, & peruētio ad finē: & an ordo tantum. Est autē ratio dubitandi: quia expressè in quæstionibus de veritate, q. 5. art. 1. dicitur q̄ prouidentia diuina est ratio ordinis in finem & non euentus: & consecutionis ipsius finis: in sequentibus autem plurica habetur in oppositum, & in sequenti arti. in responsione ad primum: & in articul. 5. apertissimè: & in art. 6. sequentis quæstionis ita vt non sit locus inficiationi. Ad hoc breuiter iudicio meo dicendum est, quòd Autor mutauit sententiā in medio libri: & id de mente sua tenendum est quòd hinc & ex tertio cōtra Gent. cap. 94. habetur, scilicet quòd prouidentia est ratio ordinis in finem quo ad vltimū, scilicet ordinē habet, vnde eum consiliari oporteat. Ergo prouidentia Deo non competit.

¶ Præterea, Quicquid est in Deo, est æternū. Sed prouidentia non est aliquid æternum: est enim circa existentia, quæ non sunt æterna secundū Dam. Ergo prouidētia nō est in Deo.

¶ Præterea, Nullum compositum est in Deo. Sed prouidentia videtur esse aliquid cōpositum: quia includit in se voluntatem & intellectum. Ergo prouidentia non est in Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum in mente diuina præexistant omnium rerum rationes, prout in finem, & præcipuè vltimum ordinantur, in eo prouidentiam esse necesse est: quæ est ratio ordinis rerum in finem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere prouidētiam in Deo. Omne enim bonū, quod est in rebus, à Deo creatum est, vt suprà ostēsum est c. In rebus autem inuenitur bonum non solùm quantum ad substantiā rerum, sed etiā quantum ad ordinem earum in finem, & præcipuè in finem vltimū, qui est bonitas diuina, vt suprà habitum est e. Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existēs à Deo creatum est. Cùm autem Deus sit causa rerū per suum intellectum, & sic cuiuslibet sui effectus oportet rationem in ipso præexistere (vt ex superioribus patet f) necesse est q̄ ratio ordinis rerum in finem in mēte diuina præexistat: ratio autem ordinādorum in finē propriè prouidētia est. Est enim principalis pars prudentiæ, ad quā aliæ duæ partes ordinantur, scilicet memoria præteritorum & intelligentia præsentiū: prout ex præteritis memoratis & præsentibus intellectis coniectamus de futuris prouidendis. Prudētiæ autem propriū est secundū Philosophum in sexto Ethic. ordinare alia in finē, siue respectu suiipsius, sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vitæ suæ: siue respectu aliorū sibi subiectorū in familia, vel ciuitate vel regno. Secūdum quē modum dicitur Matth. 24. Fidelis seruus & prudens quem cōstituit dominus super familiā suam. Secundū quem modum prudentia, vel prouidētia Deo cōuenire potest. Nam in ipso Deo nihil est in finē ordinabile, cum ipse sit finis vltimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finem prouidentia in Deo nominatur. Vnde Boë. 4. de Consola. dicit, quòd prouidētia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe cōstituta, quæ cuncta disponit. Dispositio autem potest dici tam ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio ordinis partium in toto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ secundum Philos. 6. Eth. Prudentia propriè est præcepciua eorum, de quibus eubulia rectè consiliatur: & synesis rectè iudicat. Vnde licet consiliari non competat Deo secūdum q̄ cōsilium est inquisitio de rebus dubiis, tamē præcipere de ordinādis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo: secundum illud Psal. Præceptū posuit, & non præteribit. Et secūdum hoc competit Deo ratio prudentiæ, & prouidentiæ. Quāuis etiam dici posit, quòd ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur, non propter inquisicionem, sed propter certitudinē cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perueniunt. Vnde dicitur Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ad curam duo pertinent, scilicet ratio ordinis, quę dicitur prouidentia, & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio. Quorum primum est æternum, secundum temporale.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prouidētia est in intellectu, sed præsupponit volūtatē finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi velit finē. Vnde præsupponit & prudentia virtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonum, vt dicitur in 6. Eth. Et tamen si prouidentia ex æquali respiceret voluntatem & intellectum diuinum, hoc esset absque detrimēto diuinæ simplicitatis, cum voluntas & intellectus in Deo sint idem, vt suprà dictum est g.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ.*

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur quòd non omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ. Nullum enim prouisum est fortuitum: Si ergo omnia sunt prouisa à Deo, nihil erit fortuitū. Et sic perit casus, & fortuna. Quod est contra communem opinionem.

¶ Præterea, Omnis sapiens prouisor excludit defectum: & malum quantum potest ab his, quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur Deus nō potest ea impedire (& sic non est omnipotens) aut non de omnibus curam habet.

¶ Præterea, Quæ ex necessitate eueniunt, prouidentiam, seu prudentiam non requirunt. Vnde secundum Philosophum in sexto Ethi. Prudentia est recta ratio contingentium de quibus est consilium, & electio. Cùm igitur multa in rebus ex necessitate eueniant, non omnia prouidentiæ subduntur.

¶ Præterea, Quicunq; dimittitur sibi, nō subest prouidētiæ alicuius gubernantis. Sed homines sibipsis dimittuntur à Deo, secūdum illud Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Et specialiter mali secundum illud, Dimisit illos secundum desideria cordis eorum. Non igitur omnia diuinæ prouidentiæ subsunt.

¶ Præterea, Apostolus 1. Corint. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus. Et eadem ratione de aliis creaturis irrationalibus. Non igitur omnia subsunt diuinæ prouidentiæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 8. de diuina sapiētia, quòd attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.

CONCLVSIO.

¶ Deus cùm omnium sit prima causa, omnia etiam in particulari cognoscens, quæcunq; subiecta esse diuinæ prouidentiæ non tantùm in vniuersali, sed etiam in singulari necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam totaliter prouidētiam negauerunt, sicut Democritus & Epicurei, ponētes mundum factum esse casu h. Quidam verò posuerunt incorruptibilia tantum prouidētię subiacere, corruptibilia verò non secundū individua, sed secūdum species: sic enim incorruptibilia sunt. Ex quorū persona dicitur Iob 22. c. Nubes latibulū eius, & circa cardines cæli perambulat, neque nostra considerat. A corruptibilium autem generalitate excepit Rabbi Moyses homines propter splēdorem intellectus, quo participāt. In aliis autē individuis corruptibilibus aliorū opinionem est secutus. Sed necesse est dicere omnia diuinæ prouidētiæ subiacere, non in vniuersali tantùm, sed etiā in singulari. Quod sic patet. Cū enim omne agēs agat propter finem, tantūse extēdit ordinatio effectuū in finem, quātum se extēdit causalitas primi agentis. Ex hoc enim cōtingit in operibus alicuius agētis aliquid prouenire nō ad finem ordinatum, quia effectus ille consequitur ex alia causa præter intentionē agentis. Causalitas autē Dei, qui est primum agens, se extendit vsq; ad omnia entia non solùm quantū ad principia speciei, sed etiam quantum ad individualia principia, non solùm incorruptibilium, sed etiam corruptibilium. Vnde necesse est omnia, quę habent quocunque modo esse, ordinata esse à Deo in finem, secundum illud Apostoli ad Romanos 13. Quæ à Deo sunt ordinata sunt.

a ¶ *Vtrum omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ.* Infrà qu. 103. ar. 5. & 1. dist. 39. art. 2. & 4. & opusc. 3. cap. 124. 142. & 133 & opus. 15. c. 13. 14. & 15. Comment.

nationis, & consecutionis. Et hoc rationabiliter: quoniam prouidentia ad voluntatem Dei consequentem spectat: & ad omnia quomodolibet entia, vt in sequentibus patebit, se extendit vt causa per se: cum his enim non stat prouidentiam ordinem rationis respicere, sic enim nulla præter ipsam euenirent, sicut de tacto præter rerum ordinem euenium, sed non præter ordinem, & euentum. 115 b d 118 136

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum secundum.* 164. 94. & 111. & Veri. 5. 5. art. 2. & 4. & opusc. 3. cap. 124. 142. & 133 & opus. 15. c. 13. 14. & 15. Comment.

TItulus nulla eget expositione, qui enim dicit vota, nihil excludit. ¶ In corpore duo facit. Primò refert res opinionis circa quæstum. Prima est Democriti & Epicuri, dicentium nihil esse subiectum diuinæ prouidentię. Secunda est Auerois in 12. Metaph. commen. 52. & 54. dicentis res incorruptibiles solas subdi diuinæ prouidentiæ. Tertia est Rabbi Moysi, dicentis non solùm incorruptibilia, sed etiam singularia humanæ tamen speciei rationi diuinæ subiecta prouidentiæ: rationes autem ex quibus emanarunt opiniones in litera arguēdo addeuntur. Secundò respondet quæstio secundum veritatē vnica conclusione, quam duplicitèr probat. Et ergo conclusio respōsiua: Omnia diuinæ prouidentiæ subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari, & probatur primo sic: Omne agens agit propter finem: ergo omnia subiecta causalitati primi agentis sunt etiam subiecta ordinationi eiusdem in finem, ergo omnia quæ habent quocunque modo esse, sunt ordinata à Deo in finem: ergo omnia inquantum habent quomodolibet esse, intantum diuinæ subiciuntur prouidentiæ. Prima consequentia manifesta tur ab oppositio: quia si licet propterea in operibus alicuius agentis aliquid interueniat, nō ordinatum illius ordini, quoniam effectus ille non subiacitur causalitati illius causæ, sed ex aliqua alia causa præter intentionem ipsius prouenit. Secunda verò cōsequentia probatur ex eo, quòd causalitas Dei extendit se vsq; ad omnia etiam individualia, &c. Et confirmatur eius consequētia autoritate apostoli. Tertia autem consequentia probatur ex ipsa diffinitione prouidentiæ: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finem. 258

¶ Circa hanc rationem Annot. notandum. Primum est, q̄ prima consequentia probatur per 2 posteriori, quoniam per ea ex quæ antecedentia tenet: cum enim dico, Omne agēs agit propter finem, causalitatem 90 287 435

sitatem agendi significo, in hoc quod dico, agit. ordinationem vero effectus in finem significat, ly propter finē. Causalitas ergo amplior non est ordinatione, nisi agat non propter finem: & propterea optime sequitur, & sine alio medio, quòd si actio est propter finē, tantū se extendit ordinatio in finē, quantum causalitas: quia ly propter, adequat ly agit. ¶ Secundum est, q̄ Causalitatis nomen in lacta positū quo ad præsens negotiū ponderandū est, & satis proprie accipiendo aliquo niam non sumitur pro quocunq; modo aliquid facere, sed pro facere alii quidquid quasi per ipsam efficientiam faciat id quod effectus dicit per seipsum: ita quòd illud verè illam cōditionem, quæ facta est ab illa causalitate, habeat, in cuius signum in litera effectus per accidēs. sic autem intellecta causalitas nihil aliud est quàm causalitas per se. Nec tamen oportuit in litera exprimi ly per se, quoniam intermixtis scientificis omnia interpretanda sunt per se.

¶ Tertium est, quòd quòd dicitur hic, quòd causalitas Dei existit se vsq; ad omnia, &c. intelligendum est prout dictū, & expositū fuit in quæstione octava, scilicet per essentiam, & potentiam: alias processus iste nihil valeret, vt facilè patere potest consideranti.

Comment. ¶ Secunda ratio ad conclusionem est: Deus omnia cognoscit etiam in particulari, vt auctor eorum: ergo necesse est q̄ omnia supponantur sub ordini. & probat sequela, quia omnis artificiata subsistunt ordini artis.

¶ Aduerte hic, q̄ non est intentio litere ponere identitatē artis, & prouidentia aut ordinē in finē sed intendit proportionaliter se habere artē & prouidētiam, & propterea, &c. In cuius signum litera in probatione cōsequentię vtitur ly sicut, quod est nota non identitatis, sed similitudinis proculdubio proportionalis hic.

Comm. ¶ In responsione ad primum aduerte quòd tam fortuitum quàm casuale relatiuū est: & propterea non oportet q̄ id quod in se, & simpliciter est fortuitū, esse fortuitum respectu omnis agentis.

Hæc est enim differentia inter absoluta, & respectiua, quòd quando est aliquid in se simpliciter tale secundum aliquod prædicatum absolutum, non definit esse aut dici tale ex comparatione ad quodcunquando vero aliquid est tale in se, & simpliciter secundum aliquod prædicatum respectiuum non solùm non habet tale prædicatum in ordine ad quodcunque, sed ad correlatiuum tantùm, verùm etiam oppositum prædicatum respectiuum in ordine tamen ad aliud correlatiuum, fortiri potest: vt patet de albo, quod quum absolutè sit alteri albo simile, ad nigrum tamen comparatum est dissimile. Sic igitur quia res dicuntur fortuitæ vel casuales in ordine ad naturam, & intentionem creatam, non inconuenit, quòd in ordine ad diuinam intentionem non fortuitæ, sed per se intentæ sint & dicantur: ita tamen, quòd secundum se sumptæ simpliciter casuales, seu fortuitæ, & sint & dicantur, ex ratione, quia vnaquæque res est, & iudicatur secundum proprias & proximas causas. Et per hoc patet non contradicere doctrinam hanc de prouidentia diuina doctrinæ traditæ in Philosophia naturali, & 6. Metaph. quoniam vbiq; res examinatæ iudicatæque sunt secundum quòd pendent ex proximis vel saltem particularibus causis: quales sunt omnes causæ creatæ: quarum nec intentionibus nec causalitatibus subest modus, quo effectus causatur, scilicet necessarió, vel contingenter. hoc enim proprium est primæ causæ, quæ respicit ens in eo quod ens.

¶ Num mala culpæ sint permissa à Deo propter perfectionem vniuersi, & quomodo.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit, quo pacto mala culpæ sint permissa à Deo propter perfectionem vniuersi. Tum quia si Deus cooperatus fuisset cum gratia sua, tam angelis, quàm hominibus, qui lapsi sunt, ad perpetuam in bono perseuerantiam, vt possibile fuit, vniuersum multo melius esset, eò quòd nihil ab ordine respiciente diuinam voluntatem secundum se, qui est supremus ordo in vniuerso, defecisset: quoniam in tali defectu malum culpæ consistit, vt suprà dictum fuit. Tum quia virtutes, quæ ex malo culpæ occasionantur, vt patientia martyrum, & pœnitentia, &c. non deessent vniuerso: quoniam inuenirentur secundum præparationem animi. Ad hoc dicitur quòd integritas vniuersi maius bonū est, quàm quodcunque particulare bonum creatū, vt patet Gen. primo. exigit autem vniuersi integritas virtutes, & si quæ sunt alia ex malo occasionaliter prouenientia, non solùm in statu imperfecto, sed in statu perfecto: constat autem perfectum virtutis statum consistere in actu secundo, & non in habitu, vt patet primo Ethi. & 12. Metaphysi. deesset ergo multæ perfectiones vniuersi, puta iustitia punitiua, patientia martyrum, & similia: imò, quod maximè ponderādum est deesset vniuerso hostia illa diuini suppositi, quam in cruce obtulit, quod adeò bonum fuit & est, vt excedat in bonitate omne malum culpæ non solùm hominum, sed dæmonum. Vnde & ipse ordo in diuinam bonitatem secundum se, quamuis ex malo culpæ sit læsus, & rantum tamen boni ad eundem ordinem spectantis ex malo culpæ Deus effecit, vt scilicet actum cum vniuerso dicere possimus, quàm Deus mala culpæ permisit: iuxta illud Gregorii, O felix culpa, &c. Subest etiam naturalis ratio, cur malum culpæ permissum fuerit, scilicet suauis rerum dispositio potentia nanque peccandi ab vniuerso subtrahi non potuit sine illius maxima factura, in amissione omnium creaturarum intellectus lium: vt alibi patet. actus autem peccati ab huiusmodi potentia progrediens, quamuis prohiberi, id est, non permitti potuisset, fuisset tamen dispositio liberi arbitrii creati hoc non exigit, sed magis vt ipsa vi seipsum agat: & quoniam ad prouidentiam diuinam spectat disponere omnia suauiter, sapientissimè elegit Deus permissionem malorum culpæ. Nec fallaris, cùm legis in litera, mala esse de intentione naturæ vniuersalis: ac perinde mala culpæ esse de intentione primi, & vniuersalissimi agentis. Hæc enim non ita sunt intelligenda, vt ipsa mala sint volita seu intenta siue per se, siue per accidens quoniam hoc esse impossibile de malo culpæ suprà manifestatum est: sed quòd ipsa mala non fuit nolita seu exclusa per intentionem seu volitionem causæ primæ, & quòd permisso malorum culpæ est intenta propter integritatem ac perfectionem vniuersi: & secundum permissionem hanc tenet similitudo proportionalis inter intentionem naturæ vniuersalis respectu malorum naturalium, & intentionem Dei gloriosi respectu malorum culpæ.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum tertium.

INtitulo ly immediatè, significat negationem medij prouisoris ad prouidentiæ diuinæ complementum. & sensus est, vtrum ad actum prouidendi omnibus, qui Deo conuenit, requiratur, aut etiam concurrat aliquis medius prouisor vel sic.

¶ In corpore tria facit. Primò distinguit actus prouidentiæ in duos: scilicet in ordinare, & executionem: statuit ordinis, & primus proptiè dicitur prouidentia. secundus

Secundus verò gubernare. Secundo respondet quæsito duabus conclusionibus latera hos duos actus. Prima est: Deus immediatè prouidet omnibus quæ ad rationem ordinis. Secunda vero est: Deus per aliqua media prouidet quantum ad executionem. Probatur prima: Deus habet in intellectu suo rationem omnium etiam minorum, & deducit causas quas effectibus perfecit vniuersum ad illos effectus producendos: ergo in sua ratione prædictorum ordinem illorum effectuum in finem: ergo Deus per seipsum prouidet omnibus quo ad rationem ordinis. Secunda verò probatur: quia Deus gubernat inferiora per superiora. & excludit hanc tamen tacita obiectio contra eam: dum dicitur, q̄ gubernare per media conuenit Deo non propter defectum virtutis, &c. vt patet in litera.

Scotus. ¶ Aduerte nouitie, quòd inter prouidere & gubernare non interest, quòd prouidere est operatio immanēs, gubernare vero transiens. Et propterea prouidere non per se ipsum, ponit imperfectionem in ipso prouidente, quoniam importat ipsum non habere in mente sua totum omnimodum ordinem in omne finem, sed partem tantum: gubernare verò per media bonum ponit imperfectionem in gubernante, nisi ex ejus defectu procedat, sed ponit actionem elusmodi instrumentis explicitquod non inconuenire Deo patet.

Comment. 505 ¶ Tertio excluditur ex dictis opinio Plat. falsa clarè, de qua tamen si dif fusè videre vopis quomodo impugnatur, lege tertium contra Gen. cap. 76. ibi enim adducetes etiam, quòd nō est intentionis præsentis excludere medios prouisores, vt executores diuini ordinis pertingentis vsque ad mīma: hoc enim est tam humanum: sed excludere medios prouisores vt prouisores tantum, id est ita prouisores quòd non executores præfati ordinis, sed alitur, in diuino actu alitertium comprehensi. Et si vis perspicere conclusiones plenius hic positas, lege tertium contra Gen. cap. 94. vbi nunc facies distinctio cum eisdem conclusionibus diffusius ponitur, & manifestatur in principio solutionis.

Comm. *a ¶ Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum quartum.*

TItulus ex dictis in quæstione 13. articul. 8. elatus est. Est enim quæstio, vtrum expositione diuinæ prouidentiæ modo declarato, sequatur quod omnia prouisa sunt necessaria.

Comment. ¶ In corpore duo facit. Primò proponit conclusionem responsiuam, annexa recitatione oppositæ opinionis. Secundò probat conclusionem ipsam. Conclusio est, diuina prouidentia imponit necessitatem quibuldam & non omnibus. Probatur sic. Ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finem: ergo ad perfectionem vniuersi ergo omnes gradus entium producere: ergo quibuldam effectibus præparare causas necessarias, & quibuldam contingentes: non igitur ad eam spectat omnibus necessitatem imponere. prima consequentia probatur: quia perfectio vniuersi est principale bonum existens in ipso: bonitas enim diuina est longe melius bonum, sed separatum ab vniuerso. & finis eius separatus vt patet 12. Metaph. secunda autem probatur: quia perfectio vniuersi non esset, si non omnes effent gradus inuenientes in rebus. tertia verò, quia oportet ad hoc vt necessitio vel contingenter eueniant effectus, causas proximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationem de contingentia, sufficiant siquidem suprædicta etiam huic locos.

Quæstio. *¶ Quomodo infallibilitas diuinæ prouidentiæ stet cum his quæ liberè agentur, & si contingenter eueniant.*

¶ In responsione ad primum dubitatio occurrit valde ardua, & fortè ab humano intellectu insolubilis. Ad cuius euidentiam vt melius percipiatur in quo consistit dubitatio, aduertendum est, quòd aliud est à contingenter euenire, & aliud est à necessariò euenire. & aliud est à infallibiliter, seu inexabiliter euenire: tam prima enim quàm secundum importat ordinem effectus ad causam in actu positam, illud quidem quòd sua causa habet potentiam ad vtrumlibet hoc verò, quòd non potest deficere ab ipsius causalitate, sed tertium communiùs est vtroque

quoniam & contingentia, & necessaria sequuntur diuinam prouidentiam positam in actu infallibiliter, seu inexabiliter: & cum hoc illa sequuntur contingenter, & illa necessariò. Ex his enim, quantum quiescat intellectus ad recedens ad responsionem in litera, positam circa salutationem contingentiæ, fluctuat tamen circa connexionem prædictæ infallibilitatis cum libero arbitrio, imò vt rectius loquar, cum libero eventu ipsarum, quas liberas dicimus & similiter cum ambiguo eventu contingentium aliorum. Cum enim in operatione libera & essentiare ipsam voluntatem, illius causam, & actum, seu executionem ipsius nō, ita quòd non opponere videatur infallibilitatem non tamen salua causæ, istius liberæ cum prædicta infallibilitate, eò quia huiusmodi infallibilitas nihil dat vel auferre causæ ad vtrumlibet, sed cum ipsa stat, quòd causa habeat (vt dictum indiffe. 1. 12. ad illud infallibile, & ad eius oppositum) & propter hoc dicuntur contingentia à libertate, vel ab infallibilitate prædicta infallibilitatem cum indifferentia seu libertate executionis seu eventus, hoc opus, hic labor est. Si enim infallibile est de multis vt primo futuro scribere quamuis potentiam habeam ad vtrumlibet, id est, ad scribendum tunc, vel ad nō scribendum tunc: rationem tamen potentiæ ipsa atque libertas non exhibet in actu, sed affirmatione, & quia infallibile est quòd scribam eueniat. & si hic 138 art. 8. & 13. q. 9. 10. art. 4. & 1. dist. 39. q. 2. arti. 2. & 2. con. c. 69. 70. 61. 95 & 94. & opus. 3. ca. 141. & 142. & opus. 15. ca. 1.

buit diis: qui circumeunt cælos, id est substantiis separatis, quæ mouent corpora cælestia circulariter. Tertia vero prouidentia est rerum humanarum: quam attribuebat demonibus quos Platonici ponebat medios inter nos, & Deos, vt narrat Aug. 7. de Ci. Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habere ministros executores suæ prouidentiæ pertinet ad dignitatem Regis. Sed quod non habeat rationem eorum, quæ per eos agēda sunt, est ex defectu ipsius. Omnis enim scientia operatiua tanto perfectior est, quanto magis particularia cōsideratio in quibus est actus.

¶ Ad secundū dicendum, quòd per hoc quòd Deus habet immediatè prouidentiam de rebus omnibus, non excluduntur causæ secundæ, quæ sunt executrices huius ordinis, vt ex supradictis patet c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nobis melius est non cognoscere mala & vilia, inquantum per ea impedimur à consideratione aliquorum meliorum: quia non possumus simul multa intelligere: & inquantum cogitatio malorum præuertit interdum voluntatem in malum. Sed hoc non habet locum in Deo, qui simul omnia vno intuitu videt, & cuius voluntas ad malum flecti non potest.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum prouidentia rebus prouisis necessitatem imponat.

DQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd diuina prouidentia necessitatem rebus prouisis imponat, omnis enim effectus qui habet aliquam causam per se quæ iam est vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, prouenit ex necessitate, vt Philosophus probat in sexto Metaph. Sed prouidentia Dei (cum sit æterna) præexistit & ad eam sequitur effectus de necessitate. Non enim potest diuina prouidentia frustrari. Ergo prouidentia diuina necessitatem rebus prouisis imponit.

¶ Præterea, Vnusquisque prouisor stabilit opus suum quantum potest ne deficiat. Sed Deus est summe potens. Ergo necessitatis sit miseatem rebus à se prouisis tribuit.

¶ Præterea, Boë. dicit 4. de Cons. quòd fatum ab immobilibus prouidentiæ proficiscens exordiis actus fortunāsque hominum indissolubili causarum connexione astringit. Videtur ergo quòd prouidentia necessitatem rebus prouisis imponat.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad Damascēni dicentis est de facto insultabilis respectu Dei, non autem respectu nostri. Hoc enim æquiualet in nihilo: quoniam si de facto inexitabilis est à Deo, ergo & de facto inexitabilis est & simpliciter, & à nobis: quoniam impossibile est à quocunque vitari, quod à Deo de facto vitari non potest, propter ipsius summam efficaciam. Oportet igitur, si quæstionis huius veritas quietare debet intellectum nostrum, alterum duorum dicere, aut quòd esse prouisum non sequatur ineuitabilitas, aut quòd inuitabilitas quantūr prouisi non denoter euitabilitatis contrariū in euentuum. Et hoc secundum quidem propter rationem supra adductā nonexpio quomodo possit verificari. Lequet enim quòd non nisi secundum quid euitabilitas saluaria apparet. Primum autē, quamuis communiter à Doctor. desteuatur, dicentibus q. esse prouisum seu voluisse præelestinatum (proeodē enim quo ad hanc difficultatem omnia accipio) sequitur inuitabilitas, ego autem nō vt opponam me cōtra torrentē, nec asserendo, sed stante semper cautione intellectū in obsequiū Christi, suspicor, quòd quemadmodū esse prouisum, nec contingentiam, nec necessitatē ponit in euentu prouiso, vt in littera dicitur, eo quia Deus est causa superexcedens eminenter præhabens necessitatē & cōtingentiā per hoc enim euadit fatū. Tho. ab illa ratione 6. Metaphi. hic allata. Intendit enim quod propositiones Arist. veritantur in causis particularibus: quarum aliæ sunt necessariæ, aliæ cōtingentes, aliæ præse, & aliæ per accidens, non autem in causa vniuersalissima exrdente necessarias & contingētes per se & per accidens, quoniā ad eam spectat producere, effectus enim nō solum res, sed omnes rerum & euentuum modos, ita eleuando altius mētis oculos, ipse Deus ex sua altiori, quā cogitare possumus, excellentia, sic reb, eum tribuit, prouidet, vt esse prouisum ab eo, sequatur aliquid altius, quam euitabilitas vel inexitabilitas, vt sic ex passiua prouisione enentur, neutrius cōbinationis alterum membrū oporteat sequi. Et si sic est, quiescet intellectus non cuiddēctia veritatis in specie, sed altitudine inaccessibili veritatis occultæ. Et hoc ingeniolo meo satis rationabile videtur. Tum propter rationem prædictam. Tum quoniam, vt ait Greg. omnis 133 146
de Deo sentit, qui hoc tantum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinam immutabilitatem, æternitatem, cōstantiam, atque vniuersalitatē, & similia spectare scimus, aut ex fide tenemus, sed fatendum aliquod occultum latere, vel ex parte ordinis, quæ est inter Deum & euentum prouisum vel ex glutino inter ipsum euentum, & esse prouisum arbitror: & sic intellectum animæ nostræ oculum nectæ cille considerans, in ignorantia sola quietem illius inuenio. Melius est enim sine fide catholicæ, quàm philosophiæ laterē excitatem nostram, quām asserere tanquam euidentia, quæ intellectum non quietant: euidentia namque quietatiua est. Nec propterea omnes Doctores præsumptionis accusio quantum laborarunt de vt potuerunt, immobilitatem ac efficaciam, tam mam, & æternam diuini intellectus voluntatis potestatisque infinitatem intendentes omnes per inexitabilitatem ordinis diuinæ electionis ad euentum omnem quæ non nihil præstare suspitioni obstat, quæ aliter quid in eis latere credit. Et verē si sic præsumerent, nullus foret cæca prædestinationem errare: Christianus, sicut non errat in materia Trinitatis, quia dicitur, & scribitur: & in eā quod occulta est humano intellectui, & sola fides sufficit. Operi-

mum autem atque salubre consilium est in hac re, inchoare ab his, quæ certò scimus & experimur in nobis, scilicet quòd omnia, quæ sub libero arb. nostro continentur, euitabilia à nobis sunt, & propterea digni sumat pœna vel præmio. Quomodo autē hoc saluo, diuina saluetur prouidentia ac prædestinatio, &c. credere quod sancta mater Ecclesia credit. Scripsum est enim, Altiora te ne quæsieris, plurima enim tunt, tibi supra sensus hominum reuelata. Et hoc est vnū de illis.

a ¶ *Super Quæstio. vigesimatertia Articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd hic quæritur de diuina prædestinatione, non simpliciter ex modo quærendi, sed respectu hominum. vtunque tamen est intentum. Et propterea in corpore determinat quæstionem an est simpliciter, in responsionibus verò argumentorum respectu hominum. *Aug.*

¶ In corpore ponitur vnica conclusio respōsiua quæstio affirmatiuè. In Deo est prædestinatio, cuius vno corollarium in calce. Probatur conclusio sic, Vita æterna in diuina visione cōsistens est finis excedens proportionem & facultatem naturæ creatæ: ergo rationalis creatura illuc capax perducitur in ipsam, quasi à Deo transmissa: ergo huius transmissionis ratio in Deo præexistit: ergo in Deo est prædestinatio. Antecedens declaratur distinguendo duplicem finem, in quē à diuina prouidētia creatura ordinatur, scilicet proportionatum & superexcedentem: & probatur ex supradictis in quæstione 12. Prima cōsequētia probatur: quia ad id, quod non potest aliquid sua virtute pertingere, oportet ab alio transmitti: sicut sagitta à sagittante. Secunda vero probatur: quia in eo est ratio ordinis omnium in finem, quæ vocatur prædestinatio. Tertia autem probatur sic: Ratio rei fiendæ in mente actoris præexistens est quædam præexistentia ergo ratio huiusmodi transmissionis fiendæ est præexistens transmissio: ergo est prædestinatio. probatur hoc vltimum: quia destinare est mittere: & prædestinatio, est ratio huiusmodi transmissionis in vitam æternam. Corollarium verò est, prædestinatio quantum ad obiecta, est pars prouidentiæ. & probatur: quia prouidentiæ diuinę subiacent omnia quo ad ordinem in finē. *Comment. 1. dist. 40. q. 1. artic. vnico. 3. contra cap. vlt.*

a ¶ *Vtrum homines prædestinentur à Deo.*

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines nō prædestinentur à Deo. Dicit enim Damasc. in 2. li. Oportet cognoscere quòd omnia quidem præcognouit Deus: non autem omnia prædeterminat. Præcognoscit enim ea, quæ in nobis sunt: non autem prædeterminat ea: sed merita & demerita humana sunt in nobis: inquātum igitur sumus nostrorum actuum domini per liberum arb. Ea ergo, quæ pertinent ad meritum vel demeritum, non prædestinantur à Deo. Et sic hominū prædestinatio tollitur.

¶ Præterea. Omnes creaturæ ordinantur ad suos fines per diuinam prouidentiā. vt suprà dictum est. Sed aliæ creaturæ non dicuntur prædestinari à Deo. Ergo nec homines.

¶ Præterea, Angeli sunt capaces beatitudinis sicut & homines. Sed angelis non competit prædestinari (vt videtur, cùm in eis nūquam fuerit miseria: prædestinatio autem est propositum miserendi, vt dicit Aug.) Ergo homines non prædestinantur.

¶ Præterea, Beneficia hominibus à Deo collata per Spiritum sanctum viris sanctis reuelantur, secundum illud Apostoli 1. Cor. 2. Nos autem non spiritum huius accepimus mūdi, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quę à Deo donata sunt nobis. Si ergo homines prædestinarentur à Deo (cùm prædestinatio sit Dei beneficium) esset prædestinatis nota sua prædestinatio. Quod patet esse falsum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Roma. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit.

CONCLVSIO.

¶ Prædestinantur homines à Deo, prout ordinis ipsorum transmissionis in vltimum finem ratio in ipso præexistit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deo conueniens est homines prædestinare. Omnia enim diuinæ prouidentiæ subiacent, vt suprà ostensum est. Ad prouidentiam autem pertinet res in finem ordinare, vt dictū est. Finis autē, ad quem res creatæ ordinantur à Deo, est duplex. Vnus, qui excedit proportionem naturæ creatæ & facultatem, & hic finis est vita æterna, quæ in diuina visio- 70

¶ Aduerte hic, quòd prædestinatio ex parte actus non ponitur pars prouidentiæ: quoniam actus diuinus nec partis, nec totius rationem in se habet: sed quantum ad obiecta pars ponitur prouidentiæ, quoniam quodlibet trium subiectorum prædestinationi, pars est subiectorum prouidentiæ, res est enim creatura rationalis: ordo verò transmissio, finis vita æterna. constat autem quodlibet horum, partem esse totius entis, ordinis, & finis creati, prouidentiæ subiecti. *Aquin.*

¶ Circa hanc partem nota differentiam inter S. Tho. doctrinam & allos. de quorum numero est Sco. in 40. distinct. primi, putant enim prædestinationem proprie electionem & consequenter actum diuinæ volontatis significare. Hic autem expressè dicitur, quòd actum intellectum importat sicut & prouidentia: quoniam pars est prudentiæ. Ad cuius maiorem claritatem recolito, quòd diuinus intellectus, nostro more loquendo, primò excogitauit ordinem eligendorum ac mittendorum in vitam æternam, eiusque suæ voluntati proposuit acceptandum: deinde libera sua voluntas illum ordinem exequendum elegit, & sic tertius ordo, qui prius, id est secundum se rationem excogitati habebat, modo habet rationem

nem statui. Diuersitas igitur opinionum in hoc consistit, quòd illi ipsam electionem, quæ ordinem illum excogitatum ac propositum statuit, Prædestinationis nomine intelligendam dicunt. Nos autem non ordinem excogitatum, sed ordinem statutum in ipsa Autoris mente Prædestinationis nomine significamus. Et quoniam diuersitas hæc de vocabulis est potius quàm rebus, eo quod hæc omnia requirī ad prædestinationem nullus ambigit, & vnusquisque in suo sensu abundet, modò nominibus vtamur vt sanctus. *Aquin.*

a ¶ *Super Quæstionis vigesimatertiæ Articulum secundum.*

IN titulo, vtrum ponat aliquid, id est cum dicitur, Sortes est prædestinatus, vtrum by prædestinatus, præcet aliquid ens in Sorte subsistentiale, aut accidentale, vt cum dicitur, Sortes est albus, aut nihil ponit in eo, sed denominat tantum denominatione extrinseca, sicut cum dicitur, album videtur. *Aquin. Commēt.*

¶ In corpore variæ est cōclusio respondua quæstioni negatiuè: Prædestinatio non est aliquid in prædestinato, sed in prædestinante tantum, probatur & manifestatur conclusio. Probatur quidem sic: Prouidentia nihil ponit in prouisis, sed in intellectu tantū prout sortis rationē ordinis, &c. ergo prædestinatio in mente tantūm diuina ponit rationem ordinis Electorum, &c. Et probatur consequentia, quia prædestinatio pars est prouidentiæ. Manifestatur verò ex differentia inter ipsam prædestinationem, & illius executionem: quoniam hæc actiue sumpta ponit aliquid in exequente ipso, scilicet Deo, & aliquid in prædestinatis. Et declaratur hoc ex differentia simili inter prouidentiam, & gubernationem, quę actiue quidem in gubernante, passiue verò in gubernatis ponit aliquid. Et quoniam executio prædestinationis aliquo vno proprio caret nomine, idcirco in litera duobus exprimitur, dum subditur, quòd est vocatio, & magnificatio, ex testimonio Apostoli, &c. *Aquin. Commēt.*

a ¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo, reprobare in communi significat repulsionem alicuius tanquam indigni. in proposito autem indignitas illa attenditur respectu vitæ æternæ. *Aquin. Commēt.*

¶ In corpore duo facit. Primò respōdet quæstio 133 134 140

æternum. Et ita oportet quòd nō sit in Deo, sed in prædestinatis. Nam quicquid est in Deo, est æternum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit, q̄ prædestinatio est præscientia beneficiorū Dei. Sed præscienna non est in præscitis, sed in præscīēte. Ergo nec prædestinatio est in prædestinatis, sed in prædestinante.

CONCLVSIO.

¶ Si ut prouidentia est ratio ordinis rerum in finem in mente prouisoris existens, & non in rebus prouisis, ita prædestinatio autem in mente diuina ponit rationem ordinis electorum.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd prædestinatio non est aliquid in prædestinatis, sed in prædestinante tantū. Dictū est enim, q̄ prædestinatio est quædam pars prouidentiæ. Prouidentia autē non est in rebus prouisis, sed est quędam ratio in intellectu prouisoris, vt suprà dictū est. Sed executio prouidentiæ, quæ gubernatio dicitur, passiuè quidem est in gubernatis, actiuè autē est in gubernante. Vnde manifestū est, quòd prædestinatio est quædā ratio ordinis aliquorum in salutē æternam in mente diuina existens: executio autē huius ordinis est passiue quidem in prædestinatis actiuè autē est in Deo. Est autem executio prædestinationis vocatio & magnificatio, secundū illud Apostoli ad Rom. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd actiones in exteriorem naturam transeuntes inferunt ex se passionem, vt calefactio & secatio⁶, non autē actiones in agente manentes vt sunt intelligere & velle, vt supra dictum est⁶. Et talis actio est prædestinatio. Vnde prædestinatio non ponit aliquid in prædestinato. Sed executio eius, quæ transit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ destinatio aliquando sumitur pro reali missione alicuius ad aliquē terminū: & sic destinatio non est nisi eius quod est. Alio modo sumitur destinatio pro missione, quā aliquis mēte concipit, secundum q̄ dicimur destinare quod mente firmiter proponimus. Et hoc secundo modo dicitur 2. Macha. 6. c. q̄ Eleazarus destinauit nō admittere illicita propter vitæ amorem. Et sic destinatio potest esse eius quod nō est. Tamen prædestinatio ratione antecessionis quam importat, potest esse eius quod nō est, qualitercunque eius destinatio sumatur.

¶ Ad tertium dicendū, quòd duplex est præparatio. Quædā patientis vt patiatur. & hæc præparatio est in præparato. Quædam alia est agentis vt agat. & hæc est in agente. Et talis præparatio est prædestinatio, prout aliquod agens per intellectum dicitur se præparare ad agendum inquantum præconcipit rationem operis fiendi. Et sic Deus ab æterno præparauit prædestinando concipiens rationem ordinis aliquorum in salutem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd gratia non ponitur in diffinitione prædestinationis quasi aliquid existens de essentia eius: sed inquantum prædestinatio importat respectum ad gratiam, vt causæ ad effectum: & actus ad obiectum. Vnde non sequitur quòd prædestinatio sit aliquid temporale.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.*

D TERTIVM sic procedit. Videtur quòd Deus nullī hominē reprobet. Nullus enim reprobat quē diligit, sed Deus omnem hominem diligit secundum illud Sapien. Diligis omnia quæ sunt & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Ergo Deus nullum hominem reprobat.

¶ Præterea, Si Deus aliquem hominē reprobat, oportet quòd sic se habeat reprobatio ad reprobatos, sicut prædestinatio ad prædesti- 80

affirmatiuè determinatio, quæstionem an est. Secundo ibi, Sic igitur, determinat quæstionem quid est. Et quamuis hoc non fuerit directe quæstionis, sita tamen propria causa an est, est quid est, vt in 2. Posts. dicitur, meritò vtrumque simul determinatur. Quo ad primum omnium est hæc conclusio: Deus aliquos reprobat. Probatur, ad prouidentiam pertinet permittere aliquem defectum in rebus illi subiectis: ergo ad prouidentiam diuinam pertinet permittere aliquos à vita æterna deficere, ergo aliquos reprobare. Antecedēs patet ex dictis. prima verò consequentia probatur: quia ad diuinā prouidentiam pertinet ordinare homines in vitam æternam. Secunda autem, quia nihil aliud est quam reprobare. 135 139

¶ *Quomodo ex prouidentia ad aliquorum reprobationem fiat transitus.* 139

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit quoniā tota vis eius non infert intētum. Aut enim intendit inferre, quòd reprobatio, seu permissio defectus à vita æterna redū infertur ex hoc q̄ prouisoris est permittere: aut intendit q̄ ex hoc redū infertur, quòd permissio sit, pertinet ad prouidentiam. Et si quidem intendit hoc secundū, non respondet quæstio: quoniam ex hoc non habetur, quòd Deus aliquos reprobet, sed quòd illos reprobat, reprobare ad prouidentiam suam spectat. Si autem intēdit primum, tunc ratio nihil valet: imò committitur sophisma consequentis, dum arguitur à prouidentia in communi respectu finis, in communi ad prouidentiā respectu huius finis in vita æterna. Quamuis enim ad prouidentiam Vniuersi exigatur permissio alicuius defectus, & similiter prouidentiæ in communi non repugnet permittere aliquos defectus, non tamē omnis prouidentia hoc exigit, vt patet de prouidentia necessitatem vt sic: & tamen littera infert, ac si illa propositio, scilicet ad prouidentiam pertinet permittere, esset vniuersalis. Ad hoc breuiter respondetur, quod primus sensus est directè de intentione litere: quoniam sic respondet quæstio. Nec oportet propterea sophisma aliquod admittere, nec illis propositionē vt simpliciter vniuersalis vti, sed vniuersalis in materia defectibili secundum se. Ita quòd sensus est, ad prouidentiam rectam pertinet permittere defectū, sed quòd sit tantum secundum se defectibilium à fine spectat permittere, &c. & tunc optimē sequitur, ergo prouidētia diuina habet hunc actū, scilicet permittere 139 275 113 1. dist. 40. q. 4. art. 1. Et 3. contra cæcit. Et Rom. 9. 2. fin. 1. Cor. 2. Et 3. contra cæcit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquos deficere à vita æterna: quoniam creaturæ rationales sunt defectibiles ab hoc fine. Et si quæras fundamentum illius præmissæ, scito quòd est quasi dispositio rerum prouisarum: ex hoc enim quòd prouidentia Iacobum assumit, deseruit bona suis viribus relinquit, & sic cuenit defectus.

Comment. ¶ Quo ad secundum vrge de reprobatione dicit. Primo, quòd est pars prouidentiæ reprobat hoc ex proportionalitate ad prædestinationem. Secundo, quòd non est actus præscientiæ. & probat hoc ex suo loco, scilicet ex prouidentia, quæ manifestè addit supra præscientiam. Tertio, quòd includit voluntatem permittendi culpam & puniendi culpam: & probat hoc ex proportionalitate ad prædestinationē in hoc, quòd illa respicit & id, quod est permittere seculi, & quod furent, &c. Ex his autem facile colligitur quid est reprobatio, & scilicet est præscientia cum voluntate permittendi culpam & damnandi propter culpam.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum quartum.*

136 Annot. IN titulo Electionis vocabulum proprie sumitur, prout sonat actum voluntatis, quo optione proposita vnum mauult altero.

139 b Comment. ¶ In corpore vna est conclusio reſpōſiua affirmatiuè: Omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo. Probatur, Prædestinatio est ratio in intellectu existēs præceptiua ordinationis aliquorum in finē, vt ergo prouidentia est ratio præceptiua, &c. Ergo prædestinatio est ratio præceptiua ordinis aliquotū in vitam æternam, ergo prædestinatio aliquorum præsupponit, quòd Deus illorum velit salutem: ergo prædestinatio præsupponit electionem, & electio dilectionē: ergo omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo. prima consequentia probatur, quia sicut est de prudentia, ita de prouidentia. Et aduertendum quòd ly sicut, potius exprimitur quam significatur, quoniam prouidentia, vt superius dictum fuit, principalis prudentiæ pars est, imò est ipse præcipuus actus prudentiæ politicæ. Secunda verò in littera exclusiua non habetur, sed ob clariorem cōcextum apposita est: & patet ex eo quòd prædestinatio est pars prouidentiæ. Tertia autē probatur, quia non præcipitur aliquid ordinatum in finē nisi præexistente voluntate finis. Et hoc intelligo de verè interiori præcepto: quod dico propter exercitia præceptā: quod signum diuinæ voluntatis in qō. 19. positum est: illo enim modo præcepti sumendo multa Deus præcepit quæ non vult, vt patet in peccatoribus. Quarta autem probatur, quia ad tale velle diuinum pertinet electio & dilectio. Et quoniā in hac quarta cōsequentia tria infernntur, scilicet electio & dilectio & ordo inter electionē & dilectionem diuinam: ideo singula in littera manifestātur. Et primò, quòd ex tali velle sequatur dilectio quia eis vult hoc bonum, diligere enim est velle illi bonū. Secundò, q̄ electio quia hoc bonum vult illis præ aliis quos reprobat. Tertiò, quòd electio dilectionem præsupponit & hoc

ex differentia inter ordinem horum actuum in nobis & in Deo: quoniam in Deo dilectio electionem præcedit, in nobis verò econtra: & ratio est, quia voluntas sua causat bonitatem rerum, nostra autem à bonitate rerum mouetur.

Annot. ¶ Circa differentiam nunc assignatā aduerte, q̄ prædicta differentia est intelligenda respectu vnius & eiusdem obiecti, & rursus de prima ratione electionis aliter non apparet vera differentia ista vniuersaliter intellecta. Cū enim amor sit primus actus voluntatis, nō possumus eligere nisi præamemus: sed tamen ex amore electi sta-

Iustæ q. 20 art. 1. con. & 1. d. 41. art. 2. & 1. 2. & 4. Rom. lect. 2. c. 9. & 4. argu. 11.

tiarum eligimus hunc vt ipsum amemus, vt patet in electione vxoris: & sic respectu huius & nō simpliciter in nobis electio dilectionē præcedit manifestē quoq; in dilectione nostra beneficia patet, q̄ quamuis beneficere præcedat electionē eiusdem cui beneficiat, dum tamen quis amat, non omnes quos amat præsequemur: fieri tamen non potest, vt effectus in amato ex solo nostro amore prouenient ad electionem eiusdem non dū cat: quoniā ibi ratio patiatur amoris sequi non potest electio. disparitas autem si fiat in amando ab obiecti circumstātiis magis amatis mouemur ad eligendum hunc præ alijs vt ametur. Et sic dilectio nostra nō potest esse prima electionis ratio respectu eiusdem, quāuis possit esse secūda: sed vt cum ex amore alicuius eligitur illemet vt ametur ad aliquod aliud bonum, vt quotidie fit. In Deo autem oportet dilectionem huius præcedere vt primam & totam causam ex parte amati electionis illius: quia electio disparitatem vnius ab altero supponit, & tota disparitatis ratio in creatura est bonum illi à Deo voluntum, & sic dilectio electionis est ratio apud Deum.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum quintum.*

Titulus in corpore declaratur. Comment. 137 138 140 138

¶ In corpore tria facit. primò declarat titulum secundò tractat tres opiniones circa quæstionē tertiò respondet quæsito. Quo ad primum distinguit q̄ prædestinationē causati ex præcisis meritis potest intelligi dupliciter: primò, ex parte actus: & sic nulla est quæstio. secundò, ex parte effectus: & hc veritur in dubium. Manifestātque hanc distinctionem cum suis membris ex diuina volūtate, quoniam ipsa claudit in præintentionem eadem fiqui dem distinctione vti oportet, cum de causa, quare Deus velit aliquid, quæstio est, vt ex ipsa dictis patet: & sic ita est clara.

142 119 Quo ad secundū primæ opinio est Origenis dicētis præteritā ante hanc vitam merita, animarū easdem esse prædestinationis rationē. Et suam quidem probat auctoritate Augu. Venit de occultissimis meritis, &c. vt habet à Magistro. 41. distin. deinde ratione tripliciter. Tū quia electio præsupponit disparitatem eligendi à reprobando: tum quia iustitia semper est comes misericordiæ: & sic alteram cōgruentiam ex parte prædestinati oportet inuenire ad misericordiam prædestinationem, tum quia reprobationis est aliqua causa ex parte nostri. ergo & prædestinationis. Rationem autem præmissam arguit negando, quòd ex indistinctione eius quod est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequatur quòd id quod est ex parte liberi arbitrij, totaliter claudatur sub prædestinatione eius cuius effectus quoniam fiat indistinctim esse humanum vsum liberi arbitrij, qui est à gratia & libero arbitrio, & tamen ipsum esse quodam modo à libero arbitrio, quo non est à gratia: & sic eo modo quo est nostrum & non gratiæ, potest esse causa prædestinationis. Quòd autem bonus vsus liberi arbitrij aliquo modo sit ipsius quo non est gratiæ, patet auctoritate Aug. super illud, Adiuua nos Deus salutaris noster vbi vult nos cooperari gratiæ.

¶ Ad hæc quoniam manifestè eiusdem est dissuadere hanc opinionem cum recitata in littera, breuiter nunc est dicendū. Et auctoritati Aug. Magister respondet dicēs eam retractatā in simili, & bene dicit: quoniā expressè ipse Aug. hoc retractauit, quod fuerat sequlam eius dixit vt sententia alicubi retractata vbique in operibus eius retractata censeatur. Ad rationes autē dicitur, q̄ electio supponit dilectionem, ex qua est disparitas sed dilectio non est extra prædestinationē iustitia quoque in Primis est: cibus nō in ordine ad creaturas & bonitatē, sed sapientiam diuinam comes est requirenda. Nec est idem iudicii de reprobatione & prædestinatione: quoniā in reprobatione est aliquid extra totā reprobationis effectū, scilicet culpa

pinio est, quòd merita futura in hac tantū vita sunt causa prædestinationis. Et ad hanc opinionem reducitur opinio retractata ab Augustino, scilicet q̄ fides futura fuit ratio prædestinationis Iacob magis quàm Esau. Sed hanc opinionē confutat Autor in littera dicēs aliquid ex parte nostra esse causa prædestinationis, illud nō claudere tur sub prædestinationis effectu sed totū quod inuenitur in bono vsu gratiæ, est effectus prædestinatiōis: ergo nihil, quod est in bono vsu gratiæ, est causa prædestinandi. probatur destructio consequentis sic, Non est distinctē id quod est à causa secūda & à causa prima. ergo non est distinctum quod est ex libero arbitrio & prædestinatione: ergo id quod est per liberū arbitriū, est ex prædestinatione. prima consequentia nunc facta probatur: quia diuina prouidentia producit effectus per operationes causarum secundarum.

A1 a 120 143 2. dist. 41. ar. 3. & 1. contra vlt. Et ver. q. 6. artic. 2. & Ioan. 15. l. 3. co. 3. & Ro. 3. d. 3 co. 3. & c. 8. l. 6. co. 4. & c. 9. l. 3. co. 2. & 3. & Ephe. 1. lect. 1. co. 3. & lect. 4. co. 3. Quæstio.

¶ *Num bonus vsus liberi arbitrij sit causa prædestinationis.*

¶ Circa hāc partē aduerte quòd Hēricus de Gandauo quæst. 4. artic. 9. & quæst. 7. art. 5. tenet opinionē tātis propinquam huic modò cōfutatæ, dicens 2. bonus vsus non gratiæ, vt præcedēs dixit opinio, sed liberi arbitrij ex causa prædestinationis: quoniā ratio factæ in littera directè militat cōtra talem opinionem: idcirco conatur soluere eam, & probare suā opinionē. Et suam quidem probat auctoritate Aug. Venit de occultissimis meritis, &c. vt habet à Magistro. 41. distin. deinde ratione tripliciter. Tū quia electio præsupponit disparitatem eligendi à reprobando: tum quia iustitia semper est comes misericordiæ: & sic alteram cōgruentiam ex parte prædestinati oportet inuenire ad misericordiam prædestinationem, tum quia reprobationis est aliqua causa ex parte nostri. ergo & prædestinationis. Rationem autem præmissam arguit negando, quòd ex indistinctione eius quod est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequatur quòd id quod est ex parte liberi arbitrij, totaliter claudatur sub prædestinatione eius cuius effectus quoniam fiat indistinctim esse humanum vsum liberi arbitrij, qui est à gratia & libero arbitrio, & tamen ipsum esse quodam modo à libero arbitrio, quo non est à gratia: & sic eo modo quo est nostrum & non gratiæ, potest esse causa prædestinationis. Quòd autem bonus vsus liberi arbitrij aliquo modo sit ipsius quo non est gratiæ, patet auctoritate Aug. super illud, Adiuua nos Deus salutaris noster vbi vult nos cooperari gratiæ.

¶ Ad hæc quoniam manifestè eiusdem est dissuadere hanc opinionem cum recitata in littera, breuiter nunc est dicendū. Et auctoritati Aug. Magister respondet dicēs eam retractatā in simili, & bene dicit: quoniā expressè ipse Aug. hoc retractauit, quod fuerat sequlam eius dixit vt sententia alicubi retractata vbique in operibus eius retractata censeatur. Ad rationes autē dicitur, q̄ electio supponit dilectionem, ex qua est disparitas sed dilectio non est extra prædestinationē iustitia quoque in Primis est: cibus nō in ordine ad creaturas & bonitatē, sed sapientiam diuinam comes est requirenda. Nec est idem iudicii de reprobatione & prædestinatione: quoniā in reprobatione est aliquid extra totā reprobationis effectū, scilicet culpa

ſkentę, tunc oportet quòd electio sit eorum quæ sunt, sicut accidit in electione nostra. Sed in Deo est aliter, vt dictum est c. Et ideo sicut dicit Augustinus. Eliguntur à Deo qui non sunt, neque tamen errat qui eligit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictū est c) Deus vult omnes homines saluos fieri antecedenter: (quod non est simpliciter velle, sed secundum quid) non autem consequenter, quod est simpliciter velle.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ præscientia meritorum [illegible] causa prædestinationis. Dicit enim Apost. Roman. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit. Et glo. Amb. super illud Ro. 9. miserebor cui miserebor, &c. dicit, Misericordiā illi dabo quem præscio toto corde reuersurū ad me. Ergo videtur q̄ præsciētia meritorū sit causa prædestinationis.

¶ Præterea, Prædestinatio diuina includit diuinam voluntatem, quæ irrationabilis esse non potest, cùm prædestinatio sit propositum miserendi, vt Aug. dicit. Sed nulla alia ratio potest esse prædestinationis nisi præscientia meritorum. Ergo præscientia meritorum est causa, vel ratio prædestinationis.

¶ Præterea, Non est iniquitas apud Deum, vt dicitur Rom. 9. Iniquum autē esse videtur, vt æqualibus inæqualia dentur. Omnes autem homines sunt æquales & secundū naturam & secundū peccatū originale. Attenditur autem in eis inæqualitas secundum merita vel demerita propriorum actuum. Non igitur inæqualia præparat Deus hominibus prædestinando & reprobando, nisi propter differentium meritorum præscientiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Apostol. ad Tit. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Sicut autē saluos nos fecit, ita prædestinauit nos saluos fieri. Non ergo præscientia meritorum est causa vel ratio prædestinationis.

CONCLVSIO.

¶ *Prædestinatio cū sit æterna, nulla ex parte actus prædestinantis causam habet. sed ex parte effectus licet tamen quòd partialis effectus inuicem causentur vt meritum & præmium, gratia & gloria. totus tamen prædestinationis effectus nullam causam habet præter diuinam bonitatem.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ cùm prædestinatio includat voluntatē (vt suprà dictū est c) sic inquirenda est ratio prædestinationis, sicut inquiritur ratio diuinæ voluntatis. Dictum est autem suprà c, q̄ non est assignare causam diuinæ voluntatis ex parte actus volendi, sed potest assignari ratio ex parte voliti, inquantū scilicet Deus vult esse aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita insanæ mētis, qui diceret merita esse causam diuinæ prædestinationis ex parte actus prædestinātis. Sed hoc sub quæstione vertitur, vtrū ex parte effectus prædestinatio habeat aliquā causam. Et hoc est quærere, vtrū Deus præordinauerit se daturū effectū prædestinationis alicui propter merita aliqua. Fuerūt igitur quidā qui dixerunt q̄ effectus prædestinationis præordinatur alicui propter merita præexistentia in alia vita. Et hæc

non sic autē est in prædestinato, in quo totū ordinans ipsum ad vltimū æternū, est prædestinationis effectus. Et ex hoc apparet error solutionis allatæ: videtur enim q̄ iste idem fecit iudicii de gratia gratū faciente, de qua loquitur Aug. & de qua verificatur, q̄ bonus vsus liberi arbitrij aliquo modo est à nobis, quo nō est à gratia. & de gratia prædestinationis, id est, gratuita prædestinatio: cū tamen distans plusquā cælum & terra quoniam sub ista cadunt nō solū actus charitatis, sed omnes eorū modi & gratuita auxilia. Et breuiter, vt in litera dicitur, omne ordinātis prædestinatū in vitam æternā: & sic, cū bonus vsus liberi arbitrij prout est à nobis, sit vnū de his, quibus ordinamur in vitā æternā, quia ordinamur vt liberè cooperandum, bene illā cōsequamur: sequitur, q̄ non solū ipse bonus vsus lib. arb. sed etiam modus quo est à nobis, cadat sub prædestinatione, quāuis nō cadat sub gratia gratū faciente. & sic in litera cum dicitur non esse distinctum quod est à lib. arb. & prædestinatione, intelligendū est nō solū quo ad ipsum actum sed etiā quo ad omnem modum eius: ac per hoc de omnimoda distinctione prædestinationis ad effectum. & sic fit finis opinionum.

¶ Quo ad tertiū, respondet quæsito cum distinctione tribus conclusionibus. Distinctio est: Effectus prædestinationis potest sumi dupliciter, scilicet in cōmuni, vel in particulari. Et non intendit de cōmunitate & singularitate secundū prædicationē, sed secundum totalitatē & partitionē, ita q̄ per cōmune intēdit prædestinationis totum effectū sine in omnibus sine in aliquo vno prædestinato particulari. Prima conclusio est: Totus effectus prædestinationis in omnibus vno prædestinato particulari in cōmuni, hoc enim nihil refert ad propositū. Prima ergo cōclusio est. Effectus particulares prædestinationis nihil prohibet habere causam: sic q̄ alter alterius sit causa, & ecōuerso. Declaratur. q̄ posterior est finis prioris: & prior velut materia posterioris, vt meritum præmij, &c. Secunda verò cōclusio est: Totus effectus prædestinationis nullam habet causam ex parte nostra. Probatur, quia totum in nobis nos ordinans in vitam æternam, est prædestinationis effectus: quia etiam ipsa præparatio, iuxta illud, Cōuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Tertia autem conclusio est, Totus effectus prædestinationis habet pro causa diuinā bonitatē: probatur. q̄ ipsa est & virtutis illius finis, & similiter prima ratio tanq̄ primò mouens volutatē diuinam ad prædestinādum.

¶ Respōdeo ad tertium, quòd à multis cōmunes & quoniā multa cōmunes & singulares effectus prædestinationis in cōmuni assignat. Secundò, causam eorundem in singulis ibi, Sed quare hos elegit. Tertiò directè respondet argumento, ibi. Neque tamen, &c.

¶ Quo ad primū, intendit hanc conclusionē. Deus hominē quodlibet prædestinat, vt bonitas sua terminetur, & per modum misericordiæ patriæ, & per modum iustitiæ punitiuæ. Probatque hoc auctoritate, primò ratione, secundò auctoritate Apostoli ad Rom. 9. & ad Tit. [illegible] similiter ex proportio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tali similitudine vniuersi & generis humani in ordine ad vitã æternã: & consistit in hoc q; quãdmodũ bonitas diuina est causa finalis perfectionis vniuersi, sic ex ea habetur ratio diuersitatis graduũ rerũ secũdũ summũ & infimũ, qđ requisitio materiæ ad formã habetur ratio diuersitatis graduũ in genere humano secũdũ misericordiã parcẽdo: & secũdũ iustitiã puniẽdo: & declaratur assumptũ: quia bonitas diuina est finis omnium

vt repræsentabilis per exactum est c.

nisi secundum rationem causæ finalis, vt dictum est c.

¶ Ad secundũ sic dicendum, q; prædestinatio habet rationem ex parte effectus in communi ipsam diuinã bonitatẽ. In particulari autem vnus effectus est ratio alterius, vt dictũ est c.

¶ Ad tertiũ dicendum, q; ex ipsa bonitate diuina ratio sumi potest prædestinationis aliquorum & reprobationis aliorũ. Sic enim Deus dicitur omnia propter suã bonitatẽ fecisse, vt in rebus diuina bonitas repræsentetur. Necesse est autẽ q; diuina bonitas (quę in se est vna & simplex) multiformiter repræsentetur in rebus c propter hoc q; res creatæ ad simplicitatẽ diuinã attingere nõ possunt. Et inde est q; ad cõplexionẽ vniuersi requiruntur diuersi gradus rerum, quarum quædam altum, & quædã infimũ locum teneant in vniuerso. Et vt multiformitas graduũ cõseruetur in rebus, Deus permittit aliqua mala fieri ne multa bona impediãtur, vt suprà dictum est c. Sic igitur cõsideremus totum genus humanum, sicut totam rerum vniuersitatẽ. Voluit igitur Deus in hominib' quãtum ad aliquos quos prædestinat, suam repræsentare bonitatem, per modum misericordiæ parcendo: & quantũ ad aliquos, quos reprobat per modum iustitiæ puniendo. Et hæc est ratio, quare Deus quosdam eligit, & quosdam reprobat. Et hanc causam assignat Apostol. ad Roma. 9. dicens, Volens Deus ostendere iram, id est vindictam iustitiæ, & notam facere potentiam suam, sustinuit,

id est permisit in multa patiẽtia vasa iræ apta in interitũ, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriã. Et 2. Tim. 2. dicit, In magna domo nõ solũ sunt vasa aurea & argẽtea, sed etiã lignea & fictilia. Et quę: quidem in honorẽ quędam in contumeliã. Sed quare hos elegit in gloriã, & illos reprobauit, nõ habet rationẽ, nisi diuinã voluntatẽ. Vnde Aug. dicit super Io. Quare hũc trahat, & illũ nõ trahat nolit velle diu dicare, si nõ vis errare. Sicut etiã in rebus naturalibus potest assignari ratio (cum prima materia tota sit in se simplex) quare vna pars eius est sub forma ignis, & alia sub forma terrę à Deo in principio condita: & sic fit diuersitas specierũ in rebus naturalibus. Sed quare hæc pars materię est sub ista forma, & illa sub alia, dependet ex simplici diuina voluntate: sicut ex simplici voluntate artificis depẽdet, q; ille lapis est in ista parte parietis, & ille in alia: quãuis ratio artis habeat q; aliqui sint in hac, & aliqui sint in illa. Neque tamen propter hoc est iniquitas apud Deum, si inæqualia non inæqualibus præparat. Hoc enim esset contra iustitiæ rationem, si prædestinationis effectus ex debito redderetur, & non daretur ex gratia. In his enim quæ ex gratia dantur, potest aliquis pro libito suo dare cui vult plus, vel minus (dummodo nulli subtrahat debitum) absque præiudicio iustitiæ. Et hoc est quod dicit paterfamil. Matth. 20. cap. Tolle quod tuum est, & vade, an non licet mihi quod volo facere?

¶ Num reprobatio ad gratuita spectet.

¶ Aduerte hic quòd tam Henricus quàm Aureolus hunc passum reprehendere conantur: quia reprobatio non est de numero gratuitorũ: quia nihil enim non est gratię, sed iustitiæ, in iustis autẽ locum nõ habet verbum patrisfamilias. Sed ad hoc facillime est respondẽdum, vt prius dictum fuit, quòd in reprobatione enim, vt ultimum effectum id est, punire, iustitiæ actũ exercet, in qua, vt expressè litera dicit, non licet vnicuique facere quod vult. Quo ad primum autem effectum id est, permissionem peccati, &c. negationem actus misericordiæ, seu gratiæ exercet, & quia non solũm gratuitum est clare maiorem vel minorem gratiã, sed simpliciter dare, & non dare illam infra iustitiã gratuitorum cõprehenditur, id circo reprobare & prædestinare, inter gratuita meritò cõmunumerantur, quãuis diuersimodè, vt patet ex dictis, & propterea quidam ad ea sententia patrisfamilias est applicata.

¶ Quod ad tertiũ respondetur argumẽto, non esse inæqualitatis æqualibus inæqualia præparare in gratuitis, sed in debitis. Et cõfirmatur autoritate patrisfamilias Matthæi vigesimo.

Roaellus.

Aureol.

Clemens.

Clemens.

Aureol.

Clemens.

Clemens.

Clemens

Universidad de Deusto
Biblioteca

partieris, &c. & numerum lapidum respectu ædificatoris, quo ad ly prædestinatus, & probat sic, Omne agens intendit facere aliquod finitum: ergo intendit aliquam determinatam multitudinem in suo effectu: ergo excogitat aliquē numerum in partibus primis ipalibus per se requisitis ad totum. ergo Deus præordinauit, in qua mensura debet esse totum vniuersi summo ergo prædefiniuit quis esset conueniens numerus vniuersi essentialibus partibus, id est, perpetuis: ergo præfeniuit certum numerum prædestinatorū. Antecedēs ex quæstione septima supponitur, secunda autem cōsequentia declaratur ex differentia inter numerum principaliter requisitorum ad opus, & numerum eorū, quæ requiruntur solum propter aliud, illoru nanque numerus prædefinitur, illorum autem cuius præcipitur, quanta opus erit ad constructionem priorum, tertia autē probatur quia totum vniuersum est proprius effectus Dei, quarta vero, quo ad illum terminum, scilicet partes vniuersi, declaratur ex differentia inter corruptibilia, & incorruptibilia, vt sic: in hoc ergo illa propter se, hæc autē propter speciei salutem ad vniuersum spectant, & ex hoc infertur corollarium pertinens ad prouidentiam Dei, scilicet quod numerus indiuiduorum corruptibilium extra speciem humanā est Deo certus non prædefinitus, sed præcognoscitur, numerus autem specierum vtroque modo est Deo certus: & similiter numerus elementorum, astrorū & sphærarum. Quinta demum probatur: quia creaturæ rationales beatitudinem consequentes ordinātur ad bonum vniuersi præcæteris creaturis, quod probatur: quia ex eo ꝙ rationales sunt simpliciter incorruptibiles vtæ, ex eo autem ꝙ beatitudinem cōsequuntur, immediatius attingunt ipsum vltimum finem totius vniuersi, scilicet Deum.

¶ *Num omne agens intendat semper facere aliquod finitum.*

Quæstio. ¶ Circa antecedens dubium occurrit propter infinitatem motus. Constat enim quòd apud Philosophos motores celium intendunt semper mouere, & cōsequenter intendunt facere effectū infinitum & tamen in littera assumitur, ꝙ omne agens intendit facere finitum. Ad hoc dupliciter respondetur. Primò quòd hoc assumptum in littera de tali enim probatum est in quæst. 7. quòd non potest intendi ab aliquo agente. motus autem cæli constat, quòd non est infinitus in actu, & propterea non obstat propositō. Dicerē secundò Philosophi, quòd motores orbium non intendunt per se primò circulationes infinitas, sed assimilationē ad Deū in causando aliaquę quia mouendo conferuntur, ideo quasi per accidens intendunt semper mouere, tanquam infinitæ circulationes non sint propter se, sed quia tot requiruntur ad motorum perfectionem conseruandam, seu diffundendam quo ad Deum gloriosum.

¶ *Num tantum simplicia corpora sint partes vniuersi.*

Quæstio. ¶ Circa declarationem partium vniuersi dubium occurrit, quoniā in primo Cæli, Arist. & S. Tho. corpora tantum simplicia partes secundum speciem vniuersi ponunt, hic autem adnumerantur species mixtorum & vegetabilium & animalīū. Ad hoc dupliciter dici potest. primò, ꝙ in primo Cæli est sermo de perfectione substantiali vniuersi: hic autē de perfectione quasi per modū passionis: habent enim se omnes corporales species ad simplicia corpora, vt passiones ad subiectum, dum ex eis & actiuè & materialiter fiunt & constant. Secundò dicitur, quòd vniuersum potest sumi dupliciter. Vno modo pro vniuerso corporeo vt sic, & hoc modo tractatur in primo Cæli, & constituitur ex solis simplicibus corporibus: quoniam nulla corpulentia est in vniuerso nisi simplicium corporum: omnis enim mixtorum corporalis materia ex elementis est alio modo pro vniuerso perfectionis, & sic tractatur hic, & ad eius integritatem exiguntur omnes species, vt in litera dicitur. non enim perfectiones specificæ corporum istorum ex implicitate corporibus vt sic sunt, sed ex aliquo quadam natura, vt patet de perfectione vitali.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in lib. de Correptione & gratia, Certus est prædestinatorū numerus, qui neque augeri potest, neque minui.

CONCLVSIO.

¶ Numerus prædestinatorum soli Deo certus est, non solum formaliter, sed materialiter: non solum vt cognitus, sed vt electus & prædiffinitus, non sic autem certus est numerus reproborum.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ numerus prædestinatorum est certus. Sed quidā dixerūt eum esse certum formaliter, sed non materialiter, vt puta si diceremus certū esse, quòd centum vel mille saluētur, non autem quòd hi, vel illi. Sed hoc tollit certitudinem prædestinationis, de qua iam diximus[a]. Et ideo oportet dicere, ꝙ numerus prædestinatorum sit certus Deo non solùm formaliter, sed etiam materialiter. Sed aduertēdum est, quòd numerus prædestinatorū certus Deo dicitur non solùm ratione cognitionis, quia scilicet scit quot sunt saluandi, sic enim Deo certus est etiam numerus guttarum pluuiæ & arenæ maris) sed ratione electionis & diffinitionis cuiusdam.

¶ Ad cuius enidentiam est sciendum, ꝙ omne agens intendit facere aliquid finitum, vt ex supradictis de infinito apparet[a]. Quicunque autem intendit aliquam determinatam mensuram in suo effectu, excogitat aliquem numerum in partibus essentialibus eius, quæ per se requiruntur ad perfectionem totius. Non enim per se eligit aliquem numerum in his, quæ non principaliter requiruntur, sed solùm propter aliud. Sed in tanto numero accipit huiusmodi, inquantum sunt necessaria propter aliud. Sicut ædificator excogitat determinatam mensurā domus, & etiam determinatū numerum mansionum, quas vult facere in domo, & determinatum numerum mensurarum parietis vel tecti. Non autē eligit determinatum numerū lapidum, sed accipit tot quot sufficiunt ad explendā tantam mensuram parietis. Sic igitur considerādum est in Deo respectu totius vniuersitatis, quæ est eius effectus. Præordinauit enim in qua mēsura deberet esse totū vniuersum, & quis numerus esset conueniens essentialibus partibus vniuersitatis, quę scilicet habēt aliquo modo ordinem ad perpetuitatem, quot scilicet sphæræ, quot stellæ, quot elementa, quot species rerum. Indiuidua verò corruptibilia nō ordinantur ad bonum vniuersi quasi principaliter, sed quasi secundariò, inquantū in eis saluatur bonū speciei[b]. Vnde licet Deus sciat numerum omnium individuorū non tamen numerus vel bonum vel culicum, vel aliquorum huiusmodi est per se præordinatus à Deo. Sed tot huiusmodi diuina prouidentia produxit, quot sufficiunt ad speciērū conseruationem. Inter omnes autē creaturas principalius ordinantur ad bonū Vniuersi creaturæ rationales, quæ inquantum huiusmodi incorruptibiles sunt, & potissimè illæ, quæ beatitudinem consequuntur, quæ immediatius attingunt vltimum finem. Vnde certus est Deo numerus prædestinatorum, non solùm per modum cognitionis, sed etiam per modum cuiusdam principalis prefinitionis. Non sic autem omnino est de numero reproborum, qui videntur esse præordinati à Deo in bonum electorum, quibus omnia cooperantur in bonum. De numero autē omnium prædestinatorum hominum quis sit, dicunt quidā quòd tot ex hominibus saluabuntur quot angeli ceciderunt. Quidam verò, quòd tot saluabuntur, quot angeli remanserunt. Quidā verò, quòd tot ex hominibus saluabuntur, quot Angeli ceciderunt, & insuper tot quot fuerunt Angeli creati. Sed melius dicitur, quòd soli Deo est cognitus numerus electorum in superna felicitate locandus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd verbum illud Deut. est intelligendū de illis, qui sunt prænotati à Deo respectu præsentis iustitiæ. Horum enim numerus & augetur & minuitur, & non numerus prædestinatorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio quantitatis alicuius partis accipienda est ex proportione illius partis ad totum. Sic enim est apud Deum ratio, quare tot stellas fecerit, vel tot rerum species, & quare tot prædestinauit ex proportione partiū principalium ad bonum Vniuersi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum proportionatum cōmuni statui naturæ accidit vt in pluribus, & deficit ab hoc bono vt in paucioribus. Sed bonū, quod excedit communem naturæ statū, inuenitur vt in paucioribus, & deficit ab hoc bono vt in pluribus. Sicut patet, ꝙ plures homines sunt qui habent sufficientē scientiam ad regimen vitæ suæ, pauciores autem qui hac scientia carent qui moriones vel stulti dicuntur: sed paucissimi sunt respectu aliorum, qui attingunt ad habendam profundam scientiam intelligibilium rerū. Quum igitur beatitudo æterna in visione Dei consistens excedat cōmunem statū naturæ, & præcipuè secundum ꝙ est gratia destituta per correptionē originalis peccati, pauciores sunt qui saluantur. Et in hoc etiam maximè misericordia Dei apparet, quòd aliquos in illam salutem erigit, à qua plurimi deficiunt, secundum communem cursum & inclinationem naturæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Virum prædestinatio possit iuuari precibus Sanctorum.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur ꝙ prædestinatio non possit iuuari precibus Sanctorū. Nullū enim ꝭrernum impeditur ab aliquo temporali. Et per consequens nō potest temporale iuuare ad hoc quod aliquod æternū fit. Sed prædestinatio est æterna. Cum igitur preces Sanctorum sint temporales, non possunt iuuare ad hoc ꝙ aliquis prædestinetur. Non ergo prædestinatio iuuatur precibus Sanctorum.

¶ Præterea, Sicut nihil indiget consilio, nisi propter defectum cognitionis: ita nihil indiget auxilio, nisi propter defectū virtutis. Sed neutrum horum cōpetit Deo prædestinanti. Vnde dicitur Rom. vndecimo, Quis adiuuit Spiritum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Ergo prædestinatio non iuuatur precibus Sanctorum.

¶ Præterea, Eiusdem est adiuuari & impediri. Sed prædestinatio non potest aliquo impediri. Ergo non potest aliquo iuuari.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 25. quòd Isaac rogauit Deū pro Rebecca uxore sua, & dedit conceptum Rebeccæ. Ex illo autem conceptu natus est Iacob, qui prædestinatus fuit. Non autē fuisset impleta prædestinatio, si natus non fuisset. Ergo prædestinatio iuuatur precibus Sanctorum.

CONCLVSIO.

¶ Prædestinatio quo ad ipsam præordinationē nullo iuuari potest: quo vero ad effectum iuuari Sanctorum precibus potest, ac multis aliis pijs operibus.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ circa hanc quæstionem diuersi errores fuerunt. Quidam enim attendentes certitudinem diuinæ prædestinationis dixerunt superfluas esse orationes, vel quicquid aliud fiat ad salutem æternam consequendam: quia his factis vel non factis prædestinati consequuntur, reprobati non consequuntur. Sed contra hoc sunt omnes admonitiones sacræ Scripturæ exhortantes ad orationem, & ad alia bona opera. Alij verò dixerūt, quòd per orationes mutatur diuina prædestinatio. Et hæc dicitur fuisse opinio Aegyptiorum, qui ponebant ordinationem diuinam, quam fatum appellabant, aliquibus sacrificiis & orationibus impediri posse. Sed contra hoc etiam est autoritas sacræ Scripturæ. Dicitur enim 1. Reg. 15. Porro triumphator Israel non parcet, neque pœnitudine flectetur. Et Rom. 11. dicitur quòd sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio. Et ideo aliter dicendum quòd in prædestinatione duo sunt cōsiderāda, scilicet ipsa præordinatio diuina & effectus eius. Quantum igitur ad principium, nullo modo prædestinatio iuuatur precibus Sanctorum. Non enim precibus Sanctorum fit quòd aliquis prædestinetur à Deo. Quantū verò ad secundum dicitur prædestinatio iuuari precibus Sanctorum, & aliis bonis operibus: quia prouidentia (cuius prædestinatio est pars) non subtrahit causas secundas[a]: sed sic prouidet effectus, vt etiam ordo causarum secundarum subiaceat prouidentiæ. Sicut igitur sic prouidentur naturales effectus vt etiam causæ naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus illi effectus non prouenirent, ita prædestinatur à Deo salus alicuius, vt etiam sub ordine prædestinationis cadat quicquid hominē promouet in salutem, vel orationes propriæ, vel aliorum, vel alia bona, vel quicquid huiusmodi, sine quibus aliquis salutem non cōsequitur. Vnde prædestinatis conandum est ad bene operandum & orandum: quia per huiusmodi prædestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur 2. Pet. 1. Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio illa ostendit, quòd prædestinatio non iuuatur precibus Sanctorum quantum ad ipsam præordinationem.

¶ Ad secundū dicendū, quòd aliquis dicitur adiuuari per alium dupliciter. Vno modo inquantum ab eo accipit virtutem, & sic adiuuari, infirmi est: vnde Deo non competit, & sic intelligitur illud, Quis adiuuit Spiritū Domini? Alio modo dicitur quis adiuuari per aliquē, per quem exequitur suam operationem, sicut dominus per ministrū. Et hoc modo Deus adiuuatur per nos, inquantum exequimur suam ordinationē, secundū illud 1. ad Cor. 3. Dei enim adiutores sumus. Negs hoc est propter defectū diuinæ virtutis, sed quia vtitur causis mediis, vt ordinis pulchritudo seruetur in rebus, & vt etiam creaturis dignitatem causalitatis communicet.

¶ Ad tertium dicendū, quòd secundæ causæ non possunt egredi ordinem causæ primæ vniuersalis (vt suprà dictum est[c]) sed ipsum exequuntur. Et ideo prædestinatio per creaturas potest adiuuari, sed non impediri.

ret ex humanis libris, in quibus scribuntur consiliarij, seu milites sumpta est.

¶ Quo ad secundum est hæc conclusio. Liber vitæ in Deo est notitia firma & significativa prædestinatorum. hæc conclusio quo ad duas partes manifestatur. Primò, quòd ad ly firma, auctoritate Proverb. 3. deinde rationes: quia conscriptio in libris materialibus fit ad succurrendum memoriæ. Secundò, quòd ad ly significativa, & hoc ex ratione metaphoricæ, quia sicut scripturæ libri est signum agendorum, ita notitia Dei est signum repræsentandi ipsi perducendos in vitam æternam: & consummatur secundæ ad Timo. secundo. Ex his autem facile patet quæstiū, quod in responsione ad quartū exprimitur: quoniam principaliter quæritur quid est liber vitæ, quod in corpore decisum est.

137 110 136

147 1. dist. 40. q. 1. art. 3. 2. 5m. & 3. dist. 31. q. 1. art. 2. q. 2. per totum. & Ver. q. 3. 1m. & Ver. q. 7. art. 4. & Psal. 39. col. 8. & Phil. 4. col. 1. f.

QVAESTIO VIGESIMAquarta, de Libro vitæ, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de lib. vitæ. ¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primò, quid sit liber vitæ. ¶ Secundò, cuius vitæ sit liber. ¶ Tertiò, verum aliquis possit deleri de libro vitæ.

ARTICVLVS I.

¶ Verum liber vitæ sit idem quod prædestinatio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd liber vitæ non sit idem quòd prædestinatio. Dicitur enim Eccle. 24. Hæc omnia liber vitæ. Glo. Id est nouum & vetus Testamentum. Hoc autem non est prædestinatio. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio.

¶ Præterea, Aug. in libro 20. de Ciuit. Dei, ait, quòd liber vitæ est quædam vis diuina, qua fiet vt cuicunque opera sua bona vel mala in memoriam reducantur. Sed vis diuina non videtur pertinere ad prædestinationem, sed magis ad tributum potentiæ. Ergo liber vitæ non est idem quod præ destinatio.

¶ Præterea, Prædestinationi opponitur reprobatio. Si igitur liber vitæ esset prædestinatio, inueniretur liber mortis, sicut liber vitæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in glo. super illud Psal. Deleantur de libro viuentium: Liber iste est notitia Dei, qua prædestinauit ad vitam quos præciuit.

CONCLVSIO.

¶ Liber vitæ in Deo metaphoricè dictus, est firma notitia significativa prædestinatorum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd liber vitæ in Deo dicitur metaphoricè secūdum similitudinē à rebus humanis acceptā. Est enim consuetum apud homines, quòd illi, qui ad aliquid eliguntur, conscribuntur in libro: vt pote milites vel consiliarij, qui olim dicebātur Patres conscripti. Patet autē ex præmissis[a], quòd omnes prædestinati eliguntur à Deo ad habendam vitam æternā. Ipsa ergo prædestinatorū conscriptio dicitur liber vitæ. Dicitur enim metaphoricè aliquid cōscriptū in intellectu alicuius, quod firmiter in memoria tenet secundum illud Prouer. 3. Ne obliniscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat. Et post pauca sequitur, Describe illa in tabulis cordis tui. Nam & in libris materialibus aliquid conscribitur ad succurrendum memoriæ. Vnde ipsa Dei notitia, qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad vitam æternam, dicitur liber vitæ. Nam sicut Scriptura libri est signum eorum, quæ fienda sunt, ita Dei notitia est quoddam signum apud ipsum eorum qui sunt perducendi ad vitam æternam, secundum illud 2. Tim. 2. Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, nouit Dominus qui sunt eius.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd liber vitæ potest dici dupliciter. Vno modo conscriptio eorū, qui sunt electi ad vitam, & sic loquimur nunc de libro vitæ. Alio modo potest dici liber vitæ conscriptio eorum, quæ ducunt in vitam. Et hoc dupliciter. Vel sicut agendorum: & sic nouum & vetus Testamētum dicitur liber vitæ. Vel sicut iam factorum: & sic illa vis diuina, qua fiet vt cuilibet in memoriam reducantur facta sua, dicitur liber vitæ. Sicut etiam liber militiæ potest dici, vel in quo scribuntur electi ad militiam, vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est consuetum conscribi eos, qui repudiantur, sed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non respondet liber mortis, sicut prædestinationi liber vitæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd secundum rationem differt liber vitæ à prædestinatione. Importat enim notitiam prædestinationis, sicut etiam ex glossa inducta apparet[a].

a ¶ Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum primum.

Annot. IN titulo aduertē, quòd non incipit à quæstione an est, sed à quæstione quid est, supponens ex autoritate Scripturæ liberi vitæ esse, & propter affinitatem cum prædestinatione quærit quid sit, quærendo an sit idem quod prædestinatio, quatenus ex diuersitate illa habeatur quid est.

Comment. ¶ In corpore duo facit. primò dicit quid nominis secūdò quid rei. Quo ad primum tria dicit. Primò, quòd liber vitæ non proprie, sed metaphoricè dicitur in Deo. Secundò, quòd significat scriptionem prædestinatorum. Tertiò, originem huius metaphoræ, quòd scilicet

a ¶ Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum octauum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò duas opiniones tractat. Secundò respondet quæsito. Quo ad primum opiniones & earum improbationes satis in littera patent. Et scias, quòd, vt in articulo sexto quæstionis sextæ de veritate habemus, pri

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum secundum.*

Comment. TItulus clarus est.

In corpore est vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Liber vitæ probatur esse ad gloriæ. Probatur sic. Liber vitæ est notitia electorum ad vitam magis quàm ad vitam supra naturam, & finaliter, ergo propriè ad vitam gloriæ.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum liber vitæ sit solum respectu vitæ gloriæ prædestinatorum.

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur quòd liber vitæ non sit solùm respectu vitæ gloriæ prædestinatorũ. Liber enim vitæ est notitia vitæ. Sed Deus per vitam suam cognoscit omnem aliam vitam. Ergo liber vitæ præcipuè dicitur respectu vitæ diuinæ, & non solùm respectu vitæ prædestinatorum.

¶ Præterea, Sicut vita gloriæ est a Deo, ita vita naturæ. Si igitur notitia vitæ gloriæ dicitur liber vitæ, etiam notitia vitæ naturæ dicetur liber vitæ.

¶ Præterea, Aliqui eliguntur ad gratiã, qui nõ eliguntur ad vitã gloriæ, vt patet per id quod dicitur Ioan. 6. Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Sed liber vitæ est conscriptio electionis diuinæ, vt dictum est c. Ergo etiam est respectu vitæ gratiæ.

¶ SED CONTRA est, quòd liber vitæ est notitia prædestinationis, vt dictum est c. sed prædestinatio non respicit vitam gratiæ, nisi secundum quòd ordinatur ad gloriam. Non enim sunt prædestinati qui habent gratiam, & deficiunt à gloria. Liber igitur vitæ non dicitur nisi respectu gloriæ.

CONCLVSIO.

¶ Liber vitæ propriè vitam gloriæ respicit, cùm in eo conscripti sint qui à Deo eliguntur.

¶ RESPONDEO dicendum, q liber vitæ, vt dictũ est c, importat conscriptionem quandã, siue notitiã electorũ ad vitam. Eligitur autẽ aliquis ad id quod non competit sibi secundũ suam naturam. Et iterum id ad quod eligitur aliquis, habet rationem finis. Non enim miles eligitur aut conscribitur ad hoc quòd armetur, sed ad hoc quòd pugnet. hoc enim est proprium officiũ, ad quod militia ordinatur. Finis autem supra naturam existens, est vita gloriæ, vt suprà dictum est c. Vnde propriè liber vitæ respicit vitã gloriæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd vita diuina etiam prout est vita gloriosa, est Deo naturalis. Vnde respectu eius non est electio, & per consequens neque liber vitæ. Non enim dicimus q aliquis homo eligatur ad habendũ sensum, vel aliquid eorum quæ consequuntur naturam. Vnde per hoc etiam patet solutio ad secũdũ. Respectu enim vitæ naturalis, non est electio, neque liber vitæ.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd vita gratiæ non habet rationẽ finis, sed rationẽ eius quod est ad finem. Vnde ad vitam gratiæ non dicitur aliquis eligi, nisi inquantũ vita gratiæ ordinatur ad gloriã. Et propter hoc illi qui habent gratiã, & excidũt à gloria, nõ dicuntur esse electi simpliciter, sed secundũ quid. Et similiter non dicũtur esse scripti simpliciter in libro vitæ, sed secundũ quid, prout, scilicet de eis in ordinatione & notitia diuina existit, q sint habituri aliquẽ ordinẽ ad vitã æternam secundum participationem gratiæ.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum aliquis deleatur de libro vitæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nullus deleatur de libro vitæ. Dicit enim Augustin. in 20. de Ciuit. Dei, quòd præscientia Dei quæ non potest falli, liber vitæ est. Sed à præscientia Dei non potest aliquid subtrahi. Similiter neque à prædestinatione. Ergo nec de libro vitæ potest aliquid deleri.

¶ Præterea, Quicquid est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est. sed liber vitæ est quid æternum & immutabile. Ergo quicquid est in eo, est ibi non temporaliter, sed immobiliter & indelebiliter.

¶ Præterea, Deletio scripturæ opponitur. Sed aliquis non potest de nouo scribi in libro vitæ. Ergo neque inde deleri potest.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Deleantur de lib. viuentium.

CONCLVSIO.

¶ Cùm liber vitæ conscriptio sit ordinatorum ad vitam æternam ex prædestinatione & præscientia gratiæ deleri aliquos de libro vitæ non solùm secundum hominum opinionem sed secundum rei veritatem, asserendum est.

¶ RESPONDEO dicendũ, q quidam dicunt, q de libro vitæ nullus potest deleri secundũ rei veritatẽ: potest tamẽ aliquis deleri secundum opinionẽ hominum. Est enim consuetum in scripturis, vt aliquid dicatur fieri, quando innotescit, & secundum hoc aliqui dicuntur esse scripti in lib. vitæ, inquantum hominꝫ opinãtur eos ibi scriptos propter præsentem iustitiã quã in eis vidẽt. Sed quando apparet vel in hoc seculo vel in futuro, q ab hac iustitia excidẽrũt, dicũtur inde deleri. Et sic etiã exponitur in glo. deletio talis super illud Psal. Deleãtur de lib. viuentiũ. Sed quia nõ deleri de libro vitæ ponitur inter præmia iustorũ, secundũ illud Apoc. 3. Qui vicerit sic, vestietur vestimẽtis albis, & nõ delebo nomẽ eius de lib. vitæ (quod autẽ Sanctis repromittitur, nõ est solùm in hominum opinione) potest dici, q deleri vel non deleri de libro vitæ, non solũ ad opinionem hominũ referendum est, sed etiam quantum ad rem. Est enim liber vitæ conscriptio ordinatorum in vitam æternam. Ad quã ordinatur aliquis ex duobus, scilicet ex prædestinatione diuina (& hæc ordinatio nũquã deficit) & ex gratia. Quicunqꝫ enim gratiam habet, ex hoc ipso est dignus vita æterna. Et hæc ordinatio deficit interdum, quia aliqui ordinati sunt ex gratia habita ad habendum vitam æternam, a qua tamen deficiunt per peccatum mortale. Illi igitur qui sunt ordinati ad habendum vitam æternam ex prædestinatione diuina, sunt simpliciter scripti in libro vitæ quia sunt ibi scripti vt habituri vitam æternam in seipsis, & illi nunquam delentur de libro vitæ. Sed illi qui sunt ordinati ad habendum vitam æternam, non ex prædestinatione diuina, sed solùm ex gratia dicuntur esse scripti in lib. vitæ, nõ simpliciter, sed secundum quid: quia sunt ibi scripti vt habituri vitam æternam, non in seipsis, sed in sua causa. Et tales possunt deleri de lib. vitæ, vt deletio non referatur ad notitiam Dei, quasi Deus aliquid præsciat, & postea nesciat, sed ad rem scitam: quia scilicet Deus scit aliquẽ prius ordinari in vitam æternam, & postea non ordinari cùm deficiat à gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q deletio (vt dictum est e) non refertur ad librum vitæ ex parte præscientiæ, quasi in Deo sit aliqua mutabilitas, sed ex parte præscitorum, quæ sunt mutabilia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet res in Deo sint immutabiliter, tamen in seipsis mutabiles sunt. Et ad hoc pertinet deletio libri vitæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eo modo quo aliquis dicitur deleri de lib. vitæ, potest dici q ibi scribatur de nouo vel secundũ opinionem hominum, vel secundum quòd de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternam per gratiam. Quod etiam sub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum primum.*

Annot. Comment. IN titulo, Potentia significat principium operationis ad extra, seu transeuntis, extenso operationis nomine tam ad actionem quàm ad passionem.

¶ In corpore est vna cõclusio responsiua quæsito vnica distinctione & duab' cõclusionibus mixtis iuxta duo distinctionis membra. Distinctio est, Potentia est duplex, actiua scilicet & passiua. Conclusio prima est, potẽtia passiua nullo modo est in Deo, secũda est, Potentia actiua maxima est in Deo. Probatur hæc secunda vnãquodq; secundũ, q est in actu & perfectũ, est principiũ actiuũ ergo Deo maxime cõperit esse principiũ actiuũ. ergo in eo maxime est potẽtia actiua. Prima cõsequẽtia, probatur ex eo q Deus est actus purus & vniuersaliter perfectus. Secũda vero, q a tõ principij actiui cõuenit potentiæ actiuæ, vt patet ex diffinitione eius 5. & 9. Met. &c. Prima aũt eodẽ modo ex negatione oppositorũ, probatur, Vnũquodq; patitus secũdũ q est deficiẽs & imperfectũ, ergo Deo nullo modo conuenit pati. ergo nec potẽtia passiua. cõsequẽtia eodẽ modo, probatur. 2. in Deo nulla est imperfectio, &c.

1. dist. 42. q. 1. art. 1. Et 1. cont. gen. ca. 16. & li. 2. c. 7. 8. 9. & 10. Et 2. p. q. 1. art. 1.

¶ *Num actio transiens, præter relationẽ & motum, significet quippiam aliud in agẽte existens.*

¶ In ratione ad secundũ, & tertiũ difficilia valde verba discutienda occurrũt. Tria aũt ibi de actione, vt distinguitur, contra essentiã dicuntur. Primũ est, q actio si sit diffinienda a potẽtia actiua, est nobilior ipsa potẽtia. Secundũ est, q actio in creatura est principalior à potẽtia. Tertiũ est, q actio sic se habet ad potentiã actiuã, q ut frequentius in Deum, oportet actionẽ ipsam esse essentiã diuinã. Hæc enim vltima liquidò habẽtur inferius. Est aũt ratio ardua: dubitationis, quæ actio ad extra, pura, mouere, vt distinguitur contra effectũ, aut solũ dicit motũ ab hoc, aut aliquid aliud: an tantũ significat motũ ab hoc, oportet ea quę hic dicuntur, verificari, aut de sola relatione ab hoc, aut de solo motu, aut de toto cõposito, scilicet motu ab hoc: sed de nullo horum verificatur primũ & tertiũ dictum. nihil enim horũ est nobilius potentia actiua motoris Saturni. Et quod magis vrget, nihil horũ est qđ oportet identificari diuinæ substantiæ, si ponamus Deum sine omni medio mouere corpus aliquod: quod constat non esse impossibile: tunc enim manifestè videre quis posset motũ nõ oportere identificari substantiæ diuinæ. Et simiter relationẽ non oportere identificari eidẽ, quãdo oportet ipsam non esse realẽ ex parte Dei, vt ex supradictis patet. & consequẽter nec motum ab hoc, identificari eidẽ diuinæ essentiæ oportere. Si verò significat aliquid aliud, ruunt ofa in 3. Phy. tradita. Rutere quoque videtur opinãdo, actionẽ esse subiectiuè in passo: quæ tamẽ ex Arist. libidẽ, & in 3. de Anim. sumpta videtur. Ad hoc dicendũ mihi videtur, q quod 3. Th. actio transiens præter motũ & relationẽ dicit aliq; d subiectiuè in agẽte. Probatur hoc & manifestatur. probatur quidẽ tũc vnica ratiõe tacta cõuincente intellectũ meũ. Sufficit aũt do vt hæc vltima positio in cõclusione ad 4. actio transiens significat aliq; d subiectiuè in agẽte creato, identificandi sibi realiter subsistẽtiæ in agẽte increato: sed eiusdẽ existẽs in agẽte creato, identificandi sibi realiter subsistẽtiæ in agẽte increato: sed ipsa potẽtia. Secundũ est, q actio in creatura est principalior à potẽtia. Tertiũ est, q actio sic se habet ad potentiã actiuã, q ut frequentius in Deum, oportet actionẽ ipsam esse essentiã diuinã. Hæc enim vltima liquidò habẽtur inferius. Est aũt ratio ardua: dubitationis, quæ actio ad extra, pura, mouere, vt distinguitur contra effectũ, aut solũ dicit motũ ab hoc, aut aliquid aliud: an tantũ significat motũ ab hoc, oportet ea quę hic dicuntur, verificari, aut de sola relatione ab hoc, aut de solo motu, aut de toto cõposito, scilicet motu ab hoc: sed de nullo horum verificatur primũ & tertiũ dictum. nihil enim horũ est nobilius potentia actiua motoris Saturni. Et quod magis vrget, nihil horũ est qđ oportet identificari diuinæ substantiæ, si ponamus Deum sine omni medio mouere corpus aliquod: quod constat non esse impossibile: tunc enim manifestè videre quis posset motũ nõ oportere identificari substantiæ diuinæ. Et simiter relationẽ non oportere identificari eidẽ, quãdo oportet ipsam non esse realẽ ex parte Dei, vt ex supradictis patet. & consequẽter nec motum ab hoc, identificari eidẽ diuinæ essentiæ oportere. Si verò significat aliquid aliud, ruunt ofa in 3. Phy. tradita. Rutere quoque videtur opinãdo, actionẽ esse subiectiuè in passo: quæ tamẽ ex Arist. libidẽ, & in 3. de Anim. sumpta videtur. Ad hoc dicendũ mihi videtur, q quod 3. Th. actio transiens præter motũ & relationẽ dicit aliq; d subiectiuè in agẽte. Probatur hoc & manifestatur. probatur quidẽ tũc vnica ratiõe tacta cõuincente intellectũ meũ. Sufficit do vt hæc vltima positio in cõclusione ad 4. actio transiens significat aliq; d subiectiuè in agẽte creato, identificandi sibi realiter subsistẽtiæ in agẽte increato: sed eiusdẽ existẽs in agẽte creato, identificandi sibi realiter subsistẽtiæ in agẽte increato: sed ipsa potẽtia actiua, est nobilior

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfectius, in forma, qua agit, tanto maior est potentia eius, vt patet in calefactiuo, & ceteris artificialibus. ¶ In istiusmodi ad rectum multa dicenda essent de infinitate potentiæ motiuæ, quæ circa varia fluunt & in spectatiua de hoc difficili quæstione, dicta sunt 1. quare pro nunc transeundum puto.

a ¶ *Super Quæst. vigesimaquinta Art. tertiũ.*

Annot. IN titulo ly oportet, dupliciter distribuit pro, 1. pro omnipotentia, & pro omni possibili. nõ quæritur hic, vtrũ sit oportet, id est habeat omnẽ potentiã. Quia iam 1. artic. determinatum est, q in Deo nulla est potentia passiua: sed quæritur, vtrũ sit oportens, id est, possit omnia.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primo quid hic certũ & ambiguũ sit dicit. Secũdo ambiguitatẽ soluit, ibi, Sed si quis, &c.

¶ Quo ad primũ duo dicit. primo q pars affirmatiua quam est ab obiectione tertia. Secũdo q distinctio omnipotentiæ quæ deberet esse propria medii ad interesse cõtellam cõclusionẽ difficilis est. q a dubitatur p quas distribuitur ly ea, quã dicitur Deũ posse omnia.

¶ Quo ad secũdũ tria dicit, primo, q ly ea difficilium: possibile absolute. Secundo, q ly possibile absolute denominat quod habet tõnẽ entis, actu vel potẽtia, ibi, Est autem cõsiderandũ. Tertio, excludit ab huiusmodi distributione & denominatione sola implicãtia cõtradictionem, ibi, Nihil autẽ opponitur, &c. ¶ Primũ horũ. ly omnia distribuit possibile absolute, probatur distinguẽdo possibile dupliciter, 1. secũdũ aliquã potẽtia, vel absolute, ex 5. Metaph. Et destruẽdo q nõ pot intelligi de possibili primo modo: q tũc respectu potẽtiæ creatæ (quã diuina potẽtia excederet dato obiectũ) nec respectu potẽtiæ increatæ (qui esset circulus in huiusmodi explanationes) & infert p locũ a diuisione, q intelligitur de possibili secundo modo, explanãs qd significat huiusmodi possibile, quod, 1. cõstitit in habitudine terminorũ, &c. Secundũ autẽ, q ly possibile absolute denominat quod potest esse, probatur tũc. Omne agẽs agit sibi simile, ergo vniuocũ; potentia actiua refertur vt ad proprũ obiectũ possibile secũdũ illã actũ, q est rõ agẽdi. ergo potẽtiæ actiuæ Dei tãlet possibile secũdũ rõnẽ entis, prima cõsequẽtia manifestatur in potẽtia calefactiua, & eius obiecto. secũda autẽ, q habet q esse Dei qd est ei rõ agẽdi, est esse præhabẽs quidẽ in se totius esse p fectionẽ, nõ tñ esse tale vel tale secũm quod essentiã genus. Tertiũ verõ prædictorũ duo cluditur primũ est, ola, quæ cõtradictionem nõ implicant,

¶ Præterea, Omnis potentia manifestatur per effectum, alias frustra esset. Si igitur potentia Dei esset infinita, posset facere effectum infinitum. quod est impossibile.

¶ Præterea, Philosophus probat in 8. Physicorum, quòd si potentia alicuius corporis esset infinita, moueret in instanti. Deus autẽ non mouet in instanti, sed mouet creaturam spiritualem per tempus, creaturam verò corporalem per locum & tempus, secundum Augustinum octauo, super Genesim ad literam. Non ergo est eius potentia infinita.

¶ SED CONTRA est quod dicit Hila. octauo, de Trinit. quòd Deus est immensæ virtutis viuens, potens. Omne autem immensum est infinitum. Ergo virtus diuina est infinita.

CONCLVSIO.

¶ Cùm esse Dei sit infinitum, eius potentia actiua est infinita.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est, secundum hoc potentia actiua inuenitur in Deo, secundum quod ipse actu est. Esse autem eius est infinitum, inquantum non est limitatum per aliquid recipiens, vt patet per hæc quæ suprà dicta sunt, cùm de infinitate diuinæ essentiæ ageretur. Vnde necesse est, quod actiua potentia Dei sit infinita. In omnibus enim agentibus hoc inuenitur, quòd quanto aliquod agens perfectius habet formam, qua agit, tanto est maior eius potentia in agendo. Sicut quanto est aliquid magis calidum, tanto habet maiorem potentiam ad calefaciẽdum. Et haberet vtique potentiam infinitam ad calefaciendum, si eius calor esset infinitus. Vnde, cùm ipsa essentia diuina (per quam Deus agit) sit infinita (sicut suprà ostensum est[a]) sequitur quòd eius potencia sit infinita.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de infinito, quod est ex parte materiæ non terminatæ per formam: cuiusmodi est infinitum, quod congruit quantitati. Sic autem non est infinita diuina essentia (vt suprà ostensum est[a]) & per consequens nec eius potentia. Vnde non sequitur quòd sit imperfecta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu. Potentia enim generatiua hominis nihil potest plusquam generare hominem. Sed potentia agentis non vniuoci non tota manifestatur in sui effectus productione. Sicut potẽtia Solis nõ tota manifestatur in productione alicuius animalis ex putrefactione generati. Manifestum est autem q Deus nõ est agens vniuocum. Nihil enim aliud potest cũ eo conuenire neque in specie, neque in genere, vt suprà ostensum est[a]. Vnde relinquitur, q effectus eius semper sit minor, quam potentia eius[a]. Non ergo oportet q manifestetur infinita potentia Dei in hoc quòd producat effectum infinitum. Et tamen etiã si nullum effectum produceret, non esset Dei potentia frustra: quia frustra est quod ordinatur ad finem, quem non attingit. Potentia autem Dei non ordinatur ad effectum sicut ad finem, sed magis ipsa est finis sui effectus.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd Philosophus in 8. Phy sic. probat, quòd si aliquod corpus haberet potentiam infinitam, quod moueret in non tempore. Et tamẽ ostendit, quòd potentia motoris cæli est infinita: quia mouere potest rempore infinito[a]. Relinquitur ergo secundum eius intentionem, q potentia infinita corporis fi essat, moueret in non tempore: non autem potentia incorporei motoris. Cuius ratio est, quia corpus mouens aliud corpus est agens vniuocũ. Vnde oportet quod tota potentia agentis manifestetur in motu. Quia igitur quanto mouẽtis corporis potentia est maior, tanto velocius mouet: necesse est quòd si fuerit infinita, moueat improportionabiliter citius, quod est mouere in non rempore. Sed mouens incorporeum est agẽs non vniuocum. Vnde non oportet, quod tota virtus eius manifestetur in motu, ita q moueat in non tempore. & præsertim, quia mouet secundum dispositionem suę voluntatis.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum Deus sit omnipotens.*

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur q Deus non sit omnipotens. Moueri enim & pati aliquid omnium ens fatẽtur hoc Deus non potest. Est enim immobilis, vt suprà dictum est[a]. Non igitur est omnipotens.

¶ Præterea, Peccare aliquid agere est. Sed Deus non potest peccare, neque seipsum negare, vt dicitur secundæ Tim. secundo, ergo Deus non est omnipotens.

¶ Præterea, De Deo dicitur, q omnipotentiam suam parcendo maximè & miserendo manifestat. Vltimum igitur, quod potest diuina potentia, est parcere & misereri. Aliquid autem est multo magis quàm parcere & misereri, sicut creare alium mundum, vel aliquid huiusmodi. Ergo Deus non est omnipotens.

¶ Præterea, Super illud 1. Cor. 1. Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi. dicit gl. Sapientiam huius mundi fecit Deus stultam ostendendo posibile, quod illa impossibile iudicabat. Vnde videtur quòd nõ sit aliquid iudicandũ possibile vel impossibile secundũ inferiores causas, prout sapientia huius mundi iudicat, sed secundum potentiam diuinam. Si igitur Deus sit omnipotens omnia erũt possibilia. nihil ergo impossibile. Subla to autem impossibili tollitur necessarium. Nam quod necesse est esse, impossibile est non esse. Nihil ergo erit necessarium in rebus, si Deus est omnipotens. hoc autem est impossibile. ergo Deus non est omnipotens.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Lucæ primo, Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm possit Deus omnia efficere quæ esse possunt, non autem ea quæ contradictionem implicant, omnipotens merito dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, q communiter confitentur omnes Deum esse omnipotentem. Sed rationẽ omnipotentię assignare, videtur difficile. Dubium enim potest esse quid cõprehendatur sub ista distributione, cũ dicitur omnia posse Deũ. Sed si quis rectè cõsideret (cũ potentia dicatur ad possibilia) cùm Deus omnia posse dicitur, nihil rectius intelligitur quã quòd possit omnia possibilia. & ob hoc omnipotẽs dicatur. Possibile autẽ dicitur dupliciter secundũ Philosophũ in 5. Met. Vno modo per respectum ad aliquã potentiã. Sicut quod subditur humanæ potentiæ, dicitur esse possibile homini. Non autẽ potest dici, q Deus dicatur omnipotẽs, quia possit omnia quę sunt possibilia naturę creatæ: quia diuina potentia in plura extenditur. Si autẽ dicatur quòd Deus sit omnipotens, quia potest omnia quæ sunt possibilia suæ potẽtiæ: erit circulatio in manifestatione omnipotẽtiæ. Hoc enim non erit aliud quã dicere quòd Deus est omnipotens: quia potest omnia quæ potest. Relinquitur igitur q Deus dicatur omnipotens, quia potest omnia possibilia absolutè. qđ est alter modus dicẽdi possibile. Dicitur autẽ aliquid possibile vel impossibile absolutè ex habitudine terminorũ. Possibile quidem, quia prædicatum nõ repugnat subiecto, vt Sortẽ federe. Impossibile verò absolutè, quia prædicatũ repugnat subiecto. vt hominẽ esse asinum. Est autẽ considerandũ quòd cùm vnũquodq; agens agat sibi simile, vniuersalis potentiæ actiuæ corresponder possibile, vt obiectũ proprium secundum rationem illius actus. in quo fundatur potentia actiua. Sicut potentia calefactiua refertur vt ad proprium obiectum ad esse calefactibile. Esse autem diuinum, super quod ratio diuinæ potentiæ fundatur, est esse infinitum non limitatum ad aliquod genus entis, sed præhabens in se totius esse perfectionem[a]. Vnde quicquid potest habere rationẽ entis continetur sub possibilibus absoluti, respectu quorũ Deus dicitur omnipotẽs. Nihil autẽ opponitur rationi entis nisi non ens. Hoc igitur repugnat rationi possibilis absoluti, quod subditur diuinæ omnipotentiæ: qđ implicat in se esse & non esse simul. Hoc enim omnipotentiæ non subditur, non propter defectum diuinæ potentiæ, sed quia nõ potest habere rationem factibilis, neque possibilis. Quæcunque igitur contradictionẽ non implicant, sub illis possibilibus continentur

¶ Num ex eo, quòd potẽtia actiua Dei fundatur super esse infinito, sequatur, ergo obiectum diuinæ potentiæ est possibile esse absolutè, an possibile esse infinite.

¶ Circa probationẽ secũdi dubiũ occurrit, quomodo non videtur sufficienter inferri intentũ. Ex hoc enim, q potẽtia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter perfecto, debuisset inferri, ergo obiectũ potẽtiæ actiuæ Dei est possibile esse infinite & vniuersaliter perfectè: sicut de potẽtia calefactiua infertur q est calefactibile: quod in littera nõ fit, sed subintelligitur, ergo oblectum eius est possibile esse absolute quia probatione.

¶ Ad hoc dicitur, q ex præcedẽti patet antecẽs est differentia inter causam vniuocã & æquiuocã, quod causæ vniuocæ respondet aliquod adequatum obiectum in effectu, æquiuocæ verò non. & propterea cum esse Dei quas habeat cõditiones ad propositũ, scilicet elevationẽ supra genera & vniuersalitatẽ perfectionis, nec possit fingi aliquod causabile esse his cõditionibus in singulari: cõsequẽs est vt fumatur in vniuersali. Tale autẽ est esse, quoniã ad nullũ determinatũ est genus entis: sed omnes te perfectionũ modos extendit, & propterea satis subtiliter in litera proportionale obiectũ dicitur. Deus ipse cognitus a se non est respectiuus, & sic non est relativus vniuocatis assignatus est, quicquid põ entis ratione habere.

¶ Num sola implicãtia contradictionem possibili absolutè opponatur.

CIrca probationẽ tertij dubij occurrit, quomodo videtur sufficienter inferri intentũ. Ex hoc enim, q potẽtia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter perfecto, debuisset inferri, ergo obiectũ potẽtiæ actiuæ Dei est possibile esse infinite & vniuersaliter perfectè: sicut de potẽtia calefactiua infertur q est calefactibile: quod in littera nõ fit, sed subintelligitur, ergo oblectum eius est possibile esse absolute quia probatione.

¶ Ad hoc dicitur, q ex præcedẽti patet antecẽs est differentia inter causam vniuocã & æquiuocã, quod causæ vniuocæ respondet aliquod adequatum obiectum in effectu, æquiuocæ verò non. & propterea cum esse Dei quas habeat cõditiones ad propositũ, scilicet elevationẽ supra genera & vniuersalitatẽ perfectionis, nec possit fingi aliquod causabile esse his cõditionibus in singulari: cõsequẽs est vt fumatur in vniuersali. Tale autẽ est esse, quoniã ad nullũ determinatũ est genus entis: sed omnes te perfectionũ modos extendit, & propterea satis subtiliter in litera proportionale obiectũ dicitur. Deus ipse cognitus a se non est respectiuus, & sic non est relativus vniuocatis assignatus est, quicquid põ entis ratione habere.

¶ Ad hoc & similia dicẽdũ est, q cũ sermo præsens sit de omnipotẽtia factiua, quam dicimus omne possibile, omne ens, omne nõ implicans cõtradictionẽ, semp subintelligitur causabile effectiuè: sic enim excludũtur & diuina, & peccata & quæcũq; sunt potentiarum passiuarum, & imperfectarum vt sic.

¶ Num

¶ *Num ex eo, quòd potẽtia actiua Dei fundatur super esse infinito, sequatur, ergo obiectum diuinæ potentiæ est possibile esse absolutè, an possibile esse infinite.*

¶ Circa probationẽ secũdi dubiũ occurrit, quomodo non videtur sufficienter inferri intentũ. Ex hoc enim, q potẽtia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter perfecto, debuisset inferri, ergo obiectũ potẽtiæ actiuæ Dei est possibile esse infinite & vniuersaliter perfectè: sicut de potẽtia calefactiua infertur q est calefactibile: quod in littera nõ fit, sed subintelligitur, ergo oblectum eius est possibile esse absolute quia probatione.

¶ Ad hoc dicitur, q ex præcedẽti patet antecẽs est differentia inter causam vniuocã & æquiuocã, quod causæ vniuocæ respondet aliquod adequatum obiectum in effectu, æquiuocæ verò non. & propterea cum esse Dei quas habeat cõditiones ad propositũ, scilicet elevationẽ supra genera & vniuersalitatẽ perfectionis, nec possit fingi aliquod causabile esse his cõditionibus in singulari: cõsequẽs est vt fumatur in vniuersali. Tale autẽ est esse, quoniã ad nullũ determinatũ est genus entis: sed omnes te perfectionũ modos extendit, & propterea satis subtiliter in litera proportionale obiectũ dicitur. Deus ipse cognitus a se non est respectiuus, & sic non est relativus vniuocatis assignatus est, quicquid põ entis ratione habere.

¶ Ad hoc & similia dicẽdũ est, q cũ sermo præsens sit de omnipotẽtia factiua, quam dicimus omne possibile, omne ens, omne nõ implicans cõtradictionẽ, semp subintelligitur causabile effectiuè: sic enim excludũtur & diuina, & peccata & quæcũq; sunt potentiarum passiuarum, & imperfectarum vt sic.

¶ Num sola implicãtia contradictionem possibili absolutè opponatur.

CIrca probationẽ tertij dubij occurrit, quomodo videtur sufficienter inferri intentũ. Ex hoc enim, q potẽtia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter perfecto, debuisset inferri, ergo obiectũ potẽtiæ actiuæ Dei est possibile esse infinite & vniuersaliter perfectè: sicut de potẽtia calefactiua infertur q est calefactibile: quod in littera nõ fit, sed subintelligitur, ergo oblectum eius est possibile esse absolute quia probatione.

¶ Ad hoc dicitur, q ex præcedẽti patet antecẽs est differentia inter causam vniuocã & æquiuocã, quod causæ vniuocæ respondet aliquod adequatum obiectum in effectu, æquiuocæ verò non. & propterea cum esse Dei quas habeat cõditiones ad propositũ, scilicet elevationẽ supra genera & vniuersalitatẽ perfectionis, nec possit fingi aliquod causabile esse his cõditionibus in singulari: cõsequẽs est vt fumatur in vniuersali. Tale autẽ est esse, quoniã ad nullũ determinatũ est genus entis: sed omnes te perfectionũ modos extendit, & propterea satis subtiliter in litera proportionale obiectũ dicitur. Deus ipse cognitus a se non est respectiuus, & sic non est relativus vniuocatis assignatus est, quicquid põ entis ratione habere.

¶ Ad hoc & similia dicẽdũ est, q cũ sermo præsens sit de omnipotẽtia factiua, quam dicimus omne possibile, omne ens, omne nõ implicans cõtradictionẽ, semp subintelligitur causabile effectiuè: sic enim excludũtur & diuina, & peccata & quæcũq; sunt potentiarum passiuarum, & imperfectarum vt sic.

¶ Num

¶ Circa hãc positionẽ aduerto q præsenti ppósito sufficit, q q cuid implicat cõtradictionẽ, inquantũ huiusmodi, excludat ab omni potẽtia: nec hoc verè dũ est in dubiũ. Vtrũ aũt hoc vel illud implicet cõtradictionẽ, alterius negotij est. Et similiter vtrũ vno de pluribus modis cõtingat implicari cõtradictionẽ nihil refert. Ofa enim quæ secundũ se implicẽt contradictionẽ, vere impossibilia sunt, vt fit etiã a Deo. Et per hoc patet responsio ad argumenta Aureoli apud Capreolũ in primo dist. 42. quæst. 1. ¶ In responsione ad quartũ aduerte q per sapientiã huius mundi nõ intelligimus Philosophiã secundũ se, qm illa nõ indicat falsum, sed

Universidad de Deusto

fuisse vera fuit,non fuisset autem quia expoliatus esset ipso fuisse:& sic duo contradictoria essent simul vera,quod non est intelligibile.Ex hoc etiam patet q̃ nihil efficit propositio q̃ fuisse accidentis: Adæquate & esse & fore,nõ enim magis contradictio,Sortes est homo:& nõ est homo:quam Sortes currit & nõ currit,& quam eundem & nõ currere,& nõ eundem cucurrisse & nõ cucurrisse.Nihil enim refert ad contradictionis materia necessaria vel contingẽs.Exemplaria in responsione ad

Lib.3. 43. 80 2. contra 1. 23. 7 sp 30. Et in 3.c. 8 fi. a Et po. qõ. vigesimæquintæ Artis. artic. 5. cuius quintum. Comm.

Titulus clarus est. ¶In corpore tria facit, primo tractat quandã opinionem,secundo tractat aliã,tertiò respondet quæsito.

¶Quo ad primũ opinio quædam erronea tenet partẽ negatiuã,quia tenet Deũ agere ex necessitate naturæ,& declaratur ex actione naturali proportionaliter & tandem reprehenditur,quia falsò innititur fundamẽto,vt patet ex dictis in q̃.19.vbi vtreq; modus naturalis necessitatis,scilicet spectans ad naturam & spectans ad voluntatem,à diuina actione remotus est.

¶Quo ad secundũ tria ordinatim facit. primò ponit ipsam opinionem tenentẽ quoq; partẽ negatiuam, sed alia ratione, quæ est talis, Deus nihil põt operari ablq; ordine sapientiæ & iustitiæ suæ. ordo autẽ sapientiæ & iustitiæ suæ nõ extendit se vltra ea,quæ quandoque fiunt.ergo.Secũdo examinatur ratio quo ad primã propositionẽ approbatio eam,quia diuina potentia æqualis est suæ sapientiæ, & ecõuerso propter infinitatẽ mutuã. Tertiò examinatur & reprehenditur quo ad secundã propositionem probãtio.Iuxta cõtradictoriã,scilicet diuina sapientia non astringitur ad ordinẽ stabilẽ q̃ nunc est, tali ratione: Tota ratio ordinis,quã sapiens reis̃ à se factis imponit, finitur à fine:ergo à fine proportionato rebus p̃pter finẽ tapiẽcia facientis limitatur ad certũ ordinem,& à fine improportionabiliter excedente limitatur: ergo diuina sapientia nõ determinatur ad aliquẽ certum ordinẽ sic,vt non possit aliud effluere.Antecedens patet cũ prima consequentiarum consequẽtia fundamẽtalis.Secundam partẽ apposui, quoniã implicitè tanũ in litera habetur:& tamen ex illa pendet vis ex tionis.Constat autẽ eam subintelligendam fuisse ex posteriorib⁹ regulis,Si affirmatio est causa affirmationis,&c.si enim cõmensuratio finis ratio est limitationis ad certũ ordinẽ, q̃ tota ratio ordinis est à fine: oportet q̃ incõmensuratio finis per excessum sit ratio nõ limitationis ex eadẽ causa.Secunda verò cõsequentia probatur: quia diuina bonitas,quæ finis

117 122 138 132 66 72 b c 131 118

peccauerit,& quòd charitatem nõ amiserit.

ARTICVLVS V.

a ¶Virum Deus possit facere quæ non facit.

ADQVINTVM sic procedit. Videtur quòd Deus non possit facere nisi ea, quæ facit. Deus enim non potest facere quæ non Præscuit,& præordinauit se facturum. Sed non præscuit,neque præordinauit se facturum,nisi ea,quæ facit. Ergo non potest facere nisi ea,quæ facit.

¶Præterea, Deus nõ potest facere nisi quod debet,& quod iustum est fieri.sed Deus non debet facere quæ non facit,nec iustum est vt faciat quæ non facit. Ergo Deus non potest facere nisi quæ facit.

¶Præterea, Deus nõ potest facere nisi quod bonum est,& conuenies rebus factis.Sed rebus factis à Deo non est bonum,nec conueniens aliter esse quàm sint. Ergo Deus non potest facere nisi quæ facit.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 26. An non possum rogare Patrem meum,& exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum? Neque autem ipse rogabat,neque Pater exhibebat ad repugnandum Iudæis.ergo Deus potest facere quod non facit.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus propter bonitatem suam agat,quæ improportionabiliter omnia à se facta excedit,nec ex natura, seu quomodo in ipsa habitu inexistente,limitatur ad certum ordinem rerum,sed plura & maiora facere potest,quàm quæ facit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc quidam dupliciter errauerunt. Quidam enim posuerunt Deum agere quasi ex necessitate naturæ, vt sicut ex rationibus naturalium non possunt alia prouenire,nisi quæ eueniunt,vtpote ex semine hominis homo,ex semine oliuæ oliuæ:ita ex operatione diuina non possint aliæ res, vel alius ordo rerum effluere,nisi sicut nunc est. Sed supra ostendimus[e], Deum non agere quasi ex necessitate naturæ, sed voluntatem eius esse omnium rerum causam:nec etiam ipsam voluntatem naturaliter & ex necessitate determinari ad has res. Vnde nullo modo iste cursus rerum sic ex necessitate à Deo prouenit,quòd alia prouenire non possent. Alij verò dixerunt,quòd potentia diuina determinatur ad hunc cursum rerũ propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ,sine quo Deus nihil operatur. Cũ autẽ potentia Dei,(quæ est eius essentia,) non sit aliud quã Dei sapientia:cõueniẽter quidẽ dici potest q̃ nihil sit in Dei potẽtia,quod non sit in ordine diuinæ sapientiæ. Nã diuina sapientia totũ posse potentiæ cõprehendit. Sed tamen ordo à diuina sapiẽtia rebus inditus (in quo ratio iustitiæ cõsistit,vt suprà dictũ est) non adæquat diuinã sapientiam[f], sic, vt diuina sapientia limitetur ad hunc ordinem[g]. Manifestum est autem,q̃ tota ratio ordinis, quã sapiens rebus à se factis imponit, à fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus propter finẽ factis sapientia facientis limitatur ad aliquem determinatum ordinẽ. Sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapientia non determinatur ad aliquem ordinem rerum,vt nõ possit alius cursus rerum effluere. Vnde dicendum est simpliciter, q̃ Deus potest alia facere quàm quæ facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ in nobis,in quibus est aliud potẽtia & essentia à voluntate & intellectu,& iterum intellectus aliud à sapientia, & voluntas aliud à iustitia,potest esse aliquid in potentia, quod non potest esse in voluntate iusta,vel in intellectu sapiente.Sed in Deo est idem potẽtia essentia,& voluntas & intellectus, & sapientia & iustitia. Vnde nihil potest esse in potentia diuina, qđ nõ possit esse in voluntate iusta ipsius, & intellectu sapientiæ eius. Tunc,quia voluntas non determinatur ex necessitate ad hæc vel illa,nisi fortè ex suppositione,vt suprà dictum est[a]:neque sapientia Dei & iustitia determinatur ad hunc ordinẽ (vt suprà dictum est[b]) nihil prohibet esse aliquid in potentia diuina, quod non vult: & quod non continetur sub ordine quem statuit rebus. Et quia potentia intelligitur vt exequens,voluntas autem vt imperãs,& intellectus & sapientia vt dirigens:quod attribuitur potentiæ secundum le consideratę,dicitur Deus posse secundum potentiam absolutam. Et huiusmodi est omne illud, in quo potest saluari ratio entis,vt suprà dictũ est[c]. Quod autem attribuitur potẽtiæ diuinę secundũ q̃ exequitur imperiũ voluntatis iustæ, hoc dicitur Deus posse facere de potẽtia ordinata. Secundum hoc ergo dicendum est,q̃ Deus potest alia facere de potẽtia absoluta, quã quæ præscuit & præordinauit se facturũ: nõ tamẽ potest esse q̃ aliqua faciat, quæ nõ præscieuerit & præordinauerit se facturũ: quia ipsum posse subiacet præscientiæ & præordinationi: non autẽ ipsum posse, quod est naturale. Ideo enim Deus aliquid facit, quia vult,non tamen ideo potest quia vult: sed quia talis est in sui natura.

¶Ad secundum dicendum,q̃ Deus non debet aliquid alicui nisi sibi. Vnde cũ dicitur, q̃ Deus non potest facere nisi qđ debet, nihil aliud significatur nisi q̃ Deus nõ põt facere nisi quod ei est cõueniens & iustũ. Sed hoc quod dico cõueniens & iustũ,potest intelligi dupliciter. Vno modo sic,q̃ hoc quod dico cõueniens & iustum,prius intelligatur coniungi cũ hoc verbo est, ita q̃ restringatur ad standũ pro præsentibus,& sic referatur ad potentiam. Et sic falsum est, qđ dicitur:est enim sensus,Deus nõ põt facere nisi quod modo conueniens est & iustũ. Si verò prius coniungatur cum hoc verbo potest (quod habet vim ampliandi)& postmodum cum hoc verbo est, significabitur quoddam præsens & cõfusum,& erit locutio vera sub hoc sensu: Deus non potest facere, nisi id quod si faceret esset conueniens & iustum.

¶Ad tertium dicẽdum,q̃ licet iste cursus rerum sit determinatus istis rebus, quæ nunc sunt,non tamẽ ad hunc cursum limitatur diuina sapientia & potestas. Vnde licet istis rebus,quæ nunc fiunt,nullus alius cursus esset bonus & cõueniens,tamen Deus posset alias res facere,& alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

a ¶Virum Deus possit meliora facere ea quæ facit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit meliora facere ea quę facit. Quicquid enim Deus facit potentissimè & sapientissimè facit: sed tantò fit aliquid melius,quantò fit potentius & sapientius. Ergo Deus non potest aliquid facere melius quam facit.

¶Præterea, Aug. contra Maximum sic argumentatur: Si Deus potuit & voluit gignere filium sibi æqualem,inuidus fuit,eadẽ ratione si Deus potuit res meliores facere quàm fecerit & noluit,inuidus fuit. Sed inuidia est omnino relegata à Deo: ergo Deus vnumquodque facit optimum. Non ergo Deus potest aliquid facere melius quàm fecit.

¶Ad secundum dicendum,q̃ Deus non debet aliquid alicui nisi sibi. Vnde cũ dicitur, q̃ Deus non potest facere nisi qđ debet, nihil aliud significatur nisi q̃ Deus nõ põt facere nisi quod ei est cõueniens & iustũ. Sed hoc quod dico cõueniens & iustũ,potest intelligi dupliciter. Vno modo sic,q̃ hoc quod dico cõueniens & iustum,prius intelligatur coniungi cũ hoc verbo est, ita q̃ restringatur ad standũ pro præsentibus,& sic referatur ad potentiam. Et sic falsum est, qđ dicitur:est enim sensus,Deus nõ põt facere nisi quod modo conueniens est & iustũ. Si verò prius coniungatur cum hoc verbo potest (quod habet vim ampliandi)& postmodum cum hoc verbo est, significabitur quoddam præsens & cõfusum,& erit locutio vera sub hoc sensu: Deus non potest facere, nisi id quod si faceret esset conueniens & iustum.

¶Ad tertium dicẽdum,q̃ licet iste cursus rerum sit determinatus istis rebus, quæ nunc sunt,non tamẽ ad hunc cursum limitatur diuina sapientia & potestas. Vnde licet istis rebus,quæ nunc fiunt,nullus alius cursus esset bonus & cõueniens,tamen Deus posset alias res facere,& alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

a ¶Virum Deus possit meliora facere ea quæ facit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit meliora facere ea quę facit. Quicquid enim Deus facit potentissimè & sapientissimè facit: sed tantò fit aliquid melius,quantò fit potentius & sapientius. Ergo Deus non potest aliquid facere melius quam facit.

¶Præterea, Aug. contra Maximum sic argumentatur: Si Deus potuit & voluit gignere filium sibi æqualem,inuidus fuit.eadẽ ratione si Deus potuit res meliores facere quàm fecerit & noluit,inuidus fuit. Sed inuidia est omnino relegata à Deo: ergo Deus vnumquodque facit optimum. Non ergo Deus potest aliquid facere melius quàm fecit.

¶Præterea, Deus nõ potest facere nisi quod debet,& quod iustum est fieri.sed Deus non debet facere quæ non facit,nec iustum est vt faciat quæ non facit. Ergo Deus non potest facere nisi quæ facit.

¶Præterea, Deus nõ potest facere nisi quod bonum est,& conuenies rebus factis.Sed rebus factis à Deo non est bonum,nec conueniens aliter esse quàm sint. Ergo Deus non potest facere nisi quæ facit.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 26. An non possum rogare Patrem meum,& exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum? Neque autem ipse rogabat,neque Pater exhibebat ad repugnandum Iudæis.ergo Deus potest facere quod non facit.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus propter bonitatem suam agat,quæ improportionabiliter omnia à se facta excedit,nec ex natura, seu quomodo in ipsa habitu inexistente,limitatur ad certum ordinem rerum,sed plura & maiora facere potest,quàm quæ facit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc quidam dupliciter errauerunt. Quidam enim posuerunt Deum agere quasi ex necessitate naturæ, vt sicut ex rationibus naturalium non possunt alia prouenire,nisi quæ eueniunt,vtpote ex semine hominis homo,ex semine oliuæ oliuæ:ita ex operatione diuina non possint aliæ res, vel alius ordo rerum effluere,nisi sicut nunc est. Sed supra ostendimus[e], Deum non agere quasi ex necessitate naturæ, sed voluntatem eius esse omnium rerum causam:nec etiam ipsam voluntatem naturaliter & ex necessitate determinari ad has res. Vnde nullo modo iste cursus rerum sic ex necessitate à Deo prouenit,quòd alia prouenire non possent. Alij verò dixerunt,quòd potentia diuina determinatur ad hunc cursum rerũ propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ,sine quo Deus nihil operatur. Cũ autẽ potentia Dei,(quæ est eius essentia,) non sit aliud quã Dei sapientia:cõueniẽter quidẽ dici potest q̃ nihil sit in Dei potẽtia,quod non sit in ordine diuinæ sapientiæ. Nã diuina sapientia totũ posse potentiæ cõprehendit. Sed tamen ordo à diuina sapiẽtia rebus inditus (in quo ratio iustitiæ cõsistit,vt suprà dictũ est) non adæquat diuinã sapientiam[f], sic, vt diuina sapientia limitetur ad hunc ordinem[g]. Manifestum est autem,q̃ tota ratio ordinis, quã sapiens rebus à se factis imponit, à fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus propter finẽ factis sapientia facientis limitatur ad aliquem determinatum ordinẽ. Sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapientia non determinatur ad aliquem ordinem rerum,vt nõ possit alius cursus rerum effluere. Vnde dicendum est simpliciter, q̃ Deus potest alia facere quàm quæ facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ in nobis,in quibus est aliud potẽtia & essentia à voluntate & intellectu,& iterum intellectus aliud à sapientia, & voluntas aliud à iustitia,potest esse aliquid in potentia, quod non potest esse in voluntate iusta,vel in intellectu sapiente.Sed in Deo est idem potẽtia essentia,& voluntas & intellectus, & sapientia & iustitia. Vnde nihil potest esse in potentia diuina, qđ nõ possit esse in voluntate iusta ipsius, & intellectu sapientiæ eius. Tunc,quia voluntas non determinatur ex necessitate ad hæc vel illa,nisi fortè ex suppositione,vt suprà dictum est[a]:neque sapientia Dei & iustitia determinatur ad hunc ordinẽ (vt suprà dictum est[b]) nihil prohibet esse aliquid in potentia diuina, quod non vult: & quod non continetur sub ordine quem statuit rebus. Et quia potentia intelligitur vt exequens,voluntas autem vt imperãs,& intellectus & sapientia vt dirigens:quod attribuitur potentiæ secundum le consideratę,dicitur Deus posse secundum potentiam absolutam. Et huiusmodi est omne illud, in quo potest saluari ratio entis,vt suprà dictũ est[c]. Quod autem attribuitur potẽtiæ diuinę secundũ q̃ exequitur imperiũ voluntatis iustæ, hoc dicitur Deus posse facere de potẽtia ordinata. Secundum hoc ergo dicendum est,q̃ Deus potest alia facere de potẽtia absoluta, quã quæ præscuit & præordinauit se facturũ: nõ tamẽ potest esse q̃ aliqua faciat, quæ nõ præscieuerit & præordinauerit se facturũ: quia ipsum posse subiacet præscientiæ & præordinationi: non autẽ ipsum posse, quod est naturale. Ideo enim Deus aliquid facit, quia vult,non tamen ideo potest quia vult: sed quia talis est in sui natura.

¶Ad secundum dicendum,q̃ Deus non debet aliquid alicui nisi sibi. Vnde cũ dicitur, q̃ Deus non potest facere nisi qđ debet, nihil aliud significatur nisi q̃ Deus nõ põt facere nisi quod ei est cõueniens & iustũ. Sed hoc quod dico cõueniens & iustũ,potest intelligi dupliciter. Vno modo sic,q̃ hoc quod dico cõueniens & iustum,prius intelligatur coniungi cũ hoc verbo est, ita q̃ restringatur ad standũ pro præsentibus,& sic referatur ad potentiam. Et sic falsum est, qđ dicitur:est enim sensus,Deus nõ põt facere nisi quod modo conueniens est & iustũ. Si verò prius coniungatur cum hoc verbo potest (quod habet vim ampliandi)& postmodum cum hoc verbo est, significabitur quoddam præsens & cõfusum,& erit locutio vera sub hoc sensu: Deus non potest facere, nisi id quod si faceret esset conueniens & iustum.

¶Ad tertium dicẽdum,q̃ licet iste cursus rerum sit determinatus istis rebus, quæ nunc sunt,non tamẽ ad hunc cursum limitatur diuina sapientia & potestas. Vnde licet istis rebus,quæ nunc fiunt,nullus alius cursus esset bonus & cõueniens,tamen Deus posset alias res facere,& alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

a ¶Virum Deus possit meliora facere ea quæ facit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit meliora facere ea quę facit. Quicquid enim Deus facit potentissimè & sapientissimè facit: sed tantò fit aliquid melius,quantò fit potentius & sapientius. Ergo Deus non potest aliquid facere melius quam facit.

¶Præterea, Aug. contra Maximum sic argumentatur: Si Deus potuit & voluit gignere filium sibi æqualem,inuidus fuit.eadẽ ratione si Deus potuit res meliores facere quàm fecerit & noluit,inuidus fuit. Sed inuidia est omnino relegata à Deo: ergo Deus vnumquodque facit optimum. Non ergo Deus potest aliquid facere melius quàm fecit.

¶Præterea, Id quod est maximè & valde bonũ,non potest melius fieri: quia maximo nihil est maius. Sed sicut Aug. dicit in Ench. bona sunt singula,quę Deus fecit,sed simul vniuersa valde bona: quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. Ergo bonũ vniuersi non potest melius fieri à Deo.

¶Præterea, Homo Christus est plenus gratia veritate,& Spiritum habet non ad mensurã. Et sic nõ potest esse melior. Beatitudo etiam creata dicitur esse summum bonũ:& sic non potest esse melius. Beata etiam virgo Maria est per omnes choros Angelorũ exaltata: & sic non potest esse melior. Non igitur omnia quæ fecit Deus,potest facere meliora.

¶SED CONTRA est quod dicitur ad Ephe.3. quòd Deus potest omnia facere abundantius quã petimus,aut intelligimus.

CONCLVSIO.

¶Non potest à Deo res eadem melior fieri subsistentiabiliter, sed accidentaliter: potest tamen Deus quasdam à se factas meliorem simpliciter facere.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ bonitas alicuius rei est duplex. Vna quidem, quæ est de essentia rei: sicut esse rationale est de essentia hominis: & quãtum ad hoc bonum, Deus non potest facere aliquam rem meliorem quàm ipsa sit (licet possit facere aliquã aliam ea meliorem) sicut etiam non potest facere quaternarium maiorem. Quia si esset maior,iam non esset quaternarius, sed alius numerus.sic enim se habet additio differentiæ substãtialis in diffinitionibus,sicut additio vnitatis in numeris[e], vt dicitur in 8. Meta. Alia bonitas est, quæ est extra essentiam rei. Sicut bonum hominis est esse virtuosum vel sapientem: & secundum tale bonum potest Deus res à se factas facere meliores. Simpliciter autem loquendo qualibet re à se facta potest Deus facere aliam meliorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ cùm dicitur Deum posse aliquid facere melius quàm facit,si ly melius sit nomen,verum est qualibet enim re potest facere aliam meliorẽ. Eandẽ verò potest facere meliorẽ quodãmodo,& quodãmodo non, sicut dictũ est. Si verò ly melius sit aduerbiũ,& importet modum ex parte faciẽtis: sic Deus non potest facere melius quã sicut facit,quia nõ potest facere ex maiori sapiẽtia & bonitate. Si autem importet modũ ex parte facti,sic potest facere melius: quia potest dare rebus à se factis meliorem modum essendi quantum ad accidentalia,licet non quantum ad essentialia.

¶Ad secundum dicendum, quòd de ratione filij est quòd æquetur patri, cum ad perfectum veneritnon est autem de ratione creaturæ alicuius, quòd sit melior quàm à Deo facta est. Vnde non est similis ratio.

¶Ad tertium dicendum,q̃ Vniuersum (suppositis istis rebus) non potest esse melius propter decentissimum ordinẽ his rebus attributũ à Deo,in quo bonum Vniuersi cõsistit.

¶Præterea, Id quod est maximè & valde bonũ,non potest melius fieri: quia maximo nihil est maius. Sed sicut Aug. dicit in Ench. bona sunt singula,quę Deus fecit,sed simul vniuersa valde bona: quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. Ergo bonũ vniuersi non potest melius fieri à Deo.

¶Præterea, Homo Christus est plenus gratia veritate,& Spiritum habet non ad mensurã. Et sic nõ potest esse melior. Beatitudo etiam creata dicitur esse summum bonũ:& sic non potest esse melius. Beata etiam virgo Maria est per omnes choros Angelorũ exaltata: & sic non potest esse melior. Non igitur omnia quæ fecit Deus,potest facere meliora.

¶SED CONTRA est quod dicitur ad Ephe.3. quòd Deus potest omnia facere abundantius quã petimus,aut intelligimus.

CONCLVSIO.

¶Non potest à Deo res eadem melior fieri subsistentiabiliter, sed accidentaliter: potest tamen Deus quasdam à se factas meliorem simpliciter facere.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ bonitas alicuius rei est duplex. Vna quidem, quæ est de essentia rei: sicut esse rationale est de essentia hominis: & quãtum ad hoc bonum, Deus non potest facere aliquam rem meliorem quàm ipsa sit (licet possit facere aliquã aliam ea meliorem) sicut etiam non potest facere quaternarium maiorem. Quia si esset maior,iam non esset quaternarius, sed alius numerus.sic enim se habet additio differentiæ substãtialis in diffinitionibus,sicut additio vnitatis in numeris[e], vt dicitur in 8. Meta. Alia bonitas est, quæ est extra essentiam rei. Sicut bonum hominis est esse virtuosum vel sapientem: & secundum tale bonum potest Deus res à se factas facere meliores. Simpliciter autem loquendo qualibet re à se facta potest Deus facere aliam meliorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ cùm dicitur Deum posse aliquid facere melius quàm facit,si ly melius sit nomen,verum est qualibet enim re potest facere aliam meliorẽ. Eandẽ verò potest facere meliorẽ quodãmodo,& quodãmodo non, sicut dictũ est. Si verò ly melius sit aduerbiũ,& importet modum ex parte faciẽtis: sic Deus non potest facere melius quã sicut facit,quia nõ potest facere ex maiori sapiẽtia & bonitate. Si autem importet modũ ex parte facti,sic potest facere melius: quia potest dare rebus à se factis meliorem modum essendi quantum ad accidentalia,licet non quantum ad essentialia.

¶Ad secundum dicendum, quòd de ratione filij est quòd æquetur patri, cum ad perfectum veneritnon est autem de ratione creaturæ alicuius, quòd sit melior quàm à Deo facta est. Vnde non est similis ratio.

¶Ad tertium dicendum,q̃ Vniuersum (suppositis istis rebus) non potest esse melius propter decentissimum ordinẽ his rebus attributũ à Deo,in quo bonum Vniuersi cõsistit.

Quorum si vnum aliquod esset melius, corrumperetur proportio ordinis. Sicut si vna chorda plus debito intenderetur,corrũpere tur cithara melodia. Posset tamen Deus alias res facere, vel alias addere illis rebus factis: & sic esset illud Vniuersum melius.

¶Ad quartũ dicendum,q̃ humanitas Christi ex hoc,q̃ est vnita Deo,& beatitudo creata ex hoc q̃ est fruitio Dei: & beata Virgo ex hoc q̃ est mater Dei,habent quandã dignitatem infinitã ex bono infinito quod est Deus: & ex hac parte nõ potest aliquid fieri melius eis:sicut non potest aliquid melius esse Deo.

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA, De Diuina Beatitudine, in quatuor Articulos diuisa.

VLTIMO autem post considerationem eorum quæ ad diuinę essentiæ vnitatem pertinent,considerandum est de diuina beatitudine. Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primò,vtrum beatitudo Deo cõpetat. ¶Secundò,secundum quid dicitur Deus esse beatus: Vtrum secundum actum intellectus. ¶Tertiò,vtrum sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. ¶Quartò,vtrum in eius beatitudine omnis beatitudo includatur.

ARTICVLVS I.

¶Virum beatitudo Deo competat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo Deo nõ conueniat. Beatitudo enim secundum Boe. in 4. de Consol. est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed aggregatio bonorum non habet locum in Deo,sicut nec compositio. Ergo Deo non conuenit beatitudo.

¶Præterea, Beatitudo siue felicitas est præmium virtutis, secundum Philosophum in 1. Ethi. Sed Deo non conuenit præmium, sicut nec meritum. Ergo nec beatitudo.

¶SED CONTRA est quod dicit Apostolus 1. ad Timo. vlt. Quem suis temporibus ostendet Deus,beatus,& solus potens Rex Regum & Dominus Dominantium.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus sit perfectissimo modo & secundum omnem gradum perfectionis intellectualis naturæ simpliciter perfectus, beatitudo sibi quã maximè conuenit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd beatitudo maximè Deo cõpetit. Nihil enim aliud sub nomine Beatitudinis intelligitur nisi bonum perfectum intellectualis naturę, cuius est suam sufficientiam cognoscere in bono quod habet:& cui competit,vt ei contingat aliquid vel bene vel malè, & sit suarum operationum domina. Vtrũque autem istorum excellentissimè Deo conuenit,scilicet perfectum esse & intelligentem[e]. Vnde beatitudo maximè conuenit Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ aggregatio bonorũ est in Deo nõ per modũ cõ-

Quorum si vnum aliquod esset melius, corrumperetur proportio ordinis. Sicut si vna chorda plus debito intenderetur,corrũpere tur cithara melodia. Posset tamen Deus alias res facere, vel alias addere illis rebus factis: & sic esset illud Vniuersum melius.

¶Ad quartũ dicendum,q̃ humanitas Christi ex hoc,q̃ est vnita Deo,& beatitudo creata ex hoc q̃ est fruitio Dei: & beata Virgo ex hoc q̃ est mater Dei,habent quandã dignitatem infinitã ex bono infinito quod est Deus: & ex hac parte nõ potest aliquid fieri melius eis:sicut non potest aliquid melius esse Deo.

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA, De Diuina Beatitudine, in quatuor Articulos diuisa.

VLTIMO autem post considerationem eorum quæ ad diuinę essentiæ vnitatem pertinent,considerandum est de diuina beatitudine. Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primò,vtrum beatitudo Deo cõpetat. ¶Secundò,secundum quid dicitur Deus esse beatus: Vtrum secundum actum intellectus. ¶Tertiò,vtrum sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. ¶Quartò,vtrum in eius beatitudine omnis beatitudo includatur.

ARTICVLVS I.

¶Virum beatitudo Deo competat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo Deo nõ conueniat. Beatitudo enim secundum Boe. in 4. de Consol. est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed aggregatio bonorum non habet locum in Deo,sicut nec compositio. Ergo Deo non conuenit beatitudo.

¶Præterea, Beatitudo siue felicitas est præmium virtutis, secundum Philosophum in 1. Ethi. Sed Deo non conuenit præmium, sicut nec meritum. Ergo nec beatitudo.

¶SED CONTRA est quod dicit Apostolus 1. ad Timo. vlt. Quem suis temporibus ostendet Deus,beatus,& solus potens Rex Regum & Dominus Dominantium.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus sit perfectissimo modo & secundum omnem gradum perfectionis intellectualis naturæ simpliciter perfectus, beatitudo sibi quã maximè conuenit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd beatitudo maximè Deo cõpetit. Nihil enim aliud sub nomine Beatitudinis intelligitur nisi bonum perfectum intellectualis naturę, cuius est suam sufficientiam cognoscere in bono quod habet:& cui competit,vt ei contingat aliquid vel bene vel malè, & sit suarum operationum domina. Vtrũque autem istorum excellentissimè Deo conuenit,scilicet perfectum esse & intelligentem[e]. Vnde beatitudo maximè conuenit Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ aggregatio bonorũ est in Deo nõ per modũ cõ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pia cadè est ratio, vt in corpore dicitur de beatitudine Sanctorum. Idcirco ad hoc articulũ breuiter quæsito illa cõis ac trita, vtrũ beatitudo cõsistat in actu intellectꝰ, aut voluntatis reliquorũ enũ beatitudo similitudo quædã diuinæ est beatitudinis. ¶ In corpore vnico est cõclusio triũa quæstio assitmatiuè Beatitudo attribuenda est Deo, & aliis beatis secũdũ intellectũ. Hic cõclusio & probat & declaratur, probatur quidẽ sic. Beatitudo est bonũ perfectiuũ intellectualis naturæ, ergo est perfectissimũ in intellectuali natura. Igitur cõsistit in intelligẽdo: ergo tam Deus quã alij Beati, sunt secũdũ intellectũ. Antecedens & patet ex dictis, & manifestatur ab effectu: quia scilicet intellectualis natura naturaliter appetit esse beata, sicut vnaquæq; res suã perfectionẽ. Prima verò cõsequẽtia in litera non habet explicitè, sed apposuimus eam ad claritatem doctrinæ: & ex se patet, secunda aũt probatur, quia perfectissimũ in qualibet intellectuali natura est intellectualis operatio: quod probatur, quia secundũ eam capit quodãmodo omnia. Vltima autẽ & patet ex se, & quo ad alios probatur, quia alij dicuntur Beati per assimilationẽ ad beatitudinem Deimanifestatur aũt quo ad ly intellectum in Deo ex hoc, ꝙ licet esse & velle & intelligere in Deo sint idem quia tamen differunt ratione, ideo conuenienter secundũ rationẽ formalem loquẽdo intellectui Dei specialiter attribuitur beatitudo.

1 ¶ *Num beatitudo naturaliter appetatur.*

2 *Num intellectus operatio sit perfectissima.*

3 *Num beatitudo consistat in actu intellectus vel voluntatis.*

¶ Circa hic dicta triplex est quæstio: prima, vtrum beatitudo naturaliter appetatur. Secũda vtrũ operatio intellectus sit omniũ perfectissima, & quãtum valeat ratio hic assignata ad hoc. Tertia, vtrũ ipsa conclusio vera sit. hęc enim omnia dicũtur in litera, & habẽt diuersos opinantes. Et quoniã 1. quæstio in quæstione 82. tractabitur, sufficiat hic scire quòd natura intellectualis tripliciter naturaliter appetit beatitudinem. Primo, appetitu, id est inclinatione naturali: & sic verificatur vniuersaliter. Secundò, appetitu, id est actu appetendi naturali simpliciter: & sic verificatur de Deo & beatis. Tertiò, appetitu, id est actu appetẽdi naturali quo ad specificationem actus, libero autem quo ad exercitium eiusdem: & sic verificatur quo ad homines. ꝙ Experimur enim quod respectu boni non possumus habere nolle, quamuis in potestate nostra sit libere velle, vel non velle illam actualiter. Sed de his erit tenc termo latior.

Ad 2m. Secũda quoq; quæstio ibidẽ ex proposito tractabitur, & propterea pertranseunda nunc est. Circa tamẽ rationẽ hic illatã aduerte, quòd nobilitas actus intelligendi supra exercitum non ex obiecto, vt tunc fiet, sed ex modo probari: intellectio enim secũdũ quod cõstat esse omnia. Amatio autẽ & vniuersaliter volitio nõ sic capitẽdo rem amata, sed potius reddẽdo intellectus enim intelligendo habet intellectũ in se, volitus aũt amando quasi exit ad amatũ: & cũm nobilius sit (cæteris paribus) habere aliquid, quàm tendere illuddẽdo intellectio ex modo propriorũ sui generis nobilior est omni alia operatione. Vnde cum Deus essentiam propriã habeat pro obiecto tam intellectus quã voluntatis, & actus intellectus sit modo sui generis sit nobilior merito secũdũ intellectũ beatus dicitur.

Ad 3m. & ideo est iudicium de aliis Beatis, quoniã ex parte obiecti æqualitas est. 7ª Vnde ad tertiã quæstionẽ determinãdo dicit, quòd Scotus in quarto, di. quadragesimanona, q. 4. tenet oppositum, volens beatitudinẽ cõsistere principaliter in actu voluntatis, quæ est nõ intellectio sed amor, probãtq; intẽtũ tripliciter. Primò, sic. Velle tendit immediatiùs in Deũ, vt in finẽ vltimũ, ergo immediatiùs est vltimo fini & cõsequẽter primo appetibili quã intelligere. Secundò, Aut velle est propter intelligere, vel ecõuerso, aut neutra propter alterũ. si primũ est peruertitur ordo finis & nõ vltimi, & cur Deus homo, &c. Tertiò aũt est impossibile. vt patet, ergo relinquitur secundũ. ergo amare est finis intellectionis, & cõsequenter nobilius. Tertiò sic. Inter intrinseca finemq; voluẽti ob aliquã vellecergo in eo cõsistit beatitudo. Antecedens ꝙ barum positionis, sed ꝙ modũ simplicitatis: qa quæ in creaturis multiplicia sunt, in Deo præexistunt simpliciter & vnitẽ: vt supra dictũ est[e].

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ esse præmium virtutis accidit beatitudini vel felicitati inquantum aliquis beatitudinẽ acquirit: sicut esse terminum generationis accidit enti inquantum exit de potẽtia in actum. Sicut igitur Deus habet esse quãuis nõ generetur, ita habet beatitudinem quamuis non mereatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus dicatur beatus secundũ intellectũ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus non dicatur beatus secundum intellectũ. Beatitudo enim est summum bonum: sed bonum dicitur in Deo secundũ essentiã[e]. Et bonum respicit esse secundum essentiam, secundum Boe. in lib. de Hebdo. Ergo & beatitudo dicitur in Deo secundum essentiam & non secundum intellectum.

¶ Præterea, Beatitudo habet rationẽ finis. Finis autẽ est obiectum voluntatis, sicut & bonum. Ergo beatitudo dicitur in Deo secundum voluntatẽ, & nõ secũdum intellectum.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit 32. Moraliũm. Ipse gloriosus est qui dum sese ipso perfruitur, accidentis laudis indigens non est. Esse autem gloriosum significat esse beatum. Cùm igitur Deo fruamur secundum intellectum, quia visio est tota merces (vt dicit Augustꝰ.) videtur quòd beatitudo dicatur in Deo secundum intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cum beatitudo sit bonum perfectum secundũ intellectũ, ipsa intellectiua operatione Deus beatus dicitur.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ beatitudo (sicut dictum est[a]) significat bonum perfectũ intellectualis naturæ. Et inde est, ꝙ sicut vnaquæq; res appetit suam perfectionem, ita & intellectualis natura naturaliter appetit esse beata[e]. Id autem quod est perfectissimum in qualibet intellectuali natura, est intellectualis operatio, secundũ quã capit quo dãmodo omnia. Vnde cuiuslibet intellectualis naturæ creatæ beatitudo cõsistit in intelligendo. In Deo autẽ non est aliud esse & intelligere secundum rẽ, sed tantùm secundũ intelligentiæ rationem. Attribuẽda ergo est Deo beatitudo secundum intellectum, sicut & aliis beatis, qui per assimilationem ad beatitudinem ipsius beati dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ex illa ratione probatur, ꝙ Deus sit beatus secundũ suã essentiã, nõ autẽ ꝙ beatitudo ei conueniat secundum rationem essentiæ, sed magis secundum rationem intellectus.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ beatitudo, cùm sit bonũ, est obiectũ voluntatis: obiectũ autẽ præintelligitur actui potentiæ. Vnde secũdũ modũ intelligendi prius est beatitudo diuina, quã actus volũtatis in ea requiescẽtis. Et hoc nõ potest esse nisi actus intellectus. Vnde in actu intellectus attenditur beatitudo.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus sit beatitudo cuiuslibet beati.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus sit beatitudo cuiuslibet beati. Deus enim est summũ bonũ, vt suprà ostensum est[e]. Impossibile est autẽ esse plura summa bona, vt etiã ex superioribus patet[e]. Cũ igitur de ratione beatitudinis sit ꝙ sit summũ bonum videtur ꝙ beatitudo nõ sit aliud quã Deus.

¶ Præterea, Beatitudo est finis rationalis naturæ vltimus. Sed esse vltimum finem rationalis naturæ, soli Deo conuenit. Ergo beatitudo cuiuslibet beati est solus Deus.

¶ SED CONTRA, Beatitudo vnius est maior beatitudine alterius, secundum illud 1. Cor. 15. Stella differt à stella in claritate. Sed Deo nihil est maius. Ergo beatitudo est aliquid aliud quàm Deus.

CONCLVSIO.

¶ Deus est ipsa omnium beatorum obiecta beatitudo, non formalis, nisi seipsum.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ beatitudo intellectualis naturæ consistit in actu intellectus. In quo duo possunt considerari, scilicet obiectũ actus, quod est intelligibile: & ipse actus, qui est intelligere. Si igitur beatitudo consideretur ex parte ipsius obiecti, sic solus Deus est beatitudo: quia ex hoc solo est aliquis beatus, ꝙ Deum intelligit, secundum illud Aug. in 1. lib. Cõfes. Beatus est qui te nouit etiam si alia ignoret. Sed ex parte actus intelligẽtis beatitudo est quid creatum in creaturis beatis, in Deo autem est etiam secundum hoc aliquid increatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd beatitudo quantum ad obiectum, est summum bonum simpliciter: sed quantum ad actum in creaturis beatis, est summum bonum, non simpliciter, sed in genere bonorum participabilium à creatura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis est duplex, scilicet cuius & quo, vt Philosophus dicit, scilicet ipsa res & visus rei[e]. Sicut auaro est finis pecunia, & acquisitio pecuniæ: creaturæ igitur rationalis est quidem Deus finis vltimus vt res, beatitudo autem creata vt visus, vel magis fruitio rei.

¶ In corpore duæ sunt distinctiones bimembres cum tribus distinctionibus: est Beatitudo est duplex, scilicet obiectiua & formalis, qui est ipse actus. Secunda est Beatorum, scilicet Dei & creaturarum beatarum. Prima conclusio est, Deus est beatitudo obiectiua omnium Beatorum: & ad hoc affertur 20ª Augustini. Secunda est, Deus non est beatitudo formalis creaturarum beatarum. Tertia est, Deus beatitudo formalis subsistens. Nec alia ratione probatur, nisi quia actus intelligendi creaturæ est quid creatum: ergo Deus autem increatus.

¶ Num Deus sit formalis omnium Beatorum beatitudo.

¶ Circa secundã conclusionẽ scito, quòd quidã apud Capreolũ in secundo distertia, q. 2. impugnant illam, moti tum ex perpetuitate infusitæ visionis beatæ, tum ex impossibilitate naturali infinitarum intensibilium specierũ in eodem intellectu creatorum ex possibilitate partis affirmatiuæ, scilicet quòd ipsa intellectio diuina poterit esse æquè præsens & intima cuilibet intellectui creato, sicut intellectio creatorum auctoritate Aug. & Philosophorũ sed hæc parum valent. Visio namque beata Sanctorũ, creatũ quid est finitę perfectionis simpliciter, infinitę verò secundũ quid, obiectiuè sumptorum ipsibilis quoq; est vndiq; secũdũ potẽtiã naturalẽ loquẽdo quoniã & ex parte subiecti & obiecti, & cõnectionis vtriusq; nulla ad corruptionẽ potẽtia est. Nec ex hoc sequitur, animã nõ tot posse recipere species intensas simul quin plures visio in primis beata nõ ponit in numero cũ aliis intellectionibus quoniã cõsimi alioti sic; ordinis est. Datur deinde status in speciebus, ad quas est naturalis potẽtiæ præcipuè simul in actu, vt in tractatu de Angelis clarius patebit. Impossibile quoq; est operationem vitalẽ meã cũ ab intrinseco meo, esse cũ in hoc ratio meæ vitæ cõsistat esset enim vitalis & nõ vitalis, & propterea eũ beatitudo sit operatio vitalis Beatorũ, implicat diuinã essentiã esse illã: & aut antecedens est falsum, aut est sophisma figuræ dictionis ab æquali præsentia ad modum. Autoritates quoque obiectiuè intelligendæ sunt, & verè ad ducuntur.

¶ *Super*

a ¶ *Super Quæstionis vigesimesexta Articulum quartum.*

Anot. IN titulo omnis beatitudo distribuit pro omni specie felicitatis. Ly verò In eius beatitudine non significat substantialem, seu primam simpliciter beatitudinẽ, de qua in præced. 5. arti. habitus est sermo, sed statum potius beatificum de quo tract. tractatum est. Ita q; sinsus ꝙ. est, vtrum Deus sit in tali statu beatitudinis, ꝙ omnem habeat se licitatis speciem ac perfectionem.

155 1. cõ. cap. viii. §. 7. Cõmentar.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæstioni, In diuina beatitudine eminẽtius præexistit quicquid est desiderabile in quacunq; beatitudine tã vera quàm falsa. Et probatur inductiuè in triplici genere felicitatis, scilicet contemplatiuæ, actiuæ, & terrenæ cõsiderentes in quinquevt omnia cla rẽ patent in litera.

Anot. ¶ Circa cõtemplatiuam felicitatẽ aduerte hic, ꝙ quidam ex verbis Arist. ad Anima dicentis, ꝙ intellectus speculatiuus nihil dicit de fugiẽdo aut prosequẽdo, reliquit à cõtemplatiua felicitate omnem delectationem & amoẽ gloriantes, vt putarunt admirabiles delectationes 10. Ethic. Sed re vera exactè videntur, in eõmuni fiquidem loquendo, contemplationẽ veram excellentiũ sequitur delectatio intellectiua ita per modum naturalis resultantiæ, quoniã operationem optimam continuantem naturalissimo obiecto necessariò sequitur delectatio, vipatet ex delectationis diffinitione 2. Rhetor. Nec contra hoc militat autoritas 3. de Anima, quæ de professione animaliter non naturaliter loquitur, id est de actu appetitus tan quam eligibili, non tanquam naturaliter cõsequente, vt hic accidit. Ad propositum autem dicẽdo ambiguitas hæc non habet locum, quoniã visio beatifica nec practica, nec speculatiua est, sed altioris ordinis eminenter vtranque prę habens.

Anot. ¶ Circa actiuam felicitatem aduerte hic, quòd quidam minus peneran tes perfectiones rerum, ac per hoc non aduertentes quòd perfectio actiuæ partis consistit in agere, dixerunt quòd felicitas practica consistit in actu voluntatis. Litera autem propter dictam rationem ponit eam in actione executiua, vniuersali tamen, scilicet gubernatione vniuersi & meritõ, quoniam finis practicæ est operari.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimeseptimæ Articulum primum.*

Quòd præsentis tractatus satis patet in litera. Vnde ad articulum primum descendendo aduerte in tit. illius, primo, quòd ly processio, sumitur communiter non descendendo ad talem, vel talem processionem, secundò, quòd ly esse sumitur propriè vt diffinguitur esse contra intelligi, id est esse secundum rem contra esse secundum rationem. Tertiò, quòd ly in, sumitur propriè, vt denotat modum essendi in aliquo formaliter. Quarto, quòd ly diuinis, sumitur strictissime pro his quæ sunt vere Deus, Ita quòd sensus quæstionis est, an in ipso Deo formaliter inueniatur secundum tam processio aliqua.

Commun. ¶ In corpore tria facit. Primo respondet quæsito quo ad id quod liquet. Secundò duos errores circa id, quod latet, tractat. Tertiò respondet quæsito determinando & aperiendo occultum.

¶ Quo ad primum, vnum dicit, de quo non est dubium, scilicet diuina Scriptura vtitur nominibus processionem significantibus quum de Deo loquitur: ex hoc enim subintellecto, quòd Scriptura non dicit falsum, nec loquitur in hac parte metaphoricè, manifestè habetur, quòd oporteat in diuinis aliquam processionem esse ac saltem ratiõe fundamenti ad ambiguum tollat qualis sit illa processio. Vnde circa hoc ambiguum reliquum huius litęræ occupatur.

¶ Quo ad secundum ponitur primò error Arrij dicentis hanc processionem esse effectus à causa: & reprehenditur autoritatibus Scripturæ. Ponitur deinde error Sabellij exponentis hanc processionem esse causæ in effectum: & similiter reprehenditur. Et quidem hic breuiter errores hi tanguntur, quoniam diffusius sunt alibi confutati & tractati, vt pater in quarto contra Gentiles.

¶ Quo ad tertium tria dicit. Primò iter parans ad duo processionum genera vtriusque erroris cęcitatẽ aperit, ex eo ꝙ diligenter intuenti dum vterque studet saluare processionem in Deo, neuter in eo, sed extra eum processionẽ ponit. & causa fuit, quia vterque processionem ad extra tantum potuit. Secundo duplex processionis genus innatum dicit, scilicet ad extra & ad intra manifestatur hoc sic, sicut actio est duplex, scilicet transiens, & immanens ita processio quędam est secundũ actionem transeuntem, & quædam secundũ immanentẽ. cùm omnis processio actionẽ sequatur. ergo quædã est processio secundum actionem, quæ est intelligere: & probatur hæc sequela, quia processio ad intra, id est secundũ actionẽ immanentem maximè patet in intellectu: quod probatur, quia in quocunq; intelligere ex hoc ipso quod intelligit, procedit conceptus rei intellectæ, ex vi intellectus & eius notitia proueniens, nuncupata verbũ cordis & significata verbo vocali apud nos. Tertiò & vltimo ponit cõclusionem respondeam: In Deo est processio secundũ emanationem intelligibilẽ & probatur sic, Deus est supra omnia: ergo ea quæ in Deo dicuntur, sunt intelligenda secundũ simplicissimum non corporũ, sed intellectualium substantiarũ. ergo processio non est in eo secundum actionem in exteriorem effectum, sed secundum emanationem intelligibilẽ. Et confirmatur, quia sic fides catholica ponit processionem in diuinis.

160 1. dist. 13. ar. 1. Et 4. cõtra Gen. ca. 12. Rep. qu. 10. art. 1.

¶ Num secunda actio immanens sit aliqua processio ad intra: ita quòd ipsa actio immanens producere dicatur id quod procedit.

¶ Circa prędicta plura occurrũt dubia, primò circa illã propositionẽ. Secundi actionẽ immanentem esse processionẽ secundum hãc diffinitionem quæ est intelligere: & probatur hæc sequela, quia processio ad intra, id est secundũ actionẽ immanentem maximè patet in intellectu: quod probatur, quia in quocunq; intelligere ex hoc ipso quod intelligit, procedit conceptus rei intellectæ, ex vi intellectus & eius notitia proueniens, nuncupata verbũ cordis & significata verbo vocali apud nos. Tertiò & vltimo ponit cõclusionem respondeam: In Deo est processio secundũ emanationem intelligibilẽ & probatur sic, Deus est supra omnia: ergo ea quæ in Deo dicuntur, sunt intelligenda secundũ simplicissimum non corporũ, sed intellectualium substantiarũ. ergo processio non est in eo secundum actionem in exteriorem effectum, sed secundum emanationem intelligibilẽ. Et confirmatur, quia sic fides catholica ponit processionem in diuinis.

Quæstio.

TRACTAT. DE TRINITATE.

QVAESTIO VIGESIMA septima, De Processione diuina rum personarum, in quinque Articulos diuisa.

CONSIDERATIS autem iis quæ ad diuinæ efficatiæ vnitatem pertinent, reliat confidere de iis quæ pertinẽt ad Trinitatem personarum in diuinis. Et quia personæ diuinæ secundum relationes originis distinguuntur, secundum or dinem doctring, prius consideꝛandum est de origine, siue de processione. Secundò de relationibus originis. Tertio de personis.

¶ Circa processionem quæruntur quinque.

¶ Primò, vtrum processio sit in diuinis. ¶ Secundo, vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit. ¶ Tertiò, vtrum præter generationẽ aliqua alia processio possit esse in diuinis. ¶ Quartò, vtrum vlla alia processio possit dici generatio. ¶ Quintò, vtrum in diuinis sint plures processiones quam duæ.

ARTICVLVS I.

Obiect. a ¶ *Vtrum processio sit in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non possit esse aliqua processio. Processio enim significat motũ ad extra: sed in diuinis nihil est mobile neque extraneũ[e]. Ergo neque processio.

¶ Præterea, Omne procedens est diuersum ab eo a quo procedit. Sed in Deo non est aliqua diuersitas, sed summa simplicitas. ergo in Deo non est processio.

¶ Præterea, Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare. sed Deus est primum principium, vt suprà ostensum est[e]. ergo in Deo processio locum non habet.

¶ SED CONTRA est quod dicit do. Ioan. septimo, Ego ex Deo processi.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus sit super omnia intellectualia in natura existẽs, nulla in eo processio est, nisi sequẽs intelligibile eius operationẽ secundũ quam in ipso aliquid procedit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd diuina Scriptura in rebus diuinis nominibus ad processionem pertinẽtibus vtitur. Hanc autem processionem diuersi diuersimode transeuntem hoc interest, & per istam est aliquid operatum, per illam nihil. ergo ex 9. Meta. & 1. Eth. cõsequentia verò est per se nota. Et cõsicmatur, inquit Durand. quia ex lantire & velle nihil producit. ergo nec ex intellectione. Et cõfirmat addit Gerar. quia cuiuscunq; operationis est aliquid operatum, illud est ea nobilius actu. sed actus immanentes nihil est nobilius. ergo. Circa randẽ propos. aliud occurrit dubium ipsa actio immanens sit ipsa productio actiua cuius, quod processio dicatur ipsam, Scot. enim 27. dist. 2. q. 1. tenens partẽ negatiuã arguit cõtra hoc tripliciter. Primò ex ratione iam dicta quia quæ operatio immanens est actus vltimus. Secundò, quia si intellectio esset actio productiua termini, impossibile esset intelligere eam esse & non esse illius terminum, vt patet de calefactione & calore: sed non est impossibile intelligere intellectionem esse absque termino. ergo. Tertiò, quia sic intelligentia gigneret verbum, & non memorias quod est contra August.

¶ *Num intelligens ex hoc ipso quòd intelligit, aliquid intra ipsum procedat, distinctum ab ipsa intellectione.*

¶ Circa illã propositionem, quicunque intelligit ex hoc ipso ꝙ intelligit, procedit aliquid intra ipsum, dubium accurrit. Tum quia licet vt sic, intelligunt Deum: & tamen non formant verbum de eo. ergo falsa est dicta propo. Antecedẽs patet. Aliter Deus vt obiectum beatitudinis posset aliqua specie creata repręsentari quod in 11. q. reprehensum est. Tum quia fecunda fide scimus quod Deus intelligit se: & tamen non possumus ex hoc probare processionem esse in eo. ergo ista propositio est credita, & nõ scita aut intellecta, vt best satis.

¶ Circa eandẽ dubiũ occurrit, an exceptis intellectus sit aliud ab ipsa actuali intellectione, vt litera vult, an sit idẽ quod ipsa. Scot. enim in 17. dist. 1. quæstio tenet esse multis aliis à Capreolo recitatis ibidẽ q. 2. Quodcirca ad quæ dicta sunt impugnãt. Quia verò eadem dicit. verã. Alij autẽ eadem cõ verum, sed impossibile, scilicet ad perfectius repręsentandum vel cognoscendũ. Alij demũ ducẽdo ad impossibile. vt dicit ipsum quod Scot.

& Du

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Durandus conantur infringere ratione & autoritate. Ratio quidem Scoti in 27. distin. primi per vnam diuinonis infert verbum esse actualem intellectionem. Et quoniam exclusio vitæ nostræ in secundo dubio adducta fuit, nunc pertantea mus. Durandus autem ibidem arguit sic, Verbum seu conceptus conflitit in ratione manifestationis alteri, vel alteri. ergo ne detur processus in infinitum, primum verbum quod est verbū cordis, est ipse manifestatio per essentiam: hoc autem est actualis intellectio. ergo vt prius. Secundo sic: Quandocunq; aliqua virtus eget duabus formis ad operandū habita vna adhuc est in potentia essentiali, quia est in potentia nō solum ad operationem, sed ad formā. ergo si ponitur verbum, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia essentiali. Tertio arguit in 8. distin. primi, quia duæ formæ eiusdem speciei essent in eodem subiecto. Cætera autem, quæ contra causam distinctionis aut contra possibilitatem eius adducuntur, vide si vis sigillatim in Capreolo, ex dictis nāq; omniū solutio facillime exercitatis patebit.

¶Num conceptio rei intellectæ & quomodo ex vi intellectiua & eius notitia procedat.

Quæstio. ¶ Circa aliam propositionem, scilicet conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua & eius notitia procedit, dubium est de quali notitia intelligatur, scilicet habituali an actuali. Quod enim non verificetur de habituali probat Durandus in 27. distin. primi, quia perfectius non procedit à minus perfecto, intellectus autem cum sola specie imperfectior est verbo, seu conceptu. Nec valet si dicatur, quòd licet species sit imperfectior conceptu tamen intellectus cum specie est perfectior conceptu hoc inquam nihil est. Tum quia sicut producens est intellectus cum specie, ita productū est intellectus cum verbo. Tum quia de quasi formali principio & termino processionis est quæritio quid eorum sit perfectius, & non de compositis, vt patet manifeste in omnibus: hic autem constat terminum, Id est conceptum esse nobiliorem speciegnur speciem non est illa notitia à qua procedit. Quod autem non sit actualis notitia, multipliciter probat Scotus in primo distin. 2. cuius argumenta omitto quia ve patebit non sunt contra nos.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd differentia illa inter actionem immanentem & transeuntem non est sic ample intelligenda vt sonat, sed vel quo ad necessitatem, vel quo ad otiūem. Et iuxta primam glossam sensus est: Operatio transiens habet necessario operatum, immanens autem non necessario infert aliquod operatum & sic cessant obiectiones omnes, vt patet. Et absque dubio hæc fuit mens Philosophi, & manifeste continet veritatem: ex eo enim quòd habitus ex frequentatis actibus immanentibus generantur, manifeste patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter se. Iuxta secundam verò glossam sensus est, quòd actio transiens habet opus actu quòd ordinatur ad ipsum opus. Actio verò immanens non habet opus, quia non per se ordinatur ad opus aliquod: sed si quando habet opus, illud ordinatur ad ipsum. Et vtrumque horum accidit in proposito: quia nec intelligere necessariò producit conceptum, nec quando format ipsum ordinatur ad conceptum, sed econuerso conceptus ordinatur potius ad perfectionem ipsius intelligere. Vnde patet responsio ad omnia obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi quoniam operatum est nobilius, quando operatio per te ordinatur ad ipsum, non autem quando est postea econuerso, vt manifestè patet in actu & habitu.

¶ Ad secundum dubitationem dicendum, quòd omnes videntur in hoc conuenire, quòd productio intellectualis verbi est dicere intellectualiter, excepto Durando in 27. dist. primi. Sed differentia opinionum est in hoc, an dicere in ratione sua claudat actum intelligendi, an solam productionem ipsius illa sit ab aliquis aliis actibus secundis, siue relatio significata per modum actus secundi. Scotus enim, vt patet in 1. dist. 2. quæst. vlti. & distin. 16. & in quolibetis, quæst. 1. distinguit in intellectu duplicem actum secundum alterum qui est operatio, & alterum, qui est productio: & vult quòd intelligere sit actus secundus, qui est operatio: dicere verò sit actus secundus, qui est productio: ordinātque istos duos actus inter se respectu eiusdem principij, scilicet intellectus in actu primo, sic, quòd intellectus prius naturaliter est operans quàm producens, seu dicens: & sic apud ipsum dicere seu producere verbum non est actus intelligendi, quamuis sit actus intellectus. Sed quòd hæc positio non sit consentanea vnica tantum ratione ad hominem, suadetur sic: Causa habens duos effectus inter se ordinatos, ita quod neuter est alterius causa, sic se habet, quòd essentialiter est comparatio vtriusque ad causam, quàm inter se: ita quòd si per impossibile adimeretur primus, non propter hoc negaretur secundus. Quidam enim acceperunt hanc processionem secundū quod effectus procedit a causa. Et sic accepit Arrius, dicens Filiū procedere a Patre, sicut primam eius creaturam: & Spiritumsanctū procedere à Patre & Filio sicut creaturam vtriusq;. Et secundū hoc neq; Filius neq; Spiritussanctus esset verus Deus. Quod est contra id, quod dicitur de Filio 1. Io. vlt. Vt simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus. Et de Spiritusancto dicitur 1. Cor. 3. Nescitis quia mēbra vestra templum sunt Spiritussancti? templum autē habere solius Dei est. Alij verò hanc processionem acceperunt secundum quòd causa dicitur procedere in effectum, in quantum vel mouet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimit. Et sic accepit Sabellius dicens, ipsum Deum patrem filium dici, secundum q; carnem assumpsit ex Virgine, & eundem dicit Spiritumsanctum, secundum quòd creaturam rationalem sanctificat, & ad vitam mouet. Hiuic autem acceptioni repugnant verba Domini de se dicentis Io. 5. non potest facere à se Filius quicquam. & multa alia, per quæ ostenditur, quòd non est ipse Pater qui Filius. Si quis autem diligenter consideret, vterq; accepit processionem, secundum q; est ad aliquid extrà. Vnde neuter potuit processionem in ipso Deo. Sed cùm omnis processio sit secundum aliquam actionem, sicut secundum actionem, quæ tendit in exteriorem materiam, est aliqua processio ad extra, ita secundum actionem, quæ manet in ipso agente, attenditur processio quædam ad intrà. Et hoc maximè patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere manet in intelligente. Quicunque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua prouenions, & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis. Cùm autem Deus sit super omnia, ea quæ in Deo dicuntur non sunt intelligenda secundum modum infimarum creaturarum, quæ sunt corpora, secundum similitudinem suprematurū creaturarum, quæ sunt intellectuales substantiæ, à quibus & similitudo accepta deficit à representatione diuinorum. Non ergo accipienda est processio secundum quòd est in corporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorem effectum, vt calor à calefaciente in calefactum, sed secundum emanationem intelligibilem, vtpote verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de processione, quæ est motus localis, vel quæ est secundū actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum. talis autem processio non est in diuinis, vt dictum est[c].

¶ Ad secundum dicendum, q; id, quod procedit secundum processionem, quæ est ad extrà, oportet esse diuersum ab eo à quo procedit. Sed id, quod procedit ad intrà processu intelligibili, non oportet esse diuersum: imò quanto perfectius procedit, tanto magis est vnum cum eo à quo procedit[c]. Manifestum est enim quòd quātò aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc quòd actu intelligit secundum hoc fit magis vnū cum intellecto. Vnde cùm diuinū intelligere sit in fine perfectionis (vt suprà dictum est[e]) necesse est quòd verbum diuinum sit perfectè vnū cum eo, à quo procedit absque omni diuersitate.

da est habitudo secundi ad causam: sed intellectus in actu primo est vt causa habens hos duos effectus, scilicet intelligere & dicere, ordinatos inter se, ita quod neutrum est causa alterius: ergo si per impossibile subtraheretur intelligere, non propter hoc sequitur quòd subtrahatur dicere: & sic ista conditionalis est possibilis, si intellectus non intelligeret, diceret, quam manifestè implicat contradictionem: quid enim diceret si nihil consideraret? Maior est ipsius Scoti in 2. distin. 1. quæst. 1. artic. 3. minor autem est eiusdem in locis perditis. Impossibilitas autem conclusionis est euidens, Sanct. Thom. autem vbique tenet, quòd dicere est intelligere exprimendo, vel exprimere intelligendo, ita quòd vtrumque horum est de eius ratione. Et si diligentius verba huius articuli considerentur, intellectio ipsa est productio conceptus. non curando pro nunc, an omnis intellectio sit productio verbi, an non. Dicit enim expressè licet a, quòd per actionem immanentem, quæ est intelligere, conceptus seu verbum procedit: nulla ergo remanet apud ipsum actio alia ab intelligere, quæ sit actio seu productio concepti. Si enim tertium actionis genus intercederet, processus hic non staret. Fiunt autem contra hanc positionem obiectiones bifariam. Aliæ enim intendunt, quòd intelligere non est actio producibilis: aliæ verò, quòd dicere non est intelligere. & primæ quidem allatæ sunt mouendo dubitationem, reliquæ autem, quoniam notionalia immiscerentur, in quæst. 2. vbi de verbo specialiter tractatur, soluentur. Hic enim in communi est sermo. Et quoniam principium est, prolixus esse decet secundum Platonis præceptum. quatenus ex principiis bene discussis facilior sit ad reliqua aditus.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti ex dictis iam patet responsio, quia ideo operatio immanens dicitur, & est actus vltimus: & quia non necessario producit opus, & quia si producit illud, magis est propter ipsum quàm econuerso.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd aliquam operationem esse actionem productiuam termini contingit dupliciter: vno modo necessariò, alio modo permissiuè & quòd conditionalis assumpta à Scoto non est vera in actione productiua permissiuè, qualis est intellectio, vt in solutione primi dubij dictum est.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd æquinocatur, intelligentia enim apud Augustinum pingit verbum vt principium formale, seu actiuum vt quo, sed memoratur cum hoc tamen stat quòd aliqua intelligentia sit ipsa dignitio verbi, vt nos dicimus.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd ly quicunque, distribuit tantùm pro hominibus viatoribus: intendit enim ex his, quæ in nobis videntur eleuare ad inuisibilia & incomprehensibilia Dei. Nos enim intelligendo semper concepimus aliquem formamus adæquatum, vel inadæquatum actui primo: perfectum vel imperfectum, &c. Vnde ad obiectiones non est aliter respondendum, sed concedenda est earum conclusio, scilicet, quòd non oportet omnem intellectum in actu proferre verbum, & non solùm in Deo & beatis, sed etiam in intelligentiis quo ad intellectionem suipsius, hoc verum videtur. Beatus enim verbum partiale, non autem adæquatum visioni proferre potest: plus enim videt quàm dicere possit quocunque creato verbo. Angelus autem seipsum per seipsum etiam obiectiuè præsentialiter habens vane verbum formaret de se sibi. Vnde vniuersaliter de omni intellectu loquendo illa propositio, quicunque intelligit, &c. credita est, non scita.

¶ Ad quartum dubitationem, licet multi cum Scoto in 27. distin. primi, respondeant assumendo identitatem conceptus & actualis intellectionis cuiusdam grimò genitæ, &c. San. Thom. tamen, vt expressè habetur inferius, quæst. 3. artic. 3. ad secundum, tenet conceptum esse aliud ab actu intelligendi, vt terminum ab eo cuius est terminus.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in parte intellectiua præter potentias actus, & habitus, ponuit terminum actus ea necessitate, vt obiectum actus secundi haberetur præsens ipsi actui obiectiuè. Obiectum enim intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui. Primò, vt comprincipium actus intelligendi, & hoc sit per speciem intelligibilem. Secundò, vt obiectum, obiectum enim vt obiectum non significat causam, sed principium actus, sed terminum actus: & hoc oportet fieri per conceptum, qui verbum specificè expressa quandoque dicitur. Alioquin obiectum intellectus non esset intra actualiter actualitate actus secundi. Quòd enim ad hoc officium non sufficiat species intelligibilis ex eo patet: quia hoc est officium termini, ille autem conceptus rationis principij. Quod etiam non sufficiat ipse actus intelligendi, ex eo probatur: possibile obiectum non est officiū ipsius actus secundi, nisi intellectione reflexa. Vnde conceptus seu verbū apud nos est res nō intelligibilis, sed intellecta actu in esse intentionali & ex

& ex necessitate ponitur, qua ponitur obiectū intellectus in actu intus. Hanc astruere mentem sanc. Tho. siquis dubitat, legat ipsum in primo contra Gen. c. 53. & in 4. cap. 11. & in quæstionibus de potentia. q. 8. art. 1. & q. nona, art. 1. & tertio. Vnde patet eos, de quorum numero videtur Durandus in 19. dist. primi, qui impotenti nobis verbum poni propter notitiam perfectiorem, aut expressiorem representationem: minus bene dixisse. Aduerte tamen & diligenter, quòd conceptum seu verbum esse obiectū & terminū actus intelligendi, potest intelligi dupliciter. Vno modo, inquantum imago alterius, Id est, secundum rem repræsentatā, Id est, q. ipsa res concepta terminat actū intelligendi. Modus verò essendi sic spiritualiter in tas est conditio rei obiectæ & intellectæ. Alio modo inquantum res tas sit, puta qualitas spiritualis, &c. & primo quidem modo intendimus nos cōceptum esse obiectum intellectus in actu, & non secundo nisi respectu actus reflexi. Vnde patet ruina omnium argumentorum contra hāc viam procedentiū, & ex eo, quòd res ipsa, puta leo, bos, &c. intelligitur actu recto, & non species in anima, & ex eo quòd idem quod quid est, obiectum est omnino intellectus, & ex alio huiusmodi. Nō differencie enim inter obiectum, vt res, & obiectum, vt rei imago, vt sici causa errotis est. Differentiales autē hæc, & attendentes duabus prælatis cōditionibus conceptus, scilicet quòd est res, & quòd est imago, vtendo illa propositione Arist. in De memoria & reminiscentia, Idem est motus in imaginem, & rem cuius est imago: facilè omnia soluunt & interpretantur iuxta ratiocinata dicitur, quòd verbum est obiectum, &c. & quoniam actus intelligendi & conceptus simul sunt & non sunt, simul quoque sunt & non sunt principium alicuius: ita quòd sicut contingit actum intelligendi esse causam alterius actus intelligendi vel volendi, im & conceptum: pro vno enim comparantur quo ad agere.

¶ Ad rationem autem Scoti in oppositum non oportet aliter respondere, satisfactum est enim illi in secundo dubio.

¶ Ad Durandum aut dicitur, q. prima ratio sua peccat quadrupliciter. Primò, in fundamēto: quia esse manifestatiuū, quālis sit de ratione verbi, non tamen vt differentia eius constitutiua, cum conueniat etiā non verbo, vt patet si intelligamus Deum quo ad absolutā tantùm, vt Philosophi faciuntomnia si quidē manifestati intelligeremus simplici intellectione abſq; conceptu. Secundò, quia ratio manifestatiui cum ad manifestandū sit, eclarionē tantùm rationis dicit. Vnde inferius dicetur, q. Pater manifestat se & Spiritū sanctum, & q. is filio verbo. Textus, quia esse manifestatiuum nō qualitescunq; conuenit verbo nisi esse manifestatiū expressum ab alio, vt inferius patebit. Vnde nō oportet fieri reductionem ad manifestationem simpliciter per essentiam, sed ab alio expressam. Tale autē non est intellectio, quā vt in 1. 4. manifestatiuum dicitur nō includere esse aliud a se. Quartò, quia nihil aburauunt vocabulis, si verbū est manifestatiuū res dicit a, manifestatio consequenter nihil aliud est quàm ipsa peculiaris verbi. Cōstat autē q. verbū non debet se deducere ad prolationem eo ordine reducendi, quo participās reducitur ad essentiam. de quo loquitur argumentum. Secundum est igitur verbum extra ab interius tanquam dependent ad id, à quo dependet. & inter ipsa verba cordis quodlibet creatum reducitur ad diuinū, quod solum est per essentiam, iuxta illud. Et Deus erat verbum.

¶ Ad secundum respondetur, q. maior non est vera, nisi vtraque forma sit præsita actui conceptus aut est forma non præsita, sed terminans actū, vt patet ex dictis.

¶ Ad tertiam verò dicitur, q. conceptus, & actus, & species non sunt formæ eiusdē speciei in essendo, sed species est cōpletiuū subiecti, actus est esse, cōceptus obiectum dicens in repræsentando, & ad id, obiectiuè, omnia sint eiusdem rationis tanquā partialia concurrentia ad vnum completum esse in actu tale, &c.

¶ Ad quintū dubitationem dicendum est tres esse hīc opiniones. Prima est, q. notitia, quæ concurrit ad productionem conceptus ex verbi, vt forma, qua agens agit, est actus secundus, intelligere: & hanc viā videtur sequi Henricus. Secunda est, quòd talis notitia est vera: actus primus tantū. hanc viā videtur sequi Scotus in primo dist. 2. q. 7. Tertia est, q. necessariò est notitia per modum actus primi, contingenter tamen est quandoque actualis intellectio. & hæc est via Sanc. Tho.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd ideo verbū diuinum procedit, vt res eiusdem naturæ cum Deo, quia ibi intelligere est esse: Adducto q. hæc ratio pluries in hoc opere repetita in quarto contra Gentiles ca. 11. expositur: & dicitur, quòd tener pranto, quia in eō loquendo esse cōceptus seu verbi, est intelligi, & properetes vbi cuno, intelligere quā dēficatur ipsi intelligi, est accidens, ipsum quoque verbū est accidens vt sic. Intelligere est esse substantiale: ibi quoque verbum est substantia. & quia sic est in diuinis, ideo verbum diuinum est substantia diuina. Cōceptus autem omnium creaturarū intellectarum sunt accidentia.

¶ Sed circa hanc rationem dubium occurrit ex duplici capite. Primo ex eo quòd intelligi, nihil ponit in re intellecta: & consequenter non potest esse tale esse ipsius conceptus. Secundò, quia actus intelligendi distinguitur realiter ab obiecto: & secundum hanc viam est ipsum esse intellectus in actum perfecto, igitur non potest esse ipsum esse conceptus.

compararentur primo modo, sic actus est nobilior habitu, seu specie, vt dicitur primo Ethic. & ratio est: quia actus est simpliciter actus, illa verò habent esse medium inter actum & potentiam: & hoc nihil aliud est quàm dicere, quòd & cognita nobiliori modo adest animæ, cùm adest actus secundo, q. quàm adest habitus seu actu primo: & anima nobiliori modo se habet cùm acta attingit res, quàm cùm habitu. Nec adest quo ad modum essendi prædictum productus a specie, sed ab intellectu. Si autem comparentur secundo modo, sic respectu eiusdē obiecti loquendo, pariter nobilitatis sunt: & sic actus adæquatus speciei manat ab ea quasi effectus à causa vninoca: habet enim actū q. sic talis a principio formali, quod est species, vt accidit etiam in allis. Et sic patet solutio rationis Durādiquæ non solùm contra nos, sed & contra ipsum Aristo. militabat.

¶ Num processio secundum actionem ad intra sit propria infimis creaturis. 167

Quæstio. ¶ Circa secundam consequentiam ad cōclusionem principalem dubiū occurrit: eo q. falsum est q. processio secundū actionē ad extra sit propria infimis creaturis, & corporalibus. Manifestum est enim quòd ipsę, intellectuales substantię procedunt à Deo secundum actionem ad extrà: & sic processus iste falso videtur innixi fundamento.

¶ Ad hæc dubitationem breuiter dicitur, q. procedere secundum actionem ad extra videtur in litera intenti cōparatiue tantùm in- 464
ueniatur: quia est à Deo communis, vt etiam in corporibus inuenitur, & in ipsis corporalibus manifestius relucet. Valde enim vilem oportet esse processionem quæ rei omni quantumcunque infimæ conuenit. propter quod in proposito vbi graduamur processiones inter corporales tanquam infimas, meritò computata est & exclusa à propria processionis modo inuento in substantijs intellectualibus, quæ supremum tenent locum in vniuerso.

¶ In responsione ad tertium cane ne sis præceps, colligendo ex verbis istis in ratione primi principij claudi reslent processionem quam ponit fides absolutè, sed quomodo hoc intelligatur, inferius quæstione 45. artic. 6. patebit.

a *¶ Super Quæstionis vigesimæ septimæ Articulum secundum.*

TItulus de generatione formaliter intendit, & clarior erit in corpore.

¶ In corpore duo facit. Primò distinguit prædictum quæsiti, Id est, generationem. Secundò respondet quæsito affirmatiē. Commēt.

¶ Quo ad primum, distinguit, describit & comparat generationem. Distinctio est: Generatio dupliciter, scilicet communiter & propria viuentibus. Descriptio vero manifestorum est: Generatio communis omnibus, est quantū de non esse ad esse, vt patet. 5. Physi. Generatio propria viuentibus, (quæ nationtas propriè dicitur,) est origo viuentis, à viuente coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturę. Comparatio demum est quo ad separationem & cōiunctionem virtutis: cùm enim constet, quòd prima separatur à secunda, & tertius, quòd in viuentibus, quæ apud nos sunt, vtraque simul concurrit: ea ratione, quia exeunt de potentia ad actum, de necessitate sequitur, quòd si aliquod viuens nascitur absque exitu de potentia ad actum, quòd ibi generatio secunda separatur à prima.

¶ Circa definitionē nativitatis sola illa particula, coniuncto, obscura aliqualiter est, eius tamen expositionem prolixam habes quarto contra Gentes. 11. Anim.

¶ Quo ad secundum conclusio respondua est. Processio verbi in diuinis habet rationem generationis, secundo modo. Et probatur, sigillatim probando tali proesse liunt conuenire quatuor conditiones integrantes rationem nativitatis. Quod enim sit operatio vitalis, patet ex actione intelligibili. Quòd verò à principio cōiuncto, patet ex articulo præcedente. & præcipuè in responsione ad secundum. Quòd autem sit secundum rationem similitudinis, probatur: quia in Deo idem est intelligere & esse: & esse non solùm infertur conclusio, sed etiam ipsius corollarium, scilicet quòd verbum procedens in diuinis est filius.

¶ Circa rationē vltimi dicti in litera, scilicet quòd ideo verbū diuinum procedit, vt res eiusdem naturæ cum Deo, quia ibi intelligere est esse: Adducto q. hæc ratio pluries in hoc opere repetita in quarto contra Gentiles ca. 11. expositur: & dicitur, quòd tener pranto, quia in eō loquendo esse cōceptus seu verbi, est intelligi, & properetes vbi cuno, intelligere quā dēficatur ipsi intelligi, est accidens, ipsum quoque verbū est accidens vt sic. Intelligere est esse substantiale: ibi quoque verbum est substantia. & quia sic est in diuinis, ideo verbum diuinum est substantia diuina. Cōceptus autem omnium creaturarū intellectarum sunt accidentia.

¶ Sed circa hanc rationem dubium occurrit ex duplici capite. Primo ex eo quòd intelligi, nihil ponit in re intellecta: & consequenter non potest esse tale esse ipsius conceptus. Secundò, quia actus intelligendi distinguitur realiter ab obiecto: & secundum hanc viam est ipsum esse intellectus in actum perfecto, igitur non potest esse ipsum esse conceptus. Quæstio.

Prima S. Thom. X

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad euidẽtiam horum sciendum est, quòd quia verbum vt verbum est ipsum intellectũ in actu intellus, habet tria. Ex eo enim q̃ est intellectum in actu, sequitur, ergo esse eius vt sic est intelligi, vt patet inductiue de viso in actu, & reliquis. Ex eo vero quod est interius intellectum, id est, in quo res intellecta actu intelligendi exprimitur, sequitur, ergo esse eius est sic intelligi, vt sciatur interius in quo, &c. Sic autem intelligi est aliquod esse reale, quoniam est esse expressum actui similitudinem obtinens. Ex eo vero quod est sic obiectum in actu, habet q̃ sit vnũ de conuertibilibus ad perfectionem actus intelligendi. Et consequenter q̃ intellectio, quæ est ipsum esse intellectus in actu, ac concurrentium ad perfectionem intellectus in actu, perfectionem intellectus in actu, vt esse ipsius verbi.

¶Vnde ad primam obiectionem dicitur, q̃ licet intelligi nihil ponat in re intellecta intelligi tamen fit, id est, vt proprie interius intellectum, aliquid reale ponit, non in intellecta vniuersaliter, sed in ea intellecta sic, id est, secũdũ esse quod habet interius in cõceptu.

¶Ad secundã verò dicitur, quòd intellectio est esse, & intellectus, & species intelligibilis, & verbi diuinorum modo tamen quo intellectus & species est esse intelligere: verbi autem in intelligi, illorum quasi principiorũ, idius vt terminabilium quasi vnius completi subiecti, aliud vt obiecti. Vnde nullum inconueniens sequitur, nisi quis putet eadem esse non posse distincta realiter existentia: quæ falsa est: patet enim materia, forma & cõpositio.

¶Circa rationẽ generationis applicatæ ad diuinam processionẽ dubitauerunt aliqui similitudinem obstare. Ex eo verò

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed amor procedit ab voluntati in actu primo: qa impulsus procedit ab impulsu, sicut in intellectu primum expressa similitudine impressa, ergo & talis est, qm in voluntate nō sit processio secundū similitudinē. & ex hoc ipso, qm voluntas sit in actu primo inclinatione, sequitur qm educat inclinatione, & cōsequetur ibi esse agat nō minus qm intellectus proportionaliter formata. Nec refert quo ad propositum, vtrū voluntas sit in actu primo per seipsam aut per inclinationē superadditā, ipsa nāq; secundū se est inclinatio quedā.

Quæstio. ¶*Nō ex eo quod gene rans sit generatur sibi simile, inferatur, ergo in veritate non procedit aliquid secundum rationem similitudinis.*

¶Circa tertiā differentiā, imō potius circa ipsius radicē in litera allatā, s. quia oē gnans gnat sibi simile, dubiū occurrit, qm assertum nō causa vt causa, facere eum sibi esse nō est propriū gnanti, sed cōe est oi agēti. oē em agens producit sibi simile secūm formā qua agit: & cum sit quātes, nō minus ista causa cōcluder de processione voluntatis qm de processione intellectus. & sic non solū est hic ipsum secundum non causam differentiæ vt causam, sed qm penitus est, inferius oppositum intenti.

Quæstio. 164 *Infra q⁰. 28. arti. 4. cor. & q⁰. 37. arti. 1. co. & qⁿ. 41. arti. 1. cor. & po. q. 20. arti. 1. artis ad 1⁰.*

¶*Num generationis processio & amoris distinguantur seipsis, vel propriis rationibus.*

¶Circa tertū hūc processionum dubiū occurrit ad huiusmodi qm cōtradicere videt doctrina hæc distin rationibus de potē tia Dei q. 10. ar. 2. ibi nāq; negatur processio & has distingui seipsis vel nō determinatur eas distingui propriis earum rationibus. hoc autē ideo est, qm seipsis formale.

¶Ad euidētia horū præmittenda sunt duo. Primo, qm illa maxima, omne agens agit sibi simile secūm formā qua agit, est vera, qm forma est nō agendi in rōne rei. nō oportet aūt vera esse, quādo forma est quasi nō agēdi vt cognita. Et est nō rei. nō oportet aūt vera esse, quādo forma est quasi nō agēdi vt cognita. Et est nō differentia inter agere vt res, & agere quia talis est: hoc per hoc oportet agere tale quale ipsum aliquale vero vt cognitum, non est agere qa est tale, sed quia cognoscitur esse tale. Ex hoc aūt qm aliquid cognoscitur tale, nō oportet seq; Pe illi, sed fiat, seq; solū inclinatione in illud, vt in nobis experimur. Secūdō, qm pars appetitiua, qm necessariō mouet à cognito, hoc habet respectu agere & quōd aliquo mō agat in rōne rei, & aliquo mō rōne cogniti. Cū em amor primū hoc habeat in appetitu, qb apperitu & appetibili cognito necessario oriat in considerentibus sumorē vt p̄cedit an appetitibile, scelit vt à re, si autem ab appetibili sic vt à cognito, & si vt ab vtroque sic quasi ab agente, & quasi rōne agēdi: diserta in rōne vt prædicta immutie meliori vocabulo, nisi nō hoc fieri, p̄cedendo me modū exprimere non occurrit, qm per modū appetitus vitalis. Et secundum hoc facilis est rei. nō ad vtis dubia primo mota: & vt ordine retrogrado respondeatur sigillatim à radice incipiendo.

¶Ad tertiū dubiū dicitur, qm licet nō sit propriū ghantis, vt distinguitur cōtra agēs, agere sibi similea tale, propriū ei, vt distinguitur cōtra agens per modū impulsus, sui vitalis appetitus nōtus, vt in litera accipitur: quia hic distinguitur contra agens in se ratione cogniti, quale est appetitum: & sic est ibi propium. & sic allegata causa, & est vera causa sui differentis, & indē intentum.

¶Ad secūm aūt dicē, qm comparādo amorē ad quali priales cās, sic inuenitur oriri à cognito & nō illā. Et qm, p̄ter oritur ab appetitiua rā non sibi vero, p̄ quo ab appetibili. Sed cōparādo ipsum ad totale sui p̄incipium, volitate quasi agēte & volibile tibili. Sed cōparādo ipsum ad totale sui principium, volitate quasi agēte & volibile amatū, sed inclinatio ist illam: & sic manifestē tractatur in litera. Potest namque differentiam in hoc qm conceptus est similitudo rei intellectæ. Amor aūtem vt sic non est similitudo eiusdem quæ res est amata: vnde patet responsio ad obiecta.

¶Ad primū aūtem dubiū dicē, qm litera pōt de vtroque actu intelligi. Et de primo dē nō sic intelligenda est, vt arguēnt: qm singuli sed qm voluntas in actu primo in se sic actu per inclinationē, nō cura do vtrū illa inclinatio sit rei superaddita voluntati, an sit ide qd ipsa vnitas, nisi videl. verū, respectu diuersoru in voluntate realiter nāq; natura sic voluntas in habitudinē & inclinatē tortue affectionē superaddita in hac vel illa bona, quibus afficitur ex cōsuetudine, passione, aut rōne. De actu vero secūdo nō est dubiū. Quo ad illationē verō cōsequentiæ, distinguendū, & actu vero secūdo nō est dubiū. Quo ad illationē verō cōsequentiæ, distinguendū, & litera cōcedēd, de actu secūdo incōpetenda est. Et hoc est ipse, qm terminus intellectus in actu est vnitudo rei intellectæ: terminus autem voluntatis in actu nō est vnitudo rei volitæ: sed impositio portus in illā, manifestā sequitur p̄ totale p̄fectionē cōcepti sui in se. secūdū suum esse. Et ei vero quietatio amoris non facit sibi simile secundum illā formā qua est ei quasi ratio agendi. Et est rem voltam & sic tertia se obiecta. ¶ Ad quartū dubiū euidentiam sciendum est primo, quōd aliud est aliquā distinguī seipsis formaliter, & aliud est aliquā formaliter distinguī seipsis primo. Ad primum enim sufficit, quōd per aliquid sibi essentiale fiat diuisū, siue illud sit pars diffinitiua diuisi. Ad secūm aūtem non sufficit hoc sed exigit, qm sint primo diuersa qm distinguuntur non per aliud distinctiuū, sed

a ¶*Vtrum sint plures processiones in diuina, quàm duæ.*

AD QVINTVM sic p̄cedit. Videtur qm sint plures, p̄cessiōes in diuinis, q̄ duæ. Sicut em scientia & voluntas attribuitur Deo, ita & potentia. Si igitur secundum intellectum & voluntatem accipiuntur in Deo duæ processiones, videtur quōd tertia sit accipienda secundum potentiam.

¶Præterea, Bonitas maximè videt esse principium processionis, cùm bonū dicatur diffusiuum sui esse. Videtur igitur qm secūdū bonitatē aliqua p̄cessio in diuinis accipi debeat.

¶Præterea, Maior est fœcunditas virtus in Deo, q̄ in nobis. Sed in nobis non est tantum vna processio verbi, sed multæ: quia ex vno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similiter ex vno amore alius amor. Ergo & in Deo sunt plures processiones, quàm duæ.

¶SED CONTRA est, quōd in Deo nō sunt nisi duo procedentes, s. filius & Spiritus sanctus. Ergo sunt ibi tm duæ processiones.

CONCLVSIO.

¶Cùm processiones in diuinis sequantur actiones immanentes, quæ sunt naturæ intellectuali sunt tantum duæ, intelligere & velle: duæ duntaxat processiones sunt in diuinis, verbi scilicet & amoris.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ processiones in diuinis accipi nō possunt nisi secūm actiōes quæ in agēte manēt. Hmōdi autē actiones in natura intellectuali & diuina nō sunt nisi duę, scilicet intelligere & velle. Nā sentire, q̄ etia videtur esse operatio in sentiēte, est extra natūrā intellectualē: neq; totaliter est remota à genere actionum quæ sunt ad extrā. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, q̄ nulla alia processio possit esse in Deo nisi verbi & amoris.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ potētia est principium agendi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extrā. Et sic secūdum attributum potentiæ non accipitur processio diuinæ personæ, sed solum processio creaturarum.

¶Ad secūm dicendū q̄ bonū (sicut dicit Boēt. in lib. de hebdomadib⁹) pertinet ad essentiā, & nō ad operationē, nisi fortè sicut obiectū voluntatis. Vnde, cùm processiones diuinas secundum aliquas actiones necesse sit accipere secundum bonitatē, & hmōi alia attribuūtur accipiuntur aliæ processiones nisi verbi & amoris: secundum quod Deus suam essentiā, veritatem & bonitatem intelligit & amat.

¶Ad tertium dicendū, q̄ (sicut suprà habitū est[a]) Deus vno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo nō potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, sed est in eo solùm vnum verbum perfectum, & vn⁹ amor perfectus[c]. Et in hoc eius perfecta fœcunditas manifestatur.

a ¶*Super Quæstionis vigesimæ septimæ Articulum quintum.*

TItulus ex prædictis est clarus.

¶In corpore vnica est cōclusio respōsiua q̄sto. Nulla processio pōt esse in diuina nisi verbi & amoris. Probat̄ sic: processiones diuinæ non p̄t accipi nisi secūdum actiones immanentes. ergo non nisi secundum intelligere & velle. ergo non nisi verbi & amoris. Prima consequentia probatur dupliciter. primò: quia in natura intellectuali non est aliud genus actionis immanentis præter eas. Deus nec est aliud esse quā intellectualis. Secundò, quia sentire, quod tertium est genus immanentis, non est omnino extra operationes intellectæ: quia sentire quōd sit ab obiecto extrinseco, formaliter per illas particulas, seu differentias in extō diffinitiuas clausas intrinsecē, s. per modū fīs, & per modū impulsus, vt expressè patet in litera. Et hunc sensum seruando, pōt cōcedi q̄ distinguuntur seipsis, sicut etiam pōt cōdē mō concedi de boue & hominem in cōsuetudinis hu ōi sermone vti, nisi in vltimate diffinitionis & distinctis, seu nō est quæstio facti, q̄ de verbis. Hinc nō patet in hoc Scoto dī prima, dillentiet à S. Tho. qm tres illæ processiones distinguuntur seipsis primò, ita q̄ in nullo communiantur. tamen aliqua hoc rōne probat. Et in promptu erat & est contra eū obiectio, quōd istæ processiones conueniunt in multis prædictis quidditatiuis, vt puta quōd processiones diuinæ personæ sit immaterialis.

Quæstio. ¶*Num processiones diuinæ sint secundum actiones immanentes intellectus & voluntatis, an secundum actus naturæ.*

¶Circa antecedēs, qd est fundamentū dictorū & dicendorū, forsi in materia de Trin. aduerte q̄ dupliciter impugnari pōt à negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanentes. in hac em negatiua communiter Sco. & Durand. vt superius allegatū fuit. & etiam Sco. quidē arguendo sī est, ex ista ratiōe eius opinionē. Vnde nunc refellat Durādi dicta refellere. Ipse nāq; in 1o. dist. primi non annuens huic rationi ad sextam distinctionē se remittebat sua & Isaac licet à impugnauit, & suam fundauit opinionē. Arguit ergo q̄ processiones diuinæ nō attendūntur penes intelligere & velle: quia hæc sunt essentialia cōmunia oībus personis, & idem realiter. productiones autem sunt secundū actus notionales: quæ omnibus conuenunt & distinguūtur realiter. Opinator aūt ipse, processiones diuinas attendi secūm actus naturæ, præcisis intellectu, & voluntate, & oībus actibus eorū: & in hoc etiam à Sco. dissentit, pouēs eas attendi secūm actus intellectus & voluntatis: quōuis illos actus distinguat ab intelligere & velle. Fundam Durandus opinionē suā fuit Cōmuniter à natura procedit ex fœcunditate ipsius naturæ, ergo non p̄cedit ex intellectu & voluntate. Sed ista ignorat hic, sicut remanet natura, ita remanet & fœcunditas & actus cōcretum naturæ, ergo &c. Ant. & pater inductiōe, & est p̄ se notum, & firmatur auctoritate Hilarij. Omnium rerum in substantia voluntas genuit, &c. consequentia verò p̄batur ex eo q̄ qualis est ordo inter aliqua, cū distinguūtur realiter sīs est ordo inter illa cū distinguūtur rōne. patet aūt q̄ nā prior est intellectu & voluntate & sit actū naturæ actiū. ergo, Et cōsequentia q̄ si calor esset intellectus & vole, nō calefaceret ign̄ si intelligēs aut voles, sed ex natura rei, sicut p̄ secundum. & prio cōcrete natura est actus naturæ, ōi alio secluso. hæc est vis positionis Dur.

¶*Ad*

Antor. ¶Ad euidentiā huius difficultatis nota primò, q̄ natura nullū actū habere pōt, nisi ille sit actio immanēs, aut trāiens impossibile nanq; est tertiū genꝰ operationis, seu productionis inuenire, etiam si fingēdi detur licētia eo q̄ oportet eum actum secundū esse perfectiū, esse agētis aut actū. & inducēdo singulas vniuersi naturas sufficiens huic propositioni testimoniū perhibetur, etiam si adducta ratio desset.

¶Nota secūdō, q̄ secundum quas conditiones nō est conditionis naturæ: nō enim oīs natura pōt cōcausare sepsam secundū eandē rōnē, seu valuocē sic eadē nō loquimur. Cōstat nāq; solem non posse gīare alīū solem, & sī r procul est ab intelligētiis actē cōcausatiuus propriq; naturæ cius rō reddit̄ inferius, q. 47. art. 1. ad primum. ¶Nota tertiò, q̄ in illa natura, cui conuenit fœcunditas, eo modo inuenitur agere ad communicationē sui. Quā autē in diffinitione naturæ s. Plyn. ponatur primū nō proximū principiū, non est in quacūq; natura requisitendum, q̄ sit exclusa qualibet potentia proximum immediatū principiū operationis: sed sat est q̄ sit primum illius principium mediāte potētia eius naturali, vt in elementis & animalibus patet. Ex his aūt̄ inducitur manifestis atq; rationi cōionis deducitur prio. q̄ si qua est natura fecūda cōicabilis p sui actionē transeuntē, illa non inquantū intelligēs volēs aut sentiēs: sed secundum quid omnibus his habet actū cōicatiuum per potētia sua, qui est actio trāiens. Si qua aūt natura est fœcunda, cui repugnet cōicari per actionē trāseuntē, qualis est omnis natura purē intellectualis, illa habet per potentiā vel potētias suas actū cōmunicatiuū sui de gīe actionum immanentium: & cū huiusmodi actiones in natura intellectuali non sint nisi actus intellectus & voluntatis.

folæ nanque illæ sunt naturales potentiæ p̄opriæ naturæ purē intellectualis: sequitur quōd si qua natura purē intellectualis est fœcunda, actus communicatiuus ipsius est actus intellectus, aut voluntatis, vel vterque. & hæc est ratio literæ huius inchoata tam à primo articulo huius quæstionis contra Arriani, &c.

¶Ad obiectiones igitur in oppositum dicitur: & primò ad primā, quōd ex omnibus illis nihil aliud habetur, nisi q̄ processiones seu productiones non sunt actiones immanentes præcisè: quod nos docemus, tenentes q̄ sunt intelligere exprimendo verbum, & similiter velle spirādo: & tic de aliis, vt inferius latius patebit. Ad radicem autem opinionis concessa antecedente propositione, negāda est sequela quoniam stat q̄ actus communicatiuus naturæ sit ex fœcūditate eius: & tamen non p̄æuenit aī quocunq; ordine actū intellectus aut voluntatis, eo q̄ naturę illa repugnat cōmunicari per aliū actū quam intellectus aut voluntatis. Ad probationē vero sequelæ cū dicitur, Qualis est ordo, &c. cōcessa maiore negatur minor quo ad id quod supponit, s. q̄ naturæ fœcundæ debeatur actus sui cōmunicatiuus sui ipsius ex eis. hæc enim est falsum: vt declarauimus. Et si inferatur, quia intellectus præsupponit naturā fœcūdā, ergo actus intellectus præsupponit actū naturæ fœcundæ: negāda est causalis & sequela, qualis præsacēs illius causalis sit vera & ratio negationis est, qm huiusmodi argumētationes non tenent in subordinatis, quōd cadē est operatiua q̄ primum non nisi per secundū operari pōt, vt cōstat in proposito. Et si quæratur causa quare natura non potest seclusa potētia operari, nulla est alia ratio, nisi quia est natura. debetur enim sibi ex hoc esse primū, non proximū operāti principiū, repugnat enim naturę cōicari p talem priorē actū, vt diximus. Falli aūt̄ videtur imaginatio ex hoc q̄ imaginatur quis naturā & intellectū se habere quasi duas naturas: cū tamen ad p̄positū oporteat imaginari q̄ intellectualitas sit differētia constitutiua naturæ in tali ordine, seu gñere rerū, q̄ aut sit infœcunda, aut fœcūditas eius sit per actus intelligibiles: & sic est in rei veritate. Et ex hac patet, nihil officere propositō veritatē illius conditionalis: si de calore & similibus: quoniā vere sunt de formis cōmunicabilibus p actionē ad extra, & quas fingimus habere se vt sic ad intellectualitatem vt proprietatem: & non vt determinatiuam differentiam ad modum communicationis sui, vt in proposito accidit. Vnde processiones diuinæ putandum est q̄ omnium processionum in se perfectiones p̄æhabēt eminenter. Et quia sunt ex fœcunditate naturæ, ideo sunt actus intellectus & voluntatis. Et quia sunt perfectæ simpliciter, ideo nō tales multiplicat, &c.

Antor. ¶*Super Quæstionis vigesimæ octauæ Articulum primum.*

¶In titulo ly realēs, quid significet patet: quare autem addatur, ia corpore litera dicet: quia scilicet non oēs relationes sunt reales. ly sint in Deo significat modum essendi in Deo formaliter. Et q̄ in numero plur all quæritur, insinuatur & quòd intendit an in Deo sint plures relationes reales, & quòd de relationibus ad intrā est quæstio. Relationes enim ad extrā & superius tractatæ sunt, & magis essent Dei ad alia, quàm in ipso Deo secūdū seipsum: quo modo de eo loquimur

QVÆSTIO VIGESIMA-octaua, de Relationibus Diuinis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de relationibus diuinis.

¶Et circa hoc quęrūt quatuor.

¶Primò, vtrum in Deo sint aliquę relationes reales. ¶Secūdò, vtrum illę relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. ¶Tertiò, vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ abinuicem. ¶Quartò, de numero harum relationum.

¶*Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales.*

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sint aliquæ relationes reales. Dicit enim Boē. in lib. de Trinit. quòd cum quis prædicamenta in diuinam vertit prædicationem, cūcti mutantur in substantiā, quæ p̄dicari possunt ad aliquid vero omnino non poterit p̄dicari. Sed quicquid est realiter in Deo, de ipso prædicari potest, ergo relatio non est realiter in Deo.

¶Præterea, Dicit Boē. in eodem lib. q̄ similis est relatio in Trinit. Patris ad Filiū, & vtriusque ad Spiritum sanctū, vt eius quod est idem ad id quod est idem. Sed huiusmodi relatio est rationis tantūm: quia omnis relatio realis exigit duo extrema realiter[c]. Ergo relationes quæ ponuntur in diuinis, non sunt reales relationes, sed rationis tantum.

¶Præterea, Relatio paternitatis est relatio principij. Sed cū dicit, De[a] est principiū creaturarū, non importatur aliqua relatio realis, sed rationis tantūm. Ergo nec paternitas in diuinis est relatio realis. Et eadem ratione nec aliæ relationes, quæ ponuntur ibi.

¶Præterea, Generatio in diuinis est secūdum intelligibilis verbi processionē. Sed relationes quæ consequuntur operationem intellectus, sunt relationes rationis. Ergo paternitas & filiatio quæ dicunt in diuinis secundum generationē, sunt relationes rationis tantūm.

¶SED CONTRA est, quòd pater nō dicitur nisi paternitate, & filius filiatione. si igitur paternitas & filiatio non sunt in Deo realiter: sequitur, quòd Deus non sit realiter pater aut filius, sed secūdum rationem intelligentiæ tātum: quod est hæresis Sabellianæ.

CONCLVSIO.

¶Relationes, quæ sunt in diuinis, cùm sint secundū processiones in identitate naturæ, reales quædam in diuinis esse relationes necessarium est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd relationes quædam sunt in diuinis realiter. Ad cuius euidentiam cōsiderandum est, quòd solum in his quæ dicūtur ad aliquid, inueniuntur aliqua secundum rationem tantū, & non secundum rem. Quod non est in aliis generibus: quia alia genera (vt quātitas & qualitas) secundum propriam rationem significant aliquid alicui inhærens. Ea vero quæ dicuntur ad aliquid, significant secundū propriā rationem solum respectū ad aliud. Qui quidem respectus aliquādo est in ipsa natura rerum, vt pote quādo aliquæ res secundū suā naturam adinuicem ordinatæ sunt, & inuicem inclinationem habent[c]. Et huiusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore grauī est inclinatio & ordo ad locum medium. Vnde respectus quidā est in ipso grauī respectu loci medij: & similiter est de aliis huiusmodi. Aliquādo verò respectus significatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantūm in ipsa apprehensione rationis conferentis vnum alteri: & tunc est relatio rationis tantūm. Sicut cùm cōparat ratio hominem animali, vt speciem ad genus. Cùm autem aliquid procedit à principio eiusdem naturæ, necesse est quòd ambo, scilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine cōueniant[c]. & sic oportet quòd habeāt reales respectus adinuicem. Cū igitur processiones in diuinis sint in identitate naturæ (vt ostensum est[c]) necesse est q̄ relationes quæ secundum processiones diuinas accipiuntur, sint relationes reales.

Commē. Quòd ad primum cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue est. Relationes quędam sunt in diuinis realiter. Quo ad secundū, & redditur ratio quare apponatur supra relationē realitas, & quis sit respectus realis, & quis rationis. Ratio primi est differentia inter ad aliquid & alia genera: quia cæterorū generū ossa sunt secūdū rem: ad aliquid verò aliqua sunt secūdum rationem rei, & aliqua secūdum rem. Et nascitur hæc differētia ex vna alia, s. q̄ cætera secūdum propriam rationē significant aliquid alicui inhærere, ad aliquid verò secundū propriā rationē significant tm respectum ad aliud. 160

¶*Num in solo genere ad aliquid inueniantur aliqua secundum rem, & aliqua secundum rationem.*

Quæstio. 74 ¶Circa hæc dicta multa sunt dubia, primo circa primam differentiam ex parte vtriusque extremi. Ex parte quidem ad aliquid, sic: Ad aliquid, vt est vnū genus distinctū cōtra alia genera secundum propriā rationem suam formalem, est ens realeqm est pars, membrū seu modus entis realis, diuisi in decē genera. ergo falsum est, q̄ hoc sit singulare in genere ad aliquid, q̄ aliqua inueniantur fœcūdā rationē. Et si diceretur, q̄ hoc nō est femo de ad aliquid, vt est vnū genus, sed vt est analogū quoddā ad omnia relatiua: repellit hæc responsio ex litera distinguente ad aliquid contra alia genera. Constat enim distinctū constare, quoniam in omnibus videtur inueniri aliquid secundum rem, aliquid secundum rationem, cuiusmodi enim intellecta, subsistantia est fœcundum rationem: & similiter triangulus abstractus, & sic de aliis. ergo non est proprium relationi habere aliquid secundum rem, & aliquid secundum rationem. In genere quoque quantitatis inueniuntur vtroque modo species, reales quidem, vt corpus rationis autem formaliter, vt tempus, saltem apud sanctum Tho. ergo. 161 163 a

¶*Num quodam aliud genus entis præter ad aliquid significet aliquid inhærens alicui, & ipsum ad aliquid significet solum ad.*

Quæstio. ¶Circa secundum differentiam dubium quoque vtrinque occurrit. ex parte quidem ad aliquid simile præmisso: quoniam genus ad aliquid non significat ex propria ratione solum ad, sed ad realealiquam pars entis realis non esset formaliter. Ex parte verò aliorum generum quoniam actio secundum propriam rationem non significat aliquid alicui inhærens, vt etiam sanctus Tho. testatur alibi, id est in quæst. de potentia, quæst. 8. art. 2. Non ergo omne aliud genus accidentis secundum propriam rationem significat aliquid inhærens alicui.

¶Ad has dubitationes ordine retrogrado respondendo, vt à radice inchoēmus: dicendum est quòd ad aliquid seu relatio secundum propriam rationem nihil aliud est, quàm id quo primo à cæteris diuersum est. hoc autē neque est esse ens, neque esse accidens, seu inhærens, neque esse quid realeqmonia hæc omnia communia sunt esse ad aliquid se habere, quod dictione simplici optimè significatur per ly ad. Et propterea quandocunque de ad aliquid seu relatione secundum propriam rationem loquimur, de ad est femo. Et quoniā multæ relationes sunt reales, multæ rationis tantūm, & quelibet habet suum ad, consequens est, ad inquantum ad, neque reale neque rationis ens necessariò sit: sed vtrūque prout esse potest. Nec inconuenit aliquod sic abstrahens à reali, esse secundum quandam sui partē modificatum ad differentiam entis realis. & quoniam in illa parte includitur formaliter ly Ad tanquam proprium distinctiuum, licet modificatum, idcirco etiam de relationibus realibus loquēdo formaliter, secūdum id quod est eis proprium, quo distinguuntur à reliquo ente genere, intelligi potest de ad inquātum ad. Et sic patet, quòd non refert quandoque loqui de ad aliquid, & de ad aliquid reali, cum scilicet loquimur de eis secundum eam conditionem simplicem, quæ est eis propria: quia interpretandum est vtrobique de ad. hoc enim non fit nisi in simplicia proprium, vt de se patet. Et per hæc patet responsio tam ad primū quàm ad secundum dubium ex parte ad aliquid. Et patet tatio quare dicatur: q̄ relationes secūdum propriam rationem nihil ponunt in relatiuo, &c. hæc enim omnia quantum est ex ratione ad, sic vera sunt: quamuis ex tali ad, puta reali falsa

Universidad de Deusto
Biblioteca

essent. Et propterea cauté loqui oportet nam aliter loquendum est de speciebus & aliter aliter relationibus necessario relibus ex propriis rationibus, vt patet & aliter aliter relationibus necessario relibus ex propriis rationibus, vt patet
nitates & filiatio, & alijs huiusmodi: & aliter de relationibus absolutè: ista enim nitates & filiatio, & alijs huiusmodi: & aliter de relationibus absolutè: ista enim
significant tantùm ad aliquid, illæ verò ad aliquid reale. Ad obiectionem verò significant tantùm ad aliquid, illæ verò ad aliquid reale. Ad obiectionem verò
ex parte aliorum generum in secundo in dubio dicitur, quòd litera non compa- ex parte aliorum generum in secundo in dubio dicitur, quòd litera non compa-
rat ad aliquid ad cætera rat ad aliquid ad cætera

omnia genera in secun- ¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd
da differentia: sed ad gene- aliquid dicitur omnino non prędicari in Deo
ra absoluta, vt scilicet secundum propriam rationem eius quod di-
quantitatẽ & qualitatẽ, citur ad aliquid, inquantum s. propria ratio
quæ tamen in litera ex- eius quod ad aliquid dicitur, non accipitur
primuntur. Et hanc esse per comparationẽ ad illud cui inest relatio,
Sanct. Tho. mentẽ testan- sed per respectum ad alterum: nõ autem per
tur verba eiusdem in pri- hoc excludere voluit, quòd relatio non esset
mo distinctio. 26. quæst. in Deo, sed quòd non prædicaretur per mo-
1. articul. primò expressè dum inhærentis secundum propriam relatio-
in hæc differentia explica- nis rationem, sed magis per modum ad
ntis omnes alias for- 166 aliud se habentis. c
mas absolutas. Et patet ¶Ad secundum dicendum, quòd relatio quæ
ea si actio est forma ab- importatur per hoc nomen idem, est relatio
solutа, quicquid sit de rationis tantùm: si accipiatur simpliciter idẽ,
modo significandi de quia huiusmodi relatio non potest consistere
quo loquitur Autor in nisi in quodam ordine, quem ratio adinuenit
quæstio. de potentia: ex alicuius ad seipsum secundum aliquas eius
parte rei & est & habet duas considerationes. Secus autem est, cũ di-
quod significetur per inhæ- cuntur aliqua eadem esse non in numero, sed
rens. Si autem est forma in natura generis, siue speciei. Boë. Igitur re-
respectiua, nihil obstat lationes quæ sunt in diuinis, assimilat relatio-
propositio. Potest tamen nis identitatis: non quantũ ad omnia, sed quan-
concessa extensione ad tum ad hoc solum, quod per huiusmodi rela
alia genera dici, quòd tiones non diuersificatur substantia, sicut nec
per ly inhærens assimila- per relationem identitatis.
tur no hoc quod signi- ¶Ad tertiũ dicẽdũ, q cũ creatura procedat
ficat formaliter hoc vo- a Deo in diuersitate naturæ, Deus est extra
cabulum inhærens: sed ordinem totius creaturæ, nec ex eius natura
omnis modus essendi, 74 est eius habitudo ad creaturas. Nõ enim pro-
ex suis rationẽ formali 117 ducit creaturas ex necessitate suæ naturæ,
significans esse in rerum 118
natura. Et hoc modo
cluduntur omnia gene-
ra alia ab ad aliquid, etiã
substantia: imo & relatio
quæ entia, sunt in genere
inter extra genus. Et hãc
esse mentẽ litteræ sumi põt eo, q nec propria ratio qualitatis, nec quantitatis con-
sistit in inesse, cũ sint cõmunia omnibus generibus accidentis: sed consistit
in quodam modo inessendi tali tamen, q ex proprio illo fuit formalis ponit ali-
quid in rerum natura: cuius oppositum in relatione intendebat litera ostendere.
¶Ad primum verò dubium ex parte aliorum generum dicitur, quòd procedit ex
malo intellectu assignatæ differentiæ. Relatio enim est (vt sic loquar) essentia
quædam, cuius quidditati subiectiuus patitur repugnat esse in rerum natura:
quædam, cuius quidditati subiectiuus patitur repugnat esse in rerum natura:
& vendicant sibi esse rationis tantùm, quibusdam autem conuenit esse in rerum
natura. Et cuius ratio est tale ens, cui additum esse in ratione non est conditio
diminuens, sicut in alijs rosa enim secundum rationem est rosa, neque Homerus
in opinione est Homerus. Relatio autem in ratione est vera relatio. Et iterum
relatio non secundum sui quidditatem non est ens naturæ, & secundum aliquid rationis,
puta completum, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet
responsio ad obiecta. tempus enim & simplia completum tantum pendet à ratio-
ne. Nec rosa aut triangulus, secundum esse rationis est vera rosa, aut triangulus
verus. Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersa
rum quidditatum quarum vna sit ens reale, & altera sit ens rationis, vt in rela-
tione continetur diximus: sed est distinctio vnius & eiusdem secundum diuer-
sos modos essendi, scilicet simpliciter vel secundum quid.

Cæterũ. ¶Quis autem sit respectus realis, & quis rationis, explanatur distinguendo quòd
respectus quandoque est in ipsis naturis rerum quandoque in apprehensione ra-
tionis tantum: & ille quidem est, cùm duæ aliquæ res inclinationem seu ordinem
ad inuicem habent, vt patet de graui & loco diuersum: iste autem est, cùm ratio
confert vnum alteri, vt ostenditur in specie & genere.
¶Aduerte hic duo. Primum est, q litera intexpectanda est de relationibus real-
bus mutuis: quoniã de his intendimus, & de ordine seu inclinatione fundamen-
tali, vt quæstio. 11. exponitur est. Secundum est, q nomine rationis conferentis,
intelligendus est intellectus quouis modo intelligens vnum in comparatione ad
alterum, vt vniuersalis ille doctrina, quod autem modis hoc contingat in 1. licten-
distin. 26. quæst. 1. arg. 1. & quæstio. de potentia quæstio. 7. art. 11. habes.

¶Num omnis relatio rationis sit ex solo ipsius intellectus opere.

Quæstio. ¶Circa hanc partem dubium occurrit ex 4. distinc. primi ipsius Sco. quæritis q
non omnis relatio rationis sit ab intellectu, sed aliqua à voluntate, & aliqua ab
imaginatiua: probãtque hoc tali ratione. Omnis potentia potens habere actum
circa obiectum existens, non vt existens, & illud obiectum comparatur ad aliud
ad quod ex natura sui nõ comparatur, potest in obiecto vt obiectũ est, causare re-
lationem ipsius ad aliud sed voluntas est huiusmodi, quoniam potest vti Deo ad
creaturam & aliter similiter. ergo potest causare huiusmodi relationẽ. Tunc vltra
talis relatio constat quod non est realis: ergo rationis, non per opus intellectus.
¶Ad hoc ex 1. & 6. Metaphysicæ, dicendum est, q quum ens non inueniatur di
stinctum ac tractatum nisi in ens per se distinctum in decem genera: & ens per acci-
dens difficilium in 6. Metaphysicæ: & ens verum in 5. inchoatum & in 6. dete-
minatum: falso videtur ponere alium modum allendi ipsi, namque Aristote-
les ens in anima sufficienter se determinasse putauit determinando de ente ve-
ri. Vnde humanorum relationes nullam aliud habent, citabile est, nisi quoniam
propositio de ipsis est vera. Distinguendum tamen est quod relatio rationis po-
test considerari duplicitèr. Vno modo secundum suũ esse, & sic nõ habet esse ni-
si in intelligi. Alio modo secundum suum quasi proximam causam fundamen-
tum: & sic causatur & ab imaginatiua, imõ etiam à vitæ exercitoris
vitis namque attingendo colorem, causat in eo relationem visi ad virentem. Et
similiter dicimus animalis causat relationem dexteritatis in columna: & tamen
hæ relationes non sunt actu nisi cum intelliguntur. Vnde cùm voluntas ex se di-
stincta contra rationem, & similiter quælibet alia potentia sic causent relatio-
nem in obiecto: quia non alio modo causant: quàm si essent causæ naturales in
patiente dispositio, &c. efficerent vt reluctatus relatio realis. faciunt enim & hoc
modo vt resultet relatio rationis quando eius rationis esse potest. hoc autẽ quum
consistat in intelligi, nunquam est actualiter nisi intelligatur: præexistentibus
nanque prædictis fundamentis quasi habitualiter est. Vnde maior Scoti intellecta
de causalitate & relatione rationis secundum esse actuale, falsa est: vera autem se-
cundum esse fundamentale. Et propterea in illa
tura dicitur, q huiusmodi respectus est in tota 132
apprehensione rationis.
¶Quo ad tertiũ probatur proposita conclusio
ne., quandocunque aliquid procedit à principio eiusdem naturæ, ambo sunt eiusdem ordinis, & consequenter habent reales respectus ad inuicem: sed processiones in diuinis sunt in identitate naturæ: ergo relationes secundũ processiones diuinas sunt reales quod erat intentum.
¶Ad oia ex dictis clara sunt.
¶In responsione ad primũ nota nouitie, quòd quia prædicari fundatur super inesse, eadem ratione qua relatio ex propria ratione non inest, & tamen secundum rem quandoque inest, dicitur etiam quòd non prædicatur & tamẽ prædicatur sic, scilicet per modum ad aliud.
¶In responsione ad secundum habes, quòd relatio identitatis specifica seu generica est relatio realis mutua, ex illo verbo, Secus autem est, &c. quasi ei dã si hoc non diceretur, posset ratione conuinci. Quia non minus duæ humanitates similes sunt in natura, quã duæ albedines: sed relatio similitudinis specificæ inter duo alba est realis ergo & inter duos homines, &c. Et est hoc valde notandum & ad urrendum, quum tractatur de fundamento relationis, aut de distinctione relatio-nis à fundamento. Habes enim hinc q relatio immediatè fundatur in substantia, & q. distinguitur realiter à fundamento, quoniam constat apud S. Tho. huiusmo-di relationes esse accidentia in Prædicamento relationis posita. Nec obstat primo dicto q. albi dicatur relationem oportere fundari in substãtia mediantibus aliis generibus propter fut debilitatem: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similiudo enim est relatio, quæ dicitur fundari supra quantitatem: quia vnum fundat illam, vt patet 1. Metaphy. & tamen constat quòd secundum rem qua litatet & vniuersaliter forma eiusdem rationis fundant illam, sub ratione tamen vnius, prout vnum in substantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate simi le. Secundo autem dicto quomodo reliqua consonent, postrius pertractandũ est.

a ¶Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum secundum.

Titulus in corpore artic. clarus, atur.
¶In corpore tria facit. Primò refert errorem quendam. Secundo tractat radicem recitati erroris, & elicit ibi veritatis. Tertiò ibi (quicquid autem) respondet quæstio secundum veritatem. Quo ad primum tria dicit. Primum error-em circa quæstitum, scilicet relationes in diuinis esse assistẽtes seu affixas. Secundum est, quòd hic error dicitur, quòd fuit Gilberti Porretani. Tertium est quòd dicitur errorem suum postmodum reuocasse.
¶Quo ad secundũ tria dicuntur. Primò distinguitur tam relatio quàm quodcunq; aliud genus accidentis in duas rationes formales, quarum altera cõmunis est omnibus huiusmodi generib⁹ & hæc est ratio accidẽtis, id est, inesse subiecto, quoniã accidẽtis esse est inesse. Altera est propria ratio vniuscuiusq; eorũ: & penes hãc relationis genus differt ab alijs absolutis: q. aliorũ propriæ rationes significãt rem in ordine ad subiectũ relationis autẽ nõ in ordine ad subiectũ, sed terminũ, id est differt quo ad affirmatiuũ & negatiuũ huius causalis ex propria ratione ponit aliquid in subiecto. Affirmatiua enim est vera in alijs generibus. Negatiua autem in relatione, vt ex suprà dictis patet. Secundo quòd relationes etiã in rebus creatis ti fundant secundũ id quod habẽt ex propria ratione relationis tãmmodo sunt affixæ. Si autẽ secundũ id quod habẽt inquantum sunt accidẽtia, sic sunt inhærentes. Tertio, quòd ratio erroris Gilberti fuit, quia considerauit relationẽ secundum id tantùm quod ex propria ratione habent: propterea enim dixit eas extrinsecus affixas. si enim inhærentiam cõsiderasset, vt litera subsequeter facit, aliter dixisset. ¶Quo ad tertiũ ergo vnũ, a ponitur conclusio responsiua cũ vno corollario. Conclusio est: Relatio realiter existẽs in Deo est idẽ essentiæ secundum rem: & nõ differt nisi secundũ rationẽ, & probat⁹ quo ad primã partẽ sic. Quicquid in rebus creatis habet esse accidẽtale, trãslatũ in Deũ, habet esse subsistẽtiale: ergo relatio in Deo existẽs habet esse essentiæ. Antecedẽs probatur: quia in Deo nihil est vt accidẽs in subiecto, sed quicquid est, est eius substãtia: cõsequẽtia verò, quia relatio in creatu ris, ex parte in, habet esse accidẽtale. Quo ad secundã autẽ partem sic. In relatione importantur respectus ad suum oppositum. Essentiæ verò nomine nõ. ergo, &c.
¶Corollarium est. Esse relationis, & esse essentiæ in Deo, est nomine vnũ & idem. Vbi diligẽter aduerte q quia esse in, significat esse actualis existentiæ accidentis in proposito. Actualis autem existentia etiã relationis non est ad aliquid, vt expressè docet S. Tho. in 1. dist. 33. q. 1. ar. 2. ad primum. Ideo actualis existentia relationis in Deo, quæ nihil aliud est quàm essentia ipsius diuinæ essentiæ, quia non differt ab illa etiã ratione, sicut quicquid relationis intelligitur differre à quod quid est essentiæ, vt respectiuũ ab absoluto. Et hoc est quod Augu. dixit, q. idem est quo patet est Deus, & quo est, nõ autem eo pater, quo Deus, & sic habemus non solũm realem identitatẽ relationis cum essentia, sed omnimodam identitatem existentiæ virtualiq; Et propterea vna est actualis existẽtia omnium diuinarum relationum, quamuis

quamuis inter se distinguantur realiter ipsæ relationes

a ¶Num relatio distinguatur realiter à fundamento.

Contrà. ¶In responsione ad scãm, circa illa verba (id quod inuenitur in creatura, præter id quod continet sub significatione nois relatiui, est alia res in Deo ãgit non est alia res, &c. Iudicii magnum
est de relationis distinctione à fundamento, & simpliciter: & in doctrina S. Tho. Quidam etiã etiam Thomistæ tenẽt relationẽ esse eandẽ rẽ cũ fundamẽto. Quidam aũt tenẽt, q. distinguit realiter à fundamẽto. Alij aũt tenẽt quasdã relationes identificati fundamẽtis, quasdã verò distingui realiter ab eis. Quid aũt horũ verũ sit, aut secundũ mentẽ S. T. ex rõnibus & pro positionibus suis discutere oportet. Opinio ergo prima cõtenta videtur
273 S. Th. ex quatuor ꝓpositionibus eius. Prima est rõis solũm, scilicet esse ꝓprij vniuscuiusque formæ simplicis incipit & desinit cũ illa. Scãa etiã cõiz est quinto Phyl. Relatio generatur i aliquo nulla mutatiõe in eo facta. Tertia, ꝓpria scilicet Th. Inesse cuiusque formæ accidẽtis, distinguit realiter essentia accidentis, & ab ea esse subiecti. Quarta etiã ꝓpria sancti Tho. Inesse relatiõis nõ aliud se habere. Ex his ein sequit, q forte solo existere aliquo, sitsubito cuallsoeli nõ est, genito aũt pluralitatiõe aliqo in tot. est situ do: & nullũ absolutũ de nouo acquisit aliquo, verũ mutatus esset. Ergo aut inesse similitudinis est idẽ qđ in effe albedinis, & cõsequẽter sitsubito est idẽ q. albedo is cũ rẽ: aut præter inesse similitudinis aliquid absq; similitudine quod est cõtra primã propositionẽ. Simpl. aũt & ad hoẽm fundat hæc opinio sup iacto fundamento, q. ghationis absq; mutatiõe. Super cõpositiõe: q. 4. nõ est cõpositius aliũ sit. q. albũ, & expressẽ in q. 7. de potẽtia Dei. ar. 8. dicit, q. relatio non cõponit cũ eo cuius est. Et super minima sua entitate inter extera Prædicamẽta, vt dicit Auer. in 12. Meta. docẽte, q. hoc est, oportet q. sit mẽ entitatis quàm rẽpus, quod est vtcunque est sine anima, vt dicitur 4. Phy. Opinio verò distinguẽs quasdã relationes à fundamẽto, & quasdã nõ, est Scoti in secũdo distinct. 1. q. 6. 1. & in tertio. di. 3. & in quolibetis. quæst. 1. tendit has duas vniuersales: Relatio, cuius fundamentum
potest remanere sine termino, distinguitur realiter à fundamento. Altera est: Relatio, cuius fundamentum non potest esse sine termino, est eadem realiter fundamento. Probatque vtranq; propositionẽ ex eadem radice primã quidem, quia ex quo non implicat contradictionẽ, fundamentũ remanere absq; relatione: sequitur, q. sunt duæ res implicat enim vnam & eandẽ rem simul esse & nõ esse: secundũ verò ex propositione ex quo implicat cõtradictionẽ, fundamentũ esse sine relatione, sequitur quòd sunt vna res. Opinio verò dicẽs relationem oẽm realem distinguit realiter à fundamento, est sine dubio S. Tho. quamuis multi Thomistæ ipsum non intellexerint: habetũrque manifestè & ex autoritatibus eius, & sequitur. ex propositionibus suis. Manifestũ quidem in hac litera ponit differentiam inter relationem in creaturis & in diuinis, quo ad hoc, quòd in creaturis id quod inuenitur præter contentum sub significatione nominis relatiui, est alia rezzin diuinis autẽ est eadem. cõstat aũt ex fundamentũ non cõtinetur sub significatione nominis relatiui. Habentur quoque propositiones indubitatæ apud eum tres. Prima est, quòd nulla substantia in genere, potest idem esse realiter quod relatio, vt patet in quæst. de potentia, quæstio. 8. ad primum. Secunda est: Aliqua relatio realis fundatur immediatè in re quæ est substantia, vt patet in art. præcedente de

Sic igitur ex ea parte qua relatio in rebꝰ creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existẽs in Deo habet esse essentiæ diuinæ, idẽ omnino ei existẽs. In hoc verò q. ad aliquid dicitur, nõ significatur aliqua habitudo ad essentiã, sed magis ad suũ oppositũ. Et sic manifestum est q. relatio realiter existens in Deo, est idem essentiæ secundũ rem, & nõ differt nisi secundum intelligẽtiæ rationem, prout in relatione importat respectus ad suũ oppositum, qui nõ importatur in nomine Essentiæ. Patet ergo q. in Deo non est aliud esse relationis & esse essentiæ, sed vnum & idem.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verba illa Auguſt. non pertinẽt ad hoc quòd paternitas, vel alia relatio quæ est in Deo secundum esse suum, non sit idem quod diuina essentia, sed quòd non prædicatur secundum modum substantiæ, vt existens in eo de quo dicitur: sed vt ad alterum se habens. Et propter hoc dicuntur duo tantum esse prædicamenta in diuinis: quia alia prædicamenta important habitudinem ad id de quo dicuntur, tam secundum suum esse quam secũdum proprij generis rationem. Nihil autem quod est in Deo, potest habere habitudinẽ ad id in quo est, vel de quo dicitur, nisi habitudinem identitatis propter summã Dei simplicitatẽ.
¶Ad secundum dicendum, quòd sicut in rebus creatis, in illo quod dicitur relatiuè, non solũ est inuenire respectũ ad alterũ, sed etiam aliquid absolutum: ita & in Deo. Sed tamen aliter, & aliter. Nã id quod inuenitur in creatura, præter id qđ continet sub significatione nominis relatiui, est alia res. In Deo autẽ non est alia res, sed vna & eadem e: quæ non perfectè exprimitur Relationis noie, quasi sub ꝓprij significatione talis nominis cõprehensa. Dictũ est enim suprà e, cũ de diuinis nominibus agebatur, q. plus continetur in perfectione diuinæ essentiæ, quam aliquo nomine significari possit. Vnde non sequit, quòd in Deo, præter relationem, sit aliquid aliud secundum rem, sed solũm considerata nominum ratione.
¶Ad tertium dicendũ, quòd si in perfectione diuina nihil plus cõtineretur, quàm quod significat nomen relatiuum, lequeretur quòd esse eius, esset imperfectum, vtpote ad aliquid aliud se habens: sicut si non contineretur ibi plus, quàm quod nomine Sapientiæ significatur, non esset aliquid subsistens. Sed q. diuinæ essentiæ perfectio est maior quàm quod significatione alicuius nominis comprehendi possit, non sequitur, si nomen relatiuum, vel quodcunque aliud nomen dictum de Deo, non significat aliquid perfectum, quod diuina essentia habeat esse imperfectum: quia diuina essentia comprehendit in se omnium generum perfectionem, vt suprà dictum est e.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum relationes quæ sunt in Deo, realiter adinuicem distinguantur.

quorũ vnũ implicat cõtradictionem esse sine altero: vt patet apud ipsum de partibus essentialibus simul sumptis, & tertia entitate, & vniuersaliter de illis, integrę est essentialis dependentia. Nec prodesset dicere, q. ipse met Sco. fecit hanc exceptionem. satis est enim proposito, q. non posse esse sine altero, nõ inferre indistinctionem realem. Et sicut tu de essentiali dependentia excipis, ita & alijs licebit excipere de necessaria cõnexione, &c. Nec etiam est verũ vniuersaliter, quòd remanens distinguatur realiter à corrupto: vt manifestè patet in calore remisso, non enim distinguitur realiter à sẽpso prius intenso. Vnde radix illa sic absoluta, indistinctionẽ realẽ non probat vniuersaliter, quẽuis fuadeat. Quod aũt vrantur illa Arist. in Topi. & vti illa possumus, alterius est negotij. hæc est sufficium propositio. Ad rõnes verò primæ opinionis dicitur: & primò ad primum, quæ maximã vim habet, q. inesse similitudinis Sortis tũ existẽte albo, nec q. nõ est, nec q. nõ nõ est, sed quodãmodo est. & quodãmodo nõ est, est enim incõplete, & qm̃ esse actualiter sonat esse cõplete, ideo ista negativa est vera, inesse relationis non est, sed qua ita stat veritas affirmatiuæ est cõditione tcãm quid, Cuiusse relatiõis est quodãmõ, id est, incomplete & ꝓpter debilitatẽ sui esse ex sola appositiõe termini cõpletur, resultãte siquidẽ ad, resultat & complementũ ipsius inesse

Universidad de Deusto

non ex defectu fundamenti similitudo incompletum esse habebat, sed ex defectu
terminij & properera consequens est, q̃ posito termino, qui deficiebat, compleat
fundamentum quasi prolem aut fructum seu effectum suum. Cuius exemplum si-
mile, & ad hoc propositũ affert S.T. in q.7. de potẽtia Dei ar.9. ad 7. de esse actio-
nis subtracto nãq; calefactibili si esset calor calefactiuus, calefactio actiua nõ ef-
fet actualiter, nec inesset
agẽti, vt accidẽs in sub-
iecto: & ramen apposito
calefactibili statim esset
& inesset actio in agen-
te, propter eandem cau-
sam, quia, scilicet tam re
latio quã actio tolluntur
actu, subtracto extrinse-
co termino, vel passo, &
remanet radicaliter seu
causaliter. Et ex hoc vt
ibidem dicitur, soluitur
ratio de mutatione: quod
enim sic remanet, nõ o-
portet nouã mutatione
generari: quoniã ex par-
te causarum sufficientia
iam est in actu, sed quia
impediuntur ex subtra-
ctione extrinseci. Et simi-
liter in corruptione non
propriè est mutatio: ex
quo remanet actu illa
causarũ sufficientia mu-
tatio enim propriè dicta
terminus est alterationis:
hic autem intercurrit a-
turus naturalis quædã re-
solutio, aut illius debitio.

Componere autem relationem cum fundamento, compositũ ipsi, elicit al
bũ tertiũ, quam aliud, nõ
solũ non incõuenit, imo
est necessariũ: quia simili-
tudo realis est essentiali
ter accidẽs: finaliter ama-
ginatio quã dam: omnia
relationũ nomina nõ ex
plicitè offerũt sui fignifi
cationẽ ipsam. Nec obstãt
Autoris verba i loco ob
iecto: quoniã causa subiã
ostendit, q̃ ibi relationẽ
formaliter, ideãt, de ad,
loquit: sũ dicit, quia nõ
significat aliquid in sub-
iecto, &c. vt expressè in
sequenti ar. ad septimum
apertiũ. Minimè demi
nutatis relatio inter cæ
tera prædicamẽta, & est &
dicitur: quia ex propriis
bi, id est ad, non habet q̃
sit re aliz, imo quæ una est
ex hoc, potest in exposi
tione solum inueniri: & ideo quidam putauerunt esse de secũdis intellectis. Tem
pus autem & reli qui oportet vt dictum est inesse cunctis realia aliquo modo.

Annot. ¶Circa prædicta aduerte, q̃ licet quibusdam relationibus adiungantur
hoc, q̃ insit relationis distinguatur relatiue ab eis essentialiter nec vniuersaliter
ter, q̃ esse & essentiã distinguantur in creaturis realiter. Nec tamẽ intelligas in esse
relationis distinguti absoluta, sicut alia relatio, aut sicut res omnino absoluta, vtriq;
enim horũ est falsum: esse nãq; relationis in genere est relationis, reductiue tamẽ,
vt eius actualitatem: esse subsistẽs in genere substãtiæ, & esse qualitatis in gene-
re qualitatis, &c. Scot. autẽ non potest vitare vnũ impossibile, q̃ idem relationis
dicatur bis, id est ad terminos ex duabus partibus. Si enim verũ erit, similitudo
realiter refert ad terminũ & fundamẽtũ ista pa, manifestũ est q̃ similẽ bis dicitur:
sed actualis inhærẽtia similitudinis in fundamẽto apud Scot. est ipsa relatio simili-
tudinis: qa ipsa relatio similitudinis quali tandã relatiuè inhærionis nõ potest
abiq; cõtradictione esse sine fundamẽto, vt ipsemet dicit ergo similitudo bis dicit.

Annot. ¶In responsione ad tertiũ dubiũ occurrit circa illa verba, Sequeretur q̃ eius esse ef-
set imperfectũ, vepote ad aliquid aliud se habẽs. Ex hoc enim videtur q̃ relatio di
cat imperfectionẽ, quod tamẽ cõstat esse falsum, quia nec perfectionẽ dicit, aliqn
vel imperfectiõ esset in Deo, vel vna persona haberet aliquã perfectionẽ, qua ho
haberet alia. Quòd autẽ hoc sequatur ex his verbis, manifestũ fit si ea ad alia
quæ nõ dicunt imperfectionẽ, ex hoc q̃ aliquius esse esset ad aliud se habere, non
sequeretur q̃ esset imperfectũ, vt patet ex secundum litteræ sequitur, illud esse, esset
imperfectũ ergo esse ad aliquid dicit imperfectionẽ. Ad hoc dicitur q̃ istã ag
sumptã pro antecedente esse aliquid, sed esse solum ad aliquid, excludendo omne
absolutũ non tamen formaliter, sed realiter, vt patet ex illo verbo, in perfectio-
ne diuinamõ solum in absolutione contẽptus, sed in eius natura, vt patet in litte-
ra. Ex hoc autem antecedente liquidò sequitur, ergo esset imperfectum, quia omne
quod nihil aliud est secundũ rem in rerum ordine, quam relatio aut est eius ratio-
nis, aut accidens, quorum vtrumque est imperfectũ. Non obstant ergo verba litteræ
veritati illi, quòd relatio formaliter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

a *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly relationes indefinitè non vniuersaliter construitur: quoniam non est
præsentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguantur realiter
liter abinuicem, vt patet de paternitate & filiatione assimã: sed an aliquæ in
Deo relationes reales, quæ distinguantur realiter abinuicem.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, In Deo est realis di
stinctio secundũ rem, non absolutam, sed relatiuã. Probatur sic, In Deo est realiter
relatio, ergo in eo est respectus relatiui oppositus alteri: ergo relatiua oppositio,

ergo realis distinctio: ergo non secundũ rem absolutã, q̃a in ea est summa vnitas
& simplicitas: ergo secundũ rem relatiuã. Prima consequentia cũ cæteris probatur
ex illa maxima: Quãdo aliqd attribuit alicui oportet attribui etiã ea quæ sunt de
ratione illius, hæc enim patet inductiue in hoc & reliquis, sublumendo sub illa,
quòd respectus oppositus est de ratione relationis, & oppositio de ratione respe-
ctus. Quo himãi, & distinctio de ratione oppositionis, &c. vt clarè patet in litera.

¶Num quãdo quæpiam alicui attribuitur necesse sit omnia, quæ sunt de illius ratione, ei attribui.

¶Circa prædicta duplex occurrere potest nouitio dubiũ. Primò circa illam maximam, quia nõ videtur vera, qñ multa attribuitur Deo absque his q̃ sunt de diffinitione eorum, vt patet de sapiẽtia & iustitia, & aliis huiusmodi. Secundò, circa illã cõsequentiam, ergo in eo est oppositio relatiua: quoniam non valet, in Sorte albo est respectus realis similitudinis, nisi relatiuæ oppositus, ergo in eo est oppositio relatiua: sed, ergo in eo est alterũ extremũ oppositionis relatiuæ & consequenter nõ valet vltior illatio litteræ, ergo in eo est diffinitio rela-
tiua: sed, in eo est vnum extremum distinctionis relatiuæ: & sic ruit totus processus litteræ.

¶Ad primum horũ dicitur ex supradictis quòd scilicet illa maxima intelligitur de ratiõe formali: quo ad id quod est illi proprium, nõ est eludendum quia quod est claudicare in huiusmodi ratione formali est attribuere Deo, falsitẽ i Deo. Obiectiões aũt i oppositũ semper assumũt falsum, puta q̃ de tali ratione insitiæ seu sapientiæ sit qualitas aut habitus, &c.

¶Ad secũm verò dicitur, q̃ in primo antecedente ex supradictis ac omnibus satis includitur q̃ ad ista: & tunc optimè valet cõsequentiæ, qñ sequitur vnũ de extremum oportere esse in ipso Deo: & per hoc cessant obiectiones ad oppositum in tertio, quoniam procedunt de relatiuis ad extra.

¶Num quæ vni & eidem inter se sint eadem,

¶In cõclusione ad primũ, adducit Aureoli obiectiõem apud Capreolum in primo di
secunda q. tertia ar. 1. Tales sunt extrema, quæ sunt eiusdem secundũ rem, quales est eorũ in tertio
sed ita in proposito est realis: ergo & illa, maior probat, q̃a aliter meret fundamẽtũ syllogismorũ, ex vnitate medij inferetur extrema cõiũcta, vel diuisa. Ad hoc
breuiter negatur simpliciter maior, nec sufficit fundamẽtũ in primo priori.
sed super ista, Eadẽ medio, sunt ea de inter se, aliud est esse log. de identitate, & aliud
de qualitate identitatis. Hæc ater propositio duplicẽ, quantũ ad propositum spectat
glossator. Primò vt litera dicit, q̃ est absolutè vera quãdo sunt omnino eadẽ rei
tio, id est realiter & formaliter ad inquisitionem sophismatis accidentis non cõmutetur in
syllogismis ex humoi variatiõe. Secundò, q̃ est vera quo ad id, scilicet q̃ identifican
tur medio, seu quo ad rõnẽ identificationis in medio secũdũ id est eadẽ medio,
sunt etiã eadẽ inter se. Et hæc est directè mẽs Arist. vt puto & cõsideranda sub se pri
ma glossam, & sic vniuersaliter videtur vera. Nõ tñ oportet eadẽ medio identifi-
cari inter se, sedm id in quo nõ identificant medio id est, q̃ nõ est ratio identificatio-
nis ipsi medio. Et propter hoc multa accidunt sophismata in his, q̃ aliquo modo
vniuntur, & aliquo modo nõ: & sic est in proposito, vt ex præcedẽti patet articulo.

a *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum quartum.*

Commen. TItulus clarus.

¶In corpore vnica conclusio responsiua quarto affirmatiue: In Deo sunt tantũ
quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, & spiratio & processio. Proba
tur sic, In Deo sunt relationes reales, & nõ cõsequentes quantitatẽ nec actiones ad
extra, ergo sunt cõsequentes actiones ad intra, ergo in eo sunt tantũ relationes ad
intra, ergo sunt ibi tres paternitas, filiatio, spiratio & processio. Antecedens quo ad quanti-
tatẽ probatur, quia in eo nõ est quantitas, vt patet ex Aug. quo ad actiones ad extra,
probatur ex supradictis in q. 27. Prima verò cõsequentia probatur ex quinto Meta.
quia scilicet relatio omnis fundatur super quantitatẽ aut actionẽ & passionẽ &c.
Et probatur ex dictis q̃a scilicet sedm actionẽ immanentem in Deo tres sunt processiones.
Altera sedm intellectũ & altera sedm volũtatẽ, illa verbi, hæc amoris, tertia nata,
q̃ sedm qualibet processionẽ oportet duas oppositas relationes esse processionis, & a
quo procedit. Quarta demũ probatur, quo ad nomina primorum duorum fit, pro-
cessio verbi dicitur generatio secundũ propriam rationẽ nativitatis viuentium
& relatio principij huius nativitatis dicitur paternitas, nati verò dicitur filiatio,
ergo, quo ad duas verò reliquas manifestatur sic, processio amoris cæteri nomine
proprio: ergo & relationes secundum ipsam. Et rursus vocatur processio seu spira-
tio: ideo conuenienter relatio principij hic vocatur spiratio. Relatio verò spirati
vocatur vltimato nomine processio. & sic patet totum.

¶Circa propositionem illam ex 5. Meta. Iterum aduerte ex quæst. de poten. Dei, q. 7.
artic. 9. quòd intelligitur secundum modum, non secundum rem, ita est, omnis re-
latio realis fundatur su-
per quantitatem, &c. id
est super re quæ est quan
titas, aut alia re quæ in-
duit rationem quantita
tis. vnde vnũ in substan-
tia facit idem, & vnum
in qualitate facit simile:
vnum enim ad quantita
tem pertinet modaliter.

¶Num hic processus valeat, in Deo non est quantitas, ergo in Deo nulla relatio fundata in quantitate est.

Quæstio. ¶Sed nunc duplex oc-
currit hic dubiũ. primò
quantum valeat ratio li-
terę processus ex eo, q̃
in Deo non est quãtitas
secundum rem, vt pater
ex inducta autoritate
Aug. quia falsò adduci
videtur autoritas ex 5.
Meta. quoniam ibi ponit
tur tertius modus relati-
ũorum, vt etiam ibi San.
Thom. exponit, scilicet
mensurę & mensurabi-
lis, non quantitatiuæ.

¶Ad primum horũ dici-
tur, quòd quia secũdum
veritatẽ Autor tenet nul
lam relationẽ realem in
Deo cõsequi quantita-
tem, tam secundum rem
quam secundũ modum:
& inferius tractaturum
se ponitur in responsione
ad quæsita de huiusmodi
relationibus cõsequẽti-
bus quantitatem secundũ
modum, quia nõ est ei
proprium, nõ es eluden-
dus quia quod est claudi-
care in huiusmodi ratio-
ne formali est attribuere
Deo, falsitẽ i Deo. Obiec-
tiões aũt i oppositũ sem-
per assumũt falsum, puta
q̃ de tali ratione insitiæ
seu sapientiæ sit qualis-
tas aut habitus, &c.

¶Ad secũm verò dicitur,
q̃ in primo antecedente
ex supradictis ac omnibus
satis includitur q̃ ad ista:
& tunc optimè valet cõ-
sequentiæ, qñ sequitur vnũ de extremum oportere esse in ipso Deo: & per hoc cessant

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligi absq; dependentia à subiecto, ita nec hoc absq; dependentia ab hoc subiecto. hæc autē substantia vt sic nullā includit dependentiā ad aliquid extrinsecum, & ideo per seipsam substantia individuatur: accidens autem per substantiam.

Quæstio. ¶ De substantia autē materiali & de talibus accidentibus quomodo individuentur, alterius negotij est utrumque de hoc quæstio specialis. Nunc autem scito, q; apud me substātia materialis individuatur per materiā sub certis dimensionibus tanquam per proprium & intrinsecū, non solum cōstitutiuum, sed distinctiuum: chimerica est enim hos actus separare secundum rem. Per materiā autem sub certis dimensionibus non intelligo (vt olim exposui in Commentariis de ente & essentia) materiā cum potentia ad quantitatem: quoniam potentia illa (vt patet in 12. Met. in tractatu de principiis Prædicamentorum) est in genere quātitatis: & sic Sortes non esset vnum per se. sed intelligo materiam distinctā numero non vt subiectum quantitatis, sed vt prius natura ipsius fundamentum, radix & causa: ita quòd ipsa materia in se est prius seu distincta quā quātitas: vt sic effectus proportionetur causæ. Distinctio enim numeralis qua Sort. distinguitur à Platone inquātum sunt isti homines, non est distinctio quātitatiua, sed fundamentum quantitatiuæ distinctionis. Et similiter principiū distinctiuū huius hominis ab illo: vt sic est radix & fundamentum quantitatis, & consequenter distinctionis sequentis ipsam. Hoc autem est materia, quæ est altera pars compositi primò terminantis generationē substantialem in rerum natura in primo instāti naturæ ante adhæsionem accidentium. oportet enim pro tunc esse singulare distinctum ab vniuersali, & per se ent, ac vnū; quod abiq; constitutiuo in esse hoc intelligi nequit: per idem autem vnumquodque est hoc, & à cæteris distinguit. Nec pterea nego illam maximam ex sensibus Arist, ac S. Tho. habitam, scilicet quòd distinctio numeralis materialis primò consurgit quantitatiui: & cōsequenter per illam cæteris secundum doctrinam Posteriorum: quoniā participare naturam eius, cui primo cōuenit aliquid, pluribus modis contingit. Nec oportet illā formaliter saluari in omnibus ipsam participantibus, vt in Primo Posteriorum ostendimus. Materia autem, quæ radix fundamēthque est quantitatis, non est etiam in illo priori extra participantia quantitatis naturam: imò (vt melius loquamur) est quasi præhabens quātitatis naturam. Et quoniam magis

est præhabere quàm participare, si participantia naturam aliquam, quoquomodo possunt in effectum illius quanto magis præhabentia naturam illam, hoc poterunt oportet enim nunquam effectum primò alicui conuenientem ab illo in se vel suis participantibus aut à præhabentibus fieri, vt inductiuè patet etiam in effectibus formalibus in vegetatiuo & sensitiuo & similibus: quamuis distinctio de qua loquimur, non sit formalis effectus quantitatis: nec materia huiusmodi sic continear quantitatem. Sed hæc dicta sunt, vt legentes intelligant: reliqua autem huius materiæ ibidem tractata sunt.

¶ Quo ad secundum ostenditur dignitas individuorum rationalis naturæ inter omnia individua substantiæ similiter quo ad duo. Primò quo ad principium operationum quia scilicet individuum rationalis naturæ solum habet dominium sui actus: & quòd hoc spectat ad dignitatē individui, probat littera ex hoc, q; actiones sunt singularium, primo Metaphys. Secundò quo ad specialitatem nominis, qa reliqua vt individua sunt talis naturæ, puta ita rationabilis, nomē proprium non meruerunt: hoc autem sortitum est speciale nomē, quod est persona, propter prædictam dignitatem. Et sic habemus & propositas dignitates & quid nominis persone in hoc quod dicitur, quod est nomen individui rationalis tantum: restat ergo tertium.

¶ Quo ad tertium igitur respondetur quæsito vnica conclusione: responsiua affirmatiuè, implicitè tamē. diffinitio personæ est competens, & manifestatur sic, prætera diffinitio explanat ambas proprietates individui rationalis naturæ: ergo est competens. Antecedens declaratur, quia eam, quæ conuenit sibi inquātum singulare rationalis naturæ, explanat per ly substātia individua. Eā verò quæ conuenit sibi inquātum singulare rationalis naturæ, explanat per ly rationalis naturæ: nō enim individuū inferioris siue etiam individuum superioris: vtriusque conditiones habere oportet. Et rursus quum individuo duo attribuātur, scilicet esse & operati: vniuersalia enim neutrū habēt per vtrunque, primò scilicet per esse, secundò per operari, individua digni ficatur.

¶ In responsione ad primum & tertium, habes, quòd aliquid reale (scilicet modus subsistēdi) vltra naturam specificam, cōuenit individuis substantiæ, vt larius declarauimus in Prædicamētis. Ex responsione verò ad secundum habes, q; substantia individua nō sumitur hic, vt distinguitur contra substantiam vniuersalē, sed vt distinguitur contra essentiam substantiæ, tam vniuersalem quàm particularē. Hæc enim tamē vocatur substātia prima, suppositū, persona, &c. Quid autem addat supra hanc humanitatem substātia prima, seu suppositum, cùm tractabitur de vtione verbi cùm natura humana, discutietur.

¶ Ad oppositum autem sufficit scire, quòd addit omnimodam incōmunicabilitatem. ita quòd nec communicabile esse potest, nec assumi: rationem enim primi dedit ratione verò secundi hæc humanitas, suppositum non est.

¶ In responsione ad quātum, adverte quòd hinc habes, quòd ex hac Boëtij diffinitione non sequitur, antemam esse personam, vt Sco. in primo distinct. xxv. voluit, non penetrans quid importat substantia prima, quæ hic dicitur individuus.

a ¶ *Super Quæstionis regressum ad Articulum secundum.*

IN titulo ly sic, ostendit quòd de vera identitate est quæstio.

¶ In corpore vna est cōclusio respōdiua: Persona significat in genere rationalis substantiæ, qā hæc tria nomina, s. subsistētia, ens naturæ & substātia, seu hypostasis, significant

significant communiter in toto genere substantiarum. Et manifestatur duabus distinctionibus. Prima est substantiæ in essentiam & substātiam primā. Secunda est ipsius primæ substantiæ in nomina, tria quidem rei, & vnā intentionis, vt clarè patet in littera. Ex his nāque manifestatur, & quo modo persona non est idem quod essentia, & quòd est idem quod hypostasis & substantia.

a ¶ *Super Quæst. vigesimam sextam Aristotelis tertiam.*

IN titulo quæritur vtrum sit formaliter.

¶ In corpore vnica est conclusio habens duas partes: Persona de Deo dicitur excellentiori modo quàm de creaturis. Probatur quo ad primā partem, essentia Dei cōtinet in se omnem perfectionem: ergo omne quod est perfectionis, est Deo attribuendum. ergo id quod est perfectissimum in tota natura ergo persona. Et declaratur hæc vltima consequentia: quia significat substātiis in rationali natura. Quo ad secundam verò partem, quia alia nomina communia Deo & creaturis excellentiori modo dicuntur, vt patet ex superadditis.

¶ *Nam persona significat perfectissimum in tota natura.*

¶ Circa hunc processum dubiū est, quomodo sit verum, quòd persona significet perfectissimum in tota natura. Tum quia natura specifica perficiet videtur individuo tum quia sequeretur quòd in diuinis esset diffinitio imperfectissima.

¶ Ad horum euidentiam scientum est quòd persona in cōmuni loquendo significat perfectissimum in tota natura: nō quia personalitas sit perfectissimū omnium: sed quia natura intellectualis: (quæ est omnis perfectissima influo cōpleto esse) est ens perfectissimū omnium. constat autem quòd sit per seipsam in rerum natura substātia quia docuimus hoc sit, perfectè non est. Et propterea quia plena significat dignitatem talis naturæ subsistentis, idem perfectissimū in tota natura merito significat. Vnde nō obstat si individua materialia sint potior natura. Tum quia non sit hic comparatio personæ ad naturā: imò naturā claudūt in persona. Tum quia termo præcisi de persona in communi & non in natura materiali abstrahit secunda verò obiectio solatur per hoc, quòd in ratione personæ in communi, ens claudatur aliquid perfectissimum in tota natura: claudatur tamen aliquid abstrahēs à perfectione & imperfectione, significat enim rem naturæ intellectuales subsistentem indiuiduam duabus naturis, quòd genera & species subsistunt rātūm, individua verò non subsistunt tantūm, verūm etiam subsistant. Sed à subsistendo dicuntur subsistentiæ, sicut à substando substantiæ vel hypostases. Cùm igitur esse hypostaticum vel personale non conueniat generibus vel speciebus, hypostases vel personæ non sunt idem quod subsistentiæ.

¶ Præterea, Boë. dicit in com. Prædicamentorū, quòd hypostasis dicitur materia, vbi sis autem (id est subsistentia) dicitur forma. Sed neque forma neque materia potest dici persona. Ergo persona differt à prædictis.

CONCLVSIO.

¶ *Persona in genere rationalium substantiarum id significat, quod in toto genere substantiarum subsistentia, res naturæ, substantia seu hypostasis.*

¶ RESPONDEO dicendum, q; secundum Philosophum in 1. Meta. substātia dicitur dupliciter. Vno modo dicitur substantia quidditas rei, quā significat diffinitio, secundū quod dicimus q; diffinitio significat substantiā rei. Quā quidē substāciam Græci vsiā vocāt, quod nos essentiam dicere possumus. Alio modo dicitur substātia subiectū vel suppositū, quod subsistit in genere substātiæ. Et hoc quidē communiter accipiēdo nominari pōt, & nomine significāre intentionem. Et sic dicitur suppositū. Nominatur etiā tribus nominibus significātibus rem. Quæ quidē sunt res naturæ, subsistentia, & hypostasis secundum triplicem cōsiderationem substātiæ sic dictæ. Secundum enim quòd per se existit, & nō in alio, vocatur subsistēria. Illa enim subsistere dicimus quæ non in alio. sed in se existūt. Secundum verò quod supponitur alicui naturæ communi, sic dicitur res naturæ, sicut hoc, homo est res naturę humanæ: secundum verò q; supponitur accidentibus, dicitur hypostasis vel substantia. Quod autem hæc tria nomina significant communiter in toto genere substantiarū, hoc nomen persona significat in genere rationalium substantiarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hypostasis apud Græcos ex propria significatione nominis habet, quòd significet quodcunque individuum subsistantiæ sed ex vsu loquendi habet quod sumatur pro individuo rationalis naturæ ratione suæ excellentiæ.

¶ Ad secundū dicēdū, q; sicut nos dicimus in diuinis pluraliter tres personas & tres subsistentias, ita Græci dicunt tres hypostases. Sed quia nomen Substantiæ quod secundum proprietatē significatiōis respōdet hypostasi æquiuocatur apud nos, cùm quandoq; significet essentiā, quandoque hypostasim, ne possit esse erroris occasio, maluerunt pro hypostasi transferre subsistentiam quàm substantiam.

¶ Ad tertium dicendū, quòd essentia propriè est id quod significatur per diffinitionē. Diffinitio autē complectitur principia speciei: non autem principia individualia. Vnde in rebus compositis ex materia & forma, essentia significat non solùm formam, nec solùm materiam, sed compositum ex materia & forma communi, prout sunt principia speciei. Sed compositum ex hac materia & ex hac forma habet rationem hypostasis & personę. Anima enim & caro & os sunt de ratione hominis. Sed hæc anima, & hæc caro, & hoc os, sunt de ratione huius hominis. Et ideo hypostasis & persona addunt supra rationem essentiæ principia individualia, neque sunt idē cum essentia in compositis ex materia & forma: vt suprà dictum est, cùm de simplicitate diuina ageretur.

¶ Ad quartū dicēdum, q; Boë. dicit genera & species subsistere inquātū individuis aliquibus competit subsistere, ex eo q; sunt sub generibus & speciebus in prædicamēto substantiæ cōprehensis: non quod ipsę species vel genera subsistāt: nisi secundum opinionem Platonis, qui posuit species rerū separatim subsistere à singularibus. Substare verò cōpetit eisdē individuis in ordine ad accidentia, quę sunt præter rationem generis & speciei.

¶ Ad quintum dicendum, quòd individuum compositū ex materia & forma habet quòd subsistet accidēti ex proprietate materię. Vnde & Boë. dicit in libro de Trini. Forma simplex subiectum esse nō potest. Sed quòd per se subsistit, habet ex proprietate suæ formæ, quæ non aduenit rei subsistenti, sed dat esse actuale materiæ, vt sic individuum subsistere possit. Propter hoc ergo hypostasim tribuit materiæ, & vsiosim siue subsistentiam formę, quia materia est principium subsistādi, & forma est principium subsistendi.

ARTICVLVS III.

¶ *Virum nomen personæ sit ponendum in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nomen personæ nō sit ponendū in diuinis. Dicit enim Dionys. in princ. de Di. no. Vniuer saliter non est audendum aliquid dicere nec cogitare de super substantiali occulta diuinitate, præter ea quæ diuinitus nobis exsanctis eloquiis sunt expressa. Sed nomen personæ non exprimitur nobis in sacra Scriptura nouī vel veteris Testamenti. Ergo non est nomine personæ vtendum in diuinis.

¶ Præterea, Boë. dicit in lib. de Du-na. Nomen personæ videtur traductum ex his personis quæ in Comœdiis Tragœdiisque homines repræsentabant. Persona enim dicta est à personādo, quia concauitate ipsa, maior necesse est vt volu. sonus. Græci verò has personas prosopa vocant ab eo, quòd ponantur in facie, atque ante oculos obtegāt vultum. Sed hoc non potest cōpetere in diuinis, nisi forte secūdum metaphorā. Ergo nomē personæ non dicitur de Deo nisi metaphoricè.

¶ Præterea, Omnis persona est hypostasis. Sed nomen hypostasis non videtur Deo competere: cum secundum Boë. significet id quod subiicitur accidentibus, quæ in Deo non sunt. Hiero. etiam dicit, quòd in hoc nomine hypostasis venenum latet sub melle. Ergo hoc nomen persona non est dicendum de Deo.

¶ Præterea, A quocūque remouetur diffinitio & diffinitum. Sed diffinitio personæ suprà posita non videtur Deo competere. Tum quia ratio importat discursum cognitionem, quæ nō competit Deo, vt suprà ostensum est. Et sic Deus non potest dici rationalis naturæ. Tum etiam quia Deus dici non potest individua substantia, cùm principium individuationis sit materia: Deus autem immaterialis est. Neque etiam accidentibus subsistat, vel substantia dici possit. Nomen ergo personæ Deo attribui non debet.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in symbolo Athanasij, Alia est persona Patris: alia Spiritus sancti.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm quæcunque nomina quæ ad perfectionem attingunt, in Deum assumantur, personæ nomen in Deo dicitur, & excellentiori modo quàm in creaturis.*

¶ RESPONDEO dicendum, q; persona significat id quod est perfectissimū in tota natura, scilicet subsistens in ratione naturæ. Vnde, cùm omne illud quod est perfectionis, Deo sit attribuendum, eo quòd eius essentia continet in se omnem perfectionem conueniens est vt hoc nomē persona de Deo dicatur. Non tamen eodē modo quo dicitur de creaturis, sed excellēriori modo: sicut & alia nomina, quæ creaturis à nobis imposita Deo attribuūtur, sicut suprà ostensum est, cùm de diuinis nominibus ageretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet nomen personæ in scriptura veteris vel noui Testamenti non inueniatur dictū de Deo: tamen id quod nomen significat multipliciter in sacra Scriptura, inuenitur affirmatum de Deo, scilicet quòd est maximè per se ens, & perfectissimè intelligens. Si autem oporteret de Deo dici solùm illa secūdum vocem, quæ sacra Scriptura de Deo tradit, sequeretur quòd nunquam in alia lingua posset aliquis loqui de Deo nisi in illa, in qua primò tradita est scriptura veteris vel noui Testamenti. Ad inueniendum autem noua nomina anti quam fidē de Deo significantia, coēgit necessitas disputandi cum hæreticis. Nec hæc nouitas vitanda est cum non sit prophana, vtpote à Scripturarum sensu non discordans. Docet autem Apostolus prophanas vocum vanitates vitare 1. Ad Timot. vltimo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis hoc nomē Persona non conueniat Deo quantum ad id à quo impositum est nomē, tamen quantū ad id ad quod significandū imponitur, maximè Deo conuenit. Quia enim in Comœdiis & Tragœdiis repræsentabātur ali qui homines famosi, impositum est hoc nomē Persona ad significandum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod Deus ipse sit tria[1] secundū humanitatē res incommunicabiles, quas personas dicimus.

[a] ¶ *Super Quæst. vigesimænona arti. quarto.*

[1] Thomas clarus est, & in corpore magis ex planabitur.

¶In corpore matuor fa cit. primo istōe difficultates ostendit, secūdo refert quatuor opiniones: tertio respōdet quæstio. quarto ex determinatio ne præmissa faluat quodammodo præcedentes opiniones.

¶Quo ad primum duas cōditiones oppositas in hoc nomine inuentas, causas assignat difficultatis. Nō significat enim ad aliqd & pluraliter tamē in ultimo ponitur. hæc enim est cōditio relationum respugnās absolutis. illa ad absoluta spectat.

¶Quo ad secundum tres affert opiniones. prima Personæ nomē esse quinque. & videt Magistri 1. dist. primi. Sed hæc refellit quo ad causam & rem: quia maior data fuisset occasio calūniæ, &c. Secunda essentiā in recto, relationē verō in obliquo significare: verō cōuersa, personam significare dicit, vt satis clare habetur in littera.

Tertia cōcludit relpōnsiua quæstiōis. Est. Persona diuina significat relationē per modū substantiæ, i. hypostasis in natura diuina, hæc cō clusio ex parte subiecti includit duos terminos scilicet persona diuina: ex parte verō prædicati includit tres terminos, scilicet by relationem, by per modum hypostasis, & by in natura diuina: & quo ad singulos declaratur in littera. quo ad subiectū quidē dicitur primō, q̄ aliud est quærere & loqui de significatiōe personæ & aliud de significatione personæ in natura. Secundo, q̄ persona & persona diuina se habent sicut animal & homo. & ex hoc sequitur tertiū, q̄ by persona diuina ponitur ad circūlocū quēdam inexplexū nomē, sicut si animal rationale poneretur loco hominis. Et sic titulus quæstionis clarior apparet: qui quæstio est de significatione nō by personæ, cū prædicat de Deo quā sic discussa est. Et distinctio prædicatur eīs personæ dicitur dicta: sed personæ diuinæ ad scilicet totum hoc significet relationē aut essentiam. Ex parte autē prædicati significatum manifestatur cōclusio, & patiō quidem q̄ significet relationem in cō significat substantiā individuum rationalis naturæ: ergo persona talis naturæ significat distinctū in illa natura, ergo persona diuina significat relationem originis. prima cōsequētia probatur: quia de ratiō individui est indistinctio in se & distinctio ab aliis.

1.dist.23. articul.4. q.1. & 2. & post. q. 9. art. 4.

169 170 6

¶ *Super Quæst. vigesimænona arti. quarto.*

Anno. 269

[1] Thomas clarus est, & in corpore magis ex planabitur.

¶In corpore matuor fa cit. primo istōe difficultates ostendit, secūdo refert quatuor opiniones: tertio respōdet quæstio. quarto ex determinatio ne præmissa faluat quodammodo præcedentes opiniones.

¶Quo ad primum duas cōditiones oppositas in hoc nomine inuentas, causas assignat difficultatis. Nō significat enim ad aliqd & pluraliter tamē in ultimo ponitur. hæc enim est cōditio relationum respugnās absolutis. illa ad absoluta spectat.

¶Quo ad secundum tres affert opiniones. prima Personæ nomē esse quinque. & videt Magistri 1. dist. primi. Sed hæc refellit quo ad causam & rem: quia maior data fuisset occasio calūniæ, &c. Secunda essentiā in recto, relationē verō in obliquo significare: verō cōuersa, personam significare dicit, vt satis clare habetur in littera.

Tertia cōcludit relpōnsiua quæstiōis. Est. Persona diuina significat relationem per modū substantiæ, i. hypostasis in natura diuina, hæc cō clusio ex parte subiecti includit duos terminos scilicet persona diuina: ex parte verō prædicati includit tres terminos, scilicet by relationem, by per modum hypostasis, & by in natura diuina: & quo ad singulos declaratur in littera. quo ad subiectū quidē dicitur primō, q̄ aliud est quærere & loqui de significatiōe personæ & aliud de significatione personæ in natura. Secundo, q̄ persona & persona diuina se habent sicut animal & homo. & ex hoc sequitur tertiū, q̄ by persona diuina ponitur ad circūlocū quēdam inexplexū nomē, sicut si animal rationale poneretur loco hominis. Et sic titulus quæstionis clarior apparet: qui quæstio est de significatiōe nō by personæ, cū prædicat de Deo quā sic discussa est. Et distinctio prædicatur eīs personæ dicitur dicta: sed personæ diuinæ ad scilicet totum hoc significet relationē aut essentiam. Ex parte autē prædicati significatum manifestatur cōclusio, & patiō quidem q̄ significet relationem in cō significat substantiā individuum rationalis naturæ: ergo persona talis naturæ significat distinctū in illa natura, ergo persona diuina significat relationem originis. prima cōsequētia probatur: quia de ratiō individui est indistinctio in se & distinctio ab aliis.

169 arguit. 4.

candum aliquos dignitatem habentes. Vnde cōsueuerunt dici Personæ in Ecclesiis quę habent aliquā dignitatē. Propter quod quidā diffiniunt personā dicētes, quod persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinēte. Et quia magnæ dignitatis est in rationali natura subsistere: ideo omne individuum rationalis naturæ dicitur persona vt dictum est[a]. Sed dignitas diuinę naturę excedit omnem dignitatem. Et secundum hoc maxime competit Deo nomen personæ.

¶Ad tertium dicendum, q̄ nomē hypostasis non competit Deo quantum ad id, a quo est impositum nomen: cum non subsistet accidentibus. competit autem quantum ad id, ad quod est: impositum est enim ad significandum rem subsistentem. Hiero. autem dicit, sub hoc nomine venientum latere: quia antequam significatio huius nominis esset plenè nota apud Latinos, hæretici per hoc nomen simplices decipiebant, vt confiterentur plures essentias, sicut confitentur plures hypostases: propter hoc quòd nomen substantiæ (cui respondet in Græco nomen Hypostasis) cōmuniter accipitur apud nos pro essentia.

¶Ad quartū dicendū, q̄ Deus potest dici rationalis naturæ, secundū q̄ ratio non importat discursum, sed cōmunicabile intelligibile naturā. individuum autem Deo cōpetere nō potest quātum ad hoc, quòd individuationis principiū est materia: sed solùm secūdum q̄ importat incōmunicabilitatem[a]. Substantia verò cōuenit Deo secundum q̄ significat existere per se[a]. Quidam tamen dicunt q̄ diffinitio superius a Boē. data non est diffinitio personæ, secundum q̄ personas in Deo dicimus. Propter quod Ricardi de sancto Victo. corrigere volens hanc diffinitionem, dixit quod persona secundum quod de Deo dicitur, est diuinę naturæ incommunicabilis existentia.

ARTICVLVS IIII.

[a] ¶ *Vtrum hoc nomen persona significet relationē.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ hoc nomen personanō significet relationē, sed substantiā in diuinis. Dicit enim Aug. in 7. de Trini. Cùm dicimus personam Patris, nō ad aliud dicimus quàm substantiam Patris. ad se quippe dicit, ut persona, non ad filium.

¶Præterea, Quid quærit de essentia. Sed sicut dicit Augustinus in eodem loco, cùm dicitur, Tres sunt qui testimoniū dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritussanctus, & quæritur, quid tres? respondetur tres personæ. Ergo hoc nomen Persona significat substantiā.

¶Præterea, Secūdū Philosoph. in 4. Meta. Id quod significatur per nomen, est eius diffinitio: sed diffinitio personæ est rationalis naturæ individua substantia, vt dictum est[a]. Ergo hoc nomen Persona significat substantiam.

¶Præterea, Persona in hominibus & Angelis non significat relationem, sed aliquid absolutum. Si igitur in Deo significaret relationem dicerētur æquiuocè de Deo & hominibus & Angelis.

¶SED CONTRA est, quod dicit Boē. in libro de Trinitate, q̄ omne nomē ad personas pertinens, relationem significat. Sed nullum nomen magis pertinet ad personam quàm hoc nomen persona. Ergo hoc nomen persona relationem significat.

CONCLVSIO.

¶Persona diuina relationem originis significat per modum substantiæ, seu hypostasis in diuina natura.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ circa significationē huius nois persona in diuinis, difficultatē ingerit, q̄ pluraliter de tribus prædicetur præter naturā essentialiū nominum: neq; etiā ad aliquid dicitur, sicut nota quę relationē significat. Vnde quibusdā visum est, q̄ hoc nomen persona simpliciter ex virtute vocabuli essentiam significet in diuinis, sicut hoc nomen Deus, & hoc nomen Sapiens: sed propter instantiam hæreticorum est accommodatum ex ordine concilij, vt posset poni pro relatiuis. & præcipuè in plurali, vel cum nomine partituo: vt cùm dicimus tres personas, vel alia est persona patris, alia filij. In singulari verò potest sumi pro absoluto & pro relatiuo. Sed hæc non videtur sufficiens ratio. Quia si hoc nomen persona, vel hæc significationis nō habet quod significet nisi essentiam in diuinis, ex hoc quòd dictū est, tres personas, non sinisset hæreticorum quietata calumnia, sed maioris calūniæ data esset eis occasio. Et ideo alij dixerunt, quòd hoc nomen persona in diuinis significat simul essentiam & relationem. Quorū quidā dixerunt, q̄ significat essentiā in recto, & relationē in obliquo: quia pluralitas autem pertinet ad essentiam, quod autem dicitur per se, implicat rationem obliqui. Intelligitur enim Pater per se esse quasi relatione distinctus a filio. Quidam verò dixerunt ecōuerso, quòd significat relationem in recto & essentiā in obliquo: quia in diffinitione personæ natura ponitur in obliquo. Et illi propinquius ad veritatem accesserunt.

¶Ad euidentiā igitur huius quæstionis considerandū est, quod aliquid est de significatione minus cōmunis, quod tamē nō est de significatione magis communi. Rationale enim includitur in significatione hominis, quod tamen non est de significatione animalis. Vnde aliud est quærere de significatione animalis, & aliud est quærere de significatione animalis, quod est homo. Similiter aliud est quærere de significatione huius nominis persona in cōmuni & aliud de significatione personę diuinæ. Persona enim in communi significat substantiā individuum rationalis naturæ, vt dictum est[a]. Individuum autē est quod in se indistinctū ab aliis verò distinctum. Persona igitur in quacūque natura significat id quod est distinctū in natura illa. Sicut in humana natura significat has carnes, & hæc ossa, & hanc animam: quia tunt principia individuātia hominem: quæ quidem licet nō sint de significatione personæ, sunt tamen de significatione personæ humanæ. Distinctio autē in diuinis non fit nisi per relationes originis, vt dictum est suprà[a]. Relatio autē in diuinis nō est sicut accidens inhærens subiecto, sed est ipsa diuina essentia[a]. Vnde est subsistens sicut essentia diuina subsistit. Sicut ergo deitas est Deus, ita paternitas diuina est Deus pater, qui est persona diuina. Persona igitur diuina significat relationem vt subsistentem. Et hoc est significare relationem per modū substantiæ, quæ est hypostasis subsistens in natura diuina: licet sub sistens in natura diuina non sit aliud quàm natura diuina[a]. Et secūdum hoc verū est, quòd hoc nomē persona significat relationem in recto, & essentia in obliquo: non tamen relationem in quātum est relatio, sed in quātum significatur per modum Hypostasis. Similiter etiā significat essentiā in recto & relationē in obliquo, in quantum essentia idem est quod hypostasis. Hypostasis autem significatur in diuinis vt relatione distincta. Et similiter relatio per modum relationis significata cadit in ratione personę in obliquo. Et secūdum hoc etiam dici potest, quòd hæc significatio huius nominis persona, non erat percepta ante hæreticorum calumniam. Vnde non erat in vsu hoc nomen persona, nisi sicut vnum aliorum absolutorum. Sed postmodum accommodatum est hoc nomen persona ad standum pro relatiuo ex congruentia suæ significationis: vt scilicet hoc quod stat pro relatiuo, non solùm habeat ex vsu (vt prima opio dicebat) sed etiā significatione sua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum q̄ hoc nomen persona dicitur ad se, nō ad alterum: quia significat relationem non per modum relationis, sed per modum substantiæ, quæ

Quæstio.

¶Nomen nomine Personæ relatio, vel subsistentis, seu positiuum aliquid in diuinis personis significetur.

¶Circa prædicta simul occurrunt obiectiones Scot. ex primo dist. 23. & 25. arguit enim q̄ nec relatio, nec substantia prima aut secunda, nec aliquid positiuū quidditatiuum diuinæ personæ significatur nomine Personæ in diuinis. Et q̄ nō relatio quidē, patet, quia ad quodcunq; dicitur relatiuū inferius, ad idē dicitur relatiuū superius. Illa licet non primò. ergo, si cet non primò. ergo, si persona dicit relationē, ficut pater est pater filij primò, ita esse persona filij non primò, quod est falsum. Quod verò nihil positiuū quidditatiuum personis, probatur quia ab vltimis differentiis & constitutiuis personarum nihil potest abstrahi cōmune dictum de eis in quid, quia sunt primò diuersa alioquin possit de eis quæri in quo conueniunt, & in quo differūt. Quod autē nec substantia prima, probat, quia subsistens, indifferens est ad absolutum & relatiuum.

¶Ad has obiectiones, loquē de q̄ de persona diuina, de qua videtur etiā Sco. loqui, vt patet ex secūdo motiuo adducto, breuiter dicēdum est, propter 7a rationē adductam in littera, quod ipsa significat relationem originis in cō muni, nō per modum relationis, sed hypostasis. Et quia resoluto ad ultimū cōstitutiua diuinæ personæ, non solū in ipsa relatiua, sed in absoluta vt paternitas, sed etiam secundum rationis hypostasis, ratione quidditatiuæ in tatione diuinæ personæ: pura patris, eo modo quo superius dictum est in ratione inferiorum & ipsa eadem relatio est substantia prima, seu hypostasis diuinæ naturæ. Ideireo oppositum omnium trium allatorū a Sco. tenemus. Et ad primam obiectionem patet responsio ex littera: quoniam illa maior non est vera, quando relatiuū significatur per modū absoluti, vt cōcingit in proposito & in cæteris sequentibus. Ad secundam verò obiectionē dicitur, quòd aliud est loqui de rebus, & aliud de conceptibus: quamuis enim a rebus sub cōceptibus vltimatè distinctis non possit abstrahi cōmune aliquid dictū in quid de illis conceptibus, præter ea quæ sunt in rebus ratione ipsis absolutè quāuiscunque simplicibus, possit abstrahi pluralitas cōmunium quasi generis vel speciei, & nō solùm secūdum modum quo pluralitas est in positione. Vel dicendum, q̄ licet persona diuina significet aliquid commune, quod significat in quid, tamen prædicatū in quid de illis distinctis personis, q̄ illud oportet esse communitate conflatum personarum, sed formaliter cōcretum abstracte. Et ideo cōcretum abstractū & præcisè sumptis hanc enim conditionalē suppono illud medium, quā non oportet esse veram, nec ab ipso est probata. Ad tertiā autē obiectionem negatur, quod ratio est hypostasis. Et secundum hoc Augus. dicit, quod significat essentiam, prout in Deo essentia est idem cum hypostasi[a], quia in Deo non differt quod est, & quo est.

¶Ad secundum dicendum, q̄ quid quandoq; quæritur de natura quā significat diffinitio: vt cùm quæritur, quid est homo? respōdetur, animal rationale mortale[a]. Quandoq; verò quæritur suppositum, vt cùm quæritur, quid natat in mari? respondetur, pisces. Et sic quærentibus quid tres, respōsum est, tres personæ.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ in intellectu substātię indiuiduæ, i. distinctę vel incommunicabilis, intelligitur in diuinis relatio vt dictum est[a].

¶Ad quartum dicendum, q̄ diuersa ratio minus communium nō facit æquiuocationem in magis communi. Licet enim sit alia propria diffinitio equi & asini, tamen vniuocantur in nomine animalis: quia cōmunis diffinitio animalis conuenit vtrique. Vnde non sequitur quòd licet in significatione personę diuinæ contineatur relatio, non autem in significatione angelicæ personæ vel humanæ, quòd nomen personæ æquiuocè dicatur. Licet nec etiam dicatur vniuocè, cùm nihil vniuocè de Deo dici possit & de creaturis, vt suprà ostensum est[a].

QVÆSTIO TRIGESIMA
de pluralitate personarum in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de pluralitate personarum. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum sint plures personæ in diuinis. ¶Secundò, quot sint. ¶Tertiò, quid significent termini numerales in diuinis. ¶Quartò, de communitate huius nominis persona.

ARTICVLVS I.

[a] ¶ *Vtrum sit ponere plures personas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit ponere plures personas in diuinis. Persona enim est rationalis naturæ individua subsistentia. Si ergo sunt plures personæ in diuinis, sequitur q̄ sint plures subsistētię. Quod videtur hæreticū.

¶Præterea, Pluralitas proprietatum absolutarum non facit distinctionem personarum, neque in Deo neque in nobis, multo igitur minus pluralitas relationum. Sed in Deo non est alia pluralitas nisi relationum, vt suprà dictum est[a]. Ergo non potest dici, quòd in Deo sint plures personæ.

¶Præterea, Boē. dicit de Deo loquens, quod hoc verè vnum est in quo nullus est numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non sunt plures personæ in diuinis.

¶Præterea, Vbicunque est numerus, ibi est totum & pars. Si igitur in Deo sit numerus personarum, erit in Deo ponere totū & partem. Quod simplicitati diuinæ repugnat.

¶SED CONTRA est quod dicit Athanasius, Alia est persona Patris, alia filij, alia Spiritussancti. Ergo Pater & filius & Spiritussanctus sunt plures personæ.

CONCLVSIO.

¶Cùm in diuinis sint plures res subsistentes in diuina natura plures quoque personæ sit ibi esse necesse est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd plures esse personas in diuinis, sequitur ex præmissis. Ostensum est enim suprà[a], quòd hoc nomen persona, significat in diuinis relationem, vt rem subsistentē in natura diuina. Suprà autem habitum est[a], quòd sunt plures relationes reales in diuinis. Vnde sequitur q̄ subsistentis, accipiendo subsistens per modum hypostasis, vt tam in diffinitione Boē. quam in diffinitione Ricar. exprimitur, applicando ad diuina, abstrahat ab vt de facto significatur Personæ diuinæ nomine. Et quoniam nihil aliud est persona diuina significando rem respectiuam huiusmodi, significat subsistentem primam diuinæ naturæ: & significando subsistentem primam diuinæ naturæ, significat subsistentem originis subsistentem, &c.

¶Quo ad quartum redit ad opiniones præcitatas. Et primo ad tertiā de relatione in recto, & natura in obliquo dicitur quòd hoc verificatur de relatione, nō vt relatio, sed vt subsistens. Relatio enim dupliciter sumi potest, scilicet vt relatio, pura paternitas, seu qua aliquid ad aliud refertur. & vt hypostasis, seu quod quasi denominari intelligitur relatiuum, vt by Pater subsistentiue sumptum. Deinde ad secundam opinionē de essentia in recto, & relatione in obliquo & dicit hoc verificari de essentia nō formaliter, sed identicè. Id est vt identificatur hypostasi: & de relatione, vt relatio est. Demū ad primā opinionē de æquiuocatione & accommodatione, & dicit tria primo significationē fuisse olim occultam: secundo affirmat accommodationem certū, quòd causa accommodationis non est vsus, vt prima dicebat opinio, sed ipsa vera & propria significatio nominis & sic patet solutio vltimi propositi in principio corporis tertiam Personæ nomen ratione rei significatæ: quia significatur realiter in diuinis: aliter verò modū significandi non dicitur ad aliquid.

[a] ¶ *Super Quæstionem trigesimam. Articulum primum.*

Anno. quæritur de vocib. 174. 220 & a b c 223 Comm. 174 Infrà qū. 31. arti. 1. & q. 42. arti. 6. & 2. dist. 10. arti. 5. & 4. con. ca. 12. relti. 3. & ca. 25. vel 26. et post. qū. 9. arti. 9 & opus. 2. c. 56. & 60. 173 168

¶In titulo aduerte quòd intentio litteę est non solùm discutere, an sint plures

plures personæ quàm res, sed etiam an sint pauciores, puta duæ tantum. Et hoc patet tum ex propositione quæstionum in principio huius quæstionis, dicit enim littera ibi, quòd secundo loquendum est quot sunt. Tum ex conclusione responsiua in corpore artic cuius ratio & illatio est, scilicet personæ diuinæ sunt tantum tres, ad cuius veritatē patet oportere verificari, quòd nec sint plures nec pauciores.

Commen. ¶In corpore vnica conclusione exclusiua respōdet quæstio: Necesse est ponere personas in diuinis tres tantum. Et probatur simul quoad vtrāque ex ponēdis hic: Plures personæ diuinæ sunt plures relationes subsistentes ab inuicē realiter distinctę sola oppositione relatiua: ergo omnes relationes oppositæ ad distinctas personas, non oppositæ, ad eandē pertinent: ergo paternitas & filiatio ad duas speciāl personas, sicque paternitas est persona Patris, & filiatio est persona filij. Tunc vltra ergo aliæ duæ relationes, scilicet spiratio & processio, neutri præmissarum, sed sibi inuicē oppositæ, ad vnam personam non spectant: ambæ ergo vel vna earū cōuenit vtrique dictarum personarū, vel vna vni, & alia alij: sed processio nō potest conuenire vtrique, quia processio intellectus prodit ex processione amoris: ergo spiratio conuenit vtrique, vt pote nulli earū oppositæ: ergo processio conuenit alij personæ. ergo sunt tantum tres personæ, scilicet Pater & filius & Spiritussanctus.

¶Circa hunc processum dubiū occurrit non parum de modo procedēdi: diximus enim manifestē videtur & truncat. Tum quia proponit dissunctiuum, scilicet q̄ spiratio & processio sic se habeat, quòd vel vna earum conueniat Patri & filio, vel vna patri & alia filio: & tamen non dicuntur secundam partem dissunctiuæ, ex cuius dissuntione pendet, an personæ sint pauciores quā tres. Tum quia proponit etiam negatiuam habentem duas partes, scilicet processio non conuenit Patri & filio vel alteri earū. Et tamen non probat eam nisi quo ad primam partē: vt manifestē conuincit ratio litera & subiūcta verba testātur, scilicet si persona generans & genita procederent à spirante.

¶Circa eundem quoque processum dubium est, quoniam implicare videtur contradictoria. Ex vna enim parte dicitur, quòd sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis: & quòd relationes secundæ cōparationis, scilicet spiratio & processio, non opponuntur relationibus primæ, scilicet paternitati & filiationi: & ex illa parte probatur realis distinctio processionis à paternitate & filiatione. Ex his enim arguo sic: Ex primo dicto sola oppositio relatiua distinguit realiter: ergo processio non opponitur relatiue paternitati aut filiationi ex secūdo dicto. ergo non distinguitur realiter. Et eōdem, processio distinguitur realiter à paternitate & filiatione: ergo opponitur illi relatiue: vel ergo nō sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis: & sola sunt contra literam ergo.

¶Ad primam dubitationem dicendum est, quòd decuit omnia membra discretionis proponere explicitè, ne aliquod eorum videretur obliuioni traditum: & vt ostenderetur ex conclusione processus proposita omnia implicitè fuisse discussa. Modus autem, quo absque defectu omnia discussa intelliguntur in hac breui litera, est hic: illato in communi, quòd altera earum, scilicet spirationis & processionis inest vtrique, scilicet Patri & filio: aut vna vni, & altera alteri & subiuncto in speciali, quòd processio nec vtrique nec alteri inest: incipit prosequi primam partem tam primæ quàm secundæ propositionis, an scilicet vna vtrique, id est Patri & filio insit: & hoc examinando inchoatiue à processione, intuitúque partem negatiuam, scilicet, quòd ipsa non conuenit vtrique. Et eadem via gradiendo consequenter reliquam, scilicet spirationem, conclusit conuenire vtrique.

Et sic absoluto prius membro prius proposito, vt rectus ordo poscebat, reliqua membra proposita non fuit opus amplius discutere: quoniam ex affirmatione primi, & præmissis huius processus manifestè inueniuntur enim quòd spiratio & processio ad eandem non possunt pertinere personam, & nunc illatum est, quòd spiratio conuenit Patri, & filio: ergo manifestè sequitur quòd processio nec vtrique nec alteri conuenit, & quòd non potest esse quòd vna vni, & altera alteri conueniat: quæ proposita fuerant. Nec obstat processui huic sic exposito, quod cum nota illationis litera infert dicens: Relinquitur ergo, quòd spiratio diuino enim illa non respicit omnia antedictarum communes canones hīc præmissos & vim dualitatis relationum, scilicet processionis & spirationis: & intendebat, quòd quia si non obuiat oppositio altera harum, identificatur vtrique, scilicet Patri & filio: & processio non potest identificari vtrique: relinquitur quòd spiratio identificetur vtrique: vpote nullam habēs ad vtramque oppositionem: sic enim infert litera, & non absolutè sine additione præfati medij, vt patet intuenti.

¶Ad secundum verò dubitationem, breuiter dicitur, quòd cùm oppositio relatiua distinguens diuina sit secundum ordinem originis: dupliciter possunt dici aliqua ibidem relatiuè opposita, scilicet ratione relationis, vel ratione originis: opposita ratione relationis sunt tantū correlatiua, vt pater & filius: abinuicem: & spirans & procedens abinuicem: ratione autem originis opposita sunt quæcunque sic se habēt, quòd vnum oportet esse ab alio, & non contra. Dico ergo primò, quòd secunda cōbinatio non opponitur primo ratione relationis: & hoc intendit litera dicēs, neutram harum oppositionem habere ad aliquam illarum. Secundò, quòd processio oppanitur vtrique ratione originis: quia ergo amoris est ab intellectu, & non econtra. Et hoc intēdebat litera excludens processionem à Patre & filio. est enim oppositio hīc oppositio relatiua originis: spiratio autem nec ratione relationis, nec ratione ordinis originis ab quam habet ad paternitatem & filiationem oppositionem: & propterea merito coincidit cum vtraque. Et sic dictis rationibus interpretando oppositionem relatiuam, nulla est implicatio in hoc processu: vt patet ex dictis, & efficaciter probatum est personas diuinas esse tres tantùm.

¶In responsione ad secundum aduerte, si vis completè videre quare processio intellectus & naturæ coincidit, non autem voluntatis, tres differentias positas in quæstionibus de potentia q. 10. art. 1. ad vndecimum.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæ Articulum tertium.*

INtitulo termini numerales sunt vnus, duo, tres, &c. ponere aliquid, est significare aliquid positiuum: ita quòd sensus est, cùm dicimus quod Pater & filius sunt duo, an ly duo prædicet aliquid positiuè, vt sapiens, aut pater: an solam negationem, vt ly incorporeum.

¶In corpore quatuor facit. Primò refert duas extremas opiniones: alteram Magistri in 4. distin. 1. rementis solam negationem his terminis significari, alteram oppositam. Secundò ponit quandam distinctionem de pluralitate pro fundamento ram veritatis inueniendæ, quām erroris vitandi. Tertiò præexcitatarum opinionum radicem ostendit. Quarto respondet determinando.

¶Quo ad secundum, quia primum patet, distinctio est ista, Pluralitas est duplex, s. materialis & transcendens. Et probatur sic: Diuisio est duplex, s. continui & oppositarum vel diuersarum formarum: ergo & pluralitas, quoniam diuisionem sequitur. Et manifestantur membra distinctionis ex duabus aliis differentiis præter prædictam radicalem: quia scilicet materialis est species quantitatis, transcendens autem, in nullo est genere. Et rursus, illa non est nisi in quantis, ista est in separatis à materia.

¶Quo ad tertium vtraque opinio solam materialem multitudinē quæ numerus vocatur, inspexit, sed alio calle incessit, dum imperfectionem altera, altera verò vltimam differentiam quasi ab ista imperfectione cōsiderauit. Et sic illa ad remouendum, illa ad ponendum terminos numerales assumptos dixit.

¶Quo ad quartū, conclusio responsiua quæstio est, terminī numerales in diuinis significant, illa de quibus dicuntur, solam negationem addendo. Et probatur ac declaratur, probatur quidem sic. Terminī numerales in diuinis non sumuntur à numero, qui est species quantitatis, sed à multitudine transcendente, ergo significāt illa de quibus dicuntur sola negatione addita. Antecedēs quo ad partem negatiuam, quæ directè est ista radicem veritatisque opinionis præmissæ probatur: quia aliter sequeretur, quòd non diceremur de Deo nisi metaphoricè, & probatur sequela, quia propositus corporalem non nisi metaphoricè de Deo dicuntur, vt pater de latitudine & longitudine, &c. Quo ad partem vtrò affirmatiuam, Hæc explicare non probatur, sequitur tamen ex differentia inter vtramq; multitudinem: & præsupposita illa, quæ se tenet ex parte subiecti: constat esse illa, quæ sunt in diuinis esse de ordine immaterialium. Consequentia verò probatur ex differentia inter vtramque multitudinem ac veritatisque principium vnitatem: quo ad significationem dum aliquid ponit vel negatiuè. Vnum transcendēter significat rem, quæ vna dicitur, addita tantùm negatione diuisionis: ergo multa transcendenter significat res, quæ plures dicuntur addita tantùm negatione diuisionis circa vnumquam: quæ multitudo consistit ex vnitatibus, vnum verò quod est principium numeri, & ipse numerus: eorum accidens potissimùmque significat aliquin quātitatis species non esse, &c. ergo si termini numerales in diuinis sumpti sunt à multitudine transcendenti, significāt res illas, quibus addūtur sola negatione addita: quod erat probandum: manifestatur au-

Ergo omnis termin⁹ numeralis in diuinis significat essentiā. Ergo ponit aliquid in Deo.

¶Præterea, Quicquid dicitur de Deo & creaturis, eminentius conuenit Deo quàm creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

¶Præterea, Si termini numerales nō ponunt aliquid in diuinis, sed inducuntur ad remouendum tantùm, vt per pluralitatem remoueatur vnitas, & per vnitatem pluralitas: sequitur quòd sit circulatio in ratione confundens intellectum, & nihil certificans, quod est inconueniēs. Relinquitur ergo quòd termini numerales aliquid ponunt in diuinis.

¶SED CONTRA est, quod Hila. dicit in 4. de Tri. Sublulit singularitatis ac solitudinis intelligētiam professio cōsortij, quod est professio pluralitatis. Et Amb. dicit in lib. de Tri. Cùm vnum Deum dicimus, vnitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in Deo ponimus. Ex quibus videtur, q̄ huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, non ad ponendum aliquid.

CONCLVSIO.

¶Termini numerales in diuinis significant ea, de quibus dicuntur sola negatione superaddita.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ Magister in Sentētiis ponit, quòd termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed remouent tantum. Alij verò dicunt contrariū.

¶Ad euidentiā igitur huius considerandum est, quòd omnis pluralitas consequitur aliquam diuisionem. est autem duplex diuisio⁹. Vna materialis, quæ fit secūdum diuisionem continui, & hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis. Vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est diuisio formalis, quæ fit per oppositas vel diuersas formas. Et hanc diuisionē sequitur multitudo quæ non est in aliquo genere, sed est de transcendentibus, secundum quod ens diuiditur per vnum & multa. Et talem multitudinem solam contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerantes nisi multitudinem solam, quæ est species quantitatis discretæ (quia videbant quòd quantitas discreta nō habet locum in diuinis) posuerunt, quòd termini numerales nō ponunt aliquid in Deo, sed remouent tantum. Alij vero eandem multitudinem considerantes dixerunt, quòd sicut scientia ponitur in Deo secundum rationem propriam scientiæ, non autem secundum rationem sui generis⁵ (quia in Deo nulla est qualitas) ita numerus in Deo ponitur secundum propriam rationem numeri, non autem secundum rationem sui generis, quod est quātitas. Nos autem dicimus, quòd termini numerales secundum, quòd veniunt in prædicationem diuinam, non sumuntur à numero, qui est species quantitatis: quia sic de Deo non dicerentur nisi metaphoricè, sicut & aliæ proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo & similia. Sed sumuntur à multitudine, secundum quod est transcendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa de quibus prædicatur, sicut vnum quod consequitur cum ente ad ens. Huiusmodi autem vnum (sicut suprà dictum est⁶ cùm de Dei vnitate ageretur) non addit aliquid supra ens nisi negationem diuisionis tantùm. Vnum enim significat ens indiuisum. Et ideo de quocunq; dicatur vnum, significatur illa res indiuisa: sicut vnum dicitur de homine significat naturam, vel substantiam hominis non diuisam. Et eadem ratione cùm dicuntur tres multę, multitudo sic accepta significat res illas cum indiuisione circa vnamquāque earum. Numerus autem qui est species quantitatis, ponit quoddam accidens additū supra res, & similiter vnum quod est principium numeri. Termini ergo numerales significant in diuinis illa de quibus dicuntur, & super hoc nihil addunt nisi negationem, vt dictum est⁶. & quantum ad hoc, veritatem dixit Magister in Sententiis. Vt cùm dicimus, essentia est vna, vnum significat essentiam indiuisam. Cùm dicimus, persona est vna, significat personam indiuisam. Cùm dicimus, personæ sunt plures, significatur illæ personæ, & indiuisio circa vnamquāque earum: quia de ratione multitudinis est, quòd ex vnitatibus constet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnum cùm sit de transcendentibus, est communius quàm substantia, & quàm relatio: & similiter multitudo. Vnde potest stare in diuinis & pro substātia & pro relatione secundum quod competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina suprà essentiam, vel relationem addit ur ex eorum significatione propria, negatio quædam diuisionis, vt dictum est⁶.

¶Ad secundum dicendum, quòd multitudo, quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quę non transumitur in diuinam prædicationem, sed tantùm multitudo transcendens, quæ non addit supra ea de quibus dicitur, nisi indiuisionem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

¶Ad tertium dicendum, quòd vnum non est remotiuum multitudinis, sed diuisionis, quæ est prior secundum rationem, quā vnum vel multitudo. Multitudo autem non remouet vnitatem, sed remouet diuisionem circa vnumquodque eorum, ex quibus constat multitudo. Et hæc suprà expositæ sunt⁶ cùm de diuina vnitate ageretur. Sciendum tamen est quòd autoritates in oppositum inductæ, non probant sufficiēter propositū. licet enim pluralitate excludatur solitudo, & vnitate deorum pluralitas: non tamen sequitur quòd his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamē nomine albedinis significat sola nigredinis exclusio

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.

ADQVARTVM sic procedit. Videtur quòd hoc nomen persona nō possit esse commune tribus personis. nihil enim est commune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona non significat essentiam in recto⁹. Ergo non est commune tribus.

¶Præterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personæ est, quòd sit incommunicabilis: vt manifestatur ex diffinitione Ricar. de sancto Victo. suprà posita⁶. Ergo hoc nomen persona non est commune tribus.

¶Præterea, Si est commune tribus, aut ista communitas attenditur secundum rem, aut secundum rationem. Sed non secūdum rem: quia sic tres personæ essent vna persona. Nec iterum secundum rationem tantùm: quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem non est vniuersale, nec etiam particulare, neque genus, neque species: vt suprà ostensum est⁶. Non ergo hoc nomen persona est commune tribus.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. 8. de Trinit. quòd cùm quæreretur quid tres, responsum est, tres personæ: quia commune est eis id quod est persona.

CONCLVSIO.

¶Personæ nomen commune est tribus personis non secundum rem, sed secundum rationem non quidem simul genus, vel species, sed vt individuum vagum.

¶RESPONDEO dicendū, quòd ipse modus loquendi ostendit hoc nomē persona tribus esse commune, cùm dicimus tres personas: sicut cùm dicimus tres homines, ostendimus hominem esse commune tribus.

tem applicando ad essentiam & personas, vt clarè patet in litera.

¶Circa prædicta aduerte primò, quòd ex litera habet: quòd opinio Autoris differt quo ad radicem ab vtraque opinione præmissa. Quo ad conclusionem verò simpliciter differt à secunda, quam tamen absque ratione aliqua approbare videtur Scotus in quolibet. quæstio. 12. circa principium articu. primi, dum trini nomen de Deo dictum à specie quantitatis discretæ abstrahit. A prima verò differt secūdum aliquid: quia scilicet non puræ negatiuè significare dicit, quamuis etiam negationē importare concedat cum ipso magistro.

¶Aduerte tertiò, quòd sunt hic multæ propositiones disputabiles, scilicet quòd numerus est vna certa species quantitatis, & quòd non inueniuntur nisi in rebus quā tales. Et quòd vnum principium numeri est aliquod accidens positiuum materiale. Sed quoniam præmissis negotij nō fuit, erit, si tempus dabitur, de his quæstio specialis.

¶Aduerte tertiò, quòd cum in litera dicitur, quòd multitudo nihil addit supra res nisi indiuisionem circa vnamquamque, dupliciter intelligi potest. Primò, q̄ly Nihil supponat pro positiuo: præsens enim diffusio ad hoc fit, vt clarius appareat an positiuum aliquid addat, aut solam negationem non curando, vtrum vnum vel plura. secundum est enim multitudinem includere plures negationes: scilicet eam quā claudit vnitas, quæ est inclusio in se, & eam quam addit multitudo, quę est distinctio vnius vnitatis ab alia. Secundò, quòd pondetur ly res illas in numero plurali: significet enim in actu exercito diuisionem vnius ab alia: & sic suprà multitudo non addit nisi negationem diuisionis circa vna quamque, & hoc modo ly Nihil stat tam pro positiuo quàm pro negatiuo.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore tria facit. primo ostendit quid clarum & quid ambiguū hic sit. Secundo refert aliorū opiniones, circa illud ambiguū. Tertiò respōdet quæsito determinando. Quo ad primū tria dicit. Primò decēpluralitate huius nominis, q̄ sit manifestatio: & probat ex ipso modo loquendi: dicimus enim tres personas. Secundò, de modo communitatis, quòd est etiam manifestus negatiuè, quo ad modū illum quo essentia

Commen.

Auct.

176 dist. 25. art. 3 et Post. q. 8. ar. 3. 12. m. et q. 9. arti. 4. 4 m.

172

171 3

18

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia diuina est cōmunis quia non est vna persona communis tribus personis. Tertio de modo communitatis, quod sciliat ambiguis: quomodo scilicet persona sit communis tribus.

¶Quo ad secundū, cum reiecerint opiniones. Altera, quod sit commu. per negationem. Altera, quod est cōmunitas intentionis. illa super diffinitionē Ricardi, ista super diffinitione Boetij, fundata est: vtraque tamen reprehenditur ex prædeterminatis in præcedenti quæstione, de significationibus personæ, quod scilicet est nomen significans in diuina relationem per modū hypostasis, & in communi substantiam primam rationali naturæ: ac per hoc nec intentionis nec negationis est nomē. Et cum communitas attendatur penes significatū, sequitur quod non sit communitas intentionis, aut negationis, sed rei significatæ.

¶Quo ad tertium: conclusio respondens quæstioni est, Nomen Personæ est commune tribus personis diuinis secundum rationem, non sicut genus, vel species, sed sicut individuum vagum. Hæc conclusio primo declaratur, secundo reprobatur. Declaratur quidem ex assertionibus huius significationis nominum generick, seu specifick, individui, vagi & singularis, & ratius ex differentia diuersorum nominū individui vagi: quia scilicet homo seu animal significat ipsam naturā, aliquis homo, seu persona humana significat naturam eum determinato modo essendi. Sortes vero significat hoc subsistens in natura. Sed & aliquis homo, & persona non eodem modo idem significant quod persona ex parte modi, scilicet subsistentiæ. Aliquis vero homo ex parte naturæ particularitatem importat, non modo significat. Probatur autem sic: Esse subsistēs distinctum ab alijs, commune est tribus personis diuinis: ergo Personæ nomen est eis sic commune, etsi antecedēs distinguas, quod ipsum non se habet ad personas diuinas vt species, aut genus, sed vt individuum vagū, interim tota consistio, vt proposita est.

¶Ex prædicta aduerte quod cum in diuinis dicimus, Pater est Deus, & filius, Pater est persona diuina, licet prædicatum, secundæ tertiæ prædicati primæ dicat modum illum, ac propterea dicatur commune, vt individuū vagum, respectu tamen subiecti est prædicatum essentiale. Tum exactione communi quia modus subsistendi essentialis, est ex singularitatis substantiæ. Tum exactione speciali

Aucct.

Manifestum est autem, quòd non est communitas rei, sicut vna essentia communis est tribus: quia sic sequeretur vnam esse personam trium, sicut essentia est vna. Qualis autem sit communitas, inuestigantes diuersimodè locuti sunt. Quidam enim dixerunt, quòd est communitas negationis propter hoc, quod in diffinitione personæ ponitur incommunicabile. Quidam autem dixerunt, quòd est communitas intētionis, eo quòd in diffinitione personæ ponitur individuum, sicut si dicatur, quòd esse speciem est commune equo & bouj: & verumque horum excluditur per hoc, quòd hoc nomen personæ non est nomen negationis, neque intentionis: sed est nomen rei. Et ideo dicendum est, quòd etiam in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis: non sicut genus vel species, sed sicut individuum vagum. Nomina enim generum vel specierum, vt homo, vel animal, sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, non autem intentiones naturarum communium quæ significantur his nominibus genus vel species. Sed individuum vagum (vt aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, vt scilicet sit per se subsistens distinctum ab aliis. Sed in nomine singularis designati significatur determinarum distinguens. Sicut in nomine Sortis hæc caro, & hoc os. Hoc tamen interest, q̄ aliquis homo significat naturam, vel individuum ex parte naturæ cum modo existendi, qui competit singularibus. Hoc autem nomē persona non est impositum ad significandum individuum ex parte naturæ, sed ad significandum rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis diuinis, vt vnaquæque earum subsistat in natura diuina distincta ab alijs. Et sic hoc nomen persona secundum rationem est commune tribus personis diuinis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de communitate rei.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet persona sit communicabilis, tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet sit communitas rationis & non rei, tamen non sequitur quòd in diuinis sit vniuersale vel particulare, vel genus vel species: tum quia nequæ in rebus humanis communitas personæ est communitas generis vel speciei, tum quia personæ diuinæ habent vnum esse, genus autem & species & quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus secundum esse differentibus.

QVAESTIO TRIGESIMA-prima de his quæ ad vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

POST hæc considerandum est de his quæ aduenit vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo de ipso nomine Trinitatis. ¶Secundò, vtrum possit dici, filius est alius à Patre. ¶Tertiò, vtrum dictio exclusiua, quæ videtur alietatem excludere, possit adiungi nomini essentiali in diuinis. ¶Quartò, vtrum possit adiungi termino personali.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum sit Trinitas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit Trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis vel significat substantiam vel relationem. Sed hoc nomen Trinitas non significat substantiam. Prædicaretur enim de singulis personis: neque significat relationem, quia non dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine Trinitatis nō est vtendum in diuinis.

¶Præterea, Hoc nomē Trinitas, videtur esse nomen collectiuum, cùm significet multitudinem. Tale autem nomen non conuenit in diuinis, cùm vnitas importata per nomē collectiuum sit minima vnitas. In diuinis autem est maxima vnitas. Ergo hoc nomen Trinitas non conuenit in diuinis.

¶Præterea, Omne trinum est triplex. sed in Deo non est triplicitas, cùm triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec Trinitas.

¶Præterea, Quicquid est in Deo, est in vnitate essentiæ diuinæ, quia Deus est sua essentia. Si igitur Trinitas est in Deo, erit in vnitate essentiæ diuinæ. Et sic in Deo erunt tres essentiales vnitates, quod est hæreticum.

¶Præterea, In omnibus quæ dicuntur de Deo concretum prædicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, & pater nitas est pater. Sed Trinitas non potest dici trina: quia sic essent nouem res in diuinis, quod est erroneum. Ergo nomine Trinitatis non est vtendum in diuinis.

¶SED CONTRA est, quod Athanasius dicit quòd Vnitas in Trinitate, & Trinitas in Vnitate veneranda sit.

CONCLVSIO.

¶In Diuinis Trinitatis nomine vtendum est, ad significandum determinatè quod pluralitas indeterminatè significat.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomen Trinitatis in diuinis significat determinatum numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum in diuinis, ita vtendum est nomine Trinitatis: quia hoc idem, quod significat pluralitas indeterminatè, significat hoc nomen Trinitas determinatè.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc nomen Trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare vnam essentiam trium personarum, secundum quòd dicitur Trinitas quasi trium vnitas. Sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum vnius essentiæ, & propter hoc non possumus dicere, quòd Pater sit trinitas: quia non est tres personæ. Non autem significat ipsas relationes personarum, sed magis numerum personarum adinuicem relatarum: & inde est, quòd secundum nomen ad aliud non refertur.

¶Ad secundum dicendum, quòd nomen collectiuum duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum & vnitatem quandam, scilicet ordinis alicuius. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo ad primum, hoc nomen Trinitas conuenit cum nominibus collectiuis, sed quantum ad secundum differt: quia in diuina Trinitate non solum est vnitas ordinis, sed hoc est etiam vnitas essentiæ.

¶Ad tertium dicēdum, quòd Trinitas absolutè dicitur. Significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionē inæqualitatis. Est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boē. in arithmetica. Et ideo non est in Deo triplicitas, sed trinitas.

¶Ad quartum dicendum, quòd in Trinitate diuina intelligitur & numerus, & personæ numeratæ. Cùm ergo dicimus trinitatem in vnitate, non ponimus numerum in vnitate essentiæ, quasi sit ter vna, sed personas numeratas ponimus in vnitate naturæ, sicut supposita alicuius naturæ dicuntur esse in natura illa. Reconuerso autem dicimus vnitatem in trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

¶Ad quintum dicendum, quòd cùm dicimus, Trinitas est trina ratione numeri importati, significatur multiplicatio eiusdem numeri in seipsum: cùm hoc quòd dico trinum, importat distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur. Et ideo non potest dici quòd Trinitas sit trina: quia sequeretur, si Trinitas esset trina, quòd tria essent suppositā Trinitatis: sicut cùm dicitur, Deus est trinus, sequitur quòd sunt tria suppositā Deitatis.

Artic

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum Filius sit alius à Patre.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Filius non sit alius à Patre. alius enim est relatiuum diuersitatis substantiæ. Si igitur Filius est alius à Patre, videtur quòd sit a Patre diuersus. Quod est cōtra Aug. 7. de Trinit. vbi dicit quòd cùm dicimus tres personas, non diuersitatem intelligere volumus.

¶Præterea, Quicunque sunt alij ab inuicē, aliquo modo abinuicē differunt. Si igitur Filius est alius à Patre, sequitur q̄ sit differēs à Patre. Quod est cōtra Amb. in 1. de Trin. vbi ait, Pater & Filius deitate vnā sunt nec est ibi substātiæ differētia, neq; vlla diuersitas.

¶Præterea, Alienū ab alio dicitur. Sed Pater nō est alienus à Filio. Dicit enim Hilar. 7. de Trin. q̄ in diuinis personis nihil est diuersum, nihil alienū, nihil separabile. Ergo Filius nō est alius à Patre.

¶Præterea, Alius & aliud idem significant: sed sola generis cōsignificatione differunt. Si ergo Filius est alius a Patre, videtur sequi quòd Filius sit aliud à Patre.

¶SED CONTRA quod Aug. dicit in lib. de fide ad Petrū. Vna enim est essentia Patris & Filij & Spiritussancti, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritussanctus, quamuis personaliter sit aliud Pater, alius Filius, alius Spiritussanctus.

CONCLVSIO.

¶Cùm nomen Alius masculinè acceptum non nisi distinctionem suppositi in natura significet, Filius, aliud à Patre conuenienter dicitur.

¶RESPONDEO dicendū, quòd quia ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis (vt Hieron. dicit) ideo cū de Trinitate loquimur, cū cautela & modestia est agendū: quia vt Aug. dicit in 1. de Trin. Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Oportet autem in his quæ de Trinitate loquimur, duos errores oppositos cauere, temperatè inter vtrunque procedentes, scilicet errorē Arrij, qui posuit cum Trinitate personarum trinitatem substantiarū: & errorem Sabellij, qui posuit cum vnitate essentiæ vnitatē personæ. ¶Ad euitandū igitur errorē Arrij vitare debemus in diuinis nomen Diuersitatis & Differentiæ, ne tollatur vnitas essentiæ. Possumus autē vti nomine Distinctionis propter oppositionē relatiuā. Vnde si cubi in aliqua scriptura authētica diuersitas vel differētia personarū inuenitur, sumitur diuersitas, vel differētia pro distinctione. Ne autē tollatur simplicitas diuinæ essentiæ, vitandum est nomen Separationis & Diuisionis quę est totius in partes. Ne autem tollatur æqualitas, vitandū est nomē Disparitatis. Ne verò tollatur similitudo, vitandū est nomē Alieni & differētis. Dicit enim Amb. in lib. de Trinitate, q̄ in Patre & Filio non est discrepans, sed vna diuinitas. Et secundū Hil. (vt dictum est) in diuinis nihil est separabile. Ad vitandū verò errorē Sabellij vitare debemus singularitatē, ne tollatur cōmunicabilitas essentiæ diuinę. Vñ Hil. dicit 7. de Trin. Patrē & Filium singularem Deum prædicare sacrilegū est. Debemus etiā vitare nomen Vnici, ne tollatur numerus personarū. Vnde Hil. in eodē lib. dicit, q̄ a Deo excluditur singularitas, atque vnici intelligētia. Dicimus tamen vnicū Filiū, quia nō sunt plures filij in diuinis. Neque tamen dicimus vnicum Deum, quia pluribus Deitas est cōmunis. Vitamus etiam nomen Cōsubstantialis, ne tollatur ordo naturæ a personis. Vnde Amb. dicit 1. de Trin. Neque confusum est quod vnum est, neque multiplex esse potest quod indifferens est. Vitandum est etiam nomen Solitarij, ne tollatur cōsortium trium personarum. Dicit enim Hil. in 4. de Trin. Nobis neque solitarius neq; diuersus Deus est confitendus. Hoc autem nomen alius, masculine sumptum, non importat nisi distinctionē suppositi: vnde conuenienter dicere possumus quòd Filius est alius a Patre: quia scilicet est aliud suppositum diuinæ naturæ: sicut est alia persona & alia hypostasis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alius, quia est sicut quoddam articulare nomen, se tenet ex parte suppositi, vnde ad eius rationem sufficit distinctio substantiæ quæ est hypostasis vel persona. Sed differentias requirit distinctionem substantię, quæ est essentia. Et ideo non possumus dicere quòd Filius sit diuersus a Patre, licet sit alius.

¶Ad secundum dicendum, quòd differentia importat distinctionem formæ. Est autem tantum vna forma in diuinis, vt patet per id quod dicitur Phil. 2. Qui cū in forma Dei esset, Et ideo nomen Differentiæ non proprie competit in diuinis, vt patet per auctoritatem inductam. Vtitur tamen Dam. nomine differentiæ in diuinis personis, secundum quod proprietas relatiua significatur per modum formæ. Vnde dicit quòd non differunt abinuicem hypostasis secundum substantiam, sed secundum determinatas proprietates. Sed differētia sumitur pro distinctione, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd alienum est quod est extraneum & dissimile. Sed hoc non importatur, cùm dicitur Alius. Et ideo dicimus Filium alium a Patre, licet non dicamus alienum.

¶Ad quartum dicendum, q̄ neutrū genus est informe, masculinū autem est formatiū, & distinctum, similiter fœmininum. Et ideo conuenienter per neutrū genus significatur essentia cōmunis, per masculinū autem & fœmininū aliquod suppositum determinatū

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum dictio exclusiua Solus sit addenda termino essentiali in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ dictio exclusiua Solus nō sit addenda termino essentiali in diuinis, quia secūdum Philosophū 2. Elenc. Solus est qui cū alio nō est. Sed Deus est cū angelis & sanctis animabus. Ergo nō possumus dicere Deum solum.

¶Præterea, Quicquid adiungitur termino essentiali in diuinis, potest prædicari de qualibet persona per se, & de omnibus simul. Quia enim conuenienter dicitur sapiēs Deus, possumus dicere, pater est sapiens Deus, & Trinitas est sapiens Deus. Sed Aug. in 8. de Trinit. dicit, Consideranda est illa sententia, qua dicitur, non esse patrē verum Deum solū. Ergo nō potest dici solus Deus.

¶Præterea, Si hæc dictio Solus adiūgitur termino essentiali, aut hoc erit respectu prædicati personalis, aut respectu prædicati essentialis. Sed non respectu prædicati personalis. Quia hæc est falsa, Solus Deus pater, cum etiam homo sit pater. Neque etiam respectu prædicati essentialis: quia si hæc esset vera, Solus Deus creat, videtur sequi, quòd hæc esset vera, solus pater creat. Quia quicquid dicitur de Deo, potest dici de Patre. Hæc autem est falsa, quia etiam Filius est creator. Non ergo hæc dictio Solus potest in diuinis adiungi termino essentiali.

¶SED CONTRA est quod dicit. ad Tit. Regi sec. immortali, inuisibili, soli Deo.

CONCLVSIO.

¶Dictio exclusiua non categorematicè, sed syncategorematicè termino essentiali in diuinis addenda est.

¶RESPONDEO dicendū, quòd hæc dictio Solus, potest accipi vt categorematica, vel syncategorematica. Dicitur autē dictio categorematica, quæ absolute ponit rem significatā circa aliquod suppositum, vt albus circa hominē, cū dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur hęc dictio Solus, nullo modo potest adiungi alicui termino in diuinis, quia poneret in solitudinē circa terminum cui adiungeretur: & sic sequeretur D ū esse solitariū. Quod est contra prædicta. Dictio verò syncategorematica dicitur quę importat ordinē prædicati ad subiectum: sicut hæc dictio omnis vel nullus. Et similiter hæc dictio solus, quia excludit omne aliud supplementū consortio prædicati. Sicut cùm dicitur, Solus Sortes scribit, non datur intelligi quòd Sortes sit solitarius, sed q̄ nullus sit ei consors in scribendo: quamuis cum eo multis existentibus. Et per hunc modū nihil prohibet, hanc dictionem Solus adiungere alicui essentiali termino in diuinis, inquātū includantur omnia alia à Deo à consortio prædicati. Vt si dicamus, Solus Deus est eternus: quia nihil præter Deum est æternum.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd licet angeli & animæ Sanctorū semper sint cū Deo: tamen si non esset pluralitas personarū in diuinis, sequeretur, q̄ Deus esset solus vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationē alicuius quod est extraneæ naturæ. dicitur enim aliquis solus esse in horto, quamuis sint ibi multæ plātæ & animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus vel solitarius, angelis & hominibus cū eo existentibus, si non essent in diuinis personæ plures. Cōsociatio igitur angelorum & animarū non excludit solitudinē absolutā à diuinis, multo minus solitudinē respectiuā & per cōparationem ad aliquod prædicatū.

¶Ad secundum dicendū, quòd hæc dictio solus propriè loquēdo, nō ponitur ex parte prædicati quod sumitur formaliter respicit enim suppositum, inquantum excludit aliud suppositū ab eo cui

a ¶*Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum secundum.*

Titulo hoc & sequēti. Aucct. Iuxta huius quæstionis, quæstio est de his terminis secundum proprias suas significationes, ita q̄ veras. Quas reddat propositiones, puta Filius est alius a Patre, &c.

¶In corpore quatuor facit. Primò ostendit modum seruandū in sermone de trinitate, scilicet cautè & modestè, & declarat hoc dupliciter. Primò in communi, auctoritatibus Hieronymi & Augustini. Secundò in speciali, propter extremos errores Arrij & Sabellij. Secundò dicit quatuor cauēda nomina propter Arrium, scilicet diuersitatis, diuisionis, disparitatis, & alieni. Tertiò, quatuor similiter cauenda propter Sabellium, scilicet singularis, vnici, & soli, & solitarij. Quartò respondet quæsito affirmatiuè, Filius est alius à Patre: probātque hoc sic, Alius masculinè sumptū non importat nisi distinctionem suppositi, ergo. probatur consequentia: quia Filius est aliud suppositum diuinæ naturæ: quod patet ex æquiparantia, quia scilicet est alia persona & alia hypostasis. Quòd autem dictio tota habeat in diuinis, vt deducto supponit in corpore articuli, probatur ex natura oppositionis relatiuæ.

Comment.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum tertium.*

Titulus intelligentiam tollitur terminos satis clarus est.

¶In corpore tria dicuntur. Primò distinguitur q̄ by Solus, potest accipi dupliciter, scilicet vt dictio categorematica, & syncategorematica: & satis clarè explanantur ambæ in litera. Deinde ponitur vna communis rationis quæstio negatiuè, scilicet Solus categorematicè non potest addi termino essentiali, in diuinis, probatur, quia sequeretur, D ū esse solitariū. Deinde ponitur altera conclusio affirmatiuè, Solus syncategorematicè potest addi termino essentiali in diuinis & probatur quia possunt excludi, extera à consortio prædicati, vt dictio, Solus Deus est æternus.

Comment.

1. dist. 5. arti. 1. & dist. 24. q. 2. ar. 1.

Aucct.

1. dist. 21. q. 1. art. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum quartum.*

Limita.

Tertius limitatiuus est: non est eñ quæstio vtrum possit addi dictio exclusiua termino personali, puta patri absolu te, sed respectu prædicati communis, puta viuere, intelligere, esse, &c.

Comment.

¶ In corpore respondet quæsito quatuor cõclusionibus & corollario: posuit autẽ eas tali arte. Accipit primò vnã propositionem, in qua dictio exclusiua additur termino personali respectu prædicati cõmunis: ve in ipsa clarè cæteras inspiciatur, scilicet solus Pater est Deus. Deinde distinxit quatuor sensus eiusdẽ, distinguendo ly Solus multipliciter & iuxta singulos sensus posuit singulas conclusiones. Distinctio est: ly Solus dupliciter categorematicè, & sic est falsa, quia ponit patrẽ solitarium: syncategorematicè, & tũc dupliciter vel à forma subiecti, & sic ve ra & impropria: vera quidem autoritate Aug. impropria autẽ, quia nõ nisi ex implicito subintelecto. Vel à cõsortio prædicati: & hoc dupliciter, s. vel masculinè, & sic falsa & propria: vel neutraliter, & sic vera & impropria. & probantur ambæ: quo ad propriè & improprie, qa Solus propriè respicit subiectũ, magis qz excludit aliũ quã aliud. Quo ad ve ritatẽ verò & falsitatẽ, qa Filiꝰ & similiter est alius à Patre & nõ aliud: creatum enim oportet esse quod est aliud. Corollariũ autẽ est, qꝫ huiusmodi propositiones impropriæ non sunt extendendæ, sed piè exponendæ.

284

287

cui adiũgitur. Sed hoc aduerbiũ Tantũ cũ sit exclusiuũ, potest poni ex parte subiecti & ex parte prædicati. Possumus eñ dicere, tãtũ Sortes currit, i. nullus alius. Et Sortes currit tantũ, i. nihil aliud facit. V ñ nõ ppriè dici potest, Pater est solus Deus: vel Trinitas est solus Deus: nisi fortè ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, vt dicat, Trinitas est Deus q est solus Deus. Et secundũ hoc etiã posset esse vera illa, Pater est Deus, qui est solus Deus: si relatiuũ referret prædicatũ & nõ suppositũ. Aug. autẽ cũ dicit Patrẽ nõ esse solum Deũ, sed Trinitatẽ esse solũ Deũ, loquitur expositiuè, ac si diceret, cũ dicitur, Regi seculorũ inuisibili, soli Deo, nõ esse exponendũ de persona Patris, sed de sola Trinitate. ¶ Ad tertiũ dicendũ, qꝫ vtroq; modo põt hæc dictio Solus adiungi termino essentiali. hæc enim, propositio, Solus Deus est pater, est duplex: qa ly Pater põt prædicare pſonã Patris, & sic est vera. Nõ enim homo est illa pſona, vel põt prædicare relationẽ tm: & sic est falsa: qa relatio paternitatis etiã in aliis inuenit: licet nõ vniuocè. Similiter hæc est vera Solus Deus creat. Nec tamẽ sequit, ergo solus Pater. Quia vt sophistæ dicũt, dictio exclusiua immobilitat terminũ cui adiungitur, vt non possit fieri sub eo defectus, p aliquo supposito rũnõ enim sequitur, Solus homo est animal rationale mortale, ergo solus Sortes.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.*

AD QVARTVM sic procedit, videtur, qꝫ dictio exclusiua possit adiungi termino pſonali, etiã si prædicatũ sit cõmune. Dicit enim Dominus ad Patrẽ loquẽs, Io. 17. Vt cognoscant te solũ Deũ verũ. Ergo sol' pater est De' verus. ¶ Præterea, Mat. 2. dicitur, Nemo nouit Filiũ nisi Pater. Quod idem significat ac si diceretur, Solus Pater nouit Filium. Sed nosse Filium est commune. Ergo idem quod prius. ¶ Præterea, Dictio exclusiua nõ excludit illud quod est de intellectu termini cui adiungitur. V nde nõ excludit partem neque vniuersale. Non enim sequitur, Solus Sortes est albus: ergo manus eius non est alba. vel, ergo homo nõ est albus. Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut Pater in intellectu Filij, & ecõuerso. Nõ ergo per hoc qđ dicitur, Solus pater est Deus, excludit Filius vel Spũsanctus. Et sic videt hęc locutio esse vera. ¶ Præterea, Ab Ecclesia cãtatur, Tu solus altissimus Iesu Christe.

¶ SED CONTRA, Hęc locutio, Solus pater est Deus, habet duas expositiuas, s. pater est Deus, & nullus alius à patre est Deus. Sed hæc secũda est falsa: quia Filius alius est à Patre, qui est Deus. Ergo hæc est falsa, Solus pater est Deus. & sic de similibus.

CONCLVSIO.

¶ Dictio exclusiua non adiungitur terminis personalibus respectu prædicati communis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum dicimus, Solus Pater est Deus, hæc propositio potest habere multiplicem intellectum. Si enim Solus ponat solitudinem circa Patrem, sic est falsa secundum qꝫ sumitur categorematicè. Secundum verò qꝫ sumitur syncategorematicè, sic iterum potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti, sic est vera: vt sit sensus, Solus pater est Deus, id est, ille cum quo nullus alius est pater est Deus. Et hoc modo exponit Aug. in 6. de Trin. cùm dicit: Solum Patrem dicimus non quia separatur a Filio, vel Spiritusancto, sed hoc dicentes significamus, quòd illi simul cum eo non sunt Pater. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquendi, nisi intellecta alia implicatione: vt si dicatur, Ille qui solus dicitur pater, est Deus. Secundum verò proprium sensum excludit à consortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludit alium masculine. Est autem vera si excludit alium neutraliter tantùm. Quia Filius est alius à Patre, non tamen aliud. Similiter & Spiritussanctus. Sed quia hęc dictio Solus respicit propriè subiectum (vt dictum est) magis se habet ad excludendum alium quàm aliud. Vnde non extendenda talis locutio, sed piè exponenda ficubi inueniatur in authentica Scriptura.

278

c

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, qꝫ cũ dicimus, Te solũ Deũ verũ, non intelligitur de persona Patris, sed de sola Trinitate, vt Aug. exponit. Vel si intelligatur de persona Patris, nõ excludun-

tur aliæ personæ, ꝓpter essentiæ vnitatẽ, prout ly solus excludit tantùm aliud, vt dictũ est.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum primum.*

¶ Et similiter dicendũ est ad secũdum. Cum enim aliquid essentiale dicitur de Patre, non excluditur Filius, vel Spiritussanctus propter essentiæ vnitatẽ. Tamẽ sciendũ est, qꝫ ita autoritate prædicta, hæc dictio, Nemo, nõ idẽ est quod nullus homo, quod videtur significare vocabulũ. Nõ enim posset excipi persona Patris: sed sumitur secundum vsum loquendi distributiuè pro quacunq; rationali natura. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, qꝫ dictio exclusiua nõ excludit illa quæ sunt de intellectu termini cui adiũgitur: si non differũt secundũ suppositũ, vt pars & vniuersale. Sed Filius differt supposito à Patre. Et ideo non est similis ratio. ¶ Ad quartũ dicendũ, qꝫ nõ dicimus absolutè, qꝫ solus Filius sit altissimus, sed qꝫ solus sit altissimus cũ Spiritusanc. in gloria Dei Patris.

QVAESTIO TRIGESIMA secunda De diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER inquirendũ est de cognitione diuinarũ personarũ. Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrum per rationẽ naturalẽ possint cognosci diuinæ personæ. ¶ Secũdò, vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuẽdę. ¶ Tertiò, de numero notionũ. ¶ Quartò, vtrũ liceat diuersimodè circa notiones opinari.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum Trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur qꝫ Trinitas diuinarũ personarũ possit per naturalem rationẽ cognosci. Philosophi enim non deuenerunt in Dei cognitionẽ nisi per rationem naturalẽ. Inueniuntur autem à Philosophis multa dicta de Trinitate personarũ. Dicit enim Arist. in 1. de Cæ. & mun. Per hũc numerũ, s. ternariũ, adhibuimus nosipsos magnificare Deum vnũ: & eminẽtem proprietatibus eorũ quæ sunt creata. Aug. etiã dicit 7. Confes. Ibi legi, scilicet in libris Platonicorũ, nõ quidẽ his verbis, sed hoc idẽ omnino multis & multiplicibus suaderi rationibus, qꝫ in principio erat Verbũ, & Verbũ erat apud Deũ, & Deus erat Verbũ: & huiusmodi quæ ibi sequuntur. In quibus verbis distinctio diuinarũ personarũ traditur. Dicit etiã in glo. Ro. 1. & Exo. 7. qꝫ magi Pharaonis defecerũt in tertio signo, id est in notitia tertiæ personæ, scilicet Spiritussan. Et sic ad minus duas cognouerunt. Trimegistus etiã dixit, Monas genuit monadẽ, & in se sũũ reflexit ardorẽ. Per quod videtur generatio Filij & Spiritus processio intimari. Cognitio ergo diuinarũ personarũ potest per rationẽ naturalem haberi. Præterea, Ric. de sanc. Vict. dicit in libr. de Trin. Credo sine dubio, qꝫ ad quãcunq; explanationẽ veritatis nõ modo probabilia, imò etiã necessaria argumẽta nõ desint. Vnde etiã ad probandũ Trinitatem personarũ aliqui induxerunt rationem ex infinitate bonitatis diuinæ, quæ seipsam infinitè communicare potest processione diuinarũ personarũ. Quidam verò per hoc, qꝫ nullius boni sine consortio potest esse iucunda possessio. Aug. verò procedit ad manifestãdum Trinitatem personarũ ex processione Verbi & amoris in mente nostra. Quam viã suprà secuti sumus. ergo per rationem naturalem potest cognosci Trinitas personarum.

¶ Præterea, Superfluum videtur homini tradere quod humana ratione cognosci non potest. Sed non est dicendum, quòd traditio diuina de cognitione Trinitatis sit superflua. Ergo Trinitas personarum ratione humana cognosci potest.

¶ SED CONTRA est quod Hila. dicit in lib. de Trini. Nõ putet homo sua intelligentia generationis sacramentũ posse consequi. Amb. etiam dicit: Impossibile est generationis scire secretum. Mens deficit: vox filer. Sed per originẽ generationis & processionis distinguitur Trinitas in personis diuinis, vt ex suprà dictis patet. Cum ergo illud homo nõ possit scire & intelligentia consequi, ad quod ratione necessaria haberi non potest, sequitur quòd Trinitas personarum per rationem cognosci non possit.

CONCLVSIO.

¶ Impossibile est per rationem naturalem ad diuinarum personarum cognitionem peruenire.

¶ RESPONDEO dicendũ, qꝫ impossibile est per rõnem naturalẽ ad cognitionẽ Trinitatis diuinarũ personarũ puenire. Ostensum est eñ suprà, qꝫ homo ꝑ rationẽ naturalẽ in cognitionẽ Dei puenire nõ põt, nisi ex creaturis. Creaturę aũt ducũt in Dei cognitionem

tionem sicut effectus in causam. Hoc igitur solũ ratione naturali de Deo cognosci potest, quod cõpetere ei necesse est secundum qꝫ est omniũ entiũ principiũ. Et hoc fundamento vsi sumus suprà in consideratione Dei. Virtus autẽ creatiua Dei est cõmunis toti Trinitati. V nde pertinet ad vnitatẽ essentiæ, non ad distinctionẽ personarũ. Per rationẽ igitur naturalem cognosci possunt de Deo ea quæ pertinent ad vnitatẽ essentiæ, non autem ea quæ pertinent ad distinctionẽ personarũ. Qui autẽ probare nititur Trinitatem personarũ naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primò quidẽ quantũ ad dignitatẽ ipsius fidei, quæ est vt sit de rebus inuisibilibus quæ rationẽ humanam excedũt. V nde Apo. dicit ad Heb. 2. qꝫ fides est de nõ apparẽtibus. Et Apo. dicit 1. Cor. 2. cap. Sapientiam loquimur inter perfectos, Sapientiã verò non huius seculi, neque principũ huius seculi, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ est abscõdita. Secũdò quantum ad vtilitatẽ trahendi alios ad fidẽ. Cũ enim aliquis ad ꝑbandã fidẽ inducit rationes, quę nõ sunt cogẽtes, cadit in irrisionẽ. Credũt enim qꝫ huiusmodi rationibus innitamur, & propter eas credamus. Quæ igitur fidei sunt, nõ sunt tẽtãda probare nisi per autoritates his qui autoritates suscipiũt. Apud alios verò sufficit defendere nõ esse impossibile quod prędicat fides. V nde Diony. dicit 2. cap. de Di. no. Si aliqs est qui totaliter eloquiis resilit, longè erit nostra Philia. Si autẽ ad veritatẽ eloquiorum scilicet sacrorũ respicit, hoc & nos canone vtimur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, qꝫ Philosophi nõ cognouerũt mysteriũ Trinitatis diuinarũ personarũ per ꝓpria, q̃ sunt paternitas, filiatio, & ꝓcessio, secundũ illud Apost. 1. ad Cor. 1. Loquimur Dei sapiẽtiã, quã nemo principũ huius seculi cognouit, i. Philosophi. secũdũ gl. Cognouerũt tñ quædã essentialia attributa, quæ appropriant personis, sicut potẽtia Patri, sapiẽtia Filio, bonitas Spiritui sancto, vt infra patebit. Quod ergo Arist. dicit, per hunc numerũ adhibuimus nosipsos, &c. non est sic intelligendũ, qꝫ ipse poneret ternariũ numerũ in diuinis. Sed vult dicere, qꝫ antiqui vtebantur ternario numero in sacrificiis & orationibus propter quandã ternarij numeri perfectionẽ. In libro etiam Platonicorũ inuenitur, In principio erat verbũ, nõ secundũ quod verbũ significat personam genitã in diuinis, sed secundũ quod per verbum intelligitur ratio idealis, per quã Deus omnia cõdidit, quæ Filio appropriat. Et licet appropriata tribus personis cognoscerẽt, dicũtur tamen in tertio signo defeciſſe, id est in cognitione tertiæ personæ, qꝫ à bonitate, quę Spiritui sancto appropriat, deuiauerunt: dũ cognoscentes Deũ, nõ sicut Deum glorificauerunt, vt dicitur Rom. 1. vel quia ponebãt Platonici vnum primũ ens quod etiã dicebant esse patrẽ totius vniuersitatis rerum: cõmuniter ponebant aliam substantiam sub eo, quam vocabant mentẽ vel paternũ intellectum. In qua erant rationes omniũ rerũ, sicut Macrobius recitat super Somniũ Scipionis. Non autẽ ponebant aliquam substantiam tertiam seꝑatã, quæ videretur Spiritui sancto respondere. Sic autẽ nos non ponimus Patrem & Filium secundum substantiam differentes, sed fuit error Origenis & Arrij sequẽtium Platonicos. Quod verò Trimegistus dixit, Monas monadem genuit, & in se suum reflexit ardorem: non est referendum ad generationẽ Filij vel processionẽ Spiritussancti, sed ad productionẽ mundi. Nam vnus Deus produxit vnum mundum propter suiipsius amorem. ¶ Ad secundũ dicendum, qꝫ ad aliquã rem dupliciter inducitur ratio. V no modo ad probandũ sufficienter aliquã radicem. Sicut in sciẽtia naturali inducitur ratio sufficiens ad probandũ qꝫ motus cæli semper sit vniformis velocitatis. Alio modo inducitur ratio, non quæ sufficiẽter probet radicẽ, sed quæ radici iã positæ ostendat congruere cõsequentes effectus. Sicut in Astrologia ponitur ratio eccentricorũ & epicyclorũ ex hoc, quòd hæc positione facta possunt saluari apparẽtia sensibilia circa motus cælestes: nõ tamẽ ratio hæc est sufficiẽter probans, quia etiam forte alia positione facta saluari possent. Primo ergo modo põt induci ratio ad probandũ Deũ esse vnum, & similia. Sed secundo modo se habet ratio quæ inducitur ad manifestationẽ Trinitatis: quia, scilicet Trinitate posita cõgruit hmõi rationes, modò tamẽ ita qꝫ per has rationes sufficiẽter probetur Trinitas personarũ. Et hoc patet per singula. bonitas eñ infinita Dei manifestatur etiã in pductione creaturæ, qa infinitæ virtutis est ex nihilo pducere. Nõ eñ oportet si infinita bonitate se cõmunicat, qꝫ aliquid infinitũ à Deo procedat, sed secundũ modũ sũũ recipiat diuinã bonitatẽ. Similiter etiã quod dicitur, qꝫ sine cõsortio non potest esse iucunda possessio alicuius boni: loq; ũ haber, quãdo in vna persona nõ inuenitur perfecta bonitas. V nde indiget ad plenã iucunditatis bonitatẽ bono alicuius alterius cõsociari sibi. Similitudo autẽ intellectus nostri non sufficiẽter probat aliquid de Deo, propter hoc quòd intellectus non vniuocè inuenitur in Deo & in nobis. Et inde est quod Aug. super Ioann. dicit, qꝫ per fidẽ venitur ad cognitionẽ, & non ecõuerso. ¶ Ad tertium dicendum, quòd cognitio diuinarũ personarũ fuit necessaria nobis dupliciter. V no modo ad rectè sentiẽdũ de creatione rerũ. Per hoc enim qꝫ dicimus Deũ omnia fecisse Verbo suo, excluditur error ponentium Deum produxisse res ex necessitate naturæ. Per hoc autem quòd ponimus in eo processionẽ amoris,

a ¶*Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum secundum.*

Annot.

IN titulo aduerte duo: 1ũ quæstio est de quæstione an est, an, i. sint notiones in diuinis. Primo qd nominis ipsius notionis. Notio nãque in cõmuni notificatione seu manifestatione importat, ppriè loquẽdo passiue seu formaliter: sicut lectio, & auditio & similia. Ad diuina aũt applicata sumitẽ ꝑ proprietate vnius vel duarũ personarũ. Et vt qꝫ beatus Aug. primo introduxerit in hãc materiam Notionis vocabulũ dum 5. de Tri. cap. ait, qꝫ alia est notio qua intelligit ingenitus, & alia qua Genitor. Secũdo ad perfectionẽ doctrinæ scito, qꝫ notio vt inmiꝫ à Theologis, in litera sequẽtis articuli diffinitur sic, Notio est propria rõ cognoscẽdi diuinã personã. Vbi nota qꝫ ly ratio cognoscendi, infinuat qꝫ sit formale principium cognoscẽdi: & ex hoc sequit, stricte loquẽdo, qꝫ significet in abstracto: sicut enim formale principiũ essendi oportet esse formã, ita formale principiũ cognoscẽdi vt sic, oportet concipi ac significari vt formã. hoc autẽ vt quo ad aliqd est hoc aũt importat abstractionẽ. Et propterea in pñti artic. disputatio cũ Præpositiuo circa abstractũ & cõcretũ verſat: nã rõ est hic qđ de rebus abstractis, sed vt significatis ac innotescẽtibꝫ ꝑ nomina, ly verò ppria, infinuat qꝫ significat aliquid ꝑticulare ac proprium. Et vt qꝫ beatus Aug. primo introduxerit in hãc materiam Notionis vocabulũ dum 5. de Tri. cap. ait, qꝫ alia est notio qua intelligit ingenitus, & alia qua Genitor. Secũdo ad perfectionẽ doctrinæ scito, qꝫ notio vt inmiꝫ à Theologis, in litera sequẽtis articuli diffinitur sic, Notio est propria rõ cognoscẽdi diuinã personã. Vbi nota qꝫ ly ratio cognoscendi, infinuat qꝫ sit formale principium cognoscẽdi: & ex hoc sequit, stricte loquẽdo, qꝫ significet in abstracto: sicut enim formale principiũ essendi oportet esse formã, ita formale principiũ cognoscẽdi oportet esse formã, ita formale principiũ cognoscẽdi vt sic, oportet concipi ac significari vt formã. hoc autẽ vt quo ad aliqd est hoc aũt importat abstractionẽ. Et propterea in pñti artic. disputatio cũ Præpositiuo circa abstractũ & cõcretũ verſat: nã rõ est hic qđ de rebus abstractis, sed vt significatis ac innotescẽtibꝫ ꝑ nomina, ly verò ppria, infinuat qꝫ significat aliquid ꝑticulare ac proprium. Et vt qꝫ beatus Aug. primo introduxerit in hãc materiam Notionis vocabulũ dum 5. de Tri. cap. ait, qꝫ alia est notio qua intelligit ingenitus, & alia qua Genitor. Secũdo ad perfectionẽ doctrinæ scito, qꝫ notio vt inmiꝫ à Theologis, in litera sequẽtis articuli diffinitur sic, Notio est propria rõ cognoscẽdi diuinã personã. Vbi nota qꝫ ly ratio cognoscendi, infinuat qꝫ sit formale principium cognoscẽdi: & ex hoc sequit, stricte loquẽdo, qꝫ significet in abstracto: sicut enim formale principiũ essendi oportet esse formã, ita formale principiũ cognoscẽdi oportet esse formã, ita formale principiũ cognoscẽdi vt sic, oportet concipi ac significari vt formã. hoc autẽ vt quo ad aliqd est hoc aũt importat abstractionẽ. Et propterea in pñti artic. disputatio cũ Præpositiuo circa abstractũ & cõcretũ verſat: nã rõ est hic qđ de rebus abstractis, sed vt significatis ac innotescẽtibꝫ ꝑ nomina, ly verò ppria, infinuat qꝫ significat aliquid ꝑticulare ac proprium. Et vt qꝫ beatus Aug. primo introduxerit in hãc materiam Notionis vocabulũ dum 5. de Tri. cap. ait, qꝫ alia est notio qua intelligit ingenitus, & alia qua Genitor. Secũdo ad perfectionẽ doctrinæ scito, qꝫ notio vt inmiꝫ à Theologis, in litera sequẽtis articuli diffinitur sic, Notio est propria rõ cognoscẽdi diuinã personã. Vbi nota qꝫ ly ratio cognoscendi, infinuat qꝫ sit formale principium cognoscẽdi: & ex hoc sequit, stricte loquẽdo, qꝫ significet in abstracto: sicut enim formale principiũ essendi oportet esse formã, ita formale principiũ cognoscẽdi oportet esse formã, ita formale principiũ cognoscẽdi vt sic, oportet concipi ac significari vt formã. hoc autẽ vt quo ad aliqd est hoc aũt importat abstractionẽ. Et propterea in pñti artic. disputatio cũ Præpositiuo circa abstractũ & cõcretũ verſat: nã rõ est hic qđ de rebus abstractis, sed vt significatis ac innotescẽtibꝫ ꝑ nomina, ly verò ppria, infinuat qꝫ significat aliquid ꝑticulare ac proprium.

ostenditur qꝫ Deus non propter aliquã indigentiam creaturas produxit neque propter aliquã aliam causam extrinsecã, sed propter amorẽ suæ bonitatis. Vñ & Moyses postquã dixerat, In principio creauit Deus cælũ & terrã: subdit, dixit Deus, fiat lux, ad manifestationẽ diuini Verbi. Et postea dixit, Vidit Deus lucẽ quòd esset bona, ad ostendendum probationem diuini Amoris. Et similiter in aliis operibus. Alio modo & principalius ad rectè sentiendum de salute generis humani, quæ perficitur per Filium incarnatum, & per donum Spiritus sancti.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum sint ponendæ notiones in diuinis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sint ponendæ notiões in diuinis. Dicit enim Diony. in 1. cap. de Diui. no. quòd non est audendum dicere aliquid de Deo, præter ea quæ nobis ex sacris Eloquiis sunt expressa. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquiis sacræ Scripturæ. Ergo nõ sunt ponendæ notiones in diuinis.

¶ Præterea, Quicq̃d ponit in diuinis, aut pertinet ad vnitatẽ essentiæ, aut ad trinitatẽ personarũ. Sed notiones non pertinẽt ad vnitatẽ essentiæ nec ad trinitatẽ personarũ. De notionibus eñ neq; ꝑdicãtur ea quæ sunt essentiæ, nõ enim dicimus qꝫ paternitas sit sapiẽs, vel creet. Neq; etiã ea, quæ sunt personæ. Non enim dicimꝫ qꝫ paternitas generet, & filiatio generẽt. Ergo nõ sunt ponẽdæ notiões in diuinis.

¶ Præterea, In simplicibus non sunt ponẽda aliqua abstracta, quæ sint principia cognoscendi: quia cognoscuntur seipsis. sed diuinæ personæ sunt simplicissimæ. Ergo non sunt ponendæ in diuinis personis notiones.

¶ SED CONTRA est qꝫ dicit Ioan. Dam. differẽtiã hypostaticã, id est personarũ in tribus ꝓprietatib', id est ꝓpaternali & filiali & processionali, recognoscimus. Sunt ergo ponẽdæ proprietates & notiones in diuinis.

CONCLVSIO.

¶ Notiones quasiẽ in diuinis necesse est poni in quibꝫ essentialia nomina significare oportet in abstracto & in cõcreto quod nulli aliter diuinæ simplicitati obstat.

¶ RESPONDEO dicendũ, qꝫ prepositiuus attendẽs simplicitatẽ pſonarũ dixit nõ esse ponẽdas ꝓprietates & notiones in diuinis. Et ficubi inueniant, exponit abstractũ ꝓ cõcreto. Sicut eñ consueuimus dicere, rogo benignitatẽ tuam, id est te benignũ: ita cum dicitur in diuinis Paternitas, intelligit Deus pater. Sed sicut ostensum est suprà, diuinæ simplicitati nõ præiudicat, qꝫ in diuinis ytamur nominibus cõcretis & abstractis. Quia sc̃dm qđ intelligimus sic nominamus. Intellectus aũt noster nõ põt pertingere ad ipsam simplicitatẽ diuinã sc̃dm qđ in se est cõsiderãda: & ideo sc̃dm modũ sũũ diuina apprehẽdit & nominat, id est sc̃dm qꝫ inuenitur in rebꝰ sensibilibꝰ, à quibus cognitionẽ accipit. In qbꝰ ad significãdũ simplices formas nominibus abstractis vtimur: ad significãdũ verò res subsistẽtes vtimur nominibus cõcretis. Vñ & diuina, sicut suprà dictũ est, rõne simplicitatis ꝓ nomina abstracta significamus. rõne verò subsistẽtiæ & cõplemẽti, ꝓ nomina cõcreta. Oporteret aũt nõ solũ nomina essentialia in abstracto & in cõcreto significare (vt cũ dicimus Deitatẽ & Deũ, vel sapientiã & sapientẽ) sed etiã pſonalia, vt dicamus Paternitatẽ & Patrẽ. Ad qđ duo ꝓpiuꝫ nos cogũt. Primò quidẽ hæreticorum inſtatia. Cùm eñ cõfitemur Patrẽ & Filium & Spi. sanct. esse vnũ Deũ & tres pſonas, quærẽtibus quo sunt vnus Deus, & quo sunt tres, sicut respõdetur

Comment.

Prima S. Thom. L 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensibilissi. Secunda verò probatur: quia in sensibilibus abstracti nomen ex simplicitate, concreti verò ex complemento standi sumptum est reliqua per se patent.

¶ Num notio in diuinis ex parte rei distinguatur ab eo cuius est notio.

¶ Contra hãc primã Aureo. apud Capreolũ in 1. dist. primi, arguit, volens probare q̃ notio in diuinis distinguitur ab eo cuius est notio, puta Paternitas à Patre non solum ex modo intelligẽdi ex sensibilibus orto, vt dicit littera, sed etiã ex parte rei. Et arguit sic, Vbicũque abstractũ differt à cõcreto, solo modo significãdi, quicquid reale dicitur de vno, dicitur de reliquo, vt pater de Deitate & Deo: sed Paternitas & Pater non sic se habent, quoniã Paternitas refertur à filio, nõ autem Pater. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicit, q̃ distinctionẽ inter abstractũ & cõcretũ in diuinis ex diuina rei natura oriri, potest dupliciter intelligi. Vno modo, q̃ in Deo est aliquid, vnde verificat abstractum & concretũ. & hoc pro dubio est verũ: quoniã simplicitate abstractũ, subsistẽtia cõcretum tundat. Alio modo q̃ in diuinis sit aliqua distinctio ex qua oriatur distinctio inter abstractum & concretum: & hoc est chimericũ. Vnde ad rationẽ in oppositũ negãdã est maior: cuius probatio falsa est, quã generare prædicatur de Deo, nõ autem de Deitate. Ad veritatẽ nãq; locutionis exigitur q̃ prædicatum conueniat rei significatæ per subiectũ sub illo modo, quo significatur, vt pater extra de Trinitate & fide catholica.

¶ Secũdò proponit oppositam opinionẽ, & est conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. Oportet in diuinis significari in abstracto & cõcreto nõ solũm nomina essentialia, sed etiã personalia, scilicet Paternitatẽ & Patrẽ, &c. Et probatur cõclusio duabus rationibus quarũ prima extenditur se ad essentialia & personalia secũda autẽ ad personalia tantũ. Est ergo prima ratio, vt hæreticorũ instãtiæ habeamus propria responsiua: & formatur sic ratio à cõstitutiuis Patrem & Filium & Spiritumsanctum esse vnum Deum & tres personas: oportet responderi interrogantibus, quo sunt vnus Deus, & quo vel quibus sunt tres personæ: ergo oportet dicere q̃ Deitate sunt vnum, proprietatibus autem, scilicet paternitate, filiatione, &c. sunt plures, sic enim & non aliter tribus interrogatiuis, scilicet quid, quis, & quo, reddimus tria propria responsiua.

Annot. ¶ Contra hanc rationem Greg. de Arimino. in 26. dist. primi instat, intendens eam soluere, dicens q̃ propter hæreticorũ instantiam non oportet proprietates has distinguere. Quia Aug. docuit respondere in sermone de fide & symbolo: Credimus Trinitatẽ pectoris distinctam substantia vnitam. Et Hieron. in expositione fidei catholicæ. Substantia vnum sunt: sed personis ac nominibus distinguuntur. ergo absque proprietatibus habemus responsiuam, quo sunt vnum, & quo plures.

¶ Ad hoc tripliciter dicitur. Primò, q̃ Gregorius male immiscetur huic literæ huius rationem tractauit de rebus absolutis: quem videtur ipse ibidem intendere. vt enim patet ex titulo totius quæstionis, hic tractatur de cognitione diuinarum personarum, & non de esse earundem. Secundò dicitur, quòd male ponderauit verba literæ dicentis, quòd oportet habere responsiuum ad interrogatium quo non respectu huius termini qui est Trinitas, sed respectu etiam huius termini Persona: quod constat ex neutra illarum autoritatum habetur. Tertiò, quòd littera iuxta morem suum loquitur formaliter, & consistit vis eius in hoc, quòd interrogatiuo quo oportet reddi responsiuum, quod ex proprio modo significandi significat vt quo, alioquin non quiescet instantia quærentium. Constat autem quòd persona non significat vt quo, cum sit concretum nomen. Oportet igitur vt habeamus proprium responsiuum quo, non respectu huius, aut illius termini, sed simpliciter respectu concretorum diuinorum proprietates in abstracto admittere in diuinis: & hoc directè intendit litera.

¶ Secũda verò ratio primò ponitur, deinde à Præpositino saluatur. Tertiò excluditur solutio dupliciter. Est ergo secunda ratio, Persona Patris vna refertur ad duas personas, scilicet Filij & Spiritussancti, nõ vna relatione. ergo oportet in Patre distinguere rationes. Antecedens quo ad secundã partẽ probatur ducẽdo ad impossibile sic: Si Pater vna relatione respiceret Filium & Spi. sanc. Filius & Spi. sanc. vna quoq; relatione respicerent Patrẽ: & si sic, ergo Filius & Spiritussanctus non essent duæ personæ. Et probatur hæc vltima sequela: quia sola relatio multiplicat Trinitatem. Præpositinus autẽ secundã partẽ antecedentis negãs cõsequentiã quoq; primam ducens ad impossibile negabat: assereb ãtq; instantiam. Ex eo q̃ Deus vnica relatione se habet ad creaturas, & tamen creaturæ pluribus relationibus referuntur ad ipsum: sicque proportionaliter censebat de Filio & Spiritusancto ad Patrẽ.

¶ Cõtra hanc autẽ responsionẽ dupliciter in littera arguitur. Primò sic, Ratio specifica relatiui cõsistit in hoc: q̃ est ad aliud se habere, ergo vni relationi secundũ speciẽ nõ possunt ex opposito correspõdere duæ diuersæ species: ergo relationibus Filij & Spi. san. nõ potest respõdere vna relatio Patris: quòd si omnibus relatio nibus creaturarũ possit respõdere vna relatio ex parte Dei. Prima cõsequentia declaratur in parte & Domino respectu filij & serui. Secũda autẽ quia relationes Spi. sanc. & Filij sunt diuersarum rationum, creaturarum autem ad Deum vnius ſ rationis. Secundò peccat instãtia: quia sermo præsens est de relationibus realibus vtrinque. Ratio autem Dei ad creaturam non est realis: & propterea non oportet quòd sit vna. Nullũ enim inconueniens est multiplicare relationes rationis in Deo.

Annot. ¶ Circa antecedens assumptum, s. ratio specifica relatiui consistit in esse ad aliud, aduerte quòd non intendit per hoc, q̃ ratio specifica relatiua sumatur ex correlatiuo ad quod esttamen tantum fundamentum superficies deductionis præ se fert: quasi arguere velit, q̃ quia species relatiui sumitur ex termino, sed in Patre oportet esse relationẽ realẽ, qua refertur ad Filiũ & Spi. sanct. Vnde secundũ duas relationes Filij & Spi. san. quibus referuntur ad Patrẽ, oportet intelligi duas relationes in Patre, qbus referat ad Filiũ & Spiritũ sanctũ. Vnde, cũ non sit nisi vna Patris persona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quę dicũtur proprietates & notiões.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ licet de notiõibus nõ fiat mẽtio in sacra Scriptura, sit tñ mentio de personis, in quibus intelligũtur notiones, sicut abstractũ in cõcreto.

¶ Ad secũdũ dicendũ, q̃ notiones significant in diuinis, nõ vt res, sed vt rationes quędam, quibus cognoscũtur personæ, licet ipsæ notiones vel relationes realiter sint in Deo, vt suprà dictũ est. Et ideo ea quę habẽt ordinẽ aliquẽ ad actũ aliquẽ essentialẽ vel personalem, nõ possunt dici de notionibus: quia hoc repugnat modo significãdi ipsarũ. Vnde nõ possumus dicere q̃ paternitas generet, vel creet, sicut sapiẽtia vel intellectus. Essentialia verò, quæ non habent ordinẽ ad aliquem actum, sed remouent conditiones creaturæ à Deo, possunt prædicari de notionibus: possumus enim dicere q̃ paternitas est æterna, vel immẽsa, vel quodcunque huiusmodi. Et similiter propter idẽtitatem rei possunt substantiua personalia & essentialia prædicari de notionibus: possumus enim dicere quòd paternitas Deus, & paternitas est pater.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet personæ sint simplices, tamẽ absque præiudicio simplicitatis possunt propriè rationes personarum in abstracto significari, vt dictum est.

Quæst. ¶ Circa prędicta occurrit multiplex dubium. Dubitatur enim primò de illa propositiõe, Pater refertur ad Filiũ & Spiritum sanctũ, non vna, sed duabus relationibus. Aut est est sensus, q̃ ibi sunt relationes duæ secundum rem. & hoc est falsissimũ: quoniã spiratio & paternitas in Patre sunt vna res numero. Aut est sensus, q̃ sunt duæ secundũ rationẽ. Et hoc licet sit verum, nõ est tamen ad propositũ. Tum quia de rebus in hac ratione est sermo, quæ ex natura relationum procedit. Tum quia ex præmissis præfatæ rationis manifestè sequitur, si est valida, q̃ diuersis speciẽ relationibus oportet diuersas speciẽ relationes correspõdere. Cõstat ãtẽ, quòd ad diuersitatem speciẽ, non in rerum natura non sufficit distinctio rationis.

¶ Dubium secundò est circa propositionẽ illam assumptam contra Præpositinum, scilicet vni relationi secundum speciẽ non possunt correspondere duæ secundum species. Manifestè enim tenemus oppositum: quoniam vni filiationi Sortis respondent diuersarum speciẽrum relationes, scilicet paternitas & maternitas parentum ipsius, vt in Tertia parte, q̃. 1. artic. 5. expressè habetur.

¶ Ad primum dubiũ dicendũ est, quòd hic sunt duo, scilicet pluralitas relationis, & modus pluralitatis. De pluralitate quidem assertit littera partem affirmatiuam, volens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes realeꝫ: quia distinguuntur differentiis relationis. De modo autẽ quo sunt duæ, fuit pius negata fuit distinctio realis: quia non opponuntur adinuicem relatiuè & sic non sunt duæ realiter, quia non distinguuntur differentiis rei. Affirmare verò quòd sunt duæ formaliter secundum rationem tantùm, non quiescat mouimentum intellectũ, quia esse duo secundum rationẽ, non est esse duo, sed intelligi duo sicut esse quantũ secundum rationem, non est esse quatum, sed intelligi quantũ. Vnde cum nulla sit actualis distinctio præter realem aut rationis, restat quòd sint duæ virtualiter, id est perinde se habent ac si essent duæ: & hoc consonat excellentiæ diuinæ rei. Et est in rerum natura absque omni opere intellectus sufficiẽsque proposito, reliquęque difficultatibus soluendis: nam specifica diuersitas duarum relationum infert specificam diuersitatem relationum sibi correspondentium formaliter vel virtualiter, id est, quòd illæ relationes correspondentes habeant specificam distinctionem in rerum natura actualiter, vel perinde se habeant ac si haberent illã distinctionẽ actualiter. Et sic, quoniam persona Patris habet relationes duas, sic quòd vnaquæque vendicat sibi propria, ac si essent seorsum actualiter duæ in re: ideo oportet duas relationes in abstracto tanquam duas patris nobiscum ponere. Alioquin responderi non posset quærenti, quo Pater, & quo Spirator: cum constet Patrem ad Filium, Spiratorem verò ad Spiritum sanctum esse: veruntamen propositio sufficere videtur affirmare, quòd distinguuntur formaliter: quoniam tractatus iste non est de rebus absolutè, sed vt intellectis & significatis, vt patet ex littera.

¶ Ad secundum verò dubiũ dicitur, q̃ cum radix propositionis S. Tho. sit illa propositio Arist. 5. Metaph. c. de ad aliquid, scilicet nullum relatiuũ dicitur bis propter eandẽ rationem quia ad aliquid hoc ipsum quod est, sui primò termini est, quem patet esse vnum iuxta limitationẽ illius fundamenti limitanda sunt consequẽtia. Relatiuum igitur non dici bis, potest dupliciter intelligi. Primò non dicitur bis, id est ad duo correlativa solo numero distincta. & sic credimus hoc esse falsum: quia Sortes alius eadẽ similitudine similis est omnibus alijs. Secundò non dicitur bis, id est ad duo correlativa diuersarũ rationũ. & sic potest intelligi dupliciter, scilicet vel diuersarũ rationum partialiũ. Et sic etiam non est verum, vt ex illo articulo Tertiæ patris patet. Vel non partialiũ, & sic est verũ. Vnde notanter San. Thomas ibidẽ in vltimo argumẽto ex hoc eodem fundamento non infert, Ergo impossibile est vnum relationũ dici ad duo. sed, Ergo impossibile est, quòd vna relatio terminetur ad extrema omnino diuersa per ly omnino, non partialia innuens. Voco autem relatiua partialia in proposito, illa, quorum fundamenta partialiter concurrũt ad vnum numero effectum, vt patet de patre & matre respectu filij: consona autem veritati glossa hæc ostenditur, ex eo quòd propriè loquendo, relatiuum non dicitur bis, quando pluta ex eadem parte respicit, quasi partes adæquati extremi: sed quando vnum ex vna, & alterum ex altera parte respiceret, bis diceretur, vt species ad genus, & ad individuũ. & scientia diceretur ad scibile & scientem, &c. Sanctus Tho. ergo hic contra Præpositiuum intendit impossibile esse, q̃ vna relatio secũdum speciem habeat extrema diuersarum rationum non partialium: processio namque & filiatio non habent partialia fundamenta, sed diuersarum omnino rationum secundum se perfectarũ: quoniam Filius perfectè terminat processum intellectus, & similiter Spiritus sanctus perfectus est terminus procedentis voluntatis. In Tertia autem parte extrema diuersarum rationum partialia reddidit filiationi, vt patet.

¶ Quidnam sit significari vt res, & vt ratio.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit quid sit significari vt res, & quid significari vt ratio. Si enim hoc idem est quod significari in concreto & in abstracto: littera contradicit sibi, quia sapiẽtia abstractum nomen est: & tamen de Deo dicitur quòd disponit omnia suauiter, &c. Non obstante sibi tali modo significandi. Si autem intenditur differentia inter rem realem & rationis, manifestè falsum dicitur, quoniã paternitas rem realẽ significat, licut & sapientia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia ly vt, aliquam conditionem importat, & conditio rei est existere vel subsistere: nulla liquidẽ res vt res est, nisi fit: & similiter nulla res vt res significatur, nisi vt ens: seu existens significetur. Ratio autem, quia innotescendi gratia. 6. Topicorum dicitur inuenta, principiumq; noticię fit actus & forma, ex nono Meta. conditio rationis est, vt sit formaliter notificatiua: & proportionaliter vt significetur vt rationale principiũ in cognoscendo, sic enim modus significandi correspõdet cõditioni rationis veratiuæ est. Et quia hæc exercent abstractum & concretum, ideo conceditur quòd significati vt res, coincidit cum concreto, & vt ratio cum abstracto.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd licet omnibus abstractis ex modo significandi commune sit non conuenire operationibus, inter abstracta tamen est magna latitudo, ex parte ipsius rationis formalis significatæ. Quorundam enim ratio formalis secundũm se nullum habet ordinem ad opus, vt patet in relationibus, quorundam autem secundum se habet ordinem ad opus: vt sapientia ad ordinare, iustitia ad reddere vnicuique ius, &c. Illa abstracta, quæ ex re formaliter significata opus respiciunt, congruam propositionem admittunt, vt in littera de sapientia & intellectu dicitur. Reliqua autem vt paternitatis & reliquæ notiones, quia, nec ex modo significandi, nec ex propria ratione formali operis principia sunt, congrua enuntiationes habere non possunt circa operationes, vt in littera dicitur, vnde nulla est contradictio.

Annot. Comment. *¶ Super Quæstionem trigesimasecundæ Articulum tertium.*

Tullius intendit de numero quinario adæquate: ita quod neque plures neque pauciores sint notiones quàm quinque.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæsito. Secundò ponit differentiam inter notiones, relationes, proprietates & notiones personales, quo ad numerum.

¶ Quo ad primum cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè est. Notiones sunt quinque, scilicet innascibilitas, paternitas, communis spiratio, filiatio, & processio. Et probatur sic: Notio est propria ratio cognoscendi diuinã personã: ergo attenditur secundũ originẽ: ergo secundũ hoc duo, scilicet à quo alius, & qui ab alio: ergo sunt quinque. Antecedẽs est defectiptio notionis superius exposita. Prima consequentia probatur: quia diuinæ personæ multiplicantur secundũ originem. Secunda autem, quia hæc duo spectant ad originem, & secundum ea innotescunt diuinæ personæ. Tertia verò manifestatur singillatim ad singulas applicando personas vtrunq; modum originis. Et quo ad personã quidẽ Patris, ex illo modo qui ab alio non ponitur licet negatiuè habeatur innascibilitas. Et illo verò à quo alius, Paternitas & Spiratio, quo ad personam verò filij, ex ly qui ab alio, habetur Filiatio: ex ly verò à quo alius, habetur eadem Spiratio. Quo ad personam verò Spiritus sancti, ex ly qui ab alio, habetur processio. Ex ly verò à quo alius, nec positiuè, nec negatiuè aliqua ponitur, propter rationem subiunctam in responsione ad quartum.

¶ Quo ad secundum determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorum quatuor, scilicet notionis, relationis, proprietatis, & personalitatis, vt formaliter possit loquitio interpretari: nec vnum confusè pro alio accipiatur. Et in littera satis clarè patent. Si qua verò circa hæc sunt dubia constituta, aut circa innascibilitatem, inferius propriis locis patebunt.

¶ Num præter quinque in diuinis notiones detur sexta, inspirabilitas scilicet communis patri & filio.

¶ Circa discussionem fatã in litera post responsiones ad argumenta occurrit dubium monim à Scoto in 28. distinct. primi. q. prima. argumento 1. & hic intactum: Quare scilicet non est ponenda sexta notio, scilicet inspirabilitas cõmunis patri & filio sicut enim Pater innascibilis positiuè dupliciter, & negatiuè negatione vtriusque originis, vel priuatiuè earum ita filius, cum sibi conueniat negatio vnius earũ, debet illa innotescere.

¶ Ad hoc dubium nihil inuenio à S. Tho. dictum in speciali respectu personæ filij. Inferius nãque q. 35. artic. 4. Et in primo sentẽt. dist. 28. q. 1. artic. 1. solutionem huius dubij dedit inquantum tangit personam patris dicens, q̃ innascibilitas importat negationẽ vtriusque originis. Ex hoc enim manifestè patet quòd in Patre non est opus inspirabilitate. Sed præsens dubium est de persona Filij. Ea quoque quæ de sufficiẽtia notionum 16 distin. primi dicit, malè possent ad hoc applicari. Tum quia etiam inspirabilitas dicit aliquid speciale, est enim negatio in genere, &c. Tum quia etiam innascibilitas cõceditur à 5. Thom. notio, vt est negatio natiuitatis, vt patet infrà. Scotus autẽ vbi suprà quasi vellet introducere sextam notionem, non audet tamen se contra tot & tantos opponere Doctores, quin quæ tãtum notiones approbantium. Vnde nisi (inquit) aliquis aliqua ratio de hoc, sexta erit concedenda notio. Videtur autẽ mihi quòd sufficiẽs habetur ratio, quare non potest innotescere per hoc quòd sit ab alio, sed per hoc quòd à nullo est. Et sic ex hac parte eius notio est innascibilitas. Sed inquantum est ab eo, innotescit dupliciter. Quia inquantum filius est, ab eo innotescit notione paternitatis: inquãtum autem Spiritus sanctus est, ab eo innotescit notione communis spirationis. Filius autem potest innotescere per hoc, quòd est ab alio nascente, & sic innotescit per filiationem. Et per hoc quòd est à quo alius ab eo, scilicet Spiritus sanctus, & per hoc innotescit eodem modo sicut & Pater, scilicet cõmuni spiratione. Spiritus sanctus autẽ innotescere potest per hoc quòd est ab alio vel ab aliis, & sic innotescit processione. Non autem per hoc quòd alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio & processio. Harum autem tantùm quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas non est relatio nisi per reductionem, vt infrà dicetur. Quatuor autem tantùm proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas: quia conuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est constituẽtes personas, scilicet paternitas, filiatio & processio. Nã communis spiratio & innascibilitas dicuntur notiones personarum, non autem personales, vt infrà magis patebit.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd præter quatuor relationes oportet ponere aliam notionem, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia in diuinis significatur vt res quædam, & similiter personæ significantur vt res quædam, sed notiones significantur vt rationes significantes personas. Et ideo licet dicatur Deus vnus propter vnitatem essentiæ, & trinus propter trinitatem personarum: non tamen dicitur quinus propter quinque notiones.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd cùm sola oppositio relatiua faciat pluralitatem realem in diuinis, plures proprietates vnius personæ, cùm non opponantur adinuicẽ relatiuè, non differunt realiter. Nec tamen de inuicẽ prædicantur: quia significantur vt diuersæ rationes personarum. Sicut etiam non dicimus q̃ attributum potentiæ sit attributũ scientiæ: licet dicamus quòd scientia sit potentiæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cùm persona importet dignitatem, vt suprà dictum re inspirabilitas non est ponenda inter notiones.

¶ Ad cuius euidentiam scio, q̃ cum notio innotescẽdi gratia ponenda sit vt eius nomen ostendit, & priuatio per habitum negatiõque per affirmationem naturaliter cognoscatur, & non econuerso: consequens est quòd negationes modorum originis inter notiones computari regulariter non debeant, in quibus signum personæ Spiritus sancti vnam tantùm notionem habet, & tamen sibi conuenit negatio natiuitatis Filio conuenientis. Et quoniam inspirabilitas negatio quædam est, ideo inter notiones locum habere non debet. Quòd autem innascibilitas notio posita sit negatiua, præter regulariter est propter tres singulares rationes loci non habentes in aliis negationibus. Prima est quia persona Patris sola se habet in Trinitate in ratione primi principii. Solus enim Pater ibi est principium, non de principio. Et propterea tum quia ratio primi optimè per negationem notificatur. Tum ad commendandam hanc tantam Patris autoritatem propter quam secundum Hilarium maior dicitur Filio: & Filius in Euangelio solitus est omnia referre ad Patrem: & Ecclesia omnes fere orationes ad Patrem dirigit: meritò huiusmodi negatio notio posita est. Et hæc ratio tangitur in littera in responsione ad quartum in calce, & in primo Sententiarum vbi suprà. Secunda ratio est propter varia connexionem istorum terminorum in cõmuni, scilicet Pater & ingenitus. hæc enim duo separata inueniuntur apud non omnis enim Pater est genitus, id est ab alio, vel etiã genitus propriè, excepto Adam, qui fuit Pater & ingenitus. Ex propriis tamen rationibus coniungi possunt, & in paterna persona iuncta sunt, nõ sic autem est de Filio & inspirabilitate: enimvbique connexa sunt: & ideo meritò negatio illa inter notiones numerata est. Et similiter hæc ratio ex Aug. c. de Trinit. cap. 8. Tertia ratio ex Hilario in libro de Synodis ad commendandam vnitatem diuinæ naturæ: ponendo si quidem innascibilem vnam personam, ponitur vnum principium & caput in natura diuina. Inquit enim Hilarius, quòd ponere duos innascibiles, est ponere plures deos, & plures naturas diuinas, ac per hoc ponere vnum innascibilem commendat vnitatem diuinæ naturæ: propter quod sancti Doctores non qualitercunque ponunt innascibilitatẽ esse notionẽ, sed vt propria est Patri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

te, q̃ nec essentiæ, nec Spũ sancto conuenit. Accessit forte ad hæc, q̃ nominibus propriis processionis Spiritussancti caremus. Quia igitur ratione habemus quare singulari priuilegio innascibilitas est notio: & regulariter negationes à notionibus excludũtur, rationabiliter à sacris Doctoribus inspirabilitas omissa est.

¶ In responsione ad secundum aduerte, q̃ significari vt res quædam, est significari vt res singularis in rerum natura: & quoniam nominibus Personarum in actu exercito, (vt Pater & Filius & Spiritussanctus) & nomine similiter Essentiæ (vt Deus) significatur persona & natura in diuinis vt res singulares: notionum autem proprietatum & relationum vt sic nominibus, id est abstractis, ratiões potius rerum significantur: ideo ex horum numero non dicitur Deus quinus vel quatrinus, &c.

184 ¶ *Num distinctio rationis inter paternitatem & spirationem impediat prædicationem in abstracto.*

1. dist. 33. art. 5.

¶ In responsione ad tertium dubium est propter obiectionẽ 5 cot. in quolibet. 5. in calce articuli secundi: Si distinctio, inquit, rationis inter paternitatem & spirationem sufficeret ad impediendã prædicationẽ in abstracto, impediretur etiam ista, Sapiẽtia est bonitas: quoniam distinguuntur formaliter. Consequens autem est falsum apud te hic ergo. Et simpliciter quod quod de attributo adducitur, nõ est ad propositum, sed potius ad oppositũ. Extra propositũ quidem, quia attributum est nomen intentionis, quæstio autem est de nominibus primæ intentionis. Ad oppositum verò, quia ex illo exemplo habetur, q̃ sicut attributum potẽtiæ non est attributum scientiæ, & tamen potentia est scientia: ita notio paternitatis nõ est notio spirationis, & tamen paternitas est spiratio: quod est oppositum intentę conclusionis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obiectio procedit ex malo intellectu literæ, imò ex diminuta inspectione eius. Non enim dicitur in litera, q̃ ideo nõ prædicantur de inuicẽ, quia distinguuntur ratione: sed quia significãtur vt diuersæ rationes personarũ, id est, vt diuersæ rationes relatiuę. Personæ enim diuinæ relationes sunt subsistentes: vt prædictum fuit. Et intẽdit de diuersitate in actu exercito, nõ sub notionis vocabulo, sed sub relationis ratione. Fundatur enim responsio hæc super doctrina in 5. Metaphy. cap. de vno, scilicet q̃ sub illo aliqua propriè multiplicantur, cuius differentiis distinguitur, ita q̃ intendit q̃ quia paternitas & spiratio sub diuersis differentiis diuinæ relationis sunt, illa enim est ad Filiũ, hæc ad Spiritũ sanctũ, ideo & duæ relationes reales diuinæ sunt. Et quia hanc distinctionem important in actu exercito, paternitas & spiratio, ex hoc q̃ significantur vt diuersæ rationes personarũ, id est relatiuorum personaliũ: ideo non prædicãtur de se inuicẽ. Vnde ad obiectionẽ negandum est antecedens. Et de exemplo dicendum est, q̃ est valde ad propositũ si tantẽ intelligatur. nõ enim adducitur nisi ad manifestandum fundamentum illius ex 5. Metaphy. scilicet q̃ sub illo retinent aliquam pluralitatem, sub cuius pluribus differentiis comprehendũntur. Et quia sub attributi intentione & non rei, scientia & potentia Dei distinguũntur, ideo plura attributa dicuntur, nec vnum dicitur aliud: licet vna sit alia, quia non distinguuntur rei differentia. Ita quoque dicitur in proposito, non solum respectu intentionis importatæ per ly notio, sed etiam respectu rationis formalis subtractæ, id est relationis diuinæ. sicut enim attributũ numeratur in potentia & scientia, ita relationis ratio, & non solũ notionis intẽtio numeratur in paternitate & spiratione. Et propterea sicut hoc attributũ non est illud, & ita hæc notio non est illa (quod in litera tacetur) & paternitas non est spiratio: sunt enim relationis nomina. Et quòd hæc sit Sanct. Tho. intentio, percipi potest ex primo Sent. distinct. 27. q. prima, articulo primo in corpore, & ad tertium.

¶ Contrà hanc quoque responsionem inquantum dicit quòd paternitas & spiratio sunt idem, realiter argumenta extant Durandi apud Capreolum 5. distinct. primi, articulo secundo, contra primam conclusionem. Sed non fuit mihi visa recitatione digna.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæ secundæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò docet in communi, in qua fidei materia liceat vel non liceat contrariè opinari. Secundò respondet quæsito. Quo ad primũ duplex ponit genus pertinentiũ ad fidem, scilicet directè & indirectè. De primo genere dicit, quòd opinari falsum, est hæresis, & maximè adiuncta pertinacia. De secundo verò dicit duo, primò quòd antequam conside tetur, seu determinatum sit, consequi aliquid contrarium fidei, opinari falsum, non est hæresis maximè sine pertinacia. Secundum autẽ dicit quòd error huiusmodi post manifestationem, aut Ecclesiæ determinationem est hæresis. Et ex his deducit corollarię, quòd multa hodie reputantur hæretica, &c.

¶ Aduerte hic q̃ ad rationem hæresis in se sufficit quod sit error in his quæ sunt fidei, sed ad rationem hæretici formaliter requiritur vltra hæc pertinacia: & propterea in litera per modum additionis adiungitur si adsit, aut absit, pertinacia. Rursus in secundo genere quando deest determinatio Ecclesiæ, non vocatur manifestum cõsequi aliquid cõtrarium fidei ex aliqua positione, ex hoc quòd multi Doctores credunt sic alijs oppositum scientibus. Vnde in huiusmodi falsum opinantes non solũm ab hæresi, sed etiam à peccato excusantur: qui iuxta gradum suum quantum cognoscunt, rationabiliorem viam arbitrantur sequi: salua Ecclesiæ reuerentia.

¶ Quo ad secundum cõclusio responsiua est, q̃ licet contrariè opinari de notionibus si nihil est aut consideratur consequens contrarium fidei: & probatur, quia notiones sunt in secundo genere.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio: Pater est principium. Probatur, Principium potest esse nomẽ proprium alicuius diuinæ personæ. Minor probatur in litera virtualiter sic: Nomen proprium huius hominis significat hanc animam & hoc corpus: ergo significat id per quod distinguitur ab omnibus aliis, par autem ratio est de cæteris: igitur. Antecedens manifestatur, & rationes quia sicut de intellectu hominis sunt carnes & ossa, ita, &c. & autoritate. 7. Metaphy.

¶ *Num Patris nomen sit distinctivum Patris à cæteris personis.*

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit quoniã medius terminus, scilicet significare id quo persona hæc distinguitur à cæteris, aut importat significare formalitèr & in actu ipsum distinctiuũ personæ, aut materialiter & in potentiam nodo quo superius dictum significare contenta sub eo. Si simpliciter pro significatione formali, sic falsa est minor: Pater enim non significat personale, distinctiuum diuinæ personę. Quoniam significat formaliter id quo Pater conuenit cum cæteris patribus, conueniẽtia saltem analoga. Non est autem idem distinctiuum alicuius, & quo cum aliis conuenit.

CONCLVSIO.

¶ Cùm ipsa paternitate Pater in diuinis distinguatur ab omnibus aliis personis, conuenienter sibi patris nomen conuenit.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ nomen propriũ cuiuslibet personæ significat id per quod illa persona distinguitur ab omnibus aliis. Sicut enim de ratione hominis est anima & corpus, ita de intellectu huius hominis est hæc anima & hoc corpus. vt dicitur in 7. Meta. His autem hic homo ab omnibus aliis distinguitur. Id autẽ per quod distinguitur persona Patris ab omnibus aliis, est paternitas. Vnde propriũ nomen personæ Patris est hoc nomẽ Pater, quod significat paternitatẽ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ apud nos relatio non est subsistẽs persona. Et ideo hoc nomen Pater apud nos nõ significat personam, sed relationẽ personæ: non autem est ita in diuinis, vt quidam falsò opinati sunt. Nam relatio quam significat hoc nomen Pater, est subsistẽs persona. Vnde suprà dictũ est, q̃ hoc nomẽ persona in diuinis significat rationem vt subsistentem in diuina natura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum Philo in 2. de Anima denominatio rei maximè debet fieri à perfectione & fine. Generatio autem significat vt in fieri. Sed paternitas significat complementum generationis: & ideo potius est nomen diuinæ personæ Pater quam generans vel genitor.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd verbum non est quid subsistens in natura humana. Vnde non proprię potest dici genitum vel filius. Sed verbum diuinum est aliquid subsistẽs in natura diuina. Vnde proprię & non metaphoricè dicitur filius, & eius principium pater.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ nomen generationis & paternitatis, sicut & alia nomina, quæ proprię dicuntur in diuinis, per prius dicuntur de Deo, quam de creaturis quantum ad rem significatam, licet non quantum ad modum significandi. Vnde & Apostol. dicit ad Ephe. 3. Flecto genua mea ad Patrem domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cęlo & in terra nominatur. Quod sic apparet. Manifestum est enim quòd generatio accipit speciem à termino qui est forma generati. Et quanto hic fuerit propinquior formæ generantis, tantò verior & perfectior est generatio. Sicut generatio vniuoca est perfectior quàm non vniuoca. Nam de ratione generantis est, quòd generet sibi simile secundum formam. Vnde hoc ipsum quòd in generatione diuina est eadẽ numero forma generantis & geniti, in rebus antẽ creatis non est eadem numero, sed specie tantum: ostẽdit quòd generatio, & per consequẽs paternitas per prius sit in Deo quàm in creaturis. Vnde hoc ipso, quòd in diuinis est distinctio geniti à generante, secundum relationem tantùm ad veritatem diuinæ generationis & paternitatis pertinet.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum hoc nomen pater, dicatur in diuinis per prius secundum quod personaliter sumitur.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quod hoc nomen pater nõ dicatur in diuinis per prius, secundũ quod personaliter sumitur. Cõmune enim secundum intellectũ est prius proprio: sed hoc nomen pater secundum quòd personaliter sumitur, est propriũ personæ Patris: secundum verò q̃ sumitur essentialiter est cõmune toti Trinitati. Nã toti Trinitati dicimus, Pater noster. Ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptum, quàm personaliter.

¶ Præterea, In his quæ sunt eiusdẽ rationis, non est prędicatio per prius & posterius. Sed paternitas & filiatio secundũ vnã rationem videntur dici secundum quòd persona diuina quia hoc est commune, illud proprium. Si verò sumitur de significatione in potentia, vana est maior, vanũsp. est totus processus corporis: quia expresse loquuntur de significare actualiter: alioquin homo esset nomen proprium huius hominis, nec oportuisset hæc adducere.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hic est sermo de significare actualiter. Et ad obiectionem ad oppositum respondetur, quòd ly Pater dupliciter sumi potest. Primò vt est nomen analogũ ad omnem quomodolibet. Patrem, & sic proculdubio falsa esset minor: sic enim significat commune quid proportionaliter omni patri. Alio modo est vt primum & caput huius analogiæ, & sic significat constitutiuũ distinctiuũmque personale primæ personæ Trinitatis diuinæ: vt enim q. 13. declaratum est, alia est formalis ratio reddendæ quærendi quid est prima persona diuina quatenus pater, & quid est Sortes quatenus pater: sicut in aliis analogis cõmunibus Deo & creaturæ. Ipsa autem relatas rationis consurgit ex elevatione relationis paternitatis ad subsistentiam, personalitatẽ, &c. Et propterea ly pater, sic sumptum ex propria sua ratione significat illius personalitatem, propter quod absque additione tradidit dominus baptizandum esse in nomine Patris, &c. Dubiũ autem remanens circa minarem: an scilicet paternitas sit personale distinctiuum Patris, in q. 4. articulo secundo, tractabitur.

¶ In responsione ad quartum nota, q̃ de ratione generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum, & vnitas formæ quæ communicatur. Et quoniam generans vt sic assimilat sibi genitum, similitudo autem speciei est vnitatis, quanto stante distinctione suppositali maior est vnitas formæ, tanto generatio est perfectior.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum tertium.*

INtitulo aduerte tria, Primò ly Pater secundum, quòd personaliter. Pater enim dupliciter dicitur, scilicet personaliter, quum dicitur, Pater domini nostri Iesu Christi: & essentialiter, quum dicitur, Pater misericordiarũ. Et ideo non immeritò additur ly secundum q̃ personaliter. Secundò ly dicatur, non enim quæritur an in diuinis prius sit esse Patrem ad intra, an esse Patrem ad extra: sed an ratio formalis Patris nomine significata, per prius dicatur de Deo, vt est Pater intra, quàm de Deo, vt est

a ¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum secundum.*

IN titulo ly pater, vt in solutione dubij patebit, sumitur proprie in diuina Trinitate admittitur. Ly proprię, sumitur & vt distinguitur contra metaphoricè, & vt distinguitur contra commune, & vt distinguitur contra extranee. Extraneum autẽ dico quomodolibet adiacens, quemadmodũ dicimus de aliquo, quòd Sortes est nomen proprium eius. filius verò Platonis primogeniti, non esse eius nomen proprium, quia significat accidens adiacens Sorti, & non eius subsistantiam. Et hoc tertio modo principaliter & directè sumitur in hoc titulo: vtroque autem alio modo concomitantur. Ita quòd intentio quæstionis est, an Pater sit nomen significãs proprium subsistantiale alicuius diuinæ personæ: an significet aliquid adiacens illi. Vnde ly diuinæ personæ, supponit pro ipsa hypostasi, vt sic.

¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Pater est nomen proprium personæ Patris. Et probatur sic. Significans id per quod persona quæcunque distinguitur ab omnibus aliis, est nomen proprium illius: sed pater significat paternitatem, per quam persona Patris distinguitur ab omnibus aliis: ergo est nomen proprium personæ Patris. Minor probatur in litera virtualiter sic: Nomen proprium huius hominis significat hanc animam & hoc corpus: ergo significat id per quod distinguitur ab omnibus aliis, par autem ratio est de cæteris: igitur. Antecedens manifestatur, & rationes quia sicut de intellectu hominis sunt carnes & ossa, ita, &c. & autoritate. 7. Metaphy.

¶ *Num Patris nomen sit distinctivum Patris à cæteris personis.*

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit quoniã medius terminus, scilicet significare id quo persona hæc distinguitur à cæteris, aut importat significare formaliter & in actu ipsum distinctiuũ personæ, aut materialiter & in potentiam nodo quo superius dictum significare contenta sub eo. Si simpliciter pro significatione formali, sic falsa est minor: Pater enim non significat personale, distinctiuum diuinæ personę. Quoniam significat formaliter id quo Pater conuenit cum cæteris patribus, conueniẽtia saltem analoga. Non est autem idem distinctiuum alicuius, & quo cum aliis conuenit id à quo aliquid procedit. Omne enim à quo aliquid procedit quocunque modo dicimus esse principium, & econuerso. Cùm ergo Pater sit à quo procedit alius, sequitur quod pater est principium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Græci vtũtur in diuinis indifferẽter nomine Causæ, sicut & nomine Principij. Sed Latini doctores nõ vtuntur nomine Causæ sed solũ nomine Principij. Cuius ratio est: quia principium cõmunius est quàm causa: sicut causa cõmunius quàm elemẽtum. Primus enim terminus, vel etiam prima pars rei dicitur principium, sed non causa. Quantò autem aliquod nomen est cõmunius, tantò conuenientius accipitur in diuinis vt suprà dictũ est. Quia nomina quantò magis specialia sunt, tantò magis determinant modũ conuenientem creaturæ. Vnde hoc nomen Causa videtur importare diuersitatem subsistantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam non importat nomen Principij. In omnibus enim causæ generibus semper inuenitur distantia inter causam, & id cuius est causa. secundum aliquam perfectionẽ, aut virtutem. Sed nomine Principij vtimur etiam in his quæ nullam huiusmodi differentiã habent, sed solũm secundum quendam ordinem. Sicut cùm dicimus punctum esse principium lineæ, vel etiam cùm dicimus frontem lineæ esse principium lineæ.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ apud Græcos inuenitur de Filio vel Spiritu sancto dici q̃ principientur. Sed hoc non est in vsu Doctorum nostrorũ. Quia licet attribuamus Patri aliquid autoritatis ratione principij: nihil tamen ad subiectionẽ vel minorationẽ quocũque modo pertinens attribuimus Filio vel Spiritui sancto, vt vitetur omnis erroris occasio. Secundũ quem modũ Hila. dicit 8. de Trin. Donantis autoritate Pater maior est, sed minor non est Filius, cui vnũ esse donat. ¶ Ad tertium dicendum, quòd licet hoc nomen Principium, quantum ad id à quo imponitur ad significandum, videatur a priori tate sumptum: non tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est quod significat nomen, & à quo nomen imponitur, vt suprà dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum hoc nomen pater sit nomen proprię diuinæ personæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen pater non sit propriè nomen diuinæ personæ. Hoc enim nomen pater significat relationẽ. Persona autem est subsistantia indiuidua. Non ergo hoc nomẽ pater est proprie nomen significatiuum personæ.

¶ Præterea, Generans communius est quàm pater. Nam omnis pater est generãs, sed non econuerso. Sed nomen communius magis proprię dicitur in diuinis, vt dictum est. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans & genitor, quàm pater.

¶ Præterea, Nihil quod secundum metaphoram dicitur, potest esse nomẽ proprium alicuius. Sed verbum metaphoricè apud nos dicitur genitum vel proles. Et per consequẽs ille cuius est verbum, metaphoricè dicitur pater. Non ergo principium verbi in diuinis potest propriè dici pater.

¶ Præterea, Omne quod dicitur in diuinis, per prius dicitur de Deo quàm de creaturis, sed generatio p prius videtur dici de creaturis quàm de Deo. Verior enim ibi videtur esse generatio vbi aliquid procedit ab alio distinctũ, non secundũ relationẽ tantùm, sed etiam secundũ essentiã. Ergo nomen Patris quod à generatione sumitur, non videtur esse proprium alicuius diuinæ personæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Ipse inuocabit me, Pater meus es tu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pater extrà. Tertio ly primi quamuis enim ex ratione in oppositum tacet in littera primi autem indistincte significare videatur, dicendū tamē in proposito hac propietate secundū naturæ ordinem, quæ inter hæc nomina inuenire est solitus, vt patet in toto quinto Metaphysic. Ita quod sensus est, an ratio Patris nomine significata, personaliter dicta, sit naturæ ordine prior intentio talis nominis, quam ratio eiusdem essentialiter dicta.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Pater per prius dicitur in diuinis personaliter quàm essentialiter. Probatur sic: Omnia imperfecta sumuntur à perfectis: ergo omne nomen prius dicitur de illo in quo saluatur tota ratio eius ratio perfectè quàm de illo in quo saluatur secundum aliquid. ergo paternitas prius dicitur in diuinis secundum quod importat respectum personæ ad personam, quàm secundum quod dicit respectū Dei ad creaturas. ergo. Prima cōsequentia probatur, primo, quia de eo de quo nomen dicitur secundum aliquid, dicitur quasi per similitudinem ad id in quo perfectè saluatur. manifestatur deinde in Leonis nomine. Secunda autem probatur, quia in Deo patre & Deo filio inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in Deo autem & creatura non, sed secundum aliqualem similitudinem. Et probatur prima pars huius assumpti, quia diuinarum personarum vna est natura ac gloria. Secunda veto pars quo ad negationem, quia creaturæ non eiusdem naturæ est cum Deo. Quo ad affirmationem vero manifestatur graduando latitudinē filialis adoptionis creaturę ad Deum iuxta quatuor modos similitudinis, f. vestigij, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Confirmantur omnia autoritatibus satis clarè in litera.

Annot. ¶In responsione ad primum diligenter notato tria, scilicet distinctionem, comparationes, & rationes earum. Distinctio est hæc, Communium, i. essentialium, quędam dicuntur absolutè vt bonus, sapiens, &c. quædam respectiuè ad extrà, vt dominus, &c. Comparationes sunt duæ, prima est: Communia absoluta sunt priora secundum intellectum personalibus. Altera est, Communia respectiua ad extrà sunt posteriora personalibus. Ratio primæ comparationis est, quoniam communia absoluta claudūtur in personalibus, & non econuerso, priora enim constat esse, à quibus

na est Pater Filij. & secundū quod tota Trinitas est Pater noster vel creaturæ, cū secundum Basiliū accipere sit commune creaturæ, & filio. Ergo nō per prius dicitur Pater in diuinis secundum quod sumitur essentialiter, quā secundū qđ sumitur personaliter.

¶Præterea, Inter ea quæ non dicuntur ſcām rationē vna, non potest esse comparatio. Sed Filius cōparatur creaturæ in ratione filiationis, vel generationis, secundum illud Col. 1. Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturę. Ergo nō per prius dicitur in diuinis paternitas personaliter sumpta, quā essentialiter, sed secundum rationē eandem.

¶SED CONTRA est, q̄ æternū prius est temporali. Ab æterno autē Deus est pater filij, ex tempore autem pater est creaturæ. Ergo per prius dicitur paternitas in Deo respectu filij, quàm respectu creaturæ.

CONCLVSIO.

¶Cùm in Deo patre perfecta paternitatis ratio inueniatur respectu filij, in Deo autem & creatura non nisi secundum aliqualē similitudinē: prius nomen Patris in diuinis dicitur personaliter, quam essentialiter.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ per prius dicitur nomen de illo in quo saluatur tota ratio nominis perfectè, quàm de illo in quo saluatur secundū aliquid. De hoc enim dicitur quasi per similitudinem ad id in quo perfectè saluatur: quia omnia imperfecta sumuntur à perfectis. Et inde est quod hoc nomen leo per prius dicitur de animali in quo tota ratio leonis saluatur, quòd propriè dicitur leo, quā de aliquo homine in quo inuenitur aliquid de ratione leonis, vt puta audacia, vel fortitudo, vel aliquid huiusmodi. De hoc enim per similitudinē dicitur. Manifestum est autem ex præmissis, q̄ perfecta ratio paternitatis & filiationis inuenitur in Deo patre & Deo filio, quia patris & filij vna est natura & gloria. Sed in creatura filiatio inuenitur respectu Dei, nō secundū perfectā rationē, cum non sit vna natura creatoris & creaturæ, sed secundū aliqualē similitudinē. Quæ quantò perfectior fuerit, tantò propinquius acceditur ad veram filiationis rationē. Dicitur enim Deus aliculus creaturæ pater propter similitudinē vestigij tantū, vt pote irrationaliū creaturatū: secūdū illud Iob 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stillas roris? Aliculus verò creaturæ, scilicet rationalis secundum similitudinem imaginis: secundum illud Deut. 32. Nonne est ipse pater tuus qui possedit & fecit & creauit te? Aliquorum verò est pater secundum similitudinem gratiæ. Quibus etiam dicuntur filij adoptiui, secundū qđ ordinantur ad hæreditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptū: secundū illud Ro. 8. Ipse spiritus reddit testimoniū spiritui nostro, q̄ sumus filij Dei. Si autē filij, & hæredes. Aliquorū verò secundū similitudinē gloriæ, prout iam gloriæ hæreditatem possident, secundū illud Ro. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Sic igitur patet, q̄ per prius paternitas dicitur in diuinis secundū quod importatur respectus personæ ad personam, quàm secundum quòd importatur respectus Dei ad creaturam.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ communia absolutè dicta secundū ordinē intellectus nostri, sunt priora, quā propria, quæ includuntur in intellectu propriorū, sed non econuerso. Intellectu enim personæ patris intelligitur Deus, sed non conuertitur. Sed cōmunia quæ important respectum ad creaturā per posteriora dicūtur, quā propria, quæ important respectus personales: quia persona procedens in diuinis, procedit vt principium productionis creaturarū. Sicut enī verbū cōceptū in mēte artificis per prius intelligitur pcedere ab artifice, quā artificiatū qđ producitur ad similitudinē verbi cōcepti in mente. ita per prius procedit filius à Patre, quàm creatura, de qua nomen filiationis dicitur secundū quod aliquid participat de similitudine filij vel patris: vt patet per illud quod dicitur Ro. 8. Quos præscíuit & prędestinauit fieri conformes imaginis Filij Dei.

¶Ad secundū dicendum, q̄ accipere dicitur esse cōmune creaturæ & Filio, non secūdum vniuocationē, sed tecūdū similitudinē quādam retionata: ratione cuius dicitur primogenitus creaturæ. Vnde in autoritate inducta subditur, Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquàm dixerat conformes fieri aliquos imaginis filij Dei. Sed filius Dei naturaliter habet quoddam singulare prę aliis, scilicet habere per naturam id quod accipit: vt idem Basilius dicit. Et secundū hoc dicitur vnigenitus: vt patet Ioan. 1. Vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse nobis enarrauit. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum esse ingenitum, sit Patri proprium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ esse ingenitum, non sit Patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo cuius est proprietas. Sed ingenitus nihil ponit in Patre, sed remouet tantùm. Ergo non significat proprietatem Patris.

¶Præterea, Ingenitū aut dicitur priuatiuè, aut negatiuè. Si negatiuè, tunc quicquid non est genitū, potest dici ingenitū. Sed Spūsanctus non est genitus, neq; etiam essentia diuina. Ergo ingenitum etiam eis cōuenit. Et sic non est propriū Patri. Si autem priuatiuè sumatur, cum omnis priuatio significet imperfectionem in priuato, sequitur q̄ persona Patris sit imperfecta. Quod est impossibile.

¶Præterea, Ingenitus in diuinis nō significat relationē, quia non dicitur relatiuè: significat quidditatem. Ingenitus igitur & genitus secundū subsātiam differunt. Filius autē qui est genitus, nō differt à Patre secundū subsātiam. Pater ergo non debet dici ingenitus.

¶Præterea, Propriū est quod vni soli conuenit. Sed cum sint plures ab alio procedentes in diuinis, nihil videtur prohibere quin etiā sint plures ab alio non existētes. Non igitur est proprium Patri esse ingenitum.

¶Præterea, Sicut Pater est principium personæ genitæ, ita personæ procedentis. Si ergo propter oppositionem quam habet ad personam genitam, proprium Patris ponitur esse quòd sit ingenitus: etiam proprium eius debet poni quòd sit improcessibilis.

¶SED CONTRA est quod dicit Hila. 4. de Trin. Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & innascibilitatis & originis.

CONCLVSIO.

¶Ingenitum esse est proprium Patri: inquantum sibi proprium est non ab alio esse.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut in creaturis inuenitur principiū primū, & principiū secundū: ita in personis diuinis, in quibus nō est prius & posterius, inuenitur principium non de principio, quod est Pater, & principiū à principio quod est Filius. in rep̄ autē creatis aliquod principiū primū innotescit dupliciter. Vno quidē modo inquantū est principiū primū, per hoc q̄ habet relationē ad ea quæ ab ipso sunt. Alio modo inquātum est primum principiū, per hoc q̄ non est ab alio. Sic igitur, & Pater innotescit quidē paternitate & cōmuni spiratione per respectum ad personas ab eo procedētes. Inquantum autem est principium nō de principio, innotescit per hoc q̄ non est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis, quam significat hoc nomen Ingenitus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dicunt, quòd innascibilitas quam significat hoc nomen Ingenitus, secundum quod est proprietas Patris, non constituit consequentia. Ratio verò secundæ comparationis est, quoniam processio diuinarum personarum est principium processionis creaturarum, ac per hoc personalia præsupponuntur à respectibus ad extrà. Et adueniente diligenter hanc secundæ comparationis rationē, quod non loquitur nisi de respectibus ad extrà consequentibus actiones transeuntes, hi enim tantùm spectant ad propositionem creaturarum. Et propterea ex hoc loco non habemus mentem Autoris, circa communia respectiua ad creaturas spectantia ad actiones immanentes, an scilicet posteriora sint personalibus, puta an secundum ordinem intellectus prius sit, Deum intelligere creaturas, quàm producere Filium, aut econuerso. Et est dubitatio de simplici intelligentia quæ inest Deo naturaliter, non autem de scientia visionis quæ inest ei liberè. Et quoniam impertinens est difficultas hæc proposito, quoniam secundum huiusmodi non dicitur Deus pater: erit de hoc specialis quæstio iuxta hunc articulum. Alia autem difficultas, an scilicet processio personarum sit principium processionis creaturæ: inferius quæstione 45. articulo sexto ex proposito tractabitur.

4 ¶Super Quæstionis trigesimetertiæ Articulum quartum.

IN titulo Proprium distinguitur contra commune. Et excludit, vt in responsione ad secundum habetur, non solùm alias personas diuinas, sed etiā naturam ipsam.

¶In corpore vnica est conclusio non nisi implicitè responsiua quæsito, ac posita: Ingenitum esse est proprium Patris. Probatur sic: Pater & Filius in diuinis sunt principium non de principio, & principium de principio: quemadmodum in creaturis hęc illa principium primum, dum: ergo pater dupliciter innotescit, scilicet inquantum principium paternitate & communi spiratione: & inquantum non de principio per non esse ab alio: ergo per esse ingenitum. Et si subintelleseris, quòd esse principium non de principio, sed non esse ab alio, est proprium Patri, concludes non solùm quòd ingenitum conuenit Patri, quod in litera explicatur: sed etiam quòd est proprium Patris quod quæritur etiā: & quod determinare intendebat litera. Antecedens declaratur, quia in personis diuinis non est prius & posterius, vt infertius patebit. Consequentia verò prima probatur, quia principiū primū in creaturis dupliciter innotescit, scilicet relatione ad ea quę sunt à se, & negatione sui ab alio. Secunda verò cōsequētia probatur quia nō esse ab alio specialiter ad innascibilitatē significatā ingenitū refert. ¶In solutione ad secundū aduertendum, q̄ litera duas assignat rationes quare nō possunt esse in diuinis duæ personæ ingenitæ: iuxta illud Hilarij, Cùm vnus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt: vnitatem diuinæ naturæ affligentes pro causa vnitatis personæ innascibilis. Et prima quidē deducitur litera est, quia in omni natura oportet ponere vnum primū, ac per hoc si plura prima sunt, plures naturæ erunt. Secunda est, quia si essent duo innascibiles, distinguerentur diuersitate naturali, quia non relationibus originis oppositis: neuter enim esset ab altero, aut alio. Verūtamen Sect. in 1. dist. 1. q. 1. hanc secundā rationē reprehendit, eo q̄ medium nō est notius conclusione: qui enī plures personas ingenitas ponerent, non cōcederet eas relationib⁹ originis distingui. & Hilarius quidē inquit hoc dicit, sed nō probat. Sed rectam Hilarij rō quā illius in litera deductio, nō solū rationabilis, sed necessaria est: qñ aut in diuinis nō est personarū distinctio, vt dicit Philo. & sic vna tm persona est

¶Ad quintum dicendum, quòd proprietas Patris, prout non est ab alio, potius significatur per remotionem natiuitatis Filij, quàm per remotionem processionis Spiritussancti. Tum quia processio Spiritussancti nō habet nomen speciale, vt suprà dictū est⁶. tum quia etiā ordine naturæ præsupponit generationē Filij⁶. Vnde remoto a Patre q̄ non sit genitus, cùm tamē sit principium generationis: sequitur quòd non sit procedens processione Spiritussancti: quia Spiritussanctus nō est generationis principiū, sed à genito procedens.

QVÆSTIO TRIGESIMAquarta, De persona Filij in tres Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de persona Filij. Attribuūtur autem tria nomina Filio, scilicet filius, verbum & imago. Sed ratio Filij ex ratione Patris consideratur. Vnde restat considerandum de verbo & imagine. ¶Circa Verbum quæruntur tria. ¶Primo, vtrum Verbum dicatur essentialiter in diuinis, vel personaliter. ¶Secundo, vtrum sit proprium nomen Filij. ¶Tertio, vtrum in nomine Verbi importetur respectus ad creaturas.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum Verbum in diuinis sit nomen personale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ Verbum in diuinis non sit nomē personale. Nomina enim personalia propriè dicūtur in diuinis, vt Pater & Filius. Sed Verbū metaphoricè dicitur in diuinis, vt Orige. dicit super Ioā. Ergo Verbū nō est personale in diuinis.

¶Præterea, Secundum Aug. in lib. de Trini. Verbum est notitia cum amore. Et secūdum Anselm. in Monol. dicere summo spiritui nihil aliud est, quàm cogitando intueri. Sed notitia & cogitatio & intuitus in diuinis essentialiter dicuntur. Ergo Verbum non dicitur personaliter in diuinis.

¶Præterea, De ratione Verbi est quòd dicatur. Sed secundum Ansel. sicut Pater est intelligens, & Filius est intelligens, & Spiritussanctus est intelligens: ita Pater est dicēs, Filius est dicens, & Spiritussanctus est dicens, & similiter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen Verbi essentialiter dicitur in diuinis, & non personaliter.

¶Præterea, Nulla persona diuina est facta. Sed verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Psal. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt Verbum eius. Ergo Verbum non est nomen personale in diuinis.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustin. in 7. de Trin. Sicut Filius refertur ad Patrem, ita & Verbum ad eum cuius est verbum. Sed Filius est nomen personale, quia relatiuè dicitur: Ergo & Verbum.

CONCLVSIO.

¶Verbum in diuinis cùm procedens ab alio importet, non essentialiter, sed personaliter tantùm sumitur.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ nomen Verbi in diuinis sī propriè sumatur, est nomen personale, & nullo modo essentiale.

¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd verbū tripliciter quidem in nobis propriè dicitur. Quarto autē modo dicitur impropriè, siue figuratiuè. Manifestius autem & cōmunius in nobis dicitur verbū quod voce profertur, quod quidem ab interiori procedit quantum ad duo, quæ in verbo exteriori inueniuntur, scilicet vox ipsa & significatio vocis. Vox enim significat intellectus cōceptum secundum Philosophum in lib. 1. Periher. Et iterum vox ex significatione vel imaginatione procedit, vt in lib. de Anima dicitur. Vox autem quę non est significatiua, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat interiorem mentis cōceptum. Sic igitur primò & principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur. Secundariò verò ipsa vox interioris conceptus significatiua. Tertiò verò ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damasc. in primo libro, cap. decimo septimo, dicens q̄ verbum dicitur naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat

ingenitæ: aut sunt tres personæ, vt fides catholica docet: & sic cùm distinctio per absoluta non sit intelligibilis, talis q̄ per ordine tāū originis esse possit. Vñ medius horum est conclusione: sicut notius est, non posse esse distinctionē realē personarum in absolutis absq; diuersitate pręfatā. Sed Aug. actus concepta passione quā expressiū erat in 26. dist. eiusdem, hæc dixisse videtur: qua de re inferius erit sermo.

a ¶Super Quæstionis trigesimaquartæ Articulum primum.

TItulus satis clarus est ex cōi vsu vocabulorū in materia Trinitatis. Erlysii, denotat quòd est qō, an ex propria sui significati ratione sit nomen personale, an nō. Nō est quæriē vnū possit supponere pro persona, vel an ex accommodatione sit personale nomē. sed simpliciter in diuinis tñ, id. est cū de Deo prædicat. ¶In corpore tria facit. Primò proponit conclusionē tāūm quæsito, scilicet Verbi nomē propriè sumptum in diuinis, est personale, & nullo modo essentiale. Secūdo ostendit quod sumitur dupliciter, scilicet propriè & metaphoricè. Et sub propriè sumitur tripliciter: & sic adinuuando ora modos, quadrupliciter dicit, tribus quidē primis modis propriè, & quarto similitudinariè. Primò igitur pro verbo in voce. Secūdo in cogitatiua. Tertiò in intellectu. Quartò autē pro aliquo facto, quodvertbo significatiuē imperatū vel effectiuē. Ordinat autē primò verbum cordis, secundò oris, tertiò cogitatiua locans: probānsque primonum ordinem, ex hoc

Annot.

189 12. q̄o. 93. arti. 1. Et Ver. q̄o 4. arti. 2. & 4. et opus. 1. cap. 11.

Comment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc quòd vox exterior verbi rationem non habet, nisi quia significat interiorem mentis conceptum. Ad declarandum verò ly in diuinis, dicit, quòd verbũ in Deo sumitur pro verbo intellectus, confirmátque hoc autoritate Augusti. De his modis accipiendi verbum, diffusè ac clarè scriptum inuenies in q. de Ver. q. 4. artic. 1. & 2. Et in primo Sent. dist. 27. q. 1. artic. primo, secundo, quare vide ibi.

¶ Quomodo varia verbi acceptiones ordinentur.

¶Circa ordinẽ inter varios modos, quibus aliquis dicitur, dubiũ est quales sint, an quo ad nos, an secundũ se. Quòd enim nõ sit quo ad nos, ex eo patet, q̃ iuxta hunc ordinẽ nõ verbũ cordis, sed verbũ vocis, locũ primũ habere debet, vt etiã in literæ principio insinuatur. Quod verò non sit secundũ naturã, ex eo apparet, quia verbũ cogitatiuæ secundũ in hoc ordine locum sibi vendicat, quoniã constat vocale verbũ ex imaginatione dependere. Et sic quoniã ordine dicitur, inalis verbũ oris secũdo loco positũ videt, debet etiã sibi naturæ ordine vltimũ, quo ad nos verò, primus.

¶Ad hoc dicitur q̃ affinatus ordo est naturæ ordo inter intentiones verbi nomine significatas.

¶Ad cuius euidentiã scito duos esse canones in huiusmodi. Primus est, Omne nomẽ p̃ prius dicitur formaliter, quã secũdum denominationem extraneã, vt patet inductiuè. Alter est, Omne nomen formaliter dictum de pluribus, prius dicit de eo à quo aliud dependet, quã de dependente ab illo, & hoc etiã patet inductiuè. Verbum igitur, quia formaliter saluatur in verbo cordis & oris tantũ, in cogitatiua autẽ causaliter ideo iuxta primam regulã vltimò dicitur de verbo cogitatiuẽ. Et ad hoc insinuandũ litera dixit, imaginario verbũ dicitur, innuens q̃ in cogitatiua ea rõne dicitur verbũ, quia est verbi imaginatio causalis rationis. ℣ Quia autẽ verbi ratio formalis in intelligendo dependentia à verbo vocis, in voce autem cũ dependentia est à verbo cordis: ideo prius de verbo cordis quã de verbo vocis dicitur formaliter tamen vt dictũ est, & nõ secundũ extrinsecam denominationẽ, vt Durã. iurputauit. Quod ex eo patet, quòd vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis conceptus; in illo enim priori vox verbum erat, & ratio verbi in conceptu ignota erat: ergo vox verbi appellationem non sumpsit à verbo cordis.

¶Præterea, Vox est signum expressiuum non denominatione extrinseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus. Sed ratio verbi in voce est esse expressiuũ, seu manifestatiuũ signũ cõceptus mentis alterí, vt in litera dicitur: sicut etiã ratio verbi in cõceptu est esse expressiuũ signũ habitualis notitiæ ibi, vt in quæstio. de ver. dicitur. Igitur significatiua vox formaliter est verbum, sicut formaliter est expressiua.

¶Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attenditur secundum ordinem rerum, in quibus intentiones saluantur, nec secundum ordinem illarum intentionum in esse naturæ. Sol enim quamuis sit prior calefacto à se, & causalitas solis prior sit naturaliter, quàm calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidum de eo, quàm de calefacto, sed econtra: sed attenditur secundum habitudinem ipsarum intentionum in hoc, quod est includi in alia, & non econtra. Sic autem se habent intentio formalis, & secundum denominationem extrinsecam. Et propterea licet causalitas cogitatiuæ, qua in ea dicitur verbum, sit prior vocali verbo posterius tamen prædicationem eius recipit,

Commen. ¶Quo ad tertium probatur conclusio sic: Verbum in diuinis significat cõceptum intellectuum: ergo significat aliquid ab alio procedens: ergo aliquid personale: ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tantum.

¶Prima consequentia probatur: quia de ratione ipsius conceptus cordis est quòd procedat ab alio, scilicet à notitia concipiente. Secunda verò probatur: quia personæ diuinæ distinguuntur secundum originem. Tertia est per se nota.

¶ Quantum valeat litera processus.

Quæstio. ¶Circa hanc rationem ac conclusionem dubium occurrit propter tria. Primò quia procedere abstrahit à processu reali & processu secundum rationem. Et similiter ly ab alio, potest vtroque modo intelligi, scilicet alio secundum rem, vel secundum rationem: & tamen litera infert & processum & alietatem realem. Secundò est confirmatio præcedentis, propter multas instantias intelligere enim amare, & quodcunque aliud simile, significat aliquid procedens ab alio, puta intellectu & voluntate, &c. & tamen non sequitur, ergo huiusmodi sunt nomina personalia in diuinis. Tertiò est argumentatio præcedentiũ, propter ipsummet autorem, qui & in q. de Ver. & in primo Sententiarum, vbi suprà propter hæc quæ adduximus, hanc rationem in litera adductam tenet, non concludens: sublatóque oppositum conclusionis hic probatæ dicés verbũ quãdoq; personale, quandoque essentiale nomen esse.

¶Ad euidentiam huius dubitationis, primò de re ipsa, deinde de Autore dicendum est. Quo ad rem scito duo. Primo: quia ly secundũ rationem, est conditio diminuens, sicut dictum vel mortuum: moueri enim secundum rationẽ non est moueri, ideo q̃ cedere secundum rationem non est procedere, sed est intelligi q̃ procedat, id est per modum processus. Et propterea cùm de processu est sermo, de reali oportet intelligi: sicut cùm de motu aliisque quæ per rationem diminuuntur loquuntur, alioquin incerta essent omnia. Scito secundò, quòd aliud est significare aliquid procedens ab alio, & aliud significare aliqd per modum procedẽtis ab alio. In primo enim dicitur, q̃ res significata procedit ab alio. In secundo verò, q̃ res significata intelligitur & significatur vt procedens seu per modum procedẽtis ab alio. ¶Inter autem hæc duo maior est distantia, quã inter cælũ & terrã, quorũ tanta est quantia est inter esse & significari. In primo enim res significata est ab alio, in secundo verò significatur vt ab alio. His autem stantibus respondetur, quòd propositiones in litera assumptæ non sunt distinguendæ: quoniam expressè significant processionem cadere suprà

rem significatam. Stat ergo ratio in hoc, Verbi nomen propriè sumptum in intellectu significat conceptum procedentem ab alio: ita quòd processio determinatè conceptum secundum rem, quoniam aliter processio non est. Et propriè dicitur in diuinis, ergo saluatur ibi quo ad veritatem, aliter non propriè dicetur. ergo est nomen personale: quia ibi nihil est ab alio nisi persona: quamuis multa intelligantur vt ab alio. Et per hoc patet responsio ad instantias. Amate enim non significat aliquid procedens ab alio, sed significat aliquid per modum procedentis ab alio. Et eadem ratio est de cæteris huiusmodi. Quo ad Autorem verò dicitur, quòd vt apparet diligenter intuenti eius libros, paulatim in hac dubitatione ad veritatem perfectionem peruenit. Nam in primo Sen. secutus est illorum opinionem qui Verbi nomen, sicut Amoris nomen, considerantes, quandoque essentiale, quandoque personale dixerunt, postmodum in quæst. de Veri. declinauit in alteram partem, scilicet quòd dicitur personaliter, non tamen absque formidine alterius, vt patet ex eo quòd respondet rationibus ad vtranque partem: altera vt rationabiliori amplexa. ℣ Posteremò hoc in loco alteram partem, scilicet quòd personaliter dicitur, asserit cum expressa destructione alterius, scilicet quòd nullo modo essentialiter. ℣ Et hoc, quia vidit omnia illa quæ dubium fecerant aliquando, hac vna ratione cessare, scilicet quòd Verbi nomen significat aliquid procedens ab alio, per hoc secernens ipsum ab his quæ significant per modum procedentis. Contra hoc enim nulla instantia militat, in hoc nulla distinctio habet locum, vt patet ex dictis. Neque assumpsit hoc absque probatione, sed prone hoc ex ipsa ratione rei significatæ: ipse, inquit, conceptus cordis de ratione sua habet quòd ab alio procedat. Non ergo est aliquid essentiale, quoniam in nullius essentialis ratione claditur siue intrinsecè, siue vt necessariò concomitans, quòd procedat ab alio. Nec derogat hoc dignitati Doctoris quoniam naturale est intellectui humano perfici in processu ẽpotiæ. ℣ Retractauit ergo antedicta, non cõmemorãdo seipsum aliter sensisse, sed repellẽdo opinionẽ quã sustinuerat.

¶In resp

Anno. ¶In respõsione ad primũ aduerte, q̃ conditionalis illa, Si potuit verbũ dei me saphorice dictũ, oportet poni verbũ Dei prout dictũ, non tenet gratia formæ, sed gratia materiæ. Quoniã verò in litera dicit q̃ ponit verbũ Dei metaphorice, ponit aut manifestatiũ verbum Dei, aut manifestatiũ verbum Dei. his 82 84 duobus modis dicit metaphor. vtrobique autẽ claudit verbũ propriè dictũ, & cõsequẽter personaliter, vt deductũ est in litera: nihil em est in rõne veri, quod imperfectionẽ importet, sed tantùm esse ab alio, &c.

¶In rõne ad secundũ aduerte, q̃ cõ dicit in litera, q̃ intelligere ita se habet ad intellectũ in actu, sicut esse ad ens in actu, est locutio nõ similitudinaria, sed potius expressiua: ac si diceret, q̃ sicut esse in cõmunia ens in actu le ẽ, ita tale esse, id est intelligere ad tale ens in actu, id est intellectũ in actu. Declaratũ est ẽ in capite. ℣ q̃ cognoscere aliqd est esse illud, & q̃ in cognoscentibus in 190 1. dist. 27. q. 2. ar. 2. q. 2. Et 3. Et. ni. q. 4. ar. 3. Et opus. 3. c. 11. potẽtia, cognoscitiui est primò in potentia ipsum cognitũ: deinde medio mõ inter potẽtiã, & actũ: & demũ est ipsum, & tũc tantũ dicitur actu cognoscẽs. Nec obstat q̃ intelligere dicat actionẽ: sic quia est immanẽs, vt in litera dicit: sũ qa secũdũ veritatẽ magis habet de significari, quam esse actionis. Quia vel manifestat sicut verbum, vel est verbo manifestatum. Si autem est manifestatum verbo, oportet ponere verbum quo manifestetur. Si autem dicitur verbum, quia exterius manifestat ea, quæ exterius manifestant non dicuntur verba nisi inquantum significant interiorem mentis conceptum, quem aliquis etiam per exteriora signa manifestat. Et si ergo verbum aliquando dicatur metaphoricè in diuinis, tamen oportet ponere verbum propriè dictum, quòd personaliter dicatur.

a ¶ Super Quæstionẽ trigesimam quartæ Articulum secundum.

Anno. IN titulo nota ly in nomine verbi nõ quæritur vtrũ res quæ dicit verbum, respiciat creaturas, sed vtrũ res illa diuina, vt verbi nomine significatur, claudat respectum aliquem ad creaturas.

Comment. ¶In corpore tria facit. ℣ Primo proponitur conclusio directè affirmãs quæsito affirmatiuè, simul etiã medio, ac per hoc ibidem quo ad respectum in cõi. ℣ Secundò determinãdo qualis est ille respectus, vtrũ det ei talí respectum cõmuni ipsi Patri & creaturis. ℣ Tertiò distinguẽdo, respõdet de respectu quo tantũ respicit creaturas. ℣ Quo ad primũ cõclusio est de respectu in cõi, vtrũ in eõ quoque quæsitũ fuit & est ista, In verbo Dei importatur respectus ad creaturas. Et subiungitur statim medium: quia Deus cognoscendo se, cognoscit creaturas.

d 174 189 *b. c* 192

¶Quo ad secũdum aduertendũ est, q̃ duplex modus explicandi medium explicatum magis applicãdo ipsum ad cõclusionẽ contractè ad respectũ talẽ, scilicet verbũ Dei est expressiuum Patris & creaturarũ. Probatur sic sic, Verbum est ens præsentatiuum omnis rei quod actu intelligitur ergo verbũ Dei est expressiuũ, non solũ Patris, sed & creaturarũ. Antecedens probatur, In nobis apud quos sunt diuersa verba secũdũ diuersa intellecta in actu.

191 *1. dist. 27. q. 2. ar. 2. Et vers. 9.* 4 *art. 5. et quæst. 4. q. 4 artic.* 1 *m.* 189

qua verò verba, scilicet nostra, virtutes sunt animæ.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd non propter hoc error Valentini est damnatus, quia Filiũ dixit prolatione natum, vt Arriani calumniabãtur, sicut Hila. refert 6. de Trinita. sed propter varium modum prolationis, quem posuit, sicut patet per Aug. in lib. de Hæresibus.

¶Ad tertium dicendũ, quòd in nomine verbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine Filij. Vnde dicit Aug. Eo dicitur verbum quo filius. Ipsa em natiuitas Filij quę est proprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ Filio attribuuntur ad expri mendum diuersimode perfectionem eius. Nam vt ostendatur cõnaturalis Patri, dicitur Filius: vt ostẽdatur coæternus, dicitur Splendor: vt ostẽdatur omnino similis, dicitur Imago: vt ostendatur immaterialiter genitus, dicitur Verbum. Non autẽ potuit vnum nomẽ inueniri, per quod omnia ista designarentur.

¶Ad quartum dicẽdum, q̃ eo modo cõuenit Filio esse intelligẽtem, quo conuenit ei esse Deum: cùm intelligere essentialiter dicatur in diuinis, vt dictum est. Et sit autẽ filius Deus genitus, non autem generans Deus. Vnde est quidem intelligens, non vt producens verbum, sed vt verbum procedens, prout scilicet in Deo verbum procedens secũdum rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio verbi.

¶Ad quintũ dicendum, q̃ cùm de Filio dicitur, portans omnia verbo virtutis suæ, verbũ figuratè accipitur pro effectu verbi. Vnde glosibi dicit, quòd verbum sumitur pro imperio, inquantum, scilicet ex effectu virtutis verbi est, quòd res conseruentur in esse: sicut ex effectu virtutis verbi est, quòd res producãtur in esse. Quod verò Basilius interpretatur verbum pro Spiritu sancto, impropriè & figuratè locutus est, prout verbum alicuius dici potest omne illud quod est manifestatiuum eius, vt sic ea ratione dicatur Spiritus sanctus verbũ Filij, quia manifestat Filium.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verum in nomine Verbi importetur respectus ad creaturam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in nomine Verbi non importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum, in creatura essentialiter in diuinis dicitur. sed Verbum nõ dicitur essentialiter, sed personaliter, vt dictum est. Ergo Verbum non importat respectum ad creaturam.

¶Præterea, Quæ important respectum ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, vt Dominus & creator: sed verbum dicitur de Deo ab æterno. Ergo non importat respectum ad creaturam.

¶Præterea, Verbum importat respectum ad id à quo procedit. si ergo importat respectum ad creaturam, sequitur quòd procedat a creatura.

¶Præterea, Ideæ sunt plures secundũ diuersos respectus ad creaturas. Si igitur verbum importat respectũ ad creaturas, sequitur quòd in Deo non sit vnum verbum tantùm, sed plura.

¶Præterea, Si verbum importat respectum ad creaturam, hoc nõ est nisi inquantum creaturæ cognoscuntur à Deo, sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam nõ entia. Ergo in verbo importabitur respectus ad non entia. quod videtur falsum.

¶SED CONTRA est quod dicit August. in lib 83. Quæstionum, quòd in nomine Verbi significatur non solùm respectus ad Patrem, sed etiam ad illa quæ per verbum facta sunt operatiua potentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus intelligendo se in productione verbi, intelligat creaturas, in verbi nomine, intelligitur respectus ad creaturas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Verbo importatur respectus ad creaturam. Deus enim cognoscendo se cognoscit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum est repræsentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba, secundum diuersa, quæ intelligimus. Sed quia Deus vno actu & se & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solùm Patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiua tantùm, creaturarum autem cognoscitiua & factiua: ita verbum

Dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

le actu consequentia verò probatur quia Deus vnico actu se & omnia intelligit.
¶Quo ad tertiũ est hæc conclusio, Verbũ Dei eius quod est in Deo patre, est expressiuum tantũ, creaturarum verò est expressiuum & operatiuum. Probatur, Scientia Dei est Dei quid est cognoscitiua tãtum, creaturarum autẽ cognoscitiua & factiua: ergo verbum Dei, &c. Et confirmatur autoritate Scripturæ, Dixit & facta sunt.

¶Num verbum spiritus procedat ex creatarum rerum scientia vel diuina essentia tantum, & non vt verbum personæ.

Quæstio. ¶Circa prædicta vnicum tamẽ hanc materiam, aduertẽdum hic esse 4. f Primo, res dicta verbo. f Secundò, relatio inter verbum & rem dictã. f Tertiò, modus quo verbum refertur ad res dictas.
172 f Quartò, ratio quare sic refertur. Et quo ad res dictas, quidem in primo articulo huius quæstionis, in responsione ad tertium habuimus, q̃ sunt hæc tria, scilicet essentia diuina, personæ diuinæ, & omnis creatura. Pater enim dicit hæc omnia verbo. Relatio verò verbi ad res dictas vt sic, est relatio rationis: & est relatio expressiui ad expressum, vt in litera dictum & in his duobus conuenit alij ubicunque reperti forte autoritate Augustini, reliquis autẽ duobus, scilicet in modo & causa, diuersimas est opinionũ. Sco. enim in 2. dist. 1. q. 1. art. 2. & in quolibet. 11. q. 14. art. 2. tenet q̃ verbũ Dei ex vi productionis suæ nõ procedit ex scientia creaturarũ, sed diuinæ essentiæ. Et rursus (vt ex dict. 11. 1. q. 1. ad vltimũ eiusdẽ sumitur) tenet q̃ verbũ sic procedit de scientia solius essentiæ, q̃ non procedit vt verbũ personæ, nisi cõcomitãter: ita q̃ imaginatur Patrem ex hoc, q̃ intelligit diuinã essentiã verbũ producere, q̃ quidẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem diuinũ identicè, quoniã ex propriis processionis amoris etiã diuini infra latitudine voluntatis iudius stando, Spiritusan. non habet ꝙ sit Deus, sed ꝙ sit amor Dei, vt amantis & amati. Sed est vera pro amore diuino formaliter. Sed tunc conclusio antecedẽte nihil valet prima cõsequentia, vt patet ex dictis. ℣ Nec oppositũ habetur in litera loquẽte de amore diuino identice. Si verò ly vt denotat etiã cõmunia, tunc est vera de amore diuino, & formaliter & identice: & sic habet ratione similis. sed quia proprie & formaliter de modis procedendi à Theologis sermo habetur, idcirco illud antecedens de amore diuino primo modo intelligẽdũ est & admittẽdũ, sed negãda est prima cõsequentia, cergo procedit vt dicis.

Quæstio. ¶Et ad probationẽ dicẽdum est, ꝙ laborat in æquiuoco, vt patet ex dictis: quia ly diuinus, æquiuocũ est cũ sumitur obiectiuè & effectiuè, vt in antecedẽte sumitur, & cũ sumit idẽticè, vt in probatione cõsequentiæ tit.

a ¶Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum primum.

Annot. IN titulo aduerte, ꝙ ly Spiritussanc. dupliciter sumi potest. Primo in vi duarũ dictionũ, vt scilicet ly Spiritus, sit substantiuũ, & ly sanctus adiectiuum. Alio modo in vi vnius nominis sicut si alicui imponeretur nomen proprium, homo bonus. In posito hoc secũdo modo quæritur, ad quod denotandũ dicitur in titulo virum hoc nomen, &c.

Comm. ¶In corpore vna est conclusio triũa quæsito affirmatiuè, hoc nomẽ Spiritussanc. est ꝓpriũ diuinæ ꝓsonæ ꝓcedentis per modũ amoris ex accommodatione facẽ Scripturæ. Et ꝙ cõclusio hæc duo includit, scilicet necessitatẽ accõmodationis, & cõuenientiã talis accommodationis: ideo in litera vtrunq; fit: Declaratur enim primo necessitat accommodationis, secundo conuenientia. Altera quæstio in diuinis, quæ scilicet est per modũ amoris, caret nomine ꝓprio: ergo & nationes ꝓcedãs: ergo & ꝓsonæ relationes notatæ sunt ex accommodatione, ita & ꝓsona. Deinde assignatur rõ talis accõmodationis ex partialibus significationibus. Tum quia communes Patri & Filio. Tũ quia amoris diuini quo ad vtrunq; proprietatẽ insinuant, vt clarè patet in litera.

a ¶Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum secundum.

Annot. IN titulo aduerte, quòd articulus ille continet in se duas quæstiones, scilicet an Spiritussan. procedat à Filio, & an Spiritussan. sic procedat à Filio, quòd si non procederet ab eo, non distingueretur personaliter ab ipso. Et prima quidem quæstio inter Græcos & Latinos versatur. Secunda autem inter Latinos inter se.

¶Num ad vnam quæstionem spectet quærere Spiritussancti processionem à filio, & illius processionis ratio.

Quæstio. ¶Propter quod dubium statim occurrit circa titulum: quoniam quæstiones sunt æquales numero his quæ verè scimus. hæc autem quæstio est vna, & scita sunt duo vt pater in corpore. ℣ Et incouenienter hoc, præcipuè articulatim scribenti: eius est enim singillatim singulas quæstiones discutere.

¶Ad hoc dupliciter responderi potest. ℣ Primò, quòd quia, vt dicitur in 1. Poste. idem est quærere an luna eclipsetur, & an sit aliqua ratio eclipsis lunæ: idem est quærere, an Spiritussanc. procedat à Filio, & an sit aliqua ratio processionis eius à Filio: pari autem quæsito constat optimè respõderi, & quòd ita est, & quòd propter talem rationem ita est, vnde in hoc articulo nihil est viti), sed tantùm explicatum est quod implicitè in titulo continebatur. Nec oportuit in duos articulos diuidere quæstionem & quæsiti rationem, alioquin oporteret omnem articulum diuidere in duos. ℣ Secundò dicitur, ꝙ quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se, & in quantum tale, & non est præfentis intentionis discutere processionem Spiritussancti qualitercunque, sed per scita quòd intentum est, vtrum Spiritussan procedat à Filio, id est vtrum de ratione propria personæ Spiritussanc. sit procedere à Filio, quod enim conuenit alicui per se, conuenit ei ex propria ratione. ℣ Ad hoc autem quæsitum affirmatiuè respondendo oportet non solùm ostendere Spiritumsan. procedere à Filio, sed ipsum vendicare hoc sibi ex sua ꝓpria & personali proprietate siue formaliter non ostenderetur hoc conuenire ei inquantum huiusmodi.

¶Ad cuius euidentiam pleniorem, scito ꝙ alicui producto potest dupliciter conuenire produci necessariò à pluribus personis diuinis. ℣ Vno modo ex parte producentis, alio modo ex parte producti. ℣ Ex parte producti habetur in productione creaturæ à Deo, necessariò enim est à tribus personis: ꝙ indiuisa sunt opera Trinitatis ad extra, & non ratione producti: quia creatura posset produci & esse sicut est, etiam si à solo Patre produceretur. ℣ Exemplum secundi haberetur, si creatura suo formali constituto priuaretur, si non esset à pluribus personis. ℣ Ad propositum Spiritussanc. procedit à Patre & Filio necessariò, ex parte producentis secundum omnes, quia omnia Patris non repugnantia Filio, sunt necessariò communia ipsi filio. An autem ex parte producti procedat necessario à Filio, in dubium vertitur. Quia verò conuenientia producto per se conueniunt ei ex parte sua: cætera enim conueniunt per accidens, aut quasi per accidens: ideo per se loquẽdo, quæritur virum Spiritussan. ex proprio constitutiuo ac distinctiuo habeat ꝙ procedat à Filio. ¶In corpore duo facit. Primò tãdem quæsito. Secundò arguit Græcos.

¶Quo ad primũ ponitur vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, scilicet Spiritussan. necessariò procedit à Filio. Et probatur tribus rationibus. Prima est. Si Spiritussan. nõ esset à Filio non posset ab eo personaliter distingui, ergo &c. Et probatur sequela sic: Personæ diuinæ non distinguntur abinuicẽ per aliquid absolutũ sed solum relationibus oppositis originis secundũ esse prius & principiozergo, si Spiritussan. non haberet huiusmodi relationẽ originis à Filio, non distingueretur ab eo personaliter. Assumpta quo ad omnes sui partes, sigillatim probatur. Prima quidẽ, scilicet nõ posset aliquid absolutũ, quia deesset vnitas essentiæ, eo ꝙ omne absolutum est essentiale. Secunda verò, scilicet quòd solũ relationibus ex prima sequitur manifestè. Tertia autem, scilicet oppositis manifestatur ex eo, quòd in Patre vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia non sunt oppositæ relatiuè. Quarta autem, scilicet originis quia in diuinis non possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, quod est intelligendum de relationibus propriis. Quinta demum, scilicet secundum principium & à principio, ex præcedentibus manifestè sequitur, consequentia verò probatur sic, Stante assumpto, aut Filius procedit à Spiritussancto, aut econtra: sed primum nullus dicit, ergo necesse est Spiritum esse à Filio.

¶Num sola relatiua oppositio distinguat personas in diuinis. Quæst.

¶Circa conditionalem assumptam & eius probationem dubium occurrit ex Scoto, in primo distinct. 11. quæstio. secunda, tenente oppositum. ℣ Arguitur contra fundamentum positionis, scilicet sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. ℣ Primo disparatio rationum formalium realium incompossibilium in eodem supposito distinguit realiter, vbicunque inuenirur: sed duo modi totales accipiendi naturam eandem, scilicet per modum nationitatis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto. ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. ℣ Iuxta hoc motiuum soluit probationem adductam in litera de duabus relationibus in Patre, dicens, quòd non est eadem ratio de actiuis & passiuis producentibus in diuinis, vnum enim potest dare esse pluribus, non tamen potest accipere esse pluries, nisi forte desierit esse. Et confirmatur motiuum hoc ex patre productionum argumentis Autcoli in nona distinctio. primi, quæstione prima articulo primo, consistentibus in hoc: Generati & spirati sunt incompossibilia in eodem supposito seclusa, quòd ipsũ generari coniunctum sit spirare. ergo ipsis realiter distinguuntur, cõsequentia plana est, & antecedens quo ad primam partẽ est euidens. Quo ad secundã verò probatur tripliciter. Primò, quia quicquid in diuinis cõuenit alicui rei, cõuenit ei formaliter & ex se. ergo etiã incompossibilitas istorum cõuenit re se. Et cõfirmatur, quia incõpossibilitas ista oritur ex ordine, quo vna processio præsupponit aliã. Ordo autẽ oritur ex rationibus formalibus ergo ex ipsis primò

¶Tertiò, quia si hinc est incõpossibilitas ista, aut hoc est quia generati & spirare sunt idẽ rei aut quia simul conueniunt in Filio: aut quia vnũ est præuiũ alteri: sed nihil horũ põt dici, quia hæc omnia conueniunt ipsi spirare respectu essentiæ, unicon stat non dare incompossibilitatem ad spirari.

¶Secundum caput, vnde mouetur 3co. est, si in Patre per impossibile non esset actiua spiratio, sed in solo Filio, adhuc esset Trinitas personarũ: ergo non requiritur oppositio relatiua, inter Spiritumsan & personam, à qua distinguitur, & sic ruit tota processus.

¶Tertium caput ex parte cõstitutiui ipsius Filij est, Filius cõstituitur in esse personali filiationeergo de facto distinguitur per formaliter à Spiritusan. filiatione: ergo secluſa à Filio per intellectũ ipsa actiua, adhuc remanet, quo Filius personaliter distinguitur à Spiritusan, ergo, &c. prima cõsequentia probatur ex illa maxima: idẽ est prius cõstitutiuè & distinctiuè ab alio, vt pater per Porphyriũ, & inductiuè.

¶Quartum autem caput econuerso sumitur ex personali distinctione ad constitutiuum sic. Filius distinguitur personaliter à Spiritusancto, ergo per aliquid, quod est de ratione personali ipsius Filij, ergo non per spirationẽ actiuam ergo secluſa illa adhuc remanet personalis distinctio inter Filium & Spiritumsanctum.

¶Prima consequentia probatur inductione & ratione. ℣ Inductione quidem, quoniam valet, A distinguit B realiter, ergo est de ratione rationis realis: distinguit essentia liter, ergo est de ratione essentialis: distinguit suppositaliter, ergo est de ratione suppositalis: distinguit relatiuè, ergo est de ratione relatiua, &c. Rationem autẽ, quia in distinctio personalis possit fieri per aliquid quod nõ est de ratione personali, non poterit sustineri humanitatẽ Christi non distingui personaliter à Verbo: dicam enim ꝙ distinguitur personaliter per aliquid, quod tamen nõ constituit personã. Et confirmatur hoc motiuũ ex parte distinctiui personalis, ab Autcolo vbi supra art. 2. Secũdi spiratio distinguit personaliter Filium à Spiritusancto, Patre & Filius essent vna persona. sed hoc est falsum, ergo, consequentia probatur: spiratio distinguit Patrem & Filium à Spiritusancto, vt sunt vnus Spirator. Et per te distinguit personaliter ergo esse vnum spiratorem est esse vnam personam: & si non est esse vnam personam, ergo non distinguit personaliter. Et fundatur processus super illa maxima, Omne vnum formale distinctiuũ plurium ex vna parte ab aliquo ponit in illis pluribus aliquod vnum fundamentum illius distinctionis proportionale illi.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, quamuis tractare de constitutiuis personarũ spectet ad 4. dist. propter tamen difficultatem ex consuetudine hanc materiam, scito, quòd cùm in diuinis non sit formaliter nisi substantia & relatio, & substantia vipote communis, nec constituat nec distinguat hypostates: oportet quòd vtrunq; relationi tribuatur. Relationi autem cum possit aliquid conuenire dupliciter, scilicet secundũ propria relationis, & secundum cõmunia sibi & absolutis: quæcunq; attribuuntur diuinis relationibus, necesse est cõuenire eis inquantum relationes sunt. Et sic constituere ac distinguere, relationi diuinæ (prout relatiua tes est) conuenit. Inter rem autem relatiuã & absolutã, hoc interest, ꝙ res absoluta cõstituit re in se, relatio verò cõstituit re ad alia. Et quia vnũquodq; sicut est ens, ita vnũ & distinctũ: consequenter ab vniuersis aliis. Cõstitutiuũ verò in esse relatiuo, quia cõstituit ens ad aliud vnũ correlatiuũ. Scilicet ita distinguit illud ab illo vno tantũ, alioquin diuersus seu distinctio nõ esset proportionata passio entis. Plus enim faceret cõstitutiuũ aliquid distinguẽdo quã cõstituendo, quod nõ videtur intelligibile. ℣ Si igitur in diuinis sola relatio multiplicat Trinitatẽ & hoc nõ cõuenit relationi per accẽs, sed quatenus res relatiua est. Et res relatiua vt sic, cõstituit & distinguit relatiuè tantũmodo cunq; enã alia distinctione habet, nõ facit inquantũ res relatiua, sed haberet eã ex cõmunibus sibi & absolutis: vt pater de disparatione. hæc enim nõ est ꝓpria relatiuis, & nõ põt causari à relatione secũdũ rationes relationis. Cõsequens est, ꝙ in diuinis nulla sit distinctio realis nisi relatiua, ita ꝙ non solùm res distinctæ, sunt relatiuæ, sed distinctio ipsa est relatiua. Et cõ cõstet distinctionẽ relatiuã non esse sine re-

latiua oppositione, & esse respectu correlatiui tm manifestè sequit, ꝙ sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. Et hæc nõ aduertere aut penetrare, fuit cã distinctionis in hac materia. Si cũ aduertissent, ꝙ Ecclesia tradẽdo Vnitatẽ substãtiæ, & Trinitatẽ rerũ relatarũ ex formali locutione, insinuat, ꝙ hoc formaliter intelligẽdũ est: videlicet distinctio non tradit nisi relationorũ, ꝙ etiã distinctio ipsa, ꝓpria relatiuis, quatenꝰ relatiua sunt, esse debet, qđ saluare non pũt, dũ dicũt res q̃dẽ distinctas esse relatiuas, distinguit tã absq; oppõne relatiua ga sunt disparatæ & incõpossibiles, &c. hæc enim cõia sunt nõ ꝓpria relatiuis, vt iam dixi mus. Ex his aũt habet̃ instio ad obiectiones ex ꝓte cõstitutiui ipsi⁹ Filij, quòd est dicit, ꝙ idẽ est cõstitutiuũ & distinctiuũ alicui⁹, ab of alio distinguẽdũ est de duplici cõstitutiuo, sabsoluto, vel respectiuo: & ꝙ in absolutis verũ est. In relatiuis verò subdistinguẽdũ est de duplici distiõne, scilicet relatiua vel quasiq; alia, puta disparata, seu cõtradictoria, seu etiã priuatiua.

¶Et dicendũ, ꝙ de distiõne relatiua loquẽdo, falsissimũ est assumptũ, quòd cõstitutiuũ alicui⁹ in esse relatiuo, nõ est distinctiuũ illi⁹ distiõne relatiua, nisi à correlatiuo, ꝓpter ipsam relatiõis natũrã. A cæteris aũt distinguit quouis alio mõ. dupliciter. Et sic, ga nõ est nisi ad dimidiũ, nõ distinguitur etiã relatiuè nisi à dimidio: à triplo aũt & quadruplo & reliq; entib⁹, distinguitur quidẽ duplicitate inquantum est hoc ens nõ relatiuè, vt de se patet. Et ga in diuinis persona est formaliter reſo, nõ est distinctio personalis, neq; realis nisi sit relatiua. Et propterea de facto ista & talia, Filiꝰ distinguitur realiter à Spiritusan. filiatione, ga ista est falsa, Filiꝰ filiatiõe distinguitur

¶Sed contra est quod dicit Athanasius, Spiritussanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

CONCLVSIO.

¶Spiritussanctꝰ ita necessariò procedit à Filio, quòd si nõ procederet, non distingueretur ab eo personaliter.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere Spiritumsanctum à Filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distingui. Quod ex supradictis patet⁹. Non enim est possibile dicere, ꝙ secundum aliquid absolutum diuinæ personæ abinuicem distinguantur. Relationes autem personas distinguere non possunt, nisi secundum quòd sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia pater habet duas relationes, quarum vna refertur ad Filium, & alia ad Spiritumsanctũ: quæ tamen, quia non sunt oppositę, non cõstituunt duas personas, sed ad vnam personam Patris tantùm pertinẽt. Si ergo in Filio & in Spiritusan. non esset inuenire nisi duas relationes, quibus vterq; refertur ad Patrẽ illæ relationes nõ essent adinuicẽ oppositæ, sicut neque duæ relationes, quibus pater refertur ad illos. Vnde sicut persona Patris est vna, ita sequeretur ꝙ persona Filij & Spiritussancti esset vna, habens duas relationes oppositas duabus relationibus Patris. hoc autẽ est hæreticũ, cùm tollat fidem Trinitatis. Oportet ergo quòd Filius & Spiritussanctus abinuicẽ referantur oppositis relationibus. Non autẽ possunt esse in diuinis aliæ relationes oppositæ nisi relationes originis, vt supra probatũ est⁹. Oppositæ autem relationes originis accipiuntur secundum principium & secundum quod est à principio. Relinquitur ergo, quòd Filius distinguitur à Filio ab eo non existens.

CONCLVSIO.

¶Spiritussanctꝰ ita necessariò procedit à Filio, quòd si nõ procederet, non distingueretur ab eo personaliter.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ne cessè est dicere Spiritumsanctum à Filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distingui. Quod ex supradictis patet⁹. Non enim est possibile dicere, ꝙ secundum aliquid absolutum diuinæ personæ abinuicem distinguantur. Relationes autem personas distinguere non possunt, nisi secundum quòd sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia pater habet duas relationes, quarum vna refertur ad Filium, & alia ad Spiritumsanctũ: quæ tamen, quia non sunt oppositę, non cõstituunt duas personas, sed ad vnam personam Patris tantùm pertinẽt. Si ergo in Filio & in Spiritusan. non esset inuenire nisi duas relationes, quibus vterq; refertur ad Patrẽ illæ relationes nõ essent adinuicẽ oppositæ, sicut neque duæ relationes, quibus pater refertur ad illos. Vnde sicut persona Patris est vna, ita sequeretur ꝙ persona Filij & Spiritussancti esset vna, habens duas relationes oppositas duabus relationibus Patris. hoc autẽ est hæreticũ, cùm tollat fidem Trinitatis. Oportet ergo quòd Filius & Spiritussanctus abinuicẽ referantur oppositis relationibus. Non autẽ possunt esse in diuinis aliæ relationes oppositæ nisi relationes originis, vt supra probatũ est⁹. Oppositæ autem relationes originis accipiuntur secundum principium & secundum quod est à principio. Relinquitur ergo, quòd Filius distinguitur à Filio ab eo non existens.

¶Sed contra est quod dicit Athanasius, Spiritussanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

CONCLVSIO.

¶Spiritussanctꝰ ita necessariò procedit à Filio, quòd si nõ procederet, non distingueretur ab eo personaliter.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ne cessè est dicere Spiritumsanctum à Filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distingui. Quod ex supradictis patet⁹. Non enim est possibile dicere, ꝙ secundum aliquid absolutum diuinæ personæ abinuicem distinguantur. Relationes autem personas distinguere non possunt, nisi secundum quòd sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia pater habet duas relationes, quarum vna refertur ad Filium, & alia ad Spiritumsanctũ: quæ tamen, quia non sunt oppositę, non cõstituunt duas personas, sed ad vnam personam Patris tantùm pertinẽt. Si ergo in Filio & in Spiritusan. non esset inuenire nisi duas relationes, quibus vterq; refertur ad Patrẽ illæ relationes nõ essent adinuicẽ oppositæ, sicut neque duæ relationes, quibus pater refertur ad illos. Vnde sicut persona Patris est vna, ita sequeretur ꝙ persona Filij & Spiritussancti esset vna, habens duas relationes oppositas duabus relationibus Patris. hoc autẽ est hæreticũ, cùm tollat fidem Trinitatis. Oportet ergo quòd Filius & Spiritussanctus abinuicẽ referantur oppositis relationibus. Non autẽ possunt esse in diuinis aliæ relationes oppositæ nisi relationes originis, vt supra probatũ est⁹. Oppositæ autem relationes originis accipiuntur secundum principium & secundum quod est à principio. Relinquitur ergo, quòd Filius distinguitur à Filio ab eo non existens.

personæ.& ita spiratio distinguit personā & filij & Patris personaliter, facièdo distinctionē nō gloriatiuæ à Spūsan. Ad obiectū aūt ex pte emanationū tāto habet in littera ad 7.& cōstat in hoc q̄ emanationes Filij & Spūssan possunt simi dupli citer. Vno mō secūdū suas integras rōnes, & sic includūt ordinē originis vnius ab alia:& cōsequēter filiū & Spūssa, distingunt ex suis q̄uctionib⁹,& distingui oppositione relatiua originis idē est. Alio mō possumus sumi secluso ordine originis inter eas, vt ab eodē accipiūt. Et sic dicimus, primo q̄ accipitur secūdū suas rōnes integras & potentia nom est mirū, si ralior ventus eis tāquā cōpletis. Secundo, q̄ non sunt duæ totales acceptiōes eiusdē naturæ. Sed prima est acceptio naturę simpliciter, secunda aūt secūm q̄ si. Si enī secluderetur ordo originis inter eas, Filius negatiōne accipere naturam simpliciter, & ipsemet q̄ positione accipere ea se cū filio q̄d. Et sic argumēta quæ supponūt vel affirmāt has emanatiōes esse totales & incōpossibiles, secluso ordine originis inter eas tuūt. incompossibilitas enim, totalitas, & alia huiusmodi cōueniūt eis integraliter, & nō imperfectē sumptis. Ad obiectionē aūt Aurel. iuxta hoc notādū, ex pte productionū, sigillatim iudicetur. Et ad primū quidē ex dictis patet, q̄ sumendo generari & spirari secluso ordine originis inter se, nō sunt incompossibilia. Nec est verū, q̄ incōpossibilitas eorū oriatur ex illo ordine, quo vna præexigit aliā, sed ex ordine originis, quo vna est ab alia, cōstituit. Ad secūdū aūt quū quæritur de genere causalitatis, dicit q̄ spirare dat genito incōpossibilitatem hāc formaliter, sicut albedo dicit dare formaliter subiecto incōpossibilitatē nigredinis. Nec valet cōsequētia, ergo generati esset spirari, nō sit correlatiuū ipsius spirare: sicut nō valet, ergo subiectū albedinis est nigredo, quæ est cōtraria albedini. Ad tertiū aūt dicit q̄ pater nullū illorū triū est ista incōpossibilitas, sed propter hoc, quia spirario est notio pertonæ relatiua ad ipsum Spūmsanctū.

¶Ad vndecimū verò motiuū ex parte Patris, dicit q̄ si Spūssan. procederet à solo Filio, adhuc distingueret à Patre ordine originis & sic nō immediatè, tamē mediatè. ℣ Et eodē mō ecōuerso eos relatiua oppositio, do ita vera vera: Pater spirat mediante Spūssan. Sic etiā Pater sub altero oppositorū clauderetur. ℣ Nō est tamē cōsubstantialitas trib⁹ pſonarū. Exclusio nā q̄ Patris ab fundata spirationis in substātia inæqualitate rēdaret.

Cōmcut. ¶Secunda ratio in littera posita ad probandum principalem cōclusionem est, nihil amamus nisi quod concipimus mente apprehendimus, ergo amor procedit à verbo, ergo Spūssanctus à Filio, quia ille vt amor, ille vt verbum procedit.

Anon. ¶Circa hanc rationem aduerte, q̄ in littera adducitur magis vt rationabilis, quàm vt necessitas, vt illa verba ostendunt, scilicet huic consonat ratio processionis virtuosę. Dico aūt hoc, quia ratio ista fundatur super hoc, q̄ amor est ab amante & amabili vt cōcepto, quia incognita diligere nō possumus, hoc aūt fundamentum de amore & cōceptione essentiali, in diuini natura intellectuali verbi est, quia (vt dicitur) de amore notionaliter, & similiter de cōceptu notionaliter euidenter non necessitate nō ista dat. Dicere enim quispiā posset, q̄ Pater producit amorem sui notionalē cognoscēdo se essentialiter. Verūtamē satis rationabile est vt qualis sit ordo inter essentialia intellectus & voluntatis, talis etiā sit ordo inter notionalia virtuosa, ac per hoc amor notionaliter, qui est Spūssanctus sit ex cōceptu notionaliter quod verbū est, sicut amor essentialis oritur secundū rationē ex conceptu essentiali, quo formaliter Pater omnia nouit. Quidā tamē cōsequentiā huius rationis labefactare cōantur, arguunt contra eam dupliciter. Primò, potest bene apprehendio intellectus abiq; concepta, ergo potest fieri etiam amor, igitur. Antecedens est falsum. Assumptum probatur, tum in visione beatorum in actu credendi quia verbum est aliud apud te & ab actu intelligendi. Secundò, quia non valet, non possumus intelligere sine sensu, ergo intellectio est à sensu, vt à principio productiuo: igitur consequentia nihil valet, &c. Ad hæc dicitur q̄ antecedens est verum de intellectione naturali, vnde nihil obstat beata visio. Per actum autē credendi sortimur fidei verbum. Et licet verbum sit aliud ab intellectione, inseparabile tamen est ab ipsa, nec potest ab ipsa secludi in naturalibus. Secūda verò obiectio puerilis valde est, credit enim laruisse diuum Thomam, q̄ ex concurrentia alicuius nō sequatur cōcursus illius, vt principij productiui, quod intelligens sciunt. litera enim supponit cōmunia, scilicet q̄ bonū cognitū sit principiū productiuum amoris, vt patet 3. de Anima. & 12 Met. & assumit quòd esse cognitum, est esse conceptum mentis quod in q.17. stabilitum est. & sic inter intentum, vnde instantia allata cōtra eudem illum sensum, non contra vetum & intentum militat.

¶Tertia ratio est ex rerum ordine talis. Ab vno nunquā procedunt plura absq; ordine inter se, nisi in materialiter tantùm differentibus, ergo ab vno Patre non procedit Filius & Spūssanctus absq; ordine inter se: ergo inter eos oportet esse ordinem originis. Antecedens manifestatur, quo ad primam partem in creaturis: quia in hoc manifestatur decor diuinę sapientiæ. Quo ad secundam verò in artificialibus, puta duobus martellis. Vltima autem consequētia probatur ex eo, q̄ personæ diuinæ non distinguuntur materialiter, nec quemcunq; ordinem, nisi originis, cōpatiuntur, cæteris nanq; imperfectionem aliquā claudunt. ℣ Et hanc rationē si cōfirmare noueris, efficacē inuenies vbi enim est pluralitas realis sine reali ordine, ibi est cōfusio.

¶Num ab vno plura procedere possint absque ordine tantum in materialiter differentibus.

¶Contra hanc tamen rationem quidam arguūt. Prima, quia antecedens falsum est. Tum quia si Deus produceret plures Gabrieles, esset pluralitas immaterialis sine ordine. Tum quia Deus immediatè potest per se omnia producere. secundò quia litera obstat ibiipsi: dñs subdit, q̄ Græci concedunt ordinē importatum per ly, per, & absque probatione adiunxit quòd non potest esse ibi ordo nisi importatus per ly à vt ab.

¶Ad hæc dicitur, q̄ pluralitas materialis nomine hic intelligitur plurali rellectiones eiusdem speciei, & esse inter Gabrieles. Vtra quoq; seu omnia à Deo non producuntur specifice distantia sine ordine inter se, quamuis à Deo immediatè. Nec alium ordinem Græcimente tenuit intellexerunt, per ly per, quàm nos intelligamus per ly à quoniam (vt in articulo sequenti patetit) per causalitatem denotat: & reloluendo facillimè patet, quòd ad efficientis genus in proposito reduci oportet. Et propterea patet quòd non absque subintellecta probatione assumpsit litera, quòd ibi non potest esse ordo realis, nisi à quo alius & qui ab alio: exteros enim constat imperfectionem claudere.

Comm. ¶Quo ad secundam partem huius articuli, Græcos arguit, tria eorum dicta recitando, scilicet quòd communiter cōcedunt, ordinem inter filium & spiritumsanctum. Secundò, quòd aliqui concedunt, quòd sit vel procedat à Filio. Tertiò, quòd negatur, quòd procedit à Filio. Ex quibus arguit eos ignorantiæ, vel protervitæ: quoniam tertium contradicit primo & secundo, quod probat sic, procedere est communissimum inter omnia spectantia ad originem, ergo ex quocunque concesso pertinente ad originem, pura ordine, seu esse à, seu profluere, sequitur affirmatio processus: & sic priores affirmationes repugnant negatiuni processionis. Antecedens probatur, quia vtimur processione in omnibus, vt patet inductiuè.

Anon. ¶In responsione ad tertium, scito, quòd quidam inuehuntur contra hæc verba: quia ex his sequitur, Damasc. fuisse hæreticum, quod & simpliciter est inconueniens, & in illo specialiter opere, quia illud recipit Papa Eugenius. Ad hoc dicitur, quòd non sequitur illum fuisse hæreticum, quoniam vt in quæstione 1. actic. vltimo dictum est. Antequam confidetetur aut determinetur per Ecclesiam, absque hæresis vitio opinatur quis fallum: quod postmodum si pertinaciter sustineret, esset hæreticus. Dicitur autem, Damascenum illo fuisse tempore quod declinum hoc non erat. quare, &c.

¶In

Anon. ¶In responsione ad septimum, aduertē quòd ex istis verbis videtur eligitum, q̄ apud S. Tho. emanationes diuinæ distinguunt per hoc quòd vna est ab vno, altera vero à duobus vel in 11. distin. 3. Scotus attulit. Sed reuera istæ dicta distant sicut exlum & terra, dicere quòd differētia sit quia vna est ab vno, & alia à duobus suppositis: & dicere quòd differentia est, quia vna est à Patre solum, alia verò à Patre & Filio. Ibi enim sola differētia inter vnitatem & pluralitatem suppositorū pro causa redditur: quod est ridiculum, contra quod & laborauit Scotus. Hic autem ordo originis inter eas pro causa redditur. Hoc enim verba illa important. Non enim potest aliter originis ordo saluari, nisi altera sit à Patre & Filio. Hunc autem ordinem originis (quia ad integritatē rationum formalium ipsa rum originum, vt distinctæ realiter sunt) spectare iam ostensum est, ideo hoc sano sensu intelligendo, nihil nocet concedere, personā spiritussanctī ex sua origine distingui à Filio.

a ¶Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum tertium.

Anon. IN titulo nihil est ambiguum accipiendo ipsum sic communiter vt sonat, absque scilicet dictione exclusiua, &c.

Comm. ¶In corpore duo facit. Primò ostendit quot modis sumitur ly per, in huiusmodi propositionibus. Secundo respondet quæsito in calce articuli.

¶Quo ad primum quatuor dicuntur. Primum est, quòd ly, per, denotat aliquam causalitatem in accusativo casu, super quem cadit. Secundum est, quòd illa causalitas quandoque est respectu actionis secundum quod exit ab agente: & declaratur hoc in tripliei genere causæ. Tertium est, quòd illa causalitas quandoque est respectu actionis, secundū quod determinatur ad factum, vt patet in artificialibus instrumentis. Quartus est, quòd hæc distinctio coincidit cum illa aliorum, scilicet quòd quandoq; denotat autoritatem in recto, & quandoque in obliquo.

¶Quo ad secundum, cōclusio responsiua quæstionis affirmatiuè est, spiritumsanctum procedit à Patre per Filium. Et probatur, Filius habet à Patre quòd ab eo procedat Spiritussanctus, ergo potest dici quòd Pater spirat per Filium Spiritumsanctum, &c. Cōsequentia tenet ex opposita figuratione hyper, quando denotat medium ex parte producti, scilicet q̄ denotat q̄ sit medius in Filio, non excludit quin ab eo procedat: ga & Filius in patre manere dicit, cū tamē à Patre procedat. Dicitur etiā Spūssanctus in filio quiescere, vel sicut amor amantis quiescit in amato: vel quantū ad humanā naturā Christi, propter id quod scriptum est Ioann. 1. Super quem videris Spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat.

¶Ad quintum dicendum, q̄ verbū in diuinis, nō accipitur scdm similitudinē verbi vocalis à quo nō procedit Spiritus: quia sic tantū metaphoricè diceretur, sed secundum similitudinem verbi mentalis à quo amor procedit.

¶Ad sextum dicendum, quòd per hoc, quòd Spiritussanctus perfectè procedit à Patre, nō solum non superfluum est dicere, quòd Spiritussanctus procedat à Filio, sed omnino necessarium: quia vna virtus est Patris & Filij. Et quicquid est à Patre, necesse est esse à Filio nisi proprietati filiationis repugnet. Nō enim Filius est à seipso, licet sit à Patre.

¶Ad septimum dicēdū, q̄ Spūssanctus distinguitur pſonaliter à Filio in hoc, quòd origo vnius distinguitur ab origine alterius. Sed ipsa differētia originis est propter hoc, quòd Filius est solùm à Patre, Spiritussanctus verò à Patre & Filio. Nō enim aliter processiones distinguerentur: sicut supra ostensum est.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrū Spiritussanctus procedat à patre per filium.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̄ Spiritussanctus nō procedat à Patre per Filium. Quod enim procedit ab aliquo per aliquē, non procedit ab eo immediatè. Si igitur Spiritussanctus procedit à Patre per filium, non procedit à Patre immediatè. Quod videtur inconueniens.

¶Præterea, Si spiritussanctꝰ procedit à Patre per filiū, nō procedit à Filio, nisi ꝓpter Patrē. Sed propter quod vnūquodque, & illud magis. Ergo magis ꝓcedit à Patre quam à Filio.

¶Præterea, Filius habet esse ꝓ generationē. si igitur Spūssanctꝰ est à Patre per Filiū, sequitur q̄ prius generatur Filius, & postea procedat Spiritussanctus. Et sic processio Spiritussancti non est æterna. Quod est hæreticum.

¶Præterea, Cùm aliquis dicitur per aliquem operari, potest ecōuerso dici. Sicut enim dicimus q̄ Rex operat̄ per Balliuū, ita potest dici q̄ Bajsiuus operat̄ per Regem. Sed nullo modo dicimꝰ quòd Filius spiret Spiritū sanctum per Patrem. ergo nullo modo potest dici q̄ Pater spiret Spiritumsanctum per Filium.

¶SED CONTRA est qđ Hil. dicit in li. de Tri. Cōseruа hāc, oro, fidei meæ religionē vt semper obtineam Patrē, & te: & filiū cum vna tecum adorem, & Spiritum sanctū tuum, qui est per vnigenitum tuum, promereat.

CONCLVSIO.

¶Cùm Filius à Patre habeat, quòd ab eo Spiritus sanctus procedat, Pater per ipsum Filium spirare Spiritumsanctum dicitur.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ in omnibus locutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquē operari, hæc ꝓpositio per, designat in causali aliq̄ causam, seu principiū illiꝰ actꝰ. Sed cū actio sit media inter faciens & factū, quādoq; illud causale cui adiūgit hæc prępositio per, est causa actionis, secūdū qđ exit ab agēte: & tunc est causa agenti q̄ agat, siue sit causa finalis, siue formalis, siue effectiua, siue motiua. Finalis quidē, vt si dicamus q̄ artifex operatur per cupiditatē lucri. Formalis verò vt si dicamus q̄ operatur per artē suam. Motiua verò, si dicamus q̄ operatur per imperiū alterī. Quādoq; verò dicitio causalis cui adiūgitur hæc præpositio per, est causa actionis, secundū quod determinatur ad factū: vt cùm dicimus artifex operatur per martellum. nō enim significatur, q̄ martellus sit causa artificii, q̄ agat, sed quòd sit causa artificiato, vt ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est qđ quidā dicunt, q̄ hæc prępositio p, quādoq; notat autoritatē in recto, vt cū dicitur, Rex operatur per Balliuū. Quādoq; autē in obliquo, vt cùm dicitur, Balliuus operatur per Regem. Quia igitur Filius habet à Patre, quòd ab eo procedat Spiritussanctus, potest dici quòd Pater per Filium spirat Spiritūsanctū, vel quòd Spiritussanctus procedat a Patre per Filium: quod idem est.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ in qualiber actione est duo considerare, scilicet suppositum, agens, & virtutē qua agit, sicut ignis calefacit calore. Si igitur in Patre & Filio cō fideretur virtus qua spirant Spūssanctum, nō cadit ibi aliquid medium: quia vna virtus est vna & eadē. Si aūt considerentur ipsæ personæ spirantes, sic cū Spūssanctus cōiter procedat a Patre & Filio, inuenitur Spūssanctus immediate à Patre ꝓcedere, inquantū est ab eo, & mediatè inquātū est à Filio. Et sic dicit pro cedere à Patre p Filiū. Sicut etiā Abel ꝓcessit immediatè per Adā, inquātū Adā fuit pater eius: & mediatè, inquantū Eua fuit mater eius, quæ processit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis processionis ineptum videatur ad significandam immaterialem processionem diuinarum personarum.

¶Ad secundum dicendum, quòd si Filius acciperet a Patre aliam virtutem numero ad spirandum Spiritumsanctū, sequeretur quòd esset sicut causa secunda & instrumentalis: & sic magis ꝓcederet a Patre, quàm a Filio. Sed vna & eadem numero virtus spiratiua est in Patre & Filio: & ideo æqualiter procedit ab vtroque. Licet aliquando dicatur principaliter vel ꝓpriè procedere de Patre, propter hoc quòd Filius habet hanc virtutē a Patre.

¶Ad tertium dicendū, q̄ sicut generatio Filij est cœterna genet ātj (vnde nō prius fuit Pater, quàm gigneret Filiū) ita processio Spiritussancti est cœterna suo principio. Vnde nō fuit prius Filius genitus, quàm Spiritussanctus procederet, sed vtrunque æternum est.

¶Ad quartū dicēdum, q̄ cùm aliquis dicitur per aliquid operari, nō semper recipitur conuersio. Nō enī dicimus q̄ martellus operetur per fabrū: dicimus aūt q̄ Balliuus operatur per Regē. Quia Balliui est agere, cū sit dominus sui actus. Martelli autem nō est agere, sed solùm agi: vnde nō designatur nisi vt instrumētū. Dicitur autē Balliuus operari p Regem: quātis hæc prępositio per, denoter medium: quia quāto suppositū est prius in agēdo, tāto virtus eius est immediatior effectui: quia virtus causæ primæ cōiungit causam secūdā suo effectui. Vnde & prima principia dicūtur immediata in demōstratiuis scientiis. Sic igitur inquantū Balliuus est medius secūdum ordinē suppositorū agētium, dicitur Rex operari per Balliuum: secūdum ordinē verò virtutū, dicitur Balliuus operari per Regē: quia virtus Regis facit quòd actio Balliui cōsequatur effectum. Ordo autē non attēditur inter Patrem & Filium quantum ad virtutem, sed solùm quātum ad suppositа. & ideo dicitur quòd Pater spirat per Filium, & non econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum Pater & Filius sint vnum principium Spiritussancti.

QVARTVM sic procedit. Videt q̄ Pater & Filius non sint vnum principiū Spiritussancti. Quia Spiritussanctꝰ non videtur à Patre & Filio procedere, inquātum sunt vnū: neq; in natura, q̄a Spūssanctus sic etiā procederet a se ipso. qui est vnū cū eis in natura. Neq; etiam inquantum sunt vnum in aliqua proprietate, quia vna proprietas non potest esse duorum suppositorum, vt videtur. Ergo Spiritussanctus procedit à Patre & Filio, vt sunt plures. Non ergo pater & Filius sunt vnum principium Spiritussancti.

habens à principali, q̄ producatur: enim sumitur in proposito, & non primo modo: Filius est non est medius ex parte Patris, non est ratio spirationis vt exit à Patre, sed potius vt terminatur ad Spiritumsanctum. Et hoc considerādo, Spiritumsanctum vt est à Patre mediatè: secundū eū dicendum est. Io quòdo de ipso, vt est immediatè à Patre. Et ideo litera dicit, q̄ potest dici Patrē spirare per Filiū & Spūmsanctū: & nō dixit quòd oportet omnino sic dici: secundum vnam enim acceptionē tantum verificatur.

a ¶Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum quartum.

Anon. IN titulo scito q̄ hic est quæstio, & de re, anima sit, I. q. Pater & Filius sunt vnum numero principium Spiritussancti: & de propositione ista, an sit propriè sumpta vera.

Comm. ¶In corpore duo facit. Primo respondet quæstio quo ad rem. Secūdo, quo ad proprietatē propositionis.

¶Quo ad primū est hæc conclusio. Pater & Filius sunt vnum principium Spiritussancti. Et probatur: Pater & Filius sunt vnum in omnibꝰ in quibus non distinguuntur relatiua oppositionem: ergo sunt vnum principiū Spiritussancti. & tenet ſequela, quia in hoc qđ est esse principium Spiritussancti, nō opponuntur relatiuè adinuicem.

¶Quo ad secūdum tria facit. Primò refert quādam opinionem tenentem hāc propositionem esse impropriam, tali ratione: ly principium significat proprietatem, ergo tenetur adiectiuè, ergo non potest addi alteri adiectiuo: & sic ly vnum nō erit nominaliter ergo vt sit vera, tenetur ly vnum adiectiualiter: & consequenter est impropria. Secundò arguit opinionem, & virtutē fundamentū ordine retrogrado. Et primò qđ. q. ly vnū, nō sit sumendum adiectiualiter: quia sic posset dici pater nō vnum principium Spiritussancti & Spiritussancti, quia pluribus modis est vnum principiū. Secundo, non valet ſequela, ꝓcessio non est vnum principium significat proprietatem: ergo tenetur adiectiuè: quoniā significat proprietatem substantiuè, sicut patet etiā in creaturis, in nominibus patris & filij. Et sic infert oppositum

Amon. praefatæ opinionis ratione & exemplo ipsum confirmant. Ratio est: Principiū est nomē substantiuum: ergo accipit numerū iuxta numerū formæ significatæ per ipsum: sed forma significata, id est proprietas, est vna numero in Patre & Filio: ergo conuenientissimè dicitur, Pater & Filius sunt vnum

1. lib. 19. Et 4. contra. 25. fi. & op. 1. c. 11. fi. Et opus. 9. qu. 25. & 10. 8. li. 3. co. 3. & 1. 10. lec. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Principium Spirituſſanctus. Exemplum verò eſt: quia iſta eadem ratione dicitur: Pater & Filius & Spũſſanctus ſunt vnus Deus 3 3, ſ. deitas eſt vna numero in eis.

Quæſtio. ¶Num Spiritus ſanctus à duobus neceſſariò procedat.

¶In reſpõſione ad primum, circa illa verba, Spirituſſanctus procedit à Patre & Filio vt ſunt plures, dubium occurrit: an principium ſpirationũ quod, exigat, vt hic pluralitatem ſuppoſitorum. Dico aũt vt hic, ad excludendum concurſum pluralitatis per accidens, vt contingit in principio creatuo. Accidit enim creationi, quòd à tribus ſit perſonis: nihil enim minus Deus crearet, ſi non eſſet trinus. Eſt igitur hic dubium, an ipſa ſpiratio per ſe ſit à duobus, an nouiſed quaſi per accidens, vt dictũ eſt à tribus. Scotus enim in primo diſt. 11. tenens pluralitatem non exigi, tũdat ſe ſuper omnimoda perfectione principij ſpirationi in vno ſuppoſito. Sanctus Thomas autem in primo ſentent. diſtinct. 11. articu. vlti. ad ſecundum, ponens differentiam inter creationem & ſpirationem, quo ad hoc ſentire videtur oppoſitum, iuxta determinationem in ipſe factam in ſecundo articulo eiuſdem diſtinctionis: quod & in hac littera confirmare videtur. Eſt autem ratio dubitandi in hac re quoniam nulla apparet ratio conuincens alteram partem, perfectio nanque principij quod & quo, in ſolo vnico ſuppoſito ſaluari ex eo videtur, quia aliter Pater ſolus imperfectum eſſet principium Spirituſſancti. Et ante omnimoda perfectione vtriuſque principij in vno ſuppoſito, ſequitur veritas iſtius conditionalis: quòd ſi illud ſolum eſſe poſſet perfecte ſpirans Spirituſanctum: & ſic non per te requiritur pluralitas in principio quod ſpirationis. Modus autem procedendi, vt nexus, commune atq; mutuus amor vtriuſq; qui conuenire dicitur Spiritui ſancto, intelligi non poteſt niſi ſit à duobus ad minus: ac per hoc oportet per ſe pluralitatẽ inuenire in ſpiratiuo principio ſpi. Neutra tamen harũ viarum ducit neceſſariò ad id ætatem. Prima quidem deficit, quoniam non ratione imperfectionis, ſed ratione non habitæ, nec poſſibilis habere cõditionis in vnico ſuppoſito, ſolus Pater aut ſolus Filius non poſſet ſpirare Spiritum ſanctũ cum ſubſtantialem & perſonaliter diſtinctum, &c. Secunda aũt deficit, qa connectere, vnire, & in milla, non conuenit Spiritui ſancto ex proprietate perſonali, ſed eſt ex eſſentiali: ſi enim amore, vt in quæſt. ſequenti, articulo primo ad ſecundum littera dicit, & ibidem clarius patebit. Et quamuis huiuſmodi non cogant, quia tamen ſanct. Tho. expreſſe ſuperius dicit in hac eadem queſtione, quòd de ratione Spirituſanctj eſt quòd ſit à Patre & Filio, & hic apponit noram reduplicationis, dicens, quòd procedit à Patre & Filio, vt ſunt plures perſonaliter. Communé que Sanctorum dictum ſit, Spiritum-ſanctum mutuã eſſe charitatẽ Patris & filij, tenendum eſſe arbitror, q; principium ſpirationis vt quod, inquantũ huiuſmodi, exigit pluralitatem: ita q; dualitas eſt cõditio ſpiratoris, nullam addens perfectionem ſupra vnitatem ſuppoſitiſue ſecũda perſona addit ſolam conditionem requiſitam ad principiũ quod. Ob cuius defectum (negatiue ſumẽdo defectũ) vna ſola perſona nõ ſpirare, ſicut ob eius abſtractionẽ à perfectione & imperfectione nulla impreſſe, ſed ſingula quæq; perfectè ſpirat. Nec hoc abſq; ratione creditur. Si enim proceſſio Spirituſſancti neceſſariò eſt à patre & filio, vt ſuperius probatum eſt, neceſſariò ſequitur quòd ſit ab eis, inquantum tales: ergo inquantum plures. non enim ſunt intelligibiles vt ſic niſi vt plures. Ratio quoque aſſumpta ex litera, quia ſcilicet procedit vt amor, vnitiuus, manifeſtat intentum, ſi animaduertimus q; in hac re etiam vocabulis earemur: & ſic ex appropriatis propria intelligere ac inſinuare oportet. Accedit ad hoc ratio in primo Sentent. diſtinct. 29. artic. vltimo, à ſan. Tho. aſſignata: quia ſcilicet ſpirare eſt actio perſonalis. Nec propterea ex his obliſci me credas ſupradictorum: ſtat enim hæc ſimul, ſcilicet q; Spirituſſanctus procedit à Patre & filio inquantum duo ſic, id eſt inquantum habent talem eluralitatem, ſeu dualitatẽ & q; proceſſio Spirituſſancti non differt à generatione ſufficienter, ex hoc q; eſt à duobus, & iſta ab vno, quoniam dualitas ſuppoſitalis abſolute ad hoc non ſufficit, vt ſuprà diximus. Argumenta autem Scoti nõ oportet afferre: quia non militant contra poſitionem noſtram, dualitatem ſuppoſitorum ex parte principij quod, tantùm dicẽtem, niſi id quod adduximus de perfectione, ſed contra Hẽricum ponentem concordiam, &c.

¶Num Pater dici non poſſit plura principia, quia implicarentur plura ſuppoſita.

¶In reſpõſione ad ſecundum, dubium eſt circa illa verba, Pater non poteſt dici plura principia: quia implicaretur pluralitas ſuppoſitorum. Quia ſi regula de pluri fication e nominis ſubſtantiui, penes pluralitatem formæ ſignificatæ vera eſt, voluntarium apparet excipere pluri ficationem principij in Patre. Conſtat enim formas ſignificatas eſſe plures: puta paternitatem & ſpirationem. Nec poteſt dici rectè: vt quidam credunt) quòd illa regula eſt vera tantũ, quãdo eſt pluralitas realis formæ ſignificatæ. Nam conſtat artem ſophiſticam diſtingui realiter à frenefactiua, & tamen Sortes habens vtrã que non eſt duo artifices.

¶Ad hoc dicitur, q̃ aliud eſt loqui de nomine ſubſtantiuo, & aliud de ſubſtantiuo concreto: ſubſtantiuum enim vt ſic ponens pluralitatẽ formæ ſignificatæ pluri ficatur: ſufficienter quidem ſi eſt abſtractum: exactiuè aũt abſoluteq; id eſt, q̃ ad ſuã pluralitatem exigit pluralitatem formæ ſignificatæ, ſiue hoc ſufficiat, ſiue non. Subſtantiuum aũt concretũ, quia ſubſtantiuum, exigit pluralitatem formæ, quia verò concretum exigit pluralitatem ſuppoſitorum. Et ſic cùm principium ſit ſubſtantiuum concretum, optimè in littera dicitur, quod implicaretur pluralitas ſuppoſitorum, dicendo, Pater eſt plura principia. Nec diſcedimus à regula de ſubſtantiuo ſane intellecta, vt expoſuimus.

¶Num quando dicitur, Pater & Filius ſunt vnum principium Spirituſanctj, ly principium ſupponat confuſè.

Quæſtio. ¶In reſpõſione ad quartum & quintũ, dubium eſt logicale, motum à Gregorio in duodecima diſtinctio, primo, tractatũmque à Capreolo in fine, quomodo ſcilicet ly principium ſupponat confuſè. Tum quia nullum eſt confuſum. Tum quia ſi ſtatet confuſe, ſequeret deſcẽdere ſub prædicato ad eſſe ſingularia per propoſitionẽ de dicto ſenſu extremo: quod hic non licet.

¶Ad horum primum dicitur dupliciter. Primò, quod non oportet quærere confuſionem, reſpectu termini communis concreti ſubſtantiui: quia hoc habet ex naturali ſua ſuppoſitione, vt ſanctus Tho. dicit in tertio Sententiarum. diſtinct. 1. quæſtion. 2. articu. 4. ſed oporteret quærere diligentiũ, quando ſupponeret determinate. Secundò dicitur quòd conſunditur à ly &, quando eſt prædicatum.

¶Ad ſecundum verò motiuum, ſimiliter dupliciter reſpondetur. Primò, quòd illa regula nõ habet locum vbi ſub prædicato non ſunt plura ſingularia, vt contingit in propoſito: ſingulare enim principij non eſt Pater, ſed Filius, ſed hoc principia: cum autem ibi nõ ſint plura numero principia, ſed Pater & Filius ſunt vnum numero principium Spirituſancti, nõ reſtat deſcẽſus ad ſingularia principij: ſed ſi ad Patrem vel Filium veniret, tam extra regulam ſumus. Et eſt ſophiſma figuræ dictionis. Secundò dicitur ab aliis cõcedendo conſequentiam, & negando fallitatem conſequentis, videre poteſt in Capreolo.

¶In reſpõſione ad ſecundum, adiecte quòd hoc in loco Autor determinauit, quod indecisè dimiſit in primo Sententiarum, diſtinctio. 19. ad vltimum.

¶In reſpõſione ad ſecundum, adiecte, quòd hoc in loco Autor arguit opinionem quam ipſe ſequutus fuit in primo Sententiarum, diſtinct. 1. & 29. articulis vltimis. Ratio autem in littera adducta examinabitur in tertio articulo 16. quæſtionis, vbi ex propoſito tractabitur de adiectiuis & ſubſtantiuis.

a ¶Super Quæſtionis trigeſimæſeptimæ Articulum primum.

TItulus clarus ex diceſis in corpore, & ſuperius diſcuſſis, de nomine Patris & Verbi. ¶In corpore vna eſt diſtinctio cum vna conclu-ſione. Diſtinctio eſt, Amor poteſt ſumi eſſentialiter & perſonaliter. Concluſio autem eſt, Amor perſonaliter eſt nomen proprium Spirituſancti. Manifeſtatur quæ ſumul quatuor faciendo, tali ordine. Primò ponitur in cõmuni differentia inter proceſſiones diuinas, quo ad noticiam & nominationem ipſarũ ad ipſas. Secundò ibi, Et tamen ſimiliter, ponitur conuenientia inter eas quo ad diuinum reſpectũ intelligẽtis ad rẽ intellectã, vt patet ī hoc qđ dico intelligere. Et ſunt etiã alia vocabula adinuẽta ad ſignificandũ proceſſum intellectualis cõceptiõis ipſum dicere & verbũ. Vnde in diuinis intelligere ſolũ eſſentialiter dicitur, qa nõ importat habitudinem ad verbũ procedẽs: ſed verbum perſonaliter dicitur, quia ſignificat id quod procedit. Ipſum verò dicere dicitur notionaliter, qa importat habitudinẽ principij verbi ad verbũ. Ex parte aũt voluntatis præter dilectionẽ amare, quę important habitudinẽ amãtis ad rẽ amatã, non ſunt aliqua vocabula impoſita, quæ important habitudinẽ ipſius impreſsiõis vel effectiõis rei amatæ, quæ ꝓuenit in amante ex hoc q; amat, ad ſuum principiũ aut econuerſo. Et ideo ꝓpter vocabulorũ inopiã huiuſmodi habitudines ſignificam' vocabulis amoris & dilectionis, ſicut ſi verbũ nominaremus intelligentiã conceptã, vel ſapientiã genitã. Sic igitur inquãtum in amore vel dilectione nõ importatur niſi habitudo amãtis ad rẽ amatam, amor & diligere eſſentialiter dicuntur, ſicut intelligẽtia & intelligere. Inquantũ verò his vocabulis vtimur ad exprimendã habitudinẽ eius rei quæ ꝓcedit ꝓ modũ amoris ad ſuum principiũ, & econuerſo: ita q; per amorẽ intelligatur amor, ꝓcedens, & per diligere intelligatur ſpirare amorẽ, ꝓcedẽtẽ, ſic amor eſt nomen perſonæ, & diligere vel amare eſt verbum notionale, ſicut dicere vel generare.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ q; Aug. loquitur de charitate ſecundum quod eſſentialiter ſumitur in diuinis, vt dictum eſt.

¶Ad ſecundũ dicendum, quòd intelligere & velle ſ[illegible]ere licet ſignificẽtur per modum actionis manentis in agentibus (vt ſuprà dictum eſt) ita tamen quòd in ipſo agente importat habitudinem quãdam ad obiectum. Vnde amor etiã in nobis eſt aliquid manens in amãte, & verbum cordis manẽs in dicente: tamẽ cũ habitudine ad rem verbo expreſſam vel amatã. Sed in Deo in quo nullũ eſt accidens, pl' habet: quia tã verbũ q̃ amor eſt ſubſiſtens. Cũ ergo dicit, q; Spũſſan. eſt amor Patris in Filiũ, vel in quicquã aliud, non ſignificat aliquid tranſiẽs in aliũ, ſed ſolũ habitudo amoris ad rem amatam: ſicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rẽ verbo expreſſam.

¶Ad tertiũ dicendũ, q; Spũſſanctus dicitur eſſe nexus Patris & Filij inquãtũ eſt amor: quia cũ pater amet vnicã dilectiõe ſe & Filium, & econuerſo, importatur in Spũſan. (prout eſt amor) habitudo Patris ad Filiũ, & econuerſo, vt amantis ad amatũ. Sed ex hoc ipſo q; Pater & Filius ſe mutuò amant, oportet q; mutuus amor qui eſt Spũſanctus, ab vtroq; ꝓcedat. Secundũ igitur originem Spirituſanctus nõ eſt medius, ſed tertia in Trinitate perſona. Secundum verò prædictã habitudinem eſt medius nexus duorum ab vtroque procedens.

¶Ad quartum dicendum, quòd ſicut Filio licet intelligat, non tñ ſibi competit producere verbum', quia intelligere conuenit ei vt verbo procedẽti: ita licet Spirituſanctus amet, eſſentialiter accipiendo, nõ tamen conuenit ei, quòd ſpiret amorem: qđ eſt diligere notionaliter ſumptum: qa ſic diligit eſſentialiter vt amor procedens, nõ vt à quo procedit amor.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Pater & Filius diligãt ſe Spiritu-ſanctum.

DSECVNDVM ſic ꝓcedit. Videtur quòd Pater & Filius non diligãt ſe Spiritu-ſanctũ. Auguſt. enim in 7. de Trinita. probat quòd Pater non eſt ſapien-

QVÆSTIO TRIGESIMASEPTIMA DE NOMINE SPIRITUS SANCTI, QUOD EST AMOR, IN DUOS ARTICULOS DIUISA.

DEINDE quæritur de nomine amoris. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primò, vtrum ſit proprium nomẽ Spirituſanctj. ¶Secundo, vtrum Pater & Filius diligant ſe Spirituſancto.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum amor ſit proprium nomẽ Spirituſanctj.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur q; amor nõ ſit propriũ nomen Spirituſanctj. Dicit enim Aug. 15. de Tri. Neſciõtur ſicut ſapientia dicit & pater & Filius & Spirituſ. & ſimul omnes non tres, ſed vna ſapientia: non ita & charitas dicatur Pater & Filius & Spirituſſan. & ſimul omnes vna charitas. Sed nullũ nomen qđ de ſingulis ꝑſonis prædicatur, & de omnib' in cõi ſingulariter, eſt nomen proprium alicuius perſonæ. Ergo hoc nomẽ amor non eſt, ꝓpriũ Spirituſanctj.

¶Præterea, Spũſſan. eſt perſona ſubſiſtẽs, ſed amor nõ ſignificatur vt perſona ſubſiſtẽs, ſed vt actio quædã ab amãte tranſiens in amatũ. Ergo amor non eſt proprium nomen Spũſſ.

¶Præterea, Amor eſt nexus amantium: quia ſcdm Dio. 4. c. de Diui. no. eſt quędam vis vnitiua: ſed nexus eſt medium inter ea quæ connectit, non autem aliquid ab eis procedens. Cùm igitur Spirituſanctus procedat à Patre & Filio (ſicut oſtenſum eſt) videtur quòd nõ ſit amor aut nexus Patris & Filij.

¶Præterea, Cuiuſliber amantis eſt aliquis amor: ſed Spirituſanctus eſt amans. Ergo eius eſt aliquis amor. Si igitur Spirituſanctus eſt amor, erit amor amoris. & Spiritus à ſpiritu. Quod eſt inconueniens.

¶SED CONTRA eſt qđ Greg. dicit in Homil. Pẽtecoſt. Ipſe Spirituſanctꝰ eſt amor.

CONCLVSIO.

¶Amor perſonaliter acceptus proprium nomen eſt Spirituſanctj.

¶RESPONDEO dicendum, q; nomen Amoris in diuinis ſumi poteſt eſſentialiter & perſonaliter. Et ſecũdum quod perſonaliter ſumitur, eſt proprium nomen Spirituſanctj ſicut verbum eſt proprium nomen Filij.

¶Ad cuius euidentiã ſciendũ eſt, q; cũ in diuinis, vt ſuprà oſtenſum eſt', ſint duæ proceſſiones, vna per modũ intellectus, quæ eſt proceſſio verbi: alia per modũ voluntatis, quę eſt proceſſio amoris: quia prima eſt nobis magis nota ad ſingula ſignificãda q̃ in ea cõſiderari poſſunt, & ſunt magis propria noſtra denãtia, nõ aũt in proceſſiõe voluntatis. Vnde & quibuſdã circũlocutionibus vtimur ad ſignificãdã perſonã procedentẽ: & relatiões etiam quæ accipiũtur ſcdm hanc proceſſionẽ & proceſſionis & ſpirationis nobis nominãtur, vt ſuprà dictũ eſt: quæ tamẽ ſunt magis noſa originis, q̃ relationis ſcdm ꝓprietatẽ vocabuli. Et tamẽ ſimiliter ſcdm vtrãq; proceſſionẽ cõſiderari oportet. Sicut em ex hoc q; aliquis rẽ aliquã intelligit, ꝓuenit quædã intellectualis conceptio rei intellectę in intelligẽte, quæ dicit' verbũ: ita ex hoc q; aliqs rẽ aliquã amat, ꝓuenit quædã impreſsio (vt ita loquar) rei amatæ in affectu amantis, ſcd'm q̃ amatũ dicitur eſſe in amãte. ſicut & intellectũ in intelligẽte: ita cũ aliquis ſe ipſum intelligit & amat, eſt in ſe ſo. nõ ſolũ ꝑ identitatẽ rei, ſed etiã vt intellectũ in intelligẽte, & amatũ in amãte. Sed ex parte intellect' ſunt vocabula adinuẽta ad ſignificandũ reſpectũ intelligẽtis ad rẽ intellectã, vt patet ī hoc qđ dico intelligere. Et ſunt etiã alia vocabula adinuẽta ad ſignificandũ proceſſum intellectualis cõceptiõis ipſum dicere & verbũ. Vnde in diuinis intelligere ſolũ eſſentialiter dicitur, qa nõ importat habitudinem ad verbũ procedẽs: ſed verbum perſonaliter dicitur, quia ſignificat id quod procedit. Ipſum verò dicere dicitur notionaliter, qa importat habitudinẽ principij verbi ad verbũ. Ex parte aũt voluntatis præter dilectionẽ amare, quę important habitudinẽ amãtis ad rẽ amatã, non ſunt aliqua vocabula impoſita, quæ important habitudinẽ ipſius impreſsiõis vel effectiõis rei amatæ, quæ ꝓuenit in amante ex hoc q; amat, ad ſuum principiũ aut econuerſo. Et ideo ꝓpter vocabulorũ inopiã huiuſmodi habitudines ſignificam' vocabulis amoris & dilectionis, ſicut ſi verbũ nominaremus intelligentiã conceptã, vel ſapientiã genitã. Sic igitur inquãtum in amore vel dilectione nõ importatur niſi habitudo amãtis ad rẽ amatam, amor & diligere eſſentialiter dicuntur, ſicut intelligẽtia & intelligere. Inquantũ verò his vocabulis vtimur ad exprimendã habitudinẽ eius rei quæ ꝓcedit ꝓ modũ amoris ad ſuum principiũ, & econuerſo: ita q; per amorẽ intelligatur amor, ꝓcedens, & per diligere intelligatur ſpirare amorẽ, ꝓcedẽtẽ, ſic amor eſt nomen perſonæ, & diligere vel amare eſt verbum notionale, ſicut dicere vel generare.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ q; Aug. loquitur de charitate ſecundum quod eſſentialiter ſumitur in diuinis, vt dictum eſt'.

¶Ad ſecundũ dicendum, quòd intelligere & velle ſ[illegible]ere licet ſignificẽtur per modum actionis manentis in agentibus (vt ſuprà dictum eſt') ita tamen quòd in ipſo agente importat habitudinem quãdam ad obiectum. Vnde amor etiã in nobis eſt aliquid manens in amãte, & verbum cordis manẽs in dicente: tamẽ cũ habitudine ad rem verbo expreſſam vel amatã. Sed in Deo in quo nullũ eſt accidens, pl' habet: quia tã verbũ q̃ amor eſt ſubſiſtens. Cũ ergo dicit, q; Spũſſan. eſt amor Patris in Filiũ, vel in quicquã aliud, non ſignificat aliquid tranſiẽs in aliũ, ſed ſolũ habitudo amoris ad rem amatam: ſicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rẽ verbo expreſſam.

¶Ad tertiũ dicendũ, q; Spũſſanctus dicitur eſſe nexus Patris & Filij inquãtũ eſt amor: quia cũ pater amet vnicã dilectiõe ſe & Filium, & econuerſo, importatur in Spũſan. (prout eſt amor) habitudo Patris ad Filiũ, & econuerſo, vt amantis ad amatũ. Sed ex hoc ipſo q; Pater & Filius ſe mutuò amant, oportet q; mutuus amor qui eſt Spũſanctus, ab vtroq; ꝓcedat. Secundũ igitur originem Spirituſanctus nõ eſt medius, ſed tertia in Trinitate perſona. Secundum verò prædictã habitudinem eſt medius nexus duorum ab vtroque procedens.

¶Ad quartum dicendum, quòd ſicut Filio licet intelligat, non tñ ſibi competit producere verbum', quia intelligere conuenit ei vt verbo procedẽti: ita licet Spirituſanctus amet, eſſentialiter accipiendo, nõ tamen conuenit ei, quòd ſpiret amorem: qđ eſt diligere notionaliter ſumptum: qa ſic diligit eſſentialiter vt amor procedens, nõ vt à quo procedit amor.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Pater & Filius diligãt ſe Spiritu-ſanctum.

DSECVNDVM ſic ꝓcedit. Videtur quòd Pater & Filius non diligãt ſe Spiritu-ſanctũ. Auguſt. enim in 7. de Trinita. probat quòd Pater non eſt ſapien-

Universidad de Deusto
Biblioteca

difficultatis est circa propositionem: qui ille ablatiuus, Spiritusancto, videtur importare habitudinem principij respectu dilectionis in Patre & Filio: quod tamen est impossibile.

¶Quo ad secundum opiniones satis claræ sunt in litera.

¶Quo ad tertium ponit duas cõclusiones iuxta membra distinctionis præmissæ, scilicet diligere sumitur dupliciter essentialiter & notionaliter. Prima conclusio, quòd sumendo diligere essentialiter, Pater & Filius non diligũt se Spiritumsancto. Secunda est, quòd sumendo diligere notionaliter, Pater, & Filius diligũt se Spiritumsancto. Declarat eas ac probat, tractando quinquam opinionem ad bonum sensum ex duobus fundamẽtis: alterum est de ly formale, alterum de modo denominandi. Primum igitur est, Omne denominãs vt sic, habet rationẽ formalis. Et declaratur dupliciter. primò, quia res communiter à formis denominantur. secundò, exemplo de vestimento. Secundum verò est, Producens denominati pòt ab eo qđ ab ipso procedit, non solum vt actio, sed etiã vt effectus: sed hoc, quando ipse effectus in intellectu actionis claudit. Prima pars huius declaratur in igne & calefactione. Secunda autem in arbore & floribus. ex his enim subiuncto intellectu ipsius, diligere notionaliter pro secunda conclusione talis est forma dicti, quandocunque in intellectu actionis claudit effectus, agens potest denominari ab actione & effectu: sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo Pater & Filius possunt denominari & dilectione & Spiritumsancto. Minor declaratur dupliciter, primò exponendo ly diligere notionaliter, sicut ly ex simili illi dicere. Prima autem cõclusio Augustinus autoritate probata reinquitur, vigore euidenti.

Anno. ¶Circa hæc dicta pro secunda conclusione dubium est multiplex. Secotus enim in 1. distinctio. 11. quæstione prima, arguit quadrupliciter. Primò contra fundamentũ positionis, ædificare importat ædificium, cum sit eadem facere: & tamen non dicitur, ædificator ædificat æternũ: & in proposito, spirator importat spiritum, est enim emittere spiritum. & tamen non conceditur qđ spirator Spiritumsancto. ergo fundamẽtum nullũ. Secundo, Dato quòd talis positio quandoque concederetur, nõ tamen esset conuertibile super agere: quod tamen in proposito accidit, cum dicitur, diligunt se. Tertiò, In cõclusione tãã vltima nũquam effectus vt effectus constituitur in ablatiuo, diligere autem est verbum transitiuum. ergo. Quarto arguit cõtra exempli de florere: dupliciter, primò, quia florere non est florem producere. Tum quia est verbum neutrum, quod significat idem quod suum adiectiuum, si esset impossibile florem producere. Tum quia addit Aur. 5. Deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceretur florere. Tum quia exemplum non est simile, quia ablatiuus in verbo neutro, quale est florere, nõ constituit vt terminus actionis. in proposito autem est sermo de termino actionis in ablatiuo, respectu verbi actiui, quale est diligere.

¶Ad euidentiam huius ambiguitatis nota duo. Primo, quòd cum in fundamentõ positionis dicitur, Quãdo intellectus actionis, &c. dupliciter intelligi põt. primò de intellectu actionis absolutè, secundò, de intellectu actionis sic significatæ. In proposito non intelligitur primo, sed secundò. Actus enim notionalis quo Pater & Filius producũt Spiritumsanctum, vnius tãtum rationis est absolutè. Alteritas tamen est significatus nomine spirare & nomine dilegere: pro quanto aliquid in ratione sua, vt significatur dilectionis nomine, quod nõ claudit, vt significatur spiratiuis vocabulo: vt in litera habetur in responsione ad secundũ. Secundò aduerte, q̃ in intellectu actus sic significati claudi eff. cõtingit dupliciter. Vno modo vt specificantem seu determinantẽ qualitatem actionis: sicut in dealbare claudit albedo, & in calefacere claudit calor: & sic de aliis. vt enim ostenditur, q̃ nõ quodcũque facere, sed tale significẽ, calefacere & dealbare & ædificare dicimus. Secundo modo claudit effectus vt cõstitutus illi actioni, vt productum suæ productionis: vt in ly dico, vocaliter sumpto, claudit verbi vocalem: sed cum dicere, verbũ pferre. Et hoc modo sumitur in propositione q̃ sensus illius fundamẽti est, quãdocunq; in intellectu actionis talis terminus significãs tale effectũ, vel effectus cõstitutus suę productioni, illic producens denotatur põt ab illo effectu in ablatiuo, &c. Et si quæras quare quidã terminus sic significat & quã nõ, non est alia ratio, nisi quia ita fuit impositus ad sic significãdum, hi autẽ nõ. Discernitur tamẽ hi ab illis. hoc, q̃ verba sic includentia effectũ, si cõstruantur cũ aliquo alio transitiue nõ significant habere habitudinem ad aliud producibile ad productum, vt patet quum Sortes dicit historiam Troiæ. illa verò sic, vt patet dicendo, Sortes ædificat cælũ. Et hinc ex prima oritur differentia: quia scilicet illa claudunt in se processum effectum, ista non. Et sic habitudo ad effectum manet in illis immutata quo ad terminum: in istis aũt determinatur secundũ aliquem effectũ. Ita aũt statibus ad primã patet ratio, negãdo assumptũ quòd ædificare, spirare, & alia hmõi nõ importarent effectũ nisi specificatiue.

¶Ad secundũ aũt dicitur, q̃ põt fieri cõstructio cõ certum super se, qũ obiectum actus potest esse ipsum agens, vt accidit in proposito, & in simile Troiæ historiam.

¶Ad tertium autem negatur quoque assumptum in verbis claudentibus in se effectum & transeuntibus super obiectum: qualia sunt diligere, dicere, &c. constituitur enim cum obiecto transitiue, vt termino transitus in accusatiuo: & cum effectu vt denominante: vt patet dicendo, Sortes dicit verbo historiam. Ad ea verò quæ quarto loco contra exemplum de florere adducuntur, facilè dici potest, quòd exempla ponimus non vt ita sit, &c. Veruntamen sustinendo exemplum, dicimus quòd florere, vere significat flores emittere, vt patet ex vsu locutionum. Nec huic repugnat neutralitas verbi: quoniã hæc ad modum significãdi spectat, non ad significatum. Si autem Deus flores imprimeret, quamuis verè diceretur arbor florida, non tamẽ quòd floruit. esset enim ita vera. Arbor quæ non floruit, est florida. Vltimum quoque assumptum falsum esse in hoc exemplo apparet, nec oppositum alterius est probatum. Et aduerte quòd in hac materia satis iudicio maiestatis rationabilia afferte ratione materiæ, scilicet vocabulorum, hæc est omnia ex terminis sic significantibus accidunt. Vnde & in responsione ad secundum patet, quòd & si cõueniens dicatur, Sortes dicit verbo historiam inconuenienter tamen ponetur loco dicit, totum eius significatum, dicendo, Sortes protest verbo historiam Troiæ. Hoc enim ex diuersa habilitate terminorum ad constructionẽ accidit, quia scilicet ly proferre, non potest construi cũ illo effectu denominante. ly autem dicere, sic. Et similia est de spirare & diligere respectu Spiritumsancti. Et generaliter & dicere respectu cuiuslibet verbi, vt patet in litera.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæoctauæ. Articulum primum.*

Anno. IN titulo aduerte q̃ vt patet ex introductione huius quæstionis in litera, præsentis quæstionis est quærere an donum sit nomen personale, vtùm necessariò, sed possibiliter, id est an secundum aliquam eius significationẽ sit nomen personale, cũ eo vtitur in diuinis.

¶In corpore vnica est conclusio respõdua quæstioni affirmatiuæ: Diuinæ personæ competit donum esse & dari. Probatur sic. Diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & habent à creatura rationali sola, nõ ex propria virtute: ergo conuenit sibi donum esse & dari. Antecedens quo ad primam partem patet, quia Filius est Patris per originem. Quo ad secundam verò, quia creatura rationalis libere potest frui persona diuina, & vti eius effectu. Quo ad tertiam aũt, quia nulla alia creatura potest adduci in potestatem fruendi diuina persona. Quarta denũ per se patet. Consequentia aũt probatur ex tribus conditionibus doni, scilicet vt sit alicuius vt donatoris, & possit haberi ab eo cui est donabile: & q̃ sit supra vires illius, id est nõ debitum illi. Et primæ quidã conditiones ponuntur in principio litteræ, q̃ probantur ad hoc quòd donum importat aptitudinem vt donetur. Tertia autem ponitur in calce litteræ. Et sic vis potest vertere hanc rationem, & conditiones doni assumere pro antecedente.

a ¶*Super Quæstionum trigesimæoctauæ Articulum secundum.*

Commẽt. TRibus ex prædictis est clarus.

¶In corpore est vna conclusio respõdua quæstio affirmatiuæ Donum personaliter sumptum in diuinis est proprio nomen Spiritumsancti. Et probatur: Donum est datio irrecidibilis: ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis: ergo amorem: ergo amer est primum donum: ergo Spiritumsanctus procedit vt primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet ex

rotitate Philosophi. Prima verò consequentia explanatur, quia irrecidibilis datio est gratuita donatio. Secunda autem, quia ideo gratis datur alicui, quia bonum ipsi volumus. Tertia autem, quia amor cum hoc quòd est ratio dandi, est etiam datum. Quarta autem, quia solus Spiritumsanctus procedit vt amor. Et confirmatur conclusio auctoritate Augustini.

QVÆSTIO TRIGESIMAOCTAVA DE NOMINE SPIRITVSANCTI, QVOD EST DONVM, IN DUOS ARTICVLOS DIVISA.

CONSEQVENTER quæritur de dono. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primo, vtrum donũ possit esse nomẽ personale. ¶Secũdo, vtrũ sit ꝓprium Spũs sancti.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum donum sit nomen personale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ donũ non sit nomen personale. Omne enim nomen personale importat aliquam distinctionem in diuinis. Sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enim Augustinus 15. de Tri. quòd Spiritusanctus ita datur, sicut Dei donum: vt etiam seipsum det, sicut Deus. Ergo donum non est nomen personale.

¶Præterea, Nullũ nomen personale conuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum qđ Pater dat Filio, vt patet per Hil. 8. de Tri. Ergo donum non est nomen personale.

¶Præterea, Secundum Dama. nihil est subiectum aut seruiens in diuinis personis. Sed donum importat quandam subiectionem, & ad cum cui datur, & ad cum à quo datur. Ergo donum non est nomen personale.

¶Præterea, Donũ importat respectũ ad creaturã. Et ita videt de Deo dici ex tpe. Sed nõa psonalia dicũtur de Deo ab æterno, vt Pater & Filius. Ergo donũ non est nomen psonale.

¶SED CONTRA est qđ Aug. dicit 16. de Tri. Sicut corpꝰ carnis nihil aliud est quàm caro: sic donũ S. ſ. nihil aliud est quam S. ſ. Sed Spi. ſ. est nomen personale. Ergo & donum.

CONCLVSIO.

¶Cùm persona diuina conuenit alicuius esse per originem, & haberi à creatura rationali non ex propria virtute, ꝓprie necessario persona diuina donum esse, & dari.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ in nomine Doni importatur aptitudo ad hoc q̃ donetur. Quod aũt donatur, habet aptitudinẽ vel habitudinem, & ad id à quo datur, & ad id cui datur. Non enim daretur ab aliquo nisi esset eius: & ad hoc alicui datur, vt eius fit. Persona autẽ diuina dicitur esse alicuius, vel secũdũ originẽ, sicut Filii ꝑ est Patris: vel inquantũ ab aliquo hꝫ. Habere aũt dicimur id quo libere possumus vti vel frui, vt volumus. Et per hunc modum diuina persona non potest haberi nisi à rationali creatura Deo coniuncta. Aliæ autem creaturæ moueri possunt à diuina persona: nõ tamen sic, quòd in potestate earum sit frui diuina persona, & vti effectu eius. Ad quod quandoque perringit rationalis creatura, vtputà cùm sic fit particeps diuini verbi & ꝓcedentis amoris, vt possit libere Deũ verè cognoscere & rectè amare. Vnde sola creatura rationalis potest habere diuinã personam. Sed ad hoc quòd sic eam habeat, non potest propria virtute peruenire. Vnde oportet q̃ hoc ei de super detur. Hoc em̃ dat nobis dicitur qđ aliunde habemus. Et sic donũ personæ competit dari & esse donum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ nomen Doni importat distinctionẽ personalem secũdum quòd donũ dicitur esse alicuius per originẽ. Et tamẽ Spiritusanctus dat seipsum, inquantũ est huiꝰ ipsius, vt potens se vti, vel potius frui: sicut & homo liber dicitur esse sui ipsius. Et hoc est quod Aug. dicit super Ioã. Quid tam tuũ est q̃ tu? Vel dicendum & melius q̃ donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse huius dicitur multipliciter. Vno modo per modum idẽtitatis, sicut dicit Aug. super Ioã. Et sic donum nõ distinguitur à date, sed ab eo cui datur. Et sic dicit q̃ Spiritusanctus dat se. Alio modo dicit aliquid esse alicui, vt possessio vel seruus. Et sic oportet q̃ donum essentialiter distinguatur à dante. Et sic donum Dei est aliquid creatũ. Tertio modo dicitur hoc esse huius per originem tantum. Et sic Filius est Patris, & Spiritusanctus vtriusq;. Inquantum ergo donũ hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à date personaliter, & est nomen personale.

¶Ad secundũ dicendum, quòd essentia dicitur esse donum Patris primo modo: quia essentia est Patris per modum identitatis.

¶Ad tertium dicendum, quòd donum secundum quod est nomen personale, non importat subiectionem, sed originem tantum in comparatione ad dantem. In comparatione verò, ad eum, cui datur, importat liberum vsum vel fruitionem, vt dictum est.

¶Ad quartũ dicendũ, q̃ donũ non dicitur ex eo quòd actu datur, sed inquantũ habet aptitudinem vt possit dari. Vnde ab æterno diuina persona dicitur donũ licet ex tempore detur. Nectamen per hoc, q̃ importatur respectus ad creaturam, oportet quòd sit essentiale: sed quòd aliquid essentiale in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu personæ, vt suprà dictum est.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum donum sit proprium nomen Spũssancti.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd donum non sit proprium nomen Spiritussan. Donum enim dicitur ex eo q̃ datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis: ergo esse donum conuenit Filio, sicut Spiritusancto.

¶Præterea, Omne nomen proprium alicuius personæ significat aliquam eius proprietatẽ, sed hoc nomen donũ non significat proprietatem aliquam Spiritussancti. Ergo donum non est proprium nomen Spiritussancti.

¶Præterea, Spiritussanctus potest dici Spiritus alicuius hominis, sed nõ potest dici donũ alicuius hominis, sed solùm donũ Dei. Ergo donũ nõ est proprium nomen Spiritussancti.

¶Num donum significet personalem proprietatem Spiritussancti, & an ꝓcedat Spiritussanctus vt amor.

Quæstio. ¶Circa quæsita occurrit primo commune dubium, an donum significet primò ꝓprietatẽ personalẽ Spiritussancti vel respectũ aptitudinalem ad creaturas tantummodo, vel aliquid aliud. ¶Occasio quidem dubium ex Augustino apud Lombardum in 18. distinct. primi, multiplex. Tum quia hæc littera cõtradicit quæstioni præcedenti. ibi siquidem dictum est quòd Spiritussanctus procedit vt impressio. hic autem, quòd procedit vt amor. Tum quia hoc dictum est tantum. Si enim Spi. san. procedit vt amor, igitur quo Spiritus, eo amor: igitur eo Deus bonus & sapiens, & ꝙ quoniã amor essentiale quid est. Tum quia cùm dicitur Spiritussanctus procedit vt amor, aut ly amor sumitur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non est ad propositum & etiam sequeretur quòd Spiritussanctꝰ ex vi processionis suæ specialem claudere causalitatem respectu creaturæ, illam, scilicet quam claudit amor essentialiter dictus. Si personaliter, consequentia nihil valet, ergo procedit vt donum primum: quoniam ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto: is enim est ratio omnis gratuitæ collationis.

¶Ad horum euidentiam 172
sciendum est, quòd donum in communi tria manifestè importat, scilicet rem donabilem, respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis id est, quòd est Filii qui potest illud donare. Sed non donabilem importat denominatio, quia denominat illum: respectum verò donabilitatis, id est, vt aptum sit alteri donari, significat primo, vt ex litera sumitur, verbalique articulo. Ex hac enim parte fit virtus processionis, vt patet inuenti. Respectum verò ad donatorem, consignificat magis (iudicio meo) scilicet significat. Veldimen, si significat. Veldicit, quòd significat illũ secundario. Donum autem in diuinis personaliter, quia primum donum denominat eorum vt rem donabilem: quia donatio per originẽ est relationis processionis constitutiuæ Spũssancti significatiua verò donabilis creaturis tãm rationalibus, respectũ rationis ad eos significat. Vnde (iudicio meo) scilicet, quem diximus in dono in communi. Veruntã non est idem ordo in re, qui est in significari. Spiritui namque sancto primò conuenit sua proprietas personalis in ratione cuius est Patris & Filii donatiui: secundò amor, ratione cuius dicitur primò donabilis: & tertiò respectus ipsum habilitatis. Quod enim respectus donabilitatis cõueniat Spiritui sancto ratione amoris essentialis includi, & ratione probatur qa scilicet nullũ personale, vt sic includit respectum ad creaturas. & literæ testimonio cõfirmãtur in ratione ad quartum primi ar. vbi expressè docemur, q̃ sicut in definitione personæ claudit ur aliquid essentialiter ita in ratione doni. & q̃ ratione illius essentialis importatur respectus ad creaturam, & ratione notionalis ad nomen personale. Quod aũt amor essentialis claudatur in Doni nomine, ex eodem patet fundamento positionis. respectus aũt ad creaturam exigit aliquid essentialiter claudi in significante ipsum. Vnde secundũ tẽ & secundum nomẽ, ex eo ordine significãdi

Universidad de Deusto
Biblioteca

candi, donū se habet vt verbū. Sicut enim verbū tūa dicit, s. respectū originis, notitiā, & respectū ad res dictas & faciēdas: ita donū dicit respectū originis, amorem, respectū ad amata & susceptiua doni. Et sicut ibidē argumētū à tebus ad nomina, & econuerso nō tenet: quoniā nō valet, verbū inquantū verbū dicit respectū ad res dictas, ergo proprietas Filij dicit talē respectū, nec ecōuerso proprietas Filij nō dicit talem respectū, ergo nec verbū inquātū verbū, qđ plus importat Verbi nomē, quā proprietas illa importat proportionaliter de dono. Ad 3. dicēdū est. Nō enim valet à Doni noīe arguere ad proprietatē Spūssancti, aut ecōuerso: quia plus includit Doni nomē, vt patet ex dictis. Esto igitur cautus incedo, ande rebus purē sit sermo, an digrediatur ad res sub nominibus. Si enim de rebus purē est sermo, nulla persona procedēs ex vi processiōis suæ, habet aliquā rem realē, aut rōnis propriā, nisi relationem originis, quæ est idē qđ ipsa. Et sic neq; persona verbi conuenit notitiæ seu respectus ad res dictas, neq; personæ Spūssancti amor, seu relatio vt donet. Sed si de istis personis vt significantur his terminis, s. verbo & dono, est sermo, tunc dicimus Verbi psonæ esse prius respectū ad res dictas, & Doni psonę respectū ad res donī capaces, &c. & p hoc patet solutio argumentorū multorum apud Capreolū vbi suprà, volentiū p respectus donabilitatis nō est proprius alicui personæ. Hoc enim est verificatione proprietatis personalis simpliciter consideratæ: fallum autē rōne absoluti inclusi non extranei, sed vt in obliquo cadētis in eius rōne, sicut in diffinitione psonæ ponit rōnalis natura. & si diffineret' persona diuina, caderet in eius rōne natura diuina: & sic, si diffineretur verbū diuinū, diffiniret per nomē à diuinā: & similiter donū per amorem diuinū, &c. Ad argumentā ergo Aureo. veniendo, dicitur quod ex inopia vocabulorum modo dicitur p̄ Spūssanctus procedit vt impressio, modo, vt impulsus, modo vt amor, &c. vt vel tor nominibus rem obscurum atque innominatā significare possimus. Quòd autē additur falsum est, q̄ Spiritussanctus procedit vt amor, negatur, quoniā hoc commune dicit Sanctorū esse videtur. Et ad primum in opposium probatiōnē negandā est sequela, de amore essentiali loquendo, quoniam non eo Spi. san. quo amor, quāuis cadē processione sit Spi. s. & Deus, & amor & beatus, &c. vt patet per Aug. & Hila. in 15. dist. 1. Ad secundam verò dicitur q̄ ly amor sumitur personaliter, & q̄ valet consequētia: Spi. s. procedit vt amor, id est vt impressio amando procedens ergo procedit vt primò donum: quia amor essentialiter sumptus ex modo procedendi claudituri in ratione illius impressionis in obliquo, sicut diximus de verbo respectu noūtiæ, & persona respectu naturæ. Et sic nihil obstat q̄ de amore essentiali probatū sit esse donū, & tamen hoc cōueniat amoti personaliter sumpto ratione illius inclusi. Quāuis dicit posse & verè q̄ esse primū donū probat de impressione illa in cl

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *¶ Super Quæstionu trigesimanonæ Articulum tertium.*

Tamet. IN titulo notantes dicitur, Vt hoc nomen Deus, ad infinuandum quòd præsens quæstio est de nostris essentialib⁹ in cõcreto siue adiectiuis, siue substãtiuis sint.

¶ In corpore duo facit. Primò distinguit subiectum quæstionis, proponens iusta distinctionis membra, quas cõclusiones respõsiuas quæstio. Secũdò ꝓbat eas simul.

¶ Quo ad primũ, distinctio est. Nominum, diuinorũ essentialium, quædam sunt substantiua, & quædã adiectiua. Prima cõclusio est, substãtiua prædicantur de tribus personis singulariter tãtũ: itaq; non pluraliter. Secunda, Adiectiua prædicãtur de tribus personis in numero plurali.

¶ Quo ad secundũ, probatur vtraque cõclusio rali ordine. Primò ponitur maior in communi. Secundò antequam subsumatur minor in diuinis explanatur in creaturis ipsa maior ibi, In creaturis autem. Tertiò subsumitur minor, & infertur vtraque cõclusio, explanãdo etiam Athanasij verba. est ergo ratio ex differentia inter substantiua & adiectiua in mõ significãdi sumpta: substantiua significant per modũ substantiæ. Adiectiua verò per modum accidentis: ergo singularitas vel pluralitas substantiui attendit ꝓnes formam significatã, adiectiui autẽ penes suppositum: & tenet sequela quo ad primam partem: quoniam substantia sicut esse habet ex se, ita vnitatem & pluralitatem: accidens verò sicut esse non habet nisi in subiecto, ita vnitatem & multitudinem ex ipso suscipit.

204 1. dist. 42. art. 2. 3.m Et Bon. Trim. qõ. 1. art. 4. Quæstio.

¶ *Num secũdum plures formas in subiecto pluraliter nomina, & quando.*

¶ Circa hãc partẽ dubiũ occurrit. Primò, an regula secundò, de efficacia ratiõis adductæ. Circa regulam quidem dubiũ est. Tum quia, vt in quæstione 16. cap. 8. fuit, Sortes habens plures arteres nõ dicitur plures artifices. Tum quia sanctus Thomas expressè infertius in tertia parte q6. tertia, artic. 7. ad secundum, dicit ꝙ. si verbum Dei assumeret duas naturas humanas, nõ dicerentur duo homines, & eã forma significata hoc nomine pluraliter.

Circa rationem verò quã Scot. in primo dist. 12. putat hanc rationem insufficientẽ argues contra eã sic. Terminus numeralis ponit ꝙ significatũ suum circa significatũ sui determinabilis: sed significatum adiectiui & substantiui est idẽ, quã vtrũq; significat forma: ergo vtrobique determinat formam, nec hoc ei auferre põt modus significandi: igitur ratio nihil valet.

¶ Ad primum dubium dicendum est, quòd differentia, inter adiectiuum & substantiuum consistit in hoc, quòd pluralitas substantiui exigit pluralitatẽ formæ & pluralitatẽ suppositi. Ad adiectiui verò pluralitatẽ sufficit pluralitas suppositorũ. Nec diminuta est ꝓpterea Autoris doctrina: quin nõ oportuit hic exprimere nisi id in quo differt substãtiuum ab adiectiuo. Cõparanti enim ea facilè apparet, ꝙ cõuenium in pluralitate suppositorũ. & differẽt quo ad vnitatem & pluralitatem formæ. Vtrius q; eñ pluralitas requirit plura supposita: sed adiectiui pluralitas non requirit pluralitatem formæ, substantiui aũt hic. Sat ergo fuit hoc in loco hãc expressisse differẽtia, de substãtiuis concretis loquẽdo vt differunt ab adiectiuis. Nec tamen reticuit reliquã conditionẽ, quoniã suprà tria in q. 6. eius mentiuntur in destructione illius ꝓpositionis, patet eñ plura principia, & clarissimè eadẽ docuit in loco ꝓprio: vbi, s. opus erat, & in tertia parte loco allegato: vbi & reprehendit oppositã opinionẽ quã ipsemet sequutus fuerat in tertio sent. dist. prima q. 2. ar. 1. quicquã alij dixerint prætermittendo.

¶ Ad secundũ verò dubitationem dicitur, ꝙ maior est ofno falsa: ꝙ p se primò terminus numeralis ponit significatũ suum circa suppositum determinabilis: & hoc tam in substantiuis quam adiectiuis, vt patet ex dictis: sed in concretis substantiuis, quia substãtiua sunt ponit & significatum suum circa significatum illius. Et sic nec obiectio aliqd valet nec modus significandi excludit, ꝙ operetur quòd substantiua etiam quoad formam ponantẽ tur, seu termino numerali determinentur.

¶ Stabilita igit regula vniuersali loco maioris extẽnõ, manifestat eã Autor in creaturis, vbi & duo docet. Primũ est, ꝙ inter vnitatẽ formæ in pluribꝰ suppositis diuinis & in suppositis creatis tãs interest, ꝙ in ꝑibus suppositis creatis, nõ inuenit forma vna numero, nisi vnitate ordinis: in diuinis aũt suppositis inuenit vna numero essentiã & indiuisibiliter. Scdm est, ꝙ etiã listã minima vel tate attestãtur res creatæ ꝓfatæ regulæ: vt patet in collegiatis. Demũ subsumpta minore, ꝙ essentia diuina est simplex & maximè vna in tribus ꝓsonis, concludit primã cõclusionẽ, s. de substãtiuis, & applicat eã ad differentiã inter tria hominis & tria suppositia diuina. Deinde infert conclusionem secũdam de adiectiuis adiectiuè sumptis propter Athanasium, qui substãtiuè vtus est adiectiuis in Symbolo: nec opus est amplioridẽclaratiõe.

a *¶ Super Quæstionis trigesimenonæ Articulum quartum.*

Comm. TItulus clarus est ex præcedentibus.

¶ In corpore duo facit. Prius refert opinionẽ Scdo improbat eã, & multa reſpondet quæstio.

¶ Quo ad primũ, opinio dã fuit, ꝙ nota essentialia ex se supponunt pro ꝓprie pro essentia. Sed ex additõe notionali trahũt ad ſtãdum ꝓ ꝑsona. Et sic fuit fundamẽtũ diuina simplicitas, ꝙ in ea essentia pro qua supponit abstractum, est idem suppositũ, pro quo supponit concretum.

¶ Quo ad secundũ improbat primò præfata opinio: quia in ꝓpietate locutionis attendenda sunt ambo, s. significatio & modus significandi. Et dicta autẽ opinio significationẽ tantũ inspexit, ad quã spectat idẽ esse habentẽ & rem habitã. Ponit deinde alteram opinio respõsiua quæstio, s. nomina essentialia in concreto possunt

204 ꝓprie supponere pro ꝑsonis. Et probatur ex eodẽ fundamẽto, ex modo significandi, Deus, & similia significant naturam in habẽte: ergo possunt supponere pro ꝑsonis. Antecedẽs manifestatur inductiue, in ly homo, &c. Tertiò explanatur quomodo de facto ly Deus quãdoq; pro ꝑsona vna, vel duabus vel tribus supponit.

Quæstio. ¶ *Num hoc nomen Deus supponat pro essentia quandoque, quãdoq; autẽ pro supposito.*

¶ Circa dicta hic tria occurrunt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolũ in 1. dist. 4. q. 1. art. 2. Primum est, ꝙ ly Deus quandoq; pro essentia, & quãdoq; pro ꝑsona supponit: Deus semper supponit ꝓ habente deitatem: ergo semper pro ꝑsona. Et cõfirmatur: quia ista est ratio literæ fundans responsiũ conclusionem.

¶ Secũdum est, ꝙ in ista, Deus creat, ly Deus supponit pro essentia. Actiones sunt suppositorum. ergo. Præterea creatio non abstrahit à ſuppositis, sicut nec clare videtur essentialis ergo.

¶ Tertiũ est, quòd in ly Regi fœlicitorum, &c. ly Deo, ſupponit ꝓ tribus. Hoc enim repugnat ꝓcedẽti. dicto illi enim ſo li qui creat, debetur honor & gloria: sed ille per se, non demonstrat aliquid ſuppositũ: ergo nec hic. ſi hic ostendit tria supposita ergo &c ibi.

Præter hæc autem tria dubia adhuc tria alia dubia sunt circa tria dicta in reſpõsione ad tertiũ, quæ oportet simul cum istis tractare, vt facilius ac breuius ſit disciplina cõsequẽdi. Dicitur ergo primò in reſpõsione ad tertiũ, quòd differentia est inter ly Deus & ly homo, in supponendo, &c. vbi duplex est ratio dubij. Prima est, aut ista differentia attenditur penes suppositionẽ pro ꝑsona determinata, aut pro ꝑsona indistinctè. si primo modo, nulla est differentia: quia nec Deus ſtat pro patre aut Filio, ſine addito: nec homo ꝓ Sorte aut Plat. ſine aliquo consortium. Si secundo modo, nulla quoque est differentia, quia sicut homo naturaliter supponit pro habente naturam humanam indefinitè, ita Deus pro habente naturam diuinam indistinctè, vt etiam Sanct. Tho. in primo, distinctione quarta dicit. Secunda verò ratio est, quia videtur differentia hæc contradicere his quæ dicta sunt in corpore. Dum ibi dictum est, quòd Deus ex se ratione nudi ſignificandi ſtat pro ꝑsona: reprehenſa quæ est altera opinio dicens, quòd ſupponere pro ꝑsona, habet ex additõe notionali: hic autem in reprehensi ſit opinionem, dum dicit, quòd in hoc differunt ly Deus & ly homo: quia ly Deus ex ſe pro natura, ex additõe pro ꝑsonali. ly homo verò econtra suppõnit, manifeſte namque hæc videntur contrariari.

Quæstio. ¶ *Num hoc ſit vera, Deus generat.*

¶ Secundum autem dubium est, quòd ibi dicitur, hanc esse falsam, Deus non generat. Contra hoc enim multa habet argumenta apud Capreolum in primo, distinctione 4. quæstione 2. artic. 2. quæ oportet soluere. Aureolus ergo arguit primo sic, In ista, Deus non generat, ly Deus ſtat pro natura, vt dicis. ergo est vera. probatur ſequela: quia natura non generat, vt patet extra de summa Trinitate. Præterea, non generare est notionale. ergo contrahit ly Deus ad ſtandum pro ꝑsona. Antecedens probatur: quia affirmatio & negatio sunt eiusdem generis. Præterea, Deus non generat, & omnis Deus generat, sunt contradictoriæ: ergo

supponunt pro eisdem: sed in secunda supponit pro ꝑsona, ergo & in prima. Deinde arguunt Durandus & Gregor. de Arimi, quòd de virtute sermonis vera est hæc propositio, quamuis propter erroris periculum à Magistris non acceptetur. Durandus quidem igitur hic, De Deo prædicantur omnia quæ de ꝑsonis diuinis verificantur: sed non generare verificatur de duabus ꝑsonis: ergo. Præterea, Deus secundũ naturam est singularis, fœlicitò verò supposita pluraliter: ergo respectu prædicatorum essentialium habet vim termini singularis, respectu verò personalis habet vim termini cõmunis indefiniti, vt patet: quia dicimꝰ, Deus est generans, Deus est genitus, & verificatꝰ pro distinctis suppositis: ergo & consequẽtia seu cõsequentia, fœliciter generat & nõ generat similiter verificari oportet. Gregorius autẽ sic, ista est indefinita, & habet duas singulares veras, ſicut & ista, ꝑsona diuina nõ generat: quã cõstat esse simul veram cũ altera indefinita, fœlicet ꝑsona diuina generat: ergo non est falsa.

Quæstio. ¶ *Nũ ex hac, Deus nõ generat, aliqua naturæ repugnantia inferatur.*

¶ Tertiò dubiũ est circa rationẽ literæ, fœlicet ꝙ cum dicitur, Deus non generat, datur intelligi quòd generatio repugnat diuinæ naturæ. Hoc enim inquit Aureolus, nõ est verum: quoniam ex negatione alicuius ab aliqua natura, non ſequitur repugnantia: ſtat enim quod absit.

¶ Ad euidentiã horũ notandũ est diligentissimè, quòd inter Deum & cæteras substantias hoc interest, ꝙ in reliquis hæc duo, fœlicet naturam & habẽ naturã, oportet ſic se habere, vt habẽs natura ſit suppositũ. Natura verò sit ipſa essentia in Deo autẽ habẽs naturã duplicitèr inuenitur, fœlicet suppositũ, vt Pater, vel Filius, & ſingularis, i. hic Deus. Itaq; in diuinis considerandus ſunt tria, t. essentia, hic Deus, & ſupposita diuina, Pater & Filius & Spiritus ſanctus. In reliquis aũt duo tantum inueniuntur, puta humanitas & Sor. non enim hic homo est aliud quã Sortes. Hic tamen Deus est Pater & filius & Spiritus ſanctus & gñat & genitus est, &c. de quo ſcriptũ est Exod. 15. Ille Deus meus, & glorificabo eum vt in calce vltimi articuli huiꝰ quæſtionis 5. Tho. exponit. Est aũt ratio diuersitatis inter ſingula naturæ diuinæ ex ſeipſa ſubſiſtit, nec mendicat ſubſiſtentiam à ſuppoſitis: imò confert eam illis. Reliquæ autem naturæ non ſubſiſtunt nisi in ſuppositis. Cum autem naturalissimum ſit cuique termino concreto ſupponere pro habente ſignificatam formam, conſequens est quòd Deus primò ſupponat pro hoc Deo. Et quia hic Deus ſignificat ſingulare naturæ diuinæ, ideo dicitur, quòd pro natura in concreto. Et quia hoc ſingulare est commune tribus ſuppoſitis, ideo quandoque dicit quòd ſtat pro ſingulis indiſtinctè. Et quia est idem cuilibet ſuppoſito, & concretè ſignificatum ideo poteſt ſtare pro ſingulis perſonis. Ex hoc autem fundamento ſigillatim reſpondendo & inchoando à primo dubio, in reſpõſione ad tertium, propter ordinem doctrinæ, dicitur quòd inter Deum & hominem in ſupponendo, differentia attenditur, quo ad ſuppoſitionem pro perſona indeterminatè. Et ſtat differentia in hoc, quòd Deus ſine aliquo additõ reddit propoſitionem ſingularem: quoniam ſupponit pro hoc Deo communi ſecundum tres tribus perſonis: homo verò ſine aliquo additõ conſtituit propoſitionem indefinitam, quoniam ſupponit perſonaliter, quamuis in determinatè. Et econtra, homo ex additõe conſtituit propoſitionem ſingularem, quam habet ſuppoſitionem ſimplicem, vt pura, homo eſt ſpecies. Deus verò ex additõe conſtituit propoſitionem indefinitã, ſupponendo perſonaliter. Et oritur hoc, vt in literæ dicitur, ex hoc quòd inuenitur hic Deus in rerum natura tribus perſonis communis, non autem hic homo. Nec repugnat hæc dicta in corpore, vt ſecunda ratio obijciebat, quoniam in corpore articuli

Universidad de Deusto
Biblioteca

de potẽtia ad supponẽdũ personaliter, fuit sermo. Et dictum est ꝙ potest ex modo significandi supponere pro ꝓsona, sicut & homo. In quo responsione aute ad tertiũ est sermo de modo reductionis potentiæ ad actũ. Et dicitur ꝙ ly Deus, quum possit ex se supponere pro essentia, i. pro hoc Deo pro persona, i. pro Patre & filio & spiritu sancto, ad supponendũ actualitet pro hoc Deo non eget reduci, ad supponẽdũ vero pro personis reducitur per aliquid additum. In hominẽ vero in cuius significato nõ immittitur, vnum cõmune, nisi vt subsit intellectui, ex ea accidit reductio. vnde nulla est repugnantia inter dicta.

¶Ad primũ aute dubiũ in corpore articuli motũ, breuiter ex dictis patet responsio, negãdo ea est eius sequela, supponit ꝙ hõc dejrationẽ: ergo ꝙ persona Patris est ens supponat ꝙ hoc Deo. Nec apparebo, ꝙ alij sentire videntur de mente S. Tho. esse ꝙ semper Deus stat pro ꝓsona distincte, vel indistincte, tũ quia in ꝓsenti litera expresse distinguitur, ꝙ Deus stat pro personis etiam obliquis, & ꝙ stat pro essentia. Tũ quia aliter nõ saluaꝛ differentia posita in litera in responsione ad tertiũ. Tũ quia in ista, Deus nõ generat, si ly Deus staret pro personis indistincte, esset vera: vtpote indefinita. Tũ quia in ista, Deꝰ est Pater & filius & Spiritus sanctus, seu Trinitas, ly Deus nõ stat pro supposito, vt in articul. 6. litera contra Porretanũ dicet, sed pro vna numero re communi. Nec obstat si quisque supponendo pro natura dicatur, etiã supponere pro ꝓsonis indistincte. Hoc enim cõcomitanter intelligendũ est. primò enim pro natura in concreto supponit. Et quia etiã verificatur pro personis aliquãdo prædicatũ, ideo supponere pro personis indistincte, tunc secundariò tamen acceptari potest.

¶Ad secũdũ aute dubiũ in corpore motum, iam patet quòd Argues decepitus est, intelligens pro essentia essentiam in abstractione cum tamẽ Autor intelligat de essentia in concreto, quãdicit ꝙ in ista, Deus creat, ly Deus supponit pronaturastat enim secundũ veritatem pro hoc Deo vnico singulari cõi tribus suppositis. Et propterea creationis actio ratione illius omnibus suppositis cõuenit. Nec est verũ, quòd actiones sint suppositorũ vniuersaliter, sed singulariũ subsistẽtiũ, quales sit hic Deus & nihil referret nõ abstrahere à suppositis huiusmodi actiones, vt de se patet.

¶Ad tertiũ autem dubiũ ibidem motũ dicitur, ꝙ vt iam ex dictis patet, nõ repugnat imò quandoq; vnum sequitur ad alterũ Deũ supponere pro natura & pro omnibus personis: quibus dissimiliter, vt dictũ est. Vnde licet in vtraque istarum, scilicet Deus creat, & soli Deo honor & gloria, Deus verificetur & pro hoc Deo, & pro Trinitate: ego tamẽ Aug. de tota Trinitate excludit, sicut patet ex quinto eius libro. Et ad primũ quidem Aureoli, iam patet, ꝙ æquiuocat de naturaliter nos dicimus, ꝙ stat pro natura in cõcreto, id est pro hoc Deo, de quo falsum est dicere, non generat: quibus verificetur de deitate.

¶Ad secũdũ vero negat, ꝙ non ꝙcare sit notionaliter ipsũ ad esse notionale requiritur ꝙ sit aliqd ꝓcedẽs ab eo, & cõmuniter ꝙcare sit notionaliter ipsũ ad esse notionale requiritur ꝙ sit aliqd ꝓcedẽs ab eo, & cõmuniter ꝙcare sit notionaliter ipsũ ad esse notionale requiritur ꝙ sit aliqd ꝓcedẽs ab eo, & communi

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbis ponit tria nomina propria personarum, scilicet nomen Patris, & nomen Imaginis, quod est proprium filio (vt suprà dictum est) & nomen Munéris siue doni, quod est propriũ Spiritui. (vt suprà habitũ est) Ponit etiã tria appropriata. Na æternitatẽ appropriat Patri, speciẽ filio, vsum Spiritui. Et videtur q̃ irrationabiliter. Nam æternitas importat durationem essendi, species verò est essendi principium, vlus vero ad operationem pertinere videtur. Sed essentia & operatio nulli personæ appropriari inueniuntur. Ergo inconuenienter videntur illa appropriata personis.

¶ Præterea, Aug. in 1. de Doc. Christiana sic dicit. In patre est vnitas, in filio æqualitas, in Spiritu. æqualitatis vnitatisque cõcordia. Et videtur q̃ incõuenienter: quia vna persona nõ denominatur formaliter per id quod appropriatur alteri. Non enim est sapiẽs pater sapientia genita, vt dictũ est. Sed sicut ibidẽ subdit, tria hæc vnũ omnia sunt propter Patrem, æqualia omnia propter filiũ, connexa omnia propter Spiritũ. Nõ ergo cõuenienter appropriãt personis. Itẽ sicũ Aug. patri attribuit potẽtia, filio sapientia Spiritui. bonitas. Et vt hoc esse inconueniẽs. Nã virtus ad potẽtiã pertinet. Virtus autẽ inuenit appropriari filio, secũm illud 1. ad Cor. 1. Christũ Dei virtutẽ. Et etiã Spiritui sancto, secũm illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat oẽs. Non ergo potẽtia patri est appropriata.

¶ Itẽ, Aug. in li. de Tri. dicit, Nõ cõfuse accipiẽdũ est q̃d ait Apost. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: ex ipso dicens propter patrẽ, per ipsum propter filiũ, in ipso propter Spiritũ sanctũ. Sed videtur q̃ incõuenienter: quia per hoc, q̃ dicit in ipso, videtur importari habitudo causæ finalis, quæ est prima causarum. ergo ista habitudo causæ deberet appropriari patri, qui est principiũ non de principio.

¶ Itẽ, Inuenit veritas appropriari filio, secũm illud Io. 14. Ego sum via, veritas, & vita. similiter liber vitæ secũm illud Psal. In cap. lib. scriptũ est de me. glo. i. apud Patrẽ qui est caput meũ. Et similiter hoc q̃ dico, qui est. Quia super illud Isa. 63. Ecce ego ad Gentes, dixit gl. Filius loquitur qui dixit Moysi Ego sum qui sum. Sed videtur q̃ propria sint filij, & non appropriata. Nam veritas secundũ Aug. in lib. de Vera relig. est summa similitudo principij absque omni dissimilitudine. Et sic videtur quòd propriè conueniat filio, qui habet principiũ. Liber etiã vitæ videt propriũ aliq. esse. q̃ significat eius ab alio. Omnis enim liber ab aliquo scribitur. Hoc etiã ipsum qui est, videtur esse propriũ filio. Quia, si, cũ Moysi dicitur, Ego sum qui sum, loquitur Trinitas, Ergo Moyses poterat dicere ille q̃ est pater & filius & Spiritus. misit me ad vos. Ergo & vlterè, Ille q̃ est pater & filius & Spiritus. misit me ad vos, demõstrando certã personã. Hoc autẽ est falsũ. Quia nulla persona est Pater & filius & Spiritus. Nõ ergo põt esse cõe trium, sed est propriũ filij.

CONCLVSIO.

¶ In consideratione Dei, quæ Deus absolutè secundũ esse suũ consideratur, Patri æternitas, filio species, vsus vero Spiritui, in consideratione vero Dei, qua vnus consideratur, Patri vnitas, filio æqualitas, spiritui cõcordia, vel cõnexio: in consideratione verò Dei secundũ rationẽ causalitatis, Patri potentia, filio sapientia Spiritui, bonitas attribuuntur. in consideratione verò Dei vt suos respicit effectus, appropriatur Patri à quo, filio per quem, spiritui sancto in quo.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ intellectus noster qui ex creaturis in Dei cognitionẽ manu ducitur, oportet q̃ Deũ cõsideret secundũ modũ quẽ ex creaturis assumit. In cõsideratione aũt alicuius creaturæ quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primò consideratur res ipsa absolutè, inquantum est ens quoddã. Secunda autẽ cõsideratio rei est, inquantum est vna. Tertia consideratio rei est secundũ quod inest ei virtus ad operandũ. & ad eandũ. Quarta autẽ cõsideratio rei est secundũ habitudinẽ quã habet ad causata. Vnde hæc etiã quadruplex cõsideratio circa Deũ nobis occurrit. Secundũ igitur primã considerationem, qua consideratur absolutè Deus secundũ esse suũ, sic sumitur appropriatio Hilarii. secũdũ quam æternitas appropriatur Patri, speciei filio, vsus Spiritui sancto, æternitas enim inquantum significat esse non principiatum, similitudinẽ habet cum proprio Patris, qui est principium nõ de principio. species autem siue pulchritudo habet similitudinem cum propriis filij. Nam ad pulchritudinem tria requiruntur. Primò quidẽ integritas siue perfectio. Quæ enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita proportio siue cõsonãtia. Et iterũ claritas. Vnde q̃ habet colorẽ nitidũ, pulchra esse dicũt.

¶ Quãtum igitur ad primum, similitudinem habet cum proprio filij, inquantum est filius habẽs in se verè & perfectè naturam Patris. Vnde ad hoc innuendum Aug. in sua expositione dicit, vbi scilicet in filio summa & perfecta vita est, &c.

¶ Quantũ verò ad secundũ cõuenit cum proprio filij inquantũ est imago expressa Patris. Vnde videmus q̃ aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfectè repræsentat rem, quãuis turpẽ. Et hoc tetigit Aug. cùm dicit, Vbi est tanta cõuenientia, & prima æqualitas, &c.

¶ Quantũ verò ad tertiũ cõuenit cũ proprio filij, inquantũ est verbũ, q̃d quidẽ lux est, & splẽdor intellectus: vt Dama. dicit. Et hoc tangit Aug. cum dicit, Tãquã verbũ perfectũ cui non desit aliquid & ars quædã omnipotẽtis Dei, &c. Vsus autẽ habet similitudinẽ cum proprijs Spiritus. sancti. largo modo accipiẽdo vsum. secũm q̃d Vtri cõprehẽdit sub se etiã frui: prout vti est assumere aliqd in facultatẽ voluntatis, & frui est cũ gaudio vti, vt Aug. 10. de Trinit. dicit. Vius ergo quo pater & filius se inuicẽ fruũtur, cõuenit cum proprio Spiritus. inquãtũ est amor. Et hoc est quod Aug. dicit, Illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vsus ab filio appellatus est. Vius verò, quo nos fruimur, similitudinem habet cum proprio Spiritus. inquantum est donum. Et hoc ostendit Aug. cùm dicit, Est in Trinitate Spiritus sanctus, Genitoris Genitique suauitas ingenti largitate atque hubertate nos vel creaturas perfundens. Et sic patet quare æternitas, species, & vsus personis attribuantur vel approprientur: non autem essentia vel operatio, quia in ratione horum, propter sui communitatem, non inuenitur aliquid similitudinem habens cum propriis personarum.

¶ Secunda verò cõsideratio Dei est, inquantũ cõsideratur vt vnus. Et sic Aug. Patri appropriat vnitatẽ, filio æqualitatẽ Spiritui sãcto. concordiam siue cõnexionẽ. Quæ quidẽ tria vnitatem importare manifestum est, sed differenter. Nam vnitas dicitur absolutè, non præsupponẽs aliquid aliud. Et ideo appropriatur Patri, qui nõ præsupponit aliquã personã. cùm sit principiũ nõ de principio. æqualitas autẽ importat vnitatẽ in respectu ad alterũ. Nam æquale est quod habet vnã quãtitatẽ cum alio. Et ideo æqualitas appropriatur filio qui est principiũ de principio. Cõnexio aũt importat vnitatẽ aliquorũ duorum. Vnde appropriatur Spiritui. inquantũ est à duobus. ex quo sensu etiã intelligi potest quod dicit Aug. tria esse, vnum propter Patrẽ, æqualia propter filiũ, cõnexa propter Spiritum sanctũ. Manifestum est enim, q̃ illi attribuitur vnũquodque in quo primo inuenitur: sicut omnia inferiora dicũtur viuere propter animã vegetabilẽ, in qua primò inuenit ratio vitæ in istis inferioribus. Vnitas autẽ statim inuenitur in pluribus patris, etiã per impossibile remotis aliis plonis. Et ideo aliæ personæ à Patre habẽt vnitatẽ. Sed remotis aliis plonis nõ inuenitur æqualitas in patre. Sed statim posito filio inuenit æqualitas. Et ideo dicuntur eiã æquala propter filium: non quòd filius sit principium æqualitatis patri, sed quia nisi esset patri æqualis filius, pater æqualis nõ posset dici. æqualitas enim eius primo cõsideratur ad filium. Hoc enim ipsum, q̃ Spiritus sanctus patri æqualis est, à filio habet. Similiter excluso Spiritu sancto qui est duorũ nexus, nõ posset intelligi vnitas connexionis inter patrẽ & filiũ. Et ideo dicũtur omnia esse cõnexa ꝓpter Spiritũ. Quia posito Spiritu sancto, inuenitur ratio cõnexionis in diuinis plonis. Vnde pater & filius possunt dici cõnexi.

¶ Secundũ verò certium cõsiderationẽ, qua in Deo sufficiens virtus consideratur ad causandum, sumitur tertia appropriatio, scilicet potentiæ, sapientiæ, & bonitatis. Quæ quidẽ appropriatio sit & secundum rationẽ similitudinis, si cõsideretur quòd in diuinis personis est: & secundum rationẽ dissimilitudinis, si cõsideretur quòd in creaturis est. potentia enim habet rationẽ principij. Vnde habet similitudinẽ cum Patre cælesti qui est principium totius diuinitatis. Deficit autẽ interdũ patri terreno propter senectutem. Sapiẽtia verò similitudinem habet cum filio cælesti inquantũ est verbum, quod nihil aliud est quã conceptus sapientiæ. Deficit autẽ interdũ filio terreno propter tẽporis paucitatem. Bonitas autem cùm sit ratio & obiectum amoris, habet similitudinẽ cũ Spiritu diuino qui est amor: sed repugnantiã habere videtur ad spirirum terreum, secundum q̃ importat violentiam quandã & impulsionem: prout dicitur Isa. 26. Spiritus robustorũ quasi turbo impellens parietem. Virtus autem appropriatur filio & Spiritui sancto: non secundũ q̃ virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundum q̃ interdũ virtus dicitur id quod a potẽtia rei procedit, put dicimus aliquod virtuosum factum esse virtute alicuius agentis.

¶ Secundum verò quartam considerationem prout consideratur Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropriatio ex quo, per quem, & in quo. Hæc enim præpositio ex, importat habitudinem quandam causæ materialis, quæ locum non habet in diuinis. Aliquando verò habitudinẽ causæ efficientis. Quæ quidem cõpetit Deo ratione suæ potentiæ actiuæ. Vnde & appropriatur patri. sicut & potentia. Hæc verò præpositio per, designat quidẽ quandoq; causam mediã: sicut dicimus q̃ faber operatur per martellũ. Et sic ly per, q̃doq; nõ est appropriatũ, sed ꝓpriũ filijs, secũm illud Ioã. 1. Omnia per ipsum facta sunt: non quia filius sit instrumentum, sed quia ipse est principiũ de principio. Quandoq; verò designat habitudinẽ formæ per quã agẽs operatur, sicut dicimus q̃ artifex operatur per artẽ. Vnde sicut sapiẽtia & ars appropriantur filio: ita & ly per quẽ. Hæc verò præpositio in, denotat ꝓpriè habitudinẽ continentis. cõtinet autem Deus res dupliciter. Vno modo secũm suas similitudines: prout, scilicet res dicuntur esse in Deo, inquãtũ sunt in eius sciẽtia. Et sic hoc q̃ dico in ipso, esset appropriatũ filio. Alio verò modo cõtinẽtur res à Deo, inquantũ Deus sua bonitate eas cõseruat & gubernat, ad finẽ cõuenientẽ adducẽdo. Et sic ly in quo appropriatur Spiritui sancto, sicut & bonitas. Nec oportet quòd habitudo causæ finalis (quãuis sit prima causarum) approprietur patri qui est principium nõ de principio: quia personæ diuinæ, quarum pater est principium, non procedunt vt ad finẽ (cùm quælibet illarũ sit vltimus finis) sed naturali processione, quæ magis ad rationem naturalis potentiæ pertinere videtur.

¶ Ad illud

Simon. a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore istius facit. Primò tractat opinionẽ Portetani. Secundò Præpositivi tertiò respõdet quæsito. Antequam vltra procedatur, aduerte q̃ quatuor modis possunt variari opiniones in proposito. Primo, tenendo proprietates nec; esse personas, neq; in personis.

Secundò esse plonas, sed non in personis. Tertiò, econtra, esse in personis. 39

sed non esse personas. Quartò, esse personas & in personis: nõ põt enim quintus modus imaginari. Et significãt diuersas habitudines ly esse, & ly in. Nam ly esse, identitatẽ ly verb in, formalẽ denominationẽ significant. Vnde oẽs hi modi, excepto tertio, fortiti sunt opiniões, vt in articulo patet. Primũ enim, scilicet proprietates neque esse personas neque in personis, Portetani ex ratione dicebãt, quia relationes vt assistẽtes cõsiderabant in ordine ad aliud. Sed hoc in litera reprehenditur, rationes pluries dictæ: quia scilicet relatio est idẽ quod essentia diuina.

Circa hãc partem dubiũ occurrit: quia malè adducit videtur opinio Portetani: quoniam, vt in q. præcedente allegatũ est, ponebat ipse relationem esse personam, personam autem nõ esse essentiam: malè ergo hic sibi attribuitur, relationem nõ esse personam.

¶ Ad hoc breuiter dicit, quòd in hoc loco supponit Auctor personã identificati essentiæ: quod nõ supposuit, sed quærebat in primo articulo quæ sit differentia. Et propterea hic & ibi verum recitauit. Nã loquendo de personis diuinis, nõ est dubium vtrum sit eadem essentiæ, dicebat Portetanus ipsam relationem assistentem esse personã. Supposito autem quòd persona sit idem quod essentia, sequebatur ex Portetano, quòd relatio non esse persona: quia relatio assistit, & nõ identificatur essentialiter aliter pater, in hoc articulo ser mone habẽti de plonis quare nullus error est.

Comment. ¶ Quo ad secũdũ Præpositivus dicebat, proprietates esse personas & nõ in personis, ex ratione qua in quæst. 11. negauit notiones, exponẽdo sermonẽ per abstractum pro cõcreto. Vnde & in litera reprehenditur, quia necesse est ponere proprietates in abstracto, vt suprà malia principia personarum, vt ibidem probatum fuit.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio responsiua amplectitur quartum modum, & est, Proprietates sunt personæ & in personis & manifestatur dupliciter. Primò ratione sic, De cõsue formæ est esse in eo cuius est forma: ergo proprietatis oportet esse in persona. Et probatur sequela: quia est forma personæ. Secundò quo ad vtranque partem simul ex simili, Deitas est in Deo, & est Deus: ergo. Aduertẽdum hic, q̃ proprietates esse in personis, posito filio. Nõ aũt quicquid prædicat de persona, prædicat de proprietate. Dicimus enim, Pater gignat, sed nõ dicimus q̃ paternitas sit generãs. Ergo proprietas nõ est idẽ quod persona in diuinis.

¶ SED CONTRA, In diuinis nõ differũt quod est, & quo est, vt habet à Boẽ. in lib. de Hebd. Sed pater paternitate est pater. Ergo pater idẽ est quod paternitas. Et eadẽ ratione aliæ proprietates idẽ sunt cũ personis.

CONCLVSIO.

¶ Relationes ac proprietates in personis et plonis ipse sunt.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ circa hoc aliqui diuersimode opinati sunt. Quidã enim dixerunt proprietates neque esse personas, neque in personis. Qui fuerunt moti ex modo significandi relationum, quæ quidem non significant vt in aliquo, sed magis vt ad aliquid. Vnde dixerunt relationes esse assistentes. sicut suprà expositum est. Sed quia relatio secundum quod est quædam res in diuinis, est ipsa essentia: essentia autẽ idem est quod persona (vt ex dictis patet) oportet q̃ tunc relatio sit idem quod persona. Hanc igitur identitatem aliqui considerantes, dixerunt proprietates quidẽ esse personas, non autem in personis: quia non ponebant proprietates in diuinis, nisi secundum modum loquendi, vt suprà dictum est. Necesse est autem ponere proprietates in diuinis, vt suprà ostendimus. Quæ quidem significatur in abstracto, vt quædam formæ personarum. Vnde, cùm de ratione formæ sit, q̃ sit in eo cuius est forma, oportet dicere proprietates esse in personis, & eas tamen esse personas: sicut essentiam esse in Deo dicimus, quæ tamẽ est Deus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd persona & proprietas sunt idem re differũt tamen secundum rationem. Vnde non oportet quòd multiplicato vno multiplicetur reliquum. Considerãdum tamen est quòd propter diuinam simplicitatem consideratur duplex realis identitas in diuinis, eorum quæ differunt in rebus creatis. Quia enim diuina simplicitas excludit compositionem formæ & materiæ, sequitur quòd in diuinis idem est abstractum & concretum, vt deitas & Deus. Quia verò diuina simplicitas excludit compositionem subiecti & accidentis, sequitur q̃ quicquid attribuitur Deo, est eius essentia: & propter hoc sapientia & virtus idem sunt in Deo, quia ambo sunt in diuina essentia. Et secundum hanc duplicem rationẽ identitatis, proprietas in diuinis est idẽ cum persona. Nã proprietates personales sunt idem cum personis, ea ratione qua abstractum est idẽ cum concreto. Sunt enim ipsæ personæ subsistentes, vt paternitas est ipse Pater, & filiatio. Filius, & processio, Spiritus sanctus. Proprietates autem nõ personales sunt idem cum personis secundum aliam rationem identitatis qua ratione illud quod attribuitur Deo, est eius essentia. Sic igitur communis spiratio est idem cum persona Patris & eum persona Filij: non quòd sit vna persona per se subsistens: sed sicut vna essentia, est in duabus personis, ita & vna proprietas, vt suprà dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ proprietates dicuntur esse in essentia per modum identitatis tantùm, in personis autem dicũtur esse per modũ identitatis non quidem secundũ rem tantum, sed quantum ad modum significãdi, sicut forma in supposito. Et ideo proprietates determinãt & distinguũt personas, non autem essentiã.

¶ Ad tertium dicendum, quòd participia & verba notionalia significant actus notionales. Actus autem suppositorum sunt. Proprietates autem non significant vt suppositata, sed vt formæ suppositorum. Et ideo modus significandi repugnat, vt participia & verba notionalia de proprietatibus prædicentur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum personæ distinguantur per relationes.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd personæ non distinguãtur per relationes. Simplicia enim seipsis distinguuntur: sed personæ sunt maximè simplices. Ergo distinguuntur seipsis, & non relationibus.

¶ Præter

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. Primò ponitur quæstionis necessitas. Secundò refert quæ sit opiniones. Tertiò improbat eam. Et quartò respondet quæsito.

Comment. a ¶ *Super Quæst. quadragesimæ Artic. sedm.*

IN titulo quæritur non de quocunque, sed de primo distinctiuo, an scilicet relationes distinguant primò personas.

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. Primò ponitur quæstionis necessitas. Secundò refert quæ sit opiniones. Tertiò improbat eam. Et quartò respondet quæsito.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Quo ad primo tria præmittit, scilicet necessitatē quæstiōis quia sunt ibi plura communicantia in vocabulis limites quæstionis: quia non est vagandū in quærendo distinctiua sed standum infra hæc duo, scilicet relationē & originē quia secundum hæc duo personæ differūt. Et differentia inter hæc duo atque cōuenientia quoniā sunt vna res, & differunt in modo significandi. Nam relatio significatur per modum actus.

¶Circa limites quæsiti aduerte primò, q̄ scotus in 26. dist. primi, nititur tenere Ecclesiæ contradicere, ostendit se velle litterā tenere q̄ in persona diuina præter essentiam communē tribus, & relationē ac originē cuiq; personæ propriā, sit quædā entitas absoluta incōmunicabilis, quę est constitutiua diuinæ personæ. Inchoātq; positionem hāc à dicto quodā Bonauenturæ in 24. dist. primi, fundātq; se super auctoritate Scripturę, pe ouerb. 30. q̄ nomen eius & q̄ nomen filij eius sit nosti? arguēs sic, Quæstio quæritur dubiū, & supponit aliquid cōstituta ista supponis filij nomē, & quærit nomē proprium eius: ergo filiatio nō est eius nomen proprid & constitutiuum. Affert quoq; multas rationes & auctoritates: quibus quia ipse met respondet, dimitto, præsertim duo declarāda sunt. 1? Bonauentura in primis non est talis opinionis, q̄ personæ diuinæ sint absolutæ, vt expresse patet in 26. dist. primi sui, vbi ponit proprietates & origines distinguere personas: ita quod eis abstractis non remanēt hypostases. Ponit quę omnes proprietates esse relatiōes siu origines ex quibus inuasibiliter quæ est negatiua. Illa verò verba quæ scotus addūcit, sunt quidem Bonauenturę, sed ad aliud propositū: ipse enim in 25. dist. primi, ar. primo, quærēs de significatione huius nominis persona, tenet q̄ persona de genere substantiæ & primo significato importat subsistentiā de specie verò & vltimo significato importat relationē: quia in diuinis proprietas personalis est relatio. Et arguit contra sequia dici secundū substantiā & secundum relationem, distinguuntur in diuinis ex opposito. ergo non potest persona simul dici secundum substantiam ex generali & primo, & secundū relationē ex speciali & vltimo. Et respondet, quod dici secundū substantiā inuenitur dupliciter, primò secundū substantiale essentiā: secundò secundū hypostasim. Et quòd dici secundum substantiā primo modo distinguitur contra dici secundū relationē, non autē secundo modo quia substantia, id est, hypostasis ad diuina cōrahitur per relationē. Ex hoc autē dicto liquet eius error, quòd non ponitur à Bonauentura duplex res absoluta altera essentialis & altera hypostatica, vt Scotus fingere vellet, sed habetur tantū, quòd substantia dupliciter sumitur, & pro essentia & pro hypostasi: quod etiam habetur 3. Metaph. & quòd substantia secundo modo, id est hypostasis, dicitur formaliter de persona diuina, & quòd simul & semel persona diuina est hypostasis & tamen relatio, &c. Hæc enim omnia cōmunia sunt omnibus Theologis. Vale autē misit et hoc imponi Bonauenturæ: cum in calce illius articuli expresse dicat q̄ persona patris non potest abstrahi à paternitate, saltu fus personalitate, quid clarius? &c. Ad id verò Salomonius, quod Scotus tanti facit, facillimè respondetur, q̄ est æquiuocatio de nomine filij Dei. Dupliciter enim potest nominari, sicut & concipi. Vno modo secundū se, (vt ita dicam) quod quid est. Alio modo secundū conceptus & nomina ex creaturis abstrahibilia. Et primo quidē modo nullum nomē nō est filius, sed nec Dei habemus, scripsum est enim Isaiæ 54. Generationē eius quis enarrabit? & sic filius est nomen proprium secundæ personæ diuinæ inter nomina patrientia nobis cognitionem, quia est. Et cum hoc nomen proprium pertineat ad cognitionem quid est, est ineffabile. Sicut etiam Deus est nomen proprium ipsius Dei, & tamen nomen significans quid est Deus, ineffabile est.

¶Circa eadem similes quæsiti aduerte secundò, quòd relationis nomine Autor intelligit ipsam relationem indistincte, id est non curando ipsam distinguere in seipsam vt habet actum relationis, & in seipsam, vt habet actum proprietatis. Et propterea plures in hac littera simul dicit proprietates vel relationem. Dico autē hoc, quoniam vt infra patebit, in persona diuina est vna res respectiua significata vt origo, & vt relatio inquantum relatio, & vt proprietas individualis seu personalis. Licet tamen vltimus modus sub vno hic comprehendi possit, vt

¶Præterea, Nulla forma distinguitur nisi secundum suum genus. Non enim albedo à nigro distinguitur nisi secundum qualitatem. Sed hypostasis significat individuū in genere substantiæ. Non ergo relationibus hypostases distingui possunt.

¶Præterea, Absolutum est prius quàm relatiuum, sed prima distinctio est distinctio diuinarum personarum. ergo diuinæ personæ non distinguuntur relationibus.

¶Præterea, Id quod præsupponit distinctionem non potest esse primum distinctionis principium. Sed relatio præsupponit distinctionem, cùm in eius diffinitione ponatur. esse enim relatiui est ad aliud se habere. Ergo primum principium distinctiuum in diuinis non potest esse relatio.

¶SED CONTRA est, quod Boë. dicit in lib. de Trinit. quòd sola relatio multiplicat Trinitatem diuinarum personarum.

CONCLVSIO.

¶Relationibus totius sumpta per originem, diuinæ personæ, seu hypostases distinguuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quod in quibuscunque pluribus inuenitur aliud cōmune, oportet quærere aliquid distinctiuū. Vnde cum tres personæ conueniant secundum essentiæ vnitatem, necesse est quærere aliquid quo distinguantur ad hoc quòd plures sint. Inueniuntur autem in diuinis personis duo, secundum quæ differunt, scilicet origo & relatio. Quæ quidem quamuis re non differant, differunt tamen secundum modum significandi. Nam origo significatur per modum actus. vt generatio, relatio verò per modum formæ, vt paternitas. Quidam igitur attendentes, quòd relatio consequitur actum, dixerunt quòd hypostases in diuinis non distinguuntur per originem, vt dicamus quòd Pater distinguitur à filio, inquantum ille generat, & hic est genitus. Relationes autem siue proprietates manifestant consequenter hypostasim siue personarum distinctiones: sicut & in creaturis proprietates manifestant distinctiones individuorum, quæ fiunt per materialia principia Sed hoc non potest stare propter duo. Primò quidem, quia ad hoc quòd aliqua duo distincta intelligantur, nec esse est eorum distinctionē intelligi per aliquid intrinsecum vtrique: sicut in rebus creatis, vel per materiam, vel per formam. Origo autē alicuius rei non significatur vt aliquid intrinsecum, sed vt via quædam à re, vel ad rem. Sicut generatio significatur vt via quædam ad rem genitam. & vt progrediens à generante. Vnde nō potest esse quòd res genita & generans distinguantur sola generatione. sed oportet intelligere tam in generante quàm in genito ea quibus abinuicem distinguuntur. In persona autem diuina non est aliud intelligere nisi essentiā & relationem siue proprietatem. Vnde cùm in essentia conueniant, relinquitur quod per relationes personæ abinuicem distinguantur. Secundò, quia distinctio in diuinis personis non est sic intelligenda quasi aliquid commune diuidatur: quia essentia communis remanet indiuisa, sed oportet quòd ipsa distinguentia constituant res distinctas. Sic autem relationes vel proprietates distinguunt vel constituunt hypostases. vel personas inquantum sunt ipsæ personæ subsistentes. sicut paternitas est pater, & filiatio est filius, eo quòd in diuinis non differunt abstractum & concretum. Sed contra rationem originis est quòd constituat hypostasim vel personam. Quia origo actiuè significata significatur vt vt progrediens à persona subsistente. vnde præsupponit eam. Origo autem passiuè significata (vt natiuitas) significatur vt via ad personam subsistentem, & nondum vt constituens. Vnde melius dicitur, quòd personæ seu hypostases distinguantur relationibus quàm per originem. Licet enim distinguantur vtroque modo, ramen prius & principalius per relationes secundum modum intelligendi. Vnde hoc nomen pater non solùm significat proprietatem, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen Genitor vel Generans significat tātum proprietatem. Quia hoc nomen pater significat relationem quæ est distinctiua & constitutiua hypostasis. Hoc autem nomen Generans vel Genitus significat originem, quæ non est distinctiua & constitutiua hypostasis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd personæ sunt ipsæ relationes subsistentes. Vnde non repugnat simplicitati diuinarum personarū, quòd relationibus distinguantur.

¶Ad secundum dicendum, q̄ personę diuinę non distinguuntur in esse in quo subsistūt, neque in aliquo absoluto, sed solùm secundum id est alia ratione significatur nomine originis & nomine relationis, siue in abstracto, siue in concreto, siue quouis alio modo grammaticali. Et ex hoc consequenter respondetur ad secundam ambiguitatem: quòd quia forma est quæ dat esse rei formaliter, significari per modum formæ est in proposito significari per modum dantis esse formaliter. Et quoniam hoc contingit dupliciter, scilicet ex parte nominis, & ex parte rationis significatæ: & iam dictum est, quòd hic non est sermo de modo significandi ex parte nominis, ideo conceditur secundum membrum. Et ad obiectionem in oppositum dicitur, vt iam tactum est, quòd aliud est loqui de relatione, vt relatio, & aliud est loqui de reali relatione simpliciter. Relatio enim vt relatio non est aliquid inhærens, de ratione tamen relationis est vt insit. Itaque inter realem actionem & realem relationem hoc interest, quòd actio tam vt actio quàm vt realis actio, habet rationem egredientis; quamuis forte in fr. Relatio autem realis etsi vt relatio non habeat rationem assistentis, tamen vt relatio realis habet rationem assistentis & inhærentis, & propterea ex parte rationis significatæ significatur per modum formæ. Et in hoc differt ab origine: & est ratio quare inferius relationi attribuitur distinguere ac cōstituere personam, & non originibus plenius patebit in 2. articulo.

¶Quo ad secundum recitatur opinio quam sequitur Bonauentura tria dicens: primò quòd relatio non distinguit hypostasim, quia consequitur actum. Secundò, quòd origo distinguit eadem ratione, quia, scilicet est prior relatione. Tertiò, quòd relationes manifestant distinctionem, sicut in creaturis proprietates individuales.

¶Quo ad tertium duæ rationes contra præfatam opinionem adducuntur. Prima est distinctiuū oportet esse intrinsecū & proprium: ergo nec origo, nec essentia distinguit, ergo relatio. Antecedens probatur in creaturis in quibus distinctio aut est per materiā, vt per formā prima verò consequentia quò ad primā partem probatur, quia origo vt sic habet rationem viæ à re, vel ad rem. & sic non est intellecta, quo ad secundam verò, quia essentia est cōmunis: & sic non est propria. Secunda verò consequentia probatur per locum à diuisione: quoniā in persona præter essentiā & originē, sola relatio restat. Secūda autem ratio est, Distinctio personarum in diuinis est constitutiuum personæ: sed origini repugnat esse constitutiuum personæ

personæ, non autem relationi: ergo non origo, sed relatio distinguit. Antecedens declaratur innuendo duplicem modum distinguendi, scilicet constituendo distinctum: vel distinguendo tantūm, iuxta duplicem modum se habendi ad distinctum contingit enim rem præexistentem distinguere, vt patet in diuisione aquæ, & tunc sola distinctione opus est: contingit etiam rem non præexistentem distinguere, & tunc constitutione & distinctione simul opus est. essentia igitur diuina, quamuis præexistere intelligatur relationibus distinctiuis non tamen partitur seu distinguitur per relationes: quoniam semper indiuisa restat. Et propterea distinctiua oportet & distinguere, & cōstituere personas, vtpote non præexistētes: vt in antecedente assumptum est. Minor autē quo ad primam partem probatur, quia origo actiuè præsupponit personam passiuè autē est via in eam. Quo ad secundā autem, quia relationes sunt ipsę personæ subsistentes, eo quòd nō differūt ibi abstractum & concretum.

¶Quomodo intelligitur, & num verū sit: relationem cōstituere personas, inquantum personæ sunt, quia ibi non distinguuntur abstractum & concretum.

¶Circa hanc rationem dubia est de hac vltima probatione, quo ad duo. Primò quid sibi velint illa verba, Relationes cōstituunt personas, inquantum sunt ipsæ personæ. Secundò, quam vim habeant, cum illa actiuā propositione, Abstractū & concretum ibi nō differunt. Est autē ratio dubitandi, quoniā si est verum, omni ei quod est ipsa persona, conuenit constituere personā, vt patet ex illatione reduplicativa, & sic origo inquantū est ipsa persona constituit eam, & similiter essentia, &c. Nihil etiam videtur dictū, quòd hoc constituit illud, inquantum est ipsum, nisi quod idem cōstituat se, quod non est ad propositum. Extra proponitum quoque subiuncta videntur verba illa de abstracto & concreto. De efficacia autem nulla apparentia est, dato quòd sint vera: quoniam & esse personas, & abstractum non distare à concreto, verificatur de originibus.

¶Ad hæc dicitur, quod per esse personas, nō intelligit Autor tantummodo identitatem, sed identitatem ex ratione ipsius proprietatis, seu relationis. In hoc enim, vt suprà dictū est, differt ab origine: q̄ ipsa ex sua ratione ineit, loco cuius in diuinis est idem illi cuius est, origo autē secundum proprium rationem non inest & consequenter nō identificatur ei cui attribuitur. Ly autē inquantum, non tenetur reduplicatiuè, sed specificatiuè. determinat enim cōditionem secundum quā competit relationi constituere, & non originibus: sicut cùm dicitur, homo est crispus inquantū capillatus, conuenit enim relationi secūdum quod esse aliquid significat in diuina persona cōstituere ipsam. Et quia nō constituit ipsam vt pars, nec distinguit vt aduentitium: ideo dixit q̄ constituit ipsam inquantum est ipsa. Itaq; sensus est, q̄ quia relatio est proprium rationę nō pars, nec aduentitius aliquid, licet ipsa persona ideo & constituit & distinguit, subintelligendo semper sermonē de proprijs personarum. Et ad manifestandum quòd relatio sit ipsa persona, & nō pars vel aliquid, adductum est, quòd ibi abstractum est idem quod concretū, hoc enim nō est verum in his quæ se habent vt totū & pars. Vnde patet responsio ad obiecta omnia, latens enim fentētia, occasio fuit obiectionum. Hæc autē intelligēs de his inquantū huic rationi deseruiunt. Sed quomodo absolutè vera sit apud Autōrē hæc propositio, Relatio cōstituit inquantū est persona ipsa, in articulo sequēti dicetur.

¶Circa dicta in his rationibus aduerte duo. Primum est in prima ratione, quòd omnis distinctio oportet quòd sit per aliquid intrinsecum, formam scilicet vel materiam: hoc enim oportet habere pro fundamēto, in materia de principio individuationis, vt non ponatur quantitas intrinsecum distinctiuum Sortis à Platone. Secundum est in secunda ratione, quòd distinguere etiam personam continget constituendo & non constituendo. Et hoc oportet habere præ oculis in quæstione de distinctione Filij & Spiritussancti, vt in quæstione 26. diffusè dicimus.

¶Quo ad quartum conclusio responsiua est, Hypostases diuinæ, melius dicitur quòd distinguuntur naturalibus, quàm per originem. Et quoniam melius supponit vtrumque bonum, declarando conclusionem, primò dicit quòd vtrumque est verum. Secundò, quòd hoc est melius: quia secundum modum intelligendi, prius & principalius distinguuntur per relationes. Et eo mum deducit corollarium consistens in differentia inter patris & genitoris nomen: quia pater est non solum proprietatis, sed personæ nomen, genitor autem proprietatis tantūm. Et patet sequela quia relatio constituit, origo autem non. Ad fundamentum autem alterius opinionis, scilicet origo est prior relatione, vtpote consequēte ipsam. respondebitur in quarto articulo, vbi distinguitur relatio.

¶In responsione ad primum aduerte, quòd de personis diuinis possumus loqui dupliciter, scilicet secundum se: & sic verum est quod distinguuntur seipsis: vt Prapositiuus & Gregor. de Arimino tenent. Et hoc expresse concedit Sanct. Thom. in primo sententiarum dist. 29. quæst. secūda articulo primo ad quintum. Si autem consideretur vt notæ & significatæ nobis, sic quòd non distinguantur à relationibus nisi in modo significandi, constituantur & distinguuntur relationibus, sicut Deus constituitur & distinguitur deitate à reliquis.

¶In responsione ad tertium aduerte, quòd distinctio relatiua ponitur prima inter distinctiones reales. Tūm quia secundum veritatem ipsa sola est simpliciter & omnino necessaria: reliquæ enim non implicant contradictionem non esse omnium extra Deum sunt. Tum quia nihil imperfectionis ponit, aut præsupponit. Et propterea ordinandō distinctiones in ordine entis simpliciter sic enim esset in ordine distinctionum vt sic, vt in post Prædicamentis diffusè dicimus.

¶In responsione ad quartum habes tria. Primò, quòd relatio subsistens facit distinctionem suppositalem & de hoc infra erit sermo. Secundo quod ly aliud, positum in diffinitione: ad aliquid seu relativi, stat pro correlativo. Et ex hoc habes quām conformiter dixerimus in quæstio. 11. de termino relativi. Tertio, quòd ly aliud, non præsupponitur à relativo, sed est simul cum eo. Et hinc habes quām bene quoque dictum sit, quòd vnum relativum dicitur reliquum, non vt prius, sed vt simul natura & intellectu.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ Articulum tertium.

IN titulo ly abstractis, quod distinguendum erat, in principio corporis distinguitur per proprietates autem intelligit notiones, siue personales, siue non.

¶In corpore tria facit. Primò distinguit abstractionem in titulo positam. Secundò respondet quæsito. Tertiò tractat quandam oppositam opinionem.

¶Quo ad primum distinguit abstractionem & applicat eam ad diuina. Distinguit quidem in abstractionem totalem & formalē, id est, qua totum vniuersale abstrahit à partibus subiectiuis, & qua forma abstrahit à materia, posīque intes eas vnicam differentiam, scilicet quòd in totali, abstracti tantum conceptus remanet in formali verò vtriusq; scilicet abstracti & eius à quo abstrahitur, vt patet in exemplis literæ. Et si vis diffusè has abstractiones videre, lege Commentaria nostra in De ente & essentia, in prima quæstione: applicat verò ad diuina non secundum rem, sed secundum modum significandi, auctoritate vtens Damasceni.

¶Quo ad secundum respondet quæsito tribus conclusionibus. Prima iuxta abstractionem totalem: Abstractis proprietatibus, non remanent personæ, sed sola essentia. Et probatur, quia persona se habent vt particularia, essentia vt vniuersale, id est remanet Deus, & non remanet Pater & Filius & Spiritussanctus: habet enim se Deus ad personas vt vniuersale ad particularia, vt Damascenus dixit. Secunda conclusio iuxta abstractionem formalem est: abstractis proprietatibus non personalibus, remanent personæ: & declaratur in symbolis, scilicet innascibilitate & spiratione.

¶Num abstractis proprietatibus non personalibus, remaneant personæ.

¶Circa hāc conclusionē dubiū occurrit. Quoniā cōtradicere videt doctrinæ traditæ

Annot.
Annot.
Annota.
Commen.
Annot.
Commen.
Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dictæ in quæstione trigesimasexta, vbi dictum est quòd abstracta spiratione à filio, non distinguerentur personaliter à Spiritusancto: cum enim abstracta spiratione, filius remaneat persona, vt hic dicitur: ergo remanet hypostasis distincta à personis, quæ esse possunt in natura diuina: & consequenter non distinguitur personaliter à Spiritusancto per spiratē. Et econuerso, si distinguitur personaliter per spiratē, ergo non remanet hypostasis distincta, abstracta spiratione: cuius oppositū hic dicitur.

211 *Commen.* ¶Ad hoc breuiter ex fundamēto supra posito dicitur, q̄ verū, sane intellectum est rectum: abstracta siquidē spiratione, remanet hypostasis filij, vt hic dicitur: & tamen abstracta spiratiōe, non remanet distinctio illius hypostasis à Spiritu sancto, vt ibi dicit. Hæc autem non contradicūt, & ratio est, quia hypostasis illa est relativa, & cui non remaneret, relativa ab illa non remaneret distincta. Fallum enim est quòd persona divina & voluntaliter est relativa per vnum & idem constituatur & distinguatur relatiuē à cæteris, etiam in eadem natura, vt supra ostensum est.

169 *argumē. a* *Commen.* ¶Tertia verò conclusio est iuxta eandem abstractionem formalem, abstractis proprietatib. personalibus, non remanēt hypostases. Et probatur ex vtroq; actu Proprietatis personalis, scilicet cōstituere & distinguere. Ex constitutiuo quidē propriētates personales non aduniunt præexistentibus hypostasibus, sed ferūt secum sua suppositā, inquantum sunt ipsa: ergo ipsis abstractis non remanent. suppositā. Ex distinguere verò hypostasis est substantia individua, ergo est aliquid distinctum in diuinis: ergo remota relatione personali, nō remanet hypostasis, & tenet hæc vltima sequela, quia sola relatio ibi distinguit.

0 188 ¶Circa hanc autem aduertē, quòd illa propositio pluries repetita, scilicet proprietates cōstituunt personas, seu ferūt secum suppositā, inquantum sunt ipsæ personæ: non est singularis, sed in omnibus partis & singulis cibus communis. Deitas enim constituit Deum, inquātum est ipse Deus: & gabrielitas Gabrielē, inquantum est Gabriel, si sunt omnino idem. Et significant hæ propositiones speciales modū constituendi duplicitēr enim cē cōtingat constituere, primò, sicut forma constituit compositum: secundò, sicut simplex, constituit simplex, cùm de primo modo constituendi loquimur, quoniam realis est constitutio: simpliciter dicimus quòd anima rationalis constituit hominem, &c. Et sic constituens non est constitutum. Quum autem de secundo constituendi modo est sermo, ad differentiam primi dicitur cum additione, quòd constituit inquātum est ipsum constitutum, nihil aliud intendendo per hoc, nisi quòd constitutum pro tanto dicitur constituere, pro quanto ponit se ponendo eius se, cōstituit, quia ly se monstrat constitutum, & hoc significat ly inquantum est ipsum. Itaque paternitas ponendo se constituit partem, quia ipsa est pater. Et sic ly inquantum, tenetur reduplicatiuè, modum quo constituendi reduplicat in simplicibus. Vnde ex hoc habes facilem viam respondendi obiectionibus contra huiusmodi propositiones.

Commen. ¶Quo ad tertium, refert & confutat opinionem quandam dicentem, quòd abstractis relationibus remanent hypostases, sed non personæ. Et ratio primi est, quia remanent origines distinguentes. Ratio verò secundi: quia relationes pertinent ad dignitatem quæ est ratione personæ, non autem hypostasis. Confutatur autem dupliciter. Primò, ratio primi dicti, quia relationes probatum est esse primæ distinctiuæ. Secundò, ratio secundi dicti: quia dignitas quæ differt persona ab hypostasi, tenet se ex parte naturæ. Persona enim addit supra hypostasim ex parte naturæ intellectualitatē. Ex parte autem ipsius individui nihil penitus addit, vt patet ex diffinitione Boëtij. Vnde quia relationes se tenent ex parte individuationis, falsum est quòd relationes sint proprietates personæ, & non hypostasis. sunt enim æque abstractæ, persona & hypostasis ex parte individuationis: quamuis ex parte naturæ dignioris, persona sit quid magis determinatum.

Sed (sicut dictum est[a]) aliqui dicunt q̄ hypostases in diuinis nō distinguūtur per relationes, sed per solam originem, vt intelligatur Pater esse hypostasis quædam per hoc quòd non est ab alio: filius autem per hoc quòd est ab alio per generationē. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatem pertinentes constituunt rationem personæ. Vnde & personales dicuntur. Vnde remotis huiusmodi relationibus per intellectum, remanent quidem hypostases, sed nō personæ. Sed hoc non potest esse propter duo. Primò, quia relationes distinguunt & constituunt hypostases vt ostensum est[c]. Secundò, quia omnis hypostasis naturæ rationalis est persona, vt patet per diffinitionem Boë. dicētis: quòd persona est rationalis naturæ individua substantia[c]. Vnde ad hoc quòd esset hypostasis, & non persona, oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatem, non autem ex parte personæ proprietatem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd persona nō addit supra hypostasim proprietatem distinguentem absolutè, sed proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinentem. Totum enim hoc est accipiendum loco vnius differentiæ. Ad dignitatem autem pertinet proprietas distinguens, secūdum quod intelligitur subsistens in natura rationali. Vnde remota proprietate distinguēte à persona non remanet hypostasis: sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturæ. Tam enim persona quàm hypostasis est substantia individua, ergo est aliquid distinctum in diuinis ergo remota relatione personali, nō remanet hypostasis, & tenet hæc vltima sequela, quia sola relatio ibi distinguit.

¶Ad secundum dicendum, q̄ intentio Aug. non fuit dicere quòd hypostasis Patris remaneat ingenita, remota paternitate: quasi innascibilitas constituat & distinguat hypostasim Patris. Hoc enim esse non potest: cum ingenitū nihil ponat, sed negatiue dicatur[c]: vt ipsemet dicit. Sed loquitur incommuni: quia non omne ingenitum est Pater. Remota ergo paternitate, non remanet in diuinis hypostasis Patris, vt distinguitur ab aliis personis, sed vt distinguitur à creaturis: sicut Iudæi intelligūt.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Virum actus notionales præintelligantur proprietatibus.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ actus notionales præintelligantur proprietatibus. Dicit enim Magister 27. dist. 1. Sentent. quod Pater semper est, quia genuit filium. Et ita videtur quòd generatio secūdum intellectum præcedat paternitatem.

¶Præterea, Omnis relatio præsupponit in tuæ intellectualitatē. Ex parte autem ipsius individui nihil penitus addit, vt patet ex diffinitione Boëtij. Vnde quia relationes se tenent ex parte individuationis, falsum est quòd relationes sint proprietates personæ, & non hypostasis. sunt enim æque abstractæ, persona & hypostasis ex parte individuationis: quamuis ex parte naturæ dignioris, persona sit quid magis determinatum. *Anon.*

¶In responsione ad secundū aduertē, q̄, vt dicit c. Meim. non incōuenit quædā dici ad aliqd secundū nomina specifica, quæ non dicūtur ad illud secūdum nomina generica. Et propterea non incōuenit similiter accidere in proposito, scilicet q̄ Pater, Patris nondūm & re referatur ad filiū, personæ autē re quidem, sed nō nomine referatur ad eūdem. Accidit enim hoc quia (vt in litera dicitur) paternitate Pater est pater, & persona: sed persona significat esse illam per modum absoluti. Dicit autem hæc propter argumenta Aureoli & Scotiquæ tacenda censui. Ex hoc enim facilè solūmtur. *a* ¶*Super Quæstionis quadragesimæ Articulum quartum.*

TItulus satis ex præcedentibus est clarus. *Commen.* 214

¶In corpore duo facit. Primò respondet secundum opinionem superius minus probatam. Secundò respondet iuxta viam quam sequitur.

¶Quo ad primum, conclusio secūdum illos est vnica, Relationes constituunt actus notionales: & manifestatur, quia apud eos nō distinguūt nec constituunt hypostases, &c.

¶Quo ad secundum primò distinguit originem in actiuam & passiuam, manifestando eas exemplariter. Secundò ponit conclusionem vnam de origine passiua. Origo passiuè præcedit proprietates personarum præcedentium etiam personales. Probatur, quia significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Tertiò ponit secundam conclusionem de origine actiuè. Origo actiuè præcedit relationem originātis nō personalē. Et manifestatur in communi spiratione vt est actus, & vt est relatio. Quartò distinguit personalem proprietatē Patris, quę sola restabat quod potest dupliciter cōsiderari, scilicet, vt relatio, & vt constitutiua personæ. Et ponit hanc conclusionem, quòd paternitas, vt relatio, sequit generationem: vt verò constitutiua personæ, præcedit generationem. Et declarat primam partem, quia relatio fundatur super actum: secundam verò, quia actio præsupponit personam agentem.

¶*Num sola relatio, & qua ratione constituat & distinguat personas diuinas.* *Quæstio.*

¶Circa vltima dicta dubium occurrit. Primò, quia videntur hæc contrariari præmissis in artic. 2. Quia aut loquimur de origine & relatione secundum rem: & sic non differunt. Aut secundum rationem: & sic, cùm vtraque earum sit multiplex, quoniam potest sumi origo, vt origo, & vt constitutiua personæ, sicut & relatio. Et nec relatio vt relatio, nec origo vt origo constituicaut distinguendum erat de origine, sicut de relatione distinctum esse tum affirmandum non erat, quòd relatio magis quàm origo constituit & distinguit.

¶Circa eandem quoque partem dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, verbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione paternitatis aut sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, cuiusmodi fuerunt supradictæ: quibus conatus est Author ostendere, quòd constituere & distinguere personam sit actus relationis, vt distinguitur

stinguitur contra essentiā, & contra originem, vt patet in art. 2. & 3. Et confirmatur atque augetur dubiū quoniā à S. Tho. quatuor prædicata habēmus realia, ratione quorū attribuitur relationi constituere personā. Primū est essentia diuina. inquit enim in Quæstionibus de Potēcia, q. 8. art. 3. In responsione ad septimū q̄ relationes cōstituunt hypostases inquantū sunt essentia diuina. Secundū est, ly diuina. inquit enim in 1. Senten. dist. 26. art. 1. ad primū, q̄ relatio in quantū diuina distinguit hypostasim. Tertiū est ly subsistens, dixit enim in 2. artic. huius q̄uis in responsione ad quartū, q̄ relatio il lic subsistēs, fert secum distinctionē suppositalē. Quartum est ly ipsa persona. dixit enim in prædicto articulo, q̄ relationes constituunt & distinguunt hypostases, inquantum sunt ipsæ personæ subsistentes. Ex quibus omnibus constatur ambiguitas, an de mente S. Tho. relatio sit cōstitutiua personę, standa intra latitudinem relationis & conditionum eius, an vt includit essentiam, seu aliquod essentiale. Vndique enim angustiæ sunt. Si enim intra latitudinē relationis cōstituit, sequitur q̄ personalitas in diuinis est formaliter absoluta, cuius oppositum cōfitemur. Accedunt quoque argumēta Aur. apud Capre. in 26. dist. primi specialiter cōtra illud dictū sumptū ex quæstionibus de Potēcia Dei. Et rursus contra tertiū dictū sumptum ex secūdo articulo huius quæstionis, scilicet relatio vt subsistens constituit quædā quid importat ly vt subsistens & breuiter infercndo, quòd hoc nihil aliud est nisi q̄ idem constituat se, vel quòd cōstituens vt constitutum constituat. 214 Opus. 3. cap. 65. & a 166

¶Ad euidentiam horum sciendum, q̄ licet non desint Thomistæ tenentes oppositum propter illa adducta ex Quæstionibus disputatis, & aliis alluditia in primo Sententiarū: mihi tamen videtur de mente S. Tho. q̄ relationes illæ quas dicimus personales, scilicet primæ & incōmunicabiles, infra latitudinē relationis cōstituunt personas. Mouor autem ex doctrina huius quæstionis: præstē enim in primis actus cōstituendi personaliter in secūdo articulo attribuitur est relationi, vt distinguit contra essentiā, & etiā originē: ergo non inquantū est essentia, cōstituit personā. Deinde in art. 3. expresse dicitur est q̄ relationes personales ferūt secum sua suppositā: ergo secū ferūt nō inquantū sunt essentia suppositāt, quā cōstat q̄ non ferūt secū essentiā. Postmodū etiā ibidē respōdeo ad secundū explicitè dictū est, q̄ Pater est paternitate non solūm pater, sed quis & hypostasis. Cōstat aūt q̄ id quod cōuenit personæ paternitate formaliter, nō conuenit ei inquantū est eadem essentiæ, sed vt potius distinguitur ab ea. Vt ēt omnia cōfitemur, & melius precipitatur intendō, scito q̄ aliud est relationē habere aliquid, quia est eadē essentiæ, & aliud est relationē habere aliquid, vt est essentia. Primum ens significat relationē habere illud ab essentia radicaliter: secūdū aūt, formaliter. Exempli primi relatio est realis exempli secūdi relatio est creatiua. Vñ in proposito imaginor, q̄ quem admodū relatio illa non ex hoc q̄ relatio, sed ex esse q̄ de numero essentialis est, est realis, vt supra dictū est contra Portelanos: & ita realitas cōuenit relationi illi per se ipsam formaliter, q̄ essentia aūt radicaliter. Ita esse substantiæ naturæ subsistētia hypostatica, conuenit illi relationi, puta paternitati per ipsam formaliter, p̄ essentia aūt radicaliter. & sic relatio illa, nō inquātū relatio, q̄ cōuenit omni relationi, sed inquātū illa, id est in quātū res relatiua hypostatica & prima cōstituit personā. Itaq; esse cōstitutū hypostasis seu esse hypostaticū, nō est esse alicuius absoluti formaliter illi cōuenit, sed ratione sui. Nec oppositū volunt loca allegata: nā in quæstionibus disputatis intēdit, q̄ constituere habent ab essentia radicaliter, vt patet ex quæstione 9. art. 5. ad 13. vbi idem iudicium de hoc esse, & de tōne, quare Pater est paternitas, propter identitatē cū essentia: quod cōstat radicaliter intelligi. Relatio quoq; potest dupliciter dici diuina, vno modo identicè, quia scilicet est eadem deitati, alio modo formaliter, prout est in genere diuinorū. In proposito hoc secundo modo relatio est diuina. est enim paternitas illa increati & supremi, ac per hoc diuini ordinis se ipsa formaliter iquātis ab essentia hoc habeat radicaliter, cui est eadem. Et quoniam vere est hoc q̄ diuina formaliter subsistens, seu subsistentifica essentiæ diuinæ accidentis naturam habere potest. & ideo in idem redit, dicere relatio vt diuina, & vt subsistens: ita quòd relatio, puta paternitas vt subsistentifica relatiua res est, personam Patris constituens sub intellectis aliis conditionibus, scilicet incommunicabilitate & primitate ad differentiā spirationis: quæ etiā si soli Patri conueniret, quia nō est prima, non constitueret personā. Vnde patet quid est dictu relatio vt subsistēs, scilicet vt substantificæ naturæ secundū se formaliter est. Ex hoc enim habet q̄ cōstituat hypostasim, & q̄ non includit essentiā intrinsecè, sed cōnotat eam vt radicē. Et quoniam secundū veritatē hic non est distinctio inter cōstituens & constitutū, nisi in modo significandi: ideirco ad hoc infinuandū, dicendū est q̄ relatio cōstituit inquātum est ipsa persona, id est relatio constituit personā, hoc solo modo scilicet ponēdo seipsam, quia est ipsa persona. Et propterea constituens & constitutū sunt eadē idē realiter & formaliter, soloquę modo significandi distincta. Colligēdo igitur omnia, quum dictum est, relatio constituit personā, q̄a est diuina essentiā, q̄a diuina, quia subsistēs, q̄a ipsa persona essentia radicē, diuina denominatio conditione formalē in communi, subsistētia eādē in speciali, & ipsa persona modū constituendi personā expressē. Tantæ enim est similitudinis constitutio pluribus debuit quo ad plures cōditiones nominibus explicari. Vñ Aureoli rationes nō sunt cōtemnendæ, quādo de cōditione formali, & qñ de modo cōstituendi est sermo: nec miscentes vnū alteri: ala duerentes pariter, aut in æquioco laborare, aut non esse inconueniēs q̄d inconueniēs apparet quia q̄ cōstituēs cōstituat inquantum est ipsum constitutū, si ly inquantū, specificet modū cōstituendi, &c. Expedita igitur vltima difficultate retrogradō prosequendo ordinē ad reliquas dicendum est. Et ad secundum quòd dicitur, quòd sicut apud Logicos relatio dupliciter significatur, s. vt cōcepta, & vt exercita, & tamē vnāmet relatio est ita in proposito paternitas vt exercita consequitur actū generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt cōcepta, præcedit generationem & cōstituit hypostasim, vnde nōn coincidūt vocabulis ēt littera, quoniā in litera paternitas vt relatio significat paternitatē, vt exercet actū relationis vt relatio est: paternitas verò vt cōstituitur, ut significat, paternitatē eandem vt exercet actum hypostaticæ formæ. Et licet vtcunque ista relatiua illius latitudinē cōprehendatur simul tā non sunt secundū rationē ordinē, sed paternitas vt præcedit generationē, cōstituit & distinguit relatiua personā Patris, in esse hypostatico relatiuo realiter & formaliter, sed nō relatiuè exercitate ideo vocatur paternitas, nō vt relatio, sed vt cōstituens. Vt cōsequitur autē generatione constituit, & distinguit eandē personā non esse in hypostatico, sed in esse relatiuè exercito: & ideo vocatur paternitas vt relatiua, q̄ non sunt duo esse relatiua in Patre, sed vnū tantū datū à paternitate formaliter apte generatione vt hypostatica, & post vt exercitum. Et similiter vnica est distinctio relatiua Patris à Filio sed data prius vt hypostatica, & post vt exercita: & sic de similibus. Et hæc si perspicies, omnia cōtonabūt & videbis quomodo Scotus ratio in 1. dist. 28. q. vlt. cōtra hāc distinctionē litteræ nihil valet, quia laborat in æquiuocatiōne præcipiēs, q̄ ly vt relatio, hic significat nō naturā, sed actū seu officiū relationis, vt expositū iam est. Percipies quoq; quā vanus fuerit tātus ejusdē labor inquisi. q. 4. vbi pollutus per catō. paternitas est vt constitutiua, & vt relatio nō duæ naturæ, sed vnā, & illam atomam, paternitatē, importat, significando distinctas eiusdē relationis rationes eādem quantū vnā præcedit generationē, & secundō alteri sequitur. sed relationis vocabulū est deceptū, & motiuū de quo in q. 41. art. 1. erit sermo, vbi reliqua soluētur.

¶Ad primum verò dicitur, q̄ relatio distinguit & affirmari debuit, & non origo. Primò, quia opinatos oppositum non distinguunt de origine, sed vt originem ipsam constituentem faciunt, non curantes de modo significandi. Secundò, quia relatio realis, vt dictum est secundum propriam rationem, non solum adest, sed est vt dicti est contra Portelanos. origo aūtem vt sic, vix tantum habet rationem. Tertiò & potiūs ea quia in diuinis duo tantū genera sāluantur, secundū Boëtium, scilicet substātia & ad aliquid: persona autem diuina est formaliter ad aliquid, vt supponimus, & cōsequenter oportet constitutiuū personæ esse ad aliquid. Et propterea oportuit relationē affirmare, & deinde distinguere in duplicē eius actum, scilicet relationis, & relis, vt expositum est. Si cōmunis autem doctrina sanctorum in diuinis genera originū, puta actionis, & passionis ponitur, & non relationis, procul dubio origo à nomine tur constituens, & distinguens tur. Quia igitur opportunum & de facto est, id circo optimè relatio præ assumitur ad distinctē esse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum primum.*

Comment. Tituli ex prædictis patet, sunt eis actus notionales, generare, spirare, dicere, &c. eis in corpore vnica, est conclusio resp. ad 1ma quæstio affirmatiue: Actus notionales attribuuntur personis, & probatur hoc in diuinis personis est distinctio secundum ordinem originis: ergo necesse fuit actus notionales attribuere personis, & probatur secunda, quia huiusmodi actiones non ponunt conuenienter designari, nisi cum his actibus.

Annot. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd dicit scilicet q̃ actiones illæ sunt idem realiter quod relationes, & q̃ differunt ratione ab eis. Et primò probatur, quia actio subtracto motu non est nisi relatio, &c. Secundò vero, quia de diuinis sensibiliter more, intelligimus & loquimur, &c. Et hic est locus quo vtuntur dicentes actionē esse subiectiue in passo. Sed facilè ad hoc respondetur, quòd hic est sermo de actione vt actio est, & nō vt accidēs est, vel substantia: & ideo nihil iuuat.

215 1. dist. 6. artic. 1. 2. & 3. & po. q. 2. artic. 3 *Annot. Comment.*

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum secundum.*

Tertius intelligendus est ita amplè vt sonat: in corpore namq; distinguetur. ¶ In corpore vnica est distinctio bimembris, ex inguis cōclusionis inxta ipsa membra. Distinctio est, Aliquid esse, vel fieri volūtate: & iungit duplicitер, scilicet concomitanter, vel causaliter, seu principaliter, exēplum primi, Sortes est homo sua voluntate. exēplū secundi, Sortes fabricat domū sua voluntate. Cōclusio prima iuxta primū membrum, Pater genuit Filiū voluntate cōcomitante. Et manifestatur, quia etiam pater sit Deus voluntate cōcomitante. ergo à fortiori, &c. Secunda verò conclusio iuxta secūdum membrum est, Pater genuit Filium natura, nō volūtate principiante, sed sic produxit creaturam. Hæc cōclusio quo ad omnes sui partes primò probatur auctoritate Hil. secundò ratione.

Tertio ab oppositа hæresi. Ariana. Et autoritas quidē Hilarij plana est in litera. Ratio verò sumitur ex quadruplici differētia naturæ & voluntatis in causando sic: Vnius rei vna tantùm est forma naturalis qua est: voluntatis autē non vna est forma per quam agit, sed plures, secundum quod sunt plures rationes intellectæ: ergo natura est determinata ad vnum, voluntas verò non. ergo naturale agens, quale ipsum est tale agit volūtarium autem quale vult & intelligit, & non quale ipsum est, agit. ergo natura est principium eorum quæ non possunt nisi sic esse: voluntas autem eorum quæ possunt sic, vel aliter esse. ergo natura non voluntas est principium diuinæ personæ, creaturæ autem voluntas. Prima cōsequentia manifestatur in litera: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Vltima autem, quia persona diuina, vt pote diuinæ naturę, procul est à sic & aliter se habere, quia Deus est per se necesse esse: quo ad creaturam verò, quia est ex nihilo. Reliqua, vt nota, relinquuntur. Testimonium autem ab Ario errore affertur: quod satis patet in litera, cum ipsius cōfutatione ex Hil. autoritate vulgata.

Annot. ¶ Circa hæc dicta aduerte, quòd communia sunt productioni Filij & Spiritus sancti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalibus vnius: aliter quærente, & ex tertio argumento. Expressè autem in conclusionibus Autor generationem Filij tanquam priorem secundum intellectum, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patefaceret, quomodo se habeant ad voluntatem.

Annot. ¶ Circa primam cōclusionem & distinctionem simul aduerte, quòd voluntas concomitās vocatur voluntas comparata ad illud, vt ad obiectum præcisè. Voluntas autem principiāns vocatur voluntas cōparata ad illud, vt causa seu principium ad effectum. Et propterea voluntas concomitans potest inueniri dupliciter, scilicet antecedenter, sicut rūm dicimus pluuiam futuram: & cōsequenter, sicut cùm pluit pluuia quæ est aut fuit. Verum autem conclusio prima verificatur de voluntate concomitante, & prius post secundum intellectum, an non, in litera non expressè. Sco. tamen in primo distinctione sexta tenuit partē affirmatiuam, quam credo consonam Sancto Thomæ. Tamen quoniam apud ipsum superius in quæstione trigesimatertia articulo tertio ad primum, docuit, quòd absoluta cōmunia toti Trinitati sunt priora notionalibus, constat autem q̃ velle generationē Filij, sicut etiam velle essentiam diuinam, est absolutū cōmuneque toti Trinitati: ergo

actio personalis producētis personam, nihil aliud est quàm habitudo principij ad personam quæ est à principio. Quæ quidē habitudines sunt ipsæ relationes vel notiones. Quia tamē de diuinis & intelligibilibus rebus loqui non possumus, nisi secundū modū rerum sensibiliū à quibus cognitionē accipimus, & in quibus actiones & passiones in quātū motum implicant, aliud sunt à relationibus quę ex actionibus & passionibus consequuntur: oportuit eorsum significari habitudines personarū per modū actū, & eorsum per modū relationū. Et sic patet q̃ sunt idē secundū rē, sed differūt solū secundū modū significandi.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̃ secundū qđ actio importat originē motus, infert ex se passionem: sic autē nō ponit actio in diuinis personis. Vnde non ponūtur ibi passiones, nisi grāmaticè loquendo, quantū ad modum significādi; sicut Patri attribuim⁹ generare, & Filio generari.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum actus notionales sint voluntarij.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ actus notionales sint voluntarij. Dicit enim Hilar. lib. de Syno. Non naturali necessitate ductus Pater genuit Filium.

¶ Præterea, Apost. Colos. Trāstulit nos in regnū Filij dilectionis suæ. Dilectio aūt voluntatis est. Ergo Filius genitus est à Pre volūtate.

¶ Præterea, Nihil magis est voluntarium quam amor: sed Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio vt amor. Ergo procedit voluntariè.

¶ Præterea, Filius procedit per modū intellectus vt verbū, sed omne verbū procedit à dicente per voluntatem. Ergo Filius procedit à Patre per voluntatem, & non per naturam.

¶ Præterea, Quod nō est volūtarium, est necessariū. Si igitur Pater genuit Filiū non volūtate, videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est contra Aug. in lib. ad Orosium.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem libro, quòd neque voluntate genuit Pater Filium, neque necessitate.

CONCLVSIO.

¶ *Actus notionales non nisi concomitanter voluntarij esse dicuntur*

¶ RESPONDEO dicēdū, q̃ cū dicitur aliquid esse vel fieri voluntate, dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt ablatiu⁹ designet concomitantiam tantùm: sicut possum dicere q̃ ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo me esse hominē. Et hoc modo potest dici q̃ Pater genuit Filiū voluntate, sicut & est voluntate Deus: quia vult ie esse Deū, & vult se generare Filium. Alio modo sic, q̃ ablatiuus importet habitudinem principij. Sicut dicitur q̃ artifex operatur volūtate, quia volūtas est principiū operis. Et secundū hūc modū dicendū est, q̃ Deus Pater nō genuit Filium voluntate, sed voluntate produxit creaturā. Vnde in li. de Syno. dicit, q̃ si quis volūtate Dei tanquā vnum aliquid de creaturis Filiū factū dicat, anathema sit. Et huius ratio est: quia volūtas & natura secundū hoc differūt in causando, quia natura determinata est ad vnum⁶: sed voluntas non est determinata ad vnū. Cuius ratio est: quia effectus assimilatur formæ agētis per quam agit. Manifestum est autē, q̃ vnius rei non est nisi vna forma naturalis per quam res habet esse⁶. Vnde quale ipsum est, tale facit. Sed forma per quā volūtas agit, nō est vna tantū sed sunt plures, secundum quod sunt plures rationes intellectę. Vnde quod volūtate agitur, nō est tale quale est agēs, sed quale vult, & illud intelligit esse agens. Eorū igitur volūtas principiū est, quæ possunt sic, vel aliter esse. Eorum aūt quæ non possunt nisi sic esse, principiū natura est. Quod aūt pōr sic, vel aliter esse, longe est à natura diuina, sed hoc pertinet ad rationē creaturæ, quia Deus est per se necesse esse, creatura aūt est facta ex nihilo. Et ideo Arriani volētes ad hoc deducere q̃ Filius sit creatura, dixerunt, q̃ Pater genuit Filiū voluntate, secundum quod voluntas designat principiū. Nobis aūt dicendum est quòd Pater genuit Filium non voluntate sed natura. Vnde Hila. dicit in lib. de Syno. Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit, sed naturam dedit Filio ex impassibili, ac non nata substantia perfecta natiuitas. Talia enim cūcta creata sunt qualia Deus esse voluit: filius autem natus ex Deo talis subsistit qualis & Deus est.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd autoritas illa inducitur cōtra illos qui ageneratione Filij etiam concomitantiam paternæ voluntatis remouebant dicentes, sic eum natura genuisse Filium, vt tamen voluntas generandi ei non adesset, sicut & nos multa naturali necessitate cōtra volūtatem se habere, vt manifestè patet. Et vt stat sub tali causa, & sic est verum intentū: quoniam effectus naturalis deductis impedimentis, oportet quòd sit talis quale est agens: nec potest aut potuit secus ab illo agente fieri: effectus verò voluntatis potest, aut potuit sic & aliter fieri, ex quo voluntarius est.

Quæstio. ¶ *Num & quomodo verū sit effectū assimilari formæ agētis per quam agit.*

¶ Circa probationē primæ consequentiæ, qua deducitur secūda differentia, & tertia ex prima, ex ista propositione, Effectus assimilatur formæ agētis per quam agit, dubiū occurrit. Aut ista propositio est vera de assimilatione ad formā & modum essendi illius formæ, aut de assimilatione ad formā tātum. Si quo ad formam tantùm, ergo vanè affertur in litera ad probandū naturam determinari ad vnum, & quale est naturale agens, tale agere ex hoc q̃ vnius rei naturalis est vna forma, per quā res constituitur in suo esse naturali: quia effectus assimilatur formæ agētis. Et manifestatur sequela ex differentis inter secundam & tertiam differentiā. nam secunda, scilicet naturam determinari ad causandum vnum, spectat ad assimilationem ad formam quam agens, vnicam habet formam, & producit simile, quoniam tale, quòd producat simile vni formæ, & consequenter vnum tantum.

¶ Tertia aūt secundū agere tale quale ipsum in se est, pertinet ad assimilationē ad formā & modū essendi illius, vt patet, & est hic principaliter intenta quoad nos. ex hac sequit quarta, quæ proximū medium est cōclusionis. Si igitur, positio illa non tenet quo ad assimilationē ad modū essendi, nō probatur intentū. Si autem dicatur q̃ est vera quo ad similationē vtriusq; scilicet formæ & modi, sequitur contra alterum membrum nam sequitur, ergo effectus voluntatis assimilatur formæ in mente in modo essendi: quod patet esse falsum nam domus in mente est sine materia.

¶ Ad hoc dubium quidam ad pauca respicientes distinguerunt de agente naturali & voluntario: sunt tamen attendimus, quòd hæc propositione litera cōmuniter vtitur ad naturale & voluntariū, & infert ex eā q̃ illud agit quale ipsum est. hoc autem quale vult, non quale est, aliter oportet dicere. Dicito ergo propositionem illam esse veram quo ad formā & modum per se illius, inquantū est ratio agendi. Omne namque agens siue naturale, siue voluntarium, quantum potest facit simile sibi secundum formam, & per se conditiones seu modum eius. Vocatur autem & est modus per se alicuius, qui modificat eam infra propriam latitudinem. Modus enim per se docendi infra doctrinæ latitudinem est, & sic de aliis. Inter naturale autem & voluntarium agens, hoc interest, quòd naturale agit quia est, voluntarium verò quia vult: ac per hoc forma naturalis est ratio agendi quia est: forma verò voluntaria est ratio agendi quia volita. Et propterea modus per se formæ naturalis est sic vel sic esse: nam sic esse ad latitudinem essendi spectat. Modus verò per se formæ voluntariæ est sic vel sic volitum, & nō sic esse. nam sic volitum spectat ad latitudinē volūti: sic autem esse distinguitur cōtra illud. Ex his autem viterius sequitur duo. Primò quòd forma voluntaria habet duplicem essendi modū, vnum in quantum est vnum eorum in mundo: & hic est esse immaculariter in mente. Et alterum inquantum est ratio agendi: & hic est esse sic, vel sic volitum, forma autem naturalis eundem essendi modum habet, inquantum est ens, & inquātum est ratio agendi, & ratio est quam diximus: quia illa agit quia est, illa quia volita nec enim est aliud ab esse. Secundò, quòd agens naturale assimilat sibi in forma, & modo formæ quantum potest effectum absque distinctione aliqua: & propterea Filius assimilatur Patri, etiam in individualibus conditionibus, ñ virtus generativa sit fortis. Et inde prouenit etiam quòd tantùm substantiæ compositæ possint immediatè producere substantias materiales apud Peripateticos. Agens verò voluntarium assimilat effectum formæ qua agit, & modo eius inquantum ratio agendi, non autem modo eius inquantum ens. Et hinc patet solutio ad obiecta: quia scilicet malè subsumitur quòd modus essendi formæ voluntariæ, sit modus formæ de quo est sermo in illa maxima: nam in ea est sermo de modo per se formæ, inquātum est ratio agendi: & sic voluntariter vera. Agens enim voluntarium conatur quātum potest vt faciat quod vult, sicut quando, vbi & quomodo vult, vt patet. Et sic vides quàm perspicue ex illa maxima Autor certiam differentiam intulerit, quòd scilicet naturale agit quale ipsum est: voluntarium verò quale vult, non quale est: & hæc bene notato & applicato quando oportet.

Annot. ¶ Circa has differentias aliud occurrit dubium ex parte voluntatis, an scilicet verificentur de ea vt productiua ad extra tantùm, an etiam vt productiua ad intra. Nam si ad extra tantùm, vanus est hic labor vbi de productionibus ad intra est quæstio. si verò etiam ad intra, sequitur quòd nihil erit productum à voluntate intus, nisi in actu reflexo: & tenet sequela, quia ex prædictis omne voluntariè productum, est productum vt volitum. nihil est enim in voluntate volitum nisi reflexè, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicim, quòd aliquid esse in voluntate volitum contingit dupliciter: uno modo vt tem quandam, & sic reflexè est volitum. Alio modo vt tendentiam in obiectum amatum, & sic est directè volitum, eadem volitione qua volitum, potest quoque & aliter volitum distinguiin volitum vt rationem volendi, & vt obiectum volitum. Et iuxta vtranque distinctionem intus & extra dicitur id quod de voluntate hic dicitur. Est enim intus productum: quia volitum actu recto, vel vt ratio volendi, vel vt tendentia in aliud. Et hoc sufficit. sic enim voluntarium est ipsum velle, & liber ipse amor.

¶ In responsione ad tertium nota distinctionem & responsionem. Distinctio est de voluntate in communi, quòd potest considerari dupliciter, scilicet vt natura quædam, & vt se habet ad vtrumque, & quòd primo modo naturaliter vult, secundo autem modo, libere. Et declaratur primus modus, in voluntate Dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secundus verò in voluntate Dei respectu alterum à se. Responsio autem consistit in applicatione primi membri, quòd scilicet Spiritussanctus procedit naturaliter, per modum tamen voluntatis.

Quæstio. ¶ *Num voluntatis sit aliquid actus naturaliter.*

¶ Circa distinctionem voluntatis dubium occurrit. Sco. enim in primo distinctione secunda in quæstione de numero productionum diuinarum, & distinctione decima eiusdem, & in quolibeth. quæstione decimasexta, tenens Spiritū sanctum procedere libere, conatur restringere hanc distinctionem: & ostendere quòd voluntas nullum actum habet meè naturaliter, Arguit ergo primò sic: voluntas & natura habet oppositos modos principiandi, ita quòd nec ambo reducuntur in tertium, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo voluntas non potest naturaliter operari, nec natura liberè. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agendum: voluntas autem non ex se naturaliter inclinatur, sed de seipsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam verò partem, quòd vnus non reducitur in alterum, probatur: quia tunc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum. Quod aūt reliqua breuitatis gratia pertranseo. Et confirmatur: quia oppositi modi agendi primò distinguentes potentiam actiuam, non sunt eiusdem potentiæ actiuæ, sed liberè & naturaliter operati sunt huiusmodi: ergo, probatur minor ex Arist. & in Physicis, & in Metaphy. ponente primas differentias actiui principij, naturalis & liberi, sub diuersis tamen nominibus. Nam in secundo Physic. vocatur à proposito & in 9. Metaphy. vocatur potentia rationalis, &c. Et confirmatur, quia voluntas tendit in ea quæ sunt ad finem, vt potentia liberi: ergo sub ratione etiam potentiæ liberæ vult ipsum finem. Et tenet sequela quia eadem est potentia circa vtrumque.

¶ Præterea, Conditio intrinseca potentiæ absolutæ vel in ordine ad actum perfectum, non repugnat perfectioni in operando: sed libertas est huiusmodi. ergo potest fieri tale cum conditione perfecta possibili in operando. Talis conditio est necessitas. ergo libertas stat cum necessitate. Et confirmatur: Firmitas operationis perfectissimæ necessitas importat. sed firmitatem: ergo perficit operationem liberam. Et confirmatur vltimò: quia non est eadem diuisio in principia actiuum necessarium & contingens, & in naturale & liberum, sicut igitur aliquid naturale potest contingenter agere, quia potest impediri: ita aliquod liberum potest necessariò agere.

Affert quoque ad hoc autoritatem Aug. Aut voluntas non est, aut libera dicenda est, qua beati fic esse volumus, vt esse miseri non solum non velimus, sed nequaquam velle possimus. Ex quibus omnibus duo intendit, scilicet quòd omnis actus voluntatis est liber: & quod cum libertate actus sint necessitas simpliciter eiusdem. & dicit Spiritum procedere libere & necessariò.

¶ *Num Spiritus sanctus in diuinis procedat à voluntate vt principio naturaliter.*

¶ Circa eandē distinctionē applicatā ad Spiritū sanctū dubiū occurrit ad hominē, Spiritussan. est à volūtate vt principio, ergo Spūssan. pōr sic & aliter se habere. Antecedēs probat⁹ q̃ a volūtas pater. na est principiū Spiritus sanc. sicut intellectus paternus est principiū Verbi: cōsequentia aūt tenet ex dictis in corpore huius artic. vbi dictū est, q̃ est à volūtate vt principio diffinctio cōtra natūrā, dat sic & ly se habere, esse aūt à voluntate vt natura, nō. Cōtra: Spūssanct. est à volūtate, vt volūtas est distincta cōtra naturā ergo. antecedens probatur tripliciter: quia aliter numerus processionum diuinarū malè fuisset probatus superius in q. 27. art. 1. ex hoc quòd in natura intellectuali non est nisi intelligere & velle. Secundò, quia voluntas in productione Spiritussancti concurrit vt potentia distincta secundum rationem ab essentia, seu natura, & ab intellectu. Tertiò, quia vt in hac responsione dicitur Spiritussanctus procedit per modum voluntatis.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis, distinctiōis, ac propriè locutionis aduerte primò, q̃ quæ admodū intellectus tripliciter q̃ dicitur. Primò absolutè, vt est potētia intellectiua: & sic vocat⁹ intellē. Secò, pro ut est cognoscitiua⁹ absq; discursu: & sic etiā vocatur intellect⁹. Tertiò, qui est discursiuus: & sic vocat⁹ ratiocinatiua⁹ ordine, volūtas tripliciter sumi potest, primò pro potētia volitiua: & sic vocat⁹ voluntas. Secò, pro eadē potētia inquā ut est naturaliter determinata ad aliquod obiectū seu opus: & sic vocat⁹ volūtas vt natura. Tertiò, pro eadē potētia vt est indeterminata ad vtrūlibet: & sic vocatur quādoq; libertas arbitrij, quādoq; volūtas. Et quia cōcingit volūtatē determinari ex se ad duplicitер. Vno modo quo ad specificationem actus, id est q̃ ei operatur circa tale obiectū, oportet esse in actum talē, ita q̃ non oppositū, sicut volūtas nostra determinata est ad beatitudinē. Alio modo quo ad specificationē & exercitiū actus, sicut volūtas videtis Dēū determinatur ad amādū ipsummet q̃ non solū non potest habere actū odij erga ipsum, sed etiā non potest suspēdere actū amandi eundē. Ita duplicitер volūtas habet cōtra naturæ. Primò, vt determinata est ex se respectu alicuius obiecti ad velle. ita q̃ nō potest nolle illud: vel cōuerso, ad nolle aliquid, ita q̃ non pōt velle illud. Et hc cōcorditer dicimus, q̃ volūtas habet rationē naturæ respectu beatitudinis & miseriæ sed cum hac naturaliter sit at liberras quo ad exercitiū actus, id est velle, aut non velle, & similiter nolle, aut non nolle. Secò, vt determinata est ex propria natura respectu alicuius obiecti ad velle nō solū vt distinguitur cōtra nolle, sed etiā vt distinguitur contra non velle, scilicet q̃ oportet ipsam ex se vna tantùm tale obiectū velle absque libertate suspendendi actum. Et in hoc differūtiare intendit Scotus, ita q̃ ratio naturæ in voluntate respectu exercitij actus est in qua differētiamus, & quæ impugnatur.

Annota. ¶ Aduerte secò tō, q̃ quia potētiæ distinguuntur p actus, & actus per obiecta consequēs est, q̃ si actus plures habēt distinctiones ac differentias, oportet distinguendo cōsiderare, quòd differētiæ actuū, quæ attenduntur penes per se primò differentias obiectorū formaliū, sunt distinctiuæ potentiarū. Reliquæ aūt differētiæ actuū nō distinguūt potētias, quantūcunque inter se sint diuersæ. Et propterea, ñ naturale & liberū nō sint differētiæ actuū penes per se, primò, obiectā distinctiua potentiarū. Videtur aūt naturale & liberū esse differētiæ modi agēdi, quā admodū discurrere & simpliciter intueri sunt modi intellectēdi. Et quemadmodū intelligere per discursum & simplē, sunt quidē oppositi modi cognoscēdi, & per se ortiuā) non diuersificāt potentias, sed modū operandi præsuppositis tamē potest dici diuersificare potentiā, pro quāto s. præsupponunt diuersas potentias, vna ita intellectualē, q̃ nō rationalē. Alterā verò ita rationalē, q̃ etiā intellectualē, nō enim potest esse rationalis absq; intellectu, quia posterius nō potest absolui à participatione prioris. Ita naturale & liberū per se primò diuersificat nō potentiā, sed modū operādi, præsupponunt tamē diuersitatē potentiarum naturalis & liberæ: nō ita q̃ sient datur potētia meè naturalis, ita decur potentia meè libera, quia hoc est impossibile. quoniā à fin posteriori oportet saluari rationē prioris, & humanum inferioris partis ipare superius, cōstat enim, q̃ natura prior est voluntate, sed datur potētia verè libera, quæ secundū fin superius habet rationem naturæ, secundū verò reliquū est meè liberi. Hic igitur patet dubitatio, ad rationē 5co. neg tur, q̃ neuter istorū modorū agēdi reducat⁹ in alterū, quin liberum reducitur ad naturale, habet enī se liberū ad naturale vt multa ad vnū, vt mouere ad immobile, vt varia ad vniformia. Et vt propterea oportet q̃ oriatur ab ipso, & sim tenet in fō, sicut ipsius effectus vt inferius in 4. Meta. tex. 8. & 11. ar. 4. manifestatur. Et cō probatur oppositi quia sequeretur, q̃ liberū secundū cod genus suū esset imperfectū, accipiēdo imperfectū priuatiuè & propriè negatur cōsequentia loquēdo de naturali & libero ex parte productis. Si aūt est terminus ex parte entis potētiati, dico q̃ conditio libera dicit imperfectionē in esse producto liberi: quā dicit illud in se posse fic & aliter se habere, vt in corpore art. deducti est. Dici aūt realiter producto, propter liberā volitionē qua Deus vult boēd creaturis, ipsa est nō est modus ei realiter. & propterea nō pōt in se fic & aliter se habere. aut habuisse, quādo posīt aliter habuisse habitudinē rationis ad creaturas, propter imperfectionis termini. Et sic ruit fundamentū 5co. ex hoc tex. ex hac propositione, Productio liberi vt distinguitur cōtra naturalē, dicit imperfectionē in esse producto. & propterea pont nō pōt in diuinis ad intrā. Et hic est alius defectus sui fundamenti. Vnde ad cōfirmationē primā dicitur, q̃ quia differētiæ posteriores non variāt differētias actiuum, quibus distinguuntur potentiæ. Cōcedo ergo quòd naturale & liberum sunt distincti modi

dicendi, non tamen q̃ sint oppositi modi distinctini potentiarũ: sed propriè loquendo sunt distinctiui modorũ possendi. Et hoc intendit Arist. in locis adductis: non enim intendit excludere à proposito & rationali naturam identicè & causaliter, sed vt sic formaliter: vt etiã Autor in hoc articulo diffinxit voluntatẽ contra naturã. Et tamen non sequitur, ergo est alia potentia: sed, ergo est alia potentia, vel alia ratio eiusdẽ potẽtiæ.

Posset tamẽ hæc materia vnico verbo absolui, dicendo, q̃ volũtas distinguitur contra naturam [illegible] & non cõtra naturam mixtam & voluntati, quæ est simul natura & voluntas. Ad aliam verò cõfirmationem dicitur, quòd eadẽ quidem est potẽtia attingens finẽ & referens in finem, sed non eodem modo. Sicut etiã idem est intellectus principiorum & conclusionum, non tamen eodem modo. Ita enim se habent liberum & naturale in voluntate, sicut discurrere & naturalis notitia in intellectu. Ad aliam verò rationem distinguendum est de necessitate aut simpliciter aut immutabilitate: & dicendum, quòd actui libero vt sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo: qua Spiritusanctus necessariò procedit, ita quòd eius oppositum implicat cõtradictionem secundum se. Necessitas autem immutabilitatis est similitas quæ stat cum libertate, & perficit operationem liberam. Et per hoc patet responsio ad confirmationes: supponunt enim libertatem esse compossibilem necessitati simpliciter alicuius actus vt sic, quod vt ex nono Metaphy. patet falsum est. oportet enim libertatem esse respectu alicuius oppositionis.

¶ Ad secundam dubitationem, quæ est ad hominem, dicitur, quòd labor est in æquinoctio, nã Spiritusanctus procedit à voluntate vt principio, & à voluntate vt voluntas sumendo Voluntatis nomen pro potentia volitiua: & hoc concludunt omnes obiectiones. Sic enim voluntatem accipiendo, verum est quòd productio Spiritussancti est à voluntate vt principio, & vt distincta contra naturam, id est substantiam volentis: non autem contra naturam, id est rationẽ naturæ in se quasi participatam, id est contra modum operandi naturæ, & q̃ penes intellectũ & voluntatem simitur numerus processionum diuinarum, & q̃ Spiritussanctus procedit per modũ voluntatis. Ex hoc enim q̃ procedit per operationẽ volitiuæ potentiæ, habet illas tres condiciones, in quibus differt modus voluntatis à modo nascendi: quæ vide in quæstionibus disputatis de potẽtia Dei q. 10. art. 2. ad 11. Cum his omnibus tamen stat, q̃ conueniunt in hoc vnico modo, scilicet naturaliter, vt in litera habet. Accipiẽdo autẽ Voluntatis nomen pro ratione voluntatis, inquantũ est liberatis: negatur, q̃ processio Spiritussancti sit à voluntate: & dicitur quòd est à voluntate, non in quantum voluntas, sed inquantum natura, & similia. Vnde hic oportet aduertere quomodo virtus quis vocabulũ.

¶ Restat vnum dubium, an voluntas æquinoctẽ similitur in prima & secunda conclusione, quæ tamen sunt communes omnibus Theologis, & determinatæ in primo Sententiarum dist. 6. Si enim similitur vtrunque, sequitur quòd Pater voluntate concomitante ad vtrumliber, velit generationem Filij: de hac enim est sermo in secunda. Si autem æquinoctẽ, tutis locus videtur disputatio & differentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd similitur vtrunque vtrobique, scilicet pro potentia volitiua, seu actu volendi absolutè & indistinctè. Et in prima ostenditur, quòd actus volendi non curando qualit respicit generationem Filij, siue processionem Spiritussancti, vt obiectum in secunda verò determinatur, quòd velle etiam non curando quale, non habet rationem principij ad vtrumlibet respectu actuum notionalium. Verũm habere rationem principij ad vtrumlibet significatur per actum procedendi & ablatiuum voluntatis, vtputa genuit voluntate: & sic non est æquiuocatio.

a ¶ *Super Quæstionem quadragesimamprimam Articulum tertium.* Anon.

TItulus quæritur de actibus notionalibus, &c. in actu exercito, an scilicet Pater generet Filiũ de sua substantia, an de nihilo.

homo autem generat filium de seipso. Sicut autem artifex creatus facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo (vt infra ostẽdetur) non quòd nihilum cedat in substantiã rei, sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio præsupposito. Si ergo filius procederet à Patre, de nihilo existens, hoc modo se haberet ad Patrem, vt artificiatum ad artificem: quod manifestum est nomen filiationis propriè habere nõ posse, sed solum secundum aliquam similitudinem. Vnde relinquitur, q̃ si filius Dei procederet à Patre, quasi existẽs ex nihilo nõ esset verè & propriè filius. Cuius contrarium dicitur Io. vlt. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Filius igitur Dei verus non est ex nihilo, nec factus, sed tantum genitus. Siqui autem ex nihilo à Deo facti fili) Dei dicantur, hoc erit metaphoricè secundum aliqualem assimilationem ad eum qui verè filius est. Vnde inquantum solus est verus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus, secũdum illud Io. 1. Vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. inquantum verò per assimilationem ad ipsum alij dicuntur filij adoptiui, quasi metaphoricè dicitur esse primogenitus, secundum illud Ro. 8. Quos præscivit & prædestinauit fieri cõformes imaginis Filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo q̃ Dei filius sit genitus de substãtia Patris, aliter tamen quam filius hominis. Pars enim substantiæ hominis generantis transit in substantiã geniti. Sed diuina natura imparibilis est. Vnde necesse est quòd Pater generando Filium, non partem naturæ in ipsum trãsfuderit, sed totam naturam ei cõmunicauerit, remanente distinctione solùm secundum originem, vt ex dictis patet[e].

¶ *Num Filius ex essentia Patris sit genitus, vt ex materia, sublata omni ratione imperfectionis ab ipsa.* Commit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ cũ filius dicitur natus de patre, hęc præpositio de, significat principiũ generas cõsubstantiale, non autẽ principium materiale. Quod enim producitur de materia, fit per trãsmutationem illius de quo producitur in aliquã formam. Diuina autem essentia, non est transmutabilis, neque alterius formę susceptiua[e].

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ cũ dicitur filius genitus de essentia Patris, secundũ expositione Magist. 5. di. 1. Sententiarũ, designat habitudinẽ principij quasi actiui. Vbi sic exponit, Filius est genitus de essentia Patris, id est de Patre essentia: propter hoc quod Aug. 15. lib. de Trin. dicit, Tale est quod dico de Patre essentia: ac si expressius dicerem de Patris essentia. Sed hoc non videtur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possumus enim dicere, quòd creatura est ex Deo essentia: nõ tamen q̃ sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, quòd hæc præpositio de, semper denotat consubstantialitatem. Vnde non dicimus quòd domus sit de ædificatore, cùm non sit

quo distinguitur contra de nihilo, conueniunt essentiæ diuinæ respectu generationis filij: & sunt propriæ conditiones materiæ. ergo de essentia vt materia, vel quasi materia generatur Filius. Assumptum quo ad omnia manifestatur inductiuè. Et quo ad vltimum probatur, ex differentia inter creationem & generationem: quòd illa de nullo subiecto, hæc de præexistenti subiecto est. Adducuntur & confirmationes, si Pater de patre, aut de aliena substantia generaret Filium, proculdubio substantia illa haberet rationem materiæ. ergo si de tota & propria generat, eandem habet rationem. Totum enim & partium & alienum, non variant proprium. Et confirmatur ratio, quia essentia recipit proprietatem constitutiuam geniti, & est quasi potentia passiua in generatione, alioquin non omnipotentiæ actiuæ naturali responderet passiua: ergo habet rationem materiæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur quòd quamuis secundum quid tolerari possit diuinam essentiam habere aliquam conditionem materiæ in generatione, vt in dist. 5. primi. q. 2. art. 2. fuit sustinuit Autor simpliciter tamẽ, cũ litera huius articuli negãdo est filium genitũ de Patris substantia vt materia, & affirmãdo vt forma. Nec aliqua propria cõditio materiæ saluatur in diuina essentia. Esse enim de quo, vt distinguitur contra de nihilo, nõ est ppriũ materię, sed præexistẽtis intrinsecique est cõe formæ & materiæ, vt patet si fingamus ex præexistẽte Sortis asa, & nũc noua materia fieri à Deo

Deo Sortem, tunc enim non crearetur quia ex præexistente aliquo fieret, & tamen non fieret ex aliquo subiecto. Sed error in hac & in aliis conditionibus accidit, quia vt plurimum ista confusimus per subiectũ, seu materiam declarare, vt etiam in hoc articulo fit, vbi de nihilo, per proportionem, ad de subiecto artificialium declaratur: cum tamen opponatur Ad de aliquo siue vt subiecto, siue vt forma præexistente. Et similiter

reliquæ tres conditiones communes sunt præexistentiæ intrinseco. Ad confirmationem autem de patre & alieno negãdum est assumptum: & quo ad alienum quidem patet in natura angelica, quo ad patrem verò in fictione propositi exẽpli de Sorte. Ad ea autem quæ in vltima cõfirmatione adducuntur, negandum est essentiam recipere proprietatem, quoniã comparantur vt idem, & non vt recipiẽs & receptum. Potẽtia quoque passiua, procul est à productione omnino simplicium, de quorum numero constat esse diuinam personam. Nec aliquod inconueniens est huiusmodi potentiis actiuis non respondere passiuas: sufficit enim respondere terminos, vt potentia creatiua (quæ tamen inferior est) testatur.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum quartum.* Quæstio.

IN titulo, potentia, vt patet quinto & nono Metaphy. dupliciter simitur. Primo pro potẽtia logica: quæ consistit in non repugnantia terminorum, & de hac non est sermo. Secundò pro principio operationis, & sic simitur hic. vnde in diuinis esse potentiam significat esse potentiæ rationem formalem respectu notionalium: sicut etiam eãdem quantitatem virtum in Deo sit scientia, nil aliud quæritur nisi an scientia dicatur de Deo formaliter.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito, Filius est genitus non de nihilo, sed de substantia Patris. Probatur primò quo ad partem negatiuam ducendo ad impossibile: Si Filius procederetur de nihilo, ergo esset factus: ergo non esset verè & propriè filius, prima consequentia probatur ex proportione materiæ ad artificem, & nihil ad Deũ. Secunda autem est ex differentia inter factionem & natiuitatem. Destructio autem consequentis manifestatur autoritate Ioan. Apostol. Deinde respondet obiectioni taciter, scilicet quòd in Scriptura filius Dei verificatur de aliquo, qui est ex nihilo, dicens quòd hoc non verificatur de vero Filio, sed de Filio per assimilationem, allatis ad hæc autoritatibus. Infertur postmodum secunda pars conclusionis per locum à diuisione, & subiungitur quãm differenter intelligatur hæc secunda pars, de substantia patris humani, & de substantia patris diuini: quia ibi de parte, hic de toto.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito, Filius est genitus de essentia Patris, inquãtum essentia Patris Filio per generationem communicata, in eo subsistit.

¶ Ad tertiũ dicendum, q̃ cùm dicitur, Filius est genitus de essentia Patris, additur aliquid, respectu cuius põt saluari distinctio. Sed cùm dicitur: quòd tres personæ sunt de essentia diuina, nõ ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per præpositionem significata. Et ideo nõ est simile.

¶ Ad quartũ dicendum, quòd cum dicitur, Sapientia est creata, potest intelligi, non de sapientia, qnæ est Filius Dei, sed de sapientia creata, quam Deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccle. 1. Ipse creauit eam, scilicet sapientiam Spiritussancto, & effundit illam super omnia opera sua. Neque est cõueniens quòd in vno contextu locutionis loquatur Scriptura de sapientia genita & creata, quia sapientia creata est participatio quædam sapientiæ increatæ. Vel potest referri ad naturam creatam assumptam à Filio, vt fit sensus, Ab initio & ante secula creata sum, id est præuisa sum creaturæ vniri. Vel per hoc, q̃ sapientia creata & genita nuncupatur, modus diuinæ generationis nobis insinuatur. In generatione enim quod generatur, accipit naturam generãtis, quod perfectionis est. In creatione verò creans nõ mutatur, sed creatum non recipit naturam creantis. Dicitur ergo Filius simul creatus & genitus: vt ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, & ex generatione vnitas naturæ in Patre & Filio. Et sic exponitur intellectus huius Scripturæ ab Hil. lib. de synodis. Autoritates autem inductę non loquũtur de Spiritusancto, sed de spiritu creato: qui quandoque dicitur ventus, quandoque aër, quãdoque flatus hominis, quandoque etiam anima vel quæcunque substantia inuisibilis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.*

AD QVARTVM sic procedi-tur. Videtur quòd in diuinis non sit potentia respectu actuum notionalium. Omnis enim potentia est vel actiua, vel passiua. Sed neutra hic cõpetere potest. Potentia enim passiua in Deo non est, vt suprà ostensum est[e]. Potentia verò actiua non competit vni personæ respectu alterius: cùm personæ diuinæ non sint factæ, vt ostensum est[e]. Ergo in diuinis non est potentia ad actus notionales.

¶ Præterea, Potentia dicitur ad possibile. Sed diuinæ personæ nõ sunt de numero possibiliũ, sed de numero necessariorum: ergo respectu actuum notionaliũ, quibus diuinæ personæ procedũt, nõ debet poni potẽtia in diuinis.

¶ Præterea, Filius procedit vt verbum, quod est conceptio intellectus: Spiritus autem sanctus procedit vt amor, qui pertinet ad

Quæstio.

¶ *Num actus inferat potentiam in eo cui est, & num potentia generandi inferat potentiam simpliciter.*

¶ Circa hæc aduerte, quòd quamuis multipliciter Aureolus apud Capreolum in 7. distin. primi, contra rationem & conclusionẽ arguat: duo tamen afferenda censui. Alterum contra rationem & conclusionẽ similiter. Alterum contra conclusionem. Arguitur ergo primò sic. Aut potentia ponitur in Deo respectu actuum notionalium: & hic non, quia non est secundum rem principii elicitiuum actus notionalis, vt patet: quoniam actus est idem cum

causa cõsubstantialis. Possumus autẽ dicere q̃ aliquid sit de aliquo, quocũq; modo illud significetur vt principiũ consubstãtiale, siue illud sit principiũ actiuũ, sicut filius dicitur esse de patre, siue sit principium materiale: sicut cultellus dicitur esse de ferro, siue sit principiũ formale in his dũtaxat, in quibus ipsæ formæ sunt subsistẽtes, & nõ aduenientes alteri. possumus enim dicere, q̃ Angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hũc modũ dicimus, q̃ Filius est genitus de essentia Patris, inquãtum essentia Patris Filio per generationem communicata, in eo subsistit.

¶ Ad tertiũ dicendum, q̃ cùm dicitur, Filius est genitus de essentia Patris, additur aliquid, respectu cuius põt saluari distinctio. Sed cùm dicitur: quòd tres personæ sunt de essentia diuina, nõ ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per præpositionem significata. Et ideo nõ est simile.

¶ Ad quartũ dicendum, quòd cum dicitur, Sapientia est creata, potest intelligi, non de sapientia, qnæ est Filius Dei, sed de sapientia creata, quam Deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccle. 1. Ipse creauit eam, scilicet sapientiam Spiritussancto, & effundit illam super omnia opera sua. Neque est cõueniens quòd in vno contextu locutionis loquatur Scriptura de sapientia genita & creata, quia sapientia creata est participatio quædam sapientiæ increatæ. Vel potest referri ad naturam creatam assumptam à Filio, vt fit sensus, Ab initio & ante secula creata sum, id est præuisa sum creaturæ vniri. Vel per hoc, q̃ sapientia creata & genita nuncupatur, modus diuinæ generationis nobis insinuatur. In generatione enim quod generatur, accipit naturam generãtis, quod perfectionis est. In creatione verò creans nõ mutatur, sed creatum non recipit naturam creantis. Dicitur ergo Filius simul creatus & genitus: vt ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, & ex generatione vnitas naturæ in Patre & Filio. Et sic exponitur intellectus huius Scripturæ ab Hil. lib. de synodis. Autoritates autem inductę non loquũtur de Spiritusancto, sed de spiritu creato: qui quandoque dicitur ventus, quandoque aër, quãdoque flatus hominis, quandoque etiam anima vel quæcunque substantia inuisibilis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.*

AD QVARTVM sic procedi-tur. Videtur quòd in diuinis non sit potentia respectu actuum notionalium. Omnis enim potentia est vel actiua, vel passiua. Sed neutra hic cõpetere potest. Potentia enim passiua in Deo non est, vt suprà ostensum est[e]. Potentia verò actiua non competit vni personæ respectu alterius: cùm personæ diuinæ non sint factæ, vt ostensum est[e]. Ergo in diuinis non est potentia ad actus notionales.

¶ Præterea, Potentia dicitur ad possibile. Sed diuinæ personæ nõ sunt de numero possibiliũ, sed de numero necessariorum: ergo respectu actuum notionaliũ, quibus diuinæ personæ procedũt, nõ debet poni potẽtia in diuinis.

¶ Præterea, Filius procedit vt verbum, quod est conceptio intellectus: Spiritus autem sanctus procedit vt amor, qui pertinet ad

¶ *Num actus inferat potentiam in eo cui est, & num potentia generandi inferat potentiam simpliciter.*

¶ Circa hæc aduerte, quòd quamuis multipliciter Aureolus apud Capreolum in 7.

voluntatẽ. Sed potentia in Deo dicitur per cõparationẽ ad effectus, non autẽ per comparationẽ ad intelligere & velle, vt suprà habitum est[e]. Ergo in diuinis non debet dici potentia per cõparationẽ ad actus notionales.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. contra Maxi. hæreticum, Si Deus pater non potuit generare Filium sibi æqualẽ, vbi est omnipotentia Dei patris? Est ergo in diuinis potentia respectu actuum notionalium.

CONCLVSIO.

¶ Cùm in diuinis sint actus notionales, potentiam quoque ibi horum actuum ponere oportet: vt in patre potentiam generandi Filium: in Patre & in Filio spirandi Spiritum sanctum potentiam.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut ponuntur actus notionales in diuinis, ita necesse est ibi ponere potentiã respectu huiusmodi actuum, cùm potẽtia nihil aliud significet quàm principium alicuius actus. Vnde cum patrem intelligamus vt principium generationis, & Patrem & Filium vt principium spirationis, necesse est quod Patri attribuamus potentiam generandi, & Patri & Filio potentiam spirandi. Quia potentia generandi significat id quod generans generat: omne autẽ generans generat aliquo. Vnde in omni generante oportet ponere potentiam generandi, & in spirante potentiam spirandi.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd sicut secundũ actus notionales non procedit aliqua persona vt facta, ita neq; potentia ad actus notionales dicitur in diuinis per respectum ad aliquã personam factam, sed solum per respectũ ad procedentem personam.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ possibile secundum quod necessario opponitur, sequitur potentiam passiuam, quæ non est in diuinis. Vnde neque in diuinis est aliquid possibile per modum istum, sed solum secũdum quod possibile continetur sub necessario. Sic autem dici potest, quòd sicut Deum esse est possibile, sic Filium generari est possibile.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd potentia significat principiũ[e]. Principiũ autem distinctionem importat ab eo cuius est principium. Consideratur autem duplex distinctio in his quæ dicuntur de Deo. Vna secundũ rem, alia secundum rationem tantum. secundum rem quidem Deus distinguitur per essentiam à rebus, quarũ est per creationem principium: sicut vna persona distinguitur ab alia cuius est principiũ, secundum actum notionalem. Sed actio ab agente non distinguitur in Deo nisi secundum rationem tantum, alioquin actio esset accidens in Deo. Et ideo respectu illarũ actionum, secundum quas aliquæ res procedunt distinctæ à Deo, vel essentialiter, vel personaliter, potest Deo attribui potentia secundum propriam rationem principij. Et ideo sicut potentiam ponimus creandi in Deo, ita possumus ponere potentiam generandi vel spirandi. Sed intelligere & velle non sunt tales actus, qui designent processionem alicuius rei à Deo distinctæ, vel essentialiter, vel personaliter[e]. Vnde respectu horum actuum non potest saluari ratio potentiæ in Deo, nisi secundum modum intelligendi & significandi tantũm, prout diuersimode significatur in Deo intellectus & intelligere, cùm tamen ipsum intelligere Dei sit eius essentia non habens principium.

& Augustinus optimè dixit, quòd Filius non genuit non quia non potuit, hoc enim esset negatio potentiæ absolutæ, quam constat communem esse toti Trinitati: cum quo tamen stat, quòd in solo Patre, vt infrà dicetur est potentia generandi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum quintum.*

Amust. TRiplex erat ex præcedentibus. Tantum hoc aduertat monitus, q̃ potentia fumitur hic, non pro respectu principij, sed pro re cui conuenit ille respectus, vtrumq; namque claudunt in ratione potentiæ, sed de illa re dubitatur hic, an sit essentia, vel paternitas, &c.

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. Primo refert opinionem quorundam Secundò, reprehendit illam. Tertiò reprehendit quandam aliam opinionem ibi, Nec etiam essentiam, &c. Quartò reiponsetur quæsito.

1 dist. 7. q. 1. art. 2. & pos. q. 1. art. 2.

¶ Quo ad primum, recitata opinio est, q̃ potentia generandi significat relationẽ tantũ. Quo ad secundum reprehenditur hæc opinio, ostendendo quòd significat diuinam essentiam principaliter sic: Potentia in vnoquoque agente, id est quo agens agit: ergo est forma cui fit assimilatio: ergo potentia generatiua est in quo genitum assimilatur generanti: ergo natura diuina in Patre est potentia generandi: ergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tantum. Prima consequentia probatur, quia omne producens producit sibi simile quantum ad formam qua agit, quod manifestatur in generatione hominis. Tertia autẽ probatur, quia filius Dei assimilatur patri in natura diuina. Et confirmatur auctoritate Hilarij. Quartò verò conseqẽs quo ad primam partem confirmatur auctoritate Magistri in 7. dist. primi.

¶ Quo ad tertium reprehendenda opinio est quòd potentia generandi significat essentiam in quantum est idem relationibus quòd ex æquo significat vtrumque, reprehenditur autem sic, forma individualis in rebus creatis constituit personam patris generantis, & non est quo pater generat: ergo non est quo genetans generat ergo in diuinis patrinitas est cõstituens personam patris generantis, & non est quo pater generat. Antecedens probatur quo ad secundam partem, quia alioquin Sortes generaret Sortem. Consequentia verò probatur quia paternitas licet sit forma, est tamen forma individualis: & applicatur probatio secundæ partis antecedentis secundæ parti consequentis, ducendo ad impossibile, scilicet quòd pater generaret patrem sicut ibi Sortes Sortem gigneret.

¶ Quo ad quartum conclusio respondens quæsito est, potentia generandi significat diuinam naturam in recto, & paternitatem in obliquo. Et infertur ex supradictis sic: Quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilatur filius: & generatio apud Damas. opus est natura, non vt quod, sed vt quo, ergo.

Aduert. ¶ Et aduerte quòd pro constanti cum exteris Theologis supponit Autor, potentiam generandi claudere in se relationem: & ideo non fuit sollicitus vt probaret ipsam includi, sed fuit probare quòd non sola, & quòd non sit, scilicet ex quo includitur. Et scito, quòd secunda opinio reprehensa in litera, est ea quam Autor sequutus fuerat in 7. di. primi. q. 1. art. 2. ac per hoc est hic retractata.

¶ Num potentia in agente id sit quo omne agens agit.

Quæstio. ¶ Circa primũ assumpti, f. potentia in vnoquoq; ꝙ agente est id quo agens agit, dubium occurrit, an hoc sit verum de omni quo agens agit, aut solum de quo primo. Non potest dici, quòd omne quo agens agit, sit potentia: quia tunc sequeretur q̃ in Sorte essent plures potentiæ generatiuæ: quoniam generat humanitatem, & generat potentia generatiua, quæ est vis patris vegetatiua. Nec potest dici quòd verificetur solùm de quo primò: quoniam sequeretur quòd calor in igne non esset potentia calefactiua, sed esset substantia, quæ est primum principium calefactionis. Nec potest dici, q̃ verificetur tantùm de quo proximè: quia sic falsum dictũ esset in litera, q̃ natura humana est potẽtia generatiua huius. Et similiter malè inferẽ. cõclusio principaliter q̃ natura diuina non nisi mediate intellectu & volũtate est principiũ generationis & spirationis, vt ex supra dictis patet.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ assumptũ est verum de omni quo agens agit, duabus conditionibus seruatis, f. q̃ illud sit aliqua forma agentis, & hoc ad differentiã instrumẽtorum: & quòd sit per se principium illius actionis, siue elicitiui, siue principale, & hoc ad differentiam concomitantium. Nec propterea sequitur esse plures potentias eiusdem rationis in eodem: quia secundum se potẽtiæ in eodem sunt diuersorum ordinum, dum altera prima, altera proxima est, vt pater de natura humana & potentia generatiua in ordine verò ad actum vnitatẽ habent: sunt enim vnius & eiusdem generationis principium: & ideo vt sic, computantur quasi vnum principium & vna potentia, constans ex proximo & primo concurrentibus.

ARTICVLVS V.

¶ Verum potentia generandi significet relationem & non essentiam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ potentia generandi vel spirandi significet relationem, & non essentiam. Potentia enim significat principium, vt ex eius diffinitione patet. Dicitur enim potentia actiua esse principium agendi, vt patet in 5. Meta. Sed principium in diuinis respectu personæ dicitur notionaliter. Ergo potentia in diuinis non significat essentiam sed relationem.

¶ Præterea, In diuinis non differt posse, & agere: sed generatio in diuinis significat relationem. Ergo & potentia generandi.

¶ Præterea, Ea quæ significant essentiam in diuinis communia sunt tribus personis: sed potentia generandi non est communis tribus personis, sed propria Patri. ergo non significat essentiam.

¶ SED CONTRA est, quòd sicut Deus potest generare filium, ita & vult. Sed voluntas generandi significat essentiam. Ergo & potentia generandi.

CONCLVSIO.

¶ Potentia generandi principaliter diuinam significat essentiam & in recto, paternitatem verò & relationem non nisi in obliquo.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ quidam dixerunt, quòd potentia generandi significat relationem in diuinis. Sed hoc esse non potest. Nam illud proprie dicitur potentia in quocunq; agente quo agens agit. Omne autem producens aliquid per suam actionem producit sibi simile quantum ad formam qua agit. Sicut homo genitus est similis generanti in natura humana, cuius virtute pater potest generare hominem. Illud ergo est potentia generatiua in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti. Filius autem Dei similatur patri gignienti in natura diuina. Vnde natura diuina in patre est potentia generandi in ipso. Vnde Hila. dicit in 2. de Trin. Natiuitas Dei non potest eam ex qua perfecta est, non renere naturam: nec enim aliud quam Deus subsistit, quòd non aliunde quàm de Deo subsistit.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, vt magister dicit 7. di. primi sen. non autem tantum relationem. Nec etiam essentiam inquantum est idem relationi, vt significet ex æquo vtrunque. Licet enim paternitas vt forma Patris significetur, est tamẽ proprietas personalis habens se ad personam Patris vt forma individualis ad aliquod individuum creatum. Forma autem individualis in rebus creatis constituit personam generantem, non autem est quo generans generat: alioquin Sortes generaret Sortem. Vnde neque paternitas potest intelligi vt quo Pater generat, sed vt constituens personam generantis: alioquin Pater generaret Patrẽ. Sed id quo Pater generat, est natura diuina, in qua sibi Filius assimilatur. Et secundum hoc Dam. dicit, q̃ generatio est opus naturæ non sicut generantis, sed sicut eius quo generans generat. Et ideo potentia generandi significat in recto naturam diuinã, sed in obliquo relationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ potẽtia non significat ipsam relationem principij, alioquin esset in genere relationis: sed significat id quod est principium: nõ quidem sicut agens dicitur principium, sed sicut id quo agens agit, dicitur principium. Agens autem distinguitur a facto, & generans a generato. Sed id quo generans generat: est commune genito & generanti: & tantò perfectius, quantò perfectior fuerit generatio. Vnde cum diuina generatio sit perfectissima, id quo generans generat, est commune genito & generanti: & idem numero non solùm specie, sicut in rebus creatis. Per hoc ergo quod dicimus, quòd essentia diuina est principium quo generans generat, non sequitur quòd essentia diuina distinguatur: sic enim sequeretur, si diceretur quòd essentia diuina generat.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ sicut est idem in diuinis potẽtia generandi cum generatione: ita essentia diuina cum generatione & paternitate est idem re, sed non ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum dico potentiam, potentia generandi significatur in recto, & generatio in obliquo. sicut si dicerẽ essentiam Patris. Vnde quantum ad essentiam quæ significatur, potentia generandi communis est tribus personis. Quantum autem ad notionem quæ connotatur, propria est personæ Patris.

¶ Num potentia generandi naturæ vel essentia sit, & quomodo. Quæstio.

¶ Circa positionem quatenus affirmat potẽtiam generatiuã esse diuinam naturã, ex duplici capite dubium occurrit. Primò ex diuina natura, vt distinguitur cõtra perfectiones attributales, quia intellectũ & volũtatẽ: & cõtra hoc affertur argumẽtũ Sco. Secundò ex eadẽ vt distinguitur contra relationẽ. Et cõtra hoc affertur argumẽta Bonauẽturæ, Garronis, Henr. & Duran. Verũ quia Autor non sumit hic diuinã naturã vt distinguitur cõtra intellectũ & volũtatem, nisi forte secundũ quòd quoniã apud ipsum, essentia naturæ diuinæ sit principiũ principiũ quo gñationis non tamen sola, sed ipsa est vt primũ quo, intellectus autẽ est vt proximũ quo, vt ex tractatis de generatione Filij & Spũsancti manifestè patet. Vñ diuina natura hic sumitur nõ solùm vt ipsa, sed cõprehendẽs quodcunque absolutũ vt principium quo cõcurrens ad huiusmodi actus notionales. Et propterea nihil refert quantũ ad propositũ spectat, loqui de diuina natura, &c de quocunq; alio absoluto essentiali. Propter quod Scotica argumenta emittenda sunt, alioquin verò qui essentiã, vt distinguitur cõtra relationes impugnãt ratione, ex forma personali, ex actu notionali aut; autoritate procedunt. Ex essentia quidẽ primò sic, formæ quæ est formalis ratio alicuius actionis, debetur illa actio, ergo si fit separata à subiecto, vt patet de albedine separata, refrectio disgregationis: sed deitas vt intelligitur separata à Patre, non debetur ista actio, puta generare: ergo ipsa non est ratio generandi. Præterea Deitas est vnius simplicissimæ rationis, ergo non est ratio tantũ diuinã actionum, scilicet generationis & spirationis, sed aut vnius aut infinitarũ. Præterea Deitas est cõmunis tribus personis, ergo non est propria ratio actus propriũ vnius personæ. Ex forma verò cõstitutiua Patris paternitate, quia idem est principiũ essendi & operandi. Imperfectionis enim est vt forma det actum primũ & non secundum. Ex actu verò, quia sicut actus essentialis à forma essentiali, ita personalis à personali, autoritas autem est Aug. de Trinitate. c. 8. Eo Pater quo est ei Filius, ergo non diuinita te, sed paternitate est eius Filius, & renet sequela quia paternitate est pater.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd in hoc videntur opponentes decipi: quia non discernunt quantum interest inter diuinam naturam & diuinam naturam in hoc, puta in Patre. Non intendit Autor quòd diuina natura sit potentia generatiua, sed q̃ natura diuina in principio non de principio est potẽtia generatiua. Et ad hoc insistendum, in litera immediatè ante autoritatem Hilarij dicitur, vnde diuina natura in Patre est potentia generatiua in ipso: vbi bis personam nominauit, semel ex parte naturæ, & semel ex parte potentiæ generandi, vt ostenderet quòd neutrum sumitur purè absolutè. Diuina siquidem natura communis est tribus, cum omnibus suis proprietatibus. Diuina autem natura non solum vt Pater, sed vt in Patre, solius est Patris: ipsa enim vt sic, id est vt in Patre, seu vt Pater, potentia est generandi. Et propterea in litera dicitur, q̃ potentia generandi includit paternitatem, non in recto, sed in obliquo: Deitas enim non vt paternitas, sed ex Patris potentia est generandi, & Patri propria. Et per hoc facile respondetur obiectionibus. Vnde primæ rationi licet posset negari maior, omnia absoluta sequuntur à quantitate non disgregateti distinguntur tamen quòd actus attribuitur duplicitèr alicui formæ, vno modo absolutè, ac per se posseluè. Et sic dato quòd inalterabile esset vera, minor est falsa: quoniam g̃neratio non attribuitur diuinæ naturæ absoluè, nec per se posseluè, quoniam cõsentit ei in quocunque inuenitur sed quatenus permissiue, eo modo quo particularitas conuenit vniuersaliter, sic enim competunt personæ ad essentiã, vt in q. 40. dictũ est. Alio modo attribuitur actus formæ vt in hoc: & sic maior est falsa, & minor vera. Et per hoc patet responsio ad tertium. Cõmune enim vt cõmune, non est propria ratio proprij, sed bene cõmune vt proprij

proprij, id est personæ, est propria ratio actus proprij ipsi personæ.

¶ Ad secundam vero potest per idẽ respõderi: q̃ licet deitas secundũ se non magis respiceret duo quã mille, tamẽ vt in hoc, id est vt in principio nõ de principio, & vt in eo, & principio de principio simul, duos tantũ inchoat actus. Potest tamẽ ratio hęc pluribus aliis modis solui, scilicet quia deitas cũ intellectu vnius & cũ voluntate alterius est principiũ.

Nec plus tamen quia præter actum intellectus & voluntatis, non datur tertius in natura intellectuali.

Ex parte quoq; certi ordinis ipsarũ productionũ inter se dici potest, q̃ nõ incommunicabile vno ordinatè ortui. Ad rationem vero ex parte formæ falsum est assumpti secundũ cõmunẽ Philosophiæ vsũ, renentẽ, non omnem formam esse actiuam, & specialiter relationẽ. Posset tamẽ dici q̃ quodammodo paternitas constituẽdo Patrẽ, dat generare pro quãto, dat ei concurrere actiuè ad generationem vt quod, nec plus sibi debet. Ad illud verò de actu negandæ est proportionalis similitudo, quoniã actus essentialis infra latitudinẽ purè essentialiũ inuenit quod & quo: actus verò personalis infrà latitudinẽ purè personalium repugnat, q̃ inueniat quo: quia personalitas non potest esse ratio faciendi tibi simile, nisi idẽ posset generare se: quod nõ est intelligibile. Ad autoritatẽ demũ Aug. dicendum est, quòd labor est in æquiuoco: quia loquitur de quo formaliter. Deitas autẽ Patris est quo causaliter pater generat, & ei est Filius.

¶ In responsione ad primũ aduerte, q̃ inter generãtem & genitũ inueniuntur duo, scilicet conuenientia & distinctio. Et distinctio quidẽ cõditio est: assimilatio autẽ ratio est. generans enim nõ generat vt distinguat, sed vt assimiletur distinctũ. Et propterea quãto maior est cõuenientia, tantò perfectior est generatio, falsa distinctione hypostatica. Et quantò minor est huiusmodi suppositalis distinctio, tantò perfectior est generatio. Vnde in diuinis distinctio est minima: quia relatiua & conuenientia est summa: quia sunt eadem res numero simplicissima & omnino indiuisa, &c.

ARTICVLVS VI.

¶ Verum actus notionalis ad plures personas terminari possit.

Arrest. 219 1 di. 7. q. 1. art. 2. ad 10. to. 1. to. 1. q. 2. art. 1. ad 10. & art. 4.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ actus notionalis ad plures personas terminari possit, ita q̃ sint plures personæ genitæ, vel spiratæ in diuinis. Cuicũque enim inest potentia generandi, potest generare. Sed Filio inest potentia generandi. Ergo potest generare. Non autẽ seipsum: Ergo alium filium. Ergo possunt esse plures Filij in diuinis.

¶ Præterea, August. dicit contra Maxi. Filius non genuit Creatorem. Neque enim non potuit, sed non oportuit.

¶ Præterea, Deus pater est potentior ad generandum quàm pater creatus. Sed Vnus homo potest generare plures filios. Ergo & Deus præcipuè cum potentia Patris vno Filio generato non diminuatur.

¶ SED CONTRA est, quod in diuinis non differt esse & posse. Si igitur in diuinis possent esse plures filij, essent plures filij. Et ita essent plures personæ quàm tres in diuinis, quod est hæreticum.

CONCLVSIO.

¶ In diuinis vnus tantum est Pater, vnus Filius, vnus Spiritus sanctus.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut Atha. dicit in diuinis est tantum vnus Pater, vnus Filius, vnus Spiritus sanctus. Cuius quidẽ ratio quadruplex assignari potest. Prima quidẽ ex parte relationũ, quibus solùm personæ distinguuntur. Cùm enim personæ diuinæ sint ipsæ relationes subsistentes c, nõ possunt esse plures patres, vel plures filij in diuinis, nisi essent plures paternitates & plures filiationes. Quod quidem esse non posset nisi secũdum materialẽ rerum distinctionẽ. Formæ enim vnius speciei nõ multiplicantur nisi secundũ materiã: quæ in diuinis non est. Vnde in diuinis non potest esse nisi vna tantùm filiatio subsistẽs, sicut & albedo subsistens nõ posset esse nisi vna c. Secunda verò ex modo processionũ: quia Deus omnia intelligit, & vult vno & simplici actu. Vnde nõ potest esse nisi vna persona procedens per modum verbi, quæ est Filius: & vna tantum per modũ amoris, quæ est Spiritus sanctus c. Tertia verò sumitur ex modo procedendi, quia personæ ipsæ procedunt naturaliter, vt dictum est c. Natura autem determinatur ad vnum c. Quarta ex perfectione diuinarum personarũ. Ex hoc enim est perfectus Filius, quòd tota filiatio diuina in eo continetur, & quòd est tantum vnus Filius. Et similiter dicendum est de aliis personis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quãuis simpliciter concedendũ sit, q̃ potentiam, quã habet Pater, habet Filius, nõ tamen concedendum est q̃ Filius habeat potẽtiam generandi, si generandi sit gerundiuũ verbi actiui, vt sit sensus, q̃ Filius habeat potentiã ad generandũ. Sicut licet idem esse sit Patris & Filij: non tamen cõuenit Filio esse patrem propter notionale adiunctum. Si tamen hoc quod dico generãdi, sit gerũdiuũ verbi passiui, potentia generandi, est in Filio, id est vt generetur. Et similiter si sit gerundiuũ verbi impersonalis, vt sit sensus, potentia generandi, id est qua ab aliqua persona generatur.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd Aug. in verbis illis non intendit dicere, q̃ Filius posset generare filium: sed q̃ hoc non est ex impotentia filij, quòd non generet, vt infrà patebit c.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd immaterialitas & perfectio diuina requirit vt non possint esse plures Filij in diuinis, sicut dictum est. Vnde quòd non sint plures Filij, non est ex impotentia Patris ad generandum.

QVAESTIO QVADRAGESIMA SECVNDA DE AEQUALITATE & similitudine diuinarum personarum ad inuicem, in sex articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de comparatione personarum ad inuicem. Et primò quantum ad æqualitatem & similitudinem. Secundò, quantũ ad missionem.

¶ Circa primum quæruntur sex. ¶ Primò, vtrum æqualitas locum habeat in diuinis

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum æqualitas sit in diuinis personis.

Arrest. 223 1 di. 31. q. 1. art. 1. ad 1. & 2. & 1 di. 32. q. 1. art. 1. ad 1. & 2. & 1 di. 43. q. 1. art. 1. ad 1. & 2. & 4 di. 49. q. 2. art. 1. q. 1. ad 1. & 2. & 4 di. 49. q. 2. art. 1. q. 2. ad 1. & 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ æqualitas non sit in diuinis personis. Æqualitas enim est vnius simplicissimæ rationis, ergo non est ratio formalis atomis alicuius personæ, possit plurificaritica, scilicet q̃ nõ sit tãtùm vnus Filius, aut vnus Spiritus sanctus, vt sic ista quæstio differat ab illa, q̃ ibi de pluralitate personarum simpliciter: hic autẽ de pluralitate personarũ eiusdẽ rationis formalis quæstio est. Duplicitèr autẽ imaginari possumus talem pluralitatem. Primò, vt sint plures Filij, quorũ neuter sit Pater, aut Spiritus. Secundò, vt sint plures filij, vt etiã Spiritussan. sit Filius alia filiatione. Et similiter potest distingui de duobus Spiritibus sanctis, f. aut vt neuter sit Filius aut vt etiã Filius sit Spiritussan. alia numero ispiratione passiua. Vtroq; enim modo essent plures Filij & plures Spũsancti, & vno modo essent plures personæ quã tres. Alio verò modo nõ, propter quod ũ subtiliter cõsideret quæstio ista, stat cũ Trinitate personarũ, & ideo posita est post determinatum numerũ personarũ. Nec ad ea spectat discutere nisi pluralitatẽ purè numeralẽ, seu individualẽ.

Comment. ¶ In corpore vnica est cõclusio ex Athanasij symbolo, in diuinis est tantum vnus pater, vnus filius, vnus Spiritussanctus. Et probatur quadrupliciter, & rationes quidẽ in litera satis formatæ tantùmquia tamen impugnantur, sigillatim examinabuntur.

Quæstio. *¶ Num forma vnius speciei multiplicetur tantum secundum materiam.*

¶ Prima ergo ratio fundata super hoc, q̃ forma vnius speciei non multiplicatur nisi secundũ materiam, multos habet aduersarios, scilicet Sco. Auteolũ, Adam, &c. Quorũ instãtiæ consistunt in hoc, q̃ inuenitur multiplicatio formæ accidentalis in eadem materia, & afferunt lumen, speciẽ in medio, seu oculo, & relationem. In eadem siquidẽ parte diaphani videmus multa lumina secundũ multitudinem illuminantiũ: vt opposita multitudo vmbrarũ & illuminationum testatur. In eodem quoque medio species est vtrusque partis eiusdẽ quantitatis, coloris, figuræ, &c. ita vt non sit aliqua ratio diuersitatis specificæ. Vnusquodque albũ multas habet similitudines ad reliqua alba. Et similiter vnus pater pluribus paternitatibus refertur ad plures filios. alioquin relatio remaneret corrupto termino. Afferuntur & alia cõtra hanc rationem: quæ vide, si vis, apud Capreolum in septima dist. primi. ex dictis quidem soluetur omnis ambiguitas. Arguit quoque Sco. in quol. q. secunda directè multiplicitèr, q̃ immaterialitas formæ, non est ratio, q̃ ipsa sit ex hæc, seu multiplicabilis numero. Primò sic, Quo primò aliquid est in actu extra causam & intellectũ, eo est hoc primò: sed quælibet entitas absoluta seipsa primò est extra causam & intellectũ: ergo. probatur maior: quia esse extra causam & intellectũ, non conuenit nisi huic. Et cõfirmatur, res non est hoc per illud, quod forma non est hæc per materiam. Præterea, sequeretur q̃ Gabriel esset ex se hic, & consequẽtes absque contradictione non potest poni vniuersalis prædicabilis de pluribus, &c. Præterea, contra hanc propositionem sunt articuli Parisijs damnati, si formę non recipiũt diuisionem nisi secundũ materiam: ergo, &c. Et tandem infert, non esse tanam doctrinam, conclusionem adeo certam & necessariam tenere per propositiones generales nimis & eũ tot inflãtis. ¶ Ad horum euidentiam nota primò, quòd Materiæ nomine hoc in loco intelligitur omne receptiuum. Nam constat q̃ charitas forma est vnius speciei multiplicata ad multitudinem beatorum angelorũ & hominũ, & tamen nulla est in voluntate materia, quæ est pars compositi: sed receptiua tamẽ potentia. Vnde sensus propositionis est, q̃ forma specifica nõ multiplicatur nisi secundum receptiuũ: & intendit, q̃ si est forma receptibilis, plurificatur ad pluralitatẽ receptiuorũ actu vel potentia: quod dico propter animas intellectiuas: si autem est irreceptibilis, eo ipso est implurificabilis. Aduertę secundò, quòd (vt patet quinto Metaph. vbi fundamenta omnis scientiæ traditur,) dum omnium seminum rationes habemus, vnum numero sunt quorum materia est vna: identitas igitur numeralis penes vnitatem attenditur materiæ: tũc cum vnitate materiæ stat pluralitas numeralis formæ eiusdem speciei. Et propterea Aristotelem consequentes, negamus omnia in instãtiis assumpta. Quoniã stat formã esse vnam in essendo, & multiplicẽ in dependendo, vel repræsentando, vel respiciendo, vel aliis huiusmodi. Et sic similiudo albi ad omnia alba, vna est relatio in essendo, & multiplex in respiciendo. De defectu autem ad defectũ termini, distingue, quòd deficit ad defectum termini adæquati, non autem inadæquati, cuiusmodi sunt singula respectu ab vno: singulum enim inadæquatur extensiuè. Et ideo altero remanẽte, non sufficit ad hoc vt desit relatio quæ erat ad ipsum. sed ad hoc quòd deignat ipsum respicere. Species quoque in medio etiam respectu obiecti & dependendo. Et propterea vt instẽs est huius, ducit ad hoc, & vt illius ad illud. Et similiter est de lumine, est enim vnum lumen secundum esse, & multiplex in dependentiis. Et propterea concedunt multæ illuminationes, & cõceditur quòd est multiplex secundum vias, seu tendentias & obstacula. Et propterea apparent multæ vmbræ. Stat igitur in suo robore assumpta propositio, in tractatu de angeli s stabilienda. Ad primum autem Scoti rationem dicitur primò, quòd ipse non intellexit propositionem tanto studio à se impugnatam. non enim immaterialitas, id est carentia materiæ (quæ est altera pars compositi) sed immaterialitas, id est carentia materiæ, id est potentiæ receptiuæ, est de qua Autor loquitur, vt manifestatinmus, & etiam litera insinuat hic in exemplo de albedine, si subsisteret. Et propterea vanè articulos Parisienses, qui de materia vt materia loquuntur, affert, cum secundum veritatem materia, vt potentia receptiua, formaliter loquendo, in hac propositione, intelligatur. Verum ne eadem argumenta fierent contra irreceptibilitatem, respondetur ad singula. Ad primum quidem, falsa est minor quia vnumquodque est primò extra causam & intellectum esse, significato per secundum adiacens, & tamen non est illo hoc. Probatio verò nihil valet, etiam secundum apparentiam, ex hoc quòd non nisi singulari aliqua duo, scilicet esse extra intellectum & causam, & esse hoc conueniunt, inferens identitatem formalem, vtrinque quo. Ad secundum verò, quòd nec somniauimus, quòd forma in materia existens, sit hæc per materiam intrinsecè, seu formaliter, sed causaliter. Et licet materia secundum Auicen. non sit causa materialis formæ, sed compositi: quia causa materialis nominat causam intrinsecam, est tamen materia causa formæ in genere causæ materialis: educitur enim de ea vt materia: & hoc sufficit. Ad ea verò quæ de angelis tanguntur, suo loco dicetur, & dictum est in commentariis de ente & essentia, vbi etiam articulos Parisienses glossauimus. Et aduerte, quòd hæc doctrina modo tradita, non est nouæ, sed fortè ascendens ad altitudinem intenti diui Thomæ. Nominauit autem irreceptibilitatem immaterialitatem. Tum quia in substantijs separatis, irreceptibilitas non nisi immaterialitatem subsistentem in

Universidad de Deusto
Biblioteca

specie significat. Tum quia potentia receptiua ex parte materiæ se tenet: & facilè propterea erat ex hac illam intelligere. Et sic patet prima ratio sumpta ex communibus omnibus omnino immaterialibus formis subsistentibus. Nec incōuenit eam addexisse ad proprietates numero sunt, & non cognoscimus eas secundum triplas, sed ex creaturis vt possumus, ad eas ascendimus,

vt teneamus conclusionē certam & necessariam, ex propositione certissima, quæ communi omnibus Philosophis, imo communi animi conceptioni sapientum.

Comment. ¶Secunda ratio sumitur ex modo specificāte proprietates, scilicet per modum verbi & amoris, & fundatur super vnitate actus intelligendi, ac vnitate actus amandi in diuinis. Contra quam rationem instant quidam sic, Si vnitas actus intelligendi infert vnitatem Filij, aut intendis de vnitate reali, aut secundum rationem. Si reali, ergo vnitas realis actus intellectus & voluntatis in Deo inferret vnitatē personæ produc. si secundum rationem, ergo distinctio secundū rationē inferret distinctionē personarū, sicut enim vnitas ad vnitatem sic distinctio ad distinctionem se habet.

¶Num vnitas intellectionis inferat vnitū verbum in diuinis.

Quæstio. ¶Scotus autem in Quolibeth, vbi supra contra hanc rationē, dicit, q̄ nō est valida: quia fundatur super hac propositione, Vbi non potest esse nisi vnicus actus intelligēdi, non potest esse nisi vnicū dicere & vnicum verbum. hęc autem propositio est vera in nobis gratia materię, quia in nobis omne intelligere est expressum per actum dicendi. nō sic autem est in diuinis, &c. Et breuiter, inquit, ex vnitate formæ absolutę eiusdem rationis non potest inferri vnitas productionis & termini vniuersaliter, & in omni materia: ergo ex vnitate intellectionis non sequitur gratia formæ, vnitas dictionis & verbi.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̄ hic est fermo de vnitate numerali quæ supponit vnitatē formalem, vt patet 5. Meta. c. De vnoquoniā de multiplicatione numerali tantum personalis est quæstio, ita q̄ ratio consistit in hoc, intellectio Dei est vna numero, ergo verbū est vnū numero, & si essent intellectiones Dei plures secundū numerū, essent plura verba secundū numerū. Ad argumentū ergo dicitur, q̄ intendit de vnitate numerali formali, id est, quæ infert vnitatem formalē, non autem de vnitate numerali identica, qualis est inter actū intellectus & voluntatis diuinæ, & propterea negatur sequela. Quomodo autem ex distinctione formali secundum rationē inter intellectum & voluntatem inferatur distinctio personarum, in q. 27. declaratum fuit, & dictum q̄ hoc non sequitur immediatè, sed mediante ordine originis. Ad obiectionem vero Scoti dicitur, quòd ratio literæ non fundatur super illa propositione, sed super hoc, quòd vbi est vnum tantùm intelligere & dicere adæquatum illi, ibi non est nisi vnum dicere & vnum verbum, quod patet esse verum supertolleret nanque aliud dicere. Et similiter ex vnitate formæ absolutæ optimè infertur vnitas formæ respectiuæ, seu actionis adæquatæ. Et ad hanc adæquationem intelligendam dicitur in litera quòd Deus omnia simplici actu intelligit, ac per hoc dicit.

¶Num natura sit determinata ad vnum.

Quæstio. ¶Tertia ratio sumitur ex communi modo procedendi, qui verè est modus, quòd scilicet procedunt naturaliter, distinguitur contra liberè. Et fundatur super hoc quòd natura determinatur ad vnum.

Comment. ¶Contra quam etiā rationē instant quidā. Aut intellis, q̄ natura determinatur ad vnū numero, & hoc est falsum, etiā in naturis limitatis. Aut ad vnum modū produciū & hoc est falsum in natura infinita. Neutra igitur modo ratio aliquid valet.

¶Ad hoc breuiter dicitur q̄ intendit tertio modo, scilicet q̄ natura determinatur ad vnum formaliter: sub hac enim substantia sumitur & recte de natura eadem pluribus modis communicabili, quòd secundum vnumquemque modum est determinata ad vnum formaliter illius modi, & consequenter q̄ hæc natura secundum hunc modum est determinata ad hoc vnum: & sic concluditur vnitas numeralis producti vno modo. Et inducta est hæc ratio ad ostendēdū differentiā inter naturale & voluntariū agens, in largiēdo vnitatē numeralem effectui. Cui vnica simul actione agendo ab agente enim voluntario possunt simul plura produci, vt inquit Auerrois, comil. 44. 12. Metaph. à naturali autem non nisi vnum ab vno. Et ex his patet responsio ad obiectionem Scoti, vbi supra infringentis quoque hanc rationem, quia natura nō determinatur ad vnū numerum.

¶Quarta verò ratio ex perfectione diuina sumitur. Et fundat̄ super hoc, quòd omnis res diuina habet quicquid inueniri potest infra latitudinem illius rationis formalis. Ex hoc enim manifestè sequit̄, q̄ non cōpatitur sui partitionem. & consequentet nec pluralitatē.

¶Num ex eo quòd res diuina continet totam perfectionem vnius rationis formalis inferatur vnitas in singulis personis diuinis.

Quæstio. ¶Sed contra hanc quoque rationem infertur q̄ nihil valeat: quia sic sequeretur quòd esset vnū tātum productū in diuinis: & probatur sequela, quia productum est res diuina, ac per hoc habēs quicquid infra latitudinē producti inueniri potest, & sic excludit multiplicationem sui: quòd si hic non valet, ergo nec in ratione tua.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd fundamentum illud intelligendum est de re diuina, quæ est vna per modum speciei specialissimæ, & non de re diuina, quæ est vna per modum generis: quoniā sub specie non nisi materialis restat differentia: sub genere autem latent multa, & sic directè deseruit proposito: quoniā de pluralitate numerali, vt iam dictum est, quæritur, & ceſſant obiectiones, productum enim nō specificā, sed genericam rationē significat, Filius autem specificā, & ideo de Filiatione tenet ratio, de productione autē nō. Et nota hanc rationem quonism concludit vniuersaliter nullum prædicatum specificū, siue absolutum, siue respectiuū in Deo pluralificari. Vnde patet, q̄ nulla sit instantia Scoti vbi supra, contra hanc rationem: quia Filius est perfectus Deus, & tamen non haberet deitatem omni modo habendi ergo filiatio potest esse perfecta, & tamen haberi alia ab alio. Similitudo enim nulla est, vt patet: quia est à modo habendi ad diuersitatem numeralem: imò quia filius est perfectus Deus, sequitur, ergo habet quicquid est infra latitudinem deitatis, & consequenter est multiplicabilis secundum deitatem.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum primum.

Titulus satis clarus est, nisi enim indeterminatè vt sonat, interpretandus esset, discutiendum est enim & an sit, & quomodo sit, &c.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio directè respōsiua quæstio, necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Et probatur sic: In diuinis personis non possumus ponere maius & minus: ergo necesse est ponere æqualitatem. Consequētia probatur, ex 10. Meta. quia æquale dicitur quasi per negationem maioris & minoris. Antecedens verò probatur dupliciter, primò auctoritate Boēt. ipsecundò ratione sic, si esset inæqualitas in diuinis personis, non esset in eis vna numero quantitas, ergo nec vna essentia: ergo tres personæ non essent vnus Deus: quod est impossibile. prima consequentia probatur: quia inæqualium non potest esse vna numero quantitas. Secunda autem, quia quantitas in diuinis nihil aliud est quam essentia.

Comment. ¶Circa hanc rationē aduerte, q̄ licet ex negatione inæqualitatis nō sequatur simpliciter affirmatio æqualitatis, vt patet de puncto respectu lineæ, & propter hoc in litera dixit Autor, q̄ æquale dicitur quasi per negationē. Supposita tamē qualitate in distinctis extremis sequitur ex negatione inæqualitatis, affirmatio æqualitatis. Vtrum autem sequatur æqualitas quæ sit relatio realis, aut non, inferius patebit.

Comment. ¶In responsione ad primum aduerte Thomistā, quòd apud 3. Tho. hic, intensio & remissio formæ est ipsius essentiæ formæ, & non solùm ipsius esse: hoc in primo modo quantitatis virtualis habes.

Comment. ¶In responsione ad secundū habet solutionem omnium argumentorum Aureoli apud Capreolū in dist. 19. primi, æqualitas enim fundata in substantia distinguitur à similitudine & identitate secundum modum sicut etiam fundamenta sic distinguuntur, vt in litera manifestatur de æqualitate & similitudine alborum vt scilicet bum enim vt habet rationem albi non excedentis nec excessi in perfectione ab alio albo, dicitur simile & æquale eadem relatione, & idem est iudicium de substantia per modum quantitatis sumpta, semper nanque æqualitas includit priorem relationem, & addit modum fundamenti.

¶Nū Patris & Filij sit motus æqualitas.

Quæstio. ¶In responsione ad tertium aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum ibidem impugnat vlima verba, volens quòd Pater est æqualis & æqualitatur Filio. Et cōstituit rationes suæ in hoc: Acquatio non significat æqualitatem accipere, sed æqualitatem habere per modum fluxus, vt cæteta verba: ergo potest conuenire Patri. Antecedens patet ex se, & inductiuè: dicimus enim quòd duæ lineæ coæquantur, & tamen neutra ab altera æqualitatē sumit, &c. Ad hoc dicitur, quòd æquari secundum proprietatem vocabuli significat motum, seu accessum quendam ad id cui æqua tur: vnde non propriè dicimus lineam æquari lineæ, nisi cùm sit secundum rem vel designationem æqualis alterius vnde negandū est antecedens. & inductio est ad oppositum. Verūm gratia materiæ in diuinis omne accipere, accedere, &c. speciat ad originem, & propterea ibi sequitur differentia in litera posita, inter nomen & verbum quo ad Patrē & Filium, quamuis etiam in creaturis quum linea æquatur per se lineæ, ab illa quatur, sicut imago Cæsaris à Cæsare fit.

¶In responsione ad quartum aduerte opinionem Doctoris & eius fundamenta. Opinio est, quòd æqualitas diuinarum personarum non est relatio realis: & quòd quum dicitur, Pater & Filius sunt æquales, ly æquales, tria includit, scilicet vnitatem essentiæ, distinctionem realem relationum subsistentium, id est personarum, & relativam appellationem, qua formaliter denominantur æquales: & quòd secundum illa duo, æqualitas ponit aliquid reale in diuinis: secundum tertium autem, relationem tantùm rationis ponit, quod & autoritate magistri confirmatur in tertio sumptra diffinitio. primi. Fundamenta autem positionis sunt duo, secundum duas conditiones requisitas ad mutuas relationes secundas hic deficientes. Altera est diffinitio realis fundamentorum, altera est fundatio non super alia relatione.

Quæstio. ¶Num æqualitas ponat aliquid reale in his quæ æqualitatem habent.

¶Verum contra hæc arguitur à tenentibus oppositum, de quorum numero est Scotus in tertio sumptra prima diffinit. primi, & in quoli. q. 6. vbi contra hæc obiicit. Arguitur igitur primò contra illam conditionem de reali diffinctione fundamentorum. Aequalitas fundatur super vna quantitate diffinctorum vtrior est æqualitas, quàm super quantitate vna secundum quid: ergo super quantitate vna numero verissima fundatur æqualitas. Secundò, quia ad relationes reales sufficiunt tres conditiones, scilicet diffinctio realis extremorum realium, fundamentum reale, & quòd insint extremis absque omni opere intellectus: ergo. Tertiò, quia sic relationes originis non possent diffingui realiter: quoniam si essentia est fundamentum, ipsa est in diffinctas si relatio, obstat secunda conditio. Et confirmatur: quia si vna albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Deinde arguitur contra conclusio nem sic: Aequalitas est in Filio ex vi productionis & est prima æqualitas apud Augustin. sexto de Trini. cap. vlt. & est perfectio simpliciter apud eundem de quantitate Animæ, cap. septimo, ergo est relatio realis. Et confirmatur: quia sclusio omni intellectu, Filius est realiter æqualis Patri, ergo aliqua æqualitate æqualis ergo non æqualitate, quæ est relatio rationis.

¶Praeterea, Inquit Scotus, si esset inæqualitas inter Patrem & Filium, esset relatio realis: ergo æqualitas est realis. Et confirmatur: Inuenitur inæqualitas perfecta in re, ergo & æqualitas, sed nulla potest esse nisi in diuinis personis, quoniam omnis alia quantitas est imperfecta. ergo.

¶Ad euidentiam horum aduerte, quòd defectus primæ conditionis positæ in litera, id est, si non est diffinctio realis fundamentorum, infert quòd impossibile est fundatas relationes esse reales, quoniam ipsa sunt quæ primò referuntur, sicut albedo primò disgregat. Et de eis primò intelligitur, quum dicitur, quòd exigitur diffinctio extremorum (est enim æquale) primò conuenit quanto, & cuicunque subtracto vel coniuncto non conuenit nisi ratione quanti. Secunda autem conditio non facit relationes non esse reales, sed facit eas non esse alias à fundamentis. Vnde quælibet duo correlativa realibus relationibus oppositionis opponuntur adinuicem, sed sunt illamet correlativa: seipsa enim paternitas opponitur relatiue filiationi. Et propterea si prima conditio non

foret, æqualitas filij ad Patrem esset ipsa filiatio, & Patris ad Filium esset paternitas. Vnde ad rationē primam dicitur, q̄ antecedens est sanè intelligendū. Potest enim dupliciter intelligi. Primò, vt sonāt verba, scilicet q̄ vnitas quantitatis faciat æquale. Alio modo, quòd vnitas, id est indiuinctio quantitatis ab alia secundum magis & minus facit æquale. Rursus quia potest dupliciter sumi. Vno modo vt significat relationē æqualitatis realis: alio modo vt significat æqualitatē indiuinctē sine secundū rē, sine non. Si primo modo sumatur, antecedens verum est de æquali secundo modo, id est confuse sumpto, & non de æqualitate, id est reali relatione, & ideo ratio nihil valet. Si secundo modo, antecedēs verum est de æqualitate reali, & est radix positionis nostra. Et ex his patet, q̄ secūda ratio male interpretatur. Additiones relationum reali, debent enim extrema realiter diffingui secundū fundamēta, si relationes sunt præxigenres fundamenta. Ad tertiū autem dicitur dupliciter, primò, q̄ relationes originis fundātur fis per actibus notionalibus. Et cō dicitur, illi sunt tres respectiuè, respondentur, ex hoc bene sequitur, ergo relationes originis non sunt aliæ relationes ab illis & non sequitur, ergo nō sunt relationes reales. Secundò dicitur & melius, q̄ illa conditio intelligitur de relationibus in exigentibus fundamētum. Sunt enim relationes duplicis ordinis. Quædam ferunt secundum solùm fundamenta, sed etiam supposita. Et hæ sunt relationes originis, quas dixinus constituere hypostases, &c. Quædā verò non ferunt, sed supponunt fundamenta & hypostases, & tales sunt æqualitas & similitudo, & ideo illæ reales, istæ non. Et per hoc patet solutio rationum Scoti in Quoli. procedunt enim ex hoc, quòd essentia est fundamentum relationum originis, quod non est verum propriè loquendo. Ad confirmationem verò de albedine, negatur quòd ibi esset similitudo pro relatione reali, nisi forte ratione diuersarum partium ipsius albedinis extensæ, quod est extra propositum.

¶Ad ea verò quæ primò contra conclusionem obiiciuntur, vnica est responsio, quòd Filius est seclusio omni intellectu verè & realiter æqualis Patri, quo ad vnitatem essentiæ, & distinctionem personarum, & quo ad relationum appellationem fundamentaliter: hæc enim habet ex vi generationis. Et sic est prima æqualitas, & non per realitatē additæ relationis. Sicut etiam Filius est idem sublapsi realissimè seclusio omni intellectu, & hoc habet à Patre, & causāmè non sequitur, ergo relatio identitatis sibi est realis: est enim idem sibi identitate fundamentaliter, & ita Filius æqualis æqualitate fundamentaliter sumpta. Hæc enim insta tia manifestat vitiū obiectionū. Nec est verū, q̄ æqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Aug. hoc dicit, quāuis dicat, q̄ æqualitatē inæqualitati iure præponis. Album enim nigro iure præponens, & tamē neutrū est perfectio simpliciter. Scitō tamē veritatē, q̄ æquale nō quo ad relationē, sed quo ad fundamentū præponitur inæqualiquia vnū præponitur multo, & licut vnū præponitur multo, vnū autē perfectionē simpliciter nō dicit, nisi eius denominatiō vnū sit perfectio simpliciter, & propterea æquale à genere perfectionū simpliciter est valde remotū. Nec realitas inæqualitatis, si esset in diuinis, infert realitatē æqualitatis, quoniā illa habet duas quæritates numero distinctas, maioté scilicet & minorē. Hæc autē vnā tantū de facto habet. De perfectione autem æqualitatis dupliciter cōtingit loqui, scilicet absolutè & vt realis relatio. Et vtroque modo concedo q̄ inuenitur in re, perfectā æqualitatem, sed primo modo sumptra in diuinis, secūdo autē modo in aliis rebus. Fallum est enim, imò impossibile, q̄ secūdo modo inueniatur in diuinis: quoniā est forma imperfectionem coexigēs, scilicet distinctionē numeralē absolutorū. Et bene in re hæc aduertas, & concedas in diuinis verā æqualitatē, & perfectā, & primā summā, &c. vt in corpore articuli probatū est, sed nō inquantū est relatio realis, vt in responsione ad quartū dicit. Nec fallatis disgrediendo ab æqualitate vno modo ad ea alio modo.

a ¶Super Quæstionis qualragesimæ secundæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Necesse est vi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

est Filium esse coæternũ patri. Probatur sic, Omne ex principio existens posterius illo, aut procedit ab illo voluntarie, aut a naturali paulatim perfectũ, aut actione successiua sed Pater non generat Filium voluntarie, sed perfectũ ab æterno perfectũ, & absq; actione successiua: ergo habet Filiũ coæternum. Et similiter est de Spiritusancto. Maior declaratur distinguẽdo causam posteriorinatis ex parte agentis, vel actionis, &c. vt patet in litera. Minor verò quo ad vltimam partem declaratur ducendo ad impossibile, & scilicet q̃ Filius esset successiue natus & cum materia & motu. Nec fundatur hic illatio materiæ super hoc q̃ vbicunque est successio, ibi sit materia: sed quòd vbicunque est generatio successiua substantiæ, ibi est materia.

a *¶Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum tertium.*

Amor. IN tribus ly naturæ, nõ est obliquus determinatus per ly ordo: sed ecõtra determinatus ipsum ordinem. Ita quòd non est sensus, vtrum sit ordo naturæ tanquam rei ordinatæ, sed vtrum sit ordo naturæ, id est naturalis: vt naturale distinguitur contra voluntarium.

215 ¶In corpore vna est conclusio, in personis diuinis est ordo naturæ. Probatur: Ordo semper est per comparationem ad aliquod principium: ergo est multiplex inxta multiplicitatem principiorum est in diuinis secundum originem absq; prioritate: ergo est ordo naturæ, prima consequẽtia explanatur in situ, intellectu & singulis causis. Secunda autem probatur, quia principium in diuinis est secundum originem absque prioritate, ex quæstio. trigesimaterția, artic. 1. Tertia autem manifestatur autoritate Augustini, qui & hoc vocabulum induxit.

Content. 225 33 46 160 161

a *¶Num de ratione ordinis originis sit prioritas & posterioritas.*

Quæstio. ¶Circa hanc partẽ, pro quanto ponitur ordo absque prioritate, dubium insurgit apud multos putantes de ratione ordinis esse prioritatem & posterioritatem: & sic ibi ponitur ordo originis, ponendũ est quod ibi sit prioritas & posterioritas originis. Verum, quia non est Theologorum conentionibus deferuire, & in re hac nulla dissensio est nisi in verbis: idcirco breuiter scito, quòd cùm ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc, & in eo secundum tem inuenitur à quo alius, & qui ab alio, & rursus à quo alius est quandoque à se producens, vt patet de primo producente: & in his nulla sit discordia: consequens est quòd in-

cipium. Ergo Filius non est æternus, neque Spiritussanctus.

¶Præterea, Omne quod corrumpitur desinit esse. Ergo omne quod generatur, incipit esse. Ad hoc enim generatur, vt sit. Sed filius est genitus à patre. Ergo incipit esse, & non est coæternus Patri.

¶Præterea, Si filius genitus est à patre, aut semper generatur, aut est dare aliquod instãs suæ generationis. Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est imperfectũ sicut patet in successiuis, quę sunt semper in fieri, vt tempus & motus) sequitur q̃ filius semper sit imperfectus. quod est inconueniens. Est ergo dare aliquod instãs generationis filij. Ante illud ergo instans filius nõ erat.

¶SED CONTRA est quod Athanasius dicit, quòd totæ tres personæ coæternæ sibi sunt.

CONCLVSIO.

¶Cum Pater non volutarie, sed natura ab æterno perfecta, absq; successiua actione filium genuerit, eundem ipsum sibi coæternum habet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere filium esse coæternũ patri.

¶Ad cuius euidentiam considerãdum est, q̃ aliquid ex principio existens posterius esse suo principio, potest contingere ex duobus. Vno modo ex parte agẽtis: alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agentibus voluntariis, aliter in agentibus naturalibus. In agẽtibus quidẽ volũtariis propter electionem temporis. Sicut enim in agentis volũtarij potestate est eligere formã quam effectui cõferat, vt suprà dictum est[c]: ita in eius potestate est eligere tẽpus in quo effectum producat[c]. In agentibus autem naturalibus hoc contingit, quia agens aliquod non a principio habet perfectionem virtutis naturalis ad agendum, sed ei aduenit post aliquod tempus, sicut homo non a principio generare potest. Ex parte actionis impeditur ne id quod est à principio, simul fit cum suo principio, propter hoc q̃ actio est successiua. Vnde dato q̃ aliquod agens tali actione agere inciperet ita cùm est, non statim eodem in instanti esset effectus, sed in instanti ad quod terminatur actio. Manifestum est autem secundum præmissa[a], quòd pater nõ generat filium voluntate, sed natura. Et iterum quòd natura patris ab æterno perfecta fuit[c]. Et iterum quòd actio, qua pater producit filium, non est successiua[c]: quia sic filius Dei successiue generatus esset, & eius generatio materialis & cum motu esset, quod est impossibile. Relinquitur ergo quòd filius fuit quandocunque fuit pater. Et sic filius est coæternus patri, & similiter Spiritussanct. vtriq.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd, sicut Augustinus dicit in lib. de Verbis Domini, nullus modus processionis alicuius creaturæ perfectè repræsentat diuinã generationem. Vnde oportet ex multis modis colligere similitudinem: vt quod deest ex vno, aliqualiter suppleatur ex altero. Et propter hoc dicitur in Synodo Ephesina, Coexistere semper coæternum patri filium splendor tibi denuntiet. Impassibilitatem natiuitatis ostendat verbum, consubstantialitatem filij nomen insinuet. Inter omnia tamen expressius repræsentat processio verbi ab intellectu. Quod quidem non est posterius eo à quo procedit: nisi sit talis intellectus qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd æternitas excludit principium durationis, sed non principium originis.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis corruptio est mutatio quædã. Et ideo omne quod corrumpitur, incipit non esse, & desinit esse. Sed generatio diuina non est transmutatio,

vt dictum est suprà[c]. Vnde filius semper generatur, & pater semper genuerat.

¶Ad quartum dicendum, quòd in tempore aliud est quod est indiuisibile, scilicet instãs: & aliud est quod est durans, scilicet tempus. Sed in æternitate ipsum nũc indiuisibile est, & semper stans, vt suprà dictum est[c]. Generatio vero filij non est in nunc temporis: aut in tempore, sed in æternitate. Et ideo ad signifi-
10 candum præsentialitatem & permanentiam æternitatis, potest dici q̃ semper nascitur, vt Origenes dixit. Sed (vt Greg. & August. dicunt) melius est quòd dicatur semper natus: vt ly semper, designet permanentiam æternitatis: & ly natus, perfectionem geniti. Sic ergo filius non est, imperfectus est, neque erat quando non erat, vt Arria. dixit.

ARTICVLVS III.

a *¶Vtrum in diuinis personis sit ordo naturæ.*

AD TERTIVM sic procedi-
20 tur. Videtur quòd in diuinis personis non sit ordo naturæ. Quicquid enim in diuinis est, vel est essentia, vel persona, vel notio. Sed ordo naturæ non significat essentiam, neque est aliqua personarum, aut notionum. ergo ordo naturæ non est in diuinis.

¶Præterea, In quibuscunque est ordo naturæ, vnum est prius altero, saltem secundũ naturam & intellectum, sed in diuinis personis
30 nihil est prius & posterius, vt Athan. dicit. Ergo in diuinis personis nõ est ordo naturę.

¶Præterea, Quicquid ordinatur, distinguitur: sed natura in diuinis non distinguitur. Ergo non ordinatur. Ergo non est ibi ordo naturæ.

¶Præterea, Natura diuina est eius essentia. Sed non dicitur in diuinis ordo essentiæ. Ergo neque ordo naturæ.

¶SED CONTRA, Vbicunque est
40 pluralitas sine ordine, ibi est confusio. sed in diuinis personis non est confusio, vt Athanasius dicit. Ergo est ibi ordo.

CONCLVSIO.

¶Quendam in diuinis naturæ ordinem necesse est esse: secundum quod ibi quædam originis principium est absque prioritate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ordo semper dicitur per comparationem ad aliquod principium. Vnde sicut dicitur principium, multipliciter, scilicet secundum situm, vt punctus: secundum intellectum, vt principium demonstrationis, & secundum causas singulas: ita etiam dicitur ordo. In diuinis autem dicitur principium secundum originem absque prioritate, vt suprà dictũ est[c]. Vnde oportet ibi esse ordinem secundum originem absque prioritate[c]. Et hic vocatur ordo naturæ secũdũ Aug. nõ quo alter fit prius altero, sed quo alter est ex altero.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo naturæ significat notionem originis in communi, non autem in speciali[a].

¶Ad secundum dicendum, q̃ in rebus creatis etiam cùm id quod est à principio, sit suo principio coęuum secundum durationem: tamen principium est prius secundum naturam & intellectum, sed in diuinis personis non est principium. Sed si considerentur ipsę relationes causæ & causati, & principij & principiati, manifestum est quòd relatiua sunt simul natura & intellectu, in quantum vnum est in diffinitione alterius. Sed in diuinis ipsæ relationes sunt subsistentes personæ in vna natura. Vnde neque ex parte naturæ, neque ex parte relationum, vna persona potest esse prior alia, neque etiam secundum naturam & intellectum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ordo naturæ dicitur, non quòd ipsa natura ordinetur, sed quòd ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem.

¶Ad quartum dicendum, quòd natura quodammodo importat rationem principij, non autem essentiæ[c]. Et ideo ordo originis melius nominatur ordo naturæ, quàm ordo essentiæ.

ARTIC

mul natura & intellectu: ergo. Alio modo cõtingit loqui de eis sub aliquo partiali cõceptu seu modo cõcipiẽdi, & sic loquuntur est superius. Et meritò, quia titul[s] artis cuiscunq; de præintellectione propriętatis respectu actus, &c. eõuerso. Et sic Pater simpliciter & paternitas, cõcepti[s] & hypostatis, præcedat secundũ intellectũ generationẽ & Filiũ: vbi nulla est in dictis contradictio. Imo & hoc loco manifestè apparet, q̃ Sco. tam in loco allegato, quã in Quolibetis. q. 4. imposuit. T. motiui ad faciẽdã illã distinctionẽ de paternitate, vt ostenditur. & vt relatio, vt scilicet Pater esse prioré Filio: neq; enim hoc somniauit Autor vnquã, sed hic docuit oppositum, dicẽs ipsius relationes subsistẽtes. Ita quę sunt Pater & Filius, vt oriri esse oĩno simul etiã intellectu: & hoc ex meritis rei. Nõ enim quæ mouit Autorẽ ad illã diffinitionẽ, fuit, q̃ a relatio vnica habet duos actẽ, scilicet constituere hypostasim, & referre: vt ibi patuit, & scito, q̃ sicut hæc vnica distinctione premissa, scilicet de rebus secundũ se, aut de eis secundũ aliquẽ spẽcialem cõceptũ seu cõcipiẽndi modũ, solues obiectiones eorũ q̃ oĩno prioritate in diuinis probare volunt: vel ex einq̃ Aug. dicit, q̃ nihil generat se, eo q̃ esse antequã esset: & sic de rõne generatis est esse ante genitũ, vel ex eius similib[s]. Itaq; sũt ista nõ cõcludunt rẽ, seu plusq̃ generãs, & cõ esse prioré etiã secundum intellectũ, sed rem illã fic cõceptã, esse priorẽ secũdã rõnẽ. Constat autẽ nõ valere argumẽtũ a re sic cõcepta ad tale simpliciter. Et eth sophisma à secundũ quid ad simp. &c.

223 1. dist. 9. q. 1. ar. 2. Et 4. contra. c. 7. ratione 11. & 12. co. 7. & 30. q. 2. art. 3. cor. fi. & q. 10. art. 4. co. 1. Et Boe. de Trin. q. 3. art. 4.

a *¶Super Quæst. 42. Articulum quartum.*

d 186 187 Comment. 221 Titulus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio, Necesse est Filiũ esse æqualẽ Patri in magnitudine ab æterno. Et probatur primò quo ad primã partẽ ita: De rõne paternitatis & filiationis est, q̃ filius accipiat perfectionẽ naturæ, sicut pater. Ergo filius in diuinis habet perfectionẽ naturæ patris: ergo est æqualis Patri in magnitudine. Antecedens declaratur in creatis. Prima verò cõsequentia, probatur quia in diuinis est verè & ppriè paternitas & filiatio. Secunda autẽ quia magnitudo nihil aliud significat quã perfectionẽ naturæ. Quo ad secundam verò partẽ, scilicet q̃ ab æterno, probat. Virtus Dei patris nõ est defectiua, neq; filij. Dei successiuè perficiẽs: ergo ab æterno, & declaratur sequela: quia ex horum oppositis accidit in humanis, q̃ filius non statim æquatur patri. Et confirmatur totum autoritate Hilarij.

a *¶Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quintũ.*

220 Titulus clarus est.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio habentes tres partes. Pater est in Filio, & eõuerso secundũ essentiam, & relationẽ, & originẽ. Quo ad primam partẽ probatur sic, Essentia Patris est in Filio: ergo Pater est in Filio, antecedens manifestatur: quia

ARTICVLVS IIII.

a *¶Verũ Filius sit æqualis Patri secũdã magnitudinẽ.*

D QVARTVM sic procedi-
10 tur. Videtur q̃ Filius non sit æqualis Patri in magnitudine. Dicit enim ipse Ioan. 14. Pater maior me est. Et Apost. 1. Corin. 15. Ipse Filius subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia.

¶Præterea, Paternitas pertinet ad dignitatẽ Patris, sed paternitas nõ cõuenit filio. ergo nõ quicquid dignitatis habet Pater, habet Filiũ. Ergo non est æqualis Patri in magnitudine.

¶Præterea, Vbicunq; est totum & pars, plures partes sunt aliquid maius quam vna tantum vel pauciores, sicut tres homines sunt aliquid maius quam duo vel vnus. Sed in diuinis videtur esse totum vniuersale & pars. Nam sub relatione vel notione plures notiones cõtinentur, cùm igitur in Patre sint tres notiones, in Filio autem tantum duæ, videtur quòd Filius non sit æqualis Patri.

¶SED CONTRA est quã dicit Phil. 2. Nõ rapinã arbitratus est esse se æqualẽ Deo.

CONCLVSIO.

¶In diuinis necesse est Filiũ esse æqualẽ Patri in magnitudine, accipiẽdo totã naturæ Patris perfectionem.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ necesse est dicere Filiũ esse æqualem Patri in magnitudine. Magnitudo enim Dei non est aliud quã perfectio naturæ ipsius. Hoc autẽ est de ratione paternitatis & filiationis, q̃ Filius per generationẽ pertingat ad habendam perfectionem naturæ, quæ est in Patre, sicut & Pater. Sed quia in hominibus generatio est transmutatio quædam exeuntis de potentia in actum, nõ statim a principio homo Filius est æqualis Patri generanti, sed per debitum incrementum ad æqualitatẽ perducitur, nisi aliter eueniat propter defectum principij generationis. Manifestum est antẽ ex dictis[c], q̃ in diuinis est propriè & verè paternitas & filiatio. Nec potest dici, quòd virtus Dei patris fuerit defectiua in generando, neque q̃ Dei filius successiue & per transmutationẽ ad perfectionẽ peruenire[c]. Vnde necesse est dicere quòd ab æterno fuerit Patri æqualis in magnitudine. Vnde & Hila. dicit in lib. de Synodis, Tolle corporum infirmitates, tolle conceptus initium, tolle dolores & omnem humanam necessitatem: omnis Filius secundum naturalem natiuitatẽ æqualitas Patris est, quia est & similitudo naturæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd verba illa intelliguntur dicta de Christo secundum humanam naturam, in qua minor est Patre, & ei subiectus. Sed secundum naturam diuinã æqualis est Patri. & hoc est quod Atha. dicit, Aequalis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundũ humanitatẽ. Sed secundum Hila. in 18. lib. de Trinita. donãtis autoritate Pater maior est, sed minor non est cui vnum esse donatur[c]. Et in lib. de Syno. dicit quòd subiectio filij naturæ pietas est, id est recognitio autoritatis paternæ. Subiectio autem cæterorũ, creationis infirmitas.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ æqualitas attenditur secundum magnitudinem. Magnitudo autem in diuinis significat perfectionẽ naturæ (vt dictum est[c]) & ad essentiam pertinet. Et ideo æqualitas in diuinis & similitudo secundum essentialia attenditur: nec potest secundum distinctionem relationum inæqualitas vel dissimilitudo dici. Vnde Augu. dicit contra Maximinũ, Originis quęstio est quid de quo sit, qualitatis autem qualis aut quantus sit. Paternitas igitur est dignitas Patris. sicut & essentia Patris. Nam dignitas est absoluta, & ad essentiam pertinet. Sicut igitur ea-

dẽ essentia quæ in Patre est, paternitas in filio est filiatio[c]: ita eadem dignitas quæ in Patre est paternitas, in Filio est filiatio. Verè ergo dicitur q̃ quicquid dignitatis habet Pater, habet Filius: nec sequitur, paternitatẽ habet Pater, ergo paternitatẽ habet Filius. Mutatur enim quid in ad aliquid. Eadem enim est essentia & dignitas Patris & Filij. Sed in Patre est secundum relationem tantis, in Filio secundum relationem accipientis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ relatio in diuinis non est totum vniuersale, quamuis de similibus relationibus prædicetur, quia omnes relationes sunt vnum secundum essentiam & esse. Quod repugnat rationi vniuersalis: cuius partes secundum esse distinguuntur. Et similiter persona (vt suprà dictũ est) non est vniuersale in diuinis. Vnde neque omnes relationes sunt maius aliquid quam vna tantũ nec omnes personę maius aliquid quam vna tantum: quia tota perfectio diuinæ naturæ est in qualibet personarum.

ARTICVLVS V.

a *¶Vtrum Filius sit in Patre, & econuerso.*

D QVINTVM sic procedi-
10 tur. Videtur q̃ Filius nõ sit in Patre, & econuerso. Philosophus enim in 4. Physi. ponit octo modos essendi aliquid in aliquo, & secundum nullum horum Filius est in Patre, aut econuerso: vt patet discurrenti per singulos modos. Ergo Filius non est in Patre, nec econuerso.

¶Præterea, Nihil quod exiuit ab aliquo, est in eo. Sed Filius ab æterno exiit a Patre, secundum illud Michææ 5. Egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Ergo Filius nõ est in Patre.

¶Præterea, Vnum oppositorum non est in alterO. Sed Filius & Pater opponuntur relatiue. Ergo vnus non potest esse in alio.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 14. Ego in Patre, & Pater in me est.

CONCLVSIO.

¶In diuinis Pater est in Filio, & econtra secundum essentiam, relationem, & originem.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ in Patre & Filio tria est considerare, scilicet essentiam, & relationẽ, & originem. & secundum quodlibet illorũ Filius est in Patre, & econuerso. Secundum essentiam enim Pater est in Filio, quia Pater est sua essentia, & communicat suam essentiã Filio non per aliquã suam transmutationem. Vnde sequitur quòd cùm essentia Patris sit in Filio, q̃ in Filio sit Pater. Et similiter cum Filius sit sua essentia, sequitur quòd sit in Patre, in quo est eius essentia. Et hoc est quod Hila. dicit 5. de Trin. Naturã suam (vt ita dicam) sequitur immutabilis Deus, immutabilẽ gignens Deum sub fui sitentem. Ergo in eo Dei naturam intelligimus, cum in Deo Deus infir. Secundũ etiã relationes manifestum est, quòd vnum oppositorũ relatiue est in altero secundum intellectum. Secundum originem etiam manifestum est, quòd processio verbi intelligibilis non est aliquid extrà, sed manet in dicente. Id etiam quod verbo dicitur, in verbo continetur. Et eadem ratio est de Spiritusancto.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ea quæ in creaturis sunt, non sufficienter repræsentant ea quæ Dei sunt. Et ideo secundũ nullum eorum modorũ quos Philosop. enumerat, Filius est in Patre, aut econuerso. Accedit tamẽ magis ad hoc modus ille, secundũ quẽ aliquid dicitur esse in principio originante: nisi q̃ deest vnitas essentiæ in rebus creatis inter principium, & id quod est à principio.

¶Ad secundum dicendũ, quòd exitus Filij à Patre est secundũ modum processionis intellectus Patri cõmunicat essentiã Filio absq; aliqua rei assumptione: cõsequentia verò probatur, quia Pater est sua essentia: & similiter ecõuerso, est entia Filij in patre: ergo Filius est in Patre, quia Filius est sua essentia. Et confirmatur autoritate Hilarij.

¶Circa hanc partẽ aduerte duo. Primũ est q̃ Patre esse in Filio tõtæ essentiæ, potest intelligi dupliciter. Vno modo q̃ ipsa essentia secundũ se, sit ratio essendi in Filio: quę admodũ dicimus q̃ Pater intelligit tota essentiæ. Et hic tenfus alienus est à mẽte Autoris: nec sequitur, paternitatẽ habet Pater, habet Filius: nec sequitur, paternitatẽ habet Pater, ergo paternitate habet Filius. Mutatur enim quid in ad aliquid. Eadem enim est essentia & dignitas Patris & Filij. Sed in Patre est secundum relationem tantis, in Filio secundum relationem accipientis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ relatio in diuinis non est totum vniuersale, quamuis de similibus relationibus prædicetur, quia omnes relationes sunt vnum secundum essentiam & esse. Quod repugnat rationi vniuersalis: cuius partes secundum esse distinguuntur. Et similiter persona (vt suprà dictũ est) non est vniuersale in diuinis. Vnde neque omnes relationes sunt maius aliquid quam vna tantũ nec omnes personę maius aliquid quam vna tantum: quia tota perfectio diuinæ naturæ est in qualibet personarum.

ARTICVLVS V.

a *¶Vtrum Filius sit in Patre, & econuerso.*

D QVINTVM sic procedi-
10 tur. Videtur q̃ Filius nõ sit in Patre, & econuerso. Philosophus enim in 4. Physi. ponit octo modos essendi aliquid in aliquo, & secundum nullum horum Filius est in Patre, aut econuerso: vt patet discurrenti per singulos modos. Ergo Filius non est in Patre, nec econuerso.

¶Præterea, Nihil quod exiuit ab aliquo, est in eo. Sed Filius ab æterno exiit a Patre, secundum illud Michææ 5. Egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Ergo Filius nõ est in Patre.

¶Præterea, Vnum oppositorum non est in altero. Sed Filius & Pater opponuntur relatiue. Ergo vnus non potest esse in alio.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 14. Ego in Patre, & Pater in me est.

CONCLVSIO.

¶In diuinis Pater est in Filio, & econtra secundum essentiam, relationem, & originem.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ in Patre & Filio tria est considerare, scilicet essentiam, & relationẽ, & originem. & secundum quodlibet illorũ Filius est in Patre, & econuerso. Secundum essentiam enim Pater est in Filio, quia Pater est sua essentia, & communicat suam essentiã Filio non per aliquã suam transmutationem. Vnde sequitur quòd cùm essentia Patris sit in Filio, q̃ in Filio sit Pater. Et similiter cum Filius sit sua essentia, sequitur quòd sit in Patre, in quo est eius essentia. Et hoc est quod Hila. dicit 5. de Trin. Naturã suam (vt ita dicam) sequitur immutabilis Deus, immutabilẽ gignens Deum sub fui sitentem. Ergo in eo Dei naturam intelligimus, cum in Deo Deus infir. Secundũ etiã relationes manifestum est, quòd vnum oppositorũ relatiue est in altero secundum intellectum. Secundum originem etiam manifestum est, quòd processio verbi intelligibilis non est aliquid extrà, sed manet in dicente. Id etiam quod verbo dicitur, in verbo continetur. Et eadem ratio est de Spiritusancto.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ea quæ in creaturis sunt, non sufficienter repræsentant ea quæ Dei sunt. Et ideo secundũ nullum eorum modorũ quos Philosop. enumerat, Filius est in Patre, aut econuerso. Accedit tamẽ magis ad hoc modus ille, secundũ quẽ aliquid dicitur esse in principio originante: nisi q̃ deest vnitas essentiæ in rebus creatis inter principium, & id quod est à principio.

¶Ad secundum dicendũ, quòd exitus Filij à Patre est secundũ modum processionis intellectus

224 1. di. 19. q. 2. ar. 2. Et 4. contra. c. 9. fi. et 65. Et lo. 10. l. 6. col. 2. fi. et c. 16. l. 7. co. 2.

Quæstio.

a *¶Num vnitas essentiæ in personis diuinis in se fatur, vnã in alia esse.*

¶Vnde tamen restat dubiũ, an ista ratio valeat ex vnitate essentiæ virtus quę, ita q̃ pat fuerit diuit &, essentia Patris est in Filio ergo, &c. & essentia Patris est Filius ergo, &c. id est, an ad vim processus exigatur ille modus in, vt iacet in litera, scilicet essentia patris est in filio, ergo, &c. Et ratio dubij est, quia by in, nõ nisi relationẽ ratione nis dicit: Pater autem in Filio secundum rem. Et rursus essentia alio modo est in Filio quàm Pater in Filio: quia illa vt forma in suppositõ, hic vt suppositum substantiale in alio supposito.

¶Ad hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad hoc dicitur, q̃ quia ad veritatem propositionum modus significandi tantum spectat, q̃ quãdoq; variat veritatem, idcirco licet processus iste quo ad rem super
vnitate essentiæ in pluribus fundetur (hic enim consubstantiales personas reddit,
& vnam substantialiter in alia ponit secundum rem) tamen quo ad manifestan-
dum q̃ propriè verificatur hæc loquutio, Pater est in Filio, & econuerso: fundatur
etiã supra ly in. Ex hoc
enim q̃ vna est essentia
plurium, congruè admit-
tit ly in respectu singula
rum personarũ: optimè
sequitur, ergo quælibet
persona rõne illius essen
tiæ potest quoq; dici es-
se in alia. Nec obstat di-
uersitas modi, imò de
necessitate oportet di-
uersum esse modũ ratio-
nis essendi & entis, vt pa-
tet inductiuè: nec officit,
q̃ relationes significat ra-
tionis: quãdõnis quoque
relatio est, quum dicitur,
Pater est in Filio, sicut
quum dicitur æqualis Fi-
lio: nulla siquidem in di-
uinis est realis relatio
præter illas quatuor re-
lationes originis. Vnde
sicut de æqualitate & si-
militudine personarum
distinctũ est quo ad fun-
damentum & extrema,
&c. ita de esse in inuicem
proportionaliter dicen-
dum est. includit enim
vnitatẽ essentiæ, & distin
ctionem personarũ, sicut
ille, vt ex dictis pater.

Commen. ¶Quo ad secundam ve-
rò partem probatur, Vnũ
correlatiuum est in alio
secundum intellectum:
ergo vna persona diui-
na est in alia secundum
relationem.

Annota. d 290 219 ¶Contra hanc rationem
arguunt Aureolus & Du
randus apud Capr. vbi
suprà. Primò, quia vnum
relatiuum non est in a-
lio, sed ad aliud, & distin
guitur ac opponitur. Se-
cundò, quia sic Spiritus-
sanctus non esset in Pa-
tre & Filio: quia non re-
fertur ad eos, sed in spi-
ratore ad quem refertur.
Sed hæc & similia facilli-
mè apparet nihil obsta-
rein solũmodo verbis diffe-
rentiam esse. Neq; enim
vult Autor Patrem esse
in Filio secundum rem
quo ad relationem: quo
niam liquet, Patrem vt
sic, ad Filium esse, non in
Filio, sed secundum intel
lectum, seu diffinitiuam
rationem: frequentissi-
mo nanq; vsu dicimus,
vnum correlatiuũ in ra-
tione alterius esse, vt Por
phy. in Prædicabilibus di
cit. Et cũ in litera expli-
citè ponatur ly secundũ
intellectum, mirum est
quomodo isti arguant
contra hoc. Rursus quil
vnicuiq; mó sat sit pro-
pria habere infra suam
rationem formalẽ, nullã
inconuenitas est concedere, q̃ Spũssanctus non
est secundum intellectũ
quo ad relationẽ in Pa-
tre & Filio, nisi vt sunt
spiratea ipsum. Non tñ
à qualibet modo exigi-
dum est quicquid ex om-
nibus simul mixtis habe-
tur: vt arguens fornitat
fuisse de intentione Au-
toris. Vnde si ex hoc in-
ferretur, ergo Spũssanct.
non est in Patre & Filio:
vel, ergo non est in Pa-
tre & Filio, nisi vt spi-
rantibus: sophistica est à
secundum quid ad sim-
pliciter. Est nanq; in eis
sic, & est in eis ratione essentiæ vt consubstantialis, vt in primo modo dictum est:
& etiam secundum originem, vt dicetur. Non valet igitur argumentum, Spiritus-
sanctus secundum relationem nõ est in Patre & Filio nisi sic. ergo Spiritussanctus
non est in eis nisi sic, ly enim secundum relationem, se habet vt secundum quid.

¶Quo ad tertiam autẽ partẽ, probatur: Verbũ nõ procedit extra dicentẽ, & quod Commen.
est filius: non tamen sequitur quòd possit generare, sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in diuinis. Habet ergo filius eandem potentiam quam pater, sed cum alia relatione. Quia pater habet eam vt dans. Et hoc significatur, cùm dicitur quòd potest generare. Filius autem habet eam vt accipiens. Et hoc significatur, cum dicitur quod potest generari.

QVAESTIO QVADRAgesimatertia, de Missione diuinarum personarum, in octo Articulos diuisa.

DEINDE considerandum de missione diuinarũ personarũ.
¶Circa hoc quæruntur octo.
¶Primò, vtrum alicui diuinæ personæ conueniat mitti. ¶Secundò, vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantum. ¶Tertiò, secundum quid diuina persona inuisibiliter mittatur. ¶Quartò, vtrum cuilibet personæ conueniat mitti. ¶Quintò, vtrum inuisibiliter mittatur tam filius quàm Spiritussanctus. ¶Sextò, ad quos fiat missio inuisibilis. ¶Septimò, de missione visibili. ¶Octauo, vtrum aliqua persona mittatur seipsam visibiliter, aut inuisibiliter.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum alicui persona diuina conueniat mitti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd personę diuinę non conueniat mitti. Missus enim minor est mittente. Sed vna persona diuina non est minor alia. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶Præterea, Omne quod mittitur, separatur à mittente. Vnde Hiero. dicit super Ezech. Quod coniunctum est, & in corpore vno populatum, mitti non potest. Sed in diuinis persona nihil est separabile, vt Hila. dicit. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶Præterea, Quicunque mittitur, ab aliquo loco discedit, & ad aliquem locum de nouo vadit. Hoc autem diuinæ personæ non conuenit, cùm vbique sit. Ergo diuinæ personæ non conuenit mitti.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 8. Non sum ego solus, sed ego & qui misit me, Pater.

CONCLVSIO.

¶Diuinæ personæ conuenit mitti, inquantum originatur ab alia. Et nouo modo essendi incipit esse, vt Filius à Patre missus est in mundum per assumptam carnem, vbi semper fuit secundum diuinitatem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in ratione missionis duo importantur. Quorum vnum est habitudo missi ad eum à quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum ad quem mittitur. Per hoc autem, quòd aliquis mittitur, ostenditur processio quædam missi à mittente: vel secundum imperium, sicut Dominus mittit seruum, vel secundum consilium, vt si consiliarius mittere dicatur regem ad bellandum: vel secundum originem, vt si dicatur quòd flos emittitur ab arbore. Ostenditur etiam habitudo ad terminum ad quem mittitur, vt aliquo modo ibi esse incipiat: vel quia prius ibi omnino non erat, quo mittitur: vel quia incipit ibi aliquo non esse, quo prius non erat. Missio igitur diuinæ personæ conuenire potest secundum quod importat ex vna parte processionem originis à mittente. & secundum quod importat ex alia parte nouũ modum existendi in alio. Sicut Filius dicitur esse missus à patre in mundum, secundum quod incœpit in mundo esse per carnem assumptã: & tamẽ antè in mũdo erat, vt dicitur Ioan. 1.

Annot. ¶Aduerte hic, q̃ simul litera traditit & quid sit missio, & quot includat, & quotupliciter dicatur, & absq; alio medio intuli
223 225 ligit conclusionem: quoniã cõstat alicui personæ diuinæ cõuenire processionem secundũ originẽ, & nouum modũ essendi in aliquo, vt de Filio explanatur. Dubiũ autẽ quod circa rationẽ missionis est, in vltimo huius qõis artic. tractabitur: quoniã ibi ex proposito accidit.

a ¶Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum secundum.

IN titulo ly tantùm, positum est propter processionem quæ distinguitur in æternam & temporalem, 14. dist. primi Sententiarum. Ita q̃ quælibet missio importat processionẽ à principio, & terminũ, seu effectum temporalẽ, sed in qualitate specie processionis. Nam prima responsio intendit quòd missio importat processionem in communi in terminum temporalem. Secunda autem intendit quòd missio includit processionem æternam & effectum temporalem. Et hanc responsionem secundum præfert Autor primæ ex hoc, quia habitudo diuinæ personæ ad suum principium est vna tantùm, scilicet quæ æternaliter procedit ab ea: secundum autem primam responsionem persona missa, puta Filius, præter generationis respectum, refertur ad Patrem vt mittentem ipsum in terminum temporalem, puta assumptam carnem. Et ad hoc confirmandum exponitur distinctio quæ fit de gemina processione temporali, scilicet & æterna, quòd ibi non geminatur respectus ad principium, sed ad terminum: quoniam alter est æternus, alter temporalis. Et hanc secundam responsionem sequitur Autor communiter.

Annot. *a ¶Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo missio inuisibilis dicitur, quòd vt ab Aug. 4. de Trin. & in 15. dist. primi, tractatur: missio distinguitur in missionẽ visibilem, & in missionẽ inuisibilem. Et dicitur visibilis illa quæ fit cum aliquo signo sensibili: sicut Spiritussanctus missus est in forma ignis & columbæ: & Filius, in carne humana. Inuisibilis autẽ cùm fit sine aliquo signo sensibili, vt cum infunditur gratia cõmuniter. De hac ergo inuisibili missione diuinæ personæ ad animã, est nunc qõ vtrũ aliẽ datur

rũ secundũ gratiã gratũ faciẽtẽ, quæ filios Dei constituit: an etiã secundũ alia dona cõia bonis & malis pura secundũ scientiã, fidẽ, prophetiã, &c. Et dicitur gratia gratis faciens, ad differentiã gratiæ gratis datæ, vt sunt illæ de quibus Apostolus ad Cor. Commen.
¶In corpore tria intendit probare. Primũ est, q̃ persona diuina mittitur inuisibiliter secundũ solam gratiã gratũ facientẽ. & hæc est cõclusio directè rei ipsius quæsito. Secundum est, q̃ per
sona diuina datur etiam secundum solam gratiã. Tertium est, quòd persona diuina in ipso gratiæ dono simul datur & mittitur ibi, sed tamẽ in ipso dono. Probat autẽ hæc, adducendo duo principia sic. Diuina persona missio quidem exigit existentiã nouo modo in aliquo, dato autem exigit quòd habeatur ab aliquo: ergo vtrunq; exigit gratiã gratũ facientem. Et probatur sequela: quia neutrum horũ est nisi secundum perfectam gratiam, quod in litera sigillatim probatur. & primò de no- 74
uo modo existendi sic, Modi existendi Dei in creaturis sunt duo, cõmunis, scilicet & specialis. Primus attenditur secundum participationẽ causæ ab effectibus, & distinguitur per essentiam, præsentiam, & potestam, de quibus in 8. diffusè tractatum est. Secundus verò specialis attẽditur secundum esse obiectiuum respectu solius creaturæ rationalis. Et quia secundum hunc modum Deus ipse attingitur vt amatus & cognitus, ideo sic existẽtiã nouo modo in creatura rationali vt in templo suo. & consequenter 228
2. dist. 14. q. 2. art. 2.
fecisse solam gratiam nouo modo existit.

¶Quem modum essendi in rationali natura ipsa gratia dicat, cùm diuina persona per solã gratiam mitti dicitur.

¶Circa hanc deductionem dubium occurrit, de intento & de vi processus. De intento quidẽ, an intendat nouum modum existendi tanquam disparatum ab illis quatuor enumeratis, scilicet per essentiam, præsentiã, potentiam, & vt cognitus ac amatus. Et videtur quòd detur quintus modus proprius gratiæ, secundum quem persona diuina existat cum mittitur: aut intẽdit nouum modum existendi tanquam nouã speciem alicuius istorũ quatuor modorũ. Si primum intendit, ergo falsum dicit, quòd secundũ illum modum quo amatum est in amante. Deus habitat in creatura rationali, vt in templo. Si verò intendit secundum, Quæstio.
pari & fortè meliori ratione nouus hic modus posset poni noua alicuius illorum trium priorum modorum species, puta esse per essentiam: quoniam gratia est in efficatia animæ à Deo immediatione virtutis & suppositi.

¶Nam cognoscere Deum & ipsum diligere, efficiat ipsum rationalis naturæ mentem, vt templum suum inhabitare, & per solam gratiã hoc esse dici dignum sit.

¶De vi autem processus dubium est primò, quoniã causa reddita in litera non est causa. In litera enim dicitur, quia cognoscendo & amãdo creatura rationalis attingit operatione sua ad ipsum Deum: ideo secundũ istum modũ Deus habitat in ea vt in templo. Quòd enim hoc nõ sit causa, manifestè probatur: quia cùm posita causa ponatur effectus, sequeretur q̃ in omni creatura rationali cognoscẽte & amãte Deũ habitaret vt in templo suo, quod patet esse falsum in 12. Ethicorum Philosophis, &c. Quæstio.
¶Dubium est secundò, quia concesso, quòd assignata causa sit efficax, ambiguum tamen relinquit vnde sequatur exclusiua, scilicet quòd secundum solam gratiam sit nouus modus. Quamuis enim Deus vt cognitus & amatus nouo modo sit per gratiam, non tamen per solam: quia per eadem & prophetiam etiam est vt cognitus & amatus nouo modo, vt patet in Christianis existentibus in mortali peccato

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatum: & multa opera bona amore Dei facientibus. Et quicquid sit de re, dato q̃ sit certum, q̃ per solã gratiã fit nouus motus, vt hoc ipsum in litera: & tũ ei nota inferri videtur, sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio q̃ diuina persona existat nisi gratia gratũ faciés, &c. Nulla enim alia causa huius illationis in litera apparet, nisi supradicta, quæ aut solam exponerem affirmantiam, aut nullam exclusiuã illata est, &c.

¶Ad primũ dubiũ dicitur q̃ missio nõ dicit diuinã personam nouo modo, sed de specie nouæ quæstionis modi: & q̃ quartus modus sit magis habilis, ad hoc in litera duplex ratio insinuatur secundũ duas differentias inter ipsum & alios positas. Prima est, q̃ ista est specialis, i. gratiæ rationali creaturæ: reliqui verò cõmunes sunt oibus. Secũda est, q̃ p illũ Deus ipse attingitur à creatura per illos effectus eius tantũ. Oportet enim eã excellentem missionẽ, vtpote diuinæ personæ ad rationalia, attẽdi secundũ proprium & supremũ rationalis creaturæ. Hoc autẽ cõstat nõ esse actũ aliquem primũ, qui est sicut dormiens, nec quilibet actũ secundũ, sed vũ quo cognoscitur ac amatur ipse Deus optimus: vã Deus vt per gratiæ habitũ in anima existẽs ignobiliori modo existit, quã ipse in eadẽ p gratiæ actus, cognitionẽ & amorẽ quãto actus præstat habitui: & tangere sed̃ in se præstat actui per aliud: solus igit̃ quartus modus est, secũdũ quẽ nouus inquirendus est modus existendi Dei in creatura cõnali.

¶Ad secundũ verò & tertium dubiũ simul dicitur, q̃ littera potest dupliciter exponi. Primò, vt reddat causam quasi proprij genetis, scilo, vt reddat causam quasi propriæ formæ. Potest iquisẽ intelligi de amore & cognitione Dei absolutẽ, & potest intelligi de amore & cognitione Dei in se, vt est ex charitate diligendus. Si de amore Dei absolutẽ intelligamus, tũc redditur ratio propri) & per se generis illius nouæ modi qui quæritur. Ex eo enim q̃ iste modus quartus est specialis creaturæ rationali, & secundũ eũ Deus ipse attingitur operatione creaturæ, sequitur q̃ excellãs ille modus quæsitus infra latitudinẽ istius continetur: & hic sensus aperte præfertur in litera. Et sic patet nihil obstare obiectionẽ sceũdi dubii: quoniã stat, q̃ sit vera causa assignans propriũ genus, & tamen nõ valet, ergo vbi est illa causa, ibi est illa species: sed, ergo ibi est illud genus dicet enim animal fit proprium leonis genus, inueniturtamen extra leonẽ. E quoniã omnis ipsa cõstitutiõ differẽtia per se fuit generis, & nõ differẽtia per accidẽs, vt patet 7. Met. ideo ex hoc quòd quartus ille modus est proprium genus istius nouæ, oportet q̃ iste nouus modus cõstituat in differẽtia Dei, vt amati & cogniti. Et quã Deus vt amatus & cognitus, præter communẽ modũ non fit nisi vno modo, simpliciter

Ergo persona diuina non solùm datur secundum gratiam gratum facientem.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. de Tri. q̃ Spiritussan. procedit tẽporaliter ad sanctificandã creaturã. Missio autẽ est tẽporalis processio. Cũ igitur sanctificatio creaturæ non fit nisi per gratiam gratum facientem, sequitur q̃ missio diuinæ personæ non sit nisi per gratiam gratum facientem.

CONCLVSIO.

¶Non mittitur diuina persona inuisibiliter nisi secundum solam gratiam gratum facientem, quo simul datur ac mittitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd diuinæ personæ conuenit mitti, secundũ quod nouo modo existit in aliquo: dari autẽ secundum quod habetur ab aliquo: neutrum autẽ horum est nisi secundum gratiã gratum facientẽ. Est enim cõmunis modus quo Deus est in omnibus rebus per essentiã, potẽtiam, & præsentiam, sicut causa in effectibus participatibus bonitatem ipsius. Super istũ modum autem cõmunem est vnus specialis, qui cõuenit naturę rationali: in qua Deus dicitur esse sicut cognitũ in cognoscẽte: & amatum in amantẽ. Et quia cognoscendo & amando creatura rationalis sua operatione attingit ad ipsum Deũ, secundũ istum specialem modum Deus non solũ dicitur esse in creatura rationali, sed etiã habitare in ea sicut in templo suo. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio q̃ diuina persona sit nouo modo in rationali creatura, nisi gratia gratũ faciẽs. Vnde secundũ solam gratiã gratum facientem mittitur & procedit temporaliter persona diuina. Similiter illud solum habere dicimur, quo liberè possumus vti vel frui. Habere autem potestatem fruendi diuina persona est solum secundum gratiam gratum facientem. Sed tamen in ipso dono gratiæ gratũ faciẽs Spũssan. habetur, & inhabitat nominẽ. Vnde ipsemet Spiritussan. datur & mittitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd per donum gratiæ gratũ facientis perficitur creatura rationalis, ad hoc, q̃ libere non solùm ipso dono creato vtatur, sed vt ipsa diuina persona fruatur. Et ideo missio inuisibilis sit secundum donum gratiæ gratum facientis, & tamen ipsa persona diuina datur.

¶Ad secundum dicendum, q̃ gratia gratum faciens disponit animam ad habendam diuinam personam. & significatur hoc cùm dicitur, quòd Spiritussanctus datur secundum donum gratiæ. Sed tamen ipsum donum gratiæ est à Spiritusancto. Et hoc significatur, cùm dicitur quòd charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritumsanctum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet per aliquos effectus filius cognosci possit à nobis, non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur à nobis.

¶Ad quartum dicendum, quòd operatio miraculorum est manifestatiua gratiæ gratum facientis, sicut & donum prophetiæ: & quælibet gratia gratis data. Vnde 1. Cor. 12. Gratia gratis data nominatur manifestatio Spiritus. Sic igitur Apostolis dicitur datus Spiritussanctus, ad operationem miraculorum: quia data est eis gratia gratum faciens cum signo manifestante. Si autem daretur solùm signum gratiæ gratum facientis sine gratia, non dicererur dari simpliciter Spiritussanctus: nisi forte cum aliqua determinatione, secundum quod dicitur quod alicui datur Spiritus propheticus vel miraculorum, inquantum à Spiritusancto, habet virtutem prophetandi, vel miracula faciendi.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum Patri conueniat mitti.

Loquẽdo, sper charitatẽ, seu gratiã sanctificantẽ templũ suũ, consequens est q̃ ex illa causa habeatur etiã exclusiua, de qua est tertiũ dubiũ. At si dixeris, q̃ in litera nõ habetur, q̃ Deus nõ est præter cõmunẽ modum amatus, nisi ab his quos inhabitat, &c. fateor. Sed memento q̃ Autor hic supponit proprietates gratiæ & charitatis. Et propterea tacitus fuit, cucurrit ad cõclusionẽ ipsa quoq; exercitatio ecclesiastica nobis hoc insinuat. Deũ enim à nullo amaritiũ cõmunitertẽ cedimus existenti in peccato mortali, seu extra gratiã: quæ hoc quasi in pręceptu esset, ex practica subintellectũ est. Si verò de amore Dei, quo ex charitate diligitur, interpretemur, breuior est via. Ex eo nanque q̃ amãto & cognoscendo creatura rõnalis ad tantã cellitudinẽ cõscendit, q̃ Deũ ipsum, i. secundũ quod in se est ex charitate diligẽdus, attingit: sequitur ista tim, & q̃ secundum hunc quartũ modũ in hac sui cellitudine tantũ diuina persona nõ solũ existat, sed inhabitet, vt in templo quo actibus cognitionis & amoris colitur: quoniã extra hanc cellitudinẽ nõ attingitur ipse secundum quod in se est, prout ex charitate diligitur. Et quoniã hæc cellitudo & hoc templũ sola gratia fit, ideo optime infertur, ergo sola gratia gratum faciens est ratio, vt Deus nouo modo in ea creatura rationali. Et sic patet solutio vtriusq; dubij).

¶Deinde probatur in litera assumptum de habitu personam diuinam ab aliquo, habetur solũ quo liberè quis potest vti vel frui. ergo persona diuina, sola gratia habetur. probatur sequela, quia per solã gratiã potest quis persona diuina frui. Tertium autem, scilicet q̃ ipsa persona diuina simul datur & mittitur, probatur: quia ista gratiæ dono Spiritussanctus inhabitat creaturã.

a ¶Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito: Patri non conuenit mitti, sed Filio & Spiritussancto. Probatur: Missio importat processionem ab alio, & in diuinis secundũ originem: ergo nõ Patri, sed Filio & Spiritussancto conuenit mitti. consequentia probatur: quia Pater nullo modo est ab alio, sed filius & Spiritussanctus.

a ¶Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum quintum.

Titulus ex præcedentibus patet.

¶In corpore vna conclusio: Tam Filio quã Spiritussancto conuenit inuisibiliter mitti. Probatur: Mitti inuisibiliter personam diuinam significat originem eius ab alia, & inhabitationẽ illius per gratiã, sed vtrique cõuenit vtrũq; horũ. ergo vtrique conuenit mitti. Maior manifestatur ab oppositis, & ex tota Trinitate. & ex Patre: quoniã sic conuenit alteri, tantũ, scilicet inhabitare per gratiã.

¶Super

¶SED CONTRA est, q̃ Sapien. 9. dicitur de diuina Sapientia. Mitte illam de Cælis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuæ.

CONCLVSIO.

¶Cum Filio & Spiritusancto rationalis naturæ mentem per gratiã inhabitare conuenit, & ab alio esse, sic quoque conuenire necesse est inuisibiliter mitti. non autem Patri, cui tota Trinitati conuenit per gratiam inhabitare.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam gratum facientem tota Trinitas inhabitat mentem, secundum illud Ioan. 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum facie. Mitti autem personam diuinam ad aliquem per inuisibilem gratiam significat nouum modum inhabitandi illius personæ, & originem eius ab alia. Vnde cùm tam filio quàm Spiritusancto conueniat, & inhabitare per gratiam, & ab alio esse, vtrique conuenit inuisibiliter mitti. Patri autem licet conueniat inhabitare per gratiam, non tamen sibi conuenit ab alio esse, & per consequens nec mitti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet omnia dona inquantum dona sunt, attribuantur Spiritusancto (quia habet rationem primi doni secundum quod est amor, vt supra dictũ est) aliqua tamen dona secundum proprias rationes attribuuntur per quandam appropriationem Filio, scilicet illa quæ pertinẽt ad intellectum. Et secundum illa dona attenditur missio Filij. Vnde Augu. dicit 4. de Trinita. quòd tunc inuisibiliter Filius cuiquam mittitur, cum a quoquam cognoscitur atque percipitur.

¶Ad secundum dicendum, quod anima per gratiam conformatur Deo. Vnde ad hoc, q̃ aliqua persona diuina mittatur ad aliquem per gratiam, oportet quod fiat assimilatio illius ad diuinã personam, quæ mittitur per aliquod gratiæ donũ. Et quia Spiritussanctus est amor, per donum charitatis anima Spiritusancto assimilatur. Vnde secundum modum charitatis attenditur missio Spiritussancti. Filius autem est verbum, non qualecunque, sed spirãs amorem. Vnde Aug. dicit in 9. lib. de Trini. Verbum autem quod insinuare intendimus, cum amore notitia est. Non igitur secundum quamlibet perfectionem intellectus mittitur Filius: sed secundum talem institutionem vel instructionem intellectus, quã prorumpat in affectum amoris, vt dicitur Ioan. 8. Omnis qui audiuit a Patre, & didicit, venit ad me. Et in Psal. In medi. mea exardescet ignis. Et ideo signãter dicit Aug. quòd Filius mittitur cùm a quoquam cognoscitur atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiam significat. Et hæc propriè dicitur sapientia quasi sapida scientia, secundum illud Eccles. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est.

¶Ad tertiũ dicendum, q̃ cùm missio importet originem personæ missæ, & inhabitationem per gratiam (vt supra dictum est) si loquamur de missione quantum ad originẽ, sic missio Filij distinguitur à missione Spiritussancti, sicut & generatio a processione. Si autem quantum ad effectum gratiæ, sic communicant duæ missiones in radice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: qui sunt illuminatio intellectus & inflãmatio affectus. Et sic manifestum est, quòd vna nõ potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec vna persona separatur ab alia.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd missio inuisibilis non fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ. Patres enim veteris Testamenti gratię participes fuerũt. Sed ad illos nõ videtur fuisse facta missio inuisibilis. Dicitur enim Ioan. 7. Nondũ erat Spiritus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes qui sunt participes gratiæ.

¶Præterea, Profectus in virtute non est nisi per gratiam. Sed missio inuisibilis non videtur attendi secundum profectum virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas semper aut proficiat, aut deficiat. Et sic missio esset continua. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes participes gratiæ.

¶Præterea, Christus & Beati plenissime habent gratiam. Sed ad eos non videtur fieri missio. Quia missio fit ad aliquid distans. Christus autem secundum quod homo, & omnes Beati perfectè sunt vniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ fit missio inuisibilis.

¶Præterea, Sacramenta nouæ Legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Non ergo ad omnia quæ habent gratiam, fit missio inuisibilis.

¶SED CONTRA est, quòd secundum Aug. missio inuisibilis fit ad sanctificandam creaturam. Omnis autem creatura habens gratiam sanctificatur. Ergo ad omnem creaturam huiusmodi fit missio inuisibilis.

CONCLVSIO.

¶Ad omnes participes gratiæ conuenit, vt inuisibilis missio fiat.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd (sicut supra dictum est) missio de sui ratione importat, quòd ille qui mittitur vel incipiat esse vbi prius non fuit (sicut accidit in rebus creatis) vel incipiat esse vbi prius fuit, sed quodam modo nouo, secundum quod missio attribuitur diuinis personis. Sic ergo in eo ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet inhabitationem gratiæ & innouationem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio inuisibilis, in quibus hæc duo inueniuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd missio inuisibilis est facta ad Patres vete. Testamenti. Vnde dicit Aug. 4. de Trinita. quòd secundũ quod Filius mittitur inuisibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in Patribus & Prophetis. Cùm ergo dicitur, nondum erat datus Spiritus, intelligimus de illa datione cum signo visibili, quæ facta est in die Pentecostes.

¶Ad secundum dicendũ, q̃ etiam secundum profectum virtutis, aut augmentũ gratiæ fit missio inuisibilis. Vnde Aug. dicit 4. de Trin. quòd tunc cuiquam mittitur Filius, cum à quoquã cognoscitur, atque percipitur quantum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficietis animæ in Deum, vel perfectæ animæ rationalis in Deo. Sed tamen illud secundum augmentum gratiæ præcipuè missio inuisibilis attẽditur, quando aliquis proficit in aliquẽ nouum actum vel nouum statum gratiæ: vt puta cùm aliquis proficit in gratiam miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc quòd ex feruore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his quæ possider, aut quodcunque opus arduum aggreditur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ad Beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodum autem ad eos fit missio inuisibilis: non secundum intentionẽ gratiæ, sed secundum quod aliqua mysteria eis reuelantur de nouo. Quod erit vsque ad diem iudicij. Quod quidem attenditur secundum extensionem gratiæ ad plura se extendentis. Ad Christum autẽ fuit facta inuisibilis missio in principio suæ cõceptionis: non autem postea, cùm à principio suæ conceptionis fuerit plenus omni sapientia & gratia.

¶Ad quartum dicendum, quòd gratia est in sacramentis nouæ Legis instrumẽaliter, sicut forma artificiati est in instrumẽtis artis, secundum quendam discursum ab agente in patiens. Missio autem non dicitur fieri nisi respectu termini. Vnde missio diuinæ personæ non fit ad sacramenta, sed ad eos qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum Spiritussancto conueniat visibiliter mitti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Spiritusancto non conueniat visibiliter mitti. Filius enim secundum quod visibiliter missus est in mundo, dicitur esse minor Patre. Sed nunquam legitur Spiritussanctus minor Patre. Ergo Spiritussancto non conuenit visibiliter mitti.

¶Præterea, Missio visibilis attenditur secundum aliquam creaturam visibilem assumptam, sicut missio Filij secundum carnem. Sed Spiritussanctus non assumpsit aliquam creaturam visibilem. Vnde non potest dici quòd in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo quàm in aliis nisi forte sicut in signo: sicut est etiam in sacramentis, & in omnibus figuris legalibus. Non ergo Spiritussanctus visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quòd secundum omnia huiusmodi, eius missio visibilis attenditur.

¶Præterea, Quælibet creatura visibilis est effectus demonstrãs totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur Spiritussanctus, quàm alia persona.

¶Præterea, Filius visibiliter est missus secundum dignissimã visibilium creaturã, scilicet secundum naturam humanam. Si igitur Spiritussanctus visibiliter mittitur, debuit mitti secundum aliquas creaturas rationales.

¶Præterea, Quæ visibiliter fiunt diuinitus, dispensantur per ministerium Angelorum, vt Aug. dicit 3. de Trini. Si ergo aliquæ species visibiles apparuerunt, hoc factum fuit per angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, & non Spiritussanctus.

¶Præter

a ¶Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum sextum.

Titulus clarus est.

¶In corpore vna est cõclusio implicitè resolutoria quæsito affirmatiue. Missio inuisibilis fit ad omnes participes gratiæ. Probat, Missio importat inceptionem essendi vel simpliciter, vel nouo modo. ergo in eo ad quẽ fit missio inuisibilis, oportet ponere gratiã & eius nouitatẽ. ergo missio inuisibilis fit ad eos in quibus sunt hæc duo: cuiusmodi oẽs participes gratiæ.

¶Aduerte hic, q̃ nouitas gratiæ nõ est q̃ gratia distincta, tanquam gratia possit esse non nouæ, sed ad offendendũ tẽpus quo fit inuisibilis missio. Ad hoc enim non sufficit, sola inhabitatio gratiæ, vt patet in his qui sunt in gratia pro illo tempore quo eorũ gratia nõ auget. Est liquidem tunc inhabitãs gratia, sed qa deest innouatio aliqua, ideo tũc ei nõ fit missio. Et propterea puto Autorẽ subintellexisse cõclusionẽ vltimò illatã, quasi inuisibiliter q̃ missio inuisibilis fit ad eos participes gratiæ cũ aliqua nouitate nõ ad excludẽdum quoslibet participes, sed quodãmodo reputat vt dictũ est, & differre patet in responsionibus argumentorum, in quibus ea quæ dicuntur de sacramentis & Christo, loco proprio discutienda sunt.

a ¶Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum septimum.

Titulus ex præcedentibus est notus & de solo quæritur Spiritusanctus qũ de Filio cõstat q̃ missione visibili missus est, cũ Verbũ caro factũ est.

¶In corpore duo facit. Primò tradit quæsitus vbi ueritatis quã quæsitũ fuerit, non solũ de Spũssan. sed Filio. Secundò ponit differentiam inter modũ vtriusque missionis.

¶Quo ad primũ conclusio est: Conuenit non solũ Filio & Spiritusancto visibiliter mitti, probat sic. Modus conuenturalis hominis est, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducat. ergo inuisibilia Dei oportuit hominibus per visibilia manifestari. ergo sicut Filius & æternus processio per visibilia Dei hominibus quodãmodo demõstrauit: ita conueniens fuit, vt inuisibiles missiones personarũ, secundum aliquas visibiles creaturas manifestarentur. hoc autẽ est ipsas visibili fieri missi. prima cõsequentia probatur, quia Deus qui dat esse secundũ vnumquemque modũ rebus quibusque conuenientem, ipsis rationalibus, quibus ea quæ dicuntur de sacramentis & Christo, loco proprio discutienda sunt.

Annot.

Commẽt. 232. Lecti supra. ar. 6. inductiõ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Quo ad secundũ differentia est, quia est filius missus visibiliter tanquã sanctificationis actor, vt patet in processu factæ Scripturæ. Spūs autẽ sanctus tanquã sanctificationis iudicii, vt in baptismo Christi apparet. Rõne huius differentiæ satis accõmoda reddit ex cõditionibus notionalibus quia scilicet Filius est principiũ Spūsancti, ipse aũt Spūsan. est donũ, inquãtũ procedit ex amore vt ex supradictis patet.

a ¶Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum octauum.

Commen. TItulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primò refert duas opiniones: secundò falsam tertiam: tertiò excludit obiectionẽ ibi, Nõ aũt propter hoc homo. & quoniã omnia ordinatè sunt in literã ac clarè, nõ opus est mora. Ad euidentiam tñ huius qõnis, scito, q optima via oẽs difficultates soluendi, est dicere, q missio est nomẽ multiplex, habens multas intentiones, quãdmodũ nomina tradita in 5. Meta. & q intentiones eius sunt hæ quę narrant in litera, scilicet processio missi à mittẽte secundũ se, & secundũ nouũ modũ essendi. Et rursus processio missi secundũ se ab aliquo, & secundũ nouũ modũ essendi à mittente, & secũda intẽtio reducit ad primã, tanquã ad potiorẽ. Et propterea in 1. art. huius qõnis Autor dixit, q̃ de rõne missionis est processio missi à mittente: loqueb atur est de primaria intẽtione missionis, hic aũt non oblitus distinguit, vt secundam intentionẽ eiusdẽ adiceret, præsertim ob reuerentiã Aug. Sanctorũ & Magistri in 1. dist. 1. vbi q. 3. art. 1. diffusè rationẽ secũdę intẽtionis inuenies.

¶Præterea, Si Spiritussanctus visibiliter mittatur, hoc nõ est nisi ad manifestandũ inuisibilem missionẽ quia inuisibilia per visibilia manifestantur. Ergo ad quẽ missio inuisibilis facta non fuit, nec missio visibilis fieri debuit: & ad oẽs ad quos fit missio inuisibilis, siue in nouo, siue in veteri Testamẽto, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Nõ ergo Spiritussanctus visibiliter mittitur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Mat. 3. quòd Spiritussanctus descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

CONCLVSIO.

¶Filium & Spiritumsanctum decuit visibiliter mitti, Filium vt sanctificationis autorem, Spiritumsanctum vt indicium sanctificationis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus prouidet omnibus secundum vnicuiusque modum. Est autem modus connaturalis nominis, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur, (vt ex supradictis patet[a].) Et ideo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur seipsum Deus & processiones æternas personarũ per creaturas visibiles secũdũ aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Aliter tamẽ Filius & Spiritussanctus. Nam Spiritusan. inquantum procedit vt amor, cõpetit esse sanctificationis donum: Filio autem inquantum est Spiritussancti principiũ, competit esse sanctificationis huius autorẽ. Et ideo Filius visibiliter missus est tãquam sanctificationis autor: sed Spiritussan. tanquã sanctificationis indicium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Filius creaturam visibilem in qua apparuit, in vnitatem personæ assumpsit: sic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici possit. Et sic ratione naturæ assumptæ Filius dicitur minor Patre. Sed Spiritussan. nõ assumpsit creaturam visibilem, in qua apparuit in vnitatem personæ, vt quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor Patre, propter inuisibilem creaturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd missio visibilis Spiritussancti nõ attenditur secundum visionem imaginariam quæ est visio prophetica: quia, vt Aug. dicit 2. de Trin. visio prophetica nõ est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spiritualles corporũ imagines. Columbã vero illam & ignem oculis viderunt quicunque viderunt. Neque iterum sic se habuit Spiritussanctus ad huiusmodi species, sicut Filius ad petram: quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nũcupata est nomine Christi, quam significabat. Sed illa columba & ignis ad hęc tantum significãda repente extiterũt. Sed videntur esse similia flammæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columbæ quam populus in eremo sequebatur, & fulguribus ac tonitruis, quæ fiebãt cũ lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, vt aliquid significaret atque prædiceret. Si igitur apparet, q̃ missio visibilis neque attenditur secundum visiones propheticas, quę fuerunt imaginariæ & non corporales, neque secundum signa sacramentalia veteris & noui Testam. in quibus quædã res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed Spiritussanctus visibiliter dicitur esse missus, inquantum fuit monstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ licet illas creaturas visibiles tota Trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demonstrandum specialiter hanc vel illam personã. Sicut enim diuersis nominibus significatur Pater & Filius & Spiritussanct. ita eriã diuersis rebus significari potuerunt: quãuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

¶Ad quartum dicendum, q̃ personam Filij declarari oportuit, vt sanctificationis autorem (vt dictum est[a].) Et ideo oportuit quòd missio visibilis Filij fieret secundum naturam rationalẽ, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Iudicium autẽ sanctificationis esse potuit quæcunque alia creatura. Neque oportuit quòd creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta à Spiritussancto in vnitatem personæ, cùm non assumeretur ad aliquid agendum, sed ad iudicandum tantum. Et propter hoc etiam non oportuit quòd duraret, nisi quandiu perageret officium suum.

¶Ad quintum dicendum, quòd illæ creaturæ visibiles formatæ sunt ministerio angelorum: non tamen ad significandum personam angeli, sed ad significandam personam Spiritussancti. Quia igitur Spiritussanctus erat in illis creaturis visibilibus, sicut ignitum in signo, propter hoc secundum eas Spiritussanctus visibiliter mitti dicitur & non angelus.

¶Ad sextum dicendum, quòd non est de necessitate inuisibilis missionis, vt semper manifestetur per aliquod signum visibile exterius: sed, sicut dicitur 1. Cor. 12. manifestatio Spiritus datur alicui ad vtilitatem sanctæ Ecclesiæ. Quæ quidem vtilitas est, vt per huiusmodi visibilia signa fides confirmetur & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum & per Apostolos, secundum illud Hebr. 2. Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est. Et ideo specialiter debuit fieri missio visibilis Spiritussancti ad Christum, ad Apostolos, & ad aliquos primitiuos Sanctos, in quibus quodammodo Ecclesia fundabatur, ita tamen quòd visibilis missio facta ad Christum, demonstraret missionem inuisibilem: non tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam[c]. Facta autem est missio visibilis ad Christum, in baptismo quidem sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ad ostendendum in Christo autoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem (vnde vox Patris intonuit, Hic est filius meus dilectus) vt ad similitudinem vnigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione verò sub specie nubis lucidæ ad ostendendam exuberantiam doctrinæ. Vnde dictum est, Ipsum audite. Ad Apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendã potestatem ministerij in dispensatione sacramentorum. Vnde dictum est eis, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed sub linguis ignis ad ostendendum officium doctrinæ. Vnde dicitur quòd cœperunt loqui variis linguis. Ad Patres autem veteris Testamenti missio visibilis Spiritussancti fieri non debuit, quia prius debuit perfici missio visibilis Filij, quam Spiritussancti, cum Spiritussanctus manifestet Filium, sicut filius Patrem. Fuerunt autem factæ visibiles apparitiones diuinarum personarum Patribus veteris Testamenti. Quæ quidem missiones visibiles dici non possunt: quia non fuerunt factæ (secundum August. ad designandum inhabitationem diuinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd nulla persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter. Quia, sicut dicit Aug. 1. de Trinit. Pater à nullo mittitur, quia à nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittitur ab alia, oportet quòd sit ab illa.

¶Præterea, Mittens habet autoritatem respectu missi, sed respectu diuinæ personæ non potest haberi autoritas, nisi secundum originem. Ergo oportet quòd diuina persona quæ mittitur, sit à persona mittente.

¶Præterea, Si persona diuina potest mitti ab eo à quo non est, nihil prohibebit dicere quòd Spiritussanctus detur ab homine, quamuis non sit ab eo. Quod est contra Aug. 4. de Trinit. Ergo diuina persona non mittitur nisi ab ea à qua est.

¶SED CONTRA est, quòd filius mittitur à Spiritussancto, secundum illud Isa. 42. Nunc misit me Dominus Deus & Spiritus eius, Filius autem non est à Spiritussancto. Ergo persona diuina mittitur ab ea à qua non est.

CONCLVSIO.

¶Secundum missionem, vt processio est, non mittitur persona nisi ab ea à qua æternaliter procedit, vt Filius à Patre, Spiritussanctus à Patre & Filio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc inueniuntur aliqui diuersimode locuti esse. Secundum quosdam enim persona diuina non mittitur nisi ab eo à quo est æternaliter. Et secundum hoc cùm dicitur filius Dei missus à Spiritussancto, referendum est hoc ad humanam naturam, secundum quam missus est ad prædicandum à Spiritussancto. August. autem dicit 2. de Trinitate, quòd Filius mittitur & à se & à Spiritussancto: & Spiritussanctus etiam mittitur & à se & à Filio, vt sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personæ, sed solùm personæ ab alio existenti: mittere autem conueniat cuilibet personæ. Vtrunque autem habet aliquo modo veritatem. quia cùm dicitur aliqua persona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existens, & effectus visibilis, aut inuisibilis, secundum quem missio diuinæ personæ attenditur. Si igitur mittens designetur vt principium personæ quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solùm illa cui conuenit esse principium illius personæ. Et sic Filius mittitur tantum à Patre Spiritussanctus autem à Patre & filio. Si verò persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam. Non autem propter hoc homo dat Spiritum sanctum, quia nec effectum gratiæ potest causare. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAEST

a ¶Super Quæstionis quadragesimæquarta Articulum primum.

Annot. IN titulo omne ens, non stat pro omni re alia à Deo, alioquin superflueret sequens articulus: sed stat pro omni re quæ proprie dicitur ens, vt sunt apud nos composita, & in superioribus, quæ subsistunt, ly creatum non propriè sumitur: quoniam in toto decursu huius articu. nulla fit difficultas de causalitate modo significato per creationem: sed significat ly creatũ in proposito, causatum effectiuè. hoc enim intendit dicere. Vnde hic idem tenetur in distinctione arriuorum huius quæstionis proponitur in litera primò, sic, Vtrũ Deus sit causa efficiens omnium entium, vbi manifestè patet quod diximus: & idem etiam ostendit litera in conclusione respondeo. Vbi est ly causa efficiens & ly creatũ, sed ea ratione, vt ostenderet quòd gratia materiæ hæc duo coincidunt, omne ens est creatum: & omne ens est factum à Deo, &c.

Commò. ¶In corpore vnica est conclusio respõsiua quæ fuit affirmatiue: Necesse est omne quod quocunque modo est, à Deo esse. & probatur sic, Omne inuentum in aliquo per participationem causatur, ab eo cui inest per essentiam. Sed esse inuenitur in omnibus aliis à Deo per participationẽ & in Deo per essentiam: ergo omnia alia entia causata sũt ab ipso Deo.

24 & dist. 1. q. 1. ar. 2. & 3. & di. 17. q. 1. art. 1. Et 2. con. c. 6. & 15. & 16. Et opus. 3. ca. 68. & 69. & opus. 15. cap. 9.

Maior manifestatur in ferro ignito & igne. Minor verò quo ad Deum probatur ex quæstione tertia, in qua probatum est, quòd Deus est ipsum esse subsistens, quo ad alia verò à Deo ficetur subsistens, non est nisi vnum: ergo omnia alia à Deo nõ sunt suum esse: ergo participant esse. Antecedens & probatũ dicitur, quæst. septima articulo primo ad tertiũ. & clarius articulo secundo eiusdẽ quæstionis: & manifestatur exẽplo, sicut si albedo esset subsistẽs, &c. & addit ratio, quia multiplicatio est secundum recipientia. Et confirmatur ratio autoritatibus Platonis & Aristo.

¶Circa hanc rationem multa sunt aduertẽda. & circa litera & circa rem. Circa litera quidem aduerte primò, q̃ quum in conclusione dicitur, omne quod quocunque modo est, significat omnẽ entis cõstitutiuum quidditatis generis: & non cuiuscũque generis: & non communis, seu transcendens modus: quo ens distinguitur per actum & potentiam quæ sequenti referuntur articulo: & propter ipsum actum essendi, ide primum quæ sequenti referuntur articulo: & propter ipsum actum essendi, ide quo verificari non potest quod non est suum esse, quod tamen in minore subsumitur de omni alio à Deo. Aduertẽ secundò, quòd pro eodem reputat litera, quòd omnia alia à Deo non sunt suum esse, & participant esse. Quo ad rem scito quòd illa ratio in terminis communibus communis est sapientibus fere omnibus: dissensio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quòd illa communis est Platonicis & Peripateticis: si illud per essentiam inuenitur, & est propositio secundum se immediata, quo ad nos autem manifestatur, quia imperfecta à perfectis, & per aliud à se naturaliter derivatur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres conditiones. Primò, quòd est ipsa natura, pura bonitas vel albedo. Secundò, quòd non est contracta quouis modo: quod dico propter animam intellectiuam & imaginarias potissimè, si albedo vt quatuor separatur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertiò, quòd est in se ipsa naturaliter subsistens: quod dico propter modum significandi nominis abstractiuorum enim Albedinis nomine significata, non est albedo per essentiam nisi secundum modum significandi. Res autem per participationem constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis quouis modo contingat siue substantiæ gradualiter, siue quouis alio modo.

¶Circa minorem nota quòd omnes concedunt solum Deum esse ens per essentiam: diuersimodè tamen exponunt. Scot. enim in primo quæstione tertia ad tertium principale: & distinctione octaua ad secundum iuxta primam quæstionẽ exponit, ideo Deum dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & infinitum, & ideo creaturam dici ens per participationem, quia esse eius est pars, id est minus respectu ipsius esse quod natum est esse infinitum: & ideo reduci ad infinitum vt imperfectũ ad perfectum. Aſanctus Thoma autem Aulcen. Boët. Alpharabio & Algazele exponitur: quia esse est ipsa quidditas Dei: in creaturis verò esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera ex subsistentia ipsius esse manifestatur, quòd est per essentiam.

Annot. ¶Circa probationem vltimæ partis minoris, aduerte diligẽter, quòd subtiliter solum, non facit rem subsistẽtem esse talem per essentiam, vt patet de subsistentiis separatis: & etiam compositis materialibus. Sed subsistere actus receptibilis secundum suum ordinem, constituit talem actum per essentiam: & negatio subsistentiæ cõsistit eundem per participationẽ. Vnde quia esse secundum suum ordinem est receptibile in alio, & similiter sapientia, & bonitas, &c. & apud Plat. quidditates sensibiles receptibiles erãt in materia: ideo quodcunque horum si subsistat, est tale per essentiam, etsi non subsistat, per participationẽ. Et propterea in litera data exemplum de albedine quam constat esse formã receptibilẽ in alio. Et quoniam naturalites subsistere includit inteceptibilitatẽ, & non subsistere receptionem in alio, propterea in litera à subsistenda ad recipi declinatur, dum dicitur, quòd albedo non multiplicaretur nisi secundum recipientia. Restant tamẽ hic duo dubia. Alterum superius prætactum, & infrà discutiẽdum, scilicet an multiplicatio individuorum eiusdem rationis fit secundum suum esse quod in Commentariis de ente & essentia expl. quinto requiretur ibidem quoque multa pertinentia ad vnitatem ipsius esse per essentiam ex eius intercessione reperies: vnde & hic pertranseo.

27 d

34

333

Annot. ¶Circa vim huius rationis aduerte duo. Primò, quòd licet non concludat explicitè, nisi ergo omne ens est à Deo, omittendo quòd effectiuè, pro constanti tamen relictum est, quòd effectiuè: quoniam cùm naturaliſſimum sit vnicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinem efficere quàm id quod est tale per essentiam: consequens est necessariò, quòd ipsum sit primum faciens talia per participationem, nisi forte inueniatur aliquid eminentius præhabens illud: quod in proposito non habet locum, cùm nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundò, quòd Autor tractans de creatione hic, subtiliſſimè ante vltra est: processit nanq; ex vero propriis. Creare enim, cùm nihil aliud sit quàm facere q̃ res sint, & non includat quòd fiat tales vel tales, idem est quærere creatorem entium omnium, & causam effectiuam omnium inquantum entia, vt etiam inferius clarius patebit. Non potest autem magis propria causa entium inquantum entia sunt, assignari, quàm esse per essentiam, vt sic, sicut vinentium (inquantum viuentia) vita per essentiam, & verorum (inquantum vera) veritas per essentiam: sic ita autoritatem secundi Met.

QVÆSTIO QVADRAGESIMAQUARTA, de processione creaturarum à Deo, & de omnium entium prima causa, in quatuor articulos diuisa.

POST cõsiderationem diuinarum personarũ cõsiderandum restat de processione creaturarum à Deo. Erit autem hæc cõsideratio tripartita, vt primò consideretur de productione creaturarũ. Secundò, de earum distinctione. Tertiò, de conseruatione & gubernatione. Circa primũ tria sunt considerãda. primò quidem, quæ sit prima causa entium. Secundò, de modo procedendi creaturarum à prima causa. Tertiò verò, de principio durationis rerum.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium.

¶Secundò, vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principiũ ex æquo coordinatum ei. ¶Tertiò, vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint alia exẽplaria præter ipsum. ¶Quartò, vtrum ipse sit causa finalis.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum sit necessarium omne ens esse creatum à Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit necessarium omne ens esse creatum à Deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod non est de ratione rei: sicut hominem sine albedine. Sed habitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. Ergo sine hac possunt esse. Ergo nihil prohibet esse aliqua entia non creata à Deo.

¶Præterea, Ad hoc aliquid indiget causa efficiente vt sit. Ergo quod non potest non esse, non indiget causa efficiente. Sed nullum necessarium potest non esse: quia quod necesse est esse, non potest esse non esse. Cùm igitur multa sint necessaria in rebus, videtur q̃ non omnia entia sint à Deo.

¶Præterea, Quoruncunque est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per causam illam. Sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, vt per Philosophum patet in tertio Metaphysicorum. Non igitur omnia entia sunt à Deo sicut à causa agente.

¶SED CONTRA est quod dicitur Romanorum vndecimo cap. Ex hoc ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus sit ipsum subsistens esse, quod tantum est, necesse est orationem quocunque modo est, à Deo esse.

Ium penes recipientia. Alterum an verum sit quòd omnia alia à Deo non sunt suum esse quod in Commentariis de ente & essentia expl. quinto requiretur ibidem quoque multa pertinentia ad vnitatem ipsius esse per essentiam ex eius intercessione reperies: vnde & hic pertranseo.

¶Circa vim huius rationis aduerte duo. Primò, quòd licet non concludat explicitè, nisi ergo omne ens est à Deo, omittendo quòd effectiuè, pro constanti tamen relictum est, quòd effectiuè: quoniam cùm naturaliſſimum sit vnicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinem efficere quàm id quod est tale per essentiam: consequens est necessariò, quòd ipsum sit primum faciens talia per participationem, nisi forte inueniatur aliquid eminentius præhabens illud: quod in proposito non habet locum, cùm nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundò, quòd Autor tractans de creatione hic, subtiliſſimè ante vltra est: processit nanq; ex vero propriis. Creare enim, cùm nihil aliud sit quàm facere q̃ res sint, & non includat quòd fiat tales vel tales, idem est quærere creatorem entium omnium, & causam effectiuam omnium inquantum entia, vt etiam inferius clarius patebit. Non potest autem magis propria causa entium inquantum entia sunt, assignari, quàm esse per essentiam, vt sic, sicut vinentium (inquantum viuentia) vita per essentiam, & verorum (inquantum vera) veritas per essentiam: sic ita autoritatem secundi Met.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& propositionem ſit. Ille de cauſis ſubinrellecta proprietate cauſæ effectiuæ, quæ eſt facere ſibi ſimile.

¶In reſponſione ad primum eſſet dubium an relatio creationis paſſiuè diſtinguatur realiter à re creata / ſed de hoc etic termino, art. 1. quæſt. quadrageſimæquintæ.

¶In reſponſione ad ſecundum aduerte, q̃ reſpõſio formalis conſiſtit in negatione illius maioris, quod nõ poteſt non eſſe, nõ indigere cauſa efficiente, ſeu nõ ſortiri cauſã date ſufficiẽtis. & ratio aſſignatur in literaquia eſt falſa illa conſequentia, à pluribus cauſis veritatis, &c. Indigere em cauſa efficiente cõtingit ex duobus: vel ex eo quod põt eſſe & non eſſe, vel ex eo quã non eſſet ſi cauſa inquantũ cauſa nõ eſſet, id eſt ſi ab alio nõ haberet illud eſſe. hunc eſt enſem Cauſæ nomen inſtituit. Et hanc interpretationẽ diligenter notato: per eã eſt ſoluitur dubitatio minus penetrantiũ hãc literam, & inſtãtiã, quã nõ valet hoc nõ eſſet ſi illud non eſſet cauſa huius, vt patet I correlatiuis: & etiã in bole & riſibili. homo eſt nõ eſſet, ſi riſibile nõ eſſet, & ſi riſibile nõ eſt cauſa hoſ. Ceſſante em hac oſa, ſi perſeritſi tur ſit q̃ litera ibi cauſa inquãtũ eſt & nõ de re, quæ eſt cauſa, abſolute loquitur. Valet eſt A non eſſet, ſi cauſa illius non eſſet, id eſt ſi nõ cauſaret. ergo A aget cã. illi autẽ interpretabãt ide re quæ eſt cauſa materialiter.

261 Annot. ¶Circa eandẽ reſponſiõẽ diligẽter aduerte, q̃ Autor explicite concedit vltra entia neceſſaria, q̃ etiã poſſunt eſſe cauſata. Get. cap. tertio. Et ſcitor, q̃ ſecundũ rẽ nulla forte eſt diſſenſio Scoti ab Autore / ſed tantũmodo in vocabulis q̃ Scoti & alij ſequaces eĩ, nolẽ: Neceſſarij ſimpliciter intelligunt id q̃ nulla potentia poteſt nõ eſſe: & ſic ſolũ Deũ eſſe neceſſarium ſimpliciter. S. Tho. aũt Peripateticis ſermonibus affuetus, iuxta intentiones quinti Meta. neceſſariũ ſimpliciter vocat id q̃ nõ põt non eſſe per potentiã in ſe. Et propterea cõcedit & probat multa entia neceſſaria ſimpliciter. Et tenuta: quia iudiciũ de rebus debet dari & dici ſecundũ propria ipſarũ rerũ, & non ſecundum nullã habent potentiã ad non eſſe & ſic verũ eſt ſimpliciter, q̃ nõ poſſunt nõ eſſe: & conſequenter q̃ ſunt entia neceſſaria, quamuis ſecundũ potentiam logicam, & potentiam in alio, i. Deo, omnia alia à Deo poſſint non eſſe. Et hinc habes quam pueriliter (ne dicam ignoranter) præſumpſerint quidam dicere, quòd verba S. Thom. in hac materia malè ſonant. Attendant naturã rerum, ſermoni formali accommodatio, & intentionibus metaphyſicis: & deprehendent cæcitatem propriam.

¶Circa eandem reſponſionẽ nota, q̃ quidã autoritates allatas in litera ex quinto Met. tex. 6. & 8. Phy. tex. 15. dicunt nõ eſſe ad propoſitũ: quia Ariſt. loquitur de complexis & non de incõplexis. Sed tudis valde interpretatio hæc eſt. Tũ quia 8. Phyſ. hoc dicit tractando de principio motus æterni cõtra Damocritum, volens q̃ tẽpus æternũ quæreẽda ſit cauſa: & ad hoc manifeſtandum inducit de triangulo habente tres angulos. Tum quia Met. poſtquam de complexis tractauit, ſubdit duplex eſſe neceſſarium, ſcilicet ex ſe & ab alio: & vult quòd neceſſariũ ex ſe ſit omnino ſimplex: & loquitur de Deo. Tum quia cauſa complexorum in eſſendo eſt cauſa incomplexorum in rerum natura. illius eſſe quod ſub affirmatione vel negatione inhæret: quod conſtat eſſe incomplexum: omnis namque complexio in ſola eſt anima.

Annot. a ¶*Super Quæſtionis quadrageſimæ quartæ Articulum ſecundum.*

Commẽt. IN titulo creatum non accipitur propriè vt diſtinguitur contra increatum, ſcilicet incauſatum effectiuè.

¶In corpore dun facit. Primò ponit tres ordines cauſarum efficientium, paulatim à Philoſophis inuentos. Secundò ibi, hoc igitur, reſpondet quæſito.

¶Quo ad primũ, quatuor dicit. Primò primũ ordinem cauſarũ tranſmutationis accidentalis. Secundò, ſecundum ordinẽ cauſarũ tranſmutationis ſubſtantialium. Tertiò ibi: Sed conſiderandũ eſt. conuenientia inter hos ordines inter ſe, & cõſiſtit in hoc q̃ virobique Philoſophi cauſas agẽtes particulares rebus aſſignauerunt, quod probatur: q̃a vtroq; modo conſideraueruẽt ens particulare particulariter, ſ. inquantum eſt tale ens vel inquantũ eſt hoc ens, q̃d probatur, q̃a ſicut ſubiectũ per formam accidentalem contrahit ad determinatã ſpẽm. ita materia prima p̃ formã ſubſtantialẽ ad determinatã ſpẽm. Quartò, tertius ordinẽ ponit cauſam & in eo eſt cã entiũ inquantũ ſunt entia: & inuelligara dicitur hoc cã ex cõſideratione entiũ, nõ ſolũ ſecundũ quod ſunt hæc vel illa, vt in prioribus, ſed ſecundũ q̃d ſunt entia.

Annot. ¶Circa hos cauſarum ordines aduerte primò, q̃do ſumatur ens, ſeu eſſe in ſecundum hic ponũtur tertij conditiones, ſ. eſſe accidẽtale, eſſe ſubſtantiale, & eſſe abſolutè, quæ inter ſe non vniformiter diſtinguũtur. Nam inter eſſe ſubſtãciale & accidẽtale manifeſta eſt diſparatio. Eſſe autẽ abſolutè nõ eſt tertia res, ſed ſe habet ad illa, quaſi neut animal ad tale, & tale animal. Et propterea, quãuis ſemper quòd ſit aliquod eſſe, ſiue ſubſtãtiale, ſiue accidẽtale ſiat eſſe, ſicut quõ ſit homo, ſit animale & quõ albũ ſit coloratũ. Nõ ſ. ſemp eſſe ſit per ſe, ſed q̃nq; per accẽs, & q̃nq; per ſe. Et quã q̃d ſit eſſe p̃ accẽs, ab omni cauſa fit & extra p̃ſens eſt, q̃ poſſit quõ autẽ ſit per ſe, à ſola cã entis inquãtũ ens ſit. Et hoc modo põs litera dicere cõ tranſmutatiõnum tam ſubſtãtialiũ q̃ accidẽtaliũ: cõſideraueruẽt reſpb quadã particulari cõſiderationẽ, ſ. ſecundũ quandã rõnẽ ſpecialem, & nõ ſecũdũ rõnem vniuerſaliſſimã, i. conſiderauerũt inquantũ ſunt hæc, puta homo, bos, animal, &c. vel talis, puta grammaticum, album, dulce, &c. & non inquantum ſunt.

¶*Num eius fieri inquantum ens, excludat quamuis tranſmutationẽ. & diſtinguat ab eo quod eſt ex ente in potentia fieri ens in actu.*

¶Circa cõuenientiã inter primos ordines, & differentiã corũ à tertio, dubium occurrit, quantum valet ratio reddita in litera dicitur, q̃ quia materia cõtrahitur per formã ſubſtantiã, &c. ideo verobi q̃ cõſideratæ ſunt vt genera & cauſæ particulares: & propterea ſtatim cõſideratum ens ſecundũ quod ens, & cauſa prima ac vniuerſaliſſima. Hæc ſatis ambigua ſunt, & propter autoritatem & propter rationẽ. Propter autoritatem quidẽ: quia vt patet 12. Meta. tex. 18. cauſæ entis inquãtũ ens, ſunt cauſæ facẽtes ſubſtantiã ex puta potẽtia. Et 1. Phyſ. text. 9. dicitur, q̃ód in generatione ſubſtãtiali fit ens ſimpliciter ex non ente ſimpliciter: ergo ſic non ſecundũ quod ens. & idẽ millies habet in Philoſophia Ari. Propter rationẽ aũt, q̃a fieri ens inquãtũ ens, & inquantũ ens actu, idẽ eſt quoniã potẽtia eſt cõditio diminuẽs, vt dicitur 4. Met. com. 15. ſed ens in actu ſic per ſe ex ente in potẽtia pura: ergo per trãſmutationem ſubſtantialẽ fit ens inquantũ ens. Et ſic differẽtia aſſignata in litera, nulla eſt, & ratio eius nulla: quia materia cũ cõtrahatur, non tamen cõtrahitur quaſi ſecundũ ſe ſic, ſed quia ex cõtractione accipit eſſe in actu ſimpliciter: quoniã ſecundũ ſe nec quid, nec quale, neque aliquid eſt aliquã generum, vt dicitur 7. Metaphy. tex. 8.

Quæſtio. ¶*Num ens, inquantum ens ſit aliqua effectiua cauſa.*

¶Circa ipſum tertiũ ordinẽ, dubiũ occurrit, falſum ſupponit q̃ ens inquantũ ens, habeat cauſam effectiuã: Si enim ens inquãtũ ens haberet cãm effectiuã, omne ens haberet cãm effectiuã ſecũdũ quod eſt ens: & ſic Deus vt ens eſſet cauſatus, &c. & valet ſequela: etiam ſi ly inquantũ, teneat ſpecificatiue, vt patet quõ dicitur, ens inquantũ ens, eſt ſubiectũ Metaphyſi. ergo omne ens, ſecundũ q̃d eſt ſubiectũ Metaphyſi. Commẽs.

¶Antequã ad hoc reſpõdeat, ſecũda pars corporis articuli tractãda eſt, vt ſimul omnia pateãt: quoniã cõnexa ſunt. Reſpõdeo igit Autor quatuor affirmatiuè, ſ. oportet materiã primã eſſe creatã ab vniuerſali entiũ cã, q̃ Deꝰ eſt. Probat. cauſa entiũ, inquantũ entia, eſt cauſa entiũ ſecũdũ ſe, & omne illud q̃d pertinet ad eſſe ipſorũ quocunque mõdo. ergo oportet materiã primã eſſe ab vniuerſali entiũ cã. cõſequẽtia patet, & aſſumptũ infertur in litera ex ſimilia differẽtia inter cãm entiũ inquãtũ entia & cãm entiũ, & aſſumptũ infertur in litera ex ſimilia differẽtia inter cãm entiũ inquãtũ entia & cãm tranſmutationũ, ſ. q̃ iſtæ ſunt cãæ entiũ, inquãtũ hęc, vel talia, illa, in q̃ſ ſunt entia.

Quæſtio. ¶*Num quod eſt cauſa entis inquantum ens eſt, ſit cauſa omnium illorum quæ quoquo modo ad eſſe eius ſpectant.*

¶Circa aũs huius tõnis dubiũ occurrit quãũ valeat, A eſt cã entiũ inquãtũ entia: ergo eſt cã omnis eius q̃ pertinet ad eſſe eorũ. Quã non valeat, A eſt cã hois in quã ũ hõ: ergo eſt cã oĩs eius q̃ pertinet ad eſſe hois: & ſimiliter de cauſa bouis, & cæterorũ. Et q̃ nõ valeat, patet, ſi fingamus ideas Platonicas eſſe p̃ſe cauſas ſcientiæ, ſubiũ cõſtat enim q̃ idea hominis eſſet cauſa hominũ, vt ſic & tamẽ nõ cauſaret materiã quæ tamẽ eſt pars hominis: & idem iudicii de quocũque tranſmutãte eſt. Ad euidentiã hatũ difficultatũ, prælibãdi eſt quãdo ens ſit per ſe. Iuxta doctrinã igit primi Phy. tex. 76. dupliciter in cõmuni loquẽdo cõtingit fieri aliquid. ſ. per ſe & per accidẽs. Et vt ibi dicit, illud ſit p̃ ſe, cuĩ ratio immediatè ante hoc nõ ſuit. Illud verò ſit p̃ accidẽs, cuius ratio antequã fieret, erat. Exemplo primi, q̃ód coloratũ ſit ex nigro coloratũ: ex ẽplo ſecũdi, q̃d ex nigro ſit coloratũ, quia ſit albũ. In nigro eſt hęc coloratũ: & rõ huius differẽtiæ aſſignat ibidẽ optima, ſ. quia nullũ agẽs per ſe intẽdit facere, id quod eſt, ſed quod nõ eſt vt ſit. Et ſumitur ly ex in propoſitione, non vt ſibi, vt autem eſt propria hominis, eſt ab agente hominem. In ente vero, idem eſt materia, & materia vt entia: quoniam materia abſolutè eſt in generalibus & incorruptibilis, vt autem eſt propria hominis, eſt ab agente hominem. In ente vero, idem eſt materia, & materia vt entia: quoniam materia abſolutè non niſi entis eſſe poteſt: ideo in terminis ſpecialibus non valet ſequela, A eſt cauſa per ſe homi-

& per ſe. Per accidens quidem fit, q̃ factio inuenit ens, ſeu quando fit ex ente, ſicut quando coloratũ fit ex nigro. Per ſe aũt, q̃ fit ex non ente, ſicut quum coloratum fit ex non colorato propter eandẽ cãm. Et quia omne tranſmutans aliquod ens in actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu: ideo nullũ tranſmutãs facit per ſe ens, ſed per accidẽs eſſe. Et quo enim inuenit ens, licet nõ illud quod intẽdit generare, nõ ideo agit per ſe vt fa

136 Po. q̃. 7. art. 1. ad 3ᵐ. Et 1. cor. 11. l. in princip.

ciat ẽnẽ accidit vt ideũdo faceret ale ens, faciat etiam ens vnde ſi nõ intẽderet facere niſi ens nõ ageret: quia iam ante actionẽ ſuam eſt. Siraque Peripatetica hęc doctrina, & optime fundara ſuper continua experiẽtia & ratione vera eſt, oportet dicere quod ſicut ad hoc q̃ coloratum fiat per ſe, oportet quod nõ p̃fuerit coloratum, ita ad hoc q̃ Et fiat per ſe, oportet quod nõ p̃fuerit ens: hoc autem eſt nihil præeſſe, & toti fieri non ex aliquo. Et ſic oportet q̃ ſi ens fit p̃ ſe, q̃ fiat poſt nihil ipſi ẽntis. Et ex his patet ratio dictorum in litera, ex eo quãq; quòd tranſmutãs nõ inuẽit ſubiectũ determinat, manifeſtè patet ſequela q̃ nõ facit p̃ ſe, ſed determinat ad hoc, vel illud. Materia eñ prima eſt ſecũdum ſe non ſit qd, vel quale, eſt tamẽ tali paſſo ens, q̃d vnũquodq; ex ſe pro ducibile ſeipſa ponit ex nihil. eſt eñ aliquid omniũ. Et ꝓpterea meriũ impedit cauſationẽ entis in eo ens, & ab agente per ſe ens, oportet produci effectum totum ſyncategorematicẽ, vt in litera dicitur.

134

136

¶Ad primũ ergo dubiũ dicitur, q̃ de cauſis intrinſecis loquẽdo, exẽde, quãuis non eodẽ modo, ſunt cauſæ entium in eo q̃ entia: & tranſmutabilũ vt ſic, & materia: & forma, vt patet primo Phy. & 7. Meta. Tranſmutabilis eſt entia inquantũ entia, ex materia & forma cõſtant, ſeparata aũt materia ex ſola forma. De principiis quoq; extrinſecis loquendo, principia tranſmutabilium & entium vt ſic materialiter coincidunt, quoniam Deus glorioſus eſt, & primus motor, & ſupremus finis, & primi eſſendi principium: & propterea indiſtincte quandoq; inuenitur de cauſis eſſentiã, in eo q̃ entia, & cauſis tranſmutationũ. Oportet tñ diligenter lectorem diſcernere quãdo formaliter, & q̃ materialiter fermo verificatur. Nos eñ hic quia formaliter loquimur, ideo cauſas entiũ in eo q̃ entiũ à cauſis tranſmutationis ſeparamus. Id verò q̃d additur ex 1. Phyſic. & ſimilibus, non obſtat quia aliud eſt fieri ens ſimplr, & aliud eſt fieri ens ſecundũ q̃ ens. aliud eſt ens importat fieri ens ex pura potentia, vt ſubiecto, hoc autem fieri ens poſt nõ ens ſimpliciter. Ad rationẽ aũt cõceſſo q̃ idem ſit fieri per ſe ens & ens in actu, negandũ eſt q̃ ens in actu, ſic per ſe, q̃ ſit ex pura potentia, nunq̃ eſt per ſe ſit, niſi q̃ ſit poſt nõ ens in actu: hoc autem nunq̃ põt per tranſmutationẽ cõtingere, vt patet ex dictis. Et cauſe ne fallatis nec dẽs diſcernere inter has propoſitiones, ens in actu ſit ex ente in potentia per ſe & ens in actu ſit per ſe. In prima eñ notatur habitudo terminiad ſubiectũ, & eſt vera: quia ſi ens in actu habet ſubiectum, eius ſubiectum per ſe eſt ens in potentia: & in hoc ſenſu ponitur in 12. Meta. text. 8. In ſecunda autem notatur habitudo terminiad ſuum fieri abſolutè: & ꝓpterea nunq̃ verificatẽ, q̃ rõ termini præcat.

¶Ad ſecũdũ dubiũ dicit, q̃ à ſpecificatiua ad vniuerſalẽ, nec valet cõſequẽtia ſimpliciter, nec cõ nota ſpecificationis formaliter loquendo. Non eñ valet, Socrates criſpus ſecũdum q̃d capillatus: ergo oĩs capillatus vt ſic eſt criſpus, &c. vnde, cũ in iſta, ens inquantũ ens habet cauſas, eorũ ly inquãtũ ſpecificatiue, q̃ſ ſenſus eſt, q̃ ens habet cauſas non ſolũ ſecundũ ſpeciales rationes eſſendi, puta humanum, equum, &c. ſed etiam ſecundum ipſam entis rationẽ, quãuis non in quolibet, quia non in Deo. nõ ſolum eſt Sortes dependet, quia eſt homo, vel animal: ſed etiam quia eſt, &c. De Inſtantia verò allata, nihil nocet ſi quis tenet gratia materiæ.

¶Ad tertiũ verò dubium, dicitur, q̃ formaliter loquendo, in omni materia valet, A eſt cauſa effectiuus per ſe B, inquantum B. ergo cauſa eſt omnis eius quod pertinet ad eſſe B, vt ſic, alioquin non eſſet ſufficiens & per ſe propria cauſa B. & ſic propria cauſa hominis inquantum homo, eſt cauſa omnis eius quod pertinet ad hominis eſſe, vt ſic, & ſimiliter cauſa entis inquantum ens, eſt cauſa omnis eius quod pertinet ad ens, vt ſic: & in hoc nõ eſt differentia. Sed diſparitas eſt in vltriori conſequentia, gratia materiæ. Quum enim inter ens, & reliqua ſpecialia, puta hominem, anima, &c. tantum diſſet, q̃ in aliis aliud eſt materia abſolutè, & ita materia vt eſt ens, quoniam materia abſolutè eſt in generalibus & incorruptibilis, vt autem eſt propria hominis, eſt ab agente hominem. In ente vero, idem eſt materia, & materia vt entia: quoniam materia abſolutè non niſi entis eſſe poteſt: ideo in terminis ſpecialibus non valet ſequela, A eſt cauſa per ſe homi-

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrũ cauſa exemplaris ſit aliquid præter Deũ.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd cauſa exemplaris ſit aliquid præter Deum. Exemplatũ enim habet ſimilitudinem exemplaris: ſed creatura longè ſunt à diuina ſimilitudine. Nõ ergo Deus eſt cauſa exemplaris earum.

¶Præterea, Omne quod eſt per participationem, reducitur ad aliquid per ſe exiſtens, vt ignitum ad ignem, ſicut iam dictum eſt c. Sed quęcunque ſunt in ſenſibilibus rebus, ſunt ſolum per participationem alicuius ſpẽi. Quod ex hoc patet, quòd in nullo ſenſibilium inuenitur ſolum id quod ad rationem ſpeciei pertinet, ſed adiũgũtur principiis ſpeciei principia indiuiduãtia. Oportet ergo ponere ipſas ſpecies per ſe exiſtentes, vt per ſe hominem, & per ſe equũ, & hmõi. Et hęc dñr exẽplaria. Sunt igit exemplaria res quædã extra Deum.

¶Præterea, Scientiæ & diffinitiones ſunt de ipſis ſpeciebus, nõ ſecũdum quod ſunt in particularibus: q̃a particulariũ nõ eſt ſciẽtia, nec diffinitio. Ergo ſunt quædã entia quæ ſunt entia vel ſpecies non in ſingularibus. Et hæc dicuntur exemplaria. Ergo idem quod prius.

¶Præterea, Hoc idem videtur per Dionỹ, qui dicit 5. cap. de Diui. no. quòd ipſum ſecundum ſe eſſe: prius eſt eo quod eſt per ſe vitam eſſe, & eo quod eſt per ſe ſapientiam eſſe.

¶SED CONTRA eſt, quòd exemplar eſt idem quod idea. Sed idea ſecũdum quod Aug. lib. 38. q. dicit, ſunt formæ principales, quæ diuina intelligentia continentur. Ergo exemplaria rerum non ſunt extra Deum.

CONCLVSIO.

¶Cùm ex diuina ſapientia determinatæ naturales formæ procedant, Deum ipſum exemplar primum rerum omnium eſſe, aſſerendum eſt.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ Deus eſt prima cauſa exemplaris omniũ rerum. Ad cuius euidẽtiam conſiderandũ eſt q̃ ad productionem alicuius rei ideo neceſſarium eſt exemplar, vt effectus determinatam formã conſequatur. Artifex eñ producit determinatã formam in materia ꝓpter exemplar ad quod inſpicit, ſiue illud ſit exẽplar ad q̃d extra intuetur, ſiue ſit exemplar interius mentẽ cõceptum. Manifeſtũ eſt aũt q̃ ea quæ naturaliter fiũt, determinatas formas cõſequuntur. Hæc autẽ formarũ determinatio oportet q̃ reducatur, ſicut in primum principiũ, in diuinã ſapiẽtiã, q̃ ordinẽ vniuerſi excogitauit, q̃ in rerũ diſtinctẽ cõſiſtit. Et ideo oportet dicere q̃ in diuina ſapiẽtia ſint rõnes oĩm rerũ: quas ſupra diximus ideas c, i. formas exẽplares in mente diuina exiſtes. Quæ quidẽ, licet multiplicẽtur ſecũdum reſpectum ad res, tñ nõ ſunt realr aliud à diuina eſſentia, ꝓut eius ſiſtitudo à diuerſis participari põt diuerſimode. Sic igitur ipſe Deꝰ eſt primũ exemplar oĩm, ꝓut etiã in creatis quædã aliorũ exemplaria dici ſecundum quod quædam ſunt ad ſimilitudinẽ alio rum, vel ſecundum eandem ſpeciem, vel ſecundum analogiam alicuius imitationis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ licet creaturæ nõ pertingant ad hoc q̃ ſint ſimiles Deo ſecũm ſuam naturã ſimilitudine ſpeciei, vt homo genit⁹ hoĩ gñantiꝰ attingunt tamen ad eius ſimilitudinẽ ſecũdũ repræſentationẽ rationis intellectæ à Deo, vt domus quæ eſt in materia, domui quæ eſt in mente artificis.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd de ratione hominis eſt quòd ſit in materia. Et ſic nõ poteſt inueniri homo ſine mã. Licet igitur hic homo ſit per participationẽ ſpeciei, nõ tamẽ põt reduci ad aliquid exẽs p ſe in eadẽ ſpecie ſed ad ſpeciẽ ſupexcedẽtẽ, ſicut ſũt ſubſtãtię ſeparatæ. Et eadẽ rõ eſt de aliis ſenſibilibus.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃licet quæliber ſciẽtia, & diffinitio ſit ſolũ entiũ, non tñ oportet q̃ res eundẽ modũ habeãt in eſſendo, quẽ intẽlẽctꝰ habet: intelligẽdoc. Nos eñ ꝓ virtutẽ intellectꝰ agẽtis abſtrahimus ſpẽs vres à particularib⁹ conditionib⁹ nõ tñ oportet q̃ v niuerſa preter particularia ſubſiſtãt vt peticularii exẽplaria.

¶Ad quartũ dicẽdũ, quòd ſicut dicit Dio. 11. c. de Diui. no. per ſe vitã, & per ſe ſapiẽtiã quãdoque nominat ipſum Deum, quandoque virtutes ipſis rebus datas: non autem quaſdam ſubſiſtentes res, ſicut antiqui poſuerũt.

nit, ergo eſt cauſa omnis eius quod pertinet ad hominem: ſed oportet addere vt ſic, & poſtmodum non valet vlteriꝰ ſequela, ergo eſt cauſa omnis eius quod pertinet ad eſſe hominis: &, ergo eſt cauſa materiæ quæ eſt pars hominis: ſed in termino vniuerſaliſſimo, ſcilicet ens, valet primò. A eſt cauſa entis vt ens: ergo eſt cauſa omnis eius quod pertinet ad ens vt ens: & valet vlteriꝰ, ergo eſt cauſa omnis eius quod pertinet ad ens: &, ergo eſt cã materiæ, q̃ eſt ps entis, vt in litera inferitur.

a ¶*Super Quæſtionis quadrageſimæ quarti Articulum tertium.*

IN titulo cauſa exemplaris, non eſt quinti generis cauſæ / ſed coordinãr in quinto Metaphyſ. inter cauſas formales: eſt enim cauſa formalis rei, ſeparata tamen. Nec vocatur exemplar ars ſi ẽtiua rei, ſed id ad cuius imitationẽ ars facit eſſe / tumſiue illud ſit res extra animam, ſiue intus: ſiue ſit idem quod ipſa ars, ſiue non formaliter enim loquimur. Præter Deum autem dicitur directè contra poſitionem Plat. attribuitam, de exẽplaribus ſenſibilib⁹, &c.

¶In corpore eſt vna cõcluſio reſponſiua q̃ſtiõi: Deus eſt primum exemplar omniũ rerum: hæc concluſio primò probatur. ſecundo ibi, Poſſunt etiam in rebus creatis, manifeſtatur illa particula primum. Probatur Determinatio formæ eſt ſcitus eſt à cauſa exemplari, & res naturales determinatas formas conſequuntur: ergo determinatio formarum naturalium reducitur, ſicut in primum principium, in diuinam ſapientiam, quæ ordinẽ vniuerſi excogitauit: ergo in diuina ſapientia ſunt exemplares formæ omnium rerum. ergo ipſe Deus eſt primum exemplar omnium rerum. Antecedẽs pro prima parte declaratur in artificialibus de exemplari tam intrinſ quàm extrã. Quo ad ſecundã verò partem manifeſtum eſt, conſequentia verò probatur, quia ordo vniuerſi in rerum diſtinctionem ſundam. Probatio eſt: quia illæ exemplares rationes non ſunt aliud realiter à diuina ſubſtantia. Obiectio verò eſt, quia huiuſmodi formæ ſunt ſubſtãtia verò Dei vna. Excluſio autem obiectionis eſt, quòd multiplicat diuinam rem, ſed reſpectum ad creatas ſeu creabiles res, vt in 11. q̃ſ. Deinde declaratur cur dixerit in concluſione ly primum, dicens, quia poſſunt dari ſecundaria exemplaria, perfectoria ſiquidem entia exemplaria dici poſſunt inferiorum, vt Philoſophi dicunt.

¶Circa neceſſitatem exemplaris cauſæ, ſciẽdũ quòd determinationem formæ effectus eſſe proprium effectum cauſæ exemplaris, vt in litera dicitur, inductiua experiẽtia manifeſtat. Videmus enim artifices formas artificialibus determinare, ſecundum quod proponunt, putentes huiuſmodi artificialia: ipſum autem ea dant forma effectus. Verum tamen eſt, quòd huiuſmodi operationem non habet exemplar per ſeipſum, ſed per agens: diuerſimode tamen, quia per agens à propoſito immediatè: per agens verò naturale, mediatè: mediatè, ſcilicet dato re naturæ. Et ſic pro quanto opus naturæ eſt opus intelligentiæ: exemplaris cauſa ad determinandum omnibus effectibus formas, neceſſaria eſt. Et exemplaris cauſa ſufficientiam agentis ſiue naturalis, ſiue à propoſito non tollit. Nec ipſa ſupeſtuitſed in ſuo ordine ſidem facit quod agens alio cauſandi genere facit.

¶Circa radicem concluſionis ruſus aduerte quòd quia Autor ſupra determinationẽ formarum naturalium, quam manifeſtè videmus, fundat proceſſum ſuum, ad ponendum Deum eſſe cauſam exemplarem: & Ariſto. confutat Pla. credentem exemplaria eſſe præter particularia agentia, vt eos certas formas fortiantur. nec creari hæc contingat, dupliciter poteſt ex determinatione formarum inferiꝰ, quòd ſunt exemplaria. Vno modo ſic, quòd ex determinatis formis concludamus determinata exemplaria tanquam proximas rerum cauſas. Et ſic falſum eſt: quoniam periret prælatter actio agentis quæ ſunt apud nos, bos enim non generaret bouem. Alio modo ſic, vt ex determinatis formis, inquantum ex eis conſurgit ordo Vniuerſi, concludamus earum exemplaria in prima cauſa: quæ ordinem excogitauit Vniuerſi, tanquam partes ideæ ipſius ordinis. Et hæc eſt rationabile, eo quòd exemplar alicuius totius perfectè non habetur, niſi propria partium exemplaria habeantur, & ſic manifeſtè hoc procedit: vnde non auferetur cauſalitas proximarum cauſarum, ſed cùm opus naturæ ſit opus Intelligentiæ, primæ rationes naturalium operum aſſignantur. Et ſic habes vim primæ conſequentiæ.

¶In responsione ad secundum habes glossam illius propositionis: Omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam: glossatur enim vel ad aliquid eminentius continens illud.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum quartum.*

Annot. Tit. titulo ly omnium, distribuit pro omnibus rebus aliis à Deo: quoniam tractatus iste de causalitate Dei ad extra est.

Contem. 237 *Infrà qo.* 65. *art.* 2. *& qone* 103. *artic.* 2. *Et* 2. *dist.* 1. 2. *art.* 2. *con.* *Et* 3. *contrac.* 17. *&* 18.

¶In corpore vnica est conclusio, Diuina bonitas est finis rerum omnium. Probatur sic, Primum agens intendit solùm cõmunicare suam bonitatem, & vna quæq; creatura intendit consequi illius similitudinem: ergo diuina bonitas est finis omnium rerum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, ex differentia inter primum agens & reliqua agentia imperfecta, scilicet quòd illa etiam agêdo intendût aliquid acquirere, quia similiter agunt & patiuntur. hic verò non propter acquisitionem, sed propter communicationem tantum finis, agit: Quo ad secundam verò partem probatur: quia idem est finis agentis & patientis vt hic, quamuis diuersimode. Consequentia verò probatur quo ad primum agens ex duabus propositionibus. prima est, quòd omne agens agit propter finẽ. quod probat, quia aliquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quàm illud, nisi ex fine. Secunda est, Idem est finis agentis & patientis. Quo ad creaturas verò, ex antedicta propositione, scilicet idem est finis agentis & patientis.

Annot. ¶Circa prædicta pro quanto ponunt quòd omnium rerum, comprehendendo etiam primum agens, diuina bonitas est finis, aduerte quòd Deus potest dupliciter sumi. Primo modo abſolutè, & sic eius nullus est finis. Alio modo vt primum agens: & tunc dupliciter. Vno modo quantum ad rem, quæ est actio qua dicitur agens. Et sic ruisus nullum habet finem, quia actio Dei est eius substantia: & sic conuertit dici, quod Deus agit propter finem non sui, sed aliorum, vt in quæstio 19. artic. 2. ad primum, tactum est. Alio modo formaliter secundum rationem actionis, & sic habet suam bonitatem finem suæ actionis: quia omne agens, vt in litera dicitur, agit propter finem. Et confirmatur, quia finis est causa causarum, id est causalitatis cæterarum causarum: ergo est causa causalitatis agentis: quod est esse causam suæ actionis. Si igitur finis, propter quem agit Deus, est sua bonitas, ipsa erit causa quare Deus agit. Et hoc expressè conatur littera docere in corpore, & in responsione ad primum, distinguendo de agente propter finem consequendum vel communicandum, & in responsione ad quartum, docendo quòd non inconuenit in Deo secundum rationem distinguere bonitatem suam, vt priorem causam à se, ipso vt agente. Et hic responsio amplior quodammodo est quàm quæstio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinæ bonitatis, vt finis ad plures res, quàm sint omnes creaturæ: sed ad aliquam rationem in ipso creatore, vt sic, vt patet ex dictis.

Annot. ¶Circa differentiam inter alia agentia, & primum, scito, quòd agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. Quædam quæ agunt & patiuntur ab hic in quæ agunt per reactionem. Et ista sunt quæ communicant in materia, vt dicitur in secundo de Generatione. Quædam verò sunt quæ agunt & patiuntur, id est agunt mota ab alio. Et ista conditio est omnis secundorum agentium. Et dicitur imperfecta eodem imperfectionis modo, quo etiam omnia entia citra primum dicuntur imperfecta: quia deficiunt à primi nobilitate, & de his loquitur directè littera contra dicentes, quòd primum agens: ex eo namque quòd agunt quasi acta, consequens est vt in agendo tendant quasi patientia in aliquid sui seu consimile. Et sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum tertium.*

Commē. IN titulo creatio sumitur pro creatione passiua, qua scilicet aliquid significatur creari. Et ly aliquid sumitur pro ente reali, vt patet ex propositione articulorum principio quæstionis.

¶In corpe vnica est conclo, Creatio ponit in creato relationē trāsc. Et probatur sic: Produtio totius esse à causa vniuersali, nō est ex aliquo præexistente: ergo Deus creando, pduc it res sine motu & mutatione: ergo creatio in creatura nō est nisi relatio quædā ad Creatorem principiū sui esse. Antecedens pbatur ex differentia inter produtiones particulares, & productionem totius esse, seu vniuersalē. Prima verò consequētia pbatur: qa oē quod fit per motū vel mutationē, fit ex aliquo præexistente. Sed a autē, quia subtracto motu ab actione & passione nihil remanet nisi relatio. Et confirmat, quia sicut in passione, q̄ est ex motu, importat relatio ad principiū motus, ita in creatiōe passiua, importat relatio ad principiū effectū.

¶In rātione ad tertium, manifestē habes cōfirādo eā argumento, q̄ relatio creationis est accidens, & non est relatio trāscendēs: quia etiam manifestē in quæstionibus de potētia, q̄. tertia. art. 1. ad tertiū, explicat. Et q̄s omne accidens distinguitur realiter à subſtantia, oportet vt creatio distinguatur realiter à subſtantia creata quacunq; secundum doctrinam quam sequimur.

¶*Num relatio creaturæ ad Creatorē sit relatio transcendēs, distincta à suo fundamento.*

Quæstio. ¶Circa tamē hoc, dubiū est. Sco. enī in scīo dist. 1. quæstionib⁹ 4. & 5. tenēs creationem passiuē sumptam esse relationē transcendentem & candē realiter fundamento, tripliciter nititur hoc probare. Primò, illud quod ꝓprie inest alicui, & sine quo illud nō potest esse absque contradictione, est idem sibi realiter: sed relatio lapidis ad Deum est huiusmodi: ergo, probatur maior sic, Cōtradictio secundū esse & non esse, dicit de aliquibus, infert distinctionem realem illorū: ergo impossibilitas recipiendi talia contradictoria, infert identitatem illorum. Et hoc inquit ipse vbi non est dependentia essentialis. Et declaratur ait: qa impossibilitas, q̄. A sit B. nec B, aut est propter identitatem illorū, aut ꝓpter similitudinē in natura cōsurgit, aut ꝓpter positionē ipſi⁹ A. Sed nihil horū dicendū vltimorū conuenit lapidi respectu illius relationis ad Deū. vt patet, & tñ nō pōt esse finis illa: ergo est ídē illi. Præterea, Qđ vniformiter dicitur de omni alio à Deo ad ipm, nulli accidit: sed talis relatio vniformiter cōuenit oī creaturæ ad Deū: ergo nulli accidit, & sic est ídē fundamento. Probat maior, qa par rō est de oībus. Præterea, Substantia 7. Metaſ. est prior accidente, natura, diffinitione, & tpe, & ly tpe intelligitur sic, q̄ nulla est ēē accidētalis ex parte substantiæ, q̄ possit esse ptior duratione of accidēte: ergo nō est cōtradictio, q̄ lapis esset prior duratione omni dependētia ad Deū: & si esset absq; eo quod

74 74 149 b 229 b 239 b 240 2. distinc. 40. qō. 1. ar. 1. 1m. Et po. q. 3. artic. 3.

significatur ab alio esse & prius non fuisse, Vnde cū creatio sit sine motu, simul aliquid creatur & creatum est.

¶Ad quartum dicēdū, q̄ obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliquod infinitum medium inter nihilum & ens. Quod patet esse falsum. Procedit aūt falsa hæc imaginatio ex eo q̄ creatio significatur vt quædam mutatio inter duos terminos existens.

ARTICVLVS III.

¶*Virum creatio sit aliquid in creatura.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videt⁹ q̄ creatio nō sit aliqd in creatura. Sicut em creatio passiuē accepta attribuit creaturæ, ita creatio actiuē accepta attribuitur creatori: sed creatio actiuē accepta nō est aliquid in creatore. Quia si sic, sequeretur q̄ in Deo eſſet aliquid tēporale. Ergo creatio passiuē accepta non est aliquid in creatura. ¶Præterea, Nihil est mediū inter Creatorē & creaturā. Sed creatio significatur vt medium inter vtrūq;. Nō em est creator (cū nō sit æternus) neq; creatura, qa oporteret eadē ratione aliam ponere creationē qua ipsa crearetur, & sic in infinitum. Creatio ergo non est aliquid. ¶Præterea, Si creatio est aliqd præter subſtantiā creatā, oporteт q̄ sit antecedēs ei⁹. Oē aūt antecedēs est ī subiecto. ergo res creata esset subiectū creationis, & sic idē est subiectū creationis & terminus. quod est impossibile: quia subiectū prius est accūte, & conseruat accīs. Terminus aūt posterius est actiōe & passione, cuius est terminus: & eo existēte cessat actio & passio. igitur ipsa creatio nō est aliqua res.

¶SED CONTRA. Maius est facere aliquid ſcđm totā subſtātiā, q̄ ſcđm formā subſtātialem vel accidētalē. Sed generatio simpliciter vel ſcđm quid, qua fit aliquid ſecundū formā subſtantialē vel accidētalē, est aliqd in gñato. Ergo multo magis creatio, qua fit aliquid ſecundū totā subſtantiam, est aliquid in creato.

CONCLVSIO.

¶*Creatio in creatura non est nisi relatio quædam ad Creatorem, vt ad principium.*

¶RESPONDEO dicendum q̄ creatio ponit aliquid in creato ſecundum relationē tantū, quia quod creatur, nō fit per motū, vel per mutationē. Quod enim fit per motū vel mutationē, fit ex aliquo præexistenti. Quod quidē cōtingit in productionib⁹ particularibus aliquorū entiū. Nō aūt pōt hoc cōtingere in ꝓductione totius esse à causa vniuersali. Nō em entiū, q̄ est Deus. Vnde Deo creādo producit res sine motu. Subtracto aūt motu ab actione & passione, nihil remanet nisi rō, vt dictū est. Vnde relinquit, q̄ creatio in creatura non sit nisi relatio quædā ad Creatorē, vt ad principiū sui esse: sicut in passione quæ est cum motu, importatur relatio ad principium motus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creatio actiue significata significat actionem diuinam, quæ est eius essentia, cum relatione ad creaturam. Sed relatio in Deo ad creaturā non est realis, sed ſecundū rationem tantum. Relatio verò creaturæ ad Deū est relatio realis, vt ſupra dictū est, cū de Dino. ageretur.

¶Ad ſecūdū dicēdū, q̄ qa creatio significatur vt mutatio, sicut dictū est: mutatio aūt media quodāmodo est inter motū & motū, ideo ēt creatio significat vt media inter creatorē & creaturam. Tñ creatio passiuè accepta est in creatura, & ē creatura. Neq; tamē oportet q̄ dependeret à Deo, ſi dependentia est accidens: hoc autem est absurdum. ergo.

¶Ad euidentiā huius difficultatis non est opus alia facere fundamēta ſuperius determinata ſequendo, dicendū est, q̄ huiusmodi relatio dependentiæ ad Deū in qualiber creatura est accidens distinctū realiter à subſtantia, & q̄ ſi creatura non pōt esse ſine hmōi dependentia: ſicut nec hō q̄n sit risibilis, vt in q. præcedēte, art. 1. ad primū Autor docuit ex ratione, quia, ſ. omnis creatura est ens per participationē Dei, nec ab hoc potest denudari. Ad primā ergo rationē Sco. in oppoſitum negatur maior, & ad probationē eius dicit, q̄ falsi est falsum, vt ſæpe iam dictum est. Et ſequentia nihil valet ſed maliter loquēdo, vt ipſemet fatet, ponēdo exceptionē vrā, cur & mihi nō licebit alia exceptionē ponere. Ad declarationē aūt negatur diſſimilitudo illa, quia insufficiēs est etiā apud ipſum, vtpa ter de partib⁹ simul ſumptis respectu tertiæ entitatis, illæ eīs nō pōt esse nō sunt posteriores, nec simul natura, nec eadē illi tertiæ entitati, nec de ꝑdent essentialiter ab illa. Vñ ratio nihil valet, dicimus em, q̄ inſeparabiliter q̄uis est propter necessariā rerū connexionē, & sic est in propoſito ꝓpter assignatā cām. Ad ſcđam vrō rōnē negatur minor: q̄a, vt hic dicēſin rñſiōe ad ſcđm, de pēdētia ad Deū ab esse nis ſubſtantiis creatis & aliter ipſis relationibus dependētiæ: quoniā ſubſtantiæ dependent prelationes ipſæ aūt relationes dependēt ſeipſis, nō ergo vniformiter hmōi reſpo cōuenit oībus aliis à Deo. Ad tertiū vrō dicēſq; admiſſa expoſitiōe illa, nō valet ſequela, ergo ſubſtantia creata pōt esse ſine oī accīte: nō ad veritatē illius propoſitiōis ſufficit q̄ aliqua ſubſtantia ſit huiu⁹modi, talis est aūt prima ſubſtātia ſecundū veritatē & quælibet intelligētia ſecūdū Auerr. 12. Meta. com. 17.

a ¶*Super Quæſtionis quadragesimæ quintæ Articulum quartum.*

Commē. IN titulo proprium diſtinguitur cōtra communē: & creari diſtinguitur contra cōcreari: ita q̄ ſenſus quæſtionis eſt, vtrū creari ſic ſumptum, ſit rō ſubſiſtentium ſine ſint oppoſita, ſive non.

¶In corpe vnica est conclo, Creata ꝓprie ſunt rōn ſubſiſtētia. Et pbatur ſic: Creari est quoddā fieri, ergo ꝓprie conuenit illis quibus cōuenit eſſe. ergo ꝓprie conuenit ſubſiſtentibus. Prima cōſequētia pbatur: quia fieri ordinatur ad eſſe. Secunda verò: quia eſſe ꝓprie conuenit ſubſiſtentibus, quod pbatur ex differentia inter ſubſiſtentia, & formas, accidentia, & alia hmōi in hoc, quòd ſubſiſtentia habent eſſe ſic, quòd in ſuo eſſe ſubſiſtūt, reliqua autem dicuntur habere eſſe non quaſi ipſa fiat, ſed quia eis aliquid est, vt patet de albedine. Et confirmatur auctoritate Philoſophi, & ex hac ſequitur alia differentia in concluſione contenta: nam ſicut ſola ſubſiſtentia, ſunt entia, & reliqua ſunt exiſtentia: ita ſola ſubſiſtentia ſunt creata, & reliqua ſunt concreata.

Super

a ¶*Super Quæſtionis quadragesimæquintæ Articulum quintum.*

Commē. TItulus ex prædictis clarus est.

¶In corpore quatuor ſtacit. Primò respondet quæſito quo ad creare virtute propria. Secūdò refert quandā opinionē quo ad creare inſtrumētaliter, ibi, Cōtingit autem. Tertiò improbat præfatā opi. in cōi, ibi, Sed hoc esse non pōt. Quartò im probat eādem in ſpeciali, quo ad agens corporeum, ibi, & hoc ꝑcipue.

141 1. dist. 1. q. 1. artic. 3. Et 4 dist. 3. q. 1. ar. 3. q. 3. Et 2. cont. c. 21. 85. & 56. col. 1. Et lib. 3. cap. 68. Et po. q. 3. artic. 2. Et opuſ. 3. ca. 70. 249. & 96. Et op. 15. ca. 10. 284 39. 264 253 277 33 Quæſtio.

¶*Num esse & quòd sit vniuerſaliſſimus effectus & proprius primæ cauſæ vniuerſaliſſimæ.*

¶Circa hanc partē multiplex dubium occurrit. Et primò circa primam propoſitionem aſſumptam. Arguit enī Sco. in 2. diſtin. 1. contra eā, dicens eam esse falſam. quod probat ſic: Esse compoſiti est à generante, ergo non est ꝓprius effectus Dei, & tenet ſequela, quia compoſitū, puta bos, est ab vniuerſaliſſimo generante, &c.

¶Dubiū est ſecūdò circa probationes illius. Arguit enī ibidē contra eas. Et primò contra primā: aut ibi est ſermo de vniuerſalitate cauſæ & effectus ſecūdum prædicationē, aut ſecundū perfectionē: aut de vniuerſalitate effectus ſecūdum prædicationē, cauſæ verò ſecundū perfectionem. Si ſemper est ſermo de vniuerſalitate ſecundū prædicationē, minor erit falſa: quia Deus nō est cauſa vniuerſaliſſima in prædicādo. &, vt patet, nō cōcluditur intētū. Si verò ſermo est de vniuerſalitate ſecūdū perfectionē, minor etiā est falſa: qa eſſe nō est perfectiſſim⁹ effectus, qđ probatur, quia quodcūq; includitur in multis, non pōt esse perfectius quocunq; illorū in quo includitur. Si autem diſformiter accipiatur, ita q̄ ex parte cauſæ ſumatur vniuerſalitas ſecundū perfectionē, & ex parte effectus ſecundū prædicationē, tunc duplicitèr peccat ratio, quia primo maior est falſa. Nam effectus vniuerſaliſſimus in prædicatione potest esse à cauſa imperfecta: quia ſalvatur in pluribus effectibus imperfectis. Secūdò qa peccat ſecundū topicum cōſequentiæ ex hoc quod effectus vniuerſaliſſimus in prædicatione est à cauſa vniuerſaliſſima ſcđm ꝓfectionē, & eſſe eſt hmōi, ſequit: ſi ſa cōclusio, ergo eſſe in gñum bu. &c. nō ꝓ hoc eſſe nisi à cā vniuerſaliſſima ſecundū perfectionē. Sed ex hoc nō ſequitur, ergo eſſe huius creabilis nō pōt esse nisi à tali cauſa. patet ergo, q̄ in illatione est fallacia cōſequētis. Quòd ſi diſtinguat, q̄ in illo producto est conſiderare eſſe huius & eſſe ſimpliciter, hoc nō ſoluit, qa ipſa nō ſic diſtinguitur quin ab eadē ſint cauſa, quā tint idē. Deinde cōtra aliā probationē inuehitur, q̄ cōclusio oppoſito intentionis nō abſoluit negat propoſitio illa intelligentiam dare eſſe, imò magis affirmat dum dicit, quòd non competit ſibi dare eſſe nisi inquantum operatur operatione diuina. ¶Circa vim illationis rationis ſuæ dubitatur ſic: Aut Autor intendit quòd eſſe ſic, est propius effectus primæ cauſæ, quòd est à ſola prima cauſa: & tunc milit at obiectiones Sco. Aut quòd ſic est ꝓprius, q̄ per ſe primò est à ſolo Deo & nunc illatio nihil videtur valere, niſi in virtute illius categoricæ, Producere eſſe per ſe primò est creare. hæc autem est falſa, quoniam producere per ſe primò esse in boue non est creare: alioquin cum bos generatur, vel eſſe eius à nullo produceretur per ſe primò, vel creatio ſemper admiſceretur omni operationi naturæ: quod est contra Sanctum⁹ Thomam in vltimo articulo huius quæſtionis.

¶Ad euidentiā horū ſcito, q̄ magna differentia est inter aliquē effectū & ſelipſum cum condītione per ſe primò. Valde enim diſtant A ſit à B, & A per ſe primò ſit à B. In primo enī ſignificatur ſolum quòd A ſit. In ſecundo quòd per ſe primò ſit. Vnde hæc duo, eſſe ſit, & eſſe per ſe primo ſit, diſtāt pluſquam cælū & terra. In primo nāq; ſignificatur tantū, q̄ eſſe terminat factionē: in ſecūdo verò qđ terminat, & modus quo terminat. ta primo quoq; nō infert, ergo immediatè ante hoc non erat ens, in ſecundo aūt ſic, vt patet ex ſupradictis ex primo Phyſic. In primo tamen nō infert agens ꝓptium, in ſecundo aūt infert agens ꝓptium, & per ſe primo. In primo demū nō infert q̄ in quocūq; fiat ab illo cauſa. In ſecundo autem infert, quod in quocunq; ſit, ab illo agente ſit: quoniā oportet vniuerſaliter ab illo fieri à quo per ſe primò fit. Vnde cum in præſenti rōne nō ſit ſermo de effectibus, vt quolibet ſunt, ſed vt per ſe primò ſunt, vt patet ex verbis literæ dicentis, q̄ vniuerſaliores effectus oportet in priores & vniuerſaliores cauſas reducere, reducit enim A per ſe primò ſimanifeſtè liquet, q̄ malè intellecta est ratio iſta à Sco. in-

¶ propoſitio illa est veriſſima, ſed malè intellecta ab Arguente. debet enim accipi cōclusio vt ſequitur ex præmiſſis. ex quibus habetur q̄ eſſe est ꝓprius effectus cauſæ vniuerſaliſſimæ, quæ est Deus, id est eſſe est per ſe primò effectus Dei. hoc enim ſignificat ly ꝓprius, & nō ſignificat idē q̄. ſolū, ſeu tm, vt arguens intellexit imponens Autoī, q̄ eſſe est tm effectus ſolius Dei, hoc enim nunquam ſemniauimus, imò omnem cauſam tenemus dare eſſe, virtute tamen ꝓprię cauſæ vi propoſitio libri de cauſis adducta inſinuat. Vnde inuſtra nixus est Sco contra hunc articulum quo ad hoc.

¶Ad ſecūdum verò dubiū contra probationes dicitur, quòd dicit de ſequendo maior intelligit diſformiter vniuerſale ex parte cauſæ & effectus ſuæ ſenſus est, q̄ effectus vniuerſaliter ſecūdū prædicationē, recipiatur in cāu vniuerſaliore ſecundū cauſalitatē, ſeu ſcīm plectionē. Et ad primā obiectionē in oppoſitum dicitur, q̄ illa maior est veriſſima, vt etiā ipſe poſtmodum cogitur fateri ibidem. Et q̄ probatio ad oppoſitum nihil valet. Nā ſi hæc q̄ eſſe est ꝓprius vniuerſaliſſimus ſit à pluralib⁹, imò ab vniuerſali cauſa ſit ꝓprius effectus vniuerſaliſſimus ſic

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Aduerte hic q̃ Autor recitando Magistrum, refert quoque ipsum in prima dist. secundi q.1.art.10. & 1. dist. quarti q.1.art.1.q.1.ad quartū, nō aliter natū opinionem Magistri, quam hic repellit cum sequacibus, et iamsi ipsemet fuit vnus ex illis.

¶Quo ad tertiū reprehenditur positio prædicta, tali rōne: Causa secūdæ instrumētalis nō participat actionē causæ superioris, nisi inquantū per aliquid sibi propriū dispositiue operatur ad effectū principalis agētis: sed nullum agēs secūdū pōt aliquid dispositiue operari ad effectum Dei creantis: ergo nulla pōt esse causa instrumentalis ad creationis actum. Maior probatur dupliciter, ducēdo ad inconueniēs. primò: q̃a si nihil ageret causa instrumētalis secūm sibi ꝓpriū, frustra adhiberet ad agendū. Secūdò, q̃a tū oporteret esse determinata instrumēta determinatarū actionū. Deinde manifestatur inductione ad sensum, quia sic videmus in securi, &c. Minor quoq; ꝓbatur dupliciter. Primò, ex termino: q̃a esse absolutū, quod est ꝓpriū effectū creatis, vocāt alis ꝓpositū. secundò, ex rō, q̃a creatio non est ex aliquo: & sic excludit oē dispositibile.

¶Num causa instrumentalis propria aliquā actionem habeat præter actionem principalis agentis, eorum dispositiue tantum agat.

Quæstio. ¶Circa hāc rōnē occurrunt obiectiones, primò Scotus: quia vbi suprà dupliciter maiorem assumptam impugnat, volens eā esse falsam tū illa particula, dispositiue, sine illa autē posse bene & male intelligi. Et quia Autor expressè ponit illam particulā, & in illa constituit vim medij termini, ve patet: ideo singula afferēda sunt distinctè. Vult ergo primò, q̃ causam instrumētalis nō oportet q̃ habeat actionē propriā, cuius oppositum in littera dicitur: concedens quoque q̃ causa instrumētalis habet aliquid propriū per quod agit, negat q̃ per illud proprium habeat actionē, nisi in virtute principalis agentis. Et hoc probat: Quia in quacunque actione quam habet instrumentum nō in virtute principalis agēdis, in illa nō est instrumentū, sed principale agēs. Tertiò arguit cōtra ly dispositiue, instrumentū potest attingere effectū principalis agētis. ergo non oportet vniuersaliter q̃ agat dispositiue. Antecedens conceditur, inquit etiam ab ipso, i.S. Tho. alibi, in 4. sen. di. 1. q. 1. ar. 4. q. 1. Et manifestatur in factione monetæ, & figillatione. Quartò inuchitur cōtra exemplum de securi & similibus, volēs q̃ ex his nō potest trahi intētū quia sunt instrumenta ad actionē præcisè aliorū: q̃ ex his nō potest trahi intētū quia sunt instrumenta ad actionē præcisè alterius: quia non potest terminari ad sectionem, quæ est præuia formationi scamni: & sic aufert vnum de omnibus causis instrumentalibus, quia aliqua sunt instrumenta, vt dictū est, ad solā actionē, quæ principalis effectus sit. Durandus deinde arguit, volens primò, q̃ ratio supponit vnā falsam, i.q̃ omnis causa secūda sit causa instrumentalis respectu Dei. Hoc, inquit, est falsum, cū angelus nullo mō mouetur à Deo quū agit. Et ꝓterea sequerē q̃ oēm naturalē actionē sequeretur effectus Dei. Secūdò q̃ rō in secūa ꝓpter q̃ ratione minoris supponit aliud falsum, s. q̃ omnis actio cāe secūæ sit ex subiecto, hoc, inq̃t, nō est necessarij, q̃a nō min⁹ pōt Deꝰ seorsum accās à subiecto, dū fit à naturali agēte, ꝙ quū tactū est. Tūc si separet Deus accās à subiecto, dū fit à naturali agēte, ergo illud fieri erit nō ex subiecto. nō ergo sic oportet eam secūam agere ex subiecto, q̃ possit oppositū diuina fieri potentia.

¶Ad soluendū huius difficultatis scito, q̃ vt loquendo, dupliciter intelligi potest causam instrumentalē exigere actionē, ꝓpriā & principalis agētis. Vno modo sic vt sint duæ actiones habētes diuersas res pro terminis, sicut calor animæ & calefacit & generat carnē, & hoc, iudicio meo, nō est necessariū, & contra hoc tēdit Scotus. Alio modo sic, vt vna operatio præsupponat vnā, quæ sit ꝓpria instrumēti virtute, faciat aliquid, præuiū ordine naturæ, et quod facit prout est ex virtute principalis agētis, sicut ictualis cōpositio trianguli ex virtute motiua sua ponit tres vngas, ex ratione autem facit formam trianguli, nulla alia actione adiuncta. & simile est in sculpturis. Et hoc est indubitatū & intentū. Certū quidē, quia omnis causa instrumentalis propriā aliquam virtutē actiuam habet, alioquin, vt in littera dicitur, frustra ad agendū assumeretur. &c. Omni autē virtuti actiuæ rūpōdet aliquid per eam factibile, alioquin esset actiua nihil. Et quū constet, q̃ primū in intrinsece est vltimū in generatione, & q̃ cōcurrentibus causis principali & instrumentali simul, primū in intentione est effectus, secundū id quod habet ex causa principali: consequens est, q̃ id quod habet effectus ex causa instrumentali, est præuiū ei quod est ex causa principali, siue illa duo sint multę res, siue vna, & dicitur quasi vtres & modus eius, siue quoniā alio modo, nihil refert. Intentū autē quia & nomina alludūt, & efficax processus est. Nomine est dispōnis intelligit q̃ ꝓueniens & nomine proꝓrie actionis intelligit operatio inquantū est ex instrumenti virtute. Efficacia autē processus liquorum fi ois causa instrumentalis causat virtute ꝓtia aliq̃ ipsius termino formali principalis agētis, & in creatiōe nihil pōt causari puis quocūque mō cōsequēs est nullā posse in creando instrumēt alem causam concreare. Vñ ad rōnes Scoti, q̃ rōes primū sentum stāt, si fere, quamuis forte nō oporteret, dico tā, q̃ causa instrumentalis habet actionē ꝓpriā, coincidēsdē tā materialiter cū actione quā habet vt instrumentū agentis, & quū secūa dicat, in quo ꝓperat per illud proprium causat in virtute principalis agētis, pōt dupliciter intelligi. Primò sic, in virtute principalis agētis, i.per virtutē principaliter existentis in principali agente, & sic est falsissimū, q̃ ipsa per virtutē in se, & nō in principali causat illud ꝓpriū, alioquin, vt deductū est, per illud ꝓpriū nihil ꝓpriū faceret. Alio modo sic. In virtute principalis agētis, i.vt hæc sub principali accipiat. & sic videtur verū, q̃ principale agēs duplicēter se habet ad eā m instrumētalē, i.vt vtens ꝓpria instrumenti virtute, & vt aleuans ipsum ad aliquid altius cāndū, intēsū, & ab ipsa principali eā. Et sic, instrumēs ū ad hoc q̃ sit instrumentū, exigit virtutē & actionē ꝓpriā, & participationem actionis principalis. Et licet in secūa ut dicatur ꝓprie instrumentalē cāre, in prima tamen nō dicitur agēs principale, sed causans ex propria virtute. Vnde cōsequentia Scoti, in hac actione nō causat in virtute principalis agētis, ergo ipsum est agēs principale, nō valet. nō enim oportet q̃ respectu omnis actionis causa sit aut ptin cipalis, aut instrumentalis proprie loquendo: sed datur mediū, q̃ est causa instrumentalis, ex propriis illā causans. Extensis tamē vocabulis potest dici, & causa instrumētalis etiam illius propriæ actionis, ꝙ quantō agit applicata ab alio, sicut quia anima vitur calefactione ad generationem carnis, animæ calor potest dici instrumentū animæ, etiā in calefaciēdo, & pōt dici cā principalis: quia propria virtute causat. Nec inconuenit, imò oportet oēm cām instrumētalem esse sic principalē, i. habentē propriā virtutem diuersimode. nec hoc accidit, sed per se cōuenit instrumēto, sicut vnicuiq; formę propria materia. Ratio nāq; instrumenti nō nisi in ꝓpria virtute actiua saluari potest, sicut ratio hominis in talibus carnibus & ossibus.

¶Ad secundum verò negatur consequentia, peringit ad vltimum formam quandoque: ergo nō dispositiue. dispondo nanque ex propriis perungit ad vltimum ex virtute agentis principalis: etiam ponēdo dispositionem ꝓto dispositione realiter distincta, vt ibidem dat Autor exemplū de qualitatibus actiuis & formis naturalium, & per oppositum respectu animæ intellectiuæ.

¶Ad vltimum dicitur, q̃ doctrina à nonnullis tradenda est. Et propterea Autor exemplum de securi induxit: in quo tamē declarauit intentū, dicendo q̃ producit formā ſcāni, infinuans per hoc, q̃ nihil aliud intendebat, nisi q̃ instrumēta etiam attingendo formā intentum à principali, disponunt, id est præuiū aliquid faciunt.

¶Ad Durandū aūt dicitur primò, q̃ ratio litteę nō eget illa propositione, s. omnis causa secūa est instrumentū Deiſed illa, quęcunq; causa secūda assumeretur ad creationis actū, esset causa instrumentalis: quā constat nō posse inuisceari, quia secūdum omnes creatio est propria actio solius Dei, & quæcūq; causa assumitur ad exequēdam propriā superioris actionē, cōstat q̃ vt instrumentalis causa adhibetur. Dicitur secūdo, q̃ etiam illa propositio est vera, vt patet ex q. De potentia, q.3. ar.7. vbi angelus & omnis causa secūda nō agit, nisi agatur à Deo multipliciter, vt diffusè ibidem ostenditur. Nec inconuenit, imò oportet omnem actionē creaturæ attingere ad effectum. Deinquia semper attingit ad esse, quod nulla causa dat nisi in virtute primæ causæ, vt hic & in tertio contra Gen. capitulis 64. & 65. ostenditur.

¶Ad obiectionē aliā verò eiusdē dicit, q̃ licet semp possit accidēs à subiecto separari in sensu diuisō, nō tamē cōpossibile est, q̃ accidēs separet à subiecto, & fiat ab agente naturali: nisi forte eidē in fieri ti ibuatur, vt getat vicē subiecti: sicut in Sacramento altaris dicimus, q̃ quantitas gerit vicē subsłātiæ, etiam in corruptione. Ratio disparitatis inter possibilitatē separatiōis accidētis in fieri, & facto esse, est, quia esse accidētis nō est in esse actualiter, sed aptitudinaliter in subiecto. Et propterea stat q̃ separet, & sit. Fieri autē eius ab agēte naturali est actualiter educi de potētia nō enim aliter agēs naturale agit, nisi educēdo de potētia subiecti. Et propterea sicut nō stat simul, q̃ fiat ab agēte naturali, & non reducat de potētia subiecti, quia implicitatia nō stat simul, q̃ fiat ab agente naturali, & sic separati à subiecto, est enim manifesta implicatio: quam si aduertisset Durandus, forte tacuisset.

¶Quo ad quartum confutat ꝓdicta ostēdo oplnio specialiter quo ad corpus quia omne corpus agit tangendo. ergo ꝓexigendo aliquid fuæ actioni: nullum autem creans ꝓexigit aliquid, ergo, &c.

¶Num participans naturam aliquam, & quomodo faciat sibi simile non producendo naturam absolutè, sed eam ad aliquid applicando.

¶In responsione ad primum aduertę, q̃ Scotus eam refert vbi suprà, per modum rationis contra Auicennā, sic, participans naturam aliquā facit sibi simile nō producendo naturā absolutè, sed applicando, &c. Et contra eam multipliciter arguit. Primò, quia hic assumitur duo alibi improbata. Scꝫ homo non est hic nisi per materiam. Et q̃ angelus est hic per suam formam. Secūdò, quia illa maior aut fundatur super hoc, produdum oportet participare naturā. Et sic sequē, q̃ nec à Deo possit creari angelus. Aut super hoc, q̃ producens angelus participat naturā. Et sic nihil valet quia angelus producens nō habet aliquid præsupposium ipsi esse: ergo nec in producēdo requiritur aliquid præsupposiū ipsi esse: producēdum enim oportet esse simile producēti. Tertiò, contra illam propositionem minorem, Omne ens creatū participat naturā essendi, aut esse participatum tanquā actus posteriorem essentia, aut tanquam idem essentiæ, sed neutro modo conceditur intentū, ergo.

¶Ad hæc breuiter dicitur, & ad primū, q̃ illa alibi improbata sunt etiā alibi sufficienter tata, & verificata. Ad secū simū verò dicitur, q̃ vt in littera aperiē mālitatur, maior ipsa verificatur, quia agēs participat illā naturā & probat in littera maior, inducēdo ad impossibile, quia. Cū participās aliquā naturā, causaret illā absolutè, & non in hoc, sequerentur, q̃ causaret illā in seipso: & tenet sequela, quia causa alicuius naturæ absolutæ, est cā illius vniuersaliter, & consequēter in quocūq; est participata: & cōsequēter in seipso, ex quo ipsū quoq; est de numero participantiū illā naturā. Ad obiectionē ergo dicitur, q̃ ex hoc antecedēte angelus producit alia à se, efficiuntur duo cōtradictoria, s. q̃ angelus producens habet aliquid præsuppositū, & q̃ non habet. Ex eo namque quòd oportet esse simile producenti, sequitur quòd non habet. Ex eo verò q̃ producēs est tus per participationem, sequitur q̃ producendi aliquod præexistat quia eius actio nō potest esse nisi factio esse in hoc. Nec est mirum hoc, quia antecedens implicat. Vnde argumentum Scoti nihil valet, ex sequela vnius contradictorij inferens non sequelam alterius. dicimus enim quòd sequitur vtrumque: & hoc ostendit, quòd antecedens est omnino impossibile: & vt in

vt in littera dicitur, ex hoc euidenter patet, quòd nulla creatura potest creare.

¶Ad tertium autem dicitur, q̃ nihil refertad propositum, identitas aut diuersitas essentiæ ab esse, satis est quòd sint entia per participationem, aut omnino simplicia, aut inseparabiliter composita, sic q̃ nihil eorum potest præsupponi ante aliquid aliud eorundē. iam enim ostensū est quod maior cū toto processu solida est, quicquid horū sit. Quod arguens subdit, quòd apud nos subiectū non suppo nitur propter naturam agētis participatam, sed quia forma quæ est pars naturæ participatæ, est materialis ipsæ rerum actione & ratio in littera ad probandū maiorē allata ostēdunt rudę esse.

¶Num ex eo quod potentia creandi est infinita, sequatur ipsam esse incommunicabilem.

¶In responsione ad tertium habes responsionē inquirentibus, quare potentia creāli non potest communicari creaturę, quare repugnat, &c. ratio est, quia virtus creatiua est infinita, & si non ratione facti, tamen ratione modi faciendi. Et per hoc soluitur multa argumentorum à Capreolo recitatorum in 2. dist. 1. q. 3. contra hanc conclusionem quæ vide 6 vis in eo. Veruntamen Scotus vbi suprà hanc rationem affert: & quāuis male videatur subsumere inferendo distantiam potentiæ ab actu: nihilominus, quia euidēter apparet, q̃ hunc literæ passum reprehendere nititur, recitanda est solutio eius, & confutanda. Dicit ergo, q̃ licet nullius potentiæ ad aliquam potentiam nulla sit proportio, tamen quæ sequela, ergo virtus quæ potest hæc, nullam habet proportionē ad virtutē quæ potest super illam. Et ratio negationis est, quia prima extrema, scilicet nulla potētia & aliqua potentia sunt, inter quæ non est nata esse proportio, quia alterum nō est quantū. alia verò extrema, s. virtutes, sunt inter quæ nata est esse proportio, quia ambæ sunt quārę. Et datur exemplū de puncto & linea, inter quæ nulla est proportio, & tamen virtutes potentes super illis, non sunt improportionales.

¶Ad hāc solutionē confutandā & firmitatē tationis factę in littera teto, quòd ratio litteræ nō fundatur præcisè supra improportionē primotum extremorum, vt arguens dissimulare videt, sed fundat super illa tegula Peripateticæ, quòd quando sunt duo extrema sic se habentia, q̃ quantū vnū minuitur, reliquū crescit tanto proportionaliter, & econuerso. si verò aq; numeraliter multiplicatū ponatur & combinetur, ita q̃ quælibet combinatio constet ex vno vnius, & altero alterius extremi, si vnum ponitur diminui vsque ad nō gradū suum, compar crescit supra omnem gradū, id est in infinitum, ꝙ per hoc sicut inter minutū vsque ad nō gradū suum, & retinentem gradum nulla est proportio, ita inter reliqua duo crescentia nulla est proportio. Verbi gratia, & est exemplū ad propositum ex quarto Physic. text. 71. velocitas motus & corpulentia spatij sunt duo extrema quæ cateris paribus ita se habent, quòd quantō minuitur corpulentia, tantō motus est velocior: vt patet ad sensum. Si multiplicetur virtutę, & ponamus duos motus, & duo spatia vnum motum in vno spatio, & reliquū in alio, & corpulentia vnius spatij minuatur vsque ad non gradem, id est quòd nullū sit corpus: oportet q̃ velocitas motus in illo spatio augeatur in infinitum, & qualis est proportio spatij sine corpore ad spatium corpore plenum, talis est proportio velocitatis illius ad velocitatē illius. Super hac regula fundatur processus Philosophi ibidem ad probandum, quòd motus in vacuo & pleno sunt improportionales. Super hac regula fundatur processus litteræ vt patet ex ipsa litera expressè assumente in prima proportione duo extrema, scilicet & proportionale augmentum, & decrementum eorum, dicens: quòd si tantō maior virtus exigitur in agente, quantō potentia elongatior est ab actu: hoc enim diminutionē importat: & postmodum subdit alterum extremum ad non gradum: oportet inquit, quòd virtus agentis ex nulla præsupposita potentia sit improportionalis, &c. Et quamuis hæc, etiam si fingendi licentia daretur, non posset negari: potest tamen probari, & ad propositum in nostris terminis.

¶RESPONDEO dicendū, q̃ creare est ꝓprię causare, siue, ꝓducere esse rerū. Cū nūr omne agēs agat sibi simile, principiū actiōis cōsideratū pōt ex actionis effectu. Ignis enim est q̃ gnat ignē. Et ideo creare conuenit Deo sc̄dm suū esse, q̃ est eiꝰ essentia: quę est cōis trib⁹ pſonis. Vnde creare nō est ꝓpriū alicui personæ, sed cōe toti Trinitatiꝰ. Sed tū diuinę pſonę sedm rationē suę ꝓcessionis habēt eāu salitatē respectu creationis rerū. Vt enim suprà ostēsum est, cū de Dei sciēria & volūtate ageret: Deus est causa rerū per suū intellectū & volūtatē, sicut artifex rerū artificiatarū. Artifex autē per verbū in intellectu cōceptū. & p amorē suę volūtatis ad aliqd relatū operat. Vnde & Deus pater operatus est creaturam per suū verbū q̃ est Filius, & per suū amorē, qui est Spiritussanctus. Et secundū hoc processiones personarum sunt rationes productionis creaturarū, inquantū includunt essentialia attributa, quæ sunt scientia & volūtas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd processiones diuinarum personarum sunt causa creationis, sicut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, q̃ sicut natura diuina, licet sit cōis tribus personis, ordine tamen quodam eis conuenit, inquātum Filius accipit naturā diuinā à Patre, & Spiritussanctus vtroq; ita & virtus creandi, licet sit cōis tribus personis, ordine tamen quodā eis cōuenit. Nam Filius habet eam à Patre, & Spiritussanctus ab vtroq; Vnde creatorem esse attribuit Patri, vt ei qui nō habet virtutem creandi ab alio. De Filio autē dicitur, Per quē omnia facta sunt, inquantū habet eandem virtutē, sed ab alio. Nam hæc præpositio, per, solet denotare causam mediā, siue principiū de principio. Sed Spiritui sancto, qui habet eandē virtutē ab vtroque, attribuitur quòd dominādo gubernet, & vinificet quæ sunt creata à Patre per Filium. Potest etiā huius attributionis cōis rario accipi ex appropriatione essentialium attributorū. Nam sicut suprà dictum est, Patri attribuitur & appropriat potētia, quæ maximè manifestatur in creatione: & ideo attribuit Patri creatorē esse. Filio autē appropriatur sapiētia, per quā agēs per intellectū operatur. Et ideo dicitur de Filio, Per quē omnia facta sunt, Spūi sancto autē appropriatur bonitas, ad quā pertinet gubernatio deducens res in debitos fines, & vinificatio. nam vita in interiori quodam motu cōsistit. Primum autem mouens est finis & bonitas.

¶Ad tertiū dicēdū, q̃ licet effectꝰ Dei ꝓcedat ex quolibet attributorū, tū reducit vnusquisq; effectꝰ ad illud attributū. cū quo habet cōuenientiā sedm ꝓpriā rationē. Sicut ordinatio rerū ad sapientiā, & iustificatio impij ad misericordiam & bonitatē se superabundanter diffundentē. Creatio verò, quę est productio ipsius substantię rei, reducitur ad potentiam.

¶RESPONDEO dicendū, q̃ creare est ꝓprię causare, siue, ꝓducere esse rerū. Cū nūr omne agēs agat sibi simile, principiū actiōis cōsideratū pōt ex actionis effectu. Ignis enim est q̃ gnat ignē. Et ideo creare conuenit Deo sc̄dm suū esse, q̃ est eiꝰ essentia: quę est cōis trib⁹ pſonis. Vnde creare nō est ꝓpriū alicui personæ, sed cōe toti Trinitatiꝰ. Sed tū diuinę pſonę sedm rationē suę ꝓcessionis habēt eāu salitatē respectu creationis rerū. Vt enim suprà ostēsum est, cū de Dei sciēria & volūtate ageret: Deus est causa rerū per suū intellectū & volūtatē, sicut artifex rerū artificiatarū. Artifex autē per verbū in intellectu cōceptū. & p amorē suę volūtatis ad aliqd relatū operat. Vnde & Deus pater operatus est creaturam per suū verbū q̃ est Filius, & per suū amorē, qui est Spiritussanctus. Et secundū hoc processiones personarum sunt rationes productionis creaturarū, inquantū includunt essentialia attributa, quæ sunt scientia & volūtas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd processiones diuinarum personarum sunt causa creationis, sicut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, q̃ sicut natura diuina, licet sit cōis tribus personis, ordine tamen quodam eis conuenit, inquātum Filius accipit naturā diuinā à Patre, & Spiritussanctus vtroq; ita & virtus creandi, licet sit cōis tribus personis, ordine tamen quodā eis cōuenit. Nam Filius habet eam à Patre, & Spiritussanctus ab vtroq; Vnde creatorem esse attribuit Patri, vt ei qui nō habet virtutem creandi ab alio. De Filio autē dicitur, Per quē omnia facta sunt, inquantū habet eandem virtutē, sed ab alio. Nam hæc præpositio, per, solet denotare causam mediā, siue principiū de principio. Sed Spiritui sancto, qui habet eandē virtutē ab vtroque, attribuitur quòd dominādo gubernet, & vinificet quæ sunt creata à Patre per Filium. Potest etiā huius attributionis cōis rario accipi ex appropriatione essentialium attributorū. Nam sicut suprà dictum est, Patri attribuitur & appropriat potētia, quæ maximè manifestatur in creatione: & ideo attribuit Patri creatorē esse. Filio autē appropriatur sapiētia, per quā agēs per intellectū operatur. Et ideo dicitur de Filio, Per quē omnia facta sunt, Spūi sancto autē appropriatur bonitas, ad quā pertinet gubernatio deducens res in debitos fines, & vinificatio. nam vita in interiori quodam motu cōsistit. Primum autem mouens est finis & bonitas.

¶Ad tertiū dicēdū, q̃ licet effectꝰ Dei ꝓcedat ex quolibet attributorū, tū reducit vnusquisq; effectꝰ ad illud attributū. cū quo habet cōuenientiā sedm ꝓpriā rationē. Sicut ordinatio rerū ad sapientiā, & iustificatio impij ad misericordiam & bonitatē se superabundanter diffundentē. Creatio verò, quę est productio ipsius substantię rei, reducitur ad potentiam.

a ¶Super Quæstionis quadragesimę quinta Articulum sextum.

INtitulo proponi distinguitur contra cōr.

¶In corpore duæ conclusiones, prima est. Creare non est proprium alicui personæ, sed commune toti Trinitati. Probatur, Creare est ꝓprię causare esse rerum, ergo conuenit Deo secundum suum esse: ergo est commune toti Trinitati. Prima consequentia probatur quia principium actionis ex effectu consideratur, quia omne agens agit sibi simile, secunda verò quia esse Dei est eius essentia, quæ communis est toti trinitati.

¶Circa antecedens non oportet solicitari: quia iam patet ex dictis, quòd causare per se primò, esse & creare, idem sunt: & ideo in littera ponitur ly propriè.

¶Secunda conclusio est. Personæ diuinæ secundum rationem suæ processionis, inquantum includunt essentialia attributa, scientiam & volūtatem, habent causalitatem respectu productionis rerum. Et probatur: Artifex per verbum & amorem relatum, &c. operatur. ergo Deus pater per Filium & Spiritumsanctum operatus est creaturam, consequentia probatur, quia Deus pater est rerum causa, sicut artifex, & Filius est verbum, & Spiritussanctus amor.

¶Aduerte hic, quòd argumenta quæ in secunda distinctione prima facit Scotus, non faciunt nec militant contra positionem istam, sed contra (vt ibidem dicitur) Henricum, ponentem quòd persona diuinæ ratione proprioꝝ habent causalitatem: nos enim ratione appropriatorum dicimus: & ideo nihil contranos.

Universidad de Deusto

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum septimũ.*

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum in creaturis sit necesse inuenire vestigiũ Trinitatis.*

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur quòd in creaturis non sit necesse inueniri vestigiũ Trinitatis. Per sua enim vestigia vnũquodque inuestigari potest. sed Trinitas personarum non potest inuestigari ex creaturis, vt suprà dictum est[c]. Ergo vestigia Trinitatis non sunt in creatura.

¶ Præterea, Quicquid in creatura est, creatum est. Si igitur vestigium Trinitatis inuenitur in creatura secũdum aliquas proprietates suas, & omne creatum habet vestigiũ Trinitatis, oportet in vnaquaque illorum inueniri etiã vestigium Trinitatis. Et sic in infinitum.

¶ Præterea, Effectus non repræsentat nisi suã causam. Sed causalitas creaturarũ pertinet ad naturam cõmunẽ[e]: non autem ad relationes quibus personæ & distinguũtur & enumerantur. Ergo in creatura non inuenitur vestigium Trinitatis, sed solùm vnitatis essentiæ.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit sexto de Trinitate, quòd Trinitatis vestigium in creatura apparet.

CONCLVSIO.

¶ In rationalibus creaturis est imago Trinitatis, in cæteris verò creaturis est vestigiũ Trinitatis, quo in eis inuenitur aliqua, qua reducitur induinarpersonas.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ omnis effectus aliqualiter repræsentat suã causam, sed diuersimode. nam aliquis effectus repræsentat solam causalitatẽ causæ, non autẽ formam eius, sicut fumus repræsentat ignem: & talis repræsentatio dicitur esse repræsentatio vestigij. Vestigiũ autem demonstrat motum alicuius transeuntis. sednõ qualis sit. Aliquis autem effectus repræsentat causam, quãtum ad similitudinẽ formæ eius, sicut ignis generatus, ignem generantem: & statua Mercurij Mercurium. & hæc est repræsentatio imaginis. Processiones autẽ diuinarũ personarum attenduntur secundum actus intellectus & voluntatis, sicut suprà dictum est[e]. Nam Filius procedit vt verbum intellectus. Spiritus sanctus vt amor voluntatis. In creaturis igitur rationalibus in quib⁹ est intellectus & voluntas, inuenitur repræsentatio Trinitatis per modũ imaginis. inquãtũ inuenitur in eis verbum conceptum, & amor procedens[e]. Sed in creaturis omnibus inuenitur repræsentatio Trinitatis per modũ vestigij, inquãtũ in qualibet creatura inueniũtur aliqua quę necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causam. Quælibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formã per quam determinatur ad speciẽ, & habet ordinẽ ad aliquid aliud[e]. Secundum igitur quod est quædã substantia creata, repræsentat causam & principium: & sic demonstrat personam Patris, qui est principium nõ de principio. Secundũ autẽ quod habet quandam formã & speciem repræsentat Verbũ secũdũ quod forma artificiati est ex conceptione artificis. Secũdum autẽ, quod habet ordinẽ repræsentat Spiritũ sanctum inquantum est amor: quia ordo effectus ad ali q̃d alterũ est ex volũtate creãtis. Et ideo dicit Aug. in 6. lib. de Tri. q̃ vestigiũ Trinitatis inuenitur in vnaquaq; creatura, secundũ quod vnum aliquid est, & secundũ quod aliqua ipe cie formatur, & secundũ quod quædã ordinẽ tenent. Et ad hæc etiã reducuntur illa tria, numerus, põdus, & mẽsura, quæ ponũtur Sap. 11. Nam mensura refertur ad substantiã rei limitatam suis principiis, numerus ad speciẽ, põdus ad ordinẽ. Et ad hæc tria reducũtur alia tria quæ ponit Aug. modus, species, & ordo. Et ea quæ ponit in li. 8. q. quod constat, quòd discernitur, quod congruit. Constat enim aliquid per suam substantiã, discernitur per formam, cõgruit per ordinem. Et in idem de facili reduci possunt quæcunque sic dicuntur.

ARTIC. VII. ET VIII.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd a repræsentatio vestigij attenditur secundũ ap propriata: per quem modum ex creaturis in Trinitatem diuinam personarum veniri potest, vt dictum est[e].

¶ Ad secundum dicendum, quòd creatura est res propriè subsistẽs, in qua est prædicta tria inuenire. Neque oportet q̃ in quolibet eorũ quæ ei insunt, hæc tria inueniantur, sed secũdum ea vestigium rei subsistẽtis attribuitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam processiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, vt dictum est[e].

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ, & artis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd creatio admisceat in operibus naturæ & artis. In qualibet enim operatione naturæ & artis producitur aliqua forma. Sed nõ producitur ex aliquo cũ non habeat materiã partẽ sui: ergo producitur ex nihilo. Et sic in qualibet operatione naturæ & artis est creatio.

¶ Præterea, Effectus nõ est prior sua causa, sed in rebus naturalibus non inuenit aliqd agẽs, nisi forma accidentalis, quę est forma actiua vel passiua. non ergo per operationem naturæ producitur forma substantialis. Relinquitur igitur quòd sit, per creationem.

¶ Præterea, Natura facit sibi simile. Sed quædam inueniuntur generata in natura non ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalibus generatis per putrefactionẽ. Ergo eorum forma nõ est à natura, sed à creatione. Et eadem ratio est de aliis.

¶ Præterea, Quod non creatur, non est creatura. Si igitur in his quæ sunt à natura, nõ adiungatur creatio, sequitur quòd ea quæ sunt natura, non sunt creaturæ. Quod est hæreticum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. super Ge. ad lit. distinguit opus, ppagationis, quod est opus naturæ ab opere creationis.

CONCLVSIO.

¶ Creatio non admiscetur operibus naturæ & artis, sed aliquid ad illius operationem præsupponitur.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd hæc dubitatio inducitur propter formas, quas q̃dam posuerunt nõ incipere per actionẽ naturæ sed prius in materia extitisse, ponentes latitudinem formarum. Et hoc accidit eis ex ignorantia materiæ: quia nesciebant distinguere inter potentiam & actum. Quia enim formæ præexistunt in materia, in potentia posuerũt eas simpliciter præexistere. ¶ Alijverò posuerunt formas dari vel causari ab agente separato per modum creationis. Et secundũ hoc cuilibet operationi naturæ adiungitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorantia formæ. Non enim cõsiderabant, quòd forma naturalis corporis nõ est subsistens, sed qua aliquid est. Et ideo cùm fieri & creari non conueniat propriè nisi rei subsistenti, sicut suprà dictũ est[e], formarũ non est fieri, neq; creari, sed cõcreata esse. Quod aũt, ppriè fit, ab agẽte naturali est cõpositũ[e], quod sit ex materia. Vnde in operib⁹ naturę nõ admisceꝫ creatio, sed præsupponit aliqd ad operationẽ naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ formæ incipiunt esse in actu cõpositis factis: nõ q̃ ipsæ fiant per se, sed per accidens tantũm.

¶ Ad secũdum dicẽdum, q̃ qualitates actiuæ in natura agant in virtute formarũ substãtialiũ: & ideo agẽs naturale nõ solũ producit sibi simile secũdũ qualitatẽ sed secũdũ speciẽ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale, quod est virtus cælestis, cui assimilantur non secundum speciem, sed secundum analogiam quandam[e]. Neque oportet dicere, quòd eorum formæ creantur ab agente separato. Ad generationes verò animalium perfectorum non sufficit agens vniuersale, sed requiritur agẽs proprium, quod est generans vninocum.

¶ Ad

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum primum.*

Tit. clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio ex duobus corollarijs. cõclusio est: Nihil præter Deum fuit ab æterno, ita quòd hoc non est impossibile. Vbi aduerte, quòd conclusio dicit duo, affirit enim primò nihil aliud à Deo fuisse semper. Et quoniã hoc ex fide tenetur, nec hoc est probandũ, addit secundum, scilicet quòd hoc affirtũ est possibile. Et hoc probat sic, volum tas Dei est causa rerum, ergo sic necesse est aliquã esse sicut necesse est Deum velle illa, ergo nõ est necessariũ Deũ velle quòd mũdus fuerit semper: ergo eatenus mũdus est: quatenus Deus vult illum esse: ergo non est necessariũ mũdum semper esse. Antecedens patet ex supradictis: prima verò consequentia probatur, quia necessitas effectus ex necessitate causæ dependet, ex 5. Meta. Secunda verò quia non est necesse Deum velle aliquid nisi seipsum. Tertia autẽ quia esse mundi ex volũtate Dei pendet, sicut ex causa.

¶ Primum corollariũ est: Non potest demonstratiuè probari mundum semper fuisse. Secundum

¶ Ad quartum dicendum, quòd operatio naturæ non est nisi ex præsuppositione principiorum creatorum. & sic ea, quæ per naturam fiunt, creaturæ dicuntur.

QVAESTIO QVADRAGESIMASEXTA de Principio durationis rerum creatarum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de principio durationis rerum creatarum.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primò, vtrum creaturæ semper fuerint. ¶ Secundò, vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. ¶ Tertiò, quomodo Deus dicatur in principio cœlum & terram creasse.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum vniuersitas creaturarum semper fuerit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vniuersitas creaturarum, quæ nunc mũdi nomine nuncupatur, non incœperit, sed fuerit ab æterno. Omne enim quod incœpit esse ante tequã fuerit, possibile fuit ipsum esse: aliquin impossibile fuisset ipsum fieri. Si ergo mũdus incœpit esse antequam inciperet, possibile fuit ipsum esse. Sed q̃d possibile est esse, est materia: quæ est in potentia ad esse, quod est per formã: & ad non esse, quod est per priuationem. si ergo mundus incœpit esse, ante mundũ fuit materia. Sed non potest esse materia sine forma. Materia autem mundi cum forma est mundus. Fuit ergo mundus antequam esse inciperet, quod est impossibile.

¶ Præterea, Nihil quòd habet virtutem vt sit semper, quandoque est, & quandoque nõ est: quia ad quantum se extendit virtus alicuius rei: tandiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutẽ vt sit semper. non enim virtutem habet ad terminatum durationis tempus. Nihil ergo incorruptibile quandoque est, & quandoque non est. Sed omne quod incipit esse, quandoque est, & quandoq; non est. nullum ergo incorruptibile incipit esse. Sed multa sunt in mundo incorruptibilia, vt corpora cælestia, & omnes substantiæ intellectuales. Ergo mundus non incœpit esse.

¶ Præterea, Nullum ingenitum incœpit esse. Sed Phil. in 1. Phy. dicit quòd materia est ingenita. Et in 1. de Cæ. & mun. q̃ cælũ est ingenitũ: Nõ ergo vniuersitas rerũ incœpit esse.

¶ Præterea, Vacuum est vbi non est corpus, sed possibile est esse. Sed si mundus incœpit esse, vbi nunc est corpus mundi, prius nõ fuit aliquod corpus, & tamen poterat ibi esse. Alioquin nunc ibi non esset. Ergo ante mundum fuit vacuum. Quod est impossibile.

¶ Præterea, Nihil de nouo incipit moueri nisi per hoc, quòd mouens & mobile aliter se habet nunc, quàm prius. Sed quod aliter se habet nunc quàm prius, mouetur. Ergo ante omnem motum de nouo incipientem fuit aliquis motus. Motus ergo semper fuit. Ergo & mobile quia motus non est nisi in mobili.

¶ Præterea, Omne mouens aut est naturale, aut est volũtariũ. sed neutrũ incipit mouere, nisi aliquo motu præexistente. Natura enim semper eodẽ modo operat. Vnde nisi præcedat aliqua immutatio vel in natura mouẽtis vel in mobili, nõ incipit à mouẽre in naturali esse motus, qui non fuit prius. Volũtas aũt absq; sui immutatione retardat facere quod proponit. Sed hoc nõ est nisi ꝓ aliquã immutationem, quã imaginatur ad minus ex parte ipsius tẽporis[c]. Sicut qui vult facere domum cras & nõ hodie, expectat aliquid futurũ cras quod hodie nõ est: & ad min⁹ expectat, quòd dies hodiern⁹ trãseat, & crastinus adueniat, quod sine mutatione non est: quia tempus est numerus motus. Relinquitur ergo quòd ante omnẽ motũ de nouo incipientẽ, fuit alius

motus. Et sic idem quod prius.

¶ Præterea, Quicquid est semper in principio, & semper in fine, nec desinere, nec incipere potest. Quia quod incipit, non est in suo fine: quod autẽ desinit, non est in suo principio. Sed tẽpus semper est in suo principio & fine: quia nihil est tẽporis nisi nũc, quod est finis præteriti, & principiũ futuri. Ergo tẽpus nec incipere nec desinere potest. Et per consequens nec motus cuius numerus tẽpus est.

¶ Præterea, Deus aut est prior mũdo natura tantũ, aut duratione. Si natura tantũ, ergo cũ Deus sit ab æterno[c], & mũdus est ab æterno. Si autẽ est prior duratione, prius autẽ & posterius in duratione constituũt tempus: Ergo ante mũdũ fuit tẽpus. Quod est impossibile.

¶ Præterea, posita causa sufficienti ponitur effectus. Causa enim ad quã nõ sequit effectus, est causa imperfecta indigẽs alio ad hoc q̃ effectus sequat. Sed Deus est sufficiẽs causa mũdi, & finalis ratione suæ bonitatis, & exẽplaris rõne suæ sapiẽtiæ, & effectiua ratione suæ pœnæ, vt ex superioribus patet[c]. Cùm ergo Deus sit ab æterno, & mũdus fuit ab æterno.

¶ Præterea, Cuius actio est æterna, & effectus æternus. Sed actio Dei est eius substãtia, quæ est æterna. Ergo & mundus est æternus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Io. 17. Clarifica me Pater apud temetipsum claritate quã habui priusquã mũdus fieret. Et Prouerb. 8. Dñs possedit me in initio viarũ suarum, antequam quicquam faceret ab initio.

CONCLVSIO.

¶ Non est necessarium mundum semper fuisse, cum ex voluntate diuina processit: quamuis possibile hoc fuerit, si Deus noluisset, nec demonstratiue hoc probari ab aliquo vnquam potuit.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ nihil potest præter Deum ab æterno fuisse. Et hoc quidem ponere non est impossibile. Ostensum est enim suprà[c], q̃ voluntas Dei est causa rerum. Sic ergo aliquam necesse est esse, sicut necesse est Deum velle illa cum necessitas effectus ex necessitate causæ dependeat, vt dicitur in 5. Meta. Ostensum est autem suprà[c], quod absolutè loquendo non est necesse Deũ velle aliquid nisi seipsum. Non est ergo necessariũ Deum velle q̃ mundus fuerit semper, sed eatenus mundus est, quatenus Deus vult illum esse, cùm esse mundi ex voluntate Dei dependeat, sicut ex sua causa. Non est igitur necessariũ mundum semper esse. Vnde nec demonstratiuè probari potest. Nec rationes quas ad hoc Aristo. inducit, sunt demonstratiuæ simpliciter, sed secundum quid, scilicet ad contradicendum rationibus antiquorum ponentium mundũ incipere secundum quosdam modos in veritate impossibiles[c]. Et hoc apparet ex tribus. Primò quidem, quia tam in 8. Phy quam in 1. de Cæ. præmittit quasdam opiniones, vt Anax. & Emp. & Plat. contra quos rationes contradictorias inducit. Secundò, quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorum. Quod nõ est demõstratoris, sed probabiliter persuadẽtis. Tertiò, quia expresè dicit in 1. lib. Topi. q̃ quędam sunt problemata dialectica, de quibus rationes nõ habemus, vt vtrũ mũdus sit æternus.

¶ AD primũ ergo dicẽdũ, q̃ antequã mũdus esset, potest fuit mũdũ esse nõ q̃ fuerit secũdum potẽtiã passiuã, quę est materia: sed secũdum potẽtiã actiuã Dei[c]. Et etiã secũdum q̃d dicit aliqd absolutè posse nõ secũdum aliquã potẽtiã, sed ex sola habitudine terminorũ q̃ sibi nõ repugnãt, secũdum q̃d possibile opponit impossibili, vt patet per Phil. in 5. Met.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ illud quod habet virtutẽ vt sit semper, ex quo habet illã virtutẽ, non quandoq; est, & quãdoque non est: sed antequã haberet illam virtutẽ, non fuit[c]. Vnde hæc ratio quæ ponitur ab Arist. in 1. de Cæ. non cõcludit simpliciter, q̃ incorruptibilia non incœperunt esse, sed quòd non incœperunt esse per modum naturalẽ, quo generabilia & corruptibilia incipiũt esse.

¶ Ad tertiũ dicendum, q̃ Arist. in 1. Phy. probat materiã esse ingenitam per hoc, q̃ non habet subiectum de quo fiat: in primo autem de Cæ. & mun. probat cælũ ingenitũ, quia non habet contrarium ex quo generetur. Vnde patet q̃ per vtrunq; non cõcluditur nisi quòd materia & cælum non incœperunt per generationẽ, vt quidam ponebant: præcipuè de cælo. Nos autem dicimus, q̃ materia & cælum producta sunt in esse per creationem, vt ex dictis patet[c].

¶ Ad quartum dicendum, quòd ad rationem vacui non sufficit in quo nihil est, sed requiritur quòd sit spatium capax corporis, in quo non sit corpus, vt patet per Arist. in 4. Phy sic. Nos autem dicimus non fuisse locum aut spatium ante mundum.

¶ Ad

Commen.

ad creatum dicitur, sicut creatiuum ad creabile, vt dicitur 5. Metaph. Media ergo via distinguendo dicamus, quòd actio dei est in actu ab æterno,

est, Rationes quas ad hoc probandum adducit Arist. nõ sunt demonstratiuæ simpliciter, sed secundum quid. Quod manifestatur triplicẽter, tribus scilicet ex opinionibus cõfutatis, ex testimonijs inductis, & ex præcisa eius cõfessione: omnia plana sunt in litera.

¶ In responsione ad decimum, dubium est an actio Dei sit actu ab æterno formaliter, id est, inquãtum actio: an solùm materialiter, id est secũdũ quòd res est. Si enim primo modo intelligitur, sequitur quòd Deus ab æterno non est actu agens, creans, causans, &c. & si sic, ergo ab æterno est aliquid creatũ, actum, causatum, &c. Et tenet sequela, ex 1. Meta. Causæ singulares in actu inquantum causæ, & effectus simul sunt & non sunt. Si autem secundo modo tantum intelligitur, ergo ab æterno est causa agens in potentia, & postmodum est causa in actu agens: quod est inconueniens.

¶ Ad hoc dubium cum cautela respondendum est, ne dicamus vel Deũ ab æterno causam in potentia tãtum: quod in secundo contra Gentes, & reprobatur, vel Deũ ab æterno creantẽ mũdum, quod constat esse erroneum, quoniam creans ad creatum dicitur, sicut creatiuum ad creabile, vt dicitur 5. Metaph. Media ergo via distinguendo dicamus, quòd actio dei est in actu ab æterno,

Universidad de Deusto
Biblioteca

non solum materialiter, sed formaliter. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Primò, vt sit in actu secundum id quod ponit actio, inquantum actio in agente. Secundò, secundum quod infert ex se passionem vel effectū. Primo modo actio Dei est in actu ab æterno secundo modo, non. Et propter primū Deus non est causa in potētia. sed in actu ab æterno. Propter secundum verò Deus non creauit mundū ab æterno, nec creat modò animā Antichristi. Et si quæratur quomodo illatio passionis vel effectus est in Deo ab æterno actu vel potētia: Responsio in promptu est, quòd est in eo & in potētia actiua, & nūquam est, fuit, aut erit in eo formaliter. De inexistentibus enim formaliter, inconueniens est ponere aliquid in potentia in Deo. Et propterea actionem secundū totū id quod in agēte ponit formaliter, oportet ab æterno in Deo esse actu, &c.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum secundum.*

Anot. IN titulo, articulus fidei sonat, quod sola fides de tenere oportet.

Commen. ¶In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito, scilicet mūdum incœpisse, sola fide tenetur, ita q; demonstratiuè probari nō potest. Quæ conclusionē primò probat quo ad secundā partem. Secundò manifestat, quo ad primā. Et tertiò ostendit quantæ vilitatis sit nosse propositam conclusionem. Quo ad primum igitur, intendit talem rationē: Nouitas mūdi non potest demōstrari ex parte mūdi, nec ex parte suæ causæ: ergo est indemōstrabilis. Antecedēs quo ad primam partē probatur, demonstrationis principiū est quod quid est, & vnumquodque secundum rationem suæ speciei abstrahit ab hic & nunc: ergo non potest demonstrari, quod homo, aut cælum, aut lapis nō fuerit. Secunda pars antecedentis manifestatur à communi dicto q; vniuersalia sunt vbiq; & semper. Quo ad secundā verò partē probatum Voluntas Dei ratione inuestigari non potest, nisi circa necessariò volita: ergo non potest demonstratiuè sciri quid circa creaturas voluerit. & tenet sequela: quia nihil circa creaturas necessariò vult.

Anot. ¶Circa probationē primæ partis antecedentis assumpti aduerte quòd vis rationis consistit in hoc quòd quid est vnius cuiusque rei creatæ specifice sumptū, abstrahit ab hic & nunc: ergo nō potest esse sufficiens medium ad inferendā nouitatem reiquianouitas ipsa temporis differen-

¶Ad quintum dicendū, quòd primus motor semper eodem modo se habuit: primū autem mobile non semper eodem modo se habuit: quia incœpit esse cùm prius non fuisset. Sed hoc non fuit per mutationē, sed per creationem, quæ nō est mutatio, vt suprà dictū est[c]. Vnde patet quòd hæc ratio, quā ponit Arist. in 8. Physi. procedit contra eos qui ponebant mobilia æterna, sed motum non æternum, vt patet ex opinionibus Anax. & Empe. Nos autem ponimus, ex quo mobilia incœperunt, semper fuisse motum.

¶Ad sextum dicendum, quòd primum agens est agens volūtarium. Et quamuis habuit voluntatem æternam producendi aliquem effectum, non tamē producit ęternum effectum. Nec est necesse quòd præsupponatur aliqua mutatio, nec etiam propter imaginationem temporis. Aliter enim est intelligendum de agēte particulariquod præsupponit aliquid, & causat alterum, & aliter de agente vniuersali quod producit totū, sicut agens particulare producit formam, & præsupponit materiam: vnde oportet quòd formam inducat secūdum proportionē ad debitam materiam. Vnde rationabiliter in ipso consideratur q; inducit formam in talem materiam & nō in aliam ex differentia materiæ ad materiā. Sed hoc non rationabiliter videtur in Deo, qui simul producit formam & materiam: sed consideratur rationabiliter in eo quòd ipse producit materiam congruā formæ & fini. Agēs autem particulare præsupponit tempus sicut & materiam. Vnde rationabiliter considerata in eo quod agit in tempore posteriori, & non priori secundum imaginationem successionis rēporis post tempus. Sed in agente vniuersali, quòd producit rem & tempus, nō est considerare quòd agat nunc & non prius secundum imaginationem temporis post tempus, quasi tēpus præsupponatur eius actioni: sed considerandū est quòd dedit effectui suo tempus quantum voluit, & secundum quod conueniens fuit ad suam potentiam demonstrandam. Manifestiùs enim mūdus ducit in cognitionem diuinæ potentiæ creātis, si mundus non semper fuit quām si semper fuisset. omne enim quod nō semper fuit manifestū est habere causam. Sed non ita manifestum est de eo quod semper fuit.

¶Ad septimum dicēdum, quòd, sicut dicitur in 4. Phy. prius & posterius, est in tēpore secundum quod prius & posterius est in motu. Vnde principium & finis accipienda sunt in tempore, sicut & in motu. Suppositā autem æternitate motus necesse est quòd quodlibet momētum in motu acceptum sit principium & terminus motus. Quod nō oportet si motus incipiat. Et eadem ratio est de nunc temporis. Et sic patet quòd ratio illa instātis nūc quòd semper sit principium & finis tēporis, præsupponit æternitatem tēporis & motus. Vnde Arist. hanc rationem inducit in 8. Phy. contra eos qui ponebant æternitatem temporis, sed negabant æternitatem motus.

¶Ad octauum dicendū, quòd Deus est prior mundo duratione. Sed ly prius non designat prioritatem temporis, sed æternitatis. Vel dicendum quòd designat æternitatem temporis imaginati, & non realiter existentis: sicut cùm dicitur, supra cælum nihil est: ly supra, designat locum imaginatum tantùm, secundum quod possibile est imaginari, dimensionibus cælestis corporis dimensiones alias superaddi.

¶Ad nonum dicendū, quòd sicut effectus sequitur à causa agente naturaliter secundum modum suæ formæ, ita sequitur ab agēte per voluntatem secundum formā ab eo præconceptam & diffinitam, vt ex superioribus patet[c]. Licet igitur Deus ab æterno fuerit sufficiens causa mundi, non tamē oportet quòd ponatur mundus ab eo productus, nisi secūdum quod est in prædefinitione suæ voluntatis, vt scilicet habeat esse post non esse, vt manifestius declarat suum autorem.

¶Ad decimum dicendum, quòd posita actione sequitur effectus secundum exigentiam formæ quæ est principium actionis. In agentibus autem per voluntatē quod concepetum est & prædiffinitum, accipitur vt forma, quæ est principium actionis[c]. Ex actione igitur Dei æterna non sequitur effectus æternus, sed qualem Deus voluit, vt scilicet haberet esse post non esse.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum mundum incœpisse sit articulus fidei.*

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur q; mundū incœpisse nō sit articulus fidei, sed cōclusio demōstrabilis. Omne enim factū habet principium suæ durationis. Sed demōstratiuè probari potest, quòd Deus sit causa effectiua mundi: & hoc etiam probabiliores Philosophi posuerunt. Ergo demonstratiuè probari potest quòd mundus incœperit.

¶Præterea, Sinecesse est dicere quòd mūdus factus est à Deo: aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed nō ex aliquo: quia sic materia mūdi præcessisset mūdum: cōtra quod procedunt rationes Aristot. ponentis cælum ingenitū. Ergo oportet dicere, quòd mundus sit factus ex nihilo. Et sic habet esse post non esse. Ergo oportet quòd esse incœperit.

¶Præterea, Omne qđ operat per intellectū, à quodā principio operatur, vt patet in omnibus artificialibus. Sed Deus est agēs per intellectū. Ergo à quodā principio operatur. Mūdus igit qui est eius effectus, nō fuit semper.

¶Præterea, Manifestè apparet, artes aliquas & habitationes regionum ex determinatis tēporibus incœpisse. Sed hoc nō esset, si mundus semper fuisset. Mundū igitur non semper fuisse manifestū est.

¶Præterea, Certum est nihil Deo æquari posse. Sed si mundus semper fuisset, æquipararetur Deo in duratione. Ergo certum est nō semper mundum fuisse.

¶Præterea, Si mundus semper fuit, infiniti dies præcesserūt diem istum. Sed infinita non est pertransire. Ergo nunquam fuisset peruentum ad hunc diem. Quod est manifestè falsum.

¶Præterea, Si mundus fuit æternus, & generatio fuit ab æterno. Ergo vnus homo genitus est ab alio in infinitū. Sed pater est causa efficiens filij, vt dicitur in 2. Physic. Ergo in causis efficientibus est procedere in infinitum. Quod improbatur in 2. Metaphy.

¶Præterea, Si mundus & generatio semper fuit, infiniti homines præcesserūt. Sed anima hominis est immortalis. Ergo infinitæ animæ humanæ nūc essent actu. Quod est impossibile. Ergo ex necessitate sciri potest, q; mundus incœperit, & non sola fide tenetur.

¶SED CONTRA, fidei articuli demonstratiuè probari nō possunt: quia fides de nō apparētibus est, vt dicitur ad Heb. 11. Sed Deum esse creatorem mundi, sic q; mundus incœperit esse, est articulus fidei. Dicimus enim, Credo in vnum Deum, &c. Et iterum Greg. dicit in Homil. prima Ezechielis, q; Moyses propherizauit, de præterito dicens, In principio creauit Deus cælum & terram. In quo nouitas mundi traditur. Ergo nouitas mundi habetur tātum per reuelationem. Et ideo non potest probari demōstratiuè.

CONCLVSIO.

¶ Mundum incœpisse, sola fide tenetur: nec demonstratiuè hoc sciri potest, sed id credere maximè expedit.

¶RESPONDEO dicendum, q; mundū non semper fuisse, sola fide tenetur, & demōstratiuè probari nō potest: sicut & suprà de mysterio Trinitatis dictū est[c]. Et huius ratio est: quia nouitas mūdi nō pōt demōstrationē recipere ex parte ipsius mūdi. Demōstrationis enim principiū est q; quid est. Vnumquodq; autem secundum rationē suæ speciei abstrahit ab hic & nūc: propter quod dicitur q; vniuersalia sunt vbiq; & semper[c]. Vnde demōstrari nō potest q; homo, aut cælū, aut lapis, nō fuit. per fuit. Similiter etiam nec; ex parte causę agentis, quæ agit per volūtatē. Voluntas enim Dei ratione inuestigari nō pōt, nisi circa ea quæ absolutè necesse est Deum velle. Talia autē non sunt quæ circa creaturas vult, vt dictum est[c]. Potest autē voluntas diuina homini manifestari per reuelationē, cui fides innititur. Vnde mūdū incœpisse est credibile, non autē demōstrabile vel scibile. Et hoc vtile est vt cōsideretur, ne fortè aliquis qđ fidei est demōstrare præsumēs, rationes nō necessarias inducat, quæ præbeant materiā irridendi Infidelibus existimātibus nos, propter huiusmodi rationes credere quę fidei sunt.

¶Ad

sumptionis. Secunda est veritatio inuisionis ab infidelibus, vt clarè patet in litera.

Anot. ¶In responsione ad septimū aduerte notitiæ, q; aliud est dicere, Sortes patet est causa q; te Platonis filij, & Plato per se causa Ciceronis: & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt per se causa Ciceronis. Primū est verissimū: quoniam sicut homo generat hominē per se, ita te patet tuus, vt dicitur 12. Meta. tex. 27. Secundum autem est falsissimum, quoniā causa per se ordinatæ respectū alicuius effectus sunt, vt in litera dicitur, diuersorum ordinum simul causantes effectum illum, & propterea non possunt infinitari. Pater autem & auus eiusdem ordinis causæ sunt: non simul causantes tertium: quia vt dictum est, inter se auus fuerit per se causa patris, & pater filij: & propterea ad productionem Sortis nō referens finitas, vel infinitas progenitorum.

¶In responsione ad octauum diligenter aduerte quid ibi dicitur, & quare dicatur. Post recitatas namq; opiniones subdit considerandū esse, quòd hæc ratio particularis est & verum dixit: quoniā particularis est nō in se, sed respectu quæstij, vt ipse met subdit. Quæstio enim hic, vtrū mundum, id est vniuersitas creaturarū incœpisse sit articulus fidei, & non vtrū singulas species creaturarū incœpisse, sit articulus fidei. Dato namque quòd hominē incœpisse sit demōstrabile, adhuc dubium restat, vtrū Vniuersum incœpisse sit demonstrabile, quoniā fortè cum incœptione hominis æternitas mundi, vel angelorū, vt in litera dicitur. Causa autem quare hoc dixerit est, quia secundum doctrinam Autoris ratio inducta colligit parum tamen vtilis ab eodē dicitur in 2. contra Gentiles, quoniam multa supponit in quib; discordant Philosophi.

¶Circa eandem responsionem aduerte, quòd secundum Autoris doctrinam sustinētem immortalitatem animæ numeratæ sine circulo, & impossibilitatem infinitatis in actu simul etiam per accidēs: intelligibile non est, quòd generatio humana sit æterna. Et præterea cauti sint Thom. in cōcedendo mundum potuisse esse ab æterno: concedant mundū quoad substantiā, constare ex quinque corporibus simplicibus. Concedant mundum etiam quoad motum cæli & generationes omnes, præter humanā. Ineuitabile enim est quin aut sit infinitum in actu, aut ad miracula recurratur, posito vnum hominem infinito tempore vixisse, & certo tempore generasse, & sic etiam non saluaretur generatio humana æterna, sed species humana. Sed ridiculum, iudicio meo est, hoc miraculō interponere: vbi de possibilitate productionis mundi talis, qualem videmus, est sermo.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus satis clarè est.

¶In corpore cōclusio responsiua est, quòd ly in principio creauit Deus cælum & terrā, tripliciter exponitur, cōtra tres errores, scilicet in principio tēporis contra Philosophos. In Filio, contra Pythagoricos & Manichæos. Ante omnia, contra Platonē, Auic. & sequaces. ista plana sunt in litera. Ex quibus habetur conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, & ad perfectionē doctrinæ cum multis additōtis.

Anot. ¶In responsione ad primum aduerte, quòd Autor negat primum temporis instans mensurasse creationem. Non quòd diutius emanatio illa duraverit, cum instantaneè fiū, vt in responsione ad primum in articulo præcedēte dictū est, sed quia Ex quolibet creatio ad substantias etiā incorporales, quæ sūt tēpus & tēporis indicium, instantia sunt, se extendit. Vnde primum instans temporis, etsi non fuerit

Comment. 58

582
367
370
c.6.b

Anot. 248
2.dist.1.q.1.artic.6.tertium.
Ex quolib. 5.q.1.art. 1. cor. & 4.pun.2.q. 100

scilicet gradum particularis generantis. Vt de non est impossibile quòd homo generetur ab homine in infinitum. Esset autem impossibile, si generatio huius hominis penderet ab hoc homine, & à corpore elementali, & à sole: & sic in infinitum.

¶Ad octauum dicendum, quòd hanc rationem, ponentes æternitatem mundi, multipliciter effugiunt. Quidam enim non reputant impossibile esse infinitas animas actu, vt patet in Metaph. Algazelis, dicentis 1. oct esse infinitum per accidens. Sed hoc improbatum est superius[c]. Quidam verò dicunt animam corrumpi cum corpore. Quidam verò, quòd ex omnibus animalibus remanet vna tātùm. Alij verò (vt Augu. dicit) posuerunt propter hoc circuitum animarum, vt scilicet animæ separatę à corporibus post determinata tempora curricula iterum redirent ad corpora. De quibus omnibus in sequentibus est agendum[c]. Considerandum tamen quòd hæc ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis quòd mundus fuit æternus, vel saltem aliqua creatura, vt angelus: nō autem homo. Nos autem intendimus vniuersaliter an aliqua creatura fuerit ab æterno.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum creatio rerum fuerit in principio temporis.*

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd creatio rerū non fuit in principio temporis. Quod enim non est in tempore, non est in aliquo temporis. Sed creatio rerum non fuit in tempore. Per creationem enim rerum substātia in esse producta est. Tempus autem non mensurat substantiam rerum, & præcipuè incorporalium. Ergo creatio non fuit in principio temporis.

¶Præterea, Philosophus probat quòd omne quod fit, fiebat. Et sic omne fieri habet prius & posterius. In principio autem temporis (cùm sit indiuisibile) nō est prius & posterius. Ergo cùm creari sit quod dam fieri, videtur q; res nō sint creatæ in principio tēporis.

¶Præterea, Ipsum etiam tēpus creatum est. Sed nō potest creari in principio temporis: cùm tempus sit diuisibile, principium autem temporis indiuisibile. Non ergo creatio rerum fuit in principio temporis.

¶SED CONTRA est quod Genes. 1. dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram.

CONCLVSIO.

¶ In principio temporis omnia à Deo creata sunt, & in principio, id est in Filio, & in principio, id est ante omnia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd illud verbum Gene. 1. In principio creauit Deus cælum & terram, tripliciter exponitur ad excludendum tres errores. Quidam enim posuerunt mūdum semper fuisse, & tempus nō habere principium. Et ad hoc excludendum exponitur, In principio, scilicet temporis. Quidam verò posuerunt duo esse creationis principia, vnum bonorū, aliud malorum. Et ad hoc excludendum exponitur, In principio, id est, in Filio. Sicut enim principium effectiuum appropriatur Patri propter potentiam, ita principium exēplare appropriatur Filio propter sapientiam: vt sicut dicitur, Omnia in sapientia fecisti, ita intelligitur Deum omnia fecisse in principio, id est in Filio, secundum illud Apostoli ad Col. 1. In ipso, scilicet Filio, condita sunt vniuersa. Alij verò dixerunt corporalia esse creata à Deo mediantibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludendū exponitur, In principio creauit Deus cælum & terram, id est ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata, scilicet cælum empyreū, materia corporalis quæ nomine terræ intelligitur, tēpus, & natura angelica.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non dicuntur in principio temporis res esse creatæ, quasi principium temporis creationis sit mensura: sed quia simul cum tempore cælum & terra creata sunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd verbum illud Philosophi intelligitur de fieri quod est per motum, vel quod est terminus motus. Quia cùm in quolibet motu sit accipere prius & posterius, ante quodcūque signum in motu signato, dum scilicet aliquid est in moueri, & fieri est accipere prius, & etiam aliquid post ipsum, quia quod est in principio motus vel in termino, non est in moueri. Creatio autē neque est motus neque terminus motus, vt suprà dictum est[c]. Vnde sic aliquid creatur quod non prius creabatur.

¶Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

mensurans creationem, fuit tamē coexistēs creationi: quæ instanti temporis dicerēt quo manserūt, operationes spirituales, vt infrà patebit, mensurata est.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum primum,* Item.

IN hunc quæritur an distinctio sit à Deo nō quomodolibet, sed vt p se intenta, vt in processu articuli patet.

Commen.

¶In corpore tria facit. Primò tractat opinionē antiquorum: secundò opinionem Auic. tertiò respondet quæsito.

¶Quo ad primum refertur opinio Democriti & Anaxagoræ, quòd distinctio rerum est à materia sola & causaliter, vel à materia simul & agente. Reprehenditur autē vtraque opinio quo ad hoc in quo cōmunicat, scilicet q̄ distinctio est à materia vt à causa prima, id est in reducibili in aliam priorē causam, dupliciter. Primò, quia ipsa materia est à Deo. Secundò, quia etiā forma est prior materia, quoniā materia est propter formam.

249 2.cœl.ca. 39. ¶*que 45. inclusiue, et li. 3. cap. 97. et Pos. q. 3. artic. 1. 9^m. & ar. 6. co. et Opus. 3. ca. 71. 72. 73 et 101. et 12. Me. le 2. in fi.*

¶Quo ad secundum refertur opinio Auic. quòd distinctio est ex secundis agentibus: & improbatur dupliciter. Primò, q̄ hoc est tollam de distinctione incorruptibili, quoniā à solo Deo fieri possunt. Secundò, quia distinctio rerum esset à casu: & cōsequenter cōplementū vniuersi esset à casu, & tener prima sequela, quoniam quod fit ex concursu multarum causarum agentium, nō per se intentū ab aliquo dirigente eas in vnum, casu fit, secunda autē sequela tenet, quia perfectio vniuersi in rerū diuersitate consistit.

54 236 237

¶Quo ad tertium cōclusio respōdua est: Distinctio, seu multitudo rerū est ex intentione primi agētis, qui est Deus. Probatur: Deus produxit res in esse propter suā bonitatem cōmunicandam creaturis & per eas repræsentandā: ergo produxit multas creaturas, & diuersas, & tenet sequela, quia per vnā creaturam sufficiēter repræsentari nō potest. Quod probatur, quia bonitas, quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim. Quod & confirmatur: quia perfectius participat diuinam bonitatē totum vniuersum, quām quæcunque creatura. Secundò probatur conclusio auctoritate Scripturæ, Gene. primo, Dixit Deus, &c.

235 242

¶Circa hāc rationē aduerte, quòd cùm dicitur, nominatur, aut quæritur sufficiens repræsentatio bonitatis diuinæ: nō est sermo de sufficientia simpliciter: quoniā nec mille mundi sufficerent ad id, sed de sufficientia cōparata ad tertium dicendum, quòd nihil sit nisi secundum quod est. Nihil autem est temporis nisi nunc. Vnde non potest fieri nisi secundū aliquod nunc. Non quia in ipso primo nunc fit tempus, sed quia ab eo incipit tempus.

QVAESTIO QVADRAGESIMASEPTIMA de rerum distinctione in communi, in tres articulos diuisa.

POST productionem creaturarum in esse considerandum est de distinctione earum. ¶Erit autem hæc cōsideratio tripartita. Nam primò considerabimus de distinctione rerum in communi. ¶Secundò, de distinctione boni & mali. ¶Tertiò, de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.

¶Circa primum quæruntur tria. ¶Primò, de ipsa rerū multitudine, seu distinctione. ¶Secundò, de earum inæqualitate. ¶Tertiò, de vnitate mundi.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd rerū multitudo & distinctio non sit à Deo. Vnū enim semper natum est vnum facere. Sed Deus est maximè vnus, vt ex præmissis patet[c]. Ergo non produxit nisi vnum effectum.

¶Præterea, Exemplatū alsimilatur suo exēplari: sed Deus est causa exēplaris sui effectⁱ, vt suprà dictum est[c]. Ergo cū Deus sit vnus, effectus eius est vnus tantū, & non distinctus.

¶Præterea, Ea quæ sunt ad finem, proportionantur fini. Sed finis creaturæ est vnus, scilicet diuina bonitas, vt suprà ostensum est[c]. Ergo effectus Dei non est nisi vnus.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. quòd Deus distinxit lucem à tenebris, & diuisit aquas ab aquis. Ergo distinctio & multitudo rerum est à Deo.

CONCLVSIO.

¶Cùm propter bonitatem suam communicandam condiderit Deus creaturas, & per illas repræsentandā non ex materiā, vel ex agente & materia, aut ex secundis causis, sed ex intentione primi agentis & Dei, multa & diuersa creatura processerunt.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ causam distinctionis rerum multipliciter aliqui assignauerūt. Quidā enim attribuerūt eam materiæ vel soli, vel simul cum agēte: soli quidē materiæ, sicut Democritus & omnes antiqui naturales ponētes solā causam materialē, secūdum quos distinctio rerū prouenit à casu secundum motum materiæ. Materiæ verò & agenti simul distinctionē & multitudinē rerum attribuit Anax. qui posuit intellectū distinguentem res, extrahendo quod erat permixtum in materia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primò quidē, quia suprà ostensum est[c], q̄ etiā ipsa materia à Deo creata est. Vnde oportet & distinctionē, siqua est ex parte materiæ, in altiorem causam reducere. Secūdò, quia materia est propter formā & non econuerso, distinctio autem rerū est per formas proprias. Nō ergo distinctio est in rebus propter materiā, sed potius econuerso in materia creata est difformitas, vt esset diuersis formis accōmodata. Quidam verò attribuerunt distinctionē rerum secundis agētibus, sicut Auic. qui dixit, quòd Deus intelligendo se produxit intelligentiam primam[c]: in qua, quia non est suum esse, ex necessitate incidit cōpositio potentiæ & actus, vt infrà patebit[c]. Sic igitur prima intelligentia inquantum intelligit causam primā, produxit secūdā intelligentiam: inquantū autē intelligit secūdum quod est in potentia, produxit corpus cæli, quod mouet: inquantū verò intelligit sēm illud quod habet de actu, produxit animam cæli. Sed hoc non potest stare propter duo. Primò quidē, quia suprà ostensum est[c], quòd creare soli us Dei est. Vnde ea quę nō possunt causari nisi per creationē, à solo Deo producuntur. Et hæc sunt omnia quæ non subiacēt generationi & corruptioni. Secundò, quia secundum hanc positionem nō prouenirent ex intentione primi agentis vniuersitas rerum, sed ex concursu multarum causarum agentium: tale autē dicimus prouenire à casu. Sic igitur complementum Vniuersi, quod in diuersitate rerū consistit, esset à casu, quod est impossibile. Vnde dicendum est, quòd distinctio rerū & multitudo est ex intentione primi agentis, quod est Deus. Producit enim res in esse propter suam bonitatem communicandam creaturis[c], & per eas repræsentandam. Et quia per vnam creaturam sufficienter repræsentari non potest, producit multas creaturas & diuersas: vt quod deest vni ad repræsentādam diuinam bonitatem, suppleatur ex alia. Nam bonitas quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim[c]. Vnde perfectius participat diuinam bonitatem, & repræsentat eam totum vniuersum, quām alia quæcunque creatura[c]. Et quia ex diuina sapiētia est causa distinctionis rerū, ideo Moyses dicit res esse distinctas verbo Dei, quod est conceptio sapientiæ. Et hoc est quod dicitur Gene. 1. Dixit Deus, Fiat lux. Et diuisit lucem à tenebris.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd agens per naturam agit per formam per quā est, quæ vnius tantūm est vna. Et ideo nō agit nisi vnum. Agens autem voluntarium, quale est Deus, vt suprà ostensum est[c], agit per formam intellectam. Cùm igitur Deum multa intelligere non repugnet vnitati & simplicitati ipsius, vt suprà ostensum est[c], relinquitur quòd licet sit vnus, posit multa facere.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa teneret de exemplato quod perfectè repræsentat exemplar, quod non multiplicatur nisi materialiter. Vnde imago increata quæ est perfecta, est vna tantūm. Sed nulla creatura repræsentat perfectè exemplar primum, quod est diuina essentia: & ideo potest per multa repræsentari. Et tamen secundum quod ideæ dicuntur exemplaria, pluralitati rerum correspondet in mente diuina pluralitas idearum.

¶Ad tertium dicendum, quòd in speculativis medium demonstrationis, quod perfectè demonstrat conclusionem, est vnum tantūm. Sed media probabilia sunt multa. Et similiter in operativis quādo id quod est ad finem, adæquat (vt ita dicam) finem, nō requiritur quòd sit nisi vnum tantūm. Sed creatura non sic se habet ad finem, qui est Deus[c]. Vnde oportuit creaturas multiplicari.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum inæqualitas rerum sit à Deo.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inæqualitas rerum non sit à Deo. Optimi enim est optima adducere. Sed inter optima vnum non est maius altero. Ergo Dei qui est optimus, est omnia æqualia facere.

¶Præterea, Aequalitas est effectus vnitatis, vt dicitur in Metaphysic. Sed Deus est vnus. Ergo fecit omnia æqualia.

¶Præterea, Iustitiæ est inæqualia inæqualibus dare[c]. Sed Deus est iustus in omnibus operibus suis. Cùm ergo operationi eius quæ esse rebus communicat, non præsupponatur aliqua inæqualitas rerum, videtur quòd fecerit omnia æqualia.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccl. 33. capit. Quare dies diem superat, & iterū lux lucem, & annus, annum, sol solem, à Domini scientia separata sunt.

bona sunt, inter simpliciter bona non omnino tanta, quoniā non sunt simpliciter appetibilia.

¶Quo ad secundū, concluso responsiua est, Sapientia Dei sicut est causa distinctionis rerum, ita & inæqualitatis. Et probatur primò, q̄ sit causa inæqualitatis. Secundò, quòd sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis. Primum ergo probatur sic: Sapientia Dei est causa distinctionis rerum, ergo est causa distinctionis formalis: ergo est causa inæqualitatis. Prima consequentia probatur: quia distinctio formalis est principalior distinctio, quod probatur, quia duabus tantūm existētibus distinctionibus, scilicet numerali & formali, materia est propter formam: ergo distinctio materialis est propter formalem. Et tertius manifestatur à figuo, quòd videmus vnitatem & pluralitatē numerale esse propter formam specificam. Secunda autem consequentia probatur: quia distinctio formalis semper in æqualitatē requirit. Quod probatur primò, quia in talibus naturalibus species ordinatæ gradatim apparent, vt patet inductiuè. Secundò probatur, quod sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis, sic vniuersitas non esset perfectum si vnus tantūm bonitatis gradus inueniretur, ergo perfectio vniuersi requirit inæqualitatem: ergo sic inæqualitas est à Deo propter perfectionem Vniuersi, sicut & distinctio. Totum processus patet.

134 143 236 249 275 241 373 358

Auuer. a ¶*Super Quæstionē quadragesimæ septimæ Articulū tertium.*

IN titulo termo est de vnitate numerali, & de mundo non solùm corporeo, sed vniuerso, & de facto, nō de possibili. non enim nunc de potentia Dei disputamus, sed de diuersitate inuenta in rebus in communi.

Commen.

¶In corpore duo facit. Primò respondet quæstioni: secundò ex ratione data deducit corollariè quid alij potuerunt opinati.

¶Quo ad primum concluso responsiua est, q̄ mundus est tantūm vnus. Et probatur sic, Quæcunque sunt à Deo, sublimā habent adinuicem ad ipsum Deū: ergo omnia ad vnum mundum necessariò pertinere. & probatur sequela, quia mundus iste vnus est vnitate ordinis. Ex hoc autem deducitur secundò corollariè differentia inter Philosophos, scilicet q̄ isti qui posuerūt mundi causam aliquam ordinantem sapientiam, non posuerunt plures mundos: qui verò res à casu dixerūt, vt Democritus, plures potuerunt dicere mundos.

359 475 251 209

¶In responsione ad tertium, aduerte, quòd tota responsio sumpta est ex Arist. in primo Cœli & mundi. Verūtamen cùm in littera dicitur, quòd nō est possibile esse aliam terram: hypothetice, non simpliciter, pro possibili accipiendum est, q̄ impossibile est multarum relationum. Tractatus enim ille, vt iam diximus, attestatur quòd non quid possibile aut non possibile Deus, sed quid distinctio rerum habeat, requiritur.

¶Circa rationem in littera adductam ex Arist. ad probandam vnitatem terræ, quia omnia terra tamen etiam à creaturis participatur quædam æqualitas, scilicet proportionis.

¶Ad tertium dicendum, q̄ ratio illa est quæ mouit Orig. sed nō habet locū, nisi in retributione præmiorū, quorum inæqualitas debetur inæqualibus meritis[c]. Sed in constitutione rerum non est inæqualitas partium per quamcunque inæqualitatem præcedentē vel meritorum, vel etiam dispositionis materiæ, sed propter perfectionem totius[c]: vt patet etiam in operibus artis: nō enim propter hoc differt tectum à fundamento, quia habet diuersam materiam: sed vt sit domus perfecta ex diuersis partibus, quærit artifex diuersam materiam, & facere eam si potest.

Pos. q. 3. art. 16. ad primū & 12. Met. l. 7. col. 9. fi. & l. 9. fin. & 11. col. l. 16. vsque 22. Annot. 35 151 143

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum sit vnus mundus tantum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non sit vnus mundus tantūm, sed plures. Quia, vt Aug. dicit in lib. 83. q. inconueniens est dicere quòd Deus sine ratione res creauit. Sed ea ratione qua creauit vnum, potuit creare multos: cùm eius potentia non sit limitata ad vnius mundi creationem, sed est infinita, vt suprà ostensum est[c]. Ergo Deus plures mundos produxit.

¶Præterea, Natura facit quod melius est, & multo magis Deus. Sed melius esset esse plures mūdos quàm vnum: quia plura bona paucioribus meliora sunt[c]. Ergo plures mundi facti sunt à Deo.

¶Præterea, Omne quod habet formam in materia, potest multiplicari secundum numerum manēte eadem specie: quia multiplicatio secundum numerum est ex materia. Sed mundus habet formā in materia. Sicut enim cùm dico, homo, significo formā: cùm autem dico, hic homo, significo formā in materia: ita, cùm dicitur mundus, significatur forma: cùm autem dicitur hic mundus, significatur forma in materia. Ergo nihil prohibet esse plures mūdos.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Mundus per ipsum factus est. Vbi singulariter mundum nominauit, quasi vno solo mundo existente.

CONCLVSIO.

¶Cùm vniuersas creaturas ad se, & inuicem mirabili quodam ordine instituerit Deus, vnum tantùm mundum, & non plures potuerunt conuenienter esse.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ ipse ordo in rebus sic à Deo creatis existens vnitatē mundi manifestat. Mundus enim iste vnus dicitur vnitate ordinis secundum quod quædam ad alia ordinantur. Quæcunque autem sunt à Deo, ordinem habent adinuicem & ad ipsum Deum: vt suprà ostensum est[c]. Vnde necesse est quòd omnia ad vnum mundum pertineant. Et ideo illi potuerunt ponere plures mundos, qui causam mundi non posuerunt aliquam sapienti im ordinantem sed casum, vt Democ. qui dixit ex concursu atomorum factum esse hunc mundum, & alios infinitos.

72 55 90 231 143

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc ratio est quare mundus est vnus, quia debent omnia esse ordinata vno ordine ad vnum. Propter quod Arist. in 2. Metaph. ex vnitate ordinis in rebus exillentis concludit vnitatem Dei gubernantis. Et Plato ex vnitate exemplaris probat vnitatem mundi, quasi exemplati.

¶Ad secundum dicendum, quòd nullum agens intendit pluralitatem materialem vt finem[c]: quia materialis multitudo non habet certum terminum, sed de se tendit in infinitum: infinitum autem repugnat rationi finis. Cùm autem dicitur plures mundos esse meliores, quam vnum, hoc dicitur secundum multitudinem materialem. Tale autem melius non est de intentione Dei agentis, quia eadem ratione dici posset, quòd si fecisset duos, melius esset quod essent tres. Et sic in infinitum.

488 145 264 d

¶Ad tertium dicendum, quòd mundus constat ex sua tota materia, non enim est possibile esse aliam terram, quam istam: quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc medium vbicunque esset. Et eadem ratio est de aliis corporibus quæ sunt partes mundi.

QVAESTIO QVADRAGESIMAOCTAVA de rerum distinctione in speciali, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione rerum in speciali. Et primò de distinctione boni & mali. Deinde de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.

¶Circa primum quærendū est de malo, & de causa mali.

¶Circa malum quæruntur sex. ¶Primò, vtrum malum sit natura aliqua. ¶Secundò, an malum inueniatur in rebus. ¶Tertiò, vtrum bonum sit subiectum mali. ¶Quartò, vtrum malum totaliter corrumpat bonum. ¶Quintò, de diuisione mali per pœnam & culpam. ¶Sextò, quid habeat plus de ratione mali, pœna vel culpa.

Artic.

naturaliter mouetur ad hoc medium vbicunque est: dubiũ est: sed quoniam hoc ex intentione spectat ad libros de Cœlo, vnde sumpta est ratio idem fiet aut hic quæstio specialis, aut in loco proprio.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶In corpore tria facit. Primo ponit modũ scibili quæsitũ. Secundò exequendo illum respondet quæsito. Tertiò reddit rationem cuiusdam dicti Dionysij.

¶Quo ad primũ, modus consistit in hoc, quòd oportet ex ratione boni accipere quid sit malum. Probatur quia vnum oppositorum cognoscitur per reliquum, vt tenebræ per lucem.

¶Quo ad secũdum, malum est quædã ablentia boni. Probatur, omne appetibile est bonum: ergo esse & perfectio cuiuslibet naturæ est bonitas, ergo malũ non significat esse aut formam aut naturã aliquam: ergo est quædã boni absentia. prima cõsequẽtia probatur: quia omnis natura appetit suum esse & suam perfectionem.

¶Aduerte, quòd in conclusione ideo dicit quædam absentia, quia non omnis negatio boni est malum, sed negatio boni debiti, vt in tertio cõtra Gent. capit. 6. patet: absentia ergo debitæ præsentiæ boni malum est: debita autem præsentia est, quando, scilicet, vbi, in quo, &c. debet. Probatio verò conclusionis, ideo de hoc non curauit, quia præsenti intentioni sufficit genus malí inuenire: per hoc enim scitur an natura sit aliqua, ne ritò igitur inquisito, quòd est absentia, quam negationem cõstat esse, fuit processus.

¶Quo ad tertium, quia malum negatione boni stabilitũ est. & Dionys. (vt in argumento ad oppositum littera dicit) malum negatione non solum boni, sed entis definiuit: ideo Autor dicit hoc dictum esse secũdũ dicẽ, quoniam ens vt sic est bonum: negatio igitur vnius est negatio alterius, & econuerso: & ideo malum negatio vtriusque à Dionysio ponitur. sed quia boni est primo, ideo per bonum est definitum à nobis.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum secundum.

INtitulo, malum inueniri in rebus, nõ significat esse reale: quoniam lam hoc excludum est: sed significat esse communiter in rebus. in rebus autẽ dicitur propter ea quæ solùm inuenitur in anima, vt secundę intentiones. Et est quæstio de inuentione formæ: ita quòd non intendit musyrũ malum habeat esse ponit in re, sed est tantùm ens in anima: ergo nõ inuenitur formaliter in rebus. Quoniam stat q̃ inueniatur formaliter, vt remotio rei in actu exercito: imò sequitur oppositũ, remouet esse in subiecto: ergo inuenitur in re vt exercẽs negationis nõ positionis actum. Sic autẽ hæc inuenirí in rebus, est simpliciter ipsa inueniri, quia formaliter inuenitur: & secundum modum proprium sui generis, puta non entia, vel priuationis.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum tertium.

TItulus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè: Malũ est in bono vt in subiecto. Probatur: Malũ est boni remotio non negatiuè, sed priuatiuè: ergo malũ & bonum priuatum sunt in eodem subiecto, scilicet ente, in potentia simpliciter, vel secundum quid: ergo malum est in bono sicut in subiecto. Antecedens quo ad secundam partem probatur ducẽdo ad impossibile duplex. Primum est quòd ea quæ nullo modo sunt, essent mala: secundũ est quòd omnia essent mala. Quo ad tertiam verò ex sufficientia huius medij distinctionis, ipsius remotionis boni, prima cõsequẽtia probatur, quia priuationis & formæ idem est subiectum, scilicet ens in potentia simpliciter, vel secundũ quod: secunda verò, quia vtrunque est bonũ. & de ente quidem in potẽtia secundũ quid, probatur quia ens est in actu: actus autẽ bonum quædam est: & ens in potentia bonum quoddam est. Et bene nota ly sicut quoniam soluit dubium nouitiorum, quærẽsium quomodo si malum est negatio formaliter, & negationes non habent esse nisi in anima, vt etiã in responsione ad secundum litera dicit applicando ad esse malinquo modo inquam verificatur quòd malum est formaliter in rebus: habes solutionẽ, quia non verificatur, quòd est in rebus vt ens, sed est in rebus vt corruptio in actu exercito, id est, vt rei remotio formaliter. ipsa nãque absentia boni formaliter malum est: & vt in responsione ad quartum præcedentis articuli dictum est, malum formaliter corrumpit bonum oppositum: quia est ipsa priuatio boni in subiecto apto, &c. Dicũtur ergo mala in rebus esse, non positiuè, sed remotiuè, id est non ponendo, sed remouendo formaliter aliquid à rebus. Et sic mala formaliter inueniuntur in rebus vt mala, sunt enim retẽ mala: in anima autem per compositionem & quamcunque aliam intellectus operationẽ inueniũtur, vt entia & bona. Et ideo nihil obstat, imò prodest propositũ, quòd malũ nullum esse ponat in re, quoniam dũ malovt malũ est in actu exercito, loquimur: quã constat, quòd vt malum in actu exercito non inueniẽ vbi ponit aliquid sed tantùm vbi remouet bonũ debitũ. hic est enim actus eius formalis, vtpatet ex dictis. Nihil ergo valet consequẽtia, malũ, vel priuatio nullum esse ponit in re, sed est tantùm ens in anima: ergo nõ inuenitur formaliter in rebus.

¶In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Malum inuenitur in rebus, sicut & corruptio.

¶Et probatur, Perfectio Vniuersi requirit inæqualitatẽ in rebus, vt omnis bonitatis gradꝰ impleatur: ergo sicut requiritur vt sint entia incorruptibilia, & corruptibilia: ita requirit vt sint indefectibilia à bono, & defectibilia à bono. ergo quædã in vniuerso deficiunt quãdoque, ergo malum inuenitur in rebus sicut corruptio. Antecedens habetur ex dictis: prima consequentia probatur quia isti sunt duo gradꝰ bonitatis inuenti in vniuerso, iuxta illos duos gradus entis, vt de se patet. secunda verò consequentia relinquitur per se nota. Et verè sic est, quoniã impossibile est, seclusis miraculis, possibilia nunquam deficere. tertia autem probatur, quia ratio mali consistit in defectu à bono, subintellige debito. Et confirmatur illa modificatio & expressificatur per corruptio ipsa quoddã malũ est, ita est malum corrupti.

¶Et bene nota ly sicut quoniam soluit dubium nouitiorum, quærẽsium quomodo si malum est negatio formaliter, & negationes non habent esse nisi in anima, vt etiã in responsione ad secundum litera dicit applicando ad esse malinquo modo inquam verificatur quòd malum est formaliter in rebus: habes solutionẽ, quia non verificatur, quòd est in rebus vt ens, sed est in rebus vt corruptio in actu exercito, id est, vt rei remotio formaliter. ipsa nãque absentia boni formaliter malum est: & vt in responsione ad quartum præcedentis articuli dictum est, malum formaliter corrumpit bonumoppositum: quia est ipsa priuatio boni in subiecto apto, &c. Dicũtur ergo mala in rebus esse, non positiuè, sed remotiuè, id est non ponendo, sed remouendo formaliter aliquid à rebus. Et sic mala formaliter inueniuntur in rebus vt mala, sunt enim retẽ mala: in anima autem per compositionem & quamcunque aliam intellectus operationẽ inueniũtur, vt entia & bona. Et ideo nihil obstat, imò prodest propositũ, quòd malũ nullum esse ponat in re, quoniam dũ malovt malũ est in actu exercito, loquimur: quã constat, quòd vt malum in actu exercito non inueniẽ vbi ponit aliquid sed tantùm vbi remouet bonũ debitũ. hic est enim actus eius formalis, vtpatet ex dictis. Nihil ergo valet consequẽtia, malũ, vel priuatio nullum esse ponit in re, sed est tantùm ens in anima: ergo nõ inuenitur formaliter in rebus. Quoniam stat q̃ inueniatur formaliter, vt remotio rei in actu exercito: imò sequitur oppositũ, remouet esse in subiecto: ergo inuenitur in re vt exercẽs negationis nõ positionis actum. Sic autẽ hæc inuenirí in rebus, est simpliciter ipsa inueniri, quia formaliter inuenitur: & secundum modum proprium sui generis, puta non entia, vel priuationis.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum tertium.

TItulus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè: Malũ est in bono vt in subiecto. Probatur: Malũ est boni remotio non negatiuè, sed priuatiuè: ergo malũ & bonum priuatum sunt in eodem subiecto, scilicet ente, in potentia simpliciter, vel secundum quid: ergo malum est in bono sicut in subiecto. Antecedens quo ad secundam partem probatur ducẽdo ad impossibile duplex. Primum est quòd ea quæ nullo modo sunt, essent mala: secundũ est quòd omnia essent mala. Quo ad tertiam verò ex sufficientia huius medij distinctionis, ipsius remotionis boni, prima cõsequẽtia probatur, quia priuationis & formæ idem est subiectum, scilicet ens in potentia simpliciter, vel secundũ quod: secunda verò, quia vtrunque est bonũ. & de ente quidem in potẽtia secundũ quid, probatur quia ens est in actu: actus autẽ bonum quædam est: & ens in potentia bonum quoddam est. Et bene nota ly sicut quoniam soluit dubium nouitiorum, quærẽsium quomodo si malum est negatio formaliter, & negationes non habent esse nisi in anima, vt etiã in responsione ad secundum litera dicit applicando ad esse malinquo modo inquam verificatur quòd malum est formaliter in rebus: habes solutionẽ, quia non verificatur, quòd est in rebus vt ens, sed est in rebus vt corruptio in actu exercito, id est, vt rei remotio formaliter. ipsa nãque absentia boni formaliter malum est: & vt in responsione ad quartum præcedentis articuli dictum est, malum formaliter corrumpit bonumoppositum: quia est ipsa priuatio boni in subiecto apto, &c. Dicũtur ergo mala in rebus esse, non positiuè, sed remotiuè, id est non ponendo, sed remouendo formaliter aliquid à rebus. Et sic mala formaliter inueniuntur in rebus vt mala, sunt enim retẽ mala: in anima autem per compositionem & quamcunque aliam intellectus operationẽ inueniũtur, vt entia & bona. Et ideo nihil obstat, imò prodest propositũ, quòd malũ nullum esse ponat in re, quoniam dũ malovt malũ est in actu exercito, loquimur: quã constat, quòd vt malum in actu exercito non inueniẽ vbi ponit aliquid sed tantùm vbi remouet bonũ debitũ. hic est enim actus eius formalis, vtpatet ex dictis. Nihil ergo valet consequẽtia, malũ, vel priuatio nullum esse ponit in re, sed est tantùm ens in anima: ergo nõ inuenitur formaliter in rebus. Quoniam stat q̃ inueniatur formaliter, vt remotio rei in actu exercito: imò sequitur oppositũ, remouet esse in subiecto: ergo inuenitur in re vt exercẽs negationis nõ positionis actum. Sic autẽ hæc inuenirí in rebus, est simpliciter ipsa inueniri, quia formaliter inuenitur: & secundum modum proprium sui generis, puta non entia, vel priuationis.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum quartum.

INtitulo, corumpere, sumitur formaliter, totũ verò bonum sumitur pro toto integrali, vel quasi integrali: circa quod malum potest fieri. Ita quòd sensus est, vtrum malum possit in aliquo auferre formaliter quicquid bonitatis inuenitur in illo.

¶In corpore vnica est principalis conclusio distincte respõsiua quæsito negatiuè: Malũ non potest totaliter consumere bonum. Hanc autẽ conclusionẽ manifestat vna distinctione trimembri. adiunctis singulis membris conclusionibus specialibus. Distinctio est, Bonũ triplex est, scilicet forma, subiectũ, & habitus subiecti ad formam. Prima conclusio est, Bonum vt forma, tollitur totaliter per malũ: propter remotiue.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est*) perfectio Vniuersi requirit inæqualitatem esse in rebus, vt omnes bonitatis gradus impleantur. Est autem vnus gradus bonitatis, vt aliquid ita bonum sit, q̃ nunquam deficere possit. Alius autem gradus bonitatis est, vt sic aliquid bonũ sit, q̃ à bono deficere possit: qui etiã gradus in ipso esse inuenitur. Quædã enim sunt, quæ suum esse amittere non possunt, vt incorporalia*. Quædã verò sunt, quæ amittere possunt, vt corporalia. Sicut igitur perfectio vniuersitatis rerũ requirit, vt non solum sint entia incorruptibilia, sed etiã corruptibilia. ita perfectio vniuersi requirit vt sint quædã quæ à bonitate deficere possint, ad quod sequitur ea interdum deficere. In hoc autem consistit ratio mali, vt scilicet aliquid deficiat à bono. Vnde manifestum est quòd in rebus malum inuenitur, sicut & corruptio. Nam & ipsa corruptio malum quoddam est.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ malum distat ab ente simpliciter, & non ente simpliciter: quia neque est sicut habitus, neque sicut puranegatio, sed sicut priuatio.

¶Ad secundum dicendũ, quòd sicut dicitur in 5. Metaph. ens dupliciter dicitur. Vno modo secundum quod significat entitatem rei, prout diuiditur per decem Prædicamenta. & sic conuertitur cum re. Et hoc modo nulla priuatio est ens. Vnde nec malum. Alio modo dicitur ens quod significat veritatem propositionis, quæ in cõpositione consistit*: cuius nota est, hoc verbum est. Et hoc est ens quo respondetur ad quæstionem an est. Et sic cæcitatẽ dicimus esse in oculo, vel quamcunque aliam priuationẽ. & hoc modo etiam malum dicitur ens. Propter huius autem distinctionis ignorantiam aliqui consideraretes, quòd aliquæ res dicuntur malę, vel quòd malum dicitur esse in rebus: crediderunt quòd malum esset res quædam.

¶Ad tertium dicendũ, quòd Deus & natura, & quodcunque agens facit quod melius est in toto: sed non quod melius est in vnaquaque parte, nisi per ordinem ad totum, vt suprà dictum est*. Ipsum autem totum, quod est vniuersitas creaturarum, melius & perfectius est, si in eo sint quædam quæ à bono deficere possunt: quæ interdum deficiunt, Deo hoc non impediente. Tum quia prouidentiæ non est naturã destruere, sed saluare: vt Dion. dicit 4. cap. de Diuin. nomin. Ipsa autem natura rerum hoc habeat, vt quæ deficere possunt quãdoque deficiant. Tum quia, vt dicit Aug. in Enchi. Deus est adeò potens. quòd etiã bona potest facere de malis. Vnde multa bona tollerentur si Deus nullum malum permitteret esse*. Nõ enim generaretur ignis nisi corrũperetur aër. Neque cõseruaretur vita leonis, nisi occideretur asinus. Neque etiam laudaretur iustitia vindicans & patientia sufferens, si non esset iniquitas.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum malum sit in bono sicut in subiecto.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd malum non sit in bono sicut in subiecto. Omnia enim bona sunt existentia. Sed Dio. dicit 4. cap. de Diuno. quòd malum non est existens, neque in existentibus. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶Præterea, Malum non est ens: bonum verò est ens. Sed non ens non requirit ens, in quo sit sicut in subiecto. Ergo nec malum requirit bonum, in quo sit sicut in subiecto.

¶Præterea, Vnum contrariorum non est subiectum alterius. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶Præterea, Id in quo est albedo sicut in subiecto, dicitur esse album. Ergo & id in quo est malum sicut in subiecto est malũ. Si ergo malũ sit in bono sicut in subiecto, sequitur quòd bonum sit malum, contra id quod dicitur Esa. quinto, Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit Enchir. quòd malum non est nisi in bono.

CONCLVSIO.

¶Cùm malum sit priuatio boni, & in eodem subiecto sint, malum in bono non negatiuè, sed priuatiuè est vt in suo subiecto.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictum est*: malum importat remotionem boni. Non autẽ quælibet remotio boni malũ dicitur. Potest enim accipi remotio boni & priuatiuè & negatiuè. Remotio igitur boni negatiuè accepta mali rationem non habet. Alioquin sequeretur q̃ ea quæ nullo modo sunt, mala essent. Et iterum, quòd quælibet res esset mala ex hoc, q̃ non habet bonum alterius rei, vt pote q̃ homo esset malus: quia non habet velocitatem capræ, vel fortitudinem leonis. sed remotio boni priuatiuè accepta malũ dicitur: sicut priuatio visus cæcitas dicitur. Subiectum autem priuationis & formæ eſt vnum & idem, scilicet ens in potentia: siue sit ens in potẽtia simpliciter, sicut materia prima, quæ est subiectum formæ substantialis & priuationis oppositæ: siue sit ens in potentia secundũ quid & in actu simpliciter, vt corpus diaphanum, quod est subiectum tenebrarum & lucis. Manifestum est autẽ quòd forma per quam aliquid est actu, perfectio quædam est, & bonum quoddam, & sic omne ens in actu bonum quoddam est. Et similiter omne ens in potentia, in quantũ huiusmodi bonũ quoddã est secũdum quod habet ordinem ad bonũ. Sicut enim est ens in potentia, ita & bonum in potẽtia. Relinquitur ergo q̃ subiectum mali sit bonum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Dion. intelligit malum non esse in existentibus sicut partem, aut sicut proprietatem naturalem alicuius existentis*.

¶Ad secundũ dicendum, quòd non ens negatiuè acceptum, nõ requirit subiectum: sed priuatio est negatio in subiecto*: vt dicitur in 4. Metaph. Et tale non ens est malum.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd malum non est sicut in subiecto in bono quod ei opponit, sed in quodam alio bono. Subiectum enim cæcitatis non est visus, sed animal. Videtur tamen (vt Aug. dicit) hic fallere Dialecticorum regula: quæ dicit cõtraria simul esse nõ posse. Hoc tamẽ intelligendũ est secundum communẽ acceptionẽ boni & mali: non autem secundũ q̃ specialiter accipitur hoc bonum, & hoc malũ. Albũ autẽ & nigrũ, dulce & amarum, & huiusmodi contraria non accipiũtur nisi specialiter: quia sunt in quibusdam generibus determinatis. Sed bonũ circuit omnia genera. Vnde vnũ bonum potest simul esse cum priuatione alterius boni*.

¶Ad quartũ sic dicendũ, q̃ propheta imprecatur: Væ illis qui dicũt id quod est bonum secundũ q̃ est bonũ, esse malũ: hoc autẽ nõ sequitur ex præmissis, vt per prædicta patet*.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum malum corrumpat totum bonum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd malũ corrumpat totum bonum. Vnum enim cõtrariorũ totaliter corrumpitur per aliud. Sed bonũ & malum sunt contraria. Ergo malum potest corrumpere totum bonum.

¶Præterea, Augustinus dicit in Enchi. quòd malum nocet inquantum admit bonum. Sed bonum est sibi simile, & vniforme. Ergo totaliter tollitur per malum.

barur: quia est sibi oppositũ & manifestatur, sicut lumen tollitur per tenebras, & vitus per cæcitatem. Secunda conclusio est, Bonũ vt subiectum, nec tollitur, nec diminuitur per malũ: & manifestatur in ære & tenebra. Tertia est, Bonum vt habilitas subiecti ad actum, diminuitur per malum, & non totaliter tollitur. Et declaratẽ hæc conclusio. Primo quantum ad diminutionem, secũdo, ibi, Si igitur contrariæ dispositiones quãtum ad non totalẽ ablationẽ. Intendẽs ergo declarare qualis & quanta sit huiusmodi diminutio, insinuat duplicem diminuendi modũ inuenti, scilicet per subtractionẽ, & per remissionẽ. prima est quantitatiua, secunda est qualitatiua & suæius diminutio per remissionem, seu qualitatiua duplicitèr contingit. Primò per remissionem ipsius qualitatis, & g̃otratias dispositiones subiecti ad talem actũ. In proposito diminutio sumenda est per remissionem, non in quolibet, sed per appositionem cõtrariarum dispositionum. Et probatur hoc secundum hic, Habilitas intenditur per dispositiones preparantes materiam ad actum: ergo remittitur per dispositiones impedientes potentiam ad actũ. Antecedens manifestatur: quia magis multiplicatur dispositiones materiæ, tãto habilior est actu. Consequẽtia verò probatur: quia remisso sumitur econtrario intentioni. Deinde intendens manifestare quomodo nunquã tollitur habilitatis bonum, distinguit remissionem per cõtrarias dispositiones dupliciter inueniri posse, primo finitè, secũdo infinitè. Et neutro modo totaliter habilitatem subiecti ad actum tollit ostẽdit. Quòd enim finita sit quandoque remissio habilitatis, probatur ex eo q̃ finita est multiplicatio dispositionum contrariarũ, vt patet in multiplicatione qualitatum elementorũ, quibus materię habilitas ad formam ignis, verbi gratia, diminuitur. Quòd verò in huiusmodi remissione nõ tollatur totaliter habilitas, ex eo patet, quòd finitis existẽtibus, appositione contrariorum & remissione non est opus eradicari habilitatem remanentis subiecti. Quòd autem infinita quandoque sit remissio, manifestatur ex infinita multiplicatione opacorũ corporũ inter solem & nẽs. Et proportionaliter ex infinita multiplicatione peccatorũ inter iustitiã solem & animam. Quòd verò ex huiusmodi infinita remissione non tollatur totaliter habilitas, patet: quia semper remanet potentia obediendi.

a

*Sent. 2. dist. 34. q. 1. art. 4. & 1. sent. dist. 41. & 2. dist. 7. q. 1. art. 1. & 2. sent. dist. 5. q. 1. art. 1. & 4. dist. 17. q. 1. art. 1. & 2. sent. dist. 30. q. 1. art. 1. & 4. dist. 1. q. 1. art. 1. & 2. dist. 7

Universidad de Deusto
Biblioteca

nita remissione nõ totaliter tollit habilitas, prohabuit ratione. Quia tamen manet in sua radice quod est subsistantia subiecti, & manifestatur in actibus exemplificatur in naturalibus & moralibus, in diaphano liquidè respectu luminis, & anima respectu intellectus. Et sic patet principale conclusio, s. q. nunquã malum totaliter aufert bonum, qñ relinquit subiectũ & aliquid habilitatis ad actum.

¶ In resp. dicendũ est, q. tanta est differentia inter diminui per se, & per accidens, id est ratione sui vel alterius, q. cũ impossibile sit finitum non consumi infinita & æquali subtractione per se: possibile tamen est, vt in littera dicitur, à finito in infinitũ ctiã æqualiter subtrahi, & tamẽ illud nõ consumi, qũ diminutio est per accidẽs, id est per aliud, vt in proposito, minuitur enim habilitas propter oppositũ impedimentũ, & nõ secundũ se.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum quintum.*

Titulus suscipiatur vt jacet: intelligẽdo per culpam, malã quod agimus: per pœnam verò, malum quod patimur.

¶ In corpore vna cõclusio respõdiua quæstio limitatæ, scilicet omne malũ in rebus voluntariis est pœna vel culpa. In qua conclusione tria continẽtur, scilicet omne malum, & in rebus voluntariis est pœna vel culpa.

¶ Et propterea hæc tria ordinatè procedẽdo declarat. Primò igitur distinguit malũ in cõmuni, in malũ rei, & malum operis. Quã distinctionẽ probat ex distinctione boni in bonitatẽ per modum actus primi, & actus secundi. Secundò ostendit q. rationabiliter malũ in voluntariis tortitum est speciales rationes distinctione, & nomina sic, Bonũ simpliciter est obiectum volibile, ergo malum secundum specialem rationẽ inuenitur in voluntariis creaturis. Probatur cõsequẽtia: quia malum est priuatio boni, ac per hoc, sicut bonũ specialiter reperitur in voluntario, ita & malũ. Demum tertiũ principaliter intentum manifestat sic: Malum rei habet rationem pœnæ in rebus voluntariis, supposito præcipuè, q. omnia diuinæ prouidentiæ & iustitiæ subdãtur, malũ verò operationis in visilem habet rationẽ culpæ, ergo omne malũ in rebus voluntariis est pœna, vel culpa. Antecedẽs quo ad primã partẽ manifestatur, quia de ratione pœnæ est, q. sit contraria voluntati, quo ad secundam verò: quia hoc alicui imputatur in culpã, qñ caret deficit à perfecta actione existẽte in potestate eius. Cõsequentis verò nota est ex distinctione mali ppositæ.

¶ Præterea, Malum quandiu est nocet, & aufert bonum, sed illud à quo semper aliquid aufertur, quãdo consumitur nisi sit infinitũ: quod non potest dici de aliquo bono creato. Ergo malum consumit totaliter bonum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in Enchir. quòd malum non potest totaliter consumere bonum.

CONCLVSIO.

¶ Malum corrumpit totũ sibi oppositũ bonum, non autẽ bonum quod est habilitas subiecti ad actũ, corrumpere potest.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd malum non potest totaliter consumere bonum.

¶ Ad cuius euidentiã considerandũ est, q. est triplex bonũ. Quoddã, quod p. malũ totaliter tollitur, & hoc est bonũ oppositũ malo. Sicut lumẽ totaliter per tenebras tollitur, & visus per cæcitatẽ. Quoddã verò bonum est, quod nec totaliter tollitur per malũ, nec diminuit, scilicet bonũ quod est subiectũ mali. Nõ enim per tenebras aliquid de substantia aëris diminuitur. Quoddã verò bonum est quod diminuitur quidẽ per malũ, sed nõ totaliter tollit, & hoc bonũ est habilitas subiecti ad actũ. Diminutio aũt huius boni non est accipienda per subtractionẽ, sicut est diminutio in quãtitatibus, sed per remissionẽ, sicut est diminutio in qualitatib[us] & formis. Remissio aũt huius habilitatis est accipiẽda ecõtrario intensioni ipsius [c]. Iutẽditur enim huiusmodi habilitas p dispositiones quibus materia præparat ad actũ: quæ quantò magis multiplicant in subiecto, tantò habilius est ad recipiendã perfectionẽ & formã, & ecõtrario remittit per dispositiones cõtrarias. Quę quãtò magis multiplicatæ sunt in materia & magis intẽsæ, tãto magis remittitur potẽtia ad actum. Si igitur cõtrariæ dispositiones in infinitũ multiplicari & intẽdi non possunt, sed vsque ad certũ terminũ, neque habilitas prædicta in infinitũ diminuitur vel remittitur, sicut patet in qualitatibus actiuis & passiuis elementorũ. Frigiditas enim & humiditas, per quæ diminuit siue remittitur habilitas materiæ ad formam ignis, nõ possunt multiplicari in infinitũ. Si verò dispositiões cõtrariæ in infinitũ multiplicari possunt, & habilitas prædicta in infinitum diminuit vel remittitur: nõ tũ totaliter tollit: quia semper manet in sua radice, q. est substantia subiecti, sicut si in infinitum interponantur corpora opaca inter solẽ & aërẽ, in infinitũ diminuit habilitas aëris ad lumẽ: nunquam tñ manẽte aëre tollitur totaliter, qui secundũ naturam suã est diaphanus. Similiter in infinitum põt fieri additio in peccatis, p. quæ semper magis ac magis minuit habilitas animæ ad gratiam. Quæ quidẽ peccata sunt quasi obstacula interposita inter nos & Deũ, secũdũ illud Isa. 59. cap. Peccata nostra diuiserũt inter nos & Deũ. Neq; tũ tollit totaliter ab anima prædicta habilitas, q. cõsequitur naturã ipsius.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q. bonũ qd opponit malo totaliter tollitur: sed alia bona non totaliter tolluntur, vt dictum est.

¶ Ad secundũ dicendũ, q. habilitas prædicta est mediũ inter subiectũ & actũ. Vnde ex ea parte qua attingit actũ, diminuitur per malum: sed ex ea parte qua tenet se cũ subiecto, remanet. Ergo licet bonum in se sit simile: tamen propter cõparationem eius ad diuersa, non totaliter tollitur, sed in parte.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q. q. iã imaginãtes diminutione boni prędicti ad similitudinẽ, diminutiones quãtitatis dixerũt, q. sicut cõtinuũ diuidit in infinitũ facta diuisione secũm eandẽ proportionẽ, vt puta q. accipiatur medij, vel tertiũ tertij: sic in ppósito accidit. Sed hæc ratio hic locũ non habet, q. in diuisione, in qua seruatur cadẽ ꝓportio, semper subtrahit minus. Minus enim est mediũ medij, quã mediũ totius. Sed secũdũ peccatũ nõ de necessitate minus diminuit de habilitate prædicta, quam præcedens, sed fortè aut æqualiter, aut magis. Dicendum est ergo, q. licet ista habilitas sit quoddam finitum, diminuitur tamen in infinitum nõ per se sed per accidens, secundũ quod cõtrariæ dispositiones etiam in infinitũ augentur, vt dictũ est [e].

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam.*

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur q. malum sufficien ter diuidatur per pœnam & culpam. Omnis enim defectus malũ quoddã esse videtur. Sed in omnibus creaturis est quidam defectus, q. se in esse conseruare non possunt, qui tamẽ nec pœna, nec culpa est. Non ergo sufficienter malum diuiditur per pœnam & culpam.

¶ Præterea, In rebus irrationalibus nõ inuenitur culpa nec pœna, inuenitur tñ in eis corruptio & defectus, quæ ad rõnẽ mali pertinẽt. Ergo nõ omne malũ est pœna vel culpa.

¶ Præterea, Tentatio quoddam malum est. Nec tamen est culpa, quia tentatio cui non consentitur, nõ est peccatũ, sed materia exercendæ virtutis, vt dicitur in gl. 2. Cor. 12. Nec etiam pœna, quia tentatio præcedit culpam pœna autem subsequitur. Insufficienter ergo malum diuiditur per pœnam & culpam.

¶ SED CONTRA videtur, q. diuisio sit superflua. Vt enim Augustinus dicit in Ench. malum dicitur quia nocet. Quod autem nocet pœnale est. Omne ergo malum sub pœna continetur.

CONCLVSIO.

¶ Quodlibet malum cum bono oppositum sit, in rebus voluntariis est pœna, vel culpa.

¶ RESPONDEO dicendum, q. malum (sicut suprà dictum est [c]) est priuatio boni, quod in perfectione & actu consistit principaliter & per se. Actus autem est duplex, primus & secundus. Actus quidem primus est forma & integritas rei. Actus autem secundus est operatio. Contingit ergo malum esse dupliciter. Vno modo per subtractionem formæ, aut alicuius partis, quæ requiritur ad integritatem rei, sicut cæcitas malum est, & carere membro. Alio modo per subtractionẽ debitæ operationis, vel quia omnino non est, vel quia debitũ modum & ordinẽ non habet. Quia verò bonũ simpliciter est obiectũ voluntatis, malũ quod est priuatio boni secundũ specialẽ rationẽ, inuenitur in creaturis rationalibus habẽtibus volũtatẽ. Malũ igitur, quod est per subtractionẽ formæ & integritatis rei habet rõnẽ pœnæ; & præcipuè supposito q. omnia diuinæ prudentiæ & iustitiæ subdantur, vt suprà ostensum est [c]. De rõne eũ pœnæ est q. sit contraria voluntati. Malũ autem qđ cõsistit in subtractione debitæ operationis in rebus voluntariis, habet rationẽ culpæ. Hoc cũ imputatur alicui in culpã, cũ deficit à perfecta actione, cuius dominus est secũdũ volũtatẽ. Sic igitur oẽ malũ in rebus volũtariis cõsideratũ est pœna vel culpa.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q. quia malũ priuatio est boni & nõ negatio pura, vt dictũ est suprà [a], non omnis defectus boni est malum, sed defectus boni quod natum est, & debet haberi. Defectus enim visionis non est malum in lapide, sed in animali: quia contra rationem lapidis est q. visum habeat. Similiter etiam contra rationẽ creaturæ est q. in esse cõseruetur à seipsa, quia idẽ dat esse & conseruat [c]. Vnde iste defectus nõ est malum creaturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœna & culpa non diuidunt malum simpliciter, sed malum in rebus voluntariis.

¶ Ad tertium dicendũ q. tentatio prout importat prouocationẽ ad malum, semper malũ culpæ est in tentante: sed in eo qui tentatur non est propriè nisi secundum quod aliqualiter immutatur. Sic enim actio agentis est in patiente. Secundum autem quod tentatus immutatur in malum à tentante, incidit in culpam.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, q. de rõne pœnæ est q. noceat agẽti in seipso. Sed de rõne culpæ est, q. noceat agẽti in sua actione. Et sic vtrumque sub malo cõtinetur secundũ quod habet rationẽ nocumenti.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum habeat plus de ratione mali pœna quàm culpa.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q. habeat plus de ratione mali pœna quàm culpa. Culpa enim se habet ad pœnam, vt meritum ad præmium. Sed præmium habet plus de ratione boni quàm meritum, cùm sit finis eius. Ergo pœna plus habet de ratione mali, quàm culpa.

¶ Præterea, Illud est maius malũ qđ opponit maiori bono. Sed pœna sicut dictũ est, opponit bono agẽtis, culpa autẽ bono actionis. Cũ ergo melius sit agẽs q. actio videtur q. peius sit pœna q. culpa.

Præter

¶ Præterea, Ipsa priuatio finis pœna quędã est, quæ dicitur carẽtia visionis diuinæ. Malũ autẽ culpæ est per priuationẽ ordinis ad finẽ: ergo pœna est maius malũ quàm culpa.

¶ SED CONTRA, Sapiens artifex inducit minus malum ad vitandum maius, sicut medicus præcidit membrum ne corrumpatur corpus. Sed Dei sapientia infert pœnam ad vitandam culpam. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

CONCLVSIO.

¶ Culpa malum, cùm sit quo mali sumus & à nostra sit tantùm voluntate, non autem malum pœnæ est ipsa pœna, malum culpæ longè maius malum.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quòd culpa habet plus de ratione mali quã pœna: & non solùm quàm pœna sensibilis, quæ cõsistit in priuatione corporaliũ bonorum cuiusmodi pœnas plures intelligũt, sed etiã vniuersaliter accipiẽdo pœnã, secundũ quod priuatio gratiæ, vel gloriæ pœnæ quædã sunt. Cuius est duplex ratio. Prima quidem est, quia ex malo culpæ fit aliquis malus, nõ autẽ ex malo pœnæ, secundũ illud Dio. 4. cap. de Diui. nomi. Puniri nõ est malũ, sed fieri pœna dignum. Et hoc ideo est, quia cùm bonũ simpliciter cõsistat in actu & non in potẽtia, vltimus aũt actus est operatio vel vsus quarumcunq; rerũ habitarũ, bonũ hominis simpliciter cõsideratur in bona operatione, vel bono vsu rerũ habitarum. Vtimur autẽ rebus omnibus per voluntatẽ. Vnde ex bona voluntate qua homo bene vtitur rebus habitis, dicitur homo bonus [c], & ex mala malus. Potest enim qui habet malam voluntatem, etiam bono quod habet, malẽ vti, sicut si grammaticus voluntariè incõgrue loquatur. Quia ergo ipsa culpa consistit in deordinato actu voluntatis, pœna verò in priuatione alicuius eorũ quibus vtitur voluntas: perfectius habet rationem mali culpa quàm pœna.

¶ Secunda ratio sumi potest ex hoc, q. Deus est autor mali pœnæ, non autem mali culpæ. Cuius ratio est, quia malum pœnæ priuat bonum creaturæ siue accipiatur bonũ creaturæ aliquid creatum, sicut cæcitas priuat visum: siue sit bonum increatum, sicut per carentiam visionis diuinæ tollitur creaturæ bonum increatum. Malum verò culpæ opponitur propriè bono increato. Cõtrariatur enim impletioni diuinæ volũtatis & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur, & non solùm secundum quod participatur à creatura. Sic igitur patet quòd culpa habet plus de ratione mali quàm pœna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q. licet culpa terminetur ad pœnã, sicut meritũ ad præmiũ: tamen culpa nõ intenditur propter pœnam, sicut meritũ propter præmium, sed potius ecõuerso pœna inducitur vt vitetur culpa. Et sic culpa est peius quàm pœna.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius bonum agentis, cùm sit perfectio secunda, quàm bonum quod tollitur per pœnã, quod est perfectio prima.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd non est comparatio culpæ ad pœnam sicut finis & ordinis ad finem: quia vtrũque potest privari aliquo modo, & per culpã & per pœnam. Sed per pœnam quidẽ secundũ quod ipse homo remouetur à fine & ab ordine ad finem. Per culpã verò, secũdũ qđ ista priuatio pertinet ad actionẽ, quæ nõ ordinatur ad finẽ debitũ.

QVAESTIO QVADRAGESIMANONA DE CAUSA MALI IN TRES ARTICULOS DIVISA.

CONSEQUENTER quæritur de causa mali. ¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum bonum possit esse causa mali.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum bonum possit esse causa mali.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonũ non possit esse causa mali. Dicitur enim Matthæi 7. Non potest bona arbor malos fructus facere.

¶ Præterea, Vnum contrariorum non potest esse causa alterius. Malũ autẽ est contrarium bono. Ergo bonũ non potest esse causa mali.

¶ Præterea, Effectus deficiens non procedit nisi à causa deficiente: sed malum si causam habeat, est effectus deficiẽs. Ergo habet causam deficientem. Sed omne deficiens malum est. Ergo causa mali non est nisi malum.

¶ Præterea, Dion. dicit 4. cap. de Diui. nomi. quòd malum non habet causam. Ergo bonum non est causa mali.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit contra Iulianum, Non fuit omnino vnde oriri posset malum nisi ex bono.

CONCLVSIO.

¶ Bonum non nisi materialiter, vt videlicet subiectum mali, & vt agens, sed per accidens est causa mali, non autem vt est forma vel finis, vel per se agens.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd necesse est dicere, quòd omne malũ aliqualiter causam habeat. Malum enim est defectus boni, quod natum est, & debet haberi [c]. Quòd autem aliquid deficiat à sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionem. Non enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellente. Nec agẽs deficit à sua actione nisi propter aliquod impedimentum. Esse autem causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Omne autem ens inquantum huiusmodi, bonum est. Et si consideremus speciales rationes causarum, agens & forma, & finis perfectionem quandam importãt, quæ pertinent ad rationem boni. Sed & materia, inquantum est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidẽ quòd bonum sit causa mali per modũ causæ materialis, iam ex præmissis patet [c]. Ostensum est enim, quòd bonum est subiectum mali. Causam autem formalem malum non habet, sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finem debitum. Non solùm enim finis habet rationem boni, sed etiam vtile, quod ordinatur ad finem [c]. Causam autẽ per modum agentis habet malum, non autem per se, sed per accidens.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, q. aliter causatur malum in actione, & aliter in effectu [c]. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis, vel principalis agentis, vel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, vel propter debilitatem virturis motiuæ, vt in pueris; vel propter solam ineptitudinem instrumenti, vt in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamen in proprio effectu agentis, quandoque ex virtute agentis, quandoque autem ex defectu ipsius, vel materiæ. Ex virtute quidem vel perfectione agentis, quoniam ad formam intentam ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ priuatio, sicut ad formam ignis sequitur priuatio formæ aëris, vel aquæ. Sicut ergo quantò ignis fuerit perfectior in virtute, tantò perfectius imprimit formam suam, ita etiã tantò perfectius corrumpit contrarium. Vnde malum & corruptio aëris & aquæ est ex perfectione ignis: sed hoc est per accidens, quia ignis non intẽdit priuare formam aquæ, sed inducere formam propriam: sed hoc faciendo causat & illud per accidens. Sed si fit defectus in effectu proprio ignis, puta quòd deficiat à calefaciendo, hoc est vel propter defectum actionis, qui redundat in defectum alicuius principij, vt dictum est [c]: vel ex indispositione materiæ, quæ nõ recipit actionẽ ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono cui per se competit agere [c]. Vnde verũ est, q. malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Sic autem bonum est causa mali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus voluntatem malam: & arborem bonam, voluntatem bonam. Ex voluntate autem bona non producitur actus moralis malus, cùm ex ipsa voluntate bona iudicetur actus moralis bonus. Sed tamen ipse motus malæ voluntatis causatur à creatura rationali quæ bona est. Et sic est causa mali.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et primò quidem quando causatur ex virtute agentis: quia agens per se intendens inducere formam propriam per accidens, intendit nocere oppositæ. Secundò reducit cæteros modos. In vnum, quod est agens esse deficiens, & probat istud sic, Esse deficiens accidit bono: ergo malum secundum nullam modum habet causam nisi per accidens. & tenet sequela, quia bono per se cõpetit agere. Reductio autem præfata fit sic. Reliqui modi continentur malum, aut effectus proprij, aut actionis: sed defectus effectus proprij est vel ex defectu actionis, vel ex defectu passionis: & hic quidem ex materia, ille verò ex defectu actionis, principij, procedit: & vtrobique iustus constituit causam deficere: ergo omnis modus quo malum proximè ad deficere agentis, reducitur vndecunque oriatur defectus. Et sic breuiter Autor omnia membra totius diuisionis perlustrauit ad duo reducta, scilicet malum effectus extranei, & malum effectus proprij, in hoc enim etiam malum actionis comprehendit quo ad causam.

¶In responsione ad tertium aduerte, quòd cùm dicitur quòd defectus subiectionis regulæ, non est culpa, sed cùm sequitur culpa, potest bene & malè intelligi. Si intelligatur de defectu tali absolutè, verum dicitur: si autem de defectu hoc, id est applicato ad hunc operantem sine regula, falsum est: quoniam ex ipsa applicatione ad hunc nunc sic operantem, culpæ rationem tollitur.

a ¶Super Quæstionu quadragesimæ nona Articulum secundum.

TItulus satis ex prædictis patet.

Comment. ¶In corpore duas conclusiones responsiuas ponit iuxta duo genera malorum superius distincta. prima est Malum actionis non reducitur in Deum sicut in causam. Et probatur sic: Malum actionis causatur ex defectu agentis: ergo non reducitur in Deum vt causam: & tenet sequela, quia in Deo nullus est defectus, sed summa perfectio.

¶Secunda conclusio est: Malum rerum aliquarum reducitur in Deum sicut in causam & probatur hoc tam in naturalibus quàm in voluntariis. & primò in naturalibus sic, Deus intendit vt formam principaliter intentam in rebus creatis, bonum ordinis Vniuersi, exigens quædam defectiua & aduliter interdum deficientia: ergo causando bonũ ordinis Vniuersi per accidens causat mala rerum, Consequentia probatur: quia agens per se producens formam, ad quam sequitur corruptio & defectus causat illam corruptionem & defectum per accidens. Et confirmatur consequens autoritate Scripturæ, & simul excluditur instantia autoritatis adparentis in oppositum. Sapientiæ primo. Deinde ex eodem membro probat in voluntariis sic, ordo virtutis exigit ordinem iustitiæ punitiuis peccatorum, ergo malum pœnæ est etiam à Deo.

¶Num actionis malum quodlibet, & quomodo non, reducatur in Deum.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum nõ causat illud malũ quod est sibi contrarium, sed quoddam aliud. Sicut bonitas ignis causat malum aquæ, & homo bonus secundum suam naturam causat malũ actũ secundũ morem. Et hoc ipsum per accidens est, vt dictũ est[c]. Inuenitur autem quod etiam vnum contrariorum causat aliud per accidens. Sicut frigidum exterius ambiens calefacit inquantum calor retrahitur ad interiora.

¶Ad tertium dicendum, q malũ habet causam deficientem aliter in rebus voluntariis & naturalibus. Agens enim naturale producit effectum suum talem qualem ipsum est, nisi impediat ab aliquo exterinseco. & hoc ipsum est qdẽ defectus eius. Vnde nũquã sequitur malum in effectu, nisi præexistat aliquod aliud malũ in agente, vel materia, sicut dictũ est[e]. Sed in rebus voluntariis defectus actionis à voluntate actu deficiente, procedit inquantũ non subiicit se actu suæ regulæ. Qui tamen defectus nõ est culpa, sed cũ sequitur culpa ex hoc quòd cũ tali defectu operatur.

¶Ad quartum dicendum, quòd malum non habet causam per se, sed per accidens tantum, vt dictum est[e].

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum summum bonum, quod est Deus sit causa mali.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q summum bonum, quod est Deus, sit causa mali. Dicitur enim Esa. 45. Ego dominus & non est alter Deus for. luc. & cre. te. fa. pa. & creans malum. Et Amos 3. Si erit malum in ciuitate quod Dominus non fecerit.

¶Præterea, Effectus causæ secũdæ reducitur in causam primam. Bonum autem est causa mali: vt dictum est[e]. Cùm igitur omnis boni causa sit Deus (vt suprà ostensum est[e]) sequitur quòd etiam omne malum sit à Deo.

¶Præterea, Sicut dicitur in 2. Phy. idem est causa salutis nauis & periculi. Sed Deus est causa salutis omnium rerum. Ergo est ipse causa omnis perditionis & mali.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. 83. q. quòd Deus non est autor mali, quia non est causa tendendi ad non esse.

CONCLVSIO.

¶Cùm summum bonum perfectissimum sit mali causa esse non potest nisi per accidens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd, sicut ex dictis patet[e], malum quod in defectu actionis consistit, semper causatur ex defectu agentis. In Deo autem nullus defectus est, sed summa perfectio, vt suprà ostensum est[e]. Vnde malum quod in defectu actionis consistit, vel quod ex defectu agentis causatur, non reducitur in Deum sicut in causam. Sed malũ quod in corruptione rerũ aliquarum consistit, reducitur in Deũ sicut in causam. Et hoc patet tam in naturalibus, quã in voluntariis. Dictũ est enim, q aliquod agẽs in quantũ suã virtute producit aliquã formã ad quam sequitur corruptio & defectus causatur suã virtute illam corruptionem & defectum. Manifestum est autem, quòd forma, quam principaliter Deus intendit in rebus creatis, est bonum ordinis Vniuersi. Ordo autem Vniuersi requirit, vt suprà dictum est, quòd quidam sint qui deficere possint, & interdum deficiant. Et sic Deus in rebus causando bonũ ordinis Vniuersi, ex consequenti & quasi per accidens causat corruptiones rerum, secundum illud quod dicitur. 1. Reg. 2. Dominus mort. & vnificat. Sed quod dicitur Sapien. 1. quòd Deus mortẽ non fecit, intelligitur quasi per se intentam. Ad ordinem autẽ vniuersi pertinet ordo iustitiæ, qui requirit vt peccatoribus pœna inferatur. Et secundum hoc Deus est autor mali quod est pœna, non autem malum quod est culpa, ratione suprà dictæ[e].

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd autoritates illæ loquuntur de malo pœnæ: non autem de malo culpæ.

¶Ad secundũ dicendum, q effectus causæ secundæ deficiẽtis reducitur in causam primã non deficientẽ, quantũ ad id quod habet entitatis & perfectionis: non autẽ quãtum ad id quod habet de defectu. Sicut quicquid est motus in claudicatione, causatur à virtute motiua: sed quod est obliquitatis in ea, nõ est ex virtute motiua: sed ex curuitate cruris. Et similiter quicquid est entitatis & actionis in actione mala, reducitur in Deum sicut in causam: sed quod est ibi defectus non causatur à Deo, sed ex causa secunda deficiente.

¶Ad tertium dicendum, q submersio nauis attribuitur nautæ vt causæ, ex eo quòd non agit quod requiritur ad salutem nauis. Sed Deus non deficit ab agendo quod est necessarium ad salutem. Vnde non est simile.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum sit vnum summum malum, quod sit causa omnis mali.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q sit vnum summũ malum quod sit causa omnis mali. Cõtrarium enim effectuum cõtrariæ sunt causæ. Sed in rebus inuenitur cõtrarietas, secundum illud Eccl. 33. ca. Contra malum bonum est, & contra vitam mors. Sic & contra virum iustum peccator. Ergo sunt contraria principia: vnum boni, & aliud mali.

¶Præterea, Si vnũ cõtrariorũ est in rerũ natura, & reliquũ, vt dicitur in 2. de Cælo & mundo. Sed summũ bonũ est in rerũ natura qõ est causa oĩs boni, vt suprà ostẽsum est[e]. Ergo est & summũ malum ei oppositũ causa oĩs mali.

¶Præterea, Sicut in rebus inuentur bonum & melius: ita malum & peius. Sed bonum & melius dicũtur per respectum ad optimum. Ergo malum & peius dicuntur per respectum ad aliquod summum malum.

¶Præterea, Omne quod est per participationem, reducitur ad illud quod est per essentiam[e]. Sed res quæ sunt malæ apud nos, non sunt malæ per essentiam, sed per participationẽ. Ergo est inuenire aliquod summum malum quod est causa omnis mali.

¶Præterea, Omne quod est p accũs reducit ad illud quod est p se. Sed bonũ est causa mali per accũs. Ergo oportet ponere aliquod summũ malũ, qđ sit cã malorũ p se. Neq; põt dici quòd malũ nõ habeat causam per se, sed per accũs tãtum. Quia sequeretur q malum non esset vt in pluribus. sed vt in paucioribus.

¶Præterea, Malũ effectus reducitur ad malũ causæ: quia effectus deficiens est à causa deficiente, sicut suprà dictũ est[e]. Sed hoc non est procedere in infinitũ. Ergo oportet ponere vnũ primũ malũ quod sit causa omnis mali.

¶SED CONTRA est, q summum bonum est causa omnis entis: vt suprà ostẽsum est[e]. Ergo nõ potest esse aliquod principium ei oppositum, quod sit causa malorum.

CONCLVSIO.

¶Cùm nullum sit per essentiam malum, non datur in rebus aliquod summũ malum omniũ malorũ causa, sicut datur summum bonum, omnium bonorum causa.

¶RESPONDEO dicendũ, q ex prædictis patet[e] nõ esse vnũ primum principiũ malorũ, sicut est vnũ primũ principiũ bonorũ.

¶Primò quidẽ: q primũ principiũ bonorũ est p essẽtiã bonũ vt suprà ostẽsũ est[e]. Nihil autẽ

¶Quo ad primum conclusio est: Non datur vnum summum malum primũ principium omnium malorũ, sicut econtra datur vnum summũ bonum. Et probatur tripliciter. Primò, quia nõ datur malum per essentiam, id est aliquid per essentiam malum. Secundò, quia non datur malum summũ, id est integrum. Tertiò, quia duo repugnant rationi primi principij, & malum & omnia clarè patent in littera.

¶Quo ad secũdum, narrantur errores, & confutantur ex vna communi radice, Errarunt ponẽtes duo prima principia, bonum & malũ in duobus. Primũ est, aliqua natura est in se mala. Secundum est, prima principia sunt cõtraria. Ratio primi erroris fuit quia considerauerunt naturã aliquã, puta ignẽ, vt nocium huic. Confutatio autem eius est, quia simpliciter debet cõsiderari vt pars totius Vniuersi, quoniã sic omnia res ordinatissimè suum locũ obtinet, atque bona est. Ratio verò secundi erroris fuit, quia effectus contrarios in causas iãm contrarias reducere nouerunt. Confutatio verò eius est, quòd reducẽda sunt cõtraria in communem & vniuersalẽ causam: quod probatur, q a omnia contraria conueniunt in aliquo, puta genere & subiecto. Par enim est iudicium de vnitate formæ & agentis, quum similia sint: & actiui & passiui, quum debeãt adæquari. Et manifestatur in corpore cælesti respectu inferiorum.

¶Communis autẽ radix horum & similium errorũ est: quia particulares causas & non vniuersales causam entiũ in eo quòd entia attigerunt. Omnia etiã ad vnũ effendi principium reducuntur, quoniam omnia in participatione esse conueniunt, vt patet ex suprà dictis.

¶In responsione ad secundum, dubium occurrit. Quoniã in articulo vltimo præcedẽtis quæstionis dictũ est & probatũ, q malũ culpæ opponitur propriè bono increato, nõ vt in nobis, sed vt in seipso: hic autẽ dicitur & probatur, q bono increato nullum malũ opponitur, non videtur ergo stare hæc duo simul.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q malum opponi increato bono, põt intelligi dupliciter, scilicet formaliter, vel obiectiuè. Formaliter quidẽ est impossibile, malũ aliquod opponi diuino bono, propter rationẽ in littera tactã, scilicet bonum habens malum formaliter oppositũ exigit potentiã, circa quã habet fieri malum: Deus autẽ est actus purus: ergo. Obiectiuè autem malum culpæ opponitur bono diuino in seipso, quod optimè probat in loco allegato, ex obiecto charitatis. Vult enim explicitè vel interpretatiuè quilibet peccãs quantũ in se est, Deũ non esse vltimũ finẽ, quod est opponi eĩ obiectiuè secundũ id quod in se est: sicut econtra amans ex charitate vult Deo quicquid est & eĩ deberur. & sic non repugnant dicta.

poterit esse per suam essentiã malum. Ostensum est enim, quòd omne ens inquantum est ens, bonum est, & quòd malum non est nisi in bono, vt in subiecto.

¶Secundò, quia primũ bonorũ principium est summũ & perfectũ bonũ quod præhabet in se omne bonitatẽ, vt suprà ostensum est[e]. Summũ autẽ malũ esse non potest: quia sicut ostensum est[e], etsi malum semper diminuat bonum nunquã tamen illud potest totaliter consumere. Et sic semper remanẽte bono, nõ potest esse aliquid integrè & perfectè malũ. Propter quod Philosophus dicit in 4. Ethic. quòd si malũ integrum sit, seipsum destruet. Quia destructo omni bono (quod requiritur ad integritatem mali) subtrahitur etiam ipsum malum cuius subiectum est bonum.

¶Tertiò, qa ratio mali repugnat rationi primi principij, tũ quia malũ causatur ex bono, vt suprà ostensum est[e], tum quia malum non potest esse causa nisi per accidens. Et sic non potest esse prima causa, qa causa per accidẽs est posterior ea quæ est per se, vt patet in 2. Phy. Qui autẽ posuerunt duo prima principia, vnum bonũ & alterũ malum[e], ex eadem radice in hũc errorẽ inciderũt, ex qua & alię extraneæ positiones antiquorũ ortũ habuerunt: quia, scilicet nõ cõsiderauerũt causam vniuersalẽ totius entis, sed particulares tantum causas particularium effectuum[e]. Propter hoc enim, si aliquid inuenerũt esse nocium alicui rei per virtutẽ suæ naturæ, æstimauerunt naturã illius rei esse malã[e]. Puta siquis dicat naturã ignis esse malam, quia cõbussit domum alicuius pauperis. Iudicium autẽ de bonitate alicuius rei non est accipiendũ secundum ordinem ad aliquid particulare, sed secundum seipsum & secundum ordinẽ ad totum vniuersum, in quo quælibet res suum locũ ordinatissimè tenet, vt ex dictis patet[e]. Similiter etiã qui inuenerunt duorum particularium effectuum cõtrariorum duas causas particulares contrarias, nescierũt reducere causas particulares cõtrarias in causam vniuersalem cõmunem. Et ideo vsque ad prima principia contrarietatẽ causis esse iudicauerunt. Sed cùm omnia contraria conueniant in vno cõmuni, necesse est in eis suprà causas cõtrarias proprias inueniri vnam causam communẽ. Sicut suprà qualitates contrarias elementorum inuenitur virtus corporis cælestis. Et similiter suprà omnia quæ quocunque modo sunt, inuenitur vnum primũ principium essendi, vt suprà ostensum est[e].

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q contraria cõueniũt in genere vno, & etiã cõueniunt in ratione essendi. Et ideo licet habeãt causas particulares cõtrarias, tamen oportet deuenire ad vnam primã causam cõmunem.

¶Ad secundũ dicendũ, q priuatio & habitus nata sunt fieri circa idẽ. Subiectũ autẽ priuationis est ens in potẽtia, vt dictum est[e]. Vnde cũ malũ sit priuatio boni, vt ex dictis patet[e], illi bono opponitur cui adiungitur potẽtia, nõ autẽ summo bono, quod est actus purus.

¶Ad tertium dicendũ, quòd vnumquodque intenditur secundũ propriã rationem. Sicut autem forma est perfectio quædã, ita priuatio est quædam remotio. Vnde omnis forma & perfectio, & bonum per accessum ad terminum perfectum attenditur: priuatio autẽ & malum per recessum à termino[e]. Vnde nõ dicitur malum & peius per accessum ad summum malum, sicut dicitur bonum & melius per accessum ad summum bonum.

¶Ad quartum dicendum, quòd nullum ens dicitur malũ per participationẽ, sed priua-

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum primum.

IN titulo nota duo, ly incorporeus, & ly omnino. Corporeum dicitur quãtum, seu extensum, siue per se, vt quantum: siue per accidens, vt albedo. Incorporeum ergo dicitur quod neutro modo est extensum. Omnino duplociter intelligi potest, primò ad differentiam animę nostræ, quæ licet in se sit inextensa, est tamen forma corporis, & sic nõ fumitur hic, vt patet ex primo articulo quæstionis sequentis, vbi dubitatur an angelus sit forma corporis, non ergo hic hoc excluditur. secundò ad differentiã animarũ animaliũ perfectorũ quæ licet sint incorporeæ, id est inextensæ apud S. Thom, qõ. 76. art. 8. non tamen sunt omnino incorporeæ. quia nullam habent operationem nisi corporalem. Per omnino ergo incorporeũ intendit substantiam sic eleuatã suprà corpus, q nec ipsa, nec operatio sua sit corporea, id est per organa corporeum exercita.

Comment. ¶In corpore tria. primò respondet quæstio vnica conclusione. secũdò Antiquos & Sadducæos arguit ibi, Antiqui autem. tertiò cõclusionem confirmat ex reprehensione eorũ, ibi, Sed hoc ipsum. Cõclusio est, Necesse est ponere aliquam creaturam incorpoream. Probatur, Necesse est vniuersum esse perfectum, ergo perfectiõ simile Deo: ergo simile Deo secũdum intellectiuam naturã: ergo necesse est ponere aliquã creaturam incorpoream. Antecedens patet: prima verò cõsequentia probatur, quia perfectio Vniuersi consistit in assimilatione ad Deum, quod probatur, quia est præcipuè intenta inter omnia in rebus ipsis creatis à Deo. Secunda verò consequentia probatur: quia Deus agit secundum intellectum & volũtatem. Tertia verò cõsequentia probatur, eo quòd intellectus nullius corporis est actus: quod probatur, qa omne corpus determinatur ad hic & nunc.

¶Quomodo vniuersum assimilari Deo oporteat.

¶Sed sunt hic plura dubia. Dubitatur enim primò circa sensum consequẽtiæ primæ cõsequentis, hoc enim videtur falsum. Quia aut intendit de similitudine perfecta simpliciter, quæ est similitudo vniuoca: & sic pateret esse falsum. Aut de perfecta in tali genere, puta creaturarũ. Et cum hoc contingat dupliciter, scilicet aut in genere creaturarũ factibilium, aut factarũ factibilium est falsum, quia quæcunque facta põt perfectiorem ac similiorem sibi Deus facere, si factarum, quamuis sit verum, non tamẽ infert propositum sum: quoniam ex hoc quòd effectus perfectissimè assimilatur suæ causæ analogè, seu æquiuoce inter omnes effectus

Quæstio. 25. 2. cõtra c. 46. ar. 89. & Pot. q. 6. articul. 6. cor. & sum. art. 5. & opu. 3. ca. 74. & opus. 15. ca. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

factor ab ea non requiritur, ergo assimilatur sibi in natura, qua agit, vt patet de esse ignis in inferioribus respectu corporum cælestium, & intelligentiarum.

¶ Num ex eo quòd Deus est agens per intellectum & voluntatem, oporteat in Vniuerso esse naturam purè intellectualem.

Quæstio. ¶ Secundum dubium est circa medium assignatum ad probandam secundam conclusionem, scilicet Deus agit secundum intellectum & voluntatem, ergo Vniuersum, quod eius est effectus perfecte simile, habet in se naturam intellectualem. Non enim videtur valere, quia secundum ipsum & omnes communiter ad perfectam similitudinem inter effectum & causam requiritur, & sufficit q effectus sit similis nō naturæ, aut potentiæ agentis, sed rationi agendi: 27 118 non vt res est, sed vt ratio agẽdi est, vt patet de arte & artificiato. Intellectus autem & voluntas & natura intellectualis differt in Deo siue in quocunque alio agente per artem, non se habet vt ratio agendi, vt ex separati. igitur malè illatum est, ergo oportuit esse naturas intellectuales. 418

¶ Num ex eo quòd oportet in Vniuerso esse naturã intellectualem, inferri possit, ergo naturam incorpoream oportet in vniuerso esse.

¶ Tertiò dubitatur circa tertiam consequentiam. Non enim videtur concludere intentum, quia ex hoc quòd ponitur aliqua creatura intellectualis, non sequitur, ergo omnino incorporea. Dicit enim quispiam q illa est anima intellectiua, quæ est pars substantiæ incorporeæ, puta cæli, aut aëreæ, aut humanę creaturæ. 435

Quæstio.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd sermo est de similitudine perfecta in genere creaturarum factibilium. Vbi ficiendum, quòd aliud est comparare vniuersum ad gradus rerum, & aliud ad species infimos hubendi gradus illos. Gradus siquidẽ rerum finiti sunt actu & potẽtia, nisi forte in thesauris esse per essentiam lateat aliquis, & supremus inter eos simillimus quæ Deo apud August. 14. de Trini. est intellectualis. Modi autem essendi quamuis & actu simpliciter sint finiti, de potentia tamen logica & Dei loquẽdo, sunt infiniti: quia non datur suprema creatura factibilis à Deo. Vnde perfectio vniuersi exigit quidem continentiam omnium graduum creabilium, sed non omnes creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione Vniuersi optimè infertur gradus intellectualis, ac per hoc perfectissima similitudo Vniuersi ad Deum, vtpote consequens etiam perfectissimum gradum factibilem, dupliciter potest Vniuersum igitur esse perfectè simile Deo in genere factibilium, dupliciter potest intelligi, scilicet graduum aut creaturarum, primo modo est verum, secundo modo non. Et quia vt ex dictis patet, Vniuersum perfectè simile secundo modo non est dabile, nec perfectio Vniuersi exigit talem similitudinem: consequens est quòd simpliciter & absolutè loquendo, recte dicitur, Vniuersum perfectè simile Deo, quum secundum omnes essendi gradus ei est simile. 278 2. dist. 8. q. 3. ar. 1. & 2. con. ca. 49. & 50. & sup. art. 2. & quol. 9. ar. 1. c. 6. & opusc. 3. c. 74. & 75. & ep. 15. c. 3. 5. 6. 7. 8. & 18. & ep. 40. l. 6. & 9. & ep. 42. c. 4. & 5. 262

CONCLVSIO.

¶ Cùm necessariũ sit vniuersum assimilari Deo, qui est agẽs per intellectũ & volũtatẽ, oportuit inter creaturas reperiri aliquas purè intellectuales & incorporeas.

¶ RESPONDEO dicendum, q necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim quod præcipuè in rebus creatis Deus intendit, est bonũ, quod cõsistit in assimilatione ad Deum. Perfecta autẽ assimilatio effectus ad causam attenditur: quando effectus imitatur causam secundum illud per quod causa producit effectum, sicut calidum facit calidum. Deus autem creaturã producit per intellectum & voluntatem, vt suprà ostensum est. Vnde ad perfectionẽ vniuersi requiritur, quòd sint aliquæ creaturæ intellectuales. Intelligere autem non potest esse actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, quia omne corpus determinatur ad hic & nũc. Vnde necesse est ponere ad hoc quòd Vniuersum sit perfectũ, q sit aliqua incorporea creatura. Antiqui autem ignorantes vim intelligẽdi, & nõ distinguẽtes inter sensum & intellectũ, nihil esse existimauerant in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehẽdi potest. Et quia sub imaginatione nõ cadit nisi corpus existimauerũt quòd nullum ens esset nisi corpus, vt Philosophus dicit in 4. Phy si. Et ex his processit Sadducæorum error, dicentium non esse Spiritum. Sed hoc ipsum quòd intellectus esse altior sensu rationabiliter, ostendit esse aliquas res incorporeas à solo intellectu comprehensibiles.

Quæstio. ¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q substantiæ incorporeæ mediũ sunt inter Deum & creaturas corporeas. Medium autem comparatum ad vnum extremũ, videtur alterum extremũ, sicut tepidum cõparatum calido, videt frigidũ: & hac ratione dicitur q angeli Deo comparati, sunt materiales & corporei, non q in eis sit aliquid de natura corporea.

¶ Ad secundũ dicendum, q motus ibi accipitur prout intelligere & velle motus quidam dicuntur. Dicitur ergo angelus substantia semper mobilis, quia semper est actu intelligens, non quandoque actu & quandoque potentiæ, sicut nos. Vnde patet quòd ratio procedit ex æquinoco.

¶ Ad tertium dicendum, q circunscribi terminis localibus est proprium corporum, sed circunscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturæ tam corporali quàm spirituali. Vnde dicit Ambrosius in libro de Spiritu sancto, quòd licet quædam locis corporalibus non cõtineantur, circunscriptione tamen substantiæ non carent.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrũ angelus sit cõpositus ex materia & forma.

AD SECVNDVM sic, pcedit. Videtur q angelus sit compositus ex materia & forma. Omne enim quod cõtinetur sub aliquo genere est compositum ex genere & differẽtia, quæ adueniens generi, constituit speciem. Sed genus sumitur ex materia, differentia verò ex forma, vt patet in 8. Meta. Ergo omne quod est in genere, est compositum ex materia & forma. Sed angelus est in genere substantiæ. Ergo est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, In quocunque inueniuntur proprietates materiæ, ibi inuenitur materia. Proprietates autem materiæ sunt recipere & substare. Vnde dicit Boë. in lib. de Trinit. quòd forma simplex subiectũ esse nõ potest. Hoc autem inuenitur in angelo. Ergo angelus est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, Forma est actus. Quod ergo est forma tũ, est actus purus. Sed angelus nõ est actus purus. Hoc enim solius Dei est. Ergo non est forma tantũ, sed habet formã in materia.

¶ Præterea, Forma propriè limitatur & finitur per materiam [c]. Forma ergo quæ non est in materia, est forma infinita [c]. Sed forma angeli nõ est infinita, quia omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est in materia. 35 36

¶ SED CONTRA est quod Diony. dicit 4. cap. de Di. no. q primæ creaturæ sicut incorporales, ita & immateriales intelliguntẽ.

CONCLVSIO.

¶ Errant qui angelos ex materia & forma compositos esse affirmant.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd quidam ponunt angelos esse cõpositos ex materia & forma: & hanc opinionẽ astruere nititur Auicebron in lib. Fõtis vitæ. Supponit enim q quæcunque distinguuntur secũdum intellectum sint etiam in rebus distincta. In substantia autem incorporea intellectus apprehendit aliquid per quod distinguitur à substãtia corporea, & aliquid per quod cum ea conuenit. Vnde ex hoc vult concludere q illud per quod differt substantia incorporea à corporea, sit ei quasi forma: & illud quod subiicitur huic formæ distinguẽti quasi cõmune, sit materia eius. Et propter hoc ponit, quòd eadẽ est materia vniuersalis spiritualium & corporaliũ: vt intelligatur q forma incorporeæ substantiæ sic fit impressa in materia spirituali, um, sicut forma quãtitatis est impressa in materia corporalium. Sed primo aspectu apparet esse impossibile vnam esse materiã spiritualium & corporalium [c]. Non enim est possibile quòd forma spiritualis & corporalis recipiatur in vna parte materiæ: quia sic vna & eadem res numero esset corporalis & spiritualis. Vnde relinquitur quòd alia pars materiæ sit quæ recipit formã corporalem & alia quæ recipit formã spiritualem. Materiã aũt diuidi in partes non conuenit nisi secundũ quod intelligitur sub quantitate: qua remota remanet substãtia indiuisibilis, vt dicitur in 1. Phy sic. Sic igitur relinquitur q materia spiritualium sit substantia subiecta quãtitati, quod est impossibile. Impossibile est ergo q vna sit materia corporalium & spiritualiũ. Sed adhuc vlterius impossibile est q substantia intellectualis habeat qualẽcunque materiã. Operatio enim cuiuslibet rei est secundũ modum substãtiæ eius. Intelligere autem est operatio penitus immaterialis [c]. Quod ex eius obiecto apparet, à quo actus quilibet recipit speciem & rationem. Sic enim vnumquodque intelligitur inquantum à materia abstrahitur, quia formæ in materia sunt indiuiduales formæ, quas intellectus non apprehendit secũdum quod huiusmodi. Vnde relinquitur, quòd substantia intellectus est omnino immaterialis. Non est autem necessariũ quòd ea quæ distinguuntur secundum intellectum, sint distincta in rebus, quia intellectus non apprehendit res secundum modum rerum, sed secundum modum suum [c]. Vnde res materiales, quæ sunt infra intellectũ nostrum, simpliciori modo sunt in intellectu nostro, quàm sint in seipsis. Substantiæ autem angelicæ sunt supra intellectum nostrum. Vnde intellectus noster non potest attingere ad apprehendendum eas secundum quod sunt in seipsis, sed per modum sum secundum quod apprehẽdit res cõpositas. Et sic etiam apprehendit Deum, vt suprà dictum est [c].

¶ AD PRIMVM Mergo dicẽdum, q differentia est, quæ cõstituit speciẽ. Vnúquodque aũt cõstituitur in specie, secundũ quod determinatur ad aliquẽ specialẽ gradum in entibus. quia species rerũ sunt sicut numeri, qui differunt per additionẽ & subtractionẽ vnitatis vt dicitur in 8. Meta. In rebus autem materialibus aliud est quod determinat ad specialẽ gradũ, scilicet forma, & aliud q determinatur, i. materia. Vnde ab alio sumitur genus, & ab alio differẽtia. Sed in rebus immaterialibus nõ est aliud determinãs & determinatũ, sed vnaquæq; earũ sẽcm seipsam tenet determinatũ gradũ in entibus. Et ideo genus & differẽtia in eis nõ accipitur sẽcm aliud & aliud, sed secundũ vnum & idẽ [c], quæ tamẽ differũt secundũ cõsiderationẽ nostrã. Inquantũ enim intellectus noster considerat illam rem vt indeterminatè, accipitur in eis ratio generis: inquantũ verò considerat vt determinatè, accipitur ratio differentiæ.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, q ratio illa ponitur in lib. Fontis vitæ. Et esset necessaria, si idẽ esset modus quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum [c]. Materia enim recipit formã, vt secũdũ ipsam cõstituatur in esse alicuius speciei, vel aëris, vel ignis, vel cuiuscunq; alterius. Sic autẽ intellectus nõ recipit formã: alioquin verificaret opinio Empedo. qui posuit quòd terrã terra cognoscimus, & ignẽ ignẽ. Sed forma intelligibilis est in intellectu, secundũ ipsum rationẽ formæ: sic eñ cognoscit ab intellectu. Vnde talis receptio non est receptio materiæ, sed est receptio substãtiæ immaterialis.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, q licet in angelo nõ sit cõpositio formæ & materiæ, est tamen in eo actus & potentia. Quod quidẽ manifestum potest esse ex cõsideratione rerũ materialiũ. In quibus inuenitur duplex cõpositio. Prima quidẽ formæ & materiæ, ex quibus cõstituitur natura aliqua. Natura autẽ sic composita nõ est suum esse, sed esse est actus eius. Vnde ipsa natura cõparatur ad suum esse sicut potentia ad actum. Subtracta ergo materia, & posito q ipsa forma subsistat nõ in materia, adhuc remanet comparatio formæ ad ipsum esse, vt potentia ad actũ. Et talis compositio intelligenda est in angelis. Et hoc est quod à quibusdam dicitur, quòd angelus est cõpositus ex quo est & qđ est, vel ex esse & quod

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum secundum.

Titulus clarus est. In eo tamen aduertere, q remota ab angelis corporeitate, hoc est substantia quantitatis subtracta, remanebat adhuc dubium, an talis substantia indiuisibilis quantitatiuè, esset diuisibilis essentialiter, id est composita ex materia & forma. Aucebron. 371 d 441 d

¶ Num substantia intellectualis excludat compositionem materiæ & formæ.

Quæstio. ¶ Circa efficaciam rationis in litera factæ contra positionem Auicebron, dubium ex Durando occurrit. Quia non videtur valere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales secundum se totos. Stat namque quòd detur substantia intellectualis secundum partem, id est formam: & tamen sit composita ex materia & forma, vt patet de homine & cælo, si est animatũ, &c. Et si sic est, ergo nihil valet ratio contra Auicebron, quoniã ipse non videtur tenere illã viam. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quicquid sit de mente Auicebron, ratio literæ manifestè concludit, quòd substantia intellectualis vt sic, est immaterialis, & independens in esse à materia, hoc enim ex operatione & obiecto probatur. Ac per hoc si est substantia in specie completa omnino est immaterialis, vt patet. Et quoniam Angeli nomine intelligimus omnes substantias completas in specie, cuius signum est, quia alia est quæstio de animabus cælorum & aliorum animatorum. Et alia de angelis, ideo cuidenter sequitur quòd quidã non potest ab hac ratione per illam responsionẽ obiiciendo allatam, negando enim, quòd supponamus angelos esse secundum se totos intellectuales, dicimus, quòd supponimus quid nominis terminorum, scilicet quòd angelus significat substantiam intellectualem in specie completam. Et sic procedit formaliter ratio. 346 c Aucebron.

¶ In responsione ad primũ aduerte, q quia vis argumenti consistit in illa propositione philosophi, ideo S. T. tria facit. Primò ostendit quid formaliter requiritur ad rationem differentiæ, scilicet determinare ad aliquẽ gradũ in entibus. Secundò ex hoc declarat in quibus habeat locum propositio Philosophi, scilicet in materialibus. Tertiò ex eodẽ fundamento ostendit aliter ponẽdum in angelis differentiam & genus. Commẽ.

¶ In eadẽ responsione diligenter notato, S. Tho. à Peripateticis non discrepare, in ponendo angelos in genere quia vt hic patet etiã verba Arist. ex 8. Metaph. textu vltimo imitatur: & non ex parte rei, sed nostræ considerationis, genus dicit in eis distingui à differentia. Et hæc intellige de intrinsecis eorum loquendo. Aome. 366 c d

¶ Num intellectus recipiat secũdum rationem formæ, & quodnã hoc sit, quo receptio in materia & intellectu distinguitur. 17

Quæstio. ¶ In responsione ad secundũ dubiũ est, de differentia assignata inter receptionem materiæ & intellectus: quia illa recipiẽdo cõstituitur in esse specifico, & naturali receptæ formæ: hic autẽ recipit formã sẽdm ipsam rationẽ formæ, quod est recipere secundũ ipsam rationẽ formæ. Aut hoc est recipere qđ quid erat esse formæ: & hoc non, quia etiam materia hoc recipit. Aut est recipere solã formã: & hoc non, quia etiam materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter: & hoc nõ, quia etiã aër recipit intẽtionaliter. Aut recipere vniuersaliter: & hoc non pòt. secundũ S. Tho. dicit qz apud ipsum quicquid recipitur in intellectu, est indiuidualis, seu singularis res, puta hæc species intelligibilis. 36

¶ Et augetur difficultas, qz hic distinguitur receptio formę secũdũ ipsam rationẽ formæ contra receptionẽ quæ res constituuntur in esse. Constat enim q. receptio contra ipsam distantiã. est receptio intentionalis. Et tamẽ hæc est etiã receptio materialis, vt patet ex S. T. secũdo cõtra Gentiles, cap. 91. ratione tertia. 261 2. dist. 3. qũ. 2. ar. 3. Et 2. con. cap. 92. c. 93. Et po. q. 6. art. 6. cor. fi. & opus. 15. c. 2. 3. & 4. 261 34

¶ Ad hoc dicitur, q recipere sẽdm ipsam rationem formæ, est recipere formam per modũ formæ. Modus autẽ formæ est, quem secundũ se forma habet, hic autem est indeterminatio ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo ad vltimũ est recipere formã, falsa ejus cõmunitate & ampliudi ne ad quæcũq; & hoc est recipere vniuersaliter.

¶ Ad obiectionẽ aũtem oppositũ dicitur, q. recipere vniuersaliter nõ opponitur cuilibet singulariati, sed singularitati materiali, quæ est ad hic & nunc: quoniam vnum individuum immateriale æquivalet infinitis materialibus indistinctis. 263

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli sint in aliquo magno numero.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q angeli non sint in aliquo magno numero. Numerus enim species quantitatis est, & sequitur diuisionem continui. Hoc autem non potest esse in angelis, cùm sint incorporei, vt suprà ostensum est [c]. Ergo angeli non possunt esse in aliquo magno numero.

¶ Præterea, Quãto aliquid est magis propinquum vni, tanto minus est multiplicatum, vt in numeris apparet. Natura autem angelica inter alias naturas creatas est Deo propinquior. Cùm ergo Deus sit maximè vnus, videtur quòd in natura angelica inueniatur minimum de multitudine.

¶ Præterea, Proprius effectus separatarum substãtiarum videtur esse motus corporum cælestium. Sed motus corporum cælestium sunt secundum aliquem determinatũ numerum paucum, qui à nobis apprehẽdi potest. Ergo angeli nõ sunt in maiori multitudine, quàm motus corporum cælestium.

¶ Præterea, Dion. dicit 4. cap. de Diui. no. q proprer radios diuinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, & intellectuales omnes substãtiæ. Sed radius non multiplicatur, nisi secundũ diuersitatẽ recipientiũ. Non autẽ pòt dici quòd materia fit receptiua intelligibilis radij, cũ substantiæ intellectuales sint immateriales, vt suprà ostensum est [c]. Ergo videtur q multiplicatio substantiarũ intellectualiũ nõ possit esse nisi sẽdm exigẽtiã prima ordinis. Et species lapidis in anima est lapis vniuersalis, quamuis sit vna quædam res numero alterius ordinis, scilicet immaterialis.

¶ Ad secundum obiectionem dicitur, quòd receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in vniuersalem & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio sancti Thomæ insinuare, q receptio secundum ipsam rationem formæ & receptio intentionalis conuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet purè materialis, quæ consistit in esse & purè formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus: & media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis particulariter conueniens sensibus. Contra vnum extremũ scilicet receptionem simpliciter materiæ S. Thom. alterum extremum distinxit, scilicet receptionem intentionalem vniuersalem, insinuans etiam ex hoc sapientibus distinctionem ipsius recipere intellectus à tota latitudine receptionis materiæ, siue tota liter, siue partialiter.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶ In corpore sunt duo. Primò refertur tres opiniones, Platonis, Aristotelis: & Rabbi Moysi, & sigillatim improbantur. Secundò respondetur quæsito tali conclusione: Angeli sunt in quadam maxima multitudine, omnem materialẽ numerositatem. Commẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum excedítes. Et probat dupl. f. autoritate Dion. & rõne tali: Quãdo aliqua sunt in eodem perfectiora, tãto in maiori excessu creata sunt. Angeli sunt perfectissimi. ergo Maior probat dupliciter. primò, qa ptẽtio Vniuersi est principaliter intenta. secõdo qa videmus corpa cælestia creata in maximo excessu secũdũ magnitudiné.

Anno. ¶Circa hãc rationẽ aduerte, q probatio maioris satis obscure habet in litera: quia clarius posita fuerat in secundo cõtra Gent. cap. 91. vbi aperte probatur, ex hoc q perfectio Vniuersi, quæ in ordine consistit, erit vt partes eius principales, quæ propter seipsas sunt, plurificentur quantum possibile est: eo q hæc differẽtia est inter quantitã propter aliud, & quantitã propter se: quod quantitas propter aliud existens in tanto numero quantus sufficit ad illum finem. Quantitas verò propter se quãdò plura tant, tantò melius est. vniuersum. Et quia perfectiora in entibus, inter partes propter se sunt, & imperfectiora sunt propter ipsas: ideo ab intendente principaliter vniuersi perfectionem quanto aliqua sunt perfectiora, tãto in maiori excessu secũdum multitudinẽ vel magnitudinem erunt creanda.

a ¶Num quanto aliqua sunt perfectiora, excedant alia magnitudine vel multitudine.

¶Circa maiorẽ eiusdem rationis occurit dubiũ. quia non videmus verũ, q quanto aliqua sunt perfectiora, excedunt alia magnitudine, vel multitudine. Autum enim neutro modo excedit ferũ. Gẽmæ quoque incomparabiliter excedunt à lapidibus: & tamen cõstat, hæc pretiosiora esse.

¶Ad hoc videtur dicendum, q vt in primo de Cælo & mũdo dicitur, partes Vniuersi sunt duplices. Quædã velut integrãtes substantiã eius: & hæc pertinent ad primam integritatem Vniuersi. Quædam verò sunt velut perficientes ipsum ad secundariã perfectionẽ Vniuersi, & sunt eis duo primarum. Primæ partes sunt tantùm elementa, corpora cælestia & intellectuales creaturæ. Secundæ verò sunt qualibet mixta. In primis partibus intelligenda est maior sancti Thomæ & in illis est veritima: & satis sufficit propósito suo. Quoniã ex hoc non solũ concluditur, q numerus angelorũ, id est intellectualiũ substãtiarum excedit numerũ cælorũ & elementorũ. sed quãdmodũ excessum magnitudinis incorporabiliter intuemur inter superiora corpora & inferiora, à fortiori quanto longè plus distant substantiæ immobiles & spirituales à corporalibus, quam quæcunque corpora inter se consequens est eas incomparabiliter excedere & prædictorum & cæterorum materialium multitudinem.

a ¶Num multitudo substantiarum spiritualium excedat multitudinem materialem corporalium specificam, vel numeralem.

Quæstio. ¶Circa conclusionem principalẽ dubium occurrit, an intelligatur de omni multitudine materiali, scilicet secundum species, & secundum numerum, an de multitudine specifica materialium tantùm, an de multitudine primarum partium materialium Vniuersi. Si hoc tertio vel secundo modo intelligitur, non tam magnus & excessiuus videtur numerus angelorum, quatenus dici solet. Et tamen tertio modo intelligi oportet, solutio præcedens ostendit, alioquin æquivocatio contingeret in præmissis & conclusione. Si autem primo modo, absurditas non parua videtur, puta quòd sint plures angeli quàm etiam milij, frumenti, &c. numeros enim horum, & lapillorum, & arenæ, & aliorum huiusmodi, non sapientes comparari videtur rebus intellectualibus.

¶Ad hoc dicitur, quòd sermo iste per se loquendo est de multitudine specifica. Tum quia in angelis non reperitur alia multitudo. Tum quia vis medij super quo fundatur ratio, non exit limites talis multitudinis: quia primæ partes Vniuersi, elementa, & corpora cælestia, scilicet singulis individuis contenta sunt.

Ex hoc sequitur non esse excessiuum numerum angelorum: quia multitudo incomparabiliter excedens multitudinem specificam materialem, valde magna est: quemadmodum magnitudo primi orbis incomparabiliter excedens quantitatem elementalem, valde etiam magna est. Et hæc est absque dubio mens Sancti Thomæ. Vnde inferius q. 112. art. 6. ad secundum, de hoc loquens apposuit naturę nomen dicens, q excedunt omnes naturas corporeas. Et in quol. de potentia Dei. q. 6. art. 4. in corpore, apposuit nomen speciei, dicẽs quòd excedunt omnes species materialium. Id autem qã in oppositũ obiicitur de primis partibus Vniuersi, non obstat, quoniam primæ partes corporales Vniuersi continent easdem species: & si non formaliter, saltem virtualiter. Et ideo loqui de multitudine primarum partium Vniuersi, & loqui de multitudine specifica omnium materialium, non refert nisi secundum implicitum & explicitum. Ac per hoc excedens improportionaliter multitudinem primarum materialium partium Vniuersi, excedere etiam improportionaliter intelligitur multitudinem implicitè & virtualiter contentam in illis. Et si obiciatur, ergo intelligitur etiam de materiali distinctione: quia etiam virtualiter continetur in illis primis: patet responsio, quòd non est similis ratio: quoniam cùm ex habitudine partium Vniuersi eiusque perfectione, ratio robur trahat, vt patet ex dictis & propterea de illa tantùm multitudine sermo esse debet, quæ ad perfectionem spectat Vniuersi, qualis non est multitudo numerosa, sed specifica primarum partium formaliter, secundarum virtualiter.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo recitat tres opiniones clarè tertia est quam sequitur Sco. Secundò impugnat simul omnes quo ad propositum dupliciter vt patet.

¶Prima ratio, Angeli non sunt compositi ex materia & forma: ergo nec plures in vna specie. consequentia probatur, quia quæcunque conueniunt in specie, & differunt numero, conueniunt in forma, & differunt materialiter.

Contra. ¶Secundò impugnat, posito quòd essent materiales, probando eandem conclusionem, sic. Distinctio causata ex materia, aut est secundum diuersitatem quantitatis, aut secundum diuersitatem potentiæbi non est prima, quia sunt incorporei, ergo esset secunda, sed hæc non solùm excludit identitatẽ specificã, sed generica: ergo

¶Num ex eo quòd angeli ex materia & forma compositi non sint, materialiter non differant.

Quæstio. ¶Circa probationẽ consequentiæ in prima rõne occurrit dubiũ, qui aut assumit falsum, aut nihil, gbat. Si enim ly differũt materialiter, significat differre materia, prout dicta, quæ sit altera pars rei differẽtis, falsum assumitur, quia duæ animæ differũt materialiter, & tã non differũt in materia, quia carẽt illa. Et similiter duæ lineæ mathematicè sumptæ, & similiter duo accidẽtia eiusdẽ speciei in angelis. Si verò ly differũ materialiter, significat differẽtiã in materia, prout dicta, nõ tã quæ sit pars rei differẽtis, tunc & falsum assumit, vt patet in aliquãs insistitis vltimò dictis. Et de hoc sunt argumenta multa &c. quorum in q. de Ente & essentia hẽc. Et intentũ nõ probat eo q differre milliter hoc mõ supremo est ad differre materialiter, per hoc q est cõpositũ ex materia & forma, & ad differre materialiter p hoc q aliquo mõ differt secundum materiã. Ac per hoc ex negatione compositionis non põt inferri negatio differẽtiæ materialis: sed est fallacia cõsequẽtis ab inferiori ad superiꝰ negatũ. Si autẽ lydifferũt materialiter, significat differentiã in materia cõiter sumpta, i. in eo qđ se habet vt mãle respectu speciei: hoc mõ acceptatur ab oppõs. Sed tunc nihil cõmo gbatur ad propositũ propter eandẽ rõnemquia scilicet minor subinselligẽs, Angeli non differunt hoc, sñi nõ sunt cõpositi ex materia & forma, sed est sophistica cõsequẽtia.

¶Ad hoc dicit, cũ oppositio ſ.T. sit vniuersalis, tertio modo intelligẽda est in cuius signũ subdit exẽplũ de pluralificatione albedinis, quã cõstat individuari non ex materia, sed ex quãto. Ad instãtiã in oppositũ dicitur, q S. T. breuitati studens, tacitè sui assertę probationem efficacẽ in illa materia, de qua loquebat. Ad cuius euidentiam scito, q ens apud ipsum omnia differentia patẽ materialis oriatur aut ex quantitate, (vt accidit in rebꝰ materialibus,) aut ex subiecto (vt accidit in accidẽtibus spiritalibus) differentia verò ex qualitate oriẽtia in substãtiis locũ non habeat, nisi rõne materiæ, materia autẽ nõ alio pacto in substãtiis cõsequens est q. de substãtia cõsequens est q. de substãtia cõpletis, quales sunt angeli, quòd sic, sufficienter excluditur ab eis differentia materialis p hoc q excluditur ab eisdem compõ ex mã, & forma.

¶Circa primũ argumentũ nota q S. T. nõ ex defectu argumentorũ ex proprijs, vt conſueuit, argumentatur ex cõmunibus sed argumentũ hoc propria angelorũ scrutatur.

¶Ad cuius euidentiã aduertẽdũ sunt duæ propositiones quasi per se notæ. Prima est, q in substãtiis quæ apud nos sunt, ratio generis inuenitur, seorsum existens in rebus natura absque nobilitate superaddita nature. Corporeitas enim inuenitur absque perfectione mixtionis, vt patet in elementis: & mixtũ absq; vita, vt patet in mixtis inanimatis. Et viuũ absq; sensu, vt patet in plantis: & sensus absq; motu, vt patet in ostreis. Et hoc absq; intellectu, vt patet in brutis. Secunda est, q; intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso. Ex his enim duabus propositionibus producitur ista conclusio. Si enim genus seorsum inuenitur & summa natura, quia natura imperfectior: cõsequens est q non omnes angeli conueniant in summa natura. Et si conueniunt in summa natura, q; illa non sit genus, quia non potest extra seipsam inueniri in summa natura, q; illa non sit genus, quia non potest extra seipsam inueniri in intellectualitate, quæ est nobilissimũ omnium. ergo

¶Præterea, Secundum Greg. omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus Omnipotentis conſernaret. Sed quod in nihilum redigi potest, est corruptibile. Ergo cùm angeli sint à Deo facti, videtur quòd sint corruptibiles secundum suam naturam.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit 3. cap. de Di. No. quòd intellectuales substantiæ vitam habent indeficientem ab vniuersa corruptione, morte & materia, & generatione, mundæ existentes.

CONCLVSIO.

¶Quæcunq; substãtia intellectualis, & angeli cũ simplices sint, incorruptibiles sunt secundum suã naturã.

¶RESPONDEO dicẽdum, q; necesse est dicere angelos secundũ suam naturã esse incorruptibiles. Cuius ratio est: quia nihil corrumpitur nisi per hoc q forma eius à materia separatur. Vnde, cùm angelus sit ipsa forma subsistens, vt ex dictis patet: impossibile est quòd eius substãtia sit corruptibilis. Quod enim cõuenit alicui secũdum se, nunquam ab eo separari potest. Ab eo autẽ cui conuenit per aliud, potest separari, separato eo secundum quod ei conueniebat. Et crũdi tas enim à circulo separari non potest: quia cõuenit ei secundũ seipsum: sed cneus circulus potest amittere rotunditatem per hoc q circularis figura separatur ab ære. Esse autẽ secundum se competit formæ. Vnumquod que enim est ens actu secundum quod habet formam. Materia verò est ens actu per formam. Compositum igitur ex materia & forma definit esse actu per hoc, quòd forma separatur à materia. Sed si ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in angelis, vt dictum est, non potest amittere esse. ipsa igitur immaterialitas angeli est ratio quare angelus est incorruptibilis secundũ suam naturã. Et huius incorruptibilitatis signum accipi potest ex eius intellectuali operatione. Quia enim vnumquodque operatur secundum quod est actu, operatio rei indicat modũ esse ipsius. Species autem & ratio operationis ex obiecto comprehenditur. Obiectum autẽ intelligibile cùm sit supra tempus, est sempiternum. Vnde omnis substãtia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Damasc. accipit immortalitatem perfectam, quæ includit omnimodam immutabilitatem: quia omnis mutatio est quædam mors, vt Augst. dicit. Perfectam autem immutabilitatem angeli nonnisi per gratiam assequuntur: vt infrà patebit.

¶Ad secundum dicendum, quòd Plato deos intelligit corpora cælestia, quæ existimabat esse ex elementis compositа. Et ideo secundum suam naturam erant dissolubilia, secundum voluntatem diuinam semper conseruantur in esse.

¶Ad tertium dicendum, q; sicut suprà dictũ est, quoddam necessariũ est quod habet causam suæ necessitatis. Vnde non repugnat necessario nec incorruptibili, quod esse eius dependeat ab alio sicut à causa. Per hoc ergo quod dicitur, q; omnia decidere in nihilum nisi continerentur à Deo, & etiam angeli, non esse necessariũ vniuersaliter, quãuis quã doq; verificet. & probat hoc dupliciter primò ostendendo ad inconueniens, scilicet q; in istrumentibus alabilibus esset præter naturã sensitiua quæ est genus, alia perfectior forma, vel esset vnius speciei: vtique enim est inconueniens, vt infertur parebit.

Secundò, q; tãto forma inter cõstitit in hoc, q; cõuenire in nobilissimo fui contingit dupliciter. Primò in nobilissima natura. Secundò in nobilissimo gradu naturæ eius cõis. Primo mõ maior est falsa. secũdo mo est ve ra. sed tũc minor è falsa.

a ¶Super Quæst. quinquagesimæ Art. quintũ.

Titulus clarus est.

¶In corpore vna conclusio Angeli sunt incorruptibiles secundum suã naturã. Probat dupliciter. Primò sic: Omne qđ corrũpit, per hoc corrumpitur, q eius forma separatur à materia. ergo angeli sunt incorruptibiles, tenet cõsequẽtia: q angeli sunt formæ subsistẽtes, & eſno immateriales. ep hoc in eis nõ põt locũ separatio formæ à materia. Assis verò gbat sicut esse per se cõuenit formæ. ergo inseparabile est à forma. ergo in omni corruptione fit separatio à mã. Assis primò nimc allomptis gbat ex eo, q cui est, cõuenit cõsequens esse, cõuenit ratione formæ, vt patet in mã, quæ maximè dicitur à forma. Prima verò cõsequentia patet ex primo Posteriorũ: vt declarat exẽplo rotunditatis circuli & æris, seu circuli ænei. Secunda verò cõsequentia fundatur super duobus: primò est, corruptio est mutatio de esse in non esse. Secundò est, in omni corruptione oportet materiã remanere. Exhis est manifestũ q quæ separatio formæ à materia: quia cũ in omni corruptione oporteat materiã remanere. Et ideo secundum voluntatem diuinam semper conseruantur in esse.

¶Ad tertium dicendum, q; sicut suprà dictũ est, quoddam necessariũ est quod habet causam suæ necessitatis. Vnde non repugnat necessario nec incorruptibili, quod esse eius dependeat ab alio sicut à causa. Per hoc ergo quod dicitur, q; omnia decidere in nihilum nisi continerentur à Deo, & etiam angeli,

¶Circa primã rationẽ dubitatio accidit de veritate illius oppositionis assumptæ. ſ. Quæstio. esse p se cõuenit formæ. Hæc est aut est falsa, aut nihil infert ad propositũ. Dupliciter est interpretari põt. Primò, vt ly per se, distinguat cõtra accidẽs. Et hoc modo sicut fit vera, quod sine medio seu immediatè. Et hoc modo sicut fit vera, quia ex hoc nõ sequit, ipsum esse inseparabile esse à forma. Nõ enim valet, & uenit. Bimmediatè. ergo inseparabile, vt patet de forma respectu mãe. & de albedine respectu superficiei. Obstat ẽ huic interpretationi dictum S. T. ex simplicitate & circulo, &c. Sed o mõ põt accipi ly per se, vt distinguit cõtra precidẽs. & sic propositio est falsa, tum in doctrina S. T. tum simpliciter. Apud S. T. quidẽ esse per accidens prædicatur de qualibet forma citra Deũ. ita q; nec est de essentia alicuius formæ, nec fluit ab illa

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab illa vt passiones superiores in q.3.ar.4. dixi: quia nulla res est sibi sufficiens causa quòd sit. Simpliciter autem, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius quod convenit per se. Constat autem q; aliq; contradictione, de quacunq; forma, excepta diuina, potest dici quòd non est, igitur esse, non per se conuenit formæ. ¶Ad hoc dicitur, q; ly per se vtrobi, modo in exponendi modū distinguendum est de medio, scilicet de media actione & de media forma ex coniunctione actionis, aliquorū immediatorum, id est sine media forma, nō pōt cōcludi inseparabilitas, vt obiiciebatur probatū est. Quādocūq; verò aliqua duo tales habent, q; cōiunguntur vniuersaliter absque media actione coniungēte: tunc illa duo oportet esse inseparabilia abinuicē, & propterea, quia quæcunque eadē generatione generātur, eadē quoq; corruptione corrumpuntur. Talis autē immediatio actionis nō inuenitur inter materiā & formā: & alias huiusmodi, quæ constat præexistentibus subiectis agere sua actione cōiungere illa. Sed inter formā quancunq; & existentiā rei, nulla media actio iungēs: hāc illiquotiā nō prius fit forma, & per aliam actionem iungitur existere: sed ipsum fieri formæ ad illā cōiunctionem terminatur, & propterea inseparabiliter se habent.

269 2.de.8. ar 1.1. Et 2. cōtra. ca. 48.89. & 90. Et po. q.6. ar.6. Et mal. q. 16. arti. 1. Et Spū ar. 5. Et Opuſ. 211. ar. 3. c. 21. Et Opoſ. 15 capi. 18.

¶Ad euidentiā verò secūdi modi sciendum est q; aliqd cōuenire alicui per se, id est non per accidens, contingit dupliciter. Vno modo simpliciter: alio modo physicè. Vocatur autē perfectus simpliciter, quæ fundatur super habitudine terminorum absolutè sumptorum. Perfectus verò physicè, quæ fundatur super habitudine terminum in esse naturali positorum. Exemplum primi, quinarius est impar. Exemplum secundi, Sortes quandoq; corrūpetur. Cōueniunt autē hæ duæ perfectiones in hoc, q; quēadmodū quod conuenit alicui per se simpliciter, necessariò & inseparabiliter adhæret illi absolutè sumpto: ita proportionabiliter quod cōuenit alicui per se physicè, necessariò & inseparabiliter comitatur illud in esse naturali posito. Dicunt verò qa prædicenta per se simpliciter nihil non necessariū supponunt: qui respiciunt subiectum absolutè sumptū: prædicata verò per se physicè supponūt aliquid non necessariū, cui subiectum producta fuit se in rerū natura: productio autē rerū non semper est necessaria. & hoc est, quia talia. Prædicata respiciunt subiecta in esse physico. Ex hoc autē differunt secundò, quia perfectus prima adeo est necessaria vt oppositū implicet contradictionem. Perfectus verò secunda non est necessaria, nisi necessitate naturalis cursus. & ideo oppositū non implicat contradictionē. Patēt hæc omnia dicta de perfectate physica cōparando actualē corruptionē, nō nunc, sed q̄q; ad quodcunq; corruptibile. Non ex accidit misto alicui q; corrūpatur quāuis ped̄ se cōueniat illi ex principiis essentialibus: & tñ non implicat contradictionē, illud unquā corrumpi: sed illud fuæ naturæ dimissum nūquā corrūpi. Et per hoc patet rñsio ad obiecta, quia existere est prædicatū accidētale respectu cuiuscūq; naturę circa diuinā, i. nō per se simpliciter & ideo oppositū nō implicat cōtradictionē. Dicit verò pdicatū per se respectu formæ, qa perficitate physica illi cōiungit qui forma producta necessariò comitat existere, & nō p accidēs: & hoc est verū & efficaciter infert oppositū. Notā dū est aūt & prę oculis habēda distinctio hęcinis & ad theologalia, & ad physica in multis materiis est vtilis & necessaria. Soluit quoq; ex dictis obiectio de separatione existētię aprię ab alia xpi producta in rerū natura. Quoniā illa apud S. T. propriū nō habet esse existētiæ. Iam est ex dictis patet q; esse p se & inseparabiliter, comitat formā producta quātū est ex se: seu sibi dimissam. Anima aūt Christi producta nō sibi dimissa est, sed præuicta à verbo diuino & ad illius esse assumpta est.

Comment. ¶Secunda rō à signo est ista: Obiectū intellectus est sempiternū, ergo intellectualis substātia est incorruptibilis. Antecedēs pbaturquia est supra tēpus cōsequētia verō, qa intellectionis spēs & rō ex obiecto cōprehēditur: & operationis modus, operantis essendi modum ostendit quia vnūquodq; operatur secundū quod est actu.

Annot. ¶Notāda hic sunt duo circa antecedēs. Primò, q; subiectū antecedētis, s. ly obiectū intellectus, dupl. sumi pōt, cmaterialiter, p re obiecta intellectui. Alio modo formaliter, i. principalibiliti in actu, vt hic primo mō sumit hic fed secūdo. Secūdo, q; pdicatū antecedētis, s. ly impiternū dupliciter sumi pōt, s. positiuè & negatiuè. Et quātuis secūdus mō exposita sit indubiē verū: & primo modo aliqualiter sit ambiguū, in vtroq; tñ sinsu, propositio ferunt, & magis in primo. Nulli siquidē dubiū est, q; intelligibile in actu: hic, est abstractū à motu & mutatione, sic immutabile & necessariū, ac per hoc perpetuū negatiuè. Sinuit quoque profundius scrutatus fuerit, inuenier, q; quia intelligibile, vt hic est supra tēpus & motū, cōsequens est, & q; intelligibile per se loquēdo, vēdicet sibi sempiternitatē: quēadmodū motus velocissimus in infinitū, ac per hoc accidit intelligibili corrumpi, quia est sic intelligibile, pura in plantasmatibus & q; intelligibile in actu si extra animam, inquantum tale existeret sempiternum poniturè secundum suum esse ponetur: qn̄ existere supra tēpus & motū ponetur habere intelligibile ergo in actu vt sic, si existit, est sempiternum positiuè. & si non est, sempiternū per se negatiuè.

Annot. ¶Circa consequētiā aduerte, q; vis cōsequentiæ consistit in hoc, intelligibile in actu vt sic est supra tempus. ergo intellectio est eorum quæ sunt supra tēpus. ergo & intellectualis substantia. Prima cōsequētia, pbat: qa tō operationis ex parte obiecto formaliter sumpto sumit. Si est intelligibile vt sic supra motū & tēpus eleuat, immobilitatē sempiternitatēmque exposcit: consequēs esse debet, vt intellectionis cōditio ex immobilitate & sempiternitate sumat. ac per hoc ad eōdem spectet ordinē. Secunda verò cōsequentia pbat: quia si intelligere est operati hoc modo, s. supra tempus, &c. ergo modus essendi intellectualis substātiæ erit etiā supra tēpus & motū, ergo erit sempiternū ens. Aduerte bene hic quòd ex sempiternitate obiecti nō intulimus sempiternitatem operationis sed illam esse de ordine sempiternorū, id est eleuatā supra tēpus & motū. Et hoc per se loquendo de intellectione vt sic qn̄ p accidēs contingit, q; intellectio tali mō, q; phātasmata sit cōtinuo & tpe. Ex hoc autē q; intellectio sic est eleuata supra tēs, signum habemus magnū, q; intellectus vt sic, magis est eleuatus, ac per hoc subsistit incorruptibiliter.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum primum. 263

Titulus clarus est.

Comment. ¶In corpore articuli

non datur intelligi q; in angelis sit aliquod corruptionis principium, sed quòd esse angeli dependeat a Deo sicut à causa. Non autem dicitur aliquid esse corruptibile, per hoc quòd Deus possit illud in non esse redigere subtrahendo suam conservationem, sed per hoc quòd in seipso aliquod principium corruptionis habet, vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.

QVAESTIO QVINquagesimaprima, de comparatione Angelorum ad corpora, in tres Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de Angelis per comparationem ad corpora. Et primò, de comparatione angelorum ad corpora. Secundò, de comparatione angelorum ad loca corporalia. Tertiò, de comparatione angelorum ad motum localem.

¶Circa primum quæruntur tria. ¶Primò, vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. ¶Secundò, vtrum assumant corpora. ¶Tertiò, vtrum in corporibus assumptis exerceant opera vitæ.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrū angeli habeāt corpora naturaliter sibi vnita.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q; Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. Dicit enim Orig. in li. Periarchōn, Solius Dei id est Patris, & Filij, & Spiritussancti, naturę illud proprium est, vt sine materiali substantia & absque vlla corporeæ adiectionis societate intelligatur existere. Bernardus etiā dicit in 6. Hom. super Cant. Demus Deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatem, cuius natura sola neq; propter se neq; propter alium solatio indiget instrumenti corporei. Liquet autem omnem spiritum creatū corporeo indigere solatio. Aug. etiam dicit super Gene. ad lit. Dęmones aerea dicūtur animalia: quia corporum aereorum natura indigent. Eadem autem est natura dæmonis & angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

¶Præterea, Greg. in Homil. Epiphaniæ nominat angelum rationale animal. Omne autem animal cōponitur ex corpore & anima. Ergo angeli habēt corpora naturaliter sibi vnita.

¶Præterea, Perfectior est vita in angelis, quam in animabus. Sed anima non solùm vivit, sed etiam vivificat corpus. Ergo angeli viuificant corpora naturaliter sibi vnita.

¶SED CONTRA est quod dicit Diony. 4. cap. de Di. no. quòd angeli sicut incorporales intelligūtur, ita & immateriales.

CONCLVSIO.

¶Substantia intellectuales & angeli, cùm non suscipiant scientiam à sensibilibus, non habent corpora sibi naturaliter vnita.

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli nō habēt corpora sibi naturaliter vnita. Quod enim accidit alicui naturæ, nō inuenitur vniuersaliter in natura illa. sicut habere alas, quia nō est de ratione animalis, nō cōuenit omni animali. Cùm autem intelligere non sit actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, vt infrà patebit c: habere corpus vnitū nō est de ratione substātiæ intellectualis inquantum huiusmodi, sed accidit alicui substātiæ intellectuali propter aliquid aliud sicut humanæ animæ cōpetit vniri corpori: quia est imperfecta & in potētia existens c in genere intellectualium substantiarū non habens in sui natura plenitudinem sciētiæ, sed acquirēs eam per sensus corporeos à sensibilibus rebus, vt infrà dicetur c. In quocunque autē genere inuenitur aliquid imperfectum, oportet præexistere aliquid perfectū in genere illo. Sunt igitur aliquæ substantiæ perfectæ intellectuales in natura intellectuali nō indigentes acquirere scientiā à sensibilibus rebus. Nō igitur omnes substātiæ intellectuales sunt vnitę corporib', sed aliquę sunt à corporibus separatæ. Et has dicimus Angelos.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum primum. 263

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd, sicut suprà dictum est e, quorumdam opinio fuit, quòd omne ens esset corpus. Et ex hac existimatione deriuatum

quia sequeretur q; ista ratio nō valeret, nisi ex suppositione, q; angeli sunt in gñe, quod ab omnibus non cōceditur, imò à Peripatheticis diffitetur videtur. Aut sumitur genus pro coordinatione, iuxta cōsuetudinem qua solemus dicere in gñe entiū, & in gñe intelligibilū, &c. Etsi sic sumitur, intentū non concluditur, quamuis verū assumatur. Quoniā dicetur, q; substātia illa intellectualis perfecta, quā oportet præexistere in genere intelligibilium, est Deus gloriosus: ac p hoc malè illatum est, ialem dicimus Angelos. Tertiò circa ipsum aūs dubitatiuncula occurrit: qñ in nume ro plurali dicitur, quòd sunt aliquæ substātiæ intellectuales, &c. & tamē ex ꝓbatione adducta nō potest inferri nisi in numero singulari. ergo est aliqua substātia intellectualis perfecta, &c. Malè igitur conclusum videtur illud antecedens.

¶Ad euidentiā harū dubitationū notandū est, q; vis rationis assumptæ ad ꝓbandum aūt cōsistit in hoc q; quicunq; datur aliqua natura distinguibilis per plures modos, aut differentias essentiales, necesse est q; si inuenitur secundum imperfectiorē modū aut differentiā, q; inueniatur etiā secundū perfectiorē. Et hoc sic: nō est multiplex: tum quia cū vtrunq; sit possibile, natura nō est magis solicita circa imperfecta, quā circa perfecta. Tum quia imperfectiora sunt propter magis perfecta. Tum quia diuisiua naturæ plurificabilis, aut simul simultanea, vt patet de differentiis condiuidentibus genus, ex postprædicabilibus: aut alterum se habet vt prius, & alterum vt posterius, vt contingit in diuisione analogi: & sic etiam posterius infert prius.

¶Hoc igitur stante, dicitur ad primū dubium, & hic accipitur propositio ex secundo fundamento.

¶Et ad obiectionē in oppositū respōdetur dupliciter. Primò, quòd quia hæc duo, scilicet perfectior natura intellectualis quā sit tota aīa humana: & natura intellectualis, ira perfecta q; nō indiget acquirere scientiā à sensibilibus, cōueniuntur adinuicē: ideo S. T. efficaciter concludum antecedēs pro cōstanti dimisit. Et declaratur conuertibilitas hic ex inferius dicendum manifestabitur in q. 70. animam intellectiuā propter ipsum intelligere in solo hoc indigere corpore. Et potest etiam colligi ex dictis Aristo. in 1. de Anima, in fi. & potest rōne probari: sed nolo nunc insistere, secūdò dicitur, q; dato, q; supra in aīmā hominis essent aliquæ substātiæ intellectuales, nō habētes scientiā inditā à natura, adhuc tamē ratio cōcludit inteniūquoniā habere scientiā congenitā est modus possibilis secundū naturā intellectualis substātiæ, & est perfectius: ergo si de à natura, adhuc tamē ratio cōcludit inteniūquoniā habere scientiā congenitā est modus possibilis secundū naturā intellectualis substātiæ, & est perfectius: ergo si de modus possibilis secundū naturā intellectualis substātiæ, debet inueniri modus perfectus tur imperfectū modi habendi naturā intellectualē, debet inueniri modus perfectus habēdi eandē: ac per hoc dētur substātiæ intellectuales nō indigētes acquisitione sciētiæ. Et per hoc patet rñsio ad cōfirmationē: quia nō est simile cō in natura intellectuali & sensitiua quo ad hoc, scilicet q; in natura intellectuali modꝰ habēdi illā est plenitudine virtutis & speciērū ab intrinseco est modꝰ possibilis in natura. Modus verò habēdi naturā sensitiuā fit p fectā q; habet etiā spēs sensibiles inditas, est modꝰ impossibilis in natura. & ideo nō ꝓcedit in natura intellectuali, nō ait f sensibili.

¶Ad secundum dubitationē dicitur, quòd quomodocunque sumatur genus, inten ums conclusitur. Tum quia Deus non claditur in coordinatione substantiarum intellectualiū: quoniā non est pars vniuersi, sed bonū separatū eiusdem: vt dicitur in 12. Met. text. 2. Tum quia restringendo minorē, scilicet in genere intellectualium substantiarum conditarū, nihilominus sequitur propositum, vt patet discurrenti.

¶Ad tertium dubium dicitur, quòd numero plurali vsus est San. Tho. non ex vi rationis huius præcise: sed ex hac ratione simul & suprādictis in præcedente quæst. de numero intellectualium substantiarum.

Quæstio. ¶Num quod accidit, non vniuersaliter conueniat.

¶Circa probationem illius consequentiæ, scilicet accidit, ergo non conuenit vniuersaliter, dubitari potest: quia non videtur necessaria. Quoniam stat aliquid accidere alicui, & tamen conuenire omni: nihil enim prohibet colorem, vel quoduis aliud accidere animali: & tamen inueniri in omni animali.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q; accidētis, id est prędicata accidētalia sunt in duplici ordine: quædā sunt accidētalia & superiora & inferioribus: quædā verò sunt accidentalia quidē superiori, essentialia tamē & cōstitutiua inferiorū: vel cōsequentia essentialiter cōstitutiua inferiorū, vt rationale vel risibile, respectu animalis est ac cidens: respectu verò hominis est essentiale. Quum ergo dicitur, q; accidēs alicui naturæ non cōuenit ei vniuersaliter, vera & necessaria propositio est de accidēte secūdo modo. Vera etiā vt in pluribus de accidēte vt in primo modo. Et quia S. T. de accidēte secundo mō loquebat, ideo nō solū ex veris, sed ex necessariis, ꝓcedit.

¶Præterea, Angeli non assumunt corpora de terra vel aqua: quia non fubicrò disparerent. Neque iterum de igne: quia comburerent ea quæ contingerent. Neque iterum ex aere: quia aēr inuisibilis est, & incolorabilis. Ergo angeli corpora non assumunt.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 15. de Ciui. quòd angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.

CONCLVSIO.

¶Cùm angeli corpora non sint, nec ea naturaliter vnita habeant, & interdum corporibus visa sint: nonnunquam corpora assumere illos non dedecet.

¶RESPONDEO dicendū, q; quidam dixerūt angelos nunquam corpora assumere: sed omnia quæ in Scripturis diuinis leguntur de apparitionibus angelorū, contigisse in visione prophetiæ, hoc est secundum imaginationem. Sed hoc repugnat intētioni Scripturæ. Illud enim quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis. Vnde non videtur indifferēter ab omnibus. Scriptura autem diuina sic introducit interdum angelos apparentes, vt communiter ab omnibus viderentur. Sicut angeli apparētes Abrahæ visi sunt ab eo, & tota familia eius, & à Lot, & à ciuibus Sodomorum. Similiter angelus qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur. Ex quo manifestum fit huiusmodi, contigisse secundum corpoream visionē, qua videtur id quod positum est extra videntem: vnde ab omnibus videri potest. Tali autē visione non videtur nisi corpus. Cùm igitur angeli neque corpora sint c, neque habeant corpora naturaliter sibi vnita, vt ex dictis patet c, relinquitur q; interdū corpora assumāt.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, vt familiariter cum hominibus conuersando demonstrent intelligibilem societatē quam homines expectant cum eis habendam in futura vita. Hoc autem, q; angeli corpora assumpserunt in veteri Testamento, fuit quoddam figurale indicium, q; verbū Dei assumpturū esset corpus humanū. Omnes enim apparitiones veteris

Quæstio. ¶Circa probationē cōsequentiæ, quo ad sec undā partē dubitari posset, q; non nisi vnus modus excluditur quo substātia imell ectualis corpus naturaliter vnitū habere potest, illa scilicet, q; aīæ humanæ cōpetit. Posset etiā aliquis dicere, q; insufficienter cōcludi tur separatio naturalis à corpore ex hoc, nisi pbetur, q; nullus alius mod̄ est possibilis, quod cū S. T. non fecerit, insufficienter concludit se videtur.

¶Ad hoc dicitur, q; formaliter loquēdo de substātia intellectuali & tota eius latitudine per se, id est de oībus substātiis intellectualib', & inquātum intellectuales sunt, & inquantū sic vel sic intellectuales sunt: sufficiēs fuit processus S. T. quoniā hoc mōmodo contingit, intellectualē operationē egere corpore, scilicet ppter acquisitionē scientiæ & seruitiū phātasmatum, vt cōtingit in hoīe. Et quia S. T. formaliter de substātia intellectuali loquebat, ideo hoc vno modo excluso penitus sufficienter concludit. Et verē sapienter processit: quoniā dato q; alicui substātiæ intellectuali, puta animæ cæli, vel alicuius corporis ac rei, aliunde posset cōpetere naturaliter vnio ad corpus, nisi propter imperfectionē vis intellectualis: consequens est vt præinueniatur perfecta vis intellectualis absq; indigētia corporis. Et sic interpretādus est processus S. T.

¶Sed cōtra hanc rēspondetur quòdis instātiis potest: quoniā ex vi istius processus non potest inferri, quòd sint substātiæ tales à corpore separatæ simpliciter, sed inquantū intellectuales sunt. Diceret autē quispiā, quòd cum hoc stat, q; sint coniunctæ corporibus aliunde, puta quia motiuæ sui operatiuæ sunt ad extrā. Ad hoc dicitur quòd opinari talem causam vnionis ad corpus, non est rationabile circa omnes substantias intellectuales: quamuis circa aliquas sit forte dubium propter earum imperfectionem: oportet enim tales esse tam limitatæ & imperfectæ virtutis motiuæ, vt nonnisi coniuncto secundum esse organo applicari possint immediatè: cæteris autem mediante illo. Vnde si substantia intellectualis inuenitur secundum hunc gradum imperfectum, necesse est quòd præinueniatur secundum gradum perfectum, in quo vis operationis ad extra sit proportionalis virtuti intellectiuæ, quòd scilicet vtraque sit elevata, ita quòd neutra egeat coniunctione secundum esse corporis admiuiculo. Quia ergo in tertio San. Tho. erat concludere particularem, scilicet quòd aliquæ substantiæ intellectuales sunt separatæ à corporibus, non discutere vniuersalem, scilicet an omnes substantiæ intellectuales perfectæ secundum scientiam sint separatæ à corporibus: imò infectius quæstione 70. verteur in dubium. Et per istam rationem qua visus est, excludebatur obiectio ista, pro quanto obiiciebat illi particulari, & ista instantia sumpta est à conditione extra latitudinem intellectualitatis, vt sic: & idcirco ab intendente processum ex vi intellectualitatis potuit silentio pertransiri. Secundò potest dici quòd instantia ista quamuis possit facere ambiguitatem simpliciter: non potest tamen hanc parere, inantibus supradictis de numero angelorum, quòd tantus est numerus talium substantiarum, & quòd non sunt propter mouere: necesse est enim vt latitudo earum attendatur non penes mouere, sed penes intelligere. Tertiò potest dici, quòd intentio S. T. est quidem concludere specificatam hanc, scilicet quòd angeli quantum est ex meritis intellectus eorum, sunt separati à corporibus. Asserare autem simpliciter hanc, scilicet angeli sunt separati à corporibus: nec hoc vitiosum est. Tum ex parte medij quo vsus est de perfecto & imperfecto, quod eadem ratione infert istam præinclusam, vt in prima rēspōsione dictum est. Tum ex parte illatæ cōclusionis: quoniā esse intellectiuum est principale & essentiale. Esse verò motiuum quasi accidentale & secundarium est: propter rationi primi conuenientes. Ac per hoc li essentiale præcipuum non exigit corpus, & vnibile esse corpori, sit de numero essentialium cōsequens est vt aliquæ tales sint non egentes corporibus, iuxta secundā rōnem. Tum ex parte dicendorum inferius, vbi de eis, inquantū motores, erit termin. Nunc enim cùm de substātia eorū sit sermo, & substantialia rerū ex operatione principali penſanda sint, & cætera suis propriis locis discutienda: sat est si dicamus quòd operatio propria & essentialis earum ducit ad possibilem substantiā earū posse ita elevatam, q; corpore non egent. Ac per hoc hic simpliciter dici potest, q; separatæ sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt à corporibus.In substantialibus enim non differunt possibile & necessarium.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum secundum.*

Arcus. TRibus quo ad quid nominis, nihil aliud exigit nisi notari duo.Primò ly aptum ese, quod significat ad se sumere,id est ad suilpinis manifestationem,& non ad ista opera

pertagenda.Secundò,scripturæ consuetudo attendenda est in qua introducuntur Angeli in corpoream apparentes.

Comment. ¶In corpore tria facit. Primò refert quandam opinionem Rabbi Moysi. Secundò improbat eam. Tertiò respondet quæsito vnica cõclusiõi.

¶Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet & quòd angeli non assumant corpora: & quòd ea quæ dicuntur in Scripturis de corporea apparitione angelorum,intelliguntur de imaginaria tantùm apparitione.

¶Quo ad secundũ arguitur contra vltimum dictum sic: Cõmuniter visum ab omnibus videtur visione corporali,qua videtur illud quod est positum extra videntem,sed

268 2.di.8.ar. 4. Et po.q.6.ar tic.8. Et qual.3.ar tic.5. angeli corpotaliter apparentes fuerunt visi communiter ab omnibus: ergo.Maior patet ex differentia inter visionẽ corporalem exteriorem & imaginariã ex parte obiecti,quia pura imaginaria terminatur ad obiectum intraocularũ vero visio terminatur ad obiectum extrinsecũ. Et ex hoc sequitur alia differẽtia,quia visum imaginariè vt sic,solũ est in imaginante,& consequenter sibi soli apparet. Visum autem oculis,quia extra videntẽexistit,ab omnibus cõiter videri potest. Minor verò ex scriptura probatur, de angelis: quia apparuerunt Abrahæ,Lot & Tobiæ.

¶Quo ad tertium conclusio respõsiua est istar Angeli interdũ assũmũt corpora.Probatur sic:qđ est subsistãtia, quæ nõ est corpus,nec habet corpus naturaliter vnitum, & quãdoq; videtur visione corporali, interdum assũmit corpus: Angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc articulo & præcedentibus: & similiter maior.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est in corpore articuli.

Commẽt. ¶In corpore articuli vna conclusio respõsiua,scilicet angeli per corpora assũmpta possunt operari quædam opera vitæ quantũ ad id in quo cõmunicant cum corporibus non vitalibus, non autẽ quantũ ad id quod est proprium viuentium, conclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur quidem quantum ad distinctiones quas supponit. Probat verò quãtum ad vltimũ particulam. Distinctiones sunt istæ: Operationũ quædã est vitalis,quæ scilicet est ab anima inquantũ anima:& quædã nõ vitalis, quæ scilicet est à natura tantũ,vt motus sursum vel deorsum. Operationũ rursus vitalium quædã habent aliquid cõmune cũ non vitalibus, & aliquid proprium inquantũ vitales sunt, quædã verò nihil habent cõmune cũ non vitalibus. Exẽplum vtrarũq; habet in litera.Probatio verò vltimæ particulæ est,qa eius est actio cuius est potẽtia,vt dicitur in li.de Somno & vigilia:sed angeli non sũt in corporibus assumptis nõ est potẽtia ꝓpria animæ:ergo nec actio.

Anonꝰ. ¶Circa distinctionẽ secundam,& primam partem conclusionis simul dubium occurrit. Quoniam quũ assignatur talis distinctio, aut intendit,qꝫ in quibusdam operationibus inueniantur duo realiter distincta:alterũ cõmune vitalibus,& nõ vitalibus, & alterum propriũ vitalibus: aut ꝙ illa duo sint secundum rationem tantũ distincta quẽadmodũ superius & inferius. Si primo modo,falsum apparet: quia operationes oẽs animæ sunt simplices, & nõ cõpositæ ex duabus realiter distinctis. Si secundo modo,falsum quoque vi deturquia in hoc nõ differunt operationes animæ inter se, qñ omnes operationes animæ cõmunicãt cum operationibus inanimatorum in aliquo prædicato cõi, & sic distinctio est nulla.

¶Ad hoc est dicendũ, ꝙ intentio S. Th. (vt patet ex q. 6. de Potentia Dei arti.8.)est loqui de duobus realiter distinctis, nõ tã componẽtibus operationẽ, sed cõcurrentibus ad ipsam. Ita quòd sensus distinctionis est, ꝙ operationũ vitalium quædã sunt cõmunicantes cum non vitalibus in effectu,seu terminoquãlis differant in principio. Quædam verò sunt quę nec in principio,nec in termino, seu effectu cõmunicãt cũ nõ vitalibus. Primæ sunt locutio & motus processiuus, & generatio quorũ termini seu effectus sunt diuisio aëris, motus localis & alteratio: quæ possunt etiã per actiones non vitales causari.Secundæ verò sunt, sentire, nutriri, & reliqua, quæ non solùm ab anima sunt, sed ad animatum corpus, vt sic terminentur.

¶Circa probationem cõclusionis, aduerte diligẽter ꝙ ex ista rõne sufficienter cõcluditur,ꝙ angeli nullũ opus vitæ, absolutè loquẽdo in corporibus assumptis exercent eo ꝙ nullã potentiã vitalem in assumpto corpore habent.Et sic neq; locutio, neq; motus progressiuus verè competit angelis.Sed quia quãdam actionũ vitaliũ terminus potest fieri siue actione animæ, ar per hoc siue potẽtiis animæ, vt verberare aërem, & moueri localiter: ideo talia opera vitæ angelis per corpora assumpta attribuũtur,nõ secũdũ qđ opera vitæ,nec secũdũ qđ talia opera vitæ,sed secũdũ multitudinẽ effectus: id est attribuuntur eis opera similia istis vitalibus quo ad esse tantũ. Similia autẽ dico nõ metaphoricè, sed proprię, quemadmodum album simile est. Nam metaphorica similitudine omnia opera vitæ ea attribui possunt.

¶Circa dicta Sancti Thom. in hac materia hic & in q. de potentia loco allegato, dubium occurrit: ex eo quòd ponit generationem in genere operum vitalium communicantium cum non vitalibus, sed separat eam à corporibus assumptis Angelorum: quia materia corporalis non obedit Angelis ad transmutationẽ formalem. Hoc enim non videtur verisimile, quia generatio vitalis terminatur ad animatũ inquantũ animatum est, & consequenter dato ꝙ non concurrat transmutatio formalis esset disconueniens Angelo: & est sub alterio genere operationum vitalium.

¶Ad hoc dicitur, quòd distinctio ibidem facta à Sanc.Th. quamuis possit fieri amplior, restricta tamen est ab eo ad opera quæ sunt ab eadẽ anima in eodem numero ab his quæ non sunt huiusmodi. Et sic genera tio quæ terminatur ad animã non eandem numero, sed specie, ponita est in secundo membro, & exclusa propter aliam causam. Non contradicit tamẽ his amplior distinctio,qua animæ operã distinguũtur in ea quę incipiũt ab anima, & terminantur ad animam, siue eãdem numero, siue non,& ea quæ rãtum incipiunt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capite excludũtur,scilicet & quia termi natur ad animatum vt sic,& quia sunt transmutationes formales.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulum primum.*

Commẽt. TItulus clarus est. ¶In corpore duo facit. Primò respondet quæsito vnica conclusione.Secundò ex ipsa cõclusione deducit quasi tria corollaria.

¶Quo ad primum conclusio est ista, Angelus est in loco: æquiuocè tamen respectu corporis. Probatur sic frequẽtia pars diuidẽs, Corpus est in loco per contractum quantitatiuam: ergo Angelus est in loco per contractũ virtualem. tenet consequentia:quia in Angelo non est quantitas dimensiua.

¶Quo ad secundam partem tres proprietates corporis inquantum locati excludit à locatione Angeli,scilicet commensurationem,situationem,& continentiam passiuam,vt clarè patet in litera.

¶Circa probationem positæ conclusionis aduertenda sunt duo. Primò, quòd licet formaliter quæratur, an Angelus sit in loco, intentio tamen Theologorum quærentium est quærere de modo quo Angelus est in loco: quia hoc tantum dicit sub dubio. Et idcirco Sanct. Thom. de prima parte conclusionis non nisi implicitè curauit, & secundæ directè respondit. Secundò, quòd vis conclusionis Sanct. Thomæ consistit in hoc, Omne quod est in loco,ratione suę quantitatis est in eo: quantitas autem est duplex, virtutis & molis. Igitur quod habet quantitatem molis ratione illius locari potest. Quod autem caret illa, non nisi propter quantitatem virtutis in loco esse potest. Rursus cùm neutra quantitas actualiter sit tactiua essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco: consequens est, vt quemadmodum corpus actualiter non locatur nisi tactũ quantitatiuo coniungatur loco: ita res spiritualis actualiter non est in loco nisi quantitas virtutis contactu virtuali coniungatur loco. Ac per hoc æquiuocè vtrumque locari dicitur.

¶*Num Angelus sit in loco per contactum virtualem secundum actum primum vel secundum.*

Quæstio. ¶Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primò dubitatur circa conclusionem quid intendat Sanct. Tho. per contactum seu applicationem virtualem. Aut enim intendit aliquem actum primum, aut secundum: non actum primum, aut absolutum, aut respectiuum: si actum secundum, aut immanentem, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor potest dici. ergo. Quòd enim non sit actus primus absolutus, probatur dupliciter. Primò, quia omne absolutum in Angelo aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens à loco. Secundò, quia tactus virtutis secundum actum primum attendit penes esse, ac per hoc

bus assumptus ab Angelis neque conuerteba tur in corpus assumptum, neq; corpus illud talis erat naturæ,in quod posset alimentum conuerti. Vnde non fuit vera comestio, sed figuratiua spiritualis comestionis.Et hoc est quod Angelus dixit Tobiæ 12.Cùm essem vobiscum,videbar quidem mãducare & bibere,sed ego potu inuisibili, & cibo vtor. Abraham autem obtulit eis cibos, existimans eos homines esse, in quibus tamen Deum venerabatur,sicut solet Deus esse in Prophetis, vt Augustin.dicit 15.de Ciui.Dei.

¶Ad sextum dicendum,ꝙ sicut Aug.dicit 15. de Ciui.Dei,multi se expertos,vel ab expertis audisse confirmant, Syluanos & Faunos (quos vulgus incubos vocat)improbos sæpe extitisse mulieribus,& earum expetisse atq; peregisse concubitum.Vnde hoc negare imprudentiæ videtur.Sed Angeli Dei sancti nullo modo sic labi ante diluuium potuerunt. Vnde per filios Dei intelliguntur filij Seth, qui boni erant. Filias autem hominum nominat Scriptura eas quæ natæ erant de stirpe Cain. Neque mirandum est, quòd de eis gigantes nasci potuerunt. Neque enim omnes gigantes fuerunt,sed multò plures ante diluuium quàm post. Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum nascuntur,hoc non est per semen ab eis decisum, aut à corporibus assumptis,sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum,vtpote, quòd idem dæmon,qui est succubus ad virum,fiat incubus ad mulierem:sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem(vt Augu.dicit 3.de Trini.) vt sic ille qui nascitur,non sit filius dæmonis,sed illius hominis cuius est semen acceptum.

QVAESTIO QVINQVAgesimasecunda,de comparatione Angelorum ad loca,in tres Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de loco Angeli.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primò, vtrum Angelus sit in loco. ¶Secundò, vtrum possit esse in pluribus locis simul. ¶Tertiò, vtrum plures Angeli possint esse in eodem loco.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum Angelus sit in loco.*

penes coniunctionem quæ est inter formam & materiam, siue substantialem, siue accidentalem: inter eas quidem, cùm non nisi forte per accidens sit quantitatiuus actus per se loquendo,virtualis tantùm contactus est secundum esse substantiale vel accidentale. Constat autem nihil Angeli dare vel recipere formaliter esse à loco,igitur. Quòd autem non sit actus primus respectiuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo adueniens alicui, sequitur aliquam mutationem: non autem apparet quæ & qualis est illa mutatio, quam sequitur hæc forma respectiua. Quoniam non est ne cesse,vt sequatur fieri secundum substantiam, neque quantitatem, neque qualitatem, neque motum localem.quia ne cesse est quòd Angelus fiat in loco , nec quòd moueatur ad locum, ad hoc quòd sit in loco. Patent hæc, si supponatur, Angelos creatos fuisse ante creaturam corpoream, vt multi Doctores tenuerunt. hæc enim hypothesi facta faltem eos ditionaliter : patet quòd creata possimodum creatura corporea , Angeli non cœperunt esse in loco per hoc tantum,quòd locus qui non erat esti quia non esset maior ratio ex hoc quare hic esset in hoc loco, & illejus illo.Nec oportuit mouesi tunc motu locali, quia nusquam erat. Moueri enim localiter præsupponit esse in loco.Quòd verò non sit actus secundus immanens,patet.Tũ quia omnis actio immanens Angeli est omnino immaterialis. Tum quia cum, non sufficit quòd aliquis sit in loco. Quòd demum non sit actio transiens , multipliciter probari potest. Primò ex eo quòd omnis actio transiens est cum motu, aut mutatione formali, vel locali subiecti, in quod transit: non facile autẽ est fingere quomodo aliquid horum cõuenit angelo respectu cæli empyrei. Secundo quia hoc videtur contra Sanctum Thomam in Quol. quolibeto primo, quæst. 2.art.1.vbi expressè expo nens illam propositionem,scilicet Angelus est in loco, solum per operationem, dicit,quòd si per operationem intelligimus notionem,quòd propositio non est verasi verò per operationem intelligimus quancunque vnitionem virtutis,propositio est vera : aliud igitur apud ipsum significat in hac materia contra cius virtutis,quàm actionem transeuntem.

¶Tertiò contra hoc sunt sex argumenta Scoti in secundo sent.dist.1.q.6.quæ habes à Capreolo.distin.1.q.1.

¶Ad euidentiam huius ambiguitatis, quantum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sciendum est, quòd omnes & Philosophi & Theologi concedentes Angelos esse substantias immateriales, conueniunt in hoc , quòd Angelus est in loco non per quantitatem molis, nec per contactum quantitatiuum , sed per quantitatem & contactum virtualem. Et rursus in hoc etiam conuenire omnes videntur, quòd contactus ille sit relatio præsentiæ Angeli ad locum causaliter vel formaliter.Sed differentia opinionum & difficultas consistit in assignando quòd sit illius præsentiæ fundamentum. Excedit enim euidentia eius humani ingenij capacitatem : propterea, quia ex factis eloquiis habemus Angelos alicubi esse,& non apparet quomodo tangant illum locum. Propterea quinque hic videnda occurrunt. Primò , quot modis ex sensibilibus imaginamur rem localem præsentem esse loco. Secundò , quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertiò applicabimus ad Angelos. Quarto videbimus quæ sit mens Sancti Thomæ & sic respondebitur quæsito. Quinto satisfiet obiectionibus.

¶Quo ad primum , præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circumscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partium quantitatiuarum locati ad partes loci. Secunda verò importat tantùm limitationem seu determinationem ad locum, id est, esse ita hic quòd non alibi. Et hæc subdiuiditur in præsentiam substantialem, & præsentiam causalem. Vocatur autẽ præsentia substantialis, relatio præsentiæ , qua formaliter subsistentia etiã indiuisibilis præsens est ita huic loco, quòd non alij : et ratione nullæ causalitatem habens posse respectu loci. Causalis autem præsentia secundum triplicem statum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rauæ effectiuæ distinguitur in triplicem, scilicet in præsentiam ordinis, & præsentiam approximationis, atque præsentiam operationis. Appellatur autem præsentia ordinis relatio proportionis, quæ est inter agens & patiens: quando sunt in potentia proxima præparata & immediata, sufficiente quæ ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia verò approximationis vocatur relatio approximationis immediatæ agentis in patiens immediatè quæ præuenit actionem ordine naturæ talem. Præsentia autem operationis dicitur relatio agentis ad passum immediatè inseparabilis ab actione: ita quod vel est ipse respectus in actione importatus vel non est sine illo. Possunt autem in tres modi præsentiæ causa creaturæ declarari in nauta & naui. Est enim primo nauta præsens naui præsentia ordinis, existentis inter virtutē suā, & naué, vt gubernabilis ab ipso est. Et deinde præsens eidē secundū approximationē, dum ipse prius natura intelligitur approximatus naui, quàm operetur. Tertiò sit præsens naui secundū actualē operationem, siue hæc relatio præsentiæ concomitans operationem sit idem quod relatio mouentis ad motum, siue ab illa distinguatur, vt dictum est. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundū sciendū est, quod harum quinq; prędictarum trium tantū sunt certæ, scilicet circunscriptio, & ordinis, & operationis. Aliæ autem duæ ambiguæ valde sunt, & coincidunt, & propter eas est vniuersis hæc difficultas. De præsentia quidem circunscriptiua laborare non oportet: quia est nota ad sensum. Præsentia verò ordinis ex hoc conuincitur, q; si nullū corpus esset, & vna substantia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: aut eq; intelligeretur agere vna in aliam, esset inter eas ordo actiui ad passum: quo altera posset potentia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc enim præsentia consequitur rationes potentiæ actiuæ & passiuæ proximè deductis impedimentis, &c. Et inuenitur tam in corporalibus, quam in spiritualibus. Præsentia verò operationis manifesta est, oportet enim agens immediatè immediatione suppositi, indistans esse à patiente, quandiu agit, vt patet 7. Physi. longo processu. Ambiguitas verò habet reliquæ duæ præsentiæ propter rationes ex vtraque parte. Et pro parte quidem affirmatiua præsentiæ substantialis ratio est potissima. Quia talis præsentia non est res impossibilis: cùm non implicet contradictionem, substantiam esse sic præsentem loco. Igitur ponenda est in quæstione tam difficili. Antecedēs declaratur, non solū de possibili, sed de facto, sic: substantia particularis, puta hæc terra locata in hoc loco, puta in hoc vase, si per intellectū separaretur ab ea sua quātitas, nihilominus esset ita in hoc vase q; nō alibi, quod est habere relationē præsentiæ substātialis ad hunc locū. Datur exgo præsentia substantialis, qua substantia indiuisibilis præsens est loco, secluſa omni habitudine actiui ad passiuum, vel econuerso. Pro parte verò negatiua est, quia posito illa nō est intelligibilis. Omnis enim respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus aduenies, exigit aliquod fundamentum. Sed talis respectus præsentiæ substantialis nullum habet fundamentū. ergo fictio est ponere ipsum. Maior probatur. Tum inductiuè: Tum quia aliter voluntarlè posset quilibet respectus cuilibet attribui: ex quo fundamentum nullū requirendum est, quòd sit ratio quare hoc sibi conueniat respectu actus vel potentiæ. Tum quia respectus omnis, aut conuenit omni enti, aut aliquibus. Si omni enti, assignanda est eius ratio ex ente inquantum ens: vt patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdam, assignanda est ratio quare illis potius quàm aliis ex fundamento in illis, & non aliis, inuento. Tum quia posse certum respectum habere tali prædicatum demonstrabile de re quàmis habere illum in actu sit fortè contingens: ergo habet in subiecto causam necessariam, per quam à priori infertur, & per quam inest illi: aliquin contingenter inesset. Causa autem illa aut fundamentum est, aut ex ipsa illud habetur. Minor verò probatur: quoniam aut fundamentum talis respectus est aliquod absolutū inuentū in pura substantia: aut absolutum cum aliquo extrinseco connotato. Sed neutum potest poni. ergo. Quòd enim non sit absolutū aliquod, patet distinguendo ea quæ in pura substantia inueniuntur, scilicet ratio substantiæ & limitatio eiusdem, & similiter virtus eius & limitatio eiusdem. Substantia enim inquantum substantia hunc non fundat respectum. Tum quia non omnis substātia potest illū fundare. Tum etiā quia ponētes illū, fatentur iuxta articulū Parisiensem 218. quod substātia nō est ratio essendi in loco distinctiuè, inquantū verò limitata siue ad genus, siue ad speciē, siue ad singulare, hoc etiā non habet: quoniam æquinoctē dicitur limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua, & de determinatione ad locum. Modi enim entis & differentiæ essentiales & individuales contrahunt ad tale & hoc ens, & nō ad ens in loco seu locabile: nisi quā contrahitur ens per quantū quantitate mobili. Tunc enim manifestè cōtrahitur cōsequēter ad locabile. Per alios autē entis modos cūm per se primo non contrahatur ad locabile, oportet assignare quomodo consequenter contrahatur, & cūm non possit assignari, restat q; sit fictio, simile quoq; iudicii est de virtute substantiæ, quæ ponitur eadē realiter cum substantia & limitatione eius: quoniam limitatio virtutis naturalis est limitatio ad talem & tantū effectū, non localis. Quòd autē fundamentum & ratio talis respectus nō sit substātia cōnotata aliquo alio, probatur. Tale extrinsecū non potest esse nisi aut negatio aut relatio, sed relatio non est: quia iterū de illius fundamento quæcunq; cadē redibit qō. Negatio verò nō apparet ad propositū, nisi indistantiæ: vt putari fortè possit q; substātia indistans à loco fundat præsentiæ relationē ad locū. Sed hoc nihil est: quia talis negatio conuenit substātiæ in diuisibili etiā nusquā existēti vt patet. & sic substantiā nusquā existentē contingeret esse præsentē huic loco, ac per hoc esset nusquā, & esse hic, quod implicat contradictionem. Si hæc vera sunt patet q; imaginatio ponentiū talē respectum, in falso fundatur. Credit enim q; quemadmodū hæc aqua existens in vase, habet duo, scilicet q; sit ibi diffinitiuè, & sit ibi circunscriptiuè: ita habeat duo fundamēta, scilicet qualitatem fundantē circunscriptionē & substantiā fundantē diffinitionē. Cūm tamen ex prædictis habeatur, q; vnū tantū est hic fundamentū, scilicet qualitas mediante qua hæc aqua & diffinitur & circunscribitur hic. Et ex hoc vltrius sequitur, q; quēadmodū hæc aqua seclusō colore implicat cōtradictionem, quòd sit visibilis: ita seclusa qualitate, q; sit locabilis. Et hoc loquēdo, vt modò loquimur, de substantia, seclusa omni virtute actiua & passiua quocūq; modo. Et sic positio illa est impossibilis simpliciter. Ad exemplum quod adducitur de hac aqua existente in vase remota per intellectum quantitate, &c. dicitur, q; imaginatio in hoc decipitur: quoniā seclusa qualitate, aqua illa nusquā remaneret: quoniā nulla habitudine haberet ad locum. Sed restaret cum negatione diffantiæ ab illo loco, & quocunq; alio. Et præterea non oportet quæ rere quo ierit: sed vas plenū aēre reperiretur aqua indistabili reddita, & nusquā existēte. Nec hoc est mirabile: sed cōsequens ad hypothesin factā. Sicut si ponerētur a Sorte remoueri quātitas, oporteret consequēter fateri q; nō haberet partes integrales, scilicet cor, hepar, caput, &c. quia remaneret substātia in diuisibilis: & tamen imaginamur, q; remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus non est credendum. Pro parte quoq; affirmatiua præsentiæ approximationis agentis ad passum, præuenientis actionē potissima ratio: quia agens agere in passum immediatum, & agens esse simul cum passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturæ ordinem. Et cùm actio non sit prior simultate, relinquitur quòd simultas est prior actione. Declaratur singula. Primū: quia quum dicitur ex 7. Physico, quòd oportet agens & patiens immediata esse simul, si esse simul nihil aliud est quàm illud agere & hoc pati, dicendum, oportet agens & patiens esse simultaneū aliud dicentes, quàm oportet agens agere & patiens pati: quod est ridiculum. Differtum ergo hæc inter se. Deinde declaratur secundū, scilicet q; sunt hæc ordinata inter se: quia vbi est pluralitas sine ordine, ibi est cōfusio. Demū declaratur tertiū, scilicet q; actio non sit prior simultate: quia nō ideo agens proximū est passo quia agit: sed quia approximatū est passo, ideo agit. Pro parte verò negatiua est, quia talis præsentia præueniens operationem, aut coincidit cum prædictis, aut est vna fictio. Quoniā vel vtrunque, scilicet agēs & patiens est corporeū, aut vtrunq; spirituale, aut alterū spirituale, & alterum corporeū. Si vtrunq; est corporeū, simultas præueniēs actionē, est quātitatiuus cōtactus: vt patet in 7. Phy. hæc autē ad præsentiā circunscriptionis pertinet. Si verò vtrunq; est spirituale, etiāsi fingendi daretur licētia, simultas præueniens actionē est præsentia ordinis, non cuiuscunq;, sed talis, scilicet immediati, &c. Et meritò: quia vt Augustinus docuit: hoc facit ordo in spiritualibus, quod situs in corporalibus. Et propterea sicut approximatio agentis ad passum in corporibus attenditur secundum situm ita in spiritibus secundum ordinē. Si autē alterum est spirituale, & alterum corporeū, approximatio ista non potest fingi: q; sit situalis: quia spirituale inuisibile est. Oportet ergo q; conueniat cum approximatione ordinis & approximatione secundū substātia. Non facile enim esset tertiū quid fingere. Et per dicta vera sunt ista q; præsentia substantialis sit fictio, restat vt sola præsentia ordinis intelligi possit præueniens operationem. Et sic ista præsentia approximationis coincidit cum præsentia ordinis, & addit in corporibus præsentiam secundum contractum quantitatium, aut pura fictio: est si aliquid aliud esse dicatur. Rationi autem pro parte affirmatiua adductæ satisfit ex nunc dictis: concedendo q; simultas agentis & passi sit aliua ab operatione, & q; sit prior natura quam operatio. Sed negatur, q; si aliud quid quam præsentia ordinis in communi loquendo. Descendēdo aut ad corporalia negatur q; sit aliud à præsentia ordinis & situs. hæ enim duæ sufficiunt ad hoc, q; illud immediatè agat, & illud immediatè patiatur. Situalis quidem præsentia requiritur, quia quanta sunt: ordinis verò, quia actiua & passiua sunt. Et quoniam virtutes huius ambiguitatis tractatæ pars negatiua rationi magis est consona, & ex notis nobis resolutè intellectum quietate videtur: ideo partem negatiuam tenendam arbitror. Et sic tres tantùm præsentias acceptabimus: secundum situm, secundum operationem, & secundum ordinem.

¶ Sed dubii circa præsentiā secundū operatiōne remanet, an formaliter in cōmuni loquēdo inter agens in actu, & patiēs præter relationes agētis & patientis, sit relatio præsentiæ ad inuicē: præsentiæ dico, non præuenientis, sed concomitantis operationē: qua relatione ipsum agens formaliter dicatur præsens passo, & econuerso. Si enim ponitur, cùm talis præsentia sit relatio æquiparantiæ, ac per hoc exigens fundamentum eiusdem rationis in vtroque extremo, surgit quæstio de fundamento eius, & deinde de inseparabilitate eius ab operatione. Nec video quòmodo possibile sit quæstionibus satisfieri istantibus supradictis. Si verò non ponitur, nullas patiemur angustias, quoniam nulla est necessitas eam ponendi. Ex ratione namque agentis & patientis vt sic, nullam oportet consurgere aut cōcomitari relationem æquiparantiæ. Ex hoc habetur ratio ad partem negatiuam: quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens, primò esse simultatem secundum præsentiā ordinis, secundò secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia secundum quantitatium contractum. Hæc de secūdo.

¶ Quo ad tertium, dicendum breuiter est dicere quidam, de quorū numero est Scotus in secundo sen. dist. 3. posuerint Angelū esse in loco, per præsentiā substantiæ tempenes quā etiā attendi dicunt approximationē agētis ad patiens: quia tā præsentia huiusmodi voluntaria ac sine tōne ponit, imò cōtradicit notis nobis ex sensibus, vt ex dictis patet, & Angeli substātiæ sunt incorporeæ & immateriales: & cō sequēter à pātia situali alienæ: nō nisi duobus modis pōtes esse possunt loco, scilicet secundū præsentiā ordinis, vel secundū præsentiam operationis. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum, circa intentionem San. Thom, diuersimode à diuersis dicitur. Quidam in duabus his propositionibus consistere eius opinionem putant. Prima est sola operatio transiens est Angelo ratio essendi in loco. Secunda est, Substantia Angeli est sic cōuncta huic loco, q; est ab allo loco distans. Imaginātur enim quòd quæmadmodum quantitas est ratio substantiæ corporeæ, q; sic in loco: & cum hoc ipsa substantia corporea mediante quantitate est in loco sic, quòd vere ab allo loco distat, & alteri propinquior est. Ita operatio transiens sic ratio Angelo, quòd existat in loco, ipse tamen Angelus per illam ad locum distinkturita quòd à remotiori magis distat loco, quàm à propinquo. Quidam autem primæ propositioni non consentiunt. Sed dicunt quod vel operatio transiens vel quæcunque relatio per modum operationis transeuntis significata est Angelo ratio essendi in loco propter verba Sanct. Tho. ex Quolibeto adducta. De secunda verò propositione affirmant primam partem, scilicet quòd substantia Angeli est coniuncta loco, & non solum operatio eius. Fundant autem vtrique secundam propositionem super verbis S. Tho. expressè in 1. Parte q. 52. arti. 2. dicentis q; anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, scilicet per operationem, & per substantiam: in aliis verò per operationem, seu effectum tantum. Et in Quolibeto 6. arti. 2. respondens argumento primo tali, Si Angelus ageret per impetum voluntatis, posset agere ita in propinquum licet in distans: & sic non oporteret ipsum descendere de cælo in terram, vt hic operaretur: dicit, quòd quia oportet mouens esse simul cum mobili quod ab eo mouetur, vt dicitur in 7. Physic. ideo oportet substantiam Angeli aliqualiter coniungi rebus quas mouet. Ex his clarè habetur, quòd etiam apud substantias spirituales modus essendi in loco per substantiam distinguitur à modo essendi in loco per operationem & quòd vterque conuenit substantiæ spirituali. Quinetiam ex secunda autoritate videtur haberi distantia & propinquitas quæ ponitur esse in secunda propositione. Mihi autem dicendum occurrit, quòd tria quantur, ratio essendi in loco, res existens in loco, & modus secundum distantiam & propinquitatem. Primum apud San. Tho. est quantitas virtualis tangens locum. Tactus autem iste nihil aliud est, quam præsentia secundum operationem, & præsentia ordinis, siue vtraque simul concurrat, siue altera. Sed diligenter aduertenda sunt hic duo. Primò, quòd præsentia ordinis non distinguitur à præsentia operationis, sicut potentia ab actu secundo: sed potius quemadmodum habitus ab actu secundo. Non enim ex hoc quòd Angelus potest operari alicubi, dicitur ibi esse. Sed supra posse ad tit præsentia ordinis ex parte substantiæ Angeli negationem situalis distantiæ, eo modo quo sibi potest conuenire, vt inferius dicetur. Ex parte verò intellectus cognitionem præclicam talis opetis in hoc corpus vt à se exercens distantiæ ex parte verò potentiæ executiuæ, expeditionem: ita quòd potentia sua nec detineatur sua impeditur virtute aliqua superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc parata promptáque habeatur. Ex patte autem voluntatis electionem prædictę præparationis ad hoc opus in hoc corpus exercendum. Hæc enim est ratio habitus, vt cùm voluerit quis, operetur. Secundò sciendum est, quòd quemadmodum operationum duplex est genus, t quoniam quædam sunt cum continua exteriori actione, vt mouere: quædam verò interpolita actione exterioci sunt contentæ, vt presidere, custodire, & his similia.) ita duplicites contingit Angelos presentes esse loco secundum operationem. Vno modo, quia actualiter exteriori operatione attingunt corpora. Alio modo, quia actualiter attendunt & vacant vt corpta bene succedant, quamuis non continuè exerciti ope ratione aliquid ibi agant. Et hoc modo Angeli custodientes homines, & præsidentes prouinciis aut locis, dicuntur ibi esse. Non enim qui custodit aut præsidet, oportet q; semper in custodito aut subdito aliquid faciat: sed quòd semper vigilet, studeat & vacet ad hoc,

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Angelus possit esse in pluribus locis simul.*

370 3 di. 17. q. 3 artic. 2. Et q. 4. art. 2. cor. & 4 dist. 44. q. 2. ar. 4. q. 1. & 2. & 1. & 8 p. 53. artic. 3 & 3.

ED SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd Angelus possit esse in pluribus locis simul. Angelus enim non est minoris virtutis, quàm anima, sed anima est simul in pluribus locis, quia est tota in qualibet parte corporis, vt Augustinus dicit. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

¶ Præterea, Angelus est in corpore assumpto, & cùm assumat corpus continuum, videtur quòd sit in qualibet eius parte. Sed secundū partes eius considerantur diuersa loca. Ergo Angelus est simul in pluribus locis.

¶ Præterea, Damasc. dicit quòd vbi Angelus operatur, ibi est. Sed aliquando operatur simul in pluribus locis, vt patet de Angelo subuertēte Sodomam. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

¶ SED CONTRA est quod Da. dicit q; Angeli dum sunt in cælo, non sunt in terra.

¶ Quo ad quintū, vt dictum iam est 8 cor. multipliciter cōtra S. T. arguitur: quoniā diffusè à Capreolo tractātur in 2. q. 2. d. secundi, sen. bitenus perstrungēda duxi. Et primò arguit, q; dei præsentia substātialis diuiditer. Primò ad hominē: quia S. T. in hac prima parte, q. 8. art. 1. hāc posuit, & nūc negat, ergo. Deinde simpliciter, Virtus operatiua Angeli, aut se habet mediate, aut immediatē ad actionē in locum: mediatē, quærātur de illo medio: & sic de cæteris, si immediatē, ergo substantia operatiua est immediata loco, & habetur intentum.

¶ Sed ad hoc patet responsio ex dictis. Ad primū quidē ex dictis in 8. q. Ad secundū verò ex nunc ostensis: conceditur enim immediatio suppositalis, & indistantia localis: tamen est conditio præsentiæ, tam secundū ordinē quam secundū operationem. Ad hāc vltimā tātum ratio illa ducit, & non ad aliquam positiuā præsentiam substantialē: vt Arguens fingit, & nulla hac ratione probatur, sed supponit.

¶ Secundo arguit, quòd operatio non fit ratio Angelo essendi in loco: tripliciter. Primò ducendo ad inconueniens tripliciter, scilicet quòd Angelus frequens esset nusquā: quia in cælo empyreo nihil operatur. Et quòd Angelus moueat cælum, esset in toto cælo, quia totum primò mouet, quia est sibi proportionatum. Et quòd fi adderetur stella orbi, moueret cum labore, secundo Cæli, text. 92. Et quòd Angelus esset in loco communi naturaliter, quia operatio sua est in loco communiter ad per accidens, & ipse non nisi per eam ibi est. Secundò ostenditur eadē essendi in loco est in Angelo formaliter. Alioquin Angelus non esset formaliter in loco. Sed operatio transiens non est in Angelo formaliter. ergo. Tertiò autem: dicitur Damascenus: quæ dicunt Angelum operari & esse in loco. ergo aliud est operari, & aliud esse in loco in Angelo, alioquin superflue vtrumque diceretur.

¶ Sed ad hæc quoque ex dictis facilè respondetur. Primum quidem, quòd ex hoc sequitur inconueniens, scilicet Angelum nusquam esse: non inconuenit. imò, vt Arist. primo Cæli, text. 100. dixit, entia illa beata non sunt apta esse in loco. Quod verò in argumento nascitur de operatione circa cælum empyreum, potest multiplicater tolui. Primò, quòd Angelus est in cælo empyreo, est loquutio metaphorica: quia sunt in gloria ad quam sanctificatam est cælum empyreum. Cuius signum est, quòd (vt Magister adducit in 2. dist. secundi) dicitur quòd cælum illud est plenum Angelis, quod non posset nisi metaphoricè intelligi. Secundò, quòd Angeli in cælo empyreo operantur, sed non latet qualis est operatio illa. Quod autem à quibusdam dicitur, quòd sunt ibi per exortationem, vel aliquid huiusmodi, quod est relatio per modum operationis significata: imaginatie in agis quām rationabiliter dictum puto, nihil enim ad q; hanc de modo significandi qui à nobis fit. Si ergo secundum rem solus respectus ille omni operatione actu vel habitu tangeret locum, poni posset in Angelo, quo formaliter præsens sit Angelus: inconueniens secundum rem præsentia substantialis superius impugnata, iam Angelus poniturin loco, & non vt operans in operato, & vniuersa quæ diximus tuit. At siquis rationabile non putat hanc operationis ignorantiam, primum necesse est amplectatur responsionem, si autoritate Gregorij Nazanzeni negare vereatur. Ait enim q; absurdè dicimus Angelos esse in loco: quoniam deberemus dicere q; operantur in loco. Alterius verò inconuenientis sequela negatur: vt enim patet 8. Physi. Motor cæli non est primò in toto cælo, sed in circulo æquinoctiali, cuius motus est velocissimus. Nec in toto illo, sed in loco orizontali vt patet in 2. Cæli: quia ibi est dextrō ex natura rei determinatum inu materialiter, sed formaliter, vt dicit Aues. & benne in 1. Cæli. com. 15. Nec est quæredum vbi quiescat: quoniam non eget loco, nec quiescit sed est immobilis omnino. Tertij quoque inconuenientis sequela nulla est, vt patet, de semper accidē: enim effectus cæli modo non redundat in causam, imò, vt Sanct. Thom. dicit, Angelus est per se in loco non simpliciter, sed vt operant.

¶ Ad rationem ostendum dicitur, quòd licet maior sit vera de esse in loco æquinoctē, scilicet vt operans in eo, vt patet. Ad autoritatem Damasce. dicitur, q; propter nostrum modum intelligendi, quo superiora inferiorum more apprehendimus & nominamus t, cùm hic aliud sit operari in loco, & aliud esse in loco: ecopulanr de illis loquens esse & operari. Vnde ibi non distinguuntur re, sed ratione tantum: cōcipiente illum modum, per modum operationis & per modum præsentiæ.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est. Hoc tamen in eo notandum est, quod ly possunt, dicit potentiam naturalē ipsorum Angelorū, & ordinatā ipsius Dei: quoniā hic non examinamus quid Dei potētia de hac re possit absolutè, sed quid rerum ordo habeat. *Annot.*

¶ In corpore articuli quinq; facit. Primò respō. per quæstio. Secundò ex hoc excludit quendam errorem. Tertiò remouet quandam obiectionem. Quartò infert quāndifferenter corpus, Angelus, & Deus sint in loco. Vltimò ex dictis soluit argumēta. *Comm.*

¶ Quo ad primum, conclusio responsiua habet tres partes: & hęc est. Angelus non est vbique, sed in vno particulari loco. Et probatur singulæ particulæ. Primò, quòd non sit vbique, ex differentia inter virtutem Angeli, & virtutem diuinam. Quia altera est finita, altera infinita. Altera est causa particularis, altera est virtus salis omnium. Deinde probatur secunda & tertia particula simul, scilicet quòd sit in vno loco, & quòd sit in particulari loco, sic, Angelus non potest habere nisi vnum effectum particularem. ergo non potest esse nisi in vno loco particulari. Antecedens probatur, quin ad primam partem: quia quodcunque comparatur ad aliquam vnam virtutem, comparatur vt vnum. Quo ad tertiam verò sic: Sicut se habet vniuersum ens ad Dei virtutem salem virtutem finitā: ita aliquod particulare ens, ad virtutem Angeli. ergo, &c. Consequentia autem probatur: quia Angelus non est in loco nisi per applicationem virtutis suæ ad locum.

a ¶ *Num & quomodo quodlibet comparatum ad aliquam vnam virtutem comparetur vt vnum.*

¶ Circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæstio. ¶Circa hanc quæstionem multiplex dubitatio occurrit. Et primò in probatione secundæ particulæ conclusionis. Quomodo enim aut ibi assumitur falsum, aut non probatur intentum. Tum ex parte prædicati assumptæ propositionis. Tum ex parte subiecti. Quum enim dicitur, quodcunque comparatur ad vnam aliquam virtutem, comparatur vt vnum, aut tale termino de omni virtute vniuersaliter, aut de aliqua, puta creatura. Si de aliqua, quia inconuenientia sequentur. Primò, quod affirmatur probandum, secundò quòd male inuidiose Sanctus Thomas ex hac proportionalitate proportionalitatem virtutum entis ad virtutem Dei, & particularis entis ad virtutem Angeli. Tertiò, quòd esset irrationabilis restrictio, aut falsè ambigua. Quoniam ex duobus capitibus posset torsè restringi propositio hæc, scilicet ex differentia inter virtutem naturalem & voluntariam, aut inter virtutem finitam & infinitam. Sed neutra ratione potest restringi: quoniam Angelus etiam est agens à proposito. Ac per hoc si propositio non tenet nisi de virtute naturali, non erit ad propositum. Finiti autem & infiniti rursus nihil facit ad vnitatem & pluralitatem effectus: quoniam virtus naturalis siue finita, siue infinita, ad vnum est determinata: voluntaria verò, siue finita, siue infinita ad opposita se habet, vt patet 10. Met. ergo. Si autem vniuersaliter de omni virtute intelligitur, quæstio emergit. Tum quia ex hoc sequitur, quòd diuina virtus est determinata ad vnum. Tum quia ex hoc etiam sequitur, quòd virtus agens à proposito sit determinata ad vnum.

¶Secundò dubium est de quali vnitate virtutis sit hic sermo: reali scilicet, an formali, an vtraque simul. Si reali tantùm, inflantia est manifesta: de virtute generante, spiratiua, & creatiua Dei: quæ sunt vna res & tamen non est determinata ad vnum. Si verò de formali est sermo, tunc propositio quamuis sit vera, non tamen est ad propositum: quoniam ponere multas virtutes formaliter tantùm distinctas in Angelis, non inconueniat: pura virtutem motiuam, virtutem custodiuam, & sic de aliis iuxta diuersas rationes formales effectus. Et sic ex hac ratione non probaretur intentum: quoniam dici posset quòd Angelus quamuis secundum vnam virtutem sit in vno tantùm loco: secundum plures tamen est in pluribus locis. Non enim inconueniat vnum & idem agens vti pluribus virtutibus simul, vt patet de anima quæ simul audit & videt, & operationes partis vegetatiuæ & intellectiuæ agit vnita existens apud Sanct. Thom. Et per idem habetur quòd non intelligit de reali & formali simul. hoc enim membrum infertur à præmisso, vt patet.

¶Tertio dubium est, de quali vnitate effectus sit sermo, scilicet de formali, an numerali. Si de formali, non sequitur intentum: quoniã ex vnitate formali non sequitur vnitas numeralis effectus. Si de numerali, aut intelligitur de vno numero simpliciter, seu omnino, & cum hoc est falsum. Quia sic sequeretur quòd Angelus non posset mouere simul duos lapides diſconuinos: quoniam motus illorum essent distincti numero à distinctione subiectorum: nec possent dici vnus numero nisi forte secundum quid. Aut intelligitur vnum numero quocunque modo, quo etiam modo aeternus lapidem est vnus, & sic etiam videtur esse falsum. Tum quia sequeretur quòd Deus non posset producere plura numero, vt plura. Tum quia inter Angelum & Deum non esset differentia in producendo simul vnum, aut plura, sed maius aut minus tantùm. Et similiter non esset differentia inter eos in existendo in vno aut pluribus locis, sed in maiore aut minore tantùm, omnis enim virtus determinatur ad vnum numero secundum hoc. Sed diuina ad vnum, id est, omnem vniuersum: cæteræ verò ad particularia quæque. Hoc autem est manifestè inconueniens: quoniam Deus posset simul plura, vt plura producere, & in pluribus simul esse. Tum quia sequeretur oppositum principalis intenti, Angelum scilicet posse simul esse in pluribus locis. Nam si talis vnitas numeralis possibilis est in effectu ipsius Angeli, cùm hæc vnitas non requirat continuitatem: qua ratione potest mouere simul duos lapides distantes ab inuicem per cubitum, pari ratione potest mouere distantes per decem cubitos, cùm non sit opus agendo in eos agere simul in distantiam medium, & sic posset simul mouere duos lapillos, alterum Romæ & alterum in Francia, & consequenter esset in multis locis.

¶Ad euidentiam harum difficultatum, sciendum est, quòd effectus dupliciter potest comparari ad suam causam. Primò, vt obiectum ad potentiam. Secundò, vt effectus ad causam. verbi gratia, calefactum comparatur ad virtutem calefactiuam vt obiectum possibile, & vt effectus excusionis mandatus. Primo modo attenditur comparatio inter easdem formalem effectus, & rationem operandi ipsius causæ. Secundo verò modo attenditur suppositum seu individuum ipsum effectus & operatio causæ in actu exercito. His ergo duobus modis cùm interpretari posset propositio assumpta, dicitur quòd si primo modo interpretetur hæc propositio, æqualiter illi, Ab vno inquantum vnum non procedit nisi vnum quæ de virtute formali tam causæ quam effectus intelligitur, & est vniuersaliter vera. Quoniam omnis virtus respicit vnam rationem formalem in suo adæquato obiectionali: quia vna non esset formaliter. Nec ex hoc sequitur, quòd potentia rationalis non sit ad opposita: aut quòd virtus diuina non possit plura formaliter producere, nisi multiplicata formaliter. Quoniam tam potentia rationalis, quàm virtus diuina, per se primò respicit vnum. Et de potentia quidem rationali ex 10. Meta. patet. vbi dicitur, quòd potentia rationalis per se primo agit alterum oppositorum: reliquum verò per accidens. De potentia verò diuina patet, quia per se primò respicit esse. Reliqua verò inquantum sunt essendi modi & participationes, & propterea potest plura producere formaliter: sub ente: quemadmodum & virtus potest plures colores. Species videre sub vno tamen genere. Et per hoc excluditur instantia de multiplicatione formali virtutis angelicæ. Dicitur enim quòd in Angelo est vna virtus operatiua, sed eius vnitas formalis non attenditur penes istas rationes formales specificas, sed penes genericam seu analogam aliquam rationem, sub qua comprehenduntur multæ species formales. Vnde non solùm realiter, sed etiam formaliter eadem est virtus, qua Angelus custodit, præsidet, mouet, & facit quicquid facit. Et sic propositio ista in hoc sensu vera est, non tamen sic principaliter intenta: quoniam vnitatem numeralem loci concludere intendimus. Dicit autem principaliter, quia secundario etiã sic intenta quoniam, vt dicitur 5. Meta. quod est vnum numero per se, est etiam vnum ratione. Quia ergo in secundo sensu propositio hæc est principaliter intenta, ad cuius euidentiã sciendum est, quòd quemadmodum ex parte causæ inuenitur vnitas distinctio in causam totalem, & in causas partiales, id est, in causam quæ in suo ordine sola sufficit, & causas quæ plurium concursum requirunt eiusdem ordinis: vt patet de pluribus trahentibus nauem, & de vno solo trahente nauiculam. ita proportionaliter ex parte effectus distinguitur potestas quòd quidam est effectus totalis, & quidam effectus partialis. Ita quod quemadmodum partiales causæ aliculus effectus dicuntur non quæcunque duæ causæ etiam eiusdem generis, sed illæ tantùm quæ & in eodem genere causæ, & in eodem ordine concurrunt ad integrandam vnam illius ordinis causam. Non enim sol & homo partiales causæ Sortis sunt. Sed plures trahentes nauem partiales causæ tractus dicuntur quia ad integrandum vnum perfectè trahentem conueniunt. Ac per hoc vim vnius causæ totalis obtinent concurrentibus tamen superioribus causis in ordinibus suis. Similiter effectus partiales alicuius virtutis dicuntur, non quicunque duo effectus illius, sed illi tantùm qui ad integrandum vnum totalem effectum producuntur. Ac per hoc ratio effectus partialis distinguitur à ratione effectus totalis in hoc, quòd ille necessariò sit vt pars alterius, iste verò absolutè.

¶Secundò sciendum est quòd effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest, scilicet vt defectiuus, vt excessiuus, & vt adæquatus. Verbi gratia, respectu virtutis motiuæ hominis triplex est mobile, aliquod adæquatum, aliquod excedens, & aliquod minus: ita quòd maius illo potest mouere. Tertia diffinctio est de fieri simul, vel successiuè. Ex his enim tribus distinctionibus habetur interpretatio illius propositionis. Est enim sic interpretanda, Quodcunque comparatur vt effectus totalis & adæquatus, vel quasi & simul, ad virtutem vnam realiter & formaliter, comparatur vt vnum numero, & sic est vniuersaliter vera de omni virtute siue finita siue infinita, siue naturali siue libera. Vnde & Sanctus Thomas in hoc articulo post hanc propositionem statim subintulit, virtuti diuinæ respondere vniuersum ens, quasi adæquatum effectum. Sed aduertito, quòd licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absoluta, secunda tamen non est opus si contrahitur ad virtutem angelicam: quia etiam duos effectus defectiuos non potest simul producere. Tertia quoque opus non est si contrahitur ad virtutem infinitam: quoniam illa quicquid potest producere successiuè, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum inconuenientium, quæ obiiciendo adducta sunt. Non sequitur primò, quòd Deus non possit producere plura numero vt plura: quoniam illud vnum numero, quod respondet suæ virtuti, vt adæquatus effectus comparatur secundum totam latitudinem tam numeralem quàm formalem possibilem. Est enim illud vniuersum ens. Vnde quemadmodum cum determinatione virtutis creatiuæ ad vnum formaliter, id est ad esse, stat quòd possit plura formaliter iuxta plures modos essendi: ita cum determinatione virtutis eiusdem in actu exercito ad vnum numero, id est vniuersum, stat multitudo illa rerum, ex quibus constat vniuersum. Nec huic determinationi obstat, quòd Deus possit simul extra hoc vniuersum aliud vniuersum, vel aliam creaturam produxisse. Tum quia vniuersum hoc & quicquid is & quocunque, qualitercunque separatim & seorsum produci possunt: accessario partes erunt vniuersi entis: quamuis non essent partes huius, vel illius Vniuersi. Propter quod notantes Sanctus Thomas, in litera non alligauit virtuti diuinæ velut adæquatum effectum vniuersum, sed vniuersum ens. Nec dixit, quodcunque sic ab aliqua vna virtute, &c. sed quodcunque comparatur, vt insinuaret quod de adæquato, vel quasi adæquato effecta loquebatur. Qualem constat non esse respectu diuinæ, quodcunque eius factum aut factibile, sed vniuersum ens tantùm. Tum quia, vt in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinaria hic est sermo, à qua non nisi vnum vniuersum emanare potest, vt effectus adæquatus concludens in se multos defectiuos & partiales effectus. Non sequitur etiam secundum inconuenientia quoniam attingere aliquos effectus partiales contingit dupliciter. Primò secundum id in quo conueniunt tantùm. Secundò, secundum ea etiam in quibus distinguuntur. Et in hoc differunt virtus diuina & angelica: quòd angelica attingit multos effectus partiales secundum id tantùm in quo conueniunt. Virtus verò diuina attingit in omnibus Vniuersi partibus, etiã ea in quibus distinguuntur: & ideo angelus vnum tãm numero potest simul facere. Diuina verò virtus plura: quia illa nõ attingit plura nisi vt vnum, hæc verò attingit plura, vt vnũ, & vt plura. Propter quod S. Th. in litera vtrunq; insinuans, duo dixit & conuenientiam virtutis angelicæ & diuinæ, in hoc quòd sunt determinatæ ad vnã numero & differtiã, in hoc q; diuina est determinata ad tale vnum numero. Ex quo sequitur necessariò, ipsam attingere plura sub illo vno. Ex hoc namq; quòd vniuersum ens attingit, consequẽs est quòd multitudo est, attingatur: quoniam de ratione vniuersi est habere non solùm multa vt vnum, sed multa vt multa, id est non sola id in quo multa cõueniũt, puta ordinem: sed ea in quibus distinguuntur. Angelica verò virtus est determinata ad vnum tale, ex quo nõ sequitur multitudo, quia ad particulare ens.

¶Ad tertium demũ incõueniens dicitur, quòd quãuis angeli possit mouere duos lapides discõtinuos, vt partialia mobilia vnius totalis mouãs continguntis ex duabus partibus partialibus motionibus, non tamẽ posset mouere eosdem vt duo mobilia totalia, id est quòd neutrũ moueretur vt cõpars alteri? sicut patet in trahente parum lignum potentẽque trahere simul vnũ aliud æquale. Is enim posset trahere ambo simul, vt duo partialia mobilia eadem actione tracta; non tamen posset dum trahit vnum alia actione, seorsum trahere aliud. Quanta autem distantia intercipi possit inter duos partiales effectus: certum non habemus. Necessarium tamen videtur, quòd quemadmodum cæteræ virtutes finitæ naturales habent certam sphærã actiuitatis suæ, vltra quam non possunt immediatè operari. Contingit enĩ aliquid simul congiiari, vt dicitur de sensu & sensato. Sic virtus angelica habet certam sphærã suæ actiuitatis: infra quã quæcunque simul mouẽtur, tanq; in loco vno existentia respicit. Nec posset illamet simul mouere fi alterum eorum extra sphæram actiuitatis suæ ponetetur. Et properea negatur quòd sit eadem ratio de parua & magna distãtia partialium effectuum inter se. Vnde non sequitur, quòd angelus possit esse simul in diuersis locis.

¶Num angelus possit esse in loco quantumuis paruo, vel magno.

¶Circa illam propositionem, scilicet angelo potest attribui locus indiuisibilis vel diuisibilis, maior vel minor, secundũ quod voluntariè applicat virtutẽ suam: dubium occurrit, An angelus possit in loco diuisibili quantumcunque paruo, aut quantumcunque magno esse. Sco. enim in 2. Sent. dist. 1. q. 6. tenet partem negatiuã & dupliciter probat angelũ nõ posse esse in loco quantũcunq; paruo, quãuis concedat in loco punctali. Primò ex 36. primi Euclidis, vbi dicitur q; quicquid potest esse in vno æquilatero, potest etiam esse & in alio, si sibi figuratio nõ repugnat. Ex hoc inq; Sco. sequitur, q; angelus potest esse in loco quantũcũq; longo: q; a fortiori est inuenire quadrangulũ strictius æquale cuicunque quadrato dato. Secundò per eiusdem rationem naturalis sequeretur, angelũ esse infinitæ virtutis. Probatur cõsequentia: quia determinata virtus angeli ad maximũ locum, posse illam applicare ad maiorem, est aliquantæ virtutis actiuæ & posse applicare adhuc ad minorem, est magis & perfectius posse: & sic in infinitũ. ergo si pòt ad locũ quantũcunque paruum, est semper transiens, erit virtutis infinitæ. S. Tho. autẽ tenet in re hanc tria. Primò, q; pòt esse in loco indiuisibili. Secundò, quòd nõ potest esse in loco quantũcunque magno: quia virtus eius est finita. Nec potest attribuĩ voluntatis suæ efficax esse nisi iuxta vires naturæ. Tertiò, & in hoc 8co. discordauit ab eo, quòd angelus potest esse in loco quantũcunq; paruo: quoniã proculdubio pòt operari in loco quantũcunque paruoteñ nulla repugnantia sit ex parte effectus, aut virtutis, & ce. vt de se patet. Motus enim localis saltem non determinat sibi minimum locum, vt patet sexto Physic. Vnde in quantũcũque paruo pòt causari ab angelo.

¶Ad rationes autem Scoti faciliter respõderi potest. Ad primã quidem, q; nõ est ad propositum propositio Euclidis. Quoniam manifestè loquitur de esse in loco commensuratiue, volens quòd omne commẽsurabile alteri æqualiũ sit commensurabile reliquo, nisi figuratio obstet: quod ridiculum est ad propositum reducere. Quamuis etiam posset secundò dici, quòd aliud est posse esse in quantumcũq; longo respectu dãre simpliciter: & aliud est posse esse in quantumcunque longo respectu dãtæ magnitudinis: sicut aliud est posse in infinitum crescere simpliciter, & aliud posse in infinitum crescere secundum partes auferibiles ex data linea, vt patet tertio Physi. Quamuis enim longum in infinitum simpliciter non posset respondere angelo: quod tamen esset infinitè longum per restrictiones assignati quarti, posset respondere angelo vt locus. Tale enim esset simpliciter finitũ secundum longitudinem, & nunquam quæcunque excrescentia facta excederet certam quantitatem. Ac per hoc nisi longitudo in tantum prorrahueretur, q; exiret sphæram actiuitatis angeli, qua ratione posset operari in quadratum, posset etiam in quadrangulum. Si autem sphæram actiuitatis exiret, iam habetur ratio quare in illo esse non posset: obstaret enim exitus extra sphæram: quemadmodum euidẽs dicit, quòd corporali alicui obstaret figuratio.

¶Ad secundam rationem dicitur, q; falsum est, maioris virtutis esse ad minorem, & ad minorem locum se posse applicare, hoc enim non est ex quantitate virtutis, sed ex libertate pendet, vt S. Tho. dicit. Vnde quamuis applicare se ad totum locum sit aliquantæ virtutis, quia nullus effectus potest esse quem ab aliquãta virtute sit applicare tamen se ad maiorem vel minorem intra propriam sphæram, non maiorem aut minorem, per se loquẽdo, exigit virtutem, sed libertatem vsus illius. Et per hoc patet quid secundum S. Tho. de ambiguitate quam in fine mouet Scot. tenendum sit an, si angelus est in loco, de necessitate sit in tanto loco determinate, puta vnius palmi: ipse enim reputat vtranque quæstionis partem, nullã parere inconueniens. Ex dictis autem S. Tho. manifestè sequitur negatiua: ita quòd affirmatiua opposita inconueniret: quia sequeretur quòd latitudo virtutis angelicæ non esset libera, sed naturalis: quãdmodum applicatio animæ ad corpus, in altero tamen genere causæ.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum tertium. 269

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum plures angeli possint simul esse in eodem loco. 271

1. dist. 37. 3. sent. 3. et 36. 4. 5. arti. 7. 11. Met. 29. 8°.

¶SED TERTIVM sic procedi-
tur. Videt quòd plures angeli possint simul esse in eodem loco. Plura enim corporanõ possunt esse simul in eodem loco: quia replent locum. Sed angeli non replent locum: quia solum corpus replet locum, vt non sit vacuum, vt patet per Philosophum in quarto Physicorum. Ergo plures angeli possunt esse in vno loco.

¶Præterea, Plus differt angelus & corpus, quàm duo angeli. Sed angelus & corpus sunt simul in eodem loco: quia nullus locus est, qui non sit plenus sensibili corpore vt probatur in 4. Physic. Ergo multò magis duo angeli possunt esse in eodem loco.

¶Præterea, Anima est in qualibet parte corporis, secũdum Aug. sed dæmones licet non illabantur mẽtibus, illabuntur tamen interdum corporibus. Et sic anima & dæmõ sunt in eodem loco. Ergo eadem ratione quęcunque aliæ spirituales substantiæ.

¶SED CONTRA, Duæ animæ non sunt in eodem corpore. Ergo pari ratione neque duo angeli in eodem loco.

CONCLVSIO.

¶Cùm angeli sint in loco secundum suam virtutem contingentem locum per modum continentis perfecti, impossibile est plures angelos esse in eodem loco, sed vnus angelus in vno tantùm loco est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd duo angeli non sunt simul in eodem loco. Et ratio huius est: quia impossibile est quòd duę causæ completæ sint immediate vnius & eiusdem rei. Quod patet in omni genere causarum. Vna enim est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouens: licet possint esse plures motores remoti. Nec habet instantiam de pluribus trahentibus nauem. Quia nullus eorum est perfectus motor: cùm virtus vnius cuiusque sit insufficiens ad mouendum. Sed omnes simul sunt in loco vnius mororis, inquantum omnes virtutes eorum aggregatæ ad vnum motum faciendum. Vnde cùm angelus dicatur esse in loco per hoc, quòd virtus eius immediatè contingit locum per modum continentis perfecti, vt dictum est b: non potest esse nisi vnus angelus in vno loco.

b Titulus clarus est ex prædictis. Quæritur enim directè de possibili, scilicet dum est vel fiet. Sed quamuis altera earum secluta, effectus esse vel fieret: ergo neutra pendet: ergo implicat contradictionem. Secundum est, quia non inconuenit, in vno & eodem loco secundũ easdem partes procedi simul duos diuersarum rationi effectus ab agentibus diuersarum rõnum: potest enim vnum & idem secundum eandem partem ab vno agente fieri calidum, & ab alio fieri albũm, & ab alio fieri dulce: simul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodem esse loco. Tertium est, quòd secundum hoc præsentia ordinis nõ videtur esse sufficiẽs ratio existendi in loco: quoniam plures angeli possunt sic & eidem loco præsentes fic esse: quoniam ex hoc non sequitur conclusio operationum. Anonym. Commẽt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd plures angelos esse in vno loco, non impeditur propter impletionem loci, sed propter aliam causam, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd angelus & corpus non eodem modo sunt in loco. Vnde ratio non sequitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd nec etiam dæmon & anima comparatur ad corpus secundum eandem habitudinem causæ, cùm anima sit forma, non autem dæmon. Vnde ratio non sequitur.

¶Nũ potentia logica, vel naturali non possint duo angeli esse in eodem loco. Quæstio.

¶Circa hanc conclusionem aduerte, q; dupliciter potest intelligi, scilicet de potentia naturali & de potentia logica. Et si quidem intelligatur de potentia logica, multas habet instantias. Tum quia nulla apparet contradictio, plures angelos virtute diuina alligari vni & eidem loco: imò de facto forte est de pluribus animabus damnatorum æqualis omnino demeriti. Tum quia confusio operationum, quàuis sit inconueniens quoddam sequens ex hoc quòd angeli sunt in eodem loco, non liquet tamen quòd sit omnino impossibilis. Tum quia duo corpora simul esse in eodem loco non est sic impossibile: quamuis nisi hoc fide teneremus, diceremus q; implicat contradictionem. Si verò de naturali potentia intelligitur, tria obstant. Primum est medium assumptum à S. Tho. propositio enim illa: impossibile est duas causas completas immediatas eiusdem ordinis esse simul eiusdem: verificatur de impossibili logico, quoniã fundatur super hoc, q; sequerentur eliter duo contradictoria, scilicet quòd idem simul dependeret & non dependeret à suis per se causis. patet sequela: quia stante dualitate causarum per se, ex vna parte sequitur, ergo effectus dependet ab vtraque: quia ponuntur illius per se causæ in esse vel fieri. Ex altera verò parte sequitur, ergo effectus à neutra dependet, patet sequela, quia ab illa non dependet, quia secluſa nihil minus esset vel fieret. Sed quamuis altera earum secluſa, effectus esse vel fieret: ergo neutra pendet: ergo implicat contradictionem. Secundum est, quia non inconuenit, in vno & eodem loco secundũ easdem partes procedi simul duos diuersarum rationi effectus ab agentibus diuersarum rõnum: potest enim vnum & idem secundum eandem partem ab vno agente fieri calidum, & ab alio fieri albũm, & ab alio fieri dulce: simul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodem esse loco. Tertium est, quòd secundum hoc præsentia ordinis nõ videtur esse sufficiẽs ratio existendi in loco: quoniam plures angeli possunt sic & eidem loco præsentes fic esse: quoniam ex hoc non sequitur conclusio operationum.

¶Ad hoc breuiter iudicio meo, quòd conclusio intelligenda est nõ de potentia logica, sed potentia naturali. Moueor autem ad hoc, ex parte medij assumpti à sancto Thoma, quoniam illud medium non habet locum nisi in naturali modo quo angelus est in loco, scilicet per operationem suam. Cùm tamen conſtet dæmones locari per pati, potius quàm per agere. Moueor quoque ex parte conclusionis propositæ in litera: fecit enim categoricam propositionem de ineſſe, scilicet quòd duo angeli non sunt simul in eodem loco: & non modalem de possibili. Moueor tertio ex consuetudine S. Tho. qui semper ex propriis & de propriis rei de qua agitur, determinare consuevit. Quærimus enĩ hic (vt in titulo dirimus) quid rerum habeat, non quid Dei potentia possit. Vnde ad instantias In oppositum dicendum est: & ad primum dicitur dupliciter. Primò, quòd cùm tales duæ causæ se habeant, vt causæ eiusdem rationis solo numero distinctæ, vt patet, dicitur quòd ibi non est contradictio. Tum quia non ab omnibus videtur concedi, quòd hic effectus fit per se ab hac causa: propterea quia possit esse hic & non ab hac causa, vt dicunt. Tum quia concessa perfectione, non sequitur contradictio, sed superfluitas. Nam non sequitur, quòd dependeat ab vtraque inquantum vniuntur cum quo fiat, & ambæ istæ sint falsæ, ab vtraque dependet, & à neutra dependet. Declarantur hæc, & patent, si fingas duo luminosa cuiusdę rationis & virtutis, quæ proxima alicui secundum se totũ medio primo illuminabili perfectè, id est in summo à quouis eorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

& vt non negetur ista fictio, nec dissimilis sit proposito, ponantur per Dei potentiã illa duo luminosa in eodẽ loco. Tũc quæritur, aut medium illuminatũ erit ab altero aut vtroque, &c. Et enim iste præcise casus de quo disputamus. Vnde cũ talis fictio nõ implicet contradictionẽ, sed de potẽtia Dei absoluta posset poni in esse: sequitur, q̃ ponere duas totales, &c. non sit impossibile Logicæ, sed Physicum. Quo circa in tali casu illa duo luminosa se haberent vt partes vnius luminosi superexcedentis in duplo vel amplius sua actiuitate potentiam passiuam cui approximatur: quo constat, quòd non secũdum partes diuisim, sed vt vniuntur in vno, effectus dependeret, & sic in proposito à duobus agẽtibus nõ vt duo sunt, dependeret, sed vt vnũm: duo tamen essent. Secũdo dicitur, q̃ aliud est, plures angelos esse simul in eodem loco, & aliud est, plures angelos esse naturaliter simul in eodẽ loco. Primũ enim nõ implicat cõtradictionẽ, dato, q̃ secundũ implicaret cõtradictionẽ, propter rationẽ adductam: & sic posset sustineri ista illam distinctionem vtraq; pars. Propter quod S.T. conclusionẽ quidem de inesse, maiorẽ autem assumptã de impossibili Logico quidem, loquendo de talibus causis vt plures sunt: Physico quidem loquẽdo de eisdem causis pluribus, sed non in quãtum plures. Ad secundam instantiam dicitur, q̃ cũ angelus sit per se in loco, vt operans in operato, quemadmodũ operata cõtingit esse diuersa realiter & formaliter, & tamen esse vnum subiectiuè: ita nõ inconuenit plures angelos esse in eodem loco materialiter, nõ tamẽ formaliter.

¶ Ad tertiam dicitur, quòd sicut naturaliter fieri nequit, vt duo agentia naturalia perfecta & eiusdem ordinis, &c. sint æquè approximata immediatè vni & eidem passo secundum eandem rationem: ita naturaliter est impossibile, vt duæ intelligentiæ sint præsentes vni & eidem loco secundum eandem potentiam passiuam. & ratio vtrobique est. Quia tam natura quàm intellectus horret superfluitates tanquam otiosas. Vnde nec ex hoc prohibetur præsentia ordinis à sufficienti ratione locandi angelum.

Quæstio. *¶ Num angelus sit in loco per modum continuitatis perfecti.*

¶ Circa probationem sequentiæ dubium occurrit, ponenti assumpta propositio, Angelus est in loco per modum cõtinuitatis perfecti, non videtur necessaria. Quoniam perfectio causalitatis, aut est conditio necessariò requisita ad hoc, quòd angelus sit in loco: aut est conditio necessariò comitans ad idem. Sed neutrum potest dici ergo, &c. Quod enim non necessariò requiratur, patet ex duobus. Tum ex pluribus trahentibus nauem: quorum quilibet secluta corporeitate dicitur esse ibi. Tum ex eo quod suprà dicit S.T. quod angelus est in loco per applicationem suæ virtutis immediatè æqualiter vnique. Quòd verò non necessario concomitetur, ex eo patet, quòd angeli sunt virtutis finitæ, & possunt eiusdem rationis effectum immediatè producere in loco: ex his enim duobus manifestè sequitur, q̃ est possibile aliquem effectum, puta motum localem alicuius concutiendæ molis, debere produci, ad quem plurium angelorum motiuæ virtutes requirantur. ¶ Ad hoc est dicendum, q̃ cum præsens quæstio sit de potentia naturali & non logica, sat est, si propositio ista necessaria est necessitate physica, i. vt in plumbum. Et quoniam hæc sunt remotissima à sensibus, sat est si ei nobis nota propositio hæc ex mediis rationabilibus, vt patet ex 1. Cæli, & 12. Met. Contentandum siquidem est rationi, vt quilibet angelus tantùm dignitatis inter causas obtineat, vt imperfectionis huius, quæ est esse causam partialem, expers fiat: quoniam virtutibus hæc actiuis omnibus tributa à natura creditur, quanto magis immaterialibus causis: quarum minima excedit incomparabiliter omnẽ corporalem causam. Accedit ad hæc, quòd boni angeli virtute suffulti diuina ad loca hæc applicantur: & ideo ad omnia, ad quæ mutantur sufficere dixit S. Thomas, in primo sententiarum, dist. 37. Vnde ad rationes in oppositum non oportet aliter respondere. Quoniam fatemur, quòd propositio illa non est necessaria necessitate logicæ, sed physicæ. Et rursus, quòd eius necessitas talis non est, nisi probabiliter nota nobis. Et propterea possent fallitari, si quandoque inuenirẽtur à sanctis aut illustribus Doctoribus dictum, angelos plures esse in eodem loco: quod Ricar. sentire videtur.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum primum.

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli duo principaliter facit. Primò proponit conclusionem & rationem habentem duas partes, scilicet angelus potest moueri localiter, æquinoctè tamen respectu corporis. Secundò declarat, & probat simul ea in quo ad tria. Primum est, quòd non eadem ratione motus competit corpori & angelo. Secundum est, quòd sit ipse motus angeli. Tertium, qualis sit. Quo ad primum talem rationem inducit. Corpus est in loco vt contentum & commensuratum: igitur motus eius necessariò est secundum exigentiam loci: ac

QVAESTIO QVINQVAGESIMATERTIA de Motu locali angelorum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de motu locali angelorum.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primò, vtrum angelus possit moueri localiter. ¶ Secundò, vtrum moueatur de loco ad locũ, pertranseundo medium. ¶ Tertiò, vtrum motus angeli sit in tempore vel instanti.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum angelus possit moueri localiter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus nõ possit moueri localiter. Vt enim probat Philosophus in 6. Physic. nullum impartibile mouetur: quia dum aliquid est in termino à quo, non mouetur, nec etiam dum est in termino ad quem, sed tũc mutatum est. vnde relinquitur, quòd omne quod mouetur, dum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

¶ Præterea, Motus est actus imperfecti, vt dicitur in 3. Physic. Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

¶ Præterea, Motus non est nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

¶ SED CONTRA, eiusdem rationis est angelum beatum moueri, & animam beatam moueri. Sed necesse est dicere animam beatam localiter moueri: cùm sit articulus fidei, quòd Christus secũdum animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiter.

CONCLVSIO.

¶ Sicut angelus non est in loco vt contentum à loco, quemadmodum corpora, sed vt continens: ita nec in loco mouetur motu continuo, nisi per accidens.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ ang. beatus põt moueri localiter. Sed sicut esse in loco æquinoctè conuenit corpori & angelo: ita etiam & moueri secundum locum. Corpus enim est in loco inquantum continetur sub loco, & commensuratur loco. Vnde oportet quòd etiam motus corporis secũdum locum commensuretur loco, & sit secũdum exigentiam eius. Et inde est, quòd secundum continuitatem magnitudinis est cõtinuitas motus. Et secundum prius & posterius in magnitudine est prius & posterius in motu loci corporis, vt dicitur in 4 Physic. Sed angelus non est in loco vt commensuratus & contentus, sed magis vt continens. Vnde motus angeli in loco non oportet q̃ cõmensuretur loco, nec quòd sit secũdum exigentiam eius. vt habeat continuitatem ex loco, sed est motus non cõtinuus. Quia enim angelus non est in loco, nisi secundum cõactum virtutis, vt dictum est, necesse est, q̃ motus angeli in loco nihil aliud sit, quàm diuersi contractus diuersorum locorum successiuè. & nõ simul: quia angelus non potest simul esse in pluribus locis, vt suprà dictum est. Huiusmodi autem contactus, non est necessarium esse continuos. Potest tamen in huiusmodi contactibus continuitas quædam inueniri: quia, vt dictum est, nihil prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactum suæ virtutis; sicut corpori assignatur locus diuisibilis per contactum suæ magnitudinis. Vnde sicut corpus successiuè, & non simul dimittit locum in quo prius erat, & ex hoc causatur continuitas in motu locali eius: sic etiam angelus potest dimittere successiuè locum diuisibilem in quo prius erat. Et sic motus eius erit continuus. Et potest etiam totum locum simul dimittere, & toti alteri loco simul se applicare. Et sic motus eius nõ erit continuus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa ratio dupliciter deficit in proposito. Primo quidem, quia demonstratio Ari. procedit de indiuisibili secũdum quantitatem, cui respõdet de necessitate loc⁹ indiuisibilis. Quod non potest dici de angelo⁹. Secundò quia demonstratio Aristot. procedit de motu continuo. Si enim motus non esset continuus, posset dici, quòd aliquid mouetur dum est in termino à quo, & dum est in termino ad quem: quia ipsa successio diuersorum vbi circa eandem rem motus diceretur. Vnde in quocunque illorum vbi esset res illa, posset dici moueri. Sed cõtinuitas motus hoc impedit, quia nullum continuum est in termino suo. vt patet: quia linea non est in pũcto. & ideo oportet quòd illud quod mouetur, non sit totaliter in altero terminorum dum mouetur, sed partim in vno, & partim in altero. Secundum ergo quod motus angeli non est continuus, demonstratio Arist. non procedit in proposito: sed secundum quod motus angeli ponitur continuus, sic concedi potest quòd angelus dum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem: vt tamen partialitas non referatur ad subsistantiam angeli, sed ad locum, quia in principio sui motus cõtinui angelus est in toto loco diuisibili, à quo incipit moueri. Sed dum est in ipso motu, est in parte primi loci quem deserit, & in parte secundi loci quem occupat. Et hoc quidem quòd possit occupare partem duorum locorum, competit angelo ex hoc, quòd potest occupare locum diuisibilem per applicationem suæ virtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Vnde sequitur de corpore mobili secundum locum, quòd sit diuisibile secundum magnitudinem: de angelo autem, quòd virtus eius possit applicari alicui diuisibili.

¶ Ad secundum dicendum, quòd motus existentis in potentia est actus imperfecti. Sed motus qui est secundum applicationem virtutis, est existentis in actu: quia virtus rei est secundum quod actu est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd motus existentis in potentia est propter indigẽtiam suam: sed motus existentis in actu non est propter indigentiam suam: sed propter indigentiam alterius. Et hoc modo angelus propter indigentiam nostram localiter mouetur, secundum illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum angelus transeat per medium.

SED SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd angelus nõ transeat per medium. Omne enim quod pertransit medium, prius pertransit locũ sibi æqualem, quàm maiorem. Locus autem æqualis angeli, qui est indiuisibilis, est locus punctalis. Si ergo angelus in suo motu pertransit medium, oportet quòd numeret puncta infinita suo motu. Quod est impossibile.

¶ Præterea, Angelus est simplicioris substantiæ, quàm anima nostra. Sed anima nostra sua

cogitatione potest transire de vno extremo in aliud, non pertranseundo medium. possum enim cogitare Galliam, & postea Syriam, nihil cogitando de Italia, quæ est in medio. Ergo multo magis angelus potest de vno extremo transire ad aliud, non per medium.

¶ SED CONTRA, Si angelus mouetur de vno loco ad alium, quando est in termino ad quem, non mouetur: sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse præcedit mutari. Ergo alicubi existens mouebatur. Sed non mouebatur dum erat in termino à quo. Mouebatur ergo dum erat in medio. Et ita oportet quòd pertranseat medium.

CONCLVSIO.

¶ Angelus, cùm mouetur motu continuo, necessariò transit per media: motus verò non continuus non potest per omnia media pertransire.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est, motus localis angeli potest esse continuus, & non continuus. Si ergo sit continuus, non potest angelus moueri de vno extremo in alterum, quin transeat per medium: quia vt dicitur in 6. Physicorum, medium est in quod prius venit, quod contiuuè mutatur, quàm in quod mutatur vltimum. Ordo enim prioris & posterioris in motu continuo est secundum ordinẽ prioris & posterioris in magnitudine, vt dicitur in 4. Physicorum. Si autem motus angeli non sit continuus, possibile est quòd pertranseat de aliquo extremo in aliud, non pertransito medio. Quod sic patet. Inter quælibet enim duo extrema loca sunt infinita loca media: siue accipiantur loca diuisibilia, siue indiuisibilia. Et de indiuisibilibus manifestũ est, quia inter quælibet duo puncta sunt infinita puncta media, cùm nulla duo puncta consequantur se inuicem sine medio, vt in 6. Physi. probatur. De locis autem diuisibilibus necesse est hoc dicere. Et hoc demonstratur ex motu continuo alicuius corporis. Corpus enim non mouetur de loco ad locum nisi in tempore. In toto autem tempore mensurante motũ corporis non est accipere duo nunc, in quibus corpus quod mouetur, non sit in alio & alio loco. Quia si in vno & eodem loco esset in duobus nunc, sequeretur quòd ibi quiesceret: cũ nihil aliud sit quiescere quàm in loco eodem esse nunc & prius. Cùm igitur inter primum nunc & vltimũ temporis mensurantis motum sint infinita nunc, oportet quòd inter primum locum à quo incipit moueri, & vltimum locum ad quem terminatur motus, sint infinita loca. Et hoc sic etiam sensibiliter apparet. Sit enim vnum corpus vnius palmi, & sit via per quam transit, duorum palmorum: manifestum est quòd locus primus à quo incipit motus, est vnius palmi, & locus ad quem terminatur motus, est alterius palmi. Manifestum est autem, quòd quando incipit moueri, paulatim deserit primum palmum, & subintrat secundum. Secundum ergo quòd diuiditur magnitudo palmi, secundum hoc multiplicantur loca media, quia quodlibet punctum signatum in magnitudine primi palmi est principium vnius loci: & punctum signatum in magnitudine alterius palmi est terminus eiusdem. Vnde, cum magnitudo sit diuisibilis in infinitum, & puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine: sequitur quòd inter quælibet duo loca sint infinita loca media. Mobile autem infinitatem mediorum locorum non consumit nisi per continuitatem motus: quia sicut loca media sint infinita in potentia, ita & in motu continuo est accipere infinita quædam in

Comment. ¶ In corpore quæritur. Primò distinguit motum angeli in continuum, & non continuum. Secũdò respondet quæsito per conclusionem affirmativa, de motu cõtinuo. Tertiò respondet quæsito quo ad motum non continuũ conclusiõe negativa. Quartò reddit causam emergentis differentiæ inter motum angeli, & inter motum corporis, respectu medij.

¶ Quo ad primum nihil oportet addere: quia ex præcedente articulo manifesta est distinctio hîc repetita.

¶ Quo ad secundum conclusio est ista: Angelus motu non cõtinuo non necessariò pertransit media. Et probatur ex ratione medij ex sexto Physicorum. Et eius ratio adducitur ex quarto Physicorum, vt patet in litera.

¶ Quo ad tertium conclusio est ista: Angelus motu non cõtinuo non potest pertransire omnia media. Et probatur sic, Media inter quæcunque extrema loca sunt infinita: ergo motu discontinuo, aut pertransiri omnia non possunt, aut infinita actu numerabiliter. Sed infinita actualiter numerando consumi est impossibile: ergo impossibile est quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia media discontinuo motu pertranseunt. Antecedens probatur. Tum quo ad loca indiuisibilia. Tum quia ad loca diuisibilia ratione & exemplo, quæ satis patent in litera. Consequentia vero deducitur ex eo q̃ infinitas locorum non cõsumitur à mobili quocunque nisi propter continuitatem motus: & merito, quoniam infinitas potentialis ab infinitate potentiali æquari potest, sibique inuicem possimus respondere: vt quemadmodũ in locis sunt infinitæ partes, & indiuisi termini in potentialita in correspondense sibi fit potentialis infinitas partium & terminorum, vt partes partibus, & termini terminis æquentur: sfat ergo vis probationis in hoc: infinita loca sola continuitate motus à mobili quocunque cõsumi possunt ergo motu discontinuo, aut nõ pertrãseantur, aut si trãsire dicãtur actu dinumerabitur, quæ singula loca actualiter terminabunt partiales mutationes integrantes motum discontinuum.

¶ Quo ad quartum, quia ex dictis sequitur, quod angelus potest pertransire de extremo ad extremum nullo medio pertransito, quando mouetur motu discontinuo: imò necessarió, oportet ipsum in tali motu aliquod medium omittere. Et ex alia parte constat corpus non posse transire de extremo ad extremum, nisi per omnia media. Differentiæ huius ratio redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, vel potentia, secundum totum vel partes: angelus verò continet locum, &c.

¶ *Num & quomodo inter duo loca diuisibilia sint loca media infinita.*

Quæstio. 274 1. dist. 37. q. 4. arti. 3. & 4. dist. 44 q. 2. artic. 3. q. 3. Et quoli. 1. q. 3. art. 2. Et quo. li. 9. q. 4. artic. 3. Et quoli. 11. artic. 4.

¶ Circa antecedens assumptum ad secundam conclusionem quæstium cula occurrit quomodo sit verum inter quælibet duo loca diuisibilia esse infinita loca media cũm manifestè pateat, inter duas medietates alicuius continui unum tantũm medium inueniri, scilicet indiuisibile quod est terminus communis ad quę copulantur, & nullũ inter eas inuenire mediũ diuisibile.

¶ Ad hoc est dicendum breuiter, quòd aliud est loqui de duabus partibus continui, & aliud de duobus locis. Quoniam formaliter loquędo, duo loca non sunt, quæ vt sic sinualiter non distant. Et propterea duæ partes cõtinuæ magnitudinis dupliciter sunt possunt: vno modo ex ea parte, qua continuantur vel contiguantur: & sic cũm in eodem sint loco, duorum locorum rationem habere non possunt. Nec inter eas locabis motus esse potest. Si verò sumantur ex ea parte qua aliqualiter ab inuicẽ distant, sic de vna in aliam potest esse motus localis, & inter eas sunt infinita media tam diuisibilia quàm indiuisibilia: vt patet ex ratione cõtinui. Et quia S. Th. de pluralitate locorum vt plura sunt formaliter loquebatur, & non de partibus continui absolutè: ideo optimè dixit, quòd inter quælibet duo loca sunt infinita loca media: & non dixit, q̃ inter quælibet duas partes sunt infinitæ partes.

Annot. ¶ Circa secundam conclusionem aduerte, quòd Sco. in secundo distinct. 2. quæst. vlt. tenens, quòd angelus non possint instantanea mutatione acquiretre terminum distantem à termino à quo, nisi pertranſito medio, arguit tali ratione: Ordo præfixus à superiore agente videtur esse nec essarium cuicunque agẽti inferiori quando habet actionem circa talia ordinata. Sed ordo partium vniuersi, penes quem attenditur distantia finalis, est præfixus à Deo cuilibet virtuti creatæ: igitur quando angelus mouet per se talia corpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. Et confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunque distantia aut distinctio impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod minus est falsa simpliciter: quoniam talis ordo non est præfixus virtuti immateriali inquantum motiua est in motu discontinuo: quoniã ex parte sua absoluta est à legibus distãtiæ situalis, vtpote superioris ordinis. Nec ex parte effectus alligatur ad ordinẽ istiusmodi discõtinui ponendi. Ad confirmationem verò dicitur, q̃ nec distantia locorum inter se, nec distinctio eorum impedit quin succedens operatio possit ad alterum terminari: quoniã absoluta ab vno loco operatione, indifferenter & indifferenter se habet ad quẽcunque locum,

de loco ad locum, manifestum est quòd in vltimo instanti illius temporis, est in termino ad quem: in toto autem tempore præcedenti aut est in loco immediatè præcedenti, qui accipitur vt terminus à quo, aut partim in vno & partim in alio. Si autem partim in vno & partim in alio, sequitur quòd sit partibilis: quod est impossibile. Ergo in toto tẽpore præcedenti est in termino à quo. Ergo quiescit ibi, cùm quiescere sit in eodem esse nunc & prius, vt dictum est. Et sic sequitur, q̃ non moueatur nisi in vltimo instanti temporis.

¶ SED CONTRA, In omni mutatione est prius & posterius. Sed prius & posterius motus numeratur secundum tempus. Ergo omnis motus est in tempore, etiã motus angeli, cùm in eo sit prius & posterius.

CONCLVSIO.

¶ Angelus cùm propriè mouetur motu continuo, vel discreto: non in instanti, sed in tempore continuo, vel discreto moueri necesse est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt motum localẽ angeli esse in instanti. Dicebant enim quòd cùm angelus mouetur de vno loco ad aliũ in toto tempore præcedenti, angelus est in termino à quo, in vltimo autem instanti illius temporis est in termino ad quem. Nec oportet esse aliquod medium inter duos terminos, sicut non est aliquod medium inter tempus & terminum temporis. Inter duo autem nũc temporis est tempus medium. Vnde dicũt quòd non est dare terminũ nunc in quo fuit in termino à quo: sicut in illuminatione, & in generatione subſtantiali ignis non est dare vltimũ instãs, in quo aër fuit tenebrosus, vel in quo materia fuit sub priuatione formæ ignis. Sed est dare vltimum tempus, ita quòd in vltimo illius temporis est vel lumen in aëre, vel forma ignis in materia. Et sic illuminatio & generatio subſtãtialis dicuntur motus instantanei. Sed hoc nõ habet locum in proposito quod sic ostenditur. De ratione enim quietis est, q̃ quiescens non aliter se habeat nunc & prius. Et ideo in quolibet nunc temporis mensurantis quietem, quiescens est in eodem, & in primo, & in medio, & in vltimo. Sed de ratione motus est, q̃ id quod mouetur, aliter se habeat nunc & prius. Et ideo in quolibet nunc temporis mensurantis motum mobile se habet in alia & alia dispositione. Vnde oportet quòd in vltimo nunc habeat formam quam prius non habebat. Et sic patet, q̃ quiescere in toto tempore in aliquo, puta in albedine, est esse in illo in quolibet instanti illius temporis. Vnde non est possibile vt aliquid in toto tempore præcedente quiescat in vno termino: & post-ea in vltimo instanti illius temporis fit

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulũ tertium.

Annot. TItulus eget diligentissima annotatione. Aduertendum est enim, q̃ cũ Motus nomen cõmune sit motui & mutationi, tripliciter intelligi potest quæstio ista. Primò de simplici acquisitione loci: vtrum s. angelus in instanti acquirat locum. Et talis sensus non est ad propositum, vt patet ex solutione eius. Quoniam potest angelus in instanti applicare se ad locum, si prius nullum fuisset. Secundo modo põ intelligi de acquisitione loci succedente mansioni angeli in altero loco. Et hoc dupliciter. Primò, vt quæstio sit de mensura trantitus de vno in alium seu, quod idẽ est, de mẽsura definitionis prioris loci, & acquisitionis posterioris. Et hæc quæstio euidentem etiam habet solutionẽ: quoniam cõstat talem mensuram esse instantis. nec in isto sensu quæritur à S. Tho. Et propterea multa argumenta Gregor. recitata à Capreolo in 6. distinct. secundi: quia ad hunc sensum spectant, contra S. Tho. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi quòd in instanti acquirit terminus ad quem: in quo etiam deficit terminꝰ à quo cuiꝰ oppositum creditur nos opinari. Alio igitur modo potest intelligi de comparatione mensuræ propriæ acquisitionis terminꝰ ad quem, ad mensuram propriam termini à quo, vtrum scilicet se habeant hæc duæ mensuræ vt instãs & instant, aut vt tempus & tempus, aut vt instans & tempus. Et hæc est quæstio præsens quam discutere intendit S. Th. Vnde quærere vtrum motus angeli sit in instanti in proposito, est quærere vtrum mensura trantitus angeli de loco ad locum sic se habeat, quòd mensura acquisitionis termini ad quem, se habeat ad terminum à quo vt instans ad tempus: & hoc est valde notandum.

¶ In corpore articuli facit quinq. Primò, tefert quandã opinionẽ secundò, improbat illam, tertiò, respõdet iuxta propriã opinionẽ, ibi, Sed oportet assignare, quarto, ostendit quale sit tempus in quo mouetur angelus, ibi, Continuò quidem, quinto, ostendit quio differat tale tempus à tempore communi, ibi, Sed istud tempus.

¶ Quo ad primum quatuor propositiones opinionis refert. Prima est, quòd cùm angelus mouetur, in toto tempore præcedenti est in termino à quo: in vltimo instanti est in termino ad quem: ac per hoc mouetur instantaneè. Secunda est quòd inter duos terminos non est aliquod medium: sicut nec inter tempus & terminum temporis. Tertia est, quòd non est dare vltimum nũc in quo fuit in termino à quo, sicut nec in generatione, &c. Quarta est, quòd est dare vltimum tempus in quo fuit in termino à quo: & hæc est opinio quam sequitur Scot.

¶ Quo ad secundum impugnatur prima propositio tali ratione, Omnis mutatio instantanea est terminus alicuius motus: sed motus angeli non est terminus alicuius motus, ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior verò probatur ex cõsequentia inter motum & quietẽ, quo ad mensurã: in hoc quòd quicquid mouetur in aliquo toto tẽpore, in quolibet illius tẽporis aliter & aliter se habet. Et sicut quicquid quiescit in aliquo toto tẽpore, in quolibet illius eodẽ modo se habet. Ex hac enim cõsequentia sequuntur duæ modales. Altera est, impossibile est aliquid toto aliquo tẽpore quiescere, & in vltimo illius aliter se habere. Altera est, impossibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autem manifestè patet maior.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio respõdua est ista, Motus angeli necessariò est in tẽpore. ¶ Et probatur sic, In motu angeli sunt duo Nũc ergo ibi est tẽpus. Antecedens patet, quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius. Sed in motu angeli illud prius non potest esse tẽpus sed est vltimũ Nunc in quo fuit in termino à quo, & posterius est alterũ Nũc vt patet ex improbatione p. cedẽtis opinionis. Consequẽtia verò probatur, ex eo quòd vbicunque sunt plura Nunc, ibi necessariò est tempus.

¶ Quo ad quartũ dicitur q̃ motus angeli continuus est in tempore cõtinuo motus verò discõtinuus est in tẽpore discreto. Et probatur: quia tempus habet continuitatem à motu.

¶ Quo ad quintum dicitur, q̃ vtique tẽpus mẽsurans motum angeli, aliud est à tẽpore mensurante motum cælique ia motus angeli non dependet ex eo.

Quæstio. *¶ Num quiescens in aliquo toto tempore in quolibet instanti illius eodem modo se habeat, & in vltimo instanti non aliter se habeat.*

¶ Circa improbationem primæ opinionis dubium occurrit, de propositione illa super qua fundatur ratio S. T. Impossibile est aliquid in aliquo toto tẽpore quiescere, & in vltimo instanti illius tẽporis aliter se habere. Et huiusmodi de illa: Omne quiescens in aliquo toto tẽpore, in quolibet instanti illius eodẽ modo se habet. Dubiũ itaque est, an sint veræ de forma, an gratia materiæ. Si enim dicãtur verè tantum habere gratia formæ, oportet eas in oĩ materia verificari. Et ita habent nonnullas instantias. Quoniã ista nõ est vera necessariò, Omne quod mouetur in aliquo toto tẽpore, in quolibet instanti illius mouetur. Tũ quia in nullo instanti mouetur. Tũ quia in primo instanti nõ aliter se habet nũc & prius. Alioquin sequeretur q̃ duo primum mutatũ esse in motu. Nec etiam quicquid est album aut homo, in almo toto tempore, in quolibet instanti illius est homo, aut album. Sed ista q̃ in vltimo instanti illius nõ sit, vt patet in corruptione olim permanentis. De his enim verè enuntiatur q̃ in toto tẽpore precedente hist, & q̃ in vltimo instanti nõ sunt. Si autẽ est vera gratia materiæ: ita quòd in istis terminis, sit quiete, & eodem modo se habere: verificentur tantùm oportet primo reddere rationẽ quare teneat in ista materia, & in aliis non. Deinde oportet excludere instantias quas contra hoc adfert Scotus s. di. secundi. q. 1. quas etiam habet recitatas in Capreolo, in 6. dist. secundi. Et prima instantia est de instantanea transubstantiatione panis in corpus Christi, cum tamen in toto tempore precedente panis quieuerit.

¶ Secũda verò est de aëre tenebroso, & subito illuminato: qui in toto tẽpore præcedenti quieuit sub tenebris. Et ũ dicatur, inquit ipse, q̃ illuminatio est terminus motus localis, hoc nihil facit. Tũ quia hoc est per accidẽs. Tũ qa de² possit instantaneè producere corpus luminosum pũs aëri quiescenti in tenebris toto tempore precedente. Tũ quia ex hoc non euadetur, quin ex parte subiecti aër quieuerit toto tempore in rei veritate. Et tamen in vltimo instanti aliter se habet.

¶ Tertia instantia est de ipso angeloquib ex ista propositione sequeretur q̃ angelus aliquo tẽpore quiesceret, quinq; moueretur: quæ potius obiicitur pro q̃ in vna hora quiesceat, an incipiat moueri in vltimo instanti illius horæ: & hoc non per te. Aut in aliquo instanti mediato vel immediato illi. Nõ mediato: quia inter vnum in tempore intermedio quiesceret. Nec immediato: quia instans non est immediatũ instanti. Et ũ dicãt incipere in instãti qui dicit, reti, q̃ tatur q̃ de ipso nostro tẽpe illi instanti, an s. vltimũ instãs horæ, an tps immediate sequẽs, sequit q̃ angelus quiescens non potest incipere moueri instantaneè: quod est inconueniens.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis primò videndus est sensus propositionis, deinde respondendum quæsito.

¶ Quo ad primũ, sciẽdũ est, q̃ quidã duas distiões subintelligi putãt in prædicta propositionibus. Vna est de ly in toto aliquo tẽpore, s. primo vel non primo. Altera est de ly in quolibet instanti, s. intrinseco vel extrinseco. Et dicunt, q̃ propositio sic moderanda est, oõ quiescens in aliquo toto tempore primo, i. ad æquatẽ in quolibet instanti intrinseco illius eodẽ mõ se habet. Et hoc mõ dicunt, q̃ propositio est per se notaq; eam allamptã fuisse à S. T. Sed falsa pace eorum discretionum, vocem propriã ignorare videtur. Quoniam apud S. Th. eorum iudicio, ex ista propositione non habetur, q̃ si aliquid est tale, puta hõ vel album in aliquo toto tẽpore, oportet q̃ sit etiam tale in vltimo instãti illius. Et ita ista propositio esset sic intelligenda, euidenter constat, q̃ quicquid est homo in aliquo tps adæquate, in quolibet instanti illius est homo. Nec distinctio de instanti intrinseco & extrinseco posset euitionẽ præbere. Quoniã prima opinio quam improbat S. Tho. non dicebat aliq̃ quiescere in toto aliquo tẽpore, & in vltimo instanti intrinseco aliter se habere: vt patet in litera. Quia ergo intentio Doctoris ex proposito in eo loquitur, colligenda est: & manifestè patet primam opinionem iudicasse motũ angeli ad eius quietẽ præcedente se habere vt instãs generationis ad tẽpus præcise alterationis: & constat q̃ nec alteratio illa mensuratur toto illo tempore primo, nec instans illud generationis est intrinsecum temporis, vt mensurati alterationem: consequens est, quòd si S. Tho. efficaciter impugnabat intendit positionem prædictam, quòd assumat propositionẽ vniuocè cum aduersario, alioquin in solis verbis esset quæstio. Secũdum est igitur, quòd in toto tempore dupliciter distribui potest. Primo, in partes tantùm, vt idem sit dicere: in toto aliquo tempore, & in qualibet parte illius temporis. Secundò, in partes & in quæcunque illius sint. Et sic idem est dicere, in toto aliquo tempore, & in qualibet parte, & in quolibet instanti illius. Et quamuis vtroq; modo propositio sit in vsu, in propositione tamen in primo sensu à Philosophis & Theologis intelligitur. Alioquin esset impugnatio in adiecto dicere cum ex aqua fit ignis, id toto illo tempore est aqua, & in vltimo instanti est ignis. Et in hoc sensu constat, primam opinionem dixisse, quòd angelus in toto aliquo tempore quiescit: & in vltimo illius instanti mutat locum acquirit. Et quoniam realiter & nõ apparẽter S. Th. inuẽit sibi cõtrarietatem in litera. Consequentia vero vtique quòd se habent

dicere, ideireo oportet dicere in eodẽ sensu distribui ly in toto tempore. Ita quòd cõtrouersia est, an ista propositio, A quiescit in aliquo toto tempore, sit est inqualibet parte alicuius tẽporis, & in vltimo instanti illius aliter se habeat sit possibilis. Prima enim opinio reputauit eam possibilem & super ipsam fundauit positionem suam. S. Tho. verò reputat eam esse impossibilem. & hæc de primo.

¶ Quo ad secundum dicitur, quòd hæc propositio est vera, gratia materiæ, non autem gratia formæ, id est non verificatur in omnibus terminis, sed in aliis. Et declaratur vtroque: à primò pars negatiua, quia ex esse tale in aliquo toto tempore, non formaliter inest esse etiam tale in vltimo instanti illius temporis. Ista enim conditionalis non est necessaria, si est homo in alia hora: ergo in vltimo illius hꝛæ est homo. imò de facto apparet illius falsitas, de hora mẽ surante eius corruptionem, euidens est autem ratio quare non teneat formaliter: quia, scilicet sequens est quòd aër absque motu in se, aliter se habet continuè secundum esse tenebrosum consecutiue, ex hoc, quod aliter se habet continuè secundum esse propinquum ad solem per motum ipsius solis. Tertia deficit instantia multipliciter deficit: non intelligens mentem sancti Thomæ loquentis de propria mensura motus angelici: & de aliter vel eodem modo se habere in vltimo instanti in ratione termini ad quem: & non qualitercunque, & de motu, non per acquisitionem simplicem ipsius termini, sed vt expositimus in titulo. Vnde instantia illam æquiuocat. Primò de motu angeli: intendens Motus nomine terminal acquisitionem. Secundo conueniendo etiam secum in vocabulo, dicendo quòd angelus potest in vltimo instanti temporis alicuius esse in aliquo loco: & vt in termino ad quem, vt in principio motus: vt in principio quidem motus, quia potest postquam nullum fuit, in vno instanti sui temporis coexistenti vltimo instanti alicuius horæ applicare se loco. Tunc enim in tota hora nullum fuit: & in vltimo illius est hic quod apud S. Thom. non est moueri, sed mutatum esse. Vt in sermone verò ad quem: quia potest angelus in duobus instantibus sui temporis, immediatis diuersis locis successiuè se applicare: ita quòd illa duo instantia coexistant vni horæ, sic quòd secundum coexistat vltimo instanti horæ: & primum toti tempori præcedenti. Et ũ dicatur quòd hoc est quod dicebat prima opinio: & quòd impugnatur hic à S. Thom. respondetur quòd non est verum, sed ex malo intellectu S. Thomæ hoc creditur. Vt enim in titulo dictum est, quæstio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram propriam termini à quo. Et prima opinio dicebat quòd se habent vt instans & tempus immediate præcedens. & ideo non datur vltimum instans in termino à quo, &c. S. Thomas verò vult quòd se habent

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt instans, & instans immediata, & q detur vltimum in termino à quo. Et si contingat illa instantia coexistere tempori, nostro modo prædicto, hoc est per accidens, & coexistenter, & nõ eanquam in propria mensura. Et rursus q etiam in talibus contingentia coexistenter loquendo & non mensuratiue, non dicerent angelus in toto tẽpore præcedente quieuisse, sed inchoasse motum. Et sic in vltimo esse in termino ad quem, vel in toto tempore præcedente motum fuisse, in vltimo autem inchoare motum. Et quia hęc non admittunt Scotus, & alij, ideo ipsum non intellexerunt impugnãtes hymotum.

¶ *Num præter tempus cõmune continuum, necessariũ sit esse aliquod tempus aliud discretũ.*

Quæstio. ¶ Circa quartam partem & quintam, vbi S. T. ponit motũ angeli nõ mẽsurari tẽpore, quẽadmodũ motus primi motus, sed alio fuse cõmuni sine discreto: dubitatio multiplex est, tũ ex natura talis temporis differẽs, & necessitate ponendi illud. Et similiter de diuersitate tẽporis cõtinui à tempore communi. Et quia hæc partim spectant, & tractata sunt in qõ. 10. partim secorsum tractanda essent speciali q̃one: ideo hic eis non afferemus ea quæ sui eas obiectiones, quæ ex parte motus angelici se tenent. Scotus igitur in 2. distin. 2. q. 1. in contrarium tempus discretum tripliciter arguit. Primò, quia pluralitas non est ponẽda sine necessitate, nulla autẽ ratio cogit ponere tale tempus quod declaratur tripliciter. Primò, quia angelus est in loco apud te per operationẽ, aut ergo transeunte tem, aut inmanente. Si inmanente, illa mensuratur motu inmanente, illa mensuratur tempore communi vel instanti. Secundò, quia quicquid saluatur per tempus discretum, potest saluari per tempus continuũ. Tertiò, quia quæ admodum non inconuenit angelos conuenire cum corporibus in aliqua corpotali conditione eiusdem rationis aliquo mod, scilicet in loco. Ita non inconuenit secundum tale esse mentuerari eadem mensura qua mensuratur similes conditiones in corporibus. Secundò specialiter arguit contra alterarem talis temporis continui. Quia si ponerentur, proponẽs hoc maxime deberet ponẽdo in motibus angeli non dependẽt à motu cæli. Sed hoc nihil facit ad propositũ. Tum quia mensuratio qualis à quali, vel quãti à quanto, non exigit dependentiã essentialem, sed sufficit quod quantitas huius certa cognitione cernificari possit, ex illo. Tum quia ambulatio Petri post resurrectionem non posset fingi, quòd mensuraretur alio tempore quàm communi: & tamen non dependet à motu cæli, qui tunc non erit. Tum etiã quia quies cæli tempore cõmuni mensurabitur: & tamen motus cæli non erit. Tum etiam quia tempore Iosue stante cælo motus, qui facti sunt interim, tempore communi mensurabantur.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, q necessitas ponendi tempus discretũ ex natura operationum angelicarum consequentur se habentibus in q. 10. ẽt ostensis. Necessitas verò ponendi aliud tempus cõmunem à tempore cõi, assignatur à S. Th. hic ex hoc q mutabilitas alicuius non dependet à motu cæli. Ad obiectiones autem in oppoſitum respondendo dicitur, q prima instantia fallum vtiq; assumit. Nam neque operationes immanentes naturales angeli mensurantur æuo, sed tempore discreto. Neque operationes transeuntes quas secundũ cõmunem cursum habẽt. Quod dico propter motores orbium, vt hic mentionẽ fuit tempore cõmuni, aut eius instanti vt in litera dicitur. Secunda quoq; instantia fallum assumit. Nam sine tempore discreto non potẽt saluari q̃ detur vltimum esse operationis angelicæ. Nec potẽt saluari q̃ habeat mẽsuras sibi proportionales: Inconueniens siquidẽ ẽt q operationes angelicæ, quæ immediatè se consequuntur sita q. unãquæ toties fiunt, successiuè tamẽ existunt ad temporis nostri mensurationẽ aperientquotiam vt patet, neq; tẽpore nostri, si secundũ quãcunq; partem eius fiunt, neq; instans nostrum ẽst stabile. Tertia similiter instantia fallum supponit, angelum ẽsse subiectum ipsius vbi & motui locali: vt ex dictis patet. Ad primã verò obiectionem specialiter cõcz motum continuũ dicitur q. verũ ẽst, independentia & motus & mutabilis alicuius mobilis esse rationem, nõ mẽsuretur à motu cæli. Et ad ratio nem in oppositum dicitur, quòd quantum mensurari à quanto contingit dupliciter, 1. per se, & per accidens. Et quamuis ad mensurari per accidens sufficiat certitudo cognitionis, ad mensurari tamen per se ab aliquo requiritur dependere per se ab illo: non in genitiæ causæ efficientis, vel q. in act. vt ad vltimum docuit Aristotiles in genere causæ formalis ex modo quo simpliciora in entibus exemplaria per se sunt exemplata quòd alia non possint eorum simplicitati præcisionique æquari, nedum excedere. Intelligi enim non potẽt, vt ex natura alicuius rei illi mensurabilitas ab A. & tamẽ ab A non dependeat, vnde & in 10. Metaphy. text. 1. Aristoteles q. mensurabile referitur quidem ad mensuram, sed mensura non refertur ad ipsum. Vnde nullum inconueniens ẽt dicere ambulationem Petri post resurrectionem non mensurari per tempus communi. Sicut & motum

angeli de quo loquimur: quia potest esse velocior motu cæli, &c. Manifesto autem cæli tunc si quietis rationem haberet, tempore communi potentiali rationali ter mensurari dicemus. Sed quoniam non quietis, sed fluxionis, miraculosæ ratio nem habebit: & ideo cælum statu suo potius mensuratur, vtpote nulla in ipso existente potentia ad fluxionis status remotionem. Tempore autem fluxionis primi mobilis certius nõ constat, sed tantùm corporis solaris. Vnde instrumentia non est ad propositum. Quamuis possit etiam concedi assimilationem primi motus dici, q̃ miraculum non auferat quin motus inferiorum ex natura sua dependerẽt à primo. Quamuis quia ista dependentia ẽst ex specibus existibus, diuina virtus suspendere aut supplere an possit.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ quæstionem quartam Articulum primum.*

Titulus clarus ẽst. Tantùm dubio ex quibus vt notetur, q̃ substantia pro essentia, & nõ pro esse substantiali Angeli supponẽt. Et q. ista quæst. ẽt cõ Philosophis tenentibus, in substantiis immaterialibus omnino quales sunt intelligentiæ, nullum esse accidens, vt Auer. cetnet in 12. Meta. cõmẽt. ¶ In corpore vna conclusione respõsus tripliciter probata respondetur. Et autem conclusio talis, Nec intelligere, nec actio cuiuscunque creaturę ẽst eius substantia. Hæc conclusio habet duas partes. Altera ẽst de intelligere respectu angeli. Altera ẽst de quacunque actione respectu cuiuscunque substantiæ creatæ. & prima quidem ratione virantque partem intendit S. Thom. probare. Duabus verò reliquis circa intelligere persistere. Est ergo prima ratio talis, Solus actus purus ẽst sua actualitas. Solus Deus ẽst actus purus. Ergo solus Deus ẽst sua actualitas. Sed agere ẽst propria actualitas virtutis, quemadmodum esse ẽst propria actualitas essentiæ. Igitur solus Deus ẽst suum esse, & suum agere. Maior propositio habet duas exponentes, scilicet actus purus ẽst sua actualitas, & nihil aliud ab actu puro ẽst sua actualitas. & quę ad hanc secundum probatur in litera sic. Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitatis admixtum: ergo non ẽst sua actualitas, quia actualitas possibilitati repugnat.

¶ *Num & quomodo solus actus purus sit sua actualitas. Et quodlibet aliud ab actu puro ad suam actualitatem comparetur vt potentia ad actum.*

Quæstio.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit de veritate assumpti à proposito, efficaciaque eiusdem ad propositum inferendum. Et ratio dubitandi est, quia propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter, duo inconuenientia sequuntur. Primum ẽst, quòd prima exponens maioris implicat in adiecto, dicens, actus purus ẽst sua actualitas. Quoniam si ẽst sua actualitas formaliter loquendo, ergo aliquid pure actus habet rationem actualitatis: & aliquid habet rationẽ eius quod actuatur. Tenet sequela quia ratio formalis actus ẽst, respectiua. Et si ad intrinseca rei terminatur, vt hic dicitur, per illud pronomẽ, sua, necesse ẽst quòd terminum eius, scilicet potentia vel potentiale ẽt in eodem: & sic non ẽst actus purus. Secundum inconueniens ẽst, quòd actio, virtus, ẽsse, & essentia formaliter, & commenſiuè sumpta, ex propriis rationibus formalibus venderent sibi hoc, quòd alterum, scilicet pura actio esset actualitas alterius, scilicet virtutis, & similiter esse respectu essentiæ. Patet sequela quia super hæc propositione fundatur processus S. Thom. vt patet in litera si formaliter intelligatur. Et confirmatur quia cum dicit S. Thom. actio ẽst propria actualitas virtutis, sicut esse ẽst essentiæ: aut intendit de eis in communi, aut in speciali. Non speciali, quia non potuisset ex hoc arguere communiter ad Deum & creaturam, vt fecit. ergo in cõmuni. Quod autem concedere hanc propositionem ẽt inconueniens, ex eo patet, quia sequeretur quòd in quocunque ista formaliter inuententur, alterum esset actus, & alterum potentia. Aliquin secundum suas rationes formales in eo non essent. Si verò intelligendæ sunt materialiter, tunc etiam duo sequuntur inconuenientia. Primò, petitio principij in maiore, dicendo, solus actus purus ẽst sua actualitas, id ẽst operatio: hoc enim ẽst quod venitur in dubium, & quod à secundo obiectionis opponentis negatur, vt patet de Auer. 12. Metaphy. Com. 25. Secundò nullitas processus S. Thom. non enim facit ẽst fingere quomodo processus ille apparentiam alicuius rationis habeat, quam, ne dicam veritatem, haberet, si ratio actus & potentiæ præcidatur, cuius totus super his fundetur.

¶ Circa secundam exponentem maioris, scilicet nihil aliud ab actu puro ẽst actualitas: dubium occurrit. Quoniam ineficax videtur esse probatio. Nam ad intendẽdum hic concludere distinctionem formalem tantùm, aut formalem & realem simul. Non primum, quia ex hoc non habetur intentum, vt de se patet: ergo secundum. Sed hoc non sequitur. Tum quia illa propositio assumpta, actualitas potentialis. Et similiter quãuis nihil prohibeat tem habentem aliquid potentialitatis repugnat, ẽst vera de idẽtitate formali, nõ aũt reali. Stat ẽm q. eadem res sit actualis & potentialiter: patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quędã ẽst, & potentialis ad existentiã. Tum quia ex habere aliquid potentiæ admixtum non sequitur excluſio omnis actualitatis, sed puræ tantum. Non enim valet, A habet aliquid de potentia permixtum, ergo non ẽst actus sed, ergo non ẽst actus purus. Et tamen S. Tho. hoc assumpsit, dicens, quicquid habet aliquid potentiæ, non ẽst sua actualitas. Et confirmatur ex illo verbo (sua) quod idem importat quod propria: & propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtũ, ẽst defectiua & quodammodo potentialis, cũm non sit actus purus: ergo nullam habet repugnantiam, vt identificetur rei quæ sic ẽst actus, quòd habet aliquid potentiæ admixtum. Patet sequela, propter proportionem quam habent adinuicem.

¶ Ad eutdentiam huius rõnis S. Tho. sciendũ ẽst primò, q̃ duæ rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad idẽtitatẽ realẽ. Aut enim ex seipsis vẽdicant sibi identitatem realem: & istæ in quocũq; inueniuntur, sunt eædem realiter, vt ratio entis, & ratio boni, & similia. Aut ex seipsis vendicant nõ identitatẽ seu distinctionem realem: vt ratio albedinis & dulcedinis: & tales in quocunq; inueniuntur, distinguuntur realiter. Aut ex seipsis neutrum sibi vendicant. Et hoc dupliciter contingit: quia quædam indifferenter se habent ad identitatem & diuersitatem realem: quædam verò magis ad diuersitatem, quam identitatem declinant. Sunt enim quædam rationes formales rerũ, quę neo ex seipsis, nec ex cõditionibus quæ comitaentur eas, si inuenirentur subiectis derelictæ, aliquam per se vnionẽ habent: vt patet de rationibus iustitiæ & sapientiæ. Quædã verò sunt quæ quãuis ex seipsis neutrum sibi vendicent tamẽ ex seipsis aliquã inter se sibi vendicant per se coniunctionẽ: & ex cõiunctionibus cõcomitãtibus eas quãtũ ẽst ex parte ipsarum. Et q. ista quæst. ẽt cõ Philosophis tenentibus, in substantiis immaterialibus omnino quales sunt intelligentiæ, nullum esse accidens, vt Auer. cetnet in 12. Meta. cõmẽt. ¶ In corpore vna conclusione respõsus tripliciter probata respondetur. Et autem conclusio talis, Nec intelligere, nec actio cuiuscunque creaturę ẽst eius substantia. Hæc conclusio habet duas partes. Altera ẽst de intelligere respectu angeli. Altera ẽst de quacunque actione respectu cuiuscunque substantiæ creatæ. & prima quidem ratione virantque partem intendit S. Thom. probare. Duabus verò reliquis circa intelligere persistere. Est ergo prima ratio talis, Solus actus purus ẽst sua actualitas. Solus Deus ẽst actus purus. Ergo solus Deus ẽst sua actualitas ẽsse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse quia sic exigit ordo doctrinæ, vt à magis vniuersalibus & formalibus, ad minus vniuersalia & materialia descendamus.

¶Ad quartam igitur dubitationem dicitur, q̃ in illa propositione vniuersali, Omne abstractũ subsistés non põt esse nisi vnũ ex parte subiecti, duo termini ponũtur, ly abstractũ, & ly subsistens. Et ly quidem subsistés modum essendi significat ad ly verbum est, q̃ actio angeli vel cuiuscũque alterius creaturę sit eius subsistãtia. Actio em est, q̃dam actualitas virtutis, sicut esse est actualitas subsistantiæ, vel essentię. Impossibile est autem, q̃ aliquid quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtum, sit sua actualitas: quia actualitas potentialitati repugnat. Solus autẽ Deus est actus purus. Vnde in solo Deo sua subsistãtia est suũ esse, & suũ agere.

¶Præterea, Si intelligere angeli esset sua substãcia, oporteret q̃ intelligere angeli esset subsistẽs. Intelligere aũtsub sistẽs nõ põt esse nisi vnũ, sicut nec aliqd abstractũ subsistẽs. Vnde vnius angeli subsistãtia nõ distingueret̃ neq; à subsistãtia Dei, quæ est ipsum intelligere subsistens, neq; à subsistãtia alterius angeli. Si etiã angelus ipse esset suũ intelligere, non posset esse gradus in intelligendo perfectius & minus perfectẽ, cũm hoc contingat propter diuersam participationem ipsius intelligere.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ cũ dicitur q̃ intellect⁹ agẽs est sua actio, & prędicatio nõ per essentiam, sed per cõcomitãtiã: quia cũ sit in actu eius substãtia, statim quantum est in se, concomitatur ipsum actio. Quod nõ est de intellectu possibili, qui nõ habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu.

¶Ad secũm dicẽdũ, q̃ vita nõ hoc mõ se habet ad viuere, sicut cẽtum ad cẽ sed sicut cursus ad currere, quorũ vnũ significat actũ in abstracto, aliud in cõcreto. Vnde nõ seqt, si viuere sit esse, q̃ vita sit essentia. Quãuis etiã q̃dq; vita, p essentia ponatur, secũm qđ Aug. dicit in li. de Tri. q̃ memoria & intelligẽtia, & volũtas sunt vna eẽntia, vna vita: sed hic nõ accipitur à Philosophocũ dicit, q̃ actio intellectus est vita.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ actio q̃ trãsit in aliqd in trãsecũ, est realr media inter agẽs & subiectũ recipiẽs actionẽ. Sed actio q̃ manet in agẽte, nõ est realiter mediũ inter agẽs & obiectũ, sed secũm modũ significãdi tm. Realiter verò consequit vnionẽ obiecti cũ agẽte. Ex hoc em q̃ intellectũ fit vnũ cũ intelligẽte, cõsequit̃ intelligere quasi qdã effectus differẽs ab vtroq;.

¶Vtrum intelligere angeli sit eius esse.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intelligere angeli sit eius esse. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur in secundo de Anima. Sed intelligere est quoddam viuere, vt in eodem dicitur. Ergo intelligere angeli est eius esse.

¶Præterea, Sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma per quam angelus est, est eadem cum forma per quam intelligit ad minus seipsum. Ergo eius intelligere est idem cum suo esse.

¶SED CONTRA, Intelligere angeli est motus eius, vt patet per Dionysium 4. c. de Diui. nomi. Sed esse non est motus. Ergo esse angeli non est intelligere eius.

CONCLVSIO.

¶Cum solius Dei esse sit infinitum, actio verò cuiuscreatæ substantiæ infinita aliquo pacto sit, angeli actionẽ ab ipso suo esse diuersam affirmare necesse est, sicut cuiuslibet creaturæ operatio distinguitur ab esse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd actio angeli non est eius esse, neque actio alicuius creaturæ. Duplex enim est actionis genus, vt dicitur nono Metaphysicorum. Vna scilicet quę transit in aliquid exterius inferẽs ei passionem, sicut vrere & secare. Alia verò actio est quæ non transit in rem exteriorem, sed magis manet in ipso agente: sicut sentire, intelligere & velle. Per huiusmodi enim actionem non immutatur aliquid extrinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestum est quòd non potest esse ipsum esse agẽtis. Nam esse agentis significatur intra ipsum: actio autem talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione habet ir finitatẽ vel simpliciter, vel secundum quid. Simpliciter quidem sicut intelligere, cuius obiectum est verum, & velle, cuius obiectum est bonum. Quorum vtrumque cõuertitur cum ente. Et ita intelligere & velle quantum est de se, habent se ad omnia, & vtrumq; recipit speciem ab obiecto. Secũdum quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autem cuiuslibet creaturæ est determinatum ad vnum secũdum genus & speciem. Esse autem solius Dei, est simpliciter infinitum, in se omnia comprehendens, vt dicit Dionys. 4. capit. de Diui. nomi. Vnde solum esse diuinum est suum intelligere, & suum velle.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd viuere quandoque sumitur pro ipso esse viuentis, quandoque verò pro operatione vitę, id est per quam demonstratur aliquid esse viuens. Et hoc modo Philosophus dicit quòd intelligere est viuere quoddam. Ibi enim est operatio nõ per essentiam, sed per cõcomitãtiã: quia cũ sit in actu eius substãtia, statim quantum est in se, concomitatur ipsum actio. Quod nõ est de intellectu possibili, qui nõ habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu.

¶Ad secũm dicẽdũ, q̃ vita nõ hoc mõ se habet ad viuere, sicut cẽtum ad cẽ sed sicut cursus ad currere, quorũ vnũ significat actũ in abstracto, aliud in cõcreto. Vnde nõ seqt, si viuere sit esse, q̃ vita sit essentia. Quãuis etiã q̃dq; vita, p essentia ponatur, secũm qđ Aug. dicit in li. de Tri. q̃ memoria & intelligẽtia, & volũtas sunt vna eẽntia, vna vita: sed hic nõ accipitur à Philosophocũ dicit, q̃ actio intellectus est vita.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ actio q̃ trãsit in aliqd in trãsecũ, est realr media inter agẽs & subiectũ recipiẽs actionẽ. Sed actio q̃ manet in agẽte, nõ est realiter mediũ inter agẽs & obiectũ, sed secũm modũ significãdi tm. Realiter verò consequit vnionẽ obiecti cũ agẽte. Ex hoc em q̃ intellectũ fit vnũ cũ intelligẽte, cõsequit̃ intelligere quasi qdã effectus differẽs ab vtroq;.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum intelligere angeli sit eius esse.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intelligere angeli sit eius esse. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur in secundo de Anima. Sed intelligere est quoddam viuere, vt in eodem dicitur. Ergo intelligere angeli est eius esse.

¶Præterea, Sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma per quam angelus est, est eadem cum forma per quam intelligit ad minus seipsum. Ergo eius intelligere est idem cum suo esse.

¶SED CONTRA, Intelligere angeli est motus eius, vt patet per Dionysium 4. c. de Diui. nomi. Sed esse non est motus. Ergo esse angeli non est intelligere eius.

CONCLVSIO.

¶Cum solius Dei esse sit infinitum, actio verò cuiuscreatæ substantiæ infinita aliquo pacto sit, angeli actionẽ ab ipso suo esse diuersam affirmare necesse est, sicut cuiuslibet creaturæ operatio distinguitur ab esse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd actio angeli non est eius esse, neque actio alicuius creaturæ. Duplex enim est actionis genus, vt dicitur nono Metaphysicorum. Vna scilicet quę transit in aliquid exterius inferẽs ei passionem, sicut vrere & secare. Alia verò actio est quæ non transit in rem exteriorem, sed magis manet in ipso agente: sicut sentire, intelligere & velle. Per huiusmodi enim actionem non immutatur aliquid extrinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestum est quòd non potest esse ipsum esse agẽtis. Nam esse agentis significatur intra ipsum: actio autem talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione habet ir finitatẽ vel simpliciter, vel secundum quid. Simpliciter quidem sicut intelligere, cuius obiectum est verum, & velle, cuius obiectum est bonum. Quorum vtrumque cõuertitur cum ente. Et ita intelligere & velle quantum est de se, habent se ad omnia, & vtrumq; recipit speciem ab obiecto. Secũdum quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autem cuiuslibet creaturæ est determinatum ad vnum secũdum genus & speciem. Esse autem solius Dei, est simpliciter infinitum, in se omnia comprehendens, vt dicit Dionys. 4. capit. de Diui. nomi. Vnde solum esse diuinum est suum intelligere, & suum velle.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd viuere quandoque sumitur pro ipso esse viuentis, quandoque verò pro operatione vitę, id est per quam demonstratur aliquid esse viuens. Et hoc modo Philosophus dicit quòd intelligere est viuere quoddam. Ibi enim est operatio nõ per essentiam, sed per cõcomitãtiã: quia cũ sit in actu eius substãtia, statim quantum est in se, concomitatur ipsum actio. Quod nõ est de intellectu possibili, qui nõ habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu.

¶Ad secũm dicẽdũ, q̃ vita nõ hoc mõ se habet ad viuere, sicut cẽtum ad cẽ sed sicut cursus ad currere, quorũ vnũ significat actũ in abstracto, aliud in cõcreto. Vnde nõ seqt, si viuere sit esse, q̃ vita sit essentia. Quãuis etiã q̃dq; vita, p essentia ponatur, secũm qđ Aug. dicit in li. de Tri. q̃ memoria & intelligẽtia, & volũtas sunt vna eẽntia, vna vita: sed hic nõ accipitur à Philosophocũ dicit, q̃ actio intellectus est vita.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ actio q̃ trãsit in aliqd in trãsecũ, est realr media inter agẽs & subiectũ recipiẽs actionẽ. Sed actio q̃ manet in agẽte, nõ est realiter mediũ inter agẽs & obiectũ, sed secũm modũ significãdi tm. Realiter verò consequit vnionẽ obiecti cũ agẽte. Ex hoc em q̃ intellectũ fit vnũ cũ intelligẽte, cõsequit̃ intelligere quasi qdã effectus differẽs ab vtroq;.

Universidad de Deusto
Biblioteca

distinctionem formalem & specificam esse realem: quod nec à Thomistis tenentibus relationem esse idem fundamento acceptatur. Nec videtur consonum doctrinæ 5. Thomæ, quoniam sicut bonum distinguitur formaliter ab ente, ita species boni & differentiæ per se boni à speciebus &c. differentiis entis distinguuntur formaliter, & tamen sunt idem realiter. Si verò propositio hæc falsa dicatur, & super secunda propositione fundetur processus iste, redit rursus ambiguitas Scotilla, & forte error. Tum quia secunda propositio nō differt à prima nisi penes vsū. Quoniam in prima aliteras tantùm specificarum differentiarum enuntiarur causa distinctionis realis. In secunda verò alietas & pluralitas, quia scilicet ex vna parte est vna differentia constituens, ex alia verò parte sunt plures differentiæ specificæ. sic enim se habent esse humanum & intelligere: difficile autē valde videtur vnde creat pluralitas differentiarū aliarum, quòd faciat distinctionem realem à re vnius alius differentiæ, sivnitas alius differentiæ ad hoc nō sufficit. Quoniam pluralitas ista nihil aliud operatur, nisi quòd id cui conuenit, se habeat vt natura generica quemadmodum vnitas differētiæ facit quòd cui conuenit se habet vt natura specifica. Nec apparet ratio aliqua quare vnius speciei nō possit esse idem cum re naturæ genericeæ alterius ordinis si potest esse idē cum re naturæ specificæ alterius ordinis. Tū quia nec propositio potest accepari à prædictis Thomistis, quoniam albedo est vnius certæ speciei relatio autem quæ ponitur identificata illi ad multas indifferens est species, quoniam diuiditur in relationem similitudinis & dissimilitudinis, &c. Et confirmatur, quia cuicunque nō repugnat pluralitas differentiarum specificarum, illi nec repugnant magis tres quā quatuor aut decem differentiæ. Et propterea si vna res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, non minus vna res esse potest, & esse in omnibus speciebus vnius generis.

277 *Infrà. 90. 77. art. 1. 2 cor. & q. 79 art. 1.*

¶ Ad hoc dubium dicitur, quòd processus San. Thom. directè & proximè super secunda propositione fundatur, absque primæ tamen negatione: ita quòd proximum fundamentum est hæc propositio: Determinatum essentialiter secundum esse specificū non est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio videtur esse per se nota, alioquin vnamet res esset essentia completa formaliter vltimo complemento formali: & non esset completa vltimo complemento formali, quod implicat contradictionis simul. Et licet non referat an res ponatur determinabilis per vnum esse specificum, aut per plura, quemadmodum natura generica per plura specificatur: sequuntur tamen plura impossibilia ram ex secundo, quàm ex primo. Quoniam si ponitur quòd res specifica vnius ordinis est identicè res specifica alterius ordinis, non sequitur nisi hoc, q̄ terminatum essentialiter vltima determinatione formali, est determinabile essentialiter alia determinatione formali: & sic esset determinatum vltimatè, & nō determinatum vltimatè. Si verò ponitur quòd res specifica vnius ordinis est identicè res generica alterius ordinis præter prædictum inconueniens, sequuntur duo alia, scilicet quòd determinatum formaliter vltima determinatione esset natura formabilis essentialiter multis differentiis. Et quòd essent duæ naturæ oppositæ, quia esset idem cum duabus differentiis extremis diuidentibus rem illam genericam. Sicut si superficies esset natura coloris, sequeretur quòd vna & eadem superficies esset albedo & nigredo. Quia omnis superficies esset identicè color, ac per hæc superficies esset non solū talis color, puta albedo: sed esset identicè omnis color, quod implicat contradictionē. Sicut si quis ponteret colorem significatum per vnum numero, & tamen esse genus. Ex hoc patere potest, quòd quātus ambæ propositiones veræ sint, ad propositum tamen non spectant de necessitate. Nisi illæ quæ de ratione & distinctione inter rem specificam & rem genericam alterius ordinis loquuntur, quæ habent maiorem euidentiam.

¶ Vnde ad obiectiones in oppositum nihil aliud puto esse dicendum, nisi quòd termo præsens limitandus est duabus vel tribus conditionibus. Prima est, quòd hic loquimur de differentiis realibus, id est addentibus aliquam rationē realem. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & sibi similes: quoniam non addunt rem realem, sed relationem rationis tantum. Secunda est, quòd loquimur de identitate per se, quoniam per accidens excluditur ab arte. Et per hoc excluduntur imaginationes eorum qui loquuntur in sēce, fingentes aliqua esse eadem realiter, & eandem rem esse essentialiter determinatam vltima differentia: & determinabilem alia vltima differentia alterius ordinis, hoc enim per se loquendo non est intelligibile. Per accidens autem dato quòd non implicaret contradictionem, nulla tamen rationetale per accidens poni videtur, quoniam natura quantum possibile est, horret per accidens, & ad per se semper intendit. Tertia conditio est ab illis apponenda, qui relationē ponunt idem cum fundamento, scilicet quòd termo præsens est de absolutis. Sed adiumant qui hanc apponunt tertiam conditionem, quo modo prælicta inconuenientia, & maximè tertium possint euadere, quum prædicta non gratia materiæ absolutæ vel respectiuæ, sed ex rationibus vltimæ differentiæ generis & speciei, quæ communia sunt absolutis, & respectiuis deducta sint.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquarta Articulum tertium.*

IN titulo notādum est quòd cùm potentia sit principium actiuum, vel passiuū operationis, duo in se claudit, scilicet relationē principij, & rem absolutam, quæ est proxima ratio agēdi vel patiendi. Hic non est quæstio de relatione, sed de re absoluta. Ita quòd sensus tituli est, vtrum potentia non pro respectu, sed pro re absoluta, quā significat: sit idem cum substantia angeli. Aman.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua negatiuè, & est vniuersalis, tam de angelo, quàm de quacunque creatura, scilicet nulla virtus operatiua sue angeli, sue cuiuscunque creaturæ est eius substātia. Et probatur sic: Nullius creaturæ esse est sua operatio, ergo nullius creaturæ substantia est sua potentia operatiua. Antecedens patet ex præcedente articulo: consequētia verò deducitur, quia secundò diuersitatem actuum oportet esse diuersitatem potentiarum propriarū, quia vnusquisque actus proprius respōdet propriæ potentiæ: sed operatio & esse sunt actus diuersi, quorum proprie potentiæ sunt substātia & vis operatiua, ergo substantia & potentia operatiua sunt diuersæ. Conclu.

¶ *Num ex actuum diuersitate diuersitas inferatur in potentiis, & quomodo ex hoc sequi valeat distinctio potentiæ ab essentia.*

¶ Circa rationem prædictam, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primò in illa propositione, diuersitas actuum exigit diuersitatem potentiarum. Aut enim est sermo de diuersitate absolutè, aut tali. Si absolutè, nihil concludit. Quia distinctio in principiatis non infert distinctionem in principiis, nisi fortè distinctionem formalem potentiarum, quæ non sufficit proposito. Si de tali aut de formali, & sic etiam non infert propositum. Aut de reali, & sic est falsa manifestè, quia cùm diuersitate realium actuum stat vnitas potentiæ, vt patet in potentia visiua, & aliis, imò, cùm contrarietate realī actuum, vt patet 2. Cæli. Commen. 18. Rursus, aut est sermo de omni actu, aut de tantis de omni, manifestè sequitur processus in infinitum, quoniam ista potentia operatiua actus quidam est apud tres cùm accidens ponatur & subiectiue in anima. Et sic si vnusquisque actus exigit propriam potentiam, præterit alia potentia prior: & cùm illa quoque esset actus quidam, præexigeret aliam priorem, & sic in infinitum. Si verò de actu tali, non facile erit assignare qualis sit. Si enim dicitur, quòd est sermo de actibus vltimatis, deprehenditur quòd hic est fuga quædam, ex eo, quia sic actus vltimatus, Quæst. 60 quantum actus vltimatus est, habetet hanc propriatatem, scilicet exigendi potentiam propriam. Sed hoc est falsum quoniam vt patet in 12. Metaphysic. & 2. eiusdem de Anima. & tertio Physic. quilibet actus qui per se fit, fit in propria potentia. Constat autem quòd non omnis actus qui est per se terminus actionis, alius est actus vltimatus, quoniam omnis forma accidentalis absoluta ad aliquam operationem ordinatur. Si verò dicitur, quòd est sermo de actu tali, id est de actu per se expectato ab eo cuius est actus, deprehenditur falsum hoc esse, ex dicto Sancti Thomæ hic subsumendis sub illis propositionibus, quòd esse est talis actus respectu essentiæ. Constat enim quòd essentia non expectat esse. Nec aliquid mediat fieri ad coniungendum talem actum tali potentiæ: sed eadem generatione generantur & corrumpuntur. Est & tertia ratio dubitandi, ex propositionibus subsumptis, scilicet essentia est propria potentia respectu esse, & potentia operatiua respectu operari. Si enim hæ propositiones veræ sunt cum antedictis, manifestè sequitur, quòd quemadmodum operari & esse distinguuntur semper formaliter & realiter: ita etiam semper omnis essentia distingueretur realiter ab omni operatiua potentia quod implicat contradictionem. Tum quia nulla essentia alicuius formæ accidentalis esset potentia operatiua. Et sic calor non esset potentia calefactiua. Tum quia nulla potentia operatiua haberet esse: quia non esset essentia. Quæst.

¶ *Num substantia creata possit esse immediatum principium operationis.*

¶ Circa conclusionem ipsam multæ sunt dubitationes & obiectiones, enim ponit, quòd nulla substantia creata est immediatum principium alicuius operationis. Quoniam aut vniuersaliter intelligit de principio tam actiuo quàm passiuo, aut de actiuo tantum. Si de vtroque, sequitur quòd substantia nullius tranſmutationis subiectum proximum esse potest. hoc autem est inconueniens. Tum quia oppositum apparet in materia prima. Tum quia hoc saluari non potest, nisi ponendo Quæst.

ponendo in omni substantia quædam accidentia potentialia congenita ipsi substantiæ, quibus me diantibus esset transmutabilis diuersis tranſmutationibus: hoc autem voluntarium & irrationabile. Quia pluralitas non est ponenda sine necessitate. Natura enim facit ex paucioribus quantum potest, vt patet primo Physicorum. Si autē est sermo de principio actiuo tantum, sequitur quòd supponatur hic, omnes potentias partis sensitiuæ & intellectiuæ esse actiuas, eo q̄ sunt potentiæ operatiuæ. Et tamen in secūdo de Anima manifestè dicit, sensus esse potentias passiuas, & intellectū intellectum possibile in tertio eiusdem. Deinde contra hoc sunt obiectiones 5. co. in 2. dist. 15. & in 4. dist. 12. Et primò arguit sic: Ordinatū ad finem quancunq; imaginatius ordinatur ad illum, tantò nobilius ordinatur. substantia creata nobilissimo modo ordinatur ad finem per operationem attingendum: ergo immediatè operabitur. Et confirmatur: quia operari immediatè conuenit formæ nobiliori, scilicet accidentali, & sotiæ nobiliori, dicitur ergò conuenire etiam formæ mediæ, scilicet substantiali creatę. Et confirmatur secundò, quia absoluto subſtantiali intellectualis esset beata per accidens, quod est inconueniens: probatur consequentia, quia esset subiectum beatitudinis per receptionem medium, in quo res ipsa recipitur beatitudo si esset separatum à substantia. ¶ Secundò sic: Substantia creata oportet produci à substantia, etiam tanquā à primitiuo quo agens agit, ergo substantia est principium actiuum vt quo quod nihil aliud est quam potentia activa. Et confirmatur hoc, quia apud te forma in qua genitum assimilatur generanti, est ratio & principium genetandi, ergo potentia genetatiua in quacunque substantia, est substantia. Et si dicatur concedendo, quòd substantia est principiū actiuum quo operationis & generationis non proximum, sed primum, vt dicitur in diffinitione naturæ, & quòd potentia operatiua nominat principium proximum: Contra hoc multiplicitèr obiicitur. Tum quia negari non potest quin substantia sit immediatū principiū substantialis productionis. Quoniam autem substantialis productio eleitur immediatè à forma substantiali, vel à forma accidentali. Si à substantiali, habetur intentum: si ab accidentali aut virtutem propria, & hoc nomine de se patet. Aut virtute substantiæ, quia est eius instrumentum, & hoc esse etiam falsum declaratur quadrupliciter. Primò, quia instrumentum apud te nō mouet nisi motum à principali agēte ergo aliqua est operatio substantiæ, quæ mouet accidens ad agendum, quod est principale instrumentum. Secundò, quia causa principalis & instrumentalis sunt ordinatæ essentialiter sicut superior & inferior. Constat autem, quòd causa superior prius natura actuat inferiorem, quàm inferior. Et si est naturalis, quicquid vel quantum potest, tum quia naturaliter agit quàm inferior. In illo ergo priori producta est substantia immediatè à substantia. Et consequenter in secundo signo naturæ, in quo terminatur actio causę secundariæ, non producitur substātia nisi idem producatur. Tertiò, quia quo instrumentum non se extendit, illuc oportet principalis agentis actionem pertingere. Sed actio accidētis non attingit nudā materiā primæ essentiami ergo generationem substātialem quæ in ea fit à substantia immediatè, elici oportet. Quartò, quia quum dicitur accidens causare substātiam in virtute substantiæ, in virtute, aut addit aliquid absolutum, aut respectiuum. Si absolutū, cùm illud sit accidens, eadem quæstio erit. Si respectiuum, manifestè patet, quòd ex respectu superaddito accidens non potest facere substantiā, quoniam relatio non largitur virtutem actiuam: & etiam illa relatio esset accidens. Tum quia non potest negari quin substantia in suo ordine sit immediatum principium alterius propriæ operationis, vt patet ex ratione causæ superioris principalis, vt dicimus. Et confirmatur, quia quamuis Deus apud Philosophos non causet nisi mediantibus causis secundis, tamen ipse est immediata causa propriæ operationis in suo ordine: ergo similiter se habebunt substantia creata, & fortius accidentalis: dato q̄ non causet nisi mediante accidente. Tertiò arguitur ducendo ad impossibile: quia sequeretur quòd posset fieri per diuinam potentiam substantia intellectualis sine intellectione, & consecutio: quia omne absolutum prius potest fieri sine alio absoluto distincto realiter à se. Et si dicatur, quòd hoc non potest fieri propter necessitatem connexionis inter ea, ex hoc magis haberur intentum propter duo. Primò, quoniam ista connexio attenditur non secundum connexionē potentiæ ad actum. Quia omnis potentia est potentia contradictionis, vt dicitur 9. Meta. text. 17. sed secundū connexionem causæ actiuæ naturaliter ad suum effectum. vnde & apud te potentiæ sunt ab essentia, ergo substantia est immediatè actiua quod est principale intentum. Secundò quia cum Deus possit supplere vicē omnis causæ extrinsecæ, quantumcunque talis connexio videatur necessaria, potest tamen Deus facere vnum sine alio. Quarto, arguitur ex confessis & experientia. Fatemur in primis quòd angelus intelligit substantiam propriam per se ipsam. Igitur essentia angeli est proximum principium intellectionis. Experimur quoque, quòd aqua calefacta frigefactionis. Aman. Quæst.

¶ Ad quæstionem præmissæ materiæ, notandæ sunt aliquæ distinctiones. Prima est de actu. Quidam est ad aquantus potentiæ vt intelligere est respectu intellectus, & videre respectu visus. Quidam verò inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere hominem, & tale videre, puta album. In proposito est sermo de actibus adæquatis tantùm quoniam de talibus tantum verificatur, q̄ potentiæ diſtinguuntur per actus. Secunda est de graduatione rerum. Quædā enim res sunt, quæ primaria intentione intenduntur à natura vt actus. Quædam verò vt potentiæ: quales cōtingat res intentas vt actus, habere aliquid potentiæ admixtū. Et similiter res intentas vt potentias, habere aliquid actualitatis admixtum. Et illæ quidem sunt per se primò & essentialiter actus: & per hoc simpliciter locantur in coordinatione actuum. Illæ verò sunt per se primò & essentialiter potentiæ. Et consequenter simpliciter locantur in ordine potentiarū: ita q̄ imaginandū est, q̄ quemadmodū in genere substantiæ est inuenire quasdam res à natura intentas per se primò, vt principia aliorū sint, ita in quolibet genere sunt quædā res per se primò intentæ à natura, vt principia proxima aliorū. Et si ita est, ex hoc habetur tertia distinctio actus & potentiæ, quia vterq; est duplex. Actuum enim quidam est per se primò actus & secundariò potentia. Quidā verò econtrario. Et similiter potentiarū quædā est per se primò potentia, & secundariò actus. Quædā verò econtra. Quibus in his sic intellectis quædam quoniam potentiæ passiuæ sunt actus tantū modaliter pro quanto subiectis inhærent aliquæ earū: habent enim ex hoc quandā actus modū. Potentiæ verò actiuæ actus quidem sunt, sed tales, quòd sunt essentialiter inconuenientes ad hoc quòd insint in natura, vt principia operationum sint. Et propter hoc in genere principiorum essentialiter locantur. In proposito ergo sermo est de actu per se primò intento in ratione actus, & de potentia per se primò intenta in ratione potentiæ. Quòd autem dentur in natura tales res, spectabit quæstionē exigere. In præsenti tamen apparet rationabiliter eas poni posse. Quandoquidem habitum omnes prædicti, vt docuit Arist. in Ethi. res tales sint, quoniam ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Similiter istamelia significata potentialiter animę ad nihil aliud sunt nisi ad operari. His præsuppositis ad obiectiones contra rationem 3. Thomæ; respōdetur quòd præsens semo est de diuersitate realī non quacunque, sed formali. non quacunque actus, sed ad aquatorum, & per se primò intentorum in ratione actus. esse enim accidentis[6]: & præcipuè eius quod consequitur speciem. Huiusmodi autem accidēs pertinet ad formam. Accidens verò quod est indiuiduī non consequens totam speciē, consequitur materiā, quæ est indiuiduationis principium. Et talis forma simplex est angelus. 577

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentia materiæ est ad ipsum esse substantiale[7], & non potentia operatiua, sed ad esse accidentale. Vnde non est simile. 577

¶ Ad primum dicendum, quòd forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectū compatratur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. Et de tali forma loquitur ibi Boëtius. Forma autē simplex, quæ non est suum esse, sed comparatur ad ipsum vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis. Et propter hoc non sequitur quòd in angelo sit idem esse & intelligere. Quæst.

ARTICVLVS III.

¶ An potentia intellectiua angeli, sit eius essentia.

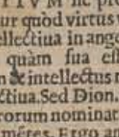

DEINDE TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd virtus vel potentia intellectiua in angelo nō sit aliud quàm sua essentia. Mens enim & intellectus nominatur potentia intellectiua. Sed Dion. in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos angelos intellectus & mētes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

¶ Præterea, Augustinus dicit 12. Confes. q̄ Deus fecit angelicam naturam prope se, materiam

261 262

autem primam prope nihil. Ex quo videtur quòd angelus sit simplicior, quàm materia prima, vtpote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod Dionys. dicit 2. cap. Angelicæ hierar. quòd angeli diuiduntur in substantiam, virtutem, & operationē. Ergo aliud est in eis substātia, & aliud virtus, & aliud operatio.

CONCLVSIO.

¶ Cùm esse cuiuslibet creaturæ distinctum sit ab ipsa sua operatione, omnis quoque creata substantiæ potentiam ab essentia distinctam esse necesse est.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd nec in angelo, nec in aliqua creatura virtus vel potentia operatiua est idem quod sua essentia. Quod sic patet. Cùm enim potentia dicatur ad actum, oportet quòd secundum diuersitatem actuum sit diuersitas potentiarum. Propter quod dicitur, quòd proprius actus respondet propriæ potentiæ. In omni autem creato essentia differt à suo esse, & comparatur ad ipsum sicut potentia ad actum, vt ex supra dictis patet[a]. Actus autem ad quem comparatur potentia operatiua, est operatio. In angelo autem non est idem intelligere & esse: nec aliqua alia operatio aut in ipso, aut in quocunque alio creato est idem quod eius esse. Vnde essentia angeli non est eius potentia intellectiua[c], nec alicuius creati essentia est eius operatio, aut potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd angelus dicitur intellectus & mens: quia tota eius cognitio est intellectualis. Cognitio autem animæ partim est intellectualis, & partim sensitiua.

¶ Ad secundum dicendum, quòd forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectū compatratur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. Et de tali forma loquitur ibi Boëtius. Forma autē simplex, quæ non est suum esse, sed comparatur ad ipsum vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis. Et propter hoc non sequitur quòd in angelo sit idem esse & intelligere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentia materiæ est ad ipsum esse substantiale[7], & non potentia operatiua, sed ad esse accidentale. Vnde non est simile.

¶ Ad primum dicendum, quòd forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectū compatratur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. Et de tali forma loquitur ibi Boëtius. Forma autē simplex, quæ non est suum esse, sed comparatur ad ipsum vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis. Et propter hoc non sequitur quòd in angelo sit idem esse & intelligere.

ARTIGVLVS III.

¶ An potentia intellectiua angeli, sit eius essentia,

DEINDE TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd virtus vel potentia intellectiua in angelo nō sit aliud quàm sua essentia. Mens enim & intellectus nominatur potentia intellectiua. Sed Dion. in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos angelos intellectus & mētes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

¶ Præterea, Augustinus dicit 12. Confes. q̄ Deus fecit angelicam naturam prope se, materiam

261 262

autem primam prope nihil. Ex quo videtur quòd angelus sit simplicior, quàm materia prima, vtpote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod Dionys. dicit 2. cap. Angelicæ hierar. quòd angeli diuiduntur in substantiam, virtutem, & operationē. Ergo aliud est in eis substātia, & aliud virtus, & aliud operatio.

CONCLVSIO.

¶ Cùm esse cuiuslibet creaturæ distinctum sit ab ipsa sua operatione, omnis quoque creata substantiæ potentiam ab essentia distinctam esse necesse est.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd nec in angelo, nec in aliqua creatura virtus vel potentia operatiua est idem quod sua essentia. Quod sic patet. Cùm enim potentia dicatur ad actum, oportet quòd secundum diuersitatem actuum sit diuersitas potentiarum. Propter quod dicitur, quòd proprius actus respondet propriæ potentiæ. In omni autem creato essentia differt à suo esse, & comparatur ad ipsum sicut potentia ad actum, vt ex supra dictis patet[a]. Actus autem ad quem comparatur potentia operatiua, est operatio. In angelo autem non est idem intelligere & esse: nec aliqua alia operatio aut in ipso, aut in quocunque alio creato est idem quod eius esse. Vnde essentia angeli non est eius potentia intellectiua[c], nec alicuius creati essentia est eius operatio, aut potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd angelus dicitur intellectus & mens: quia tota eius cognitio est intellectualis. Cognitio autem animæ partim est intellectualis, & partim sensitiua.

¶ Ad secundum dicendum, quòd forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectū compatratur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. Et de tali forma loquitur ibi Boëtius. Forma autē simplex, quæ non est suum esse, sed comparatur ad ipsum vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis. Et propter hoc non sequitur quòd in angelo sit idem esse & intelligere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentia materiæ est ad ipsum esse substantiale[7], & non potentia operatiua, sed ad esse accidentale. Vnde non est simile.

¶ Ad primum dicendum, quòd forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectū compatratur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. Et de tali forma loquitur ibi Boëtius. Forma autē simplex, quæ non est suum esse, sed comparatur ad ipsum vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis. Et propter hoc non sequitur quòd in angelo sit idem esse & intelligere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde non oportet quærere aliud illius principium, sed illud idem quod in toto tempore præcedanter generabat, in instanti vltimo illius, tempore generat secundando actionem suam.

¶ Et qualiter quæritur quomodo alteratio aut quodcunque accidens virtute substantiæ, subsistantiæ facta, quid est illa virtus? breuiter dico duplicitèr dici posse. Primò à quibusdã dicitur, quòd est res quædam intermedia, ab omni genere entis, quæ à quibusdã dicitur forma fluens, & à quibusdã dicitur, quòd est res quædam intermedia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tamen.

scientes ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoscibilia tantum quantum potest illa cognoscere.

¶In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, scilicet angelus non cognoscit omnia per essentiam suam, sed per similitudines superadditas. Probatur sic, Nulla forma complere perficit aliquam potentiam, nisi contineat omnia ad quæ se extendit potentia illa: sed essentia angeli se habet vt forma respectu suæ intellectiuæ potentiæ: & non continet omnia quæ potest angelus intelligere: ergo non est ei forma adæquata: & consequenter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propositio declaratur à posteriori in forma & materia sensibilium: minor verò quo ad primam partem probatur, quia quo intellectus intelligit, se habet ad ipsum vt forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit est forma. Secunda verò pars probatur, quia intellectus angelicus extendit se ad omnia. Quod probatur, quia ens & verum est obiectum intellectus omnis. Essentia autem angeli non continet in se omnia. Quod probatur. Tum quia est determinata ad genus & ad speciem. Tum quia est constituere in se omnia est proprium essentiæ diuinæ, quæ est infinita simpliciter. Nota primò quod secunda pars conclusionis per modum cuiusdam sequelæ à Sancto Thoma apposita est, & non probata, sed quasi per se nota dimissa, apud supponentes, angelos habere cognitionem de rebus omnibus secundum proprias rationes earum, & concedentes dari species intelligibiles. Vnde duæ hîc annectuntur quæstiones. Altera, an angeli cognoscant omnia secundum proprias rationes. Altera, an dentur species intelligibiles. Et secunda quidem seorsum tractabitur. Ad primam autem, quia directè spectat ad propositum, & expressè hoc sumitur in minore: esset nunc dicendum nisi inferius multis quæstionibus figillatim discutiendæ esset, vndepro nunc supponatur. Nota secundo, quòd in præsenti ratione supponitur, essentiam angeli posse esse ei rationem intelligendi. Et discutitur, an respectu omnium intelligibilium ab eo fit ratio, an non respectu omnium. Illud autem quod præsupponitur, in sequentis quæstionis articulo primo explanabitur & discutietur: hoc autem tanquam communiter confessum supponitur. Nota tertiò, quòd continentia, de qua est sermo in maiore & minore, est continentia completa, siue formalis siue virtualis sit: completa autem continentia dicitur quando aliquid continetur secundum omnes ipsius conditiones formaliter, vt genus in specie, vel virtualiter, vt creaturæ sunt in creatoris potentia. Nam nisi de huiusmodi continentia sit sermo, forma non adæquaret potentiam quantumcunque esset continens aliàs. Et sic minor clara est: quoniam essentia angeli sola, etsi sit inferiorum quasi exemplar, & superiorum quasi effectus, & ex ea fluant species omnium: in se tamen secundum se solam, non æquiualet speciebus ex ea fluentibus: quoniam multa adsunt in repræsentando, quæ sola per seipsam repræsentare nequit. Quia ea, quæ repræsentantur, in solo Deo continentur, secundum omnes eorum conditiones, quia addunt aliquid positiui, quod in angelorum essentiis non continetur: quia sunt finitæ. Nota quartò, quòd quum in litera probatur, quòd quo intellectus intelligit, est forma eius, quia quo agens agit, est forma eius: sumitur agens & agere communiter, vt etiam comprehendit actionem immanentem, quæ non est actio, sed qualitas. Vis tamen rationis non infirmatur ex hoc, imò validis magis redditur, quoniam si intelligere est tale agere, quod est esse tale, à fortiori sequitur, ergo quo sic agit, est eius forma, quia est quo intelligens habet tale esse.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum secundum.* 17 427 a

Titulus clarus est. Tamen.

¶In corpore articuli vna est conclusio responsiua: Species per quas angeli intelligunt, non sunt à rebus acceptæ, sed sunt eis connaturales. Et probatur tripliciter duabus rationibus, & vnica auctoritate Augustini. prima ratio est, distinctio ordoque corporalium habet vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas, & successiuè acquirant eas: corpora verò superiora congenitas habeant suas perfectiones, sine quæ naturaliter completa, &c. ergo distinctio ordoque substantiarum intellectualium hoc idem habebunt, vt scilicet inferiores intellectus sint in potentia ad suas perfectiones, superiores verò habeant eas naturaliter congenitas. Tales autem perfectiones sunt species intelligibiles. ergo. 253 418 373 45 58 494 260 234 Aug.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd Scotus in secundo distinctione tertia, quæstione vltima dicit hanc rationem non concludere propositum, sed magis oppositum. Quia perfectiones cælestes sunt causabiles à Deo solo: perfectiones verò angelicæ sunt causabiles à creaturis. Ex hoc enim sequitur, & quòd ratio non cōcludit, quia non est idem iudicium de vtrisque: & quòd inferat oppositum, quia perfectiones causabiles à creaturis facit prouidentia diuina per secundas causas. Constat autem quòd obiectum & intellectus possunt causare speciem: ergo. Durandus quoque tripliciter dicit hanc rationem peccare. Primò, improportionalitate corporum superiorum ad inferiora, & angelorum ad animas nostras, quia aut intelligitur vniuersaliter, & sic est falsa, quoniam superiora corpora generant inferiora, angeli autem non generant animas: aut particulariter, & sic nihil concludit. Secundò, in complemento naturali corporum cælestium: quia aut intelligit de perfectione substantiali, & sic non est ad propositum aut de accidentali etiam, & sic falsum assumit, quia luna & stellæ recipiunt lumen à sole. Tertiò, ducendo ad impossibile: quia stantibus assumptis propositionibus tuis, sequeretur quòd angelus esset sic naturaliter perfectus, quòd non esset in potentia ad aliquam accidentalem perfectionem, & consequenter nullam de nouo posset habere actualem cognitionem quod tu negares. Tamen. Innoc. 3. de myst. missæ. c. 4. Greg. 2. 40. c. 34. Chrysost. hom. 22 ad pop. Antioch.

¶Ad has obiectiones facile respondetur, notando duas distinctiones. Prima est de perfectionibus angelicis, siue cælestibus, quod dupliciter possumus de eis loqui. Vno modo secundum rationem communem, & sic vtræque sunt causabiles à creaturis. Figura enim motus, & lumen, & species intelligibiles in communi, entia sunt acquisibilia per actionem creaturarum de nouo. Alio modo secundum proprias rationes, prout & inquantum sunt in tali & tali natura, scilicet cælesti & angelica. Et hoc pacto supponere perfectiones angelicas esse causabiles ab extra

ab extra, aut non causabiles, est petitio principij, quia hoc est quod quæritur vertitur in dubium. Et Sanctus Thomas rationaliter ex hoc, quòd natura indidit corporibus cælestibus perfectiones suas, quæ tamē in communi sunt de nouo acquisibiles, intulit à fortiori, intelligentias esse tales naturas, quibus congenitæ sint propriæ perfectiones, quæ etiam in communi sunt de nouo acquisibiles. Et ex hoc à priori sequitur, quòd neutre vt in tali natura sunt, sunt causabiles ab extrà, sed ab actore naturæ tantùm. Et ex hoc patet responsio ad Scotum. Secunda distinctio est de potētia, quia vt dicitur 8. Phys. dupliciter contingit aliquid esse in potentia, scilicet essentiali, id est ad actum primum, aut accidentali, id est ad actum secundum. Et vt patet in secundo & tertio de Anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quādo est sicut tabula nuda. Tunc autem in potentia accidentali, quando est sicut sciens, non actu intelligens. In proposito ergo fermo est de potentia essentiali, & ad perfectionē secundum actū primum, non aliquam, sed omnem tam substantialem quām accidentalem, naturalem tamen. Vnde ad primam instantiam dicitur, quòd obiectio est satis puerilis quoniam est aliud arguere ex propositionibus particularibus, & aliud est arguere ex vna conditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex ista corporum cælestium conditione, quia scilicet sunt naturaliter completa, & tamen facimus propositionem vniuersalē de omnibus corporibus primis. vnde proportionalitas illa est particularis quo ad conditionem in qua attenditur, & est vniuersalis quo ad prædicationem. 253 418 373 45 58 494 260 234

¶Ad secundam verò instantiam dicitur, quòd corpora cælestia quamuis communicent ad perfectiones accidentales, vt potentia ad actum, quia se habent vt receptiuum ad receptum: non tamen sunt in potentia essentiali vt accidentali, respectu earum. Vnde non est ad propositum talis potentialitas.

¶Ad tertiam verò instantiam dici potest dupliciter. Primò quòd proportionalitas inter angelos & corpora cælestia magis attenditur secundum potentiam essentialem quàm accidentalem, quia actus secundus corporum est operatio transiens, angelorum verò immanens: actus verò primus vtrobique est in eo cuius est & quo ad hoc eiusdem ordinis. Tum quia actus primus vtrobique est naturalis: actus verò secundus non, sed angelorum est operatio libera, corporū verò naturalis. Et propterea hæc absque imperfectione non essent in potentia accidentali. Illi vero ex liberrate, in natura tamen finita, habent potentiam accidentalē. Secundò dici potest, quòd quemadmodum in corporibus cælestibus potest de nouo aliquid acquiri partialiter, vt patet de partibus motus & terminis eius, & similiter de partibus lunæ quo ad illuminari: ita in angelis est potentia accidentalis ad aliquam nouam cognitionem, proportionaliter enim se habent. Corpora namque cælestia semper mouentur, & tamen mutant de termino in terminum: & luna semper illuminatur: & tamen semper mutatur. Angeli autē & semper actu intelligunt: idem semper mouentur, & tamen mutant de vna intellectione in aliam respectu aliorum cognitorum. Tamen. Innoc. 3. de myst. missæ. c. 4. Greg. 2. 40. c. 34. Chrysost. hom. 22 ad pop. Antioch.

¶Secunda ratio est, modus quo res naturaliter perficitur, causatur ex naturali modo essendi eiusdem. Cuius signum est, quòd in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiam modus quo perficitur, est vt modus essendi eius sit esse in corpore: alioquin frustra vniretur corpori, cùm materia sit propter accipiat à corpore: alioquin frustra vniretur corpori, cùm materia sit propter formam, & non econuerso. Sed angeli subsistunt absque omni coniunctione ad corpus, ergo perficiuntur absque acceptione à corpore per influxum intelligibilem ab actore naturæ.

¶ *Num ex eo quòd Angelus non est corpus, inferatur, ipsum perfici non posse ab obiecto corporeo.* Quæstio.

¶Circa hanc rationem Scot. vbi supra dicit quòd quamuis ex modo essendi animæ concludatur modus quo perficitur, ex incorporalitate tamen angeli non potest concludi, quòd non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independentia à corpore vt materia, non infert independentiam à corpore vt obiecto.

¶Ad hoc dicitur, quòd processus Sancti Thomæ iuxta doctrinam traditam primo Posteriorum procedit, scilicet si affirmatio est causa affirmationis, negatio negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa quare anima accipit perfectionem suam à corpore, est modus essendi eius: consequens est quòd negatio talis modi essendi, erit causa negationis talis modi perficiendi. Quòd autem imò oppositus modus essendi erit causa oppositi modi perficiendi. Quòd autem modus essendi animæ sit propria causa modi perficiendi patet, probatur à Sancto Thoma, quia aliter vnio animæ intellectiuæ ad corpus, quæ importat talem modum essendi, frustra esset. Et tenet sequela, quia talis vnio, aut est primò propter bonum animæ, vt propter bonum corporis. Sed hoc non potest dici, quia forma non est propter materiam. Relinquitur ergo illud, quia materia est propter formam. Constat autem proprium bonum animæ intellectiuæ in perfectione intellectuali consistere. Et ex hoc patet quòd independentia naturalis à corpore vt à materia infert independentiam ab eodem vt obiecto.

¶Sed contra hoc tamen instat iterum Scotus in quarto distinctione quadragesimaquinta, dicens dupliciter posse solui hanc rationem, primo dicendo, quòd non sequitur animam frustra vniri si per hanc viam, & per aliam possit perfectio acquiri: sicut non sequitur, frustra potionem sumere infirmum, qui etiam per sectionem absque potione posset sanari. Secundò, dicendo quòd anima non vnitur propter bonum proprium, nec materiæ, sed totius compositi, & sic vtroque modo negatur quòd modus essendi talis sit proprius causa talis modi perficiendi.

¶Ad primum horum dicitur, quod in generatione rerum & perfectionū cōtingit ponere plures modos, vt patet in naturalibus: non ergo est rationabile, perfectionē substantiæ intellectualis pluribus modis posse naturaliter fieri; quoniam vnius naturæ vnus est modus naturalis siue perfectionis. Secundò, quòd frustra fit per plura quod fit per pauciora æquè bene. Sed sic esset in proposito, imo melius anima perficeretur immediate ab obiecto, quàm à vice obiecto, id est phantasmate: igitur anim iste non est naturalis, aut ille.

¶Ad secundum autē dicitur, quòd quia intellectuale vt sic, nō est actus corporis, consequitur vt sic non est pars compositi corporei: ergo loquendo de substantia intellectuali formaliter, nō potest dici quòd primò est propter compositū, nisi assignetur ratio quare vnibilis est corpori. Nec potest dici, quia materialis forma, puta intellectiua simul & sensitiua, quia de hac conclusione quæritur eodem modo, aut propter bonum sensitiui aut intellectiui. Non primū: quia illud est vt materia. Ergo secundum, scilicet vt à sensibus accipiat: & habeat intentum. 278 a 527 Quæstio.

¶ *Num esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & esse sensibile.*

¶In responsione ad secundum, vbi ponuntur duæ viæ respōdendi, aduerte quòd Scotus in locis allegatis impugnat primam responsionem tripliciter. Primò contra eius efficaciam arguit sic, esse imaginabile aut ponitur medium inter esse intelligibile & sensibile ex parte obiecti seu rei cognitæ, aut ex parte intellectus seu potentiæ abstrahentis. Sit ex parte rei, sequeretur quòd etiam Deus non posset intelligere lapidem, nisi media imaginatione aut esse imaginabili. Si ex parte intellectus, ergo non concludit, quia fiat quòd aliquid sit medium virtuti inferiori, & tamen non sit medium virtuti superiori, sicut (verbi gratia) gradus caloris vt quatuor, habet rationem medij respectu virtutis calefactiuæ debilis paulatim calefacientis: & non virtutis vehementis subitò magnum calorem inducentis.

¶Secundò ad idem arguit sic: Nihil est in phantasmate, per quod sufficiat ad cognoscendum speciem intelligibilem in suo ordine, quod non eminentius sit in re cuius est phantasma, ergo res sensibilis in seipsa potest communicare speciem. igitur phantasma est medium per accidens, id est pro statu isto. Antecedens probatur quia phantasma per hoc tantum agit, quia est expressiuum obiecti.

¶Tertiò contra eius veritatem instat, volens fallum esse. quòd esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & sensibile; quoniam esse imaginabile comprehenditur sub hoc extremo quod est esse sensibile: quemadmodum imaginatio sub cognitione sensitiua.

¶Ad has obiectiones dupliciter dici potest. Primò, quia Sanctus Thomas ideo addidit secundam responsionem, quia videbat rationem hanc pati calumniam, nec credidit ipsam esse necessariam, sed probabilem. Ego autem puto opinatum esse ipsum cum Auerroi in de sensu & sensato hanc rationem necessariò concludere, si philosophiæ propositiones vt Philosophos decet admittantur. Addit tamen secundam responsionem: vt Theologantibus & secundum imaginationem loquentibus satisfaceret. Dicendum est ergo quòd ratio efficax est, quòd medium hoc est essentiale, non tantum in essendo, sed etiam in causando, & non simpliciter sed respectu talis causæ, scilicet rei sensibilis. Quòd enim esse imaginabile sit medium in essendo, inter esse sensibile exterius, & esse intelligibile, per se notum est: quia quod quid erat esse imaginabilis, partim est materiale, & partim spirituale. Quòd verò sit medium in causando esse intelligibile non simpliciter, ex eo patet quòd effectus ille, scilicet esse intelligibile, potest causari absque esse imaginabili concurrente: vt patet de speciebus congenitis ipsis angelis. Quòd autem sit medium essentiale in causando eundem effectum respectu talis causæ, scilicet sensibilis exterioris, scilicet quod si esse intelligibile causari debet à re sensibili extrinseca, causari non potest nisi per tale medium, scilicet esse imaginabile. Et loquimur semper de potentia & ordine naturali. Declaratur ex illa maxima Diony. septimo c. de Diui. no. scilicet quòd ordo Vniuersi hoc habet, vt supremum infimi attingat infimum superni. Et hæc enim habeo, quòd sensibile non nisi in suo supremo, pertingit ad infimum ordinem intelligibilem. Constat autem quòd supremū in ordine sensibilium est esse imaginabile; quia est spiritualissimū & propinquissimū intelligibilitati: & cp infimū in ordine intelligibile est cōcurrere ad speciē intelligibilē educendā de potētia ad actū, igitur naturalis ordo rerum exigit, vt res sensibilis secundū esse omnino materiale, non possit esse immediatum cooperans virtuti intellectuali producenti esse intelligibile. Sed si cooperari debet, oportet cp prius ad summū gradum perueniat. Habeo etiam secundò, quòd solus intellectus humanus, qui est infimus in ordine intellectualiū, coniungitur supremo sensibilium, quod est concurrere cum sensibilibus ad habendum

& col.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& colligendum esse intelligibile. Intellectus verò superiores altiori modo illud obtinent. Et ex hoc patet responsio ad obiecta. Nam dicendum est ad primum quòd esse imaginabile est medium non solùm ex parte virtutis intellectiuæ, sed etiam ex parte sensibilis rei cognitæ. Non inquantum habet rationem obiecti seu termini, sed inquantum habet rationem causæ & motiui. Et sic patet instantia non obstare.

ARTICVLVS III.

a *¶ Vtrum superiores angeli intelligant per species magis vniuersales, quàm inferiores.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd superiores angeli non intelligant per species magis vniuersales, quàm inferiores. Vniuersale enim esse videtur quod à particularibus abstrahitur. Sed angeli non intelligunt per species à rebus abstractas[c]. Ergo non potest dici quòd species intellectus angelici sint magis & minus vniuersales.

¶ Præterea, Quod cognoscitur in speciali, perfectius cognoscitur quàm quod cognoscitur in vniuersali: quia cognoscere aliquid in vniuersali, est quodammodo medium inter potentiam & actum. Si ergo angeli superiores cognoscunt per formas magis vniuersales, quam inferiores, sequitur quòd angeli superiores habeant scientiam magis imperfectã, quàm inferiores. Quod est inconueniẽs.

¶ Præterea, Idem nõ potest esse propria ratio multorum. Sed si angelus superior cognoscat per vnam formã vniuersalẽ diuersa quæ inferior angelus cognoscit per plures formas speciales, sequitur quòd angelus superior vtitur vna forma vniuersali ad cognoscẽda diuersa. Ergo nõ poterit habere propriã cognitionẽ de vtroq;. Quod videtur inconueniẽs[c].

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. 12. c. Angelicę hierar. quòd superiores angeli participant scientiam magis in vniuersali, quàm inferiores. Et in libr. de Causis dicitur, quòd angeli superiores habent formas magis vniuersales.

CONCLVSIO.

¶ Angeli quantò superiores sunt, tantò per species vniuersaliores intelligunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quòd sunt vni primo, quod est Deus, propinquiora & similiora. In Deo autẽ tota plenitudo intellectualis cognitionis cõtinetur in vno, scilicet in essentia diuina, per quam Deus omnia cognoscit. Quæ quidẽ intelligibilis plenitudo in intelligibilibus creaturis inferiori modo & minus simpliciter inuenitur. Vnde oportet, quòd ea quæ Deus cognoscit per vnum, inferiores intellectus cognoscant per multa: & tantò amplius per plura, quantò amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur quantò angelus fuerit superior, tantò per paciores species vniuerstatem intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet quòd eius formæ sint vniuersaliores[c], quasi ad plura se extendentes vnaquæque earum. Et de hoc exemplum aliqualiter in nobis perspici potest: sunt enim quidam qui veritatem intelligibilem capere non possunt: nisi eis particulatim per singula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum contingit. Alij verò qui sunt fortioris intellectus ex paucis multa capere possunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd accidit vniuersali vt à singularibus abstrahatur[c], inquantũ intellectus ille cognoscens à rebus cognitionem accipit. Si verò sit aliquis intellectus à rebus cognitionem non accipiens, vniuersale ab eo cognitum non erit abstractum à rebus, sed quodammodo ante res præexistens: vel secundum ordinem causæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in verbo Dei: vel saltem ordine naturæ: sicut vniuersales rerum rationes sunt in intellectu angelico.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd cognoscere aliquid inuniuersali, dicitur dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ, vt scilicet cognoscatur solùm vniuersalis natura rei. Et sic cognoscere aliquid in vniuersali est imperfectius. Imperfectè enim cognosceret homo, qui cognosceret de eo solùm quod est animal. Alio modo ex parte medij cognoscendi. Et sic perfectius est cognoscere aliquid in vniuersali. Perfectior enim est intellectus, qui per vnum vniuersale medium potest singula propria cognoscere, quàm qui non potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem non potest esse plurium propria ratio adæquata. Sed si sit excellens, potest idem accipi vt propria ratio & similitudo diuersorum[c], Sicut in homine est vniuersalis prudentia quãtum ad omnes actus virtutum: & potest accipi vt propria ratio & similitudo particularis prudentiæ, quia est in leone ad actus magnanimitatis, & eius quæ est in vulpe, ad actus cautelæ, & sic de aliis. Similiter essentia diuina accipitur propter sui excellentiam, propria ratio singulorum quæ sunt in ea. Vnde ibi singula similantur secundum proprias rationes. Et eodem modo dicendum est de ratione vniuersali, quæ est in mente angeli, quòd per eam propter eius excellentiam multa cognosci possunt propria cognitione.

QVAESTIO QVINQVAgesimasexta de Cognitione angelorum respectu immaterialium, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de cognitione angelorum ex parte rerum quas cognoscunt. Et primò, de cognitione rerum immaterialium. Secundò, de cognitione rerum materialium.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum angelus cognoscat seipsum. ¶ Secundò, vtrum vnus cognoscat alium. ¶ Tertiò, vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum.

¶ Ad obiectionem verò contra secundam rationem dicitur, quòd S. Tho. non accipit pro signo ingeniosiores homines ex paucioribus speciebus intelligere, quoniam hoc late. Sed id quod euidens est: hos scilicet qui ingenio præstant ex paucioribus principijs, & absque distincta singulorum propositione apprehendere, hoc enim est signum euidens quòd in vno multa apprehendere, nec egere singula seorsum proponi, attestatur magnitudini intellectus.

¶ Ad obiectionem autem contra cõclusionem, dicitur quòd vnitatem speciei præsupponere vnitatem obiecti primi & adæquati, dupliciter intelligi potest. Vno modo, quòd præsupponat vnitatẽ formalem & realem illius sic in rerum natura existentis. Et hoc modo non oportet esse verum: vt patet de specie intelligibili in nobis naturæ bouinæ. Talis enim res non est sic in rerum natura, vt adæquate præsentatur per speciem. Et propterea nulla vna res singularis inuenitur in rerum natura adæquãte illi respondens. Alio modo, vt præsupponat vnitatem tantùm formalem obiecti: quemadmodum si species naturæ leoninæ à Deo alicui intellectui esset impressa. Et hoc modo verum est vniuersaliter: quòd omnis species supponit vnitatem obiecti: quoniam & omnis potentia respicit primò vnam rationẽ formalem. Et sic dico quòd argumentum decipitur, putans primo modo verificari maiorem, cùm tamen in solo Deo verificetur. In cæteris verò sæpe est quòd quælibet species respiciat primò vnam rationem formalem: & hoc modo se habent species angelicæ.

¶ Ad secundam verò obiectionem ex parte actus conceditur quòd angelus quilibet potest habere actum adæquatum cuilibet suæ speciei. Nec non dicimus oppositum, dicendo quòd non potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus quòd non potest simul plura, vt plura intelligere simul. Non est autem plura vt plura intelligere, quando multa intelliguntur per vnam speciem, vel etiam per plures species ordine quodam se habentes, vel in ordine ad vnum.

¶ Contra eandem conclusionem instatur, quia videtur contradicere supradictis, quoniam sequitur ex ea, quòd posset dari aliquis angelus qui omnia intelligeret per essentiam suam solam: & tenet sequela, adiuncta alia propositione tua, scilicet quòd quilibet angelo facto potest Deus facere perfectiorem substantialiter, ex hoc enim sequitur, quòd si facto angelo qui omnia intelligat per duas species, scilicet essentiam propriam, & vnam superadditam, fiat alter superior: ille intelliget per pauciores species, & sic per vnam tantum, quæ proculdubio erit essentia sua.

¶ Ad hoc dicitur breuiter negando consequentiam, quoniam stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur quòd creatio superioris angelo, necessariò omnibus inferioribus angelis superadderetur noua species, qua distinctè possent illum intelligere, & sic in illo qui erat supremus, erunt tres species, in isto verò nouitet facto essent duæ tantùm, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum, semper superior habebit pauciores species, non per minoritatem dualitatis, sed per additionem seu multiplicationem plurialitatis in inferioribus.

Quæstio.

¶ Num species intellectus angelici plura distinctè repræsentet.

¶ In responsione ad vltimum argumentum dubium occurrit circa illam propositionem, Species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio seu similitudo multorum distinctè: quemadmodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim videtur esse falsum & impossibile: quoniam talis excellentia aut est in essendo, aut in repræsentando tantùm. Sed non potest dici, quòd sit in repræsentando tantùm. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam nulla esset, quoniam essentia diuina propter excellentiam in essendo, quia scilicet est præhabens omnem essendi rationem & modum, habet excellentiam in repræsentando omnia. Tum quia reddendo rationem quare species angelicæ vna existens, est multorum distinctè repræsentariua: quia est excellens, id est quia excellenter repræsentat, esset idem per idem declarare, & nullam reddere causam nisi secundum verba, quia idem est multa distincte repræsentare, & singula excellenter seu inadæquatè repræsentare. Nec etiam dici potest, quòd sit propter excellentiam essendo. Tum quia sequeretur, quòd vna species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantijs sensibilibus specificè distinctis, imò multis substantijs angelicis: imò forè omnibus substantijs actu creatis inferioribus supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tum quia illa species esset etiam nobilior in essendo quàm essentia sui angeli, quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, vt habeat in se vnde sibi affluentur omnia inferiora: secundum propriam eorum quidditates nobilius est in essendo quàm id quod non habet. Tum quia hoc repugnat doctrinæ Sancti Thomæ & communi: quoniam quemadmodum communicari nequit substantiæ angeli, vt sit tantæ excellentiæ in essendo, quòd sit propria similitudo multorum: ita nec tali speciei, quæ vtunque creatura sit, & determinatum ad vnum & speciem.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis notandum est primò, quòd duo sunt genera entium. Quædam ad hoc primò instituta vt sint, quamuis fortè secundariò alia repræsentent: & hæc vocamus res. Quædam verò ad hoc primò instituta vt naturaliter, vt alia repræsentents & hæc vocamus intentiones rerum, & species sensibiles seu intelligibiles. Necessitas autem ponendi hæc duo rerum genera, est quia oportet cognoscitiuum esse nõ solùm ipsum, sed alia: intellectiuum verò esse omnia, vt patet ex q. 14. & communi animi Philosophorum conceptione, conuenientium in hoc, q. simile simili cognoscitur. Nec naturæ rerum secundum seipsas possunt esse in cognoscitiuo: quia lapis non est in anima. Nec ipsum cognoscitiuum secundum suam substantiam solam & finitã potest esse tantæ excellentiæ, vt habeat in se vnde distinctè sibi assimilentur naturæ rerũ cognoscibilium, secundum proprias rationes. Vnde restat, vt quum nec esse naturæ cognoscitiui sit ratio cognoscibilium, nec esse naturale cognoscibilis sit secundũ se in cognoscitiuo: vt oporteat in ipsum à natura rei intentionale, quo cognoscitiuũ esset cognoscibilis. ¶ Notandum est secundò, quod cognoscitiuum & intentionale, non distinguuntur sicut duo rerum ordines, sed potius vt concurrentia ad perfectionem ciuilis ordinis, scilicet naturarũ cognoscitiuarum, quoniam intentionale cõplementum intrinsecum cognoscitiui est. Complementum quidem quia ad supplendum quòd substantiæ cognoscitiuæ debetur, scilicet esse cognoscibilia inuentum est. Intrinsecum verò: quia ad efficiendum & elicíendum intrinsecam eius operationem adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu indimus est actu esse intentionale quo est sua cognoscibilis. Cognoscitiuo verò in potentia inest in potentia tale esse intentionale, vt patet & in anima intellectiua & sensitiua nostra. Quo ad latitudinem verò gradus, quoniam quantò vis cognoscitiua est altior, tantò magis vnita sibi habet ad cognoscibilia, vt patet ascendendo à sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps. Quantò autem magis virtus cognoscitiua vnitur, tantò minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilis. Ac per hoc quantò virtus cognoscitiua est altioris ordinis, tantò altius, & consequenter minus distinctum: & magis vniuersale in repræsentando sibi vendicat esse intentionale, quo cognoscibilis est, quod nihil aliud est quàm id quod vocamus species intelligibiles: & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus à primo intellectu ordinatæ prouenientes perpenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solam omnia nouit. Et quum hoc aliis communicari non potuerit, quia entia limitata sunt, collatum est eis vt tales essent substantiæ, ac tantæ perfectionis, vt quòd secundum esse substantiale habere non possint, secundum esse intentionale haberent magis & minus vniuersaliter, luxta maiorem & minorem perfectionẽ substantiæ cognoscitiuæ, adeo quòd anima nostra vltima in ordine intellectualium, dissibilis sit secundum esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His stantibus ad obiecta dicitur, quòd hic est sermo de excellentia in essendo. Quæ dupliciter intelligi potest, vel respectu eorum quæ repræsentantur: vel respectu aliarum specierum repræsentariuarum eorumdem obiectorum. Si respectu naturarum cognoscibilium intelligatur excellentia, non potest intelligi nisi in modo essendi: pro quanto species superioris angeli habet modum essendi altioris ordinis, quàm habeant non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores, & propter talem excellentiam potest plurium esse ratio distincta. Si verò intelligatur respectu specierum intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate reluceat intentum: & intelligitur de excellentia non solùm in modo essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita quòd imaginamur, quòd quum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatem rerum repræsentararum, puta species bouis, species leonis, species aquilæ, &c. ascendendo erit dare vnam speciem altioris ordinis, æqualem tantùm excellenter seu eminenter illis tribus seu quatuor speciebus. Et consequenter repræsentantem distinctè altiori modo illam, & quæ repræsentantur per illas quatuor species. Hoc enim est cognoscere per rationem vniuersalem obiecta specialia, quod est maximæ perfectionis. Et hoc modo clarè patet, adductas instantias nihil obstare. Nam non oportet dicere speciem vniuersaliorem esse perfectiorem naturis repræsentatis, sed esse perfectiorem repræsentariuis adæquatis earum: quod est necessarium. Nec est idem iudicium de esse substantiali angeli, & esse intentionali apud se, sed proportionale. Non esse idem quidem, ex eo patet: quia impossibile communiter fatemur esse, quòd angelus secundum esse suum substantiale repræsentet propriam differentiam lapidis: & iam concedimus patrem, quòd secundum esse intentionale sibi additum illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali finito, quòd sit ad certam naturam limitatum, & sit alterius secundum propriam illius differentiam repræsentariuum, & non repugnare hoc esse intentionali. Nam species bouis in anima, ad certam entis naturam definitum ens est inter accidentia: & tamen bouinæ differentiæ propriè repræsentariua est. Et ratio huius diuersitatis est ea quam suprà tetigimus, quia scilicet ens intentionale est primò à natura instituturn ad repræsentandum pro com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

plemento substantiæ cognoscitiuæ. Ipsæ vero res quarum sunt intentiones, sunt primo institutæ ad essendum. Proportionale autem iudicium de substantia intellectiua & esse intentionali est. Quia quanto substantia est altior, tanto esse intentionale proprium illi est altius: imò ex altitudine substantiæ prouenit altitudo intentionis, maior esse perfectionem, æquiuocam tamen ponit in angelo altitudo gradus substantialis: quam altitudo intentionis quoniam hæc nihil aliud ponit nisi eminenter æquiualere repræsentationi ad quarumlibet rerum.

383 a *Infrà q. 79. art. 1. & 2. Et 2. con. ca. 96. Et li 4. ca. 11. & 12. Et veri. q. 8. ar. 6. Et Consil. 13. fi. Annot.*

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ sextæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solùm notandum est quòd præsentis intentionis est discutere principaliter modum quo angelus cognoscit seipsum: quoniam & cognoscat seipsum, apud sapientes dubium non est. Sed de modo, an scilicet per substantiam suam, an per aliquam speciem superadditam seipsum cognoscat, dubitatur.

Commen. ¶ In corpore articuli vnam conclusionem intendit affirmatiuè respondendo quæsito, scilicet angelus intelligit seipsum per suam substantiam. Et probat ex syllogismo hypothetico sic: Si aliquid in genere intelligibilium se habet vt forma intelligibilis subsistens, illud tale intelligit seipsum per seipsum: sed quilibet angelus est huiusmodi. ergo, &c. Primam propositionem conditionalem probat Sanctus Thomas quo ad id quod hic intenditur, discurrendo conditiones intelligibilis per seipsum. Vbi aduerte, q in prædicato consequentis assumptæ conditionalis quatuor dicuntur, scilicet quòd illud tale intelligit, & quòd intelligitur, & quòd à se ipso, & quòd per seipsum. Et primum iam superius discussum est conuenire angelo. Reliqua verò hic intenduntur: quartum tamen principaliter, ideo tota intentio huius corporis versatur circa intelligibile declarando quid per se, & quid per accidens concurrit ad intelligibile in actu respectu alicuius intellectus. Vnde quatuor præmittit conditiones quas examinat de obiecto intelligibili, scilicet coniunctionem, causalitatem, motionem & inhæsionem. Ostendit ergo primò quòd intelligibile in actu oportet esse coniunctum intelligenti, ex differentia inter obiectum operationis transeuntis & immanentis. Secundò, quòd intelligibile in actu coniuncto se habet ad intellectionem vt principium formale, sicut calor ad calefactere, & species visibilis ad videre. Tertiò, quòd mouere intelligentem accidit ex eo quòd intelligens est in potentia. & consequenter quòd non per se requiritur ad intelligibile in actu quòd moueat intelligentem. Quartò, quòd inhærere intelligenti, quemadmodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quòd accidens. Quia si esset subsistens, nihil minus ad eundem effectum concurreret, & consequenter quòd non requirunt ad intelligibile in actu, quòd informet intellectum per inhæsionem. Ex his enim quatuor deducitur assumpta conditionalis, dum ex his habetur, quòd ad intelligibile in actu ab aliquo intellectu nihil aliud requiritur, nisi quòd sit coniunctum, & sic coniunctum intelligenti vt sit principium formale intellectionis in eo, siue hoc moueat ipsum, siue non: siue inhæreat sibi, siue non, sed subsistat. Ex hoc enim manifestè sequitur, quòd si in genere intelligibilium se habet vt forma intelligibilis subsistens quòd illud tale habet rationem completam intelligibilis in actu respectu suipsius, quod præsupponitur esse intellectiuum: & per hoc intelligi à seipso per seipsum. & si diligenter inspexeris, aduertes quòd quatuor hæ conditiones tribus illis conditionibus in consequente positis respondent, quoniam primæ duæ inferunt quòd illud tale intelligit: tertia verò, quòd à seipso: quarta autem, quòd per seipsum. Ex quarta enim habetur, quòd non oportet speciem mediare, quæ inhæret intelligenti. Ex tertia verò, quòd non oportet di stinctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis & moti. Ex secunda verò & prima, quòd oportet esse vt actum & formam in genere intelligibilium. Minor autem propositio assumpta probatur à Sancto Thoma: quia angelus est forma subsistens intelligibilis in actu.

¶ *Quomodo quo formaliter quippiam operatur, sit coniunctum ei quod operatur.*

¶ Circa maiorem seu conditionalem assumptam & conclusionem, dubium occurrit multiplex, tactum à Sco. in 2. sen. dist. 3. q. 8. Sed antequàm illà afferam, moueo vnum dubium circa processum Sancti Thomæ quod etiam aliqualiter tangitur à Sco. sub alia forma & conflixit in hoc, quia videtur processus ille aduersari suppositi, & aliis dictis S. Thomæ & veritati. Subiiciendo quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur quòd oportet intelligibile esse vnitum intentum vt principium formale quo operans operatur. Deinde verò dicitur, quòd non oportet coniunctionem illam fieri secundum inhæsionem, qualiter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili? contrà: quia coniunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est in esse, aut operari. Non in operari, quia tu dicis quòd coniunctio ista præuenit operationem, imò est eius causa. ergo est secundum esse. non substantiale, quia substantia angeli non est forma, substantialis sui intellectus realiter distincti ab ipsa apud te. ergo secundum inhæsionem. Et confirmatur inquit Sco. exemplo tuo: quia calor non esset subsistens, quæuis esset principium calefaciendi non tamen esset quo formaliter lignum calefaceret. Ita quamis substantia angeli sit secundum se actu intelligibilis, & possit esse principium formale intellectionis, sicut calor calefactionis: non tamen posset esse principium formale quo formaliter intellectus aliquis intelligit, si non inesset illi intentum, sed per se subsistat. A liis verò dictis sancti Thomæ obstant hæc quoniam ipse in 3. contra Gentil. cap. 51. dicit hoc esse proprium diuinæ substantiæ, ex hoc quòd est veritas ipsa, & pura actus etiam in genere intelligibilis, quòd possit esse principium formale quo intellectus intelligit: & non informare illum intellectum secundum esse. Non igitur stat simul quod hic dicitur. Contra veritatem autem, inquit Sco. quia impossibile est aliquid esse quo formaliter res operatur operatione immanente, & illud non esse in ea: vt patet ex 9. de Anima. Vbi per hoc medium, scilicet quo formaliter operantur, demonstratur, illud esse formam dantem esse operanti.

¶ *Num accidat intellectui ab intelligibili obiecto moueri, quando quidem sit intelligens in potentia.*

¶ Circa tertiam conditionem obiectio Sco. occurrit arguentis fieri obiectum in actu est cum fit in fieri & in esse respectu intellectionis. ergo intellectus quando intelligit, patitur, & mouetur ab intelligibili, & si semper intelligit. semper mouetur. ergo dicitur à Sancto Thoma quòd accidit intellectui moueri ab obiecto, quia est quandoque intelligens in potentia.

¶ Circa quartam conditionem occurrebat obiectiones Scoti. Sed quia supponunt intellectum angelicum, quantum est ex se concurrere meræ passiuè ad intellectionem, & de hoc specialem faciemus quæstionem: ideo omitto.

¶ Ad obiectiones primo loco allatas, dicendum est, quòd omnes supponunt vnum falsum, scilicet quòd essentia angeli comparetur ad angelum inquantum intelligens est, vt forma separata, quia ponitur inhærens eius intellectui. Non enim dicimus essentiam esse ipsi angelo, non solùm in esse naturæ intrinsecum, sed etiam in esse intelligibili. Ita quòd est obiectum actui intelligibile magis intimè vnitum, quàm per informationem seu inhæsionem, quia est coniunctum per identitatem. Vbi aduertendum est quòd causa huius erroris est, non discernere inter intelligibile extrinsecum & intrinsecum. Quum enim oporteat intelligentem ad hoc quòd intelligat, habere in se naturam intelligibilis, creditur quòd quemadmodum aliorum intelligibilium naturas per informationem habet, ita & suipsius oporteat habere: quum tamen ratio euidenter ducat ad oppositum. Quoniam quemadmodum intelligens diuersimode se habet ad essendum ipsum, & ad essendum alia: ita diuersimode se habet ad intelligendum se & alia. Et propterea, quia est ipsummet in tali esse naturæ, quòd est etiam illud de esse intelligibili, quia illud esse naturæ est actus intelligibile: ideo seipsum per seipsum intelligere potens est. Quia verò alia non est neque secundum esse naturale, neque secundum esse intelligibile, nisi aliquid superadderatur: ideo oportet species ponere aliorum. Patet ergo quid dicendum sit ad obiecta. Negandum est enim poni obiectum separatum, quoniam ponitur coniunctum non per inhæsionem, sed per identitatem & per subsistentiam, non scotum & separatim ab intelligente, vt Scotus intellexit, sed in ipso intelligente. Et ad hoc deseruit exemplum de calore quo lignum calefacit, qui scilicet si subsisteret in ipso ligno identicè, non minus esset quo formaliter lignum calefaceret. Et similiter si species visibilis esset per se subsistens per identitatem in vidente, esset nihilominus principium formale visionis in eo.

¶ Ad id autem quod oppositum est obiciendo quòd intellectus apud Sanctum Thomam distinguitur realiter ab ipso angelo: dicendum est quòd nihil refert ad propositum distinctio vel identitas intellectus cum angelo. Vt enim ex libr. de Anima patet, siue ponatur quòd substantia animæ habeat in se naturas obiectorum sensibilium & intelligibilium, siue ponatur quòd potentiæ ipsæ sensitiuæ & intellectiuæ tales naturas habeant: idem est iudicium quo ad posse & non posse operari. Imaginandum est enim quòd quia intelligere primò est opus substantiæ intelligentis, perfectius intelligere sit, si substantia ipsa vtrunque vim habet, scilicet & obiecti, & operantis, quamuis mediante aliqua proprietate illam operationem eliciat, quàm si solam vim operantis habeat: & mediante illamet proprietate, obiecti vim accidentaliter adipiscatur. Nec obstat hoc aliis dictis S. Thomæ, quia esse formam intelligibilem alterius dixit propriè: dicitis, non autem esse formam intelligibilem suipsius: quod in proposito affirmamus, dum dicimus quòd substantia angeli, quia est subsistens & perfecta in esse immateriali, habet & quòd sit intellectiua, & quòd sit actu intelligibilis. Ac per hoc fluat ab ea vis qua intelligit respectu suipsius, non egens alia formatione, supplente substantia præuenienter & magis intrinseca & mediocratiua ipsius, quàm quodcunque superadditum. Et ex his etiam patet, q hoc non repugnat demonstrationi ductæ in 8. de Anima, quia non ponimus intelligibile separatum, sed magis coniunctum operanti, quàm per informationem. sed quod multos fallit, est, quia consideranda est intellectus angeli & substantia eius, quasi duæ res seorsum, & quæritur quomodo vniuntur, quum tamen secundum veritatem intellectus fluat ab essentia actus intelligibilis magis quia intimus formatus illa, quàm quacunque intentionali specie: & hoc in genere intelligibili. Vnde qui hic non vult decipi, non distinguat inter intellectus & intelligentem vt sic sed vtatur eis vt vno, & quiescet.

¶ Ad obiectionem Sco. contra tertiam conditionem dicitur, quòd quum cognoscens seu intelligens, vt in 2. & 3. de Anima, dupliciter dicatur, in potentia scilicet essentiali & accidentali, seu ad actum primum & secundum, moueri ab obiecto antecedit secundò actum primum in intellectu, & non secundum actum secundumquoniam, vt patet in 3. de Anima, intellectus in actu, sicut scies, non eget motore. Dupliciter ergo peccat arguès, primò attendendo impropriè cognoscentis à cognito quo ad actum secundum, quæ nulla est: sed cognoscens & cognitum coniuncta sunt vna complera causa actus secundi in fieri & in esse. Et ideo hoc modo & nō aliter, verificatur cognitionem dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundò, quia malè interpretatur S. Thom. intelligens & assignauit pro causa motionis ab obiecto, differentiam temporalē, scilicet quandoque esse in actu, & quandoque esse in potentia: quum tamen hoc non inueniatur in San. Thoma, sed assignatur pro causa esse in potentia, loquendo de potentia ad actum primum, quod est manifestè verum & euidenter. Ex hoc enim quòd cognoscens ex natura sua non habet in se cognitum, sed est in potentia ad illud: sequitur q moueatur ab illo, & fiat actu tale quale cognitum est. Vnde vt subdit Sanctus Thomas, si cognoscens ex se vel aliunde actu haberet in se naturam cogniti, non moueretur à cognito, vt de se patet: quia nihil est mobile ad id quod habet.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ sextæ Articulum secundum.*

Quæstio. IN titulo articuli illud tantum aduertendum est, quòd hic simul intenditur, & an vnus angelus cognoscat alium, & quomodo.

¶ In corpore vna conclusione affirmatiua respondet quæsito: Quilibet angelus cognoscit alios per inditas omnium rerum rationes in eo. Declaratur conclusio ex autoritate Augustini, dicentis, res esse productas à Deo nō solùm in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili in mentibus angelorū. Ex hoc enim manifestè habetur, quòd in vnoquoque angelo sint rationes omnium tam corporalium, quàm spiritualium: per quas potest eos intelligere. Et quoniam ly omnium, distribuit pro ipso angelo cognoscente: ideo S. Tho. ad confirmationem præcedentis articuli solicitus fuit hic, vt declaret quomodo in ipso angelo intelligente ipse angelus solicitus fuit hic, vt declaret quomodo in ipso angelo intelligente ipse met productus sit secundum esse intelligibile, ne crederes ipsum secundum esse

intelligibile aliquam intentionem in seipso superaddere supra esse naturale ipsius.

¶ *Quomodo intus existens prohibet extraneum.* *Quæstio.*

¶ In responsione ad primum dubium occurris, quomodo responsione illa satisfaciat argumento. videtur enim cōsistere in quadam exceptione, quasi dicat quòd cognoscēs potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilibus ab ipso, quando natura ipsa est habēs affinitatem cum aliis, & ordine quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distincta, & quia sic se habet natura angeli coniuncta ad exteros: ideo stat q habeat seipsum in actu intelligibili & naturali, & non impediatur à cognitione aliorū. Sed hoc patitur magnam difficultatem. Tum quia, vt dicit Auerrois in 3. de Anima com. 5. propositio dicēs, quòd recipiēs debet esse denudatum à natura recepti: intelligitur à natura generis proximi tertiū receptarū. Et consequenter ex hoc, quòd natura intranea habet affinitatem cum extraneis: magis obstat propositio. Et confirmatur, quia apud S. Thom. omnes angeli sunt eiusdē generis proximi, quum neget in eis genera subalterna. Tum quia secundū hanc glossam tueretur processus Aristotelis in 2. de Anima: quoniā posset quispiam dicere animam habere actu aliquam de natura cognoscibilium, pura seipsum: vel, vt Antiqui dicebant, aliquod elementum, & quòd hoc non impedit aliorum cognitionem, quoniam ordine quodam se habet ad alia secundum perfectius & imperfectius, vt de se patet & habet affinitatem cum eis propter proximitatem in essendo aut principiando. Tum quia habere affinitatem distinguisque ordine quodam, nō removet causam quare intus existens prohibet extraneū. Causa enim est, quia determinatum ex se ad certam naturam in actu, nō potest ad alias determinari, sicut nec illa natura ad quā determinatur, potest determinari ad alias. Vnde & Auerrois in primo Physicorum com. 62. dicit quòd si materia prima haberet ex natura sua aliquam formā, non esset per omnes formas, sicut nec illa natura ad quā determinatur, potest determinari ad alias. Vnde & Auerrois in primo Physicorum com. 62. dicit quòd si materia prima haberet ex natura sua aliquam formā, non esset per omnes formas, quam privationem, non recipieret omnes privationes. Constat autem quòd causa hæc habet locum in naturis quantuncunque affinibus, & se habentibus secundum perfectum & minus perfectum, quoniam commune est omnibus naturis specificis & talibus quòd vltima differentia vnius non potest determinari per vltimam differentiam alterius. Et quo ad actum discernendi experimur, quòd sensus afficitus quocunque sensibili, impeditur à discretione alterius, secundum id in quo differunt.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis duo breuiter tangenda sunt. Primò fundamentum illius Maximæ, Quare intus existens prohibet extraneum. Secundò, sensus literæ.

¶ Quo ad primum, sciendum est quòd propria ratio huius est: quia vna natura non est determinabilis per aliam: si enim esset aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima habendo illam, non impediretur à recognitione omnium. Et similiter intellectus animæ nostræ habendo tale intelligibile, scilicet determinabile per omnia intelligibilia, non impediretur intelligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis ipsa salua, esset determinabilis per dulcedinem, non impediretur à gustu dulcedinis. Ex hoc autem relinquitur, quòd propositio illa non teneat in naturis, quatuor vna est determinabile per alteram: sed in his tantum, quarum natura potest aliquo esse determinatio. Propterea

Universidad de Deusto
Biblioteca

cognisciē non tenet in naturis quæ se habent vt potentia & actus. Non enim receptium omnium formarum sensitiarum, vt sic impediretur à receptione earum, si esset actu vegetatiuum, quia natura vegetatiua determinabilis est per sensiuam, vt potentia per actum.

¶ Quo ad secundum, verba literæ dupliciter intelligi possunt iuxta duplicem modum considerandi naturas cognoscibiles, propter duplicem ordinē cognoscibilis. Constat enim q̄ naturæ cognoscibiles sunt duplicis ordinis. Quædā enim cognoscibiles tantum, vt patet de sensibilibus. Quædā verò sunt cognoscibiles & cognoscitiuæ nō per accidēs, puta quia tatione vnius cognoscit & rōne alterius cognoscitur, vt contingit in animalibus, sed per se: ita q̄ idem est secundum se cognoscēs cognitū actu, vt contingit in separatis à materia. Et ex hoc prouenit, q̄ naturæ cognoscibiles possunt dupliciter considerari, scilicet vt cognoscibiles præcise, & vt cognoscentes cognitē, vbi vtrunq; inuenitur. Ex his enim duabus distinctionibus oritur & veritas sensuum, & veritatis claritas. Prima namq; facie sensus litteræ videtur, qui iam tactus est, q̄ scilicet natura cuiusdē generis solo ordine gradūque specifico ab aliis naturis cognoscibilibus differens, si intus existit, nō prohibet alias, quia sunt affines. Et videtur fundata ista ratio super hoc, q̄ cognitio sit per assimilationē, ac per hoc in naturis similibus, quales sunt prædictæ: vna non prohibet cognitionē alterius.

285 2.dist.23.q.2.ar.1 co. Et 4.dist.49.q̄.2.a.6.ad 7. Et 3.con.capit.49.& 52. Et Rq.1.l.6.fi. Et vers.2.part.3.fol.

Et quia naturæ spirituales angelorū sunt huiusmodi: ideo natura vnius non impedit cognitionem alterius. Et hic sensus considerat naturas vt cognoscibiles tantum, & parū facit iudicium de natura spirituali bus & corporalibus. Sed obstat huic sensui experientia, præter autoritates, & rationes allatas: quoniam experimur vnum colorem impedire cognitionem alterius, & similiter in saporibus. Et tamen constat q̄ colores inter se, & similiter sapores inter se sola specie differūt, & in genere cōueniunt. Interius autem contemplantibus, sensus literæ videtur, q̄ non est idem iudicium de naturis sensibilibus, quæ sunt intelligibilia nostra, & de naturis spiritualibus. Et propter hoc non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellectus noster ad naturas sensibiles: super quo tamen stabat vis argumenti. Quòd autem non sit idem iudicium, ex affinitate spiritualium inter se, ex hoc, quòd solo specifico ordine distant, apparet. Vbi scitō quòd proximitas naturarū potest appliciari ad cognoscibilia tantum, & sic, vt dictum est, intus existens prohibet aliud. Et potest applicari ad cognoscibilia cognoscitiua: & sic non impedit, imò iuuat cognitionem. Quòd non impediat, probatur: quia remouerentur causa impedimenti, quæ est indeterminabilitas vnius naturæ per aliam, vt patet ex dictis. Ex hoc enim quòd ponitur aliqua vna natura intellectiua, necessariò ponitur determinabilis per alias: vnde si albedo esset non solùm visibilis, sed visiua, ex hoc ipso esset determinabilis per colores, sicut potentia visiua. Modò autem quia est visibilis tantum, non est determinabilis per eos, & propterea modò intus existēs prohibet aliud: tunc autem non impediret. Quòd autem magis adiuues, ex eo patet: quòd cognitio fit per assimilationem: & minor opus est superuenire assimilatio vbi tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supradictis, substantias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu, & in istis proximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo Autor respondendo, affinitatem naturarum spiritualium pro ratione responsionis sumpsit: & argumento satisfecit proportionali, affinitatem apud nos impedientem, ibi non impedire dicens. Ex his patet solutio obiectionum omnium: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolutè loquuntur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imò opposita ratio, vt patet ex dictis.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ sextæ Articulum tertium.*

Comment. Conuenit.

TItulus clarus est: hoc adiecto, quòd, vt in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit Deum.

¶ In corpore articuli quatuor facit. Primò proponit conclusionem respondentem affirmatiuè, hanc scilicet, Angeli possunt per sua naturalia aliquam cognitionem habere de Deo. Secundò declarat eam ponendo modum talis cognitionis. Et hoc facit distinguendo tres modos, quibus res est visibilis, & applicando eos ad Deum respectu intellectuum creatorum, medio loco ponendo modum quo Deus realiter cognoscitur ab angelo: & clarè patent omnia in litera. Tertiò probat conclusionem iam modificatam, scilicet quòd angelus cognoscit Deum per similitudinem immediatè ab eo habitam sic: In angelo est impressa substantialiter similitudo diuina, ergo per suam substantiam intelligit Deum tanquam per speciem immediatè sunt-ptam ab eo: & tenet consequentia: quia substantia à solo Deo est. Quæstiò respondet tacitè obiectioni, qua posset quis quam credere, quòd talis cognitio Dei esset eius visio: propterea quia experimur in nobis cognitionem per speciem immediatè ab obiecto impressam visionis tationem habere. Facit autem hoc assignando primò causam quare talis cognitio Dei in angelo non est visio Dei? quia scilicet nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum Deum perfectè. Secundò declarando, quòd talis cognitio magis declinat in alterum extremum, scilicet visionem speculatem, ex illamet causa, id est elongatione à primo extremo, scilicet visione faciali: & ex hoc q̄ angelus dicitur speculum Dei.

¶ Num angelus naturali cognitione Deum distinctè cognoscat, & quomodo.

Quæstio.

¶ Circa hanc conclusionem sic modificatam dubium occurrit ex tribus capitibus. Primò ex imperfectione cognitionis talis, quoniam secundum hoc sequeretur, quòd angelus non haberet nisi cognitionem confusam de ipso Deo. Et tenet sequela, quia substantia angeli non repræsentat id quo Deus constituitur in esse proprio: & distinguitur ab aliis, sicut nec repræsentat id quo alius angelus distinguitur ab eo. Et confirmatur, quia si angelus per solam substantiam suam cognoscet alios angelos, non cognosceret eos distinctè, propter rationem prædictam: ergo cognoscendo Deum per solam substantiam suam non cognosceret eum distinctè, quod est inconueniens. Secundò obiicit Scotus in 1. distin. 3. q̄. 8. ex ratione discursus, sic, Cognitio per similitudinem repræsentantem vt cognitam, est cognitio discursiua. Sed cognitio angeli de Deo per substantiam est per similitudinem repræsentantem vt cognitam ergo est discursiua, hoc est inconueniens apud te, qui negas discursum in angelis: & esset inconueniens simpliciter ponere, quòd prima & perfectissima cognitio naturalis, quam habet angelus de Deo, sit discursiua, dato quòd angelus possit discurrere. Maior propositio patet ex differentia inter speciem repræsentantem vt rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repræsentantem vt cognitam, qualis est species in speculo. Minor verò relinquitur per te nota: quoniam angelus non nisi cognoscendo se, cognoscit Deum, quum cognoscit ipsum per suam substantiam. Tertiò arguit idem ibidem ex possibilitate & rationalitate ponendi in mente angelica speciem intelligibilē repræsentantem distinctè, non tamen adæquatè & cōprehensiuè Deum: quemadmodū ponitur species intelligibilis alterius angeli. Et ubi scitur hoc probare. Primò, quia homo in statu innocentiæ habebat cognitionem de vltimo fine in specialis: & non solùm in communi, vt modo habet: ergo angelus secundum naturam suam habet cognitionē de illo in specialis maiorem, quod est cognoscere distinctè. Tenet consequentia, quia beatitudo naturalis angelici est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secundò quia Paulus raptus ad videndum Deum, potuit meminisse eius quod videbat: ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod videbat. Tenet consequentia, quia aliter non meminisset. Antecedens verò ex ipso Apostolo patet: qui recordabatur se audisse arcana verba quæ non licet homini loqui, &c. Tertiò, quia cognitio matutina, apud Augustinum, est cognitio rerum in verbo, & prior cognitione vespertina, & competens angelis ante beatitudinem: ergo erat in eis cognitio distincta Dei per aliquam speciem intentionalem vt rationem cognoscendi. Vtrum

nec consequentia: quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in verbo? impossibile est autem quòd in causa confusè cognita cognoscantur effectus distincti & ordinati.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis consistentis in hoc, an scilicet ponenda sit aliqua species intelligibilis ipsius Dei an ipsa essentia substātiæ intellectualis locum speciei intelligibilis repræsentantis Deum tali intellectui sufficienter suppleat. Primò videndum est quid requiritur ad distinctè repræsentare aliquid. Secundò, an sit possibile dari repræsentatiuum Dei distinctè in esse naturali vel intentionali.

¶ Quo ad primum breuiter sciendum est: quòd repræsentari distinctè nō dicitur res nisi repræsentetur illa condatio, qua formaliter constituitur in suo proprio & essentiali esse, vt patet inductiuè. Non enim homo distinctè repræsentatur, nisi rationalis repræsentatus: supposito quòd rationale sit propria & essentialis differentia hominis. Et similiter albedo distinctè non repræsentatur nisi vltima sua differentia repræsentetur, vnde Deus non distinctè repræsentabitur, nisi repræsentetur id quod se habet ad ipsum quasi essentialis & propria differentia cōstitutiua eius in hoc quod est esse Dei. Hæc sic primo.

¶ Quo ad secundum ex parte repræsentatiui sciendum est, quòd quantum contingit esse repræsentatiuum, tantam contingit esse cognitionem. Et propterea à definitione consequentis arguēdo, si non contingit esse tantam cognitionem, nec possibile erit esse tantum repræsentatiuum: sed impossibile est dari naturaliter tantam cognitionem Dei in creatura, scilicet quòd sic eius cognitio distincta: ergo impossibile est dari repræsentatiuū Dei distinctè in esse naturali vel intentionali.

¶ Quo ad primum breuiter sciendum est: quòd repræsentari distinctè nō dicitur res nisi repræsentetur illa condatio, qua formaliter constituitur in suo proprio & essentiali esse, vt patet inductiuè. Non enim homo distinctè repræsentatur, nisi rationalis repræsentatus: supposito quòd rationale sit propria & essentialis differentia hominis. Et similiter albedo distinctè non repræsentatur nisi vltima sua differentia repræsentetur, vnde Deus non distinctè repræsentabitur, nisi repræsentetur id quod se habet ad ipsum quasi essentialis & propria differentia cōstitutiua eius in hoc quod est esse Deū

Universidad de Deusto
Biblioteca

in anima nostra sint ipsamet res materiales: sit esse substantiale ipsorum angelorum, vt quidam Peripatetici credunt: vel esse intentionale per species, scilicet intelligibiles, ex hoc processu non habetur. Sed sanctus Thomas concludit tale esse fore intentionale, quia tam in præcedente quæstione determinauerat, quòd esse substantiale angeli secundum se solum non est tantæ perfectionis, vt habeat vnde sibi assimilentur alia secundum proprias eorum differentias.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum secundum.

261 293 TItulus est clarus aduertenti, quòd de singularibus materialibus est hic quæstio, & de modo cognoscendi.

Comment. ¶In corpore quatuor facit. Primò tractat opinionem totaliter negatiuã, quæ videtur Auerrois, scilicet quòd angeli non cognoscunt hæc singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primò ex prouidentia & administratione angelorum circa hæc ex autoritate Apostoli. Secundò, ex motione orbium cælestium per intellectum, & voluntatem, iuxta Arist. 12. Meta. com. 36. & 37. Secundò tractat opinionẽ aliam, fortè Auicennæ dicentis intelligentias cognoscere singularia cognoscendo vniuersales causas. Et

84 b 284 impugnat eam simili modo dupliciter: eisdem mediis adiungens hoc, quòd cognoscere singulare in causis vniuersalibus, non est cognoscere singulare vt singulare est. Et declarat hoc exemplo cognitionis, quam habet Astrologus de hac

281 eclipsi, quam semper ignorat vt hanc, nisi sensu percipiat eam.

¶ Num cognoscit singulare in causis vniuersalibus nõ cognoscat singulare, inquantum hoc.

287 2. dist. 3. q. 3. art. 3. Et 2. con. cap. 98. Et ver. q. 8. art. 11. & q. 10. & art. 5. & epus 13. cap. 13. & 15. 379 ¶Circa rationem hanc dubium occurrit. Quia non videtur verum illud assumptũ, scilicet cognoscens singulare in causis vniuersalibus non cognoscit singulare inquãtum hoc. Quoniam sequendo exemplum de Astrologo, manifestum est q̃ sciens certè cognoscere motus astrorum, sciet non solum eclipsim quandoque esse, sed etiam tali tunc, id est tali hora, & tali minuto, & in tali loco: & hesuiter scies nunc & hic esse. Quia huiusmodi singularia, etiam inquantum singularia, sunt determinata in causis suis quo ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere.

¶Ad hanc obiectionem dicitur, q̃ nunquam Astrologus habebit certam cognitionem de aliquo singulari quantuncunque necessario, nisi per sensum: quia conclusio singularis non potest sciri ex maiore & minori in vniuersalibus, sed oportet alteram præmissarum esse singularem. Singularem autem propositionem cogitatiuam format. Et decipitur in hoc. Obijcitur: quia non aduertit quòd scire nunc solem esse in tali signo, & lunam in tali, non ad scientiam, sed ad sensum pertinet: & tamen sine hoc non potest computari, ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiam enim hoc vniuersale tantum spectat, scilicet quòd quotiescunque sol & luna sunt in talibus signis, &c. & quòd à tali signo ad aliud signum tantum temporis computatur, & similia. Ex quibus nunquam scit aliquod singulare, nisi sub-

Comment. sumatur, sed nunc est sic, quod per sensum oportet habere.

¶Tertiò respondet quæstio vna conclusione affirmatiua, scilicet angeli cognoscunt singularia. Et probat eam: quia quæ sunt dispersa in inferioribus, continentur vnitè in superiori, vt patet de sensibus particularibus respectu sensus communis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus vnica apprehendit. Et confirmatur autoritate Arist. reputantis inconueniens illum cognoscere à nobis & non à superioribus.

¶ Quomodo quæ respersa sunt in inferioribus, vnitè & perfectiori modo continentur in superioribus.

Quæstio. ¶Circa rationem adductam ad probandum hanc primam conclusionem, dubium occurrit. Propterea, quia illud principium, Quæ sunt dispersa in inferioribus, adunantur in superiori, potest intelligi dupliciter, scilicet q̃ adumentur eminenter & formaliter: quemadmodum in sensu communi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exteriorum, & in Deo perfectiones attributales. Alio modo eminenter quidem, sed non formaliter: quemadmodum inferiora sunt in sole. Et si primo modo ad hoc propositum assumptum dicatur: quum non sit verum, alter ratio ruet. Si verò secundo modo, concludit oppositum. Si autem indistinctè assumptum sit, indistinctè etiam infert, ergo omnes cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo. Et non potuerit inferri ex hoc, ergo cognitio singularium erit in eo formaliter: quoniam dicam q̃ cognitio angeli est alterius ordinis, & nõ formaliter cõtinens cognitionem singularium. Et confirmatur obiectio hac, quia constat quòd intellectus noster est virtus altior omnibus sensibus: & tamen in ipso non adunantur cognitiones singularium: sic quòd ipse cognoscat singularia, nisi forte arguitur à & indirectè, ex admixtione ad sensus. Vnde si ratio valeret, concluderet etiam de intellectu nostro: & quia non concludit de illo, igitur simpliciter non valet.

¶Ad obiectionem hanc dicitur, quòd propositio illa indistinctè sumitur, sic vt intelligatur quantum possibile est, iuxta modum superioris. Ita quòd sensus est, disperſa inferius adunari superius eminentiori modo quo adunari possunt, iuxta tamen modum & capacitatem superioris. Et propterea in iis quæ possunt adunari eminenter & formaliter, infert adunationem talem. In iis autem quæ contingit elevari eminenter tantum, non infert nisi adunationem eminentiæ. Et quoniam cognoscere quodcunque obiectum, est de genere eorum quæ possunt elevari formaliter: ideo in his infert adunationem eminẽtem & formalem. Et ad instantiam de intellectu nostro dupliciter dici potest, primò negando, quòd ipse non cognoscat singularia, quoniam saltem in statu separationis cognoscet ea. Secundò, & melius (iuxta dicio meo) dicitur, quòd intellectus humanus nõ cõstituit aliam eradum in ordine rerũ, sed claudit in illo rerum gradu in quo homo locatur. Et propterea non habet hic locum dicta propositio simpliciter, quæ de natura rei superioris completæ in speciem intelligenda est. Res enim incompletas non oportet simpliciter præhabere inferiora, sed magis conuenire & adunari cum eis ad integrandum vnum perfectum: vt contingit in homine. Dixi autem simpliciter, quia quodammodo quicquid potest virtus nostra inferior, potest & nostra superior, dum tamen eandem perfectius vel nobilius attigit.

Comment. ¶Quartò respondetur quæstio, quo ad modum cognoscendi, dicens, quòd angeli cognoscunt singularia per species influxas à Deo: & probat, seu declarat hoc sic. Res omnes causantur à Deo, & quantum ad formalia, & quantum ad materialia earum in propria natura. ergo quo ad eadem causantur à Deo in mentibus angelorum: ergo per tales species cognoscent angeli singularia. Antecedens supponitur. Prima verò consequentia ex Augustino etiam supponitur, volente verò consequentia probatur ex proportionalitate: quia quemadmodum se habet essentia Dei per quem omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiæ secundum quod est causa talium rerum ad intellectus, in quibus sunt illæ similitudines. Sed Deus scit omnia per illam, & quo ad vniuersales, & quo ad particulares conditiones: quia illa est similitudo omnium quo ad omnia. Et quia scientia sua est causa rerum: ergo angelus per species exemplares ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones vniuersales & singulares.

¶Num angelus cognoscat singularia per species influxas, an per species à rebus acceptas.

Quæstio. ¶Circa rationem adductam ad probandum hanc secundam conclusionem, de modo cognoscendi, occurrunt obiectiones Scoti in 2. dist. 3. 6. vltima. Vbi tripliciter illam rationem impugnat. Primò, quia non valet consequentia, res fluunt à Deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis præcipuè apud te, qui tenes contra Commentatorem, quòd materia sit pars quidditatis: sed sufficit quòd fluant in mente angeli, vt partes

Species quidditatis in esse cognito. Secundò, quia species influxa non est ratio cognoscendi nisi quidditatem, vt aliàs probatum est. Tertiò, quia quum dicit: Essentia diuina est ratio cognoscendi tam singulare quàm quidditatem, ergo species in mente angeli, dico quòd ibi est sophisma procedendo à magis perfecto ad minus perfectum affirmatiuè.

¶Circa ipsam conclusionem secundã multiplex obiectio occurrit. In primo contra eam arguit Scotus in quæst. eadem, intendens, quòd angelus cognoscat singularia per species acquisitas à rebus, & non per species influxas, primò, quia, singulare, puta Sortes, cognoscitur vt hoc, & non per speciem quidditatis, ergo per propriam speciem, ergo aut in angelo sunt inditæ omnium singularia propria species, quod non est rationabile: aut acquirit species singularium, quum cognoscit illa quod est inuentum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secundam verò patet, ex eo q̃ hoc singulare non continetur determinatè sub quidditate vt hoc singulare est. Et probatur ab eodem multiplicitèr in 2. distin. 3. quæst. 2. contra primum argumentum: vnde sumpsit Capreolus argumenta quæ recitat, quæ nec sunt facta à Sco. contra San. Thomam, nec militant contra eum omnia, sed quædam quæ inferius adducentur.

¶Secundò sic, Singulare cognoscitur ab angelo quo ad suam existentiam actualem: ergo per speciem acquisitam. Tenet consequentia, quia nec ex notitia vniuersalium, nec ex rationibus terminorum, certificatur intellectus de complexo contingenti, quoniam illæ rationes aut repræsentant determinatè me sedere seu me esse cras, aut indeterminatè. Si determinatè, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiam, quòd hoc sit contingens. Si indeterminatè, ergo nunquam per hos terminos habebit quòd determinatè sedeam: igitur oportet quòd accipiat aliunde notitiam huius.

¶Tertiò sic, Singulare cognoscitur ab angelo intuitiuè: ergo accipit cognitionem ab ipso. Tenet consequentia, quia ad cognitionem intuitiuam necessariò concurrit ipsa res vt præsens. Et cõfirmatur: quia impossibile est cognitionem intuitiuam esse per speciem eodem modo repræsentantem, remanente & non manente vt de fic patet.

¶Quartò, dicitè contra conclusionem adduco rationes Scoti, ex distinct. 9. loco allegato ad probandũ quòd vnamet species intelligibilis non potest esse ratio angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est talis, species vna repræsentat infinita singularia distinctèr: ergo est infinitæ perfectionis, consequens est impossibile, cõsequentia verò probatur, quia vbi pluralitas infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitam perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorem perfectionem: quoniã includit perfectionem duarum rationum repræsentatiuarum ad quatè: ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitam perfectionem. Secunda verò est, illa species quam ponis, aut repræsentat similites oppositæ pertinentia ad existentias singularium aut alterã partem cõtradictionis determinatè: aut successiuè modo vnam, modo aliam. Non primum, quia sic nihil repræsentaret. Non secundum, quia sic semper angelus cognosceret vnum oppositum tantùm, & nunquam reliquum: non tertium, quia naturale repræsentatiuum & vniforme in se, & in intellectu non repræsentat dissimiliter aliquid. Tertia ratio est: quia ex illa positione sequitur, quòd quodlibet singulare existens statim esset notum naturaliter cuilibet angelo: & ita distantia localis non impediret, &c.

¶Ad obiectiones contra rationem ad secundam conclusionem dicitur, quòd per se primo & directè intentum S. Thom. est, q̃ quia à Deo effluit in angelum similiter modo Sortis, non solùm quo ad cõditiones cõmunes, sed quo ad cõditiones singulares: ideo angelus intelligit ipsum. Sed opinatur materiam esse principiũ singularitatis in rebus materialibus, & formam communitatis. Ideo in quæstionibus de Ver. q. 8. art. 2. inuenitur, rationem quam hic expressit per vniuersale & individuale, expressisse per formam & materiam. Vnde dupliciter respondetur potest. Primò, q̃ quantum ad præsens spectat propositum, per accidens se habet materia & forma: quoniam vis rationis consistit in hoc, q̃ in angelo indita est similitudo omnium quæcunque naturalia principia habeantur. Secundò, quòd de materia possumus loqui dupliciter. Vno modo secundum se ipsam, id est prout est in rerum natura. Alio modo secundum quod ex ordine ad formam per intellectum abstrahitur: & quòd materia secundo modo cadit in quiditatem rei naturalis: primo verò modo non. Et propterea in ista quæstione non oportet de materia non vno tantum modo, sed multipliciter: quòd in proposito est sermo de materia non vno tantum modo, sed omnibus modis. Ita quòd intendit quòd in angelo sit similitudo materiæ repræsentans eam secundum esse naturale, quod habet existendo in rerum natura in rebus & non solùm similitudo eius secundum quod est pars diffinibilis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, quòd in eo est similitudo non materiæ, sed materiæ signatæ, quam constat in diffinitione non poni.

¶Ad secundum obiectionem contra idem negatur, quòd species influxa sit ratio cognoscendi tantùm quidditatem: nec aliquam adduxit vnquam arguens rationem efficacem ad oppositum.

¶Ad tertium dicitur, quòd nulla est fallacia arguendo à communi exemplari ad coæssimilitudinem exemplatorum: imò est locus necessarius, & non tantum ratio: nabilis: quoniam quicquid conuenit vni similium vt sic, conuenit & alteri. Talis autem est processus iste fundatus super hoc, quòd à Deo fluxerunt res in duplici esse naturali, & intencionali in meribus angelorum. Et hoc enim manifestè sequitur non esse ratione perfecti, aut imperfecti, sed ex ratione similium, q̃ similitudo rei in esse naturali apud Deum existens, efficerek esse intencionale simile sibi in mente angelica: ac per hoc illa species intencionalis repræsentet illammet, quam repræsentat diuina similitudo à qua est exemplatum, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶Ad obiectiones verò contra conclusionem ordinatè respondendo ad primam, dicitur, q̃ cognosci per propriã speciem, dupliciter cõtingit, scilicet adæquatè vel excellenter. Et q̃ singulare ab angelo non cognoscitur per propriam speciem adæquatè, quia sic sequeretur infinitas speciorum: sed per speciem excedentem, id est repræsentantem non solùm hoc, sed multa alia. Rursus cognosci per speciẽ quidditatis contingit dupliciter, scilicet adæquatè & excellenter. Et q̃ singulare non cognoscitur per speciẽ quidditatis adæquatè: quia sic non cognosceret vt hoc, nisi forte arguitur & valde imperfectè: sed per speciem quidditatis excessiue, id est repræsentãtem non solùm ipsam, sed etiam singulares eius cõditiones, quas habet in rerum natura. Et hæc est via S. Thom. Non enim putat ipse, quòd angelus cognoscendo quidditatem, puta aquitatem, ex vi talis obiecti cogniti cognoscat singularia illius, imò hanc viam in q. de Ve. loco allegato, reprobat: sed opinatur quòd cognoscendo quidditatem cognoscat indiuidua illius, id est per eandem speciem per quam cognoscit quidditatem, cognoscit indiuidua illius: quoniam species illa est distinctè repræsentans vtrumque excellenter.

¶Ad secundam verò & tertiam obiectionem simul dicitur, quòd species angelica repræsentat quidditatem rei pura humanitatem, & omnes varietates eius, secundum omnes conditiones eius naturales, vt S. Tho. loco allegato dicit: vnde & repræsentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo talem & tantum: & sic de aliis conditionibus.

¶Ad cuius euidentiam, quoniam ex hoc pendet intellectus & ratio huius materiæ, videnda sunt duo, scilicet quid repræsentatur, & quomodo repræsentatur.

¶Quo ad primum, sciendum est quatuor esse in rebus, scilicet quidditatem, singularitatem, existentiam, seu continuationem vnius cum alio in rerum natura: & durationem talis existentiæ seu continuationis. Et hæc omnia oportet sciri ab intellectu habente perfectã notitiam de singularibus. Sunt quæ separabilia ab inuicem & esse cognito, quoniam vnum potest cognosci alio ignoto, vt patet discurrẽdo per singula. Et quoniam cognitio sit per assimilationem, inde est intellectui cognoscenti hæc, repræsentari illa. Et de primis quidem duobus non est difficile concipere, quòd indita sit angelo eorum similitudo. Quoniam vtrumque spectat ad quæstionem quid est: quoniam repræsentari primũ scitur quid est Sortes vniuersaliter conceptus, id est, inquantum homo per secundum verò quid est Sortes, inquantum Sortes, singulariter apprehensus: quod à nobis non est sciibile. Sed de reliquis duobus difficile est videre & præcipue de quarto: quoniam hoc ad quæstionem, an est, & quando est, spectat. Et vt plenè lustremus rem hanc, sciendum est, quòd coniunctio aliquorum & eius duratio, multiplicitèr potest repræsentari intellectui, scilicet in suis causis, vel in seipsa. In suis causis quidem quemadmodũ coniunctio humanitatis cum rubibilitate repræsentatur intellectui, repræsentantis sibi quod quid erat esse vtriusque. Ex his enim intellectus conspicit coniunctionem & coëxistentiam eorum: sed hoc non habet locum in contingentibus, vt de se patet. In seipsis autem repræsentari potest dupliciter. Vno modo, ita quòd duratio illius coniunctionis sit repræsentans, sicut qualitas aliqua rei repræsentatur, quemadmodum albedo figuræ repræsentatur vitro. Alio modo, vt ipsa coniunctio sola sit res repræsentata, & eius duratio concurrat vt conditio necessaria ad hoc quòd repræsentetur. Quemadmodum de facto se habet duratio seu præsentia coloris ad colorem visum repræsentantem oculo. Non enim species visibilis repræsentat duorationem præsentiæ, sed videri ac repræsentari color non potest, nisi præsenti tempore mensuraretur. Et cùm ita sit, species angelicæ apud S. Thomam non solùm repræsentant humanitatem & sortieitatem: sed etiam in seipsa coniunctionem eorum cum existere in rerum natura. & cum quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repræsentant durationem talium coniunctionum, tanquam rem repræsentatam, sed tanquam conditionem, sine qua connectio illa non repræsentatur. Quòd enim non repræsententur duratio contingentis coniunctionis, ex eo patet, quòd firmiter credimus angelos non cognoscere futura contingentia. Si namque in angelo esset indita similitudo scissionis meæ crastinæ, præciser existenter sessionem mihi contingentem eras. Quòd autem repræsentet durationem vt conditionem sine qua non, & quòd hoc sufficiat, declaratur, & primò secundũ. Quia constat sufficienter à nobis haberi cognitionem etiam intuitiuam rei per talem speciem: vt patet in visu nostro. Et clarius patet, si fingas visum esse virtutem omnium cognoscitiuam. Tum enim per talem speciem qua repræsentaretur sibi color præsens vt modò, repræsentaretur, scilicet quòd præsentia concurrit vt conditio, sine qua non cognosceret non solùm hunc colorem, sed hunc colorem existentem in præsenti tempore. Deinde declaratur primum ex 20, quòd duratio alicuius nullam habet repugnantiam, vt sit talis conditio sine qua res non repræsentetur. Et confirmatur quia quemadmodum duratio coloris est ista conditio, sine qua color nec immutat visum, nec videtur: ita est etiam conditio sine qua non repræsentatur. Et hæc de primo.

¶Quo ad secundum verò modum, scilicet repræsentandi, breuiter dicitur, q̃ apud S. Thomam species impressa angelo à Deo respectu præteritorum se habet sicut si in oculo esset naturaliter cõgenita species alicuius obiecti, puta albi. Tunc enim per talem speciem nec repræsentaretur, nec cognosceretur hoc album, nisi quando existeret: quoniam inter repræsentans & repræsentatum requiritur similitudo. Nec hoc album simile est illi speciei repræsentanti, nisi hoc album

illem speciem videret o culus hoc album, quando illud esset, & non videret illud esse, dicitur hoc album non esse, & sic non videret hoc album non esse, & per consequens non videret illud non esse. Et sic de similibus. Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de intellectu nostro, qui non intelligit res nisi abstrahendo, & per ipsam abstractionem a materialibus conditionibus id quod abstrahitur, fit vniuersale. Hic autem modus intelligendi non conuenit angelis, vt supra dictum est. Et ideo non est eadem ratio.

¶Ad secundum dicendum, quod secundum suam materiam angeli non assimilantur rebus materialibus: sicut assimilatur aliquid alicui secundum conuenientiam in genere vel in specie, aut in accidente, sed sicut superius habet similitudinem cum inferiori, vt lux cum igne. Et per hunc etiam modum in Deo est similitudo omnium. & quantum ad formam, & quantum ad materiam: inquantum in ipso præexistit vt in causa, quicquid in rebus inuenitur. Et eadem ratione species intellectus angeli, quæ sunt quædam diuinatæ similitudines a diuina essentia, sunt similitudines rerum non solum quantum ad formam sed etiam quantum ad materiam. ¶Ad tertium dicendum, quod angeli cognoscunt singularia per formas vniuersales, quæ tamen sunt similitudines rerum, & quantum ad principia vniuersalia, & quantum ad individuationis principia. Quomodo autem per eandem speciem possunt multa cognosci, supra dictum est.

ARTICVLVS III.

a ¶Verum angeli cognoscant futura.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod angeli cognoscant futura. Angeli enim potentiores sunt in cognoscendo quam homines. Sed homines aliqui cognoscunt futura multa. Ergo multo fortius angeli.

¶Præterea, Præsens & futurum sunt differentiæ tēporis. Sed intellectus angeli est supra tempus. Parificatur enim intelligetia æternitati. ꝛuo: vt dicitur in lib. de Cau. Ergo quātū ad intellectū angeli nō differūt prēteritū & futurū, sed indifferenter cognoscit vtrūq. ¶Præterea, Angelus non cognoscit per species acceptas a rebus, sed per species innatas vniuersales. Sed species vniuersales se habent ad præteritum & futurum. Ergo videtur quod angeli indifferenter cognoscant præterita, & præsentia, & futura.

¶Præterea, Sicut aliquid dicitur distans secundū tempus, ita secundū locū. Sed angeli cognoscunt distātia secundū locū. Ergo etiā cognoscunt distantia secundū tēpus futurū.

¶SED CONTRA, Id quod est proprium signum diuinitatis, nō conuenit angelis. Sed cognoscere futura est proprium signū diuinitatis, secūdum illud Isa. 41. Annūtiate quæ ventura sunt in futurū, & sciemus q dij estis vos. Ergo angeli non cognoscunt futura.

CONCLVSIO.

¶Futura necessaria in suis causis per certitudinē ab angelis cognoscūtur: futura vērō vt in pluribus, per cōiecturā: futura vērō, vt i paucioribus, penitus incognita sunt: sola vērō futura in seipsis à solo Deo cognoscuntur.

¶RESPONDEO dicendū, q futurum dupliciter potest cognosci. Vno modo, in causa sua. Et sic futura quæ ex necessitate ex causis suis proueniunt, per certā licentiā cognoscuntur, vt solē oriri cras. Quæ vērō ex suis causis proueniūt vt in pluribus, cognoscuntur non per certitudinē, sed per cōiecturam, sicut medicus præcognoscit sanitatē infirmi. Et iste modus cognoscēdi futura adest angelis, & tantō magis quàm nobis, quantō magis rerū causas & vniuersalius & perfectius cognoscūt sicut medici, qui acutius vident causas, melius de futuro statu ægritudinis prognosticātur. Quæ vērō proueniūt ex causis suis vt in paucioribus, penitus sunt ignota, sicut casualia & fortuita. Alio modo cognoscuntur futura in seipsis. Et sic solius Dei est futura cognoscere: non solū quæ ex necessitate proueniūt, vel vt in pluribus, sed etiā casualia & fortuita. Quia Deus videt cōia in suæ æternitate: quę cū sit simplex, toti tempori adest, & ipsum concludit. Et ideo vnius Dei intuitus sertur in cōia quæ aguntur per totū tēpus sicut in præsentia, & videt cōia vt in seipsis existentia sicut supra dictū est, cū de Dei scientia ageret. Angelicus autē intellectus & quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate diuina. Vnde nō potest aliquo intellectu creato cognosci futurū, vt est in suo esse.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd homines non cognoscunt futura, nisi in causis suis, vel Deo reuelante. Et sic angeli multo subtilius futura cognoscunt.

¶Ad secūdū dicēdū, q licet intellectus angeli sit supra tēpus, quo mēsurātur corporales motus: est tñ in intellectu angeli tēpus secundū successionē intelligibiliū cōceptiōū: secūdū q dicit Aug. 8. super Ge. ad lit. q Deus mouet spirituālē creaturā per tēpus. Et ita cū sit successio in intellectu angeli, non omnia quæ agūtur per totū tēpus, sunt ei præsentia.

¶Ad tertiū dicēdū, q licet species quæ sunt in intellectu angeli, quātū est de se, æqualiter se habeant ad præsentia, præterita, & futura: tamē præsentia, præterita, & futura nō æqualiter se habent ad rationes. Quia ea, quæ præsentia sunt, habent naturā per quā assimilantur speciebus quæ sunt in mente angeli. Et sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondum habēt naturam per quam illis

¶Ad tertiū ait. cōſ. illa patet, q nō inconuenit, imò est necessarium, & ita illa statim sibi cōgenitæ esse ang. habituāt. Scilicet illis localē nō impedire ang. cognitionē.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum tertium.

TExtus clarus est. Accipitur enim in communi futurum vt sic.

¶In corpore duas distinctiones ponit. Alterā de cognosci, vel in sua causa, vel in seipso. Alterā de futuro necessario, vel vt in pluribus, vel vt in paucioribus. Et dicit sic. Quia primò examinat ea, quæ habent distinctionis quo ad primā distinctionē membrū primū. & secūdo, quo ad secundū. Et dicit

¶Quo ad primū tres cōiones dicit. Prima est, Futura necessitatis cognoscūtur in suis causis ab angelo per certitudinē. Secūda est, Futura vt in pluribus cognoscūtur in suis causis ab angelo per cōiecturā. & declaratur, quia eriā homines hāc habent cognitionē, sed angeli tāmē magis quātō valuerūt alios & perfectius intimas causarum conditiones penetrant. Tertia est, Futura vt in paucioribus in sua causa sunt omnino ignota.

¶Quo ad secūdū vnica est cōclo, Futura tā necessariò quā vt in pluribus, sola in seipsis à solo Deo cognoscuntur. Et pharisæi, solus intuitus Dei æternitate mēsuratur æqualitas se habēte ad omnes tēporis differentias, ac per hoc æqualiter respiciens simul omnia quæ sunt secundum quancunque temporis differentiam.

¶Aduerte hic duo. Primū est, q S. T. multa hic dicit q nō patet, vt q̄s sint p q̄ sit exercitatis, puta q effectus necessarij cognoscunt q̄ certitudinē in suis cāis, vt q̄a sunt successiua discussa, puta q futura cōtingētia in sua cā vt sic, sic penitus ignota. Secundo aduertendū fuit. Nota secūdo, q ex dictis rationes assignari possūt pro singulis cognitionis futurorū cōtingentiū in seipsis, scilicet rationis intuitus, & plenitudo rationis repræsentatiuæ, quia præsentatur rem & eius dotationē, &c. S. T. nō curās de hac secūda exclusione primæ ab angelis, sufficiēter intendit cōcludi voluit. Propterea, vt arbitror, quia mutuo se cōsequuntur, & exclusio vnius est exclusio alterius: quia illa spectat ad infinitatem, hæc ad æternitatem. Tam autem æternitas quàm infinitas soli Deo conueniunt. Maluit autem ex æternitate arguere: quia euidentius constat, Angelis repugnare æternitatem intuitus, quam plenitudinem talis repræsentatiui. Dubia vērō quæ sunt circa hanc rationem de æternitate intuitus, in quæstione decima-quarta tractata fuerunt vnde nunc transeundum est ad alia.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum quartum.

IN titulo aduerte quod præsens quæstio est de cognitione cogitationis cordis alterius in particulari & completè, scilicet quo ad quæstionem an est: tam in se quàm respectu termini, id est, virum Angelus cognoscat si actualiter cogitet de aliquo, quid cogito, quid deliberō, &c.

¶In corpore vnica ponitur distinctio bimembris, scilicet quòd cogitatio potest cognosci dupliciter, scilicet in suo effectu, vel in seipsa. Et duæ conclusiones ponuntur iuxta duo prædicta membra. Prima est, Cogitatio cordis alterius potest cognosci ab angelo in suo effectu. Et probatur à fortiori: quia sic etiam potest cognosci ab homine per immutationē virtutis & dispositionem corporis, vt medici discernunt quandoque. Et hoc confirmatur autoritate Aug. Secunda conclusio est: quòd cogitationes cordium in seipsis, seu quod idem est, vt sunt in voluntate, soli Deo sunt naturaliter cognitæ & probatur sic, Motē voluntaria soli Deo & volenti sunt nota: cogitationes cordium sunt quæ voluntaria: quia ex sola voluntate dependet quòd aliquis actū cogites, aut velis aliquid, quoniā habitus est quo quis vtitur quum vult. ergo. Maior probatur: quia voluntas soli Deo subiacet: qui solus in ea operari potest. vt primum obiectum, & finis vltimus. Et confirmatur conclusio autoritate Apostoli. 1. ad Cōr. 2.

¶Num cogitationes quia à voluntate sunt, Deo tantùm, qui omnium corda scrutatur, notæ sint.

Quæstio.

¶Circa rationem ad lucēdam ad secundam conclusionem dubiū occurrit à Durando, in 2. dist. 9. quæstione 3. & est tale: Si voluntarium soli Deo est cognitum, quia voluntarium est, ex aliquis hæc quinque conditionibus prouenit, scilicet aut quia voluntas soli Deo subiacet, aut ad eam: Et ex his non tantùm sic etiam materia prima, & essentia animæ soli Deo est nota. Aut quia soli Deo subiacet quo ad motum. Et ex hoc nonquia sic etiā motus primi mobilis, si à solo Deo esset, nihil soli cognitus esset. Aut quia libera est formaliter. Et ex hoc nonquia liberrea est à conditione, non à cognitione. Aut quia est indeterminata ad vtrumque oppositorum. Et ex hoc nonquia indeterminatio tollitur cognitione posita in actu. Iam enim determinata esset. Aut quia à voluntate fit. Et ex hoc patet q̄ non quia sic omnis actus imperatus à voluntate esset soli Deo notus. Sic etiam actus exteriores voluntarij ignoti essent Angelis. Et confirmatur, quia apud te Angeli intelligunt per species innatas quæ æqualiter repræsentant actus interiores & exteriores, spirituales & corporales.

¶Contra eandem rationē arguit Scotus in secundo distinctione nona quæstione secunda, dupliciter. Primò, quia non est maior ratio quare voluntas possit occultare cogitationes posse in actu; quam ipsam effantiam & voluntatem suam. Secundò, quia si cogitatio occultatur volitione, illa volitio aut erit alteri manifesta, aut occulta: si manifesta, habetur intentum: si occulta, ergo alia volitio erit occultabilis: & iterum quæretur de alia, & sic in infinitum.

¶Contra conclusionem multa refert Capreolus in dist. 8. secundi argumenta ex Sco. quorum quædam in Sco. non inuenio. Quædam autem argumenta sunt ad hominem à Sco. contra Henri. factaq; & quædam eandem habent difficultatem. Ita quòd ex solutione præcedentium vno adiuncto argumento, quod Sco. directè contra conclusionem facit, omnia essent clara. Tangit ergo vbi supra tale medium, cogitatio, præcipue angelica, ponitur in actu, est obiectum actu intelligibile in se, & proportionatum cuicunque intellectui angelico: & sufficienter præsent omni tali intellectui. ergo potest naturaliter intelligi ab altero Angelo. cōsequentia est nota, & potest confirmari ex illa maxima: Actiua & passiua naturaliter proportionatis & approximatis non impeditis, sequitur actio. Attendendo vero quo ad omnes. sic patet. Cogitatio est quædam species intelligibilis in eo existētes, vt itur eis cùm vult. Et ideo dicit Apostolus 1. Corint. 2. q̄ quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd cogitatio vnius hominis non cognoscitur ab alio propter duplex impedimentum, scilicet propter grossitiem corporis, & propter voluntatem claudentem sua secreta. Primum autē obstaculum tolleretur in resurrectione, nec est in Angelis. Sed secundū impedimentum manebit post resurrectionem, & est modò in angelis. Et tamen qualitatem mentis, quantum ad quantitatem gratiæ & gloriæ, repræsentabit claritas corporis. Et sic vnus mentem alterius videre poterit.

¶Ad secundum dicendum, q̄ etsi vnus angelus species intelligibiles alterius videat, per hoc quòd modus intelligibilium specierum secundum maiorem & minorem vniuersalitatem proportionatur nobilitati substantiarum, non tamen sequitur q̄ vnus cognoscat quomodo alius illis intelligibilibus speciebus vtitur actualiter considerandum.

¶Ad tertium dicendum, quòd appetitus brutalis non est dominus sui actus, sed sequitur impressionem alterius cuiusc corporalis vel spiritualis. Quia igitur angeli cognoscunt res corporales & dispositiones earum, possunt per hæc cognoscere quod est in appetitu, & in apprehensione phantastica brutorum animalium, & etiam hominum secundum quod in eis quandoque appetitus sensitiuus procedit in actum sequens aliquam impressionem corporalem, sicut in brutis semper est. Non tamen oportet quòd angeli cognoscant motum appetitus sensitiui, & apprehensionem phantasticam hominis, secundum quod mouentur à voluntate & rationes quia etiam inferior pars animæ participat aliqualiter rationem, sicut obedies imperanti, vt dicitur in 1. Ethico. Nec tamen sequitur, quòd si Angelus cognoscit quod est in appetitu sensitiuo, vel phantasia hominis, quod cognoscat id quod est in cogitatione vel voluntate: quia intellectus & voluntas non subiacent appetitui sensitiuo & phantasiæ, sed potest eis diuersimode vti.

assimilentur. Vnde per eas cognosci non possunt.

¶Ad quartum dicendum, q̄ distantia secundum locum sunt in rerum natura, & participant aliquam speciem, cuius similitudo est in Angelo. Quod non est verum de futuris, vt dictum est. Et ideo non est simile.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Verum, Angeli cognoscant cogitationes cordium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Angeli cognoscant cogitationes cordiū. Dicit enim Grego. in Moralibus super illud Iob 28. Aequabitur ei aurum vel vitrum, q̄ tunc, scilicet in beatitudine resurgentium vnus erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi: cum vniuscuiusque intellectus attenditur, simul conscientia penetratur. Sed surgentes erunt similes Angelis: sicut habetur Matth. 22. cap. Ergo vnus Angelus potest videre id quod est in conscientia alterius.

¶Præterea, Sicut se habent figuræ ad corpora, ita se habent species intelligibiles ad intellectum. Sed viso corpore videtur eius figura. Ergo visa substantia intellectuali videtur species intelligibilis quæ est in ipsa. Ergo cùm Angelus videat alium Angelum & etiā animam: videtur quòd possit videre cogitationem vtriusque.

¶Præterea, Ea quæ sunt in intellectu nostro, sunt similiora Angelo, quàm ea, quæ sunt in phantasia: cùm hæc sint intellecta in actu, illa verò in potentia tantùm. Sed ea quæ sunt in phantasia, possunt cognosci ab Angelo, sicut corporalia: cùm phantasia sit virtus corporis. Ergo videtur quòd Angelus possit cognoscere cogitationes intellectus.

¶SED CONTRA est, quòd propriū Dei non conuenit Angelis. Sed cognoscere cogitationes cordium est proprium Dei, secundum illud Iere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile. Et quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans, &c. Ergo Angeli non cognoscunt secreta cordium.

CONCLVSIO.

¶Cognoscunt Angeli cordium cogitationes in suis effectibus: vt autem in seipsis sunt, Deo tantum sunt naturaliter cognitæ.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd cogitatio cordis dupliciter potest cognosci. Vno modo in suo effectu: & sic non solum ab Angelo, sed etiā homine cognosci potest, & tantò subtilius quantò effectus huiusmodi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio interdum non solum per actum exteriorem, sed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt, & multo magis Angeli vel etiam dæmones, quantò subtilius huiusmodi immutationes occultas corporales perpendunt. Vnde Aug. dicit in lib. de Diuinatione dæmonum, q̄ aliquando hominum dispositiones nō solùm voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cùm signa quædam in corpore exprimuntur ex animo, tota facilitate perdiscūt: quamuis in lib. Retractationum hoc dicat non esse asserendum quomodo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu: & affectiones, prout sunt in voluntate. Et sic solus Deus cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognoscere potest. Cuius ratio est: quia volūtas rationalis creaturæ soli Deo subiacet, & ipse solus in eam operari potest, qui est principale eius obiectum, vt vltimus finis: & hoc magis infrà patebit. Et ideo ea quæ ex volūtate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, q̄ ex sola volūtate dependet, q̄ aliquis actū aliqua consideret: quia cùm aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existētes, vtitur eis cùm vult. Et ideo dicit Apostolus 1. Corint. 2. q̄ quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd cogitatio vnius hominis non cognoscitur ab alio propter duplex impedimentum, scilicet propter grossitiem corporis, & propter voluntatem claudentem sua secreta. Primum autē obstaculum tolleretur in resurrectione, nec est in Angelis. Sed secundū impedimentum manebit post resurrectionem, & est modò in angelis. Et tamen qualitatem mentis, quantum ad quantitatem gratiæ & gloriæ, repræsentabit claritas corporis. Et sic vnus mentem alterius videre poterit.

¶Ad secundum dicendum, q̄ etsi vnus angelus species intelligibiles alterius videat, per hoc quòd modus intelligibilium specierum secundum maiorem & minorem vniuersalitatem proportionatur nobilitati substantiarum, non tamen sequitur q̄ vnus cognoscat quomodo alius illis intelligibilibus speciebus vtitur actualiter considerandum.

¶Ad tertium dicendum, quòd appetitus brutalis non est dominus sui actus, sed sequitur impressionem alterius cuiusc corporalis vel spiritualis. Quia igitur angeli cognoscunt res corporales & dispositiones earum, possunt per hæc cognoscere quod est in appetitu, & in apprehensione phantastica brutorum animalium, & etiam hominum secundum quod in eis quandoque appetitus sensitiuus procedit in actum sequens aliquam impressionem corporalem, sicut in brutis semper est. Non tamen oportet quòd angeli cognoscant motum appetitus sensitiui, & apprehensionem phantasticam hominis, secundum quod mouentur à voluntate & rationes quia etiam inferior pars animæ participat aliqualiter rationem, sicut obedies imperanti, vt dicitur in 1. Ethico. Nec tamen sequitur, quòd si Angelus cognoscit quod est in appetitu sensitiuo, vel phantasia hominis, quod cognoscat id quod est in cogitatione vel voluntate: quia intellectus & voluntas non subiacent appetitui sensitiuo & phantasiæ, sed potest eis diuersimode vti.

Universidad de Deusto

actionẽ: quo ad ſpecificationem actus in particulari: quia ipſe ſolus poteſt efficaciter mouere voluntatem, cum efficiat quãm obiectum: cum ſit ſummum bonum & finis vltimus, &c. Ad hæc autem facile ſolumntur obiectiones. Nam ad Duran. dum patet quid dicendum eſt, quòd voluntas & voluntarium ex hoc ipſo quòd ſubiacet efficaciæ & obiectiuæ. Et ideo nulla illarum cauſarum enumerarum 28. 29. adimunt

Ibid. q. 6. a. 1. ad 1. et 2. 106. 4. 2m. Et Ephe. lec. 3. ſ.

quãnque Angelus aut nouit, aut intelligere noluit: libertas enim voluntatis nõ ſolum à coactione, ſed à dependentia & connexione cum naturalibus eſt: ac per hoc à cognitione extinſeca creaturæ. Ex hoc enim quòd aliquid ſoli Deo ſubiacet, quòd nullam nãũ eſt habere connexionem cum naturalibus occultum naturaliter eſt his qui naturalium tantum rationes habent.

¶Ante obiectiones verò Scot. contra eandem rationem ex eodem principio iam patet reſpondſio. Quia illa ratio eſt de eſſentia, voluntate, & intellectu angeli: & de his vt ſunt in actu ſecundo merè voluntario. Quoniã illa pertinent ad naturalem ordinem rerum: hæc autem non. Et ſimiliter non dicimus iſtam fatuitatem, quòd cogitatio occulteturvolitionis velut quodam velamine, vt Argus imaginãtur quẽgrens aliud illius velamẽ: ſed dicimus quòd cogitatio eo quia volita ſeu libera eſt naturaliter occulta. Et habet rationem ſuæ occultationis, libertatem impetrantis: vt dictum ac expoſitum eſt.

¶Ad obiectionẽ demum 8co. contra concluſionẽ dicitur, q tam hæc quam omnes aliæ ſupponunt vnum falſum, ſcilicet intellectum ſeparatum accipere cognitionem à rebus cognitis, hoc enim eſt falſiſſimum: quoniam omnis intellectus ſeparatus intelligit per ſpecies influxas, & non aliter niſi ſaltem Deum, vt ex prædictis patet. Et in hoc ſtando, omnes obiectiones ſoluuntur.

a ¶Super Quæſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Articulum quintum.

Titulus clarus eſt.

Commen. ¶In corpore articuli vnam ponit diſtinctionem de cognitione bimembrẽ. Et iuxta vtrũq; membrum duabus concluſionibus reſpõdet quę ſunt. Diſtinctio eſt: In angelis eſt duplex cognitio, ſcilicet naturalis, & hæc eſt per eſſentias ipſorum, & per ſpecies innatas. Et ſupernaturalis, & beatifica: & hæc cognitio eſt quam habent in verbo Dei. Prima autem concluſio eſt negatiua, ſcilicet angeli cognitione naturali non cognoſcunt myſteria gratiæ. Et probatur, quia illa ex ſola Dei voluntate dependent. Et confirmatur ex hoc, quòd non cognoſcunt naturaliter cogitationes cordium. Et confirmatur tam vis quãm modus arguendi auctoritate Apoſt. 2. ad Corin. 5.

Comm. ¶Circa hanc concluſionem aduerte, quòd eadem eſt ratio quare cogitationes cordium, & quare myſteria gratiæ ſunt occultaquia ſcilicet ſunt extra ordinem rerum naturalium: quia ſcilicet ita libi voluntati ſunt connexa diuinæ illa voluntati diuinæ & cogitatis tantum. Et propterea apud ponentes intellectum angelicum moueri ab obiecto, ratione potunt moueri ipſum à cogitationibus eorum tam poſſibilibus in actu, ex hac ratione ponunt moueri ipſum à myſteriis gratiæ in actu poſſibilibus ſimiliter impetrantur virtute diuina. Et hoc expreſſe ſentit Scotus in quarto diſtinctione [illegible] quoniam negant [illegible] ſuppoſitum fundamentum eorum

ſcilicet intellectus ſeparatus ſit mobilis ab obiecto, totum eorum artificium ruit. Commẽ.

¶Secunda concluſio eſt affirmatiua, habens tamen multas conditiones, ſcilicet angeli in verbo cognoſcunt myſteria gratiæ, non omnia tamen, neque æqualiter neque ſimul. Concluſio ipſa probatur auctoritate Apoſtoli primæ ad Corinth. 2. Nobis autem reuelauit, &c. Prima verò conditio declaratur: quia ſuperiores angeli plura & altiora myſteria cognoſcunt, ea ratione, quia perſpicacius diuina contemplatiua ſapientiam. Secunda verò conditio: quia ſuperiores de his myſteriis illuminant inferiores. Tertia autem, quia quædam horum nouerunt à principio. Quædam verò in dies addiſcunt, prout eorum cõgruit officiis.

¶Num Angeli beatifica cognitione cognoſcant myſteria gratiæ. Quæſtio.

¶Circa hanc contiaſionem dubium occurrit, quoniam non videtur verum, quòd Angeli cognitione beatifica cognoſcant myſteria gratiæ. Arguit enim Scotus in quarto diſtinctione decima quæſtione nona. in concluſione tertia. contra hoc ſic: Beatus non diſtinguitur à non beato, niſi videndo obiectum beatificum vt ſic, & ea quæ in ipſo includuntur vt ſignificãt myſteria gratiæ non claudunt in obiecto beatifico vt ſic, ergo. Minor patet, quia non ſpectat ad beatitudinem cognoſcere gratiam conferri huic vel illi, &c. 61 91

¶Præterea, arguo ego ad hominem ſic, Apud Sanct. Thomam, videre plura in diuina eſſentia infert à poſteriori videre magis ipſam diuinam eſſentiam: vt patet ex quæſtione decimaſecunda. Et rurſus apud ipſum & veritatem: Angelus beatificus ad minus angelorum quilibet ſit de anima ſeparata, nunquam intendimus eſſentialiter, ergo impoſſibile eſt angelos in verbo de nouo aliquid videre quod prius non viderant. Hoc enim alterans prædicatum propoſitionis deſtruit: quoniam ſi de nouo aliquid videt, ergo aut nouum aliquid videt: verbum contra primum propoſitionem: aut magis videt contra ſecundum. 1. ar. 4. q. 2. ſ. 3. q. 1. 2. Ephe. 1. lect. 4

¶Ad hanc ſubintorrogationem breuiter dico, quòd cognoſcere aliquid in verbo contingit dupliciter: vno modo formaliter, alio modo cauſaliter. Et dico quòd ſanctus Thomas non intendit Angelos quoſcunq; de nouo videre aliquid in verbo formaliter: ſed tantum cauſaliter, id eſt ex diuinis illuminationibus, quæ ſe habent ad viſionem verbi ſicut accidentia quædam concomitantia, non ſimul, ſed ſucceſſiuè iuxta ſucceſſionem diſpoſitionem ipſorum ſecundum congruentiam ad officia ſua exequenda. Cuius hoc tamen ſtat, quòd quædam myſteria gratiæ Angeli omnes, vel aliqui in verbo formaliter videant ab initio beatitudinis ſuæ. Nec tamen oportet hæc pertinere ad obiectum beatificum, vt ſic. tam enim in quæſtione decimaſecunda declaratum eſt, quòd videre aliquid in verbo formaliter, contingit dupliciter, ſcilicet per ſe primò & ſecundariò. Et quòd ipſe Deus tantũ videtur per ſe primò, creaturæ autem ſecundariò. Et propter ea ipſe ſolus beatus, iuxta illud Auguſt. Qui autem ſe & illa nonnullos propter illa beatior, ſed propter te ſolum beatus. Vnde ratio Scoti concludit quod gratis concedimus, imò quod edocemus, ſcilicet omne aliud à Deo non neceſſariò pertinere ad obiectum beatitudinis, ſed non infert eſſe impoſſibile in obiecto beatifico multa alia à Deo ſecundariò, & quaſi concomitanter videri eadem numero viſione.

¶Super

¶Super Quæſtionis quinquageſimæoctauæ Articulum primum.

Annot. Commẽt. 391 12. q. 50. art. 5 cor. Et 2. con. cap. 91. Et 96. col. 3. Et veri. q. 8. art. 5. Et ma. q. 16. art. 5 cor. Et 6. cor. & 4m.

INtitulo hoc ſolum aduertendum eſt, quòd hic eſt ſermo de actu & potentia, vt ſunt modi cognitionis angelicæ, ſine naturalis, ſiue ſupernaturalis.

¶In corpore duas diſtinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia, ſcilicet eſſentiali, vel accidẽtali. Alteram de cognitione, naturali ſcilicet & ſupernaturali: & hac duplici, ſcilicet per reuelationẽ & per viſionem verbi. Et examinat omnia membra huius ſecundæ diſtinctionis, applicãdo ea ad vtrũque membrũ primæ diſtinctionis ſigillatim. Et tria facit. Primò ponit & declarat membra primæ diſtinctionis ex 3. de Anima. Secundò oſtendit quomodo ſe habeat cognitio angelica ad potentiã eſſentialem. Tertiò, quomodo ſe habeat ad potentiam accidentalem. Quo ad ſecundum duo dicit. Primũ eſt, q angeli non ſunt in potentia eſſentiali ſecundum cognitionẽ naturalẽ. Secundũ eſt, q angeli ſunt in tali potentia ſecundũ cognitionem per reuelationẽ. Et probat vtrumque ex proportionalitate inter angelos & corpora cæleſtia ſecundum potentiam ad eſſe permanens ſubſtantiale vel accidentale & ſecundum potentiam ad illuminari.

¶Nota hic q. Scot. in 2. di. 3. q. vlt. iterum contra hanc rationem ex corporibus cæleſtibus ſumptã inſtat. Et quoniam obiectiones ſuæ coincidunt cum ſuperius recitatis, ideo eas omitto.

¶Quo ad tertiũ duo dicit, ſcilicet q angeli qui cognoſcunt naturaliter, non actu omnia conſiderant: & q ſecundum cognitionem in verbo ſemper actu & ſimul beatitudo conſiſtit in actu beatitudo. Et hæc eſt illa quam dixit San. Th. beatitudo Angeli ſanctorum, &c. Et eſt illa quam dixit San. Th. quãnque Angelus aut nouit, aut intelligere noluit: libertas enim voluntatis nõ ſolum à coactione, ſed à dependentia & connexione cum naturalibus eſt: ac per hoc à cognitione extinſeca creaturæ. Ex hoc enim quòd aliquid ſoli Deo ſubiacet, quòd nullam nãũ eſt habere connexionem cum naturalibus occultum naturaliter eſt his qui naturalium tantum rationes habent.

a ¶Super Quæſtionis quinquageſimæ octauæ Articulum ſecundum.

Titulus clarus eſt.

¶In corpore reſpondet quæſito tribus cõcluſionibus. Prima eſt, Angeli in verbo cognoſcunt omnia ſimul. Secunda eſt, Angeli poſſunt naturali cognitione oſa ea ſimul cognoſcere quæ per vnam ſpeciem repræſentantur. Tertia eſt, Angeli nõ poſſunt ſimul cognoſcere naturaliter ea quæ per diuerſas ſpecies innatas eis repræſentantur. Probantur hæc omnes cõcluſiones medio ſic, Malum non vt multa, ſed vt vnum intelligibile poſſunt vna operatione & ſimili intelligi. Sed repræſentata per vnam ſpeciẽ habent rationẽ vnius intelligibilis. Repræſentata verò per plures habent rationẽ pluriũ intelligibiliũ. ergo. Tunc vltra, Cognitio in verbo eſt per vnã ſpeciẽ tantũ eſſentialẽ, ſcilicet diuinã igitur. Et cõfirmatur hæc cõcluſio prima auctoritate Aug. Maior primò probatur, quo ad primã partẽ ex hoc q vnius operatiõis habet eſſe vnũ obiectũ, quemadmodũ vnius motus vnus terminus. Secundò declaratur quo ad diſtinctionẽ quæ præponit, ſcilicet q multa poſſunt dupliciter cõparari ad virtutẽ percipiẽtẽ, ſcilicet vt multa & vt vnum, & hoc in ſenſu reſpectu Partiũ continui & intellectu noſtro reſpectu partium propoſitionis. Et vniuerſaliter reſpectu extremorũ cuiuſcunq; comparationis. Et declaratur ſimul veritas tertiæ maioris aſſumptæ ex ſenſu & intellectu noſtro. Minor verò probatur ſic: Eſſe intelligibile conuenit repræſentatis per ſpeciem intelligibilem, quia vnumquodque eſt intelligibile in actu, ſecundum quod eius ſimilitudo eſt in intellectu. ergo eſſe vnum intelligibile conuenit eiſdem per vnitatem ſpeciei intelligibilis. & ter. Sequela: quia in omni genere ex eodem res habet eſſe & vnitatem.

¶Circa hunc proceſſum occurrunt duo dubia. Primũ eſt: quia hic nõ diſtinguitur inter ſimul cognoſcere, & vna operatione cognoſcere, cùm tamen hæc multũ inter ſe differant, cùm experiamur ſimul nos percipere ſonum & colorẽ, & tamẽ nõ

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum intellectus Angeli quandoque ſit in potentia, quandoque in actu.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd intellectus angeli quandoque ſit in potentia. Motus enim eſt actus exiſtentis in potentia, vt dicitur 3. Phyſ. Sed mentes angelicæ intelligendo mouentur, vt dicit Diony. 4. cap. de Diuin. nomi. Ergo mentes angelicæ quandoque ſunt in potentia.

¶Præterea, Cùm deſiderium ſit rei non habitæ, poſſibilis tamen haberi: quicunque deſiderat aliquid intelligere, eſt in potentia ad illud. Sed 1. Per. 1. dicitur, In quem deſiderãt angeli proſpicere. Ergo intellectus angeli quandoque eſt in potentia.

¶Præterea, In lib. de Cauſis dicitur, quòd intelligentia intelligit ſecundum modum ſuæ ſubſtantiæ. Sed ſubſtantia angeli habet aliquid de potentia permixtum: ergo quandoque intelligit in potentia.

¶SED CONTRA eſt quod Aug. dicit 2. ſuper Gen. ad li. quòd angeli ex quo creati ſunt in ipſa Verbi æternitate, ſancta & pia cõtemplatione perfruuntur. Sed intellectus contemplans non eſt in potentia, ſed in actu. Ergo intellectus angeli non eſt in potentia.

CONCLVSIO.

¶Angeli quæ naturaliter cognoſcunt non ſemper ſunt in actu conſiderantes, ſed quo ad cognitionem in Verbo ſemper ſunt actu conſiderantes.

¶RESPONDEO dicendum, q, ſicut Philoſophus dicit in 3. de Anima, & 8. Phyſi. intellectus dupliciter eſt in potentia. Vno modo ſicut ante addiſcere vel inuenire, id eſt antequam habeat habitum ſcientiæ. Alio modo dicitur eſſe in potentia, ſicut cùm iam habet habitum ſcientiæ, ſed non conſiderat. Primo igitur modo intellectus angeli nunquam eſt in potentia reſpectu eorum ad quæ eius cognitio naturalis ſe extendere poteſt. Sicut enim corpora ſuperiora, ſcilicet cæleſtia, non habent poteriam ad eſſe quæ non ſit completa per actum: ita cæleſtes intellectus, ſcilicet angeli non habent aliquam intelligibilem potentiã, quę non ſit totaliter cõplera per ſpecies intelligibiles connaturales eis. Sed quantũ ad ea quæ eis diuinitus reuelantur, nihil prohibet intellectus eorum eſſe in potẽtia, quia ſic etiam corpora cælestia ſunt in potentia quandoque vt illuminẽtur à ſole. Secũdo verò modo intellectus angeli poteſt eſſe in potentia ad ea quæ cognoſcit naturali cognitione. Non enim omnia quæ naturali cognitione cognoſcit, ſemper actu conſiderat: ſed ad cognitionem verbi, & eorum quæ in verbo videt, nunquam hoc modo eſt in potẽtia, quia ſemper actu intuetur Verbum, & ea quæ in Verbo videt. In hac enim viſione eorum beatitudo conſiſtit. Beatitudo autem non conſiſtit in habitu, ſed in actu, vt dicit Philoſophus in primo Ethicorum cap. 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus ibi non ſumitur ſecundũ quod eſt actus imperfecti, id eſt exiſtentis in potentia, ſeu beatitudo quod eſt actus perfecti, id eſt exiſtentis in actu. Sic enim intelligere & ſentire dicuntur motus, vt dicitur in tertio de Anima.

¶Ad ſecundum dicẽdum, quòd deſiderium illud angelorum non excludit rem deſideratam, ſed eius fallidium. Vel dicuntur deſiderare Dei viſionem quantum ad nouas reuelationes, quas pro opportunitate negotiorum à Deo recipiunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd in ſubſtantia Angeli non eſt aliqua potentia denudata ab actu. Et ſimiliter nec intellectus Angeli ſic eſt in potentia, quòd ſit abſque actu.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrũ Angelus ſimul poſſit multa intelligere.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd Angelus non poſſit ſimul multa intelligere. Dicit enim Philoſophus ſecundo Topico. quòd contingit multa ſcire, ſed vnum tantùm intelligere.

¶Præterea, Nihil intelligitur niſi ſecundum quod intellectus formatur per ſpeciẽ intelligibilem: ſicut corpus formatur per figurã. Sed vnum corpus non poteſt formari diuerſis figuris. Ergo vnus intellectus non poteſt ſimul intelligere diuerſa intelligibilia.

¶Præterea, Intelligere eſt motus quidam. Nullus autem motus terminatur ad diuerſos terminos. Ergo non contingit ſimul multa intelligere.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Auguſt. 4. ſuper Gene. ad lit. Potentia ſpiritualis mentis angelicæ cuncta quæ voluerit, facillimè ſimul comprehendit.

CONCLVSIO.

¶Cognoſcunt Angeli omnia ſimul in Verbo, & quæcunque ea per vnam ſpeciem repræſentari poſſunt: non poſſunt autem ſimul omnia cognoſcere quæ per diuerſas ſpecies innatas repræſentantur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ad vnitatem motus requiritur vnitas termini, ita ad vnitatem operationis requiritur vnitas obiecti. Contingit autem aliqua accipi vt plura, & vt vnum: ſicut partes alicuius continui. Si enim vnaquæque per ſe accipiatur, plures ſunt. Vnde & non vna operatione, nec ſimul accipiuntur per ſenſum & intellectum. Alio modo accipiuntur ſecundum quod ſunt vnum in toto. Et ſic ſimul vna operatione cognoſcuntur, tam per ſenſum quàm per intellectum, dum totum continuum conſideratur, vt dicitur in tertio de Anima. Et ſic etiam intellectus noſter ſimul intelligit ſubiectum & prædicatũ, pront ſunt partes vnius propoſitionis, & duo comparata ſecundum quod conueniunt

illa eſſe intentionalia: ergo angelus ſimul & vno actu omnia nouit quorum ſpecies habet.

¶Ad euidentiam harum difficultatum ſciendum eſt, ſpecies per quas intelligit angelus, non eſſe eiuſdem rationis. Nam quædam inter ſe eiuſdem ordinis: quædam verò ſe habẽt adinuicem ordine quodam: quemadmodum etiam in naturalibus. Quædam ſunt ex ſe exiſtentes in materia ſunt eiuſdem ordinis inter ſeve forma leonis, & houis, & ſimiles. Quædã verò ordine quodã ſe habent, vt vegetatiuũ & ſenſitiuũ. Nec intendo per hoc exemplũ aliud inſinuare niſi ordinẽ inter quaſlibet ſpecies intelligibiles in angelo. Habẽt autem inter ſe ordinẽ ſpecies illæ quæ ſe ex eodem in repræſentãdo idem, quãuis diuerſimodo: & tales ſunt eſſentia diuina, quæ cum nulla ſpecie ponit in numerũ: quia eſt omnino perfectiſſima repræſentãtiua eſſentiæ propriæ ipſius angeli, cum qua nulla eius ſpecies ponit in numerum: quia ipſa eſſentia eſt omnino à ſe intelligibilis ſpecies, in perfecta tamẽ. Et per conſequẽs dicta intelligibilis ſpecies, & determinat quodãmodo vt ſit diſtincta repræſentans talia, puta animalia. Species verò illæ eiuſdẽ inter ſe ordinis, ſunt quæ diſparatæ inter ſe ſunt in repræſentãdo quales ſunt oẽs ſpecies ſubalternorũ angelis. Rurſus ſpecies iſtæ diſparatæ dupliciter accipi poſſunt, ſ. vt extrema ſunt in repræſentãdo relationes aliquas & abſolutas. Et in ea ſi abſolutas, dicit, quales aliud ſit ſimul intelli-

Universidad de Deusto

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligere, & aliud sit vna operatione intelligere. In proposito tamen eadem est difficultas de simultate & vnitate, & notius est propositum de vnitate. Eadem enim est difficultas, quia totaliter diuersa intelligibilia vt hic: absolutè & reputant simul intelligi & vna operatione intelligi, quemadmodum repugnat dici, vt & in quarto Metaphysi. tex. 10. dicitur, quòd qui vnum non intelligit, nihil intelligit. & in tertio de Anima, contingit multa scire, vnum autem intelligere. Notius autem est, quòd vni operationi vnum debetur obiectū, quàm pluribus eiusdem potentiæ simul: quòdsit & hoc sic verum. Et ideo S. Th. vtrumque explicauit, & probando à notiori tradidit disciplinam. Et per hæc patet responsio ad primum dubium. Et ad vltimum, quod est contra vltimam conclusionem, fatemur enim quòd angelus potest simul per plures species intelligibiles ordinem inter se habentes intelligere: quoniam intelligibile earum non est totaliter diuersum. Sed quemadmodū species excedit & continet speciem quodammodo vt totum partem: ita intelligibile vnius se habet ad intelligibile alterius. Et similiter differentiæ inter intelligibilia disparatarum specierum, est vnum intelligere: & non per diuersas species absolutè sed per diuersas species, vt ad vnum relatum intelligibile coeunt. Nec propterea insufficiens aut falsus fuit processus: quo vnitas intelligibilis ex vnitate speciei adæquatè declarata est. Quoniam quid regulariter exigat vnitas intelligibilis, tractabatur & tractari debet. Exceptio enim hæc nota est, & ideo nihil officit vniuersali regulæ, quæ traditur & tradenda est de cognoscibili absolutè. Et similiter de speciebus disparatis absolutè sumptis. Respectiua nanque constat vtrumque exigere extremum. Vnde & in qō. de Verita. qō. 8. artic. 14. ad primum, in contrarium dicit S. Tho. quòd nihil prohibet multa vt vnum simul intelligi, vel per vnam formam.

86 64 427

¶ Ad secundam autem dubitationem dicitur, q̄ aliud est esse intelligibile actu, & aliud esse intelligibile actu huic intellectui. Et quòd licet res immateriales & materiales in hoc inter se differant, quòd illæ sunt intelligibiles actu in seipsis: istæ verò intelligibiles in potentia secundum seipsas. In hoc tamen cōueniunt, quòd hæc aut illi intellectui intelligibiles actu nō sunt, nisi secundum quod sunt in hoc aut illo intellectu. Supponimus autem supradictis, quòd sint in hoc aut illo, nonnisi per similitudinem. Et ideo sequitur, quòd esse intelligibile huic intellectui, fortiùr vnaquæque res per hoc, q̄ est in illo intellectu, secundum speciem: & hoc modo intelligendus est hic S. Th.

¶ Ad dubium vltimo contra primum & tertium conclusionem motum respondetur, quòd intelligibilia repræsentata per species, dupliciter possunt intelligi. Vno modo obiectivè. Alio modo vt sunt aliquid intelligentis seu intellecti, puta perfectio. Primo modo non simul intelliguntur, sed secundo. Nec hoc est contra determinata. Sed hæc responsio patitur difficultatem. Quia quum commune sit omni substantiæ separatæ intelligere alia à se per modum substantiæ suæ, nulla intelligentia cognoscit aliquid aliud à se, nisi secundum quod ipsa est illud. Et sic Gabrielem cognoscere lapidem absolutè, est cognoscere lapidem, vt est in Gabriele, aut seipsum Gabrielem secundum quod est lapis, quod idem est. Non enim plus cognoscit de lapide, quàm ipse Gabriel sit intentionaliter. Ad hoc dicitur, quod responsio est bona, & quòd istæ duæ cognitiones differunt sicut visio partium in toto, & visio partium seorsum. Quamuis enim idem videatur vtraque visione, aliquid tamen impedit videntem partes seorsum, quod non impedit visionem eius in toto. Et sic actualiter videntur partes seorsum, quàm in toto: vt patet quum visio totius dormit & quum differunt applicatæ volæ visionem ad discernendum singulas partes eius. Prius enim omnes partes simul in toto video. Sed quum distinctè singula percipio, ab aliis partibus visionem intentio animæ ad vnam dedita subtrahit. Ita proportionaliter contingit in angelo, quòd quamuis primò omnia simul in se vt toto quodam videat, si tamen singula distinctè secundum ipsa absolutè perspicaciter intueri velit, dum vni attenditur alterum negligunta non potest: nisi ea vis simul esse in actu perfecto secundum duo esse eiusdem generis & ordinis, &c.

391 3. con. cap. 44. & 91. & vers. q. 2. artic. 15. & q. 14. artic. 3.

dicit 7. cap. de Diui. nomi. quòd angeli non congregant diuinam cognitionem a fermonibus diffusis, neque aliquo communi ad ista specialia simul aguntur.

CONCLVSIO.

¶ Angeli quæcunque cognoscunt, sine discursu apprehendunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut sæpius dictum est, angeli illum gradum tenent in substantiis spiritualibus, quem corpora cælestia in substantiis corporeis[c]. Nam & cælestes mentes à Dionysio dicuntur. Est autem hæc differentia inter cælestia & terrena corpora, quòd corpora terrena per mutationem & motum adipiscuntur suam vltimam perfectionem, corpora verò cælestia statim ex ipsa sua natura suam vltimam perfectionem habent. Sic igitur & inferiores intellectus, scilicet hominum, per quendam motum & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur: dum scilicet ex vno cognito in aliud cognitum procedunt. Si autem statim in ipsa cognitione principij noti inspicerent quasi notas omnes conclusiones consequentes in eis discursus locū non haberet. Et hoc est in angelis, quia statim in illis quæ primò naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt[c]. Et ideo dicuntur intellectuales, quia etiam apud nos ea quæ statim naturaliter apprehenduntur, intelligi dicuntur. Vnde intellectus dicitur habitus primorum principiorum. Animæ verò humanæ, quæ veritatis notitiam per quendam discursum acquirunt[c], rationales vocantur. Quod quidem contingit ex debilitate intellectualis luminis in eis. Si enim haberent plenitudinem intellectualis luminis, sicut angeli, statim in primo aspectu principiorum totam virtutem eorum comprehenderent intuendo quicquid ex eis syllogizari posset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd discursus quendam motum nominat[c]. Omnis autem motus est de vno priori in aliud posterius. Vnde discursiua cognitio attenditur secundum quod ex aliquo prius noto deuenitur in cognitionem alterius posterius noti, quod prius erat ignotum. Si autem vno inspecto simul aliud inspiciatur, sicut in speculo inspicitur simul imago rei & res, non est propter hoc cognitio discursiua. Et hoc modo cognoscunt angeli res

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli syllogizare possunt tanquā syllogismum cognoscentes. Et in causis effectus vidēt, & in effectibus causas, non tñ ita q̄ cognitionē veri-

& imperfectionis est ad videndum veritatem, discursu agere. Cuius signum est, quòd si tantum haberet anima nostra luminis, quòd vltimi principijs videret in eis quæ in eorum virtute continentur, non discurreret: relinquitur quòd substantiis illæ quæ in apprehenso aliquo obiecto apprehendunt quicquid virtualiter continetur: veritatem & principij, & conclusionis, absque discursiuo motu habeant.

¶ Num aliquo pacto angelis conueniat discursus.

¶ Circa prædicta occurrit primò Scotus 2. distinc. 7. q. 2. dicens, non esse probabile ab angelis negare omnem discursum: & remittit se ad proœmium primi: in illa quæst. Vtrum Theologia sit scientia, vbi hanc rationem inuariandi directè quidē ostendit. Ratio cognitionem in verbo, & consequenter omnes alias. Arguit ergo sic, Quidditatis subiecti, puta lineæ, in quocunque lumine vista continet virtualiter veritates omnes quæ de illa passionē, & est prius natura nota illi ergo est earū causatiua in quantū intellectu ab illa passio, ergo est discursus. Antecedens cum prima consequentia est cuidens. Vltima verò probatur: quia ad rationem discursus non exigitur ordo temporis, sed ordo naturæ, & causalitatis, scilicet quod hoc sit prius naturaliter notum illo, & quòd per hoc agnoscamus illud, quamuis simul tempore. Occurrit deinde Greg. de Arimin. in 1. dist. 7. q. 5. dicens procellum San. Tho. super nulla ratione fundato, sed sola fruitione de corporibus cælestibus: & q̄ conclusio deducit ad impossibile, Quoniā si angelus absq; discursu cognoscit visa aliquo subiecto omnes eius passiones, sequitur quòd aut habeat simul infinitas intellectiones specie distinctas, aut vnam æqualentem infinitis distinctis, quorum vtrumque est impossibile, quia esset infinitum eus: & tenet sequela, de passionibus numeri & figuræ, quæ sunt infinitæ sicut & species numerorum & figurarum.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, & primò quòd ratio Scoti quadrupliciter peccat. Quia idem supponit esse iudicium de re cognita in se, & cognita in alio, quum tamen multum interfit. Secundò, quia supponit intellectum angelicum & beatum esse passiuum à re visa in alio: quum tamen & hoc sit falsum: & vniuersaliter intellectus angelicus non sit mobilis ab obiecto extrinseco. Tertiò, quia discursus est effectus se tenens ex parte intellectus magis quàm obiecti: quoniam de omnio simplicissimo intellectus noster discurrit, puta Deo. Et ideo quantuncunque obiectum in se habeat, vnde causet discursum, & intellectus sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso non sequitur hic effectus qui est discurrere, nisi in intellectu apto discurrere: & sic imperfecto, vt statim in quod quid est visō non penetret virtutē eius. Et tamen in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti. Quarò, quia ad rationē discursus non sufficit, q̄ veritas vnius causetur à veritate alterius: imò nec hoc requiritur, vt patet in discursu à posteriori, sed exigitur q̄ cognitio vnius causetur ex cognitione alterius in illo intellectu: quod locum habere non potest, quando vna & eadem cognitione cognoscitur vtrumque: quoniā idem non est secundū se causa sui ipsius, & sic est in proposito.

¶ Ad Greg. verò dicitur, quòd S.T. propositionaliter q̄ angelosi ad cor pora cælestia, super ratione fundauit perfecti & imperfecti luminis: & nihilominus autoritate Dio. eam fulsit, & vt Arist. docuit in 1. Cæli, in huiusmodi rebus tam occultis & arduis, satis dicitur quòd ratione abilē aliquid dicitur. Præsertim q̄ hæc conclusio cōmunis animi concepto Philosophorum videtur esse. Ea verò quæ Arguens obiicit in oppositū, facilè soluuntur à recolentibus, q̄ non inconuenit vnum individuum superioris ordinis æquiuale infinitis inferioribus, etiamsi specie distinguerentur, ad actus tamē ad certū alterē infinitis inferioribus, etiamsi specie distinguerentur, ad actus tamē ad certū alterē quod genus. Et aduertentibus q̄ si essent infinitæ species coloris: hoc nihilominus omnibus illis eminenter præstaret. Nec tamen esset ens infinitum: sicut nec illæ species constituerent ens infinitum, sed finitæ perfectionis in ratione entis, infinite verò secundum quid in ratione coloris. Et hoc dico non curando pro nunc, an angelus possit simul intelligere distinctè omnes species figurarū & numerorum.

¶ Super Quæstionis quinquagesimanona Articulum quartum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæstio vna cōclusione negativa. Secundò respondet cuidam tacitæ obiectioni. Conclusio est talis, Angeli non cognoscunt componēdo & diuidendo. Probatur sic: Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscēs statim quæcunque possent illi attribui, intelligit non componēdo nec diuidendo. Intellectus angelicus est huiusmodi: ergo, &c. Maior probatur & declaratur. Declaratur quidem ex proportionali similitudine, inter principium & conclusionem in ordine ad discursum ex vna parte: & subiectum & prædicatum ex altera parte in ordine ad compositionem & diuisionem. vtrobique enim eadem est necessitatis ratio, quia scilicet primo apprehenso non inspicitur quod in eius potentia latet. Probatur autem ex inferto in hac proportionalitate medio, scilicet quòd sublata causa auferetur effectus, iusta illud primi Posteriorum, si affirmatio est causa affirmationis, sed propria ratio necessitatis ad intelligendum tam componendo quàm discurrendo, est in simplici apprehensione obiecti non intuiti aliter igitur intellectus statim in primo apprehenso extera videns, nec discursu, nec compositione eget. Minor verò probatur sic, Quod conuenit intellectui nostro ex defectu intellectualis luminis, non est attribuendum intellectui angelico, in quo est lumē intellectuale perfectū, quod probatur per Dio. Sed in primo apprehenso non inspicere annexa, prouenit in nobis ex defectu intellectualis luminis, vt de se patet, ergo. Deinde explicat quomodo angelus intelligat enuntiationes: & breuiter dicit, quòd quia intelligit mobilia immobiliter, & composita simpliciter, &c. ideo intelligit & componit non componendo, & discursum non discurrendo. Quod est dicere, q̄ compositio, & diuisio, & similiter discursus in actu exercito, puta, animal rationale est risibile, Sortes est animal rationale, &c. comparatur ad intellectum angelicum, vt res visa tātum, & non vt modus videndi ad nostrū verò, vtroque modo.

395 379

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum angelus cognoscat discurrendo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus cognoscat discurrendo. Discursus enim intellectus attenditur secundum hoc quod vnum per aliud cognoscitur. Sed angeli cognoscunt vnum per aliud. Cognoscunt enim creaturas per verbum. Ergo intellectus angeli cognoscit discurrendo.

¶ Præterea, Quicquid potest virtus inferior potest & virtus superior. Sed intellectus humanus potest syllogizare & in effectibus causas cognoscere, secundum quæ discursus attenditur. Ergo intellectus angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

¶ Præterea, Isidorus dicit, quòd dæmones per experientiam multa cognoscunt. Sed experimentalis cognitio est discursiua. Ex multis enim memoriis fit vnum experimentum: & ex multis experimentis fit vnum vniuersale: vt dicitur in fin. Posteriorum, & in principio Metaphysicæ. Ergo cognitio angelorum est discursiua.

¶ SED CONTRA est quod Dionysius dicit 7. ca. de diui. nomi. q̄ virtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorū intellectuum simplicitate, sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, vt dicitur in tertio de Anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ Angeli nō cognoscunt cōponendo & diuidendo.

¶ QD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli intelligant componendo & diuidendo. Vbi enim est multitudo intellectuum, ibi est compositio intellectuum, vt dicitur in tertio de Anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum: cùm per diuersas species diuersa intelligat, & non omnia simul. Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶ Præterea, Plus distat negatio ab affirmatione, quàm quæcunque duæ naturæ oppositæ, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus non cognoscit per vnum, sed per diuersas species, vt ex dictis patet[c]. Ergo oportet quòd affirmationem & negationem cognoscat per diuersa. Et ita videtur q̄ angelus intelligat componendo, & diuidendo.

¶ Præterea, Locutio est signum intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferunt affirmatiuas & negatiuas enuntiationes (quę sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu) vt ex multis locis sacræ Scripturæ apparet. Ergo videtur quòd angelus intelligat componendo & diuidendo.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 7. ca. de diui. nomi. q̄ virtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorū intellectuum simplicitate, sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, vt dicitur in tertio de Anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ Angeli nō cognoscunt cōponendo & diuidendo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in intellectu ratiocinante comparatur conclusio ad principium, ita in intellectu componente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis virtutem, nunquam intelligeret discurrendo, vel ratiocinando[c]. Similiter si intellectus statim in apprehensione quidditatis subiecti haberet notitiam de omnibus quæ possunt attribui subiecto vel remoueri ab eo, nunquam intelligeret componendo & diuidendo, sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet quòd ex eodem prouenit quòd intellectus noster intelligit discurrendo & componendo & diuidendo, ex hoc, scilicet quòd non statim in prima apprehensione alicuius primi apprehensi potest inspicere quicquid in eo virtute continetur. Quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est[c]. Vnde cùm in Angelo sit lumen intellectuale perfectum, cùm sit speculum purum & clarissimum, vt dicit Dionysius quarto capite de Diui. Nomi. relinquitur quòd Angelus sicut non intelligit ratiocinando, ita non intelligit componendo & diuidendo. Nihilominus tamen compositionem & diuisionem enuntiationum intelligit, sicut & ratiocinationem syllogismorum. Intelligit enim compositā simpliciter, & mobilia immobiliter, & materialia immaterialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd non qualiscunque multitudo intellectuum compositionem causat, sed multitudo illorum intellectuum, quorum vnum attribuitur alteri, vel remouetur ab altero. Angelus autem intelligendo quidditatem alicuius rei, simul intelligit quicquid ei attribuitur, vel remoueri ab ea. Vnde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus & componendo & diuidendo, per vnum suum simplex intellectum.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ diuersæ quidditatis ignotæ acquirant syllogizando[c] ex causis in causata, & ex causatis in causas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundum quandam similitudinem[c], prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia, tamen absque omni discursu.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum angeli intelligant componendo & diuidendo.

¶ QD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli intelligant componendo & diuidendo. Vbi enim est multitudo intellectuum, ibi est compositio intellectuum, vt dicitur in tertio de Anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum: cùm per diuersas species diuersa intelligat, & non omnia simul. Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶ Præterea, Plus distat negatio ab affirmatione, quàm quæcunque duæ naturæ oppositæ, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus non cognoscit per vnum, sed per diuersas species, vt ex dictis patet[c]. Ergo oportet quòd affirmationem & negationem cognoscat per diuersa. Et ita videtur q̄ angelus intelligat componendo, & diuidendo.

¶ Præterea, Locutio est signum intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferunt affirmatiuas & negatiuas enuntiationes (quę sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu) vt ex multis locis sacræ Scripturæ apparet. Ergo videtur quòd angelus intelligat componendo & diuidendo.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 7. ca. de diui. nomi. q̄ virtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorū intellectuum simplicitate, sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, vt dicitur in tertio de Anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ Angeli nō cognoscunt cōponendo & diuidendo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in intellectu ratiocinante comparatur conclusio ad principium, ita in intellectu componente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis virtutem, nunquam intelligeret discurrendo, vel ratiocinando[c]. Similiter si intellectus statim in apprehensione quidditatis subiecti haberet notitiam de omnibus quæ possunt attribui subiecto vel remoueri ab eo, nunquam intelligeret componendo & diuidendo, sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet quòd ex eodem prouenit quòd intellectus noster intelligit discurrendo & componendo & diuidendo, ex hoc, scilicet quòd non statim in prima apprehensione alicuius primi apprehensi potest inspicere quicquid in eo virtute continetur. Quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est[c]. Vnde cùm in Angelo sit lumen intellectuale perfectum, cùm sit speculum purum & clarissimum, vt dicit Dionysius quarto capite de Diui. Nomi. relinquitur quòd Angelus sicut non intelligit ratiocinando, ita non intelligit componendo & diuidendo. Nihilominus tamen compositionem & diuisionem enuntiationum intelligit, sicut & ratiocinationem syllogismorum. Intelligit enim compositā simpliciter, & mobilia immobiliter, & materialia immaterialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd non qualiscunque multitudo intellectuum compositionem causat, sed multitudo illorum intellectuum, quorum vnum attribuitur alteri, vel remouetur ab altero. Angelus autem intelligendo quidditatem alicuius rei, simul intelligit quicquid ei attribuitur, vel remoueri ab ea. Vnde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus & componendo & diuidendo, per vnum suum simplex intellectum.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ diuersæ quidditatis ignotæ acquirant syllogizando[c] ex causis in causata, & ex causatis in causas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundum quandam similitudinem[c], prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia, tamen absque omni discursu.

93

293

Quæstio.

¶ Circa minorem eiusdem rationis, dubium occurrit, quia non valet consequentia hæc: puta componere, & diuidere, seu discurrere conueniunt intellectui nostro ex imperfectione: ergo opposita perfectio conuenit intellectui angelico: quum possit quispiam dicere, quòd illa imperfectio communis est intellectui nostro & angelico: quoniam constat intellectum angelicum non excludere omnem imperfectionem, & sic quum ista ratio super hac consequentia fundetur, inefficax videtur.

¶ Ad euidentiam primæ dubitationis sciendum est primò, quòd aliqua plura simplici & vno intuitu simul videri contingit tripliciter. Primo, vnum cum alio vt si simul videantur albedo & rubedo, & quæcunque duo vel disparata. Secundò, vnum cum & in alio: vt quodcunque accidens & vniuersaliter prædicatum in subiecto. Tertiò, cum, in & ex alio, vt passio propria, & vniuersaliter effectus quam doque cognoscitur cum causa, in causa, & ex causa. Sciendum est secundò, quòd quamuis quocunque modo simul plura absolutè cognoscere simplici intuitu, attesteretur perfectioni cognoscentis: differt tamen primus modus ab aliis in hoc, quòd intelligere intuendo vnum cum alio prouenit ex perfectione intellectus absolutè. Intelligere verò intuendo vnum in alio prouenit non solùm ex perfectione intellectus absolutè: sed ex perfectione intellectus vt attingentis primum obiectū, id est in quo seu ex quo aliud cognoscitur. Tum quia ex hoc quòd magis penetrat intellectus causam, aut subiectum cognitum, prouenit simul intueri quæ in eis aut ex eis fiunt & sunt: quia quantò magis aliquid cognoscitur, tantò virtus seu potentia eius magis penetratur. Nam ex penetratione potentiæ scitur ea ad quæ se extendit proportionaliter, id est, quod ex penetratione potentiæ secundum esse quidditatiuum, quidditatiue quoque sciuntur ea ad quæ se extendit. Ex penetratione verò potentiæ secundum esse existentiæ & individuale cum annexis conditionibus, cognoscuntur ad ea quæ se extendunt secundum exist: etiam, quando tamen sunt. Tum quia ad perfectiorem cognitionem alicuius obiecti spectat, non solùm potentiam, sed etiam omnia ad ipsum quomodolibet pertinentia cognoscere, & consequenter ad perfectiorem cognitionem naturalem alicuius obiecti spectat cognoscere omnia infra latitudinem naturalem illius obiecti quomodolibet pertinentia ad obiectum illud. His stantibus ad obiectiones in oppositum respondetur. Et ad primam dicitur, quòd ratio assignata contra necessitatem compositionis & diuisionis, & discursus est ratio vniuersalis & non particularis. Et quum dicitur, quòd non est ex defectu luminis, sed ex natura cognoscibilium patere obiectum & latere contingeri, vel casualer negatur hoc vniuersaliter de lumine intellectuali loquendo & casualibus aut contingentibus naturalibus. Qui mīl ex modicitate luminis intellectualis prouenit, quòd vltio sortis qui actualiter inuentus à debitore in foro: non simul videatur inuentio à debitore tam illi consentis, sed oporteat componendo propositionem formare, quæ feratur in Sortem, vt inuentum à debitore.

¶ Ad se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad secundum verò cōclectionem dicitur, q̄ proportio inter subiectum & prædicatum, & principiū & cōclusionē, attenditur in proposito secundū potentiam, non secundū virtuale continentiā. Virtus enim principiū actiuū seu operatiuū nominat. Potentia autē cōmune nomē est etiā ad potentiā passiuā ad esse. Ita q̄ similitudo proportionalis, possibile in potentialiter continere per se, vel per accidens, & ditates rerum minus differunt quantum ad rationem existendi, quàm affirmatio & negatio: tamen quantum ad rationem cognoscendi affirmatio & negatio magis conueniunt: quia statim per hoc quod cognoscitur veritas affirmationis, cognoscitur falsitas negationis oppositæ.

¶Ad tertium dicendū, quòd hoc quòd angeli loquūtur enūtiationes affirmatiuas & negatiuas, manifestat quòd angeli cognoscunt compositionem & diuisionem, non autem quòd cognoscant cōponendo & diuidendo, sed simpliciter cognoscendo quod quid est.

ARTICVLVS V.

a ¶*Verum in intellectu angeli possit esse falsitas.*

AD QVINTVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ in intellectu angeli possit esse falsitas. Proteritas enim ad falsitatem pertinet. Sed in dæmonibus est phātasia proterua, vt dicit Diony. 4. ca. de Diui. nomi. Ergo videtur q̄ in angelorum intellectu possit esse falsitas.

¶Præterea, Nescientia est causa falsæ æstimationis. Sed in angelis potest esse nescientia, vt Diony. dicit 6. cap. Eccles. Hierar. Ergo videtur quòd in eis possit esse falsitas.

¶Præterea, Omne quod cadit à veritate sapientiæ, & habet rationem depranatam, habet falsitatem vel errorem in suo intellectu. Sed hoc Diony. dicit de dæmonibus 7. cap. de Diuin. nomi. Ergo videtur quòd in intellectu angelorum possit esse falsitas.

¶SED CONTRA, Philosophus dicit tertio de Anima, quòd intellectus semper verus est. Aug. etiam dicit in lib. 83. Quæst. quòd nihil intelligitur nisi verum. Sed angeli non cognoscunt aliquid nisi intelligendo. Ergo in angeli cognitione non potest esse deceptio & falsitas.

CONCLVSIO.

¶Non est aliqua in intellectu angelico falsitas per se, sed per accidens, cùm quicquid attingant prima operatione intellectus cognoscant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd huius quæstionis veritas aliquatenus ex præmissa dependet. Dictum est enim quòd angelus non intelligit componendo & diuidēdo, sed intelligendo quod quid est. Intellectus autē circa quod quid est, semper verus est, sicut & sensus circa proprium obiectum [a], vt dicitur in tertio de Anima. Sed per accidens in nobis accidit deceptio & falsitas intelligēdo quod quid est, scilicet secundū rationem alicuius compositionis: vel cùm diffinitionē vnius rei accipimus vt diffinitionē alterius, vel cùm partes diffinitionis sibi non cohærent. Sicut si accipiatur pro diffinitione alicuius rei animal quadrupes volatile. Nullū enim animal tale est. Et hoc quidem accidit in compositis, quorum diffinitio ex diuersis sumitur: quorum vnum est materiale ad aliud. Sed intelligēdo quidditates simplices vt dicitur in nono Metaphy. non est falsitas: quia vel totaliter nō attinguntur & nihil intelligimus de eis, vel cognoscuntur vt sunt. Sic igitur per se nō potest esse falsitas aut error aut deceptio in intellectu alicuius angeli. Sed per accidens contingit, alio tamen modo quàm in nobis. Nam componendo & diuidendo quandoque ad intellectum quidditatis peruenimus, sicut cùm diuidendo & demonstrando diffinitionem inuestigamus. Quod quidem in angelis non contingit: sed per quod quid est rei cognoscunt omnes enūntiationes ad illam rem pertinentes. Manifestum est autem, quòd quidditas rei potest esse principium cognoscendi respectu eorum quæ naturaliter conueniunt rei, vel ab ea remouentur: non autem eorum quæ à supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni habentes rectam voluntatem per cognitionem quidditatis rei, non iudicant de his quæ supernaturaliter ad rem pertinent, nisi salua ordinatione diuina. Vnde in eis non potest esse falsitas aut error. Dæmones verò per voluntatem peruersam subducentes intellectum à diuina sapientia, absolutè interdum de rebus iudicāt secundum naturalem conditionem. Et in iis quæ naturaliter ad rem pertinent, non decipiuntur. Sed decipi possunt quantum ad ea quæ supernaturalia sunt. Sicut si considerās hominem, mortuum iudicet eum non resurrecturum. Et si videns hominem Christum, iudicet eum non esse Deum. ¶Et per hoc patet responsio ad ea quæ vtrinq; obiiciuntur. Nam proteruitas dæmonum est secundum quod non subduntur diuinæ sapientiæ. Nescientia autem est in angelis non respectu naturalium cognoscibilium, sed supernaturalium. Patet etiā, quòd intellectus eius quod quid est, semper est verus: nisi per accidens, secundum quod indebitè ordinatur ad aliquam compositionem, vel diuisionem.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Verum in angelis sit cognitio matutina & vespertina.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit vespertina, neque matutina cognitio. Vespere enim & mane admixtionem tenebrarum habent. Sed in cognitione angeli non est aliqua tenebrositas: cùm nō sit ibi error vel falsitas. Ergo cognitio angeli non debet dici matutina vel vespertina.

¶Præterea. Inter vespere & mane cadit nox, & inter mane & vespere cadit meridies. Si igitur in angelis cadit cognitio matutina & vespertina, pari ratione videtur quòd in eis debeat esse meridiana & nocturna cognitio.

¶Præterea, Cognitio distinguitur secundum differentiam cognitorum. Vnde in 3. de Anima dicit Philosophus, quòd scientiæ secātur quèadmodum & res. Triplex autem est esse rerum, scilicet in verbo, in propria natura, & intelligentia angelica, vt Aug. dicit 12. super Gene. ad lite. Ergo si ponatur cognitio matutina in angelis, & vespertina propter esse rerum in verbo, & in propria natura, debet etiam in eis poni tertia cognitio propter esse rerum in intelligentia angelica.

¶SED CONTRA est, quòd Augu. 4. super Gene. ad lite. & 10. de Ciui. Dei, distinguit cognitionem angelorum per matutinam & vespertinam.

CONCLVSIO.

¶Distinguitur in angelis cognitio matutina, qua res cognoscunt in prima causa, à vespertina, qua cognoscunt res vt sunt in seipsis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc quod dicitur de cognitione matutina & vespertina in angelis, introductum est ab Augu. qui 6. dies, in quibus Deus legitur fecisse cuncta Gen. 1. intelligi vult non hos vsitatos dies, qui solis circuitu peraguntur: cùm sol quarto die factus legatur, sed vnū diem, scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam [e]. Sicut autem in die consueto mane est principium diei, vespere autem terminus: ita cognitio ipsius primordialis esse rerum dicitur cognitio matutina. Et hæc est, secūdum quod res sunt in verbo. Cognitio autem ipsius esse rei creatæ, secundum quod in propria natura cōsistit, dicitur cognitio vespertina [e]. Nam esse rerum fluit à verbo sicut à quodam primordiali principio. Et hic effluxus terminatur ad esse rerū quod in propria natura habet.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ vespere & mane non accipiuntur in cognitione angelica secūdum similitudinē ad admixtionē tenebrarum, sed secūdum similitudinē principij & termini. Vel dicendum, q̄ nihil prohibet, vt dicit Aug. 4. super Gene. ad lit. aliquid in comparatione ad vnum dici lux, & in comparatione ad aliud dici tenebra: sicut vita fidelium & iustorū in cōparatione ad impios dicitur lux, secundū illud Ephe. 6. Fuistis aliquādo tenebræ, nunc autem lux in Domino. Quæ tamen vita fidelium in comparatione ad vitam gloriæ tenebrosa dicitur: secundū illud 2. Pet. 1. Habetis propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Si igitur cognitio angeli qua cognoscit res in propria natura, dies est per comparationem ad ignorantiam vel errorem: sed obscura est per comparationem ad visionem Verbi.

¶Ad secundum dicēdum, q̄ matutina & vespertina cognitio ad diem pertinet, id est ad angelos illuminatos, qui sunt distincti à tenebris [e]. Id est à malis angelis. Angeli autem boni cognoscentes creaturam, non in ea figuntur, quod esset tenebrescere & noctem fieri: sed hoc ipsum referunt ad laudē Dei. in quo sicut in principio omnia cognoscūt. Et ideo post vesperam non ponitur nox, sed mane, ita q̄ mane sit finis præcedentis diei, & principium sequentis, inquantum angeli cognitionē præcedentis operis ad laudē Dei referunt. Meridies autem sub nomine diei cōprehenditur, quasi mediū inter duo extrema. Vel potest meridies referri ad cognitionē ipsius Dei, quæ non habet principium, nec finem.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam ipsi angeli creaturæ sunt. Vnde esse rerum in intelligentia angelica comprehenditur sub vespertina cognitione, sicut & esse rerum in propria natura.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Verum vna sit cognitio matutina & vespertina.*

AD SEPTIMVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ vna sit cognitio vespertina & matutina. Dicit enim Gene. 1. Factum est vespere & mane dies vnus. Sed per diem intelligitur cognitio angelica, vt Augu. dicit. Ergo vna & eadem est cognitio in angelis, matutina & vespertina.

¶Præterea, Impossibile est vnam potētiam simul duas operationes habere. Sed angeli semper sunt in actu cognitionis matutinæ, quia semper vident Deum & res in Deo, secundum illud Matth. 18. cap. Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, &c. Ergo si cognitio vespertina esset alia à matutina, nullo modo angelus posset esse in actu cognitionis vespertinæ.

¶Præterea, Apostolus dicit 1. Corint. 13. Cùm venerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est. Sed si cognitio vespertina sit aliud à matutina, comparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectū. Ergo non poterit simul vespertina cognitio esse cū matutina.

¶IN CONTRARIVM est quod dicit Aug. 4. super Gen. ad lit. q̄ multum interest inter cognitionē rei cuiuscunq; in Verbo vno tantum modo inspiciatur, scilicet videndo verbum, vt per Augustinū patet consequens fuit, vt tota latitudo differentiæ inter cognitionem matutinam & vespertinam, ex diuersitate modorum cognoscendi esse rei secundum propriam naturam ostenderetur.

¶Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶In corpore vnica est cōclusio rōnis quæstio affirmatiue, scilicet in angelis est voluntas. Et probatur ita. Habentibus intellectū est appetitus boni vniuersaliter

appre-

quis habet cognitionē compositā vera aut falsam: puta formare propositionem, q̄ ipsa est ipsa, aut q̄ ipsa non est ipsa. Et similiter quamcunq; modum cōcipiendi sit simplex, potest apprehendi cōpositū ex partibus diuersis rectibus vel cohærētibus: ac per hoc vero vel falso. Et ex hoc patet quo ad secundā operationē intellectū, non sufficit nec requiritur necessariō compositio ex parte rei cognitæ, sed exigitur & sufficit compositio ex parte modi cognoscēdi. Et vlterius sequitur, q̄ ad primā operationē intellectus nō exigitur simplicitas rei cognitæ, sed modi cognoscēdi. Sequitur etiā vlterius, q̄ in prima operatione intellectus angelici est huiusmodi in quibusdā, ergo maior propositio patet, quo ad naturalia: quia ex cognitione quod quid est, sufficiens habetur ratio naturalium, & ordinis diuinæ sapientiæ, vt disponentis cursum naturalem. Quoad supernaturalia verò: quia hæc ex reuelatione tantum sciri possunt. Et declaratur exēplariter, de mortuo resuscitando, & de Christo homine & Deo. Minor autē declaratur. Quia angelorū quidā sunt boni, quidam verò mali, & illi quidā sua sorte cōcepti, sufficient saluo semper superiori ordine, & quantum est ex meritis earum naturalis: hi verò sic fugibia elati iudicāt simpliciter, ac si nullus esset ordo superior immutabilis ordinis naturæ. Et per hoc subducuntur diuinæ sapientiæ, & falli.

¶Num aliquo passo in intellectu angeli falsitas esse possit.

¶Circa prædicta dubium occurrit non dissimulandum, quo possit falsitas inueniri in intellectu angeli: si omnis eius intellectio est simplex apprehensio, cui non admiscetur compositio aut diuisio. Nulla est prima intellectus operatio falsitati subesse potest, nisi casu operationis, est incomplexū vt incōplexum est, quod vt sic nullā cōpōnē dicere patet: & cōsequenter nullā veritatē aut falsitatē. Et propterea sicut accidit in cōplexo, cōparatio in se cōpositionem, ita veritatē & falsitatem. Et ppter hoc dicitur & bene, q̄ veritas & falsitas, sicut & cōpositio, per se nō sunt nisi in secūda operatione: cuius obiectū est cōplexū vt cōplexum est. Et his quæ patet responsio ad obiecta. ad quā angelus ofs cognoscat per modū primæ operationis, sū cognoscit cōposita falsum virtualiter incurrere potest ratione compositionis adiunctæ in obiecto. Et hoc est q̄ intendebat S. T. per rationes quas in articulo enumerauit, falsitatis aut veritatis, ex parte rei cognitæ, simplicis aut compositorum naturali conditione, aut supernaturali habitudine quacunque. Et sic veritas vel falsitas formaliter semper est in compositione ex parte intellectus. Veritas verò, vel falsitas virtualiter est in compositione, aut diuisione obiectiua, quamuis non modali.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum sextum.*

TItulus ex dicendis in corpore articuli manifestus erit.

¶In corpore respōdendo quæstio affirmatiue duo facit. Primò Autorem & radicē huius diffinitionis ostendit. Autorē quidem Aug. Radicē verò, quia cognitio angelica dies vocatur, Gene. 1. Ac per hoc rationabiliter partes diei diffe-

rentiæ cognitionis angelicæ ponuntur, & ex mane & vespere, cognitio matutina & vespertina dicta est. Secundò, quia differentiæ illæ metaphoricè dicuntur de cognitione angelica: ostendit penes quid attendatur similitudo, dicens attendi in hoc quod est esse principium, & esse terminum. Ita quòd cognitio illa dicitur matutina, quæ respicit primordiale esse rei, id est esse rei in eius prima causa. Illa verò vespertina quæ respicit vltimatum esse rei, id est esse rei in seipsa. Et omnia clara sunt in litera.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore sub distinctione tridetur quæsito examinando diffinitionē vespertinæ: & duo facit. Primò, examinat rationē cognitionis vespertinæ. Secundò tradet quæsito duplici cōclusione. *Comment.*

¶Quo ad primum: quia cognitio vespertina est cognitio creaturę in propria natura, secundum quod ly in, tripliciter inhabitudinem denotare potest, tripliciter exponitur cognitio vespertina. Potest enim denotare habitudinem causæ, habitudinem medij, & habitudinem termini. Et q̄ denotet habitudinē termini, dubium nō est. Sed an cum hoc denotet etiā habitudinem causæ vel habitudinem medij, discutitur. Et sic tria hic dicuntur. Primum, q̄ non denotet habitudinē causæ: quia angelus non accipit cognitionē à re cognita, vt superius iam dictum est. Secundū, q̄ potest denotare habitudinem medij: ita scilicet quòd creatura sit terminus cognitionis, & sic erit medij seu ratio non cognoscendi, quia scilicet cognoscitur per speciem ingenitam in ipso angelo, siue sit ab increato, siue nō sit cura. Tertium, q̄ potest denotare habitudinem termini purè & præcisè: ita scilicet quòd creatura sit terminus cognitionis, & non causa nequeratio. Sed ratio cognoscendi sit ipsa essentia diuina. *97 Locu supra art. 6. inductu.*

¶Quo ad secundum prima conclusio est, quòd cognitio vespertina habens creaturam pro termino & medio differt essentialiter à cognitione matutina. Secunda est, Cognitio vespertina habens creaturam pro termino tantùm, est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solum secundum terminos seu cognita, quod idem est.

¶Aduerte hic, quòd quia oppositorum eadem est disciplina, quum ex præcedenti articulo decisum sit matutinum & vespertinum in cognitione attendi & differre penes esse primordiale & vltimatum, id est esse rei in verbo, & esse in seipsa: & esse rei in verbo, vt per Augustinum patet consequens fuit, vt tota latitudo differentiæ inter cognitionem matutinam & vespertinam, ex diuersitate modorum cognoscendi esse rei secundum propriam naturam ostenderetur. *Annot.*

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore vnica est cōclusio rōnis quæstio affirmatiue, scilicet in angelis est voluntas. Et probatur ita. Habentibus intellectū est appetitus boni vniuersaliter *Commēt.*

appre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

apprehēs, angelus sunt intellectuales. ergo in eis est talis appetitus: ergo voluntas. Tenet hæc vltima cōsequentia ex quinta communia voluntatis. minor est notamaior verò cōstat in se duo, scilicet q̄ intellectualib⁹ inest appetitus boni, & q̄ insit ea sit agentibus, scilicet bonitas essentialis. Et quo ad primum horum, ex eo q̄ omnia habent appetitū boniquia procedunt ex voluntate diuina, quæ nō nisi in bonum tēdere & ordinare potest. Quo ad secundū verò declaratur ostendendo triplicē gradum appetitus, inxta triplicē ordinē naturarum appetentium, id est sine cognitione, cum cognitione particulari, & cum cognitione vniuersali, vt clarè patet in litera.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimænone Articulum secundum.*

Annot. Titulus apud Thomistas communiter & indubiè interpretatur de differentia rali.

Comment. ¶In corpore vna est cōclusio duas partes habēs negatiuas, Voluntas angelorū neq; est intellectus, neq; est natura eorum. Et probatur quo ad singulas sigillatim. Et primo, q̄ nō sit natura sic: quicquid se extēdit ad id quod est extra rem, non est rei essentia: voluntas angelica se extēdit ad id quod est extra rem, ergo. Maior probatur dupliciter. primò, ratione à priori: quia essētia rei intra rē ipsam apprehenditur. Secundò à posteriori: quia videmus in sensibilibus q̄ inclinatio ad intrinsecum est intrinseca, inclinatio verò ad extrinsecum est extrinseca. Minor verò probatur sic, voluntas habens bonum infinitū extra volentem, extenditur naturaliter extra se: at voluntas creata habet bonum infinitū extra volentem, ergo. Maior huius prosyllogismi ghaē fic. Voluntas naturaliter rēdit in bonum, ergo sola illa nō tēdit in bonū extrinsecum, in cuius essentia continetur totaliter bonum quod in solo Deo locum habere constat.

Annot. a ¶Circa maiorem assimptam aduerte, q̄ duplex sensum habere potest, secundum quod ly extra, dupliciter exponi potest. Vno mō, vt supponat pro re appetente. & hoc modo propositio est falsa, quia materia appetit formā per appetitū qui est essentia eius, & ita forma est extra rē appetentē. Alio modo, vt supponat p̄ re pertinente ad integritatē subsistētiæ cōpletæ, vt sic sensus: q̄ quicquid se extendit ad id quod est extra integritatē cōpletæ subsistētiæ, non est essentia rei, intrā nec essentia, nec pars essentiæ, nec aliquid ad complementū essentiæ spectans. Et secundū hunc sensum assimpta est à sanct. Thom. & probatur in litera.

Dei & cognitionē eius in natura eius, vt illud merito pertineat ad diē, hoc ad vesperā.

CONCLVSIO.

¶Cognitio vespertina vt terminatur ad creaturas, vt medio talis cognitionis essentialiter à matutina differa est: vt autem solum ad creaturas terminatur, idem est cum illa distincta tantū ex cognitorū distinctione.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ficut dictum eſt[c], cognitio veſpertina dicitur qua angeli cognoſcunt res in propria natura. Quod non poteſt ita intelligi quaſi ex propria rerū natura cognitione accipiāt, vt hęc præpoſitio in, indicet habitudinem principij: quia non accipiunt angeli cognitionem à rebus, vt ſuprà habitum eſt[c]. Relinquitur igitur, q̄ hoc quod dicit in propria natura, accipiatur ſecundum rationem cogniti, ſecundum quod ſubeſt cognitioni, vt ſcilicet cognitio veſpertina in angelis dicatur ſecundum quòd cognoſcunt eſſe rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidē per duplex medium cognoſcunt, ſcilicet per ſpecies innatas & per rationes rerum in verbo exiſtentes. Non enim videndo verbum, cognoſcunt ſolum illud eſſe rerum, quod habent in verbo, ſed illud eſſe quod habent in propria natura, ſicut Deus per hoc quod videt ſe, cognoſcit eſſe rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio veſpertina, ſecundum quod cognoſcunt eſſe rerum, quod habent in propria natura videndo verbum: ſic vna & eadem ſecundum eſſentiam eſt cognitio veſpertina & matutina differens ſolùm ſecundum cognita. Si verò cognitio veſpertina dicatur ſecūdum quod angeli cognoſcunt eſſe rerum, quod habent in propria natura per formas innatas, ſic alia eſt cognitio veſpertina & matutina. Et ita videtur intelligere Auguſt. cùm vnam ponat imperfectam reſpectu alterius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut numerus ſex dierum ſecundum intellectum Auguſt. accipitur ſecundum ſex genera rerum, quæ cognoſcuntur ab angelis[c]: ita vnitas diei accipitur ſecundum vnitatem rei cognitæ, quæ tamen diuerſis cognitionibus cognoſci poteſt.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd duæ operationes poſſunt ſimul eſſe vnius potentiæ, quarum vna ad aliam refertur[c]: vt patet cùm voluntas ſimul vult & finem & ea quæ ſunt ad finem. Et intellectus ſimul intelligit principia & concluſiones per principia, quando iam ſcientiam acquiſiuit. Cognitio autem veſpertina in angelis refertur ad matutinam, vt Auguſt. dicit. Vnde nihil prohibet vtranque ſimul eſſe in angelis.

¶Ad tertium dicendum, quòd veniente perfecto euacuatur imperfectum, quod ſcilicet ei opponitur. Sicut fides, quæ eſt eorum quæ non videntur, euacuatur viſione veniente. Sed imperfectio veſpertinæ cognitionis non opponitur perfectioni matutinæ[c]. Quòd enim cognoſcatur aliquid in ſeipſo, non eſt oppoſitum ei quòd cognoſcatur in ſua cauſa. Nec iterum quòd aliquid cognoſcatur per duo media: quorum vnum eſt perfectius & aliud imperfectius, aliquid repugnans habet. Sicut ad eandem concluſionem habere poſſumus & medium demonſtrativum & dialecticum. Et ſimiliter eadem res poteſt ſciri ab angelo per Verbum increatum, & per ſpeciem innatam.

QVAESTIO QVINquageſimanona, de voluntate Angelorum, in quatuor Articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de iis quæ pertinent ad voluntatē angelorū. ¶Et primò conſiderabimus de ipſa voluntate. ¶Secundò, de motu eius qui eſt amor ſiue dilectio. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum in angelis ſit voluntas. ¶Secundò, vtrum voluntas angeli ſit ipſa natura eorum, vel etiam ipſe intellectus eorum. ¶Tertiò, vtrum in angelis ſit liberum arbitrium. ¶Quartò, vtrum in eis ſit irascibilis & concupiſcibilis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum in angelis ſit voluntas.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd in angelis non ſit voluntas. Quia vt dicit Philoſophus in 3. de Anima, voluntas in ratione eſt. Sed in angelis non eſt ratio, ſed aliquid ſuperius ratione. Ergo in angelis nō eſt voluntas, ſed aliquid ſuperius voluntate. 2. cont. 46. & 3. de anim. 14.

¶Præterea, Voluntas ſub appetitu continetur, vt patet per Philoſophum in 3. de Anima. Sed appetitus eſt imperfecti. Eſt enim eius quod nondum habetur. Cùm igitur in angelis, maximè in beatis, non ſit aliqua imperfectio, videtur quòd non ſit in eis voluntas.

¶Præterea, Philoſophus dicit in 3. de Anima, quòd voluntas eſt mouens motum: mouetur enim ab appetibili intellecto. Sed angeli ſunt immobiles, cùm ſint incorporei. Ergo in angelis non eſt voluntas.

¶SED CONTRA eſt quod Aug. dicit 10. lib. de Trin. quòd imago Trinitatis inuenitur in mente ſecundum memoriam, intelligentiam & voluntatem. Imago autem Dei inuenitur non ſolùm in mente humana, ſed etiam in mente angelica: cùm etiam mens angelica ſit capax Dei. ergo in angelis eſt voluntas.

CONCLVSIO.

¶Cùm angeli per intellectum vniuerſalem boni rationem attingant, eſt in eis voluntas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd neceſſe eſt ponere in angelis voluntatem.

¶Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd cùm omnia procedant ex voluntate diuina[c], omnia ſuo modo per appetitum inclinantur in bonum, ſed diuerſimode. Quædam enim inclinantur in bonum per ſolam naturalem habitudinem abſque cognitione, ſicut plantæ & corpora inanimata[c]. Et talis inclinatio ad bonum vocatur appetitus naturalis. Quædam verò ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione: non quidem ſic quòd cognoſcant ipſam rationem boni, ſed cognoſcunt aliquod bonum particulare, ſicut ſenſus, qui cognoſcit dulce & album, & aliquid huiuſmodi. Inclinatio autem hanc cognitionem ſequens dicitur appetitus ſenſitiuus. Quædam verò inclinantur ad bonum cum cognitione, qua cognoſcunt ipſam boni rationem, quod eſt proprium intellectus[c]. Et hæc perfectiſsimè inclinantur in bonum: non quidem quaſi ab alio ſolummodo directa in bonum, ſicut ea quæ cognitione carent, neque in bonum, particulariter tantum, ſicut ea in quibus eſt ſola ſenſitiua cognitio: ſed tantùm inclinatā in ipſum vniuerſale bonum. Et hæc inclinatio dicitur voluntas. Vnde, cùm angeli per intellectum cognoſcant ipſam vniuerſalem rationem boni, manifeſtum eſt quòd in eis ſit voluntas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter ratio tranſcendit ſenſum, & aliter intellectus rationem. Ratio enim tranſcendit ſenſum ſecundum diuerſitatem cognitorum. Nam ſenſus eſt particularium, ratio verò vniuerſalium. Et ideo oportet quòd ſit alius appetitus tendens in bonum vniuerſale, qui debetur rationi: & alius tendens in bonum particulare, qui debetur ſenſui. Sed intellectus & ratio differunt quantum ad modum cognoſcendi: quia ſcilicet intellectus cognoſcit ſimplici intuitu, ratio verò diſcurrendo de vno in aliud. Sed tamen ratio per diſcurſum pertinet ad cognoſcendum illud quod intellectus ſine diſcurſu cognoſcit, ſcilicet vniuerſale. Idem eſt ergo obiectum quòd appetitiuè proponitur, & ex parte rationis & ex parte intellectus. Vnde in angelis qui ſunt intellectuales tantùm, non eſt appetitus ſuperior voluntate.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd licet nomen appetitiuæ partis ſit ſumptum ab appetendo ea quæ non habentur, tamen appetitiua pars non ſolùm ad hæc ſe extendit, ſed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis ſumptum eſt à læſione pedis, cùm tamen lapidi non hoc ſolùm conueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira, cùm tamen in ea ſint plures aliæ paſſiones, vt ſpes & audacia & huiuſmodi.

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas dicitur mouens motum, ſecundum quod velle eſt motus quidam & intelligere[c], cuiuſmodi motum nihil prohibet in angelis eſſe: quia talis motus eſt actus perfecti, vt dicitur in 3. de Anima.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum in angelis voluntas differat ab intellectu.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod in angelis non differat voluntas ab intellectu & natura. Angelus enim eſt ſimplicior quàm corpus naturale. Sed corpus naturale per ſuam formam inclinatur in ſuum finem, qui eſt eius bonum. Ergo multo magis angelus. Forma autem angeli eſt vel natura ipſa, in qua ſubſiſtit, vel ſpecies, quæ eſt in intellectu eius. Ergo angelus inclinatur in bonum per naturam ſuam, & per ſpeciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur angeli non eſt aliud quàm eius natura, vel intellectus.

¶Præterea, Obiectum intellectus eſt verum, voluntatis autem bonum. Bonum autem, & verum non differunt realiter, ſed ſecundum rationem tantùm. Ergo voluntas & intellectus non differunt realiter.

¶Præterea, Diſtinctio communis & proprij non diuerſificat potentias. Eadem enim potentia viſiua eſt coloris & albedinis. Sed bonum & verum videntur ſe habere ſicut commune & proprium: nam verum eſt quoddam bonum, ſcilicet intellectus. Ergo voluntas cuius obiectum eſt bonum, non differt ab intellectu cuius obiectum eſt verum.

¶SED CONTRA, Voluntas in angelis eſt bonorum tantùm, intellectus autem eſt bonorum & malorum. Cognoſcunt enim vtrunque. Ergo voluntas in angelis eſt aliud quàm eius intellectus.

CONCLVSIO.

¶Voluntas angelorum neque eſt intellectus, neque eorum natura.

¶RESPONDEO dicendum, quòd voluntas in angelis eſt quædam virtus vel potentia: quæ nec eſt ipſa eorum natura[c], nec eorum intellectus. Et quòd non ſit eorum natura, apparet ex hoc, quòd natura vel eſſentia alicuius rei intra ipſam rem comprehenditur: quicquid ergo ſe extendit ad id quod eſt extra rem, non eſt rei eſſentia. Vnde videmus in corporibus naturalibus, quòd inclinatio quæ eſt ad eſſe rei, non eſt per aliquid ſuperadditum eſſentiæ, ſed per materiā quæ appetit eſſe antequam habeat, & per formam quæ tenet rem in eſſe poſtquam fuerit. Sed inclinatio ad aliquid extrinſecum eſt per aliquid eſſentiæ ſuperadditum, ſicut inclinatio ad locum eſt per grauitatē, vel leuitatem. Inclinatio autem ad faciēdum ſibi ſimile eſt per qualitates actiuas[c]. Volūtas autem habet inclinationem in bonum naturaliter[c]. Vnde ibi ſolum eſt idem eſſentia & voluntas, vbi totaliter bonum continetur in eſſentia volentis, ſ. in Deo qui nihil vult extra ſe niſi ratione ſuę bonitatis[c]. Quod de nulla creatura poteſt dici cū bonum infinitum ſit extra eſſentiam cuiuslibet cauſati. Vnde nec voluntas angeli, nec alterius creaturę poteſt eſſe idem quod eius eſſentia. Similiter nec poteſt eſſe idem quod intellectus angeli vel hominis. Nam cognitio fit per hoc quod cognitum eſt in hoc cognoſcente[c]. Vnde ea ratione ſe extendit eius intellectus in id quod eſt extra ſe: ſecundā quod illud quod extra ipſum eſt, per eſſentiam natum eſt aliquo modo in eo eſſe. Volūtas verò ſe extendit in id quod extrà eſt, ſecūdum quod quadā inclinatione quodammodo tendit in rem exteriorem. Alterius autem virtutis eſt, q̄ aliquid habeat in ſe quod quid extra. Non ſic autem eſt de eo quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantūm. Quoniam ſi tale bonū intra ſubſtantiā rei concluditur, ad extrā non tendit, quamuis infinitum bonū extra remaneat. Et per hoc patet reſponſio ad obiectum, quia hic ſumitur inclinari ad bonum ſimpliciter, quod non dicitur de materia, nec de quocūque alio appetitu, niſi de intellectiuo, qui appellatur voluntas.

¶Quo ad aliam verò partem cōcluſionis, ſcilicet, quòd non eſt intellectus, adducimr ratio talis, Alterius virtutis eſt habere in ſe aliquid extrinſecum, & tendere in ipſum: ſed intellectus & voluntas penes hos modos differunt, ſcilicet habere in ſe, & tendere in illud. igitur ſunt duæ virtutes, & hoc in creaturis, in quibus neque obiectum voluntatis, neque obiectum intellectus completè continetur in ſubſtantia earum, cuius oppoſitū inuenie⁹ in Deo, qui eſt infinitum ens, & infinitum bonū.

¶Circa vltęque partem concluſionis aduerte ſimul, quod ex rationibus aliquid concluditur directè & immediatè, ſcilicet diſtinctio quidditatiua voluntatis à natura & intellectu. Aliquid verò ex concluditur mediatè, ſcilicet diſtinctio prædictis remotior. Quoniam quum quodlibet horum ſit ens limitatū, ſi quidditatiuè diſtinguuntur, & ex neutrius quidditate prouenit, q̄ ſint idem ſu vnum identicè probare opus non fuit, q̄ data diſtinctione quid ditatiua, quia regulariter hoc non apparet, niſi ex duobus cauſis prouenire, ſcilicet vel ex infinitate vt inuenitur in Deo, vel ex eſſentiali ordine generationis & perfectionis, vt inuenit in vegetatiuo & ſenſitiuo, quorum poſterius ſemper includit in ſe prius, & aliquid vltrà. Vtrunque autem horum conſtabat locum non habere in propoſito. Et ideo fuit ſic reſpondere quæſito. Et cōſimiliter poteſt ſufficientia huiuſmodi procedendi auctoritate Ariſtotelis, qui in quarto Phyſicorum concludit diſtinctionē realem exiſtentis in aliquo in quo exiſtit, ex diſtinctione quidditatiua habentium rationem, ſcilicet eſſe in aliquo, & in quo eſt aliquid.

a ¶ *Super Quæſtionis quinquageſimænonæ Articulum tertium.*

IN titulo hoc ſolùm notandum eſt, quòd licet voluntas & liberū arbitrium ſint vnamet potentia ſecundum veritatem, ac per hoc videri poſſet, quòd poſita voluntate non deberet reuocari in dubium liberum arbitrium, & ſic articulus iſte ſit ſuperfluus: ſiquis tamen diligenter conſideret, neceſſitatem huius articuli ex duobus perpendet. Primò, quia liberum arbitrium facultatem & communem ſonat intellectus & voluntatis, quum dicat quid compoſitum ex libertate & arbitrio, ac per hoc incertum adhuc eſt in hoc loco, an ſit idem quod voluntas, quinimò à quibuſdā hoc nō acceptatur. Secundò, ex eo q̄ voluntas appetibile intellectūm ipſius boni nominat, & nō modum appetendi, C liberè vel non liberè, & ſuperens poſt ſtabilitā voluitatem, l. appetitū boni intellectūi in angelis, merito reſtabat quærere de modo appetendi. Vtrum liberè vel nō liberè, quod in præſenti articulo intenditur, ſub vocabulo liberi arbitrij, quod nihil aliud ſignificat eſt actū liberum.

¶Num ex eo quod natura eſt intra rem, ſequatur diſtinctio naturæ & appetitus.

Quæſtio. ¶Circa probationem maioris principalis dubium occurrit, eo quòd digredi videtur. Quoniam ex hoc quòd natura eſt intra rem, quamuis bene ſequatur, ergo appetitus ad extra rem, non eſt appetitus ad naturam: non tamen apparet, vnde ſequitur, ergo appetitus ad extra nō eſt ipſa natura. Stant nāque hæc duo ſimul, q̄ quidditas alicuius ſit ſibi intrinſeca & tamen appetitus eius q̄ eſt ipſamet, ſit ad aliquid extrinſecum. Et confirmatur, quia iſta conſequentia, natura eſt intra rem, ergo quicquid ſe extendit ad extrā, non eſt natura. Si eſt neceſſaria, tenet in omni natura: quamen eſſe falſum videmus, quia natura grauitatis eſt intrinſeca indiuiduo grauis, & tamen extenditur ſe ad extrā.

¶Ad hoc breuiter dicendum eſt, quòd quum vere & propriè ens ſola cōpleta ſubſtantia, ſit quę & partes & accidentia, vt ſubſtātiæ aliquid ſint, inſtituta ſunt à natura. In propoſito naturæ, vel eſſentiæ nomine, integratim quidditatem ſolius ſubſtantiæ, quæ ſola eſt ens per ſe & propter ſe, intelligitur. Eſſe autē vel apprehendi intrà, nihil aliud ſignificat, niſi eſſentialem indepēdentiam tam in eſſe, quàm in diſtinkti ab extrinſeco: ſicut per oppoſitum extendere ſe ad extrà, nihil aliud eſt quàm eſſentialiter ordinari & inſtitui eſſe aliquid extrinſecū à ſubſtantia rei: quoniam nō de quacunque extenſione ad extrà eſt ſermo, quum conſtet ſubſtantiam rei eſſe principium generationis, & motus, & quietis. Sed de extenſione proxime & immediatè, ac eſſentialiter: ita quòd vis rationis conſiſtit in hoc, Quidditas ſubſtantię cōpletæ diſtinguit apprehendendo tantùm intrinſeca rei: extendens ſe eſſentialiter ad extrà non poteſt diſtinxi niſi per illud extrinſecum. Igitur extendens ſe ad extrà non eſt quidditas rei, nec intra eam, ſed voluntas & vniuerſaliter potentia ad operari: & quodcunque eſſe accidentale, extendit ſe ad extrà hoc modo, vt ex ſuperioribus quæſtionibus patet: ergo. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶Circa probationē maioris ſecundi ſyllogiſmi dubium occurrit: quia non videtur valere conſequentia, Voluntas naturaliter inclinat in bonum, ergo voluntas habens bonum infinitum extra ſe tendit in aliquid extrinſecum: quoniam non tenet in omni materia. Materia enim ſubſtantiæ naturaliter inclinatur in bonum, & tamen non extendit ſe ad extrà: igitur ratio nulla.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd conſequentia eſt bona formaliter, & accidit deceptio propter æquiuocationem eius quod eſt inclinari in bonum, dupliciter enim poteſt intelligi. vno modo, vt bonum diſtinguitur contra malum, & ſic appetitus materiæ & vniuerſaliter omnis appetitus naturaliter inclinatur in bonū. Alio modo, vt bonum diſtinguitur contra tale vel tale bonum, & ſic ſolus appetitus intellectiuus tēdit in bonum. Quoniā ſolus intellectus ipſam boni rationem vt bonum eſt apprehendit, & quia bonum vt bonū eſt, omne bonū cōprehendit: conſequens eſt vt id quod naturaliter inclinatur in bonum vt bonum, non quieſcat niſi in omni bonorum: per hoc ſi infinitum bonū habet extrà ſe, tendat in aliquid extra. Non ſic autem eſt de eo quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantūm. Quoniam ſi tale bonū intra ſubſtantiā rei concluditur, ad extrā non tendit, quamuis infinitum bonū extra remaneat. Et per hoc patet reſponſio ad obiectum, quia hic ſumitur inclinari ad bonum ſimpliciter, quod non dicitur de materia, nec de quocūque alio appetitu, niſi de intellectiuo, qui appellatur voluntas.

¶Quo ad aliam verò partem cōcluſionis, ſcilicet, quòd non eſt intellectus, adducimr ratio talis, Alterius virtutis eſt habere in ſe aliquid extrinſecum, & tendere in ipſum: ſed intellectus & voluntas penes hos modos differunt, ſcilicet habere in ſe, & tendere in illud. igitur ſunt duæ virtutes, & hoc in creaturis, in quibus neque obiectum voluntatis, neque obiectum intellectus completè continetur in ſubſtantia earum, cuius oppoſitū inuenie⁹ in Deo, qui eſt infinitum ens, & infinitum bonū.

¶Circa vltęque partem concluſionis aduerte ſimul, quod ex rationibus aliquid concluditur directè & immediatè, ſcilicet diſtinctio quidditatiua voluntatis à natura & intellectu. Aliquid verò ex concluditur mediatè, ſcilicet diſtinctio prædictis remotior. Quoniam quum quodlibet horum ſit ens limitatū, ſi quidditatiuè diſtinguuntur, & ex neutrius quidditate prouenit, q̄ ſint idem ſu vnum identicè probare opus non fuit, q̄ data diſtinctione quidditatiua, quia regulariter hoc non apparet, niſi ex duobus cauſis prouenire, ſcilicet vel ex infinitate vt inuenitur in Deo, vel ex eſſentiali ordine generationis & perfectionis, vt inuenit in vegetatiuo & ſenſitiuo, quorum poſterius ſemper includit in ſe prius, & aliquid vltrà. Vtrunque autem horum conſtabat locum non habere in propoſito. Et ideo fuit ſic reſpondere quæſito. Et cōſimiliter poteſt ſufficientia huiuſmodi procedendi auctoritate Ariſtotelis, qui in quarto Phyſicorum concludit diſtinctionē realem exiſtentis in aliquo in quo exiſtit, ex diſtinctione quidditatiua habentium rationem, ſcilicet eſſe in aliquo, & in quo eſt aliquid.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus naturale per formam ſubſtantialem inclinatur in eſſe ſuum: ſed in exterius inclinatur per aliquid additum, vt dictum eſt.

¶Ad ſecundum dicēdum, quòd potentię non diuerſificantur ſecūdum materialem diſtinctionem obiectorum, ſed ſecundum formalem diſtinctionem, quę attenditur ſecundum rationem obiecti[c]. Et ideo diuerſitas ſecundum rationem boni & veri, ſufficit ad diuerſitatem intellectus & voluntatis.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia bonum & verum conuertuntur ſecundum rem, inde eſt quòd & bonum ab intellectu intelligitur ſub ratione veri: & verum à voluntate appetitur ſub ratione boni[c]. Sed tamen diuerſitas rationum ad diuerſificandum potentias ſufficit, vt dictum eſt[c].

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum in angelis ſit liberum arbitrium.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd in angelis nō ſit libe. arbi. Actus em liberi arbitrij eſt eligere: ſed electio non poteſt eſſe in angelis, cū electio ſit appetitus præcōſiliati. Conſiliū autē eſt inquiſitio quædam: vt dicitur in 3. Ethico. Angeli autē nō cognoſcunt inquirēdo: quia hoc pertinet ad diſcurſum rationis. ergo videtur quòd in angelis non ſit liberum arbitrium.

¶Præterea, Liberum arbitrium ſe habet ad vtrumlibet. Sed ex parte intellectus nō eſt ali quid ſe habēs ad vtrūlibet in angelis, quia intellectus eorū non fallitur in naturalibus intelligibilibus, vt dictū eſt[c]. Ergo nec ex parte appetitus liberū arbitrium in eis eſſe poteſt.

¶Præterea, Ea quæ ſunt naturalia in angelis, conueniunt eis ſecundum magis & minus: quia in ſuperioribus angelis natura intellectualis eſt perfectior quàm in inferioribus. Liberū autem arbitrium nō recipit magis & minus. Ergo in angelis non eſt liberum arbitrium.

¶SED CONTRA, Libertas arbitrij ad dignitatem hominis pertinet: ſed angeli digniores ſunt hominibus. Ergo libertas arbitrij, cùm ſit in hominibus, multo magis eſt in angelis.

CONCLVSIO.

¶Cum angeli ſint naturæ intellectualis, in eis eſt liberum arbitrium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quædā ſunt quæ nō agūt ex libero arbitrio[c], ſed quaſi ab aliis acta & mota: ſicut ſagitta à ſagittante mouetur ad finem. Quædam verò agunt quodam arbitrio, ſed non libero, ſicut animalia irrationalia. Ouis em fugit lupum ex quodam iudicio, quo exiſtimat eum nocxium. ſed hoc iudicium non eſt ſibi liberum, ſed à natura inditum. ſed ſolum id quod habet intellectum, poteſt agere iudicio libero,

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiuè, In angelis est liberum arbitrium. Et probatur sic: Intellectuale est iudicij liberi. Angelus est intellectualis: ergo. Maior probatur dupliciter. Primò à posteriori, quia agit iudicio libero quod manifestatur ex triplici ordine agentium, scilicet sine arbitrio vt naturalia, & cum arbitrio seu iudicio, sine tamen libertate, vt sensitiua iudicantia ex instinctu naturæ. Et cum habentia intellectum. Secundò à priori, quia apprehendit vniuersalem rationem boni: & consequèter potest hoc præponere illi, & econuerso, quod est liberè iudicare. Ex eo enim quòd apprehendens nō arctatur ad hanc, vel illam boni rationem appetendam, & eas adinuicem conferre potest, liberum sibi de eis reliquitur iudicium.

¶In responsione ad secundum duplex dubium occurrit. Primò, quia si intellectus est determinatus ad omnem naturalem veritatem, ergo voluntas nō potest nisi vnam partem contradictiōis quo ad naturalia velle, sicut & intellectus intelligere, quia volitū oportet esse cognitum. Secundo, quia si voluntas est determinata quo ad superiora, & non quo ad inferiora, quum superius voluntate sit sub Deus. respectu ergo aliorum angelus se habet ad vtrumlibet, & si sic est, ergo potest odisse alium angelum, & peccare in naturalibus puris.

¶Ad horum primum dicitur, quòd angelus habet intellectum determinatum ad verum tam in speculatiuis, quàm in practicis, siue agibilibus, siue factibilibus: ita quòd non potest naturaliter errare si in puris naturalibus consideretur. Non ad hoc verum vel illud individualiter, & consideratum quo ad agibilia, neque ad hoc verum vel illud specificè consideratum quo ad factibilia. Et hoc loquendo de cognitione imperatiua seu affectiua: quoniam secundum cognitionē speculatiuam indeterminatio nulla est naturaliter: & consequenter voluntas potest velle hoc & oppositum, & intellectus intelligere imperatiuè hoc & oppositum. Et ratio diuersitatis est, quia cognitio vt imperatiua est, à voluntate pendet: vt speculatiua verò à natura rātum. Nec hoc est contra S. Thomā: quoniam per veritatē, quam naturaliter angelus cognoscere potest, intelligit veritatē naturaliter notam, vt distinguitur cōtra supernaturaliter & contra liberè notā: quoniam hanc negatio non ponit imperfectionem in intellectu, vt patet. Et, vt clarè liquet, tota intentio fra in hoc argumento versatur circa perfectum & imperfectum naturaliter.

¶Ad secundum verò dicitur, quòd quia omne peccatum in moralibus est per declinationem à summo bono, & quicunque peccat, contra Deum peccat, iuxta illud. Tibi soli peccaui: consequens est, vt omnia in quantum referibilia in Deum, sint superiora angelo, ac per hoc determinata voluntas quo ad superiora, sit determinata quo ad rectitudinem simpliciter, infra tamen naturalia. Cum hoc tamen stat indeterminatio quo ad hoc illud nunc vel tunc agere, & quo ad tale vel tale facere, quæ sunt inferiora rectitudine seruata, quia hæc respicit superius.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimenonæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, quòd irascibilis & concupiscibilis dupliciter sumi possunt. Primo modo vt sunt passiones seu potentiæ sensitiuæ. Et hoc modo ridiculum esset quærere vtrum sint in angelis, quos superius declaratum est non habere in se naturam sensitiuā. Alio modo, vt significant absolutè vim seu appetitiuæ aut concupiscentiæ, siue per operationē sensitiuam, siue non. Et hoc modo vertitur hic in dubium, an appetitus angelicus quum hoc q̄ est sit materialis distinguaē in concupiscibilē & irascibilem. Et fuit ratio quæstionis sermo scripturæ & Sanctorum, attribuēs opera horum angelis. ¶In corpore est vnica cōclusio responsiua negatiuè, scilicet appetitus angelicus non distinguitur per concupiscibilē & irascibile. Et probatur sic, potentia non distinguitur penes distinctionem materialem obiectī: ergo non distinguitur penes differentias diuisiuas sui primi obiecti: ergo appetitus intellectiuus non distinguitur penes differentias diuisiuas boni: ergo non distinguitur in irascibilem & concupiscibilem. ergo appetitus angelicus non distinguitur in irascibilē & concupiscibilem. Antecedens est per se notum, quia potentiæ distinguuntur penes distinctionē formalem obiectorum, vt obiecta sunt. Prima autem consequētia enidēs de se est, quia differentiæ diuisiuæ alicuius superioris materialiter se habent ad id quod respicit primò illud superius, vt patet de visu respectu coloris & differentiarum eius. Secunda verò consequentia tenet ex eo, quòd proprium obiecti appetitus intellectiui est bonum in eo quòd bonum: quod ex eo declaratur, quòd nullus appetitus potest esse nisi boni. Si enim omnis appetitus ad bonum tendit, necessariò est vt idat, appetitus vniuersalem rationem boni, quæ ipsa boni ratio est tanquam ad proprium obiectum, necessariò inclinabitur. Tertia verò consequentia propterea tenet, quia irascibilis & cōcupiscibilis, distinguuntur tm̄ bonorum particularium inter se, puta ardui & absoluti, seu simplicis boni. Et propterea ista distinctio habet locum in appetitu sensitiuo cuius non est respicere bonum, nisi secundum aliquas species ciales rationes. Vltima verò consequentia ex eo tenet, quòd in angelis non est nisi appetitus intellectiuus.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd hic posset esse dubium: quo pacto cum efficacia istius stet, quòd appetitus sensitiuus distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. Quoniam si ex hoc quòd appetitus intellectiuus respicit altius obiectum, & communius atque ad simplici bono, caret tali distinctione quum appetitus quoque sensitiuus respiciat vt proprium obiectum bonum secundum sensum, quod est etiam commune ad arduum & simplex bonum: consequens erit quòd nec ipse distinguatur in irascibilem & concupiscibilem. Sed quoniam de hac distinctione est sermo speciālis in sequentibus ex proposito, pro nunc sufficiat credere, quòd ratio boni secundū sensum non est vna aliqua ratio mouēdi aut terminandi actum appetendi appetitus sensitiui, quemadmodum ratio boni est ratio mouendi & terminandi actum appetitus intellectiui: sed se habet ad appetitum sensitiuum, quemadmodum hoc quod dico, qualitas sensilis, ad sensum exteriorem.

QVÆSTIO SEXAGESIMA
de Amore & dilectione angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE cōsiderandum est de actu voluntatis, qui est amor, siue dilectio. Nam omnis actus appetitiuæ virtutis ex amore seu dilectione deriuatur. ¶Et circa hoc quærūtur quinque. ¶Primò, vtrum in angelis sit dilectio naturalis. ¶Secundò, vtrū in eis sit dilectio electiua. ¶Tertiò, vtrū angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. ¶Quartò, vtrū vnus angelus diligat aliū dilectione naturali sicut seipsum. ¶Quintò, vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in angelo sit amor seu dilectio naturalis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit amor vel dilectio naturalis. Amor enim naturalis diuiditur contra intellectualem: vt patet per Dio. 4. cap. de Diu. nomi. Sed amor angeli est intellectualis. Ergo non est naturalis.

¶Præterea, Ea quæ amant amore naturali, magis agunturquàm agant. Nihil enim habet dominium suæ naturæ. Sed angeli non aguntur sed agunt: cùm sint liberi arbitrij, vt ostensum est. Ergo in angelis non est amor seu dilectio naturalis.

¶Præterea, Omnis dilectio aut est recta, aut non recta. Dilectio autem recta pertinet ad charitatem. Dilectio autem non recta pertinet ad iniquitatem. Neutrum autem horum pertinet ad naturam. Quia charitas est supra naturam, iniquitas autem est contra naturam. Ergo nulla dilectio naturalis est in angelis.

¶SED CONTRA est, quòd dilectio sequitur cognitionem. Nihil enim amatur nisi cognitū, vt Augustinus 4. dicit de Tri. Sed in angelis est cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

CONCLVSIO.

¶In angelis est naturalis dilectio, cùm sint naturæ intellectualis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est in angelis ponere dilectionem naturalem.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd semper prius saluatur in posteriori. Natura autem prior est quàm intellectus. Quia natura cuiuscunque rei est essentia eius. Vnde id quod est naturæ, oportet saluari etiam in habentibus intellectum. Est autem hoc cōmune omni naturæ, vt habeat aliquam inclinationem, quæ est appetitus naturalis vel amor. Quæ tamen inclinatio diuersimode inuenitur in diuersis naturis in vnaquaque secundum modum eius. Vnde in natura intellectuali inuenitur inclinatio naturalis secundum voluntatem: in natura autem sensitiua secundum appetitum sensitiuum: in natura verò carente cognitione, secundum ordinem naturæ in aliquid. Vnde cùm angelus sit natura intellectualis, oportet quòd in voluntate eius sit naturalis dilectio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectualis amor diuiditur contra naturalem, qui est solùm naturalis, inquantum est naturæ, quæ non addit supra rationem naturæ perfectionem sensus aut intellectus.

¶Ad secundum dicendum, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primum agens, quod ita agit, quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura & voluntas. Et ideo non est inconueniens naturalem inclinationem esse in angelis, quæ est in eis sicut natura, & non habetur nisi quòd conditiones essentiales naturæ conuenientes intellectualibus, quemadmodum homini conditiones animalis. Si autem sumitur secundo modo, nihil aliud infertur nisi quòd potentiæ omnes operantur in vi essentiæ à qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis quòd vis aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modum operandi. Si quo ad operationem ipsam, nihil aliud infertur nisi quòd operatio posteriorum est quodammodo etiam operatio prioris: quod non est ad propositum. Si quo ad modum operandi: ita quòd modus operandi prioris sit etiam modus operandi posteriorum, falsissimum est propositio. vt patet de libero arbitrio, quod operatur liberè, & tamen subsistunt à qua egreditur, causat naturaliter, & agentium in vniuerso alia liberè, alia naturaliter agunt, & tamen primum agens non agit nisi vno modo.

¶Ad has obiectiones est dicendum breuiter, quòd hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est actus secundus. Sed non est de qualicunque actu secundo, sed de illo tantū qui habet rationem tendentiæ in aliud, & de natura, vt dicit de substantia relata quòd sensus est, quòd commune est omni naturæ, subsistentiæ habere aliquam inclinationem actualem naturalem. Et quoniam inclinatio actualis non conuenit nisi mediante inclinatione habituali, cōsequens est vt omni naturæ insit talis actus secundus, qui est inclinatio actualis secundū inclinationē habitualem: quæ quum nihil aliud sit quàm proprius appetitus fluens ex illa natura, oportet q̄ talis inclinatio actualis insit secundū appetitū. Et consequenter inclinatio actualiter naturæ intellectualis inest ei secundum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus qui vocatur voluntas. Et sic patet q̄ non est par ratio de omni actu secundo, ad de omni potentia rei. Sed quemadmodum ex quæstione præcedente ostensum est, q̄ ad omnem naturam sequitur potentia aliqua appetitiua, & consequenter ad naturam intellectualem appetitus intellectualis: sic nunc consequenter ostenditur, q̄ omni naturæ conuenit, q̄ ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad vnum, hoc enim idem est dicere, q̄ naturalis, & consequenter q̄ hoc conueniat naturæ intellectuali secūdum eius proprium appetitum, quo habitualiter inclinatur ad aliud, vt inclinatio inclinationi respondeat.

¶Ad secundum verò quæstionem qua inquiritur sensus probationis ad probatæ per rationem, breuiter dicitur, q̄ hic est sermo de illo modo saluandi quo superius imbibium saluatur in suo inferiori: ita quòd quia natura intellectualis nec habet in se duo, & q̄ sit natura, & q̄ sit talis natura, pura intellectualis, nec haberentionem naturæ secundum aliquē alium gradū quam intellectualis: consequens est q̄ appetitus proprius eius seu superesse ipsi indentis naturam intellectualem, nec habeat in se aliquid ex substantia intellectuali inquantū natura est, & aliquid inquantum intellectualis est. Et quum ex hoc q̄ intellectualis est, sortiatur liberatem, ex

¶Circa illam propositionem assumptam, scilicet semper prius saluatur in posteriori, dubiū occurrit quomodo accipiatur in propositione an scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari virtualiter, eo modo quo prius efficiens saluatur in posteriori agente. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infertur nisi, quòd in intellectualibus saluatur ratio naturæ, quia natura in communi est prior & superior natura intellectuali: ex hoc autem quòd ratio naturæ, aut intelligitur secundū omnes eius potētias cōuenire sibi talē inclinationem, aut secundū aliquem. Non secundum omnes, quia sic concluderetur amor naturalis nō magis in voluntate, quā in intellectu. Nec secundum aliquam, quia si ratio S. Thomæ valet, scilicet, quia id quod est prioris, saluatur in posteriori: sitis conclude de vna potentia, sicut de alia.

¶Num & quomodo prius saluatur in suo posteriori.

¶Circa illam propositionem assumptam, scilicet semper prius saluatur in posteriori, dubiū occurrit quomodo accipiatur in propositione an scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari virtualiter, eo modo quo prius efficiens saluatur in posteriori agente. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infertur nisi, quòd in intellectualibus saluatur ratio naturæ, quia natura in communi est prior & superior natura intellectuali: ex hoc autem quòd ratio naturæ, aut intelligitur secundū omnes eius potētias cōuenire sibi talē inclinationem, aut secundū aliquem. Non secundum omnes, quia sic concluderetur amor naturalis nō magis in voluntate, quā in intellectu. Nec secundum aliquam, quia si ratio S. Thomæ valet, scilicet, quia id quod est prioris, saluatur in posteriori: sitis conclude de vna potentia, sicut de alia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo quod habet rationem naturæ, naturalitatem libertati non repugnantem fortiri debet. Talis autem est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet quòd eodem termino. Thom. sit de natura vt natura est, vt dist inguitur contra libertatem vt liberum est: si comparemus rationem naturæ ad rationem intellectualis gradus, intendit, quòd quamuis eo modo quo superius dicitur, prius formaliter saltem in suo posteriori, quia ratio naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamen eodem modo est sic superior, quemadmodum animal respectu hominis, sed potius quemadmodum ens & vnum respectu omnium rerum, quia scilicet natura non dicit alium gradum à quidditate in qua salvatur, sed eundem penitus. Ita quòd quemadmodum dicendo ens homo, non dico duos gradus, sed hominem tantùm, sub duabus tamen rationibus: sic dicendo, humanitas natura, aut natura humana, non dico, duos gradus rerũ, sed humanitatem tantùm. Non sic autem est dicendo, animal homo, quia dicuntur duo gradus, scilicet sensitiuus & intellectiuus. Et ideo notãter dixi quòd hic est termo de illo modo quo superius imbiburum fuisse in suo interiori: oportet enim cõditiones talis prioris imbibitas esse in proprietatibus inferioris, & penetrare quodammodo eas, & non seorsum cõuenire, quemadmodum proprietates animalis conueniunt huius modi. Et sic ex hoc sequitur quòd appetitus intellectualis in propria operatione naturaliter sumul, cum libertate habeat, illam obiectiuè, respectu tamen alicuius obiecti, hanc elicitiue. Et sic non solum sequitur quòd conditiones naturæ insint naturæ intellectuali, sed etiam quòd sint illi insitæ. Si verò comparemus ratio naturæ ad ipsam potentiam appetitiuam, tunc possit vtrumque modus salutationis sufficientis superioris quidem inferioris, qa voluntas natura quædam est: prioris verò agentis, aut quasi agentis, in posteriori, quia voluntas à natura, id est substantia intellectuali emanat, vt confuncta proprietas eius.

302 *Infrà q. 62. ar. 2. cor. et 3. q. 10. art. 1. cor. & 22. q. 154. ar. 12. co. & verit. q. 22. art. 6. cor.*

301 175

¶Ad cõfirmationem verò quæ quæritur, aut tenet in operatione, aut modo operandi: respondetur quòd non est inuestiganda propositio illa, sed indistincte & abstractè intelligenda, quòd vis prioris saluatur in posteriori, iuxta tamen capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi, siue quo ad vtrunque. Et quoniam in proposito ratio naturæ consistit in hoc, quòd est determinatum esse ad vnum consequens autem vt in omni quod est determinati seu determinatum determinatio habente rationem naturæ, secundum omnes eius vires inueniatur determinatio ad vnum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes vires suas erit determinata ad vnum secundum capacitatem eius. Non competit autem gradui intellectuali ratio, determinationem ad vnum eligibile, nec determinationem ad vnum obiectiuè vniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantùm. Et ideo non concluditur vniuersaliter, sed particulariter, scilicet quòd aliquis amor conueniat naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio libertatis. Nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectualis & de omni quia naturalitas in aliquo non ad omnia, non repugnat intellectualitati sua capacitati, sed bene repugnaret naturalitas in omni actu. Iam etiam dictum est, prius oportet esse aliquid in posteriori, quàm capacitatem posterioris, & non econtra.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.*

Amor. Conuenit. Videtur quòd non sit dilectio naturalis. Dilectio enim est libera totaliter & quo ad obiectum, & quo ad exercitium actus.

¶In corpore quatuor facit. Primò proponit duas conclusiones ad quæstionem. Secundò probat secundam. Tertiò probat primam. Quartò ostendit præmissa omnia habere locum in naturalibus.

¶Quo ad primam primæ conclusio est: In angelis est dilectio duplex, naturalis scilicet & electiua. Secũda verò est, Naturalis dilectio in eis est principiũ electiuæ.

¶Quo ad secundum probatur secunda conclusio sic: Quod spectat ad naturam, est principium in quolibet: ergo dilectio naturalis in angelis est principium dilectionis electiuæ. Antecedens duplicitèr probatur. primò ratione, quia natura est principium in vnoquoque eorũ quæ pertinent ad naturam pertinet, sic principium in quolibet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, & quantum ad voluntatem. Intellectus enim cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inuentionem vel doctrinam[e]. Similiter in voluntate, finis hoc modo se habet sicut principium in intellectu, vt dicitur in secundo Physicorum. Vnde voluntas naturaliter tendit in suum finem vltimum: omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate causantur omnes aliæ voluntates, cùm quicquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni quod homo naturaliter vult sicut finem, est dilectio naturalis: dilectio autem ab hac deriuata, quæ est boni quod diligitur propter finem, est dilectio electiua. Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus & voluntatis. Quia, sicut suprà dictum est[e], cognitio intellectus sic secũdum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quòd non statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædam[e], à quibus in alia quodammodo mouetur. Sed actus appetitiuæ virtutis est econuerso secundum ordinem appetẽtis ad res. Quarum quædam sunt secundum se bona, & ideo secundum se appetibilia. Quædam verò habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud[e]. Vnde non est ex imperfectione appetentis, quòd aliquid apperat naturaliter vt finem, & aliquid per se electionem, vt ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in angelis perfecta est, inuenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinatiua: sed inuenitur in eis dilectio & naturalis & electiua. Hæc autem dicta sunt prætermissis his quæ suprà natura tam sunt. Horum enim natura non est principium sufficiens. De his autem infrà dicetur[e].

40 50

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nõ omnis dilectio electiua est amor rationalis, secũdum quod rationalis amor diuiditur cõtra intellectualem. Dicitur enim sic amor rationalis, qui sequitur cognitionem ratiocinatiuam. Non omnis autem electio consequitur discursum rationis, vt suprà dictum est[e], cum de libero arbitrio ageretur, sed solùm electio hominis. Vnde ratio non sequitur.

60 ¶Ad secundum patet responsio ex dictis[e].

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum in angelis sit dilectio electiua.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit dilectio electiua. Dilectio enim electiua videtur esse amor rationalis, cùm electio sequatur cõsilium quod in inquisitione consistit, vt dicitur in 1. Ethico. Sed rationalis amor diuiditur contra intellectualem, qui est proprius angelorum, vt dicitur 4. capit. de Diu. nom. Ergo in angelis non est dilectio electiua.

¶Præterea, In angelis non est nisi cognitio naturalis præter cognitionem infusam, quia non discurrunt de principiis ad acquirẽdum conclusiones. Et sic ad omnia quæ naturaliter cognoscere possunt, sic se habet sicut intellectus ad prima principia, quæ naturaliter cognoscere potest. Sed dilectio sequitur cognitionem, vt dictum est[e]. Ergo in angelis præter dilectionem grãtuitam, non est nisi dilectio naturalis. Non ergo electiua.

¶SED CONTRA, Naturalibus neque meremur, neque demeremur. Sed angeli sua dilectione aliqua merentur vel demerentur. Ergo in eis est aliqua dilectio electiua.

CONCLVSIO.

¶*Distinguitur in angelis duplex dilectio naturalis & electiua, cuius naturalis dilectio electiuæ principium est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in angelis est quædam dilectio naturalis, & quædam electiua. Et naturalis dilectio in eis est principium electiuæ, quia semper id quod pertinet ad prius[e], habet rationem principij. Vnde cùm natura sit principium quod est in vnoquoque, oportet quòd id quod ad

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua.*

304 12. q. 10. ar. 1. cor. & q. 77. ar. 4. 1m. & q. 26. art. 4. & 22. q. 67. ar. 5. 1m. & q. 125. ar. 3. cor. & 2. 2æ. tra. c. 10. fin.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non diligat seipsum dilectione naturali & electiua. Dilectio enim naturalis est ipsius finis, sicut dictum est[e]: dilectio autem electiua, eorum quæ sunt ad finem. Sed idem non potest esse finis, & ad finem respectu eiusdem. Ergo non potest esse eiusdem dilectio naturalis & electiua.

¶Præterea, Amor est virtus vnitiua & cõcretiua, vt Dio. dicit 4. c. de Di. no. Sed vnitio & cõcretio est diuersorum in vnũ reductorum. Ergo non potest angelus diligere seipsum.

¶Præterea, Dilectio est quidam motus. Sed omnis motus in alterum tendit. Ergo videtur quòd angelus non possit amare seipsum dilectione naturali, nec electiua.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit 9. Ethicorum, quòd amicabilia quæ sunt ad alterum, veniũt ex amicabilibus quę sunt ad seipsum.

CONCLVSIO.

¶*Diligit angelus seipsum naturali & electiua dilectione.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum amor sit boni, bonum autem sit in substantia & accidente, vt patet 1. Ethic. duplici modo aliquid amatur. Vno modo vt bonũ subsistens. Alio modo vt bonum accidẽtale, siue inhærens: illud quidem amatur vt bonum subsistens, quod sic amatur, vt ei aliquis velit bonum. Vt bonum verò accidentale, seu inhærens amatur id quod desideratur alteri. Sicut amatur scientia, non vt ipsa hæc bona, sed vt habeatur. Et hunc quidem amoris quidam nominauerunt concupiscentiam, primum verò amicitiam[e]. Manifestũ est autem quod in rebus cognitione carentibus vnumquodq; naturaliter appetit cõsequi id qđ est sibi bonum[e], sicut ignis locum sursum. Vnde & angelus & homo naturaliter appetunt suũ bonũ & suam perfectionem. Et hoc est amare seipsum. Vnde naturaliter tam angelus quam homo diligit seipsum, inquãtum aliquod bonũ naturali appetitu sibi desiderat. In quantum verò sibi desiderat aliquod bonum per electionem, intantum amat seipsum dilectione electiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus aut homo non diligit se dilectione naturali & electiua secundum idem, sed secundum diuersa, vt dictum est[e].

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut plus est esse vnum quàm vniri: ita amor magis est vnus ad seipsum, quàm ad diuersa quæ ei vniuntur[e]. Sed ideo Dio. vsus fuit nomine vnitionis & concretionis, vt ostenderet derivationem amoris à se in alia[e], sicut ab vno deriuatur voitio.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ sicut amor est actio manẽs in agẽte, ita est motus manẽs in amante non autem tendens in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amantem, vt amet seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentem, vt cognoscat seipsum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum vnus angelus naturali dilectione diligat alium sicut seipsum.*

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quòd vnus angelus non diligat naturali dilectione alium sicut seipsum. Dilectio enim sequitur cognitionem. Sed vnus angelus non cognoscit alium sicut seipsum. Quia seipsum cognoscit per suam essentiam, alium verò per eius similitudinem, vt suprà dictum est[e]. Ergo videtur quòd vnus angelus non diligat alium sicut seipsum.

¶Præterea, Causa est potior causato, & principium eo quod ex principio deriuatur. Sed dilectio quę est ad alium, deriuatur ab ea quę est ad seipsum, sicut dicit Philosophus 1. Ethicorum. Ergo angelus non diligit alium sicut seipsum, sed ter ipsum magis.

¶Præterea, Dilectio naturalis est alicuius tãquam finis, & non potest rem oneri. Sed vnus angelus non est finis alterius, & iterum hæc dilectio potest rem onerare: vt patet in damnatis qui non diligunt bonos angelos. Ergo vnus angelus non diligit alium naturali dilectione sicut seipsum.

¶SED CONTRA est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed, sicut dicitur Eccl. 13. omne animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter alium sicut seipsum.

CONCLVSIO.

¶*Cùm omnes angeli conueniant in natura, vnus alium sicut seipsum diligit naturali dilectione, quo ad aliquid verò non diligit dilectione naturali.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est[e], angelus & homo naturaliter seipsum diligit. Illud autem quod est vnũ cum aliquo, est ipsummet. Vnde vnumquodque diligit id quod est vnũ sibi. Et si quidem sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si verò sit vnum secum vnione non naturali, diligit ipsum dilectione non naturali. Sicut homo diligit cives suum dilectione politicæ virtutis, contingit autem suum dilectione naturali, inquantum est vnum cum eo in principio generationis naturalis. Manifestum est autẽ, quod id quod est vnum cum aliquo genere vel specie, est vnum per naturam. Et ideo dilectione naturali quæ alicui res diligit id quod est secum vnum secundum speciem, inquantum diligit speciẽ suam. Et hoc etiam apparet in his quæ cognitione carent. Nam ignis naturalem inclinationem habet, vt eo magis aut citius aliquid suam formam, quod est bonũ eius[e], sicut naturabiter inclinatur ad hoc quod quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicendum est, quòd vnus angelus diligit alium naturali dilectione, inquantum conuenit cum eo in natura. Sed inquantum conuenit cum eo in aliquibus aliis, vel etiam inquantum differt ab eo secundum quædam alia, non diligit eum naturali dilectione.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dico sicut seipsum, potest vno modo determinare cognitionem seu dilectionem ex parte cogniti & dilecti: & sic cognoscit alium sicut seipsum, quia cognoscit alium esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem & dilectionem ex parte diligentis & cognoscentis: & sic nõ cognoscit alium sicut seipsum. Quia se cognoscit per suam essentiam, alium autem non per eius essentiam. Et similiter non diligit alium sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam voluntatem, alium autem non diligit per eius voluntatem.

¶Ad secundũ dicẽdum, q̃ ly sicut, nõ designat æqualitatẽ, sed similitudinẽ. Cùm ens dilectio naturalis super vnitatem naturalẽ fundetur, illud quod est minus vnum cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est vnum numero quàm quod est vnum specie vel genere. Sed naturale est quòd similem dilectionẽ habeat ad alium sicut ad seipsum: quantum ad hoc, quòd sicut seipsum diligit inquantum vult sibi bonum: ita alium diligat inquantum vult eius bonum.

¶Ad tertium dicendũ quòd dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, nõ tanquem cui aliquis velit bonũ, sed tanquã bonũ qđ quis vult sibi, & per consequens alij inquantum est vnũ sibi. Nec ista dilectio naturalis removeri potest etiam ab angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios angelos, inquantum cum eis communicant in natura. Sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secundum iustitiam & iniustitiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratur in amore consanguinei & conciuis. Secunda verò consequentia probatur, ex eo quòd vnum genere vel specie est vnum secundum naturam. Et quoniam super veritate huius consequentiæ fundatur prima pars conclusionis directè respondens quæstio, probatur idem consequens à Sancto Thoma à posteriori, ex naturali appetitu generantis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia scilicet ignis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum proprium, quod est esse suum: reliqua plana sunt.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore duo facit. primò refert quandam opinionem circa quæsitum. Secundò determinat veritatem conclusionis, simul in probando reiectam opinionem. Quo ad primum dicit opinio illa. Primò, quòd angelus naturaliter diligit Deum plus quàm se amore concupiscentiæ. Secundò, quòd etiam quodammodo amore amicitiæ. Tertiò, quòd simpliciter diligit plus se quàm Deũ, quia intrinsecus & principalius. Quoad secundum conclusionis relatũ horũ est hæc: Angelus naturali dilectione diligit plus Deũ, quàm se. Et probatur dupliciter, primò sic. Vnumquodque, quod id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id cuius est quàm ipsum: ergo angelus magis diligit Deum, quàm seipsum. Antecedens probatur à posteriori duplicíter. Primò ex hoc signo in naturalibus, quòd pars absq; deliberatione exponitur pro toto, & consequenter naturaliter, qa vnumquodque sic agit naturaliter sicut ipsum natum est agere. Secundò ex signo in rationalibus, quia bonus, seu fortis exponit se pro salute Reipublicæ: & periculoso libro si ex natura esset ciues, naturaliter inclinarentur ad hoc, nunquam fuit hoc ex ratione, & est signum naturæ, quia ars imitatur naturam. Et quia si ciuilitas esset à natura, opus hoc esset naturale. Consequentia verò prima patet ex eo, quod inclinatio naturalis in his quæ sunt sine ratione, arguit & ostendit naturalem inclinationem in appetitu intellectuali propotionaliter. Consequentiam secundæ tenet ex eo, quòd Deus est vniuersale bonum. Et angelus sicut & omnia creatura continentur sub eo, quia omnis creatura, secundum id quod est, Dei est. Deinde potuit eadem conclusio suscipi ad impositum duplex. primum est, quòd naturalis dilectio esset perpetua. Secundum verò, quòd naturalis dilectio una perduraret per charitatem, sicut dicitur hoc enim est

se impossibile, est euidens. Nec consequentia est ambigua, vt de se patet.

¶ *Num omne quod est alterius, alterum magis quàm seipsum naturali dilectione diligat.* Quæstio.

¶ Circa rationẽ primã adductã ad conclusionẽ aduertendũ est q; quòd esse alterius contingat multis modis scilicet vt pars totius, vt possessio possidẽtis, & vt effectus est causæ: & hic multipliciter, & impossibile est vniuersaliter inteligi secundũ omnẽ modum alterius illam propositionem assumptam vnũquodq; quod est alterius, magis diligit ipsũ quàm seipsum, quoniam manifestè esset falsa cõsequens est q; intelligatur de aliquo speciali modo essendi alterius. Et vt ex auctoritatis habetur potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius, intelligenda est ista, quòd vis rationis sua in hoc quòd pars naturaliter magis diligit totũ quàm seipsam. Sed tunc occurrit obiectiones Scoti in 3. Distinct. 27. quæst. 1. vbi licet teneat conclusionem, & assentiat fecisse rationi, & illi signo de forti politico, ad hoc q; naturalis ratio inclinat ad magis Deum diligẽdum quàm seipsum naturaliter, tamen primum fundamentum numerans à fortiori magis diligit ipsum bonum vniuersale. Tum quia est eminentius totum vniuersum. Tum quia est omne bonũ. Tum quia bonum ipsum vniuersale, quod est Deus gloriosus, est finis & bonum ipsius Vniuersi & consequenter à quo cunq; magis amatur Vniuersum, ab eodem magis amabitur ipse: vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. Metaphysic. textu 52.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solùm aduertendum est, quòd de causa effectiua est sermo.

¶ In corpore breuiter vna cõclusione affirmatiua respondet quæsito: Angelus est creatus à Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum esse. ergo. Reconcile hîc quæ superius, quum de vniuersali creatione tractaretur, diximus.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore breuissimè conclusionem responsiuam ponit: Solus Deus pater, & Filius, & Spiritus sanctus est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica, sic quòd contrarium est sicut hæreticum reprobandum: quod probatur, quia secundum id quod dicitur, quòd ipso siue ab alio, sic aptinatum est agi, & econuerso: vt patet in secundo Physicorum text. 78.

¶ Ad secundã autem obiectionem dicitur, quòd ratio quare pars exponitur pro toto, non est identitas, quæ est inuenta inter partem & totũ. Et hujus manifestum signũ habetur ex hoc, q; pars exponitur ad perdendã identitatem cum toto, vt saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis est identitatis, aut vt saluet seipsam in toto, sed vt saluet esse totius secundum se, etiam cum non esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinationis est, quam assignauit S. Tho. quia scilicet & natura & substantia partis hoc ipsum quod est essentialiter, & primò, propter totum & totius esse est. Quod cõuenit cuilibet creaturæ respectu Dei patris: quia quilibet creatura secundũ suã naturã, est naturalis pars Vniuersi. Ac per hoc naturaliter diligit pl⁹ Vniuersum quàm seipsam, iuxta primum fundamentum numerans à fortiori magis diligit ipsum bonum vniuersale. Tum quia est eminentius totum vniuersum. Tum quia est omne bonũ. Tum quia bonum ipsum vniuersale, quod est Deus gloriosus, est finis & bonum ipsius Vniuersi & consequenter à quocunq; magis amatur Vniuersum, ab eodem magis amabitur ipse: vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. Metaphysic. textu 52.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solùm aduertendum est, quòd de causa effectiua est sermo.

¶ In corpore breuiter vna cõclusione affirmatiua respondet quæsito: Angelus est creatus à Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum esse. ergo. Reconcile hîc quæ superius, quum de vniuersali creatione tractaretur, diximus.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore breuissimè conclusionem responsiuam ponit: Solus Deus pater, & Filius, & Spiritus sanctus est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica, sic quòd contrarium est sicut hæreticum reprobandum: quod probatur, quia secundum id quod dicitur, quòd ipso siue ab alio, sic aptinatum est agi, & econuerso: vt patet in secundo Physicorum text. 78.

¶ Ad secundã autem obiectionem dicitur, quòd ratio quare pars exponitur pro toto, non est identitas, quæ est inuenta inter partem & totũ. Et hujus manifestum signũ habetur ex hoc, q; pars exponitur ad perdendã identitatem cum toto, vt saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis est identitatis, aut vt saluet seipsam in toto, sed vt saluet esse totius secundum se, etiam cum non esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinationis est, quam assignauit S. Tho. quia scilicet & natura & substantia partis hoc ipsum quod est essentialiter, & primò, propter totum & totius esse est. Quod cõuenit cuilibet creaturæ respectu Dei patris: quia quilibet creatura secundũ suã naturã, est naturalis pars Vniuersi. Ac per hoc naturaliter diligit pl⁹ Vniuersum quàm seipsam, iuxta primum fundamentum numerans à fortiori magis diligit ipsum bonum vniuersale. Tum quia est eminentius totum vniuersum. Tum quia est omne bonũ. Tum quia bonum ipsum vniuersale, quod est Deus gloriosus, est finis & bonum ipsius Vniuersi & consequenter à quocunq; magis amatur Vniuersum, ab eodem magis amabitur ipse: vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. Metaphysic. textu 52.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solùm aduertendum est, quòd de causa effectiua est sermo.

¶ In corpore breuiter vna cõclusione affirmatiua respondet quæsito: Angelus est creatus à Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum esse. ergo. Reconcile hîc quæ superius, quum de vniuersali creatione tractaretur, diximus.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore breuissimè conclusionem responsiuam ponit: Solus Deus pater, & Filius, & Spiritus sanctus est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica, sic quòd contrarium est sicut hæreticum reprobandum: quod probatur, quia secundum id quod dicitur, quòd ipso siue ab alio, sic aptinatum est agi, & econuerso: vt patet in secundo Physicorum text. 78.

¶ Ad secundã autem obiectionem dicitur, quòd ratio quare pars exponitur pro toto, non est identitas, quæ est inuenta inter partem & totũ. Et hujus manifestum signũ habetur ex hoc, q; pars exponitur ad perdendã identitatem cum toto, vt saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis est identitatis, aut vt saluet seipsam in toto, sed vt saluet esse totius secundum se, etiam cum non esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinationis est, quam assignauit S. Tho. quia scilicet & natura & substantia partis hoc ipsum quod est essentialiter, & primò, propter totum & totius esse est. Quod cõuenit cuilibet creaturæ respectu Dei patris: quia quilibet creatura secundũ suã naturã, est naturalis pars Vniuersi. Ac per hoc naturaliter diligit pl⁹ Vniuersum quàm seipsam, iuxta primum fundamentum numerans à fortiori magis diligit ipsum bonum vniuersale. Tum quia est eminentius totum vniuersum. Tum quia est omne bonũ. Tum quia bonum ipsum vniuersale, quod est Deus gloriosus, est finis & bonum ipsius Vniuersi & consequenter à quocunq; magis amatur Vniuersum, ab eodem magis amabitur ipse: vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. Metaphysic. textu 52.

QVAESTIO SEXAGESIMA PRIMA DE PRODUCTIONE ANGELORUM IN ESSE NATURÆ, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

POST ea quæ præmissa sunt de natura angeli, & cognitione, & voluntate eorum, restat considerandum de eorum creatione: siue vniuersaliter de eorũ exordio. Et hæc consideratio est tripartita.

¶ Nam primò cõsiderabimus quomodo producti sunt in esse naturæ. Secundò, quomodo perfecti sunt in gratia vel gloria. Tertiò, quomodo aliqui ex eis facti sunt mali.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum angelus habeat causam sui esse. ¶ Secundò, vtrum angelus sit ab æterno. Tertiò, vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. ¶ Quartò, vtrum angeli fuerint creati in cælo empyreo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angeli habeant causam sui esse.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non habeant causam sui esse. De his enim quæ sunt à Deo creata, agitur Gene. 1. Sed nulla mentio fit ibi de angelis. Ergo angeli non sunt creati à Deo.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 8. Metaphy. quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam quę faciat eam ens & vnũ. Sed angeli sunt formæ immateriales, vt suprà ostensum est. Ergo non habent causam sui esse.

¶ Præterea, Omne quod fit ab aliquo agente, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cùm sint formæ, nõ accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli non habent causam agentem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Laudate eum omnes angeli eius. Et post ea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm solus Deus sit ipsum esse subsistens, non solum angelos, sed omnia ab ipso creata esse, necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere & angelos, & omne id quod præter Deum est, à Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse. in omnibus autem aliis differt essentia rei & esse eius, vt ex superioribus patet. Et ex hoc manifestũ est quòd solus Deus est ens per suam essentiã, omnia verò alia sunt entia per participationem. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est angelos à Deo creatos esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus dicit in 2. de Ciuitate Dei, quòd angeli non sunt prætermissi in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine Cæli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt vel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterant incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & à qua Moyses eos præcipuè reuocare intendebat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd substantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habent causam aliquam formalem sui esse & suæ vnitatis, nec causam agentẽ per transmutationem materiæ de potentia in actum, sed habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angelus sit productus à Deo ab æterno.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angelus sit productus à Deo ab æterno. Deus enim est causa angeli per suũ esse. Non enim agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶ Præterea, Omne quod quandoque est, & quãdoque non est, subiacet tempori. Sed angelus est supra tempus, vt dicitur in libro de Causis. Ergo angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

¶ Præterea, Aug. probat incorruptibilitatem animæ per hoc, quòd per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, & animæ, & angeli non solùm est incorruptibilis, sed etiam æterna.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Prouerb. 8. ex persona Sapientiæ genitæ, Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. Sed angeli sunt facti à Deo, vt ostensum est. Ergo angeli aliquando non fuerunt.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus pater, Filius, & Spiritus sanctus ab æterno fuerunt, cætera verò ex nihilo facta sunt, id est postquam nihil fuit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus pater & Filius, & Spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet: & omne contrarium est sicut hæreticum refutandum. Sic enim Deus creaturas produxit quòd eas ex nihilo fecit, id est postquam nihil fuit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse Dei est ipsum eius velle. Per hoc ergo quòd Deus produxit angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei nõ de necessitate se habet ad productionem creaturarum, vt suprà dictum est. Et ideo produxit & quæ voluit, & quando voluit.

¶ Ad secundum dicendum, q; angelus est supra tempus, quod est numerus motus cæli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, quod est numerus successionis esse eius post non esse: & etiam quod est numerus successionis quæ est in operationibus eius. Vnde Aug. dicit 8. super Gene. ad lit. quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angeli & animæ intellectiuæ ex hoc ipso quòd habent naturam, per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturam non habuerunt ab æterno, sed data fuit eis à Deo quando ipse voluit. Vnde non sequitur quòd angeli sint ab æterno.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati ante mundum corporeum. Dicit enim Hieronymus super epistolam ad Titum, Sex milia nondum nostri temporis complentur annorum. Et quãta tempora, quantæque seculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, & cæterique ordines Deo seruierunt? Damasc. etiam dicit in 2. libro, Quidam dicunt, quòd ante omnem creationem geniti sunt angeli, vt Theologus dicit Grego. Primum quidem excogitauit angelicas virtutes & cælestes, & excogitatio opus eius fuit.

¶ Præterea, Angelica natura est media inter naturã diuinã, & naturã corpoream. Sed natura diuina est ab æterno, natura autẽ corpo-

Deus fecit res ex nihilo, intelligitur quòd ly ex, notat ordinem durationis, id est postquã nihil fuit. 508 Po. 98. 3. artic. 58.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum tertium.* 20m.

TItulus clarus est. Commẽt.

¶ In corpore tria facit. Primò refert duas esse & contrarias sanctorum Doctorum opiniones, Græcorum & Latinorum: illi tenent partem affirmatiuam, isti negatiuã. Secundò ostendit, quòd rationabilior est posterio Latinorum tali ratione: Nulla pars est perfecta extra suum totum. Angeli sunt naturaliter vna pars Vniuersi: igitur essent imperfecti extra Vniuersum: igitur non sunt producti à Deo ante Vniuersum. Maior patet, & minor probatur quia angeli non constituunt vnum vniuersum per se, sed ipsi simul cum creatura corporali integrant Vniuersum: quod probatur, quia vna ordinatur ad aliam: ordo enim est ipsum bonum, & vnicuique partium Vniuersi. Vltima verò consequentia probatur ex eo, quia Dei opera perfecta sunt. Tertiò ostendit quòd opinio Græcorum non est reputanda erronea, quia auctitas Gregorii Nazanzeni eam sustinet.

¶ Circa hoc vltimo dictum, dubium occurrit quoniam vt patet in Decretalibus de summa Trinitate & fide catholica, in capitulo Firmiter credimus, Ecclesia in Cõcilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionem Latinorum esse tenendam, ergo erronea est reputanda opinio opposita. Habentur enim ibi hæc verba, Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtrãque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem: angelicam videlicet, & mundanam. Nec potest excusari San. Thomas ex pronunciatæ determinationis: quoniam tempore suo iam erant promulgatæ & compilatæ Decretales.

¶ Ad hoc dicitur à quibusdam, quòd si S. Thomas recoluisset huius Decretalis, quum scripsit hunc articulum, nõ dixisset hæc verba. Sed mihi videtur quòd felix & prudens hæc fuit excusatio. Nam illa verba Decretalis interpretanda sunt in sensu in quo sunt: magis, quàm in sensu quem sonant. &, vt dicit S. Thomas in expositione libri Dionysii, verba alicuius sancti sunt exponenda secundum eorum materiam & conformiter ad alios sanctos & eorum doctrinam. Quapropter non videtur esse dicendum quòd Deus produxerit per suam omnipotentiam creaturas spirituales tantum ante per tot productas à

Annot. 309 2. d. 2. q. 1. arti. 3. Et po. q. 3. artic. 8. & 19. 238 240 117 288 375 d 122 b 246

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo, ac postmodum propter demeritū earū corporales creaturas productas fuisse. Vnde quō dupliciter teneatur, angelos productos esse ante corpora: scilicet tanquam res sic per se productas, quōd propter eā sum demittā quodammodo ſe, accidēs mundo corporeo: sic produ ctus, vel simpliciter & absolute quōd ex volūtate Dei angeli præceſſerint mundum visibilem: Decretalis illa quālis secūdū verba vtranque positionem destruat contra primum tamen rāquam cōtra hæreſim interpretanda eſt. Ad ſecundum verō tanquam ad minus probabilem applicari poteſt. Et ratio huius gloſſæ eſt quia determinationes illæ non niſi contra aliquos errores conueuerunt fieri.

a ¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæprimæ Articulum quartum.*

134 TItulus clatus eſt.
Commēt. ¶In corpore vna concluſio affirmatiua: Angeli ſunt creati in cœlo empyreo, ſeu ſupremo. Et probatur: quia ſunt creati vt partes vniuſ Vniuerſi cū corporibus: ergo vt habentes aliquem ordinē ad creaturam corporalem: ergo vt prædicētes toti naturæ corpoream: ergo conueniēter in ſupremo corpore. Et omnia clara ſunt.

a ¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſecundæ de Articulū primum.*

Annot. 501 131 262 248 Commēt. 310 Infrà qū. 102. art. 2. 3m. & 4. 1m. Et 2. di. 6. artic. 3. cor. Et opuſ. 15. ca. 17. fin.

TItulus clarus hoc ſermo: quōd quamuis de beatitudine in cōmuni quæratur, principalis tamen intentio vertatur circa beatitudinē quam credimus, quam ſimpliciter dicimus beatitudinem.
¶In corpore tria facit. Primō dicit quid nomine beatitudinis, ſcilicet quōd eſt vltima perfectio intellectualis naturæ. Secundō diſtinguit beatitudinē in duas ſpecies, ſcilicet naturalem & ſupernaturalem. Tertiō reſpondet quæſito duabus concluſionibus iuxta duas beatitudines. Altera affirmatiua: Angelus fuit creatus beatus beatitudine naturali: quia perfectiones naturales angelus non acquirit per motum diſcurſiuū, ſed ſtatim, ſicut nos prima principia. Altera negatiua: Angelus non fuit creatus beatus beatitudine ſupernaturali: quia hæc non ineſt ex natura, ſed eſt naturæ ſublimior.

a ¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſecundæ Articulum ſecundum.*

Annot. Cōment.

IN titulo aduerte, quōd A conuerti in Deum, nihil aliud eſt quam habere actum voluntatis quo voluntas tendat rectè in Deum, vt beatitudo ſupernaturalis eſt quōcūq; id modo eueniat, vt in reſponſione ad tertium dilucidabitur. Gratia autem hic ſumitur cōmuniter pro gratuito dono Dei: gratuitum autem dicitur quod non debetur naturæ, ſed gratis datur.
¶In corpore vna eſt concluſio negatiua: Angelus non poteſt conuerti in Deum niſi adiutus auxilio gratiæ. Et probatur: quia nulla voluntas poteſt ferri in id quod eſt ſupra facultatem naturæ voluntis, niſi adiuta ab eo quod poteſt in illud: ſed vltima beatitudo excedit facultatem cuiuſque naturæ creatæ: ergo. Maior probatur dupliciter. Primō, quia omnis motus voluntatis initiatur ex motu eius naturali ac per hoc non ſe extendit ſupra illum. Secundō declaratur in igne reſpectu calefactionis & generationis carnis. Minor vero probatur quia vilio Dei per ſententiam excedit omnem naturam creatam, vt in quæſt. 11. probatum fuit.

a ¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſecundæ Articulum tertium.*

Annot. Et 2. diſt. 4. art. 3. qū. 2. artic. 2. cor. & qu. 9. qū. 4. art. 3. cor. Annot. Comēt.

IN titulo hoc ſolum ad queſtionem eſt, quōd hic eſt ſermo de gratia gratum faciente.
¶In corpore duo facit. Primō dicit referit opiniones contrarias. Secundō aſſumit aliquam oſtendit eſſe probabiliorem tali ratione: Omnia quæ proceſſu temporis diuina prouidentia facta ſunt, in prima rerum conditione ſecundum quaſdam rationes ſeminales producta fuerunt. ergo & beatitudinis ſtatus ſecundum gratiam productus fuit in creaturis intellectualibus quæ ad modum naturales effectus virtualiter in creatis corporalibus. Antecedens probatur auctoritate Auguſtini. Conſequentia fundatur ſuper auctoritate Ioannis, dicentis gratiam eſſe rationem ſeminalem beatitudinis, & ſuper proportionalitate naturalium & ſupernaturalium.

¶Angelos nobiliores Vniuerſi partes decuit in ſupremo loco, & cælo empyreo creari.

¶RESPONDEO dicendū, quōd ſicut dictum eſt c, ex creaturis corporalibus & ſpiritualibus vnū vniuerſum cōſtituitur. Vnde ſic creatæ ſunt ſpirituales creaturæ, quōd ad creaturam corporalem aliquem ordinem habent, & toti creaturæ corporali præſident c. Vnde conueniens fuit quōd angeli in ſupremo corpore, crearentur tanquam toti naturæ corporeæ præſidentes, ſiue id dicatur cælum empyreum, ſiue qualitercunque nominetur. Vnde Iſi. dicit, quōd ſupremum cælum eſt cælum angelorum, ſuper illud Deuter. 8. cap. Domini Dei tui eſt cælum, & cælum cæli.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quōd angeli non ſunt creati in loco corporeo, quaſi dependentes à corpore ſecūdum ſuum eſſe, vel ſecundum ſuum fieri. Potuiſſet enim Deus angelos ante totam creaturam corporalem creaſſe, vt multi ſancti Doctores tenent c. Sed facti ſunt in loco corporeo ad oſtendendum ordinem eorum ad naturam corpoream, & quōd ſua virtute corporea contingunt.

¶Ad ſecundum dicendum, quōd Auguſt. fortè per ſuprēmā partem aēris intelligit ſupremam partem cælitcum quo aër quādam conuenientiam habet propter ſuam ſubtilitatem & diaphaneitatem. Vel loquitur non de omnibus angelis, ſed de illis qui peccauerunt. Qui ſecundum quoſdā fuerūt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet dicere quōd ſuperiores angeli habentes virtutem eleuatam & vniuerſalem ſupra omnia corpora, ſint in ſupremo creaturæ corpore creati. Alij verò habentes virtutes magis particulares ſint creati in inferioribus corporibus.

¶Ad tertium dicendum, quōd loquitur ibi nō de cælo aliquo corporeo, ſed de cælo ſanctæ Trinitatis: in quo angelus peccans aſcēdere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari, vt infrà patebit c.

QVAESTIO SEXAGESIMASECVNDA
de perfectione angelorum in eſſe gratiæ & gloriæ, in nouem articulos diuiſa.

CONSEQVENTER inueſtigandum eſt quomodo angeli ſunt in eſſe gratiæ, vel gloriæ.
¶Et circa hoc quæruntur nouem. ¶Primò, vtrum angeli fuerint in ſua creatione beati. ¶Secundò, vtrū indiguerint gratia ad hoc quōd ad Deum conuerterentur. ¶Tertiò, vtrum fuerint creati in gratia. ¶Quartò vtrum ſuam beatitudinem meruerint. ¶Quintò, vtrum ſtatim poſt meritum beatitudinem adepti fuerint. ¶Sextò, vtrum gratiā & gloriam ſecundum capacitatem ſuorum naturaliū receperint. ¶Septimò, vtrum poſt conſecutionem gloriæ remanſerit in eis dilectio & cognitio naturalis. ¶Octauò, vtrum poſtmodū potuerint peccare. ¶Nonò, vtrum poſt adeptionem gloriæ potuerint proficere.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angeli fuerint in ſua creatione beati.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quōd angeli fuerint creati beati. Dicitur enim in lib. de eccleſ. dog. q angeli qui in illa in qua creati ſunt beatitudine, perſeuerant, non natura poſſident bonum quod habent. Sunt ergo angeli creati in beatitudine.
¶Præterea, Natura angelica eſt nobilior quàm corporalis. Sed creatura corporalis ſtatim in principio ſuę creationis fuit creata, formata, & perfecta: nec informitas præceſſit in ea formationem tempore, ſed natura tantùm, vt Auguſtinus dicit 1. ſuper Gene. ad lit. Ergo nec naturam angelicam creauit Deus informem & imperfectam. Sed eius formatio & perfectio eſt per beatitudinem, ſecundum quod fruitur Deo. Ergo fuit creata beata.
¶Præterea, Secundum Aug. ſuper Geñ. ad lit. ea, quæ leguntur facta in operibus ſex dierum, ſimul facta fuerūt. Et ſic oportet quōd ſtatim à principio creationis rerū fuerint omnes illi ſex dies. Sed in illis ſex diebus: (ſecundum eius expoſitionē) mane fuit cognitio angelica, ſecundum quam cognouerunt verbum & res in verbo. Ergo ſtatim à principio creationis cognouerunt verbum & res in verbo. Sed angeli Beati ſunt per hoc quōd verbum vident. Ergo ſtatim à principio ſuæ creationis angeli fuerunt beati.
¶SED CONTRA, De ratione beatitudinis eſt ſtabilitas ſiue confirmatio in bono. Sed angeli non ſtatim vt creati ſunt, fuerunt confirmati in bono: quod caſus quorundam oſtendit. Non ergo angeli in ſua creatione fuerunt beati.

CONCLVSIO.

a ¶ *Angeli fuerunt à Deo creati beati beatitudine naturali, non autem beatitudine ſupernaturali, quæ in viſione diuinæ eſſentiæ conſiſtit.*

¶RESPONDEO dicendum, quōd nomine Beatitudinis intelligitur vltima perfectio rationalis, ſeu intellectualis naturæ e, & inde eſt quōd naturaliter deſideratur. Quia vnumquodque naturaliter deſiderat ſuam vltimam perfectionem. Vltima autem perfectio rationalis ſeu intellectualis naturæ eſt duplex. Vna quidem, quam poſſunt aſſequi virtute ſuæ naturę: & hæc quodammodo beatitudo, vel fœlicitas dicitur. Vnde & Ariſto. perfectiſsimam hominis contemplationem, qua optimum intelligibile, quod eſt Deus, cōtemplari poteſt in hac vita, dicit eſſe vltimam hominis fœlicitatem. ſed ſuper hanc fœlicitatem eſt alia fœlicitas, quam in futuro expectamus: quia videbimus Deum ſicuti eſt. Quod quidem eſt ſupra cuiuſlibet intellectus creati naturam, vt ſuprà oſtenſum eſt c. Sic igitur dicendum eſt, quōd quātum ad primam beatitudinem quam angelus aſſequi virtute ſuæ naturæ potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem huiuſmodi angelus nō acquirit per aliquem motum diſcurſiuum, ſicut homo, ſed ſtatim ei adeſt propter ſuæ naturæ dignitatē, vt ſuprà dictum eſt c. Sed vltimam beatitudinē, quæ facultatem naturæ excedit, angeli nō ſtatim in principio ſuæ creationis habuerūt: quia hęc beatitudo nō eſt aliquid naturę, ſed naturæ finis. Et ideo nō ſtatim eam à principio debuerūt habere.
¶AD PRIMVM ergo dicendū, q beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali quā angelus habuit in ſtatu innocentiæ.
¶Ad ſecundum dicendum, quōd creatura corporalis ſtatim in principio ſuæ creationis habere non potuit perfectionē ad quam per ſuam operationem perducitur. Vnde ſecundum Auguſt. germinatio plantarum extrà non ſtatim fuit in primis operibus, in quibus virtus ſola germinatiua plantarum data eſt terræ. Et ſimiliter creatura angelica in principio ſuæ creationis habuit perfectionem ſuæ naturæ, non autem perfectionem ad quam per ſuam operationem peruenire debebat.
¶Ad tertium dicendum, q angelus duplicem habet Verbi cognitionem. Vnam naturalem, & aliam gloriæ. Naturalē quidem, quæ cognoſcit Verbum per eius ſimilitudinem in ſua natura relucētem c. Cognitionem verò gloriæ, quæ cognoſcit verbum per ſuam eſſentiam. Et vtraq; cognoſcit angelus res in verbo. Sed naturali quidē cognitione imperfectè, cognitione verò gloriæ perfectè. Prima ergo cognitio rerū in verbo affuit angelo à principio ſuæ creationis: ſecunda verò non c, ſed quādo facti ſunt beati per conuerſionem ad bonum. Et hæc propriè dicitur cognitio matutina.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angelus indiguerit gratia ad hoc quōd converteretur in Deum.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q angelus non indiguerit gratia ad hoc quōd cōuerteretur in Deum. Ad ea enim quę naturaliter poſſumus, gratia nō indigemus. Sed naturaliter angelus cōuertitur in Deū: quia naturaliter Deum diligit, vt ex ſupradictis patet c. Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc vt converteretur in Deum.
¶Præterea, Ad ea tantùm videmur indigere auxilio quæ ſunt difficiliaſed conuerti ad Deum non erat difficile angelo, cùm nihil eſſet in eo quod huic converſioni repugnaret. Ergo angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc quōd converteretur in Deum.
¶Præterea, Cōuerti ad Deum eſt ſe ad gratiam præparare. Vnde Zachar. 1. dicitur, Converti mini ad me, & ego convertar ad vos. Sed nos non indigemus gratia ad hoc quōd nos ad gratiam præparemus: quia ſic eſſet abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc quōd converteretur in Deum.
¶SED CONTRA, Per converſionem ad Deum angelus peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguiſſet gratia ad hoc quōd converteretur in Deum, ſequeretur quōd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam. Quod eſt cōtra illud Apoſt. Roma. 6. Gratia Dei, vita æterna.

CONCLVSIO.

¶Non potuit angelus in Deum converti niſi diuina gratia auxilio.

¶RESPONDEO dicendum, q angeli indiguerunt gratia ad hoc quōd converterentur in Deū, prout eſt obiectum beatitudinis. Sicut enim ſuperius dictum eſt c, naturalis motus voluntatis eſt principium omnium eorū quæ volumus. Naturalis autem inclinatio voluntatis eſt ad id quod eſt conueniens ſecundum naturam. Et ideo, ſi aliquid ſit ſupra naturam, voluntas in id ferri non poteſt, niſi ab aliquo alio ſupernaturali principio adiuta. Sicut patet, quōd ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare carnem eſt ſupra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, niſi ſecundum quod mouetur vt inſtrumentum ab anima nutritiua. Oſtēſum eſt autem ſuprà c, cùm de Dei cognitione ageretur, quōd videre Deum per eſſentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ conſiſtit, eſt ſupra naturam cuiuſlibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis poteſt habere motum voluntatis ordinatum ad illam beatitudinem, niſi mota à ſupernaturali agente. Et hoc dicimus auxilium gratiæ. Et ideo dicendum eſt, quōd angelus in illam beatitudinem voluntate conuerti non potuit niſi per auxilium gratiæ.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quōd angelus naturaliter diligit Deum inquantum eſt principium naturalis eſſe. Hic autem loquimur de converſione ad Deum inquantum eſt beatificans per ſuæ eſſentiæ viſionem.

¶Ad ſecundum dicendum, quōd difficile eſt quod transcendit potentiam. Sed hoc contingit eſſe dupliciter. Vno modo, quia transcēdit potentiam ſecundū ſuum naturalem ordinē: & tunc ſi ad hoc poſſit peruenire alīquo auxilio, dicitur difficile. Si autem nullo modo, dicitur impoſsibile, ſicut impoſsibile eſt hominem volare. Alio modo tranſcēdit aliquid potentiam, non ſecundum ordinem naturalem potentiæ, ſed propter aliquod impedimentum potentiæ adiunctum. Sicut aſcendere non eſt contra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ. Quia anima quantum eſt de ſe, nata eſt mouere in quamlibet partem. Sed impeditur ad hoc propter corporis grauitatem. Vnde difficile eſt homini aſcendere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimam homini quidem eſt difficile: & quia eſt ſupra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis & infectione peccati. Sed angelo eſt difficile propter hoc ſolum, quōd eſt ſupernaturale.
¶Ad tertium dicendum, quōd quilibet motus voluntatis in Deum, poteſt dici converſio in ipſum. Et ideo triplex eſt converſio in Deum. vna quidem per dilectionem perfectam, quæ eſt creaturæ iam Deo fruentis. Et ad hanc cōuerſionem requiritur gratia conſummata. Alia cōuerſio eſt, quæ eſt meritum beatitudinis. Et ad hanc requiritur habitualis gratia, quę eſt merendi principium c. Tertia converſio eſt, per quam aliquid præparat ſe ad gratiam habendam. Et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, ſed operatio Dei ad ſe animam conuertentis c: ſecundum illud Thr. vlti. Converte nos Domine ad te, & conuertemur. Vnde patet quōd non eſt procedere in infinitum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angeli ſint creati in gratia.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quōd angeli non ſint creati in gratia. Dicit enim Auguſt. 2. ſuper Ge. ad lit. quōd angelica natura primò erat informiter creata, & cælum dicta. Poſtmodū verò formata eſt, & lux appellata. Sed hæc formatio eſt per gratiam: Ergo non ſunt creati in gratia.
¶Præterea, Gratia inclinat creaturam rationalem in Deum. Si igitur angelus in gratia creatus fuiſſet, nullus angelus fuiſſet à Deo auerſus.
¶Præterea, Gratia medium eſt inter naturam & gloriam. Sed angeli non fuerunt beati in ſua creatione. Ergo videtur quōd nec etiam creati ſint in gratia, ſed primò in natura tantùm: poſtea autem adepti ſunt gratiam. & vltimò facti ſunt beati.
¶SED CONTRA eſt quod Auguſti. dicit 12. de Ciuitate Dei: Bonam voluntatem quis fecit in angelis, niſi ille qui eos cum ſua voluntate, id eſt cum amore caſto quo illi adhærent, creauit ſimul in eis condens naturam, & largiens gratiam?

CONCLVSIO.

¶Probabilius eſt angelos in gratia fuiſſe creatos quàm ſine gratia.

¶RESPONDEO dicendum, quōd quamuis ſuper hoc ſint diuerſæ opiniones quibuſdam dicentibus, quōd creati ſunt angeli in naturalibus tantum: aliis verò quōd ſunt creati in gratia: hoc tamen probabilius videtur tenendum, & magis dictis Sāctorum conſonum eſt, q fuerunt creati in gratia. gratum faciente. Sic enim videmus q omnia quæ proceſſu temporis per opus diuinæ prouidentiæ creata à Deo operante ſunt producta, in prima rerum cōditione producta ſunt ſecundum quaſdam ſeminales rationes, vt Auguſt. dicit ſuper Geneſ. ad lit. Sicut arbores & animalia, & alia huiuſmodi. Manifeſtum eſt autem quōd gratia gratum faciens, hoc modo comparatur ad beatitudinem, ſicut ratio ſeminalis in natura ad effectū naturalem. Vnde 1. Io. 3. gratia ſemen Dei nominatur. Sicut igitur ſecundum opi. Auguſt.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum quartum.*

Commen. TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito assumptiuè, ostendendo quòd angelus meruit suam beatitudinem. Secundò ostendit hoc idem ex diuersitate modorum habendi beatitudinem in angelis.

¶ Quo ad primum lustrat tres modos, quibus posset imaginari quòd esse beatum conueniat alicui, scilicet aut per naturam sine operatione media, sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex vi naturæ ad faciendum esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis præmium. Et fundatur sufficientia distinctionis horum modorum super hoc, quòd beatitudo perfecta est vltimus finis, talé enim oportet aut naturaliter inesse, aut per operationem acquiri. Sed quum soli Deo sit naturalis, in quo solo idem est esse & beatum esse, id est substantia & beatitudo: reliqua per operationem beatitudinem assequuntur. Et quum non per operationem sufficientem ex vi naturæ operantis, quia finis hic excedit virtutem operantis, relinquitur quòd per operationem meritoriam i quod erat probandum.

374 2. dist. 5. q. 2. arti. 2. & quæst. 3. artic. 3. *Annot.* ¶ Circa prædicta aduerte primo, quòd hæc dicta accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas. sic enim omnia consonantialioquin inscitiantis esset locus: quoniam si ad Christum spectemus, nec prima distinctio est sufficiens: quoniam beatus est, nec per naturam nec acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionē. Nec beatitudo eius habet præmij rationem, sed communicatæ sceli citatis absque merito: quia quod in Maria natum est, non qualecunque natum est, sed sanctum natum est.

Annot. ¶ Circa hunc articulum aduerte secundò, quòd inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in 2. Sent. distinct. 5. hæc est differentia, quòd Sanctus Thomas ibi quidē sub dubio relinquit, an angeli sint creati in gratia & defendit, quartam opinionem: hic autem amplectitur opinionem quòd angeli præhabuerunt gratiam, & reliquas omnes improbat. Et vt inferius, quæst. 63. art. 6. ostenderur, opinio Sancti Thomæ ex vtraque dictis, hic scilicet & ibi, conflatur.

Commen. ¶ Quo ad secundum, circuit quatuor modos, quibus imaginati potest, angelum meruisse beatitudinem. Primo habendo gratiam prius non solùm natura, sed duratione, quàm beatitudinem. Et hoc modo nullus est scrupulus. Vel habendo beatitudinem absque præcedente gratia: & sic oportet aliquod horum triam dicere, vel absque merito, vel per actus consequentes beatitudinem, vel quòd vnus & idem actus fuit meritorius & fruitio beata: sed nihil horum potest dici, ergo reliquitur primum. Sufficientia distinctionis satis facilè patere potest: quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito: & sic est secundum membrum. Aut cum merito, & tunc vel præcedente, & sic est primum membrum: vel simultaneo, & tic est quartum: vel consequente, & sic est tertium. Nec potest quintus modus imaginari. Destructio autem singulorum trium modorum satisplanè habetur in litera: quia caret merito est contra rationem præmij. Consequi autem præmium est contra rationem meriti. Eundem verò actum mereri & frui, est contra rationem fruentis & merentis, quia illa perfecta, ista imperfecta est.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd Scotus, in 2. distinctio. 5. consentiens conclusioni dicit hunc vltimum rationem ad quartum membrum excludēdum non cogere. Quia falsum est, quòd gratia merentis sit necessariò imperfectior gratia fruentis, quamuis vsus eius sit in patria perfectior quàm in via. Sic enim, æqualem gratiam habeat aliquem in via & in patria.

¶ Sed ad hoc dicendum est, quòd quicquid sit de hac quæstione, an possibile sit gratiam vistoris æquari secundum essentiam gratiæ comprehensoris: quoniam hoc exigit specialem quæstionem: Sancti Thomæ non restrinxit ad perfectum & imperfectum secundum essentiam, sed simpliciter & absolutè assumpsit gratiam fruentis, opottere esse perfectam, merentis verò imperfectam: quod quo ad statum, dubium non habet, quoniam illa est in statu consummato, ista non. Et similiter quo ad actum. Et hoc sufficit in proposito, vt ipsemet Scotus fatetur ibidem.

¶ Circa eandem rationem aduerte, quòd videtur quòd hæc ratio Sancti Thomæ efficax non sit, sed soluta fit ab ipsomet in Quolibet. 9. artic. 8. vbi expressè dicit, quòd ex merito & beatum esse, simul non sequitur, ergo gratia perfecta & imperfecta simul: sed, ergo gratia perfecta terminus gratiæ imperfectæ simul. Sed hoc non est intendum ibi simpliciter de merito, vt termino viæ: hic verò de merito vt in via, vt plenius patebit in quæstione sequente articulo sexto.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum quintum.*

Commen. TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio respondens affirmatiuè: Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, fuit beatus. Et probatur sic: Angelus naturalem perfectionem non per discursum acquirit, sed statim ex natura habet: ergo supernaturalem beatitudinem statim ex merito consequitur sed meritum per vnicum actum habetur, ergo statim post primum actum meritorium fuit beatus. Antecedens patet ex supradictis. consequentia verò probatur: quia ex merito ita se habet ad gloriam angelus, sicut ex natura ad beatitudinem naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo quo natura assequitur suam fœlicitatem naturalem: quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Propositio verò subsumpta probatur ex eo, quòd homo potest vnico actu mereri: ergo & angelus.

¶ *Num angelus vnico actu meruerit beatitudinem.*

Quæstio. ¶ Circa hanc conclusionem & rationem aduerte, quòd Scotus in secundo distinctione quinta quæstione prima ad vltimum argumentum tripliciter hoc impugnat. Primò, conclusionem ad hominem: quia ille fatetur, sequentem quòd nullus angelus esset dānatus: quia apud Sanctū Thomā quilibet meruit vnico actu beatitudiné. Secundò, rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli: & multò fallsius existit ad perfectionem supernaturalem, quæ non competit ex vi naturæ, sed ex auxilio donantis. Tertiò, contra conclusionē simpliciter: Præmium debetur secundum legem pugnantis: sed lex Dei est, non quòd qui vnum actum aut duos fecerit, sed perseuerauerit vsque in finem, hic saltem erit igitur nisi quis vsque in finem vitæ suæ meruerit, quamuis prius per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinem non consequitur.

¶ Ad euidentiam horum duo notanda sunt. Primò via processus sancti Thomæ. Secundò, verificatio eius. Quo ad primum, cùm ea quę ex lotia divina voluntate dependent, nobis nota nō sint nisi ipso reuelante, & nulla habeamus specialis reuelatio in sacra scriptura de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus: consequens est vt secundum generales regulas beatitudinem eis datam esse credamus. Et quoniam communis est, vt in termino viæ cuiusque beatitudo detur, nō alitude oftendi potest quando beatificati sint angeli, quàm ex duratione viæ eorum. Nec aliud intēdit hic Sanctus Thomas, nisi quòd angelus statim post primum actum meritorium est in termino viæ suæ. Et propterea idem est quærere, vtrum angelus post primum actum meritorium fuit statim beatus, & quærere vtrum post primum actum meritorium sit in termino viæ. Et similiter idem est respondere cuius eorum. Quo ad secundum, ex eodem fundamēto, quia scilicet diuinus ordo nō est aliter nobis notus, quam vniuersaliter in intellectualis naturæ vis, aut ex diuina voluntate tantum taxatur, aut secundum modum naturæ vniuersis fertura creatur. Et de diuina voluntate nihil specialiter habemus quo ad hoc, naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo quo natura assequitur suam fœlicitatem naturalem: quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Propositio verò subsumpta probatur ex eo, quòd homo potest vnico actu mereri: ergo & angelus.

¶ *Num angelus vnico actu meruerit beatitudinem.*

Quæstio. ¶ Circa hanc conclusionem & rationem aduerte, quòd Scotus in secundo distinctione quinta quæstione prima ad vltimum argumentum tripliciter hoc impugnat. Primò, conclusionem ad hominem: quia ille fatetur, sequentem quòd nullus angelus esset dānatus: quia apud Sanctū Thomā quilibet meruit vnico actu beatitudiné. Secundò, rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli: & multò fallsius existit ad perfectionem supernaturalem, quæ non competit ex vi naturæ, sed ex auxilio donantis. Tertiò, contra conclusionē simpliciter: Præmium debetur secundum legem pugnantis: sed lex Dei est, non quòd qui vnum actum aut duos fecerit, sed perseuerauerit vsque in finem, hic saltem erit igitur nisi quis vsque in finem vitæ suæ meruerit, quamuis prius per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinem non consequitur.

¶ Ad euidentiam horum duo notanda sunt. Primò via processus sancti Thomæ. Secundò, verificatio eius. Quo ad primum, cùm ea quę ex lotia divina voluntate dependent, nobis nota nō sint nisi ipso reuelante, & nulla habeamus specialis reuelatio in sacra scriptura de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus: consequens est vt secundum generales regulas beatitudinem eis datam esse credamus. Et quoniam communis est, vt in termino viæ cuiusque beatitudo detur, nō alitude oftendi potest quando beatificati sint angeli, quàm ex duratione viæ eorum. Nec aliud intēdit hic Sanctus Thomas, nisi quòd angelus statim post primum actum meritorium est in termino viæ suæ. Et propterea idem est quærere, vtrum angelus post primum actum meritorium fuit statim beatus, & quærere vtrum post primum actum meritorium sit in termino viæ. Et similiter idem est respondere cuius eorum. Quo ad secundum, ex eodem fundamēto, quia scilicet diuinus ordo nō est aliter nobis notus, quam vniuersaliter in intellectualis naturæ vis, aut ex diuina voluntate tantum taxatur, aut secundum modum naturæ vniuersis fertura creatur. Et de diuina voluntate nihil specialiter habemus quo ad hoc, se multa media. Sed status beatitudinis angelorum multum distat à statu naturæ eorum. Medium autem inter vtrunque est meritum. Oportuit igitur quòd per multa media angelus ad beatitudinem perueniret.

¶ SED CONTRA, Anima hominis & angelus similiter ad beatitudinem ordinatur. Vnde Sanctis promittitur æqualitas angelorum. Sed anima a corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem consequitur, nisi aliud fit impedimentum. Ergo pari ratione & angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritū beatitudinis. Ergo cùm in eo non esset aliquod impedimētum, statim ad beatitudinem peruenit per solum vnum actum meritorium.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus post primum charitatis actum beatitudinem consequutus est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus post primum actum charitatis quo beatitudinem mernit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam secundum modū naturæ, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Est autē hoc proprium naturæ angelicę, quòd naturalem perfectionem non per discursum acquirat, sed statim per naturam habeat, sicut suprà ostensum est. Sicut autem ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam. Et ita statim post meritū in angelo fuit beatitudo consequuta. Meritū autem beatitudinis nō solùm in angelo, sed etiam in homine esse potest per vnicum actū. Quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinē meretur. Vnde relinquitur quòd statim post vnum actum charitate informatum angelus beatus fuit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo secundum suam naturam non statim natus est vltimam perfectionē adipisci, sicut angelus: & ideo homini longior via data est ad merendum beatitudinem quam angelo.

¶ Ad secundum dicendum, quod angelus est supra tempus rerum corporalium. Vnde instantia diuersa in his quæ ad angelos pertinent, non accipiuntur nisi secundum successionem in ipsorum actibus. Nō autem potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, qui est fruitio, cùm vnus sit gratiæ imperfectæ, & alius gratiæ consummatæ. Vnde relinquitur quòd oportet diuersa instantia accipi: in quorū vno meruerit beatitudinem, & in alio fuerit beatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de natura angeli est quòd statim suam perfectionem consequatur ad quam ordinatur. Et ideo non requiritur nisi vnus actus meritorius, qui ea ratione medium dici potest: quia secundum ipsum angelus ad beatitudinem ordinatur.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum angeli sint consecuti gratiam & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non sint consecuti gratiam, & gloriā secundum quantitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera Dei voluntate datur. Ergo & quantitas gratiæ dependet ex voluntate Dei, & non ex quantitate naturalium.

¶ Præterea, Magis propinquum videtur ad gratiam actus humanus, quàm natura: quia actus humanus præparatorius est ad gratiā. Sed gratia nō est ex operibus vt dicitur Ro. 11. Multo igitur minus quātitas gratiæ in angelis est secundum quātitatem naturalium.

¶ Præterea, Homo & angelus pariter ordinantur ad beatitudinem vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec angelo.

¶ SED CONTRA est quod Magister dicit 3. dist. secundi Sentent. quòd angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratiæ muneribus prædití sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Consecuti sunt angeli gratiam & gloriam secundum naturalis virtis qualitatem, quòd meliores & excellentiores maiorem gratiā & gloriā consequentur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd rationabile est, quòd secundum gradum naturalium angelis data sunt dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primò quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suæ sapientiæ diuersos gradus in angelica natura constituit. Sicut autem natura angelica facta est à Deo, ad gratiam & beatitudinē consequendam, ita etiam gradus naturę angelicę ad diuersos gradus gratiæ & gloriæ ordinari videntur. Veputa si ædificator lapides polit ad constituendum domum: ex hoc ipso quòd alii quos pulchrius & decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partē domus ordinare. Sic igitur videtur q̄ Deus angelos quos altioris naturæ fecit, ad maiora gratiarum dona & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secundò apparet idem ex parte ipsius angeli. Non enim angelus est compositus ex diuersis naturis, vt inclinatio vnius naturæ impetum alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuę. Quando autem non est aliquid quod retardet, aut impediat, natura in id secundum totam suam virtutem mouetur. Et ideo rationabile est q̄ angeli, qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortius & efficacius ad Deum sint cōuersi. Hoc autem etiam in hominibus contingit. Quia secundum intentionē conuersionis in Deum datur maior gratia & gloria. Vnde videtur quòd angeli qui habuerunt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia & gloria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut gratia est ex mera Dei voluntate, ita etiam & natura angeli. Et sicut naturam Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturæ ad gradus gratiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa: sed naturæ sunt immediatè a Deo. Vnde magis videtur quòd gratia detur secundum gradum naturæ quàm ex operibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersitas naturalium aliter est in angelis, qui differunt specie, & aliter in hominibus, qui differunt solo numero. Differentia enim secundum speciem est propter finem: sed differentia secundum numerum est propter materiam. In nomine etiam est aliquid quod potest impedire vel retardare motum intellectiuæ naturæ, non autem in angelis. Vnde non est eadem ratio de vtroque.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum in angelis beatis remaneat cognitio naturalis.*

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̄ in angelis beatis non remaneat cognitio & dilectio naturalis quia, vt dicitur 1. Cor. 13. Cū venerit quod perfectū est,

sed generaliter, quòd secundum gratuita perfecit naturas per modum earum. Reliquum est, vt vnicuiusque via sit, & extendatur secundum modum suæ naturæ. Et hoc attendens Sanctus Thomas diffinuit vitam angelorum, statim post meritum esse in termino, quia hoc congruit suæ naturæ: cui proprium est statim post principium habere finem. Et ad obiectionem in oppositum contrariorum dicitur, quòd ipse numquam probauit falsum esse assumptum de perfectionibus naturalibus angelorum. Et si verum est de naturalibus, oportet quoque verum esse de supernaturalibus, alioquin gratia non perficeret naturam per modum naturæ. Ad obiectionem verò contra conclusionem simpliciter tamquam per quod nos dicimus, ideo præmiari, quia viquę ad terminum viæ perseuerauit. Ad obiectionem verò ad hominem nō potest hic conuenienter dici, sed inferius in quæstione sequenti, articulo quinto ad quartum fatebitur. Pro nunc autem negetur consequentia: quoniam post primum actum meritorium, statim dari beatitudinem contingit dupliciter, scilicet impediebiliter, & non impediebiliter, & sanctus Thomas intendit primo modo. Scotus verò accipit secundo modo.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum septimum.*

Commen. TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio affirmativa: Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam secundum quantitatem naturalem. Et probatur sic: Quicquid est in homine accidit in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuę. Quando autem non est aliquid quod retardet, aut impediat, natura in id secundum totam suam virtutem mouetur. Et ideo rationabile est q̄ angeli, qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortius & efficacius ad Deum sint cōuersi. Hoc autem etiam in hominibus contingit. Quia secundum intentionē conuersionis in Deum datur maior gratia & gloria. Vnde videtur quòd angeli qui habuerunt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia & gloria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut gratia est ex mera Dei voluntate, ita etiam & natura angeli. Et sicut naturam Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturæ ad gradus gratiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa: sed naturæ sunt immediatè a Deo. Vnde magis videtur quòd gratia detur secundum gradum naturæ quàm ex operibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersitas naturalium aliter est in angelis, qui differunt specie, & aliter in hominibus, qui differunt solo numero. Differentia enim secundum speciem est propter finem: sed differentia secundum numerum est propter materiam. In nomine etiam est aliquid quod potest impedire vel retardare motum intellectiuæ naturæ, non autem in angelis. Vnde non est eadem ratio de vtroque.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum in angelis beatis remaneat cognitio naturalis.*

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̄ in angelis beatis non remaneat cognitio & dilectio naturalis quia, vt dicitur 1. Cor. 13. Cū venerit quod perfectū est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilectio naturalis. Antecedens probatur: quia primum remanet in secundo, natura autem se habet ad beatitudinem, vt primum ad secundum. Consequentia vero probatur: quia sicut se habent principia operationum ad invicem, sic se habent operationes ipsa.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore respõdet quæsito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest peccare. Et probatur sic: Angelus videt Deum per essentiam ergo videt ipsam essentiam bonitatis. ergo non potest velle aut agere nisi attendens ad Deum: ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cum prima consequentia: secunda verò declaratur sic: Videns ipsam bonitatis essentiã se habet ad illius appetitum: quemadmodum cuiuslibet voluntas ad beatitudinem seu bonũ in communi. Sed impossibile est aliquem velle nisi attendens ad bonum: quoniam nemo operatur respiciens ad malum, ergo impossibile est quod videns ipsam bonitatis essentiam, velit nisi secundum illam. Reliqua plana sunt.

Annota. ¶ Aduerte hic quòd ratio similitudinis proportionalis inter videntem ipsam bonitatem, & volentem bonum vt sic, fundatur super hoc, quòd ipsa bonitatis essentia omne bonum, & omnis boni ratio eminenter est. Et propterea si appetitus nullus potest sic resilire à bono in communi, vt appetat aliquid non sub ratione boni consequens est vt aperitus intuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi secundum illius rationem.

b a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum nonum.*

Commen. TItulus clarus est.

¶ In corpore respondet quæsito negatiue vna conclusio ne: Angelus beatus non potest proficere in beatitudine. Et probat ei hic: Omne mobile mouetur in aliquid determinatum & vltimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinẽ tendit vt mobile ab ipso Deo, ergo ex intentione diuinæ præfinationis mouetur ad aliquid determinatum & vltimum. ergo ad certum gradum beatitudinis, ergo non potest amplius proficere. Ma-

hic quàm ille ad quem debeat moueri creatura rationalis à Deo, & declaratur distantia infinita ex hoc quòd inter quodlibet finitum & infinitum sunt infinita media. Consequentia autem quarti modi relinquitur per se nota, ex sufficientia distinctionis factæ. Vltima autem consequentia principalis per se nota est, quia assequitur terminos vltectius tranfire non potest.

¶ *Num quodlibet mobile moueatur à motore ad aliquod determinatũ.*

Quæstio. ¶ Circa hanc rationem dubium occurrit, quoniam maior videtur falsa vt manifestè patet in motu exli, qui proculdubio posset à Deo perpetuari, quamuis non teneamus Philosophos dicentes ipsum de facto fore perpetuum. Erit ergo aliquod mobile quod non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum. Nec probatio addicta sufficienter ipsã gambat quoniam cum in tentione finis certi (puta communicare bonitatem suam, vel assimilari bonitati diuinæ) stat infinitas motionis, vt Aueroys 12. Metaphysi. 17. text. 81 fimo sexto commento dicit.

¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. Primò, quòd duplex est motus. Quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis, vel alicuius mobilioris se. Et tale mobile impossibile est moueri motu infinito. Quoniã mouentem ad impossibile, scilicet ad consequendũ id ad quod pertineri non potest: quia infinitus motus nunquã terminabitur. Quidam verò est motus non per se primo ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem, sed magis ex consequuta, seu naturaliter habita, aut communicata perfectione emanant. Et talis motus potest esse infinitus. Nec propterea intentio motoris ad infinitum tendit, sed ad aliquod determinatum extrinsecũ ab infinito motu, non consequendum per motum, sed magis aut ex consummatum, aut communicandum aliquid. Et quòd omni motui commune est, quod intentio motoris tendit ad aliquid rerum & determinatum quia finis certus est intẽtio, repugnat ratio infiniti, id est numquã habiti posse quod est de ratione infiniti. Sed differentia inter motus est in hoc, quòd quidam ordinatur ad illum certum finem, vt consequendum, quidam verò non, sed vt conferuandũ aut communicandum. Et quoniã in proposito fere omne est de motu consequente ipsum finis ineffabilis, quoniã quæstio est de ordine ad beatitudinem, ideireo maior 5. Thom. cum eius probatione & solutis sint vniuersaliter, & propositum infert. Non enim assumpsit omne mobile moueri motu finito, sed ad certum finem: quod vniuersaliter verum est. Et si restringatur ad motum per se primo ad sequendum seu ordinatum ad consequendum, nulla erit instantia eius. Præterea: & habetur intentum. Si verò simpliciter & absolutè, nihil minus habetur intentum applicando in subsumptis propositionibus proportionaliter dicta. Nam & cælum mouetur, vt implicatur numerus electorum: sed prima responsio est solidior.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus est, malum superius declaratum fuit esse privationem contra veram quod tripliciter differt, &c.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua affirmative. Omnis creatura rationalis in solis naturalibus suis constituta potest peccare. & probatur sic, Sola virtus operativa, quæ est sua regula operandi, nõ potest declinare à rectitudine actus, ergo sola voluntas diuina non potest declinare à rectitudine actus voluntarij. Antecedens probatur ex ratione peccati in communi, quia scilicet nihil aliud est quã destituta à rectissimæ quã debet habere actus. Et declaratur seu manifestatur hæc ratio in peccato naturæ, artis & moris. Et declaratur exemplariter in manu & regula incidẽti respectu actus incisionis. Consequentia vero quo ad expositionem primam probatur: quia voluntas diuina non habet superiorem, ac per hoc est & ipsa sibi lex. Quo addito, quòd vero quia quælibet alia voluntas regulanda est secundum voluntatem diuinã, quod probatur. Tum quia eius est proprium obiectum vltimus finis simpliciter. Tum quia vniuersaliter voluntas infetioris regulanda est & volitate superioris, vt patet in milite & duce. & vniuersaliter in omnibus subordinatis voluntariis agentibus.

¶ *Num omne quod sui actus regula est, errare non possit.*

Quæstio. ¶ Circa antecedens dubitationcula occurrit quoniam secunda capositio illius falsa videtur, scilicet omnis virtus quæ nõ est sua regula, potest declinare à rectitudine actus: fiat enim quòd nõ sit sua regula: & tamen habeat ipsam immobili rer congenitã, sicut humana: similiter: & sic non possit declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cuiusdam rationis est, & pro eadem in proposito reperitur, virtutem aliquã esse suam regulã, vel habere eam in mobilibus cõgenitã, quoniam hoc reddit in idem. Et rium differt in hoc, quòd primo modo natura virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel identice: secundo vero modo esset sua regula virtualiter, vt de nihil obest oppositio, quocunque il modo accipiatur. Cõstat enim nullam voluntatem, excepta diuina, esse rectæ regulæ, quæ quòd habeatur

beatis. Ergo possunt peccare.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 2. super Gen. ad lit. quòd illa natura quę peccare non potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt.

CONCLVSIO.

¶ Cùm non possit angelus beatus quicquam velle, vel agere nisi Deum attendens, qui est ipsa bonitas, non potest aliquo pacto peccare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli beati peccare nõ possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc consistit quòd per essentiam Deum vident. Essentia autem Dei est ipsa essentia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicunque non videns Deum ad communem rationem boni. Impossibile est autem quòd aliquis quicquam velit vel operetur, nisi attendens ad bonum, vel quòd velit diuertere à bono inquantum huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attendens ad Deum: sic autem volens vel agens, non potest peccare. Vnde angelus beatus nullo modo peccare potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum creatum in se cõsideratum deficere potest. Sed ex coniunctione perfecta ad bonum increatum, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscitur, quòd peccare non possit ratione iam dicta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes rationales se habent ad opposita in illis ad quæ non ordinantur naturaliter. Sed quantum ad illa ad quæ naturaliter ordinantur, non se habent ad opposita. Intellectus enim nõ potest non assentire principiis naturaliter notis. Et similiter voluntas non potest non adhærere bono inquantum est bonum: quia in bonum naturaliter ordinatur, sicut in suum obiectũ. Voluntas igitur angeli se habet ad opposita quantum ad multa facienda vel non facienda. Sed quantum ad ipsum Deum quem vident esse ipsam essentiam bonitatis, non se habent ad opposita: sed secundum ipsum ad omnia dirigunrur, quodcunque oppositorum eligant. Quod sine peccato est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium sic se habet ad eligendum, ea quæ sunt ad finem: sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestũ est autem, quòd ad virtutẽ intellectus pertinet, vt in diuersas conclusiones procedere possit secundum principia data. Sed quòd in aliquam conclusionem procedat prætermittendo ordinem principiorum: hoc est ex defectu ipsius. Vnde quòd liberum arbitrium diuersa eligere possit seruato ordine finis: hoc pertinet ad perfectionem libertatis eius. Sed quòd eligat aliquid diuertendo ab ordine finis, quod est peccare: hoc pertinet ad defectum libertatis. Vnde maior libertas arbitrij est in angelis qui peccare non possunt, quàm in nobis qui peccare possumus.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum angeli beati in beatitudine possint proficere.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd angeli beati in beatitudine proficere possunt. Charitas enim est principium merendi. Sed in angelis est perfecta charitas. Ergo angeli beati possunt mereri. Crescente autem merito, & præmium beatitudinis crescit. Ergo angeli beati in beatitudine proficere possunt.

¶ Præterea, Augustinus dicit in lib. de doct. Christiã, quòd Deus vtitur nobis ad nostram vtilitatem & ad suam bonitatem. Et similiter angelis, quib⁹ vtitur in ministeriis spiritualib⁹, cũ sint administratorij spiritus in ministeriũ missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, vt dicitur Heb. 1. Non autem hoc esset

consequendum. Nam & cælum mouetur, vt implicatur numerus electorum: sed prima responsio est solidior.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus est, malum superius declaratum fuit esse privationem contra veram quod tripliciter differt, &c.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua affirmative. Omnis creatura rationalis in solis naturalibus suis constituta potest peccare. & probatur sic, Sola virtus operativa, quæ est sua regula operandi, nõ potest declinare à rectitudine actus, ergo sola voluntas diuina non potest declinare à rectitudine actus voluntarij. Antecedens probatur ex ratione peccati in communi, quia scilicet nihil aliud est quã destituta à rectissimæ quã debet habere actus. Et declaratur seu manifestatur hæc ratio in peccato naturæ, artis & moris. Et declaratur exemplariter in manu & regula incidẽti respectu actus incisionis. Consequentia vero quo ad expositionem primam probatur: quia voluntas diuina non habet superiorem, ac per hoc est & ipsa sibi lex. Quo addito, quòd vero quia quælibet alia voluntas regulanda est secundum voluntatem diuinã, quod probatur. Tum quia eius est proprium obiectum vltimus finis simpliciter. Tum quia vniuersaliter voluntas infetioris regulanda est & volitate superioris, vt patet in milite & duce. & vniuersaliter in omnibus subordinatis voluntariis agentibus.

¶ *Num omne quod sui actus regula est, errare non possit.*

Quæstio. ¶ Circa antecedens dubitationcula occurrit quoniam secunda capositio illius falsa videtur, scilicet omnis virtus quæ nõ est sua regula, potest declinare à rectitudine actus: fiat enim quòd nõ sit sua regula: & tamen habeat ipsam immobili rer congenitã, sicut humana: similiter: & sic non possit declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cuiusdam rationis est, & pro eadem in proposito reperitur, virtutem aliquã esse suam regulã, vel habere eam in mobilibus cõgenitã, quoniam hoc reddit in idem. Et rium differt in hoc, quòd primo modo natura virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel identice: secundo vero modo esset sua regula virtualiter, vt de nihil obest oppositio, quocunque il modo accipiatur. Cõstat enim nullam voluntatem, excepta diuina, esse rectæ regulæ, quæ quòd habeatur

QVÆSTIO SEXAGESIMA-TERTIA DE ANGELORVM MALITIA QUO AD CULPAM, IN NOVEM ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est quomodo angeli facti sunt mali. Et primò quãtum ad malum culpæ. Secundò, quãtum ad malum pœnæ. ¶ Circa primũ quæruntur nouem. ¶ Primò, vtrum malum culpæ in angelo esse possit. ¶ Secundò, cuiusmodi peccata in eis esse possit. ¶ Tertiò, quid appetẽdo angelus peccauit. ¶ Quartò, supposito quòd aliqui peccato propriæ voluntatis facti sint mali, vtrum aliqui naturaliter sint mali. ¶ Quintò, supposito quòd non, vtrum aliquis eorum in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actũ propriæ voluntatis. ¶ Sextò, supposito quòd non, vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum. ¶ Septimò, vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. ¶ Octauò, vtrum peccatũ primi angeli fuerit aliis aliqua causa peccãdi. ¶ Nonò, vtrum tot ceciderint quot remanserunt.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum malum culpæ possit esse in angelis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd malũ culpæ in angelis esse non possit. Quia malum culpæ non potest esse nisi in iis quæ sunt in potẽtia, vt dicitur in 9. Met. Subiectũ enim priuationis est ens in potentia. Sed angeli, cũ sint formæ subsistẽtes, non habent esse in potentia. Ergo in eis nõ potest esse malũ culpæ.

congenitam ex natura: quantum hoc includit quòd ex natura fuerit immobilis amor omnis boni, tam naturalis quàm superaturalis, tam congeniti naturaliter quàm per recollationem ostensi, quod implicat contradictionem. Quamobrem aliquos gratuitum Dei dono immobiliter in tali amore creari posse. ¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dictum est, ordo finis & rectitudinem actus per hoc principaliter attenditur quòd potentia operativa & regula. Et proportio secundum communem intentionem potentiæ cum regula, erit conformitas actus cum rectitudine: & sic quòd si conformitas ad regulam necessaria est ad rectitudinem actus: & si conformitas

Annota. 297 c

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum octauum.*

b a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum nonum.*

Commen. 318 2. dist. 7. q. 1. art. 1. & art. 2. cor. Conclus. 13. qu. 1. art. 1 ad 1m. & art. 2. ad 3m. Et lib. 4. col. 5. 317. 320

a ¶ *Vtrum angelus beatus peccare possit.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd angelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturam, vt dictum est*. Sed de ratione naturæ creatæ est, quòd possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare*.

¶ Præterea, Potestates rationales sunt ad oppositã, vt Philosophus dicit. Sed voluntas angeli beati non definit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶ Præterea, Ad libertatem arbitrij pertinet, quòd homo possit eligere bonum & malum. Sed libertas arbitrij non minuitur in angelis

Universidad de Deusto
Biblioteca

est separabilis, actus enim potest esse non rectus. Et similiter, si coniunctio est ex natura actus, naturaliter erit rectus: & si ex dono gratiæ, actus stante dono erit rectus, & non ex vi naturæ. Et propterea per lemota est illa propositio, Virtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere à rectitudine actionis, exponendo ly est sua regula, vt diximus.

ad oppo. ¶Circa consequentiam aduerte duo. Primò est, quod non inueniamus totalem voluntatem diuinam ab omne peccandi obiecto excludendo omnia alia à sentialiter regulã sui actus, sed inter voluntates solas ipsa est regula sui actus, ita quod dictio exclusiua non excludit omnẽ aliam virtutem operatiuam, sed tantũ omnem aliam voluntatem. Quoniam naturaliter virtutes naturales declinare nõ possunt à rectitudine sui actus, sunt que sibi ipsis agendi regulæ. Secundum est, quòd non inuenimus quod quælibet alia voluntas possit deficere in quolibet suo actu voluntario quantumcunque angelus in puris naturalibus respectu obiectorum naturalium non potest deficere, sed quod omnis alia voluntas potest in aliquo sua actione deficere, nec enim sufficit ad hoc ꝙ possit peccare.

¶Circa probationẽ illi⁹ oppositionis, quælibet alia voluntas nõ est sua regula: quia ordinatur ad vltimum finem qui pertinet ad voluntatem diuinam, & quia habet superiorem: dubium occurrit. Quis si ista ratio est efficax, concluditꝙ omne agens secundum potest naturaliter deficere in sua actione: quoniam habet superius, & ordinatur ad finem vltimum simpliciter, &c. quod tamen Sanctus Thomas negat.

¶Ad hoc dicitur, quòd ista ratio est efficax in omni agente, sed voluntarie. Nec in omni operatione voluntaria (vt dictum est) sed aliqua ita quòd optimè infert, ergo voluntas omnis secũda pòt in aliqua operatione deficere. Et ratio diuersitatis est diformitas ordinis ad vltimum finem, & disparitas regulatum operationis liberæ & naturalis. Operatio namque naturalis ordinatur ad vnum, mediante quo respicit Deum vt vltimum finem naturalis esse. Et ideo ad regulandũ eam sufficit ratio illius vnius boni: quam quum particulare bonum ponat, non inconuenit connaturalem esse alicui creaturæ. Operatio verò liberæ potest in omne bonum, ac per hoc ordinatur ad vltimum finem

306

b

352

in seipso: & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eam exigitur ratio omnis boni: quam constat non posse connaturalem esse creaturæ: quia sic ex vi naturæ haberet omne bonum simpliciter, quamuis posset superaddi naturæ ex gratia. Quis ergo voluntas ordinatur in finem vltimũ in seipso, vt supernaturalis ab omnibus ratio soli voluntati diuinæ est connaturalis: hoc enim importat illa verba textus, Ad quam pertinet vltimus finis: & quia sic habet superiorem: ideo ex hoc optimè infertur, ergo non est sua regula, sed regulatur diuina voluntate. Hæc autem non conueniunt agentibus naturalibus, nec voluntatibus omnibus respectu naturalium obiectorum: quare, &c.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum secundum.*

Commen. Titulus clarus est.

¶In corpore est vnica distinctio bimembris, & tres conclusiones responsiuæ

¶Præterea, Angeli sunt digniores quàm corpora cælestia. Sed in corporibus cælestibus non potest esse malum, vt Philosophi dicunt. Ergo neque in angelis.

¶Præterea, Id quod est naturale, semper inest. Sed naturale est angelis quòd moueantur motu dilectionis in Deum[c]. Ergo ab eis remoueri non potest. Sed diligendo Deũ non peccant. Ergo angeli peccare non possunt.

¶Præterea, Appetitus non est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in angelis non potest esse apparens bonum quod non sit verum bonum. Quia in eis vel omnino error esse non potest, vel saltem non potest præcedere culpam. Ergo angeli non possunt appetere nisi id quod est verè bonum. Sed nullus appetendo id quod est verè bonum, peccat. Ergo angelus appetendo non peccat.

¶SED CONTRA est quod dicitur Iob 4. In angelis suis reperit prauitatem.

CONCLVSIO.

¶Quòcunq; creatura rationalis in puris naturalibus cõstituta errare ac peccare potest: Deus verò nec errare neque peccare potest, cum solus sui actus regula sit.

¶RESPONDEO dicendũ, quod tam angelus quã quæcunque creatura rationalis si in sua natura cõsideretur, potest peccare. Et cuiuscunq; creaturæ hoc conuenit vt peccare non possit, hoc habet ex dono gratiæ, nõ ex conditione naturæ. Cuius ratio est, quia peccare nihil est aliud quàm declinare à rectitudine actus, quam debet habere[e], siue accipiatur peccatum in naturalibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum autem illum actum à rectitudine declinare nõ contingit, cuius regula est ipsa virtus agentis. Si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nunquam posset artifex nisi rectè lignum incidere: sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, contingit incisionem esse rectam & non rectam. Diuina autem volũtas sola est regula sui actus, quia non ad superiorem finem ordinatur. Omnis autem volũtas cuiuslibet creaturæ, rectitudinem in suo actu nõ habet, nisi secundũ quod regulatur à voluntate diuina. ad quã pertinet vltimus finis: sicut quælibet voluntas inferioris debet regulari secũdum voluntatẽ superioris: vt voluntas militis secũdũ voluntatẽ ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatũ esse nõ potest, in qualibet autẽ voluntate creaturæ potest esse peccatum secundum conditionẽ suæ naturę.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in angelis non est potentia ad esse naturale. Est tamen in eis potentia secundũ intellectiuam partẽ ad hoc quòd cõuertatur in hoc vel in illud. Et quantũ ad hoc potest in eis esse malũ.

¶Ad secundum dicendum, quòd corpora cælestia non habent operationem nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum nõ potest esse corruptionis malum: ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in angelis est actio liberi arbitrij, secũdum quam contingit in eis esse malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd naturale est angelo, quòd conuertatur motu dilectionis in Deum, secundum quod est principium naturalis essẽ[e]. Sed quòd conuertatur in ipsum secundum quòd est obiectũ beatitudinis supernaturalis: hoc est ex amore gratuitoꝙ quo auerti potuit peccando.

¶Ad quartum dicendum, quòd peccatũ mortale in actu liberi arbitrij contingit esse dupliciter. Vno modo ex hoc quòd aliquod malũ eligitur: sicut homo peccat eligendo adulterium, quod secundum se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorãtia vel errore. Alioquin id quod est malum, non eligeretur vt bonum. Et rat quidẽ adulter in particulari, eligens hanc delectationẽ inordinati actus quam aliquod bonũ ad nunc agendũ, propter inclinationẽ passionis aut habitus: cętiã si in vniuersali non erret, sed verã de hoc sententiã teneat. Hoc autem modo in angelo peccatum esse non potuit: quia nec in angelis sunt passiones: quibus ratio aut intellectus ligetur, vt ex supradictis patet[c]: nec iterum primum peccatum habitus procedere potuit ad peccatum inclinans. Alio modo contingit peccare per liberũ arbitrium, eligendo aliquod quod secundũ se est bonũ, sed non cum ordine debitæ mẽsuræ aut regulæ, ita ꝙ defectus inducens peccatum fit solũm ex parte electionis quæ non habet debitũ ordinem nisi ex parte rei electæ: sicut si aliquis eligeret orare, non attẽdens ad ordinẽ ab Ecclesia institutum. Et huiusmodi peccatũ non præexigit ignorantia, sed absentia solũm considerationis eorũ quę considerari debent. Et hoc modo angelus peccauit conuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonum absque ordine ad regulam diuinæ volũtatis.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum in angelo possit esse tantùm peccatum superbiæ & inuidiæ.*

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur ꝙ in angelis non possit esse solũm peccatũ superbiæ & inuidiæ. In quemcunque enim cadit delectatio alicuius peccati, potest cadere peccatum illud. Sed dæmones delectantur etiam in obscœnitatibus carnalium peccatorum, vt Aug. dicit 4. de Ciui. Dei. Ergo in dæmonibus etiã peccata carnalia possunt esse.

¶Præterea. Sicut superbia & inuidia sunt peccata spiritualia, ita accidia, & auaritia, & ira. Sed spiritui conueniunt peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo non solum superbia & inuidia in angelis esse potest: sed etiam accidia & auaritia.

¶Præterea, Secundũ Greg. in Moralibus, ex superbia nascũtur plura vitia. & similiter ex inuidia. Posita autẽ causa ponũntur effectus. Si ergo superbia & inuidia in angelis esse possunt, pari ratione & alia vitia in eis esse possunt.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 14. lib. de ciui. Dei, quòd angelus non est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi. Est tamen superbus & inuidus.

prima iuxta primum membrum, & aliæ iuxta secundum. Distinctio est de modo essendi peccati in aliquo: dupliciter enim contingit, scilicet secundum reatum, aut secundum affectum. Et vocatur secundum affectum, id est formaliter. Secundum verò reatum, id est secundum obligationem ad pœnam illius peccati, quæ obligatio est effectus maculæ, quæ est formaliter peccatum remanens. Et quoniã nemo obligatur seu reus est pro peccato cuius non est causa, esse secundum reatum, vt dictum est supra articulo 1. Et ideo distinguitur contra esse secundum affectum, est esse in eo causaliter. Prima cõclusio est, Secundum affectum in angelis primum peccatum nõ potest esse aliud quàm superbia. Tertia est, Secundum affectum potuit consequenter in angelis esse peccatũ inuidiæ. Prima conclusio probatur: quia possunt inducere homines ad omnia peccata. Secũda verò sic: Primum peccatũ fuit in affectione desordinata ad bona spiritualia: ergo fuit in non subiectione superioris regulæ: ergo non fuit nisi superbia. Antecedẽs probatur: quia angelus non potest affici nisi ad bona spiritualia: quod probatur, quia nihil afficit nisi ad conueniens quodam modo naturę suę. Prima verò consequentia probatur: quia in affectione ad spiritualia non cõtingit aliter peccare, nisi ꝙ superioris regula nõ seruatur. Secunda autẽ consequẽtia probatur, ex eo quòd non subdi superiori, superbire est. Tertia conclusio probatur quo ad duo: figillatim primo quo ad modũ quo fuit. Primũ, scilicet quòd potuit cõsequenter ibi esse inuidia, probatur, quia eiusdem rationis est tendere in bonum & renitiopposito: quod est actus inuidiæ: quia inuidus dolet de bono alterius, inquantum impeditiuum proprij quod æmat. Secundum, scilicet quo modo inuidet, manifestatur sic: Angelus malus affectauit excellentiam singularem: ergo doluit de bono hominis. & de excellentia diuina. Antecedens probatur: quia non aliter potuisset habere ibi locum inuidia. Consequentia verò manifestatur ex eo quòd singularis excellẽtia cessat, & excellentia communicabili homini, & ex excellentia diuina.

¶Num immoderatus affectus ad spiritualia non sit aliud quàm superbiæ vitium.

Quæstio.

¶Circa rationem ad-

Quæstio.

ductam pro secunda cõclusione, dubiũ occurrit ex duplici capite. Primo, ex eo quod hic assumitur, scilicet ꝙ immoderatus affectus ad spiritualia non potest esse aliud peccatũ nisi superbia. Secundo, ex ratione adducta ad probandũ hoc, scilicet affectus ad spiritualia non est malus, nisi quis declinat à regula superioris: ergo est superbia. Contra primũ enim obstat. Tũ quia multa videntur esse vitia habentia pro obiecto bonũ spirituale. Tum quia appetitus immoderatus boni spiritualis desiderabilis vt sic, ad luxuriam magis reduci videtur, quàm ad superbiã, vt de Sent. in secundo dist. 5. q. 1. vlt. ponit quòd appetitus quo angelus inordinatè concupiuit beatitudinem, ad luxuriam magis reducitur: quia est appetitus non excellentiæ, sed delectabilis. Cuius signum adducit, quòd peccatum quo inordinatè delectatur quis in speculatione conclusionis geometricæ, ad luxuriam reducitur. Contra secundum verò obstat: quia sic sequeretur quòd omnis inordinata affectio ad quodcunque bonum, esset superbia: quoniam nulla affectio ad bonum quodcunque habet rationem mali: nisi quia Dei regula non seruatur in tali affectu. & sic & luxuria & auaritia essent superbiæ species.

¶Quomodo si angeli peccatum fuit ex parte electionis, & non rei electæ, fuit eius peccatum superbia.

Quæstio.

¶Circa secundã conclusionẽ occurrit dubium non dissimulandum, quia videtur contrariari dictis in præcedẽti articulo in resp. ad quartum: vbi dixit S. Tho. ꝙ peccatum angeli fuit ex parte electionis, & nõ ex parte rei electæ. Nõe verò dicitur, ꝙ est peccatũ superbiæ. Si enim fuit peccatũ superbiæ, ergo elegit nõ subiici Deo: ergo peccauit ex parte rei electæ. Et tenet consequentia prima ex differentia inter superbiam & alia peccata: in hoc ꝙ auertitur à diuina regula in aliis peccatis inuenitur ex consequentiain superbia ame per se ex hoc ipso, scilicet quòd superbus non vult Deo & eius regulis subiici, vt expresse dicit S. Tho. in Secũda secundæ q. 162. artic. 6. & 7. Præterea hic dicitur, quòd angelus appetiit excellentiam singularẽ: ergo peccauit ex parte rei electæ.

¶Quodnam bonum in primo peccato angelus appetiit.

Quæstio.

¶Circa secundam conclusionem occurrit dubium secundòquid fuit illud bonum spirituale appetitũ in primo peccato angeli, an scilicet fuerit ipsemet vt amatus à seipso, puro amore amicitiæ, an beatitudo vt de obiecto, an beatitudo vt de fœderata fibi vel quodlibet eſt, ipſemet vt cõcupita eſt ſibi beatitudo. Et eſt occaſio dubitandi: quoniam apud S. Thom. non inuenitur aliter primum angeli peccatum, niſi per inordinatum affectum ſui vt beatificabilis. Apud Scotum verò loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata: primum ſuperbiæ deordinans amorem amicitiæ erga ſeipſum: ſecundum luxuriæ, deordinans amorem concupiſcentiæ quo ſibi beatitudinẽ concupiuit. Et eius ratio eſt: quia inordinata concupiſcentia neceſſariò ſupponit inordinatam amicitiam: quoniam quem tantùm inordinatè amo, illi inordinatè concupiſco.

Quæstio.

¶Num invidia peccatum in angelis aliud esse potuit quàm affectata excellẽtia.

¶Circa modum aſſignatum vltimæ concluſionis dubium occurrit: quoniam falſum videtur, quòd non aliter potuit eſſe invidia niſi affectata excellentia ſingularis. Poteſt enim invidus dolere de bono alterius non ſolum inquantum impedit ſuam excellentiam, ſed etiam inquantum impedit quancunque aliam conditionem ſingularitatem, ſed etiam inquantum impedit quancunque aliam conditionem ſingularitatis, ſed etiam inquantum impedit quancunque aliam conditionem, puta delectationem, libertatem vſus, & alia huiuſmodi: & ſi ſic eſt, videtur magnum pati calumniam proceſſus Sancti Thomæ.

¶Ad primam dubitationem dicitur, quòd non eſt mens Sancti Thom. dicere ſimpliciter quòd circa ſpiritualia non contingit inordinatè affici, niſi ſuperbè. Quum pluſquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit quod ei non conueniat, quod est concupiscere: puta quòd tamtũ se amet, vt non curet de diuina habitudine: hoc enim est velle sibi sufficiẽtiam ad beatitudinem. Vnde distingui potest non curando de veritate membrorum in rerum natura, q̃ amor amicitiæ ad seipsum dupliciter contingit. Vno modo in sua puritate: & hic non fuit primũ peccatũ angeli. Alio modo, vt ratio est concupiscendi sibi aliquid. Et hoc modo primum peccatum angeli fuit ex nimio amore sui, sed illeminimus amor ex hoc primo habuit rationem ex cui. quod fuit ratio cõcupiscendi sibi beatitudinem supra se. Et per hoc patet responsio ad fundamentum Scoti, distinguendo quòd inordinatam concupiscẽtiam prouenire ex inordinata amicitia, cõtingit dupliciter. Primò q̃ illa amicitia in se absolutè sit mala, & ex eius malitia fiat mala concupiscẽtia: & hoc modo non contingit in proposito. Alio modo, quòd simul cũ una numero inordinatione vtrunq; deformetur: sed vnum sit ratio alterius. Nec prius natura vnũ sit deforme quàm alterum: sed sit quasi prius origine formali tantum: ita q̃ amicitia non vt prior in se, sed vt ratio concupiscendi sit primò mala & inordinata: quia scilicet est inordinata ratio concupiscendi. Et sic accidit in peccato angeli, ac per hoc primum eius peccatũ fuit amor vnus & idem numero concupiscentiæ & amicitiæ: si tamen amor dici debet appetitus ardui.

¶Ad tertiam dubitationẽ breuiter dicitur, quòd ratio S. Tho. non affert solam singularitatẽ pro ratione inuidiæ sed totũ coniunctum, scilicet excellentiam singularitatis: & propterea ex vtroq; eorum potest sumi ratio inuidiæ. Vnde & ipse dolorem de excellentia humana inuilit ex singularitate: dolorem verò de excellẽtia diuina, inuilit potius ex excellẽtia appetita: eius enim propriũ est dolere de potestate deprimentis. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

a ¶Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum tertium.

Commen. TItulus clarus est.

¶In corpore tria principaliter facit. Primò proponit cõclusionem responsiuã quæsito in communi affirmatiuè. Secundò, in speciali ostendit quale fuit primum peccatum angeli. Tertiò ostendit hoc idem in secundario eius peccato.

¶Quo ad primum conclusio est, Angelus peccauit appetendo esse vt Deus.

¶Quo ad secundum quatuor principaliter dicit, tractans, tria membra resultantia ex distinctione & subdistinctione huius appetibilis, scilicet esse vt Deus. Distinguitur enim in modum æqualitatis & assimilationis. Et hic subdistinguitur penes assimilationem in eo quo natum est aliquid assimilari: & penes assimilationem eius in quo non potest aliquid assimilari, id est, penes communicabile & incommunicabile illi creaturæ. Et sic restant tria membra discutienda. Et primò luxta primum quidem ponit conclusionem negatiuam: Angelus non appetiit esse vt Deus per æqualitatem. Et probat eam dupliciter, primo sic: Impossibile naturaliter cognitum non eligitur ab appetente, cuius virtus cognoscitiua nullo habitu aut passione impeditur. Sed esse vt Deus per æqualitatem respectu primæ electionis angelicæ est huiusmodi: ergo. Patet minor, quia primum peccatum non præcessit aliqua talis passio. Secundo sic, Vnicuique inest naturale desiderium ad conseruandum suum esse: ergo contra naturale desiderium cuiusque est appetere gradũ altioris naturæ: ergo impossibile est quòd angelus inferior appetat esse æqualis Deo, aut etiam angelo superiori. Prima consequentia probatur, primò ex eo q̃ esse in gradu naturæ superioris, habet necessariò annexum non esse subiecti appetentis. Deinde ex eadẽtur obiectio qua quis posset dubitare de hoc, ex appetitu quem experimur in nobis ad habendas conditiones aliarum naturarum: & consistit exclusio in hoc, quòd appetitus iste est ad conditiones accidentales, quas nobis volumus, si scis substantiis, & non ad substantiales, quamuis imaginatio non discernens inter hæc quandoque fallatur. Secundò tractat membra subdistinctionis in communi, ostendens, quomodo in eis accidit peccatum in altero quidem, quod est secundũ distinctionis membrum, ex parte modi in altero verò ex parte obiecti appetiti. Tertiò in speciali iuxta hæc membra respondet quæsito vna conclusione diuisiua: Angelus peccauit appetendo esse vt Deus, quo ad hoc quod est quiescere rationem in naturali sibi fine, vel quo ad hoc quod est habere beatitudinem illam supernaturalem virtute propria. Et declaratur primam partem pertinere ad tertium membrum, distinguendo propria Dei duo, scilicet nulli subesse simpliciter, & excludendo hoc ab appetitu angeli, quia implicat non esse appetentis, & nulli supernaturali subesse finẽ: & hoc appetiit. Secunda verò pars Ansel. auctoritate confirmatur. Quartò reducit partes ambas ad tertium membrum, quia secunda pars videbatur magis pertinere ad secundum. Tertiò principaliter quo ad secundarium peccatum angeli. Angelus secundariò peccauit appetendo assimilari Deo in principatu super alia, quia id quod est per se prius, & causa est eius quod est per aliud.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum diabolus appetierit esse vt Deus.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd diabolus non appetierit esse vt Deus. Illud enim quod non cadit in apprehensione, nõ cadit in appetitu: cùm bonum apprehensum moueat appetitum vel sensibilem, vel rationalem, vel intellectuale. In solo enim huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem Deo non cadit in apprehensione. Implicat enim contradictionem, quia necesse est finitum esse infinitum si æquatur infinito. Ergo angelus non potuit appetere esse vt Deus.

¶Præterea, Illud quod est finis naturæ, absq; peccato appeti potest. Sed assimilari Deo est finis in quem tendit naturaliter quælibet creatura. Si ergo angelus appetiit esse vt Deus, non per æqualitatem, sed per similitudinem, videtur quòd in hoc non peccauerit.

¶Præterea, Angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est quam homo. Sed nullus homo nisi omnino amens eligit esse æqualis angelo nedum Deo: quia electio non est nisi possibilium, de quibus est consilium. Ergo multo minus peccauit angelus appetẽdo esse vt Deus.

¶SED CONTRA est quod dicitur Isa. 14. c. ex persona diaboli, Ascendam in cælum, & ero similis Altissimo. Et Aug. dicit in lib. de quæstionibus ve. Te. quòd elatione inflatus voluit dici Deus.

CONCLVSIO.

¶Peccauit angelus appetendo esse vt Deus, nõ quidem per æqualitatem, sed appetendo vt vltimum finem quod virtute suæ naturæ consequi poterat: vel appetendo assequi beatitudinem propriis viribus absque diuina gratia auxilio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd angelus absque omni dubio peccauit appetendo esse vt Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparantiam. Alio modo per similitudinẽ. Primo quidem modo non potuit appetere esse vt Deus: quia sciuit hoc esse impossibile naturali cognitione. Nec primum actum peccandi in ipso processit vel habitus, vel passio ligans cognoscitiuam ipsius virtutem[e], vt in particulari deficiens eligeret impossibile, sicut in nobis interdum accidit. Et ideo dato, quòd esset possibile, hoc esset contra naturale desiderium: est enim vnicuique naturale desiderium ad conseruandum suum esse[e]. Quod non cõseruaretur si trãsmutaretur in alterã naturam. Vnde nulla res quæ est in inferiori gradu naturæ, potest appetere superioris naturæ gradum, sicut asinus non appetit esse equus: quia si trãsferretur in gradum superioris naturæ, iam ipsum non esset. Sed in hoc imaginario decipitur. Quia enim homo appetit esse in altiori gradu quantum ad aliqua accidentalia, quæ possunt crescere absq; corruptione subiecti: æstimatur quòd possit appetere altiorẽ gradum naturæ, in quem peruenire non posset nisi esse definiret. Manifestum est autem, quòd Deus excedit angelum, non secundum aliqua accidentalia, sed secundum gradum naturæ: & etiam vnus angelus alium. Vnde impossibile est, quòd vnus angelus inferior appetat esse æqualis superiori, nedum quòd appetat esse æqualis Deo. Appetere autem esse vt Deus per similitudinem, contingit dupliciter. Vno modo quantum ad id in quo aliquid natum est Deo assimilari. Et sic si aliquis quantum ad hoc appetat esse Deo similis, non peccat, dummodo similitudinem Dei debito ordine appetat adipisci, vt scilicet eã à Deo habeat. Si quis autem appeteret secundum iustitiam esse similis Deo quasi propria virtute, & non ex virtute Dei, peccaret. Alio verò modo potest aliquis appetere similis esse Deo, quantum ad hoc in quo non natus est assimilari: sicut siquis appeteret creare cælum & terram: quòd est proprium Dei: in quo appetitu esset peccatum. Et hoc modo diabolus appetiit esse vt Deus, non vt el assimilaretur quantum ad hoc quod est nulli subesse simpliciter: quia sic suum non esse appeteret, cùm nulla creatura esse possit intelligere vnum sine alio. Secundò deficit, quia secus est de voluntate ordinata, & secus est de inordinata. hæc enim potest acceptare antecedens absque consequenti intrinseco, vel extrinseco: quamuis illa non possit. Videtur quoque mihi alium pati defectum. Nam ratio supponit id quod est contra desiderium naturale non posse appetiquum tamen constet hoc non esse verum, nisi loquendo de per se appetibili. Contingit enim per accidens, velle contra naturale desiderium, vt patet in interficientibus se.

¶Ad euidentiam horum sciendum est primò, quòd quum obiectum voluntatis sit bonum cognitum & boni ratio absque existere aut inexistere, nec esse, nec intelligi possit oportet vt volibile duas habeat conditiones. Prima est, ordo ad existere aut inexistere, scilicet quòd sit aut insit actu vel potentia. Secunda est apprehensio eius vera vel falsa: quoniam nihil differt, nihil esse aut apparere bonum, vt dicitur in 2. Physi. Et ex hoc manifestè sequitur, quòd secundum primam operationem intellectus puram, nunquam præsentatur appetibile: quoniam illa non intelligit rem in ordine ad esse. Sequitur etiam quòd volibile vt sic, complexum quoddam sonat non abstrahens à possibili & impossibili. Quod autem boni ratio ab existere non abstrahat, patet tum ex eo quòd nullus appetit ignotum aut iustitiam absolutè, sed eam esse aut inesse sibi vel alteri. Tum ex eo quòd omnis amor, si est amicitia, tendit ad rem amatam, quia est si concupiscentiæ, vt sic simpliciter vel secundum quid. Tum ex eo quòd in mathematicis non inuenitur bonum quia abstrahunt à causis conferẽtibus esse. Sciendum est secundò, quòd tam impossibile quàm appetibile aliquid dicitur dupliciter, scilicet per se & per accidens. Impossibile per se vocatur, non quòd hic aut nunc aut propter talem hypothesim est impossibile, sed simpliciter est impossibile. Per accidẽs verò, quod redditum est impossibile ex aliqua suppositione. Appetibile autem per se & per accidens quid dicatur manifestum est.

¶His stantibus dico tria. Primò, q̃ impossibile per se non est per se appetibile. Secundò, quòd impossibile per se, potest appeti per accidens. Tertiò, quòd impossibile per accidens, potest appeti per se. Et ab hoc tertio inchoando declaratur ex continua in nobis experientia. Quilibet enim seclusa fide de omnipotentia Dei, & resurrectione mortuorum, & immortalitate animæ mortuo filio desiderat eius vitam, & totaliter perdito ac abciso membro desiderat corporis integritatem, & alia huiusmodi, quæ supponuntur impossibilia: per accidens tamen, quoniam hic aut nunc reddita sunt hæc impossibilia quemadmodum desiderans aliquod peccatum non fuisse. Secundum verò ex Dei odio manifestum: odientes enim eum non solũ volunt hoc impossibile per accidens, scilicet ipsum vt punitorem non esse, sed volunt hoc impossibile per se, scilicet ipsum esse, non

a ¶Num voluntas possit esse impossibilium.

Quæstio 3 320

¶Circa primam conclusionem dubium occurrit dupliciter. Primò circa primum rationem, dein de circa secundũ. Scotus enim in 2. distin. 6. q. 1. multipliciter ꝓbare nititur, q̃ voluntas perfecta potest esse respectu impossibilium. Tum quia odio habens Deum, vult ipsum non esse, ex tertio Rhetorico. Tum quia voluntas potest vti fruẽdis & frui vtẽdis, apud Aug. lib. 83. q. ac per hoc potest frui se: ac per hoc velle sibi summum bonum, & tenet ista vltima sequela: quia eiusdẽ rationis est, velle sibi frui possibile, & summum bonitatem: quoniam summa bonitate fruendum est. Tum quia voluntas secundum vtrumque actum, amandi scilicet amore amicitiæ & cõcupiscentiæ, habet ꝓ obiecto. Propterea soluens rationem S. Tho. distinguit, quòd electionis nomine duo possumus intelligere, scilicet vel actum voluntatis efficacem, id est consequentem conclusionem consilij, & talis non potest esse impossibilium vel actum voluntatis consequentem plenam apprehensionẽ obiecti, & talis potest esse impossibilium.

Simile 115 25

¶Secundum dubium est contra secundam rationem ab eodem ibidem moti, eo quòd ratio illa dupliciter deficit. Primò, quia voluntas potest velle antecedẽs absq; volitione consequentis: quæadmodum etiã intellectus potest intelligere vnum sine alio. Secundò deficit, quia secus est de voluntate ordinata, & secus est de inordinata. hæc enim potest acceptare antecedens absque consequenti intrinseco vel extrinseco: quamuis illa non possit. Videtur quoque mihi alium pati defectum. Nam ratio supponit id quod est contra desiderium naturale non posse appetiquum tamen constet hoc non esse verum, nisi loquendo de per se appetibili. Contingit enim per accidens, velle contra naturale desiderium, vt patet in interficientibus se.

¶Ad euidentiam horum sciendum est primò, quòd quum obiectum voluntatis sit bonum cognitum & boni ratio absque existere aut inexistere, nec esse, nec intelligi possit oportet vt volibile duas habeat conditiones. Prima est, ordo ad existere aut inexistere, scilicet quòd sit aut insit actu vel potentia. Secunda est apprehensio eius vera vel falsa: quoniam nihil differt, nihil esse aut apparere bonum, vt dicitur in 2. Physi. Et ex hoc manifestè sequitur, quòd secundum primam operationem intellectus puram, nunquam præsentatur appetibile: quoniam illa non intelligit rem in ordine ad esse. Sequitur etiam quòd volibile vt sic, complexum quoddam sonat non abstrahens à possibili & impossibili. Quod autem boni ratio ab existere non abstrahat, patet tum ex eo quòd nullus appetit ignotum aut iustitiam absolutè, sed eam esse aut inesse sibi vel alteri. Tum ex eo quòd omnis amor, si est amicitia, tendit ad rem amatam, quia est si concupiscentiæ, vt sic simpliciter vel secundum quid. Tum ex eo quòd in mathematicis non inuenitur bonum quia abstrahunt à causis conferẽtibus esse. Sciendum est secundò, quòd tam impossibile quàm appetibile aliquid dicitur dupliciter, scilicet per se & per accidens. Impossibile per se vocatur, non quòd hic aut nunc aut propter talem hypothesim est impossibile, sed simpliciter est impossibile. Per accidẽs verò, quod redditum est impossibile ex aliqua suppositione. Appetibile autem per se & per accidens quid dicatur manifestum est.

¶His stantibus dico tria. Primò, q̃ impossibile per se non est per se appetibile. Secundò, quòd impossibile per se, potest appeti per accidens. Tertiò, quòd impossibile per accidens, potest appeti per se. Et ab hoc tertio inchoando declaratur ex continua in nobis experientia. Quilibet enim seclusa fide de omnipotentia Dei, & resurrectione mortuorum, & immortalitate animæ mortuo filio desiderat eius vitam, & totaliter perdito ac abciso membro desiderat corporis integritatem, & alia huiusmodi, quæ supponuntur impossibilia: per accidens tamen, quoniam hic aut nunc reddita sunt hæc impossibilia quemadmodum desiderans aliquod peccatum non fuisse. Secundum verò ex Dei odio manifestum: odientes enim eum non solũ volunt hoc impossibile per accidens, scilicet ipsum vt punitorem non esse, sed volunt hoc impossibile per se, scilicet ipsum esse, non

nit, non esse. Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esse, apprehenditur coniunctum alicui appetibili apparenti, & conuenienti odientibus eum. Primũ autẽ est per se notum: quoniã impossibile per se secundũ seipsum nec habet rationem entis, nec non entis quia implicat contradictoria, & consequenter non potest sub propria ratione appeti. Et sic cùm hoc, quòd est me esse æquale Deo, sit impossibile per se, non potuit esse per se appetibile. Et si hic obiicias, q̃ hoc est naturaliter cognitum & euidens angelo, in quo passio locum habere non potuit cõsequens est q̃ non potuit hoc appetere. Et ex dictis patet ex solutio ad obiecta primi dubij. Nam primus obiectus de odio Dei, nil aliud concludit, nisi quòd per accidens appetunt odientes Deũ, illum non esse: quod nõ est inconueniẽs. Secũda quoq; aut nihil infert, aut idẽ, scilicet quòd per accidẽs appetit impossibile. Nihil quidem, quia ex frui se non sequitur nisi velle se esse summũ bonũ sibi, & non summum bonum simpliciter. Idem autem, quoniã patet se esse sibi summum bonũ, non nisi cõsequenter & per accidens appeteretur. Tertia obiectio, & assumit falsum: quia amicitia non est ad inanimata, vt dicitur 8. Ethicorũ. Et supponit falsum, scilicet ꝓ ens incomplexũ vt sic sit concupiscibile. Et subsumit falsum, scilicet creaturam esse æqualẽ Deo, sic ens quoddam, quum implicet contradictoria, & consequenter nec ens, nec non ens. Solutionem autem Sco. non oportet aliter infringere, quia ex dictis patet, q̃ distinctio illa locũ habet respectu impossibilium per accidens tantum, loquendo de appetitu per se.

¶Ad obiectiones autem Scoti contra secundum dubium breuiter dicitur, quòd nec voluntas ordinata, nec deordinata, potest velle antecedens & non consequens, si necessaria sequela est cognita: & loquor de velle siue principaliter, siue ex consequenti, per se, vel per accidens. Alioquin quilibet excusaretur à peccato, dum vellet antecedens, scilicet bonum delectabile & non consequens, scilicet deformitatem annexam. Vnde implicat, quòd aliquis velit episcopatum, & sciat ipsi necessario annexam sacerdotium: & talrem ex consequenti non velle illud.

Commen.

¶Ad vltimã autẽ obiectionẽ dicitur, ꝓ tatio S. T. non supponit illud, sed supponit quòd certum sit de primo peccato angeli quod nec ignorantia, nec passione potest excusari: & ad obiectum, ad quod natura appetentis incentium præbebat, oportuit terminari. Constat enim quòd natura seclusis ignorantia & passionibus non impellit etiam per accidens ad eius per se primò oppositum, scilicet non esse eius.

¶Circa conclusionem responsium affirmatiuè, dubium duplex occurrit. Primò, quia expresse hic dicitur, quòd angelos primò peccauit appetendo beatitudinem finalẽ ex propria virtute: sed hoc est quòd ad malum secundum se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ & appetiti nõ solum malè, sed malũ cuius oppositum in articulo primo fuit dictũ. Probatur minor: quia si loquimur de beatitudine supernaturali, scilicet quòd illa ex virtute creata habẽda est appetibile malum. Et si loquimur de beatitudine naturali, constat ꝓ quamuis quiescere finaliter in illa non sit malum respectu naturæ creatæ in puris naturalibus: imò est eius optimum, nec posset vlteriorem appetere: quia nullius alterius notitiam haberet: est tamen in se malum respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est vlterior finis cui declaratum est à conditore q̃ ordinata est ad hunc vlteriorem finem, &c. Secundò dubitatur: quia ex conclusione S. Thomæ habetur oppositũ præmissarũ. Quoniam ex hoc habetur, q̃ angelus appetiit impossibile: quoniam habere finalem beatitudinem ex propria virtute, est quoddam impossibile, & non solũm malum. Et de beatitudine quidem supernaturali patet ex dictis in q. 12. de beatitudine. verò naturali patet ex immutabilitate ordinis diuinæ sapientiæ: quia fatuitate se manifestauerat angelos & omnem intellectualem naturam in finem supernaturalem tanquam vltimum ordinasse, & non in naturalem.

¶Ad primum horum dicitur, q̃ obiectum appetitus angelici cùm peccauit, fuit secundum se bonum, & non malum, sed modus tendendi in illud fuit malus: quia electio illa diuinæ regulæ ordine destituta fuit. Cùm autem dicitur quòd appetiit finalem beatitudinẽ virtute propria, interpretandum est q̃ beatitudo sit res appetita, & vis naturæ sit modus appetendi: non autem conditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imò priuatiuo, scilicet destitutione regulæ diuinæ, quo deformata est electio angeli, sequitur iste modus, scilicet q̃ naturaliter voluit habere. Ex hoc enim q̃ voluit & nõ supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinẽ supernaturalem: quia appetiit illã, & nõ secundũ ordinẽ diuinæ misericordiæ, ergo conuincitur quòd appetiit illã ex virtute naturæ. Et si appetiit beatitudiné naturalem vt vltimam simpliciter, fuit hoc modo, quia appetiit beatitudinẽ vt rem appetitam: & quia non ordinauit illam in beatitudinem supernaturalem, conuincitur appetisse vt vltimam, & consequenter finalẽ beatitudinem ex virtute naturæ quia habet eam ex vi naturæ. Omnis ergo conditio malificans talem appetitionem ex parte modi appetendi non obiecti appetisse, tenet formaliter. Quamuis ex consequenti & implicitè ex modo redundet in obiectum: propter quam redundantiam vtuntur doctores tali modo loquendi ex parte obiecti. Ista enim redundantia nihil officit proposito: quia & cõsequens est, non præcedens: & quia implicitè inuenitur sunt ibi ita conditiones positiuæ & non explicitè: & quia ex parte illius primi modi, qui primò constituit rationem peccati, oriuntur, & non ex parte obiecti illius. Et per hoc patet solũm pares ad obiectionem factam in præcedente articulo eodem modo exponendũ est, angelum appetisse excellentiam singularẽ interpretatione implicitè: & consequenter ad modum appetendi. Et eo enim q̃ sic aduersè appetiit singularitatem, conuincitur appetisse per exclusionem communicationis cum aliis in habẽdo summam excellentiã ex misericordia: noluit enim in hoc cũ aliis cõuenire.

Annot. 198 301 318

¶Ad secundum dubium dicitur dupliciter. Primò, quòd S. Tho. dicit, q̃ impossibile non potest appeti vt res appetita. Ex dictis autem nunc patet quòd res electa non solũm possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas cõsequitur modum appetẽdi, vt patet ex dictis. Secundò dicitur, quòd quo ad beatitudinem supernaturalem fuit per accidens volitum impossibile per se, & non fuit per se volitum: quo ad beatitudinem naturalem vt finalem, dicitur & quòd hoc est impossibile per accidens ex suppositione, scilicet superadditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidens ex consequenti, &c.

Annot.

¶Circa dictũ Sancti Thomæ aduerte duo. Primò, q̃ cùm dicit angelũ appetendo beatitudinem naturalem, appetisse assimilari Deo, in eo in quo non est natus assimilari (propterea quia solus Deus habet naturale pro beatitudine intelligendum est secundum ordinem iam statuum à diuina sapientia, à quo omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solæ intellectuales ordinatæ, sunt vt obiectum beatitudinis diuinæ) habeatur pro vltima beatitudine. Et non est intelligendum absolutè secundum cælas rerum naturas: quoniam si non superadditus esset à Deo ordo ille supernaturaliter, quæliber intelligentia vltimũ naturale absque peccato haberet pro beatitudine vltima: hoc enim modo Philosophi posuerunt entia illa beata.

Annot.

¶Secundò aduerte, q̃ peccauit angeli rationabiliter ponitur in appetitu quiescendi in naturali beatitudine, quã in appetitu volendi supernaturalẽ absq; misericordia. Tum quia ille appetitus est angelo naturalis: & natura magis impellit superbum ad illud quàm ad hoc, vt etiam in nobis experimur, dum superbè vellemus in nostris quiescere diuina Deo relinquendo. Et hæc opinio, iudicio meo, placet S. Tho. In cuius signum hanc simpliciter ponit. Aliam verò sub conditionali. Et tunc Ansel. interrerandus est, quòd illud ad quod peruenisset, non fecit demonstrationem personalem, sed simplicem, id est demonstrat beatitudinem vltimam, & non hanc vel illam. Constat enim q̃ si fuisset, ad vltimam beatitudinem peruenisset.

a ¶Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum quartum.

Commen. TItulus clarus est.

¶In corpore vna conclusio responsiua negatiuè: Dæmones non sunt naturaliter mali. Probatur sic: Inclinati ex natura ad bonum vniuersale, non inclinatur ad malum. ergo nec substantiæ intellectuales, ergo nec dæmones. ergo non sunt naturaliter mali. Antecedens probatur & declaratur simul ostendendo modum, causam, & conditionem inclinationis naturalis in malum. Modus

Universidad de Deusto · Biblioteca

est per accidens quoniam nulla natura ordinatur per se in malum, sed in bonum: quia ex bono principio est, & vniuersaliter effectus in suam conuertitur causam. Causa est coniunctio mali alterius cum proprio bono, ad quod per se tendit. patet exemplo. Conditio est particularitas boni, ad quod per se inclinatur natura. Patet quia particulari bono potest aliud bonum contrariari: hoc coniungi & est coniunctio, vniuersali autem bono cum omni bono repugnat. Ex his manifestè patet antecedens.

Et nota diligenter quod nō diximus particularitatem boni esse causam mali, sed conditionem boni fundamis malum. quia non est opus omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima consequentia patet. Appetitus intellectiuus naturaliter inclinatur in bonum vt hic, quia non est minor intellectu præsentanee, sed ad quæ ipsum. Secūda patet, quia dæmones sunt intellectuales naturæ. Tertia patet ex terminis.

a ¶Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum quintum.

Commē. TItulus clarus est. ¶In corpore tria principaliter inquirit tres opiniones quas tractat. In prima opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, scilicet q̄ fuit malus in primo instanti: secundum, quod non spectat, nec Manichæos ex Aug. tertium, quòd repugnat Scripturæ. In secunda opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, quòd potuit peccare in primo instanti, sed non peccauit. Secundum est improbatio quorundam ex ratione ordinis actionis creaturæ ad actionem qua creatur. Tertium est exclusio istius rationis: quia habet locum in successiuis non instantaneis, qualia sunt creatio & volitio. In tertia opinionem propriam ponit & probat. Concluso est, quòd nec peccauit, nec potuit peccare in primo instanti sui esse. Et probat sic. Deus seu agens quod angelos in esse produxit, non potest esse causa peccati. ergo angelus nō potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tam per se quàm per accidens. Consequentia probatur quia operatio incipiens cum esse rei, inest ab agente illius.

Quod declaratur & in operatione naturali, scilicet motus sursum respectu ignis: & in operatione defectiua, id est claudicatione tibiæ, à natiuitate: & hoc quia peccatum est operatio defectiua.

¶Num quælibet operatio incipiens cum esse rei sit ab agente.

Quæstio. ¶Circa rationem adductam pro vltima opinione dubium occurrit ex multis capitibus. Primò, quia illa propositio fundamentalis, Omnis operatio incipiens cum esse rei, est ei ab agente à quo habet esse: aut intelligitur quòd sit ab agente, seu à generante immediate, id est, sine agente medio: sicut creditur de motu gratuito & leuium. Et sic propositio est manifestè falsa: sequeretur enim quòd ignis non caleficeret, & vniuersaliter quòd res naturales non essent propriæ causæ effectuum. Aut intelligitur in communi sine mediate sine immediate. Et tunc obstat primò verbum Sancti Tho. subinducti, Sicut motus sursum inest igni à generante. Obstat secundò, quia cùm de operatione dupliciter possit esse sermo, scilicet quo ad substantiam eius, & quo ad rectitudinem eiusdem: & hic sit sermo secundo modo, aliquin nō esset ad propositū: propositio ista neq; est per se nota neq; cum aliqua probatione assumpta, & ideo videtur voluntaria. Obstat tertiò Scotus in quinta distinct. secundi quæst. 3. sic. In causa secunda sunt duo, perfectio quam habet ab agente, & defectus quidam. ergo operatio incipiens cum esse rei potest in duas causas reduci, scilicet in autorem naturæ, quo ad substantiam, & in defectum secundæ causæ quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. non ergo totaliter attribuitur agenti naturæ. Et confirmatur in proposito: quia cùm Deus, cui in proposito conuenit ratio generantis, sit causa non solùm in fieri, sed etiam in conseruari: par ratio est, q̄ operatio coëxistēs ipsi fieri conseruari attribuatur autori naturæ quæ fit: & operatio coëxistens ipsi conseruari, attribuatur ipsi conseruatori. Et sic aut omnis operatio naturæ à Deo producta ei attribuitur, aut nulla. Neque est maior ratio de prima, quam de aliis.

a 324 2. dist. 3. q̄. 2. Et ma. q. 16. art. 4. Et Ioh. 8. l. 6. vol. 3.

¶Verum diabolus fuerit malus in primo instanti suæ creationis per culpam propriæ voluntatis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus p culpam propriæ volūtatis. dicitur enim Io. 8. de diabolo, Ille homicida erat ab initio.

¶Præterea, Secundū Aug. primo super Gen. ad literam, Infirmitas creaturæ non præcessit formationem tempore, sed origine tantūm. Per cælum autem quod legitur primò creatum, vt ipse dicit in 2. li. intelligitur natura angelica informis. Per hoc autē quòd dicitur quòd Deus dixit, fiat lux, & facta est lux, intelligitur formatio eius per conuersionem ad verbum. Simul ergo natura angeli creata est, & facta est lux. Sed simul dum facta est lux, distincta est à tenebris, per quas intelliguntur angeli peccantes. Ergo in primo instanti suæ creationis quidam angeli fuerunt beati, & quidam peccauerunt.

¶Præterea, Peccatum opponitur merito. Sed in primo instanti suæ creationis aliqua natura intellectualis potest mereri, sicut anima Christi, vel etiā ipsi boni angeli. Ergo & dæmones in primo instanti suæ creationis potuerunt peccare.

¶Præterea, Natura angelica virtuosior est, quam natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instanti suæ creationis incipit habere suam operationem, sicut ignis in primo instanti quo generatus est, incipit moueri sursum. Ergo & angelus in primo instanti suæ creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationem rectam, aut non rectam. Si rectam, cùm gratiam habuerint, per eam meruerunt beatitudinem. In angelis autem statim ad meritum sequitur præmium, vt suprà dictum est[c]. Ergo fuissent statim beati, & ita nunquam peccassent. Quod est falsum. Relinquitur ergo quod in primo instanti non rectè operando peccauerunt.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Vidit Deus cūcta quæ fecerat, & erāt valde bo. Inter ea autē erat etiam dæmones. Ergo & dæmones aliquando fuerunt boni.

CONCLVSIO.

¶Angelus cùm fuerit à Deo productus, in primo instanti sui esse non peccauit, nec peccare potuit per inordinatum suæ voluntatis actum.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ quidam posuerunt quòd statim dæmones in primo instanti suæ creationis mali fuerūt, non quidem per naturā, sed per peccatū propriæ voluntatis: quia ex quo est factus diabolus, iustitiam recusauit. Cui sententiæ, vt Aug. dicit 11. de ciui. Dei, quisquis acquiescit, nō cū illis hæreticis sapit, id est Manichæis, qui dicūt q̄ diabolus habet naturam mali. Sed quia hæc opinio autoritati Scripturæ contradicit (dicitur enim sub figura principis Babylonis de diabolo, Isaiæ 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur ad diabolum sub persona regis Tyri) ideo à Magistris hæc opinio tanquā erronea rationabiliter reprobata est. Vnde aliqui dixerunt q̄ angeli in primo instanti suæ creationis peccare potuerūt sed non peccauerunt. Sed hæc opinio etiā à quibusdā reprobatur ea ratione: quia cū duæ operationes se cōsequuntur, impossibile videtur, q̄ in eodē nunc vtraq; operatio terminetur. manifestū est autem q̄ peccātū angeli fuit operatio creatione posterior. Terminus autē creationis est ipsum esse angeli. Terminus verò operationis peccari est q̄ sunt mali. Impossibile ergo videtur quòd in primo instanti quo angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc ratio non videtur sufficiēs. Habet enim solum locū in motibus temporalibus, qui successiuè aguntur. Sicut si motus localis sequitur ad alterationem, nō potest in eodem instanti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instātaneæ, simul & in eodem instanti potest esse terminus primæ & secundæ mutationis: sicut in eodem instanti in quo illuminatur luna à sole, illuminatur aër à luna. Manifestū est autē q̄ creatio est instantanea, & similiter motus liberi arbitrij in angelis. Non enim indigent collatione & discursu rationis, vt ex suprà dictis patet[c]. Vnde nihil prohibet, simul & in eodem instanti esse terminū creationis, & terminū liberi arbitrij. Et ideo aliter dicendum est, q̄ impossibile fuit angelum in primo instanti peccasse per inordinatū actum liberi arbitrij. Quamuis enim res aliqua in primo instanti quo esse incipit, simul incipere possit operari: tamen illa operatio quæ simul incipit cum esse rei, est ei ab agente à quo habet esse: sicut moueri sursum est ignis à generāte. Vnde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente, quod possit esse causa defectiua actionis, poterit in primo instanti in quo incipit esse, habere defectiuam operationem, sicut si tibia, quæ nascitur clauda ex debilitate seminis, statim incipiat claudicare. Agens aūt quod angelos in esse produxit, scilicet Deus, nō potest esse causa peccati. Vnde non pōt dici, q̄ diabolus in primo instāti suæ creationis fuerit malus.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut Aug. dicit 11. de Ciuit. Dei: cum dicitur quòd diabolus ab initio peccat, nō ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est: sed ab initio peccati, scilicet quia nunquam à peccato suo recessit.

¶Ad secundū dicendū, q̄ illa distinctio lucis & tenebrarū, secundum quod per tenebras

¶Num asserere angelum in primo instanti suæ creationis errasse, sit hæresis Manichæa.

¶Dubium quoque est in applicatione medij ad conclusionem, quoniam videtur repugnare dictis Augustini 11. de ciuitate Dei relatis hic à Sancto. Thomo. Quoniam ille dicit non sapere Manichæam hæresim, angelum voluntariè peccasse in primo instanti sui esse: S. Thomas verò dicit quòd ex hoc sequitur, Deum esse causam mali culpæ immediatè, sicut generans ignē est causa motus sursum. Et ex hoc vlterius sequitur, ergo Deus est malus. & redit hæresis Manichæa cū pluralitate deorum, boni & mali. igitur, & Augustinus fibi ipsi videtur contradixisse: & hæc obiectio tangitur etiam à Scoto vbi suprà.

Quæstio.

¶Num angelus potuit peccare in primo instanti sui esse.

¶Circa conclusionem ipsam obiectiones occurrunt Scoti, vbi suprà, dupliciter contra illam partem, scilicet (non potuit in primo instāti peccare.) arguendo, primò ad hominem. Angelus in primo instanti (apud te) potuit mereri: ergo potuit peccare: & patet sequela, quia eiusdem rationis est quo ad tempus, mereri & peccare. Deinde simpliciter, quia angelus in primo instanti habuit potentiam operatiuam perfectam ad operandum, & non determinatam necessariò ad rectitudinem operationis: ergo. & probatur antecedens quo ad secundam partem, quia nō magis in primo, quàm in secundo instanti habuit necessariò tale determinans.

¶Ad euidentiam horum sciendum est, q̄ ratio S. Thom. in hoc fundatur, quòd, vt superius iam dictum est, primum in vnaquaque re est naturæ ratio, & cōsequenter prima operatio cuiusque rei est naturalis, vtpote à re illa, inquantum naturæ rationem habet proueniens. Et quoniam operatio naturæ vt sic, opus est actionis naturæ illius: ideo vniuersaliter omnis prima operatio rei, & naturalis est, & actori naturæ attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali, eo quòd libera est: quoniam etiam in ipsa libera potestate naturæ ratio primum locum obtinet, vt ex suprædictis iam patet. Vnde ad obiecta contra primam propositionem respondendo dicitur, quòd propositio illa intelligitur in communi. Et irrendit quòd prima operatio cuiusque rei inest illi ab agente est, inest illi rationeius quod habet ab agente. Nec refert vtrum illud quod habet ab agente, conueniat ad talem operationem effectiuè propriè, sicut ignis calefacit, aut per modum principij formalis, vt quidem putant, in motu grauitatem concurrere. Comparatio enim adducta in litera, similitudinem denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & non quo ad modum attribuendi. Quod verò obiicitur de resolutione operationis in duas radices, scilicet perfectionem & defectum, locum non habet in proposito: quoniam æquiuocatio ibi committitur. Nam defectus tam naturæ quā operationis est duplex, scilicet negatiuus: puta quia non est infinitæ seu maioris perfectionis. Et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem quam habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui conuenit tam perfectioni aptæ natæ haberi, & debitæ naturę intellectuali. Et propterea si operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas quamuis non negatiuas in id quod est ab actore naturæ illius, oportet defectum operatio-

d 344 nis in aliquem defectum priuatiuum acceptæ naturæ reducere: vt optimè manifestatur in litera exemplo claudicantis tibiæ à natiuitate. Et per hoc patet responsio ad confirmationem. Quotiam non est par ratio, q̄ primus actus sit naturalis, & quòd alij, sicut non est par ratio de fundamento, & consequenter se habentibus. Vnde obiectio de exulalitate Dei in fieri & conseruari filiū facit ad propositum, quoniam hæc sunt per accidens.

¶Ad dubium autem ex autoritate Augustini ocasionatum, breuiter dicitur sustinendo dictum Augustini. à 5. Thom. ratificatum: quòd, vt patet ex dictis & ex litera, tenentes angelum peccasse, aut potuisse peccare ex libertate voluntatis non deducunt ad hoc quòd Deus sit malus, sed ex communi suppositione, quòd Deus sit optimus: & quòd non sit causa peccati aliquo pacto, arguuntur ignorantiæ, quòd scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorantia enim, quòd primus motus voluntatis est naturalis, arguūtur, & non ex suspecta in Deo malitia. Vnde expressè San. Tho. supponit cum aduersariis oppositū Manichææ hæresis: & coassumpta propositione metaphysicali, non deducendo ad impossibile, sed ostensiuè concludit intentum, vt patet in formatione corporis.

225 Quælib. 9. art. 8. cor.

¶Ad obiectionem primam contra conclusionem non oportet aliter respondere, quia in litera habetur. Ad secundam verò negatur secunda pars consequentis: quoniam, vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturæ determinabat ad rectitudinem, non sic autem in secundo: quia actus primus erat naturalis. secundus autem liber. Et scito, quòd hæc Scoti argumenta Sanctus Thomas contra se fecerat in quæst. dist. de dæmonibus, articulo 4.

Quæstio.

¶Num angelus in primo instanti sui esse solum mereri potuerit.

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit duplex. Primum ex Scoto vbi suprà, cōtra hoc quod dicitur, quòd angelus potuit in primo instanti mereri. prima enim operatio angeli non erat sua, sed actoris naturæ apud te: ergo in ea non potuit mereri. tenet sequela: quia nullus meretur in operatione non sua. Secundum: quia aut prima operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim liberta. Non totaliter naturalis. Tum quia in puré naturalibus non meremur, nec demeremur. Tum quia apud Sanct. Thomam respectu cuiusque actus viator est liber quo ad exercitium actus. ergo operatio prima est secundum quid libera. Et si sic est, cur voluntas vt libera non potuit apponere aliquam circumstantiam deformitatis? Nulla enim ratio de hoc apparet. Et confirmatur: quia si fuit libera quo ad exercitium actus, ergo poterat elicere illum actum, & non elicere: ergo poterat peccare peccato omissionis, etsi non commissionis.

¶Ad hæc breuiter dicitur, quòd operatio angeli prima fuit quidem naturalis, quo ad specificationem & rectitudinē actus. Ita quòd natura angeli determinat ipsum ad hoc quòd primum eius velle fit consonum naturæ volentis. hoc enim est voluntatem inchoare actum sub ratione naturæ, id est rei determinatæ ita ad hoc q̄ non ad oppositum, & ita ad rectitudinem q̄ non ad oppositum. Determinat enim natura ad amandum Deum vt finem & naturæ actorē, & seipsum, & ad se intentē amandumita quòd non ad oppositū, quin primo actu saluari debet. Sed fuit liber quo ad exercitium actus quia non necessitatur voluntas angeli necessitate naturæ ad eliciendum hunc actum in primo instanti, quamuis si exeat in actum, ad actum naturæ consonum naturali necessitate determinata sit. Vnde operatio illa fuit sua, & consequenter potuit esse meritoria. Non potuit autem voluntas libera circumstantiam deformitatis apponere, quia ad rectitudinem eius determinata est à natura. Omissionem autem tactus quamuis potuisset incurrere, alioquin liberas nulla fuisset, non tamen potuit omisisse peccatum incurrere: quoniam actum voluntatis non rectum habet necessariò annexum. Iam autem dictum est, quòd voluntas angeli determinata naturaliter, est ad rectitudinem primi actus & propterea eadem ratione non potuit in primo instanti peccatum esse omissionis, qua non potuit esse commissionis.

¶In responsione ad quartum occurrit dubium in sequenti articulo tractandum.

a ¶Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum sextum.

Commē. TItulus clarus est. ¶In corpore tria facit. Primò vtrāque opinionem refert & comparat secundò radices primæ. tertiò radices secundæ ponit.

¶Quo ad primum duo dicit, scilicet opiniones, & negationem, scilicet non fuit mora: probatur ex autoritate, & ex probabilitate rei in se.

¶Quo ad secundū duas radices ponit, scilicet angeli prouisse in actum liberi arbitrij in primo instantiū & q̄ fuit creatus in gratia. Ex his enim adiuncto tertio illo fundamento, scilicet quòd per vnum actum pergunt ad beatitudinem, sequitur quòd statim beatitudinem accepissent nisi statim impedissent.

¶Quo ad tertium dicit, quòd quocunque horum duorum negatio, sequitur oppositum. Vbi aduerte, quòd licet eciam negato tertio fundamento, & concessis duobus, poneretur mora inter creationem & casum, vt Sco. negat: tamen quia hoc fundamentum tertium ex Philosophiæ principiis eui denere sequitur, non connumerauit illud San. Thomas cum illis duobus de quibus diuersè substinentur opiniones.

¶Num angeli in gratia creati in primo instanti beatitudinem accepissent & per vnicum actū, nisi impedimentum præstitissent peccando.

¶Hoc in loco occurrit dubium magnum valde: quia secundū instans fuit libertatis & meriti, ita q̄ libertū fuit omnibus immediatè post creationis instāt mereri & demereri: ergo erant omnes viatores: ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primò, quòd angeli creati in gratia, & mererites in primo instanti statim beatitudinem accepissent nisi, &c. Falsum est secundò, q̄ per tantum vnum actum meritorium ad beatitudinem veniant: quia vnum omnes habuerunt. Repugnat & tertiò, q̄ via angelorum vna meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen post illam impedimentum præstari: hæc sunt quæ hanc S. Thodoctrinam difficilem reddiunt.

Quæstio.

¶Ad hæc breuiter dicendum est, quòd vt apparet ex quolibetis 5. Thomæ quolibeto 9. artic. 8. via angelorum ex duobus instantibus fit negatur. Sed alterum ita est via, quòd non terminus. Alterum verò est simul via & terminus. Via, inquantum est ex libero arbitrio: Terminus, inquantum consummatè à Deo perficitur gratia. Quemadmodum in conuersione peccatoris à Deum, idem instans est conuersionis & infusionis gratiæ. Et vniuersaliter quemadmodum in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secundum instans libertatis & meriti duplicites intelligi potest. Primo modo, vt via distinctæ cōtra terminum: & sic negatur. Alio modo, vt in termino viæ: & sic conceditur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito & beatitudine: quoniam actus ille vt inchoat ex libero arbitrio, & gratia, meritorius est. In quantum verò complet per gloriam, beatitudo est. Et sic verificantur omnia dicta. Et quòd statim post primum actum beatitudinem acceperint: & quòd per vnum tantum actum meritoriū perueniant ad beatitudinem: vnum scilicet vt viam, cum quo statim quòd exigatur, aliter vt terminum. Et sic stat, q̄ post vnum vt viam possit impedimentū præstari per alterum vt terminum. Via enim pura in vno consistit: sed aggregatum ex via & termino ex duobus actibus meritoriis, & substantibus constat. Et hæc est resolutio vltima. Sed contra hoc sunt obiectiones multæ Scoti in 2. distin. 5. in responsione ad q̄s. motam in dist. 4. & duo dicta Sanct. Tho. impugnat. Primum est, quòd in secunda instanti simul fuit meritum & præmium, Quia meritum præcedit duratione præmium: vt ex quæstione præcedente probatum fuit ex ratione gratiæ perfectæ & imperfectæ secundum statum. Secundum est, quòd in secundo instanti quidam potuerunt obicem. Quia mereantes vique ad ultimæ præmi stionis, in illo nunc præmiati fuisti sed omnes per te meruerunt vique ad hunc præmiationis: quia vique ad secundum nunc quod apud te est nunc præmiationis: ergo omnes præmiati sunt. & tic nullus peccauit. Maior probatur. Tum quia in nunc præmij non fiunt amplius in via, remanentes autem obicem sunt in via. Tum quia homo in tota vita sua existens in merito in instanti mortis non potest demereri, aut obicem ponere quin præmietur: meruit enim vt daretur sibi nunc ineccabilitas. Minor autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

est tua, supposito quòd vix omnium angelorum fuerit æqualis, scilicet in duobus instantibus seu mortalis apud te.

¶ Ad primum respondetur, q̃ meritū dupliciter contingit, vix̃ puræ, & vt termini, & q̃ meritum puræ vix̃ præcedit durationē præmium. Sed meritum vt in termino potest esse simul cum præmio. Nec sequitur q̃ simul sit gratia perfecta & imperfecta: sed q̃ simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritū enim quemadmodū dupliciter accipitur, scilicet vt in via, & vt in termino: ita & terminus gratiæ dupliciter accipitur, scilicet vt in via, & vt in termino. Et propterea ex ratione meritorum sequitur, q̃ in termino vix̃ & in via, necesse est duratiōē præmiandi esse imperfectam secundum statum. Ex eo verò, q̃ post meritum vix̃ sequitur meritū terminū, necesse est simul esse meritum illius instantis cum præmio: & esse terminum gratiæ imperfectæ. Et hic falsa pace minus bene intellectus est S. Tho. ab his qui dixerunt doctrinam S. Tho. in Summa hanc non esse eam quam in Quolibet tradiderat. Iam enim apparet hanc doctrinā sine illa non posse salvari. Veruntamē diligenter aduerte, q̃ licet in sua opinione hic & ibi non discrepet: quia vtrobique tenet duplicē actum meritorium concurrisse. Alterum, vt viam durationē præcedentē præmium: alterum vt terminum natura tantū præcedentem. In hoc tamen differentias quædā est, q̃ vbi non reputauit falsam opinionem, dicens vnum tantū fuisse actum meritorū, illum, scilicet vt in termino fuit, & nullū præcessisse meritorū vt in via: quam tamē opinionē hic reputauit falsam, dum in q. præcedente expressè voluit meritū præcedere durationē præmium. Nec hoc est minus cōsentaneū: cōtinuè intellectus studiosus perficitur. Tota tamen illa doctrina, quā pro rationabilitate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & applicanda ad meritum in termino. Ideo enim sic diligenter illam est prosecutus: quia suam opinionem illa egere doctrina videbat: cuius signum est, q̃ argumenta in oppositū tolluit ex illa doctrina. Et tamen cōstat q̃ ipse per se illam opinionem elegerat ibidem. Et constat etiam q̃ mos eius & omnium, nisi aliud specificetur, est respondere ad argumenta secundū propriā scientis opinionem. Quia ergo videbat argumenta illa cōmunia esse & sua, & illi opinioni: ideo ex doctrina vtrique communi responsiones conflauit communes: & hæc bene nota.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd meriti vigiæ ad nunc præmiationis contingit dupliciter, exclusiuè & inclusiuè. Et hoc quidem modo verum est quòd præmiatur, sed non primo modo. Et ad primā probationem in oppositū dicitur quòd in nunc præmiationis sunt in termino vix̃, & possunt ponere obicem tanquam in termino vix̃ existentes. Ad secundam verò dicitur, quòd in termino vix̃ hominis consummatur meritum cuiusque. Nec videtur verum, quòd tunc sit impeccabilis: sed quemadmodum de angelo dictum est, libet est liber vt in termino vix̃ existens: quemadmodum de angelo dictum est.

Quæstio. *¶ Num vnus & idem actus angelis sit primus naturalis, & meritorius.*

¶ In responsione ad tertium, dubium est non parum. Quia hæc videntur sibimet cōm repugnantia, scilicet, q̃ actus vnus angeli sit primus naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius, ergo est informatus gratia: & non sufficit esse habentis gratiam, vt patet. Et iterum, ergo actualiter vel virtualiter tendit in Deum vt principium gratiæ & obiectum beatitudinis supernaturalis: quia gratia, seu charitas sua omnia sic in Deum ordinat. Et quia est primus, ergo actualiter tendit in Deum vt obiectum beatitudinis: quia actualiter tendere est prius quam virtualiter: sicut vniuersaliter in quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Constat namque q̃ actus virtualiter tendens in aliquod, ideo virtualiter tendit, quia manet in eo vis prioris actus actualiter tendentis in illud. Si autem est naturalis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationem: ergo non est meritorius. Et de exercitio quod patet: quia sic nullo modo actus esset liber: & consequenter nullo modo meritorius. De specificatione verò deducitur facilè: quia si actus ille fitteret ad obiectum naturale, ergo non tenderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo, ergo non informatur gratia: ergo non meritorius. Et augetur maximè dubitatio: quia S. Thomas q. de malo, q. 16. artic. 4. vult naturalitatem primi actus angelici esse talem: vt angelus non potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, quòd si verba S. Thomæ ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis non dixit illum actum angeli esse naturalē absolutè, fed esse naturalem motum in bonū. Ita quòd naturalitas, vt prius declarata est, determinat actum non simpliciter, sed in ordine ad obiectū. Et nunc adiungimus, q̃ determinat actum in ordine ad tale obiectum, scilicet bonū. Vnde intentio S. Tho. est accipiendo naturale vt distinguitur contra liberū, dicere, quòd primus actus angeli non fuit totaliter liber libertate, quæ nata est naturaliter cōuenire libero arbitrio creato, scilicet ad bonū & malum: sed fuit motus naturalis quo ad hoc, q̃ tendit in bonū: quia non poterat esse malus. Et nō quo ad hoc, q̃ terminaretur ad obiectum purè naturale: vt sic naturalitas determinet actum quo ad specificationem à bono siue naturali siue supernaturali: & determinet obiectū naturale sic, q̃ non ad oppositum eius, id est malum. non autē sic, q̃ non ad aliud quodcunque: quia potest esse simul ad aliud non oppositum, sed perfectius: quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli dupliciter est naturalis. Primò, quia tendit naturaliter, id est non libere, in bonū. Secundò, quia tendit necessariò in obiectū vel pure naturale, puta si non habuit gratiā vel non diffundi à naturali, sed perfectiori eius, puta si creatus fuit in gratia. Et per hanc nec distinctionē vltimā patet quomodo intelligenda est doctrina S. Tho. in q. de malo. Quoniā tendere in supernaturalia contingit dupliciter, scilicet absolutè, & vt conformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolutè est tendere in ea indifferenter: nec per hoc bene vel malè, &c. Tendere verò in ea vt conformia naturalibus, actuatur ad tendere bene: eo quòd malum est præter naturā. Et quia iam dictum est, quòd angelus in secundo instanti fuit liber tam ad bonum & malum. In primo autem ex natura ad bonū determinatus est: consequens est quòd non potuit tendere in primo instanti in naturalia & supernaturalia, nisi vt supernaturalia est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mens S. Tho. patet: quia constat, quòd apprehendere naturale & supernaturale vt perfectio est naturalis simul non inconuenit, quanuis absolutè sit impossibile. Vnde ex hoc, quòd angelus in primo instanti non potuit apprehendere naturale & supernaturale absolutè, optimè sequitur: quòd non potuit peccare tunc, cùm oportebat ipsum in naturalia ferri. Cum hoc tamen stat, quòd simul potuerit apprehendere aliquid supernaturale vt perfectionem naturalis, eo modo quo finis vltimior est perfectio finis antecedentis ordinati in illum. Quèadmodum vniuersaliter simul apprehendere & tendere possumus in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶ Num angeli in primo instanti suæ creationis meruerint vitam æternam.

¶ Circa eandem responsionem dubiū aliud occurrit. An angeli in primo instanti verè & propriè meruerint vitam æternam. Si ēm dicitur q̃ sic, ergo habuerūt actum dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinalis: & si sic fuit, cū electio eorum sit inflexibilis, ergo redditi sunt eminenter impeccabiles: quod est hæreticum. Si verò dicitur quòd non, ergo non amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis, ergo nullo modo meruerunt. quod est oppositū doctrinæ tuæ. Secunda consequentia est per se nota: quia meritum non est nisi per actum charitatiue: cuius obiectum constat esse Deum, vt obiectum supernaturalis beatitudinis. Prima verò probatur quia aut amauerunt Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis dilectione electiua, aut naturali, non enim datur tertia. Sed non naturali: quia illa non se extendit supra obiectum naturale: vt patet. ergo. Si non electiua, nullo modo amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis: quod erat deducendum.

¶ Ad hoc respondetur dupliciter. Primò, quòd non propriè meruerunt. Tum quia S. Tho. in responsione ad tertium dicit illū motum fuisse naturalem. Tum quia in responsione ad quartum expressè dicit, quòd primum instans respondet operationi, qua mens angelica conuertit se in seipsam, tum propter rationē in oppositum adductam, quia scilicet verè meriti est actus electiuus. Sed insufficienter motus esse ad hanc opinionem fic dicentes, tripliciter declaratur. Primò ex eorum falsa suppositione: credunt enim quòd angelus in primo instanti ad naturalia tantùm se conuerterit, cum gratia tamen: & ideo meruerit. Quod tamen est impossibile: quia ad rationem actus meritorij non sufficit, quòd sit actus non malus habentis gratiam: sed exigitur, quòd sit informatus gratia actualiter vel virtualiter: sicut vniuersaliter ad rationem cuiuscque actus spectantis ad quemcunq; habitum, exigitur, quòd informatus sit illo habitu. Aliorquin ex illo habitu nihil haberet: quoniam actus nullo alio modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem: si autem informatus fuit charitate, ergo tetendit in obiectum charitatis: quod est Deus supernaturaliter videndus. Et si adiunxeris, quòd primus actus non virtualiter, sed actualiter in obiectum charitatis tendit, vt probatum est: esset vt impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundò ex ratione vera & propriè meriti: Nihil enim aliud exigit, nisi vt de condigno & sufficienter quis vitam æternam mereatur: hoc autem omnibus fuit communè: quantam beatitudinem, quam meruerunt, inquit S. Th. fuerunt quidam primi sufficienter autem meruisse intellige vt in via, non vt in termino, nisi perseuerantes vsque in finem. Tertiò, ex solutione obiectionum. Tam enim declaratum est quomodo motus ille non fuit naturalis absolutè, sed in bonum.

¶ Quod verò in responsione ad quartum dicit S. Th. nihil obstat, quia vt ibi patet, non loquitur de conuersione angeli in se absolutè, sed per cognitionem vespertinam vt distinguitur contra matutinam propriè dictam, quæ est visio beata. Et intendit, quòd duo instātia attenduntur penes duas operationes angelicas, quarum vna succedit alteri: prima est vespertina, secunda matutina. Sed sub prima vespertina, fierant in gratia, comprehendituv omnis cognitio citra beatam quæ sola est matutina: ita quòd cognitio vespertina distinguitur in naturalem & reuelatam. Et similiter omnis conuersio in se & in Deum citra conuersionem fruitionis. Pater autem hanc esse verè mentem literæ. Tum quia expressè loquitur de vespertina conuersione: vt distinguitur contra matutinam. Tum quia de successione solicitus erat. Constat autem, quòd quotquot oppositiones simul ita teneas ponamus non ponunt in numerum quo ad mensuram durationis, sed ad vnum tantum instans spectant: & ideo non fuit opus multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Designauit autem illud magis ab actu naturæ, scilicet conuersionis in se: quia ille fundamentum est omnium & certior. Quum autem quæritur, aue dilectione electius, &c. respondetur, quòd quum dilectio electiua significet idem quod libera, dilectio non solum quo ad exercitium, sed etiā quo ad specificationem a quo: & hæc sit duplex distinguendum est iuxta supra dicta. Et dicendum, q̃ quædā est dilectio libera totaliter, & quædam nō totaliter. Et loquitur de libertate naturaliter cōueniente volitati creatæ. Illa est libera totaliter quæ est etiā libera ad bonum & malū. Nā hæc libertas nata est naturaliter cōuenire libero arbitrio creato. Illa verò est libera, sed non totaliter quæ quamuis sit indifferens ad hoc & illud, non tamen ad bonum & malum. Vnde angelus dilexit liberè, seu dilectione electiua, non totaliter in principio instantis: quia non poterat pro tunc eligere malū. Quando verò dicitur, quòd electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit esse ante secundum instans. Posset quoque dici, q̃ illa dilectio fuit naturalis non angelo absolutè, sed habenti gratiam in primo instanti sui esse, & tunc operanti: quoniam ex quo in illo instanti non potest fieri actus dissonans à gratia: consequens est, quòd libertum arbitrium si supernaturaliter se immisceat, determinatur ad conformiter gratiæ se habendum. Et sic quamuis dilectio naturalis absolutè non tendat ad supernaturalia: dilectio tamen naturalis habentis gratiam, in primo instanti intendit in supernaturale. Et dicitur dilectio ista naturalis: quia est determinata ad vnum ad conforme, scilicet gratiæ: ita quòd non ad oppositum. Et hæ duæ responsiones in idem redeunt.

¶ Circa prædicta adhuc non quiescit intellectus: sed dubium consurgit. Quia si angeli omnes in primo instanti vere meruerunt per actum dilectionis Dei, vt obiectum est beatitudinis supernaturalis, ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter diligendū actum suū in obiectum charitatis: ergo non peccauerunt eligendo bonum non cum debita subiectione ad Deum: sed aut nō peccauerunt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima consequentia probatur: quia præceptum charitatis est affirmatiuum, & obligat pro principio ad actualiter amandum, quòd constat impleri à quolibet habente charitatem: quia in primo actu in Deum tendit vt sui fuorumque omnium finem: & sic omnia sua consequentia modò non repugnent virtualiter, tendunt in obiectum charitatis, virtute scilicet primi actus. Secunda verò consequentia probatur sic: Eligere bonum absque actuali ordinatione ad Deum immediatè post primum actum charitatis non est malum, imò est actus charitatis virtualiter: sed talis fuit actus angeli in secundo instanti apud S. Tho. vt patet ex supradictis, ergo malè dictū superius fuit, quòd sola inconsideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd argumētum procedit ex malo intellectu dictorū S. Tho. Imaginatur namque, quòd primū peccatum angeli consistit in sola omissione actualis regulæ. Cùm tamen peccauerit faciendo actum contrarium regulæ. Licet enim ex parte intellectus sola fuerit inconsideratio, liberum tamen arbitriū cum illa inconsideratione non solùm elegit sine illa, sed contra illam modaliter non obiectiuè: sicut si incidens aliquid absque regula incidat obliquè, actus enim tunc non solùm fit absq; regula, sed contra regulam. Patet autem sic angelum peccasse, quia superbiæ peccatum cōmisit. Superbia enim cōtrariè opponitur humiliati, & diuinæ regulæ, quoniam vt Boët. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccans recessit à virtualitate charitatis, quam in primo actu habuit voluntariè superbiendo. Posset quoq; dici, quòd angelus in secundo instanti quia erat primum & vltimum totalis suæ libertatis ad bonum & malum) tenebatur deliberare de fine vitæ suæ, sicut homo in principio suæ libertatis.

a *¶ Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore quatuor. Primò tradices duas diuersimode opinādi, secundò opinionē Damasceni penes primam radicem tractat: tertiò opinionem Gregorij penes secundam. Quartò comparat eas adinuicem tam opiniones quàm radices.

¶ Quo ad primum radices sunt, prontitas ex parte peccantis, & motiuum ex parte obiecti.

¶ Quo ad secūdum quatuor dicit. Primò opinionem, quòd de inferiori ordine fuerunt mali, & quòd maior inter præcipuos terrestribus fuit primus ex prima radice. Secundò, quid superficie tenus supponere videtur hæc opinio secundum Platonicos. Tertiò reprehendit illud suppositum. Quartò ostēdit quomodo poterit bene intelligi opinio Damasc. & omnia clara sunt.

¶ Quo ad tertium ex secunda radice, & quòd superiores peccauerunt, & quòd supremus peccantium erat supremus simpliciter.

¶ Quo ad quartum comparat opiniones ex radicibus quo ad probabilitatem & dicitur secunda probabilior, quia radix melior. Et quo ad falsitatem: & dicit quòd non propter ea prima iudicanda est falsa, quia etiam in ea habet locum secunda radix. omnia clara.

ARTICVLVS VII.

a *¶ Vtrum angelus supremus inter peccantes fuerit supremus inter omnes.*

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur quòd ille angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuerit supremus inter omnes. Dicitur enim Ezec. 28. Tu Cherubim extentus & protegens, posui te in monte sancto Dei. Sed ordo cherubim est sub ordine seraphim, vt Diony. dicit 7. cap. angelicæ hierar. Ergo angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuit supremus inter omnes.

¶ Præterea, Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendam. Si igitur angelus qui fuit supremus inter omnes peccauit, sequitur quòd ordinatio diuina fuerit frustrata in nobilissima creatura. Quod est inconueniens.

¶ Præterea, Quantò aliquid magis inclinatur in aliquid, tantò minus potest ab illo deficere. Sed angelus quantò est superior, tantò magis inclinatur in Deum. Ergo minus potest à Deo peccando deficere. Et sic videtur quòd angelus qui peccauit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Gre. in homil. de Centum ouibus, q̃ primus angelus qui peccauit, dum cunctis agminibus angelorū prælatus eorum claritate transcenderet, ex eorum comparatione clarius fuit.

CONCLVSIO.

¶ Cùm peccatum angeli ex arbitrij libertate processerit, consonum magis est supremum angelum inter peccantes fuisse supremum inter omnes.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in peccato est duo considerare, scilicet proinitatem ad peccādum, & motiuum ad peccandum. Si ergo cōsideremus in angelis pronitatem ad peccādum, minus videtur quòd peccauerint superiores angeli, quam inferiores. Et propter hoc Damascenus dicit, q̃ maior eorum, qui peccauerunt, fuit terrestri ordini prælatus. Et videtur hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam Aug. recitat in libro de Ciuit. Dei octauo & decimo. Dicunt enim quòd omnes dij erāt boni. Sed dæmonum quidam boni, quidam mali, Deos nominantes substantias intellectuales, quæ sunt à globo lunari superius: dæmones verò substantias intellectuales quæ sunt à globo lunari inferius, superioreshominibus ordine naturæ. Sed est abiicienda hæc opinio tanquam à fide aliena: quia rota creatura corporalis administratur à Deo per angelos, vt Auguſt. dicit tertio de Trinitate c. Vnde nihil prohibet dicere inferiores angelos diuinitus distributos esse ad administrandum inferiora corpora, superiores verò ad administrandum corpora superiora, supremos verò ad assistendum Deo. Et secundum hoc Dama. dicit, q̃ illi qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus. In quorum etiā ordine aliqui boni angeli permanserunt. Si verò consideretur motiuum ad peccādum, maius inuenitur in superioribus, quàm in inferioribus. Fuit enim dæmonū peccatum superbia, vt suprà dictum est c. Cuius motiuū est excellentia, quæ fuit maior in superioribus. Et ideo Greg. dicit, quòd ille qui peccauit, fuit superior inter omnes. Et hoc videtur probabilius. Quia peccatum angeli non procedit ex aliqua pronitate, sed ex solo libero arbitrio. Vnde magis videtur consideranda esse ratio quæ sumitur à motiuo ad peccandum. Non est tamen inde alij opinioni præiudicandum, quia etiam in principe inferiorum angelorū potuit esse aliquod motiuum ad peccandum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ, seraphim interpretatur ardētes, siue incendētes. Et sic patet q̃ cherubim denominatur à scientia quę potuit esse cum mortali peccato c: Seraphim verò denominatur ab ardore charitatis, quæ cum peccato mortali esse nō potest. Et ideo primus angelus peccans non est denominatus seraphim, sed cherubim.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuina intentio non frustratur nec in his qui peccant, nec in his qui saluātur. Vtrorūq; enim euentum Deus præcognoscit, & ex vtroque habet gloriam, dum hos ex sua bonitate saluat, illos ex sua iustitia punit. Ipsa verò creatura intellectualis dum peccat, à fine debito deficit. Nec hoc est incōueniens in quacunque creatura sublimi. Sic enim creatura intellectualis instituta est à Deo, vt in eius arbitrio positum sit agere propter finem.

¶ Ad tertiū dicendum, q̃ quantacunque inclinatio ad bonū fuerit in supremo angelo, tamen ei necessitatem non inducebat. Vnde potuit per liberum arbitrium ea non sequi.

ARTICVLVS VIII.

a *¶ Vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis causa peccandi.*

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur quòd peccatum primi angeli peccantis non fuit aliis causa peccādi. Causa enim prior est causato. Sed omnes simul peccauerūt, vt Damas. dicit. Ergo peccatum vnius non fuit aliis causa peccandi.

¶ Præterea, Primum peccatum angeli nō potest esse nisi superbia, vt suprà dictum est c. Sed superbia excellentiā quærit. Magis autem excellentiæ repugnat, quòd aliquis inferiori subdatur quàm superiori. Et sic non videtur quòd dæmones peccauerint per hoc quòd voluerunt subesse alicui superiorū angelorum potius quàm Deo. Sic autem peccatum vnius angeli fuisset aliis causa peccādi, si eos ad hoc induxisset vt sibi subiicerentur. Non ergo videtur quòd peccatum primi angeli fuerit causa peccandi aliis.

¶ Præterea, Maius peccatum est velle subesse alteri contra Deum, quàm contra Deum alteri velle præesse: quia minus habet de motiuo ad peccandum. Si ergo peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi in hoc quòd eos vt sibi subiicerentur, induxit: grauius peccassent inferiores angeli, quàm supremus. Quod est contra illud Psal. Draco iste quem formasti. Dicit glossa, Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia maior. Non ergo peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Apoc. 12. quòd Draco traxit secum tertiam partem stellarum.

CONCLVSIO.

¶ Primi Angeli peccatum fuit aliis causa peccandi non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi nō quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens. Cuius signum ex hoc apparet, quòd omnes dæmones illi supremo subduntur, vt manifestè apparet per illud quod dicit Dominus Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternū qui paratus est diabolo & angelis eius. Habet enim hoc ordo

a *¶ Super Quæstionis sexagesimaterciæ Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua, Peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi, non cogens, sed quasi exhortatione inducens. Probatur sic ab effectu: Cæteri dæmones sunt subditi primo, ergo eius suggestione peccarunt. Antecedens probatur autoritate Christi, Matth. 25. Diabolo & angelis eius, id est mīstris & ministris eius. Consequentia probatur, quia ordo diuinæ iustitiæ hoc habet, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna. quod probatur secundæ Petri 2. A quo quis, &c.

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto, vbi suprà: contra hoc scilicet, q̃ secundum instās est mora indiuisibilis in se, seu instantanea. Tum quia angeli peccauerunt pluribus peccatis diuersarum specierum: & non simul, sed ordine quodā. Tum quia peccatū malorum angelorum tenuit bonos: ita quòd Apoc. 21. victoria tentationis in laudem, & excellens meritum bonis ascribitur: ergo, & tenet sequela. Item quia si in instanti omnia perfecta essent, non fuisset, aut facilimū fuisset præmium inter eos. Tum quia mali prius peccauerunt: deinde rentauerūt: & vltimo victoria bonorū resistentium subsequuta est. Non ergo instantanea fuit mora pugnæ & meriti.

¶ Ad hæc dicitur breuissimè, quòd totus ille ordo tam peccatorū, quàm pugnæ & victoriæ, &c. quum sit ordo operationum indiuisibilium seu instantanearum non est ordo durationis, sed naturæ & præsuppositionis. Quemadmodum quotcunque illuminationes ordinatæ in eodem sunt instanti. Victoriæ autem instantaneæ apud eos qui non sunt naturæ dicuntsiue, sed omnia complebit hæc in iustāti, summæ sunt laudis: quamuis apud nos qui cum continuo & tempore intelligimus pro nihilo habeantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum nonum.

Commeni. TItulus clarus est.

¶In corpore vna conclusio respondua duas quæstiunculas quam certitudinaliter. Probatur: quia præter naturam inuenitur in paucioribus peccatū auté est contra naturam angelorū. ergo.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum primum.

Commēt. TItulus clarus est.

¶In corpore duo. Primò diffinitionem trimembrem ponit. Secundò iuxta singula membra conclusiones. Diffinitio est, Cognitio duplex naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima conclusio: Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta. Probatur dupliciter. Primò, quia consequitur naturam simpliciter. Secundò, autoritate Dionysij. Secunda, Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. Probatur: quia pauca & obscurè eis reuelantur quam opotter, & per angelos seu effectus. Alias autem plura & clarius. Tertia, Cognitio affectiua est totaliter ablata. Probatur: quia charitas est ablata.

dans, sed secundum suam totam virtutem mouetur in illud ad quod mouetur siue in bonum, siue in malum. Quia igitur supremus angelus maiorem habuit naturalem virtutem, quàm inferiores, interiori motu in peccatum prolapsus est. Et ideo factus est etiam in malitia maior.

ARTICVLVS IX.

a ¶Vtrum tot peccauerunt, quot permanserunt.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd plures peccauerunt de angelis, quàm permanserunt. Quia, vt dicit Philosophus, malum est vt in pluribus, bonum vt in paucioribus.

¶Præterea, Iustitia & peccatum eadem ratione inueniūtur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali quam boni: secundum illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

¶Præterea, Angeli distinguuntur secundum personas, & secundum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, videtur etiam quòd nō de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

¶SED CONTRA est quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt quàm cum illis. Quod exponitur de bonis angelis qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

CONCLVSIO.

¶Plures Angeli permanserunt in gratia, quàm peccauerunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd plures angeli permanserunt quàm peccauerunt. Quia peccatum est contra naturalem inclinationem. Ea verò quæ contra naturam fiunt, vt in paucioribus accidunt. Natura enim consequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur quantum ad homines, in quibus malum contingit ex hoc quòd sequuntur bona sensibilia quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In angelis autem non est nisi natura intellectualis. Vnde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd secundum illos qui dicunt, quòd diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terrestribus: manifestum est quòd non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantùm. Secundum verò illos, qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine: probabile est quòd de quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quę secundum quemlibet gradum creaturæ in malum flecti potest. In sacra Scriptura tamen nomina quorundā ordinū, vt Seraphim & Throni rum; dæmonibus non attribuūtur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei, quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuūtur autem eis nomina Cherubim, Potestatum & Principatuum: quia hæc nomina sumuntur à scientia & potentia, quæ bonis malisque possunt esse communia[c].

QVAESTIO SEXAGESIMA-quarta de Pœna dæmonum, in quatuor Articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonum. ¶Et circa hoc quęruntur quatuor. ¶Primò, de obtenebratione intellectus. ¶Secundò, de obstinatione voluntatis. ¶Tertiò, de dolore ipsorū. ¶Quartò, de loco pœnali ipsorum.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationē cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognoscerent, magis cognoscerēt seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cùm ad magnam beatitudinem pertinere videatur: intantum quòd quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione veritatis.

¶Præterea, Id quod est maximè manifestum in natura, videtur esse maximè manifestum in angelis, siue bonis, siue malis. Quòd enim non sit nobis maximè manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri à phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quòd non possit videre lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundum se manifestissimus, cùm sit in summo veritatis, eo quòd nō habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

¶Præterea, Cognitio rerum angelis conueniens est duplex secundum Aug. scilicet matutina & vespertina. Sed cognitio matutina non comperit dæmonibus: quia non vident res in verbo. Nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris. Vnde post vespere fit mane, vt dicitur Gen. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere.

¶Præterea, Angeli in sua conditione cognouerunt mysterium regni Dei, vt Augu. dicit quarto super Gene. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt. Quia si cognouissent nequaquam dominum gloriæ crucifixissent, vt dicitur 1. Cor. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati.

¶Præterea, Quancunq; veritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiendo ab alio, sicut quæ scimus addiscēdo: aut experientia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut lux à tenebris, vt Augustī. dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumen, vt dicitur Ephe. 5. Similiter etiam neque per reuelationem, neque addiscendo à bonis angelis: quia non est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corin. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia à sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis.

¶SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. cap. de Di. nom. quòd data sunt dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima. Inter ista autem naturalia dona est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

CONCLVSIO.

¶Cognitio naturalis in angelis peccantibus non est ab illa ablata, vel diminuta: gratuita verò speculatiua quorundam secretorum Dei, est diminuta: gratuita verò, qua ferebantur in Dei amorem, est totaliter ablata.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ duplex est cognitio veritatis. Vna quæ habetur per gratiam: alia quæ habetur per naturam. Et ista quæ habetur per gratiā est duplex. Vna quæ est speculatiua tantū, sicut cum alicui aliqua secreta diuinorū reuelantur. Alia verò, quæ est affectiua producens amorem Dei. Et hæc propriè pertinet ad donum sapientiæ[c]. Harum autem trium cognitionum prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. Consequitur enim ipsam naturā angeli, qui secundū suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substātiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest: vt sic per substractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per substractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Diony. q̄ dona naturalia in eis integra manent. Vnde naturalis cognitio in eis

a ¶Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum secundum.

Commēt. TItulus clarus est.

¶In corpore duo. Primò tractat opinionem Origenis. Secundò determinat veritatem.

¶Quo ad primum duo. Primò opinionē in duobus punctis & causa eorum, scilicet quòd omnes mobiles præter Christū, causa prima, libertas, causa secundi, vnio Verbi. Secundò dicit hanc tanquam erroneam virandā, tatione & autoritate. Ratio est, quia ruit ratio beatitudinis Sanctorum. Autoritas Christi.

¶Quo ad secundum tria dicit. Primò conclusionem respōsiuā, scilicet dæmones fore obstinati in malo, & sancti cōfirmati in bono. Secundo vnde huius causa sumēda sit ostendit, scilicet non ex gratuitate tātum culpæ, quia omnes culpæ remissibiles sunt: sed ex conditione status, scilicet quòd extra viā sint, quia hoc est angelis casus quod hominibus mors. Tertiò causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quòd gratuitatem culpæ non dixit Sanctus Thomas nō esse causam, sed non tantum esse causam: quia in rei veritate gratuitas culpæ tanta, quanta est peccati mortalis quædam causa demeritoria, & ex genere: quia mortalis, & ex specie: quia superbiæ, & ex causa quia ex malitia, & ex conditione peccātis, quia tam spirituālis, &c. est obstinationis, eo q̄ iustum est vt qui non venialiter, sed vsque adeo delinquit vt impotēter se faciat ad bene faciendum, hæc pœna mulctetur, vt bene velle non possit. Non tamen hæc sufficiens & proxima est obstinationis causa, quia quātumcunque grauiter fit culpa, remissibilitate ex gratuitate non excludit. Aduerte secundò, quòd causas duas obstinationis inquirimus, subordinatas tamen: quoniam causa proxima quare mali sint obstinati, & illi sint confirmati, est status eorum: quia scilicet sunt iam extra viam. Cōditio enim viatorum est mutabilitas de bono in malū. Sed causa quare angelus cadendo fiat extra viam, sicut homo moriendo est anterior causa huius obstinationis & cōfirmationis: quoniam est causa status extra viam, qui est causa obstinationis. Et consequenter est causa principalis. Et propterea post assignatam status conditionem ex autoritate Damas. in litera, proponitur venanda obstinationis causa, scilicet principalis: vbi tria facit. Primò causam assignat talem Angelus apprehendit immobiliter: ergo appetit immobiliter. Et fic post quam semel legit bonum aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Cōsequentia verò probatur. Tum, quia vniuersaliter appetitus proportionatur apprehensiuæ virtuti, sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis, quia appetitus particularis sequitur apprehensionem singulatem, & vniuersalis vniuersalem. Tum ex opposito: quia apprehensionem mobilem sequitur appetere mobiliter, vt patet in homine, cuius appetehēsio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad vtrumque oppositorum: electio quoque mutabilis est. Secundò confirmatur consueta differentia inter liberum arbitrium angeli & hominis. Tertiò remittit se ad locum alium in tertia parte de obstinatione hominum cuius meminerat.

¶Num ex eo quòd angeli apprehendant immobiliter, appetant & eligant immobiliter: & quandam præcisa & sufficiens causa sit immobilitatis cuiusuis creatura in aliquo obiecto.

¶Circa antecedens assumptum occurrit dubium. Primò ex ratione discursus negati ab angelo, de quo suprà dictum est. Secundò: quia æquiuocatur de apprehensione: quoniam immobilitas conuenit apprehensioni naturali. modò autem loquimur de apprehensione practica supernaturali, respectu quorum peccatum est, quam non esse immobilem patet in dæmone procurante mortem Christi, & postmodum diffuadente per vxorē Pilati. Tertiò: quia erratur in radice immobilitatis: quoniam non discurrere non est sufficiens ratio immutabilis apprehensionis, quoniam & immutabilis cognitio fiat cum discursu, vt patet in conclusionibus geometricis. Et cum negatione discursus stat mutabilis cognitio, propter successionem cognitionum simplicium quia cognoscens adu absque discursu aliquid est in potētia ad cognitionem oppositi: vt si cognoscēs quod omne totum est maius sua parte, esset in potentia ad cognoscendum oppositum per simplicem apprehensionem: vnde si per simplicem apprehēsionem cognoscatur ratio aliqua alicuius conclusionis, & postmodum per simplicem apprehēsionem appetendat ratio alia probabilior, ad oppositum intellectus flecti potest ad hāc secundam. Quartòquia omittitur vera radix immobilitatis, scilicet connaturalitas. Ex eo enim quòd aliquotū cognitio est naturaliter indita siue speculatiuè, siue practicè, oritur immutabilis appehēsio, vt patet in primis principiis. Ex hoc enim excluditur potētia ad oppositum & non ex eo quòd per simplicem apprehensionem cognoscitur, vt experimur in prima operatione intellectus. Quintò, quia si angelus apprehēdit immobiliter quum in primo instāti omnes apprehenderint Deum, vt obiectū beatificum, amabilem super omnia, &c. ergo semper hanc cognitionem practicam seruant, & sic in secundo instanti non peccauerunt.

¶Circa consequentiam occurrit dubium, quo ad vtranque eius probationē vt simpliciter. Et quidem cōtra primam probationem arguit Scotus in 2. distin. 7. primò. Aut intendit de morte sufficiente, aut insufficiente. Si de insufficiente, manifestē falsum est, q̄ oportet mobile proportionari tali motori: quamuis verum sit voluntatem mouere sic ab intellectu. Si de sufficiente: quamuis verum sit mobile oportere proportionari motori: falsum tamen est, & repugnans dictis tuis, intellectum esse motorem sufficientem respectu voluntatis. Falsum quidem, vt in 25. distin. huius declaratur. Et repugnans verò, quia duo ex hoc sequuntur. primò, quòd angelus non potuerit peccare. Secundò, quòd non solùm post primam electionem, sed in prima vel ante primam electionem sic voluntas immobilis. Primum deducitur sic: Intellectus ante peccatum immobiliter & rectè apprehendit, & mouit voluntatem, quia pœna non præcessit culpam: & sicut est, ita mouet: quia naturaliter mouet: ergo voluntas à recto & immobili immobiliter mota, ad rectum immobiliter tendit ergo nunquam potuit peccare. Secundum verò sic: quia par ratio est de prima apprehensione & consequentibus omnes enim immobiles sunt.

¶Contra secundam autem probationem & consequentiam simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate voluntatis: vt patet in homine certo de aliqua conclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primò, quòd consequentia non valet: quia sic etiam voluntas hominis respectu certorum esset immutabilis. Et sequitur secundò, quòd differentia assignata inter voluntatem angeli & hominis non valeat, quia immutabilitas intellectus, quamuis in angelo sine discursu, in homine etiam cum discursu inueniatur: tamen in homine voluntas est mobilis: ergo & in angelis. Contra ipsam verò consequentiā obiicit idem Scotus ibidem: quia effectus communis in homine & angelo, oportet assignare

Quæstio.

a 1. dist. 7. q. 1. art. 2. Et ver. q. 24. art. 1. & artic. 2. cor. & mal. q. 16. art. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

causam vtrique cõmunem. sed obstinatio est cõmunis effectus, & vnius rationis in vtroq; vt Aug. innuit de fide ad Petrum, cap. 6. Immobilitas autem apprehensionis, nõ est communis angelo & homini, ergo. Probatur minor: quia quum in hac vita nunquã immobiliter homo in malo, aut in anima separata obstinata, redditur ablq; præuia apprehensione immobili, aut præuia in statu separato. Noli secundum quia anima separata non demeretur ergo primum, quod est inductum. Et consimiliter quia Lazari anima fuit separata. Et tamen nec immobilitatis est in bono nec in malo.

¶Num voluntas angeli sit inflexibilis post electionem.

Anno. ¶Contra conclusionem obiicit Scotus vbi suprà, intendens probare, q̃ voluntas angeli non sit inflexibilis post electionẽ, quadruplíciter. Primò autoritate Aug. de fi. ad Petr. ca. 5. volentis, q̃ si homo ex se posset redire ad iustitiam, multo magis angelus: ergo, inquit Scot. natura angeli nõ magis repugnat reuertíoni ex se ad bonum, quàm natura hominis? sed ñ esset inflexibilis post electionem, magis repugnaret, vt patet: igitur. Secundò ratione tali, causa totalis non aliter causat nisi secundum quod ipsa causa aliter se habet: sed hoc deductis impedimentis: ergo voluntas non aliter causat actus post primã electionẽ nisi ipsa de cum dum quod causa aliter se habeat. Sed ex hoc q̃ eli cuit primã electionẽ, nõ aliter se habet secũdum quod causa: ergo eadem libertatis autoritas causare potest actus consequentes sicut primos: processus clarus est totus. Et illa propositio, scilicet q̃ post primã electionem nõ aliter se habet secundũ quod causa, probatur, quia ipsa est causa vt prior suo actu & non vt stat sub actu. Prius autẽ vt prius, non variatur ex posteriori. Ex cõsimiliter: quia nulla causa secunda potest esse causa principalis causæ agendi opposito modo illi qui cõsenit principali causæ ex sua causalitate: alioquin non esset principalis causa: sed voluntas ex se agit libere: ergo per nullum habitũ aut actum superadditum agit necessario. Tertiò, quia demon pluribus peccatis non fuit peccatis nunquã non quæcunq; adhuc fecit ipsum obstinatũ, & posuit in termino. Quartò, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt & adhæserunt bono ergo inflexibiliter, & sic impeccabiles: quod est falsum.

¶Contra eandem arguunt Durandus & Gregorius quia ex hoc sequitur q̃ angeli boni sint naturaliter confirmati in bono, nec malè velle possunt: quod est contra Damas. lib. 2. cap. 3. Nunc immobilis fuit ad malum, non natura sed gratia.

¶Ad dubium contra antecedens respondetur: Positio S.Th. fundatur super duabus propositionibus. Prima est, q̃ naturalis cognitio angeli est immobilis. Secũda est, q̃ supernaturalis cognitio est per modum naturalit, & consequenter immobilis. Prima propositio non fundatur super alio fundamẽto, quam eo quod posuit S.T. in littera, scilicet negatione discursus. Sed intelligẽdum est, non solum de discursu in actu, sed in potẽtia. Ita q̃ non ex hoc, q̃ aliqua cognitio habetur absq; discursu concluditur immobilis, sed ex hoc, q̃ naturalis quum sit, nec terminat, nec terminare potest discursum. Ex hoc enim manifestè excluditur etiam mobilitas per vicissitudinẽ. Nam quum vnicuiq; naturæ intellectuali naturaliter indità esse oportet aliquam cognitionẽ immobilẽ, vt patet ex hoc, quia hoc præstitit eli animæ nostræ, quę infima omnium, si aliquoni cognitio congenita est & reliquorum acquirenda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principiis ad ignota se perducendo perficiat, vt patet in nobis. Non enim potest dici, q̃ superiores habeant talẽ notitiam congenitam aliquorum, & q̃ primata sint habitudine principijs respectu ignotorũ, quum habere hãc rationem principij sit nobilitatis præsupposita ignorantia aliorũ. Si verò omnium notitia cõgenita est, neque discursus, neque vicissitudo habitualis locũ habere potest. Sed omnium notitia ad illam cõparatur naturam, quemadmodũ notitia principiorũ ad nos, ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immutabilitis cognitionis est absolutè nõ discurrere, tam actu quã potẽtia: quod enim est sic intellectiuũ omnium, notitiam habitualem habet congenitam actu, ac per hoc ad oppositum nullam habet potẽtiam: & consequenter immutabilis est cognitionis. Secunda verò propositio fundatur super hoc, q̃ vnusquodque recipitur in aliquo ps̃ modum recipientis, & gratia perficit naturã modo conformi illi naturæ. Et experimur, q̃ eo modo, quamuis non ex euidẽtia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus, quo de naturalibus. Ex his autem patet responsio ad omnes obiectiones in oppositũ, præterquam ad vltimã. Nulla enim æquiuocatio commissa est, sed omni cognitione siue naturali, siue supernaturali verificatur immobilitas quãuis de naturali primo & de supernaturali cõsequenter propter illam & non ex se. Negatio quoque discursus, non actualis tãtũ & respectu vnius singularis cognitionis, sed tam actu quam potentia, & totius naturæ cognoscẽtis ponit est causa immutabilitatis: quoniã ex tali negatione oritur negatio vitæ ad oppositũ, scilicet ex principiis ad cõclusiones: & vbi hæc negatio totaliter inuenitur, habet secum annexã negationẽ vicissitudinis habitualis, vt patet:

dæmones inferiores per primum ceciderũt, vt suprà dictum est. Ergo eorum casus per alium reparari potuit. Ergo nõ sunt in malitia obstinati.

¶Præterea, Quicunq; est in malitia obstinatus, nũquam bonum opus operatur. Sed dæmon aliqua bona opera facit. Cõfitetur enim veritatem dicens Christo, Scio quia tu es sanctus Dei, M.t.1. Dæmones etiam credunt & contremiscunt: vt dicit Iac. 3. Dio. etiam dicit 4. ca. de Di. no. quòd bonum & optimum concupiscunt esse, viuere & intelligere. Ergo non sunt obstinati in malitia.

¶SED CONTRA est quòd dicitur in Psal. Superbia eorũ qui te oderunt ascẽdit semper. Quod de dæmonibus exponitur. Ergo semper obstinati in malitia perseuerant.

CONCLVSIO.

¶Quia hoc est angelis casus, quod hominibus mors, Angeli boni diuinæ iustitiæ adhærentes, confirmati sunt in bono: angeli verò mali & dæmones obstinati remanserunt in malo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Origenis positio fuit, quòd omnis voluntas creaturæ propter libertatem arbitrij potest flecti & in bonum & in malum, excepta anima Christi propter vnionem verbi. Sed hæc positio tollit veritatem beatitudinis à sanctis angelis & hominibus, quia stabilitas sempiterna est de ratione veræ beatitudinis. Vnde & vita æterna nominatur. Repugnat etiam autoritati Scripturæ sacræ, quæ dæmones & homines malos in supplicium æternum mittendos, bonos autem in vitam æternam trãsferendos pronũtiat. Vnde hæc positio est tanquam erropea reputanda, & tenendum est firmiter secundum fidem catholicam, quòd & voluntas bonorum angelorum confirmata est in bono, & voluntas dæmonũ obstinata est in malo. Causam autem huius obstinationis debes accipere, nõ ex grauitate culpæ, sed ex cõditione naturæ status. Hoc enim est hominibus mors quod angelis casus, vt Damasc. dicit. Manifestum est autem, quòd omnia mortalia peccata hominum, siue fiat magna, siue sint parua ante mortem sunt remissibilia, post mortem verò irremissibilia, & perpetuo manentia.

¶Ad inquirendum ergo causam huiusmodi obstinationis considerandum est, quòd vis appetitiua in omnibus proportionatur apprehensiuæ, à qua mouetur sicut mobile à motore. Appetitus enim sensitiuus est boni particularis, voluntas verò vniuersalis, vt suprà dictum est [c], sicut esse sensus apprehensiuus est singularium, intellectus verò vniuersalium [c]. Differt autem apprehensio angeli ab apprehensione hominis in hoc, q̃ angelus apprehendit immobiliter per intellectum, sicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus: homo verò per rationem apprehendit mobiliter discurrendo de vno ad aliud, habens viam procedendi ad vtrunque oppositorum. Vnde & voluntas hominis adhæret alicui mobiliter quasi potens etiam ab eo discedere & contrario adhærere: voluntas autẽ angeli adhæret fixè & immobiliter. Et ideo, si consideretur ante adhæsionem, potest liberè adhærere & huic & oppositio, in his scilicet, quæ non naturaliter vult. Sed postquam iam adhæsit, immobiliter adhæret. Et ideo consuevit dici, quòd liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, & ante electionem, & post: liberum autem arbitrium angeli est flexibile ad vtrunque oppositum ante electionem, sed

natura effectus. Necesse quærendo alia causa huius, nisi ipsa natura vo luntatis cui naturaliter conuenit, quòd aliter causat nuda, & aliter affecta, eo quòd transit in affectionis suæ naturam. Ad confirmationem verò dicitur, quòd voluntas obstinata est libera, & liberè causat actus suos: quamuis non sit libera hac libertate, scilicet ad bonum & malum, vnde simpliciter loquendo argumentum non valet: est determinatũ ad malum immobiliter, ergo non est liberaliter. Omnis ad negationem magis communis. Quemadmodum enim cum libertate voluntatis stat immobilis determinatio eius ad bonum formaliter, quia nemo operatur respectibus ad malum. Ita cum determinatione ad malum stat libertas plurium eligibilium sub illo malo. Quòd si ad libertatẽ requiritur cognitio boni & mali refringatur argumentum, dicendum est, quòd causare liberè ad bonum & malum, esse modũ causandi conuenientem voluntati ex se, potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt ly ex se aut per se, teneatur positiuè: vt sit sensus, q̃ voluntas vendicat sibi per se iuxta illum modum perfectitatis, talem modo causandi. Alio modo, vt ly per se, teneatur negatiuè, id est nullo addito: vt sit sensus, q̃ voluntas creata nulla sibi additione facta, habet hunc modum causandi, scilicet liberè ad bonum & malum. Et hac distinctione stante, dicitur, q̃ si in argumento sumatur ly per se, positiuè, maior est vera, sed minor falsa: quoniam nulli voluntati conuenit talis libertas per se in primo, aut in secũdo modo dicendi per se. Alioquin oporteret dicere, q̃ voluntas Beatorum potest peccare, quod enim conuenit alicui per se, necessariò & inseparabiliter conuenit. Si verò sumatur ly per se, negatiuè, tunc minor est vera, sed maior est falsa: quoniã oppositum eius quod conuenit alicui per se negatiuè, id est nudè sumpto, potest conuenire per aliquid adiunctum, vt manifestè patet. & sic est in proposito: quoniam voluntas si nuda est, libera est ad bonum & malum. si affectione determinata ad malum aut ad bonum, amplius talem libertatem non habet: libera tamen semper remanet respectu eorum quę sunt ad finem suum siue bonum, siue malum. Ad tertiam autem & quartam obiectiones patet responsio ex supradictis.

¶Ad obiectionem Durandi & Gregorij dicitur negando consequentiam, absolutè loquendo: & de bono moris supernaturali, de quo est sermo, quemadmodum bene operari principaliter est ex gratia, & secundariò ex voluntate angeli: ita cum bene operandi principaliter est ex gratia quam ex natura: quia gratia vnitatio bonæ operationis principalius est ex gratia quàm ex natura: quia gratia est causa & in fieri & in conseruari talis bonitatis. Cum hoc tamẽ stat, quòd quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quòd conditio naturæ redundet in conditionem gratiæ: & sic immobilitas naturæ immobilitat gratiam, & voluntati mobili gratia mobilitet inhærer. Et hoc modo dicimus angelos confirmatos in bono, & non quòd natura sit principalis causa confirmationis.

¶Num malorum angelorum peccatum non perseueret quo ad opinionem assequendæ excellentiæ.

Quæstio. ¶In responsione ad tertium, dubium occurrit: videtur enim repugnare determinationi factæ in corpore articuli. Nam hic dicitur, quòd peccatum angeli non perseuerat quo ad opinionem assequendæ excellentiæ: ergo apprehensio illa qua peccauit, non est immobilis. & patet sequela: quia de tacto mutata est.

¶Ad hoc breuiter dicitur, negando consequentiam. Tum quia apprehensio qua peccauit, fuit iudicium talis eligibilis, & non opinio talis possibilis. hoc autem iudicium, vt in littera dicitur, perseuerat immobile. Tum quia opinio talis possibilis, non positiuè, sed negatiuè cõcomitata est iudicium electionis. Non enim oportet, quòd dum iudicauit excellentiam suam apprehendã, crediderit positiuè illam posse poni modò non habet positiuè, apprehendendo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio ista non est de positivo in positivũ, neque de iudicio in iudicium oportet probare, q̃ ita de sensum patuit. ¶Ad argumẽta Scoti cõtra cõclusionem dicitur, & primò ad autoritatẽ Aug. q̃ cum veritate illius conditionalis stat veritas istius categoricę: qđ redire ad bonũ post peccatũ mortale non nisi deformi natura quæ gratia vocatur, fieri põt. Et si illa esset naturalis hõi, à fortiori angelo, qui speculũ est purissimũ susceptibilis totam, si fas est dicere. Dei pulchritudinẽ, apud Dio. Cũ veritate igit huius cõditionalis, Si vis qua redit ad bonũ, inest hõi, à fortiori inest angelo: sit q̃ nec hõ, nec angel' possit à malo resurgere, & ille immobiliter se à malo adhæret postquã elegit illud. ¶Ad rõnẽ ult. dicit q̃ voluntas ex prioritate actu esse dam sui ab, pote dupl. intelligi. Primò vt ly actu, distribuat' p̃ ol actu voluntatis simplicitẽ: & sic sensus, voluntas vt prior ol sua operatione, est ea sibi sui velle. & in hoc sensu ppositio est falsibilis, sic enim est ea sibi primi suivelleipsi voluntas affecta primo ilso actu, q̃ est amor finis, vultcætera, & nulla nihil vult nisi finẽ qđ primo vult. Secũdo, vt ly actu, distribuatur accẽdendo & est sensus, voluntas vt prior actu efficiendo est causa illius: & sic est vetissima, quia vniuersaliter causa efficiens est prior natura

dicere, q̃ nihil est tam in potestate nostra quàm ipsa voluntas. Secũdò, quia sequeretur, q̃ quilibet actus volũtarius angeli esset eiusdẽ speciei, quod est inconueniens, & tenet sequela: quoniã causa vniuersalis malitiæ non posset esse nisi primò affectio mala, quam constat non inclinare nisi ad actus eiusdem speciei. Tertiò instat. Durandus quia sine existente bono ex genere, non est necesse cæteros actus esse malos: sic autẽ est in angelis, vt patet ex dictis.

¶Num quod non bene fit, malum sit.

¶Contra secundum verò est. Quia nõ valet, si nõ bene, ergo male: sed est sophisma consequentiæ quoniam nõ bene, & dicitur de malo, quod est contrarium bono, & de non bono, quod negatiuè opponit' vtrique, quod scilicet non habet electiũ a tantias bonitatis. Actus moraliter ipsum. Et cõfirmatur, quia in exerente gratia, inter actum bonum & malum datur medium, puta honorare parentes. Et sic in proposito concederetur eis euidentia rerum est actus, quãuis non bonus: quia nõ debito fine, non tamen malus: vt etiam Scotus vbi suprà tangit.

¶Num dæmones sine per actu naturæ bene abstantur.

Quæstio. ¶Contra tertium autem instat ibidem Scot. quia in limario naturæ, puta tenebrosis, potest habere actum conformẽ sibi sic tendo in eo, puta displicentiam de malo culpæ. Et similiter dolere de malo, penæ inquantũ ipsius naturæ & similia. Quare enim non potest sistere in hac obiecto eo q̃ apparent circumstantias malas, nulla apparet ratio, quã naturalia eorum apud Dio. 4. de Di. no. sint in regeta & splendidissima.

¶Ad euidentiam horum sciendũ est, q̃ propositio voluntatis perfectæ extra viam ad finẽ suum, est quãdoquidem proportio volũtatis nostræ ad beatitudinẽ in cõmuni. Ita q̃ ita se habet illa finis ad voluntatẽ sic cõdere affectã: quẽadmodum beatitudo nunc se habet ad nos, quoniã volũtas in natura affectionis illius est. Et perinde volũtas illa affectione determinatur ad vnũ talem finẽ: quemadmodũ voluntas naturaliter determinata est ad bonitatẽ. Et quoniã affectio illa non ad aliquẽ particularẽ, sed vniuersalissimũ finẽ vtpote vltimũ est, & ad vltimũ finem articulus simpliciter omnia dirigentur, & in ordine ad illũ omnia mensurãtur consequens est, vt obstinatus simpliciter non solũ habitualiter semper in illa affectione permaneat, sed etiam virtualiter. Et si non actualiter, vt in instãti quo peccauit obstinatè: virtualiter autẽ duo, id est participatiuè, quemadmodum in omni actu voluntatis nostræ saluatur virtualiter appetitus beatitudinis cum quicquid voluntas vt participemur, beatitudinẽ volumus. Ac per hoc omnia quę vult obstinatus propter illum finem, virtualiter vult. Et sic ex eo q̃ illa affectio inest volũtati immobiliter determinatæ velut natura ad vnũ. Ex eo enim q̃ illa est respectu finis vltimi simpliciter, & non in hoc vel in illo ordine: habet rationem principij respectu omniũ actuum volũtariorũ sequentiũ, eo q̃ finis in operabilibus se habet vt principium in speculabilibus. Ex his autem patet facile responsio ad omnia obiecta.

¶Ad obiecta nanq; Sco. cõtra primum dicũ dicitur, q̃ voluntas nec se, nec aliam vim potest sine omni suo actu suspẽdere quia velle suspẽdere se vel aliã actus volũtatis est, & ille actus esset malus, poter vim primæ electionis, cuiusmodi in proposito negandũ est, volũtatẽ obstinatã esse huius libertatis: quoniã nõ potest facere quin doleat, & odio habeat damnationem, &c. Et manifestè sophisma figuræ dictionis, cõmittitur, à volũtate ad volũtatẽ obstinatã arguẽdo. Nec inconuenit, imò oportet omnẽ actũ voluntatis obstinatę esse eiusdẽ rationis virtualiter. Quæ admodum actus omniũ virtutũ sunt actus charitatis virtualiter. Cũ enim idẽtitate specifica stat diuersitas specifica formalitet eorumdẽ actuum, vt patet in exemplo addũcto. Nec obstat Durandi obiectio, quia nihil refert ad finis ſtis malus ex genere, an nonamodò affectio ad illum sit mala & immobilis, & ad vltimum simpliciter.

¶Ad obiecta verò contra secundũ iam patet, q̃ si nõ valeat simpliciter, si nõ bene, ergo malè: valet tamen in obstinato propter immobilitatẽ finis vltimi simpliciter. Et propter eandẽ causam non datur actus medius volũtarius in statu extra viam: quẽadmodum in via. Et propter hõmer patet responsio ad obiecta contra tertium: quia quum omnes actus fecũdi sint naturæ cõformes, siue in angelo volũtati suæ sint subiecti quo ad exercitũ actus, & volũtas dæmonis sit determinata ad talem finẽ, necesse est vt in omnẽ illud velit quod est finis eius. Et sic omnes eius operationes eriã naturales, inquantũ volũtariæ, inficiuntur initiali affectione finis. Nec potest sistere in aliquo opere vt naturę conformis est tantũ, nisi possit velle & non propter vltimum finem, quod est impossibile. Volunt enim quæcunque volunt in tali pessimo statu habere & facere, vt dictum est & sic omnibus abstantur bonis.

¶ super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.

Tertius clarus est.

¶In corpore tertia sicit. Primò dicitur dolor duplicitèr, sumendo iuxta singula possibilitatem, vel impossibilitatem rei ad quã angeli. Secundò respondetur quæstio vna conclusione affirmatiua de necessario.

Commẽt.

Universidad de Deuste
Biblioteca

¶Quo ad primum dolor dupliciter vt passio & vt simplex actus voluntatis. Primo modo est impossibilis angelo, secundo modo est possibilis.

Anno. ¶Circa hanc partem adducere quod Scot. in prin. dist. 41. q. 3. & in 4. dist. 49. q. 7. imaginatur quodam nouo modo tristitiam & delectationem in angelis & animabus separatis. Distinguit voluntatem vt operatiuam, vt receptiuam, vt productiuam: & imaginatur quòd voluntas inquantum operatiua, amat, odit, eligit, &c. Inquantum receptiua, delectatur tristatur &c: ita quòd delectari aut tristari non est operari sed pati. Est enim passio consequens operationē perfectā: inquantum verò productiua, spiritus amorem, & sic apud ipsum tam delectatio quam tristitia semper est passio, sed quandoque est passio cum alteratione organi. Et tunc est passio appetitus sensitiui. Quandoque vero est passio voluntaris, & tunc est ab obiecto præsenti in ipsa voluntate. Sanct. Tho. autem vt hic & clarius in prima 2. q. 22. & specialiter in artic. 1. & singulariter ad tertium nescit huiusmodi passiones in voluntate, sed actus simplices voluntatis ponit cum similitudine effectus. Nec obstat si dicitur quòd delectatio non est in potestate voluntatis, & quòd consequitur operationē perfectā. Cum his enim omnibus stat simul quòd sit simplex actus voluntatis, quoniam non quomodolibet disposita voluntas potest libere non operari, sed stante vna necesse est tunc sequi aliam, &c. Fundamentum autem Autoris hic tactum, sed ibi declaratum est, quia passio à patiente fumitur. Vnde quot modis dicitur pati, tot dicitur passio: & vt ibi ostenditur, secundum solam receptionem non dicitur passio doloris, vel gaudij, sed secundum quod patiens trahitur ad agens, quòd in omni actu voluntatis fit. facti sunt enim sicut ea quæ dilexerunt: vnde omnes actus voluntatis hoc modo passiones vocantur, sed propria locutio non est, vt per August. 9. de Ciuit. Dei ibidem allegatum patet.

¶Quo ad secundum conclusio est: Dolor necessariò est in dæmonibus. probatur sic: Dæmones multa esse volunt quæ non sunt, & non esse quæ sunt, ergo dolent. Consequentia probatur ex diffinitione doloris sic sumpti. Antecedens verò probatur quadrupliciter. primò, quia intuiti sunt secundò, quia pœnale additi, de ratione enim pœnæ est inuoluntarium: tertiò, quia beatitudine priuantur: quarto, quia iniqua eorum voluntas cohibetur à multis.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimaquarta. Articulum quartum.*

TItulum clarus est. ¶In corpore duo. Primò respondet quæsito vna conclusione. Secundò respondet tacitæ obiectioni. Comm.

¶Quo ad primum conclusio est ista: Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit, infernus simpliciter, & aër caliginosus vsque ad diem iudicij. Prima pars relinquitur per se nota, secunda probatur sic, Ratio diuinæ prouidentiæ habet quòd interiorum bona per superiora procurent: ergo conueniens est q̄ hominum bonum indirectè per dæmones procuretur: ergo cōueniens est eos iuxta nos in aëre isto locari vsque ad diem iudicij. Prima consequentia & declaratur & probatur. Declaratur quidē distinguendo, dupliciter procurari bonum hominis, scilicet directè, & indirectè per exercitiū contrarij. Probatur verò q̄ dæmones sunt medij inter Deum & homines, & non totaliter exclusi ab vtilitate naturalis ordinis. Nec habiles sunt vt directè promouerant nos ad bonum. restat ergo vt indirectè impugnando, scilicet exercēdo nos. Secunda verò consequentia quo ad primam partem patet: quia locus debet esse cōueniēs exercitio. Quo ad secundam autē probatur: quia pugna & exercitiū nostrum vsque ad diem est iudicij: & declaratur ex opposito, quia angeli boni etiam vsque ad illud tempus huc mittuntur.

¶Quo ad secundum dicit cùm his stare, quòd aliqui angeli mali mittantur etiam nunc in infernum, sicut etiam boni nulli non sunt hic, sed cum animabus sanctis. Post iudicium verò omnes in inferno, & omnes ill in cælo.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimaquinta. Articulum primum.*

TItulus clarus by à Deo tenet effectiue. ¶In corpore tria facit: Primò refert opinionem quandam. Secundò determinat veritatem contra eam, respondendo quæsito. Tertiò satisfacit motiuo aduersariorum. ¶Quo ad primum duo. Primum est opinio Manichæa. Visibilia sunt à Deo malo secundum autoritat. 1. ad Corint. 4. ¶Quo ad secundū cōclusio respōsiua ad quæstionē est: Corporalia imò cēlestia sunt à Deo. Probatur sic. Quandocunq; in diuersis inuenit aliquid vnū, oportet q̄ illa diuersa illud vnum ab aliqua causa vna recipiant. Sed in omnibus tam corporalibus, quam spiritualibus inuenit esse. ergo ab aliqua vna essendi causa inuenitur: ille est Deus: ergo. maior declaratur exemplo seu inductione in habentibus calorē, &c. Et probatur ratione: quia diuersa vnitas, seu communicantia in aliquo (quod idem est) aut est se, aut ab alio vniuntur. Et quum non ex se, quia diuersa vt sic non vniuntur ergo ab aliqua causa vnionis.

¶Aduerte hic, quòd San. Tho. inuirati studens, maiorē absolutè assumpsit, sciens tamen solis distinctione debere intelligi, quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum specie, genere, siue analogia, oportet vel quòd in omnibus illis illud vnum sit causatum ab aliqua causa extrinseca, vel quòd vnū sit causa, & reliqua sint causata ab eo, cui primo illud conuenit: & sic intellecta propositio ista euidens est in Philosophia. Tertiò exponit quomodo intelligenda sit autoritas Apostoli addducta ab hæreticis & patet in litera. Anno.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimaquinta. Articulum secundum.*

TItulus clarus est. ¶In corpore tria facit. Primò adducit opinionem Origen. Secundò excludit illam. Tertiò respondet quæsito. Comm.

¶Quo ad primum duo refert, opinionem, & radicem eius. Opinio est, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione qua ad bonitatem suam aspicit, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccātis. Radix verò est prioritas creationis spiritualium, æqualitas naturalium, libertas arbitrij, & diffimilitas quo ad meritum & demeritum, vt patet in litera.

¶Quo ad secundum, dupliciter probat hanc solutionem esse erroneam. Primò, quia contrariatur Scripturæ, dicenti creaturam corporalem esse per se ipsam bonam. Secundò, quia dato ad impossibile, scilicet q̄ dispositio corporalis mundi quæ nunc est, esset casualis, vt patet in litera.

¶Quo ad tertium conclusio respōsiua est hæc: Diuina bonitas est finis omnium corporalium, & probatur sic, Totum Vniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem. ergo diuina bonitas est finis omnium corporalium. Antecedens declaratur, ostendendo de quolibet singulo alia ad aliam & partium eius, tam quantum ad singulares inclinationes & gradum quàm quantum ad partium actus operatiua, scilicet q̄ partium ad totū, & quarto totius ad finem existimati. Et probatur, quia saluatum est ad inuitas-

Quia dolor secūdum quod significat simplicem actum voluntatis, nihil est aliud quam remissus voluntatis ad id quod est vel nō est. Patet autem, q̄ dæmones multa vellent non esse quæ sunt, & esse quæ non sunt. Vellent enim cùm sint inuidi, damnari eos qui saluantur. Vnde oportet dicere, quòd in eis sit dolor. Et præcipuè, quia de ratione pœnæ est, quòd voluntati repugnet: priuantur etiam beatitudine quam naturaliter appetunt. Et in multis eorum iniqua voluntas cohibetur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd gaudium & dolor de eodem sunt oppositi, non autem de diuersis. Vnde nihil prohibet, vnum simul dolere de vno, & gaudere de alio: & maximè secundum quod dolor & gaudium important simplices voluntatis actus. Quia non solùm in diuersis, sed etiam vna & eadem re potest esse aliquid quod volumus, & aliquid quod nolumus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut in dæmonibus est dolor de præsenti, ita & timor de futuro. Quod autē dicitur, Factus est vt nullū timeret: intelligitur de timore Dei cohibente à peccato. Alibi namque scriptum est, q̄ dæmones credunt & contremiscunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd dolere de malo culpæ propter se attestatur voluntatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ propter pœnam: attestatur bonitati naturæ, cui malum pœnæ opponitur. Vnde Augustin. dicit 19. de Ciui. Dei, quòd dolor amissi boni in supplicio, testis est naturæ bonæ. Dæmon ergo, cùm peruersæ sit voluntatis & obstinatæ de malo culpæ non dolet.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum aër iste sit locus pœnalis dæmonum.*

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd aër iste non sit locus pœnalis dæmonū. Dæmon enim est natura spiritualis. Natura autem spiritualis non affigitur loco. Ergo nullus locus est dæmonibus pœnalis.

¶Præterea, Peccatum hominis non est grauius quàm peccatum dæmonis, sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multo magis dæmonis. Ergo non aër caliginosus.

¶Præterea, Dæmones puniūtur pœna ignis. Sed in aëre caliginoso nō est ignis: ergo aër caliginosus non est locus pœnæ dæmonum.

¶SED CONTRA est quod Augustin. dicit 4. super Genesim ad lit. quòd aër caligi nosus est quasi carcer dæmonibus vsque ad tempus iudicij.

CONCLVSIO.

¶*Angelis malis duplex pœnalis conuenit locus: infernus propriorum culpa aër iste caliginosus vsque ad diem iudicij ad bonorum exercitium.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli secundum suam naturam medij sunt inter Deum & homines. Habet autem hoc diuinæ prouidentiæ ratio, quòd inferiorum bonum per superiora procuretur. Bonum autem hominis & procuratur per diuinā prouidētiā, vno modo directè: dum scilicet aliquis inducitur ad bonū, & retrahitur à malo, & hoc decenter fit per angelos bonos: alio modo indirectè, dum scilicet aliquis exercetur impugnatus per impugnationem cōtrarij. Et hanc procurationem boni humani cōueniēs fuit per malos angelos fieri, ne totaliter post peccatum ab vtilitate naturalis ordinis exciderent. Sic ergo dæmonibus duplex locus pœnalis debetur. Vnus quidē ratione suæ culpæ, & hic est infernus: alius autem ratione exercitationis humanæ, & sic debetur eis caliginosus aër. Procuratio autem salutis humanæ protenditur vsque ad diem iudicij. Vnde & vsque tunc durat ministerium angelorum & exercitatio dæmonum. Vnde & vsque tūc & boni angeli ad nos huc mittuntur, & dæmones in hoc aëre caliginoso sunt ad nostrum exercitium. Licet eorum aliqui etiā nunc in inferno sint ad torquendum eos quos ad malū induxerūt, sicut & aliqui boni angeli sunt cū animabus sanctis in cælo. Sed post diem iudicij omnes mali tam homines quā angeli in inferno erūt, boni verò in cælo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locus non est pœnalis angelo, aut animæ, quasi afficiens alterando naturam, sed quasi afficiens, voluntatem contristando, dum angelus vel anima apprehendit se esse in loco non conuenienti suæ voluntati.

¶Ad secundum dicendum, q̄ anima secundum ordinem naturæ non præfertur alteri animæ, sicut dæmones ordine naturæ præferuntur hominibus. Vnde nō est similis ratio.

¶Ad tertium dicendum, q̄ aliqui dixerunt, vsq; ad diem iudicij differri pœnam sensibilem, tam dæmonum quam animarū, & similiter beatitudinem sanctorum differri vsque ad diem iudicij. Quod est erroneum & repugnans Apostoli sententiæ, qui dicit 1. Cor. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, domū habemus in cælo. Alij verò licet hoc non concedant de animabus, concedunt tamen de dæmonibus. Sed melius est dicendum, quòd idem iudicium fit de malis animabus & malis angelis: sicut idem iudicium est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicendum est q̄ sicut locus cælestis pertinet ad gloriam angelorum, tamen gloria eorum non minuitur cùm ad nos veniunt: quia considerant illum locū esse suum eo modo quo dicimus honorem Episcopi non minui dum actu non sedet in cathedra. Similiter dicendū est, q̄ dæmones, licet non actu alligentur gehennali igni, dum sunt in aëre isto caliginoso: tamen ex hoc ipso quòd sciunt illam alligationem sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadam glos. Iacobi 3. quòd portant secū ignem gehennæ quocunque vadant. Nec est contra hoc, quòd rogauerunt Dominum vt nō mitteret eos in abyssum: vt dicitur Luc. 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderentur à loco in quo possunt hominibus nocere. Vnde Matt. 8. dicitur, q̄ deprecabantur eum ne expelleret eos extra regionē.

QVAESTIO SEXAGESIMAQVINTA, de Opere creationis creaturæ corporalis in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationem spiritualis creaturæ considerandum est de creatura corporali. In cuius productione tria opera Scriptura commemorat, scilicet opus creationis, cùm dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram. &c. Opus distinctionis, cùm dicitur, Dimisit lucem à tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamentum, ab aquis quæ sunt sub firmamento. Et opus ornatus, cùm dicitur, Fiant luminaria in firmamento, &c. Primò ergo considerandum est de opere creationis. Secundò, de opere distinctionis. Tertiò, de opere ornatus. ¶Circa primū quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrū creatura corporalis sit à Deo. ¶Secundò, vtrum sit facta propter bonitatem Dei. ¶Tertiò, vtrū sit facta à Deo mediantibus angelis. ¶Quartò, vtrum formę corporū sint ab angelis, an immediatè à Deo.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum creatura corporalis sit à Deo.*

AD PRIMVM sic, p̄ceditur. Videtur q̄ creatura corporalis non sit à Deo. Dicit enim Eccl. 1. Didici q̄ omnia quæ fecit Deus pseuerāt in æternū. Sed corpora visibilia nō perseuerant in æternū. Dicitur enim 1. Cor. 4. Quæ quandò quia iniqua eorum voluntas cohibetur à multis.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimaquarta. Articulum quartum.*

TItulum clarus est. ¶In corpore duo. Primò respondet quæsito vna conclusione. Secundò respondet tacitæ obiectioni. Comm.

¶Quo ad primum conclusio est ista: Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit, infernus simpliciter, & aër caliginosus vsque ad diem iudicij. Prima pars relinquitur per se nota, secunda probatur sic, Ratio diuinæ prouidentiæ habet quòd interiorum bona per superiora procurent: ergo conueniens est q̄ hominum bonum indirectè per dæmones procuretur: ergo cōueniens est eos iuxta nos in aëre isto locari vsque ad diem iudicij. Prima consequentia & declaratur & probatur. Declaratur quidē distinguendo, dupliciter procurari bonum hominis, scilicet directè, & indirectè per exercitiū contrarij. Probatur verò q̄ dæmones sunt medij inter Deum & homines, & non totaliter exclusi ab vtilitate naturalis ordinis. Nec habiles sunt vt directè promouerant nos ad bonum. restat ergo vt indirectè impugnando, scilicet exercēdo nos. Secunda verò consequentia quo ad primam partem patet: quia locus debet esse cōueniēs exercitio. Quo ad secundam autē probatur: quia pugna & exercitiū nostrum vsque ad diem est iudicij: & declaratur ex opposito, quia angeli boni etiam vsque ad illud tempus huc mittuntur.

¶Quo ad secundum dicit cùm his stare, quòd aliqui angeli mali mittantur etiam nunc in infernum, sicut etiam boni nulli non sunt hic, sed cum animabus sanctis. Post iudicium verò omnes in inferno, & omnes ill in cælo.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimaquinta. Articulum primum.*

TItulus clarus by à Deo tenet effectiue. ¶In corpore tria facit: Primò refert opinionem quandam. Secundò determinat veritatem contra eam, respondendo quæsito. Tertiò satisfacit motiuo aduersariorum. ¶Quo ad primum duo. Primum est opinio Manichæa. Visibilia sunt à Deo malo secundum autoritat. 1. ad Corint. 4. ¶Quo ad secundū cōclusio respōsiua ad quæstionē est: Corporalia imò cēlestia sunt à Deo. Probatur sic. Quandocunq; in diuersis inuenit aliquid vnū, oportet q̄ illa diuersa illud vnum ab aliqua causa vna recipiant. Sed in omnibus tam corporalibus, quam spiritualibus inuenit esse. ergo ab aliqua vna essendi causa inuenitur: ille est Deus: ergo. maior declaratur exemplo seu inductione in habentibus calorē, &c. Et probatur ratione: quia diuersa vnitas, seu communicantia in aliquo (quod idem est) aut est se, aut ab alio vniuntur. Et quum non ex se, quia diuersa vt sic non vniuntur ergo ab aliqua causa vnionis.

¶Aduerte hic, quòd San. Tho. inuirati studens, maiorē absolutè assumpsit, sciens tamen solis distinctione debere intelligi, quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum specie, genere, siue analogia, oportet vel quòd in omnibus illis illud vnum sit causatum ab aliqua causa extrinseca, vel quòd vnū sit causa, & reliqua sint causata ab eo, cui primo illud conuenit: & sic intellecta propositio ista euidens est in Philosophia. Tertiò exponit quomodo intelligenda sit autoritas Apostoli addducta ab hæreticis & patet in litera. Anno.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimaquinta. Articulum secundum.*

TItulus clarus est. ¶In corpore tria facit. Primò adducit opinionem Origen. Secundò excludit illam. Tertiò respondet quæsito. Comm.

¶Quo ad primum duo refert, opinionem, & radicem eius. Opinio est, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione qua ad bonitatem suam aspicit, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccātis. Radix verò est prioritas creationis spiritualium, æqualitas naturalium, libertas arbitrij, & diffimilitas quo ad meritum & demeritum, vt patet in litera.

¶Quo ad secundum, dupliciter probat hanc solutionem esse erroneam. Primò, quia contrariatur Scripturæ, dicenti creaturam corporalem esse per se ipsam bonam. Secundò, quia dato ad impossibile, scilicet q̄ dispositio corporalis mundi quæ nunc est, esset casualis, vt patet in litera.

¶Quo ad tertium conclusio respōsiua est hæc: Diuina bonitas est finis omnium corporalium, & probatur sic, Totum Vniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem. ergo diuina bonitas est finis omnium corporalium. Antecedens declaratur, ostendendo de quolibet singulo alia ad aliam & partium eius, tam quantum ad singulares inclinationes & gradum quàm quantum ad partium actus operatiua, scilicet q̄ partium ad totū, & quarto totius ad finem existimati. Et probatur, quia saluatum est ad inuitas-

videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Ergo Deus non fecit corpora visibilia.

¶Præterea, Genesis 1. dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ. Experimur enim eas in multis noxias: vt patet in multis serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliquid dicitur malum, quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt à Deo.

¶Præterea, Id quod est à Deo, non retrahit à Deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturæ corporales retrahūt à Deo. Vnde Apostolus dicit 2. Corinth. 5. Non contemplantibus nobis quæ videntur. Ergo creaturæ corporales non sunt à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

CONCLVSIO.

¶*Cùm corporalia & omnia conueniant in esse, necesse est vt omnia effectiuè in esse à Deo dependeant.*

¶RESPONDEO dicendum, quod quorundam hæreticorum positio est, quòd visibilia ista nō sunt creata à bono Deo, sed à malo principio. Et ad argumentum sui erroris assumunt, quòd Apostolus dicit 1. Corint. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. Hæc autem positio est omnino impossibilis. Si enim diuersa in aliquo vniantur, necesse est huius vnionis causam esse aliquā: non enim diuersa secūdum se vniuntur. Et inde est, quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum, oportet quòd illud vnum ab aliqua vna causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habent calorem ab igne. Hoc autem quod est esse communiter, inuenitur in omnibus rebus quantumcunque diuersis. Necesse est ergo esse vnum essendi principiū, à quo esse habeant quæcunque sunt quocunque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint visibilia & corporalia. Dicitur autem diabolus esse deus huius seculi, non creatione, sed quia seculariter viuentes ei seruiunt, eo modo loquendi quo Apostolus loquitur ad Philippenses 3. Quorum deus venter est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes creaturæ Dei, secundum aliquid in æternum perseuerant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corruptibiles. Sed quantò creaturæ magis appropinquant ad Deum, qui est immobilis, tantò magis sunt immobiles. Nam creaturæ corruptibiles in perpetuum manent secundum materiam, sed mutantur secundum formā substantialem. Creaturæ verò incorruptibiles permanent quidem secundum substantiam, sed sunt mutabiles secundum alia, puta secundum locum, vt corpora cælestia: vel secundum affectiones, vt creaturæ spirituales. Quod autem Apostolus dicit, Quæ videntur, temporalia sunt: & si verum sit etiam quantum ad ipsas res in se consideratas, secundum quod omnis creatura visibilis subiacet tempori, vel secundum suum esse, vel secundum suum motum: tamen Apostolus intendit loqui de visibilibus secundum quod sunt hominis præmia. Nam præmia hominis quæ sunt in istis rebus visibilibus, temporaliter transeunt. Quæ autem sunt in rebus inuisibilibus, permanent in æternum. Vnde & suprà præmiserat, Æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

¶Ad secundum dicendum, quòd creatura corporalis secundum suam naturā est bona: sed non est bonum vniuersale: sed est quoddam bonum particulare & contractum: secundum quam particularitatem & contractionem sequitur in ea cōtrarietas, per quam vnum contrariatur alteri, licet vtrūque in se sit bonum. Quidam autem æstimantes res non ex earū natura, sed ex suo proprio commodo: quæcunque sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non considerantes quòd id quod est vni nociuum quātum ad aliquid, vel alteri, vel eidem, quantum ad aliquid est proficuum. Quod nequaquā esset si secundū se corpora essent mala & noxia.

¶Ad tertium dicendum, quòd creaturæ, quantum est de se, non retrahunt à Deo, sed in ipsum ducunt: quia inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, vt dicitur Roma. 1. Sed quòd auertant à Deo, hoc est ex culpa eorum qui insipienter eis vtuntur. Vnde dicitur Sapien. 14. quod creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium. Et hoc ipsum quòd sic à Deo abducunt, attestatur quòd sunt à Deo. Non enim abducunt insipientes à Deo, nisi alliciendo secundum aliquid boni in eis existens, quod habent à Deo.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non sit facta propter Dei bonitatem. Dicitur enim Sapien. 1. Creauit Deus vt essent omnia. Ergo omnia sunt creata propter proprium esse, & non propter Dei bonitatem.

¶Præterea, Bonum habet rationem finis. Ergo id quod est magis bonum in rebus, est finis minus boni. Creatura autem spiritualis comparatur ad corporalem, sicut maius bonū ad minus bonum. Ergo creatura corporalis est propter spiritualem, & non propter Dei bonitatem.

¶Præterea, Iustitia nō dat inæqualia nisi inæqualibus. Sed Deus est iustus. Ergo ante omnem inæqualitatem à Deo creatam est inæqualitas à Deo non creata. Sed inæqualitas à Deo non creata, non potest esse nisi quæ est ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas sequitur ex diuersis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autem corporales sunt inæquales spiritualibus. ergo creaturæ corporales sunt factæ propter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter Dei bonitatem.

¶SED CONTRA est quod dicitur Prouerbiorum 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

CONCLVSIO.

¶*Visibilia omnia & corporalia sunt effectiuè à Deo producta: non in pœnam spiritualium substantiarum, sed ex ipsa Dei intentione propter diuinam bonitatem repræsentandam.*

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ Origenes posuit, q̄ creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccātis. Posuit enim, q̄ Deus à principio creaturas spirituales solas fecit, & omnes æquales. Quarum, cùm essent liberi arbitrij, quædam conuersæ sunt in Deū, & secundum quantitatem conuersionis fortitæ sunt maiorem vel minorem gradum, in sua simplicitate remanentes. Quædam verò auersæ à Deo, alligatæ sunt corporibus diuersis secundum modum auersionis à Deo. Quę quidem positio erronea est. Primò quidem, quia contrariatur Scripturæ, quæ narrata productione cuiuslibet speciei creaturę corporalis, subiungit: Vidit Deus quia hoc esset bonum: quasi diceret, quòd vnumquodque ideo factum est, quia bonum est ipsum esse. Secundum autem opinionē Origę. creatura corporalis facta est: non quia bonum est eam esse, sed vt malum alterius puniretur. Secundò, quia sequeretur, quòd mundi corporalis dispositio quæ nunc est, esset à casu. Si enim ideo corpus solis tale factum est vt congrueret alicui peccato spirituālis creaturæ puniendo: si plures creaturæ spirituales similiter peccassent, sicut illa propter cuius peccatum puniēdum ponit solem creatum: sequeretur quòd essent plures soles in mundo. Et idem esset de aliis: hęc autem sunt omnino inconuenientia. Vnde hac positione remota tanquam erronea, considerandum est quòd ex omnibus creaturis constituitur totum Vniuersum, sicut totum ex partibus. Si autem alicuius totius & partium eius velimus finem assignare, inueniemus primò quidem, quòd singulæ partes sunt propter suos actus, sicut oculus ad videndū. Secundò verò, quòd pars ignobilior est propter nobiliorē, sicut sensus propter intellectum & pulmo propter cor. Tertiò verò, omnes partes sunt propter perfectionē totius, sicut & materia propter formam. Partes enim sunt quasi materia totius. Vlterius autem, totus homo est propter aliquem finem extrinsecum, puta vt fruatur Deo. Sic igitur & in partibus Vniuersi vnaquæque creatura est propter suum proprium actum & perfectionem. Secundò autem creaturæ ignobiliores sunt propter nobiliores, sicut creaturæ quæ sunt infra hominem, sunt propter hominem. Vlterius autem singulæ creaturæ sunt propter perfectionem totius Vniuersi. Vlterius autem, totum Vniuersum cùm singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem: inquantum in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræsentatur ad glōriā Dei. Quamuis creaturę rationales speciali quodā modo supra hoc habeāt finem Deum, quem attingere possunt sua operatione, cognoscendo & amando. Et sic patet quòd diuina bonitas est finis omnium corporalium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc ipso q̄ creatura aliqua habet

Universidad de Deusto
Biblioteca

imitandum & repræsentandum diuinam bonitatem, quod est ad eius gloriam ordinari: consequentia verò probatur ex eo quòd ex omnibus creaturis cõstituitur vniuersitas, (sicut totum ex partibus, &c per hoc idem est filius totius & illius, communicet loquendo, Nihil enim prohibet, quasdam partes peculiares secundum proprias rationes ordinari in diuinam bonitatem per proprias operationes, iuxta primum gradum, vt de creaturis rationalibus patet.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò determinando cõclusionem responsiuam quæsito, ratione & autoritate.

¶ Quo ad primum opinio est affirmatiua, & patet.

¶ Quo ad secundum cõclusio est, Creatura corporalis est immediatè à Deo prima productione. Probatur primò ratione. Creatio est actio impossibilis creaturæ, prima productio creaturæ corporeæ est creatio, ergo, Minor patet ex identitate effectus. Ad primam enim productionem spectat producere primum ordinem generationis, & consequenter id quod est imperfectissimum & in re quia imperfectius est ficut prius. Ad creationem quoq; spectat idem, quoniam extendit se vsque ad productionem materiæ primæ, ergo. Maior verò probatur sic: Causa quanto superior, tanto ad plura se extendit in causando. ergo ad communius. ergo ad magis substratum. ergo quod primo in omnibus substernitur, propriè pertinet ad causalitatem supremæ causæ. ergo nulla causa secunda potest aliquid producere non præsupposito in re producta. aliquo quod causatur à superiori causa. Creatio autem est productio alicuius rei secundum suam totam substantiã, nullo præsupposito quod sit vel increatũ vel ab aliquo creatum. Vnde relinquitur, quòd nihil potest aliquid creare nisi solus Deus, qui est prima causa. Et ideo vt Moyses ostenderet corpora omnia immediatè à Deo creata, dixit, In principio creauit Deus cælum & terram.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in productione rerum est aliquis ordo non quidem vt vna creatura creetur ab alia (hoc enim impossibile est) sed ita quòd ex diuina sapientia diuersi gradus in creaturis constituuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipse Deus vnus absque suæ simplicitatis detrimento diuersorum cognoscitiuus est, vt suprà ostensum est. Et ideo etiam est secundum diuersa cognita diuersorum productorum causa per suam sapientiam: sicut & artifex apprehendendo diuersas formas producit diuersa artificiata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantitas virtutis agentis non solùm mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi. quia vnum & idem aliter fit & à maiori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo vt nihil præsupponatur est virtutis infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere potest.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum formæ corporum sint ab angelis.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd formæ corporum sint ab angelis. Dicit enim Boe. in libro de Trinitate, quòd à formis quæ sunt sine materia, veniunt formę quæ sunt in materia. Formæ autem quæ sunt sine materia, sunt substantiæ spirituales: formæ autem quæ sunt in materia, sunt formæ corporum. Ergo formæ corporum sunt à spiritualibus substantiis.

¶ Præterea, Omne quod est per participationem, reducitur ad id quod est per essentiam. Sed spirituales substantiæ per suam essentiam sunt formæ, creaturæ autem corporales participant formas. Ergo formæ corporalium rerum sunt à spiritualibus substantiis derluatæ.

¶ Præterea. Spirituales substantiæ magis habent virtutem causandi quàm corpora cælestia. Sed corpora cælestia causant formas in istis inferioribus. Vnde dicuntur esse generationis & corruptionis causa. Ergo multo magis à spiritualibus substantiis formę quę sunt in materia deriuantur.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 3. de Trin. quòd non est putandum, angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius Deo. Si autem ad nutum dicitur seruire corporalis materia à quo speciem recipit: non ergo formæ corporales sunt ab angelis, sed à Deo.

CONCLVSIO.

¶ Cum formæ sensibiles & corporales sint quibus composita sunt & fiunt, non producuntur à formis separatis nisi vt motoribus ad formas: & à Deo vt primâ causâ, & à compositis agentibus corporalibus vt proximis agentibus educentibus illa, est materia potentia.

¶ Aduerte hic primò, quòd ratione creationis esse producere rem nullo præsupposito, quod non negatur simpliciter omne præsuppositum: quoniam semper præsupponitur agens & quandoque materia, vt patet in creatione animæ intellectiuæ: sed negatur omne præsuppositum, quòd sit aliquid illius quod est per se primò terminus illius creationis. Ita quòd creari dicitur illud quod sic producitur, quòd nihil eius præsupponitur. Tũc enim tota eius substantia syncategorematicè producitur. Notãtur autem dixi quòd per se primò terminat productionem: alioquin omnes formæ creantur, quoniam nihil earum supponitur, quoniam subiectum nihil est earum: secundum tamen veritatem ideo non creantur, quia non fiunt per se, sed ad fieri compositorum, vt Aristoteles admonuit: quia hæc sola via creationem effugere potuit. Requiruntur ergo & sufficiunt ad creari duo & quòd per se fiat, & quòd nihil eius præsupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ. hoc est enim ex nihilo fieri.

¶ Aduerte secundò, quòd ratio adducta hic ad excludendum creationis actum à causis secundis, si subtiliter perspiciantur, & ad memoriam reducantur dicta superius in quæstione quadragesimaquinta, concludit non solùm quòd nulla secunda causa potest propria virtute creare quod prima facie sonat, sed etiam quod nec instrumentaliter aliqua earum hoc possit: quoniam si primum ordine compositionis in re est proprius effectus primæ causæ: nihil fingi potest prælium quod ad causam aliquam instrumentalem spectet, quoniam ante primum nihil est. & tamen constat instrumentum omne ad prælium aliquid agendum apponi, vt ex suprà dictis patet.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo principaliter facit. primò refert opinionem affirmatiuam diuersimodè tamen à Platone, Auicenna & quibusdam modernis hæreticis dictam. Secundò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum quatuor refert ex Platone, scilicet, & quòd ponebat formas materialium spiritualium & quòd ab his formis deriuantur formæ materiales in materia: & quòd hoc fit per modum participationis & assimilationis cuiusdam. Ex Aut. verò refert tria, scilicet quod sunt quædam substantiæ separatæ nõ de natura inferiorum, quas angelos dicimus; & q in mente earum sunt formæ naturalium sicut in artifice, & q ab illis effluunt formæ naturales. Ex hæreticis autem duo, scilicet Deum esse creatorẽ omnium, & diabolum formarũ materiam corporalem per varias species.

¶ Quo ad secundum tria. Primo, q formæ corporeæ non per se fiunt. Secundò, q eo modo quo fiunt, fiunt ab agentibus corporalibus, vt à causis propinquis, à substantiis separatis vt motoribus ad formas, & à Deo vt à prima causa. Tertio, q in prima rerum cõditione, formæ corporales productæ sunt à solo Deo. Prima conclusio probatur sic: Eius est fieri cuius est esse & eodem modo: quia ficti terminatur ad esse: sed formæ non sunt per se, sed quasi ipsis compositis sint, igitur nec fiunt per se. Et cõfirmatur autoritate Aristo. 7. Meta. Et sic patet radix erroris omnium recitatorum. Secunda verò cõclusio probatur eodem medio, adiuncta aliapropositione, scilicet q vnumquodque fit à sibi simili, sic, Compositum per se primò fit, & forma non fit nisi ad faciendũ cumpositũ ergo formæ corporales causantur non quasi influxæ ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente composito. Et probatur cõsequentia: quia omne quod fit, fit à sibi simili. Ex hoc enim probatur prima pars sic: Forma nõ fit, ergo non oportet ab aliqua forma immateriali eam deriuari. Et antecedens patet sum ex 7. Meta. tũ ex ratione, quia eiusdem & eodem modo est esse & fieri, formæ autẽ non sunt quasi ipsæ fiunt, ergo nec fiunt. Deducatur etiam secunda pars sic: Compositum fit ergo à compposito, alias non fieret à sibi simili: ergo à transmutante materiam de potentia in actum. Nullo enim alio modo compositũ agere potest. Et hic si adiungas, quod forma non alia ratione est, nisi vt qua compositi est, sequitur euidenter q ab eodem cõposito per transmutationem materiæ educitur forma. Reliquæ verò partes huius secundæ conclusionis, scilicet quòd formæ fiunt à substantiis spiritualibus tanquam à mouenti licet ad formas, & à Deo tanquam à prima causa. Et probantur: quia composita agentia mouentur à substantiis spiritualibus, vt Augustinus dicit. Et quum dicitur, de ratione creationis esse producere rem nullo præsupposito, quod non negatur simpliciter omne præsuppositum: quoniam semper præsupponitur agens & quandoque materia, vt patet in creatione animæ intellectiuæ: sed negatur omne præsuppositum, quòd sit aliquid illius quod est per se primò terminus illius creationis. Ita quòd creari dicitur illud quod sic producitur, quòd nihil eius præsupponitur. Tũc enim tota eius substantia syncategorematicè producitur. Notãtur autem dixi quòd per se primò terminat productionem: alioquin omnes formæ creantur, quoniam nihil earum supponitur, quoniam subiectum nihil est earum: secundum tamen veritatem ideo non creantur, quia non fiunt per se, sed ad fieri compositorum, vt Aristoteles admonuit: quia hæc sola via creationem effugere potuit. Requiruntur ergo & sufficiunt ad creari duo & quòd per se fiat, & quòd nihil eius præsupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ. hoc est enim ex nihilo fieri.

¶ Aduerte secundò, quòd ratio adducta hic ad excludendum creationis actum à causis secundis, si subtiliter perspiciantur, & ad memoriam reducantur dicta superius in quæstione quadragesimaquinta, concludit non solùm quòd nulla secunda causa potest propria virtute creare quod prima facie sonat, sed etiam quod nec instrumentaliter aliqua earum hoc possit: quoniam si primum ordine compositionis in re est proprius effectus primæ causæ: nihil fingi potest prælium quod ad causam aliquam instrumentalem spectet, quoniam ante primum nihil est. & tamen constat instrumentum omne ad prælium aliquid agendum apponi, vt ex suprà dictis patet.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo principaliter facit. primò refert opinionem affirmatiuam diuersimodè tamen à Platone, Auicenna & quibusdam modernis hæreticis dictam. Secundò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum quatuor refert ex Platone, scilicet, & quòd ponebat formas materialium spiritualium & quòd ab his formis deriuantur formæ materiales in materia: & quòd hoc fit per modum participationis & assimilationis cuiusdam. Ex Aut. verò refert tria, scilicet quod sunt quædam substantiæ separatæ nõ de natura inferiorum, quas angelos dicimus; & q in mente earum sunt formæ naturalium sicut in artifice, & q ab illis effluunt formæ naturales. Ex hæreticis autem duo, scilicet Deum esse creatorẽ omnium, & diabolum formarũ materiam corporalem per varias species.

¶ Quo ad secundum tria. Primo, q formæ corporeæ non per se fiunt. Secundò, q eo modo quo fiunt, fiunt ab agentibus corporalibus, vt à causis propinquis, à substantiis separatis vt motoribus ad formas, & à Deo vt à prima causa. Tertio, q in prima rerum cõditione, formæ corporales productæ sunt à solo Deo. Prima conclusio probatur sic: Eius est fieri cuius est esse & eodem modo: quia ficti terminatur ad esse: sed formæ non sunt per se, sed quasi ipsis compositis sint, igitur nec fiunt per se. Et cõfirmatur autoritate Aristo. 7. Meta. Et sic patet radix erroris omnium recitatorum. Secunda verò cõclusio probatur eodem medio, adiuncta aliapropositione, scilicet q vnumquodque fit à sibi simili, sic, Compositum per se primò fit, & forma non fit nisi ad faciendũ cumpositũ ergo formæ corporales causantur non quasi influxæ ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente composito. Et probatur cõsequentia: quia omne quod fit, fit à sibi simili. Ex hoc enim probatur prima pars sic: Forma nõ fit, ergo non oportet ab aliqua forma immateriali eam deriuari. Et antecedens patet sum ex 7. Meta. tũ ex ratione, quia eiusdem & eodem modo est esse & fieri, formæ autẽ non sunt quasi ipsæ fiunt, ergo nec fiunt. Deducatur etiam secunda pars sic: Compositum fit ergo à compposito, alias non fieret à sibi simili: ergo à transmutante materiam de potentia in actum. Nullo enim alio modo compositũ agere potest. Et hic si adiungas, quod forma non alia ratione est, nisi vt qua compositi est, sequitur euidenter q ab eodem cõposito per transmutationem materiæ educitur forma. Reliquæ verò partes huius secundæ conclusionis, scilicet quòd formæ fiunt à substantiis spiritualibus tanquam à mouenti licet ad formas, & à Deo tanquam à prima causa. Et probantur: quia composita agentia mouentur à substantiis spiritualibus, vt Augustinus dicit. Et

¶ RESPONDEO dicendum, quòd opinio fuit quorundam, quòd omnes formæ corporales deriuantur à substantiis spiritualibus, quas angelos dicimus. Et hoc quidem dupliciter aliqui posuerunt. Plato enim posuit formas quæ sunt in materia corporali, deriuari & formari à formis sine materia subsistentibus, per modum participationis cuiusdam. ponebat enim hominem quendã immaterialiter subsistentem, & similiter equum, & sic de aliis, ex quibus constituuntur hæc singularia sensibilia, secũdum quod in materia corporali remanet quædam impressio ab illis formis separatis, per modum assimilationis cuiusdam, quam participationem vocabat. Et secundum ordinẽ formarũ ponebant Platonici ordinem substantiarum separatarum. Puta quod vna substantia separata est, quæ est equus, qui est causa omnium equorum: supra quam est quædam vita separata, quam dicebant per se vitam & causam omnis vitæ. Et viterius quandam, quam nominabant ipsum esse & causam omnis esse. Auicen. verò & quidam alij non posuerunt formas rerum corporalium in materia per se subsistere, sed solùm in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarum spiritualium existentibus, quas quidem ipsi intelligentias, nos autem angelos dicimus, dicebant procedere omnes formas, quę sunt in materia corporali. Sicut à formis, quæ sunt in mente artificis, procedunt formæ artificiatorum. Et in idem videtur redire quod quidem moderni hæretici ponunt, dicentes quidem Deum creatorem omnium, sed materiam corpoream à diabolo formatam, & per varias species distinctam. Omnes autem hæ opiniones ex vna radice processisse videtur. Quærebant enim causam formarum ac si ipsæ formæ fierent secundum seipsas. Sed sicut probat Arist. in 8. Meta. id quod proprie fit, est compositum. Formæ autem corruptibilium rerum habent vt aliquando sint, aliquando non sint absque hoc, quòd ipsæ generentur, aut corrumpatur: sed compositis generatis, aut corruptis, quia etiam formæ non habent esse, sed composita habent esse per eas: sic enim alicui competit fieri sicut & esse. Et ideo cùm simile fiat à suo simili, non est quærenda causa formarum corporalium aliqua forma immaterialis, sed aliquod compositum, secũdum quod hic ignis generatur ab hoc igne. Sic igitur formę corporales causantur non quasi influxæ ab aliqua immateriali forma, sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente composito. Sed quia agens compositum, quod est corpus, mouetur à substantia spirituali creatæ, vt Augustinus dicit 3. de Trin. sequitur vlterius, quòd etiam formæ corporales à substantiis spiritualibus deriuentur, non tanquam influentibus formas, sed tanquam mouentibus ad formas. Vlterius autem reducuntur in Deum sicut in primam causam etiam species angelici intellectus: quæ sunt quædam semilales rationes corporalium formarum. In prima autem corporalis creaturæ productione non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actum. Et ideo formæ corporales, quas in prima productione corpora humana habuerunt, sunt immediatè à Deo productæ, cui soli ad nutum obedit materia tanquam propriæ causæ. Vnde ad hoc significandum Moyses singulis operibus præmittit: Dixit Deus, fiat hoc, vel illud. In quo significatur formatio rerum per verbum Dei factæ, à quo secundum Aug. est omnis forma, & compago, & concordia partium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Boe. intelligit per formas quæ sunt sine materia, rationes rerum quæ sunt in mente diuina, sicut etiam Apostol. dicit Hebr. 11. Fide credimus, aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit angelos, dicendum est quòd ab eis venunt formæ quæ sunt in materia, non per influxum, sed per motum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd formæ participatæ in materia, reducuntur non ad formas aliquas per se subsistentes rationis eiusdem, vt Platonici posuerunt: sed ad formas intelligibiles, vel intellectus angelici (à quibus per motum procedunt) vel vlterius ad rationes intellectus diuini (à quibus etiam formarum semina sunt rebus creatis indita) vt per motum in actum educi possint.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpora cælestia causant formas in istis inferioribus, non influendo, sed mouendo.

QVÆSTIO SEXAGESIMASEXTA, de ordine creationis ad distinctionem, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere distinctionis. Et primò considerandum est de ordine creationis ad distinctionem. Secundò de ipsa distinctione secundum se.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum informitas materiæ creatæ præcesserit tempore distinctionem ipsius. ¶ Secundò, vtrum sit vna materia omnium corporalium. ¶ Tertiò, vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi. ¶ Quartò, vtrum tempus sit eidem concreatum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationẽ ipsius. Dicitur enim Genes. Terra erat inanis & vacua: siue innisibilis & incomposita, secundũ aliam literam. Per quod designatur informitas materiæ, vt Augustinus dicit. Ergo materia fuit aliquando informis antequam formaretur.

¶ Præterea, Natura in sua operatione Dei operationem imitatur: sicut causa secunda imitatur causam primam. Sed in operatione naturæ informitas tempore præcedit formationem: ergo & in operatione Dei.

¶ Præterea, Materia potior est accidẽte: quia materia est pars substantiæ. Sed Deus potest facere quòd accidens sit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset sine forma.

¶ SED CONTRA, Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nunquam fuit informe.

¶ Præterea, Creaturæ corporalis formatio facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni autem opponitur cõfusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcesserit tempore formationem materiæ, sequitur principio fuisse confusionem corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerunt Chaos.

CONCLVSIO.

¶ Informitas materiæ non præcessit duratione eius formationem, aut distinctionem, sed natura: præcessit autem informitas materiæ eius formationem id est pulchritudinem & ornatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones Sanctorũ. Augustinus enim vult, quod informitas materiæ corporalis non præcesserit tempore formationem ipsius, sed solum origine, vel ordine naturæ. Alij verò, vt Basilius, Ambrosius, & Chrysostomus, volunt, quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem.

ipsæ species intellectus angelici reducuntur in primam causam: quasi rationes seminales in angẽ perfectum & primario. Tertia conclusio. Formæ corporales in prima rerum cõditione fuerũt immediatè à Deo. Et probatur: quia nulla ibi interuenit transmutatio de potentia ad actũ, & soli Deo obedit materia ad nutũ. Secũdò cõfirmatur autoritate Scripturæ, Geneseos & patet in littera.

¶ Aduertite hic diligẽter, quòd formam fieri per transmutationẽ, & ipsam educi de potentia ad actum, non differunt. Et propterea non est idem formam recipi in materia, & educi de ipsa: sed oportet quòd forma ex vi transmutationis resultet. Imaginandũ est enim formas omnes educibiles præselle in materia in potentia, quasi latitantes sub potestate ipsius: & esse in ea vim causatiuã earum, materialiter tamen: ita quòd accedente determinato agente ad certam speciem, & transmutante materiam, illa ex vi talis mutationis mutationem ex eo quòd habet in se aliquid extrinsecus adueniens, sed ex eo quòd habet indeterminatè, paulatim determinatur ad habendum distinctè quod in se prius habebat confuse. Hæc enim est vis determinatæ transmutationis.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primò refert diuersitatem opinionum. Secundò ostendit, sententiam Augustini oportere veram fateri. Tertiò sententiam aliorum tractat.

¶ Quo ad primum duo dicit, scilicet ipsius opiniones cõtrarias de quæstione, & radicem, quòd in rei veritate non sunt cõtrariæ, propter aequiuocationem informitatis.

¶ Quo ad secundũ duo dicit. Primò quid nominis ipsius informitatis apud Aug. significat enim negationẽ omnis formę. Secundò excludit responsionẽ quid eundem, informitas materię non præcellit duratione eius formationem, aut distinctionem, sed natura tantum. Et de formatione quidem probatur: quia se quæritur q. esset ens in actu sine actu. De distinctione verò quia sequeretur opinio Antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et cõsequenter etiam non esset nisi alterari: quia omnis forma generis nõ sic existens similiter, sed adueniret illi. Quòd autẽ præcedat natura, sicut potentia actũ, & partes totum, probatur ex eo quia in formitas est ipsius materiæ primæ secundũ se.

¶ Citra

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Circa hanc partem aduertendum, q̃ ad hunc locum videntur spectare quæ dicta sunt de materia esse, an materia possit esse forma, vel altera, an detur forma corporeitatis, quasi forma corporis materiæ, sed prima quidem non directe ad hunc locum, quia tractatur de diuina potentia, sed de rerum ordine fermo est, conflat autem etiam secundum aduersarios, quòd secundum rerum ordinẽ materia non potest esse sine forma. Vnde de hoc specialis requiratur quæstio in Commentariis de ente & essentia. Secunda autem quum de pluralitate formarum inter eas tractabitur, aliqualiter tractabitur.

Comment. ¶Quo ad tertium quinque dicit, primò quid nominis informitatis apud Basilium, Ambrosium & Chrysostomum, scilicet negationem formositatis. Secundo conclusionẽ responsiuam, Informitas præcessit duratione formationem. Tertio discordiam Augustini & concordiam in hoc. Quarto triplicem differentiam formositatem ex scriptura, luminis in cælo & corpore diaphano, visibilitatis in terra, & decoris vegetantium in eadem. Quinto informitates oppositas ex verbis Scripturæ accipit, & patet in litera.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæsexta Articulum secundum.*

Annot. TItulus clatus. Vna propriè sumitur pro vnitate generis physici, quæ propriè est vnitas materiæ, vt patet 5. Met.

551 Comment. ¶In corpore duo principaliter. Primò tractat opiniones pates affirmatiuæ: secundò patas negatiuæ.

349 360 ¶Quo ad primum duas opiniones tractat. prima est Antiquorum, secunda, est Auicebron. Vtrique enim ponunt vnam omnium materiã. In opinione Antiquorũ tria dicit, scilicet opinionem eorum, & Platonis defensionem, & Aristo. contra eos impugnationem. In opinione Auicebron tria quoque dicit, scilicet opinionem eius, & fundamentum eius, & impugnationem contra eumquia sequitur quòd generati non esti nisi alterati.

¶Quo ad secundũ duas quoque opiniones tractat, scilicet Auer. & suã tali ordine. Primò probat hanc negatiuam, Materia corruptibilium & incorruptibilium nõ est vna. In hac enim conuenit cum Auer. & differt ab omnibus supra dictis: ex eisdem enim fundamentis eliditur opposita opinio. Probat autem eam tali ratione, Materia secundum id quod est, est in potentia ad formã: ergo secundum id quod est, quibus est

Et quamuis hæ opiniones videantur esse cõtrariæ, tamen parum ab inuicem differũt. Aliter enim accipit informitatem materiæ Augustin. quam alij. Aug. enim accipit informitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere q̃ informitas materiæ tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionem. Et de formatione quidem manifestum est. Si enim materia informis præcesserit duratione, hæc erat iam in actu de ente in potentia. Et ideo oportet vt in eius operatione potentia tempore præcedat actum, & informitas formationem. Sed Deus producit ens actu ex nihilo. Et ideo statim potest producere rem perfectam, secundum magnitudinem suæ virtutis.

¶Ad tertium dicendum, quòd accidens cùm sit forma, est actus quidam: materia autem secundum id quod est, est ens in potentia. Vnde magis repugnat esse in actu materiæ sine forma, quam accidenti sine subiecto.

¶Ad primum verò quod obiicitur in contrarium, dicendum est, quòd si secundum alios Sanctos informitas tempore præcesserit formationem materiæ: non fuit hoc ex impotentia Dei, sed ex eius sapientia, vt ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quidam antiquorum naturalium posuerunt confusionem excludentem omnem distinctionem, præter hoc quòd Anax. posuit solum intellectum distinctum & immixtum. Sed ante opus distinctionis Scriptura sacra ponit multiplicem distinctionem. Primo quidem cæli & terræ: in quo ostenditur distinctio etiam secundum materiam, vt infrà patebit. Et hoc cum dicit, In principio Deus creauit cælum & terram, &c. Secundo per distinctionem elementorum, quantum ad formas suas: per hoc quòd nominat terram & aquam. Aërem autem & ignem non nominat, quia non est ita manifestum rudibus, quibus Moyses loquebatur, huiusmodi esse corpora, sicut manifestum est de terra & aqua: quamuis Plato aërem intellexerit significari per hoc quòd dicitur spiritus Domini: quia etiam aër spiritus dicitur: ignem vero intellexerit significari per cælum, quod ignea natura esse dixit, vt Aug. refert in 13. lib. de Ciui. Dei cap. 16. Sed Rabbi Moyses in aliis cum Platone concordans, dicit ignẽ significari per tenebras: quia vt dicit, in propria sphæra ignis non lucet. Sed magis videtur esse conueniens quod prius dictum est: quòd spiritus Domini in scriptura non, nisi pro spiritu sancto consueuit poni. Quia aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut voluntas artificis superfertur materiæ quã vult formare. Tertia distinctio significatur secundum situm: quia terra erat sub aquis, quibus inuisibilis reddebatur. Aër verò qui est subiectum tenebrarum, significatur fuisse super aquas: per hoc quod dicitur, tenebræ erant super faciem abyssi. Quid autem distinguendum remaneret, ex sequentibus apparebit.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum vna sit materia informis omnium corporalium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vna sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Augustin. 12. confes. Duo reperio quæ fecisti. Vnum quod erat formatum. Alterum quod erat informe. Et hoc dicit esse terram inuisibilem & incomppositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium. Ergo vna est materia omnium corporalium.

¶Præterea, Philosophus dicit in 5. met. 1. quòd illa quæ sunt vnum in genere, sunt vnum in materia: Sed omnia corporalia conueniũt in genere corporis. Ergo omnium corporalium est vna materia.

¶Præterea, Diuersus actus fit in diuersa potentia, & vnus in vna. Sed omnium corporum est vna forma, scilicet corporeitas. Ergo omnium corporalium est materia vna.

¶Præterea, Materia in se considerata, est solùm in potentia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia in se considerata, est vna tantùm omnium corporalium.

¶SED CONTRA, Quæcunque conueniunt in materia, sunt transmutabilia adinuicem, & agunt & patiuntur abinuicem: vt dicitur in primo De generatione. Sed corpora cælestia & inferiora non sic se habent adinuicem. Ergo eorum materia non est vna.

CONCLVSIO.

¶*Non est vna omnium corporum corruptibilium & incorruptibilium materia.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuerunt diuersæ opiniones Philosophorũ. Plato enim & omnes Philosophi ante Ari. posuerunt omnia corpora esse de natura 4. elementorũ. Vnde cùm 4. elementa communicent in vna materia vt materia generatio & corruptio in eis ostendit: per consequens sequebatur quòd omnium corporum sit materia vna. Quòd autem quædam corpora sint incorruptibilia, Plato ascribebat nõ conditioni materiæ

communis: ergo habendo vnam illarum remanet in potentia ad omnes alias formas. ergo est simul sub forma vna & priuatione alterius: ergo si vna est corruptibilis & incorruptibilis compositi, erit idem simul corruptibile & incorruptibile secundum naturam: ergo impossibile est esse vnam materiam corruptibilium & incorruptibilium. Secunda consequentia probatur: quia si habendo vnam, non remaneret in potentia ad reliquas, hoc esset quia illa forma, quam habet, perficeret eam sic, quòd non relinqueret potentiam ad aliarum: sed hoc non potest esse. Probatur dupliciter. primò, quia materia per vnam non fit actu nisi secundum potentiam ad illam. secundò, & est exclusio responsionis, quia materia secundum se indifferenter se habet ad formam perfectam & imperfectam.

Quæstio. ¶*Nũ ẽm possibile sit esse vnã mãm, et nũ materia cæli et horũ inferiorũ vna sit.*

¶Circa hanc partem aduertendum, q̃ Sco. contra conclusionem, Aegidius verò cõtra rationẽ & conclusionẽ instat. Vnde hic in 2. dist. 12. rationẽ hanc nituntur soluere, negando secundã consequentiã. imaginatur enim q̃ materia lunæ non sit in potentia ad formã ignis, quia forma lunæ non habet contrarium, & sic non est priuata, nec appetit illã. Sed remota mitum est de tam præclaro discipulo, quomodo à tanto declinauit magistro, in re tam patula. Priuatio enim (vt habetur 4. Meta.) est negatio in subiecto apto nato. sed materia lunæ est secundũ se apta nata recipere formã ignis, & habet negationẽ eius, ergo in materia lunæ est priuatio formæ ignis, nec potest responderi ad hoc, nisi negando rationẽ priuationis. Vnde S. T. & Sco. conati sunt excludere responsionẽ in littera tactam, quia apparentiam habet, non istam quæ nihil valet. sed ergo ratio. Contra conclusionẽ autem dupliciter arguitur. primò impugnando in cælo materiã quæ est pura potẽtia, secundo impugnando q̃ alterius rationis. Contra primum arguit Sco. in 2. dist. 14. q. 1. in cælo non est potentia contradictionis, ergo in eo non est materia quæ est puré potentia. Antecedens ex nono Meta. tex. 17. consequentia probatur, potentia pura est secundum quid esse & non esse. Et confirmatur hoc motiuum, quia pura potentia prius natura habet priuationem quàm formam, probatur, quia priuationem habet ex se, formam ab alio: sicut aër se habet ad tenebras & ad lumen. Et confirmatur: quia materia est per quam res potest esse & non esse: & materia primo Physicorũ est principium vnum subiecto, & duo secundum rationem, propter priuationem. ergo. Arguunt quoque contra idem alij, quia si cælum esset compositum ex materia & forma, non esset opus anima sine intelligentia mouere. & teneat sequela: quia formam sequeretur motus circularis: sicut motus deorsum inquitur formam grauis. Contra secundum verò arguit primo Scot. vbi suprà. non dantur duo primi hues, nec duo prima agentia, ergo nec dantur primæ materiæ duæ.

¶Præterea, Materia solis dato q̃ non sit in potẽtia ad aliã formã, est tamen secundum se in potentia ad formam solis & eius priuationẽ. ergo est in potentia contradictionis, & cõsequenter corruptibile erit quantum est ex se corpus cælestẽ. Aegidius verò vbi suprà contra hoc idem arguit. Primò, quia negatio omnũ formarum consticuit vnitatẽ materiæ secundum se, sed seclusa omni forma tam cælesti quàm inferiori, inuenitur omnis materia cum abnegatione omnis formæ: ergo omnis materia secũdum se est vna & eadem negatiuè, vt de materia omnium inferiorum dicimus. Secundò, quia actus est qui distinguit & separat 7. Meta. tex. 40. ergo in pura potentia nulla potest esse distinctio seclusis actibus. Tertiò, si daretur diuersæ puræ potẽtiæ, sequeretur q̃ inter actum & potentiã puram non esset maxima distantia positiua: hoc non posset intelligi, ergo. &c probatur sequela: quia potentis duabus puris potentiis diuersarum rationum, vt hic ponitur, oportet q̃ altera magis distet ab actu puro, quàm altera: ergo distantia vnius potẽtiæ puræ non est maxima. hæc sufficiãt hic: quoniam solum horum erit manifestatio infrà quorum.

¶Ad euidentiam huius rei aduerte diligentissime, quòd sicuti naturam materiæ vt sic consideranti facilè omnium rationem reddet. Materia enim secundum se, secundum id quod est, vt in littera dicitur, non est aliquod ens nisi subitantialis potentia ad formam, nec aliam naturam habet: & hoc est eius quod quid est. Verum hoc non contingit vno modo, sed duobus quia esse ad formam cõtingit dupliciter, scilicet ad formam secundum genus, & ad formam talem secundum speciem. Quum enim oporteat potentiam omnem aliquem actum per se primò respicere vt adæquatum sibi, per quem diffiniendo est, vt patet 9. Meta. consequens est vt substantialis potentia materiæ respiciat vt adæquatum actum, aut formam talem secundum genus aut secundum speciem: indiuidua enim extra artem sunt. Inter hos autem duos modos hæc est manifesta differentia, quòd potentia ad formam vnam genere tantùm est ad plures species: potẽtia verò tantùm ad formam vnam specie non est ad plura, nisi forte per accidens, puta quia species illa multiplicabilis esset numeraliter. Ex hac autem differentia tequitur alia, scilicet quòd potentia primo modo habet priuationem annexam: potentia verò secundo modo non. & patet sequela: quia materia quæ est in potẽtia ad plura, habendo vnum actu, adhuc est in potentia ad aliudnec per hoc priuatur illo: potentia enim ad aliquid cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet. Materia verò quid cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet. Materia verò quid cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet. Materia verò cuius est potentia ad vnum solum, quum habendo illud nulla sibi possibili careat, nullam habet priuationem. Nec pertanãsibi hic, sed philosophice subsistes & considera quòd nulla res appetit negationem aut malum, nisi quia appetit bonum, cui est annexa negatio alterius. Sicut calefactibile appetendo calorem, appetit negationem frigoris: & ignis appetendo perpetuitatem sui, corruptionem aquæ ex consequenti appetit. Et propterea si potentia aliqua non est ad aliam formam, non habet congenitam priuationem eius formæ quam habet, aliter appeteret primò non esse quod non est intelligibile. Vnde in proposito sic contingere rationi consonat. Et quòd materia prima horum inferiorum est potentia substantialis respectu omnium formarũ rerum generabilium & corruptibilium, ac per hoc respicit per se primò vt actum adæquatum formam substantiæ generabilis: sub qua quoniam moliuntur species, oportet ipsam sub vna esse in potentia ad aliam, & consequentes illa priuatam: & sic omnia sunt adinuicem generabilia, &c. Et quòd materia cælestis corporis non est ad actum vnum tãtum secundum genus, sed vnum specie atomi: ita quòd non est puratum, quòd materia cæli respiciat formam cælestem vt actu adæquatum, quia sic sequeretur potentia ad plura, & priuatio & corruptibiliras ab intrinseco: sed quòd materia lunæ est in potentia secundum se ad formam lunæ tantùm, & materia solis ad formam solis tantùm, & sic de aliis: ita quod quot sunt species corporum cælestium, tot sunt genera physica eorum. Et hoc quod dico, cæli materia, non significat ali quam vnam materiã, sed quodam analogum omnibus materiis cælestium corporum. Ad rationem ergo Sco. & Auer. dicito dupliciter, primò secundum rem, secundò ad hominem, id est secundum modum loquendi Arist. 9. Meta. Secundum rem distingue quòd potentia passiua est duplex. Quædam puré receptiua, quæ scilicet nulla passione media recipit formam. Quædam verò receptiua & passiua simul: ita q̃ & agitur ab agente, & recipit formam. Modò dico, & ita est quòd potentia puré receptiua non est potentia contradictionis, potentia autem receptiua & passiua simul hæc est contradictionis. Ex dictis autem patet, quod materia lunæ est potentia receptiua tantùm, quoniam nulla passione aut actione media materia habet illam formam: & patet hanc distinctionem esse veram inpotẽtia cæli respectu suæ figuræ. Illa enim non est contradictionis, & tamen receptiua, non tamen passiua. Et si contra inferiora dicimus. Secundò, quia actus est qui distinguit & separat 7. Meta. tex. 40. ergo in pura potentia nulla potest esse distinctio seclusis actibus. Tertiò, si daretur diuersæ puræ potẽtiæ, sequeretur q̃ inter actum & potentiã puram non esset maxima distantia positiua: hoc non posset intelligi, ergo. &c probatur sequela: quia potentis duabus puris potentiis diuersarum rationum, vt hic ponitur, oportet q̃ altera magis distet ab actu puro, quàm altera: ergo distantia vnius potẽtiæ puræ non est maxima. hæc sufficiãt hic: quoniam solum horum erit manifestatio infrà quorum.

¶Ad euidentiam huius rei aduerte diligentissime, quòd sicuti naturam materiæ vt sic consideranti facilè omnium rationem reddet. Materia enim secundum se, vt sic consideranti facilè omnium rationem reddet. Materia enim secundum se, secundum id quod est, vt in littera dicitur, non est aliquod ens nisi subitantialis potentia ad formam, nec aliam naturam habet: & hoc est eius quod quid est. Verum hoc non contingit vno modo, sed duobus quia esse ad formam cõtingit dupliciter, scilicet ad formam secundum genus, & ad formam talem secundum speciem. Quum enim oporteat potentiam omnem aliquem actum per se primò respicere vt adæquatum sibi, per quem diffiniendo est, vt patet 9. Meta. consequens est vt substantialis potentia materiæ respiciat vt adæquatum actum, aut formam talem secundum genus aut secundum speciem: indiuidua enim extra artem sunt. Inter hos autem duos modos hæc est manifesta differentia, quòd potentia ad formam vnam genere tantùm est ad plures species: potẽtia verò tantùm ad formam vnam specie non est ad plura, nisi forte per accidens, puta quia species illa multiplicabilis esset numeraliter. Ex hac autem differentia tequitur alia, scilicet quòd potentia primo modo habet priuationem annexam: potentia verò secundo modo non. & patet sequela: quia materia quæ est in potẽtia ad plura, habendo vnum actu, adhuc est in potentia ad aliudnec per hoc priuatur illo: potentia enim ad aliquid cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet. Materia verò quid cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet. Materia verò cuius est potentia ad vnum solum, quum habendo illud nulla sibi possibili careat, nullam habet priuationem. Nec pertanãsibi hic, sed philosophice subsistes & considera quòd nulla res appetit negationem aut malum, nisi quia appetit bonum, cui est annexa negatio alterius. Sicut calefactibile appetendo calorem, appetit negationem frigoris: & ignis appetendo perpetuitatem sui, corruptionem aquæ ex consequenti appetit. Et propterea si potentia aliqua non est ad aliam formam, non habet congenitam priuationem eius formæ quam habet, aliter appeteret primò non esse quod non est intelligibile. Vnde in proposito sic contingere rationi consonat. Et quòd materia prima horum inferiorum est potentia substantialis respectu omnium formarũ rerum generabilium & corruptibilium, ac per hoc respicit per se primò vt actum adæquatum formam substantiæ generabilis: sub qua quoniam moliuntur species, oportet ipsam sub vna esse in potentia ad aliam, & consequentes illa priuatam: & sic omnia sunt adinuicem generabilia, &c. Et quòd materia cælestis corporis non est ad actum vnum tãtum secundum genus, sed vnum specie atomi: ita quòd non est puratum, quòd materia cæli respiciat formam cælestem vt actu adæquatum, quia sic sequeretur potentia ad plura, & priuatio & corruptibiliras ab intrinseco: sed quòd materia lunæ est in potentia secundum se ad formam lunæ tantùm, & materia solis ad formam solis tantùm, & sic de aliis: ita quod quot sunt species corporum cælestium, tot sunt genera physica eorum. Et hoc quod dico, cæli materia, non significat ali quam vnam materiã, sed quodam analogum omnibus materiis cælestium corporum. Ad rationem ergo Sco. & Auer. dicito dupliciter, primò secundum rem, secundò ad hominem, id est secundum modum loquendi Arist. 9. Meta. Secundum rem distingue quòd potentia passiua est duplex. Quædam puré receptiua, quæ scilicet nulla passione media recipit formam. Quædam verò receptiua & passiua simul: ita q̃ & agitur ab agente, & recipit formam. Modò dico, & ita est quòd potentia puré receptiua non est potentia contradictionis, potentia autem receptiua & passiua simul hæc est contradictionis. Ex dictis autem patet, quod materia lunæ est potentia receptiua tantùm, quoniam nulla passione aut actione media materia habet illam formam: & patet hanc distinctionem esse veram inpotẽtia cæli respectu suæ figuræ. Illa enim non est contradictionis, & tamen receptiua, non tamen passiua. Et si contra in-

sistetur, quia potentia secundum se est indifferens ad actum & negationem: vel quod plus est, prius natura habet negationem: quia secundum se ex Aui. 6. Meta. c. 2. Respõdeatur negando consequentiam, si antecedens fiat negatiuè: vel antecedens, si fiat positiuè. Ista enim propositio negatiua est vera, Potentia non ex se habet actum: sed ex hac non sequitur affirmatiua, ergo ex se habet non actum, quod est esse in potentia contradictionis secundum se, ad actum, scilicet & non actum. illa verò affirmatiua, Potẽtia ex se habet nõ actũ, est falsa & similiter ista est falsa, Potẽtia ex se non habet actũ si magis quam non actum: quoniã ex se in proprio genere causæ, scilicet materialis, ita vẽdicat sibi actũ talem, q̃ nullo modo oppositũ quoniam ita talem, q̃ nullum alium. Ad hominẽ verò scito, q̃ Ari. 9. Meta. tex. 27. qui allegatur, non vocat potentiã nisi potentiam vt potentia: potentia autẽ vt potentia non est quando iam est sub actu: & sic potentiã puré receptiuã non vocat potentiam. & propterea dicit q̃ omnis potentia est potentia contradictionis. Et si vis etiam proter eos comincere, affer codicẽ, & videbit ibidem q̃ negat in cælo esse potentiã ad motum localem quum tamen conflet q̃ motus est actus entis in potentia inquantum in potentia. Quia enim posuit motum cælo coæternũ, sicut & figuram: ac per hoc cælum nunquam est in statu potentiæ respectu motus, sed semper in actu deo dixit non esse in potentia ad motum, sed in potentia ad terminos motus, vnde & quo ad quos continuè agitur à motore deperdendos & acquirendos. Ad confirmationes autem dicitur dupliciter. Primò diffinguendo de non esse & priuatione simpliciter, vel secundum quid. Et q̃ materia cæli per quã potest res non esse saltem secundum quid, & similiter est idem subiecto cum priuatione secundum quid saltem. Secundò potest dici & melius, q̃ istæ propositiones possunt dupliciter exponi. Primò, vt subiectum vendicet sibi prædicatum: & sic non sunt veræ nisi cum disiunctione simpliciter, vel secundum quid. alio modo, vt prædicatum determinet sibi subiectum: & sic sunt veræ absolute. Vbicunque namque est potentia ad esse & non esse, ibi est materia: similiter vbi est priuatio, ibi est idem subiecto cum materia, & non econtra. Ad argumentum aliorum negatur sequela: & ratio est: quia motus circularis est motus animalis & non mere naturalis: & propterea non superfluit forma cæli: Nec est dicendum q̃ est priuatium puré passiuum respectu motus circularis: sed q̃ quemadmodum forma cordis concurrit ad motum cordis medio modo inter puré passiuum & actiuum, & tamen non sit ab anima motus ille esse potest: ita forma cæli natura talis est ad quam in consunctione ad animã, seu intelligentiam natus est sequi motus circularis. vnde substantia corporalis cæli est principium naturale motus circularis: alioquin ruerent totus processus in primo de Cælo & mundo, ad inferendam quinram essentiã & nihilominus animam oportet adiungere: sicut patet in motu cordis. Est enim primus motus in Vniuerso, sicut motus cordis in animali, vt patet in 8. Physico.

¶Ad rationem autem primam Scoti contra secundum dictum negandã est sequela: quoniam non est par ratio de causis extrinsecis & intrinsecis: quoniam istæ sunt partes rei, & intrant compositionem rerum, ac per hoc oportet esse varias iuxta rerum varietates: extrinsecæ autem non. Ad secundũ verò iam patet responsio ex dictis. negatur siquidem, quòd materia solis sit in potentia secundum se ad priuationem suæ formæ: & ratio est, quia potentia ad priuationem huius formæ fundatur super potentia ad aliam formam, vt patet ex dictis.

¶Ad primũ verò Aegidij modificatur illa propositio, Negatio omnium formarũ constituit vnitatẽ materiæ. potest enim dupliciter intelligi. Primò absolutè, vt sonat, & sic est falsa: quia negatio absolutè dicitur de nihilo. Alio modo in subiecto apto nato, & sic est vera: sed subiectum aptum in proposito est materia cõmunis multis. hæc enim est vna negatiuè non positiuè. sed materia cõmunis multis, cum materia propria vni non sortitur vnitatem ex negatione: quia ex hoc ipso q̃ hæc est cõmunis his, illæ non iam sunt diuersæ. Ad secundũ autem conceditur, q̃ solus actus distinguit: & dico q̃ duæ puræ potentiæ distinguuntur actibus, quos per se primò respiciunt, & per quos diminuntur, & à quibus non possunt abstrahi, etiam per primam operationem intellectus. Et si quæras distinctionem intrinsecam in eis, dico q̃ est ipsa essentiæ substantialis commensuratio ad actum sibi adæquatum. Et si de ipsa substantiali commensuratione ad actum quæras, dico q̃ est nõ solùm identicè, sed formaliter ipsa essentia cuiusque puræ potentiæ. Et propterea sicut actus adæquari sunt diuersi seipsis, ita potentiæ propriæ ad eos sunt per se diuersæ propter actus. Sicut enim materia est propter formam, ita distinctio materiæ est propter diuersitatem formarum. Ad tertium quo ad rem dicitur, q̃ nullum inconueniens est, vnam puram potentiam magis distare ab actu puro quàm aliam puram potẽtiam, non per inclusionẽ alicuius actualitatis in vna magis quàm in alia quia non essent amboæ puræ potentiæ: sed per vnius cõmensurationem ad perfectiorem actum adæquatũ respectu alterius, ita q̃ ex hoc vna puta potentia est altera pura potentia minus ab actu distans, quia est capacitas perfectioris actus. Sed caue hic ne fallaris sophismate consequentis, aut figuræ dictionis, à pura potentia ad puram potentiam ad talem actum. Illa enim est prope nihil, & maximè distans à Deo, &c. Sed habet latitudinem propter actus respectos modo declarato. Singularum autẽ puré potentiarũ nulla nisi cõmensurata infimo actui est maximè distans, & prope nihil. Ex his aut puto facilè eliqua solui posse quæ tractamus ad alia.

¶In litera deinde Autor destruit hanc affirmatiuam, quæ est positio 4. Auer. Materia cæli est simplex substantia corporea, tali ratione: Omne ens actu vel est actus, seu forma, vel habens actum seu formam, sed corporeitas cæli seclusis motore est ens actu, & non est habens actum seu formam. ergo est actus seu forma. Discursus bonus cum præmissis euidentibus, falsam naturaliter & ad hominem, scilicet Auer. falsitas autem conclusionis probatur sic, Si corporeitas illa esset actus, esset intellecta in actu, quod repugnat cælesti corpori, quia est sensibile, vt patet. Comment.

¶*Num quod secundum se totum actus est, est intellectum in actu.* Quæstio.

¶Circa hanc rationẽ aduerte, q̃ calumniã patitur, propterea quia fundatur super hac propositione, Omne quod est secundũ se totũ actus, est intellectũ in actu, vt patet. hoc autẽ esse falsum patet ex eo, q̃ hæc albedo est secundũ se tota actus, & tamen hæc forma huius bouis est tota actus: nihil enim horũ habet plures partes, quarũ vna sit actus vel forma, & altera nõ. Et ita cõstat, q̃ nihil horũ est intellectũ in actu, sed sensibile in actu & intelligibile in potentia. Et similiter diceret Auer. de illa corporeitate, q̃ est de genere substantiæ sensibilis: & tamen tota est actus potentiæ admixtus, quia mobilis, & subiectus quantitati, figuræ & cæteris accidentibus.

¶Ad euidentiam huius scito q̃ esse ens in actu, conuingit dupliciter. Vno modo proprie, alio modo communiter. Et cõmuniter quidem vocatur ens in actu omne quod quomodolibet extra causas suas est. Proprie autẽ illud tantũ cuius proprie est esse, quod scilicet est per seipsum, non quia aliquid est alicuius. hoc autẽ in his quæ fiunt, est illud quod fit, id est cõpositũ, vt patet 7. Met. In his autẽ quæ nõ generantur nec corrumpuntur, est illud quod fieret si fieret. In proposito non est formo de ente in actu cõmuniter, sed proprie. Et propterea instãtiæ nihil valent, quia enim forma apud nos est, aut fit, nisi quia est, aut sit compositum. Vnde ratio litteræ ex resolutione substantiæ robur trahit. Qui im enim substantia diuidatur sufficienter in materiam & formam, & compositum ex illis, & materia difficta sit quòd non est secundum eam hoc aliquid: forma verò sic secundum quam sit hoc aliquid oportet quod corporeitas cælestis quam manifestè sit hoc aliquid, seclusis motoreputet

Universidad de Deusto
Biblioteca

repatet quòd non cadat
suis membro primo, scilicet materiæ, sed secundo vel tertio, scilicet formæ vel cõposito. Et quia Auerroys neget compositum, ergo restat quòd
363 est forma: & est ratio, quia aliquid alicuius est, sicut Petri vestimentum, ita quòd si fieret, eius esset per se primò fieri: ac per hoc eius est per se primò esse. Omnis autem forma quæ per se primò est, est intellecta in actu, quoniam, vt in 3. de Anima dicitur, omnino ita se habent quæ circa intellectum sunt, sicut circa separationem à materia. Duo igitur sequuntur ad positionem Auerroys. Ex eo quòd per se primò est ens in actu sequitur quòd sit in genere intellectorum in actu. Ex eo verò quòd subiicitur quantitati potentiæ ad vbi, &c. sequitur quod sit de genere sensibilium. Sunt ergo hic incõpossibilia. Nec potest ab hac
367 ratione euadere quis, nisi ponendo quartum genus substantiæ: quod ab Arist. philosophia alienũ esse patet. Quod enim aliqui ponũt, scilicet corporeitatem illam comprehẽdi sub primo membro scilicet sub materia, distinguentes materiam in materiam ad esse, & in materiã ad vbi: contradicit diffinitioni seu proprietati materiæ, quæ ipsum est primum membrum, vt patet in 2. de Anima. Cõtrariatur quoque doctrinæ Arist. alibi, vt ostẽdi facile posset, si contra Auerroim modo scribendum esset. Tertiò infert tres propositiones. prima est, Materia cæli secundum se non est in potentia, nisi ad formam quam habet. Secunda est, quòd non remanet in potentia ad esse, sed ad vbi. Tertia, quòd materia corporum corruptibilium & incorruptibilium, non est eadem, nisi analogicè: & est responsio ad quæstionem directè.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.

Titulus clarus ex visu, Cælum immobile.

¶In corpore quinque facit. Primò vnde habemus cælum empyreum esse, id est a tribus trib. Secundò, in quo cõueniunt in tres rões in fine, & in quo differunt, quia in ratione. *Commẽt.*

tia separata, quæ vnitur ei vt motor. Quia impossibile est ponere aliquod ens actu, quin vel ipsum totum sit actus & forma, vel habeat actũ seu formam. Remota ergo per intellectum substantia separata quã ponitur motor, si corpus cæleste non est habens formam (quod est componi ex forma & subiecto formæ) sequitur q̃ sit totum forma & actus. Omne autem tale est intellectũ in actu. Quod de corpore cælesti dici non potest, cùm sit sensibile. Relinquitur ergo, quòd materia corporis cælestis secundum se considerata non est in potentia, nisi ad formam quam habet[e]. Nec refert ad propositũ quæcunq; sit illa, siue anima, siue aliquid aliud. Vnde illa forma sic perficit illam materiam, quòd nullo modo in ea remaner potentia ad esse, sed ad vbi tantùm, vt Ari. dicit. Et sic non est eadem materia corporis cælestis & elementorũ, nisi secũ-
390

dum analogiam, secundum quod conueniunt in ratione potentiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus sequitur in hoc opinionem Platonis non ponentis quintam essentiam. Vel dicendum, quòd materia informis est vna vnitate ordinis, sicut omnia corpora sunt vnum in ordine creaturæ corporeæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd si genus consideretur physice, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere, propter diuersum modum potentiæ in eis, vt dicitur 10. Metaphy. Secundum autem logicam considerationem est vnum genus omnium corporum propter vnam rationem corporeitatis.

¶Ad tertium dicendum, quòd forma corporeitatis non est vna in omnibus corporibus. cùm non sit alia à formis quibus corpora distinguuntur, vt dictum est[c].

¶Ad quartum dicendum, quòd cùm potentia dicatur ad actum, ens in potẽtia est diuersum ex hoc ipso quod ordinatur ad diuersum actum, sicut visus ad colorem, & auditus ad sonum. Vnde ex hoc ipso materia cælestis corporis est alia à materia elementi: quia non est in potentia ad formam elementi.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ cælũ empyreum non sit concreatum materiæ informi. Cælum enim empyreũ, si est aliquid, oportet q̃ sit corpus sensibile. Omne autẽ corpus sensibile est mobile. Cælũ autẽ empyreũ non est mobile, quia motus eius deprehenderetur per motũ alicuius corporis apparentis. Quod minimè apparet. Non ergo cælum empyreum est aliquid materiæ informi concreatum.

¶Præterea, Aug. dicit in 3. de Trin. q̃ inferiora corpora per superiora quodam ordine reguntur. Si ergo cælũ empyreũ est quoddam supremum corpus, oportet q̃ habeat aliquam influentiam in hæc inferiora corpora. Sed hoc non videtur, præsertim si ponatur immobile, cùm nullum corpus moueat nisi motum. Non est ergo cælum empyreum materiæ informi concreatum. Si dicatur q̃ cælum empyreũ est locus contemplationis non ordinatum ad naturales effectus. Contrà, Aug. dicit in 4. de Trin. quòd nos secundum quod mente aliquod æternum capimus, non in hoc mundo sumus. Ex quo patet quòd contemplatio mentem supra corpora eleuat. Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

¶Præterea, Inter corpora cælestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanum, & partim lucidũ, scilicet cælum sydereum. Inuenitur etiam aliquod cælum totum diaphanum, quod aliqui nominant cælum aqueum vel crystallinum. Si ergo est aliud superius cælum oportet quòd sit totum lucidum. Sed hoc esse non potest, quia sic continuè aër illuminaretur, nec vnquam nox esset. Non ergo cælum empyreum materiæ informi est concreatum.

¶SED CONTRA est quòd Strabus dicit, quòd cùm dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram, cælum dicit non visibile firmamentum, sed empyreum, id est igneum.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit in principio mundi corpus totaliter lucidum fuisse creatum, vbi inchoaretur Beatorum gloria secundum corpus: quod cælum empyreum est appellatum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cælum empyreum non inuenitur positum nisi per autoritates Strabi & Bedæ: & iterum per autoritatem Basilij. In cuius positione quantum ad aliquid conueniunt, scilicet quãtum ad hoc quòd sit locus Beatorũ. Dicit enim Strabus, & etiã Beda, quòd statim factum angelis est repletum. Basil. etiam dicit in secundo Examer. Sic ut damnati in tenebras vltimas abiguntur, ita remuneratio pro dignis operibus restauratur in ea luce quę est extra mundum, & ibi quietis domicilium fortientur: differunt tamen quãtum ad rationem ponendi. Nam Strabus & Beda ponunt cælum empyreum ea ratione, quia firmamentum per quod cælum empyreum intelligunt, nõ in principio, sed secunda die dicitur factum. Basil. verò ea ratione ponit, ne videatur simpliciter Deus opus suũ à tenebris inchoasse, quod Manichæi calumniantur, Deum veteris Testamenti, Deũ tenebrarum nominantes. Hæ autem rationes non sunt multùm cogentes. Nam quæstio de firmamento quod legitur factum in secunda die, aliter soluitur ab Aug. & aliter ab aliis Sanctis[e]. Quæstio autẽ de tenebris soluitur secundum Aug. per hoc, q̃ informitas, quæ per tenebras significatur, nõ præcessit duratione formationẽ, sed origine. Secundum alios verò, cũ tenebræ non sint creaturæ aliquæ, sed priuatio lucis. diui. sæpi. attestatur, vt ea quę produxit ex nihilo primò in statu imperfectionis instituerer, & postmodũ ea perduceret ad perfectũ. Potest autẽ conuenientior ratio sumi ex ipsa cõditione gloriæ. Expectatur enim in futura remuneratiõe duplex gloria, scilicet spiritualis & corporalis, nõ solũ in corporibus hominis glorificandis, sed etiã in toto mundo innouando. Inchoata est autem spiritualis gloria ab ipso mũdi principio in beatitudine Angelorum[e], quorum æqualitas Sanctis promittitur. Vnde cõueniẽs fuit, vt etiã à principio corporalis gloria inchoetur, [illegible] aliquo corpore

corpore, quod etiam à principio fuerit absque seruitute corruptionis & mutabilitatis, & totaliter lucidum: sicut tota creatura corporalis expectatur post resurrectionem futura. Et ideo illud cælũ dicitur empyreũ, id est igneũ non ab ardore, sed à splendore.

¶Sciendum est autem quòd Augustinus 10. de ciu. Dei. dicit quòd Porphyrius discernebat à dæmonibus angelos, vt aërea loca esse dæmonum, ætherea vero vel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cælum istud sydereum, igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat vel æthereum, secundum quod nomen ætheris sumitur ab inflammatione, & non secundum quod sumitur à velocitate motus, vt Arist. dicit. Quod pro tanto dictum sit, ne aliquis opinetur Augu. cælum empyreum posuisse, sicut nunc ponitur à modernis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum flatum mundi: quia per motum creaturæ corporalis procuratur elementorum multiplicatio. Sed in vltima consummatione gloriæ cessabit corporũ motus. Et talem oportuit esse à principio dispositionem cæli empyrei.

¶Ad secundum dicendum, quòd satis probabile est quòd cælum empyreum, secundum quosdam cum sit ordinatum ad statum gloriæ, non habet influentiam in inferiora corpora quæ sunt sub alio ordine: vtpote ordinata ad naturalem rerum decursum. Probabilius tamen videtur dicendum, quòd sicut supremi angeli, qui assistunt, habent influentiam super medios & vltimos, qui mittuntur, quamuis ipsi non mittantur[c], secundum Dion. ita cælum empyreum habet influentiam super corpora quæ mouentur, licet ipsum non moueatur. Et propter hoc potest dici quòd influit in primum cælum, quod mouetur: ũ aliquid transiens & adueniens per motum, sed aliquid fixum & stabile: puta virtutem cõtinendi & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem pertinens.

¶Ad tertium dicendum, quòd locus corporeus deputatur cõtemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem. vt exterior claritas interiori conueniat. Vnde Basilius dicit, quòd ministrator spiritus non poterat degere in tenebris, sed in luce & lętitia degendi sibi habitum possidebat.

¶Ad quartum dicendũ, quòd sicut Basilius dicit in 2. exam. cõstat factum esse cælum rotunditate concluſum, habens corpus spissum & adeo validum, vt possit ea quæ extrinsecus habentur, ab interioribus separare. Ob hoc necessariò post se, regionẽ relictam carentem luce cõstituit: vtpote fulgore qui superradiabat exclusо. Sed quia corpus firmamenti etsi sit solidum, est tamen diaphanum, quod lumen non impedit (vt patet per hoc quòd lumen stellarum videmus non obstantibus mediis cælis) potest aliter dici, quòd habet lucem cælum empyreum non condensitã vt radios emittat sicut corpus solis: sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ quæ non est conformis cum claritate naturali.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd tempus non sit concreatum materiæ informi. Dicit enim Augustinus 12. Confes. ad Deum loquens: Duo reperio quæ fecisti carentia temporibus. scilicet materiam primam corporalem, & naturam angelicam. Non ergo tempus est concreatum materiæ informi.

¶Præterea, Tempus diuiditur per diem & noctem. Sed à principio nec nox, nec dies erat: sed postmodum, cùm diuisit Deus lucem à tenebris. ergo à principio non erat tempus.

¶Præterea, Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non à principio erat tempus.

¶Præterea, Motus est prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primò creata, quàm tempus.

¶Præterea, Sicut tempus est mensura extrinseca, ita & locus. Non ergo magis debet cõputari inter primo creata tẽpus quàm locus.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit super Gene. ad lit. q̃ spiritualis & corporalis creatura est creata in principio temporis.

CONCLVSIO.

¶In prima mundi origine fuit tempus informi materiæ concreatum.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ cõmuniter dicitur, quatuor esse primò creata, scilicet naturam angelicam, cælum empyreum, materiam corporalem informẽ, & tẽpus. Sed attẽdendũ est q̃ hoc dictũ nõ procedit secũdũ Aug. opinionẽ. Aug. enim ponit duo primò creata, scilicet naturã angelicam, & materiã corporalẽ, nulla mentione facta de cælo empyreo. Hęc autẽ duo, scilicet natura angelica, & materia informis præcedunt formationem nõ durationẽ, sed natura. Et sicut natura præcedunt formationẽ, ita etiam & morũ, & tempus. Vnde tempus non potest eis connumerari. Procedit autẽ prædicta enumeratio secundũ opinionẽ aliorũ Sanctorum, ponẽtium q̃ informitas materiæ durationẽ præcessit formationem, & tunc pro illa duratione necesse est ponere tempus aliquod: aliter enim mensura durationis accipi non posset.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustin. hoc dicit ea ratione qua natura, & materia informis præcedunt origine seu natura tempus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut secundum alios Sanctos materia erat quodãmodo informis & postea fuit formata: ita tempus quodãmodo fuit informe, & postmodũ formatum & distinctum per diem & noctem.

¶Ad tertium dicendum, q̃ si motus firmamenti non statim à principio incœpit: tunc tempus quod præcesserit, nõ erat numerus motus firmamenti, sed cuiuscunq; primi motus. Accidit enim tempori q̃ sit numerus motus firmamenti, inquantum hic motus est primus motuum. Si autem esset alius motus primus, illius motus esset temporis mensura: quia omnia mensurãtur primo sui generis. Oportet autem dicere statim à principio fuisse aliquem motum, ad minus secũdum successionem conceptionum & affectionum in mẽte aliqua. Motum autem non est intelligere sine tempore, cùm nihil aliud sit tempus quàm numerus prioris & posterioris in motu.

¶Ad quartum dicendum, quòd inter primò creata computantur ea quæ habent generalem habitudinem ad res. Et ideo computari debuit tempus, quod habet rationẽ communis mensuræ. non autem motus, quæ comparatur solùm ad subiectum mobile.

¶Ad quintum dicendum, quòd locus intelligitur in cælo empyreo omnia continente. Et quia locus est de permanentibus, concreatus est totus simul: tempus autem quod est non permanens, concreatum est in suo principio, sicut etiam modò nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc.

QVÆSTIO SEXAGESIMAseptima de Opere distinctionis secundum se, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de opere distinctionis secundum se. Et primò, de opere primæ diei. Secundò, de opere secundæ diei. Tertiò, de opere tertiæ. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum lux propriè in spiritualibus dici possit. ¶Secundò, vtrum lux corporalis sit corpus. ¶Tertiò, vtrum sit qualitas. ¶Quartò, vtrum conueniens fuit prima die fieri lucem.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ lux propriè in spiritualibus dicatur. Dicit enim Augustinus 4. super Gen. ad lit. quòd in spiritualibus melior & certior lux est. Et quòd Christus non sic dicitur lux quomodo lapis, sed illud propriè hoc figuratiuè.

¶Præterea, Dio. 4. cap. de Di. no. ponit lumen inter nomina intelligibilia Dei. Nomina autem intelligibilia propriè dicuntur in spiritualibus. Ergo lux propriè dicitur in spiritualibus.

¶Præterea, Apostolus dicit ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed manifestatio magis propriè est in spiritualibus, quàm in corporalibus. Ergo & lux.

¶SED CONTRA est quod Ambro. in lib. de Trinit. ponit splendorem inter ea quæ de Deo metaphoricè dicuntur.

CONCLVSIO.

¶Lumen quo ad vsum assumitur ad significandum quodcunque manifestationem & cognitionem facit: quo ad impositionem verò, vt scilicet importet manifestationẽ in sensu visus nonnisi metaphoricè in spiritualibus assumitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo secundũ primam eius positionem. Alio modo secundum vsum nominis: sicut patet in nomine Visionis, quod primò impositum est ad significandum actum sensus visus. Sed propter dignitatẽ & certitudinem huius sensus extensum est hoc nomen secundum vsum loquentium ad omnẽ cognitionem aliorum sensuum. Dicimus enim, Vide quomodo sapit, vel quomodo redolet, vel quomodo est calidum. Et vlterius etiam ad cognitionem intellectus: secundum illud Matthæi 5. cap. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

¶Et similiter dicendum est de nomine lucis. Nam primò quidem est institutum ad significandum id quod facit manifestationem in sensu visus. Postmodum autem extensum est ad significandum omne illud quod facit manifestationem secundum quamcunque

Tertiò librat eorum rationes. Quartò rationem magis congruam assignat. Quintò ostendit secũdam partem exclusiuæ propositæ, excludendo Augustinum à ponentibus tale cælũ. Omnia clara sunt.

¶In responsione ad secundum aduerte quod S. Thomas suam olim in secundo sententiarum, distinctione 2. quæstione secunda, articulo tertio, relinquit opinionem de negatione influentiæ cæli empyrei: quam etiã in quolibeto sexto, quæstione vndecima reprehendit: quare hic dicta amplectere. *Annot.*

a ¶Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum primum.

Titulus clarus est.

¶In corpore vna distinctio de significatione duplici nominis: scilicet quo ad primam impositionem, & quo ad vsum. iuxta vtrumque membrum respondet quæsito: iuxta primum negatiuè, iuxta secundum affirmatiuè. *Commẽt.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum secundum.*

Commū. THitulus clarus est.
¶In corpore vna cõclusio respõsiua negatiuè: Lux non est corpus. Probatur clarè ex tribus motibus, scilicet loco, motu, & generatione & corruptione: & clarè patent sine quæstione.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum tertium.*

THitulus clarus est.
¶In corpore tria iuxta tres opiniones, duas extremas: prima est retinentium lumen intentionem, secunda tenentium lucem subsistentiam & mediam, scilicet esse qualitatem actiuam cõsequentem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo. Primum opinio, Lumen non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum, cõtrà, dupliciter: primò, quia denominat, secundò, quia causat effectus naturales.

¶*Num lumen habeat esse intentionale.*

Quæstio. ¶Hic aduerte quòd Scotus in 1. distinctio. 15. & Ægidius in secundo de Anima, & in 2. Sentent. distin. 23. tenent lumen intentionale esse, habere. Et ad primam rationem S. Thom. dicit Scotus, quòd maior non est necessaria, sed vera in multis per accidens: quia non habemus denominata propria. Ad secundam verò negat maiorem: affert autem Scot. rationem pro se contra S. Thomã dissolem, lumẽ recipitur in organo visus, ergo habet esse intentionale. Antecedens probat autoritate Auerrois in De sensu & sensato: & Aristotelis ibidem ponentis lumen intrinsecum oculo. Consequentia probatur: quia sensibile positum supra sensum non causat sensationem.
¶Ad hoc breuiter videtur mihi dicẽdum, quòd esse luminis neque est esse purè intentionale, neque naturale, vt distinguitur contra intentionale: sed est esse aliquo modo habens in se virtualiter id quod spectat ad esse naturale & intentionale. Habet enim vtrumque & neutrum. Et vlterius, scilicet naturale, vt sanctus Thomas dicit. Neutrum quidem, quia non habet esse naturale quod distinguitur contra intentionale, id est esse naturale sic intentiale: quemadmodum sensibile obiectum sensibili habet esse, quæ obiectum materialiter sumptum non ponitur, posita supra sensum secundum

cognitionem. Si ergo accipiatur nomen luminis secundum suam primã impositionem, metaphoricè in spiritualibus dicitur, vt Ambrosius dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in vsu loquentium ad omnem manifestationẽ extensum, sic propriè in spiritualibus dicitur.
¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum lux sit corpus.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd lux sit corpus. Dicit enim Augustinus in lib. de lib. arbit. quòd lux in corporibus primum tenet locum. Ergo lux est corpus.
¶Præterea, Philosophus dicit quòd lumen est species ignis. Sed ignis est corpus. Ergo lumen est corpus.
¶Præterea, Terri intersecari & reflecti, est proprie corporũ. hęc autem omnia attribuuntur lumini vel radio. Coniungũtur etiam diuersi radij, & separantur, vt Dio. dicit 2. cap. de Divin. no. Quod etiam videtur nonnisi corporibus conuenire posse. Ergo lumen est corpus.
¶SED CONTRA, Duo corpora non possunt simul esse in eodem loco. sed lumẽ est simul cum aëre. Ergo lumen non est corpus.

CONCLVSIO.

¶Cum illuminatio fiat in instanti, & in omnem partem, lumen ipsum non est corpus.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ impossibile est lumen esse corpus. Quod quidem apparet tripliciter. Primo quidẽ ex parte loci. Nam locus cuiuslibet corporis est alius à loco alterius corporis. nec est possibile secundum naturã duo corpora esse simul in eodẽ loco qualiacũq; corpora sint: quia contiguũ requirit distinctionem in situ. Secundò apparet idẽ ex ratione motus. Si enim lumen esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullus autẽ motus localis corporis potest esse in instanti: quia omne quod mouetur localiter, necesse est q̃ prius perueniat ad medium magnitudinis, quàm ad extremũ. Illuminatio autẽ fit in instanti, nec potest dici q̃ fiat in tempore imperceptibili. Quia in paruo spatio posset tẽpus latere, in magno autẽ spatio, puta ab Oriente in Occidentẽ, tempus latere non posset. Statim enim cũ sol est in puncto horizontis, illuminatur totũ hemisphærium vsq; ad punctũ oppositũ. Et etiam aliud confirmãdũ ex parte motus. Quia omne corpus habet motum naturalẽ determinatũ. Motus autẽ illuminationis est ad oẽm partẽ, nec magis secũdũ circulũ q̃ sedm rectitudinẽ. Vnde manifestũ est, q̃ illuminatio non est motus localis alicuius corporis. Tertiò apparet idẽ ex parte generationis & corruptionis. Si enim lumẽ esset corpus, quando aër obtenebrescit per absentiã luminaris, sequeretur quod corpus luminis corrumperetur, & quod materia eius acciperet aliam formam. Quod non apparet, nisi aliquis dicat etiam tenebras esse corpus. Nec etiam apparet ex qua materia tantum corpus quod replet medium hemisphærium, quotidiẽ generetur. Ridiculum est etiam dicere, q̃ ad solam absentiã luminaris rantũ corpus corrumpatur. Si quis etiã dicat q̃ nõ corrumpitur, sed simul cũ sole accedit & circũfertur, quid dici poterit de hoc q̃ ad interpositionẽ alicuius corporis circa candelam tota domus obscuratur? Nec videtur q̃ lumen congregetur circa candelã: quia non apparet ibi maior claritas pòst, quàm antè. Quia ergo omnia hæc non solùm rationi, sed sensui etiam repugnant, dicendum est quòd impossibile est lumen esse corpus.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustin. accipit lucem pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

¶Ad secundum dicendum, q̃ Aristo. lumen nominat ignẽ in propria materia: sicut ignis in materia aërea dicitur flamma, & in materia terrea dicitur carbo. Non tamen est multum curandum de eis exẽplis quæ Arist. induc it in libris Logicalibus: quia inducit ea vt probabilia secundum opinionem aliorum[c].
¶Ad tertium dicendum, quòd omnia illa attribuuntur lumini metaphoricè: sicut etiam possent attribui calori. Quia enim motus localis est naturaliter primus motuum (vt probatur in 8. Phys.) vtimur nominibus pertinentibus ad motum localem in alteratione & in omnibus motibus: sicut etiam nomen distantię deriuatum est à loco ad omnia contraria, vt dicitur in 10. Metaphys.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum lux sit qualitas.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd lux non sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto etiam postquam agens discesserit: sicut calor in aqua postquam remouetur ab igne. Sed lumen non remanet in aëre recedente luminari. Ergo lumen nõ est qualitas.
¶Præterea, Omnis qualitas sensibilis habet contrarium, sicut calido contrariatur frigidum, & albo nigrũ. Sed lumini nihil est contrarium. Tenebra enim est priuatio luminis: Ergo lumen non est qualitas sensibilis.
¶Præterea, Causa est prior effectu. Sed lux cælestium corporũ causat formas substantiales in istis inferioribus: dat etiã esse spirituale coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.
¶SED CONTRA est quòd Damasc. dicit in lib. 1. quòd lux est quædam qualitas.

CONCLVSIO.

¶Cum lumen non sit substantia, neque intentio, necesse est esse quandam actiuam qualitatem consequentem pre se corpus lucens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt quòd lumen in aëre non habet esse intentionale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aëre. Sed hoc non potest esse propter duo. Primò quidẽ, quia lumen denominat aërem. Fit enim aër luminosus in actu. Color verò non denominat ipsum. Non enim dicitur aër coloratus. Secundò, quia lumen habet effectum in natura. Quia per radios solis calefiũt corpora. Intentiones autẽ non causant trãsmutationes naturales. Alij verò dixerunt, quòd lux est forma substãtialis solis. Sed hoc etiam apparet impossibile propter duo. Primò quidem, quia nulla forma substantialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est obiectum intellectus, vt dicitur in 3. de Anima. Lux autem est secundum se visibilis. Secundò, quia impossibile est vt id quod est forma substantialis in vno, sit forma accidentalis in alio[c]: quia formæ substantiali per se cõuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux autem nõ est forma substantialis aëris: alioquin ea recedente corrumperetur. Vnde nõ posset esse forma substantialis solis. Dicendum est ergo, q̃ sicut calor est qualitas actiua consequens formã substantialẽ ignis, ita lux est qualitas actiua consequens formam substantialem solis: vel cuiuscunq; alterius corporis à se lucentis, si aliquod aliud tale est. Cuius signũ est, quòd radij diuersarũ stellarum habent diuersos effectus secundum diuersas naturas corporum.
¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ cum qualitas cõsequatur formam substantialem, diuersimodè se habet subiectum ad receptionẽ qualitatis, sicut se habet ad receptionẽ formæ. Cum enim materia perfectè recipit formam, firmiter stabilitur etiam qualitas cõsequens formã, sicut si aqua conuertatur in ignem. Cùm verò forma substantialis recipitur imperfectè secundũ inchoationẽ quandam, qualitas cõsequens manet quidẽ aliquãdiu, sed nõ semper[c]: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam transmutationem materię ad susceptionem formæ substantialis, vt fiat quasi inchoatio aliqua formę. Et ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.
¶Ad secundum dicendum, q̃ accidit luci quod nõ habeat contrarium, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est à contrarietate elongatum.
¶Ad tertium dicendum, quod sicut calor agit ad formam ignis quasi instrumẽtaliter in virtute formæ substantialis: ita lumẽ agit quasi instrumẽtaliter in virtute corporum cælestiũ ad producendas formas substantiales: & ad hoc quòd faciat colores visibiles actu, inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter lucis productio in prima die ponatur. Est enim lux qualitas quædam: vt dictum est[c]. Qualitas autẽ cum fit accidẽs, non habet rationem primi, sed magis rationem postremi. non ergo prima die debet poni productio lucis.
¶Præterea, Per lucẽ distinguit nox à die. Hoc autẽ fit per solẽ q̃ post factũ die quarta. Ergo nõ debuit poni productio lucis prima die.
¶Præterea, Nox & dies fit per circularem motũ corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamenti: quod legitur factũ die secunda. Ergo non debuit poni prima die productio lucis distinguentis noctem. Si dicatur quòd intelligitur de luce spirituali: contra, lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem à tenebris. Sed nõ erant in principio spirituales tenebræ, quia etiam dæmones fuerunt à principio boni, vt suprà dictum est[c]. Non ergo prima die debuit poni productio lucis.
¶SED CONTRA, Id sine quo non potest esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

CONCLVSIO.

¶Decuit diuinæ sapientiæ ordinem vt primo die lux fieret.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd de productione lucis est duplex opinio. Aug. enim videtur dicere q̃ non fuerit cõueniens Moysen prætermisisse spiritualis creaturę productionem. Et ideo dicit, quòd cũ dicitur, In princip. crea. Deus cæl. & ter. per cælum intelligitur spiritualis natura adhuc informis: per terra autem intelligitur materia informis corporalis naturæ. Et quia natura spiritualis dignior est quàm corporalis, fuit pri[o] formãda. Formatio igitur spiritualis significatur in productione lucis, vt intelligatur de luce spirituali[c]. Formatio em naturæ spiritualis est per hoc, q̃ illuminatur vt adhæreat verbo Dei. Aliis autem videtur q̃ sit prætermissa à Moyse productio spiritualis creaturæ. Sed huius rationem diuersimode assignant. Basil. enim dicit, quòd Moys. principium narrationis suæ fecit à principio, quod ad tempus pertinet sensibiliũ rerũ. Sed spiritualis natura, id est angelica prætermittitur, quia fuit antè creata. Chrys. autẽ assignat aliã rationem, quia Moy. loquebatur rudi populo, q̃ nihil nisi corporalia poterat capere, quem etiam ab idololatria reuocare volebat. Assumpsissent autẽ idololatriæ occasionẽ si propositæ fuissent eis aliquæ substantiæ supra omnes corporeas creaturas. Eas em repu. issent deos, cũ etiã proni essent ad hoc, q̃ solẽ, & lunã, & stellas colerent tanquã deos: quod eis inhibetur Deuter. 4. Præmissa aũt fuerat circa creaturã corporalẽ multiplex informitas[c]. Vna quidẽ in hoc, q̃ dicebatur, Terra erat inanis & vacua: alia verò in hoc quod dicebatur, Tenebræ erãt super faciem abyssi, necessarium autem fuit, vt informitas tenebrarũ primò remoueretur p̃ lucis productionẽ propter duo. Primo quidẽ, q̃a lux, vt dictũ est[c], est qualitas primi corporis. Vnde secundũ eam primò fuit mundus formandus. Secũdò propter cõitatem lucis. Cõmunicat enim in ea inferiora corpora cũ superioribus. Sicut aũt in cognitione proceditur à cõmunioribus, ita etiã in operatione. Nã prius generat viuũ q̃ animal, & aĩal quã homo, vt dicit in li. de q̃stione aĩalium. Sic ergo oportuit ordinẽ diuinæ sapiẽtiæ manifestari, vt prima inter opera distinctionis protulerit lux tãq̃ prima corporis forma, & tãq̃ cõmunior. Basilius ducereẽ lux tãq̃ prima corporis forma, & tãq̃ cõmunior. Basilius ducereẽ lux tãq̃ prima corporis forma, & tãq̃ cõmunior. Basilius eũ posuit tertiã rationẽ, quia per lucẽ omnia alia manifestãtur. Posuit & quarta ratio addi, quæ in obiiciendo est tacta[c]: quia dies non potest esse sine luce. Vnde oportuit in prima die fieri lucem.
¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ secundũ opinionẽ, quæ ponit informitatẽ materiæ durationẽ præcedere formationẽ[c], oportet dicere quòd materia à principio fuerit creata sub formis substãtialibus, postmodum verò fuerit formata secundũ aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.
¶Ad secundũ dicẽdũ, q̃ quidã dicũt lucẽ illã fuisse quandã nubem lucidam: quæ postmodũ facto sole in materiã præiacentem rediit. Sed istud nõ est cõueniens. Quia Scriptura in principio Gen. commemorat institutionem naturæ, quæ postmodũ perseuerat. Vnde

quens formã, sicut si aqua conuertatur in ignem. Cùm verò forma substantialis recipitur imperfectè secundũ inchoationẽ quandam, qualitas cõsequens manet quidẽ aliquãdiu, sed nõ semper[c]: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam transmutationem materię ad susceptionem formæ substantialis, vt fiat quasi inchoatio aliqua formę. Et ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.
¶Ad secundum dicendum, q̃ accidit luci quod nõ habeat contrarium, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est à contrarietate elongatum.
¶Ad tertium dicendum, quod sicut calor agit ad formam ignis quasi instrumẽtaliter in virtute formæ substantialis: ita lumẽ agit quasi instrumẽtaliter in virtute corporum cælestiũ ad producendas formas substantiales: & ad hoc quòd faciat colores visibiles actu, inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter lucis productio in prima die ponatur. Est enim lux qualitas quædam: vt dictum est[c]. Qualitas autẽ cum fit accidẽs, non habet rationem primi, sed magis rationem postremi. non ergo prima die debet poni productio lucis.
¶Præterea, Per lucẽ distinguit nox à die. Hoc autẽ fit per solẽ q̃ post factũ die quarta. Ergo nõ debuit poni productio lucis prima die.
¶Præterea, Nox & dies fit per circularem motũ corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamenti: quod legitur factũ die secunda. Ergo non debuit poni prima die productio lucis distinguentis noctem. Si dicatur quòd intelligitur de luce spirituali: contra, lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem à tenebris. Sed nõ erant in principio spirituales tenebræ, quia etiam dæmones fuerunt à principio boni, vt suprà dictum est[c]. Non ergo prima die debuit poni productio lucis.
¶SED CONTRA, Id sine quo non potest esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

CONCLVSIO.

¶Decuit diuinæ sapientiæ ordinem vt primo die lux fieret.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd de productione lucis est duplex opinio. Aug. enim videtur dicere q̃ non fuerit cõueniens Moysen prætermisisse spiritualis creaturę productionem. Et ideo dicit, quòd cũ dicitur, In princip. crea. Deus cæl. & ter. per cælum intelligitur spiritualis natura adhuc informis: per terra autem intelligitur materia informis corporalis naturæ. Et quia natura spiritualis dignior est quàm corporalis, fuit pri[o] formãda. Formatio igitur spiritualis significatur in productione lucis, vt intelligatur de luce spirituali[c]. Formatio em naturæ spiritualis est per hoc, q̃ illuminatur vt adhæreat verbo Dei. Aliis autem videtur q̃ sit prætermissa à Moyse productio spiritualis creaturæ. Sed huius rationem diuersimode assignant. Basil. enim dicit, quòd Moys. principium narrationis suæ fecit à principio, quod ad tempus pertinet sensibiliũ rerũ. Sed spiritualis natura, id est angelica prætermittitur, quia fuit antè creata. Chrys. autẽ assignat aliã rationem, quia Moy. loquebatur rudi populo, q̃ nihil nisi corporalia poterat capere, quem etiam ab idololatria reuocare volebat. Assumpsissent autẽ idololatriæ occasionẽ si propositæ fuissent eis aliquæ substantiæ supra omnes corporeas creaturas. Eas em repu. issent deos, cũ etiã proni essent ad hoc, q̃ solẽ, & lunã, & stellas colerent tanquã deos: quod eis inhibetur Deuter. 4. Præmissa aũt fuerat circa creaturã corporalẽ multiplex informitas[c]. Vna quidẽ in hoc, q̃ dicebatur, Terra erat inanis & vacua: alia verò in hoc quod dicebatur, Tenebræ erãt super faciem abyssi, necessarium autem fuit, vt informitas tenebrarũ primò remoueretur p̃ lucis productionẽ propter duo. Primo quidẽ, q̃a lux, vt dictũ est[c], est qualitas primi corporis. Vnde secundũ eam primò fuit mundus formandus. Secũdò propter cõitatem lucis. Cõmunicat em in ea inferiora corpora cũ superioribus. Sicut aũt in cognitione proceditur à cõmunioribus, ita etiã in operatione. Nã prius generat viuũ q̃ animal, & aĩal quã homo, vt dicit in li. de q̃stione aĩalium. Sic ergo oportuit ordinẽ diuinæ sapiẽtiæ manifestari, vt prima inter opera distinctionis protulerit lux tãq̃ prima corporis forma, & tãq̃ cõmunior. Basilius ducereẽ lux tãq̃ prima corporis forma, & tãq̃ cõmunior. Basilius ducereẽ lux tãq̃ prima corporis forma, & tãq̃ cõmunior. Basilius eũ posuit tertiã rationẽ, quia per lucẽ omnia alia manifestãtur. Posuit & quarta ratio addi, quæ in obiiciendo est tacta[c]: quia dies non potest esse sine luce. Vnde oportuit in prima die fieri lucem.
¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ secundũ opinionẽ, quæ ponit informitatẽ materiæ durationẽ præcedere formationẽ[c], oportet dicere quòd materia à principio fuerit creata sub formis substãtialibus, postmodum verò fuerit formata secundũ aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.
¶Ad secundũ dicẽdũ, q̃ quidã dicũt lucẽ illã fuisse quandã nubem lucidam: quæ postmodũ facto sole in materiã præiacentem rediit. Sed istud nõ est cõueniens. Quia Scriptura in principio Gen. commemorat institutionem naturæ, quæ postmodũ perseuerat. Vnde non debet dici, quòd aliquid tũc factum fuerit, quod postmodũ esse desierit. Et ideo alij dicunt, q̃ illa nubes lucida adhuc remaneret, & esset cõiuncta soli, vt ab eo discerni non posset. Sed secundum hoc illa nubes superflua remaneret. Nihil aũt est vanũ in operibus Dei. Et ideo alij dicunt, q̃ ex illa nube formatum est corpus solis. Sed hoc etiã dici nõ potest, si ponatur corpus solis non esse de natura quatuor elementorũ, sed est incorruptibile per naturam. Quia secundum hoc materia eius non potest esse sub alia forma. Et ideo est dicendũ, q̃ vt Dio. dicit 4. c. de Di. no. q̃, illa lux fuit lux solis, sed adhuc informis quãtum ad hoc q̃ iam erat substãtia solis: & habebat virtutẽ illuminatiuã in cõmuni, sed postmodũ data est ei specialis & determinata virtus ad particulares effectus[c]. Et secũdũ hoc in productione huius lucis distincta est lux à tenebris, quantũ ad tria. Primò quidẽ, quãtum ad causam. Secũdũ q̃ in substãtia solis erat causa luminis: in opacitate aũt terræ causa tenebrarũ. Secũdò, quãtũ ad locum: quia in vno hemisphærio erat lumẽ, in alio tenebræ. Tertiò, quãtũ ad tẽpus: quia in eodẽ hemisphærio fe cundũ vnã partẽ temporis erat lumen: secundum aliam, tenebræ. Et hoc est quod dicitur, Lucem vocauit diem, & tenebras noctem.
¶Ad tertium dicendum, quòd Basilius dicit lucẽ & tenebras tunc fuisse per emissionem & contractionẽ luminis, & non per motum.
¶Sed contra hoc obiicit Aug. q̃ nulla ratio esset huius vicissitudinis emittendi & retrahendi luminis: cũ homines & animalia non essent quorũ vsib[o] hoc deseruiret. Et præterea hoc non habet natura corporis lucidi, vt retrahat lumẽ in sui præsentia: sed miraculose potest hoc fieri. In prima autẽ institutione naturæ nõ quæritur miraculum, sed quid natura rerũ habeat, vt Aug. dicit. Et ideo dicendum est q̃ duplex est motus in cælo. Vnus cõmunis toti cælo, qui facit diem & noctem: & iste videtur institutus primo die[c]. Alius autem est qui diuersificatur per diuersa corpora. Secundũ quos motus fit diuersitas dierum ad inuicem, & mensiũ, & annorum. Et ideo in prima die fit mentio de sola distinctione noctis & diei, quæ fit per motũ communem. In quarta autẽ die fit mentio de diuersitate dierum, & temporum, & annorum: cum dicitur, Vt sint in tempora & dies & annos. Quę quidem diuersitas fit per motus proprios.
¶Ad quartum dicendũ, q̃ secũdũ Aug. informitas non præcedit formationem durationẽ. Vnde oportet dicere q̃ per lucis productionem intelligatur formatio spiritualis creaturę: nõ quę est per gloriã perfecta, cũ qua creata non fuit, sed quæ est per gratiã perfecta, cũ qua creata fuit, vt dictũ est[c]. Per hãc ergo lucẽ facta est diuisio à tenebris, id est ab informitate alterius creaturæ non formatæ. Sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio à tenebris spiritualibus: non quæ tũc essent, quia diabolus non fuit creatus malus, sed quas Deus futuras præuidit.

QVAESTIO SEXAGESIMAOCTAVA de Opere secundæ diei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere secundæ diei.
¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum firmamentum sit factum secunda die. ¶Secundo, vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. ¶Tertiò, vtrum firmamẽtum diuidat aquas ab aquis. ¶Quartò, vtrum sit vnum cælum tantum, vel plures.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum firmamentum sit factum secunda die.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ firmamẽtũ nõ sit factũ secũda die. Dicitur enim Gen. 1. Vocauit Deus firmamentum cælum. Sed cælum factum est ante omnem diem, vt patet cum dicitur, In prin. crea. Deus

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulũ primum.*

Commũ. THitulus clarus est.
¶In corpore duo principaliter. Primò præmittit duo ge-

Universidad de Deusto
Biblioteca

neralia documẽta Aug. primũ, q̃ veritas salutis Scripturæ scitũ q̃ nulli opinio immobiliter attribuat: alij Secũdò respõdet quæstio iuxta tres opiniones de firmamẽto (secundũ quod aut cælũ sydereum compositũ ex elementis, aut cælum simplex, & hoc vel vnum elementorũ, vel quinta essentia, aut superior pars aëris in qua nubes) sub distinctione & cõclusione bimembri. Si ordo dierum dicat ordinem temporis, firmamentum primo modo potest dici secunda die factum secundum substantiã: non autem secundo. Idẽ autẽ est iudicium de tertio, sed secundum formationẽ alia quam factũ dicitur. Si verò dicat ordinẽ naturæ, potest dici secundũ substantiã secũda die factũ, quicunque modo suma tur. Prima pars patet: q̃ firmamentũ primo modo est compositũ ex secunda, quæ formæ simplicium corporũ pertinent ad productionem primo die factam. Secundi membrum patet ex 5c.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo principaliter. Primò respondet quæstioni, an est, affirmatiuè auctoritate Scripturæ. Secundò quæstioni quid est, id est quid sint illæ aquæ. Et quo ad hoc tria facit. primo tractat an sint spirituales, an corporales inter Origenem & Basilium concludens corporales. respondet secundò rationaliter iuxta tres opiniones de firmamẽto: iuxta Platonem, q̃ sint de natura elementari: iuxta Aristotelem, quòd sint de quinta essentia diaphanæ, iuxta æquinoctionem firmamẽti, quòd sint aquæ pluuiales, &c. Tertiò excludit errorem dicentium vapores aqueos supra sydera eleuari quandoque rationibus, vt patet in littera.

cælum & terram. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

¶ Præterea, Opera sex dierum ordinantur secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Nõ conueniret autem diuinæ sapientiæ, vt posteriùs faceret quod est naturaliter prius. Firmamẽtum autem est naturaliter prius aqua & terra, de quibus tamen fit mentio ante formationem lucis, quæ fit prima die.

¶ Præterea, Omne quod est factum per sex dies, formatum est ex materia prius creata ante omnem diem. Sed firmamentum nõ potuit formari ex materia præexistente, quia sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

¶ SED CONTRA est q̃ dicitur Ge. 1. Dixit Deus: Fiat firmamentũ. Et postea sequitur. Et factũ est vespere & mane dies secũda.

CONCLVSIO.

¶ Secundum temporis ordinem, firmamentum, id est cælum sydereum, secundo die factum fuisse conuenientius est secundum substantiam: est autem factum secunda die cælum sydereum, id est corpus ex elementis compositum, vel corpus simplex, vel prima pars aëris si natura ordo attendatur in dictum successione, quicunque modo accipiatur.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃, sicut Aug. docet, in huiusmodi quæstionibus duo sunt obseruanda. Primò quidem, vt veritas Scripturæ incõcusse teneatur. Secundò, cum Scriptura diuina multipliciter exponi possit, q̃ nulli expositioni aliquis ita præcisè inhæreat, q̃ si certa ratione constiterit hoc esse falsum, q̃ aliquis sensum Scripturæ esse asserere præsumatur ne Scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, & ne eis via credendi precludatur. Sciendum est ergo, quod hoc quod legitur, firmamentum secunda die factum, dupliciter intelligi potest. Vno modo de firmamento in quo sunt sydera. Et secundum hoc oportet nos diuersimode exponere secundum diuersas opiniones horum de firmamento. Quidã enim dixerunt firmamentum illud esse ex elementis compositum. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse, quia in eius cõpositione lis nõ erat, sed amicitia tantum. Alij verò dixerunt firmamentũ esse de natura quatuor elementorũ: non quasi ex elementis cõpositum, sed quasi elementũ simplex. Et hæc opinio fuit Platonis, qui posuit corpus cęleste esse elementũ ignis. Alij verò dixerũt, cęlum nõ esse de natura quatuor elemẽtorum, sed esse quintũ corpus, præter quatuor elementa. Et hæc est opinio Arist.ˢ Secundũ igitur primam opinionẽ absolutè posset concedi, q̃ firmamentũ factum fuerit secunda die, etiam secundũ suam substantiã. Nam ad opus creationis pertinet producere ipsam elemẽtorum substantiam: ad opus autem distinctionis & ornatus pertinet formare aliqua ex præexistentibus elementis. Secundũ verò opinionem Plat. non est conueniens q̃ firmamẽtum credatur secundum suam substãtiam esse factũ secunda die. Nam facere firmamentum secũdum hoc, est producere elemẽtum ignis. Productio autem elementorũ pertinet ad opus creationis, secũdum eos qui ponunt informitatem materiæ tẽpore præcedere formationẽs: quia formæ elementorũ sunt quæ primò aduenient materiæᵉ. Multo aũt minus secundũ opinionẽ Arist. poni potest, q̃ firmamẽtum secundũ suã substãtiã sit secũda die productũ, secũdũ quod per istos dies successio tẽporis designatur. Quia cęlũ, cùm sit secũdum suã naturã incorruptibile, habet materiã quæ nõ põt subesse alteri formæ. Vnde impossibile est, q̃ firmamentũ sit factũ ex materia prius tẽpore existente. Vnde productio substãtiæ firmamẽti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio eius secundum has duas opiniones pertinet ad opus secundę diei: sicut etiã Dionysius dicit 4. ca. de Diuinis, q̃ lunę solis fuit informe in primo triduo, & postea fuit in quarta die formatũ. Si autẽ per istos dies non designetur temporis successio, sed solũ ordo naturæ, vt Aug. vultᵉ: nihil prohibebit dicere secundũ quancunque harum opinionũ formationem secundũ substantiam firmamẽti ad secundã diem pertinere. Potest autem & alio modo intelligi, vt per firmamentum quod legitur secũda die factũ, non intelligatur firmamentũ illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aëris, in qua condẽsantur nubes. Et dicitur firmamentum propter spissitudinem aëris in parte illa. Nam quod est spissum & solidum, dicitur esse corpus firmum, & ad differentiam corporis mathematici, vt dicit Basilius. Et secundum hanc expositionem nihil repugnans sequitur cuicunque opinioni. Vnde Aug. 2. super Gene. ad lit. hanc expositionem commendans, dicit, Hanc considerationem laude dignissimam iudico. Quod enim dixit, neque est contra fidem, & in promptu posito documento credi potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd secundũ Chryſ. primò Moyses summariè dixit quid Deus fecit, præmittẽs, In princ. creauit Deus cæl. & ter. postea per partes explicauit: sicut si quis dicat, Hic artifex fecit domũ istam, & postea, sub dat, Primò fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertiò superposuit tectum. Et sic non oportet nos aliud cælum intelligere, cum dicitur, In princ. crea. Deus cælũ & terrã: & cũ dicitur, q̃ secunda die factũ est firmamentum. Potest etiã dici aliud esse cælũ quod legitur in principio creatũ, & quod legitur secunda die factũ. Et hoc diuersimode. Nã secundũ Aug. cælũ quod legitur primo die factũ, est de natura spiritualis informis. Cælum autẽ quod legitur secunda die factũ, est cælum corporeũ. Secundũ verò Bedam & Strabum cælum quod legitur primo die factũ, est cælũ empyreũ, Firmamentum verò quod legitur secunda die factum, est cælum sydereum. Secũdũ verò Damas. cælũ quod legitur prima die factũ, est quoddã cælũ sphæricum sine stellis: de quo Philosophi loquuntur, dicẽtes ipsum esse nonã sphærã, & mobile primum quod mouetur motu diurno. Per firmamentum verò factum secunda die intelligitur cælum sydereum. Secũdum autem aliã expositionẽ quã Aug. tangit, cælum prima die factum, est etiã ipsum cælum sydereum. Per firmamentũ verò secunda die factũ intelligitur spatiũ aëris, in quo nubes cõdensantur: quod etiam cælum æquinoctiale dicitur. Et ideo ad æquinoctionem designandum signanter dicitur, Vocauit Deus firmamentum cælum: sicut & suprà dixerat, Vocauit lucem diem, quia dies etiam pro spatio viginti quatuor horarum ponitur. Et idem est in aliis obseruandũ: vt Rabbi Moyses dicitᵉ.

¶ Ad secundum & tertium patet solutio ex suprà dictis[e].

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aquæ sint supra firmamentum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ aquę nõ sint supra firmamentum. Aqua enim est naturaliter grauis. Locus autem proprius grauis non est esse sursum, sed solùm deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ Præterea, Naturaliter aqua est fluida. Sed quod est fluidum, non potest consistere super corpus rotundum: vt experimento patet. ergo cum firmamentum sit corpus rotundum, aqua non potest esse supra firmamentum.

¶ Præterea, Aqua cùm sit elementum, ordinatur ad generationem corporis mixti: sicut imperfectum ordinatur ad perfectum. Sed supra firmamentum non est locus mixtionis, sed supra terram. Ergo fruſtra aqua esset supra firmamentum. Nihil autem in operibus Dei est fruſtra. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ge. 1. q̃ diuisit aquas quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

CONCLVSIO.

¶ Fuerunt aquæ elementares supra firmamentum, id est cælum sydereum, de natura quatuor elementorum: vel fuerunt aquæ super firmamentum, id est cælum ignitum, cælum aliquod aqueum & diaphanum: & fuerunt aquæ super firmamentum supra aëris regionem, id est aquæ pluuiales.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd, sicut dicit Aug. 2. super Ge. ad lit. maior est Scripturæ huius autoritas, quam omnis humani ingenij capacitas. Vnde quomodo & quales aquæ ibi sint, eas tamen ibi esse minimè dubitamus. Quales autem sint illæ aquę non eodem modo ab omnibus assignatur. Orig. enim dicit, quod aquę illæ quæ super cælos sunt, sunt spirituales substãtiæ. Vnde in Psal. dicitur: Aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini. & Dan. 3. Benedicite aquę omnes, quę super cælos sunt Domino. Sed ad hoc respondet Basilius in 3. Hexam quòd hoc non dicitur eo q̃ aquæ sint rationales creaturæ, sed quia consideratio earum prudenter à sensu abundantius cõtemplata glorificationem perficit Creatoris. Vnde ibidem idẽ dicitur de igne & grandine, & huiusmodi, de quibus cõstat q̃ nõ sunt rationales creaturæ. Dicẽdũ est ergo, q̃ sint aquæ corporales, sed quales aquæ fint oportet diuersi mode diffinire secundũ diuersam de firmamento sententiã. Si enim per firmamentum intelligatur cælũ sydereum, quod ponitur esse de natura quatuor elementorũ, pari ratione & aquæ quæ super cælos sunt, eiusdẽ naturæ poterũt credi cum elemẽtaribus aquis. Si autem per firmamentũ intelligatur cęlũ sydereum, quòd nõ sit de natura quatuor elementorum, tunc & aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarum. Sed sicut secundum Strabum dicitur cælum empyreum, id est igneũ propter solis splendorem, ita dicetur aliud cælum aqueũ propter solam diaphanitatem, quod est supra cælũ sydereum. Posito etiã, quòd firmamentum sit alterius naturæ præter quatuor elementa, adhuc potest dici quòd aquas diuidit, si per aquam non elementum aquæ, sed materiam informem corporũ intelligamus, vt Aug. dicit super Gen. ad lit. contra Manichæos: quia secundum hoc quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si aũt per firmamentũ intelligatur pars aëris in qua nubes condensantur, sic aquæ quæ supra firmamẽtum sunt, sunt aquæ, quæ vaporabiliter resolutæ, supra aliquã partem aëris eleuantur, ex quibus pluuiæ generantur: dicere enim, quòd aquæ vaporabiliter resolutæ eleuentur supra cælum sydereum (vt quidam dixerunt, quorum opinionem Augustin. tangit in secundo super Gene. ad lit.) est omnino impossibile. Tum propter soliditatem cæli. Tum propter regionem ignis mediã, quæ huiusmodi vapores consumeret. Tum quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra concauum orbis lunæ. Tum etiam, quia sensibiliter apparet vapores non eleuari vsque ad cacumina quorundam montium. Quod etiam dicunt de rarefactione corporis in infinitum, propter hoc quòd corpus est in infinitum diuisibile: vanum est. Non enim corpus naturale in infinitum diuiditur, aut rarefit, sed vsque ad certum terminum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quibusdam videtur ratio illa soluenda per hoc, q̃ aquæ quãuis sint naturaliter graues virtute tamẽ diuina super cælos cõtinentur. Sed hanc solutionem Aug. excludit. 2. lib. super Ge. dicens, quòd nunc quemadmodum Deus instituit naturas rerum, cõuenit quærere, non quid in eis ad miraculum suæ potentiæ vellit operari. Vnde aliter dicendum est, q̃ secundũ duas vltimas opiniones de aquis & firmamento patet solutio ex præmissis[e]. Secundum aũté primam opinionem oportet ponere alium ordinem in elementis, quàm Ari. ponat, vt quædam aquæ spissæ sint circa terram: quædam verò tenues circa cælum, vt sic se habeant illæ ad cælum, sicut istæ ad terram. Vel quòd per aquam intelligatur materia corporum, vt dictum est[e].

¶ Ad secundum etiam patet solutio ex præmissis secundum duas vltimas opiniones[e]. Secundum verò primam respondet Basilius dupliciter. Vno modo, quia non est necessarium, vt omne quod in concauo apparet rotundum, sit etiam suprà rotundum, sed conuexum. Secundo, quia aquæ quę sunt suprà cælos, non sunt fluidæ, sed quasi glaciali soliditate extra cælum firmatæ. Vnde à quibusdam dicuntur cælum crystallinum.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ secundum tertiam opinionẽ, aquæ sunt supra firmamentum vaporabiliter eleuatæ propter vtilitatem pluuiarum. Secundum verò secundam opinionẽ aquæ sunt supra firmamentum, id est cælum totum diaphanum absque stellis. Quod quidam ponũt primum mobile, quod reuoluit totum cælũ motu diurno, vt operetur per motum diurnũ cõtinuitatẽ generationisᵉ: sicut cælum in quo sunt sydera per motum, qui est secundum Zodiacum, operatur diuersitatem generationis & corruptionis per accessum & recessum, & per diuersas virtutes stellarũ. Secundum verò primam opinionem aquæ sunt ibi, vt Basil. dicit, ad contemperandũ calorem cælestium corporum. Cuius signum acceperunt aliqui, vt Augustinus dicit, quòd stella Saturni propter vicinitatem aquarum superiorum est frigidissima.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentum non diuidat aquas ab aquis. Vnius enim corporis secũdum speciem est vnus locus naturalis. Sed omnis aqua omnis aquę est eadem specie, vt dicit Philosophus. Nõ ergo aquæ ab aquis sunt distinguẽdæ secundum locum.

¶ Si dicatur quòd aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis quæ sunt sub firmamento: contrà, Ea quæ sunt secundum speciem diuersa, non indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquæ superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab inuicem non distinguit.

¶ Præterea, Illud videtur aquas ab aquis distinguere quod ex vtraque parte ab aquis cõtingitur: sicut si aliquis paries fabricetur in medio fluminis. Manifestum est autem, quod aquæ inferiores non pertingunt vsque ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamentum aquas ab aquis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gene. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

CONCLVSIO.

¶ Factum est firmamentum in medio aquarum, diuidens aquas superiores ab aquis inferioribus.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd aliquis cõsiderando superficiem tenuis literæ Gen. posset talem imaginationẽ concipere secundum quorundã antiquorũ Philosophorum positionem. Posuerunt enim quidam aquã quoddã infinitum corpus, & omnium aliorum corporum principiũ. Quam quidem immẽsitatem aquarum accipere posset in nomine Abyssi, cùm dicitur, q̃ tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebãt etiam, quòd istud cælum sensibile quod videmus, non continet infrà se omnia corporalia, sed est infinitum aquarũ corpus suprà cælum. Et ideo posset aliquis dicere, q̃ firmamentum cæli diuidit aquas exteriores ab aquis interioribus, id est ab omnibus corporibus quæ infrà cælũ continentur, quorũ principium aquã ponebant. Sed quia ista positio per veras rationes falsa deprehenditur, non est dicendum hunc esse sensum.

¶ Præterea, Omne quod constat ex duobus, & aquam esse corpora sensu deprehendunt. Aër autem non percipitur ab omnibus esse corpus, in tantum quòd etiam quidam philosophi aërem dixerunt nihil esse, plenum aëre vacuum nominãtes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressè: aërem autẽ nõ expressè nominat, ne rudibus quoddam ignotum proponeret. Vt tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligẽdi aërem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cùm dixit, q̃ tenebræ erant super faciem abyssi. Per quod datur intelligi, super faciem aquæ esse aliquod corpus diaphanũ, q̃ est subiectum lucis & tenebrarum. Sic igitur siue super firmamẽtum intelligamus cælum in quo sunt sydera, siue spatium aëris nubilosum conuenienter dicitur, q̃ firmamentum diuidit aquas ab aquis. Secũdũ quod per aquã materia informis significatur: vel secundum quod omnia corpora diaphana sub omni conuenientia aquarum intelliguntur. Nã cælum sydereũ distinguit corpora inferiora diaphana à superioribus. Aër verò nubilosus distinguit superioris aëris partem in qua generantur pluuiæ, & huiusmodi impressiones ab inferiori parte aëris quæ aquæ connectitur: & sub nomine aquarum intelligitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ si per firmamentum intelligatur cælum sydereum, aquæ superiores non sunt eiusdẽ speciei cum inferioribus. Si autẽ per firmamentũ intelligatur nubilosus aër, tunc vtreque aquę sunt eiusdem speciei: & deputantur tunc duo loca aquis non eadem ratione: sed locus superior est locus generationis aquarũ, locus autem inferior est locus quietis earum.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd fi accipiantur aquæ diuersæ secundum speciem, firmamentum dicitur diuidere aquas ab aquis: nõ sicut causa faciens diuisionem, sed sicut terminus vtrarũque aquarum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Moyses propter inuisibilitatem aëris & similium corporum, omnia huiusmodi corpora sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestum est quòd ex vtraque parte firmamenti qualitercunque accepti sunt aquæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum sit vnum cælum tantum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sit vnum cælum tantùm. Cælum enim contra terram diuiditur, cũ dicitur, In princip. crea. Deus cælum & terram. Sed terra est vna tantùm. Ergo & cælum est vnum tantum.

¶ Præterea, Omne quod constat ex tota sua materia, est vnum tantùm. Sed cælum est huiusmodi: vt probat Philosophus in 1. de cælo. Ergo cælum est vnum tantum.

¶ Præterea, Quicquid dicitur de pluribus vniuocè, dicitur de eis secũdũ vnam rationem cõmunem. Sed si sunt plures cæli, cælum dicitur vniuocè de pluribus: quia si æquiuocè, non propriè dicerentur plures cæli. Oportet ergo si dicũtur plures cæli, quòd sit aliqua ratio communis secundũ quam cæli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendum quòd sint plures cæli.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Laudate eum cæli cælorum.

CONCLVSIO.

¶ Quod supra terram est, cælum vnum tantùm est, multi autem sunt cæli secundum similitudinem ex facto eloquij assumptam.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articul. quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò differentiam inter Chryſo. & Basilium quo ad vnum, vel plures cælos. Secũdò iuxta diuersas acceptiones numerat eos.

¶ Quo ad dicendum quia ille vnum, hic multos, in voce tamen tantũ dissonant, quia æquinoctiale dum ille totum, ille partes respicit.

¶ Quo ad secundum, cæli nomen distinguitur in tres significationes, scilicet proprię, participatiuè, & metaphoricè. Propriè & primo modo cæli, totaliter luciduum, totaliter diaphanum, & partim vtrumque proprie & participatiuè secundo modo, etiam tres, apud Damascenum, aëreum, sydereum, & supremum. Sed hic vtitur Cæli nomine participatiuè in primo, & proprie in reliquis. Apud Rabanum patet, spatiosè & propriè sepię, igneum, olympium, æthereum, aëreum, sydereum, aqueum, & empyreum. Metaphoricè vel sanctæ Trinitas vnum, vel bona diuina in cælis, vel tria genera supernaturalis visionis corporalis, imaginaria & intellectiua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis sexagesimænonæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

Comment.

TIo corpore duo. Primò respondet secundum Augustinum: secundò, secundum alios sanctos. Differunt siquidem in ordine naturæ, vel temporis: tam comparando informitatem ad formationem, quàm vnam formationem ad aliam. Et totius differunt, quia illæ ad spirituales & corporales, isti ad corporales tantũ se extendunt. Iuxta tres igitur informitates & tres formationes, tria vtique dicunt: sed primò Augustinus duo. Cælũ, id est naturã angelicã & materiã informem corpoream: hoc matam luce, Fiat lux: & forma cælestis, Fiat firmamentũ: & forma elementari, Congregentur aquæ: omnia ordine naturæ. Alij verò tria, cælũ, aquã, & terram prius tempore: & primo die cælum formatũ luce & tẽpore: secundo aquam distinctione & ordine, Fiat firmamentum: tertio, terram distinctione à mari & visibilitate, Congregentur aquæ.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ circa hoc videtur esse quædam diuersitas inter Basil. & Chrys. Dicit enim Chrys. non esse nisi vnum cælum, & q̃ pluraliter dicitur Cæli cælorum, hoc est propter proprietatẽ linguæ Hebraeæ, in qua cõsuetũ est, vt cælum solum pluraliter significetur, sicut sunt etiam multa nomina in Latino, quæ singulari carẽt. Basilius autem & Damascenus sequens eum, dicunt plures esse cælos. Sed hæc diuersitas magis est in vo- 10 ce quàm in re. Nam Chrysost. vnum cælum nominat totũ corpus quod est supra terram & aquam. Nã etiam aues quæ volant in aëre, dicũtur propter hoc volucres cæli. Sed quia in isto corpore sunt multæ distinctiones, propter hoc Basil. posuit plures cælos.

¶Ad distinctionem ergo cælorum sciendam considerandũ est, q̃ cælum tripliciter dicitur in Scripturis. Quãdoq; enim dicitur propriè & naturaliter. Et sic dicitur cælũ corpus ali- 20 quod sublime & luminosum actu vel potẽtia, & incorruptibile per naturã. Et secundũ hoc pronuntur tres cæli. Primũ totaliter lucidum, quod vocant empyreũ. Secundũ totaliter diaphanũ, quod vocant cælũ aqueũ & crystallinum. Tertium partim diaphanum, & partim lucidum actu, quod vocãt cælum sydereum. Et diuiditur in octo sphæras, scilicet in sphæram stellarum fixarum: & septem sphæras planetarum, quę possunt dici septem cæli, vel 30 septem sphæræ. Secundò dicitur cælum per participationẽ alicuius proprietatis cælestis corporis, scilicet sublimitatis & luminositatis actu vel potentia. Et sic totum illud spatium, quod est ab aquis vsque ad orbem lunæ, Damascenus ponit vnum cælum, nominans illud aëreum. Et sic secundum eum sunt tres cæli aëreum, sydereum, & aliud superius: de quo intelligitur, quòd Apostolus legitur raptus vsque ad tertium cælum. Sed quia illud spatiũ continet duo elementa, scilicet ignis, & aëris, & in vtroque eorum vocatur superior & inferior 40 regio: ideo illud cælum Rabanus distinguit in quatuor, supremam regionem ignis nominãs cælum igneum: inferiorem verò regionem cælum olympiũ ab altitudine cuiusdam moptis, qui vocatur Olympus. Supremã verò regionẽ aëris vocauit cælum æthereum propter inflãmationẽ: inferiorẽ verò regionẽ cælum aëreum. Et sic cum illi quatuor cæli tribus superioribus connumerẽtur, fiunt in vniuerso secũdum Rabanum septẽ cæli corporei. Tertiò dicitur cælũ metaphoricè. Et sic quandoq; ipsa sancta Trinitas dicitur cælum propter eius spiritualem sublimitatem & lucem. De quo cælo exponitur diabolum dixisse, Ascendam in cælum, id est ad æqualitatem Dei. Quandoque etiam spiritualia bona, in quibus est bonorũ remuneratio, propter eorũ eminentiã cæli nominantur: vbi dicitur, Merces vestra multa est in cælis: vt Aug. exponit. Quandoque verò tria genera supernaturaliũ visionũ, scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cæli nominãtur. De quibus Augustinus exponit, quòd Paulus est raptus vsque ad tertium cælum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd terra se habet ad cælum, vt centrum ad circunferentiam. Circa vnum autem centrum possunt esse multæ circunferentiæ. Vnde vna terra existente, multi cæli ponuntur.

¶Ad secũdum dicendum, quòd ratio illa procedit de cælo, secundum quod importat vniuersitatem creaturarum corporalium. Sic enim est vnum cælum tantùm.

¶Ad tertium dicendum, quòd in omnibus cælis inuenitur communiter sublimitas & aliqua luminositas, vt ex dictis patet[e].

QVAESTIO SEXAGESIMA de Opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere tertiæ diei. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primò, de congregatione aquarum. ¶Secundò, de productione plantarum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum aquarum congregatio conuenienter dicatur facta tertia die.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd aquarũ congregatio nõ conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim quæ facta sunt prima & secũda die, verbo factionis exprimuntur. Dicitur enim, Dixit Deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies conditur duabus primis. Ergo opus tertiæ diei debuit exprimi verbo factionis, & non solùm verbo congregationis.

¶Præterea, Terra prius vndique erat aquis cooperta. Propter hoc enim inuisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram in quo aquæ congregari possent.

¶Præterea, Quæ non sunt continuata ad inuicẽ, non habẽt vnum locum. Sed non omnes aquæ habent adinuicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in vnum locum.

¶Præterea, Congregatio ad motum localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currẽtes. Non ergo fuit necessarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

¶Præterea, Terra etiam in principio suæ creationis nominatur cùm dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram. Inconuenienter ergo dicitur tertia die nomen terræ impositum.

¶SED in contrarium sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶Congruit vt quarto die congregarentur aquæ quæ sub cælo sunt, & appareret arida.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hic oportet aliter dicere secundum expositionem Augustini & aliorum Sanctorum. Aug. enim in omnibus his operibus non ponit durationis ordinem, sed solùm originis & naturæ. Dicit enim creatã naturã spiritualẽ informem, & naturam corporalem absque omni forma: quam dicit primò significari nomine terræ & aquæ: non quia hæc informitas formationem præcesserit tempore, sed origine tãtùm. Nequevna formatio secundum eum præcesit aliam duratione, sed solùm naturæ ordine. Secundum quem ordinem necesse fuit, vt primò poneretur formatio supremæ naturæ, scilicet spiritualis: per hoc quòd legitur prima die lux facta. Sicut autem spiritualis natura præeminet corporali, ita superiora corpora præeminent inferioribus. Vnde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cùm dicitur, Fiat firmamentum. Per quod intelligitur impressio formæ cælestis in materiam informem non prius existentem tempore, sed origine tantum. Tertio verò loco ponitur impressio formarum elementarium in materiam informem, non tempore, sed origine præcedentem. Vnde per hoc quod dicitur, Congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur quòd materiæ corporali impressa est forma substantialis aquæ, per quam competit sibi talis motus & forma substantialis terræ, per quam competit sibi sic videri. Sed secundum alios Sanctos in his operibus etiam ordo durationis attenditur. Ponunt enim quòd informitas materiæ tempore præcesit formationem, & vna formatio aliamᵉ. Sed informitas materiæ secundum eos non intelligitur carentia omnis formæ: quia iam erat cælum & aqua, & terra: quæ tria nominantur tanquam manifestè sensu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materiæ carentia debitæ distinctionis, & connummatæ cuiusdam pulchritudinis. Et secundum hæc tria nomina posuit Scriptura tres informitates. Ad cælum enim, quod est superius, pertinet informitas tenebrarum: quia ex eo est origo luminis. Informitas verò aquæ, quæ est media, significatur nomine Abyssi, quia hoc nomen significat quandam immensitatẽ inordinatam aquarum, vt Aug. dicit contra Faust. Informitas verò terræ tangitur in hoc quòd dicitur, q̃ terra erat inanis & inuisibilis, per hoc q̃ erat aquis cooperta. Sic igitur formatio supremi corporis facta est prima die, & quia tẽpus sequitur motum cæli, tempus autem est numerus motus supremi corporis: per huiusmodi formationem facti est distinctio temporis, noctis, scilicet & diei. Secundo verò die formatum est medium corpus, scilicet aqua, per firmamentũ accipiens quandam distinctionem & ordinem: ita q̃ sub nomine aquæ etiã alia cõprehendũtur, vt suprà dictum est[f]. Tertio verò die formatũ est vltimũ corpus, scilicet terra: per hoc q̃ discooperta est aquis, & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ & maris. Vnde satis congruè sicut informitatem terræ expresserat dicens, quòd terra erat inuisibilis vel inanis: ita eius formationem exprimit per hoc quòd dicit, Et appareat arida.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Aug. ideo in opere tertiæ diei non vtitur Scriptura verbo factionis, sicut in præcedentibus operibus: vt ostendatur q̃ superiores formæ, scilicet spirituales angelorum & cælestium corporum sunt perfectæ in esse, & stabiles: formæ verò inferiorum sunt imperfectæ & mobiles: & ideo per congregationem aquarum & apparẽtiam aridæ, impressio tallum formarum designatur. Aqua enim est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa, vt ipse dicit in 2. super Gen. ad lit. Secundum verò alios dicendum est, quòd opus tertiæ diei est perfectum secundum solùm motum localem. Et ideo non oportuit quòd Scriptura vteretur verbo factionis.

¶Ad secundum patet solutio secundũ Aug. quia non oportet dicere, q̃ terra primò esset cooperta aquis & postmodum cõgregatæ, sed q̃ in tali congregatione fuerũt productæ. secundũ verò alios tripliciter respõdetur, vt Aug. dicit 1. super Gen. ad lit. Vno modo, vt aquæ in maiorem altitudinẽ sint eleuatæ in loco vbi sunt cõgregatæ. Nam mare est altius terra, vt experimento cõpertum est in mari rubro: vt Basilius dicit. Secũdò, vt dicatur quòd rarior aqua velut nebula terras tegebat, quæ congregatione densata est. Tertio modo, vt dicatur quòd terra potuit aliquas partes præbere concauas, quibus confluentes aquæ reciperentur. Inter quas prima videtur probabilior.

¶Ad tertium dicẽdũ, quòd omnes aquæ vnum terminum habent, scilicet mare in quo cõfluũt vel manifestis, vel occultis meatibus. Et propter hoc dicuntur aquæ congregari in vnũ locum. Vel dicit vnũ locũ non simpliciter, sed per comparationem ad locum terræ siccæ: vt sit sensus, Congregentur aquę in vnũ locũ, id est seorsum a terra ficca. Nam ad designandam pluralitatem locorum aquæ subdit, quòd congregationes aquarum appellauit maria.

¶Ad quartũ dicẽdum, q̃ iussio Dei naturalem motum corporibus præbet. Vnde dicitur, q̃ suis naturalibꝰ motibus faciũt velle eius. Vel potest dici, q̃ naturale esset, q̃ aqua vndique esset circa terrã, sicut aër vndique esset circa aquã & terrã: sed propter necessitatẽ finis, vt animalia & plantæ essent super terrã, oportuit q̃ aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidẽ aliqui Philosophi attribuunt actioni solis per eleuationẽ vaporum deficcantis terram. Sed sacra Scriptura attribuit potestati diuinæ: non solùm in Gene. sed etiam in Iob 38. cap. vbi ex persona Domini dicitur, Circundedi mare terminis meis. & Ierem. 5. Me ergo non timebitis, 20 ait Dominus, qui posui arenam terminum mari?

¶Ad quintũ dicendum, quòd secundum Aug. per terram, de qua primò fiebat mentio, intelligitur materia prima: nunc autem intelligitur ipsum elementum terræ. Vel potest dici secundum Basil. quòd primò nominabatur terra secundum naturam suam, nunc autem nominatur ex sua principali proprietate, quæ est siccitas. Vnde dicitur, quòd vocauit aridã, terram. Vel potest dici secundũ Rabbi Moysem, q̃ vbicũque dicitur, Vocauit, significatur æquiuocatio nominis[c]. Vnde prius dictũ est, q̃ vocauit lucem diẽ propter hoc q̃ etiã dies vocatur spatiũ viginti quatuor horarũ, secundũ quod ibidẽ dicitur, Factum est vespere & mane dies vnus.

¶Similiter dicendũ est, q̃ firmamentum, id est aëreum vocauit cælum, quia etiam cælum dicitur quod est primò creatum. Similiter etiam dicitur, q̃ aridam, id est illam partem, quæ est discooperta aquis, vocauit terrã, prout distinguitur contra mare: quãuis communi nomine terra vocetur, siue sit aquis cooperta, siue discooperta. Intelligitur autem vbique per hoc quòd dicitur, Vocauit, id est dedit naturam vel proprietatem, vt posit sic vocari.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ plantarũ productio incõueniẽter tertia die facta legatur. Plãtæ enim habẽt vitã sicut & animalia. Sed productio animaliũ nõ ponit inter opera distinctionis, sed pertinet ad opus ornatus. Ergo nec productio plãtarũ cõmemorari debuit in tertia die, quæ pertinet ad opus distinctionis.

¶Præterea, Illud quod pertinet ad maledictionem terræ, nõ debuit cõmemorari cũ formatione terræ. Sed productio quarũdam plantarum pertinet ad maledictionẽ terræ, secũdum illud Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Ergo productio plantarum vniuersaliter non debuit commemorari in tertia die, quæ pertinet ad formationem terræ.

¶Præterea, Sicut plantæ adhærent terræ, ita etiam lapides & metalla: & tamẽ non fit mentio de eis in terræ formatione. Ergo nec plantæ fieri debuerunt tertia die.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Gen. 1. Protulit terra herbã virentẽ. Et postea sequitur, Factũ est vespere & mane dies tertius.

CONCLVSIO.

¶Cùm plantarum productio ad terram spectet, congruit vt tertio die plantarum productionem factam fuisse in sacris describeretur eloquiis.

¶RESPONDEO dicẽdũ, quòd, sicut suprà dictũ est[e], in tertia die informitas terræ remouetur. Duplex autem informitas circa terram describebatur. Vna, q̃ erat inuisibilis & inanis: quia erat aquis cooperta. Alia, q̃ erat incõposita siue vacua, id est nõ habens debitũ decorem, qui acquiritur terræ ex plantis, eam quodãmodo vestiẽtibꝰ. Et ideo veraq; informitas in hac tertia die removetur. Prima quidẽ per hoc, q̃ aquæ cõgregatæ sunt in vnũ locum, & apparuit arida. Secũda verò per hoc, q̃ protulit terra herbã virentẽ. Sed tamẽ circa productionẽ plãtarũ aliter opinatur Aug. ab aliis. Alij enim expositores dicunt, q̃ plantæ productæ sunt actu in suis speciebus in hac tertia die[e]: secundum quod superficies literæ sonat. Aug. autẽ 5. super Gen. ad literã dicit, q̃ causaliter tũc dictum est produxisse terrã herbam & lignum, id est producendi accepisse virtutem. Et hoc quidem confirmat autoritate Scripturæ. Dicitur enim Gene. 2. Istæ sunt generationes cæli & terræ quando creatæ sunt in die quo Deus fecit cælum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra: omnémque herbam regionis priusquam germinaret. Ante ergo quàm orirentur super terram, factæ sunt causaliter in terra. Confirmatur autem hoc ratione. Quia illis primis diebus condidit Deus creaturam originaliter, vel causaliter: à quo opere postmodum requieuit. qui tamen postmodum secundum administrationem rerum conditarum per opus propagationis vsque modo operatur. Producere autem plantas ex terra ad opus propagationis pertinet. Nõ ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu, sed causaliter tantùm. Quamuis secundum alios dici possit, quòd prima institutio specierum ad opera sex dierum pertinet. Sed quòd ex speciebus primò institutis generatio similium in specie procedat, hoc iam pertinet ad rerum administrationem. Et hoc est quod Scriptura dicit, Antequam orirentur super terram, vel antequam germinaret: id est antequam ex similibus similia producerentur: sicut nunc naturaliter fieri videmus secundum viam seminationis. Vnde signanter Scriptura dicit, Germinet terra herbã virẽtem & facientẽ semen: quia scilicet sunt productæ perfectæ in specie plantarum, ex quibus semina aliarum orirentur. Nec refert vbicunque habeant vim seminatiuam, vtrum sciliceet in radice, vel in stipite, vel in fructu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vita in plantis est occulta: quia carent locali motu & sensu, quibus inanimatum maximè distinguitur[c]. Et ideo, quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur quasi quædam terræ formatio.

¶Ad secundum dicendum, quòd ante etiam illam maledictionem spinæ & tribuli producti erant vel virtute, vel actu, sed non erant producti homini in pœnam[c], vt scilicet terra quam propter cibum coleret, infructuosa quædam & noxia germinaret. Vnde dictum est, Germinabit tibi.

¶Ad tertium dicendum, quòd Moyses ea tantùm proposuit quæ in manifesto apparent: sicut iam dictum est[c]. Corpora autem mineralia habent generationem occultam in visceribus terræ. Et iterum non habent manifestam distinctionem à terra, sed quædam terræ species videntur. Et ideo de eis mentionem non fecit.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA de Opere ornatus quantum ad quartam diem, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de opere ornatus. Et primò de singulis diebꝰ secũdum se. Secundò, de omnibus sex diebus in communi.

¶Circa primum ergo considerandum est de opere quartæ diei. Secundò, de opere quintæ. Tertiò, de opere sextæ. Quartò, de iis quæ pertinent ad septimum diem.

¶Circa primum quæruntur tria. ¶Primò, de productione luminarium. ¶Secundò, de fine productionis eorum. ¶Tertiò, vtrum sint animata.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum luminaria debuerint produci quarta die.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd luminaria non debuerint produci quarta die. Luminaria enim sunt corpora incorruptibilia naturaliter. Ergo eorum materia non potest esse absque formis eorum. Sed eorum materia producta est in opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorum formæ. Non ergo sunt facta quarta die.

¶Præterea, Luminaria sunt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerunt prima die, & non quarta.

¶Præterea, Sicut plantæ fixæ sunt in terra: ita luminaria fixa sunt in firmamẽto. Vnde Scriptura dicit, quòd posuit ea in firmamento.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimænonæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est. *Comm.*

¶In corpore duo. Primò directè respondetur quæstio assimatiuè. Secundò qualis sit productio plantarum tractatur.

¶Quo ad primum conclusio, Productio plantarum conuenienter tertio die facta est, probatur quia pertinet ad formationem terræ. Declaratur hoc ex duplici informitate terræ.

¶Quo ad secundum tria. Primo diuersitas opinionum Augustini & aliorum: quia ille causaliter, isti actualiter plantas productas ponunt. Secundò, motiua Augustini ab autoritate Gene. secundo, & ratione differentiæ inter opus creandi & administrandi propagando. Tertiò motiua aliorum ex opposito, & à ratione: quia institutio perfectorum ad opus creationis spectat, & nihilominus saluatur differentia inter propagationem & creationem: & ab autoritate eadem Genesis secundo. Et in hanc partem videtur Autor declinare.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore tria. Primò, ex Scripturæ verbis triplex opus ponit, creationis, formationis seu distinctionis, & ornatus, vnicuique suum obiectum attribuens. Primo, res informes: secundo formas: tertio extinctas mobilia. Secundò respondet quæstiõi affirmatiuè. Luminaria, conuenienter producuntur quarta die. Et probatur quia ista est prima dies ornatus, qua primum creatum ornãdum erat, quemadmodum fuit prius die distinctionis lux mãnens, &c. Declarantur hîc enumerãdo tria. primò creata, cælum, terram & aquas, id est media: & ordinando formationem eorum tribus diebus, primo cælum: secundo aquæ & tertio terram, & confusiliter ornatum: quarto cælum: quinto aquas: sexto terram. Tertiò ostenditur Augustinum cum aliis cõuenire quo ad actum, quare omnia patent.

¶Nota hîc, quòd Scriptura in creationis opere secundo loco ponit terram & tertio aquas: in distinctionis verò & ornatus opere conuerso. Quia quo ad esse simpliciter terra habet priorem necessitatem: quia primò propter cælum, vt patet in secundo Cæli, commen. 18. &c. quo ad nobilitatem verò est vltimum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ Articulum secundum.*

TItulus, causa, vt luceant super terram in signa & tempora.

Comment. ¶In corpore duo. Primò quadruplicem causam finalem ostendit posse de creatura corporali assignari actum proprium, secundo Cæsi, tex. 17. Aliam creaturam, secundo Phy. tex. Vniuersum 11. Metaph. Et Deus ibidem. Secundò respondet quæsito, quòd Moyses vnam tantum tetigit, propter idololatriæ occasionem tollendam: & illa est vilitas humana tripliciter, vt patet.

Sed productio plantarum simul describitur cum formatione terræ, cui inhærent. Ergo & productio luminarium simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

¶Præterea, Sol & luna, & alia luminaria sunt causæ plantarum. Sed naturali ordine causa præcedit effectum. Ergo luminaria non debuerunt fieri quarta die, sed tertia, vel ante.

¶Præterea, Multæ stellæ secundū Astrologos sunt luna maiores. Non ergo tantum sol & luna debuerunt poni duo magna luminaria.

¶SED In contrarium sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶Congruit in ornatu septimi vt luminaria describerentur facta quarta die.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in recapitulatione diuinorū operum, Scriptura sic dicit, Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorū. In quibus verbis triplex opus intelligi potest, scilicet opus creationis: per quod cælum & terra producta leguntur, sed informia. Et opus distinctionis, per quod cælum & terra sunt perfecta: siue per formas substantiales attributas materiæ omnino informi, vt Augu. vult: siue quantum ad conuenientem decorem & ordinem, vt alij Sancti dicunt. Et his duobus operibus additur ornatus, & differt ornatus à perfectione. Nam perfectio cæli & terræ ad ea pertinere videtur, quæ cælo & terræ sunt intrinseca: ornatus vero ad ea quæ sunt à cælo & terra distincta. Sicut homo perficitur per proprias partes & formas, ornatur autem per vestimenta, vel aliquid huiusmodi. Distinctio autem aliquorum maximè manifestatur per motū localem, quo ab inuicem separātur[c]. Et ideo ad opus ornatus pertinet productio illarum rerum quæ habent motum in cælo & in terra. Sicut autem suprà dictum est[c], de tribus fit mentio in creatione, scilicet de cælo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiam formātur per opus distinctionis trium dierum. Primo die cælum: secundo die distinguuntur aquæ. Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ. Et similiter in opere ornatus. Primo die, qui est quartus, producuntur luminaria, quæ mouentur in cælo, ad ornatū ipsius. Secundo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatum medij elementi, quia habent motum in aëre & aqua, quæ pro vno accipiuntur. Tertio die, qui est sextus, producuntur animalia quæ habent motum in terra, ad ornatum ipsius.

¶Sed sciendum est, quòd in productione luminarium non discordat Aug. ab aliis Sanctis. Dicit enim luminaria esse facta in actu, nō in virtute tantum. Non enim habet firmamentum virtutem productiuam luminarium, sicut habet terra virtutem productiuam plantarum. Vnde Scriptura non dicit, Producat firmamentum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam virentem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Augustinum nulla difficultas ex hoc oritur. Non enim ponit successionem temporis in illis operibus. Et ideo non oportet dicere, quòd materia luminarium fuerit sub alia forma. Secundum eos autem, qui ponunt cælestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit: quia potest dici, q̄ sunt formata ex præfacenti materia, sicut animalia & plantæ. Sed secundum eos qui ponunt corpora cælestia esse alterius naturæ ab elementis, & incorruptibilia per naturā, oportet dicere, quòd substantia luminarium, à principio fuit creata. Sed prius erat informis, & nunc formatur: non quidem forma substantiali, sed per collationem determinatæ virtutis. Ideo tamen non fit mentio à principio de eis sed solum quarta die, vt Chrysostomus dicit: vt per hoc remoueat populum ab idololatria, ostēdens luminaria non esse deos: ex quo fuit à principio fuerunt.

¶Ad secundum dicendum, q̄ secundum Aug. nulla sequitur difficultas: quia lux, de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis: nunc autem fit lux corporalis. Si autem lux primo die facta, intelligitur lux corporalis, oportet dicere, q̄ lux primo die fuit producta secundum communem lucis naturam: quarto autem die attributa est luminaribus determinata virtus ad determinatos effectus[c]: secundum quod videmus alios effectus habere radium solis, & alios radium lunæ, & sic de aliis. Et propter hanc determinationem virtutis dicit Dio. 4. cap. de Diu. no. quòd lumen solis, quòd primò erat informe, quarto die formatum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd secundum Ptolemæum luminaria non sunt fixa in sphæris, sed habent motum seorsum à motu sphærarum. Ideo Chrysost. dicit, quòd non ideo dicitur, quòd posuit ea in firmamento, quòd ibi sint fixa: sed quia inserit vt ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, vt ibi esset. Sed secundum opinio. Arist. illæ stellæ fixæ sunt in orbibus, & non mouent nisi motu orbium secundum rei veritatem: tamen motus luminarium sensu percipitur, non autē motus sphærarū. Moyses autem rudi populo condescendens, sequutus est quæ sensibiliter apparent: vt dictū est[c]. Si autem sit aliud firmamētum quod fact̄um est secunda die, ab eo in quo posita sunt syderea secundum distinctionem naturæ, licet sensus non discernat, quem Moyses sequitur, vt dictum est: cessat obiectio. Nam firmamentum factum est secunda die quantum ad inferiorem partem. In firmamento autem posita sunt sydera quarta die quantum ad superiorem partem, vt totum pro vno accipiatur, secundum quod sensu apparet.

¶Ad quartum dicendum, quòd, sicut dicit Basilius, præmittitur productio plantarum luminaribus ad excludendam idololatriā. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordialem originem habent plantæ à luminaribus: quamuis (vt Chrysosto. dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit, dicuntur duo luminaria magna, non tam quantitate quam efficacia, & virtute. Quia etsi aliæ stellæ sint maiores quantitate, quam luna: tamen effectus lunæ magis sentitur in istis inferioribus: & etiam secundum sensum maior apparet.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter causa productionis luminarium describatur. Dicitur enim Iere. 10. A signis cæli nolite metuere quæ gentes timent. Non ergo luminaria in signa facta sunt.

¶Præterea, Signum contra causam diuiditur. Sed luminaria sunt causa eorum quæ hic aguntur. Ergo non sunt signa.

¶Præterea, Distinctio temporum & dierum incipit à primo die. Non ergo facta sunt luminaria in tempora, & dies, & annos, id est in horum distinctionem.

¶Præterea, Nihil fit propter vilius sed quia finis est melior iis quæ sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Non ergo facta sunt vt illuminent terram.

¶Præterea, Luna non præest nocti, quando est plena. Probabile autem est quòd luna facta fuerit plena. Sic enim homines incipiunt computare. Ergo luna non est facta vt præsit nocti.

¶IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶Decuit vt luminaria describerentur facta in signa, tempora, dies, & annos.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut dictū est suprā[c], creatura aliqua corporaliter potest dici esse facta vel propter actum proprium, vel propter aliam creaturā, vel propter totū Vniuersum, vel propter gloriam Dei. Sed Moyses, vt populum ab idololatria reuocaret, illam solā causam tetigit secūdum quod sunt facta ad vtilitatem hominū. Vnde dicitur Deute. 4. Ne fortè eleuatis oculis ad cælum videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus. Hoc autem ministerium explicat in principio Gen. per tria. Primò enim prouenit vtilitas hominibus ex luminaribus quātum ad visum, qui est directiuus in operibus, & maximè vtilis ad cognoscendas res. & quantum ad hoc dicit, Vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundò, quantum ad vicissitudines temporum: quibus & fastidium tollitur, & valitudo conseruatur, & necessaria victu oriuntur. Quæ non essent si semper esset aut æstas, aut hyems. & quantum ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertiò, quantum ad opportunitatem negotiorum & operum: inquantum ex luminaribus cæli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quæ sunt apta diuersis negotiis. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum quæ dependent ex libero arbitrio.

¶Ad secundum dicendum, quòd per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & econuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, vt occasionē idololatriæ tolleret.

¶Ad tertium dicendū, q̄ in prima die facta est cōmunis distinctio temporis per diē & noctē secundum motum diurnū, cui est communis totius cæli: qui p̄t intelligi incepisse primo die[c]. Sed specialis distinctiones dierum & temporum, secundum quod dies est calidior die & tēpus tēpore, & annus anno: fiunt secundū speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse.

¶Ad quartum dicendum, quòd in illuminatione terræ intelligitur vtilitas hominis, qui secūdum animam præfertur corporibus luminarium. Nihil tamen prohibet dici quòd dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se consideratur, sed secundum quod ordinatur ad integritatem Vniuersi.

¶Ad quintum dicendum, quòd luna quando est perfecta, oritur vespere & occidit mane. Et sic præest nocti. Et satis probabile est, quòd luna fuerit facta plena: sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen: & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deueniatur: simpliciter tamen perfectum prius est imperfecto. Aug

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus claturest.

¶In corpore quatuor. Primò opiniones refert. Secundo inuestigat qualitatem illius visionis: suppositio, quòd principium motuum sit cognoscentium. Tertiò probat suppositū hoc. Quarto concludit responsionem.

§3 1. cæ. ca. 69. El pa. 9. 6. ar. 6. El quolib. 12. ar. 5. & Hiri. in. 1. Cel. li. 3. col. 2. & 2. & in. 13. co. 2. & 3. et lib. 18. et 19. primo.

¶Quo ad primum opiniones Philosophorum Anaxagoræ & Platonis, & rursus Theologorum Origē. Hieronymi que & Damasceni cum Basilio. Augustī. demum neutraliter,

¶Quo ad secundum: Cæcitati corpori non est cōiuncta aliqua anima vt forma, sed vt motor. Probatur summaris sic: Vnio illa non est nisi propter motionem, ergo sufficit cōiunctio vt motor. Antecedens probatur: quia materia est propter formam: & forma propter opus, & ab opere cognoscitur: & non propter vegetationē nec sensationem, nec intellectionē, ergo propter motionem tantum. Assumpta omnia clarè patēt in littera, quia ibi non est phantasma, &c. consequentia vero declaratur, ex Aristo. 8. Physic. & Platonē.

¶Quo ad tertium, probatur: Corpora cælestia non mouerī à natura vt grauia & leuia, sed ab apprehensiua virtute, duplicitèr. Primò ratione: quia natura ad vnum est determinata. Secundo autoritate Augustī.

¶Quo ad quartum, principaliter respondeo est, Corpora cælestia sunt animata aliquo modō ab istis inferioribus. Secūdò est correlatiuum: quòd inter vtrosque non est differentia in re.

¶In secūdo dubium occurrit quia Sanctus Thomas in secundo contra Gen. ca. 70. vult quòd secundum Aristo. oporteat cælum ponere animatum, ita quòd anima vniatur cælo vt forma: hic dicit ex Arist. quòd sufficit vniri vt motori mobili.

¶Ad hoc non video responsionem, nisi alteram dictarum. Vel quòd hic melius dixit, quia & posterius scripsit. Vel quòd ibi intendebat, q̄ oportet secundum Arist. cælum esse propriè animatum, saltem non repugnanter, eo quòd doctrina sua ad hoc tēdit. Quia enim posset interpretari vt hic fecit. Ex hīs tamen quę in secundo Cæli dicuntur, habemus quòd animatū indistinctē positū oportet ergo nō repugnare quòd sit animatum secundum substantiam. Et hoc stat contra Auerroim, contra quem loquebatur. Sustinent autem vetera illa hanc glossam: quia quando contra Augustinus tamen hoc non asserit: quia dicit non esse inconueniens, quòd Deus imperfecta fecerit, quæ postmodum ipse perfecit.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum luminaria cæli sint animata.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd luminaria cæli sint animata. Superius enim corpus nobilioribus ornamentis ornari debet. Sed ea quę pertinent ad ornatum inferiorum corporum, sunt animata, scilicet pisces, aues, & terrestria animalia. Ergo & luminaria quæ pertinent ad ornatum cæli.

¶Præterea, Nobilioris corporis nobilior est forma. Sed sol & luna, & alia luminaria sunt nobiliora quàm corpora plantarum & animalium. Ergo habent nobiliorem formam. Nobilissima autem forma est anima, quæ est principium vitæ. Quia, vt Aug. dicit in lib. de Vera relig. quælibet substantia viuens naturæ ordine præfertur substantiæ non viuenti. Ergo luminaria cæli sunt animata.

¶Præterea, Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa vitæ, vt patet maximè in animalibus ex putrefactione generatis, quæ virtute solis & stellarum vitam consequuntur. Ergo multo magis corpora cælestia viuunt & sunt animata.

¶Præterea, Motus cæli & cælestium corporum sunt naturales, vt patet in 1. de Cælo. Motus autem naturalis est à principio intrinseco. Cùm igitur principium motus cælestium corporum sit aliqua substantia apprehēsiua, quæ mouetur sicut desiderans à desiderato, vt dicitur in 2. Meta. videtur quòd principiū apprehendens sit principium intrinsecum corporibus cælestibus. Ergo sunt animata.

¶Præterea, Primum mobile est cælum. In genere autem mobilium primum est mouens seipsum: vt probatur in 8. Physic. Quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Sola autem anima mouent seipsa, vt in eodem lib. ostenditur. Ergo corpora cælestia sunt animata.

¶SED CONTRA est quod Damascenus dicit in libro secundo, Nullus animatos cælos, vel luminaria cēstimet, inanimati enim sunt & insensibiles.

CONCLVSIO.

¶Corpora cælestia non nisi æquiuocè animata dicuntur ab iis inferioribus, quibus coniungitur anima vt forma, illa verò vt motor tantum.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd circa illam quæstionem apud Philosophos fuit diuersa opinio. Anaxagoras enim, vt Augustī. refert libr. octauo de Ciuitate Dei, factus est reus apud Athenienses: quia dixit solem esse lapidem ardentem, negans vtique ipsum esse Deum, vel aliquid animatum. Platonici verò posuerunt corpora cælestia animata. Similiter etiam apud doctores fidei fuit circa hoc diuersa opinio. Origenes enim posuit corpora cælestia animata. Hieronymus etiam idem sentire videtur, exponens illud Ecclesiastici primo, Luftrans vniuersa per circuitum pergit spiritus. Basilius verò & Damascenus asserunt corpora cælestia non esse animata. Augustinus verò sub dubio dereliquit, in neutram partē declinans, vt patet in 2. super Genesim ad literam, & in Enchiridio. Vbi etiā dicit, quòd si sunt animata cælestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum, eorum animæ. In hac autem opinionium diuersitate, vt veritas aliquatenus innotescat, cōsiderandum est, quòd vnio animæ & corporis nō est propter corpus, sed propter animā. Nō enim forma est propter materiam, sed econuerso. Natura autem & virtus animæ deprehenditur ex eius operatione, quæ etiam quodammodo est finis eius. Inuenitur autem corpus nostrum necessarium ad aliquam operationem animæ quæ mediante corpore exercetur: sicut patet in operibus animæ sensitiuæ & nutritiuæ. Vnde necesse est tales animas vnitas esse corporibus propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animę, quę non exercetur corpore mediāte, sed tamen ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animæ humanæ phantasmata, quibus indigent ad intelligēdum. Vnde etiam talem animam necesse est corpori vniri propter suam operationem, licet cōtingat ipsam separari. Manifestum est autem, quòd anima cęlestis corporis non potest habere operationes nutritiuæ animæ quæ sunt nutrire, augere & generare huiusmodi enim operationes non competunt corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animæ sensitiuæ corpori cæli conueniunt, quia omnes sensus fundantur super tactum, qui est apprehensiuus qualitatum elementorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum requirunt determinatam proportionem secundum commistionem aliquam elementorum, à quorum natura corpora cælestia ponuntur remota. Relinquitur ergo, quòd de operationibus animæ nulla potest competere animæ cælesti, nisi duæ, intelligere & mouere. Nam appetere consequitur sensum & intellectum, & cum vtroque ordinantur. Intellectus autem operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore, nisi inquantum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitiuæ animæ corporibus cælestibus non conueniunt, vt dictum est[c]. Sic igitur propter operationem intellectualem anima cælesti corpori non vniretur. Relinquitur ergo, quod propter solam motionem. Ad hoc autem quod mouear, non oportet quòd vniatur ei vt forma, sed per contactum virtutis, sicut motor vnitur mobili. Vnde Aristoteles libro octauo Physicorum postquam ostendit, quòd primum mouens seipsum componitur ex duabus partibus: quarum vna est mouens, & alia mota, assignans quomodo hæ duæ partes vniantur, dicit, quòd per contactum vel duorum adiuicem, si vtrunque sit corpus: vel vnius ad alterum, & non econuerso, si vnum sit corpus, & aliud non corpus. Platonici etiam animā corporibus vniri non ponebant, nisi per contactum virtutis, sicut motor mobili[c]. Et sic per hoc, quòd Plato ponit corpora cælestia animata, nihil aliud datur intelligi: quàm quòd substantiæ spirituales vniuntur corporibus cælestibus, vt motores mobilibus. Quòd autem corpora cælestia mouentur ab aliqua substantia apprehendente, & non solùm à natura, sicut grauia & leuia: patet ex hoc quòd natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit. Quod in motu corporum cælestium non apparet. Vnde relinquitur, quod mouentur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit tertio de Trinitate, Corpora omnia administrari à Deo per spiritum vitæ. Sic igitur patet, quòd corpora cælestia non sunt animata eo modo, quo plantæ & animalia sed æquiuocè. Vnde inter ponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad ornatum pertinent aliqua secundum proprium motum. Et quantum ad hoc luminaria cæli conueniunt cum aliis quæ ad ornatum pertinent: quia mouentur à substantia viuente.

¶Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter: quod tamen nō est nobilius quantum ad aliquid. Forma ergo cælestis corporis etsi non sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior quantum ad rationem formæ. Perficit enim totaliter suam materiam, vt non sit in potentia ad aliam formam. Quod anima non facit. Quantum etiam ad motum mouentur corpora cælestia à nobilioribus motioribus.

¶Ad tertium dicendum, quòd corpus cælestę, cùm sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtutem principalis agentis[c]. Et ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, potest causare vitam.

¶Ad quartum dicendum, quòd motus corporis cælestis est naturalis, non propter principium actiuum, sed propter principium passiuum: quia scilicet habet in sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.

¶Ad quintum dicendum, quòd cælum dicitur mouere seipsum, inquantum comparatur ex motore & mobili, non ficut ex forma & materia, sed secundum contactum virtutis, vt dictum est[c]. Et hoc etiam modo potest dici, quòd eius motor est principium intrinsecum: vt sic etiam motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui. sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis animali inquantum est animal, vt dicitur in 8. Physicorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionem septuagesimamtertiam.*

TItulus clarus.

Commento ¶ In corpore duo. Primo respõdet affirmatiuè: quia quintus dies respondet. Secũdo differentiã inter
354 *Supra q.* Augus. & alios, quasi fit productio piscium & auium actu vel virtute.
70. *artic.* 1. *cor.*

a ¶ *Super Quæstionem septuagesimamsecundam.*

Commẽt. TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respõdet affirmatiuè: quia sextus dies respondet tertio. Secundò differentiam Augusti, & aliorum, qualis sit productio animalium terrestrium, actu vel virtute.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAprima de opere quintæ diei.

DEINDE considerandũ est de opere quintæ diei. Et videtur q̃ incõuenienter hoc opus describatur. Illud enim aquæ producũt, adcuius productiõe sufficit virtus aquæ. Sed virtus aquę nõ sufficit ad productiõẽ omniũ piscium & auium: cũ videamus plura eorũ generari ex semine. Non ergo cõuenienter dicitur, Producãt aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terrã.

¶ Præterea, Pisces & aues nõ tantũ producũtur ex aqua, sed in eorũ cõpositione videtur magis terra dominari quã aqua: quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terram. Vnde & in terra quiescunt. Non ergo conuenienter dicitur, pisces & aues ex aqua ꝓduci.

¶ Præterea, Sicut pisces habẽt motũ in aquis, ita & aues in aëre. Si ergo pisces ex aquis producuntur, aues non deberent produci ex aquis, sed ex aëre.

¶ Præterea, Non omnes pisces reptant in aquis, cùm quidam habeant pedes quibus gradiuntur in terra: sicut vituli marini. Non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quòd dicitur producant aquæ reptibile animæ viuentis.

¶ Præterea, Animalia terrestria sunt perfectiora auibus & piscibus. Quod patet ex hoc quòd habent membra magis distincta, & perfectiorem generationem. Generant enim animalia, Sed pisces & aues generant ouа. Perfectiora autem præcedunt in ordine naturæ. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Conuenienter fuit vt quinta die describeretur aquas produxisse reptile animæ viuentis, & volatilia.

351 ¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est, opus ornatus per ordinem respõdet ordini distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni deputatos media (quæ est secunda) deputatur distinctioni medij corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatos ad opus ornatus media, id est quinta deputatur ad ornatum medij corporis per productionem auium & piscium. Vnde sicut Moyses in quarta die nominat luminaria & lucem, vt designet quòd quarta dies respondet primæ, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mentionem de aquis & de firmamento cæli, vt designet, quòd quinta dies respondet secundæ.

¶ Sed sciendum est, quod sicut in productione plantarum differt
350 Aug. ab aliis: ita & in productione piscium & auium. Alij enim dicunt pisces & aues quinta die esse productos in actu. Aug. autẽ dicit, super Gen. ad lit. quòd quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auic. posuit omnia animalia posse generari ex aliquali elementorum commixtione absque semine etiam per viam naturæ. Sed hoc videtur inconueniens. Quia natura determinatis mediis ꝓcedit ad suos effectus.
456 Vnde illa quæ naturaliter generantur ex semine, nõ possunt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicendum est aliter, quòd in naturali generatione animalium principiũ actiuũ est virtus formatiua, quę est in semine in iis quæ ex semine generãtur. Loco cuius virtutis in iis quæ ex putrefactione generãtur, est virtus cælestis corporis. Materiale autẽ principiũ in vtrorũque animaliũ generatione est aliquod elementum, vel elementarũ. In prima autẽ rerum institutione fuit principium actiuum verbũ Dei, quod ex materia elementari produxit animalia, vel in actu secũdum alios Sanctos, vel virtute secundũ Aug. non quòd aqua aut terra habeat in se virtutẽ producẽdi omnia animalia, vt Auic. posuit: sed quia hoc ipsum quòd ex materia elemẽtari virtute seminis, vel stellarũ possunt animalia produci, est ex virtute primitus elementis data.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpora auium & piscium possunt dupliciter cõsiderari. Vno modo secundum se. Et sic necesse est q̃ in eis magis terrestre elementum dominetur. Quia ad hoc quòd fiat cõtemperatio mixtionis in corpore animalis, necesse est quòd quantitatiuè abundet in eo elementum quod est minus actiuum, scilicet terra. Sed si consideretur secundum quod sunt nata moueri talibus motibus, sic habẽt affinitatem quandã cum corporibus in quibus mouentur. Et sic eorum generatio hic describitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aër, quia insensibilis est, non per se
351 ipsum connumeratur: sed cum aliis, partim quidem cum aqua
& quantum ad inferiorem partem, quæ exhalationibus aquę ingros
347 satur, partim etiam cum cælo quantũ ad superiorẽ partem. Aues autem motum habent in inferiori parte aëris. Et ideo sub firmamento cæli volare dicuntur, etiam si firmamentum pronebuloso aëre accipiatur. Et ideo productio auium aquæ ascribitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd natura de vno extremo ad aliud transit per media. Et ideo inter cælestia & aquatica animalia sunt quædam media quæ communicant cum vtrisque, & computantur cum illis cum quibus magis communicant, secundum id quod cum eis communicant, non secundum id quod cõmunicant cum alio extremo. Tamen vt includantur omnia huiusmodi quę habẽt aliquid speciale inter pisces, subiungit postquam dixerat, Producant aquæ reptile animæ viuentis: Creauit Deus cete grãdia, &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd productio horum animalium ordinatur secundum ordinem corporum, quæ eis ornantur magis quàm secundũ propriam diguitatem. Et tamen in via generationis ab imperfectioribus ad perfectiora peruenitur.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAsecunda de opere sextæ diei.

DEINDE quæritur de opere sextæ diei. Et videtur quòd inconuenienter describatur. Sicut enim aues & pisces habent viuentem animam, ita etiam & animalia terrestria. Nõ autem terrestria animalia sunt ipsa anima viuens. Ergo incõuenienter dicitur, Producat terra animam viuentem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia animæ viuentis.

¶ Præterea, Genus non debet diuidi contra speciem. Sed iumenta & bestiæ sub quadrupedibus computantur. Inconuenienter ergo quadrupedia connumerantur iumentis & bestiis.

¶ Præterea, Sicut alia animalia sunt in determinato genere & specie ita & homo. Sed in factione hominis non fit mentio de suo genere vel specie. Ergo nec in productione aliorum animalium debuit fieri mentio de genere vel specie, cum dicitur in genere suo, vel specie sua.

¶ Præterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini qui à Deo dicitur benedici, quã aues & pisces. Cũ igitur aues & pisces dicãtur benedicisimulto fortiꝰ hoc dici debuit de aliis animalibꝰ.

¶ Præterea, Quædam animalia generantur ex putrefactione, quæ est corruptio quædam. Corruptio autem non conuenit primæ institutioni rerum. Non ergo animalia debuerunt in prima rerum institutione produci.

¶ Præterea, Quædam animalia sunt venenosa & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nociuum ante peccatum. Ergo huiusmodi animalia vel omnino fieri à Deo non debuerunt, qui est bonorum autor, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Decuit quinta die describi terram produxisse terrestria animalia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut in die quinto ornatur medium corpus, & respondet secundæ diei: ita in sexto die ornatur vltimum corpus, scilicet terra per productionem animaliũ terrestrium, & respondet tertiæ diei. Vnde vtrobique fit mentio de terra. Et hic etiam secundum Aug. animalia terrestria producuntur potentialiter: secundum vero alios Sanctos, in actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Basilius dicit, diuersus gradus vitæ, qui in diuersis viuentibus inuenitur ex modo loquendi Scripturæ colligi potest. Plantæ enim habent imperfectissimam vitam & occultam. Vnde in earum productione nulla mentio fit de vita, sed solùm de generatione, quia secundum hanc solùm inuenitur actus vitæ in eis. Nutritiua enim & augmentatiua generatiuæ deseruiunt, vt infrà dicetur. Inter alia verò animalia perfectiora sunt (communiter loquendo) terrestria in auibus & piscibus: non quòd pisces memoria careant, vt Basilius dicit, &
586 Aug. improbat, sed propter distinctionem membrorum, & perfe-
584 ctionem generationis. Quantum autem ad aliquas ſgacitates etiam aliqua animalia imperfecta magis vigent, vt apes & formicæ. Et ideo pisces vocat non animam viuentem, sed reptile animæ viuentis. Sed terrena animalia vocat animam viuentem propter perfectionem vitæ in eis, ac si pisces sint corpora habentia aliquid animæ, terrestria verò animalia propter perfectionem vitæ sint quasi animæ dominantes corporibus. Perfectissimus autem gradus vitæ est in homine. Et ideo vitam hominis non dicit produci à terra vel aqua, sicut cæterorum animalium, sed à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per iumenta vel pecora intelliguntur animalia domestica quæ homini seruiunt qualitercunque. Per bestias autem intelliguntur animalia sæua, vt vrsi & leones. Per reptilia verò, animalia quæ vel non habent pedes quibus eleuentur à terra, vt serpentes, vel habent breues, quibus parum eleuantur, vt lacertæ & formicæ. Sed quia sunt quædam animalia quæ sub nullo horum comprehenduntur, vt cerui & caprei: vt etiam ista comprehenderentur, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia præmisit quasi genus, & animalia subiunxit quasi species. Sunt enim quædam reptilia quadrupedia, vt lacertæ & formicæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in aliis animalibus & plantis mentionem fecit de genere & specie, vt designaret generationes similium ex similibus. In homine autem non fuit necessarium vt hoc diceretur, quia quod præmissum fuit de aliis, etiam de homine intelligi potest. Vel quòd animalia & plantæ producuntur secundum genus & speciem suam, quasi longæ à similitudine diuina remota: homo autem dicitur formatus ad imaginem & similitudinem Dei.

¶ Ad quartum dicendum, quòd benedictio Dei dat virtutẽ multiplicandi per generationem. Et ideo quod positum est in auibus & piscibus, quæ primo occurrunt, non fuit necessarium repeti in terrenis animalibus, sed intelligitur. In hominibus autem iteratur benedictio: quia in eis est quædam specialis multiplicationis ratio, propter complendum numerũ electorum. Et ne qui sparsim diceret in officio gignendi filios nullum esse peccatum. Plantæ verò nullum habent propagandæ prolis affectum, ac sine vllo sensu generant. Vnde indignæ iudicatæ sunt benedictionis verbis.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd cùm generatio vnius sit corruptio alterius, quòd ex corruptione ignobiliorum generentur nobiliora non repugnat primæ rerum institutioni. Vnde animalia quæ generantur ex corruptione rerum inanimatarum, vel plãtarum, potuerunt tunc generari: non autẽ quæ generãtur ex corruptione animalium, tunc potuerunt produci nisi potentialiter tantùm.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Aug. dicit in 1. super Gen. contra Manichęos, quòd si in alicuius opificis officinam imperitus intrauerit videt ibi multa instrumenta quorum causas ignorat. Et si multum est insipiens, superflua putat. Tam verò si in fornacem intus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto se vulnerauit, noxia existimat ibi esse multa. Quorum vsum, quia nouit artifex, insipientiam eius irridet. Sic in hoc mundo quidam audent multa reprehendere, quorum causas non vident. Multa enim etsi domui nostræ non sunt necessaria, in eis tamen completur vniuersitatis integritas. Hoc autem ante peccatum ordinatè fuisset vsus rebus mundi. Vnde animalia venenosa ei noxia non fuissent.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAtertia de iis quæ attinent ad septimum diem, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iis quæ pertinent ad septimum diem.

¶ Et circa hoc quæruntur tria. Primò, de completione operum. ¶ Secundò, de requie Dei. ¶ Tertiò, de benedictione & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum completio diuinorum operum debeat septimo diei ascribi.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ completio diuinorum operũ nõ debeat septimo diei ascribi. Omnia enim quæ in hoc seculo aguntur, ad diuina opera pertinent. Sed cõsummatio seculi erit in fine mũdi, vt habetur Matt. 13. Tẽpus etiam incarnationis Christi est cuiusdam completionis tempus. Vnde dicitur tempus plenitudinis, Gal. 4. Et ipse Christus moriens dixit, Consummatum est, vt dicitur Ioã. 19. Nõ ergo cõpletio diuinorum operum competit diei septimo.

¶ Præterea, Quicunq; complet opus suũ, aliquid facit. Sed Deus non legitur septimo die aliquid fecisse, quinimo ab omni opere quieuisse. Ergo completio operum non competit septimo diei.

¶ Præterea, Nõ dicitur aliquid esse completũ cui multa superaddũtur, nisi sint illa superflua: quia perfectũ dicitur cui nihil deest eorũ quæ debet habere. Sed post septimũ diem multa sunt facta, & productio multorũ in diuiduorũ. & etiam quarundã nouarum specierũ quæ frequẽter apparent, præcipuè in animalibus ex putrefactione generatis. Quotidie etiam Deus nouas animas creat. Nouũ etiam fuit incarnationis opus. De quo dicitur Ier. 31. Nouũ faciet Dominus sup terrã. Noua etiã sunt miraculosi opera. De quibus dicitur Eccl. 36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Innouabuntur etiã omnia in glorificatione Sanctorũ: secundum illud Apoca. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Completio ergo diuinorũ operũ nõ debet attribui septimæ diei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genes. 2. Compleuit Deus die septimo opus suum quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶ Completam fuisse omnem creaturam, quantum decuit Vniuersi integritatem & naturalem perfectionem, septima die, conuenienter fuit.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd duplex est rei perfectio, prima & secunda. Prima quidem perfectio est secundum quod res in sua substantia est perfecta. Quæ quidem perfectio est forma totius, quæ ex integritate partium cõsurgit. Perfectio autem secunda est finis qui vel est operatio, sicut finis citharistæ est citharizare: vel est aliquid ad quod per operationem peruenitur, sicut finis ædificatoris est domus, quam ædificando facit. Prima autem Perfectio est causa secundæ: quia forma est principium operationis. Vltima autem perfectio quæ est finis totius Vniuersi, est perfecta beatitudo Sanctorum, quæ erit in vltima consummatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est in integritate Vniuersi, fuit in prima rerum institutione. Et hæc deputatur septimo diei.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd sicut dictum est, perfectio prima est causa secundæ. Ad beatitudinem autẽ consequenda duo requiruntur, natura & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio erit in fine mundi: vt dictum est. Sed ista consummatio præcessit causaliter, quantum ad naturam quidem, in prima rerum institutione: quantum ad gratiã verò, in incarnatione Christi: quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt dicitur Ioan. 1. Sic igitur in septima die fuit consummatio naturæ, in incarnatione Christi consummatio gratiæ, in fine mundi consummatio gloriæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd septima die Deus aliquid operatus est, non nouam creaturam condendo, sed creaturã administrando, & ad proprium operationẽ eam mouendo: qđ iam aliqualiter pertinet ad inchoationem quandam secundæ perfectionis. Et ideo consummatio operum secundum nostrã trãslationem attribuitur diei septimæ. Sed secũdum aliam trãslationem attribuitur diei sextæ. Et vtrunque potest stare, quia consummatio quę est secundum integritatẽ partium Vniuersi, competit sextæ diei: consummatio quæ est secundũ operationẽ partium, competit septimæ. Vel potest dici q̃ in motu continuo, quandiu aliquid potest moueri vltrius, non dicitur motus perfectus ante quietem. Quies enim demonstrat motũ consummatũ. Deus autem poterat plures creaturas facere, præter illas quas fecerat sex diebꝰ. Vnde hoc ipso quòd cessauit nouas creaturas cõdere in septima die, dicitur opus suum cõsummasse.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ nihil postmodũ à Deo factum est totaliter nouũ, quin aliqualiter in operibus sex dierum præcesserit. Quædam enim præextitêrũt materialiter: sicut q̃ Deus de costa Adæ formauit mulierẽ. Quædam verò præextiterunt in operibus sex dierum, rõ solùm materialiter, sed etiã causaliter. Sicut individua, quę nũc generãtur, præcesserunt in primis individuis suarũ specierum. Species etiã nouæ si quę apparẽt, præextiterunt in quibusdã acquisitis virtutibus. Sicut & animalia ex putrefactione generata, producũtur ex virtutibus stellarũ & elementorum: quã à principio acceperunt etiã si nouæ species talium animaliũ producãtur. Anima lia etiam quędam secundũ nouã speciem aliquãdo oriuntur ex cõmixtione animaliũ diuersorũ secundum speciem: sicut cum ex asino & equa generatur mulus. Et hæc etiã præcesserunt causaliter in operibus sex dierum.

Quædam verò præcesserunt secundũ similitudinem, sicut animæ quæ nũc creantur. Et similiter incarnationis opus. Quia, vt dicit Phil. 2. filius Dei est in similitudinẽ hominũ factus. Gloria etiam spiritualis secũdum similitudinẽ præcesset in angelis: corporalis verò in cælo, præcipuè empyreo. Vnde dicitur Eccle. 1. Nihil sub sole nouum. Iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus septima die requieuit ab omni opere suo.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ Deus septima die non requieuit ab omni suo opere. Dicitur enim Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Non ergo septima die requieuit ab omni opere.

¶ Præterea, Requies motui opponit, vel labori qui interdũ causatur ex motu. Sed Deus immobiliter & absq; labore sua opera produxit. Non ergo dicendũ est, septima die à suo opere requieuisse.

¶ Si dicatur q̃ Deus requieuit die septima, quia fecit hominẽ requiescere: contrà, requies contraponitur eius operationi. Sed q̃ dicitur, Deus creauit vel fecit hoc vel illud, modo exponitur, q̃ Deꝰ hominẽ fecit creare aut facere. Ergo nec cõuenienter exponi potest, vt dicat Deus requieuisse, quia fecit hominẽ requiescere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Requieuit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶ Requieuit Deus die septima ab omni opere, in quantum cessauit à nouis condendis, & quia in seipso quieuit, dum sibi sufficiens & seipso beatus est, in sui desiderio quiescens.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd quies propriè opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu conijungit. Quãuis autẽ motus propriè acceptus sit corporum, tamen nomen Motus etiam ad spiritualia derivatur dupliciter. Vno modo secundum quod omnis operatio motus dicitur. Sic enim & diuina bonitas quodammodo mouetur & procedit in res secundum quod se eis cõmunicat, vt Dio. dicit 1. c. de Diui. nom. Alio modo, defectum in aliud

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimætertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

Commẽt. ¶ In corpore vna cõclusio respõdens. Prima: Perfectio vniuersi congruè septimæ diei ascribitur, vltima autem cum octauam secũli. Declarantur primò termini in cõmuni, distinguẽdo duplicem perfectionem, primam & secundam: & hæc dupliciter, ordinãdo eas. Probatur deinde: & quo ad secundã partem, quia illa est beatitudo Sanctorũ perfecta: & quo ad primam, quia cõsistit in integritate Vniuersi.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimætertiæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

Commẽt. ¶ In corpore tria. Primò, quomodo requies dupliciter inuenitur in spiritualibꝰ: sicut & motus, cui primò opponi, scilicet pro cessatione & pro impletione desiderij. Secundò respõdet vna obiectionum. Tertiò, conclusione binemotui. Deus vtroque modo requieuit septimo die. Et probatur quo ad primũ, quia cessauit à nouis: quo ad secundum, quia in se ipso quieuit. Tertiò excluditur obiectio contra hoc secundum quia scilicet nõ debet hoc modo magis septima die, quã alia dici quiescere, quia semper hoc modo quiescit, & nunquam habuit motum oppositũ. Et hoc excludit, quòd sattati requies ipso non absoluit, sed post cõdita opera attribuitur septimo diei. Et hoc nõ semper cõuenit, quæ nulis nec oppositus motus. Et explicatur hoc Scriptura, vt ostendetur Deum non egere facto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstio. nis septuagesimatertiæ Articulum tertium.*

Commen.

TItulus clarus est. ¶Incorporeduo. Primò enumerat duo in die septimo. Secundo respondet quæstioni affirmative. Tertiò dicit de hieri die septimo. Probatur 1a, in eo inchoat administratio, & requies in Deo post operis virtutem: quæ autē debetur benedictio & sanctificatio, primum primo, & secundū secundo, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum primum.*

Commen.

TItulus clarus est. ¶Incorporetria. Primò respondet quæstioni in communi. Secundò in specialiscundum alios. Tertiò secundum Aug. Conclusio affirmatiua, Sex dies sufficienter numerantur. Quæ conclusio probatur: quia in eis oportuit opus distinctionis, & ornatus partium mundi fieri: secundum alios, tres corporeæ partes sunt mundi: singulæ duobus diebus, altero distinguēte, altero ornante eam: ergo. Sed secundum Aug. creatura spiritualis admittenda & cōsummatur primo die, secundo corporalis superior, tertio inferiores in reliquis conuenitur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.*

358 2. dist. 15. §. 3. arti. 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd benedictio & sanctificatio non debeatur diei septimæ. Tēpus enim aliquod consueuit dici benedictum aut sanctum propter aliquod bonū, quod in illo tēpore euenit, aut propter hoc q̄ aliquod malū vitatur. Sed Deo nihil accrescit aut deperit, siue operetur, siue ab operando cesset. Nō ergo specialis benedictio & sanctificatio debetur diei septimæ.

¶Præterea, benedictio à bonitate dicitur. Sed bonū est diffusiuū & communicatiuum sui secundum Dio. Ergo magis debuerunt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies in quo à producendis creaturis cessauit.

¶Præterea, In singulis creaturis quædam benedictio commemorata est, dum in singulis operibus dictum est, Vidit Deus quod esset bonum. Non oportuit igitur quòd post omnium productionem dies septima benediceretur.

¶SED CONTRA est, q̄d dicitur Ge. 2. Benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illū, q̄a in illo cessauerat ab omni opere suo.

CONCLVSIO.

¶Congruit vt die septimo benedicerat Deus omnibus à se conditis creaturis, & diem illum sanctificaret.

357 ¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictū est, requies Dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidē quantū ad hoc q̄ cessauit à nouis operibus cōdendis, ita tamē q̄ creaturā condita conseruat & administrat. Alio modo secundum quod post opera requieuit in seipso. Quantum ergo ad primum competit septimæ diei benedictio: quia, sicut supra dictum est, Benedictio ad multiplicationem pertinet. Vnde dictū est creaturis quas benedixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autē rerū fit per administrationē creaturę, secundū quā ex similibus similia generantur. Quantum verò ad secundum cōpetit septimę diei sanctificatio. Maximè enim sanctificatio cuiuslibet attenditur in hoc, q̄ in Deo requieuit. Vnde & res Deo dedicatæ, sanctæ dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ nō propter hoc dies septimus sanctificatur: quia Deo possit aliquid accrescere, vel decrescere, sed quia creaturis aliquid accrescit per multiplicationē & quietē in Deo.

¶Ad secundū dicēdum, q̄ in primis sex diebus productę sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicantur & conseruantur: quod etiam ad bonitatē diuinā pertinet. Cuius etiam perfectio in hoc maximè ostenditur, quòd in ipsa sola & ipse requieuit, & nos requiescere possumus, ea fruentes.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum quod in singulis diebus cōmemoratur, pertinet ad primam naturæ institutionem, benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA quarta de omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de omnibus septē diebus in cōmuni. ¶Et quæruntur tria. ¶Primò, de sufficientia horum dierum. ¶Secundò, vtrum sint vnus dies, vel plures. ¶Tertiò, de quibusdam modis loquendi, quibus Scriptura vtitur enarrando opera sex dierum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum sufficienter isti dies enumerentur.*

519 Pet. 9. 6. art. 16. cor. 8. quæst. 4. ar. 1. & 11 dis. 4. l. 1. col. 2. ar 3. & Job 40. 2. c. 1. fin.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd insufficienter isti dies enumerentur. Non minus enim distinguitur opus creationis ab operibus distinctionis & ornatus, quàm hæc duo opera abinuicem. Sed alij dies deputantur distinctioni, & alij ornatui. Ergo etiam alij dies debent assignari creationi.

¶Præterea, Aēr & ignis sunt nobiliora elemēta, quā terra & aqua. Sed vnus dies deputatur distinctioni aquæ, & alius distinctioni terræ. Ergo alij dies debent deputari distinctioni ignis & aeris.

¶Præterea, Nō minus distant volucres & pisces quam volucres & terrestria animalia. Homo etiam plus distat ab aliis animalibus quàm alia quæcunque animalia abinuicem. Sed alius dies deputatur productioni piscium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auium cæli, & alius productioni hominis.

¶SED CONTRA, Videtur quòd aliqui dies superflue assignentur. Lumen enim ad luminaria se habet vt accidens ad subiectum. Simul autem producitur subiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶Præterea, Dies isti deputantur primę institutioni mundi. Sed in septima die nihil primitus est institutum. Ergo septima dies non debet aliis connumerari.

CONCLVSIO.

¶Septem diebus conditam fuisse omnem creaturam, & ornatam tam corporalem, quàm spirituālem conuenientissime fuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ratio distinctionis horū dierum ex præmissis potest esse manifesta. Oportuit enim primò distingui partes mundi: & postmodum singulas partes ordinari per hoc quòd quasi suis habitatoribus replentur. Secūdum ergo alios Sanctos in creatura corporali tres partes dicuntur. Prima, quæ significatur nomine Cæli. Media, quę significatur nomine Aquæ. Infima, quæ significatur nomine Terræ. Vnde & secūdum Pythagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: vt dicitur in 1. de Cælo. Prima ergo pars distinguitur prima die & ornatur quarta. Media distinguitur secūda die, & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta. Aug. verò convenit quidem cum eis in vltimis tribus diebus, differt autē in tribus primis. Quia secundum eum & in primo die formatur creatura spiritualis, in duobus aliis creatura corporalis: ita quòd in secundo corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio diuinorum operum respondet perfectioni senarij numeri, qui cōsurgit ex suis partibus aliquotis coniunctis, quæ quidē partes sunt vnū, duo, tria. Vna enim dies deputat formationi creaturę spiritualis, duæ formationi creaturę corporalis, & tres ornatui.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundū Aug. opus creationis pertinet ad productionē materiæ informis, & materiæ spiritualis informis. Quæ quidem duo sunt extra tempus, vt ipse dicit in 12. confes. Et ideo creatio vtriusq; ponitur ante omne diē. Sed secūdum alios Sanctos potest dici, quòd opus distinctionis & ornatus attenditur secundū aliquā mutationē creaturæ, quæ tempore mensuratur. Opus autem creationis consistit in sola diuina actione in instāti rerum subsistentiam producentis. Et ideo quodlibet opus distinctionis & ornatus dicitur factum in die, creatio autem dicitur facta in principio: quod sonat aliquid indiuisibile.

¶Ad secundū dicendū, q̄ ignis & aēr, quia non distinguuntur à vulgo, inter partes mūdi nō sunt expressè nominata à Moyse: sed cōputātur cū medio, s. aqua, maximè quantū ad inferiorē aēris partē. Quantū verò ad superiorē cōputantur cum cælo: vt Aug. dicit.

¶Ad tertiū dicendū, quòd productio animalium recitatur secundū qd̄ sunt in ornatū partiū mūdi. Et ideo dies productionis aliquā distinguūtur, vel vniuntur, secundū hāc cōuenientiā, vt differentiam, qua cōueniunt vel differunt in ornādo aliquā partē mundi.

¶Ad quartum dicendum, quòd prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria: non quia eorum substantia sit de nouo producta, sed quia sunt in aliquo modo formata quo prius non erant, vt suprà dictum est.

¶Ad quintū dicēdū, q̄ septimæ diei secundū Aug. deputatur aliqd post omnia quę sex diebus attribuūtur, s. q̄ Deus à suis operibus in seipso requieuit. Et ideo oportuit postea dies fieri mētionē de septimo. Secūdum verò alios potest dici, q̄ in septimo die mundus habuit quendam nouum statum, vt s. ei nihil addi posset de nouo. Et ideo post sex dies ponit septima, deputata cessationi ab opere.

Artic

ARTICVLVS II.

360 Lum. supra art. 1. solutio, & 2. dist. 12. q. 1. ar. 1. ad 3.

a ¶ *Vtrum omnes isti dies sint vnus dies.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ omnes isti dies sint vnus dies. Dicit enim Gen. 2. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die quo fecit Dominus cælū & terram, & omne virgultū agri antequā oriretur in terra. Vnus ergo est dies in quo fecit cælum & terrā, & omne virgultum agri. Sed cælum & terrā fecit in prima die, vel potius ante omnem diem: virgultū autē agri tertia die. Ergo vnus est primus dies & tertius: & pari ratione oēs alij.

¶Præterea, Eccle. 1. dicitur: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Sed hoc non esset, si dies horū operū essent plures, quia plures dies nō sunt simul. Ergo nō sunt plures dies, sed vnus tantum.

¶Præterea, Die septimo cessauit Deus à nouis operibus cōdendis. Si ergo septima dies est alia ab aliis diebus, sequitur quòd illum diem non fecerit. Quod est inconueniens.

¶Præterea, Totum opus quod vni diei ascribitur, in instāti perfecit, cùm in singulis operibus dicatur, Dixit, & factum est. Si igitur sequens opus in diem alium referuasset, sequeretur quòd in residua parte illius diei cessasset ab opere. Quod esset superfluum. Non igitur est alius dies sequētis operis à die operis præcedētis.

¶SED CONTRA est quod Gene. 1. dicitur, Factum est vespere & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de aliis. Secundum autem & tertium dici non potest vbi est vnum tantum. Ergo non fuit vnus dies tantùm.

CONCLVSIO.

¶Non vno, sed septem diebus condita fuit omnis creatura.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in hac quæstione Aug. ab aliis expositoribus dissentit. Aug. enim vult 1. super Gen. ad lit. & 2. de Ciui. Dei, ad Orosium, q̄ omnes qui dicūtur septē dies, sunt vnus dies, septēpliciter rebus præsentatus. Alij verò expositores sentiunt, quod fuerūt septem dies diuersi, & no vnus tantùm. Hæ autem duæ opiniones si referantur ad expositionē literæ Ge. magnam diuersitatem habent. Nam secūdum Aug. per diem intelligitur cognitio mentis angelicæ, vt sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secūdus dies, cognitio secūdi operis: & sic de aliis. Et dicitur vnumquodq; opus esse factum in aliqua die: quia nihil Deus produxit in rerum natura quod nō impresserit mēti angelicæ. Quæ quidē multa simul potest cognoscere, præcipuè in verbo, in quo omnis angelorū cognitio perficitur & terminatur. Et sic distinguitur dies secundum naturalem ordinem rerum cognitarum: non secundū successionem cognitionis, aut secundum successionem proluctionis rerum. Cognitio autē angelica proprie & verè dies nominari potest, cum lux quæ est causa diei, propriè in spiritualibus secundum Aug. inueniatur. Secundum verò alios per istos dies & successio dierum temporalium ostenditur, & successio productionis rerum. Sed si istæ duæ opiniones referantur ad motum productionis rerum, non inuenitur magna differentia. Et hoc propter duo in quibus exponendo diuersificatur Aug. ab aliis, vt ex supradictis patet. Primò quidem, quia Augu. per terram & aquam prius creatam intelligit materiam totaliter informem. Per factionem autem firmamenti, & cōgregationem aquarum, & apparitionem aridæ intelligit impressionem formarum in materiam corporalem. Alij verò Sancti per terram & aquā primò creatas intelligunt ipsa elementa mundi sub propriis formis existentia. Per sequentia autem opera, aliquam distinctionem in corporibus prius existēcibus, vt suprà dictum est. Secundò autem differunt quantum ad productionem plantarum & animalium, quæ alij ponunt in opere sex dierū esse producta in actu. Aug. verò potentialiter tantùm. In hoc ergo, quòd Aug. ponit opera sex dierum esse simul facta, sequitur idem modus productionis rerum. Nam secundum vtrosque in prima rerum productione materia erat sub formis substantialibus elementorum, & secundum vtrosque in prima rerū institutione non fuerunt animalia & plantæ in actu. Sed remanet differentia quantum ad quatuor. Quia secundum alios Sanctos post productionem creaturę fuit aliquod tempus in quo non erat lux. Item in quo non erat firmamentum formatum. Item in quo non erat terra discooperta aquis. Et in quo nō erāt formata cæli luminaria: quod est quartū. Quæ nō oporter ponere secundū expositionē Aug. Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, vtriusq; rationibus respondendū est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in die in quo creauit Deus cælum & terram, creauit etiam omne virgultum agri non in actu, sed antequam oriretur super terram, id est potentialiter, quod Aug. ascribit tertiæ diei: alij verò primæ rerum institutioni.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus creauit omnia simul quantum ad rerum substantiam quodammodo informem: sed quantum ad formationem quę facta est per distinctionem & ornatum, non simul. Vnde significatur vtitur verbo creationis.

¶Ad tertiū dicendum, quòd in die septimo cessauit Deus à nouis operibus condendis, non autem propagandis quibusdā aliis. Ad quā propagationem pertinet, q̄ post primū diem alij succedunt.

¶Ad quartum dicendum, q̄ non est ex impotentia Dei quasi indigentis tempore ad operandum, q̄ omnia nō sunt simul distincta & ornata: sed vt ordo seruaretur in rerū institutione. Et ideo oportuit vt diuersistatibus mūdi diuersi dies deseruirent. Semper autē per sequens opus nouus perfectionis status mundo est additus.

¶Ad quintum dicendum, q̄ secundum Aug. ille ordo dierum referendus est ad naturalem ordinem operū, qui diebus attribuitur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Scriptura non vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum. Sicut enim lux, & firmamētum, & huiusmodi opera per Dei verbū sunt facta, ita cælum & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, vt dicitur Io. 1. c. Ergo in creatione cæli & terræ debuit fieri mentio de verbo Dei, sicut in aliis operibus.

¶Præterea, Aqua est creata à Deo: quę tamen creata non commemoratur. Insufficienter ergo rerum creatio describitur.

¶Præterea, Sicut dicitur Gene. 1. vidit Deus cuncta quæ fecerat: & erant valde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit Deus quòd esset bonum. Inconuenienter ergo prætermittitur in opere creationis, & in opere secundæ diei.

¶Præterea, Spiritus Dei est Deus. Deo autem nō competit feri, nec situm habere. Inconuenienter ergo dicitur quòd spiritus Dei ferebatur super aquas.

¶Præterea, Nullus facit quod iam factum est. Inconuenienter ergo postquam dictum est, Dixit Deus, Fiat firmamentum, & factum est ita: subditur, Et fecit Deus firmamentum. Et similiter in aliis operibus.

¶Præterea, Vespere & mane non sufficienter diuidunt diem, cùm sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, q̄ factum est vespere & mane dies secundus vel tertius.

¶Præterea, Secundo & tertio non conuenienter correspondet vnum, sed primum. Debuit ergo dici, Factum est vespere & mane dies primus, vbi dicitur dies vnus.

¶RESPONDEO dicendū ad primum, q̄ secundum Aug. persona filij cōmoratur tam in prima rerum creatione, quam in rerum distinctione & ornatu, aliter tamen & aliter. Distinctio enim & ornatus pertinet ad rerum formationem. Sicut autem formatio artificiatorum est per formam artis quæ est in mente artificis: quæ potest dici intelligibile verbum ipsius: ita formatio totius creaturæ est per verbum Dei. Et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mētio de Verbo. In creatione autem commemoratur Filius vt principium, cùm dicitur, In principio crea. Deus: quia per creationem intelligitur productio informis materiæ. Secundum verò alios qui ponunt primò creata elementa sub propriis formis, oportet aliter dici. Basilius enim dicit, q̄ per hoc q̄ dicitur, Dixit Deus: importatur diuinum imperiū. Prius autem oportuit produci creaturam quæ obediret, quàm fieri mentionem de diuino imperio.

¶Ad secūdum dicendum, q̄ secundum Aug. per cælū intelligitur spiritualis natura informis, per terrā autē materia informis omniū corporū. Et sic nulla creatura est prætermissa. Secūdum Basilium verò ponuntur cælum & terra tāquam duo extrema, vt ex his intelligantur media: præcipuè quia omnium mediorum motus vel est ad cælum, vt leuitū: vel ad terram, vt grauium. Alij verò dicūt, quòd sub nomine Terræ comprehēdere solet Scriptura omnium quatuor elementa. Vnde in Psal. postquam dictum est, Laudate Dominū de terra, subditur, Ignis, grando, nix, glacies.

¶Ad tertium dicendum, q̄ in opere creationis ponitur aliquid correspondens el quod

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum secundum.*

Clement

TItulus clarus est. ¶In corpore quatuor. Primò diuersitatē opinionū Aug & aliorū, scilicet quis ille vnus multipliciter præsentatus, isti multos: Secundò diuersitatē opinionū ad literā Genesis: vbi ex Aug. quinq. Primò, dies est cognitio in mēte angelica: quia lux propriè in angelo. Secundo, dies primus, cognitio illa respectu primi operis: secundus respectu secundi tertius tertij &c. Tertiò, heri in die, quia omnia præsunt in mente angelica. Quartò, vnitas diei: quia omnia simul in verbo. Quintò, distinctio rerū nō successiua cognitionis, aut productionis, sed ordine naturę inter res cognitas & Dei opera. Ex aliis verò successio & temporalis diei: & productionis rerum. ℣ Tertiò diuersitatē opinionū ad modū productionis rerū: vbi duo dicit, scilicet quòd est differētia, & q̄ non magna. Et quidem quòd nō magna, tum ex opere formationis, seu distinctionis quia cōueniunt, dum ponunt elementa primo producta. Tum ex opere ornatus, quia conueniunt, q̄ primò virtualiter producta sunt animalia & plantæ. Quòd verò differētia restat in quatuor manifestat. Primò, quia post primam productionē fuit tempus sine successione, scilicet in mente angelica: quarto sine formatione luminarium, iuxta primam sententiam. ℣ Quartò respondet quæsito dicēs, neutri præiudicādū esse.

Anno.

¶Nota quòd S. Tho. differentiam inter Aug. & alios non potuit nisi in quatuor primis diebus, & nō in quinto & sexto. Quia vter conuenientia apparet, vtique conueniunt in hoc, quòd vegetabilia & animalia fuerunt ordine temporis facta in actu post primam institutionē rerū, quantū ad applicando ad literā Genesis dicant q̄ tertio, quinto & sexto die. Augustin. monstrat quomodo in principio temporis hæc virtualiter fuerūt, post actu facta sunt.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum tertium.*

Comm.

TItulus clarus est. ¶In corpore respondet duplici. 1. primo secundū Aug. Persona filij exprimitur in omni opere, diuersimode tamen, scilicet vt principium, & vt verbum in creationē, aliis duobus: quia illa ad informationem pertinent, secundū alias verò primo creator, deinde imperator iam facta per ly dixit. Nota quòd quæstio in

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio sit de omnibus (in corpore quod est etiam responsio ad primum) S. Tho. respondet de cõmunibus ad creationem & alia, in quatum Deum respiciunt.

¶In respõsionibus verò argumentorum ad alia verba descendit.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum primum.*

Annota. IN titulo ly corpus sumitur vt distinguitur cõtra actũ. Ita quòd siue corpus significet substãtiam simplicẽ siue compositam, nihil refertquo ad propositum: vtroque enim modo distinguitur cõtra actum. Et similiter siue sumãt pro toto, siue pro parte: modo sumatur substãtia subiecta potẽtiæ trinæ dimensioni sufficit: hoc enim Corporis nomine intelligitur.

Commen. ¶In corpore tris. Primò quid nomine animæ Secundò, opinio antiquorum. Tertio respõdio ad quæstũ. Quo ad primũ anima significat primũ principium vitæ, in his quæ apud nos viuũt. Declaratur ex differentia vitæ locutionis inter animata & inanimata.

Annot. ¶A duette hic, quòd caute in litera dicitur, quòd in his quæ apud nos viuunt. Quia nomine Animæ non dicimus primũ principiũ vitæ absolutè, sed illud potius dicimus Deum aut quamcunque aliam naturã: sed in his quæ apud nos viuunt, primum vitæ principiũ animam nominamus. Nec pertransiat illam præpositionem in, quotiens denotat intranitatem. vocamus enim animam primum vitæ principium non extra rem, sed forte cælum vel solem tale principium diximus, sed intus in rebus viuentibus existens.

Commen. ¶Quo ad secundũ, opinio antiquorum, anima est aliquod corpus. Probatur, sola corpora sunt res: ergo corpus aliquod est principium cognitionis & motus: ergo anima. Probatur hęc vltima sequela, quia vita his operibus manifestatur, antecedens verò ex defectu intellectus.

¶Quo ad tertium conclusio responsiua, & destructiua opinionis Antiquorũ est, habens duas partes: Anima non est corpus, sed corporis actus. Probatur: Non corpus, sed aliquius corporis actus est primum viuendi principium. Anima est primum viuendi principium: ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primò declaratur, quod totum vim infert ponit in ly primũ: quia esse principium vitæ cõuenit corpori, vt patet de carde, non tamẽ esse primum vitæ principium. Deinde probatur ipsa maior, corpus est principiũ vitæ, vel viuens non in eo dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit Deus hoc vel illud esse bonum.

¶Ad cuius euidentiam consideradum est, q̃ Spiritusſanctus amor est. Duo autem sunt, vt Augu. dicit primo super Gen. ad lit. propter quæ Deus amat creaturam suã, scilicet vt sit, & vt permaneat. Vt ergo esset quod permaneret, dicitur quòd Spiritus Dei ferebatur super aquas, secundum quod per aquam materia informis intelligitur: sicut amor artificis fertur super materiam aliquam, vt ex ea formet opus. Vt autẽ maneret quod fecerat, dicitur, Vidit Deus quòd esset bonũ. In hoc enim significatur quædam complacentia Dei opificis in re facta, nõ q̃ alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura iam facta, quã antequã faceret. Et sic in vtroq; opere creatiõis & formatiõis Trinitas personarũ insinuatur. In creatione quidẽ persona Patris per Deũ creãtẽ: persona Filij per principiũ, in quo creauit: Spiritusſancti q̃ superfertur aquis. In formatione verò persona Patris in Deo dicentes persona verò Filij in verbo, quo dicitur: persona Spiritusſancti, in cõplacentia, qua vidit Deus esse bonum quod factũ erat: in opere verò seqũdæ diei nõ ponitur, Vidit Deus quòd esset bonũ: quia opus distinctionis aquarũ tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Vnde qđ ponitur in tertia die, refertur etiam ad secundam. Vel quia distinctio quæ ponitur secũda die, est de his quæ nõ sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione Scriptura nõ vtitur. Vel iterũ propter hoc quòd firmamẽtum simpliciter intelligitur aer nubilosus, q̃ nõ est de partibus permanẽtibus invniuerso, seu de partibus principalibus mundi. Et has tres rationes Rabbi Moyses ponit. Quãdã autem assignant rationem mysticam ex parte numeri: quia binarius ab vnitate recedit. Vnde opus secundæ diei non approbatur.

¶Ad quartũ dicendum, q̃ Rabbi Moyses per spiritũ Domini intelligit aerẽ vel vẽtũ: sicut & Plato intellexit: & dicit quòd dicitur, q̃ spiritus Domini secũdũ qđ Scriptura cõsueuit vbiq; flatũ vẽtorũ Deo attribuere. Sed secũdũ Sanctos per spiritũ Domini intelligitur Spiritusſanctus, q̃ dicitur superferri aquæ, id est materiæ informi secundum Augustinũ faciendo opera sua propter indigẽtię necessitatem putaretur Deus amare. Indigẽtiæ enim amor rebus quas diligit, subiicitur. Cõmodè autẽ factum est vt prius insinuaretur aliquid inchoatũ, cui superferri diceretur. Nõ enim superferetur loco, sed præexcellente potẽtia, vt Aug. dicit 1. super Genũ. ad lit. Secundũ Basilium verò, superferebatur elemẽto aquæ, id est fouebat & viuificabat naturam aquæ ad similitudinem gallinæ cubãtis. vt talem virtutem his, quæ fouentur, iniiciens. Habet enim aqua præcipuè vitalem virtutem, qua plurima animalia generantur in aqua. Et omnium animaliũ semina sunt humida, Vita etiã spiritualis datur per aquã baptismi. Vnde dicit Io. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.

¶Ad quintum dicendũ, quòd secũdum Aug. per illa tria designatur triplex esse rerũ. Primò quidẽ esse rerum in verbo, per hoc quod dixit, fiat. Secundò esse rerum in mente angelica, per hoc quod dixit, factũ est. Tertiò esse rerum in propria natura, per hoc quod dixit, fecit. Et q̃ in primo die describit formatio angelorum, nõ fuit necesse vt ibi adderet, fecit, Secundum aliosverò potest dici, quòd in hoc quod dicit, dixit Deus fiat, importat imperium Dei de faciendo: per hoc autẽ quod dicit, factum est, importatur complementũ operis. Oportuit autẽ vt subderetur quomodo factũ fuit: præcipuè propter illos qui dixerunt omnia visibilia per angelos facta. Et ideo ad hoc remouẽdum subditur quod ipse Deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquam dicitur, & factum est, aliquis actus Dei subditur, vel fecit, vel distinxit, vel vocauit, vel aliquid huiusmodi.

¶Ad sextum dicendum, quòd secundũ Aug. per vespere, & mane intelligitur vespertina & matutina cognitio in angelis: de quib⁹ dictum est suprã[c]. Vel secundum Basilium totum tẽpus cõsueuit denominari à principaliori parte, scilicet à die: secũdũ quod dixit Iacob, Dies peregrinationis meæ, nulla mentione facta de nocte. Vespere autem & mane ponuntur vt termini diei, cuius mane est principiũ, sed vespere finis. Vel quia per vespere designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruũ autem fuit vt vbi commemoratur prima distinctio rerum, sola principia tẽporum designarentur. Præmittitur autẽ vespere: quia cũ à luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est vespere, quã terminus tenebrarũ & noctis, quod est mane. Vel secũdũ Chry. vt designetur q̃ dies naturalis non terminatur in vespere, sed in mane.

¶Ad septimum dicẽdum, quòd dicitur vnus dies in prima diei institutione, ad designandum quòd viginti quatuor horarum spatia pertinent ad vnum diem. Vnde per hoc quod dicitur Vnus, præfigitur mensura diei naturalis. Vel propter hoc, vt significaret diem consummari per reditũ solis ad vnum & idem punctum. Vel quia completo septenario dierum reditur ad primum diem, qui est vnus cum octauo. Et has tres rationes Basilius assignat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA quinta de Homine, & primo de his, quæ pertinent ad essentiam animæ, in septem articulos diuisa.

POST cõsiderationem creaturæ spiritualis & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substantia cõponitur. Et primò, de natura ipsius hominis. Secundò, de eius productione. Natura autem hominis cõsiderare, pertinet ad Theologum ex parte animæ, non autem ex parte corporis, nisi secundum habitudinem quam habet corpus ad animam. Et ideo prima consideratio circa animam versabitur. Et quia secundum Dion. 2. ca. Angelicę hierar. tria inueniũtur in substãtiis spiritualibus, scilicet essentia, virtus, & operatio. Primò, considerabimus ea quæ pertinent ad essentiam animæ. Secundò, ea quæ pertinent ad virtutem siue potentias eius. Tertiò, ea quæ pertinent ad operationem eius.

¶Circa primum duplex occurrit consideratio. Quarum prima est de ipsa anima secundum se. Secunda, de vnione eius ad corpus.

¶Circa primũ quærũtur septem. ¶Primò, vtrum anima sit corpus. ¶Secundò, vtrum anima humana sit aliquid subsistens. ¶Tertiò, vtrum animæ brutorum sint subsistentes. ¶Quartò, vtrum anima sit homo: vel magis, homo sit aliquid compositum ex anima & corpore. ¶Quintò, vtrum sit cõposita ex materia & forma ¶Sexto, vtrum anima humana sit incorruptibilis. ¶Septimò, vtrum anima sit eiusdem speciei cum angelo.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum anima sit corpus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, non autem est mouens nõ motũ. Tum quia videtur quòd nihil possit mouere nisi mouetur: quia nihil dat alteri quod non habet, sicut quod nõ est calidum, nõ calefacit. Tum quia si aliquid est mouens non motum, causat motum sempiternum & eodem modo se habentem, vt probatur in 8. Phy. Quod non apparet in motu animalis, qui est ab anima. Ergo anima est moũs motum. Sed omne mouens motum est corpus. ergo anima est corpus.

¶Præterea, Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Non potest autem esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

¶Præterea, Mouentis ad motum oportet esse aliquem cõtactum. Contactus autem non est nisi corporum. Cùm igitur anima moueat corpus, videtur quòd anima sit corpus.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 7. de Trinit. quòd anima simpliciter dicitur respectu corporis, quia mobile non diffunditur per spatium loci.

CONCLVSIO.

¶*Anima, cum sit primum principium vitæ, in his quæ apud nos sunt, impossibile est ipsam esse corpus, sed corporis actum.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd ad inquirendum de natura animæ, oportet præsupponere, quòd anima dicitur esse primum principium vitæ[c], in his quæ apud nos viuũt. Animata enim viuentia dicimus, res verò inanimatas vita carentes[c]. Vita autem maximè manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium antiqui Philosophi imaginationem transcendere non valentes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes[c]: & quòd non est corpus nihil esse. Et secundum hoc animam aliquod corpus esse dicebant. Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen vno vtemur: quo etiam communius & certius patet animam corpus non esse. Manifestum est enim quòd non quodcunque vitalis operationis principium est anima. sic enim oculus esset anima, cùm sit quoddam principium visionis. Et idem esset dicendũ de aliis animæ instrumentis. Sed primũ principium vitæ dicimus esse animam. Quamuis autem aliquod corpus posit esse quoddam principium vitæ, ficut cor est principium vitę in animalibus: tamen non potest esse primum principium vitæ aliquod corpus. Manifestum est enim quòd esse principium vitæ vel viuens, non cõuenit corpori ex hoc quòd est corpus: alioquin omne corpus esset viuens aut principiũ vitæ. Conuenit igitur alicui corpori quòd sit viuẽs, vel etiam principium vitæ, per hoc quòd est tale corpus. Quod autem est actu, habet hoc ab aliquo principio, quod dicitur actus eius. Anima igitur, quæ est primum principium vitæ, non est corpus, sed corporis actus: sicut calor qui est principium calefactionis non est corpus, sed quidam corporis actus.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ cum omne quod mouetur ab alio moueatur, q̃ nõ potest in infinitũ procedere, necesse est dicere q̃ nõ omne moũs mouetur[c]. Cũ enim moueri sit exire de potẽtia in actũ, moũs dat id quod habet mobili, inquantũ facit ipsum esse in actu. Sed, sicut ostẽditur in 8. Phy. est quoddã moũs penitus immobile, qđ nec per se, nec per accidẽs mouetur: & tale mouens potest mouere motum semper vniformẽ. Est autẽ aliud mouens, quod nõ mouetur per se, sed mouetur per accidẽs. Et propter hoc nõ mouet motum semper vniformem. Et tale mouens est anima. Est autem aliud moũs, quod per se mouetur, scilicet corpus. Et quia Antiqui naturales nihil esse credebãt nisi corpora, posuerunt, quòd omne mouens mouetur, & quòd anima per se mouetur, & est corpus.

¶Ad secundum dicẽdum, q̃ non est necessarium quòd similitudo rei cognitæ sit actu in natura cognoscentis. Sed si aliquid sit quod prius est cognoscens in potentia, & postea in actu, oportet quòd similitudo cogniti non sit actu in natura cognoscentis, sed in potentia tantùm[c]. Sicut color nõ est actu in pupilla, sed in potentia tantùm. Vnde non oportet quòd in natura animæ sit similitudo rerum corporearum in actu, sed quòd sit in potentia ad huiusmodi similitudines. Sed quia Antiqui naturales nesciebant distinguere inter actum & potentiam, ponebant animam esse corpus ad hoc quòd cognosceret omnia corpora: & quòd esset composita ex principiis omnium corporum[c].

¶Ad tertium dicendũ, quòd est duplex contactus, quantitatis & virtutis. Primo modo corpus non tangitur nisi a corpore. Secundo modo corpus potest tangi a re incorporea quæ mouet corpus[c].

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd anima humana non sit aliquid subsistens. Quod enim est subsistens, dicitur hoc aliquid. Anima autem non est hoc aliquid, sed compositum ex anima & corpore. Ergo anima non est aliquid subsistens.

¶Præterea, Omne quod est subsistens, potest dici operari. Sed anima non dicitur operari, quia vt dicitur in 1. de anima, dicere animam, sentire, aut intelligere, simile est, ac si dicat eam aliquis texere vel ædificare. Ergo anima non est aliquid subsistens.

¶Præterea, Si anima esset aliquid subsistens, esset aliqua eius operatio sine corpore. Sed nulla est eius operatio sine corpore, nec etiam intelligere. Quia non contingit intelligere sine phantasmate. Phantasma autem non est sine corpore. Ergo anima humana non est aliquid subsistens.

¶Quòd corpus: ergo aliquod corpus est viuens, seu vitæ principium inquantum tale, ergo habet quòd sit viuens, aut vitæ principium ab actu eius: quod est intentum. Antecedens probatur: quia aliquoin omne corpus viueret.

¶Secunda quoque consequentia probatur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod est eius actus. Minor autem probatur, quia Animæ nomen non quodcunque vitæ principium, sed primum tantum intelligimus, quod manifestatur: quia alioquin oculus, Animæ nomine intelligeretur.

Quæstio. ¶*Num & quomodo corpori cõuenit esse principium vitæ, inquantum tale*

¶Circa illam cõsequentiam: Esse principiũ vitæ cõuenit corpori inquantum tale: ergo per actum eius, ergo non inquantũ corpus: dubiũ occurrit. Quia posset quis inficiari, quòd est sophisma cõsequentis: quoniam ly tale oportet conuenire corpori per aliquam corporeitatis differentiam, puta ignieitatem: & consequenter diceretur, quòd per hanc rationem non concluditur nisi q̃ anima non est corporeitas simpliciter, cum quo stat quòd sit corpus tale, vt antiqui dicebant: etiam quòd omne tale corpus est principium vitæ.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cùm hic non intendatur aliud nisi cõcludere quòd anima sit actus seu perfectio corporis, nõ corpus ipsum: idem est iudicium de corpore animato in cõmuni, & de tali, puta igneo: quia si ignis est principium vitæ, aut ergo primò ratione corporeitatis, id est partis materiatæ ratione principij, quo constituitur in esse tali. Non primum, quia sic omne in quo illud materiale absque tali cõstitutione esset, viueret. ergo secundum: & hoc vocamus animam. Sed dubitatur primò, quia si nomine corporis pars materialis rei intelligitur, non caret vitio articulus iste, nunquid materiæ vocabulum deficiebat. Secundò, quia adhuc non habetur intentũ: quia diceret quispiam, q̃ illud corpus principiũ vitæ primũ est ratione sui totius, & nõ huius vel illius partis: sicut oculus est principiũ visionis non ratione huius vel illius cõponentis, sed ratione totius resultantis ex tali mistione: & quòd omne tale est principium vitæ.

¶Ad primum horum dicitur, quòd aliud est circumloqui aliquid, & aliud est vim rationis alicuius extendi ad aliquidquia idem est iudicium de illo. In proposito S. Thomas nomine Corporis intelligit non materiam, sed verè corpus subiectum trinæ dimensionisquicquid sit illud. Sed ratio quæ concludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vsus est autem magis Corporis nomine, quia vsitatissimum apud omnes est, animatum duo dicere, scilicet corpus viuens: per hoc etiam Arist. hinc incepit tractatum de anima.

¶Ad secundum verò dicitur, quòd quamuis aliqua passio vel operatio possit sic primò conuenire composito: quòd nulli alteri prius tanquam subiecto, nulla tamen passio aut operatio potest conuenire ei sic primò, quin conueniat prius alicui eius parti essentiali tanquam priori principioquoniam partes essentiales componẽtis radicem primæ sunt omnium illi conuenientium. & propterea ly primum, in tertione assumptum, non denotat primo, id est adæquatè, sed primũ, id est principaliter: quòd vis rationis sit in hoc, prima radix vitæ in corpore viuente aut est corporeitatis, aut actus is quo viuit. Compositum enim esse non potest, sed corporeitas nonergo, & est processus resolutiuus: vt etiam Arist. fecit, alio tamen medio.

¶Quo ad argumenta nota, q̃ primum argumentum procedit de anima secũdum quod est principium motus & quo ad primã partem est Antiquorum in primo de Anima. tex. 10. quo ad secundã vero 8. Phy. tex. 12. & 13. & respõsio eius ex 11. & 12.

¶Argumentum vero secundum procedit de anima secundum quod est principium cognitionis: & est Antiquorum ibidem in tex. 15. & 16.

¶In respõsione autem ad tertium vide in secundo contra Gen. cap. 56. tripliciter differentiam inter actum virtualem, & quantitatiuum.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum secundum.*

TItulus, Subsistens, multipliciter accipi potest, in proposito tamen sumitur vt distinguitur contra inexistere formę materiali. hæc enim existit in materia: ita q̃ non sustinet suum esse, sed cõstituitur in esse per materiam in quia sustinet. Subsistere autẽ dicemus, si ita esset in materia, q̃ non dependeret eius esse à materia. Et per hoc patet quomodo Sco. defecerit citra hunc terminũ subsistere, seu habere esse per se, assumptũ à S. Tho. vt habetur in illius 4. dist. 45. q. 2. arti. 2.

¶In corpore tria facit. Primò proponit conclusionem responsiuam affirmatiuè, habentem duas partes. Secundò probat primam partem. Tertiò ibi: Ipsum igitur intellectuale, probat secundam partem. Conclusio: Anima humana est principium incorporeum & subsistens.

¶Vbi nota primò, quòd vnum quæritur, scilicet an subsistens: & duo respondens incorporea & subsistens: quia multũ se inuicem hæc, & ad secundum per primum quem declarat à posteriori. Nota secundò, quòd incorporeum sumitur hic non solùm vt distinguitur contra corporeum, id est extensum, ad extensionem corporeis de Prædicamento quantitatis (quoniam, vt infrà patebit, apud S. Thom. multæ formæ materiales sunt sic incorporeæ) sed etiam vt distinguitur contra corporeum, id est conclusum, infra corporis perfectionem sita per negationem naturæ, seu formæ non excedentis corporis facultatem, id est eductæ de potẽtia materiæ, quales sunt omnes quæ corporaliter seu cum conditionibus materialibus generantur. Nota tertiò, quòd anima potest dici incorporea, id est extẽsa, & supra facultatem corporum, dupliciter, scilicet in essendo, & in operando: & ideo in litera probatur prima pars cõclusionis quo ad vtrumq; eodẽ medio tamen. Quo ad secũdum prima pars, scilicet quòd anima humana sit incorporea in essendo, probatur sic à priori: Cognoscitiuum omnium corporum nullam habet naturam corporis. Anima humana est huiusmodi: ergo. Minor patet: quia homo per intellectũ potest cognoscere oia corpora. maior probatur ex illa maxima: Cognoscitiuum aliquorum nihil eorum habet in sua natura: quæ probatur, quia vnum impedit cognitionem alterius: quod declaratur ex petitia in sensu gustus. Deinde quòd sit incorporea in operando, adhuc probatur ratione, quia si per corporeũ organum operaretur, natura illius organi impediret omnium cognitionem: & probatur experientia in sensu visus.

¶Circa hanc partẽ nota primò sensum rationis. Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur in potentia essentiali, & in potentia accidentali, id est in habitu. Habere in natura sua ob iectum dupliciter, scilicet dum esse naturale, vel esse intentionale. Et rursus ly in natura sua, dupliciter: vel in natura sua inhæsiuè, vt formæ sunt in materia, vel in natura sua compositæ, seu intrinsecæ componentia sunt in cõposito, & vniuersaliter ea quę actu sunt intrinseca essentiæ rei dicũtur esse in natura illa, vt animal in homine, vt vegetatiuũ in intellectiuo, &c. In proposito directè intenditur de cognoscitiuo in potẽtia essentiali: quia tale est anima. & de esse naturali obiecti: quia tales constituentes corporeũ: & de habere intrinsecè in natura cognoscentis, quia essentiam & quod quid est animæ venatur. Ita q̃ sensus nõ cognoscitiuũ in potentia essentiali aliquorum non habet in se intrinsecè obiectũ secundũ naturale esse illius. & est illa propositio per se notaq; alioquin esset simul in potẽtia essentiali, & nõ esset in potẽtia essentialiter in habentẽ in se actu obiectũ, id est eo posset illud cognoscere, & sic nõ in potentia essentialiter. Et sic fluit in scito de Aia, tex. 51. patet, & declaratur ex effectu in litera q̃ impeditur alia.

Quæstio. ¶*Quomodo cognoscitiuum aliquorum non habeat in se naturaliter obiectum secundum esse naturale illius obiecti.*

¶Sed hic occurrit dubiũ triplex. Primò quomodo est veritate istius propositionis: stat q̃ anima nostra cognoscat seipsam in potentia essentiali: & tamen ipsa sit in seipsa intrinsecè secundũ esse naturale. Secũdò, quomodo est hæc propositio stat, q̃ anima nostra habeat in se intrinsecè naturã entis, seu substãtiæ secũdũ esse naturale, & tamẽ sit in potentia essentiali ad cognitionẽ entis substãtiæ. Tertiò, quomodo est hæc propositio stat, q̃ cogitatiua cognoscat alia sensibilia in particulari: vt dicit Auerroes in secũdo de Anima. com. 82. & tamẽ ipsa est quodẽdã insensibile.

¶Ad primum breuiter dicitur, quòd propositio illa intelligitur de cognitione directa, non autem reflexa. & ratio eliquis directè cognitum recipiat secundum se aut suam speciem in cognoscente: reflexè vero non. Quamuis etiam dici possit, quod anima non est in potentia essentiali ad cognitionem sui directi, quam declaratur ex petitia in sensu gustus. Deinde quòd sit incorporea in operando, adhuc probatur ratione, quia si per corporeũ organum operaretur, natura illius organi impediret omnium cognitionem: & probatur experientia in sensu visus.

¶Circa hanc partẽ nota primò sensum rationis. Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur in potentia essentiali, & in potentia accidentali, id est in habitu. Habere in natura sua ob iectum dupliciter, scilicet dum esse naturale, vel esse intentionale. Et rursus ly in natura sua, dupliciter: vel in natura sua inhæsiuè, vt formæ sunt in materia, vel in natura sua compositæ, seu intrinsecæ componentia sunt in cõposito, & vniuersaliter ea quę actu sunt intrinseca essentiæ rei dicũtur esse in natura illa, vt animal in homine, vt vegetatiuũ in intellectiuo, &c. In proposito directè intenditur de cognoscitiuo in potẽtia essentiali: quia tale est anima. & de esse naturali obiecti: quia tales constituentes corporeũ: & de habere intrinsecè in natura cognoscentis, quia essentiam & quod quid est animæ venatur. Ita q̃ sensus nõ cognoscitiuũ in potentia essentiali aliquorum non habet in se intrinsecè obiectũ secundũ naturale esse illius. & est illa propositio per se notaq; alioquin esset simul in potẽtia essentiali, & nõ esset in potẽtia essentialiter in habentẽ in se actu obiectũ, id est eo posset illud cognoscere, & sic nõ in potentia essentialiter. Et sic fluit in scito de Aia, tex. 51. patet, & declaratur ex effectu in litera q̃ impeditur alia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

velut communis natura est determinabilis per reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiam S. Tho. hic non superfluè apposuit illam propositionem omne autem corpus habet aliquam naturam determinatam: hæc enim propositio cum ratione non potest aptari: nisi subintelligendo quod ipse videbat, quòd scilicet maiores assumptæ non habent veritatē nisi in naturis contractis & determinatis: quales sunt corpora, quæ scilicet determinabiles per omnimodā sunt. Hoc enim intellectu per se noto in quantocunque, ratio nihil aliud omnino subintrahitur omne corpus esse determinatæ naturæ: subiectum autem & ens, & vniuersaliter naturam incorporeā determinabilem dicere naturā, per omnes eorum est, & in substātia angelica & nostra animæ: & ideo non obstat. Et propterea Arist. nō concludit, intellectum nullius esse naturæ simpliciter nisi huius, scilicet quòd possibilis vocatus est innuians communitatem suæ naturæ vt determinetur per omnes. Nec propterea sequitur quòd substantialitas & huiusmodi possit intelligi ab anima per seipsam quia nō sunt in ipsa animā actu in genere intelligibili, sed modificata ad naturam animæ, quæ est pura potentia in tali genere. Vnde ex hoc, q̄ omne intelligibile in ea est determinabile per ea, habet quòd nō impediatur à cognitione alioquin ex hoc verò, quòd omne tale est vt in potentia in ea, habet quòd nō possit actu intelligere se 369 cundum se solam.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd cogitativa seipsam directè non cognoscit propter rationem assumptam. Nec ipsa est secundum se actu cognitiua: sed vt coniungitur intellectui ipsa cogitatiua: quemadmodum visus vt iungitur sensui communi, percipit suum actum. Cogitatiua autem in actu percepta quodammodo à seipsa, tantæ est spiritualitatis, & ita est sufficienter cogitata, vt possit propriam speciem cum intellectu agente imprimere intellectum possibilem: & sic est nota & sensui & intellectui, etiam salua propositione assumpta.

¶Si autem propositio intelligatur de cognoscitiuo aliquorum quomodolibet, scitо quod oportet aut nullum obiectorum habere in sua natura, vt in potentia contingit essentialiter aut quòd licet, vt in puro actuante vnum, scilicet seipsum determinabile per reliqua, vt in intelligentiis patet. Habere autem aliquod aliud, vnum, aut plura, est omnino impossibile, quia intus existens prohibet extraneorum quod non solùm sensibili experientia patet, sed ratione conuincitur. Quia si in cognoscitiuo aliquo intus est solum aliquod determinatum obiectum, quia obiectum est determinatum: ergo specificat aliquam illius cognoscitiui cognitionem, ita quòd non omnem: & quia intus est in natura cognoscitiui, ergo specificat omnem illius cognitionem: & quia als intrinseco essentiali nulla operatio potest subterfugere. & rursus, quia determinatum est, ergo non determinabile per alia obiecta: & quia intus, ergo determinabile per alia, quia ipsa natura cognoscitiui per omnia est determinabilis sua obiecta: vnde in Geometria sola, vt eius obiectum, esset de essentia animæ, sequeretur quòd omnis cognitio animæ esset geometrica, & quòd anima non esset aliorum discretiua: & sic impediretur ab aliis cognoscendis. Et vlterius, esset anima, & non esset anima, vt patet: & ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectualibus, quā sensitiua cognitione. Et propterea princeps Philosophorum super hac propositione stabilitur suam de anima doctrinam: quam tamen Sco. in 1. dist. 3. quæst. 8. ad tertium, non intellexit, & vim medij Aristot. non penetrans ad extranea deuiauit. Habet enim testimonium fundamentum hoc ex ratione & sensibus vt verisimile resoluatur in per se nota. Sed de his tequire in tertio de Anima diffusè.

¶*Non anima sit corporis perfectio.*

Quæstio. ¶Circa eandem partem dubium est, quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura iuxta præcedentem articulum: & tamen nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur, hoc enim implicat, nisi seipsam possit à se excludere.

¶Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis rem hanc discussuri, quòd æquiuocatio hic interuenit eius quod dicitur perfectio, seu natura corporis, dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem & constitutionem corporis vel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis. Secundo modo, cæteræ præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autem incorporea quia eleuatur supra corpus, ipsum informando.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit de Trin. Quisquis videt mentis naturam & esse substantiam, & nō esse corpoream, videt eos qui opinantur eam esse corpoream, ob hoc errare quòd adiungūt ei ea, sine quibus nullā possunt cogitare naturam, scilicet coporum phantasias. Natura ergo mentis humanæ non solùm est incorporea, sed etiam est substantia, scilicet aliquid subsistens.

CONCLVSIO.

¶Anima humana cùm sit omnium corporum cognoscitiua, est incorporea & subsistens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ne cesse est dicere id quod est principium intellectualis operationis, quod dicimus animam hominis esse quoddam principium incorporeum & subsistens. Manifestū est enim, quòd homo per intellectum cognoscere potest naturas omnium corporum. Quod autem potest cognoscere aliqua, oportet vt nihil eorum habeat in sua natura: quia illud quod inesset ei naturaliter, impediret cognitionem aliorum. Sicut videmus quòd lingua infirmi, quæ infecta est cholerico & amaro humore, non potest percipere aliquid dulce, sed omnia videntur ei amara. Si igitur principiū intellectuale haberet in se naturam alicuius corporis, non posset omnia corpora cognoscere. Omne autem corpus habet aliquam naturam determinatam. Impossibile est igitur, quòd principium intellectuale sit corpus. Et similiter impossibile est quòd intelligat per organum corporeum: quia si esset natura determinata illius organi corporei, prohiberet cognitionem omnium corporum. Sicut si aliquis determinatus color sit non solùm in pupilla, sed etiā in vase vitreo, liquor infusus eiusdem coloris videtur. Ipsum igitur intellectuale principium quod dicitur mens, vel intellectus, habet operationem per se, cui non communicat corpus[c]. Nihil autē potest per se operari nisi quod per se subsistit. Nō enim est operari nisi entis in actu. Vnde eo modo aliquid operatur quo est. Propter quod non dicimus quòd calor calefacit, sed calidum. Relinquitur igitur animam humanam quæ dicitur intellectus vel mens esse aliquid incorporeum[c] & subsistens.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc aliquid potest accipi dupliciter. Vno modo pro quocunque subsistente. Alio modo pro subsistente completo in natura alicuius speciei. Primo modo excludit inhærentiam accidentis & formæ materialis. Secundo modo excludit imperfectionē partis. Vnde manus posset dici hoc aliquid primo modo, sed non secundo modo. Sic igitur cùm anima humana sit pars speciei humanæ[c] potest dici hoc aliquid primo modo quasi subsistens, sed non secundo modo. Sic enim compositum ex anima & corpore dicitur hoc aliquid.

¶Ad secundum dicendum, quòd verba illa Arist. dicit non secundum propriam sententiam, sed secundum opinionem illorum, qui dicebant, quòd intelligere est moueri, vt patet ex iis quæ ibi præmittit. Vel dicendum, quòd peragere conuenit per se existenti. Sed per se existens quandoque potest dici aliquid si non sit inhærens, vt accidens, vel vt forma materialis, etiam si sit pars. Sed propriè & per se subsistens dicitur quod neque est prædicto modo inhærens. neque est pars. Secundum quem modum oculus aut manus non posset dici per se subsistens: & per consequens nec per se operans. Vnde & operationes partium attribuuntur toti per partes. Dicimus enim quòd homo videt per oculum, & palpat per manum, aliter quam calidum calefacit per calorem: quia calor nullo modo calefacit, proprie loquendo. Potest igitur dici quòd anima intelligit, sicut oculus videt: sed magis proprie dicitur quòd homo intelligat per animam.

¶Quo ad tertium secundā patet probatur sic, Anima intellectiua habet operationem per se, cui non cōmunicat corpus. ergo per se subsistit. Antecedens concluditur ex prima parte cōclusionis. Consequentia probatur: quia nihil per se subsistit, probatur: quia nihil operatur nisi ens in actu & modus operandi est secundum modum essendi quod declaratur à signo: quin non dicimus quòd calor calefaciat, sed calidum.

¶Num anima habeat operationem per se & hoc per se, sequatur ipsam per se subsistere.

¶Circa hanc partē, quia, vt patet ex titulo, hinc, vt à prima radice, pēdet tota scientia de immortalitate animæ: scitо q̄ Sco. in 4. distinct. 43. q. 2. hanc cōsequentiam tripliciter dicens, animam habere operationem per se potest dupliciter intelligi, scilicet absque corporeo organo. Et sic non valet, ergo est subsistens, vtnos accipimus subsistēs: quia stat quòd cōmunicet vt ratio quæ totum compositum corporeū, puta homo, operatur. Alio modo per se omnino, id est quòd nō communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsa operatur: & tunc valet consequentia: sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animę est hominis, vt quod operatur.

¶Ad hanc dubitationē non oportet respondere solùm quòd homo intelligit per animam, sed etiam quòd anima intelligit (iuxta illud tertij de anima) de parte animæ qua intelligit & sapit anima: quoniam in tanta re etiā modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando notanda sunt tria. Primò distinguendi sunt modi quibus potest dici animam operari per se. Secundò, quid ex quo sequatur, discendum est. Tertiò respondendum est obiectioni.

¶Quo ad primum quatuor modis dici potest anima operari per se, id est absque corpore. Primò absque corporeo obiecto: puta si intelligeret absque phantasmate. Secundò, absque corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, qua talem exerceat operationem: vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertiò, absque corporeo correceptiuo, id est quòd sola anima recipiat illam operationem, & non compositum aliquod ex ipsa & corpore sit proximum receptiuum illius operis. Quartò absque corporeo supposito, id est quòd anima ita sola exerceat & recipiat operationem: quod non sit ratio alicui supposito corporeo quod operetur per illam tale opus: vt si anima haberet aliquam intellectionem quæ non esset hominis: vt Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum omisso primo modo nunc, quoniam inquantum tangit subsistentiam animæ, sat tractatur in tertio argumento in litera: inquantum verò separabilitatem animæ, non tangitur hic, sed in sexto articul. huius quæst. vbi diffusius tractatur secundus & tertius modus: quodammodo coincidunt, & quodammodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in vtroque modo operatio recipitur in composito ex anima & corpore tanquam in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: enim est operatio organica, ergo coporalis: si autem corporalis non sequitur, ergo organica: vt in operatione seminis apparet: & vniuersaliter in omni opere quod conuenit primò toti non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corpora, non tamen significat quia organum partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid: nihil tamen facit quo ad hoc quod est esse determinatæ naturæ: & quo ad hoc quod est esse quale vel quantum: totum enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ & similiter tam totum quàm quælibet pars qualis & quanti rationem habet: quo ad hæc igitur idem est de toto & parte iudicium. Et propterea cuicunque repugnat corporea communicatio ratione determinatæ naturæ in corpore: aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed anima humana in operatione hic quæ est intelligere, repugnat communicatio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quantitatis: ergo eadem ratione qua excludit corporeum organum, excludit vniuersaliter corporeum correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte conclusionis ipsius operationis. Iuxta hunc enim sensum probatum fuit in litera: & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertij modi: & consequentia infert, ergo est subsistens, id est independens in esse à corpore. Cum quo stat, quòd sit actus quo supposītum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici quàm Auerroistæ etiam fatentur: & sic obiectio Scotica nihil obstat.

sionis, & habetur in tertio de anima tex. com. 4. 5. & 6. Et propterea in litera vtraque communicationem cum corpore S. Tho. excluit, eodem medio vtens: & primò exclusit tertium modum, vtpote communiorem: & deinde secundum, quicquid ergo in proposito sequitur ad secundū modum, sequitur etiā ad tertiū & econuerso. Vt inferius autem patebit, ex hoc quòd anima operatur per se vtroque hoc modo sequitur, ergo est subsistens: & ex negatione talis modi operandi sequitur negatio, scilicet, ergo non est subsistens. Quattuor autem modus per se operandi manifestè infert subsistētiam: sed negatio eius non infert negationem subsistentiæ.

¶Quo ad tertium autem Sco. intendit, quòd anima non operatur per se tertio modo, id est absque corporeo correceptiuo: aut quarto, id est absque corporeo supposito, cuius alia operatio, vt suppositi, sine hoc, vel illo modo intelligat, tibi ipsi adeo satum & vernat. Sibilissi quidem: quia ipse senet duas propositiones: alteram in quarto, distinctio. 43 quæst. 2. quòd in nobis est operatio quædam transcendens omnem operationem sensibilem: alteram, in quolib. q. 9. quòd ex hoc q̄ operatio aliqua est sic vel aliter materialis, quòd recipiatur in sola anima: & nō in composito ex anima & corpore vt proximo receptiuo: iudertur bent, ergo anima est separabilis à corpore. Ex his liquidè patuit ratio quæstionis: quia stat quòd cōmunicet vt ratio qua totum compositum corporeū, puta homo, operatur. Alio modo per se omnino, id est quòd nō communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsa operatur: & tunc valet consequentia: sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animę est hominis, vt quod operatur.

¶Ad hanc dubitationē non oportet respondere solùm quòd homo intelligit per animam, sed etiam quòd anima intelligit (iuxta illud tertij de anima) de parte animæ qua intelligit & sapit anima: quoniam in tanta re etiā modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando notanda sunt tria. Primò distinguendi sunt modi quibus potest dici animam operari per se. Secundò, quid ex quo sequatur, discendum est. Tertiò respondendum est obiectioni.

¶Quo ad primum quatuor modis dici potest anima operari per se, id est absque corpore. Primò absque corporeo obiecto: puta si intelligeret absque phantasmate. Secundò, absque corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, qua talem exerceat operationem: vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertiò, absque corporeo correceptiuo, id est quòd sola anima recipiat illam operationem, & non compositum aliquod ex ipsa & corpore sit proximum receptiuum illius operis. Quartò absque corporeo supposito, id est quòd anima ita sola exerceat & recipiat operationem: quod non sit ratio alicui supposito corporeo quod operetur per illam tale opus: vt si anima haberet aliquam intellectionem quæ non esset hominis: vt Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum omisso primo modo nunc, quoniam inquantum tangit subsistentiam animæ, sat tractatur in tertio argumento in litera: inquantum verò separabilitatem animæ, non tangitur hic, sed in sexto articul. huius quæst. vbi diffusius tractatur secundus & tertius modus: quodammodo coincidunt, & quodammodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in vtroque modo operatio recipitur in composito ex anima & corpore tanquam in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: enim est operatio organica, ergo coporalis: si autem corporalis non sequitur, ergo organica: vt in operatione seminis apparet: & vniuersaliter in omni opere quod conuenit primò toti non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corpora, non tamen significat quia organum partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid: nihil tamen facit quo ad hoc quod est esse determinatæ naturæ: & quo ad hoc quod est esse quale vel quantum: totum enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ & similiter tam totum quàm quælibet pars qualis & quanti rationem habet: quo ad hæc igitur idem est de toto & parte iudicium. Et propterea cuicunque repugnat corporea communicatio ratione determinatæ naturæ in corpore: aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed anima humana in operatione hic quæ est intelligere, repugnat communicatio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quantitatis: ergo eadem ratione qua excludit corporeum organum, excludit vniuersaliter corporeum correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte conclusionis ipsius operationis. Iuxta hunc enim sensum probatum fuit in litera: & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertij modi: & consequentia infert, ergo est subsistens, id est independens in esse à corpore. Cum quo stat, quòd sit actus quo supposītum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici quàm Auerroistæ etiam fatentur: & sic obiectio Scotica nihil obstat.

¶Quo ad tertium dicēdum, quòd corpus requiritur ad actionem intellectus non sicut organum quo talis actio exerceatur, sed ratione obiecti[c]. phantasma enim comparatur ad intellectum sicut color ad visum. Sic autem indigere corpore non remouet intellectum esse subsistentem. Alioquin animal non esset aliquid subsistens: cùm indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

ARTICVLVS III.

¶Virum anima brutorum animalium sint subsistentes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ animæ brutorum animalium sint subsistentes. Homo enim conuenit in genere cū aliis animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistens, vt ostensum est[c]. Ergo & animæ aliorum animalium sunt subsistentes.

¶Præterea, Similiter se habet sensitium ad sensibilia, sicut intellectuā ad intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animæ autem brutorum animalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, quæ & anima hominis quæ est intellectiua.

¶Præterea, Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet sed mouetur. Anima ergo bruti habet aliquam operationem sine corpore.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccl. dogmatibus. Solum hominem credimus habere animam substantiuam animalium verò animæ non sunt substantiuæ.

CONCLVSIO.

¶Cùm anima brutorum per seipsas minimè operentur, subsistentes non sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd antiqui Philosophi nullam distinctione ponebant inter sensum & intellectū: & vtrunq; corporeo principio attribuebant vt dictum est. Plato autē distinxit inter intellectum & sensum, vtrunque earum attribuit principio incorporeo, ponens q̄ sicut intelligere ita & sentire conuenit animæ secundum seipsam[c]. Et ex hoc sequebatur, quòd etiam animæ brutorum animalium sint subsistentes. Sed Arist. posuit, q̄ solùm intelligere inter opera animæ sine organo corporeo exercetur. Sentire verò & consequētes operationes animæ sensitiuæ manifestè accidunt cū aliqua corporis immutatione. Sicut in videndo immutatur pupilla per speciē coloris. Et idem apparet in aliis. Et sic manifestum est quòd anima sensitiua non habet aliquam operationem propriā per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est coniuncti. Ex quo relinquitur quòd cum animæ brutorum animalium per se non operentur, non sint subsistentes. Similiter enim vnumquodque habet esse & operationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd homo etsi conueniat in genere cum aliis animalibus, specie tamen differt. Differentia autem specierum attenditur secūdum differentiam formæ. Nec oportet quòd omnis differentia formæ faciat generis diuersitatem.

¶Ad secundum dicēdum, quòd sensitiuum quodammodo se habet ad sensibilia sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquantum scilicet vtrunque est in potentia ad sua obiecta. Sed quodam modo dissimiliter se habent inquantum sensitiuū patitur à sensibili cū corporis immutatione. Vnde excellentia sensibiliū corrumpit sensum. Quod in intellectu non contingit. Nam intellectus intelligens maxima intelligibilium, magis potest postmodum intelligere minora. Si verò in intelligendo fatigatur corpus, hoc est per accidens, inquātum intellectus indiget operatione virium sensitiuarum, per quas ei phantasmata præparantur.

¶Ad tertium dicēdum, quòd vis motiua est duplex. Vna quæ imperat motum, scilicet appetitiua[c]. Et huius operatio in anima sensitiua non est sine corpore, sed ira & gaudiū, & huiusmodi passiones sunt cū aliqua corporis immutatione. Alia vis motiua est exequens motum per quam membra reddūtur habilia ad obediendū appetitui[c]: cuius actus non est mouere, sed moueri. Vnde patet, quòd mouere non est actus animæ sensitiuæ sine corpore.

ARTICVLVS IIII.

¶Virum anima sit homo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ anima sit homo. Dicitur enim 2. ad Cor. 4. Licet is qui foris est noster homo, corrumpatur: tamen is, qui intus est, renouatur de die in diē. Sed id quod est intus in homine, est anima. Ergo anima est homo interior.

¶Præterea, Anima humana est substantia quædā. Non autem est subsistātia vniuersalis. Ergo est subsistantia particularis. Ergo est hypostasis, vel persona. sed non nisi humana. Ergo anima est homo. Nam persona humana est homo.

¶SED CONTRA est q̄ August. 19. de ciui. Dei cōmendat Varronem, q̄ hominem nec animam solam, nec solum corpus, sed animam & corpus esse arbitrabatur.

CONCLVSIO.

¶Homo anima tantùm non est, sed compositum ex anima & corpore.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ animam esse hominē, dupliciter potest intelligi. Vno modo, q̄ homo sit anima, sed hic homo nō sit anima, sed cōpositum ex anima & corpore, puta, Socrates. Quod ideo dico, quia quidā posuerunt solā formā esse de ratione speciei, materiā verò esse partem indiuidui, & non speciei[c]. Quod quidē non potest esse verum. Nā ad naturā speciei pertinet id quod significat diffō. Diffinitio autem in rebus naturalibus nō significat formā tantū, sed formā & materiā[c]. Vnde materia est pars speciei in rebus naturalibus: nō quidem materia signata, quæ est principiū indiuiduationis, sed materia cōmunis. Sicut eñ de ratione huius hominis est, q̄ sit ex hac anima, & his carnibus, & his ossibus: ita de ratione hominis est, q̄ sit ex anima, & carnibus, & ossibus. Oportet eñ de substātia speciei esse quicquid est cōminiter de substātia omniū indiuiduorū sub specie cōtentorum. Alio verò modo potest intelligi sic, q̄ etiam hæc anima sit hic homo. Et hoc quidē sustineri posset si poneretur q̄ animæ sensitiuæ operatio esset eius propria sine corpore, quia omnes operationes, quæ attribuuntur homini, conuenirēt soli animę. Illud autem est vnaquæque res, quod operatur operationes illius rei. Vnde illud est

¶Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.

Titulus clarus ex præcedente.

¶In corpore tria. Primò opinionem antiquorum in vno extremo, quòd principiū tam intelligendi, quàm sentiendi est corporeum: & hanc sequitur Alex. in parte. Secundò, Platonis in altero extremo, q̄ vtrūque incorporeum. Tertiò, medium Aristo. q̄ intellectus incorporeus, sensus verò corporeus. Et ex hoc respondet quæstio vna cōclusione negatiua. Animæ brutorum non sunt subsistētes. Probatur: Animæ brutorū non per se operantur, ergo non subsistunt. Antecedens probatur: quia omnis operatio animæ sensitiuę est coniuncti: probatur, quia fit cum aliqua corporis immutatione. Consequentia probatur: quia vnumquodque similiter se habet ad esse & operari.

¶Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quartum.

Titulus in corpore declaratur diffusè.

¶In corpore tria fiunt. Primò distinguit sensum vtrūq; scilicet intellectiuum & sensitiuum. Secūdo tractat primum sensum. Et tertiò tractat secundum.

¶Quo ad primum duo dicit. Primò dat duplicē sensum. Primus, q̄ anima & homo sumantur ratione diuersa, scilicet q̄ anima sit homo quod operatur quicquid operatur homo. Aliquin aut res sine propria operatione: aut econtra, propria operatio sine eo cuius est, inconueniens. Secundus, q̄ sumantur & in specie & in individuo, scilicet q̄ hæc anima sit hic homo, & anima humana homo. Deinde dat cautionē præfatæ distinctionis: & est positio Auerro. in 7. Metaph. scilicet q̄ materia non sit pars quiditatis, sed individui.

¶Quo ad secundum impugnat Auerroim tali ordine. Primò arguit vna ratione: quia materia pertinet ad diffinitionē speciei: ergo ad p̄ncipium eius, secundò diffinguit & declarat ly materia dupliciter, cōmuniter & signatè, & applicat ad propositum. Tertiò alia ratione arguit quòd quicquid pertinet ad essentiam omniū indiuiduorū, est de integritate speciei, & in litera clara sunt.

¶Circa hanc partē multa essent dicenda: sed ne eadem reperamus, vide in quæst. vel in commento de Ente & essentia.

¶Quo ad tertium, quæstio fuit. Primò affirmat quidam pars Platonicam proponit, scilicet hæc anima est hic homo. Secundò obijcit vnde hæc quæstio pendet. A posteriori tamen, scilicet ex hoc q̄ animæ operationes, quæ sunt eius propriæ: quis illud est homo quod operatur quicquid operatur homo. Aliquin aut res sine propria operatione: aut econtra, propria operatio sine eo cuius est, inconueniens. Et ex hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

anima esset hic homo, dum probatur: quia tunc anima operaretur omnes operationes hominis, hoc enim est falsum, quia nō operaretur opera partis vegetatiuæ: quoniam manifestè illa sunt opera coniuncti: dato igitur q̄ sentire esset sine corporeo organo, adhuc non esset hæc anima hic homo. Et confirmatur: quia aut est termo de homine inquantū homo aut absolutè aut inquantū animal. Si inquantū homo, sequeretur secundum istam rationem, q̄ hæc anima intellectiua esset de facto hic homo. probatur sequela: quia aperitur omnes operationes hominis inquantū homo, scilicet intelligere & velle, homo enim inquātū homo cōstituitur per gradū rationalē. Si absolutè, quemadmodum igitur, quia restant modo operationes sensitiuæ communes toti cōiuncto non dicitur anima operari omnes operationes hominis: ita tunc quia restarent vegetatiuæ communes toti, non diceretur anima habere omnes operationes hominis. Si inquantum animal, sequeretur quòd hæc anima non esset hic homo simpliciter: sed cū nota specificationis, scilicet inquantum animal: quod cōtradicit literæ & rationi: quia sic etiam nunc posset dici quòd hæc anima est hic homo, inquantum intellectiua est. Et confirmatur, quia ad hoc q̄ anima sit, aut requiritur habere omnes operationes hominis, aut principaliores. Si omnes, tunc aliquam animam esset homo etiam apud Pla. Si principales, ergo anima intellectiua est homo.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ sermo S. Tho. est formalis: & intelligitur de homine inquantum homo est simpliciter, & de omnibus non de principalibus tantūm operationibus hominis inquantum homo. Ad diligentiam autem dicendum est, quòd quia homo est de genere substantiarum sensibilium: ly inquantum homo, non reduplicat partem intellectiuam puram, quia nec homo est intellectiua pars: sed partem intellectiuam, & sensitiuam simul, quia homo est natura rationalis: cuius actus à phantasia & sensu dependet, non autem à vegetatiua & elementari parte, nisi per accidēs & remote. Quia ergo de integritate hominis vt sic, non est nisi rationabiliter (quod constat ex Intellectu & sensu) ideo omnes operationes hominis, formaliter loquendo, habēt animas: si tam intelligere quàm sentire est sibi proprium.

¶ Et per hoc patet responsio ad confirmationes omnes: quia nec anima intellectiua habet omnes operationes hominis vt sic. Nec operationes vegetatiuæ aut elementaris partis in homine sunt opera hominis vtsic.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quintum.

Aucto. Tantus clarus Nomine materiæ ens in potentia tantùm in genere substantiæ subiectum formarum & privationum & occasionem sumpsit à positione Anticedentium partis in quæstione de anima articulo sexto.

Commū. ¶ In corpore duæ conclusiones resp̄onsiuæ, altera vniuersalis, altera specialis. Prima conclusio, Anima non est composita ex materia & forma. Secunda, Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. Prima probatur sic: Anima est forma corporis, ergo aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui. Si primo modo, ergo non est composita, quia potentia tantùm non potest esse actus alterius etiam partialis, vt patet: repugnat enim potentia esse partem actus. Si secundo, illud aliquid vocamus animam, & reliquum primum animatum: & sic habetur intentum. Secunda probatur dupliciter: ostensiuè, & ad impossibile. Ostensiuè sic: Lapis cognoscitur ab anima intellectiua absolutè: ergo est in ea absolutè, ergo anima intellectiua est forma absoluta. Antecedens patet: quia intelligitur lapis & non lapis hic. Prima consequentia probatur, quia vnumquidque eo modo quo cognoscitur, est in cognoscente, & econuerso. Secunda verò consequentia probatur: quia vnumquodque recipitur in aliquo secundum modum recipientis. Ad impossibile verò sic: Si anima intellectiua esset composita ex materia & forma, non reciperet formas nisi vt indiuiduales: & consequenter non cognosceret nisi singularia. Et probatur consequentia dupliciter, primò, quia hoc experimur in sensibus. Secundò ratione, quia materia est principium indiuiduationis.

¶ Circa hanc rationem ostensiuam aduerte, q̄ fumitur forma absoluta vt distinguitur contra contractionem, ad conditiones individuales & materiales: de tali enim absolutione est semper hic sermo. Et luxta tales modos absolutionis ab individuantibus & contractionis ad illa, tenent omnes propositiones assumptæ tam de modo cognoscendi, quàm recipiendi, vt patet.

¶ In resp̄onsione ad primum nota pulchram doctrinam, quòd in ordine actuum qui est ordo causæ efficientis, fit reductio ad vnum numero, à quo omnes alij actus sunt. In ordine verò potentiæ qui est ordo causæ materialis, non fit reductio totius Vniuersi ad vnam numero potentiam, sed ad vnam potentiam analogiæ, id est, ad multas potentias ordinatas ad diuersos actus & conuenientes inter se proportione: quia quælibet se habet ad actum suum, vt alia ad suum. Ordo autem inter eas est iuxta ordinem actuum, quorum sunt capaces. Et sic reductio in genere causæ materialis tripliciter fieri potest. Primò omnium ciuisdem generis, & sic ad vnam numero potentiam. Secundò totius Vniuersi & sic ad vnam analogiæ. Tertiò ipsarum potentiarum: & sic vna non resolui-

tur in aliam vniuersaliter loquendo: quia nec potentia intellectiua in potentiam materiæ, nec econuerso, resolui potest: quamuis vna inter eas est infima ordine imperfectionis puta materia prima. Et ratio subtilissima Sancti Thomæ est: quia potentia etiam prima est intrinseca rei cuius est: & ideo oportet esse diuersorum diuersam. Efficiens verò primum nihil est rerum: & ideo stat vnum omnium esse. Causa enim materialis est intrinseca, effectiua verò extrinseca.

¶ Super

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum sextum.

Commū. TItulus clarus est.

¶ In corpore vnam ponit conclusionem resp̄onsiuam, quam probat primò a priori simpliciter: secundò, dato quòd esset composita ex materia & forma tertiò à signo.

¶ Quo ad primum conclusio est, Ata humana est incorruptibilis. Probatur sic: Nulla forma subsistens est corruptibilis per accidens, nec per se. Anima intellectiua est forma subsistēs. ergo nec per accidens, nec per se potest corrumpi. ergo est incorruptibilis. Ista vltima consequentia patet: quia omne quod corrūpitur, aut per se aut per accidēs corrumpitur. Minor est probata in art. 2. Maior habet duas partes. Et primò probo prima sic: Forma subsistens habet esse per se: ergo nec generatur, nec corrūpitur per accidēs: probatur sequela: quia vnumquodque eo modo quo habet esse, habet generari & corrūpi. q̄ generatio dat esse, & corruptio aufert. Secundo probatur secūda: quia omne per se corruptibile habet esse separabile ab aliquo eius. Sed forma subsistens tantum nō est huiusmodi. ergo, minor probatur: quia nec esse est separabile à forma, quia per se ei conuenit, quod probatur: quia materia intantum habet esse inquantum habet formā, & per dit esse inquantum formā, & similiter compositū. Nec forma potest à seipsa separari. Altero enim horum modorum separationem fieri oportet, scilicet aut separādo, esse aut formā, aut vtrumque ab aliquo in corruptione. Maior verò, manifestatur in corruptione compositi: & facilè patet: quia aliquin esset annihilatio.

Quæstio. *¶ Num & quomodo anima conueniat esse per se.*

¶ Contra probationem primæ partis maioris Sco. in 4. dist. 43. q. 2. arguit sic: Quum dicis, Anima humana habet esse per se: aut sumis ly per se, vt distinguitur contra inesse accidentis. Et tunc nihil valet argumentum: quia etiam forma ignis habet sic esse per se. Aut vt ly per se dicit modum essendi compositi seu suppositi. Et sic falsum assumitur: quia illud esse incommunicabile est. Aut accipis q̄ly per se non solùm vt distinguitur contra inesse accidentis, sed vt dicit naturalem independentiam illius esse à corpore. Et tunc est propositio credita, & non probata sufficienter.

Quæstio. *¶ Num corruptio fiat per separationem alterius ab altero.*

¶ Contra secundam probationē ibidem arguit Sco. negando q̄ omnis corruptio fiat per separationē alterius ab altero. Quia esse angeli, si ponatur aliquid aliud ab essentia, est destructibile per successionē oppositā: & tamen nō est separabile. ergo.

¶ Ad argumentum contra primam dicitur breuiter, q̄ tertio modo sumitur per se. Et propositio illa est probata sufficienter in 1. art. ex operandi modo.

¶ Ad instantiam contra secundum patet, quòd instantia Scoti nulla est, quia de annihilatione instat: nos autem de corruptione loquimur. Imò instantia est pro nobis, scilicet quòd forma subsistens aut annihilatur, aut est, nec potest corrumpi.

Commun. ¶ Quo ad secundò probatur sic, Omnis corruptio est cū contrarietate. Sed in anima intellectiua nulla est contrarietas. ergo. Maior probatur dupliciter. Primò, quia generationes & corruptiones sunt ex contrariis & in contraria, 7. Physi. Secundò, quia in corporibus cælestibus hoc videmus. Minor probatur sic: Recepta in anima quia in corporibus cælestibus hoc videmus. Minor probatur sic: Recepta in anima sunt absque contrarietate. ergo & ipsa anima. Antecedens probatur, quia etiam rationes contrariorum in anima non sunt contrariæ. probatur, quia vna vtriusque earum est conseruatiua, probatur, quia vnumquodque recipit secundū modū sui esse. scilicet aut entia quædam quæ dupliciter sumi possunt: vt Auer. dicit 3. de Anima, com. 5. scilicet vt entia quædam sunt, scilicet ex parte subiecti: & vt vera vel falsa sunt, isto modo in eis non est contrarietas, sed secundo. Quod ex eo patet, quòd contrariæ & error non accidunt nisi ratione veri aut falsi. Veritas autem & falsitas non inueniuntur in anima ex parte subiecti, sed obiecti: quoniam, vt in Prædicamentis dicitur, ab eo quòd res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa. Sunt igitur ea, quæ in anima reciprocantur, & contraria in ordine ad obiecta: & absque contrarietate in ordine ad subiectum. Et sic quum anima mutatur de errore in scientiam, mutatur de contrario in contrarium obiectiuè, non subiectiuè. Cuius signum euidens est, quòd eadem propositio subiectiuè est successiuè vera & falsa absque sui mutatione: vt in prædicamētis dicitur. Et hoc sufficit propositio, vbi recepta in anima ex parte animæ considerauimus, & eius naturam inuestigauimus.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd aliud est loqui de dispositionibus animæ intellectiuæ absolutè, & aliud de dispositionibus vniuersis eius ad corpus nostrum. Istæ habent contrarium: in illis impossibilis est contrarietas: quia aut nullæ sunt, si sit per se subsistēs absque corpore, aut immobiles sunt, vt corporum cælestium, si sint compositæ ex materia & forma. Et de istis loquitur Sanctus Thom. quoniam dicuntur quòd apprehendit esse absolutè, & secundum omne tempus appetit naturaliter esse semper, intellectus est huiusmodi. Probatur assumptum: quia appetitus sequitur cognitionem proportionaliter.

¶ Num ex naturali animæ desiderio immortalitatis inferri possit illius immortalitas.

Quæstio. ¶ Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primò ex Scoto vbi suprà, volente quòd ex desiderio naturali non possit certificari immortalitas animæ talis rationis, Desiderium naturale ad semper esse, aut supponit animam posse semper esse, aut apprehensionem mouentem esse rectam: sed vtrumque horum est æque ignotum aut magis. ergo. Antecedens patet, quia desiderium naturale potest dici dupliciter, vel de inclinatione naturali, & tunc coincidit cum potentia naturali, aut de actu elicito conformi naturæ: & tunc oportet ostendere hunc actum esse conformem naturæ: aut per potentiam naturæ, & redit primum: aut per rectitudinem cognitionis repræsentantis tale appetibile, quod erat secundum.

¶ Num ex eo quòd intellectus apprehendit esse semper, sequatur in tali natura desiderium talis esse.

Quæstio. ¶ Secundò dubitatur & difficilius circa medium sancti Thomæ: quia scilicet intellectus apprehendit esse semper. Videtur enim ex hoc nullo modo sequi intenta conclusio. Esse enim semper dupliciter contingit, scilicet positiuè, vt in Deo: & negatiuè, vt in vniuersali. Aut ergo intendit positiuè: & tunc aut esse proprium, aut alienum, aut aliquod in communi. Nullo autem istorum modorum infert naturale desiderium talis apprehensi. Ex hoc namque quòd apprehendimus esse proprium sempiternum speculatiuè, nihil sequitur. Practicè autem falsa est apprehensio respectu totius compositi. Respectu autem animæ solius hoc non experimur: nec scimus eam esse rectam, nec naturaliter inesse: sed probandum hoc est. Ex eo verò quòd apprehendimus esse alterius, puta Dei sempiternum, non sequitur, ergo volumus esse semper. Ex eo quoque quòd apprehendimus aliquod esse, esse sempiternum: nec etiam sequitur, ergo volumus esse semper, nisi velleitate quadam qua omnes vellemus perfectiones etiam impossibiles, vt volare, &c. Aut intendit negatiuè: & tunc idem est esse semper, & esse in vniuersali. Et antecedens quidem est veritimum: quia naturaliter appetimus esse semper sed ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd naturaliter appetimus esse in vniuersali & in communi, & non solùm hic & nunc: quod gratis conceditur. Sed ex hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

non sequitur, ergo appetimus esse semper: imò est fallacia amphibologiæ: quia quæstio est de naturaliter appetere esse semper, ita quòd ly semper est pars obiecti appetibilis, id est quod appetatur hoc totum esse semper. Illa verò ratio loquitur de esse semper vel ly semper est consitio sine qua res appetita, scilicet esse non repræsentatur & appetitus. Vnde esse semper in quæstione idem est quod esse sempiternum. In ratione verò æquualet huic quod dico, esse sempiterno modo oblato, quia quantitative. Et sensus quæstionis est de esse semper positivè: & ratio militat de esse semper negativè.

¶Ad has obiectiones præpositero ordine discendum est cum Dei adiutorio: præmittendo quòd in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicitoquia desequence cognitionem, vt patet in litera, & diffusius in 2. contra Gent. cap. 55. Nec est sermo de desiderio naturali nostro, id est totius compositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animæ: non cutando virum animæ & nostri sit vnum aut diuersum esse. Ita q intentio S. Tho. est ex eo quòd in natura intellectiua est naturaliter inditum, vt operet esse semper, inserta à posteriori eius incorruptibilitatem. Quòd autem talis appetitus illi insit, non ex eo quòd statim obtata optatur sempiternitas probatur: quoniam velleitatem tantum hoc infert, vt patet in nobis: quos quum constet mortales esse, propositum tamen immortalitatem concupiscimus. Sed ex eo probatur quòd intellectus apprehendit esse semper: & intendit non de esse proprio aut alieno, sed simpliciter & absolutè de esse. Sempiternitas autem iudicio meo vtitur etiam in communi: sine positiua siue negatiua, non curando. & hoc extendendo, sicut in tri veritate extenditur hoc signum ad totam naturam intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiuè in nostra anima hoc experimur, ex illa nobis diffucidandum est intentum. hoc enim manifestato de reliqua erit planum. Sciendum est igitur, quòd quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum, ex hoc q cognitio non se extendit ad bonum nisi in hoc & vt nunc: necesse est quòd appetitus sequens talem cognitionem non feratur nisi ad hoc, & hic, & nunc bonum. Et consequenter ex eo q cognitio se extendit ad bonum non in hoc aut illo, non hic aut ibi, non nunc aut tunc, fit ad bonum absolutè, abstrahendo ab omnibus temporibus loci individualibus: & conditionibus appetitus quoq; talé cognitionē sequēs fertur in bonū absolutè abstrahendo ab his. Et propter hoc voluntas est vniuersalis, sicut & intellectus. Vnde & in secundo Rhetoricorum dicitur q odio habemus genus latronū. Ex hoc autem q voluntas sit appetitus intellectualis habet hoc indicium, vt feratur in bonū absolute, sequitur inuentū quia quam naturaliter appetat esse, & non secundum aliquam certam differentiā rei poris, ergo sempiternū. Quòd autē naturaliter appetat esse actu elicito, probat 5. Tho. hic quia vnūquodq; secundū vnūquodq; gradum naturaliter appetit esse: ergo intellectuale, vt fiat consequenter actu elicito, aliquin non intellectualiter rendetur. Et in secundo contra Gent. affert signum manifestum & inefragabile quia videmus q animalia naturaliter secundū modum suæ cognitionis diligunt illum conseruari tibi esse, & pugnant pro illo. hoc enim non fit nisi medio actu elicito appetitus. Quòd verò non secundū aliquā certam differentiā rei poris, puta quia appetitur absolutè abstrahendo à temporis differentia. Abstrahi autē à differentia temporis dicimus non solum vt conditione obiecti, sine qua non, sed etiam vt pars eis appetitæ: quia esse absolutè, non vt nūc, nec tanto tempore appetitur. Consequentia verò fundatur super illa maxima ostensa in primo Cæli, tex. 116. &c. q omnis potentia naturalis est determinata ad maximum & minimum: ita q impossibile est quòd aliquid habeat naturalem inclinationē ad agendum, aut essendum vage, sed oportet q determinetur vel tantum tempori, vel semper, vel nunquam. Ex hoc enim apertè sequitur, q si appetitus naturalis est ad esse, & non secundum aliquā differētiam tēporis, ergo ad esse semper. Quod probatur etiā dicendo ad impossibile: quia si appetitus naturalis est ad esse vagè, ergo potentia naturalis illius naturæ est etiam ad esse vagè. ergo posse esse illius naturæ non est determinatum ad maximum & minimū tempus: quod est contra doctrinam primi de Cælo. & contra rationem, quia omnis natura aut est corruptibilis, aut incorruptibilis. Si incorruptibilis, habet virtutem determinatam ad semper esse: vt patet primo Cæli, tex. 11. Si corruptibilis, ergo principia eius habent limitatam virtutem ad conseruandum tanto tempore: ita q non maiore, per se loquendo. Vnde & in secundo de Generatione æquale ponitur tempus generationis & corruptionis rerū: & periodus vniuersius assignatur corruptibili. Et sic patet mens San. Tho. subtilitas in suo medio, quod quia non penetrauerit Sco. ideo ad extranea se conuertit. Vnde ad obiectionem eius iam patet discendum: quia arguendo ex desiderio naturali pro actu elicito, non oportet probare quòd apprehēsio huius appetibilis esse semper sit recta, sed huius appetibilis quod est esse absolutè sumendo, quod est per se notum. Ex hoc enim sequitur, ergo appetitus esse semper ponitur vt in quæstione ponitur, & vt pars appetibilis. Et in hoc fuit mira profunditas quòd ex apprehendere & appetere esse semper negativè, & ly semper concurrente vt conditione sine qua non, conclusum est appetere esse semper positivè & vt partem seu cōditionem rei appetitæ nulla fallacia incidente. ¶In responsione ad tertium esset difficultas, quę in primo de Anima, text. 12. & 13. tractata est, de propria operatione animæ.

a ¶ *Super Quæstionē septuagesimā quintā Articulum septimum.*

TItulus clarus speciei specialissimæ.

¶In corpore articuli tria. Primò refert opinionem Origenis. Secundò improbat respondendo quæsito. Tertiò respondet tacitæ obiectioni, in calce.

¶Quo ad primum duo refert, positionem Origenis, scilicet partem affirmatiuam quæstionis, & eius rationem: quia scilicet inæqualitatem posuit ex libertate arbitrii propri, vt patet superius quæst. 47.

¶Quo ad secundum conclusio responsiua est hæc, Angelus & anima sunt diuersarum specierum & naturaliter inæquales. probatur sic, Substantiæ incorporeæ aut ponuntur formæ subsistentes, aut compositæ ex materia & forma. Sed vtroque modo non possunt esse duæ eiusdem speciei, & naturaliter æquales, ergo. Maior patet, minor probatur tali ordine. Primò, dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati: scilicet diuersitatem specieī, quia forma separata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei facit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus, sunt contrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secundò, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia, si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate, quę in corporeis non est intelligibilis: ergo.

¶Quo ad tertium, quia ex his videtur vniuersaliter concludum quòd nullæ duæ substantiæ incorporeæ differunt solo numero: ideo statim de numerātione animarū promittit se dicturum.

¶Hoc in loco discutiendæ essent propositiones istæ communes in via sancti Thomæ & Peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶In responsione ad secundum, nota quòd in qō. 50. art. 4. ad primum, habetur eadem responsio per hanc declarata.

¶In responsione ad tertium, aduerte q. Sco. in 2. distin. 1. qō. 6. non impugnat, q differētia secundum esse vnibile vel non vnibile materiæ infert diuersitatem specificam: sed quòd ista sit prima radix distinctionis specificæ: quod S. Tho. non dicit, ideo non oportet respondere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo vnibilitas est de essentia animæ, vt S. Thomas hic dicit. de hoc vide quæ scripta sunt in Commentariis de Ente & essentia, in materia de individuatione animæ separatæ: & in q. de inhærentia accidentis.

¶Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, vide q. speciale, quomodo angelus & anima differunt specie.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsexte Articulum primum.*

IN titulo ly forma. Ad rationem formæ substantialis, vt dicitur in secundo contra Gen. cap. 67. duo requiruntur. Primò, quòd forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico essendi substantiam. Secundò, q forma & materia conuniant in vno numero essę quo compositum ex eis est. Sed nota, quòd apud non admittentes materiæ & formæ esse vnum solum esse, admittitur tamen, q vtrumque in vno cōposito esse conuenit. Auer. tamen contra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia reuera ita est simpliciter.

¶In corpore tria principaliter facit. Primò respondet quæsito affirmatiuè, probando eam duplicitер. Secundò respondet cuidam tacitæ obiectioni ibi. Contideradum est. Tertiò respondet cuidam alteri quæstioni ibi, Est autem attendendum.

¶Quo ad primum conclusio est, necesse est intellectuum principium esse hominis formā substantialem. Sed quo ad primam probationē tali ordine procedit. Primò ponit rationem. Secundò tractat modos quibus aliqua operatio potest alicui attribui, vt ostendat & cōuincat ad assentiendum præmissæ rationi Auīi. Tertiò affert opinionē Auerrois, & improbat. Quartò affert quorundā aliorum opinionem, & improbat quadruplicitер. & tic cōcluditur intentum propositum ex ratione primò indicta. & postmodum aggreditur secundā rationem principalem. Ratio ergo prima est ista: Quo primo operatur quocunque virtuti opere, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sed virtus siue potentia non potest esse abstractior vel simplicior quam essentia à qua virtus vel potentia deriuatur. Ergo nec substantia intellectus est corporis forma.

¶Præterea, Id quod per se habet esse, nō vnitur corpori vt forma, quia forma est quo aliquid est: & sic ipsum esse formæ nō est ipsius formæ secūdum se. Sed intellectiuum principium habet secundum se esse, & est subsistens, vt suprà dictum est. Non ergo vnitur corpori vt forma.

¶Præterea, Id quod inest alicui rei secūdum se, semper inest ei. Sed formæ secūdū se inest vniri materię. Nō enim per accidēs aliquod, sed per essentiam suam est actus materiæ. Alioquin ex materia & forma nō fieret vnū substantialiter sed accidētaliter. Forma ergo non potest esse fine propria materia. Sed intellectiuū principiū, cum sit incorruptibile, vt suprà oltensum est, remanet corpori non vnitū corpore corrupto. Ergo intellectiuū principium non vnitur corpori vt forma.

¶SED CONTRA, Secundum Philosophum in 8. Meta. differentia sumitur à forma rei. Sed differentia constitutiua hominis est rationale: quod dicitur de homine ratione intellectiui principij. intellectiuum ergo principium est forma hominis.

CONCLVSIO.

¶Cùm anima intellectiua sit quæ primò homo & hic homo intelligit, necesse est ipsam esse corpori formā.

¶RESPONDEO dicendum, q necesse est dicere, q intellectus, qui est intellectualis operationis principium, sit humani corporis forma. Illud enim, quo primò aliquid operatur, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primò sanatur corpus, est sanitas: & quo primò scit anima, est scientia. Vnde sanitas est forma corporis: & scientia, animæ. Et huius ratio est: quia nihil agit, nisi secundum quod est actu. Vnde quo aliquid est actu, eo agit. Manifestum est autem, q primum, quo corpus viuit, est anima. Et cum vita manifestetur secundum diuersas operationes in diuersis gradibus viuentium, id, quo primò operamur vnumquodque horum operū vitæ, est anima. Anima enim est primum, quo nutrimur, & sentimus, & mouemur secundum locum: & similiter quo primò intelligimus. Hoc ergo principium, quo primò intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua, est forma corporis. Et hæc est demonstratio Arist. in 2. de Anima. Si quis autem velit dicere animam intellectiuam non esse corporis formam, oportet q inueniat modum quo ista actio, quæ est intelligere, sit huius hominis actio. Experitur enim vnusquisque seipsum esse, qui intelligit. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: vt patet per Philosophum 7. Phy si. Dicitur enim mouere aliquid aut agere vel secundum se totum, sicut medicus sanat: aut secundum partem, sicut homo videt per oculum: aut per accidens, sicut dicitur, quòd album ædificat: quia accidit ædificatori esse album. Cùm igitur dicimus Sortem, aut Platonem intelligere, manifestū est quòd non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquantum

10. Meta. Idem etiā sequeretur, si huiusmodi substantiæ essent compositæ ex materia & forma. Si enim materia huius distinguitur à materia illius, necesse est quòd vel forma sit principium distinctionis materię: vt scilicet materiæ sint diuersæ propter habitudinem ad diuersas formas: & tunc sequitur adhuc diuersitas secundū speciem & inæqualitas naturalis, vel materia erit principiū distinctionis formarum. Nec potest dici materia hæc alia ab illa nisi secundum distinctionem quantitatiuam: quæ nō habet locum in substantiis incorporeis, cuiusmodi sunt angelus & anima. Vnde non potest esse quòd angelus & aīa sint vnius speciei. Quomodo autē sint plures animæ vnius speciei, infrà ostēdetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio illa procedit de fine proximo & naturali. Beatitudo autem æterna est finis vltimus & supernaturalis.

¶Ad secundum dicēdum, q differentia specifica vltima est nobilissima, inquantum est maxima determinata, per modū, quo actus est nobilior potētia. Sic autem intellectuale non est nobilissimū: quia est indeterminatū & cōmune ad multos intellectualitatis gradus: sicut sensibile ad multos gradus in esse sensibili. Vnde sicut nō omnia sensibilia sunt vnius speciei, ita nec omnia intellectualia.

¶Ad tertium dicendum, q corpus non est de essentia animæ, sed anima ex natura suæ essentiæ habet q sit corpori vnibilis. Vnde nec propriè anima est in specie, sed compositum. Et hoc ipsum q anima quodāmodo indiget corpore ad suam operationē, ostendit, q anima tenet inferiorem gradum intellectualitatis, quām angelus, cui corpori nō vnitur.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMASEXTA de vnione animæ ad corpus, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de vnione animæ ad corpus.

¶Et circa hoc quæruntur octo.

¶Primò, vtrū intellectiuū principiū vniatur corpori vt forma.

¶Secundò, vtrum intellectiuum principium numero multiplicetur secundū multiplicationem corporū, vel sit vnus intellectus omniū hominū. ¶Tertiò, vtrū in corpore, cuius forma est principiū intellectiuum, sit aliqua alia anima. ¶Quartò, vtrū sit in eo aliqua alia forma substantialis. ¶Quintò, quale debeat esse corpus, cuius intellectiuū principiū est forma. ¶Sextò, vtrū tali corpori vniatur mediante aliquo alio corpore. ¶Septimò, vtrum mediante aliquo accidēte. ¶Octauò, vtrum ánima sit tota in qualibet parte corporis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiuū principium nō vniatur corpori vt forma. Dicit enim Philosophus in 3. de Anima, q intellectus est separatus, & quòd nullius corporis est actus. Non ergo vnitur corpori vt forma.

¶Præterea, Omnis forma determinatur secundum naturam materiæ cuius est forma. Alioquin nō requiritur proportio inter materiam & formā. Si ergo intellectus vniretur corpori vt forma, cùm omne corpus habeat determinatā naturam, sequeretur q intellectus haberet determinatā naturā: & sic non esset oīm cognoscitiuus: vt ex superioribus patet. Quod est contra rationē intellectus. Nō ergo intellectus vnitur corpori vt forma.

¶Præterea, Quæcunque potentia receptiua est actus alicuius corporis, recipit formam materialiter & indiuidualiter: quia receptū est in recipiente secundum modū recipientis. Sed forma rei intellectæ non recipitur intellectū naturaliter & indiuidualiter: sed magis immaterialiter & vniuersaliter. Alioquin intellectus non esset cognoscitiuus immaterialium & vniuersalium, sed singularium tantum: sicut & sensus. Intellectus ergo non vnitur corpori vt forma.

¶Præterea, Eiusdē est potentia & actio. Idē enim est quod potest agere, & quod agit. Sed actio intellectualis nō est alicuius corporis: vt ex superioribus patet. Ergo nec potentia intellectiua est alicuius corporis potentia. Sed virtus siue potentia non potest esse abstractior vel simplicior quam essentia à qua virtus vel potentia deriuatur. Ergo nec substantia intellectus est corporis forma.

¶Præterea, Id quod per se habet esse, nō vnitur corpori vt forma, quia forma est quo aliquid est: & sic ipsum esse formæ nō est ipsius formæ secūdum se. Sed intellectiuum principium habet secundum se esse, & est subsistens, vt suprà dictum est. Non ergo vnitur corpori vt forma.

¶Præterea, Id quod inest alicui rei secūdum se, semper inest ei. Sed formæ secūdū se inest vniri materię. Nō enim per accidēs aliquod, sed per essentiam suam est actus materiæ. Alioquin ex materia & forma nō fieret vnū substantialiter sed accidētaliter. Forma ergo non potest esse fine propria materia. Sed intellectiuū principiū, cum sit incorruptibile, vt suprà oltensum est, remanet corpori non vnitū corpore corrupto. Ergo intellectiuū principium non vnitur corpori vt forma.

¶SED CONTRA, Secundum Philosophum in 8. Meta. differentia sumitur à forma rei. Sed differentia constitutiua hominis est rationale: quod dicitur de homine ratione intellectiui principij. intellectiuum ergo principium est forma hominis.

CONCLVSIO.

¶Cùm anima intellectiua sit quæ primò homo & hic homo intelligit, necesse est ipsam esse corpori formā.

¶RESPONDEO dicendum, q necesse est dicere, q intellectus, qui est intellectualis operationis principium, sit humani corporis forma. Illud enim, quo primò aliquid operatur, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primò sanatur corpus, est sanitas: & quo primò scit anima, est scientia. Vnde sanitas est forma corporis: & scientia, animæ. Et huius ratio est: quia nihil agit, nisi secundum quod est actu. Vnde quo aliquid est actu, eo agit. Manifestum est autem, q primum, quo corpus viuit, est anima. Et cum vita manifestetur secundum diuersas operationes in diuersis gradibus viuentium, id, quo primò operamur vnumquodque horum operū vitæ, est anima. Anima enim est primum, quo nutrimur, & sentimus, & mouemur secundum locum: & similiter quo primò intelligimus. Hoc ergo principium, quo primò intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua, est forma corporis. Et hæc est demonstratio Arist. in 2. de Anima. Si quis autem velit dicere animam intellectiuam non esse corporis formam, oportet q inueniat modum quo ista actio, quæ est intelligere, sit huius hominis actio. Experitur enim vnusquisque seipsum esse, qui intelligit. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: vt patet per Philosophum 7. Phy si. Dicitur enim mouere aliquid aut agere vel secundum se totum, sicut medicus sanat: aut secundum partem, sicut homo videt per oculum: aut per accidens, sicut dicitur, quòd album ædificat: quia accidit ædificatori esse album. Cùm igitur dicimus Sortem, aut Platonem intelligere, manifestū est quòd non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquantum est alicui attributi, vt ostendat & cōuincat ad assentiendum præmissæ rationi Auīi. Tertiò affert opinionē Auerrois, & improbat. Quartò affert quorundā aliorum opinionem, & improbat quadruplicitер. & tic cōcluditur intentum propositum ex ratione primò indicta. & postmodum aggreditur secundā rationem principalem. Ratio ergo prima est ista: Quo primo operatur quocunque virtuti opere, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primò sanatur corpus, est sanitas: & quo primò scit anima, est scientia. Vnde sanitas est forma corporis: & scientia, animæ. Et huius ratio est: quia nihil agit, nisi secundum quod est actu. Vnde quo aliquid est actu, eo agit. Manifestum est autem, q primum, quo corpus viuit, est anima. Et cum vita manifestetur secundum diuersas operationes in diuersis gradibus viuentium, id, quo primò operamur vnumquodque horum operū vitæ, est anima. Anima enim est primum, quo nutrimur, & sentimus, & mouemur secundum locum: & similiter quo primò intelligimus. Hoc ergo principium, quo primò intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua, est forma corporis. Et hæc est demonstratio Arist. in 2. de Anima. Si quis autem velit dicere animam intellectiuam non esse corporis formam, oportet q inueniat modum quo ista actio, quæ est intelligere, sit huius hominis actio. Experitur enim vnusquisque seipsum esse, qui intelligit. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: vt patet per Philosophum 7. Phy si. Dicitur enim mouere aliquid aut agere vel secundum se totum, sicut medicus sanat: aut secundum partem, sicut homo videt per oculum: aut per accidens, sicut dicitur, quòd album ædificat: quia accidit ædificatori esse album. Cùm igitur dicimus Sortem, aut Platonem intelligere, manifestū est quòd non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquantum

Universidad de Deusto
Biblioteca

hec esse essentialiter coaptatum humano corpori sic, ꝙ coexigit esse corporis humani. Secundò, quia esse eius est indiuisum loco & subiecto à corpore humano. Deinde quoad operationis in sua essentiali operatione, quæ est intelligere, dependet à corpore ut phantasmate eius utpluriter. Primò tanquã à motiuo proprio. Secundò tanquã à termino proprio. Tertio tanquam necessario cooperante: quia oportet phantasiam esse seruiter in actu secundo, quando intellectus est in actu secundo. Demum quo ad operati operatione secundaria, scilicet mouere: quia scilicet se habet ad corpus humanum vt ad propriũ mobile essentialiter sibi respondens, vt intelligentia ad orbem. Et sic ex omnibus his concedunt, ꝙ anima intellectiua est forma Sortis per informationem assistentiæ, nõ inexistentiæ, & sic dicũt, ꝙ Sortes intelligit quãdoquidem cælum mouet se.

¶ Sed de vnione quo ad mouere, erit nunc fermo à S. Thom. & similiter de tali composito. Nunc autẽ scito, quòd vnio, quo ad operati primò & essentiali operati nihil facit quoniam illa triplex habitudo non dat Sorti nisi ꝙ videatur: & addit hoc, ꝙ actu phantasmatum: quod constat non esse intelligitere. Quia si pariet esse animatus, & aliqua vitali operatione circa visionem vertitur colore, quum videretur: nihil minus non propter hoc videret. Vnio verò secundum illam coexigẽtiam & coaptationem in esse nihil dat nisi ordinẽ essentialẽ & dependẽtiam, qualis est inter magis & minus perfectum. Non ꝙ esse vnius sit in aliquo genere causæ intrinsecæ causa esse alterius. Indiuisio quoque secundum locum & subiectũ, quum non sit nisi negativa, nec fundatur super aliquo communi esse vtriusque, vt contingit in indiuisione animæ sensitiuæ cũ animato, nihil dat nisi quòd nulla distantia situalis impedire possit vnionem intellectus cũ phantasia.

Vnde ex his omnibus potest argui sic: Ex omnibus istis simul non habetur, nisi ꝙ Sor. est proprius minister intellectus, & in quo est obiectum intellectus. ergo ex his Sor. non intelligit omnia enim hæc faciunt ad hoc quòd illa operatio sit in Sorte vt in habente ipsam, quod tamen oportet ponere eosquia est intelligens, sicut album oportet habere in se albedinem. Quarto igitur ponit positionem Platonis & quorundam etiam Auerroistarum, qui volunt saluare, dicendo ꝙ ex intellectu & homine fit vnum, sicut ex motore & moto: quemadmodum ex intelligentia & orbe, ita ꝙ Sortes intelligit sicut & cælum mouet se. Sed hanc responsionem S. Thom. quadrupliciter euacuat, & primæ tres ex tenent ex parte ipsius mouere & moueri, seu actualis operationis: ita ꝙ intendunt quòd penes vnionem secundũ actualem motionem non potest saluari, ꝙ Sortes intelligat. Primò ex ordine inter mouere & intelligere, sic intelligere est priusquã mouere: ergo per vnionẽ in motu Sortes non intelligit. Cõsequentia nota. Antecedẽs patet: quia motus animæ fit appetitu, qui est posterior cognitione. Secundò ex differentia operum penes immanere & transire: quia intelligere est operatio immanens, motus transiens: ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertiò ex differentia penes communicari instrumento, quia operatio motoris non communicatur moto nisi vt instrumento: sed intelligere non est sic communicabile. ergo. Vltima ratio fe tenet ex parte ipsorum vnicorum, scilicet motoris & moti: quia dicerent aduersarius, quòd non ex vnione penes motum habet Sortes, ꝙ intelligat, sed ex vnione, quæ fundat ꝙ hoc est intrinsecus motor, & illud motum: ex illa inquam habet Sortes quòd intelligat. Sed illam vnionem dehoc quod sit vltimus & declaratiua tanquam ab effecto per mouere & moueri. Et propterea additur illa quarta ratio euacuans hanc responsionem sic, Aut hoc quod dico Sortes, significat tantùm partem corpoream componisti ex motore & mobili: aut totum compositum. Si partem tantum, ergo sibi non potest attribui intelligere. Probatur sequela: quia operatio partis non attribuitur alteri partinisi forte per accidens, & diuisforte: quia etiam per accidens, non est in vsu. Si totum, ergo Sortes non est vnum simpliciter: ergo nec ens simpliciter: patet prima sequela: quia ex motore & mobili non fit vnum simpliciter. secunda patet quia vnumquod que eo modo est ent quo vnum.

¶ Nota hic, quòd fecatores Auer. nescientes, neque propriam vocem intelligentes, dicunt, ꝙ Sortes significat totum compositum: & dicunt, ꝙ est vnum simpliciter, quia est vnum substantialiter non per informationem, sed per assistẽtiam formæ, sed ꝙ hic propriam nesciant vocem ex ratione & Arist. communicur. Et ratione: quia vnum idem est quod indiuisum, 4. Meta. text. 3. Si autem non substantialiter, ergo sunt indiuisa substantialiter, ergo quamuis verè anima & corpus sint duæres, sunt indiuisæ substantialiter: ergo secundum aliquod esse substantiale sicut indiuisa secundum quantitatem, & qualitatem, & vbi, &c. semper sunt secundum aliquod esse illius generis non distincta, anima autem & corpus apud eum præuenientia omnem operationem in nullo esse indiuisa sunt. ergo.

¶ Præterea secundo de anima, tex. septimo Arist. ait, Non oportet querere quomodo ex anima & corpore fiat vnum, &c. Vnde habetur, ꝙ si subtrahatur ꝙ in essendo hoc sit actus illi⁹, & illud sit potẽtia illius, non haberet quomodo fit vnũ. Sed apud eum nesq; hoc est illius actus, &c. ergo. Neque potest subterfugi ad actum per assistentiã quia responsio Aristotelis cõsistit, quia actus est quod propriè est: & potentia non est nisi per actum, proculdubio formaliter, ideo vnum sunt. Nec oportet aliud quærere glutinum, quod dicit anima Auerrois negari: quia corpus Sortis non est potentia quæ non fit nisi per actũquia non est anima intellectiua formaliter, nec in esse substantiali, nec in esse accidentali.

¶ Ad id quod de cælo dicunt dicenda sunt tria. Primò, ꝙ si cælum mouet se, est vel ẽ animatum. Secundò, ꝙ quia motus est operatio trãsiens, & actio principalis attribuitur instrumento: ideo magis potest dici de motu quã intelligere. Tertiò, quòd hoc est obscurum: quoniam hoc nescimus, an cælum se moueat: sed tamẽ experimur nos intelligere. vnde velle clara & certa per dubia & obscura notificare est inaruditi & egentis disciplina: quum magis cælum per nostra notificari debeat.

¶ Secunda ratio principalis est ex ratione speciei sic, Intelligere est propria operatio hominis, vt sic: ergo homo constituitur in esse specifico per principiũ suæ propriã formam, differentia enim est intrinseca. Prima verò consequentia probatur: quia natura cuiusque rei ex propria operatione ostenditur. Antecedens verò probatur: quia per intelligere homo trãscẽdit cætera animalia: & autoritate Arist. qui in primo Ethicorum in hac operatione propriam hominis felicitatem ponit.

¶ Ad hanc rationem dicunt ꝙ homo dupliciter sumitur, vno modo in esse completo, alio modo incompleto. Primo modo non est per se in genere, aut specie, & dicit compositum ex anima intellectiua & corpore. Secundo modo sic, & reponitur in specie per animam cogitatiuam, vt dicit Auerrois. Sed secundum hoc sequitur primò, quòd nulla species est in mundo quæ sit animal rationale: quod est cõtra communem animi conceptionem, non solùm Philosophorum, sed omnium qui scripserunt. Patet sequela: quia rationale non constituit hominem intrinsecè. Rursus sequitur, ꝙ omnes species animalis sint animalia bruta essentialiter: & consequenter quòd ipse Auerrois & sui sequaces sunt essentialiter animalia bruta. & propterea non est mirum si nihil intellexerunt de scipsis.

¶ Contra eandem rationem Sco. in 4. distin. 43. q. 2. instat dicens, quod ista ratio deficit apud nos: quia intelligere non est ab anima apud nos. Sed intellectus concurrit merè passiuè, & obiectum actiuè. Et sic ex ista ratione non habetur intentum: quia illa maxima, Propria operatio quæ est à propria forma, non iuuat ad propositum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur. primò, quòd falsum est quòd intellectus concurrat purè passiuè ad intelligere. Secundò dicitur, quòd intelligere quum sit operatio vitalis, manifestè est animæ, eo modo quo operatio est formæ efficientis ipsam. Vtrum autem actiuè vel aliter, impertinens est: ideo sat est. Tertiò dicitur quòd aliud est loqui de anima, quæ est primum principium intelligendi, & aliud est loqui de aliqua eius potentia. Constat enim quòd ab anima est intelligere. Sed vtrum mediante intellectu possibili actiuè, hoc est impertinens. Sat enim quòd mediante forte alia virtute agat illam. vnde ratio stat solida, fundata super hoc ꝙ intelligere est propria operatio animæ eo modo, quo operatio dicitur esse formæ: quoniam semper assimilabitur, vt dicitur 3. Physic. tex. 27. Species aliqua operati.

¶ Quo ad secundam partem corporis articuli, quia posset quispiam obijcere, Quomodo est possibile ꝙ intelligere & intellectus nullius corporis dicatur actus à Philosophis: & tamen sit forma corporis dans illi esse, vt concluditur: Dicitco huic obiectioni satisfacie graduando formas penes eleuationem supra materiam, intantum ꝙ ascendatur vsque ad formam ita excedentem materiam quòd habeat aliquam virtutem & operationem, in qua non communicat sibi omnino materia, & talis est anima intellectiua: quia est suprema omnium. Et declarat graduationem formatam in forma elementi mixti vegetabili, sensibili & intellectiua.

Anima.

¶ Circa hanc partem occurrit dubiũ, quia Sco. in quolibetis, quæstione 9. adducit hæc S. Tho. verba, & cõtra ea dupliciter arguit. Primò sic, Homo est homo per animam non nisi vt informat materiam: ergo non intelligit per eam nisi vt informat materiam. ergo non intelligit per eam vt supergreditur, id est non informat materiam, vt dicis. Antecedens patet ex 7. Meta. quia compositum non est tale nisi per formam vnitã. Secundò sic, Anima humana secundum supremum gradum suæ essentialis perfectionis informat materiam, & secundum eundem est principium intelligendi, ergo est principium intelligendi vt informat materiam, & non vt excedit materiam. Antecedens patet. Aliquin homo non esset supremum ens corporeum, nec proximum angelo in ordine specierum.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis primò declarandum est quid sit anima supergredi facultatem materiæ. deinde respondendũ obiectis, formam excedere facultatẽ materiæ quo ad ipsam facultatem seu potẽtiam materiæ, est non esse in potentia materiæ: ita ꝙ non est de numero seu genere earũ, ad quas illius potentia se extendit, sed supra eas. Quo ad fieri, est non per transmutationẽ materiæ educitsed de foris aduenire. Quo ad esse, est esse subsistentem seu independentem secundum esse à materia: ita ꝙ sic informet ꝙ non pendeat. Quo ad posse, est habere virtutem non receptam in corpore: sed in ipsa anima stantem. Quo ad operari, est operari absque communicante corpore cum subiecto. Vnde animam intellectiuam excedere facultatem materiæ nihil aliud est, quam ipsam esse tantæ perfectionis essentialiter, ꝙ quamuis informet, subsistens tamen seu independẽs à materia est. Vel animã intellectiuam supergredi facultatem materiæ est eam esse talis generis, ꝙ ex ratione sui generis, seu ex hoc ꝙ intellectiua est, non habet ꝙ informet materiã: illam tamẽ informat subsistendo.

¶ Ad rationes autem in oppositum dicitur, secundum ea quæ de facto tenet S. Th. ꝙ anima intellectiua secundum omnem sui gradum informat materiam: sed potentia intellectiua, nullius corporis est actus: nec per superexcedere materiam tendit S. Tho. non informationem ipsius corporis ab anima, sed separationem virtutis intellectiuæ & intellectionis à corpore: & hanc tanquam effectum essentialis excessus ipsius animę supra corpus, vt patet in textu. Vnde formaliter respondendo dicitur, quòd Sortes intelligit per animam intellectiuam & inquantum supergreditur materiam, & inquantum est vnita materiæ. Sed ly inquantum in prima notatur rationem operandi: & in secunda cõditionem rationis operandi. Anima enim est rationem operandi: & in secunda cõditionem rationis operandi. Anima enim secundum illum supremum gradum, ex quo habet subsistentiam independentem à materia & separationem ab ea negatiuè, est ratio intelligendi Sorti. Sed non est illi ratio nisi habeat hanc conditionem, quòd sit illi vnita.

¶ Vltimò in corpore articuli, quia superius ostendit conclusiones suas seq. siue anima ponatur forma subsistens, siue composita ex materia & forma: & nunc potuisset hoc idem hic quæri. Ideo ostendit, ꝙ si anima etiam est composita ex materia & forma, quòd impossibile est ipsam esse formam humani corporis: quia aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui: non primo modo, quia implicat: nec secundo, quia sua materia esset primum animatum, ergo.

Anima.

¶ In responsione ad primum nota, quòd quia præsens negotium arduum valde est, & debet si potest intenta conclusio saluari secundum omnem opinionem, quæ non euidenter est impossibilis, vt solicitudo S. Tho. in superioribus ostendit, cum de distinctione intellectus ab anima scrupulosa valde quæstio sit. Thomistis tenentibus distingui ipsum realiter ab ea, Scotistis dicentibus ipsum esse idem realiter quod essentia animæ, sed distingui formaliter ab ea: quamuis de facto responsio ista, quam dat Sanctus Thomas sustinenda sit, non videtur tamen miranda tanta res sub iugo istius alterius quæstionis. Sed dicendum potius, hi arctanda tanta res sub iugo istius alterius quæstionis. Sed dicendum potius, quòd quicquid sit de distinctione intellectus ab anima, anima intellectiua secundum essentiam est actus corporis: & secundum potentiam non est actus corporis? Facilè respondetur, quòd ipsa quidem est actus corporis: sed ipsa inquantum intellectiua non est actus corporis, id est anima intellectiua identicè non formaliter est actus corporis. Vel & melius: intellectus identicè non formaliter est actus corporis: & hoc est dictum quòd secundum rem est res recepta in corpore sed non habet ex hoc quòd sit in corpore, sed ex hoc habet quòd sit independens à corpore. Et si contra hoc instetur. Primò, quia sic anima intellectiua non differret ab aliis gradibus metaphysicalibus, de quibus verè dicitur, ꝙ formaliter non dependent à materia: & tamen quando sunt recepti in materia, sunt verè materiales: anima enim bouis inquantum substãtia non habet quòd sit corporis actus, vt patet: & tamen non propterea potest verè dici, quòd substantia animæ

est homo, quòd essentialiter prædicatur de ipso. Aut ergo oportet dicere, ꝙ Sortes intelligit secundum se totum, sicut Plato posuit, dicens hominem esse animam intellectiuam: aut oportet dicere, quòd intellectus sit aliqua pars Sortis. Et primum quidem stare non potest, vt suprà ostentum est, propter hoc quòd ipse idem homo est qui percipit se intelligere & sentire. Sentire autem non est sine corpore. Vnde oportet corpus aliquam esse hominis partem. Relinquitur ergo, quòd intellectus quo Sortes intelligit, est aliqua pars Sortis: ita ꝙ intellectus aliquo modo corpori Sortis viuitur. Hanc autẽ vnionem Cõmentator in 3. de Anima dicit esse per speciẽ intelligibilem. Quæ quidem habet duplex subiectũ: vnum scilicet intellectum possibilem, & aliud ipsa phãtasmata, quæ sunt in organis corporeis. Et sic per speciem intelligibilem continuatur intellectus possibilis corpori huius vel illius hominis. Sed ista continuatio vel vnio non sufficit ad hoc ꝙ actio intellectus sit actio Sortis. Et hoc patet per similitudinem in sensu ex quo Arist. procedit ad considerandũ ea, quæ sunt intellectus. Sic enim se habent phantasmata ad intellectũ, vt dicitur in 3. de Anima, sicut colores ad visum. Sicut ergo species colorũ sunt in visu, ita species phantasmatum sunt in intellectu possibili. Patet autem, ꝙ ex hoc ꝙ colores sunt in pariete, quorum similitudines sunt in visu, actio visus nõ attribuitur parieti. Non enim dicimus ꝙ paries videat, sed magis ꝙ videatur. Ex hoc ergo, ꝙ species phantasmatum sunt in intellectu possibili, non sequitur quòd Sortes, in quo sunt phantasmata intelligat: sed ꝙ ipse, vel eius phantasmata intelligantur. Quidam autem dicere voluerunt, ꝙ intellectus vnitur corpori vt motor, & sic ex intellectu & corpore fit vnum, vt actio intellectus toti attribui possit. Sed hoc est multipliciter vanum. Primò quidem, quia intellectus non mouet corpus nisi per appetitum, cuius motus præsupponit operationem intellectus. Non ergo, quia mouetur Sortes ab intellectu, ideo intelligit: sed potius ecõuerso, quia intelligit, ideo ab intellectu mouetur Sortes. Secundò, quia cum Sortes sit quoddam indiuiduum in natura, cuius essentia est vna composita ex materia & forma: si intellectus non sit forma eius, sequitur ꝙ sit præter essentiam eius, & sic intellectus comparabitur ad totum Sortem, sicut motor ad motũ. Intelligere autem est actio quiescẽs in agente, non autẽ trãsiens in alterum, sicut calefactio. Non ergo intelligere potest attribui Sorti propter hoc ꝙ est motus ab intellectu. Tertio, quia actio motoris nunquã attribuitur moto, nisi sicut instrumẽto, sicut actio carpentarij serræ. Si igitur intelligere attribuitur Sorti, quia est actio motoris eius: sequitur ꝙ attribuatur ei sicut instrumento. Quod est contra Philosophum, qui vult quod intelligere non sit per instrumentum corporeum. Quartò, quia licet actio partis attribuatur toti, vt actio oculi homini: nunquam tamen attribuitur alij parti, nisi forte per accidens. Non enim dicimus, quòd manus videat, propter hoc quòd oculus videt. Si ergo ex intellectu & Sorte fit vnum, actio intellectus non potest attribui Sorti. Si verò Sortes est totum quod componitur ex vnione intellectus ad reliqua, quæ sunt Sortis, & tamen intellectus non vnitur aliis, quæ sunt Sortis, nisi sicut motor: sequitur quòd Sortes non sit vnum simpliciter, & per consequens nec ens simpliciter. Sic enim aliquid est ens quomodo & vnum. Relinquitur ergo solus modus, quem Aristot. ponit, quòd hic homo intelligit, quia principium intellectiuum est forma ipsius. Sic ergo ex ipsa operatione intellectus apparet, quòd intellectiuum principium vnitur corpori, vt forma. Potest etiam idem manifestari ex ratione speciei humanæ. Natura enim vniuscuiusque rei ex eius operatione ostenditur. Propria autem operatio hominis inquantum est homo, est intelligere. Per hanc enim omnia alia transcendit. Vnde & Arist. in lib. ethic. in hac operatione, sicut in propria hominis, vltimam felicitatem constituit. Oportet ergo, quòd homo secundum illud speciem sortiatur, quod est huius operationis principium. Sortitur autem vnumquodque speciẽ per propriam formam. Relinquitur ergo, ꝙ intellectuum principium sit propria hominis forma.

¶ Sed considerãdum est, quòd quanto forma est nobilior, tantò magis dominatur materiæ corporali: & minus ei immergitur, & magis sua operatione vel virtute excedit eam. Vnde videmus, ꝙ forma mixti corporis habet aliam operationem, quę non causatur ex qualitatibus elementaribus. Et quantò magis proceditur in nobilitate formarũ, tantò magis inuenitur virtus formæ materiam elementarem excedere. Sicut anima vegetabilis plus quàm forma elementaris: & anima sensibilis plus quàm anima vegetabilis. Anima autem humana est vltima in nobilitate formarum. Vnde intantum sua virtute excedit materiam corporalem, quòd habet aliquam operationem & virtutem, in qua nullo modo communicat materia corporalis. Et hæc virtus dicitur intellectus.

¶ Est autem attendẽdum, quòd si quis poneret animam componi ex materia & forma, nullo modo posset dicere animam esse formam corporis. Cùm enim forma fit actus, materia verò fit ens in potentia tantùm: nullo modo id, quod est ex materia & forma compositum, potest esse alterius forma secundum se totum. Si autem secundũ aliquid sui sit forma, id, quod est forma, dicimus animam: & id, cuius est forma, dicimus primum animatum, vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd sicut Philosophus dicit in secundo Physic. vltima formarum naturalium, ad quam terminatur consideratio Philosophi naturalis, scilicet anima humana, est quidem separata, sed tamen in materia. Quod ex hoc probat: quia homo ex materia generat hominem, & sol. Separata quidem est secundum virtutem intellectiuam: quia virtus intellectiua non est virtus alicuius organi corporalis: sicut virtus visiua est actus oculi. Intelligere enim est actus, qui non potest exerceri per organum corporale, sicut exercetur visio. Sed in materia est inquantum ipsa anima, cuius est hæc virtus, est corporis forma: & terminus generationis humanæ. Sic ergo Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd intellectus est separatus: quia non est virtus alicuius organi corporalis.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundum & tertium. Sufficit enim ad hoc, quòd homo possit intelligere omnia per intellectum: & ad hoc quòd intellectus intelligat omnia im materialia & vniuersalia, quòd virtus intellectiua non est corporis actus.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd humana anima non est forma in materia corporali immensa, vel ab ea totaliter comprehensa propter suam perfectionem. Et ideo nihil prohibet aliquam eius virtutem non esse corporis actum: quamuis anima secundum suam essentiam sit corporis forma.

¶ Ad quintum dicendum, quòd anima illud esse in quo subsistit communicat materiæ non: sed mediante potentia realiter à se distincta. Ex hoc enim quòd anima habet esse independens à corpore, sequitur, & quòd est forma non materialis, & consequenter non determinata ad aliquam naturam corpoream: & quòd potest recipere sola, & consequenter vniuersaliter. Nec hæc latuerunt diuum Thom. imò ab ipso hæc didici: quoniam in quæstione præcedente probauit essentiam animæ: quam modo fatetur actum corporis esse formam incorpoream, subsistentem & vniuersalem in recipiendo à posteriori, quia scilicet cognoscit naturas omnium corporum: neque enim de vno accidente, quod ponitur intellectus: sed de ipsa animæ substantia conditiones essentiales tradidit. Quamuis igitur vtatur quandoque S. Tho. propria opinione de distinctione intellectus ab anima, non tamen sic vti intelligendus est, vt alligauerit hoc ad illam, imò ex fua insinuauit doctrina etiam sine illa reliqua posse intelligi. & hæc bene nota.

¶ In eadem responsione ad primum discutienda esset illa propositio: Anima intellectiua est finis generationis humanæ: quia videtur falsa, & à multis negatur. sed quoniam ex proposito tractabitur de productione animæ in q. 118. huius: ideo illucusque res hæc differatur.

¶ In responsione ad quartũ, aduerte ꝙ S. Tho. respondet ad materiã. sed quia multi faciunt vim in formalitate ꝙ responsio consistit in negatione minoris, scilicet intellectus est abstractior essentia animæ. Et ad probationẽ, scilicet intellectus non est actus corporis, essentia animæ est actus corporis ergo intellectus est abstractior essentia. Dicitur ꝙ committitur sophisma figuræ dictionis mutando quomodo in magis, id est modum abstractionis in maiorem abstractionem. Quamuis enim intellectus habeat hunc modum abstractionis, scilicet non actuare corpus: & essentia animæ non habeat illum, essentia tamen animæ habet alium modum abstractionis quo magis abstrahit a corpore, scilicet subsistere in suo esse, seu habere esse substantiale non pendens à materia. Et hic modus est causa æquiuoce illius modi abstrahendi, qui conuenit intellectui, & potior illo, sicut vniuersaliter causa effectu, & hoc est quod S. Thom. intendit, vt patet inuenti.

Quæstio.

¶ Num esse animæ intellectiuæ sit esse compositi.

¶ In responsione ad quintum sunt quatuor dicta, circa quæ est differentia, & quæstio. primum: Esse animæ intellectiuæ est ipsum esse compositi. Secundum, quòd hoc non cõuenit aliis formis. Tertium, quòd propter hoc anima intellectiua non corrumpitur. Quartum, quòd propterea etiam aliæ corrumpuntur.

¶ Contra primum enim 5co. in 4. distin. 43. q. 1. & in quol. q. 9. arguit tripliciter. Tum quia omne ens habet aliquod proprium esse. Nec capio, inquit, aliquod esse extra causam suam: & non haberet proprium esse, fed cõpositum: puta homo est aliud ens ab anima: ergo. Tum quia contra Sanctum Thomam sequela. Primò, quia nullum habent totaliter idem esse est imperfectius ex hoc, ꝙ non communicat illud esse alteri. probatur, quia communicare, perfectionem supponit, non dat. Secundò, quia si ipsa retinens esse proprium est imperfecta in essendo, quomodo compositum habens illudmet erit perfectum in essendo? Tum quia si remanet esse totius cõpositi, consequens est ꝙ compositũ remaneat.

Quæstio.

¶ Num solius animæ intellectiuæ esse sit esse compositi.

¶ Contra secundum arguo quia hoc repugnat doctrinæ S. Tho. quoniam in boue & cæteris non sunt duo esse substantialia: sed vnum tantùm, quòd compositum primò est ex forma & materia participatiuè apud S. Tho.

Quæstio.

¶ Num anima intellectiua sit incorruptibilis, quia eius esse est esse compositi.

¶ Contra tertium arguit 5co. ibidem dupliciter. Primò, quòd ex hoc sequitur magis oppositum: quia generatio est via ad esse compositi: & corruptio ab esse eiusdem: ergo si esse compositi est illudmet, quod est proprium animæ, esse ani-

xæ intellectiuæ erit generabile & corruptibile. Secundò, quia si ita est, ergo ratio
tota in 9. præcedente ad nocorruptibilem animæ, quia est inseparabilis ab esse,
nihil valet: quia cùm illud esse in tle compositi, dicetur quòd quemadmodum
anima est separabilis à composito, sic & ab esse: & sic malè illatum fuit, ergo separaretur à seipso.

¶ *Num anima aliorsū ab homine sint corruptibiles, quod esse anima illorum est esse compositi.*

Quæstio. ¶ Contra quartum arguit Sco. ibidem, quia ratio, quare aliæ formæ corrumpitur est non habere aliud esse à cõposito: sed vel contrarietas ad corumpens, vel separabilitas à composito. Potest quoque argui, q hoc est magis ratio oppositi: quia si ld, quod propriè corumpitur, est compositum: & ii aliud est esse compositi, & aliud formæ, non est necesse corupto composito corumpi formam: sicut nec vniuersaliter corupto ente posteriori corumpi prius.

¶ Ad euidentiam horum notanda sunt duo. Primò cõuenientia & differẽtia inter animam intellectiuã, & alias formas respectu esse. Secundò conuenientia & differentia inter compositionẽ substantialem & accidentalẽ radicaliter tangenda est, & breuiter. Quo ad primum commune est omni formæ, q esse exilentiæ de quo est præsens sermo, ut sibi proprium sit q per se primò sibi conuenit, quod manifestatur ex eo q formæ conuenit esse, & non per aliud: quia nec per materiam nec per compositũ quum tam materia sit actu per formã quam cõpositum, vt patet 7. Met. tex. 7. & consequenter cuicunq; cõuenit, ratione formæ cõuenit. Sed cũ dupliciter intelligi possit q esse est proprium formæ, s. vel vt rationis essendi seu quo est, vel subiecti seu qđ est, in hoc cõmunicare dicendũ est omnes formas, q esse est eis proprium, saltem vt rationibus essendi. In reliquo aũt, s. vendicatur sibi esse vt qđ est, differentia est inter formas. Quoniam quædam sunt independentes à materia seu subiectos & ipsis esse est proprium vtroque modo vt quo, & vt quod: & ideo vocantur formæ subsistentes: & inquantum formæ sunt, esse eas comitatur: inquantum verò tales, quia independentes, esse suum ipsæ sustentant. Quædam verò sunt dependentes à subiecto, & talibus esse non est proprium vt quod est: quia nunquam aliqua earum est naturale quod est. Et fundamentum huius differentiæ est: quia forma dicitur essendi causa, inquantum facit formaliter complemum susceptiuum ipsius esse: vt diaphaneitas quodammodo complet proprium subiectum luminis. ¶ Et propterea illæ formæ, quæ tamẽ imperfectionis habent, vt à receptiuo egeant sustẽtatiuo quia formæ sunt, esse secũ sertitiquia verò sustinere per seipsas solas illud nequeunt, perficiũt compositũ ex se & receptiuo vt proprid receptiuum ipsius esse. Aliæ verò quæ sustentãte non egent, sufficiẽtes sunt vt per seipsas suum sustineant esse ac subsistãr, & propterea esse dicitur, & est omnino propriũ formarũ subsistentium quia vt quo & quod sibi illud vẽdicant: reliquæ verò vt quo tantũ. Et quoniã formæ istæ subsistentes sunt duplicis ordinis: quædam sic subsistunt vt non possint esse aliis rationes essendi: & has vocamus intellectiuas. Quædã verò sic subsistunt, vt tamẽ possint esse aliis rationes essendi: & has vocamus intellectiuas. Quædã verò sic subsistunt, vt anima intellectiua hominis & cæli si est animata. Considerandũ est q istæ habent in se tria ordinasse. & q sunt formæ, & q subsistẽtes seu independentes: & q rationes essendi cõpositi, quorum ordo ex effectibus patet, nam ex primo habent q esse comitetur inseparabiliter eas: ex secundo habẽt q subsistinẽas sufficienter illud: & tertio habẽt q communicent illud cõposito. Rursus ex primo habent q sint quo: ex secundo, quòd sint quod: ex tertiò, q sint pars aliculus cõpositi cum quo illo esse gaudeãt. Et rursus in primo conueniunt cũ omnibus formis, in secundo cũ intelligẽtiis: in tertio cum formis materialibus. Est ergo differentia inter animã intellectiuã, & alias formas sentibilũ in hoc q esse sibi verè proprid vt quo & quod, reliquis verò vt quo tantum: ita q esse quo homo est, prius conuenit animæ intellectiuæ: & non solum vt quo, sed vt quod est quam cõpositio. In reliquis verò esse prius cõuenit formæ vt quo: non tamen vt quod: sed compositum cõuenit prius vt quod est, & per compositum formæ. Et ratio diuersitatis iam dicta est: quia in reliquis cõpositũ tantũ habet rationem sufficientis suscepti ipsius esse: reliqua verò sunt inquantum sunt aliquid illius. In homine verò cũ solum cõpositum, sed anima est sufficiens receptiuũ ipsius esse, & prius natura ipsa anima, quæ prior est naturaliter compositõ: & ex sua subsistantiali & intrinseca perfectione hanc habent independentiam, qua sustinet in se esse. Et propterea singulariter attribuitur animæ intellectiuæ, q esse sibi sit proprium, & q illud communicat cõposito: & dicitur, q hoc non conuenit aliis formis, & quòd propter hoc anima intellectiua non corrumpitur cum cõposito, sed retrahit illud esse secum. Cætera autem formæ, quia hoc non habent, corruptibiles sunt cum compositis, quorũ sunt. Hæc enim omnia manifestè sequuntur ex prædicto fundamẽto. Si enim anima esse habet indepẽdens à corpore, illud retrahit secum cõposito corrupto. & sic non corumpitur necessariò, cõposito corrupto. hæc de primo.

¶ Quo ad secundũ dic quòd compositio substantialis & accidẽtalis in hoc conueniunt, q vtraque cõstat ex actu & potentiased differunt in hoc, q in substantiali fit ens & vnum per se in accidentali verò non. & radix huius diuersitatis est: quia ens & vnum per se oportet in aliquo vno tantũ genere & specie essentialiter esse: ac per hoc ex essentialiter actu & essentialiter potentia componi si compositũ est, alioquin nõ esset essentialiter in vna specie. Essentialiter autem potentia aliculus actus, illam & ola esse constat, quæ nihil aliud est quã potẽtia illius, vt figurabile respectu figuræ, & calefactibile respectu caloris significat, & sic de aliis. Quãdocũq; aũt vnus solus actus cũ sola potentia adunatur, vnũ tantũm esse interimit secundum illã actuãe per hoc per se ens & vnũ fit. Quãdo verò duo actus vnũtur, duo quoque esse necesse est fieri: ac per hoc nõ per se ens, nec per se vnũ, sed ens & vnũ per accidẽs, propterea ¶ Meta. dicitur, q ex duobus actibus nõ fit vnũ per se. Verbi gratia: calidũ constat ex calore & calefactibili: calefactibile aũt nõ est tantũ hoc quod significat calefactibile, id est capacitas caloris: sed est in se aliquius naturæ, puta ligneæ vel aquæ. Et propterea ex calefactibili & calore non fit per se ens & vnum: quia ex illis substantiam natura, puta aqua vel ligno, & calore non potest fieri per se ens & vnum. ponit enim virtutem eorum finum esse proprii: & consequenter duo esse cõstituantur. Sed si calefactibile nõ esset alicuius certæ naturæ, sed huius tantũm, quod naturaliter esset potentia ad calorẽ & frigiditatem ex calefactibili & calido fieret per se vnum ens quia ibi nullum interueniret esse, nisi caloris: calefactibile enim nullum aliud ex se ad hoc esse cõferret, sed ad caloris esse specificatum: ac per hoc in vnum tantum quod qui erat esse vtrumque adunaretur, quod est esse per se ens & vnum. Et quoniam in compositione substantiali fubiectum est ens in pura potentia accidentali verò ens in actu, vt dicitur in 2. de Anima, cõment. 4. Ideo ibi se vnum per se fuit vero vnum per accidens. Patet ergo quòd radix, quòd compositũ sit per se ens & vnum, est vnitas esse: & quòd nõ sit per se ens vnum, est

pluralitas esse: & quòd vnitas & pluralitas esse attenditur secundum vnitatem & pluralitatem formæ: quia per se primo formæ conuenit. Et propterea intolerabilis est physic. error dicentium in composito esse tot esse quot entitates. Destruit enim hoc naturam compositionis essentialis: & illud maximum Metaphysicæ principium iam probatum, quòd esse per se primò conuenit formæ: & multa alia, vnde præclarè Arist. in 2. de Anima in tex. 7. exclusit quæstionem, quomodo ex anima & corpore fiat vnum: per hoc quòd entẽ & vno multipliciter dicto cuius proprium est esse actus est.

¶ Ilis præhabitis dicendum est ad rationes in oppositum. Et ad primã dicitur, q omne ens habet aliquod esse proprium, vt proprium distinguitur contra extraneum, quia nulla res est per esse extraneum à se. non autem vt proprium distinguitur contra cõmune, imo nulla pars habet esse proprium hoc modo: quia quælibet habet esse commune sibi & toti, dum in toto est. Ad secundum dicitur, q stant hæc duo simul, & quòd anima intellectiua suum esse compositõ communicet. & quòd sit imperfectior separata, sicut stat cum sua independentia, q sit naturaliter pars speciei humanæ. Et quum obiicitur, quòd communicare non dat perfectionem, respondetur quòd communicare formaliter addit perfectionẽ communicanti: communicare effectiuè non. Modo anima communicat formaliter se & suum esse composito: & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et quamuis idem omnino esse habeat separata & coniuncta, non tamen eodem modo: quia coniuncta habet illud integrando humanam speciem cuius est pars: separata verò non integrando. Et quia alio & alio modo habetnideo mirum non est, si perfectiorem statum habet in composito quàm extrà. Attenditur enim perfectior status intra modum habendi, & hinc patet ad illud quæsitum, Quare & quomodo separata est imperfecta in essendo, & compositum perfectum in essendo: hoc enim est ratione modi habendi idem esse, scilicet in integritate speciei, & absque integritate illius. ¶ Ad tertiã autẽ iam patet ex dictis: & quare posset remanere esse compositi corrupto cõpositoquia illud esse non conueniebat primo composito etiam vt quod: sed formæ vt quo & vt quod. Vnde esse hominis est formæ vt proprium hominis verò vt cõcretũ: & ideo non est mutũ si remanet cõposito, id est homine corrupto. ¶ Ad rationes contra secundum & quartũ simul dicitur, quòd procedunt ex malo intellectu verborum S. Tho. cũ em dicit S. Tho. in litera (quod non accidit in aliis formis) sly quod, non refert identitatem esse formæ cum cõposito, sed proprietatem esse respectu formæ. Ita quòd non est sensus, habere idem esse cũ composito, non conuenit aliis formis quoniam hoc conuenit omnibus substantialibus. Sed est sensus, habere esse compositi vt proprium vt quod non conuenit aliis formis, quoniã hoc conuenit tantũ dependentibus à subiecto formis, vt patet ex dictis. ¶ Ad rationes aũt contra tertiũ dictũ respondetur. Et ad primã negatur sequela, quia esse animæ non ponitur esse compositi vt proprium sed vt communicatũ. & ideo corruptio quæ est ab esse compositi, non hoc facit vt esse compositi non sit, sed vt non sit compositi: ex quo enim non est proprium compositi, sequitur quòd non aufertur ipso ablato, sed quòd desinat ipsius esse: & cum eo cuius est proprii remanent. In his verò quorum esse est proprium cõposito, corrupto cõposito necesse est esse corumpi vt pote eius proprium, & cõsequenter forma remanere non potest, vnde optimè ratio illa infert incorruptibilitatẽ animę intellectiuæ & corruptibilitatẽ aliarum. Et per hoc idem patet responsio ad secundum, quia quãuis forma sit separabilis à composito, non tamen ab esse compositi: quia aut illud esse est primò compositi vt quod, & tunc cũ ipso corrũpitur, & cõsequenter formæ aut illud esse est primò formæ etiam vt quod, & tũc nõ est compositi nisi vt cõcretum, formæ verò vt ofno proprii: & consequenter forma est ofno inseparabilis ab esse compositi. Nec potest separari ab illo, nisi separetur à seipsa cui per se primò conuenit illud esse: à cõposito aũt nihil prohibet separari, propter solubilem eorũ cõnexionẽ: vnde non est idẽ iudi. iũ de separatione a cõposito & ab esse eius, qã esse non est eius vt proprii, sed vt cõicatum, vt in hoc accidit. Quare ola stant solida.

¶ In responsione ad textũ circa vninem animæ intellectiuæ ad corpus duo sunt notanda. Primum est, quid sit vnio illa. Secundum, quomodo naturalis. De quidditate enim illius vnionis multi dubitant, an sit substantia vel accidens, absolutum vel respectiuũ, proptium vel separabile ab anima. Si enim est substantia. ergo aliquid substantiæ animę definit esse in morte hominis, quando vnio illa definit. Si accidens proptiũ, ergo remanet in aia post mortẽ, & sic aia est separata & vnita simul. Si accidens separabile, puta relatio, ergo anima cõstituit hominẽ per accidens. Et si dicatur cõcedendo & distinguendo hoc vltimũ membrũ, q illa vnio est relatio, sed animã cõstituere subsistãtiã cõpositã per relationẽ cõtingit duplicter, s. dispositiuè vel formaliter, & q primo modo nõ incõuenit. & sic aia mediante vnione accidẽte cõstituit subsistãtiã. Cõtra hoc est primò, qa vnio est dispositio: sed est ipsa cõstitutio & integratio cõpositi. Secundò, quia apud S. Th. nullũ accidens tã absolutũ quã respectiuũ præuenit substãtiã. vnũ remanet dubiũ qd sit illa vnio.

¶ De naturalitate autem eius pro tanto est dubium, quia si vnio naturalis est, separationis status dicitur violentus: & sic cũm violentum non sit perpetuum, erit resurrectio naturalis.

¶ Ad euidentiam primi sciendum est, quòd vnio potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione vnionis inter materiam & formã. & de tali non est sermo. Alio modo pro fundamento illius relationis. Et hæc fundamentalis vnio quæritur quid sit. Et breuiter dicitur, quòd quemadmodum causa effectiua distinguitur in actum primum, scilicet formam, quæ est principium agendi, & actum secundum, qui est eius causalitas ita causa formalis distinguitur in ipsam causam formalem, & eius causalitatem formalem, quæ nihil aliud est quàm dare esse formaliter subiecto: quod nihil aliud est quàm actualiter esse id quod subiectum est substantialiter, si est forma substantialis: aut accidentaliter, si est forma accidentalis. Et quoniam vnio fundamentalis animæ ad corpus nihil aliud est quàm causalitas formalis ipsius in corpore: idcirco sicut vana est quæstio de causalitate formali, an sit substantia vel accidens, & ita de vnione. Constat enim quòd causalitas formalis est velut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis: & quòd nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formam esse actum subiecti quod non est ipsa forma nec ipsum subiectũ, nec aliquod ens medium quia esset processus in infinitum si est subiectum & forma in esse tali indiuisa esse seu subiectum esse, simpliciter vel secundum quid talis forma. Et propterea sicut causæ formales sunt duplices, quia quædam separabiles ab his quorum sunt causæ, quædam non, consequens est quòd quibusdam formis causalitas formalis, ac per hoc vnio, aduc separabiliter, & quibusdam non. Nec propterea est accidens niũ metaphoricè sumendo accidens, id est, extra essentiam: & hoc in actu. quia

in aptitudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exemplum dedit Sanct. Tho. in text. de esse sursum respectu ignis. hoc enim non est accidens per accidens ignis sed proprium est sibi: quamuis impediibiliter. Et quoniam hæc communia sunt omnibus formis, conuenire quoque est necesse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæsitum dicitur, quòd vnio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quæ est dare esse formale. Et cùm dicitur, aut est substantia, vel accidens: dico quòd propriè loquendo dicẽdum esset, quod est causalitas substantiæ. Tamen, vt quærenti satisfiat, dicatur quòd non significat vnam substantiam simpliciter: sed vnam in alia, scilicet formam in materia. Et ideo cùm aufertur, nõ est opus quòd definat substantia simpliciter: sed vna substantia in alia, quod potest fieri vtraque remanente seorsum.

¶ Ad ea autem, quæ naturalitatem huius vnionis tangunt, breuiter dicitur, quòd vnio animæ ad corpus proculdubio naturalis est. Sed non conuincit resurrectionẽ futuram: quamuis probabiliter eam suadeat apud San. Tho. in quatto contra Gen. cap. 79. Potest enim dici, vel vt Aui. putauit, quòd vnio est naturalis animæ in sui principio: esse verò separatam, est sibi naturale post. Ita quòd vterque status est sibi succẽsiuè naturalis: quemadmodum animalibus in seipsis animalificantibus, naturale est in principio viuere in vtero materno, & post extra vterum. Vel cum San. Tho. in 4. contra Gen. cap. 81. quòd ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd resurrectio est naturalis quo ad finem: quia scilicet tendit ad finẽ, scilicet vnionem animæ ad corpus, quæ est naturalis secundum esse, non tamen secundum fieri: sed supernaturalis. Et ideo de violento, & imperfecto est distinguendum. non cum Scoto, in quarto, distin. 43. quæstio. 1. somniante quòd anima sit talis pars hominis, quòd nullam perfectionem acquirit in toto, sed tantùm communicat: & ideo non inconuenit perpetuò impediri, & manere in statu nullam imperfectionem in ea ponente. Quoniã hoc est & contra ipsum, qui in quæstio. præcedente dixit se non capere quòd aliquod sit ens absque proprio esse, quod tamen ponit, qui animam tantùm communicare se dicit compositio. Et contra veritatem: quoniam de ratione partis, ac per hoc omnis partis est perfectionem habere in toto: alioquin natura non propter melius componeret, nec partes haberent tantùm materiæ respectu totius. Sed distinguendum potius est, quòd violentum est duplex. Alterum oppositum tam termino quàm viæ naturali. Alterum oppositum termino: sed non viæ naturali. Id est alterum, quod est in esse, cuius oppositum esset naturale: sed tamen non habet in sua natura principium viæ ducentis ad illud esse. Alterum, quod est in esse, cuius oppositum esset naturale, & in natura illius est principium eundi ad tale esse: vt patet graui retento sursum. Prima violentia non potest perpetuari: quia ponit principium viæ perpetuò impediri. Secunda autem non inconuenit si perpetuetur: quia proprie violentia non est, vbi nullum principium perueniendi ad terminum impeditur, quamuis si esset in termino, ille status esset naturalis. Talis autem violentia est animæ separatæ: quoniam habet aptitudinem & inclinationem naturalem ad vnionem quo ad esse, non quo ad fieri. Et hoc est quod occultè tenuit Sanctus Thomas dum dixit, quòd resurrectio est naturalis secundum finem, & non secundum principium actiuum, & consequenter nec passiuum: quia omni potentiæ passiuæ naturali respõdet actiua naturalis. In hoc enim manifestè patet, quòd separatæ animæ vnio secundum esse est naturalis, sed secundum fieri est supernaturalis. Quia tamen rationabile est, quòd nec etiam talis imperfectio à prima causa in tam nobili natura perpetuò permittatur: probabilis ratio resurrectionis fidei suffragatur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd intellectiuũ principium non multiplicetur secundum multiplicationem corporum, sed sit vnus intellectus in omnibus hominibus: Nulla enim substãtia immaterialis multiplicatur secundum numerum in vna specie. Anima autem humana est substantia immaterialis. Non enim est composita ex materia & forma, vt suprà ostensum est. Non ergo sunt multæ in vna specie, sed omnes homines sunt vnius speciei. Est ergo vnus intellectus omnium hominum.

¶ Præterea, Remota causa remouetur effectus. Si ergo secundum multiplicationem corporum multiplicarẽtur animæ humanæ, consequens videretur q remotis corporibus multitudo animarũ non remaneret, sed ex omnibus animabus remaneret aliquod vnum solum. Quod est hæreticum. Periret enim differentia præmiorum & pœnarum.

¶ Præterea, Si intellectus meus est alius ab intellectu tuo: intellectus meus est quoddã indiuiduum, & similiter intellectus tuus. Particularia enim sunt quæ differunt numero: & conueniunt in vna specie. Sed omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modũ recipientis. Ergo species rerum in intellectu meo & tuo reciperẽtur indiuidualiter. Quod est contra rationem intellectus, qui est cognoscitiuus vniuersalium.

¶ Præterea, Intellectũ est in intellectu intelligente. Si ergo intellectus meus est alius ab intellectu tuo, oportet quòd aliud sit intellectum à me, & aliud sit intellectum à te: & ita erit indiuidualiter numeratũ & intellectum in potentia tantùm, & oportebit abstrahere intentionem communem ab vtroque: quia à quibuslibet diuersis contingit abstrahere ali quod commune intelligibile. Quod est contra rationem intellectus: quia sic non videretur distingui intellectus à virtute imaginatiua. Videtur ergo relinqui, quòd sit vnus intellectus omnium hominum.

¶ Præterea, Cùm discipulus accipit scientiã à magistro, non potest dici quòd scientia magistri generet scientiam in discipulo: quia sic etiam scientia esset forma actiua, sicut calor: quod patet esse falsum. Videtur ergo quòd eadem numero scientia, quæ est in magistro, communicetur discipulo. Quod esse non potest, nisi sit vnus intellectus vtriusque. Videtur ergo quòd sit vnus intellectus discipuli & magistri, & per consequens omnium hominum.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib. de quãtitate animæ, Si plures tantùm animas humanas dixerim, ipse me ridebo. Sed maximè videtur anima esse vna quantum ad intellectum. Ergo est vnus intellectus omnium hominum.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Phy sic. quòd sicut se habent causæ vniuersales ad vniuersalia, ita se habent causæ particulares ad particularia. Sed impossibile est quòd vna anima secundum speciem sit diuersorum animaliũ secundum speciem. Ergo impossibile est, quòd anima intellectiua vna numero sit diuersorum secundum numerum.

CONCLVSIO.

¶ Intellectiuum principium vnum in omnibus esse est impossibile, sed multiplicatur ad corporum multiplicationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectum esse vnum omnium hominum, omnino est impossibile. Et hoc quidem patet, si secundum Platonis sententiam homo sit ipse intellectus. Sequeretur enim, si Sortis & Platonis est vnus intellectus tantum, quòd Sortes & Plato sint vnus homo: & quòd non distinguantur abinuicem, nisi per hoc quòd est extra essentiam vtriusque: & erit tunc distinctio Sortis & Platonis non alia quàm hominis tunicati & cappati, quod est omnino absurdum. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, si secundum sententiam Aristotelis intellectus ponatur pars seu potentia animæ, quæ est hominis forma. Impossibile est enim plurium numero diuersorum esse vnam formam: sicut impossibile est quòd eorum sit vnum esse. Nam forma est essendi principium. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, quocunque modo quis ponat vnionem intellectus ad hunc & ad illum hominem. Manifestum est

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim dixit: actio, id est operatio ex parte operantis, id est secundum quod exit ab operante: quoniam quamuis ab eadem forma numero, quæ est vna in se, & multiplex in respectu, possint interri multæ passiones eiusdem rationis secundum diuersitatem simul patientium, vt patet cum multa simul calefiunt ab vno calido: non tamen illa multiplicitas respectuum in calore, sufficit ad hoc quòd sint multæ calefactiones actiuæ: Nisi forte dicatur ad diuersitatē partium caloris calefacientis. Sed hoc facile subtrahitur si ponamus tale agens esse indiuisibile. Tunc enim actio necessariò est vna, quamuis possiones sint plures: cū ergo intellectus sit impartibilis, ex hoc quòd species intelligibilis est multiplex secundum respectum ad diuersa phantasmata non potest saluari pluralitas intellectionis. Tum quoniam ista pluralitas est pluralitas operationis ex parte operantis: cùm sit actio immanens & non transiens in aliquid extra. Tum quoniam Sortes intelligit vt operans, & habet se ad intellectionem, vt ex quo oritur intellectio: & non vt passim seu materia ad quam terminatur: vt experimur in nobis. Et propterea dixit Sanctus Thomas quòd nisi ponatur quòd phantasmata sint formæ intellectus, non potest ex eorum diuersitate inferri diuersitas actionis. Sed isti sunt sine ratione loquentes: quare omittamus eos. non enim sunt digni de quibus hic verba fiant.

Cajet. ¶Circa dicta San. Thomæ hic est vnum aliud dubium: quomodo scilicet est possibile quòd in vno homine sint diuersa phantasmata eiusdem speciei, cùm duo accidentia eiusdem speciei non possint simul in eodem esse? Ad hoc quidā possit dici, quòd in litera non dicitur q̄ sint simul, & consequenter potest intelligi, quòd sunt successiuè: intentio tamen literæ obstat, quia intendit contra Auerroim, quòd à diuersis phantasmatibus eiusdem speciei simul non abstrahitur, nisi vna species. Nulla enim fuisset instantia contra hoc, ex eo quòd ex multis phantasmatibus successiuè non generatur nisi vna species: quemadmodum ex multis guttis aquæ cadentibus non fit nisi vna cauatio lapidis, vltima in virtute præcedentium agente. Vnde dicendum est, quòd duo phantasmata esse eiusdem speciei contingit dupliciter: vel in repræsentando tantùm, vel in essendo & repræsentando: & quòd prima possint esse simul in eodem, alia verò non. Exemplum primorum, phantasmata huius lapidis, & phantasmata illius: exemplum secundorum, duo phantasmata vnius, & eiusdem lapidis. Et quoniam à phantasmatibus secundum repræsentatam naturam sit abstractio speciei: ideo Sanctus Thomas vtens phantasmate ex parte repræsentatæ naturæ, simpliciter vocat phantasmata eiusdem speciei, quæ sunt eiusdem speciei repræsentatiua: & posuit ex simul in eodem, vt phantasmata duorum lapidum. Loquitur ergo de eis in repræsentando, non in essendo. Non enim videtur eiusdem rationis esse sufficere ad repræsentandam hanc proprietatem individualem & illam: nisi quis dicat quòd individuatio phantasmatis est repræsentatiua individuationis obiecti. Et tunc oporteret dare tertiam responsionem dicendo, quòd quamuis phantasmata sint simul & eiusdem speciei: non tamen in eadem parte subiecti. Verumtamen secunda responsio videtur probabilis: quoniam individuatio phantasmatis Sortis ex parte ipsius phantasiæ, & non rei repræsentatæ se tenere videtur: & consequenter ipsa natura phantasmatis proprietatem individualem Sortis repræsentat, ac per hoc diuersorum individuorum diuersa secundum naturam phantasmatum: & consequenter distinguuntur specie. Et confirmatur hoc quia aliquin cognitiua non posset fortè directè cognoscere intentiones individuales omnium.

Cajet. ¶In responsione ad secundum aduerte primò, quòd quemadmodum corpus non est causa animæ, nec in esse, nec in fieri, sed occasio & materia in qua fiebat non est causa vnitatis & multitudinis earum, sed occasio & materia in qua. Et in hoc stat responsio San. Tho. vnde minor propriè loquendo negatur. Vel distinguatur de vera causa & occasionata vera enim causa rem dependere oportet. Aduerte secundò to Thomista, quòd San. Tho. loquitur hic de vnitate & multiplicatione numerali: & dicit idem esse in ductum de esse rei, & illius vnitate, & multiplicatione. Et fundamentum huius est ex quarto Metaphy. quòd ens & vnum dicunt eandem naturam. Nec refert vnum illud ens sit specifica, aut numeralis ens: quemadmodum enim idem est homo, & ens homo, & vnus homo, &c. ita idem est Sortes, & ens Sortes, & vnus Sortes, & diuersus Sortes. & in proposito idem est hæc anima, hæc vna anima, hæc diuersa anima. Nec ab alia causa pendet hæc anima, & ab alia vnitas eius, & ab alia diuersitas eius. Omnia enim hæc cùm eandem dicant naturam, ab eadem sunt causa. Et propterea optimè infertur in litera, quòd quia ens, quod est anima, non pendet à corpore, quòd nec vnitas eius, nec multiplicatio pendet à corpore. Et tunc infertur, quòd quia Sortes non est Sortes quantitate, sed substantia formalitenergo nec vnus numero, nec diuersus numero quantitate formaliter, alioquin ruit doctrina hęc aut voluntario priuilegio singularis dicetur.

Anon. ¶In responsione ad tertium diligenter aduerte primò, quòd San. Thom. inchoat ab immaterialitate absolutè sed postmodum descendit ad immaterialitatem talem, scilicet per abstractionem à materia: quia ex primo species intelligibilis habet, quòd sit ratio intelligendi absolutè ex secundo verò, quòd sit ratio intelligendi vniuersale tantum, id est, quod quid erat esse referitur quòd non singularitatem eius: & hoc directè ad minus. Vnde non docet, quòd species immaterialis est species quidditatis tantum sed quòd species sit immaterialis, scilicet per abstractionem à materialibus phantasmatibus & singularibus, vt patet literam diligenter inspicienti. Hoc autem dico, ne quis putet obiitum San. Tho. eorum quæ suprà docuit de angelis.

¶Num singularitas obstet intelligibilitati.

Quæstio. ¶Aduerte secundò, quòd Auerroistę responsionem hanc inficiantur dicentes, quòd ratio Auerrois non intendit, quòd singularitas impediat intellectionem: accipiendo singulare, vt distinguitur contra vniuersale in prædicando, quoniam optimè nouerat Auerroes intendit quòd singularitas vt distinguitur contra vniuersalitatem speciei in essendo, si inueniretur vniuersalis in essendo, vt Plato finxit. Et ratio huius est: quia quod est hoc modo particulare, non totam in se habet naturam, sed partem tantum: ac per hoc vniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat respondere.

¶Ad hoc est dicendum, quòd obiectio ista supponit quoddam falsum, scilicet quòd singulare inueniatur duobus tantùm modis. Ad cuius euidentiam scito, quòd secundum veritatem intentio Auerrois est, non quòd singularitas, sed quòd singularitas materialis impedit intellectionem: & in hoc conuenimus. Sed putat ipse, quòd quæcunque sunt singularia per diuisionem naturæ specificæ, in eis sunt singularia materialia: quia materialium proprietas est esse multa vnius speciei: ac per hoc si intellectus multiplicantur, infert, ergo essent particulares eo, scilicet modo quo ista entia materialia sunt particularia, & consequenter impediretur intellectio.

¶Sanctus Thomas autem, quia in responsione ad primum iam euacuauerat hoc fundamentum, ponens tertium genus singularium, ita quòd singularium quædam sunt tota natura specifica, & ista non multiplicantur numeraliter, sed sunt velut vniuersalia, in essendo: quæ manifestum est non officere intellectioni: & hæc sunt intelligentiæ. Quædam sunt participantia naturam specificam, & multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis: quia quædam sunt materialia, & ista impediunt intellectionem ratione conditionum materialium, quoniam per separationem à materia fit intellectio: quædam verò sunt immaterialia, & ista non impediunt intellectionem: quia non ratione singularitatis, nec ratione materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificæ: quia vtrunque scilicet participatum & participans est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quòd autem diuisio numeralis possit fieri & esse absque materia, multiplicatio luminę gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc Sancto Thomæ: quoniam impossibilem ponit multiplicationem absque materia, id est absque receptiuo, vt patet exercitatis in doctrina sua.

¶Num intellectum oporteat esse vnum.

Quæstio. ¶In responsione ad quartum aduerte, quòd loquentes in aëre, infant dicentes, hanc responsionem non euacuare vim argumenti Auerrois, quoniam in equiuoco laborat. Ille enim arguit de vnitate intellecti vt sic, hic verò respondet de vnitate rei intellectæ: dum dicit quòd tunc intellectus sit vnus, siue multiplex, semper id quod intelligitur, est vnum: puta quidditas lapidis. Vnde vis rationis in hoc stat, intellectum lapidis est vnum: ergo intellectus est vnus. Antecedens patet quia si multiplicaretur, esset intellectum in potentia. Consequentia probatur quia intellectum, aut sumitur pro esse reali quod ponit in intellectu, scilicet esse speciei intelligibilis vel actus intelligendi: aut pro esse diminuto aliquo obiectiuo: quia scilicet formale obiectū dicitur intellectus, quicquid sit illud esse. Et vtro que modo oppositū consequentis infert oppositum antecedētis, scilicet multa eiusdem rationis, ergo intellectum in eis non est vnum secundum esse subiectiuū, sed multiplex numero: vt patet. Et similiter secūdum esse obiectiuum: quia illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationem numeralē rationum intelligibilium, in quibus relucet, cuilibet enim speciei in intelligibili respondet obiectum proprium, relucens ita illius relucentia, quòd non alterior.

¶Ad hoc est dicendum, quòd responsio intendit de intellecto vt sic: nec in æquiuoco laborat. sed male intelligitur. Ad cuius euidētiam sciendum est, quòd cùm natura lapidis non inueniatur nisi in hoc vel illo lapide existens, & scientia sit de rebus: oportet scientiam terminari ad lapideitatem existentem in hoc. Et quia scientia non est de singularibus vt sic, non terminatur ad lapideitatem huius lapidis, vt est in hoc: sed absolutè, id est ad ipsam: non ad eius singularitatem. Et quia par est ratio de singulis lapidibus, & lapideitas, seclusis singularitatibus, non habet pe nes quid multiplicetur: consequens est quòd lapideitas, vt terminat actū intellectus, sit vna non solùm formaliter, sed per negationem omnis differentiæ numeralis, de tali enim vnitate intelligitur illa propositio, Intellectum oportet esse vnum. Verùm quoniam lapideitas vt intellecta, duo dicit, scilicet lapideitatem, & esse cognitum: si de esse reali loquimur, esse cognitum nullum esse addit supra lapideitatem, nisi esse phantasmatum in quibus sustinetur, & intelligibilium speciarum quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo procul dubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectum, scilicet secundum esse subiectiuum in intelligente, sed de hoc in præcedente articulo tractauerat San. Tho. Si verò de esse obiectiuo est sermo, tunc cuiuscunque veritatem quum tale esse non sit, nisi esse relatiuum relatione rationis: vt patet in hoc colore viso, cui esse obiectum visum, nihil addit nisi relationem rationis, qua intelligitur terminus visionis. Secundum diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimode dici potest. Secundum enim tenentes, in vno termino relationem eiusdem rationis non multiplicari, quantumcunque termini multiplicentur ex altera parte, oportet dicere quòd quamuis ex parte plurium specierum intelligibilium in diuersis intellectibus sint multæ repræsentationes lapideitatis: ex parte tamen lapideitatis est vna repræsentatio, quæ est vnum repræsentatum omnibus: quemadmodum Sortes albus est vnum simile vnico similitudine mille albis. Et hæc est opinio San. Tho. ideo apud ipsum lapideitas est vnum intellectum omnino: & per priuationem omnis differentia numeralis, & per positionem vnius numero esse relatiui quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt vnum vel plures ponere intellectus: quia nec illa vnitas negatiua, nec ista positiua variatur propter pluralitatem intellectuum, vt patet ex dictis. Secundum verò ponentes relationē plurificari plurificato altero termino, dupliciter dicit potest. Primò, quòd

quia omnes relationes eiusdē rationis in vno termino se habent vt vna, ideo simpliciter conceditur q̄ lapideitas est vnū obiectū numero in esse obiectiuo: quemadmodum Sortes dicitur vnum simile multis cōsimilibus: quamuis plures sint relationes similitudinis in Sorte. Secundo potest dici, q̄ quia in obiecto res ipsa est terminus cognitionis, esse verò obiectiuū est conditio sine qua non: non inconuenit concedere q̄ intellectus lapidis apud diuersos intellectus sit vnus & multiplex. Vnū secūdum quid, quę terminat cognitionē, multiplex secundū conditionē sine qua nō. Ex hoc enim non sequitur, q̄ intellectū lapidis plurificetur numero in me & in tecte. Et q̄ conditio eius sine qua non multiplicetur: quia intellectū quidem est vnum per negationem omnis numeralis differentiæ: & tamē habet multos respectus eiusdem rationis ad multos intellectus. Et sic patet q̄ ex vnitate intellecti vt intellecti, & obiectiuè, nō sequitur vnitas intellectus: sed bene sequeretur ex vnitate intellecti secundum esse subiectiuum in intellectu: & si sic, esset necessariò vnum, cuius oppositum patuit in præcedenti responsione.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

Cōment. ¶De animarum tantùm pluralitate, & omnium formarum substantialium inquirēs, in Forma tria facit. Primò tractat opinionem Platonis. Secundò respondet quæsito negatiuè. Tertiò ostēdit modum suæ positionis.

¶Quo ad primū tria dicit. Primò refert Platonē tenere partē affirmatiuā, scilicet tres animę distinguuntur essentia & loco. Secundò in quo Aristoteles eū arguerit, scilicet quo ad sensitiuam & vegetatiuā propter animalium partes decisas, vitā vtranque iubentes. quo ad intellectiuā verò subdubio reliquit quo ad locum. Tertiò, quoniam opinio Platonis potest sustinēri, & quomodo non: quia ponēdo vnionem animæ vt motoris tantùm, potest, vt formæ substantialis nequaquam, vt probabitur.

¶Quo ad secundum cōclusio respōdeo: Eadem numero anima in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua: probatur tripliciter. Primò, quia si essent plures animæ in eodem, illud non esset vnum simpliciter, esset vnum simpliciter sit ab vnitate formæ. Tum quia ab eodem res habet esse & vnicatem. Tum à posteriori quia ea, quæ denominantur à diuersis formis, non sunt vnum simpliciter: vt homo albus. Secundò ex argumentatione Aristo. contra Platonē 3 Meta. text. 20. Tertiò ex argumentatione eiusdem in primo, de Anima, tex. 20. omnia clara sunt in textu.

Cōment. ¶Circa hanc rationem & sequentes aduerte, quòd rationes istæ, communiter argunt: & non solùm contra pluralitatem animarum, sed vniuersaliter formarum substantialium in eodem. Vnde non quantum ad cōclusionem huius articuli, sed simpliciter in sua communitate, vt se extendunt ad inferendum vnitatem formæ, in composito impugnantur à Scoto in 4 dist. 11. q. 3. Et contra hanc primam rationem dicit duo. Primò, quòd falsum est quòd vnum esse sit ab vna sola forma. Nescio, inquit, istam fictionem, quòd esse sit superuenies essentiæ: sed esse diuiditur in simplex & compositum quemadmodum ens. Secundò, quòd compositum ex pluribus formis constat ex vltima forma, & compositio ex materia & forma, vel formis præcedentibus, vt ex proprio actu & propria potentia. & sic totale esse compositi est ab vna forma completiua, cùm quo stat quòd sit ex formis præuiis incomplete. Sed hæc responsio tripliciter deficit. Primò, quia non intelligit rationem Sancti Thomæ, quam affert, respondent namque primo dicto, loquitur de vni

Universidad de Deusto
Biblioteca

de vnitate entis simpliciter, quod primò attenditur penes essentiæ, & quod quid erat esse vnitatem, quamuis vnitas esse actualis existentiæ, & essentiæ se consequantur. Secundò, quia, vt alibi probatum est, in omni re citra Deum existentia distinguitur realiter ab essentia, & necessariò est simplex, quamuis ab ipso nesciatur: sed hoc est præsenti negotio impertinens. Tertiò, deficit ex illa communi caligine, qua, naturam entis & vnius per compositionem non videns, & tamen in eius veritatis ipsis fatentur, dum quotidie resonamus ex duobus existentibus in actu non potest fieri vnum per se ens, sed ex actu & potentia. Hoc est alia causa quærenda: & tamen cùm hæc applicanda sint, ad glossas venitur, aperientes potiùs parùm verisimilem. Ideo nanque ex actu non potest ens nisi per accidens constituì: quia quilibet actus, quantumcunque imperfectus naturam quandam & quod quid erat esse constituit: ponit enim vel quid, vel quale, vel quantum, &c. Ex duabus autem naturis & quidditatibus, quantumcunque imperfectis, constat non fieri vnum per se. Nihil enim refert an sit perfecta vel imperfecta essentia vel quidditas, ad hoc quòd non possit eò alia vnum per se facere. Quoniam hoc repugnat nō ex perfectione quidditatis, sed ex hoc quòd in se quædam quidditas est. Ex quibusque nanque duabus speciebus par est impossibilitatis ratio, quòd fiat vnum quamuis vna magis repugnet quàm altera ex propriis. Ex potentia verò & actu ideò manifestè fit vnum, quia potentia vt sic nullam naturam aut quidditatem in ponit: non enim ponit quid, aut quale, aut quantum, sed hoc tantùm quod potentiale est respectu talis naturæ. Actu verò naturam secum aut formaliter, aut causaliter, causalitate tamen formali, afferente, nō nisi vnum quod quid erat esse constituì potest ex eo & tali receptiuo. Et propterea non oportet quærere, quomodo ex actu & potentia fiat vnum. Sed si res illa quæ est potentia aliam ponit naturam, & non est potentia tantùm, iam componitur res non ex actu & potentia tantum, sed est actu & actu, & consequenter non fit ens ex tali compositione, nisi per accidens. Nec oportet aliam quærere causam. Vnde intolerabilis est excitas eorum, qui ponunt compositum per se ens constare ex actu & potentia, constante ex actu & potentia, est enim implicatio in adiecto quanta est ponere quod fiat ex duobus actibus, & quod fiat non ex potentia: quoniam accidit præcedenti composito talis potentia: est enim præter eius ratio-

quibus diuersa opera vitæ attribuebat, dicens vim nutritiuam esse in hepate; concupiscibilem in corde, cognoscitiuam in cerebro. Quam quidem opinionem Aristo. reprobat in lib. de Anima, quantum ad illas animæ partes, quæ corporeis organis in suis operibus vtuntur, ex hoc quod in animalibus, quæ decisa viuunt, in qualibet parte inueniuntur diuersæ operationes animæ, sicut sensitus & appetitus. Hoc autem nō esset, si diuersa principia operationum animæ tanquam per essentiam diuersæ diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio videtur relinquere, vtrum sit separata ab aliis partibus animæ solùm ratione, an etiam loco. Opinio autem Platonis sustineri vtique posset, si poneretur, quòd anima vnitur corpori, non vt forma, sed vt motor, vt posuit Plato[e]. Nihil enim incōueniens sequitur si idem mobile à diuersis motoribus moueatur, præcipuè secundum diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori vniri sicut formam, omnino impossibile videtur, plures animas per essentiam differentes in vno corpore esse. Quod quidem triplici ratione manifestari potest. Primò quidē, quia animal non esset simpliciter vnum, cuius essent animæ plures[c]. Nihil enim est simpliciter vnum nisi per formam vnam, per quam habet res esse. Ab eodē enim habet res quod sit ens & quòd sit vna. Et ideo ea quæ denominantur à diuersis formis non sunt vnum simpliciter, sicut homo albus. Si igitur homo ab alia forma haberet quòd sit viuum, sicut ab anima vegetabili: & ab alia forma q̄ sit animal, scilicet ab anima sensibili: & ab alia quòd sit homo, scilicet ab anima rationali: sequeretur quòd homo non esset vnum simpliciter, sicut & Aristotel. argumentatur contra Platonem in 3. Meta. quod si alia esset idea animalis, & alia bipedis, non esset vnum simpliciter animal bipes. Et propter hoc in 1. de Anima cōtra ponentes diuersas animas in corpore, inquirit quid cōtineat illas, id est quid faciat ex eis vnum. Et non potest dici, quòd vniantur per corporis vnitatem: quia magis anima continet corpus, & facit ipsum esse vnum, quàm econuerso. Secundò, hoc apparet impossibile ex modo prædicationis. Quæ enim sumuntur à diuersis formis, prædicantur adinuicem: vel per accidens si formæ non sint adinuicem ordinatæ, puta cùm dicimus quòd album est dulce: vel si formæ sint ordinatæ adinuicem, erit prædicatio per se in secundo modo dicendi per se: quia subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorem. Si ergo dicamus quòd corpus superficiatū est coloratum, erit secūdus modus prædicationis per se. Si ergo alia forma sit, à qua aliquid dicitur animal, & à qua aliquid dicitur homo: sequeretur q̄ vel vnū horū non posset prædicari de altero per accidens, si illæ duæ formæ adinuicem ordinem non habent: vel quòd sit ibi prædicatio in secundo modo dicendi per se, si vna animarum sit ad aliam præambula. Vtrunque autem horum est manifestè falsum: quia animal per se de homine prædicatur, non per accidens: homo autem non ponitur in diffinitione animalis, sed eō uerso. Ergo oportet eandē formam esse per quam aliquid est animal, & per quam aliquid est homo. Alioquin homo non verè esset id quod est animal: vt sic animal per se de homine prædicetur. Tertiò apparet hoc esse impossibile, per hoc quòd vna operatio animæ cùm fuerit intensa, impedit aliam. Quod nullo modo contingeret nisi principium actionum esset per essentiam vnum.

¶Sic ergo dicendum, q̄ eadem numero est anima in homine sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quomodo autem hoc cōtingat, de facili considerari potest, si quis differentias specierum, & formarum attendat. Inueniuntur enim rerum species, & formæ differre adinuicē secundum perfectius & minus perfectum. Sicut in rerum ordine animata perfectiora sunt inanimatis, & animalia plantis, & homines animalibus brutis[e]. Et in singulis horum generū sunt gradus diuersi. Et ideo Arist. in 8. met. ait similat̄ species rerū numeris, qui differūt specie secundum additionē, vel subtractionē vnitatis. Et in 2. de anima, comparat diuersas animas speciebus figurarum, quarum vna cōtinet aliam: sicut pentagonum continet tetragonum, & excedit. Sic igitur anima intellectiua continet in sua virtute quicquid habet anima sensitiua brutorum, & nutritiua plantarū. Sicut ergo superficies, quæ habet figuram pentagonam, non per aliam figuram est tetragona, & per aliam pentagona (quia superflueret figura tetragona, ex quo in pentagona continetur) ita nec per aliam animam Sortes est homo, & per aliam animal, sed per vnam & eandem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd anima sensitiua non habet incorruptibilitatē ex hoc q̄ est sensitiua, sed ex hoc q̄ est intellectiua, ei incorruptibilitas debetur. Quādo ergo anima est sensitiua tantū, corruptibilis est: quādo verò cum sensitiuo intellectiuum habet, est incorruptibilis. Licet enim sensitiuum incorruptionē non det, tamen incorruptionem intellectiuo auferre non potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd formæ non collocantur in genere vel in specie, sed composita. Homo autem corruptibilis est, sicut & alia animalia. Vnde differentia secundum corruptibile & incorruptibile, quæ est ex parte formarum, non facit hominem secundum genus ab aliis animalibus differre[e].

¶Ad tertium dicendum, quòd prius embrio habet animam, quę est sensitiua tantum. Qua ablata aduenit perfectior anima, quæ est simul sensitiua & intellectiua: vt infra plenius ostendetur[e].

¶Ad quartum dicendum, quòd non oportet secundum diuersas rationes vel intentiones logicas, quæ consequuntur modum intelligendi, diuersitatē in rebus naturalibus accipere: quia ratio vnū & idem secūdum diuersos modos apprehēdere potest. Quia igitur, vt dictū est[5], anima intellectiua virtute continet id, quod sensitiua habet & adhuc amplius, potest seorsum ratio cōsiderare quod pertinet ad virtutem sensitiuæ, quasi quoddam imperfectum & materiale[c]. Et quia hoc inuenit cōmune homini & aliis animalibus: ex hoc rationem generis format. Id verò in quo anima intellectiua sensitiuam excedit, accipit quasi formale & completiuum, & ex eo format differentiam hominis[e].

¶Ad hæc dicitur, quòd Arguens diffusiuando quodammodo primum obiectū. Nam in promptu est solutio ex litera: fundatur enim ratio super hoc, quòd duorum terminorum à diuersis formis sumptorum prædicatio aut esset per accidens, aut ille qui habet subiecti rationem, ponitur in ratione alterius. ergo si animal & homo à diuersis formis sumuntur, aut erit prædicatio omnino per accidens, aut homo ponetur in ratione animalis: quia homo est naturaliter subiectum respectu animalis: quoniam ista est directa prædicatio, homo est animal, conuertens verò sua, non, sed est indirecta. Vnde patet, & quòd prima & secunda facit processus infert intentum ex præmissis. Quod verò secundo loco dicitur, euitando & reprehendendo implicitè regulam S. Th. quam assumpsit in maiorem, manifestè falsum est: quia ista est per se, terra est grauis, ignis est calidus, & tamen subiectum & prædicatum sumitur à diuersis formis præcisè: quia terra à forma substantiali, & graue à forma accidentali: ita quòd neutrius ratio in alterius conceptu intrinsecè claudatur, vt patet. Ergo stat regula S. Tho. quòd vel omnino per accidens, vel in secundo modo per se sit horum prædicatio: nec est aliqua instantia. Ad id verò, quod tertiò subditur, quasi diceret, q̄ illa regula quocunq; modo sit, verificatur in terminis præcisè sumptis ab illis, & non in specie, &c. respondetur, quòd illa regula verificatur in terminis, siue præcisè, siue non præcisè sumptis ab illis: dummodo sumantur formaliter. Nihil enim refert differentia præcisionis, nisi fortè ad modū significandi, quod non est ad propositum. Quoniam supposito congruo modo significandi ipsis speciei, & generi loquimurita quòd sensus regulæ est, quòd illi termini formaliter sumpti sic se habent. Et cùm contra hoc dicitur, quòd species importat genus tanquam de per se conceptu eius: respondetur, quòd licet de facto ita sit: tamen hypothesi, quòd essent diuersæ formæ, generica & specifica, tunc homo aut solam formam specificam significaret per modum totius & determinati: & in hoc differret à differētia, quæ significaret per modum determinātis formaliter: aut significaret habens vtrāque formā, generică & specificam, sicut si aliquod vnum nomē significaret habens ignitatem & leuitatem. Et sic optimè sequitur, q̄ homo nō vere esset id quod est animalnisi vel ratione partis, quod repugnat veræ & directæ prædicationi primi modi iuxta hanc significationem: vel per accidens, quia habens hanc formam est etiam habens illam iuxta primam significationem, quod etiā repugnat prædicationi directæ primi modi, quia prædicatum nullo modo debet esse per accidens, id est extra essentiam subiecti.

¶Tertia ratio est aliqno: Intensa vna operatione animę impedit alia: ergo principiū earum est vnū per essentiam: alioquin vna non impediret aliā.

¶Quo ad tertiū ostenditur modum quo omnes animæ vna sunt in homine ex ordine perfectionis, & ordine continentiæ. Perfectionis quidē, quia se habēt sicut numeri ex additione, ex 8. Met. text. 10. Continētiæ verò, quia se habent sicut figuræ ex 2. de Anima. ex his cōstatur, q̄ superfluerit alia anima: & est quarta ratio.

¶Contra hanc quartam rationem, quam 5co. dicit plus cæteris valere: dicit ibidem, quòd facilè soluitur, dicēdo, quòd non est superfluum, sed necessarium ponere præter animam intellectiuā aliam formam: quia illa recedente alia remanet. ergo hæc non est illa. Antecedens patet. Ad hoc breuiter dicitur, primò, q̄ super fluitas non potest subtrahi sine qua non: quoniam natura secundum eos posuisset duas corporeitates subsistētiales in homine: alteram in anima intellectiua, quæ continet omnes imperfectiones, vt tetragonū, trigonum & alteram in illa alia formam: & tamē natura non potest abundare in superfluo, nec deficere vt in pluribus. hoc autem esset in omnibus hominibus, & animabus. igitur. Secundò dicitur, quòd antecedens est falsum: & ad rationes pro illo in sequenti articulo respondebitur.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum quartum.*

TItulus clarus, de forma substantiali.

¶In corpore quatuor. Primò, quid secundum Platon. dicendum. Secundò respondet quæstio negatiue. Tertiò ostendit modum positionis. Quarto extendit dicta ad omnes compositas substantias.

¶Quo ad primum, vnum dicitur, scilicet quòd respondendum esset affirmatiuè. Et probatur: quia oporteret ponere formam, qua constitueretur corpus morum.

¶Quo ad secundum vna est conclusio respōdiua, In homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur ducendo ad impossibiles. Si præter animam intellectiuam præsupponeretur alia forma, anima non daret esse simpliciter, nec esset forma substantialis, nec per aduentum animæ esset generatio simpliciter sed hæc falsa. impossibilia ergo. Consequentia probatur ex differentia inter formam substantialem & accidentalem quo ad esse, fieri & corrumpi simpliciter vel secundum quid: quia penes substantialem omnia hæc sunt simpliciter, penes accidentalem secundum quid. Et confirmatur hæc differentiæ ex errore Antiochi. 2. Physic. vel de Generatione. falsitas consequentis ex dictis patet. Aduerte 5co. in 4. dist. 11. q. 3. dicit hanc rationem non concludere intentum. Quia hic quòd 5co. in 4. dist. 11. q. 3. dicit hanc rationem non concludere intentum m. Quia ly simpliciter, potest dupliciter sumi. Primò, vt opponitur el; quod est nullo modo, & sic ex non ente simpliciter nihil fit apud Philosophos. Alio modo vt opponitur ei quod est secundum quid. & sic nihil aliud significat esse sim pliciter, quàm esse primum naturaliter, & esse secundum quid esse naturaliter posterius. Et hoc modo verum est, quòd omnis forma substantialis dat esse simpliciter, & accidentalis secundum quid, & hoc sure forma substantialis præcedat generationis ordine accidentalem, tiue non. Semper enim esse datum à forma substantiali secundum suam naturam est prius: & illud posterius, sicut substantia accidente.

Vnde ex hoc non sequitur, ergo vna est forma in composito: quia fiat vnū compositio habenti vnum esse prius naturaliter accidentali forma aduenire aliud perfectius esse etiam prius naturaliter, quàm sit esse accidentale. Sed quòd responsio hic voluntaria & nulla sit, facile manifestatur. Quòd voluntaria quidem sit, patet: quia ad placitum exponit terminos, & nō secundum vsum Philosophorum loquentium in hac re. Ly animi simpliciter, duplicē tamūm habet apud Philosophos significationem, primò, vt idem est, quòd ly totaliter. & sic intelligitur ex non ente simpliciter, id est totaliter nihil fit. Et sic dicimus multa nō esse simpliciter completa quando non sunt totaliter facta. Secundò, vt idem est, quod nullo addito, iuxta illud Topicorum, simpliciter dico, quod nullo addito dico. Et hoc modo est frequentissimum apud Aristotelem & vsum omnium, & sic fuminus in proposito. Nec potest inficiari, nisi propriam loquelam ipsemet Scotus cum extrinseis velit negare. Sed aduerte, quòd in hoc decepti videntur Scotus & multi eadem tenentes caecitate, quòd non discernunt in ly simpliciter actum exercitum ab actu signato: cùm tamen differat sicut cælum à terra. Vel namque ipso in actu signato est ponere ly simpliciter, in ipsa re de qua est sermo: vel cùm dicimus, quòd generatio hominis, est generatio simpliciter: generatio verò hominis alibi est secūdum quid, &c. Vel verò ipso in actu exercito, est loqui de ipsa re de qua est sermo, absque adiectiuo aliquo: vt in generatione hominis dicimus, homo fit, cùm dealbatur verò non dicimus, homo fit, sed homo fit albus. Aristoteles enim & formam substantialem, sanctus Thomas, & cæteri ponunt differentiam inter & accidentalem penes simpliciter, & secundum quid, in actu exercito. Nec eget probatione: quoniam etiam in ipsis artificialibus, quando fuit secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc induit rationem substantialis: dicimus etiam fieri simpliciter: vt patet in factione domus: dicimus enim, quòd domus fit, & quòd facta est: cùm autem decoratur, non dicimus quòd fit, sed cum adiecto, quòd fit alba aut pulchra. Est ergo vsitatissimum, & propriissimum formæ substantiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eas composita simpliciter. Et luxta hoc patet procedere rationem Sancti Thomæ, quia si forma substantialis aduenit enti in actu per aliam formam, iam illud est simpliciter, id est de illo verificatur quòd est. ergo non potest de illo verificari quòd fit, sed quòd fit tale quod est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugi nisi concedendo, quòd de vno, & eodem potest absolutè, & absque adiectione aliqua concedi quod est & fit. Quod quæniæ stultitiæ sit, eis relinquo iudicandum. Et hoc bene notaquoniam in hoc lumine videbis clarè multa secreta apud Aristote. & complures tenebras apud alios.

¶Quo ad tertium, modus positionis est illemet qui in præcedenti articulo positus est: scilicet ratione ordinis perfectioris & continentis.

¶Quo ad quartum dicitur, quòd prædicta habent locum in omnibus eiusmodi substantialibus eisdem rationibus & modis.

¶Circa hanc partem occurrit dubium, quoniam Henricus de Gandauo, in quolibeto secundo quæstio. secunda & tertia, & quolibeto quarto quæstio. 11. & 12. tenet quòd non est eadem ratio de homine & aliis, & quòd quamuis anima intellectiua sufficiat in homine pro essentiis & vegetativa, non tamen pro forma mixtio

Universidad de Deusto
Biblioteca

mixtionis & corporeitatis, quia illa est inextensa, istæ verò sunt extensæ. Vnde arguit sic: Omne per se agens habet aliquem per se proprium terminum: ergo vbi sunt duo per se diuersa agentia & diuersæ actiones, ibi non est eadem forma virtusque terminabilis: sic est in solo homine, quia anima à Deo per creationem reliqua à semine per generationem. ergo duæ formæ. Antecedens patet ex 5. Phy. vbi negatur, tredire eadem sanitate propter diuersitatem actionis. Consequentia patet. Et confirmatur: quia idē terminus aut est forma aut compositum, si compositū, ergo homo creatur: si forma, ergo anima intellectiua generatur ex semine.

¶Ad hoc breuiter. Primò dicitur à S.Th. quòd accipiendo proprium vt distinguitur contra cōmune, & loquendo de termino formali: maior nō est vera quando sunt agētia subordinata: qualia sunt generās & creās animam intellectiuam. Secundò dicitur, quòd habere eundem terminū formalē eodem modo, licet sit incōueniens, non tamē diuersimode vt hic accidit: quia anima terminat creationē intrinsecē & generationem extrinsecē: & sic forma est idē terminus virtusque: sed non eodem modo. Ideo non sequitur, ergo generatur. Tertiò dicitur quòd cuilibet actioni datur proprius per se primò terminus, quamuis non formalis: & q generationis terminus proprius est compositum creationis anima intellectiua sed de his quæstio. 118. ex proposito est secundo.

¶ *Num in homine præter animam intellectiuam sit forma corporeitatis.*

Quæstio. ¶In responsione ad primum, vbi agitur de forma corporeitatis, aduerte q. Scot. in 4. vbi supra dupliciter probat in homine præter animam intellectiuā esse aliā formam corporeitatis seu mixtionis. Primò ex identitate corporis Christi viui & mortui, quia fuit idem numero: & hunc annectitur de identitate Eucharistiæ in triduo mortis Christi: quoniā idem est iudicium de identitate corporis Christi in se & Eucharistia. Secundò, ex identitate specifica formæ cadaueris: quia non potest esse regulariter idem effectus à quibuscunq; & quantuncunque diuersis agētibus: sed corpus viuum quomodocunq; moriatur, modò non statim dissoluatur in elementa, ad sensum apparet eiusdem rationis. ergo non producitur noua forma sed remanet quæ erat forma corporeitatis. Hencius autem cū multis aliis arguit ex parte effectus sic: Anima intellectiua non potest supplere effectus & operationes formæ corporeitatis & mixtionis. ergo præter eam oportet aliam formam ponere. Cōsequentia plana: & antecedens probatur, quia esse diuisibile, quāsi, extēsum, figuratū, corruptibile, &c. non sunt ab anima intellectiua: quoniam esse eius est indiuisibile, est inextensibile, incorruptibile, immateriale, &c. ergo. Et hoc præcipuè militat aduersus S. Th. nullum aliud esse ponentē in homine nisi illud quod est animæ intellectiuæ. Et confirmatur quia non videtur intelligibile quòd compositum sit quantum, extensumq; & quælibet pars eius non sit quanta & extensa.

¶Ad primum borum iam dixit S. Tho. q. corpus Christi in triduo fuit tripliciter idem numero: quia idē suppositaliter & materialiter: & quo ad esse actualis existentiæ. Et q. non valet, ergo idē formaliter. Et hoc sufficit ad verificandas omnes Sanctorum autoritates & similiter in Eucharistia. Ita q. in hostia consecrata aut retenta in triduo, continebatur illud compositum ex materia, & illa forma cadaueris, quod tunc erat verum Christi corpus idem cum viuo tripliciter modo dicto. Et in resurrectione in eadem hostia fuisset compositum ex materia & anima intellectiua, vt dat esse corporeum. Ita quòd par est ratio varietatis hic & ibi. Nec hic est aliquod inconueniens nisi inconueniens fuerit, corpus Christi variari secundum virtus & mortem: hoc enim ad hoc sequitur, sed trepidauerunt timore vbi non erat timor: quia non vident naturam compositionis substantialis.

¶Ad secundum dicitur, q. ibi dicuntur tria. Quorum vnum est dubiū, & duo sunt falsa. Dubium siquidem est, cadauer esse eiusdem rationis: quoniā sustinent potest rationabiliter vtraque contradictionis pars. Potest enim dici, q. cadaueris forma est diuersarum rationū iuxta diuersitatem naturalīū agentiū puta ignis, aur aquæ &. q. cadauer mortui ex dominio choleræ fit alterius rationis à mortuo ex dominio phlegmatis. Et meritorquia illud ab igne corruptum ad ignem tendit ex interuētione agentis, reliquum ab aqua in aquam vt aliis existentibus terminis alia etiam sic via. Nec refert vtrum gladio vel suspendio, sed quo elemento dominante moriatur: quoniam illa fō habent vt excitantia & applicantia actiua passiuis. Potest etiam dici, quòd forma cadaueris est vnius rationis: & q. est forma imperfecta & communis via, à viuo ad quodlibet elementum. Nec inconuenit eam esse communem, & vnius rationis: quia est medium remotum ab illa. Falsum verò est quòd effectus vnius rationis non possit ab hac agentium diuersitate produci: quoniā quid producit fiat duplicitèr vt medium est, aut terminū principaliter intentū. Et vt medium proprium vel commune. Et q. quia forma cadaueris producit commune mediū ad omnia elementa, ideo potest à quolibet eorum produci. Et hic quantacunq; diuersitas agentium sed quadruplex tantum, iuxta quatuor elementorum. Falsum quoq; est & contra Aristo. 2. de Genera. tex. 17. q. hominis non fiat noua forma: quoniā tunc non semper corruptio alterius. & natura operatur sapientiæ ad melius, q. est impossibile.

¶Ad [illegible] suppositis distinctione de ly esse quamum, dupliciter, scilicet per se, & quòd hic non est quæstio nisi de quanto & extenso per accidens, quoniam nulla res extra prædicamentum quantitatis

dat formale esse per se quantum, vt patet: quòd quia anima intellectiua claudit in se omnes formas priores se ordine generationis. sicut tetragonum, trigonum ipsa potest supplere, imo necessariò facit omnem effectum & operationem formæ mixtionis & corporeitatis. Et vt satisfiat veritas arguentium, potest distingui q. in anima intellectiua inueniti esse corporeum, materiale quantum, & figuratum, &c. potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter: alio modo virtualiter. Et quòd quamuis in ea non inueniantur istæ formaliter, sint tamen in ea virtualiter sicut trigonum etiam nō est in tetragono formaliter, sed virtualiter, & sic anima dat quod habet virtualiter. & hoc sufficit. Est enim anima intellectiua tantæ excellentiæ, vt & faciat ens materiale quantitati subiectum, &c. inquantum habet in se vim priorum: & vt det esse intellectuale & indiuisibile, inquantum formaliter excedit omnes alias. Facilèque percipi potest, quòd cōpositum sit quantum & figuratum subiectiuè: & tamē illius poema sit indiuisibilis formaliter, si privatus quia non est ita naturali lumine, quo discernere datum est, quòd inter formam purè indiuisibilem, vt sunt intelligentiæ: & formam purè diuisibilem, vt sunt omnino materiales, medius forma indiuisibilis formaliter & diuisibilis virtualiter: cui ex formali indiuisibilitate conuenit esse non quantum & ex virtuali diuisibilitate conuenit facere formaliter eius extensum subiectiuè. Et nota, quod cùm dicimus animam intellectiuam dare esse extensum compositō, intelligitur non de esse actuali & existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud namque indiuisibile & immateriale sicut anima ipsa, hoc verò diuisibile & materiale: illud est vnum simplicitate communicarum tantùm composito & materiæ, hoc verò est vnum compositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare prædicta propositioni San. T. ho. de vnitate esse in composito: quoniam in æquiuoco laboratur dum quæstio est de esse essentiæ, quod est ipsum compositum subiectum quantitati: & positio loquitur de esse existentiæ.

Anut. ¶In responsione ad secundū aduertē, q. diuisio animalis in partem mouentē & partem motā in cæteris animalibus, est diuisio in partes integrales formaliter, & non in partes essentiales, nisi causaliter: quoniam omne animal integratur ex duabus partibus corporeis, quarum vna actuatur potentia motiua ipsius animalis, & est pars mouens, & reliqua mouetur. In homine autem, quia habet duplex motiuum mixta dupliciter apperitum, sensitiuum scilicet, & intellectiuum: est diuisio in partes integrales, quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo: quia ille est actus cuiusdam partis corporis. Et quodammodo in partes essentiales, quo ad motum prouenientem ab appetitu intellectiuo: quia ille nullius corporis est actus: & sic pars mouens est anima, quæ est pars essentialis. Dixi autem quodammodo: quia pars mota nō est pprie pars essentialis quum est corpus in actu, quod nō est pars nisi per synecdochē & aliter loquendo: sed est & dicit pars hoīs inquantū homo aut animal, ga formaliter sumēdo animā corpus & animal, cōponit animal ex anima & corpore tanquā ex partibus essentialibus: corpus tā non est verè pars vt dictū est.

Anut. ¶In responsione ad tertiū nota, q. rātio redarguit argumentum, q. peccat secundū causam: non enim immediatè vniri materiæ primæ infert imperfectionem formæ, sed dare illi primum tantùm perfectionis gradum. Vnde hinc habes quòd esse formam propinquam materiæ primæ, contingit dupliciter. Vno modo quo ad vnionem, & sic omnis forma substantialis est æquè propinqua materiæ primæ. Quia in ipsa immediatè recipitur. & penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio vel imperfectio formarum substantialium. Alio modo quo ad gradum perfectionem & sic non omnis forma est æquè propinqua materiæ primæ. Sed quanto aliqua forma est propinquior materiæ, tanto imperfectior. & quanto magis elongata, tanto perfectior. Et sic formæ elementorum dicuntur imperfectissimæ & immediatæ materiæ, & primæ formæ eiusdē deinde mixtorum, &c. deinceps, vocatur autem forma propinquior materiæ secundum perfectionem quæ primum ordine generationis gradum perfectionalem ita tantùm remotior. verò quæ primum & secundum & sic procedendo data latitudine in quolibet gradu.

Anut. ¶In responsione ad quartum vbi mixtio elementorum tractatur longius, effet habendus sermo, si cuncta adducenda essent obiectata. vnde in loco proprio in primo de generatione requiruntur, hic fat fit rationes has tractare. Tria ergo sunt in hac responsione. Primò opinio Aulcen. quæ satis efficaciter impugnatur. Secundò opinio Auerrois in 1. Cœli. commen. 67. Cuius rationes sunt quia si corumperentur totaliter, non saluaretur ratio elementi: nec materia reciperet formas mixtorum mediis elementi: sed primò & essentialiter omnes. Ad quas nos dicimus, quòd optimè saluatur ratio elementi: quia elementum est ex quo fit aliquid, cùm insit actu vel virtute. Et quòd materiam recipere formas mixtorum immediatè, potest dupliciter intelligi. primò, quo ad vnionem formæ cum materia. & sic est necessarium. Alio modo, quo ad transmutationem. & sic mediate elementa. Ita q. elementa media sunt in transmutatione, nō in informatione. Vel dicatur, q. non solùm in fieri, sed in esse elementa sunt mediarum formaliter, sed virtualiter, sicut & manent non formaliter, sed virtualiter. Sed aduerte hic, q. Auerroistæ dicūt secundum rationem S. T. contra Auerroim, quia manifestè patet in commento illo, quòd Auerrois posuit, formas elementorum esse substantiales medias autem inter substantias perfectas, & accidentia: & ex earum imperfectione quæ proximæ sunt accidentibus possunt suscipere magis & minus: & sic non

non posuit aliquod medium inter substātiam & accidens. Sed isti dum dicunt, quām sit difficillimum exhibeant si viderent, tacerent. Non penetrant subtilitatē formalitatēmque S. T. qui ad Philosophos loquebatur, non sciolos. Ad cuius euidentiam sciendū est, quòd ratio S. T. non tendit contra conclusionē, sed contra rationem Auer. Sustentatur enim Auer. super rationē medij, vt expressè patet in commento illorum q. ideo dicit esse possibile formas elementorū misceri mixtis & inimus: quia esse earum est medium inter formas substantiales perfectas, & accidentia. Contrà hāc rationem arguit San. Tho. quia inter substantiam & accidens impossibile est esse aliquid habens verē rationē medij. Et verificatur hoc nō solùm accipiēdo totum genus substantiæ ex vna parte, & accidentium ex alia: sed sumendo quamcunq; substantiā ex vna parte: quoniam vt patet in mēta. medium oportet esse eiusdem generis cum extremis, quòd nulla substātia est eiusdem generis cum accidente, si dicatur, q. Auer. non loquitur de verē medio per participationē: hoc est quod volumus: quia ex hoc habetur q. nulla fuit ratio sua ex ratione medij vt medium est: & hoc intendebat S. Th. Et confirmatur: quia aut talis sua fundatur super ratione medij: & tunc aut per participationem: & hoc non, vt patuit. Aut per abnegationē: & hoc idem. vt de se patet. Aut per comparationem: & hoc non, quia forma elementi non est accidens in respectu ad substantiam & substantia in respectu ad accidens, sed est absolutè substantia. Et similiter non verificatur, quòd suscipit magis & minus in respectu ad substātiā, & non suscipit in respectu ad accidens: quoniā apud ipsum absolutè suscipit magis & minus, & secundum veritatem non suscipit absolutè. Aut per appropinquationem, & de hoc procedubio intendit. Sed nihil infert: quia aut ratio fundatur super rationē medij: & nulla est, quis non est vera medij. Aut super ipsa appropinquatione natæ: & tunc nihil aliud est dicere, nisi q. quia formæ elementares sunt imperfectissimæ, & vicinissimæ accidentibus, ideo suscipiunt magis & minus. Et apparet tunc duplex defectus. Primò, quòd ratio medij non est ad propositum, vt subtiliter excluse S. T. Secundò, q. ratio assignata est nulla: quia ex hoc q. aliquid est imperfectissimum & infimū in aliquo genere, nō excludit à communibus conditionibus suis generis, sed potius eo ipso quòd infra genus continetur, illas habet: constat quòd suscipere magis & minus communis est conditio generis substantiæ, vt patet in Prædicamētis. Tacreant ergo & voluntariè fateantur Auerroim esse locutum, & non ex medij ratione, vt tamen loqui se credidit.

¶Tertiò in hac responsione San. Tho. ponit opinionem propriam, q. elementa remanent non acta, sed virtute. Sed aduerte q. elementa remanere virtute, potest dupliciter intelligi. Vno modo in forma substātiali mixti eo modo quo vegetatiuū est in forma sensitiua: & hęc est opinio Sco. in 1. sen. dist. 15. Alio modo, in qualitate, quæ est propria dispositio ad formam mixti: & hæc est opinio S. T. Et quamuis opinio Scot. cōtra viam S. T. sit, & rationi aduersa tum quia nō est æqué proportio formæ perfectiæ, puta sensitiua ad formas specificas elementorum, & ad gradus genericos: vt quemadmodū hos cōstituet, ita illas constituet: quoniam illarum prædicatio ibi repugnans non autē hoīs. Et sensus contradicit in quia operatio elementi non æquè perfectē, aut perfectius est in forma mixti: sed lōgè imperfectiūs: cuius oppositionē videmus in omnibus viuentibus tam perfectioribus, sensitiuis enim perfectiori modo operatur vegetatiui quā pure vegetatiuum, quia tamen non est contra præsentē intentionem in qua plurialitatem formarum examinamus, discutienda relinquatur in loco proprio: sed hæc sint ad directionē opinionis San cti Thomæ dicta.

a ¶ *Super Quæstionē septuagesimam sextam Articulum quintum.*

Titulus clarus est.

Commē. ¶In corpore duo. Primò respondet quæstio vna conclusione affirmatiue. Secundò, ex conclusione deducit duo corollaria. Conclusio responsiua est: Corpus cui vnitur anima intellectiua, oportet q. sit mixtum, & maximè ad æqualitatem reductū, quale est nostrū. Probatur sic, Anima intellectiua exigit corpus habēs has duas condiciones. ergo. Probatio consequentiæ quia ex forma accipitur ratio materiæ: quoniā materia est propter formā, & non econtra. Antecedens verò quo ad primam partem, scilicet ly mixtū: probatur sic: Anima intellectiua nō habet inditum cognitionem intellectibilē. ergo est etiam sensitiua ergo exigit corpus organum tactus. ergo medio inter contraria. ergo mixtum. Antecedens huius probationis quamuis sit vna secundum essentiam, tamen propter sui perfectionē est multiplex in virtute. Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partibus corporis cui vnitur. Et propter hoc videmus, quòd maior est diuersitas partium in animalibus perfectis, quàm in imperfectis, & in his quam in plantis.

¶Ad quartum dicendum, quòd anima intellectiua, quia est vniuersalium comprehensiua, habet virtutem ad infinita. Et ideo non potuerunt sibi determinari à natura vel determinatæ existimationes naturales, vel etiā determinata auxilia, vel defensiones vel tegumentorum: sicut aliis animalibus, quorum animæ habent apprehensionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horum omnium homo habet naturaliter rationem & manus: quæ sunt organa organorum. quia per ea homo potest sibi præparare instrumenta infinitorum modorum, & ad infinitos effectus.

ARTICVLVS V.

¶ Virum anima intellectiua conueniēter tali corpori vniatur.

371 Ad. 8. 9. 1. cæli. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Videtur quòd anima intellectiua incōuenienter tali corpori vniatur.

Materia enim debet esse proportionata formæ. Sed anima intellectiua est forma incorruptibilis. Non ergo inconuenienter vnitur corpori corruptibili.

¶Præterea, Anima intellectiua est forma maximè immaterialis. Cuius signum est, quòd habet operationem, in qua non communicat materia corporalis. Sed quantò corpus est subtilius, tantò minus habet de materia. Ergo anima deberet subtilissimo corpori vniri, puta igni, & non corpori mixto & terrestri magis.

¶Præterea, Cùm forma sit principium speciei, ab vna forma non prouenient diuersæ species. Sed anima intellectiua est vna forma. Ergo non debet vniri corpori, quod componitur ex partibus dissimilium specierum.

¶Præterea, Perfectioris formæ debet esse perfectius susceptibile. Sed anima intellectiua est perfectissima animarum. Cùm igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter insita tegumenta, puta pilorum loco vestium, & vnguium loco calciamentorum: habeant etiam arma naturaliter sibi data, sicut vngues, dentes, & cornua: ergo videtur, quòd anima intellectiua non deberit vniri corpori imperfecto tanquā talibus auxiliis priuato.

¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 2. de Anima, quòd anima est actus corporis physici, organici, potentia vitam habentis.

CONCLVSIO.

¶Cùm anima intellectiua sit etiam virtute sensitiua secundum gradum perfectissimum, decuit corpus, cui vnitur, mixtum esse, & inter omnia alia corpora magis reductum ad complexionis æqualitatem.

¶RESPONDEO dicendum, q. cùm forma non fit propter materiam, sed potius materia propter formam: ex forma oportet rationem accipere quare materia sit talis, & non econuerso. Anima autem intellectiua sicut suprà habitum est, secundum naturæ ordinem infimum gradum in substantiis intellectualibus tenet: tantùm, quòd non habet naturaliter sibi inditam notitiam veritatis, sicut angeli, sed oportet, quòd eam colligat ex rebus diuisibilibus per viam sensus: vt Diony. dicit 7. cap. de Diui. nomi. Natura autem nulli deest in necessariis. Vnde oportuit, quòd anima intellectiua non solùm haberet virtutem intelligendi: sed etiam virtutem sentiendi. Actio autem sensus non fit sine corporeo instrumento. Oportuit igitur animam intellectiuam corpori vniri, quod posset esse conueniens organum sensus. Omnes autem alij sensus fundantur supra tactum. Ad organum autem tactus requiritur, quòd sit medium inter contraria, quæ sunt calidum & frigidum, humidum & siccum, & similia, quorum est tactus apprehensiuus. Sic enim est in potentia ad contraria, & potest ea sentire. Vnde quanto organum tactus fuerit magis reductum ad æqualitatem complexionis: tanto perceptibilior erit tactus. Anima autem intellectiua habet completissimè virtutem sensitiuam: quia quod est inferioris, præexistit perfectius in superiori: vt dicit Diony. in lib. de Diui. nomi. Vnde oportuit corpus cui vnitur anima intellectiua, esse corpus mixtum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem complexionis. Et propter hoc homo inter omnia animalia melioris est tactus. Et inter ipsos homines, qui sunt melioris tactus, sunt melioris intellectus. Cuius signum est, quòd molles carne bene aptos mente videmus, vt dicitur in secundo de Anima.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd hanc obiectionem aliquis fortè vellet euadere per hoc, quòd diceret corpus hominis ante peccatum incorruptibile fuisse. Sed hęc responsio non videtur sufficiens. Quia corpus hominis ante peccatum immortale fuit non per naturam, sed per gratiæ diuinæ donum: alioquin immortalitas eius per peccatum sublata nō esset, sicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendum est, quòd in materia duplex conditio inuenitur. Vna, quæ eligitur ad hoc quòd sit conueniens forma: alia, quę ex necessitate cōsequitur priorem dispositionem. Sicut artifex ad formam ferræ eligit materiam ferream aptam ad secandum dura. Sed q. dentes ferræ hebetari possint, & rubiginem contrahere, sequitur ex necessitate materiæ. Sic igitur & animæ intellectiuæ debetur corpus, q. sit æqualis complexionis. Ex hoc autem de necessitate materiæ sequitur quòd sit corruptibile. Si quis verò dicat, quòd Deus potuit hanc necessitatem vitare, dicendum est, q. in constitutione rerum naturalium non cōsideratur quid Deus facere possit, sed quid naturę rerum conueniat, vt Aug. dicit 2. super Gene. ad lite. Prouidit tamen Deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

¶Ad secundum dicendum, q. animæ intellectiuæ non debetur corpus propter ipsam intellectualem operationem secundum se, sed propter sensitiuam virtutē, quæ requirit organum æqualiter complexionatum. Et ideo oportuit animam intellectiuam tali corpori vniri, & non simplici elemento vel corpori mixto in quo excederet ignis secundū quantitatem: quia non posset esse æqualitas complexionis propter excedētem ignis actiuam virtutem. Habet autē hoc corpus æqualiter complexionatum quandam dignitatem, per hoc quòd est remotum à contrariis. In quo quodammodo assimilatur corpori cælesti.

¶Ad tertium dicendum, quòd partes animalis, vt oculus, manus, caro, & os, & huiusmodi, non sunt in specie, sed totum. Et ideo non potest dici proprie loquendo, q. sint diuersarum specierum, sed quòd sint diuersarum dispositionum. Et hoc competit animæ intellectiuæ, quæ quamuis sit vna secundum essentiam, tamen propter sui perfectionē est multiplex in virtute. Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partibus corporis cui vnitur. Et propter hoc videmus, quòd maior est diuersitas partium in animalibus perfectis, quàm in imperfectis, & in his quam in plantis.

¶Ad quartum dicendum, quòd anima intellectiua, quia est vniuersalium comprehensiua, habet virtutem ad infinita. Et ideo non potuerunt sibi determinari à natura vel determinatæ existimationes naturales, vel etiā determinata auxilia, vel defensiones vel tegumentorum: sicut aliis animalibus, quorum animæ habent apprehensionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horum omnium homo habet naturaliter rationem & manus: quæ sunt organa organorum: quia per ea homo potest sibi præparare instrumenta infinitorum modorum, & ad infinitos effectus.

a 457

b 306

337

455

457 b

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentia ad tangibilia vt medium per alnegationē. Secunda autē pars antecedentis, scilicet maximē reducti ad æqualitatem, probatur ſic: Anima intellectiua habet perfectiſſimē virtutē ſenſitiuā: ergo exigit corpus maximē ad æqualitatē reductū. Antecedens probatur: quia inferius perfectius continetur in ſuperiori: vt patet per Dio. conſequentia probatur ex eadē radice, quia ſcilicet vis ſenſitiua fundatur ſuper actu. Conſtat etiam q̄ quanto organum actus fuerit æqualius, tanto melius percipit, qui ab excellentiori remotius. Quibus diſcernit.

374 2. phiſic. 71. Et vi. 71. q. 13. art. 1. 4. cor. 1. 5 mal. q. 4. arti. 4. cor. Et ſſū. art. 3. ar. 1. de anim. ar. 9. & art. 10. co. & 2. li. de anima. lec. 1. fin.

Corollaria ſunt duo. Primū, q̄ ex hoc homo præſtat actu cæteris animalibus. Secundum, inter homines melius habens tactum, eſt melioris ingenij. Patet ſequela ex iis de primo ad vltimū, & declaratur ſigno ex ſecundo de Anima.

a ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſextæ Articulum ſextum.*

368 Auer.

IN titulo hoc ſolum aduerte, quòd hic eſt ſermo de mediatione informationis non autē tranſmutationis tantūm. Ita q̄ q̄ eſt, vtiū in inſtanti quo anima recipitur in materia, mediante inter ipſam & materiā accidētia aliqua, quibꝰ prius natura, etſi non ſpore materia informetur, quam ipſa forma ſubſtantiali. Et eſt q̄ contra Auer. & vniuerſaliter contra omnes ponentes idem numero accidens ingenito & corrupto ſaltari.

Comment. ¶ In corpore duo facit. Primò tractat quid ſecundum Plat. reſpondendū eſſet, ſcilicet affirmatiuē. Secundò, quid ſecundū determinatā q̄ negatiuē. Primū de ſe patet. Secundū eſt concluſio reſpōſiua: Anima & vniuerſaliter omnis forma ſubſtātialis recipitur in materia nullo mediante accidente. Probatur ſic: Materia eſt in potentia ad omnes actus ordine quodam: ergo primò ad eſſe in actū: ergo ad formā ſubſtātialem: ergo prius recipitur forma ſubſtantialis: ac per hoc anima, quā quodcunq; accidēs. Antecedens patet ex 7. Met. prima cōſequentia probatur: quia eſſe in actu eſt actus primus ſimpliciter, ſecunda verò: quia ſola & omnis forma ſubſtātialis facit eſſe ſimpliciter, tertia relinquit per ſe nota.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd duplicitèr camillari poteſt. Primò quantum ad ordinem, dicendo, quòd materia eſt primò in potentia ad eſſe ſubſtantiale primitate intentionis, non autem primitate exequutionis, quia primum in intentione eſt vltimum in exequutione: ideo prius ordine generationis recipit diſpoſitiones accidentales, quām formam ſubſtantialem. Secundò, quantum ad ſecundā conſequentiā, quia cōceſſo q̄ eſſe in actu eſt prius ordine generationis: nō ſequitur, ergo eſſe datum à forma ſubſtantiali, eſt prius ordine generationis; ſed q̄ eſt ſophiſma conſequentis, quoniā eſſe in actu cōmuni eſt omnibus prædicamētis, vt patet 3. Phy. text. 20. per hoc claudit intrinſecē in eſſe accidentali, & cōſequenter faciendo eſſe quantum, aut quale ſit, eſſe in actu. Et ſic nihil aliud cōcludit ex hoc, q̄ eſſe eſt primum actus ordine generationis, niſi q̄ prius ſit eſſe in actu, quām eſſe tale, quod falſum eſt: nā in forma accidentali quia dum calor facit eſſe calidum prius natura dat ly eſſe, quā ly calidum: nō ergo ex hoc poteſt inferri, ergo prius recipit formā ſubſtantialē. Sed ad hæc breuiter, & ſimul dicitur, q̄ ſermo præſens principaliter eſt de ordine generationis ita q̄ materia eſt in potētia ad oēs actus ordine generationis: ne per hoc ad actū primū ex natura ſua ordine generationis eſt primo ordine generationis in potētia: & cōſequenter prius recipit illā ordine generationis, quām ſit prior accidēte ordine generationis, probat ſufficienter in litera ab effectibus eatū formalibus: quia ſcilicet eſſe in actu eſt prius quā eſſe tale, quod nō ſolū verificatur, ꝓterea quia in qualibet eſſe tale intelligitur eſſe, quia ſpecificatio eius, vt obiicitur, à tali eſt, quod eſt extra propoſitū: ſed neceſſariō & verō, & in ſenſum in propoſitō, ꝓpterea quia nulla res poteſt ſuſcipere eſſe tale, niſi prius natura de ipſa verificetur abſolutē, q̄ habet eſſe. Impoſſibile eſt enim imaginari domum ſuſcipere eſſe album, aut pulchrum, niſi imaginemur q̄ domus ipſa eſt abſolutē, ſeu ſine additione aliqua. Si ergo materia ſecundā ſe nullū eſſe in actu habet, impoſſibile eſt imaginari, q̄ ſit talis ſi non prius natura de ea verificetur, q̄ habet eſſe abſolutē, & ſine additione aliqua: ſed dare eſſe, ita q̄ ſine additione aliqua verificetur de aliquo quod eſt, eſt proprius

effectus formalis formæ ſubſtantialis, vt ſuperius declaratum fuit. ergo impoſſibile eſt materiam prius recipere accidens quod facit ſolum eſſe tale, quam formam ſubſtātialem, quę facit eſſe ſimpliciter, id eſt ſine additione aliqua. Nullū eſt ergo ſophiſma arguere ex hoc, q̄ eſſe ſimpliciter, id eſt ſine additione aliqua, eſt primus actus ordine generationis, ergo forma ſubſtantialis, quia hoc nō claudit intrinſecē in forma accidentali, ſed præſuppoſitiuē, ſed in forma ſubſtantiali tantūm: & ideo illa eſt prior ordine generationis. Eſt autē ratio apparēs in argumēto: quia eſſe poteſt dici abſolutē dupliciter. Vno modo ꝑ abſtractionem & ſimpliciter & ſecundū quid: & hoc modo ſimpliciter dicitur de eſſe in omnibus generibus, & ſic accipiebatur in arguendo, & hoc modo eſſe nec excludit, nec includit ſimpliciter, aut ſecundū quid. Alio modo per excluſionē ſecundum quid, & inclusionē ſimpliciter: & hoc modo dicimus in actu ſigna to, q̄ forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter: & in actu exercito, q̄ per formā ſubſtantialē ignis eſt. per calorē verò ignis nō eſt, ſed eſt calidus. Et ſic vſus eſt S. Th. eſſe ſimpliciter ſeu abſolutē in propoſito. Vnde patet q̄ dicitūr modē ſumatur eſſe, eō dicitur q̄ calor facit eō eſſe calidū, dat prius eſſe, quā calidū: & eō dicitur q̄ forma ſubſtātialis dat eſſe. Et vtrobique verum: ly eſſe abſolutē: quoniā ibi eſſe dicit actū confuſē & potentiale ad ſimpliciter & ſecundū q̄: hic verò dicit actū exclu dentem ſecundum quid.

¶ In reſpōſione ad primum, aduerte propter inſtantiam, quæ poſſet fieri de ordine reali, q̄ forma exigit materiam realiter diſpoſitam, & non ſolūm ordine rationis. Aduerte inquam, q̄ formam vnius materiæ diſpoſitæ, poteſt quadrupliciter intelligi. Primò, diſpoſitionibus præcedentibus ordine durationis. Et ſic verificatur, quia immediatē ante inſtans generationis materia erat ſummè diſpoſita pro forma introducēda, ſecundò diſpoſitionibus ſimultaneis: & hoc modo etiam eſt verum, quia in inſtanti introductionis formæ ſubſtantialis adſunt etiam omnes diſpoſitiones requiſitæ in ipſa materia. Tertiò, diſpoſitionibus ſimultaneis, præſuppoſitis tamen reali ordine naturæ. Et ſic eſt falſum, formam vnius materiæ diſpoſitæ quoniam ipſa forma præcedit reali naturæ ordine omnia accidentaliter in corpore articuli probatum eſt. Quarto diſpoſitionibus ſimultaneis & præſuppoſitis ordine naturæ ſecundum intellectum. Et hoc modo eſt verum, non de ipſa forma ſubſtantiali abſolutē, ſed de ipſa ſecundum poſteriorem eius gradum & effectum. Non eſt quidem verum de ipſa: quia materia ſecundum ſeipſam nulla eget diſpoſitione ad hoc vt ſuſcipiat formam ſubſtantialem ſi nihil addatur, quamuis egeat diſponi, vt recipiat formam ſubſtantialem talem. Eſt autem verum de ipſa quantum ad vltimum gradum: quia vt in litera dicitur, formam ſubſtantialem vt ſic, intelligitur comitari proprietates eius ſubſtantiæ: ꝑ hoc capacem eſſe corporeitatis, quam comitantur dimenſiones, &c. Et ſic intelligitur capax miſtionis, quam ſua euidentia comitantur. & ſic ſemper forma ſecundum vltimum gradum, & effectum formalem, & accidentis propria perfecta intelligitur aduenire materiæ diſpoſitæ. Vnde patet quod propoſitio illa maxima, forma & actus ſit in materia diſpoſita, tripliciter verificatur: duobus modis, realiter ſcilicet, diſpoſitionibus præcedentibus & ſimultaneis, loquendo virobique de ordine durationis: & vno modo ſecundum rationem, loquendo de ordine naturæ: & hunc tantum poſuit hic San. Tho. quia erat obſcurus. Et hoc bene memora in toto hac materia. De qua & materia ſequentis articuli vide in Commentariis de Ente & eſſentia, ſi noſtra videre vis.

a ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſextæ Articulum ſeptimum.*

Commen. TItulus clarus eſt.

¶ In corpore tria. Primò reſpondet ſecundum poſitionem Platonis, & dicit quòd conueniens eſſet ponere aliquod medium propter diſtantiam naturæ animæ à natura corporis: quoniam illa mutabile & corruptibile: & ideo medium aliud conuenit. Secundò, quid ſecundum poſitionem determinatam, concluſio reſpōſiua, Anima non vnitur corpori mediāte aliquo corpore. Probatur dupliciter. Primò ratione, Forma ſeipſa immediatē facit formaliter compoſitum ex ſe & materia ens in actu: ergo & vnum. Antecedens probatur: quia forma per eſſentiā ſuam eſt actus. Conſequentia probatur: quia vnumquodque eodem modo eſt ens & vnum: ſecundò probatur autoritate 8. Metaphyſi. Tertiò excludit opiniones oppoſitas, enumerans tres earum, & tertiam triplicitèr excludit. omnia clara ſunt in litera.

Auer.

¶ In reſpōſione ad tertium, aduerte quòd reſpōſio innuit hanc diſtinctionem, quòd multum diſtantia dupliciter diſſimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. Primo modo forma & materia multum diſtant: non ſecundo. Et inter multum diſtantia primo modo tantūm, non oportet eſſe medium: ſed inter diſtantia vtroque modo oportet eſſe media.

a ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſextæ Articulū octauum.*

374 369 Comment.

TItulus clarus eſt.

¶ In corpore. Primò, quòd ſi ſecundum poſitionem Platonis diceretur ſcilicet negatiuē reſpondendum eſſet. Secundò ſecundum veritatem dicendo reſpondet quaſito affirmatiuē. Tertiò oſtendit differentiam modum quo anima eſt in toto & partibus, in ſine articuli.

¶ Primum eſt clarum, quod non ideo repetitum toties eſt à S. Thoma, vt quaſi opinio Platonis vt dubia ſemper tractaretur, ſed vt oſtenderetur continuè, quanta oritur diuerſitas ex illa radice, & confirmetur intentum ex differentia inter vnionem per modum motoris, & per modum formæ.

¶ Quo ad ſecundū concluſio reſpōſiua eſt, Anima eſt tota in toto, & tota in qualibet parte. Et probatur tali ordine. Primò probatur, quòd anima in toto & in qualibet parte eſt. Secundò, quòd in toto, & qualibet parte eſt tota. Primum probatur dupliciter ſeu tripliciter. Primò ex differentia inter formam ſubſtantialem & accidentalem. Dare eſſe formale tori & non partibus ſingulis, eſt conditio propria formæ accidentalis: ergo non conuenit animæ, quæ eſt forma ſubſtantialis. Antecedens declaratur in formis, quæ ſunt compoſitio & ordo. Secundò ex effectu, ſic. Recedente anima nec totum

ad literam, quòd anima per lucem, id eſt ignem & aërem, quæ ſunt ſimiliora ſpiritui, corpus adminiſtrat. Ignis autem & aër ſunt corpora. Ergo anima vnitur corpori humano mediante aliquo corpore.

¶ Præterea. Id, quo ſubtracto, ſoluitur vnio aliquorum vnitorum, videtur eſſe medium inter ea. Sed deficiente ſpiritu, anima à corpore ſeparatur. Ergo ſpiritus, qui eſt quoddam corpus ſubtile, medium eſt, in vnione corporis & animæ.

¶ Præterea, Ea, quæ ſunt multum diſtantia, non vniuntur niſi per medium. Sed anima intellectiua diſtat à corpore: & quia eſt incorporea, & quia eſt incorruptibilis. Ergo videtur quòd vniatur ei mediante aliquo, quod ſit corpus incorruptibile. Et hoc videtur eſſe aliqua lux cæleſtis, quæ conciliat elementa, & redigit in vnum.

¶ SED CONTRA eſt quod Philoſophus dicit in ſecundo de Anima, quòd non oportet quærere ſi vnum eſt anima & corpus: ſicut neque ceram & figuram. Sed figura vnitur ceræ nullo corpore mediante. Ergo & anima corpori.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima vniatur corpori non vt motor, ſed vt forma, impoſſibile eſt vnire corpori mediante aliquo corpore.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſi anima ſecundum Platonicos corpori vniretur ſolùm vt motor, conueniens eſſet dicere, quòd inter animam hominis vel alterius cuiuſcunque animalis & corpus aliqua alia corpora media interuenirent. Conuenit enim motori alia quid diſtās per media magis propinqua mouere. Si verò anima vnitur corpori vt forma, ſicut iam dictum eſt: impoſſibile eſt quòd vniatur ei aliquo corpore mediante. Cuius ratio eſt, quia ſic dicitur aliquid vnum quomodo & ens. Forma autem per ſeipſam facit rem eſſe in actu, cùm per eſſentiam ſuam ſit actus nec dat eſſe per aliquod medium. Vnde vnitas rei compoſitæ ex materia, & forma eſt per ipſam formam, quæ ſecundum ſeipſam vnitur materiæ, vt actus eius. Neceſſe aliquid aliud vniens niſi agens, quod facit materiam eſſe in actu, vt dicitur in octauo Metaphyſic. Vnde patet eſſe falſas opiniones eorum, qui poſuerūt aliqua corpora eſſe media inter animam & corpus hominis. Quorum quidam Platonici dixerunt, quòd anima intellectiua habet corpus incorruptibile ſibi naturaliter vnitum, à quo nunquam ſeparatur, & eo mediante vnitur corpori hominis corruptibili. Quidam verò dixerunt, quòd vnitur corpori mediante ſpiritu corporeo. Alij verò dixerunt, quòd vnitur corpori mediante luce, quam dicunt eſſe corpus, & de natura quintæ eſſentiæ: ita quod anima vegetabilis vnitur corpori mediante luce cœli ſyderei, anima verò ſenſibilis mediante luce cœli cryſtallini: anima verò intellectualis mediante luce cœli empyrei. Quod fictitium & derisibile apparet. Tum quia lux non eſt corpus. Tum quia quinta eſſentia non venit materialiter in compoſitionem corporis mixti: cùm ſit inalterabilis, ſed virtualiter tantùm. Tum etiam, quia anima immediatè corpori vnitur, vt forma materiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auguſtinus loquitur de Anima, inquantum mouet corpus. Vnde vtitur verbo Adminiſtrationis. Et verum eſt, quòd partes groſſiores corporis per ſubtiliores mouet. Et primum inſtrumentum virtutis motiuæ eſt ſpiritus, vt dicit Philoſophus in libro de Cauſa motus animalium.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſubtracto ſpiritu deficit vnio animæ ad corpus, non quia ſit medium, ſed quia tollitur diſpoſitio, per quam corpus eſt diſpoſitum ad talem vnionem. Eſt tamen ſpiritus medium in mouendo, ſicut primum inſtrumentum motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima diſtat à corpore plurimum, ſi vtriuſque conditiones ſeorſum conſiderantur. Vnde ſi vtriſque ipſorum ſeparatim eſſe haberet, oporteret quòd multa media interuenirent. Sed inquantum anima eſt forma corporis, nō habet eſſe ſeorſum ab eſſe corporis: ſed per ſuum eſſe corpori vnitur immediatè. Sic enim & quælibet forma, ſi conſideretur vt actus, habet magnam diſtantiam à materia, quæ eſt ens in potentia tantùm.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum anima ſit tota in qualibet parte corporis.*

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd anima non ſit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim Philoſophus in lib. de Cauſa motus animalium, Non opus eſt in vnaquaque corporis parte eſſe animam: ſed in quodam principio corporis exiſtente alia viuere: eo quòd ſimul nata ſunt facere proprium motum per naturam.

¶ Præterea, Anima eſt in corpore cuius eſt actus. Sed eſt actus corporis organici. Ergo non eſt niſi in corpore organico. Sed nō quælibet pars corporis hominis eſt corpus organicum. Ergo anima nō eſt in qualibet parte corporis tota.

¶ Præterea, In 2. de anima dicitur, quòd ſicut ſe habet pars animæ ad partem corporis, vt viſus ad pupillam, ita anima tota ad totum corpus animalis. Si igitur tota anima eſt in qualibet parte corporis, ſequitur quòd quælibet pars corporis ſit anima.

¶ Præterea, Omnes potentiæ animæ in ipſa eſſentia animæ fundātur. Si igitur anima tota eſt in qualibet parte corporis, ſequitur q̄ omnes potentiæ animæ ſint in qualibet corporis parte: & ita viſus erit in aure, & auditus in oculo. Quod eſt inconueniens.

¶ Præterea, Si in qualibet parte corporis eſſet tota anima, quælibet pars corporis immediatè dependeret ab anima. Non ergo vna pars dependeret ab alia, nec vna pars eſſet principalior quam alia. Quod eſt manifeſtè falſum. Non ergo anima eſt in qualibet parte corporis tota.

¶ SED CONTRA eſt quod Auguſti. dicit in ſexto de Trinitate, quòd anima in quocunque corpore, & in toto eſt tota, & in qualibet eius parte tota eſt.

CONCLVSIO.

¶ Anima, cùm vniatur corpori ex diuerſis partibus conſtituto vt forma ſubſtantialis, eſt eſſentialiter & non virtualiter tota in toto, & tota in qualibet parte corporis.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd ſicut in aliis iam dictum eſt: ſi anima vniretur corpori ſolùm vt motor, poſſet dici quòd non eſſet in qualibet parte corporis, ſed in vna tantùm, per quam alias moueret. Sed quia anima vnitur corpori vt forma, neceſſe eſt quòd ſit in toto, & in qualibet parte corporis. Non enim eſt forma corporis accidentalis, ſed ſubſtantialis. Subſtantialis autem forma non ſolùm eſt perfectio totius, ſed cuiuslibet partis. Cùm enim totum conſiſtat ex partibus, forma totius, quæ non dat eſſe ſingulis partibus corporis, eſt forma quæ eſt compoſitio & ordo, ſicut forma domus, & talis forma eſt accidentalis. Anima verò eſt forma ſubſtantialis. Vnde oportet, quòd ſit forma & actus non ſolùm totius, ſed cuiuslibet partis. Et ideo recedente anima, ſicut non dicitur animal, & nec partes remanent, niſi æquiuocè: ergo anima eſt actus totius & partium. Antecedens probatur autoritate Philoſophi 7. Metaphyſic. & ratione, quæ poteſt eſſe tertia probatio ſeorſum à ſigno ſic, Recedente anima nulla pars corporis retinet proprium opus, ergo non remanet eiuſdem ſpeciei: ergo anima erāt in eis. Antecedens patet ad ſenſum. Prima conſequentia patet: quia retinens ſpeciem retinet operationem. ſecūda verò: quia actus eſt in eo cuius eſt actus ac per hoc cum anima recedēte ſic ille actus partium, quo habebat illa opera: ergo in eis erat. Secundum verò probat tali ordine. Primò diſtinguit tripliciter totalitatē. Secundò comparat eas ad formas in communi. Tertiò applicat quæſtionem propoſitam ad formas habēces omnes totalitates, & ſolvit cō. Quarto deſcēdit ad intentū reſpondendo quæſito diſtinctē.

¶ In primo horum ponitur triplex totalitas: quantitatiua, eſſentialis & poteſtatiua ita tripplex genus totius & partium.

¶ In ſecūdo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuam & alias, reſpectu formarum quo ad hoc quòd illa non inueniatur in formis, niſi per accidens, illæ per ſe: illa in ſolis formis, quæ indifferenter reſpiciunt totum & partes. Illæ non ſic: quia perfectio eſſentiæ & rationis, & eſſe principium operationis per ſe conuenit formæ. Ex his ſequitur tertia differentia: quòd illa nō inueniatur in anima, præcipuè animali, perfectorum. Iſtæ ſic: & tenet ſequela, quia anima non eadem habitudine reſpicit totum & partes: quia tenuiſſimè manifeſtè diuerſitatem in partibus corporis.

¶ In tertio dicit tria. Primum eſt: quòd ſi fiat hīc quæſtio de alterius ſpecie, id eſt, forma habente omnes iſtas totalitates, oportet diſtinguere de totalitate quātitatiua, & ſecundum, quod de duobus totalitatibus, ſcilicet quantitatiua & virtuali, reſpondendum eſt negatiuē, quia vna pars eſt extra aliam. & in maiori quanto eſt maior virtus. Tertium, q̄ de totali tate eſſentiali reſpōdendum eſt affirmatiuē.

¶ In quarto dicit tria. Primò, quòd non oportet diſtinguere in anima de omnib⁹ totalitatibus, ſed eſſentiali & virtuali tantūm. probatur, quia non eſt quanta per ſe, nec per accidens. Secundò reſpondet quæſito affirmatiuē, quo ad totalitatē eſſentiæ. Anima ſecundi eſſentia eſt

Universidad de Deusto
Biblioteca

tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertiò secundum totalitatem virtualem, negatiue scilicet, quòd non est tota in qualibet parte, sed secundum vnam potentiam in vna parte, & aliam in alia.

¶ Quo ad tertium principale, ponit differentiam inter modum essendi totam animam in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differre ait, quòd quamuis totum & quælibet pars cõueniant in hoc, quòd anima est in eis vt actus: differunt tamen in modo, quia anima est actus totius, vt per se primo perfectibilis singularium verò partium vt partiũ primo perfectibilis.

¶Num & quomodo formæ inextensæ sint quæ differenter se habent ad totum & partes.

Quæstio. a 377

¶ Circa hæc dicta sunt multa dubia. Primò est, circa totalitatẽ quantitatiuã, quid sit differẽs habitudo formæ ad totum & partes, quæ comitatur inextensionẽ formę. Aut enim diuersa ista habitudo attenditur penes diuisionem primi perfectibilis à non primo perfectibili in actu: partes verò nõ vt primũ perfectibile, sed vt partes primi. Aut penes distinctionem primi perfectibilis à nõ primo tam actu quã potentia: ita q̃ pars nec tit, nec esse possit primũ perfectibile à tali forma. Et hoc non: quia sic ala vegetatiua esset inextensa, quonia sic differenter respicit totũ & partes, q̃ totũ est eius primũ perfectibile, & nulla pars eius potest ei respondere vt primò perfectibile, quoniã nulla pars plantæ habet omnia organa plantæ, sine quibus non habetur ratio primi perfectibilis, vt patet ex diffinitione animæ. Aut penes distinctionem perfectibilis à non perfectibili, ita quòd pars sic perficiatur in toto à forma, quòd extra totum non possit esse perfectibilis tali forma. Et hoc non, quia sic forma minimi naturalis esset inextensa: quoniam nulla eius pars posset tali forma seorsum perfici. Nullo igitur modo videtur posse intelligi differentem habitudinem ad totum & partes comitari inseparabiliter negationem totalitatis quantitatiuæ in forma.

¶Num propter animam intellectiuam oporteat ponere in animali aliquam aliam formam inextensam.

Quæstio.

¶ Dubium secundò est circa eandem totalitatem: quoniam S. Thom. à communi opinione discordare videtur hoc in loco, eo quòd ponat præter animam intellectiuam, aliquam aliam formam in materia inextensam, scilicet animam sensitiuam animalium perfectorum, cùm tamen vix possit sustineri, quòd anima intellectiua de foris veniens informet secundum esse, & sit inextensa. Tum quia sequitur idem indiuisibile simul moueri & quiescere. Tum quia sequeretur, quòd manus intelligeret, existente ibi essentia animæ, & consequenter intellectu. Volentibus quoque & ablque probatione aliqua dicitur hoc, vt patet in litera, & in secundo contra Gent. cap. 72. quod non decet Philosophum.

¶Num totalitas essentialis per se conueniat formis & animæ.

Quæstio.

¶ Dubium tertiò est circa totalitatem essentialem: quia malè dicitur illam conuenire formis & animæ per se. Quia aut intenditis positiuè: & sic constat esse falsum, quia non habet partes essentiales, cùm sit simplex. Aut negatiuè, & sic etiam contingit totalitas quantitatiua animæ intellectiuæ. nam caret partibus quantitatiuis, quemadmodum & essentialibus, igitur pari ratione dicendum erat, quòd non habeat essentialem totalitatem, sicut nec quantitatiuam.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd intelligitur secundo modo ista differens habitudo. Sed oportet quòd subintelligatur de totalitate differente, & non secundum quid. Ad cuius euidentiam sciendum, triplex esse genus formarum. Quædam omnino æqualiter respiciũt totum & partes, vt primum perfectibile: & tales sunt formæ meræ naturales, vt aquæ, ignis & aliarum huiusmodi. Et loquimur de forma quantum est ex parte sui, & de toto & partibus abstoluté, & non de tanto toto aut tanta parte: quia enim quòd forma æque quantum est ex se, indifferenter respicit vt primum perfectibile materiam hic ubitam & cubitalem, quæ sunt totum & pars de quo & de alio. Nec instantia de partibus minimi moueri debere quoniã motum totum in toto, & pars in parte tantum: quod est sophisma figuræ dictionis: minimũ enim significat totũ tantum, & similiter pars dicimus, q̃ firmo nolter est absolutè: comparando formã ad totũ & partes vt primò perfectibile. Quod à verò sunt omnino inæqualiter respicientes totũ & partes. Et hæc ita totam fidei vendicant vt primum perfectibile, q̃ nulla pars seorsum potest habere rationẽ non solũ primi perfectibilis, sed nec perfectibilis: huiusmodi aliæ sunt proculdubio alia intellectiua, & vt videbitur, animæ animaliũ perfectorũ. Nec te moueat q̃ abscissa tibia aut brachio, anima perficit reliquam partem, quoniam secundũ veritatẽ, reliquũ corpus, in quo mẽbra principalia restant, nõ propriè vocatur pars, sed totũ imperfectũ, q̃ in tali differt a partis ratione, q̃ in 1. Meta. Arist. fecerit propriũ capitulũ de colobo, id est truncato. Quæ à aũt sunt mediæ formę, quæ partim æqualiter, & partim inæqualiter respiciũt totum & partes: & hæ sunt quæ sic totum respiciunt vt primò perfectibile, quia partẽ possunt habere nõ vt primũ perfectibile simpliciter, sed secundũ quid. Et tales sunt animæ vegetatiuæ & sensitiuæ à talibus imperfectis: hæ enim ita totũ animatũ corp⁹ ex omnibus organis ex ꝓpria ratione sibi vendicant vt primò perfectibile, q̃ tũ in partibus eius seorsum saluari possunt nõ vt in primò perfectibili simpliciter, vt accidit in formis naturalibus, sed secundũ quid. Et inter has est latitudo, nam vegetatiua saluatur in parte, vt in primo perfectibili secundum quid, id est vniuersitertijs pars in eis est totũ corpus organicũ virtualiter. Sensitiuum autem imperfectiorũ est in parte vt in primo perfectibili secũdum quid, id est secundum quandam rationem particularem, scilicet secundum rationẽ corporis. Est enim pars decisa viuens verè quod dã corpus animatũ totum: non tamen est verè quoddam totũ animal. Vnde cum in litera dicitur, quòd totalitas quantitatiua inuenitur paccidens in solis formis, quæ indifferentẽ habent habitudinem ad totum & partes, intelligitur vt ad primum perfectibile, siue simpliciter, siue secundum quid. Et per oppositum, quum dicitur illas formas esse inextensas quæ differentem habent habitudinem ad totum & partem intelligitur vt primum perfectibile, excludendo tam simpliciter quàm secundum quid. Ita quòd illa totum pars differenter respicit, qua nec potest esse talis formæ primũ perfectibile simpliciter, nec secundum quid: & sic est totaliter differens habitudo formæ ad totum & partes. In cæteris verò est aliquo modo conueniens, & aliquo modo differens. Et per hoc patet responsio ad primum dubium.

¶ Ad secundum dubium dicitur, q̃ doctrina hic tradita est quidem contra modernorum communem phantasiam, sed non contra philosophicas rationes: quarũ autem de hoc autoritate curandum. Cùm autẽ dicitur quòd sine ratione hoc est dictum, respondetur q̃ ratio insinuata est à posteriori: quia scilicet diuersam totaliter habet habitudinem ad totum & partem ipsa forma ex ꝓpria ratione. Si enim habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes, hoc prouenit ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisionẽ totius, iam pars formæ proportionaretur parti corporis: & cùm pars quantitatiua formæ sit tota essentia formæ, ergo ipsa forma secundum rationem suæ essentiæ non habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes sed vtrunq; scilicet tam totum quàm partem respicit vt proportionatum perfectibile. Et confirmari potest ista ratio quia forma extensa ex vi solius diuisionis, non definit esse secundũ illã partẽ quã habet in parte decisa. Imò quæ quodãmodo erat per modũ potentiæ perfectum: & sit actu seorsum, vt patet in formis naturalibus. ergo à destructione consequentis, si ex sola diuisione pars decisa non potest retinere eandem speciem: ergo non erat extensa & diuisibilis ad diuisionem subiecti. Potest quoque principalis hæc conclusio de animabus animalium perfectorum probari per hoc, quòd forma extensa in maiori est maior, & in minori minor secũdũ virtutem. Quia in maiori quanto est maior virtus loquendo de virtutibus extensis. In animalibus verò videmus sæpe totum oppositum, eo q̃ animalia magni corporis, secundum rationem speciei suæ, videmus debiliora illis eiusdem speciei, quæ tunt commensuratæ magnitudini tanquam anima non sufficiente ad tantam corporis molem opplendam. Non est ergo sine ratione dictum, quòd animæ aliquæ præter intellectiuam sunt tantæ perfectionis, quòd sunt inextensæ, tam per se, quàm per accidens: quanquam potentiæ omnes earum sint extensæ per accidens: qualitates enim sunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra indiuisibilitatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile respondetur, negando consequentiæ. primam quidem: quia anima non mouetur neque per se, neque per accidens ad motum vnius tantum partis, sed totius. & ratio est quia in nulla parte est diffinitiue, id est ita in ea quòd non in alia. Spiritualis autem non mouetur per accidens, nisi ad motum illius in quo est diffinitiue. Et propter hanc eandem rationem angelus non mouetur ad motum cæli, quamuis moueretur ad motum eius, si totum cælum mutaret locum subiecto. 9ª Secundam verò: quia plus requiritur ad hoc, quòd corpus aliquod denominetur intelligens, quàm quòd sit compositũ ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim quòd ly corpore, supponat pro corpore primo perfectibili ab ipsa anima, quoniam oportet esse animal & suppositũ quoddam id quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed sortes tantùm.

¶ Ad tertium dubium duplicitèr respondetur. Primò, quòd totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum rem: & hæc non conuenit formæ, sed essentiæ compositæ. Et ex partibus secundum rationem suæ diffinitionis: & hæc conuenit formis: ita quòd sic totalitas essentialis sumitur positiuè, sed diffinibuit pro partibus diffinitionis, non rei: & est dicere quòd est totum essentialiter, id est secundum omnes partes suæ diffinitionis intrinsecas. Secundò dicitur quòd sicut totum idẽ est quod perfectum, ita totalitas essentialis sumitur pro perfectione essentiali. Vtraque autem totalitas per se conuenit formis. Quoniam & diffinitur vnumquodque & perfectionem habet ratione formæ. Et vtraque responsio tangitur in litera prima, vbi dicitur quoddã totum esse quod diuiditur in partes rationis & essentiæ vt diffinitum: & ecõuerso. Secunda, vbi dicitur, quòd ista totalitas attẽditur secundum rationis & essentiæ perfectionem. Et secundum vtranque responsionem dicitur forma tota potiuè.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulum septimum.*

IN titulo nota, ly ſit secundum rem.

¶ In corpore vna est cõclusio respõsiua negatiuè, duplicitèr probata. Conclusio est: Impossibile est animæ substãtiam esse suam potentiam. Ratio prima est: Operatio animæ non est in genere substantiæ: ergo nec potentia operatiua. Et sic non est substãtia. Antecedens probatur: quia hoc est proprium Dei, quòd operatio sit substantia, cõsequentia probatur: Potẽtia est in eodem genere in quo est actus, probatur: quia actus & potẽtia diuidũt ens & quodlibet genus entis. Et quia ratio extendit se ad potentiam operatiuam cuiuscunque creaturæ, ideo sequitur corollariè, imò extensiuè, q̃ in solo Deo essentia sit potentia, sicut operatio est subiecta in eo solo. Secũda ratio est ducens ad impossibile, circa quam sic proceditur. Primò ponitur ipsa consequentia cum eius probatione, Si essentia animæ esset immediatum principium suæ operationis, semper habens animam, haberet actu opera vitæ: sed hoc est falsum. ergo consequentia probatur duplicitèr. Primò, quia anima secundum essentiam est actus, secundò à simili, sicut semper est viuum. Deinde excluditur obiectio, quæ posset contra probationem consequentiæ adduci: dicendo, quòd anima est actus talis, id est ordinatur ad vlteriorem actum: quia est actus primus, vt dicitur in 2. de Anima. Et hoc excludit duplicitèr: primò interimendo, quòd hoc conueniat animæ secundum essentiam. quod probat: quia secundum essentiam est vltimus terminus generationis. ergo non ordinatur ad vlteriorem actum. Secundò ostendendo quomodo hoc contingit animæ, scilicet secundum quod subest suæ potentiæ. Deinde probat falsitatem consequentis duplicitèr. primò experientia, secundò ex diffinitione animæ: deinde infert intentum conclusionem principalem. Et demum exprimit radicem rationis pro conclusione intenta: quia scilicet nihil est in potentia secundum actum, in quantum est actus.

¶Num potentia & actus sint eiusdem generis.

Quæstio.

¶ Contra primam rationem arguit Scot. in secundo distinct. 16. quæst. 2. sic, Potentia spectans ad idem genus cum actu est potentia quæ est differentia entis, scilicet potentia obiectiua: ergo æquiuocè infertur ex hac radice de potentia animæ. Antecedens probatur: quia de potentia obiectiua est vniuersaliter vera illa maxima: de receptiua verò est quasi semper falsa: quia excepto genere subsistiæ, vt plurimum subiectum formæ alicuius prædicamenti, non est res illius, sed alterius generis. Consequentia patet: quia potentiæ animæ sunt potentiæ operatiuæ, & receptiuæ, vt in pluribus. Et confirmatur. Tum quia aliter esset processus in infinitum nisi veniretur ad substantiam, quæ esset immediatum receptiuum accidẽtis. Tum quia 7. Meta. propriũm est substantiæ non fieri nisi substantia præsupposita: quantum autem vel quale fit nullo quanto aut quali præexistente, nisi in potentia: ergo substantia est immediatum principium suarum potentiarum, quæ sunt accidentia, vt dicit. Et similiter apud te anima est immediatũ receptiuum aliquarum potentiarum, pura intellectus & voluntas. non ergo proximum principium actiuum siue passiuum, & actus sunt eiusdem generis etiam apud te.

¶ Contra secundam rationem arguitur, multipliciter. Primò arguit Scot. ibidem cõtra illam similitudinem sic, Anima est principium viuũ di formale: operandi vel to effectiuum: ergo non est similis ratio de esse viuum operari in actu. Antecedens patet: consequentia probatur ex differentia inter hæc genera causarũ: quia causa actiua potest esse in primo tantùm absque secundo actu, formalem verò implicat esse absque effectu formali. Secundò arguo contra probationem sic, Negatio formalis non infert identicam, sed in istis actus vt sic non est in potentia, & vltimus terminus generationis vt sic non ordinatur ad vlteriorem actum: non est negatio nisi formaliter: ergo ex eis nõ sequitur, ergo res, quæ est actus: ergo res, quæ est terminus generationis, non ordinatur, ad vlteriorẽ actum, vbi est negatio identica: quod tamen in litera infertur, alioquin non haberetur intentum.

¶ Præterea, si hoc esset verum, sequeretur quòd calor non esset ipsa potẽtia calefactiua. & probatur sequela, quia calor secundum suam essentiam actus vt sic, terminus generationis sui. Igitur si ratio in litera facta valet, sequeretur, quòd in calore aliud esset ridiculum. Nec tutatur rationem, siquis dicat quod calor non generatur nisi secundum quid: nihil enim refert terminare generationem simpliciter, vel generationem secundum quid, quo ad hoc quod est esse actum vltimum generationis. Vtrobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus inquantum actus est. Et super hac natura sustentatur ratio, quare, &c.

¶Num nihil sit in potentia inquantum actus est.

Quæstio.

¶ Tertio specialiter contra illam propositionem fundamentalem, Nihil est in potentia secundum actum inquantum actus est, sic, Potentia actiua fundatur super actu: & ex hoc ipso aliquis potest actiuè, quia est actu: vt patet tertio de Anima, text. 40. & tertio Physic. text. 17. ergo falsum est aliud assumptum etiam formaliter de potentia actiua hæc igitur ratio non est vniuersalis de omnibus potentiis animæ. Præterea & difficilius omnes habitus animæ secundum idem sunt in actu & potentia operatiua: ergo falsum est, quòd nihil est in potentia secundum id quod est actu. ergo totus iste processus nihil valet. Antecedens patet: quia quilibet habitus est res simplex, nec potest in eo fingi diffinitiue duarum rerum quarum altera sit actus & altera potentia: & est essentialiter actualioquin non esset per se terminus generationis: & est essentialiter potentia: quia essentialiter ordinatur ad vlteriorem actum, scilicet operari. Igitur omnia tuum.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMASEPTIMA de His, quæ pertinent ad potentias animæ in generali, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad potentias animę. Et primò in generali. Secundò in speciali.

¶ Circa primũ quæruntur octo.

¶ Primò, vtrum essentia animæ sit in eius potentia. ¶ Secundo, vtrum sit vna tantùm potentia animæ vel plures. ¶ Tertiò, quomodo potentiæ animæ distinguantur. ¶ Quartò, de ordine ipsarum adinuicem. ¶ Quintò, vtrum anima sit subiectum omnium potentiarum. ¶ Sextò, vtrum potentiæ fluant ab essentia animæ. ¶ Septimò, vtrum potentia vna oriatur ex alia. ¶ Octauò, vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in ea post mortem.

ARTICVLVS I.

a *¶ Virum ipsa essentia animæ sit eius potentia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ipsa essentia animæ sit eius potentia. Dicit enim Augustinus in 9. de Trinit. quòd mens, notitia, & amor sunt substantialiter in anima, vel (vt idem dicam) essentialiter. Et in 10. dicit, quòd memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna vita, vna mens, & vna essentia.

¶ Præterea, Anima est nobilior quàm materia prima: sed materia prima est sua potentia: ergo multo magis anima.

¶ Præterea, Potentia sensitiua est qua sentimus: & potentia intellectiua, qua intelligimus. Sed id, quo primò sentimus & intelligimus, est anima secundum Philosophum in 2. de Anima. Ergo anima est suæ potentiæ.

¶ Præterea, Quod non est de essentia rei, est accidens. Si ergo potentia animæ est præter essentiam eius, sequitur quòd sit accidens. Quod est contra Aug. in 9. de Trinit. vbi dicit, quòd prædicta non sunt in anima sicut in subiecto, vt color aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quãtitas. Quicquid enim tale est, non excedit subiectũ inquo est. Mens autẽ potest etiam alia amare & cognoscere.

¶ Præterea, Forma simplex subiectum esse non potest. Anima autem est forma simplex, cùm non sit composita ex materia & forma, vt suprà dictum est[c]. Non ergo potentia animæ potest esse in ipsa sicut in subiecto.

¶ Præterea, Accidens non est principium substantialis differentiæ, sed sensibile & rationale sunt substantiales differentię, & sumuntur à sensu & ratione: quæ sunt potentiæ animæ. Ergo potẽtiæ animæ non sunt accidentia. Et ita videtur, q̃ potentia animę sit eius essentia.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 2. cap. Cæle. hierar. quòd cælestes spiritus diuiduntur in essentiam, virtutem, & operationẽ. Multo igitur magis in anima aliud est essentia, & aliud virtus, siue potentia.

CONCLVSIO.

¶ Cùm nulla animæ operatio sit substantia, & quodlibet animam habens non semper operetur, potentiam animæ ab ipsa animæ essentia & substantia diuersam esse necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est dicere, quòd essentia animæ sit eius potentia: licet hoc quidã posuerint. Et hoc dupliciter ostenditur quantum ad præsens. Primò, quia cùm potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis: oportet quòd ad idem genus referatur potentia & actus: & ideo, si actus non est in genere substantiæ, potentia quæ dicitur ad illum actum non potest esse in genere substantiæ[c]. Operatio autem animæ non est in genere substantiæ, sed in solo Deo, cuius operatio est eius substantia. Vnde Dei potentia, quæ est operationis principiũ, est ipsa Dei essentia. Quod non potest esse verum neque in anima, neque in aliqua creatura, vt suprà etiam de angelo dictum est[c]. Secundò hoc etiam impossibile apparet in anima, nam anima secũdum suam essentiam est actus. Si ergo ipsa essentia animę esset immediatũ operationis principium, semper habens animam actu, haberet opera vitæ, sicut semper habens animam actu est viuum. Non enim inquantum est forma, est actus ordinatus ad vlteriorem actum, sed est vltimus terminus generationis. Vnde q̃ sit in potentia adhuc ad alium actum, hoc non competit ei secundum suam essentiam, in quantum est forma, sed secundum suam potentiam[c]. & sic ipsa anima secundum quod subest suæ potentiæ, dicitur actus primus ordinatus ad actum secundum. Inuenitur autem habens animam non semper esse in actu operum vitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, quòd est actus corporis potentia vitam habentis, quæ tamen potentia non abiicit animam. Relinquitur ergo, quòd essentia animæ nõ est eius potentia. Nihil enim est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. loquitur de mẽte secundũ quod nosci se & amat se. Sic ergo notitia & amor inquãtum referuntur ad ipsam, vt cognitam & amatam, substantialiter vel essentialiter sunt ipsa essentia eius. & aliud potentia calefactiua, quo d est rationem, siquis dicat quod calor non generatur nisi secundum quid: nihil enim refert terminare generationem simpliciter, vel generationem secundum quid, quo ad hoc quod est esse actum vltimum generationis. Vtrobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus inquantum actus est. Et super hac natura sustentatur ratio, quare, &c.

¶Num nihil sit in potentia inquantum actus est.

Quæstio.

¶ Tertio specialiter contra illam propositionem fundamentalem, Nihil est in potentia secundum actum inquantum actus est, sic, Potentia actiua fundatur super actu: & ex hoc ipso aliquis potest actiuè, quia est actu: vt patet tertio de Anima, text. 40. & tertio Physic. text. 17. ergo falsum est aliud assumptum etiam formaliter de potentia actiua hæc igitur ratio non est vniuersalis de omnibus potentiis animæ. Præterea & difficilius omnes habitus animæ secundum idem sunt in actu & potentia operatiua: ergo falsum est, quòd nihil est in potentia secundum id quod est actu. ergo totus iste processus nihil valet. Antecedens patet: quia quilibet habitus est res simplex, nec potest in eo fingi diffinitiue duarum rerum quarum altera sit actus & altera potentia: & est essentialiter actualioquin non esset per se terminus generationis: & est essentialiter potentia: quia essentialiter ordinatur ad vlteriorem actum, scilicet operari. Igitur omnia tuum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad euidentiam solutionum recolenda sunt quæ diximus in q. 54. artic. 3. vbi distinctum est de actu & potentia. Dictum est enim quòd inter purum actum & puram potentiam mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ, sic, quod quædam sunt essentialiter in genere actium, quædam, verò essentialiter in genere potentiarum: de quibus tantùm in hac materia est sermo. Et quia obiectes diuersum ab his, nec discernunt inter per se & per accidens, ideo talluntur. Vnde ad singula veniendo: sum in prima autione dicitur, q potentia & actus sunt in eodem genere, intelligitur de potentia essentialiter ordinata ad talem actum: siue sit receptiua, siue actiua, vt patet in 11. Metap. text. 16. Nec contra hoc aliqua instantia adducitur. Non enim obstat, quòd res vnius prædicamenti sit immediatum receptiuum rei alterius, quoniã nullum prædicamentum est essentialiter potentia respectu alterius: sed habet modum actiui per naturalem quandam resultantiam, & rationem passiui in hoc, quòd sustentat eas ipsa: rentes fibi.

¶Ad ea verò, quæ primò contra secundam rationem adducta sunt, dicitur dupliciter. Primò, quòd in litera illa similitudo adducitur, non ad probandum, sed declarandum. Secundò, quòd licet non sit simile quo ad genus causæ: est tamen simile quo ad actum vel potentiam: quod solum erat ad propositum. Et cum contra hoc dicitur, quòd causa efficiens potest esse sine actu secundo, non autem formalis: respondetur quòd licet hoc sit verum simpliciter & in communi, non tamen est verum in causa actiua: cuius actio sequitur immediatè actum secundum, quod est actus: quoniam ab actu inquantum actus, non prouenit potentia, constat autem quòd esse in actu primo tantùm, est esse in potentia, & ideo par est ratio de effectu formali, & causalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

¶Ad id quod secundò obijcitur, in quo stat tota vis, dicitur, quòd quamuis absolutè negatio formalis non inferat identicam, infert tamen eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppositarum rationum. Dico oppositarum, propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quæ secundum quid sapiunt rationes eorum, huiusmodi autem sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ animæ sunt essentialiter potentiæ, & constat rationes actus, & potentiæ opposita: & similiter esse terminum vltimum generationis & ordinati ad vltimo actum, opponuntur: & vtrunque inuenitur in anima essentialiter: ergo secundum diuersa: igitur primum secundum substantiam, & reliquum secundum accidens coniunctum. Non sic autem est de potentia receptiua, aut actiua seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potentia respectu huius entis, vt patet ex dictis.

¶Ad ea, quæ obijciuntur, dicitur, quòd potentia actiua sumi potest dupliciter. Primò pro proximo operationis principio effectiuo vt quo: & sic argumentum concluditur, sed non propriè sumitur potentia actiua hoc modo, quia non perfectè. Et ideo propriè loquendo talis potentia actiua non potentia, sed principium actium vocatur. Secundò pro proximo operationis effectiuo principio vt quo, habente statum potentiæ, & tunc habet completè rationem potentiæ actiuæ, & sic sumitur in proposito, vbi propriè loquimur. Primo modo calor est potentia calefactiua; secundo modo, non. Et vniuersaliter nulla res est propriè potentia actiua, nisi sic talis quòd sibi conueniat quæcunque esse inactu primo tantum: hoc enim est habere ista tum potentiæ: vt patet in 9. Metaphy. tex. 10. vel septimo. Vnde propriè loquendo ad primam obiectionem dicitur, quòd aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potentia actiua illud enim simpliciter se quitur actum, & non opponitur illi. De hac verò distinguendum est: quia duo includit, scilicet rationem causandi & conditionem: & quo ad rationẽ causandi dicit actum inquantum actus est: quo ad conditionem dicit potentiam inquantum potentia est. Et ideo in solo actu permixto potentiæ inuenitur propria potestia actiua, quatus in Deo summè recipiatur potentia, id est principiũ actiuũ. At si minus consonum doctrinæ sanctæ videtur: quòd ad completam rationem potentiæ actiuæ spectet potentialitas: dicito quòd huiusmodi potentialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, id est entis, quod ad hoc per se primò est institutum vt sit potentia actiua: & hoc sufficit proposito, quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

¶Ad secundã autẽ obiectionẽ omnino difficillimam, quia affert permixtionem actus essentialis, & potentiæ essentialiter, & potentiæ essentialiter absque distinctione reali: dicendum est, quòd habere permixtionem actus & potentiæ essentialiter, contingit dupliciter: scilicet per se primò, & per accidens, seu per aliud: & quòd sermo noster est de habente hæc per seipsum, & non de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac meritò hoc dicitur: quoniam eius, quod conuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & non ex se per oppositum eius, quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa propria: modo constat, quòd habere in se hæc duo, actum essentialiter & potentiam essentialiter animæ conuenit ex propria ratione: quia ex hoc ipso quòd est actus primus, est eius distinctio. Et consequenter in ipsa ponenda est propria causa huius permixtionis, quæ vt ex dictis patet, est distinctio generica actus a potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitui verò cuilibet cunque non conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc enim habent habitus, & reliqua quæ in anima sunt, quòd non semper vigilent, sed quandoque sint vt sommus, quia ipsius animæ sunt. Cuius signum est, quòd in solis qualitatibus animæ hæc permixtio inuenitur. Et ecclesiastes ex diffinitione habitus de Anima text. & co. 17. habitus est quo quis vitur cùm vult. vbi libertas animæ ponitur causa vigiliæ & somni ipsius habitus. Nec obstat, quòd leue non semper ascendat. Quoniam deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione philosophicus sermo intelligendus est quando de operationibus rerum habetur. Vnde, cùm in eis non sit talis permixtio actus & potentiæ, nisi ratione subiecti: consequens est quòd hæc instantia non sit contra rationem factam, quæ causa permixtionis talis in eo, in quo ex se inuenitur, assignat distinctionem realem permixtorum includere. Et in hoc gratias ago Deo meo.

¶Ad ea, quæ quarto obiiciuntur, & similia, iam ex dictis patet responsio. Omnes enim formæ, quæ generationem per se terminant, & sunt tamen proximæ operationum principia, aut non sunt propriæ potentiæ actiuæ, vel passiuæ, vt de calore patet ex dictis, & consequenter non ordinantur essentialiter ad vlteriorem actum: vtpote quibus repugnat status potentiæ, sed ex anima, vt propriæ potentiæ non sunt ex se habentes statum potentiæ, sed ex anima, vt de habitibus patet ex dictis.

¶In tertio argumento & eius responsione diligenter aduerte, & accipe hinc quòd apud S. Thomam cùm accident dicitur agere in virtute substantiæ, est constructio intransitiua, id est, est ipsa virtus substantiæ: hoc enim tendit tota responsio, quòd accidentalis vis non sua, sed substantiæ est virtus. Quoniam eius est virtus, cuius est agere; quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositi quòd substantiali forma est, & accidentali vt virtute operatur. Non ergo fingas intentionalem aliquam formam, qua accidens faluer agere in virtute substantiæ, vt quibusdam visum fuit.

¶Super

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum secundum.*

Thomas clarus est.

Commū. ¶In corpore tria. Primò proponitur conclusio responsiua affirmatiuè. Secundò probatur in communi. Tertiò in speciali de hominis anima. conclusio est, Necesse est ponere in anima plures potentias. Probatur in communi sic, Quatuor sunt rerum gradus. Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti, Ille quia ad paucum bonum, pauci eget consequenter motibus, Isti graduantur, quòd aliqui multis, aliqui paucis, aliqui nullo motu perfectum habent & quanto à pluralitate receditur, tanto perfectior gradus: ergo rationabiliter accidit, quòd res infra hominem pauciores motibus, & consequenter potentiis, homo multis, angelus paucis, Deus nullo eget motu aut potentia. Antecedens patet ex secundo Cæl. text. 62. & declaratur exemplo sanitatis. Consequentia probatur: quia infra hominem res ad particulare quoddam bonum ordinantur, homo autem & superiora ad vniuersale; quia ad ipsam beatitudinem in seipsa, & homo infimum tenet locum inter capacia beatitudinis. Deinde assertur ratio specialis de Anima humana: quia est in cõfinio spirituallium & corporalium, ergo habet vtrasque potẽtias, tenet sequela ex ratione medij & compositi.

Arist. ¶Circa istam terti gradationem essent multa discutienda, quæ in 2. Cæli require in loco proprio: hoc tamen hic aduerte quòd ista gradualio fit secundum ordinem causæ finalis: & quia ex fine potissimum medium sumitur in reddictione causarũ rerum naturalium, vt patet in 1. Physic. ideo hoc nitor persuadere debet, non vt probabile quid, sed vt potissimam causam quæsiti assignans. Quoniam cùm natura agat propter finem, & distinctio potentiarum opus naturæ sit: ex fine oportuit distinctionis rationem reddere.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum tertium.*

Arist. Titulus, aduerte tres terminos. Primò ly distinguantur, quæritur enim vtrum distinguantur: & non, vtrum manifestentur distincte. Et rursus quæritur de distinctione formali per se & directè, de reali autem consequenter: quia sequitur ad eam, supposita distinctione reali potentiarum ab essentia. Secundò ly per: quia ly per notat causalitatem. Tertiò ly actus & obiecta in numero plurali, quia denotat eorum diuersitatem: Ita quòd non quæritur, vtrum obiectum sit causa distinctionis potentiarum, sed vtrum diuersitas obiectorum, & actuum sit causa distinctionis essentialis potentiarum animæ.

Simon. ¶In corpore duo, conclusio responsiua affirmatiuè. secundò modificatio vnius termini in conclusione positi, scilicet diuersitas obiecti.

¶Conclusio est: Potentiæ diuersificantur secundum actuum & obiectorum diuersitatem. Et quoniam duas subordinatas causas conclusio hæc assignat, scilicet diuersitatem actuum & diuersitatem obiectorum: probatur quo ad vtranque ex diuersitatem actuum sumul sic, Potentia essentialiter seu secundum id quod est ordinatur ad actum, ergo eius ratio sumitur ex actu: ergo eius diuersitas est ex diuersitate actuum, ergo ex diuersitate obiectorum. Antecedens patet: prima consequentia est per se nota, & similiter secunda: quia eadem sunt principia essendi & distinguendi. Vltima verò consequentia probatur sic, Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti, ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit, consequentia nota, & assumptum probatur diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ: sed vterque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ passiuæ sic, Obiectum est efficiens actum illius, ergo specificat illum: quo ad actum verò actiuæ sic, Obiectum est finis seu proprius terminus actus illius, ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique: quia operatio à principio, aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut à calore calefaciente, aut à calore terminante eam speciem habet, & similiter frigefactio, &c.

¶Quo ad secundò quia, vt patet ex discursu facto, radix distinctionis & actuum & potentiarum est diuersitas obiecti. Et hæc est multiplex: ideo in litera subditur, quòd in proposito non est sermo dequalicunque diuersitate obiecti, sed tantùm de per se diuersitate illius vt obiectum est. Id est illius rationis formalis, quæ per se primò obijcitur potentiæ: & manifestatur exẽplariter. Quæ autem dicantur per se diff. rentiæ aliculus in 7. Metaphy. & 6. Topi. dicitur. In litera autem exemplariter manifestantur in differẽtijs animalis: & ad propositũ in differentijs sensibilis vt sic.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, scito quòd potentias distingui per actus & obiecta, quadtu pliciter intelligi potest: Primò, quòd ly per, denotet differentiam distinctiuam, ita quòd actus sint principia quibus formaliter, vt proprijs differentijs potentiæ distinguũtur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima est rei. Et idem est quo formaliter res est in se talis, & vna in se & diuersa ab alia essentialiter. Secundò, quòd ly per, denotet principium declarationum tantùm: ita quòd sit sensus quòd potentiæ distinguuntur per actus, id est manifestantur distinctè per actus & obiecta à posteriori. Et hæc opinio processit ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus vt effectus sumptos potentiarum, & vt fines eorum, eo quòd vt dicitur in secundo Cæli text. 17. vnumquodque est propter suam operationem. Si enim hanc distinctionem considerassent, cùm ex 2. Phys. expresse habeatur quòd rerum naturalium optima redditur ratio à priori, cũ ex fine sumitur, distinctionẽ potentiarum per actus non dixissent esse à posteriori, sed à priori vt patet ex responsione S. Thom. hîc explicat. Tertiò, quòd ly per, denotet: principium distinctiuum omnino extrinsecum. Ita quòd potentiæ distinguuntur per actus & obiecta, vt per causas extrinsecas, puta finalem & efficientem: sicut vniuersaliter de aliis rebus possumus dicere quòd distinguuntur per suas causas omnes in suo genere causandi per formalem, scilicet intrinsecã, & effectiuam extrinsecã, &c. Et horum opinio quamuis magis veritati propinqua sit, eam tamen non penetrauit. Tum quia nihil singulare à patribus accepissemus: quoniam de quibusdam tantummodo entibus specificaruut, quòd distinguuntur per actus & obiecta, hoc enim de potentijs & habitibus singulariter tradiderunt. Tum quia horum entium naturam perspicuè non attigit. Vnde est quarta opinio q. ly per, denotet principium distinctiuum extrinsecum quidem à re, sed intrinsecum diffinitioni rei. Ita q. potentiæ distinguuntur per actus à priori tanquã per differentias, nec à quam per causas omnino extrinsecas, sed tanquàm per causas inclusas necessariò in diffinitionibus primis earum. Inclusas autem dico per additamentum, eo modo quo alterum correlatiuum cadit in diffinitione alterius. Et fundamentum huius est id quod in antecedente assumitur, in litera. Scilicet. Quod potentia secundum id quod est, ad actum dicitur, & est, id est quia potentia secundum suam entitatem non est per absolutum ab actu & obiecto, quamuis sit res absolues à termino. & propterea non est in genere relationis imaginamur enim secundum illam. Tres quod potentiæ & habitus, & [illegible] tes quadam media linea absolutas omnino & respectiuas reuolutes ita quòd non

Universidad de Deusto
Biblioteca

per aliquid superadditum, sed per suas essentias essentialiter ordinem habent ad actuitatem quodlibet eius intelligi etiam in prima operatione intellectus non possint. Non quia differentia earum sint, sed quia earum differentiæ sumuntur ab ordine ad illos: ordine autem dico, non relationis prædicamentalis, sed transcendentis. Et hæc est radix prima, & ultima in resolutione tam in hac materia quàm in similibus, scilicet de motu, de materia prima, de actione & passione, habitu, &c. Et hoc dicunt patres omnes in Græca. Vnde nō oportet differre aliter obiectiones aliorum, nec aliter examinare hæc. Omnia enim ex hoc vno pendent: quòd potentia, actio, & passio, & huiusmodi entia, essentialiter specificantur, esse, & vnitatem & diuersitatē habent ex intrinseca quidem differentia, sed non abstrahente ab extrinseco obiecto agente, finente. Et hæc si vis, in proposito intelligere, imaginante naturā agere propter finem, & producere potētias proportionatas actibus intentis. Ideoque tales facere potentias, quas tales actui quibuslibet exigunt, & non reconuerso, & quia potentias non accidentaliter ordinat ad actus, consequens est, quòd ideo potentiæ sint tales essentialiter: quia actus exigit eas tales. Secundum effectum 3 & fit non abstrahunt essentialiter a transcendenti ordine ad actus. Aduerte hic, quòd de potentiis animæ possumus dupliciter loqui. Vno modo, inquantū potentiæ sunt & sic est totus sermo præsens. Alio modo, inquantū proprietates sunt talis naturæ: & sic non loquimur. Sic enim distinguuntur iuxta diuersitatem naturarum, quibus insunt. Iuxta illud Auerrois primo de Anima, com. 16. membra hominis diuersa sunt specie à membris leonis.

¶ Num potentia per se posita resiceret vnum contrariorum.

¶In responsione ad secundum dubium occurrit circa illum conditionalem, Si potentia per se resiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterū ad alia potentiā pertinere. Quo niam obuiabat sibi videtur Arist. 10. Metaph. seu ipsemet dicens, quòd habitus, scilicet scientia, est per se vnius contrarij: & tamē est etiam alterius contrarij: ergo à fortiori vna potētia posset esse per se vnius cōtrarij, & tamen alterius.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd soluto huius habetur in littera, ex ly vt obiectū per hoc enī insinuant obiectū adæquatum: & clarē liquet, quòd si aliquis habitus vel potentia habet pro obiecto adæquato vnum contrariorum, quòd nunquam attinget alterum contrarium secundum naturam positum, quæ non includitur in altero, quamuis attingeret secundum priuationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirmationis & priuatio non nisi ad habitus potentiam vel habitum spectare potest. In 10. vero Metaphysic. non sic simpliciter contrarium per se respici, scilicet vt obiectum adæquatum, sed per se, id est principaliter seu non per aliud, ita quòd ibi intendit 80 quòd eadem potentia rationalis est vnius contrarij, scilicet sui, & alterius rationis illius primi: & sic vnius principaliter, alterius secundario: vnius per se, alterius per accidens, id est per aliud, nullius tamen eorum obiecti adæquati.

¶ Num ex distinctione formali, seu secundum rationem obiectorum, diuersificetur potentiæ realis distinctio.

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit, quia diuersitas rationis in obiecto non videtur sufficiens causa diuersitatis realis potentiarum. Tum quia ens reale non causatur ab ente rationis: quoniam effectus non est perfectior causa finali, aut effectiua. Tum quia minor distinctio non est sufficiens causa maioris. Tum quia nullo ente rationis existente, distinctiones reales rerum essent quoniam non dependent ab opere animæ.

¶Ad hæc breuiter dicitur, quòd obiectiones hę procedunt ex malo intellectu illius propositionis: distinctio obiectorum est causa distinctionis potentiarum oportet namque distinguere ly distinctio, & ly causa. Potest namque esse termo de distinctione actualiter & virtualiter, & similiter de causa vt ratione cauiendi, & vt conditione cauſantis. Si enim velimus proprie loqui, nulla causarum distinctio videtur esse proprie causa effectiua vt ratio cauſandi: quoniam diuersitas non est forma actiua, quamuis sit quandoque conditio cauſatiua necessaria. Secundum autem cauſalitatē similem, quamuis diuersitas posita esse ratio eau sandi, quia propter diuersitatem aliquorum vt finem potest aliquid fieri aut ordinarium proposito tamen conditio est cauſarum finalium non enim distinctio potentiarum ordinatur ad distinctionem obiectorum vt finem: sed quoniam talis potentia ordinatur ad talem finem proprium, & talis ad talem, & hi fines habent hanc conditionē, quòd sint diuersi, oporteat & etiam potentias exigant diuersas. Si velim, quoque proprie loqui de distinctione obiectorum, quæ non realiter distinguuntur, dicemus, quòd non est termo de distinctione eorum actualiter neque illa sit per opus intellectus, &c. sed de distinctione eorum virtualiter, seu fundamentaliter. Ita quòd non ideo intellectus & voluntas distinguuntur realiter, quia ens & bonum distinguuntur ratione actualiter, sed quia ens & bonum distinguuntur tali distinctione formali virtualiter: quod non est per opus intellectus, sed ex ipsa re. Et sic distinctio virtualis obiectorum, est causa vt conditio cauſę distinctionis potentiarum. Et per hoc patet responsio ad obiectum primum & vltimum, iam enim patet, q̄ non ponitur ens reale pędere ab ente rationis.

¶Ad secundum autem dicitur, quòd quanto cens diuersitate effectus fiet vnitas in causa, minus non est, si cum maiore diuersitate effectuum fiet minor distinctio in cauſa. Vnde falsum est, quòd minor distinctio non sit causa maioris, vt conditio cauſæ. Tum quia & vnitas cauſæ potest esse causa distinctionis. Tum quia distinctio non est res dicens perfectionem: vt oporteat ab vnitate aut perfectiori distinctione procedere, sed magis spectat ad ordinem imperfectorum, vtpote ab vnitate recedens, vt patet in astrologia Pythagoræ 1. Metaphy.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo facit. Primò respōdet quęsito affirmatiuè & directè vna cōclusione in forma. Secundò ad multa sine ordine. Probat, ab vno nō venitur ad multa sine ordine. Primum patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quòd vegetatiuum coniunctum sensitiuo facit carnem: quod per seipsum nunquam faceret.

non habet locum: vbi autem pluralitas sine ordine, ibi confusio. Secundò ostendit quotuplex, qualis, & quis, quarum potentiarum ordo sit. Quotuplex: quia triplex. Qualis in communi: quia duplex, secundum dependentiam vnius potentiæ ab alia, & tertius secundum ordinem obiectorum. Et tursus ordinis qui secundum dependentiam potentiarum, alter secundum ordinem naturæ & perfectionis, alter secundum ordinem generationis est. Quis verò cui conueniat, quia ordine perfectibilis intellectluę præsunt sensitiuis, in cuius signum regunt & imperant eis, & hæ vegetatiuas præcedunt. Ordine verò generationis ecōtra. in cuius signum nutritiuæ præparāt corpus illis, &c. Ordine autem obiectorum ordinantur quædam sensitiuæ inter se, visus, auditus, olfactus: quia obiectum illius primum, & secundi secundum, & tertij tertium: vt patet ex subiectis exlestibus, scilicet aere & mixto.

¶Num ordo ex obiecto tribus tantum sensibus debeatur, visui scilicet, auditui, & olfactui.

Quæstio. ¶Circa hanc partem occurrit dubitandum propter quid in littera tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis posito tamen conditio est cauſarum finalium non enim distinctio potentiarum ordinatur ad distinctionem obiectorum vt finem: sed quoniam talis potentia ordinatur ad talem finem proprium, & talis ad talem, & hi fines habent hanc conditionē, quòd sint diuersi, oporteat & etiam potentias exigant diuersas. Si velim, quoque proprie loqui de distinctione obiectorum, quæ non realiter distinguuntur, dicemus, quòd non est termo de distinctione eorum actualiter neque illa sit per opus intellectus, &c. sed de distinctione eorum virtualiter, seu fundamentaliter. Ita quòd non ideo intellectus & voluntas distinguuntur realiter, quia ens & bonum distinguuntur ratione actualiter, sed quia ens & bonum distinguuntur tali distinctione formali virtualiter: quod non est per opus intellectus, sed ex ipsa re. Et sic distinctio virtualis obiectorum, est causa vt conditio cauſę distinctionis potentiarum. Et per hoc patet responsio ad obiectum primum & vltimum, iam enim patet, q̄ non ponitur ens reale pędere ab ente rationis.

¶Ad secundum autem dicitur, quòd quanto cens diuersitate effectus fiet vnitas in causa, minus non est, si cum maiore diuersitate effectuum fiet minor distinctio in cauſa. Vnde falsum est, quòd minor distinctio non sit causa maioris, vt conditio cauſæ. Tum quia & vnitas cauſæ potest esse causa distinctionis. Tum quia distinctio non est res dicens perfectionem: vt oporteat ab vnitate aut perfectiori distinctione procedere, sed magis spectat ad ordinem imperfectorum, vtpote ab vnitate recedens, vt patet in astrologia Pythagoræ 1. Metaphy.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum quintum.

Titulus clarus. potentia vocatur, proximum & completum principium elicitiuum operationis.

¶In corpore sunt conclusiones duæ. Prima, Potentiæ non organicæ sunt in sola anima vt in subiecto. Secunda, potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt subiecto. Probatur vtraque conclusio simul eodem modo sic: Subiectum operatiuę potentiæ est potens operari, ergo ipsum operans, ergo anima sola est subiectum non organicarum, & cōpositum organicarum. Antecedens probatur. quia omne accidens denominat suum subiectum, prima consequentia pro barur dupliciter. Primò, quia idem est quod patet & tacit. Secundò auctoritate Arist. secunda verò consequentia probatur ex dictis: quia operationes non organicarū potentiarum sola anima dicit: organicarum verò compositū. ¶Aduerte, quòd ex supradictis & hic patet, quòd sola anima dicitur potens intelligere, & intelligere & subiectum est esse intellectionis, vt per se primo potens intelligens & subiectum compositum autem dicitur intelligens ratione partis, scilicet animę. Nec obstat quòd Sortes dicitur esse quod proprię intelligit: quia operationes sunt suppositorum: quoniam etsi Sortes primò intelligat vt suppositum, nō tamen primò intelligit absolutè: quia falsum est quòd operatio sit primò suppositi, absolutè loquendo: sed primò subsistentis. Et tu hoc aduerte, quia multi in hac falluntur cōsequētia, id est, est primò huius vt suppositi, ergo est primo huius. Cū tamen deberemus dicere, est primò huius vt subiecti, ergo est primò huius.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primò præmittit conuenientiam & differētiā inter formam substantialem & accidentalem. Secundò respondet quæstioni affirmatiuè.

¶Conuenientia est in duobus, primò in essentiali prædicato, scilicet esse actū. secundò in effectu formali, scilicet secundum vtrūq; aliquid esse actū. Et ex his datur intelligi tertium, quòd subiectum virtusque est actualitate effectus formalis, quia substantialis facit esse simpliciter accidentalis verò tale aut tanti. Et hanc comitatur differentia in subiecto, quia illius est ens in potentia tm, huius verò ens in actu. Et hinc nascitur differētia secundū ordinē actualitatis quia actualitas illius est prior actualitate subiecti. Actualitas verò ipsi est posterior. Et hinc oritur differentia secūdū causalitatē, quia actualitas illius causat actualitatē subiecti: illius verò causatur ab actualitate subiecti. Et ratio sequetur huius quartæ differentiæ ex tertia assignatur, quia primum est causa in quolibet genere: & est, inquit, semo de accidente proprio nō adueūtio: hoc est ab extra causatur. Secundò differunt: quia illius materia est propter illam, ista verò econtra est propter subiectum: & ratio est vtriusque, quia minus principale est propter principalius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

constat enim subiectū principalius esse accidēte, & formā substantialem materia.

¶ Circa hæc aduertē dum. Primo, quòd quia S. Thom. ante probauit potentias esse proprias accidentia: & hic quærunt vtrum fluant ab essentia animæ, quæ est forma substantialis: ideo hæc præmittit. Secundo, quòd quia, vt patebit in responsione ad secundum, subiectum est causa proprij accidentis in triplici genere causæ: ideo secundam differentiam adiecit Sanct. Tho. cum tamen ad probandam conclusionem articuli prima differentia sola deseruiat. Tertiò, quàm subtiliter procedit in litera, ex hoc nanque q. forma substantialis est talis naturæ quòd facit ens in actu absolutè: ortitur quòd non supponit ens in actuno enim absolutè & sine additione aliqua faceret ens actu, si iam esset ens in actu: sed cum additione faceret ens tale in actu. Ex hoc autem oritur ordo, quòd prius actualitas conuenit formæ substantiali quam subiecto: quòd nihil habet actualitatis ex se. Et ex hoc clarè sequitur, quòd forma substantialis cauſat non esse in actu, sed totum esse in actu sui subiecti. Tum quia nihil in se actualitatis habet subiectum. Tum quia primitiū quolibet ordine rerum est causa cæterorum. Et per oppositum: quia forma accidentalis non est actus, faciens formaliter nisi ens in actu tale quod naturaliter supponit ens in actu absolutè: oportet q. cauſet in subiecto suo esse quidem in actu aliquo, sed non totū esse in actu sui subiecti: ita q. ex hoc ipso quòd supponit subiectum in actu, constat quòd non facit illius actualitatem absolute. Et si huic consōgas, quòd primum est causa reliquorū, sequitur quòd actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.

Commun. ¶ Quo ad secundū corcluso responsiua est: Omnes potentiæ animæ fluunt ab essentia animæ. Probatur sic: Accidens proprium cauſatur à subiecto secundum quod est actu: & recipitur in eo secundum esse in potentia: ergo omnes potentiæ animæ fluunt ab essentia. Antecedens patet ex prima differentia: consequentia probatur diutidendo: quia potentiæ animæ aut sunt in sola anima subiectiuè: & sic ergo ab ipsa secundum rationem actualitatis & in ipsa tatione potentialitatis admixta sunt. Aut in composito, & sic ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum non est actu nisi ratione animæ.

¶ Præterea. Illud à quo aliquid procedit, est causa eius. Sed essentia animæ non potest dici causa potentiarum, vt patet discurrenti per singula cauſarum genera. Ergo potentiæ animæ non fluunt ab eius essentia.

¶ Præterea. Emanatio quendā motum nominat. Sed nihil mouetur à seipso: vt probatur in 7. lib. Physic. nisi forte ratione partis: sicut animal dicitur moueri à seipso: quia vna pars eius est mouens, & alia mota. Neque etiam anima mouetur, vt probatur in 1. de Anima. Non ergo anima cauſat in se suas potentias.

¶ SED CONTRA, Potentiæ animæ sunt quædam proprietates naturales ipsius[c]. Sed subiectum est causa priorū accidentiū. Vnde & ponitur in diffinitione accidentis, vt patet in 7. Meta. Ergo potentiæ animæ procedunt ab eius essentia sicut à causa.

CONCLVSIO.

¶ Cum potentiæ animæ sint accidentia, de necessitate fluunt ab ipsa animæ essentia.

¶ RESPONDEO dicendum, q. forma substantialis & accidentalis partim conueniunt, & partim differunt. Conueniunt quidem in hoc q. vtraque est actus. & secundum vtranq; est aliquid quodāmodo in actu. Differunt autē in duobus. Primo quidē, quia forma substantialis facit esse simpliciter, & eius subiectū est ens in potētia tantum, forma autem accidētalis non facit esse simpliciter: sed esse tale, aut tantum, aut aliquo modo se habens[c]. Subiectū enim eius est ens in actu. Vnde patet, q. actualitas per prius inuenitur in forma substantiali, quām in eius subiecto. Et quia primū est causa in quolibet genere, forma substantialis cauſat esse in actu in suo subiecto. Sed econuerso actualitas, prius inuenitur in subiecto formæ accidentalis quàm in forma accidētalis. Vnde actualitas formæ accidētalis cauſatur ab actualitate subiecti, ita q. subiectum inquātum est in potentia, est susceptiuū formæ accidētalis: inquantū autem est in actu, est eius productiuum. Et hoc dico de proprio, & per se accidēte. Nam respectu accidētis extranei subiectū est susceptiuum tantū. Productum verò talis accidētis est agens extrinsecū. Secundò autē differunt substantialis forma & accidētalis: quia cum minus principale fit propter principalius, materia est propter formā substantialē: sed econuerso forma accidētalis est propter complexionem subiecti. Manifestū est autē ex dictis[c] q. potentiarū animæ subiectū est vel ipsa anima sola. quæ potest esse subiectū accidētis secundū quod habet aliqd potētialitatis, vt suprà dictū est[c]: vel cōpositū. Compositū autē est in actu per animā. Vnde manifestū est, q. oēs potētiæ animę. siue subiectū earū sit anima sola, siue compositū, fluūt ab essentia animæ, sicut à principio. Quia iam dictū est[c], q. accidēs cauſatur à subiecto secundū quod est actu, & recipitur in eo inquantū est in potētia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ab vno simplici possunt naturaliter multa procedere ordine quodam.

¶ Et iterum propter diuersitatē recipiētium. Sic igitur ab vna essentia animæ procedunt multæ & diuersæ potentiæ: tum propter ordinem potentiarum, tum propter diuersitatem organorum corporalium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd subiectum est causa proprij accidentis & finalis: & quodammodo actiua: & etiam vt materialis inquantum est susceptiuum accidentis. Et ex hoc potest accipi quòd essentia animę est causa omnium potentiarum sicut finis, & sicut principium actiuum, quarundam autem sicut susceptiuum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd emanatio prior rum accidentium à subiecto non est per aliquam transmutationem, sed per aliquam naturalem resultationem[c]. Sicut ex vno naturaliter aliud resultat, vt ex luce color.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia.

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur quòd vna potentia animæ non oriatur ab alia. Eorūdem. quę simul esse incipiunt, vnum nō oritur ab alio. Sed omnes potentiæ animæ sunt simul animæ concreatæ. Ergo vna earum ab alia non oritur.

¶ Præterea, Potētia animæ oritur ab anima, sicut accidens à subiecto. Sed vna potentia animæ non potest esse subiectū alterius: quia accidentis non est accidens. Ergo vna potentia non oritur ab alia.

¶ Præterea, Oppositum non oritur à suo opposito, sed vnumquodque oritur ex simili secundum speciem. Potentiæ autem animæ ex opposito diuiduntur sicut diuersæ species. Ergo vna earum non procedit ab alia.

¶ SED CONTRA. Potentiæ cognoscū tur per actus. Sed actus vnius potentiæ cauſatur ab alio, sicut actus phantasiæ ab actu sensus. Ergo vna potētia animæ cauſatur ab alia.

CONCLVSIO.

¶ Potentiæ animæ, cum ordine quodam ab anima vt à primo quodam procedant, quæ illarum imperfectiores sunt, à perfectioribus procedunt effectiuè & finaliter, perfectiores verò ab imperfectioribus procedunt quodam materiali ordine.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in his, quæ secundum ordinem naturalem procedunt ab vno, sicut primum est cauſa omnium, ita quod est primò, propinquius est quodammodo causa eorum, quæ sunt magis remota. Ostensum est autem suprà[c], quòd inter potentias animæ est multiplex ordo. Et ideo vna potentia animæ ab essentia animæ procedit mediante alia: sed quia essentia animæ comparatur ad potentias, sicut principium actiuum & finale, & sicut principium susceptiuum[c], vel seorsum per se vel simul cum corpore: agens autem & finis est perfectius, susceptiuum autem principium inquantum huiusmodi est minus perfectum: consequens est, q. potentiæ animæ, quæ sunt priores secundū ordinem perfectionis & naturæ, sint principia aliarū per modum finis & actui principij. Videmus enim q. sensus est propter intellectum, & non econuerso[c]. Sensus etiam est quædam deficiens participatio intellectus. Vnde secundum naturalem originem hominem quodāmodo est ab intellectu, sicut imperfectū à perfecto[c]. Sed secundum viā susceptiui principij econuerso potentiæ imperfectiores inueniūtur principia respectu aliarū. Sicut anima sensitiua participat quidem intellectiuam, non autē per modum quo intellectiua participat sensitiuam: sed habet eam per modum alterius naturæ, scilicet per modum materiæ. Et propterea eadem vi intellectus cognoscit intelligibile & sensibile, sed diuersimodo. Intellectus enim cognoscit sensibile reflectendo se ad phantasmata, quæ sunt in sensibilibus singularibus. Vnde & ipse intellectus, qui est potentia non vtens organo corporali, indiget ad suum actum, qui est intelligere, obiecto & potentia sensitiua, quæ vtitur organo corporali. Et propterea eadem vi intellectiua intelligitur & sensibile, sed secundum respectum proprij & formæ respectu materiæ: vtrobique enim est primitas & perfectio respectu materiæ: hic verò ipsius sensibilis ordo: quamuis diuersimode. quia ibi inter duas actualitates, hic verò ipsius actu ad recipiens & participans ipsum. Posset quoque iuxta doctrinam sequentis articuli dici, quòd illa maxima metaphysicalis applicata ad materiam emanationis intelligitur fieri eodem ordine emanationis: modò cauſat quòd subiectum & proprium eodem emanant ordine, quia eadem generatione generantur, & corruptione corrumpitur: quamuis non in eodem gradu, quia illud primò, hoc consequenter: substantia verò & accidens per accidens non ad eundem spectāt productionis ordinem. & ideo non obstat.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd multi putant, & malè, doctrinam hanc ab Auerroi diſſentire: eo quòd in quarto Metaph. cōmento secundo dixerit, quòd substantia non est agens aut finis accidentium, seu subiectum. Sed reuera hi quamuis multi, tamen exigui sunt. Auerrois enim imprimis hoc non dixit: sed declarans qualis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine, dicit, quòd prædicta non attribuūtur substantiæ, quia sit agens aut finis, sed subiectum. Ex quibus verbis optimè habetur, quòd in nomine Entis non importatur analogia secūdum causam finalem: neque secundum causam efficientem, sed secundum causam materialem. Cum hoc tamen conuenit stare: quòd substantia sit efficiens, & finis accidentis. non enim oportet quòd omnis habitudo, quæ est inter substantiam & accidens importetur Entis nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolutè in ordine ad substantiam cui insunt: & non de accidente proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia constat subiectum esse finem sui proprij accidentis, grauitas enim est propter conseruationem substantiæ grauis, &c. Vnde inhære nulla est inter hos Philosophos diſſensio.

¶ Responsionem ad tertium diligentissimè notato: quoniam ex ea fluuntur multæ difficultates. Scilicet & quomodo substantia est immediatè cauſa effectiua: & quomodo cauſa effectiua non potest impediri & quomodo aliquid agit in seipsum: & alia huiusmodi, quæ in suis locis soluimus, vtpote hac distinctione de cauſa actiua per actionem media, & sine aliqua actione per solam naturalem resultationem. hoc enim modo actiua multa habent, quæ aliis impossibile est conuenire.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum septimum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò conclusio responsiua affirmatiuè. Secundò in speciali distinguit & respondet duabus conclusionibus.

¶ Quo ad primā conclusio est: Vna potentia animæ oritur ab alia. Probatur sic: In processibilibus naturali ordine ab vno, primò & propinquius est quodāmodo causa remo-

tionis inter potentias animæ procedens multiplici ordine naturæ ab vno: ergo prior est causa subsequentis. Minor patet ex dictis. maior probatur sic: in istis primum est causa omnium. ergo propinquius primò est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent, sicut primum ad omnia: ita prius ad posteriora naturæ ordine. constat autem essentiam animæ, & potentias ordine quodam produci, & essentiam quia primò producitur esse omnium potentiarum causam: vt in præcedenti articulo definitum est: ergo restat, vt quæ prius naturaliter fluit, potentia: causa sit mediante qua remotiores ab essentia fluant.

¶ Quo ad secundum dicendum, quòd ordo naturalis inter potentias est triplex, scilicet secundum causam actiuam, finalem, & materialem: quia anima est his tribus modis causa earū sola, vel cum corpore. Prima cōclusio in speciali, Potētiæ imperfectiores oriuntur à perfectioribus ordine finali & actiuo. Secunda in speciali: Potētiæ perfectiores oriuntur ab imperfectioribus ordine materiali. Probantur primò ambæ simul in communi: quia agens & finis, vt sic est perfectius, susceptiuum autem vt sic est imperfectū. Deinde declaratur prima in speciali: quia intellectus est principiū finale, & actiuum quodammodo sensus. Finale quidem: quia sensus est propter intellectum & non econuerso. Actiuum verò, quia sensus est quædam participatio intellectus. Diuinum nanque lumen, cuius participatione & intellectus, & sensus omnis percipit & discernit in intellectu subsistēs, explēre quodammodo est defluentis effusiue: sicut quæ luminis in corpore cognitionē patientis, exemplare autem habet annexum genus actiuæ cauſæ, est nihil aliud sit quàm extrinseca forma: forma rei intrinsecè agentis, aut per agēs est. Demum declaratur secunda quoq; in speciali: quia sensitiuum est principium materiale intellectus: quoniam animal secundū quod habet sensitiuum virtutem, subiectum & materiale, & in potentia est respectu intellectiuæ patet.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum octauum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo facit primò respōdet quæsito dubius conclusioni huic. Secundò corollarie excludit duas opiniōes.

¶ Quo ad primū, prima conclusio est: Potentiæ existētes in sola anima, vt subiecto, remanet destructo corpore. Secūda: Potentiæ existentes in composito, vt subiecto, non remanent actu, sed virtualiter tantum. Declarantur & probantur simul ex conuenienti & disconuenienti habitudine potētiarum ad animam. Conueniunt quidem in hoc quòd omnes sunt à sola anima vt principio: disconuenienti verò in hoc, quia quædam in sola anima, quædam in composito sunt. Ex hoc probatur specialiter secunda conclusio, quo ad primam partem: quia corrupto subiecto impossibile est accidēs remanere quo ad secundū verò, quia anima est radix omnis.

¶ Quo ad secundum excluditur positio dicentium, potentias omnes remanere actu & dicentium actus remanere. Quod ideo est falsum, quia dato quòd manerēt potentiæ, vt Plato dicit, non maneret tamē actus propter defectū organi ministrantis: sicut non remaneret loquitio sine lingua, qualis in homine esset vis loquutiua.

¶ Num sola anima sit principium potentiarū. Quæstio.

¶ Circa illā propositionem, scilicet omnes potentiæ animæ cōparantur ad animā solā, sicut ad principium: dubium occurrit. Quia si sola anima est principiū omnium potentiarum, ergo nihil aliud ab anima est principium alicuius potētiæ animæ: ergo compositum nullius potētiæ est principium: ergo falsum est q. subiectum sit causa proprij accidentis in triplici genere causæ.

¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. Primò distinguēdo ly esse principium, f. primò, vel ratione partis, & dicendo, quòd sola anima est primo principiū potētiarū omnium: & q. compositum non est earū principium nisi ratione partis, scilicet animæ. Vnde supertius in litera nō est dictū absolutè, q. subiectū & principium proprij, sed quod subiectū secūdum quod est actu, est principiū proprij: constat autē subiectū compositū esse actu secundū formā. igitur secūdum eam habet hoc quòd sit principium actuum potentiarum: & propter hoc in litera pro ponitur hæc propositio, vt ex dictis deducta.

¶ Secundò sustinendo compositū ratione tertię entitatis esse principium actiuū completū respectu potentiarum suarum: quod ly sola tenetur categorematicè: ita q. sensitus est, q. anima solitarię sumpta habet hoc q. sit principiū actiuū omniū potentiarū. Cum hoc tamen stat, q. compositum etiā sit actiuū principiū quarundā, quāuis diuersimode: quia illa incompletū, hoc completū. Et hinc sensus etiā habetur ex supradictis: idum dicimus, quòd essentia animæ est actiuū principiū omniū potentiarum, non explicādo completū, vel incompletū. Et ad intentum nunc deseruit, quia intenta differētia saluatur, scilicet quòd anima sola, id est ipsa vt distinguitur contra compositum habet hoc quòd est principiū omniū potentiarū. sed non habet hoc quòd sit subiectum omnium potentiarum, sed quarundam oportet esse compositū. ex hac nanq; differentia conclusiones deductæ sunt, vt patet.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore quæstionis. Primò proponit

Universidad de Deusto
Biblioteca

tres conclusiones. Secundo probat primam. Tertio secundam. Quarto tertiam. Prima conclusio. Animæ sunt tres. Secundæ. Potentiæ animæ secundum genus sunt quinque. Tertia, Modi viuentium sunt quatuor.

¶Prima probatur ex triplici modo excessus operationis animalis supra naturam corpoream, scilicet supra organū, qualitatem corporeā, & extraneitatem. Vegetatiuū nanque in seipsum, à seipso per se operatur, organo tamē & qualitate elementari: sensitiuum nō qualitate, sed organo vtitur: intellectiuum ab omnibus abstrahit: omnia clara sunt in litera. Et si dubites, quo pacto propriam est animæ operari ab intrinseco, cùm in diffinitione nature ponatur etiam, quòd sit principium intrinsecum scito ex 8. Physic. quòd hoc intelligitur, vt quod agit, & quod patitur primū. Nulla enim res nisi animata alterat, auget, vel mouet localiter seipsam. Naturalibus autē conuenit habere principium intrinsecū, vt quotantum, & ideo necessariò præsupponit aliquod extrinsecum à quo principaliter fit motus ille. Propterea dicuntur hic motiones corporū esse ab extrinseco, vt latius in materia de motu geniti, & lenium differetur.

¶Secūda probatur quin tuplici ratione genettica obiecti, scilicet corpore coniuncto: corpore sensibili ad animam: ente vniuersaliter ad animā: & rursus his secundum motum intentionis animæ ad ea: & rursus secūdum motum localem ad ea. Primò enim vegetatiuum secundò sensitiuum; tertiò intellectiuū; quartò appetitiuum quinto secundum locum motiuum cōstituitur, vt patet in litera clarè.

¶Tertia probatur quadruplici graduatione viuentium, scilicet vegetatione tantùm hæc & sensibilis & motu locali: & demum cum prædictis omnibus intellectu. Appetitus enim nō separatur à sensu & intellectu.

¶In responsione ad tertium occurritque ſtio de appetitu naturali. Sed breuiter nota, quòd appetitus naturalis dupliciter sumi consueuit. Primò pro inclinatione à natura indita. Et sic non est actus aliquis elicitus: sed est velut actus primus habens naturalem habitudinem ad tale quid. Et talis appetitus inuenitur in omnibus potentijs rā

369

113

locum motiuum, & intellectiuum. Potētiæ enim animæ dicūtur partes ipsius. Sed tamē tres partes animæ cōmuniter ab omnibus assignantur, scilicet anima vegetabilis, anima sensibilis & rationalis. Ergo tantùm tria sunt genera potentiarum animæ, & non quinque.

¶Præterea, Potētię animę sunt principia operum vitæ. Sed quatuor modis dicitur aliquid viuere. Dicit enim Philosophus in secundo de Anima, Multipliciter ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solùm aliquid, dicimus viuere vt intellectus & sensus, motus & status secundum locum. Adhuc autem motus secundum alimentum, & decrementum, & augmentum. Ergo tantùm quatuor sunt genera potentiarum animæ appetitiuo excluso.

¶Præterea, Ad illiud quod est commune omnibus potentijs, non debet deputari aliquod speciale animę genus. Sed appetere cōuenit cuilibet potentiæ animæ. Visus enim appetit visibile conueniens. Vnde dicitur Eccle. 40. Gratiam & speciem desiderabit oculus: & super hoc virides fationes. Et eadem ratione quælibet alia potentia desiderat obiectum sibi conueniens. Ergo non debet poni appetitiuum vnū speciale genus potentiarū animæ.

¶Præterea, Principiū mouens in animalibus est sensus aut intellectus aut appetitus vt dicitur in 3. de Anima. Non ergo motiuum debet poni speciale genus animæ præter prædicta.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. de Anima: Potentias autē dicimus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuū, motiuum secundum locum, & intellectiuū.

CONCLVSIO.

¶Quinque sunt animæ potentiarum genera, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundum locum, & intellectiuum: tres animæ, vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: & quatuor modi viuendi, vegetatiuum, sensitiuum, motiuum secundum locum, & intellectiuum.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ quinque sunt genera potentiarum animæ, quæ numeratæ sunt. Tres verò dicuntur animę. Quatuor verò dicūtur modi viuendi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersæ animæ distinguuntur secundum quod diuersimode operatio animæ supergreditur operationē naturæ corporalis. Totaenim natura corporalis subiacet animæ, & cōparatur ad ipsam sicut materia & instrumētum. Est ergo quędam operatio animæ, quæ intantum excedit naturam corporeā, quòd neque etiam exercetur per organū corporale: & talis est operatio animę rationalis. Est autē alia operatio animæ infra istam, quæ quidem fit per organū corporale, non tamen per aliquam corporeā qualitatē. Et talis est operatio animæ sensibilis. Quia cetī calidum & frigidū, & humidum & siccū, & aliæ huiusmodi qualitates corporeæ requirantur ad operationem sensus: non tamē ita quòd mediante virtute talium qualitatū operatio animæ sensibilis procedat. Sed requirūtur solum ad debitam dispositionem organi. Infima autem operationum animę est, quę fit per organum corporeū, & virtute corporeæ qualitatis. Supergreditur tamen operationē naturæ corporeæ, quia motiones corporum sunt ab exteriori principio: huiusmodi autem operationes sunt à principio intrinseco. Hoc enim cōmune est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatū aliquo modo mouet seipsum. Et talis est operatio animæ vegetabilis. Digestio enim & ea quæ cōsequuntur, fit instrumētaliter per actionem calloris, vt dicitur in secūdo de Anima. Generatiuū verò potentiarum animæ distinguuntur secundum obiecta. Quantò enim potentia est altior, tantò respicit vniuersalius obiectū, vt suprà dictum est. Obiectum autem operationis animæ in triplici ordine potest considerari. Aliquius enim potentiæ animæ obiectum est solum corpus animæ vnitū. Et hoc genus potentiarum animæ dicitur vegetatiuum. Non enim vegetatiua potentia agit nisi corpus, cui anima vnitur. Est autem aliud genus potentiarum animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectū, scilicet omne corpus sensibile, & nō solùm corpus animæ vnitum. Est autem aliud genus potentiarum animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, scilicet nō solùm corpus sensibile, sed vniuersaliter omne ens. Ex quo patet quòd ista duo secunda genera potentiarū animæ, habent operationem non solùm respectu rei coniunctæ, sed etiam respectu rei extrinsecæ. Cùm autem operans oporteat aliquo modo coniungi suo obiecto circa quod operatur, necesse est extrinsecam rem, quæ est obiectū operationis animæ, secundum duplicem rationem ad animam comparari. Vno modo secundum quod nata est animæ coniungi, & in anima esse per suam similitudinem. Et quantum ad hoc sunt duo genera potentiarum, scilicet sensitiuum respectu obiecti minus communis, quod est corpus sensibile: & intellectiuum respectu obiecti communissimi, quod est ens vniuersale. Alio verò modo secundum quòd ipsa anima inclinatur & tendit in rem exteriorem: & secundum hanc etiam comparationem sunt duo genera potentiarum animæ. Vnum quidē, scilicet appetitiuum, secundum quod anima comparatur ad rem extrinsecam, vt ad finem, qui est primum in intentione. Aliud autem motiuum secundum locum, prout anima comparatur ad rem exteriorem, sicut ad terminum comparationis & motus. Ad consequēdum enim aliquod desiderarum, & intentum, omne animal mouetur. Modi vero viuendi diffinguuntur secundum gradus viuentium. Quędam enim viuentia sunt, in quibus est tantùm vegetatiuum, sicut in plantis. Quædam verò in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitiuum non tamen motiuum secundum locum: sicut sunt immobilia animalia, vt conchilia. Quædam verò sunt, quæ supra hoc habent motiuum secundum locum, vt perfecta animalia quæ multis indigēt ad suam vitam. Et ideo indigent motu, vt vitæ necessaria procul posita quærere possint. Quædā verò viuentia sunt, in quibus cū his est intellectiuum, scilicet in hominibus. Appetitiuum autem non constituit aliquem gradum viuentium: quia in quibuscunque est sensus, est etiam appetitus, vt dicitur in secundo lib. de Anima.

¶Et per hoc soluuntur duo prima obiecta.

¶AD TERTIVM dicendum, quòd appetitus naturalis est inclinatio cuiusliber rei in aliquid, ex natura sua. Vnde naturali appetitu quælibet potentia de sidērat sibi conueniens. Sed appetitus animalis consequitur formam apprehensam. Et ad huiusmodi appetitū requiritur spiritualis animæ potentia & nō sufficit sola apprehensio. Res enim appetitur prout est in sua natura. Nō est autem secundum suam naturam in virtute appetitiua, sed secundum suam similitudinem. Vnde patet quòd visus appetit naturaliter visibile solùm ad suum actum, scilicet ad videndum. Animal autem appetit rem visam per vim appetitiuam, non solùm advidendum, sed etiam alios vsus. Si autem non indigeret anima rebus perceptis à sensu, nisi propter actiones sensuum, scilicet vt ea sentiret, non oporteret appetitiuum ponere speciale genus inter potentias animæ: quia sufficeret appetitus materialis potentiarum.

¶Ad quartum dicendum, quòd quamuis sensus & appetitus sint principia mouentia in animalibus perfectis, non tamen sensus & appetitus, inquantum huiusmodi, sufficiunt ad mouendum, nisi superadderetur eis aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus, & appetitus: non tamen habent vim motiuam. Hæc autem vis motiua non solùm est in appetitu, & sensu vt imperante motum; sed etiam est in ipsis partibus corporis vt sint habilia ad obediendum appetitui animæ mouentis. Cuius signum est, quòd quando membra remouentur à sua dispositione naturali, nō obediunt appetitui ad motum.

ARTICVLVS II.

a ¶Virum conueniunter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum. Huius modi enim vires dicuntur naturales. Sed potentiæ animæ sunt supra vires naturales. ergo huiusmodi vires non debent poni potentiæ animæ.

¶Præterea,

petitio est. Ex eo verò, quòd determinatum est à natura, ita ad hoc tale obiectum, quòd non ad oppositum, naturaliter est: naturaliumenim est proprium, determinatū esse ad vnum. Et de tali appetitu dicitur primo Metaphysicæ, quòd naturaliter scire desideramus, & vniuersaliter quòd naturaliter appetimus viuere, esse, beatitudinem, &c. Et hunc appetitum expressè à S. Tho. superius in quæstio. de amore angelorum habes & in Secunda secundæ in quæstio. de studiositate, vel curiositate expressissimè de illa propositione primi Metaphysic. Ex quo patet error loquentium.

a ¶Super Quæstionis septuagesimi octauæ Articulum secundum.

Titulus clarus. Comme.

¶In corpore duo. Primò respondet, secundò comparat. Cum suo responsum. Tres sunt partes vegetatiuæ. Probatur. Corpus viues, vt sic eget tribus operibus. Corpus viuens vt sic est obiectū vegetatiuæ: ergo obiectum vegetatiuæ exigit tria opera: ergo tres potentias in vegetatiuo talisunt generati, nutriti, & augeri: ergo maior patet, quia eget esse, & perfecta qualitate, & cōseruatione vtriusq; minor ex dictis: reliqua plana.

Quo

385

¶Præterea, Ad id, quod est commune viuentibus & non viuentibus, non debet aliqua potentia animæ deputari. Sed generatio est cōmunis omnibus generabilibus & corruptibilibus tam viuētibus quàm nō viuētibus. Ergo vis generatiua nō debet poni potētia animę.

¶Præterea, Anima est pars potentior natura corporea. Sed natura corporea eadem virtute actiua dat speciē & debitam quantitatem. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potentia animæ augmentatiua à generatiua.

¶Præterea, Vnaquæque res cōseruatur in esse per id, quod esse habet. Sed potentia generatiua est per quam acquiritur esse viuentis: ergo per eandem res viua conseruatur. Sed ad conseruationem rei viuentis ordinatur vis nutritiua, vt dicitur in secundo de Anima. Est enim potentia potens saluare suscipiens ipsam. Non debet ergo distingui nutritiua potentia à generatiua.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo de Anima, quòd opera huius animæ sunt generare, & alimento vti, & iterum augmentum facere.

CONCLVSIO.

¶Tres sunt animæ vegetatiuæ partes, nutritiua, augmentatiua, & generatiua.

¶RESPONDEO dicendum, quòd tres sunt potentiæ vegetatiuæ partes. Vegetatiuū enim, vt dictū est, habet pro obiecto ipsum corpus viuens per animam, ad quod quidem corpus triplex animę operatio est necessaria. Vnā quidē, per quam esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia verò, per quam corpus viuum acquirit debitam quantitatē: & ad hoc ordinatur vis augmentatiua. Alia verò, per quam corpus viuentis saluatur, & in esse, & in quantitate debita: & ad hoc ordinatur vis nutritiua.

¶Est tamen quædam differentia attendenda inter has potētias. Nam nutritiua & augmentatiua habent sui effectum in eo in quo sunt, quia ipsum corpus vnitum animę augetur & conseruatur per vim augmentatiuā & nutritiuam in eadem anima existentē. Sed vis generatiua habet effectum suum non in eodem corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuū sui ipsius. Et ideo vis generatiua quodāmodo appropinquat ad dignitatē animæ sensitiuæ: quæ habet operationē in res exteriores, licet excellentiori modo & validiori. Supremum enim inferioris naturæ attingit id, quod est infimū superioris, vt patet per Dio. in 7. capi. de Diui. nomi. Et ideo inter istas tres potentias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicit in 2. de Anima. Est enim rei tam perfectę facere alterā qualis ipsa est. Generatiuę autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua, augmētatiuę verò nutritiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi vires dicūtur naturales. Tum quia habent effectum similem naturæ, quæ etiam dat esse, & quantitatem, & conseruationem, licet hæ vires habeāt hoc aliori modo. Tum quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas. quæ sunt naturalium actionum principia.

¶Ad secundum dicēdum, quòd generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuētium est quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis: quod est semen in quo est aliquod principiū corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquā potentiam rei viuentis, per quam semen huiusmodi præparetur. Et hæc est vis generatiua.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia generatio viuentium est ex aliquo semine, oportet quòd principio animal generet partes quantitatis. Et propter hoc necesse est q̄ habeat potentiam animæ, per quam ad debitā quantitatem perducatur. Sed corpus inanimatum generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciem & quantitatem secundum materiæ conditionem.

¶Ad quartum dicendum, q̄ sicut iam dictū est, operatio vegetatiui principij completur mediante calore, cuius est humidum consumere. Et ideo ad restaurationem humidi deperditi necesse est habere potentiam nutritiuam, per quam alimentum conuertatur in substantiam corporis. Quod etiā est necessarium ad actum virtutis augmentatiuæ & generatiuæ.

ARTICVLVS III.

a ¶Verum conueniente distinguantur quinque sensus exteriores.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguantur quinq; sensus exteriores. Sensus enim est cognoscitiuus accidētium. Sunt autē multa genera accidentiū. Cùm ergo potētiæ distinguātur per obiecta, videt q̄ sensus multiplicētur secundum numerum, qui est in generibus accidētium.

¶Præterea, Magnitudo & figura, & alia quæ dicunt sensibilia communia, non sunt sensibilia per accidens: sed contra ea diuiduntur in 2. de Anima. Diuersitas autem per se obiectorū diuersificat potentias. Cùm ergo plus differant magnitudo & figura à calore, quàm sonus: videtur q̄ multo magis debeat esse alia potentia sensitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figuræ, quā coloris & soni.

¶Præterea, Vnus sensus est vnius contrarietatis: sicut visus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus plurium contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo non est sensus vnus, sed plures. Ergo plures sensus sunt quàm quinque.

¶Præterea, Species non diuiditur contra genus. Sed gustus est tactus quidam. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in secundo de anima, quòd non est alter sensus præter quinque.

CONCLVSIO.

¶Quinq; sunt exteriores sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ratione diffinctionis & numeri sensuum exteriorum quidā accipere voluerunt ex parte organorum, in quibus aliquod elementorū dominatur, vel aqua, vel aer, vel aliquid huiusmodi. Quidam autē ex parte medij, quod est vel coniunctū, vel extrinsecum: & hoc vel aer, vel aqua, vel aliquid huiusmodi. Quidā autem ex diuersa natura sensibiliū qualitatum, secundum quod est qualitas simplicis corporis, vel ex quēs complexionē. Sed nihil istorum conueniens est. Non enim potentiæ sunt propter organa, sed organa propter potentias. Vnde non propter hoc sunt diuersæ potentiæ, quia sunt diuersa organa. Et ideo natura instituit diuersitatem in organis, vt congruerent diuersitati potētiarum. Et similiter diuersa media diuersis sensibus attribuit, secundum quod erat conueniens ad actus potētiarum. Naturas autem sensibilium qualitatū cognoscere non est sensus, sed intellectus. Accipienda est ergo ratio numeri & distinctionis exteriorum sensuum secundum illud quod proprię & per se ad sensum pertinet. Est autem sensus quædam potentia passiua, quæ nata est immutari ab exteriori sensibili. Ex cuius ergo immutatione est quod per se à sensu percipitur, & secundū cuius diuersitatem sensitiuæ potentiæ distinguuntur. Est autem duplex immutatio, vna naturalis, & alia spiritualis. Naturalis quidem, secundum quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse naturale, sicut calor in calefacto. Spiritualis autem secundū quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse spirituale, vt forma coloris in pupilla, quæ non fit per hoc colorata. Ad operationem autem sensus requiritur immutatio spiritualis, per quam intentio formæ sensibilis fiat in organo sensus. Alioquin, si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendum, animata corpora naturaliter sentirent dum alterantur. Sed in quibusdam sensibus inuenitur immutatio spiritualis tantum, sicut in visu. In quibusdam autem, etiam immutatione spirituali etiam naturalis, vel ex parte obiecti tantum, vel etiam ex parte organi. Ex parte autem obiecti inuenitur transmutatio naturalis, sic vbum locum quidem in sono, qui est obiectum auditus. Nam sonus ex percussione causatur, & actus commotione. Secundum alterationem verò in odore, qui est obiectū olfactus. Oportet enim per calidum alterari aliquo modo corpus ad hoc quod spiret odorem. Ex parte autē organi est immutatio naturalis in tactu & gustu. Nam & manus tangens calida calefit, & lingua humidatur per humiditatem saporum. Organum verò olfactus aut auditus nulla naturali immutatione immutatur in sentiendo, nisi per accidens. Visus autem, quia est absque immutatione naturali organi & obiecti, est maximè spiritualis, & perfectior inter omnes sensus & communior. Et post hoc auditus, & deinde olfactus, qui habent immutationem naturalem ex parte obiecti. Motus tamen localis est perfectior & naturaliter prior quam motus alterationis, vt probatur in octauo Phy. Tactus autem & gustus sunt maximè naturales. De quorū diffinctione post dicetur. Et inde est quod alij tres sensus non fiunt per medium coniunctū, ne aliqua naturalis eorum mutatio pertingat ad organum, vt accidit in his duobus sensibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnis accidentia habēt vim immutatiuā secundū se, sed solæ qualitates tertiæ speciei secūm quas contingit alteratio. Et ideo solæ huiusmodi qualitates

sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶De hac materia, & his, quæ in rationibus argumentorum hic dicuntur, vide in additionibus super libros de anima.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum quartum.

Commē. TItulus clarus.

¶In corpore est vna conclusio respōsiua quæsito in calce posita, Non est necesse ponere interiores vires sensitiuæ partis nisi quatuor: sensum communem, phantasiam, æstimatiuam & memoratiuam. Et quoniam ista cōclusio cum sit exclusiua, habet duas exponentes, affirmatiuā, scilicet sensus interiores sunt quatuor: & negatiuam, scilicet non sunt plures quàm quatuor. Idcirco tria facit in corpore. Primò iacit duo optima fundamenta. Secundò ex eisdē deducit expositionem affirmatiuā. Tertiò negatiuam, & sic demum infert cōclusionem integram.

¶Quo ad primum ponuntur duæ radices distinguendi, ac multiplicandi potentias animæ. Prima est de multiplicatione actionum, scilicet or oportet ponere actiones, quor ad perfectam vitam animalis perfecti sufficiunt, probatur, quia natura non deficit in necessariis, nec etiam abundat superfluis: quia nihil otiosè agit. Secunda est de habitudine diuersitatis actionum ad diuersitatem potentiæ, scilicet actiones, quæ non possunt in vnum reduci principium, exigunt diuersas potentias. & proxima probatur, quia potentia animæ nihil aliud est quàm proximum principium operationis ipsius animæ. Et sunt hæ veræ radices: quia causas ferunt diuersificandi potentias: cùm sint propter actus.

¶Quo ad secundū quia illæ quatuor virtutes dupliciter diuersificantur: & quo ad hoc quòd aliquæ sunt receptiuæ & aliquæ retentiuæ: & quo ad hoc, quòd aliquę sunt inferioris ordinis, vtpote circa extrinseca tantùm rerum, aliquæ superioris ordinis, ad interiora se extendentes: Ideo expositis regulis primò distinguit apprehensiuas à cōseruatiuis: secundò vtrasque vnius ordinis ab vtrisque alterius ordinis. Dicit ergo ex prima radice, q̄ in animali perfecto sunt duæ actiones necessariæ, scilicet non solùm recipere, sed retinere, probatur quia oportet apprehendere rem non existēm præsentem, sed absentem: probatur ducendo ad impossibile: quia aliter non appeteret & moueretur ad absens, & tenet sequela: quia appetitus & motus animalis cognitionē sequitur. Ex secunda verò radice, quòd hæc duo opera non sunt eiusdem corporei principij, probatur quia bene recipere est humidi, bene retinere est siccī& sic sequitur prima cōclusio subseruiens: Conseruatiuæ virtutes sunt aliæ a receptiuis. Deinde rursus ex prima radice dicit, In animali perfecto sunt necessariæ duæ actiones, scilicet non solùm circa sensibilia vt sic, sed circa intentiones insentatas ad commodū & vtile suum specialiter. Probatur quia animal non solùm mouetur propter delectabile, aut tristabile secundum sensum, sed propter cōmodum & vtile suum. Probatur quo ad tristabile in fuga ouis respectu lupi, quo ad delectabile verò in collectione paleæ hirundinis, in respectu ad constructionē nidi. Ex secunda verò ratione dicit quòd hæ actiones non eiusdem sunt principij, probatur ex diuersitate immutatiuorū: quia scilicet ad illam immutat sensibile exterius, ad hanc non, sed interius. Et sic sequitur secunda præambula cōclusio: Potentiæ versantes circa intentiones insentatas sunt aliæ a receptiuis sensatorum, sensus communis, retentiua eorūdem, imaginatio, apprehensiua intentionum æstimatiua, conseruatiua earundem memoratiua. Et confirmatur hoc vltimū signo duplici. Primo, quia recordatio ex aliqua intentione innasci solet vtilitatis, vel nocumenti. Secundo, quia ipsa ratio præteriti, penes quam attenditur memoria, vt patet in De memoria & reminiscentia, vna habitum est intentionum.

¶Quo ad tertium, quia ex duobus capitibus cōligari posset, quòd plures prædictis essent potentiæ, scilicet ex actibus interiorib' hominis, scilicet cogitare & reminisci: & ex opinione Auic. nata ex illo actu, qui est cōponere sensata ad aliquod insensatum: vtriscq; ergo vtrunq; ordinatè excludendo, conuenientiam & differentiam inter hominis & aliorum sensus assignat, ex qua apparet illos actus non requirere aliat potentias a præfatis. Deinde contra Auic. ratione & textu sc̄i Thomæ cōcludit. Conuenientia est in actione sensuum respectu sensibilium: & eius ratio est similiter immutari ab eis. Differentia est in actione respectu intentionum, & quo ad apprehensiuam quia cętera instinctu, homo collatione apprehēdit: & quo ad retētiuam, quia cętera subita recognitione, homo inquisitione. Et consequenter habetur tota expositio affirmatiua, scilicet quòd sunt quatuor virtutes interiores apprehensiuæ sensatorum, sensus communis, retentiua eorūdem, imaginatio, apprehensiua intentionum æstimatiua, conseruatiua earundem memoratiua. Et confirmatur hoc vltimū signo duplici. Primo, quia recordatio ex aliqua intentione innasci solet vtilitatis, vel nocumenti. Secundo, quia ipsa ratio præteriti, penes quam attenditur memoria, vt patet in De memoria & reminiscentia, vna habitum est intentionum.

¶Quo ad tertium, quia ex duobus capitibus cōligari posset, quòd plures prædictis essent potentiæ, scilicet ex actibus interiorib' hominis, scilicet cogitare & reminisci: & ex opinione Auic. nata ex illo actu, qui est cōponere sensata ad aliquod insensatum: vtriscq; ergo vtrunq; ordinatè excludendo, conuenientiam & differentiam inter hominis & aliorum sensus assignat, ex qua apparet illos actus non requirere alias potentias a præfatis. Deinde contra Auic. ratione & textu sc̄i Thomæ cōcludit. Conuenientia est in actione sensuum respectu sensibilium: & eius ratio est similiter immutari ab eis. Differentia est in actione respectu intentionum, & quo ad apprehensiuam quia cętera instinctu, homo collatione apprehēdit: & quo ad retētiuam, quia cętera subita recognitione, homo inquisitione. Et consequenter habetur tota expositio affirmatiua, scilicet quòd sunt quatuor virtutes interiores apprehensiuæ sensatorum, sensus communis, retentiua eorūdem, imaginatio, apprehensiua intentionum æstimatiua, conseruatiua earundem memoratiua. Et confirmatur hoc vltimū signo duplici. Primo, quia recordatio ex aliqua intentione innasci solet vtilitatis, vel nocumenti. Secundo, quia ipsa ratio præteriti, penes quam attenditur memoria, vt patet in De memoria & reminiscentia, vna habitum est intentionum.

388 *De anima ar. 13. con. col 3.*

sunt obiecta sensuum: quia, vt dicitur in 2. Physi. secundum eadem alteratur sensus, secundum quæ alterantur corpora inanimata.

¶Ad secundum dicendum, quòd magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicūtur communia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidēs, & sensibilia propria, quæ sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria primò & per se immutant sensum, cùm sint qualitates alterātes: sensibilia verò cōmunia omnia reducuntur ad quantitatē. Et de magnitudine quidē & numero patet q̄ sunt species quantitatis. Figura autem est qualitas circa quantitatem: cùm consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus autē & quies sentiuntur secundū quod subiectum vno modo vel pluribus modis se habet secundū magnitudinem subiectiuel localis distantię quantū ad motum augmenti & motum localem, vel etiā secundū sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motū & quietē, est quodāmodo sentire vnū & multa. Quantitas autem est proximū subiectum qualitatis alternatiuę, vt superficies coloris. Et ideo sensibilia communia nō mouent sensum primò & per se, sed ratione sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tamē sunt sensibilia per accidēs: quia huiusmodi sensibilia aliquam diuersitatem faciūt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus à magna superficie & à parua: quia etiam ipsa albedo dicitur magna vel parua. Et ideo diuiditur secundum proprium subiectum.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Philosophus videtur dicere in 2. de Anima, sensus tactus est vnus in genere, sed diuiditur in multos sensus secūdum speciem. Et propter hoc est diuersarum contrarietatum. Qui tamen non separantur ab inuicem secundum organum, sed per totum corpus se concomitātur. Et ideo eorum distinctio non apparet. Gustus autem, qui est perceptiuus dulcis & amari, concomitatur tactum in lingua, nō autem per totum corpus. Et ideo de facili à tactu distinguitur. Posset tamen dici quòd omnes illæ contrarietates & singulæ conueniunt in vno genere proximo, & omnes in vno genere communi: quod est obiectum tactus secūdum rationem cōmunē. Sed illud genus cōmune est innominatū, sicut etiam genus proximum calidi & frigidi est innominatum.

¶Ad quartum dicendum, quòd sensus gustus secundū dictum Philosophi est quædam species tactus, quæ est in lingua tantùm. Non autem distinguitur à tactu in genere, sed à tactu quātum ad illas species, quæ per totū corpus diffunduntur. Si verò tactus sit vnus sensus tātùm, propter vnam rationē cōmunē obiecti dicēdū erit, quòd secundū rationē diuersam immutationis distinguitur gustus à tactu. Nā tactus immutatur naturali immutatione, & non solùm spirituali quātū ad organū suū secūdum qualitatē, quæ ei propriè obiicitur. Gustus autem organū non immutatur de necessitate naturali immutatione secundūqualitatē, quæ ei propriè obiicitur, vt scilicet lingua sit quasi inimicū naturæ. Et similiter auis colligit paleā, nō quia delectet sensum, sed quia est vtilis ad nidificandum. Necessarium est ergo animali quòd percipiat huiusmodi intēciones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principiū, cū perceptio formarū sensibilium fit ex immutatione sensibili, non autem perceptio intentionū prædictarū. Si ergo ad receptionem formarum sensibilium ordinatur sensus proprius & communis. De quorum distinctione pòst dicetur[c]. Ad harum autem formarum retentionem aut conseruationem ordinatur phātasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidā formarum per sensum acceptarum. Ad apprehendēdum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad cō seruandum autem eas vis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionū. Cuius signum est, quòd principium memorandi sit in animalibus ex aliqua huiusmodi intētione: puta q̄ est nociuum vel conueniens. Et ipsa ratio præteriti, quā attendit memoria, inter huiusmodi intēriones cōputatur. Cōsiderādū est autem, quòd quantū ad formas sensibiles, non est differētia inter hominem & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterioribus

a ¶Vtrū interiores sensus cōueniēter distinguātur.

ARTICVLVS IIII.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ interiores sensus inconuenienter distinguantur. Commune enim non diuiditur contra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter vires interiores sensitiuas præter sensus exteriores proprios.

¶Præterea, Ad id, ad quod sufficit sensus prius & exterior, nō oportet ponere aliquā vim apprehensiuam interiorem, sed ad iudicandum de sensibilibus sufficiūt sensus proprij & exteriores. Vnusquisque enim sensus iudicat de proprio obiecto[a]. Similiter etiā videntur sufficere ad hoc quòd percipiant suos actus. Quia cum actio sensus sit quodammodo medium inter potentiam & obiectum, videtur quòd multo magis visus possit suam visionem tanquam sibi propinquiorem percipere quàm colorem. Et sic de aliis. Non ergo necessarium fuit ad hoc ponere interiorem potentiam, quæ dicatur sensus communis.

¶Præterea, Secundum Philosophum, phātasticum & memoratiuum sunt passiones primi sensitiui. Sed passio non diuiditur contra subiectum. Ergo memoria & phantasia non debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

¶Præterea, Intellectus minus dependet à sensu quàm quæcunque potentia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit nisi accipiēdo à sensu. Vnde dicitur in primo Poste. quòd quibus deest vnus sensus, deficit vna scientia. Ergo multo minus debet poni vna potentia sensitiuæ partis ad percipiendum intentiones, quas non percipit sensus, quam vocant æstimatiuam.

¶Præterea, Actus cogitatiuæ, qui est conferre, & componere, & diuidere, & actus reminiscitiuæ, qui est quodam syllogismo vti ad inquirendum, non minus distat ab actu æstimatiuæ & memoratiuæ, quàm actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debent ergo vel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ vires præter æstimatiuam & memoratiuam: vel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ vires præter phantasiam.

¶Præterea, Augustin. 12. super Gen. ad literam ponit tria genera visionum, scilicet corporalem, quæ fit per sensum: & spiritualē, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem, quæ fit per intellectum. Nō est ergo aliqua vis interior, quæ fit media inter sensum & intellectum: nisi imaginatiua tantùm.

SED CONTRA est, quòd Auic. in suo lib. de Anima ponit quinque potentias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem, phantasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuam.

CONCLVSIO.

¶Quatuor tantùm sunt animæ sensitiuæ interiores vires: sensus communis, phantasia imaginatiua, æstimatiua, seu cogitatiua, & memoratiua.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm natura non deficiat in necessariis, oportet esse tot actiones animæ sensitiuæ, quot sufficiant ad vitam animalis perfecti. Et quæcunque harum actionum non possunt reduci in vnum principium, requirunt diuersas potentias, cùm potentia animæ nihil aliud sit quàm proximum principium operationis animæ. Est autem considerandum, quòd ad vitam animalis perfecti requiritur, quòd nō solùm apprehendat rem apud præsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiam: alioquin cùm animalis motus & actio sequantur apprehēsionem, non moueretur animal ad inquirendum aliquid absens. Cuius contrarium apparet maximè in animalibus perfectis, quæ mouētur motu processiuo. Mouentur enim ad aliquid absens apprehēsum. Oportet ergo, quòd animal per animam sensitiuam non solùm recipiat species sensibilium, cùm præsentialiter immutatur ab eis, sed etiam eas retineat & conseruet. Recipere autem & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersa principia. Nam humida bene recipiunt & malè retinent: econtrario autem est de siccis. Vnde cùm potentia sensitiua sit actus organi corporalis oportet esse aliam potentiam quæ recipiat species sensibilium, & quæ conseruet.

¶Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solū propter delectabile & contristabile secundum sensum, nō esset necessarium ponere in animali, nisi apprehensionē formarum quas percipit sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessariū est animali, vt quærat aliqua vel fugiat, nō solùm quia sunt conuenientia vel non cōuenientia ad sentiendum, sed etiā propter aliquas alias commoditates & vtilitates, siue nocumenta. Sicut ouis videns lupum venientem fugit non propter indecētiam coloris vel figuræ, sed quasi inimicū naturæ. Et similiter auis colligit paleā, nō quia delectet sensum, sed quia est vtilis ad nidificandum. Necessarium est ergo animali quòd percipiat huiusmodi intēciones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principiū, cū perceptio formarū sensibilium fit ex immutatione sensibili, non autem perceptio intentionū prædictarū. Si ergo ad receptionem formarum sensibilium ordinatur sensus proprius & communis. De quorum distinctione pòst dicetur[c]. Ad harum autem formarum retentionem aut conseruationem ordinatur phātasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidā formarum per sensum acceptarum. Ad apprehendēdum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad cō seruandum autem eas vis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionū. Cuius signum est, quòd principium memorandi sit in animalibus ex aliqua huiusmodi intētione: puta q̄ est nociuum vel conueniens. Et ipsa ratio præteriti, quā attendit memoria, inter huiusmodi intēriones cōputatur. Cōsiderādū est autem, quòd quantū ad formas sensibiles, non est differētia inter hominem & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterioribus

exterioribus. Sed quantum ad intentiones prædictas differentia est. Nam alia animalia percipiunt huiusmodi intentiones solùm naturali quodam instinctu, homo autem per quandam collationem. Et ideo quæ in aliis animalibus dicitur æstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua[a], quę per collationem quandam huiusmodi intentiones adinuenit. Vnde etiam dicitur ratio particularis, cui medici assignant determinatū organum, scilicet medium partem capitis. Est enim collatiua intentionum indiuidualium, sicut ratio intellectiua intentionum vniuersalium. Ex parte autem memoratiuæ non solùm habet memoriam sicut cætera animalia in subita recordatione præteritorum, sed etiam reminiscentiam, quasi syllogistice inquirendo præteritorum memoriam, secundum indiuiduales intentiones[c]. Auic. verò ponit quintam potentiam mediam inter æstimatiuam & imaginatiuam quæ componit & diuidit formas imaginatas, vt patet cùm ex forma imaginata auri, & forma imaginata montis componimus vnam formam montis aurei, quem nunquam vidimus. Sed ista operatio non apparet in aliis animalibus ab homine: in quo ad hoc sufficit virtus imaginativa. Cui etiam hanc actionem attribuit Auer. in lib. quodam quem fecit de sensu & sensibilibus. Et sic non est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitiuæ partis, scilicet sensum communem, & imaginationem, æstimatiuam, & memoratiuam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensus interior non dicitur communis per prædicationem sicut genus, sed sicut communis radix & principium exteriorum sensuum.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensus prius iudicat de sensibili proprio discernendo ipsum ab aliis quæ cadunt sub eodem sensu: sicut discernendo album à nigro vel à viridi. Sed discernere album à dulci non potest neque visus, neque gustus: quia oportet quòd qui inter aliqua discernit, vtrunque cognoscat. Vnde oportet ad sensum communem pertinere discretionis iudicium, ad quem referantur sicut ad communem termini omnes apprehensiones sensuum, à quo etiam percipiantur intentiones sensuum, sicut cum aliquis videt se videre. Hoc enim nō potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit nisi formam sensibilis, à quo immutatur, in qua immutatione perficitur visio: & ex qua immutatione sequitur alia immutatio in sensu communi qui visionem percipit.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut vna potentia oritur ab anima, alia mediāte, vt suprà dictum est[e]: ita etiam anima subiicitur alij potentiæ mediante alia. Et secundum hunc modum phantasticum & memoratiuum dicuntur passiones primi sensitiui.

¶Ad quartum dicendum, quòd licet intellectus operatio oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licet inferiori modo.

¶Ad quintum dicēdum, quòd illam eminentiam habet cogitatiua & memoratiua in homine: nō per id quod est proprium sensitiuæ partis: sed per aliquā affinitatē & propinquitatem ad rationē vniuersalem secundū quandam reflexionē. Et ideo nō sunt alię vires, sed eędē perfectiores quā sint in aliis animalib'.

¶Ad sextum dicendum, quòd Augu. spiritualem visionem dicit esse, quæ fit per similitudines corporum in absentia corporum. Vnde patet quòd communis est omnibus interioribus apprehensionibus.

QVAESTIO SEPTVAGESIMANONA de potentiis intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.

DEINDE quæritur de potentiis intellectiuis.

¶Circa quod quęrūtur 13. ¶Primò, vtrū intellectus sit potētia animæ, vel eius essentia. ¶Secundò, si est potētia, vtrū sit potētia passiua. ¶Tertiò, si est potentia passiua, vtrum sit ponere aliquem intellectum agentem. ¶Quartò, vtrum sit aliquid animæ. ¶Quintò, vtrum intellectus agens sit vnus omnium. ¶Sextò, vtrum memoria sit in intellectu. ¶Septimò, vtrum sit alia potentia ab intellectu. ¶Octauò, vtrum ratio sit alia potēcia ab intellectu. ¶Nonò, vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. ¶Decimò, vtrum intelligentia sit alia potentia præter intellectum. ¶Vndecimò, vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. ¶Duodecimò, vtrum synderesis sit aliqua potentia intellectiuæ partis. ¶Tertiodecimò, vtrum cōscientia sit aliqua potēcia intellectiuæ partis.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum intellectus sit aliqua potentia animæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus non sit aliqua potentia animæ, sed sit ipsa eius essentia. Intellectus enim idem videtur esse quod mens. Sed mens non est potentia animæ, sed essentia. Dicit enim Aug. 7. de Trinita. Mens & spiritus non relatiuè dicuntur, sed essentiam demonstrant. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ.

¶Præterea, Diuersa genera potentiarum animæ non vniuntur in aliqua potentia vna, sed in sola essentia animæ. Appetitiuū autem & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ: vt dicitur in secundo de Anima: conueniunt autem in mente: quia Augustin. 10. de Trinita. ponit intelligentiam & voluntatem in mēte. Ergo mēs & intellectus est ipsa essentia animæ, & non aliqua eius potentia.

¶Præterea, Secundum Gregorium in Homil. Ascensionis, homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicuntur mentes & intellectus, ergo mens & intellectus hominis non est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima. 366

¶Præterea, Ex hoc conuenit alicui substantiæ quòd sit intellectiua: quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suam essentiam[c]. Ergo videtur quòd anima per suam essentiam sit intellectiua. 369

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus ponit intellectiuum potentiam animæ: vt patet in secundo de Anima.

CONCLVSIO.

¶Intellectus in solo Deo intellectum est idem essentiæ eius, in aliis verò distinguitur ab essentia, cuius est potentia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere secundum præmissas, quòd intellectus sit aliqua potentia animę & non ipsa anima essentia. Tunc enim solùm immediatum principium operationis est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, vt ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo autem Deo idem est intelligere quod suum esse. Vnde in solo Deo intellectus est eius essentia[e], in aliis autem creaturis intellectualibus intellectus est quædam potentia intelligentis. 177 299 377 83 289

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensus accipitur aliquando pro potentia, aliquando verò pro ipsa anima sensitiua. Denominatur enim anima sensitiua nomine principalioris suæ potentiæ, quæ est sensus. Et similiter anima intellectiua quandoque nominatur nomine intellectus quasi à principaliori sua virtute, sicut dicitur in primo de Anima, quòd intellectus est subtilitia quædam. Et etiam hoc modo Augustin. dicit quòd mens est species vel essentia.

¶Ad secundum dicendum, quòd appetitiuum & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo, quantum ad modum operandi per organū corporale, vel sine huiusmodi organo. Nam appetitus sequitur apprehensionem. Et secundum hoc Augustin. ponit voluntatem in mente, & Philosophus in ratione.

¶Ad tertium dicendum, quòd in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua & voluntas, quæ ad intellectum consequitur. Et propter hoc Angelus dicitur mens vel intellectus[f]: quia tota virtus sua in hoc cōsistit. Anima autem habet multas alias vires. sicut sensitiuas & nutritiuas. Et ideo non est simile. 279

¶Ad quartum

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis septuagesimanona Articulum secundum.*

Obiect. IN titulo aduerte, quòd quæstio ista tripliciter tractari potest. Primò communiter, vtrum intellectus sit potentia passiua, id est receptiua, quocunque id modo contingat, & quicquid sit illud receptum. Secundò propriè, vtrum intellectus sit potentia passiua potentia essentiali, quæ dicit priuationem actus primi, & propriij illius. Tertiò purè, vtrum intellectus sit in potentia purè passiua: ita quòd tam respectu actus primi quàm secundi, non nisi passiuè concurrat. In proposito hic tertius sensus non tractatur hic sed non dicemus de hoc inferius in artic. Primus quoque sensus hic non intenditur: quoniam vt in corpore patet, intellectus angelicus non dicitur pati, neque potentia passiua, vt modo loquimur: & tamen constat quod intelligere ei in eo recipitur. Vnde relinquitur, quòd secundus sensus sit intentus. Et merito: quoniam de ipsa potentia intellectiua nuda debet esse prima quæstio, vtrum sit passiua. Passibilitas autem potentiæ secundum seipsam solam attenditur secundum ordinem quem habet ad propriũ actum, & non ad hunc vel illum: ac per hoc passibilitas intellectus absolutè, & primò attenditur secundum coniunctionem intellectus ad intelligibile: hoc enim est illius propria perfectio. Si enim intellectus est in potentia est: & si non, nonnisi eligibilis potentia essentiali respectu huius sit forte passiuum respectu alicuius.

Commū. ¶ In corpore duo facit. Primò declarat illum terminum passiuè. Secundò respondet quæstio vnica conclusione affirmatiuè.

¶ Quo ad primum, quia passiuum à passione & pati dicitur, distinguit ly pati, tripliciter propriissimè, & propriè, & communiter: & satis clara sunt in litera.

Anno. Et aduerte primò duo, conuenientiam scilicet & differentiam. Conueniunt enim, quia in omnibus modis inueniuntur duo, scilicet ordo: quòd prius erat in potentia, postmodum est in actu: & receptio alicuius. Discrepant autem, quia in primo comitatur perditio conuenientis, in secundo perditio sola, non curando an conuenientis, an disconuenientis. In tertio autem nulla perditio necessariò comitatur.

¶ Secundo aduerte, quòd licet receptum iuxta tertium modum possit esse tam actus secundus, quàm primus: & consequenter pati dici possit hoc modo quodcunque recipiens. & ita hic tertius modus patiendi latitudinem habet: in proposito tamen de summo & primo gradu patiendi, infra hunc tamen modum termo est interpretandus. Quoniam ab eo dicitur primò & absolutè potentia passiua, à secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secundum non primò: neque absolutè dicitur potentia passiua, sed secundum quid quo ad hoc scilicet.

¶ Tertio aduerte, quòd ordo inter recipiens & receptum quamuis possit esse naturæ solius, vt patet de subiecto & passione: materia & forma & caussa efficiens: stella & lumine, quod habet à sole, & naturæ & temporis simul: vt patet in his quæ generantur de nouo: ac per hoc ex hac quoque parte videatur habere latitudinem tertius modus patiendi: in proposito de ordine durationis termo est, vt inferius clarè patet, & ratio dicetur. Et intelligitur secundum naturæ cursum, id est quòd secundum ordinem rebus inditum talis potentia nata est præcedere actum suum, vel & in idem reditus exponatur negatiuè, id est, quòd ex vi naturæ suæ non conuenit sibi quòd sit coæua suo actui: & hinc patet miraculi, quibus ponetur Deum influere alicui ab initio scientiam, nihil obstare proposito.

Conclus. ¶ Quo ad secundum conclusio respondetur est, Intellectus noster est potentia passiua, probatur. Intellectibis noster est in potentia separata ab actu: ergo eius intelligere est pati tertio modo. ergo intellectus est potentia passiua. Antecedens habet duas partes, s. quòd sit in potentia: & quòd separata ab actu, quo ad primam probatur sic, Intelligere est operatio circa ens in vniuersali, ergo intellectus vt actus se habet ad vniuersale ens vt actus totius entis: ergo solus intellectus diuinus est secundum id quod est in puro actu, ergo reliqui sunt in potentia. hoc vltimum antecedens est per se notum: non actiatur enim intelligere ad hoc, vel illud ens. Prima verò sequela probatur, quia ex diuersa habitudine ad vniuersale ens tanquam ad propriam perfectionem obiectiuam attenditur esse in actu vel potentia ipsum intellectum: sicut vniuersale quodlibet perfectibile pendet ad summum mensuratur perfectiuum. Secunda verò sequela patet: & quo ad exponentem affirmatiuam: quia intellectus diuinus est Dei essentia, in qua sunt omnia: & quo ad negatiuam, quia oporteret intellectum creatum esse ens infinitum. Tertia autem sequela euidens est ex sensibus enim diuinus solus est actus omnium & quilibet intellectus aut actu, aut potentia respicit omnia: consequens est, vt reliqui omnes sint in potentia, non respectu singulorum, sed alicuius intelligibilis, respectu siquidem alicuius non prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundam verò partem antecedens probatur ex distinctione potentiæ in potentiam semper perfectam, & non semper perfectam, sed procedentem de potentia ad actum: applicata ad differentiam inter intellectum angelicum & humanum, quia ille propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est purus actus, est semper in actu omnium naturaliter à se intelligibilium: hic verò propter hoc quòd est vltimus & maximè remotus à primo, est in principio sicut tabula rasa. Cui signũ assertur, quia in principio sumus intelligentes in potentia, deinde in actu, primaverò consequentia ex ratione ipsius pati tertio modo liquet, si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potentia ad actum perficitur, & intellectus noster vt assumptum probatúmque est, huiusmodi est, ergo patitur. Secunda vero est per se nota.

Anno. ¶ Circa primam consequentiam aduerte primò, quòd tripliciter illatum consequens intelligi potest: scilicet formaliter, caussaliter, & concomitanter. Et formaliter quidem intellectum plurimum habet ambiguitatis diuersas quoad opiniones, dum alij intelligere, putant esse pati, sicut illuminari passionem significantes alij actionem immanentem tantùm: ac per hoc passionis habentem naturam admixtamve fugere, si fingatur quòd sit operatio à lucido, in ipsomet quiescens. Caussaliter verò seu indistinctè siue formaliter, siue caussaliter intellectum, apud verè Peripateticos non vertitur in dubium, dum intelligere contingere credunt ex passione intellectus ab intelligibili. Et quoniam in proposito pati in communi nihil aliud importat nisi recipere perfectionem, ad quam erat in potentia: & in speciali intellectum pati nihil aliud est quàm recipere intelligibile. ad quod erat in potentia: ideo quo ad vim ipsius rationis sat est quòd inferatur, & verificetur siue formaliter, siue caussaliter. Vtroque enim modo infert, ergo intellectus est potentia passiua. Si enim formaliter est pati, constat quòd intellectus est potentia non solùm passiua, sed purè passiua. Si autem caussaliter, quia scilicet caussatur ex passione intellectus ab intelligibili, adhuc intellectus erit potentia passiua simpliciter: quia respectu sui proprij obiecti, quicquid sit de concursu ad actum intelligendi.

¶ Tertio autem modo, scilicet indistinctè, siue formaliter, siue caussaliter. siue concomitanter intellectum, apud omnes verificatur, quandoquidem nullus est qui non credat intelligere recipi in intellectu: & saltem ea ratione esse pati: quia recipitur in intellectu. Sed iuxta hunc sensum non infert, ergo intellectus est potentia passiua simpliciter loquendo, sed secundum quid: inquantum scilicet recipit operationem propriam: quod est commune omni potẽtiæ operatiuæ: operatione immanente. Secundus ergo sensus est directè intentus, & ad propositum: vt patet. Tum ex eo quòd in litera infertur intelligere esse pati: nõ ex eo quòd intellectus est in potentia, sed ex eo quòd est in potentia separata ab actu. Tum ex eo quòd infertur ex differentia inter intellectum angelicum & humanum. si enim tertium sensum intendisset, sat erat nota naturæ potentiæ in intellectu: & in hoc non erat differentia inter angelos & animam. Tum ex eo quòd pati à quo potentia passiua, vt in hoc patebit articulo, requirit eductionem potentiæ ad actum primum.

¶ Circa antecedentis probationem dubium est in illa parte, qua probatur posibilitas intellectus: quia nõ semper est perfectus. Hæc enim ratio assumit, id quod est per accidens, prioritas namque durationis per accidens se habet ad esse passiuum. Tum quia duratio ipsa extranea est generis à genere passionis. Tum quia stat esse potẽtiam verè & purè passiuam: & tamen coæuam actui, vt patet de potentia passiua, qua partes orbis propinquæ soli semper illuminantur.

¶ Ad hoc dubium dicitur, quòd ratio ista est à posteriori, ita quòd prioritas durationis manifesta non facit potentiam passiuam. Sed hoc nihil est. Tum quia, vt ex secunda obiectione patet, prioritas ista est effectus per accidens super quo non debet fundari ratio aliqua. Tum quia radicem proponit se assignaturum S. Tho. vnde intellectus potentia sit passiua. Dicendum est igitur, quòd differentia potentiæ secundum præexistere, aut non præexistere respectu actus proprij posita est ad circunloquendum propriam differentiam potentiarum secundum separabilitatem & inseparabilitatem ex intrinseco ab actu proprio: quædam namque sunt quibus ab intrinseca earum natura repugnat separabilitas ab actu: & hæ dicæ sunt coæuæ suis actibus, & semper perfectæ: quædam verò sunt quibus separari ab actu non repugnat ex intrinseco, quamuis separari non possint. Et hæ comprehenduntur sub potentijs, quæ non semper sunt perfectæ: quia non per se & ab intrinseco habent quòd semper sint perfectæ per actus suos. Rursus primæ passiuæ non sunt: quia nulla passione media actum recipiunt, quamuis receptiuæ sint, sed eadem generatione generantur cum suis actibus: reliquæ autem non solum receptiuæ, sed passiuæ sunt: quia passione intercedente actus fortiuntur: & propterea subtiliter in litera ex hac differentia infertur, quòd intellectus noster est potentia passiua potentia essentiali. Vnde patet responsio ad obiectũ. Ad primum quidem: quia ordo durationis ad circunloquendum positus est ad occultam differentiam. Ad secundum verò quia potentia corporis illuminabilis ab alio, non est ab intrinseco coæua suo actui, sed propter perpetuam præsentiam illuminantis. Intellectus autem angelicus ab intrinseco est coæuus suæ scientiæ quia ex natura eius fluit vt passio à subiecto. Glossanda est ergo litera, quòd intelligitur de potentia semper, aut non semper perfecta ab intrinseco: & sic per se, & à priori est processus.

Quæstio. ¶ *Num intelligere sit causaliter, vel formaliter pati, & intellectus sit potentia purè passiua.*

¶ Circa hæc tria super sunt dubia. Primò, an intelligere sit caussaliter pati. Secundò, an sit formaliter pati. Tertiò, quantum valeat præsens ratio S. Th. Ex his enim consurgit manifestatio quarti principaliter intenti, an intellectus sit potentia passiua: & etiam an sit potentia purè passiua, quo: S. Tho. hic discutere non curauit.

¶ Circa

¶ Circa primam dubitationem tria sunt agenda. Primò declarandus est titulus. & quo ad hoc aduertẽdum est, quòd quum esse caussaliter pati nihil aliud sit quam caussari ex passione, & in proposito si aliqua passio præuenit intellectionem, illa est passio intellectus, quo intelligentes dicimur ab intelligibili. Ideo quærere vtrũ intelligere sit caussaliter pati, est quærere vtrum intelligere caussetur ex passione intellectus ab intelligibili.

¶ Quo ad secundum tres sunt de re hac opiniones. Quidã tenent, quòd intellectus non patitur ab intelligibilinita quòd intelligibile cõcurrit ad intellectionem terminatiue tantùm, & non caussaliter. Alij verò tenent quòd intellectus patitur quidem ab intelligibili, sed per accidẽs: ita quod per se loquendo non patitur ab intelligibili cõcurrit tamen intelligibile ad intellectionem nõ solùm terminatiuè, sed caussaliterinnõ immurando intellectũ, sed simul cum intellectu gignendo effectiuè intellectionem. Et sic apud istos intelligere nostrum non est pati caussaliter nisi per accidens. Alij autem arbitrantur, quòd intellectus noster patitur & per se ab intelligibili ita quòd intellectus factus in actu, ab intelligibili intellectionem elicit. Et sic apud hos intelligere est caussaliter & per se pati.

¶ Quo ad tertium singulæ sunt discutiendæ opiniones. Prima opinio super nobilitate intellectus, & animæ fundatur. Eo enim quòd præstantior est corpore, à phantasmate pati non potest: iuxta illud Auguſt. nullum corpus agit in spiritum. Eo verò quòd præstantior est cæteris formis, se sola potest operatiuis actiuitas actualitatem sequitur, & constat quòd se solo agere conuenit substantiis separatis, puræ elementaribus, & animæ vegetatiuæ. Sed hæc facile soluuntur quoniam intellectus non patitur à phantasmate principaliter, sed ab intellectu agente: & vt in responsione ad vltimum in litera dicitur, nobilius est pati cum tanta excellentia, quàm agere villa.

¶ Secunda verò opinio cùm duo dicat, scilicet quòd ambo obiectum & intellectus sunt causa actius intelligendi, & quòd intellectus nihil habet ab obiecto, aut concurso, nisi per accidens. Primum quidem fundat super duas conditiones intellectionis, scilicet & quòd sit operatio vitalis, & quòd sit ad talem naturam obiecti determinata: primum enim ab anima, secundum ab obiecto esse oportet. Sed secundum dictum, in quo quæstio est, nulla ratione probat, sed credidit S.co. quòd confutatis opinionibus quas recitat, relinqueretur hoc quasi per viam diuisionis. Asserti tamen pro illa posset quia quicquid potest species intelligibilis, posset obiectum repræsentatum, si præsens intellectui adesset, eo quòd species agit vice obiecti: & propterea accidit obiecto vt concurrat ad intellectionem caufandam, quòd sit præsens intellectui secundum fuam speciem: ac per hoc quòd immutet intellectum ad suam similitudinem. Primum dictum conuincit quidem quòd vtrunque, scilicet intellectus & obiectum concurrunt ad intellectionem, sed quòd vtrunque actiuè concurrat non planè probat, nisi vt inferius parebit. Secundum verò voluntarium, & contra Philosophum, & naturam intellectus. Voluntarium quidem, quia absque ratione. Nec opiniones sufficienter retulit, imò per hypothesim omnisquia, vt puto, latuit eum. Nec adducta ratio aliquid valet, quoniam vt superius patuit, phantasma & vniuersaliter similitudo quæcunque obiecti, non ea ratione dicitur vice obiecti, quia solùm fungatur officio obiecti, sed quia ratio operandi natura obiecti quam repræsentat, est. Ex hoc autem non habetur, quòd obiectum per seipsum possit aut possit. Tum quia hoc supponit, quòd intellectus nudus sit actiuus, quod tamẽ principaliter probandum erat, & quasi supponit hanc consequentiam: Intellectus concurrit actiuè ad intelligendum: ergo nudus concurrit actiuè: quæ tamen nihil valet. Tum quia hoc supponit speciem ad nihil aliud per se poni nisi pro obiecto: cùm tamen in intellectu nostro ponatur, & pro obiecto, & pro actuatione intellectus: quoniam est in potẽtia essentiali vt dicitur in 3.de Anima, text. 7. Contra Philosophos verò & rationem est: quoniam expresse Arist. ponit intellectum esse potentiam passiuam. Tum ex eo quòd Aristot. posuit intellectum quo intelligimus esse absolutè & simpliciter in genere potentiæ passiuæ, & non secundum quid tantum: inquantum scilicet recipit intellectionem: alioquin processus eius in text. 19. ad inuestigandum intellectum agentem nihil valeret: fundatur enim manifestè super hoc, quòd in omni natura, in qua est potentia passiua, oportet poni actiuum quæ reducat passiuum de potentia ad actum. Quid clarius in intellectus esset, vt Scot. fingit, virtus ex tractatu partium, & non nisi per accidens agens vt informetur ab obiecto: natus esset labor, qui super natura potentiæ passiuæ fundatur.

¶ Ex his enim, quæ sunt per accidens, essentialis ordo rerum non pender, & consequenter inferri non posset intellectum agentem esse debuerat enim Arist. ex imperfectione virtutis actiuæ intellectus possibilis, non ex hoc quòd est potentia passiua, intellectum concludere agentem: falsa quoque esset maior Aristo. scilicet quòd in omni natura esset sic. Non enim vbicunq; est agens imperfectũ, ibi oportet esse agens perfectũ quod reducat in actum agens illud imperfectum, vt ipsemet Scotus ibidem dicit: quoniam in multis agens imperfectius non patitur à perfectiore. Cõtra naturam verò intellectus esse nunc declarando veritatẽ ostendetur.

¶ Tertia ac Peripatetica opinio super natura cognoscitiua vt sic fundatur. Recolendum est enim, quòd vt in q. 14. dictum fuit, res quælibet ex hoc est cognoscitiua, quòd est tam elementæ naturæ: & est non solum ipsa, sed aliæ. Et rursus dictum fuit, quòd rem aliquam esse alias, contingit tripliciter: actu puro, potentia pura, & medio modo quo. à modo, s. actu, & quod à modo potentia: & quòd in viuimo gradu, scilicet in pura potentia anima nostra posita est. Est enim à principio sicut tabula rasa, in qua nihil est pictum. Ex his patet, quòd si anima cognoscere actu debet, oportet eam actu esse res cognitas. Est igitur intellectus in potentia: & sic ad intelligibile, & intelligere est pati caussaliter: quia ex passione ab intelligibili, id est ex receptione intelligibilis caussatur. Nec potest dici, q. passio ista concurrat per accidens, nisi quis vsque adeo deliret, vt dicat quòd anima, quæ est intelligibile in potentia, esse actu intelligibile, & per accidens. Nec refert, in proposito vtrũ intellectus ab obiecto vel intellectu agente vel alio illud recipiat, satis est q. oportet passionem hanc interesse. Et cõsumatur quia hex hoc quòd res est primo in potentia essentiali: & deinde in actu primo, & deinde in actu secundo, non conuincimus q. fieri in actu primo sit passionnis via ad probandũ potẽtiam passiuam & passionẽ nullã est. Et si non cõuincimus q. illud pati per te exigatur ad operandum in actu secundo, nunquam probabitur differẽtia inter potentiam essentialem, & accidẽtalem: quæ in hoc stare ex 8. Physic. & 3. de Anima patet, q. illa per priorem mutationẽ ab alio venit ad operationem, illa autem per seipsam posse operari permittitur. Est igitur intelligere nostrũ paticaussaliter, & hoc per se. Angelicum verò non proprie est caussaliter pati quia congenitum est ei

Anno. suprà dictum est, habet operationẽ circa ens in vniuersali. Considerari ergo potest vtrum intellectus sit in actu vel potentia, ex hoc q. consideratur quomodo intellectus se habeat ad ens vniuersale. Inuenitur enim aliquis intellectus, qui ad ens vniuersale se habet sicut actus totius entis: & talis est intellectus diuinus, quia est Dei essentia in qua originaliter & virtualiter totum ens præxistit sicut in prima causa. Et ideo intellectus diuinus non est in potentia, sed est actus purus. Nullus autem intellectus creatus potest se habere vt actus respectu totius entis vniuersalis: quia sic oporteret q. esset ens infinitũ. Vnde omnis intellectus creatus per hoc ipsum q. est, non est actus omnium intelligibilium, sed compatur ad ipsa intelligibilia, sicut potentia ad actum. Potẽtia autem dupliciter se habet ad actum. Est enim quædã potentia quæ semper est perfecta per actũ, sicut dicimus de materia corporum cælestium. Quædam autem potentia est quę nõ semper est in actu, sed de potẽtia procedit in actum. sicut inuenitur in generalibus & corruptibilibus. Intellectus igitur angelicus semper est in actu suorũ intelligibilium propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est actus purus, vt suprà dictũ est. Intellectus autem humanus, qui est infimus in ordine intellectuũ, & maximè remotus à perfectione diuini intellectus, est in potentia respectu intelligibilium, & in principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, vt Philosophus dicit in tertio de Anima. Quod manifestè apparet ex hoc, quòd in principio sumus intelligentes solùm in potentia: postmodum autem efficimur intelligentes in actu. Sic igitur patet, q. intelligere nostrum est quoddam pati secundum tertium modum passionis, & per consequens intellectus est potentia passiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de primo & secundo modo passionis, qui sunt proprij materiæ primæ. Tertius autem modus passionis est cuiuscunque in potentia existentis, quod in actum reducitur.

¶ Ad secũdũ dicendũ, q. intellectus passiuus secundũ quosdã dicit appetitus sensitiuus, in quo sunt animæ passiones, q. etiã in 1. Eth. dicitur rationalis per participationẽ, q. à obiecto

gelis intelligibile, nec transfertur eorum intellectus de potentia ad actũ primum. Ex his autem quæ in 3. de Anima dicuntur, quæ & adducta sunt, patet hoc sequi. Vnde Aristot. Auerroimque sic sentisse non est dubium. Nec te mouerant verba S. Thom. in quoli. 8. q. 1. articu. 1. expressè sonantia, quòd intellectus possibilis est patiens cooperans agenti ad eius formationem. Per hoc enim, vt ibi patet, non intendit, quòd intellectus nudus cooperetur intellectui agenti, & phãtasmati ad tui formationem: sed quòd intellectus iam formatus potest ex præceptis speciebus alias species in se producere multo magis quàm imaginatiuaque etiam non nuda, sed formata iam auri & montis species ut format in se speciem montis auri.

¶ Circa secundam dubitationem, an intelligere sit formaliter pati, eodem procedendum est ordine. intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est quàm intellectum possibilem concurrere puræ passiuæ ad intellectionem: quicquid sit illud quod intellectionem effectiue causet scilicet intellectus agens solus, siue ipse simul & intelligibile in actu, & intellectus possibili despectum, siue quodcunque aliud.

¶ Quo ad secundum, quia hic non quærimus modum, quo fit intellectio à specie intelligibili, aut obiecto: sed tantummodo an intellectus concurrat puræ passiuæ ad intellectionemmiuleo omittẽdæ sunt hic opiniones multæ: & quatuor breuiter tangendæ duæ tenentes intellectum puræ passiuæ, & duæ actiuæ: quoniam ex his melius patefit intentum. Aut enim creditur, q. nudus intellectus est totaliter actiuum intellectionis. Aut partiale cum Scot. Aut quòd intellectus est totaliter passiuus. Aut quòd ratione sui est passiuus, ratione verò speciei intelligibilis est actiuus. Ad harum enim quatuor aliquam omnis videtur opinio de hoc reduci. Sed diligenter aduertendum est, quòd vltima opinio S. Tho. attribuitur, sed malè intellecta. Potest siquidem dupliciter intelligi. primò, quòd intellectus concurrat ad intellectionis productionem quemadmodum aqua calida ad calefactionem: ita quòd sicut aqua à formata calore dicitur calefacere: ita intellectus informatus specie intelligibili dicitur intelligere actiuè. Et iuxta hunc sensum intelligitur à Scoto & communiter exponi videtur. Sed hi longè sunt ab intento sensu. Iuxta hunc siquidem sensum sola species intelligibilis actiuè causat: quemadmodum solus calor calefactionem causat. intellectus autem non concurreret ad causandum, nisi vt sustentans rationem agendi, quemadmodum aqua vt sustinens calorem. Vnde quèadmodum cùm aqua calida calefacit, secundũ denominationẽ quidẽ ipsa aqua dicitur calefactiens seu efficiens calefactionẽ: quia actiones iunt subsistentiũ falsè denominatiue: secundũ eam tamen aqua nihil ad calefactionis actionem cõfert. nisi remotiue quia scilicet sustinet principium agendi, quod ex eo liquet: quòd si illa agendi ratio, puta calor per se subsisteret, absque concurrente subiecto eandem faceret actionem. Ita cùm intellectus informatus specie intelligibili intelligit, dicitur intelligens denominatiuè: & nihil facit ipse ad intellectionis productionem: sed quia intelligere est actio immanens, ipse per seipsum sui ipsit eam. Apud S.T. autem & veritatem, intellectus in actu se toto primò actiuè concurrit ad intellectionem, & sensus ad sensationem: vt patet in Quoli 8. q. 1. arti. 1. Ad cuius euidentiam scio, quòd quia intellectus secundum se est in genere potentiæ passiuæ, non habet ex se aliquam agendi rationem. Et hoc est in quo primo differunt Scot. Ex hoc verò quòd intellectus sit actu, ipsum intelligibile in actu acquisit quandam agendi rationem. commune namque est omni formæ non prohibitæ ab actione, esse agendi rationem. Ex hoc autem quòd intellectus non acquisit intelligibile, quemadmodũ materia acquisit formã, fed transit in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile imbibitur quodãmodo in ipso intellectu: sequitur quòd hoc totum, scilicet intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit quamuis ratione partis, s. intellectus recipiat intellectionem. Existimandum est enim, quòd anima apprehensiua est alterum genus realium à naturalibus, & quòd æquinoctã communicat cum eis in esse, in potẽtia, & recipere formas earum. Materia enim sic recipit formam, vt ex eis resultet compositum, & illius compositi est actio sequens illam formam & non materiã, nisi quia sustinet formã, & pars est compositi. Anima autem, vt Auer. optimè dixit in 3. de Anima. Com. 5. non sic recipit cognoscibile vt ex eis tat compositum cognoscens, sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiuè ad intellectionem, quàm receptiuum rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaque intellectus, quòd actiuè concurrat ad intellectionem nõ ex partiali ratione agendi, vt Scot. contra Aristotelem innixit, nec præcise ex specie intelligibili, vt moderna

Universidad de Deusto
Biblioteca

derna ignorantia intelligi: sed ex hoc ipso quòd animalis vis in actu est, ita quòd ex hoc quod est animalis vis habet inchoatiuè, quòd facta in actu sit actiua. Fallantur autem plurimi in hoc: quia de anima iudicant ad modum rerum naturalium: tamen Auerroys dixerit, quòd magis sit vnum ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma: & consequenter sit magis vnum operans. Intelligere ergo non est formaliter pati quàuis proprie loquendo: non sit etiam formaliter agere, sed potius actiuè passiuéque vitaliter operari & idem iudicium est de sensatione. Quicunque autem eleuare potest intellectum, & recolendo, quòd actiones immanentes qualitates sunt, non actiones aut passiones: intuerique quòd intelligere nihil aliud est, quàm intelligentem esse actu intellectum: & quòd anima superiórque natura est talis quòd seipsa est quandoque vt somnus, & quandoque vt vigilia, percipiet in his modum quendam actiui & passiui magis quàm actiui & passiuum. Et sic inter sapientes loquendum est. Rationes autem, quæ contra hoc sumi quia scilicet efficiens & materia non coincidunt in idem numero, ex tertio Physicorum, & agens & patiens respectu eiusdé nó est idem: quia esset in actu & in potétia simul: & idem referretur realiter ad seipsum, facilè solúntur ab inspicientibus hic non esse propriè agens & patiens, neque materiam & cõsequenter non oportere esse relationem realem. Hæc enim communia principia intelligẽda sunt, vbi propriè talium ratio reperitur. In proposito autem cum intelligere non sit actus entis in potétia, sed perfecti animam intelligere, propriè loquendo nihil aliud est quàm propriam operationem exercere: quam, quia immanens est, concomitatur quòd sit in ipsa, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter videre posset, consideret, quòd grauitas lapidea est à lapide & in lapide. Et vel sic animaduertat in his, quæ non propriè dicuntur agere & pati, locum non habere principia illa. Quamuis figillatim dici possit, quòd materia ex qua non coincidit cum agẽte, materia verò in qua coincidere potest: est quòd omnino idem non est patiens & agens, neque refertur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum patitur & agit, & refertur realiter ad it. In proposito autem intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit verò se toto primò. Et sic diuersimode est simul in actu & potentia.

¶Circa tertiam dubitationem quantum, scilicet valeat ratio Sancti Thomæ, adueritendum est, quòd triplicitèr calumniam potest pati. Primò diceret Sco. quòd peccat ratione potentiæ communiter sumptæ inferens potentiam propriè sumptam. Ex eo enim quòd intellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene, ergo est in potentia, sumendo potentiam communiter prout omne deficiens ab actu puro dicitur esse permixtum potentiæ: ex tali potentialitate non sequitur, ergo est in potentia receptiua, quæ est propriè potentia, vt de se patet: & tamẽ S. Tho. hanc potentiam infert. Et confirmatur ista obiectio, quia intellectus agens cùm non sit actus purus, est in potentia: & tamen non in potentia receptiua. Secundò diceret quispiam, quòd deficit in præsupposito. Supponitur enim quòd quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis. oportet enim hoc supponi, alioquin non possent graduari intellectus in respectu ad totum ens penes esse actu aut potentia totum ens: & tamen constat hoc suppositum esse falsum, in via S. Tho. præcipuè. Tum quia nullus intellectus creatus est capax essentiæ diuinæ in esse intelligibili. Tum quia intellectus noster non est capax substantiarum immaterialium. Et confirmatur: quia intellectus noster non est possibilis omnia fieri nisi quæ intellectus agens est potens facere: sed hic non est potens facere omnia simpliciter cognoscibilia, sed tantùm materialia. ergo.

Tertiò deficere videtur: quia si ratio valeret, concluderet quòd etiam voluntas sit potentia passiua: quoniam ipsa est respectu totius entis quorum bonum vt sic respicit, & non est vt actus totius entis: sed perfecta semper per illud. Consequens est inconueniens: quoniam voluntas mouet actiuè intellectum, & cæteras vires, & sic velle est actionis species.

¶Ad solutionem horum manifestandam, non oportet alia iacere fundamenta: quoniam ex natura vis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus iste super naturam cognoscitiuam in communi, scilicet quòd oportet cognoscitiuum esse rem cognitam, quod fuit communis animi conceptio Antiquorum in primo de Anima, & approbatum ab Aristot. & super tali natura cognoscitiua, scilicet intellectiua, scilicet quòd intellectus cognoscit ens in communi, quod est per se notum. Ex his enim habetur, quòd cùm intellectus non sit arctatus ad hoc vel illud entis genus, sed vniuersale ens respiciat vt obiectum, vt visus colorem, & consequetur quod potest cognoscere omne ens: oportet quòd aut sit actu, aut potentia: actu, quodammodo actu, & quodammodo potentia omne ens. Et quia quod non est actu tale, & potest esse tale, est verè in potentia receptiua, qua potest fieri aut esse tale: ideo ex hoc quòd intellectus non se habet vt actus totius entis, optimè sequitur non solùm quòd sit in potentia, sed quòd sit in potentia vt sic est illud quod non est actuatæ per hoc sit in eo verè potentia receptiua rationi. Secundum alios autem intellectus passiuus dicitur virtus cogitatiua, quæ nomi natur ratio particularis. Et vtroque modo passiuum accipi potest secundum primos duos modos passionis, inquantum talis intellectus sic dictus est actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus, qui est in potentia ad intelligibilia (quem Aristoteles ob hoc nominat intellectum passibilem) non est passiuus, nisi tertio modo: quia non est actus organi corporalis. Et ideo est incorruptibilis.

¶Ad tertium dicendum, quòd agens est nobilius patiente, si ad idem actio & passio referantur: non autem semper, si ad diuersa. Intellectus autem est vis passiua, respectu totius entis vniuersalis. Vegetatiuum autem est actiuum, respectu cuiusdam entis particularis, scilicet corporis coniuncti. Vnde nihil prohibet huiusmodi passiuum esse nobilius tali actiuo.

ARTICVLVS III.

a ¶An sit ponere intellectum agentem.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd non sit pone-
re intellectum agentem. Sicut
enim se habet sensus ad sensibi-
lia, ita se habet intellectus ad
intelligibilia. Sed quia sensus est in potentia
ad sensibilia, non ponitur sensus agens sed
sensus patiens tantùm. Ergo, cùm intellectus
noster sit in potentia ad intelligibilia, vide-
tur, quòd non debeat poni intellectus agens,
sed possibilis tantùm.

¶Si dicatur, quòd in sensu etiam est aliquod
agens, sicut lumen: contrà, Lumen requiri-
tur ad visum, inquantum facit medium lu-
cidum in actu. Nam calor ipse secundum se
est motiuus lucidi. Sed in operatione intellectus non ponitur aliquod medium, quod ne-
cesse sit fieri in actu. Ergo non est necesse po-
nere intellectum agentem.

¶Præterea, Similitudo agentis recipitur in
patiente, secundum modum patientis. Sed in
tellectus possibilis est virtus immaterialis.
Ergo immaterialitas eius sufficit ad hoc
quòd recipiantur in eo formæ immateriali-
ter. Sed ex hoc ipso aliqua forma est intelli-
gibilis in actu, quòd est immaterialis. Ergo
nulla necessitas est ponere intellectum agen
tem, ad hoc, quòd faciat species intelligibi-
les in actu.

¶SED CONTRA Aest quod Philo-
sophus dicit in 3. de Anima, quòd sicut in om
ni natura, ita & in anima est aliquid, quo est
omnia fieri, & aliquid, quo est omnia facere.
Est ergo ponere intellectum agentem.

CONCLVSIO.

¶Præter intellectum possibilem, qui est omnia fieri,
necesse est ponere in anima intellectum agentem, qui
facit intelligibilia in potentia, intelligibilia in actu.

¶RESPONDE O dicendum, quòd se-
cundum opinionẽ Platonis nulla necessitas
erat ponere intellectum agentem ad faciendum intelligibilia in actu, sed fortè ad præbendum lumen intelligibile intelligenti, vt infrà dicetur[c]. Poluit enim Plato formas re-
rum naturaliũ sine materia subsistere, & per
consequẽs eas intelligibiles esse, quia ex hoc
est aliqd intelligibile actu, quod est immate-
riale. Et huiusmodi vocabat species, siue
ideas. Ex quarum participatione dicebat
etiam materiam corporalem formari ad hoc
quòd indiuidua naturaliter constituerẽtur
in propriis generibus & speciebus: & intel-
lectus nostros ad hoc quòd de generibus, &
speciebus rerum scientiam haberent[c]. Sed
quia Arist. non posuit formas rerum naturalium subsistere sine materia: formæ autem
in materia existentes non sunt intelligibiles
actu: sequebatur quòd naturæ, seu formæ re-
rum sensibilium, quas intelligimus, non es-
sent intelligibiles actu. Nihil autem reduci-
tur de potentia in actum nisi per aliquod
ens actu: sicut sensus fit in actu per sensibile
in actu. Oportet igitur ponere aliquam vir-
tutem ex parte intellectus, quæ faceret in-
telligibilia in actu per abstractionem spe-
cierum à conditionibus materialibus. Et
hæc est necessitas ponendi intellectum a-
gentem[c].

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd
sensibilia inueniuntur actu extra animam: &
ideo non oportuit ponere sensum agentem.
Et sic patet quòd in parte nutritiua omnes
potentiæ sunt actiuæ: in parte autẽ sensitiua
omnes passiuæ. In parte verò intellectiua
est aliquid actiuum, & aliquid passiuum.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ nonæ Articulum tertium.

TItulus clarus. ¶In corpore respondet primò secundum Platonis fundamenta falsa. Secundò secundum Arist. Ex Platone duo dicit: alterum certum, & alterum dubium. Vbi scito quòd duo opera attribui possunt intellectui agenti. Vnum est facere intelligibia in potentia esse intelligibilia in actu, alterum illuminare intellectum possibilem, iuxta duo quæ conueniunt intellectui possibili, scilicet recipere intelligibile, & huic respondet factio intelligibilis & iudicare, & huic respondet illuminatio. Vnde quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se in rerum natura: sequitur quòd non oportuit ponere intellectum agentem vt fieret intelligibile in actu. & hoc est primum, & certum ex Platone. Quod probatur: quia posuit ideas, ex quibus tam materia quàm anima formatur: illæ vt essent res, hoc esse nisi reminisci, videbimus quòd apud eum intellectus noster non recipit de nouo aliquod intelligibile, sed à principio est formatus omnibus. Ambigui verò est, an propter secundum opus poluerit intellectum agentem, ad hoc, quòd faciat species intelligibiles in actu.

¶Ex Arist. vnam habemus responsiuam conclusionẽ, quòd necesse est ponere intellectum agentẽ: probatur sic, Omne quod est in potẽtia, non reducitur in actum, nisi per aliquod ens actu: sed intellectus noster est in potẽtia ad intelligibile: ergo non reducitur in actum nisi per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu sunt quidditates naturales non inuentæ in rebus. ergo oportet fieri. ergo ex parte intellectus oportet ponere virtutẽ factiuã & hanc vocamus intellectum agentem.

¶Nota hic quòd duarum operationum, quas diximus attribui intellectui agenti, illuminatio non vsquequaque clara est. Quoniam dicet quispiam, quòd ipsa vis intelligendi quæ est intellectus possibilis, lumen est sufficiens sibi ad cognoscendum intelligibile in actu obiatum per speciem, & sustentatum per phantasmata quemadmodum in sensu ipsa vis sentiẽdi sat est ad iudicium de sensibilibus. Neo oportet distinguere sensum in illustratiuum & receptiuum. Sed altera operatio quæ est facere obiectum in actu, conuincit ad ponendum intellectum agentem. Quemadmodum si natura non posset facere visibile in actu, conueniremur ex parte sensus ponere sensum vel visum agentem. Et propterea concludendo dicitur in litera, & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.

¶Num sit necessarium ponere intellectum agentem.

¶Circa hunc articulum aduerte, quòd etiam posteriores discordes sunt. Nam Durandus Platonem sequitur in negatione intellectus agentis. Gorfredus est concedat intellectum agentem: negat tamen ipsum effectiuè illuminare, credit enim quòd formaliter illuminet. Sed de hac opinione erit in sequentibus fermè modò cum quæstio an est ventilatur, cum Durando disputandum est. Est autem forma rationis eius: quia si intellectus agens ponitur, vel ratione operationis in phantasma phantasma, aut intellectum possibilem, aut vtrumque ponitur: sed nihil horum est. ergo. probatur quòd non in phantasma: quia nec influendo illi aliquid, vt patet nec abstrahendo ab eo aliquid, vt magis est notum: nec educendo de potentia eius, vt ex eo liquet: quia eductum est post eductionem in eo ex quo educitur: Similiter probatur quòd non in intellectum: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul

cum phãtasmate, & hoc
non. Tum quia si phan-
tasma secundum se est
impotens in intellectum
agere vtpote immateria-
lem, ergo etiam erit im-
potens ad coagendum:
non enim est mutatum.
aut si secundum se erat
potens, & sic non opor-
tet ponere intellectum
agentem, sicut nec sen-
sum agentem cum ob-
iecto sensibili.

¶Ad hoc breuiter dici-
tur, quòd, vt in litera di-
citur, necessitas intelle-
ctus agentis est, vt ens
sensibile sit nobis intel
ligibile in actu. Ad hoc
aut requiritur operatio
& in phantasma, & in
intellectum possibilem:
& de actione quidem in
phantasma erit sermo
propriùs in q6. 85. artic.
primo ad 4. Quamuis
breuiter dici possit, quòd
agit educendo de potẽ-
tia phãtasmatis nó sub-
iectiua, sed ministeriali:
& ideo eductum non est
in eo, sed in potẽtia sub-
iectiua quæ est intellectus
possibilis. De actione verò in intellectum possibilem dicitur, q. necesse est ponere
Præter phantasma aliud agens: quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in
phantasmate genere, & non sicut vnus gradus alicuius generis ab alio eiusdem: vt
in sensu & sensibili contingit, dum vtrumque materiale, intelligibile verò actu im-
materiale esse oportet. Et cum dicitur, Phantasma solum est impotens, ergo immu-
tatum semper erit impotens: respondetur concedendo antecedens, & distinguen-
do consequens: immutatũ se vel in ordine ad aliud, primo modo est immutatum
sed nihil obstat, quoniam sufficit quòd sit mutatum in ordine ad aliud. Et consistit
ista mutatio in hoc, quia de se orsum agente transit in ministrum alterius: constat
autem quòd eadem vis aliquid potest sub alterius autoritate quod sola nó posset.
Et cùm dicit Arguens, quòd mirum est, q. ex assistentia alterius aliquid possit
quod prius non posset: respondendum est quod propter admirari cœpit Philoso-
phia: causa enim huius inferius patebit in loco prædestinato.

¶Num intelligibile in actu sit prius quàm species intelligibilis,
vel sit idem quod species intelligibilis.

Quæstio. ¶Circa hunc tertium articulum est non parua dubitatio: An intelligibile in actu
quod est effectus intellectus agentis, sit prius quàm species intelligibilis. An ipsa
species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus
agentis. Quòd enim sit prius falsum natura, ex hoc articulo habetur dupliciter.
Primò ex calce corporis articuli, vbi dicitur q. quia id quod est in potentia, non
reducitur in actum nisi per aliquod ens actu, quemadmodum sensus per sensibile:
& intelligibile in actu quod debet reducere intellectum existentem in potentia
ad actum, non inuentur in rebus: oportet ponere intellectum agentem facien-
tem intelligibile in actum eductiuum intellectus possibilis de potentia ad actum.
Hic enim videtur planus sensus literæ: ex hoc autem liquidò habetur, quòd in-
telligibile in actu præuenit speciem intelligibilem, imò est ipsius causa. Secun-
dum ex responsione ad secundum vbi expressè dicitur, quòd si lumen requiritur
ad visionem ex parte coloris, quod similitudo inter lumen & intellectum agen-
tem tenet non solùm quo ad necessitatem, sed quo ad eius causam, quia propter
idem requiritur: sed lumen, stante illa hypothesi, facit colorem in actu visibilem
à quo producitur species visibilis in oculo: ergo lumen intellectus agentis facit
phantasma actu intelligibile: & sic à phantasmate illuminato producitur species
intelligibilis in intellectu possibili. Ad oppositum autem est: quia phantasma sem-
per est quid de genere sensibilium & materialium: ergo intelligibilium in poten-
tia. intelligibile enim in actu oportet abstrahere ab hic & nunc: quod est impos-
sibile conuenire phantasmati. Et confirmatur: quia cùm cogitatiua possit com-
prehendere quicquid repræsentat actu suum phantasma, si phantasma esset intel-
ligibile in actu, phantasia cognosceret intelligibile in actu. hoc autem est intelli-
gere: & sic cogitatiua esset intellectus, & intellectus non differret à sensu, &c.

¶In hac dubitatione sunt duo modi dicendi. Alter communis, alter singularis.
Communiter quidem tenetur, quòd species intelligibilis est ipsum intelligibile in
actu quod dicitur effectus intellectus agentis. Ita tamen q. actio intellectus agen-
tis, quæ terminatur primò ad speciem intelligibilem, terminatur secundariò ad
hoc habet magnam latitudinem vt intelligẽtiæ. Aut in potentia pura, &
hoc est anima humana,
actuali, id est immaterialitate existente in specie intelligibili non in se.

¶Et iuxta hanc viam glossanda erunt verba sancti Thomæ in corpore articuli
dicendo, quòd caueẽ & artificiosè processit: quoniam non subsumpsit, quòd opor-
ter ponere intelligibile in actu, quod reducat intellectum de potentia ad actum,
quod apparet quòd subsumi debuisset: sed subsumpsit quòd oportet ponere
aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per ab-
stractionem specierum, &c. quasi subintellexerit, quòd oportet aliquem duo-
rum subsumere, aut quòd ponatur intelligibile in actu reductiuum intellectus
de potentia ad actum, aut oportet ponere aliquid æquivalens, scilicet virtutem re-
ducentem intellectum de potentia ad actum: & expriment modum dicit, per ab-
stractionem specierum, &c. Verba quoque responsionis ad secundum glossanda

sunt, quòd lumen intellectus agentis requiratur propter idem, id est, ex parte obiecti quo ad hoc, quod obiectum de se non sufficit mouere potentiam: & non oportet quòd intelligatur quo ad hoc, quòd sicut color lumine fit actus visibilis ita phantasma illustratum. Faciunt autem huic opinioni verba S. Thom. in multis locis, dum appellat ipsam speciem intelligibilem intelligibile in actu. Et dum dicit intelligibile in actu fieri per abstractionem speciei à conditionibus materialibus. Et secundò hanc viam vbicunque inuenitur, quòd intelligibile in actu mouet intellectum nostrum, glossanda sunt dupliciter, aut intelligibiliter quo ad actum secundum: aut mouet non effectiuè, sed formaliter, etiam quo ad actum primum.

¶ Singularis autem dicendi modus occurrit mihi non despiciendus. Et consistit in hoc, quòd lumen intellectus agentis facit intelligibile in actu in phantasmate per modum abstractionis, prius natura quàm fiat species intelligibilis in intellectu. Ad cuius euidentem perceptionem ab effectu luminis & abstractionis procedẽdum est: effectus luminis duplex est, scilicet formalis & obiectiuus. Formalis quidem est esse luminatiuum: vt patet in diaphano. Obiectiuus verò est apparere: vt patet in colore. color enim non apparet nisi illustratus. Abstractio autem in qua non est mendacium, cum consistat in acceptione vnius & non alterius sibi coniuncti, eius proprius quasi effectus est apparere vnum, non apparẽdo aliud, vt de se patet. Vnde in proposito imaginor, quòd cùm in phantasmate sit natura hæc adueniente lumine intellectus agentis, phantasma illustratur non formaliter vt diaphanum, sed obiectiuè vt colorum quia illustratione splendet atque relucet in phantasmate non totum quod est in eo, sed quidditas seu natura tantùm. & non singularitas illius ei coniunctasita quòd illa illuminatio est abstractiua, quia facit apparere vnum, scilicet quod quid est, non apparẽdo aliud, scilicet principium individuans: ac per hoc splendet in phantasmate intelligibile in actu natura, scilicet abstrahens ab hic & nunc, & tale intelligibile in actu mouet intellectum possibilem. Et si quæritur cur non relucet etiam singularitas, in promptu causa est. Quia singularitati materiali de qua est sermo, repugnat esse intelligibile in actu, quidditati autem non nisi ratione talis singularitatis. Vnde sicut lumen corporeum facit colorem posse apparere, & non saporem, aut odorem, quia repugnat his reddi apparibiles lumine, non autem colori: ita quidditas rei sensibilis potest reddi apparibilis lumine, non autem illius singularitas. Quod ex eo patet, quòd species intelligibiles non possimus generati tales quòd sint similitudines singularium. Nec ex hoc sequitur, quòd singularitas materialis à nullo intellectu sit per se intelligibilis: quoniam intelligi eam posse per speciem non ab ipsa, sed aliunde habitam nihil obstat prædictis. non enim tunc ipsa singularitas est actu intelligibilis nisi extrinseca denominatione ab illa specie sumpta. Nec ex his pono, quòd phantasma sit ens intelligibile: sed quòd in phantasmate illustrato relucet actu intelligibile. ipsum autem phantasma est de genere sensibilii. Nec hoc est mirabile contemplantibus vim abstractionis, & perspicuè videmus, quòd hoc nihil aliud est, quàm phantasma illustrari quo ad vnum & non quo ad aliud. Nec superfluit propterea species intelligibilis, licut non super fluit species visibilis: & tamen color est actu visibilis. Nec propterea intellectus agens minus principaliter aut medietate concurrit ad speciei productionem: imò cùm vnumquodque agat secundum quod est actu, & phantasma nõ habeat intelligibile in actu nisi lumine intellectus agentis: conseqens est quòd ipsum lumen sit primum agens, & immediatum: nullum enim inter ipsum & speciem mediat agens. Non enim est imaginandum, quòd ab intellectu agente fluat lumen in phantasma: & quòd phantasma illo fluxu lumine producat speciem: quemadmodum corpus illuminatum mouet vltra. Sed q. ipse intellectus agens est lumen, quo splendet obiectiuè phantasma secundum quidditatem in eo existentem. & sic producitur species ab vtroque. Ita quòd ab intellectu agente immediatè procedit vtrunque: ordine tamen quodam, quia prius natura illustratur phantasma quàm à se, & à phantasmate adiuctur intellectus possibilis: & est simile si fingamus lucem corporis lucentis non diffundere lumen in medio, sed approximatam colori illum illustrando visibilem reddere, ac sic videri. Vnde S. Thom. in 2. contra Gentiles, cap. 77. expressè dicit, quòd actio intellectus agentis in phantasmate præcedit receptionem intellectus possibilis. Et in eodem cap. exprimens quid sit actio ista, dicit: In anima intellectiua est virtus actiua in phantasmata, faciens intelligibilia in actu, &c. Consonant quoque huic quæstioni dicta eiusdem in eodem lib. 3. 6. vbi dicit: Arist. attribuit possibili intellectui pati ab intelligibili: suscipere species intelligibiles, esse in potentia ad eas, &c. Vbi patet quòd contra species intelligibiles dicit fit intelligibile in actu non enim pati potest intellectus ab intelligibili nisi in actu. In quæstione quoque de anima quæstio 15. dicit, quòd intellectus agens per phantasmata, facta ab eo intelligibilia in actu causat scientiam in intellectu possibili.

¶Ad obiecta verò in oppositum facilè respondetur notando, quòd intelligibile in actu inuenitur dupliciter, formaliter & obiectiuè. Formaliter est species intelligibilis cum reliquis immaterialibus. Obiectiuè verò est quidditas relucès in phantasmate lumine intellectus agẽtis. Differentia autem multiplicitèr est inter vtrumque: quia forma est immateriale secundum esse: obiectium verò secundum relucentiam tantùm. Et ideo formale abstrahit ab hic & nunc secundum esse: obiectium verò secundum relucentiam tantum. Formale quod est species intelligibilis secundum se totum, non est nisi simillitudo quidditatis: obiectium verò vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic quidditatis earum ad ima gonescundū tamē to tū quod est, repræsentat singularitatē materialē, quia in essendo materia re est. Et ideo diligēter ac caute oportet attendere in hac re vocabula quid formaliter importent, vt secundū ea loquamur. Phantasma enim sonat imaginē singularis, & ideo simpliciter concedatur q̄ est de gñe sensibilis & materialis, & nō abstrahentium ab hic & nūc. Et q̄ est intelligibile in potentia, & q̄ potest comprehendi à cogitativa, &c.

¶Sed quidditas in phantasmate illustrata lumine Intellectus agentis sonat aliquid à sensibus elevatum, & abstractū per relucentiā ipsius, & non tale cētia individuantis sensibilis materialis, &c. Et propterea cōcedo, q̄ est intelligibilis in actu. Et cū dicitur, ergo vna res, scilicet phantasma est in duobus generibus, sensibili & intelligibili, concedit or secundum diuersa esse: quia secundum reale est sensibilis, & secundum esse relucentiæ est intelligibilis. Et hoc cōsonat cōclusioni Vniuersitquoniam sic suprēmū infimū attingit infimū suprēmi. Nec oportet cogitatiua comprehēdere omni eo modo, quo phātasma representat qualitercunq; sumptū: sed sufficit q̄ adæquet phātasma vt phantasia: nō autem vt illustratū superiori lumine, quoniam hoc fortitur in homine, vt ministrat intellectui, & nō absolutē. Vnde phantasmata dormientis non est actu intelligibilia: sed tunc tantū eum actu lucet et relucet lumine intellectus agentis. Et iuxta hanc viā omnia facilē saluantur: & dicta Peripatetica diuersa concordantur, & glossantur cū prædicto fundamēto, fusiue distinctionibus optimēque ac plano sensu interpretatio præsentis articuli sit: dum verē ponimus intelligibile in actu, & effectum intellectus agentis, & motiuum intellectus possibilis.

¶In responsione ad primū, est quæstio de sensu agente propter Auer. in secūdo de aia. com. 60.

a ¶ *Super Quæstionē septuagesimanonā Articulum quartum.*

Commen. TItulus clarus.

¶In corpore quinq; facit. Primò proponit cōclusionē responsiuam affirmatiuē. Secundò ponit occasionem diuersitatis opinionum. Tertiò ponit opinionem oppositā. Quartò improbat eam, simul probando intentum, tripliciter. Quintò addit quid sentiendum de illo alio intellectu.

¶Quo ad primū conclusio est ista: Intellectus agēs, de quo Philosophus loquitur, est aliquis animæ nostræ. Vbi nota quòd cum absolutē, sed cum determinatione illa, scilicet de quo Philosophus loquitur, proponit conclusionem: quoniam, vt in quæstionibus disputatis patet, multi per intellectum agentem intelligunt Deum gloriosum, qui verissimē est intellectus simpliciter, & summē agens: sed extra propositum nostrū quo nobis propria inquisimus.

¶ Quo ad secundum occasio diuersitatis est: quia oportet ponere intellectum quēdam superiorē nostro, à quo noster intelligendi vim habeat. Probatur triplici medio. Tū quia ante participans est per essentiā tale. Tum quia ante mobile est immobile. Tum quia antè imperfectū est perfectū. Constat enim q̄ anima nostra quo ad primum, est intelligēs per participationē, in cuius signum non tota totalitate potestatiua est intellectualis, sed secundū aliquas suas vires est intellectiua, & secundum aliquas sensitiua. Et quo ad secundum est mobilis: dū intelligit cum discursu, discursus enim in intellectualibus est, vt motus in mobilibus ad acquisitionē termini. Et quo ad tertium est imperfecta. Tum quia nō omnia, s. per propias species intelligit. Tū quia procedit de potentia ad actū. A tali aūt per essentiā & immobili & perfecto, dubiū non est emanare q̄d est tale per participationē mobile & imperfectum. Est igitur aliquis superior intellectus à quo nostra anima dependet in intelligendo.

¶ Quo ad tertiū opinio multorum fuit, q̄ ille intellectus superior & separatus, est intellectus agens illustrans phantasmata, &c. Et hæc opinio est Auer. & est Platonis, vt in litera dicitur.

¶ Quo ad quartum probatur, q̄ dato q̄ iste intellectus illustraret phātasmata, adhuc oportet ponere aliū intellectum agentem, qui sit aliquid animæ nostræ, quod est conclusio propositi. Et probatur tripliciter. Primò ratione talis: in omni natura perfecta, præter agētia vniuersalia, indicq; sunt virtutes actiuæ propriæ ad perficienda propria illius operā: sed anima humana est natura perfecta, imò perfectissima omniū inferiorum. ergo præter agentia vniuersalia sunt in ea virtutes propriæ quasi vniuersæ, ad opera propria perficienda.

¶ Circa hanc rationē dubiū occurrit, q̄ videtur petere principium in minore: subsumit enim vel supponit, q̄ facere intelligibilia in actu sit opus animæ humanæ: hoc est de quo disputatur cū ponentibus intellectum agentem separatum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd, vt apparet ex secundo contra Gen. cap. 76. in 4. ratione contra Auer. & Alex. Ista ratio non supponit neque subsumit, q̄ facere intelligibilia in actu sit nostrū opus, sed

dato q̄ sit aliquis talis intellectus agēs separatus, nihilominus tamen oportet ponere in ipsa anima humana aliquā virtutē ab illo intellectu superiori participatā, per quā anima humana facit intelligibilia in actu. Sicut & in aliis rebus naturalibus perfectis præter vniuersales causas agentes sunt propriæ virtutes inditæ singulis rebus perfectis ab vniuersalibus agētibus derivatæ. Nō enim solus sol generat hominē, sed est in homine virtus generatiua hominis: & similiter in aliis animalibus perfectis. Nihil aūt est perfectius in inferioribus rebus anima humana. V ū oportet dicere, q̄ in ipsa sit aliqua virtus derivata à superiori intellectu, per quā possit phātasmata illustrare. Et hoc experimento cognoscimus, dū percipimus nos abstrahere formas vniuersales à cōditionibus particularibus, quod est facere actu intelligibilia. Nulla aūt actio conuenit alicui rei nisi per aliquod principiū formaliter ei inhærēs, vt supra dictū est, cùm de intellectu potētiali ageretur. Ergo oportet virtutem, quæ est principium huius actionis, esse aliquid in anima. Et ideo Arist. cōparauit intellectū agentem lumini, quod est aliquid receptū in aere. Plato autē intellectū separatū imprimentem in animas nostras comparauit Soli, vt Themistius dicit in comment. tertij de Anima. Sed intellectus separatus secundum nostræ fidei documēta est ipse Deus, qui est creator animæ, & in quo solo beatificatur, vt infrà patebit. Vnde ab ipso anima humana lumen intellectuale participat, secundum illud Psal. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd illa lux vera illuminat, sicut causa vniuersalis, à qua anima humana participat quādam particularem virturem, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd Philosophus illa verba non dicit de intellectu agente, sed de intellectu in actu. Vnde suprà de ipso præmiserat, idem autem est secundum actum sciētia rei. vel si intelligatur de intellectu agente, hoc dicitur quia nō est ex parte intellectus agentis hoc quod quandoque intelligimus, & quandoque non intelligimus, sed ex parte intellectus qui est in potentia.

¶Ad tertiū dicendum, q̄ si intellectus agens cōpararetur ad intellectū possibilem, vt obiectum agens ad potentiam, sicut visibile in actu ad visum, sequeretur q̄ statim omnia intelligeremus, cū intellectus agens sit, quo est omnia facere, nunc aūt non se habet vt obiectū, sed vt faciēs obiecta in actu, ad quod requiritur præter præsentiā intellectus agētis præsentia phantasmatum & bona dispositio virtū sensitiuarū, & exercitiū in huiusmodi opere: quia per vnū intellectū fiunt etiā alia intellecta, sicut per terminos propositiones, & per prima principia cōclusiones. Et quātū ad hoc non differt vtrum intellectus agens sit aliquid animæ, vel aliquid separatum.

¶Ad quartum dicendum, quòd anima intellectiua est quidem actu immaterialis, sed est in potentia ad determinatas species rerum. Phantasmata autē ecōuerso sunt quædā actu similitudines specierum quarundā, sed sunt potentia immaterialia. Vnde nihil prohibet vnam & eandē animā, inquantū est immaterialis in actu habere aliquā virtutē, per quā faciat immaterialia in actu abstrahēdo à cōditionibus individualis materiæ, quæ quidē virtus dicitur intellectus agens: & aliam virtutem receptiuam huiusmodi specierum, quæ dicitur intellectus possibilis, inquantū est in potentia ad huiusmodi species.

¶Ad quintum dicendum, quòd cùm essentia animæ sit immaterialis à supremo intelligat Deum gloriosum, qui verissimē est intellectus simpliciter, & summē agens: sed extra propositum nostrū quo nobis propria inquisimus.

¶ Quo ad secundum occasio diuersitatis est: quia oportet ponere intellectum quēdam superiorē nostro, à quo noster intelligendi vim habeat. Probatur triplici medio. Tū quia ante participans est per essentiā tale. Tum quia ante mobile est immobile. Tum quia antè imperfectū est perfectū. Constat enim q̄ anima nostra quo ad primum, est intelligēs per participationē, in cuius signum non tota totalitate potestatiua est intellectualis, sed secundū aliquas suas vires est intellectiua, & secundum aliquas sensitiua. Et quo ad secundum est mobilis: dū intelligit cum discursu, discursus enim in intellectualibus est, vt motus in mobilibus ad acquisitionē termini. Et quo ad tertium est imperfecta. Tum quia nō omnia, s. per propias species intelligit. Tū quia procedit de potentia ad actū. A tali aūt per essentiā & immobili & perfecto, dubiū non est emanare q̄d est tale per participationē mobile & imperfectum. Est igitur aliquis superior intellectus à quo nostra anima dependet in intelligendo.

¶ Quo ad tertiū opinio multorum fuit, q̄ ille intellectus superior & separatus, est intellectus agens illustrans phantasmata, &c. Et hæc opinio est Auer. & est Platonis, vt in litera dicitur.

¶ Quo ad quartum probatur, q̄ dato q̄ iste intellectus illustraret phātasmata, adhuc oportet ponere aliū intellectum agentem, qui sit aliquid animæ nostræ, quod est conclusio propositi. Et probatur tripliciter. Primò ratione talis: in omni natura perfecta, præter agētia vniuersalia, indicq; sunt virtutes actiuæ propriæ ad perficienda propria illius operā: sed anima humana est natura perfecta, imò perfectissima omniū inferiorum. ergo præter agentia vniuersalia sunt in ea virtutes propriæ quasi vniuersæ, ad opera propria perficienda.

¶ Circa hanc rationē dubiū occurrit, q̄ videtur petere principium in minore: subsumit enim vel supponit, q̄ facere intelligibilia in actu sit opus animæ humanæ: hoc est de quo disputatur cū ponentibus intellectum agentem separatum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd, vt apparet ex secundo contra Gen. cap. 76. in 4. ratione contra Auer. & Alex. Ista ratio non supponit neque subsumit, q̄ facere intelligibilia in actu sit nostrū opus, sed probat hoc: subsumit autē q̄ intelligere sit opus humanū, & cōsistit in agere intellecta in actu, & pati exercitio principiū propriū agēdi & patiendi est in ea: aliquin imperfectiora haberet omnia principia necessaria ad sua opera, & humana anima

anima perfectissima nō.

Comm. ¶Secundò sic, Expetimur nos abstrahere vniuersalia à phantasmatibus, ergo intellectus agens est aliquid nostri. consequentia probatur: quia actio non conuenit alicui, nisi principium illius quod est ratio agendi, infer illi cui attribuitur actio. Antecedens verò liquet ex eo q̄ ad libitū quæcunque obiecta intelligimus in cōmuni, hoc enim absque abstractione fieri nequit.

¶Tertiò probatur autoritate Arist. qui comparauit ipsum lumini: ad differentiam Platonis, qui comparauit Soli.

Comm. ¶Quo ad quintum, quia diuersæ sunt opiniones de illo intellectu separato, dū aliqui tenēt illum esse vltimā intelligentiā, vt Auicenna: aliqui penultimam, vt Auerrois: aliqui Deū: vt Doctores canonici. Et quia magni refert ad fidē, quoniā in illius cōsequutione tanquam in proprię causæ adeptione consistit beatitudo: ideo S. Thomas solicitus de his quæ sunt fidei, statim subdidit, q̄ secūdum fidei documenta intellectus ille habens illas tres, quas diximus cōditiones, est Deus gloriosus: in quo solo beatur ista, & à quo solo est signatum lumē in nobis.

a ¶ *Super Quæstionē septuagesimanonā Articulum quintum.*

TItulus clarus: Vnus numero.

¶In corpore respondet quæsito iuxta vtramque viam, scilicet quòd si intellectus agens est substantia separata, est vnus numero: si aliquid animę multiplicatur cum ea, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionē septuagesimanonā Articulum sextum.*

TItulus.

¶ Memoria, vt patet in De memoria & reminiscentia, significat vim conseruatiuam cognitorum prēteritorum vt prætērita sunt. Et patet hoc ex cōmuni vsu loquentium: nullus enim dicit se recordari alicuius, nisi sub ratione alicuius prætēriti actus & noti.

¶In corpore subintellecta distinctione duorum quæ inueniuntur in memoria ratione: quæ sunt conseruatio specierum ac rerum apprehēsarum, & præteritio rei apprehensæ duo principaliter facit. Primò respondet quæsito iuxta primam memoriæ conditionem, scilicet conseruare. Et secundò iuxta secundam rationem obiecti.

¶ Quo ad primum, primò refert opinionem Auic. secundò respondet secūdum propriam opinionem. Ex Auic. refert tria: radicem opinionis, opinionē ipsam, & cōsumitans ipsam. Et sic quartò applicando ad lectu creata, nihil prohibet virtutem, quæ à supremo intellectu participatur, per quam abstrahitur à materia ab essentia ipsius procedere sicut & alias eius potentias.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Virum intellectus agens sit vnus in omnibus.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ intellectus agēs sit vnus in omnibus. Nihil enim quod est separatum a corpore, multiplicatur secundum multiplicationem corporum. Sed intellectus agēs est separatus, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo non multiplicatur in multis corporibus hominum. sed est vnus in omnibus.

¶Præterea, Intellectus agens facit vniuersale, quod est vnum in multis. Sed illud quod est causa vnitatis, magis est vnum. Ergo intellectus agens est vnus in omnibus.

¶Præterea, Omnes homines conueniunt in primis conceptionibus intellectus. His autē assentiunt per intellectum agentem. Ergo conueniunt omnes in vno intellectu agente.

¶SED CONTRA est q̄ Philosophus dicit in tertio de Anima, q̄ intellectus agens est sicut lumen. Non autem est idem lumen in diuersis illuminatis. Ergo non est idem intellectus agens in diuersis hominibus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm intellectus agens sit virtus animæ, necesse est non vnum in omnibus esse, sed multiplicari ad multiplicationem animarum.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ veritas huius quæstionis dependet ex præmissis. Si enim intellectus agens non esset aliquod animæ, sed esset quædam substantia separata, vnus esset intellectus agens omnium hominum. Et hoc intelligūt qui ponunt vnitatem intellectus agentis. Si autē intellectus agens sit aliquid animæ, vt quædam virtus ipsius, necesse est dicere quòd sint plures intellectus agentes secundum pluralitatem animarum, quæ multiplicantur secundum multiplicationem hominum, vt suprà dictum est. Non enim potest esse, quòd vna & eadem virtus sit diuersorum subiectorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Philosophus probat intellectum agentē esse separatū per hoc, q̄ possibilis est separatus. Quia (vt ipse dicit) agens est honorabilius patiente. Intellectus autē possibilis dicitur separatus, quia non est actus alicuius organi corporalis. Et secundum hunc modū etiam intellectus agens dicitur separatus nō quasi sit aliqua substantia separata.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus agēs causat vniuersale abstrahēdo à materia. Ad hoc autem non requiritur, q̄ sit vnus in omnibus habentibus intellectum, sed q̄ sit vnus in omnibus secūdū habitudinē ad omnia, à quibus abstrahit vniuersale, respectu quorū vniuersale est vnum. Et cōpetit intellectui agenti inquantum est immaterialis.

¶Ad tertium dicendum, q̄ omnia quæ sunt vnius speciei, communicant in actione consequente naturam speciei: & per consequens in virtute, quæ est actionis principium, non q̄ sit eadē numero in omnibus. Cognoscere autē prima intelligibilia est actio cōsequens speciem humanā. Vnde oportet quòd omnes homines communicent in virtute, quæ est principium huius actionis. Et hæc est virtus intellectus agentis. Non tamē oportet quòd sit eadem numero in omnibus, oportet tamen quòd ab vno principio in omnibus deriuetur. Et sic illa communicatio hominum in primis intelligibilibus demonstrat vnitatem intellectus separati, quem Plato comparat soli, non autem vnitatem intellectus agentis, quem Arist. comparat lumini.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Virū memoria sit in parte intellectiua animæ.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd memoria nō sit in parte intellectiua animæ. Dicit enim Augustinus. 12. de Trin. quòd ad partem superiorē animæ pertinent quæ non sunt hominibus pecoribusque cōmunia. Sed memoria est hominibus pecoribusq; communis. Dicit enim ibidem, q̄ possunt pecora sentire per corporis sensus corporalia, & ea mandare memoriæ. Ergo memoria non pertinet ad partem animæ intellectiuam.

¶Præterea, Memoria præteritorum est, sed præteritum dicitur secundū aliquod determinatū tempus. Memoria igitur est cognoscitiua alicuius sub determinato tempore quod est cognoscere aliquid sub hic, & nūc. Hoc autem non est intellectus, sed sensus. Memoria igitur nō est in parte intellectiua, sed solùm in parte sensitiua.

¶Præterea, In memoria cōseruantur species rerum, quæ actu non cogitātur. Sed hoc non est possibile accidere in intellectu, quia intellectus fit in actu per hoc quòd informatur specie intelligibili. Intellectū autem esse in actu, est ipsum intelligere in actu. Et sic intellectus omnia intelligit in actu, quorum species apud se habet. Non ergo memoria est in parte intellectiua.

¶SED CONTRA est quod Augustinus. 10. de Trin. quòd memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna mens.

CONCLVSIO.

¶ Memoria vt virtus conseruatiua specierum intelligibilium est, ad partem specie at intellectiuam: vt vero ad præterita, vt præterita sunt respectum habet, magis ad animæ sensitiuam partem attinet.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ cum de ratione memoriæ sit cōseruare species rerū, quæ actu nō apprehenduntur: hoc primū considerari oportet, vtrū species intelligibiles fic in intellectu conseruari possint. Posuit enim Auicen. hoc esse impossibile. In parte enim sensitiua dicebat hoc accidere quantū ad aliquas potentias, inquantū sunt actus organorū corporaliū, in quibus cōseruari possunt aliquę species absque actuali apprehensione. In intellectu aūt, qui caret organo corporali, nihil existit nisi intelligibiliter. Vnde oportet intelligi in actu illud, cuius similitudo in intellectu existit. Sic ergo secūdum ipsum quàm citò aliquis actu definit intelligere aliquā rem, definit esse illius rei species in intellectu: sed oportet si denuo vult illam rem intelligere, q̄ conuertat se ad intellectū agentē, quem ponit substātiam separatā. & ab illo effluāt species intelligibiles in intellectū possibilē. Et ex exercitio & vsu cōuertendi se ad intellectū agentē relinquitur secundum ipsum quædā habilitas in intellectu possibili cōuertendi se ad intellectū agentem, quē dicebat esse habitū scientiæ. Secundum igitur hāc positionē nihil cōseruatur in parte intellectiua, quod non actu intelligatur. Vnde nō poterit poni memoria in parte intellectiua secundū hunc modū. Sed hæc opinio manifestè repugnat dictis Arist. Dicit enim in 1. de Anima, q̄ cùm intellectus possibilis sic fiat singula, vt sciēs dicitur quis secundū actum: & q̄ hoc accidit cū possit operari per seipsum: est quidē igitur & nunc potentia quodāmodo, nō tamen simpliciter, vt antè addiscere, aut inuenire. Dicitur aūt intellectus possibilis fieri singula secūdum q̄d recipit species singulorū. Ex hoc ergo q̄ recipit species intelligibilium, habet q̄ possit operari cū volnerit, non aūt q̄ semper operetur: quia & tunc est quo dāmodo in potētia, sed aliter quàm antè intelligere: eo s. modo quo sciēs in habitu est in potentia ad cōsiderandū in actu. Repugnat etiā prædicta positio rationi. Quod enim recipitur in aliquo, recipitur in eo secundum modū recipientis. Intellectus aūt est magis stabilis naturæ, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

recipit nisi intelligibiliter, vlteriùs consequentia, scilicet ergo non recipit nisi quandiu actu cognoscit, supponit vnum falsum, scilicet quod recipiatur cognoscibiliter contingat vno tantùm modo, scilicet in actu: cùm tamen contingat duobus, scilicet in actu puro, & in actu permixto potentiæ, id est in actu secundo & in actu primo. Vnde in diffinitione animæ ponitur, quòd est actus primus ficut hominis quod non saluaretur, si tunc tantùm non operaretur quum est in potentia: cùm hoc sit commune omnibus passiuis principiis: sed optimè saluatur cùm anima ponitur talis natura, quòd est actu quandoque vt somnus, quandoque vt vigilia. Constat autem q̃ esse actu vt somnus est esse in actu primo: & patet, quòd esse actum primum præcipuè conuenit animæ intellectiuæ: igitur non ex hoc quòd organica est pars sensitiua, sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua, habet quòd retineat species, & actu non cognoscat. Nec species conseruari est esse per modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actu nec potentia, sed medio modo inter actũ & potẽtiam, i. partim in actu & partim in potentia. Cognoscitiuũ enim tripliciter potest se habere ad cognitum, scilicet in pura potentia. Et tunc nec est cognoscibile in actu, nec cognitum in actu, sed vtrunque in potentia. Vel partim in actu & partim in potentia: & tunc est cognoscibile in actu, & non est cognitum in actu, sed est in potentia vt sit cognitum in actu. ℣ Vel totaliter in actu: & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cùm species conseruatur obiectum est in cognoscitiuo cognoscibiliter: quia vt cognoscibile, quamuis non vt cognitum. Et quia obiectum esse cognoscibiliter vtrumque modo, scilicet vt cognoscibile, & vt cognitum, non aduertit Aule. Ideo putauit speciem remanere per modum rei. Et ipsum sequitur multa illustrium virorum turba in hoc examen minus perspicacium. Et ideo tu bene nota hæc: quoniam ex hac radice multę soluuntur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ naturæ suffinetur.

Comment. ¶Quo ad secundum respondet iuxta secundam conditionem memoriæ negatiuè. Et ratio satis clara est, quia potentiæ vniuersalis obiectum nõ est particulare, præteritum autem vt sic, particulare est, quia ad certam temporis differentiam est determinatum, est enim sermo de præterito in actu exercito. Præteritio enim in actu signato, importatur hoc nomine præteritum in actu verò exercito verbis præteriti temporis, vt fui, percussi, loquutus sum, &c. Consistit autem quòd quemadmodum intellectus non immutatur à colore hoc, sta nec à colore, vt sensatus fuit heri: quia abstrahit à particulari, & tamen constat, quòd cùm memoramur, immutamur ab obiectis, vt tunc occurrimus ergo.

Aduert. ¶Circa hanc partem aduerte duo. Primum est, quòd ex hoc quòd intellectus reflectit super singulare, non sequitur quòd in eo sit memocia, quia cognitio reflexa non ponit in eo speciem ipsius singularis, cuius conseruatione possit habere rationem memoriæ: oportet enim memoriam præteriti vt sic, habere obiecti præteriti vt hic, ac per hoc singularis speciem. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus vt sic, infertur negatio memoriæ vt

immobilis, quàm materia corporalis. Si ergo materia corporalis formas, quas recipit, non solùm tenet dum per eas agit in actu, sed etiam postquam agere cessauerit, multò fortius intellectus immobiliter & inamissibiliter recipit species intelligibiles, siue à sensibilibus acceptas, siue etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Sic igitur, si memoria accipiatur solùm pro vi conseruatiua specierum, oportet dicere memoriam esse in intellectiua parte. Si verò de ratione memoriæ fit quòd ei obiectum sit præteritũ vt præteritum, memoria in parte intellectiua non erit, sed sensitiua tantùm, quæ est apprehensiua particularium. Præteritum enim vt præteritum, cùm significet esse sub determinato tempore, ad conditionem particularis pertinet.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ memoria, secundum quod est conseruatiua specierum, non est nobis pecoribusque communis: species enim conseruantur non in parte animæ sensitiua tantùm, sed magis in coniuncto, cùm vis memorativa sit actus organi cuiusdam. Sed intellectus secundum ipsum q̃ est conseruatiuus specierum præter concomitantiam organi corporalis. Vnde Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd anima est locus specierum non tota, sed intellectus.

¶Ad secundum dicendum, quòd præteritio potest ad duo referri, scilicet ad obiectum, quod cognoscitur, & ad cognitionis actum. Quæ quidem duo simul coniunguntur in parte sensitiua, quę est apprehensiua alicuius per hoc quòd immutatur à præsenti sensibili. Vnde simul animal memoratur se prius sensisse in præterito, & se sensisse quoddam præteritum sensibile. Sed quantum ad partem intellectiuã pertinet, præteritio accidit, & non per se conuenit ex parte obiecti intellectus. Intelligit enim intellectus hominem inquantum est homo. Homini autẽ inquantũ est homo accidit vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro esse. Ex parte verò actus præteritio per se accipi potest etiã in intellectu sicut in sensu: quia intelligere animæ nostræ est quidam particularis actus in hoc, vel in illo tẽpore existẽs: secundũ quod dicit homo intelligere nũc, vel heri, vel cras. Et hoc non repugnat intellectualitati: quia huiusmodi intelligere, quãuis sit quoddam particulare, tamen est immaterialis actus, vt suprà de intellectu dictum estc. Et ideo sicut intelligit seipsum intellectus, quamuis ipse sit quidam singularis intellectus, ita intelligit suum intellectum: quod est singularis actus, vel in præterito, vel in præsenti, vel in futuro existens. Sic igitur saluatur ratio memoriæ, quantũ ad hoc q̃ est præteritorum in intellectu secundum quod intelligit se prius intellexisse, non autem secundum quod intelligit præteritum, prout est hic & nunc.

¶Ad tertium dicendum, quòd species intelligibiles aliquãdo sunt in intellectu in potentia tantùm. Et nunc dicitur intellectus esse in potentia. Aliquando autem secundum vltimam completionẽ actus. & tunc intelligit

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. Aug. enim in 10. de Trin. ponit in mente memoriam, intelligentiam & volũtatem. Manifestum est autem, quòd memoria est alia potentia à voluntate. Ergo similiter est alia ab intellectu.

¶Præterea, Eadẽ ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis, & intellectiuæ. Sed memoria in parte sensitiua est alia potẽtia à sensu, vt suprà dictũ estc. Ergo memoria partis intellectiuę est alia potẽtia ab intellectu.

¶Præterea, Secundum Aug. memoria, intelligẽtia, & voluntas sunt sibi inuicem æqualia, & vnum eorũ ab alio oritur. Hoc autem esse non posset, si memoria esset eadem potentia cum intellectu. Non est ergo eadem potẽtia.

¶SED CONTRA, De ratione memoriæ est, quòd sit thesaurus vel locus conseruatiuus specierum. Hoc autem Philosophus in 3. de Anima attribuit intellectui, vt dictum estc. Non ergo in parte intellectiua est alia potentia memoria ab intellectu.

CONCLVSIO.

¶Non est in homine memoria distincta potentia ab intellectu, sed vna potentia sunt, cùm idem obiectum habeant.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ (sicut suprà dictum estc) potentiæ animæ distinguuntur secundũ diuersas rationes obiectorum, eo quòd ratio cuiuslibet potentiæ consistit in ordine ad id, ad quod dicitur, quod est eius obiectum. Dictum est etiam suprãc, quod si aliqua potẽtia secundum propriam rationem ordinetur ad aliquod obiectum secundum communem rationem obiecti, non diuersificabitur illa potentia secundum diuersitates particularium differentiarum. Sicut potentia visiua, quæ respicit suum obiectum secundum rationem colorati non diuersificatur secundum rationem albi & nigri. Intellectus autem respicit suum obiectum secundum communem rationem entis, eo quòd intellectus possibilis est, quo est omnia fieri. Vnde secundum nullam differentiam entium diuersificatur differentia intellectus possibilis. Diuersificatur tamen potentia intellectus agentis, & intellectus possibilis: quia respectu eiusdem obiecti aliud principium oportet esse potentiam actiuam, quæ facit obiectum esse in actu: & aliud potentiam passiuam, quæ mouetur ab obiecto in actu existente. & sic potentia actiua comparatur ad suum obiectum vt ens in actu ad ens in potentia. Potentia autem passiua comparatur ad suum obiectum econuerso, vt ens in potentia ad ens in actu.

a ¶Super Quæstionis septuagesimaoua Articulum septimum.

TVrnlus clarus est.

¶In corpore vnica conclusio respõsiua negatiuè. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic. In intellectu possibili ergo memoria potest esse diuersitas potentiarum nisi agentis & possibilis: ergo memoria non est alia potentia ab intellectu possibili. Antecedens quoad vtranque partem probatur vigore talis disiunctionis implicitæ: Diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuerso genere attingendi idem obiectum formaliter. Sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo, & secundo modo solum causatur distinctio inter agentem & possibilem: ergo in intellectu non potest alia esse potentiarum diuersitas, nisi agentis

Agentis & possibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se nota relinquitur: quoniam non facile esset tertium modum fingere. primus enim complectitur obiectum, ad quod est potentia. Secundus verò genus ipsius potentiæ, præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra verò disiunctionis sigillatim in litera declaratur tali ordine. Primò probatur, quo ad primam partem tic, Potentia secundum id quod est, est ad obiectum: ergo secundum diuersitatem formalem obiecti diuersificatur.

¶Secundò probatur minor etiam quo ad primam partem sic: Potentia respiciens rationem communem non diuersificatur per inferiores differentias: ergo potentia respiciens rationem entis non diuersificatur penes aliquas entis differentias. ergo intellectus nullam ex parte obiecti diuersificatem sortitur.

¶Tertiò, quo ad secundam partem tam maioris quàm minoris: quia id idem obiectum alia est ratio agentis, alia patientis: quia illud vt actus ad potentiam, hoc vt potentia ad actum se habet: consequẽtia verò dicit duo: & quòd memoria non est alia ab his, & quòd coincidit cum intellectu possibili. Et quo ad primum quidem probatione non egetc: quia si illæ sunt solæ, non datur ergo tertia. Quo ad secundum verò probatur in litera: quia conseruare, quod est actus proprius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ, sicut & recipere, & non potentiæ actiuæ: igitur non coincidit cum intellectu agente, sed possibili.

¶ Nam differentiis entis diuersificantur intellectus.

¶Circa hunc processum dupliciter dubitatur, primò simpliciter, deinde ad hominem. Simpliciter quidem: quia ex ista ratione videtur sequi, q̃ nulla sit diuersitas specifica inter quoscũque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem: & consequenter quòd intellectus angeli & hominis sunt eiusdẽ speciei, imò omnes intellectus sunt eiusdem speciei. Quòd autem hoc sequatur, patet vtendo hac ratione sic, Nulla differentia entis diuersificat intellectum, ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti, omnes ergo intellectus sunt eiusdem speciei obiectiuè, vt visus hominis & leonis: & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarum, vt visus hominis & visus leonis. Antecedens est S. Thom. qui & probat illud: quia entis ratio est obiectum intellectus. consequentia est nota: quia non nisi penes entis differentias diuersa obiecta sumi possunt, nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti propri.

¶Ad hominem verò, quia ipsemet S. Tho. superius in quæst. 11. assignauit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cùm posuit triplicem gradum intellectus iuxta tripliceм modum essendi rei cognitæ, scilicet esse in materia, subsistere absque materia, & esse absque omni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua vis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias, ita quòd essent diuersificatiuæ illius.

¶Ad euidentiam horum sciendũ est vtriplicẽ esse de hac quæstione opinionẽ. Quidam enim tenent intellectiuas potentias omnium angelorũ, & animæ esse omnino eiusdem speciei, & in hanc opinionem declinat quodãmodo Scotus in 1. dist. 1. q. vltima. quamuis sub dubio relinquat. Alij verò tenent intellectiuas potentias omnium angelorum, & animæ esse eiusdẽ speciei, vt potentiæ sunt, id est in ordine ad obiecta. Esse autem diuersarũ specierum vt proprietates sunt diuersarũ naturarum: quemadmodum dicimus de potentiis sensitiuis exterioribus. Alij verò credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierum, & hæc est via Peripatetica, & S. Thomæ. Fundatur autem opinio hæc vltima & ratio contra alias, quia naturæ, quarum sunt proprietates, diuersæ sunt species & operationes earum diuersarum sunt rationum vt patebit. Sed vide in quæstione sperali. Nunc solùm discutienda est ratio posita in litera, & dicendum quòd apud S. Thom. & veritatem intellectus intellectuum non sumitur ex prima radice, scilicet ex diuersitate obiecti, sed ex secunda, scilicet diuersitate actus & potentiæ. Et ratio primi dicti

Sic igitur nulla alia differentia potentiarum in intellectu esse potest nisi possibilis & agentis. Vnde patet quòd memoria non est alia potentia ab intellectu. Ad rationẽ enim potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd quamuis in tertia distinctione primi Sententiarum dicatur, quòd memoria, intelligẽtia, & voluntas sint tres vires: tamen hoc non est secundum intẽtionem Aug.c qui expresse dicit in 14. de Tri. q̃ si accipiantur memoria, intelligentia, & voluntas secundum quod semper præsto sunt animæ, siue cogitentur, siue non cogitentur, ad solam memoriã pertinere videntur. Intelligentiam autem nunc dico, qua intelligimus cogitantes: & eam voluntatem siue amorem, vel dilectionem, quæ istam prolem parentemque coniungit. Ex quo patet, quòd ista tria nõ accipit Aug. pro illius tribus potentiis. Sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autem pro actu intellectus, voluntatem autem pro actu voluntatis.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd præteritum & præsens possunt esse propriæ differentiæ potentiarum sensitiuarum secundum diuersitatem obiectorum, non autem potẽtiarum intellectiuarum ratione suprà dictæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiam æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ ratio sit alia potentia ab intellectu. in lib. enim de Spiritu & anima dicitur: Cùm ab inferioribus ad superiora ascendere volumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potentia ratio ab intellectu, sicut imaginatio à ratione.

¶Præterea, Boët. dicit in lib. de Consol. quòd intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed non est einsdem virtutis esse in æternitate, & esse in tempore. Ergo non est eadem potentia ratio, & intellectus.

¶Præterea, Homo communicat cum angelis in intellectu, cum brutis verò in sensu. Sed

ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia à sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu: qui propriè conuenit angelis. Vnde & intellectuales dicuntur.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. super Gen. ad literã, quòd illud quo homo irrationabilibus animalibus antecellit, est ratio, vel mens, vel intelligẽtia, vel si quo alio vocabulo cõmodius appellatur. Ratio ergo & intellectus, & mens sunt vna potentia.

CONCLVSIO.

¶Intellectus & ratio non sunt diuersæ potentiæ in homine, sed vna potentia, cui est intelligere simpliciter, vt intellectus est, & ei succurrendo veritatem attingere, vt ratio est.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ ratio & intellectus in homine nõ possunt esse diuersæ potentiæ. Quod manifestè cognoscitur, si vtriusq; actus cõsideretur. Intelligere enim est simpliciter veritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari autẽ est procedere de vno intellecto ad aliud, ad veritatẽ intelligibilem cognoscẽdam c. Et ideo angeli, qui perfectè possident secundum modum suæ naturæ cognitionem intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de vno ad aliud, sed simpliciter & absque discursu veritatem rerum apprehendunt: vt Dion. dicit 7. cap. de Diui. no. Homines autem ad intelligibilem veritatẽ cognoscendam perueniunt procedendo de vno ad aliud, vt ibidem dicitur: & ideo rationales dicuntur. Patet ergo quòd ratiocinari comparatur ad intelligere, sicut moueri ad quiescere, vel acquirere ad habere: quorum vnum est perfecti, aliud autem imperfecti. Et quia motus semper ab immobili procedit, & ad aliquid quietũ terminatur, inde est q̃ ratiocinatio humana, secundum viam acquisitionis vel inuentionis procedit à quibusdã simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus in via iudicij resoluendo redit ad prima principia, ad quæ inuenta examinat. Manifestum est autem q̃ quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potentias, sed ad vnam & eandem etiam in naturalibus rebus: quia per eandẽ naturam aliquid mouetur ad locum, & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelligimus, & ratiocinamur. Et sic patet quòd in homine eadem potentia est ratio & intellectus.

est: quia cùm obiectum respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter, scilicet terminativum & motivum, aut quasi motivum, diuersitas non attenditur penes diuersitatem obiecti motiui: quia illud non adæquatur potentiæ intellectiuæ, sed penes diuersitatẽ obiecti terminativi: quod constat æquari potentiæ, & econuerso extenditur: oportet enim de intellectu sicut de aliis potẽtiis loqui. Videmus autem, quòd visus hominis non diffinguitur specie à visu noctuæ ex obiecto, quia vtriusque obiectum terminativum est idem: puta lux, quãuis noctuæ visus à tenebroso tantùm lumine, hominis verò à claro moueatur. Vnde cùm obiectum terminativum omnis intellectus sit entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellectus diuersificat, quamuis motiuũ obiectum intellectus nostri sit aliud à motiuo angelorum quoniam quod quid est rei sensibilis: mouet nostrum intellectum quillibet autem angelus propriam habet substãtiam vt obiectum quasi motiuum. Ratio verò secũdi dicti est: quia intelligere est actus perfecti, perfectum autem consequitur actus. & ideo sicut substantia immaterialis se habet substantialiter ad actum & potentiam: ita se habet ad intelligere. Vnde primus intellectus, vt patet 12. Meta. stabilitur putitate actus. Infimæ verò in tertio de Anima constituitur pura potentia: & cõsequenter medij permixtione actus & potentiæ diuersa consurgunt. & hæc est illamet radix, qua intellectus pot sibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, quia hic scilicet actu, illæ potentia.

¶Vnde ad primum dubitãti rationem respondetur concedendo, quòd diuersitas potentiarum intellectiuarum non ex obiectis prouenit, sed neque ex agere & pati, sed ex radice & fundamẽto, vnde oritur distinctio inter agentem & possibilem, scilicet ex actu & potentia. Vnde cum in antecedente dicitur, in intellectu non est distinctio potentiarum nisi agentis & possibilis: intelligo vel respectu intellectus nostri, vel simpliciter vel respectu intellectus nostri, nisi secundum radicem.

¶Ad secundum verò obiectionem dicitur, quòd illa distinctio & graduatio intellectuum non est facta ad distinguendum intellectus simpliciter: quoniam hoc non erat in quæstione illa ad propositum, sed ad ostendendum efficaciam intentiuam cuiusque intellectus: quoniam ex illa prouenit, quòd intellectibilia possit ex naturalibus videre, id est quòd diuersitatẽ cognoscere Dei substantiam. Et ideo per obiecta potentiis. Vnde non obstat proposito, vbi de obiecto terminativo, penes quod distinguitur simpliciter potentia, est termo. Diuersitas enim potẽtiarum ex obiectis, penes obiecta terminativa attenditur, non motiua: efficacia autem penes motiua, non terminativa. Et hoc loquendo ex propriis: quoniam concomitanter etiam penes motiua distinguuntur, vt patet ex dictis.

a ¶Super Quæstionis septuagesimamoua Articulum octauum.

TItuli ratio est, quia dicimus hominem habere intellectũ, dicimus & ipsum rationem vigere. Verum igitur hæc dicentes eandem significemus virtutem animæ, an diuersam.

¶In corpore vna conclusio respõsiua quæstionis negatiuæ: Intellectus & ratio in homine non sunt diuersæ potentiæ. Probatur ex actibus sic: quiescere & moueri non reducuntur in diuersas potentias, sed eandem, sed intelligere & ratiocinari se habent vt quiescere & moueri: igitur non pertinent ad diuersas potentias. Huius rationis in litera primò proponitur conclusio, deinde probationes minoris cum ipsa vltimò maior cum sua probatione. In conclusione autem notanter dicitur in homine: quia simpliciter loquendo virtus, quæ est intellectus tantum, alia potẽtia est à natura quæ est ratio: quoniam illa repugnat discursui, hæc autem discursiua est, sed illa in homine non inuenitur, sed in angelo. intellectus enim in homine modica est participatio in primis principiis. Minoris autem probatio est duplex: primo à qui hominis intelligere & ratiocinari: quia scilicet illud significat apprehendere simpliciter, hoc autem procedendo de vno in aliud: quod declaratur

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratur ab effectu. Differentia scilicet quo ad nomina inter angelos & nos: qua illi intellectuales, nos rationales vocamur. Secundò à proprietatibus motus: motus enim omnis ab immobili & ad quietum aliquid tendit. ratiocinari quoque ab intellectu venando, & ad intellectum resolvendo prouenit: habet igitur intellectus innuentia ratione & quiescentia: ratio autem motus. Et cenſimatur: quia illud est perfecti, hoc imperfecti.

maior verò probatur per locum à minori: quia ſicut in naturalibus motus & quieſcere reducuntur in eandem potentiam, ergo & in intellectualibus. antecedens patet de gratui & leui. conſequentia fundatur ſuper illa maxima, q̃ natura ſpiritualis eſt virtutis materialis, imò quæ in hac diuerſa ſunt, in ſuperiori vniuntur.

a ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimenonæ Articulum nonum.*

Titulus ex Auguſt. 11. de Trinit. veris occaſionem ſumit.

¶ In corpore vna concluſio bimembris. Ratio inferior & ſuperior apud Aug. non ſunt diuerſæ potentiæ, ſed diſtinguuntur officiis & habitibus. Probatur primò prima pars: ſecundò ſecunda. Prima ſic: Mediũ & concluſio ad eandem potentiam pertinent, ſed obiecta rationis inferioris & ſuperioris ſe habent vt medium & concluſio. ergo eiuſdem ſunt potentiæ. Minor prius probatur ſic: Æternum & temporale ſe habent vt medium & concluſio, vt patet in via inuentionis & eorum quæ ſe habent: ſed hæc ſunt obiecta rationis inferioris & ſuperioris vt patet ex Aug. qui ratio nis ſuperioris officium dicit, æterna conſpicere & cõſulere, inferioris verò temporalia. Maior verò probatur dupliciter. primò ex differentia inter habitũ & potẽtiam quo ad hoc: quia, ſcilicet medium & concluſio ad diuerſos habitus pertinent quandoq; vt patet de principiis & eorum cõcluſionibus, & in ſcientiis ſubalternantibus & ſubalternatis. Secundò, quia eiuſdem mobilis eſt moueri, & ad terminum pertingere, ſed medium & concluſio ſe habẽt vt motus & terminus, potentia verò vt mobile. ergo eadem eſt potentia reſpiciens mediũ & concluſionem. Secundo verò pars cõcluſionis iam patet, quo ad diuerſitatem officiorum. Quo ad diuerſitatem verò habituum declaratur: quia in ſuperiori ſapientiam, in inferiori autem ſcientiam locauit.

¶ *Num & quomodo medium & concluſio ad eandem potentiã ſpectẽt.*

Quæſtio.

¶ Circa huius quæſtionis dubium occurrit in diuiſione 5. Tho. præcipue, quoniã illa propoſitio, Mediũ & concluſio ad eandem potentiam pertinent, aut intelligitur permiſſiuè, aut neceſſariò. non permiſſiuè: tum quia ſic etiam pertinent ad eundem habitum. tum quia concluderetur intentum. ergo neceſſariò: ſed ſic eſt falſa, vt patet in particulari ſyllogiſmo in quo mediũ eſt vniuerſale, & concluſio particularis: conſtat enim tunc quòd mediũ ſpectat ad intellectum, & concluſio ad cogitatiuam apud S. Tho. & Auercoln.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ſermo S. Tho. eſt formalis, vt iam plures dictum eſt: & de mediо concluſione q̃ ſic vt ſic intelligendus: & non de his, quæ extra eorum rõnes ſunt. ita q̃ intenditur q̃ quæcunq; reperies inquantũ differunt vt mediũ & concluſio, non diuerſificant potẽtiam quamuis habitum quandoque, vt patet ex dictis: ſed æternum & temporale diſtãt tantum vt mediũ & concluſio, loquendo de diſtãtia in ordine ad cognitionem hæc enim ſola eſt ad propoſitum: optimè ergo ſequitur, igitur non pertinent ad diuerſas potentias. minor autem ex auctoritate Auguſt. &c in littera patet, ſingulare autem vniuerſale, quamuis vt mediũ & cõcluſio ſe habeant, & ex hoc non diuerſificent potentiam magis tamẽ diſtant in ordine ad cognitionem, quàm vt mediũ & concluſio, vt patet ſingulare enim materialiter, vniuerſale verò immaterialiter cognoſcitur, &c & ideo ad diuerſas potentias pertinent. Non intendit igitur negare S. Tho. quin mediũ & concluſio ad diuerſas quandoque potẽtias ſpectẽt ſimpliciter, vel quodammodo ex alia differentia, ſed quòd ex ſola differentia mediũ & concluſionis nunquam potentia diuerſificatur: quia tunc non differunt, niſi ſicut motus & terminus. Notanter autem dixi ad potentias diuerſas quodammodo: quoniã cùm concluſionis ſingularis prædicatum eſt vniuerſale illius propoſitionis ſubiectũ cogitatiua, prædicatum intellectus apud ſanctũ Thomam format. Et conſequenter concluſio eſt quodammodo eiuſdem potẽtiæ, ſcilicet intellectus ratione prædicati: & quodammodo eſt alterius, ſcilicet cogitatiuæ ratione ſubiecti. Quando verò concluſio eſt vndique ſingularis, concluſio eſt ſimpliciter alterius potentiæ: & hoc loquendo de cognitione directa: indirectè enim vtrunque ad intellectum pertinere poteſt, vt infertius patebit.

¶ *Num cognitio mediũ reſpectu concluſionis ſe habeat vt medium motus.*

¶ Circa probationem maioris dubitatur de illa propoſitione, Actus rationis de vno in aliud procedent, hoc eſt, de principio ſeu mediо ad conclusionem, eſt vt motus. Eſt autem ratio dubitandi: quia ſi hæc ratio eſt efficax, oportet quòd concluſio ſit vt terminus motus, mediũ ſit mediũ motus, & ipſe rationis diſcurſus ſit vt motus. ſic enim optimè concluditur ideirco reſpectu medij & concluſionis, ſed hæc proportionalis ſimilitudo nõ tenet quo ad id quod eſt propoſitum. ergo: probatur minor: quia mediũ motus eſt mediũ inter actum & potentiam paſſiuam. & ideo eiuſdem eſt potentiæ: vt patet quinto Phyſicorũ, commentario nono. mediũ verò ſyllogiſmi eſt potentia actiua reſpectu conclusionis. vnde æquiuocatio intercedit, imò ex ratione talis mediј oppoſitum videtur inferri: quia non eſt eiuſdem potentiæ effectus & potentia actiua: ſed concluſio & mediũ ſic ſe habent. ergo ſimiliter non eſt vt motus progreſſus de potentia actiua in effectum, ſed eſt potius conuerſio patientis ad agens, aut econtrario. ergo.

¶ Ad hoc breuiter, quòd cognitio mediј ad notitiam concluſionis duplicem habet habitudinem, ſcilicet illationis & confuſionis. Et quo ad vim illationis non habet rationem mediј motus, vt argutum eſt. Sed quo ad cõditionem confuſionis quam habet, vt medium motus ſe habet. Nam notitia mediј notitia confuſa concluſionis eſt: ac per hoc intellectio tendens per medium ad concluſionem, incipit à parte potentiæ, mediat in cognitione confuſa concluſionis in medio: & conſequenter naturaliter mediat inter potentiam & actum vt in motu contingit. Et hoc modo vſus eſt hic S. Thom. notitia mediј, & non primo. Et ideo ratio eſt efficax. vnde ſignãter non dixit, quòd mediũ ſyllogiſmi ſit mediũ motus, quamuis fuiſſet veruin quo ad cõditionem confuſionis: ſed ad excludendas calumnias, dixit quòd ipſe actus rationis, ſcilicet diſcurſus de vno in aliud peruenientis, eſt quaſi motus, vt inſinuaret ex hoc quòd de conditione ipſius cognitionis, vt progreditur de imperfecto ad perfectum, de confuſo ad diſtinctum, loquebatur.

a ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimenonæ Articulum decimum.*

Titulus occaſionem ex diſtinctionis Theologorũ, præcipuè qui hoc vocabulo viã pluries videntur.

¶ In corpore reſpondet quæſito vnica concluſione habente duas partes ſic: Intelligentia diſtinguitur ab intellectu non ſicut potentia à potentia, ſed ſicut actus à potentia. Et declaratur dupliciter: primò ex quid nominis intelligentiæ. ſecundò ex eo quòd hæc diſtinctio conſonat ex dictis Philoſophorum. Et in primo ponitur duplex ſignificatio ly intelligentia, ſcilicet propria, & pro actu ſecundo. & tranſumpta, particularis ſcilicet apud Arabes non Græcos. In ſecundo ponitur diſtinctio intellectus in quatuor clare: & habetur ex Alexan. Themiſtio, Auerroi, & aliis Antiquis. & tu nota eam, vt intelligas terminos in tertio de anima.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte, quòd inueſtigationis vocabulo largè hic vtitur pro acquiſitione qualicunque. Et ſimiliter in reſponſione ad tertium, intentionis nomen non proprie, ſed extenſiuè accipit potius cauſaliter quàm formaliter, vt patet ex Prima ſecundæ.

a ¶ *Super Quæſtionis q. Septuageſimenonæ Articulum vndecimum.*

Titulus clarus eſt.

¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua negatiuè: Intellectus ſpeculatiuus & practicus non ſunt diuerſæ potentiæ. Probatur ſic, Differentiæ per accidens obiecti, non diuerſificans potentiam. ergo ordinatus & non ordinati ad opus non diuerſificant intellectum: ergo intellectus ſpeculatiuus & practicus non ſunt diuerſæ potentiæ. Antecedens & conſequentia probatur quia apprehenſio per intellectum accidit ordinatis, aut non ordinatis ad opus. Secunda autem probatur: quia iſtæ differentiæ ſunt penes quas differunt intellectus ſpeculatiuus & practicus. Quod dupliciter declaratur: primò, ex officiis eorum, ſecundò ex autoritate Ariſtot. in tertio de Anima.

¶ Circa hanc rationem aduerte duo. Primò, q̃ per ordinari, & non ordinari ad opus, non ſumitur actus liter tantùm, ſed aptitudinaliter, & non per accidens, ſed per ſe, ita quòd intellectus ſpeculatiuus differt à practico in hoc, quòd hic verſatur circa id quod ex ſe eſt aptum natum ordinari ad opus alterius potentiæ, quàm intellectus: ille verò circa id quod ex ſe opus hoc non habet, ſed ſolùm veritatis cognoſcendæ gratia à natura inſtitutum eſt, quamuis per accidens aliquis illud ordinet ad opus: vt ſi quis trianguli ſpeculationem ordinet ad diuitias, aut honorem. Secundò, quòd non eſt hic ſermo de quibuſcunque, ſed de primis differentiis inter intellectum ſpeculatiuum & practicum: diſtant enim primò prædictis differentiis, à quibus & nomen ſumpſerunt. Et prosequetur proceſſus iſte neminem patietur calumniari.

ſcendum vel operandum: & hic vocatur intentio. Dum verò perſiſtit in inquiſitione illius quod intendit, vocatur cogitatio. Dum verò id quod eſt excogitatum examinat ad aliqua certa, dicitur ſcire vel ſapere: quod eſt phronеſis vel ſapiẽtia. Nam ſapiẽtię eſt iudicare, vt dicitur in primo Meta. Ex quo autẽ habet aliquid pro certo, quaſi examinatum, cogitat quomodo poſſit aliud aliis manifeſtare: & hæc eſt diſpoſitio interioris ſermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differentia actuũ potentias diuerſificat, ſed ſola illa, quæ non poteſt reduci in idem principium, vt ſuprà dictum eſt.

ARTICVLVS XI.

a ¶ *Vtrum intellectus ſpeculatiuus & practicus ſint diuerſæ potentiæ.*

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ intellectus ſpeculatiuus & practicus ſint diuerſæ potentiæ. Apprehenſiuũ enim & motiuum ſunt diuerſa genera potentiarum, vt patet in 2. de Anima. Sed intellectus ſpeculatiuus eſt apprehenſiuus tantùm, intellectus autem practicus eſt motiuus. ergo ſunt diuerſæ potentiæ.

¶ Præterea, Diuerſa ratio obiecti diuerſificat potentiam. Sed obiectum ſpeculatiui intellectus eſt verũ: practici autem bonum. Quæ differunt ratione. Ergo intellectus ſpeculatiuus & practicus ſunt diuerſæ potentiæ.

¶ Præterea, In parte intellectiua intellectus practicus cõparatur ad ſpeculatiuum, ſicut æſtimatiua ad imaginatiuã in parte ſenſitiua. Sed æſtimatiua differt ab imaginatiua ſicut potentia à potentia, vt ſuprà dictum eſt. Ergo & intellectus practicus à ſpeculatiuo.

¶ SED CONTRA eſt q̃ dicitur in 3. de anima, q̃ intellectus ſpeculatiuus per extenſionem fit practicus. Vna autem potentia non mutatur in aliã. Ergo intellectus ſpeculatiuus & practicus nõ ſunt diuerſæ potẽtiæ.

CONCLVSIO.

¶ Cùm ea, quæ intelliguntur per accidens, ordinantur ad opus, non duæ, ſed vna potentia ſunt in homine, intellectus practicus, & ſpeculatiuus.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd Intellectus practicus & ſpeculatiuus non ſunt diuerſæ potentiæ. Cuius ratio eſt, quia, vt ſuprà dictum eſt [c], quod accidentaliter ſe habet ad obiecti rationem, quam reſpicit aliqua potentia, non diuerſificat potentiam. Accidit enim colorato q̃ ſit homo, aut magnum, aut parvum. Vnde omnia huiuſmodi eadem vi fiua potentia apprehenduntur. Accidit autẽ alicui apprehenſo per intellectum quòd ordinetur ad opus, vel non ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellectus ſpeculatiuus & practicus. Nam intellectus ſpeculatiuus eſt qui quod apprehendit, non ordinat ad opus, ſed ad ſolam veritatis conſiderationem. practicus verò intellectus dicitur qui hoc quod apprehendit, ordinat ad opus. Et hoc eſt quod Philoſophus dicit in 3. de Anima, quòd ſpeculatiuus differt à practico fine. Vnde & à fine denominatur vterque. Hic quidem ſpeculatiuus, ille verò practicus, id eſt operatiuus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd intellectus practicus eſt motiuus non quaſi exequens motum, ſed quaſi dirigens ad motum. Quod conuenit ei ſecundum modum ſuæ apprehenſionis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd verum & bonum ſe inuicem includunt [c]. Nam verum eſt quoddam bonum: alioquin non eſſet appetibile. Et bonum eſt quoddam verum: alioquin non eſſet intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus poteſt eſſe verum, inquantum habet rationem boni, ſicut cùm aliquis appetit veritatem cognoſcere: ita obiectũ intellectus practici eſt bonum ordinabile ad opus, ſub ratione veri. Intelle-

ARTICVLVS X.

a ¶ *Vtrum intelligentia ſit alia potentia ab intellectu.*

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ intelligẽtia ſit alia potentia ab intellectu. Dicitur enim in lib. de Spiritu & anima, q̃ cũ ab inferioribus ad ſuperiora aſcendimus, prius occurrit ſenſus, deinde imaginatio, deinde ratio, poſtea intellectus, & poſtea intelligentia. Si imaginatio & ſenſus ſunt diuerſæ potentiæ. Ergo & intellectus, & intelligentia.

¶ Præterea, Boẽt. dicit in 5. de Cõſo. q̃ ipſum hominẽ, aliter ſenſus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia intuetur. Sed intellectus eſt eadem potentia cum ratione. Ergo videtur quòd intelligentia ſit alia potentia quàm intellectus: ſicut ratio eſt alia potentia quàm imaginatio & ſenſus.

¶ Præterea, Actus ſunt præuij potentiis, vt dicitur in 2. de Anima, ſed intelligentia eſt quidã actus ab aliis actibus, qui attribuũtur intellectui, diuiſus. Dicit enim Damaſ. quòd primus motus intelligẽtia dicitur. Quæ verò circa aliquid eſt intelligentia, intentio vocatur. Quæ permanens & figurans animã ad id quod intelligitur excogitatio dicitur. Excogitatio verò in eodẽ manẽs, & ſeipſam examinans & diiudicans, phronеſis dicitur, id eſt, ſapientia. Phronеſis autẽ dilatatea facit cognitionem, id eſt interius diſpoſitum ſermonem. Ex quo ait prouenire ſermonẽ per linguam enarratum. Ergo videtur quòd intelligentia ſit quædam ſpecialis potentia.

¶ SED CONTRA eſt q̃ Philoſophus dicit in 3. de anima, q̃ intelligẽtia indiuiſibiliũ eſt, in quib⁹ nõ eſt falſum. Sed huiuſmodi cognoſcere ꝓprie at intellectũ. Ergo intelligẽtia nõ eſt alia potentia præter intellectũ.

CONCLVSIO.

¶ Intelligentia & intellectus non diſtinguuntur vt duæ potentiæ, ſed vt actus à potentia.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd hoc nomen intelligẽtia, propriè ſignificat ipſum actũ intellectus, q̃ eſt intelligere. In quibuſdam tamen libris de Arabico tranſlatis ſubſtantiæ ſeparatæ, quas nos angelos dicimus, intelligentiæ vocantur: forte propter hoc, quòd huiuſmodi ſubſtãtiæ ſemper actu intelligũt. In libris tamẽ de Greco trãſlatis dicũtur intellectus ſeu mẽtes. Sic ergo intelligentia ab intellectu, nõ diſtinguit ſicut potẽtia à potẽtia, ſed ſicut actus à potẽtia. Inuenitur enim talis diuiſio cria à Philoſophis. Quãdoq; em ponunt quatuor intellectus, ſ. intellectum agentem, poſsibilem, & in habitu, & adeptum. Quorũ quatuor intellectus agens & poſsibilis ſunt diuerſæ potentiæ: ſicut & in omnibus eſt alia potentia actiua, & alia paſsiua. Alia verò cria diſtinguũtur ſ. ſm tres ſtatus intellectus poſsibilis. Qui quãdoq; eſt in potẽtia tãtùm. Et ſic dicit poſsibilis. Quãdoq; aũt in actu primo: qui eſt ſcientia. Et ſic dicit intellectus in habitu. Quãdoque autẽ in actu ſecundo, qui eſt conſiderare. Et ſic dicitur intellectus in actu⁹, ſiue intellectus adeptus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ſi recipi debet illa autoritas, intelligentia ponitur pro actu intellectus. Et ſic diuidit contra intellectum, ſicut actus cõtra potentiam.

¶ Ad ſecundũ dicendũ, q̃ Boẽt. accipit intelligentiã pro actu intellectus qui tranſcendit actũ rationis. Vnde ibidem dicit, quòd ratio tantùm humani generis eſt ſicut intelligẽtia ſola Dei. proprium enim Dei eſt q̃ abſque omni inueſtigatione omnia intelligat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ omnes illi actus, quos Damaſ. enumerat, ſunt vnius potentiæ, ſcilicet intellectiuæ. Quæ primo quidẽ ſimpliciter aliquid apprehendit. Et hic actus dicitur intelligentia. Secũdò verò id quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cogno-

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶Super Quæstionis septuagesimanona Articulum duodecimum.

Annota. d 393 395 400 2. dist. 24. q. 2. art. 3. & vers. 9. 16. art. 1. & art. 2. ad 4.

IN titulo, Synderesis, id est mitigatorium ad bonum & murmur, quem tenemus in nobis de malo motis. Specialis contra communem. Potentia contra actum & habitum. Ita q̃ duo quæruntur, an hic marmur spectet ad quãdam specialẽ potentiam animæ, an ad cõmunem iam dictam, scilicet intellectum. Et siue spectet ad intellectum, siue ad aliam potentiam, an sit ipsa potentia, an non.

Commū. ¶ In corpore istius. Primò proponit responsionem appositis duabus opinionibus contrariis. Secundò præmittit quoddam præsuppositum necessarium ad veritatem habendam. Tertiò probat propositam conclusionem.

¶ Quo ad primum, determinatio est, quòd synderesis non est potentia, sed habitus. Prima opinio tenet, quòd est potentia & specialis: altior scilicet ratione. Secunda, quòd est quidem potentia, sed non specialis, sed sub speciali ratione: tenet enim quòd est ratio non vt ratio, sed vt natura.

¶ Quo ad secundum præsupponitur, quòd nobis sunt indita principia operabilium sicut & speculabilium, quod probatur sic, Omnis ratio cum motus sit, à naturaliter notis est & terminatur resolutiue ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus: ergo naturaliter sunt nobis indita operabilium principia, omnia patent.

¶ Quo ad tertium conclusio respõdua est, Synderesis non est potentia, sed naturalis habitus intellectus respectu principiorum in operabilibus. Probatur sic, Indita cognitio principiorum speculabilium, non est potentia, sed naturalis habitus intellectus speculativi, ergo indita cognitio principiorum operabilium non est potentia, sed naturalis habitus: sed synderesis est talis prædicta cognitio operabilium principiorum: ergo. Processus totus est notus: & minor probatur ab actu, scilicet iustigare & murmurare: sunt enim hi actus à principiis naturaliter notis: ac per hoc ad vnum determinatis & immobilibus pertinentes. Et sic patet quomodo etiam illæ falsæ opiniones aliqualiter vetum dicunt: est enim synderesis aliqua ratione: quia immobilis ad bonum determinata est etiam ratio vt natura, id est vt determinata naturaliter ad verum operabile: quia tamen verumque horum indito habitu fit, ideo errarunt.

CTus enim practicus veritatem cognoscit, sicut speculativus, sed veritatem cognitam ordinat ad opus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd multæ differentiæ diuersificant sensitiuas potẽtias, quæ non diuersificant potentias intellectiuas: vt suprà dictum est.

ARTICVLVS XII.

a ¶Virum synderesis sit quædam specialis potentia ab aliis distincta.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd synderesis sit quædam specialis potentia ab aliis distincta. Ea enim quæ cadunt sub vna diuisione, videntur esse vnius generis. Sed in glossa Hiero. Ezech. 1. diuiditur synderesis contra irascibilem, & concupiscibilem, & rationalem: quæ sunt quædam potentiæ. Ergo synderesis est quædam potentia.

¶ Præterea. Opposita sunt vnius generis: sed synderesis & sensualitas opponi videntur, quia synderesis semper inclinat ad bonum, sensualitas autem semper ad malum: Vnde per serpentem significatur, vt patet per Aug. 12. de Trin. Videtur ergo quòd synderesis sit potentia, sicut & sensualitas.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib. de Libero arb. q̃ in naturali iudicatorio adsunt quędam regulæ, & semina virtutum, & vera & incommutabilia. Hæc autem dicimus synderesim. Cum ergo regulæ incommutabiles quibus iudicamus, pertineant ad rationem secundum sui superiorem partem, vt Aug. dicit 12. de Trinit. videtur quòd synderesis sit idem quòd ratio. Et ita est quædam potentia.

¶ SED CONTRA, Potentiæ rationales se habent ad oppositа secundum Philosophum. Synderesis autem non se habet ad opposita: sed ad bonum tãtùm inclinat. Ergo synderesis non est potentia. Si enim esset potentia, oporteret q̃ esset rationalis potentia. Non enim inuenitur in brutis.

CONCLVSIO.

¶ Synderesis non quædam specialis potentia est rationæ altior, vel vt natura, sed habitus quidam naturalis principiorum operabilium, sunt intellectus habitus est principiorum speculabilium, & non potentia aliqua.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ synderesis non est potentia, sed habitus: licet quidam posuerint synderesim esse quandam potentiam rationæ altiorem: quidam verò dixerunt eam esse ipsam rationem, non vt est ratio, sed vt est natura.

¶ Ad huius autẽ euidentiã considerandũ est, quòd, sicut suprà dictũ est, ratiocinatio hominis, cũ sit quidã motus, ab intellectu progreditur ad principia quorũ, scilicet naturaliter notorum absque inuestigatione rationis: sicut à quodã principio immobili: & ad intellectũ etiam terminatur, inquãtum iudicamus per principia per se naturaliter nota de his, quæ ratiocinando inueniuntur. Constat autem q̃ sicut ratio speculativa ratiocinatur de speculatiuis, ita ratio practica ratiocinatur de operabilibus. Oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium. Prima autem principia speculabiliũ nobis naturaliter indita non pertinent ad aliquã specialem potẽtiam, sed ad quędam specialem habitum, qui dicitur intellectus principiorũ, vt patet in 6. Ethic. Vnde & principia operabiliũ nobis naturaliter indita non pertinẽt ad specialem potẽtiam, sed ad specialem habitum naturalem, quem dicimus synderesim. Vnde & synderesis dicitur instigare ad bonũ, & murmurare de malo: inquantum per prima principia procedimus ad inueniendum, & iudicamus inuenta. Patet ergo quòd synderesis non est potentia, sed habitus naturalis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ illa diuisio Hiero. attenditur secundũ diuersitatem actũm, non secundum diuersitatem potentiarum. Diuersi autem actus possunt esse vnius potentiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd oppositio sensualitatis & synderesis attenditur secundum oppositionem actuum, non sicut diuersarum specierum vnius generis.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ huiusmodi incommutabiles rationes sunt prima principia operabilium, circa quæ non contingit errare: & attribuuntur rationi sicut potentiæ, & synderesi sicut habitui. Vnde & vtroque, scilicet ratione & synderesi naturaliter iudicamus.

ARTICVLVS XIII.

a ¶Virum conscientia sit quædam potentia.

AD TERTIVMDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd conscientia sit quædam potentia. Dicit enim Orige. quòd conscientia est spiritus corrector & pædagogus animæ sociatus, quo separatur à malis & adhæret bonis. Sed spiritus in anima nominat potentiam aliquam. Vel ipsam mentem, secundum illud Ephes. 3. Renouamini spiritu mentis vestræ. Vel ipsam imaginationem. Vnde & imaginaria visio spiritualis vocatur, vt patet per Aug. 15. super Genes. ad lit. Est ergo conscientia quædam potentia.

¶ Præterea, Nihil est peccati subiectũ nisi potentia animæ. Sed cõscientia est subiectũ peccati. Dicitur enim ad Tim. 1. de quibusdam q̃ inquinatę sunt eorum mentes & conscientia. Ergo videtur quod conscientia sit potentia.

¶ Præterea, Necesse est quòd conscientia sit actus vel habitus, vel potentia. Sed non est actus, quia non semper maneret in homine. Nec etiam habitus, non enim esset vnum quid conscientia, sed multa. Per multos enim habitus cognoscitiuos dirigimur in agendis. Ergo conscientia est potentia.

¶ SED CONTRA, Conscientia deponi potest, non autem potentia. Ergo conscientia non est potentia.

CONCLVSIO.

¶ Conscientia non est potentia, si proprie sumatur: sed actus, quo scientiam nostram diuersis quæ agimus, applicamus variis actibus conscientiæ, testificationis scilicet, vel ligationis, seu excusationis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conscientia, propriè loquendo, non est potentia, sed actus. Et hoc patet: tum ex ratione nominis: tum etiam ex his quæ secundum communem vsum loquendi conscientiæ attribuuntur. Conscientia enim secundum proprietatem vocabuli importat ordinem scientiæ ad aliquid. nam conscientia dicitur cum alio scientia. Applicatio autem scientiæ ad aliquid fit per aliquem actum. Vnde ex ista ratione nominis, patet quòd conscientia sit actus. Idem autem apparet ex his, quæ conscientiæ attribuuntur. Dicitur enim conscientia testificari, ligare, vel instigare, vel etiam accusare, vel etiam remordere siue reprehendere. Et hæc omnia consequuntur applicationem alicuius nostrę cognitionis vel scientiæ ad ea, quæ agimus. Quę quidem applicatio fit tripliciter. Vno modo secundum quod recognoscimus aliquid nos fecisse, vel non fecisse secundum illud Eccles. 7. Scit conscientia tua te crebro maledixisse aliis. Et secundũ hoc conscientia dicitur testificari. Alio modo applicatur secundum quod per nostram conscientiã iudicamus aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Et secundum hoc dicitur conscientia ligare vel instigare. Tertio modo applicatur secundum quod per conscientiam iudicamus, quòd aliquid quod est factum, sit benefactum, vel non benefactum. Et secundum hoc conscientia dicitur excusare vel accusare seu remordere. Patet autem quòd omnia hæc consequuntur actualem applicationem scientiæ ad ea quę agimus. Vnde propriè loquendo, conscientia nominat actũ. Quia tamen habitus est principium actus quandoque nomen conscientiæ attribuitur primo habitui naturali, scilicet synderesi: sicut Hier. in glo. Ezech. 1. synderesim cõscientiam nominat: & Basilius naturale iudicatoriũ. Et Damasc. dicit q̃ est lux intellectus nostri. Consuetum enim est q̃ causæ & effectus per inuicẽ nominentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ quando conscientia dicitur spiritus pro mente ponitur, quia est quoddã mẽti dictamen.

¶ Ad secundum dicendum, quòd inquinatio dicitur esse in conscientia non sicut in obiecto, sed sicut cognitum in cognitione: inquantum scilicet aliquis scit se esse inquinatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus, etsi non semper maneat: semper tamen manet in sua causa, quæ est potentia & habitus. Habitus autẽ, ex quibus conscientia informatur etsi multi sunt, omnes tamen

a ¶Super Quæstionis octuagesimæ Articulum primum.

Annot. Tcomment. TItulus clarus in se. Eius autem ratio est, quia cùm omnibus rebus attribuatur appetere suum bonum, animalibus specialiter attribuitur, quòd appetunt.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiuè: Necesse est ponere quandã animę potentiã appetitiuã. Probatur, In cognoscẽtibus inuenitur forma altiori modo, quã in cognitibile carẽtibus. ergo in illis inuenitur inclinatio altior quã in istis. ergo appetitiua potẽtia. Antecedens probatur, quia in reliquis forma determinat vnusquodq; ad proprium & naturale tantum esse. In cognoscentibus autem nõ solùm ad hoc, sed ad alienum & intentionale esse se extendit. declaratur, quia sic anima est quodammodo omnia. Prima cõsequẽtia fundatur super hoc, quòd omnem formam sequitur proportionaliter inclinatio aliqua, quod patet tam in propriis, vt formã ignis sequitur inclinatio sursum, quam in alienis, vt perfecta sequitur inclinatio ad generationem similium. Secunda verò consequentia fundatur super hoc, quòd talis superior inclinatio ad appetitiuam potẽtiam pertinet, cuius probatio infinuatur ex eo q̃ per appetitiuam potẽtiam animal potest appetere non solum propria & naturalia, sed apprehensa.

¶ Aduerte hic, q̃ ratio ista S. Thom. subtilissima est, & à priori ostendit necessitatem quare appetitiuum ponit speciales potentiam, seu virtutem distinctam contra alias potentias in habitibus cognitionem, in aliis verò nõ. Cum enim appetere nihil aliud sit quã inclinari in aliquid & appetitus inclinatio ipsa sit, & vnamquamque naturã, imò vnamquamq; rem comitetur inclinatio sua ad aliquid sibi proportionatum, consequẽs est, vt quemadmodum rerum naturę proportionaliter inuenitur & nõ vnius rationis perfectionem habere, ita etiã proportionales comitentur inclinationes, ita quòd quemadmodum forma non excedit formam non secundum gradum perfectionis tantùm, sed secũdum rerum ordinem, quia scilicet vna est in altiori ordine quàm alia, ita inclinatio sit superior inclinatione, & in hoc fundatur prima consequentia literæ. Videmus autẽ duos rerum ordines in toto Vniuerso. Vnum eorum, quorum naturæ hoc solum habent, q̃ sunt tantùm ipsæmet, vt patet in omnibus inanimatis & eriã vegetabilibus tãtum, alterum verò eorũ, quorũ naturis non sufficit vt sint ipsæmet, sed extendunt se ad hoc vt sint etiã alia, vt patet in sentiẽtibus & intelligẽtibus. Si igitur vnamquamque naturã proportionalis sequitur inclinatio, primi ordinis naturæ sequitur inclinatio ad naturalia & propria tantũ. secundi verò ordinis naturæ sequẽs inclinatio nõ solùm ad naturalia, sed ad apprehensa, sunt enim ipsæ & apprehensa, illæ verò sunt tantum ipsæ. Et ex hoc vlterius sequitur q̃ inclinatio rerum primi ordinis multiplicatur in eodem secundũ multiplicationẽ rerum, quę admodum & esse proprium & naturale cuiusque rei ipsa multiplicatur. Et propterea aliud est naturalis appetitus leuis ad esse sursum, & illius eiusdem ad generandum sibi simile, &c. ille enim est leuitas, hic autem calor, vel quicquid est sua vis productiua. Inclinatio verò consequens naturas secundi ordinis non multiplicatur in eodem, iuxta rerum multiplicationẽ, sed est vna quædam specialis vis, alioquin proportionata non esset naturę à qua fluit. Natura enim ipsa vna existens est ipsa & alia. ergo & inclinatio si proportionalis est, debet se extẽdere ad vtraq; naturalia, scilicet & apprehẽta. Ex amplitudine igitur naturæ, qua non solũ est ipsa, sed alia, oritur q̃ appetitus eius sit vniuersaliter vtrorunq;, ac per hoc sit specialis vis potestatisque naturæ. Et hoc fuit fundamentũ secundæ cõsequitiæ, vt patet in litera.

¶ In respõsione ad secundum nomẽ cto, q̃ ea tõne dicitur ens intelligibile aut sensibile apprehẽsionis obiectũ, qua in 2. de Anim. dicitur visibile obiectũ visus. Nouum intendimus in litera, q̃ ens sub ratione intelligibilitatis aut sensibilitatis sit obiectum apprehẽsionis, sicut nec color sub tõne visibilitatis est obiectum visus, sed intendit q̃ obiectum apprehẽsionis est ipsum ens intelligibile quidem respectu intellectiuæ, & sensibile respectu sensitiuæ: ita q̃ distinctio apprehensiuæ vis ab appetitiua in hoc stat, q̃ ratio obiecti illius est entitas, istius verò est bonitas siue conuenientia.

¶ In respõsione ad tertiũ nota hinc, q̃ in cognoscẽtibus quędammodò est vtriusq; ratio, scilicet natura & cognoscitiui, ita est vterq; appetitus, naturalis qui nihil aliud est quã ipsa naturalis potentia cuiusq; ad suum perfectionem, & animalis, qui non fertur nisi ad actum cognitum. Et propterea videre, audire & alia huiusmodi, & etiam ipsum appetere duplicitèr appetitus. Naturaliter secundum partem, id est secundum illã potẽtiam cuius est perfectio. Et animaliter, cum apprehensum visionis aut volitionis bonum concupiscimus, & conetuare conamur.

a ¶Super Quæstionis octuagesimæ Articulum secundum.

Commẽt. TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiuè, Appetitus intellectiuus, & sensitiuus, sunt diuersæ potentiæ. Probatur, passiua & mobilia diuersificantur secundum distinctionem actiuorũ & motiuorum. appetitus est potẽtia passiua ab apprehenso. ergo appetitus diuersificat se secundum diuersitatem apprehẽsi: sed apprehensum per intellectũ diuersificat se generis ab apprehenso per sensum. ergo appetitus intellectiuus alius est potẽtia ab appetitu sensitiuo. Maior probatur dupliciter. primò, mobile oportet esse proportionatũ motori. Secundò, quia ipsa potẽtia passiua suæ rationẽ habet ex ordine ad suum actiuũ. minor verò probatur, quia appetibile apprehensum per se nota relinquitur.

¶ Circa maiorẽ & illius probationẽ nota duo. Primò, q̃ quatuor debeant esse mutua proportio inter motiuum & mobile, & similiter inter actiuũ & passiuum, quia tamen materia est propter formã, & non econuerso, vt patet 2. Phy. passiuum autẽ & mobile materialiter se habent respectu actiui & motiui, quæ ratione formæ agunt & mouẽt. distinctio passiuorum & mobilium ex actiuis & motoribus est à priori, econuerso verò affingeretur à posteriori. Vnde ratio ista est à priori. Et ex hoc habes secundum, id est differentiã inter primam probationẽ & secundã. prima enim sumpta est ex proportione mutua inter actiuũ & passiuum: secunda verò ex propriis potentiæ passiuæ, scilicet q̃ diffinitionem suam sortiuntur ex ordine ad suum

Universidad de Deusto
Biblioteca

actiuum, sicut materia ex ordine ad formam. Da hoc autem multa superius scripta sunt, quomodo scilicet huiusmodi entia diffinuntur in ordine ad extensecta.

¶ Num appetibile moueat appetitum in genere causæ efficientis, vel finalis.

Quæstio. ¶ Circa minorē, dubiū non parū occurrit, an appetibile moueat appetitū in genere causæ efficientis. Habet enim hoc difficultatē sim pliciter, & in via S. Tho. Simpliciter quidē, quia si mouēs actiue, aut efficit in passiuo aliquid præuiū actiui, aut actū ipsum. Non aliquid præuiū. Tū quia fictio est ponere tale vnis præuiū, vt patet ex di uisione facta 6. Ethic. de his, quæ sunt in anima. Tū quia ipsum apprehen sum est sufficiēs ratio appetēdi ipsi appetitui. Nec actū ipsum, quia aut vt agens totale & sufficiēs, & hoc nō, quia tūc periret li berras, volūtate puræ passiuæ concurrente ad actū sui, aut vt agēs partiale, & hoc videtur inconuēniēs. Tū quia effectus totaliter liber, qualis est ele ctio non esset totaliter, sed partialiter liber, quia ab vna causa partiali naturali, sci licet obiecto, & alia libera, scilicet voluntate. Tum quia secundum esse tat, an ille duæ causæ, obiectum scilicet & appetitus, se habeant sicut causæ, quarum neutra aliquid ab altera recipiū in seipsa, sed conueniunt tantūm in vno effectu, an sicut illæ quarum altera à reliqua suscipit, & ā fic, dicendum est, quid & quomodo. Si au tem non mouet actiue, falsum est, in primis q appetitus sit potentia passiua. Nulla quoque est efficax via ad probandum aliquid pati ab alio, si appetitus quem ex perimur ab apprehēsi moueri, negamus pati ab ipso, dicentes quòd ipse seipsum agit ad præsentiam appetibilis, & non appetibile mouet ipsum, hoc enim modo dicemus quoque de intellectu respectu obiecti, hoc de sensu respectu sensibilis, quin etiam de ligno respectu combuentis. In doctrina vero S. Tho. specialiter est hoc difficile, quia hic expressē ponit voluntatem in genere potentiæ passiuæ, vt distinguitur contra actiuam, & apprehensum in genere actiui vt distinguitur contra passiuum. Et tamen inferius q. 82. artic. 4. cum arguisset, quòd si voluntas mouet intellectum mouent mouerētur à moto, quod est impossibile per se loquendo. Respondendo dicit has motiones esse diuersorum generum, quia apprehensum mouet in genere causæ finalis, voluntas effectiuæ. Vbi expressē negare videtur quæ hic dicit, quia si appetitus ab apprehēso mouetur vt agens à fine, ergo appetitus non est in genere potentiæ passiuæ vt distinguitur contra actiuam, vt hic dicit. Et tursus, ergo appetibile non mouet appetitum, vt actiuum passiuum. Et tursus, ergo ratio hic facta cum hoc articulo perit.

¶ In hac dubitatione multa possent dici, breuiter tamen ac radicaliter tractando rem, tria factam, primò opiniones perstringam. Secundò veritatem. Tertiò obiectis respondebo.

¶ Quo ad primum opiniones simpliciter sunt tres. Alij tenent solum appetitum esse causam actiuam volitionis, & in his sunt Sco. in 1. dist. 21. Henri. & Capreolus, quamuis fortè de causalitate obiecti differant, quia aut ponitur causa sine qua nō, vel temouēs prohibens, scilicet puta ignorantiam, aut etiam causa formalis & finalis. Alij verò tenent solum obiectum esse causam actiuam, & in his dicitur Gotfredus. Alij autem tenent vtrunque, obiectum scilicet & appetitum actiuè concurrere. Et in his Hervæus, Greg. & Adam videntur. Opiniones verò in via S. Tho. sunt duæ. Capreolus enim Bernardum de Ganaco sequens, tenet apud S. Tho. obiectum non actiuè, sed formaliter & finaliter tantum concurrere. Alijs autem videtur, quòd etiam apud S. mū. Thom. actiuè concurrat, particulariter tamen.

¶ Quo ad secundum scindum est, quòd cùm in appetitione omni sint duo, scilicet exercitium ipsius & specificatio, & vtrunque inueniatur, per se & de nouo, oportet vtrūque ponere aliquam causam in genere causæ efficientis, alioquin daretur aliquid aliud à Deo inuentum per se & de nouo, absque per se & efficiens, quod est impossibile omnino. Exercitij autem appetitionis si libera est procul dubio appetitus ipse causa est actiua, liberum enim est quod sui causa est, seruit autem omne q. agitur. Et vniuersaliter cùm appetitus mouens sit animalia motu locali effectiuo, si appetere non esset aliquo modo agere, non esset mouere animal, sed potius quo mouetur animal. Et in hoc forte omnes conuenimus. Sed de specificationis causa quæstio est, oportet enim vel appetitum vel obiectū talem esse causam, præter eius hæc duo, nihil per se requiritur ad apprehendum, supposito vniuersali agente Deo glorioso, de quo non est sermo, cùm propriās causas actionum nostrarum quærimus. Quòd autem appetitus non sit per se causa sufficiens ter effectiua ad specificationem sui actus, patet ex eo quòd omnes actus eius esse vnius speciei, sicut ipse vnius est naturæ, & sicut omnes actiones à calore & quamis alia forma immediatè prouenientes, relinquitur igitur quòd ab obiecto effectiuè sit specificatio actus. Nec video quomodo possit satisfaciendo responderi huic rationi. Deceptū fatis diximus. Manifestè enim falsum est, in primis q appetitus sit potentia passiua. Nulla est ex obiecto vi termino forma & fine, crediderim satis dixisse. Manifestè enim posuimus specificationem actus absque causa effectiua, volumus tem enim negare illius specificationis causam. Quemadmodum enim motus, vt eorum vna exemplo, à termino specificatur, & tamen ipsa motus specificatio causam aliquam per se actiuam exigit, ita & volitionis specificatio, ergo obiectum est effectiuè specificans ipsam apprehensionem. Et sic apprehibile apprehensum est actiuum non totaliter, sed quo ad aliquid eius, scilicet quo ad specificationem eius. Nec concurrit cum appetitu ex æquo ad causandum actum, sed appetitus est causa actiua principalis, obiectum verò secundaria, imò si recte loquendum est, appetitus est verè causa actiua, & obiectum non est propriè alia causa actiua, sed ipse appetitus ratio causandi effectiuè speciem ipsius actus. Quoniam ab appetitu quasi informato obiecto prouenit actiuè & sufficienter appetitio talis, puta ambitio, quæ inquā ab appetitu est, appetitio est inquā sum verò est ab obiecto, talis est, conflat enim quòd petitur natura est substantia actus quām eius qualitas etiam specificans. Nec obstat quòd appetibile dicatur in 1. de Anima, & in 12. Meta. Primum mouens & immobile. appetitus verò secundarium & mouens motum. Quoniam de appetibili, vt efficiens est, loquendo, seclusa causalitate finali formaliter, non

bonum. Hoc enim commune est omni appetitui, imò etiam omni potentiæ tendere in res secundum aliquam rationem vniuersalem. Vitus enim fertur in omnia sub ratione colorati, & huiusmodi cōcupiscibilis appetit sub ratione delectabilis secundū sensum, vnde ista differentia nulla videtur. Secundo dubitatur circa idem, à quo scilicet mouetur appetitus intellectibus, cùm fertur in illas res singulares sensibiles. Si enim mouet ab ipso singulari apprehēso, cùm apprehēso illa fiat per sensum, scilicet per cogitatiuā, cuius ratio facta in corpore articuli, quoniam fundata est super hoc, q quia apprehēsum per intellectum est diuersi generis ab apprehēso per sensum, oportet mobilia ab illis esse diuersa, iam enim idem ponitur mouens ab vtroque. Si autē mouetur ab vniuersali, nunquam appetet hoc singulare signatum determinatē, quia vniuersale non determinat magis ad hoc quàm illud, sed aut ad omnia simul singularia distribuit, aut nullum determinat in actu, sed cōfuse & in potētia omnia offert. Experimur tamē nos per appetitum intellectiuum appetere hoc singulare sensibile, & nunc & hic determinatē, vt patet cū eligimus sectionem alicuius membri, aut aliam passionem parti sensitiuę contrariam.

¶ Ad euidētiā primi dubij duas oportet recolere distinctiones. Prima est, q in termino alicuius actus sunt duo, scilicet terminus & ratio terminandi, terminus est res ipsa, ad quam cognitio vel appetitio terminatur, quæ scilicet cognoscitur & appetitur. Ratio autem terminandi iuxta nomen suum est id quo formaliter terminatur obiectum, verbi gratia, cum video hoc album, terminus est res vista, scilicet hoc album, ratio terminādi est eius albedo, ex ea enim formaliter habet hoc album, & visionē terminet. Et in proposito cum appetimus sanari res, appetita est corpus sanum, ratio verò terminandi appetitum est sanitatis bonitas.

¶ Secunda distinctio est, natura aliqua dupliciter sumitur in communi, scilicet aduerbialiter & nominaliter. Aduerbialiter quidem, vt cùm dicitur quòd color in communi est obiectum visus, non enim color communis aut vniuersalis, sed color communiter & vniuersaliter est obiectum visus, quoniam visio non terminatur ad colorem vniuersalem, hoc enim solo intellectu attingitur, sed ad colorem vniuersaliter, id est in quocunque, quandocunque, & vbicunque inuenitur. Nominaliter autem cùm dicitur, quòd color in communi intelligitur, scitur, dissentitur, &c. Quoniam color vniuersalis, id est abstractus ab individuantibus conditionibus hæc terminat.

¶ His stantibus dicitur, quòd obiectum appetitus nostri qua ratione potest variari, diuersimode combinando terminum appetitus, & rationem terminandi. Quia aut vterque est vniuersalis, vt cùm appetimus aliquod vniuersale, puta omnes homines saluari. Aut vterque singularis, vt cùm appetimus hanc vindictam, quia nunc, hic, in hoc, &c. conueniens videtur. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est vniuersalis, vt cùm appetimus aliquid imperatiuè fieri, quia omne scire perfectionis est. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est communis communiter, ita quòd ly communiter, sit conditio diminuens. Et hoc videtur frequentissimus noster appetitus, cōcinuè enim appetimus aliquid singulare vtile, delectabile aut honestum, propter aliquam conditionem communiter inuentam in pluribus, quæ mouerent etiam non minus nos ad appetendum, si in alio singulari præsentaretur. Nihil enim refert, vt apparenti hunc potum alter solo numero differens tribuatur. Inter hæc autem appetibilia tantūm distat, quòd duo tantum appetitum sensitiuum terminant, secundum scilicet & quartum, quibus nihil vniuersalitatis admiscetur. Ad appetitum verò intellectiuum omnia referri possunt, prout experientia docet. In litera tamen duo tantūm nominantur, primum in quo vtrunque est vniuersale ex autoritate Aristote. & tertium in quo appetibile est singulare, & ratio terminandi vniuersalis, in quo inchoat differentia inter intellectum, & sensitiuum appetitum. Quoniam sensitiuus fertur in singulare ratione conditionis aut singularis, aut communis vniuersaliter, non vniuersalis, quia nec sensus nec potentia aliqua nisi intellectiuæ partis ad vniuersale terminatur. Intellectivum autem extendit se ad singulare ratione conditionis vniuersalis considerato, & præter hoc ad vniuersale ipsum, & præter hoc ad immateriale omnino bonum, vt in secunda differentia dicitur.

¶ Ad secundam dubitationem dicitur, quòd appetitus intellectiuus semper mouetur ab intellectu practico, cuius est etiā apprehendere singularia sensibilia, siue dirigē, siue reflexē, non est cura, non enim oportet q appræhendum reflexē sit appetibile reflexē, multa enim reflexè intelligimus, vt quæ in anima sunt, & directè volumus. Nec obstat si intellectus practico oporteat quandoq; immiscere apprehensum per cogitatiuam ad perfectè mouendum, quoniam

riorem & inferiorē quæ ad cognitionē pertinent. ergo sensualitas etiā est vis cognitiua.

¶ Præterea, Sensualitas in tētatione hominis tenet locum serpētis. Sed serpens in tētatione primorum parētum se habuit vt nuntians & proponens peccatum, quod est vis cognitiuæ. ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶ SED CONTRA est, quòd sensualitas diffinitur esse appetitus rerum ad corpus pertinentium.

CONCLVSIO.

¶ Sensualitas non aliquam cognoscitiuam virtutem importat, sed animæ vim appetitiuam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nomen Sensualitatis sumptū videtur à sensuali motu, de quo Aug. loquitur 12. de Trin. sicut ab actu sumitur nomen Potentię, vt à visione visus. Motus autem sensibilis est appetitus apprehensionē sensitiuam cōsequens. Actus enim apprehensiuæ virtutis non ita propriè dicitur motus sicut actio appetitus. Nam operatio virtutis apprehensiuæ perficitur in hoc quòd res apprehensæ sunt in apprehendente, operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc, quòd appetēs inclinatur in rem appetibilē. fit ideo operatio apprehensiuæ virtutis assimilatur quieti, operatio autem virtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. Vnde per sensualem motum intelligitur operatio appetitiuæ virtutis. Et sic sensualitas est nomen appetitus sensitiui.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd per hoc quod dicit Aug. quòd sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu, non datur intelligi quòd corporis sensus sub sensualitate comprehendantur, sed magis quòd motus sensualitatis sic inclinatio quædam ad sensus corporis, dum scilicet appetimus ea, quę per corporis sensus apprehenduntur. Et sic corporis sensus pertinent ad sensualitatem quasi præambuli.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sensualitas diuiditur cōtra rationem superiorem & inferiorem, inquantum communicant in actu motionis, vis enim cognitiua, ad quem pertinet ratio superior & inferior, est motiua sicut & appetitiua, ad quā pertinet sensualitas.

secundum sensum. Dupliciter ergo peccare videtur responsio ista, primò, quia hoc falsum dicit. Secundò, quia restat vis argumenti, q oportet diuersificare vim motiuam iuxta appetitiuam diuersitatem, ex quo immediatè prædictæ appetitus mouet. ¶ Ad hoc dicitur, q quia absolute loquēdo potētia secundū hoc q motiua, cōmunis est intellectiuo puro, vt eredimur de corporibus cælestibus, si fint animata. & sensitiuo puro, vt patet in brutis, & compositio ex intellectiuo & sensitiuo, vt patet in homine. Idcirco dato etiā, q appetitus superior immediatè moueret corpus, non videtur necessariò sequi, q multiplicetur potentia motiua, eadem enim habilitas aptum potest esse corpus ad obediendum appetitui superiori & inferiori simul. & virtq; figillatim. Hæc ideo dixerim, quia nullam rationem ex propriis cogentē ad appetitum superiorē fieri cōpletē in aliquod appetibile singulare secundū certū locum & tēpus, &c. absq; appetitu inferiori, cōstat enim q ad appetitū cōpletum singularis sequitur motus, si impedimentū nō adsit ex parte corporis. Ex cōibus tamē rationabile videtur q appetitus superior semper moueat mediante inferiori, quia ordo naturæ habet, vt infima à summis per media moueantur. Et quia, vt in pluribus hoc accidere videtur, ideo in litera innuitur hoc, nō expressè dicitur. Nam de parte appræhēsiua in litera fit exclusiua, dum dicitur q ratio vniuersalis mouet tantum mediate particulari, de parte verò appetitiua absq; exclusione dicitur, q appetitus superior mouet mediante inferiori, & forè disparitas ista fuit ad infinuandum hoc esse verū, vt in pluribus & non semper sicut de parte apprehensiua. Quia ergo, quod est verū vt in pluribus, in materia naturali rerum vniuersale est, ideo etiam absolutè verificatur appetitū superiorem non mouere nisi medio inferiori. ¶ Et ad obiectionē in oppositū dicitur, q licet principale appetitū ab appetitu superiori q̄ excedat, vel sit cōtra appetitū inferiorē, quilibet tñ locus ad quē mouere potest appetitus superior, potest eodē appetibilis appetitui inferiori, vt obediat parti superiori, cū locus de genere sensibilis sit, & infinitas rōnes cōuenientiæ possit ad rōnem particularis inuenire. Non oportet autē q appetitus inferior ldē appetat quod superior, si mediate debet in mouendo, sed tatis est quòd feratur in aliquid ordinatū ad appetibile tendens à superiori, quod semper fieri posse patet.

a ¶ Super Quæstionis Quæstionem primæ Articulum primum.

Tertius clarus, appetitiua vt distinguitur contra apprehensiuam.

¶ In corpore vna cōclusio rursus quæsito affirmatiuè, Sensualitas est nomē appetitus sensitiui. Probatur sic, Per motū sensualē intelligit mot⁹ appetit⁹ sensitiui, ergo sensualitas est nomē appetit⁹ sensitiui, cōsequētia patet, q̄ Sensualitatis nomē à motu

Quæstio.

radicaliter, quia efficientia obiecti finalizandi rationem consequitur, dicendum est q appetibile & appetitus possunt dupliciter comparari, scilicet in ordine, ad actum appetitionis communem vtriusque effectū, & inter se. Si cōparentur ad communem effectū, sic appetitus inuenitur causa prior propter dictā rationē, semper enim quod est prius in effectu, respōdet priori causæ: & quod est posterius, posteriori. cōstat autē q specificatio actus, posterius quid est quā sit subsistātia actus specificati, & q specificatio respōdet obiecto, & subsistātia actui appetitiui, igitur appetitus prior inuenitur causa efficiens in ordine ad actū. Si autē cōparentur inter se, sic appetibile inuenitur causa prior, quia appetibile reducit appetitū de potentia ad actum specificationis, & nō ecōuerso: & ideo etiā in genere causæ efficientis appetibile obtinet primatū, & est mouens immobile, appetitus autem mouens motū ab ipso appetibili: oportet enim appetitum specificatum ab obiecto mouere quodcunq; appetendum. Similiter nō obstat q, nō inest appetitui, oportet enim iuxta naturam diuersitatē diuersimode & diffinitiones & proprietates assignare. Singulare autē est hoc in appetitu, q ratio agendi in appetente quidē nō mediante appetitu, sed apprehensiua vi esse debet. Et meritò, quoniā appetere opus est virtutis, nec sibi, sed apparenti animali appetitus appetit, sibi enim naturalius appetitus appetit, sicut & cæteræ potentiæ. Vnde appetibile mouere appetitū duplici genere causæ 11. Meta. cōmen. 76. optimè dixit Auer. scilicet effectiuè, secundū quod est apprehensum: & finaliter, secundū quod est extra animā. Et vtroq; modo specificat actū. Et sic appetitus est potentia verè passiua ab obiecto, quia reducitur ab eo de potentia ad actū specificationis, recipitq; ab eo actū specificatū inquantū specificatū. Verūm quia illa reductio de potētia ad actū sic ab obiecto, vt dictū est multipliciter, scilicet in ratione finis, & termini, & ratione agēdi, cautū oportet esse ad intelligendū Doctorum dicta & singulariter S. T. In primis enim, quia causalitas finalis manifestissimè conuenit appetibili, ideo illa ſæpius nominatur, illa ſæpius Philosophi vtuntur, vt patet in Arist. Deinde quia causare effectiuè contingit non vno sed multis modis, scilicet primò vt ipsa causa, & participatiuè vt ratio causandi, & secundariò vt instrumenta causarū, &c. & medium quandoq; distinguitur cōtra extremum. Inde est q causare actiuè per modum rationis agendi quandoque distinguitur contra causare causæ efficientis, quēadmodū etiam diffinguitur contra ipsam causam efficientem. Et hoc modo S. T. in Prima secundæ q. 9. distinguit causalitatem obiecti à causalitate appetitus, hanc efficientis, illam formæ vocans, quia ista est primò agentis, illa non agentis, sed rationis agendi. Et confirmatur hæc interpretatio, quia alioquin oporteret ponere quintum genus causæ, nō enim sufficit verbo dicere, causat per modum formæ, sed cùm certum sit, q sequitur de forma quæ est ratio agendi, & illam constat habere causalitatem pertinentem ad genus causæ effectiuæ, cōsequens est, q illius causalitate, non contra eorum genus causæ effectiuæ distinxit, vt malè intellectum fuit, fed contra proprissimum & primum illius generis modum. Propter hanc autem rationem & vnam aliam, scilicet quia hic efficiendi modus est annexus finali causæ non qualitercunq;, sed vt radici, nā appetibile quia finis est, ideo ratio est apprehendi ipsi appetitui. Ideo ad vtrumque respiciens diuus Thomas, scilicet ad diminutū modū agendi, & ad radicē illius, dixit inferius q intellectus non mouet voluntatē, eo modo quo voluntas mouet intellectum, quia hæc effectiuè, ille vt finis, id est quia hæc vt causa efficiens, ille vt causa finalis, ac per hoc non vt efficiens, sed vt efficiēdi ratio inseparabiliter enim se concomitantur esse finem, & sic rationē agēdi non inhærentē potentiæ agenti. Ex hac quoq; radice faluatur q. Arist. non æquiuocauit, ordinē mouentiū ad vnū reducēs mouentē immotū, quia ad appetibile. Struatur nanq; idem genus causæ hoc modo, vt patet ex dictis. Et breuiter omnia consonant. Quòd autē hæc sit mens S. T. doctrina eius hic, & in Prima secundæ diligenter perspecta restatur, ponderandaq; potissimè sunt duæ rationes ipsius, altera q. appetitus est importēria secundū se ad huiusmodi specificationē, & non reducitur in actū talē à scipso, ex hoc enim sequitur, ergo aut à nullo effectiuè, quod est fluitare ab obiecto, quod est intentū. Altera ex parte obiecti, q verbū producit amorē in genere causæ efficientis. Ex hoc arguitur sic, subsistentia adiuncta alicui causæ nō variat causalitatē illius de vno genere causandi in aliud, quāuis variet modum causandi, sicut & modū essendi, quia dat illā esse & causare vt quod, quæ absq; subsistentia causabat vt quo, quia erat vt quo. ergo subsistentia adiuncta verbo cordis, nō variat genus causalitatis respectu appetitus, sed modum causandi tantum. Ergo eodem genere causæ, quamuis non eodem modo causat amorem verbum cordis absolutè, & vt bum subsistens, sed verbum subsistens apud Sanct. Thom. causat actiuè amorem ergo & verbum absolutè, sed illud vt quod, hoc vt quo. Constat autem verbum cordis nihil aliud esse quām obiectum appræhensum. ergo, & sic beneditus Deus.

¶ Circa propositionem subsumptam, scilicet q appetibile per intellectū & sensum est diuersi generis, aiuntq; quia diuersitas specifica ex parte obiecti non sufficit ad diuersificandum potentias, quoniam cuilibet potentiæ obiectum est genus alterum quod, quia diuersitas potentiæ est diuersitas generis physici dicente Philoso. 5. Meta. quòd eadem genere sunt quorum materia est vna. Ideo diuersitatem potentiarum infert recte volens San. Thom. ex obiecto, diuersitatem genericam obiecti assumpsit. Constat autem diuersum genus esse intelligibilium & sensibilium.

¶ In responsione ad primum occurrerent non dubitatio, sed argumentationes eorum qui paralogizant appetitum posse appetere non apprehensum. Sed quoniam de appetitu animali, de quo est sermo, loquendo, factum est hoc vertere in dubium cùm continua id experientia doceat, & qualibet proterente contraria, follicitum esse stultum est, idcirco vide apud Capreolum hæc si vacat.

Num appetitus intellectiuus distinguatur à sensitiuo, quòd ille feratur in bonum singulare apprehensum secundum rationem vniuersalem, hic non.

Quæstio.

¶ In responsione ad secundū dubiū duplex occurrit. Primò, quo ad primā differētiā assignatā ibidē inter appetitū sensitiuū & intellectiuū, in hoc q intellectiuus fertur in res singulares secundū aliquā rōnē vniuersalē, sicut cō appetit aliquā quia est

Anno.

Anno.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a motu sensuali sumpti videt, sicut ab actu potentia. Antecedens probat, quia actus appetitiuæ partis magis habet rationem motus quàm apprehensiuæ. ergo motus sensualis magis proprie inducit actum appetitus. Probatur assumptū, quia appetitus pertinet secundum id in quo mari ad res, apprehendere verò secundum esse rerum in anima, & inclinari pertinet ad motum, esse verò magis pertinet ad quietem.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore quatuor. Primò proponit conclusionem. Secundò, declarat vnam eius partem. Tertiò, reliquam. Quartò, ex conclusione reddit duorum accidentium rationem.

405 *Veri. q. 15. art. 3. cor. & q. 25. arti. 2. Et 2. Ethi. l. 5. co. 2. Et 3. de Anim alec. 14. co. 2.*

¶ Quo ad primum conclusio est affirmatiuè respõdeo quæsito: Sensualitas est genus potentiæ appetitiuæ diuisum in irascibilem & concupiscibilem vt diuersas species. Hæc conclusio licet multas partes videatur habere, omnia tamen ex dictis clara sunt præter duo, scilicet quòd in parte sensitiua sic vtrunque principium, scilicet irascibilis & concupiscibilis. Secundò, quòd sint diuersa principia, quod est quæsitū. Et ideo quo ad hæc duo, conclusionē sbare intēdit ordinatē.

¶ Quo ad secūdum probatur, quòd in parte sensitiua sint irascibilis & concupiscibilis. Naturalibus natura prouidit de naturali inclinatione seu appetitu ad tria, id est, tendēdū in cōuenientia, fugiendum disconuenientia, & resistendum tam impedientibus quam corrumpentibus. ergo animalibus secundum appetitum animalem prouidit etiam de his. ergo in eis sunt concupiscibilis & irascibilis. antecedens patet in igne. Prima consequentia probatur, quia proportionaliter appetitus naturalis sequitur formam naturalem, & animalis sequitur formam apprehensam per sensum. Secunda consequentia declaratur ex actibus concupiscibilis & irascibilis.

¶ Quo ad tertium probatur, quòd hæ vires sint diuersæ tripliciter. Primò, ex diuersitate obiecti ex qua prouenit, & contra inclinationē cōcupiscibilis propter obiectum irascibilis prosequendum, tristia amplectuntur animalia. Si enim idem esset vtriusque obiectum, vtique cōsonaret quod alteri conuenit, cùm proprium obiectum potentiæ conueniens sit. Si igitur irascibili consonat prosequi, & concupiscibili diconuenire, dissensum est vtriusque obiectum, & consequēter diuersæ sunt potentiæ. Secundò, ex repugnantia passionum vtriusque, quia inter se in vna alterius passionem mittunt.

¶ Tertiò, ex hoc quòd irascibilis est propugnatrix respectu cōcupiscibilis, quemadmodum calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quamuis hoc tertium signum posse aliter introduci non vi medij ad conclusionem, sed potius vt initium quartæ partis corporis articuli, ita quod probata conclusione dupliciter tantùm cùm declaratur quòd irascibilis & concupiscibilis sint in parte sensitiua, & quòd sunt diuersæ potentiæ, modò declaratur quomodo se habeant adinuicem dicens, quòd se sic habent quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis, quod triplicitèr declarat. Primò namque infert illud ex dictis, & optimè sequitur ex dictis in prima parte conclusionis. Secundò, ex effectu interiori, passiones irascibilis inchoantur à concupiscibili & terminantur in eam. Tertiò, ab exteriori effectu, quia propter hæc concupiscibilia repugnant animalia.

¶ In responsione ad secundum memento nouitie, quòd sensus nomine exteriorē tantùm sensum significamus, cùm ab eo delectabilia aut tristia secundum sensum dicimus, non enim hūdo colligit palearū, quia delectet vitulū, aut gustum eius palea, sed quia vtilis ad nidum. Et iuxta hanc significationem distinguuntur in parte sensitiua duo genera appetibilium secundum conuenientiam & disconuenientiam ad sensum. Et secundum conuenientiam & disconuenientiam ad ipsum animal ad primorum appetitum mouent sensata, ad secundorum intentiones elicitæ ex speciebus sensatis.

Annot.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

Commen. ¶ In corpore tris. Primò ponit bimembrē conclusionem responsiuam quæsito affirmatiuè. Secundò probat primam partem. Tertiò secundam.

¶ Quo ad primum conclusio est ista: Irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti illi, scilicet vbi aduerte ꝙ pluralitas istius obedientiæ attenditur vtrinque, scilicet ex parte præcipientis, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & volunt⁹, & ex parte obsequētis, quia quo ad duo præstat obedientia, scilicet quo ad interiores actus sensitiui appetitus, & quo ad exteriorem motum localem.

¶ Prima ergo pars conclusionis est, quòd obediunt rationi quo ad actus suos interiores. Secunda autem, quòd obediunt voluntati quo ad motionem localem, vt patet claré in litera.

¶ Quo ad secundum pro batur prima pars dupliciter, sed tali ordine. Primò ponitur ratio talis. Appetitus sensitiuus in homine mouetur & dirigitur à cogitatiua, quæ est ratio particularis, ista mouetur & dirigitur à rationē vniuersali. ergo de primo ad vltimū appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur à ratione. ergo concupiscibilis & irascibilis obediunt rationi. Prima propositio probatur: Ex proportionali conuenientia inter naturale motiuū appetitus sensitiui in homine & alijs animalibus, quia cogitatiua est in homine loco aliorum æstimatiuū, cuius est mouere appetitum in alijs, vt patet in oue. Secunda verò probatur, quia conclusio particularis non syllogizatur nisi ex aliqua vniuersali. Vltima verò consequentia patet, quia appetitus sensitiuus in hac duas distribuitur, & naturale est obedire naturæ ordine præcipienti. Secundò ex hoc interponitur ratio nominis, qua scilicet magis dicimus hæc obedire rationi quàm intellectui, cùm idem sit intellectus & ratio, quia scilicet obedit deductioni & applicationi vniuersalium ad singularia, hic autem actus est intellectus inquantum ratio, non inquantum intellectus, cuius propeius actus simplex apprehētio est, vt superius patet. Tertiòponit secundam probationem intenti ex experientia, quia experimur ex cōsideratione vniuersalium regularium mitigari aut intigari nos secundum passiones sensitiuas, vt patet in ira, tristitia, spe, &c.

¶ Quo

¶ Quo ad tertium probatur secunda pars tripliciter. Primò experimentali differentia inter hominem & animalia quo ad mouere localiter, quia scilicet alia statim ad appetitum sensitiuum mouuntur, homo non, sed expectatur consensus voluntatis. Secundò ratione, quia in omnibus potentijs motiuis ordinatis secundū non mouet nisi in virtute primæ, sed appetitus inferior & superior sic se habent. ergo. Tertiò autoritate Aristot. 3. de Anima, sicut sphæra sphæram.

Quæstio. ¶ *Num appetitus sensitiuus possit moueri non à voluntate motus.*

¶ Circa hanc rationem pro secunda parte conclusionis, dubium occurrit. Quia nō videtur tam arcta obedientia appetitus sensitiui ad voluntatem vt nō possit mouere nisi in virtute eius, vt in litera expressè concluditur ex illa ratione. Tum quia appetitus sensitiuus potest sine voluntatis consensu mouere, vt patet in animalibus, nec est deterioris conditionis in homine quàm in alijs. Tum quia appetitus sensitiuus in homine mouere quandoque contra voluntatem videtur, vt patet in incontinente.

¶ Ad hoc dicitur, quòd id quod dicit in litera, verissimum videtur, sed intelligēdum est cum grano salis, scilicet deductis impedimentis, & de consensu voluntatis qualitercunq;, scilicet explicitè vel implicitè, expressè vel interpretatiuè, &c. Quòd enim in homine solus sensitiuꝰ appetitus mouetur, ex impedimēto superioris prouenit, vt à pueris & amētibus patet. Quòd verò sublato impedimento, appetitus inferior non moueat nisi concurrente aliquo modo superiori, ex eo experimur, quòd omnē nostram translationem voluntariam fatemur. Quòd autem subiectio hæc non deroget dignitati naturæ sensitiuæ in homine, ex eo patet, ꝙ nobilius est tam alta opera, qualia sunt motus humani, efficere subditum, quàm vilia præstare. Quemadmodum enim non dubitamus in causa, scilicet quòd addita entitati sensitiuæ naturæ pertinet, quòd coniuncta est rationali per quod perdit esse canis, quod tamen in brutis habet, ita non est dubitandum de effectu, scilicet quòd ad eiusdem spectat nobilitatem, quòd moueat subdita intellectiuo appetitui, nobilitatur enim & leuatur vniuersaliter inferius ex coniunctione ad superius, quamuis subsit, vt patet etiam tam in moralibus quàm ciuilibus. Nobilius enim operantur virtutes vt obedientes charitati quàm solæ, & nobilius est assistere Regi quàm regere villam. Ad id autem quod obijcitur de incontinente, patet responsio, non enim incontinentis appetitus mouet inuitum, sed tenitenem aliquali inclinatione ad bonum virtutis, voluntatem primò inclinando vincit, & sic cōsentiente illa motum causat. Nunquam ergo motus in homine ab appetitu sensitiuo sine voluntate causatur, quamuis sæpe contra voluntatis bonum ab ipsamet prouenit.

Quæstio. a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguit de necessario. Secundo respondet quæsito tribus conclusionibus.

¶ Quo ad primum distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, tali ordine: Primò proponit, ꝙ dicitur multipliciter. Secundò assumit illius quid nominis, scilicet ꝙ non potest non esse. Tertiò hoc quid nominis distribuit distinguendo vel extrinsecō, & tic materiali: vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta vel extrinseco, & tic siue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate, vel agente, & hæc est coactionis, est ergo triplex necessitas, naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secundū iuxta triplicē necessitatē prædictam tres cōclusiones responsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle necessitate coactionis. Et probatur dupliciter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primò sic: Violentū est contra inclinationem eius quod cogitur, sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis, ergo velle nō potest esse violentū, minor probatur, quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secundò sic: Sicut naturale ad naturæ inclinationē, ita voluntarium ad voluntatis inclinationē se habet. ergo sicut impossibile est aliquid simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactum simpliciter, consequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

Quæstio. ¶ *Num voluntati possit inferri violentia.*

¶ Circa hanc partem est dubium dupliciter. Primò, quia voluntas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari, posset namq; per diuinam potētiam cohiberi ne omnino exeat in actum, cùm nulla apparet contradictionis implicatio in hoc. Secundò, quia si ratio assignata valet, sequitur ꝙ nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter, & tenet sequela, quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quędam in connaturale, quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem est naturaliter vel liberè inclinari in aliquod conueniens.

Quæstio.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd cùm Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omnipotentia sua supra creatam facultatem fit silicet violentum, quoniam in omnibus est potentia obedientiæ ad supernaturalia, consequens est, quòd si volitas per diuinam potentiam quiesceret, non ibi esset violentia.

¶ Ad secundum dicitur quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, scilicet originaliter & subiectiuè. Exēplum primi est in ascensu leuis. Exemplum secundi verò est in descensu eiusdem. Et ꝙ appetitus ille cui non conuenit operatio, nisi ortiatur ab ipso, est violentiꝰ expers, quia repugnat oriri ab eo & violentiꝰ. Appetitus verò cui operatio conuenire potest subiectiuè tantùm, est violentabilis, vt patet. Inter quos quidem autem, & appetitum naturalem hoc interest, quòd illa omnē finem naturalem sustinet & inchoat, ille verò non semper hoc habet, sed quandoq; sustinet & non confert ad illum, imò renititur, vt patet in ascensu grauis, vnde non est vt sic violentus.

¶ Secunda conclusio est, quòd voluntas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur, quia quando vna tantùm media ad finem prouenire potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad Insulas.

QVÆSTIO OCTVAgesimasecunda, de Voluntate, in quinque Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de voluntate. ¶ Circa quā quæruntur quinque. ¶ Primò, vtrum voluntas aliquid ex necessitate appetat. ¶ Secundò, vtrum omnia ex necessitate appetat. ¶ Tertiò, vtrum sit eminentior potentia quam intellectus. ¶ Quartò, vtrum voluntas moueat intellectū. ¶ Quintò, vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum voluntas aliquid ex necessitate appetat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas nihil ex necessitate appetat. Dicit enim Aug. in quinto de Ciuitate Dei, quòd si aliquid est necessarium, non est voluntarium. Sed omne quod voluntas appetit est voluntarium. Ergo nihil quod voluntas appetit est necessariò desideratum.

¶ Præterea, Potestates rationales secundum Philosophum se habent ad opposita, sed voluntas est potestas rationalis: quia, vt dicitur in 3. de Anima, voluntas in ratione est.

407 12. q. 10. ar. 1. & q. 80. art 1. cor. Et ve. ri. q. 22. art. 6. Et ma. q. 6. ar. vnico.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Tertia conclusio est: Voluntas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic, Voluntas necessitate naturali vult vltimum finem, puta beatitudinem, ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo ex proportione ad intellectum: sicut intellectus habet principio, sua voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finem. Antecedens hoc patet ex secundo Physic. Finis in operabilibus est vt principium in speculabilibus. Secundò, quia fundamentum & principiū alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motus ab aliquo est immobili, & quamuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale intentum sic conuenit ostendunt.

Annot. ¶Circa hanc conclusionem notandus est primo sensus conclusionis. Scito quòd vltimus finis siue beatitudo, dupliciter potest cõsiderari, in communi, scilicet, & in speciali, & sic, aut naturalis aut supernaturalis. Et si omnibus, forte modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directè tamen, & primo intenditur de vltimo fine in communi, id est beatitudine in communi, quā experimur naturaliter desiderare. Et secundariò de vltimo fine in particulari supernaturali essentia, scilicet diuina clarè visa, in qua plenissimè ratio beatitudinis saluatur. Et consequenter si euidens esset de vltimo fine in speciali etiā, sed naturali Deo, scilicet scito quantum possibile naturaliter est, quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur quia de facto Deus creaturam rationalem ad vlteriorem finem ordinauit: vnde duobus primis modis sumemus.

¶Rursus scito, quòd appetere naturaliter contingit dupliciter. Vno modo quo ad specificationem actus. Alio modo quo ad exercitium illius. Cùm enim natura ad vnū determinata sit, appetere tamū habet naturalitatis, quātum determinationis ad vnū, vnde, si actus alicuius potētiæ est determinatus ad vnū obiectum, ita q; nō potest ad oppositū, est naturalis quo ad specificationē actus: quia necessariò ipsi ficatur à tali obiecto, ex quo ad oppositū tendere nō potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potentia ipsa est determinata ad efficiendū talē actū, ita q; nō est in potestate sua suspendere illū, actus ille est naturalis quo ad exercitiū actus: quia necessariò exercetur. In proposito directè & primò est sermo de appetitu naturali quo ad specificationem, de naturali verò quo ad exercitium nō nisi in confuso fortè. Dico autē hoc, quoniam voluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolutè, & secundò talē statū, scilicet videtis diuinam essentiā. Et si absolute de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroq; modo, quoniā respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiū actus. Si verò de voluntate videntis diuinā essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentię est naturalis vtroq; modo. Et quoniā hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolutè potius est sic mo, quā de ea secundū talē statū, quāuis in illa secundū illū statū hæc verificentur. Idcirco cõclusionis sensus principaliter intēsus est, q; voluntas nostra appetit aliquid naturaliter quo ad specificationē actus. Et tertius q; voluntati non repugnat aliqd velle naturaliter, tam quo ad specificationē, quā exercitiū actus. Vñ in sequēti articulo explicando ea quæ naturaliter appetuntur, Deus clarè visus adducitur.

Quæstio. ¶*Num voluntas inclinetur in beatitudinem in communi, vel in particulari.*

¶Circa conclusionem hanc iam expositam aduerte primo, quòd Sco. in 4. dist. 49. q. 1. distinguit primò de appetitu voluntatis, scilicet naturali & libero. & primum dicens esse inclinationem & non actum elicitum, arguit primò contra id quod in litera dicitur, quòd appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primò, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur, ergo est ad aliquid particulare. & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundò, quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus aut consequentis actum intellectus, appetere autem non est consequi vel intueri cognitionem, quia tunc esset liberum, ergo appetitus iste non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facilè respondetur ex illa distinctione, quæ in inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter, nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu Intellectus & voluntatis. Omnis autem potentia & appetitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima apperit formam & informari vniuersaliter, & non solùm hanc vel illam, & visus naturaliter apertit videre, & non solùm hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis voluntatis primò est ad perfectionem non solùm intrinsecā, sed obiectiuam, id est, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius, quia hoc inadæquatur sibi, illud verò æquatur. Negandā est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocat de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam seu appetibilem, & modum quo obiicitur, dum quia non appetit vniuersaliter, id est, non appetit vniuersaliter sub ratione vniuersalitatis, inferitur, ergo in particulari, cùm tamen fiat mentio de vniuersali obiecto, non sequitur, ergo in particulari, quia vniuersale potest esse obiectum voluntatis, non tamen sub ratione vniuersalitatis, sed sub ratione boni, & sic de alijs.

Ergo voluntas se habet ad oppositā. Ad nihil ergo de necessitate determinatur.

¶Præterea, Secundum voluntatem sumus domini nostrorum actuum. Sed eius quod ex necessitate est, nō sumus domini. Ergo actus voluntatis nō potest de necessitate esse.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in 14. de Trin. quòd beatitudinem omnes vna voluntate appetunt. Si autem non esset necessarium, sed contingens, deficeret ad minus in paucioribus: ergo voluntas ex necessitate aliquid vult.

CONCLVSIO.

¶Voluntas nihil velle potest coactionis necessitate, potest autem aliquid velle necessitate finis seu suppositionis, naturali etiam necessitate aliquid vult, beatitudinem videlicet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necessitas dicitur multipliciter. Necesse est enim quod non potest non esse. Quod quidem conuenit alicui vno modo ex principio intrinseco, siue materiali, sicut cùm dicimus, quòd omne compositum ex contrariis necesse est corrumpi, siue formali, sicut cùm dicimus quòd necesse est triangulū habere tres angulos æquales duobus rectis. Et hæc est necessitas naturalis, & absoluta. Alio modo conuenit alicui q; non possit non esse ex aliquo extrinseco, vel fine, vel agente. Fine quidem, sicut cū aliquis non potest sine hoc consequi aut bene consequi finem aliquem, vt cibus dicitur necessarius ad vitā, & equus ad iter. & hæc vocatur necessitas finis, quæ interdum etiam vtilitas dicitur. Ex agente autem hoc alicui conuenit. Sicut cùm aliquis cogitur ab aliquo agente, ita quòd non possit contrarium agere. & hæc vocatur necessitas coactionis. Hæc igitur coactionis necessitas omnino repugnat volūtati. Nā hoc dicimus esse violentū, quod est contra inclinationem rei. Ipse autem motus voluntatis est inclinatio quædam in aliquid. Et ideo sicut dicitur aliquid naturale, quia est secundū inclinationē naturæ, ita dicitur aliquid voluntariū, quia est secundū inclinationem voluntatis. Sicut ergo impossibile est q; aliquid simul sit violentū & naturale: ita impossibile est q; aliquid simpliciter sit coactum siue violentum & voluntarium. Necessitas autem finis non repugnat voluntati, quādo ad finem non potest peruenīri, nisi vno modo. Sicut ex voluntate transeundi mare fit necessitas in voluntate, vt velit nauem: similiter etiā nec necessitas naturalis repugnat voluntati, quinimò necesse est q; sicut intellectus ex necessitate inhæret primis principiis, ita voluntas ex necessitate inhæreat vltimo fini^e, qui est beatitudo. Finis enim se habet in operatiuis sicut principiū in speculatiuis, vt dicitur in 2. Phy. Oportet enim quòd illud, quod naturaliter alicui cõuenit & immobiliter, sit fundamentū & principiū omniū aliorum: quia natura rei est primum in vnoquoque^e, & omnis motus procedit ab aliquo immobili.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Aug. est intelligendum de necessario necessitate coactionis. Necessitas autem naturalis non aufert libertatem voluntatis, vt ipsemet in eodem libro dicit.

¶Ad secundum dicendum, q; voluntas secundum quod aliquid naturaliter vult, magis respondet intellectui naturalium principiorum quàm rationi, quæ ad oppositā se habet. Vnde secundū hoc magis est intellectualis vel beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶Ad quæstum dicitur, quòd ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari non sufficit indubitera; quoniam hæc est in quolibet fideli, sed exigitur cuidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia, vt patet. quare.

¶Aduerte secundo, quòd non dissentit Sco. quo ad primum sensum conclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationem & exercitiū. Et sic vult primò, quòd non detur in voluntate appetitus naturalis, qui sit actus elicitus. Secundò, quòd respectu beatitudinis in communi voluntas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet inuenti. quibus non vtatur istis terminis. Vtrunque autem horum docuit San. Tho. Vnde nos appellamus naturalem appetitum, non solùm inclinationem voluntatis in obiectum, &c. sed illum actum elicitum determinatum quo ad specificationem, ipse verò non vult vocare illam appetitum naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte nec nos dicimus naturale. Est ergo quæstio in verbis, & ideo omittenda. Id tamen aduertas, quòd sermo noster vsui loquendi conformis est. Vnde in 1. Meta. desiderium sciendi naturale vocauit Aristo. Et ex ipso Scoto conuinci potest, quia quod est vt in pluribus, est naturale, 2. Phy. Talis autem est hic actus apud ipsum, imò si respectu eius aliquis actus habetur, est in omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu, scilicet quòd voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationem & exercitium, differimus non solùm verbis, sed re ipsa, dum nos tenemus quòd vltimò fine Deo glorioso per essentiam viso voluntas necessariò exercet actum amoris & delectationis respectu illius, ipse autem tenet quòd haberē, vt primo Sent. distinct. 1. quæstio. 4. patet, sed quoniam hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infrà. Vnde rationes Scoti, quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, id est Dei clarè visi, foluere debemus tuncteas verò quæ sunt contra naturam voluntatis absolutæ, quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturalem omnino, cùm de modo processionis Spiritus sancti, libere scilicet vel naturaliter tractauimus, solutas credimus.

Quæstio de voluntate ad quid sui & nostra.

¶*Num & quomodo sicut intellectus se habet ad principia, ita voluntas ad finē.*

¶Circa rationes pro conclusione adductas aduerte, quòd Scot. duo assumpta in eis impugnat. Primò proportionem inter intellectum respectu principiorum, & voluntatem respectu finis, dicens, tam in primo quàm quarto vbi supra, quòd non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolutè respectu volitorum, sed quo ad ordinem volitorum inter se, & quo ad habitudinem voluntatis ordinatè respectu volitorum, ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo scitur conclusio, ita finis est ex quo pendet id quod est ad finem, & propter quem voluntas ordinatè volens vult id quod est ad finem. Non autem sicut intellectui necessario inhæret principio, ita voluntas fini. Et hoc probat tripliciter. Primò ducendo ad impossibile, quia sequeretur, quod sicut conclusiones scimus necessariò propter principia, ita quod est ad finem, necessariò vellemus volito fine, quod est falsum. Secundò, quia non est necesse, quòd voluntas eundem ferueat ordinem in actibus suis, qualem nata sunt habere volibilia ex natura sua. Tertiò, quia ad hæc illo intellectus causatur ex euidentia obiecti necessario, ad hæc autem voluntas

voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur, sed libera est sic respectu boni, ita & respectu maioris & minoris boni. Secundò impugnat illam rationem: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim, quòd illud immobile, non oportet, quòd sit actus secundus, alioquin calefactiones procederent ab vna immobili calefactione. Et voluntas volens aliquid ad finem, esset sub duobus actibus, aut saltē sub vno referente hoc ad illud, sed est actus primus, puta ipsa voluntas.

¶Ad has obiectiones dupliciter respondendum arbitror, prout dupliciter rationes contra quas fiunt, adduci possimi ad propositum ostendendū. Possunt enim induci primò ad concludendū apertum naturalem respectu vltimi finis in communi. Et possimi induci ad concludendum appetitum naturalem respectu Dei clarè visi. Et vt patet ex dictis infra primam intentionē, inducuntur ad ostendendum naturalem necessitatem quo ad specificationem actus tantum, iuxta secundam verò ad ostendendum naturalem necessitatem, & quo ad specificationem, & quo ad exercitium: & quia vtrunque eorum sub intentione præsenti cadit, efficaciam harum rationum quo ad vtrumque saluare intendimus. Et de primo quidem intento solicitum esse non oportet: quia nec obiectiones contra illam intentionem sunt factæ à Sco. Sed contra naturalitatem sunt factæ vtroque modo, quam in voluntate possibilem fore negat. Pro defensione autem secundę intentionis dicendum est, quòd ratio illa non est per locum à simili, sed ex proportione quæ est inter intellectum & intellectum appetitum. Et cùm dicitur quòd non sunt proportionales, quo ad necessitatem inconsideratè dicitur, quoniam in litera probatur hoc, ex eo quòd primum in vnaquaque re naturæ ratio est. Quam probationem noluit videre Sco. quæ tamen est prima radix positionis San. Th. vt superius pluries patuit. Ex hac enim fit, quòd in voluntate primum est naturæ ratio, ac per hoc naturæ conditio, quæ est naturalis necessitas, sibi non repugnat. sed saltem respectu sui primi obiecti, quod est vltimus finis clarè visus, sibi conuenit.

¶Ad primam autem obiectionem dicitur, quòd, vt in sequentis articuli litera dicitur, falsum est quòd omnia ad finem ex necessitate appetantur sine necessariò volito, veruntamen est q; aliquid ad finem ex illo fine necessariò appetatur.

¶Ad secundum verò dicitur eodem modo, quòd respectu aliquorum volibilium oportet voluntatem eundem seruare ordinem, non autem respectu omnium: oportet enim primò velle finem, deinde alia.

¶Ad tertiam negatur, quòd nulla bonitas cùm tali modo euidentiæ sit necessitans adhæsionem, quoniam bonitas diuina clarè visa necessitat illam.

¶Ad ea verò quæ contra secundum motiuum adducuntur, ex rerum ordine atque progressu patet responsio. Videmus enim quòd actus primi variabiles reducuntur in actum primum inuariabilem, & actus secundi in actum secundum, vt semper in quolibet ordine pluralitas ab vnitate procedat. Vnde & in ipsis moribus & omnes motus ab vno motu immutabili quantū possibile est in motu inuenire immobilitatem, procedunt. oportet ergo in motibus voluntariis cùm varij sint quo ad specificationem, quòd reducantur in vnum immobilem quo ad specificationē. Et hoc experimur quia omnes fundantur super appetitu boni. Et cùm sint variabiles quo ad exercitium, quòd procedant ab vno necessariò exercito, quod in Deo scimus esse de facto, in nobis autē est possibile respectu diuinæ bonitatis clarè visæ. Nec instantiæ Scoticæ aliquid valent: nam quod dicitur de calefactionibus nihil efficaciæ facient enim immobiliter & vnifor miter ex parte sua calefacit: voluntatem autem aut simul habere plures actus, quorum vnus sit ratio alterius, aut vnum respectu finis & eorum quæ ad finem: nullum inconueniens est.

¶In responsione ad primum, nota quòd cùm dicitur quòd necessitas naturalis non aufert libertatem, potest bene & malè intelligi. Malè quidem si intelligatur quòd necessitas naturalis tam obiectiuè quàm elicitiuè stat cum libertate illius actus: hoc enim non est intelligibile. Bene verò intelligendo, quòd naturalis necessitas actus quo ad specificationem seu obiectiuè, non aufert libertatem eiusdem quia stat quòd liberè eliciatur.

¶In responsione ad tertium recolito, quòd quemadmodum beatitudinis appetitus est naturalis obiectiuè: ita non est in potestate nostra obiectiuè, & quemadmodum est liber elicitiuè, ita est in potestate nostra elicitiuè. Vnde appetendo beatitudinem in communi non meremur ratione obiecti naturalis, sed ratione actus electi.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæstio negatiuè: Voluntas non quæcunque vult, ex necessitate vult. Probatur ex proportione intellectus & voluntatis sic: Voluntas inhæret fini & his, quæ sunt ad finem, proportionaliter vt intellectus principiis & conclusionibus, sed intellectus necessariò quidem assentit principiis & conclusionibus demonstratis, non autem contingentibus, aut indemonstratis: ergo voluntas necessariò quidem inhæret fini, & necessariò ac euidenter cõnexis fini, non autem cõtingenter aut incertò connexis non ergo omnia ex necessitate vult. Maior ex 2. Physic. stabilita est: minor patet distinguendo duo genera conclusionum, scilicet cõtingentium & necessariarum: & rursus necessariarum demonstratarum, & demõstrabilium quidem, sed non demonstratorum. Et similiter ex parte voliti rum fiat distinctio, & omnia clara sunt in litera.

Annot. ¶Veruntamen aduerte ad intellectum literæ, quòd quatuor appetibilia San. Th. numerat, beatitudinem, Deū, ea quib⁹ Deo inhæremus, & quæ Dei sunt. Quę aliter ordinanda sunt secundum se, & aliter quo ad nos. Nam secundum se Deus ipse habet primò rationem finis & beatitudinis: deinde ea quibus Deo inhæremus, deinde beatitudo in communi: ea autem quæ Dei sunt, ad finem, non finis sunt. Quo ad nos verò beatitudo in communi primò habet finis rationem, & deinde Deus, & ea quibus Deo inhæremus quia nos beatitudinē appetimus naturaliter: Deum autem per inuestigationem. Et huius ratio est: quia obiectum voluntatis integratur ex duobus, scilicet bonitate & apparentia: bonum enim cognitum tantummodo est appetibile, & propterea quamuis Deus sit in se maius & eminētius vniuersale bonum quàm beatitudo in communi, quia tamen non est euidens & apparens nobis sub tali ratione sicut beatitudo, ideo in litera cum fine, beatitudine scilicet, coordinatur, cum differentia tamen apparentis & non apparentis, & inter ea quæ sunt ad finem quodammodo numeratur. Vnde ei tria necessariò attribuuntur. Et quòd in eo solo vero beatitudo consistit, atque illi connexa necessariò appetantur illo viso, & hæc spectant ad rationē finis. Et quòd voluntas non necessariò inhæret illi, nec his quæ illius sunt, nisi posīquam videtur, & hoc spectat ad rationem non apparentis. Et quòd ea quibus Deo inhæremus sunt vt conclusiones, necessariam, occultam tamen connexionem habentes cum beatitudine, & hoc spectat ad rationem eius quod est ad finem. Ita vt non Deus ipse numeretur inter ea, quæ sunt ad finem, sed apparentia eius & coniunctio ipsius nobiscum, & propterea notanter in litera inter ea, quæ necessariam habent connexionem cum beatitudine, sicut conclusiones cum principio, non numeratur Deus, sed ea quibus Deo inhæremus.

¶Aduerte secundò, quòd cùm ex parte intellectus quatuor enumerauerit litera, scilicet principia, conclusiones contingentes, demonstratas, & demonstrabiles & totidem dixerit esse in voluntate, tria tantùm in voluntate numerauit, scilicet beatitudinem vt finem, & eligibilia ad vtrumlibet vt contingentia, & diuina vt necessaria demonstrabilia: quartū autem, scilicet necessaria vt demonstrata omisernon quia nulla sunt, sed quia manifesta sunt, vt esse, viuere, nosse. negatio manifesti, &c. Hæc enim & similia necessitate naturali appetimus quo ad specificationē actus, quemadmodum beatitudinē: quamuis minus quàm beatitudinem, propter quod per accidens appetunt aliqui occidentes se non viuere.

Annot.

Quæstio.

¶*Num voluntas de necessitate Deo inhæreat.*

¶Circa illam probationem, scilicet quòd voluntas non necessariò inhæret Deo in speciali, occurrit dubium ex dupliciter capite. Primò ex Scoto in primo, distinct. 1. quæst. 4. qui non propositionem in se, sed in comparatione ad rationes pro alia conclusione, scilicet quòd voluntas necessariò inhæret vltimo fini in vniuersali, impugnat illam dicens, quòd rationes illæ si acceptarum concludunt contra hoc sed quoniam illæ rationes hic non ponuntur à S. Th. sed alibi, & vnico verbo respondetur Scoto, q; scilicet ex defectu apparentiæ diuinæ bonitatis hoc prouenit, ideo omittantur hic. Secundò, ex doctrina San. Tho, qua tenet q; omnis creatura diligit naturaliter plus Deum quàm seipsam, ex hoc enim arguitur sic, Voluntas naturaliter prius diligit Deum quàm se, & loquimur de Deo in speciali: sic enim est principium naturalis esse omnium, & naturaliter diligi dicitur ab omnibus.

¶Ad hoc dupliciter dici potest primò, quòd æquiuocatur ly naturaliter vbique: quoniam hic sumitur naturaliter vt distinguitur contra liberè, vt patet ex dictis: cùm autē dicitur quòd omnis natura intellectualis naturaliter plus diligit Deum quàm se: sumitur naturaliter vt distinguitur contra supernaturaliter. Intendunt enim Doctores quòd non solùm ex infusa charitate, sed ex natura inclinamur ad Deum plusquàm nosipsos amandum: quamuis diuersimode, quia natura ad illum inclinat vt principium naturæ, sed charitas vt principium cælestis patriæ.

Secundò

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundò dici potest quòd etiam sumendo vniuocè hic & ibi naturale, adhuc saluatur intentum quia cùm loquimur de amore elicito, semper supponitur cognitio, eo quòd incognita diligere nequaquam possumus: & propterea omnis inclinatio voluntatis ad amandum, est ad cognitum. Vnde quælibet creatura intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandum Deum cognitum, quàm se cognitam. Sed quoniam, ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat. Deus verò non naturaliter est creaturæ euidens: & ideo in littera dicitur quòd nō naturaliter amatur. Vnde consequentia opposita est neganda. Et ad probationem distinguendum est de Deo cognito, vel non cognito. Et hæc intellige extendendo literam ad Deum, vt est omnis esse principium naturale: quoniam si euidens esset, naturaliter amaretur plus quàm viuere & esse proprium.

¶ Num quodcunq; volitum ametur tantum vt finis vel vt ad finem.

Quæstio. ¶ Circa id quod supponit conclusio ista, scilicet quòd omne volitum, aut amatur vt finis aut ad finem: dubium occurrit ex Scoto in primo distinctio. prima, quæst. 1. & in 4. dist. incl. 49. 46. 10. quòd enim hoc hic supponatur, patet ex eo q̃ aliter non euacuaretur sufficienter quæstium: quæritur enim hic, an omnia de necessitate voluntas velit. Et respondetur tantum de hiis, & eo quod propter finem amatur, quasi omnia amentur aut vt finis, aut ad finem. Si nanque tertium esset appetitorum genus, satisfactum non esset quæsito, quòd autem dubium hoc sit, ex contraria Scoti opinione habetur. Distinguit ergo primò in communi ipsa triplex genus appetitorum, scilicet finem, & ad finem, & neutrum: & probat. Primo, quia voluntati potest offerri tripliciter bonum, scilicet propter se, propter aliud, & absolutè: primum habet rationem finis, secundum ad finem, tertium neutrius. Secundò in speciali arguit, quòd non quicquid appetitur, appetitur propter hunc finem, qui est beatitudo. Primò, quia voluntas potest velle aliquid, non propter beatitudinem, vt ly non, tenetur purè negatiue. Tum quia non quandocunque voluntas vult aliquid, intellectus cogitat de beatitudine, ergo nec ipsa vult propter beatitudinem. Tum quia intellectus potest cognoscere, & offerre aliquid vt in se bonum non vt ad beatitudinem: ergo & voluntas potest velle absolutè illud. Secundò, quia voluntas potest velle aliquid non propter beatitudinem: vt ly non tenetur contrariè, vt patet in certè tenente beatitudinem in Deo, &c. & scientè fornicationem contrariari, & tamen volente fornicationem.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quòd id quod facit dubitare in re hac, est: quia quædam sunt quæ absolutè velle aut nolle dicimus: quæ tamen in ordine ad finem alitèr voluntas appetit: vt patet de proiectione mercium in mare: hanc enim nauta nolle dicimus & tamen attento fine, salute scilicet quæ ex alleuatione nauis speratur vult. Vnde videtur, quòd proiecto mercis sit obiectum nolitionis nec vt finis, nec vt ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Veruntamen si diligentiùs consideremus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi quidam appetendi modus, participans modum quo appetitur finis, & modum quo amatur quod est ad finem, & ideo medius non per abnegationem, vt Scotus dixit: sed per participationem, si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur liquidem hæc vt ad finem: non formaliter, sed virtualiter. Ideo nanque Cinifius & Martyres volebant vitam, & non mori absolutè, quia hæc absolutè consonant beatitudini, quam naturaliter appetunt: quod est virtualiter propter finem appetere. Et iuxta appetuntur hæc vt finis pro quanto habent hanc conditionem finis, quòd propter bonum aut malum proprium in eis amantur vel refutantur: & non vt actualiter relata in aliud. Quocirca quia medium modò huius, modo illut extremi inducit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere quomodo iuxta diuersa proposita hæc amati aut odio habeti dicantur. Ex his autem patet responsio ad Sco. tam quamuis sit aliquod bonum secundum propriam bonitatem, non tamen sine dependentia à primo bono & non solum ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed proportionaliter quo ad nos: ita quòd licet multa sint à nobis appetibilia propter propias bonitates, non tamen sine dependentia ad primum appetibile à nobis, quod est beatitudo in communi, sicut nullum complexum est cognoscibile sine dependentia ad primum cognita à nobis, scilicet prima principia propter ordinem essentialem omnium ad primum. Falsum est ergo inuenire tertium appetibile per abnegationem voluntas; nec intellectus potest proponere absque actuali vel virtuali feu implicita dependentia ad beatitudinem: & similiter nec voluntas potest aliter velle. nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum vel apparens in ordine ad beatitudinem absolutè: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod vult. At si insterat inferendo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem dicendum est, quòd secundum veritatem simpliciter loquendo, quodliber quod actualiter appetitur, aut vt finis, aut vt ad finem appetitur: quoniam & martyres recusati martyres propter esse, & ipsam acceptant propter Christum: & similiter nauta merces iactatam recusat propter bonum tuendum: & illam vult propter exationem: & sic de aliis.

409 3. dist. 27. q. 1. art. 4. Et veri q. 22 art. 11. a 26

¶ Num voluntas videntis Deum de necessitate Deo inhæret.

Quæstio. ¶ Circa illa verba literæ, scilicet quòd voluntas videntis Deum necessariò inhæret Deo dubium occurrit ex Scoto in primo, dist. 1. q. 4. & consilijs viri rationis suæ in hoc, Voluntas Pauli videntis & non videntis Deum eodem modo se habet: & non videndo contingenter inhæret Deo: ergo etiam videndo contingenter inhæret. Antecedens probatur: quia stat æqualem esse charitatem in vidente, & non videntem. Et si diceretur, quòd voluntas non eodem modo se habet in vidente & non videntem, propter ipsam differentiam quæ est inter visum & non visum: contrà, Deus visus à seipso cognito & viso, non differunt nisi sicut magis & minus apprehensis. Sed finis est prima & altissima causarum. Ergo voluntas est prima & altissima potentiarum.

¶ Præterea, Res naturales inuenitur procedere de imperfectis ad perfecta. Et hoc etiã in potentiis animæ apparet. Proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum voluntatis. Ergo voluntas est perfectior & nobilior potentia quàm intellectus.

¶ Præterea, Habitus sunt proportionati potentiis, sicut perfectiones perfectibilibus. Sed habitus, quo perficitur voluntas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. Dicitur enim 1. ad Corin. 13. Si nouerim mysteria omnia, etsi habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, nihil sum. Ergo voluntas est altior potentia quàm intellectus.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in 10. Ethic. ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm obiectum intellectus sit simpliciter nobilius obiecto voluntatis, intellectus simpliciter altior est potentia quàm voluntas, quæ aliquo modo & interdum nobilior est intellectu, quando scilicet illius obiectum in altiori natura inuentum fuerit.

Constat enim quòd beatus est alterius rationis à non beato. Cætera autem argumenta vide si vis in Capreolo in primo, distinctio. prima. quæstione tertia.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.

Commentat. Titulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primò distinguitur titulus. Secundò respondetur iuxta primum sensum. Tertiò iuxta secundum. Quartò colligitur totalis responsio in speciali.

¶ Quo ad primum, Nobilius dupliciter, simpliciter & secundum quid. Declarantur terminimobilius simpliciter, id est secundum se & secundum quid, id est in ordine ad alterum.

¶ Quo ad secundum, Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas. Probatur sic, Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis. ergo. Antecedens probatur: quia est simplicius & magis absolutum. quod probatur: quia est ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis: constat enim quòd ratio simplicior & absolutior est eo cuius est ratio. consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertium, Voluntas est interdum nobilior secundum quid intellectu. Vbi nota duas conditiones, scilicet secundum quid, & interdum. Probatur sic, Obiectum voluntatis interdum inuenitur in altiori re, quàm sit obiectum intellectus. ergo voluntas secundum quid est interdum nobilior intellectu. Antecedens probatur sic, Obiectum voluntatis est in rebus, intellectus in animâ: ergo est interdum in altiore re, quàm obiectum intellectus. Hoc antecedens probatur duplicitèr. Ratione, quia actio voluntatis terminatur ad res in se: intellectus verò ad rationem conceptam. Et autoritate Aristo. 6. Meta. consequentia verò hæc secunda declaratur: quia interdum res in qua bonum amatur, est altior anima, vt Deus: interdum inferior, vt creatura corporalis. Prima verò consequentia principalis declaratur dupliciter. primò exponendo quòd hoc est esse nobilius secundum quid ex ratione comparationis ad alterum: habere scilicet obiectum interdum in altiori re. Secundò exemplo de visu & auditu respectu rei coloratæ & rei sonoræ.

¶ Quo ad quartum tria concluduntur, scilicet amor Dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium nobilior est eorum amore. Simpliciter autem est intellectus nobilior voluntate.

1 *¶ Num ratio veri sit nobilior ratione boni.*
2 *¶ Num verum sit obiectum intellectus, bonum autem voluntatis.*
3 *¶ Num quantò quippiam abstractius est, tantò sit nobilius.*
4 *¶ Num ratio boni ad intellectum, bonum verò ad voluntatem spectet.*
5 *¶ Num intellectus sit voluntate excellentior.*

Quæstio. ¶ Circa rationem pro prima conclusione dubium occurrit quadrupliciter: primò Sco. in 4. distinctio. 49. quæstio. 4. arguit contra illam propositionem. Ratio veri est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum: quia sunt vna res, & consequenter neutra secundum rem est altera nobilior. Aut secundum rationem consequentem opus intellectus: & sic non est ad propositum, quia hoc est relatio rationis. constat enim quòd relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus aut voluntatis. Aut secundum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei: & tunc oportet probare, quòd ista rationes, scilicet boni & veri, addant aliquid absoluti supra rationem entis. Quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorem, quando non sunt formaliter relatiuæ.

¶ Secundò arguit contra illam aliam propositionem suppositam, scilicet bonum est obiectum voluntatis, & verum intellectus. Primum, inquit, est dubium, secundum verò est falsum, vt in primo, distinctione 3. quæstione 3. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in quæst. 1. art. 1.

¶ Tertiò arguo contra illã propositionẽ: Quãcò aliquid est abstractius, tãtò nobilius. Aut loqueris de abstractione secundũ esse, aut secundũ rationem. Si secũdum primũ, quãuis maior sit vera, minor tamẽ est falsa: quia ratio veri nõ est absolutior ratione boni secũdũ rẽ, cũ sint vna res vera & bonũ. Si secũdũ rationẽ, quãuis minor sit vera, ipsa tñ propositio maior euidẽs nõ est: quia abstractio negatiua est nullã dicens perfectionem: nisi forte ratione imperfectionis negatæ, puta materiæ vel potentiæ. In proposito autem constat quòd verũ non dicitur abstractius quia magis recedat à materia aut potentia, cùm bonum, à quo abstrahi dicitur verum, neq; materiam neque potentiam aliquã includat: vt patet ex eo quod actui purissimo conuenit. ergo ex hoc, quòd abstractius est verũ, nõ habetur quòd sit nobilius, quamuis optimè habeatur, q̃ sic prius patuit.

¶ Quarò arguo contra probationem antecedẽtis, f. quia ratio ipsa boni est obiectũ intellectus: bonũ autem ipsum est obiectum voluntatis. Primò, quia falsa ac chimerica videtur differentia ista inter bonum, & boni rationẽ: quod ista intellectus, illud voluntatis sit: quoniam boni ratio bonitas est. Bonitas autẽ ratio formalis est obiecti voluntaris, eo quòd bonum, inquantum bonum, appetibile est, primo Ethic. ergo & bonitas, & bonũ ad voluntatẽ spectabunt: imò plus, ergo est implicatio in adiecto quòd bonum sit proprium obiectum voluntatis, & bonitas non sit obiectum illius. Secundò, quia aut nomine Obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectũ, id est terminare actum illius potentiæ obiecti illi, &c. Si de obiecto formali locutio est, falsum manifestè est, quòd boni ratio sit obiectum intellectus: nam obiectum formale intellectus est entis aut veri ratio, non boni. Cuius ratio est obiectum formale voluntatis. Si autem per esse obiectũ intellectus & voluntatis, nihil aliud intendis quã terminare actus intellectus & voluntatis, scilicet & amarii: Primò sequitur quòd differentia assignata nulla est. Secundò sequitur quòd non habeatur intentum: quia ex nobilitate alterius obiectorum, iudicanda est nobilitas simpliciter & secundum se potentiarum quæ in littera inquiritur: & non ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, scilicet ratiõ boni ratio respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguis Scot. ex dictis in [illegible] primò sic: Amor superiorum est nobilior cognitione. [illegible] sequelaquia ũ optimum est nobilius optimo, ergo & genus generis & species speciei. Secundò sic: Actus contingens obiectũ secundũ nobilitatẽ est nobilior [illegible] similiter: sed actus voluntatis relectu obiecti habitibus [illegible] obiecti secundum nobilius esse, quia vt in se est actus vero intellectus est [illegible] in cognitione. ergo pro bitatis maior, quia actus intantum habet perfectionis rationem, inquantum conjungit obiecto perfecto. quæ ergo ex generatione coniung le obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam positam inter Intellectum & voluntatem in secunda conclusione ex autoritate Aristo. dubium occurrit ex Scoto vbi supra. Inquit enim quòd in hoc non est differentia inter intellectũ & voluntatem: quoniam proportionaliter vterq; ad extrà & intrà terminatur. Nã cognitio intentiua terminatur ad rem in se: & similiter dilectio illam sequẽs. Et cognitio abstractiua terminatur ad rem in anima: & similiter dilectio illam sequẽs. ergo nulla est differentia. Auctoritas verò Philosophi non intelligitur de cognitione abstractiua, & de voluntate desiderativa: nõ respectu obiecti, sed respectu termini seu effectũ, qui res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti contra illã propositionem, Ratio veri est nobilior ratione boni, respondetur, quòd vt plurimũ dictum est, femo est de rationibus formalibus rerum, distinctis tamẽ actualiter sola ratione. Ita quòd ipsæ rationes non sunt ab intellectu sed distinctio earum actualiter. Cùm ergo arguitur: aut est nobilior realiter, &c. dicitur quòd est nobilior formaliter: seu secundum rationem formalem præueniente intellectus opus, tam in se quàm in sua distinctione virtuali ab alia: vt comparatio secundum nobilitatem habeat distinctionem extremorum præter niemem. Vnde non est opus fingere distinctionẽ aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia enim sufficit, quòd distinguantur virtualiter. Distingui enim virtualiter est habere & vendicare sibi omnia ad distinctionem pertinentia, ac si essent distincta vt in materia de distinctione diuinorum dictum est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quòd rationes istæ addant res absolutas supra entitatẽ ad hoc vt vna altera nobilior sit. Sufficit quòd res relatiuè concepta vel conceptibilis nobilior sit secundum rationem formalem, quàm sic etiam relatiuè sumpta.

¶ Ad obiectionem contra illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, &c. respondetur quòd propositio vera ficta de abstractione formali in communi, sine secundum rem, siue secundum rationem: caterit tamen paribus. Non enim quantitas mathematica est nobilior simpliciter subsantia sensibilisquãuis sit abstractior, quia huius natura est subsistentia illius accidens. Et eius dictum, quòd ratio conjunctionis cum alio non dicit perfectionem nisi ratione imperfectionis negatæ, conceditur. Et dicitur quòd quo data abstractio formalis incipit abexcludione maturiæ, & eõtinuè ascendit excludendo potentialitatis gradus, signum est quòd cùm ventũ fuerit ad eas rationes formales, quæ nullam materiæ aut potentiæ rationem claudunt: quòd quantò aliqua est abstractior, tantò perfectior, vtpote remotior & magis distans ab his quæ potentiam claudunt. Cùm enim omnes rationes formales ordinem inter se habeant, & ad vnam primã, scilicet entis rationem reducantur, & vtrumque similiter est obiectum voluntatis, quia vtrumque intelligitur, & vtrumque similiter est obiectum voluntatis quia vtrumque. Secundò sequitur quòd non habeatur intentum: quia ex nobilitate alterius obiectorum, iudicanda est nobilitas simpliciter & secundum se potentiarum quæ in littera inquiritur: & non ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, scilicet rationis boni ratio respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguis Scot. ex dictis in [illegible] primò sic: Amor superiorum est nobilior cognitione. [illegible] sequelaquia ũ optimum est nobilius optimo, ergo & genus generis & species speciei. Secundò sic: Actus contingens obiectũ secundũ nobilitatẽ est nobilior [illegible] similiter: sed actus voluntatis relectu obiecti habitibus [illegible] obiecti secundum nobilius esse, quia vt in se est actus vero intellectus est [illegible] in cognitione. ergo pro bitatis maior, quia actus intantum habet perfectionis rationem, inquantum conjungit obiecto perfecto. quæ ergo ex generatione coniung le obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam positam inter Intellectum & voluntatem in secunda conclusione ex autoritate Aristo. dubium occurrit ex Scoto vbi supra. Inquit enim quòd in hoc non est differentia inter intellectũ & voluntatem: quoniam proportionaliter vterq; ad extrà & intrà terminatur. Nã cognitio intentiua terminatur ad rem in se: & similiter dilectio illam sequẽs. Et cognitio abstractiua terminatur ad rem in anima: & similiter dilectio illam sequẽs. ergo nulla est differentia. Auctoritas verò Philosophi non intelligitur de cognitione abstractiua, & de voluntate desiderativa: nõ respectu obiecti, sed respectu termini seu effectũ, qui res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti contra illã propositionem, Ratio veri est nobilior ratione boni, respondetur, quòd vt plurimũ dictum est, femo est de rationibus formalibus rerum, distinctis tamẽ actualiter sola ratione. Ita quòd ipsæ rationes non sunt ab intellectu sed distinctio earum actualiter. Cùm ergo arguitur aut est nobilior realiter, &c. dicitur quòd est nobilior formaliter

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad obiectiones 320. contra conclusionem ipsam respondetur. Et primæ negatur sequela. Et ad probationem dicitur quòd illa maximus, Cuius optimũ est nobilius optimo, &c. intelligitur de nobiliori & perfectiori simpliciter: non autem secundum quid, modo amor superiori est nobilior secũdum quid cognitione eorum: vt in litera dicitur, non simpliciter. Secundæ verò distinguitur dupliciter maior, scilicet actus cõiungens obiecto secundum perfectius esse est nobilior. Primo, quoniam potest dupliciter intelligi: primo de perfectiori esse obiecti vt obiectum est, & sic vera est illa minor falsa, scilicet quòd actus voluntatis iũgat obiecto secũdum perfectius esse: quia, vt in litera ostendi tur, obiectũ intellectus vt obiectũ, est nobilius, quia abstractius, & consequenter perfectius vt obiectũ, quia in his ídē nobilius est & melius. Allo modo de perfectio ri esse obiecti vtres est: & sic dato quòd minor esset vera, maior est falsa. Secundo, quoniã potest intelligi de obiecto absolutè: & sic tantumodo est ad propositũ, quòd vt in tali materia puta superiori, & sic non infert nisi maiorem nobilitatem secundum quid. Resoluendo igitur obiectionem, si sermo est de obiecto absolutè vt obiectum est, negatur minor. Et ad probationem

quia esse in se est perfectius quàm esse in anima, respõdetur primò, quòd hoc non est verum vniuersaliter: & consequenter nec absolutè, vt patet de intelligentiis. Secundò, quòd falsum supponitur, scilicet quòd obiectũ intellectus vt sic constituatur per esse in anima: quamuis esse in anima sit vna conditio illuminatiua enim intellectus coniungit obiecto absolutè vt quicquid est, in se est, & per hoc differt primò ab actu voluntatis coniungenti obiecto vt exercet esse. Modò dicitur quod licet actus coniungens obiecto secundum esse extrà coniungat obiecto secundum perfectius esse vt res: quàm actus coniungens obiecto absolutè: tamen econtra esse cõiungit obiecto secundum perfectius esse vt obiectum est, quàm illa: quia secundum abstractionem modum. Et quia nobilitas potentiarum attenditur penes nobilitatẽ obiectorum, non vt res sed vt obiecta sunt: ideo simpliciter intellectus nobilior est voluntate. Si verò sermo est de obiecto tali, pura beatifice vt Scot. insinuat, tũc distinguenda vel in via, vel in patria. Et dic quòd ratio concludit amorem talis obiecti in via esse nobiliorem cognitione: non autem in patria, quia æquè nobile imò idem est esse Dei in se & in anima beatorũ: quia secundum essentiam immediatè intelligitur & consequẽ er remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate secundum quid: vt in via excedebatur.

¶Ad ea quæ contra differentiam inter intellectum & voluntatem in secunda conclusione, ex Arist. posita obicit Sco. dicitur quòd quia Philosophus obedit rationi cui sensus testimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem immediatam secundum intellectum: ideo in secundo de Anima Arist. inter obiectum intellectus & sensus, differentiam esse dixit, quòd illud in anima, illud extra animam est. Vnde sicut hoc non impugnat: ita nec impugnari debet idem repertum in 6. Metaphy. in ordine ad voluntatem: vbique enim dicit obiectum intellectus esse in anima. Et verum est. Tum quia intuitionem cognitionem non experimur. Tum quia absolutè loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua intellectum vt sic in intelligente habetur, id est res intelligitur vt vnitur intelligenti, amatur verò econtra, vt amans vnitur amato: & hoc fatentur in omni cognitionis modo, etiã intuitiuo. Vnde si nõ est quo ad rem, saltem quo ad modum, semper intellectus obiectum est extrà, voluntatis extrà. Et hæc est prima differentia in qua deficit Scot. Secunda est ex parte voluntatis, cùm dicit, quòd dilectio sequens cognitionem abstractiuã tantùm ad intrà emanisse experimur, quòd abstractiuè cognoscimus habitum, & amamus illud secundum esse extrà, volumus enim existentes balneari: & non balneari intentionaliter. Et cùm dicit, quòd hoc est respectu voluntatis desiderantis, non respectu obiecti, sed termini aut effectus, vt dis glo. est: quoniam hoc experimur, non solum respectu desiderati, quo optamus futura, sed respectu amoris quo amamus rem absolutè. Intelligentes enim abstractiuè amicum, amamus ipsum secundum esse reale suum, & non intentionale. Rursus quòd dicitur respectu termini seu effectus non obiecti, falsum est: quoniam obiectum desiderantis balneum est id quod desideratur, quod contingit esse balneum extrà, quamuis hoc idem sit terminus actionis exercitæ ex desiderio proueniens. Stat ergo solida differentia assignata, & quo ad secundum simpliciter, & quo ad tem in nobis secundum nos quos experimur: &c.

Auuer. ¶In responsione ad primum nota tripliceꝫ comparationem inter bonum & verum. Prima est secundum essa: & ne boni ratio magis dicitur ad alterum, ratio verũ vero diuino magis absolutè. Et ex hoc soluitur argumentum maximum obiectum. Secundo, quòd falsum supponitur, scilicet quòd obiectũ intellectus vt sic constituatur per esse in anima: quamuis esse in anima sit vna conditio illuminatiua enim intellectus coniungit obiecto absolutè vt quicquid est, in se est, & per hoc differt primò ab actu voluntatis coniungenti obiecto vt exercet esse. Modò dicitur quod licet actus coniungens obiecto secundum esse extrà coniungat obiecto secundum perfectius esse vt res: quàm actus coniungens obiecto absolutè: tamen econtra esse cõiungit obiecto secundum perfectius esse vt obiectum est, quàm illa: quia secundum abstractionem modum. Et quia nobilitas potentiarum attenditur penes nobilitatẽ obiectorum, non vt res sed vt obiecta sunt: ideo simpliciter intellectus nobilior est voluntate. Si verò sermo est de obiecto tali, pura beatifice vt Scot. insinuat, tũc distinguenda vel in via, vel in patria. Et dic quòd ratio concludit amorem talis obiecti in via esse nobiliorem cognitione: non autem in patria, quia æquè nobile imò idem est esse Dei in se & in anima beatorũ: quia secundum essentiam immediatè intelligitur & consequẽ er remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate secundum quid: vt in via excedebatur.

¶Ad ea quæ contra differentiam inter intellectum & voluntatem in secunda conclusione, ex Arist. posita obicit Sco. dicitur quòd quia Philosophus obedit rationi cui sensus testimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem immediatam secundum intellectum: ideo in secundo de Anima Arist. inter obiectum intellectus & sensus, differentiam esse dixit, quòd illud in anima, illud extra animam est. Vnde sicut hoc non impugnat: ita nec impugnari debet idem repertum in 6. Metaphy. in ordine ad voluntatem: vbique enim dicit obiectum intellectus esse in anima. Et verum est. Tum quia intuitionem cognitionem non experimur. Tum quia absolutè loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua intellectum vt sic in intelligente habetur, id est res intelligitur vt vnitur intelligenti, amatur verò econtra, vt amans vnitur amato: & hoc fatentur in omni cognitionis modo, etiã intuitiuo. Vnde si nõ est quo ad rem, saltem quo ad modum, semper intellectus obiectum est extrà, voluntatis extrà. Et hæc est prima differentia in qua deficit Scot. Secunda est ex parte voluntatis, cùm dicit, quòd dilectio sequens cognitionem abstractiuã tantùm ad intrà emanisse experimur, quòd abstractiuè cognoscimus habitum, & amamus illud secundum esse extrà, volumus enim existentes balneari: & non balneari intentionaliter. Et cùm dicit, quòd hoc est respectu voluntatis desiderantis, non respectu obiecti, sed termini aut effectus, vt dis glo. est: quoniam hoc experimur, non solum respectu desiderati, quo optamus futura, sed respectu amoris quo amamus rem absolutè. Intelligentes enim abstractiuè amicum, amamus ipsum secundum esse reale suum, & non intentionale. Rursus quòd dicitur respectu termini seu effectus non obiecti, falsum est: quoniam obiectum desiderantis balneum est id quod desideratur, quod contingit esse balneum extrà, quamuis hoc idem sit terminus actionis exercitæ ex desiderio proueniens. Stat ergo solida differentia assignata, & quo ad secundum simpliciter, & quo ad tem in nobis secundum nos quos experimur: &c.

Auuer. ¶In responsione ad primum nota tripliceꝫ comparationem inter bonum & verum. Prima est secundum essa: & ne boni ratio magis dicitur ad alterum, ratio verũ vero diuino magis absolutè. Et ex hoc soluitur argumentum maximum obiectum. Secundo, quòd falsum supponitur, scilicet quòd obiectũ intellectus vt sic constituatur per esse in anima: quamuis esse in anima sit vna conditio illuminatiua enim intellectus coniungit obiecto absolutè vt quicquid est, in se est, & per hoc differt primò ab actu voluntatis coniungenti obiecto vt exercet esse. Modò dicitur quod licet actus coniungens obiecto secundum esse extrà coniungat obiecto secundum perfectius esse vt res: quàm actus coniungens obiecto absolutè: tamen econtra esse cõiungit obiecto secundum perfectius esse vt obiectum est, quàm illa: quia secundum abstractionem modum. Et quia nobilitas potentiarum attenditur penes nobilitatẽ obiectorum, non vt res sed vt obiecta sunt: ideo simpliciter intellectus nobilior est voluntate. Si verò sermo est de obiecto tali, pura beatifice vt Scot. insinuat, tũc distinguenda vel in via, vel in patria. Et dic quòd ratio concludit amorem talis obiecti in via esse nobiliorem cognitione: non autem in patria, quia æquè nobile imò idem est esse Dei in se & in anima beatorũ: quia secundum essentiam immediatè intelligitur & consequẽ er remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate secundum quid: vt in via excedebatur.

¶Ad ea quæ contra differentiam inter intellectum & voluntatem in secunda conclusione, ex Arist. posita obicit Sco. dicitur quòd quia Philosophus obedit rationi cui sensus testimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem immediatam secundum intellectum: ideo in secundo de Anima Arist. inter obiectum intellectus & sensus, differentiam esse dixit, quòd illud in anima, illud extra animam est. Vnde sicut hoc non impugnat: ita nec impugnari debet idem repertum in 6. Metaphy. in ordine ad voluntatem: vbique enim dicit obiectum intellectus esse in anima. Et verum est. Tum quia intuitionem cognitionem non experimur. Tum quia absolutè loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua intellectum vt sic in intelligente habetur, id est res intelligitur vt vnitur intelligenti, amatur verò econtra, vt amans vnitur amato: & hoc fatentur in omni cognitionis modo, etiã intuitiuo. Vnde si nõ est quo ad rem, saltem quo ad modum, semper intellectus obiectum est extrà, voluntatis extrà. Et hæc est prima differentia in qua deficit Scot. Secunda est ex parte voluntatis, cùm dicit, quòd dilectio sequens cognitionem abstractiuã tantùm ad intrà emanisse experimur, quòd abstractiuè cognoscimus habitum, & amamus illud secundum esse extrà, volumus enim existentes balneari: & non balneari intentionaliter. Et cùm dicit, quòd hoc est respectu voluntatis desiderantis, non respectu obiecti, sed termini aut effectus, vt dis glo. est: quoniam hoc experimur, non solum respectu desiderati, quo optamus futura, sed respectu amoris quo amamus rem absolutè. Intelligentes enim abstractiuè amicum, amamus ipsum secundum esse reale suum, & non intentionale. Rursus quòd dicitur respectu termini seu effectus non obiecti, falsum est: quoniam obiectum desiderantis balneum est id quod desideratur, quod contingit esse balneum extrà, quamuis hoc idem sit terminus actionis exercitæ ex desiderio proueniens. Stat ergo solida differentia assignata, & quo ad secundum simpliciter, & quo ad tem in nobis secundum nos quos experimur: &c.

volũtas inclinatur ad ipsam rem prout in se est. Et ideo Philosophus dicit in 6. Metaphy. quòd bonum & malum, quæ sunt obiecta voluntatis, sunt in rebus: verum & falsum, quæ sunt obiecta intellectus, sunt in mente. Quando igitur res, in qua est bonum, est nobilior ipsa anima, in qua est ratio intellecta: per cõparationem ad talem rem voluntas est altior intellectu. Quãdo verò res, in qua est bonũ, est infra animam, tunc etiam in comparatione ad talem rem intellectus est altior voluntate. Vnde melior est amor Dei quàm cognitio, econtrario aũt melior est cognitio rerum corporalium quàm amor. Simpliciter tamẽ intellectus est nobilior quàm voluntas.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ratio causæ accipitur secundum comparationem vnius ad alterum: & in tali comparatione ratio boni principalior inuenitur, sed verum dicitur magis absolutè, & ipsius boni rationem significat. Vnde & bonum quoddam verum est. Sed rursus & ipsum verũ est quoddam bonum secundum quod intellectus refertur ad ipsum. Et inter alios fines iste finis est excellentior sicut intellectus inter alias potentias.

¶Ad secundum dicendum, quòd illud quod est prius generatione & tempore, est imperfectius: quia in vno eodemque tempore potentia præcedit actum, & imperfectio perfectionem. Sed illud quod est prius, simpliciter & secundum naturæ ordinem est perfectius. Sic enim actus est prior potentia. Et hoc modo intellectus est prior voluntate, sicut motium mobili, & actiuum passiuo. Bonum enim intellectum mouet voluntatem.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de voluntate secundum comparationem ad id quod supra animam est. Virtus enim charitatis est qua Deum amamus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Verum voluntas moueat intellectum.*

AD QVARTVM sic pcedit. Videtur quòd voluntas nõ moueat intellectum. Mouẽs enim est nobilius & prius moto, quia mouens est agens. Agens autem est nobilius patiente, vt Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. & Philo. in 3. de An. Sed intellectus est prior & nobilior voluntate, vt suprà dictum est. Ergo voluntas non mouet intellectum.

¶Præterea, Mouens non mouetur à moto, nisi forte per accidens. Sed intellectus mouet voluntatem: quia appetibile apprehensum per intellectũ est mouens non motum. Ergo intellectus non mouetur à voluntate.

¶Præterea, Nihil velle possumus nisi sit intellectum. Si igitur ad intelligendum mouet volũtas volendo intelligere, oportebit quòd etiam illud velle præcedat aliud intelligere: & illud intelligere aliud velle: & sic in infinitum: quod est impossibile. Nõ ergo voluntas mouet intellectum.

¶SED CONTRA est, quòd Damas. dicit, quòd in nobis est percipere quamcunqs volumus artem, & non percipere. In nobis autem est aliquid per voluntatem: percipimus autem artes per intellectum. Voluntas ergo mouet intellectum.

CONCLVSIO.

¶Intellectus mouet voluntatem vt finis, quæ mouet intellectum & omnes inferiores potestates animæ effectiue.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid dicitur moueꝛe dupliciter. vno modo per modum finis, sicut dicitur quòd finis mouet efficientem. Et hoc modo intellectus mouet voluntatem: quia bonum intellectum est obiectum voluntatis, & mouet ipsam vt finis. Alio modo dicitur aliquid moueꝛe per modum agentis sicut alterans mouet alteratum, & impellens mouet impulsum. Et hoc modo voluntas mouet intellectum. & omnes animæ vires, vt Ansel. dicit in lib. De similitudinibus. Cuius ratio est, quia in omnibus potẽtiis actiuis ordinatis illa potentia quæ respicit finem vniuersalem, mouet potentias quæ respiciunt fines particulares. Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in politicis. Cælũ enim quod agit ad vniuersalem cõseruationem generabilium & corruptibilium, mouet omnia inferiora corpora, quorum vnumquodque agit ad conseruationem propriæ speciei: vel etiam indiuidui. Rex etiam, quia intendit bonum cõmune totius regni, mouet per suum imperiũ singulos præpositos ciuitatum, qui singulis ciuitatibus curam regiminis impendunt. Obiectum autem volũtatis est bonum & finis in communi. Quælibet autem potentia cõparatur ad aliquod bonum proprium sibi conueniens, sicut visus ad perceptionem coloris: intellectus ad cognitionem veri. Et ideo volũtas per modum agentis mouet omnes animæ potentias ad suos actus præter vires naturales vegetatiuæ partis, quæ nostro arbitrio non subduntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus dupliciter cõsiderari potest. Vno modo secundum quod intellectus est apprehẽsiuus entis & veri vniuersalis. Alio modo secũdum quod est quædam res & particularis potentia, habens determinatum actum. Et similiter voluntas dupliciter considerari potest. Vno modo secundum communitatem sui obiecti, prout scilicet est apprehensiua boni cõmunis. Alio modo secundum quod est quædam determinata potentia animæ potentia habens determinatũ actum. Si ergo comparentur intellectus & voluntas secundum rationem communitatis obiectorum vtriusque. sic dictũ est suprà, quòd intellectus est simpliciter altior & nobilior voluntate. Si autem cõsideretur intellectus secundum communitatem sui obiecti, & voluntas secundum quod est quædam determinata potentia, sic iterum intellectus est altior & prior voluntate: quia sub ratione entis & veri, quam apprehendit intellectus, continetur voluntas ipsa & actus eius & obiectum ipsius. Vnde intellectus intelligit voluntatem & actum eius & obiectum ipsius, sicut & alia specialia intellecta, vt lapidem aut lignum, quæ continentur sub communi ratione entis & veri. Si verò consideretur voluntas secundũ communem

Iarets: voluntas & reliquæ animæ vires sunt huiusmodi: ergo. Maior probatur inductione, tam in naturalibus de cælo quàm politicis de rege. Minor habet duas partes, scilicet quòd volũtas & alię vires sint actiuæ, & quòd voluntas respiciat finem vniuersalem, aliæ particulares. prima pars non probatur, sed secunda, quia bonum in communi est obiectum & finis voluntatis. tale autem bonum est huius vel illius potentiæ finis & perfectio, vt patet de visu & intellectu: hæc enim sunt vniuersale & particulare.

Auuer. ¶Circa hanc rationem, aduerte quòd in litera prima pars minoris neque exprimitur, neque probatur. Tũ quia supponitur: nulla enim vis animæ est adeo passiua, quę facta in actu, non sit quodãmodo actiua: vnde & sensus exterior actiuè cõcurrit ad eliciendum sensationem, & expressè in secũdo de Anima text. 37. dicitur, quòd anima est causa actiua huius alterationis, quæ est sentire. Tum quia nihil minus habetur inter tum, etiam si nõ omnes vires animę sint aliquo modo actiuæ: quoniam si volũtas mouet omnes actiuas, à fortiori mouet passiuas, vel mediãtibus actiuis, à quibus mouẽtur passiuæ: vel applicando saltẽ passiua actiuis, ponẽdo vel amouendo obstacula: vt patet de visu. Prima tamen respõsio est secũdũ veritatem & mentem S. Tho. Aduerte secundò, quòd volumtatem mouere vires animæ non quãlibet ad specificationem, sed quãtũ ad exercitiũ actus intelligitur, & cum magna latitudine: non enim consistit in indiuisibili obedientia sua, sed aliquæ vires magis & aliquæ minus obediũt. Sũt enim rationales per participationem magis & minus. Vnde exteriores vires minus obediunt quàm interiores, & interiores quantò superiores, tantò magis obedire videntur.

Auuer. ¶In responsione ad primum diligenter recolito dicta in responsione ad primum præcedentis articuli.

¶In responsione ad secundum recolito dicta in artic. 1. quæst. 80. vbi hæc responsio declaratur.

Quælib. *¶Num primus motus intellectus reducatur in Deum, & quomodo.*

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit quo ad duo. Primò, cur reducitur in litera motus animi nostri in Deum. Cùm in promptu esset causa proxima, scilicet natura in quam primus motus intellectus reducitur. Secundò, quid intenditur per hanc primam motionem à Deo, an scilicet generalem influxum in intellectualia in sui principio, an specialem aliquam operationem: aliter in hoc quàm in illo.

¶Ad euidẽtiam huius obscuræ dubitationis, sciendum est, quòd propter alteram duarum causarum aut vtrãque, posset credi necessitas reductionis talis in Deum. Primò propter impotentiam intellectus. Secundò propter exitationem actus. Pro primo impotentiam quidem: vt quia intellectus est secundum se in potentia omnino, & cùm in principio præsentatur sibi obiectum, nec adest voluntas, habet sufficiẽs motiuum quo ad specificationem actus, scilicet obiectum: sed nullum habet motiuum quo ad exercitium actus quia deest voluntas, quę nata est ipsum mouere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotens ad excundum in actum nisi aliquod aliud adsit motiuum: & propterea poni oportet altius motiuum ad exercitium: quod dicimus Deum. Propter exitationem verò cassusquia si nec voluntas nec aliqua superior causa ponitur mouere intellectum quia ad intelligendum quàm non intelligendum, aut magis ad hoc quàm illud intelligendum, a casu est omnis prima intellectio, prout scilicet contingit sic, aut aliter offerri obiecta, &c. Sed si diligenter consideremus, nentra harum causarum ad propositam resolutionem ducit. Impotentia in primis falsò imponitur intellectui: quoniam & sensationem actualẽ passiua æstimatiua (quam clarius patet actiuè operari) sufficit ex fuis exterior aut saltem æstimatiua (quam clarius patet actiuè operari) sufficit ex se exire in actum secundum, si reducitur in actum primum ab obiecto, nullo præcedente appetitu: vt patet de primis sensationibus brutorum. Nec est minoris efficaciæ intellectus potentialis informatus specie obiecti, quàm sensus informatus specie sensibili. Vnde quemadmodum non oportet ponere altius motiuum sensuum ad primas sensationes quo ad exercitium actus: sed ipsa sensuum natura sufficit, ita nec in intellectu. Sufficit enim ad hoc naturalis vis intelligẽdi indita animæ mediante intellectu agente & possibili. Casualitas deinde malè attribuitur, quoniam quæ ex frequenti vsu prouenimus, casu nequaquam fiunt: constat autem quòd vniuersale quod est proprium motiuum intellectus, ex multis sensationibus, memoriis, & experientiis colligitur: vt dicitur in secundo Posteriorum & prooemio Metaphy. non igitur casu, sed ex frequentioribus actibus sensuum circa hoc magis quàm circa illud prouenit, quòd prius intelligatur hoc quàm illud. Rursus, quia frequentius sensus mouentur ab vniuersalissimis, vtpote cùm omnibus sensibus cõcurrentibus non casu, sed ex ordine naturæ est, quòd primo moueatur intellectus à communissimis: iuxta ea quæ diximus in 9. de primo cognito, in commentariis de Ente & essentia. Si igitur nec impotentia, nec casus ad talẽ reductionem ducunt, inquirenda est alia ratio eius: cum tenentium videatur concordem talium tantorum. Philosophorũ Arist. & diui Tho. sententiam inficiari. Dicendum ergo videtur mihi, quòd intellectio prima dupliciter dicitur: vno modo simplicissima prima: quam scilicet puer primò habet: alio modo prima in tali ordine, quam scilicet in aliquo negotio tractando aliquis primò habet. Et quãuis de vtroque sit hîc sermo, & secundum superficiem litęræ magis de prima simpliciter: secundum tamen veritatem, de secũda non minus intenditur: imò de ea directè loquitur Arist. in loco allegato, diffusè. Reducere ergo primas simpliciter intellectiones in Deum cogit ratio eadem qua astringimur reducere omnes motus in primum motum, ita quòd sicut dicimus, si igitur non cessaret esse ante primo motum sic motus esset: quos motus intellectuales, qui sunt extra motus corporei (vt patet in 2. de Anima) oportet quòd reducantur in primum intellectualiter motum, id est in primũ intellectũ in actu. Et cùm motus intellectuales nostri sint ordinati, motus voluntatis reducuntur medio motu intellectuę: motus autẽ intellectus per seipsum, & quia motus intellectus vt intellectus non est qui impetrator à voluntate: sed qui præuenit voluntatem, quatenus est prima intellectio simpliciter: ideo prima intellectio reducitur in intellectio primam simpliciter. Deum vt vniuersale & primum principium intellectualium, non vt primum cæli motorem. Nec ad hoc exigitur aliqua specialis influentia, sed generalis est influxus in omnes non solùm animas nostras, sed angelicos spiritus, eadem ratione. Reduci autem primos intellectus motus in tali ordine in Deũ, eadem ratio ostenditur immediatè in primum intellectum: cum primas motiones in multis negotiis habeamus, non ex electione & discursu, sed nescientes vnde eas habuerimus consequẽs est vt principium primum talium intellectionum sit ipse primus intellectus. Nec vlla est hîc differentia, nisi quia conceptiones primæ simpliciter fortiter sunt Deum principium ratione sui vniuersalis influxus in intellectualia. Concessiones autem primæ in tali re aduenientes (non ex electione & discursu) fortiuntur primum intellectum vt causam ratione sui præsentiæ, quam habent de intellectualibus, vtpote de prima parte Vniuersi. Et confirmatur: quia motus intellectuales non sunt deteriotis conditionis quàm motus corporales. sed hi omnes reducuntur in causam aliquam per se sui ordinis, saltem in primum motum. ergo motus intellectuales ibi reducuntur in aliquam per se causam sui ordinis. Sed ipsi sunt in ordine actuum secundorum: sunt enim consilium & intellectus in actu, ergo debent reduci in aliquod eminentius consilio & intellectu in actu, tale aũtem nõ est intellectus in anima nostra: ergo extra est altius motiens ad huiusmodi consilia & intellectiones. Et hæc ratio videtur indutsse Arist. ad hunc sententiam in libro de bona fortuna hîc allegato. Quamuis enim causam istius intellectionis magis quàm istius poneremus, præsertim & dispositionem huius phantasmatis magis quàm illius, nõ propter hoc sufficeretur quòd hic effectus tam nobilis haberet causam per se sui ordinis. Et confirmatur: quia experimur non solum nos habere tales intellectiones qualitercunque, sed efficaces & impetuosas: quod à superiore emanare oportet natura, cessantibus passionibus & habitibus & voluntate. Verum quia anima nostra contingitur motui phantasmatum & temporis, &c. Idcirco has motiones diuinas exercet prouidentia, secundum naturam recipientis diuersimode: modo exercitatione aut compositione phantasmatum, modo conformatione luminis intellectualis, modo interiori impulsu, &c. Consonum quippe his etiam quæ dicuntur 11. Metaphysic. text. 51. est vt singulari modo habeat Deus prouidentiam de intellectualibus vt sic (quia sunt in vniuerso vt filij) quàm de aliis. Quamuis nostri animi in hoc parum à filiis minorentur: quòd temporum varietatibus iungantur: & propterea casus aliquo modo in eis habeat locum. Non tamen propterea totaliter excluduntur à filiis sed ratione immaterialis naturæ, superiores influxus intellectualium aliquo modo recipiunt. Et tanto magis, quanto magis ab his corporalibus recedunt: vt in eodem lib. Arist. dicit. Et hic patet ad quæstus, quòd natura non sufficit ad primos actus: nec ponimus miracula, sed generalem influxum: & non solùm in corporibus, sed in ordine intellectuum, & specialem de eis prouidentiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæsecundæ articulo quintum.*

Commēt. Titulus clarus.

¶In corpore vnica conclusio respōsiua quæsito negatiue. Appetitus intellectiuus seu voluntas non distinguitur per Irascibile & cōcupiscibile. Probatur, Potētia ordinata ad bonū secundū cōmunem rationem nō diuersificatur penes differentias speciales illius rationis: sed appetitus intellectiuus respicit cōmunem boni rationem. Ergo non distinguitur penes speciales differentias boni. Tunc vltra: sed concupiscibilis & irascibilia distinguuntur penes tales differentias: ergo voluntas non distinguitur per concupiscibilem & irascibilem. Maior probatur duplicter. Primò ex verificatione ipsius inductiuè in potentia visiua & consequenter in aliis. secundò, ex opposito: quia scilicet si visus esset albi, vt sic, esset alius à visu nigri. Et tāgitur hic probatio illa. Si assumatio est causa affirmationis, &c. Si enim respicere rationem specialem est ratio diuersificati, non respicere specialem erit causa non diuersitatis. Minor vero est per se nota: quia bonum intellectū est voluntabile. Propositio autem sublumpta alterius probatur, & concupiscibilis respicit rationem communem: irascibilis rationem nocumenti propellendi.

¶Aduerte hic, quòd licēt ad integritatem formalem rationis prō cōclusione sufficerent hīc quæ ex litera ad hāc formam reducta sunt, ad claritatem tamen & bonitatem doctrinæ inditera inferuntur duæ aliæ manifestationes non secundum, sed mistæ: vna est ex oppōito, seu ex differentia inter appetitum sensitiuum & intellectiuum: non quòd de appetitu sensitiuo minus sufficienter dictum fuerit in quæstione præcedente, sed vt ostendatur ex eadē radice procedere, quòd ille diuersificetur per hæ differentias & istæ non: & sic ratio ista firmior reddatur. Vnde duæ maximæ proponūtur, se habentes, sicut se habent affirmatio ad affirmationē, & negatio ad negationem. primam, de communitate obiectis secundum, de specialitate ejusdem. & consequenter duo deducit, vnitatem superioris, & diuisionem inferiorum appetitus: quia non habet obiectum illud commune, quod nec sentire illud appetendi.

¶Item est ex apprehensis præstantior, quam in calce ponitur: quòd quemadmodum vis appetitiua

377 fuprà qū. 59. art. 4. Et 83. dist. 27. art. 1. quæst 3. Et veri q. 25. ar. 3. Et 1. de anima lr. 14. co. 8.

b 399 201 a

Anno. 281 334

rationem sui obiecti quod est bonum, intellectus autem secundum quòd quædam res & potentia specialis, sic sub cōmuni ratione boni continetur, velut quoddam speciale, & intellectuum, qui est voluntas: sicut concupiscentia sapientiæ, de qua dicitur Sapien. 6. Concupiscencia sapientiæ perducit ad regnum perpetuum. Est etiam quædam ira, quæ non potest pertinere ad appetitum sensitiuum, sed intellectiuum tantùm: sicut cùm irascimur contra vitia. Vnde & Hieronymus super Mat. monet vt odium vitiorum possideamus in irascibili. Ergo irascibilis & cōcupiscibilis distingui debent in appetitu intellectiuo, sicut in sensitiuo.

¶Præterea, Secūdum quod communiter dicitur, charitas est in concupiscibili, spes autem in irascibili. Non autem possunt esse in appetitu sensitiuo, quia non sunt sensibilium obiectorum, sed intelligibilium. Ergo concupiscibilis & irascibilis sunt ponenda in parte intellectiua.

¶Præterea, In libro de Spiritu & anima dicitur, quòd has potentias, scilicet irascibilem & concupiscibilem, & rationalem habet anima antequam corpori misceatur. Sed nulla potentia sensitiuæ partis est animæ tantùm, sed coniuncti, vt suprà dictum esse. Ergo irascibilis & concupiscibilis sunt in voluntate, quæ est appetitus intellectiuus.

¶SED CONTRA est quod Greg. Nicenus dicit, quòd rationalis pars animæ diuiditur in defideratiuū & irascitiuum. Et idem dicit Damas. in lib. 2. & Philosophus dicit in tertio de anima, quòd volūtas in ratione est. In irrationali autē parte animæ concupiscentia & ira, vel desiderium & animus.

CONCLVSIO.

¶In superiori appetitu hominis, voluntate scilicet, non distinguitur concupiscibile, & irascibile.

¶RESPONDEO dicendum, quòd irascibilis & concupiscibilis non sunt partes intellectiui appentus, qui dicitur volūtas. Quia sicut suprà dictum est, potentia, quę ordinatur ad aliquod obiectum secundum communem rationem, non diuersificatur per differentias speciales sub illa ratione communi contentas. Sicut quia visus respicit visibile secundum rationem colorati, non multiplicantur visiuæ potentiæ secundum diuersas species colorum. Si autem esset aliqua potentia quæ esset albi inquantum est album, & non inquantum est coloratum, diuersificaretur à potentia quæ esset nigri, inquantum est nigrum. Appetitus autem sensitiuus non respicit communem rationem boni c: quia nec sensus apprehendit vniuersale. Et ideo secundum diuersas rationes particularium bonorum diuersificantur partes appetitus sensitiui c. Nam concupiscibilis respicit propriam rationem boni, inquantum est delectabile secundum sensum & conueniēs naturæ. Irascibilis autem respicit rationem boni secūdum quod est repulsiuum & impugnatiuum eius quod infert nocumentum. Sed voluntas respicit bonum sua communi ratione boni c. Et ideo non diuersificantur in ipsa quæ est appetitus intellectiuus, aliquæ potentiæ appetitiuæ, vt sit in appetitu intellectiuo alia potentia irascibilis, & alia concupiscibilis, sicut etiam ex parte intellectus non multiplicantur vires apprehensiuæ, licet multiplicentur ex parte sensus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amor, concupiscentia, & huiusmodi, dupliciter accipiuntur. Quandoque quidem secundum quod sunt quædā passiones c: cum quadam scilicet concitatione animi prouenientes: & sic cōmuniter accipiuntur. & hoc modo sunt solùm in appetitu sensitiuo. Alio modo significane simplicem affectum absq; passione vel animi cōcitatione. & sic sunt actus voluntatis. Et hoc etiam modo attribuuntur angelis & Deo. Sed prout sic accipiūtur c, non pertinent ad diuersas potētias, sed ad vnam tantùm potentiam, quæ dicitur voluntas.

¶Ad secundum dicendum, quòd ipsa voluntas potest dici irascibilis prout vult impugnare malum, non ex impetu passionis, sed ex iudicio rationis. Et eodem modo potest dici concupiscibilis propter desiderium boni. Et sic in irascibili & concupiscibili sunt charitas & spes, id est in volūtate, secundum quod habet ordinem ad huiusmodi actus. Sic etiam potest intelligi quod dicitur in libro de Spiritu & anima, quòd irascibilis & concupiscibilis sunt animæ, antequàm vniatur corpori: vt tamen intelligatur ordo naturæ & non temporis, licet non sit necessarium verbis illius libri fidem adhibere c. Vnde patet solutio ad tertium.

QVÆSTIO OCTVAGESIMATERTIA, de Libero arbitrio in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de libero arbitrio.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrum homo sit liberi arbitrij. ¶Secundò, quid sit liberum arbitrium, vtrum sit potentia, vel actus, vel habitus. ¶Tertio, si est potentia, vtrum sit appetitiua, vel cognitiua. ¶Quartò, si est appetitiua, vtrum sit eadem potentia cum voluntate, vel alia.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum homo sit liberi arbitrij.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit liberi arbit. Quicunque enim est liberi arbitrij facit quod vult. Sed homo non facit quod vult. Dicitur enim Rom. 7. Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malū, illud facio. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶Præterea, Quicūque est liberi arbitrij, eius est velle & non velle, operari & non operari. Sed hoc non est hominis. Dicitur enim ad Rom. 9. Non est volentis, scilicet velle, neque currentis, scilicet currere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶Præterea, Liberum est quod sui causa est: vt dicitur in 1. Metaphy. Quòd ergo moueatur ab alio, non est liberum. Sed Deus mouet voluntatem. Dicitur enim Prouerb. 21. Cor Regis in manu Dei est: & quocunque voluerit vertet illud. Et Philip. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶Præterea, Quicunque est liberi arbitrij, est dominus suorum actuum: sed homo non est dominus suorum actuum: quia, vt dicitur Hiere. 10. non est in homine via eius, nec viri est vt dirigat gressus suos. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethi. Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei. Sed non est in potestate nostra aliquales esse, sed hoc nobis est à natura. Ergo naturale est nobis quòd aliquem finem sequamur. Non ergo ex libero arbitrio.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Gloss.].

CONCLVSIO.

¶Cùm homo sit rationalis, liberi etiam arbitrij necessario est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd homo est liberi arbitrij. Alioquin frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quædam agunt absque iudicio. Sicut lapis mouetur deorsum: & similiter omnia cognitione carentia. Quædam autem agunt iudicio, sed non libero, sicut animalia bruta. Iudicat enim ouis videns lupum eum esse fugiendum naturali iudicio, & non libero: quia non ex collatione, sed ex naturali instinctu hoc iudicat. Et simile est de quolibet iudicio brutorū animalium. Sed homo agit iudicio: quia per vim cognoscitiuam iudicat aliquid esse fugiendum vel prosequēdum c. Sed quia iudicium istud non est ex naturali instinctu in particulari operabili, sed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero iudicio potens in diuersa ferri. Ratio enim circa contingentia habet viam ad oppōsita, vt patet in dialecticis syllogismis, & rhetoricis persuāsionibus. Particularia autem operabilia sunt quædam contingentia. Et ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet, & non est determinatum ad vnum. Et pro tanto necesse est quòd homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso quòd rationalis est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est c, appetitus sensitiuus, etsi obediat rationi, tamē potest in aliquo repugnare concupiscendo contra illud quod ratio dictat c. Hoc ergo est bonum quod homo non facit cum vult, scilicet non concupiscere contra rationem, vt glossa August. ibidem dicit.

¶Ad secundū dicendum, quòd verbum illud Apostoli non sic est intelligendum quasi homo non velit & non currat libero arbitrio, sed quia liberum arbitrium ad hoc non est sufficiens nisi moueatur & iuuetur à Deo.

¶Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium est causa sui motus: quia homo per liberum arbitrium seipsum mouet ad agendum. Non tamen hoc est de necessitate libertatis quòd sit prima causa sui id quod liberum est: sicut nec ad hoc quòd aliquid sit causa alterius, requiritur quòd sit prima causa eius. Deus igitur est prima causa mouens & naturales causas & voluntarias. Et sicut naturalibus causis mouendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales, ita mouendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint voluntariæ c, sed potius hoc in eis facit, operatur enim in vnoquoque secundum eius proprietatem.

¶Ad quartum dicendum, quòd dicitur non esse in homine via eius quantum ad executiones electionum, inquibus homo impediri potest, velit nolit. Electiones autem ipsæ sunt in nobis, suppōsito tamen diuino auxilio.

¶Ad quintum dicendum, quòd qualitas hominis est duplex. Vna naturalis & alia superueniens. Naturalis autem qualitas accipi potest vel circa partem intellectiuam, vel circa corpus & virtutes corpori annexas. Ex eo igitur quòd homo est aliqualis qualitate naturali, quæ attenditur secundū intellectiuam partem, naturaliter homo appetit vltimum finem, scilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis est, & non subiacet libero arbitrio, vt ex suprādictis patet c. Ex parte verò corporis & virtutum corpori annexarum potest esse homo aliqualis naturali qualitate secundum quod est talis complexionis, vel talis dispositionis ex quacunque impressione corporearum causarum, quæ non possunt in Intellectiuā partem imprimere, eo quòd non est alicuius corporis actus c. Sic igitur qualis vnusquisque est secundum corpus eam quali tatem, talis finis videtur ei: quia ex huiusmodi dispositione homo inclinatur ad eligendū aliquid vel repudiandum. Sed istæ inclinationes subiacent iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, vt dictum est c. Vnde per hæc libertati arbitrij non præiudicatur. Qualitates autem superuenientes sunt sicut habitus & passiones, secundum quas aliquis magis inclinatur in vnum quàm in alterum. Tamen istæ etiam inclinationes subiacent iudicio rationis. Et huiusmodi etiam qualitates ei subiacent, inquantum in nobis est tales qualitates acquirere vel causaliter, vel dispositiuè, vel à nobis excludere. Et sic nihil est quod libertati arbitrij repugnet.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum liberum arbitrium sit potentia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd liberum arbitrium non sit potentia. Arbitrium enim liberum nihil est aliud quàm liberum iudicium. Iudicium autem non nominat potentiam, sed actum. Ergo liberum arbitrium non est potentia.

¶Præterea, Liberum arbitrium dicitur esse facultas voluntatis & rationis. Facultas autē nominat facilitatem potestatis, quæ quidem est per habitum. Ergo liberum arbitrium est habitus. Ber. etiam dicit, quòd lib. arbit. est habitus animæ liber sui. Non ergo est potentia.

¶Præterea, Nulla potentia naturalis tollitur per peccatum: sed liberum arbitrium tollitur per peccatum. Augustinus enim dicit, quòd homo malè vtens libero arbitrio & se perdit & ipsum. Ergo liberum arbitrium nō est potentia.

¶SED CONTRA est, quòd nihil est subiectum habitus, vt videtur, nisi potentia. Sed liberum arbitrium est subiectum gratię, qua sibi assistente bonū eligit. Ergo liberum arbitrium est potentia.

CONCLVSIO.

¶Cùm liberum arbitrium sit quo indifferenter se habent homines ad bene vel malè eligendum, impossibile est esse habitum quendam, vel potentiam cum habitu, sed necessario potentia quædam anima naturalis est.

Quæstio. ¶Circa hanc rationem aduerte, quòd hinc habes quod prima tadix libertatis est ratio, ita quòd ex hoc primo inest libertas alicui: quia ratio indeterminata est, & indifferens est ad hoc & oppositū. Et quoniam hæc est ante omnem actum voluntatis, consequens est quòd minus bene Scotus in primo, distin. 18. dixerit libertatem primò quærendam in voluntate. Quamuis possit distingui quod primò est in voluntate formaliter, & primò in ratione radicaliter. Vnde ad rationem Scoti ibidem: scilicet quicquid intelligitur ante omnē actum voluntatis, intelligitur merè naturaliter: ergo nulla est ibi libertas. Respondetur, quod antecedens quocunque modo formetur, potest habere duplicē sensum. Primus est, quòd omnis actus intellectus ante voluntatis actum, est merè naturalis elicitiuè & sic est verū. Quoniam ante voluntatis actum, quencunque actum intellectus elicit à natura, non ab electione elicit. Secundus sensus est, quòd omnis actus intellectus præueniēs voluntatem, est merè naturalis obliciué. Et in hoc sensu potest dupliciter intelligi, vel quo ad conditiones positiuas, vel quo ad cōditiones negatiuas, seu negatiue monstratas. si intelligamus de conditionibus positiuis, verū est: si de negatiuis, vniuersaliter nō est verum. Quoniam actus intellectus præueniens voluntatem, etsi obiectum habeat à natura oblatum, & quicquid in eo cognoscit & iudicat, naturaliter cognoscat & iudicet: habet tamen respectu contingentium operabilium hanc negatiuam cōditionem, scilicet indeterminationem & indifferentiam iudicij respectu vtriusq; partis cōtradictionis, quæ opponuntur directè naturę quoniam natura determinat ad vnū. Et hæc conditio est radix libertatis. Si enim iudicium tale esset determinatum, voluntas non posset ad quā vellet contradictionis partē declinare: sed necessitaretur à determinato iam iudicio de volendo, vel non volendo hoc: quod esset contra rei ipsius experientiam, & omnium opinionem. Quia verò rationis iudicium circa hoc amandum, vel nō amandum ante voluntatis actum indifferens est & vtinque rationes habent suspensum stat, nec naturā nec electione determinatum secundum se. Hinc iudiciū tale & naturale non est, quo ad talem indifferentiā: imò naturæ repugnat, & libertatem fundat. Et sic patet, quòd dilimctō antecedēte. Sco. iuxta sensum in quo verificatur antecedens, neganda est consequentia, in alio verò sensu antecedens est negandumquia falsum est, vt patet. Et si inferat quòd aut indifferentia iudicij est naturalis aut libera: respōdendum est quòd neutra est formaliter, sed est radicaliter libera, id est libertatis radix. Est enim Implicatio in adiecto dicere, indeterminatio naturalis, quia si naturalis, ergo determinata ad vnum: & si indifferens, ergo non naturalis. Inhæsio tamen talis indeterminati iudicij est naturalis: vt de libertate formaliter etiam dicetur in 2. Et vequent articulo.

a 419 2. distin. 24 qō. 1. arti. 1. & 2. Et ve. ri. qō. 24. artic. 4.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum secundum,*

Titulus clarus.

Commēt. ¶In corpore duo, primò distinguit significationes huius nominis liberū arbitrium, secundò respondet quæstio vnica conclusione affirmatiue.

¶Quo ad primum duplicitet sumitur: propriè & ex accommodatione vsus. Primo modo signi ficat actū. Secundo principium huius actus: & de hoc est quæstio.

¶Quo ad secundū conclusio respōdua est, liberum arbitrium est potentia. Probatur sic, Aut est habitus, aut potentia aut potentia cum habitu. sed non habitus nec potētia cum habitu est ergo potētia. Assumptū

Universidad de Deusto
Biblioteca

probatur, quia priori huius actus in nobis aliquod horum est probatur, quia his dicimur vt principijs cognoscere. minor verò probatur dupliciter: primò sic, Si esset habitus, ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile: quia naturalitas est contra rationem libertatis: & esse habitum est contra rationem naturalitatis libe. arbit. Consequentia patet: quia liberum arbitrium non acquiritur aut infunditur, sed est connatum nobis.

Resultio consequentis quo ad primam probationem patet: quia si est naturale, ergo non habet libertatem arbitrio: & si habet libero arbitrio, ergo non est naturale, vt patet de assensu principiorum, & appetitu beatitudinis.

¶Num libero arbitrio repugnet naturalitas, cùm sit potentia naturalis.

Quæstio. ¶Circa hãc partem duo dubia parua sunt. Primum est: quia videtur contradictio in eodem contextu litteræ, dum dicitur, & quòd rationi liberi arbitrij repugnat naturalitas: & simul dicitur, quòd est naturalis. Secundum est: quia si liberum arbitrium non ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, vt pater. ponitur enim in secunda specie qualitatis; ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad hæc duo simul dicitur: quòd naturale hic sumitur vt distinguitur cõtra liberum: ita quod naturale vocamus determinatum ad vnum: cuius oppositum convenit libero. Potest autem cadere naturalitas supra duo vel supra rationem rei de qua est sermo, vel supra inhæsionem illius rationis in subiecto. Et si quidem determinet in hæsionem, omnia quæ consequuntur aliqui, naturalia sunt: quia non liberè inimi, sed à natura determinantur ad habendas illa: & hoc modo liberum arbitrium est naturale: quia inest nobis à natura, vt in littera dicitur. Et ex hac naturalitate secundum inhæsionem inferm in littera, quòd si esset habitus, esset naturalis: vt patet. Si verò determinet ipsam rationem rei, sic non omnia consequenta sunt naturalia: sed aliquid naturale, & aliquid liberum. Quia aliquod est determinatum ad vnum, aliquod indifferens ad hoc & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in littera dicitur, Contra rationem liberi arbitrij est naturalitas, scilicet determinans ad istum non inhæsionem & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium. Quia scilicet vocatur potentia naturalis ratione inhæsionis: distinguitur tamen contra potentias naturales & dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit mens, cur simpliciter dicitur, quòd liberum arbitrio repugnat esse habitũ naturalem:

414 2. dist. 24. q. 1. ar. 1. Et 3. dist. 17. art. 1. qu. 3. ad quintum. Et veri. q. 24 ar. 4. & 6.

& non naturalem potentiam, cùm vtriusque naturalitas quo ad rationem repugnet, & quo ad inhæsionem conueniat. Ad hoc dicitur, quòd in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita quòd si est naturalis quo ad inhæsionem, est etiam naturalis quo ad rationem: quamuis non econtra, vt patet: in potentia verò, non, sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate

404 festim comitatur liberũ arbitrium. Sed ratio est potentia cognitiua. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶Præterea, Ad liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudiciũ. sed iudicare est actus cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia.

¶Præterea, Ad liberum arbitrium præcipuè pertinet electio. Sed electio videtur ad cognitionem pertinere: quia electio importat quandam comparationem vnius ad alterum: quod est proprium cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in tertio Ethic. quòd electio est desiderium eorũ, quæ sunt in nobis. Sed desiderium est actus appetitiuæ virtutis. Ergo & electio. Liberum autem arbitrium est secundum quod eligimus. Ergo liberũ arbitrium est virtus appetitiua.

CONCLVSIO.

¶Cùm proprius actus liberi arbitrij sit ipsa electio, in parte animi appetitiua: necesse est arbitrium liberum esse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd proprium liberi arbitrij est electio. Ex hoc enim liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus vnum recipere alio recusato: quod est eligere, & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. Ad electionẽ autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ virtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ. Ex parte autem cognitiuæ requiritur cõsilium, per quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autem appetitiuæ requiritur quòd appetendo acceptetur, quod per consilium diiudicatur. Et ideo Arist. in sexto Ethicor. sub dubio relinquit, vtrum principalius pertineat electio ad vim appetitiuam vel ad vim cognitiuam: dicit enim quòd electio vel est intellectus appetitiuus vel appetitus intellectiuus. Sed in tertio Ethicor. in hoc magis declinat quòd sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium consiliabile. & huius ratio est quia proprium obiectum electionis est illud quod est ad finem. hoc autem inquantum huiusmodi habet rationem boni, quod dicitur vtile. Vnde, cùm bonum inquantum huiusmodi, sit obiectum appetitus, sequitur quòd electio sit principaliter actus appetitiuæ virtutis. Et sic liberum arbitrium est appetitiua potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentiæ appetitiuæ cõcomitantur apprehensiuas. Et secundum hoc dicit Damasc. quòd cum rationali confestim concomitatur liberum arbitrium.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij. Determinatur autem consilium primò quidem per sententiam rationis, & secundò per acceptationẽ appetitus. Vnde Philosophus dicit in 3. Ethic. quòd ex consiliari iudicantes desideramus secundũ consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium à quo nominatur liberum arbitrium.

¶Ad tertium dicendum, quòd ista collatio, quæ importatur in nomine electionis, pertinet ad consiliũ præcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sic collatiuus, tamen inquantum à vi cognitiua conferente mouetur, habet quãdam collationis similitudinem, dum vnum alteri præoptat

& quid in tertio. Probatur verò sic, Obiectũ electionis est id quod est ad finẽ vt sic: ergo ethos num, vtile: ergo electio est propriè actus appetitiuæ virtutis. Antecedẽs hoc est prima cõsequentia patet: secunda verò probatur, quia bonum vt bonũ: & consequenter omnis boni species, vt hic ad appetitiuæ potentiæ obiectum proprium spectat.

¶Circa hanc partem effectum quæstio de electione quæ in Prima secundæ assumitur.

a *¶Super Quæstionis octuagesimaetertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Voluntas & liberum arbitrium non sunt duæ, sed vna potentia, probatur: Sicut se habet intellectus ad rationẽ, ita voluntas ad libe. arbit. seu (quod idẽ est) vim electiuam sed intellectus & ratio sunt vna potentia. ergo voluntas & lib. arb. maior probatur dupliciter. primò ex cõmuni ratione. Quia oportet appetitiuas esse proportionatas apprehensiuis: ac per hoc sicut in apprehẽsiua sunt duo, ita in appetitiua. Secundò ex specialibus rationibus horũ ex parte obiectorum & actuum. Actuum quidem: quia intelligere est simplex, & ratiocinari est discurrere, & similiter velle & eligere. obiectorum verò, quia exinde illorum primũ est principij: secundum conclusionis. horum quoq; primum est finis, secundum ad finem.

Lucas supra. 3. Metaphy. 415

¶Comitat autem quòd hæc proportionaliter se habẽt, minor verò non solũ probatur, quia eiusdem est virtutis quies & motus: sed idẽ medium mentem hic conclusionem inferre dicitur. Et sic duobus quodammodo mediis probauit integram conclusionẽ, scilicet ex proportionalitate inter apprehensiuam & appetitiuã virtutem. & ex habitudine inter actum lib. arb. & actũ voluntatis: quia scilicet se habent vt quies & motus: vt supra dictum fuit de intellectu & ratione.

a *¶Super Quæstionis octuagesimaequartæ Articulũ primum.*

Titulus clarus.

¶In corpore quinque. Primò refert Antiquorum opiniones. secundò Platonis, tertiò arguit contra opinionem Platonis, quartò fundamentũ eius examinat & destruit, quintò infert cõclusionem responsiuam quæsito affirmatiuè.

¶Quo ad primum, Antiquorũ positio est, quòd corporeorum nulla est certa cognitio: quia sunt in continuo motu: & ex hoc q; corporale variũ, & quid

a *¶Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd liberum arbit. sit alia potentia à voluntate. Dicit enim Damas. in libr. 2. quòd aliud est thelisis, aliud vero bulisis. Thelisis autem est voluntas, bulisis autem videtur arbitrium liberum: quia bulisis secundum ipsum est voluntas quæ est circa aliquid quasi vnius per comparationem ad alterum. Ergo videtur quod liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.

¶Præterea, Potẽtiæ cognoscuntur per actus. Sed electio, quæ est actus liberi arbitrij, est aliud à voluntate, vt dicitur in 3. Ethic. quia voluntas est de fine, electio autem de his, quæ sunt ad finem. Ergo liberum arbitrium est alia potentia à voluntate.

¶Præterea, Voluntas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sunt duæ potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiam ex parte appetitus intellectiui debet esse aliqua potentia præter voluntatem: & hæc non videtur esse nisi liberum arbitrium. Ergo liberum arbitrium est alia potentia præter voluntatem.

¶SED CONTRA est quod Damas. dicit in 3. quòd liberum arbitrium nihil aliud est quàm voluntas.

CONCLVSIO.

¶Sicut ratio & intellectus non duæ, sed vna potentia sunt, ita voluntas & liberum arbitrium non duæ, sed vna tantum potentia sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd potentias appetitiuas oportet esse proportionatas potẽtiis apprehensiuis, vt supra dictũ est. Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuę se habent intellectus & ratio: ita ex parte appetitus intellectiui se habent voluntas & lib. arbit. quod nihil aliud est quàm vis electiua: & hoc pater ex habitudine & obiectorum & actuum. Nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicũtur propriè principia, quæ sine collatione per seipsa cognoscuntur. Ratiocinari autem proprie est deuenire ex vno in cognitionẽ alterius. Vnde proprie de conclusionibus ratiocinamur, quæ ex principijs innotescunt. Similiter ex parte appetitus velle importat simplicem appetitum alicuius rei. Vnde volitas dicitur esse de fine, qui propter se appetitur. Eligere autem est appetere aliquid propter alterum consequendum. vnde proprie est eorum quæ sunt ad finem. Sicut autem se habet in cognitiuis principium ad conclusionem, cui propter principia assentimus, ita in appetitivis se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, quæ propter finem appetuntur. Vnde manifestũ est, quòd sicut se habet intellectus ad rationem, ita se habet voluntas ad vim electiuam, id est ad liberum arbitrium. Ostensum est autem suprà, quòd eiusdem potẽtiæ est intelligere & ratiocinari, sicut eiusdẽ virtutis est quiescere & moueri. Vnde etiã eiusdem potentiæ est velle & eligere. Et propter hoc voluntas & liberum arbitrium non sunt duæ potentiæ, sed vna.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bulisis distinguitur à thelisi, non propter diuersitatem potentiarum, sed propter differentiam actuum.

¶Ad secundum dicendum, quòd electio & voluntas, id est ipsum velle, sunt diuersi actus sed tamẽ pertinent ad vnam potentiam, sicut etiam intelligere & ratiocinari, vt dictũ est.

¶Ad tertium dicendum, quòd intellectus comparatur à voluntate vt mouens. Et ideo non oportet in voluntate distinguere agens & possibile.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAQUARTA DE ANIMÆ COGNITIONE RESPECTU CORPORALIUM, IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

CONSEQVENTER considerandum est de actibus & habitibus animæ quantùm ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ non pertinent directè ad considerationem Theologi. Actus autem & habitus appetitiuæ partis ad considerationem moralis scientiæ pertinent. Et ideo in secũda parte huius operis de eis tractabitur, in qua considerandum est de morali materia. Nunc autem de actibus & habitibus intellectiuæ partis agetur. Primò quidem de actibus. Secundò de habitibus. In consideratione verò actuum hoc modo procedemus. Primò namque considerandum est quomodo intelligit anima corpori cõiuncta. Secundò, quomodo intelligit à corpore separata. Prima autem consideratio erit tripartita. Primò namque considerabitur quomodo anima intelligit corporalia quæ sunt infra ipsam. Secundò, quomodo intelligit seipsam & ea, quæ in ipsa sunt. Tertiò, quomodo in-el ligit substantias immateriales, quæ sunt supra ipsam.

¶Circa cognitionem verò corporalium tria consideranda occurrunt. Primò quidem, per quid ea cognoscit. Secundò, quomodo & quo ordine. Tertiò, quid in eis cognoscit.

¶Circa primum quæruntur octo. ¶Primò, vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. ¶Secũdò, vtrum intelligat ea per essentiam suam, vel per aliquas species. ¶Tertiò, si per aliquas species, vtrũ species omnium intelligibiliũ sint ei naturaliter innatæ. ¶Quartò, vtrum effluant in ipsam ab aliquibus formis immaterialibus separatis. ¶Quintò, vtrũ anima nostra omnia quæ intelligit videat in rationibus æternis. ¶Sextò, vtrum cognitionem intelligibilem acquirat à sensu. ¶Septimò, vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non cõuertẽdo se ad phãtasmata. ¶Octauò, vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virtutum.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima non cognoscat corpora per intellectũ. Dicit enim Aug. in 2. Soliloq. quòd corpora intellectu comprehendi non possunt: nec aliquod corporeum nisi sensibus videri potest. Dicit etiam 12. super Genes. ad lit. eram, quòd visio intellectualis est eorum quæ sunt per essentiam suam in anima. huiusmodi autem non sunt corpora. ergo anima per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶Præterea, Sicut se habet sensus ad intelligibilia, ita se habet intellectus ad sensibilia. Sed anima per sensum nullo modo potest cognoscere spiritualia quæ sunt intelligibilia. Ergo nullo modo per intellectum cognoscere corpora, quæ sunt sensibilia.

¶Præterea, Intellectus est necessariorũ, & semper eodem modo se habentium. Sed corpora omnia sunt mobilia, & non eodem modo se habentia. Anima ergo per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶SED CONTRA est, q; scientia est in intellectu. Si ergo intellectus nõ cognoscit corpora, sequitur q; nulla scientia sit de corporibus. Et sic peribit scientia naturalis, quę est de corpore mobili.

CONCLVSIO.

¶Anima per intellectum cognoscit corpora immaterialia, vniuersali, & necessaria cognitione.

¶RESPONDEO dicendũ, ad euidentiam huius quæstionis, quod primi Philosophi, qui de naturis rerũ inquisiuerũt, putauerunt nihil esse in mundo præter corpus. Et quia videbant omnia

nullius rei est aliqua certa cognitio q; a fola corporea entia ponebant.

¶Quo ad secundum, Platonis positio, q; corporũ sensibilium secũdum seipsa non est certa scientia, sed secũdum eorum ideas: quia hæc sunt materialia & fluxa, illæ autem sunt species horum.

¶Quo ad tertium dupliciter arguitur. Primò ducẽdo ad impossibile, quia scilicet materia & motus excluderentur à scientia tam in ratione obiecti quàm in ratione medij: & sic periret scientia naturalis: quæ & de mobili, & per principia motus est. Secundò ducendo ad inopinabile, quòd dum homo manifestorũ scientiam quærimus, aliorum quæ nescimus, scientiam inueniamus: quę nõ sunt horũ subsistantiæ per quę de his iudicare nequimus, & tamen iudicamus.

¶Quo ad quartum, primò fundamentũ Platonis sustinuit se Plato super tres propositiones. Prima est, q; cognitio fit per assimilationẽ, primo de Anima, secũdo, quòd ista similitudo debet esse nõ solũ in forma, sed in modo formæ. Tertia, q; inter intellectum & res corporales nõ potest esse ista assimilatio, sed bene inter animã & ideas. Et hanc tertiam propositionẽ probauit quia in anima rei cognitæ forma est immaterialiter, vniuersaliter, & immobiliter, quod ex operatione apparet quia experimur intelligere vniuersaliter, & necessariò: operatio enim est secundum modum formæ, in corporibus autẽ his oppositum modo sunt formæ in ideis autem sunt simili modo, scilicet vniuersaliter, immaterialiter, & absq; motu. ergo. ¶Deinde destruit hoc fundamentũ, ostẽdendo secundò propositionẽ esse falsam dupliciter. Primò in assimilatione absolutè. Secundò in assimilatione cognoscentis ad cognitum: absolutè quidẽ, quia inter similia nõ oportet quòd sit similitudo

41 6 Veri. 9ũ. 10. ar. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudo modi essendi, nec intrinsecè, vt patet de illo tempore & remisso: nec potest extrinsecè, vt patet de duobus albis, alterum dulci & altero non. In cognoscente autem, quia sensus est similis sensato in forma non in materia, ideo talia hunc cuncta modum dici potest q̄ intellectus respicit species rerum absq; materia, motu & particularibus quia vnumquodque recipitur in aliquo per modum recipientis.

Auer. ¶Aduerte hic, quòd (vt patet ex supra dictis) ista ratio, Vnumquodq; recipis per modum sui, non sufficeret ad propositum nisi præsupposito 34 actuo sufficiante: quia tamen superius ex proposito hoc declaratum est vbi de intellectu agente tractabatur, ideo supponit illis nūc non curat sic breuiter & quasi diminutè loqui.

Comm. ¶Quo ad quintum infertur conclusio responsiua, Anima per intellectū cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali & necessaria. Vbi aduerte, q̄ hæc tres conditiones determinant cognitionem sed sunt genus proprium & in ordine ad obiectū. 425 Secundum genus quidem proprium quia cognitio ista est de genere cognitionū immaterialium, vniuersaliū & immobilium, seu necessariarum, quod idem est necessarii enim est quod mutari non potest. omnis enim intellectio istarum genere est. In ordine verò ad obiectum: quia cognitio ista immaterialiter, vniuersaliter & immutabiliter attingit obiectū, nulla enim materia mediante nulla cōditione particularitatis intercedente, nulla mutationis specie obeunte intelligimus species corporum quæ secundum esse sunt materiales particulares & motui subiectæ.

a ¶Super Quæstionis octuagesimamquartæ Articulū secundum.

b 425 Auer. TItulus per essentiā vt rationem cognoscēdi eo modo quo species intelligibilis dicitur ratio cognoscendi ita quòd sola essentia animæ sit ei sufficiens ratio cognoscendi omnia corpora.

Comm. ¶In corpore quatuor, primò ponit opiniones Antiquorum, secundò arguit contra, tertiò ostendit modum quo cognitum opottet esse in cognoscente, quarto ratiōnem quæsito.

¶Quo ad primum quatuor narrat. Primus est Philosophorum secundum Auer. qui dicit quòd anima cognoscit omnia corpora per essentiam suam, secundū commune fundamentum omnibus Antiquis, fuit quòd cognitio fit assimilatione: vt patet in prima de Anima. Tertiò, quomodo diuinissimo de super eodē fundamēto Plato & alij fabricauerunt: quia ille ab anima inchoans posuit cognita immaterialiter existere per se, vt in anima isti à rebus inchoantes posuerunt cognita materialiter existere in anima vt in se. Quartò quo modo ad omnia extrendebant animæ similitudinem & cognitionē, scilicet per naturā, aut naturæ principij seu principiorum: quia principiata ex principiis constituuntur & cognoscūtur, & declarātur discurrendo per opiniones eorū & Empedoclis. omnia clara sunt in litera.

¶Aduerte hic q̄ fundamētum illud cōmune verum in se est: & ideo commune fuit & est sapientibus & insipientibus: sed quia male intellectum fuit, ideo fuit occasio errorum, nunquæ tum Plato quām alij intellexerunt de similitudine & forma & in modo formæ & propterea vtrique erraverunt, & in extremū incidérunt opin. Arist. autē distinguens similitudinē fuit in forma à similitudine in modo illius, & vidēs primam sufficere ad cognitionē, media via incessit: quam sequimur, putantes quòd licet requiratur similitudo inter cognoscēs & cognitum in forma, stat tamē dissimilitudo in modo: imò respectu corporalū requiritur dissimilitudo in modo formæ. Et sic v. erque processus tam à modo animę ad res quā à modo rerum ad animam ducit ad falsum.

Comm. ¶Quo ad secundum arguitur contra alios non contra Platonem, qui a ipse nō ponebat aniā per suam substantiā cognoscere omnia, sed per species participatas ab ideis: quibus conuenienter Antiquis in malo intellectu illius fundamenti. Dupliciter autem reprehēditur Antiqui. Primò, quo ad vltimum dictum eorū, scilicet quòd omnia cognoscūtur per naturas principiorū. Secundò quo ad primum dictum: quòd corpora sunt in anima materialites. Contra primū arguitur: Ratio cognoscēdi oportet quòd sit actu cognitum: quod probatur ex eo quòd esse potentia cognoscitur per actum 9. Metaph. & non econtrario: sed principium materiale non est actu sum principiabile, sed potentiæ ergo.

¶Nota, q̄ maior intelligitur de esse actu forma liter vel eminenter naturā illis cognitis: neutrum autē potest conuenire principio materiali.

¶Contra secundum verū, quia si res deberet materialiter esse in anima ad cognitionem, ratio nulla esset quare res extra non cognoscerer.

¶Sed

Auer. ¶Sed est hic locus quæstioni, vnde valet ista consequentia facta: videtur enim nulla: quoniam ratio esset in promptu quare ignis extrà non cognoscit, & intus cognoscendi est ratio: quia interior est in anima, cuius natura est cognoscitiua, exterior non. Si quæratur autem quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio, nisi quia ipsa est ipsa: sicut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicendum quòd consequentia facta est optima: & tundatur super hoc, esse cognoscitiuum sequitur esse immateriale, vt in quæst. 14. dictum fuit, & modò replicabitur. Vnde si ignis interior est materialis, sicut exterior, aut vterque, aut neuter est cognoscendi ratio: quia eiusdem sunt virtutis, naturæ & modi: nec alter magis exit latitudinem materialis, quàm tellquus; & ideo pari est ratio. Nec suffragatur dicere q̄ interior est in natura cognoscitiua: quia est implicatio in adicto: quia esse in natura cognoscitiua est esse in natura immateriali: quod repugnat materiali. & quamuis quæratur quare cognoscitiuum est cognoscitiuum sit quæstio nulla: quærere tamen quare talis substantia est cognoscitiua, & talis non, est quæstio subtilissima. Vnde & in 2.de Anima redditur ratio, quare plantæ non cognoscunt: quia, scilicet sunt materiales.

Comm. ¶Quo ad tertium concluso est: Cognitum oportet esse in cognoscēte immaterialiter, & probatur quadruplicter. Primò infertur per locum à diuisione ex dictis: aut enim materialiter, aut immaterialiliter oportet res in cognoscente esse: sed non materialiter, vt probatum est: ergo immaterialiter. Secundò firmatur ratione sū, Actus cognitionis se extendit ad ea quæ sunt extra cognoscentem: ergo non est per materialem naturam, sed immaterialem: antecedens patet, quia experimur nos cognoscere, quæ extra nos sunt. consequentia probatur: quia materia determinat ad vnum.

Auer. ¶Aduerte, quòd ratio ista est subtilissima: & est eadem cum antedicta in q.14.attic.1.& fundatur super duas propositiones. Prima est, quòd cognoscens non est tantum ipsum, sed aliud: hoc enim est Idem quod dicere quòd actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem: oportet siquidem cognoscentem esse non solùm seipsum, sed illa quæ extra ipsum sunt quæ cognoscit. Secunda est, quòd per materiam res arctatur & determinatur ad vnum: cuius signum manifestum est: quòd natura quæ infima agendi est ratio, vtpote materialis, ad vnum determinatur: & quanto magis à materia receditur, tanto minus ad vnum res determinatur. Vnde & plantarum principium ad multa quodammodo se habet supra naturam se eleuans, dum mouet ad diuersas positiones, &c. Ex his enim sequitur quòd cognoscitiuum opottet à materia eleuari: vtpote non determinatum ad vnum, scilicet esse proprium, sed extendens se ad essendum etiam alia: quod est oppositæ conditionis ad materialia. immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationem. Tertio probatur ab effectu: quia scilicet, quæ recipiunt formas tantum materialiter, nullo modo cognoscunt, vt plantæ. Quartò, ex gradibus cognoscentium, quia quantò aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tantò perfectius cognoscit: vt patet de sensu, & intellectu, & de visu & aliis sensibus, & vno intellectu respectu alterius intellectus.

Comm. ¶Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est vna exclusiua: Solus Deus cognoscit omnia per essentiam suam. Probatur sic: Si aliquis intellectus cognoscit omnia per suam essentiam, oportet quòd eius essentia sit immaterialiter cognitionem animæ materialem esse, non discernentes inter intellectum & sensum[e]. Sed hęc opinio improbatur. Primò quidem, quia materiali principio, de quo loquebantur, non existunt principiata nisi in potentia, Non autem cognoscitur aliquid secundum quòd est in potentia, sed secundum quòd est actu, vt patet in 9. Metaphysic. Vnde nec ipsa potentia cognoscitur nisi per actum[e]. Sic igitur non sufficeret attribuere animæ principiorum naturam ad hoc quòd omnia cognoscceret nisi inessent ei naturæ & formæ singulorum effectuum: puta ossis & carnis & aliorum huiusmodi, vt Arist. cōtra Empedoclem argumentatur in primo de Anima. Secundò: quia si oporteret rem cognitam materialiter in cognoscēte existere, nulla ratio esset quare res, quæ materialiter extra animam subsistunt, cognitione carent: pura si anima igne cognoscit ignem, & ignis etiam qui est extra animam, ignē cognosceret. Relinquitur ergo quòd oporteret materialia cognita in cognoscēte existere nō materialiter, sed magis immaterialiter. Et huius ratio est: quia actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem. Cognoscimus enim etiam ea quæ extra nos sunt. Per materiam autem determinatur forma rei ad aliquid vnum[e]. Vnde manifestum est, quòd ratio cognitionis ex oppositō se habet ad rationem materialitatis. Et ideo, quæ non recipiūt formas nisi materialiter, nullo modo sunt cognoscitiua[e]; sicut plantæ: vt dicitur in 2. li. de Anima. Quātò autem aliquid immaterialius habet formam rei cognitę, tanto perfectius cognoscit. Vnde & intellectus, qui abstrahit speciē non solùm à materia, sed etiam à materialibus conditionibus indiuiduantibus, perfectius cognoscit quàm sensus, qui accipit formam rei cognitæ sine materia quidem, sed cum materialibus conditionibus. Et inter ipsos sensus visus est magis cognoscitiuus, quia est minus materialis, vt suprà dictum est[e]. Et inter ipsos intellectus tanto quilibet est perfectior, quantò immaterialior.

¶Ex his ergo patet, quòd si aliquis intellectus est qui per essentiam suam cognoscit omnia, oportet quòd essentia eius habeat in se materialiter omnia, sicut Antiqui posuerunt essentiam animę actu componi ex principiis omnium materialium, vt cognosceret omnia. Hoc autem est proprium Dei, vt sua essentia sit immaterialiter comprehensiua omnium, prout effectus virtute præexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentiam suam omnia intelligit[e]: non autem anima humana, neque etiam angelus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. ibi loquitur de visione imaginaria, quæ fit per imagines corporum. Quibus imaginibus formādis dat anima aliquid suæ subtantiæ: sicut subiectum datur vt informetur per aliquam formam. Et sic de seipsa facit huiusmodi imagines: non quòd anima vel aliquid animæ conuertatur, vt sit hæc vel illa imago, sed sicut dicitur de corpore fieri aliquid coloratum prout informatur colore. Et hic sensus apparet ex his quę sequuntur. Dicit enim quòd seruat aliquid, scilicet non formatum tali imagine quod liberè de specie taliū imaginum iudicet. Et hoc dicit esse mentem vel intellectum. Partem, quæ informatur huiusmodi imaginibus, scilicet imaginatiuam dicit esse communem nobis & bestiis.

¶Ad secundum dicendum, quòd Aristo. non posuit animam esse actu compositam ex omnibus, sicut Antiqui naturales: sed dixit quodammodo animam omnia, inquantum est in potentia ad omnia. Per sensum quidem ad sensibilia, per intellectum verò ad intelligibilia[e].

¶Ad tertium dicendum, quòd quælibet creatura habet esse finitum & determinatum. Vnde essentia superioris creaturæ, etsi habeat quandam similitudinem inferioris creaturę, prout communicat in aliquo genere, non tamē complete habet similitudinem illius[e]: quia determinatur ad aliquam speciem, præter quam est species inferioris creaturæ. Sed essentia Dei est perfecta similitudo omnium quantum ad omnia, quæ in rebus inueniuntur, sicut vniuersale principium omnium.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. Dicit enim Gregor. in homil. ascensionis, quod homo habet commune cum angelis intelligere. Sed angeli intelligunt omnia naturaliter per formas inditas. Vnde in lib. de Caus. dicitur quòd omnis intelligentia est plena formis. Ergo & anima habet species rerum naturalium inditas quibus corporalia intelligit.

¶Præterea, Anima intellectiua est nobilior quàm materia prima corporalis. Sed materia prima est creata à Deo sub formis, ad quas est in potentia. Ergo multò magis anima intellectiua est creata à Deo sub speciebus intelligibilibus. Et sic anima intelligit corporalia per species sibi naturaliter inditas.

¶Præterea, Nullus potest verum respondere, nisi de eo quod scit. Sed aliquis etiam idiota non habens scientiam acquisitam respondet verum de singulis, si tamen ordinatè interrogetur: vt narratur in Menone Platonis de quodam. Ergo antequam aliquis acquirat scientiam, habet rerum cognitionem. Quod non esset nisi anima haberet species naturaliter inditas.

¶Ad hoc videtur mihi dicendum, quòd D. Tho. subtilius intellexit & videbit in hac quæstione quæ omissa dicitur, latere duo quæsita. Primum est, an dentur in intellectu nostro species intelligibiles. Secundū, an dentur species intelligibiles præuiæ actui. Et primam quidem quæstionem omisit quoniam communis animi conceptio omnium & antiquorum & posteriorum est, q̄ cognitio fit per assimilationem: idem autem intendimus per species intelligibiles & similitudines: nec in hoc est diuersitas opinionum: & si fuisset hoc quærendum, debuisset ante primū articulum hoc in dubium verti. Secundam verò quæstionem, in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare non debui, sed in loco suo. Tanget autem eam in quæstione sequenti art. 1. Vnde patet q̄ nihil omissum est. Nullus enim negat, in anima cognoscente esse similitudines cognitas. Sed an illa similitudo præueniat actū, aut sit actus, aut terminet actum, alterius est quæstionis. Vnde in litera supponitur in quæstione communiter cōcessum, cognitionem fieri per assimilationē & quæritur vnde ista assimilatio proueniat. Nec obstat prædictis ea quæ tractata sunt ante articulū secundū frequentis quæstionis vtrum fieri species intelligibili per principia. Tū quia ea tractata de angelo, hic hoc semper stet. Tū quia nihil prohibet supponere probanda, præsertim in breui, ¶in corpore tria: primò respondet quæsito negatiue. Secundò refert opinionem oppositam Platonis. Tertiò arguit contra illam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Contrà. ¶Quo ad primum conclusio est: Anima non intelligit per species inditas. Probatur ratione & auctoritate. ratio est ista: Homo quandoque est cognoscens in potentia tantùm cùm secundum sensum, quàm secundum intellectum & reducitur in actum quo ad sensum per actiones sensibilium, & quo ad intellectum per disciplinam, vt inuentionem, ergo secundum se est in potentia ad similitudines, quæ sunt principia sentiendi & intelligendi, ergo nó habet eas inditas. Antecedens patet experientia: consequentia vera probatur, quia eo modo aliquid se habet ad formã, quæ est principium actionis quo ad actionẽ ipsam: quod declaratur in leuitate, & ferri sursum: quia quod est in potentia ad vnum, est in potentia ad reliquum: & quod in actu vnius, etiam in alterius est actu.

¶Num quo modo aliquid se habet ad actionem, eodem modo ad formam se habeat, quæ est actionis principium.

Quæstio. ¶Circa hanc rationem aduerte, quòd in ea sunt duo manifesta: & tertiũ ambiguitatem habet aliquam. Patet in primis, quòd in probatione cõsequentiæ non est fermo de quocunq; modo, sed de his duobus, scilicet actu & potentia: ita quòd propositio assumpta, quæ vnumquodque eodem modo se habet ad formam principiantem actionem, & actionem ipsam: intelligitur quo ad hoc, quod est habere actu vel potentia. Patet secundo, quòd hæc propositio est vera in formis, quæ sunt principia naturalia: & deductis impedimentis, in naturalibus quidem, quia ipsæ statim cum sunt operantur: nec prius durationẽ sunt, & passa principiationem, vt patet in elementis: deductis autem impedimentis, quia si per accidens contingit formam impediri, ipse actu habebitur, & actiu in potentia, vt patet in lene descensu deorsum: sed hoc est per accidens, vt in litera dicitur: per se autem proposition illa est valde vera. Sed ambiguum est, an ista propositio sit vera in formis principiantibus voluntaria. si enim in his dicatur, obstat: quia experimur falsum esse quòd forma voluntatis exeat in actum statim cùm est: imò habemus habitus tales, secundum quæ non operamur actu. Si autem dicatur quòd nõ tenet nisi in formis quæ sunt principia naturalia, frustra ad propositum adducta videtur: quoniam similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere secundum imperium nostræ voluntatis. Et hoc præcipuè secundum doctrinam Sancti Thomæ, qui posuit species intelligibiles conferuari in intellectu, etiam quando non intelligimus.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd propositio assumpta tenet in omnibus formis tam naturalibus quàm voluntariis: sed propositio restringenda est ad potentiam essentialem & actum sibi correspondentem. Ita quòd sensus est, quòd vnumquodque se habet ad formam, quæ est actionis principium, sicut ad actionem, quo ad hoc quòd si est in potentia essentiali ad operationem, est etiam in potentia essentiali ad formam: & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad intellectionem, & in actu habet speciem intelligibilem, imò hoc implicat: quia si actu habet, ergo potest eum vult intelligere. Et si potest cùm vult, ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantùm vt patet ex 8. Physicorum, & 1. & 3. de Anima. Patet autem hanc esse mentem in litera: quia ex potentialitate qua experimur nos non posse intelligere ad libitum quæ volumus, infert non esse animis inditas habitibus scientiarum. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia cùm vellemus: vt experiamur in his quorum sensum habemus.

¶Quo ad secundum refert duo. Primò obuiationem: qua non obstante præmissa ratione Plato tenuit oppositum: secundò opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obiectio ad rationem est positio impedimenti, scilicet vnionem ad corpus. Commen.

¶Circa obuiationem ad rationem præmissam dubium occurrit: quia videtur intellectui animæ essent naturaliter inditæ omnium intelligibilium rationes. Et ideo dicendum est, quòd anima non cognoscit corporalia per species naturaliter inditas. Annot.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo quidem conuenit cum angelis in intelligendo: deficit tamen ab eminentia intellectus eorum, sicut & corpora inferiora, quæ tantùm existunt, secundum Gregorium deficiunt ab existentia superiorum corporum. Nam materia inferiorum corporum non est completa totaliter per formam, sed est in potentia ad formas, quas non habet: materia autem cælestium corporum est totaliter completa per formam: ita quòd non est in potentia ad aliam formam, vt suprà habitum est. Et similiter intellectus angeli est perfectus per species intelligibiles secundum suam naturam: intellectus autem humanus est in potentia ad huiusmodi species.

¶Ad secundum dicendum, quòd materia prima habet esse substantiale per formam: & ideo oportuit quòd crearetur sub aliqua forma: alioquin non esset in actu. Sub vna tamen forma existens est in potentia ad alios. Intellectus autem non habet esse substantiale per speciem intelligibilem. Et ideo non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quòd ordinata interrogatio procedit ex principiis communibus per se notis ad propria. Per talem autem processum scientia causatur in anima addiscentis. Vnde cùm verum respondet de his de quibus secundò interrogatur, non hoc est, quia prius ea nouerit, sed quia tunc ea de nouo addiscit. Nihil enim refert vtrum ille qui docet proponendo, vel interrogando, procedat de principiis communibus ad conclusiones. Vtrobique enim animus audientis certificatur de posterioribus per priora.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Verum species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis. Omne enim, quod per participationem est tale, causatur ab eo, quod est per essentiam tale: sicut quod est ignitum, reducitur sicut in causam in ignem. Sed anima intellectiua, secundum quòd est actu intelligens, participat ipsa intelligibilia. Intellectus enim in actu quodammodo est intellectum in actu. Ergo ea quæ secundum se & per essentiam suam sunt intellecta in actu, sunt causæ animæ intellectiuæ, quòd actu intelligat. intellecta autem in actu per essentiam suam sunt formæ

tiori sic fiet reminiscentia intellectualis.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶In corpore quinque. Primò proponit opinionem recentem assumptam duplicitèr: & refert Platonis viam. Secundò Auicennæ. Tertiò in quo illi conueniunt & differunt. Quartò arguit vtrumque. Quintò respondet ipsi to negatiuè. Commen

¶Quo ad primum tria de Platone: primò ideas sensibilium subsistentes: secundò, duplicem participationem earum materialiter & intelligibiliter: tertiò cotollationem, Ideo scientiam dicebat ideatum non sensibilium. Et nota ibi quòd quemadmodum nos Aristot. sequêtes, quia species ex sensibilibus in animam prouenire fatemur, scientiam de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, quia species ab ideis fieri tam de ideis posuit.

¶Quo ad secundum tria ex Auicen. primò naturas sensibilium immateriales nõ per se sed in intellectibus separatis intelligendo, derivationem ordinatam earum à primo vsque ad vltimum: tertiò, nomen & officium istius vltimi: nempe, intellectus, agens, officium: quia ipse influit formas sensibiles dupliciter, materiæ corporali materialiter, & animæ nostræ intelligibiliter.

¶Quo

¶Quo ad tertium conuenientia in vno quòd vtræque ponit species intelligibiles animæ nostræ effluere à formis separatis: & sic respondẽt quæsito affirmatiuè: differentia, in tribus. Primò, quia Plat. formas separatas dicit subsistentes. Auic. in intellectibus. Secundò, quia Plat. ponit immobiliter recipi influxum in anima: Auicen. mobiliterimò tantum, dum actualiter influit. Tertiò, quia ex hoc Plato scientiam superiorem corporum. Nam ingenitam animæ: Auicen. verùmnon, sed acquisitã de nouo successiuè.

¶Quo ad quartum quatuor. Primò, ponit impossibile quod sequitur ad vtrunque, scilicet, q. anima frustra vniretur corpori. Secundò probat sequelam hic, Anima nõ vniretur corpori propter corpus, sed propter animam: quia scilicet, corpus necessarium est ad eius proprium operationem, quæ est intelligere, sed secundum viam vtranque: hæc operatio non eget corpore. ergo anima frustra vniretur corpori. Maior quo ad primam, & secundam partem probatur: quia nec forma est propter materiam, & hoc contrà positionem Auic. nec motor propter mobile, & hoc cõtra Pla. sed econtra. Quo ad tertiam vero reliquitur per se nota loquendo de anima intellectiua, vt sic, imò innititur eius probatio: quia intelligere est proprium operatio eius à corpore non pendens, quasi eliciat, anima aut eget corpore quo ad esse, & hoc non: aut quo ad operari, & hoc non: quia intelligere est operatio à corpore non pendens. Minor verò probatur: quia si anima naturaliter accipit species à substantiis separatis, nulla restat indigentia sensibilium ad intellectionẽ. Tertiò refert responsionẽ Plat. & refellit. Responsio est, q. sensibilia requiruntur ad excitandam animam ad cõsiderandum ea, quorum habet species. Repulsio est, quòd hoc non respondet quæsito: quoniam excitatio ponitur ad auferendum quasi soporem connectentem animæ ex vnione ad corpus, & non ex se. Vnde cum ex se non sit sopita, cur vnitur corpori, vt incurrat talem sopore? Quartò refert responsionem Auic. & refellit. responsio est: quòd sensibilia sunt necessaria ad excitandam animam ad connectionem ad intelligendam agentem. Repulsio est: quia si ex natura sua anima est receptiua ab intelligentia agente: ergo quando ex sola natura conuertetur absque excitatione, vel falsem excitata à visibilibus poterit se cõ-

sine materia existentes. Species igitur intelligibiles, quibus anima intelligit, causantur à formis aliquibus separatis.

¶Præterea, Intelligibilia se habẽt ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum. Sed sensibilia, quæ sunt in actu extra animam, sunt causæ ipsorum sensibilium, quæ sunt in sensu quibus sentimus. Ergo species intelligibiles, quibus intellectus noster intelligit, causantur ab aliquibus actu intelligibilibus extra animam existentibus. Huiusmodi autem non sunt nisi formæ à materia separatæ. Formæ igitur intelligibiles intellectus nostri effluunt ab aliquibus subsistantiis separatis.

¶Præterea, Omne quod est in potentia, reducitur in actum per id quod est actu. si ergo intellectus noster prius in potẽtia existẽs postmodũ actu intelligat, oportet quòd hoc causetur ab aliquo intellectu qui semper est in actu. Hic autẽ est intellectus separatus. Ergo ab aliquibus subsstãtiis separatis causãtur species intelligibiles. quibus actu intelligimus.

¶SED CONTRA est: quia secundum hoc sensibus non indigeremus ad intelligẽdũ. Quod patet esse falsum ex hoc præcipuè, quòd qui caret vno sensu, nullo modo potest habere sciẽtiam de sensibilibus illius sensus.

CONCLVSIO.

¶Species intelligibiles, quibus anima intelligit, non effluunt à formis separatis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerũt species intelligibiles nostri intellectus procedere ab aliquibus formis, vel subsstantiis separatis. Et hoc dupliciter. Plato enim, sicut dictum est, posuit formas rerum sensibilium per se sine materia subsistentes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam, vel ideã equi, quam nominabat per se equum, & sic de aliis. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & à materia corporali. Ab anima quidem nostra ad cognoscendum: à materia verò corporali ad essendum: vt sicut materia corporalis per hoc quòd participat ideam lapidis, fit hic lapis, ita intellectus noster per hoc quòd participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autem ideæ fit per aliquam similitudinẽ ipsius ideæ in participante ipsam per modum quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali effluere ab ideis, sicut quasdam earum similitudines: ita ponebat species intelligibiles nostri intellectus esse similitudines quasdam idearum ab eis effluẽtes. Et propter hoc, vt suprà dictum est, scientias & diffinitiones ad ideas referebat. Sed quia cõtra rationem rerum sensibilium est, quòd earum formæ subsistant absque materiis, vt Aristot. multipliciter probat, ideo Auicen. hac positione remota posuit omnium rerum sensibilium intelligibiles species: non quidem per se subsistere absque materia, sed præexistere immaterialiter in intellectibus separatis. A quorum primo deriuantur huiusmodi species in sequentem: & sic de aliis vsque ad vltimum intellectum separatum: quẽ nominat intellectum agentem. A quo, vt ipse dicit, effluunt species intelligibiles in animas nostras, & formę sensibiles in materiam corporalem. Et sic in hoc Auicen. cum Platone concordat, quòd species intelligibiles nostri intellectus effluunt à quibusdam formis separatis, quas tamen Plato dicit per se subsistere. Auicen. verò ponit eas in intelligentia agente. Differunt etiam quantùm ad hoc, quòd Auicen. ponit species intelligibiles non remanere in intellectu nostro, postquam definit actu intelligere, sed indiget, vt iteratò se conuertat ad recipiendum de nouo. Vnde non ponit scientiam animæ naturaliter inditam, sicut Plato, qui ponit participationes idearum immobiliter in anima permanere. Sed secundũ hanc positionem sufficiens ratio assignari non posset, quare anima nostra corpori vniretur. Non enim posset dici, quòd anima intellectiua corpori vniatur propter corpus: quia nec forma est propter materiam, nec motor propter mobile, sed potius econuerso. Maximè autem videtur corpus esse necessarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ est intelligere: quia secundum esse suum à corpore nõ dependet. Si autem anima species intelligibiles secundum suam naturam apta nata esset recipere per influentiam aliquorum separatorum principiorum tantùm, & non acciperet eas ex sensibus non indigeret corpore ad intelligendum, vnde frustra corpori vniretur.

¶Si autem dicatur quòd indiget anima nostra sensibus ad intelligendum, quibus quodammodo excitetur ad considerãda ea, quorum species intelligibiles à principiis separatis recipit, hoc non videtur sufficere: quia huiusmodi excitatio non videtur necessaria animæ nisi inquantum est consopita secundum Platonicos quodammodo, & obliuiosa propter vnionem ad corpus c: & sic sensus non proficerent animæ intellectiuæ nisi ad tollendum impedimẽtum, quod animæ prouenit ex corporis vnione. Remanet igitur quæ rendum, quæ sit causa vnionis animæ ad corpus. Si autem dicatur secundum Auicen. quòd sensus sunt animæ necessarij, quia per eos excitatur, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, à qua recipit species: hoc quidem non sufficit. Quia si in natura animę est, vt intelligat per species ab intelligentia agente effluxas: sequeretur quòd quandoque anima posset se conuertere ad intelligẽtiam agentem ex inclinatione suæ naturæ, vel etiam excitata per alium sensum, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, ad recipiendum species sensibilium, quorum sensum alius non habet. Et sic cæcus natus posset habere scientiam de coloribus: quod est manifestè falsum. Vnde dicendum est, quòd species intelligibiles, quibus anima nostra intelligit, non effluunt à formis separatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd species intelligibiles, quas participat noster intellectus, reducuntur sicut in primam causam in aliquod principium per suam essentiam intelligibile, scilicet in Deum. Sed ab illo principio procedunt mediantibus formis rerum sensibilium, & materialium à quibus scientiam colligimus, vt Dionysius dicit.

¶Ad secundum dicendum, quòd res materiales secundum esse quod habent extra animam, possunt esse sensibiles actuinon autem actu intelligibiles. vnde non est simile de sensu & intellectu.

¶Ad tertium dicendum, quòd intellectus noster possibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, id est per intellectum agentem, qui est virtus quædam animæ nostræ, vt dictum est: nõ autem per aliquem intellectum separatum, sicut per causam proximam, sed fortè sicut per causam remotam.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum anima intellectiua cognoscat res immateriales in ratione aternitatis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua non cognoscat res immateriales in rationibus æternis. Id enim in quo aliquid cognoscitur, ipsum magis & prius cognoscitur. Sed anima intellectiua hominis in

uertit ad species audibilium: & econuerso. sed vtrumq; est falsum: quia cæcus natus nescit colores, vide in secundo contra Gentiles circa probationem consequentiæ contra Auicennam. 418

¶Quo ad quintum concluendo respondet quæsito negatiuè: vt patet in calce corporis. 443

¶In responsione ad tertium esto cautus nec intelligas intellectuum recipere species ab intellectu agente, qui est potentia animæ nostræ, sed recolito illius distinctionem inter quæ in specie intelligibili cõsideratur intelligibilitas actu, & determinatio, &c. fac sint hic excludere, quòd nec etiam quo ad intelligibilitatem reducitur intellectus possibilis de potentia ad actum ab intellectu aliquo separato tanquam à proximo agente.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quintum.* 779

Titulus in corpo re declaratur.

¶In corpore duo. Primò declaratur origo tituli, & titulus ipse. Secundo respondetur quæsito. Comm.

¶Quo ad primum duo inducuntur. Primò regula in communi circa Philosophorum doctrinam seruanda: & tam quo ad bene, quam quo ad male dicta ex August. Secundò inducitur quomodo ipse Aug. hanc regulam seruauit in hac materia circa doctrinã Platonicam: accepit enim rationes æternas, & naturalem modum essendi earum. & sic patet sensus tituli, & eius origo: omnia clara sunt in litera. Aduerte tamen, quòd positio Plat. propter duo extranea indicatur à fide. Primò quia ponebat sapientiam & vitam, & alia huiusmodi, quę sunt perfectiones simpliciter per se subsistere. & nõ solum naturas sensibili, scilicet bouis, equi, leonis, &c. sequitur enim quòd daretur vita infinitæ perfectionis, & simpliciter sapientia infinita, &c. ex tra Deum. Et insinuatur in litera, vbi ad innuendum hoc adducuntur exemplariter hæ perfectiones simpliciter. Secundò, quia ponuntur ipsæ formæ creatrices, cùm solius Dei sit creare. hoc in litera exiã expressius. 363

¶Quo ad secundum reprehendetur sub distinctione duorũ sensuum, quos potest habere quæstio tali ordine. Primò ponitur conclusio responsiua sub vno sensu. Secundò ponitur alia conclusio responsiua sub alio sensu: & probatur. Tertiò ostenditur, quòd prima conclusio est de intentione Aug. Distinctio est, Cognosci omnia in rationibus æternis dupliciter, scilicet obliquè, vel cataliter. Prima 410 Infrà qũ. 88. art. 3. ad 1. Et vers. 48. art. 7. ad 6. Et q. 10. art. 1. cor. & ad 6. & art. 8. cor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

conclusio est. In rationi bus æternis obiectiua secundum statum præsentem anima non cognoscit omnia, sed beata anima beatissima ex se est euidens. Secunda cõclusio est, In rationibus æternis causaliter, sed nõ solis, anima nunc cognoscit omnia. Probatur quo ad primã partẽ: quia omnia cognoscit lumine naturali: ergo rationibus æternis probatur consequentia: quia hoc nihil aliud est quã participatio diuini lumi nis in quo sunt illæ. Pro bat hoc autoritate Psal. Signatum est, &c. deinde probatur quo ad secundam partem, scilicet non tamẽ solis, dupliciter: ratione, quia præter lumen requiruntur species intelligibiles à rebus sumptæ: & autoritate Augustini in quarto de Tri. Quòd autem prima conclusio sit de mente Aug. eius autoritate in lib. 83. q. probatur.

a ¶ *Super Quæstionẽ octuagesimam quartæ Articulum sextum.*

Commẽt. TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor, Primò Democriti, secundò Platonis, tertiò Arist. opinionem tractat: quarto respõdet quæsito iuxta opinionem Aristot.

¶ Quo ad primum quatuor refert. Primò, quòd cognitio ineſt omnibus à sensibilibus: secundò, quòd à sensu: tertio per defluxionẽs: quarto, radicem, quia intellectũ ponebat eiusdem ordinis cum sensitiua parte: omnia patent in litera.

34 419 ¶ Quo ad secundũ quatuor. Primò, oppositionem radicis prædictæ secundo, quòd intellectualis nõ à sensibilibus nisi excitatiuè. Tertiò, q sensitiua non à sensibili bus nisi quo ad organa, sed à seipsa: quartò radicem huius, quia sentire posuit opus proprium animæ.

336 ¶ Quo ad tertium tria. Primò conuenientiam & differentiam eius circa radicem tam cum Plat. quàm Democ. vbi duo: Primò intellectus discretus à sensu, cum Plat. contra Democ: secundò, operatio sensitiua non animæ tantùm, sed coniuncti cum Democ. contra Plat. Secundò, quo ad cognitionem sensibi lium, vbi duo, primò, q sit sufficienter à sensibili bus, contra Plat. cum Dem. quia cõiuncti, &c. secundò, quòd non per defluxionem, sed immutationem contra Democritum. Tertiò quo ad cognitionem intellectuum: vbi duo: primò, quòd ad eam requiritur aliqua superius sensibili bus cum Plato, contra Democ. secundò, q ipse non fit à solo illo agens, sed etiam phantasma bus per modum abstractionis, contra Plat.

442 ¶ *Verum intellectiua cognitio accipiatur à rebus sensibilibus.*

442 Vide. 9. 10. art. 6. Et opposit. 3. cap. 81. & 82.

369 (370) AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiua cognitio non accipiatur à rebus sensibilibus. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quòd non est expectanda synceritas veritatis à corporis sensibus. Et hoc probat dupliciter. Vno modo per hoc, quòd omne quod corporeus sensus attingit, sine vlla intermissione temporis commutatur. Quod autem non manet, percipi non potest. Alio modo per hoc, quòd omnia, quæ per corpus sentimus, etiam cùm non adsunt sensibus, imagines tamen eorum patimur: vt in somno, vel furore. Nõ autem sensibus discernere valemus, verum ipsa sensibilia, vel imagines eorum falsas sentiamus. Nihil autem percipi potest quod à falso non discernitur. Et sic cõcludit, quòd non est expectanda veritas à sensibus. Sed cognitio intellectualis est apprehensiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis est expectanda à sensibus.

¶ Præterea, Aug. dicit 11. super Ge. ad lit. Non est putandum fore aliquid corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omni enim modo præstantior est, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit quòd imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur.

¶ Præterea, Effectus non se extendit vltra virtutem suæ causæ. Sed intellectualis cognitio se extendit vltra sensibilia. Intelligimus enim quædam, quæ sensu percipi non possunt. Intellectualis ergo cognitio non deriuatur à rebus sensibilibus.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus probat 1. Metaphys. & in fine Posterio. quòd principium nostræ cognitionis est à sensu.

CONCLVSIO.

¶ Intellectiua cognitio non fit à sensibili sicut à perfecta & totali causa, sed potius sicut à materia causæ.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd circa istam quæstionem triplex fuit Philosophorum opinio. Democritus enim posuit, q nulla est alia causa cuiuslibet nostræ cognitionis nisi cũ ab his corporibus, quæ cogitamus, veniunt atque intrãt imagines in animas nostras. vt Aug. dicit in epistola sua ad Dioscorũ. Et Arist. etiã dicit in li. de Som. & vi. quòd Democritus posuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit: quia tã ipse Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebãt intellectũ differre à sensu, vt Arist. dicit in li. de Anima. Et ideo, quia sensus immutatur à sensibili, arbitrabantur omnẽ nostrã cognitionẽ fieri per solam immutationem à sensibilibus. Quam quidẽ immutationem Democritus asserebat fieri per imaginũ defluxiones. Plato verò ecõtrario posuit intellectũ differre à sensu: & intellectũ quidẽ esse virtutem immaterialẽ organo corporeo non vtentẽ in suo actu. Et quia incorporeũ nõ potest immutari à corporeo, posuit q cognitio intellectualis non fit per immutationẽ intellectus à sensibilibus, sed per participationẽ formarũ intelligibiliũ separatarum, vt dictum est. Sensum etiam posuit virtutem quandam per se operantem. Vnde nec ipse sensus, cùm sit quædam vis spiritualis, immutatur a sensibilibus, sed organa sensuũ à sensibilibus immutãtur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur: vt in se species sensibilium formet. Et hanc opinionem tangere videtur Aug. 12. super Gen. ad lit. vbi dicit quòd corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtimur ad formãdum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionẽ neque intellectualis cognitio a sensibili procedit, neq; etiam sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant rationes æternæ. Vnde in Psal. dicitur, Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona? Cui quæstioni Psalmista respondet dicens, Signatum est super nos lumẽ vultus tui Domine. Quasi dicat, Per ipsum sigillationem diuini luminis in nobis omnia demonstrantur. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exiguntur species intelligibiles à rebus acceptæ ad scientiã de rebus materialibus habendam, ideo non per solam participationem rationum æternarum de rebus materialibus notitiam habemus: sicut Platonici posuerunt, quòd sola idearum participatio sufficit ad scientiam habendam. Vnde Aug. dicit in 4. de Tri. Nunquid quia Philosophi documentis certissimis persuadent æternis rationibus animalia temporalia fieri, & propterea potuerunt in ipsis rationibus perspicere: vel ex ipsis colligere quot sunt animaliũ genera, quæ semina singulorum? Nõne ista omnia per locorum ac temporum historiam quæsierunt? Quòd autem Augustinus non sic intellexerit, omnia cognosci in rationibus æternis, vel in incommutabili veritate quasi ipsæ rationes æternæ videantur: patet per hoc quod ipse dicit in lib. 83. q. cp rationalis anima non omnis & quæcunque sed quæ sancta & pura fuerit, asseritur illi visioni, scilicet rationum æternarum esse idonea: sicut sunt animæ bonorum. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Verum intellectiua cognitio accipiatur à rebus sensibilibus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiua cognitio non accipiatur à rebus sensibilibus. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quòd non est expectanda synceritas veritatis à corporis sensibus. Et hoc probat dupliciter. Vno modo per hoc, quòd omne quod corporeus sensus attingit, sine vlla intermissione temporis commutatur. Quod autem non manet, percipi non potest. Alio modo per hoc, quòd omnia, quæ per corpus sentimus, etiam cùm non adsunt sensibus, imagines tamen eorum patimur: vt in somno, vel furore. Nõ autem sensibus discernere valemus, verum ipsa sensibilia, vel imagines eorum falsas sentiamus. Nihil autem percipi potest quod à falso non discernitur. Et sic cõcludit, quòd non est expectanda veritas à sensibus. Sed cognitio intellectualis est apprehensiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis est expectanda à sensibus.

¶ Præterea, Aug. dicit 11. super Ge. ad lit. Non est putandum fore aliquid corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omni enim modo præstantior est, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit quòd imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur.

¶ Præterea, Effectus non se extendit vltra virtutem suæ causæ. Sed intellectualis cognitio se extendit vltra sensibilia. Intelligimus enim quædam, quæ sensu percipi non possunt. Intellectualis ergo cognitio non deriuatur à rebus sensibilibus.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus probat 1. Metaphys. & in fine Posterio. quòd principium nostræ cognitionis est à sensu.

CONCLVSIO.

¶ Intellectiua cognitio non fit à sensibili sicut à perfecta & totali causa, sed potius sicut à materia causæ.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd circa istam quæstionem triplex fuit Philosophorum opinio. Democritus enim posuit, q nulla est alia causa cuiuslibet nostræ cognitionis nisi cũ ab his corporibus, quæ cogitamus, veniunt atque intrãt imagines in animas nostras. vt Aug. dicit in epistola sua ad Dioscorũ. Et Arist. etiã dicit in li. de Som. & vi. quòd Democritus posuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit: quia tã ipse Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebãt intellectũ differre à sensu, vt Arist. dicit in li. de Anima. Et ideo, quia sensus immutatur à sensibili, arbitrabantur omnẽ nostrã cognitionẽ fieri per solam immutationem à sensibilibus. Quam quidẽ immutationem Democritus asserebat fieri per imaginũ defluxiones. Plato verò ecõtrario posuit intellectũ differre à sensu: & intellectũ quidẽ esse virtutem immaterialẽ organo corporeo non vtentẽ in suo actu. Et quia incorporeũ nõ potest immutari à corporeo, posuit q cognitio intellectualis non fit per immutationẽ intellectus à sensibilibus, sed per participationẽ formarũ intelligibiliũ separatarum, vt dictum est. Sensum etiam posuit virtutem quandam per se operantem. Vnde nec ipse sensus, cùm sit quædam vis spiritualis, immutatur a sensibilibus, sed organa sensuũ à sensibilibus immutãtur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur: vt in se species sensibilium formet. Et hanc opinionem tangere videtur Aug. 12. super Gen. ad lit. vbi dicit quòd corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtimur ad formãdum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionẽ neque intellectualis cognitio a sensibili procedit, neq; etiam sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua est: Intellectualis cognitio fit à sensibili, non sicut à perfecta & totali causa, sed magis sicut à materia causæ. Probatur primus par: quia fit à phantasmate. Secunda verò: quia etiam ab intellectu agente. tertia autem, quia phantasma fit actu intelligibile ab intellectu agente. conditio enim materiæ est esse in potentia tale.

Aduerte hic, quòd quæ hic discutienda essent de modo cõcursus phantasmatis cum intellectu agente ad intelligendum, superius discussa sunt. Diuina tamen hæc vox nõtanda est: quòd phantasma magis materia causæ, quam causa fit.

a ¶ *Super Quæstionẽ octuagesimam quartæ Articulum septimum.*

TItulus clarus.

¶ Conuerti enim ad phantasma, nihil aliud significat nisi vti phantasmate actualiter ad tale opus.

¶ In corpore tria facit. Primò proponit conclusionem respõsiuam negatiuè quidem, sed cum quibusdam limitationibus. Secundò manifestat eam quo ad quia est ex duobus indicijs. Tertiò assignat illius propter quid.

¶ Quo ad primum conclusio est ista, Intellectus cõiunctus corpori passibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata: vbi nota duas limitationes. Prima, quòd non est hic sermo de intellectu nostro absolutè, aut secundum statum separationis à corpore: sed de eo vt coniunctus est corpori. Secunda est, quòd non loquimur de eo, vt coniunctus est corpori glorioso, vt in resurrectione erit, sed corpori passibili.

¶ Quo ad secundum, manifestatur sic conclusio. Primò ex impellitione intellectus proueniente à parte sensitiua. Secundò, experientia, tam in docẽdo seipsum quàm in docẽdo alium: vtrumque siquidem pertinet ad vsum specierum: & omnia clara.

¶ Quo ad tertium, ostenditur à priori non sic esse, sed quare sic est. Vnde est ratio dicens propter quid tantùm, & non dicens simul quia est, & propter quid est: ergo ratio talis proprium obiectum nostri intellectus est natura habens cognoscat suum obiectum, oportet vt conuertatur ad phantasma. Antecedens probatur sic: Quidditas rei materialis est proprium obiectum: ergo. Assumptum hoc iam patet: & consequentia hæc probatur: quia de ratione talis quidditatis est esse in particulari materiali. Consequentia autem principalis fundatur super tres propositiones. prima est, quòd potentia cognoscitiua est proportionata cognoscibili proprio, scilicet & connaturalis quæ declaratur ad propositum in angelis & nobis ex differentia inter obiectum angelicum & nostrum. Secunda est, quod natura rei materialis non potest verè & perfectè cognosci, nisi cognoscatur, vt in particulari existens, & probatur, quia de ratione talis naturæ est esse in particulari. Tertia est, quòd intellectus noster non cognoscit particulare, nisi vt cõuinatur cum vi tibus sensitiuis: & accipitur, vt per se notum. Ex his autem liquere potest consequentia. Si obiectum & potentia proportionata sunt iuxta primam propositionem, & obiectum tam quo ad esse, quàm quo ad cognosci, claudit in se duo, scilicet naturam & individuum, oportet quòd potentia habeat vnde virumque attingat: & cùm non habeat vnde particulare cognoscat, nisi vt coniunctus phantasmati, reliquum est, vt quicquid est rei materialis, exigat intellectum, vt coniunctum phantasiæ. vt potentiam sibi proportionatam: quod erat in illa consequentia assumptum. Deinde manifestatur eadem consequentia ab opposito: quia scilicet, si obiectum nostri intellectus esset separata subsistantia, pura angelus, aut quod quid est sensibilium subsisteret absque particulatibus materialibus, vt Plat. putauit, non opus esset conuertione ad phantasma: ac per hoc si negatio est causa negationis, assumptio est causa affirmationis, & ecouerso. Sed hæc patet resolutio ad obiecta.

Quæst. ¶ *Num quidditas rei materialis sit obiectum intellectus.*

¶ Dubium est primo circa antecedens, quia quidditas rei materialis non est obiectum intellectus, sed ens. Et ad hoc sunt argumenta Scoti in primo dist. 3. q. 3.

Quæst. ¶ *Num de ratione naturæ sensibilis sit esse in particulari.*

¶ Dubium secundò est circa illam propositionem: De ratione naturæ sensibilis est esse in particulari. Hoc enim videtur falsum: quoniam esse in particulari est modus naturæ, vt superius in tractatu de personis habitum est. Constat autem quòd modus essendi posterior est quidditate: non ergo est de ratione seu diffinitione naturæ sensibilis esse in particulari, siue signato, siue vago.

Quæst. ¶ *Num possibile sit naturam sensibilem cognoscere, nisi in particulari existens.*

¶ Dubium tertiò est circa secundam propositionem quo ad duo. Primo quo ad cognitionem, quia aut est de cognitione intuitiua, quæ apud S. Tho. vocatur scientia visionis: aut de cognitione abstractiua, quæ apud nostros vocatur scientia simplicis intelligentiæ. Non de prima, vt patet, quia exigeretur quòd intellectus videret naturam non solùm in aliquo particulari, sed in hoc existenti sensibili sensu est. ergo de secunda. sed ad secundam perfectè habendam sufficit cognoscere quod quid erat est rei secundum omnia prædicta quidditatis vi. 2. & vltimam differentiam ipsius, vt patet. esse autem in particulari non est præcisum quidditatiuum alicuius naturæ sensibilis: ergo natura sensibilis potest perfectè cognosci absque hoc quod cognoscatur, vt existens in particulari.

¶ Deinde dubium est circa ly, vt existens in particulari. nam enotat rem obiectam, aut modum obiecti, vt obiicitur. Si enim denotat rem obiectam, sensus est, quòd natura sensibilis non potest cognosci, nisi cognito termino: quod etiam modus naturæ cognoscatur. Si verò notat modum obiecti, vt obiectum est sensus, quòd natura sensibilis non cognoscitur perfectè nisi modus essendi eius, scilicet in particulari sit etiam modus repræsentandi seu obiicendi illam. Neutro autem sensu vera aut efficax est propositio ista: & contra primum sensum præcedens argumentatio militat: & tanẽ dato quòd esset vera propositio iuxta illum sensum, non infert intentumquoniam cùm ram natura quàm modus eius sint res vniuersales, vt patet in q. de potentia q. 9. potest natura sub rali modo cognosci ab intellectu absque cognitione singularis: propter quod hic dicitur requiri phantasma: & confirmatur, quia indiuiduum vagum ab intellectu cognoscitur. constat autem quod de ratione hominis non est esse in hoc signato homine, sed in aliquo sorte: ergo. Contra secundum verò sensum est, quia sequeretur quòd natura cælestis ab intellectu separato a corpore non posset perfectè cognosci, quia illi non potest offerri, vt existens in particulari: ita quòd existere in particulari sit quo obiicitur, quia nec in particulari extrinseco: quia supponimus intellectus separatos non accipere scientiam à rebus, nec in particulari imaginato, quia separatus non esset à corpore, si imaginatio ministraret illi.

¶ Dubium quarto est circa quartam propositionem: An intellectus noster cognoscat per seipsum singulare. Sed quia de hoc erit inferius ex proposito quæstio, ideo illuc vsque differatur.

¶ Dubium 5. est circa vim rationis ex duplici capite. Primò, quia ex vi eius non sequitur, omnem cognitionem intellectus egere phantasmate, sed perfectam tantùm: quia enim obiectum non potest perfectè cognosci, nisi vt existẽs in particulari: ideo phantasmate opus esse dicitur, quòd ergo imperfectè obiectum cognoscendum est, nulla monstratur necessitas phantasmatis. Et sic hæc ratio peccat ad

conclus

Universidad de Deusto
Biblioteca

conclusionem vniuersalem afferens causam particularem. Secundò, quia ex vi istius rationis, ita sequitur de intellectu coniuncto corpori passibili: sicut de coniuncto corpori impassibili: quoniam ex natura obiecti & natura potentiæ procedit: constat enim eandem esse naturam obiecti sensibilis tunc & nunc: & similiter eandem naturam potentiæ, sed de corpore glorioso hoc negatur, ergo ex hac parte peccat ratio adducens causam vniuersalem ad conclusionem particularem. Et confirmatur quia istam diuisionem locorum habetes vidi S. Tho. etiam de intellectu coniuncto corpori sano, scilicet in statu innocentiæ: vt patet inferius in q. 94. artic. 2.

¶Ad primum dubium dictum fuit in q. 12. ar. 4. & alibi. Sco. nanque male interpretatus mentem S. T. arguit contra eum: quidditatem enim rei sensibilis obiectum non quodcunque, sed naturaliter proportionatum intensiuè ponimus intellectus nostri: quia nihil potest naturaliter intellectus cognoscere quidditatiuè nisi naturas sensibilium. Et pro statu isto non solum est intensiuè, sed extensiuè obiectum intellectus: quia nihil potest intellectus noster naturaliter intelligere, nisi in ordine ad quidditatem sensibilem. Quicquid enim de Deo, aut angelis naturaliter attingimus cognoscitis, aut excellentiæ, aut negotiationis respectu sensibilium cōditione vestitū cognoscitur, vt experimur. Vnde & ipse Scot. à veritate coactus dicit, quòd quidditas sensibilis est intellectus nostri pro statu isto obiectum in ratione motiui: quamuis minus philosophicè loquens neget in ratione terminatiui: vt patet ex dictis. sed non est in verbis facienda vis, modò de rebus constet. Quid autem sit obiectum intellectus, id est ratio formalis, quòd aliquid sit intelligibile, non est præsentis intentionis: vbi de intelligibili in hoc statu, & non simpliciter est quæstio.

¶Ad secundum dubium dicitur vtendo duplici distinctione, id est, de ly esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, scilicet radicaliter, vel formaliter, secunda est de ly esse de ratione alicuius: quod contingit dupliciter. Vno modo, simpliciter: alio modo, vt modus intrinsecus seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo, quòd esse in particulari radicaliter est simpliciter, de ratione sensibilis naturæ. Secundo, quòd esse in particulari formaliter, est de ratione naturæ, vt modus. Tertio, quòd in proposito fumitur esse in particulari vtroque modo: & similiter esse de ratione singula singulis applicando. Primum ex differentia inter Plato, & Aristot. apud Peripateticos est, vt per se notum. Plato enim posuit solam bouinam formam esse quid erat bouis: & illam per se absque carnibus & ossibus, &c. ac per hoc ponens naturam bouinam vniuersaliter subsistentem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Arist. autem posuit, quòd bouina natura non potest absque carnibus & ossibus subsistere, sed necessariò oportere esse in carnibus & ossibus: quamuis non his aut illis determinatè, ac per hæc posuit radicem huiusmodi, quæ est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et propter ea dixi, quòd particulariter existere, radicaliter sumptum, est simpliciter de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere iam facile potest secundum. Constat enim quòd particulariter, aut vniuersaliter existere, modi naturæ sunt valde inter se diuersi, & quòd posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius namque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quòd non aduentitij, aut accidentales modi sunt, sed ex substantiali ratione naturæ, deriuantes non accidēs superadditum, sed substantiam eandem prædicant cum natura, cuius sunt, quamuis alio modo. Non enim modo aliquis aliam naturam substantialem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem, tertium verò ex sequentibus manifestum erit.

¶Ad tertium dubium quo ad primam dubitandi rationem dicitur, quòd sermo præsens proculdubio est de cognitione abstractiua, quidditatiua tamen: & quòd naturæ sensibilis quidditas non perfectè cognoscitur ignorato suo substantiali modo essendi & quamuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, non tamen potest quidditas perfectè absque eius cognitione penetrari.

Sciendum etiam scito, quòd aliquid esse posterius aliquo coniuncto sibi

poretum aliquid. Quod patet esse falsum. In telligimus enim veritatem ipsam, & Deum & angelos.

¶SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in 4. de Anima, quòd nihil sine phantasmate intelligit anima.

CONCLVSIO.

¶Intellectus humanus corpori passibili coniunctus non potest quippiam intelligere sine phantasmate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est intellectum secundum præsentis vitæ statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu nisi conuertendo se ad phantasmata. Et hoc duobus indiciis apparet. Primo quidem, quia cùm intellectus sit vis quædam non vtens corporali organo, nullo modo impediretur in suo actu per læsionem alicuius corporalis organi, si non requireretur ad eius actum actus alicuius potentiæ vtentis organo corporali. Vtuntur autem organo corporali sensus, & imaginatio, & aliæ vires pertinentes ad partem sensitiuam. Vnde manifestum est, quòd ad hoc quòd intellectus actu intelligat non solum accipiēdo scientiā de nouo, sed etiam vtendo scientia iam acquisita, requiritur actus imaginationis & cæterarum virtutum. Videmus enim quòd impedito actu virtutis imaginatiuæ per læsionem organi, vt in phreneticis: & similiter impedito actu memoratiuæ virtutis, vt in lethargicis[s], impeditur homo ab intelligendo in actu etiam ea, quorum scientiam præcepit. Secundò, quia hoc quilibet in seipso experiri potest, quòd quando aliquis conatur aliquid intelligere, formet sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum: in quibus quasi inspiciat quod intelligere studet. Et inde est etiam quòd quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasmata formare possit ad intelligendum. Huius autem ratio est, quia potentia cognoscitiua proportionatur cognoscibili. Vnde intellectus angeli, qui est totaliter à corpore separatus, obiectum proprium est subsistantia intelligibilis à corpore separata, & per huiusmodi intelligibilia materialia cognoscit. Intellectus autem humani, qui est cōiunctus corpori, proprium obiectum est quidditas, siue natura in materia corporali existens, & per huiusmodi naturas visibilium rerum, etiam in inuisibilium rerum aliquam cognitionem ascendit[e]. De ratione autem huius naturæ est quòd in aliquo individuo existat: quod non est absque materia corporali. Sicut de ratione naturæ lapidis est, quòd sit in hoc lapide: & de ratione naturæ equi est, quòd sit in hoc equo, & sic de aliis. Vnde natura lapidis, vel cuiuscunque materialis rei cognosci non potest complerè & verè nisi secundum quod cognoscitur, vt in particulari existens. Particulare autem apprehendimus per sensum & imaginationem. Et ideo necesse est ad hoc quòd intellectus intelligat suum obiectum proprium, quòd conuertat se ad phantasmata, vt speculetur naturam vniuersalem in particulari existentem. Si autem proprium obiectum intellectus nostri esset forma separata, vel si formæ rerum sensibilium subsisterent non in particularibus secundum Platonicos[e], non oporteret, quòd intellectus nostri semper intelligendo conuerteretur se ad phantasmata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd species conseruatæ in intellectu possibili, in eo existunt habituliter quando actu non intelligit, sicut supra dictum est[e]. Vnde ad hoc vt intelligamus in actu non sufficit ipsa conseruatio specierum: sed oportet quòd eis vtamur secundum quod conuenit rebus quarum sunt species: quæ sunt naturæ in particularibus existentes.

¶Ad secundum dicēdum, quòd etiam ipsum phantasma est similitudo rei particularis, vnde non indiget imaginatio aliqua alia similitudine particulari, sicut indiget intellectus.

¶Ad tertium dicendum, quòd incorporea quorum non sunt phantasmata cognoscuntur à nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata: sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam veritatem speculamur. Deum autem, vt Diony. dicit, cognoscimus vt causam, & per excessum, & per remotionem. Alias etiam incorporeas substantias in statu præsentis vitæ cognoscere non possumus:

tipateticos. Aliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus homo prius est, quàm homo aliquis.

¶Quo ad secundum verò dubitandi occasionem dicitur, quòd ly, vt existens in particulari, denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam verò dicitur, quòd licet modus ille sit vniuersale quoddam: principium tamen illius est singulare, vt S. Thomas dicit in loco allegato: & propterea absque singulari apprehensione cognosci perfectè nequit. Quamuis possit arguitiuè cogitari naturam habere modum essendi particulariter: ex cognitione naturæ, & modi essendi particulariter in communitate hæc non generant perfectam notitiam naturæ tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio plenè nosse principiatum. Habetur quoque se singulare ad talem modum, vt terminus: ignoto autem termino, scitur plenè nequit terminatum.

¶Ad quintum autem dubium dicitur, quòd arg. ex primo capite deficit in consideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cùm enim intelligere sit operatio immaterialis: & consequenter à corpore & corporis conditionibus separata atque obligata corpori est, vt phantasmate egeat corporeo: à fortiori intellectio imperfecta cui minus debetur elcuatio à materialibus conditionibus, magis alligata esse phantasmati. Experimur enim in nobis, quòd quanto perfectius contemplamur, tanto puriùs redditur à phantasmatibus cognitio: quamuis totaliter denudatam non habeamus. Oportet igitur in omni nostra cognitione phantasma concurrere, si perfecta absque phātasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo minus videtur inesse, &c.

¶De materia autem quæ tangitur in argumento ex secundo cap. scito diuersas esse opiniones. Scotus enim in primo dist. 3. q. 3. & in 4. dist. 46. conscientiæ conclusioni principali, scilicet quòd nihil sine phantasmate intelligimus, dissentit in medio. Vult enim quòd hoc non insit intellectui nostro ex se absolutè: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quòd coniunctus est corpori, quia sic anima incorpore glorioso egeret phantasmate: sed quòd hoc insit, aut in peccatum peccati originalis, iuxta illud Augu. 12. de Tri. c. 17. Quæ causa, vt ipsam fortem fixa acie videre non possis, nisi infirmitas & quis eam tibi fecit nisi iniquitas? Aut propter ordinem potentiarū naturaliū hoc habentē quòd vna potētia actiue

gente obiectum aliq; quæ natæ sunt illud attingere, contingunt idem. Dicus autem T. vt hic & alibi patet, tenet hoc esse naturale animæ coniunctæ corpori passibili ex parte obiecti relati ad potentiam sub tali modo essendi. Ita 9. quia ob iectum habet in se illa duo suprædicta, scilicet naturam & particularitatem: & intellectus coniunctus non potest vtrūque percipere nisi ministerio sensus aliter non cognoscatur: inde est indigentia phantasmatis. Ad obiecta verò in oppositū dicitur, quòd hoc est natūrale animæ nostræ, ex modo essendi, scilicet, in coniunctione ad corpus. Vnde cōuenichat etiam in statu innocentiæ. Et cùm inferitur, ergo cōuenit etiā animæ in corpore glorioso, negatur cōsequentia: quoniā de statibus purè naturalib⁹ loquimur, & non de miraculosis. Et si insteretur q. glorificatio nō aufert naturā, sed perficit: respondetur, q. conditiones naturales dicentes imperfectionem: hoc modo, id est, quarū opponitur sunt perfectiones simpliciter possunt salua integritate naturæ auferri: glorificatio auferēdo perficit, vt patet de passibilitate corporis. Talis est autem obligatio ad phātasmata. Nec habet locū ratio præsens in statu corporis glorificati: quoniam deest secunda conditio, ex parte intellectus, scilicet, q. ipse nō potest per se ipsum cognoscere singulare. Hæc enim conditio est vera sit de intellectu cōiuncto secūdum naturalem statum, falsa tamen est de eo secundum statū glorificati corporis: quoniā potest quicquid & eodem modo intelligere quod & quomodo potest anima separata. Verum ratio assignata à Sco. nihil valet: imò potius oppositū infert: quia vna potentia animæ intensa in opere suo, aliæ ab operādo impediuntur, vt experientia testatur: intensio ergo operationis intellectus nō exigit phantasiam: imò delicit quantum est ex hoc. Et propterea ex hoc non haberetur vniuersaliter, q. sine phantasmate nihil intelligimus: vt patet. Nec est eadem ratio, aut maior de imperfecta intellectione: vt nos dicimus. Ratio verò ex peccato originali non est naturalis: hoc autem est naturale, vt mori, &c.

a *¶Super Quæstionis octuagesimæquarte Articulum octauum.*

Cornea.

Titulus clarus.

¶Incorporea vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè: Iudicium intellectus diuinipediretur ligato sensu: Probatur sic, Ignotis perticnibus ad rem, & præ-

nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Verum iudicium intellectus impediatur per ligamentum sensus.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur quòd iudicium intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superiùs enim non dependet ab inferiori, sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

¶Præterea, Syllogizare est actus intellectus: in somno autem ligatur sensus, vt dicitur in lib. de Som. & vig. Contingit tamen quandoque quòd aliquis dormiens syllogizat. Ergo non impeditur iudicium intellectus per ligamentum sensus.

¶SED CONTRA est, q. in dormiendo ea, quæ contra licitos mores contingunt, non imputantur ad peccatum, vt Aug. in 12. super Gen. ad literam dicit. Hoc autem non esset si homo in dormiendo liberum vsum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis vsus per ligamentum sensus.

CONCLVSIO.

¶Cùm omnia, quæ in præsenti statu cognoscimus per comparationem ad sensibilia nobis nota fiant, necesse est per ligamentum sensus impediri rationis iudicium.

¶RESPONDEO dicendū, quòd sicut dictum est, proprium obiectum intellectui nostro proportionatum est natura rei sensibilis[c]. Iudicium autem perfectum de re aliqua dari nō potest, nisi ea omnia, quæ ad rem pertinent cognoscantur, & præcipuè si ignoraretur id quod est terminus & finis iudicij. Dicit autem Philos. in 3. de Cælo, quòd sicut finis factiuæ scientiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis est, quod videtur principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionem cultelli, nisi propter opus vt operetur hunc particularem cultellum. Et similiter naturalis non quærit cognoscere naturam lapidis & equi, nisi vt sciat rationes eorum, quæ videntur secundum sensum. Manifestum est autem, quòd non posset esse perfectum iudicium fabri de cultello si opus ignoraret. Et similiter nō potest esse perfectum iudicium scientiæ naturalis de rebus naturalibus si sensibilia ignorentur. Omnia autem quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscuntur à nobis per comparationem ad res sensibiles naturales[c]. Vnde impossibile est quòd sit in nobis iudicium intellectus perfectum cum ligamento sensus[c], per quem res sensibiles cognoscimus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis intellectus sit superior sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quòd impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensus ligatur in dormientibus propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas[c]: vt dicitur in lib. de Somno & vigil. Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum contingit esse ligamentum sensus maius vel minus. Quando enim multus fuerit motus vaporum, ligatur nō solùm sensus, sed etiam imaginatio: ita vt nulla appareāt phantasmata, sicut præcipue accidit, cùm aliquis incipit dormire post multum cibum & potum. Si verò motus vaporum aliquantulum fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantibus. Si verò adhuc magis motus sedetur, apparent phantasmata ordinata, sicut maximè solet contingere in fine dormitionis, & in hominibus sobriis, & habentibus fortem imaginationem. Si autem motus vaporum fuerit modicus, non solùm imaginatio remanet libera, sed etiam ipse sensus communis ex parte soluitur, ita quòd homo iudicat interdum in dormiendo ea quæ videt somnia esse, quasi diiudicans inter res & rerum similitudines. Sed tamen ex aliqua parte remanet sensus communis ligatus. Et ideo licet aliquas similitudines discernat à rebus: ramen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modum quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto. Vnde illi qui dormiendo syllogizant, cùm excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse.

QVAESTIO OCTVAGESIMAQUINTA, de modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de modo & ordine intelligendi. ¶Et circa hoc quæruntur octo. ¶Primò, vtrum intellectus noster intelligat abstrahendo species à phantasmatibus. ¶Secundò, vtrum species intelligibiles abstractæ à phātasmatibus se habeant ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut id quo intelligitur. ¶Tertiò, vtrum intellectus noster naturaliter intelligat prius magis vniuersale. ¶Quartò, vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. ¶Quintò, vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. ¶Sextò, vtrum intellectus possit errare. ¶Septimò, vtrū vnus possit eandē rem melius intelligere quàm alius. ¶Octauò, vtrum intellectus noster per prius cognoscat indiuisibile quàm diuisibile.

ARTICVLVS I.

¶Verum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales per abstractionem à phantasmatibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus noster non intelligat res corporeas & materiales per abstractionem à phantasmatibus. Quicunque enim intellectus intelligit rem aliter quàm sit, est falsus. Formæ autem rerum materialium non sunt abstractæ à particularibus: quorum similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem specierum à phantasmatibus: erit falsitas in intellectu nostro.

¶Præterea, Res materiales sunt res naturales, in quarum definitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia. Sed materia est indiuiduationis principium. Ergo res materiales non possunt intelligi per abstractionē vniuersalis à particulari, quod est abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus.

¶Præterea, In 3. de Anima dicitur, q. phantasmata se habent ad animā intellectiuam sicut colores ad visum. Sed visio non fit per abstractionem aliquarum specierū à coloribus. sed per hoc quòd colores imprimunt in visum. Ergo nec intelligere cōtingit per hoc quòd aliquid abstrahatur à phātasmatibus, sed per hoc q. phantasmata imprimunt in intellectū.

¶Præterea, Vt dicit in tertio de Anima, in intellectiua anima sunt duo, scilicet intellectus possibilis & agens. Sed abstrahere à phantasmatibus species intelligibiles nō pertinet ad intellectum possibilem, sed recipere species iam abstractas: sed nec etiā videtur pertinere ad intellectū agentem, qui se habet ad

cipue sine seu termino iudicij, necesse est iudicium impediri: sed ligato sensu hoc accidit: ergo, maior patet: & minor probatur: quia ligato sensu ignoratur particulare: quod est terminus iudicij. Quod probatur tripliciter. Primò ratione, quia proprium obiectum nostri intellectus est natura sensibilis. Secundò autoritate Aristot. in 1. Cæli. Et tertiò, quia omnia quæ cognoscimus differentimus in ordine ad sensitiua.

¶In responsione ad secundum nota quatuor gradus ligamenti sensitiuæ partis.

¶Nota hæc diligentissimè & cautissimè, quod quia iudicium intellectuale ideo fallitur ligato sensu, quia non potest resoluere quod iudicat in particulare sensibile: cōsequens est, quòd multo magis intellectus fallatur, quando despicimus particularia: nec est cur vi habeat iudicium rationis testimonium à sensibilibus. Et propterea in plurimis contingit labi errores, qui à superioribus inchoant iudicium, & ordinant doctrinas suas inconsultis sensibus. Vnde pater Philosophorū Aristot. nunquam à sensibus recedens semper in res veritatem iudicauit.

a *¶Super Quæstionis octuagesimæquinta Articulum primum.*

Annot.

Titulus.

¶Circa titulum occurrit statim dubium, quia videtur superfluus articulus iste, aut impertinens. In quæstione siquidem præcedente determinatum est an anima intelligat per species acceptas à sensibilibus, &c. igitur aut superfluè repetitur, aut 1. & 3. q. tractanda erant hæc ibi. & tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere à phantasmatibus, quàm recipere à sensibus, & egere illis in visu.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd præsens articulus bene diffinditur, & ordinatus est. Diffinditur quidē q. in aliud est formaliter quærere & scire, an habeamus intelligibiles species à sensibilibus & phantasmatibus: & aliud, an intelligamus abstrahendo. Hoc enim includit, & modum quo habentur species à phantasmatibus, scilicet per abstractionem, & modū, quo intellectus attingit res sensibiles, scilicet denudando eas à conditionibus phantasmatis. illud verò hoc in se non claudit, nisi forte virtus finis æquales numero sint, quæ verè fecimus, distinguendo sunt penes quæstiones formaliter, non virtualiter. Ordinatus verò, quia, vt patet in discursu quæstionis præsentis

Annot. 424 Infrà q. 87. art. 1. ad secundum. & 9. 101. art. 61. art. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcedentis, hoc præcedens: quæritur quomodo intellectus intelligat species immaterialiter existentes in materialibus, per quæ intelligimus, vt sic, vel vtrum intelligat per aliquid materiale. Et videtur quòd non per aliquid materiale. Quia verò de modo & ordine vniuersalissimo modo incœpit, scilicet abstractione à phantasmatibus, hic enim modus communis est omnibus nostræ intellectioni, vt patebit.

Commen. ¶In corpore duo. primò respondet quæsito. Secundo refert opinionē Plat. opposītam in calce.

¶Quo ad primum conclusio responsiua affirmatiuè est hæc, Intellectus noster intelligit materialia abstrahendo à phantasmatibus. Vbi primò nota, quòd abstrahere à phantasmate quandoque significat operationem intellectus agentis, quandoque operationem intellectus possibilis. Intellectus agentis quidem quando dicitur, quòd abstrahimus species intelligibiles à phantasmatibus. Intellectus verò possibilis quando dicitur quòd cognoscimus quòd quiequid est hominis abstrahēdo ab hoc & illo homine. Tantùm autem interest inter abstractionem vtranque, quòd abstractio illa est realis productio rei abstractæ, scilicet speciei intelligibilis. illa autem solùm est expositio rei abstractæ non per realem denudationem, sed per negationem actionis seu considerationis, vt in responsione ad primum clarè patet in litera. Et quoniam secunda est effectus primæ, & eiusdem rationis cum ea, vt patebit: ideo præsens conclusio de vtraque intelligitur indistinctè.

¶Deinde probatur conclusio, Intellectus noster sic, non est actus corporis, quòd tamen est virtus animæ existens in corpore cuius proprium eius est cognoscere formam in materia hac, non prout est in hac materia, hoc est abstrahere à phantasmatibus: ergo. Antecedēs supponitur ex dictis, & declaratur distinguendo triplicem gradum virtutis cognoscitiuæ. scilicet actum corporis, non actum corporis: & quodam modo sic, & quodam modo non. Cōsequentia verò probatur rationes, quia obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Et confirmatur distinguendo proportionata obiecta inæqualis gradus cognoscentium.

¶Nota, quòd maxima illa, Obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ, absque dubio tenet quo ad cognitionem & elevationem à materia: quicquid obstat ne possit de aliis conditionibus. Impossibile namque est, quòd vis cuiuscunque potentiæ possit in aliquid supra eam potentia elevatum, phantasmata sicut lumen ad colores: quod non abstrahit aliquid à coloribus, sed magis eis inhæret. Ergo nullo modo intelligimus abstrahendo à phantasmatibus.

¶Præterea, Philosophus in 3. de Anima dicit, quòd intellectus intelligit species in phantasmatibus. Non ergo eas abstrahendo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima, quòd sicut res sunt separabiles à materia, sic circa intellectū sunt. Ergo oportet quòd materialia intelligantur, inquātum à materia abstrahuntur, & à similitudinibus materialibus, quæ sunt phantasmata.

CONCLVSIO.

¶Intellectus humanus cùm sit non sit actus alicuius organi corporalis, quod tamen est animæ, quæ est forma corporis, potestas necesse est, vt intelligat materialia & sensibilia abstrahendo à phantasmatibus, & per ea in immaterialium cognitionem eleuetur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, obiectum cognoscibile proportionatur virtuti cognoscitiuæ[c]. Est autem triplex gradus cognoscitiuæ virtutis[c]. Quædam enim cognoscitiua virtus est actus organi corporalis, scilicet sensus. Et ideo obiectum cuiuslibet sensitiuæ potentiæ est forma, prout in materia corporali existit. Et quia huiusmodi materia est indiuiduationis principium, ideo omnis potentia sensitiuæ partis est cognoscitiua particularium tantū. Quædam autem virtus cognoscitiua est quæ neque est actus organi corporalis, neque est aliquo modo corporali materiæ coniuncta: sicut intellectus angelicus. Et ideo huius virtutis cognoscibile obiectum est forma sine materia subsistens. Etsi enim materialia cognoscant, non tamen nisi in immaterialibus ea intuentur, vel in seipsis, vel in Deo. Intellectus autem humanus medio modo se habet. Non enim est actus alicuius organi: sed tamen est quædam virtus animæ, quæ est forma corporis, vt ex suprà dictis patet[c]. Et ideo proprium eius est cognoscere formam in materia quidem corporali indiuiduāliter existentē, non tamē prout est in tali materia. Cognoscere verò id quod est in materia indiuiduali, non prout est in tali materia est abstrahere formam à materia indiuiduali, quā repræsentant phantasmata. Et ideo necesse est dicere, quòd intellectus noster intelligit materialia abstrahendo à phantasmatibus, & per materialia sic considerata in immaterialium aliqualem cognitionem deuenimus: sicut econtra Angeli per immaterialia materialia cognoscunt[c]. Plato verò attendens solùm immaterialitatem intellectus humani, non autem ad hoc quòd est corpori quodam modo vnitus, posuit obiectum intellectus ideas separatas, & quòd intelligimus, nō quidem abstrahendo, sed magis abstracta participando, vt suprà dictum est[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd abstrahere contingit dupliciter. Vno modo per modum cōpositionis & diuisionis, sicut cum intelligimus aliquid non esse in alio vel esse separatum ab eo. Alio modo per modum simplicitatis: sicut cum intelligimus vnum nihil considerando de alio, abstrahere igitur per intellectum ea, quæ secundum rem non sunt abstracta secūdum primum modum abstrahendi, non est absque falsitate. Sed secundo modo abstrahere per intellectum, quæ nō sunt abstracta secundum rem non habet falsitatem[c], vt in sensu apparet. Si enim dicamus colorem nō inesse corpori colorato, vel esse separatum ab eo, erit falsitas in opinione, vel in oratione. Si verò consideremus colorem & proprietatem eius, nihil considerantes de pomo coloratorum vel sic quod intelligimus vel exprimamus, erit absque falsitate opinionis, vel orationis. Pomum enim non est de ratione coloris. Et ideo nihil prohibet colorē intelligi, nihil intelligendo de pomo. Similiter dico, quòd ea quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi: possunt considerari sine principiis indiuidualibus quæ nō sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, vel speciem intelligibilem à phantasmatibus, considerare scilicet naturam speciei absque consideratione indiuidualium principiorum quæ per phantasmata repræsentantur. Cùm ergo dicitur quòd intellectus est falsus qui intelligit rem aliter quàm sit, verum est si ly aliter, referatur ad rem intellectam. Tunc enim intellectus est falsus quando intelligit rem esse aliter quàm sit[c]. Vnde falsus esset intellectus si sic abstraheret speciem lapidis à materia, vt intelligeret eam non esse in materia, vt Plato posuit. Non est autem verum quod proponitur, si ly aliter, accipiatur ex parte intelligentis. Est enim absque falsitate, vt alius sit modus intelligentis in intelligendo, quàm modus rei in essendo: quia intellectum est in intelligente immaterialiter per modum intellectus, non autem materialiter per modum rei materialis.

¶Ad secundum dicendum, quòd quidam putauerunt, quòd species rei naturalis sit forma solùm, & quod materia non sit pars speciei[c]. Sed secūdum hoc in diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum est, quòd materia est duplex, scilicet communis & signata vel indiuidualis. Communis quidem, vt caro & os, indiuidualis autem, vt hæ carnes & hæc ossa. Intellectus igitur abstrahit speciem rei naturalis à materia sensibili indiuiduali, non autem à materia sensibili communi. Sicut speciem hominis abstrahit ab his carnibus & his ossibus, quæ non sunt de ratione speciei, sed partes indiuidui, vt dicitur in 8. Metaphys. & ideo sine eis considerari potest. Sed species hominis non potest abstrahi per intellectum à carnibus, & ossibus. Species autem mathematicæ possunt abstrahi per intellectum à materia sensibili, non solùm indiuiduali, sed etiam communi non tamen à materia intelligibili communi, sed solùm indiuiduali. Materia enim sensibilis dicitur materia corporalis, secundum quod subiacet qualitatibus sensibilibus, scilicet calido & frigido, duro, & molli, & huiusmodi. Materia verò intelligibilis dicitur substantia secūdum quod subiacet quantitati. Manifestum est autem quòd quantitas prius inest substantiæ quām qualitates sensibiles. Vnde quantitates (vt numeri & dimensiones & figuræ, quæ sunt terminationes quantitatum) possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quod est eas abstrahi à materia sensibili: non tamē possunt considerari sine intellectu subsistātiæ quantitati subiectæ, quod esset eas abstrahi à materia intelligibili communi. Possunt tamen considerari sine hac vel illa substantia: quod est eas abstrahi à materia intelligibili indiuiduali. Quædam verò sunt, quæ possunt abstrahi etiam à materia intelligibili communi, sicut ens, vnum potentia, & actus & alia huiusmodi, quæ etiam esse possunt absque omni materia. vt patet in substantiis immaterialibus. Et quia Plato non considerauit quod dictum est de duplici modo abstractionis: omnia quæ diximus abstrahi per intellectum, posuit abstracta esse secundum rem.

¶Ad tertium dicendum, quòd colores habēt eundem modum existendi, prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia visiua. Et ideo possunt imprimere suā similitudinem in visum. Sed phantasmata cùm sint similitudines indiuiduorū, & existant in organis corporis, non habent eundem modum essendi, quem habet intellectus humanus, vt ex dictis patet[c]. & ideo non possunt sua virtute imprimere in intellectū possibilem. Sed virtute intellectus agētis resultat quædam similitudo in intellectu possibili ex conuersione intellectus agentis supra phantasmata, quæ quidem est repræsentatiua eorum quorum sunt phantasmata solùm quantùm ad naturam speciei[c]. Et per hunc modum dicitur abstrahi species intelligibilis à phantasmatibus, non quòd aliqua eadem numero forma, quæ prius fuit in phantasmatibus, postmodum fiat in intellectu possibili ad modum quo corpus accipitur ab vno loco, & transfertur ad alterum.

¶Ad quartum dicendum, quòd phantasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur. Illuminantur quidem: quia sicut pars sensitiua ex coniunctione ad intellectum efficitur virtuosior: ita phantasmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, vt ab eis intentiones intelligibiles abstrahātur. Abstrahit autem intellectus agens species intelligibiles à phantasmatibus: inquantum per virtutem intellectus agentis accipere possumus in nostra consideratione naturas specierum sine indiuidualibus conditionibus: secundum quarum similitudines intellectus possibilis informatur.

¶Ad quintum dicendum, quòd intellectus noster & abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus, inquantum considerat naturas rerum in vniuersali: & tamen intelligit eas in phantasmatibus. quia non potest intelligere ea, quorum species abstrahit, nisi conuertendo se ad phantasmata, vt suprà dictum est[c].

ARTICVLVS II.

a ¶Verum species intelligibiles à phantasmatibus abstractæ se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd species intelligibiles à phantasmatibus abstractæ se habeāt ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur. Intellectum enim in actu est in intelligente: quia intellectum in actu est ipse intellectus in actu. Sed nihil de re intellecta est in intellectu actu intelligente, nisi species intelligibilis abstracta. Ergo huiusmodi species est ipsum intellectum in actu.

¶Præterea, Intellectum in actu oportet in aliquo esse, alioquin nihil esset. Sed non est in re quæ est extra animam: quia cùm res quæ est extra animam, sit materialis, nihil quod est in ea, potest esse intellectū in actu. Relinquitur ergo quòd intellectum in actu sit in intellectu. Et ita nihil est aliud quàm species intelligibilis prædicta.

¶Præterea, Philosophus dicit in 1. Peryher. q voces sunt notæ earum, quæ sunt in anima, passionū. Sed voces significāt res intellectas. Ergo ipsæ passiones animæ, scilicet species intelligibiles, sunt ea quæ intelliguntur in actu.

SED CONTRA, Species intelligibilis se habet ad intellectū, sicut species sensibilis ad sensum. Sed species sensibilis non est illud qđ sentitur, sed magis id quo sensus sentit. Ergo species intelligibilis nō est quod intelligitur, sed id, quo intelligit intellectus.

CONCLVSIO.

¶Species intelligibilis, est qua intellectus intelligit, & non nisi secundariò est quod intelligitur: res verò, cuius species intelligibilis est similitudo, illud est quod primò intellectus intelligit.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ quidam posuerunt, q̄ vires quæ sunt in nobis cognoscitiuæ, nihil cognoscunt nisi proprias passiones: puta q̄ sensus non sentit nisi passionem sui organi. Et secundum hoc intellectus nihil intelligit nisi suam passionem, scilicet speciem intelligibilē in se receptam. Sed hæc opinio manifestè apparet falsa ex duobus. Primò quidē, quia eadem sunt quæ intelligimus, & de quibus sunt scientiæ. Si igitur ea quæ intelligimus, essent solùm species, quæ sunt in anima, sequeretur q̄ scientiæ omnes non essent de rebus, quæ sunt extra animam, sed solùm de speciebus intelligibilibus, quæ sunt in anima: sicut secundū Platonicos omnes scientiæ sunt de ideis: quas ponebāt esse intellecta in actu[c]. Secundò, quia sequeretur error Antiquorū dicentium, omne quod videtur, esse verū. Et similiter q̄ cōtradictoriæ essent simul veræ. Si enim potentia non cognoscit nisi propriam passionē, de ea solùm iudicat. Sic autē videtur aliquid secundum quòd potētia cognoscitiua afficitur. Semper ergo iudiciū potentiæ cognoscitiuæ erit de eo quod iudicat, scilicet de propria passione secundū q̄ est: & ita omne iudiciū erit verū. Puta si gustus non sentit nisi propriā passionem, cùm aliquis habens sanū gustū iudicat mel esse dulce, verè iudicabit. Et similiter si ille qui habet gustū infectū, iudicet mel esse amarū, verè iudicabit. Vterque enim iudicabit secundū q̄ gustus eius afficitur. Et sic sequitur, q̄ omnis opinio æqualiter erit vera, & vniuersaliter omnis acceptio. Et ideo dicendum est, q̄ species intelligibilis se habet ad intellectum, vt quo intelligit intellectus. Quod sic patet. Cum enim sit duplex actio: sicut dicitur 9. Meta. vna quæ manet in agente, vt videre & intelligere: & altera quæ tranſit in rem exteriorē, vt calefacere & secare[c]. vtraque sit secundū aliquā formam. Et sicut forma secundū quam prouenit actio tendēs in rē exteriorē, est similitudo obiecti actionis: vt calor calefaciens est similitudo calefacti: similiter forma secundū quā prouenit actio manēs in agente, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei visibilis est secundum quā visus videt: & similitudo rei intellectæ, quæ est species intelligibilis, est forma secūdum quā intellectus intelligit. Sed quia intellectus supra seipsum reflectitur: secūdum eandem reflexionē intelligit & suū intelligere: & speciē qua intelligit[c]. Et sic species intellecta secundario est id quod intelligitur. Sed id quod intelligitur primò, est res cuius species intelligibilis est similitudo[c]. Et hoc eriā patet ex Antiquorū opinione: q̄ ponebāt

Annot. a ¶Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum secundum.

Annot. Tritus citatissimus est, si noteatur attentè ly quod intelligitur, vt distinguatur contra quo intelligitur. Et est sermo de intellectione directa: propter hanc enim est quæstio.

Commen. ¶In corpore duo facit. primò tractat opinionē affirmatiuam impugnando illam. Secundò respondet quæsito.

¶Quo ad primum duo. Primò refertur opinio in communi & in speciali. In communi quidem: quia nulla vis nostra percipius cognoscit nisi suā passionē. In speciali verò: quia intellectus non intelligit nisi speciē intelligibilem: & sic ipsa est id quod directè & primò intelligitur. Secundò impugnatur duplicitèr. Primò, quia sequeretur q̄ scientia nō esset de rebus extra: & declaratur sequela ex simili apud Platonicos. Secundò, quia omnia quæ videntur, essent vera, etiam contradictoria, & probatur sequela: quia res vita non esset nisi passio videntis: omnia patent in litera.

¶Quo ad secundum ponuntur tres conclusiones pro euacuatione huius materiæ. Prima est: Species intelligibilis est quo intellectus intelligit. Secunda est: Species intelligibilis est, quod secundariò intellectus intelligit. Tertia est: Res cuius species intelligibilis est, simiſ liudo est quod primò intellectus intelligit. Prima probatur sic: Intelligere est actio immanens: ergo ſit secundum aliquam formam: ergo secundum similitudinem obiecti. Antecedens probatur ex 9. Meta. diſtinguendo duplicē actionē. Prima consequentia ex linquitur per ſe nota de vtraque actione quia cōmune est omni agenti agere ſecūdum quod est actu: & vt dicitur tertio Phyſicor. text. 17. ſemper aſſimilatur ſpecies motus. Secunda verò probatur ex proportionali ſimilitudine inter actionem immanentē & tranſeuntem. Secunda verò cōcluſio probatur ex eo, quòd intellectus eſt potentia reflexiua ſuper ſeipſum: ac per hoc ſuper ea quæ in ipſo ſunt: imò prius potentia reflectitur ordine generationis ſuper ſpeciem, & vlterius ſuper ſe: ſed ordine intentionis & cauſalitatis primò reflexio eſt ſuper ſe: quia enim eſt ſuper ſe reflexiua potentia, ideo etiam ſuper ſuos & ſe eo modo quo eſt eadem generatio animalis & hominis: ita quod ſuper ſua & ſe eo modo quo eſt eadem generatio animalis & hominis: ita quod ſicut prius generatur animal quàm homo, & eadem reflexio actu numero ſimul generatur Sortes animal & homo exiſtens vna prius reflectitur ſuper ſpeciem intelligibilem, & tandem ſimul eodem actu intelligimus intellectum ſuum ſpeciem, vt materiam formæ, aut potius potentiam in potentia actu & actum eſt iudicium de ſpecie & actu intelligendi: nulla enim eſt vis potentia cuiuſcunque actus ſecūdi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Tertia autem conclusio simul cum prima probatur ex auctoritate Aristo. ex dictis Antiquorum manifestum. duo ponebant Antiqui, obiectum, scilicet terram extra, & principium, scilicet terram intus: in vno repræsentabant ab Arist. scilicet in terra interiori, non omnino sed quo ad modum essendi: quia non terra, sed terræ species est in anima, dicit ergo obiectum, id est id quod cognoscitur esse re extra, simile simili cognosci. Ponebant enim q̃ anima per terram, quæ in ipsa erat, cognosceret terram quæ extra ipsam erat: & sic de aliis[c]. Si ergo accipiamus speciem terræ loco terræ secundum doctrinam Arist. qui dicit, quòd lapis non est in anima, sed species lapidis, sequetur quòd anima per species intelligibiles cognoscat res quæ sunt extra animam.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd intellectus est in intelligente per suam similitudinem. Et per hũc modum dicitur quòd intellectum in actu est intellectus in actu: inquantum similitudo rei intellectæ est forma intellectus, sicut similitudo rei sensibilis est forma sensus in actu[c]. Vnde non sequitur, q̃ species intelligibilis abstracta, sit id quod actu intelligitur, sed q̃ sit similitudo eius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm dicitur intellectum in actu, duo importantur, scilicet res quæ intelligitur, & hoc quod est ipsum intelligi. Et similiter cùm dicitur vniuersale abstractum, duo intelliguntur, scilicet ipsa natura rei & abstractio seu vniuersalitas. Ipsa igitur natura cui accidit vel intelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis, nõ est nisi in singularibus: sed hoc ipsum quod est intelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis, est in intellectu. Et hoc possumus videre per simile in sensu. Visus enim videt colorem pomi sine eius odore. Si ergo quæratur vbi sit color, qui videtur sine odore, manifestum est quòd color, qui videtur, non est nisi in pomo. Sed quòd sit sine odore perceptus, hoc accidit ei ex parte visus inquantũ in visu est similitudo coloris, & non odoris. Similiter humanitas quæ intelligitur non est nisi in hoc vel in illo homine, sed q̃ humanitas apprehendatur sine indiuidualibus conditionibus, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalitatis: accidit humanitati[e], secundum quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & nõ indiuidualiũ principiorum.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in parte sensitiua inuenitur duplex operatio. Vna secundum solam immutationem. Et sic perficitur operatio sensus, per hoc q̃ immutatur à sensibili. Alia operatio est formatio, secundum quod vis imaginatiua format sibi aliquod idolum rei absentis, vel etiam nunquam visæ. Et vtraq; hæc operatio coniungitur in intellectu. Nam primò quidem consideratur passio intellectus possibilis, secũdum quod informatur specie intelligibili. Qua quidem formatus format secundo vel diffinitionem vel diuisionem, vel compositionem, quæ per vocem significatur. Vnde ratio quam significat nomẽ, est diffinitio: & enuntiatio significat compositionem & diuisionem intellectus. Non ergo voces significãt ipsas species intelligibiles: sed ea quæ intellectus sibi formant ad iudicandum de rebus exterioribus.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum magis vniuersalia sunt priora in nostra cognitione intellectuali.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ magis vniuersalia non sint priora in nostra cognitione intellectuali[e]. Quia ea q̃ sunt priora & notiora secundum naturam, sunt posteriora & minus nota secundum nos. Sed vniuersalia sunt priora secũdum naturam: quia prius est à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Ergo vniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶ Præterea, Cõposita sunt priora quo ad nos quàm simplicia: sed vniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posterius nota quo ad nos.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. Phys. q̃ diffinitũ prius cadit in cognitione nostra quàm partes diffinitionis. Sed vniuersalia sunt partes diffinitionis minus vniuersaliũ: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶ Præterea, Per effectus deuenimus in causas & principia. Sed vniuersalia sunt quædam principia. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in primo Physic. quòd ex vniuersalibus in singularia oportet deuenire.

CONCLVSIO.

¶ Magis vniuersalia & communia sunt priora in nostra intellectuali & sensitiua cognitione.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ in cognitione nostri intellectus duo oportet cõsiderare. Primò quidem, quòd cognitio intellectiua aliquo modo à sensitiua primordiũ sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autem vniuersalium: necesse est quòd cognitio singularium quo ad nos prior sit quàm vniuersalium cognitio. Secundo oportet considerare quòd intellectus noster de potentia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potentia in actum, prius peruenit ad actum incompletũ, qui est medius inter potẽtiam & actũ, quàm ad actum perfectum. Actus autem perfectus ad quem peruenit intellectus, est scientia completa: per quam distinctè & determinatè res cognoscuntur. Actus autem incompletus est scientia imperfecta, per quam sciũtur res indistinctè sub quadã confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. Vnde Philosophus dicit in 1. Physic. q̃ sunt primò nobis manifesta, & certa confusa magis. Posterius autem cognoscimus distinguẽdo distinctè principia & elemẽta. Manifestum est autem quòd cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quòd habeatur propria notitia vnius cuiusque eorum quæ continẽtur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadam. Sic autem potest cognosci tam totũ vniuersale in quo partes continentur in potentia, quàm etiam totum integrale. Vtrunque enim totũ potest cognosci in quadam confusione sine hoc q̃ partes distinctè cognoscantur. Cognoscere autem distinctè id quod cõtinetur in toto vniuersali, est habere cognitionem de reminus communi. Sicut cognoscere animal indistinctè, est cognoscere animal, inquantum est animal: cognoscere autem animal distinctè est cognoscere animal, inquantum est animal rationale vel irrationale, quod est cognoscere hominem vel leonem. Prius igitur occurrit intellectui nostro cognoscere animal, quàm cognoscere hominem vel leonem. Et ideo, quia species præsentat intellectui rem vt comprincipium intelligendi, conceptus autem præsentat illam obiectiue. Significari autem & sciri res extra primò, & conceptiones non vt res, sed vt intentiones sunt rectum extra, idem est: quia idem est motus animæ in notiora secundum naturam, sunt posteriora & minus nota secundum nos. Sed vniuersalia sunt priora secũdum naturam: quia prius est à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Ergo vniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶ Præterea, Cõposita sunt priora quo ad nos quàm simplicia: sed vniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posterius nota quo ad nos.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. Phys. q̃ diffinitũ prius cadit in cognitione nostra quàm partes diffinitionis. Sed vniuersalia sunt partes diffinitionis minus vniuersaliũ: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶ Præterea, Per effectus deuenimus in causas & principia. Sed vniuersalia sunt quædam principia. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in primo Physic. quòd ex vniuersalibus in singularia oportet deuenire.

CONCLVSIO.

¶ Magis vniuersalia & communia sunt priora in nostra intellectuali & sensitiua cognitione.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ in cognitione nostri intellectus duo oportet cõsiderare. Primò quidem, quòd cognitio intellectiua aliquo modo à sensitiua primordiũ sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autem vniuersalium: necesse est quòd cognitio singularium quo ad nos prior sit quàm vniuersalium cognitio. Secundo oportet considerare quòd intellectus noster de potentia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potentia in actum, prius peruenit ad actum incompletũ, qui est medius inter potẽtiam & actũ, quàm ad actum perfectum. Actus autem perfectus ad quem peruenit intellectus, est scientia completa: per quam distinctè & determinatè res cognoscuntur. Actus autem incompletus est scientia imperfecta, per quam sciũtur res indistinctè sub quadã confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. Vnde Philosophus dicit in 1. Physic. q̃ sunt primò nobis manifesta, & certa confusa magis. Posterius autem cognoscimus distinguẽdo distinctè principia & elemẽta. Manifestum est autem quòd cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quòd habeatur propria notitia vnius cuiusque eorum quæ continẽtur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadam. Sic autem potest cognosci tam totũ vniuersale in quo partes continentur in potentia, quàm etiam totum integrale. Vtrunque enim totũ potest cognosci in quadam confusione sine hoc q̃ partes distinctè cognoscantur. Cognoscere autem distinctè id quod cõtinetur in toto vniuersali, est habere cognitionem de reminus communi. Sicut cognoscere animal indistinctè, est cognoscere animal, inquantum est animal: cognoscere autem animal distinctè est cognoscere animal, inquantum est animal rationale vel irrationale, quod est cognoscere hominem vel leonem. Prius igitur occurrit intellectui nostro cognoscere animal, quàm cognoscere hominem vel leonem. Et ideo, quia species præsentat intellectui rem vt comprincipium intelligendi, conceptus autem præsentat illam obiectiue. Significari autem & sciri res extra primò, & conceptiones non vt res, sed vt intentiones sunt rectum extra, idem est: quia idem est motus animæ in

Annot. ¶ Secundò occurrit dubium: quia hoc in loco expressè dicitur, quòd sensus exterior secundò solam immutationem als obiecto operatur, & consequenter puté passiuè sensus videtur sentire: cuius oppositũ determinatum est.

Annot. ¶ Tertiò occurrit dubium circa principale intentumquia ex hac responsione non satisfit difficultati tactæ in argumento: quia licet ex hac responsione euadatur, quòd voces non significent species intelligibiles non tamen euadi tur quin significent ipsas conceptiones, seu formationes, imò hoc asseritur. Et si ita est, cùm ipsæ sint animæ passiones, & entia in anima, sequitur quòd id quod primò intelligitur & significatur vocibus, &c. est res in anima: & consequenter scientia non primo est de rebus extrà: & sic redit oppositum determinationis factæ in corpore articuli.

¶ Ad primam dubitationem facillimè patet ex litera responsio. Non enim ibi dicitur quòd aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione, sed dicitur, quòd operatur secundum solam immutationem. Vbi manifestè patet immutationem operatio pati. Ist igitur differentia non in operando actiuè, vel passiuè, sed in operando secundum solam formam quæ producitur ab extrà: & secundum formam quam sofamet virtus sensitiua sibiipsi patit.

¶ Ad tertiũ autem dubiũ dicitur quòd ex vltimis verbis literæ apparet responsio. Tam enim species intelligibiles quàm conceptiones formatæ possunt dupliciter sumi, vno modo secundũ quod res sunt quædam in anima: & sic de nostris est fi

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum tertium.*

TItulus absolutè sumendus est vt iacet: nec est arcandus. Et hoc bene nota propter quæstiones Modernorum de primo cognito: de quo vide si vis diffusam quæstionem in Commẽtariis de Ente & essentia. vbi contra eum, qui hunc articulum quo ad quinque impugnauit, disputatum est. Intelligendum est ergo titulus hic absolutè. Et quoniam intellectui nostro directè non occurrit, nisi aut vniuersalius aut minus vniuersales: consequens est quòd hic quæritur, quid absolutè prius cognoscatur ab intellectu magis aut minus vniuersale. Dico autem absolutè, & non in tali ordine, puta cognitionis confusè aut distinctè: & consequenter hic est quæstio de primo cognito, & hic soluitur. Nec putes me aut immemorẽ, aut retractare quod scripsi in Commentariis: quoniam & illud verum est, scilicet quòd hic non quæritur, nec tractatur de primo cognito in tali ordine, scilicet cognitionis confusæ actualis. Et hoc verum est, scilicet quòd hic quæritur de primo cognito absolutè.

¶ In corpore quinque sunt. Primò ad bonitatem doctrinæ comparatur cognitio vniuersalis cognitioni singularis. Secundò vniuersaliorit ad minus vniuersale secundum dum intellectum. Tertiò eorundem secundum sensum. Quartò redditur ratio ordinis vtriusque. Quintò epilogus dictorum fit.

¶ Quo ad primum conclusio est: Cognitio singularium est quo ad nos prior cognitione vniuersalium. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

¶ Quo ad secundum conclusio est: Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. Probatur, Omne existens de potentia ad actum prius peruenit ad actum incompletum medium inter potentiam & actum perfectum, quàm ad actum perfectum: sed intellectus est existens de potentia ad actum, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus vero incompletus & medius est notitia confusa: ergo prius indistinctè quàm distinctè cognoscit. Tunc vltra cognoscere vniuersalius distinctè est cognoscere minus cõmune, cognoscere verò vniuersalius indistinctè est cognoscere magis commune: ergo prius cognoscitur magis cõmune quàm minus commune. Maior est per se notaminor probatur dupliciter, ratione, quia cognoscere aliud confusè, est cognitio secundũ quid, & quodammodo in potẽtia: & autoritate Philosophi in primo physi. Antecedens verò & consequentis probatur. Tum ex ratione cognitionis confusæ: quia scilicet in hoc

in hoc fiat, quòd cognoscatur aliquid in quo plura continentur sine propria singulorum notitia. Tum ex applicatione huiusmodi cognitionum ad totum vniuersale, & ad totum integrale. Tum tertiò explanatione huiusmodi cognitionum in toco vniuersali, puta animali & homine.

¶ Quo ad tertium conclusio est. Prius secundum sensum iudicamus magis commune, quàm minus commune. Probatur ratione eadẽ: quia scilicet sensus exit de potentia ad actũ. Explanatur deinde secũdum duplicem prioritatem, localem & temporalem. Confirmatúrque autoritate primi Physic. vltima prioritas. Aduerte hic, quòd cùm dicitur, sensum prius cognoscere magis commune quàm minus commune: exponendum est non de ipsis communibus in seipsis, sed in suis indiuiduis, id est cognosci prius indiuiduum rei magis cõmunis quàm indiuiduũ minus cõmunis, vt hoc corpus quàm hoc viuum: & hoc animal q̃ hunc hominẽ.

¶ Quo ad quartum redditur ratio secũdi & tertij simul: quia scilicet cognitio indistincta media est inter potentiam & actũ, quod probatur: quia sciẽs aliquid indistinctè, adhuc est in potentia vt sciat distinctionis principiũ, sicut q̃ scit genus, est in potẽtia, vt sciat differentiã. Et sic patet q̃ cognitio indistincta media est inter potentiã & actũ. Est ergo dicendũ, q̃ cognitio singulariũ est prior quo ad nos, quàm cognitio vniuersaliũ: sicut cognitio sensitiua quàm cognitio intellectiua. Sed tam secũdum sensum quàm secundũ intellectum cognitio magis cõmunis est prior quàm cognitio minus cõmunis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd vniuersale dupliciter pôt considerari[c]. Vno modo secundũ q̃ natura vniuersalis cõsideratur simul cũ intentione vniuersalitatis. Et cùm intẽtio vniuersalitatis (vt s. vnũ & idem habeat habitudinem ad multa) prouenit ex abstractione intellectus, oportet q̃ secundũ hunc modũ vniuersale fit posterius. Vnde in 1. de Anima dicitur q̃ animal vniuersale aut nihil est, aut posterius est. Sed secundũ Platonẽ qui posuit vniuersalia subsistẽtia[a], secũdum hãc cõsiderationẽ vniuersale essẽt prius quàm particularia: quæ secundũ eum nõ sunt nisi per participationẽ vniuersaliũ subsistentiũ, quæ dicũtur ideæ. Alio modo pôt considerari quantũ ad ipsam naturã, s. animalitatis vel humanitatis: prout inuenitur in particularibus. Et sic dicendũ est q̃ duplex est ordo naturæ[c]. Vnus secundũ viã generationis & rẽporis: secundũ quã viã ea quæ sunt imperfecta & in potẽtia, sunt priora. Et hoc modo magis cõmune est prius secundum naturam. Quod apparet manifestè in generatione hominis & animalis. Nam prius generãt animal quàm homo: vt dicitur in lib. de Generatiõe animaliũ[c]. Alius est ordo perfectiõis siue intentionis naturæ, sicut actus simpliciter est prius secundũ naturã quàm potentia, & perfectum prius quàm imperfectũ. Et per hunc modũ minus cõmune est prius secundũ naturã quàm magis cõmune, vt homo q̃ animal. Naturæ enim intẽtio non fistit in generatione animalis, sed intẽdit generare hominem.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ vniuersale magis commune cõparatur ad minus commune vt totũ & vt pars. Vt totũ quidẽ secũdum q̃ in magis vniuersali nõ solum cõtinetur in potentia minus vniuersale, sed etiã alia: vt sub animali non solũ homo, sed etiam equus. Vt pars autẽ, secundũ q̃ minus cõmune, cõtinet in sui ratione non solum magis cõmune, sed etiã aliaː vt homo non solũ animal, sed etiam rationale. Sic igitur animal consideratum in se, prius est in nostra cognitione quam homo, sed homo est prius in nostra cognitione quàm quòd animal sit pars rationalis eius.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ pars aliqua dupliciter pôt cognosci. Vno modo absolutè, secũdum quod in se est. Et sic nihil prohibet prius cognoscere partes, quàm totũ: vt lapides, quàm domum. Alio modo, secundũ q̃ sunt partes huius totius. Et sic necesse est q̃ prius cognoscamus totũ quàm partes[c]. Prius enim cognoscimus domũ quada cõfusa cognitiõe, quàm distinguamus singulas partes eius. Sic igitur dicendũ est, q̃ diffinitia absolutè cõsiderata, sunt prius nota quàm diffinitum: alioquin nõ notificaretur diffinitũ per ea. Sed secũdũ q̃ sunt partes diffinitionis, sic sunt posterius nota. Prius enim cognoscimus hominẽ quandam confusã cognitione, quàm sciamus distinguere omnia quæ sunt de hominis ratiõe.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ vniuersale secũdum quod accipitur cũ intentione vniuersalitatis est quidẽ quodãmodo principiũ cognoscendi, prout intentio vniuersalitatis cõsequitur modũ intelligẽdi, qui est per abstractionem. Non autẽ est necesse q̃ omne quod est principium cognoscendi, sit principiũ essendi, vt Plato existimauit: cùm quãdoque cognoscamus causam per effectum, & substantiam per accidẽtia. Vnde vniuersale sic acceptum secundum sententiã Arist. non est principium essendi neque substãtia, vt patet in 7. Meta. Si autem cõsideremus ipsam naturã generis & speciei, prout est in singularibus, sic quodammodo habet rationẽ principij formalis respectu singulariũ. Nã singulare est propter materiã, ratio aũt speciei sumitur ex forma. Sed natura generis comparatur ad naturam speciei magis per modum materialis principij (quia natura generis sumitur ab eo quod est materiale in re) ratio verò speciei ab eo quod est formale[c]. Sicut ratio animalis à sensitiuo, ratio verò hominis ab intellectiuo. Et inde est q̃ vltimæ naturæ intentio est ad speciem, non autem ad indiuiduum[c], neque ad genus: quia forma est finis generationis, materia verò est propter formã. Non autem oportet quòd cuiuslibet causæ vel principij cognitio fit posterior quo ad nos, cùm quandoque cognoscamus per causas sensibiles effectus ignotos, quãdoque aũtẽ econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum possimus multa simul intelligere.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ possimus multa simul intelligere. Intellect[a] enim est supra tẽpus. Sed prius & posterius ad rẽ hanc ratio si acuto subiiciatur ingenio, valde efficax est, pro dit enim vniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro, quantum est ex parte obiecti & intellectus, quàm minus commune: quia Ostendit etiam quòd hunc naturalem ordinem sensuum aut impediunt, imò quòd ad eum conferantinam in sensu tur am ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus naturalis ordo habet quòd magis commune præueniat, absolutè loquendo, non in hoc vel illo ordine: ergo, &c.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimaquintæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria: primò conclusio responsiua. secundò explanatio eius. tertiò probatio illius.

¶ Quo ad primum conclusio est: Intellectus non potest multa per modum mul

sup. 90. 12. artic. 10. cor. & 96. cor. Et 2. dist. 1. q. 3. art. 4. Et 3. dist. 14. art. 2. q. 4. Et 1. contra cap. 55. Et veri. q. 8. artic. 14. Et qual. 7. art. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

torum intelligere, sed vnius.

¶ Quo ad secundum declaratur quid sit dicere per modum vnius aut plurium, scilicet per vnam aut plures species. Et ratio huius explanationis assignatur quia modus actionis consequitur formam quæ est actionis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio explanata: impossibile est idem subiectum simul recipere plures species eiusdem generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo, &c. maior declaratur inductiue in corpore respectu colorum & respectu figurarum, &c. Minor probatur, quia omnes sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ.

¶ Num intelligere multa vt multa, & multa per medii vnius, sit intelligere per multa, vel vnam speciem.

Quæstio. ¶ Circa hoc occurrunt dubia: primò circa explanationem: quia non est verum quòd idem sit dictu intelligere multa vt multa, & per multas species, & per modum vnius, & per vnam speciem. Cum enim ponitur differentia inter hominem & lineam, hoc fit per multas species: & tamen non cognoscimus tunc multa vt multa, sed vnum. consequentia nota. antecedens probatur. quia sensus communis, qui est virtus longè inferior intellectu ponens differentiam inter album & dulce, discernit simul per plures species multa vt vnum: ergo. Et hæc ratio militat tam contra explanationem quàm contra responsionem ad tertium.

¶ Num quibus modus actionis sit secundum modum formæ.

Quæstio. ¶ Circa rationem assignatam præfatæ explanationis dubium quoque est quia licet aliquis modus actionis consequatur formam, quæ est actionis principium: non tamen omnis & specialiter iste, scilicet per modum vnius aut multorum: quamuis enim intentio vel remissio actionis consequatur quantitatem intensionis formæ, vt calefactio caloris principiantis illam, non tamen est necesse formis existentibus multis actiones plurificari per modum plurium, cùm contingat ex duabus formis & vnam actionem prouenire, vt patet in actu discernendi aquæ sensum communem: & plures actiones ad vnum tendere, vt patet cùm simul inducens cognoscit præmissam & conclusionem, vt dicitur in primo Posteriorum.

¶ Circa rationem pro conclusione dubium occurritur quia maior videtur falsa: vt patet de speciebus albedinis & nigredinis in eadem parte actis ex opposito constitutis albo & nigro secundum situm: tum quia illius probatio (inquit Scot. in 1. dist. 1. q. 6. ad tertium) nihil valet, quia hic tollitur oppositio quæ est ratio impossibilitatis. Rationes enim oppositorum non sunt oppositæ in intellectu vt Arist. & Auer. voluntium quia minor est falsa, vt patet in intellectu angelico: essentia enim sua & alia species non sunt eiusdem generis. Et ex hoc sequitur quòd probatio minoris allata nihil valet. nam tam essentia angeli quàm species intelligibiles sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ & tamen non sunt eiusdem generis. Tum quia ex hac ratione si valet, concludit quod in intellectu non conseruantur vnalique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt species eiusdem generis. Et si dicatur quòd quando sunt in habitu, non sunt in actu completo: Contra (inquit Durandus) formam informare & dare esse formaliter est ipsam esse in actu completo: sed hoc habet species intelligibiles conseruatas: ergo quòd si aliud requiritur ad hoc vt sit in actu simpliciter, exprimatur illud, & dicatur quòd est actualiter operari: absque ratione, imò ridiculose hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse completo formæ in se, & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundum: non enim minus est perfectè figura, aut color in corpore si causant visionem sui actualiter, quàm si non.

¶ Ad euidentiam horum recolenda sunt quæ superius in quæst. 8. dicta sunt, quæ applicando hic, facile liquet quid ad multa horum dicendum sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus vt sic, eiusdem ordinis & absolutè: de his enim hoc modo verificatur quòd idem & si dictu, per modum vnius intelligibilis vt sic, & per vnam speciem, & per modum plurium, & per plures species: quoniam plures species intelligibiles vt sic, non habentes ordinem adinuicem & absolutè sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia vt sic, & vnitas vnitatem, nec oppositū potest intelligi à percipientibus terminos. Vnde non obstat discretæ quantitati inter diuersa per plures species: quia tunc nō sunt plures species absolutè: sed vt sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ repræsentat differentiam inter illa: propter quod in litera dicitur esse idem iudicium de cognitione partium in toto, & diuersorum in diuersitate non negatur ergo quandoque concurrere simul plures species ad intelligendum quomodoliber, sed absolutè & simpliciter. Vt vniuntur autē ad vnum, aliud putā lum, non negamus. Nec oportuit hæc in litera explicari, quia absolutè proiratus sermo, absolutè quoque interpretandus est. Et ex hoc patet responsio ad secundam obiectionem: quoniam multas species ad vnum obiectum concurrentes vt sic, non multas, sed vnam dixerim: quia vim vnius habent. Vnde sine vna intellectio siue plures sint, ex pluribus speciebus vt ad vnum sunt intelligibile ordinatæ, prouenit: semper modus actionis modum formæ sequitur: quia forma se habeute vt vna, sequitur actio per modū vnius: & se habente forma vt pluribus absolutè, sequuntur actiones per modum plurium.

¶ Ad obiecta autem tertio loco contra rationē pro conclusione dicitur notandum, quòd quia tam sensum quàm intellectum contingit duplicitèr pari à sensibili aut intelligibili, scilicet vt quandam rem, & vt sensum vel intellectum: patitur autem vt res est recipiendo realiter seu inhæsiuè similitudinem rei sensibilis aut intelligibilis: patitur verò vt sensus vel intellectus respiciendo obiectum, non vt causam, sed vt obiectum est obiectiuè specificans ipsum, quia sic inquam est, ideo species intelligibilis potest duplicitèr considerari, scilicet vt res, & vt intelligibilis, seu in genere est rei vt sic, & in genere intelligibili vt sic: & si de eis vt res sunt, sermo est, in actu sunt suo: quando actualiter informant intellectum vt res est: si verò in genere intelligibili considerentur actu, tunc simpliciter sunt quando intellectum vt intellectus est, actualiter informant. quod patet nō accidere nisi cùm actu intelligitus intelligit. In tali enim pati consistit sentire & intelligere: & quia formalis est sermo omnis philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia sumenda hic sunt, vbi intelligendi modum venamur. Ad obiectionem ergo de speciebus sensibilibus in medio dicitur, quòd non sunt in actu completo vt sensibiles sunt: vt patet in 2.de Anima in calce: species enim sensibiles nunquàm sunt in actu, nisi in sensu in actu. Ad 5co. dicitur ex responsione ad primum in litera, q. non oppositio, sed vnigenitas speciei tum, prohibet illas esse simul in actu in eodem indiuisibili. Ad obiecta autem contra minorem & eius probationem, dicitur, q. non est eadem ratio de speciebus intellectus nostri pro statu isto & de speciebus angelorum: quoniam species nostræ sunt eiusdem ordinis, non autem angelicæ. & cùm dicitur, ergo non sumitur vnitas generica speciei cum vnitate potentiæ intellectiuæ (vt in litera dicitur) respondetur negando sequelam, & dicendo quòd & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ sunt vnius generis propter vnitatem potentiæ: sed tamen species subordinatas non inconuenit simul actuare, vt patet in angelis: quia se habent vt commune & proprium, & consequenter non habent rationem multorum absolutè: species verò eiusdem ordinis non subordinatas est impossibile: quia habent rationem multorum actuū vnius secundum idem eodem modo & simul. & quamuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse realissimè tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶ Ad vltimò verò obiecta iam patet responsio ex dictis: quia scilicet noster sermo est de his intentionibus rerum non esse reali, sed in esse intelligibili in quo non esse actu ens patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas talium entium penetrando, quid genus intelligibile habeat, penes quid eius actualitas attendatur, discutimus & docemus.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquinta Articulum quintum.

Titulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: & quibus totus iste articulus clarus etiam redditur. Commen.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua, Intellectus noster intelligit componendo & diuidendo. Probatur simul ex ratione, ex proportionalitate, ex diuersitate, ex discursu: hæc enim omnia membra tanguntur simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potentia ad actum, id est, parum est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primum naturalem. Ex hoc namque oritur, quòd intellectus noster proportionalem habet similitudinem cum rebus generabilibus: vt sicut hæc non statim, sed successiuè suam assequuntur perfectionem, ita intellectus, &c. Confirmaturque hoc ex differentia inter intellectum angelicum diuinumque & nostrum. Vterque siquidem ille proportionalis est rebus incorruptibilibus, vt sic, quæ statim sunt id quod sunt: & sic intelligit statim totū simpliciter, &c. Et declaratur quartò: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

Arist. ¶ Sed est circa prædictum processum, dubiū. Quia ex ratione positæ prædictæ non videtur sequi intentum. Nam aut intendit quòd intellectus sit similis generabilibus quo ad modum acquirendi singulas perfectiones, aut quo ad successionem earum, aut quo ad compositionem earum. Si primo modo, sequeretur quòd intellectus non naturaliter perficeretur in instanti, sed successiuè: quod est falsum. Si secundo modo, nihil aliud sequitur nisi quòd intellectus acquirit suas perfectiones vnam post aliam: quod non est discurrere, nec componere, aut diuidere vt patet. Tertio verò modo est manifestè falsum. Communis quoque ratio dubitandi, secundum quemcunque modum est: quia ex hoc quòd intellectus noster exit de potentia ad actū, nihil aliud sequitur, nisi quòd non habet inditam suam perfectionem: & non quod tali aut tali modo acquirat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, quòd ex hoc quòd aliquid est naturaliter in potentia essentiali ad aliquam perfectionem, habet quòd naturaliter non acquirat illam perfectè statim, sed successiuè. Diuersimode tamen iuxta naturas perfectionum & perfectibilium, & hoc patet inductiuè tam in potentia respectu perfectionis substantialis quàm quantitatiuæ & qualitatiuæ. Vnde etiam lumen non acquiritur nisi medio motu locali, existente subiecto in potentia essentiali. Vnde hic modus perficiēdi passiuè est qui sequitur ex potentia essentiali, & est intentus in litera: ita quòd intendit quòd ex hoc quòd intellectus noster est in potentia essentiali, similis est generabilibus quo ad modum acquirendi singulas suas perfectiones completas. Et cùm dicitur, ergo intellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, quòd intellectui licet nō repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat eamen naturali modo quo perfici naturaliter debet quòd suam completam perfectionem in instanti naturaliter essequatur. Vbi nota duo primò, quòd quamuis hæc duo mutuò se inferant, intellectum vt rem, & intellectum vt intellectum esse in actu primorum prorsus tamē terminū est de intellecto vt intellectus est respectu suæ perfectionis, quæ est intellectum vt intellectum est, secundò, quòd intellectus non comparatur hic ad omnia aut plura intellecta simul vel successiuè: sed ad vnumquodque intellectum perfectè, id est secundum se & omnia quæ virtualiter in eo claudūtur: ita quòd quidditas & passiones & accidentia & cætera eius non nisi vnius intellecti loco computantur. Et sic ex hoc quòd intellectus noster vt intellectus est, est in potentia pura, habet quòd intellectum perfectum bonis vel malis non simul acquirat, id est apprehendat actu: sed successiuè rotum illud apprehendat. Hæc autem successio nihil aliud est quàm componere primò apprehensum pura quidditatem cum reliquo puta passionem, & hanc cum alia, &c. Ergo. Oportet enim successionem discretiuè secundum diuersitatem materiæ subiectiuæ ponere.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquinte Articulum sextum.

Titulus clarus. Commen.

¶ Ad tertium dicendū, quòd similitudo rei recipitur in intellectu secūdum modum intellectus, & nō secundum modum rei. Vnde cōpositioni & diuisioni intellectus respondet quidem aliquid ex parte rei, tamen non eodē modo se habet in re, sicut in intellectu. Intellectus enim humani propriū obiectum est quidditas rei materialis c, quæ sub sensu & imaginatione cadit. Inuenitur aūt duplex compositio in re materiali: prima quidem formæ ad materiam, & huic respondet compositio intellectus: qua totum vniuersale de sua parte prædicatur. Nam genus sumitur à materia communi, differentia verò completiua speciei à forma: particulare verò à materia indiuiduali. Secunda verò compositio est accidētis ad subiectum. Et huic compositioni respondet compositio intellectus, secundum quam prædicatur accidens de subiecto, vt cum dicitur, homo est albus. Tamen differt compositio intellectus à compositione rei. Nam ea, quæ componuntur in re, sunt diuersa. Compositio autem intellectus est signum identitatis eorum, quæ cōponuntur. Non enim intellectus sic componit, vt dicat quòd homo est albedo: sed dicit q. homo est albus, id est habens albedinem. Et simile est de cōpositione formæ & materiæ. Nam animal significat id quod habet materiam sensitiuam, rationale verò quod habet naturam intellectiuā: homo verò, quòd habet vtrumque: Sortes verò, quòd habet omnia hæc cum materia indiuiduali. Et secū.dum hanc identitatis rationem intellectus noster vnum componit alteri prædicando.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Verum intellectus possit esse falsum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus possit esse falsus. Dicit enim Philosophus in 6. Meta. quòd verum & falsum sunt in mente. Mens autem & intellectus idem sunt, vt suprà dictū est c. Ergo falsitas est in intellectu.

¶ Præterea, Opinio & ratiocinatio ad intellectū pertinēt. Sed in vtraq; istarū inuenitur falsitas. Ergo potest esse falsitas in intellectu.

¶ Præterea, Peccatum in parte intellectiua est. Sed peccatum cum falsitate est. Errant enim qui operantur malum, vt dicitur Pro. 14. Ergo falsitas potest esse in intellectu.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustinus lib. 83. Quæst. quòd omnis, qui fallitur, id in quo fallitur non intelligit. Et Philosophus dicit in lib. de Anima, quòd intellectus semper est rectus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm quicquid est sit proprium obiectum intellectus, nunquam contingit circa ipsum falli ipsum per accidens, prout ipsi compositio vel diuisio, seu discursus administrantur, quibus fallitur quandoque.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Philosophus in 3. de Anima comparat quantitatem cum reliquis quæ passionem, & hanc cum alia, &c. Ergo. Oportet enim successionem discretiuè secundum diuersitatem materiæ subiectiuæ ponere.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquinte Articulum sextum.

Titulus clarus. Commen.

¶ In corpore sunt duæ cōclusiones respōsiuæ quæsito. Prima, Intellectus circa quod quid est non fallitur, nisi per accidens. Secunda, intellectus circa ea quæ circundant quidditatem, potest falli componendo, diuidendo, vel ratiocinando.

¶ Has conclusiones probat duplicitèr. Primò simultanee super Arist. autoritate innixa. Secundo ratione probante in communi intentum tam in hoc quàm in simili. Vnde quatuor in corpore articuli facit. Primò proponitur similitudo: & dicitur quòd apud Arist. intellectus est similis sensui quo ad veritatem & falsitatem iudicij. Secundo narrātur duo, vel tria de sensu. Primum, quòd respectu proprij obiecti est verus per se. Secūdum, quòd implicite inbinatum iam est, est quòd per accidēs respectu proprij obiecti est falsus: tale accidens est dispositio organi, &c. Tertium est, quòd respectu sensibilis communium etiam per accidēs fallitur, vt patet. Tertiò assignatur ratio vniuersalis & communis sensui & intellectui: & est, quia ordo potentiæ ad proprium obiectum semper eodem modo se habet. probatur: quia cōuenit potentiæ secundum quod ipsa: & potes syllogizare sic, Potentia semper eodem modo se habet ipsa manente ad proprium obiectum: ergo quandiu ab eodem & consequenter non fallitur circa illud: cùm falli in defectu consistat. Consequentia nota: & antecedens probatur: quia potentia per se & secundum quod ipsa ordinatur ad proprium obiectum: ergo semper eodem modo, & tenet sequela: quia secundum quod ipsum infert necessarium & sempiternum vt patet in primo Posteriorum. Quærēb applicatur similitudo & ratio ad intellectum: & totidem dicuntur de intellectu, proportionaliter tamen. Vnde sex dicit. Primò assignat proprium obiectum intellectus quasi subsumendo sub ratione communi præposita. Secundò infert primam conclusionem similem primo dicto de sensu, vt patet. Quartò ad robur primæ conclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis inuentæ in intellectu, dicens, quòd propter hoc quia intellectus circa quidditatem non fallitur oritur infallibilitas intellectus circa primo principia complexa: & consequenter circa omnes conclusiones scientificas. & quod indeclinabiliter nascatur hoc, probatur: quia hoc conuenit eis, quia euidentes sunt ex fola quidditate terminorum: principia enim cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, vt dicitur in primo Poste. habent ergo principia intellectibilitatem ex virtute ad quidditatem, quæ est proprium intellectus obiectum: proprium enim & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex terminus significat: & quia circa illud errare non potest, meritò circa ea quæ sufficiens habent lumen, ex illo errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnum primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc verè fallit sensum testimonium, cùm accidentaliter alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidens illud dependere ostenditur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Infallibilitatis igitur intellectus causa optimè dicta est ordo ad quod quid est tum ad hoc intellectum sensui. Sensus enim circa proprium obiectum nō decipitur, sicut visus circa colorem: nisi forte per accidens[e] ex impedimento circa arganum contingēte: sicut cum gustus febricitantium dulcia iudicat amara, propter hoc quòd lingua malis humoribus est repleta. Circa sensibilia verò communia decipitur sensus, sicut iudicando de magnitudine vel figura, vt cùm iudicat solem esse pedalē: qui tamen est maior terra. Et multo magis decipitur circa sensibilia per accidens, vt cùm iudicat fel esse mel propter coloris similitudinem. Et huius ratio est in cuidētia: quia ad proprium obiectum vnaquæque potentia per se ordinatur secūdum quod ipsa. Quæ autem sunt huiusmodi, semper eodem modo se habent. Vnde manente potētia non deficit eius iudicium circa proprium. Obiectū autē propriū intellectus est quidditas rei[e]. Vnde circa quidditatē rei per se loquendo intellectus non fallitur. Sed circa ea, quæ circunstant rei essentiā, vel quiddi tatem, intellectus potest falli: dum vnum ordinat ad aliud, vel cōponendo, vel diuidēdo, vel etiā ratiocinando[e]. Et propter hoc etiam circa illas propositiones errare non potest, quæ statim cognoscūtur cognita terminorū quidditate, sicut accidit circa prima principia; ex quibus etiam accidit infallibilitas veritatis secundum certitudinē scientiæ circa conclusiones. Per accidēs tamen cōtingit intellectū decipi circa quod quid est in rebus cōpositis, nō ex parte organi, quia intellectus nō est virtus vtens organo, sed ex parte cōpo sitionis interueniētis circa diffinitionē, dum vel diffinitio vnius rei est falsa de alia, sicut diffinitio circuli de triāgulo: vel dum aliqua diffinitio est in se falsa, implicans cōpositionē impossibilium: vt sic accipiatur hoc vt diffinitio alicuius rei, animal rationale allatum. Vnde in rebus simplicibus, in quarū diffinitionibus cōpositio interuenire non potest, nō possumus decipi: sed deficimus in totaliter non attingendo, sicut dicitur in 9. Meta.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd falsitas dicitur esse in mente secundum compositionē & diuisionem. Et similiter dicendum est ad secundum de opinione & ratiocinatione. Et ad tertium de errore peccantium, qui consistit in applicatione ad appetibile. Sed in absoluta cōsideratione quidditatis rei, & eorum, quæ per eam cognoscuntur, intellectus nunquam decipitur. Et sic loquuntur autoritates in contrarium inductę.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum, vnam & eandem rem vnus alio melius intelligere possit.

AD SEPTIMVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ vnam & eandē rem vnus alio melius intelligere nō possit. Dicitur enim in lib. 23. q. Quis-
quis vllam rem aliter quàm est, intelligit: nō eam intelligit. Quare non est dubitandum esse perfectam intelligentiam qua præstantior esse non possit. Et ideo non est per infinitum ire, quòd quælibet res intelligitur: nec eam posse alium alio plus intelligere.

¶Præterea, Intellectus intelligēdo verus est. Veritas autem cùm sit æqualitas quædam intellectus & rei: non recipit magis & minus. non enim propriè dicitur aliquid magis, & minus æquale. Ergo neque magis & minus aliquid intelligi dicitur.

¶Præterea, Intellectus est id quod est formalissimum in homine. Sed differentia formæ causat differētiam speciei. Si igitur vnus homo magis alio intelligit, videtur quòd non sint vnius speciei.

¶SED CONTRA est, quòd per experimentum inueniuntur aliqui aliis profundius intelligentes. Sicut profundius intelligit qui conclusionem aliquam potest reducere in prima principia & causas primas, quàm qui potest reducere solùm in causas proximas proprias.

CONCLVSIO.

¶Non contingit eandem rem vnum altero melius intelligere obiectiuè, sed ex parte potentiæ intelligentis, dispositionem animæ & corporis sequentis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquē intelligere vnam & eandem rem magis quàm aliam, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd ly magis, determinet actum intelligendi ex parte rei intellectæ. Et sic non potest vnus eandem rem magis intelligere quàm alius. Quia si intelligeret eam aliter quàm sit, vel melius vel peius, falleretur, & non intelligeret: vt arguit Augu. Alio modo potest intelligi vt determinet actum intelligendi ex parte intelligentis. Et sic vnus alio potest eandem rem melius intelligere: quia est melioris virtutis in intelligendo: sicut melius videt visione corporali rem aliquam, qui est perfectioris virtutis, & in quo virtus visiua est perfectior. Hoc autē circa intellectum contingit dupliciter. Vno quidem modo ex parte intellectus, qui est perfectior. Manifestum est enim, quòd quantò corpus est melius dispositum, tantò meliorem fortitur animam. Quod manifestè apparet in his, quæ sunt secundum speciem diuersa. Cuius ratio est, quia actus & forma recipitur in materia secundum materiæ capacitatem. Vnde etiam cùm in hominibus quidam habeant corpus melius dispositum, fortiuntur animam maioris virtutis in intelligendo. Vnde dicitur in 2. de Anima, quòd molles carne bene aptos mente videmus[e]. Alio modo contingit hoc ex parte inferiorum virtutum, quibus intellectus indiget ad sui operationem. Illi enim, in quibus virtus imaginatiua & cogitatiua & memoratiua est melius dispositæ, sunt melius dispositi ad intelligendum.

¶AD PRIMVM ergo patet solutio ex dictis. Et similiter ad secundum. Veritas enim intellectus in hoc consistit quòd intelligatur res esse ducti sit. ¶Ad tertium dicendum, quòd differētia formæ; quæ non prouenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, non facit diuersitatē secundum speciem, sed solum secundū numerum. Sunt enim diuersorum indiuiduorū diuersę formæ secundum materiam diuersificatæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile.

AD OCTAVVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ intellectus per prius intelligat indiuisibile quā diuisibile. Dicit enim Philosophus in 1. Physic. q̄ intelligimus & scimus ex principiorum & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia sunt principia & elemēta diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quam diuisibilia.

¶Præterea, Id quod ponitur in diffinitione alicuius, per prius cognoscitur à nobis: quia diffinitio est ex prioribus & notioribus, vt dicitur in 6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut punctū in diffinitione lineæ[e]. Linea enim, vt Euclides dicit, est longitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta. Et vnitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per vnum, vt dicitur in 10. Meta. Ergo intellectus noster per prius intelligit indiuisibile quàm diuisibile.

¶Præterea, Simile simili cognoscitur. sed indiuisibile est magis simile intellectui quàm diuisibile, quia intellectus est simplex, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima, quòd indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscitur. Ergo & indiuisibile.

CONCLVSIO.

¶Indiuisibile tam secundū continuitatē quàm secundū rationē est prius notiū opposita diuisione, sed indiuisibile omnino actu & potentia est posterius notum.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ obiectū intellectus nostri secundū præsentē statū est quidditas rei materialis, quā à phāsmatib⁹ abstrahit, vt ex præmissis patet[e]. Et quia id quod est primò & p̄ se cognitū à virtute cognoscitiua, est propriū eius obiectū: cōsiderari potest quo ordine indiuisibile intelligatur à nobis ex eius habitudine ad huiusmodi quidditatem. Dicitur autem indiuisibile tripliciter, vt dicitur in 3. de Anima. Vno modo sicut continuū est indiuisibile: q̄a est indiuisum in actu, licet sit diuisibile in potentia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectui à nobis quàm eius diuisio, quæ est in partes: q̄a cognitio cōfusa est prior q̄ distincta, vt dictū est[e]. Alio modo dicitur indiuisibile secundū speciem, sicut ratio hominis est quoddā indiuisibile. Et hoc etiā modo indiuisibile est prius intellectū quam diuisio eius in partes rationis, vt suprà dictū est[e]. Et iterum prius quàm intellectus componat & diuidat affirmando, vel negando. Et huius ratio est: quia huiusmodi duplex indiuisibile intellectus secundū se intelligit, sicut propriū obiectū. Tertio modo dicitur indiuisibile quod est omnino indiuisibile, vt punctus & vnitas: quę nec actu nec potētia diuidūtur. Et huiusmodi indiuisibile per posterius cognoscitur per priuationem diuisibilis. Vnde punctum priuatiuè diffinitur, Punctū est cui pars non est[e]. Et similiter ratio vnius est q̄ sit indiuisibile, vt dicitur in 10. Meta. Et huius ratio est: quia tale indiuisibile habet quandā oppositionē ad rem corporalē: cuius quidditatem primò & per se intellectus accipit. Si autem intellectus noster intelligeret per participationem indiuisibiliū separatorū, vt Platonici posuerunt[e]: sequeretur quòd indiuisibile huiusmodi esset primò intellectum, quia secundum Plato. prius participantur à rebus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ in accipiendo scientiā non semper principia & elementa sunt priora: quia quādoque ex effectibus sensibilibus deuenimus in cognitiōe principiorū & causarum intelligibiliū. Sed in complemēto scientiæ semper scientia effectuum dependet ex cognitione principiorum & elementorum, quia vt ibidem dicit Philosophus, tunc opinamur nos scire cum in principia possumus & causas resoluere.

¶Ad secundū dicendum, q̄ punctū non ponitur in diffinitione lineæ cōuniter sumptæ. Manifestū est enim q̄ in linea infinita & etiā in circulari non est punctum nisi in potentia. Sed Euclides diffinit lineā finitam rectā. Et ideo posuit punctū in diffinitiōe lineæ, sicut terminum in diffinitione terminati. Vnitas verò est mensura numeri. Et ideo ponitur in diffinitiōe numeri mēsurati, nō aūt ponitur in diffinitiōe diuisibilis, sed magis ecōuerso.

¶Ad tertium dicendū, quòd similitudo, per quam intelligimus, est species cogniti in cognoscente. Et ideo non secundum similitudinem naturæ ad potentiam cognoscitiuam est aliquid prius cognitum, sed per connenientiam ad obiectum: alioquin magis visus cognosceret auditum quàm colorem.

QVAESTIO OCTVAGESIMA SEXTA, quid intellectus noster in rebus materialibus cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quid intellectus noster in rebus materialibus cognoscat. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum cognoscat singularia. ¶Secundò, vtrum cognoscat infinita. ¶Tertiò, vtrum cognoscat contingentia. ¶Quartò, vtrum cognoscat futura.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum intellectus noster cognoscat singularia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ intellectus noster cognoscat singularia. Quicunq; enim cognoscit cōpositionē, cognoscit extrema cōpositionis: sed intellectus noster cognoscit hanc compositionem, Sortes est homo. Eius enim est propositionē formare, Ergo intellectus noster cognoscit hoc singulare quod est Sortes.

est secundum non causam vt causam. Non enim maior aut minor efficacia dat præsentiæ occasionare talē gradū animæ: sed status corporis dispositi per eas. Ex hoc enim quòd afficiunt corpus in statu illo quo occasionalis causa est animæ habent quòd occasionaliter concurrant ad talem commensurationem animæ. Vnde si dispositiones conseruantes, aut quæcunque aliæ infra latitudinem humanam intrentur in statu illo: ipse redundarent hoc modo in substantiam animæ: quòd autem redundantia hæc rationabilis sit, tam patet ex dictis, quia anima essentialiter est perfectio coaptata suo perfectibili.

a ¶Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum octauum.

TItulus per prius ordine generationis: cætera ibi-mus ut in communi.

Commen. ¶In corpore tris. Primò ostenditur radix & via veritatis quæritæ. Secundò respondetur quæstio duplici conclusione. Tertiò ex tertia conclusione confirmatur posita radix & destruitur simul opi. Platonica.

¶Quo ad primū est hæc conclusio: Ordo quo indiuisibile cognoscitur à nobis, ex habitudine ad quidditatem sensibilem pensandus est. Probatur: quia quidditas materialis est propriū obiectum intellectus nostri: hoc ergo primò cognitū: ergo ex appropinquatione ad ipsum indiuisibile vel diuisibile erit prius notum. Omnia clara sunt.

¶Quo ad secundum ponitur distinctio indiuisibilis tripliciter: & circa prima duo membra ponitur prima conclusio, affirmativa, iuxta tertium secunda negativa. Prima ergo cōclusio est, Indiuisibile actu tam secundum continuitatem quàm secundum diffinitionem est prius notum opposita diuisione. Probatur vtraque pars simul dupliciter. Primò, quia cognitio cōfusa est prior distincta. Secundò, quia vtrunque indiuisibile est species propria obiecti intellectualis: per hoc secundum scipsum & non per aliud prius cognitum cognoscitur. Est enim quodlibet horum quidditas quædam rei corporeæ.

¶Aduerte hic quòd litera in secunda parte conclusionis inserit quòd indiuisibile secundum rationem, id est incomplexum, est prius notum, etiam antequam intellectus componat: quod quidem probatione non eget: quia prima operatio intellectus est prior secunda: & cognitio cōplexa necessario præsupponit incomplexam.

¶Secunda conclusio est: Indiuisibile omnino, scilicet actu & potentia, est posterius notum diuisibili. Probatur dupliciter. Primò, quia hæc propositione cognoscuntur: vt patet de punctis diffinitione & vnitatis. Secundò, quia hæc oppositionem quandam habent ad rem corpoream: quæ est proprium intellectui mobili.

¶Aduerte hic quòd genus hoc tertium indiuisibilium, quod solùm propriè dicitur indiuisibile, dicitur opponi rei corporeæ: quia priuatiuè opponitur illi: dum hoc priuatione diuisionis repertibilis in continuo & numero indiuisibilis est, & dicitur.

¶Quo ad tertium eliditur opinio opposita radici positæ, ex vltima conclusione. Quia enim genus hoc indiuisibilium, scilicet actu & potentia posterius cognoscitur nos cognoscere, sequitur q̄ intellectus noster nō moueatur & actuetur ab indiuisibilibus separatis, sed à quidditate sensibili. Si enim ab illa acquaretur, ille prius intelligeret. & probatur sequela: quia priora prius participantur à rebus, & consequenter intellectu. Patet quoque hæc pars introducī ad ostendendā necessitatem huius articuli quia, scilicet opiniones habet diuersas secundū diuersa principia.

a ¶Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum primum.

TItulus clarus. Commēt.

¶In corpore duæ conclusiones respondetur. Prima est, Singulare materiale intellectus noster non potest directè & primò cognoscere. Probatur, Intellectus intelligit abstrahendo à materia indiuidualis: ergo directè intellectū est nō singulare, sed vniuersale. Antecedēs patet, consequentia probatur, quo ad primam partem: quia materia indiuidualis est principium singularitatis: quo ad secundā verò, quia abstractū ab indiuidualibus est vniuersale. Secūda cōclusio est, q̄ intellectus noster potest intelligere singulare indirectè. Probatur, intelligens non nisi per connectionē ad phantasmata singularium, indirectè pōt intelligere singulare. Intellectus noster est huiusmodi: ergo, &c.

¶Num vniuersale sit primò & directè cognitum, singulare autem indirectè.

¶Circa primam conclusionē occurrūt obiectiones contra duo. Primò contra illud, scilicet quòd vniuersale sit primò cognitum ab intellectu nostro: arguit Durandus duplicitèr. Tum quia obiectum & omnis eius pars secundūm præcedit actum potentiæ: quoniā potentia nō facit, sed supponit obiectum: sed vniuersale non præcedit omnē actū intellectus: ergo. Tum quia repræsentatiuū realē & naturaliter repræsentat rem secūdum eius conditionem realem: sed vniuersalitas nō est conditio realis: ergo non repræsentatur per realem speciem, &c. vt ponit. Secundò contra illud, scilicet q̄ singulare non directè: & primò intelligitur tripliciter. Primò, quia intellectus incipit vbi terminatur sensus: sed sensus terminatur ad singulare: ergo à singulari incipit. Secundò, quia vniuersale abstrahitur à singulari, vt à termino à quo: ergo singulare prius cognoscitur, abstractio enim non nisi à noto fit. Tertiò, quia singulare primò mouet intellectū: ergo primò intelligitur: consequentia nota. Antecedens probatur: quia actiones sunt singulariū: talis enim motio, actio quædam est.

Quæstio.

¶Ad primum horum dicitur, falsum esse assumptum: & quòd intellectus id est tota pars intellectiua non suponit, sed facit obiectum intellectus: potentia enim actiua non prohibetur constituere sua obiecta: sed arguens, quia negat intellectum agentem & species fallitur.

¶Ad secundū verò dicitur q̄ repræsentari vniuersale, potest [illegible] modo vt vniuersalitas sit cōditio repræsentata: & sic non repræsentatur vniuersale. Alio mō vt vniuersalitas sit cōditio repræsentans: & sic [illegible] ratur: & hoc modo dicitur

Biblioteca de la Universidad de Deusto

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam vniuersalẽ: quia, scilicet repræsentat eã, & nõ repræsentat individuales cõditiones. Et hoc ẽm q̃ sic repræsentatur, sequitur q̃ vniuersalia repræsententur q̃a nec vt vna numero, nec vt multiplicata numero, &c. & sic patet nullitas cõsequentiæ.

¶Ad argumenta cõtra ipsam conclusionẽ dicitur præmisso, q̃ in actione & passione intellectus non omnium operationũ attenduntur. Primus realis, qui conuenit intellectui vt ens est, &c.

¶Præterea, Intellectus practicus dirigit ad agendum. Sed actus sunt circa singularia. Ergo cognoscit singularia.

¶Præterea, Intellectus noster intelligit seipsum. Ipse autem est quoddam singulare. Alioquin non haberet aliquem actum. Actus enim singularium sunt. Ergo intellectus noster cognoscit singulare.

¶Præterea. Quicquid potest virtus inferior, potest superior. Sed sensus cognoscit singulare. Ergo multo magis intellectus.

¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 1. Phy. q̃ vniuersale secũdum rationẽ est notũ, singulare aũt secundũ sensum.

CONCLVSIO.

¶Cùm non contingat intelligere nisi secundum abstractionem à materia, impossibile est singularia ab intellectu apprehendi directè, sed tantùm indirectè secundum quandam reflectionem.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ singulare in rebus materialibus intellectus noster directè & primò cognoscere non põt. Cuius ratio est: q̃a principiũ singularitatis in rebus materialib' est materia indiuidualis: intellectus aũt noster, sicut suprà dictũ est, intelligit abstrahẽdo speciẽ intelligibilẽ ab huiusmodi materia. Qũ aũt à materia indiuiduali abstrahitur, est vniuersale. Vnde intellectus noster directè nõ est cognoscitiuus nisi vniuersaliũ. Indirectè aũt & quasi per quandam reflexionem põt cognoscere singulare. Quia, sicut suprà dictũ est, etiã postquã species intelligibiles abstraxerit, nõ põt secũm eas actu intelligere, nisi cõuertẽdo se ad phãtasmata, in quibus species intelligibiles intelligit, vt proximo fibi. Vnde cogitatio non à fensatis, fed elicitis intentionibus primò perficitur.

¶Ad secundum verò dicitur falsum esse quòd oporteat abstractionem fieri à toto tam de abstractione intellectus possibilis quàm agentis: & de agere quidem patet, de possibili verò manifestum fit ex sensu: visus enim abstrahit colorem ab odore pomi ignoto fibi, tali enim pacto intellectus possibilis cõsideratur vniuersales & non particulares conditiones.

¶Ad tertium aut̃ dicitur, q̃ si est sermo de intellectu vt re conceditur q̃ primum mouẽs est singulare sed non materiale, sed immateriale, scilicet intellectus agens: falsum enim supponitur, scilicet quòd in tali motione obiectum sit primò mouẽs. Sed tunc cõsequẽtia nihil valet: ergo singulare primò cognoscitur: quia intellectus agẽs & obiectũ in phãtasmate in hoc primo ordine nõ mouẽt obiectiuè, sed actiuè potius. Si verò est sermo de intellectu vt intellectus est: sic concesso q̃ primò mouens sit obiectũ, negatur quòd sic singulare esset dicitur quòd est natura vniuersalis, quæ obiectiuè perficit, mouet, & factit esse in actu intellectũ: quoniã illa est primò repræsentata per speciem intelligibilem & primò intelligibilis, vt in litera dicitur.

¶Num intellectus cognoscit singulare reflexe.

Quæstio. ¶Circa secundã conclusionẽ dubium occurrit: quia cum omnis cognitio fiat per assimilationẽ, & intellectus nõ quam neque in actu recto neque reflexo assimiletur singulari, sequitur q̃ nunquam cognoscat ipsum. Et cõfirmatur: quia si intellectus intelligit singulare suũ rectè siue reflexè, sequitur, ergo format in se cõceptũ ipsius singularis: sed omnis intellectio in cõceptu aliquo cõsistat: & propositio singularis formari nõ potest nisi conceptus incomplexus termini singularis habeatur: sed in intellectu nõ potest esse cõceptus materialis indiuidui vt sic: ergo. probatur minor: quia cõceptus est similitudo expressa rei cõceptæ, repugnat aũt intellectui nostro hic habere similitudinẽ materialis indiuidui, vt patet, quia aliter non abstraheret ab hic & nunc. Et nihil prohiberet ponere species intelligibiles singulariũ in intellectu nostro: par enim est ratio quo ad hoc de similitudine impressa & expressa.

¶Ad oppo. autem dicit demonstratio Aristot. in 2. de Anima de sensu communi, quòd oportet iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere vtrumque: sed intellectus ponit differentiam inter vniuersale & singulare, ergo.

¶In hac difficultate dicẽdũ mihi videtur: & q̃ intellectus cognoscit vtrũq; & q̃ nõ formar propriũ cõceptũ singularitatis intelligit ipsum in cõceptu alterius: q̃ tamen est eius quodãmodo. Ad quorũ euidentiã sciendũ est, q̃ dupliciter experimur nos intelligere aliquid, cùm seipso & in alio. In seipso quidẽ: cũ cognoscẽdo sentamus in nobis cõceptũ illius rei quã intelligimus: sicut cũ intelligimus graue, formamus in nobis cõceptũ propriæ rationis formalis ipsius grauitatis: & cũ perceipimus bouẽ, formamus in nobis cõceptũ propriæ differẽtiæ, &c. in alio verò cũ vnũ cõcipimus & aliud in illo cõcepto arguimus inuenire: quod tamen quid sit non concipimus: Sicut cũ cõcipimus ingeniũ infinitã esse, sẽ quãdã excellentissimã subtelle arguitum: quid tamẽ sit res illa ignotum est. Sic enim res illa & nota quodãmodo & ignota est. Nota quidẽ in alio, in cõceptu scilicet infinitæ ignota secundũ suam rationẽ formalẽ & consequenter in proprio cõceptu nota arguitiuè, ignota directè: nota quantũ ad quæstionẽ quia cognita quantũ ad quæstionẽ quid est. Et hoc modo singulare materiale notũ est intellectui nostro. Nũquam enim cõcipere nos exprimus fiue directè siue indirectè Sortitatẽ, quasi cõcipiamus singularitatẽ in cõmuni. Si enim cõciperemus hoc album hãc humidũ proprio cõceptuillo intellectus vt sic: esset hoc materiale signatũ: & quidditatiuã cognitionẽ haberet singulare vt sic: cũ nõ sit aliud sit nosse qd quid erat esse alicuius quã cõcipere illud secũdũ propriũ illius cõceptũ vt sic. Sed bene experimur q̃ nominis differentiã inter Sortẽ & quod qd erat esse hominis inter hoc & vniuersale. Et ideo oportet q̃ vtrũq; cognoscatur: sed ad hoc sufficit cognitio arguitiua, cõcipientes enim in nobis hominẽ & singularitatẽ: & q̃ homo nõ subsistit per se, &c. arguitur & cõcluditur ab intellectu in rem: natura res quæda singularis, &c. differens ab vniuersali sibi oblato per differẽtiam sibi incognoscibilẽ quidditatiuè, f. Sortialitatẽ vt de Deitate exẽplariter manifestũ est. Cõcipitur ergo singulare ab intellectu nostro non proprio, sed alieno conceptu, qui tamen est aliquo modo, f. cõfusè & arguitiuè eius, non repræsentatiuè, quẽadmodũ Deitas concipitur in alieno conceptu, qui est tamẽ Deitatis cõceptus nõ repræsentatiuè, sed arguitiuè: & hoc sufficit ad ponendũ differentiã inter Dejtatẽ sic cognitã, & id quod directè cõcipimus. Et propterea diuus Th. in corpore articuli intellectũ cognoscere singulare dicit: & in responsionibus ad collig rationem partis sensitiuæ cum intellectus cognitãinfinuãs per hoc q̃ nũquam intellectus hoc signatũ individuum conceptu proprio, nisi in cognitiua attingit: & quòd per illam ipse intellectus arguitiuè attingit ad illud. Et hoc expressius indicat in q. de anima. art. 20. in responsione ad primum secundo loco obiectorũ: vbi dicit, quòd ista c. sic non perficitur nisi adiunctionẽ virtutis imaginatiuæ. Et hęc si bene perspexeris, multa obscura patefiet tibi. Nec te moueat q̃ in calce cor poris articuli dicat quòd intellectus cognoscendo indirectè singulare, format hanc propositionem, Sor. est homo, propterea quia formare hanc propositionem exigit formare conceptum Sor. Perspice suprãdicta, & vide quòd intellectus format hanc propositionem de ignota Deitate si vocaretur A. A est substantia prima, &c. & tamen careret proprio conceptu ipsius A. ita intellectus formar propositionem hanc, Sort. est homo solo illo conceptu confuso, & quid nominis contentus in seipso, vt patet ex dictis.

¶In responsione ad quartũ nota duo. Primũ est, q̃ respõdeo cõsistit in hoc q̃ arguendo cõmittitur sophisma figuræ dictionis à quid ad quomodo: quoniã idẽ dicitur esse quod cognoscitur à sensu & intellectu, sed nõ eodem modo quia à sensu concretè ab intellectu abstractè: & ideo cùm subsumitur sensus cognoscit singulare, patet de est ac si diceretur q̃ sensus cognoscit concretè hoc enim est cognoscere singulare, vt in litera dicitur. Secundũ est, quòd hinc habet q̃ aliquid defert secum species visibilis quod visi non discernitur: & similiter species audibilis & similes: percipiũt enim sensus obiecta sua tãsi signatẽ quidditates autem & passiones eorũ quæ simul vehũtur, ab alijsi potẽtia discernitur: quod tamẽ nõ est alia cognoscere nisi oblata q̃ species sensibiles: allo modo q̃ sensus exterior, aut vis inferior.

¶In hoc articulo aduerte, quòd Scotus in 4. dist. 45. q. 1. tenet quòd intellectus noster intelligit singulare sensibile intuitiue, hoc album, &c. quod sentiretur: & sensationem ipsam: & affert pro se primam & quartam rationes: quæ in litera sunt attendendo: sed quia soluuntur in litera, non oportet aliter laborare.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶In corpore sunt tres conclusiones: aut vna habens tres partes, scilicet intellectus noster, nec actu nec habitu potest intelligere infinita, sed in potentia tantùm. Et probatur in litera tali ordine. Quia primo probatur pars affirmatiua, scilicet quòd in potentia. Secundò, prima negatio, scilicet quòd non actu. Tertiò, secunda negatio, scilicet quòd nec habitu.

¶Quo ad primum ratio est hæc, obiectum intellectus nostri non compatitur infinitum nisi in potentia. ergo intellectus noster potest intelligere infinita in potentia. Antecedens probatur: quia illud est quidditas sensibilis, quæ non habet infinitatem nisi in potentia, vt patet 3. Physi. consequentia verò probatur, quia eodem modo oportet se habere intellectum ad infinitum, quo se habet illius obiectum: quod probatur, quia oportet potentiam proportionari obiecto proprio.

¶Circa hanc rationem aduerte primò, quòd tenet, propterea quia quidditas rei materialis supponit obiectũ & motiuum & adæquatum intensiuè respectu intellectus nostri pro statu isto, de quo est sermo. si enim intellectus ab ea mouetur, & in nihil potest quod illius aliquid aliquo modo non sit vi fictiõsequens est, quòd vnumquodque ita se habet ad cognosci á tali intellectu, quomodo se habet ad rationem quidditatẽ, quod ergo in tali quidditate in potentia tantũ inuenitur, in intellecto quoque illo potentialiter tantum inuenirí oportet, & ideo infinita vt quidditas sensibilis in essendo, sic intellectus in cognoscendo non nisi in potentia habet.

¶Aduerte secundò, q̃ hæc ratio nõ tantum probat partẽ affirmatiuã, f. q̃ intellectus intelligit in potentia infinita: sed negatiuam, f. quòd non actu. Verũtamen in litera ex propriis infiniti & actus, additur ratio specialis ad partem hãc negatiuã.

¶Quo ad secundum ergo probatur dupliciter ex eadem tamen radice. Primò sic, Infinitum non habet vnam speciem, ergo non potest actu cognosci ab intellectu nostro, consequentia nota: quia intellectus noster non potest simul actu intelligere nisi vnica specie repræsentata. Antecedens probatur: quia alioquin infinitum habetet rationem totius & perfecti. Secundò sic, Infinitũ non potest cognosci nisi accipiendo partem post partem: ergo non potest actu cognosci nisi numerando

partes: sed hoc est impossibile fieri actu. ergo non potest actu cognosci. Antecedẽs patet ex diffinitione eius 3. Physic. consequentiæ sunt per se notæ.

¶Circa primam rationem dubium occurrit. Quoniam aut falsum assumit, aut cõcludit, q̃ infinita à nullo intellectu possunt simul actu cognosciscuius tamẽ oppositum superius in 14. q. diffinitũ est respectu intellectus diuini. Cùm enim infinita possint dupliciter repræsentari & cognosci, f. per modũ infiniti, id est per partem post partẽ: & per modum finiti, f. simul, vt ibidem dictum fuit. si in antecedẽte est sermo de infinito per modum infiniti, verum est, & infert, ergo infinitũ à nullo intellectu est cognoscibile actu. Si autem est sermo de infinito per modum finiti, sic falsum est: quia non repugnat infinitis repræsentari simul vnica specie: vt patet de specie intellectus diuini.

¶Ad hoc dicitur, q̃ prima facie aspicienti ambigua occurrit intentio litteræ: quã si attendimus ad conclusionẽ intẽtam, constat, q̃ sermo est de infinitorũ actuali cognitione quocunq; modo, f. siue per modũ infiniti: siue per modũ finiti: dummodo distinctè infinita cognoscantur. Intendit nãq; cõcludere, q̃ intellectus noster non potest actu cognoscere infinita distinctè: vt patet in calce corporis articuli: & de se notum est. Si verò attendimus ad mediũ terminum: sic videtur, q̃ sit sermo restrictus ad infinitũ per modum infiniti: quoniã mediũ assumptũ se tenet ex parte conditionum ipsius infiniti secundum se: quia scilicet habet rationem partis & imperfecti. Si enim ex hoc repugnat sibi habere vnã speciem: ergo repræsentari per vnam speciem repugnat sibi ex intrinseco: & consequenter impossibile est, quòd vna specie repræsentetur cuiscq; intellectui. Sed cùm hoc sit falsum, quia infinita vna specie repræsentantur actu simul Deo & animæ Christi, &c. cõsequẽs est vt medium hoc intelligat de infinito per modum infinitisic enim repugnat ex intrinseco repræsentari vna specie actu & cognosci. Et manifestat sensus iste ex secũda ratione: quæ manifestè loquitur de infinito per modũ infiniti. Subtilitas tamen proficiẽtibus ambiguitatis solutio apparet, recolendo, q̃ non de quacunque specie & cognitione, sed nostri intellectus & naturali pro statu isto est sermo. Ad cuius euidẽtiam scito primò, q̃ infinita (sicut & quodcunq; aliud obiectum intellectus nostri) dupliciter habitudinem habent respectu intellectus nostri, seu suæ speciei & cognitionis, scilicet causæ & repræsentati. Causæ quidem, quia scientia nostra causatur & mẽsuratur à rebus. R. repræsentati autem quia res cognita per speciem propriam, qualis est infinitũ sensibile, q̃ cognoscitur distinctè, repræsentatur per propriã speciem. Scito secundò, q̃ infinito repugnat ex intrinseco causare speciẽ sui adæquatam: & hoc quia habet rationẽ partis & imperfecti, idest, quia id quod actu est, aut habetur de infinitis partis, & imperfecti rationẽ habet, quoniã semper est extra aliquid sumere, vt dicitur in 1. Physic. Ex hoc enim q̃ extra id quod actu sumitur, aut cõsideratur, semper restat extra aliquid infiniti: sequitur q̃ nunquã totũ cõcurrit ad causandũ sui speciẽ, sed semper vt pars: quia quam vt cõpletũ, sed semper vt incompletũ & cõsequẽter nunquã potest adæquatã sui speciẽ causare: omne enim totũ causans adæquatã sui speciẽ oportet secundũ se totũ causare illam. Scito tertiò, q̃ quãuis infinito nõ repugnant distinctè repræsentari vnica specie, per modum finitæ absolutè loquendo: repugnat tamẽ sibi repræsentari sic vnica specie naturali nostri intellectus, prima pars huius dicti patet de infinitis cognitis à Deo. Secũda pars patet ex eo, q̃ species intellectus nostri est causata à rebus: infinito aut̃ repugnat habere talem speciẽ, & vtriusq; rationis quia infinito repugnat habere vnã speciẽ proportionalẽ sibi. Si enim proportionata est infinito, cũ ipsum habeat rationẽ incõpleti, ergo ipsa incompletè repræsentabit. Si aut̃ est species excessiuè repræsentãs, quales sunt species non acceptæ à rebus, tunc non oportet eas commensurari, & proportionari infiniti naturæ. Intẽdit ergo tam cõclusio quàm medium de repræsentatione & cognitione infiniti distinctè siue per modũ finiti, siue per modũ infiniti: respectu intellectus tamen nostri quo ad naturalia tantùm, respectu cuius obiectũ habet rationẽ non solùm repræsentati, sed etiam causæ & mẽsuræ, quã non habet respectu speciei intellectus diuini. Et ideo hæc doctrina nõ repugnat superioribus documẽtis. Secũda quoque ratio ierunt eidẽ sensum quoniã ostẽdit q̃ infinitũ cognitione ei proportionata, qualem supponit esse nostram, quæ ab obiecto causatur, & mẽsurat: ergo nõ potest cognosci actu, nisi numerãdo partem post partem.

¶Circa eandem rationẽ aliud dubium occurrit: quia non videt bene sundata super hoc q̃ infinitum haberet rationẽ totius & perfecti. Hæc enim consequentia quæ fit in litera, f. Si infinitũ haberet vnam speciẽ, haberet rationem totius & perfectiõfundatur super ista categorica, Habens vnam speciẽ, habet rationẽ totius & perfectiõhæc enim cõstat ex prædicato antecedẽtis & cõsequentis, sed hæc est falsa: quoniã sequeretur, quòd nulla pars haberet vnam speciem, similiter nullum imperfectum, &c.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̃ illa categorica si sanè intelligatur, veritima est & necessaria: cum enim omne habẽs vnam speciẽ, adæquetur & comprehendatur ab illa, & nihil cuius aliquid extrà manet, cõprehensum aut adæquatũ sic: cõsequens est, q̃ quicquid vna repræsentante specie contentũ est, vt cõpletum, & totũ se habeat: aliquo aliquo in repræsentatore manente nõ adæquate: tur secundum quodlibet sui. Ad obiecta verò dicitur, q̃ pars & imperfectũ possimi sumi dupliciter, scilicet materialiter, & formaliter. Et materialiter quidẽ vna pãt specie pũtari, fed tunc habet ratiõs totius: quia cõprehensa est, & similiter totalitet. Formaliter verò impossibile est vnã specie præsentari quin distinctè pũtari nõpotest nisi quisquis i est eius totius: & parti hoc repugnat: nam vt sic sine pars est ipsa factione qua pũtat, repũtatur imperfectum, & pars sine eo cuius est pars. Vnde oportet horũ plures esse species propriæs.

a ¶*Super Quæst. 86. Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶In corpore tria. Primò distinguit. Secundò respondet quæsito. Tertiò infert corollarium.

¶Quo ad primum. Primò ipsa distinctio: Contingentia dupliciter, vt cõtingentia, & vt necessaria, habent inseri. Secundò distinctio probationis, quoniã nihil est adeo cõtingẽs, in quo nõ sit aliquid necessitatis: probat inductiuè ex cursu Sor. &c.

¶Quo ad secundum, conclusio responsiua triumembris: Contingentia vt sic directè sensu, indirectè intellectu vt sunt necessitatis ac vniuersalitatis aliquid habent, directè intellectu cognoscũtur. Primò probatur, quo ad primas partes simul actiudi uidua materialia his modis nosceuntur: contingentia sunt individua materialia: ergo, &c. probatur minor: quia idem, scilicet materia & principiũ individuationis, & contingentiæ. Probatur hoc vltimũ: Contingentia oritur ex potentia contradictionis, scilicet esse & non esse: potentia talis est ex materia: ergo. Secundò probatur quo ad vltimam partem per oppositũ sic: Vniuersalia directè ab intellectu nosciuntur, sed contingentia vt necessitatis sunt vniuersalia. Probatur: quia idem est principium necessitatis & vniuersalitatis, forma scilicet: & quòd vniuersalitatis, probatur. Vniuersale sic probatione amateria: oportet esse vel formã vel materiã: radicẽ: q̃ verò necessitatis, probatur: q̃a quæ sequitur formã ex necessitate, vel contingens cùm possit [illegible]

¶Corollarium per quod habetur responsio [illegible]

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hoc sensu lacte diuisio illa, sed tunc fit diuisio scientiæ à sensu, & opinione, &c.
Annot. ¶ Circa probationem primæ partis conclusionis dicitur: quia falsum assumitur seu supponitur, vel processus est ex particularibus. Tota enim vis probationis stat in hoc, quia contingés est contingens propter materiam quæ est individuationis principium, vt patet ex hoc enim infertur, ergo à sensu directè cognoscitur, &c.
Sed hæc propositio, aliquid est particulare, (& sic nõ concludit nisi particulariter, ergo quædam contingentia attingit à sensu tantũ noscuntur, &c. cum tamen liuera vniuersaliter quærat de cõtingentibus) aut est vniuersalis: & sic est falsa. Tum quia dantur cõtingentia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrij; tum quia dantur contingẽtia vniuersalia, vt hominem cõburi, &c. neutra enim ex materia individuãre otiuntur, cũ ab ipsa hæc abstrahãt, illa verò nõ aliena sunt.

¶ *Num contingentia ad materiã, necessitas ad formam referantur.*

Quæstio. ¶ Circa probationẽ vltimæ partis dubitatur: qa nulla videtur esse ita differentia inter consequentia formã, & consequentia materiã quo ad necessitatẽ & contingentiam. Quoniã consequentia materiã distinguũtur in necessaria & contingẽtia: amors enim & corruptio necessariò insunt: & ita ex materia. Et similiter consequentia formã distinguuntur in necessaria & contingentia: videre enim est operatio sequens formã, & tamen cõtingẽter inest: non enim oportet Sortem videre.
Annot. ¶ Circa cõclusionẽ principaliter intentã totũque articulum, dubiũ occurrit: quia totus iste labor otiosus videtur, & per accidens. Otiosus quidem, quia nihil hinc habetur nisi quòd cõtingentia in particulari per sensum, in vniuersali per intellectum cognoscuntur: hic autem & scitũ erat prius ex hoc, q̃ intellectus est vniuersaliũ, & sensus singularium. Et rursus in hoc nulla differentia est inter contingens, & necessarium, quoniam vtr aque in particulari ad sensum, in vniuersali ad intellectum spectant. Per accidens verò, quia ex vniuersalitate, & particularitate pendet solutio, vt patet in literaneecessitas autem & contingentia per accidens, his conditionibus annexæ sunt. ergo, &c.
¶ Ad euidentiam horum ex quod quid est cõtingentis & necessarij procedẽdũ est. Contingẽs enim cum sit quod potest esse & nõ esse necessariũ autẽ quod impossibile est aliter se habere vt patet 5. Met. cõsequens est, q̃ cõtingẽtia, & necessitas entium reales nõ logicæ differentiæ, diuersas habent radicem tua quod contingentia ex potentia, necessitas verò ex actu oriatur. Cuius etiã signũ est, quòd in his inferioribus in quibus plurimũ est de potentia, maximè viget contingentia: in rebus verò superioribus maximè actus naturã participantibus: aut omnino non est aut secundũ quid est contingentia simpliciter enim entia illa necessaria sunt: & tanũ habent contingentiæ quãtum potentiæ cuiusdam admixtionem patiuntur. Vnde actus purus omnino liber est, à contingentia nõmino. Verũm quia potentia in rebus materialibus differentia, substantialis autẽ proprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo cõtingentia nõ simpliciter, sed sensibiliũ ex materia: necessitas autẽ ex forma oriri in litera de sensibiliũ cognitione tractãte dicitur. Et quoniã materia vt materia est in individuis ratiõ sensibilibus, inuenitur in esse realis forma autẽ esse habet & perfectiõs absq; sensibili natura admixta: adcirco cõtingẽtia individuis materialibus in litera attribuitur nõ q̃ sola aut cia individua materialia individuis materialibus dentur cõtingẽtia, & in cęlestibus nihil sit cõtingens: sed quia individua materialia sunt primò cõtingẽtia in gẽe materialiũ: via enim eorũ, cũ à materia recedere incipiant & formæ rationẽ induisse dantiò cõtingentia sunt. Et propter hoc cõtingentia & singulatę sensibile cõnexa sunt nõ per accidens, sed per se ratione propriį principij vtiusq;. Nec propterea removetur, quin materiã aliqua necessitas sequatur, aut formã aliqua cõtingentia comitetur. Sed bene sequitur, q̃ formæ nulla cõtingentia adiungatur, nisi ratione potẽtiæ admixtæ: & similiter materia nullius necessitatis sit causa nisi ratione actus quę participat. Materia enim ratione potẽtiæ, cũ vtrãq; cõtradictionis partẽ respiciat, necessariũ nõ respicit: participatione verò actus necessitatis expers non est. Et hoc dupliciter: quia vel vt participat actualitatẽ, induendo modum actus: puta quia hoc ipsum q̃ est esse in potẽtia, habet actus: & sic cõuenit sibi necessitas ordinis ad vtrumq; cõtradictionis partẽ sub disiũctione: & hinc prournit necessitas corruptionis vtiusq;. Vel vt participat actũ per analogiam, seu proportionem ad ipsum: & sic conuenit sibi necessitas dispositionum materialiũ & hinc fit vt quandã accidia dicãtur cõsequi materiã vt quantitas, &c. Et similiter forma cum ratione actualitatis nõ cõsequitur potẽtiã cõtradictionis, sed potius actuale

aliquid quicquid ipsam non inseparabiliter comitatur, totum vt sic ratione potentiæ sequitur: dico autem vt sic, id est inquantum separabilis rationem habet: quantum enim separabilitatis, tantum habet elongabilitatis ab actu, & proximitatis cum potentia. Vnde facile patet responsio ad omnia quæsita & obiecta.
¶ Ad primum ergo dubiũ dicitur dupliciter. Primò, quòd

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum intellectus noster cognoscat futura.

AD QVARTVM sic pcedit. Videt q̃ intellect' noster cognoscat futura. Intellectus em̃ noster cognoscit per species intelligibiles quæ abstrahunt ab hic & nũc: & ita se habẽt indifferẽter ad oẽ tẽpus. Sed põt cognoscere præsentia. Ergo potest cognoscere futura. ¶ Præterea, Homo quando alienatur à sensibus, aliqua futura cognoscere potest: vt patet in dormientibus & phreneticis. Sed quando alienatur à sensibus, magis indiget intellectu. Ergo intellectus quantum est de se, est cognoscitiuus futurorum.
¶ Præterea, Cognitio intellectiua hominis efficacior est quam cognitio quæcunq; brutorum animalium. Sed quædam animalia sunt quæ cognoscunt quædam futura: sicut cornicułæ frequenter crocitantes significãt pluuiam mox futuram. Ergo multo magis intellectus humanus potest futura cognoscere.
¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccles. 8. Multa hominis afflictio, qui ignorat præsentia, & futura nullo potest scire nũtio.

CONCLVSIO.

¶ Futura contingentia vt sunt in seipsis, non nisi reflexè cognoscuntur ab intellectu, & à solo Deo directè propter æternitatis eius intuitũ: sed futura contingentia in causis necessarijs certa cognitione cognoscuntur, in causis verò, vt pluribus causantibus per coniecturã.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ de cognitione futurorũ eodẽ modo distinguẽdũ est, sicut de cognitione contingentiũ. Nam ipsa futura vt sub tẽpore cadunt, sunt singularia, quæ intellectus humanus non cognoscit nisi per reflexionem, vt suprà dictum est. Rationes autẽ futurorũ possunt esse vniuersales, & intellectu perceptibiles: & de eis etiam possunt esse scitiæ. Vt tñ cõiter de cognitione futurorũ loquamur, sciendũ est q̃ futura dupliciter cognosci possunt. Vno mõ in seipsis, alio mõ in suis causis. In seipsis quidẽ futura cognosci nõ possunt nisi à Deo, cui etiã sunt præsentia dum in cursu rerũ sunt futura, in materia sunt, quia ex potentia quæ ex materiæ differentia nationes autem eorum quia à materia aliqualiter abstrahunt, quanto à materia recedunt, tanto à cõtingentia separantur, & perceptibiles sunt ab intellectu: & propterea meritò ab ipsis contingentibus distinctæ sunt in proposito. Vtraque tamen responsio quo ad rem in idem redit: sed pro literæ intellectu hæc explicari expedit.
¶ Ad secundũ verò dicitur, q̃ distinctio illa quæ adducitur sanè intellecta, vera est. Nec obstant differentiæ assignatæ in litera, vt enim ex dictis patet, differẽtia inter consequẽtia formã, & materiã in hoc quòd illa necessaria, hæc contingẽtia sunt, intelligitur de forma vt forma seu actu, & materia vt materia seu potentia. Distinctio verò consequentiũ tam formã quàm materiam in necessaria & contingẽtia: intelligitur de forma vt cõplectitur in se rationẽ actus & potentiæ: & similiter de materia vt habet rationẽ potẽtiæ: & sapit rationẽ actus aliquo mõ, vt expositũ est.
¶ Ad tertiũ autẽ dicit, q̃ articulus iste cũ suo ꝓcessu necessarius & per se est. Nec est verũ, q̃ nihil aliud hinc habeat, nisi, q̃ cõtingẽtia in particulari per sensum, in vniuerali verò per intellectũ apprehendũtur. Sed hic habet, q̃ cõtingẽtia, absolutè loquẽdo, sensu, nõ intellectu apprehẽdũtur nisi indirectè. Vñ nõ dicuntur hoc prius nouit sed ponit subtilis differentia inter necessariũ & cõtingẽs quo ad cognoscibiliã: quæ necessariũ spectat ad intellectũ, cõtingẽs ad sensum: & hoc, q̃a cõtingẽtia in rebus sensibilibus est cõditio cõsequẽs materiã individuãtẽ sensibilia: necessitas autẽ formã fundantẽ oẽm vtrũtẽ. Vñ nõ per accidẽs se habẽt cõtingẽtia & necessitas ad vtrumq; particularitatẽ, sed p̃ se quãuis nõ p̃ se primò, sed ratione cõis radicis. Materia est vt materia, radix est cõtingẽtię, atq; diuiduationis: & ẽt forma vt forma, radix est necessitatis & vtrũtatis. Et hæc cõnexio aptè assignat in litera tũ cõclusionis, quare, &c.

a ¶ Super Quæstionis octogesimæsextæ Articulum quartum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primò respondet quæsito dicẽdo. Secundò amplificando quæstionem, respondet vniuersaliter de cognitione futurorum. ¶ Quo ad primum est vnica distinctio bimembris cum conclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est, Futura dupliciter, secundum seipsa, vel secundum cognitum rationes, vt de contingentibus dictum est, &c. ¶ Conclusio prima, futura vt sic intellectu non nisi reflexè noscuntur. Probatur, quia sunt singularia.
¶ Conclusio secunda, Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt, & scientię possunt esse de eis, &c. Probatur, quia vniuersales sunt. Omnia declaranda sequuntur iuxta distinctionem in præcedenti artic. de contingentibus.
¶ Quo ad secundum extenditur quæstio ad omnia futura, & non solùm sensibilia, & ad omnem intellectum, & non solùm humanum. Atque respondetur cum distinctione trimembri singulis conclusionibus iuxta membra singula opponitis.
¶ Dicitũ est, Futura dupl. s seipsis, vel causis suis: & his vel necessariis, vel in pluribus.

¶ Concl.

¶ Cõclo prima, Futura in seipsis à solo Deo cognoscũtur ꝓpter æternitatis intuitũ.
¶ Cõclo secũda, Futura s causis necessariis à nobis noscunt certè, vt deeclat' s eclipsi.
¶ Conclusio tertia, Futura in causis vt in pluribus noscuntur per cõiecturam plus, & minus, iuxta inclinationem causarum, vt patet ex se. Circa hæc nihil occurrit repetendum, sed pertinentia ad primò dicta in præcedenti articulo pertinentia ad nunc dicta in quæstione 14. videantur.
Annot. ¶ In responsione ad secundum assertuntur duę opiniones de causa præuisionis futurorum ab anima nostra, iuxta mortẽ præcipuè, vt Gregor. vult in quarto dialogo. & in somnis, vt experimur, & similiter in ecstasi: & vniuersaliter in alienatione à sensibus.
¶ Prima est, q̃ anima ex sui natura hoc habet. Secunda est, q̃ anima habet hoc ex participatione superiorũ causarum. Prima ex Aug. & Platonicam dicit & irrationabilem, quia talis modus cognoscendi, scilicet per participationem superioris rẽ seu idearũ, nõ est connaturalis animæ nostræ.
¶ Secundã declarat, primò distinguendo causas superiores in spirituales & corporales, &c. & reddendo causam, quare magis in alienatione sensuum: quia, scilicet malor approximatio seu conuertio ad spiritualia per recessum à corporalibus quo ad primas: & quia noctes sunt tiores ad quietur, & in somnis parui motus interiores percipiuntur, vtpote aliis non impedientibus: & anima etiam non intenta, aut occupata aliis quo ad secundas.

a ¶ Super Quæstionis octogesimæseptimæ Articulum primum.

Titulus ex sæpe dictis clarus. Ly enim per, notat rationem intelligẽdi qualem ponimus in specie intelligibili. Ita q̃ sensus est, an ipsa essentia animæ sit sibi ipsi, vt species intelligibilis, respectu sui, vt cognitæ.
¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito habens duas partes: alteram affirmatiuam, alteram negatiuã, scilicet anima nostra non per essentiam suam, sed per actũ suum se cognoscit.
Circa quã facit tria. Primò probat eam quo ad vtranq; partem simul. Secundò declarat partem affirmatiuam: quid scilicet sit ille suus actus, ibi, Si igitur intellect' huma nus. Tertiò manifestat modos, quibus anima cognoscit se per suum actũ.
¶ Quo ad primum ponitur talis ratio, Intellectus noster est pura potentia in genere intelligibili. ergo non cognoscit se per propriam essentiam, sed per actum suum. Huius rationis in litera primo ponitur ratio cõsequentiæ expresse, & antecedentis elicitiuè. Deinde probatur antecedens: & tertiò respõdetur tacitæ obiectioni, ibi, Sic etiam Platonici, &c.
¶ Ratio antecedentis & consequentię simul est hæc propositio, Vnumquodque est cognoscibile secundũ quod est in actu, & non secundum quod in potẽtia. Probatur primò autoritate Aristotel. 9. Meta. text. 10. Secundò ex ratione obiecti cognoscibilis, scilicet entis & veri, hoc modo, Nulla res habet rationem alicuius entis aut veri, nisi secundum quòd in actu rationem illius habet, vel participat, &c. ergo nec rationem naturæ cognoscibilis. consequentia patet: quia nihil cognoscitur nisi ens, & verum. Antecedens est per se notum: non enim domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia habet rationem albi. vnde non potest cognosci vt domus & album. Tertiò inductione inchoante à sensibilibus vt cognoscuntur à sensibus: quia coloratum non sentitur visu nisi sit actu coloratum: & deinde à sensibilibus, vt percipiuntur intellectu nostro: in cuius signum materia non cognoscitur, nisi per analogiam ad formam, ex primo Physic. Et demum ad separata à materia deueniendo: quia in eis quælibet ita se habet ad hoc quòd sit intelligibilis per seipsam: sicut se habet ad hoc quòd sit actu. Et manifestatur hoc, graduando intelligentias penes actum & potentiam. Prima enim, quia est actus purus nulli omnino potentię admixtus, & completus secundum totam entis latitudinem: ita quòd sua actualitas continet omnia actu eminenti ſimoquia sic inquã est in essendo, ita est in intelligendo, ita q̃ est intelligibilis per seipsam continens omnia intelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit non solùm se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Aliarum verò intelligentiarum essentiæ sunt actuinon tamen pura nec completi, ita quòd eo quia actus sunt in genere intelligibilių, ideo per seipsas intelligibiles sunt actu: eo verò quia non sunt puri, sed potentiæ permixti plus, & minus, ac per hoc non continent omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo per seipsas nõ sufficienter cognitionẽ pariunt allorum. Vltimæ autem intellectualis substãtiæ essentia pura potentia iure est in genere intelligibilium: ac per hoc nec suipsius nec aliorũ per seipsam cognitionem nata est facere. Ex his enim habetur ratio, & consequentiæ & antecedentis. consequentiæ quidem: quia si vnumquodque sicut se habet ad actũ, ita ad intelligibilitatẽ, consequens est, si aliquid ex se nihil habeat actus, nihil habet secundum se intelligibilitatis: ac per hoc intellectus, qui est pura potentia in genere intelligibilium nõ est per seipsum intelligibilis. Antecedens verò, quia ex quo intellectus suprema est actus purus, & consequenter se habent ex habent aliquid actus & aliquid potentiæ crescente semper potentia cũ elongatione ab actu puro: consequens est iuxta rerum ordinem, vt vltimus intellectus pura potentia sit in illo genere. Deinde probatur antecedens specialiter autoritate Aristot. 3. de Anima. text. 6. & à quid nominat, quia possibilis nominatur. Tertiò respondet tacitę obiectioni: vbi aduerte, quòd obiectio cum eius origine est hęc quia enim ex dictis in litera expressè habentur duo. Primum, quòd intellectus noster ex seipso habet virtutem, vt intelligat. Secundum, quòd intellectus noster ex seipso non habet virtutem vt intelligatur. hinc fit vt ordo intellectionum sit infra ordinem intelligibilium. Si enim perfectio intellectus nostri quam

deferuntur de die, dissoluuntur magis. Plus est enim sine turbatione aër noctis, eo q̃ silétiores sunt noctes: & in corpore faciũt sensum propter somnum, quia parui motus interiores magis sentiuntur à dormientibus quàm à vigilantibus. Hi verò motus faciunt phantasmata ex quibus præuidentur futura.
¶ Ad tertium dicendum, quòd animalia bruta non habent aliquid supra phantasiã quod ordinet phãtasmata, sicut habẽt homines rationem. Et ideo phantasia brutorum animalium totaliter sequitur impressionẽ cęlestẽ. Et ideo ex motibus huiusmodi animalium magis possunt cognosci quędã futura (vt pluuia & huiusmodi) quam ex motibus hominũ qui mouẽtur per consiliũ rationis. Vnde Philosophus dicit in lib. de Som. & vi. q̃ quidem imprudentissimi sunt maximè prędentes. Nam intelligentia horum non est curis affecta, sed tanquam deserta, & vacua ab omnibus, & mota secundum motuens ducitur.

QVAESTIO OCTVAGESIMASEPTIMA, Quomodo anima intellectiua seipsam, & ea, quæ sunt in ipsa, cognoscat, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea quæ in se sunt.
¶ Et circa hoc quæritur quatuor. ¶ Primo vtrũ cognoscat seipsam per suam essentiam. ¶ Secundò, quomodo cognoscat habitus in se existentes. ¶ Tertiò, quomodo intellectus cognoscat propriũ actum. ¶ Quartò, quomodo cognoscat actum voluntatis.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam. Dicit enim Augustꝰ. de Trin. quòd mens seipsam nouit per seipsam, quoniam est incorporea.
¶ Præterea, Angelus & anima humana conueniunt in genere intellectualis substantiæ. Sed angelus intelligit seipsum per essentiam suam. Ergo & anima humana.
¶ Præterea, In iis quę sunt fine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, vt dicitur 3. de Anima. Sed mens humana est fine materia: nõ enim est actus corporis alicuius, vt suprà dictum est. Ergo in mente humana est idem intellectus, & quod intelligitur. Ergo intelligit se per essentiam suam.
¶ SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima, quòd intellectus intelligit seipsum, sicut & alia. Sed alia non intelligit per essentiã eorum, sed per eorum similitudines. Ergo neque se intelligit per essentiam suam.

¶ Respondeo dicendum, quòd anima intellectiua seipsam cognoscit per suam essentiam. Dicit enim Augustꝰ. de Trin. quòd mens seipsam nouit per seipsam, quoniam est incorporea.
¶ Deinde probatur antecedens specialiter autoritate Aristot. 3. de Anima. text. 6. & à quid nominatur, quia possibilis nominatur. Tertiò respondet tacitę obiectioni: vbi aduerte, quòd obiectio cum eius origine est hęc quia enim ex dictis in litera expressè habentur duo. Primum, quòd intellectus noster ex seipso habet virtutem, vt intelligat. Secundum, quòd intellectus noster ex seipso non habet virtutem vt intelligatur. hinc fit vt ordo intellectionum sit infra ordinem intelligibilium. Si enim perfectio intellectus nostri quam

436 2. cõtra c. 96. principio & col. 2. fin. Et lib. 3. ca. 49. & veri. q. 8. ar. 6. co. fi. Et 2. de Anima. le. 6. fi. Et lib. 3. le. 8. co. 2. 363

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bilis, an ly intelligibile fumatur communiter pro omni re immateriali. Et primum est quærere, an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium, id est sub hoc genere quod vocatur intelligibile. Secundum verò, an sit pura potentia in genere intelligibilium, id est entium immaterialium. Referè autè plurimum quo modo intelligatur: quoniam iuxta primũ sensum limitata est propositio: iuxta secundum verò extenta est tam ad ordinẽ intelligibilium vt sic, quàm ad ordinẽ intellectuũ, vt sic. Tria q̃ sensus esset, q̃ scilicet intellectus noster est pura potentia, & in ordine potentiæ, & in ordine intelligibilium, & in ordine intellectuum. Est autem præter diuersitatem sensuum ratio dubitãdi: quia si intellectus noster est pura potẽtia in genere vtroque, cõsequens est q̃ sicut ex se non habet rationem intelligibilis: ita non habet virtute intelligẽdi, cuius oppositum in litera dicitur. Si autem in altero genere, s. intelligibilium est pura potentia, sequitur, quòd intellectus noster non est infimus in ordine intellectuum: quia potest dari inferior, qui scilicet sit pura potẽtia in ordine intellectuũ maximè distans à primo, quia est purus actus.

¶Num & quomodo intelligibilia ordo sit supra ordinẽ intellectuum.

Quæstio. ¶Circa illam propositionem, scilicet quòd ordo intelligibilium est supra ordinem intellectuum, dubium occurrit: quia aut intelligitur simpliciter, aut secũdum quid. Non secundum quidquia penes ordinem secundũ quid non gradiuntur entia in vniuerso. Nec simpliciter: quia constat quòd intellectus vt sic, nobilior est quàm intelligibile, quoniã intellectus significat aliquã viuẽtiã: intelligere viuere sũ, intelligibile verò abstrahit à viuo & nõ viuo. Et rursus intelligibile est propter intellectum: sicut accidẽs propter substantiam, & non econuerso. Et similiter intelligibile potest esse accidens: vt patet de speciebus intelligibilibus: intellectus autem est substantia. Et cõfirmatur quia ex hoc sequitur, quòd quilibet intellectus vt sic, esse pura potentia: aut si datur latitudo inter eos, quòd quanto intellectus est superior, tanto est magis in potẽtia: quod est manifestè falsum. Probatur sequela: quia si intelligibile est supra intellectum, hoc non est nisi sicut actus est supra potentiã: & cùm quilibet intellectus extendat se ad eus secundum communem eius rationem, consequens est quòd quilibet se habeat ad totũ ens vt potẽtia ad actũ, ac per hoc quilibet sit pura potẽtia vel si aliqua datur latitudo, cũ cõstet q̃ quãdo intellectus est superior, tãto plures & magis entis differentias nouit, sequetur quòd altior intellectus habet ampliorẽ potentiam, vipote respectu amplioris intelligibilis: & sic intellectus diuinus vt intellect⁹ est, esset purissima potẽtia, qđ nefas est cogitare.

¶Ad euidentiã horum sciendum est quòd cùm duplex rerũ ordo in vniuerso inueniatur, s. intelligibilis & sensibilis, & ille immaterialitate, iste materia cõstet vtrq; (vt cõciudit Auer. in 3. de anima c. 6.) diuiditur in materiã & formãlia q̃ quãdmodum in genere sensibiliũ aliquid est vt in pura potẽtia, & aliquid vt actus, &c. ita in genere rerum immaterialiũ. Cùm autẽ intelligere exigat intellectũ & intelligibile: & proportio intellectus vt sic ad intelligibile, sit proportio perfectibilis ad propriam perfectionem, cùm in hoc consistat intellectus in actu, q̃ sit intelligibile, vt ex suprà dictis patet: cõsequens est vt entia immaterialia in duos distribuantur ordines, s. intelligibilium & intellectualium. Et quoniam intelligibile cõstat ex immaterialitate perfectiua, cõsequens est vt sicut res se habet ad hoc, q̃ sit immaterialiter perfectiua: ita se habet ad hoc quòd sit intelligibilis. Quòd enim intelligibile exigat immaterialitatem, patet ex eo quòd nullũ materiale est intelligibile, nisi per abstractionem à materia. Quòd verò exigat perfectiuitatem, patet ex eo q̃ intellectus ex hoc constituit in actu, quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc genere quod est intelligibile, essentia diuina est ofino vt actus purus: quia immaterialis cũ sit, ita est perfectiua intellectus respectu oĩs intelligibilis, q̃ respectu nullius habere põt rationẽ perfectibilis. Essentia verò angelica se habet vt actus quidẽ, sed permixtus potẽtiæ: quia sic perficit intellectũ, vt sit perfectibilis per alia intelligibilia: vnde quælibet intelligẽtia præter primã intelligit aliquid extra se. Essentia verò animæ nostræ se habet vt pura potẽtia. Et eo enim q̃ est immaterialis, continetur infra istud genus: sed ex eo, quòd perfectibilitatem nullam habet in actu ex se quod manifestat receptio oĩm intelligibiliũ in ea, & ipsius, in nullo purè potẽtiæ locum tenet: ac per hoc infimo loco posita terminat genus intelligibiliũ sensibilia siquidẽ dicitur intelligibilia in potẽtia æquiuocè ab abstractis: cùm sit intelligibilia in potentia, vt infra genus intelligibiliũ cõtentarum: verò sensibilia dicit intelligibilia in potentia, vt ires extra genus. Et rursus alia dicitur intelligibilis in potentia propria, res verò sensibilis dicitur intellectualis potentia extrinseca, imò alterius generis, s. ipsius animæ quæ potest facere eã intelligibilem. Vnde Auer. in lib. de Sent. & sensato. pulchrè dixit, q̃ res sensibilis transfertur de ordine in ordinẽ, cùm fit per intellectũ agẽte intelligibilis actu. Quia verò intellectus cõstat immaterialitate perfecta, seu perfectibili per ipsum intelligibile cõsequẽs est vt vniquodq; quemadmodum se habet ad hoc quòd sit per intelligibile, vt sit perfectũ: ita se habet quòd intelligat. Quòd enim ad intellectum exigatur q̃ sit immaterialis, planũ est: q̃ verò sit perfectus vel perfectibilis per intelligibile ex radice cognoscitiui gradus, patet: cõstatq; est enim suprà q̃ ex hoc ipso q̃ res est nõ solùm ipsa fed alia, est cognoscibilis: & cõsequẽter ex hoc q̃ res est, nõ solùm ipsa, fed alia intelligibiliter, est intellectiua: quemadmodum cùm cõtingat actu & potẽtia, nihil aliud est quàm intelligibiliter cùm cõtingat actu & potẽtia, nihil aliud est quàm intelligibile vt sic. Vnde in ordine intellectuũ di secũdo, est actus purus. Angelus

CONCLVSIO.

¶Intellectus noster, cùm sit pura potentia in genere intelligibilium, non potest seipsum per essentiã suam intelligere sed per actum suum, per superiorem scilicet participationem.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ vnũquodque cognoscibile est secundũ quod est in actu, & nõ secundum quod est in potẽtia, vt dicitur in 9. Meta. Sic enim aliquid est ens & verum, quod sub cognitione cadit, prout actu est, & hoc quidem manifestè apparet in rebus sensibilibus. Nõ enim visus percipit coloratum in potentia, sed solùm coloratum in actu. Et similiter intellectus, manifestum est, quòd in quantum est cognoscitiuus rerũ materialium, nõ cognoscit nisi quod est actu. Et inde est, quòd non cognoscit materiam primam, nisi secũdum proportionem ad formam, vt dicitur in 1. Phyficorum. Vnde & in substantiis immaterialibus secundum quod vnaquæque earum se habet ad hoc quòd sit in actu per essentiam suam, ita se habet ad hoc quòd sit per suam essentiam intelligibilis. Essentia igitur Dei, quæ est actus purus, & perfectus, est simpliciter, & perfectè secũdum seipsam intelligibilis. Vnde Deus per suam essentiam nõ solùm seipsum, sed etiam omnia intelligit. Angeli autem essentia est quidem in genere intelligibiliũ vt actus, nõ tamen vt actus purus neque completus. Vnde eius intelligere non completur per essentiam suam. Etsi enim per essentiam suam se intelligat angelus [c], tamen non omnia potest per essentiam suam cognoscere, sed cognoscit alia à se per eorum similitudines [c]. Intellectus autem humanus se habet in genere rerum intelligibilium, vt ens in potentia tantùm, sicut & materia prima se habet in genere rerum sensibilium [c]. Vnde posśibilis nominatur. Sic igitur in sua essentia consideratus se habet, vt potentia intelligens. Vnde ex seipso habet virtutem vt intelligat, non autem vt intelligatur, nisi secundum id quod fit actu. Sic enim etiam Platonici posuerunt ordinem entium intelligibilium supra ordinem intellectuum: quia intellectus non intelligit, nisi per participationem intelligibilem. Participãs autem est infra participatum secundum eos. Si igitur intellectus humanus fieret actu per participationes formarum intelligibilium separatarum, vt Platonici posuerũt [c], per huiusmodi participationẽ rerũ incorporearũ intellectus humanus seipsum intelligeret. Sed q̃ cõnaturale est intellectui nostro secũdũ statũ p̃sentis vitæ, q̃ ad materialia & sensibilia respiciat, sicut suprà dictũ est [c]: cõsequens est vt sic seipsum intelligat intellectus secundũ quod fit actu p̃ species à sensibilibus abstractas per lumen intellectus agentis: quod est actus ipsorũ intelligibilium: & eis mediãtibus intelligit intellectus possibilis. Nõ ergo per essentiã suam, sed per actum suum se cognoscit intellect⁹ noster [c]. Et hoc dupliciter. Vno quidem modo particulariter: secundũ quod Sortes vel Plato percipit se habere animam intellectiuã, ex hoc q̃ percipit se intelligere. Alio modo in vniuersali secundũ quod naturam humanæ mentis ex actu intellectus consideramus. Sed verũ est q̃ iudiciũ & efficacia huius cognitionis per quam naturam animæ cognoscimus, cõpetit nobis secundũ deriuationẽ luminis intellectus nostri à veritate diuina: in qua rationes omniũ rerũ continentur, sicut suprà dictum est. [c] Vnde Aug. dicit in 9. de Trin. Intuemur inuiolabilẽ veritatem, ex qua perfectè quantum possumus diffinimus non qualis sit vniuscuiusq; hominis mens, sed qualis esse sempiternis rationibus debeat. Est autem differentia inter has duas cognitiones. Nam ad primam cognitionem de mente habendam sufficit ipsa mentis præsentia, quæ est principium actus, ex quo mens percipit seipsam. Et ideo dicitur se cognoscere per suam præsentiam. Sed ad secundam cognitionem de mente habendam non sufficit eius præsentia, sed requiritur diligẽs & subtilis inquisitio. Vnde & multi naturã animæ ignorãt & multi etiam circa naturam animæ errauerunt. Propter quod Aug. dicit 10. de Trin. de tali inquisitione mentis: Non velut absentem se quærat mens cernere, sed præsentẽ quærat discernere, id est cognoscere differentiam suam ab aliis rebus: quod est cognoscere quid ditatem, & naturam suam.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd mens seipsam per se nouit, quia tandẽ in suipsius cognitionem peruenit, licet per suum actũ [c]. Ipsa enim est quæ cognoscit, quia ipsa seipsam amat, vt ibidẽ subditur. Potest enim aliquid dici per se notũ dupliciter. Vel quia per nihil aliud in eius notitiã deuenitur, sicut dñr prima principia per se nota. Vel quia nõ sunt cognoscibilia per accidẽs, sicut colores per se visibilis, substantia autẽ per accidens.

¶Ad secundum dicendum, quòd essentia angeli est sicut actus in genere intelligibilium. Et ideo se habet & vt intellectus, & vt intellectum. Vnde angelus suam essentiã per seipsum apprehẽdit, non autem intellectus humanus: qui, vel est omnino in potentia respectu intelligibilium, sicut intellectus possibilis: vel est actus intelligibilium, quæ abstrahuntur à phãtasmatibus, sicut intellectus agens.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ verbũ illud Philosophi vniuersaliter verũ est in omni intellectu. Sicut enim sensus in actu est sensibile ꝑpter similitudinẽ sensibilis, quæ est forma sensus in actu, ita intellectus in actu est intellectum in actu propter similitudinẽ rei intellectæ, quæ est in forma intellectus in actu [c]. Et ideo intellectus humanus qui sit in actu per speciem rei intellectæ, per eandẽ speciẽ intelligitur, sicut per formã suã. Idẽ autẽ est dicere, q̃ in his, quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur: ac si diceretur, q̃ in iis quæ sunt intellecta in actu, idẽ est intellectus & quod intelligitur. Per hoc enim aliquid est intellectũ in actu quod est sine materia. Sed in hoc est differentia: quia quorundã essentiæ sunt sine materia, sicut substãtiæ separatæ, quas angelos dicimus: quarũ vnaquæque & est intellecta, & est intelligens. Sed quædã res sunt quarũ essentiæ non sunt sine materia, sed solũ similitudines ab eis abstractæ. Vnde & Commen. dicit in 3. de anima, q̃ oppositio inducta nõ habet veritatẽ nisi in substãtiis separatis. Verificatur enim quodãmodo in eis, qđ nõ verificat in aliis, vt dcm est [c].

ARTICVLVS II.

¶Virum intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum. Dicit enim Aug. 13. de Trin. Non sic videtur fides in corde, in quo est, sicut anima alterius hominis ex motibus corporis videtur: sed eam tenet certissima scientia, clamátque conscientia. Et eadem ratio est de aliis habitibus animæ. Ergo habitus animæ non cognoscuntur per actus, sed per seipsos.

¶Præterea, Res materiales, quæ sunt extra animam, cognoscuntur per hoc quòd similitudines earum sunt præsentialiter in anima. Et ideo dicuntur per suas similitudines cognosci. Sed Habitus animæ præsentialiter per suam essentiã sunt in anima. Ergo per suam essentiam cognoscuntur.

¶Præterea, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Sed res aliæ cognoscuntur ab anima propter habitus, & ꝑspecies intelligibiles. Ergo ista magis per seipsa ab anima cognoscuntur.

¶SED CONTRA, Habitus sunt principia actuum, sicut & potẽtiæ. Sed sicut dicitur in 2. de Anima, priores potentiis secundũ rationẽ actus & operationes sunt. Ergo eadẽ ratione sunt priores habitibus. Et ita habitus per actus cognoscuntur sicut & potentiæ.

CONCLVSIO.

¶Cùm habitus non actus, sed medium inter potentiam & habitum sit, non per seipsum, sed per actum suum cognosci oportet.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ habitus quodãmodo est medium inter potẽtiam purã & purum actũ. Iam autẽ dictum est, q̃ nihil cognoscitur nisi secũdũ quod est actu. Sic ergo inquantum habitus deficit ab actu perfecto, deficit ad hoc, vt nõ sit per seipsum cognoscibilis, sed necesse est, quòd per actũ suum cognoscatur: siue dum aliquis percipit se habere habitũ per hoc q̃ percipit se producere actum propriũ habitus. Siue dum aliquis inquirit naturam & rationẽ habitus ex consideratione actus. Et prima quidẽ cognitio habitus sit per ipsam ꝑsentiam habitus: quia ex hoc ipso q̃ est ꝑsens, actum causat, in quo statim percipitur. Secunda autem cognitio habitus sit per studiosam inquisitionem, sicut suprà dictum est de mente [c].

hoc intelligibile quod est intellectus possibilis, vna cum agẽte ad hoc sat est, cùm sit spiritualis tot? De agente verò: quia si intellectus agens est pars potestatiua animę (vt superius determinatum est) cùm ipse non sit pura potentia, sed sit actus in genere intelligibilium (vt patet hic, & in tercio de Anima) cur ipse per seipsum non intelligitur ab anima: & sic anima per seipsam, id est absque omni extraneo obiecto intelligit seipsam?

412 458 6 ¶Ambo siquidem hæc dubia, his pauculis verbis interiectis, diuin⁹ ille intellectus excluſit: dum patefacit ordinem quo intellectus agens, actus est & perfectio possibilis. Recolendum est, quòd ad hoc quòd aliquid sit intelligibile in actu, exigitur quòd possit perficere intellectum obiectiue: aliquin intelligibile in actu non est. & propterea eo modo quo aliquid se habet ad perficiẽdum intellectum obiectiue: ita se habet ad hoc, q̃ sit intelligibile in actu: duobus autem modis contingit hoc fieri, scilicet mediatè, & immediatè: & quòd immediatè quidem potest, cõstat q̃ per seipsum intelligibile est in actu: quòd verò me diate, non nisi mediante illo quod est naturaliter medium: vt de se patet. Vnde quia intellectus agens respectu intelligibilium materialium est actus immediatè, respectu verò intellectus possibilis est actus mediantibus intelligibilibus rerũ materialium, vt in litera dicitur: ideo res sensibiles possunt immediatè, id est, absq; alio obiecto medio perficere intellectum obiectiue, ipse autẽ seipsum non. Et similiter quia intellectus agens nõ perficit obiectiue intellectum possibilem immediatè: sed mediãtibus intelligibilibus materialium, quorum primò est actus, ideo nec ipse per seipsum absque alio medio obiecto intelligitur: omnia ergo soluuntur ex ordine mediationis in litera assignato.

285 485 318 280 81 c 281

¶Quo ad tertium, modos duos quibus intellectus per suum actum se nouit, ostensurus, tria dicit. Primò modos ipsos. Alter terminat quæstionem an est: alter quæstionem quid est. Secundò respondet tacitæ obiectioni ex autoritate Augustini, dicentis, quòd nouimus quid est anima per veritatẽ diuinam: æquiuocationem ostendiur ly per: quoniam ly per actum suum, denotat habitudinem medij termini: ly verè per veritatem primam, denotat habitudinem causæ primæ: à qua est omnis efficacia iudicij, &c. Tertiò pro declaratione quoque dicti Augu. addit differentias inter has cognitiones ad propositũ: ad primã sufficit anima præsens suo actu: ad secundã exigitur valde diligens inquisitio: quoniã, vt in 1. de Anima dicitur, omnino & penitus difficillimorum est aliquam de ea fidem accipere.

Commẽt. Auerr. Commẽt.

¶In responsione ad secundum occurrit quod restabat dub. quomodo scilicet fiat simul quòd anima secundum substantiam sit pura potentia, & q̃ secundum vnam eius, & ab ea virtutem, scilicet intellectum agentem, sit actus in eodem genere: impossibile enim est vt vis alicuius naturæ excedat naturam à qua sufficienter fluit. Ad hoc dicitur negãdo, quòd intellectus agens sit actus in genere intelligibilium nec oppositum dicitur in litera aut in 3. de Anima. Ad cuius euidentiam scito primò, quòd aliud est esse actum in genere intelligibili: & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium. Primum importat esse actũ absolutè & simpliciter, secundum verò per cõparationẽ in litera autẽ & in lib. de Anima secũdũ S. T. affirmatur secũdũ, & nõ primũ. Et qm hoc est difficile, scito secũdò, q̃ cũ intellect⁹ agẽs ponat vt lumẽ quoddã, duplicitèr imaginamur aliquid illuminare. Vno modo sic: q̃ in se fit lux quædã, & ex ea emanet lumẽ diffusũ in alia, vt patet de luce solari, &c. Alio mõ, vt in se nõ sit lux, sed sic habeat tãm naturã actiuã q̃ luminis, s. esse quo alia v fit.

Quod illuminat primo mõ, é visibile dupliciter, s. p se, & vt alioũ lumẽ, quod verò secundo tãtùm illuminat, nõ est visibile in actu per se, sed vt ratio alioũ. Ad propositũ ergo fi intellect⁹ agẽs ponitur separatus à possibili, & lux primo mõ, & est actu intelligibile, si verò ponitur q̃ prãtiua ũæ, sic est lumẽ secundo modo tm. Ex illuminare secũdo mõ nõ põt inferri esse in se luce, aut visibilẽ actũ sine alio visibili, vt patet. Et quia hanc secundã viã sequi (vt ex suprædictis patet) rationi congruit & Arist. verbis cũ posuit intellectũ agentẽ actũ vt lumẽ & habitum aliquẽ, & nõ lucidũ in se: iõ dico q̃ intellect⁹ agẽs nõ est actus in gñe intelligibiliũ quia nõ est obiectiue perfectio intellectus secundũ se, sed vt aliorum lumen, quis sit actus horũ. Intelligibiliũ materialiũ. Et si insterur, aut est actus, aut potentia in genere intelligibili. Rñdetur q̃ propriissimè loquendo ter. intelligibilis in potentia, neq; in actu: sed vt actus intellectibiliũ in actu. Quòd non in potentia, patet ex eo, q̃ non eget faciente ipsum de potentia intelligibili actũ intelligibilẽ, q̃ etiã nõ in actu ex eo patet, q̃ experimur non esse sufficiens perfectiuũ intellectũ nostri obiectiuè: qđ tamẽ exigitur ad intelligibile in actu: & sic nihil obstat naturæ subsistãtiali ipsius animę, stat enim q̃ ipsa sit pura potentia in genere intelligibilis: & q̃ in genere intellectuũ (quia est infima inter intellectuales substantias) habeat vim intellectiuã non vniũ, sed partẽ: ita q̃ secundũ vnã sui partẽ, (receptiuã, quæ est intellectus possi, est pura potẽtia in genere vtroq; secundum alterũ verò partẽ, s. actiuã, ad actum simpliciter nõ afcẽdit: sed quia in suo sũmo subsistãtialiter attingit infimum superioris, s. in intelligẽtiam: in summa sua virtute ꝑticipabilis actualitatis manifestat, vt non vt lux, sed vt alterum lumen actus inueniatur. Hæc enim omnia naturæ vniuersiq; ordini consonant, &c.

437 11. c. 96. 49. art 2. Et 22c q. 4. art 2. co. Et 3. dist. 23. 9c. 1. art. 2. Et veri. q. 10. art 19. Et qual 8. art. 4. cor. 436

¶Super Quæstionẽ octauæ septimæ Aristotelis secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primò cõclusio responsiua. Secundò diffinguit modos cognoscẽdi habitũ. Commẽt.

¶Quo ad primum conclusio habens duas partes est ista. Habitus non per seipsum, sed per actum cognoscitur. Probatur. Quod non est actus, non cognoscitur nisi per actum: sed habitus non est actus: ergo non nisi per actum cognoscitur. Maior patet ex præcedenti articulo. Minor probatur: quia habitus est medium inter potentiam & actum. 436

¶Num habitus sit actus, & ex hoc quòd non est actus, inferatur ipsum non esse intelligibilem.

Quæstio. ¶Circa hanc partem dubium est. Tum quia hoc contradicit superioribus, in quibus dictum est, quòd species intelligibiles sunt actu intelligibiles: habitus enim intellectus, aut est ipsa species, aut idem est iudicium de specie, & habitu: quo ad esse actu, vel potentia. Tum quia si ex hoc, quòd habitus est actus admittur

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentiæ, infertur, ergo non est actu intelligibile nisi actus purus: quod repugnat etiam dictis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod quia medium vtrunq; extremorum nomine vocatur sicut & vtrumq; rationem participat secundū cōpositionem ad diuersa dicto speciem modo dicuntur intelligibilia in actu: & hoc tum cōparātur tenebilibus, & intellectui possibili: quæ sunt intelligibilia in potentia. Modo dicuntur intelligibilia in potētia: & hoc cū non cōparatur ad quæ simpliciter iunt in actu: cōtingit enim eis vtrumq; habere: quia medium tenent inter actum & potētiam. Ad secundū verò dicitur, quòd malè præcipitur ratio literæ: non enim ex hoc quòd aliquid habet potentiæ admixtum res, ideo negatur intelligibilis in actu sed ex eo quòd in genere intelligibili medium est inter potentiam, & actū. Aliud enim est esse medium inter puram potentiā & purū actū: & aliud est esse medium inter actum & potentiā. Hoc enim est cōmunius & est à quo nō consequitur cōsequentia: essentia enim angeli media est inter puram potentiā: est tamē simpliciter actus, & non media inter potentiā, & actū. Quānis omne mediū inter potētiam & actū sit etiā mediū inter puram potentiā, & purū actum: vt patet.

Comment. ¶ Quo ad secundū cōclu dit duo. Primò modos duos cognoscendi habitum per actum, f. quo ad quæstionē an est, & quo ad quæstionem quid est. Deinde ponit differentiam: quia ad primum sufficit præsentia: ad secundum requiritur diligens inquisitio: vt prædictum est de potentis.

338 2. contra 9.73.co.5.

a ¶ *Super Quæstionū octuagesimæ secundæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo: Primò respondet quæsito vnica cōclusione. Secundò ostendit diuersos modos in diuersis intellectibus ad cognoscendum propriū actum.

¶ Quo ad primum cōcluso est. Primum quod de intellectu intelligitur, est ipsum eius intelligere. Probatur sic: Intellectus est actu simpliciter per intelligere: ergo primum quod intelligitur de eo est intelligere. Antecedens probatur: quia intelligere est vltima perfectio intellectus. probatur, quia non est actio

437 transiens, sed immanens, consequentia probatur quia vnumquodque intelligitur secundum quod est actu.

¶ Quo ad secundum assignantur tres modi diuersi, quibus diuersimode se habent tres intellectus, scilicet diuinus, angelicus & humanus, circa cognoscendū ipsum intelligere. Et de diuino quidem dicit, quòd omnia ibi sunt idem. De angelico verò quòd sumul & eodem actu intelligere potest essentiā suam, & intelligere suum. De nostro verò, quòd prius intelligit actum suum quam se. Ratio eadem est vtriusque secundum assimationem & negationem: quia scilicet primum obiectum intelligere angelici, est essentia angelinostri verò, non, sed aliquid extraneum.

¶ Quo sit vt intelligere illud sit essentiæ vt obiecti, & vt subiecti nostrum verò sit essentiæ vt subiecti non obiectiexterioris rei verò vt obiecti, non subiecti. & propterea sicut eodem actu quo cognoscitur subiectum, cognoscitur & sua perfectione, puta coloratumita eodem actu quo cognoscitur essentia, cognoscitur etiam vt intelligēs. Et quia prima cognitione cognoscitur essentia angeli, quia est primum obiectū sui intelligentis ideo eadem prima cognitione cognoscitur ipsa, vt intelligens: quod est cognoscere suum intelligere: ex per oppositum de nostro intellectu: quia primum obiectum nostri intelligere non est nostra essentia, sed quod quid

Annota. naturaleideo obiectā apud nos ante actus, & hi ante potentias cognoscuntur.

¶ Circa ea, quæ dicuntur, notato tria. Primò, quòd cūm quæstio esset de intelligere nostro tantū, cōclusio tamē respōsiua data est vellis respectu omnis intelligere & intellectus: & hoc tum ad bonitatē doctrinæ, tum ad ostendendū, q̄ vna eadēmq; est radix, vnde q̄ueit intellectionis cognitio omnibus: quia scilicet est perfectio propria intellectus vt sic. Secundò, q̄ cūm per cōclusionem responsiuā ostēdius est ordo quo intelligere cognoscit in cōparatione ad intellectū, & ea quæ in eo sunt: & manifestū esset, q̄ intelligere tenet primum locū in cognosci inter omnia quæ intus sunt, propterea quia est actus simpliciter: eleganter in secunda parte corpus ostenditur ordo simpliciter, an scilicet intelligere sit primum inter cognita simpliciter, sicut est primum inter cognita pertinentia ad intus. Et manifestatur, quòd in Deo est primum simpliciter, in angelo, licet non sit primū, eodē tamē actu, & simul cognitū cum primo: in homine autē est de secūdatio reflexēq; cognitis. Tertiò, quòd hic est sermo de intelligere tā quo ad quæstionem an est, quām quo ad quæstionem quid est: in nobis enim vtrūq; reflexa cognitione habemus: superiora verò vtrunque recto & primo intuitu conspiciunt. Sicut si nos simul intueremur subiectum & passionē, & quo ad an est, & quo ad quid est. Intuendo enim essentias suas intuentur intelligere proprium, quia idem vt in Deo, vel quia illius perfectio vt in angelo. Nos autē cum intelligimus lapidē, cū nostrum intelligere lapidis perfectio nō sit tale per hoc nō pertineat ad completum intellectū lapidis apprehendere nostrum intellectionē, nullo modo illā intelligimus, niſi postmodum reflectendo nos super opere nostro.

¶ Circa differentiā in litera assignatā inter angelū & Deū, occurrit dubium. Quia dicitur, quòd in Deo est omnino idē, f. re & ratione: intelligere se & intelligere sua essentiā: in angelo verò etsi sit idē re, est tamen aliud secundū rationē: hoc enim exprese habetur in litera ex parte angeli, & implicitē per locū ab opposito ex parte Dei. Et vi videtur manifestē fallum: qa sicut intelligere Dei & eius essentia distinguuntē rationeintelligere essentiam, & ipsum intelligere distinguūtur ratione. Ad hoc potest dupliciter rāderi. Primò, quòd licet intelligere Dei & essentia quo ad nos distinguātur rationesecundū se tā, vt in Deo sunt, sunt vnamet rō: & quia hic est sermo de cognitione, quia ipse Deus seipsum nouit, vt in se est, ió intelligere eius quo intelligit suū intelligere, vti est in se, est nōmo idē q̄ intelligere essētiā, q̄ ipsū intelligere subsistens est quod quid erat esse. Dicitō est autē sic in angelo, vt patet. Secūdò dicit, q̄ intelligere esse aliud, vel idē rōne, pōt dupliciter intelligi. Vno modo, ita q̄ alietas oriatur ex alietate formali & reali. Alio mō ex alietate formali tātū. Mō dicitur, q̄ licet tā in Deo q̄ in angelo intelligere quo intuenē suā essentiā & suū intelligere sit idē re, in angelo tamē est aliud ratione corrūdēti diuersitati formali, & reali inter intelligere & essentiā, in Deo autē est idē: nō quia nō sit aliquo mō aliud secundū rōnē sed qa nō est aliud rōne fundata in distinctione reali obiectorū, f. intelligere & essentias diuinas. Prima verior ac ſpandior. Secūda verior, famosior & facilior.

¶ Circa intelligere nostrū, dubiū occurrit. Quia si, vt in litera dicitur, est intelligibile in actu, cur nō statim positō in intellectu intelligitur: nihil enim aliud requiritur ad hoc quòd aliquid intelligatur, niſi quòd sit intelligibile in actu, & positum in actu, secundò in intellectu: sed hæc cōueniunt nostro intelligere: ergo, &c. Ad hoc breuiter dicitur, q̄ ad hoc quòd aliquid intelligatur actu ab hoc intellectu plus requiritur quām q̄ in se sit intelligibile in actu: igitur nanque q̄ sit præsens huic intellectui nō qualitercun ; sed obiectiuēmodò licet intelligere sit actu intelligibile, & præsens intellectui formaliter, nō tamē obiectiuē, quādo dicetē intelligi mus: & ideo nō potest tunc intelligi. Qu tre autē in recta intellectione ipsum nō fit perfectibilis obiectiuē, iam dictū est: quia scilicet intellectus noster est per se primò perfectibilis obiectiuē à quidditate sensibili, & nō à substātia animæ: hoc enim est q̄ intelligere nostrū neq; primum obiectū vt in Deo, neque aliquid primi obiecti vt in angelo est: & consequenter, q̄ non sit in primo ordine intelligibilia à nobis.

¶ Super

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum intellectus intelligat actū voluntatis.*

Comm. 439

ADQVARTVM sic procedit. Videtur q̄ intellectus non intelligat actum voluntatis. nihil enim cognoscitur ab intellectu nisi sit aliquo modo præsens in intellectu. Sed actus voluntatis non est præsens in intellectu, cùm sint diuersæ potentiæ. Ergo actus voluntatis non cognoscitur ab intellectu.

¶ Preterea, Actꝰ habet specie ab obiecto. Sed obiectū volūtatis differt ab obiecto intellꝰ. ergo & actꝰ volūtatis spēm habet diuersā ab obiecto intellꝰ. Nō ergo cognoscit ab intellu.

¶ Preterea, Aug. in li. 10. Cōfes. attribuit affectionibus aīę, q̄ cognoscūtur neq; per imagines sicut corpora, neq; per pūtia sicut artes, sed per quasdā notiones. Non videtur autē q̄ possint esse aliæ notiones rerū in aīa, niſi vel essentiæ rerū cognitarū, vel earū similitudines. Ergo impossibile est q̄ intellectꝰ cognoscat affectiones aīę, quę sunt actus volūtatis.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit 10. de Tri. Intelligo me velle.

CONCLVSIO.

¶ *Actus voluntatis, cùm sit in ratione intelligibilis, necessariò cognoscitur ab intellectu.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄, sicut suprà dictū est, actus voluntatis nihil aliud est quām inclinatio quædā cōsequens formā intellectā, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequens formā naturalē. Inclinatio autē cuiuslibet rei est in ipsa re per modum eius. Vnde inclinatio naturalis est naturaliter in re naturali: inclinatio autē, quæ est appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiēte: & similiter inclinatio intelligibilis, quæ est actus voluntatis, est intelligibiliter in intelligente, sicut in principio & in proprio subiecto. Vnde, & Philosophus hoc modo loquendi vtitur in 3. de Anima, quòd voluntas in ratione est. Quod autē intelligibiliter est in aliquo intelligente, cōsequens est vt ab eo intelligatur. Vnde actus voluntatis intelligi tur ab intellectu, & inquantū aliquis percipit se velle, & inquantū aliquis cognoscit naturam huius actus, & per consequens naturam eius principij, quod est habitus, vel potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio illa procederet ſi volūtas, & intellectꝰ, sicut sunt diuersæ potentiæ, ita etiam subiecto differrent. Sic enim quod est in volūtate, esset absens ab intellectu. Nunc autem cum vtrunque radicetur in vna substantia aīmę, & vnum sit quodammodo principium alterius, consequens est, vt quod est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu.

¶ Ad secundū dicēdum, q̄ bonū & verū, quæ sunt obiecta volūtatis & intellectus, differūt rōne: verūtamē vnū eorū cōtinetur sub alio, vt suprà dictū est. Nā verū est quoddā bonū, & bonū est quoddam verū. Et ideo quæ sunt volūtatis, cadunt sub intellectu, & quæ sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd affectus animæ non sunt in intellectu, neq; per similitudinē tantùm, sicut corpora, neq; per præsentiam, vt in subiecto, sicut artes: sed sicut principiatum in principio in quo habetur notio principiati. Et ideo Aug. dicit affectus animæ esse in memoria per quasdam notiones.

Comm. a lect. 440

a ¶ *Super Quæstionū octuagesimæ octauæ Articulum primum.*

Annota. TItulus patet per se, id est non per naturas sensibilium aut species earū: siue hoc contingat per proprias species (vt Plato dixit) siue per continuationem quādam (vt Auer. fingit) siue quouis alio modo.

¶ In corpore quatuor. Primò, opinio Plat. Secundò, Aristotel. Tertiò, Auer. Quartò inuehitur contra Auerroim.

¶ Quo ad primum duo dūr. Primò, principalis conclusio Platonica est,

QVAESTIO OCTVAGESIMAOCTAVA, Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo anima humana cognoscat ea quæ suprà sunt, scilicet immateriales substantias.

¶ Et circa hoc quærūntur tria.

¶ Primò, vtrum anima humana secundū statum præsentis vitæ possit intelligere substantias immateriales per seipsas. ¶ Secundò, vtrum possit ad earū notitiam peruenire per cognitionem rerum materialium. ¶ Tertiò, vtrum Deus sic id quod primò à nobis cognoscitur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Verū anima humana secundū statū vitæ præsentis possit intelligere substātias immateriales per seipsas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ anima humana secundum statum vitæ præsentis possit intelligere substātias immateriales per seipsas. Dicit enim Aug. in 9. de Trin. Mens ipsa sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearum rerum per seipsam. Huiusmodi autem sunt substantiæ immateriales. Ergo mens substantias immateriales intelligit.

¶ Preterea, Simile simili cognoscitur. Sed magis assimilatur mens humana rebus immaterialibus quā materialibus: cūm nostra mens sit immaterialis, vt ex supradictis patet. Cùm ergo mens nostra intelligat res materiales, multò magis intelligit res immateriales.

¶ Preterea, Quoniā ea quæ sunt secundum se maximè sensibilia, nō maximè sentiātur à nobis, prouenit ex hoc q̄ excellentiæ sensibiliū corrūpunt sensum. Sed excellentię intelligibilium non corrumpūt intellectū, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo ea, quæ sunt secūdum se maximè intelligibilia, sunt etiā maximè intelligibilia nobis. Sed cùm res materiales nō sint intelligibiles, niſi quia facimus eas intelligibiles actu abstrahendo à materia, manifestum est q̄ magis sint secundum se intelligibiles substantiæ, quæ secundum suam naturam sunt immateriales. Ergo multo magis intelliguntur à nobis, quām res materiales.

¶ Preterea, Commentator dicit in secundo Met. quòd ſi substātiæ abstractæ non possent intelligi à nobis, tunc natura otiosè egisset: quia fecit illud quod est naturaliter in se intellectū, non intellectum ab aliquo. Sed nihil est otiosum, siue frustra in natura. Ergo substātię immateriales possunt intelligi à nobis.

¶ Preterea, Sicut se habet sensus ad sensibilia: ita intellectus ad intelligibilia. Sed visus noster potest videre omnia corpora, siue sint superiora, & incorruptibilia, siue sint inferiora, & corruptibilia. Ergo intellectus noster potest intelligere omnes substantias intelligibiles, & superiores, & immateriales.

¶ SED CONTRA est, q̄ dicitur Sapiētiæ 9. Quę in cęlis sunt quis inuestigabit? In cælis autē dicuntur huiusmodi substātiæ esse, secundū illud Mat. 18. Angeli eorū in cælis, &c. Ergo non possunt substātiæ immateriales per inuestigationē humanā cognosci.

CONCLVSIO.

¶ *Anima humana secūdum statū præsentis vitæ, non potest intelligere substantias separatas per seipsam neq; per intellectū possibilē, neq; per intellectū agentem.*

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ secundū opinionē Platonis substātię immateriales nō sunt à nobis intelligitur, sed etiā sunt prima à nobis intellecta. Posuit enim Plato formas immateriales subsistentes, quas ideas vocabat, esse propria obiecta nostri intellectus: & ita primò & per se intelligitur à nobis. Applicatur tamen animæ cognitio rebus materialibus secundū quod intellectui permiscetur phātasia & sensus. Vnde quātò magis intellectus fuerit depuratus, tātò magis percipit immaterialiū intelligibilem veritatē. Sed secundū Arist. sententiā quam magis experimur, intellectus noster secundū statum præsentis vitæ naturalem respectum habet ad naturas rerū materialiū. Vnde nihil intelligimus niſi conuertendo se ad phātasmata. vt ex dictis patet. Et sic manifestum est, quòd substātias immateriales, quæ sub sensu, & imaginatione non cadunt, primò, & per se secundum modum cognitionis nobis expertum, intelligere non possumus. Sed tamen Auerrois in Commen. 1. de Anima ponit, q̄ in fine in hac vita, homo peruenire potest ad hoc, quòd intelligat substantiā separatam per cōiunctionem, vel vnionem ei nobis substan

Subsātiæ immateriales cognoscūtur à nobis, primò probatur: quia ideæ sunt prima obiecta nostri intellectus. Secundò redditur rō quare sensibilibus se immiscet intellꝰ. Et dicitur, q̄ est propter phātasiā & sensum, quæ immiscētur intellectiōi: & q̄ bat à signo: q̄ intellꝰ quāto purior, tanto magis superiora percipit.

¶ Quo ad secundū ꝛ dictu fin Arist. est substantias immateriales nō possumus p se primo intelligere. Probat, q̄a intellꝰ noster primò respicit nāt sensibilium: minus signū est, quia sine phātasmate nihil intelligim⁹. Et q̄a hoc magis experimur, restat con futata opinio Platon. seu affirmatiua, quo ad 1y primò, & nō simpliciter. Hoc est infinuant literæ verba. Inferendo conclusionem Arist. Et merito: q̄a Arist. mouit hāc q̄n 3. de aīa. text. 16. & non voluit sed dicit posteriùs esse p̄scrutandū. Vñ eius sententia nō expresse habet de reliqua ꝗstionis parte de qua Auer. in 3. de aīa com. 18. diffuse disputat.

¶ Quo ad tertiū opinio Auer. ponit in quatuor propositionibus. Prima est propositio, q̄ intellectus agēs sit substātia separata naturaliter intelligēs alias. Secūda, q̄ intellꝰ speculata intellꝰ agēs nobis vniter vt forma sic, q̄ quando plura adepti fuerimus intellecta, tūc perfectus vnꝰ & adeptus omnibus, perfectē est nobis vnꝰ. Tertia est, quādo intellectus agens est perfectē in nobis vnitus, tunc per ipsum intelligimus, quicquid fieri potest intelligit. Quarta est, quòd in hoc consistit vltima nostra felicitas. Adiungitur in fine hic quòd non refert ad propositum, an Alex. an Auer. sustineatur opin. quo ad differentiam inter nos, & intellectum possibilem.

¶ Secūda propositio probatur ex vnitate operationis, quæ intellectui agēti conuenit primis intelligibilibus, f. 1. primis principiis. Et si vis diffusè hæc videre, vide in 3. ceterū Cā. in loco proprio de si licitate. Et si hęc ad formam reducta inquiris, vide in Cōmentariis nostris de ente, & essentia. Nolo enim eadē replicare: vbi omnia hæc clarè ponit.

¶ Quo ad quartum possumus sex rationes cōtra

440 2. contra c 50 col. 5. & 6. Et lib. 3. c. 41. 42. 43. 44. 45. 46. fi. Et de anima art. 16. Et opusc. 41. c. 6.

363

34 416 419

411

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra Auer. Quartum primæ dico, procedit ex prima propositione. Tertia autē ex fine secundæ propositionis. Quarta ex quarta. Quinta ex tertia. Sexta autem ex ipsa ratione intellectus agentis, &c.

¶ In responsione ad quartum oportet multa dicendo quæ dicta sunt in Cōmentariis prædictis, tractando hanc quæstionē.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum secundum.*

Annot. TItulus clarus.

¶ De cognitione perfecta, id est, quiditatiue completa substantiarum immaterialium.

Comment. ¶ In corpore duo. Primò opinio Auēpace. Secundò improbatio eius, & simul cōclusionis ibiuæ phatio. Quoad primū, Auēpace (vt refert Auerrois in com. 36. 3. de anima) tenuit partē affirmatiuam q̄onis, & phat rōnē in litera posita, elatissimē, sic, Abstrahendo à materia, aut est procedere in infinitū, & hoc nō aut deuenit ad qdditate pura. sed talis est quidditas substātiæ immaterialis ergo, &c.

¶ Quo ad secundū cōclusio ibiuæ est negatiua, Per substātias materiales nō possumus perfecte cognoscere substātias immateriales. Probat simul improbādo fundamentū Auēpace, sic, Quidditas alterius rōnis ab ob stratibili & denudabili à materia nō pōt perfecte sciri q res materiales sed substātiarū immaterialiū natura est alterius rōnis, &c. Minor est p se nota apud Peripateticos. Maior verò probat qa si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: cōstat q similitudo inter qdditatē abstrahibilē, & qdditatē separatā secūdū rē est rō, & fundamētū quare illa cognita, ista cognosci infert: ergo si nō est similitudo, nō erit cognitio: sed nō est similitudo nisi apud Platonicos ponētes naturas substātiarū esse naturas sensibiliū differētes tm i mō essendi, ergo, &c.

Annota. ¶ Aduerte nouitle, q̄ inter nos & Sco. nō est in re hac differentia nisi forte in verbis. Cōuenimus enim q̄ substātia ista nō cognoscimus cognitione perfecta vsq; ad vltimas differētias substātias immateriales: & q̄ cognoscimus de ea multa p̄ priuata cōia substātialia: & affirmatiua, quā negatiua, &c. putamus q̄ sunt substātiæ immateriales, actus, &c. Sed non Peripatetico secundo vrentes dicimus, q̄ tota quam habemus, cognitio est quia est, & quod non est, &c. & q̄ non cognoscimus de eis quid sunt: quoniam cognitio per cōmunia, cognitio quia est, primo Posterio rum appellatur. Illi verò, quia cognoscimus predicata pertinētia ad quæstionem quid est, to dicūt lingua vrentes dicūt, quod cognoscimus quid sunt, imperfectē ta men. Vnde est quæstio omittēnda, quia de verbis tantum, &c.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum tertiū.*

TItulus clarus.

Primum ordine originis.,

¶ In corpore quō. primò respondet directe quæsito. Secundò ostēdit quid sit primū cognitū.

¶ Quo ad primum conclusio est, Deus non est primum quod à nobis cognoscitur. Probatur dupliciter. primò sic: Substātiæ immateriales creatę non possunt à nobis cognosci. ergo nec Deus. Secundò sic, Deus cognoscitur à nobis per creaturas, ergo non primò. Antecedens patet ad Rom. primo.

¶ Quo ad secōdum conclusio est: Primum cognitū à nobis est quiditas rei materialis. Probatur: quia est proprium obiectū intellectūs nostri.

¶ Aduerte hic duo. Primò, quod primitas cognitionis cūm sit primitas obiectiua, quia oportet primò cognitum primò esse obiectum intellectus, & primitas obiectiua nulli conuenire possit, nisi per proprium speciem aut essentiam immediatè sit cognitum cōsequens est vt id quod propriam speciem non habet intellectu, nec per essentiam suam immediatè obiicitur, non potest esse primò cognitū. Ac per hoc optimè argumentatur litera, ex hoc quòd substātiæ immateriales non cognoscuntur à nobis per proprias species: ergo nec Deus ergo non primò potest cognosci.

¶ Aduerte secūdo, quod cūm primum dicatur in ordine ad consequentia diuersitatem ordinum rerū diuersimodè quæri potest de primo cognito ordinando eū vniuersum in tres ordines, scilicet quiditatis materialis, & immaterialis, & actus puri: dicitur quod primū cognitū ab intellectu nostro ordine generationis est quiditas materialis. Si verò quærit inter quiditates rerū materialium si est primò cognita hoc alterius inquisitionis est. Et tā de hoc scripsi in Cōmentariis de Ente & essentia, quæstionē non parum.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ Hoc tamen in co

terit ad intelligibiliū aliquam quidditatem, quæ sit omnino sine materia. Et hoc est intelligere substātiam immaterialem. Quod quidem efficaciter diceretur si substantiæ materiales essent formæ & species horum materialium: vt Platonici posuerunt. Hoc autem non posito, sed supposito quòd substantię immateriales sint omnino alterius rationis à quidditatibus materialiū rerū: quantūcunq; intellectus noster abstrahat quidditatem rei materialis à materia, nunquam perueniret ad aliquid simile substantię immateriali. Et ideo per substantias materiales non possumus perfectè substantias immateriales intelligere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex rebus materialibus ascēdere possumus in aliqualem cognitionē immaterialiū rerum, modo tamē imperfectā, quia nō est sufficiens cōparatio rerū materialiū ad immateriales, sed similitudines, si quæ à materialibus accipiuntur ad immaterialia intelligenda sunt multum dissimiles, vt Dion. dicit 2. cæ. Hier.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ de superioribus rebus in sciētiis maximè tractatur per viam motionis. Sic enim corpora cęlestia notificat Arist. p negationē, p̄rietatū inferiorū corpo rū. Vnde multo magis immateriales substātiæ à nobis cognosci nō possunt, vt earū qddates apprehēdimus. Sed de eis nobis in sciētiis documenta traduntur per viam remotionis & aliquius habitudinis ad res materiales.

¶ Ad tertiū dicendum, q̄ anima humana intelligit seipsam per suū intelligere: quod est actus proprius eius: perfectē demonstrans virtutē eius & naturā. Sed neque per hoc, neque per alia quæ in rebus materialibus inueniuntur: perfectè cognosci potest immaterialium substantiarum virtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum virtutes.

¶ Ad quartū dicendū quòd substantiæ immateriales creatæ in genere quidem naturali nō conueniunt cū substātiis materialibus, quia non est in eis eadē ratio potentiæ & materiæ, conueniunt tamen cum eis in genere logico: quia etiā substantiæ immateriales sunt in prędicamento substantiæ: cūm earum qdditates non sit earū esse: sed Deus non conuenit cum rebus materialibus, neque secundū genus naturale, neq; secūdum genus logicū: quia Deus nullo modo est in gñe, vt supra ostensum est. Vnde p similitudines rerū materialiū aliquid affirmatiuè potest cognosci de angelis secundum rationē cōmunem, licet non secundum rationē speciei: de Deo autem nullo modo.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus sit primum quod à mente humana cognoscitur.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd Deus sit primum qđ à mēte humana cognoscitur. Illud enim in quo omnia alia cognoscuntur. & per quod de aliis iudicamus, est primò cognitum à nobis: sicut lux ab oculo, & principia prima ab intellectu. Sed oīa in luce primæ veritatis cognoscim⁹, & per eam de omnibus iudicamus, vt dicit Aug. in lib. de Tri. & in lib. de Vera reli. Ergo Deus est id quod primò cognoscitur à nobis.

¶ Præterea, Propter quod vnum quodque, & illud magis. Sed Deus est causa omnis nostræ cognitionis. Ipse enim est lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: vt dicit Io. 1. Ergo Deus est id quod primo & max me est cognitum nobis.

¶ Præterea, Id qđ primò cognoscit in imagine est exēplar quo imago formā. Sed in mēte nostra est Dei imago: vt Augu. dicit. Ergo id qđ primò cognoscitur in mente nr̄a, est De⁹.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus cognoscatur à nobis per creaturas, non est primum quod à nobis cognoscitur.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd cùm intellectus humanus secūdū statū præsentis vitæ nō possit intelligere substantias immateriales creatas, vt dictum est: multo minus potest intelligere essentiā substātiæ increatæ. Vnde simpliciter dicendū est, q̄ Deus non est primū, quod à nobis cognoscitur, sed magis per creaturas in Dei cognitionē perueniūtur secundum illud Apostoli ad Ro. 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Primū autem quod intelligitur à nobis secūdum statum præsentis vitæ, est quiditas rei materialis, quæ est nostri intellectus obiectum, vt multoties supra dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in luce primæ veritatis oia intelligimus & iudicamus, in quātum ipsum lumen intellectus nostri, siue naturale, siue gratuitū, nihil aliud est quàm quędam impressio veritatis primę, vt supra dictum est. Vnde cùm ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligitur, multo minus Deus est id quod primò à nostro intellectu intelligit.

¶ Ad secundum dicendū, quòd propter quod vnumquodque & illud magis, intelligendū est in his quę sunt vnius ordinis, vt supra dictum est. Propter Deum autem alia cognoscuntur, nō sicut propter primū cognitū, sed sicut propter primā cognoscitiuę virtutis causam.

¶ Ad tertium dicendum, quod si in anima nostra esset perfecta imago Dei: sicut Filius est perfecta imago Patris, starim mens nostra intelligeret Deum. Est autem imago imperfecta. Vnde ratio non sequitur.

QVAESTIO OCTVAGESIMANONA de Cognitione animæ separatæ, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de cognitione animæ separatæ.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primò, vtrū alia separata à corpore possit intelligere. ¶ Secundò, vtrū intelligat substantias separatas. ¶ Tertiò, vtrū intelligat oīa naturalia. ¶ Quartò, vtrū cognoscat singularia. ¶ Quintò, vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. ¶ Sextò, vtrū possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ. ¶ Septimò, vtrū distātia localis impediat cognitionē animæ separatæ. ¶ Octauò, vtrum animæ si parata à corporibus cognoscant ea quæ hic aguntur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima separata aliquid intelligere possit.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ anima separata nihil omnino intelligere possit. Dicit enī Philosophus in 3. de Anima, q̄ intelligere corrumpitur interius quodam corrupto. Sed omnia interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrumpitur.

¶ Præterea, Anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus, & perturbata imaginatione, sicut supra dictum est. Sed merte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, vt ex supra dictis patet. Ergo anima post mortem nihil intelligit.

¶ Præterea, Si anima separata intelligit, oportet quòd per aliquas species intelligat. Sed non intelligit p̄ species innatas: quia à primo est sicut tabula in qua nihil est scriptum. Neque per species, quas abstrahat à rebus: quia nō habet organa sensus & imaginationis, quibus mediantibus species intelligibiles abstrahuntur à rebus. Neque etiā per species prius abstractas & in anima conseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem. Neque etiam per species intelligibiles diuinitus influxas. Hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nunc agitur, sed gratiæ. Ergo anima separata à corpore nihil intelligit.

aduerte, quòd supponitur hic, animam tali separatam à corpore, & quæritur de hac operatione quę est intelligere.

Comment. ¶ In corpore quatuor. Primò ostendit in quo est ratio difficultatis in hac q. Secundò ostendit modum solutionis ad quæstionē. Tertiò auget difficultatem. Quarto solvit ibi, considerandum.

¶ Quo ad primū duo dicit. Scilicet cum certum, & cum incertitudine. Et hoc certus est modus in telligendi, scilicet per cōuersionem ad phantasmata: hoc enī in nobis experimur, quòd sine phantasmate nihil intelligimus, sed quare sic intelligimus, an scilicet causa huius sit natura animæ, an potius alligatio animæ ad corpus, ambiguum est: & inde prouenit difficultas nostræ quæstionis. Si enim causa huius est nō natura animæ, sed hoc conuenit ei per accidens, s. propter alligationē ad corpus, vt Plat. posuit: aut propter dispositionem ex sensibilibus, vt Auic. dicit: facilis quidē est solutio quæstionis nostræ, vt patet. Sed obstat, quia sic vnio animæ ad corpus nō esset propter melius animæ: contra illud principiū, Matetia est propter formā. Si verò causa huius est natura animæ, licet saluetur hoc principium: non tñ solui potest quæstio nostra. tantūm enim nūquā anima perdat suā naturam, nūquā intelliget sine phantasmate: & sic separata erit otiosa. Vndique ergo restat difficultas.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd S. Tho. bruitati studens, omisit opinionē mediā quæ est Auicē qa eam super ius reprobauerat: cū de scientia nostra effet qō. Et quia quo ad propositum in idē redit, cū Plat. quoniā apud vtrum que vnio alię ad corpus non est propter melius: quoniam anima sepa rata vtique habilis est vt proportionatam sibi scilicet ad substātias immateriales suscipiat. In cuius signum anima separata ab infante oīa perfectē nouimus ergo vnitur corpori propter melius si tamē dīcendē cōtra eā procedere placet, vide l q. de Alia. q. 15. 9. 19. art.

¶ *Num animæ separatæ intelligere vel conuertendo se ad phantasmata, vel ad supr. riora.*

¶ circa hanc partem primam occurrit dubium quia insufficiens videtur distinctio supposita in litera, scilicet quòd oportet animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata, aut per conuersionem ad superiora. Nam enim quod intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia, quæcunque sint illa sine

441 Locis supra art. 1. indulta.

442 contra hoc. Aug. 12. super Gen. ad lit. c. 31. & 32. 7. 10. 12. ad Orosi. & qq. super Gen. lib. 2. q. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Commēt. 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporea, sunt incorporea. Et hic modus & est communior vtroque, & est naturalis animæ in corpore statu: & sic ex hoc quòd anima intelligit per cõuersionem ad phantasmata, non consurgit tanta difficultas huius q. eo quòd phantasmata sunt quædam obiecta intellectus: vt patet in 3. de Anima. Quod autem detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per conuersionem ad obiecta corporea præter phantasmata, probat Sco. in 4. distinct. 45. quæst. 2. tripliciter: primò, quia quicquid potest phantasma cum intellectu agente: potest etiam obiectũ cuius est phantasma cum eodem. Secundò, quia aliter natura animæ esset vilissima. probatur sequela: quoniam ipsa ex intrinsecis, etiam extrinsecis concurrentibus obiectis, in nullam posset operationem: cum tamẽ lapis possit ex intrinseco in proprium opus: pura desedere. Tertiò, quia plus talitas non est ponenda sine necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationem specierum à Deo vel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuandum ipsam: ergo, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quoniam materia ista superius fuit discussa, quòd distinctio posita est sufficientissima: & apud Philosophos est vt principium, & est à naturæ solicitudine demonstratum. Vt quid enim natura tot præparationibus quibusdam sensibilium spirituales magis per sensus continuò redderet, si obiecta extra sat essent cooperari intellectui agenti?

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur assumptum, & ad probationem eius superius respõsum fuit.

¶ Ad secundam verò dicitur, quod ratio peccat. Primò, q̃ nulla est vi litas alicui⁹ naturæ passiuæ: si non concurrentibus propriis actiuis nõ educatur in actum. Modo obiecta corporea extra sunt intelligibilia in potẽtia, actiua autem respectu possibilis sunt intelligibilia in actu: qualia sunt phantasmata illustrata, non lapis illustratus: quia lapidi propter esse in summo gradu materialitatis repugnat illustrari, non autem phantasmati: quod in summo gradu spiritualitatis est. Peccat secundò, quia vnumquodque tunc videtur vile, quando concurrentibus his quæ sui generis sunt, non posset in proprium opus: non autem si non posset concurrentibus rebus alterius generum: modo anima separata est de genere substantiarum intellectualium, & non corporum: & ideo vilis esset si cum substantiis separatis non intelligeret: non autem si cum corporibus. Peccat tertiò, quia, vt dicitur in secundo Cæli, non est vilius quod pluribus extraneis eget ad suum opus, illo quod nullo eget extraneo: quando opus agentis pluribus est altioris ordinis: hoc verò interiorit, vt patet ibi: modo constat q. intelligere quod est finis & opus animæ, est longè altioris ordinis quàm non tot bonum lapidis & aliorum inferiorum: & ideo dato quod anima valde multis extraneis egeret, & alia non propterea non sequeretur vilitas animæ. Peccat quartò, quia imaginatur arguens modum intelligendi per conuersionem ad superiora, esse extra ordine naturalis perfectionis ipsius animæ, ac si ponamus q. anima separata cum omnibus sibi naturaliter cooperantibus non posset intelligere, ac per hoc ponatur destituta propria operatione: & quòd quasi ex quadam largitate superiora influant in litera dicitur, cooperatio superiorum ad formationem animæ naturalis est, & tamen primum anima separata est, connexitur naturaliter ad superiora tanquam ad propria perfectiua illius pro statu illo. Vnde patet ratio ad tertiam, nulla enim ponitur superfluitas, imò est summa necessitas ponendi talem modum intelligendi, eo quòd aliter non posset anima de nouo aliquid naturaliter nosse.

Anno. ¶ Circa eandem partem occurrit dubium ex alio capite. Quia stante sufficientia distinctionis nulla videtur nasci difficultas: vt propter hoc anima videretur vniri corpori non propter melius. Ad hoc enim facilime posset dici cum Scoto, vbi supra: quòd animam vniri corpori propter melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius compositi. Et licet anima non vniretur corpori propter finem melius, venitur tamen propter melius hominis, & sic non oportet tantam solicitudinem, quantam in hoc articulo assumpta est, propter hoc assumere. Et confirmatur hoc: quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absque earum vnione haberi non potest.

¶ Ad hoc breuiter dicimus, quòd licet ista fuga prima facie appareat rationabilis: verissimilitudo tamẽ Philosophiæ principiis fuga videtur. Verum quippe est partes esse propter totum, & vniri propter melius totius: cum hoc tamen necessario stat, quòd materia sit propter formã, & quòd vnio partium sit propter hoc autem consurgit difficultas quæstionis

ARTIC. I.

Et confiematur, quia si vniuersaliter corpus est propter animam, vt materia propter formam, maximè debet esse propter formam, quia habet proprium operari cui non communicat materia nec compositum: quoniam hæc maximè habet rationem optimi & finis: sed anima intellectiua est huiusmodi: ergo de ea maximè verificari debet, quòd vniatur propter melius, nõ solùm compositi, sed proprium: & sic stat difficultas in suo arduo.

¶ Quo ad secundũ dicit quatuor. Primò, q̃ stat ꝛ anima habere duos modos operandi, scilicet cũ phãtasmate & sine phantasmate, & hoc probat sic: Anima habet duos modos essendi actu: ergo duos modos operandi. Antecedens supponitur: quia habet quadoꝛ esse coniunctum corpori, & quandoque separatum ab eo. Consequẽtia probatur ex eo, q̃ vnusquodque operatur secundum quod est actu, id est operatio sequitur esse in actu, ergo & modus operandi modum essendi in actu. secundò ibi, Manente tamen, excludit obiectionẽ præcitatam in diffinitione quæstionis, dicẽs stare hæc duo simul, scilicet & q̃ vniri corpori sit ex natura animæ, & q̃ natura animæ non mutatur habẽdo alium modũ essendi: hoc enim est quod difficultatẽ facichat. Si ex natura sua anima vendicat sibi corpus, quo pacto manente eadem natura potest absque corpore operari? Manifestat autẽ hęc stare simul exemplo à naturalibus: grauia enim & leuia non mutant naturas suas: & tamen aliud cõuenit eis, cùm sint in propriis locis, & aliud cũ sunt extra proprias & naturalia loca. Tertiò declarat quales sint isti modi tam essendi quàm operandi quo ad naturalia ibi, Animæ igitur: & concludit, quòd esse in corpore & intelligere cũ phantasmate est naturale animæ: esse verò separatum & intelligere per conuersionem ad superiora, est ei præter naturam quartò ex hoc applicat ad propositum, cõcludendo, quòd anima vnitur corpori propter melius: quia propter naturalem modum intelligendi consequendum.

Quæstio.

¶ Num ex eo quòd animæ conueniunt duo modi essendi, coniunctum & separatum, duo sequantur in ipsa modi operandi & intelligendi.

¶ Circa hanc secundã partẽ dubium occurrit circa illã consequẽtiam: Anima habet duos modos essẽdi, f. coniunctũ & separatũ: ergo duos operãdi, f. per conuersionẽ ad phãtasmata & superiora. Videtur eñ ineffícax. Quoniã cũ operatio modo differatur & ex parte operationis & ex parte obiecti: verũ quidẽ est q̃ modus operandi ex parte operantis causetur ex modo essendi ipsi rationi non cõsonat, quòd modus operãdi ex parte obiecti causẽ ex modo essendi operãtis. In proposito autem constat q̃ hi modi, f. per conuersionẽ ad phãtasmata & per conuersionẽ ad superiora se tenẽt ex parte obiecti, vt patet: ergo diuersitas horum modorũ non elicitur ex diuersitate modi essendi ipsius animæ. Sed bene potuisset inferri ex tali diuersitate diuersus modus operãdi: puta vt quod, & vt quo. Vnde Scot. in 4. dist. 43. q. 1. Ex hoc inquit, q̃ aia est separata à corpore in essendo, nõ sequitur q̃ sit separata à corpore vt obiecto in operãdo. ita enim potest separata sicut coniuncta corpori obiecto copulari operãdo. Præterea, inquit, si ex esse separato anima consequeretur ad superiora, sequeretur q̃ anima separata esset capacior influentiæ superioris, quàm anima coniuncta corpori gloriosoꝛ. sed hoc est falsum, ergo, &c.

¶ Ad hæc dicitur, q̃ quemadmodũ in litera dicitur, cùm vnumquodque operetur secundũ quod est actu: cõsequens est, quòd iuxta modum essẽdi sit etiam modus operandi: ita q̃ variato modo essendi oporteat variari modum operandi, secundum id quod ex modo essendi causabatur: & hoc est proculdubio verum.

¶ In proposito autem dico, quòd hi modi licet pertineant ad obiectã: non tamen pertinent, imò radicaliter se tenent ex parte modorum essendi intelligentis, ita quòd negandum est quòd hi modi non se teneant ex parte operantis.

¶ Ad cuius euidentiam breuissimè recolito, q̃ ex hoc, q̃ anima intellectiua est forma immaterialis, & tamen in materia, vt dicitur 2. Physic. tex. 16. nascitur q̃ prima

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Præterea, Operatio ex genere suo incorporea, quamuis permittatur admisceri quo quomodo corpori, quanto elongatior à corporeo instrumento, tanto perfectior positiue: quia magis accedit ad sui generis perfectionem: sed intelligere secundum omnes est huiusmodi: ergo, &c. Deceptus autem videtur Scotus: quia non vidit sophisma prædictum latere, cùm dicitur: Quodlibet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter, est nobilius: ergo tale conuenit animæ, est nobilius.

Annot. 444 3. q. 11. *arti. 1. ad secundum. & de Anima art. 27. cor. fi. & ad decimam & art. 28. ad 27m.*

Annot. 440

Comment.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum anima separata intelligat substantias separatas.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd anima separata non intelligat substantias separatas. Perfectior enim est anima corpori coniuncta quàm à corpore separata: cùm anima sit naturaliter pars humanæ naturæ, quælibet autem pars perfectior est in suo toto. Sed anima coniuncta corpori non intelligit substantias separatas, vt suprà habitum est. Ergo multo minus cùm fuerit à corpore separata.

¶Præterea, Omne quod cognoscitur, vel cognoscitur per sui præsentiam, vel per suam speciem. Sed substantiæ separatæ non possunt cognosci ab anima per suâ præsentiam: quia nihil illabitur animæ nisi solus Deus. Neque etiam per aliquas species quas anima ab angelo abstrahere possit: quia angelus simplicior est quàm anima. Ergo nullo modo anima separata potest cognoscere substantias separatas.

a ¶Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum secundum.

Annot. 440 *Comment.*

¶In titulo intelligat q. d. Et ratio est, de tali enim cognitione est dubium. ¶In corpore vnica est conclusio responsiua habens duas partes: Anima separata habet de aliis animabus perfectam cognitionē naturalem, de angelis verò imperfectā & deficientem. Probatur sic: Anima separata seipsam per seipsam cognoscit, ergo reliqua incorporea per modū quo sunt in ipsa, ergo p modum ipsius animæ, ergo alias animas perfectè, angelos verò imperfectè. Antecedens probatur: quia non intelligit conuertendo se ad phantasmata. Prima vero cōsequentia probatur autoritate Augustini, volentis quòd mens nostra rerum incorporearum notitiam per seipsam accipiat. Secunda vero consequentia probatur: quia vnumquodque intelligibile est in intelligente per modum ipsius intelligentis: & constat quòd intelligitur per modum quo est in ea: & inde emanauit illa maxima, quòd commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora quàm inferiora per modum substantiæ suæ. Tertia vero consequentia quo ad vltimam partem probatur: quia modus substantiæ animæ est conformis modo aliarum abstractarum; & est infra modum substantiæ angelicæ.

¶Quomodo si anima sit pura potentia in genere intelligibilium, conueniat ei per seipsam intelligi.

¶Circa antecedens dubium magnum occurrit. Quoniā anima nostra est pura potentia in genere intelligibiliū: vt Aucr. & San. Thom. ex Aristot. dixerunt: quomodo per seipsam intelligi potest? Intelligibili enim in potētia pura, repugnat per seipsum intelligi: quoniā condītio intelligibilis in actu est esse perfectiuū per seipsum, id est sine alio obiecto medio ipsius intellectus, vt dicte patet. Et sic videtur duplex peccatum in hoc processu accidere. Primo obliuionis doctrinæ datæ. secundo, falsitatis secundum non causam vt causam non enim causa quæ re anima nunc nouit se, est conuertio ad phantasmata, vt ad propriū perfectiuum cuius effectus est naturalis conuertio ad phantasmata, si intellectus non est actuatus: remanet intelligibilis in potentia vt erat: & consequenter non per seipsum, sed per aliquem actum, puta à superioribus susceptum debet fieri & esse intelligibilis in actu. Et si ex tota separatione à corpore est intelligibilis in actu, ergo prius erat etiam intelligibilis in actu, quantum est in se: quamuis nobis non esset intelligibilis nisi in potentia remota: propter naturaliter habere vnum obstinem ad phantasmata: sed hoc destruit doctrinam tertij de anima Aristo. dicentis, quòd nullam habet natucam, &c. & manifestè contradicit doctrinæ suprà datæ.

¶Ad hoc est dicendum, quòd anima nostra secūdum propriam naturam est intelligibilis in pura potentia: & quod cum separatur, fit intelligibilis in actu abiqua extraneo influxu: & ideo merito tunc intelligitur per se ipsam & nunc non, sicut ex contrario

Universidad de Deusto
Biblioteca

minant ad cognitionem singularium. Aut enim species illæ repræsentant ipsi animæ singulare, aut non: si non, nihil horum largietur eis vim repræsentatiuam, vt patet. Si sic, sed non percipitur ab anima: ergo ista dat animæ vim perceptiuam: sed hoc est manifestè falsum: inest enim illa à natura ergo, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia, vt sæpe dictum est cognitio fit per hoc quòd cognoscens est cognitum, & anima nostra secundum se non est actu, sed potentia ipsa cognoscibilia, potentia autem habet rationem determinabilis, secundum quod anima magis determinatur ad vnum ad aliud: consequens est, quòd secundum hoc magis accedit ad esse actu vnum, quàm aliud. Determinatur autè anima ad aliqd vnū, vel per naturæ, aut Dei ordinē, in rationem actiui vel passiui, &c. vel per vestigiū aliquod illius in parte perceptiua, vel per affectionē in parte appetitiua: & sic determinatio huiusmodi appropriat animam ad illud: non ita quòd faciat illam esse illud, sed ita q. propinquā reddat illam ad esse illud. Ex hac autem propinquitate fit vt species influxæ, quæ ideo improportionatæ dicuntur animæ, quia plures in se contineāt, quàm ad posse per eas intelligere, cum recipiuntur in anima, sic proportionē determinentur ad efficaciter actuandum ipsam animam secundum illa obiecta distincte remanēte secundum alia repræsentata confuse actuationē. Et merito, quia anima est dupliciter & magis determinabilis q̄ species quo ad hæc, quàm quo ad alia. Et hæc est ratio, quæ redditur in littera: dum dicitur, quia vnūquodq; recipitur in alio per modum recipientis, id est secundum modū quo dispositum est recipiens.

¶ Ad quæstum ergo dicitur, q̄ species repræsentant singulare, sed nō distincte huic animæ: & cùm dicitur, ergo ordo esse largitur vim perceptiuā, dicitur q̄ non dat vim perceptiuā, sed reddit ipsam habilē & proportionatam speciei inquantum repræsentat talē singularē: & sic facit dispositiuè ipsam illud percipere.

Quæstio. 447 12. q̄. 63. art. 2. Et 3. dist. 13. q. 2. artic. 4. Et 4. dist. 50 q. 2. artic. 2. Et 2. contra. c. 79. & quo. 3. q. 6 ar. 1. et quol. 12. arti. 3. & 13.

¶*Num anima separata cognoscit singularia per species abstractas.*

¶ In responsione ad primū occurrit dub. superius q. 79. ar. 6. tactū: & est tale: An separata recordetur criminū cōmissorū: ergo cognoscit singularia: & singularia sunt sensibilia, & cū constet q̄ nouit ea per species quas scilicet imaginatiua, cogitatiua, & memorativa: & quòd species intelligibiles non conseruentur in intellectu possibili. Et si hæc opinio vera esset, sequeretur quòd destructo corpore totaliter habitus scientiæ hic acquisitæ destrueretur. Sed quia scientia est in intellectu, qui est locus specierum (vt dicitur in 3. de Anima) oportet quòd habitus scientiæ hic acquisitæ partim sit in prædictis viribus sensitiuis. & partim in ipso intellectu. Et hoc potest cōsiderari ex ipsis actibus, ex quibus habitus scientiæ acquiritur. Nam habitus sunt similes actibus ex quibus acquiruntur, vt dicitur in 2. Ethi. Actus autē intellectus, ex quibus in præsenti vita scientia acquiritur, sunt per conuersionem intellectus ad phantasmata, quæ sunt in prædictis viribus sensitiuis. Vnde per tales actus & ipsi intellectui possibili acquiritur facultas quædā ad considerandū per species susceptas, & in prædictis inferioribus viribus acquiritur quædā habilitas, vt facilius per conuersionē ad ipsas intellectus possit in telligibilia speculari. Sed sicut actus intellectus principaliter quidē & formaliter est in ipso intellectu, materialiter autē & dispositiuè in inferioribus viribus: idem etiā dicendū est de habitu. Quantum ergo ad id, quod aliquis præsentis scientiæ habet in inferioribus viribus, non remanebit in anima separata: sed quātum ad id quod habet in ipso intellectu, necesse est vt remaneat: quia vt dicitur in li. de Longitudine & breuitate vitæ, dupliciter corrumpitur aliqua forma. Vno modo per se quando corrumpitur à suo contrario, vt calidū à frigido. Alio modo per accidens, scilicet per corruptionem subiecti. Manifestum est autem, quòd per corruptionem subiecti, scientia, quæ est in intellectu humano, non corrumpitur: quia intellectus secundum se est incorruptibilis, vt probatum est in 1. huius. Et ideo remanente intellectu, remanebit habitus scientiæ, quantum ad hoc quòd est in intellectu. Sed quia scientia est ordinata ad operationem, non remanebit habitus scientiæ secundum quòd est in intellectu, sed in viribus sensitiuis: scilicet imaginatiua, cogitatiua, & memorativa: & quòd species intelligibiles non conseruentur in intellectu possibili. Et si hæc opinio vera esset, sequeretur quòd destructo corpore totaliter habitus scientiæ hic acquisitæ destrueretur. Sed quia scientia est in intellectu, qui est locus specierum (vt dicitur in 3. de Anima) oportet quòd habitus scientiæ hic acquisitæ partim sit in prædictis viribus sensitiuis. & partim in ipso intellectu. Et hoc potest cōsiderari ex ipsis actibus, ex quibus habitus scientiæ acquiritur. Nam habitus sunt similes actibus ex quibus acquiruntur, vt dicitur in 2. Ethi. Actus autē intellectus, ex quibus in præsenti vita scientia acquiritur, sunt per conuersionem intellectus ad phantasmata, quæ sunt in prædictis viribus sensitiuis. Vnde per tales actus & ipsi intellectui possibili acquiritur facultas quædā ad considerandū per species susceptas, & in prædictis inferioribus viribus acquiritur quædā habilitas, vt facilius per conuersionē ad ipsas intellectus possit in telligibilia speculari. Sed sicut actus intellectus principaliter quidē & formaliter est in ipso intellectu, materialiter autē & dispositiuè in inferioribus viribus: idem etiā dicendū est de habitu. Quantum ergo ad id, quod aliquis præsentis scientiæ habet in inferioribus viribus, non remanebit in anima separata: sed quātum ad id quod habet in ipso intellectu, necesse est vt remaneat: quia vt dicitur in li. de Longitudine & breuitate vitæ, dupliciter corrumpitur aliqua forma. Vno modo per se quando corrumpitur à suo contrario, vt calidū à frigido. Alio modo per accidens, scilicet per corruptionem subiecti. Manifestum est autem, quòd per corruptionem subiecti, scientia, quæ est in intellectu humano, non corrumpitur: quia intellectus secundum se est incorruptibilis, vt probatum est in 1. huius. Et ideo remanente intellectu, remanebit habitus scientiæ, quantum ad hoc quòd est in intellectu, sed non secundum quòd est ordinata ad operationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ligit propinquum & distans. Probatur, intelligit singularia per instans rum species à diuino lumine: ergo antecedens supponitur. consequentia nota: quia lumen illud & in se & diffusum per spacium non magis videtur propinquum quam distans.

Annot. ¶Circa hanc partem, quæ dicenda essent de istis speciebus, quomodo scilicet possunt causare notitiã intuitiuam, & tamen repræsentãt & absentia & præsentia ãa superioribus, cũm de angelorum cognitione tractaretur, discussa sunt. Rationes quoque Scoti in 4. distin. 45. quæst. 3. in fine: quòd distantia localis impedit cognitionem, non oportet alter asserere: quia supponunt animam accipere cognitionem à rebus: & de impedimento actionis & passionis loquuntur: & nihilominus sæpe dictus sunt solutæ in tractatu de angelis.

a ¶Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum octauum.

Tĩtulus clarus.

Commẽt. ¶In corpore duo. Primò respondet quæsito. Secũdò ad hanc 450
22ª. 9ª. 82. art. 4. ad secundum. quæstio, de cognitione etiam grauiora loquẽdo. dum. & 4. dist. 4. q. 3. art. 1. ad primũ, & secundum. Et vers. q. 8. ar. 11. ad 12. & de Anima ar. 20. ad tertium. ¶Quo ad primum est vna conclusio respõsiua: Animæ separatæ nescient naturaliter quæ hic aguntur. Probatur duplicit: primò ratione Animæ separatæ sunt per diuinam ordinationem segregatæ à cõuersatione nostra: & conjunctæ cõuersationi spiritualium. ergo ista nescient. Antecedẽs patet ex modo essendi earum. & sequentia probatur ex dictis, scilicet quòd anima separata nõ nouit singularia nisi per vestigiũ, aut affectiones ordinem ad ea: sed de vestigio aut affectu constat, quòd non est ad omnia: ergo autem est ad ea quæ aliquius vitæ sunt: ergo, &c. Secundò confirmat & conclusionem & rationem auctoritatibus Gregorij & August.

¶Quo ad secundũ quatuor dicit. Primò differentiam inter Gregor. & Augu. Apud Gregoriũ animæ sanctorum scitũt nostra, apud Augu. non. Ratio illius est: quia Deum vident: illius verò ex facto mutis, & ex promissione Iosiæ. Secundò dicit, quòd non totaliter discrepãt, quia Augustinus dubitando, Greg. asserendo.

¶Tertiò comparat conclusiones eorum & præfert Gregorij sententiam rationem consona Augustino: quia animæ sanctorum [illegible] Augustini implicãt.

separatæ cognitionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustin. non dicit, quòd propter hoc quòd ibi sunt animæ mortuorum, ea quæ hic sunt videre non possunt: localis distantia huius ignorantiæ causa esse credatur: sed hoc potẽs propter aliquid aliud contingere, vt infrà dicetur.

¶Ad secundum dicendum, quòd Aug. ibi loquitur secũdum opinionem illam, quam ali- 10
qui posuerunt, quòd dæmones habent corpora naturaliter sibi vnita: secundum quam positionem etiam potentias sensitiuas habere possunt, ad quarum cognitionem requiritur determinata distantia. Et hanc opinionem etiam in eodem lib. Augustꝰ. expresse tangit: licet hãc opinionem magis recitando, quàm asserendo tangere videatur: vt patet per ea quæ dicit 21. lib. de Ciuitate Dei.

¶Ad tertium dicendum, quòd futura, quę distant secundũ tempus, non sunt entia in actu. Vnde in seipsis non sunt cognoscibiliaᵉ: quia sicut deficit aliquid ab entitate, ita deficit à cognoscibilitate. Sed ea, quæ sunt distantia secundũ locum, sunt entia in actu, & secundum se cognoscibilia. Vnde non est eadem ratio de distantia loci, & de distantia temporis.

ARTICVLVS. VIII.

a ¶Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.

AD OCTAVVM sic procedi- 30
tur. Videtur quòd animæ separatæ cognoscat ea quæ hic aguntur. nisi enim ea cognoscerẽt, de eis curam non haberent. Sed habent curam de iis, quæ hic aguntur: secundum illud Luc. 16. Habeo quinque fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Ergo animæ separatæ cognoscunt ea, quæ hic aguntur.

¶Præterea, Frequẽter mortui viuis apparẽt, vel dormientibus, vel vigilantibus: & eos admonent de iis quæ hic aguntur: sicut Samuël apparuit Saul: vt habetur 1. Reg. 28. Sed hoc nõ esset, si ea quæ hic sunt, non cognoscerent. Ergo ea quæ hic aguntur cognoscunt.

¶Præterea, Animæ separatæ cognoscunt ea quæ apud eas aguntur. Si ergo quæ apud nos aguntur, non cognoscerent, impediretur earum cognitio per localem distantiam: quod suprà negatum estᵉ.

¶SED CONTRA est quod dicitur Iob 14. Siue fuerint filij eiꝰ nobiles, siue ignobiles, non intelliget.

CONCLVSIO.

¶Animæ mortuorum nesciunt naturaliter quæ hic aguntur: sed si sciunt, hoc eis ex gratia reuelatum est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum naturalem cognitionem, de qua 60
nunc hic agitur, animę mortuorum nesciunt quæ hic aguntur. Et huius rario ex dictis accipi potestᵉ. Quia anima separata cognoscit singularia per hoc quòd quodãmodo determinata est ad illa: vel per vestigium alicuius præcedentis cognitionis seu affectionis, vel per ordinationem diuinam. Animæ autem mortuorum secundum ordinationem diuinam, & secundum modum essendi segregatæ sunt à conuersatione viuentium, & coniunctæ conuersationi spiritualium substantiarum, quæ sunt à corpore separatæ. Vnde ea, quæ apud nos aguntur, ignorant. Et hanc rationem assignat Grego. in 12. Moralium dicens, Mortui vitam in carne viuentium post eos qualiter disponatur nescunt, quia vita spiritus longe est à vita carnis: & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere ita sunt distincta cognitione. Et hoc etiam Aug. videtur tangere in lib. de Cura pro mor. agenda, dicens, quòd animæ mortuorum rebus viuentium non interfunt. Sed quãtum ad animas beatorum videtur esse differentia inter Greg. & Aug. Nam Greg. ibidem subdit. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credẽdum est, quòd sit foris aliquid quod ignorent. Augu. verò in lib. de Cura pro mortuis agenda. expresse dicit, quòd nesciunt mortui etiam sancti quid agant viui, & eorum filij, vt habetur in gl. super illud, Abraham nescit vos, Isaiæ 63. quod quidem confirmat per hoc quòd à matre sua nõ visitabatur, nec in tristitiis consolabatur, sicut quando viuebat. Nec est probabile, vt sit facta vita feliciore crudelior. Et per hoc q Dominus promisit Iosiæ regi, quòd prius moreretur ne videret mala quæ erant populo superuentura, vt habetur 4. Reg. 22. Sed Augu. hoc dubitando dicit. Vnde præmittit: Vt volet accipiat quisque quod dicam. Greg. autem assertiuè. Quod patet per hoc quod dicit, Nullo modo credendum est. Magis tamen videtur secundum sententiam Greg. quòd animæ Sanctorum Deum videntes, omnia præsentia, quæ hic aguntur cognoscant. Sunt enim angelis æquales. De quibus etiam Aug. asserit, quòd ea quæ apud viuos aguntur, non ignorãt. Sed quia Sanctorum animæ sunt perfectissimè iustitiæ diuinæ conjunctæ, nec tristantur, nec rebus viuentium se ingerunt, nisi secundum quod iustitiæ diuinæ dispositio exigit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd animę mortuorum possunt habere curam de rebus viuentium, etiam si ignorent eorum statum, sicut nos habemus de mortuis, eis suffragia impendendo, quamuis eorum statum ignoremus. Possunt etiam facta viuentium non per seipsos cognoscere, sed vel per animas eorum qui hinc ad eos accedũt, vel per angelos seu dæmones, vel etiam spiritu Dei reuelante, sicut Augustꝰ. in eodem lib. dicit.

¶Ad secundum dicendum, q hoc quòd mortui viuentibus apparent qualitercunque: vel contingit per specialem Dei ordinationem: vt animæ mortuorum rebus viuentium interfiant, & est inter diuina miracula computandum, vel huiusmodi apparitiones fiunt per operationes angelorum bonorum vel malorum, etiam ignorantibus mortuis. sicut etiam vini ignorantes aliis viuentibus apparent in somnis, vt Aug. dicit in lib. prædicto. Vnde & de Samuële dici potest, quòd ipse apparuit per reuelationem diuinam: secundum hoc quod dicitur Eccles. 46. quòd dormiuit & notum fecit Regi finẽ vitæ suæ. Vel illa apparitio fuit procurata per dæmones: si tamen Ecclesiastici autoritas non recipiatur propter hoc quòd inter canonicas scripturas apud Hebræos non habetur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ignorantia huiusmodi non contingit ex locali distantia, sed propter causam prædictam ᶜ.

¶Quærò solutꝰ motiua Augustꝰ. quia anima separatæ non visitatur. Et per hoc respondetur ad promissionem Iosiæ, si beatus statim fuit, scilicet: sed quia non fuit, in eo locum non habet cognitio Beatorum: sed naturalis tantũ pro tũc, secundum quam non vidit quod secutum est ma lum. Nec rebus nostris se ingerunt nisi secundum quem vident ordinem diuinum. Et sic soluitur obiectio de matre & Abraham, &c. Et fundamentum omnium est, quia sunt perfectissimè coniunctæ diuinæ iustitiæ.

¶Nam Sancti videant omnia, quæ hic aguntur.

¶Circa hanc secundam partem articuli dubium est. Quia si Sancti omnes vident omnia quæ hic aguntur, vana in primis videtꝰ specialis quæstio, An Sancti videant orationes nostras ad se directas. Videtur enim hinc sequi quòd quilibet Beatus sua dirigantur ad se oratio, suæ non, eam videat: ex quo videt omnia, quæ hic sunt. Et tamen in quarto. 45. distinct. disputatur. Superfluæ quoque videntur reuelationes quæ sunt inferioribus angelis à superioribus. Nec etiam videtur priuilegium animæ Christi, vt cognoscat omnia quæ nouit Deus scientia visionis. Quæstio.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd si verbis litęæ notentur, & distribuantur sano intellectu: omnes phantasiæ huiusmodi cessant. In litera in primis restringitur illa cognitio ad præsentia singularia, & non extenditur ad futura: quia præsentia participant speciem actu, non futura. Distribuendum est autem ly omnia præsentia, vt patet in tertio contra Gent. capite quinquagesimonono, & ex diuersis locis superius habetur: posteà no respectu eorum, quæ pertinent ad solam voluntatem diuinam, vt electio: & alia pertinentia ad sanctificationem creaturarum actualia sunt ecclesiæ mysteria: de quibus sunt reuelationes in cælestibus. Nec respectu eorum, quæ ad solam voluntatem etiam creaturarum spectant: vt cogitationes cordium: inter quas sunt orationes nostræ. Et ideo mediò de eis quæstio fit, nec omnibus innotescunt, nec respectu rationũ superarturalium ex diuina bonitate sumptarum: propter quas multi effectus sunt quos nouit diuini ordinis sunt. Quæ tamen omnia animæ Christi ab initio. Et rationabile videtur, quòd omnes

QVÆSTIO NONAGESIMA de Prima hominis productione quantum ad animam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de prima hominis productione.

¶Et circa hoc cõsideranda sunt quatuor. ¶Primò, de productione ipsius hominis. ¶Secundò, de fine productionis. ¶Tertiò, de statu & conditione hominis primò producti. ¶Quartò, de loco eius.

¶Circa productionem autem consideranda sunt tria. ¶Primò, de productione hominis quantum ad animam. ¶Secundò, quantum ad corpus viri. ¶Tertiò, quantum ad productionem mulieris.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrũ anima humana sit aliquid factum, vel sit de substantia ipsius Dei. ¶Secundò, supposito quòd sit facta, vtrum sit creata.

¶Tertiò vtrum sit facta mediãtibus angelis.

¶Quartò, vtrum sit facta ante corpus.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum anima sit facta vel sit de substantia Dei.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima non sit facta: sed sit de substantia Dei. Dicitur enim Gene. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animã viuentem. Sed ille qui spirat, aliquid à se emittit. Ergo anima qua homo viuit, est aliquid de substantia Dei.

¶Præterea, Sicut suprà habitum est, anima est forma simplexᵉ. Sed forma est actus. Ergo anima est actus purus: quod est solius Dei. Ergo anima est de substantia Dei.

¶Præterea, Quæcunque sunt, & nullo modo differunt, sunt idẽ. Sed Deus & mens sunt, & nullo modo differunt: quia oporteret q aliquibus differẽtiis differrẽt, & sic essent compositæ. Ergo Deus & mens humana idẽ sunt.

¶SED CONTRA est, quòd Augustꝰ. in libr. de orig. animæ, enumerat quædam, quæ dicit esse multum aperte quæ peruersa, & fidei catholicæ aduersa. Inter quę primum est, quòd quidam dixerunt, Deum animam non de nihilo, sed de seipso fecisse.

CONCLVSIO.

¶Cùm anima humana sit in potentia intelligens, & à rebus scientiam accipiens, impossibile est esse de substantia Dei.

¶RESPONDEO dicendum, quòd dicere animam esse de substantia Dei, manifestam improbabilitatem continet. Vt enim ex dictis patet, anima humana est quandoque intelligens in potentia, & sciẽtiam quodammodo à rebus acquirit, & habet diuersas potentiasᵉ. Quæ omnia aliena sunt à Dei natura: qui est actus purus, & nihil ab alio accipiens, & nullam in se diuersitatem habens, vt suprà probatum estᵉ. Sed hic error principium habuisse videtur ex duabus positionibus Antiquorum. Primi enim, qui naturas rerum considerare inceperũt, imaginationem transcendere non valentes, nihil præter corpora esse posuerũtᵉ. Et ideo Deum dicebant esse quoddam corpus quod aliorum corporum iudicabant esse principium. Et quia animam ponebant esse de natura illius corporis, quod dicebant esse principium, vt dicitur in primo de Anima: per consequens sequebatur quòd anima esset de substãtia Dei. Iuxta quam positionem etiam Manichæi Deum esse quandam lucem corpoream existimantes, quandam partem illius lucis animam esse posuerunt corpori alligatã. Secundò verò processum fuit ad hoc, quòd aliqui aliquid incorporeũ esse apprehenderunt: non enim à corpore separatum, sed corporis formam. Vnde & Varro dixit, quòd Deus est anima mundi intuitu vel motu & ratione gubernans: vt Augustꝰ. narrat. 7. de ciuita. Dei. Sic igitur illius totalis animæ partem aliqui posuerunt animam hominis: sicut homo est pars totius mundi: non valentes intellectu perringere ad distinguendos spiritualium substantiarum gradus, nisi secundum distinctiones corporum. Hæc autem omnia sunt impossibilia, vt suprà probatum estᵉ. Vnde manifestè falsum est animam esse de substantia Dei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q inspirare non est accipiendũ corporaliter. Sed idẽ est Deũ inspirare q spiritũ facere. Quãuis & homo corporaliter spirãs non emittat aliqd de sua substãtia, sed de natura extranea.

¶Ad secundum dicendum, quòd anima etsi sit forma simplex secundum suam essentiam: non tamen est suum esse, sed est ens per participationem: vt ex suprà dictis patetᵉ. Et ideo non est actus purus sicut Deus.

¶Ad tertium dicẽdum, q differens propriè acceptũ aliquo differt. Vnde ibi quæritur differentia, vbi est conuenientia. Et propter hoc oportet differentia esse composita quodammodo, cùm in aliquo differat: & in aliquo conueniant. Sed secundum hoc licet omne differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens: vt dicitur in decimo Metaphysic. Nam simplicia diuersa sunt seipsis: non autem differunt aliquibus differentiis ex quibus componantur. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quòd vlterius aliis differentiis differant.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum anima sit producta in esse per creationem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd anima non sit producta in esse per creationem. Quod enim in se habet aliquid materiale, fit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cùm non sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. Non ergo est creata.

¶Præterea, Omnis actus materiæ alicuius videtur educi de potentia materiæ. Cùm enim materia sit in potentia ad actum, actus quilibet præexistit in materia in potentia. Sed anima est actus materię corporalis, vt ex eius definitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

¶Præterea, Anima est forma quædam. Si igitur anima sit per creationem, pari ratione omnes aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationẽ. Quod est incõue niens.

¶SED CONTRA est quod dicit Gen. 1. Creauit Deus hominẽ ad imaginẽ suam. Est autem homo ad imaginẽ Dei secundum animã. Ergo anima exiuit in esse per creationẽ.

CONCLVSIO.

¶Sola anima rationalis, forma, per creationem fit.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd anima rationalis non potest fieri nisi per creationem: quod non est verum de aliis formis. Cuius ratio est, quia cùm fieri sit via ad esse, hoc modo aliqui competit fieri sicut ei competit esseᶜ. Illud autem propriè dicitur esse quod ipsum habet esse quasi in suo esse subsistens. Vnde solæ substantiæ propriè & verè dicuntur entia: accidens verò nõ habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. Sicut albedo dicitur ens, quia ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in 2. Metaphys. quòd accidens dicitur magis entis quàm ens ᶜ. Et eadem ratio est de omnibus aliis formis nõ subsistentibus. Et ideo nulli formæ non subsistenti propriè conuenit fieri: sed dicuntur fieri per hoc quòd cõposita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistẽs, vt suprà habitum estᵉ. Vnde sibi propriè competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacente, neque corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituali, quia sic substantiæ spirituales inuicem transmutarentur: necesse est dicere quòd non fiat nisi per creationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autem in ipsa est esse participatum: quod quidem ex necessitate simul est cum essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formamᶜ. Et eadem ratio esset si poneretur composita ex quadam materia spirituali, vt quidam dicunt, quia illa materia non est in potentia ad allam formam, sicut nec materia cælestis corporis. Alioquin anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacente.

¶Ad secundum dicendum, quòd actum extrahi de potentia materiæ, nihil aliud est quàm aliquid fieri actu quod prius erat in potentia. Sed quia anima rationalis non habet esse suum dependẽs à materia corporali: sed habet esse subsistens, & excedit corporalitatem materiæ corporalis, vt suprà dictum est

prima: quia sic non subsisteret, sed esset forma materialis & corporea. Nec secunda: quia sic substantiæ spirituales transmutarentur adinuicem & consequentes essent corruptibiles. Haberent enim materiam communem, ex cuius potentia educerentur. sicut formæ corporales habent materiam sensibilem. Vltima cõsequentia est per se nota.

¶Circa primas consequentias aduerte, quòd hic est sermo de esse & fieri simpliciter, id est sine additione aliqua: & est sermo de eorum propriis subsistentiis in proprio. Ita quòd sentiat, quòd de solis subsistentibus verè & proprię prædicatur, est & fit, quia sola hæc sunt ea quibus conuenit esse vt quid: reliquis autem cõuenit vt quo. Nec obstat quòd animæ rationali conueniat esse vt quo: quia est qua homo est & viuit: quia non est homo, sed vt quo & quod simul cæteris autem formis vt quo tantùm. Vnde Aristoteles, vt Auctoris decimooctauo cõment. duodecimo Metaphysi. dicit, sola hæc via euitauit creationem formarum: quia negauit eas fieri. quia tamen & fiunt & sunt, dixit quòd sunt in quantum composita fiunt, & sunt in quantum sunt ea quibus composita sunt. Et ideo subtiliter dixus Thomas ex eodem fundamẽto processit subsumendo quòd anima rationalis vere & proprię est, & fit, quia subsistit.

¶Circa vltimam consequentiam aduerte, quòd posteriores: de quorum numero est Scotus in quarto, putantes se difficultius cautiúsque loqui distinxerunt, quòd creatio potest dupliciter fiunti. Vno modo pro facione rei nulla omnino materia supposita: & sic simitur proprię creatio. Alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente, non tamen de cuius potentia educatur sed ab extra: & sic dicunt animam creari. Et licet hoc dictum non sit falsum, est tamen rude & effluens ingenium, dum liquidas veritas occultatur. Processit enim hoc ex ignorantia erroris & fieri naturalis, prout quid distinguantur. Creari enim est ex nihilo fieri, id est, vt magnus inquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophicum autem fieri est ex aliquo sui fieri: & ideo subsistentia tãtum fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creationi simpliciter & proprię præsupponere subiectum, modo id nihil sit eius quod properè fit vt quo.

Annot. 452 Infrà 4. 118. 1. 2. 8. 4. Et 5. 9. 11. 229. 230. 1. 2. 8. capi 5. 17 307 241 Annot. 243 363 365

Universidad de Deusto
Biblioteca

bassetquòd anima ratio
nalis propriè sit, subsi
dit quòd non ex mate
ria corporali neque spi
rituali: quæ scilicet sit
aliquid sui, sicut mate
ria est aliquid: quia est
pars eius quod fit ex ea.
Et super hoc fundantur
reliqui consequentiæ,
quòd esse corpus ex na
tura, & hoc bene notat
quoniam est Peripatetica doctrina, præcipuèque Aristotelis fundamentum.

Auicen. ¶In responsione ad secundum nota secretum aliud Peripateticũ, quod scilicet est, formam edu
ci de potentia materiæ: formam esse in potentia materiæ est esse in ea vt causa nõ actiua, sed materialiter esse autem in aliquo, vt causa materiali, est habere esse dependẽs ab ea: cùm omnis effectus à sua dependeat causa in suo genere causæ: & habere esse confusum id est indistinctè in ea. Non enim in potentia materiæ distinctum esse, habet forma aquæ, aut ignis; sed vnum est eorum omnium esse, vt in ea sunt. Et meritò, quia actus est distinguere, esse autem in potentia materiæ distinguitur contra esse in actu: habente ergo materia in se formam secundum esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potentia, quàm materiam tranmutari transmutatione sufficiẽte: ita quòd ex vi tranſmutationis materiæ forma resultet: ex quo enim erat in ea secundum esse confusum ipsa transmutatio continuè appropriat & distinguit ipsam materiam ad esse illius distinctiquoniam conuenit alicui, & alteri secundũ illud per quam mutationem formaliter, sit tãquam complexa transmutatione qua præcedens cõpositum transmutatur in aliud compositum, resultat forma. Vnde per oppositũ cum fit homo quoniam ex vi trãsmutationis, qua præcedens compositum mutatur in hominem unquam resultaret anima rationalis. Quoniã causalitas materiæ non se extendit ad intellectus opera. Ideo non educitur de potentia materiæ. Educi ergo formam de potentia materiæ, est ipsam ex vi trãsmutationis resultare in ea, &c.

452

238

335

454

Infra q⁰. 118. ar. 3. Et 3. q. 6. arti. 3. & 4. Et 3. dist. 17. q. 2. arti. 2. Et 2. contra Gl. Et pos. q. 3. art. 10. Et cp. 30. li. 4. quo. 65. q. 67. qua. 70. Comme.

a ¶Super Quæstionẽ nonagesimæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primò respondet quæstioni. Secundò soluit obiecta.

¶Quo ad primum simul refert opinionem contrariam: & impugnando illam, infert conclusionem intentam. Opinio opposita est pars affirmativa, scilicet, Anima fit à Deo mediantibus propterea non educitur de potẽtia materiæ.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ non est simile de anima rationali & de aliis formis: vt dictũ est.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum anima rationalis sit producta à Deo immediatè.

AD TERTIVM sic procedi
tur. Videtur q̃ anima rationalis non sit producta à Deo immediatè, sed mediantibus angelis. Maior enim ordo est in spiritualibus, quàm in corporalibus. Sed corpora inferiora producũtur per corpora superiora: vt Dionys. dicit 4. ca. de diui. no. Ergo inferiores spiritus qui sunt animæ rationales, producũtur per spiritus superiores, qui sunt angeli.

¶Præterea, Finis rerum respõdet principio. Deus enim est principium & finis rerũ. Ergo & exitus rerũ à principio respõdet reductio ni rerũ in finẽ. Sed infima reducuntur per prima, vt Dionys. dicit. Ergo & infima procedunt in esse per prima, scilicet animæ per angelos.

¶Præterea, Perfectũ est quod potest sibi simile facere: vt dicitur in 4. Met. Sed spirituales substantiæ sunt multo magis perfectæ, quàm corporales. Cùm ergo corpora faciãt sibi similia secũdum speciem, multo magis angeli poterunt facere aliquid infra, scilicet secũdũ speciem naturæ, scilicet animã rationalem.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. quòd Deus ipse in spirauit in faciem hominis spiraculum vitæ.

CONCLVSIO.

¶Cùm anima rationalis per nullam aliorum materia transmutationem producatur, sed solùm per creationem, à solo Deo immediatè creari necesse est.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ quidã po fuerunt quòd angeli secundum quod operantur in virtute Dei, causant animas rationales. Sed hoc est omnino impossibile & à fide alienum. Ostensum est enim, quòd anima rationalis non potest produci nisi per creationẽ. Solus autem Deus potest creare: quia solius primi agentis est agere nullo præsupposito: cùm semper agens secundum præsupponat aliquid à primo agẽte, vt suprà habitum est. Quod autem agit aliquid ex aliquo præsupposito, agit transmutando. Et ideo nullum aliud agens agit nisi transmutando: sed solus Deus agit creando. Et quia anima rationalis non producitur per transmutationem alicuius materiæ, ideo non potest produci nisi à Deo immediatè. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Nam quòd corpora causant vel sibi similia vel inferiora, & quòd superiora reducunt inferiora: totum hoc prouenit per quandam transmutationem.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.

AD QVARTVM sic procedi
tur. Videtur quòd anima humana fuerit producta ante corpus. Opus enim creationis præcesserit opus distinctionis & ornatus: vt suprà habitum est. Sed anima producta est in esse per creationem: corpus autem factũ est in fine ornatus, vt supra habitum est. Ergo anima hominis producta est ante corpus.

¶Præterea, Anima rationalis magis cõuenit cum angelis, quàm cum animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, vel statim à principio cum corporali materia: corpus autem hominis formatum est sexto die quãdo & bruta animalia sunt producta. Ergo anima hominis fuit creata ante corp⁹.

¶Præterea Finis proportionatur principio. Sed anima in fine remanet post corpus. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

¶SED CONTRA est, quòd actus prius fit in potẽtia propria. Cùm ergo anima sit proprius actus corporis, anima producta est in corpore.

CONCLVSIO.

¶Cùm anima humana sit proprius corporis actus & forma, necessariò simul cum corpore producta est.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ Origenes posuit nõ solùm animam primi hominis, sed animas omnium hominũ ante corpora simul cum angelis creatas, propter hoc q̃ credidit omnes spirituales substantias tam animas q̃ angelos æquales esse secundũ suæ naturæ cõditionem, sed solùm merito distare, sic quòd quædã earũ corporibus alligantur, quæ sunt animæ hominũ, vel cælestiũ corporũ: quædã verò in sui puritate secũdũ diuersos ordines remanent. De qua opinione suprà iam diximus. Et ideo relinquatur ad præsens. Augu. verò in 7. super Gen. ad lit. dicit, quòd anima primi hominis ante corpus cum angelis est creata ob aliam rationem: quia scilicet ponit q̃ corpus hominis in illis operibus sex dierũ non fuit productum in actu, sed solùm secũdum causales rationes. Quod nõ potest de anima dici: quia nec ex aliqua materia corporali aut spirituali præexistente facta fuit, nec ex aliqua virtute creata, pduci potuit. Et ideo videtur, quòd ipsamet anima in operibus sex dierum, in quibus omnia facta fuerunt, simul cum angelis fuerit creata: & quòd postmodũ propria voluntate inclinata fuit ad corpus administrandum. Sed hoc non dicit assercendo, vt eius verba demonstrant. Dicit enim Credatur, si nulla scripturarum autoritas seu veritatis ratio cõtradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis q. sẽ humani ratio causalis in elemẽtis mundi, anima verò iam ipsã crearetur. Posset autem vtriq; hoc tolerari secũdum eos qui ponũt quòd anima habet per se speciem & naturam completã: & quòd nõ vnitur corpori vt forma, sed solũ ad ipsum ad ministrandũ. Si autẽ anima vnitur corpori vt forma, & est naturaliter pars humanæ naturæ: hoc omnino esse non potest. Manifestum est enim q̃ Deus primas res instituit in perfecto statu suæ naturæ, secundũ quòd vniuscuiusq; rei species exigebat. Anima autẽ cũ sit pars humanæ naturæ, non habet naturalem perfectionem, nisi secũdũ quod est corpori vnita. Vnde non fuisset cõueniẽs, animam sine corpore creari. Sustinẽdo ergo opinionẽ Aug. de operibus sex dierũ, dici poterit, quòd anima humana præcesserit in operibus sex dierũ secundum quandam similitudinem generis: prout conuenit cum angelis in intellectuali natura. Ipsa enim fuit creata simul cum corpore. Secundum alios verò Sanctos tam anima quàm corpus primi hominis in operibus sex dierum sunt producta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si natura animæ haberet integram speciẽ, ita quòd secũdum se crearetur: ratio illa procederet vt per se in principio crearetur. Sed q̃ naturaliter est forma corporis, non fuit seor sum creanda, sed debuit creari in corpore.

¶Et similiter est dicendum ad secundum. Nam anima si per speciem haberet, magis conueniret cum angelis. Sed in quantum est forma corporis, pertinet ad genus animalium vt formale principium.

¶Ad tertium dicendum, quòd animam remanere post corpus accidit per defectum corporis, qui est mors. Qui quidem defectus in principio creationis animæ esse non debuit.

QVAESTIO NONAGESIMAPRIMA DE PRODUCTIONE CORPORIS PRIMI HOMINIS, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandũ est de productione corporis primi hois.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, de materia ex qua productum est. ¶Secundò, de autore, à quo productum est. ¶Tertiò, de dispositione, quæ ei p productionẽ est attributa. ¶Quartò, de modo & ordine, p ductiõis ipsius.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd corpus primi hominis nõ sit de limo terræ. Maioris enim virtutis est facere aliquid ex nihilo quam ex aliquo: quia plus distat ab actu non ens quam ens in potentia. Sed cum homo sit dignissima creaturarum inferiorum, decuit vt virtus Dei maximè ostenderetur in productione eius. Ergo non debuit fieri ex limo terræ, sed ex nihilo.

¶Præterea, Corpora cælestia sunt nobiliora terrenis. Sed corpus humanum habet maximam nobilitatem, cùm perficiatur à nobilissima forma, quæ est anima rationalis. Ergo non debuit fieri de corpore terrestri, sed magis de corpore cælesti.

¶Præterea, Ignis & aer sunt nobiliora corpora quàm terra & aqua. Quod eorum subtilitate apparet. Cùm igitur corpus humanum sit dignissimum, magis debuit fieri ex igne & ex aere, quàm ex limo terræ.

¶Præterea, Corpus humanum est compositum ex quatuor elementis. Non ergo est factũ ex limo terræ sed ex omnibus elementis.

¶SED CONTRA est quod dicit Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

CONCLVSIO.

¶Conuenit hominem in principio secundæ substantiam fieri de limo terræ: id est terra aquæ permista.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd cùm Deus perfectus sit in operibꝰ suis, perfectionem dedit omnibus secundum eorum modum, secundum illud Deute. 32. Dei perfecta sunt opera. Ipse autem simpliciter perfectus est ex hoc, quòd omnia in se præhabet: non per modum compositionis, sed simpliciter & vnitẽ, vt Dionysius dicit: eo modo quo diuersi effectus præexistunt in causa secundum eius virtutem vnam. Ista autem perfectio ad angelos quidem deriuatur secundum quod omnia sunt in eorum cognitione, quæ sunt à Deo in natura producta per formas diuersas. Ad hominem verò derivatur inferiori modo huiusmodi perfectio, non enim in sua cognitione naturali habet omnium naturalium notitiam. Sed est ex rebus omnibus quodammodo compositus: dum de genere spiritualium substantiarum habet in se animam rationalem. De similitudine verò cælestium corporum habet elongationem à contrariis per maximam æqualitatem complexionis. Elementa verò secundum substantiã, ita tamen quod superiora elementa prædominantur in eo secundum virtutem, scilicet ignis & aër: quia vita præcipuè cõstitit in calido, quod est ignis: & humido, quod est aëris. Inferiora verò elementa abundant in eo secundum substantiam. Aliter enim non posset esse missionis æqualitas, nisi inferiora elementa, quæ sunt minoris virtutis secundum quantitatem in homine abundarent. Et ideo dicitur corpus hominis de limo terræ formatum, quia limus dicitur terra aquæ permista. Et propter hoc dicitur minor mundus, quia omnes creaturæ mundi quodammodo inueniuntur in eo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus Dei creantis manifesta est in corpore hominis: dum eius materia est per creationẽ producta. Oportuit autẽ vt ex materia quatuor elementorum fieret corpus humanũ: vt homo haberet conuenientiã cum inferioribus corporibus, quasi medium quoddã existens inter spũles & corporales substantias.

¶Ad secundum dicendũ, quod quamuis corpus cæleste sit simpliciter nobilius terrestri corpore: tamen quantum ad actus animæ rationalis est minus cõueniens. Nam anima rationalis accipit notitiam veritatis quodammodo per sensus: quorũ organa formari non possunt ex corpore cęlesti, cũ sit impassibilis. Nec est verum quod quidam dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad cõpositionem humani corporis aduenire, ponẽtes animam vniri corpori mediante quadam luce. Primò enim falsum est quod dicunt, lucem esse corpus. Secundo verò impossibile est aliquid de quinta essentia vel à corpore cælesti diuidi vel elementis permisceri, propter cælestis corporis impassibilitatem. Vnde nõ venit in compositionem mistorum corporum, nisi secundum suæ virtutis effectum.

¶Ad tertium dicendum, quòd si ignis & aer, quæ sunt maioris virtutis in agendo, etiam secundum quantitatẽ in compositione humani corporis abundarent: nõ mino ad se traherẽt alia, & non posset fieri æqualitas cõmissionis, quæ est necessaria in cõpositione hominis ad bonitatẽ sensus tactus, qui est fundamentum sensuum aliorum. Oportet enim organum cuiusli bet sensus non habere in actu cõtraria quorũ sensus est perceptiuus, sed in potentia tantum: vel ita q̃ omnino careat toto genere cõtrariorum: sicut pupilla caret colore, vt sit in potẽtia ad omnes colores. Quod in organo tactus nõ erat possibile, cùm sit compositum ex elementis: quorum qualitates percipit tactus. Vel ita quòd organum sit medium inter cõtraria, vt necesse est in tactu accidere. Medium enim est in potentia ad extrema.

¶Ad quartum dicẽdum, quòd in limo terræ est terra & aqua conglutinans partes terræ & aquæ. De aliis autẽ elementis Scriptura mentionem non fecit: tum quia minus abundant secundum quantitatem in corpore hominis, vt dictum est: tum etiam quia in tota rerum productione de igne & aëre, quæ sensu non percipiuntur à rudibus, mentionem non fecit Scriptura quæ rudi populo tradebatur.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum corpus humanum sit immediatè à Deo productum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd corpus humanum non sit immediatè à Deo productum. Dicit enim Augu. in 3. de Trin. q̃ corporalia disponuntur à Deo per angelicam creaturam. Sed corpus humanum formatum fuit ex materia corporali: vt dictum est. Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non immediatè à Deo.

¶Præterea, Quod fieri potest virtute creata, non est necessarium quòd immediatè producatur à Deo. Sed corpus humanum produci potest per virtutem creatam cælestis corporis. Nam & quædã animalia ex putrefactione generantur per virtutem actiuam corporis cælestis. Et Albumasar dicit quòd in locis in quibus nimis abundat calor aut frigus, homines non generantur, sed in locis temperatis tantum. Ergo nõ oportuit quòd immediatè corpus humanum formaretur à Deo.

¶Præterea. Nihil fit ex materia corporali, nisi per aliquã materię transmutationẽ. Sed omnis trãsmutatio corporalis causatur ex motu cælestis corporis, qui est primus motũ. Cùm igitur corpus humanum sit productũ ex materia corporali, videtur quòd ad eius formationẽ aliquid operatũ fuerit corpus cæleste.

¶Præterea, Aug. dicit super Gen. ad lit. quòd homo factus est secundũ corpus in operibus sex dierum secũdum causales rationes, quas Deus inseruit creaturæ corporali, postmodũ verò fuit formatũ in actu. Sed quod præexistit in corporali creatura, secũdum causales rationes per aliquam virtutẽ corporeã produci põt. Ergo corpus humanũ productũ est aliqua virtute creata, & nõ immediatè à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccles. 17. Deus de terra creauit hominem.

CONCLVSIO.

¶Cùm in prima rerum formatione nullus præsumere possit, à quo humanum immediatè produceretur

a ¶Super Quæstionẽ nonagesimæ primæ Articulum primum.

Comme. Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõdua quæsito affirmatiue cum vno cõrollario. Conclusio est, Homo conuenienter dicitur formatus de limo terræ, id est terra aquæ commista. Probatur sic. Deus est perfectus in fe & suis operibus: ergo ab eo perfectio in omnes naturas deriuatur, secundum earum modũ: ergo in hominẽ per compositionẽ ex omnibus: ergo cum intellectu & elongatione à contrariis, per missionem æqualem ex omnibus elemẽtis: ergo cum abundantia inferiorum elementorũ secundum quantitatem: ergo cõuenienter ex limo terræ. Antecedens est per se notũ. Prima consequẽtia probatur autoritate Deuteronomij. Secunda verò probatur, ostẽdendo modum, quo perfectio est in Deo, scilicet vnitẽ, vt in causa omnia ex autoritate. Subintellecta enim illa maxima, quòd quæ in superioribus sunt vnitẽ, ab inferioribus spatium participandi gradatim: optimè inferior quòd perfectum esse secundum omnia in Deo simpliciter existẽs, ad intelligentias intelle ctualiter deriuatur: ad hominem verò vltimam creaturarum nobilium compositè & materialiter deuenit: & cõsequenter homo est omnibus perfectionem habẽs, per cõpositionem ex omnibus. Secunda consequẽtia satis clarè patet: quia aliter non possent omnia componere vnam partialem speciem. dico autem partialem ad differentiam Vniuersi: quod vnum ens cùm sit, ex omnibus constat creaturis sed hoc est totale ens & vnum non per vnam substantialem formam, sed per ordinem. Tertia verò consequentia probatur: quia aliter nõ fallaretur æqualitas missionis. probatur: quia superioribus habentibus longè plus virtutis in pari quantitate, si essent paria in quantitate, missio non esset æqualis. oportet ergo inferiora plus quantitatis habẽre, vt per hoc æquam virtutem: quia in maiori quanto est maior virtus: & sic missio fit æqualis, vt humana requirit complexio à contrariis remotissima.

¶Corollarium est, quòd homo est minor mundus, patet, quia constat ex omnibus.

Auicen. ¶Caue hic ne fallaris ex hoc articulo putans S. Thomã oblitum doctrinæ propriæ de mansione elementorum in mixto propterea quia hic expressè dicit elementa in homine secundũ substantiam. Aduertendum est enim ad rationem dicendi: vt autem patet in litera, dixit hoc ad differentiam corporum cælestium, quæ non nisi secundum aliquid eis similè veniunt in compositionem hominis: ipsa verò elementa secũdum substantiã dicitur componere, nõ distinguẽdo an formaliter, an virtualiter. Rursus dicitur elementa componere hominem secundum substãtiam non formalem, sed materialem, non tantum cõmunem, scilicet materiam primam, sed propriã seu appropriatam. Elementa enim ex vi missionis alterata sic vnimur in misto, quòd materiæ eorum trãeunt in materiã missi cum dispositionibus appropriatis illis elementis: puta siccitate: granitate, humiditate. &c. ita quòd illa elementa dicuntur prædominari in aliquo secũdum substãtiam, seu quãtitatem. De quorum materia dispõsita plus saluat in misto. Illa verò secundum virtutem, de quorum vi plus saluatur in eo, & hæc est directè mens huius litteræ.

375

375

342

374

a ¶Super Quæstionẽ nonagesimæ primæ Articulum secundum.

Commen. Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõdua quæstioni: Corpus hominis primò fuit à Deo immediatè formatũ. Hæc conclusio potiquã proposita est in litera, probat tali ratiõe, Corpus hominis nõ põt formari nisi aut à Deo immediatè, aut à femine humano per vim generationis sed in prima formatione nullũ præcesserit humanũ corpus, à quo p vim generationis formari potuisset corpus primi hominis: ergo est formatum immediatè à Deo: huius rationis in litera primò tractatur maior: deinde subditur minor, & infertur conclusio.

¶In tractãdo maiorẽ etiã primò ponit opinio illius cõtrariã. Deinde improbatur, deinde excluditur obiectio quædã & deinceps ponit ipsã maiorẽ, & reducitur vnà corollarij.

¶Opinio cõtraria est, q̃ quidam putauerũt hanc dictionem assumptam insufficientem, ac per hoc falsam, ponẽtes tertium agens immediatũ, scilicet formas immateriales. & hi fuit Auicen. & Plat. ante ipsum: & multi sequaces, dicẽtes formas materiales deriuari immediatè à formis sine materia: corporalia autẽ agentia esse dispositiua tantùm. Improbatio est, Forma non fit nisi ratione compositi: ergo nõ fit à forma immateriali. Antecedens supponitur ex dictis: quia esse & fieri non est nisi subsistentium. cõsequentia probatur, Compositum fit à cõpesito respõsio in fit à forma immateriali, ergo nec forma quæ solum in ad facticem ipsius competit. Antecedens probatur: quia factum

375

342

Infrà 90. 2. arti. 4.

456

Universidad de Deusto
Biblioteca

factum & faciés oportet esse similia: consequens est vt ē nota ex eode fiat, & prima quæ fit cūdā ga forma īmateria lis nec est similis cōpoto nec formæ i materia. ¶ Obiectio autē exclusa est, quia si ista ratio concludit, sequit quōd nec Deus possit esse causa p̄me cōpositi, aut formę materialis: & patet sequela, quia Deus ipse est forma immaterialis: nec per hoc nō est inter formam materialē aut cōpositum, & ipsum, simili tudo. Excludit enim hęc obiectio ex hoc q̄ Deus est non quomodolibet forma immaterialis, sed sic excellenter vt etiam materiæ causa existat: nec per hoc cōpositum est ei simile etiam ratione materiæ i quod non potest dici de aliis. Et sic habemus maiorem. Ex quo enim habemus hęc tria, scilicet, quōd forma immaterialis non est immediata causa formæ materialis: & quōd cōpositū est causa immediata: & quōd Deus ex sua excellentia, qua cōtinet etiam materiā, potest esse causa immediata, colligitur malos quōd corpus humanum, & vniuersaliter omnia cōmaterialis aut à Deo aut à cōposito immediatē formatur. Deducūtur autē hinc duo corollaria. Primū, quod sequitur Dei est absq; adminiculo præcedentis formę transmutare materiā ad formam. Secundum, quōd angeli nō possunt transmutare materiam, nisi adhibitis actiuis passiuis: vt Auguſt. dicit.

¶ Minor autē manifesta subdita patet cum conclusione quare, &c.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum tertium.

Comm. TItulus clarus, nomine dispositionis intelligendo dispositiones qualitatiuas, & quantitatiuas, & membrales, &c.

Commen. ¶ In corpore duo simul huius respondetur enim quæsito conclusione affirmatiua: & excluditur obiectio quædā. Cōclusio responsiua est, Deus instituit corpus humanū in optima dispositione secundū conuenientiā ad animam rationalem & eius opera. Probatur sic: Quilibet artifex intēdit dare effectui suo dispositionē optimā, non simpliciter, sed secundū conuenientiā ad finem proprium illius effectus: ergo Deus dedit optimā dispositionē rebus naturalibus secundū conuenientiam ad propriū finem: ergo corpori humano secundū conuenientiam ad talem formā & illius opera scilicet animam rationalē & opera eius. Antecedens est per se notū, & declaratur in artifice terræ. Primo cōsequētia probatur ex eo quōd Deus est artifex re

a 354 ¶ Minor autē manifesta subdita patet cum conclusione quare, &c.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum tertium.

Comm. TItulus clarus, nomine dispositionis intelligendo dispositiones qualitatiuas, & quantitatiuas, & membrales, &c.

Commen. ¶ In corpore duo simul huius respondetur enim quæsito conclusione affirmatiua: & excluditur obiectio quædā. Cōclusio responsiua est, Deus instituit corpus humanū in optima dispositione secundū conuenientiā ad animam rationalem & eius opera. Probatur sic: Quilibet artifex intēdit dare effectui suo dispositionē optimā, non simpliciter, sed secundū conuenientiā ad finem proprium illius effectus: ergo Deus dedit optimā dispositionē rebus naturalibus secundū conuenientiam ad propriū finem: ergo corpori humano secundū conuenientiam ad talem formā & illius opera scilicet animam rationalē & opera eius. Antecedens est per se notū, & declaratur in artifice terræ. Primo cōsequētia probatur ex eo quōd Deus est artifex re

a. 1. ad 1. Eutal. q. 1. artic. 5.

corpus, oportuit immediatè à Deo produci, qui solus creare materiam potuit.

¶ RESPONDEO dicēdum, q̄ prima formatio humani corporis nō potuit esse per aliquā virtutē creatā, sed immediatè à Deo. Polluerunt siquidē aliqui formas, quę sunt in materia corporali à quibusdā formis immaterialibus deriuari. Sed hāc opinionē repellit Philosophus in 7. Meta. per hoc q̄ formis non cōpetit per se fieri, sed cōposito, vt suprà expositum est. Et quia oportet agens esse simile facto, non conuenit q̄ forma pura quæ est sine materia, producat formam quę est in materia, quæ non fit nisi per hoc q̄ cōpositū fit. Et ideo oportet q̄ forma, quæ est in materia, sit causa formæ quæ in materia secūdū quōd cōpositum ācōposito generatur. Deus aūt quāuis omnino sit immaterialis, tamē solus est qui sua virtute materiā producere potest creando. Vnde ipsius solius est formam producere in materia absq; adminiculo præcedētis formæ materialis. Et propter hoc angeli non possunt transmutare corpora ad formam aliquā nisi adhibitis seminibus quibusdam, vt Aug. dicit in 3. de Tri. Quia igitur corpus humanū nunquam formatū fuerat, cuius virtute per viam generationis aliud simile in specie formaretur, necesse fuit q̄ primū corpus hominis immediatè formaretur à Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd etsi angeli aliquod ministeriū Deo exhibeāt in his quę circa corpora operātur: aliqua tamē Deus in creatura corporea facit quæ nullo modo angeli facere possunt: sicut q̄ suscitat mortuos, & illuminat cæcos. Secūdū quā virtutē etiam corpus primi hominis de limo terræ formauit. Potuit tamē fieri vt aliquod ministeriū in formatione corporis primi hominis angeli exhiberent: sicut exhibebūt in vltima resurrectione, pulueres colligendo.

¶ Ad secundum dicendū, quōd animalia perfecta quæ generantur ex semine, non possunt generari per solam virtutem cælestis corporis, vt Auic. fingit: licet ad eorum generationem naturalem cooperetur virtus cælestis corporis: prout Philosophus dicit in 2. Physic. quōd homo generat hominem ex materia & sole. Et exinde est quōd exigitur locus temperatus ad generationem hominum & aliorum animalium perfectorū. Sufficit autem virtus cælestium corporum ad generandum quædam animalia imperfectiora ex materia dispōsita. Manifestū est enim quōd plura requiruntur ad productionem rei perfectæ, quàm ad productionem rei imperfectæ.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ motus cæli est causa transmutationū naturalium: non tamen trāsmutationum quæ fiūt præter naturæ ordinē, & sola virtute diuina: sicut quōd mortui resuscitantur, quōd cæci illuminātur. Quibus est simile, quōd homo ex limo terræ formatur.

¶ Ad quartum dicendum, quōd secundum rationes causales in creaturis dicitur aliquid præexistere dupliciter. Vno modo secūdum potentiam actiuam & passiuam: vt non solūm ex materia præexistenti fieri possit: sed etiam vt aliqua præexistens creatura hoc facere possit. Alio modo secundum potentiam passiuam tantum: vt scilicet de materia præexistenti fieri possit à Deo. Et hoc modo secūdum Aug. corpus hominis præexistit in operibus productis secūdum causales rationes.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum corpus hominis habuerit conuenientem dispositionem.

457 *a.1. q.164 ar.1. ad 1. Eutal. q. 1. artic. 5.*

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quōd corpus hominis non habuerit conuenientem dispositionem. Cum enim homo sit nobilissimum animalium, corpus hominis debuit esse dispositum optimè ad ea quæ sunt propria animalis, scilicet ad sensum & motum. Sed quædam animalia inueniuntur acutioris sensus, quàm homo, & velocioris motus. Sicut canes melius odorant, & aues velocius mouentur. Ergo corpus hominis non est conuenienter dispositum.

¶ Præterea, Perfectum est cui nihil deest. Sed plura desunt humano corpori, quàm corporibus aliorum animalium, quæ habent tegumenta & arma naturalia ad sui protectionem: quæ homini desunt. Ergo corpus humanum est imperfectissimè dispositum.

¶ Præterea, Homo plus distat à plantis, quàm ab animalibus brutis. Sed plantæ habent staturam rectam: animalia autem bruta pronam. Ergo homo non debuit habere staturam rectam.

¶ SED CONTRA est, quōd dicit Eccle. 7. Deus fecit hoiem rectū.

CONCLVSIO.

¶ Corpus humanū factum & formatum fuit à Deo in optima dispositione non simpliciter, sed secundum quod congruit animæ rationali & eius operibus.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ omnes res naturales productæ sunt ab arte diuina. Vnde sunt quodāmodo artificiata ipsius Dei. Quilibet autē artifex intēdit suo operi dispositionē optimā inducere, non simpliciter, sed per cōparationem ad finē. Et si talis dispositio habet secum adiunctū aliquē defectū, artifex nō curat. Sicut artifex, qui facit serram ad secandū, facit eam ex ferro, vt sit idonea ad secandū: nec curat eā facere ex vitro, quæ est pulchrior materia: quia talis pulchritudo esset impedimētum finis. Sic igitur Deus vniuersi, rei naturali dedit optimā dispositionē, nō quidem simpliciter, sed secūdū ordinē ad proprium finē. Et hoc est quod Philosophus dicit in 2. Phy. Et quia dignius est sic, nō tamē simpliciter, sed ad vniuscuiusq; substantiā. Finis autē proximus humani corporis est anima rationalis, & operationes ipsius: materia enim est propter formam, & instrumēta propter actiones agēdi. Dico ergo quōd Deus instituit corpus humanum in optima dispositione secundum conuenientiam ad talem formam, & ad tales operationes. Et si aliquis defectus in dispositione humani corporis esse videtur, considerandum est quōd talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea quæ requiruntur in corpore, vt sit debita proportio ipsius ad animam, & ad animæ operationes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ tactus qui est fundamentum aliorū sensuū, est perfectior in homine, quā in aliquo alio animali. Et propter hoc oportuit q̄ homo haberet tēperatissimā cōplexionem inter omnia animalia. Præcedit etiā homo omnia alia animalia quātū ad vires sensitiuas interiores: sicut ex suprà dictis apparet. Ex quadam autē necessitate cōtingit quōd quātū ad aliquos exteriores sensus homo ab aliis animalibus deficiat. Sicut homo inter omnia animalia habet pessimum olfactū. Necessariū enim fuit quōd homo inter omnia animalia respectu sui corporis haberet maximū cerebrū. Tum vt liberius in eo perficerētur operationes interiorū virtutū sensitiuarū, quæ sunt necessariæ ad intellectus operationē: vt supra dictū est. Tū etiā vt frigiditas cerebri tēperaret calorē cordis, quē necesse est in homine abundare ad hoc q̄ homo sit rectæ staturæ. Magnitudo aūt cerebri propter eius humiditatē est impedimētum olfactus, qui requirit siccitatē. Et similiter potest assignari ratio quare quædā animalia sunt acutioris visus & subtilioris auditus quā homo, propter impedimentum horum sensuum. Quod necesse est consequi in homine ex perfecta complexionis æqualitate. Et eadem etiam ratio est assignanda de hoc, quōd quædam animalia sunt homine velociora: cui excellentiæ velocitatis repugnat æqualitas humanæ complexionis.

¶ Ad secundum dicendū, quōd cornua & vngulæ, quæ sunt quorūdā animaliū arma, & spissitudo corij, & multitudo pilorū, aut plumarum, quę sunt tegumenta animaliū: attestantur abūdantiæ terrestris elementi: quæ repugnat æqualitati & teneritudini complexionis humanæ. Et ideo hæc homini nō competebāt. Sed loco horum habet rationem & manus: quibus potest parare sibi arma & tegumenta & alia vitæ necessaria infinitis modis. Vnde & manus in tertio de Anima dicitur organū organorum. Et hoc etiam magis competebat rationali naturæ, quæ est infinitarum conceptionum, vt haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi.

¶ Ad tertium dicēdum, quōd habere staturam rectam cōueniens fuit homini propter quatuor. Primò quidē, quia sensus sunt dati homini non solum ad vitæ necessaria procurāda, sicut aliis animalibus: sed etiam ad cognoscendum. Vnde cùm cæteta animalia nō delectentur in sensibilibus nisi per ordinem ad cibos & venerea, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibilium secundū seipsam. Et ideo quia sensus præcipuè vigēt in facie, alia animalia habent faciem pronam ad terram, quasi ad cibum quærendum, & prouidendum sibi de victu: homo verò habet faciem erectam, vt per sensus & præcipuè per visum, & qui est subtilior, & plures differentias rerum ostēdit, liberè possit ex omni parte sensibilia cognoscere, & cęlestia & terrena, vt ex omnibus intelligibilem colligat veritatem. Secundò, vt interiores vires liberius suas operationes habeant, dum cerebrum in quo quodāmodo perficiuntur, non est depressum: sed super omnes partes corporis eleuatū. Tertiò, quia oporteret quōd si homo haberet pronam staturam vterētur manibus loco anteriorum pedum. Et sic vtilitas manuū ad diuersa opera perficienda cessaret. Quartò, quia si haberet pronam staturam

60 quōd corpus humanum est vnum naturalium, & illius finis proprius est anima rationalis cum suis operibus: quod probatur quia materia est propter formā & hoc quo ad animam: & instrumenta sunt propter actiones: & hoc quo ad opera. Obiectio autē est ista, Optimum dicitur, quia vel est omni alio melius, vel saltem nihil est melius ipso simpliciter vel in tali ordine, vt pareteset id in quo inuenitur defectus aliquis potest esse melius: quia posset esse sine defectu, ergo quod est cum defectu, non est optimū: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos: ergo non est optima. Hanc obiectionem ex eadem radice simul excludit, quia scilicet nullus artifex curat de defectibus cōsequentibus necessitatem materiæ idoneæ ad finem proprium: ergo nec Deus respectu materialium: ergo nec respectu corporis humani. Si qui igitur sunt in corpore humano defectus, nō sunt ab auctore electi, sed ex necessitate materiæ emergunt, totus processus est clarus.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum primum.

Comm. TItulus clarus.

¶ In corpore vna cō clusio responsiua quæsito affirmatiuè, necesse fuit fœminam fieri. Probatur: Necesse fuit dari viro adiutorium ad generationis opus: ergo necesse fuit fieri fœminam. Consequentia probatur ex eo quōd formina adiuuat, & ad generationē adiuuat, & ad nullū aliud opus est necessaria: quod probatur contra quosdam, quia vir potest ad quodlibet aliud melius per virum quàm per fœminam adiuuari. Antecedens verò probatur ostendendo, quōd vir solus non sufficit ad generationis opus perficiendum: & consequenter cum sit generatiuus, egei adiutorio. ostendit autem hoc, graduando vicunia penes agere & pati ad generationem, secundum tres vel quatuor gradus. Primus habentium virtutem passiuam tantūm: quæ scilicet ex cælo sūt tantūm. Secundes habētium passiuam & actiuam in eodem, vt plantæ habentes fœminā. Et ratio cōuenientiæ est: quia hoc est earum nobilissimum opus, prouidit enim natura vt in nobilissimo non deficiant. Tertius habentium actiuam & passiuam diuisam secundum sexum, vt in animalibus perfectis, & in his sunt duo, diuersus sexuum, & commistio quandoque. Primum est, quia habēt excellentius opus. Secundum est, vt assequantur generationem habentes pro tunc quod plantæ semper. Quartus ergo vel supremus ordo tertij gradus est, vt generantium & tamen fortita excellentissimum omnium opus, scilicet intelligere, habeant maximè diuersitatem sexuum cum temporali cōmistione. Et hæc quidem maxima diuersitas insinuatur in hoc, quōd fœtum defertur fœtio mulieris à productione viri, cùm in cæteris animantibus simul fœtus vterque sexus cōmemoretur. Commistio in eo quod subditur, Et erunt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedentis taliter: Natura viuens generatiui fortita excellentissimum operationem, scilicet intelligere, exigit maximam sexus diuersitatem, cùm eorum quālibet commistione: mens humana est huiusmodi: ergo &c. Sed hoc non sufficit, sed oportuit dari sibi adiutorium ad generationis opus.

¶ Nam ad quodlibet opus viro melius per filium virum ad adiutorium præstetur, quàm per fœminam.

¶ Circa probationē consequētiæ dubium occurrit. Nō enim videtur verum quod dicitur, & quōd ad omne opus melius vir per aliū virum ad adiutorium præstetur, quàm per fœminam. Ad hoc dicendum, quōd ad actionem quæ est per se ordinata ad generationem, in qua consistit Actus Oeconomicus, quod alia sint propria opera viri, & alia mulieris

Opuſ. 73. c.17.col.2

Deus hominem, intelligitur productio corporis simul cum anima: quod autē additur, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitę, intelligitur de Spiritu sancto: sicut & dominus insufflauit in Apostolos dicens, Accipite spiritum sanctum. Sed hæc expositio, vt dicit Augu. in lib. de Ciuitate Dei, excluditur per verba Scripturæ. Nam subditur ad prædicta, Et factus est homo in animā viuētem. Quod Apostolus 1. ad Cor. 15. nō ad vitam spiritualem, sed ad vitam animalem refert. Per spiraculum ergo vitæ intelligitur anima, vt sic quod dicitur, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, sit quasi expositio eius quod præmiserat. Nam anima est corporis forma.

¶ Ad quartum dicendū, quōd quia operationes vitæ magis manifestantur in facie hominis, propter sensus ibi existētes, ideo dicit in faciem hominis inspiratum esse spiraculū vitę.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ secundum Aug. omnia opera sex dierū simul sunt facta. Vnde animam primi hominis, quam ponit simul factam cum angelis, nō ponit factam ante sextam diem, sed in ipso sexto die ponit esse facta & animam primi hominis in actu: & corpus eius secundum rationes causales. Alij verò doctores ponunt & animam & corpus hominis factum sexto die in actu.

QVAESTIO NONAGESIMASECUNDA de productione mulieris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de productione mulieris.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum in illa rerum productione debuerit mulier produci. ¶ Secundò, vtrum debuerit fieri de viro. ¶ Tertiò, vtrum de costa viri. ¶ Quartò, vtrum facta fuerit immediatè à Deo.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum mulier debuerit produci in prima rerum productione.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quōd mulier non debuit produci in prima rerum productione. Dicit enim Philo. in lib. de Generatione animalium, q̄ fœmina est mas occasionatus. Sed nihil occasionatū & deficiens debuit esse in prima rerum institutione. Ergo in illa prima rerum institutione mulier producēda nō fuit.

¶ Præterea, Subiectio & minoratio ex peccato est subsecuta. Nam ad mulierem dictum est post peccatum Genes. 3. Sub viri potestate eris. Et Grego. dicit, quōd vbi non delinquimus, omnes pares sumus. Sed mulier naturaliter est minoris virtutis & dignitatis quàm vir. Semper enim honorabilius est agens patiente: vt dicit Auguſt. 11. super Genes. ad lit. Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

¶ Præterea, Occasiones peccatorum sunt amputandæ. Sed Deus præsciuit quōd mulier esset futura viro in occasionem peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.

CONCLVSIO.

¶ Cum oportuit in prima rerum formatione dari homini adiutorium ad opus generationis explendum, debuit tunc mulier produci.

¶ RESPONDEO dicēdum, q̄ necessarium fuit fœminā fieri, sicut Scriptura dicit in adiutoriū viri: non quidē in adiutoriū alicuius operis, vt quidā dixerūt. Cùm enim quodlibet aliud opus conueniētius iuuari possit per alium virum, quàm per mulierē, sed in adiutoriū generationis. Quod manifestius videri potest, si in viuentibus modus genera-

Universidad de Deusto
Biblioteca

xis in domo. Et in sequẽti articulo expresse dicitur, quòd in humana specie mas & fœmina coniunguntur nõ solùm ad generationẽ, sed ad domesticã vitã, in qua alia sunt maris, alia fœminæ opera. Constat autem q̃ vnũquodq; opus melius fit per ꝯsuetum, cui est proprij, quã per aliũ. Igitur præter generationẽ aliã sunt quæ per fœminã melius parãtur, quã per virum: iuxta illud: Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ad hoc est dicendũ cum duplici distinctione prima, q̃ aliud est loqui de vxore in cõparatione ad maritũ, & aliud absolute de fœmina & viro. Secunda est, quòd aliud est loqui de fœmina & viro ceteris paribus, & aliud est loqui de fœmina, sic affecta, aut erudita, vel assueta, &c. Sermo siquidem est literæ de fœmina & viro absolutè. Artifex & articulus sequẽs loquuntur de fœmina in cõparatione ad maritum. Et verũ est quòd multa sunt in domestica vita, quæ non solũm melius fient per vxorẽ, sed simpliciter non decent maritum quin potiũs nec fieri debeant talia, vt ibidem dicitur. Sed ex hoc nõ sequitur quin ista melius fiẽt per vnum aut plures alios viros: ex hoc enim quòd melius per ipsum quàm per mariturn fit, nõ sequitur, ergo melius quàm per virum. Multa quoque sunt opera quæ melius separantur à mulliere, quã à viro tatione affectus maioris, consue tudinis, instructionis, &c. & propter hoc vbi non est mulier, ingemiscit æger. Et secundum hoc mas & fœmina in hominibus sunguntur ad opera vitæ domesticæ q̃ maximum vinculum amicabilis & perpetuæ conuictionis reddit magis Honestã fœminæ vxorẽ ad huiusmodi opera quã virum: cum quo non est ratio tanti vinculi, stat ergo solidum dictum Philosophi ex Aug. acceptum.

a ¶Super Quæstionis nonagesimi secundi Articulum secundum.

Commen. Titulus clarus.

¶In corpore vna cũ clusione responsiua quæstionis affirmatiue: Mulier conuenienter ex viro formata est magis quàm fœmina cuiuslibet animalis. Quod probatur quadrupliciter: primò ex parte dignitatis viri, ex parte animabilitatis mulieris, ex parte finis ter tiã, scilicet domesticæ vitæ, ex parte sacramenti. Omnia patent.

a ¶Super Quæstionis nonagesimi secundi Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cũ clusione responsiua quæstionis affirmatiue: Conuenit fuit mulierem formari de costa viri. Probatur dupliciter, primò, ex parte dignitatis viri, &c.

eadem est materia. Sed mas & fœmina sunt eiusdem speciei. Cùm igitur vir fuerit factus ex limo terræ, ex eodem debuit fieri fœmina, & non ex viro.

¶Præterea, Mulier facta est in adiutorium viro ad generationẽ. Sed nimia propinquitas reddit personam ad hoc ineptam. Vnde personæ propinquæ à matrimonio excluduntur: vt patet Leui. 18. Ergo mulier non debuit fieri ex viro.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ecclesia. 17. Creauit ex ipso, scilicet viro, adiutorium sibi, scilicet mulierem.

CONCLVSIO.

¶Deuit mulierem ex viro formari in principio formationis rerum.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd cõueniens fuit mulierem in prima rerum institutione ex viro formari magis quàm in aliis animalibus.

¶Primò quidẽ, vt in hoc quẽdam dignitas primo homini seruaretur, vt secundum Dei similitudinem esset & ipse principium totius suæ speciei, sicut Deus est principiũ totius Vniuersi. Vnde & Paulus dicit Act. 17. quòd Deus fecit ex vno omne genus hominũ. c 485

¶Secundò, vt vir magis diligeret mulierẽ, & ei inseparabilius inhæreret, dum cognosceret eam ex se esse productã. Vnde dicitur Gen. 2. De viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et hoc maximè necessarium fuit in specie humana, in qua mas & fœmina commanent per totam vitam. Quod non contingit in aliis animalibus.

¶Tertiò, quia, vt Philosophus dicit in 8. Ethic. mas & fœmina cõiungũtur in hominibus: nõ solũ propter necessitatẽ generationis, vt in aliis animalibus: sed etiã propter domesticã vitã in qua sunt aliqua opera viri & fœminæ, & in qua vir est caput mulieris. Vnde cõueniẽter ex viro formata est fœmina, sicut ex suo principio.

¶Quarta verò est ratio sacramentalis. Figuratur enim per hoc quòd Ecclesia à Christo sumit principium. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autẽ dico in Christo & in Ecclesia. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendũ, q̃ materia est ex qua aliquid fit. Natura autẽ creata habet determinatũ principiũ. Et cũ sit determinata ad vnũ: etiam habet determinatũ processum. Vnde ex determinata materia producit aliquid in determinata specie. Sed virtus diuina, cùm sit infinita, potest idẽ secundũ speciẽ ex quacũque materia facere: sicut virum ex limo terræ, & mulierẽ ex viro.

¶Ad tertiũ dicẽdum, q̃ ex naturali generatione cõtrahitur quædam propinquitas, quæ matrimoniũ impedit. Sed mulier non est producta à viro per naturalẽ generationẽ, sed sola virtute diuina. Vnde Eua non dicitur filia Adæ. Et propter hoc ratio nõ sequitur.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum mulier debuerit formari de costa viri. 481

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd mulier non debuerit formari de costa viri. Costa enim viri fuit multo minor quàm corpus mulieris. Sed ex minori non potest fieri maius nisi vel per additionẽ, quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formata diceretur quàm de costa. Vel est per rarefactionem. Quia (vt dicit Augustinus super Gen. ad lit.) non est possibile vt aliquod corpus crescat nisi rarefiat. Non autem inuenitur corpus mulieris rarius quàm viri ad minus in ea proportione quam habet costa ad corpus Euæ. Ergo Eua non fuit formata de costa Adæ. 2. dist. 1. q. 1. ar. 1. & 1. Cor. 7. col. 1.

¶Præterea, In operibus primò creatis non fuit aliquid superfluum. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea subtracta remansit imperfectum: quod videtur inconueniens.

¶Præterea, Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo costa non debuit separari à viro vt ex ea mulier formaretur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Aedificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit vt mulier in prima mundi creatione ex costa viri formaretur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd conueniens fuit mulierem formari de costa viri. Primò quidem, ad significandum quòd inter virum & mulierem debet esse socialis coniunctio. Neque enim mulier debet dominari in virum. Et ideo non est formata de capite. Neque debet à viro despici tanquam seruiliter subiecta. Et ideo non est formata de pedibus. Secundò propter sacramentum. Quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerant sacramenta, id est sanguis & aqua, quibus est Ecclesia instituta.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ quidã dicũt, per multiplicationẽ materiæ absq; alterius additione formatum fuisse corpus mulieris, ad modũ quo Dominus quinq; panes multiplicauit. Sed hoc est omnino impossibile. Multiplicatio enim prædicta aut accidit secundũ transmutationẽ substãtiæ ipsius materiæ, aut secundum trãsmutationem dimensionum eius. Non autem secundum transmutationem substãtiæ ipsius materiæ. Tum quia materia in se considerata est omnino transmutabilis. vt potè existens in potẽtia, & habens non solùm rationem subiecti. Tum etiam quia multitudo

Annot. gionis socialis nõ denominatiuæ, ex quacunque parte. secũdò ex parte sacramenti. ista clara sunt.

¶In responsione ad primum aduerte, quòd quia materia præuenit actus omnium Prædicamẽtorum, vt dicitur 7. Metaphy. nec est quid nec quale, nec quantum. sed omnia in potẽtia, idcirco præter essentiam materiæ est & magnitudo & multitudo quo ad Prædicamentum quantitatis pertinẽt præter essentiam autem eius sunt hæc in actu nõ in potentia. Verùm, non est putandum materiam existẽtem sub quacunq; dimẽsione esse in potentia ad quantamcunq; dimensionem, sed est certus limes, vltra quem nec in potentia extenditur. Et propterea cõmuniter & bene dicitur, quòd licet in essentia materiæ non detur maius aut minus, multitudo, vel pauc itas, detur tamẽ in ea plus & minus, ita quòd plus materiæ est sub pedali terræ, quã sub pedali ignis. Et hoc patet ex rationibus rari & densi, quoniã hoc habet multũ materiæ sub paruis, illud parũ sub magnis dimensionibus. Et propterea materia existens sub costa nõ erat in potẽtia ad quantãcunque quantitatem. Et rursus licet fuerit in potentia ad quantitatẽ maiorem mulierem, nõ tamen seruata dẽsitate debita ad corpus mulieb. & ideo oportuit plus materiæ haberi à corpore longè maiori, & non longè tatiore. 481 Aristot. 1. Phys. 9. 1. Aristot. 3. cæli. 9. 2.

a ¶Super Quæstionis nonagesimi secundi Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cũ clusio responsiua quæsito affirmatiue: Solus Deus mulierẽ de costa viri potuit formare. Probatur, Solus naturæ institutor potest præter naturæ ordinem res in esse producere: ergo solus Deus potuit corpus mulieris de costa viri formare. Antecedẽs patet: cõsequẽtia probatur: quia corpus mulieris est præter naturæ ordinem formatum. quod probatur sic, generatio cuiusque speciei est ex determinata materia. ergo corporis humani naturalis generatio est ex semine humano. ergo producẽtio ex quacunque alia materia nõ est naturalis. ergo formatio corporis ex costa non est naturalis. Omnia clara sunt. Commen.

a ¶Super Quæstionis nonagesimi tertiæ Articulum primum.

Titulus, Del. quo ad naturam nonatem. Commen.

¶In corpore duo. Primò ostendit quòd requirantur ad rationẽ imaginis, tam perfectæ quàm imperfectæ. Secundò respondet quæsito affirmatiue.

¶Quo ad primum tres conditiones imaginis verè titudo & magnitudo sunt præter essentiam ipsius materiæ. Et ideo nullo modo potest multiplicatio materiæ intelligi eadem materia manente absque additione, nisi per hoc quòd maiores dimensiones accipiat. Hoc autem est rarefieri, scilicet materiam eandem accipere maiores dimensiones: vt Philosophus dicit in 4. Physi. Dicere ergo materiam multiplicari absque rarefactione est ponere contradictoria simul, scilicet diffinitionem absque diffinito. Vnde, cùm non appareat rarefactio in talibus multiplicationibus, necesse est ponere additionem materiæ: vel per creationẽ, quod probabilius est: vel per conuersionem. Vnde Augustin. dicit super Ioan. quòd hoc modo Christus ex quinque panibus satiauit quinque millia hominum: quo modo ex paucis granis producit multitudinem segetum. Quod fit per conuersionem alimenti. Dicitur tamen vel ex quinque panibus turbas pauisse, vel ex costa mulierem formasse, quia additio facta est ad materiam præexistentem costæ, vel panum. 1. Phys. 9. 1. 3. Cæl. 16. 81. verti. 9. 10. antic. 7. cor.

¶Ad secundum dicendum, quòd costa illa fuit de perfectione Adæ: non prout erat in diuiduum quoddam, sed prout erat principium speciei: sicut semen est de perfectione generantis, quod operatione naturali cum delectatione resoluitur. Vnde multo magis virtute diuina corpus mulieris potuit de costa viri formari absque dolore.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum mulier fuerit immediatè formata à Deo.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd mulier nõ fuerit immediatè formata à Deo. Nullum enim indiuiduum ex simili secũdum speciem producti fit immediatè à Deo. Sed mulier facta est deviro, qui est eiusdẽ speciei cũ ipsa. Ergo non est facta immediatè à Deo.

¶Præterea, Augu. dicit 3. de Tri. quòd corporalia dispensantur à Deo per angelos. Sed corpus mulieris ex materia corporali est formatum. Ergo est factum per ministerium angelorum, & non immediatè à Deo.

¶Præterea, Ea quæ præextiterunt in creaturis secundum rationes causales, producũtur virtute alicuius creaturæ, & non immediatè à Deo. Sed secundum causales rationes corpus mulieris in primis operibus productum fuit: vt Aug. dicit 9. super Gen. ad lit. ergo nõ fuit producta mulier immediatè a Deo.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem lib. Formare vel ædificare costam vt mulier esset, non potuit nisi Deus à quo vniuersa natura subsistit.

CONCLVSIO.

¶Solus Deus mulierẽ de costa viri formare potuit.

¶RESPONDEO dicendum, q̃, sicut suprà dictum est, vniuscuiusq; speciei generatio naturalis est ex determinata materia: materia autem, ex qua naturaliter generatur homo est semen humanum viri vel fœminæ. Vnde ex alia quacunque materia indiuiduum humanæ speciei generari non potest naturaliter. Solus autem Deus, qui est naturæ institutor, potest præter naturæ ordinem res in esse producere. Et ideo solus Deus potuit vel virum de limo terræ, vel mulierem de costa viri formare.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ ratio procedit quando indiuiduũ generatur ex simili secundum speciẽ generatione naturali.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Augu. dicit 9. super Gen. ad lit. an ministerio angeli exhibuerint Deo in formatione mulieris, nescimus: certum tamen est, quòd sicut corpus viri de limo non fuit formatum per angelos, ita nec corpus mulieris de costa viri.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Augu. in eodem lib. dicit, nõ habuit prima rerum conditio vt fœmina omnino sic fieret, sed tamen hoc habuit vt sic fieri posset. Et ideo secundũ causales rationes præextitit corpus mulieris

in primis operibus, nõ secundum potentiam actiuam, sed secundũ potentiã passiuam tantùm: in ordine ad potentiã actiuã Creatoris.

QVAESTIO NONAGESIMA TERTIA DE FINE, SIVE TERMINO PRODUCTIONIS HOMINIS, IN NOVEM ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandũ est de fine siue termino productionis hominis, prout dicit factus ad imaginem & similitudinẽ Dei. ¶Et circa hoc quæritur nouẽ.

¶Primò, vtrũ in homine sit imago Dei. ¶Secũdò, vtrum imago Dei sit in irrationalibus creaturis. ¶Tertiò, vtrũ imago Dei sit magis in angelo quàm in homine. ¶Quartò, vtrum imago dei sit in omni homine. ¶Quintò, vtrũ in homine sit imago Dei per cõparationem ad essentiam, vel ad personas diuinas omnes, aut vnam earum. ¶Sextò, vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus, aut actus. ¶Septimò, vtrum per comparationem ad omnia obiecta. ¶Octauò, vtrum imago Dei inueniatur in homine solum secundum mentem. ¶Nonò, de differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum imago Dei sit in homine. 483

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ imago Dei non sit in homine. Dicitur enim Isa. 40. Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?

¶Præterea. Esse Dei imaginem est proprium primogeniti: de quo dicit Apostolus ad Col. 1. Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur Dei imago.

¶Præterea, Hil. dicit in li. de Synod. quòd imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens. Et iterum dicit quòd imago est rei ad rem cœquandam indifferens vnitas similitudo. Sed non est species indifferens Dei & hominis, nec potest esse æqualitas hominis ad Deum. Ergo in homine non potest esse imago Dei.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

CONCLVSIO.

¶Cùm in homine non sit similitudo Dei secundum æqualitatem, dicitur potius ad imaginem Dei factus, quàm imago Dei.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut Aug. dicit in lib. 83. q. vbi est imago, cõtinuò est & similitudo, sed vbi est similitudo, non continuò est imago. Ex quo patet quòd similitudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra rationem similitudinis, scilicet quod sit ex alio expressum. Imago enim dicitur ex eo quòd agitur ad imitationem alterius. Vnde ouum, quantumcunque sit alteri ouo simile & æquale, quia tamen non est expressum ex illo, non dicitur ad imaginem eius. Aequalitas autem nõ est de ratione imaginis: quia, vt Aug. ibidem dicit, vbi est imago, nõ continuò est æqualitas, vt patet in imagine alicuius in speculo relucente. est tamen de ratione perfectæ imaginis. Nam in perfecta imagine non deest aliquid imagini, quod inest illi de quo expressa est. Manifestum est autem quòd in homine inuenitur aliqua Dei similitudo, quæ deducitur à Deo, sicut ab exemplari; non tamen est similitudo secundum æqualitatem: quia in infinitum excedit exemplar hoc tale exemplatũ. Et ideo in homine dicitur esse imago Dei, non tamen perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura cùm dicit hominem factum ad imaginem Dei. Præpositio enim ad, accessum quendam significat, qui competit rei distanti. 12. Synod. Cyr. 1. di. 3. 73. & 2. æ dicitis hominem ad d. 16. ar. 3 imaginem Dei: quia ly, Et 4. contra. 26. ad, exprimit imperfectionem, probatur: quia importat accessum ergo distantiã. Accessus enim non nisi distantis est. 7. cor.

¶Circa hanc partem occurrit dubium in probatione consequentiæ. Si enim valet: sequitur, ergo in homine nõ ergo in lapide est imago Dei. patet sequela: quia omnes illę conditiones saluantur in omni creatura respectu Dei: vt patet discurrendo per singulas. Et si dicatur, vt in articulo sequenti dicitur, quòd istæ conditiones non sufficiunt ad rationem imaginis: ergo sophisma cõsequẽtiæ commissum est hic in hac ratione à suppositione ad inferius, affirmatiue inferendo, est similitudo deducta non secundum æqualitatem, ergo imago. Antecedẽs enim est superi. ad imaginẽ, vt patet. ergo, &c. Ad hæc dicitur quòd cũ hæc quæstio sit non tam de re quàm de Autore, nec cadere potest in sapientis cuiusquam mentem, vt in consequentibus immediatè sic, eiusdem quæstionis articulis oblinus sufficienter fuerit tantus Autor: dissimilitudo dum est quòd imago potest fumi dupliciter. Vno modo propriè, alio modo cum munitem & quòd in hoc articulo vtus est imaginis vocabulo communi teria secundo verò propriè: & ideo nullum sophisma commissum est. Et quòd hæc sit mens literæ, colligitur ex calce corporis sequentis articuli, vbi dicit, Solæ creaturæ intellectuales proprie loquendo sunt ad imaginem Dei similitudinis distinctionem præfatam de 192

Universidad de Deusto
Biblioteca

de cõmunibꝰ & proprijs. Ratio autẽ quare similitudo in hoc articulo magis accipiatur, fuit, vt ter triplex. Prima, quia non incurritur inconueniens in collatione imaginis in homine ad ꝓ, secundum tem saluatur in eo etiã reliqua conditio perficiens imaginis rationem. Secunda est, vt à communioribus etiã conditionibus ad speciales procederet disciplina: nõ diuersarũ quæstionũ, sed eiusdẽ quæstionis secundum diuersos articulos: nõ enim tam exacta in primo articulo requiritur doctrina: sed sat est si successiue ad plures articulos natura quæstionis discutiatur perfectè. Tertia, quia ambiguitas imaginis propriè dictæ habebat specialem difficultatem, vt in argumẽtis articuli sequentis patet: & ideo reseruata est specialis articulo.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum secundum.

Commen. 464 *2 dist.16, art.2. Et 3. dist.2. q. Et dis. 10. qõ.2. ar.2. q.1. cor.1.art. 1.q.1.cor. Et 4,contra c.10. fin. Et 1. const. 11. lect. 2, fol.3.*

Titulus imago Dei propriè dicta.

¶ In corpore duo. Primo complet rationẽ imaginis propriæ dictæ. Secundo respondet quæstio. ¶ Quo ad primum dicit duo, alterum negatiuũ, alterum affirmatiuũ. Negatiuũ est, non quælibet similitudo deducta ab alio sufficit ad rationem imaginis. Probatur, quia nec similitudo secũdum genus, vt pater de vestigio, nec similitudo secũdum respectũ hominis: nec secũdum communissimũ cõmune, vt pater de albo: non respectu albi formaliter, sed respectu subiecti, quæ per accidens denominatur album. Affirmatiuũ est, quòd requiritur aut similitudo secũdum speciem: vt patet in filio respectu patris: aut secundum proprium speciei & præcipue figuram: vt patet in denario, & probatur autoritate Hilarij.

¶ Quo ad secundũ conclusio respõdens hæc est, Solæ intellectuales creaturæ propriè loquendo sunt ad imaginem Dei. Probatur, Solæ creaturæ intellectuales assimilantur Deo, vt intelligit & sapit: ergo solæ creaturæ intellectuales assimilantur Deo secundum quasi vltimã differentiã: ergo solæ assimilantur secundum speciem: ergo solæ sunt ad imaginem. Antecedens patet: & prima consequẽtia declaratur graduando res secundũ similitudinem ad Deum in tres gradus. Et probatur autoritate Augustini dicẽtis nullum gradum esse proximiorem Deo, quàm sit intellectuus: tenet ergo locum vltimæ differentiæ: cæteræ cõsequentiæ sunt euidentes.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore v- conclusio bi-

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Prophera loquitur de corporalibus imaginibus ab homine fabricatis. Et ideo signanter dicit: Quam imaginẽ ponetis eã? Sed Deus ipse sibi in homine potuit spiritualem imaginem.

¶ Ad secundũ dicẽdum, quòd primo genitus omnis creaturæ est imago Dei perfecta, perfectè implẽs illud cuius imago est. Et ideo dicitur imago, & nunquam ad imaginẽ. Homo verò & propter similitudinẽ dicitur imago, & propter imperfectionem similitudinis dicitur ad imaginem. Et quia similitudo perfecta Dei non potest esse nisi in identitate naturæ, imago Dei est in filio suo primogenito, sicut imago regis in filio sibi connaturali: in homine autem sicut in aliena natura, sicut imago regis in numo argenteo: vt patet per Aug. in l.b. de decem chordis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd cùm vnũ sit ens indiuisum: eo modo dicitur species indifferẽs quo vna. Vnũ autẽ dicitur aliquid, nõ solùm numero, aut specie, aut genere: sed etiam secundũ analogiã vel proportionẽ quãdam. Et sic est vnitas vel conuenientia creaturæ ad Deũ. Quòd autem dicit rei ad rem coæquandam pertinet ad rationẽ perfectæ imaginis.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis.

AD SECVNDVM sic procedi- tur. Videtur ꝙ imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis. Dicit enim Dio. in lib. de Diu. nõ. Habẽt causata causarum suarũ cõtingentes imagines. Sed Deus est causa non solũ rationaliũ creaturarũ, sed etiã irrationaliũ. Ergo imago Dei inuenitur in irrationalibus creaturis.

¶ Præterea, Quãto est expressior similitudo in aliquo, tanto magis accedit ad rationẽ imaginis. Sed Dio. dicit 4. ca. de Diui. nõ. quòd ra- dius solaris maximè habet similitudinem diuinæ bonitatis. Ergo est ad imaginem Dei.

¶ Præterea, Quãto aliquid est magis perfectũ in bonitate, tanto magis est Deo simile. Sed totũ vniuersum est perfectius in bonitate, quã homo. Quia etsi bona sint singula, tamẽ simul omnia dicuntur valdè bona Gen. 1. Ergo totum vniuersum est ad imaginem Dei, & non solum homo.

¶ Præterea, Boẽ. in li. de Conso. dicit de Deo, Mundum mente gerens, similique imagine formans. Ergo totus mundus est ad imaginem Dei, & non solum rationalis creatura.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. 6. super Gen. ad lit. Hoc excellit in homine, quia Deus ad imaginẽ suã hominẽ fecit propter hoc quòd dedit ei mentẽ intellectualẽ, qua præstat pecoribus. Ea ergo, quæ non habent intellectum, nõ sunt ad imaginem Dei.

CONCLVSIO.

¶ Cùm omnes intellectuales creaturæ assimiletur Deo vt intelligit & sapit solæ ad imaginẽ Dei esse dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quælibet similitudo, etiã si sit expressa ex altero, sufficit ad rationẽ imaginis. Si enim similitudo sit secũdũ genus tantũ, vel secũdũ aliquod accidẽs cõmune non propter hoc dicetur aliquid esse ad imaginẽ alterius. Non enim posset dici quòd vermis, qui oritur ex homine, sit imago hominis propter similitudinẽ generis. Neque iterum potest dici ꝙ si aliquid fiat albũ ad similitudinẽ alterius, quòd propter hoc sit ad eius imaginẽ, quia album est accidẽs cõmune pluribus speciebus. Requiritur autem ad rationem imaginis ꝙ sit similitudo secundum speciem, sicut imago Regis est in filio suo: vel ad minus secundũ aliquod accidens proprium speciei, & præcipuè secundũ figuram: sicut hominis imago dicitur esse in cupro. Vnde signãter Hila. dicit, quòd imago est species indifferens. Manifestum est autẽ, quòd similitudo speciei attenditur secundũ vltimam differentiam. A similantur autẽ aliqua Deo. Primò quidẽ & maximè cõmuniter inquantum sunt. Secundò verò inquantum viuunt. Tertiò verò inquantum sapiunt vel intelligunt. Quæ, vt Augustinus dicit in lib. 83. q. ita sunt Deo similitudine proxima, vt in creaturis nihil sit propinquius. Sic ergo patet quòd solæ intellectuales creaturæ propriè loquendo, sunt ad imaginem Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omne imperfectum est quædam participatio perfecti. Et ideo, etiam ea quæ deficiunt à ratione imaginis: inquantum tamen aliqualem Dei similitudinem habent, participant aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dio. dicit quòd causata habent causarum contingentes imagines, id est quantum contingit ea habere, & non simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Dionys. assimilat radium solarem diuinæ bonitati quantum ad causalitatem, non secundum dignitatem naturæ, quæ requiritur ad rationem imaginis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vniuersum est perfectius in bonitate quàm intellectualis creatura extensiuè & diffusiuè. Sed intẽsiuè & collectiuè similitudo diuinæ perfectionis magis inuenitur in intellectuali creatura, quæ est capax summi boni. Vel dicendũ, quòd pars non diuiditur contra totum, sed contra aliam partem. Vnde cùm dicitur quòd sola natura intellectualis est ad imaginẽ Dei, non excludit quin vniuersum secundum aliquam sui partem sit ad imaginem Dei: sed excluduntur aliæ partes vniuersi.

¶ Ad quartum dicendum, quòd imago accipitur à Boẽ. secundum rationem similitudinis qua artificiatum imitatur speciẽ artis, quę est in mente artificis. Sic autẽ quælibet creatura est imago rationis exemplaris quam habet in mente diuina. Sic autem nõ loquimur nunc de imagine, sed secundum quod attenditur secundum similitudinem in natura: prout scilicet primo enti assimilantur omnia inquantum sunt entia: & primæ vitæ, inquantum sunt viuentia: & summæ sapientiæ, inquantum sunt intelligentia.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum angelus sit magis ad imaginem Dei quàm homo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non sit magis ad imaginem Dei, quàm homo. Dicit enim Aug. in sermone de imagine, quòd Deus nulli alij creaturæ dedit quòd sit ad imaginem suam nisi homini. Nõ ergo verum est, quòd angelus magis dicatur ad imaginem Dei, quàm homo.

¶ Præterea, Secundum Aug. in lib. 83. q. homo ita est ad imaginem Dei, vt nulla interposita creatura formetur à Deo. Et ideo nihil est illi coniunctius. Sed imago Dei dicitur aliqua creatura inquãtum Deo coniungitur. Ergo angelus non est magis ad imaginem Dei, quàm homo.

¶ Præterea, Creatura dicitur ad imaginẽ Dei, inquantũ est intellectualis naturæ. Sed intellectualis natura non intẽditur nec remittitur. Nõ enim est de genere accidẽtis, cùm sit in genere substantiæ. Ergo angelus non est magis ad imaginem Dei quàm homo.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Greg. in quadam Homil. quòd angelus dicitur signaculum similitudinis: quia in eo similitudo diuinæ imaginis magis insinuatur expressa.

CONCLVSIO.

¶ Angeli intellectualis naturæ perfectius homine existunt, magis ad imaginem Dei sunt simpliciter, quàm homo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de imagine Dei loqui dupliciter possumus. Vno modo quantum ad id in quo primo consideratur ratio imaginis: quod est intellectualis natura. Et sic ima go Dei est magis in angelis, quàm sit in hominibus: quia intellectualis natura perfectior est in eis, vt ex supradictis patet. Secundò potest considerari imago Dei in homine quãtum ad id, in quo secundariò consideratur: prout scilicet in homine inuenitur quædam imitatio: inquantum scilicet homo est de homine, sicut Deus de Deo: & inquãtum anima hominis est tota in toto corpore eius, & iterum tota in qualibet parte ipsius. Sicut Deus se habet ad mundum. Et secundum hæc & similia magis inuenitur Dei imago in homine, quàm in angelo. Sed quantum ad hoc non attenditur per se ratio diuinæ imaginis in homine nisi præsuppositis prima imitatione, quæ est secundum intellectualem naturam: alioquin etiam animalia bruta essent ad imaginem Dei. Et ideo, cùm quantum ad intellectualem naturam angelus sit magis ad imaginem Dei, quàm homo, simpliciter concedendum est angelum magis esse ad imaginem Dei, hominem autem secundum quid.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. excludit à Dei imagine alias inferiores creaturas intellectu carentes, nõ autẽ angelos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut ignis dicitur esse subtilissimum corporum secundum suam speciem cùm tamẽ vnus ignis sit alio subtilior: ita dicitur quòd nihil est coniunctius Deo, quàm mens humana secundum genus intellectualis naturæ: quia sicut ipse supra præmiserat quæ sapiunt, ita sunt illi similitudine proxima: vt in creaturis nihil sit propinquius. Vnde per hoc non excluditur quin angelus sit magis ad Dei imaginem.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ cũ dicitur ꝙ substantia nõ recipit magis & minus, nõ intelligitur ꝙ vna species substãciæ nõ sit perfectior ꝙ alia: sed ꝙ vnũ & idẽ individuũ nõ participet suã speciẽ quãdoq; magis quãdoq; minus. Nec etiã à diuersis individuis participatur species

mũbus. Angelus est simpliciter magis ad imaginem Dei, homo autem est magis secũdum quid. Probatur quo ad vtranque partem simul, Angelus est similior Deo secundum intellectualem naturam, ergo secũdum id in quo primò consideratur ratio imaginis, homo verò est similior Deo secũdum quædam, scilicet communicationem naturæ, præsentiam animæ in toto & partibus, ergo secundum ea in quibus secundariò attenditur ratio imaginis. ergo nõ per se, ergo non simpliciter, sed secũdum quid. Antecedens tam pro angelo quàm pro homine est euidens: primæ verò consequentiæ declaratur distinguendo ꝙ de imagine dupliciter, quo ad principale & secundarium. Secunda verò de homine probatur: quia aliquin bruta essent ad imaginẽ Dei: cùm in eis saluentur hæc similia. Nõ ergo hęc pertinent ad imaginem nisi quia in natura intellectuali, vltimæ cõsequentiæ patent ex terminis.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum quartum.

Commen.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio vtrumlibet horũ Imago Creationis est in omnibus hominibus, recreationis in iustis tantũm, similitudinis verò solùm in beatis. Probatur simul distinctio, Gradatio & applicatio harum imaginũ ad assignata subiecta duplicitèr, ratione & autoritate. Ratio est, homo est ad imaginẽ secũdum intellectualem naturam: ergo est magis & maximè ad imaginem secundum quod magis aut maximè intellectualiter Deũ imitatur: ergo secundum quod magis intelligit & amat Deum: ergo tripliciter, scilicet ex natura, gratia, & gloria: & sic prima omnibus, secunda iustis, tertia beatis conuenit. Antecedẽs patet cum prima consequentia. Secũda verò probatur: quia hoc est summũ & primum intellectualitatis in Deo, ꝙ scilicet intelligit & amat se: & hoc est supremum, ad quod potest omnis intellectualis natura peruingere, ꝙ intelligat & quiescat in primo intelligibili: & patet vtrũque 12. Metaph. Tertia verò consequẽtia distinguendo lumen triplex, &c. patet: & omnia clara sunt. Sed nota quòd in primo membro nomine Aptitudinis naturalis non intelligo aptitudinẽ vt distinguitur nõtra habitum aut actũ: quoniã ad hoc primũ membrum spectat non solùm posse intelligere & amare Deum: sed etiã intelligere & amare tam actualiter quàm habitualiter, loquendo de cognitione & amore in

465 1. dist. 3. q. 1. art. 1. ad 4. Et 2. dist. 16. art. 3. Et 3. dist. 3. q. 1. art. 1. q. 2. cor. 3. Et 4. dist. 49. q. 2. ar. 3. q. 1. cor. Et Pſal. 8. col. 5.

467 Hugo de S. Vict. de sac. fid. lib. 1. cap. 6. Et Rich. in 3. dist. 27. art. 1. q. 2. ad 2. Et 3. dist. 27. q. 2. ad 2.

speciesſubſtãtiæ secundum magis & minus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrũ imago Dei inueniatur in quolibet homine.

AD QVARTVM sic procedi- tur. Videtur quòd imago Dei nõ inueniatur in quolibet homine. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 11. quòd vir est imago Dei, mulier autem est imago viri. Cùm ergo mulier sit indiuiduũ humanæ speciei, nõ cuilibet individuo conuenit esse imaginem Dei.

¶ Præterea, Apostolus dicit Roma. 8. ꝙ illos, quos Deus præscijt cõformes fieri imagini filij sui, hos prædestinauit. Sed non omnes homines prædestinati sunt. Ergo non omnes homines habent conformitatem imaginis.

¶ Præterea, Similitudo est de rõne imaginis, vt suprà dictũ est. Sed per peccatũ fit homo Deo dissimilis. Ergo amittit Dei imaginem.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur in Psal. Verũtamen in imagine pertrãsit homo.

CONCLVSIO.

¶ Imago creationis in omnibus inuenitur hominibus, sed recreationis iustis tantùm, similitudinis verò beatis communicatur.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ cũ homo secundum intellectuale naturã ad imaginem Dei esse dicatur, secũdũ hoc est maximè ad imaginẽ Dei, secundum quod intellectualis natura Deum maximè imitari põt. Imitatur autẽ intellectualis natura maximè Deũ, quantum ad hoc quòd Deus seipsum intelligit & amat. Vnde imago Dei tripliciter põt considerari in homine. Vno quidẽ modo secundũ quòd homo habet aptitudinẽ naturalem ad intelligendũ & amãdum Deũ. Et hæc aptitudo consistit in ipsa natura mentis, quæ est communis omnibus hominibus. Alio modo secundũ quod homo actu vel habitu Deum cognoscit & amat, sed tamen imperfectè. Et hæc est imago per conformitatẽ gratię. Tertio modo secundum quod homo Deum actu cognoscit & amat perfectè. Et sic attenditur imago secundum similitudinẽ gloriæ. Vnde super illud Psal. Signatũ est super nos lu. vul. tui Do. Glo. distinguit triplicem imaginem, scilicet creationis & recreationis & similitudinis. Prima ergo imago inuenitur in omnibus hominibus. Secunda in iustis tantum. Tertia verò solùm in beatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ tam in viro quàm in muliere inuenitur Dei imago quantum ad id in quo principaliter ratio imaginis consistit, scilicet quãtum ad intellectualẽ naturã. Vnde Gen. 1. cum dixisset, Ad imaginẽ Dei creauit illũ, scilicet hominem subdidit, Masculũ & fœminã creauit eos. Et dixit pluraliter, eos (vt Aug. dicit) ne intelligatur in vno individuo vterque sexus fuisse cõiunctus. Sed quantũ ad aliquod secũdarium imago Dei inuenit in viro secundũ quod nõ inuenitur in muliere. Nam vir est principiũ mulieris & finis, sicut Deus est principiũ & finis totius creaturæ. Vnde, cùm Apostolus dixisset ꝙ vir imago & gloria est Dei, mulier autẽ est gloria viri: ostendit quare hoc dixerit, subdens, Non enim vir est ex muliere, sed mulier ex viro: & vir nõ est creatus propter mulierem, sed mulier propter virum.

¶ Ad secundum & tertium dicendum, quòd illæ rationes procedunt de imagine, quæ est secundum conformitatem gratiæ & gloriæ.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum in homine sit imago Dei quantum ad Trinitatem personarum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ in homine non sit imago Dei quãtum ad Trinitatem diuinarum personarum. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Pe. Vna est sanctæ Trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Et Hil. in 5. de Trinit. dicit, ꝙ homo fit ad cõmunem Trinitatis imaginem.

Est ergo in homine imago Dei quantũ ad essentiã & nõ quantũ ad Trinitatẽ personarũ.

¶ Præterea, In libro de Eccle. dog. dicitur ꝙ imago Dei attenditur in homine secundum æternitatẽ. Dam. etiã dicit, ꝙ hominem esse ad imaginem Dei significat intellectuale, & arbitrio liberũ, & per se potestatiuũ. Greg. etiam Nicenus dicit, ꝙ cum Scriptura dixit hominẽ factum ad imaginẽ Dei, tale est ac si diceret humanam naturã omnis boni factam esse participẽ. Bonitatis etiã plenitudo diuinitas est. Hæc autem omnia non pertinẽt, ad distinctionem personarum, sed magis ad essentiæ vnitatem: ergo in homine est imago Dei, non secundum Trinitatem personarum, sed secundum essentiæ vnitatem.

¶ Præterea, Imago ducit in cognitionẽ eius cuius est imago. Si igit in hoie est imago Dei secũdum Trinitatẽ personarũ, cũ homo per naturalẽ rationẽ seipsum cognoscere possit, sequeretur ꝙ per naturalẽ cognitionem posset homo cognoscere Trinitatẽ diuinarũ personarũ. Quod est falsum, vt suprà ostẽsum est.

¶ Præterea, Nomẽ imaginis non cuilibet trium personarũ cõuenit, sed soli Filio. Dicit enim Aug. in 6. de Trinit. ꝙ solus Filius est imago Patris. Si igitur in homine attenderetur Dei imago secundum personam, non esset in homine imago totius Trinitatis, sed Filij tantũ.

¶ SED CONTRA est, quòd Hil. dicit in 4. de Trin. Per hoc quòd homo dicitur ad imaginem Dei factus, ostendit pluralitatem diuinarum personarum

CONCLVSIO.

¶ In Deo, cùm natura diuina in tribus existat personis, dicitur homo factus ad imaginem diuinæ non tantùm naturæ, sed etiam diuinarum personarum.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut suprà habitũ est, distinctio diuinarũ personarũ non est nisi secundũ originẽ, vel potius secundum relationes originis. Non autẽ est idẽ modus originis in omnibus, sed modus originis vniuscuiusque est secũdum conuenientiã suæ naturæ. Aliter enim producũtur animata, aliter inanimata, aliter animalia atque aliter plantæ. Vnde manifestum est ꝙ distinctio diuinarũ personarũ est secundum quod diuinæ naturæ conuenit. Vnde esse ad imaginẽ Dei secũdum imitationem diuinæ naturæ, nõ excludit hoc quod est esse ad imaginem Dei secundũ repræsentationẽ trium personarum: sed magis vnum ad alterum sequitur. Sic igitur dicendũ est in homine esse imaginẽ Dei: & quãtum ad naturã diuinam, & quantũ ad Trinitatẽ personarũ. Nam & in ipso Deo in tribus personis vna existit nã.

¶ Et per hoc patet responsio ad duo prima.

¶ AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa procederet, si imago Dei esset in homine perfectè repræsentans Deum. Sed sicut Aug. dicit in 15. de Trin. maxima est differentia huius Trinitatis, quæ est in nobis, ad Trinitatem diuinã. Et ideo (vt ipse ibidẽ dicit) Trinitatem quæ in nobis est, videmus potius quàm credimus: Deum verò esse Trinitatem, credimus potius quàm videmus.

¶ Ad quartũ dicendum, ꝙ quidã dixerunt in homine esse solũ imaginẽ Filij. Sed hoc improbat Aug. in 12. de Tri. Primò quidem per hoc ꝙ cũ secũdæ qualitatẽ essentiæ Filius sit Patri similis, necesse est si homo sit factus ad similitudinẽ Filij, ꝙ sit factus ad similitudinẽ Patris. Secundo, quia si homo esset factus solum ad imaginẽ Filij, non diceret Pater: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã, sed tuã, cũ ergo dicitur, Ad imaginẽ Dei fecit illũ, nõ est intelligendũ ꝙ Pater fecerit hominẽ solũ ad imaginẽ Filij, q est Deus (vt quidã exposuerũt) sed intelligendum est ꝙ trinitas Deus fecit hominẽ ad imaginem suã, id est totius Trinitatis. Cùm autẽ dicitur ꝙ Deus fecit hominẽ ad imaginẽ suã, dupliciter potest intelligi. Vno modo ꝙ hæc præ-

puris naturalibus: sed intelligo aptitudinem naturalem, vt distinguitur contra supernaturalem rantum. Fecit autem specialem mentionem in primo membro de aptitudine, & in secundo de actu & habitu, ad insinuandum ꝙ notitia & affectio ex natura extenditur se vsque ad aptitudinem, gratiæ verò vsque ad habitum tantùm: & consequenter gloriæ ad actum tantùm. Autoritas verò est glossæ super Psalmum, & clara est. 11

a ¶ Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum quintum.

Commẽt. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò ostendit quomodo se habeãt ad inuicem imago naturæ, & personarum. Secundò respondet quæstio. 185

¶ Quo ad primum conclusio est, Imago naturæ non excludit imaginem personarum, sed potius infert illam. Probatur sic: Distinctio diuinarũ personarum est secundum originem, seu originis relationes. ergo est secũdum quod conuenit naturæ diuinæ, ergo imitatio naturæ non excludit, sed causat potius imitationem personarum: ergo, &c. Antecedens suppositum ex antedictis. Prima consequentia probatur: quia modus originis variatur secũdum quod exigit diuersitas naturarum, quod manifestatur ex differenti origine animatorum & inanimatorum: & rursus plantarũ & animaliũ. Modus ergo diuinæ originis est secũdum quod natura diuina exigit: ergo & distinctio personarum, cætera sunt per se nota.

¶ Aduerte hic quòd hæc quæ dicuntur, procedunt ex altera propositione credita, & altera scita: quæ enim pertinent ad vnitatem naturæ & imaginem eius, sunt scita: ea verò, quæ ad pluralitatẽ personarũ & imaginem earũ vt sic, sunt credita: & ideo cùm dicitur ꝙ imago Trinitatis sequitur ad imaginem naturę, intelligendum est vt credidi non vt scitum, sicut & Trinitas ipsa respectu naturæ diuinæ. 215

¶ Quo ad secũdum conclusio responsiua est: In homine est imago Dei & quantum ad naturam diuinam & quantum ad Trinitatem personarum. Probatur, quia in ipso Deo vna natura existit in tribus personis. Aduerte hic ꝙ conclusio supponit esse in homine imaginem Dei quo ad diuinam naturam: & infert ulterius probare, quòd esset eius quo ad Trinitatẽ personarum. Vnde vis probationis consistit in duabus propositionibus: scilicet quòd natura diuina est trina suppositaliter, & ꝙ in homine est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Imago naturæ diuinæ. Et his enim optimè inferitur, ergo ineo est imago Trinitatis. quia alla imago infert istam, vt in prima parte huius articuli dictum est.

a ¶*Super Quæstionis nonæ primæ tertiæ Articulum sextum.*

Auct. TItulus secundū rem tē tranū Deiam quo ad naturā quām Trinitatē.

Comment. ¶In corpore vna conclusio bimembris: In homine inuenitur Dei similitudo per modū imaginis secundū mentē, secundo verò alias eius partes per modū vestigij. Probatur, imago repræsentat secundū similitudinē speciei, vestigiū verò non pertingendo ad similitudinem speciei suæ causæ: ergo imago Dei inuenitur in sola rationali creatura, vestigiū verò in cæteris: ergo imago Dei inuenitur in rationali creatura secundum id in quo excedit cætera: vestigiū verò Dei in eadē secundū alias partes: ergo in homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundū mentē, secundum verò alias eius partes per modum vestigij. Antecedens quo ad primā partē patet ex dictis. Quo ad secundā declaratur, in vestigio animalis, ignis & exercitus. Prima verò cōsequētia fundat sup quatuor. Primū est expressum & præmissum, I. q. in omnibus creaturis est aliqualis Dei similitudo. Secundū est implicitè subintēti, q. similitudo Dei aut est per modum imaginis, aut vestigij. Tertiū est differentia inter imaginē & vestigiū: & hæc assumpta in antecedente. Quartū est q. sola intellectualis natura pertingit ad similitudinē quasi specificam ipsius Dei. Et hoc licet supponat quodāmodo ex primo articulo, exprimit hic distinguendo & applicādo ad imaginē & vestigium ad diuinā naturā, & Trinitatem duabus differentiis. Prima, Rationalis est similis specificæ naturæ diuinæ: & hoc per modū imaginis, cæteræ ex dispositione eius significās. q. Deus est intellectualis: ergo vestigiū naturę Dei. Secunda, Rationalis est similis specificæ Trinitatiqua principiis Verbi, &c. ergo in ea imago Trinitatis reliquæ inuunt ex modo & specie & ordine. q. in Deo sint principiis Verbi, Verbum & Amor vtriusq. ergo vestigiū. Et his manifestū patet tota prima consequentia explicata quo ad ly Dei, f. naturā & ppias.

¶Circa differentiam assignatā inter imaginē & vestigiū, occurrit dubiū ex 8co. in prima di. 3. q. 1. Nulla creatura repræsentat Deū secundū cōceptū speciei specialissimæ: sed solum secundū cōceptum differentiæ assignatæ nihil relinquitur. Amodo patet q. cōclusio.

CONCLVSIO.

¶Communicatur homini Dei similitudo per modum imaginis secundum mentem secundum verò alias eius partes per modum vestigij sicut & cæteris creaturis rationalibus creaturis.

¶RESPONDEO dicendum, q. cū in omnibus creaturis sit aliqualis Dei similitudo, in sola creatura rationali inuenitur similitudo Dei per modū imaginis, vt suprà dictū est, in aliis autē creaturis per modū vestigij. Id autē in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mens. Vnde relinquitur q. nec in ipsa rōnali creatura inuenitur Dei imago nisi secundū mentē. In aliis verò partibus si quas habet rōnalis creatura, inuenitur similitudo vestigij: sicut & in cæteris rebus quibus secundū partes huiusmodi assimilat. Cuius ratio manifestè cognosci potest, si attendatur modus quo repræsentat vestigiū, & quo repræsentat imago. Imago enim repræsentat secundū similitudinem speciei, vt dictū est, vestigiū autem repræsentat per modum effectus: qui sic repræsentat suam causam, q. tamen ad speciei similitudinem non pertingit. Impressiones enim, quæ ex motu animalium relinquūtur, dicuntur vestigia. Et similiter cinis dicitur vestigiū ignis. & desolatio terræ. vestigiū horribilis exercitus. Potest ergo huiusmodi differentia attendi inter creaturas rationales & alias creaturas: & quantū ad hoc q. in creaturis rationalibus repræsentat similitudo diuinæ naturæ, & quantum ad hoc q. in eis repræsentatur similitudo trinitatis increatæ.

Nam quantum ad similitudinem diuinæ naturæ pertinet, creaturæ rationales videntur quodāmodo ad repræsentationē speciei pertingere inquantū imitantur Deum, non solū in hoc q. est & viuit: sed etiam in hoc q. intelligit, vt suprà dictū est. Aliæ verò creaturæ non intelligunt, sed apparet in eis quoddam vestigium intellectus producentis, si earum dispositio cōsideretur. Similiter cum increata Trinitas distinguatur secūdum processionē Verbi à dicēte, & Amoris ab vtroq., vt suprà habitū est in creatura rationali, in qua inuenitur processio Verbi secundū intellectum, & processio Amoris secundum voluntatem, potest dici imago Trinitatis increatæ per quandā repræsentationē speciei. In aliis autē creaturis non inuenitur principiū Verbi, & Verbum, & Amor: sed apparet in eis quoddā vestigium, q. hæc inuenīantur in causā producente. Nam hoc ipsum q. creatura habet substantiam modificatā & limitam, demōstrat q. sit à quodā principio. Species verò eius demōstrat Verbū faciētis, sicut forma domus demōstrat conceptionē artificis. Ordo verò demonstrat amorem producentis quo effectus ordinatur ad bonū: sicut vsus ædificij demonstrat artificis voluntatē. Sic igitur in homine inuenitur Dei similitudo per modū imaginis secundum mentem sed secundum alias partes eius per modum vestigij.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd homo dicitur imago Dei non quia ipse essentialiter sit imago, sed quia in eo est Dei imago impressa secundum mentē: sicut denarius dicitur imago Cæsaris inquātum habet Cæsaris imaginem. Vnde non oportet quòd secundum quamlibet partem hominis accipiatur Dei imago.

¶Ad secundum dicendū, q. sicut Aug. dicit 12. de Tri. quidā imaginē Trinitatis in homine posuerūt: non secūdum vnū indiuiduū, sed secundū plura: dicentes, q. vir Patris personam intimat: Elij verò personā, qui de viro ita processit, vt de illo nasceretur: atque ita tertiam personā velut Spiritumsanctū dicunt esse mulierem: quæ ita de viro processit, vt nō ipsa esset filius aut filia. Quod prima facie absurdū videtur. Primò quidē, quia sequeretur q. Spiritussan. esset principium Filij: sicut mulier est principiū prolis quæ nascitur de viro. Secūdò, quia vnus homo non esset nisi ad imaginem vnius personæ. Tertiò quia secundum hoc Scriptura de imagine Dei in homine mentionē facere non debuisset, nisi producta iam prole. Et ideo dicendum est, q. Scriptura postquam dixerat, Ad imaginem Dei creauit illum: addidit masculum & fœminam creauit eos: non vt imago Dei secundum distinctiones sexuum attendatur, sed quia imago Dei vtrique sexui est communis: cùm sit secundum mentem in qua non est distinctio sexuum. Vnde Apostolus ad Cor. 1. postquam dixerat, Secundum imaginem eius qui creauit illum, subdit, Vbi non est masculus & fœmina.

¶Ad tertium dicendum, quòd quāuis imago Dei in homine non accipiatur secundum figuram corpoream: tamen quia corpus hominis solum inter terrenorum animalium corpora non pronum in aluum prostratum est: sed tale est vt ad cōtemplandum cælum sit aptius magis in hoc ad imaginem & similitudinem Dei quam cætera corpora animaliū factum iure videri potest: vt Aug. dicit in lib. 83. q. Quod tamen non est sic intelligendum, quasi in corpore hominis sit imago Dei: sed quia ipsa figura humani corporis repræsentat imaginem Dei in anima per modum vestigij.

¶Ad quartū dicendū, q. tā in visione corporali quā imaginaria inuenitur quædā trinitas: vt Aug. dicit in lib. de Tri. In visione enim corporali est quidam primò species exterioris corporis. Secundò verò ipsa visio quæ fit per impressionē cuiusdā similitudinis prædictæ speciei in visum. Tertiò est ibi intentio voluntatis applicās visum ad videndū, & eum in re visa detinēs. Similiter etiam in visione imaginaria inuenitur primò species in memoria reseruata. Secundò ipsa imaginaria visio quæ prouenit ex hoc quòd acies animæ, id est ipsa vis imaginaria informatur secundū prædictā speciem. Tertiò verò inuenitur intētio volūtatis cōiungens vtrique. Sed vtraque trinitas deficit à rōne diuinæ imaginis. Nam ipsa species exterioris corporis est extra naturam animæ. Species autem quæ est in memoria, etsi non sit extra animā, est tamen aduentitia animæ. Et ita vtrobique deficit repræsentatio connaturalitatis & cœternitatis diuinarum personarum. Visio verò corporalis non procedit tantū à specie exterioris corporis, sed simul cū hoc à sensu videtis. Et similiter visio imaginaria nō solū procedit à specie quæ in memoria cōseruatur, sed etiā à virtute imaginariua. Et ita per hoc nō repræsentatur cōueniēter processio Filij à solo Patre.

Intentio

Intentio verò voluntatis quæ coniungit duo prædicta, non ex eis procedit, neque in visione corporea neque in spirituali. Vnde nō conuenienter repræsentatur processio Spiritussancti a Patre & Filio.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q. imago Dei non inueniatur in anima secundū actus, dicit enim Aug. 11. de ciuit. Dei, q. homo factus est ad imaginem Dei secundum quod sumus, & nos esse nouimus, & notum esse ad nosse dirigimus. Sed esse non significat actum. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶Præterea, Aug. in 9. de Tri. assignat imaginē Dei in anima secundum hæc tria, quæ sunt mens, notitia, & amor. Mens autem non significat actum, sed magis potentiam, vel etiam essentiam intellectiuæ animæ. Ergo imago Dei non attenditur secundum actus.

¶Præterea, Aug. in 10. de Tri. assignat imaginem Trinitatis in anima secundū memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Sed hæc tria sunt vires naturales animæ, vt Magister dicit 3. di. 1. lib. Sent. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secundum actus.

¶Præterea, Imago trinitatis semper manet in anima. Sed actus non semper manet. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶SED CONTRA est, q. Aug. 9. de Tri. assignat trinitatē in inferioribus animæ partibus, secundū actualē visionē sensibilem & imaginariā. Ergo & trinitas quæ est in mēte, secundū quam homo est ad imaginē Dei, debet attēdi secundū actualem visionem.

CONCLVSIO.

¶Trinitatis imago attenditur primò in rationali creatura secundum actus Verbi & amoris, secundario autem secundum potentias, & præcipuè habitus.

¶RESPONDEO dicēdum, q. sicut suprà dictū est, ratio nem imaginis pertinet aliqualis repræsentatio speciei. Si ergo imago diuina debet accipi in anima, oportet q. secūdū illud principaliter attēdatur quod maximè accedit, prout possibile est ad repræsentandū speciem diuinarū personarū. Diuinæ aūt personæ distinguuntur secundū processionē verbi à dicēte & amoris connectentis vtrunque. Verbū aūt in anima nostra sine actuali cogitatione esse nō potest, vt Aug. di. 14. de Tri. Et ideo primò & principaliter attēditur imago trinitatis in mēte secundū actus, prout scilicet ex notitia quam habemus cogitando interius, verbū formamus, & ex hoc in amorē prorūpimus. Sed quia principia actuū sunt habitus & potentiæ, vnumquodque autem virtualiter est in suo principio secūdario, & quasi ex consequenti imago trinitatis potest attendi in anima secundum potentias, & præcipuè secundum habitus, prout in eis, scilicet actus virtualiter existunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q. esse nostrum ad imaginem Dei pertinet, quod est nobis proprium supra alia animalia. Quod quidem esse competit nobis inquantum mētem habemus. Et ideo eadem est hæc trinitas cum illa quam Aug. ponit in 9. de Trin. quæ consistit in mente, notitia & amore.

¶Ad secūdum dicendum, q. Aug. hanc trinitatē primò adinuenit in mente. Sed quia mēs, etsi se totā quodāmodo cognoscat, etiam quodammodo se ignorat, prout scilicet est ab aliis distincta, & sic etiā se quærit: vt Aug. consequenter probat in 10. de Tri. ideo quia notitia nō totaliter menti coæquatur, accipit in anima tria quædā propria mentis, scilicet memoriam, intelligentiā & voluntatem, quæ nullus ignorat se habere & in istis tribus potius imaginē trinitatis assignat, quasi prima assignatio sit quodāmodo deficiens.

¶Ad tertium dicendum, q. sicut Aug. probat 14. de Tri. intelligere dicimur, & velle, seu amare aliqua, & quando de his cogitamus, & quando de his non cogitamus. Sed quando sine cogitatione sunt, ad solā memoriā pertinent: quæ nil aliud est secūdū ipsum, quàm habitualis retētio notitiæ & amoris. Sed quia, vt ipse dicit, verbū ibi esse sine cogitatione non potest: cogitamus enim omne quod dicimus etiā illo interiori verbo quod ad nullius gētis pertinet linguā: in tribus potius illis imago ista cognoscitur: memoria scilicet, intelligentia & volūtate. Hanc autem nunc dico intelligentiam qua intelligimus cogitantes, & eam voluntatē siue amorem vel dilectionē quæ ipsam prolem parentēmque cōiungit. Ex quo patet q. imaginē diuinæ Trinitatis potius ponit in intelligētia & volūtate actuali quàm secundū quod sunt in habituali retentione memoriæ. Licet etiam quantum ad hoc aliquo modo sit imago Trinitatis in anima: vt ibidem dicitur. Et sic patet q. memoria, intelligentia & voluntas nō sunt tres vires, vt in sententiis dicitur.

¶Ad quartū dicendum, q. aliquis respondere posset per hoc quòd Aug. dicit 14. de Tri. q. mens semper meminit, semper se intelligit & amat. Quod quidā sic intelligunt, quasi animæ ad sit actualis intelligētia & amor sui ipsius. Sed hunc intellectū excludit per hoc quod subdit. q. non semper se cogitat differētā ab his quæ non sunt quod ipsa. Et sic patet q. anima semper intelligit & amat se, non actualiter, sed habitualiter. Quāuis dici possit quòd percipiendo actum suum, seipsam intelligit, quandocunque aliquid intelligit. Sed quia non semper est actu intelligens, ve paret in dormiente: ideo oportet dicere quòd actus etsi non semper maneāt in seipsis, manent tamen semper in suis principiis, scilicet potentiis & habitibus. Vnde Aug. dicit 9. de Trin. Si secundum hoc facta est ad imaginem Dei anima rationalis, quod vti ratione atque intellectu ad intelligendum & conspiciendum Deum potest, ab initio quo esse cœpit, tuit in ea Dei imago.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum imago diuinæ Trinitatis sit in anima solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q. imago diuinæ Trinitatis sit in anima nō solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus. Imago enim diuinæ Trinitatis inuenitur in anima, sicut dictum est: secundum quod verbum in nobis procedit à dicente & amor ab vtroq. Sed hoc inuenitur in nobis secundum quodcunque obiectum. Ergo secundum quodcunque obiectum inuenitur in mente nostra imago diuinæ Trinitatis.

¶Præterea, Aug. dicit in 12. de Trin. q. cum quærimus in anima trinitatem, in rota quærimus. & non separantes actionē rationalem in temporalibus à contemplatione æternorum. ergo secundum temporalia obiecta inuenitur imago Trinitatis in anima.

¶Præterea, Quòd Deum intelligamus & amemus, conuenit nobis secundum gratiæ donum. Si igitur secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem seu dilectionem Dei attendatur imago Trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine secundum naturam, sed secundum gratiam. Et sic non erit omnibus communis.

¶Præterea, Sancti qui sunt in patria, maximè conformātur imagini Dei secundum gloriæ visionē. Vnde dicitur 2. Cor. 3. In eandē imaginē trāsformamur à claritate in claritatem. Sed secundū visionē gloriæ tēporalia cognoscuntur. Ergo etiam per comparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

¶SED CONTRA est q. Aug. dicit 14. de Tri. quòd non propterea est Dei imago in mente, quia sui meminit, & diligit, & intelligit: sed quia potest etiam meminisse, intelligere & amare Deum à quo facta est. Multo igitur minus secundum alia obiecta attenditur imago Dei in mente.

CONCLVSIO.

¶Est anima rationalis ad imaginem Dei & diuina Trinitatis secundum quòd apta nata est ferri in Deum notitia & amore.

¶RESPONDEO dicendum, q. (sicut suprà dictum est) imago importat similitudinem vtcunque perting mē ad speciei repræsentationē. Vnde oportet quòd imago diuinæ Trinitatis attēditur in anima secundum aliquid quod repræsentat diuinas personas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturæ. Diffinguūtur autem diuinæ personæ, vt dictum est, secūdum processionem verbi à dicente, & amoris ab vtroque. Verbū autem Dei nascitur de Deo secundū notitiā suiipsius, & amor procedit à Deo secundum quod seipsum amat. Manifestum est autē, quòd diuersitas obiectorū diuersificat speciem verbi & amoris. Non enim idem est specie in corde hominis verbū conceptum de lapide & de equo, nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine secundum verbum conceptū de Dei notitia, & amorem exinde derivatum. Et sic imago Dei attenditur in anima secūdum quod fertur, vel nata est ferri in Deum. Fertur autem in aliquid mens dupliciter. Vno modo directè & immediatè. Alio modo indirectè & mediatè: sicut cum aliquis videndo imaginem hominis in speculo, dicitur ferri in ipsum hominem. Et ideo Aug. dicit in 12. de Trin. quòd mens meminit sui, intelligit se, & diligit se. Hoc si cernimus, cernimus trinitatem: nondum quidem Deum, [illegible]

Prima S. Thom.

a ¶*Super Quæstionis nonæ primæ tertiæ Articulum septimum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio trimembris trifonfius quatuor. Imago Trinitatis in mēte primò attenditur secundum actus Verbi & Amoris, secundariò autem ex consequenti secundum potētias, & præcipuè habitus. Probatur prima pars: Imago est repræsentatiua speciei: ergo primò attenditur in mente secundum quod maximè appropinquat ad speciem Trinitatis: ergo secundum quod accedit ad repræsentādum processionem Verbi à dicente, & Amoris connectentis: ergo secundum actus. Antecedens huius partis: prima consequentia est per se notā secunda verò probatur: quia secundum talem processionem constituūm Trinitas, vltima autem probatur: quia Verbum hūc actuali cognitione tūm est vt ex Aug. dicit. Secunda verò pars probatur: quia cōditiones effectus imitatam sui ipsum principium, vt quinto virtualiter sunt in eis: constat autem potentias & habitus esse principia actuū, ergo quæ conuenium actibus, conueniunt reū quodammodo potēti, & præcipuè habitibus quia proximioris principij rationem habent. & sic patet tertia pars. Et nota vltima verba literæ quia limitant potentias & habitus, quòd non quæritur quæ, sed vt virtualiter se habent ad actus: sunt partes imaginis, non vt passiones aut proprietates, &c. Et hæc in solutione argumentorum patent.

¶In responsione ad quartum aduerte, quòd cùm illi dicitur posse dici q. anima seipsam intelligit percipiendo actum suum quandocunque aliquid intelligit: interpretandū est de cognitione habituali. Et hoc enim modo seipsam semper intelligit, modo se operari percipiat.

a ¶*Super Quæstionis nonæ primæ tertiæ Articulum octauum.*

TItulus clarus.

Comment. ¶In corpore dup. primo respondet quæstio vna conclusione affirmatiue. Secundo diffinguit modos dicendi. ¶Quo ad primum conclusio est, quòd Trinitatis attenditur in anima secundum quod fertur, aut nata est ferri in Deū notitia & amore, &c. Probatur, Imago est similitudo & repræsentatio speciei: ergo imago Trinitatis in anima est secundum repræsentationem speciei diuinarum personarum ergo secundum repræsentationem [illegible]

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligit & amat ad
Aug. 10 de
Trin. 14. cap. 8. & 12. cap. 14.

sententia Anteccdens patet cum prima consequentia, secunda verò probatur ex hoc q̃ verbum Dei, & similiter amor in ipso Deo, ab ipso Deo vt obiecto specificantur: vt patet ex dictis dist. 27. Vltima verò consequentia probatur ex hoc, quòd diuersitas obiectorum variat speciem Verbi & Amoris. Et probatur in litera inducitur ac per hoc verbum in anima de Deo obiectiuè, & verbum de quacunq; alia re differt specie: & cõsequenter à specie diuini Verbi, quod de Deo est: verba de exteris rebus recedunt, & dissimilia sunt secundum speciem obiecti, verbum autem in anima de Deo vt obiecto, conuenit in specie obiecti cum diuino Verbo: & propterea ipsum maximè repræsentat speciem Verbi diuini: & simile est dicẽdum de Amore.

¶Quo ad secundum ponitur duplex modus quo anima fertur in Deum scilicet immediatè & mediatè. Immediatè, dũ de ipso speculamur, & ipsum amamus. Mediatè, dum ipsum in anima nostra contemplamur & amamus. Primus modus est vt visio rei in se. Secundus vt visio in speculo. Facta est autem hæc distinctio propter beati Aug. autoritatem, vt pater in litera.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum nonum.*

TItulus istius art. occasionatus est ex verbis Gene. primo vbi dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

¶In corpore vna conclusio respondens quæsito bimembris. Similitudo duplicitèr potest diffinigui ab imagine. Vno modo vt præambula ad ipsam. Alio modo vt subsequens & perfectiua ipsam. Secundum quod aliqua similitudo deficit à ratione imaginis, vel etiam est imaginis perfectiua.

¶Ad secundum dicendum, quòd in tota quidem anima inuenitur aliqua trinitas: non quidem ita q̃ præter actionem tẽporalium & contemplationem æternorum quęratur aliquod tertium quo trinitas impleatur, prout ibidẽ subditur: sed in illa parte rationis quæ dertinetur à parte temporalium, etsi trinitas inuentri possit, non tamen imago Dei potest inueniri: vt postea dicitur, quia huiusmodi temporalium notitia aduenitia est animę: & habitus etiam ipsi quibus tẽporalia cognoscuntur, non semper adsunt, sed quandoque quidem præsentialiter adsunt, quandoque autem secundum memoriam tantum etiam postquam adesse incipiunt. Sicut patet de fide quæ temporaliter nobis aduenit in præsentitia statu autem futuræ beatitudinis iam non erit fides, sed memoria fidei.

¶Ad tertium dicendum, quòd memoria Dei cognitio & dilectio non est nisi per gratiam. Est tamen aliqua cognitio & dilectio naturalis, vt suprà habitũ est*. Et hoc etiã ipsum naturale est, quòd mens ad intelligendum Deum ratione vri potest, secundum quod imaginem Dei semper diximus permanere in mente: sine hæc imago Dei ita sit abolita quasi obumbrata, vt pene nulla sit, vt in his qui non habent vsum rationis: siue sit obscura atque deformis, vt in peccatoribus: siue sit clara & pulchra, vt in iustis, sicut Aug. dicit 14. de Trini.

¶Ad quartum dicendum, q̃ secundũ visionẽ gloriæ temporalia videbuntur in ipso Deo. Et ideo huiusmodi tẽporalium visio ad Dei imaginem pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit 14. de Tri. quòd in illa natura, cui mens feliciter adhærebit, immurabile videbit omne quod videbit. Nam in ipso verbo increato sunt rationes omnium creaturarum.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd similitudo ab imagine non conuenienter distinguatur. Genus enim non conuenienter distinguitur à specie. Sed similitudo comparatur ad imaginem vt genus ad speciem: quia vbi est imago, ibi est continuò similitudo: sed non conuertitur, vt dicitur in lib. 83. q. Ergo inconuenienter similitudo ab imagine distinguitur.

¶Præterea, Ratio imaginis attenditur non solùm per repræsentationem diuinarũ personarum sed etiam secũdum repræsentationem diuinæ essentiæ: ad quam repræsentationem pertinet immortalitas & indiuisibilitas. Non ergo conuenienter dicitur quòd similitudo est in essentia: quia est immortalis & indiuisibilis, imago autem in aliis.

¶Præterea, Imago Dei in homine est triplex, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ: vt suprà habitum est*. Sed innocentia & iustitia ad gratiam pertinent. Inconuenienter ergo dicitur quòd imago accipitur secũdum memoriam, intelligentiam & voluntatem. similitudo autem secundum innocentiam & iustitiam.

¶Præterea, Cognitio veritatis ad intelligentiam pertinet, amor autem virtutis ad voluntatem: quæ sunt duæ partes imaginis. Non ergo conuenienter dicitur quòd imago sit in cognitione veritatis, similitudo in dilectione virtutis.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. 83. qõ. Sunt qui non frustra intelligunt duo dicta esse ad imaginem & similitudinem, cùm si vna res esset, vnum nomen sufficere potuisset.

CONCLVSIO.

¶ *Non idem est esse ad imaginem & similitudinem Dei sed distincta sunt, vt præcedens & sequens imaginem sit ipsa similitudo.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ similitudo quædam vnitas est. Vnum enim in qualitate similitudinem causat, vt dicitur in 5. Meta. Vnum autem, cum sit de transcendentibus, & cõmune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonum & verum. Vnde sicut bonum alicui rei particulari potest comparari vt præambulum ad ipsam, & vt subsequens, prout designat aliquam perfectionem ipsius: ita etiam est de comparatione similitudinis ad imaginem. Est enim bonum præambulum ad hominem, secundum quod homo est quoddam particulare bonum. Et rursus bonum subsequitur ad hominem, inquantum aliquem hominem specialiter dicimus esse bonum propter perfectionem virtutis. Et similiter similitudo consideratur vt præambulum ad imaginem inquantum est communius quam imago, vt suprà dictum est*. Consideratur etiam vt subsequens ad imaginem, inquantum significat quãdam imaginis perfectionem. Dicimus enim imaginem alicuius esse similem vel non similem ei, cuius est imago, inquantum perfectè vel imperfectè repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distingui dupliciter. Vno modo, prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existens. Et sic similitudo attenditur secundum ea quæ sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas proprie attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib. 83. q. quod spiritus, id est mens, ad imaginem Dei nullo dubitante factus est. Cætera autem hominis, scilicet quæ pertinent ad inferiores partes animæ, vel etiam ad ipsum corpus, ad similitudinem facta esse aliqui volunt. Secundum hoc etiam in lib. De quantitate animæ dicitur, quòd similitudo Dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis communis. Alio modo potest considerari similitudo secundum quod significat imaginis expressionem & perfectionẽ. Et secundum hoc Dam. dicit, quòd id, quod est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberum per se potestatiuum. Quod autem secundum similitudinem virtutis secundum quod homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem refertur, quòd similitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere. Non enim est virtus sine dilectione virtutis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd similitudo non distinguitur ab imagine secundum communem rationem similitudinis. Sic enim includitur in ratione ipsius imaginis. Sed secundum quod aliqua similitudo deficit à ratione imaginis, vel etiam est imaginis perfectiua.

¶Ad secundum dicendum, quòd essentia animæ pertinet ad imaginem, prout repræsentat diuinam essentiam secundum ea, quæ sunt propria intellectualis naturæ, non autem secundum conditiones consequentes ens in communi, vt est esse simplicem & indiuisibile.

¶Ad tertium dicendũ, quòd etiam virtutes quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina. Et secundum has posset attendi similitudo naturalis. Quamuis non sit inconueniens, vt id quod secundum assignationem vnam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

¶Ad quartũ dicendum, quòd dilectio verbi quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinem, sicut & virtus.

QVÆSTIO NONAGESIMAQVARTA de Statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de statu, vel conditione primi hominis. Et primò, quantum ad animam. Secundò, quantum ad corpus.

¶Circa primum consideranda sunt duo. ¶Primò, de conditione hominis quantum ad intellectum.

¶Secundò, de conditione hominis quantum ad voluntatem.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. ¶Secundò, vtrum videre potuerit substantias separatas, id est angelos. ¶Tertiò, vtrum habuerit omnium scientiam. ¶Quartò, vtrum potuerit errare, vel decipi.

ARTI

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò directè respondet quæsito, secundò ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionem primus homo de Deo habuit.

¶Quo ad primum conclusio respondens est negatiua, Primus homo non vidit Deum per essentiam secundum communẽ statum illius vitæ. Hæc cõclusio primò declaratur quãtum ad vltimam particulam: quare sit addita, quia scilicet posset aliquis dicere, q̃ de speciali gratia Adam vidit Deum per essentiã quando in sopore veniat. Deinde probatur, Videntes Deum per essentiam se habent ad ipsum sicut quilibet ad beatitudinem: ergo sunt stabiliti & in amore eius: ergo non possunt peccare: sed Adam peccauit. ergo nõ vidit Deum per essentiam. Antecedens probatur: quia diuina essentia est ipsa beatitudo. prima cõsequentia probatur: quia nullus potest beatitudinem nolle, aut eius oppositum, scilicet miseriam velle. secunda verò est per se nota: quia peccare est auerti à Deo.

¶Aduerte, quòd quia ex visione Dei per essentiã optimè nascitur impeccabilitas durante visione, vt superius probatum fuit in proposito, vbi de statu primi hominis tractatur: optimè etiam sequitur q̃ si erat in statu videntis Deum per essentiã: ergo erat in statu impeccabilis: & ideo subtiliter litera non mentionem visionẽ, sed statum videntis Deum per essentiam perspicies, dicit, quòd videntes in æternum peccare non possunt. Et sic excluditur obiectio de peccato Pauli, & Moysis præcipue.

¶Quo ad secundum est vna conclusio, Primus homo cognouit Deũ altiore cognitione quam nos, media scilicet inter cognitionem patriæ, & huius exilij. Probatur: Cognitio plena & lucida Dei in effectibus intelligibilibus, est altior cognitione eius per effectus sensibiles: ergo est altior nostra ac media inter cognitionẽ patriæ, & nostram. Sed talis non ueniebat primo homini, ergo, &c. Prima propositio probatur sic, Visio Dei per essentiam distinguitur contra visionem per creaturam: ergo visio Dei per creaturam altiorem & Deo similiorem est altior & clarior: ergo cognitio in effectu intelligibili est altior ea, quæ est per effectum sensibilem. Vis primæ consequentiæ consistit in hoc quòd radix distinguendi visionem Dei per essentiam à visione eius per creaturam, est differentia secundum perfectum & imperfectum: quia illa, scilicet ea tãquam perfecta distinguitur contra hanc tanquam defectiuam. Et propterea quanto creatura est altior, tanto est minus defectiua: & minus recedit à visione per essentiam. Prima autem consequentia principalis, scilicet, ergo est altior nostra: probatur, quia nos à sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur: vt non plenè ac lucidè intelligibiles effectus contemplemur. Minor autem, scilicet quòd talis esset primi hominis cognitio, probatur dupliciter: primò ex rectitudine eius qua inferiora subdebantur superioribus: cuius oppositum est in nobis, secundò ex autoritate Aug. Et nota quòd non distinguitur litera modo quo ad hoc inter naturalem & gratuitam cognitionem primi hominis de Deo, quoniam vtraque erat altior: & quodammodo angelica magis quàm humana: vt patet ex autoritate Aug. & in responsione ad tertium.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum secundum.*

TItulus per essentiam, id est quidditatiuè intelligere.

¶In corpore duo. Primò respondet quæsito directè. Secundò ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionem habuit primus homo de angelis.

¶Quo ad primum conclusio est negatiua, Primus homo non potuit videre angelos per essentiam. Probatur, Primus homo naturaliter cognoscebat per conuersionem ad phantasmata: ergo non poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo statum animæ dupliciter, scilicet secundum diuersos modos essendi: & de his suprà dictum est. & secundum integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modò sermo: & ideo assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. Conuenit in hoc, quòd in statu naturæ tam integræ quam lapsæ anima est accommodata corpori secundum animalem vitam, probatur autoritate, Quia factus est homo in animam viuentem. Differunt in hoc, q̃ corpus erat totaliter animæ subditum & non impediens in statu illo, nunc impedit. Ex hi[illegible] enim patet [illegible]
si

Prima S. Tho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONCLVSIO.

¶ Tametsi primus homo habebat de angelis & substantijs separatis certiorem cognitionis modum, quam nos habeamus: non potuit tamen illos per essentiam videre, seu quidditatiuè intelligere in aliquo intelligibilium gradu.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ status animæ hominis distingui potest dupliciter. Vno modo secundum diuersum modum naturalis esse. Et hoc modo distinguitur status animæ seperatæ à statu animæ coniunctæ corpori. Alio modo distinguitur status animæ secundũ integritatẽ & corruptionẽ seruato eodẽ modo essendi secũdum naturam. & sic status immortalitæ distinguitur à statu hominis post peccatum. Anima enim hominis in statu innocentiæ erat corpori perficiendo & gubernãdo accõmodata, sicut & nunc. Vnde dicitur primus homo factus fuisse in animã viuentem, id est corpori vitam dantẽ, scilicet animalẽ. Sed huius vitæ integritatẽ habebat inquantũ corpus erat totaliter animæ subditum in illo ipsam impediẽs, vt suprà dictum est[a]. Manifestũ est autem ex præmissis[b], q̃ ex hoc q̃ anima est accommodata ad corporis gubernationẽ & perfectionẽ secundum animalem vitam, competit animæ nostræ talis modus intelligẽdi, qui est per conuersionem ad phantasmata. Vnde & hic modus intelligendi etiã animæ primi hominis cõpetebat. Secundũ autem hunc modum intelligendi motus quidam inuenitur in anima, vt Dio. dicit 4. cap. de Di. no. secundum tres gradus. Quorũ primus est secundum quod à rebus exterioribus aggregatur anima ad seipsam. Secũdus autem est, prout anima ascendit ad hoc q̃ vniatur virtutibus superioribus vnitis, scilicet angelis. Tertius autem gradus est secundũ quod vlterius manuducitur ad bonum, quod est supra omnia, scilicet Deum. Secundum igitur primũ processum animæ, qui est à rebus exterioribus ad seipsam, perficitur animæ cognitio, quia scilicet intellectualis operatio animæ naturalem ordinem habet ad ea, quæ sunt extra, vt suprà dictum est[c]. Et ita per eorum cognitionem perfectè cognosci pot nostra intellectualis operatio, sicut actus per obiectũ. & per ipsam intellectualẽ operationẽ perfectè potest cognosci humanus intellectus, sicut potentia per proprium actum[d]. Sed in secundo processu non inuenitur perfecta cognitio. Quia cũ angelus non intelligat per conuersionẽ ad phantasmata, sed longe eminentiori modo (vt suprà dictũ est[e]) prædictus modus cognoscẽdi, quo anima cognoscit seipsam, nõ sufficiẽter ducit in angeli cognitionẽ. Multo autẽ minus tertius processus ad perfectam notitiam terminatur. Quia etiam ipsi angeli per hoc q̃ cognoscunt seipsos, non possunt pertingere ad cognitionem diuinæ substantiæ propter eius excessum. Sic igitur anima primi hominis non poterat quidem videre angelos per essentiã: sed tamen excellentiorem modum cognitionis habebat de eis, quam nos habemus: quia eius cognitio erat magis certa & fixa circa interiora intelligibilia, quam cognitio nostra. Et propter tãtam eminentiam dicit Gregorius quòd intererat angelorum spiritibus. Vnde patet solutio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicẽdum, q̃ hoc quòd anima primi hominis deficiebat ab intellectu substãtiarum separatarum, non erat ex aggrauatione corporis: sed ex hoc quòd obiectum ei connaturale erat deficiẽs ab excellentia substantiarum separatarum. Nos autem deficimus propter vtrunque.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima primi hominis non poterat per cognitionem suiipsius pertingere ad cognoscendas substantias separatas, vt suprà dictum est[f]: quia etiam vnaquæque substãtia separata cognoscit aliam per modum suiipsius.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum primus homo habuerit scientiã omnium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ primus homo non habuerit scientiam omniũ. Aut enim habuit talem scientiam per species acquisitas, aut per species connaturales, aut per species infusas: non autem per species acquisitas. Huiusmodi enim cognitio ab experientia causatur, vt dicitur in 1. Meta. Ipse autem nõ tunc fuerat omnia expertus. Similiter etiã nec per species connaturales, quia erat eiusdem naturæ nobiscũ anima autẽ nostra est sicut tabula in qua nihil est scriptũ: vt dicitur in 3. de anima. Si autem per species infusas, ergo scientia eius quam habebat de rebus non erat eiusdem rationis cũ scientia nostra quam à rebus acquirimus.

¶Præterea, Nominibus indiuiduis eiusdẽ speciei est idẽ modus cõsequẽdi perfectionem. Sed alij homines nõ statim in sui principio habent omniũ Sciẽtiã, sed eã per tẽporis successionem acquirũt secũdũ suũ modũ. Ergo nec Adã statim formatus habuit oĩm sciẽtiã. ¶Præterea, Status præsentis vitæ huiusmodi conceditur, vt in eo proficiat anima & quantum ad cognitionem & quantum ad meritum. Propter hoc enim anima corpori videtur esse vnita. Sed homo in statu illo profecisset quãtum ad meritum. Ergo etiam profecisset quantũ ad cognitionem rerum. Non ergo habuit omnium rerum scientiam.

¶SED CONTRA est, quòd ipse imposuit nomina animalibus, vt dicitur Genes. 2. Nomina autem debent naturis rerum congruere. Ergo Adam sciuit naturas omnium animalium, & pari ratione habuit omnium aliorum scientiam.

CONCLVSIO.

¶ Sicut homo quo ad corporis bona sic perfectus à Deo institutus est ad opus generationis explendum, quòd ei necessaria dedit, & superflua dimisit: ita quo ad animam perfectus ita ad aliorum institutionem fallus fuit, vt ei naturaliter scibilia nota essent, supernaturalia verò quantum fuerat opus, neutra vero ei penitus & diminute cognita remanerent.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ naturali ordine perfectũ præcedit imperfectũ, sicut & actus potentiæ[g], quia ea, quæ sunt in potentia, non reducuntur ad actũ nisi per aliquod ens actu. Et quia res primitus à Deo instituitæ sunt non solùm vt in seipsis essent, sed etiã vt essent aliorum principia, ideo productæ sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorũ. Homo autẽ potest esse principium alterius, non solũ per generationem corporalẽ, sed etiã per institutionem & gubernationem. Et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quãtum ad corpus, vt statim posset generare: ita etiã institutus est in statu perfecto quantũ ad animã, vt statim posset alios instruere & gubernare. Non potest autẽ aliquis instruere nisi habeat scientiam. Et ideo primus homo sic institutus est à Deo, vt haberet omnium scientiam in quibus homo natus est instrui. Et hæc sunt omnia illa, quæ virtualiter existũt in primis principiis per se notis, quæcũq; scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationem autẽ vitæ proprię & aliorum, non solùm requiritur cognitio eorum, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorum quæ naturalẽ cognitionẽ excedunt: eo q̃ vita hominis ordinatur ad quendã finẽ supernaturalẽ: sicut nobis ad gubernationẽ vitæ nostræ necessariũ est cognoscere quæ fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionem primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanæ secundum statum illum. Alia verò quæ nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationẽ vitæ humanæ, primus homo non cognouit: sicut furat cogitationes hominũ, futura contingentia, & quędã singularia: puta quòd lapilli iaceant in flumine, & alia huiusmodi.

¶AD

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd primus homo habuit scientiam omnium per species à Deo infusas: nec tamen scientia illa fuit alterius rationis à scientia nostra: sicut nec oculi quos cæco nato Christus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis quos natura produxit.

¶Ad secundum dicẽdum, q̃ Adam debebat aliquid habere perfectionis, in quantum erat primus homo, quod cæteris hominibus non competitvt ex dictis patet[a].

¶Ad tertiũ dicendum, q̃ Adam in sciẽtia naturali scibilis, non profecisset quantum ad numerũ scitorũ, sed quantũ ad modũ sciẽdi: q̃a quæ sciebat intellectualiter, sciuisset post modum per experimentum. Quantum verò ad supernaturalia cognita profecisset etiam quãtum ad numerũ per nouas reuelationes: sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia vnus homo non est alteri principium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum homo in primo statu decipi potuisset.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo in primo statu decipi potuisset. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 2. quòd mulier seducta in prævaricatione fuit.

¶Præterea, Magister dicit 21. dist. 2. Sen. quòd ideo mulier non horruit serpentem loquentem: quia officium loquendi eum accepisse a Deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶Præterea, Naturale est, quod quãto aliquid remotius videtur, tanto minus videtur. Sed natura oculi nõ est contracta per peccatum. Ergo hoc idem in statu innocentiæ contigisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei vitæ, sicut & modo.

¶Præterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad literã, quòd in somno adhæret anima similitudini tanquam ipsi rei. Sed homo in statu innocentiæ comedisset, & per cõsequens dormiuisset & somniasset. Ergo deceptus fuisset adhærendo similitudinibus tanquam rebus.

¶Præterea, Primus homo nescisset cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictum est[a]. Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit, Approbare vera pro falsis non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

CONCLVSIO.

¶ Cùm homo in primo statu secundum intellectum sic à Deo fuerit institutus, quòd nullum malum in ipso inerat, & omnia inferiora superioribus subdebantur, nullo modo decipi potuit nec quo ad ea, quæ sciuit, nec quo ad ea, quæ nescit.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ quidam dixerũt q̃ in nomine Deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscũq; existimatio levis, qua aliquis adhæret falsò ranquã vero sine assensu credulitatis, & iterũ firma credulitas. Quãtum ergo ad ea quorũ sciẽtiam Adam habebat, neutro istorũ modorum homo decipi poterat ante peccatũ. Sed quãtum ad ea quorum scientiam non habebat, decipi poterat, largè accepta deceptione pro existimatione qualicũq; sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictum: quia existimare falsum in talibus, nõ est noxium boni: & ex quo temere assensus nõ adhibetur, non est culpabile. Sed hæc positio non cõuenit integritati primi status. Quia, vt Aug. dicit 14. de ci. Dei, in illo statu erat deuitatio trãquilla peccati: qua manente nullũ malum omnino esse poterat. Manifestum est autẽ, q̃ sicut verum est bonũ intellectus, ita falsum est malũ eius, vt dicitur in 6. Ethic. Vnde non poterat esse q̃ innocentia manente intellectus hominis alicui falsò acquiesceret quasi vero. Sicut enim in membris corporis primi hominis erat quidem carentia perfectionis alicuius, puta claritatis, non tamen aliquod malum inesse poterat: ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius, nulla tamen poterat ibi esse existimatio falsi. Quod etiam ex ipsa rectitudine primi status apparet. Sed quandiu anima maneret Deo subdita, randiu in homine inferiora superioribus subderẽtur, nec superiora per inferiora impedirentur. Manifestum est autem ex præmissis[b], quòd intellectus circa proprium obiectum semper verus est. Vnde ex seipso nunquam decipitur, sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantasia, vel aliquo huiusmodi. Vnde videmus q̃ quando naturale iudicatorium nõ est ligatum, non decipimur per huiusmodi apparitiones, sed solùm quando ligatur, vt patet in dormientibus. Vnde manifestum est, quòd rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd illa seductio mulieris, etsi non præcesserit peccatum operis: subsecuta tamen est peccatum internæ elationis. Dicit enim Aug. 2. super Gen. ad literam, quòd mulier verbum serpentis non crederet, nisi iam inesset mẽti eius amor propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio.

¶Ad secundum dicendum, quòd mulier putauit serpentem hoc accepisse loquendi officium: non per naturam, sed aliqua supernaturali operatione. Quamuis non sit necessarium autoritatem Magistri Sententiarum sequi in hac parte.

¶Ad tertium dicendum, quòd si aliquid repræsentatum fuisset sensui vel phãtasiæ primi hominis aliter quam sit in rerum natura, non tamen deciperetur, quia per rationem veritatem diiudicaret.

¶Ad quartum dicendum, quòd id quod accidit in somno, non imputatur homini: quia non habet vsum rationis, qui est proprius hominis actus.

¶Ad quintum dicẽdum, quòd alicui dicenti falsum de contingentibus futuris vel cogitationibus cordium, homo in statu innocentiæ non credidisset ita esse: sed credidisset q̃ hoc esset possibile. Et hoc non esset existimare falsum. Vel potest dici quòd diuinitus ei subuentum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiam non habebat. Nec est instantia quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei subuentum ne deciperetur: licet tunc maximè indigeret. Quia iam præcesserat peccatum in animo. & ad diuinum auxilium recursum non habuit.

QVAESTIO NONAGESIMAQUINTA de his, quæ attinent ad voluntatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia: in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad voluntatem primi hominis.

¶Et circa hoc considerandæ sunt duo. Primò quidem, de gratia & iustitia primi hominis. Secundò, de vsu iustitiæ quantum ad dominium super alia.

¶Circa primũ quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum homo creatus fuerit in gratia.

¶Secundò, vtrum in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. ¶Tertiò, vtrum habuit virtutes omnes. ¶Quartò. vtrum opera eius fuissent æquè efficacia ad merendum, sicut modo sunt.

Universidad de Deusto

vero ex se, cum respiciat omne iudicium, quia est principium omnis cognitionis, & finis ois resolutionis est id quod est per se notum, oportet si fallum inueniri, aliunde accidere. Et 2. dist. 20. q. 3. a. 1. q. 1. art. 1. cor. Et quol. 1. art. 8. cor.

Omne aliud autem siue componendi & diuidendi officium, siue discursus (huc phantasia, &c. 476 2a2æ. q. 5. art. 1. cor. Et 2. dist. 20. q. 2. a. 1. q. 1. art. 1. cor. Et quol. 1. art. 8. cor.

inferius existens igitur deficiens aliquo inferiori est. Vnde notanter in litera dicitur, ex aliquo inferiori, puta phantasia vel aliquo huiusmodi: non curando quicquid illud esset. Quòd autem sic accipiatur intellectus in proposito, ex eo patet, q̃ dicit q̃ circa proprium obiectũ semper est verum: hoc enim, vt clarè li quet de intellectu quantũ ad intelligendi officiũ, vt distinguatur cõtra officium cõponendi & discurrendi, interpretatur. Posset quoq; expeditius dici q̃ nõ se phantasiæ intellexit ipsam esse concomitantibus, & quia intelligere cõponendo & discurrendo est vnũ de concomitãtibus eã, vt patet ex eo q̃ anima separata intelligit per modũ subsistãtiæ separatarum: ideo omnis deceptio dicta est prouenire ex phantasia, &c.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Articulum primum.

TItulus clarus, in gratia gratum faciente.

Comm. ¶In corpore duo. Primò recitatur quædam opinio. Secundò examinatur & respondetur simul quæsito.

¶ Quo ad primum duo referuntur ex opinione. Primum est, q̃ primus homo non est creatus in gratia. Secundum est, q̃ primus homo habuit gratiam antequam peccaret, hanc de primo. 313 arg. contra.

¶ Quo ad secundum examinantur singula. Et primò secundũ approbatur qa multi Sancti hoc tenẽt: deinde primũ reprobatur ex rõne rectitudinis primi status: & sic directè respondetur quæsito affirmatiuè, s. q̃ primus homo fuit creatus in gratia. probatur sic, Primus homo fuit factus in statu recto, in quo scilicet rõ Deo, inferiores vires rationi, & animæ corpus subiebatur: & prima subiectio erat rõ secundæ, & secunda tertiæ: ergo fuit factus in subiectione inferiorum supernaturali: ergo in subiectione rõnis supernaturali, quod est esse factum in gratia. Antecedẽs quo ad primam partem probatur autoritate Eccles. 7. quo ad secundum autoritate Aug. Primo consequẽtia probatur qa subiectio illa si fuisset naturalis, remansisset post peccatum: quia non abluitur nisi gratia. Et cõsequenter ex dæmonum naturalibus. Secunda, verò consequentia probatur rõne 2ª: esse factus non potest esse potior causa. Et confirmatur tota ratio autoritate Aug. dicẽtis inobedientiã infertiorũ esse effectũ desertionis diuinæ gratiæ. Si enim negatio est causa negationis, affirmatio erit causa affirmationis. Et sic gratia subtracta Deo rationem, erat ratio quare inferiora superioribus erant subditæ super quod tota rõ stat.

a Num deus supernaturale quo in primo bene cõ Deo subdebatur, fuerit gratia gratis facies,

¶Circa hunc locũ aduertẽdum Scot. in 2. dist. 29. q. 1. qualis teneat nobis: & qa obiectionem talem erigebatur aliquod donum supernaturale: discordat tamen in hoc, q̃ illud donũ supernaturale non vult esse gratiam gratum facientẽ, seu charitatẽ: vt patet in responsione ad quartũ. Nec vllã ad hoc rationẽ adducit: nisi quia non oportet donum illud esse principiũ meriti. Posset tamen pro eo adduci quia iustitia originalis fuit potest cũ peccato mortali: gratia autẽ gratum faciens nequaquam. Assumpti pro batur ex eo q̃ Eua post peccatũ mortale adhuc erat in illo statu: vt patet ex eo q̃ non erubescebatur tũm tamen esset nuda. Ad hoc breuiter dicitur, quòd non est doctrina S. Th. q. iustitia originalis fit idem quod gratia, sed q̃ gratia gratum faciẽs, de qua est sermo, sit velut radix iustitiæ originalis, pro quãto subdit supremum hominis Deo: vt patet hic & infer. q. 100. art. 1. ad secundum. Et propterea facti in iustitia originali, concludunt etiam facti in gratia: quasi iustitia originalis fuerit quasi gratia quædam gratis data, fundata super gratiã gratum facientẽ. Quomodo autẽ steris cum peccato mortali, cõmunis est difficultas: quia talis gratia concessa fuerat vsque ad peccatum exclusiuè: siue fuerit cum gratia gratũ faciẽte, siue non. Et dicẽdum mihi videtur, q̃ per primũ peccatum in mẽte Euæ in opere perdita gratia, perdita quoq; iustitia est originalis non simpliciter, id est totaliter, sed quo ad aliquid. Simpliciter verò adimenda refertur peccato Adæ secundũ ordinẽ diuinę prouidẽtiæ, ea ratione vt dõ nãturę à principio naturę primò auferretur, de quo principiũ naturę inuestiuerat. Nec obstat, quia potuisset Adã post Euæ peccatũ mortale adhuc peccare: quoniã præscientia casus in ratione ordinis fuit. Et hoc consonat propotioni directæ: submota enim radice possunt aliquandiu rami viuere.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò rñdet quæstio de ipsis pallio

confusi sunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quòd per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Apostolus illa verba inducit ad ostendendũ esse corpus spirituale sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incepit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut vita corporis animalis incepit in Adam. Nõ ergo in verbis Apostoli habetur q̃ Adam nõ fuit spiritualis secundum animam, sed quòd non fuit spiritualis secundum corpus.

¶Ad secundum dicendum, q̃, sicut Aug. dicit in eodẽ lib. non negatur quin aliquo modo fuerit in Adam Spiritus sanctus, sicut & in aliis iustis: sed q̃ nõ sic fuerit in eo sicut ũsque est in fidelibus, qui admittũtur ad perceptionem hæreditatis æternæ statim post mortẽ.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd ex illa autoritate Aug. nõ habetur q̃ Angelus vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrij, quàm habuisset gratiam: sed quòd ostendit quid in eis posset libe. arb. ante confirmationem, & quid postmodum consecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

¶Ad quartũ dicendum, q̃ Magister loquitur secundum opinionem illorum qui posuerũt hominem non esse creatum in gratia, sed in naturalibus tãtùm. Vel potest dici, q̃ etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamẽ habuit quòd ex creatione naturæ posset proficere per medium, sed ex superadditione gratiæ.

¶Ad quintum dicendum, quòd cum motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiam in primo instanti suæ creationis primum hominem gratiæ consensisse.

¶Ad sextum dicendum, quòd gloriam meremur per actum gratiæ, non autem gratiã per actum naturæ. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum in primo homine fuerint animæ passiones.

477 Vide. 96. 2. 6. art. 2. cor. fin. & ad 6um.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ in primo homine non fuerint animę passiones. Secundum enim passiones animæ cõtingit, q̃ caro concupiscit aduersus spiritum. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. Ergo in statu innocentiæ non erant animæ passiones.

¶Præterea, Anima Adæ erat nobilior quàm corpus. Sed corpus Adæ fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶Præterea, Per virtutem moralem comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit virtus moralis perfecta. Ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

¶SED CONTRA est q̃ dicit Aug. 14. de ciui. Dei, q̃ erat in eis amor imperturbatus in Deũ, & quædam aliæ animæ passiones.

CONCLVSIO.

¶Passiones quæ malum respiciunt, vt timor, & dolor, nullo modo erant in statu innocentiæ, nec passiones circa bonum non habitum, vt nunc tamen habendum, vt spes: sed passiones circa bonum habitum, vel tempore suo habendum, vt amor, gaudium, desiderium, & spes, in illo fuerunt.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ passiones animæ sunt in appetitu sensuali, cuius obiectum est bonũ & malum. Vnde omnium passionum animæ quædã ordinantur ad bonum, vt amor & gaudiũ: quædam ad malum, vt timor & dolor. Et quia in primo statu nullũ malũ aderat, nec imminebat, nec aliquod bonũ aberat quod cuperet bona voluntas pro tẽpore illo habẽdum, vt patet per Aug. 14. de ci. Dei: omnes illæ passiones quæ respiciunt malũ, in Adã non erant: vt timor, & dolor, & huiusmodi: similiter nec illæ passiones, quæ respiciũt bonũ nõ habitũ, & nũc habendũ, vt cupiditas æstuans. Illæ verò passiones, quæ

passionibus. Secundò de modo earum.

¶ Quo ad primum vnica distinctio cum subdistinctione, & conclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est, Passionũ aliæ aliæ circa bonũ, aliæ circa malũ, earũ quæ circa bonũ, aliæ circa bonũ habitũ, vel suo tẽpore habẽdũ. Aliæ circa bonũ non habitũ, & nũc tñ habẽdũ. Probat distinctio, quia passiones oẽs sunt in appetitu hãte pro obiecto bonũ & malũ. Iuxta primã distinctionẽ est conclusio negatiua, Passiones circa malũ nõ erãt in statu innocẽtiæ. Probat autoritate Aug. qa sic nullum aderat. Iuxta secundã duæ cõclusiones. Prima, Passiones circa bonũ nõ habitũ, vt tñ nũc habẽdũ nõ erãt in illo statu. Probat eadẽ autoritate, quia nullũ bonũ aberat quod cuperet bona voluntas. Secũda, Passiones circa bonũ habitũ aut tẽpore suo habendũ, erãt ibi. Relinquitur per se nota, quia hæ sunt naturales, & nullum malum ponunt. a 478 Aug. lib. 19. de ci. cor. 14. de pri mo. Et Bern. li. de gra. & li. arb.

¶Quo ad secundũ ponitur talis distinctio, Passionũ duplex est modus, p modũ præuenientis & impedientis, & per modũ cõsequẽtis, & obedientis. Probatur distinctio in nobis ex eo q̃ appetitus sensitiuus nõ est totaliter subditus rõni, & quodãmodo rõni obedit in nobis. Et iuxta hanc distinctionem ponitur vna cõclusio, Passiones in illo statu nõ erãt vt præuenientes, sed vt obedientes. Probat, qa appetitus sensitiuus ibi tota liter erat rõni subditus.

¶Circa primã cõclusionem aduerte, q̃ Sco. in 2. dist. 29. q. 1. dicit, q̃ fortè nõ oportet illã cõclusionẽ tenere, eo quia visus potuisset tristẽ visibile, & auditus tristẽ audibile offendere, & consequenter appetitus sensitiuus tristari de obiecto dissono, sicut de consono delectabili gaudet. Ad hoc breuiter dicit, q̃ occurrẽtibus proportionatis aut tristibus sensibilibus, nõ fuisset fixa acies sensus in eam: ac phoc nulla subsecuta fuisset tristitia. Fuisset enim à tristitiis & doloribus sicut à terroribus status ille præseruatus, ita q̃ sicut occurrẽtibus terribilibus nõ fuissent territi, ita oblata tristibus nõ doluissent p auersionẽ, &c. 477 Vide.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio rñsiua quæsito habẽs duas partes, Homo i statu innocẽtiæ habuit all qualiter omnes virtutes. Probat primò, q̃ habuit oẽs virtutes, sed hoc declarat ly aliqualiter, q̃ est declarate modũ habẽdi. Primũ, pbat ex rectitudine primi status sic, Rõ hominis erat subiecta Deo, & rõni inferiores vires, ergo in eo erãt oẽs virtutes. Adit patet, cõsequẽtia 476 Comm. Prima so. 1. q. 95. a. 1. arg. 2.

possunt esse boni præsentis, vt gaudium & amor, vel sunt futuri boni in suo tẽpore habẽdi, vt desiderium & spes nõ affligẽs, fuerunt in statu innocẽtiæ, aliter tñ quã in nobis, nã in nobis appetitus sensualis, in quo sunt passiones, nõ totaliter subest rõni. Vñ passiones q̃que sunt in nobis præuenientes iudiciũ rõnis, & impedientes, quandoq; verò ex iudicio rationis cõsequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rationi obedit. In statu verò innocẽtiæ, inferior appetitus erat rationi totaliter subiectus. Vnde non erãt in eo passiones animæ nisi ex rationis iudicio consequentes.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd caro concupiscit aduersus spiritum per hoc quòd passiones rationi repugnant. Quod in statu innocentiæ non erat.

¶Ad secundum dicendum, quòd corpus humanum in statu innocentiæ erat impassibile quantum ad passiones quę remouent dispositionem naturalem, vt infra dicetur. Et similiter anima fuit impassibilis quantum ad passiones quæ impediunt rationem.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ perfecta virtus moralis non totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Temperati enim est concupiscere sicut oportet, & quę oportet, vt dicitur in 3. Ethic.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum Adam habuerit omnes virtutes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ Adam non habuerit omnes virtutes. Quædam enim virtutes ordinantur ad refrænandam immoderantiam passiõũ, sicut per temperantiam refrænatur immoderata concupiscentia, & per fortitudinem immoderatus timor. Sed immoderantia passionum non erat in statu innocentiæ. Ergo nec dictæ virtutes.

¶Præterea, Quædam virtutes sunt circa passiones respicientes malum, vt mansuetudo circa iras, & fortitudo circa timores. Sed tales passiones non erant in statu innocentiæ, vt dictum est. Ergo nec huiusmodi virtutes.

¶Præterea, Pœnitẽtia est quædã virtus respiciens peccatũ prius commissum. Misericordia etiam est quædam virtus respiciẽs miseriã. Sed in statu innocentię non erat peccatũ, nec miseria. Ergo neq; huiusmodi virtutes.

¶Præterea, Perseuerantia est quædã virtus. Sed hanc Adam non habuit, vt lequẽs peccatum ostẽdit. Ergo nõ habuit omnes virtutes.

¶Præterea, Fides, quædam virtus est. Sed hęc in statu innocentiæ non fuit. Importat enim ænigmaticam cognitionem, quæ perfectioni primi status repugnare videtur.

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit in quadam Homil. Princeps vitiorũ vincit Adam de luto terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, claritate splendidum.

CONCLVSIO.

¶Cum in statu innocentiæ ratio Deo, rationi inferiores vires subdita fuerint, necesse fuit in ipso esse omnes virtutes, & quo ad actum & habitum, vt ille, qui nullum imperfectionum includunt, vt fides, spes charitas, &c. quo ad habitum verò vt illæ, quæ aliquã imperfectionẽ claudũt, vt pœnitentia, & misericordia.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ homo in statu innocẽtiæ aliqualiter habuit oẽs virtutes. Et hoc ex dictis patet esse verũ. Dictũ est enim suprà, q̃ talis erat rectitudo primi status, q̃ ratio erat Deo subiecta, inferiores autẽ vires rõni. Virtutes autẽ nihil aliud sunt quã perfectiones quædã, quibus rõ ordinatur in Deũ, & inferiores vires disponũtur secundũ regulã rõnis, vt magis patebit, cũ de virtutibus agetur. Vñ rectitudo primi status exigebat vt homo aliqualiter oẽs virtutes haberet.

¶Sed considerandũ est q̃ virtutũ quędã sunt quæ de sui rõne nullam imperfectionem important, vt charitas & iustitia. Et huiusmodi virtutes fuerunt in statu innocentiæ simpliciter, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quædam verò sunt, quæ de sui ratione imperfectionẽ important, vel ex parte actus, vel ex parte materiæ. Et si huiusmodi imperfectio non repugnat perfectioni primi status, nihilominus huiusmodi virtutes poterant esse in primo statu, sicut fides, quæ est eorũ quæ non videntur, & spes, quæ est eorũ quæ non habẽtur. Perfectio enim primi status non se extẽdebat ad hoc q̃ videret Deum per essentiã, & vt habetur cum fruitione finalis beatitudinis. Vnde fides & spes esse poterant in primo statu, & quãtum ad habitum & quantum ad actum. Si verò imperfectio quæ est de ratiõe virtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat huiusmodi virtus ibi esse secundum habitum, & non secundum actum, vt patet de pœnitentia, quæ est dolor de peccato commisso, & de misericordia, quæ est dolor de miseria aliena. Perfectioni autẽ primi status repugnat tam dolor, quam culpa & miseria. Vnde huiusmodi virtutes erant in primo homine secundũ habitum, & non secundũ actum. Erat enim primus homo sic dispositus, vt si peccatum præcessisset, doleret: & similiter si miseriã in alio videret, eam pro posse repelleret. Sicut Phil. dicit in 4. Ethic. quòd verecundia quæ est de turpi facto, cõtingit studioso solùm sub conditione. Est enim sic dispositus, quòd verecundaretur si turpe aliquid committeret.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd accidit temperantię & fortitudini, quòd superabundantiã passionum repellat, inquantum inuenit passiones superabundantes in subiecto. Sed per se conuenit huiusmodi virtutibus passiones moderari.

¶Ad secundum dicendum, q̃ illæ passiones ad malũ ordinatæ repugnant perfectioni primi status, quæ habẽt respectũ ad malum in ipso qui afficitur passione, vt timor & dolor. Sed passiones quæ respiciũt malũ in altero, non repugnãt perfectioni primi status. Poterat enim homo in primo statu habere odio malitiã dæmonũ, sicut & diligere bonitatẽ Dei. Vnde & virtutes quæ circa tales passiones essent, possent esse in primo statu, & quantũ ad habitũ, & quantum ad actũ. Quę verò sunt circa passiones respiciẽtes malum in eodem subiecto, ut circa huiusmodi solas passiones sunt, non poterant esse in primo statu secundum actum, sed solùm secundũ habitum, sicut de pœnitentia & misericordia dictũ est. Sed sunt quædam virtutes quæ non sunt circa has passiones solùm, sed etiã circa alias, sicut temperãtia, quæ non solùm est circa tristitias, sed etiam circa delectationes: & fortitudo, quæ non solùm est circa timorem, sed etiam circa audaciam & spem. Vnde poterat esse in primo statu actus temperantiæ secũdum quod est moderatiua delectationum, & similiter fortitudo secundum quod est moderatiua audaciæ siue spei, non autem secundum quod moderatur tristitiã & timorem.

¶Ad tertium patet solutio ex his quæ dicta sunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd perseuerantia dupliciter sumitur. Vno modo prout est quædam virtus. Et sic significat quendam habitum quo quis eligit perseuerare in bono. Et sic Adam perseuerantiam habuit. Alio modo prout est circunstantia virtutis, & sic significat continuationem quandam virtutis absque interruptione. Et hoc modo Adam perseuerantiam non habuit.

¶Ad quintum patet responsio per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virtum opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendũ, quam opera nostra. Gratia enim ex Dei misericordia datur, quæ magis indigentibus subuenit magis. Sed nos indigemus magis gratia, quàm primus homo in statu innocẽtiæ. Ergo copiosius infunditur nobis gratia. Quę cùm sit radix meriti, opera nostra efficaciora ad merendum redduntur.

¶Præterea, Ad meritum requiritur pugna quędam & difficultas. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et Philosophus dicit in 2. Ethic. quòd virtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum.

¶Præterea, Magister dicit 24. dist. 2. lib. sen. q̃ homo nõ meruisset tentationi resistendo. Nunc autem meretur qui tẽtationi resistit. Ergo efficaciora sunt opera nostra ad merẽdũ, quã in primo statu.

¶SED CONTRA est, quia secundum hoc homo esset melioris conditionis post peccatum. 419 2. dist. 29. artic. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONCLVSIO.

¶ Opera primi hominis efficaciora erant ex parte gratiæ, & operis quantitate absoluta minus verò efficacia ex proportionali operum quantitate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quantitas meriti ex duobus potest pensari. Vno modo ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quantitas meriti respondet præmio essentiali, quod consistit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo pensari potest quantitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, scilicet absoluta, & proportionalis. Vidua enim quæ misit duo æra minuta in gazophylacium, minus opus fecit quantitate absoluta, quàm illi, qui magnæmunera posuerũt. Sed quantitate proportionali vidua plus fecit secundum sententiam Domini, quia magis eius facultatem superabat. Vtraque tamen quantitas meriti respondet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato. Sic igitur dicendum, quòd efficaciora fuissent hominis opera ad merendum in statu innocentiæ, quàm post peccatum, si attendatur quantitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset nullo obstaculo in natura humana inuento. Similiter etiam si consideretur absoluta quãtitas operis. Quia cùm homo esset maioris virtutis, maiora opera feciſſet. Sed si consideretur quantitas proportionalis, maior inuenitur ratio meriti post peccatum propter hominis imbecillitatem. Magis enim excedit paruum opus potestatem eius qui cum difficultate operatur illud, quàm opus magnum potestatem eius qui sine difficultate operatur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd homo post peccatum ad plura indiget gratia, quàm ante peccatum, sed non magis, quia homo etiam ante peccatum indigebat gratia ad vitam æternam consequendam, quę est principalis necessitas gratiæ. Sed homo post peccatum super hoc indiget gratia etiam ad peccati remissionem, & infirmitatis sustentationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd difficultas & pugna pertinent ad quantitatem meriti secundum quantitatem operis proportionalem, vt dictum est. Et est signum promptitudinis voluntatis, quæ conatur ad id quod est sibi difficile, promptitudo autem voluntatis causatur ex magnitudine charitatis. Potest autem contingere quòd aliquis ita prompta voluntate faciat opus aliquod facile, sicut alius difficilè, quia paratus esset facere, etiam quod sibi esset difficile. Difficultas tamen actualis inquantum est pœnalis, habet etiam quòd sit satisfactoria pro peccato.

¶Ad tertium dicendum, quòd resistere tentationi, primo homini non fuisset meritorium, secundum opinionem ponentium, quòd gratiam non haberet, sicut nec modo est meritorium non habenti gratiam. Sed in hoc est differentia, quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vnde magis tunc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modò.

QVAESTIO NONAgesimasexta, de dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de dominio, quod competebat homini in statu innocentiæ. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrum homo in statu innocentiæ animalibus dominaretur. ¶Secundò, vtrum dominaretur omni creaturæ. ¶Tertiò, vtrum in statu innocentiæ omnes homines fuissent æquales. ¶Quartò, vtrum homines hominibus dominarentur in illo statu.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Adam in statu innocentiæ animalibus non dominabatur. Dicit enim Aug. 9. super Genesim ad literam quòd ministerio Angelorum animalia sunt adducta ad Adã vt eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessarium angelorum ministerium, si homo per seipsum animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocentiæ habuit dominium homo super alia animalia.

¶Præterea, Ea quæ ab inuicem discordant, non rectè sub vno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter abinuicem discordant, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hominis dominio non continebantur.

¶Præterea, Hiero. dicit, quòd homini ante peccatum non indigẽti Deus animaliũ dominationẽ dedit. Præsciebat enim hominem adminiculo animalium adiuuandũ fore post lapsum. Ergo ad minus vsus dũij super animalia non cõpetebat homini ante peccatũ.

¶Præterea, Proprium domini esse videtur præcipere. Sed præceptum non rectè fertur nisi ad habentem rationem. ergo homo non habebat dominium super animalia irrationalia.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. de homine, Præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis terræ.

CONCLVSIO.

¶ Adam in statu innocentiæ sic cunctis dominabatur animalibus, quia ei omnia animalia subiecta naturaliter erant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictũ est, inobedientia ad hominem, eorũ quæ ei debent esse subiecta, subsecuta est in pœnam eius, eo q̃ ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in statu innocentiæ ante inobedientiam prædictã nihil ei repugnabat, quod naturaliter deberet ei esse subiectum. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subiecta. Quod apparet ex tribus. Primò ex ipso naturæ processu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur quidam ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectum, nam materia est propter formam, & forma imperfectior propter perfectiorem, ita etiam est in vsu rerum naturaliũ. Nam imperfectiora cedunt in vsum perfectorum. Plantæ enim vtuntur terra ad sui nutrimentum, animalia verò plantis, & homines plantis & animalibus, vnde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philo. dicit in 1. Politi. quòd venatio syluestrium animalium est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi quod est naturaliter suum. Secundò apparet hoc ex ordine diuinæ prouidentiæ, quæ semper inferiora per superiora gubernat. Vnde cũ homo sit supra cætera animalia, vtpote ad imaginem Dei factus, conuenienter eius gubernationi alia animalia subduntur. Tertio apparet idem ex proprietate hominis & aliorum animalium. In aliis enim animalibus inuenitur secundũ æstimationem naturalem quædã participatio prudentiæ ad aliquos particulares actus, in homine autẽ vniuersalis prudentia, quæ est ratio omniũ agibilium. Omne autem quod est per participationem, subditur ei quod est per essentiam, & vniuersaliter. Vnde patet quòd naturalis est subiectio aliorum animalium ad hominem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ in subiectos multa potest facere superior potestas, quæ nõ potest facere inferior. Angelus autẽ est naturaliter superior homine. Vnde aliquis effectus poterat fieri circa animalia virtute angelica, qui nõ poterat fieri post statẽ humanã, scilicet q̃ statim omnia animalia congregarentur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quidam dicunt, q̃ animalia quæ nunc sunt ferocia, & occidunt alia animalia, in statu illo fuissent mansueta nõ solùm circa hominem, sed etiam circa alia animalia. Sed hoc est omnino irrationabile. Nõ enim per peccatũ hominis, natura animaliũ est mutata, vt quibus nunc naturale est comedere aliorum animalium carnes, tunc vixissent de herbis, sicut leones & falcones. Nec glo. Bedæ dicit Gene. 1. quòd ligna & herbæ datæ sunt omnibus animalibus & auibus in cibum, sed quibusdã. Fuisset ergo naturalis discordia inter quædã animalia. Nec tamen propter hoc subtraherentur dominio hominis, sicut nec nunc propter hoc subtrahuntur dominio Dei, cuius prouidentia hic totum dispensatur. Et huius prouidentiæ homo executor fuisset, vt etiam nunc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ in cibum.

¶Ad tertium dicendum, quòd homines in statu innocentiæ nõ indigebãt animalibus ad necessitatem corporalem, neque ad tegumentum, quia nudi erant, & non erubescebant nullo instãte inordinatæ concupiscentię motu, neque ad cibum, quia lignis paradisi vescebantur, neq; ad vehiculum, propter corporis robur. indigebant tamẽ eis ad experimentalem cognitionem sumendam de naturis eorum. Quod significatum est per hoc q̃ Deus ad eũ animalia adduxit, vt eis nomina imponeret, quæ eorũ naturas designãt.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnia animalia habent quandam participationem prudentiæ & rationis secundum æstimationem naturalem, ex qua contingit quòd grues sequuntur ducem, & apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quædam domestica ei obediunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homo non habuisset dominiũ super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis, quàm homo. Sed sicut dicit Augustinus 3. de Trinitate, materia corporalis non obediuisset ad nutum etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentiæ.

¶Præterea, In plantis nõ sunt de viribus animæ nisi nutritiua, & augmentatiua, & generatiua. Hæ autem non sunt natæ obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cùm dominium competat homini secundum rationem, videtur quod plantis homo in statu innocentiæ non dominaretur.

¶Præterea, Quicunq; dominatur alicui rei, potest illam rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cęlestium corporum. Hoc enim solius Dei est, vt Dion. dicit in epistola ad Polycar. Ergo non dominabatur eis.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. de homine, Præsit vniuersæ creaturæ.

CONCLVSIO.

¶ Homo non dominabatur Angelis, sed animalibus, imperando, plantis verò, & inanimatis, vtendo absque vllo impedimento

¶RESPONDEO dicendum, quòd in homine quodammodo sunt omnia. Et ideo secũdum modum quo dominatur his, quę in seipso sunt, secundo dominabatur omnibus quæ cõsequitur ei dominari aliis. Est autem in homine quatuor cõsiderare, scilicet rationẽ, secundum quam conuenit cum Angelis: vires sensitiuas, secundum quas cõuenit cum animalibus. vires naturales, secundũ quas conuenit cum plantis: & ipsum corpus, secundũ quod cõuenit cum rebus inanimatis. Ratio autẽ in homine habet locum dominãtis, & non subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicitur omni creaturæ, intelligitur quæ non est ad imaginẽ Dei. Viribus autẽ sensitiuis, sicut irascibili & cõcupiscibili quæ aliqualiter obediunt rationi, dominatur anima imperando. Vnde in statu innocentiæ animalibus aliis per imperiũ dominabatur. Viribus autẽ naturalibus & ipsi corpori homo dominabatur, non quidem imperando, sed vtendo. Et sic etiã homo in statu innocentiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis non per imperiũ vel immutationem, sed absque impedimẽto, vtendo eorum auxilio. Et per hoc patet respõsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verũ homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ homines in statu innocentiæ omnes fuissent æquales. Dicit enim Greg. q̃ vbi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ, non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

¶Præterea, Similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secundum illud Eccles. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximum sibi. In illo autem statu inter homines abundabat dilectio, quę est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶Præterea, Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, quòd quosdam pro meritis præmiat, quosdam verò punit, ex parte verò naturæ, quia propter naturæ defectum quidam nascuntur debiles & orbati, quidam autem fortes & perfecti quæ in primo statu fuissent.

¶SED CONTRA est quod dicitur Roma. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autẽ maximè videtur in disparitate consistere. Dicit enim Aug. 19. de Ciui. Dei, Ordo est pariũ, dispariũ ũmq; rerum sua cuique loca tribuẽs dispositio. Ergo in primo statu, qui decentissimus fuisset, disparitas inueniretur.

CONCLVSIO.

¶ Necesse est in statu innocentiæ aliquam disparitatem fuisse saltem quo ad sexum: potuit tamen in anima & corpore esse etiam aliqua inæqualitas.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd necesse est dicere aliquam disparitatem in primo statu fuisse ad minus quãtum ad sexum, quia sine diuersitate sexus generatio nõ fuisset. Similiter etiam quantum ad ætatem. Sic enim quidam ex aliis nascebãtur nec illi qui miscebantur, steriles erant. Sed & secundum animam diuersitas fuisset, & quantum ad iustitiam, & quantum ad scientiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberum arbi-ex quo ratio habet quòd homo possit magis & minus animum applicare ad aliquid faciendum vel volendum, vel cognoscẽdum. Vnde quidam magis profecissent in iustitia & scientia, quam alij. Ex parte etiam corporis poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter à legibus naturæ, quin ex exterioribus agentibus aliquod cõmodum aut auxilium reciperet magis & minus, cùm etiã & cibis eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere quin secundum diuersam dispositionem aëris & diuersum situm stellarũ, aliqui robustiores corpore generarẽtur, quam alij, & maiores & pulchriores, & melius complexionati, ita tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Greg. per verba illa intendit excludere disparitatem quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati. Ex qua contingit quòd aliqui pœnaliter sint sub aliis coërcendi.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ æqualitas est causa q̃ dilectio mutua sit æqualis. Sed tamẽ inter inæquales potest esse maior dilectio quàm inter æquales, licet non æqualiter vtrinq; respõdeat. Pater enim plus diligit filium naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tantũdem diligat patrẽ, sicut ab eo diligitur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidem vt puniret quosdam, & quosdã præmiaret, sed vt quosdam plus, quosdã minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat disparitas causari secundum prædictum modum absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum homo in statu innocentiæ hominibus dominaretur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ homo in statu innocentiæ homini non dominabatur. Dicit enim Augu. 19. de Ciui. Dei, Hominẽ rationalem ad imaginẽ suam factũ noluit Deus nisi irrationabilibus dominari, nõ hominẽ homini, sed hominẽ pecori.

¶Præterea, Illud quod est introductum in pœnam peccati, non fuisset in statu innocentię. Sed hominẽ subesse homini introductum est in pœnam peccati. Dictum est enim mulieri post peccatum, Sub potestate viri eris, vt dicitur Genes. 3. ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶Præterea, Subiectio liberari opponitur. Sed libertas est vnũ de præcipuis bonis, quod in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil aberat quod bona voluntas cupere posset, vt Aug. dicit 14. de Ci. Dei. Ergo homo homini in statu innocẽtiæ non dominabatur.

¶SED CONTRA, Cõditio hominũ in statu innocẽtiæ nõ erat dignior quã cõditio angelorũ. Sed inter angelos quidã dominãtur. Vnde & vnus ordo dominationũ vocatur [illegible] contra dignitatẽ status innocẽtiæ, q̃ homo [illegible]

a ¶ Super Quæstionis nonagesimesexte Articulum secundum.

Commen. Tit. Tertius clarus.

¶In corpore vna cõclusio trimẽbris, Homo nõ dãnabatur Angelis, sed animalibus imperando, plãtis verò & inanimatis, vtẽdo absq; impedimento. Probatur, Omnia sunt quodãmodo in homine, ergo non dãnabatur Angelis, sed animalibus imperando, & reliquis, absq; impedimento vtẽdo. Antecedẽs probatur, quia in homine sunt quatuor quib⁹ cõ omnibus cõmunicat, ratio, sensus, vegetatio & corpus. Prima cõsequentia est satis rationabilis, quia vnicuique conuenit pręesse, vel subesse secundũ conformitatẽ ad gradũ suũ. Et nota q̃ nõ solũ de dominio, sed de modo dominij agitur cõsequẽtis, vt manifestè explicatur in sequẽti cõsequẽtia. Secunda verò consequẽtia quo ad primã partẽ primò probat, quia ratio in homine est sub ratione dominãtis, & nulli in eo seruiãtis. Deinde respõdetur tacitæ obiectioni, quia scilicet Gen. 1. dicit, de homine, q̃ pręsit omni creaturæ, glossat nõ ad imaginem Dei. Quo ad secundam partẽ probatur, quia ratio pręest viribus sensitiuis per imperiũ. Quo ad tertiã verò, quia ratio pręest parti vegetatiuæ & corpori, non imperando, nec immutando vi patet, sed vtendo absque resistentia, habet enim dominium despoticum.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimesexte Articulum tertium.

Commen. Tertius clarus.

¶In corpore duo, primò respondet quo ad necessarium: secundò, quo ad possibile.

¶Quo ad primũ cõclusio est resp̃siua quæsito affirmatiua de necessitate: Necesse est aliquã disparitatem inter homines in statu innocẽtiæ fuisse. Et probatur quo ad duo, scilicet sexũ & ætatẽ. Sexum quidem, quia aliter generatio non fuisset: ætatem verò, quia semper pti-ores maiores filiis.

¶Quo ad secundum tria dicit. Primò, q̃ inæqualitas fuisset quo ad animã. Secundò, quo ad corpus. Tertiò ostendit, quomodo ista inæqualitas se haberet ad malum. Secundum animã inæqualitas ponitur possibilis, & quo ad intellectũ ratione scientiæ, & quo ad voluntatẽ ratione iustitiæ, quia liberum erat applicare se magis & minus ad sciendum vel operandũ. Secundũ corpus verò ponitur inæqualitas possibilis ex statione melioris cõplexionis, pulchritudinis, robustionis, &c. quia corpus humanum magis & minus participasset, vel talẽ cęli influxũ, vel tales naturæ causas, &c. Omnia ista dicta sunt. Demum nulla inæqualitas in his qui minùs habebant, esse poterat, quæ haberet rationẽ mali: defectus autẽ peccati siue specialis ad animã, siue ad corp⁹, & per hoc nõs obiectio excluditur.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimesexte Articulum quartum.

Commen. Titulus clarus.

¶In corpore tria. Primò proponuntur communiones respondẽdi. Secundò probatur negativa. Tertiò affirmativa.

¶Quo ad primũ duo, distinctio bimẽbris, & conclusiones iuxta singula membra. Distinctio est, Dominium duplex, vt distinguitur contra seruitutem, & vt contra subiectionẽ qualitercunq. Prima conclusio, Dominiũ primo modo non erat in statu innocentiæ. Secunda cõclusio, Dominiũ secundum erat in illo statu.

¶Quo ad secundum probatur prima conclusio negativa, scilicet Dominium primum importat ordinationẽ subditi ad bonũ dominij: ergo tali statu non fuisset nunc. Antecedens probatur ex differentia inter seruum & liberum 1. Met. quia scilicet liberum est propter se, seruus propter alium; id est dominum. Prima consequentia probatur, quia stillabile est vnicuique proprium bonum propter alterum tantum oportere agere, probatur, quia naturaliter amatur ad oppositum, scilicet propter seipsum. Secunda cõsequentia est per se nota, & similiter tertia.

¶Quo ad tertium probatur conclusio affirmativa, & duo sunt. Primò describitur natura talis dominij, & dicitur q̃ est ordinatorium subditi ad ipsius subditi vel cõmune bonum. quia est ad liberos, qui sunt propter se. Secundò probatur dupliciter: primò, Homo erat animal sociale, ergo opus erat vno dirigente, & intendente communi bono. Antecedens patet, consequentia probatur duobus modis. primò, quia multa multa per se intenduntur, & vnum vnis: secundò autoritate Aristotelis. Secundò probatur conclusio ex differentia hominum. Aliqui pręsistent scientia & iustitia, ergo gubernantibus alios. Probatur consequentia autoritate Pauli Apostoli, & Augustini, &c.

a ¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum primum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio cũ duabus quęstio. Primo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue, nõ formaliter. Hæc conclusio primò declaratur, secundò probat. Declaratur distinguẽdo incorruptibile tripliciter, ex parte materiæ, ex parte formæ, ex parte efficientis, primo modo naturæ, secũdo gloriæ, tertio innocentiæ cõuenit, omnia clara sunt in litera. Probatur dupliciter. Primò autoritate Augustini. Secundò ſuaſoria adaptatione, quia anima excedit materiam corporalem, vt materia cõcorrat animæ fieri posset.

Annotat ¶Circa cõclusionem hãc aduerte, q. Sco. in 2. dist. 19. q. 1. relata hac opinione, impugnat eã nulla rõne ductus, sed qa se non videre fatet, q. qualitas in anima posita possit præseruare corpus passibile, quin patiatur à contrario, constat autem quòd passio magis facta corrumpit, ergo, &c.

¶Ad hoc breuiter dicit, q. si Sco. oculatis reuerẽtiã ad beatũ Aug. habuisset, vidisset vtique, q. homo erat sibi autor vitæ, quandiu asa erat subdita Deo. Cũ enim hæc credita ex facto pẽdeat, & fugna timali virtute egerant, de his nulla maior ratio autoritate diuina est, per se vel per Sanctos suos.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum secundum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore claritatis distinguit de passione, & lucta virtutum mẽbrũ singulis cõclusionibus fidet quæstio. Distinctio est, Passio est dupliciter, pptiè & cõiter, illa remotiua à naturali dispõne, qa effectus actionis qui qz à contrario est, hęc ſpecialius natuæ. Prima cõclusio, Passiõe cõiter & ala & corpore, qa tenebat, &c. Secũda cõclusio, Passione pptiè homo erat impassibilis & anima & corpore, quia virtute animæ prohibebat passionem sicut & mortem.

¶Aduerte hic q. Sco. vbi supra tenet oppositũ, nullã tã rõne, nisi quia non videtur

CONCLVSIO.

¶Non dominabatur homo homini in statu innocentiæ dominio tyrannico, sed politico & ciuili.

¶RESPONDEO dicendum, quòd dominium accipitur dupliciter. Vno modo secundum quod opponitur seruituti. Et sic dominus dicitur cui aliqs subditur, vt seruus. Alio modo accipitur dominium secundum quod communiter refertur ad subiectũ qualitercunque. Et sic etiam ille, qui habet officiũ gubernandi & dirigendi liberos, dominus dici potest. Primo ergo modo accepto dominio, in statu innocentiæ homo homini nõ dominaretur. Sed secũdo modo accepto dominio, in statu innocentiæ homo homini dominari potuisset. Cuius ratio est quia seruus in hoc differt à libero, q. liber est causa sui, vt dicitur in prin. Meta. seruus autẽ ordinatur ad aliũ. Tunc ergo aliquis dominatur alicui vt seruo, quando eũ cui dominatur, ad propriã vtilitatẽ sui, scilicet dominantis refert. Et quia vnicuiq; est appetibile propriũ bonũ, & per cõsequens contristabile est vnicuique quòd illud bonum quod deberet esse suum, cedat alteri tantũ, ideo tale dominium nõ potest esse sine pœna subiectorũ. Propter quod in statu innocentiæ non fuisset tale dominium hominis ad hominẽ. Tunc verò dominatur aliquis alteri vt libero, quando dirigit ipsum ad propriũ bonũ eius, qui dirigitur vel ad bonũ cõmune. Et tale dominiũ homo habuisset in statu innocẽtiæ fuisset, propter duo. Primò, quia homo naturaliter est animal sociale. Vnde homines in statu innocentiæ socialiter vixissent. Socialis autem vita multorũ esse non posset, nisi aliquis præsideret qui ad bonum commune intenderet. Multi enim per se intendunt ad multa, vnus verò ad vnum. Et ideo Philos. dicit in princ. Poli. Quandocunque multa ordinantur ad vnum semper inuenitur vnum vt principale & dirigens. Secundò, quia si vnus homo habuisset super alium supereminentiã scientiæ & iustitiæ, inconueniens fuisset nisi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum secundum quod dicitur 1. Pet. 4. Vnusquisque gratiam quã accepit, in alterutrũ illã administrantes. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuita. Dei, q. iusti nõ dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi: hoc naturalis ordo præscribit, sic ita Deus hominem condidit. Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta, quæ procedunt de primo modo dominij.

QVAESTIO NONAGESIMA septima, de His, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad indiuidui conseruationem, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ pertinent ad statum primi hominis secundũ corpus. Et primò quantum ad conseruationẽ indiuidui. Secundò, quantum ad conseruationem speciei. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis. ¶Secundò, vtrum esset impassibilis. ¶Tertiò vtrum indigeret cibis. ¶Quartò, vtrum per lignum vitæ immortalitatem consequeretur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum homo in statu innocentiæ esset immortalis.*

484 2. dist 19 q. 2. ar. 4. Et mal. q. 5. artic. 5. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocẽtiæ nõ esset immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione auferẽt diffinitũ, ergo si hõ erat, nõ poterat esse immortalis.

¶Præterea, Corruptibile & incorruptibile genere differunt, vt dicitur in 10. Metap. Sed eorum quæ differunt genere, non est transmutatio inuicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis, non posset homo in statu isto esse corruptibilis.

¶Præterea, Si homo in statu innocentiæ fuit immortalis, aut hoc habuit per naturam, aut per gratiam. Sed non per naturam, quia cùm natura eadem maneat secundum speciem, nunc quoque esset immortalis. Similiter nec per gratiam: quia primus homo gratiã per pœnitentiam recuperauit, secundum illud Sap. 10. Eduxit illũ à delicto suo. Ergo immortalitatem recuperasset, quod patet esse falsum. Non ergo homo erat immortalis in statu innocentiæ.

¶Præterea, Immortalitas promittitur homini in præmium, secundum illud Apost. 21. Mors vltra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmij, sed vt præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur ad Rom. 5. quòd per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

CONCLVSIO.

¶Homo in statu innocentiæ non natura, vel gratia, sed sic immortalis fuisset, vt sibi immortalitatem non peccando præstare potuerit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materiæ, eo scilicet q. vel non habet materiam, sicut Angelus, vel habet materiã, qua nõ est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cæleste. Et hoc dicitur secundum naturam incorruptibile[c]. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia scilicet incorruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio, per quam totaliter à corruptione prohibetur. Et hoc dicitur incorruptibile secundum gloriam. Quia vt dicit Augustin. in epistola ad Dioscorum, Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redũdet in corpus plenitudo sanitatis & incorruptionis vigor. Tertio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo homo in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis & immortalis. Quia (vt Aug. dicit in lib. de Quæstio. nõ. & vete. testa.) Deus enim hominem fecit, qui quandiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi autor esset aut ad vitam, aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo existentem, sed inerat animæ vis quædam supernaturaliter diuinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruare, quandiu ipsa Deo subiecta manssisset. Quod rationabiliter factum est. Quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, vt suprà dictum est, conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quã corpus conseruare posset supra naturam corporalis materiæ.

¶AD PRIMVM ergo & secundum dicendum, quòd rationes illæ procedunt de incorruptibili & immortali per naturam. ¶Ad tertium dicendum, quòd vis illa præseruandi corpus à corruptione nõ erat animæ humanæ naturalis, sed per donum gratiæ. Et quamuis gratiam recuperauerit ad remissionem culpæ, & meritum gloriæ, non tamen ad amissæ immortalitatis effectum. Hoc enim reseruabatur Christo per quem naturæ defectus in melius reparandus erat, vt infra dicetur.

¶Ad quartum dicendum, quòd differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ fuisset passibilis. Sentire enim est pati quoddam. Sed homo in statu innocentiæ fuisset sensibilis. Ergo fuisset passibilis. 485 3. dist. 19. art. 1. Et dist. 23. q. 2. art. 1. cor. Et dist. 19. art. 3. cor.

¶Præterea, Somnus passio quædam est. Sed homo in statu innocentiæ dormiuisset, secundum illud Genesis 2. Immisit Deus soporem in Adam, ergo fuisset passibilis.

¶Præterea, Ibidem subditur, quòd tulit vnam de costis eius. Ergo fuisset passibilis etiam per absciſsionem partis.

¶Præterea, Corpus hominis molle fuit. Sed molle naturaliter passiuum est à duro. Ergo si corpori primi hominis obuium fuisset aliquod corpus durum, ab eo passus fuisset. Et sic primus homo fuit passibilis.

¶SED CONTRA est, quia si fuisset passibilis, fuisset corruptibilis. Quia passio magis facta abiicit à substantia.

CONCLVSIO.

¶Homo in statu innocentiæ impassibilis fuit passionibus, quæ secundum corruptionem sunt, passibilis autem secundum passiones perfectiuas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd passio dupliciter dicitur. Vno modo propriè. Et sic pati dicitur quod à sua naturali dispositione remouetur. Passio enim est effectus actionis. In rebus autẽ naturalibus contraria agunt & patiuntur adinuicẽ, quorum vnum remouet alterũ à sua naturali dispositione. Alio modo dicitur passio cõmuniter secundum quancunq; mutationem, etiam si pertineat ad perfectionẽ naturæ, sicut intelligere vel sentire dicitur pati quoddã. Hoc igitur secundo modo homo in statu innocentiæ passibilis erat, & patiebatur & secundum animã & secundum corpus. Primo autem modo dicta passione erat impassibilis, & secundum animam & secundũ corpus, sicut & immortalis. Poterat enim passionem prohibere, sicut & mortem, si absque peccato perstitisset, videtur sibi quòd innocentia excluderet omne pati propriè dictum. Et posset pro eo argui, quia omne agens in agendo, repatitur, sed corpus hominis agebat in cibum, ergo repatiebatur ab eo, ergo non excludatur omnis passio propriè à statu innocentiæ. Ad hoc dicetur infra in sequenti articulo in responsione ad secundum.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo ponit differentia inter statũ innocentiæ & resurrectionis. Et in differentia proponitur conclusio 12 ipsius quæsito. Secundò probatur virtus; pars differentiæ.

¶Quo ad primum differentia est inter vtrumque statum, quia in statu innocentiæ erat vita animalis egens alimento, in statu futuro erit vita spiritualis non egena alimentis, prima enim pars differentiæ est conclusio responsiua quæsito affirmatiue.

¶Quo ad secũdum probatur vtraque pars sic, Anima humana est anima & spiritus, ergo vt anima congruebat primo statui, ergo secundum id quod conuenit omni animato, ergo secundũ operata partis vegetatiuæ alere, augere, generare, &c. Et tertius, ergo & spiritus conuenit vltimo statui, ergo secundum id quod est proprium ei, ergo secundum immortalitatẽ, impassibilitatem, gloriam, &c. Igitur in primo statu erat animalis cum alimentis, in vltimo spiritualis sine eis. Antecedens est per se notũ. Prima consequentia probatur autoritate Gen. 1. Faciamus est homo in anima viuentem, & fundatur ibi per rationẽ, quia primũ primo respondere debet. Secunda verò probatur, quia anima vt anima cõmunis est omni viuenti. Tertia verò probatur, quia primum in omni viuente apud nos est pars vegetatiua. Alię consequentiæ ex alia parte patent per locum ab opposito.

¶In responsione ad primum nota vltima verba. Et ne totaliter cõsumeretur, ex hoc enim tantũmodo, quòd aliqua depositio humidi fiebat in illo statu, de qua vide in articulo sequẽti.

¶In responsione ad secundum nota duas responsiones, primam, q. corpus hominis non patiebatur in nutritione, secundam, quòd patiebatur, sed perfectiuè. Prima falsatur quo ad repassionem qua omne agens repatitur, & hoc propter virtutem animæ. Secunda. Id passionis quod accidit corpori ex nutriri quicquid sit illud, manifestat quale sit ex hoc ipso quo dicit, quale est pati, si nutriri consisteret in pati. Vnde in materia sequentis articuli notandæ sunt ambæ, & sic solutum est dubium præcedentis articuli.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum quartum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua bimembris, Lignum vitæ causabat immortalitatem quodammodo, non simpliciter. Primò probatur quo ad primam partem, quia habebat vim fortificatiuam virtutis specificæ contra defectum prouenientem ex admixtione extranei. Declaratur hoc distinguendo duplicem defectum in corpore nutribili, scilicet deperditionem humidi, & debilitationem virtutis ex admixtione, vt patet ex primo de generatione. Deinde probatur duplici autoritate Augustini. Secundo probatur quo ad secundam partem dupliciter. Tum quia virtus animæ non inerat à ligno vitæ. Tum quia virtus finita non potest causare effectum durationis infinitæ. Probatur, quia quanto maior est virtus, tanto imprimit durabiliorem effectum. Virtus autem ligni vitæ sicut cuiusque corporis finita erat, ergo. Tertiò declaratur modus, quo verificatur vtraque pars, & est conseruatio per lignum vitæ vsq; ad certum tempus, & deinde aut iterata comestione iterum consequeretur, &c. aut translatus fuisset in vitam spiritualem, qualis erit post resurrectionem. Circa vtrumque istorum defectum dubium occurrit, quoniam si in statu innocentiæ vterque fuisset, iam fuisset ibi passio propriè dicta, deperditio liquidem humidi cum fiat actione calidi, manifestè in passione propriè dicta cõstitit. Debilitatio quoque virtutis ex admixtione extranei aperiè narratum remouet à naturali suo robore, igitur, &c.

484

¶Num ligno vitæ immortalitas homini præstaretur.

Quæstio. ¶Circa effectum ligni vitæ dubium occurrit ex Sco. in 2. dist. 19. q. 1. Arguit enim contra hoc q. lignum vitæ erat conseruatiuum virtutis specificæ, & cauebat immortalitatẽ. Et mouetur tali rationẽ. Vis conuertiua alimenti in Adam, eiusdẽ cõsortendo lignum vitæ in substantiam suam, debilitabatur aliquantulũ, quia omne agens Philosophicum agendo debilitatur, & patet in exemplo Arist. 1. de Generatione, de vino, cui apponitur aqua, ergo secunda vice iterum debilitaretur, & sic tandem deficeret. Num ergo portaret hoc modo immortalitas haberi, &c.

¶Ad primum dubiũ videtur mihi distinguendum, & dicendum de primo defectu, quòd fuisset actu, sed non sub ratione defectus, secundus autem fuisset tantum in potentia. Ad cuius euidentiam norandum est, quòd passio propriè dicta pro tanto statui innocentiæ repugnabat, pro quanto corpus hominis remouebat, & non absq; illo. Et propterea norante in litera art. 2. defectu fuit passio non per corruptionem ablolutè, sed per remotionem cuiusdam partis à naturali dispositione. Vnde si quis obiecto contrarij esse potuit absque remotione corporis humani à naturali dispositione sua hoc non repugnabat statui innocentiæ. Nec propterea corpus humanum dicebatur propriè pati, eo quòd ipsum nihil perderet ex naturali dispositionis, quamuis aliquid exiret, puta humidum, patereturque propriè. In proposito autem fuit deperditionẽ humidi & debilitationẽ virtutis tantum tangere. Et, q. deperditio humidi nõ necessariò remouet corpus à naturali dispositione, vt patet in pueris, imò talis passio est ad perfectionem naturæ, vt in responsione ad primum præcedẽtis art. 3. dixit. Debilitatio autẽ virtutis manifestè naturam à sua naturali integritate remouet. Vnde cadit ratio opponitur statui innocentiæ, qua tenebat.

487 2. dist. 19. ar. 5. ad 5. & 6. Et 3. dist. 16. q. 1. ar. 3. ad 5. Et mal. q. 5. ar. 5. ad 8. Et q. 6. ad 6.

ideo corpus illud dicebat animale, inquantum, scilicet habebat vitam ab anima. Primum autem principium vitæ in ĩtis inferioribus, vt dicitur in libro de Anima, est anima vegetabilis, cuius opera sunt alimento vti, & generare, & augeri. Et ideo hęc operà homini in primo statu competebãt. In vltimo verò statu post resurrectionem anima communicabit quodammodo corpori ea, quæ sunt sibi propria, inquantum est spiritus. Immortalitatem quidem quantum ad omnes, impassibilitatem verò & gloriam & virtutem, quantum ad bonos, quorum corpora spiritualia dicentur. Vnde post resurrectionem homines cibis non indigebunt. Sed in statu innocentiæ eis indigebant.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd, sicut dicit Augu. in libro de Quæstio. ve. & no. Test. quomodo immortale corpus habebat quòd cibo sustentabatur: immortale enim non eget esca neque potu. Dictum est enim suprà[c], quòd immortalitas primi status erat secundum vim quandam supernaturalem in anima residentem, non autem secundũ aliquam dispositionem corpori inhærentem. Vnde per actionem caloris aliquid de humido illius corporis poterat deperdi. Et ne totaliter consumeretur, necesse erat per assumptionem cibi homini subueniri.

¶Ad secundum dicendum, quòd in nutritione est quædam passio & alteratio, scilicet ex parte alimenti, quod conuertitur in substantiam eius quod alitur. Vnde ex hoc non potest concludi quòd corpus hominis fuerit passibile, sed quòd cibus assumptus erat passibilis. Quamuis etiam talis passio esset ad perfectionem naturæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd si homo sibi non subueniret de cibo, peccaret, sicut peccauit sumendo vetitum cibum. Simul enim sibi præceptum fuit, vt à ligno scientiæ boni & mali abstineret, & vt de omni alio ligno paradisi vesceretur.

¶Ad quartum dicendum, quòd quidam dicunt q. homo in statu innocentiæ non assumpsisset de cibo nisi quãtum fuisset ei necessarium. Vnde non fuisset ibi superfluitatum emissio. Sed hoc irrationale videtur, quòd in cibo assumpto non esset aliqua fæculentia, quæ non esset apta vt conuerteretur in hominis nutrimentum. Vnde oportebat superfluitates emitti. Tamen fuisset diuinitus prouisum, vt nulla ex hoc indecentia esset.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum homo in statu innocentiæ per lignum vitæ immortalitatem consequutus fuisset.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd lignum vitæ non poterat esse causa immortalitatis. Nihil enim potest agere vltra suam speciem. Effectus enim non excedit causam. Sed lignum vitæ erat corruptibile, alioquin non potuisset in nutrimentum assumi, quia alimentum conuertitur in substantiam nutriti, vt dictum est[e]. Ergo lignum vitæ incorruptibilitatem seu immortalitatem conferre non poterat.

487 2. dist. 19. ar. 5. ad 5. & 6. Et 3. dist. 16. q. 1. ar. 3. ad 5. Et mal. q. 5. ar. 5. ad 8. Et q. 6. ad 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ in tali debilitate essent. Vnde cùm in littera dicitur, q̃ lignum vitæ occurrebat huic defectui interficiendi, est notandum, quòd succurrebat huic defectui præueniendo, nõ tollendo, vt sco. intellexit, & sic nullum inconueniens sequitur.

¶Ad secundum dubium dicitur, quòd, vt patet ex dictis etiam recitatis ab ipso Scoto, causam immortalitatis ponit literæ duplicem, alteram ex parte animæ, & alteram ex parte corporis. Ex parte animæ vim quandam, qua corpus agendo in nutrimentum non repatiebatur ab eo. Alteram ex parte corporis, & ista est lignum vitæ, habens virtutem conseruandi ad certum longũ tempus. Vnde iungendo has duas causas simul ex sumptione ligni vitæ nulla debilitatio sequebatur, quamuis debilitatio in nobis sequeretur ex ligno illo, vnde non viueremus immortales per illud, sed longo valde tempore. Propter quam diuturnitatem dictũ est, efficiendo Adam, Ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum, iuxta morem Scripturæ, quo vocantur diuturna æterna, vt motus æterni.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum primum.*

Commen. TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsitos: In statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationem generis humani. Probatur dupliciter, primò ducendo ad inconueniens, quòd peccatum fuisset necessariũ valde propter tantum bonum. Secundò, Homo est secundum animam incorruptibilis, & secundum corpus corruptibilis, ergo est medium secundum naturam inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, ergo ex parte corporis conuenit naturaliter generatio ex parte animæ, q̃ multitudo multiuduorum fuit per se intenta. Ergo ad multiplicationem humani generis, etiam in statu innocentiæ, statuta est generatio. Antecedẽs supponitur, & prima consequentia est clara. Secundaverò quo ad vtranque partem declaratur & probat ex differentia inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles in hoc q̃ corruptibiles nõ sunt per se intentæ secundũ individua, sed secundum speciem, incorruptibiles verò & secundum individua & secundum speciẽ. Quæ differentia probatur ex hoc, q̃ intentio naturæ per se est ad perpetuum & ad esse, quod est tempus, & ad inuariabile, & ad ens, quod est naturæ simpliciter, & ad bonum, quod est naturæ perfectum, & ad declaratur & probatur ex differentia inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles in hoc q̃ corruptibiles nõ sunt per se intentæ secundũ individua, sed secundum speciem, incorruptibiles verò & secundum individua & secundum speciẽ. Quæ differentia probatur ex hoc, q̃ intentio naturæ per se est ad perpetuum & ad esse, quod est tempus, & ad inuariabile, & ad ens, quod est naturæ simpliciter, & ad bonum, quod est naturæ perfectum, & ad

¶Præterea, Effectus qui causantur à virtutibus plantarum & aliarum naturalium rerum, sunt naturales. Si ergo lignum vitæ immortalitatem causaret, fuisset illa immortalitas naturalis.

¶Præterea, Hoc videtur redire in fabulas antiquorum, qui dixerunt q̃ dij qui comedebant de quodam cibo, facti sunt immortales. Quos irridet Philosophus in 3. Meta.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genes. 3. Ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.

¶Præterea, Aug. in lib. de Quæst. ve. & no. Test. dicit, Gustus arboris vitæ corruptionem corporis inhibebat. Denique & post peccatum potuit insolubilis manere si permissum esset illi edere de arbore vitæ.

CONCLVSIO.

¶In statu innocentiæ per lignum vitæ conseruatus fuisset homo immortalitatem non simpliciter, sed secundum quid.

¶RESPONDEO dicendum, quòd lignum vitæ quodammodo immortalitatem causabat, non autem simpliciter. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd duo re media ad conseruationem vitæ habebat homo in primo statu contra duos defectus. Primus enim defectus est deperditio humidi per actionem caloris naturalis, qui est animæ instrumentum. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per esum aliorum lignorum paradisi, sicut & nunc subuenitur nobis per cibos quos sumimus. Secundus autem defectus est, quia, vt Philosophus dicit 1. de Generatione, illud quod generatur ex aliquo extraneo, adiunctum ei quod prius erat humido præexistenti, imminuit virtutem actiuam speciei, sicut aqua adiuncta vino, primò quidem conuertitur in saporem vini, sed secundum quòd magis & minus additur, diminuit vini fortitudinem. Et tandem vinum fit aquosum. Sic igitur videmus quòd in principio virtus actiua speciei est adeo fortis, q̃ potest conuertere de alimento non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam quod sufficit ad augmentum. Postmodum verò quod aggeneratur, non sufficit ad augmentum, sed solum ad restaurationem deperditi. Tandem verò in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decrementum, & finaliter dissolutio corporis. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per lignum vitæ. Habebat enim virtutem fortificandi virtutem speciei contra debilitatem prouenientem ex admixtione extranei. Vnde Augustinus dicit in 14. de Ciuitate Dei, quòd cibus aderat homini ne esuiret, potus ne sitiret, & lignum vitæ ne senectus eum dissolueret. Et in libro de Quæst. ve. & no. Test. dicit, quòd vitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tamen simpliciter immortalitatem causabat, quia neque virtus, quæ inerat animæ ad conseruandum corpus, caulabatur ex ligno vitæ. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionem corpori præstare, vt nõquam dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia virtus cuiuscunque corporis est finita. Vnde nõ poterat virtus ligni vitæ ad hoc se extendere, vt daret corpori virtutem durandi tempore infinito, sed vsque ad determinatum tempus. Manifestum est enim, quòd quanto aliqua virtus est maior, tanto imprimit durabilioris esse, & secundum speciẽ. Quæ differentia probatur ex hoc, q̃ intentio naturæ per se est ad perpetuum & ad esse, quod est tempus, & ad inuariabile, & ad ens, quod est naturæ simpliciter, & ad bonum, quod est naturæ perfectum, & ad

dunt quòd non causabat incorruptibilitatem simpliciter. Aliæ verò concludunt quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem secundum modum prædictum.

QVAESTIO NONAGESIMAOCTAVA, de Pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad conseruationem speciei. Et primò de ipsa generatione. ¶Secundò de conditione prolis genitæ. ¶Circa primum quæruntur duo. ¶Primo, vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. ¶Secundò, vtrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio. Generationi enim corruptio est contraria, vt dicitur in 6. Physic. Contraria autem sunt circa idem. In statu autem innocentiæ non fuisset corruptio. Ergo neque generatio. 2. dist. 20. 4. 1. art. 1.

¶Præterea, Generatio ordinatur ad hoc quòd conseruetur in specie, quod secundum individuum conseruari non potest. Vnde & in illis individuis quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiæ homo in perpetuum absque morte vixisset. Ergo in statu innocentiæ generatio non fuisset.

¶Præterea, Per generationem homines multiplicantur. Sed multiplicatis dominis necesse est fieri possessionum diuisionem ad euitandam confusionem dominij. Ergo cùm homo sit institutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationem secuta fuisset diuisio dominij. Quod videtur esse contrarium iuri naturali, secundum quod omnia sunt communia, vt Isid. dicit. Non ergo fuisset generatio in statu innocentiæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis primo, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autem multiplicatio absque noua generatione fieri non potuisset, cùm duo tantùm fuerunt primitus instituti. Ergo in primo statu generatio fuisset.

CONCLVSIO.

¶Ad Humani generis multiplicationem in statu innocentiæ actum generationis fuisse conuenientem fuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationem humani generis, alioquin peccatum hominis fuisset valde necessarium, ex quo tantum bonum consecutum est. Est ergo considerandum, quòd homo secundum suam naturam est constitutus quasi medium quoddam inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nam anima eius est naturaliter incorruptibilis, corpus verò naturaliter corruptibile. Est autem considerandum quòd alio modo intentio naturæ fertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per se videtur esse de intentione naturæ, quod est semper & perpetuum. Quod autem est solum secundum aliquod tempus, non videtur esse principaliter de intentione naturæ, sed quasi ad aliud ordinatum, alioquin eo corrupto, naturæ intentio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil est perpetuum & semper manens nisi species, bonum speciei est de principali intentione naturæ, ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. Substantiæ verò incorruptibiles manent semper non solum secundum speciem, sed etiam secundum individua, & ideo etiam ipsa individua sunt de principali intentione naturæ. Sic igitur homini ex parte corporis, quod corruptibile est secundum naturam suam, competit generatio. Ex parte verò animæ, quæ incorruptibilis est, competit ei quòd multitudo individuorum sit per se intenta à natura, vel potius à naturæ autore, qui solus est humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis generationem in humano genere statuit, etiam in statu innocentiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ corpus hominis in statu innocentiæ quantũ erat de se, corruptibile erat, sed potuit præseruari à corruptione per animã. Et ideo non fuit homini superabẽda generatio, quæ debetur corruptibilibus rebus. ¶Ad secundũ dicendũ, q̃ generatio in statu innocentiæ, etsi non fuisset propter conseruationem speciei, fuisset tamen propter multiplicationem individuorũ.

¶Ad tertium dicendum, quòd in statu isto multiplicatis dominis, necesse est fieri diuisionem possessionũ, quia communitas possessionis est occasio discordiæ, vt Philosophus dicit in 2. Polit. Sed in statu innocentiæ fuissent volũtates hominum sic ordinatæ, quòd absque omni periculo discordiæ communiter vsi fuissent, secundum quod vnicuique eorum competeret rebus, quæ eorum dominio subdebãtur, cum hoc etiam modo apud multos bonos viros obseruetur.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrũ in statu innocẽtiæ fuisset generatio per coitũ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ nõ fuisset generatio per coitum. Quia, vt Dam. dicit, Primus homo erat in paradiso terrestri, sicut angelus quidã. Sed in futuro resurrectionis statu, quando erunt homines Angelis similes, neq; nubent, neq; nubentur, vt dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiso fuisset generatio per coitũ.

¶Præterea, Primi homines in perfecta ætate conditi fuerunt. Si igitur in eis ante peccatũ generatio fuisset per coitum, fuissent etiam in paradiso carnaliter coniuncti. Quod patet esse falsum secundum Scripturam.

¶Præterea, In coniunctione carnali maximè efficitur homo similis bestiis, propter vehementiam delectationis. Vnde etiam cõtinentia laudatur, per quã homines ab huiusmodi delectationibus abstinent. Sed bestiis homo cõparatur propter peccatũ, secundum illud Psal. Homo cùm in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ergo ante peccatũ non fuisset maris & fœminæ carnalis cõiunctio.

¶Præterea, In statu innocentiæ nulla fuisset corruptio. Sed per coitum corrumpitur integritas virginalis. Ergo coitus in statu innocentiæ non fuisset.

¶SED CONTRA est, quòd Deus ante peccatum masculum & fœminam fecit, vt dicitur Gen. 1. & 2. Nihil autem est frustra in operibus Dei. Ergo etiam si homo non peccasset, fuisset coitus, ad quem distinctio sexuum ordinatur.

¶Præterea, Gen. 1. dicitur, Mulier est facta in adiutorium viri. Sed non ad aliud nisi ad generationẽ, quæ sit per coitum, quia ad quodlibet aliud opus conuenientius adiuuari posset vir per virum quã per fœminam. Ergo in statu innocentiæ fuisset generatio per coitũ.

CONCLVSIO.

¶In statu innocentiæ consummatum fuisset generationis opus non virtute diuina, sed per coitum coniunctione maris & fœminæ, sed nulla in actu illo adfuisset immoderata concupiscentia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiquorum doctorum considerantes concupiscentiæ fœditatẽ quæ inuenitur in coitu in isto statu, posuerũt quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio per coitum. Vnde Greg. Nice. dicit in lib. quem fecit de homine, quòd in paradiso aliter fuisset multiplicatum genus humanum, sicut multiplicati sunt angeli absque concubitu per operationem diuinæ virtutis. Et dicit quòd Deus ante peccatum fecit masculum & fœminam, respiciens ad modum generationis, qui futurus erat post peccatum, cuius Deus præscius erat. Sed hoc non dicitur rationabiliter. Ea enim, quæ sunt naturalia homini neque subtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifestum est autem quòd homini secũdum animalem vitam, quam etiam ante peccatum habebat, vt suprà dictum est, naturale est generare per coitum, sicut & cæteris animalibus perfectis. Et hoc declarant naturalia membra ad hunc vsum deputata. Et ideo non est dicendum, q̃ vsus horũ membrorũ naturalium non fuisset ante peccatum, sicut & cæterorũ membrorum. Sunt igitur in coitu duo consideranda secundum præsentem statum. Vnum, quod naturæ est, scilicet cõiunctio maris & fœminæ ad generandũ. In omni enim generatione requiritur virtus actiua & passiua. Vnde cũ in omnibus in quibus est distinctio sexuũ, virtus actiua sit in mare, virtus verò passiua in fœmina, naturæ ordo exigit, vt ad generandũ conueniant per coitũ mas & fœmina. Aliud autem quod considerari potest, est quædã deformitas immoderatæ cõcupiscentiæ, quæ in statu innocẽtiæ non fuisset, quando inferiores vires omnino rationi subdebantur. Vnde Aug. dicit in 14. de Ciui. Dei, Absit vt suspicemur nõ potuisse prolẽ fieri sine libidinis morbo. Sed eo volũtatis nutu mouerẽtur illa mẽbra quo cætera, & sine ardore & illecebroso stimulo, cum tranquillitate animæ & corporis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd homo in paradiso fuisset sicut angelus per spiritualem mentem, cùm tamen haberet vitam animalem quantum ad corpus. Sed post resurrectionem erit homo similis angelo spiritualis effectus & secundum animam & secundum corpus. Vnde non est similis ratio.

¶Ad secundum dicendum, quòd, sicut Aug. dicit 9. super Gen. ad literam, ideo primi parentes in paradiso non coierunt, quia formata muliere post modicum propter peccatum de paradiso electi sunt. Vel quia expectabatur diuina autoritas ad determinatum tempus commixtionis, à qua acceperũt vniuersale mandatum.

¶Ad tertium dicendum, quòd bestiæ carent ratione. Vnde secundum hoc homo in coitu bestialis efficitur, quia delectationem coitus & feruorem concupiscentiæ ratione moderari non potest. Sed in statu innocentiæ nihil huiusmodi fuisset, quod ratione non moderaretur, non quia esset minor delectatio secundum sensum, vt quidam dicunt (fuisset enim tãtò maior delectatio sensibilis, quantò esset purior natura, & corpus magis sensibile) sed quia vis concupiscibilis non ita inordinate se extulisset super huiusmodi delectatione regulata per rationem. Ad quam non pertinet vt sit minor delectatio in sensu, sed vt vis cõcupiscibilis non immoderatè delectationi inhæreat. Et dico immoderatè, propter mensuram rationis. Sicut sobrius in cibo moderatè assumpto non minorem habet delectationem quàm gulosus, sed animus eius concupiscibilis super huiusmodi delectatione requiescit. Et hoc sonãt verba Aug. quæ à statu innocentiæ non excludunt magnitudinem delectationis, sed ardorem libidinis, & inquietudinem animi. Et ideo continentia in statu innocentiæ non fuisset laudabilis, quæ in tempore isto laudatur, non propter defectum fœcũditatis, sed propter remotionem inordinatæ libidinis. Tunc autem fuisset fœcunditas absque libidine.

¶Ad quartum dicendum, quòd, sicut Aug. dicit 14. de Ciui. Dei, in illo statu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio mariti vxoris. Ita enim potuit vtero coniugis salua integritate fœminis genitalis virile semen immitti, sicut nunc potest eadem integritate salua ex vtero virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, sed naturalis impulsus fœminea viscera relaxaret, sic ad concipiendum non libidinis appetitus, sed voluntarius vsus naturam vtrumque coniungeret.

QVAESTIO NONAGESIMANONA, de Conditione prolis generandæ quo ad corpus, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de generandæ. Et primò, quantum ad [illegible]. Secundò, quantum ad [illegible]. ¶Circa primum quæruntur duo. ¶Primo, vtrũ in statu

Quæstio. ¶Sed sunt hic quædã dubia. Primò circa primam propositionẽ, quòd illud quod fuit, & in cõuenienti, nõ est inconueniẽs, præsertim secũdũ doctrinã S. Th. quòd incarnatio filij Dei, quæ est maximum bonũ, ex pœna consecuta est, ita q̃ pœna fuit ad hoc necessitatum, iuxta illud Greg. q̃ certè necessariũ Adæ peccatũ, &c. Ergo multo minùs est inconueniens q̃ pp bonũ multiplicationis humanæ fuerit pœna necessitatum. ¶Ad hoc breuiter dupliciter potest dici. Primò, q̃ bona sunt duplicis ordinis. Quædã supponẽtia malũ, vt pœnitẽtia, patiẽtia, martyrium, &c. quædã verò ordinaria bona. Et ad prima quidẽ opus est esse malã, ad secũda verò oportere fieri mala inconueniẽs est. Multiplicatio autẽ humani gẽris est de gẽre bonorũ simpliciter, & ideo simplicẽ nõ oportebat occasionari ex pœna: vt tamen relata est nobis p̃ scripturã, est de gẽre bonorũ supponẽtiũ mala, quæ reuelata est nonnisi vt redẽptrix, ac p̃ hoc peccatorum, &c. & hoc ex ordinatione diuina, quantum scimus.

¶Secũdò dicit, q̃ aliud est loq̃ de qualitate boni, & aliud de quãtitate. Qualitas eius est ad tale bonũ pertinere, quod sit opportunũ esse pœnã, nõ tamen tãta, quæ si bonũ aliquod extat aliq; peccato, inconueniẽs est q̃ quãtitas eius pœnæ egeat, sicut est in proposito. Quia multiplicatio gẽris humani, supposito iã homine in statu innocentiæ, dicit naturã in statu boniorẽ, & ita longe infra limitẽ humanæ bonitatis, & nõ plus. Incarnatio autẽ filij Dei eleuat naturã in altã bonitẽ, & ideo hic dicit tale bonũ, quãtus maximũ, multiplicatio verò dicit tãtũ bonũ. Vel littera notatur dicẽs, inconueniẽs esse tãtũ bonũ cõsequi expectato.

¶Circa 2ã partẽ, q̃ sc. pœna sit per se intentione naturæ, dubiũ occurrit, quia nõ videtur valere: quia nõ sequẽs q̃ illo cessante cesseret naturæ intẽtio, sed q̃ cõpleta fuerit. Ad hoc breuiter dicit, q̃ cũ præsens sermo non sit de natura particulari huius agentis, puta Sortis aut Platonis, q̃ cõstat talia agẽtia vt sic particularia per se facere & intendere, vt patet 11. Meta. text. 11. sed de natura vniuersali, cõsequens est q̃ tũ ad ductã efficax sit. Q̃ si vniuersalis naturæ intentio ad corruptibile per se intenderet, ex vna parte illo destruente, naturæ vniuersalis intẽtio nõ amplius saluaretur, & ex alia parte, q̃ est vniuersalis, ac per hoc intẽdens ad vniuersale bonũ. Ergo intẽtio cassa, vana, frustrãq; esset, nihil esset cõferre potens vniuerso corrupto illo particulari per se intẽto.

¶Circa tãtũ allatũ in littera, q̃ pœna sit per se intenta, dubiũ occurrit, quia videtur quòd nõ, quia pœna est de gẽre malorũ, & ita videtur quòd nõ sit per se intenta à natura, quæ est de gẽre bonorũ. Ad hoc breuiter dicit, q̃ pœna est de gẽre bonorũ, quia est de gẽre iustitiæ, quæ est de gẽre bonorũ. Et ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primò opinio recitatur Gregorij Nicen. Secundò improbatur. Tertiò respondetur quæstio.

¶Quo ad primum quærunt extra. Primo quorundam & specialiter Gregorij opinionem, & non per totum. Secundò rationem eius propter fœtum illius. Tertiò multiplicatio hominum virtute diuina, sicut Angelorũ. Quartò, excluso nẽ obiectionis, quòd in statu innocentiæ erat diffinctio sexuum, & hoc fecit Deus plus tuti casus.

¶Quo ad secundum reprehenditur opinio hæc, quia naturalia per peccatum neque ablata, neque diminuta sunt, sed hoc est vsum de naturalibus, probatur duplicater. Primò, quia hoc est naturale omnibus animalibus per fectis. Secundò ab effectu quia natura dedit homini membra ad hunc vsum. Inconueniens est autem horum membrorum naturalem vsum non fuisse ficut aliorum.

¶Quo ad tertium conclusio respõsiua est, Generatio fuisset per coitum quo ad coniunctionem maris & fœminæ, non autem quo ad immoderatam concupiscẽtiam. Probatur conclusio dupliciter, primò tratione, secundò autoritate, ratio assignatur distinguẽdo in coitu illa duo, & assignando radices proprias eorũ, ratio enim coniunctionis est coniunctio virtutis actiuæ cũ passiua, ex hac enim probatur prima pars conclusionis sic, generatio fuisset per applicationẽ virtutis actiuæ ad passiuum, ergo per coniunctionem maris & fœminę, probatur sequela, quia vbicunq; est distinctio sexuum, virtus actiua est in mare, & passiua in fœmina. Radix verò immoderatæ concupiscentiæ est inobedientia vtrimq; inferiorum ad rationis moderamen, ex qua arguitur sic, In statu illo vires inferiores omnino subdebantur rationi, ergo nõ fuisset coitus quo ad cõcupiscentiam immoderatã, autoritas est Augusti. assignantis etiam modũ, quo fcilicet membra alia voluntario vsu applicẽtur ad sua officia.

a ¶*Super Quæstionis nonæ primam Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõdetur bimẽbris. Pueri mox nati habuissent virtutem motiuam membrorum sufficientem, non ad quoslibet actus, sed cõuenientes puritiæ. Probatur conclusio sic, Ex natura pueri non habent sufficientem vsum membrorum. Ex autoritate autem Scripturæ, habuissent illum quo ad conuenientia puritiæ tantum, ergo, &c. In littera primò

innocentiæ pueri mox geniti habuissent perfectã virtutẽ corpoream. ¶Secundò, vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuissent ad motum membrorum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuissent ad motum membrorum. Dicit enim Aug. in lib. de Bap. paru. quòd infirmitati mentis congruit hæc infirmitas corporis, quæ scilicet in pueris apparet. Sed in statu innocentiæ nulla fuisset infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuisset in paruulis.

¶Præterea, Quædam animalia statim cum nascuntur, habent virtutem sufficientem ad vsum membrorum. Sed homo est nobilior aliis animalibus. ergo multo magis est naturale homini, quòd statim natus virtutem habeat ad vsum membrorum. Et ita videtur esse pœna ex peccato consequens.

¶Præterea, Non posse consequi delectabile propositum, afflictionem inducit. Sed si pueri non habuissent virtutem ad mouendum membra, frequenter accidisset quòd non possent consequi aliquod delectabile eis propositum. Ergo fuisset in eis afflictio, quæ non poterat esse ante peccatum. Non ergo in statu innocentiæ defuisset pueris virtus ad mouendum membra.

¶Præterea. Defectus senectutis videtur correspondere defectui puritiæ. Sed in statu innocentiæ non fuisset defectus senectutis. Ergo neque etiam defectus puritiæ.

¶SED CONTRA est, quòd omne genera tum prius est imperfectum quàm perficiatur, sed pueri in statu innocentiæ fuissent per generationem producti. Ergo à principio imperfecti fuissent, & quantitate & virtute corporis.

CONCLVSIO.

¶In statu innocentiæ pueri mox nati non habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum omnium, sed ad mouendã illorũ ad actus puritiæ conuenientes.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd ea, quæ sunt supra naturam, sola fide tenemus: quod autem credimus, autoritati debemus. Vnde in omnibus assẽdis sequi debemus naturam rerum. præter ea, quæ autoritate diuina traduntur, quæ sunt supra naturam. Manifestum est autem naturale hoc esse, vtpote & principiis humanæ naturæ competens, q̃ pueri mox nati nõ habeant sufficientem virtutem ad mouendum membra. Quia homo naturaliter habet cerebrum maius in quantitate secũdũ proportionẽ sui corporis, quàm cætera animalia. Vnde naturale est q̃ propter maximam humiditatẽ cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumẽta motus, nõ sunt idonei ad mouendum membra. Ex alia verò parte nulli catholico dubiũ est, quin diuina virtute fieri possit, vt pueri mox nati perfectam virtutẽ habeant ad motũ membrorũ. Cõstat autem per autoritatem Scripturę, q̃ Deus fecit hominẽ rectum. Et hæc rectitudo consistit, vt Aug. dicit, in perfecta subiectione corporis ad animam. Sicut ergo in primo statu nõ poterat esse in mẽbris hominis aliquid quod repugnaret ordinatæ hominis voluntari, ita membra hominis deficere nõ poterant humanæ voluntati. Volũtas autẽ hominis ordinata est, quæ tẽdit in actus sibi cõuenientes. Non sunt autem iidem actus conuenientes homini secundum quamlibet ętatem. Dicendum est ergo, quòd pueri mox nati non habuissent sufficientem virtutem ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus puritiæ conuenientes, puta ad sugendum vbera & ad alia huiusmodi.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Aug. loquitur de ista infirmitate quæ nũc in pueris apparet, etiam quãtum ad actus corũ puritiæ cõueniẽtes, vt patet per ea quę præmittit, quòd iuxta se lacentibus mammis magis possint elurientes flere, quàm sugere.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc quòd quædam animalia statim nata habent vsum membrorum, non est ex eorum nobilitate, cùm quædam animalia perfectiora hoc non habeant. sed hoc eis contingit ex siccitate cerebri, & quia actus propriũ talium animalium sunt imperfecti, ad quos etiam parua virtus sufficere potest.

¶Ad tertium patet solutio per ea quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, quòd nihil appetiuissent nisi ordinata voluntate conueniret res secundum statum suum.

¶Ad quartum dicendum, quòd homo in statu innocentiæ generatus fuisset, sed non fuisset corruptus. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui consequuntur generationem non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum in primo statu fœminæ natæ fuissent.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in primo statu fœminæ natæ non fuissent. Dicit enim Philosophus in lib. de Generatione animaliũ, quòd fœmina est mas occasionatus, quasi præter intentionem naturæ prouenies. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo fœminæ natæ non fuissent.

¶Præterea, Omne generãs generat sibi simile nisi impediatur, vel propter defectum virtutis, vel propter indispositionẽ materiæ, sicut paruus ignis nõ potest comburere ligna viridia. In generatione autem vis actiua est in mare. Cùm igitur in statu innocentiæ nullus fuisset defectus virtutis ex parte maris, nec indispositio materię ex parte fœminæ, videtur quòd semper masculi nati fuissent.

¶Præterea, In statu innocentiæ generatio ad multiplicationem hominũ ordinabatur. Sed sufficienter homines multiplicari potuissent per primum hominem & per primam fœminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuisset necessarium quòd in statu innocentiæ fœminæ nascerentur.

¶SED CONTRA, q̃ sic natura processisset in generando, sicut eam Deus instituit. Sed Deus instituit marem & fœminam in natura humana, vt dicitur Gen. 1 & 2. Ergo etiam in statu illo fuissent mares & fœminę generati.

CONCLVSIO.

¶In statu innocentiæ non omnes mares, sed fœminæ etiam natæ fuissent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nihil eorum quæ ad complementum humanæ naturæ pertinent, in statu innocentiæ defuisset. Sicut autem ad perfectionem Vniuersi pertinent diuersi gradus rerum, ita etiam diuersitas sexus. est ad perfectionẽ humanæ naturæ. Et ideo in statu innocentiæ vterque sexus per generationem productus fuisset.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ fœmina dicitur mas occasionatus, quia est præter intentionem naturæ particularis, non autem præter intentionem naturæ vniuersalis, vt suprà dictum est[a].

¶Ad secundum dicendum, quòd generatio fœminæ non solùm contingit ex defectu virtutis actiuæ vel indispositione materiæ, vt obiectio tangit, sed quãdoq; quidẽ ex aliquo accidẽti extrinseco, sicut Philos. dicit in lib. de Animalibus, q̃ vẽtus septẽtrionalis coadiuuat ad generationẽ masculorũ, australis verò ad generationẽ fœminarũ nõ; etiã ex cõceptione ipsa ad quã de facili immutat̃ corpus. Et præterea in statu innocẽtiæ hoc esse poterat q̃ corpus magis esset subiectũ, vt scilicet secundũ voluntatẽ generãtis distingueret sexus in prolem.

¶Ad tertium dicendum, quòd proles fuisset genita, viuens vita animali. Ad quam sicut pertinet alimento vti sic etiam generare. Vnde cõtingebat quòd omnes generarent, & non solùm primi parentes. Ad quod consequens videtur, quòd tot fuissent generatæ fœminæ, quot & mares.

QVÆSTIO CENTESIMA de Conditione prolis generandæ quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de cõditione prolis generandæ quantum ad iustitiam.

¶Circa hoc quærũtur duo.

¶Primo, vtrũ homines fuissent nati cum iustitia. ¶Secundò, vtrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum homines fuissent nati cum iustitia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines nõ fuissent cum iustitia nati. Dicit enim Hug. de san. Vic. quòd primus homo ante peccatũ generaret quidem filios sine peccato: sed non paternæ iustitiæ hæredes.

¶Præterea, Iustitia est per gratiam, vt Apostolus dicit ad Rom. 5. Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis: sed à solo Deo infunditur. Pueri cum iustitia nati non fuissent.

¶Præterea, Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset à parentibus in filios.

¶SED CONTRA est quod Ansel. dicit in lib. de conceptu virgi. quòd simul cùm rationalem haberent animã, iusti essent, quos generaret homo si non peccaret.

CONCLVSIO.

¶Quicunque generasset Adam in statu innocentiæ filios, originali iustitia prædita genuisset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd naturaliter homo generat sibi simile secundum speciem. Vnde quæcunque accidentia consequuntur naturam speciei, in his necesse est quòd filij parentibus similentur, nisi fit error in operatione naturæ, qui in statu innocentiæ non fuisset. In accidentibus autem individualibus non est necesse quòd filij parentibus similentur. Iustitia autem originalis, in qua primus homo conditus fuit, fuit accidens natura speciei, non quasi ex principiis speciei causatum, sed tantum sicut quoddam donum diuinitus dãtum toti naturæ. Et hoc apparet: quia opposita sunt vnius generis. Peccatum autem originale, quod opponitur illi iustitiæ, dicitur esse peccatum naturæ. Vnde traducitur à parente in posteros. Et propter hoc etiam filij parentibus assimilati fuissent quantum ad originalem iustitiam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Hugo. est intelligendum non quantum ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem actus.

¶Ad secundum dicendum, quòd quidam dicunt quòd puerinon fuissent nati cum iustitia gratuita, quæ est merendi principium: sed cum iustitia originali. Sed cùm radix originalis iustitiæ, in cuius rectitudine factus est homo, consistat in subiectione supernaturali rationis ad Deum, quæ est per gratiam gratum facientem, vt suprà dictum est[c], necesse est dicere, quòd si pueri nati fuissent in originali iustitia, quòd etiam nati fuissent cum gratia: sicut & de primo homine suprà diximus[c], quòd fuit cum gratia conditus. Non tamen fuisset propter hoc gratia naturalis: quia nõ fuisset transfusa per virtutem seminis: sed fuisset collata homini statim cùm habuisset animam rationalem, sicut etiam statim, cùm corpus est dispositum, infunditur à Deo anima rationalis: quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati. Dicit enim Greg. 4. Moralium, super illud Iob, Somno meo requiescerem. Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet neque aquam ex se filios gehennæ generaret, sed hi qui nunc per Redemptorem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur omnes in iustitia confirmati.

¶Præterea, Anselm. dicit in libro, Cur Deus homo, quòd si primi parentes sic vixissent, vt tentati non peccassent: ita confirmarentur cum omni prop gine suã, vt vltrà peccare non possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

¶Præterea. Bonũ est potentius quàm malum. Sed propter peccatum primi hominis consecuta est necessitas peccandi in his, qui nascuntur ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, deriuaretur ad posteros necessitas obseruandi iustitiam.

¶Præterea, Angelus adhærens Deo aliis peccantibus, statim est in iustitia confirmatus, vt vlterius peccare non posset. Ergo similiter & homo, si tẽtationi restitisset, confirmatus fuisset. Sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit 14. de Ciuitate Dei, Tunc felix vniuersa esset humana societas, si nec illi, scilicet primi parentes, malũ in posteros traiicerent: nec quisquam ex stirpe eorum iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi quòd etiam si primi homines non peccassent, aliqui ex eorum stirpe potuissent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

CONCLVSIO.

¶Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati in iustitia confirmati.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd non videtur posibile, quòd pueri in statu innocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestum est enim, quòd pueri in sua natiuitate non habuissent plus perfectionis quàm eorum parentes in statu generationis. Parentes autem quandiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia confirmatur, quòd efficitur beata per apertam Dei visionem. Cui visiõ non potest non inhærere, cùm ipse sit ipsa essentia bonitatis, à qua nullus potest auerti, cùm nihil desideretur & ametur, nisi sub ratione boni. & hoc dico secundum legem communem. Quia ex aliquo priuilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de virgine matre Dei. Quàm citò autem Adam ad illam beatitudinem peruenisset, quòd Deum per essentiam videret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis vita cessante in qua sola generationis vsus fuisset. Vnde manifestum est quòd paruuli non nascerentur in iustitia confirmati.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si Adam non peccasset, non generaret ex se filios gehennæ ita scilicet, quòd ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Possent tamen fieri filij gehennę per liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehennæ non fierent per peccatum, hoc non esset per hoc quia essent in iustitia confirmati, sed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato

Universidad de Deusto
Biblioteca

retinẽdum voluntatem in vero bono quoniam cuilibet alteri vtpote particulari bono, malũ aliquod annecti potest. Et propterea vndique constat quòd impeccabilitas voluntatis beatitudini non proprius effectus est.

a ¶*Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum primum.*

Commẽt. TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio, Pueri non nascerentur perfecti in scientia, sed absq; difficultate eam acquisiuissent. Probatur, Naturale est homini nõ habere scientiam cõgenitam, sed acquirere eam ex sensibus. ergo in statu innocentiæ non nati fuissent scientes, & cætera. Antecedens probatur: quia anima vnitur corpori propter indigẽtiam illius ad hoc opus. consequentia verò probatur, quia vbi autoritas Scripturæ non opponitur, naturalia asserenda sunt.

a ¶*Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum secundum.*

Commẽt. TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio bimembris, Pueri non habuissent perfectum vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneum. probatur prima pars, Organa virium sensitiuarum ex nimia humiditate fuissent impedita: ergo ipsæ vires sensitiuæ. ergo vsus rationis. Antecedens patet. prima cõsequentia probatur, quia actus earum pendẽt ex organis: quia sunt actus eorum. Secunda cõsequentia probatur, quia vsus rationis pendet ex viribus sensitiuis: et patet in phreneticis & dormientibus. Secunda pars: quia par ratio est de vsu rationis & membrorum, de quibus superius dictum est: quòd fuissent idonea ad actus pueritiæ, & non simpliciter. Ex eadem siquidem radice, scilicet humiditate nimia cerebri vtrunque nascitur.

494 2.dist.10. q.1.ar.1. ad 3. & art.2. per totum. Et veri.q. 19.art.7.

a ¶*Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum primum.*

490 Commẽt. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio habens duas partes, Paradisus est locus in Orientis parte constitutus, prima pars, scilicet quòd sit locus probatur: quia ea quæ de paradiso traduntur, per modũ historiæ narrantur, & confirmatur autoritate Augusti, ponentis differentiam inter intellectum historicum & spiritualem quo ad hoc& similia, secunda verò pars probatur autoritate ipsius. & confirmatur ratione: quia nobiliori loco in nobiliori cœli plagâ est. ergo in dextra ergo in Oriente. Patent omnia.

281 422 353

conseruarentur immunes.

¶Ad secundum dicendum, quòd Ansel. hoc non dicit asserendo, sed opinando. Quod patet ex ipso modo loquendi, cùm dicit, Videtur quòd si vixissent, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio ista non est efficax: quamuis per eam Anselm. motus fuisse videatur, vt ex eius verbis apparet. Nõ enim sic per peccatum primi parentis eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, vt ad iustitiam redire non possint. Quod est tantum in damnatis. Vnde nec ita necessitatem non peccandi transmisisset ad posteros, quòd omnino peccare non possent. Quod est tantum in beatis.

¶Ad quartum dicendum, quòd non est simile de homine & angelo. Nam homo habet liberum arbitrium vertibile, & ante electionem & postmõ autem angelus, sicut suprà dictum est cùm de angelis ageretur[c].

QVAESTIO CENTESIMAprima de Conditione prolis generandæ, quantum ad scientiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de cõditione prolis generandæ quantum ad scientiam.

¶Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primò, vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. ¶Secundò, vtrum statim post natiuitatem habuissent perfectum vsum rationis.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti. Qualis enim fuit Adã, tales filios generãsset. Sed Adã fuit in sciẽtia perfectus, vt suprà dictum est[c]. Ergo filij nascerentur ab eo in scientia perfecti.

¶Præterea, Ignorantia ex peccato causatur, vt Beda dicit. Sed ignorãtia est priuatio scientiæ. Ergo ante peccatum pueri mox nati omnem scientiam habuissent.

¶Præterea, Pueri mox nati iustitiam habuissent. Sed ad iustitiam requiritur scientia, quæ dirigit in agẽdis. Ergo scientiam habuissent.

¶SED CONTRA est, quòd anima nostra per naturam est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum: vt dicitur in tertio de Anima. Sed eadem animæ natura est modo, quæ tunc fuisset. Ergo animæ puerorum in principio scientia caruissent.

CONCLVSIO.

¶Pueri in statu innocentiæ non nati fuissent perfecti in scientia, sed eam processu temporis facile acquisiuissent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est[c], de his, quæ sunt supra naturam, soli autoritati creditur. Vnde vbi autoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionẽ. Est autem naturale homini vt sciẽtiam per sensus acquirat, sicut suprà dictum est[c]. Et ideo anima vnitur corpori, quia indiget eo ad suam propriã operationem[c]. Quod non esset si statim à principio scientiam habere non acquisitam per sensitiuas virtutes. Et ideo dicendum est, quòd pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed eam in processu temporis absq; difficultate acquisiuissent inueniendo vel addiscendo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse perfectum in scientia, fuit in iudiuiduale actu cidens primi parẽtis: inquantum scilicet ipse instructus erat vt pater & instructor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc non generabat filios similes sibi, sed solùm quantum ad accidentia naturalia vel gratuita totius naturæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd ignorantia est priuatio scientiæ, quæ debet haberi pro tempore illo. Quod in pueris mox natis non fuisset. Habuissent enim scientiam quæ eis competebat secundum tempus illud. Vnde ignorantia in eis non fuisset, sed necessaria respectu aliquorum. Quam etiam Dionys. ponit in angelis sanctis in septimo Cæl. hierar.

¶Ad tertium dicendum, quòd pueri habuissent sufficientẽ scientiam ad dirigẽdum eos in operibus iustitiæ in quibus homines diriguntur, & vniuersalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuissent, quàm nunc naturaliter habemus: & similiter aliorum vniuersalium principiorum.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum pueri mox nati habuissent perfectum vsum rationis.* 459 2.dist.23. q.2.arti. 2. cor. Et veri. qu.18.ar. tic.8.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ mox nati habuissent perfectum vsum rationis. Nunc enim pueri perfectum vsum rationis non habent, propter hoc quòd anima per corpus aggrauatur. Hoc autem tunc non erat: quia, vt dicitur Sapien. 9. corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionem à peccato subsecutam, pueri mox nati perfectum vsum rationis habuissent.

¶Præterea, Quædam alia animalia mox nata habent naturalis industriæ vsum, sicut agnus statim fugit lupum. Multo ergo magis homines ni statu innocẽtiæ mox nati habuissent vsum perfectum rationis.

¶SED CONTRA est, quòd natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non statim à principio habuissent perfectum vsum rationis.

CONCLVSIO.

¶Pueri in statu innocentiæ mox nati non habuissent perfectum rationis vsum, sed ad opera puerilia idoneum, ex nimia cerebri illarum humiditate.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd, sicut ex supradictis patet[c], vsus rationis dependet quodammodo ex vsu virium sensitiuarum. Vnde ligato sensu & impeditis inferioribus viribus sensitiuis, homo perfectum vsum rationis non habet: vt patet in dormientibus & phreneticis. Vires autẽ sensitiuæ sunt virtutes, quædam corporalium organorũ. Et ideo impeditis eorum organis, necesse est quòd eorum actus impediantur: & per consequens rationis vsus. In pueris autem est impedimentum harum virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis non est perfectus vsus rationis, sicut nec aliorum membrorum: & ideo pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis, sicut habituri erant in perfecta ætate. Habuissent tamen perfectionem quàm nunc, quantum ad ea quę ad eos pertinebant, quantum ad statum illum, sicut & deysu membrorum superius est dictum[c]. 49

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc quòd vsus rationis impeditur quantum ad ea etiam quæ pertinent ad hominem secundum quãcunque ætatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam alia animalia non habent ita perfectum vsum industriæ naturalis statim à principio, sicut postea. Quod ex hoc patet, quòd aues docent volare pullos suos, & similia in aliis generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine est speciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, vt suprà dictum est[c]. 490

QVAESTIO CENTESIMASecunda de Loco hominis qui est paradisus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de loco hominis, qui est paradisus.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum paradisus sit locus corporeus. ¶Secundò, vtrum sit conueniens locus habitationis humanæ. ¶Tertiò, ad quid homo in paradiso positus fuit. ¶Quartò, vtrum in paradiso debuit fieri.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum paradisus sit locus corporeus.* 496 2.q.84. arti.3. ad tertium. Et 2.dist. 17.qu.1. ar.tic.2. Et 3. dist. 9.q.1. ar. 2.q.1. ad tertium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd paradisus non sit locus corporeus. Dicit enim Beda, quòd paradisus pertingit vsque ad lunarem circulum. Sed nullus locus terrenus talis esse potest. tum quia cõtra naturam terræ esset quòd tantum eleuaretur: tum etiam quia sub globo lunari est regio ignis qui terram consumeret. Non est ergo paradisus locus corporeus.

¶Præterea, Scriptura commemorat quatuor fluminа in paradiso oriri, vt patet Genes. 2. illa autem flumina quæ ibi nominantur, alibi habent manifestas origines, vt patet etiam per Philosophum in lib. Metho. ergo paradisus non est locus corporeus.

¶Præterea, Ali qui diligentissimè inquisierunt omnia loca terræ habitab

habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradisi. ergo non videtur esse locus corporeus.

¶Præterea, In paradiso describitur lignum vitæ esse. Sed lignum vitæ est aliquid spirituale: dicitur enim Prouerb. 3. de Sap. quòd est lignum vitæ his qui apprehendunt eam: ergo & paradisus non est locus corporeus, sed spiritualis.

¶Præterea, Si paradisus est locus corporalis, oportet q; ligna paradisi sint corporalia. Sed hoc nõ videtur, cũ corporalia ligna sint producta tertio die de plãtatione autẽ lignorum paradisi legitur Gen. 2. post opera sex dierũ. Ergo paradisus nõ est locꝰ corporeus.

¶SED CONTRA est, quòd August. dicit 8. super Gene. ad lit. Tres sunt de paradiso generales sententiæ. Vna eorum qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi volunt: alia eorum qui spiritualiter tantùm: tertia eorum qui vtroque modo paradisum accipiunt. Quam mihi fateor placere sententiam.

CONCLVSIO.

¶Paradisus est locus in parte Orientis conuenienter à Deo institutus.

¶RESPONDEO dicẽdum, q; sicut Aug. dicit 13. de Ciu. Dei, quæ cõmode dici possũt de intelligẽdo spiritualiter paradiso, nomine prohibẽte dicãtur: dũ tamẽ & illius historiæ fidelissima veritas rerũ gestarũ narratione cõmendata credatur. Ea enim quæ de paradiso in Scriptura dicũtur, per modũ narrationis historicæ proponũtur. In omnibus autẽ quę sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenẽda veritas historiæ: & desuper spirituales expositiones fabricandæ. est ergo paradisus, vt Isi. dicit in lib. Etymol. locus in Orientis partibus cõstitutus: cuius vocabulũ à Græco in Latinum vertitur ortus. Conuenienter autem in parte Orientali dicitur situs: quia credẽdũ est quòd in nobilissimo loco totius terræ sit constitutus. Cùm autem Oriens sit dextera cæli, vt patet per Philosophũ in 2. Cæl. dextera autem est nobilior quàm sinistra: cõueniens fuit vt in Orientali parte paradisus terrenus institueretur à Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Bedæ verbum non est verum si secundum situm manifestum intelligatur. Potest tamen exponi quòd vsque ad locum lunaris globi ascendit, non secundum situs eminentiam, sed secundum similitudinem: quia est ibi perpetua aeris temperies, vt Isid. dicit. Et in hoc assimilatur corporibus cælestibus, quæ sunt absque contrarietate. Magis tamen fit mẽtio de lunari globo, quàm de aliis sphæris: quia lunaris globus est terminus cælestiũ corporum versus nos: & luna etiam est magis terræ affinis inter omnia corpora cælestia. Vnde & quasdam tenebras nebulosas habet quasi accedens ad opacitatem. Quidam autem dicunt, quòd paradisus pertingebat vsque ad lunarem globum, id est vsque ad medium aeris interstitium: in quo generãtur pluuiæ & venti & huiusmodi: quia dominium super huiusmodi euaporationes maximè attribuitur lunę. Sed secũdũ hoc locus ille non esset conueniens habitationis humanę: tum quia ibi est maxima intemperies: tum quia non est temperatus complexionis humanæ: sicut aër inferior magis terræ vicinus.

¶Ad secũdum dicẽdum, quòd, sicut Aug. dicit 8. super Gen. ad lit. credẽdum est quòd locus paradisi à cognitione hominum est remotissimus: fluminа autem quorum fontes noti esse dicuntur: alicubi esse sub terras & post tractus prolixarũ regionum locis aliis erupisse. Nam hoc solere nonnullas aquas facere quis ignorat?

¶Ad tertium dicendum, quòd locus ille seclusus est à nostra habitatione aliquibus impedimentis: vel montium, vel marium, vel alicuius æstuosæ regionis, quæ pertransiri non possunt. Et ideo scriptores locorum de hoc loco mentionem non fecerunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd lignum vitæ est quædam materialis arbor sic dicta, quia eius fructus habebat virtutem conseruãdi viram, vt suprà dictum est[c]. Et tamen aliquid significabat spiritualiter, sicut & petra in deserto fuit aliquod materiale, & tamẽ signi ficauit Christum. Similiter etiam lignum scientiæ boni & mali materialis arbor fuit, sic nominata propter euentũ futurũ: quia post eius esum homo per experimentum pœnæ didicit quid interesset inter obedientiæ bonum & inobedientiæ malum: & tamen spirituaIiter potuit significare liberum arbitrium, vt quidam dicunt.

¶Ad quintum dicendum, quòd secundum August. tertio die productæ sunt plantæ, non in actu, sed secundum quasdam rationes seminales. Sed post opera sex dierum productæ sunt plantæ tam paradisi quàm aliæ in actu. Secundum alios verò sanctos oportet dicere quòd omnes plantæ productæ sunt in actu tertio die[c], & etiam ligna paradisi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierum, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde litera nostra habet, Plantauerat Dominus Deus paradisum voluptatis à principio.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.*

527 Addit.29. nonæ cent. cap.3. nu.132.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur q; paradisus nõ fuerit locus cõueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus similiter ad beatitudinẽ ordinantur. Sed angelꝰ statim à principio factꝰ est habitator loci beatorũ, s. cæli empyrei. Ergo etiã ibi debuit institui habitatio hominis.

¶Præterea, Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ aut ratione corporis. Si ratione animæ, debetur ei pro loco cælum: qui videtur esse locus naturalis animæ, cùm omnibus insitus sit appetitus cæli. Ratione autẽ corporis non debetur ei talius locus, quàm aliis animabus. ergo paradisus nullo modo fuit locus conueniens habitationi humanæ.

¶Præterea, Frustra est locus in quo nullum locatum continetur. Sed post peccatum paradisus non est locus habitationis humanæ. ergo si est locus habitationi humanę congruus, in vanum videtur à Deo institutus fuisse.

¶Præterea, Homini, cùm sit temperatæ complexionis, cõgruus est locus temperatus. Sed locus paradisi nõ est locus temperatus. Dicitur enim esse sub æquinoctiali circulo. Qui locus videtur esse calidissimus: cùm bis in anno sol transeat super summitate capitum eorum, qui ibi habitant. Ergo paradisus non est locus congruus habitationi humanæ.

¶SED CONTRA est qd Damas. dicit de paradiso, q; est diuina regio, & digna eius, qui secũdum imaginem Dei erat cõseruatio.

CONCLVSIO.

¶Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi secundum primum primæ immortalitatis statum.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd, sicut suprà dictum est[c], homo sic erat incorruptibilis & immortalis, non quia corpus eius dispositionem incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat animæ vis quædam ad præseruandum corpus à corruptione. Corrumpi autem potest corpus humanum & ab interiori & ab exteriori. Ab interiori quidem corrumpitur per consumptionem humidi & per senectutem, vt supra dictum est[c]. Cui corruptioni occurrere poterat primus homo per esum ciborum. Inter ea verò, quæ exterius corrumpunt, præcipuum videtur esse distemperatus aër. Vnde huic corruptioni maximè occurritur per temperiem aëris: in paradiso autem vtrũque inuenitur. Quia, vt Damas. dicit, est locus temperato & tenuissimo & purissimo aëre circunfulgens, plantis semper floridis comatus. Vnde manifestum est quod paradisus est locus conueniens habitationi humanæ secundum primæ immortalitatis statum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cælum empyreum est supremum corporalium locorum: & est extra omnem mutabilitatem. Et quantum ad primum horum est locus congruus naturę angelicæ: quia, vt Augustꝰ dicit in 3. de Trin. Deus regit creaturam corporalẽ per spiritualẽ. Vnde conueniens est quòd spiritualis natura sit supra omnẽ corporalem cõstituta, sicut ei præsidens. Quantũ autem ad secũdũ conuenit statui beatitudinis, qui est firmatus in summa stabilitate. Si cigitur locus beatitudinis cõgruit angelo secũdum naturã suam. Vnde ibi creatus est. Non autẽ congruit homini secundũ suam naturam, cùm non præsideat toti corporali creaturæ per modum gubernationis, sed cõpetit ei solùm ratione beatitudinis. Vnde non est positus à principio in cælo empyreo. Sed illuc transferendus erat in statu finalis beatitudinis.

¶Ad secũdum dicendum, quòd ridiculum est dicere, quòd animæ aut alicui spirituali substantiæ fit aliquis locus naturalis. Sed per congruentiam quandam aliquis specialis locus creaturæ corporali attribuitur. Paradisus enim terrestris erat locus congruus hominis, & quantum ad animam & quantum ad corpus, in quantum scilicet in anima erat vis præseruandi corpus humanum à corruptione. Quod non competit aliis animalibus. Et ideo, vt Damas. dicit, in paradiso nullum irrationalium habitat. Licet ex quadam dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam: & serpens illud accesserit per operationem diaboli.

¶Ad tertium dicendum, quòd non propter hoc locus est frustra, quia non est ibi hominũ habitatio post peccatum: sicut etiam non frustra fuit homini attributa immortalitas quædam quam cõseruaturus non erat. Per huiusmodi enim ostenditur benignitas Dei ad hominem: & quid homo peccando amiserit: quamuis, vt dicitur, nunc Enoch & Elias in illo paradiso habitent.

¶Ad quartum dicendum, quòd illi qui dicunt paradisum esse sub circulo equinoctiali, orantur sub circulo illo esse locũ temperatissimum propter æqualitatẽ dierum & noctium omni tempore. Et quia sol nunquam multũ ab eis elongatur, vt sit apud eos superabundantia frigoris: nec iterum est apud eos (vt dicunt) superabundantia caloris: quia etsi sol pertranseat super eorum capita, non tamẽ diu moratur ibi in hac dispositione. Arist. tamẽ in lib. Meteor.

¶In responsione ad primum, nota autoritatem literæ & rationem contra id quod communiter alii videtur, scilicet quòd paradisus sit supra locum pluuiarum. dispositiõ siquidẽ illius aëris intemperata est valde humanæ complexioni quoniam abundat calido & subtilitate. Vnde ad montium cacumina ascensus supra pluuias, in quibus cinetes inuenti dicuntur in primo Meteororum, sponges olei aërem frigefactarũ, vti dictum accedentes. Amen.

a ¶*Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum secundum.*

Commẽt. TItulus clarus.

¶Incorpore vna conclusio, Paradisus est locus conueniens habitationi humanæ secundũ primũ primæ immortalitatis statum. Probatur: Homo habebat corpus corruptibile quidem ex se, sed præseruandum à virtute animæ à corruptione. ergo habebat corpus corruptibile ab intrinseco & extrinseco. ergo egebat remedio ali mentorum & aëris temperati. ergo conueniẽtissimè habitabat in paradiso. Antecedens supponitur. Prima cõsequẽtia & est per se nota, & probatur: quia poterat corrumpi per consumptionẽ humidi & debilitationem virtutis, & ab aëre relinquitur extra. Secunda verò patet: quia illa sunt propria remedia cõtra illos defectus. vltim

Universidad de Deusto
Biblioteca

vltima autem probatur: quia in paradiso erat remedium, vt patet ex auctoritate Damasceni.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

In corpore duplex expositio illorum verborum. Omnia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

In corpore vna cõclusio: Homo est factus extra paradisum, & deinde positus est in eo transferendus post vitam animalem in cælũ. Hæc conclusio probatur quo ad primas partes simul: vltima autem relinquitur pro cõstanti. Probatur autẽ sic, Paradisus est locus cõueniẽs homini ratione immortalitatis illius: ergo est conueniens gratuitus, ergo attributus diuinæ gratiæ, ergo non in eo factus est homo, sed deinde in eo positus. Antecedens supponitur ex secundo artic. consequentia probatur quia immortalitas illa non ex natura, sed dono gratiæ erat. Secunda verò est per se nota: quia vnumquodque proprie causæ attribuẽdum est. Vltima autem probatur ex opposito, quia si factus in eo fuisset homo, videretur locus eius ex natura cum vnumquodque naturaliter in naturali suo loco fiat deductis impedimentis: quæ in prima rerum factione non habẽt locũ, non ergo in eo factus, sed per gratiæ donum. deinde est in eo positus, vtpote in cõuenientissimo loco naturæ gratificatę. Merito autem vltima pars relinquitur pro cõstãti, quia habitatio habitanti respõdere debet. Paradisus autẽ & cælum in hoc manifestè differunt, q̃ ille ad vitam animalẽ deseruit, illud vitæ omnino spirituali, vtpote immutabili, congruit. Et propterea dum homo vita degebat animali: habitator erat paradisi. Cùm in vitam transferebatur spiritualem, cælum inhabitare cõuenientissimum erat vt status post resurrectionem ostendit.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

In corpore duo: Primò refertur opinio, & eius ratio. Opinio est tenens partem negatiuã, scilicet quòd mundus nõ gubernatur ab aliquo. Ratio est quia omnia sunt fortuita.

¶ Quo ad secundum dupliciter ostenditur opinio impossibilis. Primo ex modo operandi naturæ expresè dicit, quòd regio illa est inhabitabilis propter æstũ. Quod videtur probabilius: quia terræ per quas nunquam sol pertranfit indirectum capitis, sunt intemperatæ in calore propter solam vicinitatem solis. Quicquid autem de hoc sit, credendum est paradisum in loco temperatissimo constitutum esse vel sub æquinoctiali vel alibi.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum homo sic positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum, quod enim introductum est in pœnam peccati, non fuisset in paradiso in statu innocentiæ. sed agricultura introducta est in pœnam peccati, vt dicitur Genes. tertio. ergo homo non fuit positus in paradiso, vt operaretur ibi.

¶ Præterea, Custodia non est necessaria vbi non timetur violentus inuasor: sed in paradiso nullus timebatur violentus inuasor: ergo non erat necessariũ, vt paradisum custodiret.

¶ Præterea, Si homo positus est in paradiso, vt operaretur & custodiret ipsum: videtur sequi quòd homo factus sit propter paradisum, & non econuerso. Quod videtur esse falsum. Ergo homo non est positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genes. 2. Tulit Dominus Deus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum.

CONCLVSIO.

¶ Congruit vt Deus cùm fecisset hominem, poneret in paradiso illum, vt ibi operaretur, & custodiret illum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 8. super Gen ad lit. verbum illud duplicitur potest intelligi. Vno modo sic, quòd Deus posuit hominem in paradiso, vt ipse Deus operaretur, & custodiret hominem. Operaretur inquam iustificando ipsum. Cuius operatio si ab homine cessaret, continuò obtenebratur: sicut aër obtenebratur si cesset influentia luminis: vt custodiret verò ab omni corruptione & malo. Alio modo potest intelligi, vt homo operaretur, & custodiret paradisum. Nec tamen illa operatio esset laboriosa, sicut post peccatum: sed fuisset iucũda propter experientiam virtutis naturæ. Custodia etiam illa non esset cõtra inuasorem: sed esset ad hoc quòd homo sibi paradisum custodiret, ne ipsum peccando amitteret. Et hoc totum in bonum hominis cedebat. Et sic paradisus ordinatur ad bonum hominis, & non econuerso. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum homo factus fuerit in paradiso.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo factus fuerit in paradiso. Angelus enim in loco suæ habitationis creatus fuit, scilicet in cælo empyreo Sed paradisus fuit locus congruus habitationi humanæ ante peccatũ. ergo videtur q̃ in paradiso homo debuit fieri.

¶ Præterea, Alia animalia conseruantur in loco suæ generationis, sicut pisces in aquis & terrestria in terra. vnde producta animali gressibilia in terra, cùm producta fuissent. Homo autem cõstruatus fuisset in paradiso, vt dictum est. Ergo in paradiso fieri debuit.

¶ Præterea, Mulier in paradiso facta fuit. Sed vir dignior est muliere. Ergo multo magis vir debuit fieri in paradiso.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis secundo, Tulit Deus hominem, & posuit eum in paradiso.

QVÆSTIO CENTESIMATERTIA de Gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuisa.

POSTQVAM præmissum est de creatione rerum, & distinctione earum, restat nunc tertiò considerandum de rerum gubernatione. Et primò in cõmuni. Secundò in speciali de effectibus gubernationis. ¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum mundus ab aliquo gubernetur. ¶ Secundo, quis sit finis gubernationis ipsius. ¶ Tertio, vtrum gubernetur ab vno. ¶ Quarto, de esse ctibus gubernationis. ¶ Quinto, vtrum omnia diuinæ gubernationi subsint. ¶ Sexto, vtrum omnia immediatè gubernentur à Deo. ¶ Septimo, vtrũ diuina gubernatio cassetur in aliquo. ¶ Octauo, vtrum aliquid diuinæ prouidentiæ contra nitatur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd mũdus non gubernetur ab aliquo. Illorum enim est gubernari, quæ mouentur vel operantur propter finẽ. Sed res naturales quæ sunt magna pars mundi, non mouentur, aut operantur propter finem, quia non cognoscunt finem. Ergo mundus non gubernatur.

¶ Præterea, Eorum est propriè gubernari, quæ ad aliquid mouentur: sed mundus non videtur ad aliquid moueri, sed in se stabilitatem habet. ergo non gubernatur.

¶ Præterea, Id quod in se habet necessitatẽ qua determinatur ad vnum, non indiget exteriori gubernante. Sed principaliores mundi partes quadam necessitate determinantur ad vnum in suis actibus & motibus. Ergo mundus gubernatione non indiget.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 14. Tu autem pater gubernans omnia prouidentia. Et Boë. dicit in libro de consol. O qui perpetua mundum ratione gubernas

CONCLVSIO.

¶ Cum omnia, quæ sunt in mundo, certos & determinatos fines consequantur, à diuina sapientia regi mundum necesse est.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ quidam antiqui Philosophi gubernationem mundo subtraxerunt, dicentes omnia fortuito agi. Sed hæc positio ostenditur esse impossibilis ex duobus. Primo quidẽ ex eo q̃ apparet in ipsis rebus. Videmus enim in ipsis rebus naturalibus prouenire quod melius est, aut semper, aut in pluribus. Quod non contingeret, nisi per aliquã prouidentiam res naturales dirigerentur ad finem boni, quod est gubernare. Vnde ipse ordo certus rerum manifestè demonstrat gubernationem mundi: sicut si quis intraret domum bene ordinatam, ex ipsa domus ordinatione ordinatoris rationem perpenderet, vt ab Aristotele dictum Tullius introducit in lib. de Natura deorum. Secundo autem apparet idem ex cõsideratione diuinæ bonitatis, per quam res in esse productæ sunt, vt ex supradictis patet[e]. Cùm enim optimi sit optima producere, non cõuenit summæ Dei bonitati, quòd res productas ad perfectum non producat. Vltima autem perfectio est vniuscuiusque in cõsecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, vt sint res in esse, ita etiam eas ad finem perducat, quod est gubernare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid mouetur vel operatur propter finem dupliciter. Vno modo sicut agens seipsum in finem, vt homo & aliæ creaturæ rationales. Et talium est cognoscere rationem finis, & eorum quæ sunt ad finem[e]. Aliquid autem dicitur operari vel moueri propter finem, quasi ab aliquo actum vel directum in finem, sicut sagitta mouetur directa ad signum à sagittante, qui cognoscit finem: non autem sagitta. Vnde sicut motus sagittæ ad determinatum finem demonstrat

demonstrat apertè quòd sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente: ita certus cursus naturalium rerum cognitione carentium manifestè declarat mundum ratione aliqua gubernari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in omnibus rebus creatis est aliquid stabile ad minus prima materia, & aliquid ad motum pertinens, vt sub motu etiam operationem comprehẽdamus. Et quantum ad vtrunque res indiget gubernatione. Quia hoc ipsum quod in rebus est stabile, in nihilum decideret: quia ex nihilo est, nisi ma nu gubernatoris seruaretur, vt infrà patebit[e].

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad vnum, est impressio quædam Dei dirigentis ad finẽ: sicut necessitas qua sagitta agitur vt ad certum signum tendat, est impressio sagittantis, & non sagittæ. Sed in hoc differt: quia id quod creaturæ à Deo recipiunt, est earum natura. Quod autem ab homine rebus naturalibus imprimitur præter earum naturam, ad violentiam pertinet. Vnde sicut necessitas violentiæ in motu sagittæ demonstrat sagittantis directionem: ita necessitas naturalis creaturarum demonstrat diuinæ prouidentiæ gubernationem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum finis gubernationis mundi sit aliquid extra mundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd finis gubernationis mundi non sit aliquid extra mundum existens. Illud enim est finis gubernationis rei ad quod res gubernata perducitur. Sed illud ad quod res aliqua perducitur, est aliquod bonum in ipsa re. Sicut infirmus perducitur ad sanitatem quæ est aliquod bonum in ipso. ergo finis gubernationis rerum non est aliquod bonum extrinsecum: sed aliquod bonum in ipsis rebus existens.

¶ Præterea, Philosophus dicit 1. Ethicorum, quòd vnum quidam sunt operationes: quidam opera, id est operata. Sed nihil extrinsecum à toto Vniuerso potest esse operatum: operatio autem est in ipsis operantibus. Ergo nihil extrinsecum potest esse finis gubernationis rerum.

¶ Præterea, Bonum multitudinis videtur esse ordo & pax quæ est tranquillitas ordinis: vt Aug. dicit 19. de ciuit. Dei. Sed mundus in quadam rerum multitudine consistit. ergo finis gubernationis mundi est pacificus ordo, qui est in ipsis rebus. Non ergo finis gubernationis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Prouerb. 16. Vniuersa propter se operatus est Dominus. Ipse autem est extra totum ordinem Vniuersi. ergo finis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

CONCLVSIO.

¶ Finis gubernationis mundi, bonum est extrinsecum à toto Vniuerso.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm finis respondeat principio, non potest fieri vt principio cognito, quid sit rerũ finis ignoretur. Cùm igitur principium rerũ sit aliquid extrinsecum à toto Vniuerso, scilicet Deus, vt ex supra dictis patet[e], necesse est q̃ etiam finis rerũ sit quoddam bonũ extrinsecum, & hoc ratione apparet. Manifestum est enim quòd bonum habet rationem finis. Vnde finis particularis alicuius rei est quoddã bonum particulare, finis autem vniuersalis rerũ omnium est quoddam bonum vniuersale. Bonum autem vniuersale est, quod est per se & per suam essentiam bonum, quod est in ipsa essentia bonitatis: bonum autẽ particulare est quod est participatiue bonum[e]. manifestum est autem, quod in tota vniuersitate creaturarum nullum est bonum, quod non sit participatiue bonum. Vnde illud bonum, quod est finis totius Vniuersi, oportet quòd sit extrinsecũ à toto Vniuerso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum aliquod cõsequimur multipliciter. Vno modo sicut formam in nobis existentem: vt sanitatem aut scientiam. Alio modo vt aliquid per nos operatum: sicut ædificator consequitur finem, faciendo domum. Alio modo sicut aliquod bonum habitum vel possessum, vt ille qui emit, consequitur finem, possidendo agrum. Vnde nihil prohibet illud ad quod perducitur vniuersum, esse quoddam bonum extrinsecum

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus loquitur de finibus artium. Quarum quædam habent pro finibus operationes ipsas. sicut citharistæ finis est citharizare. Quædam verò habent pro fine quoddam operatũ, sicut ædificatoris finis non est ædificare, sed domus. Contingit autem aliquid extrinsecum esse finem, non solùm sicut operatum, sed etiam sicut possessum, seu habitum vel etiam seu repræsentatum: sicut si dicamus quòd Hercules est finis imaginis, quæ fit ad eum repræsentandum: sic igitur potest dici quòd bonum extrinsecum à toto Vniuerso est finis gubernationis rerum, sicut habitum & repræsentatum: quia ad hoc vnaquæque res tendit vt participet ipsum, & assimiletur ei quantum potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd finis quidem Vniuersi est aliquod bonũ in ipso existens, scilicet ordo ipsius. Vniuersi: hoc autem bonum non est vltimus finis, sed ordinatur ad bonum extrinsecum, vt ad vltimum finem: sicut etiam ordo exercitus ordinatur ad ducem: vt dicitur in secundo Metaphysicorum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum mundus gubernetur ab vno.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd mundus non gubernetur ab vno. Decausa enim per effectus iudicamus. Sed in gubernatione rerum apparet, quòd res non vniformiter gubernantur & operantur: quædam enim sunt contingentia, quædam verò ex necessitate: & secũdum alias diuersitates. Ergo mundus non gubernatur ab vno.

¶ Præterea, Ea quæ gubernantur ab vno, à seinuicem non dissentiunt, nisi propter imperitiam, aut insipientiam, aut impotentiam gubernantis: quæ à Deo sunt procul. Sed res creatæ à seinuicem dissentiunt, & contra seinuicem pugnant: vt in contrariis apparet. Non ergo mundus gubernatur ab vno.

¶ Præterea, In natura semper inuenit quod melius est: sed melius est simul esse duos quã vnum: vt dicitur Eccles. 4. Ergo mundus non gubernatur ab vno, sed à pluribus.

¶ SED CONTRA est, quòd vnum Deum & vnum Dominum confitemur, secundum illud Apostoli 1. ad Corint. octauo, Nobis est vnus Deus pater & Dominus vnus. Quorum vtrunque ad gubernationem pertinet. Nam ad dominum pertinet gubernatio subditorum, & Dei nomen ex prouidentia sumitur, vt suprà dictum est. Ergo mundus gubernatur ab vno.

CONCLVSIO.

¶ Cùm finis gubernationis mundi sit optimum bonum, necesse est ipsum ab vno gubernari.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere quòd mundus ab vno gubernetur. Cùm enim finis gubernationis mundi sit, quod est essentialiter bonũ (quod est optimum[e]) necesse est quòd mundi gubernatio sit optima. Optima autẽ gubernatio est quæ fit per vnum. Cuius ratio est: quia gubernatio nihil aliud est quàm directio gubernatorum ad finem, qui est aliquod bonum: vnitas autem pertinet ad rationem bonitatis, vt Boët. probat in tertio de Cons. per hoc, quòd sicut omnia desiderant bonum, ita desiderant vnitatem, sine qua esse non possunt. nam vnumquodque intantum est, inquantum vnum est. Vnde videmus quòd res repugnant suæ diuisioni quantũ possunt, & quòd dissolutio vniuscuiusque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id ad quod rendit intentio multitudine gubernantis, est vnitas siue pax: vnitatis autem causa per se est vnum. Manifestum est enim, quòd plures multa vnire & concordare non possunt, nisi aliquo modo vniantur. Illud autem quod est per se vnum, potest esse causa vnitatis conuenientius quàm multi vniti. Vnde multitudo melius gubernatur per vnum quàm per plures[e]. Relinquitur ergo, quòd gubernatio mundi, quæ est optima, sit ab vno gubernante. Et hoc est quod Philosophus dicit in 12. Meta. Entia nolunt disponi malè, nec bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus est actus mobilis à mouente. Diffor mitas ergo motuum est ex diuersitate mobilium quam requirit perfectio Vniuersi: vt suprà dictum est[e], non ex diuersitate gubernantium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd contraria etsi dissentiant quantum ad fines proximos, conueniunt tamen quantum ad finem vltimum, prout concluduntur sub vno ordine Vniuersi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in particularibus bonis duo sunt meliora quàm vnum. Sed ei quod est essentialiter bonum, non potest fieri aliqua additio bonitatis.

tualissime in rebus naturalibus semper aut in pluribus, quærit melius. ergo ab aliqua prouidentia dirigunt quæ bonũ. ergo gubernatur ab aliquo. Antecedens patet, cõsequentia verò prima probatur quia ordo manifestat ordinantem, vt patet in domo & auctoritate Arist. apud Tullium. secunda cõsequentia patet ex quid nominis gubernationis. Secundò ex parte causæ actiuæ sic. Diuinæ bonitatis est producere res ordinatas. ergo ad perfectũ producere ordinate. Assumptum probatur, quia optimum est optimè producere. Secunda verò, quia vltima perfectio cuiuslibet cõsistit in cõsecutione finis. Tertia autẽ patet ex quid nominis. ¶ Nota hîc duo. Primò, quòd cùm sint tres opiniones, altera dicẽs omnia casualia, altera, omnia necessaria: & alia media, quædã necessaria, & quædã casualia, & hæc sola sit vera: non allatæ est opinio dicẽs omnia necessaria, sed tantũ dicens casualia: quia ista negat gubernationẽ, illa verò ponendo ordinatã gubernationẽ affirmat: vt patet ex ratione ad secundũ. Nota secundo q̃ prima ratio literæ nõ solùm contradicit tertiæ opinionis recitatæ probat, sed ratione illius confutat, dũ naturalia euenire semper aut frequenter ait. cõstat enim casualia extra semper & frequenter versari. ex 2. Physic.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

In corpore vna conclusio, Finis gubernationis mundi est bonum extrinsecum à toto Vniuerso. Probat dupliciter, primò, Principium rerum est extrinsecũ ab Vniuerso, ergo finis. antecedens patet ex dictis: cõsequentia probat, quia finis habet principium & secundò esse & secundum. secundò, Finis vniuersalis omnium rerũ est bonum vniuersale. ergo est bonũ per essentiã: ergo non est aliquod infra Vniuersum. ergo est bonũ extrinsecũ à toto Vniuerso. Antecedens probatur dupliciter. primò, quia finis habet rationẽ boni. Secundò, quia finis particularis alicuius rei est bonũ particulare. Prima cõsequentia probatur ex differentia inter bonum vniuersale, & particulare: quia illud ipsa bonitas rerum effectiua hoc participatiue bonũ. Secunda consequentia probatur: quia nihil est in Vniuerso nisi participatiue bonum. Vltima est per se nota.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

In corpore vna conclusio, Mundus

Universidad de Deusto
Biblioteca

gubernatur ab vno. Probatur duplicíter: primò ratione: Finis gubernationis mundi est bonum per essentiã: ac per hoc optimum, ergo gubernatio mũdi est optima: ergo est ab vno. Antecedens patet cum prima consequentia tenuda ve
503 rũ duabus super duas oppositiones. Altera est, quòd omnis gubernatio intendit vnitatem. Secunda est, quòd vnitas melius causatur per vnum, quam per multos. Ex his manifestè cõsequẽtia tenet: quoniam gubernatio optima ea gubernatio est ad vnum ex prima propositione: quia optima est ab vno ex secũda propositione. Prima propositio probatur in littera sic, Gubernatio est directio ordinatorum in finem, ergo bonũ. ergo vnum. Probatur hic vltima sequela. primò annotitare hoc tij secundò ratione eius ex naturali appetitu, qui æquè est ad bonum & vnum: quod declaratur tum à priori, quia est ad esse: tum à posteriori, quia resistit diuidentiti tum etiam à posteriori, quia dissolutio quæ opponit vnitati, prouenit ex defectu in esse. Secunda verò propositio probatur: quia vnitatis per se causa est per se vnum: quod manifestat ex eo, quia multi non causant vnũ nisi inquantum aliquo modo vniuntur. Conuenientius autẽ vnum quandoque fit per propriã causam, quàm per causam per accidens. ergo. Secundò confirmatur autoritate Aristo. hanc rationem pauci verbis tangentis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

Commẽt. ¶ In corpore vna cõclusio tribuitur: Effectus gubernationis principalis est vnus, generales sunt duo, in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc conclusio probatur: & declaratur. Probatur autem & quatum ad ipsam trimembrem distinctionem sic. Effectus operationis est pertinctio ad finem: ergo effectus actionis ex fine pensari potest: ergo effectus gubernationis missi ex bono per essentiam accipi potest: ergo tripliciter fumi potest, scilicet ex parte ipsius finis & ex parte fundamẽti in generali, & particulariter: ergo principalis est vnus, generales sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cum prima consequentia & secunda: quia assimilatio ad summum bonum est
504 *Supra q6. art. 2. & 3. Et 1. dist. 39. q. 2. art. 2. li 3. contra. ca. 64. 94. et 111. Et vi vi. q. 5. ar. 2. & 4. Et opus. 3. ca. 124. et 233* id, ad quod omnis gubernata tendunt. Tertia verò consequentia cum sit de se nota, manifesta est ex eo quòd finis gubernationis est ipsa sua bonitas, vt suprà ostensum est. Vnde cùm nihil esse possit quod non ordinetur in diuinam bonitatem sicut in finem, vt ex suprà dictis patet: impossibile est quòd aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit oppinio dicentium, quòd hęc inferiora corruptibilia, vel etiam singularia, aut etiam res humanæ non gubernentur à Deo. Ex quorum persona dicitur Ezech. 9. Dereliquit Dominus terram.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sub sole dicuntur esse ea quæ secundum motum solis generantur & corrumpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita q̃ omnia quæ in eis fiunt, sint casualia, sed quia in quolibet eorum aliquid casuale inuenitur potest: & hoc ipsum quod aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maximè quę non cognoscunt. Et sic non euenirent in eis aliquid præter intẽtionem, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendum quòd casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ proueniant, non dicit simpliciter quòd vidit casum esse in omnibus, sed dicit tempus & casum: quia scilicet secundum aliquem ordinem temporis casuales defectus inueniuntur in his rebus.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd gubernatio est quædam mutatio gubernatorum à gubernãte. Omnis autem motus est actus mobilis à mouente, vt dicitur in 3. Physic. Omnis autem actus proportionatur ei cuius est actus. Et sic oportet quòd diuersa mobilia diuersimode moueantur, etiam secundũ motionem vnius motoris. Sic igitur secundum vnam artem Dei gubernãtis res diuersimode gubernantur secundum eorum diuersitatem. Quędam enim secundum suam naturam sunt per se agentia tanquam habentia dominium sui actus. Et ista gubernãtur à Deo nõ solùm per hoc quòd mouentur ab ipso Deo in eis interius operante, sed etiam per hoc quòd ab eo inducũtur ad bonum, & retrahuntur à malo per præcepta & prohibitiones, præmia, & pœnas. hoc autẽ modo non est Deo cura de bobus. Sed vnicuiq; est cura eorum quæ gubernantur ab ipso. Non ergo omnia subduntur diuinę gubernationi.

¶ Præterea, Illud quod seipsum gubernare potest, non videtur alterius gubernatione indigere. Sed creatura rationalis seipsam gubernare potest: cùm habeat dominiũ sui actus, & per se agat, & non solùm agatur ab alio: quod videtur esse eorũ quæ gubernantur. Ergo nõ omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 5. de ciuit. Dei, quòd Deus non solùm hominem & angelum: sed nec exigui & contemptibilis animantis viscera, nec auis pennulam, nec herbæ floſculum, nec arboris folliũ sine suarum partium conuenientia derelinquit. Omnia ergo eius gubernationi subduntur.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus sit efficiens causa omnium, necesse est vt omnia diuinæ prouidentiæ subdantur, non solùm superiora, sed omnia humana & inferiora.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum eandem rationem competit Deo esse gubernatorem rerum & causam rerum. Quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare: quod ad gubernantem pertinet. Deus autem est causa, non quidem particularis vnius generis rerum, sed vniuersalis totius entis, vt suprà ostensum est. Vnde sicut nihil potest esse quod non sit à Deo creatum, ita nihil potest esse quod eius gubernationi non subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. Intantum enim alicuius gubernatio se extendit inquantum se extendere potest finis gubernationis. Finis autem diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, vt suprà ostensum est c. Vnde cùm nihil esse possit
505 *Supra q6. art. 3. Et 1. c. 76. 77. 83. & 84. q. 2. & 3. q. 3.* quod non ordinetur in diuinam bonitatem sicut in finem, vt ex suprà dictis patet: impossibile est quòd aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit oppinio dicentium, quòd hęc inferiora corruptibilia, vel etiam singularia, aut etiam res humanæ non gubernentur à Deo. Ex quorum persona dicitur Ezech. 9. Dereliquit Dominus terram.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sub sole dicuntur esse ea quæ secundum motum solis generantur & corrumpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita q̃ omnia quæ in eis fiunt, sint casualia, sed quia in quolibet eorum aliquid casuale inuenitur potest: & hoc ipsum quod aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maximè quę non cognoscunt. Et sic non euenirent in eis aliquid præter intẽtionem, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendum quòd casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ proueniant, non dicit simpliciter quòd vidit casum esse in omnibus, sed dicit tempus & casum: quia scilicet secundum aliquem ordinem temporis casuales defectus inueniuntur in his rebus.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd gubernatio est quædam mutatio gubernatorum à gubernãte. Omnis autem motus est actus mobilis à mouente, vt dicitur in 3. Physic. Omnis autem actus proportionatur ei cuius est actus. Et sic oportet quòd diuersa mobilia diuersimode moueantur, etiam secundũ motionem vnius motoris. Sic igitur secundum vnam artem Dei gubernãtis res diuersimode gubernantur secundum eorum diuersitatem. Quędam enim secundum suam naturam sunt per se agentia tanquam habentia dominium sui actus. Et ista gubernãtur à Deo nõ solùm per hoc quòd mouentur ab ipso Deo in eis interius operante, sed etiam per hoc quòd ab eo inducũtur ad bonum, & retrahuntur à malo per præcepta & prohibitiones, præmia, & pœnas. hoc autẽ modo

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum effectus gubernationis sit vnus tantum & non plures.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd effectus gubernationis mundi sit vnus tantùm & non plures. Effectus enim gubernationis esse videtur id quod per gubernationem in rebus gubernatis causatur: hoc autem est vnum, scilicet bonum ordinis: vt in exercitu pater. Ergo gubernationis mundi est vnus effectus.

¶ Præterea, Ab vno natum est vnum tantùm procedere: sed mundus gubernatur ab vno, vt ostensum est c: ergo & gubernationis effectus est vnus tantum.

¶ Præterea, Si effectus gubernationis non est vnus tantum propter vnitatem gubernantis, oportet quòd multiplicetur secundum multitudinem gubernatorum: hæc autem sunt nobis innumerabilia. Ergo gubernationis effectus non possunt comprehendi sub aliquo certo numero.

¶ SED CONTRA est quod Dionys. dicit, quòd Deitas prouidentia & bonitate perfecta omnia continet, & seipsam implet: gubernatio autem ad prouidẽtiam pertinet. ergo gubernationis diuinæ sunt aliqui determinati effectus.

CONCLVSIO.

¶ Principalis finis gubernationis vnus est, generales fines sunt duo, & particulariter innumerabiles.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd effectus cuiuslibet actionis ex fine eius pensari potest. Nã per operationem efficitur vt perueniatur ad finem. Finis autem gubernationis mundi est bonum essentiale c: ad cuius participationẽ & assimilationem omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis potest accipi tripliciter. Vno modo ex parte ipsius finis: & sic est vnus effectus gubernationis, scilicet assimilari summo bono. Alio modo potest considerari effectus gubernationis secundum ea, quibus ad Dei assimilationem creatura perducitur. Et sic in generali sunt duo effectus gubernationis. Creatura enim assimilatur Deo quantum ad duo, scilicet quantum ad id quòd Deus bonus est, inquantum creatura est bona. Et quantum ad hoc quòd Deus est aliis causa bonitatis, inquãtum vna creatura mouet aliam ad bonitatem. Vnde duo sunt effectus gubernationis, scilicet conseruatio rerum in bono, & motio earum ad bonum. Tertio modo potest considerari effectus gubernationis in particulari. Et sic sunt nobis innumerabiles

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo Vniuersi includit in se & conseruationem rerum diuersarum à Deo institutarum, & motionem earum: quia secundum hęc duo inuenitur ordo in rebus, secundum scilicet quòd vna est melior alia: & secundum quod vna ab alia mouetur.

¶ Ad alia duo patet responsio per ea quæ dicta sunt c.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum omnia diuinæ gubernationi subdantur

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd non omnia diuinæ gubernationi subdantur. Dicitur enim Eccles. 9. Vidi sub sole nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorũ diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumque in omnibus. Quæ autem gubernationi alicuius subsunt, non sunt casualia: ergo ex quæ sunt sub sole, non subduntur diuinæ gubernationi.

¶ Præterea, Apostol. 1. ad Corint. 9. dicit, quòd

consequentia probatur: quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mundi, vt patet ex dictis. Vltima verò probatur, quia nihil esse potest quod non ordinetur in diuinã bonitatem & finem oportet enim ipsam per essentiam bonitatem finalizare respectu bonorum omnium.

¶ Quo ad secundum infertur per modum cotollarij, stultam esse oppinionem tripliciem, scilicet inferiora, vel singularia, vel humana subtrahentem gubernationi: & assentit Ezechiel.

¶ Circa hos errores esset multa dicenda de Auer. & Auic. Sed quoniam superius est de diuina prouidentia tractatum, dicta sunt multa, & inferius in hac eadẽ quæstione aliquid dicetur: hîc non oportet immorari.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum sextum.*

Commẽt. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò proponitur conclusio responsiua. Secundò probatur quo ad vltimam partem.

505 *Supra q6. art. 3. Et 1. c. 76. 77. 83. & 84. q. 2. & 3. q. 3.* ¶ Quo ad primum duo sunt: distinctio concurrentium ad gubernationem, & ipsa conclusio. Distinctio est, q. ad gubernationem exiguntur duo, ratio & executio: conclusio est habés duas partes. Deus gubernat omnia quantum ad rationẽ immediatè, quantum ad executionem verò, quædam mediantibus aliis.

¶ Quo ad secundũ conclusio probatur. Primò quo ad primã partem. Ratio gubernationis attribuẽda est Deo secundum sui optimum: ergo secundum cognitionem vsq; ad minima particularia, ergo Deus immediatè gubernat quo ad rationẽ. Antecedés probatur: quia vnumquodque quod attribuitur Deo, ponendum est secũdum optimum gradum, &c. consequentia verò probatur ex illa vniuersali, optimũ in omni genere cognitionis practicæ cõsistit in cognitione vsq; ad particularia: quæ probantur ratione & inductione. Ratione, quia particularia sunt in quibus vt terminis & vt subiectis est actus seu operatio rationis practicæ. Inductionẽ verò ex differentia inter medicũ cognoscentẽ in vniuersali & cognoscentẽ vniuersaliter & particulariter. Constat enim quòd hoc est optimum: & similis differentia est in omni genere artis. Deinde probatur secunda pars. Gubernatio tantò est melior, quanto maiorẽ perfectionẽ gubernatis cõmunicat. ergo diuina gubernatio sic gubernat res, vt quasdam illarũ in gubernando causas instituat. Antecedens probatur, quia gubernatio est perductiua gubernatorũ ad perfectionẽ: consequentia verò probatur: primo quia maior perfectio est quòd aliquid & sit in se bonũ, & sit aliis causa bonitatis, quàm in se tantũ sit bonũ. Secundò manifestatur exẽplo magistri & discipulorũ, quos faceret aliorũ doctores.

¶ *Num & quomodo secundum rationem omnia immediatè gubernentur a Deo, quo ad executionem verò, non immediatè.*

Resolutio. ¶ Circa differentiam assignatam inter partes conclusionis potest mediationem & immediationem dubium occurrit, an sit sermo de mediatione & immediatione virtutis, an suppositi, vel vtriusquelibet esset est de immediatione suppositi, falsum est, Deum quòd ad rationem omnia immediatè gubernare: cum medier ratio humana respectu humanorũ actuum, &c. si verò est sermo de immediatione virtutis, falsum est q. Deus quantũ ad executionẽ mediatè gubernet, quoniam quicquid exequitur quodcunq; ens exequitur mediãte virtute diuina, & non econuerso vt in 3. q. Gilles. c. 67. diffusè ostenditur. si forte dicatur, q. in vno membro est sermo

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum omnia immediatè gubernentur à Deo.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia immediatè gubernentur à Deo. Gregor. enim Nicenus reprehendit oppinionem Plat. qui diuisit prouidẽtiam in tria. Primam quidem primi Dei, qui prouidet rebus cælestibus & vniuersalibus omnibus. Secundam verò prouidentiã esse dixit secundorum deorum, qui cælum circumeunt, scilicet respectu eorum quæ sunt in generatione & corruptione. Tertiam verò prouidẽtiam dixit quorundam dęmonũ: qui sunt custodes circa terram humanarum actionum. Ergo videtur quòd omnia immediatè gubernentur.

¶ Præterea, Melius est aliquid fieri per vnum quàm per multa, si fit possibile: vt dicitur in 8. Physi. Sed Deus potest per seipsum absque medi is causis omnia gubernare. Ergo videtur quòd omnia immediatè gubernet.

¶ Præterea, Nihil in Deo est deficiens & imperfectum. Sed ad defectum gubernatoris pertinere videtur, quòd mediantibus aliquibus gubernet. Sicut rex terrenus: quia non sufficit ad omnia agenda, nec vbique est præsens in suo regno: propter hoc oportet quòd habeat suæ gubernationis ministros. Ergo Deus immediatè omnia gubernat.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in tertio de Trinit. Quemadmodum corpora grossiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur, ita omnia a corpora per spiritum vitę rationalem & per spiritus vitæ rationalis defertor atque peccator per spiritum vitæ rationalem pium & iustum: & ille per ipsum Deum.

CONCLVSIO.

¶ Gubernantur omnia immediatè à Deo secundum rationem gubernationis, quo ad executionem verò quædam mediantibus aliis gubernantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in gubernatione duo sunt cõsiderandа, scilicet ratio gubernationis, quæ est ipsa prouidẽtia, & exequtio c. Quantum igitur ad rationem gubernationis pertinet, Deus immediatè omnia gubernat. Quantum autem pertinet ad executionem gubernationis, Deus gubernat quædam mediantibus aliis. Cuius ratio est, quia cùm Deus sit ipsa essentia bonitatis c, vnumquodque attribuendum est Deo secundum sui optimũ. Optimum autem in omni genere vel ratione vel cognitione practica (qualis est ratio gubernationis) in hoc consistit, quòd particularia cognoscantur in quibus est actus. Sicut optimus medicus est, qui non considerat sola vniuersalia, sed qui potest etiã considerare minima particularium. Et idem patet in cæteris. Vnde oportet dicere, quòd Deus omnium etiam minimorum particularium rationem gubernationis habeat. Sed cùm per gubernationem res quæ gubernantur sint ad perfectionem perducendæ tantò erit melior gubernatio, quanto maior perfectio à gubernante rebus gubernatis communicatur. Maior autem perfectio est, quòd aliquid in se sit bonum, & etiam sit aliis causa bonitatis, quàm si esset solummodo in se bonum. Et ideo sic Deus gubernat res, vt quasdam aliarum in gubernando causas instituat. Sicut si aliquis magister discipulos suos non solùm scientes faceret, sed etiam aliorum doctores.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd opinio Platonis reprehenditur: quia etiam quantum ad rationem gubernationis posuit Deũ non immediatè omnia gubernare: quod patet per hoc quòd diuisit in tria prouidentiam, quæ est ratio gubernationis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd si solus Deus gubernaret, subtraheretur perfectio causalis à rebus. Vnde non totum melius fieret per vnum quod fit per multa.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd non solùm pertinet ad perfectionẽ regis terreni, quòd executorẽ habeat suæ gubernationis c, sed etiam ad regis dignitatẽ: quia ordine ministrorum potestas regia præclarior redditur.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit. Dicit enim Boet. in 3. de Consolat. quòd Deus per bonum cuncta disponit. Si ergo nihil in rebus contingit præter ordinem diuinæ gubernationis, sequeretur quòd nihil esset malum in rebus.

¶ Præterea, Nihil est casuale, quod euenit secũdum præordinationem alicuius gubernantis. Si igitur nihil accidit in rebus præter ordinem gubernationis diuinæ, sequitur quòd nihil in rebus sit fortuitum & casuale.

¶ Præterea, Ordo diuinæ gubernationis est certus & immutabilis: quia est secundum rationem æternam. Si igitur nihil possit contingere in rebus præter ordinem diuinæ gubernationis, sequitur quòd omnia ex necessitate

Vnde cùm de mediatione vel immediatione *executionis* est sermo propriè loquendo de medio non suppliente, sed ministrante *est* sermo. Et quia medium vt ministrans est medium vt suppositum, non vt virtus. Ideo secundum membrum de mediatione suppositi gratia materiæ verificatur. Sicut ergo responsio quòd hîc est sermo de mediatione & immediatione *suppositi singulari*, & quòd differentia inter rationem & executionem est, quòd illa immediatè per negationem proprij medij: ista mediatè per positionem proprij medij est. Nec est difficultas differentia secundum vocem tantũ aut in æquiuoco, & quoniã proprium medium illius esset medium virtutis, ipsius esset medium suppositi: Ideo materialiter non formaliter ibi verificatur de vna, & hîc de alia. & respicere ad hoc materiale dat causam dubitandi.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Impossibile est quòd aliquid contingat præter ordinẽ diuinæ gubernationis. Probatur, Nullus effectus potest euenire præter ordinẽ causæ vniuersalis. Diuina gubernatio est vniuersalis causa

Universidad de Deusto
Biblioteca

tion in vno genere, sed totius entis: ergo nihil potest præter ipsius ordinem euenire. Probatur maior ex differentia inter causam particularē & vniuersalem in hoc quòd præter particularem potest effectus contingere, præter vniuersalem non. Et probatur differentia: quia præter particularē est alia causa sibi non subdita, ex qua potest effectus impediri: præter vniuersalem verò nulla est, quia omnes causæ reducuntur in illam: & sic sub illius ordine cadit quicquid per quamcunq; causā fit. Declaratur hoc exemplo indigestionis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum octauum.*

Commēt. Titulus. Circa titulū dubium occurrit quia hic articulus videtur superfluus, aut coincidere cum præcedente: aut saltem malè ordinatus. Si enim conclusum est quòd præter ordinem alicuius particularis causæ aliquis effectus euenire potest, non autem præter ordinem causæ vniuersalis. Cuius ratio est, quia præter ordinem particularis causæ nihil prouenit nisi ex aliqua alia causa impediente, quam quidem causam necesse est reducere in primam causam vniuersalem. Sicut indigestio contingit præter ordinem virtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento: puta ex grossitie cibi, quam necesse est reducere in aliam causam: & sic vsque ad causam primam vniuersalem. Cùm igitur Deus sit prima causa vniuersalis non vnius generis tantùm, sed totius entis[c]: impossibile est quòd aliquid contingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Sed ex hoc ipso quòd aliquid ex vna parte videtur exire ab ordine diuinæ prouidētiæ, qui consideratur secundum aliquam particularē causam: necesse est quòd in eundem ordinem relaxetur secundum aliam causam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil inuenitur in mundo, quod sit totaliter malum, quia malum semper fundatur in bono, vt suprà ostensum est[c]. Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc quòd exit ab ordine alicuius particularis boni. Si autem totaliter exiret ab ordine gubernationis diuinæ, totaliter nihil esset.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliqua dicuntur esse casualia in rebus per ordinem ad causas particulares, extra quarum ordinem fiunt. Sed quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil fit casu in mundo: vt Augustinus dicit in lib. 83. Quæst.

¶Ad tertium dicendum, quòd dicuntur aliqui effectus cōtingentes per comparationem ad proximas causas quæ in suis effectibus deficere possunt, non propter hoc quod aliquid fieri possit extra totum ordinem gubernationis diuinæ: quia hoc ipsum quòd aliquid contingit præter ordinem causæ proximæ, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Verum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ. Dicitur enim Isa. 3. Lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum.

¶Præterea, Nullus rex iustè punit eos, qui eius ordinationi non repugnant. Si igitur nihil contraniteretur diuinæ prouidentiæ, nullus iustè puniretur a Deo.

¶Præterea, Quælibet res subiicitur ordini diuinæ gubernationis. sed vna res ab alia impugnatur: ergo aliqua sunt quæ contranituntur diuinæ gubernationi.

SED CONTRA est quod dicit Hester 13. Domine Deus rex omnipotens, in tua ditione cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere tuæ voluntati.

CONCLVSIO.

¶Cùm diuina prouidentia sit vniuersalis causa non vnius tantùm generis, sed totius entis, nihil potest præter illius ordinem in vniuerso euenire.

¶RESPONDEO dicendum, quòd præter ordinem alicuius particularis causæ aliquis effectus euenire potest, non autem præter ordinem causæ vniuersalis. Cuius ratio est, quia præter ordinem particularis causæ nihil prouenit nisi ex aliqua alia causa impediente, quam quidem causam necesse est reducere in primam causam vniuersalem. Sicut indigestio contingit præter ordinem virtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento: puta ex grossitie cibi, quam necesse est reducere in aliam causam: & sic vsque ad causam primam vniuersalem. Cùm igitur Deus sit prima causa vniuersalis non vnius generis tantùm, sed totius entis[c]: impossibile est quòd aliquid contingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Sed ex hoc ipso quòd aliquid ex vna parte videtur exire ab ordine diuinæ prouidētiæ, qui consideratur secundum aliquam particularē causam: necesse est quòd in eundem ordinem relaxetur secundum aliam causam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil inuenitur in mundo, quod sit totaliter malum, quia malum semper fundatur in bono, vt suprà ostensum est[c]. Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc quòd exit ab ordine alicuius particularis boni. Si autem totaliter exiret ab ordine gubernationis diuinæ, totaliter nihil esset.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliqua dicuntur esse casualia in rebus per ordinem ad causas particulares, extra quarum ordinem fiunt. Sed quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil fit casu in mundo: vt Augustinus dicit in lib. 83. Quæst.

¶Ad tertium dicendum, quòd dicuntur aliqui effectus cōtingentes per comparationem ad proximas causas quæ in suis effectibus deficere possunt, non propter hoc quod aliquid fieri possit extra totum ordinem gubernationis diuinæ: quia hoc ipsum quòd aliquid contingit præter ordinem causæ proximæ, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Verum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ. Dicitur enim Isa. 3. Lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum.

¶Præterea, Nullus rex iustè punit eos, qui eius ordinationi non repugnant. Si igitur nihil contraniteretur diuinæ prouidentiæ, nullus iustè puniretur a Deo.

¶Præterea, Quælibet res subiicitur ordini diuinæ gubernationis. sed vna res ab alia impugnatur: ergo aliqua sunt quæ contranituntur diuinæ gubernationi.

SED CONTRA est quod dicit Boë. in tertio de Consol. Nō est aliquid quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. Est igitur summum bonum quod regit cuncta fortiter, suauitérque disponit: vt dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia.

CONCLVSIO.

¶Nihil contranititur diuinæ sapientiæ in generali, sed in speciali.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ordo diuinæ sapientiæ dupliciter potest considerari. Vno modo in generali, secundū scilicet quod progreditur à causa gubernatiua totius. Alio modo in speciali, secūdum quod progreditur à causa particulari, quæ est executiua diuinæ gubernationis. Primo igitur modo nihil contranititur ordini diuinæ gubernationis. Quod ex duobus patet. Primo quidem ex hoc, quòd ordo diuinæ gubernationis totaliter in bonum tendit, & vnaquæque res in sua operatione & conatu non tendit nisi ad bonum, nullus enim respiciens ad malum operatur, vt Dion. dicit. Alio modo apparet idem ex hoc, quòd ficut supra dictum est[c], omnis inclinatio alicuius rei vel naturalis vel voluntaria, nihil est aliud quàm quædam impressio à primo mouente, sicut inclinatio sagittæ ad signum detet minatum, nihil aliud est quàm quædam impressio à sagittante. Vnde omnia, quæ aguntur vel naturaliter, vel volūtariè, quasi propria sponte perueniunt in id ad quod diuinitus ordinantur. Et ideo dicitur Deus omnia disponere suauiter.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dicitur aliqui vel cogitare, vel loqui, vel agere contra Deum: non quia totaliter renitantur ordini diuinæ gubernationis (quia etiam peccantes intendunt aliquod bonū) sed quia contranituntur cuidam determinato bono: quod est eis conueniens secundum suam naturam aut statum. Et ideo puniuntur iustè à Deo. Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex hoc quod vna res alteri contrà pugnat, ostenditur quòd aliquid reniti potest ordini qui est ex aliqua causa particulari: non autem ordini qui dependet à causa vniuersali totius.

QVAESTIO CENTESIMAQUARTA DE EFFECTIBVS DIVINÆ GUBERNATIONIS IN SPECIALI, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de effectibus diuinæ gubernationis in speciali.

¶Et circa hoc quæritur quatuor.

¶Primò, vtrum creaturæ indigeant vt cōseruentur in esse à Deo. ¶Secundò, vtrum conseruentur à Deo immediatè. ¶Tertiò, vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum.

¶Quartò, vtrū aliquid in nihilum redigatur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrū creaturæ indigeāt vt à Deo conseruentur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creaturæ nō indigeant, vt à Deo conseruentur in esse. Quod enim non potest nō esse, non indiget vt cōseruetur in esse: sicut quod nō potest abscedere, nō quia hic dicitur Deus disponere omnia suauiter. secunda pars vt nota relinquitur. *Anno.*

¶Circa distinctionem & explanationem membrorū eius aduerte, quòd non materialiter, sed formaliter intelligenda sunt, ita quòd gubernatio in generali est, prout egreditur à gubernatore vniuersali vt sic, in speciali verò vt egreditur à causa particulari executiua vt sic. Dico autem vtrobique vt sic, quoniam Deus non nisi vt gubernator totius claudit sub primo membro, & ipsemet Deus dat præcepta moralia, vt ordinans Ecclesiam, & secūdum similes rationes speciales, claudūtur sub secundo membro: quoniam est vt causa particularis executiua per seipsam quandoque: non enim vt faciens aliquod horum ordinat omnia entia: sed quædam tantū vel secundum quasdam tantum dispositiones. & hoc si notaueris, solues multas argumentationes de peccato mortali, quo est contra Deum, & contra amicitiam & præcepta eius immediate siue in homine, siue in angelo, &c.

¶In responsione ad primum aduerte quòd peccātes moraliter duo inspiciunt, alterū intentū: & hoc constat esse aliquod bonum: & sic implent aliquē ordinem diuinæ gubernationis. Alterum præter intentionē: & hoc est deformitas actus consistens in priuatione debiti ordinis, &c. Et in hoc declinat à quodam determinato ordine boni: & contra illum nituntur, & sic nulla ex parte contra diuinā gubernationem in generali agunt, sed in speciali.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum primum.*

Commēt. Titulus clarus.

¶Incorporeidduo principaliter. Primò proposita cōclusione respōdens, distinguit de cōsecutione: & iuxta duo distinctionis membra duas cōclusiones ponit. Secundò prosequitur secundum conclusionem.

¶Quo ad primum, conclusio simpliciter respōdet quæsito est ipsum actiuum vniuersale (scilicet omnia cōseruāturin esse à Deo, & hoc tam fidè quàm ratione. distinctio est, Conseruare dupliciter. directè & indirectè indirectè quidem per remotionē corumpētiū: directè verò per manutentionem dependentis à se. Cōclusio prima est. Non omnia conseruantur indirectè. Probatur: quia non omnia egent remotione corumpentium, quoniam quædam sunt quæ nulla habere possunt corūpentia: vt angeli & corpora cælestia, & cætera. Conclusio secunda est. Omnia conseruari egent à Deo directè. probatur autoritate Gregor.

¶Quo ad secundū tractatur secunda conclusio ratione: & intendit quòd omne agens agit sibi simile: intelligitur indistincte siue in fieri, siue in esse. Et probatur quòd sic: quia nihil operatur ad finem nisi vt Dionysi. dicit. consequentia probatur: quia nihil operatur ad finem nisi vt gubernatio totaliter tendit in bonum. Secundò omnis gubernatio totaliter tendit in bonum, quasi sponte ad id ergo omnia agentia cum [illegible] ad quod dirigūtur. & supponunt ex supra dictis. & manifestatur exemplo impressionis in sagittā. consequentia patet ex eisdem & confirmatur ratio talis. Effectus alicuius causæ non solūm in fieri, sed in esse eget conseruari directè ab illa: sed omnis creatura est effectus dependens à Deo in fieri & esse: ergo omnis creatura eget conseruari à Deo directè. Maior probatur ex illa maxima, Omnis effectus dependet à sua causa secundum quod est causa eius, scilicet fieri, in fieri, & fi in esse, in esse. Minor verò ex illa, quòd solus Deus est ens per essentiam. Reliqua enim participatione ipsius sunt entia. Vnde ad euidentiā huius rationis in litera primò dicitur quia sit effectus quo ad esse respectu alicuius causæ secundō

secundō quæ sit causa quo ad esse effectus: ibi, manifestum, tertiò applicatur hic ad creaturas, & ad Deum. & sic infertur intenta conclusio ibi, sic autem se habet.

¶Quo ad primum sunt tria: distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est, Effectuum aliquis ab agente causatur secundum fieri, & non secundum esse directè: aliquis verò & secundum fieri, & secundum esse directè. Et bene notato ly directè: quoniam stultum est dicere, fieri alicuius causati ab aliquo & esse illius non: cùm fieri rei nihil aliud sit, quàm acquirere esse: nō ergo distinguitur inter effectum in fieri tātum, & in esse & fieri simul absolutè: sed subintellecto illo modo dependendi, scilicet directè. Et a. licet omnis effectus à sua sufficiente causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est cuius esse non directè causatur ab agente, sed fieri tantùm: esse verò concomitanter: vt domus respectu ædificatoris: aliquis verò cuius & fieri, & esse directè ab agente pendet: vt lumen à sole. Descriptiones sunt, Effectus alicuius in esse, est cuius forma per se respicitur à tali agente. Effectus in fieri tantū, est cuius forma non per se respicitur à tali agente. Explanationes sunt in exemplo de domo in quo applicatur quomodo forma non fit directè à domificatore, sed fieri tantùm: & intēdit inductionem in cæteris artificialibus.

¶Quo ad secundum sunt tria, distinctio causarū, diuersa distinctionis proportio ad effectus. & manifestatio dictorum à posteriori. Distinctio est clara. Argumentum quædam sunt eiusdē rationis cum effectibus, & quædam diuersarum. Diuersa proportio est secūdum duo ordinatè se consequentia: primò secundum respectum ad formam: secundò secundum insuentiam ad esse, vel fieri. Differunt igitur primò hæc causæ, quia causæ vniuocæ non possunt esse causę per se formarum effectus suiscausæ verò æquiuocæ possunt esse causæ per se formæ effectus. Secundò differūt quia causæ vniuocæ sunt causæ tātùm fieri effectus: causæ verò æquiuocę possunt esse causę esse effectus. Prima differentia probatur ex illa maxima: Causa per se alicuius est causa illius in quocunque inuenitur secūdum eandem rationem: ergo si causa vniuoca puta Sortes, causat formam humanitatis per se, dum generat Platonem: sequitur quòd causaret etiam humanitatem suam, cùm sit in eo eiusdem rationis. Secūda verò differentia sequitur ex primaquia ex quòd causa vniuoca non causat per se formam, & aliquid causat ergo causat applicationem seu coniunctionem formæ in materia. hoc autem est esse causam fieri effectus. Et quoniam in causa equinoca non saluatur forma effectus secundū eandem rationem, non repugnat ei esse per se causam formæ effectus. & consequenter esse causam fieri, & esse effectus. Manifestatio autem prædictæ diuersæ proportionis fit à testimonio sensibilib in differentia inter calorem aquæ & lumen aëris quorum neutrum inest ab intrinseco, in hoc quòd ille remanet absque conseruante, illud non, quia calor est eiusdem rationis in calefaciente & calefacto. lumen autem non in illuminato & lucente.

¶Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorum, explanatio eius ex proportione ad solem & lumen, & autoritates Aug. Vis est, quia Deus est causa essendi omnibus directè causans esse omnium, quia est ens per essentiam. cætera sunt entia per participationem: & sic creaturæ sunt effectus Dei in esse. & Deus est causa earum in esse. Explanatio est proportio Dei ad solem, & creaturæ ad aërem illuminatum quæ Aug. autoritate firmatur duplici, & clare patet litera.

¶Num & quomodo effectus in fieri, & in esse distinguantur.

Quæstio. ¶Circa distinctionem effectuum dubiū occurrit de illa modificatione, scilicet directè. omne enim agens non dico disponens, sed perficiens, quod scilicet inducit formam, agit directè sibi simile secundum formam qua agit: ergo directè agit ad indiget, vt conseruet ne abscedat: sed quædam creaturæ sunt, quæ secundum sui naturam non possunt non esse. Ergo non omnes creaturæ indigent, vt à Deo conseruentur in in esse. Probatio mediæ. Quod per se ineſt alicui, necesse est ei ineſſe, & oppositum eius impossibile est ei ineſſe. Sicut necessariū est binarium esse parem, & impossibile est eum esse imparem. Esse autem per se consequitur ad formam: quia vnumquodq; secūdum hoc est ens actu, quod habet formam. Quædā autem creaturæ sunt quæ sunt formæ quædam subsistētes. sicut de angelis dictum est[c]. Et sic per se ineſt eis esse. Et eadē ratio est de illis, quorum materia non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut suprà dictum est de corporibus cælestibus[c]. Huiusmodi ergo creaturæ secundum suam naturam ex necessitate sunt, & non possunt non esse. Potentia enim ad non esse non potest fundari neque in forma quam per se sequitur esse neq; in materia existente sub forma, quam nō potest amittere: cùm non sit in potentia ad aliam formam.

¶Præterea, Deus est potentior quolibet creato agente. Sed aliquod creatum agens potest communicare suo effectui, vt conseruetur in esse etiam eius operatione cessante: sicut cessante actione ædificatoris remanet domus, & cessante actione ignis remanet aqua calefacta per aliquod tempus. Ergo multo magis Deus potest suæ creaturæ conferre, quòd conseruetur in esse sua operatione cessante.

¶Præterea, Nullum violētum potest contingere absque aliqua causa agente. Sed tendere ad non esse est innaturale & violentum cuilibet creaturæ: quia quælibet creatura naturaliter appetit esse. Ergo nulla creatura potest tendere in non esse nisi aliquo agente in corruptionem. Sed quædam sunt ad quorum corruptionem nihil agere potest, sicut spirituales substantiæ & corpora cælestia. Ergo huiusmodi creaturæ non possunt tendere in non esse etiam Dei operatione cessante.

¶Præterea, Si Deus conseruat res in esse, hoc erit per aliquam actionem. Per quamlibet autem actionem agentis, si fit efficax, aliquid fit in effectu. Oportet igitur quòd per actionem Dei conseruantis aliquid fiat in creatura. Sed hoc non videtur. Non enim per huiusmodi actionem fit ipsum esse creaturæ: quia quod iam est, non fit, neque iterum aliquid aliud superadditum: quia vel non continuè Deus conseruaret creaturam in esse, vel continuè aliquid adderetur creaturæ. Quod est inconueniens. Non igitur creaturæ conseruantur in esse à Deo.

SED CONTRA est quod dicitur Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ.

¶Num forma effectus per se causatur ab agente.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus sit prima omnium causa in fieri & esse, necesse est, vt omnia etiam ab ipso conseruentur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere & secundum fidem & secundum rationem, quòd creaturæ conseruantur in esse à Deo. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd aliquid conseruatur ab altero dupliciter. Vno modo indirectè & per accidēs: sicut ille dicitur rem cōseruare, qui remouet corrumpēs: puta si aliquis puerum custodiat ne cadat in ignē, dicitur eum conseruare. Et sic etiam Deus dicitur aliqua cōseruare, sed non omnia: quia quædā sunt quæ non habent corrumpētia, quæ necesse sit remouere ad rei conseruationē. Alio modo dicitur aliquid rem aliquam conseruare per se directè, quando scilicet illud, quod cōseruatur, dependet à conseruante, vt sine eo esse nō possit. Et hoc modo omnes creaturæ indigēt diuina conseruatione. Dependet enim esse cuiusliber creaturæ à Deo, ita quòd nec ad momentum subsistere possent, sed in nihilū redigerētur, nisi operatione diuinę virtutis cōseruarent in, esse[c]: sicut Greg. dicit. Et hoc sic per spici potest. Omnis enim effectus dependēta sua causa, secundum quod est causa eius. Sed considerandum est, quòd aliquod agens est causa sui effectus secundū fieri tātum, & non directè secundū esse eius. Quod quidē contingit & in artificialib & in rebus naturalibus: ædificator enim est causa domus quātum ad eius fieri, non autem directè quantum ad esse eius: manifestum est enim q; esse domus consequitur formam eius. Forma aūt domus est compositio & ordo, quæ quidem forma consequitur naturalem virtutem quarundam rerum. Sicut enim coquus coquit cibum adhibēdo aliquam virtutem naturalem actiuam, scilicet ignis: ita ædificator facit domum, adhibendo cæmentū, lapides, & ligna, quæ tunc susceptiua & conseruatiua talis compositionis & ordinis. Vnde esse domus dependet ex naturis harum rerum, sicut fieri domus dependet ex actione ædificatoris. & simili ratione est considerandum in rebus naturalibus. Quia si aliquod agens non est causa formæ, inquantū huiusmodi, non erit per se causa esse quod consequitur ad talem formam, sed erit causa effectus secundum fieri tātùm. Manifestum est autē quòd si aliqua duo sunt eiusdem speciei, vnum non potest esse per se causa formæ alterius, inquantum est talis forma (quia sic esset causa formæ propriè, cùm sit eadem ratio vtriusque) sed potest esse causa huiusmodi formæ secundū quod est in materia, id est, q; hæc materia acquirat hāc formam. Et hoc est esse causa secundū fieri, sicut

Quæstio. ¶Circa descriptiones quoque eorundem dubium occurrit, quid intelligatur per formam per se causari, aut respici à causa. Cum enim termones doctrinales sint formales, oportet accipi per se, vt est modus causandi actiuè, vel passiuè. Sic autem inuenitur manifestè falsum quod dicitur: quoniā forma tūc per se respicitur ab agente: quando non per accidens respicitur: vt patet & in 1. Poste. capi. de Per se. & c. Met. vt statua per se respicitur à statuifico: per accidens autem à Polycleto: & similiter domus ab ædificatore, & sanitas à medico, &c. Constat autem quòd multorum formæ, per se & non per accidens fiunt ab agentibus, à quibus non dependent in esse: vt patet in exemplis datis. igitur ista ratio seu descriptio effectus in esse nulla est. 44

¶Num per se causa alicuius formæ sit causa illius in quocunque inueniatur.

Quæstio. ¶Circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas dubium occurrit: vnde aut quantum valet hæc conclusio, Si Sortes esset causa per se formæ in Platone, esset causa sufficiens: quia est eiusdem rationis in vtroque. Hæc enim fundatur super illa propositione, Causa per se alicuius formæ causat illam in quocunque inuenitur. Sed hanc esse falsissimam, & ratiōe & inductione manifestatur. Inductione quidem: quia sic corpora cælestia non causarēt per se corpora inferiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia: illa enim sunt corpora, hæ sunt substantię, & hic est ens: & sic causarēt seipsas si in quocunque illud inueniūtur, oporter causare. Ratione autem, quia ista propositio destruit illā maximam, Omne agens agit per se sibi simile secundum formam, quæ est ratio agendi. Si enim per se agit sibi simile, ergo esse per se actiuum supponit in agente fundamentum assimilationis: & si ex alia parte, esse per se actiuum exigit actiuitatem in omne in quocunque inueniūtur tale fundamentum: igitur non supponit. & sic hic duo principia contradicunt. quare, &c.

¶Ad primum dubium dicitur quòd in æquiuoco laborat ratiocinium cùm dicitur, quòd omne agens agit sibi simile: intelligitur indistincte siue in fieri, siue in esse. & esse simul. Cùm verò dicitur quòd alicuius effectus esse non directè fit, iam non indistincte est sermo: sed de esse, vt distinguitur contra fieri. Vnde non repugnant adinuicem: non enim hic negatur effectum directè fieri, & intēdit similem agentis: sed quo ad esse non semper directè intendit & fieri.

¶Ad secundum dubium dicitur, quòd per se etiam, vt modus causandi cùm sumatur dupliciter, scilicet vt distinguitur cōtra per accidens, & cōtra per aliud in proposito sumitur, vt distinguitur cōtra per aliud. Ita q; sermo est de forma aliqua nō materialiter, sed formaliter. & de dependentia causa actiua, quæ conuenit cuipse per se primò. Quòd enim naturæ alicuius formæ cōueniat per se primo dependentia ab agente, patet de proprio, respectu propriį subiectihominį siquidem cōuenit per se primò q; ab eo fluat risibilitas: & econuerso risibilitas exigit ex intrinseco quòd sit ab homine. Intentio igitur literæ est quòd forma, quæ per se primò exigit dependentiam à tali agente, est ab eo secundum esse & fieri, quæ autem non hoc exigit, est ab eo secundum fieri tantùm. Et manifestatur hoc sic. Dependentia ad causam actiuam per se primò conueniens formæ nō conuenit ei ratione sui fieri precisè: quia fieri vt distinguitur contra esse, nec est intrinseca rationi [illegible], nec necessariò comitatur ipsam alloquia cessante fieri, non manet forma, dependētia

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem illa conuenit formæ per se primò: igitur conuenit ei secundum esse. Omnis ergo forma per se primo dependens ab aliquo, est effectus illius in esse: & econuerso, vt in litera dicitur. Cum enim idem sit iudicium de forma & esse: intelligi nequit quòd aliquis effectus secundum esse ab aliquo dependeat actiue, & directe, & tamen non secundum formam per se primò. Si enim formæ eius non per se primò conuenit dependentia ad talem causam, sed per aliud dependet à tali agente, puta per separationem illius aliud poterit non dependere ab ipso: & sic simul effectus erit dependens secundum esse, & non dependens secundum formam alis eo dem agente: quod implicat duo contradictoria. Ad obiectiones verò in oppositum iam patere potest responsio: quia huiusmodi propositiones loquûr indistinctè de causa per se & effectu per se non distinguendo secundum esse directè vel secundum fieri tantùm. Potest quoq; iuxta nunc dicta dari secunda responsio, q licet in instantiis adductis & similibus sit causa & effectus per se, vt distinguitur contra per accidens: non tamen vt distinguit contra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

¶Ad tertium dubium dicitur, quòd verum est consequentiam illa tenere super illo principio scilicet causa per se alicuius causæ illud in quocunque inuenitur. Sed vt iam dictum est, intelligitur de causa per se primò alicuius situ quòd perfectius seu primitus se teneat ex parte vtriusque, scilicet tam causæ quàm effectus, proportionaliter tamen sic. q. B conuenit per se primò dependere ab A, & A, conuenit per se primò esse actiuum B. Principium autem hoc non eget probatione: sed est per se notum. Quoniam si B conuenit per se primò dependentiæ ab A, in quocunque inuenitur, est eò tali dependentiæ impossibile est enim separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primò quòd sit actiuum B, in quocunque reperitur, est actiuum ipsius B, & sic de A & B, sunt eiusdem rationis idem est per se primò actiuum suipsius: quod est impossibile in litera deductum. Instantiæ autem ad oppositum adductæ ex litera soluuntur: in qua expresse dicitur quòd hæc dicuntur de effectu eiusdem rationis ita quòd sensus illius principij. Causa per se alicuius causat illud in quocunque reperitur, est causa per se alicuius, causat illud in quocunque reperitur secundum eandem rationem. Nec oportet quòd causet illud in quocunque æquinocè seu analogicè inuenitur. Et in promptu huius sanè glossæ causa est: quia quando aliquid conuenit alicui per se non oportet propterea quòd conueniat suo æquinoco aut analogo: sed satis est, & exigitur quòd conueniat sibi in quocunque secundum suam rationem inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant proprietatem inferiorum, per se, & substantiæ immateriales substantialitatem, &c. patet responsio: quia non est eiusdem rationis subsantia, aut corporeitas in causatis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat quòd est causa per se primò entis inquantum entis: & non sequitur, ergo causat ens in seipso: sed, ergo causat ens in quocunque inuenitur secundum eandem rationem qua inuenitur in causatis modo talium est quòd in Deo inueniatur secundum eandem rationem cum ipse sit ens per essentiam: cætera non, sed reliqua sunt quodammodo eiusdem rationis inquantum entia quia sunt entia per participationem. Et hic bene nota, quoniam Metaphysica hæc multos latuit illustres viros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: quoniam esse per se actiuum supponit fundamentum affinitationis: non tamen semper secundum eandem rationem, quam effectus habebit: sed quandoque secundum alterum, quam effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte esse per se actiuum exigit actiuitatem in quodcunque in quo fundamentum similitudinis inuenitur, quocunque, sed secundum eandem rationem qua inuenitur in effectu. Quæ non repugnat omni causæ, sed vniuocæ, vt dictum est. Per se primò non repugnat omni causæ, sed vniuocæ, vt decet, non

cùm homo generat hominẽ, & ignis ignem. Et ideo quandocunque naturalis effectus est natus impressionẽ agentis recipere secundũ eandem rationẽ, secundũ quam est in agente, tunc fieri dependet ab agente, nõ autẽ esse, ipsius. Sed aliquando effectus nõ est natus recipere impressionem agentis, secundum eandem rationem, secundum quã est in agẽte, sicut patet in omnibus agentibus, quæ non agũt simile secundũ speciẽ, sicut cælestia corpora sunt causa generationis inferiorũ corporum dissimiliũ secundũ speciẽ. Et tale agens potest esse causa formæ secũdum rationẽ talis formæ & non solùm secundũ quòd acquiritur in hac materia: & ideo est causa nõ solũ fiendi, sed essendi. Sicut igitur fieri rei non potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus secundũ fieri, ita necesse rei potest remanere, cessante actione agentis, qã est causa effectus non solũ secũdum fieri sed etiam secundũ esse. Et hæc est ratio quare aqua calefacta retinet calorẽ cessante actione ignis[c]: non autem remanet aër illuminatus nec ad momentũ cessante actione solis: quia scilicet materia aquæ susceptiua est caloris ignis secũdum eandem rationem, qua est in igne. Vnde si perfectè perducatur ad formã, ignis retinebit calorem semper. Si autem imperfectè participet aliquid de formã ignis secundum quandam inchoationem, calor non semper remanebit, sed ad tẽpus, propter debilem participationẽ principij caloris[c]. Aër autem nullo modo natus est recipere lumen secundũ eandẽ rationem, secundũ quam est in sole: vt scilicet recipiat formam solis, quæ est principium luminis. Et ideo quia non habet radicem in aëre, statim cessat lumen cessante actione solis. Sic autem se habet omnis creatura ad Deum, sicut aër ad solem illuminantem[c]. Sicut enim sol est lucens per suam naturam, aër autem fit luminosus participando lumen à sole, non tamen participãdo naturam solis: ita solus Deus est ens per essentiam suam: quia eius essentia est suum esse[c], omnis autẽ creatura est ens participatiuè: nõ q; sua essentia sit eius esse. Et ideo Aug dicit 4. super Gen. ad lit. Virtus Dei ab eis, quę creata sunt regendis si cessaret aliquãdo, simul & illorum cessaret species: omnisque natura concideret[c]. Et in 8. eiusdem lib. dicit, quòd sicut aër præsente lumine fit lucidus, sic homo Deo sibi præsente illuminatur, absente autem continuò tenebratur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd cõseruatur res per quod habet esse. Sed Deus est sol. Et similiter lumen à lucerna non remanet: quia lumen est talis formæ quæ non est nata haberi secundum eandem rationem qua est in propria causa, non in lucerna. Quamuis etiam aër nec eius materia possit per illuminationem peruenire ad habendum lumen secundum eandem rationem qua est in lucerna, sed per aliquam aliam actionem. Et quòd hic vera sunt, ex eo patet quòd tam ab igne, quàm à sole vtrumque prouenit effectus, scilicet calor & lumen. Sed quoniam respectu caloris sol est causa communis, respectu luminis propriis ignis quoque respectu caloris est causa propria, respectu luminis causa est nõ vt ignis: sed vt cum cælestis natura communicat, vt dicitur in secundo de Anima. ideo propria causa caloris, vt sic, & vt calefaciens, participabilis est secundum eandem rationem in allin & ideo calor in aliis conseruatur vtpote non dependens in esse quia eius propria causa est vniuoca aliis. Propria verò causa luminis, vt sic, vt illuminans, non est participabilis ab aliis secundum eandem rationem: & ideo lumen non retinetur, vtpote dependens in esse, & fieri non purgante huic propria causa: quoniã non est vniuoca aliis: & sic patet inclcio & subtilitas literæ.

a ¶Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio reſponsiua, Deus conseruat res quasdã in esse, mediantibus aliquibus causis. Hæc conclusio primò declaratur quantum ad ly conseruat: deinde probatur. Declaratur quidem repetendo distinctionem de conseruatione dupliciter, indirectè & directè. & dicendo quòd hoc vtroque modo verificatur. Probatur autem quòd ad conseruationem indirectè, ex manifesto testimonio rerum corporalium: quarum multas videmus prohibere corruptionem ab quorum: vt sal respectu carnium, &c. Quo ad conseruationẽ verò directè probatur ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secundum suum esse. ergo multę sunt

¶Citrca explanationem prædictæ differentiæ inter causam vniuocam & æquiuocam dubium est de illa redditione causæ: quare aqua retinet calorem, & aër non conseruat lumen. Videtur enim quòd causa assignata falsa sit quoniam cùm aqua calefacta à sole, conseruat etiam calorem remota à sole: & tamen non est susceptiua formæ caloris secundum eandem rationem, qua est in sole: vt patet. Vnde si ratio esset bona aqua calefacta à sole non conseruaret calorem, sicut aër non seruat lumen. Potest quoque argui ex parte luminis: quoniam cùm illuminatur aër à lucerna, est susceptiuus formæ illuminantis secundum eandem rationem: quia communicant in materia: & tamen non retinetur, sed dependet in fieri, & conseruari à lucerna: ergo, &c.

¶Ad vtranque obiectionem eadem responsione dicitur, quòd cùm iudicium de rebus non nisi ex propriis fieri debeat: id rebus simpliciter & oprimè attribuitur, quod conuenit eis ex propriis causis: quod autem in ordine ad causas communes competere eis inuenitur, aut secatur ab arte, aut propriorum iudicium non impedit. Vnde cùm calor, & lumen in hoc differant manifestè, quòd calor secundũ esse quod habet in propria causa quam cõstat esse ignem sit secundum eandem rationem participabilis ab his inferioribus per calefactionem: & lumen secundum esse quod habet in propria causa quam constat esse quin tam essentiam, siue in sole tantùm, siue in omni parte illustrata, non sit participabile per illumi nationem. Ad propria respiciens Diuus Thom. optimam rationem reddidit, quare calor remanet & lumen non: quia scilicet ille secundum esse quod habet in propria causa per calefactionem est participabilis secundum eandem rationem, lumen verò non. Vnde ad obiectiones dicitur, quòd ideo calor à sole factus remanet: quia calor est talis forma quæ nata est à materia aëris suscipi secundum esse quod habet in propria causa, nõ in causa communi, quæ

a ¶Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore duo, primò error oppositus. Secundò conclusio responsiua.

¶Quo ad primum duo. primo error est, quòd Deus non potest aliquid in nihilum redigere. Probatur, Deus produxit res de necessitate naturæ, ergo non potest non dare esse. Antecedens supponitur, & cõsequentia probatur: quia Deus potest sic conseruare quod est annihilare. Antecedens supponitur, prima consequentia probatur, quia nihil aliud est cõseruare, quàm influxum essendi continuare. Secunda verò probatur: quia sicut potest non dare esse antequam des, ita non continuare postquam dedit.

a ¶Super Quæstionem centesimamquartam q. 3 ar. 2. Articulum quartum, ad 1.

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur, Naturę creaturarum respectu naturalium, & gratiæ manifestatio respectu miraculi, ostendit quòd res non rediguntur in nihilum, ergo nihil omnino in nihilum redigitur. Antecedẽs quoad primam partem probatur, discurrendo per naturas: quia aut materiales, & remanent materialiter: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam verò, quia non venerunt ad gratiæ manifestationem annihilatio, probatur: quia magis diuina bonitas & potentia ostenditur conseruando. Consequentia vltr.

causæ essentialiter ordinatæ respectu alicuius effectus secundum esse: ergo idem effectus dependet in esse primò quidem à Deo, secundario ab aliis: & tantò magis, quantò causa est proximior primæ. Antecedens est per se notum. Prima quoque consequentia est manifesta ex vi præcedentis articuli, in quo dictum est, q omnis creatura dependet à Deo secundum suum esse. Secunda similiter est ex se euidens, etiam quo ad ordinem dependentiæ adiectum. Qui tamen ordo specialiter confirmatur, & autoritate Aristot. attribuentis primo motui conseruationem perseuerãtię motui, motui verò secundo, alternationis, & autoritate Astrologorum dantium Saturno, qui est supremus, tres fixas: ex hoc enim liquet, quòd causa quantò superior, tantò magis causat ac conseruat effectum.

¶In responsione ad primũ aduerte, quòd cùm conclusio sit particularis, scilicet q; quædã res conseruantur à Deo mediantibus, scilicet q; quædã aliis: & argumentum in oppositum non concludit vniuersaliter, sed de rebus creatis, vt sic: non autem de aliis alio modo productis: facile potuisset responderi quòd omnes creaturæ quo ad conditiones creatas immediatè cõseruat Deus, quo ad conditiones verò aliter productas mediatè. Sed quoniam in prima rerum institutione omnia fuerũt creata, etiam illa, quorum conseruatio pendet ex causis secundis, vt patet de primis individuis leonis & bouis, &c. Idcirco argumentum applicatum ad prima instituta difficile est, vt patet: & ad illa tam responsio.

¶Ad cuius euidentiam scito, quòd res sunt in duplici ordine quædam sunt quibus creati conuenit per se quædam verò, quibus conuenit per accidens. Per se autem conuenire dico, nõ quòd exigant quòd creentur: sed quia exigunt, quòd si fiant, eorũ factio sit creatio. Per accidens verò quæ possunt fieri per creationẽ, & per aliam viã. Ea quæ per se creantur, à solo Deo conseruantur: & in his est necessariò verum, quòd eadem actio est conseruationis & creationis. Talia sunt quæ subsistunt immateriales, & vniuersaliter ingenerabilia, & incorruptibilia. Euerò quæ per accidẽs creantur, non oportet à solo Deo conseruari: & in his conseruatio non est creatio. Imaginandum est enim q; Deus creando bouem, supplet vicem omnium mediarũ causarum, quo ad hoc quod est dare illi esse: sed statim quod dicit esse, desinit supplere vicem

dat esse rebus mediantibus aliquibus causis mediis. Ergo etiam res in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

CONCLVSIO.

¶Deus non omnia immediatè conseruat in esse sed quasdam immediatè, & aliquas mediantibus aliis.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd, sicut dictum est[c], dupliciter aliquid rem aliquam in esse conseruat. Vno modo indirectè, & per accidens per hoc quod remouet, vel impedit actionem corrumpentis. Alio modo directè & per se: quia ab eo dependet esse alterius, sicut à causa dependet effectus. Vtroq; autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius cõseruatiua. Manifestum est enim quòd etiam in rebus corporalibus multa sunt, quę impediunt actiones corrumpentium: & per hoc dicuntur rerum conseruatiua. Sicut sal impedit carnes à putrefactione, & simile est in multis aliis. Inuenitur etiam quod ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secundum suum esse[c]. Cùm enim sunt multæ causæ ordinatæ, necesse est quòd effectus depẽdeat primò quidẽ & principaliter à causa prima, secundariò verò ab omnibus causis mediis. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua, secundariò verò omnes mediæ causæ: & tantò magis, quantò causa fuerit altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis etiam incorporalibus rebus attribuitur conseruatio & permanentia rerum: sicut Philosophus dicit in 12. Metaph. quòd primus motus, scilicet diuinus, est causa continuitatis generationis[c]. Secundus autem motus qui est per zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundum generationem & corruptionem. Et similiter Astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & permanentes. Sic igitur dicendum est, quòd Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus immediatè omnia creauit: sed in ipsa rerum creatione ordinẽ in rebus instituit, vt quædam ab aliis dependerent: per quas secundariò cõseruarentur in esse, præsuppositis tamen principali cõseruatione, quæ est ab ipso.

¶Ad secundum dicendum, quòd cùm propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest quòd fit causa suiipsius, potest tamen ei præstari quòd sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest quòd sit suiipsius conseruatiuus: potest tamen ei præstari quòd sit conseruatiuus alterius.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius quantum ad hoc quòd acquirat nouam formã, vel dispositionem, nisi per modũ alicuius murationis: quia semper agit præsuppositio aliquo subiecto[c]. Sed postquam formam, vel dispositionẽ induxit in effectu, absque alia immutatione effectus huiusmodi formam vel dispositionem conseruat. Sicut in aëre prout illuminatur de nouo, intelligitur quædam mutatio: sed conseruatio luminis est absque aëris immutatione ex sola præsentia illuminantis.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum Deus possit aliquid in nihilum redigere.

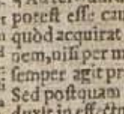

TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd Deus nõ possit aliquid in nihilum redigere. Dicit enim August. in libr. 83. q. quòd Deus non est causa tẽdendi in non esse. Hoc autem contingeret si aliquam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus nõ potest aliquid in nihilum redigere.

¶Præterea, Deus est causa rerum, vt sint per suam bonitatem: quia vt Augu. dicit in lib. de Doct. Christ. inquantum Deus bonus est, sumus. Sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere, vt res nõ sint. Quod tangeret, si eas in nihilum redigeret.

¶Præterea, Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret quòd hoc fieret per aliquã actionem. Sed hoc non potest esse: quia omnis actio terminatur ad eliquod ens. Vnde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum: quia generatio vnius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ier. 10. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus non de necessitate naturæ, sed liberè, res in esse producit antequam essent, ita pro sua voluntate illas in nihilùm redigere potest.

¶RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerũt, quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset verum, Deus non posset rem aliquã in nihilum redigere: sicut non potest à sua natura mutari. Sed sicut suprà est habitum[c], hæc positio est falsa, & à fide catholica penitus aliena, quæ cõfitetur Deum res libera voluntate produxisse in esse, secundum illud Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit. Hoc igitur quòd Deus creaturæ esse communicat, ex Dei voluntate dependet, nec aliter in esse conseruat, nisi inquantum eis continuè influit esse, vt dictum est[c]. Sicut ergo antequam res essent, potuit eis non communicare esse, & sic eas nõ facere, ita postquam iam factæ sunt, potest eis nõ influere esse. Et sic esse definerẽt. Quod est eas in nihilũ redigere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non esse non habet causam per se: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Ens autem per se loquendo est causa essendi. Sic igitur Deus non potest esse causa tendẽdi in non esse. Sed hoc habet creatura ex seipsa, in quantum est de nihilo. Sed per accidẽs Deus potest esse causa q; res in nihilum redigatur, subtrahendo scilicet suam actionem à rebus.

¶Ad secundum dicendum quòd bonitas Dei est causa rerum, non quasi ex necessitate naturę (quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis) sed per liberam voluntatẽ. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suę res non producere in esse: ita absque detrimento suæ bonitatis potest res in esse nõ cõseruare.

¶Ad tertium dicendum, quòd si Deus rem aliquam redigeret in nihilum, hoc nõ esset per aliquam actionem, sed per hoc quòd ab agendo cessarer.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum aliquid in nihilum redigatur.

DQVARTVM sic procedi-
tur. Videtur q; aliquid in nihilũ redigatur. Finis enim respondet principio. Sed à principio nihil erat nisi Deus. Ergo ad hunc finẽ res perducentur, vt nihil sit nisi Deus. Et ita creaturæ in nihilum redigentur.

¶Præterea, Omnis creatura habet portẽtiam finitam. Sed nulla potentia finita se extendit ad infinitum. Vnde in 8. Phy. probatur, q; potentia finita non potest mouere tẽpore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitum. Et ita quandoq; in nihilum redigetur.

¶Præterea, Formę & accidentia non habent materiam partem sui, sed quandoque desinunt esse. Ergo in nihilum redigũntur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccle. 3. Didici quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerant inæternum.

CONCLVSIO.

¶Diuinam deduxe bonitatem, vt aliquid rerum, quæ produxit ne esset, quodcunque in nihilum redigatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd eorum, quę à Deo fiunt circa creaturã, quędam

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò probatur distinguendo res quæ sunt in duos ordines, scilicet naturalium & miraculosorum, & aperiendo quòd res naturales ex naturis miraculosè ex gratiæ manifestatione pensantur: quòd probatur auctoritate Apostoli primæ ad Corinth. 12.

¶ In responsione ad secundum est cauendum: nec intelligas propter habere, aut non habere contrarium res esse naturæ xternæ, aut tẽporalis: sed hic est manifestatio à posteriori: quia enim exẽs, & intelligentiæ sunt talis naturæ: ideo in æterno cõseruantur à Deo: & exemptæ à contrariis: & nõ ecõuerso, vt patet in primo Cæli: & similiter, quia hic inferiora sunt talia, ideo nõ sunt ex se consetuabilia æterna: & sunt impedibilia à contrariis ne sint, & diuinũ influxum percipiãt, &c.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.*

Commẽs. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua, Deus potest immediatè mouere materiam ad formam. Probatur, Ens in potentia, passiua potest immediatè reduci in actum à potentia actiua, quæ eam in potestate sua continet. ergo materia potest reduci in actum per diuinam potẽtiam immediatè: ergo potest mouere ad formã a Deo immediatè. Antecedens patet, prima consequentia probatur: Materia cõtinetur sub diuina potentia, quod probatur: quia est producta à Deo. Secunda consequẽtia probatur: quia actus materiæ est ipsa forma.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum secundum.*

Commẽs. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua: Deus potest immediatè mouere quodcunque corpus. Probatur dupliciter. Primò necessitãti rationabiliter. primò ergo sic: Erroneum est Deum nõ posse per seipsum facere omnes determinatos effectus, qui fiunt per quancunq; causam creatã. ergo Deus potest immediatè mouere, &c. Antecedẽs supponitur dictum sum in q. 25. consequentia probatur: quia vnus effectus creatũ causatũ est mouere corporat: vt patet. Secundò probatur sic, Omnis motus vel est via ad formam, vel consequitur ipsam. ergo est ab eodẽ à quo est forma, ergo potest esse à Deo. Antecedens declaratur inductione primæ consequentia probatur, quia cuiusdẽ est dare formã & disponere ad eam & dare consequentias quod declaratur in igne. Secunda verò consequẽtia probatur: quia Deus est causa formæ vt, patet ex præcedentibus.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum tertium.*

Commẽs. TItulus clarus, & clarior erit in corpore.

¶ In corpore tria. Primò declarat quid & quotuplex sit mouere intellectum. Secundo respondet quæsito. Tertio epilogat.

¶ Quo ad primum duo. primò quid. Et dicit quòd mouere intellectũ est dare formam, quæ est principium intellectualis operationis: declaratur à simili in corporibus ex quibus nomen translatum est ad intellectus: quia mouere dicitur dans formam. Secundò, quotuplex, & dicit quòd est duplex iuxta duplicem formã, scilicet virtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua bimembris est, Deus mouet intellectum creatum vtroque modo, scilicet dando virtutem, & dando speciem intelligibilem. Probatur prima pars primò, Deus est primum ens immateriale. ergo primum intelligens: ergo est causa omnis virtutis intelligendi. Antecedens patet. prima: ○sequentia probatur: quia intellectualitas sequitur immaterialitatem. Secunda verò, quia primum in quo libet ordine est causa extorum. Deinde probatur secunda pars: Deus est primum ens: ergo in seipso omnia præexistunt intelligibiliter: ergo rationes intelligibiles omnium primò sunt in eo. ergo ab eo determinantur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima consequentia probatur: & quo ad præexistentiam, quia est prima causa. & quo ad modum quia sunt in eo per modum eius, ipsum enim supponitur intellectualem esse. Secunda ex se euidens. tertia similiter ex illa propositione: primum in quolibet ordine, veruntamen in litera manifestatur ex hoc, quòd ab ipso derluuntur omnia in esse naturæ, vt sint.

¶ Quo ad tertium epilogus patet. Et nota quòd lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas quia non se habet vt ratio intelligendi, sed vt efficacitas præstans intellectui, confortando & eleuando ipsum vt superius de lumine gloriæ dictum est.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quartum.*

Commẽs. TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo dicit quotuplex est mouere voluntatem. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum dicit, quòd voluntatem mouere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectum: alio modo sicut vis ipsam virtutem volentem. Declaratur à simili in intellectu ex præcedenti articulo. Et nota quòd non assimilat motionẽ voluntatis motioni intellectus quo ad habere similitudinẽ ab obiecto: quæ sit principium actus: quia in voluntate nõ est tanta progressus qualis in intellectu, sed assimilat quo ad motionẽ absolutè: quia scilicet vterq; mouetur ab obiecto, quamuis dissimiliter.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, propriũm est Dei mouere voluntatem vtroque modo & maximè secundo, scilicet interius inclinando. hæc conclusio declaratur, & probatur. Primò, quo ad primum modum, scilicet motionem obiectiuam, declaratur, quòd intelligitur de motione sufficienter efficaci, id est, quod exigentia obiecti sufficiat non ad alliciendum, sed ad efficaciter ducẽdum voluntatem in actum secundum respectum sui: & hoc ad differentiam actionis. Non enim differt Deus ab alio per hoc, quòd ipse solus possit voluntatem obiectiuè mouere: quoniam hoc potest quodlibet bonũ sed per hoc, quòd ipse solus potest tuere immediatè & efficax obiectiuè voluntatem mouere. Probatur autem sic, Sola virtus actiua excedens, aut adæquans voluntatem passibilem, potest sufficienter obiectiuè mouere. ergo solus bonum vniuersale potest sufficienter efficaciterque voluntatem mouere. ergo solus Deus implet voluntatẽ, & sufficienter eam mouet. Antecedens patet, & prima consequentia probatur: quia virtus passiua voluntatis ex generalitate ad bonum vniuersale quod per hoc patet: quia est ens obiectum, quod manifestatur, quia intellectus obiectum est ens vniuersale. Secunda consequentia probatur: quia quidlibet creatura est bonum particulare. Deus autẽ vniuersale. Deinde probatur quo ad secundum modũ: quia scilicet dando virtutem intellectiuam sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim est dare actum ab intrinseco & potentiam: imò per hoc dicitur dare actum ab intrinseco, quia dat principium eius. Et nota vim huius rationis, quòd non loquitur de velle tali, vel tali, id est specificato ad tale obiectum, sed de velle absolute, cuius proprium obiectum est bonum, nō tale, aut tale: & principium est non voluntas hic, aut hæc affecta, sed voluntas vt sic. Et propterea si Dei est dare hunc actum qui est velle, oportet, vt eius sit dare voluntatem. Vltima autem pars, scilicet quod maxime proprium Dei sit mouere secundo modo, propterea dicta est: quia mouere obiectiuè voluntatem communicatur aliis, quamuis non sufficienti efficacia. Mouere autem ab intus nulli communicatur: solus enim Deus illabi potest libero arbitrio, qui solus facit, & conseruat illud. Ea quæ de motione voluntatis essent hic differenda, iam determinata sunt superius.

514 *a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quintum.*

Commen. TItulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primo excludit quendam errorē. Secundo respondet quæsito.

¶Quo ad primum tria: vnum suppositum: aliud est ipse error, tenio reprehēdo, supponitur hic quasi pro constanti, Deū operari in omnibus, sed de modo videtur tota quæstio. Error ergo est circa modum operandi, quidam enim quos refert Auerroys 9. Meta. comm. 7. dicunt Deum operari in omnibus, &c. quòd nulla alia virtus operatur aliquid. reprehenduntur autem hi dupliciter, ducendo ad impossibilia. Primò: quia periret ordo causarum & consequenter esset impotentia in Deo. tenet sequela, quia impotentia est non posse facere alia cooperatiua sibi. Secundò: quia frustra essent virtutes operatiuæ rerum, imo res omnes. Probatur prima consequentia quo ad primam partem: quia non operarentur quia ad secundam, quia imperfectum est propter perfectius in eodem. ergo actus primi propter secundos, ergo res omnes propter operationes suas. ergo operationes sunt fines rerum, ergo fine eis frustra. Antecedens patet, & consequentia nota est. & confirmatur sicut materia propter formam. cætera sunt clara.

¶Quo ad secundum tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuam in vniuersali, Deus operatur in omni operante sic: quòd ipsæ res habent proprias operationes. Secundo distinguit gratia causarum: vbi dicit tria, numerum, quòd sunt quatuor: differentiam respectu agere: quia vnum, scilicet materiam, non principium, sed subiectum, cætera sunt principia actionis, & ordine.

Et quia primo finis, secundo agens, tertiò forma.

¶Nota hic duo. primo, quod quis hic non egemus generibus causarum in ordine ad esse, ad operari, vt patet ex titulo: ideo littera non accepit formam in

agente, aut in effectu, sed instrumento, quoniam forma instrumenti non est nisi propter operationem. Secundo, quod litera distinguit genus causæ formalis ab efficiente & alijs in ordine ad operationem. Factum est autem hoc iudicio meo, non quòd supponatur decisa hæc quæstio, an forma sit causa operationis in genere causæ formalis: sed propter duo. Alterum manifestum: alterum occultum. Manifestum est, quòd causare operationem, vt forma, & vt agens distinguuntur, sicut causare, vt quo & vt quod. Occultum verò est an omnis operatio sequens formā sequatur eam effectiuè, finaliter vel materialiter, & nulla sequatur eam formaliter. Confutus enim sermo obtinuit, vt dicamus etiam causas formales in operando in his in quibus operatio resultat, ex ea quasi esse quoddam: vt in exēplo de lumine in litera adducto patet, & in his quæ pertinent ad intellectum cōtingit. Ratio autem ad oppositum videtur. Quoniis autem modo sit, vt sermo præsens omnibus opinionibus superiit, distinctum est Deum esse non causam formalem, sed causam tatione formæ, principantis omnis operationis, vt eiūs operationes attributas magis formis quām agentibus intimè comprehenderet. Tertio proponit conclusionem responsiuam in speciali iuxta hæc tria membra, Deus in quolibet operāte operatur secundum hæc tria, scilicet finem, & agentem & formam, & probat quo ad singulas partes Quillatim. Et primò in ratione finis. Finis omnis operationis est bonum verum, aut apparens: ergo participans illimitudinem summi bonī ergo ipsum summum bonum. Deinde similiter in ratione agentis, primum agens mouet secundum ad agēdum: ergo agit in virtute ipsius: ergo ipse est causa omnium actionum agēntū. Demum secundum formam, vbi duo primò dicit, modum quomodo hoc conuenit Deo: secundò deducit duo corollaria ordinatè. Dein est causa operationum secundarum nō solùm vt applicans, nec solùm vt dans principia actionum: sed vt dans, applicans & conseruans formas, quæ sunt principia actionum: ergo est causa omnium operationū secundum formam. Antecedens declaratur: & excludendo mēbra exemplo artificis generantis grauc: & declarando intentum exemplo solis & luminis respectu manifestationis. Primum corollarium est. Deus operatur in omnibus intimè, probatur, Forma est intra rem: ergo quantò vt prior & vltior considerata, est interior, ergo secundum esse intima. ergo vt est à Deo: ergo Deus intimè operatur in omnibus. totus processus est clarus ex 1: potiam nulla est causa per se, & principalis quæ non sit causa saltem duorum, vel subiecti & passionis.

¶Ordinatio verò horum ordinum est, quòd vnus continetur sub altero, probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est: quòd causa superior non concinetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Manifestatio denium est ab exemplo in Politicis, in patre & ordine domus, recto-

nultima verò consequentia probatur ex eo quòd Deus est propriè causa ipsius esse vniuersalis in rebus, vt patet ex superioribus. Secundus naturæ præterea attribuuntur Deo in Scriptura, vt in Iob 10.

¶Super

re & ordine ciuitatis, & rege & ordine regni: & clara est littera.

¶Quo ad secundum respondetur quæstio duabus conclusionibus iuxta duos ordines illatos ex præmissis. Distinctio ex præmissis illata est, quòd in rebus est duplex ordo, vnus vt sunt à prima causa aliter, & hic est multiplex, vt sunt à causis secundis. Prima conclusio responsiua est, Deus non potest facere contra ordinem rerum: vt dependet à prima causa. Probatur ducendo ad impossibile: quia si faceret contra talem ordinem, faceret contra ordinem præscientiæ suæ: quod est impossibile.

¶Aduerte hic ex tertio contra Gen. cap. 98. quo modo potest dupliciter intelligi ista conclusio, scilicet aut quoad res ordinatas, aut quoad ordinem suæ præscientiæ suæ. Annot.

¶Secunda conclusio responsiua est, Deus potest facere præter ordinem rerum, prout pendet ex qualibet secundarū causarum. probatur, declaratur, & confirmatur. Probatur quidem. Talis ordo ei subiicitur, vt procedens ab eo per arbitrium voluntatis: ergo potest præter talem ordinem agere. Antecedēs habet tres partes. Prima patet ex præmissis, quia scilicet causa superior non subiicitur inferiori ordini, sed econuerso. Secunda pro constanti supponitur ex quo omnia sunt à Deo. Tertia verò probatur: quia potuisset alium ordinem instituere: consequentia autem hic breuitatis causa relinquitur, quasi euidens: sed in tertio contra Gen. ca. 99. in principio probatur ex differentia inter agens naturale & liberum, in hoc, quòd naturale oportet agere secundum vltimum virtutis suæ: & consequenter effectum simillimū: & consequenter non potest immediatè agere effectum proprium causarum secundarum: causam verò libere agentem non oportet sic agere, sed potest agere immediatè imperfectissimum effectum virtendo virtute sua, vt vult, vt patet in artifice perfectissimo, potente tamen si vult facere opus imperfectū, quale nouitius in arte faceret. Declaratur verò ponendo duos modos, quibus Deus præter hunc ordinem facit, & patet in litera. Confirmatur autem auctoritate Aug. non solum hoc, sed prima conclusio simul, vt patet in litera.

¶Circa vtranque conclusionem simul dubiū occurrit: quia aut hic est sermo de posse Dei absolutè: & sic constat, quòd potest Deus contra vtrumque ordinem: nec sequitur aliquis defectus præscientiæ diuinæ: aut est sermo de posse Dei, quo ad exercitium actus de facto: & sic etiam nulla est differentia inter vtrumque ordinem: quoniam sicut Deus præscibit primum ordinem, ita & alios. & quemadmodum si præter primum ordinem faceret, faceret contra præscientiam: ita si præter alios ordines faceret, faceret contra præscientiam suam: & sic tota litera reuerè videtur.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod, vt in titulo patet, hic est sermo de potentia Dei secundo modo: & q; quamuis vterque ordo sit perfectus & institutus à Deo ab æterno: agere tamen præter primū lederet præscientiā, præter alios autem non. Ad cuius euidentiā scito, q; omnis executio causæ secundæ infert executionē in causa prima: quia ab actione illius pēdet omnis actio, non autē econuerso: quia ex hoc quòd causa prima per seipsam solam exequi & perficere aliquid. Et inde est q; fieri aliquid præter executionē primæ causæ est impossibile: fieri autē aliquid præter executionem cuiuscunq; & omnis simul causæ secundæ, nō incōuenit. Cùm autē ordo refl ad primā causam attendāt penes executionē primæ causæ, ordo est natū ad alias

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum sextum.

Obiect. Tertius. TItulus, possit fieri non est quæstio de potentia, sed de actu exercito ipsius, an scilicet de facto possit exire in actum faciēdi aliquid præter ordinem inditum, distinguit ly ordinem. Secundo respondet quæsito. Quo

¶In corpore duo. Primo ad primū quatuor sunt, distinctio ordinum, ordinatio eorum, habitudo causarum ad eos, & explanatio exemplaris. Distinctio est, Ordines multiplicantur secundū multiplicationem causarum. Probatur, Quælibet causa habet rationem principij: ergo à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus: ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum.

¶Num ex eo quòd causa habet rationem principij, sequatur esse ordinem in effectibus.

Obiectio. ¶Circa primam consequentiam huius probationis dubitatur, vnde valeat: ex hoc enim q habet rationem principij, bene sequitur, ergo est caput ordinis inter se & effectum: sed non sequitur, ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus: cùm non oporteat omnem causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinem, vt patet de causis vniuocis.

¶Ad hoc dicitur, quòd cùm hic sit sermo de causa principali in aliquo ordine, & non de instrumentali, quæ non causa: sed causæ instrumentum dici debet, vt 12. Met. com. 14. dicit Alexan. & in consequente duo includuntur, scilicet pluralitas effectuum, & ordo in eis à causa: si reflectè perspiciamus, ordo directè infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur, aut vniuersaliter, aut accommodè. Vnde consequentia potest habere duos sensus. Primus est supponendo, quòd omnis causa habeat plures effectus: & tunc cōsequentia est optima: quia cùm pluralitas non sit sine ordine (alioquin esset confusio) & causa habet ratiē num principij, à quo tollicet illi deriuantur: ergo ab ea est ordo illorum. Secundus est accommodando consequens ad causas habentes plures effectus: & tunc etiam consequentia est optima, causa est principiū: ergo in causis habentibus plures effectus à causa est ordo illorum, ratione iam dicta: & ista via est planior, & sufficit proposito: causa enim eo quòd habet rationem principij: & negatiuè in illo ordine, & positiuè, sequitur, ergo ab ea est ordo in effectum siue ad ipsam causam siue in seipso multiplicato: & hic vbi sunt plures effectus, aperiè sequitur, ordinem in eis esse, & esse à causa. Plures autem effectus dicuntur, vel plures differentiæ, vt partes organicæ viuentium respectu generantis, vel plures passiones, vt liquefactio cera & induratio luti, vel plures cooperationes secundum pluralitatem inferiorē: vt generatio bouis & leonis, vt sunt à sole: vel plures effectus ordinatè se consequentes, vt leuitas sequitur formam ignis geniti, &c. & sic potuit supponi pluralitas effectuum vniuersaliter: & consequenter sufficeret potest primus sensus, quotiam nulla est causa per se, & principalis quæ non sit causa saltem duorum, vel subiecti & passionis.

¶Ordinatio verò horum ordinum est, quòd vnus continetur sub altero, probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est: quòd causa superior non concinetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Manifestatio denium est ab exemplo in Politicis, in patre & ordine domus, recto-

multa agentia ordinata, semper secundum agens agit in virtutem primi. Nam primum agens mouet secundum ad agendum. Et secundum hoc omnia agunt in virtute ipsius Dei. Et ita ipsa est causa omnium actionum agentium. Tertiò considerandum est, quòd Deus mouet non solùm res ad operandum quasi applicando formas & virtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securim ad scindendum, qui tamen interdum formam securi non tribuit, sed etiam dat formam creaturis agentibus, & eas tenet in esse. Vnde non solùm est causa actionum inquantum dat formam, quæ est principium actionis, sicut generans dicitur esse causa motus grauium & leuium, sed etiam sicut conseruans & formas, & virtutes rerum, prout sol dicitur causa manifestationis colorum, inquantum dat & conseruat lumen, quo manifestantur colores. Et quia forma rei est intra rem, & tantò magis quantò consideratur, vt prior & vniuersalior, & ipse Deus est propriè causa ipsius esse vniuersalis in rebus omnibus, quod inter omnia est magis intimum rebus: sequitur quòd Deus in omnibus intimè operetur. Et propter hoc in sacra Scriptura operationes naturæ Deo attribuuntur quasi operanti & natura, secūdum illud Iob 10. Pelle, & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus sufficienter operatur in nobis ad modum primi agentis. Nec propter hoc superfluit operatio secundorum agentium.

¶Ad secundum dicendum, quòd vna actio non procedit à duobus agentibus vnius ordinis. Sed nihil prohibet quin vna & eadem actio procedat à primo & secundo agente.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus non solùm dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse & applicat eas ad agendum, & est finis omnium actionum: vt dictum est.

ARTICVLVS VI.

a ¶Virum Deus possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

Aduers. Genera. AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q; Deus non possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum. Dicit enim Augus. 26. contra Faust. Deus conditor & creator omnis naturarum nihil contra naturam facit. Sed hoc videtur esse contra naturam, quod est præter ordinem naturaliter rebus inditum. Ergo Deus non potest facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

¶Præterea, Sicut ordo iustitiæ est à Deo: ita & ordo naturæ. Sed Deus non potest facere aliquid præter ordinem iustitiæ. Faceret enim tunc aliquid iniustum. Ergo non potest facere aliquid præter ordinem naturæ.

¶Præterea, Ordinem naturæ Deus instituit. Si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, videtur quòd ipse sit mutabilis, quod est inconueniens.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 26. contra Faustum, quòd Deus aliquando, aliquid facit contra solitum cursum naturæ.

CONCLVSIO.

¶Non potest Deus contra ordinem rerum facere prout dependent à prima causa: sed præter rerum ordinem facere potest, vt dependent ex causis secundis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus, cùm quælibet causa habeat rationē principij. Et ideo secundum multiplicationem causarum multiplicantur & ordines, quorum vnus continetur sub altero, sicut & causa continetur sub causa. vnde causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Cuius exemplum apparet in rebus humanis. Nam ex patre familias dependet ordo domus, qui continetur sub ordine ciuitatis, qui procedit à ciuitatis rectore: cùm & hic contineatur sub ordine regis, à quo totum regnum ordinatur. Si ergo ordo rerum consideretur, prout dependet à prima causa, sic contra rerum ordinem Deus facere non potest. Sic enim si faceret, faceret contra suam præscientiam. Si verò consideretur rerum ordo, prout dependet à qualibet secundarum causarum, sic Deus potest facere præter ordinem rerum: quia ordini secundarum causarum ipse non est subiectus, sed talis ordo ei subiicitur quasi ab eo procedens, non per necessitatem naturæ, sed per arbitrium voluntatis. Potuisset enim & alium ordinē rerum instituere. Vnde & potest præter hunc ordinem instituturn agere cùm voluerit: puta agendo effectus secundarum causarum sine ipsis, vel producendo aliquos effectus, ad quos causæ secundæ non se extendunt. Vnde & Augustinus dicit 26. contra Faustum, quòd Deus contra solitum cursum naturæ facit, sed contra summam legem nullo modo facit, quia contra seipsum non facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm aliquid contingit in rebus naturalibus præter naturam inditam, hoc potest dupliciter contingere. Vno modo per actionē agentis, quæ inclinationem naturalem non dedit. Sicut cùm homo mouet corpus graue sursum: quod non habet ab eo, vt moueatur deorsum. Et hoc est contra naturā. Aliō modo per actionem illius agentis à quo dependet actio naturalis. Et hoc non est contra naturam: vt patet in fluxu & refluxu maris, qui non est contra naturam: quamuis sit præter motum naturalem aquæ, quę mouetur deorsum. Est enim ex impressione cęlestis corporis, à quo dependet naturalis inclinatio inferiorum corporum. Cùm igitur naturæ ordo sit à Deo rebus inditus, si quid præter hunc ordinem faciat, non est contra naturam. Vnde Augustinus dicit 26. contra Faustum, quòd id est, cuilibet rei naturale quod ille fecerit: à quo est omnis modus, numerus, & ordo naturæ.

Annot. Comment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alias causas attendatur penes exfecutiones illarum, ratio primi ordinis in diuina præscientia oportet quòd contineat quicquid per ipsam primam causam, quali tercunque existogodum est: ratio autem cuiuscunque alterius ordinis in diuina præscientia, non continet nisi quicquid est per talem causam exfequendū & ideo non inconuenit aliquid fieri præter istos ordines & rationes, ac præscientias partiales (vt ita dixerim) eorum. Sed inconueniens manifestè est set quòd præter ordinis primi rationem aliquid fieret: sic enim deficiens, aut mutabilis diuina præscientia conuincere tur: quoniam, vt dictum est, debetur tali rationi comprehensio omnium exfecutioni mandatorū qualitercunque p.r primam causam, extra quæ nihil fieri de facto potest, quamuis de potentia absoluta multa possibilia restent, quæ nunquam erunt.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum septimum.

Commēt. TItulus clarus ex articulo præcedenti.

¶In corpore vna conclusio respōdiua quęsito affirmatiuè, Vnum miraculū est maius alio. Probatur. Miraculum dicitur non per comparationem ad diuinam potentiam, sed facultatem naturæ excessæ, ergo vnum est maius alio. Antecedens quo ad primam partem patet ex ratione respectu diuinæ potentiæ quodlibet est minimum quod probatur autoritate Isaiæ, omissa ratione de infinitate potentiæ diuinæ. Quo ad secundam verò partem relinquitur per se nota, quasi per locum à diuisione. consequentia verò probatur: quia natura secundum triplicem gradum excedi potest. Primò secundum substantiam facti: secundò secundum materiam in qua: & tertiò secundum modū faciēdi, &c. omnia clara sunt.

¶Circa primū gradum miraculorum dubium occurrit: quoniam hic dicitur, quòd excedentia facultatem naturæ, secundum substantiam facti tenent summū locum in miraculis.

¶In responsione autem ad primum præcedentis articuli dictum est, quòd creatio & iustificatio impij nō sunt proprię miracula: quia non sunt nata fieri per causas secundas: igitur si ratio hæc ibi assignata est bona: excessus naturā secundum substantiam facti minuit rationem miraculi: ergo non constituit summum gradum eorum: vt hic dicitur.

¶Ad hoc dicitur, quòd excedentia secundum substantiam facti sunt in duplici differētia. Quædam pertinent ad communem influentiā: quædam verò ad specialem influxum. Pertinentia ad communē influentiam sunt: & quæ Deus, vt primum agens quasi supremā naturā facit: vt creatio, conseruatio, ordinatio Vniuersi, & pœnis eorum aliter possibilium, quàm per creationē &c. & quæ Deus vt tale agēs quia glorificator manifestato nobis ordine facit: vt iustificatio impij, collatio gratiæ, &c. Et hoc merito minuit rōnē miraculi: quia à Deo sunt nōti ignota causis. Et de his dictum est in præcedēti articulo, quòd nō sunt recipiē miracula. & ratio ibi assignata, quia scilicet nō sunt nata fieri per causas secūdas, optima est si pōderetur ly nata fieri, & applicetur negatio ad medias causas tantū: quasi dicerētur, hęc sunt de genere eorū quæ sunt nata fieri, id est, habent quasi naturalem cursum in vniuersū, & non per medias causas secundas: oportet enim ad miraculi rationē & quòd sit præter causas secundas, & non sit à Deo quasi secundum naturāq; sic est causa nota, vt tamē sunt ista quæ pertinēt ad communem influentiā. Ad specialem autem influxū Dei pertinent, quæ solus præter causas secūdas secundū ordinē sibi soli, notū facit, &c. & talia excedentia secundū substantiam facti natura, sunt in primo gradu miraculorū, vt transubstantiatio panis in corpus Christi, & incarnatio Verbi, &c.

¶Super

¶Ad secundum dicendum, quòd ordo iustitiæ est secundum relationem ad causam primam quæ est regula omnis iustitiæ. Et ideo præter hunc ordinem Deus nihil facere potest.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus sic rebus certum ordinem indidit: vt tamen sibi reseruaret quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus. Vnde cùm per hunc ordinem agit, non mutatur.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.

518 *Po. 90. 6. artic. 2. Et 2. di. 18. qō. 1. artic. 3. Et 3. contra. cap. 101. & 102.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. Creatio enim mundi & etiā animarum, & iustificatio impij fiunt à Deo præter ordinem naturalem. Non enim fiunt per actionem aliculus causæ naturalis. Et tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

¶Præterea, Miraculum dicitur aliquid arduum & insolitum præter facultatem naturæ, & spem admirātis proueniens. Sed quædam fiunt præter naturæ ordinem: quæ tamen nō sunt ardua. Sunt enim in minimis rebus sicut in restauratione gemmarum, vel sanatione ęgrorū. Nec etiam sunt insolita cum frequenter eueniāt, sicut cum infirmi in plateis ponebantur, vt ad vmbram Petri sanarē tur. Nec etiam sunt supra facultatem naturæ: vt cum aliqui sanātur à febribus. Nec etiam supra spem: sicut resurrectionē mortuorum omnes speramus: quæ tamen fiet præter ordinem naturæ. Ergo non omnia quæ fiant præter naturæ ordinem sunt miracula.

¶Præterea, Miraculi nomen ab admiratione sumitur. Sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidunt præter ordinem naturalem in rebus sensui non manifestis. Sicut cum Apostoli facti sunt scientes, neque inuenientes, neque discentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturæ, sunt miracula.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 26. contra Faustum, quòd cum Deus aliquid facit cōtra cogitū nobis cursum solitūque naturæ magnalia, vel mirabilia nominantur.

CONCLVSIO.

¶Quæ Deus operatur in rebus præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomē miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autē consurgit cum effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admiratur cum videt eclipsim solis, & ignorat causam: vt dicitur in principio Met. Potest autē causa effectus alicuius apparentis alicui esse nota: quæ tamen est aliis incognita. Vnde alii quid est mirum vni quod nō est mirum aliis. Sicut eclipsim solis miratur rusticus, non autem astrologus. Miraculū autē dicitur quasi admiratione plenū: quod scilicet habet causam simpliciter & omnibus occultā. Hæc autem est Deus. Vnde illa, quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd creatio & iustificatio impij, etsi à solo Deo fiāt: nō tamen proprie loquendo, miracula dicuntur: quia non sunt nata fieri per alias causas: & ita non contingunt præter ordinē naturæ, cū hæc ad facultatē naturæ nō pertineāt.

¶Ad secundum dicendum, quòd ardua dicitur miraculum non propter dignitatē rei in qua fit, quia excedit facultatem naturæ. Similiter etiam insolitum dicitur nō quia frequenter non eueniat: sed quia est præter naturalem consuetudinem. Supra facultatem autem naturæ dicitur aliquid non solū propter subiectum à facti, sed etiam propter modum & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturæ miraculum esse dicitur non supra spem gratiæ, quæ est ex fide per quam credimus resurrectionem futuram.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia Apostolorum, quāmuis secundum se non fuerit manifesta: manifestabatur tamen in effectibus ex quibus mirabilis apparebat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum vnum miraculum sit maius alio.

519 *12. q. 113. artic. 10. co. Et 3 contra. 101. fin.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd vnum miraculum non sit maius alio. Dicit enim Aug. in epistola ad Volusiam, In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis. Sed eadem potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. Ergo vnum non est maius alio.

¶Præterea, Potentia Dei est infinita. Sed infinitum improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est mirādum quòd faciat hunc effectum quàm illum. Ergo vnum miraculum non est maius altero.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Io. 14. de operibus miraculosis loquens, Opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.

CONCLVSIO.

¶Miraculorū vnum alio maius esse contingit, non secundum comparationem ad diuinam potentiam, sed ad facultatem naturæ, quām secundum quęsdam gradus excedia in operando virtus diuina.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nihil potest dici miraculum ex comparatione potentiæ diuinæ, quia quodcūque factum diuinę potentiæ comparatum, est minimum: secundum illud Isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum staterę reputatæ sunt. Sed dicitur aliquid miraculum per comparationem ad facultatem naturæ, quam excedit. Et ideo secundum quod magis excedit facultatem naturæ, secundum hoc maius miraculum dicitur. Excedit autē aliquid facultatē naturæ tripliciter. Vno modo quātum ad substantiā facti. Sicut quòd duo corpora sint simul, vel quòd sol retrocedat, aut quòd corpus humanum glorificetur: quod nullo modo natura facere potest. Et ista tenent summum gradum in miraculis. Secundò aliquid excedit facultatem naturæ, non quantum ad id quod fit, sed quātum ad id in quo fit. Sicut resuscitatio mortuorum & illuminatio cęcorum, & similia. Potest enim natura causāre vitam, sed non in mortuo. Et potest præstare visum, sed non cæco. Et hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatem naturæ quantum ad modum & ordinem faciendi. Sicut cùm aliquis subito per virtutem diuinam à febre curatur absque curatione, & cōsueto processu naturæ in talibus: vt cùm statim aēr diuina virtute in pluuias densatur absque naturalibus causis: sicut factum est ad preces Samuelis & Eliæ. Et huiusmodi tenēt infimum locū in miraculis. Quæliber tamen horū habēt diuersos gradus, secundū quod diuersimode excedunt facultatem naturæ.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

QVAESTIO CENTESIMA sexta quomodo vna creatura aliam moueat, & de angelorum illuminatione, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo vna creatura moueat alium. Erit autem hæc consideratio tripartita, vt primò consideremus quomodo angeli moueant: qui sunt creaturæ purè spirituales. Secundò, quomodo corpora moueāt. Tertiò, quomodo homines, qui sunt ex spirituali & corporali natura compositi.

¶Circa primum tria cōsideranda occurrunt. Primò, quomodo angelus agat in angelum. Secundò, quomodo in creaturam corporalem. Tertiò, quomodo in homines.

¶Circa primum considerare oportet de illuminatione & locutione angelorum, & ordinatione eorum adinuicem, tam bonorum, quàm malorum.

¶Circa illuminationem quærūtur quatuor.

¶Primò, vtrum vnus angelus moueat intellectū alterius, illuminādo. ¶Secundò, vtrum vnus moueat voluntatem alterius. ¶Tertiò, vtrū inferior angelus possit illuminare superiorē. ¶Quartò, vtrū superior angelus illuminet inferiorē de omnibus, quæ cognoscit.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum vnus angelus illuminet alium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus non illuminet alium. Angeli enim eandem beatitudinem possident nūc, quam nos in futuro expectamus. Sed tunc vnus homo nō illuminabit alium secundum illud 1. ere. 31. Non docebit vltra vir proximū suum, & vir fratrem suum. Ergo etiam nunc vnus angelus non illuminat alium.

¶Præterea, Triplex est lumen in angelis, naturæ & gratiæ & gloriæ. Sed angelus illuminatur lumine naturæ à creante: lumine gratiæ à iustificante: lumine gloriæ à beatificante. Quod totum Dei est. Ergo vnus angelus non illuminat alium.

¶Præterea, Lumen est forma quædam mentis. Sed mens rationalis à solo Deo formatur nulla interposita creatura: vt Aug. dicit in libro 83. Quæst. Ergo vnus angelus non illuminat mentem alterius.

¶SED CONTRA est quod dicit Dio. 8. cap. Cæl. hierar. q. angeli secundæ hierarchiæ purgātur & illuminantur & perficiuntur per angelos primæ hierar.

CONCLVSIO.

¶Vnus angelus alium illuminat, vel confortando ipsum intellectū, vel ex parte similitudinis rei cognitæ.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ vnus angelus illuminat alium. Ad cuius euidentiam consideradum est, q̄ lumen secundum quod ad intellectum pertinet, nihil est aliud quàm quędam manifestatio veritatis: secundum illud ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Vnde illuminare nihil aliud est quàm manifestationem agnitæ veritatis tradere: secundū quem modum Apostolus dicit ad Ephe. 1. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo. Sic igitur vnus angelus dicitur illuminare alium inquantū ei manifestat veritatem quam ipse cognoscit. Vnde Dio. dicit 9. cap. Cæl. hier. q̄ Theologi planè monstrant cælestium substantiarum ornatus à supremis mentibus doceri deificas scientias.

¶Tertio ponit duos modos, quibus vnus angelus illuminat alium angelū: & sic ponitur conclusio respōsiua affirmatiuè, Vnus angelus illuminat angelum & ex parte virtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectæ. Probatur primò prima pars, & secundò secūda. Prima pars probatur, & declaratur sic, Virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, ergo virtus intellectualis inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum: ergo vnus angelus illuminat alium, fortificando virtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter, in minus & magis calido sconsequentia verò probatur, quia hoc facit ordo cōuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda verò pars probatur sic, Superior angelus veritatem sic in corporalibus. Secunda verò pars probatur sic, Superior angelus veritatem sic Vniuersaliter nouit, vt improportionata sit inferiori: ergo distinguit vt ab inferiori. Et capitur: ergo illuminat illum ex parte similitudinis rei cognitæ. Antecedens patet ex supradictis: prima cōsequentia probatur, quia cōmunale est inferiori participare ab superiori, & declaratur exemplo apud nos magistri & discipuli. Et cōsequentia

propter debilitatem intellectualis visus: tamen quantum in se est, vt illustratū proponitur. Et hæc est prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Profert enim quilibet superior inferiori obiectum vt cognitū & illustratum. Et quoniam ex hoc solo nō sequitur, ergo profertur obiectum vt illustratū huic inferiori, & cognitum à superiore, claret vt obiectum ipsius, & non vt obiectum cuiuscunque: sicut cognitū à magistro clarret vt obiectum illius & non ad libitum cuiuslibet. Et quoniam ex hoc solo nō sequitur, ergo proferetur obiectum vt illustratū huic inferiori, & cognitum à superiore, clarret vt obiectum ipsius, & non vt obiectum cuiuscunque: sicut cognitū á magistro clarret vt obiectum illius & non ad libitum cuiuslibet. Et quoniam ex hoc solo nō sequitur, ergo proferetur obiectum vt illustratū huic inferiori, & cognitum á superiore clarret vt obiectum ipsius, & non vt obiectum cuiuscunque:

ARTICVLVS II.

a ¶ *An vnus angelus moueat voluntatē alterius.*

AD SECVNDVM. Vid. ē q vnus angelus possit mouere volūtatē alterius. Quia secūdū Dio. sicut vnus angelus illuminat aliū: ita purgat & perficit, vt patet ex autoritate suprādictæ. Sed purgatio & perfectio videtur pertinere ad volūtatē. Nā purgatio videtur esse à fordibus culpæ, quæ pertinet ad volūtatem: perfectio autē videtur esse per consecutionē finis, qui est obiectum voluntatis. Ergo vnus angelus potest mouere voluntatem alterius.

¶ Præterea, Sicut Dion. dicit 7.c. de Diu. no. nomina angelorū dessignant eorum proprietates. Seraphim enim incendentes dicuntur aut calefacientes. Quod est per amorem qui ad voluntatem pertinet. Vnus ergo angelus mouet voluntatem alterius.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 3.de Anima, quòd appetitus superior mouet appetitum inferiorem. Sed sicut intellectus angeli superioris superior est: ita etiam appetitus. Ergo videtur quòd superior angelus possit immutare voluntatem alterius.

¶ SED CONTRA, Bius est immutare voluntatem cuius est iustificare, cùm iustitia sit rectitudo voluntatis. Sed solus Deus est qui iustificat. Ergo vnus angelus non potest mutare voluntatem alterius.

CONCLVSIO.

¶ Non potest vnus angelus mouere alterius voluntatem obiectiuè, potest tamen inclinare voluntatem inferioris angeli obiectiuè: sed solus Deus qui etiam voluntatem quippiam volendi tribuit quibusque voluntatem habentibus.

¶ RESPONDEO dicendū, q, sicut suprà dictū est, voluntas immutatur dupliciter. vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potentiæ. Ex parte quidem obiecti mouet voluntatem, & ipsum bonum quod est voluntatis obiectum, sicut appetibile mouet appetitum: & ille qui demōstrat obiectum, puta qui demonstrat aliquid esse bonum. Sed, sicut suprà dictum est, alia quidem bona aliqualiter inclinant voluntatem, sed nihil sufficienter mouet voluntatem nisi bonum vniuersale, quod est Deus. Et hoc bonum solus ipse ostendit, vt per essentiam videatur à beatis, qui dicenti Moysi, Ostende mihi gloriam tuam, respondit, Ego ostēdam tibi omne bonum: vt habetur Exo. 33. Angelus ergo non sufficiēter mouet voluntatem, neque vt obiectum, neque vt ostendens obiectum: sed inclinat eam, vt amabile quoddā: & vt manifestās aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatē. Et per hoc inclinare potest ad amorem creaturæ vel Dei per modū suadentis. Ex parte verò ipsius potentiæ volūtas nullo modo potest moueri nisi à Deo. Operatio enim volūtatis est inclinatio quædam volentis in volitū. Hanc autē inclinationem solus ille immutare pōt, qui virtutē volendi creaturæ contulit: sicut & naturalē inclinationem solū illud agens potest mutare, quod potest dare virtutē, quā consequitur inclinatio naturalis. Solus autē Deus est qui potentiam volēdi tribuit creaturæ, quia ipse solus Deus est autor intellectualis naturæ. Vnde angelus voluntatē alterius mouere non pōt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd secundum modum illuminationis est accipiēda & purgatio & perfectio. Et quia Deus illuminat immutando intellectū, & voluntatem, purgat à defectibus intellectus & voluntatis, & perficit in finem intellectus & voluntatis: angeli autem illuminatio refertur ad intellectum, vt dictum est: ideo etiam purgatio angeli intelligitur à defectu intellectus, qui est nescientia: perfectio autem est cōsummatio in finem intellectus, qui est veritas cognita. Et hoc est quod dicit Dion. 6.c. Cæleſt. hier. q in cęlesti hierarchia purgatio est in substantiis & essentiis tanquam ignotorum illuminatio in perfectiore scientiam inducēs. Sicut si dicamus visum corporalem purgari, inquantum remouentur tenebræ: illuminari verò inquantum perfunditur lumine: perfici verò secundum quod perducitur ad cognitionem colorati.

¶ Ad secundum dicendum, q vnus angelus potest inducere alium ad amorem Dei per modum persuadentis: vt suprà dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Philosophus loquitur de appetitu inferiori sensitiuo, qui potest moueri à superiori intellectiuo: quia pertinet ad eandem naturam animæ: & quia inferior appetitus est virtus in organo corporali. Quod in angelis locum non habet.

ARTICVLVS III.

a ¶ *An angelus inferior superiorem illuminet.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q Angelus inferior superiorē illuminare possit. Ecclesiastica enim hierar. deriuata est à cælesti, & eam repræsentat. mutare inclinationem illius in volitum: ergo solus potest immutare operationem eius voluntatis: ergo solus potest mouere eam ex parte potentiæ. Antecedens supponitur ex dictis: prima consequentia relinquitur per se nota. Secūda verò probatur, Solus autor naturæ quam sequitur inclinatio naturalis, potest illam inclinationē mutare: ergo solus autor intellectualis naturæ, quam sequitur inclinatio voluntatiua, potest illam mutare.

Tertia verò consequētia probatur: quia operatio voluntatis nihil aliud est quàm inclinatio voluntatis in volitum. Vltima verò consequentia relinquitur per se nota.

¶ Circa hanc rationē dubiū occurrit. Quia quæstio est de motione voluntatis ad actū proprium, probatio autem procedit de motione voluntatis ad actum extraneū: procedit enim de mutatione inclinationis actualis ipsius voluntatis. Vnde dicit quispiam, q, licet solus Deus possit variare inclinationē volūtatis: angelus tamen mouere ipsam voluntatem ad aliquas suarū inclinationū actualium potest. Ad hoc dupliciter dicī pōt. Primò negando, quòd probatio fundatur super hoc tantum q operatio per modum inclinationis à nullo extrinseco inesse potest nisi à datore virtutis. Hæc enim est differentia inter operationē absolutē & operationē per modum inclinationis cōuenientem: quòd illa ab extra esse potest, ista nō. Exemplū, Graue potest descendere & ascēdere: sed ascēdere non inest sibi vt inclinatio, sed descendere sic: & ideo graue à nullo extrinseco potest per se moueri deorsum nisi à generāte. Sub hac propositione posita in litera in illis verbis, Inclinationē solus potest mutare qui dat virtutem, &c. posita est minor: imò præposita, scilicet q omnis operatio voluntatis cōuenit ei vt inclinatio: quia velle nihil aliud est quā inclinatio actualis volentis in volitū: igitur volūtas nō potest educi de potentia ad actū volendi ex parte potētiæ ab aliquo extrinseco nisi à datore voluntatis & hæc ratio conuincit intentum, & est per se notata: cōstat enim q, mouet ad actualē inclinationē vt sic, non nisi à se, aut à sui factore, à quo habitualem habet inclinationem, esse potest inclinationis enim rationē habere non potest respectu alicuius, quod ab extra venit. Si quis aūt cōsīdat ex superficie litteræ, & non ex ratione inclinationis, sed variatione inclinationis processum hunc interpretandum omnino vult, pōt dari secūda responsio dicēdo, q, quia eiusdē rationis est mouere ad appetitū aliquem ex parte potentiæ ad suum actū naturalē & moueri ad oppositū: ideo ex negatione potētiæ motiuæ ad oppositū optimè infertur negatio potentiæ motiuæ ad actualē inclinationē. Quòd autem eiusdē rationis sit mouere ex parte potētiæ ad propriam inclinationē, & variate inclinationem, ex eo patet, q, variari inclinatio nō potest nisi variata virtute quā sequitur inclinatio: non enim potest imaginari q, varietur inclinatio lapidis respectu motus localis nisi facta mutatione circa grauitatē, fiuare enim illa semper motus deorsum sequitur, vt inclinatio. Alij autē motus possunt quidē ei ineſſ, sed nō vt inclinatio actualis: & ratio est in próptu, quia inclinatio actualis supponit habitualē, & est ab ea: idcò jue nō potest actualis variari nisi variata habituali. Constat autē q variate habitualem inclinationem est datoris naturæ cuius est illa virtus. Vnde non variatur inclinatio terræ nisi transmutata terra de gtaui in leue, quo à sua substantiali transmutatione fieri nequit. Mutare igitur inclinationem etiam actualē non potest nisi datoris virtutis propter necessitatem connexionem inter actualē inclinationē & habitualem, qua prohibetur agens extrinsecū attingere inclinationē actualē nisi media habituali. Hæc autem est ratio, quare extrinsecum agens non potest educere appetitū aliquē de potētia ad actum secundū suum: quia scilicet actus illis ineſt vt inclinatio: inclinatio aūt vt sic nō pōt ex parte potētiæ attingi, nisi media inclinatione habituali: ac per hoc si aliquod extrinsecū potest educere per se habitualē inclinationem, id est actualem, oportet quòd possit dare talem habitualē inclinationem: & sic patet quomodo prædictus processus valet. Prima rō expositio breuior & formaliter est,

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum tertium.*

Titul. ut

Annot. Titulus clarus: Possit potentia naturali & ordinaria: non de potentia Dei absoluta est quæstio.

Comm. ¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito negatiuè: Angeli inferiores nunquām illumināt superiores, sed ecōtra. Hæc conclusio continet duo, scilicet regulatem ordinem inter illuminati & illuminantē: quia, scilicet superiores sunt illuminantes, inferiores verò illuminatiū & est variatas talis ordinis in ly nunquā & ly semper. Et quo ad vtrunque ordinatē probatur in litera. Primò quo ad primū: quia sicut causa ad causam, ita ordo ad ordinē: ergo sicut causa cōtinetur sub causa, ita ordo sub ordine continetur. Deinde quo ad secundum sic: Prætermissio ordinis secundarij causarum est propter ordinandum hominem in cognitione Dei: sed prætermissio ordinis in angelis non pertinet ad ordinandum hominem in cognitione Dei: ergo prætermissio in angelis nunquām. Antecedens includit duo, scilicet q, prætermissio ordinis secundarum causarum sit propter ordinē ad primam causam, & quòd sit propter talem ordinem, scilicet manifestationem Dei ad homines, & quo ad vtrūque probatur. Quo ad primū dupliciter, scilicet ratione: quia ordo inferioris à superiori mutari potest exēplo in humanis præceptis. Quo ad secundū verò: quia in corporalibus causis hāc solam rationem videmus. Minor verò probatur, q, operationes angelorum nō sunt nobis manifestæ. Aduertte q tota hæc ratio fundata est super hoc quod operationis miraculosæ finis est vtilitas cognitionis & affectiōis humanæ ad Deum iuxta illud Apostō. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatē. & subditur ibi de miraculis, vt superius dictū est. Cōstat enim ex dictis in quæstione præcedente, quòd operatio Dei præter ordinem naturalem ad miracula spectat. Vide in tertio contra Gen. in calce 99 capituli, quantum valeat hæc ratio.

Annot. Titulus clarus.

Comm. ¶ In corpore duo. Primo conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Secundò ostendit differentiam remanentem inter illuminantem & illuminatum.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum quartum.*

Titul. clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiuè. In angelis est aliqua locutio. Hāc conclusionē postquām proposuit, ostendit quām sit difficilis penetratu ex autoritate Greg. ac deinde probat, & declarat simul sic, Manifestare propriū conceptum mētis alteri, est loqui alteri: sed ordinare propriū conceptum ad manifestādum alteri, est manifestare propriū conceptum mentis alteri: ergo ordinare conceptum ad manifestandum alteri est loqui, sed angeli ordinant quandoque sic suos conceptus: ergo loquuntur, maior est per se nota: prædicatur enim ibi diffinitum de diffinitione. Minor verò declaratur & probatur.

Decla

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd superiorum angelorum scientia dicitur esse vniuersalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

¶ Ad secundū dicēdum, q, verbū Magistri nō sic est intelligēdum q, inferiores angeli penitus ignorauerint mysteriū incarnationis: sed quia nō ita plenè cognouerunt sicut superiores: & in eius cognitione postmodū profecerunt, dum illud mysteriū impleretur.

¶ Ad tertium dicēdum, q, vsque ad diem iudicij semper noua aliqua supremis angelis reuelantur diuinitus de his quæ pertinent ad dispositionē mundi, & præcipuè ad salutem electorum. Vnde semper remanet, vnde superiores angeli inferiores illuminent.

QVÆSTIO CENTESIMASEPTIMA de Locutionibus Angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de locutionibus angelorum. ¶ Et circa hoc quærūntur quinque. ¶ Primo, vtrum vnus angelus loquatur alij. ¶ Secundo, vtrū inferior superiori. ¶ Tertio, vtrum angelus Deo. ¶ Quarto, vtrum in locutione angeli aliquid distantia localis operetur. ¶ Quinto, vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum vnus angelus alteri loquatur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q vnus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Greg. 8. Mo. quia resurrectionis vniuscuiusque merces ab alterius oculis membrorum corpulēta non absconditur ab al-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Declaratur quidem offerendo quid importat ordinate conceptum ad alterum, vt videtur iuxta singulas partes. Ordinare est actus voluntatis, probatur, quia voluntas mouet intellectum ad actum conceptum ad alterum, quia tripliciter potest intellectum intendi in intelligere, habitualiter, actualiter, & relatum ad exitū, vt percipiatur, quia dupliciter potest referri ad exitū, scilicet ad faciendum, vt patet in practicis: vel ad manifestandum, vt patet hoc loquente. Probatur vero per rationem, quia transitus conceptus de habitu in actū est loqui sibipsi: vt patet ex verbi tatione tunc ramum formantis. Secundò, quia ex ipsa ordinatione ad manifestandum innotescit alteri: ergo. Cætera non egent declaratione, cùm constet angelos esse intellectualis naturæ, & in eis esse potentiam, & actū, & veritatem conceptionū & voluntatis, &c.

Annot. ¶ Circa minorem, & eius probationem aduerte quòd Scot. & sequaces naturam intellectualem puram, modo aliarum rerum iudicantes negant hoc: & volunt loqui consistere in cautelione intellectionis in audiente, deficiúntque ordinem naturæ, ponentes inferiorem agere in superiorem: & fingunt auditionem differre à visione quia angelus audiens concurrit purè passiuè ad intellectionem quæ est auditio, &c. Tota autem vis rationum suarum supponit intellectum vnius angeli esse passiuum proportionatum respectu alterius: quo est falsissimum: cum Intellectus angelicus respectu nullius creaturæ habeat rationem passiui naturalis: vt ex supradictis in tractatu de angelis patet. Quamuis intellectus inferiorum habeat rationem passiui artificialis, id est disciplinabilis respectu superiorum vt in præcedente patet: vnde quo ad nos vana sunt dicta Scoti in 3. dist. 9. q. 1. nec opus est alia solutione.

Annot. ¶ In responsione ad tertiū aduerte quod dupliciter potest interpretari hæc responsio. Primò, vt intelligat ponere aliquam spiritualem intentionem habentem vim excitatiuam ad audiendū. Et hoc licet demulceat auris, meo tamē intellectui nō consonat, eo q̄ quæ disperſa sunt in inferiori, vnitè poni debent in superiori: vt in litera dicitur. Secundò, vt intendat ponere in intellectuali locutione vim excitatiuā, & hoc cōsonat ordini rerum: ita quòd cōsentientia inter locutionem corporalem & intellectualem posita in litera cōstitui in hoc, quòd vtrobique loquens habet vim excitatiuam: ille per signum aliquod sensibile, ille per aliquam vim intelligibilem. Sed differentia est, quia ibi signum sensibile est obiectū sensibile, hic vero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione: ordinatio enim ipsa cōceptus ad alterū vt videtur, habet in se virtutem excitatiuam ex ratione, quia facit hunc conceptum esse de pertinentibus ad illum cui loquitur. Oportet enim putare q̄, quia omnes sensus nihil aliud sunt, quā diminutæ participationes intellectus, cum sint vires cognoscitiuæ quorundā specialiū generum: vel verò totius entis intellectus ipse vbi purus inuenitur, qualis est angelicus [illegible] quicquid omnibus sensibus cōuenit: nec per hoc intellectualis [illegible] locutio nostra habet emūctionem modo: & consequenter vnus, & similiter in vno intellectuali. Vnde nō oportet hic multiplicare entia,

tero. Sed locutio est ad manifestandum alteri quod latet in mente. Non igitur oportet quod vnus angelus alteri loquatur.

¶ Præterea, Duplex est locutio: Interior, per quā aliquis sibipsi loquitur: & exterior, per quā aliquis loquitur alteri. Exterior autē locutio fit per aliquod sensibile signū: puta voce, vel nutu, vel aliquo corporis membro, puta lingua vel digito. Quæ angelis cōpetere non possunt. Ergo vnus angelus alteri nō loquit.

¶ Præterea, Loquens excitat audientē, vt attendat suæ locutioni. Sed non videtur quòd vnus angelus excitet alium ad attendēdum. Hoc enim fit apud nos aliquo sensibili: signo. Ergo vnus angelus non loquitur alteri.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar, & angelorum.

CONCLVSIO.

¶ Loquitur vnus angelus alteri, manifestando illi conceptum suum, vel ordinando conceptū ad talem manifestationem per voluntatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in angelis est aliqua locutio. Sed, sicut dicit Gregor. 11. Mor. dignum est vt mens nostra qualitatem corporeæ locutionis excedens ad sublimes atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur.

¶ Ad intelligendū igitur qualiter vnus angelorum alij loquitur, cōsiderandum est, q̄, sicut suprà dictum[s], cùm de actibus & potentiis animæ ageretur, voluntas mouet intellectum ad suā operationem. Intelligibile autē est in intellectu tripliciter. Primò q̄dē habitualiter vel secundū memoriā, vt Aug. dicit. Secundò autē, vt in actu consideratū vel conceptum. Tertiò vt ad aliud relatum. Manifestum est autē q̄ de primo gradu in secundū trāsfertur intelligibile per imperiū voluntatis. Vnde in diffinitione habitus dicitur quo quis vtitur cū voluerit. Similiter autē de secundo gradu trāsfertur in tertiū per volūtatē. Nā per voluntatē cōceptus mētis ordinatur ad alterū, puta vel ad agendum aliquid vel ad manifestandū alteri. Quādo autē mēs cōuertit se ad actū cōsiderādum quod habet in habitu, loquit aliquis sibipsi. Nā ipse conceptus mentis inter ius verbum vocatur. Et hoc verò, q̄ conceptus mētis angelicę ordinatur ad manifestā dum alteri per voluntarem ipsius angeli, cōceptus mēt svnius angeli, innotescit alteri. Et sic loquit vnus angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alteri manifestare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ in nobis interior mētis cōceptus quasi duplici obstaculo claudit. primo quidē ipsa volunta tę quę conceptum intellectus poterat retinere interius vel ad extra ordinare. Et quantū ad hoc mentē vnius nullius alius poterat videre, nisi solus Deus, secundū illud 1. Cor. 2. Quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis q̄ in ipso est. Secundo autē claudit mens hominis ab alio homine per grossitiē corporis. Vnde cū etiā voluntas ordinat conceptū mentis ad manifestandū alteri, nō statim cognoscitur ab alio, sed oportet aliquod signū sensibile adhibere. Et hoc est q̄d Greg. dicit 1. mora. Alienis oculis intra secretum mētis,

sed eleuare in vnitatē eminenter æquialentem omnibus: & sic omnia soluuntur.

a ¶ Super Quæstionū centesimæ septimæ Articulum secundum.

TItulus clarus. Comment.

¶ In corpore vna est conclusio respondua quæsito affirmatiuè, Inferiores angeli superioribus loqui possunt. Hæc concluio postquā posita est tali ordine, declaratur, & probatur ex differētia inter illuminationē, & locutionem, tria faciēdo. Primo ponitur habitudo inter illas. Secundo assignatur propria constitutiua singularum, ibi, Ea verò quę mente. Tertio infertur difficultia inter illas, quo ad ordinem suppositorum, in qua clauditur proposita conclusio, ibi, Manifestum est autem.

¶ Quo ad primum habitudo locutionis ad illuminationem est communior ad minus communē. Omnis enim illuminatio est locutio, sed nō econuerso. probatur ex rationibus earum suprà assignatis.

¶ Quo ad secūdum proprium constitutiuum illuminationis est dependentia ad primam veritatem: proprium verò cōstitutiuum locutionis est dependentia à volūtate loquentis. Declaratur hæc & probatur. Declarantur resoluendo mente concepta in duo principia, scilicet primā veritatem & voluntatem concipientis. Nec hæc resolutio, aut distinctio principiorū eget probatione: quoniā cognitum vt sic, cum verū quoddā sit à prima veritate dependere oportet, vt à mēsura essentiali extrinseca: & cùm liberū quoddam sit saltem quo ad vsum seu exercitiū actus, vt patet ex præcedentibus quæstionibus, oportet vt à voluntate dependeat. Probatur verò, quo ad illuminationem sic: Veritas est lumen intellectus: ergo manifestatio alicuius vt pendet à prima veritate, est illuminatio. probatur cōsequentia: quia prima veritas est regula omnis veritatis. Quo ad locutionē verò, per eandem radicem negatiuę, quia, scilicet voluntas creata non est lux nec regula veritatis. Ea confirmatur ratio pro vtraque parte simul: quia nō pertinet ad perfectionē intellectus, quid tu velis, sed quid rei veritas habet.

¶ Num loqui & quomodo distinguatur ab illuminare.

¶ Circa rationem hunc dubium occurrit non facile. Quoniam ratio videtur concludere oppositum istorū: illa enim proprietas assumpta Veritas est lumē intellectus, aut est formalis & vniuersalis, aut particularis. Et si vniuersalis, omne verum est lumē intellectus: igitur manifestare quodcunq; verum, est illuminare, igitur loqui verū est illuminare. Et sic si angelus vnus absque dolo dicat alteri se intelligere nunc actu quidditatem bouis: quia dicit verum, illuminaret illum, cuius oppositum in litera concluditur. si autem est particularis, oportet dicere in qua materia est vera: & in qua non. Nec facile erit hoc fingere. Quoniam neque differentia inter vniuersale & singulare adiuuat: quoniam illuminationes sunt de singularibus. Neque differentia inter necessarium & contingens: quoniam illuminationes sunt de contingentibus. Neque differentia inter naturale & liberum: quoniam illuminationes sunt de liberis: vt patet

patet cum reuelantur angelis orationes nostræ. Vnde differentia hic assignata licet sit bona, malè tamen probata videtur.

¶ Circa confirmationem quoque occurrit dubium simile. Quia si ad perfectionem intellectus spectat scire, quid rei veritas habet: ut hoc intelligitur vniuersaliter, & tunc sequitur oppositum intentionis sequitur, ergo ad perfectionem intellectus pertinet scire quid rei veritas habet de meo velle & cogitare: hoc autem est scire quid ego volo: ergo. Si autem particulariter, oportet assignare materiam in qua verificatur & procedatur vt supra.

¶ Ad primum horum dicitur quòd propositio illa est vniuersaliter & formaliter falsa: sed formaliter, id est inquantum veritas est. Et cùm infertur ex illa, ergo manifestare quodcunque verum, est illuminare: respondetur distinguendo, q̄ manifestare verum, cōtingit dupliciter. Vno modo formaliter, id est inquantum verū: & sic transeat. Alio modo inquantum volitū volūtate, quæ non est veritatis regula: & sic negatur. huiusmodi enī manifestatio nō est illuminatio, sed simplex, propositio, seu oblatio veri. Et propterea negatur vltima cōsequentia, scilicet ergo loqui verū est illuminare. Quoniā loqueris verū non manifestat verum vt verū, sed vt liberum: locutio enim nō aliter manifestat nisi quia liberè præsentat conceptū. Et si infertur q̄ in locutione vera sunt duo: quia est veritas propositæ & libertas propositiōis: & quòd licet ratione liberatis nō loquatur ibi illuminatio ratione tamen veritatis est ibi illuminatio, si veritas est lumē intellectus, vt litera dicit. Iam patet quid dicendū, scilicet q̄ plus requiritur ad illuminationē quàm veritas, requiritur enim q̄ sit propositā vt veritas: cuius signum est q̄ eundem cōceptum Michaelis, puta q̄ ipse vult suscipere animam Martini: si Deus proponit Seraphim, sit illuminatio: si autē ipse Michael manifestet illis, est sola locutio. Deus enim proponit vt verū: quia volitas fua est regula veritatis. Michael autem proponit quidem verum, sed non vt verum: sed vt volitum à se. quem constat non esse veritatis regulam. Vnde in litera ex hoc quòd veritas est lumen, infertur non quòd manifestatio eius sit illuminatio, sed quòd manifestatio eius, vt dependet à prima veritate, est illuminatio.

¶ Ad secundum autem dicitur, q̄ velle aut intelligere sumitur dupliciter. Vno modo vt distinguitur contra tem volitam, aut intellectam. Et sic cùm res volita aut intellecta in nullo genere causæ pendeat à volitione, aut intellectione vt sic (vt patet cùm volumus aut intelligimus Deum esse, &c.) impertinens est ad perfectionem intellectus debentis intelligere res ab aliis cognitas aut volitas, scire quid alij circa illas velint, aut nouerint. Alio modo, vt ipsum velle aut intelligere est res quædam. Et sic pertinet ad perfectionem intellectus: eo modo quo cogitationes cordium pertinent ad perfectionem illius: de quibus suprà tractatum est. Cogitatio enim cordis cognita, sicut & quodlibet singulare cognitum, perficit intellectum, vt perficere distinguitur contra inficere. Solum enim falsum intellectum inficit, non autem perficit, vt perficere distinguitur contra facere, & denotat quendam excessum: quia nō conforeat intellectū, non enim ex hoc intellectus potētior redditur ad aliorum notitiam. In præsenti litera nolle & intelligere sumuntur, primo modo, vt patet ex eo quòd distinguuntur tuum velle & tuum intelligere cōtra veritatē rei. Et propterea optimè dicitur quòd non pertinet ad perfectionem mentis intellectus cognoscere quid tu velis aut cognoscas, sed quid rei veritas habet.

¶ Obiectio autem in oppositum facta procedit de tuo velle & intelligere inquantum est quædam res in se, propterea non militat contra propositum. Quamuis etiam isto modo, vt ex suprà dictis patet, verificetur. Nec obstat præsens litera, dicens q̄ ad perfectionem intellectus mei spectat quod rei veritas habet. Tum quia loquitur de re vt distinguitur contra cognitionem & volitionem. Tum quia non dicitur omnis res. Tum quia sermones sunt intelligendi secundum subiectam materiam: & sic est subintelligenda hic distributio accommoda, ita quòd sensus est, q̄ ad perfectionem intellectus mei pertinet, scire quid rei veritas habet. In cognoscibilibus ab intellectu meo: quæ autem sunt cognoscibilia à me, aut angelo, &c. non est præsentis negotij discutere: sed discussa iam sunt.

¶ Quo ad tertium infertur conclusio intenta in differētia inter has ad propositum

¶ QVÆ SED CONTRA est quod dicitur Zach. 1. Respondit angelus Dei, & dixit, Domine exercituum vsquequo non miserēberis Ierusalē? Loquitur ergo angelus Deo.

CONCLVSIO.

¶ Angeli non loquuntur Deo vt illi quippiam manifestent, sed illi loqui dicuntur vel consultando illius voluntatē de agendo, vel illius excellentiā admirando.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictū est[c], locutio angeli est per hoc q̄ conceptio mentis ordinatur ad alterum. Sed aliquid ordinatur ad alterum dupliciter. Vno modo ad hoc q̄ communicet alteri. Sicut in rebus naturalibus agens ordinatur ad patiēs, & in locutione humana doctor ordinatur ad discipulum. Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur Deo: neque de his quæ ad rerum veritatem pertinēt, neque de his, quæ dependent à voluntate creata: quia Deus est omnis veritatis & omnis voluntatis principium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, vt ab eo aliquid accipiat. Sicut in rebus naturalibus patsiuū ad agens, & in locutione humana discipulus ad magistrū. Et hoc modo angelus loquitur Deo, vel consultando diuinam voluntatem de angelis, vel eius excellentiam quam nunquam comprehendit admirando: sicut Greg. dicit 2. Moral. quòd angeli loquuntur Deo, cùm per hoc quòd super semetipsos respiciunt, in morum admirationis surgunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd locutio non semper est ad manifestandum alteri: sed quandoque ad hoc ordinatur finaliter, vt loquenti aliquid manifestetur, sicut cùm discipulus quærit aliquid à magistro.

¶ Ad secundum dicendum, quòd locutione qua angeli loquuntur Deo, laudantes ipsum & admirantes, semper angeli Deo loquūtur. Sed locutione qua eius sapientiam cōsulunt super agendis, tunc ei loquuntur quando aliquod nouum per eos agendum occurrit, super quo desiderant illuminari.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum localis distantia operetur aliquid in locutione angelica.

ADQVARTVM sic procedit. Videtur quòd localis distātia operetur aliquid in locutione angelica. Sicut enim dicit Damasc. Angelus vbi est, ibi operatur. Locutio autem ad hoc tur, assignatur in litera quia locutio angelica in ordinatione conceptus ad alterū cōstit. Mēbra distinctionis declarātur in naturalibus, & humana locutiō. ¶ Conclusio prima iuxta primum membrum est negatiua, Angelus non loquitur Deo ordinando conceptum respectu Dei actiuè. Probatur, Deus est principium omnis veritatis & voluntatis: ergo sibi communicatiuè ordinari non potest conceptus aliquis de veritate aut voluntario.

¶ Secunda conclusio iuxta secundum membrum est affirmatiua, Angelus loquitur Deo ordinando conceptum suum respectu Dei passiuè. Declaratur ex consultatione, & admiratione, & confirmatur autoritate Gregorij.

¶ Num alteri loquēs se habeat ad illum cui loquitur, tantū actiuè, vel passiuè.

¶ Circa hanc decisionem occurrit dubium. Quia distinctio posita, quāuis sit bonum tamen est sufficiens ad propositū. Datur enim tertius modus ordinis, quo conceptus ordinatur ad alterum, quando scilicet ordinatur ad alterum solum: vt innotescat, vt dictum est fieri in simplici locutione vnius angeli ad alterū loquentem enim vt sic, nihil causat in audiente secundum S. Thomæ doctrinam: igitur, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ licet ordinans conceptum suum ad alterum ad hoc solùm vt innotescat illi, non se habeat vt agens respectu audientis, quia nec agit in illum, nec præsentat illi actiuamente tamen se ad illum communicat, quia facit præsens visibile quia si nō faceret, esset illi absens. Et propterea dicitur communicare illi notitiam eius quod ipse concipit: Deo autem repugnat non solùm pati ab angelo, sed etiam communicare sibi aliud ab illo eadē ratione: quia scilicet sibi repugnat ratio potētiæ & imperfectionis cuiusque. Vnde hic modus comprehenditur sub primo modo in litera posito. Et ad hoc insinuandum non dicitur in litera in primo membro, quòd ordinatur vt agat, sed quòd ordinatur q̄ communicet. Declaratur autem hoc ex ratione ordinis actiui & passiui. Tum vt à notioribus trāderet discipulum. Tum quia communicatio manifestatiua quasi agere quoddam est reductiue. Tum quia in proposito, vt dictum est, æquiualet ipsi agere: & sic sufficienter responsum est quæsito.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respondua quæsito negatiuè, In locutione angeli

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullū impedimentū præstat distantia loci. Probatur, locutio angeli consistit in intellectuali operatione: ergo abstrahit omnino à loco & tempore. ergo nihil operatur in ea diuersitas loci aut temporis ergo &c. Quòd patet, & prima consequentia probatur ex intelligere nostro, quia s. abstrahit, nisi ex parte phantasmatum, quæ ibi nō sunt. secūda verò est per se nota.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

Commēt. ¶In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito negatiuē, locutionē vnius angeli ad aliū nō omnes percipiūt. Probatur: propriū conceptum mentis. vnus angelus potest ordinare ex aliqua causa ad alterū, & non omnes: ergo percipi pōt ab vno, & nō ab aliis. Ass probatur: quia ordinatio est voluntaria, cōsequentia probatur, quia per ordinationem percipitur, id est fit præsens vt percipiatur.

& b 524 a ¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum primum.*

Commēt. Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo distinguit. Secundo respondet quæsito, iuxta duo distinctionis membra. Tertio reprehendit errorem quendam.

¶ Quo ad primū distinctio est, Hierarchia potest dupliciter cōsiderari. Vno modo ex parte principiōrum. Alio modo ex parte multitudinis ordinatæ, sub principe. Declaratur distinctio ex quid nominis Hierarchiæ. dicit enim sacrū principatū: principatus aūt hæc duo prædicta claudit in se.

528 Vers. 9ª. 9. part. 7. ¶ Quo ad secūdum sunt conclusiones duæ, prima cōclusio respōsiua iuxta primū modum est affirmatiua, Oēs angeli, imò omnes creaturæ rationales, sunt vnius hierarchię ex parte principis. Probatur: quia princeps omniū, qui possunt sacrorū esse participes, quales sunt rationales creaturæ, est, vnus Deus gloriosus. Et confirmatur autoritate Aug. ponēte vnam ciuitatē angelorū & hominū bonorū, alterā malorum.

527 Annot. ¶Nocturberis nouitie, ex ista cōfirmatione ponente duas societates: & tamen adductas ad probādam vnitatem societatis. In hac enim autoritate duo dicuntur. Primum, q⁹ angelorum & hominum particulā sacrorum vna est societas: & hoc est ad propositū. Secundum est, q⁹ dæmonū & hominum deficientium à sacris, alia est societas: & hoc est ad complementū autoritatis allatæ, & seruit aliqualiter proposito pro quanto etiam hæc mala societas est etiam vna.

524 ¶ Secunda verò conclusio iuxta secundum modum est negatiua, Angeli nec cum hominibus nec

est quædam operatio angeli. Cùm ergo angelus sit in determinato loco, videtur quòd vsque ad determinatam loci distantiam angelus loqui possit.

¶Præterea, Clamor loquentis fit propter distantiam audientis. Sed Isa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum. Ergo videtur q⁹ in locutione angelorum aliquid operetur localis distantia.

¶SED CONTRA est, q⁹ sicut dicitur Lucæ 16. diues in inferno positus loquebatur Abrahæ, non impediente locali distantia. Multo igitur minus localis distantia potest impedire locutionē vnius angeli ad alterū.

CONCLVSIO.

¶In locutione angelorum, cum in intellectuali opere cōsistit, nullum impedimentū præstat localis distantia.

¶RESPONDEO dicendum, q⁹ locutio angeli in intellectuali operatione consistit, vt ex dictis patet c. Inrellectualis autē operatio angeli, omnino abstracta est à loco & tempore, nam & etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionem ab hinc & nunc: nisi per accidens ex parte phantasmatum, quæ in angelis nulla sunt. In eo autem quod est omnino abstractum à loco & tempore, nihil operatur neque temporis diuersitas, neque loci distantia. Vnde in locutione angelii nullū impedimentū facit distātia loci.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locutio angeli, sicut dictum est c, est locutio interior: quæ tamē ab alio percipitur. Et ideo est in angelo loquente: & per consequens vbi est angelus loquens. Sed sicut distantia localis non impedit quin vnus angelus alium videre possit: ita etiam non impedit quin percipiat quod in eo ad se ordinatur. Quod est eius locutionem percipere.

¶Ad secundum dicēdum, quòd clamor ille non est vocis corporeæ, quæ fit propter distantiā loci: sed significat magnitudinem rei quæ dicebatur, vel magnitudinem effectus, secundum quod dicit Greg. 1. Moral. Tantò quisq; minus clamat, quāto minus desiderat.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd locutionem s vnius angeli ad alterum omnes cognoscant. Quod enim vnius hominis locutionem non omnes audiant, facit inæqualis loci distantia. Sed in locutione angeli nihil operatur localis distantia: vt dictum est c. Ergo vno angelo loquente ad alterum omnes percipiunt.

¶Præterea, Omnes angeli communicant in virtute intelligendi. Si ergo cōceptus mentis vnius ordinatus ad alterum cognoscitur ab vno, pari ratione cognoscitur ab aliis.

¶Præterea, Illuminatio est quædam species locutionis. Sed illuminario vnius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia vt Dio. dicit 15. Cæl. hier. vnaquæque cælestis essentia intelligentiam sibi traditam aliis communicat. Ergo & locutio vnius angeli ad alterum, ad omnes perducitur.

¶SED CONTRA est, quòd vnus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis esse potest.

CONCLVSIO.

¶Locutionem vnius angeli ad alium non omnes percipiunt, cùm voluntariè fiat.

¶RESPONDEO dicendum, q⁹ sicut suprà dictum est c, conceptus mentis vnius angeli percipi potest ab altero per hoc, quòd ille, cuius est conceptus, sua voluntate ordinat ipsum ad alterū. Potest autem ex aliqua causa ordinari aliquid ad vnum, & nō ad alterū. Et ideo pōt conceptus vnius ab aliquo vno cognosci, & nō ab aliis. Et sic locutionē vnius angeli ad alterū potest percipere vnus absque aliis: non quidem impediente distantia locali, sed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum est c. 527 a

¶Vnde patet responsio ad primum & secundum.

¶AD TERTIVM dicendum, quòd illuminatio est de his quæ emanant à prima regula veritatis: quæ est principium cōmune omnium angelorū. Et ideo illuminationes sunt omnibus communes c. Sed locutio potest esse de his quæ ordinantur ad principium volūtatis creatæ, quod est propriū vnicuiq; angelo. Et ideo non oportet quòd huiusmodi locutiones sint omnibus cōmunes. 525

QVAESTIO CENTESIMAOCTAua de Ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Dictum est enim c, quòd superiores inferiores illuminant, & non econuerso. 522

¶Circa hoc quæruntur octo. ¶Primò, vtrum omnes sint vnius hierarchiæ. ¶Secundò, vtrum in vna hierarchia sit vnus tantum ordo. ¶Tertiò, vtrum in vno ordine sint plures angeli. ¶Quartò, vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. ¶Quintò, de nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. ¶Sextò, de comparatione ordinum adinuicem. ¶Septimò, vtrum ordines durent post diem iudicij. ¶Octauò, vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Verum omnes angeli sint vnius hierarchiæ.* 529

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchiæ. Cùm enim angeli sint supremi inter creaturas, oportet dicere quòd sint optimè dispositi. Sed optima dispositio est multitudinis, secundū quod continetur sub vno principatu: vt patet per Philosophum 12. Meta. & in 3. Politic. Cum ergo hierarchia nihil sit aliud quàm sacer principatus, videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 2. dist. 9. art. 1. Et Dio. l. 2. c. 6.

¶Præterea, Dio. dicit in 3. cap. Cæl. hier. quòd hierarchia est ordo, scientia & actio. Sed omnes angeli conueniunt in vno ordine ad Deum quem cognoscunt, & à quo in suis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶Præterea. Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in hominibus & angelis. Sed omnes homines sunt vnius hierarchiæ. Ergo etiam omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶SED CONTRA est, quòd Dio. 6. cap. Cæl. hierarch. distinguit tres hierarchias angelorum.

CONCLVSIO.

¶Omnes angeli & rationales creaturæ, quarum Deus princeps est, vt sic vnius sunt hierarchiæ, sed nec angeli cum hominibus, nec inter se, quo ad multitudinem considerationem. Sunt vnius hierarchiæ, sed ipsi inter se angeli tres constituunt hierarchias

¶RESPONDEO dicendum, quòd hierarchia est sacer principatus, vt dictum est e. In nomine autem principatus duo intelliguntur, scilicet ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. Quia igitur vnus est Deus princeps, non solùm omnium angelorum sed etiam hominum, & totius creaturæ: ideo non solùm omnium angelorum, sed etiam totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, vna est hierarchia. Secundum quod Aug. dicit in 11. de ciuit. Dei, duas esse ciuitates, hoc est societates: vnam in angelis bonis & hominibus, alteram in malis. Sed si consideretur principatus ex parte multitudinis ordinatæ sub principe, sic vnus principatus dicitur secundum quòd multitudo vno & eodem modo potest gubernationem principis recipere. Quæ verò non possunt secundum eundem modum gubernari à principe, ad diuersos principatus pertinent. Sicut sub vno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis reguntur legibus & ministris. Manifestum est autem quòd homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nā angeli percipiunt eas in intelligibili puritate. homines verò percipiunt eas sub sensibilium similitudinibus: vt Dio. dicit 1. Cæl. hierar. Et ideo oportet distingui humanam hierarchiam ab angelica. Et per eundem modū in angelis tres hierarchiæ distinguūtur. Dictum est enim suprà e, dum de cognitione angelorum ageretur, quòd superiores angeli habēt vniuersaliorem cognitionem veritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autem vniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerum de quibus angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primò quidem, secundum quod procedunt à primo principio vniuersali, qđ est Deus. Et iste modus cōuenit primæ hierarchię, quæ immediatè ad Deū extenditur, & quasi in vestibulis Dei collocatur, vt Dio dicit 7. cā. Cæl. hier. Secundò verò, prout huiusmodi rationes dependent ab vniuersalibus causis creatis, quæ iam aliquo modo multiplicātur. Et hic modus conuenit secundæ hierarchię. Tertio autē modo secundum 282 310

inter se sunt vnius hierarchiæ, sed tres inter se cō stituunt hierarchias ex parte multitudinis ordinatæ. Ista conclusio habetur tres partes. Prima est de pluralitate hierarchiæ inter angelos, & homines. Secunda inter angelos. Tertia est de certo numero hierarchiæ angelicæ. Et probatur quo ad primam partem, Vnitas principatus ex parte multitudinis est ex vnitate modi passiuæ gubernationis à principe, & pluralitas ex pluralitate: ergo angeli, & homines, non sunt vnius hierarchiæ. Antecedens probatur inductiuè in Politicis, consequentia probatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernātur. Probatur quia illi illuminationibus puris, homines verò sub sensibili similitudinib⁹: vt patet ex Dio. Secunda verò pars ex eadem autoritate probatur inferendo eodem modo, ergo angeli inter se non sunt vnius hierarchiæ. Probatur sequela: quia non eodem modo illuminantur: quia superiores vniuersalius lumen quā inferiores recipiunt. Tertia autem pars probatur sic: Rationes de quibus angeli illuminā tur, possunt in tripli gradu considerari: ergo acceptio cognitionis inter go sunt tres hierarchiæ. Consequentiæ sunt notæ ex dictis. Antecedens declaratur, quia possunt sumi vt sunt à Deo: secundò, vt ab vniuersalibus secundis: tertio vt à propriis, atque applicarę ad singula. primus modus conuenit primæ hierarchiæ, vt confirmat Dio. secundus secundæ, & tertius infimæ.

334 ¶Quo ad tertium errāt, & contra intentionem Dionysij loquuntur: ponentes hierarchiam in diuinis personis. Probatur prima pars: quia hoc sequitur corollariè ex dictis. secunda verò, quia hierarchia apud Dion. 4. capitulo, exigit inter suppositā habitudinem purgationis, illuminationis & perfectionis: sed hæc procul sunt à diuinis personis. ergo, &c. Causa erroris videtur quia in diuinis personis est ordo quidam: sed ille, &c. 529

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum secundum.*

Commēt. Titulus clarus.

¶ In corpore articuli tria. Primo ostēditur diuersitas ordinum in qualibet hierarchia: & sic dicetur responsum quæsito. Secundo penes quid attēdatur ista diuersitas. Tertio ostenditur numerus.

¶ Quo ad primum ponitur conclusio responsiua, In qualibet hierarchia sunt diuersi ordines. Probatur ex ratione hierarchiæ sic, Vna hierarchia est vna multitudo ordinata vno modo sub principe ergo in ea sunt diuersi ordines. probatur consequentia: quia aliter non esset multitudo ordinata, sed confusa.

¶Aduerte nouitie, quòd ad ordinem inter aliqua sequitur diuersitas ordinum, pro quanto sequitur diuersus ordinatorū gradus, oportet enim in ordine vnum esse prius, & aliud posterius. Et sic consurgit duplex ordo, ordo priorum & ordo posteriorum. Nec refert ad propositum, an verum vel plura sint in ordine priorū aut posteriorum: vtque est ex hoc, quòd multitudo est ordinata: sequitur, ergo sunt ibi diuersi ordines iuxta diuersos ordinatorum gradus: alioquin esset confusio. Annota.

¶ Quo ad secundum di- Commēt. uersitas ordinum penes diuersa officia & actus probatur ex dispositione ordinum in politicis.

¶ Quo ad tertium, In qualibet hierarchia sunt tres ordines, summus, medius & infimus. Probatur dupliciter. primò ratione, quia omnis diuersitas ordinum penes officia, &c. reducitur ad ternarium, quod probatur. Tum quia multitudo perfecta reducitur ad ternarium, principium, medium & finem, ex primo cæli. Tum quia in politicis hoc experimur, vbi optimates, nobiles, & populus sunt summi, medij, & infimi. Tum autoritate Dionysij.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum tertium.* 531 Locis supra art. 2. indefin. 250 564 Comment.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo est vna distinctio bimembris. Secundo sunt duæ conclusiones iuxta membra distinctionis.

¶ Quo ad primū distinguitur. Ly ordo, dupliciter sumitur, communis; & specialis: & ponitur differentia inter eos, quia communis sequitur incompletam notitiam ordinatorum, specialis verò perfectam. Quod declaratur & ratione: quia notitia imperfecta nō distinguit nisi in vniuersali, & per pauciora, perfecta verò in singula dividit, omnia perlustrans. Et inductione in corporibus cælestibus, & inferioribus gradibus retum. 530 254

¶Aduerte hic quòd differentia inter istos, sicut & inter alias res, potest dupliciter assignari, scilicet secundum se, seu in esse: & quo ad nos, seu cognosci à nobis. In litera vtraque differentia tangitur, secundum se quidē, quia alter cōmunis, alter specialis: quo ad nos verò, Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia iste non cognoscit, nisi perfecte cognitis rebus naturalibus, illæ vero imperfecte notis.

¶Quo ad secundum ponuntur duæ conclusiones respondiuæ iuxta duos modos accipiendi ordinem, applicatos ad angelos. Prima est, Multi angeli sunt in vno ordine nobis noto. Probatur, Nos nõ cognoscimus angelos nisi imperfecte, vt Dionysius dicit: ergo nobis non est notus nisi ordo communis, comprehendens multos, patet sequela ex dictis inditinctione. Secunda, Quilibet angelus habet proprium ordinẽ nobis incognitum. Probatur prima pars à fortiori: quia quilibet ítella habet proprũ ordinẽ & officiũ, secunda verò, quia propria officia ignoramus, ex quorum notitia perfecta resultat cognitio prioris ordinis.

a ¶*Super Quæstionis centesimaoctauæ Articulum quartum.*

264 Titulus clarus.

Commẽt. ¶In corpore sunt duæ conclusiones respondiuæ quæsito. Prima est, Distinctio ordinũm in angelis per respectum ad finem naturalem inest à natura. Secunda est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest cõ plectiue à gratia, inchoatiue verò à natura. Hæ conclusiones primò probantur quo ad id, quod supponunt ambæ: supponitur in vtraque conclusione, quòd ordines angelici attendantur, & distinguantur in ordine ad finem. Et hoc probatur hic, Ordo multitudinis sub principatu existentis, est ordo gubernationis passiuæ ergo est per respectum ad finem, patet sequela quia de ratione gubernationis est finem respicere. Secundò repetitur distinctio de hac ecclesia militante, naturali scilicet & supernaturalisque supponitur etiam. Tertiò ponitur prima conclusio absque probatione, vepote per se nota. Quarto ponitur secunda, quo ad primam partem: quia per solam gratiam attingi potest talis finis: quo ad secundam verò, quia angelis data sunt gratuita secundum capacitatem naturalium. Et ex hoc deducitur corollarie differentia inter angelorum & hominum ordines in ordine ad finem supernaturalem, quod in illis est à gratia complexiue, & à natura dispositiue, in hominibus à gratia tantũm, & hoc quia hominibus non datur gratuita secundum naturalia, quem admodum angelis.

a ¶*Super Quæstionis centesimaoctauæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. Angeli & Archangeli & cætera nota

vsqs ad minima & actus, & virtutes, & naturas eorum distinguere. Qui autem cognoscit eas imperfecte, nõ potest distinguere nisi in vniuersali. Quæ quidẽ distinctio fit per pauciora. Sicut qui imperfecte cognoscit res naturales, distinguit earum ordines in vniuersali: ponens in vno ordine cælestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, & in alio plantas, in alio animalia. Qui autem perfectius cognosceret res naturales, posset distinguere & in ipsis corporibus cælestibus, diuersos ordines, & in singulis aliorum. Nos autem imperfecte angelos cognoscimus: & eorum officia, vt Dio. dicit 6. cap. Cælest. hierar. Vnde non possumus distinguere officia & ordines angelorum nisi in communi. Secundum quem modũ multi angeli sub vno ordine continentur. Si autem perfecte cognosceremus officia angelorum, & eorum distinctiones, perfecte sciremus quòd quilibet angelus habet suum proprium officium, & suum proprium ordinem in rebus: & multo magis quam quælibet stella, etsi nos lateat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes angeli vnius ordinis sunt aliquo modo æquales quantum ad communem similitudinem: secundum quam constituuntur in ordine. Sed simpliciter non sunt æquales[c]. Vnde Dion. dicit 10. cap. Cælest. hier. quòd in vno & eodem ordine angelorum est accipere primos, medios, & vltimos.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa specialis distinctio ordinum & officiorum, secundum quam quilibet angelus habet proprium officium & ordinem, est nobis ignota.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut in superficie quæ partim est alba & partim nigra, duæ partes quæ sunt in confinio albi & nigri magis conueniunt secundum situm, quàm aliæ duæ partes albæ: minus tamen secundũ qualitatem: ita duo angeli qui sunt in terminis duorum ordinum, magis secum conueniunt secundum propinquitatem naturæ, quàm vnus eorum cum aliquibus aliis sui ordinis: minus autem secundum idoneitatem ad similia officia. Quæ quidem idoneitas vsque ad aliquem certum terminum protenditur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Virum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura in angelis.*

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd distinctio hierarchiarum & ordinum non sit à natura in angelis. Hierarchia enim dicitur sacer principatus. Et in diffinitione eius Dio. ponit quòd Dei formæ quantum possibile est, similat. Sed sanctitas & Deiformitas est in angelis per gratiam, non per naturam. Ergo distinctio hierarchiarum & ordinum in angelis est per gratiam, non per naturam.

¶Præterea, Seraphim dicuntur ardentes vel incendentes: vt Dio. dicit 7. ca. Cæl. hier. Hoc autem videtur ad charitatem pertinere, quæ non est à natura, sed à gratia. Diffunditur enim in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis: vt dicitur ad Ro. 5. Quod non solùm ad sanctos homines pertinet, sed etiam de sanctis angelis dici potest: vt Aug. dicit 11. de ci. Dei. Ergo ordines in angelis non sunt à natura.

¶Præterea, Hierarchia ecclesiastica exemplatur à cælesti. Sed ordines in hominibus non sunt per naturam, sed per donum gratiæ. Non enim est à natura quòd vnus est episcopus, & alius est sacerdos, & alius diaconus. Ergo neque in angelis sunt ordines à natura, sed à gratia tantùm.

¶SED CONTRA est quòd magister dicit 2. dist. secundi sent. quod ordo angelorum dicitur multitudo cælestiũ spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturalium datorum participatione conueniunt. Distinctio ergo ordinum in angelis est non solùm secundum dona gratuita, sed etiam secundum dona naturalia.

CONCLVSIO.

¶Distinguuntur angelici ordines secundum finem naturalem per ipsa naturalia: secundum supernaturalem verò finem, distinguuntur secundum gratuita dona: in angelis tamen completiuè à gratia, dispositiuè autem à natura, in hominibus tantum à gratia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attenditur per respectum ad finem. Finis autẽ angelorũ potest accipi dupliciter. Vno modo secũdum facultatem suæ naturæ, vt scilicet cognoscant & ament Deum naturali cognitione & amore. Et secũdum respectũ ad hunc finem distinguũtur ordines angelorũ, secundum naturalia dona. Alio modo põt accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatẽ eorum, qui consistit in visione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius: ad quem finem pertingere non possunt nisi per gratiã. Vnde secundũ respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis: cõpletiue quidem secundũ dona gratuita, dispositiuè autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita secundũ capacitatem naturalium. Quod non est in hominibus, vt suprà dictum est[c]. Vnde in hominibus distinguuntur ordines secundũ dona gratuita tantum, & non secundũ naturã. Et per hoc patet respõsio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

a ¶*Virum ordines angelorum conuenienter nominentur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ordines angelorũ non conueniẽter nominentur. Omnes enim cælestes spiritus dicuntur & angeli, & virtutes, & potestates cælestes. Sed nomina communia inconuenienter aliquibus appropriantur. Ergo inconuenienter nominatur vnus ordo angelorũ, & alius virtutum. 533 2. dist. 9. art. 4. Et 3. contra cap. 80.

¶Præterea, Esse dominum est proprium Dei, secundum illud Psal. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus. Ergo inconuenienter vnus ordo cælestium spirituum dominationes vocatur.

¶Præterea, Nomen dominationis ad gubernationẽ pertinere videtur. Similiter autem & nomẽ principatuum & potestatum. Inconueniẽter ergo tribus ordinibus hæc tria nomina imponũtur.

¶Præterea, Archangeli dicuntur quasi principes angeli. Non ergo hoc nomen debet imponi alij ordini quàm ordini principatuum.

¶Præterea, Nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet. Nomen autem Cherubim imponitur à scientia. Charitas autem & scientia sunt dona cõmunia omnibus angelis. Non ergo debent esse nomina spiritualium ordinum.

¶Præterea, Throni dicuntur sedes. Sed ex hoc ipso Deus in creatura rationali sedere dicitur, quòd ipsum cognoscit & amat. Non ergo debet esse alius ordo Thronorum ab ordine Cherubim & Seraphim. Sic igitur videtur quòd inconuenienter ordines angelorum nominentur.

¶SED CONTRA est auctoritas sacræ Scripturæ, quæ sic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Isa. 6. Nomen Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorum Colos. 1. Dominationes autem & virtutes, & potestates, & principatus ponuntur Ephe. 1. Nomen autem archangeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem angelorum in pluribus Scripturæ locis.

CONCLVSIO.

¶Distinguuntur in angelicis hierarchijs nouem ordines angelorum, Cherubim, Seraphim, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Archangeli, & Angeli.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum considerare oportet, quòd propria nomina singulorum ordinum proprietates eorum designant: vt Dio. dicit 7. cap. Cæl. hierar. Ad videndum autem quæ sit proprietas cuiuslibet ordinis, considerare oportet, quòd in rebus ordinatis tripliciter aliquid esse contingit, scilicet per proprietatẽ, per excessum & per participationem. Per proprietatem autem dicitur esse aliquid in re aliqua, quòd æquatur & proportionatur naturæ ipsius. Per excessum autem, quando illud, quod attribuitur alicui, est minus quàm res. cui attribuitur: sed tamen conuenit illi rei per quendam excessum. Sicut dictum est[c] de omnibus nominibus quæ attribuuntur Deo. Per participationem autem quando illud quod attribuitur alicui, non plenarie inuenitur in eo, sed deficienter. Sicut sancti homines participatiuè dicuntur dij. Si ergo aliquid nominari debeat nomine designante proprietatem ipsius, non debet nominari ab eo quod imperfecte participat, neque ab eo quod excedenter habet: sed ab eo quod est sibi quasi coæquatum. Sicut si quis velit propriè nominare hominem, dicet eum substantiam rationalẽ, non autem propriè substantiam intellectualẽ: quod est propriũ nomen angeli: quia simplex intelligẽtia conuenit angelo per proprietatẽ, homini verò per participationẽ. Neque

Neq; substantiã sensibilem, quod est nomẽ bruti proprium: quia sensus est minus quàm id quod est proprium homini, & cõuenit homini excedenter præ aliis animalibus. Sic igitur considerandũ est in ordinibus angelorum, quòd omnes spirituales perfectiones sunt omnibus angelis cõmunes, & omnes abundãtius existunt in superioribus quàm inferioribus. Sed cùm in ipsis etiã perfectionibus sit quidam gradus, superior perfectio attribuitur superiori ordini per proprietatem, inferiori verò per participationem. Econuerso autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, superiori autem per excessum. Et ita superior ordo à superiori perfectione nominatur. Sic igitur Dion. exponit ordinum nomina secũdum conuenientiam ad spirituales perfectiones eorum. Greg. verò in expositione horum nominum magis attendere videtur exteriora ministeria. Dicit enim, quòd angeli dicuntur qui minima nũtiant, archangeli qui summa: virtutes, per quas miracula fiunt: potestates, quibus aduersæ potestates arcentur vel repelluntur: principatus, qui ipsis bonis spiritibus præsunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cælestes spiritus inquantum sunt manifestatores diuinorum, angeli vocantur. Sed superiores angeli habent quandam excellentiã in hac manifestatione, à qua superiores ordines nominantur. Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam supra communem manifestationem addit. Et ideo à simplici manifestatione nominatur. Et sic nomẽ commune remanet infimo ordini quasi proprium, vt dicit Dionys. 4. cap. Cæl. hier. Vel potest dici, quòd infimus ordo specialiter potest dici ordo angelorum: quia immediatè nobis annuntiant. Virtus autem dupliciter accipi potest. Vno modo communiter, secũdum quod est media inter essentiam & operationem. Et sic omnes cælestes spiritus nominantur cælestes virtutes: sicut & cælestes essentiæ. Alio modo, secundum quod importat quẽdam excessum fortitudinis. Et sic est proprium nomen ordinis. Vnde Dionys. dicit 8. cap. Cæl. hier. quòd nomen virtutum significat quendam virilem & inconcussam fortitudinem. Primò quidem, ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: secundò, ad suscipiendum diuina. Et ita significat quòd fine aliquo timore aggrediũtur diuina quæ ad eos pertinent: quod videtur ad fortitudinem animi pertinere.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ sicut dicit Dio. 12. c. de Diu. no. dominatio laudatur in Deo singulariter per quẽdam excessum. Sed per participationẽ diuina eloquia vocant dominos principaliores ornatus, per quos inferiores ex donis eius accipiunt. Vnde & Dio. dicit in 8. c. Cæl. hie. q̃ nomen dominationũ primò quidẽ significat quandam libertatẽ quæ est à seruili cõditione, & pedestri subiectione, sicut plebs subiicitur, & à tyrannica oppressione, quam interdum etiam maiores patiũtur. Secundo significat quãdam rigidam, & inflexibilem gubernationẽ, quæ ad nullum seruilẽ actũ inclinatur, neq; ad aliquem actum subiectorũ, vel oppressorum à tyrannis. Tertiò significat appetitum & participationem veri dominij quod est in Deo. Et similiter nomen cuiuslibet ordinis significat participationem eius quod est in Deo. Sicut nomen virtuum significat participationem diuinæ virtutis. Et sic de aliis.

¶Ad tertium dicendum, quòd nomen dominationis & potestatis & principatus diuersimode ad gubernationem pertinet. Nam dominij est solummodo præcipere de agendis. Et ideo Greg. dicit, q̃ quædam angelorum agmina pro eo, quòd eis cætera ad obediendum subiecta sunt, dominationes vocantur. Nomen verò potestatis ordinationem quandam designat: secundum illud Apostoli ad Rom. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dion. dicit, quòd nomen potestatis significat quãdam ordinationem, & circa susceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas: quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet ordinare, quæ à subditis sint agẽda. Principari verò, vt Greg. dicit, est inter reliquos priorem existere, quasi primi sint in executione eorum quæ imperantur. Et ideo Dio. dicit 9. c. Cæl. hier. quòd nomen principatuum signi ficat ductium cum ordine sacro. Illi enim qui alios ducũt, primi inter eos existentes, principes propriè vocantur: secundum illud Psal. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus.

¶Ad quartum dicendum, q̃ archangeli secundum Dionys. medij sunt inter principatus & angelos. Medium autem comparatũ vni extremo, videtur alterum, inquantum participat naturam vtriusque. Sicut tepidum respectu calidi est frigidũ, respectu verò frigidi est calidum. Sic & archangeli dicũtur quasi principes angeli: quia respectu angelorum sunt principes, respectu verò principatuum sunt angeli. Secundum Greg. autem dicuntur archangeli ex eo quòd principãtur soli ordini angelorum: quasi magna nuntiantes. Principatus autem dicũtur ex eo quòd principantur omnibus cælestibus virtutibus diuinas iussiones explentibus.

¶Ad quintum dicendum, quòd nomen Seraphim non imponitur tantum à charitate, sed à charitatis excessu, quem importat nomen ardoris vel incendij. Vnde Dion. 7. c. Cæl. hier. exponit nomen Seraphim secundum proprietates ignis, in quo est excessus caliditatis. In igne autem tria possumus considerare. Primo quidem, motum qui est sursum, & qui est continuus: per quod significatur q̃ inclinabiliter mouentur in Deum. Secũdò verò, virtutem actiuam eius, quæ est calidum. Quod quidem non simpliciter inuenitur in igne, sed cum quadam acuitate, quia maximè est penetratiuus in agẽdo, & pertingit vsqs ad minima, & iterum cum quodam superexcedenti feruore. Et per hoc significatur actio huiusmodi angelorũ, quam in subditos potenter exercent, eos in sublimẽ feruorem excitantes, & totaliter eos per incendium purgantes. Tertiò cõsideratur in igne claritas eius. Et hoc significat, q̃ huiusmodi angeli in seipsis habẽt inextinguibilẽ lucem, & q̃ alios perfectè illuminant. Similiter etiã nomen Cherubim imponitur à quodam excessu scientiæ. Vnde Interpretatur plenitudo scientiæ. Quod Dio. exponit quantũ ad quatuor. Primò quidẽ, quantũ ad perfectam Dei visionem. Secundò, quantũ ad plenam susceptionẽ diuini luminis. Tertiò, quantũ ad hoc q̃ in ipso duo contemplantur pulchritudinẽ ordinis rerum à Deo deriuatã. Quartò, quantum ad hoc q̃ ipsi pleni existẽtes huiusmodi cognitionẽ, eam copiosè in alios effundunt.

¶Ad sextum dicendum, quòd ordo Thronorum habet excellentiam præ inferioribus ordinibus in hoc quod immediatè in Deo rationes diuinorum operum cognoscere possunt. Sed Cherubim habent excellentiam scientiæ. Seraphim verò excellentiam ardoris. Et licet in his duabus excellentiis includatur tertia: non tamen in illa quæ est Thronorum, includuntur aliæ duæ. Et ideo ordo Thronorum distinguitur ab ordine Cherubim, & Seraphim. Hoc enim est commune in omnibus: quòd excellentia inferioris continetur in excellẽtia superioris: & non econuerso. Exponit autem Dionys. nomen Thronorum per conuenientiam ad materiales sedes. In quibus est quatuor considerare. Primò quidem, situm: quia super terram sedes eleuantur. Et sic ipsi angeli, qui Throni dicuntur, eleuantur vsque ad hoc quòd in Deo immediatè rationes rerum cognoscant. Secundò, in materialibus sedibus consideratur firmitas: quia in ipsis aliquis firmiter sedet. Hic autem est econuerso. Nam ipsi angeli firmantur per Deum. Tertiò, quia sedes suscipit sedentem, & in ea deferri potest. Sic & ipsi angeli suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodammodo ad inferiores ferunt. Quartò ex figura: quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedẽtem. Ita & isti angeli sunt per promptitudinem aperti ad suscipiẽdum Deum, & famulandum ipsi.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Virum conuenienter gradus ordinum assignentur.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd incõuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim Prælatorum videtur esse supremus. Sed dominationes, principatus, & potestates ex ipsis nominibus prælationem quandam habent. Ergo isti ordines debent esse inter omnes supremi.

¶Præterea, Quantò aliquis ordo est Deo propinquior, tantò est superior. Sed ordo Thronorum videtur esse Deo propinquissimus. Nihil enim coniungitur propinquius sedenti, quàm sua sedes. Ergo ordo Thronorum est altissimus.

¶Præterea, Scientia est prior quàm amor: & intellectus videtur esse altior quàm voluntas. Ergo, & ordo Cherubim videtur esse altior quàm ordo Seraphim.

¶Præterea, Gregor. ponit principatus super potestates. Non ergo collocantur immediatè super Archangelos, vt Dion. dicit.

Ff ¶In

nouem ordinum angelorum.

Commẽt. ¶In corpore tria. Primo, ostendit viam veritatis quæsitæ inueniendæ. Secundo, viam ipsam prosequitur. Tertio concludit resp. ad quæstionem ad quæstiones.

¶Quo ad primum, viz est cognitio proprietatum ipsorum ordinum. Probatur, quia nomina ordinum significant proprietates ipsorum: quod auctoritate Dionys. probatur.

¶Quo ad secũdum fiunt quatuor distinguitur, describitur membra, comparantur ad nominationem, & applicantur omnia ad angelos. distinctio est modi realis. Aliquid conuenit aliquibus ordinatis tripliciter, per proprietatem, per excessum, per participationẽ. Descriptiones horum patent. Proportio eorum ad nominari patet: quia à cõueniente modo proprietatis nominandum est, vt patet in homine. Applicatio ad Angelos satis clarè quoque ponitur quis ponitur & conuenientia in perfectionibus & differentia in modo habendi, & gradus in ipsis perfectionibus habitis. Vnde prouenit, q̃ vna conueniat magis vt proprietas Seraphim, quã Throni: & econuerso: & similiter vt participatum aut eleuatum.

¶Quo ad tertium ponuntur duæ viæ: altera Dionysij, quòd ordines nominantur secundum conuenientiam ad spirituales perfectiones: altera Gregorij, quòd ordines nominantur secundum conuenientiam ad spiritualia ministeria patet litera.

¶Sed aduerte hic primò, quòd iam habetur secundum viam quæ viam responsio ad quæstionẽs nominatio ostenditur: ex quo secundum propria nomina imposita sunt, siue illa propria sint perfectiones in se siue exteriora ministeria. Secundò, quòd via prima fuit, et fuit primò Dionys. expositioni deseruire videatur, fuit tamen secundum veritatẽ vtriusque: quoniam etiam ministerium, seu officium angelicum, alicui conuenit, vt proprium alicui, vt participanti, & alicui per excessum. Tertiò, quòd istæ opiniones non sunt contrariæ, sed potius disparatæ ad diuersa respicientes. Vnde etiam stant simul. Quid tamen interfit de ordine Virtutum & Principatuum, in sequenti articulo dicetur.

Annot. 534 2. dist. 9. art. 5.

a ¶*Super Quæstionis centesimaoctauæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est de gradatione istorum ordinum, quis prior, & quis posterior.

¶In

Universidad de Deusto
Biblioteca

Comment. ¶In corpore tria. Primo ponitur differentia inter Dion. & Greg. Secundo tradatur opinio Dionys. Tertio Gregorij.

¶Quo ad primum tria, scilicet conuenientia, differentia, & fundamentum vtriusq; partis ex Scriptura.

¶Quo ad secundum tria. Primo, qui ordines in qua hierarchia ex rationibus hierarchiarum, sic, Hierarchiæ sic differunt, prima ratione in Deo, secunda in causis vniuersalibus, tertia in applicatione ad effectus: ergo prima de fine vniuersali, secunda de vniuersali dispositione, tertia de executione est: ergo ordines respiciétes Deum, in prima: vniuersale regimen, in secunda: & executio in tertia ponuntur. Prima sequela confirmatur, quia illa tria in omni operatione inueniuntur. Secundo, Ipsi ordines in singulis hierarchiis positi inter se graduantur ex triplici respectu ad Deum & totidē ad regimen vniuersale, & totidem ad executionem. Tertio confirmatur assignata graduatio: quia supremum infimi attingit infimum supremi. Et declaratur in ordinibus, summo, respectu spiritussan. & septimo & sexto & quarto & tertio. omnia clara sunt in litera.

¶Quo ad tertium ponitur clarè ratio ordinum infra dominationes ex ordine eorum, circa quæ agūt, scilicet angelis bonis, malis natura corporali, magnis nuntiis, & paruis. Et confirmatur ordo autoritate Augustī. omnia clara sunt.

a ¶*Super Quæstionis centesimaoctauæ Articulum septimum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo: Primo distinguit. Secundo respondet.

¶Quo ad primum distinctio, Ordo angelicus habet duo, distinctionem graduū, & executionem officiorum.

¶Quo ad secundum respontio consistit in duabus conclusionibus. Prima est simpliciter affirmatiua, Ordines remanebunt quo ad distinctionem graduum. Probatur, Distinctio graduū inest à differenti gratia & natura. ergo semper erit. tenet sequela: quia differentia naturæ & gratiæ semper erit. Probatur, quia illa tolli non potest nisi naturis corruptis: hæc est secundum præcedens meritum. Secunda est, Ordines quo ad executionē officiorum partim remanebunt & partim non. Probatur & declaratur vtraq; pars. Probatur, Remanebunt vt in fine, cessabunt vt ad finē. Ergo. Declaratur exemplo officiorum militum. Remanent vt in triumpho, cessant, vt in acie.

SED CONTRA est, q̄ Dio. ponit in prima quidem hierarchia Seraphim vt primos, Cherubim vt medios, Thronos vt vltimos. In media verò dominationes vt primos, virtutes vt medios, potestates vt vltimos. In vltima principatus vt primos, Archangelos vt medios, angelos vt vltimos.

CONCLVSIO.

¶Angelicorum spirituum in prima hierarchia sic ordinantur ordines, Seraphimi, Cherubimi, & Throni: in secunda Dominationes, Virtutes, & Potestates: in tertia Principatus, Archangeli, & Angeli.

¶RESPONDEO dicendū, quòd gradus angelicorū ordinū assignant & Greg. & Dion. quantū ad alia quidē cōuenienter, sed quantū ad principatus & virtutes differēter. Nā Dio. collocat virtutes sub Dominationibus & supra Potestates, Principatus autē sub Potestatibus & supra Archāgelos. Greg. autē ponit Principat' in medio Dominationū, & Potestatū, Virtutes verò in medio Potestatū, & Archangelorū. Et vtraq; assignatio fulcimentū habere potest ex autoritate Apostoli, qui medios ordines ascendendo enumerans, dicit Ephes. 1. q̄ Deus instituit illum, scilicet Christū ad dexterā suam in cælestibus supra omnē Principatum, & Potestatē, & Virtutē, & Dominationē. Vbi Virtutem ponit inter Potestatē, & Dominationem secundum assignationem Dio. Sed ad Col. 1. enumerās eosdem ordines, descēdendo dicitur, Siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt. Vbi Principatus ponit medios inter Dominationes & Potestates secundū assignationē Greg. Primò igitur videamus rationē assignationis Dio. In qua considerādum est, q̄, sicut suprà dictū est[s], prima hierarchia accipit rationes rerum in ipso Deo, secunda verò in causis vniuersalibus, tertia verò secundum determinationem ad speciales effectus. Et quia Deus est finis non solum angelicorū ministeriorū, sed etiā totius creaturæ, ad primam hierarchiā pertinet consideratio finis, ad mediā verò dispositio vniuersalis de agēdis, ad vltimā autem applicatio dispositionis ad effectū, quę est operis executio. Hęc enim tria manifestū est in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dion. ex nominibus ordinum proprietates illorū considerās, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorū nomina imponūtur per respectū ad Deum, scilicet Seraphim, & Cherubim, & Thronos. Illos verò ordines posuit in media hierarchia, quorum nomina designant cōmunem quandā gubernationē: siue dispositionē in Dominationes, Virtutes, & Potestates. Illos verò ordines posuit in tertia hierarchia, quorū nomina designāt operis executionē, scilicet Principatus, Angelos, & Archangelos. In respectu autē ad finē tria cōsiderari possunt. Nā primò aliquis cōsiderat finē. Secundò verò perfectā finis cognitionē accipit. Tertiò verò intentionē suā in ipso defigit. Quorū secundū ex additione se habet ad primum, & tertiū ad vtrūque. Et quia Deus est finis creaturarū, sicut dux est finis exercitus, vt dicitur in 11. Met. potest aliquid simile huius ordinis cōsiderari in rebus humanis. Nā quidā sunt, qui hoc habēt digni ratis, vt per seipsos familiariter accedere possint ad Regē vel Ducem. Quidā verò super hoc habēt vt etiā secreta eius cognoscāt. Alij verò insuper circa ipsum semper inhærent quasi ei cōiuncti. Et secundū hanc similitudinem accipere possumus dispositionē in ordinibus primę hierarchię. Nā Throni eleuātur ad hoc q̄ Deū familiariter in seipsis recipiāt, secundū quod rationes rerum in ipso immediatē cognoscere possunt. Quod est propriū totius primæ hierarchiæ. Cherubim verò superemineter diuina secreta cognoscūt: Seraphim verò excellūt in hoc quod est omnium supremū, scilicet Deo ipsi vniri. Vt sic ab eo qđ est cōmune toti hierarchiæ, denominet ordo Thronorū, sicut ab eo quod est commune omnibus cęlestibus spiritibus, denominat ordo Angelorū. Ad gubernationis autē rationē tria pertinent. Quorum primum, est distinctio eorū, quæ agenda sunt. Quod est propriū dominationum. Secundū autē est præbere facultatē ad implendū, quod pertinet ad virtutes. Tertiū autē est ordinare qualiter ea quæ præcepta vel diffinita sunt, impleri possunt, vt aliqui exequantur, & hoc pertinet ad Potestates. Exequutio autē angelicorū ministeriorū cōsistit in annuntiādo diuina: in executione autē cuiuslibet actus sunt quidā quasi incipientes actionem, & alios ducentes. Sicut in cantu præcētores, & in bello illi, qui alios ducunt, & dirigunt. Et hoc pertinet ad Principatus. Alij verò sunt q̄ simpliciter exequūtur. Et hoc pertinet ad Angelos. Alij verò medio modo se habent. Quod ad Archāgelos pertinet, vt suprà dictū est[t]. Inuenitur autem cōgrua hæc ordinū assignatio. Nā semper summū inferioris ordinis affinitatē habet cum vltimo superioris. Sicut infima animalia parū distāt à plantis. Primus autē ordo est diuinarū personarū, qui terminatur ad Spiritū sanctum, qui est amor procedens, cum quo affinitatē habet supremus ordo primæ hierarchię ab incendio amoris denominatus. Infimus autē ordo primę hierarchię est Thronorum, qui ex suo ordine habent quandam affinitatē cum dominationibus. Nā Throni dicūtur secūdū Greg. per quos Deus sua iudicia exercet. Accipiūt enim diuinas illuminationes per cōueniētiā ad immediatē illuminandū secundā hierarchiā, ad quam pertinet dispositio diuinorū ministeriorū. Ordo verò potestatum affinitatem habet cū ordine Principatuum. Nam cùm Potestatum sit, ordinem subiectis imponere, hæc ordinatio statim in nomine Principatuū designat, qui sunt primi in executione diuinorū ministeriorū, vtpote præsidentes gubernationi gentiū & regnorū, quod est primū principiū in diuinis ministeriis. Nā bonū gētis est diuinius, quā bonū vnius hominis. Vnde dicitur Dan. 10. Princeps regni Persarū resistit mihi. Dispositio etiā ordinū quā Greg. ponit, cōgruitatē habet. Nā cū Dominationes sint diffinitēs & præcipientes ea quæ ad diuina ministeria pertinēt, ordines eis subiecti dispōnuntur secundū dispositionē eorū, in quos diuina ministeria exercentur. Vt autē Aug. dicit 3. de Trin. corpora quodā ordine regūtur, inferiora per superiora, & oīa per spirituale creaturā, & spiritus malus p̄ spiritū bonū[u]. Primus ergo ordo post dānationes dicitur Principatuū, qui etiā bonis spiritibus principātur. Deinde Potestates, p̄ quas arcētur mali spūs, sicut p̄ potestates terrenas arcētur malefactores, vt habet Ro. 13. Post quas sunt Virtutes, q̄ habēt potestatē sup corporalē naturā in operatione miraculorū. Post quas sunt Angeli, & Archāgeli, qui nūtiāt hominib' vel magna, quæ sunt supra rōnē, vel parua ad q̄ ratio se extēdere pōt.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in Angelis potius est, quòd subiiciuntur Deo, quam quòd inferioribus præsidēt. & hoc deriuatur ex illo. Et ideo ordines nominati à prælatione nō sunt supremi, sed magis ordines nominati à conuersione ad Deum.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa propinquitas ad Deum quæ designatur nomine Thronorum, conuenit etiam Cherubim & Seraphim, & excellentiusivt dictum est[v].

¶Ad tertium dicendum, quòd, sicut suprà dictum est, cognitio est secundum quod cognita sunt in cognoscente: amor autem secundum quòd amans vnitur rei amatæ[w]. Superiora autem nobiliori modo sunt in seipsis quàm in inferioribus, inferiora verò nobiliori modo in superioribus quàm in seipsis[x]. Et ideo inferiorum quidem cognitio præeminet dilectioni, superiorum autem dilectio & præcipuè Dei, præeminet cognitioni[y].

¶Ad quartum dicendū, q̄ si quis diligēter cōsideret dispositiones ordinū secundum Dio. & Greg. parū vel nihil differunt si ad rem referātur. Exponit enim Greg. principatuū nomē ex hoc q̄ bonis spiritibus præsunt: & hoc conuenit virtutibus secundum q̄ in nomine virtutum intelligitur quædam fortitudo data efficaciā inferioribus spiritibus ad exequenda diuina ministeria. Rursus Virtutes secundū Greg. vidētur esse idē quod Principatus secundum Dio. Nā hoc est primū in diuinis ministeriis miracula facere. Per hoc enim paratur via annuntiationi Archangelorū & Angelorū.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Virum ordines remanebunt post diem iudicij.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines non remanebunt post diem iudicij. Dicit enim Apost. 1. ad Cor. 15. quòd Christus euacuabit omnem principatum, & potestatem, cùm tradiderit regnum Deo & patri. Quod erit in vltima consummatione. Pari ergo ratione in illo statu omnes alij ordines euacuabuntur.

¶Præterea, Ad officium angelorum pertinet purgare, illuminare, & perficere. Sed post diem iudicij vnus angelus non purgabit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia non proficient amplius in scientia. Ergo frustra ordines angelici remanerent.

¶Præterea, Apostolus dicit ad Heb. 1. de angelis, quòd omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Ex quo patet, quòd officia angelorum ordinan

Annot. ¶Responsionē ad secundum notato diligenter, quoniā mirabile quid dicit de dependentia luminis angelici: quod quia non de naturali, sed gratuito dicitur, de quo sola fides sufficit, cum veneratione suscipiēdum est. Præstat nāque in his ab excellentioribus persuadeti, quàm temere secundum vires iudicare ingenij proprij.

a ¶*Super Quæstionis centesimaseptimaoctauæ Articulum octauum.*

532 Comment. TItulus clarus.

¶In corpore tria. Primo distinguitur. Secundo respōdetur iuxta vnū distinctionis membrum. Tertio respōdetur iuxta secundum membrum.

¶Quo ad primum distinctio est, In ordinibus angelorū concurrunt duo, scilicet conditio naturę, & dona gratiæ, vt patet ex dictis.

¶Quo ad secūdum, concluso prima responsiua quæstio est negativa, Homines non possunt assumi ad ordines angelorū, quo ad gradum naturæ. Probatur, Semper remanebit naturarum angeli, & hominis diuersitas, ergo nunquam hæc ascendet ad gradum illius.

¶Quo ad tertium tria principaliter fiunt: destruūtur, scilicet duæ opiniones, & ponitur cōclusio responsiua quæsito. prima opinio est, q̄ boni homines non assumuntur ad ordines angelorū etiam secundū gradū gloriæ, & motiuum eius est diuersitas naturarum. Hæc tefellitur in se quidem ex autoritate Euangelij in sua autem radice ex ratione, quia diuersitas naturę non concurrit, nisi materialiter, donum verò gratiæ cōpletiuē. Nec hoc oportet respondere naturæ, sed libertati diuinæ.

¶Secunda verò opinio est, q̄ aliqui assumuntur ad ordines angelorum, vt virgines, vel perfecti: alij nō. Et hoc retunditur autoritate Aug. Conclusio autem responsiua, quæ secundū literæ ordinē in medio harū opinionum locatur est, Homines indifferēter ad ordines angelorū assumuntur. Probatur, Tantam gloriam meteri ex dono gratiæ possunt vt angelis æquētur secundum gradus singulos angelorum ergo.

Annot. ¶Nota hic, q̄ homines assumi ad ordines angelorū duo includit, vnū est, q̄ constituant cum angelis vnā societatē. Et hoc modo omnes homines sancti assumūtur ad ordines angelorū, siue sint maioris gloriæ quā aliquis angelus, siue æqualis, siue minoris quā omnes angeli: ita, q̄ ex angelis & hominibus etiam inferioribus omnibus angelis, quorū magnam rationabile est fore multitudinē, & vna integrabitur societas. Et in hoc errauit secunda opinio, quæ solos perfe-

cere, dæmones arcere: & huiusmodi) quę non videntur conuenire animabus Sanctorū. Ergo non tranferentur ad ordines angelorum.

¶Præterea, Sicut boni angeli inducunt ad bonum, ita dæmones inducunt ad malum. Sed erroneum est dicere, quòd animę hominum malorū conuertantur in dæmones. Hoc enim Chrysost. reprobat super Matth. Ergo non videtur, quòd animæ Sanctorum transferantur ad ordines angelorum.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Matth. 22. de Sanctis, quòd erunt sicut angeli Dei in cælo.

CONCLVSIO.

¶Non assumuntur homines ad ordines angelorum quantum ad gradum naturæ.

¶RESPONDEO dicendum, q̄, sicut suprà dictum est[s], ordines angelorum distinguuntur & secundum conditionem naturæ, & secundum dona gratiæ. Si ergo considerentur angelorum ordines solùm quantum ad gradum naturæ, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorū: quia semper remanebit naturarum distinctio. Quam quidem considerantes, posuerunt, quòd nullo modo homines trāsferri possunt ad æqualitatem angelorum. Quod est erroneum. Repugnat enim promissioni Christi, dicentis Luc. 20. quòd filij resurrectionis erunt æquales angelis in cælis. Illud enim quod est ex parte naturę, se habet vt materiale in ratione ordinis. Completiuū verò est quod est ex dono gratiæ, quæ dependet ex liberalitate Dei, non ex ordine naturæ. Et ideo per donū gratiæ homines mereri possunt tātam gloriam, vt angelis æquentur[t] secundum singulos angelorū gradus: quod est homines ad ordines angelorum assumi. Quidam tamen dicunt, quòd ad ordines angelorum non assumūtur omnes qui saluantur, sed soli virgines, vel perfecti: alij verò suum ordinem constituēt, quasi condiuisum toti societati angelorum. Sed hoc est contra Aug. qui dicit 12. de ciuit. Dei, quòd non erunt duæ societates hominū, & angelorum, sed vna, quia omnium beatitudo est adhærere vni Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd gratia angelis datur secundum proportionē naturalium. Non autem sic est de hominibus, vt suprà dictum est[u]. Et ideo sicut inferiores angeli non possunt transferri ad naturalem gradum superiorum, ita nec ad gratuitum. Homines verò possunt ad gratuitum cōscendere, sed non ad naturalem.

¶Ad secundū dicēdum, q̄ angeli secundum naturæ ordinem medij sunt inter nos & Deum. Et ideo secūdum legem communē per eos administrātur non solū res humanæ: sed etiam omnia corporalia. Homines autē Sancti etiā post hanc vitā sunt eiusdem naturæ nobiscū. Vnde secundum legem cōmunem non administrant humana, nec rebus viuorum intersunt: vt Aug. dicit in lib. De cu. pro mor. agēda. Ex quadā tamē speciali dispensatione interdū aliquibus Sanctis conceditur, vel vinis vel mortuis, huiusmodi officia exercere, vel miracula faciendo, vel dæmones arcendo. vel aliquid huiusmodi: sicut Aug. in eod. lib. dicit.

¶Ad tertium dicendum, q̄ homines ad pœnā demonū transferri non est erroneum. Sed quidam erronee posuerūt dæmones nihil aliud esse quàm animas defunctorum. Et hoc Chrys. reprobat.

QVAESTIO CENTESIMANONA
de ordinatione malorum angelorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de ordinatione malorum angelorū. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum ordines sint in dæmonibus. ¶Secūdò, vtrum in eis sit prælatio. ¶Tertiò, vtrum vnus illuminet alium. ¶Quartò, vtrum subiiciantur prælationibus bonorū angelorum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Virum ordines sunt in dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines non sint in dæmonibus. Ordo enim pertinet ad rationem boni, sicut & modus & species (vt Augu. dicit in lib.

tos quasi mistos inter angelos posuminus vero perfectos quàm angelos quasi separatos fegregauit in aliam societatē. Nec aduertit, quòd latitudo ordinis gratiæ, maior est latitudine ordinis naturæ: & q̄ non idem ponitur limes vtrobiq. Alterum est, q̄ perueniat ad gradus gloriæ, quibus potiuntur angeli. Et hoc modo non omnes homines assumuntur ad ipsos angelorum ordines, sed quidam supra ipsos, vt beata Virgo: quidam ad ipsos, vt Apostoli, & perfecti, &c. & quidam infra ipsos, vt rationabiliter sunt omnes pueri post baptismā statim euolantes: & alij multi.

a ¶*Super Quæstionis centesimanona Articulum primum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo distinguitur. Secundo respōdetur quæsito iuxta singula distinctionis membra.

¶Quo ad primum distinctio est, Ordines dupliciter quo ad naturam & quo ad gratiam. Et sic dupliciter, vel consummatum, vel meritoriam. sunt igitur tria membra. ordo secundum naturā, secundum gratiam meritoriam, & secundum gloriam, patent ex dictis.

¶Quo ad secūdum sunt tres cōclusiones respōsiuæ prima, Dæmones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus secundum statum gloriæ, & hæc patet. Secūda. Dæmones nō sunt, sed fuerunt in ordinibus secundū statū gratiæ meritoriæ. hoc patet expositione superius facta de angelis creatis in gratia. Tertia, Dæmones perseuerant in ordinibus secundum naturæ conditionem. Probatur, quia naturalia non sunt ablata per peccatum, vt Dionys. dicit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimænonæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio affirmatiue respõsiua quæsito. In argumentis obiectorum. Probatur illud Dionysij. Primo, Naturę dæmonum sunt subordinatæ, ergo actiones eorũ sunt subinuicem ordinatæ: ergo in eis est prælatio, antecedens patet cõsequentia probatur dupliciter. Primò, quia actio sequitur naturã, ac per hoc naturam subditã sequitur actio subdita. Secundò, quia hoc testantur corpora superiora, & inferiora. Secunda verò consequentia probatur ex ratione prælationis: quia, scilicet consistit in hoc q; actio sit subdita actioni secundò probatur conclusio sic, Diuina sapientia attingit à fine, &c. ergo nihil relinquit inordinatum in natura: ergo congruit sibi etiam in dæmonibus ordinem prælationis secundũ naturã instituere.

313 336 a ¶ *Super Quæstionis centesimænonæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore est vna conclusio respõsiua quæsito negatiuè, cũm vna annexa secundatiò. Respõsiua est, In dæmonibus non est illuminatio. Probatur, Perfectitas dęmonũ habet vt vnus non ordinet ad Deum alium, sed abducat. ergo non illuminat. Probatur sequela: quia illuminatio est manifestatio in ordine ad Deum: vt patet ex differentia assignata inter duplicem manifestationem, scilicet illuminationem, & locutionem. Annexa verò conclusio est, quòd in dæmonibus est quædam manifestatio veritatis adinuicem. Probatur, quia est in eis locutio.

260 a ¶ *Super Quæstionis centesimænonæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Boni angeli prælati sunt malis, & eos regunt. probatur, Prælatio primò cõuenit Deo participatiuè autẽ creaturis, ergo creaturæ perfectiores habent inesse tiam superaliss. ergo sancti angeli super dæmones. Antecedens est per se notum: consequentia prima probatur, quia sunt

558 *supra q. 63 art. 8. Et 2 dist. 6. art. 4. Et 4 dist. 49. qo. 1. ar. 2. q. 4.* Deo propinquiores: secunda verò, quia maxima perfectio, & maximè appropinquãt Deo est finis fruitionis in quo sunt angeli, quo priuantur dæmones.

¶ *Super*

in lib. de natura boni) & ecõtrario inordinatio pertinet ad rationem mali. Sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

¶ Præterea, Ordines angelici sub aliqua hierarchia continentur, sed dæmones non sunt sub aliqua hierarchia, quæ est facer principatus, cùm ab omni sanctitate sint vacui. Ergo in dæmonibus non sunt ordines.

¶ Præterea, Dæmones de singulis ordinibus angelorum ceciderunt: vt communiter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicuntur esse alicuius ordinis: quia de illo ordine ceciderunt videtur quòd deberent eis attribui nomina singulorum ordinum. Nunquam autem inuenitur, quòd dicantur Seraphim, vel Throni, vel Dominationes. Ergo pari ratione non sunt in aliquibus ordinibus.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Eph. vlt. quòd est nobis colluctatio aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

CONCLVSIO.

¶ Dæmones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus angelorum secundum statum gloriæ, fuerunt autem secundum statum gratiæ meritoriæ, & perseuerant in ordinibus secundum statum & naturæ conditionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut iam dictum est [e], ordo angelicus consideratur, & secundum gradum naturæ, & secundum gradum gratiæ. Gratia verò habet duplicem statum, scilicet imperfectum, qui est status merendi: & perfectum, qui est status gloriæ consummatæ. Si ergo considerentur ordines angelici quantum ad perfectionem gloriæ, sic dæmones neq; sunt in ordinibus angelicis, neq; vnquã fuerunt. Si autem considerentur quantũ ad id quod est gratiæ imperfectæ, sic dæmones fuerũt quidem aliquando in ordinibus angelorũ, sed ab eis ceciderunt, secundum illud quod suprà posuimus [e], omnes angelos in gratia creatos fuisse. Si autem considerentur quãtum ad id quod est naturæ, sic adhuc sunt in ordinibus [e], quia data naturalia nõ amiserunt, vt Dion. dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum potest inueniri fine malo: sed malum non potest inueniri sine bono, vt suprà habitum est [e]. Et ideo dæmones, inquantum habent naturam bonam, ordinati sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordinatio dæmonum, si consideretur ex parte Dei ordinantis, est sacra. Vtitur enim dæmonibus propter seipsum. Sed ex parte voluntatis dæmonum non est sacra: quia abutuntur sua natura ad malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomen Seraphim imponitur ab ardore charitatis: nomen autem Thronorum ab inhabitatione diuina. Nomen autem dominationum importat libertatem quandam. Quæ omnia opponuntur peccato. Et ideo peccantibus angelis huiusmodi nomina non attribuuntur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum in dæmonibus sit prælatio.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus non sit prælatio. Omnis enim prælatio est secundum aliquem ordinem iustitiæ. Sed dæmones totaliter à iustitia ceciderunt. Ergo in eis non est prælatio.

¶ Præterea, Vbi non est obedientia, & subiectio, non est prælatio. Hæc autem fine concitio, non esse possunt. Quæ in dæmonibus cordia esse non possunt. Quæ in dæmonibus nulla est, secundum illud Prouerb. 13. Inter superbos semper sunt iurgia. Ergo in dæmonibus non est prælatio.

¶ Præterea, Si in eis est aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorum naturam, aut ad eorum culpam vel pœnam. Sed non ad eorum naturam. Quia subiectio & seruitus non est ex natura, sed est ex peccato subsecuta. Nec pertinet ad culpam, vel pœnam. Quia sic superiores dæmones qui magis peccauerunt, inferioribus subderentur. Non ergo est prælatio in dæmonibus.

¶ SED CONTRA est quod dicit glos. [a] ad Cor. 15. Quandiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dæmones dæmonibus præsunt.

CONCLVSIO.

¶ Cum dæmonum actiones sint ordinatæ, necesse est vt in illorum ordinibus quidam alios præferantur & dominentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm actio sequatur naturam rei, quorũcunque naturæ sunt ordinatæ, oportet quòd etiam actiones subinuicẽ ordinẽtur. Sicut patet in rebus corporalibus. Quia enim inferiora corpora naturali ordine sunt infra corpora cælestia, actiones & motus eorũ subduntur actionibus, & motibus cælestiũ corporum. Manifestum est autẽ ex præmissis [e], quòd dæmonum quidam naturali ordine sub aliis constituuntur. Vnde & actiones eorum sub actionibus superiorum sunt. Et hoc est quod rationem prælationis facit, scilicet actio subditi subdatur actioni prælati. Sic igitur ipsa naturalis dispositio dæmonũ requirit, vt sit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ Sapientiæ, quæ nihil in vniuerso inordinatum relinquit, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, vt dicitur Sap. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælatio dæmonum non fundatur super eorum iustitia, sed super iustitia Dei cuncta ordinantis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd concordia dæmonum qua quædam aliis obediunt, non est ex amicitia quam inter se habeant, sed ex communi nequitia quã homines oderunt, & Dei iustitiæ repugnant. Est enim proprium hominum impiorum, vt eis se adiungant & subiiciant ad propriam nequitiam exequendam quos potentiores viribus vident.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dæmones non sunt æquales secundum naturam. Vnde in eis est naturalis prælatio. Quod in hominibus non contingit, qui natura sunt pares. Quòd autem superioribus inferiores subdantur, non est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorum. Quia cùm mala facere maximè ad miseriam pertineat, præesse in malis est esse magis miserum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum in dæmonibus sit illuminatio.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus sit illuminatio. Illuminatio enim consistit in manifestatione veritatis. Sed vnus dæmon potest alteri veritatem manifestare: quia superiores magis acumine naturalis scientiæ vigent. Ergo superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

¶ Præterea, Corpus quod superabũdat lumine, potest illuminare corpus quod in lumine deficit, sicut sol lunã. Sed superiores dæmones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo videtur quòd superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

¶ SED CONTRA, Illuminatio cum purgatione est, & perfectione, vt suprà dictum est [e]. Sed purgare non conuenit dæmonibus, secundum illud Eccles. 34. Ab immundo quid mundabitur? Ergo etiam neque illuminare.

argumenta contra.

CONCLVSIO.

¶ Quamuis per alium quam veritatis manifestationem sibiinuicem lumen præstare videantur dæmones, non tamen illuminant proprie, cùm omnia à Deo auertere studeant.

¶ RESPONDEO dicendum, q; in dæmonibus non potest esse illuminatio proprie. Dictum est enim suprà [e], q; illuminatio proprie est manifestatio veritatis, secundũ quod habet ordinẽ ad Deum qui illuminat omnẽ intellectum. Alia autem manifestatio veritatis potest esse locutio. Sicut cũ vnus angelus alteri suũ conceptum manifestat. Peruersitas autẽ dæmonũ hoc habet, q; vnus alium non intendit ordinare ad Deum. sed magis ab ordine diuino abducere. & ideo vnus dæmon alium non illuminat. Sed vnus alij suum conceptum per modum locutionis intimare potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet veritatis manifestatio habet rationem illuminationis, sed solùm quæ dicta est [e].

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum ea quæ ad materialem cognitionem pertinent, non est necessaria manifestatio veritatis: neque in angelis neque in dæmonibus: quia, sicut suprà dictum est [e], statim à principio suę conditionis omnia cognouerunt quæ ad naturalem cognitionem pertinent: & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus dæmonibus, non potest esse ratio illuminationis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum boni angeli habeant prælationem super malos.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd boni angeli non habeant prælationem super malos. Prælatio enim angelorum præcipuè attenditur secundum illuminationes. Sed mali angeli, cùm sint tenebræ, non illuminantur à bonis. Ergo boni angeli non sunt prælati super malos.

¶ Præterea, Ad negligentiã præsidentis pertinere videntur ea quę per subditos malè fiũt. Sed dæmones multa mala faciunt. Si igitur subsunt

subsunt prælationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis esse aliqua negligentia, quod est inconueniens.

¶ Præterea, Prælatio angelorum sequitur naturæ ordinem, vt suprà dictum est [e]. Sed fidelliones de singulis ordinibus ceciderunt (vt communiter dicitur) multi dæmones multis bonis angelis sunt superiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent super omnes malos.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 3. de Trin. quòd spiritus vitæ desertor atque peccator regitur per spiritum vitæ rationalem pium, & iustum. Et Greg. dicit, quòd potestates sunt angeli quorum diuersi virtutes aduersæ subiectæ sunt.

CONCLVSIO.

¶ Angeli boni malis præferuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd totus ordo prælationis primò & originaliter est in Deo, & participatur à creaturis, secundũ quod Deo magis appropinquant. Illæ enim creaturę superalias influentiã habẽt quæ sunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima autem perfectio & per quam maximè Deo appropinquatur, est creaturarum fruentium Deo. Sicut sunt sancti angeli. Qua perfectione dæmones priuantur. Et ideo boni angeli super malos prælationem habent, & per eos reguntur [e].

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q; per sanctos angelos multa de diuinis mysteriis dæmonibus reuelãtur, cũ diuina iustitia exigit vt per dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorũ, vel ad exercitationẽ bonorũ. Sicut in reb' humanis assessores iudicis reuelãt tutoribus eius sententiã. Huiusmodi autẽ reuelationes si ad angelos reuelantes cõparentur, illuminationes sunt, quia ordinãt eas ad Deũ. Ex parte verò dæmonũ non sunt illuminationes, quia eas in Deum non ordinant, sed ad expletionẽ proprię iniquitatis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod sancti angeli sunt ministri diuinæ sapientiæ. Vnde sicut diuina sapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines propter bona quæ ex eis elicit ita & boni angeli non totaliter cohibent malos à nocendo.

¶ Ad tertium dicendum, q; angelus qui est inferior ordine naturę, præest dæmonibus, quamuis superioribus ordine naturæ: quia virtus diuinæ iustitiæ cui inhærẽt boni angeli, potior est quã virtus naturalis angelorũ. Vnde & apud homines spiritualis iudicat omnia: vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et Philosoph. dicit in lib. Ethic. quòd virtuosus est regula, & mensura omnium humanorum actuum.

QVAESTIO CENTESIMADECIMA, de præsidentia angelorum super creaturam corporalem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de præsidentia angelorum super creaturam corporalem.

¶ Et circa hoc quærũtur quattuor. ¶ Primo, vtrum creatura corporalis administretur per angelos. ¶ Secundo, vtrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum. ¶ Tertio, vtrũ angeli sua virtute possint immediatè mouere corpora localiter. ¶ Quarto, vtrũ angeli boni vel mali possint facere miracula.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum creatura corporalis ad' inistretur per angelos.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non administretur per angelos. Res enim quæ habent determinatum modum operandi, non indigent gubernari ab aliquo præsidente. Ideo enim indigemus gubernari, ne aliter operemur quàm oporteat. Sed res sibi corporales habent determinatas actiones ex naturis sibi diuinitus datis. Non ergo indigent gubernatione angelorum.

¶ Præterea, Inferiora in entibus gubernantur per superiora. Sed in corporibus quædam dicuntur inferiora, quædam superiora. Inferiora igitur gubernantur per superiora. Non ergo est necessarium quòd gubernentur per angelos.

¶ Præterea, Diuersi ordines angelorũ distinguũtur secundũ diuersa officia [e]. Sed si creaturæ corporales administrãtur per angelos, tot erũt officia angelorũ, quot sunt species rerũ, ergo etiã tot erũt ordines angelorũ, quot sunt species rerum. quòd est contra suprà dicta [e]. non ergo corporalis creatura administratur per angelos.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 2. de Trin. quòd omnia corpora reguntur per spiritum vitæ rationalem: & Greg. dicit in 4. dialo. quòd in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest.

CONCLVSIO.

¶ Præsident angeli super naturam corpoream, cui est vis particularis, cùm illorum potestas sit vniuersalis.

¶ RESPONDEO dicendũ, q; tam in rebus humanis quã in rebus naturalibus, hoc cõmuniter inuenitur, q; potestas particularis gubernatur, & regitur à potestate vniuersali. Sicut potestas Balliui gubernatur à potestate Regis. Et in angelis etiã est dictũ [e], q; superiores angeli, qui præsunt inferioribus, habent scientiã magis vniuersalẽ. Manifestũ est autem, q; virtus cuiuslibet corporis est magis particularis quã virtus spiritualis substãtiæ. Nã omnis forma corporalis est forma in diuiduata per materiã & determinata ad hic & nũc, formæ autem immateriales sunt absolutæ & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habent formas minus vniuersales, reguntur per superiores, ita omnia corporalia regũtur per angelos. Et hoc non solũ à sanctis doctoribus ponitur, sed etiã ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q; res corporales habẽt determinatas actiones. Sed has actiones non exercẽt, nisi secundũ quod mouentur: quia proprium corporis est quòd non agat, nisi per motum. Et ideo oportet, q; creatura corporalis à spirituali moueatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio ista procedit secundũ opinionẽ Arist. qui posuit quòd corpora cælestia mouẽtur à substãtiis spiritualibus. Quarum numerũ conatus fuit assignare secundum numerum motuum qui apparent in corporibus cęlestibus [e]. Sed non potuit quòd essent aliquę substãtię spirituales, quæ haberent immediatã prædictam iam supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, quia non considerauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, nisi naturales. Ad quas sufficiebat motus corporum cælestium. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporum, ad quę non sufficiunt virtutes cælestiũ corporum [e]: ideo secundũ nos necesse est ponere, quòd angeli habeant immediatam præsidẽtiam, non solum supra cælestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd de substantiis immaterialib' diuersimode Philosophi sunt locuti. Plato enim posuit substãtias immateriales esse rationes & species sensibiliũ corporum, & quasdam alias vniuersaliores. Et ideo posuit substãtias immateriales habere præsidentiam immediatam circa omnia sensibilia corpora [e], & diuersas circa diuersas. Arist. autem posuit quòd substãtiæ immateriales non sunt species corporũ sensibilium, sed aliquid altius, & vniuersalius. Et ideo nõ attribuit eis immediatã præsidentiam supra singula corpora, sed solum supra vniuersalia agentia, quæ sunt corpora cælestia [e]. Auic. verò media viam secutus est. Posuit enim cum Plat. aliquam substãtiam spiritualem præsidentem immediatè sphæræ actiuorũ, & passiuorum, eo q; ficut Plat. ponebat, quòd formæ horum sensibilium deriuãtur à substantiis immaterialibus: ita etiam Auic. hoc posuit [e]. Sed in hoc Pla. differt, q; posuit vnã tantum substantiã immaterialem præsidentem omnibus corporibus inferioribus, quam vocauit intelligẽtiam agentẽ. Doctores autem sancti posuerunt sicut & Platonici diuersis rebus corporeis diuersas substãtias spirituales propositas. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. Vnaquæq; res visibilis in hoc mũdo habet angelicã potestatẽ sibi præpositam. Et Dam. dicit, Diabolus erat ex his angelicis virtutibus quę præerãt terrestri ordini. & Ori. dicit super illud Nume. 22. Cùm vidisset asina angelum, q; opus est mũdo angelis, qui præsunt super bestias, & præsunt animaliũ natiuitati, & virgultorũ, & plantationũ, & cæterarum rerum incrementis. Sed hoc non est ponendum propter hoc, q; secundum suam naturã vnus angelus magis se habeat ad præsidendũ animalibus quàm plantis, quia quilibet angelus etiã minimus habet altiorẽ virtutẽ & vniuersaliorẽ quàm aliquod genus corporaliũ: sed ex ordine diuinæ sapientiæ, quæ diuersis rebus diuersos rectores præposuit. Nec tamen propter hoc sequitur, q; sint plures ordines angelorũ quàm nouẽ: quia sicut suprà dictũ est [e], ordines distinguũtur secundũ generalia officia. Vnde sicut secundũ Greg. ad ordinẽ

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè: Omnia corporalia reguntur per angelos. Probatur dupliciter. Primò ratione, Omnis potestas particularis regitur per vniuersalem. potestas corporea est particularis, angelica vniuersalis. ergo corporea regitur per angelicam. Maior probatur inductiuè in humanis & in angelicis. Minor probatur, quia corporea vis est hic ad marcriam, &c. angelica autem absoluta, & intellectualis. Secundò auctoritate Sanctorum & Philosophorum.

263 ¶ In responsione ad secundum, & tertium aduertẽdum, quòd angelos habere immediatam præsidentiam super corpora inferiora, contingere potest vno modo, vt angeli sint distributi secundum numerum speciem rum ad explenda naturalia opera. Et hoc fuit Platonicum & reprobatur. Secundo modo, vt angeli sint distributi iuxta speciẽ rum quidem numerum, sed non ad opera naturalia, sed propter diuina mysteria supernaturaliter explenda. Et hoc cum magna reuerentia, & dexteritate interpretatur ponendum diuus Thomas in litera, si sanctos doctores nominatos ibi sequi voluerimus. Tertio modo, vt non iuxta numerum speciẽrum præsint, sed vnus præsit omnibus inferioribus ad naturalia opera. Et hoc fuit Auicen. & reprobatur hic, & in articulo sequenti, & alibi. Quarto modo, vt aliqui angeli sint deputati præsidentiæ corporalium non iuxta numerum specierum, sed potius secundum numerum modorum, quibus res corporeæ diuinæ subsunt regulæ in ordine ad prædestinationis finem. Et hæc via, iudicio meo est secundum propriam mentem Sancti Thomæ, vt colligere possum, & hinc & ex aliis locis. Vnde in responsione ad secundum assertiuè ponit pluraliter angelos oportere præsidere his corporibus propter mysteria diuina explenda: numerum autem eorum iuxta numerum specierum rectitudine tantum, & ad bonum motiuum reducendo, & sustentabilem ostendendo affert: & nunquam asserit, vt patet ex modo loquendi. Hoc, inquit, non est ponendum propter hoc, &c. vbi se directorem magis quàm assertorem illius opinionis euidenter ostendit.

a ¶ *Super*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum secundum.*

Commen. TItulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo opinio ad partem affirmatiuam: secundo simpliciter dicitur: pars affirmatiua, & constituit negatiua: & sic respondetur quæsito negative.

¶ Quo ad primum refelluntur opiniones Plat. & Auic. quòd materia corporalis obedit substantialis immaterialibus ad mutationem formalem.

¶ Quo ad secundum ponitur cõclusio negatiua, q̃ materia corporalis nõ obedit angelis immediatè ad transmutationẽ formalẽ. Et probat ex duabus propositionib⁹, scilicet compositũ ex materia & forma tantũ fit: & omne quod fit, fit à simili. Ex his enim sequitur, q̃ transmutatio formalis est à solo cõposito, aut ex eminentius cõtinente in seipsum cõpositum, scilicet materiã & formam: quod est solus Deus, vt superius deducta sunt omnia.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum tertium.*

Commẽt. TItulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Natura corporalis nata est moueri immediatè à natura spirituali secundũ locũ. Probatur tripliciter. Primò ratione diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secundorũ. ergo natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. ergo natura corporalis in sui supremo attingitur à spirituali. ergo secundũ motũ localẽ. Antecedens est Dionys. prima consequentia est euidẽs. Secunda probatur: quia natura corporalis est infra spiritualẽ. Tertia verò probatur: quia motus localis est perfectissim⁹ omniũ motuũ, quod probatur, quia mobile localiter vt sic, non est in potẽtia ad aliquid intrinsecũ: sed extrinsecũ tantũ. Secundò probatur autoritate Philosophorũ. Tertiò experiẽtia, qua corpus videmus moueri ab anima principaliter secundum locum.

¶ Circa hæc esset discutiendũ quomodo, & vnde motus localis est perfectissim⁹ omniũ motuũ: sed ad hoc spectat ad octauũ Phys. ideo vide ibi, & in quæst. extraordinarie.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum quartum.*

Commẽt. TItulus clarus.
¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Angeli non possunt virtute propria miracula facere. Probatur proprium Dei. Sic igitur omnis informatio materiæ, vel est à Deo immediatè, vel ab aliquo agente corporali, non autem immediatè ab angelo[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ anima nostra vnitur corpori vt forma & sic nõ est mirũ, si formaliter trãsmutatur ex conceptione ipsius: præsertim cũ motus sensitiui appetitus q̃ fit cũ quadã trãsmutatione corporali, subdat imperio rationis: angelus autem nõ sic se habet ad corpora naturalia. Vnde ratio nõ sequitur.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ id quod põt virtus inferior, potest superior: nõ eodẽ sed excellentiori modo[c]. Sicut intellectus cognoscit sensibilia excellentiori modo quã sensus. Et sic angelus excellentiori modo trãsmutat materiã corporalem quàm agentia corporalia, c. mouendo ipsa agentia corporalia tanquã causa superior.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ nihil prohibet ex virtute angelorum aliquos effectus sequi in rebus naturalibus, ad quæ agentia corporalia non sufficerent. Sed hoc non est angelo obedire materiam ad nutum: sicut nec coquis obedit materia ad nutũ: quia aliquem modum decoctionis operantur per ignem secundum aliquam artis moderationem, quam ignis per se non faceret: cùm reducere materiam in actum formæ substantialis, non excedat virtutem corporalis agentis, quia simile natum est sibi simile facere.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum corpora obediant angelis ad motum localem.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ corpora non obediant angelis ad motũ localẽ. Motus enim localis corporũ naturaliũ sequitur formas corũ. Sed angeli non causant formas corporum naturalium, vt dictum est. Ergo neque possunt causare in eis motum localem. 542

¶ Præterea, In 8. Phys. probat, q̃ motus localis est primus motuũ. Sed angeli non possunt causare alios motus, transmutando materiam formaliter. Ergo neq; etiã possunt causare motum localem.

¶ Præterea, Membra corporalia obediunt conceptioni animæ ad motum localem inquantum habent in seipsis aliquod principium vitæ. In corporibus autem naturalibus non est aliquod principium vitæ. Ergo non obediunt angelis ad motum localem.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. de Trin. quòd angeli adhibent semina corporalia ad aliquos effectus producendos[c]. Sed hoc non possunt facere nisi localiter mouendo. Ergo corpora obediunt eis ad motum localem.

CONCLVSIO.

¶ *Natura corporalis apta nata est moueri à natura spirituali, & angelis quo ad motum localem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Dion. dicit 7. c. de Diu. no. diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secundorum. Ex quo patet, quòd natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. Non autem corporalis est infra naturam spiritualem. Inter omnes autem motus corporeos perfectior est motus localis, vt probatur in 8. Phys. Cuius ratio est, quia mobile secundum locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum inquãtum huiusmodi, sed solũ ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locũ. & ideo natura corporalis nata est moueri immediatè à natura spirituali secundũ locũ, vnde & Philosophi posuerũt suprema corpora moueri localiter à spiritualibus substantiis, vnde videmus, q̃ aïa mouet corpus primò, & principaliter locali motu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in corporibus sunt alij motus locales præter eos qui consequuntur formas[c]. Sicut fluxus & refluxus maris non consequitur formam substantialem aquæ, sed virtutem lunæ. Et multo magis aliqui motus locales consequi possunt virtutem spiritualium substantiarum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli causando motum localem tanquam priorem, per eum causare possunt alios motus, adhibendo, scilicet agentia corporalia ad huiusmodi effectus producendos, sicut faber adhibet ignem ad demolitionem ferri.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ angeli habent virtutem minus contractam quàm animæ. Vnde virtus motiua animæ contrahitur ad corpus vnitum quod per eam viuificatur, quo mediante alia potest mouere. Sed virtus angeli non est contracta ad aliquod corpus. Vnde potest corpora non coniuncta localiter mouere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum angeli possint facere miracula.*

AD QVARTVM sic procedit. Videt q̃ angeli possint facere miracula. Dicit enim Greg. Virtutes vocantur illi spiritus per quos signa, & mirabilia frequentius fiunt.

¶ Præterea, Aug. dicit in libr. 83. q. quòd magi faciunt miracula per priuatos contractus, boni Christiani per publicam iustitiam, mali Christiani per signa publicæ iustitiæ. Sed magi faciunt miracula per hoc quod exaudiuntur à dæmonibus, vt ipse alibi in eodem lib. dicit. Ergo dæmones miracula possunt facere. Ergo multo magis angeli boni.

¶ Præterea, Aug. in eodem lib. dicit q̃ omnia quæ visibiliter fiunt etiam per inferiores potestates aëris huius non absurdè fieri posse creduntur. Sed quãdo effectus aliquis naturalium causarum producitur absque ordine naturalis causæ, hoc dicimus esse miraculum. Puta cùm aliquis sanatur à febre, non per operationem naturæ. Ergo angeli & dæmones possunt facere miracula.

¶ Præterea, Virtus superior nõ subdit ordini inferioris causę. Sed natura corporalis est inferior angelo. ergo angel⁹ põt operari præter ordinem

ordinem corporalium agentium. Q̃ quod est miracula facere.

¶ SED CONTRA est quod de Deo dicitur in Psal. Qui facit mirabilia magna solus.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus, & non agens propria virtute miracula facere potest, cùm solus præter ordinem totius creaturæ facere possit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd miraculum proprie dicitur cùm aliquid fit præter ordinẽ naturæ. Sed non sufficit ad rationẽ miraculi, si aliquid fiat præter ordinẽ naturæ alicuius particularis. Quia sic cùm aliquis proiicit lapidẽ sursum, miraculum faceret, cùm hoc sit præter ordinem naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur esse miraculum, quòd fit præter ordinem totius naturæ creatæ. Hoc autẽ non potest facere nisi Deus. Quia quicquid facit angelus, vel quæcunque alia creatura propria virtute, hoc fit secundum ordinem naturæ creatæ. Et sic non est miraculum. Vnde relinquitur quòd solus Deus miracula facere possit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ angeli aliqui dicũtur miracula facere: vel quia ad eorum desiderium Deus miracula facit, sicut & sancti homines dicuntur miracula facere, vel quia aliquod ministeriũ exhibẽt in miraculis quæ fiunt, sicut colligẽdo pulueres in resurrectione cõmuni, vel huiusmodi aliquid agẽdo.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd miracula, simpliciter loquendo, dicuntur, vt dictum est[c], cùm aliqua fiunt præter ordinẽ totius naturæ creatæ. Sed quia nõ omnis virtus naturæ creatę est nota nobis: ideo cùm aliquid fit præter ordinẽ naturæ creatæ nobis notæ per virtutem creatam nobis ignotam, est miraculũ quo ad nos. Sic igitur cùm dæmones aliquid faciũt fua virtute naturali, miracula dicuntur nõ simpliciter, sed quo ad nos. Et hoc modo magi per dæmones miracula faciunt.[c] Et dicũtur fieri per priuatos cõtractus: quia quælibet virtus creaturæ in vniuerso se habet vt virtus alicuius priuatæ personæ in ciuitate. Vnde cùm magus aliquid facit per actum initũ cum dæmone, hoc fit quasi per quendam priuatũ contractũ. Sed iustitia diuina est in toto vniuerso, sicut lex publica in ciuitate. Et ideo boni Christiani in quantum per iustitiam diuinam miracula faciunt, dicuntur facere miracula per publicam iustitiam: mali autem Christiani per signa publicæ iustitiæ: sicut inuocando nomen Christi, vel exhibendo aliqua sacramenta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd spirituales potestates possunt facere ea quæ visibiliter fiunt in hoc mundo, adhibendo corporalia semina per motum localem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet angeli possint aliquid facere præter ordinem naturæ corporalis, non tamen possunt aliquid facere præter ordinem totius creaturæ: quod exigitur ad rationem miraculi, vt dictum est[c].

QVAESTIO CENTESIMAVNDECIMA, de actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de actione angelorũ in homines. Et primò quæritur vtrũ possint eos immutare sua virtute naturali. Secũdò, quomodo mittãtur à Deo ad ministerium hominũ. Tertiò, quomodo custodiũt homines.

¶ Circa primũ quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. ¶ Secundò, vtrum possit immutare affectum eius. ¶ Tertiò, vtrum possit immutare imaginationem eius. ¶ Quartò, vtrum possit immutare sensum eius.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angelus possit illuminare hominem.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non possit illuminare hominem. Homo enim illuminatur per fidem. Vnde Dion. in Ecclesiastica hierarc. illuminationem attribuit baptismo, qui est fidei sacramentum. Sed fides immediatè est à Deo, secundũ illud ad Eph. 2. Gratia estis saluati per fidem, & non ex vobis. Dei enim donum est. Ergo homo non illuminatur ab angelo, sed immediatè à Deo.

¶ Præterea, Super illud Rom. 1. Deus illis manifestauit, dicit glos. q̃ non solùm ratio naturalis ad hoc profuit, vt diuina hominibus manifestarentur: sed Deus illis reuelauit per opus suum, scilicet per creaturam. Sed vtrunq; est à Deo immediatè, scilicet ratio naturalis & creatura. Ergo Deus immediatè illuminat hominem.

¶ Præterea, Quicunque illuminatur cognoscit suam illuminationem. Sed homines non percipiunt se ab angelis illuminari. Ergo non illuminantur ab eis.

¶ SED CONTRA est, q̃ Dion. probat in 4. c. Cæ. hierar. q̃ reuelationes diuinorũ peruenĩt ad homines mediãtibus angelis, vt suprà dictum est[c]. Huiusmodi autẽ reuelationes sunt illuminationes, vt suprà dictũ est[c]. Ergo homines illuminant̃ per angelos.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm homines inferiores sint natura angelis, per ipsos illuminantur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm diuinæ prouidentiæ ordo habeat, vt actionibus superiorũ inferiora subdantur, vt suprà dictum est, sicut inferiores angeli illuminantur per superiores: ita homines, qui sunt angelis inferiores, per eos illuminantur, Miraculum est præter ordinem naturæ creatæ non alicuius, sed omnis. Quicquid fit à quacunque creatura virtute propria non fit præter ordinẽ totius naturæ creatæ. ergo nullum factum à creatura est miraculũ. Maior probatur quo ad secundam partem: quia aliàs proiectio lapidis sursum esset miraculum. Minor vero: quia quod fit virtute creata propria, fit secundum ordinem illius virtutis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum primum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo respõdet directè quæsito affirmatiuè. Secundo tradat modum illuminationis.

¶ Quo ad primum conclusio est, Homines illuminantur per Angelos. Probatur & manifestatur. Probatur, Diuinæ prouidentię ordo habet, vt actionibus superiorũ subdantur inferiora. ergo homines angelis. tenet sequela, quia inferiores sunt. Manifestatur verò à simili, Sicut angeli inferiores illuminantur per superiores, ita homines per angelos.

¶ Quo ad secũdum conclusio est, Modus vtriusque illuminationis est quodammodo similis, & quodammodo diuersus. Probatur, & declaratur simul vtraque pars. Similis quidem est quo ad numerum capitum, & quo ad alterum caput, quo ad numerum quidem capitum: quia sicut angeli illuminantur ex duobus capitibus, scilicet ex parte intellectus, & ex parte specierum: ita etiam homines ex duobus capitibus illustrantur ab angelis, quo ad alterum verò caput: quia eodem modo illuminatur angelus, & homo ex parte intellectus, scilicet per viam conformationis descendentis ab obiecto: vt illustrato à superiori, vt superius declaratũ est. Dissimilis autem est quo ad reliquum caput, scilicet ex parte specierum: quoniam angelus illuminatur propositione particularium conceptuum intelligibilium: homo verò applicatione similitudinum sensibilium. Probatur ratione, & autoritate. ratio est: quia naturale est homini cognoscere per phantasmata: autoritas Dion. Omnia in litera clara sunt, quibus non hoc ordine.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore vna distinctio trimembris cum singulis conclusionibus. Distinctio est, Voluntas vel immutari dupliciter, scilicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet ab intrinseco, & ab extrinseco: & hoc duplicitèr in homine, quia vel ab ipso bono intellecto seu appetibile ipsum, vel à passione partis sensitiuæ. Et sic sunt vtia membra respectu voluntatis humanæ.

Ad tertium conclusio est, Voluntas à solo Deo potest immutari ab intus. Probatur, vt supràquia eius tantù est immutare inclinationē, cuius est data, &c. vt supertius dictum est q. 106. articulo 2.

¶Secūda est, Solus Deus mouet voluntatem obiectiue efficaci sufficientia: Angelus verò pluribus. Probatur, vt I loco dicto.

¶Tertia est, Angeli possunt immutare volūtatē ex parte passionū, nō tamen necessitare. Probatur prima pars, quia possunt concitare huiusmodi passiones secunda verò, quia voluntas semper remanet libera. & sic patet responsio ad quæstū.

Annotat. ¶Aduerte hic, q̄ subdiuisio facta non est propriè subdiuisio: quoniā non multiplicatur motiuum voluntatis in subdiuisionis membris, Vtrobique enim motiuum est bonū, vel apparens bonum intellectū. Sed est distinctio modorū offerēdi ipsum obiectū. Potest enim offerri obiectū intelligibili modo & sic offertur, vel à solo proprio intellectu, vel etiam ab intellectu suadentis. Potest etiam offerri sensibili modo, & sic præsentatur ab intrinseca passione voluntati non cuiuscunque, sed humanæ propter modum essendi animæ coniunctæ, & ideo in hoc differt voluntas humana ab angelica, vt in litera dicit.

a ¶Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum tertium.

Annot. Titulus clarus: nomine imaginationis intelligēdo ēs sensus interiores.

Commnt. ¶In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiuè, Angelus tam bonus quàm malus potest naturali sua virtute immutare imaginationem. Probatur, Naturæ corporalis obedit Angelo ad motum localem: ergo ad quæcunque possunt ex motu locali causari: ergo ad apparitiones imaginarias. Antecedens cū prima cōsequētia patet. secūda probatur: quia huiusmodi apparitiones interiūs causantur ex motu locali spirituū & humorum, quod probatur & in dormientibus auctoritate Aristi. & in vigilantibus & phreneticis.

¶Aduerte circa literam, q̄ infertur conclusio ex prædicta ratione, nō nuda, sed ampliùs illustrata præcedētibus, & cōcomitantibus. Apparitio siquidem imaginaria ex rebus pōt prouenire causis, scilicet ex voluntate imaginantis, ex cōmotione naturæ sanæ, vel ægræ, & ex cōmotione ab extrinseca causa, s. Angeli. Et ideo infertur cōclusio, q̄ quēadmodū interdū ex prima, interdū ex secunda, ita interdum ex tertia prouenit. Et sic ratio allata infert manifestius intentū. Ruelius, quia cōmotio & apparitio ista dupliciter se habet ad sensus exteriores: quia scilicet quādoq; retrahit ab eis, & quādoq; non. Ideo ad plenioremdoctrinā apposuit eōs fieri quādoque comitantibus sensibus, & quandoque ablectis.

a ¶Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

Comment. ¶In corpore vna distinctio bimembris, & vna conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiuè secundum vtrumque membrum.

Commen. ¶Distinctio, sensus potest dupliciter immutari ex parte obiecti, & ex parte organi. Conclusio est, Sensus ab Angelo potest virtuque immutari. Probatur, quia potest offerre obiectum, & commouere spiritus atque humores, omnia clara sunt.

¶Præterea, Angelus, sicut est dictum[c], illuminat intellectum hominis mediātibus phantasmatibus. Sed sicut phantasia, quæ deseruit intellectui, potest immutari ab angelo: ita & appetitus sensitiuus qui deseruit voluntati, quia & ipse etiam est vis vtens organo corporali. Ergo sicut illuminat intellectum, ita potest immutare voluntatem.

¶SED CONTRA est, quòd immutare voluntatem est proprium Dei: secundum illud Prouer. 21. Cor regis in manu Domini: quocunque voluerit vertet illud.

CONCLVSIO.

¶Angeli non nisi suadendo seu concitando, hominis voluntatem immutare possunt, non tamen cogendo: quamtamen ab intrinseco, & extrinseco Deus mouere efficacissimè potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd voluntas potest immutari dupliciter. Vno modo ab interiori, & sic cùm motus voluntatis non sit aliud quā inclinatio volūtatis in rem volitā, solius Dei est sic immutare volūtatē, qui dat naturæ intellectuali virtutē talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturalis non est, nisi à Deo, qui dat naturā, ita inclinatio volūtaria nō est nisi à Deo, qui causat voluntatē. Alio modo mouetur volūtas ab exteriori. Et hoc in Angelo est vno modo tantū, scilicet bono apprehēso per intellectū. Vnde secundū quòd aliqs est causa q̄ aliqd apprehendatur vt bonū ad appetēdū secundū hoc mouet voluntatē. Et hic solus Deus efficaciter potest mouere voluntatē, angelus autē & homo per modū suadentis, vt suprà dictū est[c]. Sed præter hūc modū etiā aliter mouetur in hominibus voluntas ab exteriori, s. ex passione existēte circa appetitum sensitiuum. Sicut ex cōcupiscētia, vel ira inclinatur voluntas ad aliquid volēdum: & sic etiā Angeli inquantū possunt cōcitare huiusmodi passiones, possunt volūtatē mouere, nō tamē ex necessitate, quia voluntas semper remanet libera ad cōsentiēdum, vel resistendū passioni.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ministri Dei vel homines vel Angeli dicuntur vrere vitia, & inflammare ad virtutes per modum persuasionis.

¶Ad secundū dicendum, quòd dæmones nō possunt immittere cogitationes, interius eas causando: cùm vsus cogitatiuæ virtuti subiaceat voluntati. Dicitur tamē diabolus incēsor cogitationū, inquantū incitat ad cogitandum vel ad appetendū cogitata per modum persuadentis, vel passionē cōcitantis. Et hoc ipsum incēdere Dan̄. vocat immittere: quia talis operatio interius fit. Sed bonę cogitationes attribuuntur altiori principio, scilicet Deo, licet angelorū ministerio procurentur.

¶Ad tertium dicendū, q̄ intellectus humanus secundum præsentem statum non potest intelligere nisi cōuertendo se ad phantasmata: sed voluntas humana potest aliquid velle ex iudicio rationis non sequendo passionem appetitus sensitiui. Vnde non est simile.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum angelus possit immutare imaginationem hominis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ angelus non possit immutare imaginationē hominis. Phātasia enim vt dicitur in libro de Anima, est motus factus à sensu secundum actum. Sed si fieret per immutationem angeli, non fieret à sensu secundum actum: ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuę virtutis, vt sit per immutationem angeli.

¶Præterea, Formæ quæ sunt in imaginatione, cū sint spirituales, sunt nobiliores formis quæ sunt in materia sensibili. Sed angelus nō potest imprimere formas in materia sensibili vt dictum est. Ergo non potest imprimere formas in imaginatione. Et ita non potest eam immutare.

¶Præterea, Aug. dicit 12. super Genes. ad lit. Commixtione alterius spiritus fieri potest, vt ea quæ ipse scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat, siue intelligenti, siue ab alio intellecta pendantur. Sed non videtur, quòd angelus possit misceri imaginationi humanæ, neque quòd imaginatio possit capere intelligibilia quæ angelus cognoscit: ergo videtur quòd angelus non possit mutare imaginationem.

¶Præterea, In diuisione imaginaria homo adhæret similitudinibus rerū quasi ipsis rebus. Sed in hoc est quædā deceptio. Cū ergo angelus bonus nō possit esse causa deceptionis, videtur q̄ non possit causare imaginariam visionem, imaginationem immutando.

¶SED CONTRA est, quòd ea quæ apparent in somnis, videntur imaginaria visione. Sed Angeli reuelant aliqua in somnis, vt patet Matth. 1. & 2. de angelo qui Ioseph in somnis apparuit. Ergo angelus potest imaginationem mouere.

CONCLVSIO.

¶Potest tā angelus malus quàm bonus naturalibus suis viribus ipsam hominis imaginationem immutare.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd angelus tam bonus quàm malus virtute naturæ suæ potest mouere imaginationem hominis. Quod quidem sic considerari potest. Dictum est enim suprà[c], quòd natura corporalis obedit angelo ad motum localem. Illa ergo quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt virtuti naturali angelorum. Manifestū est autem, q̄ apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium spirituum & humanorum. Vnde Arist. in lib. de som. & vig. assignans causam apparitionis somniorum[c] dicit q̄ cùm animal dormit descendente plurimo sanguine ad principium sensitiuum, simul descendunt motus, id est impressiones relictæ ex sensibilium motionibus quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouent principium sensitiuum: ita quòd fit quædam apparitio, ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus mutaretur. Et tanta potest esse commotio spirituum & humorum, quòd huiusmodi apparitiones etiam vigilantibus fiunt, sicut patet in phreneticis, & in aliis huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humanorum, & quandoque etiam per voluntatem hominis, qui voluntariè imaginatur quod prius senserat, ita etiam hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali. Quandoque quidem cum alienatione à corporeis sensibus, quandoque autem absque tali alienatione.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium phantasiæ est à sensu secundum actum. Non enim possumus imaginari quæ nullo modo sentimus, vel secundum totum, vel secundum partem. Sicut cæcus natus non potest imaginari colorem. Sed aliquando imaginatio informatur, vt actus phantastici motus consurgat ab impressionibus interius conseruatis, vt dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd angelus transmutat imaginationem: non quidem imprimendo aliquam formam imaginariam nullo modo per sensum prius acceptam. Non enim posset facere quòd cæcus imaginaretur colores. Sed hoc facit per motum localem spirituum, & humanorum: vt dictum est[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd commistio illa spiritus angelici ad imaginationem humanam non est per essentiam: sed per effectum quem prædicto modo in imaginatione facit, cui demonstrat quæ ipse nouit, non tamen eo modo quo ipse nouit.

¶Ad quartum dicendum, quòd angelus causans aliquam imaginariam visionem quandoque quidem simul intellectum illuminat, vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur. Et tunc nulla est deceptio. Quandoque verò per operationem angeli solummodo similitudines rerum apparent in imaginatione. Nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius cui talia apparent, sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ angelus non possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua est operatio vitæ: huiusmodi autem operatio non est à principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.

¶Præterea, Virtus sensitiua est nobilior quàm nutritiua. Sed angelus

Locus sequens pra art. 3. indubitus.

a ¶Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum primum.

144 Commēt. Titulus clarus quo ad quid nominis.

¶In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiuè: Aliqui angeli mittuntur à Deo in ministerium. Conclusio habet tres partes, quòd mittuntur à Deo, quod in ministerium, & sigillatim probatur. Primò, quòd mittuntur ex propria ratione missionis sic. Procedens ab aliquo, vt incipiat esse vbi vel non erat, vel non illo modo erat, mittitur: angelus est huiusmodi: ergo. Maior manifestatur repetendo supradicta de missione Filij & Spiritussancti, quibus cōuenit mitti, non vbi non erant, sed nouo modo essendi vbi erant. Minor probatur ex differentia inter agens vniuersale & particulare sic, Proprium est agentis vniuersalis attingere totum vniuersum, & consequenter esse vbiq; ergo agens particulare attingit sic vnum, quod non alium, & consequenter est ita hic, quòd non alibi. Ergo angelus actus aliquid circa creaturam corpoream, de nouo applicat suum vt tutem ad illam: ergo incipit esse vbi non erat. omnia clara sunt.

¶Et aduerte, quòd cum minor includat duo, scilicet angelum esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit solicitus Autor de primo, sed de secundo. Tum quia primum constat. Tum quia in secunda parte conclusionis statim probanda includitur. Secundò igitur probatur, quòd à Deo sic. Hæc totum procedit ex imperio diuino: ergo angelus mittitur à Deo. Antecedens patet, & demonstratur ly hoc applicationem virtutis de nouo in corpus subditum & esse ibi. Consequentia verò patet ex dictis in tractatu de missione superius, quia scilicet mittens est qui est causa inceptionis essendi alicubi simpliciter, vel nouo modo. Tertiò probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic. Actio quam angelus missus exercet, est à Deo, vt à primo imperante: & propter Deum vt vltimū finem: ergo angelus habet se vt Instrumentum: ergo vt minister. ergo actiones angelorum ministeria sunt: ergo ipsi in ministerium mittuntur. Antecedens patet. Prima consequentia probatur ex ratione instrumenti, scilicet ab alio & propter aliud. Secunda probatur, quia minister nihil aliud est, quàm instrumentum intelligens. cætera relinquuntur per de notæ.

QVÆSTIO CENTESIMADUODECIMA DE MISSIONE ANGELORUM, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de missione Angelorum.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. ¶Secundò, vtrum omnes mittantur. ¶Tertiò, vtrum illi qui mittuntur, assistant. ¶Quarto, de quibus ordinibus mittantur.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum angeli in ministerium mittantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in ministerium non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquem determinatum locum. Sed actiones intellectuales non determinant aliquem locum: quia intellectus abstrahit ab hic & nunc. Cùm igitur actiones angelicæ sint intellectuales, videtur quòd angeli ad suas actiones agendas non mittantur.

¶Præterea, Cælum empyreum est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, videtur quòd eorū dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.

a ¶Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum secundum.

IN corpore tria. primo tractatur summariè ordo superioris & inferioris respectiu executionis, seu ministerij. Secundò

¶Præterea, Exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationem. Vnde dicitur Eccle. 2. Qui minoratur actu, percipiet sapientiam: Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, videtur quòd retardentur à contemplatione. Sed tota eorum beatitudo in contemplatione Dei consistit. Si ergo mitterētur, eorum beatitudo minueretur: quod est inconueniens.

¶Præterea, Minister est inferioris. Vnde dicitur Lucæ 22. Quis maior est qui recūbit, an ille qui ministrat? nonne qui recumbit? Sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo nō mittuntur in ministerium nostrum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Exod. 23. Ecce ego mittam angelum meum qui præcedatte.

CONCLVSIO.

¶Aliqui angeli speciales quodammodo mittuntur à Deo in ministerium creaturæ corporalis in Deum dirigendæ, vel deducendæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ex suprà dictis manifestum esse potest[c], quòd aliqui angeli in ministerium mittuntur à Deo. Vt enim suprà dictum est[c], cùm de missione diuinarum personarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo à aliquo procedit, vt incipiat esse vbi prius non erat, vel vbi prius erat per alium modum. Filius enim aut Spiritussanctus mitti dicitur, vt à Patre procedēs per originem: & incipit esse nouo modo, id est per gratiam vel naturam assumptam, vbi prius erat per deitatis præsentiam. Dei enim proprium est vbique esse, quia cùm sit vniuersale agens, eius virtus attingit omnia entia. Vnde est in omnibus rebus, vt suprà dictum est[c]. Virtus autem angeli cū sit particulare agens, non attingit totum vniuersum, sed sic attingit vnum, quòd non attingit aliud. Et ideo ita est hic quòd non alibi. Manifestum est autem per suprà dicta[c], quòd creatura corporalis per angelos administratur. Cùm igitur aliquid est fiendum per aliquem angelum circa aliquam creaturam corpoream, de nouo applicatur angelo sibi corpori sua virtute. Et sic angelus de nouo incipit ibi esse. Et hoc totum procedit ex imperio diuino. Vnde sequitur secundum præmissa[c], quòd angelus à Deo mittatur. Sed actio quam angelus missus exercet, procedit à Deo, sicut à primo principio, cuius nutu & autoritate angeli operantur: & in Deum reducitur sicut in vltimum finem. Et hoc tacit ratione ministerij. Nam minister est sicut instrumentum intellectus. Instrumentum autem ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinatur. Vnde actiones angelorum ministeria vocantur. Et propter hoc dicuntur in ministerium mitti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, vt contemplatio. Et talis operatio non determinat sibi locum: imò, vt Aug. dicit 4. de Trinita. etiam non secundum quod aliquid æternum mente facimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata & imperata. Et sic manifestum est quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi loca.

¶Ad secundum dicendum, quòd cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli, secundum congruentiam quandam: quia congruum est vt supremū corporum naturæ quæ est suprà omnia corpora, attribuatur. Non tamen angelus aliquid dignitatis accipit à cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi quādo non actu sedet in regali solio, quod congruit eius dignitati.

¶Ad tertium dicendum, quòd in nobis exterior occupatio puritatem contemplationis impedit: quia actioni insistimus secundum sensitiuas virtutes, quarum actiones cùm intenduntur, retardantur actiones intellectiuæ virtutis. Sed angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius contemplationem: quia duarum actionum, quarum vna est regula & ratio alterius, vna non impedit, sed iuuat aliam. Vnde Gregorius dicit in 2. Moral. quòd angeli non sic foris exeunt: vt internæ contemplationis gaudiis priuentur.

¶Ad quartum dicendum, quòd angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter Deo, & secundariò nobis: non quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo vel angelus inquārum adhærendo Deo fit vnus spiritus cum Deo, est superior omni creatura. Vnde Apostolus ad Ephe. dicit, Superiores subiunicem arbitrantes.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli in ministerium mittantur. Dicit enim Apostolus ad Hebr. 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi.

¶Præterea, Inter ordines supremus est ordo Seraphim, vt ex suprà

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundo recitatur opinio pro parte affirmativa. Tertiò impugnatur, & simul respōdetur quæsito negatiue.

¶Quo ad primum quatuor dicebat, duo de facto, duo de possibili. Primū pertinent ad hoc dictum est ordo omnimodi diuinæ prouidentiæ consistens in hoc, quòd superiora principantur & inferiora actum ministrāt, vt patet in angelis, & in toto Vniuerso. Secundū pertinens quoque ad factum, est ordo diuinæ dispensationis cōsistens in hoc, quòd prædictus diuinæ prouidentiæ ordo quandoque in corporalibus non seruatur, sed superiores exequuntur q̄ seipsos tantum propter alterum ordinem, puta gratiæ diuinæ manifestationem. Declaratur hoc ibi in Deo quām in angelis prætermissio-ne cœlestium corporum. Tertium pertinens ad possibile est, quòd deus potest per seipsum absque angelis medijs reuelare alicui homini aliquid. Quartum pertinens etiam ad possibile est, quòd angeli superiores absque inferioribus mediis possunt idē.

¶Quo ad secundum conclusio opinionis affirmātiuæ hæc est, Angeli inferiores tantum mittuntur de lege communi, superiores verò ex diuina dispēsatione. Hæc conclusio nō aliter probatur, nisi quòd ex prædictis deducta videtur, tanquam possibili posito in esse, nullum debeat sequi inconueniens.

¶Quo ad tertium duo tunt. Quia primò triplicitèr impugnat præcedens opinio quo ad secundam partem, & sic secundò infertur conclusio negatiua responsiua quæsito, Non omnes angeli mittuntur. Prima ratio est, Prætermissio ordinis ex diuina dispensatione fit propter alterum ordinem, ergo missionis angelicæ non habet alterum ordinem, ergo non suscipit prætermissionē. Maior patet ex dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis autem ordo est secundum dona diuinæ gratiæ, ergo.

¶Secunda ratio est, Ordo communis prætermittitur propter fidei cōfirmationem: in proposito nihil prodesset ad fidei confirmationē, ergo maior patet, in miraculis minor, quia illa prætermissio est ignota nobis. Tertia ratio est, Nihil est ita magnū quod per inferiores exerceri non possit, ergo, antecedēs probatur de annūtiatione Incarnationis, quod est maximum, & firmatur autoritate Gregorii. Ex his sequitur conclusio responsiua quæsito, Non omnes angeli mittuntur.

dictis patet c. Sed Seraphim est missus ad purgandū labia Prophetæ: vt habetur Isa. 6. Ergo multo magis inferiores angeli mittuntur.

¶Præterea, Diuinæ personæ in infinitum excedunt omnes ordines angelorum. Sed diuinæ personæ mittuntur c. Ergo multo magis quicunque supremi angeli.

¶Præterea, Si superiores angeli non mittuntur ad exterius ministerium, hoc non est, nisi quia superiores ageli exequūtur diuina ministeria per inferiores. Sed cùm omnes angeli sint inæquales, vt suprà dictum est c, quilibet angelus habet inferiorem angelum præter vltimum: ergo vnus angelus solus ministraret in ministerium missus. Quod est contra id quod dicitur Dan. 7. Millia millium ministrabant ei.

¶SED CONTRA est quod Greg. dicit referens sententiam Dionysij, Superiora agmina vsum exterioris ministerij nequaquā habent.

CONCLVSIO.

¶Non omnes angeli mittuntur, sed quidā assistunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex suprādictis patet c, hoc habet ordo diuinæ prouidentiæ non solum in angelis, sed etiam in toto Vniuerso, quòd inferiora per superiora administrantur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquando ex diuina dispensatione receditur propter altiorem ordinem secundum scilicet quòd expedit ad gratiæ manifestationem c. Quòd enim cæcus natus fuit illuminatus, quòd Lazarus fuit suscitatus, immediatè à Deo factum est absque aliqua actione cælestium corporum. Sed & angeli boni & mali possunt aliquid in istis corporibus operari præter actionem cælestium corporum, condensando nubes in pluuias, & aliqua huiusmodi faciendo. Neq; alicui debet esse dubium, quin Deus immediatè hominibus aliqua reuelare posset non mediantibus angelis, & superiores angeli non mediantibus inferioribus, & secundum hanc considerationē quidam dixerūt q̄ secundum communem legē, superiores, non mittuntur, sed inferiores tantum. Sed ex aliqua dispensatione diuina interdū etiam superiores mittuntur, sed hoc non videtur rationabile: quia ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum c. Ordo autem gratiæ non habet illum superiorem ordinem, propter quem prætermitti debeat: sicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Confidendum est etiam, q̄ ordo naturæ in operatione miraculorum prætermittitur propter fidei confirmationem. Ad quam nihil valeret si prætermitteretur ordo angelicus, quia hoc à nobis percipi nō posset. Nihil etiam est ita magnū in ministeriis diuinis, quod per inferiores ordines exerceri nō possit. Vnde Gregorius dicit, quòd qui summa annuntiant, archangeli vocatur. Hinc est quòd ad virginem Mariam Gabriel archāgelus mittitur. Quod tamen fuit summum inter omnia diuina ministeria, vt ibidem subditur. Et ideo simpliciter dicendum est cum Dionys. quòd superiores angeli nunquam ad exterius ministerium mittuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut in missionibus diuinarum personarum aliqua est visibilis quæ attenditur secundum creaturam corpoream: aliqua inuisibilis quæ fit secundum spiritualem efficiūtata in missionibus angelorum aliqua dicitur exterior, quæ scilicet est ad aliquod ministerium circa corporalia exhibendum. Et secundum hanc missionem non omnes mittūtur. Alia est interior secundum intellectuales effectus, prout scilicet vnus angelus illuminat alium. Et sic omnes angeli mittūtur. Vel aliter dicendum quòd Apostl. inducit illud ad probandū quòd Christus sit maior angelis, per quos data est lex: vt sic ostendat excellentiam nouæ legis ad veterem. Vnde nō oportet q̄ intelligatur nisi de angelis ministerij p quos data est lex.

¶Ad secundum dicendum secundum Dion. quòd ille angelus qui missus est ad purgandum labia Prophetæ, fuit de inferioribus angelis. Sed dictus est Seraphim, id est incendens, equiuocè propter hoc, quòd venerat ad incendendum labia Prophetę. Vel dicēdum, quòd superiores angeli communicant propria dona à quibus denominantur mediantibus inferioribus angelis. Sic igitur vnus de Seraphim dictus est purgasse incendio labia Prophetæ: non quia hoc ipse immediatè fecerit, sed quia inferior angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur absoluere aliquem, etiam si per alium officium absolutionis impendat.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuinæ personæ non mittuntur in ministerium, sed æquiuocè mitti dicuntur: vt ex prædictis patet c.

¶Ad quartum dicendum, quòd in diuinis ministeriis est multiplex gradus. Vnde nihil prohibet etiam inæquales angelos immediatè ad ministeria mitti, ita tamen quòd superiores mittantur ad altiora ministeria: inferiores verò ad inferiora.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum angeli qui mittuntur assistant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd etiam angeli qui mittuntur assistant. Dicit enim Greg. in Homil. Mittuntur igitur angeli & assistunt: quia etiam circunscriptus est angelicus spiritus. Summus tamen spiritus qui Deus est, circunscriptus non est.

¶Præterea, Angelus Tobiæ in ministerium missus fuit. Sed tamen ipse dixit, Ego sum Raphaël angelus vnus ex septem qui astamus ante Deum, vt habetur Tobiæ 12. ergo angeli qui mittuntur assistunt.

¶Præterea, Quilibet angelus beatus propinquior est Deo quàm satan. Sed satan assistit Deo: secundum quod dicitur Iob primo. Cum assisterēt filij Dei coram Domino, affuit inter eos & satan. Ergo multo magis angeli, qui mittuntur in ministerium, assistunt.

¶Præterea, Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi quia non immediatè, sed per superiores angelos diuinas illuminationes recipiunt. Sed quilibet angelus per superiorem diuinas illuminationes suscipit excepto eo qui est inter omnes supremus: ergo solus supremus angelus assisteret. Quod est cōtra illud quod habetur Dan. 7. Decies millies centena millia assistebant ei. Ergo etiam illi qui ministrant assistunt.

¶SED CONTRA est quod Greg. dicit 17. Mor. super illud Iob: Nunquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit, illæ potestates, quæ ad quædam hominibus nuntianda non exeunt. Ergo illi, qui in ministerium mittuntur, non assistunt.

CONCLVSIO.

¶Omnes angeli ministrantes assistunt, diuinam essentiam videndo, sed soli supremi assistunt, diuina tantum percipiendo mysteria, quæ in ipso sunt.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ angeli introducuntur assistentes & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur. Quorum aliqui semper ei assistunt, & eius præcepta immediatè audiunt. Alij verò sunt, ad quos præcepta regalia per assistentes nuntiantur, sicut illi, qui administrationi ciuitatum præficiuntur: & hi dicuntur ministrantes, sed non assistētes.

¶Considerādum est ergo, quòd omnes angeli diuinam essentiam immediatè vident. Et quantum ad hoc omnes etiam qui ministrant, assistere dicuntur. Vnde Grego. dicit in 2. Mora. q̄ semper assistere, aut videre faciem Patris possunt qui ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute. Sed non omnes angeli secreta, diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentiæ percipere possunt: sed soli superiores per quos inferioribus denuntiantur c. Et secundum hoc soli superiores, qui sunt primę Hierar. assistere dicuntur, cuius proprium dicit esse Dio. immediatè à Deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum, quæ procedunt de primo modo assistendi.

¶AD TERTIVM, Si tan non dicitur astitisse, sed inter assistentes assuisse describitur: quia vt Greg. dicit 2. Mor. etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen angelis similem non amisit.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnes assistentes aliqua immediatè vident in claritate diuinæ essentiæ, & ideo totius primæ hierarchiæ, proprium est dicitur immediatè illuminari à Deo. Sed superiores eorum plura percipiunt quàm inferiores, de quibus illuminant alios: sicut etiam inter eos qui assistunt regi, plura scit de secretis regis vnus, quàm alius.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.

b 405 552 2. dist. 10. artic. 3.

DQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli secundæ hier. omnes mittantur: angeli enim omnes vel assistunt vel ministrant, secundum quod habetur Dan. 7. sed angeli secundæ hierar. non assistunt. Illuminantur enim per angelos primæ hierar. sicut dicit Diony. 8. cap. cæ. hier. omnes ergo angeli secundæ hier. in ministerium mittuntur.

¶Præterea, Grego. dicit 17. Moral. quòd plures sunt qui ministrāt, quàm qui assistunt: sed hoc non esset si angeli secundæ hierarc. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundæ hierar. in ministerium mittuntur.

¶SED CONTRA est, quòd Dio. dicit, q̄ dominationes sunt maiores omni subiectione. Sed mitti in ministerium ad subiectionem pertinet: ergo dominationes in ministerium non mittuntur.

CONCLVSIO.

¶Non omnes angeli secundæ hierarchiæ in ministerium mittuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, mitti ad exterius ministeriū propriè conuenit angelo, secundum quod ex diuino imperio operatur circa aliquā creaturam corporalem. Quod quidem pertinet ad exsecutionem diuini ministerij: proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestantur, vt Dio. dicit 7. cap. cæ. hierar. & ideo nomina illorum ordinum ad exterius in ministeriū mittuntur, ex quorum nominibus aliqua exsecutio datur intellectui. In nomine autē dominationum non importatur aliqua exsecutio, sed sola dispositio & imperium de exsequendis. Sed in nominibus inferiorum ordinum intelligitur aliqua exsecutio. Nam angeli & archangeli denominantur à denuntiando, virtutes & potestates dicuntur per respectum ad aliquem actum. Principis est iam est, vt Greg. dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos q̄ maiora deque ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autem ad quatuor superiores.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dominationes computātur quidem inter angelos ministrantes: non sicut exsequentes ministerium, sed sicut disponentes & mandantes quid per alios fieri debeat. Sicut architectores in artificiis nihil manu operantur: sed solum disponunt & præcipiunt quid alij debeant operari.

¶Ad secundum dicendum, quòd de numero assistentium & ministrantium duplex ratio haberi potest. Gregorius enim dicit: plures esse ministrantes quàm assistentes: intelligit enim quod dicitur, Millia millium ministrabant ei: non est dictum multiplicatiuè sed partitiuè: ac si diceretur millia de numero millium: & sic ministrantium numerus ponitur indefinitus: assistentium significandum excessum. Assistentium verò numerus finitus, cùm subditur. Et decies millies centena millia assistebant ei. & hoc procedit secundum rationem Platonicorum: qui dicebant quod quanto aliqua sunt vni primo principio propinquiora, tanto sunt minoris multitudinis. Sicut quantò numerus est propinquior vnitati, tantò est multitudine minor. Et hæc opinio sal. atur quantum ad numerum ordinum, dum sex ministrat, & tres assistunt. Sed Dionys. ponit 14. cap. ex. hierar. quòd multitudo angelorum transcendit omnem materialem multitudinem, vt scilicet sicut corpora superiora transcēdunt corpora inferiora magnitudine quasi immensum, ita superiores naturæ incorporeæ transcendunt omnes naturas corporeas quia quod est melius est magis à Deo intētum, & multiplicatum. Et secundum hoc, cùm assistentes sint superiores ministrantibus, plures erunt assistētes quam ministrantes. Vnde secundum hoc, millia millium legitur multiplicatiuè, ac si diceretur, Millies millia. Et quia decies centum sunt mille, si diceretur decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot essent assistentes quot ministrantes: sed quia dicitur decies millies centena millia, multo plures dicuntur assistentes quàm ministrantes. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quia tātus solū sit angelorum numerus: sed multo maior: quia omnem materialem multitudinem excedit. Quod significatur per multiplicationē maximorum numerorum supra seipsos, scilicet denarij, centenarij, millenarij, vt Dionysius ibidem dicit.

QVÆSTIO CENTESIMA DECIMA TERTIA de Custodia bonorum angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de custodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum.

¶Et circa primū quærūtur octo. ¶Primò, vtrum homines ab angelis custodiātur. ¶Secūdò, vtrū singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputentur.

¶Tertiò, vtrū custodia pertineat solum ad vltimum ordinē angelorum. ¶Quartò, vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. ¶Quintò, quando incipiat custodia circa hominem. ¶Sextò, vtrum angelus semper custodiat hominē. ¶Septimò, vtrum doleat de perditione custoditi. ¶Octauò, vtrū inter angelos sit pugna ratione custodiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶Virum homines custodiantur ab angelis.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non custodiantur ab angelis: custodes enim deputantur aliquibus, vel quia nesciunt, vel quia non possunt custodire seipsos, sicut pueri & infirmi. sed homo potest custodire seipsum per liberum arbitrium, & sic per naturalem cognitionem legis naturalis: ergo homo non custoditur ab angelo.

¶Præterea, Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere videtur. Sed homines custodiuntur à Deo, secundum illud Psal. Non dormitabit, neq; dormiet qui custodit Israēl. ergo non est necessarium quòd homo custodiatur ab angelo.

¶Præterea, Perditio custoditi redundat in negligentiam custodis. Vnde dicitur cuidam 3. Reg. 20. Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius: sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadentes, quibus angeli subuenire possunt, vel visibiliter apparendo vel miracula faciendo, vel aliquo simili modo. Essent ergo negligentes angeli si eorum custodiæ homines essent commissi: quod patet esse falsum. Non igitur angeli sunt hominum custodes.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.

CONCLVSIO.

¶Necessarium est homines ab angelis custodiri & in operibus dirigi, cùm multipliciter in ipsis errare illos contingat.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum rationem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inæneniur, quòd mobilia & variabilia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur c. Sicut omnia corpolia per substantias spirituales & immobiles c, & corpora inferiora per superiora c, quæ sunt inuariabilia secundum substantiam: sed & nosipsi regulamur circa communiones in quibus possumus diuersimode opinari, per principia quæ inuariabiliter tenemus. manifestum est autem quòd in rebus agendis cognitio & affectus hominis multipliciter variari & deficere possunt à bono: & ideo necessariū fuit quòd hominibus angeli ad custodiā deputarentur, per quos regularentur & mouerentur ad bonum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per liberum arbitrium potest homo aliqualiter malum vitare: sed non sufficienter, quia infirmatur circa affectum boni, propter multiplices animæ passiones. Similiter etiam vniuersalis cognitio naturalis legis quæ hominaturaliter adest, aliqualiter dirigit hominem ad bonum: sed non sufficienter: quia in applicādo vniuersali principia iuris ad particularia opera, contingit hominem multipliciter deficere. Vnde dicitur cap. 9. Cogitationes mortalium timidæ & incertæ prouidētiæ nostræ, & ideo necessaria fuit homini custodia angeli.

¶Ad secūdum dicendum, quòd ad bonum operandum duo requiruntur. Primo quidem, quòd affectus inclinetur ad bonum: quod quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis. Secundo autem, quòd ratio inueniat congruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quod quidem Philosophus attribuit prudētiæ. Quantum ergo ad primum Deus immediatè custodit hominem, infundendo ei gratiam & virtutes: quantum autem ad secundum Deus custodit hominem, sicut vniuersalis instructor: cuius instructio ad hominem peruenit mediantibus angelis: vt suprà habitum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut homines, à naturali instinctu boni discedunt propter passionem peccati: ita etiam discedunt ab infligatione bonorum angelorum, quæ fit inuisibiliter per hoc quòd homines illuminant ad bene agendum. Vnde quòd

duplicitèr, aut respectu Dei, aut respectu diuinorum mysteriorum in Deo. Prima cōclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Omnes ministrantes assistit quo ad visionē Dei. Probatur: quia omnes immediatè vident. Et cō firmatur autoritate Gregō. Secūda negatiuè, Soli superiores primæ hierarchiæ assistunt, quo ad perceptionē diuinorum mysteriorū in Deo. Probatur autoritate dicta, quia eius est proprij illuminari immediatè à Deo.

a ¶Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulum quartum.

Comm.

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, Nō omnes angeli secundæ hierarchiæ mittuntur. Probatur, Exequentes tantum mittuntur, non autem secundę hierarchiæ esse quuntur. ergo. Maior probatur, quia mitti est ex diuino imperio circa creaturam corpoream exterere. Minor verò, quia supremus ordo hierarchiæ non exsequitur, sed quinque inferiores, probatur vtrunque ex nominibus suorum ordinum, Domini est imperare, cæterorum exsequi. &c.

a ¶Super Quæstionis centesimædecimæ tertiæ Articulum primum.

Comm.

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Necesse est homines ab angelis custodiri, probatur, Omnia mobilia & variabilia per immobilia & inuariabilia regulantur secundum ordinem diuinæ prouidentiæ: homines secundum cognitionem & affectionem sunt multipliciter variabiles à bono. ergo oportet eos regulari per variabiles qui sunt fanctli angeli. ergo. Maior probatur inductiue, In cœlo, & intelligentiis corporalibus inferioribus, & superioribus, &c. clara sunt omnia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum secundum.*

Comment. IN corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiuè, singulis hominibus singuli angeli custodiam deputantur. Probatur, Prouidentia Dei principaliter est circa perpetua, ita quòd circa transeuntia est vt ordinentur ad perpetua. ergo aliter se habet ad homines, & aliter ad alias corruptibiles creaturas. ergo ita se habet ad singulos homines, ficut ad singula generatiuel species corruptibilium. ergo custodia angelica similiter ad hoc se habet. Ergo rationabile est, quòd diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur. Antecedens supponitur ex superioribus. prima consequentia probatur: quia aliter se habet homo, & aliter cætera ad perpetuitatem: quia homo est perpetuus & species & individuo secundum formā, illa verò species tantum. Secunda cōsequentia probatur ex eadem radice: quia quilibet homo æquiualet vni speciei, vel generi quo ad perpetuitatem, imò præstat. Tertia verò consequentia probatur: quia custodia angelica est exfecutio diuinæ prouidentiæ. Vltima autem probatur: quia generibus diuersis secundū Gregor. diuersi ordines deputantur: & secūdum August. Dama. & Origenē singulis speciebus diuersi angeli: quod probabile hīc dicitur. In his enim fat est rationi consona dicere.

Aunot. ¶In responsione ad tertium aduerte, quòd non est intentio literæ construere hanc vniuersaliter, quòd maius sit custodire vnum hominem quàm alium, cùm contingat plures homines ad æqualē æqualiter ex diuina prouidentia ordinari, sed destruere hāc negatiuam vniuersaliter, non est maius custodire vnum hominem quàm alium: & hoc opinor fit.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum tertium.*

Commen. TItulus clarus.

¶In corpore vna distinctio bimembris cum duabus iuxtà membra conclusionibus respōsiuis quæsito.

¶Distinctio est, Custodia hominū est duplex, particularis & vniuersalis: vt patet ex responsione ad primum in præcedenti articulo.

¶Prima conclusio est affirmatiua, Custodia particularis hominum pertinet ad infinitum ordinem angelorum tātum. Probatur, Minima secūdum Gregorium pertinent ad infimum ordinem, sed procurallo ea homines pereunt, non est imputandum negligentiæ angelorum, sed malitiæ hominum. Quod autem aliquando præter legem communem hominibus visibiliter apparent, ex speciali Dei gratia est: sicut etiam præter ordinem naturæ miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum singuli homines à singulis angelis custodiantur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non singuli homines à singulis angelis custodiantur: angelus enim est vir melior quàm homo. Sed vnus homo sufficit ad custodiam multorum hominum. ergo multo magis vnus angelus multos homines potest custodire.

¶Præterea, Inferiora reducuntur in Deum à superioribus per media: vt Diony. dicit. Sed cum omnes angeli sint inæquales, vt suprà dictū est, solus vnus angelus est, inter quem & homines non est aliquis medius: ergo vnus angelus solus est qui immediatè custodit homines.

¶Præterea, Maiores angeli maioribus officiis deputantur. Sed non est maius officium custodire vnum hominem quàm alium, cum omnes homines natura sint pares. Cum ergo omnium angelorum sit vnus maior alio secundum Dion. videtur quod diuersi homines non custodiantur à diuersis angelis.

¶SED CONTRA est quod Hier. exponens illud Mat. Angeli eorum in cælis, dicit, Magna est dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui, angelum delegatum.

CONCLVSIO.

¶*Singulis hominibus necesse est singulos angelos ad custodiam deputari.*

¶RESPONDEO dicendum, q̄ singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur. Cuius ratio est, quia angelorum custodia est quædā exfecutio diuinę prouidentiæ circa homines. Prouidentia autem Dei aliter se habet ad homines & ad alias corruptibiles creaturas[c]: quia aliter se habēt ad incorruptibiliter. Homines enim nō solùm sunt incorruptibiles quantum ad cōmunem speciem, sed etiam quantum ad propriasformas singulorum, quæ sunt animæ rationales. Quod de aliis rebus corruptibilibus dici nō potest. Manifestum est autē quòd prouidēti Dei principaliter est circa illa quæ perpetuò manent. Circa verò ea, quæ transeunt, prouidentia Dei est, inquantum ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidentia Dei comparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula generā vel species corruptibilium rerum. Sed secundum Gregor. diuersi ordines deputantur diuersis rerum generibus. Puta potestates ad arcendos dęmones, virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis. Et probabile est q̄ diuersis speciebus rerum diuersi angeli eiusdem ordinis præficiantur. Vnde etiā rationabile est vt diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicui homini adhibēt custos dupliciter. Vno modo inquantum est homo singularis. Et sic vni homini debetur vnus custos: & interdum plures deputātur ad custodiā vnius. Alio modo inquātum est pars alicuius collegij. Et sic toti collegio vnus homo ad custodia præpositus custodit. Ad quē pertinet prouidere ea quæ pertinent ad vnum hominē in ordine ad totum collegium. Sicut sunt ea quæ exterius agūtur de quibus alij ædificātur vel scandalizantur. Angelorum autem custodia deputatur homi nibus etiam quantum ad inuisibilia & occultа quæ pertinent ad singulorū salutem secundum seipsos. Vnde singulis hominibus singuli angeli deputantur ad custodiam.

¶Ad secundum dicendum, q̄ sicut dictū est, angeli primę hierarchiæ, omnes quantum ad aliqua illuminantur immediatè à Deo. Sed quædā sunt de quibus illuminantur superiores tantū immediatè à Deo, quæ inferioribus reuelant. & idem etiam in inferioribus ordinibus considerandum est. Nam aliquis infimus angelus illuminatur quantū ad quędam ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo qui immediatè sibi præfertur. Et sic etiam possibile est quòd aliquis angelus immediatè illuminet hominē: qui tum habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.

¶Ad tertium dicendum, q̄ quāuis homines natura sint pares, tum inæqualitas in eis inuenitur, secundum quod ex diuina prouidentia quidam ordinantur ad maius, & quidam ad minus[c]: secundum illud quod dicitur Eccle. 33. In multitudine disciplinæ Domini separauit eos, & ipsis benedixit: & exaltauit ex ipsis, maledixit & humiliauit. & sic maius officiū est custodire vnum hominem quàm alium.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd custodire homines nō pertineat solū ad infimū ordinem angelorum. Dicit enim Chryso. q̄ hoc quod dicitur Mat. 18. Angeli eorū in cælis, &c. intelligitur non de quibuscunque angelis, sed de supereminentibus. ergo supereminentes angeli custodiunt homines.

¶Præterea, Apostolus ad Hebr. dicit q̄ angeli sunt in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Et sic videtur quod missio angelorum ad custodiam hominum ordinetur. Sed quinque ordines in exterius ministerium mittuntur, vt suprà dictum est[e]. Ergo omnes angeli quinque ordinum custodiæ hominum deputantur.

¶Præterea, Ad custodiam hominum maximè videtur esse necessarium arcere dæmones. quod maximè pertinet ad potestates secūdū Greg. & miracula facere: quod pertinet ad virtutes. Ergo illi etiam ordines deputantur ad custodiam, & non solum virtutes.

¶SED CONTRA est, quòd in Psal. custodia hominum attribuitur angelis, quorum ordo est infimus secundum Dionys.

CONCLVSIO.

¶*Singulorum hominum particularis custodia ad infimi ordinis angelos spectat, vniuersalis autem ad omnes ordines extenditur.*

¶RESPONDEO dicendū, q̄, sicut suprà dictū est, homini custodia dupliciter adhibetur. Vno modo custodia particularis secundum quod singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur, & talis custodia pertinet ad infimum ordinem angelorum: quorum secundum Greg. est minima nūtiare. Hoc autem videtur esse minimum in officiis angelorum, procurare ea, quę ad vnius hominis salutem pertinent. Alia verò est custodia vniuersalis. Et hæc multiplicatur secundum diuersos ordines. Nam quanto agens fuerit vniuersalius, tāto est superius. Sic igitur custodia humanæ multitudinis pertinet ad ordinē principatuum, vel forte ad archangelos qui dicuntur principes angelorum. Vnde & Michaēl, quem archangelum dicimus, vnus de principibus dicitur, Dan. 10. Vlterius autē super omnes naturas corporeas habent custodiam Virtutes. Et vlterius etiam super dæmones habent custodiam Potestates. Et vlterius super bonos spiritus habent custodiam Principatus, vel dominationes, secundum Greg.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ verbum Chryf. potest intelligi, vt loquatur de supremis in ordine infimo angelorū. Quia, vt Dion. dicit, in quolibet ordine sunt primi medij & vltimi. Est autem probabile, quòd maiores angeli deputentur ad custodiam eorum qui sunt ad maiorem gradum gloriæ à Deo electi.

¶Ad secundum dicendum, q̄ nō omnes angeli qui mittuntur, habent particularē custodiā super singulos homines: sed quidam ordines habent vniuersalē custodiā magis vel minus, vt dictum est[e].

¶Ad tertium dicendum, quod etiam inferiores angeli exercent officia superiorum, inquantum aliquid de dono eorū participant, & se habēt ad superiores sicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ non omnibus hominibus angeli ad custodiā deputentur. Dicitur enim de Christo Philip. 2. quòd est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam

rum quæ sunt ad salutē vnius tantum, est minimum inter officia angelica.

¶Secunda conclusio est responsiua negatiuè virtualiter, Custodia vniuersalis multiplicatur secūdum diuersos ordines. Primò, probatur: quia quantò agens est vniuersalius tantò est superius. Secundò, explanatur ipsa multiplicatio ascendendo à multitudine humana ad omnia corpora, ad dæmones, ad angelos, ad archangelos, vel principes, virtutes, potestates, & principatus, vel dominationes apud Greg. Recolito hic quòd litera bis meminit ordinis, qui dicitur principatus, primò contingendo cum archangelis propter opinionem Dion. secundo supra potestates propter Gregorium.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum quartum.*

Commēt. TItulus clarus.

¶In corpore est vna distinctio bimembris cum duab.[s] conclusionib[s] iuxta

¶Ad primum dicendum, quòd homo habuisset. Sed hoc videtur inconueniens, cùm Christus sit maior omnibus angelis. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶Præterea, Omnium hominum primus fuit Adam. Sed sibi non competebat habere angelum custodem ad minus in statu innocentiæ: quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli non præficiuntur ad custodiam omnibus hominibus.

¶Præterea, Hominibus angeli ad custodiam deputantur, vt per eos manuducantur ad vitam æternam, & incitentur ad bene operandum, & muniantur contra insultus dæmonum. Sed homines præsciti ad damnationē, nunquam peruenient ad vitam æternam: infideles etiam etsi interdum bona opera faciant, non tamen bene faciunt: quia nō recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit: vt August. dicit. Antichristi etiam aduentus erit secundum operationem Satanę: vt dicitur 2. ad Thessal. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶SED CONTRA est autoritas Hierony. suprà inducta[e], qui dicit, quòd vnaquæque anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.

CONCLVSIO.

¶*Singulis hominibus in statu viæ deputati sunt singuli angeli ad custodiam, in patria verò tantum ad conregnandum, vel puniendum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd homo in statu viæ istius constitutus est quasi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent: tum ab interiori, tum ab exteriori: secundum illud Psalm. In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur custodes, ita & cuilibet homini quandiu viator est, custos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum viæ peruenerit, iam non habebit angelum custodem: sed habebit in regno angelum conregnantem, in inferno dæmonem punientem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus secundum quòd homo immediatè regulabatur à verbo Dei. Vnde non indigebat custodia angelorū. Et iterum secundum animam erat comprehensor: sed ratione possibilitatis corporis erat viator[e]. Et secundum hoc non debebatur ei angelus custos tanquam superior, sed magis minister tanquam inferior. Vnde dicitur Matth. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei.

¶Ad secundum dicendum, quòd homo in statu innocentię non patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, vt suprà dictum est[e]: sed imminebat periculum ei ab exteriori propter insidias dæmonum: vt rei probauit euentus. Et ideo indigebat custodia angelorum.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut præsciti & infideles, & etiam Antichristus nō priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio totī naturæ humanæ diuini tus concesso, scilicet custodia angelorum: per quam etsi non inuentur, quantum ad hoc quòd vitam æternam bonis operibus meream, iuuantur tamen quantum ad hoc quòd ab aliquibus malis retrahuntur: quibus & sibi ipsis & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dæmones arcentur per bonos angelos, ne nocent quantū volunt. & similiter Antichristus non tantū nocebit quantum vellet.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam à sua nativitate.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate. Angeli enim mittuntur in ministerium propter eos qui hæreditatem salutis capiunt: vt Apostolus ad Hebræos dicit. Sed homines incipiunt hæreditatem capere salutis quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam à tempore baptismi, & non à tempore natiuitatis.

¶Præterea, Homines ab angelis custodiuntur inquantum ab eis illuminantur per modū doctrinæ. Sed pueri mox nati nō sunt capaces doctrinæ: quia non habent vsum rationis. Ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.

¶Præterea, Pueri in materno vtero existentes habent animam rationalē aliquo tēpore: sicut & post natiuitatem ex vtero. Sed cùm sunt in materno vtero, non deputantur eis angeli ad custodiam, vt videtur: quia neque etiam ministri Ecclesiæ eos sacramentis imbuunt. Non ergo statim à natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶SED CONTRA est quod Hierony. dicit, quòd vnaquæque anima ab ortu natiuitatis habet in custodiam sui angelum deputatum.

CONCLVSIO.

¶*Homini statim ab ipsa sui natiuitate deputatus est ad custodiam angelus.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd, sicut Orig. dicit super Matt. super hoc est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd angelus ad custodiam homini deputatur à tempore baptismi, alij verò quòd à tempore natiuitatis. & hanc opinionem Hier. approbat. Et rationabiliter. Beneficia enim, quæ dantur homini diuinitus ex eo quòd est Christianus, incipiunt à tempore baptismi: sicut perceptio eucharistiæ, & alia huiusmodi. Sed ea, quæ prouidentur homini à Deo inquantum habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur ex quo nascendo talem naturam accipit. Et tale beneficium est custodia angelorum, vt ex præmissis patet[e]. Vnde statim à natiuitate habet homo angelum ad sui custodiam deputatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ angeli mittūtur in ministerium, efficaciter quidē propter eos solos qui hæreditatem capiūt salutis, si consideretur vltimus effectus custodiæ, qui est perceptio hæreditatis. Nihilominus tamen & aliis ministerium angelorum non subtrahitur: quamuis in eis hanc efficaciam non habeat quòd perducantur ad salutem. Efficax tamen est circa eos angelorum ministerium, inquantum à multis malis retrahuntur.

¶Ad secundum dicendum, q̄ officium custodiæ ordinatur quide m ad illuminationem doctrinæ: sicut ad vltimum & principalem effectum. Nihilominus tamen multos alios effectus habet qui pueris competunt, scilicet arcere dæmones & alia nocumenta tam corporalia quàm spiritualia prohibere.

¶Ad tertium dicendum, quòd puer quandiu est in materno vtero, non totaliter est à matre separatus, sed per quandam colligationem est quod dammodo adhuc aliquid eius sicut & fructus pendens in arbore est aliquid arboris. Et ideo probabiliter dici potest, quòd angelus qui est in custodia matris, custodiat prolem in matris vtero existentem. Sed in natiuitate quando separatur à matre, angelus ei ad custodiam deputatur: vt Hieronymus dicit.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum angelus custos quandoque deserat hominem.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus custos quandoque deserat hominem cuius custodiæ deputatur. dicitur enim Ier. 51. ex persona angelorum: Curauimus Babilonē, & non est curata. derelinquamus ergo eam. Et Isa. 5. Auferam sepem eius, & erit in conculcationem. Glo. id est angelorum custodiam.

¶Præterea, Principalius custodit Deus quàm angelus. Sed Deus aliquando hominem derelinquit secundum illud Psalm. Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? Ergo multo magis angelus custos hominem derelinquit.

¶Præterea, Sicut dicit Damas. angeli cū sunt hic nobiscum, nō sunt in cælo. Sed aliquando sunt in cælo. Ergo aliquādo nos derelinquūt.

¶SED CONTRA. Dæmones nos semper impugnant. secundū illud 1. Pet. 5. Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. Ergo multo magis boni angeli semper nos custodiunt.

CONCLVSIO.

¶*Angelus homini ad custodiam deputatus, nunquam ex toto ipsum dimittit, sed permittit quandoque in malum tam culpæ quàm pœnæ cadere, ex lege permissionis diuinæ ad tempus propter hominis maius bonum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd custodia angeli, vt ex suprà dictis patet[e], est quædam exfecutio diuinæ prouidentiæ circa homines facta. Manifestum est autem quòd nec homo nec res aliqua totaliter diuinę prouidentiæ subtrahitur. Inquantū enim aliquid participat de esse, intantum subditur vniuersali prouidentiæ entium. Sed in tantum Deus secundum ordinem suæ prouidentiæ dicitur hominem derelinquere inquantum permittit hominem pati aliquem defectum vel pœ-

membra. Distinctio est, Homo habet duplicem statum, scilicet viæ, & termini. Prima conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est, Omnes homines in statu viæ habent angelos custodes. Probatur, Conſtitutis in via in qua multa imminent pericula, dantur custodes. Omnes homines in statu viæ sunt huiusmodi. probatur minor dupliciter. Primo rationetum quia ab interiori, tum quia ab exteriori. Secundò autoritate Psalm. Secunda conclusio est, Homines in termino non habebunt custodes: sed conregnantes, aut punientes socios.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulū quintum.*

Commēt. TItulus clarus.

In corpore duo. Primò recitantur duæ opiniones circa quæstium, scilicet ab ortu vel à baptismo. Secundò reiciuntur quod à baptismo, & probatur simul quòd ab ortu. Distinguendo duplex genus beneficiorum, scilicet communium omnibus hominibus, & proprietum Christianis: & arguendo quòd hæc cum christianitate, illa cum creatura rationali incipiant. Sed custodia angelica est beneficiū commune. Dubium autem quod hīc remanet: quia scilicet ex ista ratione videtur quòd angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, & non à natiuitate extra vterum, soluitur in responsione ad tertium ex hoc quòd in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cùm prius esset hic eius, quòd tamen alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra vterum incipiat custos proprius, sicut & natura prius existente custode communi.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum sextum.*

Commēt. TItulus clarus.

Sit corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè. Angelus custos nunquā totaliter dimittit suū hominem. Probatur, Diuina prouidentia nullam cē totaliter derelinquit, quamuis quo ad aliquid deserat permittendo certo custodia angelica nunquam totaliter dimittit custodiā quamuis quo ad aliquid permittat relinquat. Antecedens quo ad primam partem probatur: quantum participat aliquid de esse tantum de prouidentia diuina: sed implicat q̄ aliquid sit & deseratur totaliter ab ei-

Universidad de Deusto
Biblioteca

se. ergo, quo ad secundum reuocatur quia Deus permittit in uiri in aliquē defectum pœnæ vel culpæ. Consequentia probatur quia custodia angelica est executio quædam diuinæ prouidentiæ circa homines. Explanatur deinde auctoritas Scripturæ ex finibus conclusionis, vt patet.

Sanct. ¶In responsione ad tertium aduertere, quòd non dicitur in litera, quòd angelus sit similiter in cælo, & in custodito homine per effectum actualem in illo: sed quòd in cælo quandoque existens non relinquit hominem quo ad effectum: quia vigilat super illum, & statim si opus est, subuenire potest. Vnde in litera hæc duo ponuntur, scilicet actualis cognitio eorum, quæ circa custodiendum hominem tiones & potentia proxima ad expedita absq; internallo temporis necessitatem ad subueniendum. Et propter hoc dicitur non relinquere quo ad effectum custodiæ dicit mater non dicitur relinquere infantem, quando ita prope iuxta eum vigilat occasionaliter, quòd statim potest illi in omnibus adesse.

a ¶*Super Quæstionis centesimadecimatertia Articulum octauum.*

Titulus clarus.

Commūn. ¶In corpore quatuor, primò occasione quæstionis, & ex auctoritate Danielis, secundo exposito Hieronymi, & est remota quæstionis: quia ponit quod meliguine de pugnante periculo salutis hoc vult. Vnde manifestum quòd angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdum cum dimittit, prout scilicet non impedit quin subdatur alicui tribulationi, vel etiam quin cadat in peccatum secundum ordinem diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon, & domus Israël ab angelis derelictæ dicuntur, quia angeli earum custodes non impedierunt quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cùm est in cælo, cognoscit quid circa hominem agatur. Nec indiget mora temporis ad motum localem, 274 sed statim potest adesse[c].

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.*

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur quòd angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. Dicitur enim Isa. 33. Angeli pacis amarè flebunt. Sed fletus est signum dolo 559 2. dist. 11. q. 1. ar. 5. ris & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominum quos custodiunt.

¶Præterea, Tristitia est, vt Augustinus dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt. Sed per dictio hominis custodici est cōtra voluntatem angeli custodis. Ergo tristatur angelus de perditione hominum.

¶Præterea, Sicut gaudio contrariatur tristitia, ita pœnitentiæ contrariatur peccatum. Sed angeli gaudent de peccatore pœnitentiam agente vt habetur Luc. 15. Ergo tristantur de iusto in peccatum cadente.

¶Præterea, Super illud Numeri 13. Quicquid offeratur primitiarum, &c. dicit glossa Orig. Tradunt ut angeli in iudicium, verum ex ipsorum negligentia, an hominum ignauia lapsi sint. Sed quilibet rationabiliter dolet de malis propter quæ in iudicium tractus est: ergo angeli dolent de peccatis hominum.

¶SED CONTRA, Vbi est tristitia & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apocal. 21. Mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor. Sed angeli sunt perfectè beati: ergo de nullo dolent.

CONCLVSIO.

¶Cùm nihil in mundo angelis simpliciter inuoluntarium fiat, de hominum, quos custodiunt, malis non dolent.

¶RESPONDEO dicendum, quod angeli non dolent, neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristicia enim & dolor secundum Augustinum, non est nisi de his, quæ contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in mundo, quod sit contrarium voluntati angelorum & aliorum beatorum, quia voluntas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitiæ. nihil autem fit in mundo nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vnde in Philosophus dicit in 3. Ethic. illud dicitur simpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, secundum quod agitur: considerat scilicet omnibus quæ circumstant, quamuis in vniuersali consideratum non esset voluntarium. Sicut nauta non vult proiectionem mercium in mare absolutè, & vniuersaliter considerando: sed imminente periculo salutis hoc vult. Vnde manifestum est, quòd angelus custos simpliciter non vult malum eius quod custodit, vel culpæ. Similiter etiam dicendum est, quòd angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdum cum dimittit, prout scilicet non impedit quin subdatur alicui tribulationi, vel etiam quin cadat in peccatum secundum ordinem diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon, & domus Israël ab angelis derelictæ dicuntur, quia angeli earum custodes non impedierunt quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cùm est in cælo, cognoscit quid circa hominem agatur. Nec indiget mora temporis ad motum localem, sed statim potest adesse[c].

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum inter angelos possit esse pugna seu discordia.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. Dicitur enim Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus. Sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna. 506 2. dist. 11. q. 2. ar. 5.

¶Præterea, Vbi est perfecta charitas & iusta prælatio, non potest esse pugna. Sed hoc totum est in angelis. Ergo in angelis non est pugna.

¶Præterea, Si angeli dicuntur pugnare pro eis quos custodiunt, necesse est quòd vnus angelus foueat vnam partem, & alius aliam. Sed si vna pars habet iustitiam, constat quòd alia pars habeat iniustitiam. Ergo sequitur quòd angelus bonus sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniens. Ergo inter bonos angelos non est pugna.

¶SED CONTRA est quod dicitur Dan. 10. ex persona Gabrielis, Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. Ergo vnus bonus angelus resistit alij. Et sic inter eos est pugna.

CONCLVSIO.

¶In Angelis pugna quidem esse potest, non discordia voluntatum, sed meritorum contrarietate, pro quibus pugnare dicuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio monetur occasione horum verborum Daniel. Quæ quidem Hieronymus exponit dicens principem regni Persarum esse angelum qui se opposuit liberationi populi Israëlitici: pro quo Daniel orabat, Gabriële preces eius Deo præsentante. hæc autem resistentia potuit fieri, quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Persidem ductos ad peccatum induxerat: per quod impedimentum præstabatur orationi Dan. pro eodem populo deprecantis. Sed secundum Gregor. 17. Moral. princeps regni Persarum bonus angelus fuit custodiæ regni illius deputatus. Ad videndum igitur qualiter vnus angelus alteri resistere dicitur, considerandum est, quòd diuina iudicia circa diuersa regna & diuersos homines, per angelos exercentur. In suis autem actionibus angeli per diuinam sententiam regulantur. Contingit autem quandoque quod in diuersis regnis vel in diuersis hominibus contraria merita vel demerita inueniuntur, vt vnus alteri subdatur, aut præsit. Quid autem super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi Deo reuelante. Vnde necesse habent super his sapientiam Dei consulere. Sic igitur inquantum de contrariis meritis & sibi repugnantibus diuinam consulunt voluntatem, resistere sibi inuicem dicuntur: non quia sint eorum contrariæ voluntates cùm in hoc omnes concordent quòd Dei sententia impleatur, sed quia ea, de quibus consulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVÆST.

a ¶*Super Quæstionis centesimaquartæ Articulum primum.*

QVÆSTIO CENTESIMA decimaquarta de Dæmonum impugnatione, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de impugnatione dæmonum.

¶Et circa hoc quæruntur quinque. ¶Primò, vtrum homines à dæmonibus impugnentur. ¶Secundò, vtrum tentare sit proprium diaboli. ¶Tertiò, vtrum omnia peccata hominum ex impugnatione siue tētatione dæmonum prouenjant. ¶Quartò, vtrum possint vera miracula facere ad seducendum. ¶Quintò, vtrum dæmones qui ab hominibus superantur, ab impugnatione hominum arceantur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum homines impugnentur à dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non impugnentur à dæmonibus. Angeli enim deputātur ad hominum custodiam missi à Deo. Sed dæmones nō mittuntur à Deo, cùm dæmonum intentio sit perdere animas: Dei autem saluare. Ergo dæmones non deputantur ad hominum impugnationem.

¶Præterea, Non est æqua conditio pugnæ, vt infirmus contra fortem, ignarus contra astutum exponatur ad bellum. Sed homines sunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & astuti. Non est ergo permittendum à Deo, qui est omnis iustitiæ autor, vt homines à dæmonibus impugnentur.

¶Præterea, Ad exercitium hominum sufficit impugnatio carnis & mundi. Sed Deus permittit electos suos impugnari propter eorū exercitium. Ergo non videtur necessarium quòd à dæmonibus impugnentur.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephesios 6. quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

CONCLVSIO.

¶Impugnantur homines à dæmonibus ex ipsa illorum malitia, ordo autem impugnationis ab ipsa Deo est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo est considerare, scilicet ipsam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipsa ex dæmonum malitia procedit, qui propter inuidiam profectum hominum impedire nituntur. & propter superbiam, diuinæ potestatis similitudinem vsurpant, deputando sibi ministros determinatos ad hominum impugnationem: sicut & angeli Deo ministrant in determinatis officiis ad hominum salutem. Sed ordo impugnationis ipsius est à Deo, qui ordinatè nouit malis vti, ad bona ea ordinando. Sed ex parte angelorum, tam ipsa custodia quàm ordo custodiæ reducitur ad Deum sicut ad primum actorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mali angeli impugnant homines dupliciter. Vno modo instigando ad peccatum. Et sic non mittuntur à Deo ad impugnandum, sed aliquando permittuntur secundum Dei iusta iudicia. Aliquando autem impugnant homines puniendo. Et sic mittuntur à Deo. Sicut missus est spiritus mēdax ad puniendum Achab regem Israël, vt dicitur 3. Reg. vlti. Pœna enim refertur in Deum sicut in primum actorem. Et tamē dæmones ad puniendum missi, alia intentione puniunt, quàm

Commūn. Titulus clarus.

¶In corpore vna distinctio cum vna himembri conclusione responsiua quæsito. Distinctio est, In impugnatione sunt duo, ipsa impugnatio, & ordo eius, conclusio est, impugnatio dæmonum est ex malitia eorum, ordo verò à Deo. Probatur, & declaratur: probatur quidem quo ad primam partem, ex inuidia profectus, & superbia impugnāt. ergo, quo ad secundam verò quia Deus vtitur malis bene ordinando. ergo, declaratur autem ex opposito, cuius hæc est ratio, scilicet angelica, hæc enim secundum vtrunque est à Deo, illa secundum ordinem tantum. Omnia clara sunt.

Sanct. ¶Circa hanc responsionem dubitatiuncula est, quia circulus dubij est de quæstione, an est, vtrum scilicet dæmones impugnent nos. Responsio autē est non ad hoc, sed ad causas impugnationis. ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt patet in 2. Posterior. Omnis quæstio est quæstio medij; & nihil aliud est quærere si quadratura circuli est, quàm si est aliquod medium ad ipsam. Vnde nihil aliud est quærere si dæmones impugnent, quàm si est aliquod medium, seu causa quare nos impugnēt. Et propterea responsio est ad propositum dicēte secundō autem scien di dum assignat causas ex quibus prouenit impugnatio dæmonū contra nos. sic enim optimè à priori ostensum est impugnationem eorum esse.

a ¶*Super Quæstionis centesimadecimaquarta Articulum secundum.*

Commūn. Titulus in corpore manifestatur.

¶In corpore duo. Primò in communi declaratur quid & quotuplex est tentare. Secundò respondetur quæsito.

¶Quo ad primum duo dicuntur, quid est tentare, scilicet experimentum sumere vt sciatur aliquid circa tentatum, & quotuplex est: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. nam quandoque fit cùm solo fine proximo, qui cadit in eius diffinitione, scilicet scire: quandoque cum aliquo vlteriore fine: qui potest esse bonus & malus, &c.

¶Quo ad secundum cōclusio responsiua est, Tentare vt nocet perpetratione peccati, est proprium diaboli. probatur ex differentia inter tentare attributum diabolo, & aliis, scilicet homini, Deo & carni, ac mundo: homini quidem conuenit ad vtrumlibet, scilicet bonū & malum: & ad malum culpæ non nisi vt ministro diaboli: Deo verò ad bonum tantùm mundo verò & carni quamuis ad malum culpæ tamen aut non actiuè, sed materialiter, aut instrumentaliter, diabolo principaliter tentante.

a ¶*Super Quæstionis centesimadecimaquarta Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶In corpore est vna distinctio bimembris cū duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito. Distinctio est, Causa alicuius duplicitèr, directè, quæ scilicet directè operatur ad illud

562 2. q. 96. 97. ar. 2. cor. & 3. dist. 21. q. 1. art. 1. Et opus. 7 cap. 7. Comment.

mittuntur. Nam ipsi puniunt ex odio, vel inuidia, mittuntur autem à Deo propter eius iustitiam.

¶Ad secūdum dicendum, quòd ad hoc quòd non sit inæqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompēsatio principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ, secundariò autem per custodiā angelorum. Vnde 4. Reg. 5. Elisæus dixit ad ministrum suum, Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

¶Ad tertium dicendum, quòd infirmitati humanæ sufficeret ad exercitium impugnatio, quæ est à carne & mundo: sed malitiæ dæmonum non sufficit, quæ vtroque vtitur ad hominum impugnationem. Sed tamen ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriam electorum.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum tentare sit proprium diaboli.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tentare non sit proprium diaboli. Dicitur enim Deus tentare, secundum illud Genesis 22. Tentauit Deus Abraham. Tentat etiam caro & mundus. Et etiā homo dicitur tentare Deum & hominem. Ergo non est proprium dæmonis tentare.

¶Præterea, Tentare est ignorantis. Sed dæmones sciunt quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶Præterea, Tentatio est via in peccatum. Peccatum autem in voluntate consistit. Cùm ergo dæmones non possint voluntatem hominis immutare, vt per supradicta patet[e]: videtur quòd ad eos non pertineat tentare. 562 2. q. 96. 97. ar. 2. cor. & 3. dist. 21. q. 1. art. 1. Et opus. 7 cap. 7. Comment. & b 546

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Thessa. 3. Ne forte tentauerit nos is qui tentat. Glos. id est diabolus, cuius officium est tentare.

CONCLVSIO.

¶Tentare, id est ad malum culpæ homines inducere, peccatum est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd tentare est propriè experimētum sumere de aliquo. Experimentum sumitur de aliquo, vt sciatur aliquid circa ipsum. & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis est scientia. Sed quandoque vlterius ex scientia quæritur aliquis alius finis, vel bonus, vel malus. Bonus quidem, sicut cùm aliquis vult scire qualis aliquis sit, vel quātum ad scientiam, vel quantum ad virtutem, vt eum promoueat: malus autem, quando hoc scire vult, vt eum decipiat vel subuertat. Et per hunc modum potest accipi quomodo tentare diuersis diuersimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur quandoque quidem vt sciat tentum. Et propter hoc tentare Deum dicitur esse peccatum, quia homo quasi incertus experiri præsumit Dei virtutem. Quandoque verò tentat vt iuuet, quandoque verò vt noceat. Diabolus autem semper tentat vt noceat in peccatum præcipitando. & secundum hoc dicitur proprium officium eius tentare. Nam etsi homo aliquando sic tentet, hoc agit inquantum est, minister diaboli. Deus autem tentare dicitur vt sciat, eo modo loquendi, quo dicitur scire quod facit alios scire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat vtrum diligatis eum. Caro etiam & mundus dicūtur tentare instrumentaliter seu materialiter, inquantum scilicet potest cognosci qualis sit homo, ex hoc quòd sequitur vel repugnat concupiscentiis carnis, & ex hoc quòd contemnit prospera mundi & aduersa, quibus etiam diabolus vtitur ad tentandum. Et sic patet solutio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, quòd dæmones sciunt ea quæ exterius aguntur circa homines: sed interiorem hominis conditionem solus Deus nouit, qui est spirituum ponderator: ex qua aliqui sunt magis proni ad vnum vitium quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, vt de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus est.

¶Ad tertium dicendum, quòd dæmon etsi non possit immutare voluntatem, potest tamen, vt suprà dictum est[e], aliqualiter immutare inferiores vires: ex quibus etsi non cogitur, voluntas tamen inclinatur. 548 & b

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. Dicit enim Dionysius 4. cap. de Diui. nom. quòd multitudo dæmonum est causa omnium malorum sibi & aliis. Et Damasc. dicit quòd omnis malitia & omnis immunditia à diabolo excogitata sunt. 563 12. q. 80. art. 4. Et 3. q. 8. ar. 7. ad 3. cundum. Et mal. 3. ar. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad illud: vt demolitor sit ædificandum: & indirectè, quæ scilicet operatur aliud ad quod ille non sequitur, vt scindens ligna respectu combustionis.

¶Prima conclusio est affirmativa. Omnia peccata spiritualia cauſantur à dæmone indirectè. Probatur primò: quia fuit cauſa primi peccati, ex quo secuta est pronitas ad malum. Exponuntur deinde doctores Dion. & Damasc. circa hunc ſenſum.

¶Secunda conclusio est negativa. Nõ omnia peccata hominum cauſantur à dæmone directè. Probatur primò, sublato dæmone, in homine sunt appetitus ſenſibilus & liberum arbitrium, ergo poteſt eſſe peccatum. Antecedens patet etiam autoritate Orig. consequentia probatur, quia regulatio appetitus ex libero pendet arbitrio. deinde declaratur conclusio: quoniam particularis est quo ad particularem ſibi ſubcontrariam quomodocunque fiat: quæ à peccato nostra à dæmone directè, & dicitur quòd eo modo quo peccatum primorum parentum.

a ¶*Super Quæſtionis centeſimædecimæquartæ Articulum quartum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò diſtinguendo reſpondet quæſito. Secundò ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile.

¶Quo ad primũ diſtinctio ſuppoſita repetitur, Miraculum dupliciter, propriè, & largè.

¶Prima cõclusio reſponſiua negatiuæ. Dæmones non poſſunt facere propriè miracula. Probatur vt ſuprà: quia miraculũ propriè eſt præter ordinem & virtutem totius creaturæ.

¶Secunda conclusio eſt reſponſiua affirmatiuæ. Dæmones poſſunt per miracula largè ſeducere. Probatur, quia poſſunt aliquid, quod & facultatẽ & cognitionem noſtram excedit.

¶Quo ad ſecũdum notatur, quòd aliud eſt dicere, hoc eſt verè miraculum, & aliud, hoc eſt verè res quæ apparet: & quòd quamuis opera mira dæmonum nunquam ſint vera miracula, vt in prima concluſione dicitur: ſunt tamen quã longe verè ita mirabiliter factæ vi ræ Magorum, & ignis, & turbo Iob. Quandoque autem ſunt rerum phantaſmata, ſeu ſimilitudines tantùm: vt in reſponſione ad ſecundum declaratur.

cundo, eius aduentus eſt ſecundum operationem Satanæ in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus. Ergo multo magis alio tempore per dæmones non fiunt niſi ſigna mendacia.

¶Præterea, De quolibet peccatore dici poſſet, quòd Dominus de Iudæis dicit Ioann. 8. Vos ex patre diabolo eſtis. Hoc autem eſt inquantum ipſi ex diaboli ſuggeſtione peccabant. Omne ergo peccatum eſt ex ſuggeſtione diaboli.

¶Præterea, Sicut angeli deputantur ad cuſtodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem. Sed omnia bona quæ facimus, ex ſuggeſtione bonorum angelorum procedũt: quia diuina ad nos mediantibus angelis perferuntur. Ergo, & omnia mala quæ facimus, prouenium ex ſuggeſtione diaboli.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur in libr. de Eccle. dog. Non omnes cogitationes noſtræ malæ à diabolo excitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrij motu emerguntur.

CONCLVSIO.

¶Omnia hominum peccata à dæmone indirectè cauſantur, directè autem ex arbitrij libertate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cauſa alicuius poteſt dici aliquid dupliciter. Vno modo directè, alio modo indirectè. Indirectè quidem, ſicut cùm aliquod agens cauſans aliquam diſpoſitionem ad aliquem effectum, dicitur eſſe occaſionaliter & indirectè cauſa illius effectus, ſicut ſi dicatur, quòd ille, qui ſecat ligna, eſt cauſa combuſtionis eorum. Et hoc modo dicendum eſt, quòd diabolus eſt cauſa omnium peccatorum noſtrorum: quia inſtigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato conſecuta eſt in toto genere humano quædam pronitas ad omnia peccata. Et per hunc modum intelligenda ſunt verba Damaſc. & Dion. Directè autẽ dicitur eſſe aliquid cauſa alicuius, quod operatur directè ad illud, & hoc modo diabolus non eſt cauſa omnis peccati. Non enim omnia peccata committuntur diabolo inſtigante, ſed quædam ex libertate arbitrij, & carnis corruptione. Quia, vt Origenes dicit, etiam ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum ciborum & venereorum, & huiuſmodi. Circa quæ multa inordinatio contingit, niſi per rationem talis appetitus refrænetur, & maximè ſuppoſita corruptione naturæ. Refrænare autem & ordinare huiuſmodi appetitum, ſubiacet libero arbitrio. Sic ergo non eſt neceſſarium omnia peccata ex inſtinctu diaboli prouenire. ſi qua tamen ex inſtinctu eius prouenunt, ad ea complenda eo blandimento decipiuntur homines nunc, quo primi parentes, vt Iſidorus dicit. Et per hoc patet reſpõſio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd ſi qua peccata abſque inſtinctu diaboli perpetrantur: per ea tamen non fiunt homines filij diaboli, inquantum ipſum primò peccantem imitantur.

¶Ad tertium dicendum, quòd homo poteſt per ſeipſum ruere in peccatum: ſed ad meritum proficere non poteſt, niſi auxilio diuino, quod homini exhibetur mediante miniſterio angelorum. Et ideo ad omnia bona noſtra cooperantur angeli: non tamen omnia peccata noſtra procedunt ex dæmonum ſuggeſtione. Quamuis nullum genus peccati ſit, quod non interdum ex dæmonum ſuggeſtione proueniat.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum dæmones poſſint homines ſeducere.

564 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd dæmones non poſſint homines ſeducere per aliqua miracula vera. Operatio enim dæmonum maximè vigebit in operibus Antichriſti. Sed ſicut Apoſtolus dicit ſecundæ ad Theſſalonicenſes ſecundum operationem Satanæ in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus. Ergo multo magis alio tempore per dæmones non fiunt niſi ſigna mendacia.

¶Præterea, Vera miracula per aliquam corporum immutationem fiunt. Sed dæmones non poſſunt immutare corpus in alienum naturam. Dicit enim Auguſtin. 18. de ciui. Dei. Nec corpus quidem humanum nulla ratione crediderim dæmonum arte, vel poteſtate, in membra beſtialia poſſe conuerti. Ergo dæmones vera miracula facere non poſſunt.

¶Præterea, Argumentum efficaciam non habet quod ſe habet ad oppoſita. Si ergo miracula vera poſſunt fieri à dæmonibus ad falſitatem perſuadendam, nõ erunt efficacia ad veritatem fidei confirmandã. Quod eſt inconueniens: cùm dicatur Marci vltimo, Domino cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.

¶SED CONTRA eſt quod Auguſt. dicit libro 83. quæſtio. quòd magicis artibus fiunt miracula plerunque ſimilia illis miraculis, quæ fiunt per ſeruos Dei.

CONCLVSIO.

¶Quamuis dæmones non poſſint propriè miracula facere, poſſunt tamen per miracula communiter lumines ſeducere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex ſuprà dictis patet, ſi miraculum propriè accipiatur, dæmones miracula facere nõ poſſunt, nec aliqua creatura, ſed ſolus Deus. Quia miraculum propriè dicitur quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, ſub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum largè, quod excedit humanam facultatem & conſiderationem. Et ſic dæmones poſſunt facere miracula: quæ ſcilicet homines mirantur, inquantum eorum facultatem & cognitionem excedunt. Nam & vnus homo inquantum facit aliquid, quod eſt ſuprafacultatem & cognitionem alterius, ducit alium in admirationem ſui operis, vt quodammodo miraculum videatur operari. Sciendum eſt tamen, quòd quamuis huiuſmodi opera dæmonum quæ nobis miracula videntur, ad veram rationem miraculi non pertingant, ſunt tamen quandoque veræ res. Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros ſerpẽtes & ranas fecerunt. Et quando ignis de cælo cecidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum vno impetu conſumpſit, & turbo domum deiciens, filios eius occidit, quæ fuerũt opera Satanæ, phantaſmata non fuerunt, vt Auguſt. dicit 20. de Ciui. Dei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut Auguſti. dicit ibidem, Antichriſti opera poſſunt dici eſſe ſigna mendacij: vt quia mortales ſenſus per phantaſmata deceptурus eſt, vt quę non facit videatur facere. Vel quia ſi ſint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, materia corporalis non obedit angelis bonis, ſeu malis ad nutum, vt dæmones ſua virtute poſſint trãſmutare materiam de forma in formam. Sed poſſunt adhibere quædam ſemina quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiuſmodi effectus complendos: vt Auguſt. dicit 3. de Trini. Et ideo dicendum eſt, quòd omnes tranſmutationes corporalium rerum quæ poſſunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta ſemina: poſſunt fieri per operationem dæmonum huiuſmodi ſeminibus adhibitis. Sicut cùm aliquæ res tranſmutantur in ſerpentes vel ranas, quæ per putrefactionem generari poſſunt. Illę verò tranſmutationes corporalium rerum, quæ non poſſunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum ſecundum rei veritatem perfici poſſunt. Sicut quòd corpus humanum mutetur in corpus beſtiale, aut quod corpus hominis mortuum reuiuiſcat. Et ſi aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non eſt ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum apparentiam tantùm. Quod quidem poteſt dupliciter contingere. Vno modo ab interiori ſecundum quòd dæmon poteſt mutare phantaſiam hominis, & etiam ſenſus corporeos, vt aliquid videatur aliter quàm ſit: ſicut ſuprà dictum eſt c. Et hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarum rerum corporalium. Alio modo ab exteriori. Cùm enim ipſe poſsit formare corpus ex aëre cuiuſcunque formæ & figuræ, vt illud aſſumens in eo viſibiliter appareat: poteſt eadem ratione circumponere cuicunque rei corporeæ quamcunque formam corpoream, vt in eius ſpecie videatur. Et hoc eſt quod Aug. dicit 18. de Ciui. Dei, quòd phantaſticum hominis quod etiam in cogitando ſiue ſomniando, per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alicuius animalis effigie ſenſibus appareat alienis. Quod non eſt ſic intelligendũ quòd ipſa vis phantaſtica hominis, aut ſpecies eius eadem numero incorporata alterius ſenſibus oſtendatur, ſed quia dæmon qui in phantaſia vnius hominis format aliquam ſpeciem: ipſe etiam poteſt ſimilem ſpeciem alterius ſenſibus offerre.

¶Ad tertium dicendum, quòd, ſicut Auguſtinus dicit in libr. 83. quæſtio. cùm talia faciunt magi qualia ſancti, diuerſo fine & diuerſo iure fiunt. Iſti enim faciunt quærentes gloriam ſuam, illi quærentes gloriam Dei. Et iſti faciunt per quædam priuata commercia. Illi autem publica adminiſtratione & iuſſa Dei, cui cuncta creata ſubiecta ſunt.

¶ART

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum dæmon, qui ſuperatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.

561 1. Sent. 6. Metaph. 5. AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd dæmon qui ſuperatur ab aliquo, non propter hoc ab impugnatione arceatur. Chriſtus enim efficaciſsimè ſuum tentatorem vicit. Sed tamen poſtea eum impugnauit, ad occaſionem eius Iudæos incitando. Ergo non eſt verum quòd diabolus victus ab impugnatione ceſſet.

¶Præterea, Infligere pœnam ei qui in pugna ſuccumbit, eſt inciare ad acrius impugnandum. Hoc autem non pertinet ad Dei miſericordiam. Ergo dæmones ſuperati non arcentur.

¶SED CONTRA eſt, quod dicitur Matth. quarto, Tunc reliquit eum diabolus, ſcilicet Chriſtum ſuperantem.

CONCLVSIO.

¶Dæmon ſuperatus vacat à tentatione eiuſdem non ſemper, ſed vſque ad tempus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt, quòd dæmon ſuperatus nullum hominem poteſt de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autem dicunt, quòd poteſt alios tentare, ſed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, ſi tamen intelligatur vſque ad aliquod tempus. Vnde & Luc. 4. dicitur, quòd conſummata omni tentatione diabolus receſſit à Chriſto vſque ad tempus. Et huius ratio eſt duplex. Vna eſt ex parte diuinæ clementiæ. Quia, vt Chryſoſt. dicit ſuper Matth. non tandiu homines diabolus tentat, quandiu vult, ſed quandiu Deus permittit. Quia & ſi permittat pauliſper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam.

¶Alia ratio ſumitur ex aſtutia diaboli. Vnde Ambroſ. dicit ſuper Lucam, quòd diabolus inſtare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quòd tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimiſit, patet per illud quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam vnde exiui.

¶Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

QVAESTIO CENTESIMA decimaquinta, De actione corporalis creaturæ, in ſex articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

¶Circa actiones corporales quæruntur ſex.

¶Primò, vtrum aliquod corpus ſit actiuum.

¶Secundò, vtrum in corporibus ſint aliquæ ſeminales rationes. ¶Tertiò, vtrum corpora cæleſtia ſint cauſa eorum, quæ hic per inferiora corpora fiunt. ¶Quartò, vtrum ſint cauſa humanorum actuum. ¶Quintò, vtrum eorum actionibus dæmones ſubdantur. ¶Sextò, vtrum cæleſtia corpora imponant neceſsitatem his, quæ eorum actionibus ſubduntur.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum aliquod corpus ſit actiuum.

366 2. contra 69. AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nullum corpus ſit actiuum. Dicit enim Auguſt. quòd in rebus inuenitur aliquid actum & non agens, ſicut ſunt corpora: aliquid agens & non actum, ſicut Deus: aliquid agens & actum, ſicut ſubſtantiæ ſpirituales.

¶Præterea, Omne agens excepto primo agente, in ſuo opere indiget ſubiecto, quod ſit ſuſceptibile ſuæ actionis. Sed infra ſubſtantiam corporalem non eſt ſubſtantia quæ ſit receptibilis ſuæ actionis: quia hæc ſubſtantia tener vltimum gradum in entibus. Ergo ſubſtantia corporalis non eſt actiua.

¶Præterea, Omnis ſubſtantia corporalis concluditur quantitate. Sed quantitas impedit ſubſtantiam à motu & actione: quia comprehendit eam & mergitur in ea: ſicut impeditur aër nubilosus à perceptione luminis. Et huius ſignum eſt, quòd quanto magis acreuerit quantitas corporis, tanto eſt ponderoſius & grauius ad hoc quòd moueatur. Ergo nulla ſubſtantia corporalis eſt actiua.

¶Præterea, Omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuum. Sed à primo actiuo quod eſt ſimpliciſsimum, remotiſsima ſunt corpora, quę ſunt maximè compoſita. Ergo nullum corpus eſt agens.

¶Præterea, Si aliquod corpus eſt agens, aut agit ad formam ſubſtantialem, aut ad formam accidentalem. Sed non ad formam ſubſtantialem: quia non inuenitur in corporibus principium actionis niſi aliqua qualitas actiua, quæ eſt accidens. Accidens autem non poteſt eſſe cauſa formæ ſubſtantialis: cùm cauſa ſit potior quàm effectus. Similiter etiam neque ad formam accidentalem: quia accidens non ſe extendit vltra ſuum ſubiectum, vt Auguſti. dicit 9. de Trinit. Ergo nullum corpus eſt actiuum.

¶SED CONTRA eſt, quòd Diony. 15. capit. Cęleſt. hierar. inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, quòd ad ſuſceptas materias manifeſtat ſuiipſius magnitudinem, & actiuus & potens.

CONCLVSIO.

¶Corpus ſecundum quòd eſt actu, agit in corpus ſecundum quòd eſt in potentia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſenſibiliter apparet aliqua corpora eſſe actiua. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui errauerunt. Fuerunt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones ſubtraxerunt. Et hæc eſt opinio Auicebron in libro Fontis vitæ, vbi per rationes, quæ tactæ ſunt, probatur quòd nullum corpus agit, ſed omnes actiones quæ videntur eſſe corporum, ſunt actiones cuiuſdam virtutis ſpiritualis, quæ penetrat per omnia corpora: ita quòd ignis ſecundum eum non calefacit, ſed virtus ſpiritualis penetrans per ipſum. Et videtur hæc opinio deriuata eſſe ab opinione Plato. Nam Plato poſuit omnes formas, quæ ſunt in materia corporali, eſſe participatas & determinatas & contractas ad hanc materiam e, formas verò ſeparatas eſſe abſolutas & quaſi vniuerſales. Et ideo illas formas ſeparatas dicebat eſſe cauſas formarum quæ ſunt in materia. Secundum hoc ergo quòd forma, quæ eſt in materia corporali, determinata eſt ad hãc materiam indiuiduatam per quantitatem, ponebat Auicebron quòd à quantitate prout eſt indiuiduationis principium, retinetur & arcetur forma corporalis, ne poſsit ſe extendere per actionem in aliam materiam: ſed ſolùm forma ſpiritualis & immaterialis, quæ non eſt coarctata per quantitatem, poteſt effluere per actionem in aliud. Sed iſta ratio non concludit quòd forma corporalis non ſit agens, ſed quòd non ſit agens vniuerſale. Secundum enim quod participatur aliquid, ſecundum hoc eſt neceſſarium quòd participetur id quod eſt proprium ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione viſibilis. Agere autem, quod nihil eſt aliud quàm facere aliquid actu, eſt per ſe proprium actus inquantum eſt actus. Vnde & omne agens agit ſimile. Sic ergo ex hoc quòd aliquid eſt forma non determinata per materiam quantitati ſubiectam, habet quòd ſit agens indeterminatum & vniuerſale. Ex hoc verò quòd eſt determinata ad hanc materiam, habet quòd ſit agens contractum & particulare. Vnde ſi eſſet forma ignis ſeparata, vt Platonici poſuerunt e, eſſet aliquo modo cauſa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ eſt in hac materia corporali, eſt cauſa huius ignitionis, quæ eſt ab hoc corpore in hoc corpus. Vnde & ſic talis actio per contactum duorum corporũ. Sed tamen hęc opinio Auicebron ſuperexcedit opinionem Plato. Nã Plato ponebat ſolùm formas ſubſtantiales ſeparatas, accidentia verò reducebat ad principia materialia: quæ ſunt magnum & paruum, quæ ponebat eſſe prima contraria: ſicut & alij rarum & denſum. Et ideo tam Plato quàm Auicenna in aliquo ipſum ſequentes, ponebant quòd agẽtia corporalia agunt ſecundum formas accidentales, diſponendo materiam ad formam ſubſtantialem e: ſed vltima perfectio, quæ eſt per inductionem formæ ſubſtantialis, eſt à principio immateriali. Et hæc eſt ſecunda opinio de actione corporum. De qua ſuprà dictum eſt e, cùm de creatione ageretur. Tertia verò opinio fuit Democriti, qui ponebat actionem eſſe per effluxionem atomorum à corpore agente, & paſsionem eſſe per receptionem eorundẽ in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Ariſtot. in primo de Genera. Sequeretur enim quòd corpus non pateretur per totum, & quòd

a ¶*Super Quæſtionis centeſimædecimæquartæ Articulum quintum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò reſeruntur opiniones: Secundò reſpondetur quæſtio.

¶Quo ad primum duæ referuntur opiniones. Prima, quòd ſuperatus dæmon ſemper vacabit ſimpliciter à tentando. Secunda, quòd vacabit à tentando eundem tantum.

¶Quo ad ſecundũ concluſio reſponſiua eſt, ſuperatus dæmon vacat à tentatione eiuſdem ad tempus. Probatur quòd vacet, autoritate & ratione. Autoritate tentationis Chriſti. Ratione, primò Chryſoſtomi, ex parte Dei: quia non permittit propter infirmam naturam. Secundò, Ambroſ. ex parte dæmonis: quia refugit triumphari. Deinde probatur quo ad tempus, & non ſimpliciter, autoritate Matth. 12. Reuertar in domum meam. Aduerte hic quãta fuerit reuerentia diui Thomæ ad ſacros Doctores, quòd cùm opinio propria quę eſt concluſio, ſit tertia, maluit cõtinuare illam cum ſecunda, trahendo illam ad bonum ſenſum, ne videretur alios ſe præferre.

a ¶*Super Quæſtionis centeſimædecimæquintæ Articulum primum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore quinque. Primò, in quo ſint difficultas. Secundò tractatur opinio Auicebrõ. Tertiò Platonis & Auicennæ. Quarto Democriti. Quinto reſpondetur quæſito.

¶Quo ad primum duo, quid manifeſtũ, & quid occultum. Manifeſtũ ad ſenſum eſt corpora agere, vt ignem calefacere experimur. Difficile autem aut diſputabile eſt quomodo agant quantum fuit circa modum agendi triplex error.

¶Aduerte hic, quòd corpora aliquo modo concurrere ad agẽdum nullus negat: & hic experimur ad ſenſum. Sed quo modo concurrãt, an ſcilicet vt medio, per quæ ſe noſcat vis actiua, an vt diſponentia, an vt emittentia de ſe atoma, an vt educẽtia de aliorum potentiis, &c. hoc eſt quod in dubium venitur.

¶Quo ad ſecũdum tria. Primo opinionem. Secundo radicem Platonicam. Tertio cõtrariam Platonicæ opinionis: & omnia tam clara ſunt in littera, vt non expoſitione egeant. Ad hoc autem tanũ dixit hanc circa opinionẽ aduerte quòd hæc opinio adeò circa modum agẽdi deliranit, vt talem poſuerit modum, ex quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequatur negatio ipsius actionis: & ideo in litera dicitur, quòd totaliter subtraxerunt actiones corporibus: dicendo enim, quòd corpora in agendo concurrunt tantum secundum apparentiam, & vt media, per quæ transit vis actiua, & non vt aliquid coopatã tia, manifestè incidunt in cõfusionẽ diminuentem, sicut dicendo hominem pictum.

Annot.

¶ Circa tradita verò Platonicam notato quòd quãuis prima facie hæc ratio videatur continere in se duas rationes positas in tertio contra Gentil. cap. sexagesimonono pro Auicebron. si quis tamen diligentèr consideret, non est ita, vt patet ex tertio argumento hic facto ex parte quantitatis: vt etiam si ibi ímo hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, allatioque ingenio sumpta est confutata. Consistit enim hæc ratio super esse rei actiuæ, quia scilicet debet esse absolutum, esse autem corporeum non est absolutum sed contractum: ergo. Soluitur autem & subtilius, quòd esse fundat actiuitatem, sed nõ modum agendi: imò sicut actualitas rei est causa actionis, ita modus essendi in actu causat modum agẽdi. Et propterea cùm absolutum & contractum dicant modos essendi, & non actum ipsum, ex affirmatione absoluti non sequitur modos agendi vniuersaliter: & ex affirmatione contracti modus agendi particulariter. Et sic ex negatione absoluti non sequitur negatio actiuitatis, sed modi agendi, scilicet vniuersaliter, cuius signum in litera notatur, quòd actio contracti est per contractum duorum corporum: hoc enim est limitati modi actionis signum.

d 137 Commẽt.

¶ Quo ad tertium Platonis & Auicennæ, non Auicebron, vt multi corrupti codices habent, opinio ponitur, cõsistens in hoc, quòd corpora agunt per suas formas accidentales, vt dispositionalia materiam: & in hoc bene dicit, & euitat stultitiam Auicebron. Et quòd corpora non agãt vt educẽtia formas substantiales, sed dantur à formis separatis vel intelligentia agente: & in hoc errat, vt patuit superius.

567 2. Phys. 7. in expo. lit. Et de cæl. 13. art. 1. cor. 2. di. 18. qõ. 1. articul. 2. Et ver. q. 5. artic. 9. ad 5.

¶ Quo ad quartum opinio Democriti valde rudis ponit actionem fieri per defluxum atomorũ ex corpore agente in patiẽs. Improbatur ex parte patientis, quia non totum patitur ex parte agẽtis, quia minuitur agendo.

¶ Quo ad quintum conclusio respõsiua quæsito est. Corpus agit secundùm quod est actu in aliud, secundùm quòd est in potẽtia. Hæc conclusio satis probata relinquitur, ex dictis contra Auicebron. Vnumquodque quantum participat de aliquo, tantum etiam participat de illius proprio, sed actus proprium est agere. ergo corpus secundum quod est actu, actiuum est: & sic habetur quòd verè agit: & modus agendi, & quid agit scilicet tam accidẽs, quàm substantiã, cùm sit actu & secundum formam substantialem & accidentalem.

¶ Aduerte hic, quòd corpus esse actiuum secundum suam substantiam, potest dupliciter intelligi. Vno modo vt sit ellicium aliculus seu propriæ actionis, puta generationis, verbi gratia, quando ignis generat ignem, sicut calor elicit alterationem præsentiam, scilicet calefactio nem: ita substantia ignis elicitur generationẽ substantialem. Et hæc est opinio Scoti posita ab eo in multis locis, scilicet in primo, distinctione tertia, quæstione septima, & in secundo distinctione nona, quæstione secunda, & distinctione decimasexta quæstione prima, & in quarto distinctione vndecima, &c. Alio modo, vt corpus non sit per seipsum elicitiuum alicuius actionis, sed sit radix & principium, quòd qualitas sua actiua elicat actionem assimilatiuam sibi substãtialiter. Verbi gratia, Substantia ignis non elicit generationem huius ignis geniti, sed est præbens efficacium calori suo, vt elicit generationem qua effectus fiat similis substantialiter igni, id est, fiat ignis, quia est agens vniuocum. Et ista via est Petripaterica, vt patet in De sensu & sensato, quã sequitur Sanct. Thomas, expressè tenens q. creata substãtia nullius actionis est proximum elicitiuum principium.

Annot.

¶ In respõsione ad quintum est quæstio, quomodo substantia agat substantiam, & accidens inuirtute substantiæ, sed suprà tractata est.

Annot.

a ¶ *Super Quæstionis centesimadecimaquinta Articulum secundum.*

Titulus clarus ex corpore articuli. Motus est enim articulus hic propter verba Augustini.

Annot.

¶ In corpore duo: Quid & quãm conueniens significetur ratio seminalis: secundo respondet quæsito.

Comment.

¶ Quo ad primum principia actiua & passiua motuum & generationũ naturalium, rationes seminales ab Augustino conuenienter vocãtur. Probatur. Corpora viuentia sunt perfectiora inter omnia naturalia: ergo ab eis cõuenienter fit denominatio cæterorum, ergo à seminibus conuenienter nominantur principia actiua & passiua omnium naturalium. Ante cedens patet: consequentia probatur dupliciter. Primò à priori: quia denominatio fit à perfectiori, ex secundo de anima. Secundò à posteriori. & simili ad propositum: quia nomen naturæ à natiuitate ortum, ad omnium rerum naturalium continẽda principia transtitum est. Secunda verò consequentia probatur: quia semina sunt actiua & passiua principia generationis viuentium.

¶ Quo ad tertium conclusio est, quòd rationes seminales sunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numerando quatuor modos essendi, quos habent, in verbo, in causis vniuersalibus corporalibus, in causis particularibus, in seminibus: vbi patet tripliciter esse rationes seminales in materia corporali.

a ¶ *Super Quæstionis centesimadecimaquinta Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue, Motus inferiorum corporũ causantur à corporibus cælestibus. Probatur, Omnis multitudo ab vnitate procedit: ergo omnis motus ab immobili: ergo quantò aliquid est magis immobile, tantò est magis causa magis mobilis: ergo corpora cælestia sunt causæ inferiorium mobilium. Antecedens patet: prima consequentia probatur, quia immobile vno modo se habet, mobile multiformiter. Secunda verò est ex se euidens ex eadem radice. Tertia verò probatur, quia corpora cælestia sunt magis immobilia. Probatur, quia solo motu locali, quo etiam non sit multiformitas in aliquo intrinseco, cætera mutationibus, alteratione, generatione, motu locali.

Annot.

¶ In respõsione ad secundum occurrunt tres dubitationes. Prima est circa progressum respõsionis: videtur enim diuertere à proposito. Nam primo proponitur conditionalis de proportione qualiarum actiuarum ad formas substantiales: & deinde transitur ad gradus causandi earundem, nec vnquam redditur ad destructionem illius conditionalis, cuius tamen destructio in hac respõsione sustinetur. Secunda est circa rationem assignatam in litera, quare necesse est præter corpora inferiora ponere corpus cæleste esse actiuum effectuum inferiorum. Ratio enim est ista, Actiones sicut & qualitates elementares, se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales: ergo oportet ponere aliter actiuum. & probatur consequentia: quia materia non sufficit ad agendum, & deinde ostenditur, quòd tale agens oportet esse mobile: ac per hoc concluditur esse cælum. Hæc autem ratio non concludit intentum: quoniam cùm in antecedente dicitur, quòd hæc accidentia se habent vt materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primò de istis accidentibus virtute propria. Secundò de eis, vt agunt in virtute substantiarum naturalium inferiorum, quarum sunt. Si enim intelligitur secundo modo, falsum est antecedens: quoniã calor, vt vis ignis, introducit actiuè formam ignis, apud Sanctum Thomam, quamuis vt calor disponat tantùm ipso illa. Si autem intelligitur primo modo, verum est antecedens, quia accidens virtute propria non potest agere substantiam, sed disponere tantùm. sed tunc concesso toto processu negabitur vltima consequentia, scilicet ergo illud aliud agens mobile est corpus cæleste: dicam enim quòd illud est substantia illius corporis, cuius qualitas agit disponendo, Verbi gratia, Substantia ignis, cùm generatur ignis ab igne, & substantia hominis, cùm generatur homo ab homine, & sic de aliis. In hoc enim consistit difficultas secundi argumenti, quod est sufficientia inferiorum agentium tam ad accidentia, quàm ad substantias procedit contra necessitatem recurrendi ad corpus cæleste. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce respõsionis positum, scilicet quòd omne generans inferius mouetur ad speciem vt instrumentum cælestis corporis. Aut enim hic sumitur species vt distinguitur contra individuum & tunc restat ostendere, vnde hoc efficacitas inferatur. Ex dictis enim nihil apparet ad propositum tale aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum: quia cùm ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis vt instrumentum sed vt agens principale, cuius signum euidens est, quia assimilat sibilipsi effectum: hæc enim est differentia instrumenti à principali agentis, quòd illud vt sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶ Ad has dubitationes alio ordine respondendum est. Primò namque ad secundum, ex cuius sensu reliquæ pendent, deinde ad primã & tertiam dicetur. Sciendum est ergo, quòd duplex est principiorum actiuorum ordo: quædam enim sunt principia actiua formaliter: quædam verò virtualiter. Actiua formaliter voco, quæ sunt principia elicitiua actionum: qualia sunt calidum & frigidum, &c. Actiua autem virtualiter dico, illa quæ non eliciunt actiones: sed sunt quorum virtute actiones eliciuntur: qualia sunt omnia corpora secundum substantiam. dictum est enim superius, quòd substantia creata nullius actionis est elicitiuum principium, & quòd tamen est id cuius virtute qualitates & potentiæ actiuæ agunt. Hoc autem duplex genus actiui principij in corporibus sic se habet, quòd formale sequitur virtuale. & sic virtuale est prius formali secundum rem, sed secundum nomen est totum oppositum: quoniam actiuum formale sibi nomen actualitatis vendicauit, vt communiter dicatur, vt in hac etiã litera dicitur, quòd nullum inuenitur in istis inferioribus actiuum principium nisi qualitas elementaris, &c.

¶ Hoc igitur supposito ad secundum dubium dico duo. Primum, standum infra ordinem actiuorum formaliter, optimè videtur sequi. Omnia actiua formaliter in istis inferioribus se habent, vt materium disponentia. ergo necesse est ponere aliquod in superioribus actiuum formale, quod se habeat vt perficiens: & cùm tale oporteat esse mobile, sequitur, ergo est corpus cæleste. Nec potest contra hoc inferri, quòd tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine actiuorum formaliter. Secundum est, quòd vniuersaliter loquendo de vtroque ordine actiuorum, processus litera etiam valet quod tali ordine manifestatur. Omnia hæc actiua formaliter sunt vt materiam disponentia, ergo præter hæc oportet esse aliud actiuum formale se habens vt informans. Tunc vltra, sicut superius principium actiuum formale se habet ad inferius principium actiuum formale: ita superius virtuale ad inferius virtuale. substantia namque rerum cum accidentibus innotescunt, vt in primo de Anima dictum: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale: ergo præter inferius virtuale oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale est vt materiale respectu superioris formalitatis inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic patet, quòd sine literam interpretemur de actiuis formaliter, quòd consequentia est bona intra primum dictum: siue vniuersaliter & indistincte interpretemur de actibus, consequentia quoque est bona ex eadem radice, quia scilicet formaliter actiua sunt tantùm disponentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt actiua virtute propria. Et cùm dicitur, quòd tunc fieri recurrit ad substantiam corporis cuius est illud accidens: tam patet respõsio, quòd variatur ordo actiuorum. oportet enim habere recursum ad actiua actiuum formale: vt omnis ordo actiuorum compleatur & sic ad destructio ad corpus cæleste, quod manifestè actionem elicit: non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per actiones proprietates, qualis est lux & influxus, &c.

¶ Ad primum verò dubitationem dicitur dupliciter. Primò, quòd nullum inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis, quoniam per se notum est, nullam esse varietatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatum elementarium: vt patet ex operibus quòd enim magnes trahat ferrum, ex nulla elementi virtute proueniat. & consequenter nec eius forma, quæ illius operis est principium, &c. Secundò, quòd illa conditionalis fuit destructa in litera non formaliter breuitatis causa, sed implicitè & virtualiter. Affirmando enim actiua inferiora se habere vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit infirmitatem horum actiuorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim in potentia fuit ad formas ipsas, oportet quòd sint potentia ad diuersitatem earumdem diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat res esse vnitatem & diuersitatem ab alio. Consonat autem series litera huic expositioni quia cum aduersatiua coniunctione transitus ad ostendendam impotentiam horum ex genere causandi accidentium eorumdem.

¶ Ad tertiam

enim in tertio de Trinitate, quòd sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sic ipse mundus est grauidus causis nascentium. Sed tamẽ rationes ideales possunt dici causales: non autem propriè loquendo, seminales, quia semen non est principium separatum. Et præter huiusmodi rationes non fiunt miracula. Similiter etiam neque præter virtutes passiuas creaturæ inditas (vt ex ea fieri possit quicquid Deus mandauerit) sed præter virtutes actiuas naturales & potentias passiuas, quæ ordinantur ad huiusmodi virtutes actiuas: dicuntur fieri miracula, dum dicitur quòd fiunt præter rationes seminales.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus fiunt.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd corpora cælestia non sint causa eorum quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. Dicit enim Damas. Nos autem dicimus quoniam ipsa, scilicet corpora cælestia, non sunt causa alicuius eorum quæ fiunt: neque corruptionis eorum quæ corrumpuntur: signa autem sunt magis imbrium, & aëris transmutationis.

¶ Præterea, Ad faciendum aliquid sufficit agens & materia. sed in istis inferioribus inuenitur materia patiens, & inueniuntur etiam contraria agentia, scilicet calidum, & frigidum, & huiusmodi. Ergo non est necessarium ad causandum ea, quæ hic inferius fiunt, causalitatem cælestibus corporibus attribuere.

¶ Præterea, Agens agit sibi simile. Sed videmus quòd omnia quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc quòd calefiunt & frigidantur, & humectantur, & desiccantur, & aliis huiusmodi qualitatibus alterantur. Quæ non inueniuntur in corporibus cælestibus. Ergo corpora cælestia non sunt causa eorum, quæ hic fiunt.

¶ Præterea, Sicut Augustinus dicit quinto de Ciuitate Dei, Nihil est magis corporeum quàm corporis sexus. Sed corporis sexus nõ causatur ex corporibus cælestibus. Cuius signum esse videtur, quòd duorum geminorum sub vna conflatione natorum, vnus est masculus & alter est fœmina. Ergo corpora cælestia non sunt causa rerum corporalium, quæ hic fiunt.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit tertio de Trinitate, quòd corpora crassiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur. Et Dionys. dicit 4. capit. de Diuin. nomin. quòd lumen solis ad generationem sensibilium corporum confert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

CONCLVSIO.

¶ Corpora cælestia cum tantum mobilia sint secundum latiorem motum, causa sunt omnium eorum, quæ in his corporibus inferioribus cæteris mixtis agantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm omnis multitudo ab vnitate procedat, quod autem immobile est, vno modo se habet, quod verò mouetur, multifor- miter: considerandum est in tota natura, quòd omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis sunt immobilia, tanto sunt magis causa eorum, quæ sunt magis mobilia. Corpora autem cælestia sunt inter alia corpora magis immobilia. Non enim mouentur nisi motu locali. Et ideo motus horum inferiorum corporum, qui sunt varij & multiformes, reducuntur in motum corporis cælestis, sicut in causam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Damas. intelligendum est, quòd corpora cælestia non sunt primò causa generationis & corruptionis eorum quæ hic fiunt: sicut dicebant illi qui ponebant corpora cælestia esse deos.

¶ Ad secundum dicendum, q principia actiua in istis inferioribus corporibus non inueniuntur nisi qualitates actiuæ elementorum, quæ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: & si sic esset, quòd formæ substantiales inferiorum corporum non diuersificarentur nisi secundũ huiusmodi accidentia, quorum sponentia, ergo præter hæc oportet esse aliud actiuum formale se habens vt informans. Tunc vltra, sicut superius principium actiuum formale se habet ad inferius principium actiuum formale: ita superius virtuale ad inferius virtuale. substantiæ namque rerum cum accidentibus innotescunt, vt in primo de Anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale: ergo præter inferius virtuale oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale est vt materiale respectu superioris formalitatis inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic patet, quòd sine literam interpretemur de actiuis formaliter, quòd consequentia est bona intra primum dictum: siue vniuersaliter & indistincte interpretemur de actibus, consequentia quoque est bona ex eadem radice, quia scilicet formaliter actiua sunt tantùm disponentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt actiua virtute propria. Et cùm dicitur, quòd tunc fieri recurrit ad substantiam corporis cuius est illud accidens: tam patet respõsio, quòd variatur ordo actiuorum. oportet enim habere recursum ad actiua actiuum formale: vt omnis ordo actiuorum compleatur & sic ad destructio ad corpus cæleste, quod manifestè actionem elicit: non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per actiones proprietates, qualis est lux & influxus, &c.

¶ Ad primum verò dubitationem dicitur dupliciter. Primò, quòd nullum inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis, quoniam per se notum est, nullam esse varietatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatum elementarium: vt patet ex operibus quòd enim magnes trahat ferrum, ex nulla elementi virtute proueniat. & consequenter nec eius forma, quæ illius operis est principium, &c. Secundò, quòd illa conditionalis fuit destructa in litera non formaliter breuitatis causa, sed implicitè & virtualiter. Affirmando enim actiua inferiora se habere vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit infirmitatem horum actiuorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim in potentia fuit ad formas ipsas, oportet quòd sint potentia ad diuersitatem earumdem diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat res esse vnitatem & diuersitatem ab alio. Consonat autem series litera huic expositioni quia cum aduersatiua coniunctione transitus ad ostendendam impotentiam horum ex genere causandi accidentium eorumdem.

¶ Ad tertiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad tertiam dubitationem dicitur, quòd vtroque modo verificari potest cotollarium illud. Et primo quidem modo sequitur ex dictis cointellecta alia propositione tritissima, & ideo non explicata, scilicet quòd cælum sit agens vniuersale. ex his namque bene sequitur, ergo quæcunque inferiora agunt ad speciem agunt vt instrumenta cælorum: quia, vt superius dictum probatúmque est, illa sola agunt directè & per se naturam, quæ causant eam in quocunque sint ente secundum eandem rationem. Hæc autem impossibile est esse vniuoca, vt sunt ista. Et ideo hæc inquantum agunt ad speciem, generando individuum, agunt in virtute illorum, quorum per se est agere ad speciem. Secundo autem modo intellectum vetum est accipiendo instrumentum nō strictè, vt arguendo acceptum est: sed largè vt omne mouens motum vt tale, dicitur instrumentum: hoc enim modo corpora inferiora sunt instrumenta superiorum: quia non agūt nisi mota ab illis: & similiter accipiendo instrumentum vt actiuum cōditionis materialis, est instrumentum actiui conditionis formalis, cùm enim omne agens agat sibi simile quātum potest, & quantò agens est superius, tantò fit formalius: consequens est quòd conditio causata in effectu à superiori agente, est vt formalis respectu conditionis causatæ ab inferiori. Merito autem hæc ratione inferius vocatur instrumentum superioris, quia instrumēti est materiā parare, principalis verò agentis informare: & vtroque modo sol & homo generāt hominem. Nec sequitur quòd non assimiletur homini generāti quia non ita strictè sumitur. Vnde in litera non dicitur absolutè instrumentum, sed sicut instrumentum.

a ¶Super Quæstionis decimæ nonæ Articulum quartum.

TItulus humanorum actuū. Humani actus dicūtur qui sunt proprij homini in eo quòd homo, in quibus differt à brutis: & hi sunt actus intellectus & voluntatis tam elicīti, quàm imperati, vt sic.

¶In corpore tria. Primò ostendit habilitudiné corporum cælestium ad ea quorum sunt causæ. Secundò ea, quæ occasionaliter mouent. Tertiò respondet quæsito.

¶Quo ad primum tria. Primo, qualia sunt directè, & per se sub dita cæli causalitatiq; dicit quòd sunt corpora. Secundo, qualia per accidens subdita: & dicit q; sunt vires animę affixę organisatæ poteris. Tertiò q; consequeretur, si intellectus esset alterius horū modorū subditus, duo. Primò, quòd naturaliter omnia ageret, vt bruta: secundo, quòd non esset liberi arbitrij.

¶Aduerte hic duo. Primum, quòd in hac litera insinuatur talis distinctio, Corpora cælestia agere aliquid contingit dupliciter: scilicet causaliter & occasionaliter, & vterq; modus subdividitur. Nam causalitatē habere super aliud contingit dupliciter, scilicet directè & per se. Et sic habet causalitatem super vires animæ affigatas corporeis organizatis eas enim agit per aliud, id est per corpus, quod est earum organum quod probatur ex eo, quia impediuntur secundum impedimenta organorum, vt patet in visu. Occasionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo necessitando, & sic pertingit vsque ad intellectum. Alio modo inclinando tantùm, & sic pertingit ad voluntatem: vt in litera secunda parte patet quod per anticipationem dicendum duxi, ne introducentes secundam Partem æquiuocatio illorum terminorum, scilicet directè, & per accidens, decipiant. Intendit enim litera occasionalitatem non causalitatem. Vnde non dicit quòd indirectè & per accidēs causant, aut imprimunt: vt in Prima parte dixerat: sed pertingunt seu pertingere possunt: aperiens ex hoc non de causalitate, quæ impressio quædam est, sed de occasione, quæ propositionē sonat absque impressione se loqui.

¶Secundò aduerte, quòd vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales sunt depressæ in materia corporali: anima verò eleuatur super totum ordinem corporum, vtpote excedens naturam, quæ est principium formale cuiuslibet corporei actiui, vt sic. Cuius signum est, quòd natura nō nisi ad vnum mouet, anima autem etiam vegetatiua mouet ad omnes differentias, vt patet in augmento plantarum. Et propter hanc differentiam corpora cælestia inquantum sunt corporalia agētia, de eis enim nunc hic est sermo, dicuntur agere directè, & per se in corpora, id est composita ex materia & forma, quæ non excedit naturæ rationem. In vires autem animæ organizatas dicuntur agere per accidens, id est, per corpus: quia scilicet sunt altioris ordinis quàm formæ corporeæ.

¶Quo ad secundum, vt iam patet, duo dicuntur. Primo, q; cælum pertingit ad intellectum & voluntatem indirectè, & per accidens, id est per motum occasionis, proponendo obiectum virtuti. Secundo, quòd differenter hoc fit respectu intellectus & voluntatis: quia ille necessariò sequitur sensus, ista non.

¶Circa hanc partem occurrit dubium: quomodo saluatur hoc differentia inter intellectum & voluntatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium actus, aut quo ad specificationē eiusdem. Si primo modo, falsum est quòd intellectus necessitetur à sensu, cùm liber sit vsus intellectus. Si secūdo modo, nulla est inter intellectum & voluntatē differentia, cùm vtriusque obiectum sit vnum & idem cognitum ex sensibilibus.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd assignata differentia intelligitur quoad rectitudinē actus: rectitudo enim actus in intellectu est naturalis: non enim rectè intelligimus, quia volumus: sed, quia agētia ad intellectionem sunt bene disposita secundum naturam, phantasmata scilicet & intellectus agens, &c. rectitudo autem actus voluntatis est libera, ideo enim rectè volumus, quia volumus sic quia, iustè, temperatè, &c. Et propterea actus intellectus necessariò sequitur dispositionem sensuum, vtpote varitatium obiectum suum, ad quod habet naturalem non liberam habitudinem: actus verò voluntatis non necessariò sequitur dispositionem partis sensitiuæ, vtpote liberæ. Ad obiectionem autem dicitur quòd intelligitur quo ad specificationē actus, sed non quo ad omnia se tenētia ex parte specificationis, sed quo ad aliquid, scilicet rectitudinē actus: rectitudo namque propria actus ad specificationē spectat actus: a quòd autē hæc sit mens litęræ, patet ex eo, quòd turbationē actus intellectus ex turbatione sensus per probationem affert. Constat enim turbationem ad obliquitatem actus pertinere.

¶Quo ad tertium cōclusio respōdēs quæsito est negatiua, Corpora cælestia non sunt humanorum actuum causa. Probatur complendo antedicta sic, Si corpora cælestia essent humanorū actuum causa intellectus non differret à sensu, sed constat intellectum & voluntatem nō esse actus corporum: ergo, consequentia infertur ex dictis. Et cōfirmatur ex autoritate Hesiodi, seu Homeri tenentis oppositum, vt patet tertio de Anima. Cætera sunt plana.

a ¶Super Quæstionis decimæ quintæ Articulum quintum.

IN corpore sunt tria iuxta tres opiniones relatas de dæmonibus: ita quòd in, & ex tertia respondetur quæsito.

¶Quo ad primum est opinio Peripatetica defituens quæsitum radicaliter: & tria dicuntur. Primo ipsa opinio, quòd dæmones non sunt. Secundo saluatio apparentium, quòd procedūt ex astris autoritate Aug. & Porphyrij: & tangitur in problemate illo magno, propter quid omnes viri excellentes melācholici. Tertio impugnatio, quia aliqui effectus apparent, ad quos non sufficiunt astra: ergo. Probatur antecedens in quatuor effectibus, loqui lingua ignota, recitare quæ nūquam didicerunt, statuas loqui, eas moueri.

¶Quo ad secundum opinio Platonica, & hic tria. Primo opinio ipsa, scilicet quòd dæmones animalia corporea de aēre tamē æterna, rationalia passiua quo ad affectiones, &c. vt patet ex Augustin. & Apul. Secundo, quid respōdendum esset quæsito secundum hanc opinionem: & dicitur q; eodē modo ficut de homine, quòd scilicet cælū non potest imprimere, sed occasionaliter proponere. Tertio impugnatur, quia ex superius dictis patet, quòd est falsa.

¶Quo ad tertium duo. Primo ponitur tertia opinio: imò determinata sententia, scilicet dæmones substātiæ sunt intellectuales non vnitę corporibus. Secūdo ponitur conclusio respōsiua quæsitio negatiuè, Dæmones nec per se nec per accidens nec directè nec indirectè subduntur actionibus cælestium corporum.

¶Præterea, Necromantici obseruant certas constellationes ad inuocandos dæmones. Non autem per corpora cælestia inuocarentur, si non eis subiacerent. Ergo dæmones subiacent actionibus cælestium corporum.

¶Præterea, Corpora cælestia virtuosiora sunt quàm corpora inferiora. Sed quibusdā inferioribus corporibus dæmones arcentur, scilicet herbis, & lapidibus, & animātibus, & quibusdam sonis certis, ac vocibus, & figurationibus, atque figmentis: vt à Porphy. dictum Aug. introducit in 10. de Ciuitate Dei. Ergo multo magis dæmones subduntur actioni cælestium corporum.

¶SED CONTRA est, quòd dæmones sunt superiores ordine naturæ quàm corpora cælestia. Agens autem est superius patiente, vt Auguſt. dicit 12. super Gene. ad literam. Ergo dæmones non subiiciuntur actioni corporum cælestium.

CONCLVSIO.

¶Cū dæmones substātiæ sint intellectuales corporibus non vnitæ, corporibus cælestibus nullo modo subdūtur.

¶RESPONDEO dicendum, q; circa dæmones fuit triplex opinio. Prima Peripateticorū, qui posuerunt dæmones nō esse, sed ea, quæ attribuuntur dæmonibus secundum autem necromanticā fiunt virtute cælestium corporum. Et hoc est, quod Auguſt. 10. de Ciuitate Dei introducit dictum à Porphyrio: quòd fabricatur in terra ab hominibus potestates idoneæ fyderum variis effectibus exsequendis. Sed hęc positio est manifestè falla. Experimēto enim scitur multa perdęmones fieri, ad quæ nullo modo virtus cælestiū corporū sufficeret. Puta quòd arrepti) loquuntur lingua ignota, quòd recitāt versus & autoritates, quas nunquam sciuerunt, quòd necromantici faciunt statuas loqui & moueri, & similia. Ex quibus Platonici moti fuerunt, vt ponerent dæmones esse animalia corpore aērea animo passiua, vt ab Apuleio dictum Auguſt. introducit 8. de Ciuitate Dei. Et hæc est secunda opinio, secundū quam dici posset quòd dæmones hoc modo subduntur corporibus cælestibus, sicut & de hominibus dictum est. Sed hæc opinio ex superioribus patet esse falsa. Dicimus enim dæmones esse substantias intellectuales, corporibus non vnitas. Vnde patet non subdi actioni cælestium corporum, nec per se nec per accidēs, nec directè nec indirectè.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quòd dęmones secundum certa augmēta lunæ homines vexant, contingit propter duo. Primo quidem, ad hoc quòd infament creaturam Dei, scilicet lunam: vt Hierony. & & Chry. dicunt. Secundo, quia cùm non possint operari nisi mediantibus naturalibus virtutibus: vt suprà dictum est, in suis operibus considerant corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifestum est autem quòd cerebrum humidissimum est omniū partium corporis: vt Aristotel. dicit. Et ideo maximè subiicitur operationi lunæ: quæ ex sui proprietate habet mouere humorē. In cerebro autem perficiuntur vires animales. Et ideo dæmones secundum certa augmenta lunæ perturbant hominis phantasiā, quando considerant cerebrum ad hoc esse dispositum.

¶Ad secundum dicendum, quòd dæmones aduocati in certis constellationibus propter duo veniunt. Primo quidem, vt homines in hunc errorem inducant, quòd credant aliquod numen esse in stellis. Secundo, quia cōsiderant secundum aliquas certas constellationes materiam corporalem magis esse dispositam ad effectus pro quibus aduocantur.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Augustin. dicit 21. de Ciuitate Dei, dæmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum: non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, inquātum scilicet hæc eis exhibentur in signum dominij honoris, cuius ipsi sunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

a ¶Verum corpora cælestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur.

AD SEXTVM sic procedi-tur. Videtur, quòd corpora cælestia imponant necessitatem iis quæ eorum actioni subduntur. Causa enim sufficienti posita, necesse est effectum poni. Sed corpora cælestia sunt sufficiens causa suorum effectuum. Cùm igitur corpora cælestia cum suis motibus & dispositionibus ponantur, sicut ex necessitate entia: videtur quòd effectus eorum ex necessitate consequantur.

¶Præterea, Effectus agentis ex necessitate sequitur in materia, quando virtus agentis tanta fuerit, quòd posit sibi subiicere totam materiam. Sed tota materia inferiorum corporum subiicitur virtuti cælestium corporum tanquam excellentiori. Ergo ex necessitate effectus cęlestium corporum recipitur in materia corporali.

¶Præterea, Si effectus cælestis corporis non ex necessitate proueniat, hoc est propter aliquam causam impedientem. Sed quælibet corpora quæ impedire possent effectum cælestis corporis, necesse est reduci in aliquod cæleste principium, cùm cælestia corpora sint causa omnium quæ hic fiunt. Ergo cùm & illud cæleste principium sit necessarium, sequitur quòd necesse sit impediri effectum alterius corporis cælestis. Et sic omnia quæ hic contingunt, ex necessitate eueniunt.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in libro de Somno, & vigilia, quòd neque eorum, quæ in corporibus sunt, signorum cælestium velut aquarum & ventorum, inconueniens est multa non euenire. Sic ergo non omnes effectus cælestium corporum ex necessitate eueniunt.

CONCLVSIO.

¶Non omnia, quæ in his inferioribus à corporibus cælestibus fiunt de necessitate eueniunt.

Commen. IN corpore quatuor. Primo ponitur quæstio ista partim soluta, partim soluenda. Secundo ostenditur pars soluta. Tertio pars soluenda. Quarto infertur conclusio responsiua quæsito in calce.

¶Quo ad secundū, quia primum patet, dicitur quòd quæstio ista est soluta: quo ad illa subdita corpori cælesti, quæ etiā sunt subdita voluntati humanæ, scilicet quòd quo ad ista, respondendum est quæsito negatiuè, scilicet corpora cælestia non imponūt subditis humanæ operationis necessitatem. Probatur, quia potest impedīri eorum actio per voluntatem. probatur, quia nō est sibi subdita, quia non sequitur necessariò inclinationes passionum.

¶Quo ad tertium, quatuor. Primo dicitur in quibus est quæstio difficilis, scilicet quod in exteris naturalibus. Probatur quia inter ea nullum apparet principium non subditum cælo seu liberum. Secunda pars: tertia ad partem affirmatiuam ex duabus propositionibus. prima est, Quæcunque est, scilicet de nouo, habet causam. Secunda est, Posita causa ex necessitate sequitur effectus. Tertio examinatur ex Aristot. Et secunda propositio, & quarto prima. Examen secundæ propositionis primò ostendit esse falsam vniuersaliter: quia scilicet non tenet in causis potentibus deficere, quales sunt causæ naturales. probatur, quia attingunt vt in pluribus finem intentum, & non semper: vt patet secundo Physi. Deinde ostenditur quòd ista exceptio, etsi obuiet illi propositioni in se & absolutè: non tamē vt applicatur ad intentum, tali ratione. Causa naturalis deficiens in pauciōribus, vt sic, est ex aliqua alia causa impediente ipsam à proprio effectu: ergo necessariò deficit, igitur vterque effectus, scilicet & intentus, & præter intentum necessariò fit. Antecedens patet: & cōsequentia probatur, quia impedimentum ipsum ex necessitate contingit.

¶Circa hoc secūdæ propositionis examē dubiū occurrit, quòd exceptio nulla sit propter rationē Auicen. Causa de qua est sermo, non est causa insufficiens: quoniam de ea fatuō est dicere hoc: sed sufficiens: sufficienti autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem causa posita, & libertate causandi adempta, vt in naturalibus, de quibus est sermo, inuenitur: intelligi non potest quòd effectus non sequatur: & si aliud requiritur, ergo posita causa non erat sufficiens, quod enim sufficit, non exigit aliud.

¶Ad hoc dicitur, quòd sermo præsens est de causa per se & sufficienti. Et cùm dicitur, si ipsa posita non sequitur effectus, ergo aliud requiritur, negatur consequentia: committitur quim sophisma cõsequentis: potest enim prouenire non consecutis effectibus aliunde, puta ex concursu alterius impedientis. Vnde non ex insufficientia cõbustibilis oportet procedere, quòd non sequatur cõbustio, sed ex concursu alterius impedientis combustionem. Et si instetur cõtra hoc, quia talis cõcursus redundat in insufficientiã causæ, eo quòd causa impedita non est sufficiens: patet responsio, q. secundũ veritatem non redundat in insufficientiam causæ absolutæ, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et forte in hoc deceptus est Auic. quia non distinxit inter sufficientiam causæ, quæ attenditur penes actum primũ seu formã quæ est principium agendi, & sufficientiam circumstantiarum actualis causalitatis respectu huius, nunc hic quæ attenduntur penes diuersa occurrentia. Certum est enim quòd causam sufficientem hoc sic dicto modo sequitur necessariò effectus: non autem primo, & tamen de primo est sermo, cùm de causis loquimur. Et ideo exceptio Arist. vera est: ita quòd quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessariò inferunt suos effectus, non simpliciter, sed cùm limitatione, scilicet vt in pluribus: ac per hoc non necessariò inferunt absolutè suos effectus: & hæc est vna radix contingentiæ, vt in primo Perihermenias dicitur.

¶*Num & quomodo causa deficiens, in minori parte semper deficiat.*

Quæstio. ¶Circa obuiationem factam in litera contra exceptionem Aristot. quòd licet sit vera, non tamen euacuat difficultatem propositam: duplex dubitatio occurrit. Prima est, quia falsum videtur, quòd causa deficiens in minore parte deficiat semper propter aliquam causam impedientem: imò hic videtur error Stoicus. Quod sic probatur, sicut potentia ad potentiã, ita actus ad actum: sed potentia deficiendi in minori parte non est à potentia suscipiente impedimenti: sed econuerso. Non enim ideo potest causa naturalis deficere quia potest impediri, sed econuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & non econuerso. Ergo actu deficere non est ab actuali impeditione: & consequenter potest causa deficere absque causa impediente.

¶Secunda dubitatio est ad hominem, scilicet ad S. Tho. si negatio secundæ propositionis ad propositum nihil cõferat: quia posita causa potente deficere, & causa impediente, effectus necessario sequitur. Vt quid toties replicantur in hoc proposito istæ duæ propositiones sic examinatæ? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. c. 86. & in 6. Metaphy. & in primo Perihermenias, &c.

¶Ad primam dubitationem dicitur, quòd assumptum literæ verum est, scilicet quòd causa nunquam deficiat, nisi propter aliquam causam impedientem. Ad cuius euidentiam scito, quòd quemadmodum entia generabilia habent ab intrinseco potentiam ad non esse, quæ tamen nunquam exit in actum, nisi adsit aliquod corruptiuum, ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamen non exit in actum deficiendi, nisi adsit aliquid causans illum defectum. Et ratio vtrobique est eadem: quia scilicet potentia passiua non exit in actum nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse autem non esse & deficere in actione, ad potentiam passiuã pertinet: & ideo non fit absque aliqua causa. Nec te decipiat quòd potentia ad agere est actiua, quoniam agere sequitur actum: & ideo potentia ad agere est actiua: deficere autem in actione sequitur imperfectionem: & ideo potentia deficiua quocunque defectu ad potentiam passiuam reducitur, vt patet ex primo Cæli. Et hæc intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causæ: qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorum manifestum est ex aliquo impediente prouenire, sed quomodo, inferius dicetur.

¶Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd maior est falsa: & ratio est, quia ordo compositionis est cõtrarius ordini resolutionis: quæ enim sunt priora via generationis, sunt vltima via corruptionis. Vnde in proposito, cùm entia generabilia habeant potentiam ad non esse & ad corumpi ab alio, & ideo possint corumpi, quia possunt non esse & non econuerso: tamen prius naturaliter est actus corruptionis quàm non esse: sit terminus corruptionis: & sic principium est ordo inter potentias & actus earum. Et similiter cùm agentia possint deficere, & ideo impediri: tamen prius natura impediuntur quàm deficiant: & sic optimè dictum est in litera quo ad actuale defectionem, quòd semper est ab aliqua causa impediente. Nec hic est error Stoicus: sed quòd potentia defectiua esset ex potentia impedibili: vt patet per Boëtium in primo Perihermenias.

¶Ad secundam verò dubitationem, quamuis facilè dici possit, & bene, quòd quia vtraque propositio inducitur ab aduersariis, vt integrè ratio referatur, vt quales sint propositiones allatæ, & in se, & ad propositum expedit, vbicunque hoc tractatur, vtrãq; discuteret profundius tamen consideratibus, alium caput huius discussionis apparebit ex sequentibus. *Commun.*

¶Examen autem primæ propositionis consistit primò in illius destructione incõmuni distinguẽdo de eo quòd est, scilicet per se & per accidens: & quòd ens per se habet causam, non verò per accidens, non. Et probatur, quia non verè ens non habet verè causam: ens per accidẽs est huiusmodi, probatur, q. non est verè vnum: vt patet. Secundò in applicatione ad propositum, distinguẽdo in productione effectus, qui dicitur per accidẽs, ipsius causæ quarũ vna impeditur ab altera à cõcursu earum: & dicendo, quòd licet ipsæ causæ necessariò causent: concursus tamẽ earum est per accidens: & consequenter effectus ex illo concursu caret causa, ex qua necessariò sequatur, & declaratur virtunque exemplo toto naturali.

¶*Num omne, quod est, habeat causam, & quomodo, vtrum etiam concursus in aliquam superiorem causam reducatur.*

¶Sed sunt hic multa dubia: quæ vtinam Deus illuminet. *Quæstio.*

¶Circa hoc examen primæ propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, scilicet simpliciter & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, puta album aut calidum, habet in corpore cælesti aliquant per se causam in quam reducitur eius proxima causa: ita concursus causarum proximarum causatur à concursu illarum causarum cælestium, vt in exemplo literæ combustibile est in superficie terræ est tandem ab A causa cælesti & similiter combustiuum superius genitum, deorsũm que cadens est à B cælesti causa, ergo concursus combustibilis cum combusto est ex concursu A & B. Tunc vltrated concursus A & B est per se, & non per accidẽs. Probatur, quia in cælo nullus est concursus per accidens: omnia enim sunt ibi per se ergo concursus istorum inferiorum habet per se causam secundum esse, quamuis quo ad nos sit per accidens: quia latet nos connexionis perfectas. Et hæc ratio multo tempore me vinctum tenuisse videtur.

¶Secunda verò dubitatio ad hominem est quia in sexto Met. a. San. Thomas examinans hæc, videtur velle totum oppositum eius quod dicit hicubic nanque omnia resoluit in hoc, quòd concursus non habet causam nisi vbi saltem quòd concursus potest habere causam superioris ordinis, puta concursus horum inferiorum, potest habere causam cælestem. Et dat exemplum de concursu herbarum in florendo: rursus hic dicit, quòd impedimentum causæ reducitur in aliquam causam: ibi verò omnia resoluit in hoc, quòd impedimenta non habent causam cælestem. Et sic omnia videntur reddi ambigua.

¶Ad euidentiam harum difficultatum tria notanda cum Dei adiutorio sunt. Primum est proportio mouentis ad mobile. Secundum est reductio effectus in causas superiores. Tertium proportio cælestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo constat, quòd cùm mouens vt sic, præsupponat, non faciat mobile, q. actio eius quãuis vt egreditur ab agente sit sufficiens & optimè circumstãtionata, nec impedita: vt tamen recipitur in patiente, oportet q. modificetur iuxta naturam, & modũ, & dispositiones mobilis, vt patet inductiuè. Et propterea accidit q. effectus intentus à causa, non prouenit ex impedimento, non causæ agentis, sed materialis. De secundo constat quoq. q. effectus duarũ subordinatarũ causarũ in eodem genere causæ, reducitur in causam superiorẽ per causam mediam: vt patet in syllogismis. Conclusio enim contingens quãuis reducatur in præmissam contingentem, & alteram necessariã: contingentia tamen eius non reducitur in præmissam necessariã mediante alia cõtingente, quasi contingentia conclusionis sit à contingentia præmissæ, & contingentia præmissæ sit ab altera præmissa necessaria: sed sic est, q. conclusio ipsa & eius contingẽcia reducitur in præmissam necessariam vt modificatã in præmissa contingente. Et quia ipsa modificata in contingente est contingẽs, licet in se sit necessaria: ideo cõclusio sequitur contingens, & non necessaria. Et si ipsa præmissa contingens reducenda est in necessaria, non secundũ se totã in eam reducitur: sed resoluenda est in id quod est sibi proprium, ex quo habet contingentiam, & in id quod participat in superiori, ex quo participat esse seu causare. De tertio autem constat duæ proportiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad inferius: patet enim cælum agere in hæc corpora, & cælum cum istis corporibus causare effectiuè aliquid. Sol enim & homo generant hominem. Sed aduertendum

dum diligenter est, quòd quamuis istæ duæ proportiones sint diuersorum generum: quia altera spectat ad genus efficientis, altera ad genus materiæ: & tursus altera ut inter cælum & hæc corpora absolutè, altera verò inter cælum & hoc corpus in ordine ad tertium patiens, scilicet & effectum producendum à cælo, & hoc proximo agente. Nihilominus sunt tali vinculo connexæ & ordinatæ, vt prior posteriorem modificet. Connexio quidem est, quia nunquam agentia inferiora coagunt cælo, nisi simul patiantur à cælo, quoniam non mouent nisi mota. Ordo verò est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati & moueri à cælo, quam coagere illi: vt patet ex eadem radice. Modificatio autem est, quòd omne esse & agere cuiuscunque modificatur secundum dispositiones recipientis esse, aut elicientis actionem. Omnis enim actus est illius cuius est actus per modum illius: propter quod oportet fieri in patiente & dispositò: vt dicitur in secundo de Anima, sed agere corporum inferiorum cooperantium cælo consequitur passionem eorundem à cælo. Esse igitur actiuum, seu actio iuxta passionem modificatur: & propterea si passio non totaliter subiicitur corpori cælesti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His itaque præmissis dico tria. Primum est, quòd licet omnis effectus naturæ inferioris cum omni eius conditione naturali dependeat à cælo ratione primi motus, tanquam à causa communissima, sine qua nihil fieret: non omnis tamen conditio effectus naturalis est reducibilis in aliquã causam cælestem puté, siue mediatè, siue immediatè. Probatur, quia conditio effectus prouenientis ex impedimento materiæ non reducitur in motorem seu actiuum in illam, vt patet: sed multæ sunt conditiones in effectibus inferioribus prouenientes ex dispositione materiæ, id est corporum inferiorum, qui sunt materia & patiens respectu cæli, ergo. Et ti dicatur cum Auicenna, quòd illæ dispositiones materiæ causantur ab aliquo corpore cælesti, & sic redit idem: ad excludendum hoc formetur ratio non de aliqua parte cæli, sed toto simul, vt prius, sublimendo sed respectu totius cæli corpora inferiora sunt materia & patiens: ergo habent proprias conditiones præsuppositas à toto cælo in eo vt actiuum est in hæc inferiora, & consequenter conditiones effectuum consequentes conditiones horum corporum vt materia sunt, non soluuntur in actiones cælestium corporum, sed in conditiones corporum inferiorum. Et si adiungas huic fundamento, quòd horum inferiorum corporum propriæ conditiones sunt posse deficere, & ab esse tam substantiali, quàm accidentali, & consequenter à pati, & agere, varium & mutabile semper habere esse, contrarium habere, & cætera: consequens est, & quòd influxus cælestes in his corporibus modificentur iuxta conditiones eorum: ac per hoc effectus non oportet imitari causas cælestes tantum, sed oportet esse tales, quales ex influxu cæli recepto & modificato in tali materia consequuntur. Et si his adiunxeris, quòd cognere horum inferiorum modificatur secundum proprias conditiones horum, & passionem eorundem à cælo, consequens erit, quòd actio istorum, quamuis subordinetur actioni cælestium non tamen reducitur secundum omnem eius conditionem in causam aliquam cælestem puram, sed modificatam corpori vt patienti, &c. Et quoniam manifestè patet quòd posse deficere in minore parte, quod est radix casus & fortunæ & omnis contingentiæ in naturalibus, consequitur posse non esse: &, vt vno verbo dicatur, consequitur imperfectionem proprium corporibus inferioribus. consequens est, vt contingentia vt sic, non reducantur in aliquam causam cælestem puram, nec immediatè, cùm aliquid tale fit à cælo corporibus inferioribus puré passiuè concurrentibus, nec mediatè, cùm aliquid contingens fit à cælo & inferiori agente. Sed vtrobique contingentia resoluitur in conditionem corporum inferiorum. Differenter tamen, quia cùm cælum tantum concurrit actiuè, contingentia effectus reducitur in conditionem corporum horum, tanquam in conditionem materiæ. Cùm verò agentia hæc cooperantur, contingentia effectus reducitur in conditionem horum corporum: vt in conditionem agentis: quod tamen comparatur ad cælum vt patiatur, vt prædictum est. Et ideo diuinum Aristotelis ingenium & in primo Perihermenias, & in sexto Metaphysic. & in secundo Physic. semper resoluit contingentiam naturalium in conditionem corporum inferiorumquia scilicet possunt deficere. Sed de genere reductionis in sexto Metaphysic. relinquit sub dubio, An fiat ad materiam, an fiat ad agens. In secundo autem Phy. reducit ad agens, casum & fortunam in primo autem Perihermenias reducit ad materiam, seu potentiam passi. Et omnia sunt vera si dicta considerentur: quæ inspicere poteris radicaliter in tertio contra Gent. capit. octuagesimo sexto. Et quoniam hæc ratio deriuens fundamentum Auicennæ in hoc fundatur, quòd corpora inferiora sint materia, & patiens præsuppositum totl actioni cælesti, præter probationem allatam, quia scilicet omne agens per motum aut mutationem præsupponit materiam in quam agit, sed totum cælum, &c. Affero contra proterius rationẽ quam nec ipse Auicenna poterit inficiari ex secundo Cæli textu decimoseptimo, & frequentibus. Vnde arguitur sic, Elementa spectant ad substantialem integritatem Vniuersi: igitur præsupponuntur actioni cælesti. Antecedens patet ibidem. vbi probatur quòd terra naturaliter præcedit etiam primum motum cæli, & cùm terra sit infimum, omnia ergò elementa naturaliter præcedunt. Nec obstat, quòd in primo Metheor. declaratur quòd differentias elementorum est secundum appropinquationem & elongationem à motu cælisquoniam ibi non declaratur differentias, quoniam stabilita tali in a. Cæl. sed talis differentias, scilicet quòd superemum est calidissimum, &c. Et rursus talis differentias consequitur conditionem materiæ, & non solam elongationem aut approximationem, vt patet.

¶Secundum verò est, quòd vt iam ex dictis patet est, impedimentum est duplex: alterum actiuum, alterum materiale. Actiuum enim est quod impedit actionem ex parte agentis, seu vt exit ab agente: materiale autem quod impedit actionem, vt recipitur in passo. Et rursus materiale contingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agentis, sicut aquositas ligni impedit combustionem: ex eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶Super Quæstionis centesimædecimasexta Articulum primum.

QVAESTIO CENTESIMADECIMASEXTA de Fato, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de fato.

¶Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primo, an fatum sit. ¶Secundo, in quo sit. ¶Tertio, vtrum sit immobile. ¶Quarto, vtrum omnia subsint fato.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum fatum sit aliquid.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd fatum nihil sit. Dicit enim Greg. in homil. Epiphaniæ, Absit à fidelium cordibus, vt fatum esse aliquid dicãt.

¶Præterea, Ea quæ fato aguntur, non sunt improuisa: quia, vt Augusti. dicit quinto de Ciuitate Dei, fatum à fando dictum intelligimus, id est à loquẽdo: vt ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinante sunt antè prælocuta. Quæ autem sunt prouisa, non sunt fortuita neque casualia. Si igitur res fato aguntur, excludetur casus & fortuna à rebus.

¶SED CONTRA, Quod non est, non diffinitur. Sed Boëtius in quarto, de Consol. diffinit fatum dicens, quòd fatum est inhærẽs rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid est.

CONCLVSIO.

¶Fatum pro diuina ponitur prouidentia omnia præloquente.

RESPONDEO dicendum, quòd in rebus inferioribus videntur quædam à fortuna, vel casu prouenire. Contingit autem quandoque, quòd aliquid ad inferiores causas relatum est fortuitum vel casuale: quod tamen relatum ad causam aliquam superiorem, inuenitur esse per se intentum. Sicut si duo serui alicuius domini mittantur ab eo ad eundem locum vno de altero ignorante, concursus duorum seruorum si ad ipsos seruos referatur, casualis est, quia accidit præter vtriusque intentionem: si autem referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentum. Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi casualia & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt in nullam superiorem causam reducere voluerunt. Et hi fatum & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio Augustinus recitat in quinto de Ciuitate Dei. Quod est cõtra ea, quæ superius de prouidentia dicta sunt. Quidam verò omnia fortuita & casualia, quæ in istis inferioribus accidũt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis, reducere voluerunt in superiorem causam, id est in cælestia corpora. Et secundum hoc fatum nihil aliud est quàm dispositio, syderum in qua quisq; conceptus est vel natus. Sed hoc stare non potest propter duo. Primo quidem quantũ ad res humanas: quia iam offensum est, quòd humani actus non subduntur actioni cælestium corporum nisi per accidens, & indirectè. Causa autem fatalis, cùm habeat ordinationem super ea, quæ fato aguntur, necesse est quòd sit directè & per se causa eius, quod agitur. Secundo quantum ad omnia, quę per accidens agũtur. Dictũ est enim suprà, quòd id, quod est per accidens, non est proprie ens neque vnum.

Titulus clarus ex quid nominis in communi esu. Fati enim nomine causam quandam occultam, à qua nihil declinare potest, intelligere videmur. Aucto.

¶In corpore quinque. Primo ostendit radicem difficultatis quæstionis. Secundo refert opinionem Tullij. Tertiò, Auicennæ. Quarto, veram. Quinto, respondet quæsito. Comment.

¶Quo ad primum, duas propositiones ponit: ex quibus præsens oritur quæstio. Prima est, In rebus inferioribus apparent quædam à casu & fortuna. Secunda est, Alii quid relatum ad causas inferiores, est casuale vel fortuitum, quod tamen relatum ad aliquam superiorẽ causam est per se intentum. Prima suppositio patet ad sensum. Secũda verò declaratur exemplo Boëtij de concursu seruorum à dominо destinatorum secretum. Ex his enim nascitur quæstio, An fatum sit: Cùm enim circa contingentia tantùm, fatum ponat, si ponitur, sic omnia quæ contingentia sunt relata ad inferiores causas, habent aliquam superiorem causam per se intendentem, illa fatum est: & si non, non. Et propterea ponitur sequentes opiniones de reductione casualium in causas superiores.

¶Quo ad secundũ tria. Primo, opinio negatiua, quòd huiusmodi cõtingentia nullam superiorem causam habent. Secundo, corollarium, quòd hæc opinio & fatum & prouidentiam di

ulnam negat. Tertio, reprobatio: quia repugnat his quæ de diuina prouidentia superius determinata sunt.

¶Quo ad tertium, quatuor. Primo opinio affirmatiua, Omnia contingentia causantur à cælestibus. Secundo, corollarium ad propositum, Fatum apud hos est dispositio syderum in qua res fit, aut inchoata est, &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas, Causa cælestis non directè & per se attingit actus humanos: ergo non est causa per se ordinans eos: ergo non est causa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima consequentia probatur ex eo, quòd causa ordinans aliquas, directè id quod agitur, respicit. Secunda verò consequentia probatur ex eo, quòd causa fatalis est ordinans contingentia, vt de se patet: quia per se intendit ea. Quarto reprobatur quo ad naturalia: Causa cælestis agit vt naturale principium determinate ad vnum, ergo non per se ad ea per accidens. Antecedens probatur, Quia effectus eius in hoc mundo sunt naturales. Prima consequentia probatur, Quia naturæ actio est determinata ad vnum. Secunda verò probatur, Quia ens per accidens non est proprie vnum nec ens. Et declaratur exemplo fossionis sepulchri & inuentionis thesauri.

¶Quo ad quartum tria. Primo sententia, Omnia quæ hic per accidens fiunt, siue naturalia, siue humana, reducuntur in regulam diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur, quòd reducantur in aliquod intellectuale agens, Intellectus potest ad quantumcunque per accidens terminati vt vnum apprehendendo, ergo ei efficax est, potest efficere ens per accidens vt vnum, ergo ea quæ per accidens hic aguntur, in causam intellectualem reducuntur. Antecedens probatur: Quia formatur hanc propositionem, Fodiens sepulchrum est inueniens thesaurum. Consequentia prima probatur, quia par est ratio de intellectione & ordinatione, si supponitur efficacia ad agendum & ordinandum practicè. Secunda verò conclusio relinquitur pro constanti, ex illa regula, Si negatio est causa negationis. Si enim non posse comparari vt vnum, est causa quòd ens per accidens nullam habet causam in natura. ergo posse comparari vt vnum ad intellectum, est causa vt inueniat causam in ordine intellectuum. Quamuis possit dici, quòd consequentia vltima tenet de possibili. & hoc hic sufficit: quia de fato superius ostensa est conclusio, cùm tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, quòd illud agens intellectuale est diuina prouidentia, Voluntas à solo Deo potest immutari, ergo ordinatio humanorum actuũ soli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia voluntas est principium humanorũ operũ.

¶Circa hoc statim occurrit dubium: quia propositum fuit, & quòd naturalia & quòd humana ad diuinam referantur prouidentiam: & tamen non est probatum nisi de humanis. De naturalibus enim probatum tantùm est quòd ad aliquam intellectualem causam referenda sunt.

¶Ad hoc dupliciter dici potest. Primò quòd illa verba, & præcipuè intellectum diuinum, non sunt iungenda tantum cum consequentibus, in quibus ponitur probatio de humanis: sed etiam cum antecedentibus, in quibus fuit probatio communis. Et hoc insinuat ly præcipuè, quasi diceret, contingentia reducuntur in aliquam causam agentem per intellectum, & præcipuè diuinum, quia ipse prima est causa ex quo habet, quòd respiciat directè ens inquantum ens, & eius conseq

consequentes differentias, scilicet per se & per accidens. Non fuit autem solicitus ad probandum ly præcipuè, &c. quia ex superius dictis iam constat quòd ille intellectus efficax respectu omnium naturalium nõ est nisi diuinus. Alij verò intellectus, scilicet angelici participant hanc efficaciam respectu huius, aut illius effectus: prout ministerium, eorum exigit. Secundò dicitur, quia probãdo intellectum dirigẽtem actus humanos esse intellectũ diuinum, à fortiori probauit implicitè & virtualiter intellectum dirigentẽ contingentia naturalia quoniam humani actus & sunt magis contingentes, & sunt superiotis ordinis: & consequentes si actus humani à Deo solo, alia ab ipso aut solo aut principaliter regulãtur: quia quicquid, potest virtus inferior, potest & superior.

¶Quo ad quintum duo. Primò conclusio respõsiua secundũ rem, Fatum poni potest pro prouidentia diuina præordinante omnia & prælocuente. Secundò quo ad nomen, Sancti recusauerunt hoc vocabulo vti, propter errorem vitandum. Probatur vtrumque ex autoritate Augustini & ex secundo exponitur Gregorius.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè cum limitatione tamen, Fatum est in causis creatis inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos. Probatur sic, Diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur: ergo ordinatio effectuum dupliciter potest considerari, in Deo, vel in causis mediis: sed vt in Deo est prouidentia, ergo vt in causis mediis est fatum. Et confirmatur autoritate Boëtij.

¶Aduertẽ, quòd vis rationis consistit in hoc, Fatum (vt ex præceden te patet articulo (nihil aliud est quàm causa cõtingentium secundũ ordinem diuinæ prouidentiæ: cùm autem ordo duplex esse habeat, in ipso Deo, & in causis mediis, oportet quòd fatum aut sit vis ista ordinans, vt est in Deo, aut in causis mediis. Sed nõ est, prout est in Deo: probatur, quia sic proprie vocatur prouidentia. & quia Boëtius ponit fatum in rebus creatis, ergo. Et sic ex primo articulo habemus, q̃ fatum est diuina prouidentia causaliter. Ex isto autem quòd est dispositio in causis mediis, vt subsunt diuinæ prouidentiæ, & hoc est formaliter. Omnis autem naturæ actio terminatur ad aliquid vnum. Vnde impossibile est quòd id, quod est per accidens, sit effectus per se alicuius naturalis principij agentis. Nulla ergo natura per se hoc facere potest, quòd intendens fodere sepulchrum, inueniat thesaurum. Manifestum est autem quòd corpus cæleste agit per modum naturalis principij. Vnde & effectus eius in hoc mundo sunt naturales. Impossibile est ergo quòd aliqua virtus actiua cælestis corporis sit causa eorum, quæ hic aguntur per accidens, siue à casu, siue à fortuna. Et ideo dicendum est, quòd ea, quæ hic per accidens aguntur siue in rebus naturalibus, siue humanis, reducuntur in aliquam causam præordinantem, quæ est prouidentia diuina, quia nihil prohibet id, quod est per accidens, accipi vt vnum ab aliquo intellectu: alioquin intellectus formare non posset hanc propositionem, Fodiens sepulchrum inuenit thesaurum. Et sicut hoc potest intellectus apprehendere, ita potest efficere. Sicut si aliquis sciens in quo loco sit thesaurus absconditus, instiget aliquem rusticum hoc ignorantem, vt ibi fodiat sepulchrum. Et sic nihil prohibet ea, quæ hic per accidens aguntur, vt fortuita vel casualia, reduci in aliquam causam ordinantem, quæ per intellectum agat, & accipiè intellectum diuinum. Nam solus eius potest voluntatem immutare, vt suprà habitum est. Et per consequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium est voluntas, soli Deo attribui debet. Sic igitur quantum omnia, quæ hic aguntur, diuinæ prouidentiæ subduntur, tanquam per eam ordinata & quasi prælocuta, fatum ponere possumus: licet hoc nomine sancti Doctores vti recusauerint propter eos, qui ad vim positionis syderum hoc nomen retorquebant. Vnde Augusti. dicit in 5. de Ciuit. Dei, Si propterea quisquam res humanas fato Dei tribuit, quia ipsam Dei voluntatem, vel potestatem Fati nomine appellat, sententiam teneat. & linguam corrigat. Et sic Greg. fatum esse negat. Vnde patet solutio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse fortuita vel casualia per comparationem ad causas proximas: non tamen per comparationem ad diuinam prouidentiam. Sic enim nihil temere fit in mundo, vt Augustinus dicit in libro 83. Quæstionum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum fatum sit in rebus creatis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd fatum non sit in rebus creatis. Dicit enim Augusti. 5. de Ciuitate Dei, quòd ipsa Dei voluntas vel potestas, Fati nomine appellatur. Sed voluntas & potestas Dei non est in creaturis, sed in Deo. Ergo fatum non est in rebus creatis, sed in Deo.

¶Præterea, Fatum comparatur ad ea quæ fato aguntur, vt causa, vt ipse modus loquendi ostendit. Sed causa vniuersalis per se eorum quæ hic per accidens aguntur, est solus Deus: vt suprà dictum est. Ergo fatum est in Deo, & non in rebus creatis.

¶Præterea, Si fatum est in creaturis, aut est substantia, aut accidens. Et quodcunque horum detur, oportet quòd multiplicetur secundum creaturarum multitudinem. Cùm ergo fatum videatur esse vnum tantùm, videtur quòd fatum non sit in creaturis, sed in Deo.

¶SED CONTRA est, quod Boëtius dicit in quarto de Cõsolatione, quòd fatum est dispositio rebus mobilibus inhærens.

CONCLVSIO.

¶Fatum est in causis creatis, vt per diuinam dispouuntur prouidentiam ad varios effectus producendos.

RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut ex prędictis patet diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur. Potest ergo ipsa ordinatio effectuũ dupliciter considerari. Vno modo secundum quod est in ipso Deo, & sic ipsa ordinatio effectuũ vocatur prouidẽtia. Secundum verò quod prædicta ordinatio consideratur in mediis causis à Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationem fati. Et hoc est quod Boët. dicit 4. de Conso. Siue famulantibus quibusdã prouidentiæ diuinæ spiritibus fatum exercetur, seu anima, seu tota inseruiente naturæ, siue cælestibus syderũ motibus, seu angelica virtute, seu dæmonũ varia solertia, seu aliquibus eorum, seu omnibus: fatalis series texitur. De quibus omnibus per singula in præcedentibus dictum est. Sic ergo est manifestum quòd fatum est in ipsis causis creatis inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa ordinatio causarum secundarum, quam Aug. seriem causarum nominat, non habet rationem fati nisi secundum quod dependet à Deo. Et ideo causaliter Dei potestas vel voluntas dici potest fatum. Essentialiter verò fatum est ipsa dispositio seu series, id est ordo causarum secundarum.

¶Ad secundũ dicẽdum, q̃ intantũ fatum habet rationẽ causæ, inquantum & ipsæ causæ secundæ, quarum ordinatio fatum vocatur.

¶Ad tertium dicendũ, quòd fatum dicitur dispositio non quæ est ingenere qualitatis: sed secundum quod dispositio designat ordinem qui non est substantia, sed relatio. Qui quidem ordo, si consideretur per comparationem ad suum principium, est vnus. Et sic dicitur vnum fatum. Si autem consideretur per relationem ad effectus vel ad ipsas causas medias, sic multiplicatur. Per quem modum Poëta dixit, Te tua fata trahunt.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum fatum sit immobile.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd fatum non sit immobile. Dicit enim Boëtius in 4. de Consol. Vti est ad intellectum, ratiocinatio ad id quod est id quod gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medium circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilem simplicitatem.

¶Præterea, Sicut Philosophus dicit in 2. Topicorum, Mouentibus nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt. Sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, vt Boët. dicit. Ergo fatum est mobile.

¶Præterea, Si fatum est immobile, ea quæ subduntur fato, immobiliter & ex necessitate eueniunt. Sed talia maximè videntur esse contingentia quæ fato attribuuntur. Ergo nihil erit contingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

¶SED CONTRA est quod Boëtius dicit, quòd fatum est immobilis dispositio.

CONCLVSIO.

¶Fatum vt in secundu causis absolutè est mobile, vt autem à diuina prouidentia immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali.

RESPONDEO dicendum, quod dispositio secundarum causarum, quam fatum dicimus, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum ipsas causas secundas, quæ sic disponuntur seu ordinantur. Alio modo per relationem ad primum principium, à quo ordinantur, scilicet Deum. Quidam ergo posuerunt ipsam seriem, seu dispositionem causarum esse secundum se necessariam: ita quod omnia ex necessitate contingerent propter hoc quod quilibet effectus habet causam, & causa posita necesse est effectum poni. sed hoc patet esse falsum per ea, quæ suprà dicta sunt. Alij verò econtrario posuerunt fatum esse mobile etiam secundum quod à diuina prouidentia dependet. Vnde Aegyptij dicebant quibusdam sacrificiis fatum posse mutari, vt Greg. Nicenus dicit. Sed hoc suprà exclusum est, quia immobilitati diuinæ prouidentiæ repugnat. Et ideo dicendum est quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus particulis, teniam explanandam aperuit iuxta dicta de præscientia Dei, vbi distinctum est, quòd est duplex necessitas, absoluta, & immutabilitatis. prima non conuenit diuinis ad extrà, sed secunda tantùm: quæ hîc vocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum quartum.*

Commēt. TItulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respondetur. Videtur quòd omnia fato subdantur. Dicit enim Boēt. in 4. de Conso. Series fati cælum & sydera mouet: elementa in se inuicem temperat, & alternam format transmutationem. Eadem nascentia occidentiáque omnia per similes fœtuū seminúmque renouat progressus. Hæc actus fortunásque hominum indissolubili causarum connexione constringit. Nihil ergo excipi videtur quod sub fati serie non contineatur.

¶Præterea, Aug. dicit in 5. de Ciuitate Dei, quòd fatum aliquid est secundum quod ad voluntatem & potestatem Dei refertur. Sed voluntas Dei est causa omnium quæ fiunt: vt August. dicit in 3. de Trin. Ergo omnia subduntur fato.

¶Præterea, Fatum secundum Boëtium est dispositio rebus mobilibus inhærens. Sed omnes creaturæ sunt mutabiles, & solus Deus verè immutabilis, vt suprà habitū est[e]. Ergo in omnibus creaturis est fatum.

¶SED CONTRA est quod Boëtius dicit in 4. de Consolatione, quòd quædam, quæ sub prouidentia locata sunt, fati seriem superant.

CONCLVSIO.

¶Fato non subduntur omnia, sed quæ tantùm legibus secundarum causarum subjacentur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est[e]) fatum est ordinatio secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos. Quæcunque igitur causis secundis subduntur, ea subduntur & fato. Si qua verò sunt, quæ immediatè à Deo fiunt, cùm non subdantur secundis causis, non subduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio spiritualium substantiarum[e], & alia huiusmodi. Et hoc est quod Boëtius dicit, quæ a, quæ sunt primæ diuinitati propinqua, stabiliter fixa fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Ex quo etiam patet, quòd quantò aliquid longius à prima mente discedit, nexibus fati máioribus implicatur: quia magis subiicitur necessitati secundarum causarum.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd omnia illa quæ ibi tanguntur, fiunt à Deo mediantibus causis secundis[e]. & ideo sub fati serie continentur. Sed non est eadem ratio de omnibus aliis, vt suprà dictum est[e].

¶Ad secundum dicendum, quòd fatum refertur ad voluntatem & potestatem Dei, sicut ad primum principium. Vnde nō oportet q̄ quicquid subiicitur voluntati diuinæ vel potestati, subiiciatur fato, vt dictum est[e].

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis omnes creaturæ sint aliquo modo mutabiles, tamen aliquæ earum non procedunt à causis creatis mutabilibus. Et ideo non subiiciuntur fato: vt dictum est.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæseptimæ Articulum primum.*

573 Commēt. TItulus clarus.

¶In corpore proposito numero opinionū tria fiunt iuxta numerum opinionum: ita quod in tertia respondet quæsito.

¶Quo ad primum duo. Opinio Auer. Magister docet discipulum communicando ei eandem scientiam per hoc, quòd mouet eum ad ordinandum phantasma conuenientes, &c. Probatur, quia vnus est vtriusque intellectus, & eædem sunt vtriusque species intelligibiles. Secundò examen & reprehensio. Examen quo ad ly eandem scientiam, dupliciter, ex parte rei scitæ, & sic est verum: aut ex parte subiecti scientis, & tunc venit reprehensio fundamenti: quia scilicet est falsum: quia non est vnus vtriusque scientis intellectus, nec eadem species, vt supérius patuit.

¶Quo ad secūdum duo quoque. Primò opinio Platonis, Docere nihil aliud est quàm excitare hominem ad cōsiderandum ea, quorum scientiam habet. Probatur, Scientia inest ab initio animabus nostris ex participatione idearum, sed impeditur ab vsu propter vnionem ad corpus: ergo scientia non causatur de nouo per quodcunque studium: ergo discere non est nisi reminisci: ergo docere non est nisi excitare ad vsum habitæ scientiæ, omnia patent. Secundò, reprehensio radicis, quia intellectus animæ nostræ est purè potentialis, sicut tabula rasa, vt probauit Ari. superius, &c.

¶Quo ad tertium, primò ponitur conclusio responsiua quæsito, Docens causat scientiam in addiscente, reducendo ipsum de potentia ad actum primum. Probatur primò ex 8. Phys. Deinde probatur, limitatur, ramificatur, & explanatur. Probatur quidem tali ratione, Effectus, qui potest fieri à natura & ab arte, fit ab arte eodem modo quo fieret à natura: sed scientia est huiusmodi. ergo fit ab arte doctoris eo modo quo à natura, sed à natura fit reducendo seipsum de potentia ad actum scientiæ, ergo & à doctore fit reducendo alium de potentia ad actum scientiæ. Maior probatur, quia ars imitatur naturam. Et ad euidentiam eius primò distinguitur duplex genus effectuū. Quidam ab extrinseco tantùm, vt domus. Quidam ab extrinseco & intrinseco, vt sanitas. & posset tertium poni genus: quidam ab intrinseco tantùm, vt proprietates rerum naturalium. Notatur deinde identitas modi agendi respectu vtriusque agentis, declarando in sanitate. Minor probatur, quia scire nostrum fit inuentione ex vi luminis intellectus agentis: & tunc à natura, & disciplina, & tunc ab arte. Propositio verò vltima sublumpta probatur, quia acquisitio scientiæ per inuentionem fit, procedendo de principiis notis ad conclusiones ignotas, &c. hoc enim est procedere de potentia ad actum. & procedit hæc suppositio intellectu in potentia essentiali, vt patet. Limitatur verò, quoniam doctor ponitur non vt causa principalis, sed vt minister naturæ & coadiuuans: & sic scilicet ministerialiter reducit de potentia ad actum. Et ad euidentiam huius limitationis notatur in communi ordo inter artem & naturam respectu illius effectus, qui potest esse ab vtraque: & dicitur, quòd est ordo coadiuuantis principalis: & quòd semper agens principale est idem, scilicet natura. Ramificatur autem dum distinguitur duplex modus: quo Doctor docet, scilicet auxilia præbendo propositionum minus vniuersalium, similium, dissimilium, exemplorum, &c. & confortando vi syllogisticæ ordinationis propositionum propriarum, iuxta illud, Demonstratio est syllogismus faciens scire.

Explanatur quoque inter hæc diffusa declaratione assumptarum propositionum, &c. vt patet in litera.

¶Super

ma sua, ad hoc quòd sint dispositæ conuenienter ad intelligibilem comprehensionem. Quæ quidem opinio quantum ad hoc est vera, quòd est eadem scientia in discipulo & magistro, si consideretur identitas secundum vnitatem rei scitæ. Eadem enim rei veritas est quam cognoscit & discipulus & magister. Sed quantum ad hoc quòd ponit esse vnum intellectum possibilem omnium hominum, & eadem species intelligibiles differentes solùm secundum diuersa phantasmata, falsa est eius opinio, vt suprà habitum est[e]. Alia est opinio Platonicorum, qui posuerunt, quòd scientia inest à principio animabus nostris per participationem formarum separatarum, sicut suprà habitum est[e]: sed anima ex vnione corporis impeditur ne possit considerare liberè ea, quorum scientiam habet. Et secundum hoc discipulus à magistro non acquirit scientiam de nouo, sed ab eo excitatur ad considerandum ea, quorum scientiam habet, vt sic addiscere nihil aliud sit quàm reminisci, sic etiam ponebant quòd agentia naturalia solummodo disponunt ad susceptionem formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem specierum separatarum. Sed contra hoc suprà ostensum est[e], quòd intellectus possibilis animæ humanæ est in potentia pura ad intelligibilia, secundum quod Aristoteles dicit in 3. de Anima. Et ideo aliter dicendum est, quòd docens causat scientiam in addiscente reducendo ipsum de potentia in actum: sicut dicitur in 8. Physicorum.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd effectuum, qui sunt ab exteriori principio, aliquis est ab exteriori principio tantùm, sicut forma domus causatur in materia solùm ab arte. Aliquis autem effectus est quandoque quidem ab exteriori principio, quandoque autem ab interiori. Sicut sanitas causatur in infirmo, quandoque ab exteriori principio, scilicet ab arte medicinæ, quandoque autem ab interiori principio: vt cùm aliquis sanatur per virtutem naturæ. & in talibus est, circa quos sunt duo attendenda. Primò quidem, quòd ars imitatur naturam in sua operatione. Sicut enim natura sanat infirmum alterando, dirigendo & expellendo materiam, quæ causat morbum: ita & ars. Secundò attendendum est, quòd principium exterius, scilicet ars non operatur sicut principale agens, sed sicut coadiuuans agens principale, quod est principium interiorum, confortando ipsum, & ministrando ei instrumenta & auxilia, quibus natura vtatur ad effectum producendum. Sicut medicus confortat naturam & adhibet ei cibos & medicinas, quibus natura vtatur ad finem intentum. Scientia autem acquiritur in homine & ab interiori principio, vt patet in eo, qui per inuentionem propriam scientiam acquirit, & à principio exteriori, vt patet in eo qui addiscit. Inest enim vnicuique homini quoddam principium scientiæ, scilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoscuntur Ratim à principio naturaliter quædam vniuersalia principia omnium scientiarum. Cùm autem aliquis huiusmodi vniuersalia principia applicat ad aliqua particularia, quorum memoriam & experimentum per sensum accipit, per inuentionem propriam acquirit scientiam eorum quæ nesciebat, ex notis ad ignota procedens. Vnde & quilibet docēs ex his, quæ discipulus nouit, ducit eū in cognitionem eorum, quæ ignorabat, secundum quòd dicitur in primo Poste. quòd omnis doctrina & omnis disciplina ex præexistenti fit cognitione. Ducit autem magister discipulum ex præcognitis in cognitionem ignotorū dupliciter. Primò quidem proponendo ei aliqua auxilia vel instrumēta, quibus intellectus eius vtatur ad scientiam acquirendam. Puta cùm proponit ei aliquas propositiones minus vniuersales, quas tamen ex præcognitis discipulus diiudicare potest, vel cùm proponit ei aliqua sensibilia exempla vel similia vel opposita, vel aliqua huiusmodi, ex quibus intellectus addiscentis manuducitur in cognitionem veritatis ignotæ. Alio modo cùm confortat intellectum addiscentis, non quidem aliqua virtute actiua quasi superioris naturæ, sicut suprà dictum est[e] de angelis illuminatibus: quia omnes humani intellectus sunt vnius gradus in ordine naturæ: sed inquantum proponit discipulo ordinem principiorum ad conclusiones, qui fortè per seipsum non haberet tantam virtutem collatiuam, vt ex principiis posset conclusiones deducere. Et ideo dicitur in primo Poste. quòd demonstratio est syllogismus faciens scire. Et per hunc modum ille, qui demonstrat, auditorem scientem facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ (sicut iam dictum est[e]) homo docens solummodo exterius ministerium adhibet, sicut medicus sanans. Sed sicut natura interior est principalis causa sanationis, ita & interius lumen intellectus est principalis causa scientiæ. Vtrunque autem horum est à Deo. Et ideo sicut de Deo dicitur, Qui sanat omnes infirmitates tuas: ita de eodem dicitur, Qui docet hominem scientiam: inquantum lumen vultus eius super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur.

¶Ad secundum dicendum, quòd doctor non causat scientiam in discipulo per modum agentis naturalis, vt Auer. obiicit. Vnde non oportet quòd scientia fit qualitas actiua, sed est principium quo aliquis dirigitur in operando.

¶Ad tertium dicendum, quòd magister non causat lumen intelligibile in discipulo, nec directè species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinam ad hoc quòd ipse per virtutem sui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarum signa sibi proponit exterius.

¶Ad quartū dicendum, quòd signa quæ magister discipulo proponit, sunt rerum notarum in vniuersali & sub quadam confusione: sed ignotarum in particulari, & sub quadam distinctione. Et ideo cùm quisq; per seipsum scientiam acquirit, non potest dici docere seipsum, vel esse suiipsius magister: quia non præexistit in eo scientia completa qualis requiritur in magistro.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum homines possint docere angelos.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̄ homines possint docere angelos. Dicit enim Apost. ad Ephe. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Sed Ecclesia est congregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

¶Præterea, Angeli superiores, qui immediatè de diuinis à Deo illuminantur, inferiores angelos instruere possunt: vt suprà dictum est[e]. Sed aliqui homines immediatè de diuinis per Dei verbū sunt instructi: sicut maximè patet de Apostolis, secundum illud ad Hebr. 1. Nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerunt.

¶Præterea, Inferiores angeli à superioribus instruuntur. Sed quidam homines superiores sunt aliquibus angelis, cum ad suprēmos ordines angelorum aliqui homines assumantur: vt Greg. dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

¶SED CONTRA est qd Dio. dicit 4. ca. de Di. no. q̄ omnes diuinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis. Non ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

CONCLVSIO.

¶Homines viatores non possunt superiores sī angelos docere, & illuminare, sed tantùm illis loqui possunt.

¶RESPONDEO dicendū, quòd (sicut suprà habitum est[e]) inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores ab inferioribus nunquam illuminantur. Manifestum est autem, q̄ eo modo quo inferiores angeli superioribus subduntur, suprēmi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id quod Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed qui minor est in regno cælorum, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquam illuminantur: cogitationes tamen sitorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt, quia secreta cordium scire solius Dei est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ Aug. 5. super Gen. ad lit. sic exponit illam Apostoli autoritatem. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo: ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei: quasi dicat, Ita hoc sacramētum erat absconditum hominibus, vt tamen Ecclesiæ cælesti, quæ continetur in principibus & potestatibus, hoc sacramētum notum esset à seculis, non ante secula: quia ibi primitus Ecclesia fuit, quo post resurrectionem: & ista Ecclesia hominum congreganda est. Potest tamen & aliter dici, q̄ illud quod absconditum est, non tantum in Deo innotescit angelis: verūm etiā hoc eis apparet cum efficitur atque propalatur: vt Aug. ibidem subdit. Et sic dum per Apostolos impleta sunt Christi & Ecclesiæ mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysteriis quæ ante erant eis occulta. Et per hunc modum potest intelligi quod Hier. dicit quòd Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet per prædicationē Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis. Sicut prædicante Paulo Apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd Apostoli instruebantur immediatè à verbo Dei, non secundum eius diuinitatem, sed inquantum eius humanitas loquebatur. Vnde ratio non sequitur.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum secundum.*

Quæstio. TItulus. Homines in statu viæ: vt patet ex tertio argumento, & eius responsione. De hominibus enim in statu patriæ nihil hîc dicitur.

Commēt. ¶In corpore vna conditio responsiua quæsito negatiue, Homines non possunt docere angelos, sed tantummodo eis loqui. Probatur, Supremi homines se habent ad infimos angelos, sicut angeli inferiores ad superiores: sed inferiores nunquam illuminant superiores, loquuntur tamen eis ergo, &c. Maior patet ex tertia ordine, & probatur autoritate Matthæi 11. quo ad illud de gratia. Minor ex dictis. Et quoniā homines non secundum statum huius viæ sunt inferiores omnibus angelis, ideo præsens ratio in viatoribus tantùm hominibus habet locum.

¶Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum tertium.*

Annot. 346 TItulus, Homo ex virtute animæ inquinat animā in. immutatæ immutatione formali corporalem naturam, directè supponit pro extrinsecis corporibus, quamuis, vt patebit etiam de intrinseco aliquo modo verificetur conclusio.

578 Comment. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, Anima separata sua virtute non potest materiam corporalem immutare nisi mediante aliquo corpore. Probatur: Materia corporalis à solo Deo aut cõposito ex materia & forma potest immediatè immutari, ergo. Antecedens patet ex dictis: consequentia est per se nota. Et confirmatur, Angeli non possunt hoc nisi mediante corpore: ergo multo minus anima. Antecedens patet ex primo antecedente. Consequentia nota.

Annot. ¶In responsione ad tertium aduerte quòd, vt ex illa patet, anima nec corpus proprium directè immutare potest formali immutatione: quoniam anima non est directè principium alicuius mutationis, vt patet discurrendo per mutationes, alterationem, augmentationem & generationem. Nihil enim horum anima facit per operationem animalem, ad est apprehensionem aut volitionem directè: quia non est tantæ efficacitr: sed, vt in litera dicitur, ad apprehensionem animæ sequitur actus appetitus sensitiui: pura timor qui concomitatur commotio alicuius humoris, &c. & sic indirectè anima humana immutat corpus proprium.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum quartum.*

b TItulus clarus.

564 ¶In corpore vna
143 b conclusio responsiua quæsito, Anima separata sua naturali virtute
Comment. non potest mouere aliquod corpus. Probatur: Anima coniuncta non mouet corpus nisi viuificatū à se, ergo separata nullū corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia mortificatum non obedit ei ad motū localem, consequentia probatur, quia nullum corpus viuificatur ab anima separata.

Annota. ¶Circa hanc consequentiam dubium occurrit, quoniam consequentia ista supponit idem indiuiduum esse de anima separata & cõiuncta, quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia. Anima coniuncta non intelligit aliquid nisi phantasiatum.

¶Ad tertium dicendum, q aliqui homines etiam in statu viæ sunt maiores aliquibus angelis, non quidem actu, sed virtute: inquantum scilicet habent charitatē tantæ virtutis, vt possint mereri maiorem beatitudinis gradum, quàm quidam angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius arboris esse maius virtute quàm aliquam paruam arborem, cum tamen multo minus sit in actu.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare. Dicit enim Gregor. 2. Dial. q Sancti miracula aliquando ex prece faciunt, aliquando ex potestate. Sicut Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitauit: Ananiam & Sapphiram mentientes morti increpando tradidit. Sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiæ corporalis. Ergo homines virtute suæ animæ possunt materiam corporalem immutare.

¶Præterea, Super illud ad Gal. 3. Quis vos fascinauit, veritati non obedire? dicit glo. quòd quidam habent oculos vrentes, qui solo aspectu inficiunt alios, & maximè pueros. Sed hoc non esset nisi virtus animæ posset materiam corporalem immutare. Ergo homo per virtutem suæ animæ potest materiam corporalem immutare.

¶Præterea, Corpus humanum est nobilius quam alia inferiora corpora. Sed per apprehensionem animæ humanæ immutatur corpus humanum ad calorem & frigus, vt patet in irascentibus & timentibus: & quandoque etiam hæc immutatio peruenit vsque ad ægritudinem & mortem. Ergo multò magis anima hominis potest sua virtute materiam corporalem immutare.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus 3. de Trinit. Materia corporalis soli Deo obedit ad nutum.

CONCLVSIO.

¶Non potest homo anima sua naturali virtute materiam corporalem immutare, nisi alicuius corporis media actione.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est c) materia corporalis nō immutatur ad formam, nisi vel ab agente ali quo compositō ex materia & forma, vel ab ipso Deo, in quo virtualiter & materia & forma præexistit, sicut in primordiali causa vtriusque. Vnde & de angelis suprà dictum est e, quòd materiam corporalem immutare non possunt naturali virtute, nisi applicando corporalia agentia ad effectus aliquos producendos. Multo igitur minus anima sua virtute naturali potest immutare materiam corporalem, nisi mediantibus aliquibus corporibus.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Sancti dicuntur miracula facere ex potestate gratiæ, non naturæ. Quod patet per illud quod Greg. ibidem dicit, Qui filij Dei ex potestate sunt, vt dicit Ioannes, quid mirum si signa facere ex potestate valeant?

¶Ad secundum dicendū, q fascinationis causam assignauit Auicen. ex hoc q materia corporalis nata est obedire spirituali substantiæ magis quàm contrariis agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundū eam. Et hanc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed suprà ostensum est e, q materia corporalis non obedit substantiæ spirituali ad nutum, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicendum est, q ex forti imaginatione animæ immutantur spiritus corporis coniuncti. Quæ quidem immutatio spirituum maximè fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Oculi autem inficiunt aërem continuum vsque ad determinatum spatium. Per quem modum specula si fuerint noua & pura, contrahunt quandam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ: vt Arist. dicit in lib. de Som. & vi. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, sicut maximè in vetulis contingit, efficitur secundum modum prædictum aspectus eius venenosus & noxius: & maximè pueris qui habent corpus tenerum & de facili receptiuum impressionis. Possibile est etiam quòd ex Dei permissione, vel etiā ex aliquo * fācto occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonum cum quibus vetulæ sortilegæ aliquod fœdus habent.

* Alias fato.

¶Ad tertium dicēdum, q anima corpori humano vnit vt forma, & appetitus sensitiuus, qui obedit aliqualiter rationi, vt suprà dictū est e, est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet q ad apprehēsionem animæ humanæ cōmoueatur appetitus sensitiuus cum aliqua operatione corporali. Ad exteriora verò corpora immutanda apprehēsio animæ humanæ non sufficit nisi mediante immutatione proprij corporis, vt dictum est e.

406

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere. Substantiæ enim spirituali naturaliter obedit corpus ad motum localem: vt suprà dictum est e. Sed anima separata est substantia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere.

¶Præterea, In itinerario Clementis dicitur narrante Miseta ad Petrum, q Simon magus per magicas artes pueri à se interfecti animam retinebat, per quam magicas operationes efficiebat. Sed hoc esse non potuisset fine aliqua corporum transmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet virtutem localiter mouendi corpora.

¶SED CONTRA est quod Philolophus dicit in lib. de Anima, quòd anima non potest mouere quodcunque corpus, sed solummodo proprium.

CONCLVSIO.

¶Non potest anima mouere corpus ad nutum sua naturali virtute sed tantùm corpus à se viuificatum.

¶RESPONDEO dicendū, quòd anima separata sua naturali virtute non potest mouere aliquod corpus. Manifestū est enim quòd cùm anima est corpori vnita, non mouet corpus nisi viuificatum. Vnde si aliquod membrum corporis mortificetur, non obedit animæ ad motum localem. Manifestum est autem quòd ab anima separata nullum corpus viuificatur. Vnde nullum corpus obedit ei ad motum localem quantum est de virtute suæ naturæ, suprà quam potest aliquid ei conferri virtute diuina.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd substantiæ quædam spirituales sunt quarum virtutes non determinantur ad aliqua corpora. Sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter à corporibus absoluti. Et ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motum. Si tamē alicuius substantiæ separatæ virtus motiua determinetur naturaliter ad mouendum aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corpus maius, sed minus: sicut secundum Philosophos motor inferioris cœli non posset mouere cœlum superius. Vnde cùm anima secundum suam naturam determinetur ad mouendum corpus, cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali virtute mouere potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd (sicut dicit ergo separata nihil intelligit, probatur: quia animę separatæ nihil offertur phantasiatum: ista consequētia dicitur non tenet: quia non est idem iudicium de anima separata & coniuncta, ergo nec illa quæ facta est nunc nisi probetur identitas iudicij.

¶Ad hoc prima facie dici potest, quòd quia anima separata non est maioris virtutis motiuæ, quàm coniuncta, idcirco consequentia tenet. Sed contra hanc responsionem sunt primò, quòd non est maioris virtutis mouere lapillum quàm corpus coniunctum. Secundò, quòd licet anima separata non sit maioris virtutis, est tamen alterius modi vtendi illa virtute: sicut est alterius modi essendi & intelligendi. & propterea coniuncta mouet viuificando, separata autem non viuificando. Vnde dicendum est quòd consequentia fundatur super vna propositione priore antecedente, & implicitè declarata in illo, & explicata in responsione ad primum: & est ista, Ala humana est ex propria natura determinata, ad mouendum corpus à se viuificatum tantùm. ex hac enim optimè valet consequentia, quoniam quod conuenit ei ex natura, non variatur ex vario modo essendi. Hæc autem claudunt & declarant in antecedente assumpto, Claudium quidem, quoniam cùm vis motiua vt sic, respiciat corpus quia respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 6. Physic. text. 32. & anima secundum statum coniunctionis respiciat etiam corpus: cõsequens est quòd tota vis motiua statū coniunctionis concludatur. Declaratur autem, quia postfacto quòd anima in statu coniunctionis determinata est ad corpus viuum, palam fit quòd anima absolutè est virtutis limitatæ ad mouendum tale corpus & ad instantiam, quæ fit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differentia inter virtutem motiuam, ac intellectiuam, & volitiuam vt sic. Intellectus enim secundum totum genus suum habet pro obiecto ens inquantum ens, nec est contradictio ad aliquod particulare ens fieri in genere, siue in specie. Virtus autem motiua ex propria ratione habet pro obiecto certum ens, scilicet corpus mobile & propterea intellectum coniunctum, qui non potest astringere entia nisi phantasiata: oportet separatum habere alium modum intelligendi, quo proprium obiectum possit attingere, ex quo obiectum adæquatum suum non erat ens phantasiatum. Virtus autem

379 Mal. 46. 16. artic. 10. ad secundum. 543

autem motiua cum ex genere suo ad certū ens, scilicet corpus determinetur: consequens est, q secūdum species suas ad certas species corporis determinetur. & sic cùm suprema vis motiua ad corpus determinata, non tamen ad multitudinem nec magnitudinem eius limitetur (quia est infinita) consequens est quòd paularim descendendo, infima vis motiua ad corpus minimum multitudine & magnitudine determinata sit. Cõstat autem quòd anima humana est vltimus motor inter spiritus: igitur eius vis ad corpus humanum, quod est paruissimum respectu mobilium ab angelis, & vnicum corpus humanum, scilicet viuificatum à se determinatur: alter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea non potest rationabiliter distingui modus mouendi iuxta modum essendi & intelligendi. non enim remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiæ motiuæ: quia non est vniuersale, sicut intellectus. Et ideo optimè litera ex efficacis animæ coniunctæ substantia intelligens efficaciam illius simpliciter quo ad vim motiuam, intulit q non potest separata mouere, quod non potest coniuncta.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæoctauæ Articulum primum.*

Annot. TItulus, cum semine, id est, communicetur à generante per hoc quod ab eo deciditur semen: ita quòd in semine vehatur anima sensitiua formaliter, vel virtualiter.

Comment. ¶In corpore duo principaliter. Primò tractatur opinio. Secundò respondetur quæsito.

¶Quo ad primum duo. Primò opinio ipsa. Tenet enim partem negatiuam, dicens animam sensitiuam à solo Deo fieri. Secundò, reprehensio illius ex causis eius: quod est, fieri oportere per creationem, scilicet simplicitate, & subsistentia simul. Cui enim hæc duo insunt, oportet creari: & cui non, non: nisi fortè propter excellentiam ordinis rei factæ, vt de gratia dicitur. Ex his enim arguit, Si haberet anima sensitiua hęc, creari etur: sed quia non habet, quod probatur, quia non est incorruptibilis. ergo.

¶Quo ad secundum conclusio responsiua est affirmatiua, Anima sensitiua causatur ab anima generantis principaliter, & à semine instrumentaliter. hæc conclusio includit duo, primum commune animæ sensitiuæ & cæteris formis corporalibus, scilicet quòd fit ab agente corporeo. Secundum, quòd fit tali modo, scilicet per semen. Et quo ad vtrumque probatur. Primò, quòd ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repetito. Forma quæ sic solùm est, quia ineſt compositō, sic ad factionem compositi ergo ab agente corporeo. sed anima sensitiua est huiusmodi. ergo. Antecedens probatur: quia fieri conuenit alicui eo modo quo esse. cõsequentia probatur: quia oportet vnumquodq; fieri à simili, minor iam patet ex dictis. ergo. Secundum verò probatur ex differentia inter agentia superioris ordinis & inferioris, sic, Inter corporalia agentia quantò virtuosius, tantò indistantius potest. ergo viuentia possunt & sine medio & cum medio agere sibi similia: ergo per semen. Antecedens probatur inductione in calido, &c. Prima cõsequentia probatur: quia viuentia sunt suprema corpora, & consequenter virtuosissima. Secunda verò probatur: quia semen est illud medium quo generans attingit distans. Declaratur quoque in litera consequens primæ consequentiæ. Et vltimò docetur, quòd nihil refert dicere animam causari ex semine aut generante, quia se exigunt sicut agens & instrumentum.

Aduerte hic, quòd probaro, quòd anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia compositum oportet à simili fieri, satis probatum est quòd fit ab animali quia oportet animal à sibi simili fieri. Non enim ab alio corporeo agente fieri intelligitur quàm à sibi simili. Et probaro quòd agentia quæ viuunt, possunt per semen sibi similia producere, satis probatum est, quòd ita est de facto. in causis enim necessariis etiam necessitate philosophica vt sic, idem est possibile, & necessarium quo ad totum ordinem: secus quo ad miracula.

Annota.

364

¶ *Num semen sit actiuū animæ sensitiuæ, & organizationis.*

Quæstio. ¶Circa hanc conclusionem occurrit dubium ex Scoto in 18. distin. secundū fieri, vbi tenens quòd semen nec est actiuum generationis substantialis, nec organizationis, sed cuiusdam præuiæ alterationis tantùm: dupliciter probat quòd semen nō est actiuum animæ sensitiuæ. Primo sic, Semen aut causat animam in instanti generationis, aut antenon ante, quia habet rationem passiui. probatur: quia est connexibile de prima in substantiam gentil. Nec lo

TItulus clarus.

564 ¶In corpore vna
143 b conclusio responsiua quæsito, Anima separata sua naturali virtute
Comment. non potest mouere aliquod corpus. Probatur: Anima coniuncta non mouet corpus nisi viuificatū à se, ergo separata nullū corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia mortificatum non obedit ei ad motū localem, consequentia probatur, quia nullum corpus viuificatur ab anima separata.

Annota. ¶Circa hanc consequentiam dubium occurrit, quoniam consequentia ista supponit idem individuum esse de anima separata & cõiuncta, quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia. Anima coniuncta non intelligit aliquid nisi phantasiatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in substantiam geniti. Secundo uo: imperfectius non est causa actiua sufficiens perfectioris, sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito: ergo. Et si dicatur quòd semen agit in virtute seminantis, contra, nihil agit in virtute non entis vt uo: sed animal à quo decisum est semen, respectu generationis huius, est non ens tum quia iam est perfectum, tum quia nõ est eiusdem speciei. Ergo non potest agere.

¶ Præterea, Seminans & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ, ergo ad actionem seminis nõ concurrit virtus seminantis. Antecedens patet: quia vnum potest esse & causare sine alio. consequentia probatur ex differentia inter causas essentialiter & accidẽtaliter ordinatas: quia illas oportet simul concurrere, vt solem & hominem: istas non vt pater & auum.

¶ Deinde arguit, quòd semen non est actiuum organizationis, quia est vniforme: ab vniformi autem non procedit nisi vniformis actio. Sed omnia autem hæc facillimè patet resolvõo. Prænotandum tamen est, quòd Sco. supponit & dicit expresse debere poni quòd semen est vniuocum sed non probat: & tamen cùm hoc ponit ipsum conuerti in genitum. Mihi autem ex Philosophorum dictis omnino videtur hoc impossibile. Quoniam duplex apud Philosophos est de materno semine opinio. Alij enim putant nihil eius ingredi substantiam genitiui: vt Aristot. & Sanctus Thomas, hi quo ad hoc possunt sustineri semen esse homogenũ.

Alij verò putant semen distingui in partes grossiores & subtiliores. & quòd paternum semen secundum aliquam partem conuertitur in genitum & secundum aliquam concurrit vt causa actiua. Et hæc est opinio Alberti: & secundum hoc manifestè ponitur heterogeneum. Et reuera propter diuersitatem, quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, videtur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen, sicut ex partibus integralibus, cùm sint corpora actu existentia in eo.

¶ Ad primum ergo obiectionem Scoti dicitur, Semen agit in instanti generationis & antemec est verum quòd ante habeat rationem passiui, secundum se totum talem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars, remanet in instanti generationis: & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶ Ad secundam verò optime respõsum est ex Aristotele 12. Metaphysicorum, text. 40. & Sanct. Thoma hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instantiam in oppositum dicitur quòd semen agere in virtute seminantis, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit constructio transitiua: & sic non dicimus. Alio modo intransitiuè, id est, quòd est ipsa virtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enim, vt in corpore articuli dicitur, excedunt viuentia non viuentia, quòd hæc habent tantum virtutes suas coniunctas: illa autem habent & coniunctas & separatas, per decisionem tamen à coniunctis. Ex hoc enim sensu patet responsio ad instantiam primam: quia maior licet sit vera de agente in virtute alterius transitiuè: non tamen intransitiuè, sicut est in proposito. Ad secundam verò negatur antecedens: non enim semen & seminans concurrunt ad genitum, vt patet & auus: sed quemadmodum in litera dicitur, vt agens & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex est instrumenti genus, quoddam participans virtutem ab agente deriuatam in esse permanenti: quoddam participans virtutem actiuam in esse permanenti, non sic instrumentum. Non minus enim serra faceret scamnum agens: cùm tamen hoc nihil referat. Non minus enim serra faceret scamnum instrumentaliter, si artis vim, etiam artifice submoto, retineret, vt patet in horologiis, & in molendinis, & aliis huiusmodi: quibus non oportet adesse semper artifices, quandiu scilicet vim artis impresso ordine participant. Ad probationem autem ex condizione causarum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc quòd aliqua duo se habeant vt causæ accidentaliter ordinatæ, quòd non simul sint aut causent, sed exigitur quòd ambæ sint vtræ causæ & eiusdem ordinis. Quorum neutrum hic salvatur: quia, vt in 12. Metaphysic. commentat. 14. Alexand. dicit, instrumentum non causa agens, sed causæ agentis organum dici debet, & est: & quia causa agens facit sibi similes, instrumentum autem non sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinis inter semen & seminantem patet ex 12. Metaphysic. & ad sensum: quia semen est imperfecti ordinis rerum & causarum: viuens autem ipsum à quo decisum est, perfecti est rerum & causarum ordinis. Vnde manifestè patet quomodo differant potestà, quando duæ causæ non simul causantes se habent vt

accidentaliter ordinatæ, & quando non attendendo ad conditiones has, & quæ tales sunt causæ accidentaliter ordinatæ: quia vterque est eiusdem ordinis in essendo & in causando, & vterque est verè causa. cùm vterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in virtute alterius, sed semen generat non sibi, sed animali, à quo decisum est simile: & ens & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum & causa instrumentalis est.

¶ Ad tertium autẽ principale contra organizationem patet responsio ex littera, in responsione ad secundum & tertium. Dato enim quòd semen sit vniformiter, est tamen differme virtualiter secundum vniformitatem eius à quo decisum est, & cuius virtus est: & ideo agit tantum differmitatem, & inducit animam sensitiuam.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd calor cælestis, animalis, & elementaris non est multiplex calor: sed vnus & idem multiplicis agentis vim habens, prout subiacet principio actiuo elementari, animali, aut cælesti. Et de animali quidem & elementari habetur ex secundo de Anima, cõtra Empedoclem vbi Arist. vult calorem animalẽ esse principium augmenti, & non elementarem, vt ibi dicitur, calorem non secundum vim habentem, sed secundum vim animæ. De cælesti autem & vniuersaliter habetur ex 12. Metaphysic. commentat. 18. vbi Auerr. vult calores hos distingui sicut calorem ignis à calore artificiali. Constat autem quòd calor elementalis & artificialis non sunt duo calores, sed distinguuntur tantum: quia ille regulatur arte, ille absolutè agit. ergo.

¶ In respõsione ad quartum posset dubitari ad hominem: quia in q. 5. de potentia, artic. 9. ad decimum dicitur, Virtus quæ est in semine, remaner etiam adueniente anima rationali, & similiter spiritus, & quæ erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic verò dicitur ꝙ non remanet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia remanet formaliter, desinit materialiter id est, remanet secundum speciem, & corrumpitur secundum numerum, ideo diuersimode locutus inuenitur, hic tenet quod corrumpitur, illa vis numero, ibi verò ꝙ manet secundum speciem quia vis regitiua & factiua corporis existens in parte primò producta, puta in corde, est quasi eiusdem rationis cùm virtute seminis: & propterea vis seminis excellentius saluata in illa parte quàm in ipso semine dicitur manere: quia scilicet non per se, sed per accidens corrumpitur, sicut dispositiones inductæ pro forma generanda dicuntur manere, & non corrumpi nisi per accidens: quia in melliori esse adueniunt. Hanc autem esse mentem Sancti Thomæ patet ibi: vbi idem de hac virtute, spiritibus, & dispositionibus iudicium esse dicit.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur quòd anima intellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Gen. 46. Cunctæ animæ quæ egressæ sunt de femore Iacob, sexaginta sex. Sed nihil egreditur de femore hominis, nisi inquantum causatur ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

¶ Præterea, Sicut suprà ostensum est *c, in homine est vna & eadem anima secundum substantiam, intellectiua, sensitiua & nutritiua. Sed anima sensitiua in homine generatur ex semine, sicut in aliis animalibus. Vnde & Philosophus dicit in libro de Generatione animalium, quòd non simul fit animal & homo, sed prius fit animal habens animam sensitiuam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

¶ Præterea, Vnum & idem agens est cuius actio terminatur ad formam & materiam: alioquin ex forma & materia non fieret vnũ simpliciter. Sed anima intellectiua est forma corporis humani, quod formatur per virtutem seminis. Ergo & anima intellectiua per virtutem seminis causatur.

¶ Præterea, Homo generat sibi simile secundum speciem. Sed species humana constituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis est à generante.

¶ Præterea, Inconueniens est dicere ꝙ Deus cooperetur peccantibus. Sed si animæ rationales crearentur à Deo, Deus interdum cooperaretur adulteris, de quorum illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur à Deo.

Annota.

SED CONTRA est quod dicitur in libro de Eccle. dog. quòd animæ rationales non seminantur per coitum.

RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est virtutem actiuam, quæ est in materia, extendere suam actionem ad producendum immaterialem effectum. Manifestum est autem, quòd principium intellectiuum in homine, est principium transcendens materiam. Habet enim operationem, in qua non communicat corpus *c. Et ideo impossibile est quòd virtus, quæ est in semine, fit productiua intellectiui principij. Similiter etiam quia virtus, quæ est in semine, agit in virtute animæ generantis, secundum quod anima generantis est actus corporis vtens ipso corpore in sua operatione. in operatione autem intellectus non communicat corpus. Vnde virtus intellectiui principij prout intellectiuum est, non potest ad semẽ peruenire. Et ideo Philosophus in libro de Generatione animalium dicit, Relinquitur intellectus solus de foris aduenire. Similiter etiam anima intellectiua, cùm habeat operationem vitæ, sine corpore est subsistens, vt suprà habitum est *c. & ita sibi debetur esse & fieri. & cùm sit immaterialis substantialis, non potest causari per generationem, sed solùm per creationem à Deo. Ponere ergo animam intellectiuam à generante causari, nihil est aliud quàm ponere eam non subsistentem, & per consequens corrumpi eam cum corpore *c. Et ideo hæreticum est dicere, quòd anima intellectiua traducatur cum semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in autoritate illa ponitur per synecdochem pars pro toto, id est anima pro toto homine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliqui dixerunt quòd operationes vitæ, quæ apparent in embryone, non sunt ab anima eius, sed ab anima matris, vel à virtute formatiua, quæ est in semine. Quorum vtrumque falsum est. Opera enim vitæ non possunt esse à principio extrinseco, sicut sentire, nutriri, & augeri. Et ideo dicendum est, quòd anima præexistit in embryone, à principio quidem nutritiua, postmodum autem sensitiua, & tandem intellectiua. Dicunt ergo quidam, quòd suprà animam vegetabilem, quæ primo inerat, superuenit alia anima, quæ est sensitiua: supra illam iterum alia quæ est intellectiua. Et sic sunt in homine tres animæ: quarum vna est in potentia ad aliam. Quod suprà improbatum est *c. Et ideo alij dicunt quòd illa eadem anima, quæ primò fuit vegetatiua tantùm, postmodum per actionem virtutis, quæ est in semine, perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat sensitiua: & tandem ipsa eadem perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat intellectiua. non quidem per virtutem actiuam seminis, sed per virtutem superioris agentis, scilicet Dei de foris illustrantis. Et propter hoc dicit Philosophus, quòd intellectus venit ab extrinseco. Sed hoc stare non potest. Primò quidem, quia nulla forma substantialis recipit magis & minus *c: sed superadditio maioris perfectionis facit aliam speciem, sicut additio vnitatis facit aliam speciem in numeris. Non est autem possibile vt vna & eadem forma numero sit diuersarum specierum. Secundò, quia sequeretur quòd generatio animalis esset motus continuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in alteratione. Tertiò, quia sequeretur quòd generatio hominis, aut animalis non sit generatio simpliciter: quia subiectum eius esset ens actu. Si enim à principio in materia prolis est anima vegetabilis, & postmodum vsque ad perfectum paulatim perducitur, erit semper additio perfectionis sequentis sine corruptione perfectionis præcedentis: quod est contrariatio generationis simpliciter. Quartò, quia aut id quod causatur ex actione Dei, est aliquid subsistens: & ita oportet quòd sit aliud per essentiam à forma præexistente, quæ non erat subsistens: & sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistens, & quædam perfectio animæ præexistentis, & sic ex necessitate sequitur quòd anima intellectiua corrumpatur corrupto corpore: quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos, qui ponunt

¶ In responsione ad tertium, aduerte, quod quia positio ista distinguit corporeum generans, compositum, dispositum disponendo materiam ab introducente formam: quod ab Aristot. reprobatur, destruendo ideas: quas ad hoc ponebat Plato. Idcirco ne videamur incidere in id quod reprehendimus, ab ipso Arist. facta est exceptio de forma hominis, inquantum homo: & affigurata est ratio ex parte termini, quia intellectus habet operationem in qua non communicat corpus. ergo non educitur de potentia alicuius materiæ: ergo venit de foris: & sic nullum inuenire potest corporeũ agens respectu ipsius: & cùm manifestè semen humanum agat, consequens est quòd disponat, & aliunde mens veniat. Nec potest similiter fieri exceptio de aliis formis: quia respectu earum inueniri potest sufficiens agens corporeum materiæ: nulla enim alia earum habet operationem absque organo corporali: materiæ: & idcirco meritò potest de materiæ potentia educi: ac per hoc non est opus idea. Sanctus Thomas verò hic videtur aliam rangere rationem huius exceptionis ex parte agentis: quia scilicet Deus & naturalia agentia se habent sicut agens principale & instrumentale. Idcirco autem & agentia naturalia se haberent potius, vt agentia disparata: eo quòd naturalia nõ agunt mota ab ideis, sed vtraque propriis virtutibus non subordinatis inter se, quamuis quo ad effectus agerent: sed omnia agunt mota à Deo ad actiones, &c. vt suprà dictum est. & ideo non inconuenit Dei actionem terminari ad formam, & naturæ ad materiã: quoniam non vt duo agentia, sed vt vnum agens principale & instrumentale. Idcirco autem & agentia naturalia se habent sicut agens principale & instrumentale, totaliter: & sic non est opus idea. Sanctus Thomas verò hic videtur aliam rangere rationem huius exceptionis ex parte agentis: quia scilicet Deus & naturalia agentia se habent sicut agens principale & instrumentale. Idcirco autem & agentia naturalia se haberent potius, vt agentia disparata: eo quòd naturalia nõ agunt mota ab ideis, sed vtraque propriis virtutibus non subordinatis inter se, quamuis quo ad effectus agerent: sed omnia agunt mota à Deo ad actiones, &c. vt suprà dictum est. & ideo non inconuenit Dei actionem terminari ad formam, & naturæ ad materiã: quoniam non vt duo agentia, sed vt vnum agens principale & instrumentale. Idcirco autem & agentia naturalia se habent sicut agens principale & instrumentale, totaliter: & sic non est opus idea. Sanctus Thomas verò hic videtur aliam rangere rationem huius exceptionis ex parte agentis: quia scilicet Deus & naturalia agentia se habent sicut agens principale & instrumentale. Idcirco autem & agentia naturalia se habent sicut agens principale & instrumentale, totaliter: & sic non est opus idea.

¶ In responsione ad quartum aduerte primò, quòd ad hoc quòd aliquid dicatur effectiuè producere aliquod compositum, non exigitur quòd faciat omnes eius partes, nec requiritur quòd faciat aliquam eius partem: sed sufficit quòd effectiuè causet coniunctionem partium, ex qua resultet illud compositum. Declarantur singula. Primò, quòd non requiritur quòd faciat omnes partes: aliquoin nullum agens naturale faceret aliquod compositum, quia non facit materiam. Secundò, quòd non aliquam eius partem: alioquia dealbans artificialiter parietem, non diceretur facere parietem album: quia nec parietem nec albedinem facit, sed addit vnum alteri. Et vniuersaliter si formæ præexisterent per seipsas ante generationem, & generans esset tantæ vis, vt generando coniungeret formam cum materia: nihilominus esset causa illius compositi, puta bouis, si forma bouis præexisteret. Et ex hac conditionali patet tertium, in quo claudantur duo prima. Aduerte secundò, quòd in generatione hominis sunt duæ actiones, & duo termini intrinseci earum. Actio quidem vna est simplex emanatia seu creatio à prima causa Deo glorioso. Altera autem est seminis, vt instrumentum animæ intellectiuæ modo exposito, seu, quod est idem, hominis generantis inquantum homo. Terminorum autem distinctio ex eo patet, quòd anima intellectiua in instanti quo fit, foreitur duo, scilicet esse quia est, & modum essendi quia inest corpori, seu materiæ corporali, vt actus in eo cuius est actus substantialis. Talis autem modus essendi seu inesse, potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione actualis vnionis inter animam & materiam. Alio modo pro fundamento illius: quod nihil aliud est quàm materiam esse actu formaliter per animam: quod pertinet ad genus substantiæ, non relationis. Sed rursus: illud inesse seu vnio fundamentaliter potest vtrinque accipi, scilicet ex parte formæ: quia est animam esse qua formaliter materia est actu in specie substantiæ humanæ: & ex parte materiæ, quia est materiam esse actu per animam, &c. Vnde applicando singula singulis, dicendum est primò, quòd anima rationalis *c ionis sui esse est terminus intrinsecus creationis in instanti primo, quo Sor. incipit esse: quo ad suum verò modum essendi seu inesse, non terminat creationem nisi concomitanter, & inquantum illud inesse se tenet ex parte animæ. Dicendum est secundò, quòd eadem anima rationalis quo ad inesse, seu vnionem, &c. vt se tenet ex parte materiæ, est proprius terminus actionis seminis humani: ita quòd ab eo effectiuè causatur per se & directè: quoniam propria actio humani seminis

Annot.

Annot.

Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

certitudinaliter ad hoc quòd materia subiit animæ intellectiuæ, de loris adhæreant: hic enim operantur, & non frustra tanto tempore nutrita laborat. Vnde si proprie loqui volumus, anima hæc est creationis creatione. Vbi verò animæ & corporis est terminus generationis. Et quia non ex anima rationali, nec ex materia, sed ex vnione earum, resultat tertia entitas, scilicet humanitas, apud ponentes dari tertiam entitatem, vel saltem ex, vel in tali vnione conflit compositum, quod est homo, ideo laudendo hæc cum antecedit, sequitur, quòd quia homo mediante suo semine, causat actiuè coniunctionem animæ intellectiuæ cum materia corporali: ex, vel in qua vnione constituit compositum, scilicet hominem: quamuis neutram partem faciat. Ex his in solent disputator distinguendo animam quo ad esse vel inesse: distinguat quòd generationem oportet habere terminum formalem quo ad inesse, non quo ad esse, & similiter quo ad similia. Videas Sanct. Thom. in quæst. 3. de potentia, artic. 9. & inuenies hæc consona vero.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæoctauæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primò refert opinionem affirmatiuam. Secundò reprobat eam. Tertiò infert responsionem ad quæstionem.

¶ Quo ad primum duo, opinio & radix illius. Opinio est, quòd animæ ab initio mundi fuerunt simul creatæ. Radix illius est in duabus propositionibus consequenter se habentibus. Prima est, quòd animæ sunt eiusdem conditionis cum angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quòd animæ intellectiuæ accidit vnitæ corpori.

¶ Quo ad secundum tria, iuxta prædicta tria, quæ reprehenduntur ordine, quo in litera recitata sunt, & non à priori secundum naturam ad vltimum, nec ab vltimo ad primum. Secundum enim naturæ ordinem primum est animæ illa conditio qua communicat angelo. Secundò vnibilitas per accidens. Et tertiò, quod de facto fuerit ab initio mundi. reprehenditur ergo primò in litera vnitæ per accidens, dicendo ad impossibile, Anima vnitur per accidens: ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligitur compositum, &c.

379

582 b. contra capit. 83. & 84. Et Hebr. 2. lect. 4. col. 2.

& 4 541

vnum intellectum in omnibus, quod suprà improbatum est[a]. Et ideo dicendum est, quòd cùm generatio vnius semper fit corruptio alterius, necesse est dicere quòd tam in homine quàm in animalibus aliis quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen quòd habebat prima, & adhuc amplius. Et sic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad vltimam formam substantialem, tam in homine quàm in aliis animalibus. Et hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, quòd anima intellectiua creatur à Deo in fine generationis humanæ: quæ simul est & sensitiua & nutritiua corruptis formis præexistentibus.

¶ Quod de angelo dici non potest. Secundò apparet falsitas in ipsa positione. Si enim animæ naturale est corpori vniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, & sine corpore existens non habet suæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conueniens, vt Deus ab imperfectis suum opus inchoaret & ab his, quæ sunt præter naturam. Non enim fecit hominem sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis. Multo igitur minus fecit animam sine corpore. Si verò aliquis dicat, quòd non est naturale animæ corpori vniri: oportet inquirere causam quare sint corporibus vnitæ: oportet autem dicere, quòd aut hoc sit factum ex eius voluntate, aut ex alia causa. Si ex eius voluntate, videtur hoc esse inconueniens. Primò quidem, quia hæc voluntas irrationabilis esset, si non indigeret corpore & vellet ei vniri. Si enim eo indigeret, naturale esset ei quòd corpori vniretur, quia natura non deficit in necessariis[c]. Secundò, quia nulla ratio esset quare animæ à principio mundi creatæ post tot tempora voluntas accesserit, vt nunc corpori vniatur. Est enim substantia spiritualis supra tempus, vtpote reuolutiones cœli excedens. Tertiò, quia videretur à casu esse quòd hæc anima huic corpori vniretur, cùm ad hoc requiratur concursus duarum voluntatum, scilicet animæ aduenientis & hominis generantis. Si autem præter voluntatem ipsius corpori vnitur, & præter eius naturam, oportet quòd hoc fit ex causa violentiam inferente. Et sic erit ei pœnale & triste. Quod est secundum errorem Origenis, qui posuit animas incorporari propter pœnam peccati[e]. Vnde cùm hęc omnia sint inconuenientia, simpliciter consitendum est quòd animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cùm corporibus infunduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur cessasse die septimo: non quidem ab omni opere, cùm dicatur Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, sed à nouis rerum generibus & speciebus condendis, quæ in operibus primis non aliquo modo præexiterint. Sic enim animæ quæ nunc creantur, præexiterunt secundum similitudinem speciei in primis operibus, in quibus anima Adæ creata fuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectioni Vniuersi quantum ad numerum individuorum, quotidie potest addi aliquid, non autem secundum numerum specierum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc quòd anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionem, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit conueniens quòd ab hoc inciperent Dei opera. Quia, sicut scriptum est Sap. 1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus & verbis accersierunt eam.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæsextæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primò refert opinionem affirmatiuam. Secundò reprobat eam. Tertiò infert responsionem ad quæstionem.

¶ Quo ad primum duo, opinio & radix illius. Opinio est, quòd animæ ab initio mundi fuerunt simul creatæ. Radix illius est in duabus propositionibus consequenter se habentibus. Prima est, quòd animæ sunt eiusdem conditionis cum angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quòd animæ intellectiuæ accidit vnitæ corpori.

¶ Quo ad secundum tria, iuxta prædicta tria, quæ reprehenduntur ordine, quo in litera recitata sunt, & non à priori secundum naturam ad vltimum, nec ab vltimo ad primum. Secundum enim naturæ ordinem primum est animæ illa conditio qua communicat angelo. Secundò vnibilitas per accidens. Et tertiò, quod de facto fuerit ab initio mundi. reprehenditur ergo primò in litera vnitæ per accidens, dicendo ad impossibile, Anima vnitur per accidens: ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligitur compositum, &c.

582 b. contra capit. 83. & 84. Et Hebr. 2. lect. 4. col. 2.

ARTICVLVS III.

a *¶ Virum animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi. Dicitur enim Genes. 2. Requieuit Deus ab omni opere quod patrarat. Hoc autem non esset si quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animæ sunt simul creatæ.

¶ Præterea, Ad perfectionem Vniuersi maximè pertinent substantiæ spirituales. Si igitur animæ simul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles spirituales substantiæ perfectioni Vniuersi adderentur. Et sic vniuersum à principio fuisset imperfectum. Quod est contra illud quod dicitur Genes. 1. Deum omne opus complesse.

¶ Præterea, Finis rei respondet eius principio. Sed anima intellectiua remanet destructo corpore. Ergo incœpit esse ante corpus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccl. dog. quòd simul anima creatur cum corpore.

CONCLVSIO.

¶ Animæ humanæ non ante corpora creatæ, sed simul creantur, cùm corporibus infunduntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt quòd animæ intellectiuæ accidat vnitæ corpori, ponentes eam esse eiusdem conditionis cum substantiis spiritualibus, quæ corpori non vniuntur[a]. Et ideo posuerunt animas hominum simul à principio cum angelis creatas. Sed hæc opinio falsa est. Primò quidem quantum ad radicem. Si enim accidentaliter conueniret animæ corpori vniri, sequeretur quòd homo qui ex ista vnione constituitur, esset ens per accidens, vel quòd anima esset homo. Quod falsum est, vt suprà ostensum est[c]. Quòd etiam anima humana non sit eiusdem naturæ cum angelis, ipse diuersus modus intelligendi ostendit, vt suprà ostensum est[c]. Homo enim intelligit à sensibus, accipiendo & conuertendo se ad phantasmata, vt suprà ostensum est. & ideo indiget vnitri corpori, quo indiget ad operationem sensitiuæ partis.

¶ Quod de angelo dici non potest. Secundò apparet falsitas in ipsa positione. Si enim animæ naturale est corpori vniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, & sine corpore existens non habet suæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conueniens, vt Deus ab imperfectis suum opus inchoaret & ab his, quæ sunt præter naturam. Non enim fecit hominem sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis. Multo igitur minus fecit animam sine corpore. Si verò aliquis dicat, quòd non est naturale animæ corpori vniri: oportet inquirere causam quare sint corporibus vnitæ: oportet autem dicere, quòd aut hoc sit factum ex eius voluntate, aut ex alia causa. Si ex eius voluntate, videtur hoc esse inconueniens. Primò quidem, quia hæc voluntas irrationabilis esset, si non indigeret corpore & vellet ei vniri. Si enim eo indigeret, naturale esset ei quòd corpori vniretur, quia natura non deficit in necessariis[c]. Secundò, quia nulla ratio esset quare animæ à principio mundi creatæ post tot tempora voluntas accesserit, vt nunc corpori vniatur. Est enim substantia spiritualis supra tempus, vtpote reuolutiones cœli excedens. Tertiò, quia videretur à casu esse quòd hæc anima huic corpori vniretur, cùm ad hoc requiratur concursus duarum voluntatum, scilicet animæ aduenientis & hominis generantis. Si autem præter voluntatem ipsius corpori vnitur, & præter eius naturam, oportet quòd hoc fit ex causa violentiam inferente. Et sic erit ei pœnale & triste. Quod est secundum errorem Origenis, qui posuit animas incorporari propter pœnam peccati[e]. Vnde cùm hęc omnia sint inconuenientia, simpliciter consitendum est quòd animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cùm corporibus infunduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur cessasse die septimo: non quidem ab omni opere, cùm dicatur Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, sed à nouis rerum generibus & speciebus condendis, quæ in operibus primis non aliquo modo præexiterint. Sic enim animæ quæ nunc creantur, præexiterunt secundum similitudinem speciei in primis operibus, in quibus anima Adæ creata fuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectioni Vniuersi quantum ad numerum individuorum, quotidie potest addi aliquid, non autem secundum numerum specierum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc quòd anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionem, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit conueniens quòd ab hoc inciperent Dei opera. Quia, sicut scriptum est Sap. 1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus & verbis accersierunt eam.

tur. Probatur, quia aliter accidunt prædicta, quæ inconuenientia sunt.

a *¶ Super Quæstionis centesimædecimanonæ Articulum primum.*

Comment. TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore quatuor. Primò declaratur titulus. Secundò tractatur vna opinio. Tertiò tractatur alia. Quartò alia respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum duo, definitur enim & distinguitur pertinere ad veritatem humanæ naturæ.

Definitur enim quod est esse de constitutione ipsius naturæ humanæ. & probatur, quia vnumquodque ita se habet ad veritatem sicut ad esse ex secundo Metaphysic. Distinguitur autem, quia natura dupliciter sumitur, scilicet in communi, id est secundum speciem, & in particulari individuo. Et consequenter pertinere ad naturæ veritatem, & esse, dupliciter contingit, scilicet naturæ specificè sumptæ, vel numeraliter. Primo modo forma & materia communis, vt anima intellectiua & corpus humanum, ad veritatem naturæ humanæ spectant. Secundo modo non solùm hæc, sed hæc anima & hoc corpus.

¶ Quo ad secundum duo. Primò opinio consistens in tribus propositionibus. Prima est, Ad veritatem humanæ naturæ pertinet tantum illa materia quæ est primo formata in primo homine. Secunda verò est, quòd illa materia multiplicatur in seipsa: & sic à primo parente ad omnes deriuatur. Tertia est, q. alimentum non sumitur vt conuertatur in veritatem naturæ humanæ, sed vt fomentum naturæ ad resistendum consumptiuo, vt plumbum argento. Secundò reprobatur hæc opinio quadruplicitèr. Prima quidem propositio duabus rationibus primis, quæ satis claræ sunt in litera. Secunda verò & tertia simul duabus reliquis rationibus. Quarum altera est, Multiplicatio materiæ aut est per rarefactionem, aut per conuersionem, aut creationem nouæ materiæ, sed multiplicatio humanæ materiæ in corporibus non est per rarefactionem, quia essent imperfectiora, nec per creationem, quia omnium materia est simul creata secundum Greg. ergo per conuersionem alimenti, maior probatur, Multiplicatio materiæ aut attenditur penes quantitatem tantùm, & sic est rarefactio, vt patet ex eius ratione: aut penes ipsam substantiam materiæ. & tunc aut penes omnino eandē substantiam materiæ, aut penes aliam, non penes

385 2. dist. 30. part. 1. & 4. dist. 44. q. 1. ar. 2. q. 4. & quol. 8. art. 5. ver.

QVAESTIO CENTESIMADECIMANONA, de Propagatione hominis quantum ad corpus, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de propagatione hominis quantum ad corpus. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ. ¶ Secundò, vtrum semen quod est humanæ generationis principium, sit de superfluo alimenti.

ARTICVLVS I.

a *¶ Virum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nihil de alimento transeat in veritatem humanæ naturæ. Dicitur enim Mat. 15. Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & per secessum emittitur. Sed quod emittitur, non transit in veritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in veritatem humanæ naturæ transit.

¶ Præterea, Philosophus in 2. de Ge. distinguit carnem secundum speciem & secùndum materiam, & dicit quòd caro secundum materiam aduenit & recedit. Quod autem ex alimento generatur, aduenit & recedit. Ergo id in quod alimentum conuertitur, est caro secundum materiam, & non caro secundum speciem. Sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad speciem eius. Ergo alimentum non transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ Præterea, Ad veritatem humanæ naturæ pertinere videtur humidum radicale, quod si deperdatur, restitui non potest, vt medici dicunt. Posset tamen restitui si alimentum conuerteretur in ipsum humidum. Ergo nutrimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ.

¶ Præterea, Si alimentum transiret in veritatem humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, restaurari posset. Sed mors hominis non accidit nisi per deperditionem alicuius. Posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri.

¶ Præterea, Si alimentum in veritatē humanæ naturę trāsiret, nihil esset in homine quod nō posset recedere & reparari. Quia id quod in homine generatur ex alimento, & recedere & reparari potest. Si ergo diu viueret, sequeretur quòd nihil quod in eo fuit materialiter remaneret in ipso. Et sic non esset idem homo numero per totam vitam suam, cùm ad hoc quòd sit idem numero, requiratur identitas materiæ. Hoc autem est inconueniens. Non ergo alimentum transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustinus in lib. de Ver. rel. Alimenta carnis corrupta, id est amittentia formam suam, in membrorum fabricam migrant. Sed fabrica membrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta transeunt in veritatem humanæ naturæ.

CONCLVSIO.

¶ Alimentum verè conuertitur in veritatem humanæ naturæ, inquantum verè accipit speciem carnis & ossis & aliarum corporearum partium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum, secundo Metaphy. hoc modo se habet vnumquodque ad veritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad veritatem naturæ alicuius, quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest. Vno modo in communi secundum naturam speciei. Alio modo secundum quod est in hoc individuo. Ad veritatem igitur naturæ alicuius in communi considerātæ pertinet forma & materia eius in communi accepta. Ad veritatem autem naturæ in hoc particulari consideratæ pertinet materia individualis signata, & forma per huiusmodi materiam individuata. Sicut de veritate humanæ naturæ in communi est anima humana & corpus, sed de veritate humanæ naturæ in Petro & Martino est hæc anima & hoc corpus. Sunt autem quædam, quorum formæ non possunt saluari nisi in vna materia signata. Sicut forma solis non potest saluari nisi in materia, quæ actu sub ea continetur. Et secundum hunc modum aliqui posuerunt quòd forma humana non potest saluari nisi in materia quadam signata, quæ scilicet à principio fuit tali forma formata in primo homine, ita q quicquid aliud præter illud quod ex primo parente in posteros deriuatur, additum fuerit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quasi non verè accipiat formam humanæ naturæ, sed illa materia, quæ in primo homine formæ humanæ fuit subiecta, in seipsa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum à corpore primi hominis deriuatur. Et secundum hos alimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ, sed dicunt quòd alimentum accipitur, vt quoddam fomentum naturæ, id est vt resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale, sicut plumbum vel stannum adiungitur argento ne consumatur per ignem.

¶ Sed hæc positio est multipliciter irrationabilis. Primò quidem, quia eiusdem rationis est, quòd aliqua forma possit fieri in alia materia, & quòd possit propriam materiam deserere. Et ideo omnia generabilia sunt corruptibilia, & econuerso. Manifestum est autem, quòd forma humana potest deficere ab hac materia quæ ei subiicitur, alioquin corpus humanum corruptibile non esset. Vnde relinquitur, quòd & alij in materia aduenire possit, aliquo alio in veritatem humanæ naturæ transeunte. Secundò, quia in omnibus quorum materia inuenitur tota sub vno individuo, non est nisi vnum individuum in vna specie. Sicut patet in Sole & Luna, & huiusmodi. Sic igitur non esset nisi vnum individuum humanæ speciei. Tertiò, quia non est possibile quòd multiplicatio materiæ attendatur nisi vel secundum quantitatem tantùm, sicut accidit in rarefactis, quorum materia suscipit maiores dimensiones, vel etiam secundum substantiam materiæ. Sola autem eadem substantia materiæ manente, non potest dici quòd sit multiplicata. Quia idem ad seipsum non constituit multitudinem, cùm necesse sit omnem multitudinem ex aliqua diuisione causari. Vnde oportet quòd aliqua alia substantia materiæ adueniat, vel per creationem, vel per conuersionem alterius in ipsum[c]. Vnde relinquitur quòd non potest aliqua materia multiplicari nisi vel per rarefactionem, sicut cùm ex aqua fit aër, vel per additionem alterius rei, sicut per additionem lignorum, vel per creationem materiæ. Sed manifestum est multiplicationem materiæ in humanis corporibus non accidere per rarefactionem. Quia sic corpora hominum perfectæ ætatis essent imperfectiora quàm Nec iterum per creationem nouæ materiæ. Quia secundum Greg. omnia sunt simul creata secundum substantiam materiæ,

omnino eandem, quia multiplicatio sine diuisione intelligi nequit, eiusdem autem omninò ad seipsum non est diuisio, ergo penes aliam. ergo aut per conuersionem, aut creationem, nō enim inuenitur alius modus. Vltima autem ratio est ducens ad impossibile, quia scilicet ex his sequitur, quòd opus generatiuæ & nutritiuæ in omnibus esset non naturale, sed miraculosum. Probatur sequela, primò quod hoc sequatur, secundò quòd in omnibus. Quòd sequatur quidem, dupliciter, primò sic: Materia secundum naturam non extenditur nisi ad certam quantitatem, sed extensio materiæ primò formatæ non esset ad certam quantitatem, ergo, Secundò sic: Naturalitèr nihil crescit nisi per rarefactionem aut conuersionem, sed hic creceret materia neutro modo, ergo. Quòd autem in omnibus sequatur, probatur, quia secundum partem vegetatiuam homo non differt ab animalibus & plantis, ac propterea eadem est de omnibus ratio.

¶ Circa hanc partem occurrit vnum dubium in prima probatione, consequentiæ. Non enim sequi videtur ad opinionem contrarium, quòd materia esset in potentia ad quancunque quantitatem. Quoniam opinio ista est theologizantium supponentium dari primā & vltimā individuum omnium viuentium. Et propterea materia in primo individuo alicuius speciei per generationem propagandæ formata non extenditur, nisi ad certam quantitatē secundum se, quāuis incertam nobis, tantam scilicet, quantam tot individua exigunt. Cùm enim hæc individua sint finita, oportet etiam eorum materiam esse finitam. Ad hoc dici tur quòd rationes & opiniones semper consendæ sunt secundum id quod conuenit eis per se, & non secundum id quod se habet per accidens, alioquin toti Philosophia, imò omnis scientia ac certitudo ruit. Cōstat autem ex 2. de Anima, quòd finis per se & primarius vis generatiuæ tribuitur à natura viuentibus, est perpetuum esse speciei per infinitam successionem individuorum. Et propterea ex ipsa ratione vis generatiuæ naturalis opinio

& per a 461

multiplicatur ignis

Universidad de Deusto
Biblioteca

& per ic sequitur habitudo ad infinitatem successiuam individuorum. Quicquid namque de facto sit, quantum tamen est ex parte vis generatiuæ, multiplicabilitas in infinitum promouetur. Vnde iuxta dictu huius veritati, positioni(m) contrariã, scilicet esse quandam certam materiam in qua sola omnia generabilia illius speciei saluari possunt, sequitur necessariò quòd illa certa materia sit extensibilis vltra omnem certam quantitatem, quoniam individua generabilia sunt vltra omnem certum numerum, quotcunque namque genitis possunt alij ex illis generari, & iterum alij ex illis, & sic in infinitum, quamuis de facto non ita futurum sit. Non cuitatur ergo inconueniens ex hac fuga: quia semper sequitur, ergo materia illa est in potentia ad quantitatem vltra omnem certitudinem quantum est ex se.

Cõment. ¶ Quo ad tertium duo similiter sunt. Primò, opinio consistens in quinque propositionibus. Prima, Anima humana vniuersalitee sumpta in communi non habet vnam numero certam materiam, & in hoc differt hæc opinio à præcedente, quæ ponebat vnam certam materiam, quæ fuit in primo homine, oportere informari ab omni humana anima. Secunda est, Anima humana hæc materiam illam cui primò imprimitur in generatione huius Individui, nequit vsque ad mortem deficere. Et in hoc conuenit hæc opinio cum præcedente. Apud vtranque enim ponitur id quod initio infusionis animæ informatur, oportere manere fixum ac stabile vsque ad dissolutionem individui. Tertia est, Sola illa materia cui primò imprimitur anima, pertinet ad veritatem humanæ naturæ principaliter. Probatur, quia sola pertinet ad esse individui. Quarta, Alimentum conuertum in substantiam aliti pertinet ad veritatem humanæ naturæ secundario. Probatur, quia talis substantia est necessaria propter alimentum, & quantitatem debitam individui, esse autem quantum est esse secundarium, igitur. Quinta est, Quicquid aliud ex alimento prouenit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Secundò ponitur reprobatio huius opinionis. Et dicitur quidem contra tertiam & quartam propositiones, omnes rationes allatæ tendunt, consequenter autem etiam secundam propositionem destruũt, vt patet deducenti. Prima ergo ratio est ducens

licet non secundum speciem formæ. Vnde relinquitur, quod multiplicatio corporis humani non fit nisi per hoc quòd alimentum conuertitur in veritatem humani corporis. Quartò, quia cùm homo non differat ab animalibus & plantis secundum animam vegetabilem, sequeretur quòd etiam corpora animalium & plantarum non multiplicarentur per conuersionem alimenti in corpus nutritum, sed per quandam multiplicationem, quæ non potest esse naturalis, cùm materia secundum naturam non extendatur nisi vsque ad certam quantitatem, nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere nisi per rarefactionem, vel conuersionem alterius in ipsum. Et sic totum opus generatiuæ & nutritiuæ, quæ dicuntur vires naturales, esset miraculosum. Quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidem fieri de nouo in aliqua alia materia si consideretur natura humana in communi, non autem si accipiatur prout est in hoc individuo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primò imprimitur in generatione huius individui, ita quòd illam materiam nunquam deserit vsque ad vltimam individui corruptionem. Et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Sed quia huiusmodi materia non sufficit ad quantitatem debitam requiritur vt adueniat alia materia per conuersionem alimenti in substantiam nutriti quantum sufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt secundariò pertinere ad veritatem humanæ naturæ, quia non requiritur ad primum esse individui, sed quantitatem eius. Iam verò si quid aliud aduenit ex alimento, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, propriè loquendo. Sed hoc etiam est inconueniens. Primò quidem, quia hæc opinio iudicat de materia corporum inanimatorum, in quibus etsi sit virtus ad generandum simile in specie, non est tamen virtus in eis ad generandum aliquid sibi simile secundum individuum. Quæ quidem virtus in corporibus viuentibus est virtus nutritiua. Nihil ergo per virtutem nutritiuam adderetur corporibus viuentibus, si alimentum in veritatem naturæ ipsorum non conuerteretur. Secundò, quia virtus actiua, quæ est in semine, est quædam impressio deriuata ab anima generantis, sicut suprà dictum est[c]. Vnde non potest esse maioris virtutis in agendo, quam ipsa anima, à qua deriuatur. Si ergo ex virtute seminis, vel rè assumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multo magis anima in nutrimentum coniunctum poterit veram formam naturæ humanæ imprimere per potentiam nutritiuam. Tertiò, quia nutrimento indigetur non solùm ad augmentum, alioquin terminato augmento necessarium non esset, sed etiam ad restaurandum illud quod deperditur per actionem caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id quod ex alimento generatur, succederet in locum deperditi. Vnde sicut id quod primò inerat, est de veritate humanæ naturæ, ita id quod ex alimento generatur. Et ideo secundum alios dicendum est quòd alimentum verò conuertitur in veritatem humanæ naturæ, inquantum vel rè accipit speciem carnis, & ossis, & huiusmodi partium. Et hoc est quod dicit Philosophus in 1. de Anima, quòd alimentum nutrit, inquantum est potentia caro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Dominus non dicit, quòd totum quod in os intrat, per fecessum emittatur. Sed oportet quòd de quolibet cibo aliquid impurum per fecessum emittatur. Vel potest dici, quòd quicquid ex alimento generatur, potest etiam per calorem naturalem resolui, & per poros quosdam occultos emitti, vt Hieron. exponit.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliqui per carnem secundum speciem intellexerunt id quod primò accipit speciè humanam, quod sumitur à generante. Et hoc dicunt semper manere quousque individuum durat. Carnem verò secundum materiam dicunt esse qua generatur ex alimento. Et hanc dicunt non semper permanere, sed quòd ficut aduenit, ita abscedit. Sed hoc est contra intentionem Aristotelis. Dicit enim ibi quòd sicut in vnoquoque habentium speciem in materia, puta in ligno & lapide, ita & in carne hoc est secundum speciem, & illud secundum materiam. Manifestum est autem quòd prædicta distinctio locum non habet in rebus inanimatis quæ non generantur ex semine, nec nutriuntur. Et iterum, cùm id quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum mistionis, sicut aqua miscetur vino, vt ponit exemplum ibidem Philosophus, non potest alia esse natura eius quod aduenit, & eius cui aduenit, cùm iam sit factum vnum per veram mistionem. Vnde nulla ratio est quòd vnum consumatur per calorem naturalem, & alterum maneat. Et ideo aliter dicendum est, quòd hæc distinctio Philosophi non est secundum diuersas carnes, sed est eiusdem carnis secundum diuersam considerationem. Si enim consideretur caro secundum speciem, id est secundum id quod est formale in ipsa, sic semper manet, quia semper manet natura carnis & dispositio naturalis ipsius. Sed si consideretur caro secundum materiam, sic non manet, sed paulatim consumitur & restauratur, sicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, sed materia paulatim consumitur, & alia in locum eius substituitur.

Annot. ¶Ad tertium dicendum, quòd ad humidum radicale intelligitur pertinere totum id in quo fundatur virtus speciei. Quòd si subtrahatur, restitui non potest, sicut si amputetur manus, aut pes, vel aliquid huiusmodi. Sed humidum nutrimentale est, quod nondum peruenit ad suscipiendum perfectè naturam speciei, sed est in via ad hoc. Sicut est sanguis, & alia huiusmodi. Vnde si talia subtrahantur, remanet adhuc virtus speciei in radice quæ non tollitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnis virtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur, quia huiusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo virtus conuersiua in principio quidem tam fortis est, vt possit conuertere non solùm quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum. Postea verò non potest conuertere nisi quantum sufficit ad restaurationem deperditi. Et tunc cessat augmentum. Demum nec hoc potest, & tunc fit diminutio. Deinde deficiente huiusmodi virtute totaliter animal moritur, sicut virtus vini concurrentis aquam admistam[e], paulatim per admistionem aquæ debilitatur, vt tandem totum fiat aquosum, vt Philosophus exemplificat in 1. de Genera.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1. de Gene. quando aliqua materia per se conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando verò aliqua materia conuertitur in ignem præexistentem, dicitur ignis nutriri. Vnde si tota materia simul amittat speciem ignis, & alia materia conuertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si verò paulatim combusto vno ligno aliud substituatur, & sic deinceps quousque omnia prima consumantur, semper remanet idem ignis numero, quia semper quod additur, transit in præexistens, & similiter est intelligendum in corporibus viuẽtibus, in quibus ex nutrimẽto restauratur id quod per calorem naturalem consumitur.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum semen sit de superfluo alimenti.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd semen non sit de superfluo alimenti, sed de substantia generantis. Dicit enim Damascen. quòd generatio est opus naturæ ex substantia generantis producens quod generatur. Sed id quod generatur, generatur ex semine. Ergo semen est de substantia generantis.

¶Præterea, Secundum hoc filius assimilatur patri, quia ab eo aliquid accipit. Sed si semen ex quo aliquid generatur, sit de superfluo alimenti, nihil acciperet aliquis ab auo, & præcedẽtibus in quibus hoc alimentũ nullo modo fuit. Ergo nõ assimilaretur aliquis auo, & præcedẽtibus magis, quàm aliis hominibus.

¶Præterea, Alimentum hominis generantis quãdoque est ex carnibus bouis, vel porci, & aliorum huiusmodi. Si igitur semen esset de superfluo alimenti, homo generatus ex semine, maiorem affinitatẽ haberet cum boue & porco, quàm cũ patre & aliis consanguineis.

¶Præterea, Aug. dicit 10. super Gen. ad lit. quinos fuimus in Adam non solùm secundum seminalem rationem, sed etiam secundum corpulentam substantiam. Hoc autem non esset si semen esset ex superfluo alimenti. Ergo semen non est ex superfluo alimenti.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus probat multipliciter in lib. de generatione animalium, quòd semẽ est superfluum alimenti.

CONCLVSIO.

a ¶*Semen decisum à generante est de alimenti superfluo.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd ista quæstio aliqualiter dependet ex præmissis[c]. Si enim in natura humana est virtus ad cõmunicã dum suam formam materiæ alienæ, non solùm in alio, sed etiam in ipso, manifestum est quòd alimentum quod est in principio dissimile, in fine sit simile per formam communicatam. Est autem naturalis ordo, vt aliquid gradatim de potentia reducatur in actum. Et ideo in his, quæ generantur, inuenimus quod primum vnumquodque est imperfectum, & postea perficitur. Manifestum est autem quod commune se habet ad priusquã & determinatum, vt imperfectum ad perfectum. Et ideo videmus quòd in generatione animalis prius generatur animal quàm homo vel equus. Sic igitur & ipsum alimẽtum primò quidem accipit quandam virtutem communem respectu omnium partium corporis, & in fine determinatur ad hanc partẽ, vel ad illam. Non autem est possibile quòd accipiatur pro semine id, quod iam conuersum est in substantiam membrorũ per quandam resolutionem. Quia illud resolutum si non retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc iam esset recedens à natura generantis, quasi in via corruptionis existens, & sic non haberet virtutem conuertendi aliud in similem materiam. Si verò retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc esset contractum ad determinatam partem, & non haberet virtutem mouẽdi ad naturam totius, sed solùm ad naturam partis. Nisi fortè quis dicat, quòd esset resolutum ab omnibus partibus corporis, & quòd retineat naturam omnium partium. Et sic semen esset quasi quodam paruum animal in actu, & generatio animalis ex animali non esset nisi per diuisionẽ, sicut lutum generatur ex luto, & sicut accidit in animalibus, quæ decisa viuunt. Hoc autem est inconueniens. Relinquitur ergo quòd semen non sit decisum ab eo, quod erat actu totum, sed magis in potentia totum, habens virtutem ad productionem totius corporis deriuatam ab anima generantis, vt suprà dictum est. Hoc autem, quod est in potentia ad totum, est illud, quod generatur ex alimento antequam conuertatur in substantiam membrorum. Et ideo ex hoc semen accipitur. Et secundum hoc virtus nutritiua dicitur deseruire generatiuæ, quia id, quod est conuersum per virtutem nutritiuam, accipitur à virtute generatiua, vt semen. Et huius signum ponit Philosophus, quòd animalia magni corporis, quæ indigent multo nutrimento, sunt pauci seminis secundum quantitatem sui corporis, & paucæ generationis. Et similiter homines pingues sunt pauci seminis propter eandem causam.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd generatio est de substantia generantis in animalibus & plantis, inquantum semen habet virtutem ex forma generantis, & inquãtum est in potentia ad substantiam ipsius.

Annot. ¶*Super Quæstionis centesimadecimanonæ Articulum secundum.*

TItulus, Superfluũ alimenti. Alimẽtum sumitur dupliciter. Vno modo vt iam cõuersum est in substantiam nutriti, & sic non est alimentum amplius, sed substantia aliti. Alio modo vt est in potentia proxima, vt cõuertatur in eam, & sic verè dicitur alimentum. Superfluum autem, cùm distinguatur cõtra necessarium, ex necessario innotescit. Necessarium autem in alimento secõdum naturã dicitur quod opportunũ est ad restaurationẽ deperditi, & augmẽtum in his quæ sunt in statu augmẽti. Et sic superfluum in alimento esse dicitur, nõ superfluitas ex alimẽto, vt fæces, &c. sed illud alimẽti quod verè naturam alimẽti habet, quia scilicet est in potentia proxima, vt nutrias seu cõuertatur in substantiam aliti, necessarium tamẽ non est ad restaurationẽ, nec ad augmentum, sic enim est excessus quantitatis alimenti, & ideo vocatur meritò superfluũ alimẽti, id est pars alimẽti non necessaria ad alendum.

Cõment. ¶In corpore tria. Primò distinguitur duplex fiat[a] alimẽti. Secundò refutatur vnus eius status à semine. Tertiò infertur alter respõdendo quæstiõ.

¶Quo ad primũ, distinctio est. Alimentum dupliciter. Vno modo vt est in communi potentia proxima ad omnia membra. Secundò, vt est determinatum ad membra ipsa. Probatur veritas distinctionis ex hypothesi præcedentis articuli. Anima est communicatiua sui in materia indiuiduo proprio, ergo alimentum in principio dissimile, in fine est simile, ergo in medio est in potentia proxima ad singula membra. Prima consequentia probatur, quia aliter non communicata esset forma. Secunda verò, quia naturæ ordo habet, vt gradatim procedatur de potentia ad actum, quod declaratur in his quæ generantur. Et sic habetur tota distinctio, ex prima enim consequentia habetur secundus status alimenti, ex secunda verò primus.

¶Quo ad secundũ conclusio est: Semen non resolutum ex alimento determinato iam ad membra. Probatur, quia aut ex determinato ad aliquam partem, aut ad omnia membra. Non ad aliquam partem, quia sic retinẽdo naturam illius partis, aut recedendo ab illa. Non recedendo, quia non esset semen generatiuum alicuius similis illi parti. Probatur, quia esset in via corruptionis & non generationis respectu illius. Nec retinendo, quia sic non esset assimilatiuũ materiæ, nisi ad partẽ. Probatur, quia limitaretur ad illam. Nec ad omnia membra propter duo, tum quia semen esset paruum animal in actu, tum quia generatio non esset nisi segregatio.

¶Quo ad tertiũ conclusio respõsiua quæstio est, Semen est superfluũ alimenti. Probatur tripliciter. Primò à priori, Semen est alimentũ vt est in potẽtia totũ animal habens virtutẽ ab anima deriuatã: ergo est illud quod generatur ex alimẽto, antequã conuertatur in substantiã membrorũ, ergo est superfluũ alimẽti. Antecedens probatur per locũ à diuisione, & ideo in litera infertur, relinquitur ergo, &c. Oportet enim semẽ aut esse alimentũ cõuertum aut cõuertendũ proximo in membra, seu substantiam aliti, exclusa fictione primæ opinionis superius excitatæ, secũda verò pars antecedẽtis patet ex antecedẽtis. Cõsequentiæ verò sunt euidentes. Secundò probatur ex cõsonantia ad alia, qa sic optimè saluãtur, qa nutritiua deseruit generatiuæ. Tertiò ex signo ab Arist. qui animalia multo egẽtia nutrimẽto, sunt parui seminis, &c.

¶Et sic finitum tam diuini operis præsumptuosa expositio. Explicabat enim alterum Thomã, quia quamlibet non datus est adhuc, interim has meas imaginationes quicunque perceperit, rationes dictorũ examinet & rationẽ, si cecta est, reparatur, si tarda, corrigat, & ex his vel excitatus profecter. Ad laudẽ, & gloriã omnipotentis Dei & beatissimæ virginis ac diui Tho. Romæ, anno salutis, &c. Die 1. Maij. In conuentu sanctæ Mariæ super Minerui, anno ætatis meæ 29. Benedictus Deus. Amen.

¶Ad secun

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad secundum dicendum, q̃ assimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, sed propter formam agentis, quod generat sibi simile. Vnde non oportet ad hoc quòd aliquis assimiletur auo, quod materia corporalis seminis fuerit in auo, sed quòd fit in semine aliqua virtus deriuata ab anima, aut mediante patre.

¶ Et similiter dicendum est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundum naturam, sed magis secundum deriuationem formæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verbum Augusti. non est sic intelligendum, quòd in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulẽta eius substantia. Sed vtrunque fuit in Adam secundum originem. Nam & materia corporalis quæ ministrata est à matre (quam vocat corpulentam substantiam) deriuatur originaliter ab Adam, & similiter virtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam secundum corpulentam substantiam, sed non secundum seminalem rationem, quia materia corporis eius quæ ministrata est à matre virgine deriuata est ab Adam, sed virtus actiua non est deriuata ab Adam, quia corpus eius non est formatum per virtutem virilis seminis, sed operatione Spiritussancti. Talis enim partus decebat eum qui est super omnia benedictus Deus in secula, Amen.

Primæ partis sacræ Theologiæ Sancti Thomæ Aquinatis,
cum Thomæ de Vio Caietani clarissimis
Commentariis, Finis.

SANCTI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI, DE PRAESCIENTIA ET PRAEDESTINATIONE TRACTATVS.

PROLOGVS.

INSTANTISSIMÈ rogastis me, charissime frater, vt vobis aliquem tractatum breuem facerem in stylo facili, de præscientia & prædestinatione diuina, per quæ possetis aliquibus quæstionibus & obiectionibus, quæ de ipsis communiter mouentur ab hominibus, respondere. Vnde vestræ instantiæ pro posse satisfacere cupiens, aggressus sum facere, auxilio Dei præuio, quod rogastis.

¶ Scire tamen debetis, quòd ab antiquis Philosophis & etiam ab Ecclesiæ doctoribus & magistris tam antiquis quàm modernis, hæc quæstio fuit multipliciter & subtiliter ventilata. Quorũ ego profundissimas & perplexas rationes euitans leuiores aliquas & vestræ capacitati accõmodas prælegi, nõ tamen quæ penitus satisfacere possint in hac profundissima & insolubili quæstione. Nam secundum Apostolum ad Romanos 11. incomprehensibilia sunt iudicia Dei, & inuestigabiles viæ eius, quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? & cætera.

¶ Sunt autem hæc quæ in hoc opusculo perstringuntur. ¶ Primò, quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à seinuicem differant. ¶ Secundo, quid sit reprobatio Dei, & quis prædestinationis & reprobationis effectus. ¶ Tertiò, vtrum præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res causa præscientiæ. ¶ Quartò, vtrum præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus imponat. ¶ Quintò, vtrum prædestinatio certitudinem habeat. ¶ Sextò, vtrum prædestinatis necessitatem imponat. ¶ Septimò, quare Deus fecit hominem, quem sciebat esse damnandum.

CAP. I.

¶ Quomodo ista quatuor, scilicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio se habeant in Deo.

SCIENDVM est igitur, quòd ista quatuor, videlicet scientia, præscientia, prouidentia & prædestinatio, diuersimode, siue diuersis respectibus de Deo dicuntur, & habent se per additionem vnius ad alterum.

¶ Scientia enim siue sapientia de omnibus est, scilicet de bonis & malis, de præteritis, præsentibus & futuris, & non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus seipsum perfectè nouit, cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

¶ Præscientia verò addit super scientiam quandam præcognitionem: est enim de futuris tantùm, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis.

¶ Prouidentia verò includit in se præscientiã, & addit supra ipsam quandam præparationem siue promotionẽ in finem vltimum. Est enim de rebus præcognitis faciẽdis siue gubernãdis, vnde & prouidus dicitur, qui bene coniectat de conferentibus ad finem vltimum consequendum, & de his quæ ipsum possunt impedire. Prouidentia ergo dicitur, quæ rebus præscitis & ordinatis tribuit ea, quæ ordinem conseruent, & propellit omnem inordinationem.

¶ Prædestinatio autem in suo intellectu includit non solùm præscientiam, sed etiam prouidentiam, & addit supra eam aliquid, scilicet quendam specialem modum, tam ex parte prædestinatorum, quàm ex parte ipsius finis, quàm etiam ex parte prædestinantis. Cùm enim prouidentia Dei sit omnium rerum, & speciali quodam modo rerum habentium voluntatem, prædestinatio includit in se prouidentiam secundum illum specialem modum, quo est hominum & habentium voluntatem. Est enim prædestinatio de hominibus saluandis.

¶ Item cùm prouidentia respiciat ordinem vniuscuiusq; boni ad quemlibet finem, prædestinatio est tantùm respectu eorum quæ homo

homo ex naturalibus suis consequi non potest, sed sunt eleuata supra facultatem humanæ naturæ. Est enim respectu gloriæ, quæ est in perfecta Dei fruitione, & respectu gratiæ promouentis in ipsam gloriam. Vnde dicit Damas. quòd prædestinatio est eorum quæ non sunt in nobis.

¶ Item licet prouidẽtia sit promotio vel directio alicuius in finẽ, prædestinatio tamen includit in se prouidentiã cum quadam speciali acceptatione & electione voluntatis. Quamuis enim prædestinatio præsupponat actum cognitionis, nominat tamẽ actum voluntatis eligentis, ad ea quæ sola gratuita voluntate conferuntur. Vnde dicitur Rom. 8. Quos præscíuit, prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, & Ephes. 1. Prædestinauit nos in adoptionẽ filiorum secundum voluntatis suæ propositum. Sic igitur de essentia prædestinationis est præscientia & voluntas aliquorum.

¶ Ex prædictis itaque manifestum est quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à seinuicem differant. Est enim præscitẽtia Dei, certissima præcognitio omnium futurorum, tam bonorũ quàm malorum. Prædestinatio vero secundum Augu. in libro de Prædestinatione sanctorum, est gratię præparatio, id est diuina electio, qua elegit eos quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus Ephes. primo. Vel secundum diffinitionem magistralem, prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Vnde patet quòd prædestinatio sine præscientia esse non potest, sed sine prædestinatione præscientia esse potest, prædestinatione quippe Deus ea præscíuit, quæ fuerat ipse facturus, sed præscíuit Deus etiã quæ non est ipse facturus, id est omnia mala, prædestinauit enim eos, quos elegit, reliquos autem reprobauit, id est ad mortem æternam præscíuit*.

* Alias, præuentum præsciti.

CAP. II.

¶ Quid sit reprobatio, & quid prædestinationis ac reprobationis effectus.

SICVT AVTEM prædestinatio Dei propriè est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, scilicet gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ, vt dicit Aug. in libro de Bono perseuerãtiæ. Reprobatio enim Dei, qua ab æterno non eligẽdo, quosdam reprobauit, secundũ duo cõsideratur, quorum alterum præscit, & non præparat, scilicet iniquitatem siue malitiam, vnde Augustinus ad Prosperum & Hilarium. Hæc quidem regula inconcussè tenenda est, peccatores in peccato præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim Deus malis (vt ait Fulgentius) ignem æternum, illis vtique, quos non præparauit ad facienda peccata*. Præparauit enim Deus quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sicut præparauit Sanctos ad iustitiam prosequendam, sic præparauit iniquos ad iniustitiam admittendam, quia prauitatis operator nunquam fuit.

* Alias, Deus itaq; non instituit præparationẽ ad culpã, sed solũ ad supplicium, nec ea præparauit ad faciendã peccata.

¶ Prædestinatio quantùm est de se, non tantùm importat scientiã, sed etiam voluntatem & potentiam. Sed quoniam causalitas gratiæ & gloriæ attribuitur propriè voluntati vt efficienti, scientiæ autem vt dirigenti, potentiæ verò vt exequenti, ideo etsi prædestinatio importat illa tria, tamen principalius est in genere voluntatis, & ideo ab Augustin. diffinitur prædestinatio per illa tria. Primò per id quod respicit potentiam, in libro de Fide ad Petrũ, Prædestinatio est gratuitę donationis pręparatio. Secundò per id quod respicit scientiam, in libro de Bono perseuerantiæ, Prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Tertiò per id quod respicit voluntatem, & propriissimè in libro de Prædestinatione Sanctorum, Prædestinatio est propositum miserendi. Prædestinationis autem effectus est appositio illius gratiæ, qua in præsenti iustificamur, atque ad rectè viuẽdum & in bono perseuerandum adiuuamur, & qua in futuro beatificamur. Quem quidem effectũ notificat Apostolus Roma. tertio, Vt iustificati gratia, ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis effectus est quodammodo priuatio siue subtractio gratiæ. Quæ interdum in Scriptura obduratio & excæcatio dicitur. Vnde Apostolus ait Roma. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat, misericordiam appellans prædestinationem (vt ait Augustin. ad Sixtum) & præcipue prædestinationis effectum, id est gratiæ appositionem, obdurationem verò gratiæ priuationẽ. Hic etiam de excæcatione dicitur secũdæ Corin. quarto, quòd Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, quod vna glossa de Deo vero exponit.

¶ Sciendum tamen est, quòd quia bonum subiacet prouidentiæ Dei vt causatum & ordinatum, ideo prædestinatio est idem quod causa gratiæ, & gloriæ ad quã gratia ordinatur. Sed quia malum non subiacet prouidentiæ, vt intentum vel causatum (cum omnis defectus accidat præter intentionem) sed solùm subiacet ei vt præscitum & ordinatum, sicut dictum est, ideo reprobatio est tantùm præscitęria culpæ & non causa, sed pœnæ per quam culpa ordinatur, est præscientia & causa. Vnde August. dicit ad Sixtum, Non obdurat Deus immittendo malitiam, sed non impertiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec meretur. Idem ad Simplicianum dicit, Non est intelligendum, quòd Deus ita induret, quasi quẽquam peccare cogat, sed tantùm quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur. Et ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccẽt. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non esse præbendam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat, quam non aperit. sed admiratur Apostolus, dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, &c. Roman. vndecimo.

CAP. III.

¶ Vtrum scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum.

CONSEQVENTER considerandum est vtrum scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res futuræ sint causa præscientiæ Dei. Et vt melius veritas appareat, producantur in medium aliqua argumenta.

¶ Circa primam partem sic proceditur. Videtur quòd præscientia Dei sit causa rerum præscitarum. Nam omne id quod antecedit aliud, & ipso posito, ponitur ipsum, est causa illius, vt patet per diffinitionẽ causæ, Causa est ad cuius esse sequitur aliud. Sed diuina præscientia præcedit omne futurum, & ea posita, ponuntur futura respectu * quorum est, & ea remota remouentur futura: quia nec futura fuissent nisi ea Deus præscíuisset, alias ignorantia poneretur in Deo, quod est absurdum. Ergo præscientia videtur esse causa præscitarũ rerum.

* Alias, ratio.

¶ Adhuc, Sicut voluntas Dei est ipse Deus, ita & scientia eius. Sed voluntas Dei absolute est causa omnium volitorum, vnde dicit Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit. Ergo sciẽtia eius debet dici causa omnium scitorum.

¶ Huic etiam sententiæ August. attestari videtur in decimoquinto libro de Trinit. sic dicens, Vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, nouit eas Deus, sed ideo sunt, quia nouit. Non enim nescíuit quæ fuerat creaturus: quia ergo scíuit creauit, non quia creauit scíuit.

¶ IN CONTRARIVM est, quia si præscientia esset causa præsciti, cùm Deus præsciat omnia mala, esset causa omnium malorum, & per consequens esset actor omnium malorum, quod falsum est.

¶ SCIENDVM est ergo circa istam materiam, quòd sciẽtia siue præscientia Dei potest considerari dupliciter. Vno modo secundum propriam rationem. Et sic cùm præscientia nihil aliud dicat nisi præcognitionem, non importat aliquam causalitatem, aliàs omnis scientia vel præscientia causa esset rerum præscitarũ, quod falsum est. Videmus enim quòd præscięntia medici quando certitudinaliter nouit infirmum breui moriturum, non est causa mortis infirmi, præscientia etiam speculatoris, qua videt hominẽ euntem per viam, in qua paratus est leo ad deuorandum, non est causa perditionis illius, & huiusmodi. Alio modo potest considerari inquantum est scientia artificis operantis res præscitas. Et sic habet rationem causæ respectu rei operatæ per artem, vnde secundum modum quo scientia artificis operantis per artem suam est causa artificiati, cõsideranda est causalitas scientiæ diuinę. Est ergo iste progressus in productione artificiati. Primò sciẽtia artificis ostendit finẽ. Secundò voluntas eius intendit finẽ illum ostensum. Tertiò voluntas imperat actum, per quem educatur opus. Quartò sciẽtia dirigit illum actum. Quintò circa opus quod per actum educitur, scientia artificis ponit formam conceptam.

¶ Sic igitur scientia artificis se habet vt ostendens finem, vt dirigens actum, & vt informans opus operatum. Et ideo cõstat quod quicquid defectus vel deuiationis à forma artis vel à fine accidit in effectu, non reducitur in scientiam artificis sicut in causam, etiã si defectus ille fuerit præscitus ab eo. Patet etiam quòd principalitas causalitatis consistit penes voluntatem, quæ imperat actum. Vnde manifestum est, quòd sciẽtia vel præscientia Dei causalitatem non habet respectu mali, quod est deuiatio à forma & à fine, sed tantùm respectu bonorũ, secundum quod consequuntur formam diuinę artis & finem. Non tamẽ ita q̃ respectu eorum dicat perfectam rationem causalitatis, nisi secundum quod adiungitur voluntati. Et ideo dicit Magister sententiarum, quòd scientia beneplaciti est causa rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd aliquid potest aliud sequi dupliciter. Vno modo per modum productionis, secundum quod vnum producitur ab alio. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, est verè causa eius in essendo. Alio modo per modũ consecutionis. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, non est causa in essendo, sed solùm in consequendo. Et omne tale dicitur esse causa sine qua non. Et talis causa dicitur esse sciẽtia vel præscientia diuina, si tamen scientiam ad simplicem notitiam referamus. Si verò scientiæ sit adiuncta voluntas (quæ dicitur scientia beneplaciti) tunc est causa omnium quæ fecit Deus.

¶ Ad secun

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad secundum dicendum, quòd voluntas habet completam rationem causæ, inquantum obiectum eius est finis secundum rationem boni, qui scilicet finis est causa causarum. Vnde & voluntas imperium habet super alias vires animæ. Et ideo voluntas Dei absolutè dicitur causa rerum, sed de scientia non est ita, sicut patet per prædicta. Licet enim in Deo sit vna res, tamen aliquid attribuitur vni quod non attribuitur alteri, & ideo ratio nõ procedit.

¶Ad tertium dicendum, quòd August. loquitur de scientia beneplaciti, sicut patet. Agit enim de bonis tantum, scilicet de creaturis, quas Deus facit. Quas quidem nouit non solùm scientia simplicis notitiæ, sed etiam scientia beneplaciti.

¶LICET autem scientia vel præscientia Dei aliquo modo sit causa rerum scitarum (vt dictum est) nullo tamen modo res possunt esse causa scientiæ vel præscientiæ Dei. Non enim Deus accipit cognitionem a rebus, sicut nos accipimus, sed seipsum intelligit & cognoscit. Quamuis igitur res non præscirentur nisi essent futuræ, non tamen ideo præciuntur, quia futuræ. Si enim hoc esset, tunc temporale esset causa æterni, & creatum causa creati, & ex creaturis penderet scientia Creatoris. Et ideo dicit August. in 15. lib. de Trinit. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit, sed ideo sunt, quia nouit.

1. sent. dist. 38. art. 5. ¶Cùm ergo dicitur, Res non præscirentur nisi essent futuræ, non notatur ibi causa, nisi forte sine qua non, sed importatur solùm consequentia vnius ad alterum.

CAP. IIII.

¶Vtrum præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus imponat.

EX PRAEDICTIS colligi potest, quòd præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus non imponit. Si enim præscientia Dei accipiatur pro simplici notitia futurorum, certum est quod ipsa non est causa rerum præscitarum, vt ex iam dictis apparet, & ideo licet præsciat res futuras, non tamen eis necessitatem imponit. Vnde August. super Ioann. Deus, inquit, futurorum præscius, per Prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit, illorum enim præsciuit peccata, non sua. Si autem scientia Dei accipiatur pro notitia beneplaciti, similiter necessitatem rebus contingentibus non imponit. Omnia enim sic cognoscit esse futura, sicut ventura sunt, & cuncta quæ cõtingenter eueniunt (vt illa quæ sunt a libe. arbi. & a casu, & a fortuna) sic præscit esse futura contingenter, sicut etiam præscit modum contingentiæ, secundum quem sunt. Vnde sicut erroneum est dicere, quòd humani actus & euentus præscientiæ & ordinationi diuinæ non subsint, ita erroneum est dicere, quòd ex præscientia vel ordinatione diuina humanis actibus necessitas ingeratur. Tolleretur enim libertas arbitrij, legum vtilitas, consiliandi opportunitas, sollicitudo bene viuendi, & pœnarum præmiorumque iustitia.

¶SED CONTRA hoc obijcitur. Dictum est suprà quòd præscientia beneplaciti est causa rerum. Sed omnis causa necessaria inducit necessariò effectum, posita enim causa necessariò ponitur effectus, nisi sit deficiens in minori parte, sicut est causa naturalis. Cùm ergo præscientia Dei non sit deficiens, videtur quòd id quod præscitum est a Deo, sit necessarium.

¶Amplius, Omne quod Deus præscit, est verum, quia scientiæ Dei falsum subesse non potest. Sed (vt dicit Philosophus in 1. Periher.) omne quod est, quando est, necesse est esse. Ergo si præscitum est modo verum, necesse est nunc esse verum. Sed futurum est præscitum. Ergo necessarium est futurum esse. Ergo de necessitate eueniet.

¶Præterea, Ponatur quòd Deus præscit aliquid in partem affirmatiuam, vt Socratem currere. Tunc sic, Aut est possibile Socratem non currere, aut non est possibile. Si non est possibile ipsum non currere, ergo ab æquipollenti necesse est ipsum currere: & sic habetur propositum. Si autem possibile est ipsum non currere, ponatur ergo (possibile enim est secundum Philosophum, quo posito non sequitur inconueniens) sed positum erat, quòd Deus præsciret Socratem currere, ergo præscit esse futurum quod non est futurum. omnis autem talis scientia falsa est, ergo scientia vel præscientia Dei falsa erit; quod est impossibile. Relinquitur ergo quòd Socratem non currere, non sit possibile, sed necessarium.

¶Item, Si Deus præscit Socratem currere, aut est possibile aliter euenire, aut non est possibile. Si non est possibile aliter euenire, ergo necessarium est sic euenire sicut præscitum est: & sic habetur propositum. Si autem possibile est aliter euenire quàm Deus præscit, ergo diuina præscientia est fallibilis & incerta, quod est falsum.

¶Adhuc, Secundum Philosophum in lib. Priorum, ex maiori de necessario & minori de inesse, sequitur conclusio de necessario. Inde fit, Omne præscitum a Deo necesse est esse verum. Sed Socratem currere est præscitum a Deo, ergo necesse est esse verum. Et sic idem quod prius.

¶Item, In omni vera conditionali si antecedens est necessarium absolutè, & consequens est necessarium absolutè, quia ad antecedens semper sequitur consequens, & ad necessarium nunquam sequitur nisi necessarium, sicut ad verum nunquam sequitur falsum quamuis ad falsum aliquando sequatur verum, vt probatur in 1. Priorum. Sed in hac conditionali, Necesse est Socratem currere si est præscitum a Deo, antecedens est necessarium absolutè, tum quia omne præscitum est necessarium, tum quia omne æternum est necessarium. Ergo Socratem currere est necessarium absolutè.

¶IN CONTRARIVM est autoritas Augustini sumpta a simili in lib. de Liber. arb. dicentis, Sicut tu memoria tua non cogis esse facta quæ præterierunt, sic præscientia non cogit fieri, quæ futura sunt.

¶Item potest ostendi per rationes ducentes ad impossibile. Si enim præscientia Dei necessitatem rebus imponeret (sicut dictum est) tolleretur libertas arbitrij, periret consiliandi opportunitas, frustra bonis præmia, & malis supplicia ponerentur, iniustè boni præmiarentur, & mali punirentur, laus & vituperium deperiret (quia vt dicit Hieron. nemo peccat in eo quod vitare non potest) peccata nostra ad autorem bonorum omnium referrentur, nec speculandi aliquid vel deprecandi ratio vlla esset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd propter huiusmodi difficultates duplex fuit error circa istam materiam. Quidam enim propter ordinem causæ ad causatum, dixerũt quòd cum præscientia Dei sit causa rerum, & sit immutabilis, rebus necessitatem imponit, & ideo abstulerunt liberum arbitrium & peccatum. Et hæc positio fuit hæretica & iniqua, quia destruit bonos mores. Alij verò propter ordinem scientiæ ad scirum, dixerunt quòd cùm scientia sit certa cognitio ex ipsa ratione certitudinis, requirit determinationem in re scita. Sed in futuris contingentibus non est alterum determinatè verum, & ideo de eis certa cognitio esse non potest, nisi quando sunt. Cùm autem Dei cognitio sit certissima & infallibilis, negauerunt Deum de futuris contingentibus præscientiam habere, cogitantes intellectum diuinum ad modum intellectus nostri cognitionem accipere. Et hæc similiter positio hæretica fuit & impia, quia derogat nobilitati diuinæ. Et ideo positio vera & catholica est (quæ Deum honorat & bonos mores conseruat) quòd in Deo est certissima præscientia futurorum omnium, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit. Quomodo autem hoc esse valeat, sic percipi potest. Manifestum est, quòd quando sunt multæ causæ ordinatæ, effectus vltimus non sequitur causam primam in necessitate vel contingentia, sed causam proximam, quia virtus causæ primæ recipitur in causa secunda secundum modum causæ secundæ, nam omne quod recipitur in aliquo, est in eo secundum modum recipientis, & non secundum modum recepti. Effectus enim ille non procedit a causa prima, nisi secundum quod virtus causæ primæ recipitur in causa secũda, vt patet in fructificatione arboris, cuius causa remota siue prima est motus solis, proxima verò est virtus generatiua plantæ. Fructificatio autem impediri potest per impedimentum virtutis generatiuæ, quamuis motus solis inuariabilis sit. Similiter etiam scientia Dei licet sit inuariabilis causa omnis, effectus tamen producuntur ab ipsa per operationes causarum secundarum. Et ideo mediantibus causis secundis necessarijs producit effectus necessarios, & mediantibus causis secundis contingentibus, producit effectus contingentes.

¶Sed adhuc manet dubitatio maior de infallibilitate diuinæ præscientiæ, quia licet prima causa posit stabilis esse cum defectu causæ secundæ (sicut motus cæli cum sterilitate arboris) scientia tamen Dei non potest stare cum defectu causæ secundæ, non enim potest esse, quòd Deus sciat simul hunc hominem currere, & ipse deficiat a cursu. Et hoc est propter certitudinem scientiæ ipsius. Ad hoc ergo quòd sit certa scientia, oportet inuenire aliquam certitudinem in re scita.

¶Sciendum est igitur quòd antequam res sit, non habet esse nisi in causis suis, sed causæ quædam sunt ex quibus necessariò sequitur effectus, quę impediri non possunt. Et in istis causis habet effectus esse certum & determinatum, adeo quòd potest ibi fieri demonstratio, sicut est ortus Solis, & eclipsis Solis & Lunæ, & huiusmodi. Quædam autem sunt, ex quibus sequuntur effectus in maiori parte, sed tamen deficiunt in minori. Vnde in istis causis effectus futuri non habent certitudinem absolutam, sed quandam inquantum sunt magis determinatæ causæ ad vnum, quàm ad aliud. Et ideo per istas causas potest accipi scientia coniecturalis de futuris. Quæ tanto magis est certa, quanto sunt causæ magis determinatæ ad vnum, sicut est cognitio medici de sanitate infirmi ac morte futura, & iudicium astrologi de ventis & pluuijs futuris. Quædam verò causæ sunt, quæ se habent ad vtrumlibet. Et in istis causis effectus futuri nullam habent certitudinem vel determinationem. Et ideo contingentia ad vtrumlibet, in causis suis nullo modo cognosci possunt, sed quando iam efficiuntur in rerum

in rerum natura, tunc habẽt in seipsis esse determinatum. Et ideo quando sunt in actu, certitudinaliter cognoscũtur, vt patet de eo qui videt Socratem currere, quia tunc certam cognitionẽ habet de cursu ipsius, nam Socratem currere dum currit, necessariũ est. Intellectus autem diuinus ab æterno intuetur vnumquodq; contingẽtium, non solùm prout est in causis suis, sed prout est in esse suo determinato, nisi enim hoc esset, aliter cognosceret rem postquam est, quàm antequam fieret: & sic ex euẽtibus rerum aliquid accresceret cognitioni eius. At verò cognitio Dei non causatur a rebus sicut nostra, sed potius ipsa est causa rerum cognitarum.

¶Scientia ergo Dei cùm sit vera & perfecta, eo modo quo res futurę sunt, eas euenire cognoscit. Et ideo ab æterno vno intuitu videt singula tempora, & cunctos hominum actus, & rem talem esse in hoc tempore, & in hoc deficere. Patet igitur quòd præscientia Dei perfectè & inuariabiliter cognoscit res futuras prout eueniunt, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit.

Vt suprà primũ. ¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus non trahit necessitatem a causa prima, sed solùm a causa proxima, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, q̃ dictum Philosophi intelligitur de eo quòd aliquid in actu ponit circa subiectum, quod postquã positum est, impossibile est non esse positum. Sed verum de futuro nihil ponit circa subiectum, quia non est verum pro præsenti, sed solùm pro futuro, & ideo nullam habet necessitatem.

¶Ad tertium dicendum, quòd duplex est necessitas, scilicet absoluta & conditionata siue respectiua. Necessitas absoluta, quæ opponitur contingentiæ dicitur necessitas consequentis, quæ est ex causis necessarijs. Necessitas autem conditionata est ex suppositione siue conditione, & dicitur necessitas consequentiæ. Et hęc non opponitur contingentiæ, quia non est ex causis necessarijs absolutè. Nam aliquod contingens necessariò sequitur facta suppositione, vt si ponatur quòd Sortes currit, necessariò sequitur quòd moueatur.

¶Dicendum est ergo, quòd actus diuinæ cognitionis transit super contingens (etiam si futurũ sit nobis) quia ei semper est præsens, fuit, & fuit vifus nostro super ipsum cùm est præsens. Et quia omne quod est, dum est, necesse est esse, quod tamen absolutè non est necessarium, ideo in se consideratum est contingens, sed relatum ad Dei cognitionem est necessarium, quia ad ipsam refertur secundum quod est in esse actuali, cùm æternitati omnia sint præsentia. Non enim Deus videt tantùm hanc rem respectu præcedentis temporis esse futuram, & respectu futuri esse præteritam, sed videt id tempus, in quo est præsens, & rem esse præsentem in hoc tempore. Vnde omnino simile est, si ego videam præsentialiter Socratem currere, quod quidem in se contingens est, sed relatum ad visum meum, est necessarium. Vnde secundum distinctionem positam dicendum est, quòd præscitum est necessarium necessitate consequentiæ siue conditionata, & non necessitate consequentis siue absoluta.

¶Ad quartum dicendum, quòd infallibilitas & certitudo præscientiæ Dei, prouenit ex hoc quòd rem videt semper vt præsentem, sicut dictum est. Non tamen ex hoc quòd res præscita necessitatem absolutam acquirit, sed conditionatam solùm, vt iam patuit.

Vt suprà ad quintum. ¶Ad quintum dicendum, quòd ista propositio, Omne scitum a Deo necesse est esse, est duplex. Potest enim esse de dicto, & sic est composita, & est vera, quia hoc dictum est necessarium, scilicet scitum a Deo est verum. Vel potest esse de re, & sic est diuisa & falsa: hanc enim rem quæ ponitur scita a Deo, non est necesse fieri, quia contingenter fit. Et similiter conclusio duplex est. Huius autem distinctionis ratio est, quia potest istud sumi secundum conditionem quæ subiacet diuinæ scientiæ, & hoc est secundum quod habet esse determinatum in actu, & sic necessitatem habet. Vel potest ista res sumi sine vlla conditione, & sic non est necessarium, quia potest considerari prout est in causis suis antequam sit in actu, & ibi non habet necessitatem, nec ibi tantùm est scita a Deo futura esse, non enim scit Deus effectum contingentem esse determinatum in sua causa, quia esset falsa scientia, cùm in causa sua non sit determinatus.

Vt suprà ad sextũ sunt. ¶Ad sextum dicendum, quòd ad hoc argumentum quidam sic respondent, & dicunt quòd hoc antecedens, scilicet esse præscitum a Deo, est necessarium, nec tamen cõsequens est necessarium, quia illa regula intelligitur tantùm in illis conditionalibus in quibus antecedens est causa consequentis. Sed quia regula illa non probatur a Philosopho ex ratione causalitatis, sed ex ratione consequentiæ (secundum quam ex necessario sequitur necessariũ, siue fit causa, siue effectus) ideo aliter potest dici, quòd antecedens est necessarium, absolutè tamen ista res non ponitur subiacere diuinæ scientiæ, nisi dum est in actu secundum quod determinationem & certitudinem habet, ipsam enim necesse est esse dum est. Et ideo similis necessitas inferenda est in consequente, vt scilicet accipiatur ipsum quod est Socratem currere secundum quod est in actu, & sic determinationem & necessitatem habet. Vnde patet quòd si sumatur Sortem currere secundum hoc quod ex antecedente sequitur, necessitatem habet, non enim sequitur ex antecedente, nisi secundum quod subitat diuinæ scientiæ, cui subiicitur prout consideratur præsentialiter in suo esse actuali: vnde sic etiam sumendum est consequens. Et hoc modo patet, quòd consequens necessarium est: necesse est enim Socratem currere dum currit.

CAP. V.

¶Vtrum prædestinatio habeat certitudinem.

POST HAEC etiam de prædestinatione restat inuestigare.

¶De qua hic ad præsens, præter ea quæ dicta sunt, duplex consideratio erit. ¶Prima quidem, vtrum prædestinatio certitudinẽ habeat. ¶Secunda, vtrum necessitatem imponat.

1. dist. 40. qo. 3. arti. 2. quæ. 2. ¶AD PRIMVM ergo sic proceditur. Videtur quòd prædestinatio certitudinẽ non habeat. Dicitur enim Apoc. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Aut hoc intelligitur de corona præsentis iustitię, aut de corona gloriæ. Sed non de corona præsentis iustitiæ, quia gratia quam quis habet, eo peccante destruitur, nec de subiecto in subiectum mutatur. Ergo intelligitur de corona gloriæ. Sed gloria non est alicuius in statu vitæ, nisi secũdum quod est ei prædestinata. Ergo videtur quòd vnus possit accipere quod alij prædestinatum est, & sic prædestinatio certa non erit.

¶Præterea, Greg. in Mora. dicit, quòd aliis cadentibus, in eorum locum alij succedunt. Sed locus glorię non potest dici eorum, nisi quia est ei prædestinatus, ergo idem quod prius.

¶Item, In Psalm. dicitur, Deleantur de libro vitæ, & cum iustis non scribantur. Sed non potest deleri de libro nisi quod ibi scriptum est. Cùm ergo prædestinatio sit liber vitæ, videtur quòd aliquis a prædestinatione possit deficere, & ita certitudinem non habebit.

¶Amplius, Eorũ quæ non sunt determinata, nec in se nec in causis suis non potest esse certitudo. Sed motus liberi arbi. (quod est causa ad vtrumlibet) non sunt determinati nec in se nec in causis suis antequam sint. Cùm igitur effectus prædestinationis expleatur motibus liberi arbi. qui sunt opera meritoria, sequitur quòd prædestinatio nullam certitudinem habeat.

Cap. 13. ¶IN CONTRARIVM est autoritas Augu. in libro de Correptione & gratia, dicentis, Certus est numerus electorum, qui non potest minui nec augeri.

¶Præterea, Secundo Timo. 1. dicitur, Nouit Deus qui sunt eius. Cùm ergo diuina cognitio sit certa & infallibilis (vt suprà dictũ est) & prædestinatio in sui ratione præscientiam includat, prædestinatio certa erit.

Vbi suprà ad primũ, & secundum. ¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm diuina cognitio perfecta sit, certa est & infallibilis. Et ideo non solùm numerus prædestinatorum Deo certissimus est (licet incertus sit nobis) sed etiam numerus reproborum. Sciendum tamen est, quòd secundum statum præsentis iustitiæ, quidam habentes gratiã, perdunt eam, dum in peccata labuntur, & eis cadentibus, in eorum locum alij admittuntur, dum opera ipsorum in charitate facta, quæ sibi & aliis proderant (secundum quod charitas omnia merita sanctorum cõmunia facit) ipsis peccantibus eis prodesse desinunt ad æternæ vitæ meritum, eorum autem fructus in illis manet, qui in gratia perseuerant. Non tamen ita quòd eadem gratia numero quæ in vno erat, ipso peccãte, in alium transmutetur. Vnde secundum statum præsentis iustitię, nunquam Ecclesia destituitur existentibus in gratia, quia quibusdam peccantibus in grariam alij à Domino aduocantur. Et totum est certissimũ apud Deum, vnde Apocal'y. tertio, super illo verbo, Tene quod habes, &c. dicit glos. Cùm sit Deo certus numerus suorum, si quis labatur, alius misericordia in locum eius subinducitur, sicut per superbiam Iudæorum Gentilitas subintrauit.

¶Et per hoc patet responsio ad primum & secundum argumentum.

Vbi suprà ad tertiũ. ¶Ad tertium dicendum, quòd prædestinatio dicitur liber vitæ secundum quod in eo dicitur aliquid scribi, non solùm quantum ad præsentem iustitiam, sed etiam quantum ad futuram gloriam, & sic nullo modo potest dici aliquis deleri de libro Vitæ. Sed illud quod est ibi scriptum quantum ad præsentem iustitiam tantùm, dicitur deleri, non mutatione facta ex parte libri, vt in eo aliquid fuerit quod postmodum non sit, sed ex parte illius qui in eo scriptus erat, inquantum scilicet ipse mutatur a statu præsentis iustitiæ.

Vbi suprà ad quartum. ¶Ad quartum dicendum, quòd contingens futurum (vt motus liberi arbit.) quamuis non sit determinatum in causa sua, est tamen determinatum in esse suo secundum quod est in actu. Et sic tam subiacet certitudini præscientiæ, sicut suprà dictum est de futuris contingentibus in præcedenti capite.

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. VI.

¶ Vtrum prædestinatio necessitatem imponat.

DEINDE inuestigandum est, vtrum prædestinatio necessitatem imponat. Et videtur quòd sic, quandocunque enim aliqua causa est tantæ virtutis ad producendum effectum, quòd impediri non potest, necessitatem & coactionem inducit. Sed prædestinatio (quæ est causa salutis hominum) voluntatem Dei nominat, quæ impediri non potest. Vnde dicitur Hester 13. Non est qui tuæ possit resistere voluntati. Ergo prædestinatio necessitatem imponit. Cui rei videtur attestari Apostolus Roma. 9. dicens, cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et Psalm. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit.

¶ Præterea, Nulla voluntas ligata vel impedita ad eliciendum proprium actum, est libera sed coacta. Sed voluntas humana per prædestinationem ligatur & impeditur ad eliciendum actum proprium quod est velle, vt videtur dicere Apostolus ad Roman. 9. dum dicit, Non est volentis nec currentis, sed miserentis Dei: Interli. non est volentis, scilicet velle, & currentis, scilicet currere, id est operari. Ergo voluntas humana per prædestinationem cogitur. Et fic idem quod prius. Hoc idem confirmatur per id quod dicitur Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate, scilicet sua, vt dicit Interli. Ergo talis erit vnusquisque qualem vult Deus, cùm nihil possit nisi quod Deus vult. Ad idem ostendendum valet id quod dicitur Ioan. 6. Nemo potest venire ad me nisi Pater qui misit me, traxerit eum.

1. dist. 40. q. 4. ar. 2. ¶ Vlterius, Videtur quòd Deus sit causa reprobationis & excæcationis, sicut est causa prædestinationis, & eodem modo reprobatis necessitatem imponat.

¶ Primò per id quod dicit Apostolus 1. Cor. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, & vna glo. exponit hoc de Deo vero. Ergo ipse est causa excæcationis.

¶ Ad idem est quod dicitur Roman. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

¶ Amplius, Secundum Philosophum in Posterioribus, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis. Sed velle diuinum est causa quòd ille habeat gratiam, quia scilicet ipse Deus vult. Ergo videtur quòd non velle Dei, sit causa quare ille gratiam non habeat. Sed hoc est obduratio. Ergo ex parte Dei accipienda est causa obdurationis.

¶ Præterea, Sicut dicit Philosophus in secundo Physic. id quod per sui præsentiam est causa salutis nauis, scilicet gubernator, per sui absentiam est causa periculi. Sed Deus per sui præsentiam in anima est causa gratiæ. Ergo per sui absentiam est causa obdurationis.

¶ SED CONTRA, Nullus iustè culpatur vel laudatur, punitur vel remuneratur de eo quod ipsi necessitatem & coactionem ingerit & cuius causa in ipso non est. Sed homo iustè laudatur vel culpatur, punitur vel remuneratur de his quæ ab eius voluntate procedunt. Ergo prædestinatio voluntati hominis necessitatem non ingerit, & obdurationis causa non existit.

1. dist. 40. q. 3. art 1. cor. post me. ¶ RESPONDEO dicendum ad primam quæstionem, quòd licet prædestinatio certitudinem habeat, non tamen illa certitudo necessitatem saluandis imponit, sicut enim supra dictum est in 1. cap. Prædestinatio in suo intellectu includit præscientiam, voluntatem, & prouidentiam. Prouidentia autem quamuis sit omnium (vt dictum est) non tamen omnia necessariò eueniunt sed secundum conditionem proximarum causarum, quarum naturas & ordinem prouidentia non destruit, sed conseruat. Præ-

1. qð. 19. art. 7. ad 2. Et 1. 2ð. c. 86. ratione 1. Et lib. 3 2. 7. adm. scientia etiam non imponit necessitatem rebus, nec inquantum est causa, cùm sit causa prima, cuius conditionem effectus non sequuntur, sed causæ proximæ. Nec inquantum certitudinem & determinationem habet, quia illa certitudo diuinæ præscientiæ attenditur non secundum quod res est in suis causis (in quibus est vt possibile futurũ tantum) sed secundum quod habet esse determinatum in actu, prout est præsens, & non futura, vt supra expositum est cap. quarto. Voluntas etiam cùm sit causa vniuersalis & prima omnium rerum, non excludit omnes proximas causas rerum. Nec hoc est ex insufficientia voluntatis, sed ex ordine sapientiæ ipsius, quæ effectus mediantibus aliis causis prouenire disposuit, vt sic etiam causandi dignitas creaturæ communicaretur. Vnde diuinæ voluntatis efficacia exigit, vt non solùm sit quod Deus vult, sed etiam vt hoc modo fit sicut Deus vult illud esse. Et ita patet quòd certitudo prædestinationis nullam necessitatem saluandis imponit.

1. dist 47. q. 1. art. 2. ad 2. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis Dei voluntas sit immutabilis & inuincibilis, non tamen sequitur quòd omnis effectus eius sit necessarius necessitate absoluta (quam habet res a causa sua proxima) sed solùm necessitate conditionata, sicut etiam de præscientia dictum est.

¶ Ad autoritatem autem Apostoli qui dicit, Cuius vult miseretur, &c. dicendum est, quòd Apostolus intendit quòd Deus non prædestinat aliquem vel infundit ei gratiam coactus, quasi ex necessitate naturæ, vel iustitiæ vel ex meritis præcedentibus alicuius, sed ex mera liberalitate voluntatis suæ. Et quòd ita debeat intelligi, patet per literam præcedentem de Iacob & Esau, de quibus ibi dicitur, Cùm enim nondum nati essent, aut aliquid boni egissent aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus sed ex vocatione dictum est ei, quia maior seruiet minori.

¶ Autoritas etiam Psalmistæ non cogit dicere quòd voluntas Dei necessitatem imponat, sed quòd semper infallibiliter impleatur. Sciendum tamen est, quòd Deus dicitur velle aliquid dupliciter. Vno modo proprie, & sic dicitur velle aliquid cuius voluntas verè in eo est, & quòd sibi complacet. Et hic dicitur voluntas beneplaciti, quæ semper in omnibus infallibiliter impletur. Et de hac loquitur Psalm. & Isa. 46. Omnis voluntas mea fiet. Alio modo dicitur velle aliquid metaphoricè, id est, per similitudinem, eo quòd ad modum volentis se habet inquantum præcipit vel consulit, prohibet vel permittit aliquid. Et hæc dicitur voluntas signi, quæ non semper impletur. De qua dicit Apostolus 1. ad Timot. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cùm tamen omnes salui non fiant, sed multi damnentur. De hac etiam dicitur Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas & noluisti.

1. dist. 8 ar. vltim. cor. post principium. ¶ Ad aliud dicendum, quòd voluntas humana per prædestinationem non ligatur, nec impeditur ad eliciendum proprium actum, sed iuuatur. Ideo autem dicit Apostolus, quòd non est volentis velle, nec currentis currere, sed miserentis Dei, quia nemo potest per conatum propriæ voluntatis consequi gratiam, vel per naturalia propria opus gratuitum elicere sine diuino auxilio. Vnde ipse Christus dicit Ioan. 3. Sine me nihil potestis facere. Cuius ratio est, quia licet voluntas hominis libera sit, tamen hanc libertatem non habet nisi à Deo, qui est causa efficiens huiusmodi libertatis. Et sicut dicitur in libro de Causis, Omnis causa primaria plus est influens super suum causatum, quam causa secunda, quia virtus & esse causæ secundæ totum est à causa prima, & sic actus & operatio causæ secundæ reducitur in causam primam, cuius virtute operatur. Et per hunc modum dicit Apostolus, quòd Deus operatur in nobis velle & perficere.

¶ Ad id verò quod dicitur, Nemo potest venire ad me nisi Pater meus traxerit eum, dicendum quòd homo trahitur tripliciter, aliquando enim trahitur violentia, sicut Susanna trahebatur ad mortem, vt dicitur Danie. 1. & Eleazarus trahebatur ad supplicium. vt dicitur 2. Machab. 6. Et de hac tractione dicitur Prou. 24. Qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Aliquando verò trahitur homo amore vel delectationibus allectus, vel beneficiis prouocatus, sicut trahitur puer ouo vel pomo sibi ostenso, vnde dicitur, Trahit sua quenque voluptas. De hac tractione dicitur, Osee 11. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Et Canti. 1. Trahe me, &c. & Ioan. 12. Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Aliquando autem trahitur timore supplicij territus, sicut trahuntur qui timent supplicia. De hac tractione dicitur Iacobi 2. Nonne diuites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Tractio ergo ista, de qua loquitur Christus (vt ostendit glos.) non est violentiæ, nec necessitatis, nec inuiti, sed voluntatis & desiderij.

¶ AD SECVNDAM quæstionem dicendum, quòd reprobatio in suo intellectu tria includit, scilicet æternam præscientiam meritorum, temporalem obdurationem siue excæcationem, & finalem damnationem. Primum, scilicet præscientia meritorum causam non habet, cùm enim Deus non accipiat cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed ex seipso res intelligat & cognoscat, nullo modo res futuræ possunt dici causa præscientiæ Dei, sicut suprà in fine tertij capituli dictum est.

¶ Item, Cùm præscientia secundum propriam rationem non aliud dicat nisi simplicem notitiam futurorum, non importat aliquam causam, & ideo futurorum & præcipuè malorum causa esse non potest, sicut suprà tertio capi. dictum est. Et secundum hoc reprobatio est tantum præscientia culpæ, sed non causa.

¶ Secundum autem & tertium, scilicet temporalis obduratio & finalis damnatio, duplicem causam habent, vnam ex parte hominis per modum meriti, aliam ex parte Dei per modum iustitiæ, culpæ merito pœnam adhibentis. Obduratio enim quandoque dicitur actus voluntatis obstinatæ in malo, cui pertinaciter adhæret. Et fic constat quòd obdurationis causa non est Deus, sed homo, sicut nec alterius actus peccati inquantum deformis est. Aliquando autem obduratio dicitur ipsa priuatio gratiæ, quæ etiam excæcatio dicitur: quia gratia est quoddam lumen animæ: & perfectio quædam habilitans ipsam ad bonum. Aliquem autem carere gratia, ex duobus contingit, tum quia ipse non vult recipere, tum quia Deus non ei infundit, vel non vult infundere. Horum autem duorum talis est ordo, vt secund

vt secundum non sit nisi ex suppositione primi. Cum enim Deus nihil velit nisi bonum, non vult aliquem gratia priuare, nisi secundum quod bonum est, sed quòd aliquis careat gratia, non est bonum simpliciter. Vnde hoc absolutè cõsideratum, non est volitum à Deo. Est tamen bonum vt careat gratia, si eam habere non vult, vel si negligẽter ad eam habendã se præparat: quia iustũ est, & hoc modo est volitũ à Deo. Patet ergo quòd huiusmodi defectus absolutè causa prima est ex parte hominis qui gratia caret: sed ex parte Dei non est causa huius defectus, nisi ex suppositione illius, q̃ est causa ex parte hominis. Et per hunc modũ quãdoque inuenitur Deus dici causa excæcationis vel obdurationis, nõ quidem immittendo malitiam, sed non impertiendo gratiam: sicut nec digni sunt: vt dicit Aug. Si enim non necessariò impertitur, in ipso est impertiri & non impertiri. vnde eius quod est non impertiri, aliquo modo causa est. Obduratio igitur ex parte hominis habet rationẽ culpæ: sed ex parte Dei habet rationem iustitiæ. Similiter finalis damnatio habet duplicem causam, scilicet ex parte hominis, commissionem culpæ, & ex parte Dei, illationem pœnæ.

¶ Et per hoc patet responsio ad primas duas autoritates, quòd Deus excæcat mentes infidelium, non impertiendo malitiam, sed iustè subtrahẽdo gratiam. Similiter, obdurat quem vult: quia non cogitur cuiquam indigno conferre gratiam. Nec est contra voluntatem Dei: sed secundum voluntatem ipsius, quòd aliquis pro merito malitiæ suæ obduretur: inquantum obduratio dicit pœnã iusto iudicio culpæ obstinationis illatam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus nõ sequitur nisi concurrentibus omnibus causis: sed ex defectu vnius causæ tantum consequitur negatio effectus. Dico igitur quòd causa gratiæ sicut agens est ipse Deus: & sicut recipiens, ipsa anima per modum subiecti & materiæ. Et ideo quia formæ inductæ non est causa materia neque subiectum, nisi sit tale subiectum, ex cuius principijs fluit accidẽs (quale accidens nõ est gratia) ideò non dicitur simpliciter anima causa gratiæ, sed recipiens tantum: Deus autem est causa. dicitur tamen anima causa malitiæ. Nec oportet quòd omnis defectus incidat ex parte agentis, sed potest incidere ex parte recipientis. Et ita est in proppsito: ipsa enim anima est causa obdurationis, inquantùm obduratio culpam dicit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus quantum est in se, nulli est absens: sed homo à Deo præsente se absentat sicut se absentat à præsenti lumine qui claudit oculos. Et ideò non est simile quod pro simili ponitur.

CAP. VII.

¶ Quare Deus creet hominem, quem præscit esse damnandum.

VLTIMO considerandum est, quare Deus facit hominem quem præscit esse damnandũ. Sunt enim quidam vefani, qui Deo in hoc iniquitatis maculam imponere non verentur, dicentes eum iniquum & impium, qui opus suum facit ad intolerabiles & interminabiles cruciatus.

¶ Rationes igitur adducendę sunt ad tantã vesaniã refrænandam, & Dei iustitiam demonstrandam. Et primò ostendendũ est, q̃ voluntas Dei facientis hominem quẽ præscit esse damnandum, non est iniqua. Deinde ponendę sunt rationes probabiles, quare Deus facit hominẽ quẽ præscit esse damnandũ. Sciendũ est itaque, q̃ ratio quare Deus hoc facit, est sua voluntas: quæ causa est omnium quæ ab eo fiunt: vnde dicit Aug. in 3. lib. de Tri. Non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis & ęgritudinis, præmiorũ atque pœnarum, gratiarũ & retributionũ. Hæc igitur sola est vnde ortum est quicquid est. Voluntas autẽ eius iniusta vel iniqua esse non potest. Ex duobus enim contingit voluntatem alicuius à rectitudine deuiare: videlicet aut ex ignorantia, aut ex affectione peruersa. Quæ quidem duo in Deo inesse non possunt. Cùm sit summè sapiens, ignorãtia in eum non cadit: vnde dicitur Iob 12. Apud eum est sapientia & fortitudo: & ipse habet consilium & intelligentiam. Et ideò clamat Apostol. Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, &c. Hinc etiam Iob 9. dicitur: Sapiẽs corde & fortis robore. Itẽ cũ omnis artifex naturaliter diligat opus suũ, impossibile est opificẽ omnium odire aliquam creaturam: & ideò affectio inordinata in eo esse non potest. Vnde dicitur Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorũ quæ fecisti, nec etiam odiens aliquid constituisti aut fecisti. Ex his ergo apparet Dei voluntatem creatricem omniũ iustissimã fore, nec maculã aliquam iniquitatis habere. Et hoc est quod dicitur Deut. 32. Deus fidelis, & absq; vlla iniquitate iustus & rectus. Item Abacuc 1. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem nõ poteris. Et ideò dicit Psal. Iustus Dominus, & iustitias dilexit, quantũ ad ornatissimam affectionem equitatẽ vidit vultus eius, quantũ ad perfectissimam cognitionẽ. Licet autẽ Deus sit rectissimus, & nihil odiat eorum quæ fecit: dicitur tamẽ odire aliqua metaphoricè, nõ inquantũ ab ipso procedunt, sed inquantũ egrediuntur à regula rectitudinis suæ. Illud enim quod nõ esse volumus, odire dicimur: vnde cũ mala fiant contra regulã rectitudinis eius (quia sunt priuatio modi, speciei & ordinis, vt dicit Augst.) ea vult non esse: & ideò malos odio habere dicitur. Vnde Sap. 14. Odio sunt Deo impius, & impietas eius. Dicitur etiã odire illos, quorum punitionem vult. Sic enim ad modum odientis se habet. Et ideo dicit Psal. Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium. Quia verò diuina voluntas est causa rerum omnium ipsa causam habere non potest. Voluntati enim causa volendi est, finis autem diuinæ voluntatis est sua bonitas, ipsa enim bonitas Deo est causa volendi. Et ideo dicit August. in lib. 83. Quæstionum, quòd voluntatis eius causa quærenda non est: nam vt idem dicit in lib. contra Manichæos: Qui dicit, quare Deus voluit facere cælum & terram, maius aliquid quærit quam fit voluntas Dei: nihil autem maius inueniri potest. Quamuis autem diuina volũtas causam non habeat aliquid creaturæ: nihilominus tamen potest ei aliqua volendi ratio assignari, vel bonitas ipsius, vel aliquid quod ad bonitatis, vel sapientiæ ipsius pulchritudinem ordinetur. Si enim nulla posset diuinæ bonitatis ratio assignari, cogeremur in quorundam errorem declinare dicentium omnia procedere à Deo secundum simplicem voluntatem, vt de nullo oporteat reddere rationem, quare* Deus vult. Quod diuinæ Scripturæ manifestè contrariatur, quæ Deum perhibet secundum suã sapientiã omnia fecisse: secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti, &c. Et Eccle. 1. dicitur quòd Deus effudit sapientiam suam super omnia opera sua. Augst. etiam in lib. 11. super Gen. ad lit. dicit. Mouentur quidam dicentes, cur creauit Deus quos futuros malos præsciebat? Et respondens dicit, quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus: si enim eos fecit vt in eis relinqueret, vnde & ipsi aliquid facerent, quo quicquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent.

*Alias, nisi quia.

¶ COMPESCAMVS igitur humanam temeritatem, quæ Deo iniquitatis maculam imponere non veretur, & approbantes diuinam iustitiam, assignemus aliquas rationes, quare Deus creat hominem quem præscit esse damnandum. Sit igitur prima ratio talis ex parte diuinæ liberalitatis, Melius est esse aliquid cum aliquo defectu, quam non esse simpliciter. Cum autem in peccatore damnando duo sint: videlicet natura quæ bona est, & culpa quæ mala est, non debuit Deus propter culpam subtrahere naturam, alias liberalitatem suam subtrahere videretur. Sicut videmus, quòd bonus artifex arcam facit, quam etiam præscit aliquam maculam contracturam. Et hæc ratio potest colligi ex illo verbo Apost. 2. Timo. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Si autem obijciatur, quòd artifex si sciret arcam in breui comburendam, eam non faceret, respondendum est quòd si artifex sciret etiam in ipsa combustione suam sapientiam relucere & arcam in igne non deficere, non propter hoc se subtraheret à factione ipsius. Vnde cum Deus sciat etiam in damnatis suam iustitiam & suam sapientiam relucere (dum culpam per supplicium punit) conueniens est, vt propter hoc non se subtrahat.

¶ Secunda ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ. Bonum enim totius est melius quam bonum particulare. Nam bonum particulare ordinatur ad bonum vniuersale, sicut imperfectum ad perfectum. Ad ordinaram ergo prouidentiam pertinet potius promouere & conseruare bonum vniuersale, quam bonum particulare & aliquando propter bonum vniuersale particulare negligere: imò aliquando contra particulare propter vniuersale facere. Sicut ad conseruationem Reip principes & rectores suspendunt latrones & interficiunt homicidas. Cùm igitur natura humana per generationẽ propagetur & conseruetur: si Deus hominem damnandum propagari vel nasci non sineret, vel animam non infunderet, ordinem generationis humanæ destrueret, & sic bono vniuersali particulare præponeret, & rectitudo suæ prouidentiæ causaretur: quod penitus est absurdum. Congruum est igitur vt propter generalius bonum fiat homo etiam damnandus, Deo aliquid melius prouidente: vt dicit Apostolus ad Hebr. 11.

¶ Tertia ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ & reuerentiæ simul. Nam quanto magis rector auget Rempublic. & ipsos Reipublic. conseruatores gloriosius promouet, & potioribus donis remunerat etiam cum supplicijs aliquorum, deprimendo scilicet & cruciando eorum aduersarios & Reipublic. destructores: tãto laudabilior redditur. Cùm igitur gloriam hearorum augeat consideratio tormentorum hostium suorum, quæ ipsi Dei beneficio euaserũt, congruum fuit vt Deus etiam homines conspiceret quos sciebat esse damnãdos. Beatis enim accrescit gloria de perditione malorum: tũ quia gaudent de vindicta eorũ, iuxta illud Psal. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Tum quia ipsi eorum supplicia euaserunt: & propter hoc in gratiarum actiones & laudem & reuerentiam exuberant Creatoris secundum illud 2. Machab. 1. De magnis periculis à Deo liberati magnifice gratias agimus ipsi. vnde dicitur in Psal. Lætetur mõs Sion, & exultẽt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine. Et ideò dicit Augustinus super Genesim, Frustra dicitur, Nõ debet Deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim eos bonis profuturos, & iustè pro [illegible] luntate punien[illegible]os. Hanc rationem innuit Apost. [illegible] dicens, volens Deus ostẽdere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitũ vt ostenderet diui

Universidad de Deusto
Biblioteca

tias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.
¶Si autem obijciatur, quòd nullus debet procurare propriam rem iacturam, & aliorum vtilitatem cum dispendio aliorum, respondendum est, quòd hoc verum esset, si fraudulentia, vel aliqua iniustitia committeretur, sed quando iustitia non deseritur, sed seruatur (vt in proposito fit: sicut ostensum est suprà) semper debet bonorum vtilitas procurari.
¶Quarta ratio sumitur ex parte diuinæ potentiæ & sapientiæ simul. Nullus enim Rex præpotens & veritatem diligens, debet occultare potentiam suam, & imporentiam simulare: ne infirmus & impotens reputetur. Item nullus bonus artifex debet occultare sapientiam suam, & ignorantiam simulare, ne inscius videatur. Vnde dicitur Eccl. 20. Melior est qui celat insipientiam suam: quàm homo qui abscondit sapientiam suam. Si ergo Deus non fecisset quem sciebat esse damnandum, potuisset inscius & impotens reputari: & quòd plus posset malitia, quàm diuina potentia vel sapientia. Cuius contrarium scriptum est Sapien. 8. Sapientia vincit malitiam: attingit enim à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.
¶Hanc rationem tangit Apostolus Rom. 9. cùm dicit, An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?
¶Si autem obiiciatur, quòd nullus debet ostendere potentiam suam in alicuius iniuriam: respondendum est, quòd Deus ex hoc nulli facit iniuriam, vel iniustitiam, nec homo de Deo iustè conqueri potest. nam quicquid boni habet, à Deo habet, scilicet esse suum. Malitiam autem habet à seipso: vt suprà ostensum est. Vnde dicit Augu. super Genes. loquens de futuris damnandis, A se habent voluntatem malam, à Deo naturam bonam & iustam poenam. Quòd autè homo de bono conqueratur, iniustum est. & ideò dicit Apostol. Roma. 9. Nunquid iniquitas est apud eum? absit, & subditur, Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? Et Isa. 45. Væ qui contradicit factori suo: testa de fatuis terræ, nunquid dicit lutum figulo suo, quid facis?
¶Si autem obiiciatur, quòd damnatus vellet potius nõ esse quàm sic esse, iuxta illud Mat. 26. Bonum erat illi si natus non fuisset homo ille. ergo iniustitia fit illi: respondendum est, quòd licet damnati vellent potius non esse quàm sic esse, non tamen absolutè vellent non esse. Nullus enim potest simpliciter appetere destructionem sui esse, propter naturalem appetitum cuiuslibet rei ad esse. Cum autem esse absolutũ sit melius quàm conditionatũ, non debuit Deus propter appetitum cõditionum, absolutũ esse cassare.
¶Quinta ratio sumitur ex parte humanæ arrogãtiæ. Si enim Deus non fecisset aliquem hominem damnãdum, humana præsumptio falsetur suam propriis meritis, & nõ Dei gratiæ ascripsisset: dum credidisset per virtutem propriam, & suis naturalibus, vel ex suis operibus se posse saluari. Hæc ratio tangitur Ro. 9. cum dicitur, vt secundum electionem propositum Dei maneret: nõ ex operibus, sed ex vocante dictum est, &c. Vnde Tit. 3. dicitur, Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et ideò ad humiliandam humanam superbiam loquitur Iob 40. dicens, Nunquid irritũ facies iudicium meum. & condemnabis me, vt tu iustificeris? Et si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas, circunda tibi decorem & in sublimi erigere, & esto gloriosus, & ego confitebor, quòd saluare te possit dextera tua.
¶SVNT etiam nonnulli, qui secundum suam dementiam, diuinam prouidentiam reprehendunt, dicentes, quòd Deus talem hominem facere debuit, quòd omnino peccare non posset, sequentes potius suam fatuam conceptionem, quam diuinę prouidentię rectissimam rationem. Si enim Deus creasset hominem talem quòd peccare non posset, plura inconuenientia sequerentur.
¶Primũ inconueniẽs est, q̃ libertas arbitrij tolleretur. & per cõsequens natura & nobilitas hominis cassaretur. Nobilitas enim hominis in hoc cõsistit, q̃ liberã habet electionẽ, dum ad vtrumlibet flecti potest. Quod quidẽ animalia bruta quę carẽt ratione, nõ habent, licet sensum & sensualitatis habeãt appetitũ. Vnde dicere, q̃ Deus facere debuisset hominem qui peccare nõ posset: simile est ac si diceretur, q̃ debuisset eum facere animal brutum, vel aliquid aliud minus nobile. Talibus cõtingit sicut dicit Psal. Homo cum in honore esset, nõ cognouit seipsum, comparatus est iumentis insipiẽtibus, & similis factus est illis. Hominis ergo nobilitas, quam contulit ei Deus, est q̃ habeat arbitrij libertatem, per quam potest ad vtrũlibet flecti, habens discretionem boni & mali. Vnde dicitur Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Et subditur, Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quòd placuerit ei, dabitur illi, Et ideò dicit Psalm. Minuisti eum paulò minus ab angelis, &c.
¶Aliud inconueniens est, quòd meritorum & præmiorum ratio & iustitia deperiret. Nullus enim mereretur de eo cuius causa & libertas in ipso non est. Vnde dicit Poëta, Quid meruere boues, animal sine fraude dolove? Vnde ratio merendi ex parte nostra est in libertate arbitrij. Et cum omne præmium causetur ex merito, cui respondet: si meritum non esset sublata libertate arbitrij, præmium non daretur: secundum illud Apostoli 2. Timot. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Ad hoc ergo vt cæleste præmium daretur homini, oportuit vt meritum præcederet causatum ex conatu arbitrij, cui tale præminum datur: sicut dicit Apostolus 2. Tim. 4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, &c.
¶Tertium inconueniens est, quòd bonitati & perfectioni Vniuersi derraheretur. Nam perfectio Vniuersi consistit in hoc, quòd omnes gradus bonitatis creaturæ communicabiles continet. Si autem natura humana à suo gradu translata, in altiorem per Dei prouidentiam mutaretur, quamuis aliquod bonum humanæ naturæ accresceret: tamen bonitati Vniuersi aliquid detraheretur, dum non omnes gradus bonitatis impleti essent, illo gradu ex quo natura humana translata esset, vacuo remanente. Cum autem bonum Vniuersi excedat bonum particulare cuiuscunque naturæ creatæ (sicut etiam bonum gentis excedit bonum singularis hominis, vt in primo Ethic. dicitur) debuit Deus humanam naturam facere qualem fecit: scilicet quæ peccare posset: vt omnes gradus bonitatis impleret. Vnde dicitur Deute. 32. Dei perfecta sunt opera.
¶Quartum inconueniens est, quia impediretur illud ex quo apparet Deus laudabilis. Nam in peccatis apparet etiam Deus multum laudabilis, dum per misericordiam parcit, & per iustitiam punit. Cùm ergo id ex quo apparet Deus laudabilis, non debeat impediri, non debuit Deus omnino impedire peccatum, faciendo hominem qui peccare non posset, vt perpetuo dici posset illud Psal. Magnus Dominus & laudabilis nimis, &c.
¶Quintum inconueniens est, quia si homini daretur quòd peccare non posset secundum conditionem suæ naturæ arbitrij libertate seruata, quædam contradictionis implicatio sequeretur. Arbitrium enim ideò dicitur liberum, quia ad vtrumlibet flecti potest: potest enim aliquid facere & non facere, & potest facere bonum & malum. Si ergo haberet liberum arbitrium ad peccandum, & peccare non posset per naturam, duo contradictoria essent simul, quod est impossibile.
¶Si autem obiiciatur de arbitrio diuino vel angelico, quòd cum sit liberum, peccare non potest: dicendum est, q̃ cùm Deus nõ habeat esse causatum, vel dependens ab aliquo, secundum conditionem suæ naturæ, deficere nunquàm potest, nec quantum ad esse, nec quantum ad rectitudinem bonitatis: & ideo peccare non potest. Sed quælibet creatura habet esse dependens & causatum ab alio, scilicet à Deo: & ideo secundum conditionem suæ naturæ quælibet creatura deficere potest, & quantum ad esse & quantum ad rectitudinem voluntatis. Vnde dicit Greg. quòd omnia tenderent in nihilum, nisi manu Conditoris tenerentur. Et ideo quibuscunque conferatur, vt in bono sic confirmentur, vt peccare non possint: hoc non habent per naturam, sed per Dei gratiam: per quam filij Dei efficiuntur. & quodammodo diuinæ naturæ cõfortes: secundũ illud Psal. Ergo dixi dij estis, & filij excelsi omnes.
¶Patet igitur ex præmissis, quòd omnia quæ à Deo sunt, & bona & ordinata sunt. Et ideò dicitur Gene. primo, Vidit Deus cuncta quæ fecerat: & erant valdè bona. Apostolus etiam dicit Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt.

PRAEDICTORVM EPILOGVS.

¶Non posse naturaliter ab homine sciri, quare Deus in particulari hunc prædestinet, & hunc vel illum reprobet.

QVAMVIS autem superius inductæ sint rationes ad ostendendum quòd nulla iniustitia apud Deum est, ex eo quòd facit hominem quem præscit esse dãnandũ: vnusquisque tamen caueat diligenter, ne nimis incautus præsumat assignare causam in speciali, quare hũc vel hos determinatè Deus eligat, & illum vel illos non eligat. Hoc enim nullus mortalium scire potest, nisi forte Deus vellet hoc alicui specialiter reuelare. Vnde dicit August. Cur potius hunc vel illum Deus liberet vel non liberet, scrutetur qui potest tam magnum profundum iudiciorum Dei, veruntamen caueat præcipitium. Item quare hunc trahat & illum non trahat, noli diiudicare, si non vis errare. Et Roman. 12. Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Qui enim hoc præsumeret perscrutari, Deo non præstaret obsequium, sed sibi ipsi iudicium generaret: iuxta illud Prouerb. 25. Sicut qui mel multum comedit, non est bonum: sic qui perscrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: illo scilicet disponente à cuius narratione cunctæ linguæ deficiunt. Qui & ipse consummatio sermonum existens, est Rex regum & Dominus dominantium, cuius potestas non auferetur, & regnum non corrumpetur in secula seculorum, Amen.
¶Insignis angelici Doct. diui Th. Aquin. de diuina præscientia & prædestinatione tractatus, per Io. Daniel. sacræ paginæ bacchalarium Louaniensẽ. studiosissimè reuisus & correctus explicit.
¶Laus vni & trino.

THOMAE

THOMAE DE VIO CAIETANI S. Rom. Ecclesiæ Cardinal. ordinis Prædicatorum, de infinitate Dei absolutissima Quæstio.

¶Vtrum Deus gloriosus sit infinitæ virtutis.

QVAERITVR vtrum Deus gloriosus sit infinitæ virtutis. Et arguitur quòd non. Primò, Quia aut Deus mouet cælum effectiuè & immediatè: aut non effectiuè, sed vt finis tantùm vel effectiuè & mediatè.
¶Si primo modo, & est infinitæ virtutis: ergo motus cæli esset in non tempore, quod est contra sensum. Consequentia patet ex octauo Physicorum text. 79. & primo Cæli, text. 52. & secundo Cæli. comment. 58. & alibi, &c.
¶Si secundo modo aut tertio, & est infinitæ virtutis: ergo habetur in rerum natura vna virtus quæ si moueret effectiuè & immediatè: motus fieret in non tempore. Tunc vltra, Sed posibile est virtutem illam infinitam mouere effectiuè & immediatè: ergo posibile est ex ea sequi motum in non tempore: quod est impossibile simpliciter. Prima consequentia ex anté dictis est euidens. Affirmatio verò vltimi antecedẽtis patet ex eo quòd virtus infinita nec est alligata causalitati finali motus, nec mediatè causalitati effectiuæ eiusdem: quin posibile sit ipsam ab eis absolui, alioquin infinita virtus non esset.
¶Si dicatur quòd hæc ratio supponit Deum agere naturaliter (id est non quantum vult, sed quantum potest) & quòd hoc non est necessarium: quia Deus est natura intellectualis, cuius proprium est agere secũdum intellectus sui diffinitionem, vt artifices facere videmus, & consequenter Deus tanta velocitate mouet, non quin plus posit, sed quia sic explicandæ suæ arti expedire videt.
¶Contra hoc primò, Quia saltem habetur intentum secundum Arist. & Auer. cæterósque Philosophos tenentes Deum licet intellectualem: naturali tamen necesitate agere. Demonstratio siquidem posita in primo Cæli, text. 90. ad ostendendam vnitatem mundi manifestè supponit hoc, vt patet ex dubio ibidem moto, ab Alexand. & Auer. & Sanct. Thom. & cæteris. Venatio etiam numeri intelligentiarum iuxtæ numerum motuum cælestium, in 12. Metaphysicorum, text. 42. hoc idem ponit. Numerus enim motorum non adæquatorum non potest ex motuum numero efficaciter concludi, cùm: posset facilè quispiam dicere, plures motus ab eodem excedente motore fieri. Inconueniens quoque reputatur ab Arist. 8. Physic. text. 79. quòd virtus finita & infinita possint æquali tempore mouere, quod tamen ex hac responsione sequeretur. Auer. quoque. 8. Physicorum, com. 5. & primo Cæli, com. 21. & Auic. 6. Metaphy. hoc idem sentire videntur. Secundò, Quia vt dicitur primo Priorum, & primo Cæli, text. 119. id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile. Sed ad virtutem infinitam positam in rerum natura, licet agentem liberè, sequitur falsum impossibile, scilicet posse fieri ab ea motum in non tempore: ergo ipsam esse in rerum natura est simpliciter impossibile. Probatur minor. Tum quia non est impossibile Deum velle vti tota virtute sua, vt inductiuè patet in omnibus agentibus. Et vt dicitur in primo Cæli, text. 102. ab vniuersali manifestata per inductionem in omnibus sensibilibus, non est resiliendum. Tum quia considerata tantum virtute diuina infinita, & non considerato modo agendi (qui est posterior, scilicet agere per libertatem) sequitur motum fieri in nõ tempore: quamuis non de facto, tamen quantum est ex ratione potentię motiuæ. Constat autem non solum esse impossibile illud ad quod sequitur de facto poni aliquod impossibile in rerum natura: sed etiam illud, ad quod sequitur aliquod impossibile simpliciter. Vnde hoc posset exemplificari sic, Quemadmodum positio tua duo dicit, scilicet quòd est virtus infinita, & quòd agit liberè: sic consequenter ergo deduco duo. Ex primo quidem quòd fieret motus in non tempore: ex secundo autem, quòd de facto hoc falsum est. Ex quibus simul infertur quòd ad infinitam virtutem, licet agẽtem liberè, sequitur aliquod falsum impossibile, & consequenter ipsam inueniri est impossibile.
¶Secundò arguitur sic, Omni potentię actiuæ in natura respondet aliquod posibile ex potentia passiua, & econuerso (vt dicitur in primo Cæli com. 124.) vel saltem respondet aliquod posibile manifestatiuum totius illius virtutis actiuæ: vt sic aliter frustra esset: cum potentia fit propter opus, 2. Cæli, text. 17. Sed virtus diuina motiua est infinita per te: ergo sibi respondet saltem posibiliter aliquis motus manifestatiuus infinitatis illius. Hoc autem est impossibile: quia aut ille motus esset corporis infiniti, quod impossibile est inueniri: aut corporis finiti in non tempore, quod est impossibilius, aut esset corporis finiti in tempore æterno, vt est motus cæli. & hic non concludit infinitam virtutem motoris, sed immutabilem & immaterialem, alioquin omnes motores cælorum essent infinitæ virtutis. Et confirmatur, Quia quantitas virtutis actiuæ ex effectus quantitate cognoscitur: vt dicitur in primo Cæli, text. 119. Vnde cum Deus non possit producere effectum infinitum (vt communiter tenetur, & à Philosophis & Theologis) consequens est quòd virtus diuina infinita non sit. Et confirmatur secundò ex 4. Physic. text. 131. sic: Si impossibile est esse mobile, impossibile est esse motiuum, & econuerso: & similiter, Si impossibile est esse mobile velocitate infinita, impossibile est esse motiuum velocitate infinita. Sed impossibile est tale mobile inueniri. ergo & motiuum infinitæ virtutis.
¶Tertiò arguitur à credentibus se arguere ex Commentar. 2. de Cælo, vbi Auerr. dicit, quòd si motor non haberet potentiam terminatam, ergo neque naturam terminatam: & sic intelligerentur ex suo natura motores infiniti, & non intelligerentur ex suo esse res proprię ei, &c. Ex illo enim Comment. arguunt, quòd infinita virtus est ens impossibile inueniri in rerum ordine: quia si ponatur, sequeretur, inquiunt quidam, quòd totum non esset maius sua parte, accepta enim virtute illa infinita, & diuisa secundũ intellectum in duas quasi partes: ex quo quamuis est virtualiter, cum quælibet pars infiniti sit infinita, & vnum infinitum non sit maius alio, consequens est quòd tota virtus infinita est æqualis cuilibet suarum partium, quod est impossibile. Et ad hoc deducit ibi Auer. cum dicit, quòd si esset motor infinitus, intelligerentur ex sua natura motores infiniti. Alij verò eãdem inde volentes deducere conclusionem, dicunt ideò esse impossibile ens habens virtutem infinitam, quia infiniti proprium est occupare totum, & ideo si daretur infinitum secundum virtutem, occuparet omnem virtutem, nec compateretur secum aliquam aliam virtutem: & sic periret ordo Vniuersi. Et quia infinita natura contineret & occuparet infinitas naturas, natura autem est primum principium motus: ideò dixit, quòd intelligerentur ex sua natura infiniti motores. Potest tamen difficilius & ad mentem Auer. ibidem argui sic, Causa finitatis intensiuæ est distinctio formarum, & hæc est communis formis materialibus & immaterialibus: ergo finitas illa est communis omnibus formis. Antecedẽs probatur. Tum quia distinctio formarum mouentium est causa finitarum proportionum ad mobilia: nisi enim esset diuersa natura mouentis Solem, à natura mouentis Saturnum, non posset reddi ratio suarum commensurationum ad mobilia propria. Tum quia constitua formarum: ex quibus oritur earum distinctio sic se habere necesse est, quòd vnum aliquid claudit positiuum, quod reliquum nõ claudit, & econuerso. Ab infinito autem nullum positiuum excluditur: ac per hoc periret multitudo & differentia motorum.
¶Quartò arguitur sic, Si Deus esset infinitæ essentiæ, sequeretur quòd nullum ens esset perfectius alio. hoc est falsum: ergo. Consequentia probatur supponendo, quòd perfectio attendatur penes accessum ad summum: quod etiam habetur in proposito ex 10. Metaphysicorum, comm. 7. vbi dicitur quòd primus motor est mensura omnium substantiarum. Hoc enim stante deducitur consequentia sic, Eorum quorum nullum est alio propinquius summo, nullum est alio perfectius, sed si Deus est infinitus, nullum aliorum entium est sibi propinquius alio, quia à quoliber distat in infinitum. ergo inter entia alia à Deo non datur perfectius & minus perfectum.
¶Quintò arguitur autoritatibus. Et primò Auer. 8. Phys. com. 79. vbi negat primum motorem esse infinitum. Secundò, in secundo Cæli com. allegatur 38. 39. vbi subdit, quòd infinitas intentionis in posibile est quòd inueniatur in formis, inquantùm sunt formæ. Et confirmatur hoc idem in com. 71. & in De substantia orbis, ca. 3. &c. Arist. quoque in secundo Cæli, text. 71. testimonium huic parti perhibet, dum dicit, quòd si adderetur stellæ orbi erratico, vltimus orbis esset in labore. Constat enim, vt ibidem, & in com. 58. declarat Auer. quòd vltimum orbem reuoluere alios, est motorem eius hoc facere, quem omnia desiderant, quem constat esse Deum: & consequenter nihil aliud est dicere, Vltimus orbis esset in labore, quàm Deus esset in labore. Hoc autem non sequeretur, si Deus esset infiniti vigoris. ergo.
¶IN OPPOSITVM est autoritas Arist. 8. Physicorum text. com. vlti. vtentis infinitate pro medio termino ad concludendum Deum esse incorporeum.
¶IN HAC quæstione tria sunt agenda. ¶Primò declarabitur titulus. ¶Secundò probabitur pars affirmatiua. ¶Tertiò respondebitur rationibus ad oppositum.

TITVLVS QVAESTIONIS.

¶QVO AD PRIMVM, Cùm finiti & infiniti ratio quantitati congruat (vt dicitur primo Physic. text. 15.) & quantitas diuidatur in successiuam & permanentem, & hæc in quantitatem molis & perfectionis, supponamúsque Deum esse incorporeum & immortalem, &c. consequens est, quòd nec de quantitate durationis, nec molis quæstio præsens sit: sed de quantitate perfectionis, an infinita sit. Quia verò infinitum negatio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem claudit, nõ est putandum priuatiuè teneri, sed, vt communiter & verè dicitur negatiuè: quia non quæritur vtrum Deus non habeat perfectionis terminos, quos sua vel alicuius alterius natura nata est habere, sed simpliciter quæritur verum nullos habeat perfectionis terminos. Et licet mutuò se consequantur infinitas virtutis & infinitas essentiæ: diuersa tamen quæsita formaliter sunt, & diuersa habent propria media. Propter quod diuus Thom. in 7. quæst. Primæ partis tractat infinitatem essentiæ Dei, & in q. 10 Infinita est in suæ potentiæ. Vnde quæsito nostra de infinitate virtutis inquirens, si infinitatem essentiæ quasi pertrãsibit, arguenda insufficientiæ non est. Vertitur ergo hoc in loco in dubium, an virtus seu potentia Dei glorioſi sit tantæ perfectionis, quòd nullis perfectionis limitibus angustetur, an nõ. Verbi gratia, applicando quæstionem ad virtutem motiuam, an virtus motiua Dei glorioſi sit tantæ perfectionis, quòd quantumcunque sit ex se nullo limite claudatur, sed quacunque velocitate data possit facere maiorem: an concludatur aliquo termino, puta quòd vltra velocitatem 24. horarum non possit facere maiorem. Et hæc de primo.

Deus est ipsum esse per essentiam excedens in nobilitate omnia & singularia etiam simul sumpta.

¶QVOAD Secundum, Quia non est intentionis præsentis discutere difficultatem hanc nisi inter Peripateticos, & horum duos tantum, principem scilicet eorum, & Auer. à quibus metaphyſicalia media propria ad infinitatem subſtantiæ diuinæ aut non habemus: aut ſic, vt nefas videatur mordaci multorum imperitiæ exponere: ideo duabus viis propoſitum ostendetur. Vnum tamen de ipſa diuina essentia præmittendo, scilicet quòd est ipsum esse per essentiam, & totam essendi virtutem præhabens, superexcedénsque nobilitates omnium rerum: quæ fuerunt, & quæ sunt, quæ possunt esse, etiam simul sumptarum. Quod enim sit ipsum esse per essentiam, Ariſt. 2. Metaphyſicorum text. 4. & Auer. 12. Metaphyſicorum com. 51. testantur. Quod verò ipsum esse per essentiam, totam essendi virtutem præhabeat, apud sapientes penetrantes terminos, in dubium verti non potest: sed vt communis animi conceptio est, quemadmodum incorporalia non esse in loco. Exprimitur quoque ab Auer. in com. 21. Metaphyſi. vbi dicitur in Deo contineri nobilitates omniſi generum: cuiuſque siquidem rei nobilitas secundum aliquam essendi rationem est. Confirmatúrque ab eodem in 12. Metaphyſi. com. 18. & 36. vbi dicit, in primo motore omnia contineri actu, & in com. 51. Quod autem omnium nobilitates simul sumptæ deſiciant à nobilitate primæ, ex eo patet quòd cum ipse ita sit summum ens quòd cæterorum nobilitates claudat in se nobiliſsimo modo, tanto omnibus præstat, quanto eorum in se naturas nobiliori habet modo, habet enim omnia in se per modum sui, qui est purus actus omninõ. Vnde ridiculum est quod quidam non sunt veriti scribere, scilicet quòd cum dupliciter possit intelligi Deum habere in se perfectiones omnium: vno modo ſic, vt habeat in se vnam ſimplicem essentiam præhabentẽ omnia, vt pura actualitas: alio modo ſic vt habeat in se gradus perfectionales correſpondentes ſingulis perfectionibus contentis. Si ſecundo modo verificaretur, tunc Deus esset perfectior cæteris ſimul sumptis: ſi verò primo modo, non concluditur Deum esse perfectiorem omnibus ſimul, ſed ſingulis. Et quia primo modo verificatur, ideò ex his non habetur Deum esse perfectiorem omnibus ſimul ſumptis. Ridiculum inquam est, quia puerile est in philoſophia æquare perfectiones particulares perfectionibus vniuerſalibus. Non enim est poſsibile ſecundum rem, neque ſecundum intellectum (etiam data fingendi licentia) vt aliquid ſit melius ipſa bonitate per essentiam, aut magis ens ipſo esse per essentiam, aut magis viuens, aut intelligens, &c. quam ipſa vita, & ipſa intellectus per essentiam. Si ergo Deus ſecundum veritatem est huiuſmodi, quomodo potest aliquid eo perfectius ſingi? Vnde Ariſto. 12. Metaphyſicorum text. 39. notanter concludit Deum esse viuum & ſapientem, &c. vt Platoni attributum dogma confutaret, quòd nobilitates entium diuiſit, vt ponens aliud esse per ſe vnum, & aliud per ſe ens, & aliud per ſe vitam, &c. Vnde ſicut Ieo Platonicus esset perfectior non ſolum ſingulis, ſed omnibus Ieonibus ſimul, quatenus Ieones sunt, & ſi infinities infiniti Ieones particulares essent, omnes à per ſe Ieonis nobilitatem deficerent: ſic omnia entia per participationem à primo per essentiã ente necesse est deficere. Quod etiam ex causalitate æquiuoca primi ſuper omnia manifeſtè patet.

¶HAC IGITVR primi entis nobilitate præhabita, oſtendendum est, an virtus eius ſit infinita intenſiuè.

¶Prima ergo via ex fine 8. Phyſic. ſumitur ſic: Ariſt. (vt Auer. com. vltimo inquit) concludit in ſecunda figura Deum non esse virtutem in corpore, ſic: Nullum corpus aut virtus in corpore est infinitum. Primus motor est infinitus: ergo primus motor non est corpus, nec virtus in corpore. Probatur maior, quia virtus infinita aut esset in corpore infinito, & hoc non datur: aut in corpore finito, & hoc oſtentum est esse impoſsibile. Minor verò, quia mouens tempore infinito est virtutis infinitæ: primus motor est huiuſmodi: ergo. Iſte est proceſſus Ariſt. in quo manifeſtè vtitur infinitate virtutis pro medio termino. Nec refert, ſi-

ue ſic ſiue aliter formetur proceſſus Ariſtotel. quoniam quodcunque modo formetur, in idem redit, vt patet in textu.

¶Quidam autem peruertentes textum, dicunt, quòd Ariſtotel. ſumit quidem pro medio infinitam virtutem, ſed virtus infinita potest esse dupliciter. Vno modo intenſiuè: & ſic non accepit Ariſtoteles. Alio modo ſecundum durationem: & ſic intellexit. Ita quòd maior est: Nulla virtus in corpore est infinita ſecundum tempus, &c. Sed contra hos ex hoc proceſſu arguitur ſic, Præmiſſæ alicuius ſyllogiſmi probatæ anterioribus ſyllogiſmis in eo ſenſu sunt ſumendæ, in quo fuerunt concluſæ in præcedentibus rationibus. iſta patet de ſe. Sed præmiſſæ ſyllogiſmi facti in textu vltimo, fuerunt probatæ per alias rationes factas, vt ibidem fatetur etiam Ariſtoteles. ergo accipiendæ sunt in ſenſu in quo probatæ sunt. Conſtat autem quòd præmiſſæ illæ probatæ sunt loquendo de infinitate intenſiua, ergo accipiendæ sunt vt loquuntur de infinitate intenſiua. Diſcurſus bonus, & vltima tantùm propoſitio restat declaranda. Quæ ſic declaratur: Maior huius ſyllogiſmi fuit concluſio probata in textu ſeptuageſimonono, quo ad hoc, quòd virtus infinita non potest esse in magnitudine finita, & fuit concluſio probata in tertio Phyſicorum longo proceſſu, quo ad hoc quòd magnitudo infinita non datur. Sed in textu ſeptuageſimonono non potest inficiari, quin loquatur de virtute infinita intenſiuè, ergo prima præmiſſa loquitur de virtute infinita intenſiuè. Minor verò est concluſio probata ab Ariſtotele. In hoc textu ex concluſione textus ſeptuageſimioctaui. Probat enim hic primum motorem esse virtutis infinitæ, quia mouens tempore infinito est virtutis infinitæ, vt ibi probatum fuit. Ad illum enim textum expreſsè in hoc loco ſe remittit Ariſtoteles dicens, quòd impoſsibile est à finito moueri aliquid ſecundum tempus infinitum, vt monſtratum est nunc. Conſtat enim quòd nuſſibi probatum est, niſi in textu ſeptuageſimooctauo. Apertiſsimè autem liquet etiam cæcis, quòd in textu ſeptuageſimooctauo non est ſermo, niſi de finita & infinita virtute intenſiuè: ergo altera etiam præmiſſa loquitur de infinitate intenſiua. Superfluum autem esse duxi adducere demonſtrationes Ariſtotelis in textu ſeptuageſimooctauo & ſeptuageſimonono, vt oſtendam ibi ſermonem haberi de finitate & infinitate intenſiua. Rationes enim adeo apertæ sunt, vt oſtenſione hac nõ egeãt: exigitur tamen ad hoc vt videantur. Et ne ſuſpenſum quempiam reddamus, dorec librum Phyſicorum viderit, fideliter ipſas demonſtrationes adduximus. Demonſtratio ergo habita in textu ſeptuageſimooctauo ad oſtendendum, quòd motus in tempore infinito non potest fieri à virtute finita, est ducens ad impoſsibile. Et accipit primò ab aduerſario eius poſitionem: ſcilicet quòd ſit ita, quòd A. virtus vt centum moueat B. mobile centum cubitorum in C. tempore infinito. Deinde adiungit huic propoſitionem poſsibilem, ſcilicet, quòd D virtus vt decem, quæ est decima pars virtutis, vt centum moueat E, mobile decem cubitorum, quod est etiam decima pars primi mobilis in tempore Z. Et tunc arguitur ſic, Hoc tempus, in quo mobile decem cubitorum mouetur à virtute vt decem, non est æquale tempori illi, in quo mobile centum cubitorum mouetur à virtute vt centum. ſed minus eo. Quia demonſtratum est in ſexto, quòd cæteris paribus totum mobile, ſeu mobile maius, maiori tempore eget: ad pertranſeundum aliquod certum ſignum, quàm pars eius, ſeu mobile minus. & ad ſenſum patet. Vel ſecundum Auerroim (& in idem redit) quia maior potentia mouet maiori tempore, ſcilicet maius mobile reſpectu alicuius ſigni pertranſeundi, ſeu quod idem est, condiuidendo tempus mobile: aliter non esset verum, quia, vt dicitur in ſeptimo Phyſicorum, textu trigeſimoſexto media potẽtia mouet medium mobile in æquali tempore per æquale ſpatium. Cùm ergo illud tempus ſit infinitum, reſtat quòd hoc ſit finitum. Si ergo tempus Z decem horarum, & tunc arguitur ſic, Si augeatur virtus vt decem, donec conſumat, aut adæquet virtutem vt centum, & ſimiliter augeatur mobile decem cubitorum donec conſumat, vel æquet mobile centum cubitorũ: neceſſe est proportionaliter augeri tempus Z decem horarum, donec conſumat, aut adæquet tempus in quo virtus vt centum, mouet mobile centum cubitorum: quia neceſſe est æquales virtutes mouere æqualia mobilia tempore æquali. Sed infinitum non potest conſumi, nec aliquid potest ei multiplicatum æquari: ergo tempus quo virtus vt centum mouet, impoſsibile est esse infinitum, quod erat probandum.

¶Demonſtratio autem quæ ponitur in textu ſeptuageſimonono, probans, quòd in magnitudine finita non potest esse virtus infinita, est etiam ad impoſsibile. Et primò ſupponit tria. Primum est, quòd maior virtus motrix facit æqualem motum in minori tempore. Secundum (quod ex primo ſequitur) est, quòd infinita virtus facit plus in æquali tempore quàm finita. Tertium est, quòd omnis motus est in tempore. Quibus ſtantibus arguitur ſic, Si in magnitudine finita esset virtus motiua infinitæ, ſequeretur quòd in æquali tempore æqualiter mouerent virtus finita & virtus infinita,

infinita: hoc autem est impoſsibile, ergo. Conſequentia declaratur ibidem ſic: Sit A, tempus vnius horæ, in quo virtus infinita mouet, & ſit B, tempus mille horarum, in quo virtus finita, puta vt centum, mouet. Tunc cum quanto virtus motiua ſit maior, tanto tempus in quo mouet, fiat minus per ſuppoſitiones, augeatur virtus motiua, vt centum in tanta proportione, in quanta tempus vnius horæ exceditur à tempore mille horarũ. Et tunc manifeſtè patet, quòd in æquali tempore æqualiter mouebit virtus illa finita in mille cupla proportione ad virtutem vt centum, & virtus infinita, quod erat impoſsibile deducendum.

¶Ex his iam manifeſtè patet, quòd nunquam ſit ſermo de infinitate durationis, ſed ſemper de finitate & infinitate intenſiua, vt qui his oblatis hoc non videt, non egeat medio, ſed ſenſu intellectuali. Et confirmatur, Præmiſſæ illius vltimi ſyllogiſmi intellectæ vt dicunt de infinitate durationis: aut aſſumuntur ab Ariſtot. vt per ſe notæ, aut vt probatæ. Non vt per ſe notæ, quoniam sunt aut falſæ, aut maximè dubitabiles: tum quia ſol habet virtutem motiuam tempore infinito motu alterationis, tum quia totum corpus cæleſte mouet actiuè motu locali ſphæram ignis & ſupremum aëris tempore infinito, & tamen conſtat quòd hæc sunt corpora, nec ſecundum veritatem apparet aliquid cogens, niſi loquentes ad dicendum, quòd virtus corporea actiua est neceſſariò finita ſecundum durationem. Vnde Ariſtot. aſſumens vt per ſe nota ea quæ ſenſus perhibent esse falſa, plurimum peccaſſet. Nec vt probatæ, quia nullibi inueniuntur in hoc ſenſu probatæ: ergo.

¶Et quoniam quæſtionem hanc non aggredimur ea ratione vt ſciamus quid ſenſerit Ariſtotel. quoniam hoc à Philoſophia extraneum est: ſed vt ſciamus qua ratione hoc non concluſum ſit, & in proceſſu prædicto ambiguitas magna est circa probationem minoris (quæ est quæſtionis huius obiectum) ideo videndum hic est quàm efficaciter minor illa probetur. Est autem ratio dubitandi quia Com. text. 78. ſcilicet, mouens tempore infinito est infinitum ex qua probatur minor text. vlt. (ſcilicet primus motor est infinitus) loquitur de mouente tempore infinito ex parte mobilis: vt patet ex ratione probante ipſam, condiuidit enim tempus mobile, minor autem iſta loquitur de mouente tempore infinito ex parte magnitudinis ſeu ſpatij ſuper quod ſit motus: vt patet in motu cæli. Primus enim motor non aliter mouet tempore infinito, niſi quia mouet cælum tempore infinito. Conſtat autem quòd nec tempus, nec motus cæli habet infinitatem ex parte mobilis, ſed ex parte ſpatij infinities pertranſeundi. Conſtat autem, quòd ad mouendum tempore infinito, primo modo, requiritur virtus infinita, vt patet ex demonſtratione Ariſt. text. 78. & hoc ſiue virtus illa ſit corporea, ſiue incorporea, permanet verum, & quòd ad mouendum tempore infinito. ſecundo modo, non requiritur virtus infinita: vt patet de motore orbis lunæ: qui est virtutis finitæ, & ſufficiens est mouere motu æterno. Eodem ſiquidem vigore, quo ſemel potest mouere ſuum orbem, potest infinities iterare motum illum, quia est inalterabilis & immutabilis virtutis: & vt dicitur in 8. Phyſic. text. 85. ſemper ſimiliter ſe habens in ſe, & ad mobile ſemper idem facit.

¶Et vt clarius percipiatur nodus quæſtionis, ſciendum est ex 6. Phyſic. longo proceſſu, quòd tempus motus condiuiditur mobili, & condiuiditur magnitudini, ſuper quam est motus. Et ſimiliter dupliciter infinitum eſſe contingit. Vno modo ex parte quantitatis mobilis: alio modo ex parte quantitatis ſpatij. Mobili quidem condiuiditur tempus, & ex eo infinitatur, quia ſi aliquod certum ſignum in aliquo ſpatio deſignarum ſit pertranſeundum, prius pertranſitur ab vna parte mobilis quam ab alia: & ſi pertranſeundum est à pluribus mobilibus inæqualibus vno decem cubitorum & altero viginti, &c. & cæteris paribus ſi quæratur quantum erit tempus menſurans tranſitus iſtos manifeſtè patet, quòd ſi mobile decẽ cubitorum tranſit illud ſignum in vna hora, quòd mobile viginti cubitorum pertranſibit illud in duabus, ſicut etiam illudmet ſignum prius tranſit medietas mobilis quam totum. Oportet enim ſeruata æqualitate motus, quanto mobile est maius, tardius pertranſire ſignum illud. Verbi gratia: Si primus orbis & orbis lunæ æqualiter moueretur, ſignatum punctum orientis orbis lunæ tanto citius pertranſiret, quanto minor est primo orbe. Ita quòd quando orbis lunæ peregiſſet ſuum tranſitum, fortè adhuc nec milleſima pars primi orbis punctum illum orientis tranſiſſet: & idem est in motu recto. Vnde ſi infinitum est mobile, infinitum neceſſe est eſſe tempus in quo datum ſignum pertranſeundum est. Magnitudini verò condiuiditur tempus, & ex ea ſimiliter infinitatur, quia finitum mobile prius tranſit vnam partem magnitudinis quam aliam. & ſic cæteris paribus quantò maior fuerit magnitudo pertranſeunda, tantò maius erit tempus menſurans motum: & ſi infinita, infinitum, vt in motibus proceſſuis manifeſtum est.

¶Nec refert in propoſito, an magnitudo ſeu ſpatium coincidat ratione materiæ in idem realiter cum qualitate mobilis: vt in motu cæli contingit. Non enim est aliud ſpatium pertranſeundum à primo corpore: quam quãtitas ipſius: vt Auer. dicit in 2. Cæli, com. 46. Patet enim quòd cælum prius pertranſit partem ſpatij, quæ est ab Oriente ad Meridiẽ: quam illam quæ est à Meridie ad Occidens nihil minus quam ſi ibi eſſet realis diſtinctio quantitatis ſpatij, & quantitatis mobilis. Similiter non refert in propoſito, an quantitas ſpatij quantitatem temporis augeat, ex quantitate ſuarum partium, quæ pluries pertranſeundæ ſunt: vt contingit in reflexione motus recti, &c. in ſecunda reuolutione circulari, & deinceps. Spatium enim idem ſecundò pertranſeundum alterius ſpatij æqualis primò rationem habet, & per id de quantificat, & extendit tempus ac ſi alterum æquale primò eſſet: ſeu (vt melius loquamur) ac ſi eſſet altera pars totalis ſpatij æqualis primæ parti, & ſimiliter est de omnibus reuolutionibus circularibus. Ex his igitur patere poſſunt tria. Primum, quòd tempus quo mouetur cælum perpetuo, est infinitum non ex parte mobilis, ſed magnitudinis ſeu ſpatij: quia cælum corpus ſinitum est: & ideo tẽpore infinito meuetur, quia ſpatium ab Oriente in Occidens infinities peragit. Secundum, quòd tempus quo probauit Ariſtoteles in text. 78. non poſſe fieri motum virtute finita, est in ſinitum ex parte mobilis: quoniam manifeſtè ibi ſit diuiſio temporis ſecũdum diuiſionem mobilis: dum augendum proportionaliter dicitur ſecundum augmentationem mobilis & motoris: vt contra proteruos ſyllogizetur ſic: Quantitas temporis aucta & diminuta proportionaliter ſecundum augmentationem & diminutionem potentiæ motoris & quantitatem ipſius mobilis, est quantitas ſe rerens ex parte mobilis. Patet iſta ex terminis. & ex 7. Phyſicorum text. 36. ſed quantitas hæc temporis de qua loquitur Ariſtot. est huiuſmodi: vt patet de ſe, & Auer. in com. expreſsè asſerit cum cæteris expoſitoribus: ergo.

¶Ex his autem liquet tertium principaliter intentum, quòd ſcilicet proceſſus Ariſtot. non ſufficienter videtur probaſſe minorem, ſcilicet, Primus motor est virtutis infinitæ, ſed æquiuocationem videtur commiſiſſe in medio termino, qui est mouens tempore infinito: dum in maiore proſyllogiſmi, quæ fuit concluſio text. 78. ſumitur pro tempore infinito infinitato ſe tenente ex parte mobilis, cùm dicitur, Omne mouens tempore infinito est virtutis infinitæ: & in minore ſumitur pro tempore infinito, infinitate ſe tenente ex parte ſpatij cum dicitur, Sed primus motor mouet tempore infinito. Reſtat igitur ambiguitas non parua in hoc proceſſu.

¶Omiſsis autem opinionibus pluribus, quæ à diuerſis de vi huius demonſtrationis dicta ſunt, Scotus enim in Quoliberis, quæſtione ſeptima, ad primum, credens ſecundum Ariſtot. motorem infiniti vigoris intenſiuè: dixit hoc concludi ex eo quòd mouet à ſe, quia quod mouet à ſe, est à ſe: & conſequenter habet plenitudinem actualitatis & entitatis, quę absque infinitate intenſiua non est. Aegidius verò in octauo Phyſicorum credens idem, dixit hoc concludi ex eo quòd totus motus infinitus, est proprius effectus Dei: quia quod potest in infinitum motum quo ad ſuam totalitatem, potest nihil minus in ipſum tam ſi ſit vnius mobilis absolutè, quàm ſi ſit vnius mobilis infinities iterari. & conſequenter est virtutis infinitæ, quia à propria causa effectus recipit menſuram & ſpeciem. His inquam omiſsis, quia absque probatione dicta ſunt, quod mihi videtur, ſcribendum est. Mirum enim, & (vt melius dicamus) extraneum valdè est quòd Ariſtot. medium terminum tacuerit, & tantum ſludum appoſuerit circa id ſine quo ſua ratio ex tacito me dio teneretur. Scotus dicit. Non enim in octauo Phyſicorum aliud medium aſſumitur, niſi mouere tempore infinito, & de hoc magna ſolicitudo fuit, quòd exigat virtutem infinitam. Conſtat autem quod hoc abſtrahit à mouere à ſe, vel non à ſe, & quòd motionis à ſe accidit, quòd ſit in infinito tempore, nihil enim minus concluderetur ſi eſſet in tempore finito: vt ipſemet fatetur. Nec valet ratio dicens, quòd infinitas non dependens, ſed prima est proprium medium ad virtutem infinitam: quia ſecundum hoc primitas motus eſſet proprium medium, ſiue ille motus ſit finitus, ſiue infinitus, & ſic idem quod prius. Vnde finitas & infinitas motus vndique per accidens concurrunt. & ſic Ariſto. ſcientiarum artifex tacuiſſet ea quæ sunt per ſe in medio termino, ſcilicet primitatem motus, & ſolicitus fuiſſet circa ea quæ sunt in eo per accidens, ſcilicet infinitatem temporis, cuius oppoſitum vbique docuit faciendum.

Opiniones pro Ari. ſententia Scot. Aegid.

¶Aegidij verò deductio quamuis veritatem à longè tangere videatur (vt in ſequentibus parebit) veritatem tamen aſſecuta non est: quia ex eo quòd totus motus cæli ponitur effectus alicuius cauſæ per ſe, non est ab eo nec ſequacibus deducta infinitas intenſiua illius cauſæ: ſed aſſumptæ sunt propoſitiones voluntariæ, vel remotæ, vtpotè quòd proprius effectus à per ſe cauſa recipit ſpeciem & menſuram. Ex hoc enim non habetur, quòd totalitas infinitatis extenſiuæ neceſſario fiat per ſe ab infinitate intenſiua, ſicut nec ex hac effectus infinitus ſic à cauſa infinita, cum non appareat quare ipſa totalitas & vnitas infiniti motus non poſsit per

Universidad de Deusto
Biblioteca

le intendi & fieri à virtute finita immobili ad continuandam & conseruandam perpetuo inferiorum successionem, &c. vt dicitur in secundo de generatione text. 16. & 11. Metaphysic. com. 306.

Latius igitur quod mihi in re hac apparet, prosequendum est: eo quod difficultatem horum directè discutat, & ad principale propositum propriùs viam docet, & Arist. tam menti quàm verbis consona videtur. Præmittendum est ergo primò, quòd perpetuitas motus, & alia quantitas dupliciter imaginari potest quòd fiat ab aliqua virtute. Vno modo per se primò: secundò modo non per se primò. Et ne in æquiuoco laboremus, illud dicitur fieri per se primò ab aliqua virtute, in quod potest virtus illa ex propria ratione: illud autem dicitur posse aliqua virtus ex propria ratione, in quod potest ex perfectione clausa infra latitudinem propriam illius virtutis. Et per oppositum illud debet fieri non per se primò ab aliqua virtute, quod quidem fit ab illa virtute ex aliqua conditione annexa illi virtuti, quæ est extra latitudinē illius virtutis formaliter sumptæ. Verbi gratia, & est exēplum de suiēs proposito. Virtus calefactiua vt octo B, ignis durantis centum annis potest in duos effectus, s. & calefacere (vt octo) & centū annis continuare hunc calefactionis motum: sed primum potest ex ratione propria in quantum est virtus calefactiua tantę perfectionis, s. vt octo, hæc enim perfectio infra latitudinem virtutis calefactiuæ claudit: secundum verò non potest ex propria ratione alioquin omnis virtus calefactiua vt octo, hoc posset: quod patet falsum in D, igne durāte per diem tantum, sed potest ex annexa sibi durātione centum annorum: quam patet esse extra rationem virtutis calefactiuæ cuiuscunque alterius virtutis motuę formaliter sumptæ. Ideò enim B, ignis potest continuare calefactionem per centum annos, quia virtus eius durat centū annis: vt de se patet. Tunc ergo perpetuitas motus dicitur fieri per se primò ab aliquo: quando ex perfectione infra latitudinem potentiæ agentis clausa causatur: aut autem non per se primò, quando non ex ratione propriæ potentiæ agentis, sed ex conditione illius fit.

¶ Ex hac autem distinctione ex parte effectus manifestè patere potest alia distinctio ex parte causę. Potest siquidem dupliciter imaginari aliquam virtutem esse continuatiuam motus tempore infinito. Vno modo per se primò, id est ex ratione propria: vt exposuimus: & alio modo non per se primò, sed ex annexa eius conditione, vt etiam exposuimus.

¶ Differunt autem vis perpetuatiua motus per se primò, & vis perpetuatiua non per se primò, ex assignatis rationibus, adhuc dupliciter. Primò in hoc, quòd vis perpetuatiua per se primò, respicit infinitatem durationis: vt per se primò effectum, & per se primò terminum: quia ex propria latitudine in illam potest: sicut vis calefactiua respicit calefactionē, seu calorem, vt per se primò effectum & terminum. Vis autem perpetuatiua non per se primò respicit infinitatem durationis non vt per se primò effectum, sed conditionem proprij effectus.

¶ Secundò in hoc, quòd illa respicit quantitatem durationis, vt per se proprium effectum: quia infinitas durationis quædam quantitas durationis essentialiter est, omnem quantitatis durationem in se claudens. Ista autem non nisi per accidens quantitatem durationis respicit, scilicet vt conditionem necessariò comitem sui proprij effectus: quia non ex propria ratione, sed ex annexa conditione hoc facere supponitur.

Conditionales tres valdè in hac materia viles.

¶ His verò præmissis, oportet secundò tres conditionales stabilire: ex quarum veritate propositi ratio habebitur.

¶ Prima cōditionalis est: Si A, per se primò mouet tempore, infinito, A, est virtutis infinitæ intensiuæ. Declaratur ista, quia fiando infra latitudinē virtutis per se respicientis quantitatē durationis, vt propriū effectū (quæ potest vocari virtꝰ quātificatiua motus, intelligendo de quātitate durationis) valet argumētū. Ad cōtinuandum aliquātō tēpore requiritur aliquāta virtus: ergo ad maius tēpus, maior virtus: ergo ad infinitū, infinita. Et fundatur hæc consequentia super illā regulā: Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximū. Quę absque dubio vniuersaliter, & necessariò tenet in his, quę se respiciunt per se primò, vt S. Tho. in tertio cōtra Gentiles. 139. dicit. Fundatur etiā super illud principiū Metaphysicū: Cuiuslibet potentiæ actiuę proprię latitudo, proportionaliter respondet propriæ latitudini sui per se primò effectꝰ. Quod patet inductiuè in omnibus: ergo virtutis quantificatiuæ motus, si esset propria latitudo, respōderet propriæ latitudini quantitatis durationis. Sed propria latitudo quātitatis durationis attenditur penes extēsionē durationis: quia duratio nō augetur per intensionem, vt qualitas: sed extensionē: vt quātitas: ergo virtus quantificativa quātò maiorem posset quantitatē durationis producere, tantò maior esset: ergo si infinitam, infinita. Vnde proportio virtutis quantificatiuæ seu cōtinuatiuæ motus, ad quantitatē per se durationis, est sicut proportio virtutis calefactiuæ ad quantitatem per se caloris. Et nulla est differentia proportionum: quamuis sit differētia rerum subsistentium proportionibus: quia quantitas per se caloris est quantitas intensiua, quantitas verò durationis est extensiua. Quod patet, vt ex dictis patet, proportionē variat, eo quòd est materiale & per accidens. Formale enim est vniuersaliter loquendo, quòd latitudo cuiusque potentiæ actiuæ respondeat latitudini propriæ sui per se primò effectus.

¶ An verò latitudo propria effectus attendatur secundum extensionem, vel intensionem, accidens esse cognoscitur ab exercitatis in Metaphysica: & ideò eadem ratione proportionis tenet consequentia supradicta: qua tenet ista: Ad producendum aliquantum calorem requiritur aliquanta virtus calefactiua: ergo ad maiorē maiorem: ergo ad infinitum infinita. Si quis autem dixerit supradicta principia non habere locum, nisi quando quantitas per se effectus est quantitas intensiua: cum Philosophia abhorreat voluntarium, oportet huius restrictionis rationem reddere. Nulla autem ratione sulta apparet hæc responsio: nisi fortè dicatur, quòd magnitudo virtutis non est nisi secundum quantitatem perfectionalem: ideò non respondet, nisi quantitati perfectionali effectus, quantitas autem perfectionalis non est quantitas durationis. Nō enim quantò maior duratio, tantò perfectior effectus fit, sed æqualis perfectionis est ignis durans per horam, & per duas horas, & per tempus infinitum: vt dicitur primo Ethic. cap. 7.

¶ Sed hæc ratio in hoc deficit, & quasi æquiuocat: quoniam dupliciter contingit loqui de quantitate durationis. Vno modo secundum se. Alio modo vt est conditio aliarum rerum. Si cōsideretur vt est conditio rerū (puta hominis, aut albedinis) sic cum sit extra rationes formales rerum, non auget propriā perfectionē alicuius rei: non enim est perfectior calor durans centū annis, quā durans vno die. Et hoc modo est sermo de quantitate durationis in primo Ethi. vt patet ibi ex cō. Auer. & S. Th. & consequēter hoc modo verificatur, q. quantitas durationis non est quantitas perfectionalis nec sibi proportionatur virtus actiua alterius effectus. Si verò consideretur primo modo, scilicet secundum se, sic cum bonum dividatur in decem prædicamenta, sicut ens (vt in primo Ethi. ibidem dicitur) & quantitas durationis sit quædā entis species quandam etiā bonitatem secundū se necesse est ponat. Ac per hoc manifestè patet, quòd si duratio aliquam perfectionē secundū se ponet maior maiorem ponet, & infinita infinitam: sicut etiam quantitas molis aliquam perfectionem dicit: alioquin inter entis species non esset: & maior maiorem, & infinita infinitamnō minus in suo ordine quam calor infinitus: & tamen quantitas molis maior & infinita dicitur secundum extensionem. Quòd ergo quantitas durationis sit quantitas perfectionalis, potest dupliciter intelligi, scilicet vt conditio aliorum: & sic est falsum, quia est extra latitudinem rationis formalis cuiuslibet alterius rei. Alio modo secundum se, & sic ipsa quantitas durationis est quædam perfectio vendicans sibi quantitatem perfectionalem secundum suam extensionem: quemadmodum calor vendicat sibi eam secundum suam intensionem. Vnde ad rationem in oppositum dicenda sunt duo.

¶ Primò, quòd non oportet quantitatem durationis esse quantitatem perfectionis, sed habere illam infra illam latitudinem: sicut nec calor est quantitas perfectionis, sed habet illam. Secundò, quòd falsum est, quòd quantitas durationis secundum se non ponat, quantò maior maiorem perfectionem: quamuis non ponat maiorem perfectionem huius, puta caloris vel hominis. Et quia sermo in prædicta conditionali habitus non est nisi de quantitate durationis secundum se: consequens est, quòd firma stet veritas illorum principiorum etiam in his effectibus, quorum propria quantitas est quantitas extensiua. Talia enim maiorem semper ponunt ex augmentata extensione perfectionem suæ speciei. Manifestè autem patere possunt omnia, quæ de perfectione quantitatis durationis diximus in hac solutione ex quantitate molis applicando distinctiones factas & cætera dicta ad ipsam: vt facilè est cuique exercitato deducere.

¶ Vnde potest formari ad principale propositum ratio talis. magnitudo virtutis respondet proportionaliter magnitudini per se effectus, sic quòd aliquanta virtus ad effectum aliquantæ perfectionis requiritur, & maior ad effectum maioris perfectionis, & infinita ad infinitæ perfectionis effectum. Sed duratio est effectus aliquantę perfectionis: ergo ad faciendam per se primò aliquantam durationem requiritur aliquanta virtus, & ad maiorē maior, & ad infinitam infinita: cùm maior duratio maiorem dicat perfectionem, & infinita infinitam.

¶ Rogoq; omnes iterum atq; iterū, ne auertendo mentis intuitū ab eo quod est per se, ad id quod est per accidens, fallantur, innitentes suprà adductæ gloss. ubique ratione dicendo, q. si ad effectum aliquantæ perfectionis requiratur aliquanta virtus ad effectum maioris perfectionis intensiuæ requiritur maior virtus, nō autem ad effectum maioris perfectionis extensiuæ, qualis est maior & minor duratio. Hæc enim gloss. (vt ex dictis patet) optimè est, loquendo de causa per se primo illius effectus, cui vtraque quantitas conuenit intensiua infra propriā latitudinē, & extensiua extra: sicut est calor, &c. Vniuersaliter autē loquendo de quantitate causæ in ordine ad proprium effectum, & eius quantitate infra latitudinis suæ limites clausa, nulla opus est distinctione: eo quòd cadē ratio saluatur in proportione causæ & effectus, sine secundū propriam

propriam rationem augeatur intensiuè, siue extensiuè: ratio scilicet maioris perfectionis secundum propriam rationem suæ speciei. Non enim tenet illa regula in effectibus quantitatis intensiuæ alia ratione: nisi quia quantò effectus per se primò alicuius est perfectior infra latitudinem propriam, tantò perfectiorem causam exigit. Propter hoc enim ex maiore quantitate extensiua caloris producti, non concluditur maior virtus calefactiua, sed intensiua tantùm. Illa enim auget perfectionem caloris extra propriam latitudinem caloris, ista autem infrà.

¶ Hæc autem ratio saluatur in effectibus quantitatis prę cisæ quantitate extensiua: quoniam eorum propria perfectio augetur infra propriam latitudinem secundum extensiuam augmentationem. Vnde, vniuersaliter loquendo, effectum esse perfectiorem intensiuè, vel extensiuè, accidit effectui perfectioris secundum propriam latitudinem suæ rationis formalis, quod per se consideratur in hac ratione, & est ratio vtriusque eorū, quòd perfectiorem causam exigat & concludat: sicut esse album vel nigrum accidit colorato: & est ratio eorum quòd sint visibilia.

¶ Falli autem multos contingit in re hac, ex eo quòd in cæteris entibus à quantitate manifestè videmus, quòd sola augmentatio intensiua effectus per se concludit maioritatem virtutis per se primò actiuā illius: & nullam perhibent sensus virtutem actiuam per se primò quantitatis, propter quod nunquam intellectui obiecta apparet augmentatio virtutis ex extensiuo cremento effectus. Quicquid enim fit de virtute actiua per se primò quantitatis, siue permanentis, siue successiuæ, discernendum est intellectus acumine (vt dictum est) inter entia quorum propria perfectio consistit in intensione, & quorum propria perfectio consistit in extensione: quoniam in illis extendi est extra limites rationum formalium suarum, & propterea non includit maiorem perfectionem virtutum actiuarum illorum entium. In istis autem extendi est infra rationes formales eorum, & est ipsum eorum intendi: & ideò idem exigit & concludit in virtute eorum actiua per se primò, quòd in illis infert intendi, si inuenitur virtus per se primo actiua quantitatis.

¶ Vnde non obstat propositio, si quis dicat non dari in rerum natura huiusmodi virtutem quantificativam motus, nobis enim sat est veritas conditionalis, quæ permanet etiam antecedente & consequente impossibili. Similiter puerile est si quis putet dictum processum ideò non tenere in effectibus quantitatis extensiuæ, sed intensiuæ, quia in extenso id quod additur, licet perfectio quædam sit, non includit in se minus extensum, & aliquid vltra: intensius autem includit in se remissum, & aliquid vltra perfectionis addit: & ideò hoc requirit maiorem virtutem: illud vt rò æqualem. Puerile inquam dixi: quia sic se habet maius secundum extensionem ad minus (puta spatium duarum horarum ad spatium vnius, aut bicubitum ad cubitum) sicut maius intensiuè ad minus: puta calor vt quatuor, ad calorem vt duo. Vtrobique siquidem maius claudit minus, & aliquid perfectionis propriæ rationis formalis addit. Constat autem ex dictis, quòd in prædicto processu nulla est ratio exigens, aut supponens aliam similitudinem proportionum iotēsum & extensum nisi maioris ad minus. Argutū enim semper est hoc modo: Potens per se primò in aliquantum est aliquantæ virtutis: ergo potens in maius, est maioris, ergo in infinitum est infinitæ.

¶ Nihilominus diligenter aduertenti apparebit quòd quemadmodum in extenso pars addita priori non includit priorem: & ideò eorsum non infert maiorem virtutem ita in intenso gradus (verbi gratia) additus non includit priores: nec est maioris perfectionis gradus quartus albedinis, quam sit primus, nec ex perfectione maiore quarti gradus eorsum infertur maior vis calefactiua: sed ex eo quod totum calidum (puta habens quatuor gradus caloris) est perfectius quā calidum vt duo quemadmodum etiam arguitur ex eo quòd totum extensum est perfectius.

¶ Friuolum quoque omninò est, si quis admittat prædictum processum tenere quo ad effectus quantos quantitate permanente, non autem successiua. Oportet enim abradere principia tradita in 6. & 7. & 8. Phyficor, de virtutibus motuis & earum proportione, cùm motus & tempus, de quibus ibi est sermo, successiua entia sint. Stat ergo veritas primæ conditionalis.

Secunda conditionalis.

¶ Secunda autem conditionalis est ista: Si A, mouet tempore infinito vnum motum continuum, &c. A, est mouens immobile: & accipimus mouet propriè, vt distinguitur cōtra mutare. Errursus accipimus mouet vt motor: non vt instrumentum motoris primum propter illuminationem: secūdum propter corpus cæleste trahens secum ignem quem nihil minus traheret, si idem ignis numero perpetuo conseruaretur secundum motum & partes: & etiam propter primum orbem trahentem secum alios, vt multis placuit, quamuis non sufficienter. Probatur ista cōsequentia 8. Physic. text. 85. ex proposito 12. Metaphysic. text. 43. ex hoc quòd motor motus non semper eodem modo se habet aut in se, aut in ordine ad mobile: id autē à quo semper prouenit idem, eodem modo se habere necesse est vtroque modo: vt patet, ergo.

¶ Ex his autem duabus conditionalibus verificatis, antequam veniamus ad tertiam, iam patere potest distinctio superius præmissa cum suis membris in speciali. Liquet enim iam, quòd perpetuitas motus duabus attestatur causis, scilicet infinitati virtutis per se primò causantis ipsam, aut immobilitati motoris: & consequenter quòd diuersimodè ab aliis dependet, & illas infert: quoniam infinitatem nō infert nisi in virtute per se primò (seu ex propriæ latitudinis perfectione) illam causante. Immobilitatem verò virtutis infert in omni virtute causante ipsam. Et merito, quia immobilitas est extra latitudinem perfectionis virtutis tam motiuæ quàm quantificatiuæ motus. Infinitas autem rationis formalis cuiusque infra ipsius latitudinem claudit. Gradualitas enim alicuius speciei (puta caloris) etiam si in infinitum crescat, caloris naturā nō exit. Immobilitas verò conditio est extra totam latitudinem caloris. Siue enim intelligatur calor vt quatuor, siue vt mille, siue vt infinitus, nunquam peruenietur ad hoc, quòd fit immobilis infra limites caloris stando. Et quod de calore exēplificabimus, de cęteris virtutibus actiuis formaliter sumptis, siue secundum rem sint in materia, siue nō, intelligi volumus. Oportet enim Philosophum formaliter loqui. Vnde distinctio iam probata in terminis specialibus repeti potest sic: Perpetuitas motus dupliciter potest imaginari quòd fiat. Vno modo à virtute per se primò ipsam causante: & sic oportet, quòd fiat à virtute infinita intēsiuè: vt patet ex prima conditionali. Alio modo à virtute non per se primò ipsam causante: sed per se primò causante talem motum, & secundariò causante eius perpetuitatem vt illius conditionem. Et sic oportet quòd fiat à virtute motiua immobili: quæ ex perfectione suę virtutis causet talem motum, puta Saturni & ex immobilitate eiusdem semper perseueret, idem faciens. Vt sic conditio virtutis sit causa conditionis effectus, sicut in primo modo propria perfectio ipsius virtutis est causa propriæ perfectionis effectus: & propter hoc Arist. 8. Physico. tex. 78. infinitatem temporis motus ascripsit infinitati virtutis: vt in text. 85. ascripsit immobilitati motoris: vt faceret fundamenta, & ad primum motorem, & alias intelligentias inuestigandum: vt ibidem diuus Thom. notauit. Ex primo enim primum motorem 8. Physic. text. vlt. & 12. Metaphysi. text. 41. concluſit. Ex secundo verò numerum intelligentiarum, text. 43. & 44. Non enim ibi inuestigatur numerus infiniti motoris (vt quidā rudes & cęci dicunt) sed numerus motoris inalterabilis, & immobilis: vt patet ex fine text. 41. & ex ipso text. 43 vbi semper est sermo de immobilitate motoris tempore ęterno, &c.

Tertia conditionalis.

¶ Tertia igitur cōditionalis, cuius antecedens supponit Arist. cum suis sequacibus, est ista: Si cælum mouetur tempore infinito, primum mouens ipsum est infinitæ virtutis intensiuæ. Et aduerte differentiam inter hanc consequentiam & priores. In prioribus enim inferebatur, A, mouet, &c. ergo A, est infinitæ virtutis, vt in prima: vel, ergo A, est virtutis immobilis, vt in secunda. In hac verò non inferimus, ergo mouens cælum, nec est, ergo quilibet motor cæleſtis: sed, ergo primum mouens est virtutis infinitæ intensiuæ. Probatur ista sic. Cælum mouetur tempore perpetuo, ergo ab aliqua virtute per se primò & directæ potentiæ in sempiternitatem motus: talis est infinita intensiuè, vt patet ex veritate primæ conditionalis probatæ: ergo inuenitur aliqua virtus infinita intensiuè. Aut igitur ista virtus est in quolibet motore cæleſti, aut in primo tantùm. Nō in quolibet: tum quia non oportet, tum quia neuter ab altero dependeret in sempiterne mouere: fatuum enim est ponere infinitum vt sic dependere, tum quia aliquid conueniret pluribus primò, scilicet mouere sempiternè, quod est impossibile: vt monstratur in primo Posteriorum, ergo est in primo motore tantum. Totus processus clarus est & infirmus: si prima consequentia probabitur. Cuius vis consistit in ista categorica: Sempiternitas motus causatur ab aliqua virtute, per se primò intendente & potente in ipsam. Hac igitur propositione probata, nihil remanebit huius rationis probandum.

¶ Probatur ergo primò, quòd hoc fit possibile: deinde quòd sit de facto. Primum probatur: quia si esset inconueniens aut impossibile, sempiternitatem motus causari ab aliqua virtute actiua per se primò, hoc non esset, nisi vel quia duratio motus, cuius species est sempiternitas, non est res separabilis à motu. sed simul est & non est, & fit & non fit cum motu: ac per hoc sufficienter fit à quolibet mouente, sicut & motus, vel quia duratio motus passio motus est, eo quòd tempus (vt dicitur in 4. Physic. text. 130 & 12. Metaphysic. text. 29.) aut est idem motui, aut eius passio. Passioni autem non debetur aliud agens quam productiuum subiecti: vt patet inductiuè. Vel quis (vt superius tactum est) duratio motus non est nisi conditio eius: conditionibus autem rerum non debetur propria virtus actiua, sed sat est conditiones actiui sequi. Præter enim hæc tria non apparet ratio, quare impossibile, aut inconueniens sit sempiternitatem vendicare sibi virtutem per se primò eius actiuam: sed nihil horum impedit. Inseparabilitas siquidem duarum rationum formalium, etsi concludat, quòd producens vna

Universidad de Deusto
Biblioteca

in rerum natura produceat alteram: non tamen concludit, quòd à quocunque producitur per se primò vnaab eodem producatur per se primò & altera. Quamuis enim esse ens sit inseparabile ab esse vel tale ens, vt per hoc habeatur quòd causans tale ens causet etiam ens: non tamen sequitur, ergo si est causa per se talis entis inquantùm tale: ergo & inquantum ens. vnde Aristoteles in 6. Metaphysic. in principio venatur principia & causas entium inquantum entia. Durationem autem passionem esse motus, etsi verum sit quo ad aliquid, puta quia sub ratione temporis diffinitur per motum: & inseparabiliter concomitatur ipsum tanquam posterius suum prius: non tamen est verum simpliciter, quia contingit quòd vere & simpliciter passio alicuius sic producitur consecutiuè ad productionem subiecti: vt à virtute per se primò productiua subiecti, secluso quocunque extrinseco sufficienter emanet. Duratio autem siue sempiternitas motus non emanat à virtute motiua, vt sit ratione ipsius virtutis: sed consequitur conditionem extrinsecam ipsius virtutis, scilicet durationem eius: vt patet inductiuè. Non est igitur passio, propriè loquendo, sed potius conditio inseparabilis. Nec ex hoc quòd talis conditio potest poni in esse ex conditione virtutis motiuæ, concludi potest, ergo superfluè quæritur alia causa: quoniam non quæritur causa ad hoc vt fiat absolutè: sed ad hoc vt per se primo fiat. Non enim superfluè quæritur à quo per se primo fiat animal, quamuis sciamus ipsum fieri à generante hominem & bouem.

¶ Nec inconueniens aliquod sequitur, si tam nobilis conditionis motus, qualis est sempiternitas, specialis causa quæratur, & non fat fit credere, quòd fiat vt conditio præcisè: nihil enim contra principia naturalia, aut metaphysicalia, aut quæcunque alia apparet sequi: imò inuestigatio hec consequens est ex processibus Aristotelis in sexto, & septimo & octauo Physicor. vbi causas motus aptauit secundum diuersas proportiones ad eius durationem. Non est igitur impossibile aut inconueniens sempiternitatem motus talem esse effectam: quòd possit produci ab aliqua virtute per se primò.

¶ Quòd autem hoc sit de facto, probatur primò: quia, vt dicitur secundo Physic. tex. 17. & 8. tex. 39. semper ponendum est id quod est aut causat per se ante id quod est, aut causat per aliud. Constat autem quòd causans sempiternitatem motus: quia immobile causat eam per accidens, seu per aliud à virtute sua actiua: ergo debet præcedi ab eo quod ex propria perfectione suæ virtutis actiuæ sempiternitatem facit, hoc enim tantum est quod per se primò illam causare potest.

¶ Secundò, Quia sempiternitas motus cælestis, est effectus dignissimus, vt eius effectus ostendit, scilicet perpetuitas omnium generabilium & corruptibilium ad quam tota sphæra actiuorum & passiuorum, & singula in ea contenta secundum vires conantur: & pro ea agunt, quicquid agunt: vt Auerr. dicit secundo Cæli, comment. 17. & Albertus magnus ibidem cõfirmat. Irrationabile est autem effectum à Deo nobilem in rerum natura absque per se primò causa actiua fateri.

¶ Et confirmatur, Quia cum in motu cælesti sint duæ conditiones scilicet sempiternitas & determinati velocitas, quæ in sua ratione claudit tempus: vt patet in 4. Phys. tex. 96. & sempiternitas eius sit nobilior determinata velocitate (vt ex effectibus: & de se patet. & 12. Met. a. com. 41. habetur: vbi certa velocitas finitati virtutis, sempiternitas verò infinitati attribuitur motoris absque potentia omnino, secundo quoque Cæli, text. 17. dicitur, quòd sempiternitas est proprium diuinitatis opus. & Platonicis confirmantibus ibidem à S. Tho. cognouimus entia tantum sempiternitatis quantum diuinitatis sapere) determinata velocitas absque dubio habet causam per se primò ipsam causantem apud omnes Philosophos: quæ dementia esset sempiternitatem cælestis motus causa per se primò priuare? Relinquitur igitur ratio tota, & stabilis, & efficax, cùm etiam fugiendi via concessa non sit.

¶ Duobus enim modis potest quis tantum laborem sine priuare. Vel dicendo quòd sempiternitas motus non habet causam per se primò actiuam: quod esse nefas ostensum est. Vel dicendo quòd habet quidem: sed illa virtus est finita immobilis. Et hoc ostensum est esse ignorantiam propriæ vocis: quia nulla virtus per se primo actiua alicuius, est actiua illius ex aliquo extra eius propriam rationem formalem: alioquin esset actiua illius circunscripto omni alio, & non circunscripto omni alio: quod implicat. Impassibilitas autem & vniuersaliter immobilitas (vt de se patet, & superius declaratum est) extra latitudinem est cuiusque rationis formalis virtutis actiuæ formaliter sumptæ: vnde dicere quòd virtus A, sit per se primò actiua sempiternitatis, & dicere, quod ideò est actiua sempiternitatis, quia est immobilis, & semper manet eodem modo: est ignorare propriam vocem.

¶ His ergo præmissis ad motum dubium contra processum Arist. redeundo dicimus, quòd quia sempiternitas motus exit in per se prius ... orore, seu in eius propria potentia, actiuam infinitatem intensiuam, & hoc nõ habet ex eo quòd ponitur in motu infinito ex parte mobilis, nec ex eo quòd ponitur in motu infinito ex parte spatij infinities iterari, sed inquantum est secundum se effectus quidam: cui accidit quòd hoc vel illo modo saluetur: ideò ex propria ratione sempiternitatis motus siue saluetur in motu infinito per se siue infinito per accidens: concludi optimè potest absque æquiuocatione infinitas intensiua primi motoris potentis per se primò in sempiternitatem. Vnde attenta sempiternitate motus formaliter & relata ad virtutem actiuam per se primò illam respicientem, quamuis æquè bene concludatur infinitas intensiua illius virtutis: siue hoc siue illo modo ponatur. Arist. tamen à notioribus doctrinam subtilissimam tradens, deduxit in text. 78. ex sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte mobilis infinitatem intensiuam potentiæ: & in tex. vltimo ex eadem sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte spatij concluſit infinitatẽ primi motoris. Infinuãs nihil obstare rationi sumptę ex sempiternitate formaliter accepta, in quouis motu saluari consf.

¶ Propter quod in tex. 78. nõ potuit mobile infinitum, sed tempus tantum: vt doceret quòd non concludebat ibi infinitatem potentiæ ex infinitate mobilis, sed ex propria ratione infinitatis temporis: & in tex. vlt. secundum vtranque translationem non fit fuit Arist. subsumere, quòd primum mouens mouet motũ perpetuum aut tempore infinito, sed subsumpsit vtrumque simul, vt ostenderet, quòd non arguit absolutè ex hoc quòd mouet perpetuò (cum hoc sit commune omnibus motoribus cæli) sed ex eo, quòd sic mouet tempore perpetuo, vt ipsam infinitatem temporis per se primò causet, alioquin negatio commissa esset in illa minore, quam nefas est Aristoteli imponere.

¶ Formaliter ergo dubium soluendo dicimus, quòd medium ad probandam illam minorem, scilicet primus motor est virtutis infinitæ, est hoc: Mouens per se primò tempore infinito, ita quòd maior prosyllogismi sumpta ex tex. 78. est ista: Mouens per se primò tempore infinito, est virtutis infinitæ. Minor vero subsumpta in tex. vlti. est ista, Primus motor mouet per se primo tempore infinito: ergo primus motor est virtutis infinitæ: vbi nulla æquiuocatio interuenit. Et maioris probatio ex infinitate temporis saluari in motu infinito ex parte mobilis, non obstat. sed magis attestatur processui, quia proportio virtutis per se primò respicientis durationem motus ad finitatem & infinitatem temporis absolutè declarata & conclusa est ibi in materia clarius eam repræsentante scilicet in motu infinito per se, vt ex notioribus fieret doctrina.

¶ Differt autem deductio hæc à subtilissima deductione, quam diuus Tho. 8. Phy. docuit in duobus. Primò in medio termino. Cum enim medium Arist. sit mouens tempore infinito, ille apposuit ly per se supra ly infinito, nos verò supra ly mouens. Secundò in minore: quia apud nos minor est vera de facto quo ad operationem primi motoris: apud illum verò minor est vera quo ad virtutem primi motoris. Non enim de facto primus motor mouet tempore infinito per se, sed oportet eum esse tantæ virtutis, quòd quãtum est ex parte virtutis suæ posset mouere tempore infinito per se: quia causæ per se oportet respondere effectum per se. Primus autem motor est causa per se infinitatis motus: ergo siue sit possibile tempus infinitum per se inueniri, siue non: oportet primum motorem tantæ virtutis esse, si est per se causa infinitatis motus.

¶ Conueniunt tamen hæ deductiones & in conclusione (quia vtrobique concluditur infinitas intensiua primi motoris) & in radice: quia vterque processus ponit primum motorem esse per se causam durationis infinitæ ipsius motus. Sed ille processit ex eo quòd causæ per se oportet esse tantam virtutem, vt posuit in effectum per se: quod fundatur super secundo Phy. tex. 36. Iste verò ex eo, quòd causam per se primò alicuius oportet proportionaliter augeri secundum augmentum proprium effectus sui, cuius fundamenta superius dicta sunt.

¶ Et vt multis philosophantibus complaceamus, qui volunt potius cum Auer. errare quàm cum aliis verum sequi, ostendendum superest hoc idem Auerroim docuisse.

¶ In 12. siquidem Met. com. 41. postquam concluſit iuxta demonstrationem 8. Phy. quòd virtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito corpus cæleste, non est in magnitudine, quia moueret in non tempore mouet statim dubium communiter tactum à doctoribus 8. Phy. scilicet cur si ponitur virtus infinita in magnitudine, secundum motus in non tempore: & si ponatur extra magnitudinem, non sequitur motus in non tempore quæ est ratio difformitatis? Et statim respondet, quòd hoc ideo est: quia motus cæli fit à duobus motoribus: quorum alter est finitæ motionis, & est anima cæli: & alter infinitæ, & est potentia omninò sine materia: & quòd motus cæli à motore finito habet, quòd fit in non tempore: & à motore infinito, quòd fiat tempore perpetuo.

¶ Vbi à plano sensu literæ non diuertẽdo, manifestè patet, q ipse est opinatus primum motorem esse infinitæ virtutis intensiuæ, & propter istam infinitatem causare per se primo sempiternitatem motus cæli: & in hoc differre à cæteris intelligentijs: quæ cum sint immobiles, possunt virtute propria causare perpetuitatem motus, per accidẽs tamẽ, vt ex dictis patet. Et quia prædicta verba Auerr.

Auerr. aliis locis eiusdem contradicere videntur (vt adduximus arguendo ad oppositum) ideò à diuersis diuersimodè exposita vel potius extorta sunt prout quilibet voluit non se Auerroistam, sed Auerroim suum facere: vnde oportet expositiones eorum asserere, vt firmetur veritas.

¶ Quidam igitur dixerunt, quòd Auerr. intendit, quòd sit finitus intensiuè primus motor infinitus autem in durat̃one, nõ tantum formaliter: sicut alij motores: sed etiam causaliter: quia sempiternitas motus ascribitur fini ipsius motus, qui est purus actus omnino: & per hoc differt à cæteris motoribus.

¶ Et hi diuisi sunt in duas vias. Nam quidam eorum dicunt, quòd illa distinctio motoris in finitum & in infinitum, est distinctio realis. Quidam verò, quòd est distinctio rationis in primum motorem, secundum quod est finis, & ipsummet secundum quod est agens, & secundum quod agens mouet in tempore: quia est vigoris finiti intensiuè, secũdum verò quod finis perpetuat motum, & ideò dicitur infinitus in durat̃one causaliter. Alij verò dixerunt, quòd primus motor non est virtutis finitæ nec infinitæ intensiuè, quia non est virtutis actiuæ, sed dicitur infinitus causaliter causalitate finali: vt dictum est. Alij autem dixerunt, quòd illa verba Auerrois examinanda & glossanda sunt secundum determinationes factas in De subst̃ia orbis, &c. vbi magis ex proposito tractauit rem hãc, vbi manifestè negauit infinitatẽ intensiuam.

¶ Sed quòd omnes huiusmodi responsiones errent, manifestatur. Et primò, quòd loquatur de infinitate intensiua, probatur primò sic: Quandocunque fit aliqua distinctio per opposita habẽtia plures significationes: & alterum oppositorum declaratur ab ipso distinguente quo ad quid nominis, secundum quam intentionem sumitur reliquum debet sumi secundum oppositam intẽtionem. Patet ista: alioquin periret omnis certitudo diuisionum & syllogismi diuisiui, &c. sed Auerr. diuisit motorem cæli in motorem finitæ motionis, & infinitæ motionis: & descripsit alterum membrum: scilicet motorem finitæ motionis, per finitatem intensiuè (vt patet) quia ibi expresè subdit, Dicere finitatẽ, est dicere proportionem motoris ad motam rem, ergo reliquum membrum, scilicet motor infinitæ motionis est describendum secundum intentionem oppositam, scilicet quòd dicere infinitatem, est dicere improportionem: & sic erit omnis motor infinitus intensiuè.

¶ Secundò sic: Termini quæstionis & responsionis secundum artem demonstratiuam non differunt: sicut nec quæstio differt à conclusione in terminis, sed in modo: constat autem quòd motor infinitus de quo est sermo in quæstione, est infinitus intẽsiue: quoniam est ille, de quo dicitur in 8. Phy. text. 79. quòd mouet in non tempore: ergo finitas & infinitas, de quã est sermo in responsione, est etiam intensiua.

¶ Tertiò sic: Quælibet responsio à sapiente data debet sumi in sensu, in quo quæstioni motæ respondet: sed ista non respondet quæstioni motæ, nisi intelligatur de infinitate intensiua: ergo, &c. Declaratur minor: Quæstio est cur virtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito posita in magnitudine, infert motum in non tempore, & posita extra magnitudinem non. Huic autem quæsito non satisfit dicendo, quòd hoc ideo est, quia ibi sunt duo motores separati & ambo finiti, scilicet alter actiuè, & alter vt finis: & ex motore vt finis est sempiternitas, ex motore verò vt agens est quòd motus sit in tempore. Hoc enim sine verum, siue falsum sit, est impertinens quæstio, & sollicitudo superflua. Tota enim quæstio est quare à virtute separata non sequitur motus in non tempore: sicut à virtute posita in magnitudine. Et cõstat quod est sermo de virtute actiua. Hæc autem quæstio vt & nouitij possint percipere (sicut & quælibet alia) supponit aliquid certum, scilicet infinitatẽ virtutis siue in magnitudine, siue extrà. Et quærit dubium, quare si illa infinita virtus ponitur in magnitudine, mouet in non tempore, & extra magnitudinem non.

¶ Quæratur ergo ab istis primò: Qualis est illa infinitas virtutis quæ supponitur intensiua, an durationis? si intensiua habetur intentum, si durationis, quæstio & nulla & ridiculosa est. Nulla quidem: quia à virtute actiua infinita in durat̃one posita in magnitudine, non sequitur motus in non tempore: vt patet de virtute alterativa solis, à qua res aliqua alteratur, & tamen in tempore. Nec potest dici quòd illud est verum tantum de virtute motiua vnico motu locali tantum, quoniam expresè Aristot. in 8. Physic. text. 79. vnde hoc sumptum est, dicit hoc verificari in omnibus virtutibus motiuis quocũque motu. Ridiculosa autem: quia puerile est quærere, quare à virtute finita in vigore, infinita autem durat̃one separata à materia, prouenit motus in tẽpore, & non in non tempore. Quis enim est adeo rudis, vt ignoret finitatẽ & infinitatem intensiuam virtutis sequi velocitatẽ certam, vel incertã motus, & non finitatẽ & infinitatem durationis? Vltimum igitur refugium horũ est, q quæstio illa neutram infinitatẽ determinatè supponit: sed infinitatẽ in cõmuni, quoniã ex motu perpetuorũ neutra infinitas determinatè concluditur, sed in cõmuni concluditur quòd oportet virtutem motiuam tempore perpetuo esse infinitam. Vade dicunt, q quæstio Auer. est, Cũm sit quòd virtus motiua tempore infinito sit infinita abstrahendo ab hac & illa infinitate, quare posita in magnitudine infert motum in non tempore, & extra magnitudinem non? Et responsio est supponendo quòd si aliqua virtus posita in magnitudine debet mouere tempore perpetuo, oportet quòd sit infinita intensiuè ex 8. Phy. tex. 78. & consequenter moueret in non tempore ex tex. 79. & addendo, quòd si aliqua virtus motiua tempore perpetuo ponatur extra magnitudinem, illa est necessario infinita secundum durationem: & distinguitur in motorem, vt agens, & sic est finitæ motionis, id est, mouet in tempore: & motorem vt finis, & sic est infinitæ motionis, id est mouet infinito tempore: quod virtuti positæ in magnitudine conuenire non potest. Non enim potest distingui in motorem, vt agens, & vt finis: & ideò oportet, quòd virtus motiua tempore infinito, si est in magnitudine, moueat in non tempore, extra magnitudinem non.

¶ Sed verè isti innituntur telis aranearum. Deficiũt enim dupliciter, scilicet in re ipsa, & in expositione Auerr. In re ipsa quidem: quia falsum est, quòd virtus motiua tempore infinito, si ponitur in magnitudine, est infinita intẽsiue: si extra magnitudinem, non. Quæratur enim ab ipsis (ne in æquiuoco laboremus) de quali infinitate temporis est sermo. Distincta est enim superius ex 6. Phy. quia est duplex ex parte mobilis, & ex parte spatij, seu per se, & per accidens. Si est sermo de virtute motiua tempore infinito ex parte mobilis, nulli dubium est, quòd illam oportet esse infinitam intensiuè. in text enim 78. non est sermo de tali virtute, sed de prima, vt ex dictis patet.

¶ Amplius, Cum Philosophus obedire debeat rationi, oportet reddere causam quare cum ad mouendum B mobile certa velocitate: puta motu vnius horæ, requiratur tanta virtus intensiuè: puta vt centum: & ad continuandum illum motum tempore perpetuo sufficiat ex parte virtutis motiuæ, quòd semper perseueret in eodem vigore: quare inquam est, quod virtus talis fi ponatur in magnitudine, sequitur quòd sit infinita intensiuè! Hoc enim neque ex parte perfectionis virtutis, nec ex natura magnitudinis oritur: & tamen hoc est super quo isti fundantur.

¶ Quòd si dicatur, quòd hoc oritur ex hoc quòd illa virtus actiua semper remanere debet in eodem vigore, hoc puerile est: quia ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd illa virtus oportet quòd ponatur in magnitudine inalterabili & incorruptibili. Ex hoc autem quòd virtus actiua ponitur inalterabilis, & incorruptibilis, infinitæque durationis siue in quanto, siue extra non habetur maior perfectio intensiua, vt de se patet: & in primo Ethic. capitulo septimo, ab Aristotel. & Auerr. dicitur. Et datur exemplum de albo, quod ex hoc quòd ponitur perpetuum, non sequitur, ergo est albius: quia differentia maioris & minoris rationis non infert differentiam secundum magis & minus. Vnde ridiculum est quòd quidam inter Philosophos se locantes, dicunt quòd ideo non potest esse virtus motiua actiuè tempore perpetuo in magnitudine: quia oportet ipsam esse durationis infinitæ, & per hoc infinitam intensiuè. Deberent enim inferre, ac per hoc inalterabilem & incorruptibilem, ad quod sequitur infinitas intensiua.

¶ Pudet autem adducere quorundam fatuitatem dicentium, quòd processus non fit ab Auerr. & Aristotele ad concludendum primum motorem esse incorporeum absolutè, sed ad concludendum ipsum esse incorporeum, id est non immersum materiæ ad esse, quæ est tantùm apud eos ingenerabilis & corruptibilis. Rationis siquidem Aristotelis à textu septuagesimo octauo. (vbi inchoat reste ipso Aristotel. ibi cum Auerr. tractatus) intendentis ostendere impartibilitatem primi motoris, vis est ex natura quanti & extensi, sine corruptibilis, siue non: vt patet in text. vltimo rationem formans & efficacia probatorum: & non aliter concludit primum motorem impartibilem. vnde hoc est simpliciter error nimis fatuus.

¶ Amplius, Hoc dictum, scilicet quòd virtus motiua actiuè tempore perpetuo si est in magnitudine, est infinita intensiuè, si extra non, oportet vel ex rationibus formalibus terminorum intelligibiliter deducere, vel ex sensibilibus assimere. Sed tam ostensum est ex rationibus terminorum hoc non deduci, sed oppositum quo ad primam partem: & sensibilia idem testantur. ergo hoc est voluntariè dictum. Ex sensibilibus enim habemus, quòd virtus alterativa solis est motiua actiuè, & est in magnitudine, & tamen est infinita intensiuè: nec alterat in non tempore. Nec potest dici, quòd quia fermo est de virtute actiua motus localis: ideò instantia non militat. Tum quia eadem est ratio quo ad mouere in non tempore, & infinitatem intensiuam: de virtute alterativa & motiua secundum locum, & vniuersaliter motiua si ponantur in magnitudine: vt dicitur 8. Phy. sic. textu septuagesimonono. vt iam adductum iterum est. Tum quia si idem alterabile semper supponeretur alterationi solis, tunc solum numero motum perpetuum posset continuare, nulla facta augmentatione suæ virtutis: quicquid sit de antecedente huius conditionalis: & sic virtus finita intensiuè, infinita durat̃one moueret in tẽpore infinito vnum motum continuum & non in non tempore. vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd de facto non sit hoc, est per accidens, quantum est ex efficacia virtutis. Accidit enim tantæ virtuti, quòd vnum vel plura fabricantur, &c. & nihil minus posset in vnum semper, quàm plura.

¶In expositione autem verborum Auerr. errant, quia ex huiusmodi sensu non habetur responsio ad quæstum: esset enim responsio, quòd ideo virtus motiua tempore infinito posita in magnitudine, moueret in non tempore, & posita extra magnitudinem non: quia virtus extra magnitudinem distinguitur in motorem vt agens, & motorem vt finis: in magnitudine autem, non. Ex hoc autem quomodo haberi possit quæsita differentia, centum iugaboum non deducerent.

¶Quartò principaliter probatur, quòd de infinita intensiua sit sermo Auer. ibidem, ex eo quòd ibi dicit, quòd motus cæli inquantum est ab anima cæli, fortitur determinatam velocitatem: inquantum verò est à primo motore, fortitur sempiternitatem. Ex hoc enim arguitur sic: Aut intendit quòd motus cæli habeat sempiternitatem à primo motore effectiuè, aut finaliter: si effectiuè, cùm in hoc ponat differentiam inter primum motorem & animam cæli, tripliciter potest hoc imaginari.

¶Primo, quòd anima cæli, aut non efficiat, aut non sufficienter posit efficere sempiternitatem motus: & ideo attribuatur primo motori tanquam causæ sufficienti: & hoc conuincitur demonstratiuè esse falsum, supponendo animam cæli esse virtutem motiuam immobilem, vt patet ex octauo Physicorum, textu 85. & ex suprà dictis.

¶Secundò, quòd anima cæli dependenter illam faciat: primus autem motor independenter: & ideo attribuitur primo motori, vt eius causæ actiuæ independenter. Et hoc conuincitur esse contra Auerroim, ibi: quia aut loquimur de communi dependentia, qua omnia entia alia à primo, & actiones eorum dependent à primo: & sic non saluatur commentum ponens differentiam inter sempiternitatem & determinatam velocitatem motus cæli in hoc, quòd illa est à primo motore, hæc autem ab anima cæli: tali enim dependentia communi tam sempiternitas, quàm determinata velocitas, est à primo motore mediante anima cæli. Aut loquimur de singulari dependentia, qua in faciendo talem effectum, scilicet sempiternitatem motus, anima cæli dependet à primo motore. Et conuincitur esse impossibile tenendo primum motorem finitum intensiuè: & deducitur sic, Motore sufficiente ex iis, quæ in se intrinsecè sunt applicato mobili disposito, circunscripto quocunque alio, excepta communi dependentia ad primum: necessariò prouenit effectus proprius illius motoris. Patet ista ex terminis: alioquin nulla esset via ad probandam consecutionem causæ ad effectum, & econuersò. Sed anima cæli est actiuum sufficiens ex suis intrinsecis respectu motus æterni, ergo circunscripto quocunque alio excepto communi influxu primi, potest in motum æternum: ergo nulla est opus speciali dependentia. Probatur minor ex eo quòd anima cæli habet ex suis intrinsecis duo requisita ad faciendam sempiternitatem motus, scilicet tantam virtutem intensiuè (puta vt mille) & immobilitatem, quilibet enim motor habens hæc duo, potest sempiternum facere motum, quamuis non per se, vt dictum pluries est.

¶Tertiò, quòd anima cæli licet sufficienter, tamen per accidēs facit sempiternitatem motus. Primus autem motor facit eam per se: & ideò attribuitur primo motori, vt eius causæ actiuæ, per se primò intendenti illam. Et sic habetur intentum, quia vt ex prima conditionali probata patet, ex hoc sequitur, ergo primus motor est virtutis infinitæ intensiuæ. Et in rei veritate ista videtur mens Auerr. in illo loco. Loquitur enim de actiua causalitate, vt quæstio mota ostendit: & non intendit subtrahere ab anima cæli causalitatem actiuam sempiternitatis: sed perseueritatem causalitatis, cuius nulla virtus finita est capax: vt patet ex dictis. Vnde causam actiuam per se determinatæ velocitatis posuit animam, sempiternitatis verò primum motorem.

¶Si finaliter hoc potest dupliciter imaginari. Primò, vt sit sermo de dependentia communi, qua omnia causantur in genere causæ finalis à primo. Et hoc est contra Auer. ibidem: quoniam hoc modo non saluatur sua differentia inter determinatam velocitatem motus & eius sempiternitatē: hoc etenim modo vterque effectus dependet finaliter à primo motore.

¶Secundò, vt sit sermo de aliquo speciali modo dependendi: in genere tamen causæ finalis. Et quantum verba eorum sonant, videntur dicere, quòd quodam singulari modo sempiternitas est à primo fine, quo non est determinata velocitas: sic quòd sempiternitas motus in hoc differt ab eius velocitate, quòd ista sufficienter fiat ab agente: illa autem non nisi adiuncta causalitate finali primi motoris. Sed quia facile est dicere distinctionē in qualibet re quamuis ardua, & inexercitati est admittere illam in aëre: ideò quæramus ab istis quomodo sit ista differentia. Hoc enim non potest nisi tripliciter imaginari, scilicet aut sic, quòd sempiternitas careat causa actiua, & finali tantum attribuatur. Et hoc est ridiculum: quoniam non est intelligibile, quòd aliquid effectiuè producat motum, & non producat eius durationem: maximè cùm tempus, quod est duratio illa (vt 12. Met. tex. 19. dicitur) aut est ipse motus, aut eius passio. Constat autem quòd hæc ab eodem fiunt actiuè secundum rem: quamuis nō eodem modo: potest enim eorum quæ sunt idem realiter vnum per accidens produci ab agente inferiori: & alterum per se, vt patet cùm Sortes generat Platonem. Tunc enim licet fiat Plato per se, fit tamen corpus, vel mixtum per accidens: vt dicitur in primo Phy. tex. 76. Aut sic, quòd ad determinatam velocitatem causa actiua sufficit absque finalitate sempiternitatem autem, non. Et hoc etiam est ridiculum: quia finis est causa cæterarum causarum, nulliúsque est effectus naturæ, aut artis absque fine. Aut sic, quòd ad determinatā velocitatem causa actiua cum fine communi sufficit: ad sempiternitatem autem, non, sed requiritur specialis ratio dependentiæ ad primum motorem vt finem. Et hoc est iterum loqui in aëre, nisi huiusmodi ratio assignetur.

¶Nec apparet alia ratio quàm illa, quæ in eodem com. 41. ex intentione Themistij subditur, scilicet quòd motor qui mouet ad consequendum aliquid, vel conseruandum aliquid transmutabile, necesse est quòd quandoque cesset. Motor autem qui mouet propter aliquid semper in actu & immutabile: qua ratione mouet vno tempore, mouet semper. Et sic habetur specialis ratio dependentiæ sempiternitatis ex fine: quæ non habetur in velocitate motus. Sed adducere hoc ad propositum nouitiorū est. Cū enim omnes animæ cæleſtes prima intentione operentur propter se (vt dicitur 12. Met. com 36. & secundo Cæli; com. 17. & 21.) & ipsarum natura sit immutabilis & in actu, & earum opera sint sicut opera artium, vt dicitur 12. Met. com. 44 & finis sit principium in operabilibus: vt dicitur in 2. Phy. tex. 88. Quemadmodum ex actualitate immutabili finis sumunt animæ illæ rationem sempiternitatis in suis operibus: ita ex aliis conditionibus nobis ignotis sumunt rationem tantæ velocitatis: & quare magis ab Oriente moueant versus hemisphærium superius, & alia huiusmodi. Hæc enim omnia fiunt propter melius: vt ex secundo Cæli tex. & com. 34. habetur. Et ex fine necesse est bonitatem eorum fieri cum naturalia agantur propter finem: vt dicitur 2. Phy. tex. 80. Vnde ex hoc non magis habetur, quòd sempiternitas specialiter dependeat à primo, quàm certa velocitas: vtrumque enim eorum habet hoc modo specialem rationem dependentiæ ex fine.

¶Amplius. Cùm ratio sempiternitatis motus sufficienter sumatur ex his finis conditionibus, scilicet quòd sit in se actus, & habitus à mouente, & immutabilis, & hæc sint communia omnibus motoribus cælorum respectu propriarum essentiarum: nihil proprium primo motori dixisset Auer. sed totum quod dixit conuenit omnibus animabus cælorum in ratione finis. Nec potest dici, quòd dictum Auer. commune quidem est omni motori separato in ratione finis, sed appropriatur primo propter dependentiam aliorum à primo, & in ratione finis: quoniam sic non saluatur differentia inter sempiternitatem & velocitatem: vtraque enim propter independentiam, primo est attribuenda fini. Quòd si tanquam ad vltimum refugium recurrendo dicatur, quod sempiternitas motus dependet à primo fine quodam singulari modo ignoto nobis: & hoc cognoscitur hoc, quòd omnes motores cæleſtes conueniunt in sempiternè mouere: non autem in velocitate motus (hoc enim ideo esse credendum est, quia rationem sempiternitatis habent respiciendo primum: velocitatem verò, respiciendo propria.) Hoc est contra Auerr. qui expressè dicit in secundo Cæli, com. 38. quòd motores inferiores sumunt rationes suarum velocitatum, secundum quòd magis desiderant assimilari primo. Et loquitur non solum de motu diurno, sed etiam in circulo obliquo. Deinde hoc non est sufficienti ratione firmatum, quòd enim conueniant omnes in sempiternitate motus (vt dicit Auer. in secundo Cæli, com. 38. & 71. & alibi) est, quia conueniunt omnes in hoc, quòd sunt motores immateriales. Et ideo hoc non oportet conijcere, quod sit ex singulari modo dependendi à fine: cùm clarè pateat, quòd finis communis cum immaterialitate motoris sufficiat, nec locus est coniecturis in manifestis.

¶Amplius, Velocitas de qua ibi loquitur Auerr. vt patet in commento, nihil aliud est quam temporalitas, in qua omnes motores cæli conueniunt, sicut & in sempiternitate: nullus enim mouet in non tempore. Restat ergo quòd de infinitate intensiua sermo Auerr. ibidem sit. Et licet euidentiores sint prædictæ rationes, si duo motores secundum rem in primo orbe ponantur, efficaces tamen sunt etiam si duo secundum rationem: vnus autem secundum rem ponitur: vt patere potest cuilibet eas applicare scienti. Vnde omnes expositiones commenti prædicti falsæ apparent.

¶Vltima autem ordinem librorum Auerr. non pensauit. Cùm enim constet ex secundo Cæli, com. 1. quòd tunc iam fecerat libellum de Substantia orbis: & ex pluribus commentis, quòd tunc etiam fecerat super libros Physicorum: & ex 12. Meta. com. 65. quòd iuuenis erat quando fecit super lib. de Cælo: & sperabat in com

in com 151. se perfecturum astrologiam: & quòd senex scripsit super Metaphysicam manifestè liquet, quòd omnia dicta Auerr. sunt examinanda ad 12. Metaphysicæ eius & non econuerso: quoniam opus illud testamentum eius est.

Alius modus fundandi propositū.

¶SECVNDA autem via ad ostendendam infinitatē virtutis Dei gloriosi sumpta ex S. Tho. breuior est. Et supponit Deum esse causam actiuam alicuius substantiæ: siue mundi, siue primæ intelligentiæ, siue omnium incorruptibiliū: siue ab æterno, siue in tempore: nihil enim horum refert, dummodo concedatur per simplicem emanationem (quam nos creationem dicimus) Deum aliquid produxisse. Hoc autem nunc supponatur. Tum quia communiter excellentes viri hoc concedunt etiam de mente Aristo. & Auerr. Tum quia expressè contra Algazelē pluries Auer. hoc dicit. Tum quia hoc exigeret specialem quæstionem, quam alibi tetigimus.

¶Acquiescentibus ergo huic suppositō, hæc via paratur, iuxta quam arguitur prælibando rationes terminorum, scilicet quòd virtus creatiua est virtus actiua effectus ex nulla potentia passiua: siue fit creatiua ab æterno, vt Plato & Aristo. cum sequacibus posuerunt: siue in tempore, vt fides Christiana determinat. Cæteræ autem virtutes actiuæ sunt effectuum ex aliqua potentia passiua præsupposita, vt patet in naturalibus & artificialibus.

¶Arguitur ergo sic loquendo semper de quantitate virtutis, seu perfectionis, Omne quantum excedens aliud quantum, sic quòd quantuncunque excessum crescat: nunquam inter ipsa est aliqua proportio, est necessariò infinitum intensiuè. Ista patet ex terminis, quoniam, vt dicitur in 8. Physico. text. 79. si excedens est finitum, addendo semper quantum ad excessum, quandoque æquabitur & excedetur. Sed virtus creatiua est aliquantæ perfectionis, & sic excedit virtutem factiuam rerum ex potētia subiecti: quòd quantumcunque augeatur, non est inter eas proportio, ergo virtus creatiua est infinita intensiuè. Probatur minor quo ad vltimam partem (quæ sola eget probatione) & ducendo ad impossibile: quia sequeretur quòd virtus tantum actiua ex aliqua potentia, & virtus actiua ex nulla potentia possent esse æquales: quod est manifestè impossibile. Tenet consequentia, supponēdo vnum, quod probatione non eget, scilicet quòd quāto aliquod actiuum potest educere rem de remotiori potentia ad actum, tanto est virtuosius. Ad sensum enim patet, quòd ad educendum calorem de potentia aquæ, maior virtus requiritur quam ad educendū ipsum de potentia æris, hoc igitur supposito arguitur more Aristotelico sic: Sumatur virtus productiua alicuius (puta bouis) ex nulla potentia: & sit A. Sumatur quoque virtus productiua bouis ex aliqua potentia, puta C, & sic virtus illa B. Tunc sic, Istæ duæ virtutes, scilicet A, & B, per se habent aliquam proportionem: sit ergo proportio centuplalitra quòd A, excedat B, non plus quam in centuplo. Et tunc sumatur potentia passiua in centuplo magis elongata ab actu quam sit C, & sit illa D. Cum ergo oporteat tanto virtuosius esse agens quanto elongatior est potentia ab actu, necesse erit virtutem actiuam bouis de potentia D, esse in proportione centupla ad B, ac per hoc esse æqualem ipsi A. Et sic virtus productiua ex aliqua potentia, & virtus productiua ex nulla erunt æquales: quod est impossibile. Imò etiam eodem processu potest deduci, quòd illa sit etiam maior, quod est impossibilius. Nec potest inficiari quispiam hunc processum ex eo, quòd non potest sumi in rerū natura potentia remotior ab actu quacunque potentia data: oportet enim sic dicentes negare processum Arist. 4. Physic. text. 71. vbi assumit plenum subtilius quocunque pleno. & 6. Phys. text. 15. vbi assumit motum velociorem quocunque motu: & breuiter destruere doctrinam traditam in libris Phyl. Saluatur enim efficacia horum & similium processuum ex rationibus formalibus terminorum: & ex veritate conditionalium: quicquid enim repugnat veritati conditionalium, est falsum & impossibile, vt Auerr. dicit in 8. Physic. textu 78. Vnde proposito sufficit veritas conditionalium: putà, si virtus aliqua produceret ex potentia in centuplo remotiori, effet in centuplo proportionaliter, &c. Stat ergo ratio firma, quamuis quidam nescientes, aut non volentes eam formare, soluisse se arbitrati sint: vt de Scoto patet prima distinctio. 41. Qui ideò credidit se soluisse: quia San. Thom non solicitus circa terminos, qui in Antecicis rationibus solent subintelligi, fecerat maiorem huiusmodi, Eorum inter quę nulla est proportio, alterum est infinitum. Soluit Scotus. quòd hęc non est vera, vt patet de puncto & linea: & tamen punctum non est infinitum. Propter quod notanter nos posuimus in maiore vtrunque esse quantum, vt has pueriles cauillationes effugeremus. Et hæc de secundo.

Responsiones argumentorum. Nō deus mouet, vt finis, vel vt motor.

¶RESTAT igitur argumentis in oppositum respondere. ¶Ad primum ergo (quod tres difficultates tangit, vnam principaliter & duas ex consequenti) tali est ordine dicendum, quòd duas annexas difficultates, scilicet an Deus moueat vt finis tantùm, vel vt finis & agens: & si vt agens, an mediatè, vel immediatè, pertransibimus, dicendo, quia est. Tertiam verò principalē, scilicet an ex positione virtutis infinitæ intensiuę in rerum natura, necessariò sequatur motus in non tempore, pertractabimus dupliciter, scilicet secundum Auer. & simpliciter. Quāuis igitur multi ex secundo Cæli, tex. 64. vbi in summo gradu perfectionis vniuersi locatur id, quod sine actione optimum possidet: & ex 12. Metaph. text. 30. vbi dicitur, quòd Deus mouet sicut amatum & desideratum: credant Deum non esse causam agentem, sed finalem: verius tamen dicunt sentientes vtroque modo Deum esse causam: vt simplicius arguit ex primo Cæli text. 30. vbi Aristo. dicit. Deum nihil agere frustra. Si enim ad hoc inconueniens solicitus fuit Arist. deducere, quòd Deus nihil agit frustra: ergo supponebat Deum agere propter finem: ridiculū enim esset deducere ad hoc inconueniens de causa non actiua. Auer. quoque in De substantia orbis, manifestè reprehendit dicentes oppositum esse de intentione Aristo & in 10. Meta. com. 7. expressè dicit, quòd Deus mouet non tantum vt finis, sed vt motor. Quod etiam firmat in 12. cō. 6. & in com. 44. vbi etiam postmodum Auicennam ponentē Deum esse tantum finē arguit, quòd oportet primi principij esse actionem: quæ cum hoc quòd sit sibi propria, sit communis cæteris: qualis est motus diurnus. Et in secundo Cæli, com. 17. dicit, quòd omne habens actionem: in se, habet actionem in alio: & in com. 21. dicit quòd omne quod inuenitur propter se prima intentione, inuenitur propter aliud secunda intentione: nisi illic esset natura non innata ad largiendum. Et breuiter totus Auerrois plenus est hac sententia, vel formaliter, vel radicaliter: vtputà quòd in separatis à materia causalitas finalis, & efficiens eidem conueniunt: vt dicitur in duodecimo commentario & trigesimoquinto, & trigesimooctauo, & quinquagesimoquinto.

¶Nec obstat quòd Aristoteles dixit Deum mouere vt amatum. non enim dixit hoc cum dictione exclusiua: imò ex hoc magis habetur propositum supposita alia vniuersali Auerrois, quam modo diximus. Id verò quod ex secundo Cæli adducitur, admiratione dignum est, qua fronte ab Auerroistis adducatur: cum Auerrois ipse ibidem in commenta. sexagesimosexto expressè dicat, quòd in illo summo gradu habente optimum sine actione datur latitudo includens omnes intelligentias: ita quòd apud ipsum omnes intelligentiæ sunt in illo primo gradu, & non tantum Deus: & tamen constat apud eos etiam, quòd cæterę intelligentiæ agunt ad extrà. Intendit enim ibi Aristoteles apud Auerroim intelligentias quatenus intelligentię sunt, habere optimum (quod est felicitas speculativa) sine omni dependentia ab exteriori actione non sicut in nobis: iuxta illud 11. Metaphysic. text. 39. deductio autem qualis, optima, &c. est esse in primo gradu. Quatenus verò animæ sunt, optimum assequi per motum: & in secundo locari ordine, simul cum corporibus, quorum sunt animæ. Vnde Deum mouere non solum finaliter, sed actiuè dicimus.

¶Et quamuis ex multis comment. videatur haberi, quòd Deus mouet immediatè: quia in comment. 44. 12. Metaphysic. reprehenduntur ponentes Deum esse priorem motorem primi orbis, & in commen. 48. expressè dicitur quòd primus motor mouet sine medio: & in commē. 48. numerantur substantiæ immateriales secundum numerum motuum cæleſtium, expressè supponēdo nullam esse quæ non mouet: vt tamen ex dictis superius patere potest, in com. 41. 12. expressè dicit motum cæli componi ex ductibus motoribus. Et ideò sciendum est, quod ista sibiinuicem non contradicunt: quoniam cùm sint in hac re opiniones extremæ: vna Auicennæ dicentis Deum nihil agere ad motum cæli, nisi secūdum quod prima causa operatur per secundas: sed primum motorem esse primam intelligentiam productam à Deo, quæ cum anima cæli mouet: alia eorum, qui dicunt Deum solum mouere primum cælum. Auerrois via incessit media, vtrunque declinans extremum, & ideò nunc hoc, nunc illud excludit extremum, quamuis plures Auicennam impugnauerint. Est igitur apud eum primus motor Deus gloriosus, non tamen mouet solus.

¶Sed quia in motu primi cæli sunt duo (sempiternitas motus & certa velocitas, puta 24 horarum) posuit vtrunque horum habere per se primò causam actiuam & propriam: & sempiternitatis quidem Deum: certæ verò velocitatis animam cæli. Et hic sensus respondet planè expositioni illius commenti absque exceptione. Et sic Deus non est prior motore totius, imò facit per se motum totius quo ad nobilissimam eius rationem, quę est sempiternitas, & hoc modo Deus non est anima alicuius orbis. Et ideò dixit ibidem Auerrois, quòd est potentia non in materia. Et per hoc volebat quòd differret ab anima cæli. Et hoc modo saluatur quod comanen. 44. dicitur, quòd illud quod intelligit motor corporis cæli de primo motore, est aliud ab eo quod intelligit motor orbis Saturni. Et sic numerus immaterialium substantiarum secundum numerum motuum saluatur: quia ex motuum numero inuentus est numerus motorum aliorum à primo, qui iam ex infinitate motus stabilitus erat. Nullam enim substantiam immaterialem ponimus nisi ex motu conclusam: sed primam ex infinitate motus cæteras ex numero motuū regularium, & perpetuorum exigentium motores immobiles. Et hoc consonat textui Arist. expressè quærenti numerum motorum immobilium, vō numerum motorum infinitorum: vt per hoc infinuaret, quòd de aliis

Universidad de Deusto
Biblioteca

à primo loquebatur, quamuis primus quoque sit immobilis. Est siquidem sermo Arist. & Auer. ibidem contra ponentes substantias immateriales absque aliqua propria motione alicuius corporis, vt patet ibidem, quod nos non diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta Auer. inueniuntur consona: & meritò, quia vero omnia consonant. Vnde Eliæ Hebræi labor quam vanus fuerit, patet. Putauit quòd ex hoc quòd Deus dicitur motor effectiuè primi cæli, sequeretur, ergo mouet solus primum cælum. Iam enim sequeret Deum esse proprium motorem primi orbis, quo ad sempiternitatem sui motus actiuè causandam. Mouet ergo Deus, cælum effectiuè, vt motor proprius: & mediante anima cæli sic, vt vtriusque proprius effectus motus cæli sit diuersimodè: & sic, quo ad duo prima, pateat quid tenendum sit. De tertio autem (in quo tota illat difficultas) præsens ambiguitas magna videtur. diuisi fuerunt quidem Peripatetici circa id. Quibusdã enim apparet quòd ex hoc antecedente datur virtus infinita in natura, sequitur necessariò, ergo motus in non tempore. Quibusdam verò videtur quòd distinctione opus sit in re hac, & hi in tres distincti sunt vias. Alij putant quòd distinctione modi agendi, scilicet liberè, vel necessariò opus sit. Alij verò, quòd distinctio modi essendi illius virtutis infinitæ, scilicet an habeat esse materiale an immateriale: ad hoc sufficiat. Alij autem duas distinctiones necessarias credunt ad saluandam infinitam virtutem in rerum natura: scilicet modi essendi (quæ modo dicta est) & modi agendi, scilicet mediationem, vel immediationem: ita quòd omnes huiusmodi opiniones sunt quatuor. Et primam quidem postponentes (quia ex discussione aliarum quid veritatis habeat patebit: & eius fundamenta sunt quæ arguendo adduximus) ad secundam nos transferamus opinionem: quæ tria dicit. Primò, quòd ex hoc antecedente virtus infinita est in magnitudine: necessariò sequitur, ergo mouet in non tempore, quod implicat contradictionem. Et in hoc conueniunt cum Arist. 8. Phy. tex. 79. omnes Peripatetici, licet differant in modo deducendi consequentiam. Scot. enim in primo Senten. dist. 2. q. 2. ad vlt. dicit, quod ex eo q; in antecedente assumitur virtus infinita: subintelligendo agat: necessariò sequitur, ergo actio sua est in non tempore: alioquin in æquali tempore agere contingeret virtutem finitam & infinitam, iuxta deductionem Aristotelis ibi. Ex eo verò quòd in antecedente additur ly in magnitudine (id est extensa) sequitur quòd si agit: agat circa corpus. & consequenter quòd sit ibi aliqua resistentia. & sit etiam diuersa approximatio partium passi ad agens, ac per hoc sequitur ergo actio illius virtutis est mouere: quoniam hæ duæ causæ scilicet diuersa approximatio partium & resistentia, faciunt successionem esse in motu, & sic ex toto antecedente simul, scilicet virtus infinita in magnitudine, sequitur motus in non tempore. Sed hęc deductio manifestè peccat, quia ex hoc quòd aliqua virtus est extensa, & agit in corpus, non sequuntur illæ duæ causæ successionis: sed vna tantum, scilicet diuersa approximatio partium passi ad agens: sed ex omnibus his absque resistentia non sequitur, ergo illa actio est motus. Et hæc omnia non egent probatione: quia manifestè patent de virtute illuminatiua. Hæc enim est extensa: & agit in corpus, &c. & tamen non est motus propriè (de quo loquimur) vt distinguitur contra mutationem.

¶ Sanct. Tho. autem, quia Aristot. non fuit solicitus ibi de vtraque parte consequentis deducenda, supponit cum Auerroi & cæteris expositoribus (quantum vidisse me recolo) quòd subiectum illius antecedentis, scilicet ly virtus seu potentia, supponit pro virtute motiua, propriè sumendo motiuita quòd antecedens illius cõsequentiæ secundum veritatem est hoc, Virtus motiua infinita est in magnitudine: ergo. Et quòd hæc sit mens Aristotel. patet ibi ex eo quòd probando suppositionem vnam, scilicet quòd maior virtus facit æquale in minori tempore, dicit vt calefaciens, aut dulce faciens, aut proiiciens, & omnino mouens: vbi manifestè patet quòd de virtute motiua loquitur. Patet etiam ex fine intento: ad nihil enim aliud inducebat demonstrationem illam nisi ad inuestigandam impartibilitatem primi motoris, quem constat mouere propriè. Vnde impertinens erat proposito tractare de omni virtute extensa: quamuis ex illa negatiua, non potest dari virtus motiua infinita in magnitudine, habeatur ex consequenti, quòd nulla virtus in magnitudine est infinita. Quia cum sit virtus, aut substantialis, aut accidentalis & accidentalis infinitas inferat infinitatem substantialis, & omnis virtus substantialis in magnitudine, si est simplex, sit principium alicuius motus naturalis (vt patet in primo Cæli, text. 7.) & simplicibus existentibus finitis impossibile sit mistum fieri infinitum: manifestè deduci potest, ex negatione infinitatis virtutis motiuæ in magnitudine negatio infinitatis omnis virtutis extensæ.

¶ Facit tamen vim S. Tho. in ly magnitudine, ex hoc quòd virtus extensa non est intelligens: virtus autem extra magnitudinem est intelligens, vt patet tertio de Anima com. 5. virtus autem motiua non intelligens mouet tantum quantum potest. Ac per hoc tenet consequentia Aristotel. Quia si est virtus motiua infinita, & cum hoc mouet tantum quantum potest: sequitur, ergo mouet in non tempore: vt patet ex deductione Aristo. ibidem.

¶ Secundò dicit, quòd ex hoc antecedente, virtus infinita est (etiã loquendo de motiua) non sequitur necessariò, ergo mouet in non tempore: quia potest illa virtus esse agentis liberi, in cuius potestate est & actio & modus agendi. Et cum hoc arguitur esse contra Ari. & Auer. & omnes Philosophos. Sco. cum sequacibus non reputat hoc inconueniens: imò dicit in secundo sen. dist. prima, q. tertia, eos sibiipsis contradicere, ponẽdo Deum agere necessario.

¶ Mihi autem videtur hoc non esse contra Arist. eo quòd nulli imponendum est, quod nec dixit, nec necessariò sequitur ex dictis eius. Deum autem non esse agens liberum nullibi dixit Arist. nec ex dictis eius sequitur necessariò. Demonstratio siquidem posita in primo Cæli, tex. 90. sufficienter saluatur, supponendo omnes intelligentias differre specie, & mouere quantum possunt, vt asserunt Deologi: cuius proprius effectus est sempiternitas: siue liberè, siue necessariò, illã causet. Numerus quoque intelligentiarum eisdem suppositionib. stantibus optimè inuestigatur ex numero motuum: sunt enim omnes motores adæquati. Inconueniens etiam quod dicitur in tex. 79. scilicet virtutem finitam & infinitam mouere æqualiter: manifestè ibidem ascribitur virtutib. mouentibus naturaliter, & breuiter quæcunque alia ad hoc adduci possunt, facilè saluari videntur absque hoc. Nolo tamen propterea Arist. attribuere, quòd potuerit Deum agere liberè, sed opinionem suam ad nos nõ peruenisse tantum. contra Auerr. tamen illam responsionem esse non dubito, vt ex com. 4. duodecimi Metaphysices deducere facile esset, & cõ. 21. secundi de Cælo manifestè habetur.

¶ Sed quoniam ex principiis Philosophiæ non necessariò sequitur Deum agere necessariò, idcirco cum soli rationi obediendum sit, quod secundo loco contra hoc obiicitur, soluendum est. Cùm ergo dicitur, id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, &c. negatur minor.

¶ Et ad primam probationem dicitur, quòd quamuis non sit impossibile Deum velle vti tota virtute sua: est tamen impossibile Deum velle vti tota virtute sua in hoc effectu, qui est velocitas motus. Nec hoc est ex defectu virtutis, aut voluntatis: sed quia hoc non est factibile, vnde Deus vtitur tota virtute sua per se causando sempiternitatem motus, & creando, &c.

¶ Ad secundum verò dicitur præmittẽdo quatuor: notandum est enim primò, quòd aliud est arguere ex potẽtia motiua infinita, & aliud est arguere ex potentia motiua infinita habente talem modũ essendi, scilicet in magnitudine, vel extra, vel modum operãdi, scilicet necessariò, vel liberè. Primũ siquidẽ antecedens abstrahit ab omni modo essendi & operandi. Secundũ verò modũ essendi vel operandi coassumit. Constat autem quòd multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, & modo essendi, vel operandi simul: quæ non possent deduci ex illa ratione formali absolutè.

¶ Notandum est secundò, quòd ex aliqua ratione abstractè seu absolutè sumpta dupliciter aliquid deducere consueuerunt Philosophi. Vno modo necessariò, sicut ex ratione motus deducitur quod oportet esse in tempore. Alio modo non repugnanter: sicut ex ratione motus deducitur, quòd quocunque motu dato potest dari velocior, &c. Et inter hæc tantum refert, quòd consequens aliquid necessariò comitatur ipsum in quocunque ponatur secundum omnem modum essendi illius: consequens verò aliquid non repugnanter, non oportet comitari illud in aliquo: imò stat quòd repugnet ei in quocunque modo essendi: vt patet in exemplis adductis.

¶ Notandũ est tertiò, quòd tripliciter potest imaginari, quòd potentia motiua infinita exeat in actum secundum, vel quòd moueat A mobile certa velocitate, ita quòd non possit velocius illud mouere, sed illud mouere sit sibi adæquatum. Vel quòd moueat infinita velocitate, id est in non tempore: non est enim intelligibile quòd aliquid actualiter moueat infinitè velociter, & tamen in tempore: quia ex quo actualiter mouet, tempus illius motus certum est secundum se, signetur ergo, & tunc procedatur iuxta tex. 79. octaui Phys. & venietur ad hoc quòd motus infinitæ velocitatis erit in æquali tempore cum motu finitæ velocitatis: (vpote à virtute finita facto) quod est impossibile. Idem est ergo mouere actu infinite velociter, & mouere in non tempore. Vel medio modo, scilicet quòd nunquam moueat tanta velocitate A mobile, quin possit illud velocius mouere.

¶ Hæc autem tria aliter se habent ad potentiam motiuam infinitam absolutè: & aliter ad eam in magnitudine. Ad potentiam siquidem motiuam infinitam in magnitudine, duo extrema comparantur immediatè: ita quòd respectu talis virtutis non datur medium inter mouere in non tempore, & mouere certa velocitate adæquatè. Ad potentiam verò motiuam infinitam absolutè extrema hæc sunt mediata, ita quòd stat, quòd moueat sic velociter, quòd tamẽ semper velocius mouere possit. Et ratio diffor mitatis est: quia virtutis extensæ quantum est posse, tantum necessariò est facere: vt patet inductiuè: & consequenter si est infiniti posse,

posse, ergo habet adæquatum facere. aut ergo hoc est certa velocitate mouere, aut in non tempore: mouere enim sic, quòd velocius possit non esse adæquatum virtuti, patet. Virtutis verò motiuæ infinitæ absolutè, non quatẽus est posse, tantum esse facere: quia abstrahit ab omni modo operandi & essendi: & consequenter abstrahit ad hoc, quòd faciat secundum totum posse aut partem: & tantum vel tantum: & ideò nõ necessariò sequitur quòd si exeat in actum: quòd exeat in opus adæquatum.

¶ Notandum est quartò, quòd aliter arguendum est ex infinita velocitate ad infinitatem potentiæ motiuæ absolutè, & aliter econuerso. Ex infinita siquidem velocitate determinatè infertur, ergo potentia motiua est actu infinita: quia impossibile est aliter talem effectum saluare. Ex infinita verò potentia motiua nihil aliud potest inferri: nisi, ergo potest infinita velocitate mouere: quia si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, maior potest maiore: & infinita, infinita. Sed quia posse mouere infinita velocitate contingit dupliciter, vno modo sic quod possit facere motum infinitæ velocitatis in actu: alio modo sic, quòd possit semper facere maiorem velocitatem quacunque facta velocitate: ideò non potest ex infinitate potentiæ motiuæ absolutè inferri determinatè: ergo est actu infinita velocitas: sicut econuerso.

¶ His autem præmissis, dico quatuor. Primò, quòd ex hoc antecedente, A, est virtus motiua infinita in magnitudine, optimè sequitur, ergo mouet in non tempore: quia si non, ergo mouet adæquatè certo tempore ex tertio notando: & tunc sequitur iuxta deductionem Aristotel. ergo virtus finita & infinita secundum totum posse mouent æqualiter. Secundò dico, quòd ex hoc antecedente, A, est virtus motiua infinita: non sequitur necessariò, ergo A, mouet in non tempore, dicentibus enim quòd non, subinferri non potest: ergo mouet adæquate in certo tempore, datur siquidem medium: scilicet quòd permittitur mouere, A, mobile tanta velocitate (puta decem horarum) non tamen adæquate: sed potest semper velocius, vt patet ex tertio notando. Quod non potest dici, si virtus illa est in magnitudine, & ideo Arist. fundans demonstrationem suam super illa distinctione, aut mouet in non tempore, aut certo tempore, loquendo de adæquata operatione assumit ab aduersario virtutem motiuam esse in magnitudine, quia de tali constat, quòd oportet supponere aliquam velocitatem esse illi adæquatã. quod non oportet verificari de virtute motiua absolutè, quia abstrahit ab his.

¶ Tertiò dico, quòd ex hoc antecedente, A, est potentia motiua infinita: non sequitur non repugnanter, ergo motus in non tempore. Probatur hoc ex illo principio, Impossibile in se ex rationibus terminorum, ex nullo deducitur possibiliter, ex quo non sequatur necessariò. Hæc enim est differentia inter consequens possibile & impossibile ex terminis: quòd possibile ex aliquo antecedente oritur possibiliter: ex quo non oritur necessariò: vt patet de velocitate motus respectu motus & mobilis. Impossibile verò nisi habeat connexionem necessariam cum antecedente, ex illo oriri non potest: & hoc ideò est, quia impossibile ex terminis, est impossibile simpliciter & omninò. Tale autem ex nullo oriri potest, nisi ex alio impossibili, ad quod conditionaliter sequatur, quòd necessaria connexione fieri nequit. Constat autem quòd motus in non tempore claudit contradictionem ex terminis: si est enim motus, ergo in tempore: & si in non tempore, ergo non est motus. Et ex antedictis patet, quòd hoc impossibile non sequitur necessariò ex infinita potentia motiua: ergo nec sequitur possibiliter.

¶ Sed accidit hic dubium ex triplici capite. Primò, quia id quod sequitur necessariò ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi, sequitur permissiuè & possibiliter ad illud absolutè. verbi gratia: Quod sequitur necessariò ad animal rationale, sequitur possibiliter ad animal. Sed motus in non tempore sequitur necessariò ad virtutem motiuam infinitam habentem esse in magnitudine, vt patet: ergo sequitur possibiliter ad virtutem motiuam absolutè. Secundo, quia cùm hoc argumentum valeat, Si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, ergo maior potest maiore, & infinita, infinita, & vlterius valeat: Aliquanta virtus motiua potest mouere tanta velocitate: ergo potest facere tantam velocitatem actualiter, & maior similiter maiorem, quare non valet, ergo si est infinita, potest infinitam facere actualiter. Nulla enim ratio apparet difformitatis: & tamen oportet si tenenda sunt prædicta, negare illam vltimam consequentiam: quia vt patet ex dictis, posse facere velocitatem infinitam actualiter, est idem quod posse mouere in non tempore.

¶ Tertiò, quia etsi assignata sit ratio quare infinitæ potentiæ absolutè non oporteat assignare adæquatum facere: quia scilicet abstrahit à modis operandi: non tamen habetur, quare infinitæ potentiæ motiuæ absolutè repugnet mouere secundum totum suum posse. Si enim non repugnat, dato quòd ex ea non sequatur necessariò nec possibiliter, habetur intentum: quia si hoc sibi non repugnat, ergo est sibi, possibile: possibili autem posito nullum sequitur impossibile. Ex hoc autem sequeretur, quòd moueret in non tempore: vt patet, ergo.

¶ Ad primum horum dicitur quòd maior est sic modificanda, illud quod sequitur necessariò ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi compossibili illi primo, sequitur permissiuè ad illud absolutè: sic enim est vera, & non aliter. Si enim aliquid iungatur cum aliquo sibi incompossibili ex terminis, id quod sequitur ad coniunctum, vtrique partium repugnat, verbi gratia: Ad hominem aereum sequitur habere perfectissimum sensum tactus, eo medium inter contraria, quod, vt patet, non sequitur ex ratione hominis absolutè nec aeris. Sic autem est in proposito: quia virtutem motiuam infinitam esse in magnitudine, implicat contradictionem, partésque coniuncti non sunt compossibiles: vt ex iam dictis patet. & effectus necessariò sequens monstrat, scilicet motus in non tempore.

¶ Ad secundum dicitur, quòd ratio dissormitatis inter vltimam consequentiam & priores est: quia in omnibus prioribus proportionaliter adaptatur propria causa proprio effectui. In vltima autem non secundum veritatem, sed solam apparentiam. non enim proprius effectus virtutis potentis infinita velocitate mouere, est actualiter mouere infinita velocitate: sed nulli certæ velocitati obligatum esse suum mouere quantum est ex parte motiuæ potentiæ. Hoc autem saluatur si fic possit mouere actualiter, vt semper possit velocius mouere: vt patet.

¶ Et si quæratur, cùm virtuti potenti mouere velocitate vnius horæ pro proprio effectu assignetur mouere actualiter in vna hora, & duplæ potentiæ potenti mouere in medietate horæ proprius effectus dicatur mouere actualiter in medietate horæ, quare virtuti potẽti mouere infinita velociter proprius effectus non assignetur mouere actualiter infinita velocitate. Respondetur quòd hoc ideò est: quia quandocunque quantitati virtutis potest dupliciter attribui quãtitas operis, & altero modo est impossibile propter implicationem cõtradictionis in ipso opere, altero verò est possibile: dicendum est quòd effectus proprius illius est ille in quo saluatur modus possibilis. Verbi gratia, & est exemplum theologicum: Dicimus quòd virtus creatiua Dei est infinita non solum ex parte modi agendi, sed ex parte creabilium: non tamen saluatur infinitas in creabilibus sic, quòd Deus possit creare aliquod infinitum ens: sed sic, quia quacunque creatura facta potest facere perfectiorem. Cum ergo in proposito inter virtutem motiuam quacunque finitam & infinitam respectu velocitatis motus hæc sit differentia, quòd finitæ virtutis quæ citeti vno modo & illo possibili respondet quantitas velocitatis in effectu, scilicet faciendo illam actu: infinitæ verò virtutis quantitati duobus modis quantitas velocitatis respondere videtur, scilicet faciendo infinitam in actu, vel mouendo absque obligatione ad certam velocitatem, & primo modo infinita velocitas effectus rationem habere non potest (cùm sit de genere impossibilium ex terminis) secundo modo infinitæ potentiæ proprius effectus est.

¶ Ad tertium dicitur, quòd infinitæ potentiæ motiuæ absolutè repugnat mouere actualiter secũdum totum suum posse, quò ad velocitatem motus, non autem quò ad durationem eius: quia operatio talis est de genere operationum impossibilium ex terminis. Et id quod multos in materia ista decipit, est: quia assimitur talis motio, vt operatio quædam: & quare infinitæ potentiæ motiuæ repugnet, quæruntur: cùm tamen, (vt ex dictis patet) non sit de genere operationum, sicut nec alterare cælum. Nec ex his imponas mihi quòd dicam infinito posse, non posse attribui adæquatum operari actualiter. Hoc enim ex dictis nostris diligenter inspectis non habetur, sed tantùm quòd infinito posse motiuo non potest respondere adæquatum operari actualiter quò ad velocitatem motus. Ex hoc enim non sequitur vniuersalis negatiua, ergo non potest respondere adæquatum operari: sit namque quòd respondeat infinitum operari quò ad durationem motus & quò ad operationes immanentes, scilicet intelligere & amare, &c. Vnde ad quæsitum cum distinctione dicendum est, quòd infinita potentia motiua potest referri ad motus velocitatem, & ad eius durationem. Et primo modo repugnat sibi mouere secundum totum suum posse: quia ista nõ est operatio, sed quiddam plus quam chimericum. Secundo modo non repugnat: imò de facto conuenit, vt ex dictis patet.

¶ Quartò dico, quòd ex hoc antecedente, A est virtus motiua infinita agentis liberi, non potest inferri, ergo mouet, aut potest mouere in non tempore: dicam enim, in nullo tempore mouere potest tanquam adæquato effectu, sed mouet semper certo tempore sicut elegit: non tamen sic quin quantum est ex ratione virtutis posset velocius mouere. Cùm enim ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolutè, nihil aliud sequatur, nisi quòd quia tanta potentia potest mouere tanta velocitate, & maior maiore, infinita potest infinita velocitate mouere: & hoc contingat dupliciter, scilicet aut quòd possit exire in actum secundum faciendo

Nam si motor sit virtutis infinitæ intensiuè, sequitur motus in non tempore.

* Alias abstrahet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

clendo infinitam velocitatem: aut quòd sic semper possit, vt nunquam exeat in actum secundum, faciendo aliquam velocitatem, quin possit adhuc fatere maiorem, & ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolutè non necessariò sequatur, quòd possit exire in actum primo modo: & ex hoc quòd est agentis liberi, necessariò sequatur quòd exeat in actum secundo modo: si debet exire in actum, consequens est quòd non ex infinita potentia motiua agentis liberi absolutè considerata, nec ex ipsa sumpta cum tali modo agendi deducatur necessariò, ergo motus in non tempore. Et consequenter cum omnis conditionalis vera sit necessaria, ista conditionalis non est vera, Si datur virtus motiua infinita agentis liberi posset dari motus in non tempore. Et sic patet ad secundam probationem illius minoris quid dicendum sit, scilicet quòd falsum est, quòd ex ratione infinitæ potentiæ motiuæ absolutè sequatur, ergo motus in non tempore.

¶Tertium quod habet hæc secunda opinio est, quòd non potest aliter saluari infinita potentia in rerũ natura, nisi ponendo ipsam agere libere: eo quòd aliter sequeretur motus in non tempore. Sed hoc non est dictum commune, vnde non videtur tutum sequi illud, præsertim quia (vt ex dictis & dicendis apparet) à multis illustribus viris saluatur, etiam si Deus non ageret libere.

¶Tertia verò opinio, quam S. Tho. 8. Phy. protulit in lucem, dicit quòd sola distinctio modi essendi, scilicet in magnitudine, vel extra, sufficit ad saluãdam virtutem motiuam infinitam absque motu in non tempore, quicquid sit de modo operandi. Ita quòd secundum eam, quamuis ista conditionalis sit vera, Si virtus motiua infinita est in magnitudine, daretur motus in non tempore: ista tamen non est vera, Si motiua virtus infinita est extra magnitudinem, daretur motus in non tempore. Et fundamentum huius est, quia veritas primæ conditionalis fundatur super tribus. Primò, super infinitate motiuæ potentiæ: ex qua habetur, quòd possit mouere infinita velocitate. Secundò, super modo essendi eius in magnitudine: ex quo habetur, quòd quantum est posse, tantum est operari. Tertiò, super hoc, quòd effectus non est dignior sua causa: ex quo habetur, si aliqua virtus est in magnitudine, eius adæquatum opus potest recipi in magnitudine. Ex his enim tribus consurgere veritatem illius cõditionalis patet ex eo, quòd quodcunque horum trium desit, conditionalis nõ est vera. Si enim deest infinitas potentiæ motiuæ, nunquam deducetur motus in non tempore similiter si non ponitur in magnitudine seu operari tantum quantum potest, nunquam deducetur motus in non tempore: & nihil minus si non ponitur quòd operetur in passo capaci adæquatæ operationis illius potentiæ, nunquam sequeretur motus in non tempore: quem constat non sequi nisi ex motione adæquata potentiæ motiuæ infinitæ. In operationibus siquidẽ trãseuntibus nõ solùm impeditur operatio, & eius quantitas ex parte potentiæ actiuæ, sed ex parte passi. Constat autem quòd proprium passiuum motiuæ virtutis est mobile in actu: quod oportet esse actu quantum, & corpus: &c. vt patet 6. Phy. tex. 32. & ideo nisi ponatur, quòd adæquata motio virtutis motiuæ infinitæ assumptæ in antecedente possit recipi in corpore in actu seu in magnitudine (idem enim sunt proposito) non potest deduci: ergo mouet in non tempore, & quia hoc non poni potest absolutè, quia est impossibile: ideò oportet poni, vt sequens ex antecedente aduersarij. habetur autem, vt iam diximus, ex illo, quia causa non est indignior effectu. Ex his autem patet quare secunda conditionalis, scilicet si virtus motiua infinita esset extra magnitudinem, daretur motus in non tempore, non est vera, quoniam deficit sibi tertia conditio. Non enim oportet virtutis existentis extra magnitudinem dari adæquatum opus in magnitudine. & ratio est, quia virtus immaterialis comparatur ad omnia quanta, vt vniuersale ad particulare: non in prædicando, sed potius in essendo & causando: nec est rationabile, vt materiale possit totam immaterialium virtutem adæquare.

¶Vnde ad maiorem horum euidentiam considerandum est quòd motus relatus ad infinitam potentiam motiuam in magnitudine & extra, diuersimodè comparatur. Illi quidem, vt effectus proprius causæ particulari & propriæ: huic verò, vt effectus particularis causæ vniuersali (quemadmodum liquefactio ceræ virtuti solari) quia motus est effectus in corpore, & consequenter fit à virtute corporea sicut ab vniuoco: à virtute vero immateriali, sicut ab æquiuoco & vniuersali. & ideo sicut ridiculum esset ex quantitate virtutis solaris inferre quantitatem huius particularis effectus, vt adæquantem virtutem solis, ita irrationabile est ex quantitate virtutis immaterialis inferre quantitatem huius effectus particularis, qui est velocitas motus tanquam effectum adæquatum.

¶Considerandum rursus est, quòd inter potentiam motiuam infinitam in magnitudine seu absolutè, & potentiã motiuam infinitam incorpoream hoc interest, quòd illa, aut nihil aliud per se dicit nisi principium motus (vt patet, si sumatur absolutè) aut si aliquid aliud addit, nihil addit, eleuans ipsam supra rationem proprij principij motus, vt patet si sumatur in magnitudine. Ista autem ex hoc quòd immaterialis ordinis ponitur, supra rationem proprij principij motus eleuatur, sicut & supra corporalia. Propter quod ex hoc ipso, quòd ponitur extra magnitudinem, sequitur quòd non per se primò respiciat motus velocitatem, qui est corporeus effectus, quemadmodum faciunt virtutes corporales, sed qui altius per se primò aspiciat, & secundariò, & quasi per accidens motum. Vnde fit, vt infinitas virtutis motiuæ, si esset in magnitudine, motus velocitate necessariò manifestaretur. Infinitas autem virtutis motiuæ existentis extra magnitudinem, non quia, scilicet infinitas, potentiæ in magnitudine, est per se primò particularis principij motiui: infinitas verò potentiæ extrà est per se primò rei eleuatæ supra ordinem principiorum motiuorum particularium: ac per hoc altius quid respicit, vt adæquatum motum, * quàm velocitatem motus. Imaginandum est enim, quòd res illa infinita extra magnitudinẽ, quamuis habeat in se vnde possit mouere, hoc tamen opus non per se primò respicitur ab illa, sed aliquid altius: quia, vt pluries dictũ est, motus per se primò est actus corporis: virtus autem illa eleuata est sicut supra corpora, ita super omnia coporalia, per se primò: quod dico propter ens & bonum, & alia huiusmodi quæ etsi sint corporalia, non tamen per se primò. & ideo non oportet si virtus illa est infinita, velocitatem infinitam posse ab ea prouenire. Ex duobus ergo falsificatur secundum Sanct. Thomam conditionalis ista. Primò, ex eo quòd virtutem extra magnitudinem non oportet habere adæquatum facere suæ virtuti, cum agat per intellectum, vt dictum est in secunda opinione. Secundò, ex eo, quòd considerata virtute infinita extra magnitudinem non considerato modo operandi: sequeretur, ergo daretur motus in non tempore, quia non posset fieri motio quo ad velocitatem adæquatam virtuti motiuæ: quia moueret corpus in actu, puta cælum: quod non esset capax motionis adæquatæ illi virtuti, nec absolutè: quia hoc implicat. nec ex hypothesi data: quia infinita potentia non est concessa in magnitudine, sed extra.

¶Contra hãc autem opinionem dupliciter obiicitur. Primò, quia si ex sola incorporeitate virtutis motiuæ infinitæ, habetur sufficiens ratio falsitatis secundæ conditionalis, manifestè sequitur, quòd non refert si ponatur virtutem illam esse motiuam necessariò, dummodo ponatur incorporea: stant enim ista duo simul, non enim est impossibile virtutem immaterialem esse necessariò motiuam, vt Aristoteles & Philosophi tenent de animalibus orbium. Ex hoc autem quæratur, in quanto tempore moueret virtus infinita extra magnitudinem mouens secundum totum posse, & sequetur illud tempus, & tunc procedatur iuxta textum 79. 8. Physicorum, deducẽdo ad impossibile, quòd æquliter moueant virtus finita & infinita. Secundò, quia hoc est expressè cõtra Auerroim in 2. Cæl. comm. 48. & 71.

¶Ad primum horum dicitur, quòd istæ duæ cõditionales distant sicut cælum & terra. Si infinita potentia motiua esset extra magnitudinem, moueret in non tempore: & si infinita potentia motiua existens extra magnitudinem, moueret secundum totum suum posse, moueret in non tempore. Secunda enim est vera: quia in antecedente eius iam ponitur ipsam secũdum totum posse actualiter mouere, & consequenter habere mobile talis motionis subiectum: cùm motus sit actus mobilis, ac per hoc in hac conditionali saluantur tres antedictæ conditiones. In alia verò non habetur ex hypothesi antecedentis mobile capax totius posse: & ideo est falsa ex defectu tertiæ conditionis. De illa autem conditionali, super quam fundatur argumentum, scilicet si esset extra magnitudinem, finita virtus motiua, necessariò daretur motus in non tempore: dicenda sunt duo. Primò, quòd est impertinens proposito: quia non habetur ex dictis Sancti Thomæ. Multum enim refert posita virtute infinita incorporea loqui de ipsa, & consequentibus ad ipsam, vt sic abstrahendo à quibuscunque aliis, quæ nõ necessariò ipsam infinitam & incorpoream comitantur, & loqui de ipsa addendo sibi specialem modum agendi, scilicet necessariò. Primo enim modo est sermo Sancti Thomæ, & non secundo: & primus nihilominus modus nihil ponit incompossibile. Secundus verò fortè adiuuat incompossibilia: quia quamuis virtuti incorporeæ non repugnet esse necessariò motiuam & velocitatiuam motus, repugnat tamen fortè virtuti incoporeæ infinitæ. Vnde non oportet de illa conditionali solicitum hic esse. Si tamen de veritate eius quæratur, dicendum secundò videtur, quòd est falsa eadem ratione: quia, scilicet ex hypothesi antecedentis, habetur, quòd in mobili posset recipi adæquatus effectus illi virtuti. Vt enim iam infinities tactum est, motus in non tempore est quoddam impossibile ex terminis, & non sequitur nisi ex aliqua hypothesi impossibili, quam requireilla tertia monstratum est.

¶Et cùm contrà arguebatur, ergo moueret in aliquo certo tempore, signetur illud, & cætera. respondetur, quòd quia ex parte motoris, nulla posset certitudo velocitatis determinari: quia nec ex libertate, nec ex finitate potentiæ, & in non tempore mouere

uere, non sequitur ex hypothesi, oportet dicere, quòd si moueret, moueret ea velocitate, cuius mobile esset capax: puta si esset mobile non violentabile & capax motus vigintiquatuor horarum, tanto tempore moueret illud, & non minore. Et si contra hoc dicatur, signetur tempus, illud intrepidè assignetur: puta vna hora, vel decem: hoc enim non refert. Et si procedatur deinde ad hoc quod eodem tempore mouebit idem mobile virtus finita & infinita: dicetur hoc non esse inconueniens, quando aliunde prouenit quam ex virtute motiua. Inconueniens siquidem est quod virtus finita & infinita ex propriis meritis considerate moueant æqualiter: sed quando aliunde hoc prouenit, puta ex libertate agentis (vt secunda opinio dicit) vel ex parte mobilis, vt modò dicitur: vel ex mediatione alterius motoris, vt vltima opinio Auer. dicet, nullum inconueniens est. Sed sunt in hac responsione adhuc duo dubia. Primum est, quia, ex eo quòd in antecedente ponitur virtus infinita motiua, ponitur consequenter * mobile adæquatum. Motiuum enim ad mobile refertur, vt dicitur quinto Metaphysic. capit. de aliquid. & sic tertia conditionalis est vera. Secundum est, quia licet tale, vel tale mobile certam velocitatem sibi determinet, non tamen mobile in communi, & ideo comparando illam virtutem infinitam separatam necessariò agentem ad mobile in communi, restat dubium, an moueret in non tempore, an certo tempore.

¶Ad primum horum dicendum, quòd illa ratio tenet: quando vis motiua est eiusdem ordinis cum mobili: tunc enim ex suppositione tanti actiui necessario supponitur adæquatum proportionaliter passiuum. Quando autem supponitur tantum actiuum altioris ordinis: nõ oportet tantum passiuum supponere: quia cum passiuum non respiciat nisi mediante actione transeunte (quam facit, vel facere potest in eo) & virtus altioris ordinis, scilicet vniuersalis immaterialis: non oportet quòd habeat, aut habere possit aliquam actionem in passo corporeo sibi adæquatam: consequens est, quòd nõ necessariò suppositis tanta virtute motiua immateriali supponatur mobile adæquatum proportionaliter. Vnde licet motiuum dicatur ad mobile vniuersaliter: tantum tamen motiuum non dicitur ad tantum mobile vniuersaliter: sed quando motiuum est eiusdem ordinis cum mobili.

¶Ad secundum dicitur, quòd quamuis docuerit Ari. in Physicis motorem in communi mobili in communi comparare: & quicquid contradicit talibus proportionibus, esse impossibile: nõ tamen didicimus comparare mobili in communi motorem cõtractum, qualis est iste, de quo loquimur: motor enim est separatus à materia. Vnde tali motori attribuendum est tale mobile, puta cælum: & non mobile in communi. Constat autem quòd tale mobile aliquam sibi certam velocitatem determinat, vt dicitur 2. Cæli, text. 49.

¶Et si curiosè quæratur, quid dicendum sit ad illud quæsitum, dicendum est: quòd si ille motor applicaretur corpori mobili absolutè, quòd moueret nulla certa velocitate. Et si dicatur, hoc est impossibile, concedatur: quia etiam antecedens est impossibile, nec est à nobis vnquam concessum. Ad alteram obiectionem, qua dicebatur hanc tertiam opinionem esse contra Auerr. dicitur dupliciter. Primò, quòd non est verum nisi per accidens. Auerrois enim ideò dixit, quòd si anima Cæli esset infinitæ virtutis, moueret in non tempore, quia supponebat ipsam necessariò mouere: vnde ex modo agendi suppositò tenet apud ipsum consequentia. Sanct. Thom. autem loquitur de virtute infinita incorporea abstrahendo à modo operandi, ideo in hac opinione non sunt contrarij per se.

¶Et si dicatur, saltem habetur, quòd secundum Auerroim, illa tertia conditionalis est vera: dicitur secundò, quòd hoc est verum, non tamen propterea est relinquenda: quoniam maior est autoritas rationis quam sit Auerrois & omnium Philosophorum simul. Et puerorum non Philosophorum est sequi dicta alicuius, credendo quòd non dixit hoc absque magna & sufficienti ratione: & relinquere argumenta ad oppositum necessaria, aut prope.

¶Quarta opinio ab Auerroi 12. Meta. com. 41. explanata, duabus distinctionibus censet egere positionem dicentem virtutem motiuam infinitam absque motu in non tempore. Prima est modi essendi, vt scilicet ponatur immaterialis & non in magnitudine. Secunda est modi operandi, vt scilicet moueat mediatè, & non immediatè. Supponit enim omnia immaterialia agere naturali necessitate. & sic dicit quòd ideo non sequitur motus in non tempore si ponitur primus motor virtutis infinitæ, quia idem mouet mediante anima cæli, modificante in effectu velocitate, scilicet motus infinitatem primi.

¶Sed hæc opinio à Sãcto Thoma, & Aegidio octauo Physicorum arguitur insufficientiæ: à Scoto autem 10 primo Sententiarũ, distinctione octaua, quæstione vltima, ratione vltima, arguitur falsitatis. Insufficiens quidem dicitur à Sancto Thoma: quia cùm Aristoteles octauo Physicorum duos effectus attribuerit infinitati virtutis, scilicet mouere tempore infinito, in textu 78. & mouere in non tempore. in textu 79. & Auerrois ponendo infinitam virtutem, ex mediatione motoris finiti dicat impediri actum in non tempore, & non impedire motum in infinito tempore: inò dicit quòd quia ille primus motor est infinitæ motionis ideò mouet tempore infinito, & quia ibi est alius motor finitus, ideò mouet in certa velocitate. Restat assignanda ratio quare media mouere non impedit infinitatem temporis, sicut impedit infinitatem velocitatis, quod Auer. non fecit. Ab Aegidio verò quia si Deus moueret immediatè, non propterea moueret in non tempore: quia motus in non tempore est de genere impossibilium.

¶Falsa autem dicitur, quia virtus infinita habet omnem perfectionem causæ efficientis quam habet ipsa cum causa secunda proxima: & ideò sequitur quòd immediatè potest causare omnem illum effectum in cælo per se, quem potest cum anima: ergo & causat si necessariò agit quicquid potest, vt supponitur, & vltra: si causat illud immediatè, ergo in non tempore: quia virtus infinita agens secundum vltimum virtutis suæ & immediatè, non potest agere in tempore.

¶Ad horum autem primum dici potest, quòd quamuis difficile sit reddere illius quæsiti rationem: non tamen est impossibile. Difficile quidem: quia ratio eius non potest sumi ex eo quòd infinitas temporis sit effectus possibilis: infinitas verò velocitatis impossibilis. Ex hoc enim nõ habetur: quare mediatio impediat sequelam huius & non illius: licet habeatur quare illud possit fieri, & non hoc. Nec potest sumi ex eo quòd aliter attribuitur infinitæ potentiæ infinitas temporis, & aliter infinitas velocitatis, scilicet quòd illa attribuitur infinitæ potentiæ siue in magnitudine, siue extra: hæc autem in magnitudine tantum: quoniam dato quòd hoc sit verum, apud Auer. reputatur falsum: vt patet ex dictis: & ideò solicitus fuit de virtute immateriali infinita: quare non mouet in non tempore: & possit mediationem motoris. Nec potest sumi ex eo quòd virtus velocitatiua in infinitum non est communicabilis: virtus autem continuatiua in infinitum est communicabilis: quoniam hoc est falsum, loquendo de virtute per se continuatiua in infinitum, qualis est virtus primi motoris. Impossibile autem non est: quia potest sumi ratio ex eo quòd ad hoc vt infinitas temporis proueniat ab infinita virtute, sufficit per se primò respici ab illa, quòd mediatio motoris non aufert. mediatio enim causarum non aufert pluralitatem causalitatum. Non enim ex hoc quòd sol & homo generant hominem, tollitur pluralitas causalitatis solis respectu propriæ effectus, quem habet in homine. Ad hoc autem quòd infinitas velocitatis proueniat à virtute infinita, exigitur quòd virtus illa absque vlla modificatione attingat motum. Hoc autem motoris mediatio tollit: quia virtus primi motoris modificata in secundo, & non in sua illimitatione attingit motum. Et sic ex vi mediationis satisfieri videtur quæsito, & sufficiens reddi responsio data.

¶Ad Aegidium verò dicitur, quòd illa ratio non excludit quin illa conditionalis sit vera, si Deus virtutis infinitæ moueret immediatè, moueret in non tempore, supposito eo quod supponit Auerrois: scilicet quòd agat secundum totum suum posse. vnde impossibilitas consequentis, nihil aliud concludit, nisi quòd antecedens est impossibile: cuius oppositum probandum erat ab Aegidio, si ex impossibilitate consequentis reprehensione dignus censebatur Auerrois.

¶Ad secundum autem dicitur, quòd aliud est loqui de perfectione causæ, aliud de modo causandi: nec licet ex perfectione causæ ad modum causandi inferendo digredi, sed committitur sophisma figuræ dictionis. Vnde ex hoc quòd primus motor est non minus perfectæ virtutis, quam ipse cum anima cæli simul: non licet inferre, ergo eodem modo potest solus facere quod facit cum anima cæli: quia aliud est posse, aliud posse tali modo. Et similiter non licet inferre, ergo potest immediatè facere quicquid potest facere cum medio: quia immediatè agere ad modum agendi pertinet.

¶Et si quæratur, vt arguendo dicebatur, vnde potest reddi ratio, quòd virtus infinita sit alligata tali modo mouendi, scilicet mediatè, diceret Auerr. qui hoc non est ex defectu potentiæ, sed ex essentiali ordine cõnexionẽque causarum & effectuum Vniuersi, vt in eo saluetur vtrunque, scilicet pluralitas causalitatis primi dependẽtisque aliorum ab eo, & distinctio causarum effectuumque cum illarum efficacia, & istorum dependentia ab illis. Nihil enim horum necessariò saluaretur in Vniuerso, ordinéq; Vniuersi necessitare careret, si primus motor infinitæ virtutis non esset necessaria connexione coniunctus mediis causis in causando.

¶Et si contra hoc instetur, quia vt dicitur in prima propositione libri De causis, causa prima plus influit & prius in effectum quam secunda: ergo si est infinita, & agit naturaliter in primo signo totũ effectum totaliter causat: & sic non remanet ad quid actio causæ secundæ terminetur: Respondeti potest, quòd ex hoc quòd causa prima plus & prius natura influit quam secunda: non habetur, ergo totaliter causat ipsum quantũcunque ponatur infinita & naturaliter agẽs: accipiẽdo ly totaliter, ex parte causalitatis. Tum quia nõ causat ipsum omnimodo, quẽ effectus exigit ad sui factiõnem naturalem

*Aliàs, motus.

*Aliàs, consequẽtia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturalem, nec ex eo quòd totus effectus causatur, ab vna causa habetur: ergo aliæ causæ nihil faciunt, quia faciunt idem realiter alio modo. Non enim ideo dantur plures causæ essentialiter ordinatè eidem, quia aliquid eius fiat ab vna, & aliquid ab alia, sed vt totus effectus secundum quamlibet sui rationē habeat propriam & per se primò causam: quamuis totus à qualibet fiat secundum rem, vt superius dictum est. Tum quia infinitas causæ primæ non largitur necessariò nisi efficaciam causalitatis eius in suo ordine. verbi gratia, Quantumcunque ponatur solis virtus infinita, ex hoc non habetur, quòd ipse absque homine posset producere hominem, sed quòd effectum proprium in homine efficacissimè sortiretur: ita quantumcunque ponatur diuina virtus infinita, & necessariò agentis, ex hoc non subtrahuntur actiones secundorum agentium, sed ponitur ipsam omnibus coagere, ad omnia quæ illa agunt alio modo, & saluatur aliquem effectum (puta sempiternitatem) habere per se causam & proprium effectum primi esse intimum & primum in quolibet effectu. Illud autem quod ibi dicitur, quòd in primo signo effectus totaliter est à prima causa, &c. imaginarium magis quam philosophicum quid sonat: non enim alia ratione philosophi (secundum quorum intentionem loquimur) dicunt primam causam plus & prius influere in effectum causæ secundæ, quàm secunda: nisi quia per se primò effectus primæ causæ, communioris & intimioris, ac prioris rationem habet in effectu, vt patet in propositione adducta & eius commento: sicut verbi gratia, Causans per se vitam in homine, magis & prius dicitur influere in hominem, quàm causans per se animalitatem in eodem: quia illud est intimius, prius & communius.

¶Ex hoc autem non habetur, quòd in illo priori totus effectus secundum omnem rationem habet sufficientem causam per se, & quòd aliæ superfluant: etiam si dans vitam, esset virtutis infinitæ: dato etiam quòd speciali causalitate attingeret hominem. Quod tamen est erroneum in Philosophia: quia causa prima non attingit effectum causæ secundæ, nisi media actione causæ secundæ, quamuis magis & prius propter rationem dictam.

¶Colligendo ergo responsionem ad primum argumentum principale, dicimus tripliciter responderi posse, vel tenendo primum motorem mouere liberè, vel non considerando hoc, tenendo ipsum esse immaterialem, vel tenendo ipsum mouere mediatè. Et quòd nulla harum Aristot. repugnat. Auer. autem sola prima: quamuis tertia ab ipso habeatur.

¶Ad secundum argumentum principale dicitur, quòd tenendo alias responsiones, iam patet responsio dupliciter. Primò, admittendo quòd omni potentiæ actiuæ respondet passiua, sed non quoad omne quod esset absolutè possibile ex illa virtute fieri, & si potentiæ infinitæ motiuæ respondet potentia cæli quo ad sempiternitatem motus: non autem quoad omnem gradum velocitatis, qui posset fieri ex illa virtute absolutè. Et huius ratio ex dictis haberi potest: quia potentiæ actiuæ vniuersalis altioris ordinis non oportet respondere passum corporeum capax totius eius virtutis quoad omnia: quia non per se primò respicit effectum particularem, vt dictum est, & est Philosophiæ principiis satis consonum.

¶Secundò potest dici, quòd licet omni potentiæ actiuæ respondeat possibile, non tamen potentia passiua, vt patet de productione intelligentiarum à Deo, siue ab æterno, siue in tempore. Et hoc propter rationem dictam. Nec tamen oportet respondere aliquod vnum possibile adæquatum, sed vt ex dictis patet virtuti infinitæ respondet infinitum possibile: non sic quòd possit produci aliquod infinitum nisi duratio, sed sic quòd nullis finibus possibilium producibile ab ipsa arctatur: sed quocunque producto potest perfectius producere quantum est ex ratione virtutis actiuæ. Et hoc modo quantitas virtutis in effectu manifestatur, & non primo modo tantùm.

¶Quod verò in vltima confirmatione dicitur, proportionaliter intellectum propositum magis confirmat quàm impugnet: quia quemadmodum mobile infinitæ velocitatis potest dupliciter intelligi: vno modo quòd possit actualiter infinita velocitate moueri alio modo sic, quòd quacunque velocitate motum potest velocius moueri: & primo modo impossibile est ponere mobile: secundo verò est possibile, ita est de motiuo quod, scilicet impossibile est dare motiuum infinita velocitate primo modo: sed secundo tantùm: quod etiam oportet esse infinitæ virtutis.

¶Et aduerte quòd de facto secundum Philosophos huic argumento dicendum est, quòd potentiæ infinitæ respondet in rerum natura effectus infinitus, scilicet tempus infinitum motus cæli per se productum, & potentia passiua cæli ad hoc. Et quòd hoc est sufficiens manifestatium infinitatis virtutis, vt patet ex dictis. Cætera autem pro verè philosophantium quiete dicta sint.

¶Ad tertium principale dicitur, quòd licet solo tertio modo arguatur ibi secundum mentem Auer. & nec etiam illo modo habeatur intentum, attamen singulis ordinate respondendum est, præmissa prius intentione illorum verborum secundum veritatem. Intendit igitur ibi Auerr. loquens de proximis motoribus orbium, non excludere infinitatem vigoris à Deo, qui nullius orbis est anima. Sed concludere infinitatem vigoris non sequi ad motorem tempore infinito ex hoc quòd motor infiniti vigoris habet necessariò infinitam potentiam, & consequenter infinitam naturam. Ex hoc enim sequitur, quòd si motor tempore infinito necessariò esset infiniti vigoris, quòd haberet & potentiam, & naturam infinitam. Et cùm plures sint motores tempore infinito, sequeretur vlterius quòd ex positione plurium motorum cælestium tempore infinito, non haberentur propria naturis motorum: sed hoc tantùm quòd sunt motores infiniti. Et sic vlterius sequeretur, quòd non esset ibi multitudo motorum, nec diuersitas proportionum motorum ad mobilia, sed motus in non tempore, &c. Et tenent consequentiæ, vt ibi: quia tunc illi motores conuenirent in natura & potentia infinita intensiuè, quemadmodum modò de facto conueniunt in mobilitate: ex qua habent quòd possint continuare motum tempore infinito. Et sic non esset vnde differrent ab inuicem. Hæc est sententia Auerrois ibidem, vt patere potest cuilibet exercitato; ex qua non habetur primum motorum esse vigoris finiti.

¶Ad primum ergo modum arguendi ibi tactum dicitur, quòd non sunt in eo tot verba, quot errores. Consequentia primò nihil valet. Propositio deinde dicens, quod quælibet pars infiniti est infinita, licet sit vera de parte aliquota: non ramen iuxta cum alia consumpta, scilicet infinitum non est maius alio infinito. Patet enim in quantitate permanente. Quod si ponatur linea infinita vtrinque versus Oriens & Occidens, & secetur in directo puncti Meridiei, quòd vtraque pars est infinita: & tota est maior vtraque parte. Et similiter in quantitate successiua. Si secetur in termino decimæ horæ huius diei totum tempus æternum, vtraque pars est infinita: & tamen totum tempus est maius qualibet earum. Falsum est ergo comparando infinitum simpliciter infinito secundum quid, quale est pars aliquota infiniti, quòd vnum non sit maius alio: & quia talis est comparatio in proposito nostro, patet nihil concludi.

¶Et vt ostendatur quantus error in hoc sophismate latet, adhuc declaratur, quòd etiam comparando infinitum simpliciter infinito simpliciter, stat vnum esse maius alio. Numerus enim reuolutionum lunæ est maior numero reuolutionum Saturni (& loquimur de motu proprio) & tamen vterque est infinitus secundum ponentes morum æternum. Antecedens patet, quia singulis reuolutionibus Saturni respondent amplius trecentæ sexaginta reuolutiones lunares: quoniam illæ singulis triginta annis vnam complet, illa verò vigesimo octauo quoque die, vel circa suam peragit. Vnde diuus Thom. præclarè docet in Tertia parte, quæstio. 10. artic. 3. ad tertium, quòd non est proprietas infiniti, non excedi simpliciter, sed non excedi in illo ordine, in quo ponitur. Et fundat hoc super textu 18. & 37. tertij Physic. vbi dicitur, quòd infinitum non est, vt substantia, sed vt accidens quærendum: accidentis autem proprium est qualificare id cuius est accidens. Et propterea quemadmodum infinitas adueniens alicui, puta diebus, non infinitat nisi numerum dierum: ita impossibilitas infinitatem consequens non ponitur nisi in ordine dierum. Et propterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari plures dies: sunt tamen multo plures horæ illorum dierum, quàm ipsi dies. Et similiter infinitis horis non dantur plures horæ: sunt tamen multò plura minuta illarum horarum quàm horæ ipsæ.

¶Nefas quoque esse videtur, conditiones totius & partis in impartibili, & summè perfecto, ac per hoc vocato quanto virtualiter, requirere: cùm non maius quid sit totum hoc, Deus bonus, sapiens, viuus, quàm hoc solum, scilicet Deus, aut econuersò: siue ponatur finitæ virtutis siue infinitæ: quia non æqualis, sed eadem est perfectio rei illius, & omnium quæ eius sunt.

¶Ad secundum verò modum arguendi dicitur, quòd sicut tactus quantitatiuus: quia secundum extrema est, expellit id in quod fertur, tactus autem virtualis, quia interiora penetrat, magis conseruat & confirmat si contrarius non est tacto: ita infiniti corporei proprium est sic omnia occupare, vt omnia excludat, nihil secum compatiens: infiniti verò virtualiter proprium est sic

est sic omnia implere, vt ea faciat virtuosa & cooperantia, & modificantia illuminationem suam in effectibus. Vnde ex infinitate virtutis non excluduntur alia actiua, sed magis ponuntur, vt superius quoque dictum fuit.

¶Ad vltimum autem dicitur, quòd dupliciter potest poni distinctio formalis. Vno modo sicut aliqua participantia aliquid propriis constitutiuis diuersificantur, sicut homo differt ab equo & albedo à nigredine. Alio modo sicut aliquid per essentiam distinguitur ab aliis quæ sunt talia per participationem, sicut homo separatus distingueretur à singulis hominibus. Distinctio primo modo est causa finitatis vtriusque extremi: & de hac est sermo Auerrois ibidem. Secundo modo non infert finitatem, nisi vnius extremi, scilicet participantis tantum. Illud autem quod est per essentiam, ex hoc ipso quòd purum est, ab aliis distinguitur absque aliquo finitâte & contrahente. Et licet ab infinito nullum positiuum excludatur virtualiter, multa tamen excluduntur formaliter: quibus participantia ipsum ab ipso distinguuntur, excellentiori modo omnia præhabente.

¶Ad quartum principale dicitur, quòd consequentia nihil valet. Et ad probationem concessa suppositione negatur minor, scilicet quòd distantium ab aliquo in infinitum, alterum non sit altero propinquius illi, vt patet manifestè & in quantitate permanente & successiua. In permanente quidem, si ponatur linea infinita ex parte Septentrionis, constat quòd tam pars intercepta sub tropico cancri, & circulo æquinoctiali, quàm pars intercepta inter circulum æquinoctialem & tropicum capricorni, in infinitum distat à quantitate lineæ infinitæ versus Septentrionem, & tamen dubium non est quin pars sub tropico cancri esset illi propinquior: quia minorem viam actura esset, si ad infinitam attingendam moueretur. In successiua verò cum tam dies hesternus quā hodiernus in infinitum differat ab æterno tempore præterito: constat tamen quòd propinquior hesternus fuit quam hodiernus, & hodiernus quā crastinus. Alioquin mundus quotidie nō esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter quæ sunt contra sensum. Est autem ratio quare stat inter aliqua esse distantiam infinitam, & tamen vnum altero magis distare: quia distantia illa non est infinita vtrinque, sed ex vna parte tantum, sicut contingit in proposito, & in instantiis adductis. Tunc enim & ex parte infiniti habetur ratio infinitæ distantiæ cæterorum ab illo: & ex parte finitorum habetur ratio maioris & minoris appropinquationis ad primum, vt patet in exemplis adductis: quia enim tempus præteritum est infinitum, ideo infinita distantia est à parte antè inter singulos dies & ipsum, quia verò hodiernus dies finit hinc tempus elapsum, ideo est finita distantia à parte post. Et consequenter ex ista parte potest accipi ratio quare est propinquior hesterno elapso, quam dies crastinus. Et similiter est de distantia inter Deum & creaturas. Ex parte siquidem Dei infinitæ distatiæ ratio habetur, ex parte verò creaturę distantia finitur. Et ideo hinc sumitur, q̃ vna est propinquior altera primo enti infinito. Vnde posset cum distinctione dici ad minorem, q̃ distantia infinita est duplex, scilicet infinita vtrinque seu simpliciter, & infinita secundum quid, seu ex altera parte tantùm, & q̃ quamuis primo modo sit vera, secundo tamen est falsa, & sicut est ad propositum.

¶Ad quintum principale dicitur breuiter, quòd omnes autoritates Auer. in hac re, excepta illa octaui Physic. quæ dicitur non esse virtutis finitæ nec infinitæ, loquuntur de motoribus proximis, id est, animabus cælorum: vt ipsemet Auerr. in commentar. 41. 12. dicit, cùm post distinctionem motoris infiniti à finito subdit, quòd proportio inter motorem & mobilem in cælestibus, est propter motorem finitum: & quòd propter ipsum dixit Arist. in 2. Cæli, quòd primus orbis esset in labore, &c. Vel, & clarius (licet in idem redeat) dicendum, quòd ideo sæpè Auerrois negat dari motorem infiniti vigoris, sic quòd possit semper velocius mouere: non ex defectu potentiæ primi motoris, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum, & finitate motorum proximorum. Ex his enim sit, vt quemadmodum negatur 9. Metaph. commen. 7. Deum posse producere musca, non ex defectu potentiæ, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum exigente talem effectum fieri mediante corpore cælesti mobili, ita nihil minus negari simpliciter ab ipso potest, quod motor aliquis possit semper velocius mouere. Non ex defectu potentiæ primi motoris, sed quia non potest moueri, nisi mediante anima cæli, in qua modificatur virtus eius. Et sic nullus motor restat potens maiorem velocitatem facere: quamuis primus sit vigoris infiniti. Illud verò quod in comment. 79. 8. Physic. dicitur, scilicet quòd motor immaterialis, nec finitus nec infinitus dici potest, quamuis sonet quid falsum & ridiculosum, & propterea reprehensum sit à multis, quidam extorquentes, intelligunt ea ratione dictum de solo Deo: quia non est virtutis actiuæ, sed tantum mouet: vt finis. Quidam verò, quia non est virtutis actiuæ respectu velocitatis motus: de qua ibi est quæstio, sed tantùm sempiternitatis motus.

Ego autem nolens Auerroim Thomistam facere, neque me Auerroistam, sed veritatem solam sequi (quantùm cognoscere potero Deo concedente) puto id tunc voluisse Auerroim, quod sæpè mentem meam pulsauit tanquàm de Aristotelis officina veniens, scilicet quòd virtutes immateriales non sunt quantæ virtualiter, & consequenter nec finitæ nec infinitæ. Non simpliciter, sed eo modo quo sunt quantæ virtutes corporales, scilicet quòd non sunt proportionales motibus, vt scilicet quantò maior motus, tantò virtus immaterialis maior, quemadmodum est in corporalibus, sed sunt altioris ordinis virtutes. Et hoc modo saluari videtur processus Aristot. 8. Physic. quia cùm sufficienter excludatur ex textu 78. & 79. quòd nulla virtus corporea potest mouere tempore infinito, ex eo quòd talem virtutem oportet esse infinitam, & ad hoc sequeretur motus in non tempore, & de facto supponatur virtutem motiuam cæli mouere tempore infinito: reitat quod virtus illa sit extra ordinem virtutum corporearum: quarum nulla potest hoc facere, quia nec finita, nec infinita. Et consequenter habetur quòd sit impartibilis: & nec finita, nec infinita: etiam de virtuali quantitate loquendo, eo modo, quo virtutes corporeæ: alioquin eodem modo posset argui de virtute incorporea, sicut de corporea. Et secundum hoc cùm in textu vltimo octaui Physicorum dicitur motorem cæli esse potentiæ infinitæ, ly infinitæ, purè negatiuè teneri debet, id est, non finitæ. Hanc credo fuisse tunc mentem Auerrois, quam tamen, quia vidit possimodùm non esse veram (vt ex supradictis examinando rationem Aristotelis, & commentum 41. deduci ab exercitatis potest ex medio termino Aristot.) ideo in 12. Metaphy. commutauit in melius, admittendo ibi finitatem & infinitatem virtutis & proportionis.

¶Et sic sit finis præsentis quæstionis. Anno salutis 1499. die decima Septembris, Papiæ, in conuentu sancti Apollinaris: Ad Dei gloriosi laudem & honorem, & eorum temeritatem retundendam, qui Philosophiam suo ingenio meriri præsumentes, non verentur dicere virtutem infinitam non esse in rerum natura: quia est ens impossibile secundum principia Philosophiæ. Iam enim patet, quòd nullo Philosophiæ principio negato, non solum sustentatur, sed etiam ex sensibilibus probatur. Erubescant ergo.

¶Explicit quæstio de infinitate Dei.

QVAESTIO PRIMA REVEREND. D. D. Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis, tituli sancti Xisti, de potentia neutra.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

QVXTA primum articulum primæ quæstionis remansit tractanda quæstio de potentia neutra. Vnde quæritur. Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

¶Circa quam difficultatem quatuor agenda sunt. ¶Primo declarabitur titulus quæstionis. ¶Secundo ponetur opinio Scoti. ¶Tertio probabitur opposita opinio. ¶Quarto respondebitur obiectis.

¶QVO AD primum, Naturalis sumitur hic vt distinguitur contra artificiales. Inueniri verò in rebus naturalibus sumitur pro inuentione reali in singularibus naturalibus simpliciter. Et hoc ad differentiam eorum, quæ dicuntur in abstractione, sicut contingit de proprietatibus quantitatis vt sic, & aliis similibus, quæ tamen in rerum natura actualiter non inueniuntur. Potentia in proposito sumitur pro potentia receptiua. Naturalitas inclinationem naturalem respectu vtriusque actus, scilicet huius & oppositi, negatiuè simpliciter, sed in potentia receptiua vtriusque. Dico autem hoc quoniam dupliciter contingit imaginari potentiam aliquam neutram. Primò per negationem potentialitatis ad vtrumque: quemadmodum colorabile, nec ad grauem nec ad acutum sonum est in potentia. Et sic non vocatur potentia neutra, sed potentia nulla: colorabile enim non est receptiuum sonorum. Alio modo per negationem inclinationis in potentia receptiua vtriusque, sicut si poneremus aliquam superficiem receptiuam albi & nigri, & tamen ad neutrum inclinatam, & hæc propriè vocatur potentia neutra.

¶Est ergo sensus quæstionis: an inueniatur aliqua singularis potentia in rebus naturalibus receptiua alicuius actus: & tamen nec ad illum, nec ad oppositum inclinetur. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum, Scotus in prologo primi sent. q. 2. in 2. distin. 2. q. 6. tenet dari potentiam neutram, ponens quod potentia receptiua relata ad actum, aut est naturalis, aut violenta, aut neutra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Naturalis quidem si naturaliter inclinetur in illum: violenta verò, si ille sit contra eius inclinationem naturalem. Neutra verò, si neque inclinetur ad istam formam quam recipit, neque ad oppositam. Exemplum primi, vt motus deorsum lapidis. Exemplum secundi, motus sursum eiusdem. Exemplum tertij, superficies respectu albedinis & nigredinis. Etenim manifestè patet inueniri in angelis talem potentiam, eo quòd potentia passiua quæ est in angelo ad essendum in loco, neutra est. Quod probat dupliciter: tum quia tale passum non inclinatur naturaliter ad istam formam, vel oppositam: tum quia si esset in aliquo loco naturaliter: esset in alio loco violenter. Et probatur sequela per Auic. 9. Metaphy. volentem, quòd si motus cæli esset naturalis, terminaretur ad quietem naturalem: & motus ab illa esset violentus. Posset quoque multipliciter argui pro hac opinione, sed quoniam stabiliendo oppositam habetur solutio omnium, ideo hæc sufficiant de secundo.

Opinio tertia. ¶Quo ad tertiũ, Propono vnam quæstionem, & vnam distinctionem: ex quibus probabitur intentum. Propositio igitur hæc est: Omnis potentia rei naturalis respicit per se primò & naturaliter aliquem actum. Probatur quo ad primam partem: quia, vt dicitur 9. Metaphy. text. 13. potentia diffinitur per actum. Actus nanque diffiniens potentiam, proculdubio est per se primò respectus ab illa: quoniam neque actus per accidens, neque actus per se secundò illi æquiualet. Quo ad secundam verò partem, scilicet naturaliter, probatur: quia ex secũdo Physi. tex. 78. vnumquódque sicut agitur, ita aptum natum est agi, & econtrà: sed potentia fit à natura, & est propter actum, vt patet 9. Metaph. text. 15. & 16. ergo potentia naturaliter fit, & est propter actum: ergo propter actum, quem per se primò respicit: & sic omnis potentia naturaliter respicit suum per se primò actum. Totus processus clarus est ex allegatis & traditis in 1. Physi. quomodo natura agit propter finem, & quo pacto ea quæ à natura aguntur propter finem, naturaliter inclinantur in finem, &c.

¶Distinctio verò est, quòd potentia receptiua potest comparari quatuor modis ad actus. potest enim colorabile (verbi gratia) comparari ad colorem, ad species coloris, ad contrarium coloris, & ad disparata, scilicet sonos. Si comparetur ad colorem, sic comparatur naturaliter & per se primò. Si ad speciem eius, naturaliter quidem sed non per se primò. Si ad contrarium, violenter. Si ad disparata, nulliter, nisi fortè per accidens. Nec hæc egent probatione, quoniam per se sunt notæ ex terminis, nisi quis obiiciat actus, ad quos potentia se habet obedientialiter. Sed quoniam de hoc erit sequens quæstio, nec hi locantur à Scoto sub potentia neutra: ideo nihil proposito obstant.

¶Ex his autem deducitur opposita opinio, scilicet quòd omnis potentia in rerum natura relata ad actum receptabilem in ea, aut est naturalis, aut violenta: ita quòd nulla est neutra, omissa pro nunc potentia obedientiali, vtpotè non spectante ad præsens propositum. Probatur autem hæc conclusio sic: Omnis potentia receptiua alicuius actus aut respicit illum per se primò, aut per se secundò, aut contrarium his. sed tam actum per se primò respectum, quam per se secundò respicit naturaliter, & contrarium eis respicit violenter: ergo omnis potentia receptiua alicuius actus, aut est naturalis, aut violenta. Minor est per se nota: & maior probatur sic, Si daretur quartum genus actuum receptibilium in aliqua potentia, illud esset actus disparatus ab eo, quem per se primò respicit illa potentia: sed hoc esse non potest: ergo potentia non potest recipere, nisi illa tria numerata. Quòd autem hoc sit impossibile, patet inductiuè. Colorabile enim nullam habet potentiam ad sonos, neque calefactibile ad colores, & sic de aliis. Et probatur ratione: quia potentia vnius generis non est ad actus alterius: vt patet 11. Metaphy. in tractatu de principiis prædicamentorum. Et quoniam rationi hæc consonant, ideo hanc sequamur viam. Et hæc de tertio.

¶Quo ad quartum respondetur, quòd distinctio illa trimembris est voluntaria quo ad tertium membrum. Nec id quod adducitur de superficie, iuuat: quoniam aliud est loqui de superficie absoluta, & aliud de superficie Physica tali in rerum natura inuenta. Superficies enim absoluta non solùm abstrahit ab albo & nigro, sed etiam ab omni sensibili, & rursus aliqua superficies est quæ repugnat colori omni: vt patet de superficie cæli. Itaque loquendo de superficie tali, id est, colorabili, dicitur quòd vt sic non est indifferens ad album & nigrum per exclusionem inclinationis naturalis, sed per exclusionem maioris ad vnum, quam ad alium: quoniam huiusmodi superficies respicit naturaliter colorem, & omnes species eius, sed colorem per se primò, speciem verò per se secundò. Et simile est de materia prima respectu diuersarum formarum substantialium: ipsa quidem per se primo respicit formam per motum aut mutationem acquisibilem quouismodo, per se autem secundo respicit hanc & illam formam. Et sic naturaliter inclinatur in omnes, & indifferens est ad omnes aut multas: non per exclusionem inclinationis naturalis ad eas, sed per exclusionem maioris inclinationis ad vnam, quàm ad aliam.

¶Ad id verò quod adducitur de potentia locabili in angelo, dicitur, quòd falsum supponit, scilicet in angelo esse potentiam passiuam respectu ipsius Vbi. vt enim in tractatu de angelis dictum est, angelum esse in loco, non est ipsum recipere aut pati, sed operari, seu virtualiter tangere locum. Vnde non oportet solicitari, nisi de actiua potentia angeli, quam constat esse naturalem, liberè tamen exercitam.

¶Quamuis ea quæ adducuntur à Scoto ad probandum suum intentum de angelo, non cogant: quoniam hæc consequentia formaliter non valet, A est naturaliter in vno loco: ergo est violenter in aliquo alio, vt patet de singulis partibus orbis lunæ. Quælibet enim est naturaliter in occidente, & similiter in Oriente, & tamen nullibi violenter, & mutat locum subiecto & ratione. Nec confirmatio ex Aui. conuincit: quoniam non nisi de motu merè naturali verificatur dictum eius. Motus enim cæli naturalissimus est ex parte principij passiui (ita quòd ex hac naturalitate redditur ratio, quare in eo nullus est labor mouenti: vt patet 2. Cæli. text. 3.) quamuis ex parte principij actiui sit animalis. Vnde hoc magis ad oppositum intenti Scoti videtur, quoniam sic motus angeli esset naturalis ex parte principij passiui absque sequela inconuenientium, sicut de motu cæli dicimus. Hæc de quarto & de tota quæstione.

QVAESTIO SECVNDA, DE POtentia receptiua actuum supernaturalium in potentia naturali.

¶Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

VXTA eundem articulum quærendum erat, Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

¶In qua quæstione quatuor agenda sunt. ¶Primò, declarabitur titulus. ¶Secundò recitabitur opinio Scoti. ¶Tertiò examinabitur. ¶Quartò respondebitur quæsito.

¶QVO AD primum, Potentia receptiua hic sumitur formaliter: vt receptiua est, quicquid sit de ipsa, vt elicitiua actus. Actus supernaturalis dicitur quem non potest secundum naturæ cursum adipisci, vt gratia, charitas, visio Dei, & reliqua huiusmodi. Potentia naturalis vocatur non subiectiuè, id est potentia naturæ, sed formaliter, id est, potentia naturaliter inclinata. Ita quòd sensus quæstionis est, Vtrum potentiæ in rebus naturalibus inuentæ in quibus recipiuntur actus supernaturales, naturaliter inclinentur ad illos. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum, Scotus in 1. q. 1. prolog. & in 4. distinct. 49. in pluribus locis tenet affirmatiuam partem quæstionis. Putat nanque, quòd potentia comparari potest ad actum recipiendum, & agens impressiuum actus, & quòd in prima comparatione nulla est supernaturalitas: sed potentia est vel naturalis, vel violenta, vel neutra. In secũda autem comparatione est differentia naturalitatis à supernaturalitate: quoniam si comparatur ad agens naturaliter impressiuum, est naturalitas: si non naturaliter impressiuum, est supernaturalitas. Confirmatque positionem suam ex hoc quòd potentia receptiua actus supernaturalis in seipsa est receptiuè capax illius, & naturaliter perficitur per illum cùm habet, & naturaliter appetit illum cùm non habet. Ex his manifestè sequitur, ergo naturaliter inclinatur in illum: &, ergo est potentia naturalis respectu illius.

¶Singula autem assumpta probãtur. Primum quidem, quia nullo eget potentia animæ medio ad recipiendum charitatem, & similiter intellectus respectu luminis gloriæ, &c. Secundum verò, quia potentia naturaliter perficitur per actum qui est eius perfectio. Tertium autem, quia vnumquódque appetit naturaliter suam perfectionem, sed maximè naturaliter appetit maximam perfectionem, ex principio Metaphysicę: sed actus supernaturalis, vt visio Dei, &c. est maxima perfectio: ergo, &c. Sumus igitur secundum hæc in naturali potentia ad supernaturales perfectiones, non possumus tamen acquirere eas nisi supernaturaliter: quia oportet acquisitionem hanc ab agente supernaturali, scilicet Deo glorioso, causari. Hæc de secundo.

¶Quo ad tertium, tria minus bene dicta in præfata opinione videntur, scilicet principalis conclusio & eius probatio, & vsus vocabulorum. Malè in primis vtitur ly supernaturale dum omnem actionem Dei ad extra supernaturalem vocat, quia Deus est agens non naturale, sed liberum. Constat nanque quod alia est distinctio naturalis contra supernaturale, & alia naturalis contra liberum. Primo nanque modo anima Sortis producitur naturaliter, secundo autem non. Vnde nisi vocabulis abuti velimus ad

mus ad placitum cuiusque, supernaturale est, quod supra facultatem ordinis creaturis debiti in eis est. Omnes enim naturalia à supernaturalibus distinguimus frequenti vsu per hoc, quòd aliquid fit secundum debitum naturæ ordinem, & aliquid fit supra illum. ratio deinde assumpta manifestè aut falsa est, aut petit principium. Cùm enim dicit, quòd potentia naturaliter perficitur per suum actum, & similiter appetit suam perfectionem, aut ly suum, significat suum per informationem actu vel potentia, aut per naturalem proportionem seu inclinationem. Si primo modo, falsa est maior: graue enim existens sursum, non naturaliter, sed violenter perficitur per esse sursum: & tamen esse sursum est actus & perfectio eius per informationem. Si verò secundo modo, petitio est principij in minore: hoc enim est probandum, scilicet quòd potentia naturalis habeat actum supernaturalem, vt suum hoc modo. Quod quoque dicitur de immediata receptione, ad propositum nihil infert: æs enim immediatè receptiuum est figuræ Mercurij, & tamen non naturaliter. Conclusio demum principalis voluntaria relinquitur, & irrationabilis ostendetur probando oppositam. Hæc de tertio.

¶Quo ad quartum conclusio respõsiua quæsito est, quòd potentia ad actus supernaturales, non est naturalis, sed obedientialis. Et probatur tripliciter. Primò ex parte actus, sic, Actus supernaturalis dupliciter inuenitur, scilicet secundum se, vt gratia, & secundum talem modum fiendi, vt visus cæco datus. Visus enim secundum se est naturalis actus hominis, sed quòd cæco in instanti detur, supernaturale est. Charitas verò & talia, sunt secundum se actus supernaturales, adeo vt implicet contradictionem connaturales esse, aut fieri alicui creaturæ factæ vel factibili, vt etiam ipse Scotus in 2. distinct. 23. fatetur. Si ergo in natura nulla est naturalis potentia ad actum supernaturalem ratione modi vt sic, à fortiori nulla est naturalis potentia ad actus naturales simpliciter. Sed in natura nullam esse naturalem potentiam ad illos actus, patet ex frequenti vsu, quo naturalem potentiam ad miracula negamus. Et ex hoc sequitur, quòd supernaturalitas inuenitur non solùm comparando potentiam ad agens, propter supernaturalem acquisitionem actus, sed etiam comparando potentiam ad actum propter supernaturalitatem actus in se.

¶Secundò, ex parte potentiæ sic, Omni potentiæ passiuæ naturali respondet aliqua potentia actiua proxima: ergo respondet potentia actiua naturalis. Antecedens est maxima assumpta ab Aristot. 5. de Anima text. 17. ad probandum dari intellectum agentem. Fundatur enim super hoc, ꝙ in omni natura vbi est patiens, oportet ponere agens. Et certũ est quòd de proximo, non de primo agente loquitur: alioquin distributiuum non feciſſet dicens in omni natura, &c. Et per hoc excluditur responsio Scoti dicentis, quòd sufficit quod detur primum agens. Consequentia autem probatur, quia potentia supernaturalis non est proximum actuum naturalis potentiæ, vt ex terminis patet: naturale enim soli naturali cognatum est.

¶Tertiò ex parte subiecti. Cum enim quidditatiua cognitio alicuius sit sufficiens ratio omnium proprietatum eius, & ex ea soluantur omnes difficultates contingentes rei (vt in 4. Physic. dicitur) consequens est, ꝙ cognita quidditatiuè re aliqua, cognosci ex ea possint omnes eius naturales potentiæ: & cum potentiæ cognitio ex actu pendeat (vt dicitur 9. Metaphy.) consequens est quòd actus ad quos sunt naturales potentiæ, cognoscantur, & cùm huiusmodi actus sint supernaturales apud Scotum, sequitur de primo ad vltimum, quòd ex cognitione quidditatiua alicuius naturalis cognoscuntur supernaturalia: quod est manifestè falsum.

¶Et confirmatur, Quia certè scimus hanc maiorem, quòd nulla naturalis potentia est frustrà. ergo si scimus hanc minorem, quòd in materia vel anima vel quacúnque alia re est naturalis potentia ad actum supernaturalem, oportet concedere, quòd scimus supernaturalia illa debere esse: & sic sciemus resurrectionem mortuorum futuram & gratiam iustificantem impium, &c. quod est ridiculum. Nec euacuat hanc rationem responsio Scotica dicens, quòd anima secundum illam rationem est ignota. Cognitio nanque quidditatiua alicuius nihil naturale illius incognitum relinquit: quoniam continet formaliter vel virtualiter omnem illius notitiam. Nec euaditur, dicendo quòd substantia non potest à nobis pro statu isto quidditatiuè & propriè cognosci, quoniam quicquid sit de hoc, habetur intentum, scilicet quòd ex quidditatiua rerum naturalium cognitione siue habeatur pro statu isto, siue non, possit scientia haberi de supernaturalibus, & sic reuelatio de gratia, beatitudine pollicita, resurrectione, & aliis huiusmodi, ad quæ naturalis ponitur potentia receptiua non frustra: erit necessaria secundum quid, scilicet pro statu isto, & non simpliciter: quod est manifestè falsum.

¶Hæc de quarto.

TRACTATVS DE NOMINVM ANAlogia Reuerendiss. D. D. Thomæ de Vio, Cardinalis tituli sancti Xisti.

CAPVT I.

¶Quotuplex sit analogia, cum declaratione primi modi.

NVITATVS & ab ipsius rei obscuritate, & à nostri æui flebili profundarum literarum penuria, de nominum analogia in his vacationibus tractatum edere intendo. Est siquidem eius notitia necessaria, adeò vt sine illa non possit Metaphysicam quispiam ducere, & multi in aliis scientiis ex eius ignorantia errores procedant. Quod si vllo vsquam tempore accidit, hac ætate id euenire clara luce videmus, dum analogiam vel indisiunctionis, vel ordinis, vel conceptus præcisi vnitate, cum inæquali participatione constituunt. Ex dicendis nanque patebit opiniones huiusmodi à veritate (quæ vltro se offerebat) per abrupta deuiasse.

¶Analogiæ igitur vocabulum proportionem seu proportionalitatem, vt à Græcis accepimus, in proposito sonat, adeò tamen extensum distinctúmque est, vt multa nomina analogia abusiue dicamus, & multarum distinctionum adunatio si fieret confusionem pareret. Ne tamen rectum obliqui iudicio priuetur, & singularitas in loquendo accusetur: vnica diuisione trimembri omnia comprehendemus, & à minus propriè analogis ad verè analoga procedemus.

¶Ad tres ergo modos analogiæ analoga omnia reducuntur, scilicet ad analogiam inæqualitatis, & analogiam attributionis, & analogiam proportionalitatis. Quamuis secundum veram vocabuli proprietatem & vsum, Aristotelis vltimus modus tantum analogiam constituat: primus autem alienus ab analogia omnino sit.

¶Analoga secundum inæqualitatem vocantur, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est omnino eadem: inæqualiter tamen participata. Et loquimur de inæqualitate perfectionis: vt corpus nomen commune est corporibus inferioribus & superioribus. Huiusmodi autem analoga Logicus vniuoca appellat, Philosophus verò æquiuoca, eò quòd ille intentiones considerat nominum, iste autem naturas, vnde & in 10. Metaphy. text. comment. vlt. Aristo. dicit, quòd corruptibili & incorruptibili nihil est commune vniuocum, dispiciens vnitatem rationis seu conceptus tantum. 7. Physic. text. comment. 31. dicitur iuxta genus latere æquiuocationes: quia huiusmodi analogia cum vnitate conceptus non dicit vnam naturam simpliciter, sed multas compatitur sub se naturas ordinem inter se habentes: vt patet inter species cuiuscúnque generis specialissimas, & subalternas magis. Omne enim genus analogum hoc modo appellari potest: licet non multum consueuerint nisi generalissima & his propinqua sic vocari: vt patet de quantitate & qualitate in prædicamentis, & corpore, &c.

¶Hanc analogiam S. Tho. in primo Sent. dist. 19. vocat analogiam secundum esse tantum: eò quòd analogata parificantur in ratione significata per illud nomẽ commune, sed non parificantur in esse illius rationis. Perfectius siquidem esse habet in vno quàm in alio cuiuscúnque generis ratio, vt in Metaphysica pluries patet. Non solùm enim planta est nobilior minera: sed corporeitas in planta est nobilior corporeitate in minera: & sic de aliis. Perhibet quoque huic analogiæ testimonium Auer. in commen. secundo 11. Metaphy. dicens cum vnitate generis stare proprietatem & posterioritatem eorum quæ sub genere sunt.

¶Hæc pro tanto analoga vocantur: quia considerata inæquali perfectione inferiorum, per prius & posterius, ordine perfectionis de illis dicitur nomen illud commune. Et iam in vsum venit, vt quasi synonimè dicamus aliquid dici analogicè, & dici per prius & posterius. Abusio tamen vocabulorum hæc est, quoniam dici per prius & posterius superius est ad dici analogicè. In huiusmodi autem analogis quomodo inueniantur vnitas, abstractio, prædicatio, comparatio, demonstratio, & alia huiusmodi, non oportet determinare: quoniam vniuoca sunt secundum veritatem: & vniuocorum canones in eis seruandi sunt.

CAPVT II.

¶Analogia attributionis quid sit, & quot modis fiat, & quæ eius conditiones.

ANALOGA autem secundum attributionem sunt, quorum nomen est commune, ratio autem, secundum illud nomen est eadem secundum terminum, & diuersa secundum habitudines ad illum: vt Sanum commune nomen est medicinæ & vrinæ & animali, & ratio omnium, inquantum sana sunt, ad vnum terminum Sanitatem, scilicet diuersas dicit habitudines. Si quis enim assignet

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid est animal inquantùm sanum, subiectum dicet sanitatis, vrinam verò inquantum sanam, signum sanitatis, medicinam autem inquantum sanam, causam sanitatis proferet. Vbi clarè patet rationem sani esse nec omninò eandem, nec omninò diuersam, sed eandem secundum quid, & diuersam secundum quid. est enim diuersitas habitudinum, & identitas termini illarum habitudinum.

¶ Quadrupliciter autem fieri potest huiusmodi analogia, secundum quatuor genera causarum vocando pro nunc causam exemplarem causam formalem. Contingit siquidem multa ad vnum finem, & ad vnum efficiens, & ad vnum exemplar, & ad vnum subiectum secundum aliquam vnam denominationē attributionem diuersimodè habere: vt patet ex exemplis ipsius Arist. Ad causam enim finalem pertinet exemplum de sano in 4. Meta. text. c. 1. Ad efficientem verò exemplum de medicinali ibidem positum. Ad materialem autem analogia entis ibidem subiuncta. Ad exemplarem demum analogia boni posita in primo Ethic. cap. 7.

¶ Attribuuntur autem analogiæ huic multæ conditiones, ordinatè se consequentes, scilicet quòd analogia ista sit secundum denominationem extrinsecam tantùm: ita quòd primum analogatorum tantùm est tale formaliter, cætera autem talia denominantur extrinsecè. Sanum enim ipsum animal formaliter est, vrina verò & medicina, & alia huiusmodi, sana denominantur non à sanitate eis inhærente, sed extrinsecè ab illa animalis sanitate significatiuè vel causaliter. &c. Medicatiuum quoque à medicinali arte deriuatum, medicum formaliter denominat. Instrumenta verò & quæcúnque alia medicatiua dicuntur extrinseca denominatione ab illa arte dicuntur. Sola etiam substantia formaliter est ens, quasi esse subiectum, & habens esse cætera autem entia ideò dicuntur, quia illius entis mensuræ, dispositiones, actiua, & cætera sunt boni quoque ratio in bono per essentiam saluata: quo exemplariter cætera denominantur bona in solo primo bono formaliter inuenitur: reliqua autem extrinseca denominationē secundum illud bonum bona dicuntur.

¶ Sed diligenter aduertendum est, quòd hæc huiusmodi analogiæ conditio, scilicet quòd non sit secundum genus causæ formalis inhærentis, sed semper secundum aliquid extrinsecum est formaliter intelligenda, & non materialiter, id est, non est intelligendum per hoc quòd omne nomen quod est analogum per attributionem, est commune analogatis, sic q̃ primo tantùm conuenit formaliter, cæteris autem extrinseca denominatione (vt de sano & medicinali accidit) ista enim vniuersalis est falsa: vt patet de ente & bono, nec haberi potest ex dictis: nisi materialiter intellectis. Sed est ex hoc intelligendum, q̃ omne nomen analogum per attributionem vt sic, vel inquantum sic analogum, commune est analogatis sic, quòd primo conuenit formaliter, reliquis autem extrinseca denominatione. Hoc siquidem verum est, & ex formali intellectu præcedentiū manifestè sequitur. Ens enim quamuis formaliter cōueniat omnibus substantiis, & accidētibus, &c. inquantum tamen entia omnia dicuntur ab ente subiectiuè vt sic, sola substantia est ens formaliter: cætera autem entia dicuntur, quia entis passiones vel generationes & cætera sunt, licet entia formaliter alia ratione dici possint. Et simile est de bono. Licet enim omnia entia bona sint bonitatibus sibi formaliter inhærentibus, inquantum tamen bona dicuntur bonitate primæ est effectiuè, aut finaliter, aut exemplariter, omnia alia non nisi extrinseca denominatione bona dicuntur illamet bonitate qua Deus ipse bonus formaliter in se est.

¶ Et ex hac conditione statim infertur alia, scilicet, quòd illud vnum ad quod diuersæ habitudines terminantur in huiusmodi analogis, est vnum non solùm ratione, sed numero. Quod dupliciter intelligi potest secundum quod analogata dupliciter sumi possunt, scilicet vniuersaliter & particulariter. Si enim sumuntur analogata particulariter, illud vnum necessariò est vnum numero verè & positiuè. Si autem sumantur vniuersaliter, illud vnum necessariò est vnum numero negatiuè, id est, non numeratur in illis analogatis vt sic: quamuis in se sit vniuersale quoddam & non vnum numero. Verbi gratia, Si sumantur hæc vrina sana, hæc medicina sana, & hoc animal sanum: hæc omnia dicuntur sana à sanitate existente in hoc animali, quam constat vnam numero verè esse. Sortes enim dicitur sanus, quia hanc habet sanitatem, medicina, quia illam facit, vrina, quia eandem significat, &c. Si verò sumantur, animal sanum in communi, & vrina sana in communi, & medicina sana in communi, sic formaliter loquendo sanitas à qua huiusmodi sana dicuntur, non est vna numero in se, eo quòd causæ vniuersales effectibus vniuersalibus comparandæ sunt. Et simile est de signis, & instrumentis, & conseruatiuis, & aliis huiusmodi: sed est vna numero in istis analogatis. Non enim numeratur sanitas in animali, vrina, & diæta, quoniam non est alia sanitas in vrina, & alia in diæta, & alia in animali.

¶ Et sequitur conditio ista ex præcedenti: quoniam commune secundum denominationem extrinsecam non numerat id à quo denominatio sumitur in denominatis: sicut vniuocum multiplicatur in suis vniuocatis, & propter hoc dicitur vnum ratione tantum, & non numero in suis vniuocatis. Alia enim est animalitas hominis, & alia equi, & alia bouis, animalis nomine adunatæ in vna ratione.

¶ Ex hac autem conditione infertur alia: scilicet quòd primum analogatum ponitur in ratione cæterorum, secundum illud nomen analogum: quoniam cætera non suscipiunt illud nomen, nisi per attributionem ad primum in quo formaliter saluatur eius ratio. Cadit siquidem in ratione medicinæ, & diætæ, & vrinæ, &c. inquantum sana sunt, animalis sanitas, sine qua intelligi cætera sana non possunt: & simile est de aliis iudicium.

¶ Ex hoc autem sequitur vlterius, quòd nomen sic analogum, vnum certum significatum commune omnibus partialibus eius modis seu omnibus analogatis non habet. Et consequenter, quòd nec conceptum obiectiuum, nec conceptum formalem abstrahentem à conceptibus analogatorum habet: sed sola vox cum identitate termini diuersimodè respecti communis est. Ita quòd cùm in hac analogia sint tria, vox scilicet, terminus, & respectus, diuersi ad illum, nomen analogum terminum quidem distinctè significat (vt sanum sanitatem) respectus autem diuersos ita indeterminatè & confusè importat, vt primum distinctè vel quasi distinctè ostendat: cæteros autem confusè, & per reductionem ad primum. Sanum enim respectus multos ad sanitatem, puta habentis, significantis, causantis, &c. sic in vna voce sanitatem distinctè importante confundit, vt respectum primum: scilicet habentis seu subiecti distinctè significet. Sanum enim absolutè dicimus sanitatem habentem, vt subiectum, cæteros autem respectus indeterminatè importat, & per attributionem ad primum, vt patet ex dictis.

¶ Et propter hoc tria de huiusmodi analogo dicuntur, scilicet quòd commune est omnibus analogatis, non secundum vocem tantùm, & quòd simpliciter prolatum stat pro primo, & quòd non est prius primo analogato, in quo tota ratio formaliter saluatur. Primum quidem peculiariùs significat, & supra omnia analogata superius significatum non habet.

¶ Diuiditur autem à S. Tho. analogia hæc in analogiam duorum ad tertium, vt vrinæ & medicinæ ad animal sanum, & in analogiam vnius ad alterum, vt vrinæ vel medicinæ, ad animal sanum. Nec habet diuisio ista alia membra à supradictis, quoniam hæc circuit analogiam, secundum omnia genera causarum, sed ad hoc facta, vt ostendatur differenter suscipi nomen analogum, quando ponitur primum analogatum ex vna parte, & cætera ex alia parte. & quando secundorum analogatorum vnum hinc, & alterum inde ponitur, secundum quodcúnque genus causæ analogia fiat. Primo enim & cæteris sic commune est analogum, vt nihil eis prius ponat aut significet: & propterea vocatur analogia vnius ad alterum: ponendo omnia alia à primo loco vnius. Secundis autem analogatis sic commune est nomen analogum, vt aliquid omnibus eis prius ponat: primum scilicet ad quod omnia secunda attribuuntur. Et vocatur analogia duorum ad tertium vel multorum ad vnum: quia non inter se est attributio, sed ad primum.

¶ Appellantur autem analoga secundum attributionem à Logico æquiuoca, vt in principio prædicamentorum patet, vbi animal æquiuocum dicitur ad animal verum & pictum. Animal enim pictum non purè æquiuocè, sed per attributionem ad animal verum animal dicitur. & in ratione eius inquantum animal manifestè patet, verum animal accipit. Quærenti enim, quid animal pictum in eo quod animal, respondebitur, imago animalis veri. A Philosophis verò Græcis nomina ex vno vel ad vnum, aut in vno, & media inter æquiuoca & vniuoca dicuntur, vt pluries in Metaphysica patet. & expressè in primo Ethicor. huiusmodi nomina contra analoga distinguuntur, vt infrà amplius dicetur. A Latinis autem vocantur analoga vel æquiuoca à consilio. Hanc analogiam Sanctus Thom. in 1. Senten. distinctione 19. vocat analogiam secundum intentionem, & non secundum esse, eo quòd nomen analogum non sit hic commune secundum esse, id est formaliter, sed secundum intentionem, id est secundum denominationem: vt enim ex dictis patet, in hac analogia nomen commune non saluatur formaliter nisi in primo, de cæteris autem extrinseca denominatione dicitur. Hæc ideò analoga apud Latinos dicuntur: quia proportiones diuersas ad vnum dicunt, extenso proportionis nomine ad omnem habitudinem: abusiua tamen locutio hæc est, quamuis longè minor quàm prima.

¶ Quomodò autem de huiusmodi analogis sit scientia, & contradictiones, & demonstrationes, & consequentiæ, & alia huiusmodi de eis fiant, ex dictis & Aristot. consuetudine patet. Oportet enim significationes diuersas prius distinguere (propter quod ambigua apud Arabes hæc dicuntur) & deinde à primo ad alia

ad alia procedere, sicut à centro ad circunferentiam diuersis proceditur viis.

CAPVT III.

¶ Analogia proportionalitatis quid & quotuplex, & quomodo sola propriè analogia vocatur.

EX ABVSIVE igitur analogis ad propriè analoga ascendendo, dicimus analoga secūdum proportionalitatem dici, quorum nomen est commune, & ratio secūdum illud nomen est proportionaliter eadem. Vel sic, Analoga secundum proportionalitatem dicuntur, quorum nomen commune est, & ratio secundum illud nomen est similis secundum proportionem, vt videre corporali visione, & videre intellectualiter, communi nomine vocantur videre, quia sic intelligere rem animæ offert, vt videre corpori animato. Quamuis autem proportio vocetur certa habitudo vnius quantitatis ad aliam (secundum quod dicimus quatuor duplam proportionem habere ad duo) & proportionalitas dicatur similitudo duarum proportionum secundū quod dicimus ita se habere octo ad quatuor, quemadmodum sex ad tria: vtrobique enim dupla proportio est, &c. Transtulerunt tamen Philosophi proportionis nomen ad omnem habitudinem conformitatis, commensurationis, capacitatis, &c. Et consequenter proportionalitatem extenderunt ad omnem similitudinem habitudinum. Et sic in proposito vocabulis istis vtimur.

¶ Fit autem duobus modis analogia hæc, scilicet metaphoricè, & propriè: metaphoricè quidem, quando nomen illud commune absolutè vnam habet rationem formalem: quæ in vno analogatorum saluatur, & per metaphorā de alio dicitur: vt ridere vnam secundum se rationem habet: analogum tamen metaphoricè est vero risui, & prato florenti, aut fortunæ successui: sic enim significamus hæc se habere, quemadmodum homo ridens. Et huiusmodi analogia sacra Scriptura plena est, de Deo metaphoricè notitiam tradens. Propriè verò fit, quando nomen illud commune in vtroque analogatorum absque metaphoris dicitur, vt principium in corde respectu animalis, & in fundamento respectu domus saluatur. Quod vt Auer. in commen. 7. primi Ethic. ait, proportionaliter de eis dicitur.

¶ Præponitur autem analogia hæc cæteris antedictis dignitate & nomine: dignitate quidem, quia hæc sit secundum genus causæ formalis inhærentis, quoniam prædicat ea quæ singulis inhærent. Altera verò secūdum extrinsecam denominationem fit. Nomine autem quoniam analoga nomina apud Græcos (à quibus analogiæ vocabulū habemus) hæc tantum dicuntur: vt ex Arist. etiam colligitur, qui in Metaphysica, nomina quæ dicimus analoga per attributionem, ex vno, vel ad vnum, vel in vno vocat: vt patet in princip. & in 4. & 7. text. cap. 15. in 5. autem Metaph. cap. de vno. in text. 12. diffiniens vnum secūdum analogiam: vt synonymis vritur vnum analogia, & vnum proportione, & diffinit esse ea quæ sunt; se habent: vt aliud ad aliud, apertè insinuans illam esse propriè analogorum diffinitionem, quam diximus. Quod tamen clarius in Arabica habetur translatione dicente, illa quæ sunt vnum secundum æqualitatem, scilicet proportionalem, sunt quorum proportio est vna, sicut proportio alicuius rei ad aliā rem, vbi Auer. exponens ait: Et illa dicuntur vnum, quæ sunt vnum secundum proportionalitatem, sicut dicitur, quòd proportio rectoris ad ciuitatem & gubernatoris ad nauem, est vna. In secundo quoque post cap. 11. huiusmodi nomina proportionalia, analoga vocat. Et quod plus est, in primo Ethic. cap. 7. distinguit supradicta nomina ad vnum, aut ex vno, contra analoga, dum loquens de communitate boni ad ea quæ bona dicuntur, ait: Non sunt similantur æquiuocis: sed certè ei quod est ab vno esse vel ad vnum omnia contendere, vel magis secundum analogiam. Et subdens exemplum analogiæ dicit, Sicut enim in corpore visus, in anima intellectus. In quibus verbis diligenti lectori non solum nomen analogiæ, hoc quod diximus sonare docuit: sed præferendam esse in prædicationibus metaphysicis hanc infinuauit analogiam in ly magis vt S. Tho. ibidem propter supradictam rationem optimè exponit. Scimus siquidem secundum hanc analogiam rerum intrinsecas entitates, bonitates, veritates, &c. quod ex priori analogia non scitur. Vnde sine huiusmodi analogiæ notitia, metaphysicales processus absque arte discutiuntur. Accidit quæ huiusmodi ignorantibus, quod antiquis nescientibus logicam: vt in secundo Elenchorum dicitur. Nec fuit fortè ab Arist. tempore tam periculosus casus iste, sicut modò apud nos est: quoniam blasphemare ferè videtur qui metaphysicales terminos analogos dicens, secūdum proportionalitatem communes exponit. Cum tamen Auer. dicat super prædicto text. Et dignus his tribus modis est, vt sit nomen boni dictum de eis secundum viam, quæ dicitur de proportionalibus. Vocatur quoque à S. Tho. in primo Sent. dist. 19. analogia secundum esse & secundum intentionem, eo quòd analogata ista, nec in ratione communis nominis, nec in esse illius rationis participantur: & tamen tam in ratione illius nominis quam in esse eiusdem proportionaliter conueniunt. Sed quoniam, vt dictum est, obscura & necessaria valdè res hæc est, accuratè distinctéque diluci denda est per plura capita. *Alias proportionalitatis.*

CAPVT IIII.

¶ Quomodo analogum nomen ab analogatis distinguatur.

QVONIAM autem analogia media est inter æquiuocationem puram & vniuocationem, ex extremis medij natura declaranda est. Et quia in nominibus tria inueniuntur, scilicet vox, conceptus in anima, & res extra, seu conceptus obiectiuus: & ideò singula perlustrando, dicendum est quomodo analogum ab analogatis distinguatur.

¶ Et a rebus incipiendo (quia priores conceptibus & nominibus sunt) dicimus quòd nomine æquiuoco ita diuersæ res significantur, quòd vt sic non nisi voce adunantur. Vniuoco verò diuersæ res ita significantur, quòd vt sic ad rem in se simpliciter vnam abstractam & præcisam in esse cognito ab eis, adunantur. Analogo autem nomine res diuersæ ita significantur, quòd vt sic ad res diuersas secundum proportionem vnam vniuntur. Vocatur autem in proposito non solum natura aliqua, sed quicúnque gradus, quæcúnque realitas, & quodcúnque reale in rebus inuētum. Vnde inter vniuocationem & analogiam hæc est differētia, quòd res fundantes vniuocationem sunt sic adinuicem similes, quòd fundamentum similitudinis in vna est eiusdem rationis omninò cum fundamento similitudinis in alia: ita quòd nihil claudit in se vnius ratio, quòd non claudat alterius ratio. Ac per hoc fundamentum vniuocæ similitudinis, in vtroque extremorum æquè abstrahit ab ipsis extremis. Res autem fundantes analogiam sic sunt similes, quòd fundamentum similitudinis in vna diuersæ est rationis simpliciter à fundamento illius in alia, ita quòd vnius ratio non claudit id quod claudit ratio alterius. Ac per hoc fundamentum analogiæ similitudinis in neutro extremorum oportet esse abstractum ab ipsis extremis: sed remanent fundamenta distincta, similia tamen secundum proportionem: propter quod eadem proportionaliter vel analogicè dicuntur.

¶ Et vt omnibus possint prædicta patere, declarantur exemplariter in vniuocatione huius nominis animal, & analogia huius nominis ens, homo, bos, leo, & cætera animalia, quia habent in se singulas naturas sensitiuas seu proprias animalitates, quas cōstat diuersas secundum rem esse & mutuo similes. Sic quod in quocúnque extremo (puta homine: aut leone) consideratur secundum se animalitas, quæ est similitudinis fundamentum, inuenitur æqualiter abstrahens ab eo in quo est, & nihil includens in vno quod non in alio, ideò & in rerum natura fundant secundum suas animalitates similitudinē vniuocam quæ identitas generica vocatur, & in esse cognito adunantur non ad duas vel tres animalitates, sed vnam tantùm quæ animalis nomine in concreto per se primò significatur & vniuocè vocatur communi nomine animal. Omnium siquidem eorum secūdum quod naturas sensitiuas habent, indistincta omnino est ratio: quæ est illius rei, quam animalitatem vocauimus, adæquata diffinitio. Substantia autem, qualitas, quantitas, &c. quia non habent in suis quidditatibus aliquid prædicto modo abstrahibile (pura entitatem) quoniam supra substantialitatem nihil amplius restat, ideò nullam substantialitatem vniuocantem inter se compatiuntur.

¶ Et quia cum hoc quòd non solùm eorum quidditates sunt diuersæ, sed etiam primo diuersæ retinent similitudinem in hoc quòd vnumquodque eorum secundum suam proportionem habet esse: ideò & in rerum natura non secundum aliquam eiusdem rationis ex extremis, sed secundum proprias quidditates vt commensuratas his propriis, esse fundant analogam, id est proportionalem similitudinem. Et in intellectu adunantur ad tot res, quot sunt fundamenta, proportiones similitudine vnitas significatiuas propter illam similitudinem entis nomine, & analogicè communi nomine vocantur ens. Differenter ergo res adunantur sub nomine analogo & vniuoco. Conceptus quoque mentalis non eodem modo inuenitur in vniuocis & analogis: quoniam nomen vniuocum, & omnia vniuocata vt sic, vnum tantùm conceptum in mente habent perfectè & adæquatè eis correspondentem: quia fundamentum vniuocæ similitudinis (quod significatum formale est nominis vniuoci) vnius omnino rationis est in omnibus vniuocatis: ac per hoc in vno repræsentato omnia repræsentari necesse est. In analogis verò quoniam fundamenta analogiæ similitudinis diuersarum sunt rationum simpliciter, & eiusdem secundum quid (id est secundum proportionem) oportet duplicem analogi mentalem conceptum dari re, per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fectum & imperfectum, & dicere quòd analogo & suis analogatis respondet vnus conceptus mentalis imperfectus, & tot perfecti quot sunt analogata. Quia enim vnum analogatorum vt sic, simile est alteri: consequens est quòd conceptus repræsentans vnum, repræsentet alterum, iuxta illam maximam, Quicquid assimilatur simili vt sic, assimilatur etiam illi cui illud tale est simile.

¶Quia verò talis similitudo secundum proportionem tantum est, quæ diuersam rationem in altero fundamento habet, conceptus perfectè repræsentans vnum analogatorum à perfecta repræsentatione alterius deficit: & consequenter oportet alterius analogati alterum adæquatum conceptum esse. Vnde & analogum vnum habere mentalem conceptum, & plures habere conceptus mentales, verum est diuersimodè: quamuis simpliciter loquendo magis debeat dici analogi esse plures conceptus: nisi loquendi occasio aliud exigat. Dico autem hoc, quoniam cùm contradicendus, analogã omnino carere vno conceptu mentali, fermo est, vnum eorum conceptum absolutè dicere non est reprehendendum. Propter quod oportet solerti discretione lectorem vti, quando inuenitur scriptum quòd analogata conueniunt in vna ratione; & quando inuenitur alibi, quòd analoga non conueniunt in vna ratione.

¶Est ergo differentia inter analogiam & vniuocationem quo ad conceptum mentalem, & quod vniuoci & vniuocatorum vt sic, vnus est conceptus perfectè & adæquatè eis respondens (vt de conceptu animalis patet) analogi verò & analogatorũ vt sic plures necessariò sunt conceptus perfectè ea repræsentantes, & vnus est conceptus imperfectè repræsentans. Non ita quòd sit vnus conceptus adæquatè respondens nomini analogo & inadæquatè analogatis, quoniam secundum veritatem nomen illud vniuocum esset: sed ita quòd conceptus vnus repræsentans perfectè alterum analogatum vt sic, imperfectè repræsentat reliquum. Quo ad vocem autem non est inter analoga & vniuoca differentia.

¶His autem præmissis ostendere quaeliter analogum abstrahat ab his, quibus commune secundum analogiam dicitur: puta qualiter ens abstrahit à substantia & quantitate. Insurgit siquidem difficultas quædam in re hac: & ex parte rerum, & ex parte conceptus. Ex parte rerum dem rerum: quia videtur analogi nominis res significata eodem abstrahibilis & abstracta modo, quo res vniuoco nomine significata. Quoniam cùm (vt in 5. Meta. dicitur) vnum in qualitate faciat simile, nulla apparet ratio, cur à quibusdam similibus sit vna res abstrahibilis, & à quibusdam non liceat euidens ratio sit, cur ab his similibus, puta Sorte & Platone abstrahibilis sit res magis vna & ab illis, puta homine & lapide, minus vna. Vnde si substantia & quantitas assimilantur in hoc quòd vtraque est ens, & consequenter in eis est aliquid vnum, quod est fundamentum illius similitudinis: quid vetat ab eis abstrahi rem vnam vt rique communem? Ex parte verò conceptus, quia videtur eodem modo conceptus analogi abstrahere ab analogatis, sicut vniuocum ab vniuocatis, eò quòd analogum nomen importat in confuso singulas proportiones analogatorum, & distinctè non significat nisi proportionem in communi. Verbi gratia, Ens non significat habens se ad esse sic vel sic, puta vt substantia, aut vt quantitas: sed si proportionale nomen est, significare videtur habens se ad esse secundum aliquam proportionem, quæcunque sit illa. Hoc autem constat esse æquè abstractum à substantia & à quantitate: & consequenter per modum vniuoci in analogis abstractio conceptus apparet.

¶VT AVTEM euidens fiat huius ambiguitatis determinatio, sciendum est, quòd licet abstrahere, diuersa significet, cùm diximus intellectum abstrahere animal ab homine & equo, eo quòd tunc significat ipsam intellectus operationem attingentem in eis vnum, & non alia, nunc verò significat extrinsecam denominationem ab illa intellectus operatione, qua res cognita abstracta denominatur: in vnum tamen & idem semper tendit, quoniam semper sonat intelligi vnum non intellecto altero. Ideòque nihil aliud est agere de abstractione analogi ab analogatis, quam inquirere & determinare quomodò res significata analogo nomine intelligi possit, non cointellectis analogatis, & quomodò conceptus illius habeatur, absque conceptibus istorum. Cùm igitur ex supradictis, & ex ipso analogiæ vocabulo patear, quòd analogo nomine non simpliciter vna res, sed res cum proportione vna significatur: talis autem idem est quod res diuersæ, vt similes proportionaliter: facilè deduci potest, quòd res analoga potest quidem intelligi non cointellectis analogatis, & consequenter abstrahere ab eis. Sed non sicut in vniuocis res vna, puta natura sensitiua, seu animal, intelligitur non cointellectis omnino natura humana & equina vt sic, sed sicut duæ res vt proportionaliter similes intelliguntur, non cointellectis ipsismet duabus rebus secundum suas proprias naturas absolutè. Ita quòd analogi abstractio non consistit in cognitione vnius, & non in cognitione alterius, sed in vnius & eiusdem intellectione vt sic, & non intellectione absolutè. Verbi gratia, Entis abstractio non consistit in hoc, quòd entitas apprehenditur, & substantia aut quantitas non: sed in hoc, quòd substantia aut quantitas apprehenditur, vt sic se habet ad proprium esse: secundum hoc enim similitudo proportionaliter attenditur, & non apprehenditur substantia aut quantitas absolutè. Et simile est de aliis rebus analogis, quales sunt ferè omnes metaphysicales. Vnde concedi potest rem analogam abstrahere, & non abstrahere ab analogatis diuersimodè. Abstrahere quidem pro quanto abstrahit ab eis, quemadmodum res vt sic: id est, res similis alteri proportionaliter abstrahit à se absolutè sumpta. Non abstrahere verò, pro quanto res vt sic accepta seipsam necessariò includit, & absque seipsa intelligi non potest. Quod de vniuocis dici non potest: quia res vniuoca absque aliis quibus est vniuocè communis intelligitur sic, quòd eas in suo intellectu nullo modo actualiter includit: vt patet.

¶OBIECTIONI autem ad oppositum adductæ ex analogæ similitudinis natura facilè satisfit, dicendo quòd cùm vnum multipliciter dicatur, non oportet omnem similitudinem attendi secundum vnum simpliciter: sed quandóque sufficit, quòd vnum secundum proportionem faciat simile. Vnum autem proportionaliter non est simpliciter vnum, sed multa similia secundum proportiones, à quibus ideò non potest abstrahi res vna simpliciter: quia similitudo ipsa proportionalis tantùm est, & fundamentum non est vnum, nisi proportionaliter. De ratione siquidem vnius proportionaliter est habere quatuor terminos, vt in quinto Ethicorum dicitur. Quoniam proportionalitas, qua similitudo proportionum fit inter quatuor ad minus (quæ duarum proportionum extrema sunt) necessaria est: & consequenter vnum proportione non vnificatur simpliciter, sed distinctionem retinens vnum pro tanto est, & dicitur pro quanto proportionibus dissimilibus diuisum non est. Vnde sicut non est alia ratio quare vnum proportionaliter non est vnum absolutè: nisi quia ista est eius ratio formalis: ita non est quærenda alia ratio, cur à similibus proportionaliter non potest abstrahi res vna: hoc enim ideò est, quia similitudo proportionalis talem in sua ratione diuersitatem claudit. Et accidit vlterius procedentibus, vt quærant id quod sub quæstione non cadit: vt, quare homo est animal rationale, &c.

¶DE ABSTRACTIONE quoque conceptus eodem dicendum est modo. Abstrahit enim conceptus analogi nominis, non sicut vnum simpliciter, sed sicut vnum proportione, seu simile secundum proportiones à multis absolutè. Sed quia obiiciendo tangitur de abstractione conceptus analogi, à specialibus conceptibus illius analogiæ, & abusiuè analogata ibidem vocantur partiales analogi rationes: ideò diligenter cauendum est, ne apparentia in obiectione tacta in illum errorem ducat, qui ibi tangitur.

¶Sciendum

¶Sciendum siquidem est, quòd licet in analogis secundum attributionem in hoc omnia analogata conueniant, quòd eandem formam omnino respiciunt, ita quòd non solùm conueniunt in vno termino, sed in hoc quod est respicere illum: erroneum tamen est, analogo per attributionem conceptum vnum respectus in communi ad illum terminum, per abstractionem à tali & tali respectu, attribuere: verbi gratia, Animal inquantùm sanum, vrina inquantùm sana, & medicina inquantùm sana, licet conueniant & in sanitate tanquam termino, cuius animal est subiectum, vrina signum, & medicina causa, & conueniant in hoc quod est respicere sanitatem (quodlibet enim eorum sanitatem respicit diuersimodè) ab his tamen specialibus respectibus non abstrahitur respectus in communi ad sanitatem importatus sani nomine, in cuius conceptu omnes speciales respectus ad sanitatem, confusè & in potentia claudantur. Falsum enim est quòd sanum significet hoc quod dico, respiciens, vel aliqualiter se habens ad sanitatem. Tum quia sic sani nomen vniuocum verè esset ad vrinam & animal, &c. vt patet ex vniuocorum diffinitione. Tum quia hoc cõtra intentionem dicentium vrinam aut diætam sanam. Percunctantibus siquidem, quid est vrina inquantùm sana, non respondetur respiciens sanitatem: sed omnes respectum illum specificant, respondentes: signum sanitatis. & similiter de diæta respondetur, quòd est cõseruatiua sanitatis, &c. Tum quia contra omnes & Philosophos & Logicos hucúsque à me visos hoc est. Sicut autem in prædictis analogis prædictus cauendus est error: ita in analogis secundum proportionem (quæ sola simpliciter analoga sunt) similis cauendus est error, ex simili causa apparentiæ firmitatem trahens.

¶Quia enim analogata conueniunt in hoc, quòd vnumquódque eorum commensuratum seu proportionatum est, licet diuersimodè: credi potest quòd ab his specialibus proportionibus abstrahatur proportionatum in communi, & nomine analogo significetur: ac per hoc analogum habeat conceptum vnum, in quo confusè & in potentia claudantur omnes speciales proportiones analogatorum. verbi gratia: Vt quia substantia proportionata est suo esse, & similiter quantitas & qualitas, licet diuersimodè: ideò à substantia & quantitate & qualitate, &c. diuersimodè proportionatis suis esse abstrahatur res siue quidditas proportionem habens ad esse, qualiscunque sit illa proportio: & hoc sit entis primarium significatum, in quo omnes speciales proportiones substantiæ, quantitatis & qualitatis, &c. ad sua esse confusè claudantur & in potentia.

¶Sed hoc falsissimum est. Tum quia hoc quod dicitur, scilicet res proportionata ad hoc quòd sit, non est res vna simpliciter etiam in esse obiectiuo, nisi chimericè. Tum quia proportionalia nomina vniuoca essent (vt ex vniuocorum diffinitione patet) & consequenter periret proportionalitatis ratio, quæ extrema vnum simpliciter esse non compatitur: & sic essent proportionalia & non proportionalia. quod intellectus capere non potest. Tum quia contra Aristotelis autoritatẽ in secundo Posteriorum, inferius adducendam & adductam ex primo Ethicorum, & Sancti Thomæ & Auerrois & Alberti expressè est. Vnde confusio qua analogum tam secundum attributionem quàm secundum proportionem importat speciales habitudines aut proportiones, non est confusio plurium conceptuum in vno communi conceptu, sed est confusio significationum in vna voce, licet diffortmiter. Quoniam in analogia attributionis vox analoga primum indistinctè significat, cætera autem confuse. In analogia verò proportionis nomen analogum ad omnes suas significationes indistinctè se habere permittitur.

¶Cautum tamen & attentum oportet hic esse: quia cùm analogi rationes dupliciter sumi possint, scilicet secundum se, & vt eadem, & ipsæ vt eadem propter identitatis proportionalis naturam non abstrahant à seipsis, & tamen aliquid conuenit eis ratione identitatis, seu inquantum eadem sunt: quod non conuenit eis ratione diuersitatis (vt patet de communibus eis) videtur quòd duo incompossibilia secundum apparentiam analogi rationibus conueniant, scilicet quòd ipsæ vt eadem, non abstrahant à seipsis: & quòd ipsæ vt eadem aliquid causent & habeant, quòd non vt diuersæ, reduplicarique possint, vt eadem non reduplicatis, vt diuersæ sunt. Hæc enim non solùm compossibiliter, sed necessariò simul sibi vendicat identitas proportionalis: quoniam & extrema vniri omnino non patiens, ab eis omnino abstrahi non permittit: & extrema aliqualiter indiuisa & eadem ponens, vt eadem ea considerabilia & reduplicabilia exigit. Sicque fit, vt in analogo secundum identitatem in se clausam, ad diuersitatem rationum in se quoque clausam comparato, abstractio quædam (quæ non tam abstractio, quàm quidam modus abstractionis est) inueniatur: propter quam non solum ab analogatis (puta substantia & quantitate) analogum, puta ens, abstrahere dicitur, (vt suprà diximus) sed ab ipsis eius rationibus, seu à diuersitate ipsarum rationum eius, puta rationis entis in substantia, & rationis entis in quantitate. Non quia quandam rationem eis communem dicat, quia hoc est falsum, nec quia illæ rationes omnino sint eædem, aut eas omnino vniat, quia sic non esset analogum, sed vniuocum, sed quia eas proportionaliter adunans, & vt easdem proportionaliter significans, vt easdem considerandas offert: annexa inseparabiliter diuersitate quasi secluſa, & identitate proportionali vnit, & confundit quodammodò diuersitatem rationum. Sicque non sola significationum in voce confusio analogo conuenit: sed confusio quædam conceptuum, seu rationum, sit in identitate eorum proportionali. sic tamen vt non tam conceptus quàm eorum diuersitas confundatur.

¶Et quoniam analogum talem identitatem præcipuè importat, & tali confusione frequenter vtimur, analoga nomina ab omni ratione eius diuersitate abstrahere dicentes (dum confusè pro omnibus supponere ipsum pluries exponimus) ideo non mediocri opus est vigilantia, ne in vniuocationem labi contingat. Abstrahi igitur analogum à suis analogatis (puta ens à substantia & quantitate) sicut vnum proportione à multis, seu sicut similia proportionaliter à seipsis absolutè, tam quo ad conceptum obiectiuum quàm mentalem: siue sit sermo de abstractione totali, siue de formali. Hæ enim abstractiones non differunt in eodem nisi secundum præcisionem, & non præcisionem: vt alibi declarauimus. Vnde nihil aliud est dicere ens abstractum à naturis prædicamentorum abstractione formali, quàm dicere naturas prædicamentales proportionales ad sua esse, vt sic præcisè à specialibus autem seu singulis analogiæ rationibus extremis non tertio conceptu simplici, sed voce communi & identitate proportionali earundem, quodammodo abstrahit.

CAPVT VI.

¶Qualis prædicatio analogi de suis analogatis.

IDEBITVR autem fortè alicui ex his, quòd prædicatio analogi de suis analogatis (puta entis de substantia & quantitate, aut formæ de anima & albedine, &c.) sit sicut prædicatio æquinoci de suis æquiuocatis: ita quòd non sit prædicatio superioris de inferioribus, nec communioris de minus communi, nisi solà voce: sed eiusdem de seipso. Non est enim in analogo res vna significata quæ in vtroque analogatorum saluetur: absque hoc autem prædicatio communioris aut superioris non inuenitur secundum intrinsecam denominationem, seu existentiam. Sic enim analogum secundum proportionalitatem commune esse dictum est.

¶Fouere quoque potest non parum opinionem hanc processus iuxta primum Topi. Aut scilicet analogum est prædicatum conuertibile, aut inconuertibile, secluſa vocis communitate. Et cùm constet non esse inconuertibile: (quoniam substantia vt sic se habens ad suum esse, quod ens de substantia dictum prædicat, conuertitur cum substantia, & similiter quantitas sic commensurata suo esse, cum quantitate conuertitur: & sic de aliis) consequens est, quòd analogum, tanquã superius, de analogatis prædicari non possit. Superioris enim intentionem suscipere non potest, quod conuertibile esse comprobatur.

¶Et quoniam secundum veritatem analogum vt superius, prædicatur de analogatis, & non sola voce commune est eis, sed conceptu vniuoco proportionaliter, cuius vnitas ad hoc quòd prædicatum aliquod superioris rationem habeat, sufficit: quia superius nihil aliud sonat quàm vnum prædicatum ad plura se extendens, vnum autem non per accidens, aut congregationẽ (sicut aceruus lapidum) sed per se constat esse etiam vnum proportione: ideò ad huius veritatis claritatem ex extremis procedendo, scilẽdum est, quòd quia analogum medium est inter vniuocum & purè æquiuocum, cõsequens est quòd analogum idem aliquo modo, & non idem aliquo modo de suis prædicet analogatis. Et quia prædicat aliquid abstrahens aliquo modo à suis analogatis (vt ex præmisso patet cap.) consequens est, quòd compararetur ad sua analogata, vt maius ad minora, seu superius ad inferiora: licet non omninò vnum secundum rationem sit, quod eis imponit.

¶Quod vt clarius pateat, figuraliter declaratur sic, tàm in æquiuocis, quàm vniuocis, quàm analogis, quatuor inueniuntur, scilicet duæ res ad minus, æquiuocatæ, vniuocatæ aut analogatæ: & duæ res, seu rerum rationes, æquiuocationem, vniuocationem aut analogiam fundantes: verbi gratia, In æquiuocatione canis inueniuntur hæc quatuor, scilicet canis marinus, & canis terrestris, & ratio illius, & ratio istius secundum nomen canis. In vniuocatione quoque animalis inueniuntur quatuor, scilicet homo & bos, & natura sensitiua hominis & natura sensitiua bouis: quæ animalis vniuocationem fundant. In analogia [illegible] iter entia quatuor

Universidad de Deusto
Biblioteca

quatuor sunt,scilicet substantia & quantitas,& substantia inquantum commensurata suo esse,& quantitas secundum quod suo esse proportionatur.

¶Et licet prima duo,scilicet æquiuocata & vniuocata aut analogata eodem modo,quantum ad propositum spectat,in omnibus distinguantur,quia vbilibet ex opposito condistincta sunt,altera tamen duo vniuocationem, æquiuocationem & analogiam fundantia,diuersimodè vnita aut distincta sunt.In æquiuocis namque rationes illæ,puta canis marini & terrestris,sunt omnino diuersæ secundum rationem,& propter hoc id quod prædicat canis de marino cane,nullo modo prædicat de terrestri,& econuerso, & ideo sola voce communius aut maius æquiuocatis dicitur, & est.In vniuocis verò res illa(puta animalitas in boue & animalitas in leone) licet numero & specie diuersæ sint ratione tamen omnino eadem sunt:ratio enim vnius est omnino eadem quòd ratio alterius,& econuerso,& propter hoc id quod prædicat animal de homine,idem omnino prædicat de boue:& vniuocum dicitur & superius de homine & boue.In analogis autem res analogiam fundantes(puta quantitas vt sic se habens ad esse,& substantia vt sic se habens ad esse)licet diuersæ sint & numero & specie & genere:ratione tamen eadem sunt non omnino, sed proportionaliter, quoniam vnius ratio proportionaliter eadem est alteri.Et propter hoc id quod prædicat analogum, puta ens de quantitate iudmet proportionaliter prædicat de substantia,& econuerso. Est enim illudmet proportionaliter id quod in substantia ponit: & econuerso.& propter hoc analogum (puta ens) non sola voce communius,maius aut superius analogatis est,sed conceptu (vt dictum est) proportionaliter vno. Ita quòd analogum & vniuocum conueniunt in hoc,quòd vtrumque communioris & superioris rationem habet.Differunt autem in hoc,quòd illud est superius analogicè seu proportionaliter:hoc verò vniuocè. Et merito,quia fundamentum superioritatis vtrobique saluatur,vniuocationis autem non.Fundatur enim superioritas super identitate rationis rei significatæ,id est,super hoc quòd res significata inuenitur non in hoc tantum,sed illamet non numero,sed ratione inuenitur in alio.Vniuocatio autem super modo identitatis omnimodè,scilicet identitate rationis rei significatæ,id est super hoc, quòd ratio rei significatæ in illo & in isto est eadem omnino. Quamuis enim in analogis hic identitatis modus non inueniatur, quem in vniuocis inueniri pluries dictum est: identitas tamen ipsa rationis rationum * inuenitur.est nanque identitas proportionalis, identitas quædam. Et ideo non minus analogum (puta ens)est prædicarum superius quam vniuocum, puta animal: sed alio modo, analogum enim est superius proportionaliter:quia fundatur supra identitatem proportionalis rationis rei significatæ:vniuocum autem præcisè & simpliciter:quia super omnimoda identitate rationis rei significatæ eius superioritas fundatur. Propter quod Sanct.Tho.superioritatis fundamentum aspiciens in 5.Meta.dixit,quòd ens est superius ad omnia, sicut animal ad hominem & bouem.

* Alias identitas tamen ratiõis, &c.

¶Vnde obiectiones ad oppositum adductæ in hoc peccant, quòd inter identitatem,& modum identitatis non distinguunt. Fatendum est enim,quòd ad hoc quòd aliquis terminus denominetur superior, aut communior: oportet vt rem vnam & eandem in vtróque ponat,sed sophisma consequentis committitur,inferendo ex hoc,ergo oportet quòd dicat rem vnam & eandem omnino.Et est semper fermo de identitate secundum rationem,seu diffinitionem.Identitas enim & vnitas continent sub se non solùm vnitatem & identitatem omnimodam,sed proportionalem: quæ in analogi nominis ratione saluatur.Negandum est igitur, quòd in analogis non prædicatur idem de vno & alio analogato: quoniam vnum & idem proportionaliter de omnibus analogatis dicitur:& propter ea inter prædicata non conuertibilia numerandum est.Quantitas enim licet adæquet ens de quantitate verificatum secundum rationem omnino eandem: non tamen secundum rationem illam proportionaliter, quoniam entis ratio non alia proportionaliter ad substantiam & qualitatem se extendit. Verum quia analogum sonat identitatem proportionalem, ideo huiusmodi rationibus formaliter respondendo,nullo pacto concedendum est analogum conuerti cum aliquo analogato.

¶Ad materiam tamen descendendo,potest intrepidè dici, quòd quia analogum rationem vnam proportionaliter tantùm prædicat,& vnum proportionaliter plura esse proportionibus similia manifestum est:dupliciter potest secundum singulas rationes ad analogata comparari.Vno modo absolutè,& sic secundum singulas rationes cum singulis analogatis conuertitur: quia nulla omnino vna analogi ratio in duobus analogatis inuenitur. Alio modo secundum identitatem proportionalem, quam habet vna cum altera:& sic cum nullo analogato conuertitur: quoniam omnes analogi rationes indiuisæ sunt proportionaliter, & vna est alter [illegible] proportionaliter. Et quia (vt dictum est) analo[illegible] tatem ideo formaliter & simpliciter loquendo, analogum inconuertibile & communius prædicatum concedendum est esse. Non tamen genus, aut species, aut proprium,aut diffinitio,aut differentia,aut accidens vniuersaliter est.Nec propterea diminutus Aristot. aut Porphyr.fuit: quoniam prædicabile quod simpliciter vnum est,docebant,ac per hoc inter æquiuoca numerarunt.

¶Ex prædictis autem manifestè patet,quòd analogum non conceptum disiunctum,nec vnum præcisum inæqualiter participatum,nec vnum ordine,sed conceptum vnum proportione dicit, & prædicat.De ordine tamen in analogis incluso, infra tractabitur.Vnde cùm dicitur de homine, aut albedine, aut quocunque alio quòd est ens,non est sensus,quod sit substantia, vel accidens, sed sic se habens ad esse.Vtor autem ly sic:quoniam de propriis nominibus proportionum ad esse in actu exercito ens importantibus,disputare nolo ad præsens: quoniam metaphysici negotij opus hoc est,& exemplariter hic de ente loquimur.Simile siquidem est de actu,potentia,forma, materia,principio,causa, & aliis huiusmodi iudicium.

CAP. VII.

¶Qualiter analogatorum secundum analogi nomen diffinitio.

APPARERE QVOQVE poterit alicui, quòd in ratione vnius analogati (puta qualitatis)secundum analogi,puta entis nomen alterius analogati,puta substantiæ, vel quantitatis ratio secundum idem analogi nomen cadere debeat:sicut in analogia attributionis contingere dictum est.Fundamentum autem inde apparentia hæc sumit:quia ratio vnius analogati, vt eadem proportionaliter est alteri, absque illa altera exprimi completè nequit.Dictum est autem,quòd analogo nomine rationes hæ importantur,vt eidem proportionaliter sunt.

¶Et confirmat hoc expositio ipsa analogiæ ab Arist.Auer.& San. Thom. in primo Ethic.posita. Exponunt enim quòd bonum seu perfectio analogicè dicitur de visu & intellectu : quia sicut visus in corpore: ita intellectus in anima perfectio est. Conflat autem quòd non est intelligibile hoc se habere sicut illud: nisi vtrunque extremorum percipiatur. Necessariò igitur videtur vnum analogatorum secundum analogi nomen per aliud diffiniendum esse.

¶VT AVTEM liqueat huius ambiguitatis solutio, recolendum est,analoga hæc dupliciter inueniri,scilicet propriè & metaphoricè.Diuersimodè enim hæc se habent ad propositam quæstionem.In analogia siquidem secundum metaphoram oportet vnum in alterius ratione poni,non indifferenter,sed propriè sumptum,in ratione sui metaphoricè sumpti claudi necesse est: quoniam impossibile est intelligere quid sit aliquid secundum metaphoricum nomen,non cognito illo,ad cuius metaphoram dicitur.Neque enim fieri potest vt intelligam quid sit pratum in eo quod ridens,nisi sciam quid significet risus nomen propriè sumptum.ad cuius similitudinem dicitur pratum redire.

¶Est autem huius ratio radicalis, quia analogum metaphoricè sumptum,nihil aliud prædicat,quàm hoc se habere ad similitudinem illius: quod absque altero extremo intelligi nequit. Et propter hoc huiusmodi analoga prius dicuntur de his in quibus propriè saluantur:& posterius de his in quibus metaphoricè inueniuntur & habent in hoc affinitatem cum analogis secundum attributionem:vt patet. In analogia verò in qua nominis saluatur proprietas nullum analogi membrum per alterum diffiniri oportet,nisi fortè gratia materiæ:vt San.Th.in 2.q. de Veri.art.11. docuit.Sunt enim analogatorum rationes secundum analogi nomen quodammodo mediæ inter analoga secundum attributionem,& vniuoca.In analogis enim secundum attributionem primum diffinit reliqua.In vniuocis verò neutrum alterum diffinit, sed vnius diffinitio est complete alterius diffinitio: & econuersò. In analogis autem neutrum alterum diffinit.sed vnius diffinitio est proportionaliter alterius diffinitio. Et loquimur semper de ratione secundum nomen commune.Verbi gratia,in diffinitione cordis secundum quod principium animalis,non ponitur fundamentum secundum quod principium domus,nec econuersò: sed eadem proportionaliter est principij ratio vtrobique, vt Com. vbi supra dicit.

¶Duabus autem opus est distinctionibus vti in re hac ea,scilicet quæ in logica traditur de actu signato & exercito:& ea quæ à metaphysico,vt plurimum tractatur,de ordine rerum sub vno nomine ex parte rei,& parte impositionis nominis.

¶Ex prima siquidem distinctione scimus duo. Primò,quòd sicut animal dictum de homine & equo, importans vniuocationem in actu exercito, non prædicat de homine totum hoc,scilicet

licet naturam sensitiuam eandem omnino secundum rationem naturæ sensitiuæ equi & bouis, sed naturam sensitiuam simpliciter (quam tamen ad hoc quòd vniuoca sit prædicatio, oportet esse omnino eandem secundum rationem naturæ sensitiuæ equi & bouis)ita ens importans proportionalitatem in actu exercito, non prædicat de quantitate totum hoc, scilicet habens se ad esse sic proportionaliter, vt substantia aut qualitas ad suum esse, sed habens se ad esse sic absque alia additione: quòd tamen oportet ad hoc quòd analoga sit prædicatio, idem proportionaliter esse cum altero, sic se habere ad esse quod de substantia aut qualitate ens prædicat.

¶Secundò, quòd sicut ex declaratione qua manifestatur animal esse vniuocum, quia dicit vnam & eandem omnino rationem in omnibus:non fallimur,nec confundimur,nec vagamur circa hominis & bouis secundum animalis nomen rationem:sed quiescimus, intuentes quòd animal exercet quod vniuocorum diffinitio & expositio significat.Ita ex hoc quòd declaratur ens aut bonum aut quodcunque aliud esse analogum (quia dicit rationes plures easdem proportionaliter,& importat hoc se habere quemadmodum proportionaliter se habet illud ad esse vel appetitum, &c.) non debemus turbari & inquirere in analogi nominis (puta boni)ratione significationem istam:sed sat sit,distinguendo inter actum signatum & exercitum, inspicere quòd analogi nominis ratio id exercet quod analogi ratio & declaratio significat.Ex his autem duobus patere iam potest intentum, quòd scilicet non oportet vnum analogiæ membrum per alterum diffinire,ex eo quòd analogum significat esse eadem proportionaliter: quoniam hoc in actu exercito significat.

¶Ex secunda verò distinctione scimus, non solùm quòd posterius est ordo rerum & significationum quandóque sub nomine analogo: ita quòd prior secundum rem ratio, posterior interdum significatione est (vt de ente & bono, & aliis huiusmodi communibus Deo & creaturis accidit: ratio enim quam in Deo quodliber horum ponit, significatione quidem posterior, re autem prior est)& ꝙ propter alterũ horum dicitur analogum prædicare de suis analogatis secundum prius & posterius,ipsam analogi rationem*.Sed etiam scimus,quòd quando ratio quam ponit analogum in vno,ex ratione quam in altero ponit exponitur:non ideo fit,quia vnum in alterius ratione cadat: sed quia vnius ratio posterior altera est significatione & per priorem, vtpote notiorem,declaratur,vt Sanct. Tho.in 1.ar.q.13. primæ partis fecit, declarans,quòd dicendo, quòd Deus est bonus, sensus est, Id quod bonitatem in creaturis dicimus, præexistit in Deo proportionaliter,&c. Et eadem intelligẽdum est ratione fieri, si posterior secundum rem per priorem declaretur. Non diffinit ergo analogum secundum vnam rationem,seipsum secundum alteram licet exponat & declaret.

* Alias prædicari de suis analogatis secundum prius et posterius secundũ ipsã analogiæ rationem.

¶OBIECTIONIBVS autem in oppositum quamuis ex dictis satisfactum sit, formaliter respondeti potest, quòd cognosci aliqua vt eadem proportionaliter, seu hoc se habere sicut illud, dupliciter contingit. Vno modo formaliter, id est, quo ad relationem identitatis & similitudinis: & sic absque extremis cognitio hæc haberi non potest. Alio modo fundamentaliter: & sic in ratione vnius non cadit reliquum, sed ratio vnius est alterius ratio, omnino: vel proportionaliter. Constat autem, quòd analogum nomen(puta ens aut bonum)non relationem identitatis, aut similitudinis significat, sed fundamentum, & ideò obiectiones quæ iuxta primum sensum procedunt, nihil concludunt contra intentum. Patet autem facillimè hæc esse vera exempla de vniuocis, ponendo & applicando ad identitatem vniuocationis. Significat nanque nomen vniuocum plura inquantum eadem sunt vniuoce, seu secundum rationem omnino. Et identitatis relatio in nullo extremorum absque altero Intelligibilis est,&c.

CAPVT VIII.

¶Qualis sit in analogis comparatio.

DIFFICVLTAS etiam non parua(quæ multos inuasit ac superauit) de comparatione in analogo dilucidãda est. Creditum enim à quibusdam est,quòd non posset analogia posita, fermo ille nisi extortè exponi,quo vnum analogatum magis perfectius tale secundum analogi nomen diceretur: verbi gratia, substantia est magis aut perfectius ens quàm quantitas. Moti sunt autem ex eo, quòd comparatio in vno communi, vtrinque facienda est etiam secundum Grammaticos: quod in analogo non inueniri videtur.

¶Et potest formari ratio pro eis talis: Aut comparantur analogata in vna communi eis ratione, aut in suis rationibus. Non in ratione communi, quia illa analogum caret: nec in rationibus propriis: quia tunc falsum est substantiam esse magis ens, quàm quantitas. Non enim minus aut imperfectius quantitas est sua ratio,quam ens in ea ponit,quam substantia sua,&c. Nullo igitur modo videtur comparationem cum analogia saluari posse.

¶Succumbitur autem difficultati huic: quia proprium comparationis fundamentum non consideratur. Fundatur enim super identitate seu vnitate rei in qua fit comparatio, & non super modo identitatis aut vnitatis: sicut de intentione superioritatis prædictum est.Vnde cum analogum ex dictis constet rem vnam: licet proportionaliter dicere: nihil prohibet in ipso comparari analogata,licet non eo modo quo vniuoca fit cõparatio.Ad comparationem siquidem cum requirantur & sufficiant hæc tria,scilicet distinctio extremorum, & identitatis eius in quo fit comparatio,& modus essendi illius in extremis,scilicet æque vel magis aut minus perfectè,sub identitate autem seu vnitate, proportionalis vnitas seu identitas contineatur, consequens est quòd si in diuersis idem proportionaliter æquè vel magis, aut minus perfectè esse habet, comparatio secundum illud proportionale fieri possit, comparatione non vniuoca, sed analoga. Sicut enim quia natura sensitiua est in boue, & illamet omnino secundum rationem est in homine,& perfectius esse habet in homine quam in boue: homo perfectius animal boue dicitur vniuoca comparatione,sic,quia sic se habere ad esse est in substantia,& hoc idem proportionaliter est in quantitate, & imperfectius esse habet in quantitate,quàm in substantia,dicitur substantia magis seu perfectius ens,quam quantitas,analoga comparatione. vnde San. Tho. in 7.artic.q.7.de poten.Dei, tripliciter comparationem fieri docens,duos modos analogicæ comparationis ponit apertè, ex hoc infinuans comparationem non solùm super identitate numerali, specifica,aut generica fundari:sed etiam proportionali.

¶Modi autem comparationis ibidem traditi sunt hi, scilicet secundum solam quantitatem rei participatæ. & sic vnum album dicitur altero albius. Vel extendendo propter præsens propositum, hunc modum ad omnem comparationem vniuocam: dicatur quòd primus attenditur secundum quantitatem rei participatæ ciusdem omnino secundum rationem, siue illa ratio sit specifica siue generica,vt calidum magis calidum altero dicitur, & homo perfectius animal leone est.

¶Secundus verò modus attenditur secundum quòd res aliqua in vno inuenitur participatiuè : alterum verò est per essentiam, quemadmodum homo Platonicus longè perfectior homo esset nobis.Et abstractione intellectus vtendo: quemadmodum bonitas longe melior est quocunque bono, quod participatiuè bonum dicitur.

¶Tertius autem modus attenditur secundum quod res aliqua in vno inuenitur formaliter & secundum se: in altero autem virtualiter,& eleuatum ad rem superioris ordinis.Quemadmodum dicimus, quòd sol est magis calidus quàm ignis: vel quòd calor perfectius esse habet in sole, quàm in igne. Nec est dubium hos duos modos vniuocam comparationem impedire: vt Sanct.Tho. ibidem dicit.quod Arist.in primo Ethic.de primo modo testatur: vbi bonum commune non vniuocè, sed secundum proportionalitatem dicendum docet, bonitati separatæ & bonis cæteris per participationem. Patet igitur ex his, eadem proportionaliter vt sic esse comparabilia: quamuis physicè loquendo, in sola specie aut genere comparatio fiat.

¶AD Obiectionem autem in oppositũ dicitur, quòd vtroque modo in analogis cõparatio fit.Comparantur siquidem analogata (puta substantia & quantitas) in ratione vna & communi proportionaliter quam analogi nomen (puta ens) dicit, & addit supra analogata:vt ex dictis patet. Et comparãtur secundum suas rationes, secundum tamen analogi nomen, quæ earum sit perfectior:secundum quod dicimus, substantia est perfectius ens quantitate:quia ratio entis in substantia perfectior est ratione entis in quantitate.Ita quòd iuxta istam comparationem est sensus: Substantia habet perfectiorem secundum entis nomen rationem, quam quantitas: & non quòd substantia est magis aut perfectius substantia quàm quantitas sit quantitas: vt quidem somniare videntur.Vnde comparatio ista extenditur vsque ad analoga secundum attributionem: licet in tali analogia non nisi abusiuè cõparatio fieri possit. Dicimus enim quòd ens reale est magis & perfectius ens enter rationis quod per attributionem ad illud ens dicitur in 4.Meta.tex.1. quia ens reale habet perfectionem secundum entis nomen rationem. Iuxta quem modum si vsus admitteret,diceremus, animal est magis sanum vrina, quia perfectiorem secundum sani nomen rationem habet.

CAPVT IX.

¶Qualis sit analogi diuisio & resolutio.

QVALITER autem analogum diuidendum sit, ex dicendis manifestum est. Potest siquidem tripartiam analogi diuisio intelligi.

¶Primò, vt diuidatur vox in suas significationes. Dictum est enim quod analogum plures rati-

Universidad de Deusto
Biblioteca

significat immediatè: & hæc diuisio conuenit sibi inquantum æquiuocum quoddam est.

¶Secundo, vt dividatur significatum eius in quasi membra eius eo modo quo eius quod proportionaliter vnum est, sic & sic proportionatum membra dici possunt. Dictum est enim quòd analogum non ita dicat sas rationes significat, quin significet vnam rationem proportionaliter. Omnes nanque rationes analogo nomine enumeratæ significatæ, eadem proportionaliter sunt. Ratio autem vna proportionaliter, cum constituatur ex pluribus rationibus proportionalibus, in eas secari potest. Hæc autem non est diuisio analogi in sua analogata: quoniam rationes hæ in ipsius analogi ratione intrinsecè clauduntur, & analogata ea sunt in quibus rationes illæ saluantur, non ipsæ rationes. Entis enim analogata sunt substantia & quantitas: & non rationes entis in substantia & quantitate. Rationes enim (vt dictum est) analogæ sunt.

¶Vnde tertio modo potest diuidi analogum diuidendo significatum eius in sua analogata per diuersos modos quibus analogi rationem proportionalem analogata ipsa diuersimode suscipiunt. Ita quod dimisum est significatum vnum proportionaliter. Diuidentia sunt modi fundantes & fatientes in analogatis proprias proportiones secundum quas fit analogia, constituta autem per dimisionem, vt partes subiectiuæ, sunt analogata ipsa. Verbi gratia: Quando ens diuiditur in substantiam & quantitatem, diuisum est ratio entis nomine significata, quæ omnes in se entis nomine significatas rationes claudit: vtpotè vna proportionaliter diuidentia sunt substantiarum & mensurationum, seu per se & in alio, sicut ex quibus substantia & quantitas habent, quòd diuersas entis rationes subintrent, partes autem subiectiuæ sunt substantia & quantitas, quæ in entis ratione analogantur.

¶Et quia hæc est propria analogi diuisio, idcirco distinctè explicandum est quomodo differat diuisio hæc ab vniuoca. Tripliciter siquidem differunt. Primò ex parte diuisi, quia diuisione vniuoca vnum omnino secundum rationem secatur: hic autem vnum proportionaliter. Secundò ex parte diuidentium: quia differentiæ secantes genus sunt extra genus. modi autem secantes analogum in ipsius analogi ratione clauduntur: quemadmodum ipsa analogata (vt in capitulo de abstractione declaratum est) propter quod in tertio Meta. text. 10. ens genus esse negatur. Tertiò ex parte ipsarum partium subiectiuarum, quæ per diuisionem differunt. Primò ex parte diuisi, quia diuisione vniuoca vnum omnino secundum rationem secatur: hic autem vnum proportionaliter. Secundò ex parte diuidentium: quia differentiæ secantes genus sunt extra genus. modi autem secantes analogum in ipsius analogi ratione clauduntur: quemadmodum ipsa analogata (vt in capitulo de abstractione declaratum est) ipsa analogata (vt in capitulo de abstractione declaratum est) posterior est, sed omnes æqualiter in diuisi ratione communicant. Analogata vero, quæ analoga diuisione constituuntur, non solum secundum se, sed etiam in ipsius analogi quod diuiditur ratione ordinem habent, & aliud prius, aliud posterius est: adeò vt in vno eorum tota ratio diuisi saluari dicatur: in alio autem imperfectè & secundum quid. Quod non est sic intelligendum, quasi analogum habeat vnam rationem, quæ tota saluetur in vno & pars eius saluetur in alio: quoniam puerile est hoc. Sed cùm totum idem fit quod perfectum, & analogo nomine multæ importentur rationes, quarum vna simpliciter & perfectè constituit tale secundum illud nomen, & aliæ imperfectæ & secundum quid: ideo dicitur quòd analogum sic diuiditur, quòd non tota ratio eius in omnibus analogatis saluatur: nec æqualiter participant analogi rationem, sed secundum prius & posterius.

¶Cum grano tamen salis accipiendum est analogum simpliciter saluari in vno, & secundum quid in alio. Sufficit enim hoc verificari, vel absolutè (vt patet in diuisione entis in substantiam & accidens: illa enim absolutè loquendo dicitur ens simpliciter, hoc autem secundum quid) vel in respectu: vt patet in diuisione entis in Deum & creaturam. Vtrúnque enim licet ens simpliciter sit & dicatur, absolutè loquendo: creatura tamen in respectu ad Deum, ens secundum quid & quasi non ens est, & dicitur.

¶CIRCA RESOLVTIONEM autem analogorum sciendum est, quòd cum vniuersaliter primum in compositione sit vltimum in resolutione, & per diuisionem in ea, quæ actu in aliquo sunt, resolutio fiat: eodem modo resoluenda sunt analogata in analogum, quo cætera resoluuntur, scilicet vtendo diuisione prædicta, quæ vocatur diuisio in partes essentiæ, vel rationis, & a posterioribus secundum consequentiam ad priora procedendo, si longa esset resolutio facienda.

¶Ad rationem autem analogi cùm deuentum fuerit, singulis analogatis in suas rationes secundum analogi nomen resolutis cum illa analogi ratio ex multis constituatur rationibus, ordi- [illegible] se & proportionalem similitudinem habentibus, vel prim[illegible] resolutio fiet: veniendo semper ad similius & propinquius primæ, & id in quo dissimilitudo est, relinquendo. Vel si non sic ordinatas inter se contingit esse rationes illas, ad primam omnes modo prædicto deducendæ sunt. Ordinem enim ad primam nulla subterfugere potest. Nec refert in proposito, an fiat resolutio ad rationem primam significatione, vel secundum rem. Intelligenda enim sunt hæc in suo ordine, scilicet significationum aut rerum.

CAP. X.

¶Qualiter de analogo sit scientia.

VISVM EST autem quibusdam de analogo scientiam esse non posse: nisi quemadmodum de æquiuocis scientia habetur: eo quod plures rationes dicit, licet similes. Imo falsaciam æquiuocationis committit in syllogismis, in quibus analogo pro medio sumpto, certum analogatum subsumitur (nisi forte gratia materiæ bonus esset processus) afferunt eadem ratione. Nec posset ex vnius analogati ratione secundum analogi nomen concludi alterum analogatum rale formaliter esse: sed semper prædictum incidere vitium ratione prædicta confirmant. Verbi gratia, Si ponamus sapientiam esse analogicè communem Deo & homini ex hoc quòd sapientia in homine inuenta secundum formalem rationem præcisè sumpta, dicit perfectionem simpliciter: non concludere possum, ergo Deus est formaliter sapiens. sic arguendo, Omnis perfectio simpliciter est in Deo: sapientia est perfectio simpliciter: ergo. Minor enim distinguenda est: & si ly sapientia pro ratione sapientiæ quæ est in homine stat, argumentum erit ex quatuor terminis: quia in conclusione sapientia stat pro ratione sapientiæ, quam ponit in Deo: cùm concluditur, ergo sapientia est in Deo. Si autem pro ratione sapientiæ in Deo stat in minore: non concluditur ex perfectione sapientiæ creatæ Deum esse sapientem, cuius oppositum & Philosophi, & Theologi omnes clamant.

¶Decipiuntur autem isti, Scotum (cuius est ratio hæc in quæstione 1. distinct. 3. primi lib.) sequentes: quia in analogo diuersitatem rationum inspicientes, id quod in eo vnitatis & identitatis latet, non considerant. Rationes enim analogi (vt superius etiam diximus) possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum se (inquantum abinuicem distinguuntur) & ea quæ conueniunt eis vt sic, seu ex hoc. Alio modo inquantum eadem sunt proportionaliter. Primo modo acceptæ, vitium æquiuocationis inducerent, si quis eis vteretur, vt patet. Secundo autem modo eis vtendo, peccatum nullum incurritur, eo quòd quicquid conuenit vni, connexit etiam alteri proportionaliter: & quicquid negatur de vna, negatur proportionaliter de alia: quia quicquid conuenit simili in eo quod simile, conuenit etiam illi cuius est simile, proportionalitate semper seruata. Vnde si ex immaterialitate animæ concluditur eam esse intellectualem immaterialitate proportionaliter posita in Deo, optimè concluderetur Deum esse intellectualem proportionaliter: vt quantum immaterialitas illa excedit istam: tantum intellectualitas illa excedat istam, &c. Propter quod Sanctus Thomas in quæst. 2. de potestate Dei, artic. 5. analogata omnia sub vna analogi distributione cadere dixit. Et meritò, quia vnitas analogiæ non esse in coordinatione vnitatum numeranda, nisi vnum proportionaliter vnum esset affirmabile & negabile: & consequenter distribuibile, & scibile subiectum, & medium, & passio.

¶Vnde ad obiecta in oppositum dicitur, quòd quia, vt in secundo Elench. cap. 10. dicitur, æquiuocatio latens in huiusmodi proportionalibus peritissimos etiam latet: ideo oportet huiusmodi analogis nominibus vtendo ex parte vnitatis, semper modum proportionalitatis subintelligi: aliter in vniuocationem lapsus fieret. Nisi etiam præ oculis haberetur proportionalitas cum dicitur immateriale omne esse intellectuale: tanquam vniuocè dictum acciperetur, & latens æquiuocatio non visa obreperet.

¶Proportionalitate autem seruata de analogis scientiam esse & diui Thomæ processus de bono & vero, & aliis huiusmodi, & quotidianum conuincit exercitium. Testatur quoque demonstratiuæ artis pater Arist. in 2. Poste. cap. 11. incipiente, (Vt habeamus autem proposita vel problemata) analogum causam adæquatam esse alicuius passionis, & in medium oportere quandóque à demonstratore assumi, dum veuationem propter quid docens, inquit, Amplius alius modus est secundum analogiam eligere vnum: idem enim non est accipere, quod oportet vocare sepion & os, & spinam. Sunt autem quæ sequuntur, & hoc tanquam natura vna huiusmodi existente. Et in seq. cap. ait, Secundum autem analogiam eiusdem, & medium se habet secundum analogiam. In quibus verbis non solùm docuit analogum vt medium assumi quandóque in demonstrationibus, sed etiam ipsum *non esse vnum in se expressit: & cum hoc habere passionem adæquatam, ac si vnius esset naturæ.

*Alium ipsum.

¶Nec

¶Nec impedit analogia hæc processum formalem ad concludendum de Deo & creaturis prædicatum aliquod eis commune, quoniam accepta sapientiæ ratione, & segregatis ab ea per intellectum eis quæ sunt imperfectionis: ex hoc, quod id quod est sibi proprium formaliter sumptum, perfectionem absque imperfectione claudit. concluditur, ergo sapientię ratio non omnino alia, nec omnino hæc, sed hæc proportionaliter est in Deo: quia similitudo inter Deum & creaturam non est vniuoca, sed analoga. Nec pari ratione potest concludi Deum esse lapidem proportionabiliter: quia ratio lapidis formaliter sumpta, quantumcúnque expoliata imperfectione aliquam claudit, quæ prohibet tam ipsam secundum se quàm ipsam proportionaliter in Deo reperiri, nisi metaphoricè: quemadmodum dictum est, Petra autem erat Christus. Vnde cùm sit huiusmodi processus, Omnis perfectio simpliciter est in Deo, sapientia est perfectio simpliciter, ergo, &c. in minore ly sapientia non stat pro hac vel illa ratione sapientiæ, sed pro sapientia vna proportionaliter, id est pro vtráque ratione sapientiæ non coniunctim vel disiunctim: sed inquantùm sunt indiuisæ proportionaliter, & vna est altera proportionaliter, & ambæ vnam proportionaliter constituunt rationem. Significantur enim analogo nomine inquantùm eædem sunt: vnde non oportet analogum distinguere ad hoc, quòd contradictionem fundet, & enuntiationis subiectum aut prædicatum fiat: sed ratione identitatis proportionalis in se clausæ, & quam principaliter dicit ex se ad hoc sufficit. Contradictio enim dicitur consistere in affirmatione & negatione eiusdem de eodem, &c. & non affirmatione & negatione vniuoci: identitas siquidem tam rerum quam rationum (vt pluries replicatum est) ad identitatem proportionalem se extendit.

¶Ex hoc autem apparet Scot. in primo sentent. distinct. 1. quæst. 1. vel malè exposuisse conceptum vniuocum, vel sibi contradicere: dum volens vniuocationem entis fingere, ait, Conceptum vniuocum voco qui ita est vnus quod eius vnitas sufficit ad contradictionem, affirmando & negando ipsum de eodem: & sic vniuocum vult esse ens. Si enim identitas sufficiens ad contradictionem vniuocatio dicitur, constat quòd ponendo ens esse analogum: & secundum proportionalitatem tantùm vnum: satisfiet vniuocationi, quod Scoticæ doctrinæ aduersatur, tenenti ens habere conceptum vnum simpliciter, & omnino indiuisum: vt de vniuocis diximus. Si autem non omnis talis identitas sufficit ad vniuocationem, non rectè igitur vniuocatio conceptus declarata est esse eam, quæ ad contradictionem sufficit, quasi proportionalis identitas ad hoc non sufficiat.

CAPVT XI.

¶De cautelis necessarijs circa analogorum nominum intellectum & vsum.

QVIA VERO Aristoteles in prædicta ex Elenchis autoritate doctissimos viros circa horum nominum conceptus errare dicit ob latentem eorum vnitatis modum: idcirco necessarium fore duximus in fine huius tractatus cautelas quasdam tradere, quibus possit se quis ab errore multiplici in re hac præseruare.

¶CAVENDVM est igitur in primis, ne ex vniuocatione ipsius nominis analogi respectu quorundam, credamus simpliciter ipsum esse vniuocum. omnia enim ferè analoga, proprie fuerunt prius vniuoca, & deinde extensione analoga communia proportionaliter illis quibus sunt vniuoca, & aliis vel alij facta sunt. Sapientiæ enim nomen primò impositum est humanæ sapientiæ, & vniuocum omnium hominum sapientiis erat. Deinde ad diuinæ naturæ cognitionem ascendentes, proportionalémque similitudinem inter nos vt sapientes, & Deum contemplantes, sapientiæ nomen extenderunt ad id in Deo significandum, cui nostra sapientia proportionalis est, sicque vniuocum nobis analogum factum est nobis & Deo. Et similiter de aliis accidit.

¶Falli autem contingit faciliter ex hoc, quia illa ratio prior, vtpote notior & familiarior & prior quo ad nos, semper profertur ab illustribus viris & eorum æquacibus, quando analogi significatio quæritur, & dicitur esse tota analogi ratio, pro qua simpliciter prolatum stat, & omnia analogata illam participare, vt patet cùm sapientiæ ratio redditur. Assignatur enim differentialis eius conceptus per rationem, secundum quam communis potius Deo & creaturæ, & simile est in aliis. Creditur enim ex hoc quòd illa sit ipsa analogi ratio & incauté vniuocatio acceptatur, non enim illa ratio est ratio analogi, sed eius origo quo ad vos, quoniam non illa, sed illa proportionaliter in altero analogato inuenitur, vt ex dictis patet.

¶CAVENDVM secundò est, ne nominis vnitas vt diuersitas rationum analogam vnitatem obnubilet: hoc enim tanquam quoddam accidens in re hac suspiciendum est. Nihil minus analogicè idem sunt sepion, os & spina, vnum non habentia nomen, quam si vnum nomen haberent, nec magis idem essent, si vnum nomen haberent, & tamen si communi nomine ossa vocarentur, ita quod defectu vocabulorum, vel rerum proportionali similitudine ossis, nomen ad cætera extensum esset, crederemus eiusdem esse naturæ, & rationis ossa & spinas, &c. Præsertim quia (vt dictū fuit) ad ea quæ sunt proportionaliter eadem consequuntur passiones, tanquam si eorum esset natura vna.

¶CAVENDVM tertiò est, ne vocalis vnitas rationis analogi nominis mentē reuoluat. Ex eo nāque (verbi gratia) quod principium dicitur esse id ex quo res fit, aut est, aut cognoscitur, & hæc ratio in omnibus quæ principia dicuntur, saluatur, principij nomen vniuocum creditur. Erratur autem, quia ratio ipsa non est vna simpliciter, sed proportione & voce. vocabula enim ex quibus integratur, analoga sunt, vt patet, neque enim fieri, neque esse, neque cognosci, neque ly ex vnius omninò est rationis, sed proportionalis. Et propterea ratio illa in omnibus vtpotè proportionalis saluatur, sicut & principij nomen proportionaliter commune dicitur.

¶CAVENDVM demùm est, ne diuersa doctorum dicta de analogis nos perturbent. Considerandum quippe est, quòd quia analogum medium inter æquiuocum & vniuocum est, & medium extremorum naturam sapiens ad alterum comparatum, alterum induit: adeo vt quando medio secundum id quod de vno extremo habet vtimur: illius extremi conditiones ei attribuamus (vt in quinto Physicorum, text. 20. & 31. patet) ideo pleruaque doctores vtentes analogo ex parte vnitatis quam ex vniuocis participat vniuocorum non solùm conditiones (puta abstractionem, indistinctionem, &c.) sed etiam nomen ei attribuunt: vtentes verò analogo ex parte diuersitatis, quam qui ex æquiuocis trahit, conditiones quoque supradictas oppositas, & nomen illi imponunt æquiuoci. Et vt de multis pauca dicantur, Aristot. in secundo Metaphysicæ text. 4. ens & verum vniuoca vocat: quia ex parte identitatis illis vtitur, vt processus suus aperte ostendit.

¶San. Tho. quoque pluries dicit in ratione alicuius analogi (puta paternitatis communis diuinæ & humanæ paternitati) omnia contenta esse indiuisa & indistincta, & quod paternitas (verbi gratia) abstrahit à paternitate humana & diuina, quia vtitur analogo ex parte identitatis. Nec tamen falsæ sunt aut abusiuæ prædictæ locutiones & similes, sed amplæ potius, & largæ, quemadmodum pallidum nigro contrarium est, & dicitur. Saluatur siquidem in analogis identitas nominis & rationis: in qua (vt ex dictis patet) non solum analogata, sed etiam singulæ analogi rationes vniuntur, & quodammodo confunduntur: vt pote abstrahentes aliqualiter ab earum diuersitate.

¶Aristoteles rursus in primo Physicorum ex parte diuersitatis entē vtens contra Parmenidem, multiplex, seu æquiuocum (vt ipsemet illum textum sic exponendum specialiter in secundo Elenchorum tradit) vocauit: vnde & Porphyrius Aristot. dicere ens esse æquiuocum accepisse videtur, vtens ente ex parte diuersitatis. Quod tamen Scot. in primo distinctione 3. in quæstione 3. in Logica Aristot. non inueniri ideo dixit: quia prædictos textus non coniugauit. Propter quod ibidem quoque contra textum glossauit principium Arist. contra Parmenidem in primo Physic. tex. 13. vt in Elenchis (vt dictum est) clarè patet. Sanct. Tho. etiam ens prius esse primo analogato, nihilque Deo prius secundum intellectum esse dicit, pluries vtens analogo ex parte diuersitatis rationum. Quælibet siquidem eius ratio secundum se, quia proprium analogatum in se claudit, & in sui abstractione illud secum trahens cum illo conuertitur (vt suprà diximus) ideo prior secundum consequentiam, aut abstractior suo analogato negatur, ac per hoc primo analogato & Deo nihil est prius, quia eius ratio secundum analogi nomen, quæ ipsi prior secundum se non est, sed conuertitur cæteris prior rationibus. Cum his tamē stat, quod ratio illa in Deo, vt eadem est proportionaliter alteri rationi: secundum idem nomen superior & secundum consequentiam prior logicè loquendo, sicut ex dictis patet. Dico autem logicè: quia physicè loquendo, analogum nec est prius secundum consequentiam, omnibus analogatis (quia ab eorum propriis abstrahere nō potest, quamuis vt saluatur in vno sit prius altero) nec potest esse sine primo analogato, vbi analogata consequenter se habent. Vnde si quis falli[illegible]o vult solerter sermonis causam coniecter, extremorum conditiones medio applicaturum se recolat: sic enim facile erit omnia sine exponere, & veritatem assequi[illegible] a prima est veritate. Cuius cognitio ex hoc exaltetur & ſi[illegible]metur, quod[illegible] lo complero in conuentu sancti Apollinaris Papiæ subur[illegible] primo Septembris. M.cccc.xcviij.

¶Præclarissimus reuerendissimi Do. dom[illegible] tani Cardinalis S. Xisti, de nomi[illegible]

Universidad de Deusto
Biblioteca

THOMAE DE VIO CAIETANI, Reuerendiſsimi Cardinalis tituli Sancti Xiſti, ad fratrem Franciſcum de Ferraria magiſtrum ſtudentium in Conuentu Bononienſi, Reſponſio De Conceptu entis.

AMANTISSIME Pater, exceptis veſtrę ſolicitudinis literis percepi libellum noſtrum de analogia nominum vos perlegiſſe, duoque dubia de conceptu entis mentem veſtram tenere, ſoluique à me familiariter flagitaſtis. Ego autem quamprimum compleui expoſitionem librorum de anima (cuius fini incumbebam cùm veſtras recepi) reſpondere curaui, ne præclaro ingenio tuo deeſſem.

¶Primum igitur dubium fuit ad hominem meipſum, ſcilicet quia in commentariis de ente & eſſentia, ſuſtineo vnum conceptum mentalem repræſentatiuum entis, & in tractatu de analogia nominum videor hoc negare.

¶Secundum autem eſt ad diuum Thomam: quoniam ego in præfato libello ſuſtineo analogum non abſolui ab his, quibus analogum dicitur: & diuus Tho. in q. de Veri. q. 1. art. 1. docet ens habere conceptum vnum ſimplicem: ad quem omnia prædicamenta, & tranſcendentia addunt: in quem reſoluuntur, qui eſt primò notus. Hæc enim inuicem ſibi aduerſari videntur: quandoquidem ſi ens abſolui non poteſt a naturis rerum, non erit ſimpliciſsimus: nec primo notus: nec in quem vltimo reſolutio fiat, & ad quem omnes addunt.

¶AD EVIDENTIAM horum & ſpecialiter primi, recolito quod quicquid eſt imago alicuius ſimilis alteri, eſt etiam imago illius alterius, quatenus primo aſsimilatur: ac per hoc omnis conceptus creaturæ eſt conceptus Dei: ſicut omnis creatura aliqua eſt ſimilitudo Dei. Hinc ergo ſit, quòd cùm vnum proportionabiliter vt ſic, habeat ſingula membra ſimilia proportionabiliter: oportet quòd habeat etiam vnum conceptum mentalem repræſentatiuum illius vnius proportionabiliter.

¶Nec huius oppoſitum teneo in tractatu de analogia nominum: ſed conceptus iſte vnus numero in mente ſecundum eſſe ſubiectiuum eſt vnus analogia ſecundum eſſe repræſentatiuum, nec repræſentat vnam ſolam naturam, ſed vltra vnam quam determinatè repræſentat (a qua eſt impreſſus) repræſentat implicitè cæteras ſimiles illi primo repræſentatæ ſecundum id in quo proportionabiliter eis ſimilis eſt, idem enim eſt iudicium de ſimilitudine rerum inter ſe, & conceptus mentalis & rerum. Quemadmodum enim oſsis natura ſimilis eſt naturæ ſpinæ in ſuſtinendo carnes animalium (in quo analogantur) ita conceptus mentalis oſsis, vt ſuſtinens carnis, eſt ſimilis oſsi & ſpinæ: ſed oſsi determinatè, ſpinæ autem implicitè, ſicut etiam ipſum os non eſt ſimile ſpinæ determinatè, ſed quatenus ſpina ſuſtinet carnes, ſicut ipſum os. Hic eſt primus modus, quo analogum habet vnum conceptum mentalem: ac per hoc ens, cùm analogum ſit vnum, hoc pacto habet conceptum in mente à rebus impreſſum.

¶Alter autem modus ſurget ipſius intellectus opere, dum natus eſt abſtrahere, fundaturq; & eſt tunc conceptus ſimilis vnus numero in mente, repræſentans analogum quidem determinatè, ſimilitudinem autem eorum quæ fundant analogiam explicitè & omnigit autem hoc, cùm intelligens mentalem conceptum, quem paulo antè diximus expoliat ab illa determinata natura quam repræſentabat, & loco illius naturæ concipit pronomen aliquod referens naturas fundantes analogiam indeterminatè: verbi gratia, Si conceptus oſsis eſt os ſuſtinens carnes, intelligens loco oſsis ponat quòd, & dicat, quòd ſuſtinet carnes: tunc enim manifeſtè repræſentatur analogum explicitè: implicitè autem tantum naturæ fundantes analogiam.

¶Eſt autem inter hos duos conceptus non ſolùm dicta ex radicibus differentia, ſed etiam quia primus ad quid rei ſpectat analogi. ſecundus autem ad quid nominis: neuter tamen perfectè repræſentat analogum, de quo ſcilicet perfecto ſeu adæquato explicitè conceptu analogi interpretandum eſt, cùm à me vel ab alio ſcriptum inuenitur, quòd non poteſt analogum, vnum numero mentalem conceptum habere, ſed vnum analogia tantum. Et quoniam conceptus mentales ſunt imagines rerum repræſentatarum (niſi ſint fictiti) quemadmodum in mente conceptus adæquatus analogi non eſt vnus, ſed exigit repræſentationem omnium fundanti analogiam: ita ſignificatum analogi adæquatum & perfectum non poteſt ſic abſtrahi, vt obiiciatur, repræſentetur, aut concipiatur abſque fundantibus rebus. Et ſicut in mente duplex conceptus imperfectus reperitur, ita res ſignificata extra poteſt obiici dupliciter imperfectè, ſcilicet vel in vno explicitè, in quo cætera obiiciuntur indeterminatè: vel in nullo explicitè, ſed omnia implicitè in ſolo formaliſsimo ſignificato explicitè.

¶Nec prædicta contrariantur doctrinæ Sancti Thomæ: ens enim primo notum ordine generationis eſt ſecundum conceptum imperfectum: ordine autem diſtinctæ cognitionis eſt ſecundum conceptum perfectum.

¶Ens quoq; habere conceptum ſimpliciſsimum, conſonat dictis: quoniam cum ſimplicitas compoſitioni opponatur, & vnum analogia non ſit vnum compoſitione aliqua, non habet ens ex hoc quòd analogum, compoſitionem admixtam. Et vt exercitatione reſolutio monſtretur, ſi ſubſtantiam in ens vis reſoluere, ſi in conceptum diſtinctum entis reſolutio quæritur, reſoluetur in ipſam naturam ſubſtantiæ, quatenus eſſe fundat quod eſt ſimpliciſsimum, cui & addit ipſa ſubſtantia & addunt tranſcendentia. Et ſi in conceptum confuſum, quod eſt reſoluens, quod etiam eſt ſimpliciſsimum, cui etiam prædicta addunt.

¶Sed occaſio errandi multis eſt, quia in reſolutione diſtincta quę-runt reſoluere in vnum analogia, ſicut conſueuit reſolui in vnum vniuocatione. Ita quòd quærunt in analogia quaſi vnum numero terminum ſicut in vniuocis, cùm tamen terminus in analogia ſit vnus proportionabiliter tantùm. Ita quòd & ſingula reſolubilia reſoluuntur in conceptus ſimplices & obiectiuos & mentales: & omnia in conceptum obiectiuum, & mentalem ſimplicem & vnum proportionabiliter. Ita quòd (vt vnico verbo rem abſoluam) ens eſſe primò notum, in quod fit omnis reſolutio, in quod omnia addunt, per modum analogi interpretandum eſt: cum quo ſtare poteſt, quòd ens ſecundum perfectum adæquatúmque conceptum non abſtrahit à naturis prædicamentalibus, ſicut nec aliquod analogum à fundantibus analogiam.

¶In hoc pendet tota vis claritatis rei huius vt ſemper animaduertas ſecundum analogorum morem hæc dici.

¶Plura nunc non mihi occurrunt ad propoſitum dicenda: imo prolixior fui acutiſsimo ingenio tuo, quo ex vnico verbo concepiſſes cuncta. Bene vale, & pro me orare digneris. Romæ, die 17. Februarij. 1509.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca